
43
8
H
6

BEATISSIMO

[illegible]

BEATISSIMO PATRI SIXTO V. PONT. MAX.

ROBERTVS BELLARMINVS.

IN adfero, BEATISSIME PATER, alteram partem earum disputationum, quæ ante hoc ferme biennium in sanctissimo tuo nomine in lucem, te annuente, prodierunt. Æquum enim esse censui, vt quemadmodum ea volumina, quæ de Christo, & Ecclesia scripta erant, Christi ipsius Vicario, & Ecclesiæ summo Præsidi dicata sunt: ita libri, quibus Sacramentorum omnium tractatio comprehenditur, non alij, quàm sacrorum Antistiti primo, & maximo dicarentur: quanquam vel me tacente, nemo non intelligit, partem operis tibi vni consecratam existimari debere, cui totum opus semel sit iure optimo consecratum.

Et verò licet opus ipsum alioqui impolitum, & tenue, dignum non sit, quod Principi omnium maximo, & doctissimo offeratur: duæ res tamen facilè effecerunt, vt in spem magnam venirem, fore vt Beatitudini tuæ non contemnendum videretur. ALTERA est, incredibilis benignitas tua, qua me primam huius operis partem ad sacros pedes tuos offerentem, humanissimè complexus, multis magnisque beneuolentiæ significationibus, non modò munusculum quod obtuleram, gratum Sanctitati tuę fuisse declarâsti; sed etiam me ad reliquum opus perficiendum quasi quibusdam additis calcaribus incitâsti. ALTERA: ingens vtilitas huius generis scriptionum. Tibi enim pro salute

vniuersi Christiani gregis, dies ac noctes excubanti, nihil gratius accidere solet, nihil minùs contemnendum videri, quàm id, quod fit cum Ecclesiæ non mediocri vtilitate coniunctum. Hoc verò tempore, quo tot syluestres feræ non desinunt fremere ad Dominici gregis caulas, atque ad diripiendas tanto pretio redemptas oues, aditus vndecunq; rimari: nihil esse videtur vtilius, quàm pestilentibus, atque insidiantibus Hæreticorum scriptis, (vt sancti Augustini verbis vtar) medentia, & munientia scripta prætendere, quibus rabies qua furunt, aut etiam ipsa sanetur, aut à lædendis aliis repellatur: Ego autem pro mei particula muneris, proque iis viribus, quas Dominus subministrare dignatus est; quod his temporibus Christiano populo vtilissimum esse credidi, ad id cogitationes meas, laborem, studiumq; conuerti. Itaque operam dedi, vt in ea re, in qua potissimùm nostro hoc seculo hæreticorum omnium debacchatus est furor, quanta maxima à me adhiberi potuit perspicuitate & breuitate, nihil omninò prætermitterem, quod vel ad fraudes, & mendacia Christi hostium detegenda, vel ad nodos, & argumenta ipsorum dissoluenda, vel ad Catholica Orthodoxæ Ecclesiæ dogmata explicanda, & communienda pertinere posse videretur.

Lib. 1. ad Bonifacium cap. 1.

Accipe igitur, PATER SANCTISSIME, ATQVE OPTIME, alteram hanc mei laboris partem, ea benignitate qua cetera soles, quæ tibi à deuotis tuis seruulis deferuntur. Atque interea dum tertiam partem, Deo bene iuuante, molior, assiduè precari non desinam, vt felix viuas; & gloriæ Dei, gregisque tui incolumitati, vt facis, seruias; ac tuis apud Deum iam partis promeritis maximum indies benemerendo cumulum adiicias.

PRÆFA-

PRÆFATIO

IN SCHOLIS HABITA:

DE HAERETICORVM LEVITATE IN RE SACRAMENTARIA.

HÆRETICOS HOMINES, VT EST APVD ISAIAM Prophetam, cap. 19. spiritu vertiginis agitari, & tanquam Babylonicæ turris ædificatores, sic inter se linguis, & moribus esse diuisos, vt alius alium non agnoscat; nulla re magis, quàm disputatione Sacramentaria comprobatur. Etenim cùm de Sacramentis agitur, siue nomen, siuè natura, siue numerus, siue efficacitas, siue quid aliud in controuersiam adducatur, non modò inter se acerbißimis contentionibus altercantur, sed etiam ita ineptè, atque absurdè plerumque disputant, vt de stultitiæ palma contendere, vel de gloria imperitiæ dimicare velle videantur. Et quoniam præfationem à nobis solito pleniorem, ac iucundiorem noui huius Gymnasij amplitudo, noua studiorum auspicia, noui auditorum concursus, ipsæ propemodum sedes, ac parietes postulare videntur, non mediocriter lætor, hoc se mihi hodierna die ad disputandum argumentum obtulisse. differendum est enim de hæreticorum huius temporis vanitate, & leuitate, idque in re Sacramentaria, id est, summis, grauißimisque nostræ fidei controuersiis. Quæ sanè disputatio nec iucunditate vacua esse poterit, cùm spectaculum furiosorum inter se, & cum sanis concertantium exhibeat: nec sua etiam vtilitate priuabitur, cùm hoc exemplo luculenter ostendat, in quas errorum tenebras incidant, quæque ad præcipitia absurdißimarum hæresen ruant, qui semel à præclarißima, munitißimaque Catholicæ veritatis arce recesserint.

PRINCIPIO igitur cùm Sacramenti vocabulum in quæstionem apud Hæreticos nostros venisset, & MARTINVS LVTHERVS in Babylone sua eam vocem haud multùm sibi probari significasset, conti-

nuò discipuli eius, qui Lutherum, non vt hominem quendam vulgarem, sed vt nouum Prophetam de cœlo lapsum suspiciebant, eiusque non sententias tantùm, sed etiam nutus tanquam oracula obseruabant, Sacramenti nomen apertè improbare, ac repudiare cœperunt. Itaque ANDREAS CAROLOSTADIVS in libro de imaginibus & Sacramentis, Sacramenti nomen palàm oppugnauit. PHILIPPVS MELANCHTHON in locis primùm editis, capite de signis: Quæ, *inquit*, alij Sacramenta, nos signa appellamus, quòd si signi nomen displicet, σφραγῖδας appelles *ZVVINGLIVS in libro de vera & falsa religione:* Vocem istam, *inquit*, Sacramenti, magnopere cuperem Germanis nunquam fuisse receptam. *CALVINVS, vt ceteris grauior & sapientior videatur, etsi nomen hoc parum probet libro quarto Institutionum, capite decimoquarto, non tamen existimat operæpretium, de nomine litigare. Non diu pòst exorta inter Lutherum, & Sacramentarios grauissima simultate, cùm animaduerteret Lutherus Sacramenti nomen vehementer Sacramentariis improbari; probare ipse cœpit, acerrimeque tueri, ac propugnare, vt ex eo libro cognosci potest, quem contra Andream Carolostadium scripsit: quem quidem Andream, aureum aliquando amicum suum, in Absalonem & Iudam posteà conuersum miserè deplorat.*

LVTHERVM opinione mutata, Sacramenti vocabulum defendentem, sequutus est eius Achates, Philippus MELANCHTHON, qui in locis posteriùs editis, Sacramenti nomine passim vtitur: sequuti etiam ceteri, qui propriè Lutherani dici, atq; à Sacramentariis distingui volunt, Brentius, Tilmannus, Kemnitius, alij.

Sed audite, si placet, quibus argumentis Sacramenti nomen vel oppugnet CAROLOSTADIVS, vel defendat Lutherus: Non placet, *inquit ille*, vox ista; neque enim Deus in sacris literis vsquam imperauit, vt eiusmodi voce vteremur; nec licet in rebus diuinis vsurpare nomina, quæ Deus non iusserit vsurpari. *Contrà LVTHERVS:* Immò verò, *inquit*, placet vox ista; nec enim Deus in sacris literis vsquam prohibuit, ne eiusmodi voce vteremur: & quis tandem es, Carolostadi, vt te ponas loco Dei, & nobis prohibeas, quod ille non prohibuit? *Vter ineptior, Auditores? Nam si non licet in rebus diuinis his vocibus vti quas Deus in sacris literis non instituit, indicet nobis CAROLOSTADIVS, vbinam legerit in*

Scriptu-

Scripturis Trinitatem, essentiam, personas, ὁμοούσιον, aliaque id genus, quæ trita sunt & promulgata, non magis apud Catholicos, quàm apud ipsos hæreticos Sacramentarios? & si non licet Baptismum, & Eucharistiam vocare Sacramenta, quòd Deus non iusserit ita vocari, cur ipsi Baptismum & Eucharistiam signa, symbola, tesseras, σημεῖα appellant? neque enim locum indicare poterunt in Euangelio, vel in Apostolo, vbi eiusmodi vocibus, vel Baptismus, vel Eucharistia nominetur. Sed nec LVTHERI *ratiocinatio multo plus habet ponderis, aut soliditatis. Etenim si prohibere non licet ea vocabula, quæ Deus in sacris literis non prohibuit; non igitur prohibeantur Ariani Filium Dei dicere ἀνόμοιον Patri: sinantur Macedoniani Spiritum sanctum vocare creaturam: liceat Michaeli Serueto Verbum æternum definire; idealem rationem Christum hominem repræsentantem: liberum sit Valentino Gentili Deum Patrem essentiatorem, Deum Filium essentiatum nominare; concedatur denique, vt alia prætermittam, nouis Samosatenis, vt vocent imagines Trinitatis, Cerberos tricipites, & tricorpores Geriones. siquidem nihil horum in sacris literis Deus prohibuisse legitur.*

Quantò grauiùs, maturiùs, sapientiùs ECCLESIA *Catholica nomen Sacramenti retinet, quòd eam vocem aptissimè quadrare intelligat in Baptismum, & Eucharistiam, aliaque eiusdem generis sacra mysteria; quodque eadem voce vsos esse videat Tertullianum, Cyprianum, Lactantium, Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, & quotquot iam inde ab initio Christiani nominis, sed sacris nostræ fidei rebus Latinè scripserunt? Sed de nomine satis multa. ad Sacramenti naturam, atque vim accedamus.*

Scriptores Catholici tanta consensione docent, ac semper docuerunt, nouæ legis Sacramenta instrumenta quædam esse nostræ iustificationis, vt id etiam Aduersariorum nostrorum testimonio comprobetur. Sic enim CALVINVS *loquitur libro quarto Institutionum, capite decimoquarto, §. decimoquarto:* Magno consensu Sophisticæ scholæ tradiderunt, Sacramenta nouæ legis iustificare, & conferre gratiam, modò non ponamus obicem peccati mortalis. Quæ sententia dici non potest quàm sit exitialis & pestilens, eoque magis, quòd multis antè seculis magna Ecclesiæ iactura, in bona orbis parte obtinuit. *Hæc ille: qui, vt videtis, licet pro suo more Ca-*

tholicos, sophistas; & Ecclesiæ fidem, pestem, ac perniciem vocet: tamen negare non potuit magnum esse inter Catholicos omnes consensum; ac sententiam nostram multis iam seculis in bona orbis terrarum parte viguisse: cùm de ipsis contrà rectissimè, verissimeque dicamus, nihil apud eos antiquum, nihil certum, nihil ferè ab omnibus communi consensione receptum, sed omnia noua, incerta omnia, eaque breuissimis, atque angustissimis finibus circumscripta. Nam etsi permulti, ac pene innumerabiles hoc tempore longè, lateque grassantur Hæretici; tamen in tot minutissimas sectas sunt ipsi diuisi, atque dissecti, vt nullum fermè sit eorum dogma, quod admodum latè pateat, quodque non aliqua certa regione definiatur. Sanè Martinus KEMNITIVS *in secunda parte Examinis Tridentini Concilij de Sacramenti natura, & potestate disputans, summam inter suos, id est, Lutheri posteros, ac discipulos, discordiam esse ingenuè confitetur. Et verò nimium impudens fuisset, si quod est solis luce clarius, inficiari voluisset. numerantur enim apud Aduersarios, ipso etiam consentiente Kemnitio, vt minimùm sex diuersæ, atque absurdissimæ, & inter se pugnantes opiniones, dum aliud somniat Lutherus, aliud sibi fingit Carolostadius, aliud delirant Anabaptistæ, aliud Zwinglius, aliud Caluinus, aliud alij comminiscuntur. Inspiciamus paulisper, ac leuiter discutiamus ineptias singulorum.*

Princeps LVTHERVS, *cùm in Babylone, tùm in assertione Articulorum, nihil aliud Sacramentum esse voluit, nisi diuinum testimonium ad excitandam, vel nutriendam fidem, institutum, quod instar miraculi confirmet, & instar sigilli obsignet promissionem gratiæ. Quocirca Sacramenta ferè conferre solet cum vellere Gedeonis, cum signo, quod Isaias obtulit Regi Achaz, cum aliis eiusmodi miraculis, atque prodigiis, quibus ad faciendam fidem Prophetæ, & Apostoli vtebantur.*

Sed hæc sententia tam est absurda, vt nihil ferè cogitari possit absurdius. Nam signa, atque prodigia ad confirmandam prædicationem meritò adhibentur, cùm sint ex se nota, & illustria, neque à prædicatione vlla ratione dependeant: contrà autem Sacramenta nullam ex se vim habent, ac ne Sacramenta quidem esse intelliguntur, nisi testimonio verbi confirmentur. Itaque qui à prædicatore diuini verbi vel morbos repentè curari, vel Dæmones verbo pelli, vel cæcos illuminari,

vel ab inferis mortuos reuocari conspiciunt, ipsa miraculi vi tanquam fulgore quodam ita percelluntur, ac prosternuntur, vt vel inuiti verbis tanti viri fidem habere cogantur. Qui verò aquis hominem ablui, quod in Baptismo facimus, vident, nihil mirantur, neque facilè credunt in ea lotione aliquid sublimius latere, nisi verbo Dei antè crediderint. Quòd si non antè Sacramenta suspicere incipimus, quàm verbo Dei fidem habeamus: quo pacto, quæso, fieri potest, vt Sacramentis diuina eloquia confirmentur? An non ridiculus esset, qui Ethnico diceret: Vt credas vera esse quæ dico, amphoram istam aquæ super caput tuum effundam? Egregia sanè probatio: nisi enim ex Dei verbo disceremus lotionem illam, & illam vnctionem ad purgandos animos valere, quis id crederet? quis non rideret? neque enim id habet aquæ natura, vt morbos animi curet, & cordis maculas eluat; sed quidquid in hoc genere potest, ex institutione diuina potest, diuinam autem institutionem diuina eloquia patefaciunt.

Porrò comparatio illa, qua verbum diplomati, Sacramentum sigillo ab aduersariis passim confertur, tàm est inepta, vt nihil ineptiùs fingi queat; multoque rectiùs verbum Dei, sigillum Sacramenti, quàm Sacramentum, verbi Dei sigillum dici possit. Nam vt sigillum, etiam sine diplomate vim suam habet, atque agnoscitur, & honoratur; diploma sine sigillo non agnoscitur esse diploma, nec vim vllam habet: sic etiam verbum Dei sine testimonio Sacramenti, suam, eamq́ summam habet auctoritatem; Sacramentum verò sine verbi testimonio, nullam. Non igitur Sacramentum, vt illi volunt, sigillum verbi, sed verbum, sigillum Sacramenti nominari debuisset.

Deinde si Sacramentum, vt Lutherani volunt, nihil est aliud, nisi excitandæ, vel alendæ fidei instrumentum, quorsum infantes, amentes, dormientes interdum in Ecclesia baptizantur? num ea vis est in Sacramentis, vt iis etiam qui vsum rationis non habent, fidem persuadeant? an potiùs rectè docent ANABAPTISTAE *solis adultis, sanis, ac vigilantibus Sacramenta prodesse?* Minimè verò, *inquiunt* LVTHERANI, quin potiùs grauiter errant Anabaptistæ, homines fanatici ac furiosi, dum infantes baptizari prohibent. Nam etsi paruuli alio tempore iudicio rationis carent, tamen dum baptizantur, sic in earum mentibus operatur Deus, vt & verbum Dei audiant, & Deum etiam agnoscant, ac diligant; quemadmodum

olim sanctus Ioannes in vtero matris, Christi præsentiam sensit, & præ gaudio exultauit. *En vobis quò se miseri præcipitant; nec est omninò locus alius, quò se recipiant: vrgent enim vehementer Anabaptistæ, & sic vndique Lutheranos clausos tenent; vt vel capi debeant, vel in huius noui erroris foueam sponte cadere. Sed neque ita effugiunt: nam in ista ipsa fouea armato dilemmate obruuntur, atque conficiuntur Lutherani. Vidistis, opinor, aliquando, infantes dum baptizantur, quàm refugiant, eiulent, obluctentur? Quæro igitur, vel intelligunt quid agant, vel non intelligunt. Si non intelligunt, nec credunt: si non credunt, perperam baptizantur; & vicerunt Anabaptistæ. Si intelligunt; sacrilegi sunt, qui sic peruicaciter Sacramenta recusant, nec tam purgantur, quàm maculantur. non igitur baptizentur; & vicerunt Anabaptistæ. Quid? quòd has ineptias iam olim in epistola ad Dardanum risit* AVGVSTINVS, *& ad exemplum sancti Ioannis, qui singulari miraculo in vtero exultauit, argutè respondit; aliquando etiam asinam Balaam sapienter esse loquutam, nec tamen ob id admonitos esse homines in deliberationibus suis asinina expectare consilia.*

Sed Lutherum dimittam, si vnum ab eo quæsiero, in quonam Euangelio, vel Apostolo, vel Propheta legerit, Sacramenta nouæ legis esse testimonia, vel sigilla verbi Dei? Nos quidem passim legimus Ioannis tertio. Actorum 22. 1. *ad Corinthios 6. ad Ephesios* 1. *ad Titum* 3. 1. *Petri* 3. *Baptismo renasci, ablui, purgari, sanctificari, renouari, saluari fideles: obsignari promissiones nusquam legimus, nisi fortè in Euangelio secundum Lutherum. Neque potest Lutherus hoc argumentum contemnere, cum in libro aduersus Ioannem Cochlæum scriptum reliquerit, in rebus sacris vehementissimum, & robustissimum locum esse, argumentum ducere ab auctoritate negatiuè. Vel igitur locum indicet in verbo Dei, vbi Sacramenta nouæ legis, testimonia nominentur; vel certè argumento vehementissimo, & robustissimo sententiam suam nos refutare fateatur.*

Venio nunc ad ZVINGLIVM. *Is in libro de vera & falsa religione, vbi Lutheri sententiam, aliasque nonnullas satis acriter oppugnauit, aperit mentem suam, ac docet, Sacramenta nihil esse aliud, nisi quandam oppignerationem, ac veluti iusiurandum, quo se homines Christo, & eius Ecclesiæ fideles fore publicè profitentur; ex quo illud sequitur, in*

Sacra=

Sacramentorum celebratione nihil Christum agere, & non modò non purgare peccata, neque homines renouare, vt volunt Catholici, sed ne attestari quidem nostræ iustificationi, vt docent Lutherani. Quæ sententia tantum abest; vt vllo Scripturæ testimonio confirmari queat, vt cum vniuersis Scripturis apertißimè pugnet. Nam si Baptismus mea tantum est oppigneratio, non autem Christi actio, quid est quod ait Ioannes: Hic est qui baptizat? *quid est illud, quod ait Apostolus:* Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ? *& si Baptismus non purgat peccata, sed testimonium solùm præbet futuræ fidelitatis, cur Paulo Ananias dixit:* Baptizare, & ablue peccata tua? *cur ipse Paulus Baptismum definiuit lauacrum regenerationis? & quid sibi vult illud, quod iam citauimus,* Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ? *Denique vt alia multa prætercam, res est in Ecclesia explorata, ac certa, & ipsis etiam fœminis, ac pueris nota, Sacramenta Christiana ex Christi paßione, ac meritis vim habere: atque in eius rei signum sanguinem, & aquam ex Christi latere profluxisse.* Tunc, *inquit sanctus* Leo *epistola quarta, capite sexto,* regenerationis potentiam sanxit, quando de latere eius profluxerunt sanguis redemptionis, & aqua Baptismatis. *quod idem Ambrosius in Lucam, Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus in Ioannem, annotârunt. Atque hinc Apostolus Paulus duo illa coniunxit:* Tradidit semetipsum pro ea; &, Mundans eam lauacro aquæ. *quia videlicet nihil esset aqua, nisi aqua, nisi vim quandam mirificam ex illius sanguine traheret, qui tradidit semetipsum in mortem, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam. Hinc deniq; Ioannes clamat:* Hic est qui venit per aquam, & sanguinem. *& rursum repetit:* Non in aqua solùm. *nimirum, vt quondam Ioannes Baptista:* Sed in aqua & sanguine. *id est, in aqua admista sanguini, atque ob eum sanguinem ad omnia eluenda peccata efficacißima. Sed si vera est noua Theologia Zwinglij, errat Ioannes, fallitur Paulus, hallucinantur Patres vniuersi, inanis est confeßio populorum, ac gentium, Christus ipse frustra latus suum aperiri, & sanguinem & aquam inde manare voluit. Quid enim opus fuit Christi paßione, ac morte ad Sacramenta instituenda, si nihil sacrum, nihil diuinum habent, nihil possuut, nihil efficiunt, nec sunt aliud nisi testimonia, vel pignora quædam humana?*

Iam

Iam verò IOANNES CALVINVS mira calliditate, cùm Lutherum simul ac Zwinglium amplecti velle videatur, ab vtroque dissentit, atque vtroque reiecto, suum ac proprium dogma constituit. his enim verbis affirmat in quarto libro Institutionis, capite decimoquarto, paragrapho primo, veram, propriam, simplicem definitionem Sacramenti contineri: Sacramentum, externum est symbolum, quo beneuolentiæ erga nos suæ promissiones conscientiis nostris Dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostræ imbecillitatem, & nos vicissim pietatem erga eum nostram tam coram eo, & Angelis, quàm apud homines testamur. *Quis non iuraret, Caluini sententiam ex Lutheri, Zwingliique sententia esse conflatam? Quod enim Caluinus ait, Sacramento promissionem beneuolentiæ à Domino obsignari ad sustinendam fidei imbecillitatem, ex Luthero sumptum videri potest: quod verò addit, eodem nos Sacramento testari nostram erga Dominum pietatem, ad Zwinglij sententiam pertinet. Sed non tanta erat vel in Caluini modestia, vel in Luthero, & Zwinglio auctoritas, vt horum ille discipulus aut esse, aut haberi se pateretur. Itaque licet Zwinglio Caluinus concedat, Sacramenta esse quandam veluti professionem nostræ erga Deum fidelitatis: in eo tamen ab eo dissentit, quòd negat hunc esse vel solum, vel primarium Sacramentorum vsum, & ea de caussa, nomine Zwinglij prætermisso, eius sententiam loco notato palàm oppugnat, omniaque ipsius argumenta sigillatim diluit. Inter Lutherum autem, & Caluinum hoc interest, quòd cùm vterque Sacramenta faciat testimonia, vel sigilla diuinæ promissionis; eam promissionem esse vult Lutherus iustificationis præsentis, Caluinus electionis æternæ. Quamobrem in Antidoto Concilij, sessione sexta, capite quinto, infantes baptizari dicit, non vt in adoptionem filiorum à Deo recipiantur, sed vt obsignetur promissio vitæ, quæ ad eos per gratiam prædestinationis iam antè pertinebat. & sessione 7. canone 7. ad eum finem Sacramenta referenda esse affirmat, vt certos nos reddant perpetuæ adoptionis, & gratiæ, ad quam videlicet ante mundi constitutionem prædestinati sumus.*

Sed hæc sententia multis nominibus falsa, absurda, perniciosa, impia est. Nam & cum Scripturis apertè pugnat, & multis regnum cœlorum claudit, & Sacramentum falsum, ministros sacrilegos, Deum mendacem, & quasi periurum facit. Si falsum non est, Sacramenta

solùm ad præteritum, id est, ad gratiam electionis referri; cur Ananias in præsenti dicit: Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua? *cur Baptismum Paulus vocat lauacrum regenerationis? cur eundem Baptismum Petrus accipi dicit in remissionem peccatorum? Et quæ tandem est ista temeritas, vel furor potius, & amentia, prouocare Catholicos ad Scripturas, & tamen quid Scripturæ omnes clament nolle audire, id verò obstinatè asserere, ac tueri, quod nusquam in diuinis literis ostendi queat?*

Absurdam verò sententiam esse, per Sacramenta obsignari conscientiis promissiones, fieri potest ex paruulorum Baptismo planissimum. Siquidem ritè, atque vtiliter paruulos baptizari, Caluinus contra Anabaptistas multis in locis docet, cùm tamen paruuli vt vsu rationis, ita etiam conscientia careant; quod ne ipse quidem Caluinus negare ausus fuit in quarto libro Institutionis, capite decimosexto. Et verò si promissio diploma quoddam est, Sacramentum sigillum, & conscientia cera, vel charta, vt Caluinus significat; egregium sanè miraculum Caluinistæ faciunt, cùm paruulos baptizant: nam & diploma scribunt sine charta, & sigillum imprimunt sine cera.

Esse autem eandem sententiam multis ac potissimùm paruulis perniciosam, dubitari certè non potest. Nam cùm Sacramenta Caluinus, filiis præsertim hominum fidelium, quos iustos ac sanctos nasci docet, ad accipiendam Christi gratiam minimè necessaria esse, multis persuaserit, id consequutum est, vt non pauci eadem Sacramenta contempserint, atque in dies magis contemnant, atq; interim multorum animæ paruulorum, quæ sanctæ à Caluino esse finguntur, non expiatæ salutaribus aquis, in æternis sordibus perseuerent.

Sed illud grauissimum, quòd ista Caluini sententia Sacramentum, vt dixi, falsum, ministrum sacrilegum, Deum mendacem facit. Etenim si Sacramentum diuinum est iusiurandum, atque sigillum, quo electionis æternæ promissio obsignatur: quoties contingit (contingit autem frequentissimè) vt reprobi baptizentur, toties item contingit, vt Sacramentalia verba sint falsa, & ore ministri mentiatur Deus. Fingite animis adesse iam hoc loco Philippum Diaconum, qui Magum Simonem baptizet: certè cùm Philippus aquam aspergit, ac dicit, Ego te baptizo: eodem ipso momento, si Caluino credimus, & Deus dicit, Ego

Deus æternus testor, ac iuro, & sigillo meo diuino confirmo, te Simonem à me iam inde ab æternitate electum, & ad regnum cœlorum irreuocabiliter prædestinatum. Atqui falsum hoc testimonium, falsum iusiurandum, fallax sigillum fuisse, nemo est qui nesciat, cùm Simon ille impius, Hæresiarches, & Magus tandem perierit. Neque verò satis sibi cauet Caluinus, cùm ait, Deum quod ad se attinet, verum sigillum, ac testimonium offerre. nam non offert solùm, sed etiam reipsa præbet, cùm reipsa homines baptizantur, neque enim Sacramentum oblatio, sed iustificatio est diuinæ beneuolentiæ; vt idem ipse docet Caluinus in Catechismo breuiore. Itaque tùm offert testimonium, cùm offert Sacramentum: cùm autem Sacramentum præbet, ac dicit, Ego te baptizo; non offert, sed præbet testimonium, & quidem falsum, & fallax, cùm reprobi baptizantur.

Tres adhuc supersunt excutiendæ opiniones; sed eas, quia magna pars horæ præteriisse videtur, breuiter leuiterque attingam. Igitur ANDREAS CAROLSTADIVS, *vt ipse quoque dux noui agminis haberi posset, nouum dogma excogitauit. nimirum asseruit, nihil esse aliud Sacramenta Christiana, quàm symbola quædam, ac tesseras, quibus internoscuntur Christiani à Iudæis, Mahumetanis, Paganis: quales erant olim apud Romanos togæ, pallia apud Philosophos, & nunc apud Christianos vestimenta varia Monachorum. Neque multum ab hac sententia discrepat, quod* ANABAPTISTAE *de Sacramentis disputant. Siquidem Sacramenta esse volunt allegorias, vt ipsi loquuntur, operum bonorum: non enim alia de caussa homines baptizari, & corpus Domini sumere, nisi vt admoneantur ea cæremonia, sibi crucem & mortem pro Christo, si res tulerit, forti animo esse tolerandam.*

Sed non est quod multum laboremus in his sententiis refellendis. cùm eas Lutherus, Philippus, Zwinglius, Caluinus, Kemnitius, atque alij ex Aduersariis ita confutarint & exploserint, vt penè etiam extinxerint, ac sepelierint. Et sanè si non est alia Sacramentorum vtilitas, nisi vt Ecclesiam ab aliis hominum cœtibus diuidant, vel operum bonorum fideles admoneant, adeò parùm valent, vt penè superuacanea dici possint. Habemus enim alia symbola multò quàm Sacramenta sint, illustriora, & efficaciora. Quid? an non confessio fidei melior tessera est, quàm Baptismus, cùm confessio veræ fidei Catholicorum propria

sit,

ſit, Baptiſmum autem communem cum hæreticis habeamus? an non etiam longè efficacius mouent ad opera bona exhortationes, & exempla, quàm cæremoniæ illæ Sacramentales? Et quid opus erat, vt Sacramenta ex Chriſti latere perfoſſo manarent, ſi nihil maius effectura erant, quàm allegoriæ quædam, vel quàm Romanorum togæ, vel pallia Philoſophorum?

Vnus reſtat SVVENCHFELDIVS, *qui vt vno verbo contentiones omnes dirimeret, & noua dogmata cudendo Hæreſiarcha iure ſalutari poſſet, omnia ſimul Chriſtiana Sacramenta repudiauit: quippe homo ſupra modum ſpiritalis, atque Angelicus, ſolo ſpiritu viuendum putat. Nec mirum ſi Sacramenta ei corporalia ſordeant, qui Scripturarum etiam diuinarum literas, & verba contemnit. Illud magis admiror, cur non tacita mentis cogitatione contentus, verbis & literis corporalibus dogmata ſua explicanda putauerit: non enim decet virum tam ſpiritalem, pulmoni ac palato, linguæ, ac dentibus, ſapientiæ ſuæ arcana committere. Huc videlicet Aud. Sathan ſpectabat, huc tendebat longo illo ambitu hæreſum variarum, vt fontes illos ſalutares theſauros illos chariſmatum diuinorum, pharmaca illa cœleſtia Chriſti ſanguine comparata omninò Chriſtianis eriperet. Sed ſi non planè iſti ſpiritales homines hominem exuiſſent, intelligerent profectò, nihil magis appoſitum à diuina prouidentia inſtitui potuiſſe, quàm vt homines, qui ſpiritu & corpore conſtant, per corporalia ſigna ad dona ſpiritalia peruenirent:* Si tu, *inquit ſanctus Ioannes* CHRYSOSTOMVS, *homilia octuageſima tertia in Matthæum*, incorporeus eſſes, nuda tibi Deus, & incorporea dona tradidiſſet: ſed quoniam corpori adiunctum ſpiritum habes, in rebus corporalibus ſpiritalia tibi traduntur. *Quid? quod ipſa etiam Sacramenta non omninò corporalia, ſed magna ex parte ſpiritalia ſunt? corporale eſt elementum, corporale etiam verbum, ſed mirifica illa virtus & poteſtas, qua fit, vt aqua corpus tangat, & cor abluat, vt ſanctus loquitur* AVGVSTINVS, *planè ſpiritalis eſt. Itaque Dominus Nicodemo, non ex aqua ſolùm, ſed ex aqua & ſpiritu renaſcendum eſſe pronunciauit, nimirum, vt Gregorius* NAZIANZENVS *in oratione de Baptiſmate annotauit, ideò ex aqua & ſpiritu, quia medicamentum partim corporale, partim ſpiritale, aptiſſimè conuenit in eos ægrotos, quorum natura corpore, & ſpiritu continetur.*

Diximus Aud. de nomine, diximus etiam de natura, & efficacitate Sacramenti. Quòd si iam de numero Sacramẽtorum, hæreticorum sententias enumerare vellem; hinc etiam facilè demonstrarem, quanta eorum vanitas, & stultitia sit; cùm vnus Lutherus modò vnum, modò duo, modò tria, modò etiam septem Sacramenta numerauerit. Si verò etiam ritus, ac cæremonias eorum explicare aggrederer, tum verò maximè, quamuis in re seria, rideretis: Tot enim fermè apud eos exstant formæ Sacramentorum administrandorum, vt numerari vix queant. & quod summis Pontificibus tribui posse negant, vt ritum aliquem in Ecclesia statuant, id sibi apud eos quiuis homuncio passim assumit. Quod si postremò quid de Sacramentis singulis hæretici sentiant, explicandum susciperem, nullum vnquam exitum reperirem. Quamobrem vnum tantum è tam multis seligemus, eoque breuiter pertractato, prætermissis ceteris, finem disserendi faciemus.

Laborant totis viribus cùm Lutherani, tùm Caluinistæ, vt veram Christi carnem in Sacramento nobis communicari doceant; & tamen Ecclesiæ Catholicæ sententiam de conuersione panis in carnem peruicacibus animis reiiciunt. Itaque CALVINVS *adeò implicatam, obscuram, mirabilem, incredibilem rationem excogitauit, qua Christi vera caro per nescio quas fistulas, & canales ad nos de cœlo deriuari, & quasi distillari possit; vt ego sanè etiamsi Iudæus, vel Paganus essem, multò facilius capere, & credere me posse confiderem conuersionem panis in carnem, quam docet Ecclesia, quàm Caluinisticum illud, sine auctoritate, & sine ratione fabricatum figmentum.*

LVTHERANI *autem aliud monstrum longè etiam tetrius Ecclesiæ pepererunt. Nam vt facile eis esset veram Christi carnem in Sacramento habere præsentem, eandem carnem ab ipsa sua Conceptione vbique fuisse, ac semper, omniaque omninò loca, eo modo quo Deus facit, replere docuerunt. Quod portentum (neque enim dogma, vel sententia, vel opinio, vel simplex etiam hæresis nominari debet) Scripturis repugnat, aduersatur Patribus, euertit Symbolum, Christi naturas cum Eutychete confundit; & ipsum denique, quod mirandum videtur, Sacramentum destruit, pro quo astruendo fabricatum est. Nam si Christi corpus ab ipsa sua Conceptione semper vbique fuit, mentitur certè qui illud alicubi aliquando non fuisse affirmat: ergo Angelus, cùm apud Marcum ait:* Surrexit non est hîc. *quomodo enim hîc non est, qui vbique est?*

Dominus ipse mentitur, cùm ait: Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, vt credatis, quia non eram ibi. *quomodo enim Domine ibi non eras, qui vbique eras? Porrò sanctus* AVGVSTINVS, *vt de ceteris taceam, in epistola ad Dardanum ex proposito hoc tractans, copiosè docet, esse Christum, vt ipse loquitur, per id quod Deus est, vbique, per id quod homo est, non vbique.*

Jam verò Symbolum fidei monstrosa ista Vbiquitas, (hoc enim barbaro vocabulo barbarus error nominari meruit) ita corrumpit, atque deprauat, vt Christi Conceptionem, Ortum, Passionem, Obitum, Sepulturam, Descensionem ad inferos, Reuersionem ab inferis, Ascensionem in cœlum, Reuersionem à cœlo, non vera, & propria, sed metaphorica, ac penè phantastica cum Martione, & Manichæo nobis efficiat. Id enim habet de Christi Conceptione Symbolum rectæ fidei, in solius Beatissimæ Virginis vtero Christi corpus nouem illis mensibus fuisse. Atqui idem illud corpus in vteris omnium fœminarum, immò etiam, & virorum fuit, si vbique semper fuit. De Ortu verò id Symbolum docet, Christi corpus nono exacto mense verè, & propriè ex vtero prodiisse; & eo modo verè, & propriè natum esse. At si vera somniant Vbiquistæ, ante nonum mensem, erat extra vterum, & post nonum mensem adhuc erat in vtero; neque inde vnquam verè prodiit, aut prodire potest, cùm id quod verè vbique est, nulla ratione verè moueri queat. Quemadmodum igitur Deus cùm apparet alicubi, non eò venisse propriè, sed metaphoricè dicitur, quia vbique cùm sit, non venit vbi non erat, sed apparet vbi non videbatur: sic etiam Christi ortus non verus, ac proprius, sed apparens, ac metaphoricus dicendus erit; cùm non venerit illa caro vbi non erat, nec locum deseruerit, vbi erat, sed cerni tantùm cœperit, vbi antea minimè cernebatur. Quod idem de Passione, de Morte, de Sepultura, de ceteris fidei capitibus intelligi debet. Qui enim semper vbique fuit, non verè, & propriè, sed metaphoricè solùm transiit de Cœnaculo ad hortum, de horto ad Concilium Iudæorum, de Concilio ad Prætorium, de Prætorio ad Caluariam, de Caluaria ad Crucem, de Cruce ad Sepulchrum, de Sepulchro ad Montem, de Monte ad Cœlum. Nec potuit verè in morte corpus ab anima separari: & cùm vtrumque vbique fuerit, id efficitur, quod est absurdissimum, vt fuerit Christo mortuo, corpus cum anima in inferno, & anima cum corpore in sepulchro.

Quid iam de ipsa humana Christi natura, deque illo summo, atque Angelis adorando mysterio dicam? Nam si humana Christi natura non modo vbique est, sed (vt aduersarij docent) illam ipsam habet diuinam immensitatem, quam Deus habet, vt infinita spatia replere queat, erit ipsa verè, & absolutè immensa, & infinita: & cùm mole corporea non sit infinita, quippe quæ tota vbique est, erit sine dubio infinita virtute; virtus autem infinita naturam sequitur infinitam: igitur Christi caro natura est infinita. quare vel duæ iam erunt infinitæ naturæ, quod fieri nequit, vel quod solum restat, humana in diuinam transeunte natura, & naturarum confusio, & totius mysterij labefactatio consequetur. En nobis quàm facile hæresis hæresim parit, & eò tandem errando venitur, vt ipsa prima fidei fundamenta radicitus euertantur.

Quid, quod portentosa ista Vbiquitas, Sacramentum ipsum, vt dicebam, tollit, pro quo asserendo fabricata est? Nam si in ipsa priuata domo in pane, in vino, in pomis, in piscibus, in oleribus, in omni ciborum genere, in ipso aëre quem attrahimus, Christi carnem verè sumimus; quid necesse est in Ecclesiam conuenire? quid panem frangere, & vinum miscere? quid verba illa sacra pronunciare? quid habet sacra Cœna præ vulgari prandio? quid panis Eucharistiæ præ pane pistoris? quid altare præ mensa?

Atque vt magis adhuc Lutheranorum sapientiam admiremini, nouum hoc monstrum intra paucos annos, in vna eademque Prouincia, iisdem auctoribus Lutheranis prodiit, periit, reuixit; siquidem ab ipso Luthero, vt ex multis eius testimoniis Brentius probat, excogitatum eodem regnante Luthero feliciter in Saxonia floruit: Luthero deinde mortuo, ac rerum potiente Melanchthone, paulatim languescere ac deficere cœpit; donec tandem in ipsa Saxonia in Dresdensi Lutheranorum Concilio, quod ante annos tredecim habitum est, publico decreto damnatum, explosum, exterminatum est: sed his proximis annis Melanchthonico euerso imperio, atque imperante in Saxonia Smidelino, rursus ab inferis reuocata, & in suam sedem restituta magno cum honore Vbiquitas est. Ista videlicet est constantia fidei Lutheranæ, vt nunc sacrosancta fidei dogmata esse debeant, quæ ante annos tredecim pestilentissimæ hæreses erant.

Sed finis sit, nolo enim in eiusmodi nugis percensendis orationem ponere longiorem. quæ tamen si vt verè sunt, sic ab omnibus hominibus haberentur pro nugis; labore nos atque negotio magno leuarent. Sed quoniam tanta est Satanæ versutia, tanta hæreticorum fallacia, tanta populorum ad res nouas propensio, vt permultis iam, non inquam hominibus, sed populis, Prouinciis, Regnis, cum summa Ecclesiæ Catholicæ iactura, & honoris Dei, Christique meritorum obscuratione persuasæ sint; idcircò nobis totis viribus enitendum est, vt in hæc ipsa studia, ita diligenter incumbamus, vt aliquando hæreticorum fraudes detegere, Christi gloriam amplificare, Ecclesiam propagare, damna resarcire, Satanam confundere Christo duce, & adiutore valeamus.

INDEX GENERALIS TOMI SECVNDI.

PRIMA CONTROVERSIA GENERALIS.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

DVOBVS LIBRIS EXPLICATA.

INDEX

LIBRORVM ET CAPITVM PRIMAE CONTROVERSIÆ.

PRÆFATIO,

De hæreticorum leuitate in re Sacramentaria.

LIBER PRIMVS,

Qui est de natura & caussis Sacramentorum.

LIBER SECVNDVS,

De effectu, numero, & cæremoniis Sacramentorum.

Partitio huius libri.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

LIBER PRIMVS.

Qui est de natura & caussis Sacramenti.

DE SACRAMENTIS BIPARTITA DISPVTATIO EST. PRIMVM enim generatim de omnibus. DEINDE seorsim de singulis explicandum erit. Ac generalis quidem Disputatio duo habebit quasi prolegomena. VNVM de erroribus circa Sacramenta; ALTERVM de mendaciis, & calumniis recentium hæreticorum. Deinde sex continebit principales controuersias. VNAM de nomine, & significatione Sacramenti. ALTERAM de natura, & definitione. TERTIAM de caussis tum intrinsecis, tum extrinsecis. QVARTAM de effectis, id est, gratia, & charactere. QVINTAM de numero. SEXTAM de cæremoniis.

Scripserunt de hoc argumento plurimi, sed præcipui inter hæreticos mihi videntur Lutherus in lib. de captiuitate Babylonica, & in assertione articulorum. Philippus in locis, & in Apologia Confessionis Augustanæ. Ioannes Caluinus, lib. 4. Instit. cap. 14. & sequentibus. Martinus Kemnitius Tomo 2. examinis Concilij Tridentini.

Ex nostris præter Scholasticos in IV. Sententiarum Thomas VValdensis Tomo 2. toto; Gulielmus Parisiensis in lib. de Sacramentis; Ioannes Eckius, in homiliis de Sacramentis; Ioannes Roffensis in refutatione articulorum Lutheri; Hosius Cardinalis in Confessione Polonica; Ruardus Tapper in explicatione articulorum Louaniensium; Iodocus Tiletanus in refutatione examinis Kemnitij; Gulielmus Alanus in libro de Sacramentis in genere; Gulielmus Lindanus in Panoplia lib. 4. Petrus Soto, de Institut. Sacerdotum.

CAPVT PRIMVM.

De erroribus.

ANTIQVI ERRORES DE SACRAmentis ad quatuor capita reuocari possunt. PRIMVM enim quidam omnia Sacramenta de medio tollere conati sunt. ij fuerunt quos Epiphanius hæresi 40. Archonticos, Theodoretus lib. 1. de hæreticorum fabulis cùm Archonticos, tum etiam Ascodritos, seu Ascodrupitas appellat. Isti enim auctore quodã Petro Anachoreta Syro, Baptismum & Eucharistiam execrabantur, Epiphanio teste, necnon (vt addit Theodoretus) omnia alia signa sensibilia, & corporalia, ac solùm in cognitione eius quod est, veram redemptionem constituebant.

Huc etiam pertinet error Fraticellorum, seu

A Beguinorum, qui Sacramenta Ecclesiastica despiciebant, vt testatur Ioannes Papa XXII. in Extrauaganti, sancta Romana, de religiosis domibus.

Huc denique pertinent Pauliciani, qui teste Euthymio in 2. parte Panopliæ, tit. 21. tollebant de medio omnem Sacramẽtorum materiam; aquam, vinũ, panem, oleum, & solùm verbis quibusdam loco Sacramentorum vtebantur: vt exempli gratia, Baptismum esse dicebãt illa verba: *Ego sum aqua viua.*

SECVNDA hæresis est eorum, qui Sacramenta omnia non quidem execrabantur, nec tollebant, sed virtute & efficientia spoliabãt. Hi Messaliani, qui & Euchitæ ab oratione dicti sunt.

Scribunt de hac hæresi Epiphanius hæresi 80. Augustinus hæresi 57. & Theodoretus lib. 4. de hæreticis fabulis, sed fusius & ex libris ipsorum decerptis erroribus, Ioan. Damascenus in lib. de hæresibus, vbi testatur, dogma Messalianorum esse, peccata non purgari diuinis Sacramentis, sed solis precibus, quæ ab ipsis rectè funduntur. Itaq; fine Baptismo, fine Eucharistia, fine Sacerdotum absolutione profitebantur, se statim suis precibus homines posse iustificare: tametsi etiā Sacramenta illa admitterent.

Eandem ferè hæresim tribuit Guido in sua Summa Armenis, & quibusdam recentioribus Catharis. siquidem eos negare dicit, Sacramenta nouæ legis gratiam conferre.

TERTIA hæresis eorum fuit, qui aliqua Sacramenta de medio tollebant. Multi enim Baptismum reiecerunt, vt ij, quorum hæresim Gaianam appellat Tertullianus initio libri de Baptismo: item Manichæi, teste Augustino hæresi 46. & Seleuciani apud eundem Augustinum hæresi 5,. & alij, de quibus postea.

Rursus quidam reiecerant Sacramentū Confirmationis, vt Nouatiani, Theodoreto teste, lib. 3. de fabulis hæreticorum.

Alij Sacramentum Eucharistiæ nullū esse dixerunt. Scribit enim Petrus Cluniacensis in lib. contra Petrobrusianos, vnum ex erroribus Petrobrusianorum fuisse, corpus Christi ex pane semel tātum factum esse, ea videlicet nocte, qua Dominus traditus est: deinceps aūt nec factum esse, nec fieri posse. Scribit etiam Euthymius in Panoplia parte 2 tit. 23. vnum ex erroribus Bogomilum fuisse, Eucharistiam nihil esse aliud, quàm Pater noster.

Alij Sacramentum Pœnitentię sustulerunt, vt Nouatiani, teste Epiphanio hæresi 59. & Augustino hæresi 38. Alij Sacramentum Ordinis nihil omnino esse dixerunt, vt quidam Taudemi sectatores, vt ref rt is, qui Sigeberti Chronicum suppleuit, ad annum Christi 1124.

Alij Extremam vnctionem detestati sunt, vt Albigenses, teste S. Antonino 4. par. tit. 11. cap. 7. §. 5. Summæ Theologicæ; & postea Flagellantes, teste Bernardo Lutzemburgensi in Catalogo hæreticorum.

Alij denique Matrimonium sustulerunt, vt Encratitæ, teste Augustino hæres. 33. Manichæi, eodem Augustino teste hæres. 46. & alij permulti.

QVARTA hæresis eorum fuit, qui certa Sacramenta non quidem tollebant, tamen non rectè intelligebant, vel administrabant. In iis erāt Marcosij à Marco quodam, vetustissimi hæretici, qui Baptismum conferendum esse dicebant, non in nomine Trinitatis, sed in nomine ignoti Patris; in veritate matre omnium; in IESV, qui descendit in vnitate, & redemptione, & potestatum communione. ita refert Theodoretus lib. 1. de fabulis hæreticorum. Item Marcionitæ, qui secundo, & tertiò homines baptizabant; vt Epiphanius refert hæresi 42.

Sic etiam permulti circa Eucharistiam errārunt, volentes quidem Sacramentum esse, sed non continere verum Domini corpus; vt quidā olim ipso ferè tempore Apostolorū, vt referunt Ignatius in epist. ad Smyrnenses, & Theodoretus in 3. Dialogo, circa medium: ac deinde Berengarius, teste Lanfranco in lib. aduersus Berengarium: postea Ioannes VViclefus, teste Cōcilio Constantiensi sess. 8.

Quidam circa Pœnitentiam errabant, etiamsi eam non tollerent, vt Audiani, qui confessiones audiebant, & à peccatis absoluebant, sed pœnitentiam non iniungebant, vt Theodoretus refert lib. 4. de fabulis hæreticorum.

Quidam errabant circa Ordines, quos etiam fœminis cōferebant, vt Peputitæ, teste Epiphanio hæresi 49.

Hæc generatim de erroribus veterum dicta sint. similia nostro hoc seculo vidimus. Nam inprimis non defuerunt, qui omnia Sacramenta sensibilia, & corporalia cōtemnerent, qui certè noui Archontici nominari possent: id etiam de Swencfeldianis testantur Fridericus Sraphilus in lib. de concordia discipulorum Lutheri, & Dauid Chytręus præfatione Commentariorum in Apocalypsim.

Lutherani ceteri, & Caluinistæ omnes, etsi Sacramenta non tollunt omnia, omnia tamen virtute, & efficacia spoliant, vt olim faciebant Messaliani: vt enim illi orationi, ita isti fidei omnia tribuunt. Sacramentis autem planè nihil, nisi vt sint nuda signa, eaq; nō omninò necessaria. Sic enim scribit LVTHERVS in assert. 1. articuli: *Heretica, sed vsitata sententia est, Sacramenta noua legis dare gratiam iis, qui non ponunt obicem. Scriptura enim dicit: Iustus ex fide sua viuet, non dicit, ex Sacramentis viuet.* Hæc ille. Neq; ab hac sentētia vllus, quod sciam, ex hæreticis huius temporis dissentit.

Rursus non defuerunt hoc tempore, qui tollant è medio aliqua Sacramenta, licet non omnia. Nam Swencfeldianis exceptis, ceteri omnes duo Sacramenta recipiunt, Baptismum, & Eucharistiam; duo reiiciunt, Confirmationem, & Extremā vnctionem: Matrimonium recipiūt quidem, sed non pro Sacramento: de Pœnitentia, & Ordinatione inter se contendunt, vt postea explicabimus.

Deniq; non defuerunt etiam qui certa Sacramenta reciperent, sed erroribus admixtis. Nam Anabaptistę Sacramentum Baptismi recipiunt, sed pro adultis, non pro infantibus. Zwingliani recipiunt Sacramentum Eucharistiæ, sed corpus Dominicum esse negant. Lutherus Sacramentum Absolutionis non negat, sed nec integram cōfessionem, nec vllam satisfactionem requirit, aut admittit; nec verum ministrum Sacramenti huius agnoscit, vt patet ex assertione articulorum, quinti, sexti, septimi, octaui, noni, decimi.

decimi. Denique ordinationem ministrornm omnes admittunt, sed nec agnoscunt verum ministrum, nec verum ritum huins Sacramenti.

Ita videmus omnes quatuor hæreticorū classes, quæ variis temporibus per M. D. annos Ecclesiam Catholicam vexauerunt, omnes simul hoc nostro seculo contra eandem Ecclesiā conspirasse. Sed quo duce de veteribns illis Catholica triumphauit, de nouis etiam sine dubio triumphabit: quandoquidem idem ille dux, nec vires amittere potest, & Ecclesię suæ semper se adfuturum certa testificatione promisit.

CAPVT SECVNDVM.

De mendaciis, & calumniis aduersariorum.

NECESSARIO prorsus annotanda sunt mendacia præcipuornm hostium Ecclesiæ, quòd hoc multum valeat ad auctoriratem detrahendam, ipso teste Luthero, qui ita scripsit qnondam in lib. contra Emserum: *Si semel deprehenderer, ira mentitus, falsus, & crassè stolidus; iam tota mea doctrina, & honor, & fides, & fidelitas, finem penitus haberēt: vnusquisq; me pro nequam, & infami nebulone, vt æquum est, habiturus esset*: tum etiam, quòd hoc ipsum vitium Catholicis tribuere impudētissimo mendacio Lutherus non erubuerit: SIC enim scribit in libro aduersns Cochlæum: *Sed ego planè hoc tribuo diuinis Consiliis, vt Papa, & Papistæ fere nullos habeant patronos, nisi, qui vel insigni inscitia, vel mendaciis impudentibus semper suam auctoritatem eraducant, ne quis amplius per abominationem Romanam decipiatur.* Et infrà: *Plorandam certè sortem Papæ, quòd sui non nisi mendaciis protecti in arenam descendunt.* Hæc ille. Quæ verba in ipsum Lutherum aptissimè conueniunt. vt enim Ioannes Cochlæus testatur in actis Lutheri Anni XXIII. nullns ferè Catholicorum in Lutherum scripsit, quin eum multorum mendaciorum coarguerit, è qnibus vnus Dietembergius è duobus Lutheri libellis supra octingenta collegit mendacia. Denique nulla re magis nocent illi Ecclesiæ, quàm cum suis mendaciis persuadent populis, nos aliter sentire, & docere, quā renera sentiamus, & doceamus. Proinde rcs vtilissima est, eorum mendacia detegere. Nos igitut solùm de Sacramentis mendacia quædam crassiora breuiter annotabimus.

Igitur LVTHARVS in libro de captiuitate Babylonica cap. t. qnod est de Eucharistia, PRIMO mentitur, cùm ait: *Non miror Concilium Constantiense, cuius auctoritas si valet, cur non valet & Basileensis, quod contrà statuit, Bohemis licere vtramq; speciem sumere? quod iste adulator ignorans adducit pro suo somnio.* Hæc ibi. Et sanè qnòd Constantiense, & Basileense Concilium inter se pugnent, quantum ad Communionem sub vna specie, mendacium impudentissimnm est. Idem enim omninò sta-

A tnūnt Concilium Constantiense, sess. 13. & Basileense, sess. 30. nimirum laicos non teneri diuino iure ad vtramque speciem sumendam. proinde seruandam esse Ecclesiæ legem, vel consuetudinem: quibus decretis non repugnat, qnod Basileense Concilium concesserit Bohemis vtriusqne speciei vsum, modò faterentur id sibi concedi ab Ecclesia, non autem ad hoc teneri diuino iure.

SECVNDO mentitnr ibidem, cùm ter, aut qnater repetit, S. Thomam auctorem esse illius sententiæ, quam omnes Catholici tenenr, quòd in Sacramento altaris, non sit substantia panis, & vini, sed accidentia solùm: quod est crassissi-
B mum mendacium. Nam Innocentius III. in Lateranensi Concilio, cap. 1. (vt omittam testimonia antiquiora) hoc ipsum definiuit Anno M. CC. XV. quo tempore S. Thomas nondum erat natus.

TERTIO mentitnr ibidem, cap. 2. qnod est de Baptismo, cùm ait loqnens de Scholasticis: *Asserunt impij homines, non debere hominem esse certum de remissione peccatorum, seu gratia Sacramentorum: qua impietate orbem totum dementant.* Hoc mendacium est ipso Luthero teste. Nam panlò infrà idem ipse verissimè sic dicit: *Omnes tamen admittunt Sacramenta esse signa efficacia gratiæ.* Non igitur iubemus homines dubitare de gratia Sacramenti, cùm dicamus esse signa efficacia gratiæ. Iube-
C mus quidem dubitare de propria dispositione, & proinde de consequutione gratiæ; sed hoc non est dubitare de gratia Sacramentorum. Non enim efficacia Sacramenti pendet ex mea dispositione, sed ex diuina institutione: quomodo qui oculos clandit, non potest videre solem, & tamen non propterea dubitat de efficacia solis ad illnminandum. Neque hoc Lutherani negare possunt; nam Lutherus in lib. contra rebaptizātes, qnem edidit Anno M.D.XXVIII. sic ait: *Baptismus non est fundandus supra fidem baptizantis, vel baptizati, quia vterq; incertus est de fide, aut saltem in periculo, & tentatione consistit.* Et in sermone de Baptismo, habito Anno XXXV. *Vt Baptismus*, inquit, *certus sit nobis, ideò non fundat eum DEVS*
D *supra fidem nostram, cùm illa possit incerta, & falsa esse; sed supra verbum, & institutionem suam.* Hæc ille. Non ergo dissentimus à Lntheranis (vt Lutherus mentitur) quod nos dubitemus de gratia Sacramenti, illi non dubitent; sed quòd nos dubitemus de consecutione gratiæ, ob nostram indispositionem, illi autem non dubitent, mira temeritate, cùm fateantur sine fide Sacramenta non prodesse, & simul admittant facilè hominem decipi, cùm pntet se credete, & tamen reuera non credat.

QVARTO mentitur ibidem, cùm sic ait: *Est contemptor Magistri Sententiarum cum omnibus suis scribentibus, qui tantùm de materia, & forma Sacramentorum scribunt, dum optimè scribunt, id est, mortuam, & occidentem literam Sacramentorum tractant: ceterùm spi-*

ricum, vitam, & vſum, id eſt, promiſsionis diuinæ veritatẽ, & noſtram fidem prorſus intactam relinquunt. Mendaciũ eſt apertiſsimum; nam de fide ſuſcipientis Sacramenta, & recto vſu multa diſputat Magiſt. lib. 4. diſt. 4. & 9. & Scholaſtici ibidem. Veriùs de Magiſtro ſcripſit Franciſcus Stancarus in lib. de Trinitate, & Mediatore: *Ego*, inquit, *iudico vnum Petrum Lombardum pluris eſſe, quàm centum Lutheros, ducentos Melanchthones, trecentos Bullingeros, quadringentos Petros Martyres, & quingentos Caluinos: qui omnes ſi in mortario contunderentur, nõ exprimeretur vna vncia veræ Theologiæ, præſertim in artic. de Trinitate, Incarnatione, Mediatore, & Sacramentis.*

QVINTO mentitur, cùm ibidem ſic loquitur: *Et hinc impulſi ſunt tantùm tribuere Sacramentis* B *nouæ legis, vt ea ſtatuerent, prodeſſe etiam iis, qui in peccatis mortalibus ſunt, nec requiri fidem, aut gratiam, ſed ſufficere, non poſuiſſe obicem, hoc eſt, actuale propoſitum denuò peccandi.* Et infrà: *Prodeſſe dicunt ea etiam impiis & incredulis, modò non ponant obicem, quaſi ipſa incredulitas non ſit omnium obſtinatiſsimus, & hoſtiliſsimus obex gratiæ.* Hæc ille. Quam ſententiam ſæpe repetunt tum ipſe, tum etiam filij, & ſectatores eius; nec ſolùm veri Lutherani, ſed etiam Caluinus iiſdem verbis vtitur in Antidoto ſeſſ. 7. can. 5. & 6. Vbi tria nobis tribuunt. VNVM quod dicamus, Sacramenta prodeſſe iis, qui ſunt in peccato mortali: quod quidem veriſsimum eſt, modò peccatores pœnitentiam agere velint; nam Baptiſmus & Abſolutio ad hoc ſunt inſtituta, vt C peccata remittant. Et certè mirum eſt, hoc nobis tanquam errorem tribui à Lutheranis, cùm ipſi velint omnia Sacramẽta habere promiſsionem reconciliationis, ac remiſsionis peccatorum: de qua re infrà dicemus. Si verò loquantur de peccatoribus impœnitentibus, eſt merum mendacium, quod Catholici dicant, Sacramenta prodeſſe peccatoribus: omnes enim Catholici requirunt pœnitentiam, tanquam diſpoſitionem ad gratiam recipiendam.

DEINDE nobis tribuunt, quòd dicamus non requiri gratiam ad hoc, vt nobis proſint Sacramenta: quod quidem mendacium eſt manifeſtum. Nam ſi per gratiam intelligant fauorem Dei, vt ipſi ordinariè intelligunt, omnes Catho- D lici dicunt, iuſtificationem à peccatis dari in Sacramentis ex gratia Dei, & merito Chriſti, non ob merita accedentis. Si verò per gratiam intelligant inhærentem qualitatem, qua formaliter iuſtificamur; Fatemur hanc nõ requiri ante perceptionem aliquorum Sacramentorum, vt Baptiſmi, & Pœnitentiæ, quod etiam ipſi fateri coguntur, qui volunt Sacramenta habere promiſſionem remiſsionis peccatorum: tamen hanc ipſam dicimus infundi in ipſa perceptione Sacramenti; proinde mera calumnia, & mendacium eſt, quod Catholici non requirant gratiam, vt Sacramenta proſint.

TERTIO nobis tribuunt, quòd dicamus non requiri fidẽ, & quòd incredulitatem non habea- A mus pro obice impediente Sacramẽtum: in quo etiã apertiſsimè mentiuntur. Nam vel loquuntur de ſubſtantia Sacramenti, vel de fructu Sacramenti: ſi de ſubſtantia, nec nos, nec ipſi, requirimus fidem. Nam omnes Catholici docent cum S. Auguſtino lib. 4. de Baptiſmo, cap. 12. verum eſſe Baptiſmum, quem ſine vera fide hæretici recipiunt. Et idem docet Lutherus in homiliis de Baptiſmo, & in lib. contra rebaptizantes; necnon etiam Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 14. §. 16. Si verò loquuntur de fructu Sacramenti, falſum eſt Catholicos non habere pro obice incredulitatem: omnes enim Catholici requirunt neceſſariò in adultis actualem fidem, & ſine ea dicunt B neminem iuſtificari. Vide Magiſtrum lib. 4. diſt. 4. & S. Thomam 3. par. q. 68. artic. 8. Item Ius canonicum, quod Lutherus combuſsit, de conſecratione diſt. 4. per multos canones.

Occaſio huius fraudis fuit, quòd Catholici non requirant in Sacramentis fidem illam ſpecialem, quam aduerſarij ſolam eſſe putant veram fidem iuſtificantem. Sed (vt omittam quòd iſta non eſt vera fides, ſed opinio temeraria) ſi ideò verè nobis tribui poſſet, quod non requiramus fidem in Sacramentis, quia non requirimus fidem illam ſpecialem; nos etiam illis tribuere poſſemus, quòd non requirant fidem in Sacramentis, quia non requirunt eam fidem, quam nos ſolam docemus eſſe veram fidem.

C Ceterùm ſi candidè agendum ſit, diſtinguendæ ſunt quæſtiones. Aliud enim eſt quærere, an in Sacramentis requiratur vera fides, aliud autẽ, quænám ſit vera fides. Et quidem in priore quęſtione conuenimus, in poſteriore diſsidemus.

Porrò de infantibus non poteſt eſſe quæſtio, tum quia ipſi nec ponunt, nec poſſunt ponere obicem incredulitatis: incredulitas enim nõ eſt non credere, ſed nolle credere: tum etiam quia infantes ſicut peccauerunt aliena voluntate, & ſunt auerſi à Deo habitualiter; ita ſatis eſt, ſi credant aliena voluntate, & conuertantur habitualiter per infuſionem fidei, ſpei, & charitatis. Vnde Philippus in locis anni XLI. cap. de vſu Sacramentorum dicit, de adultis ſolum eſſe intel- D ligendum, quòd oporteat eos actu credere.

SEXTO mentitur in aſſertione 1. articuli, vbi Scotum facit auctorem illius ſentẽtiæ, quòd Sacramenta conferant gratiam non ponenti obicem: quam ſentẽtiam ipſe hæreticam vocat. Sed mentitur apertiſsimè. Nam Innocentius III. idẽ docuerat, cap. Maiores, de Baptiſmo, & eius effectu; longo tempore antè quàm Scotus naſceretur: necnon S. AVGVSTINVS in epiſt. 23. ad Bonifacium, vbi poſteaquam dixerat, paruulis prodeſſe Baptiſmũ etiamſi actu non credant; ita loquitur: *Hoc qui non credit, & fieri non poſſe arbitratur, profectò infidelis eſt, etiamſi habeat fidei Sacramẽtum: & longe melior eſt ille paruulus qui etiamſi fidem nondum habeat in cogitatione, non tamen ei obicem contrariæ cogitationis opponit; vnde Sacramentum eius fideliter percipit.*

A SEPTIMO mentitur ibidem, cùm ait, Scotistas non requirere in vsu Sacramenti fidem, nec bonum propositum, seu bonum motum cordis. Quod mēdacium refellit Roffensis ex ipsis verbis Scoti, qui in 4. dist. 4. q. 2. disertis verbis docet, requiri fidem & contritionem, seu attritionem. Vide etiam q. 5. in principio, & in respons. ad vltimum. item dist. 17. q. 1.

OCTAVO mentitur in homil. vlt. de Baptismo, vbi sic ait: *Hunc impietatis vētum est, vt sali, & aqua contra verbum & mandatum sacrata, tantundem virtuti & energia tribuerint, quantum venerabili Baptismi Sacramento.* Hîc sunt duo mendacia. VNVM, quòd nos contra Dei mandatum, & verbum consecremus B salem, & aquam; nullum enim verbum, seu mandatum exstat, quo id prohibeatur. Quid, quòd ipse idem Lutherus lib. de captiu. Babyl. cap. de Extrema vnctione, contrarium docet? Sic enim ait: *Igitur*, inquit, *hoc Vnctionis extrema nostrum Sacramentum non damno, sed hoc esse, quòd ab Apostolo Iacobo prascribitur, constanter nego, cùm nec forma, nec vsus, nec virtus, nec finis eius cum nostro cōsentiat: numerabimus tamen ipsum inter ea Sacramenta, qua nos constituimus; vt sunt salis, & aqua consecratio, & aspersio: neq; enim negare possumus, creaturā quamlibet per verbum Dei, & orationē sanctificari, quod Apostolus Paulus nos docet.* Hæc ille.

ALTERVM mendacium est, quòd eandē vim tribuamus aquę benedictæ, & Baptismo: id enim nullus vnquam Catholicorum docuit; alioqui C nō septem Sacramenta, sed multò plura faceremus. Hæc pauca ex Luthero sufficiant.

CAPVT TERTIVM.

Mendacia Philippi.

PRIMO in ipsa Confessione artic. 13. damnat Scholasticos, quòd non doceant requiri fidem in vsu Sacramentorum. Sed fusiùs, & clariùs exposuit mentem suam in Apologia eiusdem articuli, vbi sic ait: *Hic damnamus totum populum Scholasticorum Doctorum, qui docent, quòd Sacramenta non ponenti obicem, conferant gratiam ex opere operato, sine bono motu vtentiū. Hac simpliciter Iudaica opinio est, sentire, quòd per ca-* D *remoniam iustificemur, sine bono motu cordis, hoc est, sine fide; & tamen hac impia, & superstitiosa opinio magna auctoritate docetur in toto regno Pontificio.* Hæc ille.

HOC mendaciū est longè impudentius mendaciis Lutheri. Nam Lutherus non accusabat omnes, sed Scotistas tantùm, Philippus autem totum populū Scholasticorum damnat: immò etiam totum regnū Pontificium. Esse autem mendacium apertissimū, tam est manifestū, vt probatione non egeat. Nam, vt suprà diximus, omnes Scholastici cum Magistro lib. 4. dist. 4. requirunt actualem fidem, quæ sine motu cordis esse non potest: & ipse idem Philippus in Apologia articuli de Pœnitentia, dicit, Catholicos requirere contritionem vel attritionem. Et quid est contritio, vel attritio, nisi motus cordis?

A SECVNDO in ipsa etiam Confessione Augustana in articulo de Missa: *Falsò*, inquiunt, *accusantur Ecclesia nostra, quòd Missam aboleant: retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur.*

Hoc esse mendacium, probare possumus ex articulis Smalchaldicis, qui non minoris sunt auctoritatis apud Lutheranos, quàm ipsa Confessio: vnde etiā simul cum ipsa Confessione ponuntur in libro Concordiæ. In illis igitur articulis sic legimus: *Ceterùm Draconis cauda ista (Missam intelligo) peperit multiplices abominationes, & idololatrias.* Et paulò antè: *Abroganda meritò Missa est.* Hęc illi. Si igitur Missa, vt cauda Draconis abrogāda est, cur eam nō abrogârunt? aut, si abrogârunt, cur B querūtur accusari se, quòd Missam aboleuerint? DICENT fortassè se Missam Papisticam oboleuisse, Christianam autem retinere; nimirum Sacramenti distributionem, & perceptionem: hoc enim Philippus vocat Missam in Apologia. AT non accusantur à nobis Lutherani, quod istam Missam, id est, Communionem aboleuerint, sed quod veram Missam, id est, oblationem, & totū Canonem sustulerint. Itaq; si per Missam intelligunt, Communionem, mendacium est, quòd accusentur: sin autem intelligunt oblationem, mendacium est, quod falsò accusentur.

TERTIO mentitur in eodem articulo: *Veteres*, inquit, *ante Gregorium non faciunt mentionem priuata Missa.* Idem repetit in Apologia eiusdem articuli.

C Sed si per Missam priuatam intelligat Missam, quę dicatur nomine priuato, aut quæ vni tātùm prosit, mentitur eiusmodi Missam cœpisse post Gregorij ætatem: nulla enim est, nec fuit vnquā Missa priuata ad istum modū: omnis enim Missa publica est, cùm celebretur à Sacerdote, vt est publicus minister, & pro cōmuni, & publica vtilitate totius Ecclesię. Si verò per Missam priuatā intelligat Missam, quę ab vno Sacerdote dicatur sine distributione Eucharistię populo facta, mētitur eiusmodi Missas non fuisse ante Gregorij tempora. Nam AVGVSTINVS lib. 22. ciuit. c. 8. meminit Missæ priuatæ: scribit enim vnū ex suis presbyteris sacrificium corporis Domini obtulisse in domo rustica cuiusdam nobilis viri, quæ D vexabatur infestatione malignorum spirituum, & continuò eam domum liberatam fuisse: *Perrexit*, inquit, *vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit, vt cessaret illa vexatio, Deoq; protinus miserāte cessauit.* Hæc ille. Hîc certè Augustinus qui ducentis annis Gregorium præcessit, meminit Missæ dictæ ab vno, in loco priuato, sine distributione Sacramenti populo facta; & quæ Deo gratissima fuerit, vt euentus probauit.

QVARTO mentitur in eadem Cōfessione Augustana, in art. de Confessione, vbi sic ait: *Antea immodicè extollebantur satisfactiones, fidei verò, & meriti Christi, ac iustitia fidei, nulla fiebat mētio.*] Atq; ita quidem loquitur in Confessione, in Apologia autē art. 11. ita rē exaggerat: *Nunc*, inquit, *de hac fide consequente remissionem peccatorum, nulla est syllaba in tanta*

mole Constitutionum, Glossarum, Summarum, Confessionalium, nusquam ibi Christus legitur. Et infrà in Apol. art. 15. *Exstant*, inquit, *immensi libri, immò bibliotheca tota: nullam syllabam de Christo, de fide in Christum, &c.*

Hęc tamen magna sunt mendacia, vt mirũ sit, si ea tota Germania capere possit. Nullus enĩ est liber Catholicus, in quo de Sacraméto vllo agatur, quin in eo sæpe fides, & Christus nominentur. Certè S. Thomas, qui minimè obscurus est auctor 3. par. q. 62. art. 5. dicit, & probat Sacramenta omnia vim habere ex meritis Christi, & eiusdẽ Christi merita per fidem nobis applicari.

CAPVT QVARTVM.

Mendacia Caluini.

VENIO nunc ad CALVINVM, qui lib. 4. Instit. cap. 14. §. 14. sic ait: *Magno consensu Sophistica schola tradiderunt, Sacramenta noua legis iustificare, & conferre gratiam, modo non ponamus obicem peccati mortalis. Quæ sententia dici non potest, quàm sit exitialis, & pestilens, eoq́; magis, quod multis ante seculis magna Ecclesia iactura in bona orbis parte obtinuit. Planè certè diabolica est; nam dũ iustitiam citra fidem pollicetur, animas in exitium præcipites agit.*] Hoc est mendacium PRIMVM, quòd citra fidem polliceamur iustitiam in Sacramentis: quod suprà refutatum est. Interim obseruanda sunt, quæ Caluinus confitetur vera, nimirũ magnum consensum esse inter Catholicos, item multis seculis doctrinã nostram viguisse, deniq; in bona orbis parte receptã: cùm de ipsis omnia sint cõtraria, nimirum nullus est inter eos consensus; doctrina recens, & hoc seculo nata; & vix vnam, aut alteram prouinciam occupauit: etsi enim multi sunt hoc tempore hæretici, nulla tamen vna hæresis admodum latè patet.

SECVNDVM mendacium est in eodem cap. §. 17. *Interim*, inquit, *illud tollitur figmentum, quo iustificationis caussa, virtusq́; Spiritus sancti elementis, ceu vasculis, ac plaustris includitur.*] Hoc verè figmentum est, quod nobis Caluinus affingit. Nõ enim Catholici dicunt, caussam iustificationis in Sacramentis, vt in vasis includi, sed ipsa Sacramenta caussas instrumentales iustificationis faciũt. Sed nec virtutem Spiritus sancti, id est, vim illam, quam Deus tribuit Sacramentis ad iustificandum, vllus Catholicus docet contineri in Sacramentis, sicut in vasis, virtus enim illa est id, per quod Sacramentum operatur. Sed fortè Caluinus ex eo mentiendi ansam accepit, quòd interdũ Catholici gratiam in Sacramentis, vt in vasis contineri dicunt. Gratia enĩ effectus est Sacramenti, proinde in Sacramento continetur, vt quilibet alius effectus in sua caussa: omne autem quod continet, saltem metaphoricè, vas dici potest. Adde quòd potest etiam vas accipi pro instrumento: qua significatione eleganter Dauid Psal. 7. vocat sagittas, vasa mortis, & Ezechiel. c. 9. vocat arma, vasa interitus, quia sagitta, cereraq; arma caussæ instrumentales sunt mortis. Neq; id negare potest Caluinus, cùm in Antidoto Cõcilij Tridentini, sess. 7. can. 4. & 5. affirmat Sacramenta esse caussas gratiæ conferendæ instrumentales.

TERTIVM mendacium est in eodem cap. §. 26. vbi sic ait: *Quidquid de opere operato nugati sunt Sophistæ, non modò falsum est, sed pugnat cum Sacramentorũ natura, quæ instituit Deus, vt fideles vacui bonorum omnium, & inopes, nihil præter mendicitatem eò adferant. Vnde sequitur, ea recipiendo nihil istos agere, vnde laudem mereantur, vel in hac actione, quæ eorum respectu merè passiua est, nullum illis posse opus adscribi.*] Hoc mendacio testatur ignorantiam, vel malitiam suã Caluinus: nõ enim opus operatum vocant Theologi opus aliquod meritorium eius, qui Sacramentum suscipit, vel ministrat, vt Caluinus dicit; id enim opus operantis appellamus. Quid autem sit opus operatũ, infrà suo loco dicemus. Illud hoc loco notasse sufficiat, opus operatum non pendere à bonitate ministri, meritum autem pendere.

QVARTVM est mendacium, cap. 17. §. 43. vbi dicit in Sacramento Eucharistiæ primum, qui azymo pane vti cœpit, fuisse Alexandrum Romanum Pontificem: *Primus*, inquit, *azymo pane delectatus est: qua id ratione, non video, nisi vt plebis oculos in nouo spectaculo in admirationẽ traheret magis, quàm vt animos proba religione institueret.*] Hoc verò mendaciũ cum Euangelio apertè pugnat. Scribunt enim Matthæus cap. 26. Marcus 14. & Lucas 22. Dominum cœnam fecisse primo die azymorũ proinde non Alexander Papa, sed Christus primus fuit, qui azymo pane in Sacramento vsus est.

QVINTVM est cap. 19. §. 12. vbi sic ait: *Veteres dum propriè loquuntur, nusquam plura duobus Sacramentis recensent.*] Refellit hoc mendacium S. CYPRIANVS (vt nunc ceteros omittam) qui lib. 2. epist. 1. non solùm Baptismum, & Eucharistiam, sed etiã Confirmationem vult esse propriè Sacramentum. Nam de Confirmatione sic loquitur: *Tunc plenè sanctificari, & esse filij Dei possunt, si Sacramento vtroq; nascantur.* Et S. AVGVSTINVS lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 104. *Sacramentum Chrismatis*, inquit, *in genere visibilium signorum, sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus.*

SEXTVM est ibidem, vbi Caluinus addit de ipsa Confirmatione: *De manuum impositione loquuntur veteres, sed an Sacramentum vocant? Augustinus apertè affirmat, nihil aliud esse, quàm orationem.*] Refellunt hoc idem auctores verbis citatis.

SEPTIMVM est in eodem cap. 19. §. 34. vbi sic ait: *Matrimonium, vt à Deo institutũ, fatentur omnes, ita pro Sacramento datum, nemo vsq; ad Gregorij tempora viderat.*] Atqui S. AVGVSTINVS, qui CC. ferè annis S. Gregorio vetustior fuit, lib. de bono coniugali, ca. 18. sic ait: *In nostrarũ nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.* Et li. 1. de nuptiis. & concupiscentia. cap. 10. ter Matrimoniũ Sacramentis annumerat: vt etiam alibi passim.

OCTAVVM est in Antidoto Concilij, sess. 7. can. 13. vbi sic ait: *Conqueruntur, vel saltem gemunt*

omnes

omnes pij, pluris in Baptismo fieri Chrisma, cerum, salis saporem, sputum denique, quàm aqua lauacrum, quo tota constat Baptismi perfectio. Idem repetit in lib. de formula ministrandi Sacramēta. Hic Caluinus Lutherum mentiendo superare studuit. Ille enim (vt suprà notauimus in vltimo mendacio) solùm dicebat, nos æquare has cæremonias Baptismo; iste autem dicit, nos anteponere. Sed vterque mentitur. Nam Catholici adeò non anteponunt, vel æquant ista Baptismo, vt dicant esse præparationes ad Baptismum; item accidentales cæremonias, si conferantur cum ipsa ablutione, in qua consistit substantia Baptismi. Denique fatentur omnes Catholici, simplicem Baptismum siue cereo, siue sale, sine oleo, aliisque rebus sufficere ad iustificationem: res autem illas omnes non sufficere. Vide Magistrum, & Doctores ceteros in 4. dist. 6.

CAPVT QVINTVM.

Mendacia Kemnitij.

MArtinus KEMNITIVS multa repetit ex mendaciis Lutheri, & Caluini; multa etiam addit propria. Sed quia longū esset omnia referre, solùm pauca quædā annotabo ex principio 2. partis Examinis, vbi agit de Sacramentis in genere.

PRIMO igitur in Examine edito anno M. D. LXVI. in octauo pag. 14. sic mentitur: *Quomodo per Matrimonium, quod Syricius Pontifex definit, esse secundum carnem viuere. quod Deo placere non possit; quomodo, inquam, iustitia fidei per Matrimonium, vel incipit, vel augetur, vel reparatur iuxta ipsorum Sacramenti descriptionem in decreto positam.*] Desumptum est hoc mendacium ex epist. 1. Syricij, cap. 7. vbi sanctus ille Pontifex probare volens, debere Sacerdotes continere se etiam ab vxore, assumit pro argumento illa verba Rom. 8. *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* Hinc igitur deducit Kemnitius, Matrimonium, auctore Syricio, nihil esse aliud, quàm vitam secundum carnem, quæ Deo placere non potest.

Sed debuit Kemnitius aduertere, Syricium non loqui de coniugio iusto, & legitimo, sed de coniugio Sacerdotum, quod illegitimum est, & solo nomine coniugium, re autem ipsa sacrilega impudicitia. Nam in eadem epist. cap. 4. iam antè dixerat, legitimas nuptias in Ecclesia per Sacerdotem benedici: & certè non voluit dicere, benedici in Ecclesia vitam secundum carnem, quæ Deo placere non potest. Itaq; legitimi coniuges possunt ita viuere, vt placeant Deo, & dicantur non esse in carne, sed in spiritu, si vxore sua legitima legitimè vtantur: at Sacerdotes, quibus nuptiæ interdictæ sunt, nō possunt vxores ducere, aut illis vti, quin Deo displiceant, & secundum carnem viuant: & hoc est, quod verissimè scripsit Syricius.

SECVNDO mentitur pag. 39. vbi loquens de A Ordinis & Matrimonij Sacramentis, sic ait: *Etsi Richardus disputat etiam per istos ritus conferri gratiam gratum facientem: reliqui tamen agnoscunt, hoc subsistere non posse.*] Hoc mendacium impudentissimum est, cùm omnes ferè Theologi idem dicāt, quod Richardus dicit. Sufficiet hoc loco testimoniū sancti THOMÆ, qui 3. par. q. 65. ar. 1. docet, & probat, septem esse nouæ legis Sacramenta; & in responsione ad vltimum sic ait: *In quolibet Sacramento nouæ legis gratia infunditur.*

TERTIO mentitur pag. 40. vbi quærens de aqua benedicta, rosa benedicta, ense benedicto, & similibus rebus, cur non sint Sacramenta, sic ait: *Aliquid quidem respondent Scholastici, alius aliud. sed tamen nec seipsos expediunt, nec Lectoribus satisfaciunt,* B *nisi quod Gabrielis ingenuitas probatur, qui dicit, aquam benedictam non esse Sacramentum, quia desit diuina institutio.*

DVO sunt hîc mendacia. VNVM quod Scholastici multùm laborent, vt ostendant, cur aqua, & rosa, & similia, cùm in Ecclesia benedicuntur, non sint Sacramenta. At Scholastici adeò leuiter hoc expediunt, vt multi ne attingant quidem, vt per se notum, alij obiter tantùm explicent. Nihil enim horum est signum efficax gratiæ iustificantis, quod est præcipuum in omnibus Sacramentis.

ALTERVM est mendacium, Gabrielem ingenuè confiteri, nihil deesse aquæ benedictæ, quo minus sit Sacramentum, nisi diuinam institu- C tionem. Est, inquam, hoc verissimum mendacium, quia Gabriel in 4. dist. 1. q. 1. art. 1. vbi de hac re agit, dicit quidem, aquam benedictam nō esse à Deo institutam, sed ab Ecclesia, & ideò non esse Sacramentum, sed nō dicit, nihil aliud ei deesse, nisi diuinam institutionem, immò apertè indicat, alia etiam multa ei deesse. Nam non disputat eo loco propriè de aqua benedicta, sed explicat definitionē Sacramenti: & quia dixerat, ad Sacramenta requiri diuinam institutionem, inde deducit à Sacramenti definitione excludi aquam benedictam, lotionem balnei, & omnia signa naturalia. Quocirca sicut non licet colligere ex hac eius disputatione nihil deesse ad lotionem balnei, quò minus sit Sacramen- D tum, nisi diuinam institutionem, ita non licet colligere, nihil deesse ad aquam benedictam, nisi diuinam institutionem, quò minus sit Sacramentum.

QVARTO mētitur pag. 94. & 95. vbi tot sunt ferè mendacia, quot verba: *Quidam,* inquit, *vt Alensis, Thomas, Durandus, &c. senserunt ipsis externis Sacramentorum elementis per verbum conferri quādam virtutem supernaturalem.*] At non videtur legisse hos auctores: Siquidem Durandus contrarium docet, & S. Thomam oppugnat in 4. dist. 1. q. 4.

QVINTO mentitur ibidem, cùm ait: *Addunt autem, vt ostendant, nec se, nec alios, quod dicunt, intelligere, esse ens incompletū (vim inditam Sacramentis) quod per se nō sit in aliquo ex decem prædicamētis.*] Sed Kem-

nitium non intelligere quid Scholastici dicant, facilè credi potest. Illos autem ipsos non intelligere motionem, hanc enim pleriq; vocant vim Sacramentis inditam, esse ens incompletum, quod per se in nullo prædicamento sit; mendacium est manifestum. Nō enim vllus est vel mediocriter peritus Physicæ, aut etiam solius Logicæ, quin sciat motum esse ens incompletum, & ad nullum prædicamentum per se pertinere.

SEXTO mentitur ibidem, cùm ait, Cyprianum existimasse, Baptismum esse inutilem, qui conferebatur ab hæreticis, & malis ministris. Nam Cyprianus vbique distinguit malos ministros Catholicos ab hæreticis, & malos quidem affirmat vtiliter baptizare, hæreticos autem inutiliter. Malè igitur Kemnitius cōiungit ex sententia Cypriani, quos Cyprianus ipse disiungit. Vide Augustinum explicantem Cypriani sententiam, lib. 4. de Baptismo, cap. 10. & lib. 6. cap. 12. & ipsum Cyprianum in epistolis ad Iubaianum, ad Pompeium, ad Stephanum, & ad Quintum.

SEPTIMO mentitur pag. 95. cùm sic ait: *Illa verò opinio, quod in ipsis Sacramentorum elementis gratia essentialiter contineatur, sicut medicina in pixide, ita vt virtus Sacramentorum sit vel essentia, vel qualitas hærens in corporalibus Sacramentorū elementis; etiam inter Scholasticos Scriptores, non fuit omnibus probata, vt Bonauentura, Richardo, &c.* Hic satis prodit suam imperitiam Kemnitius, & simul audaciam, cùm ea reprehendit, quæ non intelligit. Nam inprimis confundit gratiam cū virtute Sacramentorum, cùm tamen sint res diuersissimæ. Gratia enim est effectus Sacramenti, virtus aūt id, per quod Sacramentū operatur. Quocirca gratiam contineri in Sacramentis nullus Catholicus negat, virtutem autem illam physicam non omnes admittunt. Deinde gratiam essentialiter, id est, ipsam essentiam gratiæ hærere in Sacramentis, vt medicinam in pixide, nullus etiam Catholicorum dicit: Fatentur enim omnes gratiam hærere in anima, non in Sacramentis. Ponunt tamen, vt suprà diximus, eam in Sacramento, vt in vase, metaphoricè accipiendo nomen vasis, quomodo dicuntur tela vasa mortis, quia in eis mors continetur, vt effectus in caussa.

OCTAVO mentitur ibidem, cùm ait: *Fuerunt etiam qui virtutem Sacramentorum in ipso opere, quo Sacramenta vel celebrantur, vel suscipiuntur, constituerunt: ita vt Sacramenta dicerentur conferre gratiam ex dignitate, & merito operis, quod exercet vel is, qui celebrat, vel qui suscipit.* Hoc etiam mendacium testis est imperitiæ Kemnitianæ, quamquam non est eius proprium, sed à Caluino illud accepit. Vide suprà in 3. Caluini mendacio. Plurima sunt alia in Kemnitio, hæc enim solùm ex initio libri decerpta sunt.

CAPVT SEXTVM.

Mendacia Tilemanni Heshusij.

Tilemannus HESHVSIVS, qui se Episcopum Sambiensem vocat, librū scripsit de sexcēris erroribus Pontificiorum; qui liber non habet vel vnam micam salis: colligit enim errores tam inconsideratè, vt vel sint mera mendacia, vel contradictorij eorum sint hæreses apud omnes Lutheranos.

Ac vt solum, caussa exempli, discutiamus locum 15. qui est de Sacramentis, tertius error, quem notat, est desumptus ex CATECHISMO Romano in hæc verba: *Virtutē, quæ ex passione Christi manat, hoc est, gratiā, quam ille nobis in ara crucis meruit, per Sacramenta, quasi per alueum quandam in nos ipsos deriuare oportet.* Hæc ille. Vbi primùm corrupit verba Catechismi Romani; siquidem ex alueo, quæ vox est in Catechismo, iste fecit aluū, vt sordidam, & ridiculam faceret Catechismi sententiam. Deinde sententia Catechismi non potest damnari, quin damnētur etiam oēs Lutherani. Sume enim sententiam contradicentem, quę sine dubio hæc erit; Christus in cruce non meruit nobis gratiam, vel si meruit, ea tamen non deriuatur ad nos per Sacramenta quasi per alueum. At certè hanc sententiā Lutherani omnes damnant, quippe qui volunt gratiam ex Christi passione nobis per verba & Sacramenta offerri, & applicari. Neq; refert quod ipsi non nominant alueum: nam nominant instrumentalem caussam, quod est longè amplius, quàm alueus. Vide Kemnitium in 2. parte Examinis, pag. 97. & Caluinum in Antidoto Concilij, sess. 7. can. 4.

Quintus error apud Tilemannum est, quòd Sacramenta veteris legis non impresserint characterem, qui est signum spirituale. Sume igitur contradicentem, nimirum; Sacramenta veteris legis imprimebant characterem spiritualem; & quære si vel ab vno ex Lutheranis approbetur. Lutherani enim non anteponunt vsquam, licet ferè æquent, Sacramenta legis veteris Sacramētis nouę legis; & tamen summo cōsensu negant, Sacramenta nouæ legis imprimere characterem. Id quod negat etiam ipse Heshusius ibidem in 7. errore.

Nonus error est, quòd non requiratur bonus motus interior in suscipiente Sacramentum. Hunc errorem tribuit Heshusius Gabrieli li. 4. sent. dist. 1. q. 3. Sed verba Gabrielis, quæ ipse citat, detegunt fraudem. Nam Gabriel non dicit non requiri motum interiorem, cùm apertè requirat fidem, & pœnitentiam cū omnibus aliis Doctoribus, sed dicit cū Scoto, non requiri motum interiorē, qui sit meritorius gratiæ de congruo, vel de condigno. Scotus enim, & Gabriel, & multi alij docent, motus quosdam interiores esse meritorios de congruo iustificationis, sed addunt, quod si aliquando isti motus non sint

tam

tam perfecti, vt mereantur, de congruo, tamen sufficere cum Sacramento ad iustificationem.

Decimus error est, quod Sacramenta veteris legis non continerent gratiam, neq; ex opere operato, neq; ex opere operantis, seu per modum meriti, etiamsi in fide, & charitate fierent. Hæc ille. Sed accipe contradicentem propositionem, & dic; Sacramenta legis veteris cõtulerunt gratiam ex opere operato, vel ex opere operantis, seu per modum meriti. Atqui hæc tota est hæretica omnibus Lutheranis. Nam omnes execrantur, quod dicimus de opere operato; & multò magis, quod dicimus de opere operãtis. Sacramenta enim gratiam conferre ex opere operato, est gratiam conferre ex dignitate, & merito operis; ipsi autem nullum agnoscunt opus dignum aut meritoriũ, sed omnia esse volunt peccata mortalia, atq; in primis idem Heshusius in eodem lib. tit. de iustificatione, de lege, de operibus.

Decimus tertius error est ex Concilio TRIDENTINO desumptus, sess. 7. can. 13. *Docent*, inquit, *fine externis Papisticis ritibus, nec veritatem, nec dignitatem, nec efficaciam Sacramentorum consistere.* Hæc ille. At hæc impudentissima impostura est: Cõcilium enim nihil eiusmodi docet. Hæc enim sunt verba Concilij, quæ ibidem ponit Heshusius, vt mirum non solùm fit, sed etiam habeatur impostor: *Si quis dixerit receptos, & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus in solenni administratione Sacramentorum adhiberi consuetos aut contemni, aut sine peccato à ministris pro libito omitti, aut in nouos alios per quẽcunq; Ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.*

CONTROVERSIA PRIMA,

De nomine Sacramenti.

CAPVT SEPTIMVM.

Sitne vtendum nomine Sacramenti.

DE NOMINE SACRAMENTI duæ sunt controuersiæ hæreticorum, tũ ipsorum inter se, tum nobiscum. VNA, Sitne hoc nomen vsurpandum. ALTERA, quid propriè significet hæc vox Sacramentum.

Quod attinet ad priorem, Martinus Lutherus initio nouæ suæ prædicationis visus est ab hoc nomine non parũ abhorrere. Nam in lib. de capt. Babyl. quam edidit anno X X. cap. de Matrimonio: *Non habet*, inquit, *vniuersa Scriptura sancta hoc nomen Sacramentum, in ea significatione, qua noster* A *vsus, sed in contraria. Vbiq; enim significat non signum rei sacræ, sed rem sacram, secretam, & absconditam.* Deinde in li. de abroganda Missa, quẽ edidit anno X X I. *Pia*, inquit, *& fidelis conscientia meritò & dignè pauere debet, ne hoc sacrificium appellet, aut credat, quòd certissima est apud Deum & in Scripturis non dici sacrificium, & hoc solùm appellet sacrificium, quod constat à Deo vocari sacrificium. Qua enim furentior est temeritas, quàm sic os in cœlum ponere, vt hoc sacrificium, & cultum Dei dicas, quod ille non dicit sacrificium & cultum Dei?* Hæc ille. Cùm igitur Lutherus affirmet, vocem Sacramentum non esse in Scriptura in eo sensu, quo Ecclesia vtitur Sacramentis, & simul affirmet, furentem esse temeritatem vti nominibus in rebus Dei significandis, quibus Deus ipse in Scri- B ptura non vtatur: certè colligitur non ei placuisse, vt hoc nomine vteremur.

Quocirca Melanchthon Lutherum sequutus in locis communibus editis anno XXI. & XXII. caput in quo agit de Sacramentis, inscribit de signis; & in medio eius capitis: *Quæ alij*, inquit, *Sacramenta, nos signa appellamus.* Quin etiam tanta erat cupido istorum hominũ omnia nouandi, vt mallet Græca voce, & Latinis prorsus inaudita dici σφραγῖδας, id est, sigilla, quàm Sacramenta.

Andreas item Carolstadius in lib. de imaginibus, & Sacramentis, eundem Lutherũ sequutus, ex professo agit contra nomen Sacramenti.

Porrò Zuinglius pater Sacramentariorum in li. de vera & falsa religione, edito anno XXV. C dicit quidem se nolle tumultuari ob hoc nomẽ, apertè tamen reprehendit. Sic enim habet in cap. de Sacramentis: *Vocem istam, Sacramentum, magnopere cuperem Germanis nunquam fuisse receptam.*

Sic etiam Caluinus lib. 4. Inst. c. 14. §. 13. dicit se nolle contendere de nomine Sacramenti, & tamen non obscurè reprehendit, dum ita loquitur: *Abundè liquet Veteres, qui Sacramentorum nomen signis indiderunt, minimè respexisse, quis fuisset verbi huius vsus Latinis Scriptoribus: sed nouam hanc significationem pro suo commodo affinxisse, qua simpliciter sacra signa designarent.* Hæc ille.

Cæterùm Lutherus cùm vidisset Carolstadiũ, & Zuinglium, cum quibus inimicitias gerebat, abhorrere à voce Sacramenti, mutauit ci- D tò sententiam, & nomen Sacramenti approbare cœpit. Sic enim scribit in lib. cõtra cœlestes Prophetas part. 2. *Dicit*, inquit, *Carolstadius, Christũ & Apostolos non appellasse cœnam Sacramentũ, velle se habere nomen ex Bibliis: Deũ imponere suis creaturis nomina, nos qui homines sumus, nõ debere indere nomina rebus diuinis.* Et infrà: *Age animicida, tu & spiritus peccati, fatemur quidem Deum nõ dixisse Sacramentũ, nec præcepisse vt Sacramentũ diceretur: Sed dic nobis contrà, vbi prohibuit Sacramentum dici? Quis ergo tibi dedit potestatem prohibendi, quod Deus non prohibet? Annõn est verus animicida, qui se ponit loco Dei super nos, & auffert nostram libertatẽ?* Ac deinde asserit, & probat, licere vti hoc nomine, immò & oportere vti. Quæ omnia eõ magis contra Carolstadium pugnant & Zuingliũ

quàm contra ipsum Lutherum, à quo illi didicerant, vt ostendimus.

Luthero autem sententia mutante, mutarũt etiam ceteri Lutherani. Nam & in Confess. August. recipiunt nomen Sacramenti: & Philippus in locis anno XXXVI. inscribit caput de Sacramentis, quod antea inscripserat de signis. Brentius quoq; in Confessione VVirtembergeñ. ca. de Sacramentis, idem nomen retinet. Ac demũ Kemnitius in 2. part. Examinis non procul ab initio, vocabulum hoc ἄγραφον, id est, non scriptum in diuinis literis esse dicit, & tamen retinendum, & conseruandũ. Solùm ergo controuersia restat cum Sacramentariis, & cum priore sententia Lutheri.

B Sed facilè probare possumus, nomen hoc esse vsurpandum, & conseruandum. Primo, quia reperitur in Scripturis. Sunt autem duo notanda antequam hanc rationem explicemus. Primo quidem Scripturas sacras nõ Latinè, sed vel Hebraicè, vel Græcè à Prophetis, & Apostolis scriptas fuisse: proinde non esse demonstrandã ex Scripturis vocem latinam, Sacramentũ, sed Græcam, quæ illi respondet, nimirum μυστήριον. Idem enim omninò est Latinis Sacramentum, quod Græcis Mysteriũ. Neq; in hoc vlla dissensio est: fatentur enim aduersarij idem esse Sacramentum, & Mysterium, & ideò vtrumq; vocabulũ dicũt esse ἄγραφον in nostra significatione.

C Secundo, aliter ex Scripturis probari posse nomen Sacramenti apud Catholicos, aliter apud hæreticos. Nam apud Catholicos, qui fatentur Matrimonium esse Sacramẽtum propriè dictum, probamus nomen Sacramenti esse in Scripturis, non solùm in genere, sed etiã in specie, id est, vt significat res illas septem, quas propriè Sacramenta vocamus. Ait enim Apostolus ad Ephes. 5. *Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum, siue (vt habetur Græcè) Mysterium hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Vbi Apostolus Conc. Trident. teste, sess. 24. Sacramentum propriè dictũ vocat Matrimoniũ, seu coniunctionem viri & fœminæ: est enim ea coniunctio signũ rei sacræ, & arcanæ, id est, coniunctionis Christi cum Ecclesia. Neque obstat, D quod Paulus videatur loqui de cõiugio Adami, & Euæ, quod quidem Sacramentum nouæ legis non fuit. Nam Paulus etsi allegat verba Adami, tamen ea accommodat ad coniugia sui temporis: omni enim coniugio conuenit quod Adam dixit: *Erunt duo in carne vna.* Vnde non ait Paulus, Sacramentum hoc magnum fuit, sed Sacramentum hoc magnum est, nimirum posteaquam à Christo addita est illi promissio gratiæ.

Apud hæreticos autem, qui Matrimonium non admittunt esse Sacramentum propriè dictum, non possumus probare ex Scripturis nomen Sacramenti; vt est nomen specificũ, & proprium nostrorum Sacramentorum. Nusquam

A enim in Scriptura Baptismus, aut Eucharistia, aut Pœnitentia, aut Ordo, aut etiam Confirmatio, aut Vnctio, Mysterium vel Sacramentũ appellatur. Possumus tamẽ ex Scripturis ostendere, nomen Sacramenti, vt est nomẽ genericum, & cõmune ad nostra septem Sacramenta, & alias res quasdam; nimirum vt significat signũ rei sacræ, vel arcanæ: quod quidem satis est, vt possimus hoc nomine vti, etiam testimonio Scripturarum. Nomen enim genericum verè conuenit rei, licet non soli illi conueniat.

Id igitur nomen in Scripturis haberi contra Lutherum demonstramus ex Daniele, cap. 2. vbi sæpissimè vocatur Mysterium, vel Sacramentũ statua Nabuchodonosor, quia erat signum rei latentis, id est, successionis quatuor regnorum, & regni Christi post illa exorituri. ex quo colligimus, vocabulum רָז Hebraicum, & רָזָא Chaldaicum, non solùm significare rem secretam, vt Isaiæ 24. *Secretum meum mihi:* Sed etiam signum rei secretæ, vt hoc loco Danielis: quamquam etiam hoc loco non negauerim, aliquando significare rem secretam. Nam interdum Scriptura vocat Mysterium ipsum somnium oblitum, & proinde absconditum, & secretum: interdum ipsam statuæ illius, quæ per somnium apparuerat, significationem.

Item probamus ex illo Apocal. 17. *Et in fronte eius nomen scriptum Mysterium.* Et infrà: *Ego dicam tibi Sacramentum mulieris.* Hinc enim habemus mulierem illam forma meretricia, quam Ioannes vidit, fuisse quoddam Sacramentum, id est, signũ rei latentis, nimirum Romani Imperij, vel Antichristi, vt alibi exposuimus. Non enim res ipsa latens, sed mulier, quæ videbatur, appellatur Mysterium, & Sacramentum, ob significationem, quam continebat, vt patet ex nomine scripto in fronte.

Idem probatur ex illo 2. Thessal. 2. *Nam Mysterium iam operatur iniquitatis.* Vocat enim Apostolus Mysterium iniquitatis, persequutiones Ecclesiæ primitiuæ ab Imperatoribus, & hæreticis excitatas, quia significabãt persequutiones excitandas in nouissimis diebus ab Antichristo. Ita enim exponunt eum locum Chrysostomus, Theophylactus, Ambrosius, & alij ferè omnes.

Denique idem probatur efficacissimè ex illo Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est.* Tametsi enim Erasmus, & Caluinus Mysterium à Paulo dici contendunt, non coniunctionem viri & fœminæ, sed Christi, & Ecclesiæ, eò quòd addat Apostolus: *Ego autem dico in Christo, & in Ecclesia:* tamen apertissimè falluntur. Quod enim Paulus Sacramenti nomen non tribuat Christo, & Ecclesiæ, sed coniunctioni viri, & fœminæ, patet tum ex relatiuo pronomine, hoc. Refert enim id quod dictum fuerat, nimirum: *Erunt duo in carne vna:* tum etiam quia periret tota ratio Apostoli: vult enim probare, debere viros diligere

ſuas vxores: id verò probat, quia illud: *Erunt duo in carne vna.* eſt magnum Sacramentum in Chriſto, & in Eccleſia. Quod ſi totum hoc Myſteriũ eſt in coniunctione Chriſti, & Eccleſiæ, & ad coniugium nihil pertinet, quid, quæſo, Paulus probat? Vide commentariũ Hieronymi, Chryſoſtomi, Oecumenij, & aliorũ Patrum in hunc locum. Coniunctio igitur ſenſibilis, & externa viri & fœminæ, Sacramentum eſt, id eſt, ſignum rei ſacræ ſpiritualis, & latentis, id eſt, coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ. Quocirca Kemnitius his teſtimoniis perſuaſus, fatetur nomen Sacramenti vt genericum eſt, ſcriptum eſſe, licet vt ſpecificum, non ſit ſcriptum.

Falſum igitur eſt, quod Lutherus dicebat, Sacramentum in vniuerſa Scriptura ſignificare rem ſacram, ſecretam; nuſquam autem ſignum rei ſacræ, ſecretæ. Nec minus ſalſum eſt, quod ibidem addidit, Catholicos vbicunque in Scriptura inuenerunt nomen Sacramenti, ex eo feciſſe ſignum: non enim vbique dicimus, Sacramenti nomine ſignificari ſignũ, ſed ſolùm quibuſdam in locis, alibi autem ſignificare rem ſecretam, vt Tob.12. *Sacramentum Regis abſcondere bonum eſt.* Et Epheſ.1. *Vt notum faceret nobis Sacramentum voluntatis ſuæ.* Et 1. Tim. 3. vocat incarnationem, magnum pietatis Sacramentum. Neque id ignorârunt Scholaſtici, quin potius omnes cum Magiſtro indicât has acceptiones varias Sacramenti ſecundum Scripturas. Vide in 4. diſtinct. 1. & ſanctum Thom. 3. p. q. 60. art. 1.

Quod ſi Sacramentum dicatur à ſacrando, & initiando, quod placet Zuuinglio: vt poſtea dicemus, habetur in Scriptura Teſtamenti veteris vox Hebræa noſtræ Latinæ voci reſpondens, nimirum מלוא ſeu מִלֻּאָה, id eſt, ritus conſecrationis, Exod. 28. Leuit. 8. & alibi.

Secvnda ratio ſumitur ex Patribus. Antiquiſsimi enim Patres hoc nomine vſi ſunt ad ſignificandum Baptiſmum, Euchariſtiam, & alia id genus ſacra Symbola. Tertvllianvs vetuſtiſsimus Latinorũ, lib. de præſcriptionibus, cap. 16. *Ipſas quoq;*, inquit, *res Sacramentorum diuinorum, in idolum myſteriis diabolus æmulatur: tingit & ipſe quoſdam, ſignat in frontibus milites ſuos, &c.* Vide etiã lib. 1. in Marcion. ante medium. S. Cyprianvs, lib. 2. epiſt. 1. de Baptiſmo, & Confirmatione dicit: *Si Sacramento vtroque naſcantur.* Lib. 2. epiſt. 3. ad Cæcilium: *Quo & ipſo*, inquit, *Sacramento (Euchariſtiæ) populus noſter oſtenditur adunatus.* Et lib. 4. ep. 7. ad Magnum: *Neq; enim ſic in Sacramento ſalutari delictorum contagia, vt in lauacro carnali, & ſeculari ſordes cutis, & corporis abluũtur.* Eadem vtuntur voce Lactantivs lib. 4. cap. 17. Hilarivs in illud Pſal. 121. *Et abundantia diligẽtibus te.* Hieronymvs in cap. 44. Ezechielis, & in cap. 1. Malachiæ. Avgvstinvs in epiſt. 118. & lib. 2. doctrinæ Chriſtianæ, cap. 3. & demum omnes poſteriores.

Ex quibus Patrum ſententiis colligimus, nomen hoc eſſe antiquiſsimum, & proinde retinẽdum, etiamſi in Scripturis non haberetur: quomodo retinemus multa alia nomina, quæ non ſunt in Scripturis, vt Trinitatem, conſubſtãtialem, perſonam, &c. Perículoſiſsima enim eſt vocum nouarum libertas in Eccleſia, cùm paulatim ex nouis vocibus, nouæ etiam res oriantur, cùm vnicuiq; liceat in rebus diuinis nomina fingere. Vnde & B. Paulus prohibet prophanas vocum nouitates, 1. Tim. 6. & ſanctus Avgvstinvs lib. 10. ciuit. cap. 23. *Liberis*, inquit, *vocibus loquuntur Philoſophi; nec in rebus ad intelligendum difficillimis offenſionem religioſarum aurium pertimeſcunt: nobis autem ad certam regulam loqui fas eſt, ne verborum licentia, etiam de rebus, quæ his ſignificantur, impiam gignat opinionem.*

Rurſus colligimus, tum ex Scripturis, tum ex Patribus citatis, Kemnitium falſa, & pugnantia de hoc nomine loqui. Nam pag. 28. ſic ait: *Auguſtinus primus fermè cœpit vocabulum Sacramenti in hac quidem materia extendere, & latiùs vſurpare; quàm antiquitas fecerat. In epiſtola enim quinta ad Marcellinum de ſignis loquens, inquit: Quæ cùm ad res diuinas pertinent, Sacramenta appellantur. Vt igitur Auguſtino aliquid ſit Sacramentum, ſatis eſt, ſi rei alicuius diuina vel ſacra, ſignum ſit.* Hæc ille. At ſalſum eſſe, primum Auguſtinum fuiſſe, qui extenderit hoc nomen ad alia ſacra ſigna, quàm ad Baptiſmum, & Euchariſtiam, patet ex omnibus Scripturis citatis, & ex Tertulliano, Cypriano, ac Lactantio locis notatis: & præterea patet ex ipſo Kemnitio, qui paulò antè, id eſt, pag. 22. ſic ait: *Coniunctio viri & vxoris in coniugio, eſt Sacramentum coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ, ad Epheſ. 5.* Et infrà: *Omnes figuras, & allegorias ſignificantes aliquid, Patres vocant Sacramenta. Tertullianus lib. 5. contra Marcionem vocat Sacramenta figurarum, & allegorias Sacramentorum, vbi de duobus Abrahæ filiis loquitur. Aduerſus Iudæos, vocat Sacramentum ligni, diſputans de ſecuri Eliſæi, & de ligno Adæ.* Hæc ille, qui viderit quàm benè cohæreat, Auguſtinum auctorem illius rei facere, quæ apud Tertullianum, alioſq; vetuſtos Patres, & apud ipſum Apoſtolum Paulum inueniatur.

Adde poſtremò, quòd omnes linguæ vulgares in Latina Eccleſia hoc nomen retinuerunt, vt Italica, Gallica, Hiſpanica, Germanica, & aliæ. quod eſt argumentum ſemper fuiſſe hoc nomen Sacramentum, in Eccleſia, venerabile. Sed de hac prima Quæſtione ſatis.

CAPVT OCTAVVM.

De etymologia, & notione Myſterij, & Sacramenti.

Qvia certum eſt priùs in Eccleſia fuiſſe voces Hebraicas, & Græcas, quàm Latinam, Sacramentum, & Latinos nihil aliud voluiſſe exprimere per Sacramentum, niſi quod Hebræi, & Græci exprimebãt per ſua vocabula, Primvm de He-

de Hebraica, DEINDE de Græca, POSTREMO de Latina voce dicendum erit. A

Hebræi tres habent voces, quibus Sacramenta sua significare solent. PRIMVM enim omnes cæremonias, inter quas numerantur Sacramẽta, vocant חקים vel חקה vt patet Exod. 12. 28. & alibi. Sed hoc nomen non tam ipsam cæremoniam, quàm legem cæremonialem significat; nam חקק statuere significat, & מחקק legislatorem. Vnde in Testamento nouo semper cæremoniæ Iudæorum dicuntur leges, vt Matth. 11. *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem*, id est, Figuræ illæ cæremoniarum, & vaticinia Prophetarum vsq; ad Ioannem. Et Galat. 5. *Contestor omni circumcidenti se, quod debitor est vniuersæ legis faciendæ*. Id est, qui admittit circumcisionem, debet eodem iure admittere omnes cæremonias.

B ALIVD vocabulũ est מלואה & מלאים מלוא quod consecrationem, seu initiationem significat, & habetur Exod. 28. & Leuit. 8. vbi agitur de consecratione Sacerdotis. Deducitur autem hæc vox à verbo מלא quod significat implere, & perficere; quia qui Sacramentum suscipit, perficitur, vt sit idoneus ad sacram functionem peragendam.

TERTIA vox est רז & רזא quæ magis in vsu est Chaldæis, quàm Hebræis. Vnde Hebræi nõdum inuenerunt veram eius radicem; sed, vt suprà diximus, satis apertè colligitur ex cap. 2. Danielis, ea voce significari tum rem ipsam secretam, tum etiam signum rei secretæ.

Porrò etymologiam Mysterij explicans Clemens Alexandrinus in oratione exhortatoria ad Gentes, cuius etiam meminit Eusebius in 2. de præparatione Euangelica, cap. 5. dicit, μυστήριον dici à μύσος, quod scelus, & execrationẽ significat. Reprehendit Dominicus à Soto hanc etymologiam in 4. dist. 1. q. 1. art. 1. quod μῖσος per iota significet scelus, & odium: μυστήριον autem scribatur per ipsilon. Sed non erat opus, vt homo Latinus cum auctoribus grauissimis, atque Græcis, de Græcæ vocis etymologia contenderet. Nam etsi μῖσος odium, μύσος tamen scelus propriè significat: porrò Clemens à μύσος deduxit μυστήριον, non à μῖσος, licet posteriorem hanc vocem habeant aliqui Latini codices Eusebij, ex errore librariorum. Præterea Clemens non voluit eo loco propriam, ac germanam etymologiam Mysterij explicare, sed de industria posuit quãdam minus propriam, sed valdè aptam ad irridenda sacra Gentiliũ, quod tum agebat. Itaque cùm vellet sacra illa ridere, ac detestari, dixit vel appellari μυστήρια ἀπὸ τοῦ μύσους, quòd scelesta, & execranda essent; vel dicta esse μυστήρια, quasi μυθήρια, id est, fabulosa.

Alij deducunt μυστήριον à verbo μύω, quod est claudo, & στόμα, quod est os: quasi Mysteria silẽtio honoranda sint: vel à μύειν, & τηρεῖν, id est, abscondere & seruare, quod sint occultè seruãdæ res sacræ.

Posset etiam non ineptè deduci à μυῶ μυήσω quod est initio, seu sacris imbuo, vnde est μύστης id est, sacrorum antistes, qui alios initiat.

Sunt autem tres huius vocis significationes. PRIMA ac præcipua est, vt Mysterium dicatur ea cæremonia, qua homines sacris initiantur. Quocirca à M. T. lib. 2. de legibus dicuntur etiã initia: & sanctus Ambrosius librum scripsit, de iis, qui Mysteriis initiantur. Et hæc significatio responderet etymologiæ, quam posuimus à verbo μυῶ, & huic voci in hac significatione respõdet vox Hebræa מלואה, id est, consecratio. Quia verò Mysteria Gentilium noctu celebrabantur, & secreta esse oportebat, inde nata est.

SECVNDA significatio, qua mysterium dicitur id omne, quod arcanũ, & secretum est. Hinc est illud Apostoli 1. Cor. 13. *Si nouerim Mysteria omnia*. Matth. 13. *Vobis datum est nosse Mysteria regni Dei:* Et respondet verbum Hebræum רז in priore significatione, vel etiam סוד quo frequentiùs vtuntur, id est, secretum.

TERTIA significatio ex secunda nata est, qua videlicet Mysterium dicitur omne signum externum rei arcanæ, & latentis: qua significatione omnes figuræ Testamenti veteris dicuntur Mysteria, necnõ parabolæ, & similitudines quæ habentur vel in Euangelio, vel in Apocalypsi, vt testimonia suprà allata ostendunt. Et huic respondet vox illa רז in posteriore significatione.

C Iam verò Sacramenti etymologia notissima est; dicitur enim à sacro: sed significationes multæ sunt. PRIMA est, vt Sacramentum dicatur pignus à litigantibus in loco sacro positum. Vtenim scribit Varro lib. 4. de lingua Latina prope finem, mos erat apud Romanos, vt cùm duo litigabant, tum qui affirmabat, tum qui negabat, deponeret quingenta æris in loco sacro apud Pontificem; finita verò lite, qui vicerat, depositũ suũ reciperet, qui vinceretur, perderet, eiusque depositũ ærario cederet in pœnam iniustæ litigationis. Illa ergo deposita Sacramenta dicebantur, quod in loco sacro seruarentur. Hæc significatio præter ceteras placuit Zuinglio, in lib. de vera & falsa religione, cap. de Sacramentis: *Sacramentum*, inquit, *nihil aliud est, quàm initia-*
D *tio, & oppigneratio. Sicut enim qui litigaturi erant, certũ pecuniæ pondus deponebant; sic qui Sacramentis initiantur, sese obstringunt, & oppignerant.*

SECVNDA acceptio est, vt Sacramentũ idem sit, quod iuramentũ, quod quidem nisi per rem aliquam sacram fieri non potest, cùm Deum ipsum testem citet omnis, qui iurat. Est autem hæc acceptio frequentissima in iure ciuili, & Canonico, & in auctoribus tum Gentilibus, tum etiã Christianis. Hæc acceptio Caluino placuit, lib. 4. Instit. cap. 14. §. 13. Sic tamen, vt Sacramentũ non tam sit iuramentum, quo se homo obstringit Deo, quàm quo se Deus obstringit homini. Vnde Nicolaus Selneccerus in 2. parte Pædagogiæ, cap. de Sacramentis, dicit, μυστήριον, dici à

μύω,

μύω, quod est claudo, quia Sacramenta quasi A Dei sigilla claudunt, & obstringunt diuinas promissiones.

Tertia significatio est, vt Sacramentum idem sit, quod Mysterium; & proinde significet tria illa, quæ Mysterij voce significari diximus; nimirum, rem secretam, & signum rei secretæ, & rem sacrantem & initiantem.

Quæ omnes acceptiones conueniunt nostris Sacramentis, sed maximè propria est ea, quam vltimo loco nominauimus. Nam illa Prima Varronis & Zuinglij non est aliena à nostris Sacramentis. Verè enim per Sacramenta nos obstringimus, & oppigneramus Deo, tamē hæc acceptio nec inuenitur in Scripturis, nec est ita propria, vt solis Sacramentis nostris conueniat. B Multa enim sunt alia præter Sacramenta, quibus nos oppigneramus Deo, vt omnia vota.

Secunda acceptio Caluini, quadrat etiam in nostra Sacramenta. Nam in Sacramentis, vt nos Deo obstringimur ad obsequium, ita se nobis ille quodammodo obstringit ad protectionem. Sed neque hęc habetur in Scripturis, neq; est propria nostrorum Sacramentorum, cùm etiam sine Sacramentis per simplicem promissionem se Deus obstringere soleat.

Tertia & Qvarta acceptio, qua Sacramentum dicitur quæcunq; res sacra, arcana, vel signū rei sacræ, & secretæ, habentur in Scripturis, vt suprà ostendimus, & Sacramentis nostris conueniunt. Nam omnia nostra Sacramenta, & C sacra sunt, cùm Dei sint; & arcana sunt, cùm solis fidelibus nota sint, nec debeant aliis facilè prodi, vt docet Dionysius de Ecclesiast. Hierarchia, cap. 1. & Cyrill. lib. 7. in Iulianū, extremo, & alij Patres passim, & denique rem sacram, & occultam significent, nimirum gratiam. Sed neque hæ acceptiones sunt propriæ nostris Sacramentis, cùm plurima sint alia signa sacra, arcana, & quæ res sacras, & arcanas significent, vt omnes ferè figuræ Testamenti veteris.

Qvinta igitur acceptio, qua Sacramētum significat cæremoniam initiantem, & consecrātem hominem Deo, siue (quod ferè est idem) signum rei sacræ, non cuiuscunque, sed rei sacrę sacrantis, & initiantis hominem, propriissima D est. Nam inprimis solis Sacramentis conuenit, vt posteà fusius ostendemus.

Deinde respondet apertissimè etymologię Mysterij, & Sacramenti: nam Mysterium deduximus à μύω, quod est initio; & Sacramentum rectissimè deducitur à sacrando. Vnde sanctus Avgvstinvs lib. 15. ciuit. cap. 26. *Inde*, inquit, *Sacramenta manarunt, quibus credentes initiantur*: vbi dicit, initiari Sacramentis nouæ legis. Et epist. 23. dicit, Sacramenta nouæ legis consecrare homines Deo. Et Tertvllianvs lib. de præscriptionibus, ostendere volens quemadmodū diabolus Deum imirari studeat: *Tingit*, inquit, *& ipse quosdam, vtiq; credentes, & fideles suos; expiationem delictorum de lauacro repromittit, & sic etiam initiat Mithra*. Hæc ille: vbi Baptismi Sacramentum initiationem appellat. Et sanctus Ambrosivs librum, in quo de Sacramentis Baptismi, & Eucharistiæ tractat, inscribit, De iis, qui initiantur Mysteriis. Item Magister in 4. dist. 1. & cum eo Doctores plurimi dicunt, Sacramentum dici à sacrando. Sanctus Thomas in 1. 2. q. 102. art. 5. *Sacramenta*, inquit, *propriè dicuntur illa, quæ adhibebantur Dei cultoribus ad quandam consecrationem, per quam scilicet deputabantur, quodammodo ad cultum Dei.*

Denique Sacramenta veteris legis nunquam vocantur in Scriptura Testamenti veteris secreta, vel signa rei secretæ, id est, סוד vel רז sed semper appellabantur consecrationes, & initiationes, id est, פְּלָאִים vel cæremoniæ, id est, חֻקִּים.

CONTROVERSIA SECVNDA.

De definitione Sacramenti.

CAPVT NONVM.

Quid requiratur ad Sacramentum nouæ legis constituendum.

Diximvs de nomine, nunc de re ipsa dicendum erit. Tres autem erunt partes disputationis de natura Sacramenti. Primo enim exponendum erit, quid requiratur ex communi sententia omnium Catholicorum ad Sacramentum nouæ legis constituendum. Deinde disserendum erit de ipsa formali, & artificiosa definitione Sacramenti. Postremo examinandæ, & refellendæ variæ hæreticorū sententiæ, & deprauationes circa naturam, & definitionem Sacramenti.

Quod igitur ad Primvm attinet, Catholici Doctores etsi dissentiant in rebus quibusdam Philosophicis, & minutis, vt; An Sacramentum sit vnum per se; An sit ens rationis, &c. tamen in re Theologica mirificè conueniunt, cùm hæretici contrà inter se mirificè dissentiant, vt mox videbimus.

Igitur quæ ad Sacramentum nouæ legis constituendum necessariò requiruntur, hæc sunt. Primvm vt sit signum, dicitur autem signum, vt sanctus Avgvstinvs definit lib. 2. cap. 1. doctrinæ Christianæ: *Res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire.* Quocirca debet signum esse res aliqua cognosci-

gnoscibilis, debet item ducere in cognitionem alterius. Et quia hoc secundum, ducere videlicet in cognitionem alterius, in signo est potissimùm, vt idem Augustinus docet lib. 2. cap. 1. doctrinæ Christianæ, ideò oportet signum, quatenus signum est, imperfectius esse re illa, quam significat, & magis illam, quàm seipsum repræsentare. Quare non dicitur homo signum suæ imaginis, licet ex cognitione hominis sæpe cognoscantur imagines; sed contrà imago dicitur signum hominis. Iam verò quod Sacramentum signum quoddam sit, patet tum ex Scriptura, cùm Gen. 17. circumcisio dicitur signum fœderis. Rom. 6. Baptismus dicitur signum sepulturæ, & resurrectionis, 1. Corinth. 11. Eucharistia dicitur signum passionis, & mortis Christi, Ephes. 5. Matrimonium dicitur signum coniunctionis Christi, & Ecclesiæ: tum ex Patribus. Nam Dionysius cap. 1. Ecclesiast. Hierarchiæ, & alij Patres Græci, Sacramenta vocant σύμβολα, id est, signa, & sanctus Augustinus, nunc vocat signacula, vt de catechizandis rudibus, cap. 26. nunc verba visibilia, vt lib. 19. contra Faustum, cap. 16.

Secundum est, vt hoc signum sensibile sit: sunt enim signa quædam etiam inuisibilia, vt character animæ impressus. Sed Sacramenta visibilia, seu sensibilia signa esse debere, certissimum est. Solus fermè est Gulielmus Okam, qui in 4. dist. 1. fatetur quidem, Sacramenta esse signa sensibilia, sed non putat id esse de essentia, quia posset Deus instituere Sacramentum in re spirituali, vt si statueret, vt oratio mentalis, aut meditatio passionis Christi conferret gratiam ex opere operato. At fallitur Okam, quia illa oratio, vel meditatio haberet quidem effectum Sacramenti, sed Sacramentum non esset. Sacramentum enim intrinsecè, & essentialiter est cæremonia religionis; cæremonia autem est actus externus. Vnde sancti Patres passim docent, Sacramenta esse vestigia quædam, & manuductiones ad spiritualia, & inuisibilia, vt patet ex Dionysio, & Augustino locis notatis; necnon ex Chrysostomo hom. 83. in Matthæum.

Tertium est, vt hoc signum sit voluntariũ, siue datum, non naturale. Quædam enim signa sunt naturalia, quæ non pendent ex noua institutione, sed ex natura sua significant, vt est fumus signum incendij, & odor signum rei odoratæ præsentis, & aurora signũ vicini solis: alia signa sunt ex arbitrio instituentis, vt nomina, & verba omnia, vexilla militum, & omnia insignia familiarum. Porrò Sacramenta signa esse posterioris generis docet Augustinus lib. 2. doctrinæ Christianæ, cap. 3. & lib. 3. cap. 9. neq; vllus contradicit. Res enim ipsa per se exclamat.

Quartum est, vt hoc signum habeat cum re, quam significat, analogiam, & similitudinem aliquam. Tria enim inueniuntur signorum genera. Quædam enim tantam habent cum re

A significata similitudinem, vt siue vlla institutione naturaliter significent; quomodo imago Christi, signum est Christi, & vestigium in arena impressum, signum est pedis.

Quædam alia nullam habent cum re significata similitudinem, & ideò tota pendent ab institutione: hoc modo verba sunt signa rerum, & sonus campanæ signum senatus habendi.

Quædam denique medio modo se habent. Nam habent quidem aliquam analogiam cum re, sed tam indeterminatam, & confusam, vt magis apta sint ad significandum, quàm actu significent, nisi determinentur ab aliquo: quo modo imago hominis nõ facta ad alicuius particularis hominis similitudinem, neminem in

B particulari significat, & tamen quemlibet significare potest, si determinetur adscripto nomine alicuius, aut addito vestimento, aut alio signo particularis hominis.

Huius tertij generis sunt omnia Sacramenta, Nam nec per se significant actu, nisi determinẽtur, & tamen apta sunt significare, si determinentur. Id patet discurrendo per singula. Nam ablutio externa internæ ablutionis similitudinem gerit; proinde aptissima est ad eam significandam, si ad id adhibeatur. Idem de Vnctione, alimento corporis Dominici, aliisq; Sacramentis dici potest.

Solum est Sacramentum Pœnitentiæ, quod cùm in solis verbis consistat essentialiter, non

C videtur habere naturalem analogiam cum re significata; sed habet tamen. Non enim illa verba, *Ego te absoluo*, Sacramentum sunt, quatenus significãt ex humana institutione, id est, quatenus verba sunt: sed quatenus sunt veluti res quædam à Deo institutæ ad significandam, & efficiendam iustificationem à peccatis. Habet autem analogiam exterior absolutio, quæ ore pronuntiatur, cum interna iustificatione, quæ à Deo efficitur. Itaque absolutio significata per verba, Sacramentum est, non vt per verba significatur, sed vt significat ipsam absolutionem internam.

Vnde sanctus Augustinus in epist. 23. ad Bonifacium: *Si Sacramenta*, inquit, *quandam similitudinem earum rerum, quarum Sacramenta sunt, non*

D *haberent, omninò Sacramenta non essent.* Et Græci Patres, passim Sacramenta vocant ἀντίτυπα, quod vocabulum significat rem ita similem alteri, vt cum illa quasi certare videatur de forma. vt si depicta imago ita probè, & quasi ad viuum rem exprimat, vt non imago, sed res ipsa videatur. Sic enim accipit hanc vocẽ Nazianzenus in 2. oratione de Pascha, vbi noctem Paschalem ob infinitam ardentium cereorum multitudinem, quibus illuminabatur, vocat antitypam firmamenti cœlestis, vbi infinita stellarum lumina conspiciuntur. Sic etiam ante Gregorium sanctus Petrus in epistola priore, cap. 3. vocat Baptisma nostrum antitypum respectu arcæ Noæ,

vbi

vbi noster interpres rectè vertit, similis formæ. Cùm ergo Patres Sacramenta vocant *ἀντίτυπα* earum rerum, quarum Sacramenta sunt, nihil aliud sibi volunt, quàm habere Sacramenta maximam similitudinem cum his rebus, quarum sunt Sacramenta.

QVINTVM est, vt hoc signũ repræsentet rem aliquam sacram, non prophanam. Sunt enim Sacramenta cæremoniæ religionis: vnde etiam illa violare, omnium consensu, sacrilegium est. Id quod etiam patet ex nomine: nam Sacramẽtum à sacro dicitur. Deniq; sanctus Augustinus in epist. 5. ad Marcellinum dicit, signa cùm ad res diuinas pertinent, Sacramenta nominari.

Porrò res illa sacra, quam Sacramenta nouæ legis significant, triplex est: gratia iustificans, quæ vt præsens demonstratur: passio Christi, quæ est caussa gratiæ, & vt præterita commemoratur: & vita æterna, quæ est effectus gratiæ, & vt futura præfiguratur. Ita docet sanctus Thomas 3. part. quæst. 60. art. 3. & omnes alij Doctores. Ac de Baptismo quidem, & Eucharistia res notissima est. Nam Roman. 6. quod Baptismus sit memoria passionis, ostendit Paulus, cùm ait: *Quicunq; baptizati sumus in Christo, in morte ipsius baptizati sumus.* Et infrà de gratia iustificationis: *Qui mortuus est, iustificatus est à peccato.* Et: *Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem, vt quemodo Christus resurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.* Deniq; de vita æterna ibidem: *Si complantati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.*

Pari ratione de Eucharistia, Lucæ 22. *Hoc facite in meam commemorationem*, id est, in memoriam passionis: nam vt exponit Paulus 1. ad Cor. 11. *Quotiescunq; manducabitis panem hunc, mortem Domini annuntiabitis.* Item de gratia, Ioan. 6. *Qui manducat me, & ipse viuet propter me.* De gloria: *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* Vnde Ecclesia canit: *O sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur: Recolitur memoria passionis eius: Mens impletur gratia: Et futuræ gloriæ nobis pignus datur.*

De aliis Sacramentis non est ita notum: tamen certum est, saltem implicitè, illa omnia significare; quia cùm omnia significent gratiam, consequenter etiam significant principium, & finem eiusdem gratiæ.

Est autem hoc loco NOTANDVM, id quod præcipuè & essentialiter significatur per Sacramentum nouæ legis, esse solam gratiam iustificantem. Nam vt infrà dicemus, Sacramenta nouæ legis efficiunt, quod significant: at non efficiunt passionem Christi, nec vitam beatam, sed solam iustificationem: passionem enim præsupponunt, & vitam beatam promittunt; iustificationem autem propriè adferunt.

PRÆTEREA Sacramenta, vt mox dicemus, sunt instituta ad sanctificandum. At quo propriè, & formaliter sanctificamur, gratia est; passio Christi, & vita beata extrinseca sunt.

DENIQVE id propriè Sacramenta significant, quod per verba exprimitur: verbis autem Sacramentorum iustificatio sola plerumq; exprimitur. Id enim significat, Ego te abluo, Ego te confirmo, Ego te absoluo, &c. Neque obstat, quod verba Eucharistiæ; *Hoc est corpus meum*, non videantur sonare sanctificationem, sed ipsum Domini corpus. Nam illud significat, vt cibum animarum, & spiritualem mentis refectionem, quæ per internam gratiam fit.

Atque ex hoc capite multa sacra signa excluduntur à ratione Sacramenti, vt res creatæ omnes, quæ signa sunt potentiæ, & sapientiæ; nam: *Cæli enarrant gloriam Dei*, Psalm. 18. Item omnes sacræ imagines Christi, & Sanctorum; sacræ literæ; signum crucis, & alia id genus, quæ sunt quidem signa sacra, & rerum sacrarum; sed non significant propriè gratiam sanctificantem animas.

SEXTVM est, vt hoc signum non solùm significet sanctificationem, sed etiam ita significet, vt quæ tunc fiat, dum Sacramentum adhibetur. Omnes enim Theologi conueniunt, quòd Sacramenta nouæ legis significent sanctificationem, quæ tunc fiat: id enim verba ipsa ostendunt, Ego te absoluo, Ego te abluo, &c. Et hinc multa signa sacra sanctificationem significantia excluduntur à ratione Sacramenti. Nam exempli caussa, Manna quod pluebat Israëlitis, significabat spirituale refectionem, & dulcedinem, quam præbet Eucharistia; tamen Sacramentum non erat, sed figura Sacramenti, quia significabat eam refectionem, vt futuram, non vt quæ tunc daretur. Sic etiam columba, quæ super Christum apparuit in Baptismo, signum erat sanctitatis, & innocentiæ Christi, sed non quæ tum primùm inciperet, vel cresceret: iam enim ab incarnatione plenus fuerat gratia.

SEPTIMVM est, in quo etiam omnes conueniunt, vt Sacramenta nouæ legis, non solùm significent sanctificationem, quæ tunc fiat, sed etiam, quæ fiat vi ipsius Sacramenti, ita vt Sacramentum sit caussa instrumentalis sanctificationis; id quod postea probandum erit contra hæreticos. Hinc autem excluduntur à ratione Sacramenti linguæ illæ igneæ, quæ apparuerunt super Apostolos in die Pentecostes: significabant enim charitatem ardentissimam, quæ tum Apostolis infundebatur vnà cum sapientia, & eloquentia planè diuina, sed Sacramentum non erant, quia non vi earum linguarum infundebatur illis charitas. Quæstio solùm remanet, an dari gratiam ex vi Sacramẽti, sit proprium Sacramentis nouæ legis, an verò conueniat Sacramentis in genere. Sed de hoc postea agendum erit: nunc satis est conuenire omnes Doctores, quod Sacramenta nouæ legis id habeant.

Est autem hîc NOTANDVM, quòd cùm dicimus de ratione Sacramenti esse vt sanctificationem significet, & efficiat; id intelligitur non de

A actu, sed de naturali aptitudine. Potest enim fieri, vt dum infans baptizatur, nemo sit qui cogitet, quid Sacramentum significet; quocirca nihil tunc actu significabit, tamen ex se aptum erit ad significandum. Potest etiam fieri vt Sacramenti effectus impediatur. Nam cùm quis accedit ad Baptismum, vel alia Sacramenta cum animo perseuerandi in peccato, is certè nō sanctificatur actu: tamen Sacramentum verè significare, immò etiam efficere sanctificationem dici potest, quia ex se id significat, & efficit: per accidens autem est ex indispositione suscipientis, vt non sequatur effectus.

OCTAVVM ac postremum, quod ad rationem Sacramenti pertinet, est, vt sit cæremonia religionis stata, ac solennis, quæ hominem Deo consecret. Ita docet sanctus Thomas in 1. 2. q. 102. art. 5. & facilè probari potest. Nam vt sanctus Augustinus docet lib. 19. contra Faustum, cap. 11. & lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, cap. 22. Sine Sacramentis religio esse nō potest, proinde tamdiu durare debent Sacramenta, quamdiu religio durat. Quocirca Exod. 12. & alibi, dicuntur Sacramenta eius temporis ritu perpetuo seruanda, id est, nunquam finem habitura, nisi in aduentu Christi, quando vetus ipsum Testamentum finem habiturum erat. Sic etiam 1. Corinth. 11. de Eucharistiæ Sacramento Paulus dicit: *Quotiescunq; manducabitis panem hunc, aut calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Id est, durabit hic ritus, quo mortem Domini commemoramus, donec mundus ipse finiatur, & Dominus ad iudicandum veniat. Non igitur Sacramenta sunt aliqua signa ad breue tempus ostensa, sed solæ cæremoniæ durabiles, solennes, ac statæ.

Atque hinc intelligimus, cur Sacramentum nō fuerit illud Christi verbum ad peccatricem: *Remittuntur tibi peccata tua*, Luc. 7. & illa insufflatio in Apostolos cum illis adiunctis verbis: *Accipite Spiritum sanctum, &c.* Ioan. 20. Nam ista Christus semel fecit, non autem inde cæremoniam in Ecclesia frequentandam instituit, & fortè non adhibuit illam insufflationem, & illa verba tanquam instrumenta ad sanctificationem, sed solùm expressit per nuda signa, quod volebat: fortè etiam adhibuit ea, vt instrumenta, vt aliâs lutum ad illuminandum cæcum, & manus impositionem ad curandos ægrotos: sed (vt dixi) adhibuit tunc, quia ita ei placuit, qui potest qualibet re vti ad quidlibet faciendum, non tamen inde cæremoniam instituit, proinde nec Sacramentum. Hæc sunt igitur quæ ad rationem Sacramenti nouæ legis pertinent.

CAPVT DECIMVM.

Possitne Sacramentum propriè definiri.

HIs ita constitutis, agendum est de ipsa formali, & artificiosa definitione Sacramenti: ac tria breuiter tractanda sunt. PRIMO; An Sacramētum propriè definiri possit. SECVNDO; Quæ sit propria definitio Sacramēti. TERTIO; An ea conueniat tantùm Sacramentis nostris, an omni Sacramento in genere.

B Igitur PRIMA quæstio est; An Sacramentum verè, & propriè definiri, an solùm crasso quodam modo describi possit. Ratio difficultatis est, quia Sacramētum vel est aggregatum quoddam per accidens, cùm constet ex rebus & verbis; vel est ens rationis, si consideretur formaliter, vt signum ex arbitraria institutione significans. Non possunt autem propriè definiri, nisi entia realia, & quæ sunt vnum per se.

Tres sunt Doctorum sententiæ. QVIDAM existimant, Sacramentum propriè definiri non posse ob caussas iam dictas. Ita Okam, Maior, Richardus in 4. dist. 1. ALII volunt, Sacramentum esse quidem ens rationis, tamen vnum per se: proinde definiri posse saltem imperfectè. Ita Scotus dist. 1. quæst. 2. & Sotus dist. 1. quæst. 1. art. 2. Tametsi enim multa sint in Sacramentis, C quæ significant, tamen significatio vna est ex variis illis rebus consurgens, quemadmodum vna est figura domus, licet multa sint quæ ad domum faciendam concurrunt. ALII deniq; volunt, Sacramentum propriè definiri posse. Ita Martinus Ledesmius in tractatu de Sacramentis in genere, quæst. 1. art. 2.

Vt autem breuiter dicam quod sentio, bifariam considerari possunt Sacramenta. VNO modo, Physicè. ALIO modo, moraliter: quemadmodum etiam homo aliter consideratur à Physico, aliter à Politico.

Et quidem secundum Physicam considerationem, quæ nō est propria huius loci, nec multum ad Theologum pertinet, longè probabilis- D simam esse arbitror sententiam primam. PRIMO, quia ad rationem, & essentiam Sacramenti non pertinet sola significatio, sed etiam res ipsa sensibilis, quæ substantia quædam est, & cum adiuncta significatione ens per accidens constituit. Nam si in sola significatione consisteret essentia Sacramenti, res ipsa sensibilis nihil esset, nisi subiectum Sacramenti. At longè aliud nos docet Ecclesia, cùm in Concilio Florentino, & in scriptis omnium Doctorum affirmat, Sacramenta constare ex rebus, & verbis, & illas esse materiam, ista esse formam. Quomodo enim ad essentiam Sacramenti non pertinent ea, quæ materia, & forma Sacramenti dicuntur, & sunt?

SECVNDO, Sacramētum, vt Sacramentum, non solùm significat, sed etiam sanctificat; vt Catholici omnes docent, de Sacramentis nouæ legis. At significare, & sanctificare, res sunt diuersorum prædicamentorum, nimirum Relationis, & Actionis: non ergo vnum per se facere possunt.

ADDE, quòd qui ponunt in Sacramētis realem quandam, & Physicam qualitatem, necessariò coguntur Sacramenta componere ex ente reali, & rationis. Significatio enim Sacramenti, cùm ex institutione arbitraria pendeat, non potest non esse ens rationis. Quomodo autem esse potest vnum per se id, ad cuius essentiam pertinet ens reale, & ens rationis?

B At verò si Sacramentum consideremus moraliter, vt verè à Theologo considerari debet, est ens reale, & suo modo vnum, atque eo modo definiri potest. Vt enim apud morales Philosophos definitur regnum, & ciuitas, & familia, & de his omnibus passiones demonstrantur, licet illa omnia sint entia per aggregationem, si Physicè considerentur: ita etiam Theologi definiunt Ecclesiam, Concilium, Sacramentum, & alia id genus, licet Physicè ista definiri nequeant.

Porrò Sacramentum moraliter ideo est vnū, quia est vnum medium, siue instrumentum ad iustificandos homines. Etsi enim aqua, & verba, agere, & significare, sint res in se diuersissimæ, C tamen vt faciunt vnum instrumentum iustificationis, vnum sunt: atque hoc vnum ex genere, & differentia componi dicitur, vt rursum ex materia & forma, ob similitudinem compositi Metaphysici, & Physici, quam habet. Vt enim in composito Metaphysico sunt duo prædicata, vnum vniuersalius, & imperfectius, aliud minus commune, & magis perfectum: sic etiam Sacramentū duo prædicata habet, vnum magis commune, & minus perfectum, nimirum, esse signū. Omne enim Sacramentum signum est, sed non omne signum est Sacramentum: alterum minus commune, & magis perfectum, nimirum, sanctificans esse instrumentaliter, & per modum cæremoniæ: id enim solis Sacramentis D conuenit. Proinde signum, est veluti genus; sanctificans, veluti differentia. Pari ratione vt in composito Physico sunt duæ partes, quarum neutra prædicatur de toto, & vna est indeterminata, altera determinans; illa materia, hæc forma dicitur: sic etiam in Sacramentis sunt res, veluti materia, & verba, veluti forma; quia res ipsa, vt causa exempli, aqua, indifferens ex se ad multa significanda, vel etiam efficienda, per verba determinatur ad vnum significandum, & efficiendum. Vnde est illud AVGVSTINI tract. 80. in Ioannem: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.*

Itaque non oportet nimis anxiè discutere, an tota ratio, & omnes proprietates generis, & differentiæ, materiæque ac formæ conueniant partibus Sacramenti: quia (vt diximus) non Physicè, sed moraliter Sacramenta à Theologo consideranda sunt.

CAPVT XI.

Quæ sit definitio Sacramenti.

SECVNDA difficultas est; Quibus verbis concipi debeat definitio Sacramenti. Sunt enim plures definitiones apud Theologos, quæ breuiter proponendæ, & explicandæ sunt. VNA est; *Signum rei sacræ.* ALTERA, paulò explicatior; *Inuisibilis gratiæ visibilis forma.*

Hæ definitiones colliguntur ex AVGVSTINO, ita scribente lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 5. *Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij Sacramentum*, id est, sacrum signum est; & communes sunt apud Catholicos, vt patet ex Hugone lib. 1. parte 9. cap. 2. Bernardo in sermone de cœna Domini; sancto Thoma 3. par. quæst. 60. art. 1. & 2. & ex Thoma VValdensi tomo 2. cap. 20. Atq; hæ quidem definitiones si accipiantur, vt verba absolutè sonant, imperfectæ sunt. Multò enim plura sunt signa rerum sacrarum, aut inuisibilis gratiæ, quàm sint Sacramenta: tamen si accipiantur, vt sonant secundum sensum, & intentionem Ecclesiæ, & Doctorum, bonæ sunt, & legitimæ. Siquidem per signum, intelligunt signum sensibile, institutum, practicum, rei signatæ similitudinem gerens: per rem sacram intelligunt gratiam iustificantem. Quanquam (vt rectè monet Hugo loco notato) qui primus dixit Sacramentum esse rei sacræ signum, non tam rem ipsam accuratè definire, quàm nominis interpretationem explicare voluisse videtur. Quocirca nō rectè faciunt, qui pro hac definitione defendenda nimium altercantur: præsertim cùm S. Augustinus loco citato de Sacramento loquatur, tam ampla significatione, vt etiam sacrificium comprehendat.

TERTIA definitio est HVGONIS loco notato, qui sic definit: *Sacramentum est corporale vel materiale elementum, foris sensibiliter propositum, ex similitudine repræsentans, & ex institutione significans, & ex sanctificatione continens aliquam inuisibilem, & spiritalem gratiam.* Vbi duo notāda sunt. PRIMO, per elementum non debere accipi elemētum, quomodo accipitur cùm dicimus, quatuor esse mūdi elementa, sed rem quamlibet, vt à verbo distinguitur, iuxta illud AVGVSTINI; *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Vocat autem Hugo, & quidam alij, elementum, materias omnium Sacramentorum, quia in primo Sacramento, id est, in Baptismo, verum elementum aquæ, materia est: à materia enim primi Sacramenti, materias omnium Sacramentorum nominare voluerunt. Vel etiam quia elementum materiam aptissimè significat, cùm sit corpus

imperfectum,& natura sua ordinatum ad componendum mixtum: vnde etiam Aristoteles materiam primam elementum vocauit.

SECVNDO notandum est, Hugonem, cùm ait, Sacramentum ex sanctificatione vim habere conferendi gratiam, non intelligere per sanctificationem, vt perperam intellexit Kemnitius, pag. 94. aliquam benedictionem, vel consecrationem præcedentem, vt est illa, qua benedicitur aqua (nam etiam sine ista benedictione Sacramentum Baptismi conferri potest) sed verbum Dei quod est veluti forma perficiens Sacramentum: illis enim verbis dicitur elementum sanctificari, quia per illa efficitur Sacramentum. Porrò hæc definitio, etsi potuisset fortasse paucioribus verbis comprehendi, tamen B satis integrè complectitur totam naturam Sacramenti.

QVARTA definitio est MAGISTRI Sententiarum lib. 4 dist. 1. vbi sic ait: *Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma, eiusdem gratiæ imaginem gerens, & caussa existens.* Quæ definitio, quod ad sensum attinet, nil differt à priore. Solùm enim in hac definitione desiderari videtur explicatio signi, naturale ne, an ex institutione sit: sed hoc manifestè colligitur ex illa particula, *caussa existens.* Nullum enim signum sensibile potest esse caussa gratiæ, nec illam infallibiliter significare, nisi ex Dei institutione, vt notum est.

QVINTA definitio est CATECHISMI Concilij Tridentini: *Sacramentum est res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis, & iustitiæ tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.* Quæ definitio pulcherrima est, cùm & breuissima sit, & tamen comprehendat omnia illa octo capita, quæ ad naturam Sacramenti pertinere diximus. Nam PRIMO, quòd Sacramentum sit signum, paret ex illa particula, *significandæ.* SECVNDO, quòd sensibile, ex illa, *sensibus subiecta.* TERTIO, quòd voluntarium, ex illa, *ex Dei institutione.* QVARTO, quòd rei sacræ, ex illa, *sanctitatis & iustitiæ.* QVINTO, quòd sanctitatis, quæ tunc fiat vi ipsius Sacramenti, ex illa, *vim habet.* SEXTO, quòd sit cæremonia solennis, ex eo colligitur, quod dicitur esse res sensibus subiecta, instituta ad sanctificandum. SEPTIMO, quòd similitudinem gerat rei significatæ, non habetur expressè in hac definitione, tamen colligi potest ex illa particula, *significandæ*, ex illa, *ex Dei institutione.* Deus enim qui suauiter omnia disponit, nunquam instituisset rem vnam ad aliam significandam, nisi cùm ea analogiam aliquam haberet.

Exstat alia definitio apud Gratianum, 1. q. 1. Cau. Multi secularium: *Sacramentum est, per quod sub tegumento rerum visibilium, diuina virtus secretius salutem operatur.* Hæc definitio à Gratiano tribuitur Gregorio; à sancto Thoma in 4. dist. 1. quæst. 1. tribuitur Augustino. Sed nec huius, nec illius est, sed ISIDORI: habetur enim iisdem verbis apud Isidorum lib. 6. etymologiarum, cap. 18. A nisi fortè Isidorus illam acceperit ex libro aliquo nobis incognito Augustini, aut Gregorij. Sed cuiuscunque sit, non est cur multum laboremus, cùm satis constet ab Isidoro allatam, ad explicandam nominis significationem, non ad rem ipsam accuratè definiendam.

CAPVT XII.

An definitio Sacramenti vniuocè conueniat Sacramentis legis veteris, & nouæ.

SEQVITVR TERTIA & postrema quæstio; An definitiones positæ conueniant Sacramẽto in genere, an Sacramentis tantùm nouæ legis. Duæ sunt Theologorum sententiæ. PRIMA est Magistri in lib. 4. dist. 1. & ibidem Alberti, Thomæ, Bonauenturæ, & aliorum, qui docent, nullam definitionem conuenire vniuocè Sacramẽtis nouæ, & veteris legis, sed omnes conuenire propriè, & perfectè Sacramentis nouæ legis; easdem verò conuenire Sacramentis legis veteris analogicè, & imperfectè.

Fundamentum huius sententiæ est, quia existimant auctores citati, de ratione Sacramenti, etiam in genere, non esse solùm significare, sed etiam efficere sanctificationem: & rursus censent, C Sacramenta veteris legis non efficere veram sanctificationem, sed solùm sanctificationem quandam legalem, quæ est figura veræ sanctificationis, quam sola Sacramenta nouæ legis efficiunt. Ex his enim duobus rectè concludũt, Sacramentum dici analogicè de Sacramẽtis veteris, & nouæ legis, sicut ipsa sanctificatio, ad quam significandam, & faciendam sunt instituta, dicitur analogicè de vera sanctificatione animæ, & de sanctificatione typica, & legali.

ALTERA sententia est sancti Thomæ 3. part. q. 60. art. 1. & 2. (is enim satis apertè sententiam mutauit) necnon Dominici à Soto, & Martini Ledesmij dist. 1. q. 1. art. 1. & 2. Qui docent definitionem illam, *sacræ rei signum*, vniuocè conuenire Sacramentis nouæ legis, & veteris: proinde D esse illam definitionem Sacramenti in genere.

Fundamentum eorum est, quia existimant ad rationem Sacramenti in genere non requiri, vt sit caussa sanctificationis, sed solùm, vt eam significet. Porrò addunt, Sacramenta legis veteris fuisse verissima signa verissimæ sanctificationis, quia nimirum significabant gratiam iustificantem nobis dandam per Christum. Atq; ex his rectè concludunt, Sacramenta legis veteris vniuocè conuenire cum nostris in genere, licet in specie distinguantur; quia nostra efficiunt sanctificationem, vetera non efficiebant. Vtraque sententia partim placet, partim etiam displicet: pono igitur sequentes propositiones.

PRIMA propositio: *Ad rationẽ Sacramenti in genere non satis est, vt significet, sed requiritur etiam, vt efficiat sanctitatem, seu sanctificationem: immò magis proprium est Sacramenti sanctificare, quàm significare.* Hęc est pro prima sententia. Probatur PRIMO, quia (vt suprà diximus) in Testamento veteri Sacramenta rarò dicuntur significare; frequentissimè autem dicuntur consecrare, & sanctificare, seu initiare, vt patet Exod. 28. & Leuit. 8. In Testamento etiam nouo Baptismus dicitur lauacrum regenerationis, ad Titum 3. Et certè regenerare magis efficere, quàm significare est.

SECVNDO, ab etymologiâ: Nam omnia nomina similia Sacramento, actionem significant, non signum: vt patet de nomine vestimenti, calceamenti, impedimenti, ornamenti, firmamenti, fundamenti, & ceteris eiusdem formæ; Sacramentum igitur à sacrando dicitur, non à significando.

TERTIO, quia tota ratio, cur posterior sententia velit, Sacramentum in genere nihil esse, nisi signum; est illa definitio: *Sacramentum est signũ sacræ rei:* vbi non tribuitur Sacramentu efficere rem sacram, sed solùm significare. Atiam nos ostendimus istam definitionem non esse perfectam, cùm ipse AVGVSTINVS, qui eius est auctor, eam condemnet, quandoquidem vult eam conuenire etiam sacrificio.

SECVNDA propositio: *Sacramenta veteris legis non ideò Sacramenta sunt, quia significant gratiam iustificantem, sed quia significant & efficiunt sanctitatem legalem.* Hæc est etiam pro prima sententia contra secundam. Et probatur PRIMO ex præcedente conclusione. Si enim ad Sacramentum in genere magis requiritur sanctificare, quàm significare, profectò Sacramenta vetera, si vllo modo Sacramenta erant, non solùm significabant, sed etiam efficiebant.

SECVNDO, quia significare gratiã aliis dandam, non est Sacramenti, vt Sacramentũ est, sed vt figura, & typus rei futuræ. Nam Sacramentũ, vt Sacramentum, dicit ordinem ad eum, qui Sacramento initiatur, non ad alios: vt rectè docet S. Thomas 1.2.q.101. art. 4. & q. 102. art. 5. figura autem dicit ordinem ad futura. Et confirmatur; quia significare gratiam dandam aliis, non erat proprium Sacramentis veteribus, sed etiã sacrificiis, aliisq; obseruantiis Hebręorum, vt S. Augustinus demonstrat, lib. 19. cõtra Faustum, c. 8. 9. 10. & 11. Nec solùm illa, sed etiã serpens æneus significabat curationem à peccatis, quam Christus allaturus erat, Ioan. 3. Manna dulcedinem Eucharistię, & transitus maris rubri, salutem per Baptismum, 1. Cor. 10. & tamen nec serpens ille, nec manna, nec arca Sacramenta erant Testamenti veteris, aut noui.

TERTIA propositio: *Sacramentum est genus vniuocum ad Sacramenta legis veteris, & noua; proinde Sacramenta vetera erant simpliciter, & absolutè Sacramenta.* Hæc est pro secunda opinione contra primam.

A Probatur PRIMO. Sacramentum in genere nihil aliud requirit, nisi cæremoniam significantem, & efficientem alicuius consecrationis, seu sanctificationis: non autem requirit, vt illa sanctificatio fit per gratiam mundantem animam à peccatis ista enim specialis sanctificatio constituit speciem quandam Sacramenti, non ipsum genus absolutè. Sacramenta autem veteris legis verè significabant, & efficiebant, quandam consecrationem. Nam per Circumcisionem initiabantur Iudæi, & consecrabantur Deo, vt essent populus eius peculiaris; per Vnctionem sacerdotalem verè consecrabantur Deo filij Aaron, vt fungerentur sacerdotio, atque idem de aliis B eorum Sacramentis dici potest; de quibus vide S. Thomam, 1.2.q.102.art.5. Erant igitur illa verè, & propriè Sacramenta.

SECVNDO. Nulla esse potest religio sine Sacramentis, vt S. Augustinus docet, lib. 19. contra Faustum, cap. 11. Sed in Testamento veteri erat vera Ecclesia, vera religio, verũ sacrificium, cur igitur non erant vera Sacramenta?

NEQVE obstat, quòd omnia contingebant Iudæis in figura, 1. Cor. 10. ac proinde sacrificia, Sacramẽta, ritus omnes, typi quidam erant nostri sacrificij, nostrorum Sacramentorum, ac rituum; vnde videtur colligi, non fuisse illa sacrificia, & Sacramenta, nisi per analogiam ad nostra. Hoc, inquam, non obstat; si quidem Sacramenta C Iudaica erant quidem figura Sacramentorum nostrorum, sed non solùm figuræ, verùm etiam res per se; nam alioqui non tantùm genere, sed etiam specie conuenirent cum nostris: homo enim viuus, & homo pictus eiusdem speciei sunt, licet non vniuocè, sed analogicè. Itaq; Circumcisio non solùm erat figura Baptismi, sed etiam erat per se cæremonia instituta ad initiandos homines illius temporis, & adiungendos populo Dei; quare erat imperfectius Sacramentum, quàm sit Baptismus, tamen absolutè, & propriè Sacramentum erat. Nam etiam bos est animal imperfectius, quàm sit homo, & tamen bos absolutè, & propriè animal est: sic etiam ordinatio Aaronica nõ solùm figura erat ordinationis no- D stræ, sed etiam per se cæremonia consecrans homines ad sacrificia offerenda. Et ipsa quoque sacrificia non solùm figura erant sacrificij nostri, sed etiam per se sacrificia, instituta ad cultum Deo exhibendum, vt summo rerum omnium principio, & fini. Denique ipse etiam populus Iudaicus figura erat populi Christiani, 1. Cor. 10. & tamen quis ambigere potest, an non fuerit etiam per se verus quidam populus?

Itaque non debent conferri res Iudaicæ cum nostris, vt imago picta cum homine viuo, vbi nihil est imago, nisi res alterius: sed vt filij paruuli cõferuntur cum viris perfectis, vt facit Apostolus, Gal. 4. Est enim Filius imago Patris, & tamen etiam per se homo: & vt comparantur certamina, atq; exercitationes pueriles cum certa-

minibus, & exercirationibus vitorum. Sunt eñi cettamina puerilia imagines quædam maiorum certaminum; tamen habēt eriam ſuam oblectationē, & vtilitatem illi tempoti congruentem.

QVARTA propoſitio: *Illa definitio (Sacra rei ſignum) conuenit vniuocè Sacramentis omnibus tum veteribus, tum nouis.* Hæc eſt pro ſecunda opinione contra primam. Notandum eſt autem tribus modis poſſe exponi definitionem illam. PRIMO, vt per ſignum intelligatur ſignum practicum; per rem ſacram, gratia iuſtificans. Et hoc modo non cōuenit definitio propriè, niſi Sacramentis nouæ legis; veteribus autem ſolùm ſecundum quid, & analogicè: quia videlicet illa erant ſigna practica munditiæ legalis, quæ non eſt gratia iuſtificans, niſi typicè, vt imago hominis dicitur homo. Sed iſta expoſirio non eſt ad mentem S. Auguſtini, vt ſuprà diximus.

SECVNDO poteſt ſic exponi, vt per ſignum, intelligatur ſignum practicum, per rem ſacram, conſecratio in genete, non deſcendendo ad iuſtificationem inrernam, vel legalem: & hoc modo definitio conuenit vniuocè omnibus Sacramentis. Sed neque hæc expoſitio eſt ad mentem S. Auguſtini; nō enim loquitur ipſe de ſigno practico, vt S. Thomas rectè aduertit.

TERTIO poreſt ſic exponi, vt pet ſignum, intelligamus nudū ſignum, per rem ſacram, gratiam iuſtificantem: & hoc modo conuenit vniuocè definitio illa omnibus Sacramētis; & hoc dicimus in Concluſione, ſequuti B. Thomam. Ceterùm iſta definirio, vt ſuprà monuimus, non eſt petſecta, cùm cōueniat etiam ſactificio, eodem teſte Auguſtino, loco citato.

Porrò definitiones ceteræ, id eſt, Hugonis, Magiſtri, & Catechiſmi Romani, non conueniunt niſi Sacramentis nouæ legis: tamen facilè poſſent accommodari ad Sacramentum in genete, ſi loco, *inuiſibilis gratiæ*, ſeu *iuſtitiæ*, poneretur, *conſecrationis cuiuſdam*, hoc modo; Sacramentum eſt res ſenſibus ſubiecta, quæ ex Dei inſtitutione conſecrationis cuiuſdam, tum ſignificandæ, tum efficiendæ vim habet.

CAPVT XIII.

Soluuntur argumenta Kemnitij.

EX his autem quæ diximus, facilè teſponderi poteſt ad calumnias Kemnitij. Is enim in 2. parte Examinis, cap. de numero Sacramentorum, teprehendit omnes definitiones, quas attulimus, excepta illa Catechiſmi Tridentini, cuius nullam facit mentionem; & præterea addit definitiones duas, vnam Scoti, alteram Gulielmi Okam, quas etiam reptehendit.

PRIMVM igitur, pag. 38. arguit definitionem Iſidori: *Quomodo*, inquit, *iuxta hanc definitionem Matrimonium erit Sacramentum?* RESPONDEO. Apriſſimè connenire hanc definitionem Matrimo-

A nio: nam ſub tegumento viſibilium rerum, id eſt, coniunctionis ſponſi, & ſponſæ, ſignificatur gratia innifibilis, per quam Deus cum anima iungitur, eamque iuſtificat, ſiue iuſtitiam infundat, ſiue inſuſam augeat. Neque bis repugnat, quod Apoſtolus dicit, Matrimonium ſignum eſſe coniunctionis Cbriſti cum Eccleſia: ſiquidē idem Sacramentum plutium rerum ſignum eſſe poteſt.

SECVNDO, arguit definitiones Hugonis, quòd non tectè Sacramentum dicatur, elementum corporale, quandoquidem Sacramentum Euchariſtiæ ſecundum Catholicos non ſit ſubſtantia aliqua, ſed ſola accidentia panis, & vini.

B RESPONDEO. Nec ipſa ſubſtātia panis, & vinū eſt elementum propriè dictū, id eſt, corpus ſimplex, ſed mixtum. Sed, vt ſuprà oſtendimus, elementum vocauit Hugo rem quamlibet ſenſibilem, quæ adhibetur ad Sacramenta perficienda.

TERTIO, atguit definitionem Magiſtri Sententiarum, quòd non rectè babeat, Sacramentum eſſe formam viſibilem. Nam in Matrimonio Carholici volunt materiam eſſe verba exprimentia conſenſum: verba autem nec viſibilia ſunt, nec elementum dici poſſunr iuxta Hugonem; ſi elementum diſtinguitur contra verbum, iuxta illud: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.*

RESPONDEO. Non deſunt Catholici multi,
C qui materiam in Sacramento Matrimonij eſſe volunt ipſas perſonas cōtrahentes, verba autem ſolùm eſſe formam: ptoinde materiam viſibilem, & quæ elementum dici poſsit, aſsignant. Vide Petrum Paludanum in 4. d. 1. q. 4. Quod ſi etiam ſola verba eſſent in Sacramenro Matrimonij, adhuc nihil efficeret Kemnitij argumentum. Nam verba quoque elementa dici poſſunt, quatenus materiæ locum habent: id enim elementum dicimus, cùm de Sacramētis agimus, quod eſt ex ſe indetetminatū, & per certa vetba, quaſi per formam determinatur. Nec minus aſſerimus verba, viſibilia dici poſſe, cùm viſibile ad omnia ſenſibilia, & ſenſus ipſe videndi vſitatè ad omnem ſenſum transferatur. Vt enim docet
D Auguſtinus, lib. 10. Confeſſ. cap. 35. rectè dicimus; Vide quomodo luceat, quomodo oleat, quomodo ſapiat, quàm ſit durum, quàm bene ſonet: non tamen contra dicimus; Audi quomodo luceat, guſta quomodo ſplendeat, olfac quàm niteat, palpa quàm ſulgeat.

QVARTO, arguit eaſdem duas definitiones, quòd non rectè habeant, Sacramentum eſſe ſignum inuiſibilis gratiæ, ſi pet grariam intelligatur gratia gratum ſaciens. Nam etiamſi Richardus diſputet, in Matrimonio, & Ordinatione, vt in aliis Sacramentis, dari eiuſmodi gratiam: *Reliqui tamen*, inquit Kemnitius, *agnoſcunt hoc ſubſiſtere non poſſe.* SED hoc eſt impudens mendacium, vt ſuprà diximus, cap. 2.

QVINTO, arguit definitionem Scoti, & O-

kam: Sed immeritò, cùm nihil falsi illæ contineant, & solùm verbis, non autem sententia discrepent à definitione communi.

Sexto, oppugnat omnes definitiones simul: *Si enim*, inquit, *Sacramentum est signum significans effectum Dei gratuitum efficaciter; quomodo non erunt Sacramenta, benedictio Monachorum, aqua benedicta, rosa benedicta, ensis benedictus, Agnus Dei, benedictio herbarum, campanarum, imaginum, innuctio regalis, consecratio templi, cœmiterij, altaris? etc. Illa enim fiunt certis consecrationibus, & finguntur habere spirituales effectus.* Sed hæc omnia facilè refelluntur ex duplici capite. Primo, quia nec benedictio Monachorum, nec alia enumerata significant, aut efficiunt gratiam iustificantem, sed alios quosdam effectus, vt deletionem venialium, & protectionem contra Dæmonem, quos effectus præcipuè habet aqua benedicta. Secvndo, quia hos ipsos effectus non habent infallibiliter; non enim ex diuina institutione, sed ex Ecclesiæ precibus vim habent.

CAPVT XIV.

Refellitur definitio Lutheranorum.

Accedamvs nunc ad excutiendas, & refellendas aduersariorum definitiones: sunt enim in hac re valde discordes; quod est manifestum signum eos recessisse à veritate, quæ est vna. Certè Kemnitius, qui alioqui conatur tegere, vel conciliare discordias suorum, in secunda parte Examinis, cap. de efficacia Sacramentorum, pag. 96. enumerat quinque diuersas sententias Lutheranorum præter suam, quæ est sexta.

Prima igitur sententia Lutheri est in libro de captiuitate Babylonica, cap. vltimo, vbi dicit, propriè Sacramentum esse promissionem signo externo annexam. Eam recipiunt communiter Lutherani, sed paulò magis explicant. Sic enim definit Apologia Confessionis Augustanæ, art.13. *Sacramentum est ritus, qui habet mandatum Dei, & cui est addita promissio gratiæ.* Similia habet Petrus Martyr, quamuis alioqui Caluinista, in cap.4. ad Rom. in cap.10. & 11. 1. ad Corinth. & in explicatione Symboli Italica, att.9. & 10. Sed Martinus Kemnitius accuratissimè conatur explicare omnia, quæ ad naturã Sacramenti pertinent.

Et quia tum in Apologia, tum in locis Philippus præfatur, se nominis interpretationem dare, & sæpe variat verba suæ definitionis; vtilius erit ea proponere, & excutere, quæ ad naturam Sacramenti requiri Kemnitius docet. Primo ergo, vult Sacramentum esse debere externum materiale, seu corporale, & visibile elementum, seu signum, quod certo externo ritu tractetur.

A Secvndo requirit, vt illud signum habeat expressum mandatum, seu institutionem diuinam.

Tertio, vt illud mandatum sit in Testamento nouo: quod idem docet Philippus in locis, cap. de Sacramentis, vbi dicit, Sacramentum esse cæremoniam in Euangelio institutam.

Qvarto requirit, vt Sacramentum non sit cæremonia temporaria, sed duratura vsque ad mundi consummationem.

Qvinto requiri dicit, promissionẽ de gratia, effectu, seu fructu Sacramenti.

Sexto dicit, eam promissionem debere esse annexam signo, & eo quasi vestiram, diuina or-
B dinatione.

Septimo addit, eam promissionem esse debere non de quocunque dono Dei, sed de reconciliatione peccatoris, & peccati remissione; quam etiam partem vrgent valde Lutherus in captiuit. Babylonica, & Philippus in locis, cap. de numero Sacramentorum.

Octavo requirit, vt promissio, quæ alioqui generalis est, per Sacramentum applicetur, & obsignetur in particulari singulis, qui cum fide vtuntur Sacramentis. Hanc particulam clariùs explicant Lutherus, & Philippus, & ipse etiam Kemnitius infrà cap. de efficacia Sacramenti: volunt enim Sacramenta esse testimo-
C nia infallibilia gratiæ Dei, ad hoc instituta, vt excitent & nutriant fidem, ad eum modum, quo miracula facere solent. Vnde Philippus in locis Anni XXII. comparat Sacramenta miraculis, quibus Deus olim fidem confirmabat: & in Apologia articuli 13. dicit, Sacramentum esse testimonium infallibile, ac si Deus nouo miraculo de cœlo promitteret, se velle ignoscere. Et Lutherus in lib. contra Cochlæum: *Vult*, inquit, *Petrus per Baptismum, seu signum externum, fidem prouocari, & exerceri, qua saluet*; & in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, confert Sacramenta cum vellere Gedeonis, cum Iride, quam Noë in signũ accepit, & cum signo quod Isaias obtulit Regi Achaz, Isaiæ 7. In ipsa etiam
D Confessione Augustana, art.13. *Sacramenta*, inquiunt, *sunt instituta, vt sint signa, & testimonia voluntatis Dei erga nos ad excitandam, & confirmandam fidem, in his qui vtuntur*, proposita. Et Kemnitius loco citato, pag.102. dicit, verbum & Sacramentũ monstrare, vbi fides debeat quærere, & inuenire Christum Mediatorem; & pag.101. & 105. dicit, Sacramenta esse sigilla promissionis. Hæc igitur est ipsorum sententia.

Excogitauit hanc definitionem Kemnitius, vt ostenderet solùm Baptismum, & Eucharistiam esse Sacramenta propriè dicta; sed nondum obtinuit quod voluit. Nam facilè demonstrare possumus, ne his quidem duobus Sacramentis eam definitionem conuenire, & absolutè malam esse.

PRIMA igitur particula vel accipit elementum visibile, & tractabile pro qualibet re sensibili, vt accipiunt Catholici, & tum etiam Absolutio sacerdotalis erit Sacramentum propriè dictum. Est enim Absolutio res sensibilis, cùm auribus percipiatur: vel accipit (vt re uera accipit) elementum visibile, & tractabile pro re, quæ sensu videndi, & tangendi percipiatur; & tum fingit sibi definitionem sine vllo testimonio Scripturæ. Scriptura enim nusquam habet, Sacramétum non esse, nisi rem visibilem, & palpabilem.

Neq; alio modo probat Kemnitius hanc particulam nisi ex eo, quòd Baptismus, & Eucharistia, quæ sunt vera Sacramenta, signa sunt visibilia, & tractabilia. Quæ argumentatio aut assumit, quod probandum est, & quod ex ipsa definitione postea idem Kemnitius probare conatur, nimirum Baptismum, & Eucharistiam sola esse Sacramenta: aut si hoc nō assumit, nihil probat. Vt enim non sequitur; Homo & auis sunt bipedia, igitur omne animal est bipes: ita non sequitur, Baptismus, & Eucharistia sunt signa visibilia, & tractabilia, igitur omne Sacramentum est signum visibile, & tractabile. Satis est igitur ad Sacramenti naturam, quatenus signum est sensibile, vt aliquo sensu percipiatur; nec debet excludi sensus audiendi, cùm excellentissima omnium signorum sint ea, quæ hoc sensu percipiuntur, vt S. Augustinus docet, lib.2. doctrinæ Christianæ, cap.3.

SECVNDA particula, quæ requirit expressum mandatum, seu institutionem diuinam, aut requirit, vt hoc mandatum sit expressum in Scripturis, aut satis est, si constet DEVM hoc mandatum dedisse, licet in sactis literis non habeatur ita expressè. Si hoc secundum sufficiat, admittimus particulam, sed tunc probabimus omnia septem Sacramenta. Licet enim nusquam scriptum sit, Deum mandasse, vel instituisse Sacramentum Confirmationis, tamen quia legimus, Actor. 8. per manus impositionem Apostolorum datum fuisse baptizatis Spiritum sanctum, idque ordinariè, certò colligimus, à Deo id fuisse institutum: nec enim potest vlla creata potestas efficere, vt per impositionem manus, hominibus detur Spiritus sanctus. Quod idē probare possemus de aliis Sacramentis, accedente præsertim antiqua traditione, & Ecclesiæ declaratione.

Sin autem vult Kemnitius (vt re uera se velle significat requiri mandatum Dei expressum in diuinis literis; falsa est ea particula. Nam per accidens est ad mandatum, siue institutionem diuinam, quod sit scripta, vel non scripta: nam alioqui non fuissent vera Sacramenta, Baptismus, & Eucharistia, quam CHRISTVS, & Apostoli dabant antequam scriberentur Euangelia. Siquidem certum est non fuisse scriptum Euangelium, quando CHRISTVS baptizabat, Ioan.3. & quando Eucharistiam discipulis dedit, Matt.26. nec etiam quando S. Petrus iussit baptizari tria millia hominum, Actor. 2. quo etiam tempore cœpit frequentari Sacramentum Eucharistiæ, vt ibidem indicat S. Lucas.

TERTIA particula, vt hęc institutio sit in Testamento nouo, vera quidem est absolutè, tamē destruit sententiam aduersariorum. Ipsi enim communi consensu cōtra communem consensum Ecclesię Catholicæ, docent, Baptismum Ioannis habuisse eandem vim, & efficaciam cum Baptismo Christi; ac proinde Christum nō tam instituisse Baptismi Sacramentum, quàm illud iam à Ioanne institutum approbasse. Ita Caluinus docet, lib.4. Instit. cap.14. §.7. Kemnitius in 2. par. Examinis, cap. de Baptismo Ioannis, Philippus in locis, cap. de Baptismo Ioannis & Apostolorum.

At certè, si res ita se habet, non est Baptismi Sacramentum in nouo Testamento institutum: noui enim Testamenti auctor, & princeps Christus est, vt Apostolus ait ad Hebr. 9. propter quod & Isaiæ 11. dicitur Pater futuri seculi. Si igitur Baptismus, quo vtimur, à Ioanne cœpit, qui ante Christum venit, & eius præcursor, & prænuntius fuit, sequitur vt hoc Sacramentum non sit in nouo Testamento, sed in veteri institutum.

QVARTA particula, quòd Sacramentum debeat esse cæremonia perpetua, id est, duratura quamdiu religio ipsa durat, mihi non displicet: nam etiam nos suprà idem docuimus.

QVINTA particula, quod ad Sacramentum necessariò requiratur promissio gratiæ, duobus modis intelligi potest. VNO modo de promissione gratiæ, quæ sit effectus Sacramenti, ita vt idem sit; promissio gratiæ in Sacramentis; & institutio Sacramenti, vt signi efficacis, seu instrumenti iustificationis. ALIO modo de promissione gratiæ præcedente, quæ Sacramento tanquam sigillo obsignetur. Sicut enim aliud est promittere, sigillum aliquod fore efficax ad imprimendum; aliud promittere centum aureos, & syngrapham sigillo obsignare: ita aliud est promittere gratiam verbis, & deinde hanc promissionem signo externo confirmare; aliud verò promittere Sacramentum fore instrumentum efficax ad iustificandum. Porrò Kemnitius confundit hæc duo. Nam in hac particula quinta dicit, requiri promissionem de gratia, seu fructu Sacramenti, vbi videtur loqui de promissione efficaciæ Sacramenti; tamen infrà, vbi cum ceteris Lutheranis dicit, Sacramentum esse sigillum promissionis, loquitur de promissione præcedente, de qua sine dubio loquuntur omnes Lutherani.

Et quidem promissio de efficacia Sacramenti inuenitur in verbo Dei secundum Catholicos, quantum ad omnia Sacramenta; non autem secundum aduersarios. Catholici enim a-

gnoscunt pro verbo Dei, etiam traditiones; A aduersarij autem, qui solas Scripturas recipiunt, non facilè ostendent promissionem istam de gratia & fructu Sacramenti, in omnibus Sacramentis. Exemplo nobis sit Eucharistia, quæ apud aduersarios etiam est Sacramentum propriè dictum. Nam habentur quidem multæ, & insignes promissiones, Ioan. 6. vt illa: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Sed aduersarij non admittunt in hoc 6. capite Ioannis, agi de Eucharistia. Sic enim loquitur Lutherus lib. de captiuitate Babylon. cap. de Eucharistia: *Primùm,* inquit, *caput 6. Ioannis, in totum est seponendum, vt quod nec syllaba quidem de Sacramento loquitur.* Quod idem docet Caluinus, & alij hæretici huius tem- B poris in commentario eius loci. Eo capite seposito, nullā inuenient promissionē. Nam Matth. 26. Marc. 14. & Luc. 22. vbi habetur institutio Sacramenti, non habetur vlla promissio: solùm enim hæc verba habentur: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.* Et: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Vbi promissio de traditione corporis, & effusione sanguinis non refertur ad Sacramentum, sed ad Sacrificium, quod tunc Deo offerebatur in cœna, & postea offerendum erat in cruce. Non enim Dominus dicit, corpus suum dari Apostolis in remissionem peccatorum; sed dari pro illis, nimirum Deo, in remissionem peccatorum; & similiter non dicit sanguinem propinari Apo- C stolis, sed effundi pro illis in remissionem peccatorum.

Promissio autē præcedens, quæ à Sacramento tanquam sigillo obsignetur, non est necessaria, nec in omnibus Sacramentis inuenitur: proinde falsa est ex hac parte definitio aduersariorum. Nam in Baptismo, qui Sacramentum est, omnium consensu, non facilè inuenietur eiusmodi promissio.

Lutherus in visitatione Saxonica, & Philippus in locis, cap. de Baptismo, adfert illam promissionem, Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Sed ista non est promissio præcedens, sed est explicatio efficaciæ Sacramenti. Et præterea ista verba post resurrectio- D nem à Domino dicta sunt: Baptismi autem Sacramentum etiam ante passionem Christi institutum est, & in mores induci cœptum, vt patet Ioan. 3. & 4.

Dicent fortasse, haberi aliā promissionem Ioan. 3. illis verbis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Sed hęc non tam promissio, quàm comminatio est, ex qua colligitur quidem necessitas, & virtus Baptismi; sed non promissio aliqua pręcedens, quę Baptismo obsignetur. Adde quòd etiā ante ista verba fuit Baptismus Ioannis, quem aduersarij volunt vim habuisse nostri Baptismi.

Eucharistiæ quidē inuenitur promissio quædam (vt Lutherus notat in Saxonica visitatione) A præcedens signum. Nam Lucæ 22. & 1. Corinth. 11. habemus Eucharistiam esse signum corporis Domini pro nobis traditi, & sanguinis pro nobis effusi. Sed eo loco non habemus, Eucharistiam esse signum testificatiuum, & confirmatiuū promissionis, quale ipsi requirunt, vt patet ex vltima particula; sed signum commemoratiuū tantùm. Sic enim Dominus ait: *Hoc facite in meam commemorationem.*

Sexta particula, quòd promissio debeat esse annexa signo diuina ordinatione, falsa est. Nam verbum, quod diuina ordinatione annectitur, & quasi vestitur signo, vt inde fiat Sacramentum, nunquam est promissorium, sed asser- B torium, vel deprecatorium. Cùm enim aqua aspergitur in Baptismo, non dicitur: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit,* quam aduersarij promissionem appellant; sed dicitur: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Matth. 28. quę verba non sunt promissoria. Et Dominus cùm primò Eucharistiam fecit, & dedit, non ait: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum,* aut aliquid eiusmodi, sed ait: *Accipite, & comedite, hoc est corpus meum.* In Sacramento autem Confirmationis, & Extremæ vnctionis, vtimur verbo deprecatorio, quia sic docent nos Acta Apostolorum, cap. 8. & Iacobus cap. 5. in Sacramento Ordinis, imperatorio, *Accipe potestatem.* in reliquis, assertorio.

C Quod si aduersarij, antequam Sacramenta ministrent, verbum prædicant, & remissionem peccatorum annuntiant, ac deinde sigillum adhibent Sacramentorum, vt Caluinus præscribit in libello de formula Sacramentorum ministrandorum; id faciunt ex capite suo, non autem (vt Kemnitius requirit) ex diuina ordinatione. Nusquam enim exstat diuina Ordinatio, qua iubeamur non dare Eucharistiam, aut Baptismum, nisi post concionem. Nam nec Dominus Matth. 26. nec Paulus 1. Corinth. 11. vbi tradunt ritum Eucharistiæ administrandæ, docent, concionem præcedere debere: & certè in Baptismo infantium, frustrà adhiberetur concio.

D Septima particula, quòd illa promissio debeat esse de remissione peccatorum, falsa etiam est: & quidem Kemnitius hanc particulam addidit, vt excludat Ordinationem à numero Sacramentorum propriè dictorum. Nam quia in Scripturis inuenitur signū externum, quo confertur Ordinatio, nimirum impositio manus; & etiam collatio gratiæ, cùm Apostolus dicat, 1. Timoth. 4. *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuū presbyterij,* non putauit Kemnitius posse excludi Ordinationem à Sacramentis propriè dictis, nisi adderet, eam gratiam debere esse remissionem peccatorum. At si vera esset ista particula, excluderet etiam Eucharistiam à Sacramentis propriè dictis: siquidem Eucharistia non est insti-

tuta propriè ad remittenda peccata, sed ad charitatem nutriendam, & augendam. Ideò enim datur sub specie panis, & vini, quæ nutriunt viuos, non excitant mortuos. & B. Paulus 1. Corinth. 11. iubet, vt homines probent se, nimirum an sint absque peccato, antequam ad eam mensam accedant: *Qui enim manducat indignè, iudicium sibi manducat.*

Octava particula, quòd Sacramentum obsignet instar sigilli, & confirmet instar miraculi promissionem gratiæ, ad excitãdam & alendam fidem iustificantem; æquè falsa est, & diligenter refutanda, tum quod sit præcipua, tum etiam, quòd eam ponat Caluinus quoque in sua definitione.

Primo, si Sacramenta cõfirmarent promissiones Dei instar miraculi, vel sigilli, essent notiora, & efficaciora ad fidem persuadendã, quàm sint ipsa Dei verba: hoc autem falsum est, igitur & illa particula falsa est. Probatur propositio, tum quia frustrà adhiberetur vnum ad confirmandã aliud, nisi esset eò notius, & firmius: tum etiam, quia hæc est vis sigilli, & miraculi. Semper enim sigillũ Regium notius est, & firmius, quàm literæ Regis: sigillum enim omnes norunt discernere, literas non omnes discernunt; & sigillum sine literis auctoritatem habet, literæ sine sigillo non habent. Sic etiam miraculum notius est, & efficacius, quàm prædicatio. Omnes enim qui vident cæcum illuminari, aut mortuum excitari, intelligunt illud esse opus supernaturale, & diuinum, & proinde mouẽtur ad credendum id, quod tali testimonio confirmatur: nõ autem omnes, qui audiunt prædicantem, continuò intelligunt, illa esse verba Dei.

Vbi Notandvm est, miraculis, quę fiunt ad confirmandam fidem, non confirmari diuinam auctoritatem, quasi magis credendum sit miraculo, quàm Deo dicenti; omnes enim sciunt, Deum non posse mentiri, & nihil esse maius diuina auctoritate; sed confirmari auctoritatem proponentis fidem. Magis enim mouemur ad credendum verè esse à Deo reuelata, quę prædicator proponit, si miracula videamus, quàm si sola proponentis auctoritate nitamur. Vnde Marci vltimo legimus: *Illi autem profecti, prædicauerunt vbiq; Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Vbi vides, Deum confirmare signis non suam ipsius auctoritatem, sed prædicatorum sermonem.

Probatur iam assumptio argumenti, quòd videlicet falsum sit Sacramenta esse notiora, & efficaciora ipso Dei verbo. Nam Primo nihil fingi potest maius, & efficacius Dei verbo. Secundo experientia docet, facilius intelligi, si quid verbo dicatur, quàm si nutu significetur. Quid autem sunt Sacramenta, si cum verbis comparentur, nisi nutus quidã? Pari ratione experientia docet, magis persuadere verba, quàm muta signa, modò non sint miracula. Vnde Lutherus ipse fatetur, multò efficaciora esse promissionis verba, quàm Sacramenta, quæ sunt mutæ conciones: *Verbum ipsum* (inquit in lib. contra Ioan. Cochlæum) *quod longè præualet signo visibili, nullum tamen per sese iustificat, nisi credentem.*

Respondet Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 3. Sacramenta non confirmare promissiones ex parte Dei, sed ex parte nostra: quia licet vtà Deo sunt, certissimæ sint, tamen vt à nobis recipiuntur, ob nostræ fidei imbecillitatem, non ita certò accipiuntur, nisi cõfirmentur testimonio Sacramentorum.

Sed hoc facilè reiicitur. Nam quod promissiones Dei ex parte nostra egeant confirmatione, vel fit, quia nescimus, quæ sint Dei promissiones, idque ex Sacramentis discimus, aut quia cùm sciamus & illas promissiones Dei, & hæc Sacramenta esse; tamen magis credimus Sacramentis, quàm promissionibus. Atq; hoc posterius iam refutatum est. Non enim solùm credimus, sed etiam scimus euidentissima ratione, Deum non posse mentiri, proinde nihil esse certius promissionibus Dei: neq; id aduersarij negare possunt. Illud autem prius, æquè facilè refutari potest: siquidem falsum est, promissiones Dei disci ex Sacramentis, cùm cõtrà potiùs Sacramenta ex verbo Dei discantur. Iam verò, si sigillum Regium esset ignotum, & solùm posset cognosci ex literis, quibus est appensum; esset planè superfluum. Nam vel credunt homines literas illas esse Regis, secluso sigillo, vel non; si credunt, quid facit sigillum? si non credunt, certè neq; credunt sigillum esse Regium: nihil igitur conficit. Pari ratione, cùm Sacramenta non sciantur esse Dei sigilla, nisi quia Scriptura hoc dicit, si creditur verbo sine Sacramentis, quorsum Sacramenta? si non creditur, certè nec Sacramenta creduntur esse Sacramenta: proinde nihil operantur.

Ad hoc argumentum respondet Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 5. in diplomatibus quoque nihil valere sigillum sine literis, vt patet si appendatur chartæ, in qua nihil sit scriptum: & tamen cùm appẽditur diplomati scripto, multum valere ad illud cõfirmandum. Et addit, nihil esse mirandum, si promissiones Sacramentis confirmentur, cùm etiam interdum vna promissio per aliam confirmetur.

Sed hæc responsio non diluit argumentum. Nam vt incipiam à posteriore exemplo, promissio promissionem confirmat, quia vna non pendet ab alia. Confirmauit Angelus, Lucæ 1. promissionem conceptus Virginei, ex promissione conceptus, qui iam præcesserat in fœmina anu, & sterili. Nõ enim pendent inuicem duo ista opera mirabilia: proinde vnum, quod iam præcesserat, magnam vim habuit ad confirmandum alterum, quod nondum venerat. At Sacramenta, vt diximus, simpliciter pendẽt ex verbo. Quod verò attinet ad similitudinem sigilli, & di-

plomatis, nihil omninò est, quod Caluinus dicit. Nam sigillum appensum chartæ non scriptæ, nihil quidem confirmat, tamen non ideò pendet à literis, aut nihil est. Immò hinc intelligimus, quàm ineptè aduersarij Sacramēta sigilla appellent, cùm omninò contrariam habeant proprietatem. Nam diplomatum sigilla habent suam auctoritatem sine literis diplomatis, literę autē non habent sine sigillo: contrà verò in verbo, & Sacramentis, verbum Dei etiam sine Sacramentis, infallibilem habet auctoritatem; Sacramenta sine verbo nullam habent. Quare verbum potiùs appellandum esset sigillum Sacramenti, quàm Sacramentum, sigillum verbi.

DICENT fortasse; Esto, Sacramenta nō confirment promissiones more miraculi, vel sigilli: tamen iuuant, & confirmant saltem eo modo, quo actio externa iuuat, & confirmat orationem docentis. Negari enim non potest, quin aliquid conferat ad explicandum, & persuadendum ipsa actio, & motus manuum, & oculorū, licet primas partes teneat oratio. Erunt igitur Sacramenta, quasi actio quædam Dei, quæ simul cum verbo, magis mouebit ad fidem, quàm solum verbum.

RESPONDEO, ne id quidem concedi posse. Nam actio in hominibus ideò iuuat orationem, quia oratio humana imperfecta est, vt sunt omnes res creatæ, & etiam quia actio nō habet vim suam à verbo, sed à se. Quocirca magis credebant Ethnici oraculis Apollinis, quæ falsa putabant esse non posse, quamuis solis verbis ederentur, quàm orationi, & actioni cuiuslibet oratoris. Cùm ergo verba Dei sint per se summæ auctoritatis & Sacramenta omnem vim suā habeant à verbis, nihil addere possunt ipsi verbo.

Verum est tamen, quod Catholici dicunt, Deum voluisse dare gratiam suam per signa sensibilia, vt per ea instrueret homines, & deduceret ad intelligenda spiritualia. Aliud enim est docere spiritualia per similitudines rerum corporalium, aliud confirmare rem firmissimam per aliam minus firmam.

SECVNDVM argumentum. Essentia, & natura Sacramentorum non potest aliunde melius colligi, quā ex verbis illius, qui ea instituit. Sed in Scripturis sanctis, quæ sunt verba Dei auctoris Sacramentorum, nusquam dicuntur Sacramenta testimonia promissionum, sed vbiq; describuntur, vt instrumenta iustificationis. Nam Ioan. 3. dicimur nasci denuò per Baptismum, & similiter ad Ephes. 5. dicit Apostolus, Ecclesiam sanctificatam, & mundatam lauacro aquæ in verbo vitæ: & ad Tit. 3. vocat Apostolus Baptismum, lauacrum regenerationis, & renouationis. Sic etiam de Eucharistia Ioan. 6. dicitur: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*, atq; idem de aliis probare possemus. Non possunt autem nisi absurdissimè istæ sententiæ ita exponi, vt Sacramenta regenerare, mundare, dare vitam

A æternam, nihil aliud sit, quàm testimonium dare diuinarum promissionum: Quis enim ferret eum, qui ita diceret; Baptismus regenerat, id est, dat testimonium diuinæ voluntatis? vel, Ego te baptizo, id est, ego testificor? Est que hoc argumentum contra Lutheranos efficacissimum: siquidem Lutherus, quem ceteri in hac re libenter sequuntur, in libro contra Cochlæum, sic ait: *In rebus sacris vehementissimus, & robustissimus locus est, arguere ab auctoritate negatiuè.* Vel igitur proferant locum, vbi Sacramenta dicantur testimonia promissionum, aut certè fateantur vehementissimum, & robustissimum argumentū nos habere.

B Tria tantùm loca proferre solent, quæ speciem aliquam videantur habere. VNVS est Genes. 17. vbi Circumcisio dicitur signum fœderis. ALTER Rom. 4. vbi Circumcisio dicitur signaculum iustitiæ fidei. TERTIVS 1. Pet. 3. vbi Petrus dicit, saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio, siue (vt ipsi reddūt) stipulatio, vel pactum cum Deo.

SED in his locis non nominatur promissio, vel testimonium, neq; hæc loca ad rem faciunt, vt infrà ostendemus in solutione argumentorum.

TERTIVM argumentum. Si solùm essent Sacramenta testimonia promissionis, & gratię, vel
C superuacanea, vel certè parùm necessaria essent. Nam habemus alia testimonia longè efficaciora: siquidem bona opera sunt testimonia adeptæ iustitiæ longè meliora, quàm ablutio aquæ, vel sumptio Eucharistiæ. Nam multi impij baptizantur ficto corde, & Eucharistiam sumunt, qui proinde peiores sunt, & magis inuisi Deo, quàm antea. 2. Corinth. 1. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* 2. Pet. 1. *Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis.* 1. Ioan. 3. *Qui facit iustitiam, iustus est, & qui natus est ex Deo, non peccat.*

QVARTVM argumentum. Si Sacramenta solùm essent testimonia promissionum, ad excitandam fidem instituta, frustrà baptizarētur in-
D fantes, & amentes, quos certum est, non modò non credere, sed nec posse credere actu. At Lutherani omnes pugnant pro Baptismo paruulorum contra Anabaptistas: non igitur verè tradunt iidem Lutherani, quid sit Sacramentum. Hoc argumentum coēgit Lutherum in lib. contra Cochlæum, & Lutheranos ceteros asserere, infantes actu credere dum baptizātur; quod tamen adeò est absurdum, vt S. Augustinus in ep. 57. ad Dardanum scripserit, eos iniuriam facere humanis sensibus, qui hoc dicunt. Videmus enim infantes ad contactum aquæ sanctæ plorare, refugere, ac reniti, quantum possunt: quod certè si facerent vsum rationis habentes nō modò non purgarentur ab originali peccato, sed adderent etiam proprium actuale.

Qvintvm argumentum. Si Sacramenta essent testimonia gratiæ, quæ in particulari confertur alicui, sæpenumerò falsa essent, nimirum cùm Sacramentum ministratur homini, qui fingit se credere, cùm reuera non credat. Proinde non liceret vllum baptizare, ne cogeremus Deũ testificari falsum: de nullo enim certò scimus, credátne verè, an fingat se credere.

Dicent fortasse, Sacramentum testimoniũ esse gratiæ non absolutè, sed si is, qui suscipit Sacramentum, credat promissioni.

Sed contrà, probo testimonium esse absolutum, non conditionatum. Primo, Lutherus in assert. primi articuli dicit, eum qui non credit verbo ministri dicentis; Ego te baptizo, vel Ego te absoluo, facere Deum mendacem, cuius illa verba sunt. At si illa verba intelligerentur cum conditione, si aliter credat; non essent falsa, nec fieret Deus mendax.

Secundo, si essent illa verba conditionata, rueret fides iustificans Lutheranorum. Nam ipsi volunt hominem debere credere absolutè sine vlla hæsitatione, se esse iustum: ergo Deus absolutè testatur illum esse iustum; non enim debet homo credere, nisi quod Deus testatur. Et præterea fides debet esse certa, ergo non debet pendere à conditione, si homo credat. Nam nemo certus est secũdum Lutherum, de se an verè credat: sic enim scribit Lutherus in libro contra rebaptizantes edito anno M.D.XXVIII. *Baptismus non est fundandus supra fidem baptizantis, vel baptizati, quia vterq́ incertus est de fide.* Et infrà: *Ita euenit, & solet fieri de fide, vt qui arbitratur se credere nihil omninò credere sæpe conuincatur, & è contrà, qui nihil se putat credere, is omninm maximè credat.*

Tertio. Aduersarij ita de hac re loquuntur, vt omninò absolutum esse testimonium Dei in Sacramentis credere videantur. Sic enim loquitur Philippus in locis, cap. de Baptismo: *Ego*, inquit minister, *mandato diuino, & loco Christi baptizo te, id est, hoc signo testificor ablui peccata tua, & te reconciliatum esse vero Deo, &c.* vbi nullam facit mentionem conditionis. Atque hæc de definitione Lutheranorum.

CAPVT XV.

Refelluntur definitiones Anabaptistarum, & Zuuinglianorum.

Altera sententia de natura Sacramenti est quorundam, quos Lutherus, & Caluinus passim phanaticos vocant. Hi docent Sacramenta nihil esse aliud, quàm signa quædam instituta ad discernendum populum Christianum à Iudæis, & paganis, quomodo Romanis olim toga erat signum, quo discernebantur à Græcis, & quomodo nunc diuersæ formæ, & colores vestium distinguunt diuersa genera Monachorum. Auctorem huius sententiæ Andream Carolstadium facit Lutherus in serm. de verbis cœnæ: *Hoc est corpus meum.* Qui Andreas fuerat olim ex primis Lutheri discipulis, & amicis: quare in 2. scripto cõtra Regem Angliæ vocat eum suum Absalonem, & Iudam, quòd sicut Absalon Dauidi patri, & Iudas Christo præceptori, ita Carolstadius sibi rebellis, & infidelis fuerit.

Ab hac sententia non abhorruit initiò Philippus Melanchthon, vt patet ex locis anno XXII. editis, vbi hanc sententiam probabilem putat. Cap. de signis, in fine: *Probabilis*, inquit, *& illa voluntatu, qui symbolis, seu tesseris militaribus hæc signa compararunt, quod essent nota tantùm, quibus cognoscerentur, ad quos pertinerent promissiones diuinæ.* Tametsi postea eam oppugnauerit in Apologia Confess. art. 13. & in locis vltimo editis.

Vbi notandvm est duas primas sentẽtias, quas Kemnitius enumerat; Vna videlicet, quòd Sacramenta sint signa, quibus distinguuntur Christiani à non Christianis; Altera, quòd sint signa symbola quædam Christianæ societatis: rectiùs à Philippo locis notatis, vnam sententiã fieri. Nam illi duo tantùm agnoscunt Sacramenta, Baptismum & Cœnam. Et Baptismum quidem symbolum faciunt; quo discernamur à non Christianis; cœnam autem symbolum Christianæ inter nos societatis.

Hæc sententia partim est vera, partim etiam falsa. Etsi enim Sacramenta illum vsum habeant, quòd distinguunt religionem veram à quibusdam falsis, tamen non est hic solus, vel præcipuus Sacramentorum nostrorum vsus. Nam Primo in Scripturis nusquam legimus, Baptismum, Eucharistiam, aut alia Sacramenta instituta esse, vt distinguant populum Christianum ab aliis populis: legimus autem frequenter in eum finem esse instituta, vt iustificent homines. Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Non dixit, discernetur ab aliis, sed saluus erit. Actor. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti.* Et Actor. 22. *Baptizare, & ablue peccata tua inuocato nomine ipsius.* Adde loca suprà citata, quæ idem docent, Sacramenta videlicet instituta ad iustificandum.

Secundo alia signa sunt meliora ad distinguendum populum Dei ab aliis populis, vt confessio fidei, quæ solis conuenit veris Catholicis; cùm Baptismus communis sit cum hæreticis; vt etiam charitas mutua, quæ in solis Catholicis est, cùm Sacramenta omnia sint communia cum schismaticis. Quare Dominus, Ioan. 13. non ait: *In hoc cognoscent omnes, quòd discipuli mei estis*, si Baptismum habueritis, aut Eucharistiam, sed si dilectionem habueritis ad inuicem.

Tertio, Sacramenta omnia vim habent ex Christi passione, in cuius rei signum ex latere Domini perfosso manauit sanguis, & aqua, Io-

an.19. Aqua enim Baptiſmũ ſignificauit, vt Ambroſ. lib.10. in Lucam, cap.105. Chryſoſt. Cyrillus, Theophylactus in cap.19. Ioan. Leo epiſt.4. cap.6. Damaſcen. lib.4. cap.10. Hieronymus epiſt.83. ad Oceanũ, & Auguſtinus docent, tract. 120. in Ioan. qui etiam tract.15. hoc idem probat ex illis verbis Pauli ad Epheſ.5. *Chriſtus dilexit Eccleſiam, & tradidit ſemetipſum pro ea, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* & lib.15. ciuit. cap.26. idem probat aliis teſtimoniis. At certè ſi ſolùm diſtinguere debebãt, quomodo togæ diſtingunt, non erat opus Chriſti paſsione, ſed ſatis erat humanum beneplacitum.

DENIQVE illa ſententia longiſsimè abeſt à ſenſu, & verbis omnium Patrũ: quorum nomine vnum AVGVSTINVM audiamus, q.84. in Leuiticum: *Sine ſanctificatione inuiſibilis gratiæ, viſibilia Sacramenta quid proſunt?* & lib.19. contra Fauſtum, cap.11. *Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimum, & ideò contempta ſacrilegos facit; Impiè quippe contemnitur, ſine quo non poteſt perfici pietas.*

TERTIA definitio eſt Anabaptiſtarum, qui docent, Sacramenta nihil eſſe aliud, quàm allegorias, & quaſi ſigna quædam bonorum operũ, & vitæ ac morum ſpiritualium. Volunt enim baptizari homines, vt ſignificent debere Chriſtianos ſuſtinere aduerſa, & ipſam mortẽ pro Chriſto. Referunt hunc errorem Philippus in locis Anni XXXVI. & XLI. cap. de Sacramentis, Ioan. Brentius homil.23. in cap.3. Lucæ, & Kemnitius in 2. parte Examinis, pag.96.

SED nullo negotio hęc ſentẽtia refelli poteſt. Nam etiamſi hanc vtilitatem cum aliis habent Sacramenta, vt admoneant homines bonorum operum, & virtutum (nam certè negari non poteſt, quin merſio in Baptiſmo, & emerſio, admoneat mortis, qua mori debemus peccato, & reſurrectionis, qua reſurgere debemus ad nouam vitam: cuius rei meminit etiã Apoſtolus, Rom. 6. & Euchariſtia admonet pacis, & amicitiæ, quę inter nos eſſe debet: *Sumus enim vnum corpus, qui de vno pane participamus*, 1. Cor.10. tamen non eſt iſte ſolus, nec præcipuus Sacramentorum vſus: proinde nec in eo poſita eſt eſſentia, & natura Sacramenti.

Et probatur hoc iiſdem argumentis, quibus aduerſus Carolſtadium vſi ſumus. PRIMO, quia Scriptura dicit, Sacramenta inſtituta ad iuſtificandum. 1. Cor.6. *Abluti eſtis, ſanctificati eſtis.* Epheſ. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* SECVNDO, ſi ſolùm deberent eſſe allegoriæ, non erat opus, vt manarent ex latere Chriſti: ſufficiebat enim humanum beneplacitum. TERTIO, quia non deerant aliæ vtiliores, & efficaciores admonitiones ad benè viuendum, vt exhortationes, & exempla Chriſti, & Sanctorum. Adde QVARTO, quòd ſi ea ſententia vera eſſet, Sacramenta non eſſent ſigna niſi futurarum rerum. At ſunt etiam ſigna rerum præteritarum, & præſentium; nam Euchariſtia repræſentat Chriſti mortem, 1. Cor.

A 11. & Baptiſmus ſignificat internam ablutionem, quæ tunc perficitur, cùm exterius baptizamur, iuxta illud Actor.22. *Baptizare, & ablue peccata tua.*

QVARTA definitio eſt aliorum, qui volunt, Sacramenta eſſe ſigna gratiæ, non quę tunc percipiatur, ſed quæ iam antea percepta fuerit. Hãc ſine nomine auctoris referũt, & refellunt Zwinglius in lib. de vera, & falſa religione, cap. de Sacramentis, & Kẽnitius loco citato in Exam. pag. 96. Et facilè refutari poteſt; quia Scriptura diſertis verbis docet, Sacramenta in præſenti gratiam adferre. Actor.22. *Ablue peccata tua.*

QVINTA definitio eſt Zwinglij, & ſectatorũ
B eius, excepto tamen Petro Martyre, vt ſuprà diximus. Zwinglius igitur in lib. de vera, & falſa religione, cap. de Sacramentis, poſteaquam refutauit ſententiam Catholicorum, & Lutheranorum, aperit mentem ſuam, ac docet, Sacramenta nihil eſſe aliud, niſi initiationem quandam, & oppignerationem, qua videlicet homines ſe obligant Chriſto, & eius militiæ nomen dant. Ex quo deducit, Sacramenta non eſſe teſtimonia iuſtitiæ, propriè ei, qui Sacramenta ſuſcipit, vt Lutherani dicebant; ſed eſſe teſtimonia publica toti Eccleſiæ de obligatione, & fidelitate, quam ille debet Chriſto, cui ſe conſecrauit. Eandem ſententiam ſequitur Martinus Bucerus in Cõmentario tertij capitis Matthæi, & in præ-
C fatione ſecundæ editionis eorundem commentariorum, vbi addit: *Quod ſi ij, qui baptizantur, ſunt prædeſtinati, tum Sacramentum nõ ſolùm eſt ſignum, quod illi dent nomen Chriſto, & recipiantur in externa Eccleſia, ſed etiam adfert quandam conſolationem; ſi verò non ſunt prædeſtinati, tum Sacramentum eſt nudum ſignum, quòd illi recipiantur in externa Eccleſia, non autem à Deo.* Vnde etiam deducit, infantibus non prędeſtinatis, nihil prodeſſe Baptiſmum, ſed perire eos, licet ſint baptizati.

Hæc ſententia ſimilis eſt ſuperioribus, nam adfert quidem aliquid veri (neque enim negari poteſt, quin per Sacramẽta initiemur, & nomen Chriſto demus, & publicè teſtemur, nos eſſe membra Eccleſiæ) ſed in eo errat, quod non
D agnoſcit alium finem ſublimiorem inſtitutionis Sacramentorum: & proinde non rectè explicat naturam Sacramenti. Et probatur hoc PRIMO ex ſententia Zwinglij, Chriſtus nihil agit, ſed ſolùm homo teſtatur ſe fore fidelem. At Ioan.1. dicitur: *Hic eſt qui baptizat.* & Epheſ. 5. *Mundans eam, &c.*

SECVNDO, quia Zwinglius requirit, vt homines antequã Sacramenta recipiant, ſint iuſtificati, & coniuncti Chriſto interiùs, & ſolùm per Sacramenta exteriùs teſtẽtur, & profiteantur ſe velle Chriſto militare, & Eccleſiæ externæ adiũgi. At Scripturæ teſtantur Sacramenta eſſe inſtituta ad ſanctificandum, & mundandum hominẽ interiùs. Id enim ſignificat Apoſtolus, cùm ait, Epheſ. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* Ad

quem locum reſpiciens S. AVGVSTINVS tract. 80. in Ioannem ſcripſit: *Vnde hæc tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat?* Item Ioan. 3. & ad Titum 3. dicitur Baptiſmus lauacrum regenerationis, & renouationis. Ex quibus locis habemus, per Baptiſmum hominem renaſci, quod ad interiorem hominem pertinet, & non ſolùm exteriùs teſtari ſe eſſe fidelem. Huc etiam pertinēt Scripturæ citatæ contra alios errores, Act. 2. & 22. 1. Corinth. 6. A

TERTIO probatur hoc idem. Nam Apoſtolus Rom. 6. apertiſsimè dicit, Baptiſmum ſignificare mortem, & reſurrectionem Chriſti: & 1. Cor. 11. dicit Euchariſtiam inſtitutam in memoriam paſsionis Domini: Non igitur Sacramenta ſignificant ſolùm hominem initiari Deo, vel cōiungi cum Eccleſia. B

CAPVT XVI.

Refellitur definitio Caluini.

POSTREMA definitio, ac ſententia eſt Ioan. Caluini, qui lib. 4. Inſtit. c. 14. §. 1. his verbis dicit, ſimplicem, & propriam cōtineri definitionem Sacramēti: *Sacramentum, externum eſt ſymbolum, quo beneuolentiæ erga nos ſuæ promiſsiones conſcientiis noſtris Dominus obſignat, ad ſuſtinendam fidei noſtræ imbecillitatem: & nos viciſsim pietatem erga eum noſtram tam coram eo, & Angelis, quàm apud homines teſtamur.*] C

Eſt autem OBSERVANDVM, Caluini ſententiam compoſitam videri ex Lutheri, & Zvvinglij ſententiis. Nam quod ait, ſymbolum obſignare promiſsiones ad ſuſtinendam fidei imbecillitatem, ex Luthero ſumptū eſt; quod addit in fine, eodem ſymbolo nos teſtari apud homines pietatem noſtrā erga Deum, ex Zvvinglio eſt acceptum: tamen ipſa plurimùm diſſentit Caluinus ab vtroque. Nam etiamſi cum Zvvinglio agnoſcit, Sacramento nos teſtari hominibus pietatem noſtram, tamen negat hunc eſſe ſolum, vel primarium vſum Sacramenti, & acerrimè pugnat, cap. 14. à §. 5. vſque ad 14. pro ſententia Lutheri, & ſoluit omnia argumenta, quæ Zvvinglius, & Bucerus faciunt cōtra Lutherum, tametſi neminem eorum nominat. Pari ratione, licet cum Luthero affirmet Sacramenta eſſe teſtimonia gratiæ, & remiſsionis peccatorum: tamen id longè aliter intelligit, quàm Lutherus. Hic enim ſemper loquitur de gratia, quæ tunc datur homini, cùm Sacramenta percipit: at Caluinus loquitur de gratia prædeſtinationis, ac proinde vult Sacramenta eſſe teſtimonia prædeſtinationis, ad eam fidem alendam inſtituta, qua homo certò credit ſe eſſe prædeſtinatum; ex quo ſequitur id, quod Bucerus dicebat, Sacramenta non eſſe vera ſigna, nec prodeſſe niſi prædeſtinatis. D

Fundamentum autem huius rei eſt, quod exiſtimet Caluinus (vt ipſe fusè tractat lib. 3. Inſtit. c. 2.) veram fidem ſemel habitam, nunquā poſſe amitti: hinc enim ſequitur verā fidem, ſine qua Sacramenta nihil proſunt, eſſe propriam prædeſtinatorum, nec eam vllo modo haberi poſſe à non prædeſtinatis. Vndè in Antidoto Concilij, ſeſſ. 6. ca. 5. dicit, Baptiſmum dari infantibus, quia cenſentur iam membra Eccleſiæ, cùm ſint à Deo adoptati in filios, nimirum per gratiam prædeſtinationis: & ibidem ſeſſ. 7. can. 7. de Baptiſmo, dicit, Sacramentum reddere nos certos de perpetua adoptionis gratia: & clariſsimè in lib. de cōſenſione inter Tigurinos, & Geneuenſes in re Sacramentaria, ſic ait Caluinus: *Sedulò docemus, Deum non promiſcuè vim ſuam exercere in omnibus, qui Sacramenta recipiunt; ſed tantùm in electis. Nam quemadmodum non alios ad fidem illuminat, quàm quos præordinauit ad vitam: ita arcana ſpiritus ſui virtute efficit, vt percipiant electi, quæ offerunt Sacramenta.*

His explicatis reſellenda eſt hęc definitio: tota enim eſt vitioſa, vt perſpicuum erit, ſi percurramus ſingula verba. PRIMVM verbum eſt: *Symbolum externum.* Quod quidem verum eſt abſolutè, non tamen in eo ſenſu, quo accipitur à Caluino. Ille enim intelligit eſſe nudum ſymbolum, id eſt, ſymbolum quod ſolùm ſignificet, non autem operetur aliquid: nam in tota definitione non ponit alios effectus huius ſymboli, niſi obſignare Dei promiſsiones, & teſtificari pietatem noſtram. Neque obſtat, quod Caluinus dicat in Antidoto Concilij Trident. ſeſſ. 7. can. 5. Sacramenta eſſe inſtrumenta iuſtificationis; nam intelligit eſſe inſtrumenta, quia excitant, vel alunt fidem; idque non per aliquam efficientiam, ſed merè obiectiuè. Id quod explicat clariſsimè Theodorus Beza, in lib. de ſumma rei Sacramentariæ, q. 2. cùm ſic ait: *Vnde efficacia illa Sacramentorum? à Spiritus ſancti operatione inſolidum, non autem à ſignis, niſi quatenus externis illis obiectis interiores ſenſus mouentur.* Hæc ille. Qua ratione certè ſigna etiā, quæ in ſoribus publicorum hoſpitiorum pendent, inſtrumenta dici poſſunt cœnationis, quia mouent hominem, vt cogitet in ea domo paratam eſſe menſam, &c.

At Scripturæ paſsim docent, Sacramenta eſſe res quaſdam operātes, nimirum quæ mundent, lauent, ſanctificent, iuſtificent, regenerent. Ioan. 3. 1. Cor. 6. Epheſ. 5. ad Titum 3. Act. 22. immò nuſquam Scripturæ dicunt, Sacramenta eſſe teſtimonia promiſsionum Dei, & noſtræ pietatis; aut certè non tā expreſsè hoc dicunt, vt id quod nos aſſerimus, nimirum quòd ſint cauſſæ iuſtificationis.

ALTERVM verbum eſt, *beneuolentiæ erga nos ſuæ.* Quod verbum duplici nomine non rectè ponitur in definitione Sacramenti. PRIMO; Quia ex hoc verbo ſequitur, ſemper Sacramentum eſſe ſignum rei prętęritæ, ſeu potiùs ęternæ. Id quod ipſe non poteſt negare, cùm per beneuolentiam intelligat gratiam prædeſtinationis: & præterea id apertè concedit in Antidoto, ſeſſ. 6. ca. 5. *Non à*

Baptiſmo,

Baptismo, inquit, *initium habet eorum salus, sed quæ iam in verbo fundata erat, Baptismo obsignatur.* Et ibidem: *Nisi enim iam antè ad eos pertineret vitæ promissio, Baptismum prophanaret, quisquis illis daret.* Itaque concedit ipse, Sacrameutum esse sigillum præteritæ, immò æternæ Dei beneuolentiæ. Neque hoc pugnat cum eo quod ipse dicit in Antidoto, sess. 7. can. 4. & 5. Sacramenta esse instrumenta iustificationis. Nam vult quidem Sacramenta, quatenua fidem sustentant & alunt, confirmare, vel augere iustificationem; (fides enim est, quæ iustificat apud ipsos) tamen non vult Sacramentũ esse sigillum huius iustificationis, quæ habetur per fidem, sed gratiæ prædestinationis; nec vult Sacramentum adserre primam iustificationem, sed solùm augmentum, & confirmationem, vt clariùs ipse idem docet in paruo Catechismo. Prima enim iustificatio habetur per fidem conceptam ex concione præcedenti.

At hoc totum repuguat apertissimis Scripturis, quę tribuunt Sacramentis vim adferendi primam iustificationem. Quid enim aliud est regenerare, quod tribuitur Baptismo, Ioan. 3. & ad Tit. 3. quàm ex homine mortuo in peccatis, facere hominem viuum vita gratiæ? Sed de hoc infrà suo loco fusiùs.

DAINDE non rectè pouitur in definitione Sacramenti illa promissio gratiæ prædestinationis, tum quia sæpe contingeret, Deum falsò testificari, tum quia nemo posset sine peccato alium baptizare. Nam Baptismum prophauat, (vt Caluinus dicit in Autidoto, sess. 6. cap. 5.) qui illud confert ei, ad quem non pertinet promissio: nam cogit Deum testificari falsum, nimirum se eum diligere, quem reuera non diligit. At nemo potest certus esse de alio, sitné prædestinatua, an non: ergo vel neminem debet vllus baptizare, vel temerè, & infideliter agit, cùm se periculo exponat prophanandi Baptismum.

AD HOC argumeutum responderet Bucerus, ministros non habere intentionem baptizandi, nisi prædestinatos: sic enim ipse dicit in præfatione commentariorum in Matthæum.

AT HOC non satisfacit. Nam INPRIMIS hoc excusat ministrum, sed non Deum, nisi fortè etiam Deus aliquando baptizet sine intentione baptizandi, quod est ridiculum. DAINDE ex sententia Lutheranorum, & Caluinistarum omnium, Sacramenta non pendent ab intentione ministri. Scribit enim Lutherus in libro de captiuitate Babylonica, de Baptismo; Baptismum esse verum, & ratum, etiamsi minister intendat non baptizare, sed ludere. Nec dissentit Caluinus in Antidoto Concilij, sess. 7. canone 11.

Caluinus aliter RASPONDAT, lib. 4. Instit. cap. 15. §. 16. & 17. DAVM videlicet ex parte sua verè offerre promissionem, & sigillum promissionis omnibus, qui baptizantur, siue illi re-

A cipiaut, siue non; proinde DEVM semper esse veracem. Nec ministros etiam peccare diceret, si Baptismum conferant iis, qui profitentur se credere, si adulti sint, vel qui filij sint fidelium parentum, si sint infantes: nam filios fidelium, sanctos nasci credit Caluinus, ex illa promissione Dei, Genes. 17. *Ero Deus tuus, & seminis tui*, Ratio autem, cur non peccent ministri, est, quia habent probabilem rationem, vnde colligant illos, quos baptizant, esse prædestinatos & sanctos.

SED hæc solutio non satisfacit. Nam INPRIMIS, si quis Baptismum præbeat ei, ad quem scit non pertinere diuinas promissiones, propha-

B nat Baptismum, vt ipse Caluinus dicit, quia falsum testificatur: cur non prophanat Deus ipse Baptismum, & falsum testificatur, cùm illum præbet ei, quem scit se non prædestinasse? Non enim aliud agit hîc Deus, aliud minister, sed vnum est, quod agunt: DEVS enim per ministrum agit, vt patet Ioan. 1. *Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.*

PRÆTEREA Sacramentum non solùm offert, sed etiam præbet testimonium beneuolentiæ; sic enim idem Caluinus ait in Catechismo paruo: *Sacramentum est diuinæ erga nos beneuolentiæ testificatio.* Præbet igitur Deus sigillum beneuolentiæ ei, qui baptizatur, etiamsi ipse non credat. Nam siue fide non percipitur quidem fructus,

C & res Sacramenti, tamen percipitur verum Sacramentum, vt Caluinus etiam docet, lib. 4. Instit. cap. 15. §. 16. vbi contra Anabaptistas agnoscit verum Sacramentum dari, & suscipi apud Catholicos, vbi non putat ipse vllam esse veram fidem. Si igitur Deus reuera præbet sigillum, & testimonium beneuolentiæ ei, quem non diligit, quomodo non mentitur, & Sacramentum prophanat?

PRÆTARSA, quòd minister peccet, probatur. Nam etiamsi habeat probabilem rationem credendi, eum qui profitetur fidem, esse prædestinatum, tamen non habet certitudinem. Potest enim fieri, vt ille mentiatur se credere; potest etiam fieri (vt Caluinus fatetur, lib. 3. Instit.

D cap. 2. §. 10.) vt putet se credere, & tamen reuera non credat. At ad testificandum nomine Dei aliquid, requiritur verissima certitudo, nec sufficit probabilis opinio: vt patet in simili de iuramento; non enim licet iuramento, id est, Dei testimonio vti in re, quam opinamur veram, sed solùm in re, quam certissimi sumus esse veram. Immò longè maior adhuc requiri deberet certitudo in Sacramento secundum aduersarios, quàm in iuramento nostro: nam Sacramentum est, quasi iuramentum Dei. Differt autem iuramentum Dei à nostro, quòd cùm homo iurat, ipse est, qui asserit aliquid, licet Deum in testem aduocet. Vnde potest esse falsum iuramentum nostrum, sine vlla Dei iniuria; vt si quis iuret, quod putat se certò scire, & tamen reipsa deci-

piatur: tunc enim Deus non dat testimonium, nec ille peccat, qui Deum in testem falsitatis citauit, quia credebat omninò se esse certum; vt si fortè vidit vnum ab alio occidi, qui erat simillimus alteri, quem ipse nunquam videtat. At in Sacramentis secundum aduersarios, Deus ipse affirmat, & quodammodò iurat illum, qui Sacramentum suscipit, esse electum & iustum. Deus autem non potest vllo errore decipi. Ergo grauissimè peccat, qui Sacramentum confert ei, quem non certò scit esse iustum, & electum, quia cogit Deum mentiri.

Praeterea etiamsi minister certò sciret eum, qui profitetur fidem, vel est filius hominis fidelis, esse iustum, & electum, tamen quid faciet si offeratur illi baptizandus infans, qui sit filius Turcæ, aut Iudæi; & parentes eius, licet infideles, libenter patiantur eum baptizari, & manere apud Christianos? Nam si eum baptizet, prophanat Baptismum, cùm nullum habeat signum, quo intelligat illum esse prædestinatũ: si verò non baptizet, facit cõtra vsum totius Ecclesiæ.

Sed obiiciet fortassis aliquis pro Caluino, in iisdem angustiis versari Catholicos, cùm etiam ipsi Sacramenta præbeant iis, quos nesciunt an sint dispositi, & tamen affirment, esse signa gratiæ diuinitus instituta.

Respondeo; Nullas patiuntur Catholici angustias. Ipsi enim dicunt, Sacramenta esse caussas gratiæ efficaces, nisi ponatur obex; & simul significare eiusdẽ gratiæ infusionem, quantum est ex parte ipsius Sacramenti: denique esse eadem Sacramenta signa eius effectus, quem facit gratia, vbicunque adest. Vt enim abluit corpus aqua Baptismi; ita abluit animam gratia Saluatoris: quod quidem perpetuum, & infallibile est, neque à dispositione pendet. Dispositio enim iuuat, vt gratiam quis recipiat, sed quod gratia, vbicunque est, abluat sordes animæ, si quas inueniat, intrinsecum est illi, & inseparabile.

Tertium verbũ in definitione Caluini erat, *Promissiones*. Et quidem de promissione remissionis peccatorum disseruimus in refutatione definitionis Lutheranorum, sed Caluinus loquitur de promissione beneuolentiæ prædestinationis, quæ longè facilius refutari potest. Nam nulla exstat eiusmodi promissio in tota Scriptura: omnes enim promissiones includunt conditionem aliquam, vt fidei, aut pœnitentiæ, aut alterius virtutis, & in his omnibus conditionem perseuerantiæ. Nam: *Qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit*, Matth. 24. Nemo autem est, qui sine speciali reuelatione sibi promittere possit perseuerantiam.

Atque hinc refutari possunt omnia planè testimonia quæ illi adferunt. Primarium est illud, Genes. 17. *Ego ero Deus tuus, & seminis tui post te.* Sed hoc etiam requirit conditionem fidei, & perseuerantiæ: nam, *Semen Abrahæ* (vt exponit Apostolus, Roman. 4. & 9. *non sunt filij carnis, sed fidei*; id est, qui imitantur Abrahamum in fide, illi sunt eius semen, cum quo intercedit pactum Dei. Et certè, vt quis incipit esse semen Abrahæ, cùm incipit credere, ita desinit esse, si desinat credere. Quis autem certò sibi potest persuadere, se nunquam à fide discessurum? præsertim cùm & fides, & perseuerantia in fide, dona Dei sint.

Quartum verbum est, *Cõscientiis nostris*, cum quo verbo iungi potest illud aliud, *ad sustinendam fidei imbecillitatem*. Hæc verba non rectè poni in definitione Sacramenti, testatur Baptismus paruulorum, qui est verissimum Sacramentum, etiam apud Caluinum, & tamen in paruulis non est conscientia, nec actualis fides, ad quam sustentandam sit necessarium Sacramentum. Et sanè si promissio est veluti diploma, & Sacramentum veluti sigillum, conscientia erit veluti charta, vel cera: quomodo igitur, vbi nulla est charta, diploma scribi poterit, vel obsignari? Porrò, quod Lutherani dicunt, paruulos actu credere, dum baptizantur, iam est suprà refutatum, neque id Caluinus affirmare audet, tametsi nec reiicere voluerit, vt patet ex lib. 4. Instit. cap. 16. §. 19.

Respondet igitur Caluinus, Baptismum paruulorum operari in conscientiis paruulorum, cùm primum illi vsum rationis habere incipiunt, etiamsi antea collatus fuerit: recordantur enim postea Baptismi accepti, & eo signo nutriunt, & sustentant fidem suam, lib. 4. cap. 16. §. 20. & 21. Quod etiam dicit de illis, qui apud Catholicos baptizati sunt, & postea fiunt Caluinistæ, lib. 4. cap. 15. §. 17. At saltem rectè probamus, non rectè facere Caluinistas, quòd baptizent infantes: nam longè vtilius esset, eos baptizare adultos, quando fidei sunt capaces. Baptismi enim, quem in infantia accipimus, nullam habemus notitiam, nisi ex narratione aliorum: proinde nec certitudinem habemus, nisi fidei humanæ, quæ fallere potest. Deinde etiamsi certissimi essemus, tamen magis mouent res visæ, quàm auditæ; quare melius esset ad fidem alendam, baptizari adultum, quàm infantem. Sed alere fidem est primarius finis, & vsus Baptismi, vt ex definitione patet; malè igitur illi baptizant infantes.

Nec possunt respondere, baptizari infantes, ne fortè pereant antequam adolescãt, & eo modo decedant sine gratia Dei: nam Caluinus in Antidoto, sess. 6. cap. 5. & alibi, docet, paruulos prædestinatos etiam sine Baptismo saluari, non prædestinatos autem, etiam cum Baptismo perire.

Nihil igitur dicere potest, nisi baptizari infantes ea solùm de caussa, vt admittantur in externa Ecclesia, seu profiteantur se esse membra Ecclesiæ externæ. At hoc etiam non soluit ar-

gumen-

gumentum. Nam ex sententia Caluini lib. 4. Institut. cap. 14. §. 5. & sequentibus, finis principalis Sacramentorum est, obsignare promissiones ad alendam fidem; finis minus principalis est, profiteri se esse membrum Ecclesiæ externæ. Non autem debet finis minus principalis impedire finem magis principalem; non igitur debent infantes baptizari apud Caluinistas; siquidem apud eos in Baptismo infantium ob finem minus principalem, impeditur finis magis principalis.

Quintum verbum est, *Obsignat*, de quo verbo multa diximus in refutatione sententiæ Lutheri; vt etiam de reliquis verbis suprà diximus in refutatione sententiæ Zuinglij. Superest igitur vt argumenta eorum refellamus.

CAPVT XVII.

Refelluntur argumenta aduersariorum.

ARGVMENTA, quibus cùm Lutherani, tum Caluinistæ vtuntur, vt probent Sacramẽta esse sigilla promissionum, hæc sunt. Primo loco adfert Caluinus lib. 4. cap. 14. Institut. §. 5. verba Apostoli ad Rom. 4. vbi Circumcisionem vocat σφραγῖδα, id est, sigillum eius pacti cuius fide iam antea Abraham fuerat iustificatus.

Respondeo Primo; Quæ de sola Circumcisione dicuntur, non possunt trahi rectè ad omnia Sacramenta. Rectè enim argumentamur à genere ad speciem, non contrà.

Secundo; Apostolus nullam facit mentionem promissionis, aut pacti, cùm loquitur de sigillo Circumcisionis: vocat enim eam sigillum iustitiæ fidei, non sigillum promissionis, & pacti. Vocatur autem sigillũ iustitiæ fidei, vel quia (vt Origenes in hunc locum scribit) Circumcisio obsignabat, & claudebat iustitiam fidei, quæ suo tempore patefacienda erat; id est, sub figura, & typo Circumcisionis illius carnalis occultè significabatur, & proinde velabatur Circumcisio cordis, quæ est vera iustificatio, quã Christus allaturus erat: vel, (vt Chrysostomus, & D Theophylactus, & alij docent) vocatur sigillum iustitiæ fidei, quia fuit data Abrahamo in signũ, & testimonium iustitiæ, quam sibi acquisierat per fidem.

Tertio dico; Fuisse hoc priuilegium solius Abrahæ, & non posse transferri ad alios, quasi Circumcisio (vt hæretici volunt) in quocunque esset, testificatio esset iustitiæ illius. Nam priuilegium Abrahæ fuit, vt ipse esset pater omnium fidelium, tam præputiatorum, quàm circumcisorum. Et quia iam erat pater præputiatorum fidelium, quia fidem habuerat adhuc præputiatus existens, vt patet Genes. 12. & ex hoc loco Pauli: *Accepit ipse primus omnium signum Circumcisio-*

A *nis, vt hoc modo esset etiam pater omnium circumcisorum.* Quia verò hoc priuilegium habuit merito iustitiæ, quam acquisierat per fidem, ideò fuit illi signum Circumcisionis sigillũ iustitiæ fidei. Porrò, ceteris Iudæis Circumcisio est quidem signum quoddam, nimirum quod sint filij Abrahæ, sed non est illis sigillum iustitiæ fidei, sicut non sunt omnes Iudæi patres multarum gentiũ.

Hęc esse vera, patet Primo; Quia Paulus hęc duo coniungit, cùm ait: *Accepit signum Circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei, vt sit pater omnium credentium.* Non igitur habent signaculum iustitiæ fidei omnes circumcisi, cùm non omnes sint patres omnium fidelium.

Secundo; Quia Paulus distinguit signum B à signaculo, seu sigillo. Nam cùm ait: *Accepit signum Circumcisionis, signaculũ iustitiæ fidei*; pro signo, in Græco est σημεῖον, quod signum in genere significat; pro signaculo est σφραγίς, quod propriè sigillum exprimit. Cur autem distinxit hæc vocabula, nisi vt indicaret Circumcisionem semper, & omnibus esse signum quoddam, non tamen omnibus, sed soli Abrahæ fuisse sigillum iustitiæ.

Tertio; Scriptura, cùm sæpissimè loquatur de Circumcisione, nusquam tamen vocat sigillum, nisi hoc loco, vbi de Abrahamo agitur: quod est argumentum manifestum, soli Abrahamo fuisse Circumcisionem sigillum. Ac certè, cap. 3. ad Romanos, cùm Paulus quæreret: C *Quæ vtilitas Circumcisionis?* & responderet: *Multum per omnem modum.* debuisset secundum aduersarios primo loco ponere hanc primariam vtilitatem, quod sit sigillum diuinæ promissionis: at huius ne meminit quidem.

Secvndvm argumẽtum Caluinus ibidem §. 6. sumit ex Genes. 9. vbi arcus cœlestis dicitur signum fœderis inter Deum, & Noë; & ex cap. 17. vbi Circumcisio dicitur signum fœderis inter Deum, & Abraham, posterosque illius. Si enim Iris, & Circumcisio sigilla fuerunt confirmantia pactum, ac promissionem Dei, cur non idem de Baptismo, & Eucharistia dici possit. Et confirmat argumentũ, quia inter homines quoque id vsitatum est, vt pacta sanciantur signo externo, vt porca cæsa, vel contactu dexteræ, quæ signa nihil essent, nisi præcederent verba pacti.

Respondeo; Iris, & Circumcisio signa fœderis erant, sed ad memoriam iuuandam, non ad fidem confirmandam: quemadmodum nos etiam suprà docuimus, Baptismum, & Eucharistiam esse signa commemoratiua passionis, & mortis Domini. Multum autem interest, inter signum commemoratiuum, & confirmatiuum. Nam signum commemoratiuum esse potest id, quod oculis obiicitur, etiamsi tota eius efficacia pendeat à promissione; at signum confirmatiuum non potest esse, si omninò pendeat à promissione. Fuisse autem signa commemoratiua tantùm, Iridem, & Circum-

cisionem, paret. Nam ita pendebant à verbo Dei, vt si quis non crederet verbo Dei, aut non credetet illud esse verbum Dei; non etiam crederet illa esse signa; & conttà, si quis ctederet verbo, non egeret illis signis.

Adde quod sanctus Ioannes CHRYSOSTOMVS ita exposuit hæc loca: sic enim ait de Circumcisione, homil. 39. in Genesim: *Dato*, inquit, *eis perpetuo memoriali inierit cum eis Circumcisionis signum*. Et infrà dicit, signum Circnmcisionis non esse datum à Deo, vt homines ei crederent, sed fuisse postulatum à Deo ab hominibus, quia Deus non credebat hominibus: *Quando*, inquit, *non habemus aliquibus fidem, curamus, vt ab ipsis signum, pignoris loco accipiamus: similiter & omnium Dominus sciens mentium inconstantiam, hoc ab eis signum petere voluit*. Hæc ille. Porrò de signo Iridis homil. 28. in Genesim, sic loquitut: *Quid dicis*, inquit, *ô beate Propheta? Recordabor, inquit, Testamenti mei, id est, pacti mei, promissionis, pollicitationis: non quia ipse opus habeat recordatione, sed vt nos ad illud signum respicientes, nihil durum suspicemur, sed statim recordemur diuina promissionis, & roboremur, & confidamus.*

SED obiicies eundem Chrysostomũ ibidem, qui sic ait: *Si sermo meus non sufficit, ecce & signũ do, &c.* vbi videtur velle Iridem fuisse signum confirmatiuum. Sed hęc obiectio paulò pòst diluetur.

Ad confirmationem ex humana consuetudine RESPONDEO, multum interesse inter pacta Dei, & hominum. Nam ab homine, quia non videmus eius animũ, & timemus, ne fortè nos decipiat, aut obliuiscatur pacti, quærimus signũ exrernum, vt eo illum conuincamus, si negauerit, aut oblitns fuerit: at Deum non posse fallere, vel obliuisci, certissimi sumus.

TERTIVM argumentum sumit Luthetus in libto de Babylonica captiuirate, cap. de Baptismo, ex signis mirabilibus, quibus Deus confirmare solitus est promissiones suas: quale fuit signum in tore, & vellere datum Gedeoni, Iudicum 6. & in vmbta horologij retrocedente datum Ezechiæ, 3. Reg. 20.

SED hęc & similia non sunt ad rem. Nam miracula, quia non pendent à verbo, sed ex se vim habent, cùm sint opera supra naturam; ideò rectè adbibentur ad probandum, Deum esse, qui promisit, vel Deum teuera aliquid promisisse: Sactamenta vetò nullam vim habent (vt suprà diximus) sine vetbo. Atq; hinc intelligimus, cur CHRYSOSTOMVS putauerit Iridem esse signum non tantùm memoriale, sed etiam confitmatiuum. Existimauit enim ipse Iridem rem esse nouo miraculo institutam; sic enim ait: *Etsi aquarum magna sit inundantia; neque sic metuendum, sed confidendum nobis ad miraculum respicientibus*. Hæc ille. Quia tamen ptobabilius est, Iridem rem esse naturalem, ideò diximus, signum fuisse tautùm memoriale.

QVARTVM argumẽtum sumunt Lutherani ex illis verbis prioris epistolæ Petri capite tertio. *Quod & vos simili forma saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bona interrogatio in Deum*. Lutherus enim in cõmentario huius loci, Græcam vocem ἐπερώτημα, quam nostet interptes vettit intertogationem, vult significare pactum, & hoc modo exponit: *Baptismus saluos nos facit, non quatenus lauat corpus, sed quatenus obsignat pactum, quod habet anima cum Deo, dum fide accipit promissiones eius*. Ex quo sequirur, Baptismum esse sigillum promissionis. Eodem fetè modo exponit Caluinus, licet vocem ἐπερώτημα non pactum, sed responsionem, & testimonium significare velit.

RESPONDEO; Locus hic pręsens admodum obscutus est, tamen nihil iuuar caussam aduersariorum. Oecumenius in commentario huius loci, per interrogationem videtur intelligere pignus, & arrabonem. Dicit enim Baptisma esse quasi pignus bonæ conscientiæ, id est, qui Deo inspirante conceperunt bonum desiderium, illi vitam immaculatam sectantut, eamq; vbiq; exquirunt, & de ea interrogant: vnde cùm audierint pet Baptismum mundati animas, mox accurrunt ad Baptismum, vt purgentur sordes ipsorum, atq; hac ratione est Baptisma pignus bonæ conscientiæ.

Hæc expositio non sauet hærericis, vt patet; ramen non videtur ad mentem S. Petri. Nam S. Petrus longè amplius tribuit Baptismo, quàm vt sit pignus bonæ conscientiæ, cùm ait, per Baptismum nos saluari.

Est ALIA expositio Lyrani, Gagnæi, & Ioannis à Louanio, qui per interrogationem bonæ conscientiæ, intelligunt interrogationes, & tesponsiones, quæ fiunt ante Baptismum. Interrogat enim sacerdos catechumenum; Ctedis in Deum? & tespondet, Ctedo. Abtenuncias Satanæ, & pompis eius? Abrenuncio, &c. Qui enim bona conscientia respondent his interrogationibus, illis prodest Baptismus; aliis nõ ptodest.

Hæc etiam non fauer hæreticis, sed non videtur literalis; nec est Ambrosij, Basilij, & Augustini, vt putauit Ioannes à Louanio. nam beatus Petrus antithesim facit, cùm ait: *Non carnis depositio sordium, sed conscientia bona interrogatio*. Et sine dubio formalis antithesis hæc erat futura; Non ablutio sordium carnis, sed ablutio sordium mentis: qua antithesi distinguitur Baptismus noster à Baptismo Iudæorum, qui etat exterior tantùm. Porrò illa pats huius antithesis (nimirum, ablutio sordium mentis) à beato Petro non est expressa propriis verbis, sed figuratis, vt omnes concedunt. Oportet igitut descripram esse per caussam, vel pet effectum: si per effectum, tunc non habet locum expositio istorum. Nam intertogatio illa, & responsio, de qua ipsi agunt, siue etiam fides, & charitas, quæ per illas interrogationes, & responsiones deteguntur, præcedunt Baptismum, & ptoinde ablutionem mentis, quam facit Baptismus:

non

non igitur sunt effectus illius ablutionis. Ergo necesse est vt dicant, illam ablutionem describi per caussam, ac proinde interrogationem illam, quæ præcedit Baptismum, esse caussam illius ablutionis. At hoc dici non potest. Nam tunc Sacramentum haberet efficaciam ex opere operantis, non ex opere operato; tribueretur enim iustificatio præcedenti fidei, & dilectioni suscipientis Baptismũ, non ipsi ablutioni Sacramentali: nec esset differentia inter Baptismum nostrum, & Iudaicum; nam Baptismus Iudaicus, licet ex opere operato non iustificaret, tamen ex fide, & dilectione suscipientis iustificare poterat, vt quodlibet opus meritorium.

DICENT fortasse, interrogationem, seu fidem præcedentem non esse caussam efficientem ablutionis internæ, sed esse dispositionem. AT istud quidem rectè dicitur, sed nõ quadrat verbis Apostoli: ipse enim tribuit efficientiam huic interrogationi bonæ conscientiæ, maiorem, quàm ipsi ablutioni externæ, quæ tamen instrumentum est iustificationis.

Est igitur ALIA expositio, quam puto esse Sanctorum, Augustini tract. 80. in Ioan. & serm. 30. de verbis Domini, & Basilij libro de Spiritu sancto, cap. 15. vt videlicet exprimatur à sancto Petro ablutio mentis, quæ per antithesim opponitur ablutioni carnis, non per caussam, vt volebat præcedens opinio, sed per effectum. Est enim vsitatissima figura metonymia, qua per effectum intelligimus caussam. Vocat igitur Petrus ablutionem internam, interrogationem, seu responsionem bonæ conscientiæ in Deum, quia ex illa munditia oritur pax, & quies conscientiæ; & proinde responsio bonæ conscientiæ, & etiam interrogatio apud Deum, quia audet cum fiducia Deum accedere, & interrogare, id est, cum eo colloqui, eumq; rogare pro se, & pro aliis.

Addo SECVNDO, locum hunc non fauere aduersariis, sed nobis, etiamsi per ἐπερώτημα accipiatur testimonium, vel pactum. Nam IN-PRIMIS sanctus Petrus non loquitur de testimonio, vel pacto Dei, sed conscientiæ nostræ: ipsi autem probare deberent, Sacramentum esse sigillum testimonij, seu pacti Dei. Multum autem interest inter testimonium, seu pactum Dei, quod illi obsignari volunt Sacramento, & testimonium, seu pactum conscientiæ nostræ. Illud enim est verbum Dei scriptum, quod præcedit Sacramenti vsum, & fructum, id est, iustificationem: testimonium autem conscientiæ sequitur iustificationem, & proinde Sacramenti vsum, & fructum.

SECVNDO, Sanctus Petrus non dicit, Baptismo obsignari pactum, seu testimonium; sed dicit, saluari animas, & effici iustificationem, ex qua oritur testimonium bonæ conscientiæ. Id quod probatur ex illo verbo, *similis forma*. Vult enim Apostolus eo modo nos saluari per aquas Baptismi, quomodo per aquas diluuij saluati sunt, qui erant in arca Noë. Porrò aquæ diluuij non saluârunt arcam Noë, testificando, vel obsignando promissiones, sed reipsa eleuando arcam in sublime, ne obrueretur cum ceteris ædificiis huius mundi: sic igitur & Baptismus saluos nos facit, non obsignando, & testificando, sed reipsa iustificando animam; vnde sequitur, vt diximus, testimonium, siue interrogatio conscientiæ bonæ in Deum.

QVINTVM argumentum esse posset pro aduersariis, testimonium sanctorum Patrum, qui non rarò Sacramenta vocant sigilla, seu signacula.

RESPONDEO; Longè alia significatione loquuntur Patres de signaculis Sacramentorum, quàm hæretici faciant. Patres enim nunquam Sacramenta vocant signacula, vel sigilla promissionum Dei, vt hæretici volunt; sed aliquo horum trium modorum loquuntur de signaculis. PRIMO signacula vocant Sacramenta, quia obsignant fideles, & tanquam nota quædam eos separant ab iis, qui non sunt de grege, vel de exercitu Domini. Ita accipit hanc vocem Basilius in exhortatione ad Baptismum: item Hieronymus in cap. 4. ad Ephes. & Augustinus lib. 19. contra Faustum, cap. 11. & alibi passim. Ita quoque accipit Gregorius Nazianzenus, oratione de Baptismo, non procul ab initio, vbi dicit, Baptismum vocari posse sigillum, quia ita conseruat hominem baptizatum, vt notæ regiæ conseruant res obsignatas. Nemo enim audet contingere eas, quæ magni alicuius Regis sigillum habent.

SECVNDO vocant Sacramenta signacula, quia claudunt intra se rem sacram, id est, inuisibilem gratiam. Id enim, quod clauditur, obsignari solet, iuxta illud Apocalypsis 5. *Liber signatus sigillis septem*. Atq; hac significatione vocat Augustinus Sacramenta sacra signacula in libro de catechizandis rudibus, cap. 26. & Scholastici, sigillũ Confessionis. Hoc etiam ferè modo Gregorius NAZIANZENVS, oratione de Baptismo, prope finem, vocat sigillum Baptisma, eò quòd obsignet, & claudat multa mysteria, quæ solis fidelibus deteguntur: *Cetera, inquit, intus addisces, quæ etiam ipsa apud te ipsum occulta, clausáque habebis, Baptismo obsignata, atq; retenta.*

TERTIO vocant Baptismum sigillum, vel obsignationem fidei, quia Baptismus est publica approbatio, & testificatio fidei eius, qui baptizatur. Sic enim vtitur hac voce Tertullianus in libro de Pœnitentia, vbi dicit, catechumenos diu probari an credant, & tandem vbi constiterit, eos verè, & constanter credere, Baptismum illis dari in obsignationem, & approbationem fidei. Quomodo etiam vtitur eadem voce Basilius in 3. libro contra Eunomium, vbi dicit, primùm oportere credere, & tum demum accipere sigillum fidei Baptismum. In libro

bro quoque de Spiritu sancto, cap. 12. vocat Baptismum sigillum fidei, quia is qui baptizatur, eo signo testificatur se credere.

Deniqve vocari potest etiam Baptismus sigillum fidei, quia perficit, & absoluit quodammodò hominem fidelem: quomodo veteres vocabant mortem, seu occisionem pro Christo, signaculum martyrij, vt Eusebius refert lib. 5. historiæ, cap. 3. Confessio enim Martyrum, & supplicia pro Christo non habent perfectam laudem, dum periculum est inconstantiæ, & mutationis, sed tunc demùm perfecta, & quasi sigillo quodam munita, & obsignata censentur, quando morte preciosa consummantur. Atque hactenus de definitione.

CONTROVERSIA TERTIA.

De caussis Sacramenti.

CAPVT XVIII.

Sacramenta componi ex rebus, & verbis, vt materia, & forma.

De cavssis Sacramenti disputaturus, Primvm de intrinsecis caussis dicam. Deinde de extrinsecis. Ac de intrinsecis tres erunt quæstiones. Prima; An Sacramenta constent ex rebus, vt materia, & verbis, vt forma. Secvnda; Quæ sint illæ res, & illa verba. Tertia; An res illæ, & verba ita determinata sint, vt nihil in eis mutari posit.

Prima quæstio; Vtrum Sacramenta constent rebus, & verbis, tamquam materia, & forma; et si solùm inter Catholicos disputatur, non tam ob discordiam eorum, quàm vt res explicetur: est tamen quæstio vtilissima, vel etiam necessaria propter calumnias hæreticorum, qui ex D hoc dogmate Catholicorum, quo requirimus res, & verba in Sacramentis, conantur ostendere, multa non esse Sacramenta ex his, quæ nos habemus pro Sacramentis. Sunt igitur variæ Doctorum sententiæ.

Prima est quorundam recentiorum, qui volunt propriè in Sacramentis materiam, & formam non esse res & verba, sed rem sensibilem esse materiam, siue sit res, siue verbum, siue vtrumque, significationem autem esse formam. Quod verò communiter dicitur, rem in Sacramento esse materiam, verbum esse formam, volunt explicandum esse de Sacramento materialiter sumpto. Ita docet Dominicus à Soto in 4.

A dist. 1. quæst. 1. art. 1. & 2. quod idem videtur dicere Caietanus in 3. part. quæst. 60. artic. 6. nisi quòd Caietanus affirmat, significationem Sacramenti esse vnam & simplicem, resultantem ex composito sensibili ex rebus & verbis; quod Sotus non dicit.

Altera sententia est aliorum, qui docent, Sacramentum ipsum, & non solùm eius partem materialem, cōstare ex rebus vt materia, & verbis vt forma. Ita sanctus Thomas 3. parte quæst. 60. artic. 6. ad secundum, & veteres Theologi communiter.

Rvrsvs quidam existimant, non omnia Sacramenta constare rebus, & verbis, sed solùm quædam. Ita Durandus in 4. dist. 1. quæst. 3. &
B Adrianus q. 2. de Baptismo.

Alii docent omnia Sacramenta nouæ legis, constare rebus, & verbis. Ita Alexander Alensis 4. parte summæ, quæst. 8. memb. 3. art. 1. & 3. & Theologi communiter in 4. dist. 1. vel 3.

Alii deniq; volunt omnia Sacramenta constare rebus & verbis, si res & verba accipiantur largo modo pro iis signis, quæ aut sunt veræ res, & vera verba, aut certè vicem eorum gerunt; si verò accipiantur in rigore, non constare omnia Sacramenta rebus & verbis. Ita docet Dominicus à Soto in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 6. & alij quidam recentiores. Sed istæ opiniones magna ex parte conciliari possunt.

Sit igitur Prima propositiò. *Sacramenta vete-*
C *ris legis probabile est non habuisse res, & verba, sed solas res.* Hæc est S. Thomæ 3. parte, quæst. 60. art. 6. ad vltimum. Ratio est, quia in Scriptura veteri, vbi præscribuntur præcipui ritus Sacramentorum, nulla fit mentio verborum, vt patet Gen. 17. vbi præscribitur ritus Circumcisionis. Exod. 12. vbi præscribitur ritus Agni Paschalis. Leuit. 8. vbi præscribitur ritus Ordinationis. Præterea ratio postulare videbatur, vt Sacramenta noua ab ipso Christo instituta, signa essent clariora, quàm vetera, quæ Moses, vt Dei minister instituit.

Posset Obiici, quod Leuit. 4. vbi præscribuntur sacrificia pro peccato (quæ erant etiam Sacramenta Testamenti veteris, ac respondebant Sacramento nostro Pœnitentię, vt D. Thomas docet, 1. 2. quæst. 102. art. 1.) præscribitur etiam, vt oret sacerdos pro iis, quorum est Sacrificium. Sed respondetur, orationem illam sacerdotis nō fuisse de essentia Sacrificij pro peccato, sed solùm addi debuisse in vsu, seu administratione Sacramēti illius ad facilius impetrandum. Id quod ex eo colligitur, quòd, vt ibidem habemus, in Sacrificio pro peccato sacerdotis nulla oratio adhibebatur, sed solùm in Sacrificio pro peccato aliorum de populo. Illud autem quod habetur Num. 5. de verbis præscriptis in cæremonia Zelotypiæ, non est ad rem. Illa enim cæremonia non erat Sacramentum, cùm non esset instituta ad sanctificandum, sed ad inuestigandum, & puniendum adulterium.

SECVNDA propositio. *In Sacramentis omnibus nouæ legis inueniuntur res, vt materia, & verba, vt forma.* Hæc propositio saltem quoad modum loquendi, negari non debet. Habetur enim expressè in Concilio Florentino, in instructione Armenorum, quæ facta est, ipso approbante Concilio, vt ibidem legimus. PRÆTEREA habemus in Scripturis, expressè res, & verba in quatuor Sacramentis, nimirum in Baptismo Matth. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* In Eucharistia Matth. 26. vbi ponitur panis, & verbum; *Hoc est corpus meum.* In Confirmatione Act. 8. vbi ponitur manus impositio, & oratio, quæ verbis fit. In extrema vnctione, Iacobi 5. vbi ponitur vnctio, & oratio. Credibile igitur est alia etiam Sacramenta constare rebus, & verbis, B licet non habeantur ita expressè in Scripturis. ITEM est communis sententia veterum Theologorum, vno Durando, vel aliis paucis exceptis, quorum loquendi modus corrigendus est, licet in re non multum discrepent à ceteris.

TERTIA propositio. *Non solùm quod est materiale in Sacramento, sed ipsum totum Sacramentum rectè dicitur constare ex rebus, vt materia, & verbis vt forma.* Hæc est aliquo modo contra Caietanum, & Sotum; quamuis quod ipsi dicunt, etiam aliquo modo sit verum.

NOTANDVM igitur, Sacramentum propriè non esse compositum aliquod Physicum, neque artificiosum, sed cum vtroq; habere similitudinem quandam. C Et quidem si conferatur cum composito artificioso, tum sine dubio forma eius partim est significatio, partim virtus operatiua; materia verò sunt res ipsæ, & verba, in quibus residet significatio, & virtus illa operatiua. Vt enim in composito artificioso tota substãtia dicitur materia, forma verò est quoddam accidens: ita Sacramentum, vt signum, formaliter dicit significationem; vt caussa, dicit vim operatiuam; reliqua omnia ad materiam, seu subiectum pertinent. Et hoc modo accipiendo Sacramenta, rectè dicunt Caietanus & Sotus.

Tamen potest etiam Sacramentum considerari, vt est simile composito Physico. Nam vt in composito Physico materia præcedit: forma accedit, D ita in Sacramento accedit verbum ad elemẽtum. ITEM vt in composito Physico materia est indeterminata, sed coarctatur à forma; ita in Sacramento verbum determinat indifferentiam elementi. DENIQVE, vt in composito Physico materia est imperfecta, forma est perfecta, & dat esse rei: ita in Sacramẽto verba sunt rebus perfectiora, cùm sint signa multò clariora, & præstantiora.

Et hoc modo totum verbum cum sua significatione est forma, & totum elementum cum sua significatione, est materia. Id quod probatur PRIMO, quia ita loquitur Concilium Florentinum, & veteres Theologi. Nam ipsi dicunt, Sacramentum constitui ex re, & verbo, vt ex ma-

A teria, & forma. At remota significatione, nulla est compositio ex re, & verbo; non enim est alia coniunctio rerum, & verborum, nisi quatenus rei significatio indeterminata, determinatur per significationem verbi. Non igitur Concilium, & Theologi volunt solum subiectũ significationis constitui ex rebus, & verbis, sed totum ipsum Sacramentum etiam vt signum est formaliter.

PRÆTEREA compositio ex re sensibili, & significatione, non est compositio ex materia & forma, vt partibus essentialibus, sed est compositio ex subiecto, & accidente. At Concilium, & Theologi dicunt, Sacramenta constare ex materia & forma, non ex subiecto, & accidente: B sæpe etiam addunt, ideò non posse ab Ecclesia mutari materiam, aut formam Sacramentorũ, quia sunt de essentia, seu substantia.

SECVNDO probatur ratione. Nam significatio Sacramenti, nõ est vna significatio simplex, vt Caietanus falsò docet, sed duæ sunt partiales, ex quibus vna totalis componitur. Ergo ipsa etiam significatio ex materia, & forma constitui dici potest: proinde totum Sacramentum ex materia, & forma componetur, vt ex partibus essentialibus.

Antecedens probatur dupliciter. PRIMO: Antequam fiat coniunctio elementi, & verbi, vtrumque habet suam significationem: Sed ex coniunctione non perit vlla significatio: C Non enim potest verbum tollere significationem elementi, quæ est naturalis, sed solùm eam determinare, nimirum, vt cum aqua, exempli caussa, naturaliter significare possit quamlibet purgationem, determinetur à verbo ad significandam purgationem à peccatis. Manet igitur vtraque significatio, sed coniunguntur inter se, ita vt ex duabus partialibus, fiat vna integra, & totalis.

SECVNDO: Tam verbum, quàm elementum in Sacramentis significat aliquid, vt omnes docent, & patet etiam ex S. Thoma 3. p. quæst. 60. ad primum & secundum. Sed verbum non communicat elemento suam significationem, neq; verbo elementum: duæ sunt igitur, non vna. D Assumptio probatur. Quia elementi significatio naturalis est, vt ibidem ait S. Thomas, verbi autem voluntaria. Non igitur significatio elemẽti communicatur verbo, quia tum naturalis esset, non voluntaria verbi significatio: & contrà, significatio verbi non communicatur elemento, quia tum elementi significatio esset merè voluntaria, & nullo modo naturalis.

QVARTA propositio: *Vt Sacramenta constare dicantur rebus, & verbis, non est necesse, vt res non sint verba, & verba non sint res, sed sat est si aliquid fungatur vice rei, aliud vice verbi.* Hæc propositio conciliat tres vltimas sententias. Nam vt Ledesmius rectè monet, quæst. 1. art. 6. non est quæstio inter Durandum, & alios, nisi de nomine.

Proba-

Probatur propositio. Nam in Sacramento Pœnitentiæ potest fieri, vt nulla sint alia signa præter verba. Ex cõmuni enim consensu Theologorum, in Sacramento Pœnitentiæ, forma est absolutio; materia remota sunt peccata; materia proxima sunt actus pœnitentis, id est, contritio, confesio, & satisfactio, quatenus signo externo produntur. Potest autem fieri, vt quis non habeat nisi peccata verbo cõmissa; & tunc materia remota erunt sola verba. Potest etiam fieri, vt non ostendat signa contritionis, confessionis, & satisfactionis, nisi verbis. Non enim est de essentia Sacramenti, vt pœnitens ploret, suspiret, flectat genua, &c. sed si tantùm verbo dicat sua peccata, & dicat se esse contritum, & velle satisfacere, potest absolui: quare materia etiam proxima tunc non erunt, nisi verba. Verè tamen dicuntur esse in eo Sacramento res, & verba, quia peccatum verbo commissum, non vt verbum, sed vt peccatum, est materia confessionis: peccatum autem formaliter non est verbum, sed res à verbi ratione valde distincta. Sic etiam confessio non est propriè materia Sacramenti, vt oratio quædam, sed vt actio pœnitentis. Nam vt eleganter docet sanctus Thomas in 4. dist. 14. quæst. 1. art. 1. singulare est in hoc Sacramento, vt actio suscipientis sit pars essentialis Sacramenti. Vt enim inter corporalia medicamenta, quædam sunt omninò extrinseca, vt emplastra, quæ applicantur ægrotis, & non requirunt eius actionem, vt partem medicamenti; quædam alia partim sunt extrinseca, partim intrinseca, vt quædam potiones, quæ requirunt vt partem medicamenti, ambulationem: sic etiam quædam Sacramenta omni ex parte applicantur, & conferũtur à ministro, vt Baptismus, Eucharistia, &c. sed Sacramentum Pœnitentiæ partim applicatur à ministro per absolutionem, partim requirit ipsius ægroti actionem, nimirum confessionem, &c.

Idem iam de forma ostẽdere possumus; nam in Sacramento Matrimonij omnium consensu, loco verborum sufficiunt nutus, aut literæ; modò sufficienter exprimatur consensus vtriusque partis. Quod verò aiũt Nicolaus Papa 27. quæst. 2. canon. Sufficiat; & Alexander Papa, cap. Cùm locum, de sponsalibus, & matrimoniis, solum consensum efficere Matrimonium; non ita est accipiendum, quasi consensus interior sufficiat sine signo externo: siquidem idem Alexander, cap. Licet, de sponsa duorum, docet necesse esse, vt consensus, verbis consuetis exprimatur. Itaq; illa particula: *Solus consensus dicitur efficere Matrimonium*; non excludit signum, quò exprimitur consensus, sed excludit consensum parentum, & solennitatem, & alia, quæ non sunt de essentia Matrimonij.

QVINTA propositio: *Non est necesse, vt in omni Sacramento res, & verba ita coniungantur, vt partes essentiales eiusdem rei.* NOTANDVM est hoc loco, A Sacramentum habere quandam similitudinem cum rebus naturalibus, quæ ex materia & forma constant: tamen non esse reuera compositum naturale, & idcirco non esse requirendas omnes proprietates materiæ, & formæ, sed satis esse, si aliquæ repetiantur.

Probatur hæc propositio ex Eucharistiæ Sacramento. Siquidem in Eucharistia omnium consensu inueniuntur res pro materia, id est, panis, & vinum, & verba pro forma: *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus.* & tamen nunquam res istæ, & verba ita coniunguntur, vt materia, & forma in rebus naturalibus. Nam vel Sacramẽtum Eucharistiæ est solùm res ipsa consecrata, id est, species panis, & vini, vt continent corpus, B & sanguinem Christi: vel etiam consecratio, aut sumptio, vt quidam volunt, Sacramenta dici possunt. Si consecratio dicatur Sacramentum, tum verba habemus, sed rem non habemus, ex qua Sacramentũ componatur: tota enim consecratio in verbis consistit; nam panis, & vinum non concurrunt, vt pars consecrationis, sed vt subiectum circa quod agit Sacerdos, & in quo recipitur actio consecrantis. Cùm verò Sacramentũ dicitur res ipsa consecrata, vel sumptio, tunc rem habemus, verba non habemus, ex quibus Sacramentũ componatur. Verba enim respectu rei consecratæ, non sunt pars essentialis, sed principium productiuum; pars enim essentialis manet cum ipsa re, verba autem non maC nent cum re consecrata, immò tunc primùm incipit esse res consecrata, cùm verba desinunt esse. Quocirca Concilium Florentinum in instructione Armenorũ, non dicit, verba Eucharistiæ esse formam Sacramẽti, sed formam consecrationis. Ex quo intelligimus, quando idem Concilium docet, in omni Sacramento esse res pro materia, & verba pro forma, non debere hoc intelligi ita propriè, vt intelligeremus in vero composito naturali.

Idem ostendi posset ex Sacramento Confessionis. Nam non solùm, vt diximus, in eo Sacramento materia sunt verba, quæ gerunt vicem rerum; sed etiam potest fieri, vt vno die fiat confessio, & altero die detur absolutio, ac proinde D tum simul sint materia, & forma: quod in nullo composito verè Physico reperitur. Quocirca tum Conciliũ Florentinum in instructione Armenorum, tum etiam Tridentinum sess. 14. canon. 4. dicũt, in Sacramento Confessionis actus pœnitentis esse quasi materiam: nec audent absolutè dicere esse materiam.

Ex quibus omnibus apertissimè colligimus materiam, & formam in Sacramentis largo modo esse accipiendam: atque hinc etiam facilè soluuntur omnia, quæ contrà obiici solent.

CAPVT

CAPVT XIX.

Verbum quod cum elemento Sacramentum facit, non esse concionale, sed consecratorium.

DIXIMVS in Sacramentis res, & verba requiri, in quo cum aduersariis conuenimus. Neque dubitatio vlla superest de re, quid sit illud videlicet, quod in Sacramentis adhibendū est, vt sensibile signum; fatentur enim nobiscum in Baptismo aquam, in Eucharistia panem, & vinum adhibendum. De materiis aliorum Sacramentorum non est opus hic disserere, quoniam ea B non habentur ab aduersariis pro Sacramentis.

Vnum hic addam, ridiculè Brentium in confessione VVirtembergensi, cap. de Baptismo, excludere Chrismaab vsu Sacramenti, quod dicat ad elementa mundi pertinere, & in vsu fuisse Iudæis in cæremoniis Testamenti veteris. Nam si ea ratio quidquam valeret, excludere oporteret etiam aquam. Nam aqua magis pertinet ad elementa mundi, quàm oleum, cùm sit ipsa vnum ex quatuor elementis mundi, oleum verò non inter elementa, sed inter mixta numeretur. In cæremoniis quoque Iudæorum longè frequentiores erant ablutiones aquæ, quàm inunctiones olei.

Sed his omisis, de quibus alio loco dicen- C dum erit, quæstio grauissima est de verbo, quod cum re coniunctum, Sacramentum facit. Nam Catholici omnes docent, verbum Sacramenti esse pauca quædam verba à Deo præscripta, quæ super materiam à ministro pronuntianda sint; vt in Baptismo illa verba: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* In Eucharistia illa: *Hoc est enim corpus meum.* & de ceteris ad eundem modum.

At Ioannes Caluinus lib. 4. Institut. cap. 14. §. 4. contendit verbum Sacramentale nihil esse aliud, nisi concionem; sic enim loquitur: *Hoc est quod vulgò dicunt, constare Sacramentum verbo, & externo signo. Verbum enim intelligere debemus, non quod sine sensu & fide insusurratum, solo strepitu velut magica* D *incantatione consecrandi elementi vim habeat: sed quod prædicatum intelligere nos faciat, quid visibile signum sibi velit. Quod ergo sub Papa tyrannide factitatum est, non caruit ingenti mysteriorum prophanatione: putant enim satis esse, si sacerdos, populo sine intelligentia obstupente, consecrationis formulam demurmuraret.* Et infrà: *Ergo cùm de verbo Sacramentali fieri mentionem audimus, promissionem intelligamus, quæ clara voce à ministro prædicata plebem eò manu ducat, quò signum tendit, ac nos dirigit.* Hæc ille. Sed antequam vel probemus aliquid vel refellamus, explicanda est diligenter Caluini sententia.

PRIMO igitur annotandum est, Caluinum, & ceteros aduersarios nostros aliter sentire, & A loqui de Baptismo, aliter de Eucharistia, quæ duo sola sunt apud eos propriissimè Sacramenta. Nam in Baptismo duo genera verborum requirunt, in Eucharistia vnum tantùm: siquidem in Baptismo PRIMO loco requirunt verbum concionale, quo à ministro proponatur, & explicetur promissio diuina. DEINDE requirunt, vt dum aspergitur aqua, simul dicantur illa verba: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Id quod patet tum ex libello Caluini de formula ministrandi Sacramenta; tum ex Melanchthone in locis, cap. de Baptismo; tum ex praxi ipsorum quotidiana; tum denique, quia non rebaptizantur apud Catholicos ij, quos Lutherani, & Caluinistæ baptizarunt: quod tamen esset faciendum, nisi illi vetam formam Sacramenti adhiberent dum baptizant.

Porrò in Sacramento Eucharistiæ Caluinistæ (vt ex formula Caluini perspicuum est) non requirunt aliud verbum, quàm instructionis; iubent enim PRIMO loco recitari institutionem Sacramenti ex cap. II. prioris ad Corinthios, eo ferè modo, quo nos in Missa recitamus lectionem ex eadem epistola ad populi instructioné. DEINDE adhibet concionator explicationem; & tum demum sine vllo signo crucis, aut alio verbo, seu ritu sacro distribuunt panem, & vinum. Exstat alia formula Anglorū, qui Geneuæ degunt, in qua post lectionem epistolæ ad Corinthios, & concionem, sequitur gratiarū actio conceptis verbis, quam alta voce pronunciat minister, & tum demum sine vllis verbis consecratoriis, distribuitur panis, & vinum.

Lutherani autem non eodem modo omnes agunt, sed alij recitant verba institutionis merè historicè, alij recitant cum intentione consecrandi, alij nihil recitant: quorum opiniones vide apud Kemnitium in 2. parte Examinis, pagin. 346.

Ex quibus sequitur habere aduersarios verum Baptismum, sed non veram Eucharistiam, nisi fortè admodum paucos, eos videlicet, qui adhibent verba, & fuerunt in Ecclesia ordinati Sacerdotes.

SECVNDO notandum est, quod Caluinus dicit, verbū Sacramentale esse concionem, duobus modis intelligi posse. VNO modo, vt velit concionem esse partem Sacramenti essentialem ita vt sine concione non sit Sacramentum. ALTERO modo, vt velit concionem non esse partem Sacramenti, sed tantùm requiri, vt Sacramentum fructuosè percipiatur.

Et quidem valde probabile est, Lutheranos, qui præter concionem adhibent verba consecrationis in omnibus Sacramentis, non requirere concionem ad essentiam, sed ad fructum tantùm Sacramenti assequendum; proinde cum eis nulla erit hoc loco altercatio: iis tamen exceptis, qui verba ipsa Sacramentalia non proferunt ad consecrandum, sed ad instruendum, &

apertè Euangelij prædicationem vocant, vt facit Ioannes Brentius in Confeßione VVirtembergensi, cap. de Eucharistia.

At Caluinus videtur quidem interdum loqui de verbo concionali, vt de re distincta à Sacramento, vt cùm ait lib. 4. cap. 14. §. 3. Sacramentum esse quasi appendicem verbi: tamen sæpius de eo loquitur, vt de parte essentiali Sacramenti. Nam in verbis suprà citatis dicit, Sacramentum constare duabus rebus, signo, & verbo, & per verbum dicit se intelligere concionem. Item ibidem explicat de verbo concionali, illud AVGVSTINI: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* vbi sine dubio verbum ponitur de essentia Sacramenti. Nam ibidem AVGVSTINVS, & ex Augustino Caluinus, ait: *Sine verbo, quid est aqua nisi aqua?* id est, aqua sine verbo non est Sacramentum, sed prophanum elemētum. Prætere a si concionale verbum non esset de essentia Sacramenti, in Eucharistia nullum esset verbum de essentia, apud Caluinistas. non enim aliud verbum in eo Sacramento habent, nisi concionale. Præterea in commentario, cap. 5. ad Ephesios, explicans Caluinus illud (Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ) *Apparet,* inquit, *nullam in Papatu legitimam esse signorum obseruationem. nam verbum quidem per se habere iactant, sed quod sit incantationis vice: quia illud lingua incognita demurmurant, & ita quasi de mortuo elemento potius, quàm hominibus destinatum foret, nulla mysterij explicatio ad populum; quæ sola facit vt mortuum elementum incipiat esse Sacramentum.* NOTA vltima verba.

Denique Theodorus Beza omnem dubitationem tollit, cùm ita scribit in libro, quem inscripsit; Summa doctrinæ de re Sacramentaria. *Quæ est caussa formalis Sacramentorum? ordinatio Dei in ipsius verbo comprehensa, & ab ipsius ministro explicata secundum eius mandatum: non autem pronunciatio ipsa illorum verborum, neque vlla vis in vocabulis latens.* Hæc ille. Ex quo intelligimus verba illa Baptismi: *Baptizo te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti,* recitari quidem à Caluinistis dum aspergitur aqua, sed non esse illa verba formam Sacramenti apud eos; verùm concionem præcedentem esse formam, illa autem verba ad ritum pertinere, vt paulò infrà idem Theodorus indicat: & illa ipsa non proferri, vt consecretur aqua, sed vt etiam inde instruatur populus.

NOTANDVM est TERTIO, tria esse, in quibus nos à Caluinistis dissentimus, quæ sunt ordine demonstranda. PRIMVM enim nos in omni Sacramento docemus, necessarium esse verba quædam à Deo instituta pronunciari in ipsa actione Sacramenti: illi solùm in Baptismo id necessarium docent. SECVNDO nos docemus, ad essentiam Sacramenti non requiri verbum concionale, illi affirmant, requiri. TERTIO nos docemus, ad essentiam Sacramentorum requiri verba certa concepta, consecratoria, & hæc esse, quæ dicantur propriè verba Sacramentalia; illi

A hoc totum negant, & magicam incantationem vocant. Nam etiam verba Baptismi, vt dixi, non ideò recitant dum aspergunt aquam, vt consecretur aqua, sed vt instruatur populus, vt sint etiam illa verba pars quædam concionis: in quo, vt dixi, Ioannes Brentius, & alij quidam ex Lutheranis cum Caluinistis cōueniunt. Et hæc est ratio, cur illi lingua vulgari, nos Latina vtamur in Sacramentis: illi enim populum docere volunt, qui non intelligit linguam Latinam; nos Deum inuocamus ad sanctificandum elementum, Deus autem omnes linguas intelligit.

Sit igitur PRIMA propositio: *Non solùm in Baptismo, sed etiam in ceteris Sacramentis requiruntur verba in ipsa celebratione mysterij.* Probatur. Nam in Eu-

B charistia, Dominus dum panem benedixit, certa verba pronunciauit, nimirum: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur,* ac deinde iussit, vt idem nos faceremus: *Hoc,* inquit, *facite in meam commemorationem,* Luc. 22. Debemus igitur & nos certis verbis vti, si facere volumus, quod ipse fecit, vt nobis imperauit.

DICENT fortasse, Christum imperasse, vt faceremus, quod ipse fecit, non autem vt diceremus verba, quæ ipse dixit. SED nos respondemus, illud (Hoc facite) referri ad totam actionem Christi, ita vt comprehendat etiam verba. Id quod (vt omittam nunc alia argumenta) discimus ex traditione, & vsu Catholicæ Ecclesiæ, quę traditio si non recipiatur, in dubium

C reuocabitur etiam forma Baptismi. Nam vnde, quæso, colligitur, dum aqua aspergitur, dicenda esse illa verba: *Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti?* certè non aliunde quàm ex illis verbis Matthæi vltimo: *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* At ex hoc loco id non potest certè colligi, nisi recipiatur Ecclesiæ traditio. Non enim Dominus ait, Dicite; Baptizo te in nomine Patris, &c. satis igitur erit, si aspergentes aquam dicamus, In nomine Patris, & Filij, &c.

Præterea non etiam dixit Dominus, Dicite, In nomine Patris, &c. sed solùm ait: *Baptizantes eos, in nomine Patris, &c.* quæ verba non cōgunt, vt dicamus, In nomine Patris, &c. sed solùm vt ba-

D ptizemus auctoritate Dei, nimirum vt eius ministri, quod potest fieri, etiamsi nihil dicamus, Id quod ex aliis similibus locis demonstrari potest. Nam Marci vltimo, Dominus ait: *In nomine meo dæmonia eiicient, super ægros manus imponent, & bene habebunt.* & tamen non erat opus, vt Apostoli cùm aliquem curare volebant, dicerent voce, In nomine Domini, sed satis erat, si cogitatione: nam Actor. 9. Petrus excitauit Tabitham, & Actor. 14. Paulus sanauit claudum sine vlla mentione nominis Christi. Sic etiam Matth. 18. Dominus ait: *Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum.* & tamen non est opus, vt qui volunt congregari in nomine Christi, dicant verbis, Congre-

gamur

gamur in nomine Christi: sed satis est si conueniant Christi auctoritate. Sic denique Ioan. 5. Dominus ait: *Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum recipietis*; vbi non significatur aliud per nomen, nisi auctoritas.

Quod igitur in Baptismo dicere debeamus: *Baptizo te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, non ex sola Scriptura certò colligi potest, sed ex Scriptura, adiuncta Ecclesiæ explicatione, & praxi. Quod si in Baptismo recipitur Ecclesiæ auctoritas, cur non etiam in Eucharistia, & ceteris Sacramentis?

De aliis Sacramentis idem probari potest, quanquam non sit valde necessarium, cùm ea ab aduersariis non recipiantur. In Confirmatione perspicuum est, adhibenda esse verba ex cap. 8. Actorum, vbi Apostoli manus imponentes simul orabant. Vnde CYPRIANVS in epistola ad Iubaianum: *In impositione*, inquit, *manuum inuocatur, & infunditur Spiritus sanctus super baptizatos*. Idem habet AMBROSIVS lib. 3. de Sacramentis, cap. 2. *Post fontem*, inquit, *superest, vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur*. Idem habet Hieronymus in libro contra Luciferianos; & Augustinus lib. 3. de Baptismo, cap. 16.

In Sacramẽto Pœnitentiæ requiri etiam verba, patet ex illo Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur*; nec enim id fieri potest sine verbis. Vnde Ioannes Chrysostomus in commentario eius loci, dicit, Deum vti, & manu, & lingua sacerdotis ad absoluendum; & sanctus Leo in epist. 91. ad Theodorum dicit, post Baptismũ Deum sic ordinasse remedium Pœnitentiæ, vt nisi supplicationibus sacerdotum venia nequeat obtineri.

In Sacramento Ordinis requiri verba, docet AMBROSIVS in cap. 4. prioris ad Timotheum: *Manus impositiones*, inquit, *verba sunt mystica, quibus confirmatur ad opus electus, accipiens auctoritatem, teste conscientia sua, vt audeat vice Domini sacrificium Deo offerre*. Item Hieronymus in cap. 58. Isaiæ, dicit Ordinationem clericorum fieri ad imprecationem vocis, & impositionem manuum.

In Sacramento Vnctionis ægrotorum, planum est requiri verba ex epistola Iacobi, cap. 5. *Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine Domini, &c.*

Denique de Matrimonio res est perspicua, cùm non possit constare mutua consensio, nisi verbis, aut signis æquiualentibus exprimatur. Itaque Caluinus etiam in libro de forma ministrandi Sacramenta, licet Matrimonium non habeat pro Sacramento, tamen vult in Ecclesia celebrari, & præscribit certam formam verborum.

SECVNDA propositio: *Non requiritur verbum concionale ad essentiam vllius Sacramenti.* Probatur PRIMO, argumento ab auctoritate Scripturæ

A negatiuè, quod ab aduersariis magnifieri solet, & debet, cùm nihil oporteat in rebus diuinis facere sine Dei verbo, & ipsi nullum Dei verbum agnoscant, nisi scriptum. Igitur in Scripturis fit mentio Baptismi; primùm Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit, &c.* deinde Ioan. 4. vbi habemus, Dominum per discipulos baptizasse; item Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Tit. cap. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum.* 1. Petri 3. *Vos saluos facit Baptisma.* Sed in his locis nulla fit mentio verbi, nedum concionis.

Duo tantùm sunt loca, vbi fit mentio verborum. VNVS est ad Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* ALTER Matthæi vlt. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spi-* B *ritus sancti.*

Prior locus explicari debet per posteriorem; tum quia hæc sit regula generalis etiam ab aduersariis celebrata, vt cùm id fieri potest, vna Scriptura per aliam explicetur: tum quia Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Anselmus, aliique interpretes ita docent; dicunt enim illud, *In verbo vitæ*, significare, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Vnus est Hieronymus, qui in commentario huius loci per, *verbum vitæ*, intelligit doctrinam. SED obseruandum est, Hieronymum omisisse literalem expositionem, & solùm exposuisse mysticè, id est, vt ipse dicit, tropologicè. Non enim per lauacrum intelligit Baptismum, sed purgationem C quamlibet, quæ per doctrinam fieri potest. Omnes autem interpretes, qui ad literam exponunt, per lauacrum intelligunt Baptismum, & per verbum, intelligunt inuocationem Trinitatis.

Remanet ergo solus locus ille Matthæi vltimo: *Docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* quo loco non negamus iuberi, vt instructio præcedat Baptismum: immò hoc ipsum nos docemus, & facimus; non enim baptizamus vllos adultos, nisi prius diu multumque instructi fuerint. Sed negamus hoc loco præscribi concionem tanquam partem essentialem Sacramenti, immò asserimus distingui hoc loco apertè doctrinam à Sacramento. Sic enim distinguit sanctus HIE- D RONYMVS in commentario huius loci: *Ordo*, inquit, *præcipuus, iussit Apostolis, vt primùm docerent omnes gentes: deinde fidei intingerent Sacramento, & post fidem, ac Baptisma, quæ essent obseruanda præciperent.*

Porrò, quod diximus de Baptismo, dici potest etiam de Eucharistia. Nam nec Dominus Matth. 26. nec Paulus 1. Corinth. 11. dicunt fieri debere concionem, cùm celebratur cœna Dominica: nec ipse Dominus vllam habuit concionem, nec explicuit vim Eucharistiæ (quod tamen Caluinus necessarium putat) in ipsa cœnæ celebratione. Habuit quidem postea longissimum sermonem, quem Ioannes descripsit, cap. 14. 15. & 16. sed is nihil ad cœnam pertinebat, tum quod post cœnam habitus sit, tum

etiam, quod nihil in eo de cœna Dominus disseruerit. Viderit igitur Caluinus, ex quo Euangelio didicerit, concionem esse formam Sacramenti.

SECVNDO probatur, non esse concionem de essentia Sacramenti. Nàm si ita esset, non distinguerentur officia concionandi, & baptizandi. Quicumque enim concionaretur, hoc ipso baptizaret, quandoquidem ministraret formam Baptismi: & contrà, qui baptizaret, concionaretur, cùm Baptismus formaliter nihil aliud sit, nisi concio. At contradicit huic sententiæ beatus Paulus, cùm ait 1. Corinth. 1. *Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare.* In quem locum præclarè scribit commentarius, qui tribuitur Ambrosio: ostendit enim multò minus esse baptizare, quàm prædicare, ex eo, quod qui baptizat, solùm prænunciat solennia quædam verba, & aquam infundit, quod facillimum est. Vnde etiam Petrus Actorum 10. postquam prædicauerat Cornelio, non ipse eum baptizauit, sed iussit à ministris inferioribus baptizari. At secundum Caluinum Petrus ipse baptizasse dicendus esset, qui formam adhibuit Baptismi.

TERTIO; Si forma Baptismi esset concio, varia essent Baptismata pro varietate concionum: non enim omnes eodem modo concionantur. At vnum Baptisma esse, sicut vnus est Deus, & vnus Dominus, testatur Apostolus ad Ephesios 4. & Symbolum Constantinopolitanum.

QVARTO; Si forma Baptismi esset concio, falsum Baptismum haberent hæretici, ac proinde rebaptizandi essent: non enim vera esse potest prædicatio hæreticorum. At Ecclesia approbat Baptisma quorumlibet hæreticorum, modò detur verbis præscriptis, id est, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti,* etiamsi addant ipsi peruersissimam concionem, & explicationem, vt docet sanctus AVGVSTINVS lib. 3. de Baptismo, cap. 15. *Si Euangelicis,* inquit, *verbis, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti Marcion Baptismum consecrabat, integrum erat Sacramentum, quamuis eius fides sub iisdem verbis aliud opinantis, quàm Catholica veritas docet, non esset integra, sed fabulosis falsitatibus inquinata. Nam sub eisdem verbis, (id est, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti) non solùm Marcion, aut Valentinus, aut Arius, aut Eunomius, sed ipsi carnales paruuli Ecclesiæ, si possent singuli diligenter interrogari, tot diuersitates opinionum fortassis, quot homines numerarentur. Animalis enim homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei. Nunquid tamen ideò non integrũ Sacramentũ accipiunt?*

QVINTO; Baptismus Catholicorum datur sine vlla concione. Etsi enim præcedit Catechismus, & sermones, ac prædicationes permultæ, tamen eo die, quo fit Baptismus, ordinariè concio fieri non solet. Et tamen Caluinus non iubet rebaptizari Catholicos, immò fatetur verũ esse eorum Baptismum lib. 4. Instit. cap. 15. §. 16. *Tales,* inquit, *hodie sunt Catabaptistæ nostri, qui ritè nos baptizatos pernegant, quod ab impiis, & Idololatris in regno Papali baptizati sumus. Itaq; Anabaptismum furiosè vrgent, &c.* Quomodo ista cohærent, vt concio sit forma Baptismi, & tamen sine concione verus Baptismus dari possit? Quomodo etiam verba ista ex libris Institutionum concordant cum verbis eiusdẽ Caluini supracitatis ex commentario quinti capitis ad Ephesios, vbi ait, nullam esse apud Papistas legitimam signorum obseruationem, quòd desit apud eos explicatio ad populum, quæ sola facit vt mortuum elemẽtum incipiat esse Sacramentum?

SEXTO; Si forma Baptismi esset concio, paruuli certè baptizandi non essent: non enim fieri debet concio, vbi non est, qui audiat, & intelligat. Monet enim Sapiens Eccles. 32. *Vbi non est auditus, non effundas sermonem.* At pueri nihil intelligunt, nec attendunt, aut attendere possunt; igitur non est illis concio facienda: quare nec baptizari debent, aut possunt.

Ad hoc argumentum dupliciter responderi solet, aliqui enim, vt Lutherani, volunt paruulos percipere concionem. Sed hos suprà refutauimus dilemmate sancti Augustini in epistola ad Dardanum. Aut vsum rationis habent, aut non, si non habent, ergo non intelligunt; si habent, ergo sacrilegi sunt, qui Sacramentum recusant, vt patet.

Alij, vt Caluinus lib. 4. Institut. cap. 16. §. 20. dicunt, paruulos non percipere Sacramentum vtiliter pro eo tempore, tamen verum Sacramentum percipere, quod postea vtile sit futurum. Sed hæc solutio non est sufficiens. Nam si verbi prædicatio est de essentia Baptismi, non minus, quàm aqua; certè debet percipi non minus, quàm aqua, alioqui non modò inutile, sed etiam nullum erit Sacramentum. Quod si aqua aspergeretur à ministro, infantem verò non attingeret, nemo diceret illum esse baptizatum; ergo si concio fiat, & non percipiatur ab infante, nemo dicere debet ex Caluinistis, illum esse baptizatum. Concio autem non verè percipitur, nisi cùm intelligitur: non enim dicitur percipere concionem, quæ propriè instructio quædam est, qui nõ instruitur, etiamsi sonum quendam audiat. Non ergo infantes percipiunt formam Sacramenti, quare nec Sacramentum. Aut igitur Caluinistę fiant Anabaptistę, aut desinant concionem requirere ad essentiam Sacramenti.

TERTIA propositio: *Requiritur ad essentiam Sacramenti certa forma verborum, quæ non tam instruat circumstantes, quàm consecret & sanctificet elementum.* Hæc est non modò aduersus Caluinum, sed etiam aduersus Brentium, ac ceteros Lutheranos, qui verba ipsa consecrationis pronunciari volunt ad instruendum populum, non ad materiam consecrandam; & idcircò nefas esse putant, si ea verba Latinè pronuncientur apud populum Latinæ linguæ imperitum.

Proba-

Probatnt hæc propoſitio PRIMO; Verba à Domino præſcripta in Baptiſmo, non habent formam inſtructionis, ſed innocationis & benedictionis. Id quod probatur ex ipſa forma loqneudi Chriſti. Non enim air; Docete omnes gentes nomen Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, ſed: *Baptizantes eos in nomine Patris, &c.* vbi verba illa, *In nomine Patris, &c.* reſpiciunt actum baptizandi, non actnm docendi: proinde ſonant innocationem Trinitatis ſnper aquæ aſperſionem, non declarationem myſterij ad anditores. DATNDA, ſi licet Scripturam exponere per Scripturam, perſpicnnm erit, *In nomine Patris, &c.* ſonare inuocationem, non inſtructionem: ſic enim accipitnt iſta forma loqnendi in aliis locis, vt Marci vlt. *In nomine meo dæmonia eiicient.* Actor. 3. *In nomine* IESV CHRISTI, *ſurge & ambnla.* Matrh. 7. *Nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus?* & alibi paſſim. DEINDE, ſi verba iſta ad inſtrnctionem pertinerent, valde profectò imperfecta éſſent. non enim ſolùm inſtrni debent de Trinitate qni baptizantur, ſed etiam de incarnatione, & paſſione Domini, & præcipnè de promiſsione gratiæ ob Chriſti meritum; qnarum rerum nnlla in his vetbis mentio fit.

SACVNDO; Verba, quę dicuntur in myſterio Euchatiſtiæ ab Apoſtolo, dicnntnr verba benedictionis, quod certè non inſtructionem, ſed conſecrationem ſonat. 1. Corinth. 10. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt?* Idem argumentum duci poſſet ab aliis Sacramentis, ſi ea reciperent aduerſarij. Vide ramen quæ diximus in confitmatione primæ propoſitionis.

TSRTIO probatnr ex illis Apoſtoli verbis 1. Cor. 1. *Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt, aut in nomine Pauli baptizati eſtis?* vbi Apoſtolus demonſtrare vult, Sacramentorum auctores non eſſe eos homines, qui illa miniſtrant, ſed Deum: idque inde probat, quia non dantur in nomine miniſtrornm, ſed in nomine Dei, id eſt, Patris, & Filij, & Spiritns ſancti. Nomen igitur in verbis Sactamentorum, inuocationem ſignificat, ex qua colligitur auctoritas. Vnde CHRYSOSTOMVS homil. 3. in priorem ad Corinthios: *Noli,* inquit, *mihi dicere, qnis baptizauit, ſed in cuius nomine; neque qni baptizat, ſed quem in baptiſmate innocamus, reqniritur.* Vide de hoc loco, & de hoc argumento Optatum Mileuitannm, li. 5. contra Parmeniannm.

QVARTO idem probatur ex traditione Conciliorum. Nam Concilium Nicænnm canon. 19. iubet rebaptizari Panlianiſtas: quod idem ſtatuit Concilinm Laodicenum canon. 8. de Cataphrygibus. At contrà Concilium I. Arelatenſe eodem tempore celebratum can. 8. & Syricius epiſt. 1. cap. 1. iubent, Arianos non rebaptizari, cųins differentiæ cauſſa non poteſt reddi niſi illa, quam reddit Innocenrius I. in epiſt. 22. cap. 5. quia videlicet Paulianiſtæ, & Cataphryges non

A ſolùm non credebant Trinitatem, ſed nec baptizabāt cum innocatione Trinitatis: at Ariani licet nou crederene Trinitatem vnius eſſentiæ, tamen baptizabant in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. At certè quantum ad inſtructionem, & explicationem, tam errabant circa Trinitatem Ariani, quàm Panlianiſtæ, & Cataphryges: non igitnr inſtructio, ſed innocatio Baptiſmi perficit.

QVINTO probatur ex Patribus, qui cùm de verbis Sacramentorum loqnuntur, non inſtructionis, ſed inuocationis, & cōſecrationis mentionem faciunr. Dionyſius AREOPAGITA in libro de Eccleſiaſtica Hierarchia, capite vltimo, vocat verba Sacramentorum τὰς τελεστικὰς ἐπικλήσεις, id eſt, conſecratorias inuocationes. B IVSTINVS in Apologia ad Antoninnm Pinm: *Super eo,* inquit, *qni renaſcendum ſibi eſſe ſtatuerit, parentis rerum omnium, & Domini Dei nomen nominatur, atq; id ipſum ſolum lauatnrum iſtum ad lauacrum ducentes inuocamus.* Et infrà: *In nomine etiam* IESV CHRISTI *crucifixi, atq; in nomine Spiritus ſancti abluitur is, qui illuminatur.* BASILIVS libro de Spiritu ſancto, cap. 15. *Tribus,* inquit, *merſionibus, ac totidem nomenclaturis, ſine innocationibus magnum Baptiſmatis myſterium perficitur.* CYRILLVS catecheſi tertia: *Aqua ſimplex,* inquit, *per ſancti Spiritus, Chriſti, & Patris innocationem, ſanctitatem conſeqnitur.*

ATHANASIVS ſerm. 3. contra Arianos, circa medinm: *Cur,* inquit, *dum initiamur Baptiſmate,* C *vnà cum Patre, Filij quoq; nomen recenſetur? nam vt Pater ſit inſufficiens, nefaria vox eſt, &c.* vbi docet, tres perſonas nominari in Baptiſmo, non qnod vna non ſnfficiat ſanctificare hominem, ſed qnia inſeparabiles ſnnt ob naturæ vnitatem: qnocirca vult verba illa Baptiſmi non dici ad inſtruendnm popnlum, vt hęretici ſomniant, ſed ad inuocandum Deum, qui per Baptiſmum nos ſanctificat.

Gregorius NISSANVS in libro de Baptiſmo: *Omitte,* inquit, *mecnm confligere, & oppone te, ſi potes, Domini vocibus, quæ innocationem, & cognominationem Baptiſmatis hominibus inſtitnerunt. Et quæ ſunt verba Dominici præcepti? Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Et infrà: *Snbmittimus nos Patri, vt ſanctificemnr, &c.*

D CYPRIANVS, vel quicunque ſnit anctor, in ſermone de Baptiſmo Chriſti, prope initinm: *Verborum,* inquit, *ſolennitas, & ſacri inuocatio nominis, & ſigna inſtitntionibus Apoſtolicis ſacerdotum miniſteriis attributa, viſibile celebrant Sacramentum: rem verò ipſam Spiritus ſanctus format, & efficit, & conſecrationibus viſibilibus inniſibiliter manum totius bonitatis auctor opponit.*

AMBROSIVS lib. 2. de Sacramentis, cap. 5. *Venit,* inqnit, *ſacerdos, precem dicit ad ſontem, innocans Patris nomen, præſentiam Filij, & Spiritus ſancti, vtitur verbis cæleſtibus. Cæleſtia verba, quæ Chriſti ſunt, quod baptizemus in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Si ergo ad hominis ſermonem, ad inuocationem Sancti, aderat præſentia Trinitatis, quantò magis ibi adeſt, vbi ſermo*

operatur æternus? Similia dicit de verbis Eucharistiæ libro 4. de Sacramentis, cap. 4.

AVGVSTINVS li. 3. de Baptismo contra Donatistas, cap. 10. *Non est*, inquit, *aqua prophana, & adultera, super quam nomen Dei inuocatur, etiamsi a prophanis, & adulteris inuocetur, quia nec ipsa creatura, nec ipsum nomen adulterum est. Baptismus verò Christi verbis Euangelicis consecratus, & per adulteros, & in adulteris sanctus est, quamuis illi sint impudici, & immundi, quia ipsa eius sanctitas pollui non potest, & Sacramento suo diuina virtus assistit.* Et libro 5. cap. 20. *Si ergo ad hoc valet, quod dictum est in Euangelio, Deus peccatorem non audit: vt per peccatorem Sacramenta non celebrentur, quomodo exaudit homicidam deprecantem, vel supra aquam Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur? quæ omnia tamen, & fiunt, & valent etiam per homicidas.*

CAPVT XX.

Soluuntur obiectiones.

SOLVENDÆ supersunt obiectiones Caluini, qui PRIMO loco profert testimonium sancti AVGVSTINI ex tract. 80. in Ioannem, vbi sanctus Augustinus, postquam dixerat: *Vnde tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat?* adiungit: *Nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur. Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens: hoc est verbum fidei, quod prædicamus. Vnde in Actis Apostolorum; Fide mundans corda eorum. Et Petrus Apostolus; Sic nos Baptisma saluos facit, non depositio sordium carnis, sed conscientiæ bonæ interrogatio. Hoc est, verbum fidei, quod prædicamus.* Hæc ille.

RESPONDEO; Locus hic mirè torquere solet nonnullos, cùm tamen non vsque adeò obscurus esse possit, cùm sit pars quædam concionis ad populum habitæ, nisi fortè credimus S. Augustinum per ænigmata prædicare solitum, vt Oedipo opus esset ad eum intelligendum. Referam igitur quid alij sentiant, & refellam ea, quæ non videntur rectè dicta.

PRIMVM igitur Caluinus contendit, totum hunc locum de concione intelligendum. Sed fallitur apertissimè. PRIMO, quoniam AVGVSTINVS ait: *Detrahe verbum, quid est aqua, nisi aqua?* At detracto verbo concionis, adhuc aqua Baptismi non est pura aqua, sed aqua sacra, & Sacramentalis. nam apud nos nulla fit concio in Baptismo, & tamen Baptismum nostrum verum Sacramentum Caluinus esse fatetur, lib. 4. Instit. cap. 15. §. 16.

SECVNDO, AVGVSTINVS ait: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* At concio non accedit ad elementum, sed præcedit, vt ipse idem Caluinus docet, lib. 4. cap. 14. §. 3. Oportuisset ergo, vt diceret; Accedit ad verbum elementum, & fit Sacramentum.

TERTIO, AVGVSTINVS ait: *Vnde tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo?* Et infrà: *Mundatio nequaquam fluxo & labili tribueretur elemento, nisi adderetur in verbo.* Vbi fatetur Augustinus, ipsam etiam aquam vim habere mundandi, sed eam non ex se habere, sed à verbo. At concio nihil tribuit aquæ; tota enim refertur ad instruendos auditores, non ad sanctificandam aquam. Immò id nobis obiicit Caluinus in commentario, cap. 5. ad Ephesios, tanquã valde absurdum, quod in Sacramentis interdum verba referamus ad ipsum elemẽtum consecrandum, & non ad populum instruendum.

QVARTO, AVGVSTINVS ait: *Hoc verbo, vt mundare possit, consecratur & Baptismus.* At idem Augustinus docet verbum, quo Baptismus consecratur, esse illam inuocationem: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti:* Sic enim loquitur, libro 3. de Baptismo, contra Donatistas, cap. 15. *Quamobrem si Euangelicis verbis, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti Marcion Baptismum consecrabat, integrum erat Sacramentũ.* Id ipsum repetit in infinitis locis.

QVINTO, AVGVSTINVS ait: *Hoc verbum fidei tantùm valet in Ecclesia Dei, vt per ipsum credentem, offerentem, benedicẽtem, tingentem etiam tantillum mundet infantem, quamuis nondum valentem corde credere ad iustitiam, & ore confiteri ad salutem.* At verbum concionale nihil prodest, nisi actu credatur, vt notum est: non igitur Augustinus de concionali verbo loquitur.

Reiecta igitur Caluini sententia, quidam ex Catholicis docent, Augustinum loqui de verbo non concionis, nec consecrationis, sed institutionis Sacramenti: illud enim suo modo efficit Sacramentum, consecrat aquas, mundat infantem, &c.

Sed neq; hæc explicatio admitti potest. PRIMO, quoniam nõ tollit difficultatem, quam aduersarius nobis obiecit, ex illis verbis: *Non quia dicitur, sed quia creditur.* Et ex illis: *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus;* quę verba ter repetuntur hoc loco ab Augustino.

Nihil enim horum quadrat in verba institutionis Sacramenti. Nam verba institutionis nõ ideò vim habent, quia creduntur, sed quia dicta sunt à Domino, qui solus potuit ex elementis facere Sacramenta. Neque verba institutionis sunt propriè verbum fidei, quod prædicamus: nam ibidem explicat AVGVSTINVS, quod sit hoc verbum fidei, cùm ait: *Quia si confessus fueris in ore tuo, quia Dominus est Iesus, & credideris in corde tuo, quia Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris.*

SECVNDO, AVGVSTINVS præter verbum, de quo hic loquitur, non agnoscit in Sacramento aliud verbum; sed nudum ac solum elementum, vt patet ex illis verbis: *Detrahe verbum, quid est aqua, nisi aqua?* Et: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Et: *Vnde tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo?* Non igitur hoc verbum est verbum institutionis, cùm certum sit præter verbum institutionis, Sacramenta constare ex verbis, & elementis, & non esse nuda elementa.

Alia

Alia item Catholicorum sententia est, Augustinum loqui solùm de verbo cæremoniali, seu consecratorio. Quæ sententia melior est ceteris duabus; tamen habet hoc vnum incommodum, quod non potest reddere caussam, cur AVGVSTINVS allegauerit ex ca. 10. epist. ad Romanos illa verba: *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus. Quia si confitearis in corde tuo, &c.* Et rursus cur paulò infrà allegauerit illa ex cap. 15. Actorum: *Fide mundans corda eorum.* Et ex 1. Petri 3. illa: *Non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio.* Et deinique illa ex cap. 15. Ioannis: *Iam vos mundi estis propter sermonem, quem loquutus sum vobis.* Nam nihil horum trahi potest, ad verba cõsecrationis, nisi per summam vim, & nisi ex concione populari, vt suprà dixi, ænigmata faciamus.

DICO igitur, Augustinum hoc loco nõ semper loqui de eodem verbo, sed nunc de Sacramentali, nunc de concionali, vt ex argumentis iam factis planum factum est.

DICES; ergo AVGVSTINVS in perpetua æquiuocatione versatur, cùm iisdem sententiis tam differenter accipiat nomen verbi: exempli caussa, cùm dixisset: *Vnde tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo?* Subiungit: *Non quia dicitur, sed quia creditur,* vbi apertè loquitur de verbo concionali: proinde aut etiam antea loquebatur de cõcionali, aut vitiosam æquiuocationem committit.

PRÆTEREA ad probandum, aquam habere vim ex verbo, profert testimonium B. Pauli, ex cap. 10. ad Romanos: *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus. Quia si confitearis, &c.* Et illud Actor. 15. *Fide mundans corda eorum.* Et illud, 1. Petri 3. *Non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio.* Et addit: *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus.* Sed quid, quæso, probat Augustinus, si æquiuocè de verbo loquitur?

DENIQVE in extrema cõcione cùm dixisset, aqua per verbum mundari infantem, subiungit cotinuò: *Hoc totum fit per verbum, de quo Dominus ait; Iam vos mundi estis propter verbum, quod loquutus sum vobis.* quæ verba de concione Domini sunt intelligenda necessariò. Quare vel etiam superiora intelligi debent de concionali verbo, & non de Sacramentali, vt nos paulò antè dicebamus; vel erit in his verbis intolerabilis æquiuocatio.

RESPONDEO, nullam esse in verbis Augustini æquiuocationem. Siquidem ipse explicanda susceperat illa verba Domini, Ioan. 15. *Iam vos mundi estis propter verbũ, quod loquutus sum vobis.* Dum autem illa verba explicaret, proposuit sibiipsi quæstionem, cur non dixerit potiùs Christus; Iam vos mundi estis propter Baptismum, quo loti estis. Nam etiamsi verbum Domini prædicatum mundat, quatenus gignit fidem, quæ est initium iustificationis, tamen etiam Baptismus mundat, cùm statim abluat sordes omniũ peccatorum.

Ad hanc quæstionem respondet, Christum A dixisse: *Vos mundi estis, propter verbum,* & non dixisse; Mundi estis propter Baptismum, quia in omni mundatione, siue ea fiat in Sacramento, siue extra Sacramentum, semper vis mundandi oritur ex verbo. Nam si fit mundatio extra Sacramentum, necessariò fit per actualem fidem: fides autem ex auditu: auditus autem per verbum Christi, Rom. 10. Si verò mundatio fit in Sacramento; elementum quidem est, quod mundat, sed vt mundare possit, adiungitur ei verbum cõsecrationis. Semper igitur mundatio oritur ex verbo. Quocirca S. Augustinus illa verba Domini: *Vos mundi estis propter verbum, quod loquutus sum vobis?* non restringit ad verbum concionis, sed generatim accipit; B & in toto reliquo sermone id vnum probare conatur, omnem mundationem fieri per verbum: idcircò promiscuè adfert argumenta, & testimonia, nunc de verbo Sacramentali, nunc de Concionali, quia illi periinde est, modò demonstret verbum esse, quod mundat.

Ex hoc fundamẽto facilè explicabuntur tria illa loca, vbi videbatur esse vitiosa æquiuocatio. PRIMVS locus erat: *Vnde tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur?* Hæc verba à nonnullis intelliguntur ideò esse dicta, quia nisi adsit fides vel propria in adultis, vel aliena in paruulis, Sacramentum nihil efficit. Sed hoc non rectè dicitur. C Quia licet fides in adultis requiratur, vt dispositio quædam ad Sacramentum fructuosè recipiendum, tamen non est fides, quæ dat virtutem mundandi elemento: non enim ideò aqua habet vim mundandi, quia ego credo, sed quia est Sacramentum à Deo institutum.

Id autem quærit AVGVSTINVS, vnde sit virtus aquæ, non cui psosit aqua. Illud ergo: *Non quia dicitur, sed quia creditur,* significat, verbum Sacramentale non dare vim aquæ, vt est res quædam naturalis, id est, aër percussus; sic enim nihilo melius est verbum elemento: sed vt est res spiritualis, & sola fide cognoscibilis, nimirum, vt continet inuocationem Trinitatis (quomodo etiam signum crucis, & nomen IESVS, hoD norabile est, & vim habet operandi miracula, ac dæmones coërcendi; non vt est res naturalis, & sensu corporeo perceptibilis, sed vt repræsentat rem diuinam) ita vt sensus sit: *Verbum non quia dicitur, sed quia creditur,* id est, non quatenus auribus sentitur, sed quatenus fide percipitur.

Esse autem hunc sensum verum huius loci, patet ex sequentibus verbis: *Nam, inquit, & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens.* vbi id vocat sonum transeuntem, quod vocauerat, Verbum quia dicitur; id vocat virtutem manentem, quod vocauerat, verbum quia creditur.

PRÆTEREA illud: *Quia creditur,* vel significat, quia creditur actu, vel quia est obiectum fidei, & proinde res fide perceptibilis: non au-

tem potest significare, qnia creditnr actu; nulla enim actualis fides est in rigore necessaria ad Baptismnm. Nam non reqniritnr fides actnalis suscipientis Baptismnm, vt patet in paruulis, qnos Augustinus hoc loco dicit verissimè per verbũ in Sacramento mnndari, etiamsi non valeant corde credere, & ore confiteri. Nec requiritur fides ministri, aut parentnm, aut quorumlibet offerentium, & snsceptorum, vt idem Augustinus probat in epist. 23. ad Bonifacium, vbi dicit, verè mundari parnulos etiamsi baptizentur, vel offerantur ab infidelibns. Cuius igitnr fides actnalis reqniritur, si nec suscipientis, nec dantis, nec offerentis?

B Dicès, reqniritur fides Ecclesiæ. Sed qnid si nullus in Ecclesia actũ fidei exerceret, dum infans ab infideli baptizatur? quid si per impossibile Ecclesia tota periret, & tamen Turca quispiam, qui nosset res nostras infantem baptizaret cum intentione faciendi qnod Christns instituit, & Ecclesia faciebat? certè ille esset baptizatns. Vernm est tamen, qnod Augustinns & alij dicunt, infantes baptizari in fide parentum, vel Ecclesiæ, quia de facto, si nullus esset fidelis, certè nullns moneretur ad baptizandnm infantes: sed non ideò fides actualis ira reqniritur, vt sine illa Baptismus infrnctnosns esset.

Est autem hîc diligenter Notandvm, non negari ab Augustino, verbum ipsum, vt dicitur, & vt est res sensibilis, habere virtutem; nam si C aqua ipsa habet virtutem mnndandi, quantò magis verbum, etiam vt sensibile? sed negari virtntem illam esse à verbo, vt est res sensibilis. Itaque totnm Sacramentum habet virtntem, sed habet à verbo, vt verbnm est res spiritualis, & sola fide cognoscibilis.

Alter locus difficilis erat, vbi Augustinus allegat Scripturas, Roman. 10. Actor. 15. & 1. Petri 3. Sed respondeo, illa loca non allegari ad probandum, vim mundandi esse in aqua à verbo; sed ad probandum in genere, verbum habere vim mundandi: ilic enim est Augustini scopus, vt diximns. Et quia id iam probauerat ex eo, quod verbum Sacramentale dat vim mundandi elemento: idem probat testimoniis illa- D rum Scripturarum. Nam illa loca demonstrant fide purgari corda hominum, fidem antem nasci ex verbo prædicationis; ex quibus sequitur, verbum vim habere mundandi.

Tertivs locus difficilis erat in fine sermonis, vbi postquam dixerat, verbo Sacramentali mũdari infantes, addidit: *Totum hoc fit per verbum, de quo Dominus ait; Iam vos mundi estis propter verbum, quod loquutus sum vobis.* Sed iam responsum est, ista verba Domini ab Augustino nõ restringi ad sermonem, qnem Dominus loqnutus fuerat post vltimam cœnam, sed intelligi de verbo generaliter, vt sensus sit; Vos mundi estis, propter verbum meum, sine qnod me cõcionante audistis, & credidistis, sine qno in Baptismo sanctificati

A estis. Atq; hæc de isto loco Augustini, ac de præcipuo argumento Caluini.

Altera obiectio est Caluini, Brentij, Kemnitij, & aliorum, qnòd sit species quædam magicæ incantationis, demurmurare certa verba super aquam, vel panem, ant alind eiusmodi mutum elementum.

Sed hæc non tam obiectio, quàm horribilis blasphemia est. Nam inprimis duo sunt, quæ damnantur in incantationibus magicis. Vnvm, quòd aliqui putent in certis figuris, aut verbis esse naturalem virtutem aliquid efficiendi, atq; hæc quidem superstitio est; cùm certò constet, nec figuras, nec verba vim naturalem vllam ha- B bere aliquid efficiendi. Altervm, qnòd alij existiment, figuras, aut verba nihil ex se habere virtutis, tamen ex pacto cum Diabolo inito adhiberi ad res certas efficiendas; & hæc propriè magica est incantatio, & peccatum maximum.

Porrò verba Sacramentalia omnes fatemur nullam vim naturalem habere; ideò enim dicimus requiri diuinam institutionem, vt ex Dei institutione efficiant, quod ex se facere non poterant. Estque mera calumnia Calnini, lib. 4. ca. 14. §. 4. quod solo strepitu verborum sine sensu, & fide vtamur ad elementum consecrandum; & Kemnitij in Examine, parte 2. pag. 101. qui dicit, nos vim ponere in syllabis, & characteribus, ne- C glecto sensu verborum. Ista enim sunt mera mendacia: nam nos nec in characteribus, nec in sono, aut numero syllabarum, sed in sensu, & significatione vim ponimus, idque ex Christi institutione.

Siqnidem fatentur omnes Catholici, quauis lingua vtamur, verè perfici Sacramentum, modò sensus sit idem; constat autem eadem verba, si diuersis linguis efferantur, vel scribantur, diuersos habere characteres, diuersum sonum, diuersum numerum syllabarum. Sequitur igitur, vt existimemus, vt verè existimamus, ea ex pacto, & promissione Christi vim habere; quæ si magia est, quid alind sequitur, quàm vt Christus sit Diabolus? Nam cùm omnis magia D pendeat ex pacto Diaboli, vis autem Sacramentalium verborum pendeat ex pacto Christi: manifestè sequitur, aut nullam in Sacramentis nostris esse magiam, aut Christum esse Diabolum. Ad hanc igitur horribilem impietatem aduersarij nostri deuenerunt, vt ex Christo Diabolum faciant.

Dicent, se non facere Christum Diabolum, qnia Christus non instituit eiusmodi verborum pronunciationem super muta elementa. Sed iam satis probauimus, Christum instituisse. Ceterùm quæro ab eis, an credant Christum potuisse instituere einsmodi signa, quæ vim haberent ex pacto ipsius aliqnid operandi. Non, opinor, negabunt, nisi Christum negent esse Deum.

Nam Deus, Num. 5. instituit verba quædam, quæ dicerentur super aquas, ac voluit eam esse vim illorum verborum, vt virtutem tribuerent aquis continuò interficiendi mulieres adulteras, si ab eis biberentur. Item Numer. 21. instituit, vt qui aspicerent æneum serpentem, continuò curarentur à morsu serpentium ignitorum. Et Christus ipse, nónne verbis, aut manus impositione, aut etiam luto, & sputo pellebat morbos? Potuit igitur Christus hoc instituere, vt verba Sacramentalia vim habeant ex pacto ipsius.

Rursus autem quæro, an si id Christus instituisset, quod eum facere potuisse constitit, esset magia, nec ne? Si dicant magiam futuram fuisse, aperte fatentur, Christum esse Diabolum: si negant futuram fuisse magiam, non possunt vlla ratione nos magos appellare; id enim solùm facimus, quod Christũ instituisse credimus. Si autem Christus id non instituisset, falleremur simpliciter, sed nulla ex parte magiæ crimeo nos attingeret.

DENIQVS verba, & signa magica, non habent vllam vim; neque enim Diabolus dare potest rebus virtutes, sed solus Diabolus operatur ad eorum præsentiam. At verba, & signa Sacramentalis vim habent à DEO operandi quod significant: quare longè mirabilius, & sublimius agunt, quàm vllæ incantationes possint.

TERTIA obiectio Caluini sumitur ab auctoritate Christi, Apostolorum, primitiuæ Ecclesiæ, & ipsius Dei: *Necesse*, inquit lib. 4. cap. 14. §. 4. *quod in hac probatione laboremus, quando minimè obscurum est, quid CHRISTVS fecerit, quid nobis facere mandauerit, quid sequuti sint Apostoli, quid purior Ecclesia obseruauerit: immò ab initio vsq; mundi notum est, quoties signum aliquod obtulit DEVS sanctis Patribus, inseparabilem fuisse doctrina copulam, sine qua attoniti nudo aspectu sensus nostri redderentur. Ergo quum de verbo Sacramentali fieri mētionem audimus, promissionem intelligamus, quæ clara voce à ministro prædicata plebem eò manu ducat, quò signum tendit, ac nos dirigit.*]

SED nihil est etiam quod nos in responsione laboremus. Nam minimè obscurum est, Christum nullam præmisisse concionem, cùm Eucharistiam primus consecrauit, & vt deinceps idem faceremus, mandauit. Vide Matthæi 26. Lucæ 22. & 1. Corinth. 11. Notum est etiam quid Apostoli, & veteres Patres sequuti sint, ex his testimoniis, quæ nos paulò antè citauimus. Caluinus enim nullum attulit testimonium, præter vnum Augustini, quod iam à nobis est explicatum. Denique non negamus, & DEVM cùm signa dedit Patribus, eorum vim explicuisse, & nobis idem esse faciendum, dum Catechumenos instituimus: sed non rectè inde colligit Caluinus, verbum Sacramentale nihil esse, nisi concionem. Aliud enim est concionari, aliud Sacramenta celebrare: vtrumque fieri debet, sed

A non idcircò distinguenda non sunt, & tempora, & officia.

CAPVT XXI.

Res, & verba Sacramentorum ita determinata esse, vt nihil addere, minuere, aut mutare liceat.

SEQVITVR TERTIA quæstio de caussis intrinsecis, vtrum res, & verba Sacramentorum ita sint certa, & determinata, vt nihil in eis mutari possit. Et quidem apud Catholicos nulla ferè dis-

B sensio est, magisque explicatione, quàm altercatione res indiget.

Apud hæreticos veteres non deerant, qui res & verba Sacramentorum inuerterent, ac præcipuè apud Gnosticos, de quibus vide Irenæum, lib. 1. ca. 9. & 18. Et Epiphanium hæresi 26. Interim tamen omnes, qui Sacramentis vtebantur, res, & verba determinata habere volebant, & vt plurimùm nō recedebant à verbis in Euangelio præscriptis. Sic enim ait AVGVSTINVS. lib. 7. de Baptismo contra Donatistas, ca. 25. *Faciliùs inueniuntur heretici, qui omninò non baptizent, quàm qui non illis verbis baptizent.*

At nostro tempore Martinus Lutherus hæreticorum omnium audacissimus, nouam hæ-

C resim excogitauit, videlicet non requiri certa verba in Sacramentis. Sic enim loquitur in lib. de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo: *Quocunque modo tradatur Baptismus, modò non in nomine hominis, sed in nomine Domini tradatur, verè saluum facit: immò non dubitem, si quis in nomine Domini suscipiat, etiamsi impius minister non det in nomine Domini, verè baptizatum esse in nomine Domini.* Hæc ille. Itaq; secundum Lutherum, si quis dicat; Ego te baptizo, in nomine Lutheri, & Catharinæ vxoris eius, vel etiam in nomine Diaboli, erit verus Baptismus, modò qui suscipit, accipiat in nomine Domini.

Retractauit postea Lutherus hunc errorem, Nam in prima homilia de Baptismo, habita An-

D no M.D.XXXV. ita loquitur: *Clarè exprimit Christus, quas ceremonias velit, & formam ipse præscribit: vt illa ipsa signa, neq; alia, illa ipsa verba, neq; alia hic adhibeantur.* Et infra: *Si infantem intingeres aqua, neq; adderes verba Baptismi, sed pronunciares orationem Dominicam, aut alia quadam verba ex sacris literis, non esset verus Baptismus.* Et infrà: *Si quis pane, & vino proposito pronunciaret non ipsa verba Sacramenti, sed aut Decalogum, aut Symbolum Apostolorum, aut sententiam aliquam sacram, vel Psalmum, non esset verum corpus, & sanguis Christi.* Similia habet in 3. homil. de Baptismo, habita Anno M. D. XL.

Licet autem retractauerit Lutherus errorem suum, tamen Ioannes Brentius magis probasse videtur priorem Lutheri sententiam. Siquidem in Catechismo suo, cap. de Baptismo, non

multum

multum curat præscriptam formam Baptismi à CHRISTO; vt etiam Zvvinglius in lib. de vera, & falsa religione, cap. de Baptismo, de qua re dicemus etiam lib. 2. de Sacramentis, cap. 3. Et sanè prior Lutheri sententia, vt manifestè repugnat veritati, ita magis conuenit principiis Lutheranæ Theologiæ, quàm posterior. Si enim Sacramenta ideò potissimùm instituta sunt, vt fidem excitent, & sustentent; nihil interest, quibus verbis, aut rebus vtamur, modò illis fides excitari, ac sustentari possit. Igitur tum ad hunc errorem destruendum, tum ad rem ipsam declarandam statuam aliquot propositiones.

PRIMA propositio: *Res certa, & determinata ab ipso Deo in Sacramentis esse debent.* Hæc propositio quantum ad Sacramenta nouæ legis, nec ab hæreticis negatur, & apud Catholicos certissima est. Sed aliter ab illis, aliter à nobis probatur. Illi probanr ex generali suo principio, quod nullus cultus Deo placeat, nisi quem ipse instituit: cetera ad ἐθελοθρησκείαν, & traditiones hominnm pertineant. Quod argumentum infirmum est, vt nos alibi sæpe ostendimus. Catholici probant ex alio principio. Quia Sacramenta nouæ legis sunt caussæ gratiæ, & iustificationis. 1. Corinth. 6. *Abluti estis, sanctificati estis.* Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* At nemo potest gratiam dare nisi Deus; solus igitur potuit Deus ea determinare, quæ ad essentiam Sacramentorum pertinent.

De Sacramentis legis Mosaicæ, & legis naturæ nonnulli dubitare videntur: tamen si verè Sacramenta erant, vt reuera erant, omninò sentiendum est, fuisse à Deo determinatas res eorum Sacramentorum. Nam IN PRIMIS de facto constat, omnia ferè Sacramenta, quæ ad notitiam nostram venerunt, à Deo fuisse determinata. Nam Circumcisio Sacramentum fuit legis naturæ, & constat ab ipso DEO determinatum, quid, quomodo, & quo tempore faciendum esset, Genes. 17. Agnus Paschalis Sacramentum erat legis scriptæ, & à Deo determinatum eum ritum nonimus, ex cap. 12. Exod. Idem de multis aliis probare possemus. DEINDE; Sacramenta vetera erant figuræ, ac typi Sacramentorum nostrorum. At determinare certas res, quæ infallibiliter significent aliquid futurum, non potest conuenire nisi Deo, qui certò nonit illas res futuras. DENIQVE; Etiamsi Sacramenta vetera non efficiebant gratiam iustificantem, tamen efficiebant legalem munditiam, & introducebant in populum Dei: at nemo potest determinare aliquid ad legalem mundnitiam efficiendam, aut ad introducendum in certam Rempublicam, nisi qui auctor est illius legis, & Reipublicæ.

Est autem hîc NOTANDVM cum S. Thoma, 3. part. q. 60. artic. 5. ad 3. in omni lege fuisse materiam Sacramenti determinatam à Deo, sed non semper eodem modo. Nam in lege natu-A ræ, quia lex non scribebatur in tabulis, nec promulgabatur per homines, aut Angelos, sed dictabatur interiùs, atque inspirabatur cordibus hominum: ita quoque & Sacramenta inspirabantur præcipuis Patriarchis, vt Adæ, Noë, Abrahæ, qui alios deinde docebant. Quia verò lex Mosaica promulgata est per Moysem, & publicè scripta in tabulis; ita etiam Sacramenta illius temporis, à Deo per Moysem tradita, & literis mandata etiam fuerunt. Deniquè, quia legis nouæ auctor est Verbum incarnatum, ideò etiam ab ipso Sacramenta nostra determinata fuerunt.

B SECVNDA propositio: *Non solùm res, sed etiam verba in Sacramentis nouæ legis à Deo determinata sunt, vt non liceat quidquam immutare.* Hæc propositio explicanda est, vt rectè intelligatur. Notandum est igitur PRIMO, sex modis contingere posse formæ variationem; nimirum per additionem alicuius vocis; detractionem alicuius vocis; mutationem, vt si vna ponatur loco alterius; corruptionem alicuius vocis, detrahendo, vel mutando aliquam syllabam; transpositionem, id est, ordinis dictionum variationem; denique per interruptionem, vt pronunciando vnam partem formæ, ac deinde quiescendo per aliquod spatium, vel loquendo aliquid impertinens, & tum demum perficiendo formæ pronunciationem.

C SECVNDO notandum est, duplicem esse Sacramentalis formæ integritatem; vnam substantialem; alteram accidentalem. Substantialis consistit in solo sensu, seu significatione verborum, non autem in sono vel numero syllabarum. Quare vtcunque varientur verba, addendo, detrahendo, mutando, transponendo, corrumpendo, interrumpendo, semper manet integritas substantialis, dum manet idem sensus: & contrà minima etiam variatio destruit integritatem substantialem, si pereat sensus; vt si quis vna sola litera mutata dicat; Ego te baptizo in nomine Matris, & Filij, & Spiritus sancti, non habet substantialem formam. Accidentalis integritas consistit in ceteris omnibus, id D est, in inregro sono, ordine, & numero syllabarum.

TERTIO nota, iudicium de his mutationibus, sintné substantiales, an accidentales, non debere esse mathematicum, sed morale, ita vt runc iudicandum sit, sensum verborum conseruari, quando audientes intelligunt, & iudicant illud significari, quod per integra verba significari solet, etiamsi alioqui verba pronuntieutur valde corruptè. Exemplo esse potest, id quod refert Zacharias Pontifex in epistola ad Bonifacium, & habetur etiam apud Gratianum, can. Retulerunr, de consecrar. distinctione 4. Quidam enim ex nimia imperitia linguæ Latinæ baptizabant his verbis; Ego te baptizo in nomine Patria, & Filia, & Spiritua sancta.

Quæ verba si propriè accipiantur, non significant Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & præsertim si seorsim pronunciarentur: indicauit tamen summus Pontifex prudentissimè, substantiam formæ non esse mutatam, quia facilè poterat intelligi, quid ille vellet dicere, tum ex ipsa actione baptizandi, tum etiam ex coniunctione cum verbo in nomine; Non enim ait: In nomine Patriæ, & Filiæ, quòd ratio Grammaticæ exigebat, si is de industria formam mutare voluisset; sed, in nomine Patria, & Filia: quę cùm ex se nihil significent, signum est illum voluisse dicere, quòd alij dicunt, cùm aiunt; In nomine Patris, & Filij, &c.

Pari ratione iudicandum est de interruptione: Si enim quis diceret in consecranda Eucharistia: *Hoc est cor*, ac deinde recitaret vnum Psalmum, vel quiesceret ad spatium notabile, & tum demum adderet, *pus meum*, sine dubio iudicio prudentium non censeretur dixisse: *Hoc est corpus meum*. Si verò vbi dixit: *Hoc est cor*, pateretur breuem aliquam euagationem mentis, & nonnihil etiam interquiesceret, autequam adderet, *pus meum*, non censeretur sensus formæ perire.

Notandum est QVARTO, non esse licitum, vt in Conclusione diximus, vllomodo verborum formam immutare, siue per eam immutationem tollatur substantialis formæ integritas, siue solùm accidentalis. Sed hoc interest, quod cum forma mutatur substantialiter, Sacramentum non perficitur; & ideò ea integritas dicitur necessaria, necessitate Sacramenti; cùm autem mutatur solùm accidentaliter, Sacramentum perficitur, sed peccat qui ita mutat: & ideò dicitur hæc integritas necessaria solùm necessitate præcepti.

Nota QVINTO, ex parte formæ verborum nunquam Sacramentum irritum reddi, nisi reuera desit integritas substantialis: tamen aliunde posse contingere, vt cum sola corruptione accidentali non perficiatur Sacramentum, nimirum si is qui accidentaliter mutat formam, velit introducere nouum ritum, vt docet Zacharias. can. Retulerunt, de consecrat. dist. 4. & post eum S. Thomas. 3. p. q. 60. art. 7. ad 3. & art. 8. in corpore articuli. Quorum auctorum verba non rectè ab omnibus explicantur.

Ideò ANIMADVERTENDVM est, vtrum is, qui intendit introducere nouum ritum, intendat introducere nouum essentialem ritum respectu totius Ecclesiæ Christi, in vniuersum, id est, qui non fuerit antea in ipsa vera, & vniuersali Ecclesia; an intendat nouum ritum introducere respectu alicuius Ecclesiæ, quam ipse putat falsam.

Si intendit introducere nouum absolutè, tùc non perficitur Sacramentum, nō quia desit forma, sed quia deest intentio. Conuincitur enim ille non velle facere, quod facit vera Ecclesia, quādoquidem vult introducere ritum, qui nunquam fuit in Ecclesia vniuersali, & vera. Et hoc est, quod docet S. Thomas locis citatis: semper enim reddit rationem cur non perficiat Sacramentum, qui intendit introducere nouum ritū, quia non habet intentionem Ecclesiæ.

Si verò intendit introducere nouum ritum, non absolutè, sed solùm respectu alicuius Ecclesiæ, quam ipse putat falsam, & interim intendat facere quod facit vera Ecclesia; tunc perficitur Sacramentum, etiamsi ipse fallatur in vera Ecclesia internoscenda. Vt exempli caussa, si Græcus aliquis dum baptizat illis verbis; Baptizetur seruus Christi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, intendat introducere ritum substantialem, & necessarium contra ritum Romanæ Ecclesiæ, ita vt velit persuadere, non perfici Sacramentum, si quis dicat; Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & tamen intendat facere, quod facit Ecclesia vera, quæcunque illa sit; is verè baptizabit, non obstante ipsius errore. Nam in eo Baptismo innititur forma substantialis, & intentio veræ Ecclesiæ in genere, quæ omnium consensu sufficit: error enim illius circa Sacramentum, aut Ecclesiam, non irritat Sacramentum, vt omnes Catholici docent, qui docent Sacramenta ab hæreticis tradita esse valida. Non enim tenetur minister Sacramenti intendere id facere, quod facit Ecclesia Romana: alioqui nullus hæreticus verè baptizaret; sed solùm id quod facit Ecclesia Christi vera, in qua tamen intentione virtualiter includitur, vt intendat id, quod Romana Ecclesia intendit, quia illa sola est vera Ecclesia.

Itaque quod Paludanus ait in 4. dist. 3. q. 1. artic. 3. non semper irritari Sacramentum, cùm quis intendit introducere nouum ritum, est verum, sed non contra S. Thomam, vt ille fortasse putauit. Immò S. Thomas ideò non dixit; Cùm quis vult inducere nouum ritum, non perficitur Sacramentum, sed, non videtur perfici Sacramentum, quia nimirum posset fieri, vt perficeretur Sacramentum, sed præsumitur non perfici, quia præsumitur non adesse intentionem debitam.

Quod verò Dominicus à Soto ait, q. 1. art. 8. Græcos verè baptizare illis verbis; Baptizetur seruus Christi, &c. quia Ecclesia Romana tolerat eum ritum; sed si Ecclesia Romana eum ritū detestaretur, tunc fore vt ipsi non verè baptizarent; non est verum absolutè. Nam si Ecclesia Romana eum ritum detestaretur, vt corruptionem formæ accidentalem, illi peccarent quidem, sed tamen verè baptizarent: si verò Ecclesia Romana eum ritum detestaretur, vt corruptionem substantialem, tunc illi non verè baptizarent, sed caussa non esset, vt Sotus dicit, quia deesset intētio, sed quia deesset forma substantialis.

His ita explicatis, probatur nostra propositio

tio aduersus Lutheri, & Brentij temeritatem. A

Primo, Sacramenta à Deo sunt instituta, vt aduersarij concedunt; ergo pars Sacramenti præcipua. nimirum forma verborum à Deo instituta est; ergo qui eam mutat, peccat contra Deum, & sæpe non perficit Sacramentum, nimirum cùm substantialiter mutat. Si enim Sacramentum à Dei institutione pendet, certè nõ erit Sacramentum, cùm non facimus, quod ipse instituit.

Secvndo. Mutare Sacramentorum materiam, graue sacrilegium esset, nec perficeretur Sacramentum, vt aduersarij concedunt; cur igitur non sit eadem ratio de forma, quæ in verbis consistit?

Tertio. Addere ad verba Scripturæ, vel ea mutare nullo pacto licet: igitur nec verba Sacramentorum mutari vllo modo debent, aut possunt; præsertim cùm verba Scripturæ solùm ad significandum, verba Sacramentorum ad significandum, & sanctificandum instituta sint.

Qvarto. Idem probatur testimoniis Patrum. Irenævs lib. 1. cap. 18. reprehendit hæreticos quosdam, quòd mutarent formam verborum à Christo præscriptam in Sacramento Baptismi. Tertvllianvs in libro de Baptismo: *Lex*, inquit, *tingendi imposita est, & forma præscripta; Ite, inquit, ad omnes gentes tingẽtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Cypriānvs in epist. ad Iubaianum idem habet. Item Athanasivs C serm. 3. contra Arianos. Basilivs hom. in sanctum Baptisma, & ceteri, qui scribunt aduersus Arianos, hoc argumento probant trium personarum diuinitatem, quòd iussi simus in Baptismo tres personas exprimere. Item Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 12. dicit, eum à gratia excidere, qui detrahit, aut addit ad verba præscripta in Sacramento Baptismi. Didymvs in lib. 2. de Spiritu sancto: *Qui vnum*, inquit, *de præceptis nominibus prætermittit, neq; perfectionem Sacramenti attingit, nec à peccatis hominem liberat.* Avgvstinvs lib. 6. contra Donatistas, ca. 25. *Certa sunt*, inquit, *verba Euangelica, sine quibus non potest consecrari Baptismus.* Damascenvs lib. 4. de fide, cap. 16. *Quæ forma verborum in Baptismo adhibẽda sit, Dominus exposuit, dicens: Baptizantes eos, &c.* D Accedat Concilium Arelatense I. can. 8. quod examinari iubet, qua forma verborum Ariani baptizent.

CAPVT XXII.

De fine, & necessitate Sacramentorum.

Tria explicanda erunt circa finalem caussam Sacramẽtorum. Primvm, de ipso fine dicendum erit. Secvndo, de necessitate, quæ ex fine cognoscitur. Tertio, defendenda est sententia Ecclesiæ contra mendacia, & calumnias hæreticorum. Quod ad primũ attinet, duo quæri possunt, cùm quæritur quis finis sit Sacramentorũ. Primvm, ad quem finem assequendum Deus instituerit Sacramenta. Secvndo, cur ad eum finem assequendum talia media instituerit, cùm potuerit per alia media, & etiam sine vllis mediis ad eum finem peruenire.

Prior quæstio iam explicata est in disputatione de definitione Sacramenti: iam enim ostendimus, Sacramenta instituta esse ad iustificandos homines, atq; vt sint signa, & caussæ instrumentales gratiæ Dei.

Posterior quæstio facilis est, nec de ea vlla est controuersia. Et quidem auctores multas rationes colligunt, tum ex parte Dei, tum ex parte B hominis, tum ex parte Sacramentorũ ipsorum, cur vtile fuerit Sacramenta, id est, sensibilia signa instituere ad iustificandos homines. Sed hæ sunt præcipuæ caussæ.

Prima, quia id congruit naturæ humanæ, quæ ex corpore, & spiritu constat. Sic enim ait S. Chrysostomvs homil. 60. ad populum, & 83. in Matthæum: *Si incorporeus esses, nuda, & incorporea tibi dedisset dona, sed quoniam anima corpori inserta est insensibilibus intelligibilia tibi præbet.* Similia docẽt Gregorius Nazianzenus, & Gregorius Nissenus in sermone de Baptismo.

Secvnda, vt clariùs appareret, gratiam, quę datur per Sacramenta, à solo Deo esse. Si eñ daretur per actiones aliquas spirituales, suspicari C potuissent homines, vt ꝓpria illius actionis homines iustificari: nũc autem cùm per res corporales, & abiectas detur tam excellens donũ, nullus relinquitur locus eiusmodi suspicionis. Qua etiam de caussa Dominus Ioan. 9. cęcum illuminauit sputo, & luto. nõ aliquo precioso vnguento: & mundum sibi subiicere voluit per homines pauperes, & obscuros.

Tertia, vt simul essent instrumenta iustificationis, & signa, quibus discernerentur fideles ab infidelibus, & quibus colligaretur populus Dei, & quibus etiam, vt sacris cæremoniis coleretur Deus. Nec enim poterant esse signa ad discernendos alios ab aliis, neq; etiam cæremonię religionis, nisi essent externa, & sensibilia. Vide D multas eiusmodi rationes apud Hugonem, lib. 1. de Sacramentis, part. 9. cap. 3. & Magistrum, ac Doctores, lib. 4. sentent. dist. 1. & S. Thomam, li. 4. contra Gentes, ca. 56. & ex recentioribus Gulielmum Alanum, lib. de Sacramentis in genere, cap. 24.

Quãtum ad Secvndvm, de necessitate, duplex est necessitas. Vna dicitur necessitas præcepti. Altera necessitas medij. Et quanquam interdum hæ duæ necessitates coniunctæ sint; nam hoc ipso quod aliquid est medium ad salutem necessarium, simul etiam est præceptum naturale: tamen hoc interest, quod cùm quis ex ignorantia inuincibili, aut alia iusta de caussa non implet præceptum, is nihil detrimenti accipit: at si quis non accipiat medium necessa-

rium,

rium, is magnum detrimentum capit, quia non assequitur finem, licet ex ignotantia inuincibili id ei accidat. Verbi gratia, Sacramẽtum Confirmationis est præceptum; sed non medium ad salutem simpliciter necessarium, ideò qni negligit accipere eiusmodi Sacramentum, peccat, sed si ex legitima caussa non accipiat, nec peccat, nec impeditur à salute. Quia verò Baptismus in re, vel in voto est præceptum, & medium; ideò qui non baptizatur; aut certè non desidetat Baptismum, non salnatnr, licet ex ignorantia, vel impotentia id accidat.

Rursus necessitas medij; AVT est necessitas simpliciter qnomodo alæ necessariȩ sunt ad volandum; AVT ad bene esse, quomodo equus necessarius est ad iter faciendum. Deniq; vtraque necessitas; AVT est absoluta, & naturalis, vt in exemplis positis; AVT ex institutione, & arbitratu alterins: quomodo in ludis attingere metam, est medium necessatium ad brauium; AVT est partim ex institutione, partim ex naturali cougruentia, vt cùm Imperator concedit militibus vrbem aliquam diripiendam, si eam viceperint. Ex his facilè poterit intelligi, quæ sit necessitas Sacramentorum.

Sit igitur PRIMA propositio: *Nulla Sacramenta habent absolutam necessitatem, sed omnis eorum necessitas pendet ex precepto, & institutione diuina, adiuncta naturali cõgruentia.* Certum est enim potuisse Deum sine vllis Sacramentis homines iustificare. neq; de hoc vlla controuersia est.

SECVNDA propositio: *Omnia Sacramenta necessaria sunt necessitate precepti, licet non singulis.* De hac propositione nõ est cõtrouersia cum hæreticis.

TERTIA propositio: *Baptismus, & Pœnitentia necessaria sunt, posita institutione dinina, necessitate medij simpliciter; Baptismus qnidem omnibus, Pœnitentia iis, qui post Baptismnm lethaliter delinqnnut.* In hac nõ conuenimus. Nam aduersarij fatentnt quidem Sacramenta esse necessaria, quia prȩcepta, & etiam necessaria vt media vtilia: non tamen agnoscũt vllum Sacramentum necessarium simpliciter vt medium. Et ratio est, quia cùm sola fides iustificet, Sacramenta solùm adbibentnr, vt fidem excitent, ant nutriant. Atqui sine Sacramentis per solnm verbum potest fides gigni, nutriri, augeri: non igitur sunt vlla Sacramenta simpliciter necessaria. Sed hæc cõtrouersia tractanda est in disputatione de Baptismo, & Pœnitentia: nunc sufficient dno loca Scripturæ apertissima. Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Luc. 13. *Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.*

QVARTA propositio: *Eucharistia, Confirmatio, & Extrema vnctio necessaria sunt necessitate medij ad benè esse, posita diuina institutione.* In hac nõ conuenimus, quatenus numeramus Confirmationem, & Vnctionẽ inter Sacramenta: sed de hoc alibi. Quantum ad Eucharistiam, conuenimus, quod sit in præcepto; sed quod sit necessaria ad benè esse, vt medium, videmur conuenire, sed reipsa non conuenimus. Nam dicunt qnidem Caluinus in Antidoto, & Kemnitins in Examine, Sacramenta esse necessaria, vt media à Christo instituta; sed inter explicandnm ita extenuant hanc necessitatem, vt eam ferè tollant. Volunt enim Sacramenta solùm esse vtilia ad alendam fidem, quia reprȩsentant oculis id, qnod verbum offert anribns. Vnde Apologia Confessionis, artic. 13. comparat Sacramenta picturæ: sicut ergo picturæ non possunt dici necessariæ ad salutem, nisi fortè hominibus valde rudibus; ita nec Sacramenta secundnm ipsorum sententiam. Conatur Kemnitins loco citato refellere hanc similitudinem de pictura, & ostendere nescio quã maiorem necessitatem. Sed non potest negare similitudinem illam esse in Apologia, quam se in omnibns sequi profitetur. Et præterea aliis verbis idem dicit: nihil enim vult Sacramenta esse aliud, nisi ritus, in quibus visibiliter repræsentetut promissio, sicut audibiliter, vt sic loquar, repræsentatur in verbo. Itaq; reuera non agnoscunt necessitatem, licet mentiantnr se agnoscere, sed solùm tennem quãdam vtilitatem Sacramentorum.

QVINTA propositio: *Ordo necessarius est, non singulis hominibus, sed ipsi Ecclesiæ in vniuersum, necessitate medij simpliciter, posita diuina institutione.*

SEXTA propositio: *Matrimonium necessarium est ad benè esse, non singulis hominibus, sed Ecclesiæ in vniuersum.* De bis non est conttouersia. Vide sanctũ Thomam, 3. par. q. 65. art. 4.

Quantum ad TERTIVM, refellenda sunt mendacia & calumniȩ Caluini, & Kemnitij contra canonem IV. sess. 7. Concilij Tridentini, vbi de necessitate Sacramentorum agitnr. Verba Concilij ita habent: *Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua, & sine eis, aut eorum voto per solam fidem homines à Deo gratiam iustificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit.* Qno canone Concilinm tria definit. PRIMO, Sacramenta non esse superflua ad salutem, sed necessaria; id quod definitum est contra Anabaptistas, & Zwinglianos, qui (vt suprà in disputatione de definitione vidimus) Sacramenta vtilia esse volebant ad discernendos fideles ab infidelibns, non autem ad salutem consequendam. Atque hanc partem definitionis libentet admittunt, & probant Caluinns, & Kemnitius. SECVNDO, Sacramenta quædam adeò esse necessaria, vt sine ipsis, vel eotum voto non possit salus contingere. Hoc antem est contra Lutheranos, & Caluinistas, qui soli fidei tribnnnt eiusmodi necessitatem. TERTIO, non omnia Sacramenta esse singnlis necessaria: id quod asseritur propter Ordinem, & Matrimonium. In qua parte definitionis illud solum reprehendunt, quod bæc inter Sacramẽta numeremns: sed de hoc alibi dicendum erit. Veniamus nunc ad mendacia.

Hunc canonem ita Caluinus calumniatur in Antidoto: *Hic boni Patres pro sua crassitie non animaduertunt, quidquid nobis gratiæ per Sacramenta confertur, nihilominus fidei imputandum. Qui enim à Sacramentis fidem separat, perinde facit, ac si animam à corpore tolleret. Ergo quemadmodum Euangelij doctrinam non excludimus, cùm dicimus, nos sola fide Christi gratiam adipisci, ita nec Sacramenta; quorum eadem est ratio, cùm Euangelij sint sigilla.* Hæc ille.

Quibus verbis reprehendit illam partem canonis, vbi Concilium damnat eos, qui dicũt, homines iustificari sola fide sine Sacramentis. Ideò autem reprehendit, quia putat à Concilio damnari sententiam Lutheranorum nõ intellectam: Nam etsi fatentur Lutherani solam fidem iusti- B ficare, & proinde Sacramenta non iustificare, eo modo, quo fides iustificat, tamen admittunt etiam Sacramenta alio modo iustificare: quomodo non negant, Deum iustificare, & Christi passionem iustificare, & concionem etiam suo quodam modo iustificare. Nam Deus iustificare dicitur, ex auctoritate peccata remittẽs, & in gratiam nos recipiens: Christus iustificare dicitur meritoriè, quia meruit nobis gratiam, & remissionem peccatorum; verbum, & Sacramentum iustificant instrumentaliter, quatenus excitant, vel nutriunt fidem, quæ iustificationem apprehendit: fides autem iustificat, quia immediatè veluti quædam spiritualis manus, iustificationem apprehendit; quomodo iustificandi fides C comitem nullum habet. Itaque ineptè Concilium ex Caluini sententia colligit Lutheranos excludere Sacramenta à iustificatione, quia doceant solam fidem iustificare.

Similem calumniã habet Kemnitius, pag. 80. *Quod*, inquit, *præcipuè obseruandum est, necessitatem Sacramentorum opponant iustificationi per solam fidem, atque ea, quæ ad salutem necessaria sunt, distinguenda sunt, vt Christus promerens, Pater donans, organa, seu instrumenta verbi, & Sacramentorum, per quæ Spiritus sanctus beneficia illa noui Testamenti offert, applicat, obsignat, auget, & confirmat, in credentibus, & denum fides, quæ beneficia illa apprehendit, & accipit. Singula hæc suo modo, & in suo gradu ad salutem nostram ordinata sunt. Et sicut non sequitur, Sacramenta ad salutem sunt necessaria, er-* D *go non solus Christus suo merito nobis eam acquisiuit: ita etiam non sequitur, Sacramenta ad salutem sunt necessaria, ergo non per solam fidem gratiam iustificationis accipimus.* Hæc ille.

Atqui hęc est calumnia, & mendacium manifestum. Concilium enim rectè intellexit eorum sententiam, & idipsum propriè damnauit, quod illi docent. Nam nõ damnare eos Conciliũ, quòd excludant Sacramenta à iustificatione quouis modo, sed quòd excludant ab immediata acceptione, & applicatione iustificationis, quam ipsi soli fidei tribuunt. Fides enim Catholica nõ admittit sola fide immediatè apprehendi, & applicari hominibus gratiam iustificationis, sed vult ad id necessario requiri etiam Sacramenta, adeò

A vt si fides in aliquo existat, quamuis maxima, nõ tamen iustificet, nisi adsit etiam Sacramentum in re, vel in voto; Immò magis requiritur Sacramentum, quàm fides. Nam sine Sacramento in re, vel in voto nemo iustificatur, neq; paruulus, neque adultus; sine fide autem aliqui iustificantur, vt paruuli, qui fidem propriam nullam habent, qua recipiãt iustificationem, & tamen per Sacramentum fidei iustificantur.

Vnde etiã refellitur, quod ait Caluinus; quidquid nobis gratiæ per Sacramenta confertur, id fidei imputandum. Id enim falsum est. Gratia enim quæ per Sacramenta confertur, imputanda est virtuti ipsorum Sacramentorum, & Christi B institutioni, non fidei: fides enim nõ tribuit vim Sacramentis, sed solùm disponit subiectum, vt suprà diximus.

Iam verò Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 79. & sequentibus, dicit in singulis dictionibus huius canonis latere insidias: detegit autem ipse quinque insidias: quæ tamen reuera non sunt latentes insidiæ Concilij, sed patentes calumniæ Kemnitij. PRIMO, sic ait: *Principio artificium compositionis in hoc canone considerandum est. In singulis enim fermè dictionibus peculiares latent insidiæ.* Et infrà: *Reliquos*, inquit, *ritus, vt Confirmationis, Extremæ vnctionis, auricularis Confessionis, Satisfactionis, &c. volunt simpliciter esse Sacramenta ad salutem necessaria.*]

C Hoc esse mendacium perspicuum est, tum ex eo, quod Concilium non addidit vocem illam (simpliciter) tum etiã quia communis sententia Theologorum, à qua Concilium nunquam recedit, solùm tria Sacramenta docet esse necessaria simpliciter; Baptismum omnibus; & Pœnitẽtiam omnibus, qui peccant post Baptismum; & Ordinẽ ipsi Ecclesiæ in vniuersum. Sine reliquis posse homines saluari, modò absit negligentia, & contẽptus. Vide S. Thomam 3. par. q. 65. ar. 4.

SECVNDO sic ait idem Kemnitius: *Neq; enim quisquam sanus iustificationem per solam fidem ita vnquã intellexit, quasi à iustificatione excludatur gratia Dei, meritum Christi, & ministerium verbi, & Sacramentorum.*

Hoc est alterum mendacium. Nam etiamsi D Kemnitius, & Caluinus doceant, solam fidem non debere opponi Sacramentis in negotio iustificationis, sicut non opponitur gratiæ Dei, & merito Christi; tamen Lutherus, quem sanum fuisse Kemnitius nunquam negaret, multis in locis opposuit solã fidem Sacramentis, ac disertis verbis docuit, ita sola fide homines iustificari, vt nulla pars iustificationis ad Sacramenta pertineat. In lib. de captiuit. Babylon. cap. de Baptismo: *Baptismus*, inquit, *neminem iustificat, nec vlli prodest, sed fides in verbum promissionis.* Et in assert. 1. articuli: *Nos dicimus*, inquit, *nec noui, nec veteris Testamenti Sacramenta, sed solam fidem iustificasse.* Et in libro contra Ioan. Cochlęum: *Non potest*, inquit, *vlla pars iustificationis tribui Baptismo.* Hæc ille. Qui certè non dixisset, Gratia Dei, aut meritum Christi

non iustificant, nec vllis prosunt; & nulla pars iustificationis tribui potest gratiæ Dei, aut merito Christi. Lutherus igitur opposuit iustificationem per solam fidem Sacramentis, quam tamen nõ opposuisset gratię Dei, aut merito Christi. Sic etiam Philippus Melanchthon, quem insanum fuisse Kemnitius nunquam diceret, in locis editis, anno M. D. XXII. *Non iustificant,* inquit, *signa, vt Apostolus ait, Circumcisio nihil est: ita Baptismus nihil est, participatio mensæ Domini nihil est.* Hæc ille. Sed, quæso, an dixisset Melanchthon, Gratia Dei nos iustificat, & gratia Dei nihil est? Igitur opponebant veteres Lutherani solam fidem Sacramentis, quam non opposuissent gratiæ, & merito Christi. Porrò Concilium simul damnauit & has prophanas voces veterum Lutheranorum, & sententiam, quam sequuntur Caluinus, & Kemnitius, licet à verbis abstineant.

Tertio, sic air ibidem Kemnitius: *Neque necessitatem Sacramentorum eò tantùm referunt, quòd sint caussa instrumentales, per quas à Deo nobis offeratur, & exhibeatur gratia iustificationis, sed loquuntur de adipiscenda, seu accipienda gratia iustificationis. Et hoc nolunt soli fidei tribui, sed adiungunt necessitatem Sacramentorum: hoc est, intelligunt nostrum opus, quod in susceptione Sacramentorum facimus, ita vt fides non sola, sed vnà cum dignitate, seu merito illius nostri operis accipiat gratiam iustificationis.*

Hîc verò impudenter mentitur Kemnitius. Nullus enim Catholicorum iustificationem, quam in Sacramentis accipimus, tribuit dignitati, aut meritis operis nostri, sed institutioni diuinæ, & operi Christi. Nec enim Baptismus, aut alia Sacramenta sunt opera nostra, aut pendent ex nostta dignitate, aut merito: alioqui Sacramenta ab impiis collata non essent vtilia, cuius contrarium tum Catholici, tum etiam Lutherani defendunt contra Donatistas.

Qvarto addit Kemnitius: *Et propterea nominant Sacramenta nouæ legis, vt sit mutua relatio legis, & nostrorum operum in ipso etiam Sacramentorum vsu.*

Hîc etiam leuiter calumniatur. Non enim per legem intelligit Concilium præceptum, quo opus imperatur, sed Testamentum nouum; idem enim significant Sacramẽtum nouæ legis, & Sacramentum à Christo institutum, qui est auctor noui Testamenti, seu legis.

Qvinto adiungit ineptissimè: *Ideò etiam votum nominant, hoc est, pollicitationem certi operis ad accipiendam iustificationis gratiam.*

Quis non miretur imperitiam, vel impudentiam huius censoris? Nam vel ignorauit, votum in verbis Concilij non pollicitationem, sed desiderium significare; vel de industria cauillari voluit. Certè Concilium, cùm air, Sacramenta esse necessaria, vel eorum votum, per votum voluntatem accepit. Nam vt S. Augustinus, libro 4. contra Donatistas, cap. 23. docet, sine Baptismo, latro saluatus est, quia non eius accipiendi voluntas desuit, sed non accipiendi necessitas adfuit. Atq; hæc de nugis Kemnitianis, & de caussa finali Sacramentorum.

CAPVT XXIII.

Auctorem Sacramentorum solum esse Christum.

De Cavssa efficiente Sacramentorum, quatuor sunt controuersiæ; quot sunt etiam canones de hac re in Concilio Trident. sess. 7. Vt autem hæc facilius intelligantur, obseruandum est triplicem caussam efficientem in Sacramentis à Theologis considerari. Vnam principalem, & omninò independentem, in qua dicunt esse potestatem auctoritatis. Alteram instrumentalem, sed instrumenti coniuncti, in qua dicunt esse potestatem excellentiæ. Tertiam instrumentalẽ, sed instrumenti separati; in qua dicunt esse potestatem ministerialem.

Prima caussa omnium consensu est Deus, ipse enim solus ex auctoritate gratiam dare potest, & proinde Sacramenta instituere, quæ gratiam efficiunt, aut etiam infallibiliter significãt. Secvnda caussa est Christus vt homo; Christi enim humanitas est instrumentum coniunctum diuinitati hypostaticè, & ideò Christo vt homini tribuitur quædam potestas ministerialis quidem, quia deriuata est à diuinitate, tamen excellentiæ potestas dicitur, quia soli Christo conuenit. Tertia caussa est quilibet alius minister Sacramentorum. De 1. caussa nulla est quæstio, de 2. vna controuersia est, de 3. tres.

Prima igitur quæstio est; An auctor Sacramentorum nouæ legis sit solus Christus. Aduersarij duo quædam docent. Primò, Sacramenta quæ sola ipsi vera Sacramenta putant, à solo Christo esse instituta, nimirum Baptismum, & Eucharistiam; cetera non à Christo instituta. Ita docent Caluinus in Antidoto Concilij, sess. 7. can. 1. & Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 13. Citat autem Kemnitius Cyprianum, in sermone de ablutione pedum; item Hugonem, lib. 2. de Sacramentis, part. 15. cap. 2. & Petrum Lombardum, lib. 4. dist. 23. qui negant omnia Sacramenta à Christo instituta fuisse. Poterat addere Alexandrum Alensem, qui 4. part. q. 24. membro 1. dicit, Sacramentum Confirmationis post mortem Apostolorum institutum esse ab Ecclesia in Concilio Meldensi. Idem sentire videtur sanctus Bonauentura, in 4. distinct. 7. artic. 1. quæst. 1. Præterea idem Alexander, quæst. 59. memb. 3. & Bonauentura, distin. 17. artic. 1. q. 3. & Marsilius in 4. quæst. 14. dicunt, Sacramẽtum Pœnitentiæ non fuisse à Christo institutum, sed ab Apostolis.

Aduersus errorem hunc posuit Concil. Tridentin. sess. 7. canonem 1. qui talis est: *Si quis dixe-*

rit, Sacramenta noua legis, non esse omnia à Iesu Christo A *Domino nostro instituta, anathema sit.* Qui canon non debet ita intelligi, quasi Concilium velit Sacramenta instituta esse à Christo immediatè, vel mediatè; sed solùm immediatè: nam alioqui Concilium frustrà canonem istum posuisset, cùm nemo vnquam dubitauerit, quin saltem mediatè Sacramenta à Deo sint instituta. Præterea idem Cōcilium, sess. 14. can. 1. agens de Sacrameneo Vnctionis extremę, seipsum explicat, cùm ait; Sacramentum illud ab ipso Christo institutum fuisse, sed à B. Iacobo Apostolo promulgatum. Denique, si tantùm mediatè Christus Sacramenta instituisset, idem dici posset de Sacramētis, & de aliis omnibus cæremoniis Ec- B clesiasticis: omnes enim sunt à Christo mediatè institutæ, quia nimirum dedit Ecclesiæ potestatem instituendi, & inspirauit, vt institueret, & astitit, ne errarer in instituendo; & tamen idem Concilium non eodem modo loquitur de Sacramentis, & de aliis cæremoniis. Nam sess. 21. cap. 2. dicit, Ecclesiam habere potestatem mutandi, & instituendi circa Sacramenta, salua tamen eorum substantia.

Hæc igitur verissima Concilij sententia confirmari potest his rationibus. PRIMO, in Scripturis Apostoli non vocātur nisi dispensatores, & ministri mysteriorum Dei, vt 1. Cor. 4. *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Non igitur instituerunt ipsi, sed so- C lùm promulgarunt, & ministrarunt Sacramenta à Christo instituta.

SECVNDO, Sacramenta legis veteris à Deo immediatè sunt instituta, à Moyse autem solùm promulgata, vt paret ex libris Exodi, & Leuitici, vbi semper cùm aliquid noui instituitur, legimus; Loquutus est Dominus ad Moysem; multò igitur magis par erat, vt Sacramenta nouæ legis præstantiora ab ipso Deo instituerentur.

TERTIO, id Patres affirmant. CYPRIANVS, siue quicunque est auctor, in sermone de ablutione pedum: *Ipse*, inquit, *summus Sacerdos fuit est Sacramenti institutor, & auctor: in cæteris homines Spiritum sanctum habuere doctorem.* Vbi vides nō Sacramenta (vt Kemnitius falsò citabat) sed quosdā alios D ritus ab hominibus institutos, auctore Cypriano. AMBROSIVS, lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. *Auctor*, inquit, *Sacramentorum quis est, nisi Dominus Iesus?* AVGVSTINVS, lib. 3. doctrin. Christ. cap. 9. dicit primò ipsum Dominum, deinde Apostolicam disciplinam tradidisse Ecclesiis Sacramenta. Idem in epist. 118. cap. 1. Sacramentorum auctorem Deum facit.

Ad testimonia verò, quæ allegat Kemnitius, RESPONDEMVS, Cyprianum contrarium habere, vt suprà ostendimus. Hugonem autem, & Lombardum per institutionem intelligere voluisse promulgationem; quomodo etiam lex vetus dicitur lex Moysis, cùm tamen eam Moyses non instituerit propriè, sed tantùm promulgauerit. Idem responderi potest ad eorum testimonia, qui dicunt, Sacramentum Pœnitentiæ ab Apostolis institutum. Nam iidem dicunt, Christum instituisse Absolutionem, & insinuasse Confessionem: quocirca non tam relinquunt Apostolis institutionem, quàm declarationem, licet ipsi eam vocent institutionem. Porrò quod aiunt Alexander & Bonauentura de Sacramento Confirmationis, defendi non potest. Constat enim testimonio Fabiani Papæ, Dionysij Areopagitæ, Cypriani, Tertulliani, & aliorum veterum, Sacramentum Confirmationis fuisse diu ante Concilij Meldensis tempora. Vide Dionysium de Ecclesiastica Hierarchia, cap. de Baptismo, Tertullianum libro de resurrectione carnis, Fabianum in epistola ad Orietales, Cyprianum, lib. 2. epist. 1. & in sermone de Chrismate. Sed neque Concilium illud aliud statuit, nisi vt qui ad Sacramentum Confirmationis accedūt, ieiuni sint, vt patet ex Gratiano, canone, Vt Episcopi, de consecrat. distinct. 5. nec enim aliud exstat ex hoc Concilio. De hac tota quæstione plura dicentur, cùm de singulis Sacramentis agetur.

CAPVT XXIV.

Ministrum Sacramentorū ordinarium non esse quemlibet hominē etiam baptizatum.

ALTERA quæstio est de caussa ministeriali in Sacramentis cōficiendis, & ministrandis, quis propriè in Ecclesia sit minister Sacramentorum. Aduersarij multum inter se, & nobiscum in hac quæstione dissentiunt.

Martinus Lutherus duo dicit falsa, & inter se pugnantia. PRIMVM, omnes omninò esse ministros, non solùm homines, sed etiam dæmones. Sic enim ait in libro de Missa priuata, & vnctione Sacerdotum, edito anno M. D. XXXIV. *Ego non dicam, quòd Papistæ dicunt, nullum Angelorum, ne Mariam quidem ipsam consecrare posse. Sed è contra dico, si diabolus ipse veniret, & ego postea resciscerem diabolum sic irrepsisse in officium pastoris Ecclesiæ, in specie hominis vocatum ad prædicandum, & publicè in Ecclesia docuisse, baptizasse, celebrasse Missam, & absoluisse à peccatis, & tali munere functum esse iuxta institutionem Christi, tunc cogeremur fateri, Sacramenta ideò non esse inefficacia, sed verum Baptismum, verum Euangelium, veram Absolutionem, verum Sacramentum corporis & sanguinis Christi nos accepisse.* Hæc ille.

Probat autem, tum quia fides nostra, dignitas, & efficacia Sacramentorū, non nititur qualitate personę; sed Christi verbo, & ordinatione. Siue igitur bona sit, siue mala, siue vncta, siue nō vncta, siue vocata legitimè, siue non sic vocata, siue Satan, siue Angelus, idem efficit, modò seruet Christi ordinationem: tum etiā quia Iudas,

qui erat membrum Diaboli, non minus prædicabat, & baptizabat, quàm ceteri Apostoli. Cur igitur non posit diabolus, quod possunt membra eius?

ALTERVM quod Lutherus dicit, est, omnes & solos homines baptizatos habere potestatem omnia Sacramenta ministrandi: tametsi ad tollendam confusionem, non oporteat omnes vti hac potestate, sed tantùm eos, qui legitimè sunt vocati, exceptis tribus casibus. PRIMO, quando quis est in loco priuato, vt domi suę. SECVNDO, quãdo nemo ali⁹ adest, & necessitas vrget. TERTIO, quando alius adest, sed nõ tam benè ministrat, vt ego facerem, iuxta illud, 1. Corinth. 14. *Si alteri reuelatum fuerit, prior taceat.*

Hanc esse eius sententiam patet ex sequentibus. In lib. de captiuit. Babylon. cap. de Ordine: *Esto*, inquit, *certus, & sese agnoscat quicunque se Christianum esse cognouerit, omnes nos æqualiter esse Sacerdotes, hoc est, eandem in verbo, & Sacramẽto quocunque habere potestatem; verùm non licere quenquam hac ipsa vti, nisi consensu communitatis, vel vocatione maioris.* Et paulò antè: *Quòd si cogerentur admittere, nos omnes esse æqualiter Sacerdotes, quotquot baptizati sumus, sicut reuera sumus, &c.* Item in articulis à Leone X. damnatis, articulo 13. *Vbi*, inquit, *non est Sacerdos, æquè potest quilibet Christianus, etiamsi mulier, aut puer esset.* Et in assertione eiusdem articuli rationem reddẽs, ait: *Qui enim baptizatus est, Spiritum Christi habet; vbi autem Spiritus Christi, ibi omnium potestas, & libertas.* Hæc ibi. Item in libro, quem edidit contra eandem bullam Leonis, anno XX. *Assero*, inquit, *& amplector fiducia tota spiritus mei articulos per eam damnatos, asserendosque pronuncio omnibus Christianis, sub pœna æternæ damnationis.* Et infrà in fine libri: *His*, inquit, *scriptis testor, me omnia damnata per bullam istam execrabilem confiteri pro Catholicis dogmatibus.* Et infrà: *Vltimum quod habeo exponam, nempe hanc animam, & hunc sanguinem. Melius enim est me millies occidi, quàm vnam syllabam damnatorum articulorum reuocare.* Hæc ibi.

Vbi est obiter NOTANDVM, reuocasse postea Lutherum aliquos ex iisdem articulis, ac nominatim 36. de libero arbitrio, quem in assertione primarium, & fundamentum totius doctrinæ suæ ipse appellat. Nam in articulo isto 36. dicit, liberum arbitrium esse rem de solo titulo: & in assertione explicat, id ita intelligendum esse, vt iuxta doctrinam VViclefi omnia de necessitate absoluta eueniant. Quod quidem apertissimè reuocauit in visitatione Saxonica, vbi docet, hominem esse liberi arbitrij in operibus ciuilibus, nec omnia necessariò euenire.

Ad hæc in libro de abroganda Missa, edito anno XXI. ex proposito docet, & probat omnes Christianos habere eandem potestatem in verbo, & Sacramentis ministrandis: *Inuictis*, inquit, *Scripturis firmabimus legitimum illud, & vnicum verbi ministerium esse commune omnibus Christianis, sicut & sacerdotium, & sacrificium.* Et infrà probat aliquot exemplis Scripturæ, licere etiam fœmi-

A nis concionari. Item in libro ad Pragenses, de instituendis ministris Ecclesiæ, quem edidit anno M. D. XXIII. *Sacerdos*, inquit, *in nouo præsertim Testamento non fit, sed nascitur, non ordinatur, sed creatur: nascitur autẽ in Baptismo, suntque prorsus omnes Christiani Sacerdotes.* Et ibidem prolixè probat, omnes Christianos ex Baptismo habere, vt possint cõcionari, baptizare, consecrare, & absoluere, ac ligare. Et de clauibus habet hæc verba: *Cessent*, inquit, *hominum mendacia. Claues sunt totius Ecclesiæ, & cuiuslibet membri eius, tam iure, quàm vsu, & omnibus modis.* Hæc ille. Infrà tamen monet, non licere vnicuique vti hoc iure, nisi in necessitate, sed expectãdam esse vocationem, & electionem multitudinis. B

Ex quibus duo corollaria deducit. VNVM, quòd publici ministri nõ differant à ceteris potestate, vel dignitate aliqua, sed solo vsu potestatis. ALTERVM, quod ex proximo sequitur, posse ministrum fieri laicum, vt ex laicis fiunt ministri. Porrò argumenta eius infrà ponentur, cùm soluenda erunt. Hæc igitur est Lutheri sententia.

Ioannes Caluinus in altero extremo versatur. Nam non solùm non concedit diabolum, aut fœminas, aut quoslibet Christianos posse concionari, & Sacramenta ministrare, sed ita seuerè defendit, solùm quosdam legitimè vocatos habere hanc potestatem, vt ne in necessita- C te quidem concedat laicis, ac præsertim fœminis, vt baptizent. Sic enim scribit in Antidoto ad can. 10. sess. 7. *Nemo sanus Christianos omnes in verbi, Sacramentorumque administratione pares facit: non solùm quia decenter, et ordine geri omnia in Ecclesia decet; sed etiam quod singulari Christi mandato ad eam rem ordinantur ministri.* Et infrà: *Porrò munus baptizandi, vbi mulierculis iniunctum reperient, quemadmodum illis permittunt?* Idẽ fusè docet in Instit. lib. 4. cap. 3. §. 10. & cap. 15. in fine. Itaque cum Caluino nulla nobis hoc loco controuersia est. Nam quod negat laicos, & fœminas non posse in necessitatis articulo baptizare, in disputatione de Baptismo refutandum erit.

Martinus Kemnitius more suo rem totam in- D uoluens, non satis aperit quid sentiat. Nam discutiens 10. canonem, sess. 7. Concilij Tridentini, qui sic habet: *Si quis dixerit, Christianos omnes, in verbo, & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.* Tria dicit. Quæritur PRIMVM, canonem esse positum ad damnãdam Lutheri sententiam, sed mutilatam, & deprauatam: *Non enim Lutherus vnquam sensit*, inquit Kemnitius pag. 138. *quemuis Christianum promiscuè sine legitima vocatione, vel posse vel debere sibi arrogare, vel vsurpare ministerium verbi, & administrationem Sacramentorum in Ecclesia.*

AT debuisset distinguere Kemnitius potestatem ab executione. Nam si loquitur de sola executione, verum est, Lutherum non sensisse, posse vel debere quemuis sibi arrogare hoc mini-

sterium sine legitima vocatione. Sed neq; Concilium id in Luthero damnauit; id enim omnes fatentur esse verum. Si verò loquitur de potestate, falsum est Lutherum non ita sensisse: vt loca à nobis prolata demonstrant. Atque id est, quod damnauit Concilium. Neque potest dici Lutheri sententia à Concilio mutilata, vel deprauata. Non enim Concilium debuit totum librum Lutheri describere, aut referre ea, quæ ab illo bene scripta sunt: sed satis fuit ea referre, quę damnanda erant.

Deinde addit Kemnitius, Concilium fraudulenter loqui: *Obliquè*, inquit pag.140. *& quasi aliud agentes hoc axioma petunt; Neminem, etiam si legitimè iuxta præscriptum verbi Dei ab Ecclesia electus, & vocatus sit, nisi ab Episcopo aliquo vnctus, & rasus sit, habere vllam potestatem in verbi, & Sacramentorum administratione: & Sacramenta ab illis administrata non esse vera, & efficacia. Has insidias Lector intelligat occultatas in hoc canone.*]

Sed canon apertissimus est, & Kemnitius potiùs simplici eius intelligentiæ insidias tendit. Nam Concilium non dicit, non habere vllam potestatem in Sacramentis ministrandis eos, qui non sunt ab Episcopo vncti & rasi. Nam Cōcilium non ignorabat ad Sacramenta Baptismi, & Matrimonij non requiri necessariò ordinationem, sed dicit non habere potestatem in omnibus Sacramentis; vt reprobet Lutheri sententiam, quæ in omnibus Sacramentis, etiam Eucharistiæ, & Pœnitentiæ tribuit laicis potestatem. Deinde Concilium non nominat vnctos, & rasos; vnctio enim, & rasura cæremoniæ sunt accidentales, sine quibus essentia Ordinationis consistere potest. Itaque Kemnitius insidias in suis verbis occultat.

Tertio, dicit sententiam canonis, vt verba sonant, esse verā, sed tamen eam non rectè exponit: *Quod verò*, inquit, *ad ipsam sententiam decimi huius canonis, sicut verba posita sunt, attinet, planè & clarè respondeo. Si qui existimant, cuiuis Christiano promiscuè sine peculiari, & legitima vocatione permissam esse potestatem vsurpandi, & exercendi ministerium verbi, & Sacramentorum in Ecclesia, eos iure, & meritò damnari.*

At non rectè exponit Concilium Kemnitius. Non enim Concilium damnat eos, qui dicunt, licere vnicuiq; sine vocatione vsurpare ministerium; id enim nemo dicit, proinde non fuisset opus canone: sed damnat eos, qui dicunt, omnes Christianos habere potestatem, verbum, & Sacramenta omnia ministrandi, quod Lutherus dixit, & Kemnitius sentire videtur, licet apertè confiteri non audeat. Proponenda est igitur, & probanda Ecclesiæ doctrina, quæ duabus propositionibus comprehendi potest.

Prima propositio: *Minister Sacramentorum homo esse debet, non autem Angelus, siue bonus, siue malus.* Hæc est aduersus Lutherum, & communis apud Theologos.

Est tamen Observandum, quod si fortè Angelus bonus Sacramentū aliquod ministraret, illud habendum esset ratum, quia certum esset id factum esse diuina dispensatione extraordinaria. Quocirca refert Nicephorus lib.11. cap.20. sanctum Amphilochium ab Angelis ordinatum Episcopum; idque ratum habitum ab Episcopis eius prouinciæ. At si Diabolus idem faceret, iterandum esset Sacramētum; quia Diabolus nec habet ex se potestatem, nec peculiari Dei dispensatione acciperet, sed sibi vsurparet, vt falleret.

Probatur hæc propositio. Primo; Ad essentiam Sacramentorum, vt requiritur verum, & naturale elementum, ita verum, & naturale verbum. Sed solus homo verè, & naturaliter loquitur: loqui enim est actio corporis viuentis per instrumentum linguæ, & palati; non igitur Angelus bonus, vel malus Sacramenta conficere potest. Nam vt rectè docet sanctus Thomas 1. part. quæst.51. artic.3. ad quartum, Angeli etiam per corpus assumptum, non possunt propriè loqui.

Secvndo; Etiamsi vera elementa, veraque verba Angeli adhibere possent, tamen non propterea illa verum Sacramētum efficerent. Nam Sacramentum est signum, & caussa infallibilis gratiæ: non autem id habent elementa, & verba naturaliter, sed solùm vt à Deo assumuntur vt instrumenta iustificationis. Ergo non sunt vera Sacramenta cùm à quocunque adhibentur, sed cùm adhibentur ab eo, cui Deus id committit: quomodo etiam verba, quibus miracula faciebant Christus, & Apostoli, non à quocunque prolata fuissent, eandem vim habuissent. Si enim quis dicat claudo: *Surge, & ambula*, nihil efficiet, nisi à Deo assumatur vt instrumentum ad miraculum faciendum: non igitur vera Sacramenta conficere potest, nisi qui à Deo habet auctoritatem. Sed Deus hanc auctoritatem solis hominibus dedit, non Angelis bonis, vel malis. Nam Matth. 28. hominibus dixit: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, &c.* Item Luc.22. solis hominibus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.* Ioan.20. solis hominibus dixit: *Quorum remiseritis peccata, &c.* Ad hæc Ephes. 4. *Christus ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus*; vbi per dona intelligit varia ministeria, quæ sunt in Ecclesia; nam antea dixerat: *Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi, sicut scriptum est; Ascendens in altum, &c.* Et infrà: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios Pastores, & Doctores, &c.* Denique Hebr. 5. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur, &c.* Quare Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio, apertè testatur, Angelis non esse concessum, quod est concessum hominibus, vt Sacramenta ministrēt: & idem habet homil. 85. in Ioannem, prope finem.

Tertio, confirmatur ex doctrina Lutheri.

Nam ipse vult fundamentum potestatis in verbum, & Sacramenta, esse Baptismum, vt patet ex locis citatis: at hoc fundamentum carent Angeli tum boni, tum mali. Item in homil. de Baptismo, & alibi docet, non sufficere verba, & elementa, sed requiri Dei mãdatum; at Deus nusquam mandauit Angelis, vt Sacramenta conficerent; igitur, &c.

Neque argumenta Lutheri pro Diabolo facta concludunt. Ad PRIMVM concedimus, Sacramentorum efficaciam non pendere à qualitate ministri quacunque. Non enim pendet à qualitate accidentali, vt est bonitas: tamen pendet à qualitate essentiali, sine qua non esset verus minister; talis autem inprimis est, vt sit homo.

Ad SECVNDVM, fatemur Iudam, & membrum Diaboli fuisse, & vera Sacramenta ministrasse: negamus autem idem conuenire Diabolo. Nam Iudas non vt membrum Diaboli, sed vt minister Christi Sacramentum administrauit: fuit autem Iudas Christi minister, quia verus homo erat, & à Christo acceperat potestatem baptizandi, quorum neutrum Diabolo conuenit.

SECVNDA propositio: *Verus minister Sacramentorum (Baptismo & Matrimonio exceptis) non est quilibet homo etiam baptizatus, sed is solum, qui ritè in Ecclesia ordinatus est.*

NOTA, excipi Baptismum, quia propter summam eius Sacranienti necessitatem, semper Ecclesia intellexit, posse à quolibet homine conferri; de qua re dicemus in materia de Baptismo. Item excipi Matrimonium, quoniam cùm Matrimonium consistat in contractu mutuo duorum, non poterat aliter fieri, quàm vt ipsi contrahentes essent ministri.

Probatur hæc propositio aduersus Lutheranos. PRIMO, ex Scripturis, quæ docent, in Ecclesia esse diuersa officia, nec omnia omnibus conuenire; vt Rom. 12. 1. Corinth. 12. & Ephes. 4. *Alios posuit Apostolos, alios Prophetas, &c. Et nunquid omnes Apostoli, nunquid omnes Prophetæ? &c.* Idem ergo dici potest de pastoribus, & doctoribus, qui ibidem nominantur. Nec responderi potest hîc agi de vsu, vt Lutherani dicunt, non de potestate. Nam certè Apostoli non habebant potestatem Apostolicam, antequam illam à Christo acciperent: non igitur acceperunt vsum tantùm, sed ipsam potestatem.

SECVNDO ex illo Hebr. 5. *Nemo assumit sibi honorem, nisi qui vocatur à Deo tanquam Aaron.* Non igitur omnes, qui sunt de populo Dei, sunt hoc ipso sacerdotes. Neque potest hic locus intelligi de exercitio tantùm: nam Aaron antequã vocaretur à Deo ad sacerdotium, non habebat, neque vsum, neq; potestatem. Præterea assumere honorem, non est exequi potestatem, sed accipere eam; quod etiam confirmatur ex sequentibus: *Sic & Christus non semetipsum clarificauit, vt Pontifex*

A *fieret.* Igitur assumere honorem est fieri Pontificem, non autem exercere Pontificatum.

TERTIO; Apostoli baptizati sunt & baptizabant ante Christi passionem. Nam quòd baptizatent, habetur Ioan. 4. quod baptizati fuerint, docet Augustinus in epist. 108. ad Seleucianum: nec est credibile eos à Christo iussos baptizare, antequam ipsi baptizarentur. At potestatẽ consecrandi Eucharistiã acceperunt postea Luc. 22. cùm audierunt: *Hoc facite in meam commemorationem.* Similiter & absoluendi potestatem acceperunt postea Ioan. 20. *Quorum remiseritis.* Non igitur acceperant in Baptismo.

QVARTO; Si omnes Christiani acciperent in
B Baptismo hanc potestatem, ideò acciperẽt, quia tunc, vt ait Lutherus, vnguntur gratia Spiritus sancti, & proinde fiunt spirituales sacerdotes. At id falsum est: nam sequeretur eos, qui dum baptizantur, nõ recipiunt gratiam, & eos, qui postea eam perdunt, non verè conferre Sacramenta, quod tamen Lutherus rectè negat contra Anabaptistas. Nec potest responderi, sufficere characterem, nam Lutherani non agnoscunt vllum characterem.

QVINTO; Si omnes Christiani haberent hãc potestatem, nemo posset priuari vsu eius, nisi in pœnam magni criminis: atqui apud Lutheranos multi priuantur vsu huius potestatis sine vlla sua culpa. Neque obstat quod illi obiiciunt de
C confusione, quæ nasceretur in Ecclesia, si omnes vterentur hac potestate. Nam possent per vices fungi hoc ministerio: aut certè nõ deberet posse repelli, qui vellet ministrare, quando pauci sunt ministri, etiamsi non esset vocatus à Magistratu. At ipsi repellunt non vocatos; ergo vel iniuriam eis faciunt, vel fateri debent, eos non habere potestatem.

SEXTO; In lege veteri, vbi erant Sacramenta imperfectiora, non tamen omnes poterant ea ministrare, sed soli sacerdotes. Nec valet solutio, si dicas, Christianos esse factos in Baptismo spirituales sacerdotes: nam etiam illi fiebant in Circumcisione spirituales sacerdotes, & poterant omnes offerre spirituales hostias. Immò
D quod dixit beatus Petrus de omnibus Christianis: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium.* 1. Petri 2. idem antea dixerat Moses de omnibus Israëlitis Exod. 19. & tamen Ozias Rex, lepra punitus fuit, quia fungi voluit munere sacerdotali. 2. Paralip. 26.

CAPVT XXV.

Soluuntur argumenta Lutheri.

X his ad argumenta Lutheri facile erit respondere. Ac PRIMVM in libro de abroganda Missa proponit sex Scripturas, quibus probet omnes Christianos æquè esse sacerdotes. PRIMA est 1. Petr. 2. *Tanquam viui lapides super ædificamini in*

sacerdotium sanctum. SECVNDA ibidem: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium.* TERTIA ibidem: *Vt virtutes annuncietis eius qui vos vocauit de tenebris in admirabile lumen suum.* Vbi Christiani dicuntur ad hoc vocati, vt annuntient, id est, prædicent virtutem Christi: igitur omnes Christiani possunt ac debent prædicare, quod est præcipuum munus sacerdotis. QVARTA Apocal. 5. *Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotium.* QVINTA Apoc. 20. *Erunt sacerdotes Dei, & Christi eius.* SEXTA 2. Corint. 3. *Qui idoneos nos fecit ministros noui testamenti.*

Addit PRÆTEREA quædam loca, vt probet mulieres posse concionari. Ioëlis 2. *Prophetabunt filij vestri & filiæ.* Actor. 21. *Erant Philippo quatuor filiæ virgines prophetantes.* Exod. 15. Maria prophetauit. Iudicum 4. Debora docuit Barach. 4. Reg. 22. Olda consilium dedit Regi Iosiæ. Luc. 1. Virgo Maria prophetauit. 1. Corinth. 11. *Mulier velato capite oret, & prophetet.* Ex quo loco explicari putat alium eiusdem Apostoli 1. Corinth. 14. *Mulieres in Ecclesia taceant.* Nam in priori loco loquitur absolutè, in posteriori prohibet, ne loquantur mulieres viris præsentibus, & loqui volentibus, & valentibus.

Rursus in libro de instituendis ministris ad Pragenses, probat hoc ipsum dupliciter. PRIMO, hac ratione; Christus est Sacerdos. Psalm. 109. *Tu es Sacerdos in æternum.* Omnes Christiani sunt fratres Christi, Psalm. 21. Narrabo nomen tuum fratribus meis. & Psalm. 44. Vnxit te Deus oleo lætitiæ præ cõsortibus tuis. Igitur omnes Christiani sunt Sacerdotes.

SECVNDO probat ex officiis Sacerdotum, quæ sunt concionari, baptizare, consecrare, absoluere, sacrificare, orare pro aliis, & iudicare de doctrinis. Quòd enim omnes possint concionari, probat tribus Scripturis. PRIMO ex illo 1. Pet. 2. *Vt virtutes annuncietis.* SECVNDO ex illo 1. Corinth. 11. *Quotiescunque manducabitis panem hunc, mortem Domini annunciabitis.* Annũciare enim mortem Domini, prædicare est. TERTIO ex illo 1. Corinth. 14. *Vnusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, Apocalypsim habet, potestis omnes per singulos prophetare.* Propter quæ loca ita Lutherus triumphat: *Quare satis his locis robustissimè, & clarissimè firmatum sit, ministerium verbi potissimùm in Ecclesia esse prorsus vnicum, & commune omnibus Christianis, non modò iure, sed etiam præcepto. Quare & sacerdotium non nisi vnicum, & commune erit: vt nihil valeant aduersus hæc diuina fulmina, infiniti Patres, innumera Concilia, æterna consuetudo, & vniuersa mundi multitudo, quibus stipulis rasa larua nituntur sacerdotium suum stabilire.* Hæc ille.

Quòd omnes possint baptizare, probat ex vsu nostræ Ecclesiæ, quæ concedit etiam mulierculis vt baptizent: & proinde vt ministrent verbum: nec enim Baptismus sine verbo constat.

Quòd omnes possint consecrare Eucharistiam, probat PRIMO, quia Luc. 22. Christus in cœna omnibus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.* Item SECVNDO, quia Paulus 1. Cor. 11. totam Ecclesiam alloquitur, cùm ait: *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.* Deniq; TERTIO probat, quia maius est baptizare, & concionari, quàm consecrare. Nam ex concione, & Baptismo datur remissio peccatorum; ex consecratione nihil sequitur, nisi stupor sacerdotis super sua potestate, & dignitate.

Quòd omnes possint absoluere, probat ex illo Matth. 18. *Quæcunq; alligaueritis super terram, &c.*

Quòd omnes possint sacrificare, probat, quia nullum est sacrificium in Ecclesia, nisi illud, quo iuxta Paulum Roman. 12. *Sacrificamus corpora nostra per mortificationem vitiorum.* Id autem commune est omnibus.

Quòd omnes possint orare pro aliis, probat, quia oratio Dominica est communis; & in ea pro aliis etiam oratur.

Quòd omnes possint iudicare, & discernere dogmata, probat dupliciter. PRIMO ex illis Scripturis, quæ iubent, vt fugiamus falsos Prophetas. Ioann. 10. *Oues meæ vocem meam audiunt, vocem alienorum non audiunt.* Matthæi 7. *Attendite à falsis Prophetis.* SECVNDO ex illis verbis Pauli 1. Cor. 14. *Si sedenti reuelatum fuerit, prior taceat.* Hîc verò triumphat Lutherus, ac vult licere vnicuiq; iudicare Ecclesiam Romanam, licet ipsa sedeat, vt mater, & magistra Ecclesiarum. Hæc sunt argumenta ex lib. de instituendis ministris. Accedat VLTIMO argumentum, quod facit in assertione 13. art. *Qui,* inquit, *baptizatus est, spiritum Christi habet, vbi autem spiritus Christi est, ibi omnium potestas & libertas.*

RESPONSIO. Ad PRIMVM, SECVNDVM, QVARTVM, & QVINTVM locum respondeo, loca illa intelligi de sacerdotio spirituali, quo offerimus hostias spirituales, id est, opera bona, ac præcipuè laudes, & preces: quod quidem sacerdotium commune est omnibus piis hominibus. Sed præter hoc Sacerdotium est aliud propriè dictum, quo offertur sacrificium propriè dictum, & ad cuius officium pertinet ministrare verbum, & Sacramenta populis.

Id ita esse patet, PRIMO ex ipsis locis. Nam 1. Petr. 2. habetur: *Offerentes spiritales hostias.* Addidit enim spiritales ad distinctionem hostiarum, quæ non spiritaliter, & mysticè, sed propriè sacrificantur. Sic etiam in cap. 5. & 20. Apocalypsis agitur de sacerdotio beatorum in cœlo, quod certum est non esse nisi ad offerendas laudes.

SECVNDO idem probatur: quia verba B. Petri sumpta sunt ex cap. 19. Exodi, vbi illud idem dicitur de Hebræis, quod B. Petrus tribuit Christianis. At in Testamento veteri non erant omnes propriè dicti sacerdotes, sed solùm filij, & posteri Aaron, & tamen erant omnes sacerdotes spiritales.

TERTIO: quia tam Petrus in epistola, quàm Ioannes in Apocalypsi coniũgunt regnum cum

sacerdotio. Sic igitur sunt omnes Christiani sacerdotes, quomodo sunt omnes Reges.

QVARTO: hæc loca solùm intelliguntur de sanctis & piis Christianis, non de peccatoribus, qui non sunt gens sancta, vt eos Petrus vocat: at sacerdotium, seu ministerium externum conuenit etiam peccatoribus, ex sententia tum Catholicorum, tum Lutheranorum.

Ad TERTIVM locum: *Vt virtutes annuncietis, &c.* Responsio. Non imperat S. Petrus, vt omnes Christiani publicè prędicent verbum Dei, sed vt gratias agant Deo, eumq; laudent ob eius beneficia. Nam vt rectè exponit Beda, alludit Petrus ad Canticum Hebræorum (*Cantemus Domino gloriosè, &c.* Exod. 15.) quod cantauerunt liberati ex Aegypto post transitum maris rubri. Vult enim eodem modo Christianus liberatos de diabolica seruitute per aquas Baptismi cantare canticum actionis gratiarum, & assiduè laudare potentiam Redempturis. Nec malè addit Oecumenius, velle etiam beatum Petrum, vt omnes Christiani non tam verbis, quàm bonis operibus annuncient Dei virtutem, ita vt eorum vita sit quasi quædam concio gentilibus, iuxta illud Matth. 5. *Vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem, &c.* Quomodo etiam intelliguntur multa alia loca, vt Psalm. 18. *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.* 1. Timot. 2. *Sicut decet mulieres promittentes.* Græcè ἐπαγγελλομέναις, annunciantes, *pietatem per opera bona.* Et infrà: *Mulieri docere non permitto.* Vbi vides mulieribus imperari, vt annuncient pietatem: ac ne fortè Lutherana interpretatione deceptæ putarent sibi licere etiam concionari, addit: *Per opera bona,* &; *Mulieri docere non permitto.*

Ad SEXTVM: *Idoneos nos fecit ministros, &c.* Responsio. Non loquitur de omnibus Christianis, sed de se tantùm, & ceteris collegis suis Apostolis. Nam confert se cum Mose, qui minister fuit Testamenti veteris, ac dicit, illum ministrasse literas in lapidibus insculptas, se autem, & collegas suos ministrare spiritum, &c. At constat in Testamento veteri non fuisse omnes ministros, & promulgatores legis, sed solum Mosem. Præterea toto capite pręcedenti loquitur de se ipso, & similiter initio capitis 3. cùm ait: *Incipimus iterum nosmetipsos commendare? aut egemus, sicut quidam, commendatitiis literis ad vos, aut ex vobis?*

Ad loca illa pro fœminis, RESPONDEO. Aliud est prophetare, id est, futura prædicere, aliud prophetare, id est, concionari, siue Scripturas interpretari. Primum non est propriè munus sacerdotis, seu præsulis Ecclesiastici, sed est gratia gratis data, quæ etiā laicis viris, & fœminis conuenire potest. Certè Dauid, Helias, Helisæus, Isaias, & alij permulti, sacerdotes non erant, & tamen prophetabant, & de hoc genere prophetandi intelliguntur ferè omnia loca allegata. Alterum genus est proprium sacerdotis, neque conuenit fœminis, quia fœminarum est subesse, non præesse. Et hanc rationem adfert B. Paulus 1. Corinth. 14. *Mulieres taceant in Ecclesia, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse.* Nec tamen propterea prohibetur Deus, quin possit extraordinariè fœminis concedere, vt doceant viros, vt quondam contigit Deboræ, & ante annos ducētos sanctæ Catharinæ Senensi. Sed hæc priuilegia non faciunt legem.

AD argumentum, ex eo quòd Christus est sacerdos, & omnes Christiani sunt fratres eius, RESPONDEO. Nihil concludit hoc argumentum. PRIMO, quia Christus nō est sacerdos Aaronicus, sed secundum ordinem Melchisedech. In sacerdotio Aaronico id habebat locum, vt omnes fratres essent sacerdotes: at in sacerdotio secundum ordinem Melchisedech solus primogenitus erat sacerdos.

PRÆTEREA etiam in sacerdotio Aaronico soli fratres naturales erant sacerdotes, non autē adoptiui: porrò Christiani sunt fratres Christi adoptiui non naturales.

DENIQVE, si omnia, quæ Christo conueniunt nobis etiam omnibus conuenirent, cur nōn omnes faceremus miracula, prædiceremus futura? &c.

AD argumentum ex PRIMO officio sacerdotis, RESPONDEO. Tria illa loca nihil probant. Nam illud 1. Petr. 2. *Vt virtutes annuncietis,* intelligitur de laude priuata, non de concione, vt diximus. Illud 1. Corinth. 11. *Mortem Domini annunciabitis*, intelligitur de commemoratione passionis Dominicæ, quam facimus non concionando, sed sumendo Eucharistiam; alioqui deberent omnes, qui sumunt Eucharistiam, cōcionari, quod est impossibile. Illud 1. Corinth. 14. *Potestis omnes prophetare, vt omnes discant & omnes exhortentur*; non intelligitur de omnibus Christianis, sed de omnibus, qui habebant ea dona; ait enim: *Vnusquisque vestrum psalmum habet, linguam habet, &c.* At certè non habebant omnes donum linguarum, cùm idem Paulus dicat, 1. Corinth. 12. *Diuisiones gratiarum sunt, &c.* &; *Nunquid omnes linguis loquuntur?* & hoc tempore nulli sunt, qui habeant eiusmodi donum. Vult ergo Paulus dicere; Vnusquisque vestrum, qui gloriamini ob eiusmodi dona, vtimini illis ordinatè, & ad ædificationem. Adde SECVNDO, quod non loquitur de concione publica, quæ est propria sacerdotū, sed de piis collationibus, & exhortationibus quibus vtebantur, cùm simul conueniebant, vt paulò pòst dicam. Itaque immeritò Lutherus ob hæc tria loca malè intellecta, contemnit infinitos Patres, innumera Concilia, æternam consuetudinem, & vniuersam mundi multitudinem.

Ad alterum ex SECVNDO officio, RESPONDEO. Mulieres apud nos baptizare in casu necessitatis, & ex permissione, nō ex officio: quomodo etiam permittitur Iudæis, & Turcis ob summam eius Sacramenti necessitatem. Sicut

ergo non sequitur, Turca potest baptizare, ergo potest omnia Sacramenta ministrare, vel, ergo est verus sacerdos; ita non sequitur, Fœmina potest baptizare, ergo potest omnia Sacramenta ministrare, vel, ergo est sacerdos. Neque est verum neminem baptizare, quin concionetur. Verbum enim quod in Baptismo profertur, nó est concionale, vt suprà demonstrauimus, sed consecratiuum.

Ad argumentum ex TERTIO officio, RESPONDEO. Illud, *Hoc facite*, non est dictum omnibus; alioqui tenerētur fœminæ, & pueri consecrare Eucharistiam. Pari ratione illud; *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis*: non significat omnibus traditam potestatem consecrandi, B sed omnibus traditum, id est, dictum, explicatum, & declaratum, quod Dominus instituerat. Denique potentia consecrandi maior est, quàm baptizandi, sicut per Baptismum datur remissio peccatorum, ita & per Eucharistiam; Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*. Et præterea per consecrationem fit conuersio panis, etiamsi Lutherus nolit, quæ non fit per Baptismum.

Ad argumentum ex QVARTO officio. Illa verba: *Quæcunque alligaueritis super terram, &c.* intelliguntur dicta Ecclesiæ, de qua ibidem: *Dic Ecclesiæ*, &; *Si Ecclesiam non audierit, &c.* Vt enim ostenderet Dominus non esse contemnendum Ecclesiæ iudicium, addidit illam promissionem: C *Quæcunque alligaueritis*. Porrò Ecclesia ligat, & soluit, sed per suos præsules, non per quoscunq; sicut corpus loquitur, sed per linguam, non per manum; & vniuersitas determinat propositiones, sed per Doctores, non per Scholasticos. Id aũt ostendit apertissimè praxis Ecclesiæ omnium ætatum.

Ad argumentum ex QVINTO officio. Negamus non esse in Ecclesia aliud sacrificium, quàm mortificationis vitiorũ. Nam ad hoc sacrificium non requiritur altare: est autem in Ecclesia altare, vt patet ad Hebr. 13. *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt.* Sed de hoc alibi.

Ad argumentum ex SEXTO officio, RESPONDEO; Non est Sacerdotis orare quomodocunq; sed orare publicè, & tanquam publicam personam intercedere pro vniuerso populo, vt Chry- D sostomus docet lib. 6. de sacerdotio.

Ad argumentum ex SEPTIMO, officio, RESPONDEO: Illa loca: *Oues meæ vocem meam audiunt; non audiunt vocem alienorum*, &: *Attendite à falsis Prophetis*; docent, debere omnes homines iudicare de dogmatibus, non quidem examinando illa ad regulam Scripturæ, vt hæretici; si enim id omnes facere possent, non esset opus pastoribus, & doctoribus in Ecclesia; sed examinando illa ad doctrinam antea traditam, & ad doctrinam aliorum pastorum. Facilè enim possunt omnes iudicare, an doctrina sit noua, & tunc eam suspectam habere debent. Præterea Dominus alie- A nos, & falsos Prophetas non vocat ordinarios pastores, sed extraordinarios, qui per se veniũt, vt venerunt omnes hæretici.

Illud autem: *Si sedenti reuelatum fuerit, prior taceat*, in quo Lutherus triumphat, non intelligitur nisi in collationibus quibusdam, de quibus eo loco Paulus agit, non de publica concione Pastoris, & multò minus de publico iudicio Concilij, aut summi Pontificis. Id quod patet PRIMO, vsu Ecclesię. Nunquam enim est auditum, vt dum sit publica concio, permissum sit alicui alteri loqui, & multò minus permissum est vnquam priuatis hominibus reluctari iudicio totius Ecclesiæ.

SECVNDO, quia non tenemur credere vni- B cuiq; dicenti sibi esse reuelatum aliquid, præsertim in re graui, & maximè si illa reuelatio sit cótraria doctrinæ ordinariorum Pastorum: alioqui pateret aditus omnibus hæresibus. Nullus est enim hęresiarcha, qui non iactet sua dogmata, vt verissimam Dei reuelationem.

TERTIO patet ex illis verbis Prophetæ: *Duo aut tres dicant, & ceteri diiudicent*. Non enim conueniret vt duos aut tres concionarentur, sed bene conueniebat, vt in collatione spirituali duo aut tres dicerent. Adde quòd Iustinus in 2. Apologia propè extrema, explicans morem primæ Ecclesiæ, distinguit concionem, quá soli Præposito tribuit, à collatione spirituali, quam ibidem post concionem, & Sacramenta inter se habere soliti C erant.

Ad illud argumentum postremum; Qui baptizatus est, habet spiritum Christi: vbi autem Spiritus Christi est, ibi omniũ potestas, & libertas. RESPONDEO PRIMO; Maior propositio non est vera vniuersaliter. Multi enim baptizantur, qui non recipiunt spiritum Christi, quia sine fide aut pœnitentia baptizantur: multi recipiunt, qui postea amittunt, & tamen non amittunt Baptismum. SECVNDO; Minor etiam propositio falsa est. Nam plurimi habent spiritum Christi, qui tamen non habent omnium rerum potestaté, cùm nec possint loqui varijs linguis, neq; futura prædicere, neque curare morbos, neque excitare mortuos.

CAPVT XXVI.

D *Non requiri fidem, aut probitaté ministri, vt Sacramenta efficacia esse possint.*

SEQVITVR TERTIA quæstio de qualitatibus ministri Sacramétorum, vtrum requiratur necessariò fides, aut caritas, ita vt heretici, infideles, schismatici, improbi Catholici non possint Sacramenta conferre. Non quærimus autem, an peccent Sacramenta conferendo: ista enim est quæstio propriè Scholastica; sed tantùm an sit irritum, quidquid faciũt infideles, aut im-

probi homines, etiamsi alioqui legitimè ordinati sint Presbyteri, aut Episcopi, & nihil omittant eorum, quæ ad substantiam Sacramentorum pertinent.

Porrò, controuersia de hac re nulla, aut penè nulla hoc tempore esse videtur. Nam etsi Lutherus aliquoties dicat, spiritum Christi, qui recipitur in Baptismo esse fundamẽtum potestatis conferendorum Sacramentorum, ex quo sequitur, solos bonos, qui spiritũ Christi habent, efficacitet Sacramenta conferre: tamen ipse idem postea docuit, adeò non requiri fidem, aut probitatem ministri, vt etiam Diabolus efficaciter Sacramenta ministrare posit, vt suprà diximus. Confessio quoque Augustana, art. 8. fatetur Sacramẽta esse efficacia, licet ab hypocritis, & malis hominibus ministrentur. Quod idem habet Caluinus lib. 4. Instit. cap. 15. §. 16. Vnde in Antidoto Concilij Tridentini ad can. 12. sess. 7. vbi dicitur anathema iis, qui negant Sacramenta esse efficacia, si à malis ministrentur, nihil aliud scribit, nisi hanc vocem, *Amen*. Denique Kemnitius in 2. part. Examinis pag. 155. affirmat canonem Concilij 12. sibi non displicere.

Tribui solet & Anabaptistis ea sentẽtia, quòd Sacramenta non sint efficacia, nisi à probis, & fidelibus ministrentur. Sed mirum est si Hussitæ ita sentiant, cùm ordinationes sacerdotum suorum ab Romano Pontifice petere consueuerint, cùm tamen Romanum Pontificem, & omnes Episcopos Catholicos pro hæreticis habeant, & habeant. Et certè si Hussitæ ratas habent ordinationes eorum, quos hæreticos putant, multò facilius ratum haberent Baptismum ab eis collatum: Id patet ex libro Lutheri ad senatum Pragensem, vbi dehortatur Bohemos Hussitas, ne petant ordinationes à Romanis, cùm & ipsi Romanis, & Romani ipsis sint hæretici. Quod ergo Ioannes Huss in articulis, qui damnantur in Concilio Constantiensi, sess. 14. dicit, Prælatum malum, aut præscitum esse æquiuocè pastorem; & nullum esse Episcopum, dum est in peccato mortali; aut intelligitur solùm, quoad iurisdictionem; aut certè non sequuntur in hac parte Hussitæ Magistrum suum.

Anabaptistis tribuit hũc errorem Kemnitius loco citato, sed quia doctrina eorum est in multis occulta, & non publicè euulgata, non scimus quibus fundamentis nitantur. Quare satis erit hoc loco PRIMVM indicare qui fuerint olim errores de hac re. DEINDE à quibus Patribus, & quibus rationibus confutati. POSTREMO quomodo eorum obiectiones dissoluantur.

Quoad PRIMVM; Ante annos M. CCC. in Asia, & Africa cœpit error exoriri, non esse rata Sacramenta, quæ ab hæreticis, & schismaticis dabantur post separationem eorum ab vnitate Catholica. De Asiaticis id refert Eusebius lib. 7. hist. cap. 6. ex epistola Dionysij Alexandrini. De Africanis constat tum ex eodem Eusebio lib. 7. cap. 2. tum ex Augustino lib. 2. de Baptismo, cap. 7. vbi etiam indicat primum anctorem huius erroris fuisse Agrippinum Episcopum Carthaginensem S. Cypriani prædecessorem: Quod clarius testatur Vincentius Lirinensis in commonitorio, vbi dicit Agrippinum primum omnium mortalium rebaptizandum censuisse.

Sequutus est prædecessorem suum S. Cyprianus cum multis Africæ Episcopis, sic tamen, vt non propterea se ab Ecclesiæ vnitate separaret, vt patet ex epistolis ad Quintum, ad Pompeium, & ad Iubaianum: quocirca nunquam hæreticus habitus est. Nec desunt, qui asserunt, eum postea reuocasse sententiam, vt S. Augustinus testatur in epist. 48. ad Vincentium: quemadmodum etiam Episcopos ceteros, qui cum Cypriano eum errorem definierant, reuocasse sententiam suam, permotos anctoritate Stephani Romani Pontificis scribit S. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos.

Sequuti sunt paulò pòst hæretici Donatistæ, qui pertinaciter eundem errorem tenuerunt, & auxerunt. Nam INPRIMIS, Agrippinus, & Cyprianus non habebant pro hæreticis, qui contrarium sentiebant: vnde nec rebaptizabant baptizatos à Catholicis etiam sibi in ea opinione contrariis. Donatistæ autem rebaptizabant etiam Catholicos, quos hæreticos putabant. Sic enim ait AVGVSTINVS in libro de vnico Baptismo, cap. 13. conferens Donatistas cum Agrippino, & Cypriano: ***Rebaptizare hæreticos, quod illi fecisse dicuntur, tunc fuit humani erroris; rebaptizare autem Catholicos, quod adhuc isti faciunt, semper est diabolicæ præsumptionis.***

SECVNDO, Donatistę errorem defendebant post Ecclesiæ definitionem in Concilio generali, quod est hæreticorum proprium. Agrippinus, & Cyprianus non viderunt vllam absolutam Ecclesiæ definitionem, vt Augustinus testatur lib. 2. de Baptismo, cap. 7. & 9.

TERTIO, Cyprianus tantùm improbabat Sacramenta tradita ab hæreticis, & schismaticis, id est, ab iis, qui essent extra Ecclesiam; at non improbabat Sacramenta tradita à malis ministris intra ipsam Ecclesiam: vt Augustinus demonstrat lib. 4. de Baptismo, cap. 2. & lib. 3. contra epistolam Parmeniani, cap. 2. At Donatistarum alij, omnes peccatores manifestos excludebant à Sacramentorum administratione, vt Augustinus testatur, lib. 2. cõtra epistolam Parmeniani, cap. 10. alij, omnes omninò homines malos, etiam occultos, vt idem Augustinus refert lib. 2. contra Cresconium, cap. 28.

Post Donatistas eundem errorem saltem ex parte docuerunt Luciferiani. Nam teste S. Hieronymo in Dialogo contra Luciferianos, admittebant illi Baptisma collatum ab hæreticis, sed non Ordinatioņẽ: quanquam Hilarius quidam Diaconus, vt ibidem ait Hieronymus, ne Baptisma quidem admitteret.

Fuerunt

Fuerunt deinde alij tempore S. Bernardi, qui dicebantur Apostolici, qui negabant homines malos posse efficaciter Sacramenta ministrare, vt ipse testatur serm. 66. in Cantica. Quod idem postea etiam docuerũt Albigenses, vt refert sanctus Antoninus in summa Theologica, part. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5.

Inter vtrosque autem exstiterunt VValdenses, qui bonis laicis concedebant ministeria Sacramentorum, atque illa eadem malis sacerdotibus detrahebant, teste S. Antonino, p. 4. tit. 11. cap. 7. §. 2. Atque huc respexit S. Thomas lib. 4. contra Gentes, cap. 77. cùm ait esse quẽdam errorem, quòd omnes boni, & nulli mali possint esse idonei Sacramẽtorum ministri: quod idem B omninò est cum eo, quod Lutherus initio dicebat, eos omnes, & solos esse sacerdotes, qui habent Spiritum Christi.

Deniq; post hos omnes exstitit Ioannes VVicleff, qui hanc hæresim non parùm locupletauit. Nam non solùm peccatores, siue occultos, siue manifestos, sed etiam bonos in pręsenti, sed malos aliquando futuros, id est, præscitos, negant Sacramenta posse conficere. Vide de hoc errore Concilium Constantiense sess. 8. & Thomam VValdensem tomo 2. cap. 14.

Quantum ad SECVNDVM; Refutârunt hanc hæresim multi sancti ac veteres summi Pontifices: Ac primùm in ipso eius exortu S. Stephanus Papa, & Martyr, vt refert Eusebius lib. 7. histor. C cap. 2. & sequentibus. Deinde Syricius in epist. 1. ad Himerium, Innocentius I. in epist. 22. ad Macedoniæ Episcopos, Leo epist. 77. ad Niceram, Anastasius II. in epistola ad Anastasium Imperatorem, & alij.

SECVNDO damnârũt eandem hæresim Concilia. PRIMO Concilium NICÆNVM generale. Id enim frequentissimè testatur S. Augustinus li. 2. de Baptismo, cap. 3. 4. 5. 7. 9. & alibi, sed quia nusquam Augustinus vocat illud Concilium Nicęnum, multi dubitant de quo Concilio loquatur. At nulla est caussa dubitandi; nam vocat Cõcilium plenarium orbis terræ. Nullum autem nouit Augustinus orbis terræ Concilium, nisi Nicænum. Nam quatuór tantùm facta sunt Au- D gustini tempore Concilia generalia, Nicænum, Sardicense, Constantinopolitanum I. & Ephesinum I. Sed ex his Ephesinum I. indictum fuit paulò antè mortem Augustini, & post mortem eius celebratum; ex epistola Africanorum ad Imperatorem Theodosium iuniorem. Concilium Constantinopolitanum de hac quæstione non tractauit.

Adde quod Augustinus lib. 2. de Baptismo, cap. 9. testatur Concilium plenariũ, in quo hæc veritas definita est, ante celebratũ fuisse, quàm ipse nasceretur. Constat autem solum Nicęnum celebratum esse ante Augustini natiuitatẽ. Nam Concilium Nicænum actum est anno CCC. XXVII. Augustinus natus est anno CCC. LVII.

A Concilium Constãtinopolitanum actum est anno CCC. LXXXIII. Vide Chronicum Eusebij cum additione Prosperi. Concilium Sardicense nec de ista quæstione tractauit, nec notum fuit Augustino vt ostendimus in disputatione de iure appellationis, & sexto Concilio Carthaginensi.

Præterea in Concilio Nicæno can. 19. iubentur Paulianistæ rebaptizari, ex quo apertè deducitur cęterorum hæreticorum Baptismã approbatum à Concilio fuisse.

Denique (quod vnum sufficere deberet) sanctus HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos extremo, sic ait: *Synodus quoq; Nicæna omnes hæreticos suscipit, exceptis Pauli Samosateni discipulis.* Hæc ille. Vbi apertissimè dicit, à Synodo Nicæna approbatum Baptisma hæreticorum omnium (de hac enim re loquebatur) exceptis quibusdam, qui nimirum non vtebantur forma legitima.

Non diu post damnauit eundem errorẽ Concilium Carthaginense I. can. 1. præsidente Grato Episcopo, temporibus Constantini Imperatoris, cuius Concilij meminit etiam S. Augustinus, lib. 2. cap. 2. de Baptismo contra Donatistas. Item Arelatense I. can. 8. eodem tempore: ac diu postea Concilium Constantiense sess. 8. & Tridentinum sess. 7. can. 12.

TERTIO, refutârunt Doctores permulti, ac præcipuè Augustinus in omnibus libris contra Donatistas. Optatus in libris contra Parmenianum, Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, Nazianzenus in oratione de Baptismo. Sanctus Thomas lib. 4. contra Gentes, cap. 77. & Thomas VValdensis tomo 2. ab initio permulta capita, vbi etiam multorum multa profert testimonia.

Porrò argumenta præcipua quibus vtuntur tria sunt. PRIMO adferunt traditionem, & consuetudinem antiquissimam ab Apostolorũ tempore. Hoc enim argumento præcipuè vsum sanctum Stephanum Papam testatur S. Cyprianus in epistola ad Pompeium. Eodẽ argumento vtitur passim. S. AVGVSTINVS lib. 2. de Baptismo, cap. 9. *Consuetudinis,* inquit, *robore tenebatur orbis terrarum, & hac sola opponebatur inducere volentibus nouitatem.* Vincentius autem Lirinensis in commonitorio, dicit tantùm valuisse apud Ecclesiã Catholicam hoc argumentum ductum à traditione, & consuetudine Ecclesię, vt hoc vno superata fuerit caussa S. Cypriani, qui summa eloquentia, & frequentissimo sanctorum Episcoporum Concilio, & multis diuinæ Scripturæ testimoniis contra veritatem pugnabat.

Ex quo intelligimus Lutherum cum suis, cõtrarium spiritum habere ei, quem habuit vetus, & vera Christi Ecclesia. Lutherus enim propter vnum Scripturæ testimonium perperam intellectum, contemnit æternam consuetudinem, vt ipsemet loquitur in libro de abroganda

Missa;

Missa; & in libro de instituendis ministris ad Pragenses. At vetus Ecclesia ex consuetudine ducentorum, vel trecentorum annorum explicabat omnia testimonia, quæ Cyprianus cum suis adferebant; & meritò: Nam cùm certum sit, consuetudinem vniuersæ Ecclesiæ perpetuam non posse cum verbo Dei pugnare, & clarior sit consuetudo, quàm ipsum verbum; rectè iudicabant illi, ex consuetudine verbum Dei esse interpretandum, non ob verbum Dei obscurum & ambiguum, consuetudinem abolendam, vt Lutherani hoc tempore faciendum esse contendunt.

SECVNDO adferebant rationem in verbo Dei fundatam, quæ potest hoc syllogismo concludi. Minister Sacramentorum operatur virtute, & auctoritate diuina, Deus autem non aufert à ministro datam ei potestatem ob eius peccatum, aut infidelitatem, ergo, &c.

PROBATVR Maior; nam Scripturæ passim hoc docent. Ioann. 1. *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto.* Præcipuus ergo auctor in Baptismo Christus est, non minister, vt fusè hinc deducit Augustinus, tractat. 5. in Ioannem, 1. Corinth. 3 *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* PRÆTEREA si ministri sua virtute baptizarent, essent diuersa Baptismata, alia aliis meliora pro diuersitate meritorum, & excellentiæ baptizantium. At vnum est Baptisma, ad Ephes. 4. ITEM Apostoli nunquam appellârunt Baptismum, suum, quem aliis conferebant, cùm tamen aliquando appellarent Euangelium suum, quod prædicabant, Roman. 16. & 2. Timoth. 2. *Iuxta Euangelium meum.* Ergo in Baptismo nihil suum agnoscebant, nisi nudum ministerium. DENIQVE æquum fuit, vt Sacramenta non penderent ab humana virtute, ne homines in hominibus confidere assuescerent, cùm scriptum sit: *Maledictus homo, qui confidit in homine.*

PROBATVR iam minor propositio. Nam auctoritas conferendi Sacramenta, non est gratia gratum faciens, sed gratis data: non ergo ita pugnat cum improbitate vitæ, vt simul cum ea esse non possit. Constat enim eiusmodi gratias in peccatoribus esse posse, vt patet de Caipha, qui prophetauit, cùm tamen esset pessimus. Ioan. 11. item de illis, qui Matth. 7. dicunt *Nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus? &c.*

SECVNDO; Auctoritas conferendi Sacramenta, non datur in vtilitatem habentis, sed aliorum: igitur non erat conueniens, vt auferretur propter peccatum habentis; sic enim vnus puniretur ob culpam alterius.

TERTIO; Deus non aufert ob peccata potestatem iurisdictionis, vt patet 1. Petri 2. vbi iubet Apostolus, vt Christiani obediant Dominis suis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam discolis: & ibidem iubet obediri Regibus, aliisque magistratibus gentilium, qui infideles erãt; igitur multò minus aufert potestatem ordinis. Nam si potestas auferretur ad puniendum eum, qui illam habet, magis deberet auferri potestas iurisdictionis, quàm ordinis; quia illa magis amatur, & proinde magis punitur, cui illa tollitur, & præterea magis dependet potestas iurisdictionis à probitate vitæ eius, in quo est, quàm potestas ordinis. Nam magis dominantur passiones in imperando, quàm in Sacramentis ministrandis, vt patet experientia.

QVARTO; Non aufert Deus hominibus ob peccata naturales potentias ad opera naturalia, vt notum est: igitur nec auferre debet supernaturalem potestatem ad opera supernaturalia, in quibus non consistit meritum operantis. Nam non minus Deus prouidit bono totius Ecclesię, quàm bono mundi huius.

QVINTO; Iudas peccator erat, & reprobus, & tamen baptizabat, vt colligit Augustinus tractat. 5. in Ioannem, ex illo Ioan. 4. *Ipse non baptizabat, sed discipuli eius.* Et quod efficaciter Iudas baptizauerit. docet idem Augustinus ex eo, quod non legimus rebaptizatos, quos ille baptizauerat.

TERTIVM Argumentum sumitur à similibus rebus. Nam INPRIMIS apud Iudæos circumcisi à Samaritanis, qui hæretici erant Hebræis, non circumcidebantur iterum, sed admittebantur, vt ritè circumcisi, vt Augustinus docet libr. 1. contra Cresconium, cap. 31. DEINDE, verbum Dei efficaciter prædicatur ab improbis, vt colligit Augustinus lib. 4. de Baptismo, cap. 11. ex Matth. 23. Quæ dicunt, facite, quæ faciunt, nolite facere. & Philip. 1. *Quidam ex contentione Christum annunciant non sincerè, existimantes pressuram se suscitare vinculis meis. Quid enim? dum omni modo, siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.* PRÆTEREA nihil refert ad efficaciam sementis, & plantationis, vt idem Augustinus ratiocinatur lib. 3. in Cresconium, cap. 8. an lotis manibus, an sordidis id fiat, modò bonum sit semen, & terra fertilis, nec desit calor solis, & pluuia de cœlo. Item vt Nazianzenus docet in oratione de Baptismo, non minus rectè imprimit imaginem Regis sigillum ferreum, quàm sigillum aureum. Item vt idem Augustinus docet libr. 3. de Baptismo, cap. 10. lumen solis, vel etiam lampadum non inquinatur, etiamsi per lutum transeat, & loca cænosa. DENIQVE, vt idem habet Augustinus tractat. 5. in Ioannem, parùm refert, vtrum aqua ad areolas irrigandas per canalem lapideum, an per argenteum transeat.

Quoad TERTIVM; Argumenta hæreticorum refelluntur ab Augustino diligentissimè in libris septem contra Donatistas. Præcipua erant hæc. PRIMVM: Nemo dat, quod non habet. Hæretici, & impij non habent remissionem peccatorum; igitur non dant: quare non efficaciter Sacramenta ministrant.

Respondeo ad Minorem, hereticos nō habere remissionem peccatorum formaliter, tamen habere ministerialiter, quomodo famulus, quisque non habet vnum obolum, tamen defert multos aureos à Domino suo ad alium aliquem. Et in rebus naturalibus, & artificialibus, effectus nō debet esse similis instrumento, sed caussæ principali. Non habet calor formam substantialem ignis, nec habet dolabra formam cathedræ: & tamen eas efficiunt instrumentaliter.

Adde Præterea distinguendum esse ipsum Sacramentum ab effectu ipsius; & inter effectus distinguendum esse characterem à gratia: hæc enim omnia separari possunt ab inuicem. Poterit igitur fieri, vt hæreticus baptizet, & characterem, ac gratiam cōferat, vt si baptizet infantem. Item vt gratiam non conferat, quia is qui baptizatur ponit obicem infidelitatis credens hæretico: sed nō ideò inanis est Baptismus; nam efficit characterem. Item vt nec characterem, nec gratiam cōferat, vt si det extremam vnctionem ægroto hæretico: tamen adhuc etiam tunc verum Sacramentum. & Sacramentum efficax ministrat, licet in suscipiente nihil operetur ob eius indispositionem. Vbi Notandum cum Augustino lib. 6. de Baptismo, cap. 1. hanc fuisse præcipuam caussam erroris Cypriani, & aliorum, quia non distinguebant inter Sacramenta, & eorum vsum, & effectum.

B Secundum argumentum contra solutionem præcedentis: Qui non habet Spiritum sanctum, non potest remittere peccata: dictum est enim Ioan. 20. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* At hæretici, & impij non habent Spiritum sanctum; ergo, &c.

Respondeo, negando minorem. Siquidem per Spiritum sanctum eo loco intelligimus potestatē remittendi peccata, vt intelligunt Chrysostomus & Cyrillus in eum locum. Potest autē & potestas esse fine gratia gratū faciente. Quod autem nomine Spiritus sancti intelligi possint quælibet eius dona, licet non faciant hominem sanctum, paret ex 1. Corinth. 12. *Vnicuiq; datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, alij datur per spiritum sermo sapientiæ, &c.* & 1. Corinth. 14. *Spiritus Prophetarum Prophetis subiecti sunt.* vbi spiritum vocat donum prophetandi à Spiritu sancto datum.

Posset etiam dici, voluisse Dominum significare illis verbis: *Accipite Spiritum sanctum, &c.* effectum Sacramentorum præcipuè pendere à virtute Spiritus sancti: proinde necessarium esse, vt saltem assistat Spiritus, & sic accipiatur saltem vt assistens, & operans in Sacramentis, licet non operetur in ipso ministro. Assistit autem Spiritus sanctus Sacramentis suis semper (vt Augustinus rectè docet libro 3. de Baptismo, cap. 10.) etiamsi minister sit adulter, vel homicida; quia Sacramentum nunquam est adulterum.

Denique, quia non desunt qui hoc loco per Spiritum sanctum intelligant Spiritum, vt gra-

A tiam, & charitatem largitur, ac diffundit in cordibus nostris, vt Ambrosius serm. 10. in Psal. 118. & Augustinus in commētario, cap. 20. Ioanis: ideò possumus addere, gratiam quidem Spiritus sancti dari per sacram Ordinationem cum potestate remittendi peccata; sed non inde colligi posse, eum, qui gratiam non habet, nō posse peccata remittere. Non enim gratia illa idem est cum potestate remittendi peccata, neque cum illa ita coniuncta, vt separari nequeat: nam non datur, vt qui eam habet, possit peccata remittere, sed vt non offendat Deum in tam sancto ministerio, si ipse inimicus Dei permanens alios Deo reconciliare præsumat.

Tertium argumentum: Sacramenta sunt solius Ecclesiæ Catholicæ, quam Christus condidit; at hæretici sunt extra Ecclesiam in synagoga Satanæ.

Respondeo, Sacramenta semper esse Ecclesiæ, etiamsi interdum extra Ecclesiam reperiantur. Quocirca cùm veniūt ad Ecclesiam baptizati ab hæreticis, agnoscendum est quod est Ecclesiæ, id est, Baptisma, & retinendum, corrigendus verò error. Alioqui etiam Euangelium, & alia multa bona, & vera repudiāda essent, quæ interdum apud hæreticos inueniuntur.

Possent Vltimo adferri quædam loca Patrum, vt Athanasii serm. 3. contra Arianos; vbi dicit, omnes hæreticos habere inutilem aC quam. Item Ambrosii libro de iis, qui mysteriis initiantur, cap. 4. vbi dicit: *Non sanat Baptismus perfidorum.* Et Leonis epist. 77. ad Nicetam, cap. vlt. vbi dicit, nullum hæreticum posse dare per Sacramenta sanctificationem.

Respondeo; Athanasius duo dicit. Primum sic ait: *Ariani autem veniunt in periculum, ne amittant integritatem mysterij, loquor autem de Baptismate.* Secundo absolutè negat Baptismum Arianorum, aut aliorum hæreticorum mundare: *Non enim,* inquit, *qui simpliciter ait, Domine, is est, qui donat legitimum Baptisma, sed qui nomen exprimit, & fidem rectam habet.* Priori loco agit de ipsa substantia Sacramenti, & ideo non dicit, absolutè Baptismum Arianorum non esse integrum, sed D ait periculum esse, ne aliquando non sit integrum, quia nimirum facile erat, vt corrumperent formam, & nomine Patris, & Filij dicerent factorem, & facturam, vt ipse ibidem ait. Posteriori loco non agit de substantia, sed de vtilitate Sacramenti: & ideo absolutè hæreticos, quia carent recta fide, non sanctificare eos, quos baptizant, quod intelligitur de illis, qui eis in hæresi consentiunt. Et eodem modo loquuntur Ambrosius, & Leo, & alij. Vnde nunquam dicunt isti Patres, Baptismum hæreticorum esse iterandum, quod certè dicerent, si de substantia loquerentur.

CAPUT XXVII.

Requiri intentionem faciendi quod Ecclesia facit.

RESTAT POSTREMA quæstio de caussa miuisteriali; Sitne intentio ministri necessaria ad Sacramenti perfectionem. Quatuor erũt partes huius quęstinnis. PRIMO, explicanda erit sententia hæreticorum. SECVNDO, sententia Catholicorum simul explicanda, & vindicanda à mendaciis adnersariorum. TERTIO, confirmanda veritas. QVARTO, soluendæ obiectiones.

Quantum ad PRIMVM, nona hæresis nostro B tempore exorta est, non requiri inteutionem in ministro Sacramenti; sed Sacramentum omninò perfici, si res, & verba adsint, etiamsi minister iocò, aut irrisoriè, aut fictè; & mendaciter actionem illam peragat. Primus auctor videtur fuisse Lntherns. Sic enim scribit in libro de captiuit. Babylon. cap. de Baptismo: *Non dubitem*, inquit, *si quis in nomine Domini suscipiat, etiamsi impius minister non det in nomine Domini, verè baptizatum esse in nomine Domini. Non enim in conferentis tantum, quantum in suscipientis fide, vel vsu sita est virtus Baptismi, sicut legitur exemplum de quodam mimo per iocum baptizato.* Et in artic. 12. eorum, quns Leo Papa damnauit: *Si sacerdos*, inquit, *non serio, sed ioco absolueret: si tamen credat se esse absolutum, verißimè est absolutum.* Et in assertione idipsum confirmat: necnon in libro de Missa prinata, anno XXXIV. edito, idem probat tribus argnmentis, quæ postea soluentur.

Ioannes Caluinus Lutherum sequutus in Antidoto Concilij Tridentini, sess. 7. can. 11. *Quod*, inqnit, *de intentione consecrandi garriunt, à sophistis nulla probabili ratione fuit proditum.* Et infrà: *Ego verò sacrosancta Christi institutioni tantum defero, vt si Epicureus quispiam, intus totam actionem subsannans, mihi cœnam ex Christi mandato, & secundum regulam ab eo datam, rituq́; legitimo administret, non dubitem panem, & calicem illius manu porrecta vera mihi esse corporis & sanguinis Christi pignora.* Idem docet Tilmannns Heshnsius in libro de sexcentis erroribus Pontificiorum, loco 15.

Idem etiam Martinus Kemnitius in 2. parte D Examinis pagin. 141. & sequentibns, vbi fusè de hac te tractat. Et quanquam pagin. 146. docet, actionem Sacramentalem non debere esse mimicam subsannationem, aut ridiculum lusum, in quo videtur nobiscum conuenire: tamen intelligit hoc de exteriore actione tantùm, non de intentione interna. Nam postea pag. 154. docet, Sacramentnm esse verum, licet minister animo irrisorio Sacramentum administret: & tota dispntatione id contendit, non pendere Sacramenti efficaciam vllo modo ab intentione ministri. Et infrà pag. 1045. vbi agit de Absolutione: *Nec sollicita*, inquit, *esse debet conscientia de intentione ministri, sed si vox Euangelij annunciatur, fides eam apprehendens, statuat se coram Deo absolutum: quidquid sit de sacerdotis animo.*

A Ad hanc hæreticotnm sententiam proximè accessisse videtur Ambrosins Catharinus, qui in opusculo de intentione ministri Sacrameutorum, distinguit duplicem intentionem; vnam, faciendi simpliciter actnm externum, quem facit Ecclesia; alteram, faciendi actnm externum non simpliciter, sed vt Sacramentalem, siue animo celebrandi mysterium, quod Christns instituit, & Ecclesia celebrat. Et quidem priorem intentionem ait requiri, posteriorem negat. Itaq; si quis dum puerum baptizat, intendat fnndere B aquam super puerum, & dicere; Ego te baptizo, secundnm Catharinum erit verum Sacramentnm, etiamsi ille intendat aquam fundere, & illa verba dicere solùm ad lauandum corpus pueri à sordibns, vel ad ludendnm eo modo. Quæ opinio non video quid differat à sententia Kemnitij, & aliorum hæreticorum, nisi quod Catharinus in fine opusculi subiicit se Apostolicę sedi, & Concilio; illi autem rident vtrumque.

Quantum ad SECVNDVM, sententia Catholicorum est, reqniri intentionem facieudi, quod facit Ecclesia. Ita enim expresè habent Concilium Tridentinum, sess. 7. can. 11. & Concilium Florentinum in instructione Armenorum.

Sunt autem hoc loco quædam notanda. C PRIMO, non ita reqniri, vt minister habeat intentionem generalem faciendi, quod facit Ecclesia, vt non posit habere particularem: immò melius est habere particnlarem, id est, conferendi Sacramentum Baptismi, Absolutionis, Confirmationis, consecrandi Eucharistiam, &c. Sed qui non nosset nostra mysteria, satis esset, si in generali intenderet facere, quod facit Ecclesia: & hoc docent Concilia.

SECVNDO, non est opns intendere, qnod facit Ecclesia Romana, sed quod facit vera Ecclesia, quæcunque illa sit, vel quod Christns instituit, vel qnod faciunt Christiani: ista enim in idem recidunt.

PETES, quid si quis intendat facere, quod facit Ecclesia aliqua particularis, & falsa, vt Genenensis, & intendat non facere, quod facit Ecclesia Romana? RESPONDEO, etiam id sufficere. Nam qui intẽdit facere, quod facit Ecclesia Geneuensis, intendit facere, quod facit Ecclesia vninersalis. Ideo enim ille intendit facere, qnod facit talis Ecclesia, quia putat illam esse membrum Ecclesiæ veræ vniuersalis: licet fallatur in cognitione veræ Ecelesiæ. Non autem tollit efficaciam Sacramenti error ministri circa Ecclesiam, sed defectus intentionis.

TERTIO, non tequiritur necessariò actualis intentio, nec sufficit habitualis, sed virtualis reqniritur, & sufficit, qnamuis danda sit opera, vt actualis habeatur. Actualis dicitur, quando minister actu habet talem intentionem: quæ qui-

dem actualis intentio non requirit, vt quidam scrupulosi faciunt, vt dicamus ore aut corde illa formalia verba; Intēdo hoc facere, aut volo hoc facere, sed tantùm requirit, vt homo sit præsens animo, & attentè faciat, quod facit. Ista enim dicitur intentio in actu exercito, vt loquitur Caietanus, & vt diximus, non necessariò exigitur; quia nō est in nostra potestate, quin distrahatur aliquando nostra cogitatio, etiam dum res sanctissimas agimus. Habitualis dicitur inclinatio quædam, seu promptitudo ex habitu infuso, vel acquisito, qualis etiam in dormiente inesse potest: & hæc sine dubio nō sufficit. Nam actus inde procedens, non est humanus, & deliberatus; alioqui baptizatus diceretur, si quis à dormiente, vel ebrio baptizatus esset. Virtualis dicitur cùm actualis intentio in præsenti non adest ob aliquam euagationem mentis, tamen paulò antè adfuit, & in virtute illius fit operatio: & hæc omnium consensu requiritur, si actualis nō adsit, & sufficit. Neq; repugnat huic doctrinæ sanctus Thomas, licet 3. p. q. 64. art. 8. dicat, sufficere habitualem intentionem. Nam (vt ipse se explicat) per habitualem intelligit virtualem, ipse enim solùm meminit intentionis actualis, & habitualis. Scotus autem, & Gabriel, & alij posteriores, maioris claritatis gratiâ fecerunt trimēbrem distinctionem, & virtualem appellarunt, quam S. Thomas vocat habitualem, & addiderunt aliam habitualem, quam S. Thomas omisit.

Vltimo notandum est, in hac tota doctrina mirificè conuenire Catholicos doctores, vno Catharino excepto: Id quod patebit ex refutatione mendaciorum Tilmanni & Kemnitij.

Primo; Vterque auctor locis notatis dicit. Concilium Tridentinum definiuisse, non esse ratum Sacramentum, nisi minister intendat nō solùm actum, sed etiam finem Sacramēti, id est, intendat illud, propter quod Sacramentum est institutum: quod certè multum distat à nostra sententia.

Sed hoc merum mendacium est. Concilium enim in toto cap. 11. non nominat finem Sacramenti, neq; dicit Concilium, vt illi videntur accepisse, oportere ministrum intēdere id facere, quod Ecclesia intendit, sed quod Ecclesia facit. Porrò, quod Ecclesia facit, non finem, sed actionem significat. Deniq; ex praxi id constat. Nam neque vetus Ecclesia rebaptizabat baptizatos paruulos à Pelagianis, neque nos rebaptizamus baptizatos à Zwinglianis, & Caluinistis, & tamen scimus omnes istos baptizare sine intētione veri finis, qui est tollere peccatum originale. Neque tamen volumus à Concilio definitum id quod vult Catharinus, & quod Kemnitius vellet, nimirum, vt solùm intendat minister facere actum externum, quem Ecclesia facit: id enim non erat opus definire, cùm à nemine vnquam negatum fuisset, nec posset negari. Deinde qui intendit facere externum actum, sed non seriò, is non intendit facere, quod facit Ecclesia, sed intendit simulare, quod facit Ecclesia. Quomodo milites illi, qui genu flexo, dicebant Christo: *Aue Rex Iudæorum*, verè intendebant flectere genua, & dicere illa verba, tamen quia non seriò, sed ioco id faciebant, nemo diceret eos intendisse facere, quod faciunt qui adorant suos Reges, sed intendisse simulare adorationem.

Secundo Kemnitius dicit, Scholasticos inter se dissentire, quod Magister Sententiarum, & Innocentius Papa IV. velint sufficere intentionem faciendi, quod Christus instituit. Alexander autem Alensis, & Gabriel velint requiri etiam intentionem finis Sacramenti.

Sed non verè dissentiunt Scholastici, si rectè intelligantur: omnes enim in 4. sent. dist. 6. docent id ipsum, quod Magister docet. Neq; excipiendi sunt Alexander & Gabriel. Nam Alexander in 4. parte summæ q. 13. memb. 1. art. 2. dicit quidem requiri in ministro intentionem finis Sacramenti, sed per intentionem finis intelligit intentionem actionis integræ, & completæ, & sic idem dicit, quod alij dicunt, sed aliis verbis. Id ita esse, patet ex eodem loco, vbi duplicem finem distinguit; vnum intrinsecum operi, qui nihil est aliud, nisi terminus, & complementum actionis; alterum extrinsecum, qui est fructus, & vtilitas rei. Verbi gratia, in Sacramento, finis intrinsecus est completa cæremonia per res, & verba ritè coniuncta; finis extrinsecus est remissio peccatorum. Affirmat autem Alexander intentionem prioris finis necessariò requiri, non autem posterioris.

Porrò Gabriel in 4. dist. 6. q. 1. conclu. 3. dicit, requiri intentionē ministri, non solùm respectu actus baptizandi, vt obiecti, sed etiam respectu effectus, vt finis. Accepit autem Gabriel hæc omnia à Scoto in 4. dist. 6. q. 5. Vterque autem, vt ipsi se explicant, intelligunt per actum, vt obiectum, ipsum actum externum, qualem etiam intendere posset, qui ioco baptizare vellet: quam intentionem etiam nos diximus non sufficere. Per effectum autem, vt finem, intelligunt finem quendam generalem, & remotum, non particularem, & proximum. Non enim volunt requiri, vt minister intendat effectum gratię, vel salutis, sed solū vt intendat id facere in baptizato, quod faciunt Christiani in iis, quos baptizāt; sic enim Scotus explicat. Hoc antē nihil est aliud, quàm dicere requiri intētionem respectu operis, non vt est opus quoddam naturale, & quod ioco fieri potest, sed vt est opus sacrum, seu vt est cæremonia, quam Christus instituit, siue qua Christiani vtuntur. Atq; ita recidit hæc sententia in id, quod omnes Catholici dicunt.

Quantum ad Tertium, probanda est sententia Ecclesiæ. Prima ratio; Sicut certa forma verborum requiritur necessariò, vt determinetur indifferentia materię; ita requiritur aliquid, quo determinetur indifferētia formę. Nam illa

verba; Ego te baptizo, & similia, possunt habere varias significationes. Nam baptizare est tingere aquis, tingit autē aquis, qui lauat sordes corporis, qui refrigerat, qui lauando medetur, &c. At nihil fingi potest, quo determinetur hæc indifferentia formæ; nisi intentio ministri, qui illa verba profert, & cuius est tota actio; ergo, &c. Dicent fortasse determinari ab intentione suscipientis; at falsum est. Nā hic agimus de actione ministri, non de actione suscipientis; non potest autem actio vnius determinari ab intentione alterius. Præterea quid fieret, cùm baptizantur, qui nihil intendere possunt, vt infantes? Nam dicent determinari ab institutione Christi. Sed contrà; nam si Christi institutio id faceret vt illa verba id significarent, modò proferantur exterius, sine vllo ordine ad intentionem dicentis, quare non esset verum Sacramentum, si ea verba à psittaco proferrentur?

A

B

SECVNDA ratio sumitur ex genere ministerij. Nam ministri Sacramentorū sunt instrumenta Dei, sed instrumenta animata, & ratione vtentia. Vbi NOTANDVM est, multis modis posse vnū hominem esse instrumentum alicuius agentis.

PRIMO; Secundum sola membra corporalia, vt si quis vtatur manu alterius ad aliquid capiendum, vel si cogat eum ferre onera, id quod potest fieri sine vlla eius voluntate.

SECVNDO, per membra corporalia, & potentias sentientes, vt si quis iubeat seruum legere aliquid, aut alicui aliquid significare, aut excubare, & respicere aliquid, & renunciare quid videat: & ad hoc non requiritur voluntas serui, nisi qua velit actum exteriorem facere. Nam etiamsi non intendat legere significanter, tamen si velit ea verba proferre, satisfacit muneri suo: quia non vtitur Dominus pro instrumento, nisi eius lingua, & oculis, &c.

C

TERTIO, per membra corporalia, potentias sentientes, & etiam rationem; vt cùm Rex constituit præsides, & iudices in vrbibus, qui nomine suo ius dicant, & gubernent populos: in huiusmodi enim nō solùm corpus, & sensus, sed etiam prudentia, & voluntas sunt instrumenta. Non enim Rex determinat actiones particulares, sed relinquit in arbitrio instrumenti. Quare in talibus requiritur necessariò non solùm potestas, sed etiam voluntas, & proinde intentio exercēdi actiones. Nec verè est absolutus, quem iudex absoluit sine intentione, licet exterius videatur absolutus. Ministros autem Sacramētorum esse huius tertij generis, patet ex Scripturis. Nam Matth. 24. dicitur: *Quis est fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* vbi fidelitas, & prudentia indicant talem esse hunc seruum, vt in eius arbitrio sit facere, & nō facere: ad hoc enim requiritur fidelitas, & prudentia. Præterea ideò vocantur præpositi, ad Rom. 12. *Qui præest in sollicitudine.* & Hebr. 13. *Obedite præpositis.* Denique non determinauit Christus particulares actiones, sed ait: *Cui remiseritis peccata, remittuntur eis*, Ioan. 20. vbi manifestè relinquit in eorum arbitrio, vt soluant, vel ligent. Et hæc ratio planè conuincit. Nam cùm eiusmodi instrumenta potissimùm sint instrumenta per voluntatem, & intentionem; si hæc tollatur, desinunt esse instrumenta.

D

TERTIA ratio sumitur ex discrimine inter verba speculatiua, & practica. Nam verba speculatiua, quia totam efficaciā suam habent in significādo, à quocunq; dicantur, eandē vim habent: idem enim significant verba, siue dicātur ab homine sobrio, siue ab ebrio, siue etiam à psittaco, vel ab asina Balaam, modò nō sit ambigua significatio, quia tunc, vt diximus, deberet determinari ex intentione dicentis. At verba practica, quæ præter significationem habent efficientiā, non sunt efficacia, nisi dicantur ab eo, qui habet potestatem, & voluntatem faciendi quod verba significant. Id patet inductione. Nam imperia Regum, & Iudicum sunt efficacia, non imperia priuatorum. Similiter qui habent donum miraculorum, efficaciter imperant morbis, & dæmonibus, non autem alij, etiamsi iisdem verbis vtātur. Et ratio est, quia cùm verba per se, & naturaliter nō sint operatiua, necesse est vt tunc solùm sint efficacia, cùm ab eo dicuntur, qui habet potestatem. Idem de volūtate probari potest, nam potestas nunquam exit in actum, nisi velit, qui eam habet. Quare de potestate prophetandi dicit Apostolus, 1. Cor. 14. *Spiritus Prophetarum prophetis subiecti sunt.* Et idem patet experientia; nam si Rex sine intentione, vel somniando, iubeat aliquem occidi, imperium non solet mandari executioni, quia non constat, an velit, licet possit Rex illud iubere. Sed constat verba Sacramentorum esse verba practica, cùm sint instrumenta iustificationis; ergo requirunt potestatem, & voluntatem, ac proinde intentionem.

Si quis OBIICIAT, verba Sacramentorum habere in se virtutem operatiuam ex Christi institutione; proinde non pendere eorū efficaciam ab intentione, vel potestate ministri.

RESPONDERI debet, duas esse Theologorum sententias. ALIQVI enim, vt Caietanus 3. par. q. 64. art. 1. & Sotus 4. dist. 1. q. 5. art. 1. & Ledesmius ibidem, volunt in ipso etiam ministro esse virtutem operatiuam efficienter, & instrumentaliter, vt est in Sacramento, & secundum hanc sententiam facilis est solutio. Nam in verbis Sacramentalibus est virtus operatiua, sed dependenter à ministro. Tunc enim solùm illa verba habent virtutem, dum cōiunguntur cum virtute, quæ est in ministro.

ALII tamen sentiunt ministrum non habere in se vim vllam efficientem respectu iustificationis, sed eam solùm esse in Sacramento: ministrū autem solum concurrere, applicādo Sacramenta; quomodo qui plantat, & qui rigat (quibus comparat Apostolus ministros Ecclesiæ, 1. Cor.

3.) non producunt efficienter, & phyficè fructus arborum, fed applicant agentia. Ita videtur quibufdam fentire S. Thomas 3. par. q. 64. art. 1. ad primum. Neq; inferri debet, Ergo miniftri fecũdum hanc fententiam non verè, & propriè confecraut, abfoluunt, lauãt, reconciliant, &c. Nam hoc intereft inter agentia voluntaria, & res ceteras, quòd res ceteræ non dicuntur propriè agete, quando folùm applicant agentia: non enim dicitur propriè felis incẽdiffe domum, fi ignem applicuit, fed dicitur domus illa cafu combufta. At agentia voluntaria quãdo de induftria applicant agentia, dicuntur ptoptiifsimè agere. Nam & medicus propriè curat ægrotum, cùm adhibet medicinam falutarem; & propriè illum occidit, cùm de induftria pro medicina porrigit venenum. Et fecundum hanc fententiã refpondendum eft ad obiectionem pofitam, verba Sacramentalia non habere virtutem, & proinde non effe Sacramentalia, nifi quãdo mouentur à Deo vt inftrumenta; non autem mouẽtur à Deo vt inftrumenta, nifi quando pronunciantur ab eo, cui ipfe commifit. Quare femper aliquo modo pendent verba Sacramentalia à miniftri poteftate, & voluntate. Quamuis igitur prior fententia probabilior videatur: tamen fecundum vtramq; rectè foluitur argumentum.

QVARTA ratio ex abfurdis, quæ alioqui fequerentur, vt bene notat Hugo de S. Victore, libro 2. de Sacramentis, part. 6. cap. 13. Nam PRIMO, fi parens aliquis duceret filium ad balnea, & dum puerũ immergit, more Chriftiano fignaret eum cruce, & diceret; Lauo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus fancti, nimirum inuocans Deum, vt bene cedat illa lotio, & nihil de Baptifmo cogitans; tunc ille puer deberet dici baptizatus, fi non tequiritur intentio baptizandi, fed fufficiant materia, & forma quomodocunque prolata. Hoc tamen planè ridiculum eft.

SECVNDO, fi Sacerdos in menfa legeret Euãgelium, vt fieri folet in menfa Prælatorum, & religiofotum; & inter legendum pronunciaret illa verba: *Hoc eft corpus meum*. Et: *Hic eft fanguis meus*, iam totus panis, & totum vinum illius menfæ effet confectatum, fi non tequiritur intentio.

TERTIO, fi cùm aliquis ancillam conducit, diceret; Accipio te in meam (intelligens, fed nõ exprimens ancillam) & illa diceret; Accipio te in meum (intelligens herum, fed non exprimẽs) iam illi effent coniugati.

CAPVT XXVIII.

Soluuntur argumenta.

VPERESТ argumẽta foluere. PRIMO Lutheri. SECVNDO Caluini. TERTIO Kemnitij. QVARTO Catharini.

PRIMVM argumẽtum Lutheri ex affertione articuli 12. Verbum Dei, quacunque intentione dicatur, excitat fidem in audiente. Sed fides eft quæ iuftificat; ergo verbum Sacramentale, quacunq; intentione proferatur, efficax eft, & confirmat. Quia Philip. 1. Apoftolus gaudet prædicari verbum quacunq; intentione, etiamfi aliqui prædicarent, vt inuidiam Paulo conflarent, quia nimirum etiam eo modo poterat verbum effe fructuofum: igitur eodem modo verbum in Sacramentis, licet ioco prolatum, vtile erit.

SECVNDO confirmat idem Lutherus in lib. de Miffa priuata, ex eo quod Alexander Epifcopus Alexandrinus ratum habuiffe legitur Baptifmum, quẽ Athanafius puer aliis pueris per iocum contulerat. Item ex eo, quod legitur in aliis hiftoriis de quibufdam Gentilibus parafitis, qui vnum ex fuis baptizarunt, vt riderent Chriftianos, & ille tamen continuò conuerfus eft, vbi aqua eum attigit, ex quo intelligimus fuiffe illum verum Baptifmum.

RESPONDEO, PRIMVM argumentum rectè ptobare apud eos, qui fentiũt cum Luthero Sacramenta tantùm effe inftituta ad excitandam fidem, & folam fidẽ iuftificare: at apud nos nihil concludit. Nam etiamfi concedamus verbum quacunq; intentione prolatum, poffe excitare fidem, non tamen concedimus verbũ quacunq; intentione prolatum habere poffe effectum Sacramentalem. Ratio difcriminis eft, quia ad excitandam fidem non requiritur vlla efficientia, fed fufficit fignificatio, vt notum eft.

AD confirmationem dico, aliud effe intendere non concionari, aliud intendere concionari, fed ob malum finem. Paulus de hoc pofteriore loquitur; & hoc modo concedimus Baptifmum effe verum, & efficacem cùm miniftet intendit verè baptizare, licet ob malum finem. DICAS etiam, qui intendit non concionari ferið, fi tamen verba concionis profetat, fructum facere poterit: Ergo, &c. RESPONDEO, non effe eandem rationem verbi concionalis, & Sacramentalis. Nam verba cõcionum funt verba, vt fic dicam, fpeculatiua, quæ non pendent ab intentione; verba Sacramentalia funt practica, quę, vt probauimus, pendent ab intentione.

Quamuis autem argumenta hæc concludant in via Lutheri, tamen non effe rectam eam viam, patet ex iftis iifdem argumentis. Nam cõcluditur fola verba fufficere fine aqua, vel alio elemẽto; item concludunt Sacramenta poffe conferri ab ebrio, immò etiam à pica.

AD SECVNDAM confirmationem refpondeo, duobus modis poffe per iocum Sacramenta cõferri (vt explicat Hugo lib. 2. de Sacramentis, par. 6. cap. 13.) VNO modo, vt qui ludunt, intendant verè Sacramẽta conferre, fed ob finem recreandi animum eo modo: quomodo poffent alij verè intendere Sacramenta conferre, fed ob finem lucrandæ pecuniæ. Et hic ludus non impedit veritatem Sacramenti, quia hic iocus eft extrinfecus ipfi Sacramẽtali actioni. ALIO modo, vt

do, vt qui ludunt, intendant nō verè Sacramenta conferre, sed illudere, & decipere, quomodo qui Christum purpura induebant, eique dicebant: *Aue Rex Iudaeorum*, nō intendebant eum Regem facere, sed ei illudere. Et hic ludus impedit veritatem Sacramenti, quia hic iocus est intrinsecus actioni.

DICO igitur ludum Athanasij fuisse prioris generis: nam verè voluit baptizare, sed accepit eam actionem pro materia ludi, & oblectationis. Id ita esse colligitur tum ex ipsa historia, quam scribunt Ruffinus lib. 10. hist. cap. 14. Sozomenus, lib. 2. cap. 16. & Nicephorus, libro 8. cap. 40. Scribunt enim hi auctores ab Athanasio solos Catechumenos baptizatos, idq; omnibus Ecclesiae caeremoniis adhibitis: tum etiam ex eo, quod solēt pueri seriò facere res ludicras. Nam, verbi gratia, cùm fingunt vnum esse Regem, alios famulos, vel fingunt oppugnationem alicuius loci, verè intendit Rex eorum iubere, & illi intendunt obedire; & seriò oppugnāt locum aliquem, & alij seriò defendunt: dicūtur tamen haec ludicra, quia sunt puerilia, & quia gratia oblectationis suscipiuntur. Similem historiam suo tempore accidisse scribit idem Nicephorus, libro 3. cap. vltimo.

AD illud de mimo RESPONDEO, nihil in historia illa esse contra nos. Nam primus, qui historiam scripsit, fuit (quod sciam) Ado Treuirensis in martyrologio 8. Kalend. Septembris. Ab eo acceperunt posteriores Vincentius, speculo historiali, lib. 12. cap. 102. & S. Antoninus, 1. part. tit. 8. cap. 1. §. 9. summae historialis. Porrò Ado scribit, mimum illum nomine Genesium, coram Imperatore Diocletiano gratia irridendi mysteria Christiana, se aegrotū finxisse, ac Baptismum postulasse; tum iussu Imperatoris accersitum presbyterum & exorcistam, qui eum baptizarent. Verùm cùm à presbytero interrogaretur, quid peteret, illum repentè cōuersum, non fictè, sed seriò respondisse, gratiam Christi se petere, atq; ita baptizatum verè, & seriò, cùm & presbyter baptizare intenderet, & ille intenderet suscipere Baptismum; licet Imperator adhuc crederet eum fingere. Vide Surium, tomo 4. in vita S. Genesij.

SECVNDVM argumētum est Caluini in Antidoto, & Kemnitij in 2. parte Examinis, loco citato, qui inde argumentum sumunt, quod si ab intentione ministri penderet efficacia Sacramenti, periret certitudo, quam homo debet habere de effectu Sacramenti, & consolatio spiritualis, quia nemo potest certus esse de intentione alterius.

RESPONDEO, non debere hominem in hoc mundo quaerere certitudinem de sua salute, vel iustificatione infallibilem, qualis est certitudo fidei diuinae. Haec enim non conuenit huic statui, de quo dicit Apostolus, 1. Corinth. 10. *Qui stat, videat, ne cadat.* Et Philip. 2. *Cum timore, & tremore salutem vestram operamini.* De qua re vide Augustinum, lib. 2. de bono perseuer. cap. 13. & de corrept. & gratia, cap. 13. Certitudinem autem humanam, & moralem, quae sufficiat, vt homo quiescat, ex Sacramentis habemus, etiamsi pendeant ab intentione alterius. Nam cùm habere intentionem sit facillimū, nulla est caussa dubitandi, an minister habuerit intentionem, nisi aliquo signo exteriori id prodat: & hoc sufficit, vt homo non quaerat iterum baptizari, sed acquiescat in accepto Baptismo.

Et NOTA, Lutheranos cogi idipsum confiteri etiamsi nolint. Nam ipsi baptizantur adhuc infantes more Catholicorum; quocirca cùm adoleuerint non possunt recordari, nec scire an habuerint Baptismum, nisi credere velint parentibus. Itaq; parentibus credunt, qui tamen decipere possunt, & in eo acquiescunt. Quantò magis poterit acquiescere in Baptismo is, qui videt se baptizari, & intelligit verba, nec habet vllam coniecturam contrariae intentionis ministri; si is acquiescit, qui tantùm credit parentibus, vel amicis dicentibus, eum esse baptizatum?

TERTIVM argumentum est Kemnitij ex auctoritate S. Augustini, lib. 7. de Baptismo, ca. 53. vbi non audet definire an Baptismus collatus per iocum teneat, sed dicit exspectandam Dei reuelationem. Addunt quidam alij alium locum Augustini ex tractatu 5. in Ioannem, vbi videtur dicere, Baptismum ab ebrio collatum, esse ratum; cùm tamen constet, ebrios non habere intentionem.

ADDIT etiam Kemnitius Innocentium Papam IV. qui teste Angelo in sua summa, sensit ad veritatem Sacramenti non requiri, vt minister gerat in mente facere, quod facit Ecclesia, immò, si contrarium gerat in mente, id est, non facere, quod facit Ecclesia, si tamen appareat, quod velit illud facere, satis esse.

RESPONDEO, locum Augustini esse contra aduersarios. Nam inprimis ibidem AVGVSTINVS dicit, se de ea re dubitasse, quia in nullo Cōcilio res definita fuerat: *Sed nobis*, inquit, *tutum est in ea non progredi aliqua temeritate sententiae, quae nullo in Catholico regionali Concilio coepta, nullo plenario Concilio terminata sunt. Id autem fit cura secura vocis asserere, quod in gubernatione Domini Dei nostri, & Saluatoris Iesu Christi vniuersalis Ecclesiae cōsensione roboratum est.* Nunc autem res definita est in duobus generalibus Conciliis, Florentino, & Tridentino. Neque refert, quod non recipiuntur à Lutheranis: nam neque Nicaenum recipiebatur à Donatistis in caussa Anabaptismi; & tamen Augustinus vbique affirmat, rem esse certam, & definitam ob illius Concilij auctoritatem. Deinde ibidem Augustinus cùm dicit, petendam esse Dei reuelationem, an Baptismus ioco traditus, siue vera intentione conferendi sit ratus, apertè testatur non esse certum ex Scripturis, vt aduersarij iactant, Sacramenta non requirere intentio-

intentionem ministri. Praeterea sine dubio nos longè melius facimus secundum Augustini sententiam baptizando eos, qui sunt baptizati sine intentione, quàm Lutherani non baptizando. Nam in re dubia praestat repetere Baptismum, saltem sub conditione, quàm exponere se periculo amittendi Baptismum. AD alium locum Augustini facilis est responsio: nam non dicit ebrij, sed ebriosi Baptismum esse ratum.

Ad auctoritatem Innocentij RESPONDEO, Kemnitium more suo nō fideliter recitasse eius sententiam. INNOCENTIVS enim in cap. Si quis puerum, extra de Baptismo, &c. postquam dixerat, Sacramentum esse ratum, etiāsi minister gerat in mente non facere, quod facit Ecclesia, addidit: *Dummodo intendat baptizare.* quae verba omisit Kemnitius. Nec verò semel, sed ter repetit Innocentius, Baptismum non esse ratum, si minister intendat non baptizare, sed tantùm lauare corpus.

Vnde illa verba Innocentij: *Etiamsi gerat in mente non facere, quod facit Ecclesia*, duobus modis possunt intelligi; vno modo, de eo, quod facit Ecclesia, quantum ad substantiam actionis; altero modo, quantum ad effectum illius actionis. Posteriori modo intellexit Innocentius, & est sensus: Etiamsi minister non gerat in mente facere, quod facit Ecclesia, id est, iustificare hominem à peccatis, quia nimirum putat non habere talem virtutem illam caeremoniam; tamen si intendit verè facere caeremoniam, quam facit Ecclesia, satis est. Priori modo accepit Kemnitius, sed perperam, quia cōtradictorium ter ibidem habet Innocentius. Quare illud etiam Kemnitius falsò imponit Innocentio, quod dixerit, Sacramentum esse ratum, si tantùm appareat, ministrum voluisse baptizare, etiamsi reuera id non intenderit. Id enim Innocentius non dicit, neq; ex verbis colligi potest.

QVARTVM argumentum est Catharini ex auctoritate S. Thomae, Chrysostomi, & Nicolai Papae. S. THOMAS, 3. part. quaest. 64. art. 8. ad 2. dicit, ad perfectionem Sacramenti satis esse intentionem Ecclesiae, quae exprimitur in ipsa forma verborum, nec aliud requiri ex parte ministri. Quod clarius habet in 4. dist. 6. quaest. 1. artic. 2. q. 1. vbi dicit, non requiri mentalem intentionem ministri, sed sufficere expressionem verborum, in qua continetur intentio Ecclesiae. CHRYSOSTOMVS homil. 85. in Ioannem: *Sacerdos, inquit, linguam, & manus praebet; neq; enim iustum est propter alterius malitiam ad salutem nostram accedentes offendi.* NICOLAVS Papa ad Cōsulta Bulgarorum interrogatus, an baptizati à Iudaeo, essent rebaptizandi; respondit, non esse, si in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizati essent: vbi nulla fit mentio intentionis.

Deniq; addit rationem Catharinus, quia nimis durum videtur, vt Deus in arbitrio impij ministri posuerit salutē hominum; & quia redditur incerta nostra iustificatio. Quod tamen argumentum iam est solutum. Sed potest addi aliud eius loco; quia inter homines, cùm dominus per seruum contrahit cum alio, vel mittit munus alteri, nō requiritur, qua intentione seruus id faciat.

RESPONDEO ad S. Thomam, eum docere, requiri intentionem internam ministri. Nam 3. part. q. 64. attic. 8. in corpore articuli, dicit, determinati debere ea, quae in Sacramētis fiunt, quia ad multos vsus fieri possunt per intentionem ministri. Item in respons. ad 1. dicit, ministrum, quia est instrumentum animatum, debere seipsum applicare ad opus per intentionem, qua intendat facere, quod facit Christus, & Ecclesia. Item in respons. ad 3. dicit, non esse necessariam actualem intentionem, sed sufficere habitualem; & explicat, tunc esse habitualem, quando initio operis, actu intendebat facere, quod facit Ecclesia. Item in articulo 9. ad primum dicit, verum esse Sacramentum, etiamsi minister non credat Sacramentum aliquid valere, modò intendat facere, quod facit Ecclesia. Denique in articulo 10. clarissimè dicit, requiri in ministro intentionem Sacramentum conferendi, non autem ludendi, vel iocandi, & sine ea intentione nō perfici Sacramentum. Neque obstat, quod addit sanctus THOMAS: *Praecipuè quando suam intentionem exterius manifestat.* nō vult dicere; Quando minister habet intentionem non conferendi Sacramentum, sed iocandi, sed eam nō manifestat, tum Sacramentum esse nullum sed magis esse nullum, si intentionem manifestet, quia primo modo est nullum corā Deo, secundo modo est nullum coram Deo, & coram hominibus.

Ad locum obiectum à Catharino ex respons. ad 2. art. 8. RESPONDEO cum Caietano, & Soto, S. Thomam, cùm dicit, nō requiri mentalem intentionem ad perfectionem Sacramenti, sed sufficere externam prolationem verborum, nō loqui de perfectione Sacramēti simpliciter, sed de perfectione coram hominibus, quae sufficit ad humanam certitudinem, & mentem pacandam, vt nō requirat aliud. Id quod probatur dupliciter. PRIMO, quia in argumento 2. S. Thomas hoc obiecerat, si requiratur intentio mentalis, nullum posse esse certum se accepisse Sacramentum. Responsio igitur debet intelligi de Sacramenti perfectione, quoad certitudinem, non absolutè. SECVNDO, quia in hac solutione addit S. Thomas, sufficere externam prolationem formae, nisi exprimatur contraria intentio ministri, vel suscipientis, quae additio optimè se habet, si agatur de certitudine, vt patet: falsa autem est, si agatur de perfectione Sacramenti absolutè, vt vult Catharinus. Nam si non requireretur interna ministri intentio, nisi pronunciandi illa verba, tum certè verum esset Sacramentum, si minister exprimeret contrariam intentionem.

tionem, hoc modo; Ego non intendo baptizare, sed irridere Sacramentum, & ideò volo dicere hæc verba; Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: immò etiam si externo gestu irrisionem exprimeret, & ironicè illa verba diceret, adhuc esset Sacramentum. At sanctus Thomas contrarium docet, vt patuit.

Ad locũ Chrysostomi RESPONDEO, CHRYSOSTOMVM loqui de probitate ministrorum, ac velle dicere, non pendere efficaciam Sacramentorum à bonitate ministrorum, sed à bonitate Dei solius. Vnde cùm ait: *Sacerdos manus, & linguam præbet*, excludit virtutes, nō intentionem ministri. Nam vult dicere; Minister est instrumentum Dei, non principale agens; ex hoc autem, quod minister est instrumentum, sequitur, vt non agat in virtute propria; & proinde, vt nō requiratur fides, spes, charitas, aut alia eius virtus: tamen non sequitur, vt non requiratur intentio, immò potiùs contrà sequitur, vt requiratur, cùm homo sit instrumentum animatum, & rationale; & proinde debeat moueri à Deo secundum naturam suam, id est, mediante propria electione, & intentione.

DICES; At ratio quam adfert Chrysostomus, nimirum: Quia non est iustum, vt alterius malitia, alteri noceat, concludit etiam non debere pendere Sacramenta ab intẽtione ministri; quia tunc nocere posset ministri malitia suscipientibus Sacramenta, si nimirum ille occultè subtraheret intentionem.

RESPONDEO; Rationem illam cõcludere de probitate, non autem de intentione, ob duas caussas. PRIMO, quia si Sacramenta penderent à probitate, sæpissimè noceret vnius malitia alteri, quia plurimi sunt mali, & non possent Sacramenta esse rata, quæ ab infidelibus, vel hæreticis, vel publicis peccatoribus aliquando vrgente necessitate traduntur. At si pendeant ab intentione, rarissimè nocebit malitia ministri suscipientibus: nam intentionem omnes habere possunt, nec est ratio cur nolint. SECVNDO, quia iustum est, vt non pendeant Sacramenta ab ea qualitate ministri, quæ non est omninò necessaria ipsi ministerio, qualis est probitas; at non erat æquè iustum, vt non pendeant ab ea qualitate, sine qua minister non esset minister, qualis est intentio. ADDE, quod si hæc ratio probaret, Sacramenta non pendere ab intentione seriò tradendi Sacramenta, probaret etiam eã nō pendere ab intentione faciendi actum illum externum, quam solam admittunt Catharinus, & hæretici. Nam etiam hoc modo potest fieri, vt malitia ministri noceat suscipienti, vt si quis nolit dicere verba, aut infundere aquam eo tempore, quo non inueniatur alius, qui possit, aut velit hoc facere.

Et per hoc SOLVITVR etiam illa ratio Catharini, quòd sit nimis durum, salutem hominum esse in arbitrio impij ministri: nam cogitur ipse quoque in aliquo casu id fateri. Neq; debet videri durum, quod Deus permittit, ne destruat naturam hominis, alioqui etiam videretur durum, quod Deus reliquerit in arbitrio tyranni vitas multorum innocentium.

Ad auctoritatem Nicolai Papæ, DICO, eum non fuisse sollicitum de intentione, tum quia ea ordinariè adest, tum quia Ecclesia non iudicat de internis.

Ad vltimum argumentum ex mote humano, patet solutio ex nostra tertia ratione.

DE EFFE-

DE EFFECTV, NVMERO, ET CAEREMONIIS SACRAMENTORVM.

LIBER SECVNDVS.

Quarta controuersia de effectu Sacramentorum.

Partitio huius controuersiæ.

TRES SVNT HVIVS CONTROVERSIAE PARTES. PRIMA: *An Sacramenta noua legis sint vera caussæ iustificationis ex opere operato.* SECVNDA: *An id sit proprium Sacramentis noua legis, an verò commune cum Sacramentis legis veteris.* TERTIA: *An Sacramenta noua legis imprimant animæ characterem.*

PRIMA *quæstio in quatuor capita diuidetur.* PRIMVM *explicabitur status quæstionis.* SECVNDO *adferentur sententia hæreticorum.* TERTIO *confirmabitur veritas.* QVARTO *soluentur obiectiones.*

CAPVT PRIMVM.

Quis sit status quæstionis de efficacia Sacramentorum.

QVOD ad PRIMVM attinet, explicandum est, qnid sit, quod quæritnr, cùm disputatur de efficacia Sacramentotum ex opete operato. Nam id aduersarij, vt odiosam teddant Catholicotum sententiam, petperam exponunt.

Sunt igitur hîc NOTANDA quatuot. PRIMO, statum quæstionis non esse eum, quem ponit Caluinus, lib. 4. Instit. cap. 14. §. 17. his vetbis: *Tantùm hîc quæritur, propriáne, & intrinseca, vt loquuntur, vittute operetur Deus, an externis symbolis resignet vices suas.* Hæc ille. At nemo vnquam istam quæstionem disputauit: id enim esset petere, an Sacramenta sint caussæ primatiæ, quod nulli vnquam venite in mentem potuit, nisi furioso. Id igitut solùm quærimus, an sint instrumẽta Dei, id est, an Deus per Sactamenta nos iustificet, non autem an Sacramenta sine Deo. Et sicut nemo vnqnam quæsiuit, an faber operetur, an ferræ vices suas resignet, cùm constet, ferram sine fabto nihil agere.

Ex quo sequitnr esse mendaeium, & calumniam vanissimam hæreticorum, qui dicunt, nos abstrahere homines à Christo, & ab eius passione, & alligare signis, quia docemus Sacramenta esse caussas iustificationis. Nam cõtrà potiùs hoc ipso trahimus homines ad Christum, & eius A passionẽ, quod dicimus Sacramenta esse Christi instrumẽta, quibus ille nobis applicat metitum passionis suæ; nisi fortè tetrahere dicatur homines ab igne, qui dicit calotem esse instrumentũ, qno ignis calefacit. Et tamen sic loquitur Caluinus ibidem, lib. 4. c. 14. §. 14. *Quia iustitia caussam à Sacramentis ducit, miseras hominum mentes in terram, suapte sponte plus satis inclinatos hac superstitione alligat, vt in spectaculo rei corporea potiùs, quàm in Deo ipso atquiescat.* Et similia Lutherus habet, & alij.

SECVNDO notandum, non esse contronetsiã de modo quo Sacramenta sint caussæ, id est, an B physiceè attingẽdo effectum, an moraliter tantùm; & rursum si physicè, an pet aliquã qualitatem inhærentem, an pet solam Dei motionẽ: ista enim ad qnæstionem fidei non pertinent; sed solùm generatim, an Sactamenta sint vetæ, & proptiæ caussæ instrumẽtales iustificationis, vt verè ex eo, quod quis baptizatut, seqnatur, vt iustificetnt. Nam in hoc cõueniunt omnes Catholici, vt Lutherus ipse fatetut, in lib. de captin. Babyl. cap. de Baptismo: *Arbitrati, inquit, sunt quàm plurimi esse aliquam virtutem occultam spiritualem in verbo, et aqua, qua operetur in anima recipientis gratiam Dei. Hu alij contradicentes statuunt, nihil esse virtutis in Sacramẽtis, sed gratiam à solo Deo dari, qui assistit ex pacto Sacramentis à se institutis: omnes tamen in hoc concedunt, Sacramenta esse efficacia signa gratia.* Hæc ille.

Et hoc

Et hoc sufficit ad fidem, & ad legitimum vsum Sacramentorum; quomodo in miraculis Christi non requirebatur, vt homines, qui curādi essent, scirent in quo genere caussæ fimbria Christi sanaret, satis erat, vt scirent, & crederent tactum illius fimbriæ adferre sanitatē: neq; opus erat, vt ipsi Apostoli, qui manus imponendo curabant, scirent, qnomodo id fieret. Ita quoque non est necesse, vt vel ministri, vel qui suscipiunt Sacramenta, sciant, quomodo Sacramenta sint caussæ iustificationis.

Addе qnod hoc est commune multis mysteriis fidei, vt tantùm habeamus ex Scripturis, esse aliquid, & tamen ignoremus modum, vt Deum esse trinum, & vnum, Christum esse Deum, & hominem, resurgere corpora eadem numero, Christum totum esse in Eucharistia. &c. ita quoque in hac re satis est, probari posse ex fide Scripturarum, vt ostendemus, Sacramenta esse caussas gratiæ: quomodo id fiat, difficillimum est intelligere, ne dum explicare. Neque id mirum est. Nam si de rebus naturalibus, quas Deus fecit, quanquam sub sensum cadunt, non potest homo reddere rationem, vt ait Salomon, Ecclesiast. 8. quantò magis exacta ratio reddi non poterit de rebus supernaturalibus? Disputant tamen Scholastici de his rebus non inutiliter, vt ostendant variis modis posse defendi id, quod fides docet, & probabiliter multa dicūt; ceterùm ea ad fidem non pertinent.

Quare non rectè aduersarij, ac potissimùm Kemnitius in secunda parte Examinis, cap. de efficacia Sacramenti, & cap. de opere operato: & Heshusius in libro de 600. erroribus Pontificiorum, tit. 15. qui est de Sacramentis, Scholasticorum opiniones de modo efficiendi Sacramentorum ita reprehendunt, atq; oppugnant, quasi eæ ad fidem Catholicæ Ecclesiæ pertinere, credamus.

Tertio notandum est, quid sit conferre gratiam ex opere operato. Nam aduersarij reprehendunt nomen, vt nouum, & ipsam sententiam perperam exponunt. Caluinus in Antidoto Concilij Trident. sess. 7. can. 8. vocat mōstra verborum, conferre gratiam ex opere operato. Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 115. dicit nō seruasse Concilium cùm hoc verbum protulit, formam sonorum verborum, quam teneri iubet Paulus, 2. Timoth. 1.

Sed non est cur de nomine magna contentio fiat. Nulla enim hîc est nouitas, nisi quod contra regulam Grammaticæ, operatum, passiuè accipitur. Sed neque hoc est nouum. Nam etiam in epistola ad Hebræos, cap. 13. contra regulam Grammaticæ passiuè accipitur (promeretur) cùm legimus: *Talibus enim hostiis promeretur Deus.* Et sanctus Avgvstinvs in Psalmum 138. maluit dicere ossum ossi, quàm os ossis, vt faciliùs intelligeretur: *Melius est*, inquit, *vt nos* A *reprehendant Grammatici, quàm vt non intelligant populi.*

Quod ad rem attinet, duo dicunt nos intelligere, per opus operatum, quæ tamen, & falsa sunt, & inter se pugnantia. Primo affirmant opus operatum significare opus meritorium, seu dignitatem operis ex parte ministri, vel recipientis. Primus Lutherus ita perperam exposuit in captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, vbi dicit, Papistas ex Sacramento fecisse præceptum, & ex fide opus. Quasi dicat, Papillæ putant, Sacramenta dare gratiam, quia qui suscipit Sacramentum, facit opus bonum à Deo præceptum. Deinde Caluinus, lib. 4. Institut. cap. B 14. §. 26. *Quidquid*, inquit, *de opere operato nugati sunt Sophistæ, non modò falsum est, sed pugnat cum Sacramentorum natura, qua instituit Deus, vt fideles vacui bonorum omnium, & inopes, nihil præter mendicitatem eò adferant. Vnde sequitur ea recipiendo nihil istos agere, vnde laudem mereantur, vel in hac actione, quæ eorum respectu merè passiua est, nullum illis posse opus adscribi.* Idem habet in Antidoto, sess. 7. can. 8. vbi non aliter refellit, Sacramenta conferre gratiam ex opere operato, nisi quia absurdū est ex meritis hominum pendere efficaciam Sacramenti. Tandem Kemnitius in 2. parte Examinis, pagin. 95. *Fuerunt*, inquit, *qui virtutem Sacramentorum in ipso opere, quo Sacramenta, vel celebrantur, vel suscipiuntur, constituerunt; ita vt Sacramenta dicerentur conferre gra-* C *tiam ex dignitate, & merito operis, quod exercet, vel is, qui celebrat, vel qui suscipit.*

Hanc esse falsam expositionem, & testē ignorantiæ, vel malitiæ ipsorum patet ex eo quod omnes Catholici opponūt opus operatum operi operantis, & per opus operantis intelligunt opus bonum, seu meritorium ipsius operantis. Deinde cùm tam Catholici, quàm Lutherani doceāt contra Donatistas, Sacramentorum efficaciam non pendere à bonitate ministri, quomodo potuit cadere in mentem alicuius, vt Catholici crederent, Sacramenta cōferre gratiam ex dignitate, & merito ministri? Neq; enim dubitari potest, quin bonum opus, & meritū pendeat à bonitate operantis, nam: *Non potest arbor* D *mala bonos fructus facere*, Matth. 7. Pari ratione cùm omnes Catholici doceant Sacramenta cōferre gratiam & sæpe primam gratiam, ita vt hominem ex impio iustum faciant; quomodo potest fieri, vt credant Sacramenta conferre gratiam ex dignitate, & merito suscipientis? Nam si is, qui suscipit Sacramentum, posset bona opera, & meritoria facere ante susceptionem Sacramenti, non esset impius, sed iustus.

Secvnda expositio falsa, est, quod conferre gratiam ex opere operato sit conferre gratiam peccatori sine fide, & bono motu cordis eiusdem peccatoris, ita vt vis operis operati sit excogitata ad excludendam fidem, & pœnitentiam internam in negotio iustificationis. Lutherus in Babylone, cap. de Baptismo: *Hinc*, inquit, *impulsi*

impulsi sunt tantum tribuere Sacramentis nouæ legis, vt ea statuerent prodesse etiam iis, qui in peccatis mortalibus sunt, nec requiri fidem, aut gratiam. Caluin. in Antidoto, sess. 7. can. 5. *Fingunt,* inquit. *subesse vim magicam Sacramentis, quæ sit extra fidem efficax.* Et can. 8. *Si,* inquit, *conceditur illis, quod postulant, opere operato comparari gratiã in Sacramentis, separatur à fide pars meriti, vt per se valeat Sacramenti vsus ad salutem.* Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 125. *Pontificij,* inquit, *defendunt opinionem operis operati, quòd scilicet per Sacramenta ita conferatur vtentibus gratia, vt non requiratur bonus motus interior in suscipiente.* Similia habẽt Philippus in Confess. Augustana, art. 13. & Apologia eiusdem, & Heshusius in lib. de sexcentis erroribus Pontificiorum, tit. 15.

At hęc expositio pugnat cum superiore. Nam si opus operatum est opus meritorium suscipientis, quomodo potest fieri, vt opus operatum excludat fidem, cùm sine fide nullum bonum meritum posit intelligi? nam *Sine fide impossibile est placere Deo,* Hebr. 11. Est PRÆTEREA ea expositio falsa, & mera calumnia, ac mendacium. Nam ipsum Concil. Tridentin. sess. 6. cap. 6. disertè docet, initium iustificationis fieri à fide, & pœnitentia, & idem omnes Theologi docent, vt suprà cap. 2. ostendimus in refutatione mendaciorum.

Igitur vt intelligamus, quid sit opus operatum, NOTANDVM est, in iustificatione, quam recipit aliquis, dum percipit Sacramenta, multa concurrere; nimirum ex parte Dei, voluntatem vtendi illa re sensibili; ex parte Christi, passionem eius; ex parte ministri, potestatem, voluntatem. probitatem; ex parte suscipientis, voluntatem, fidem & pœnitentiam; denique ex parte Sacramenti, ipsam actionem externam, quæ consurgit ex debita applicatione formæ & materiæ. Ceterùm ex his omnibus id, quod actiuè, & proximè, atque instrumentaliter efficit gratiam iustificationis, est sola actio illa externa, quæ Sacramentum dicitur, & hæc vocatur opus operatum, accipiendo passiuè (operatum) ita vt idem sit Sacramentum conferre gratiam ex opere operato, quod conferre gratiam ex vi ipsius actionis Sacramentalis à Deo ad hoc institutæ, non ex merito agentis, vel suscipientis: quod sanctus AVGVSTINVS libro 4. de Baptismo, cap. 24. expressit illis verbis: *Ipsum per se ipsum Sacramentum multum valet.* Nam voluntas Dei, quæ Sacramento vtitur, concurrit quidem actiuè, sed est caussa principalis. Passio Christi concurrit, sed est caussa meritoria, non autem effectiua, cùm non sit actu, sed præterierit, licet maneat obiectiuè in mente Dei. Potestas, & voluntas ministri concurrunt necessariò, sed sunt caussæ remotæ; requiruntur enim ad efficiendam ipsam actionem Sacramẽtalem, quæ postea immediatè operatur. Probitas ministri requiritur, vt ipse minister non peccet Sacramenta ministrando, non tamen ipsa est caussa gratiæ in suscipiente, nec iuuat suscipientem per modum Sacramenti, sed solùm per modum impetrationis & exempli. Voluntas, fides, & pœnitentia in suscipiente adulto necessariò requiruntur, vt dispositiones ex parte subiecti, nõ vt caussæ actiuæ: non enim fides & pœnitentia efficiunt gratiam Sacramentalem, neque dant efficaciam Sacramenti, sed solùm tollunt obstacula, quæ impedirent, ne Sacramenta suam efficaciam exercere possent; vnde in pueris, vbi non requiritur dispositio, sine his rebus fit iustificatio.

Exemplum esse potest in re naturali. Si ad ligna comburenda, primùm exsiccarentur ligna, deinde excuteretur ignis ex silice, tum applicaretur ignis ligno, & sic tandem fieret combustio; nemo diceret, caussam immediatam combustionis esse siccitatem, aut excussionem ignis ex silice, aut applicationem ignis ad ligna, sed solum ignem, vt caussam primariam, & solum calorem, seu calefactionem, vt caussam instrumentalem.

QVARTO, notanda est fraus & imperitia Kemnitij; nam in secunda parte Examinis, cap. de opere operato, fatetur quosdam ex Catholicis, vt Gropperum & Alfonsum rectè exponere, quid sit opus operatum; sed addit, non ita sensisse reliquos Catholicos, neque ipsum Concilium Tridentinum, & ideo adhuc remanere integram controuersiam. At miser Kemnitius neque hos, neque illos intelligere potuit, aut certè intelligere noluit: *Fingunt,* inquit, *nimirum Gropperus & Alfonsus, iniuriam fieri Doctoribus Scholasticis, quasi opinione operis operati docuerint, Sacramenta alicui conferre gratiam sine fide gratiam accipiente, sed dicunt, nihil aliud ipsos disputatione de opere operato voluisse, quàm Sacramentorum veritatem non esse ex ministri operantis dignitate, seu merito æstimandam, sed ex Dei auctoris institutione, potentia, & operatione.* Et infrà: *Si hoc vellent Pontificij, quando de opere operato disputant, quia sententia vera est, nulla esset controuersia. Sed nec olim Scholastici omnes hoc senserunt, & ne nunc quidem Pontificij hoc volunt, quando pro opinione operis operati dimicant, sed longè aliud monstrum sub exoticis illis verbis alitur, & Ecclesiæ obtruditur.* Hæc ille; In cuius verbis tria sunt falsa.

PRIMVM, quod ait, Gropperum & Alfonsum fingere, fieri Scholasticis iniuriam, &c. non enim id fingunt, sed verissimè dicunt, vt sæpe probauimus, & probabimus iterum paulò pòst.

SECVNDVM, quod ait, nullam fore controuersiam, si omnes Catholici idem dicerẽt, quod Gropperus & Alfonsus. Nam reuera idem dicimus omnes, & tamen controuersia manet. Nam illi duo auctores non solùm dicunt, Sacramenta non sumere efficaciam à dignitate ministri, & non excludere fidem, quod placet Kemnitio & nobis; sed etiam dicunt, Sacramenta habere veram efficaciam, seu efficiẽtiam ad producendam gratiam ex institutione diuina, quod Kem-

nitio placere non potest, cùm ipse (vt mox videbimus) nullam tribuat Sacramẽtis efficientiam, nisi ad alendam fidem per modum obiecti repræsentantis diuinam promissionem.

TERTIVM, quod ait, neque olim Scholasticos, neque nunc Pontificios intelligere opus operatum, quomodo exponunt Gropperus & Alfonsus, nimirum vt non excludat fidem. Hoc autem esse mendacium, planum fiet ex refutatione argumentorum eius.

PRIMVM ergo id probat, quia Scholastici omnes dicunt, Sacramenta nouæ legis dare gratiam ex opere operato; legis autem veteris dedisse ex opere operantis: At si opus operatum excluderet dignitatem ministri, etiam Circumcisio dedisset gratiam ex opere operato: nihil enim nocebat circumcidentis malitia ministri. Non igitur ex sententia Scholasticorum opus operatum excludit tantùm dignitatem ministri, sed etiam fidem, & motum internum suscipientis, quæ pertinent ad opus operantis, & erãt necessaria in lege veteri.

RESPONDEO PRIMVM; Aliquos Scholasticos, vt Gabrielem (quem paulò pòst citat Kemnitius) cùm dicunt, Sacramenta vetera nõ contulisse gratiam ex opere operato, excipere Circumcisionem: proinde apud eos nihil valet Kemnitij argumentum.

SECVNDO dico, opus operatum non solùm excludere dignitatem ministri, sed etiam fidem, & motum internum ab efficientia gratiæ Sacramentalis. Nam, vt diximus, etiamsi ista requiruntur in adultis, tamen non sunt ista, quæ efficiunt gratiam, sed ipsum Sacramentum, vt instrumentum Dei. In Sacramentis autem legis veteris, non ipsum Sacramentum propriè operabatur gratiam, sed vel fides, & deuotio suscipientis, vel totius Synagogæ, vel quid aliud, vt postea dicemus. Itaque argumentum Kemnitij probat, opus operatum ex sententia Scholasticorum excludere fidem & motum internum ab efficientia gratiæ Sacramẽtalis, non tamen probat, quod erat probandum, excludere simpliciter fidem & motum internum, ita vt Sacramenta (vt ipsi calumniantur) conferant gratiam accipientibus ea sine fide, & sine interna conuersione cordis.

SECVNDO probat ex Gabriele, qui in 4. dist. 1. q. 3. dicit, tunc esse opus operatum, cùm non requiritur motus internus.

RESPONDEO; Corruptè citat Gabrielem: nam mox subiungit Gabriel, quo motu de congruo, vel de condigno mereatur gratiam. Non igitur Gabriel excludit motum internũ dispónentem ad gratiam, sed meritoriũ gratiæ. Nam etiamsi illa dispositio potest esse meritoria gratiæ de congruo, vel etiam augmenti gratiæ de condigno, si fit actus ex charitate procedens: tamen alia est gratia, quæ datur ob dispositionem; alia, quæ datur ex vi Sacramenti, vt idem auctor

A explicat in 4. dist. 4. q. 2. conclus. 4. ad primum.

TERTIO probat ex Paludano, qui in 4. d. 1. q. 1. conclus. 2. probat. 4. dicit, non requiri in Sacramentis vt homo se disponat, sed dispositionem effici ab ipso Sacramento, & hoc esse caussare gratiam ex opere operato.

RESPONDEO; Non intellexit Kemnitius Paludanum. Non enim loquitur Paludanus de dispositione, quæ est motus internus suscipientis, vt fides & pœnitentia, quos motus expressè dicit requiri in Sacramentis idem Paludanus d. 4. q. 5. sed loquitur de quadam dispositione vltima, ad quam putat ipse continuò sequi gratiam, & eam dispositionem esse dicit characterem in

B tribus Sacramentis, in aliis ornatum quendam animæ. Cùm enim non posset Paludanus intelligere, quomodo Sacramentum efficeret gratiam, excogitauit illam sententiam, quòd efficeret quandam dispositionem, ad quam continuò sequeretur gratia. De qua te ad Scholasticos pertinet disputare.

QVARTO probat ex Marsilio in 4. sentent. q. 2. art. 2. & Mensingero in 6. cap. Ioannis, qui distinguunt opus operatum contra deuotionem internam operantis.

RESPONDEO; Distinguunt, non vt excludant omninò, sed vt excludant ab efficientia, vt diximus.

QVINTO probat ex S. Thoma, Paludano, &

C Gabriele, qui dicunt, Missam prodesse etiam illis ex opere operato, qui non habent in corde pœnitentiam.

RESPONDEO; Loquuntur de sacrificio, non de Sacramento. Porrò sacrificium prodest impœnitentibus per modum impetrationis, quia impetrat illis conuersionem & pœnitentiam, quomodo etiam orationes nostræ, licet non tam efficaciter, id faciunt.

SEXTO probat ex eo, quod multi Catholicorum probant, Sacramenta efficere gratiam ex opere operato, quia Baptismus prodest paruulis non habentibus fidem, aut vllum internum motum. Ergo eodem modo in adultis excludũt fidem & motum interiorem: nam etiam in ad-

D ultis volunt, Sacramenta vim habere ex opere operato.

RESPONDEO; Catholici efficacissimè probant exemplo paruulorum, Sacramẽtorum efficaciam non pendere ab vlla qualitate suscipientis. Nec tamen ideo sequitur, eos excludere in adultis fidem & pœnitentiam: nam hæc exquiruntur in adultis, vt dispositiones, quibus dispositionibus non egent paruuli, vt suo loco demonstrabitur.

Probat deinde Kemnitius, Concilium Trid. per opus operatum excludere voluisse fidem & motum internum. PRIMO; Quia cùm Scholastici variè exponant opus operatum, & alij excludi velint motum internum, alij nolint: Concilium can. 8. simpliciter admittens opus ope-

ratum,& non restringens ad hanc potiùs, quàm ad illam expositionem, censetur omnes approbasse. RESPONDEO; Falsum est ab Scholasticis vllis per opus operatum excludi motum internum. Deinde si ita esset, Concilium nullam approbasset, sed solùm in genere definiuisset, Sacramenta conferre gratiam ex opere operato.

SECVNDO; Quia Concilium can. 12. definit, Sacramenta non pendere ex dignitate ministri. Igitur in hoc can. 8. per opus operatum non intelligit, Sacramentum non pendere à dignitate ministri, quomodo opus operatum exponit Gropperus; sed aliquid aliud, nimirum non requiri fidem suscipientis. RESPONDEO; Sacramenta conferre gratiam ex opere operato, propriè non significare negationem, id est, nó pendere à dignitate ministri, sed significare affirmationem, id est, Sacramenta vi sua efficere gratiã, ex qua sequitur negatio, id est, non pendere à dignitate ministrantis, vel suscipientis. Itaq; Concilium canone 8. definiuit illam affirmationem contra Lutheranos: deinde can. 12. definiuit negationem contra Donatistas & Anabaptistas.

TERTIO probat; Quia Concilium in isto canone 8. opponit opus operatum fidei: ergo intelligit excludi fidem per opus operatum. RESPONDEO; Si esset verum Antecedens, negari posse Consequentiam; nam si Concilium opponeret opus operatum fidei, intelligeret excludi fidem ab efficientia gratiæ Sacramentalis, non autem excludi simpliciter. Sed tamen falsum est Antecedens, quia Concilium non opponit opus operatum fidei, sed soli fidei. Quod paulò infrà annotauit etiam Kemnitius.

Præter hæc argumenta addit Kemnitius duo expressa mendacia, quibus claudit suam disputationem de opere operato. Nam non solùm imposuit Theologis absurdam expositionem operis operati, sed etiam fingit, iam Theologos ab ipsis conuictos, non audere amplius eam opinionem defendere: *Ipsi*, inquit, *Pontificij scriptores iam tergiuersantur, nec manifestè audent suscipere, defensionem huius axiomatis, quòd vsus Sacramentorum sine fide saluet suscipientes*. Atqui hoc, vt ostendimus, non fuit vnquam axioma Pontificiorum, sed mendacium Lutheranorum. Deinde vt homo solers, inuestigat etiam caussas, cur in tam absurdum errorem Scholastici inciderint: & ponit duas caussas. VNAM, quod cùm legerint apud Augustinum lib. 3. de Baptismo, cap. 14. non interesse ad integritatem Sacramenti, qua fide sit imbutus, qui recipit Sacramentum, & nó aduerterint, Augustinum loqui de substantia Sacramenti, non de vtilitate & fructu; inde putauerint, nó requiri fidem vt Sacramenta prosint. ALTERAM, quod cùm legerint apud eundem Augustinũ in epist. 23. paruulos sine fide actuali salubriter percipere Sacramentum, quia non ponunt obicem contrariæ cogitationis: putauerint, eandem esse rationem paruulorum & adultorum.

Sed friuolæ, immò etiam falsæ sunt istæ caussæ. Nam omnes Theologi in 4. distinct. 4. distinguunt Sacramentum à re Sacramenti; & docent, Sacramentum etiam sine fide & pœnitentia posse recipi, non autem rem Sacramenti, id est, gratiam. Præterea Concilium Tridentinum, sess. 7. can. 13. de Baptismo, docet, Baptismum paruulis prodesse sine actuali ipsorum fide; & tamen sess. 6. cap. 6. & 8. & sess. 14. cap. 4. & alibi, docet, in adultis necessariò requiri fidem & pœnitentiam, vt iustificari posint; & semper Ecclesiã Catholicam ita sensisse.

CAPVT SECVNDVM.

Sententia hæreticorum de efficacia Sacramentorum.

QVANTVM ad SECVNDVM, antiqua fuit hæresis Messalianorum, ante annos M. C. qui docebant, Sacramentis Baptismi, Eucharistiæ, & aliis non iustificari homines, sed solis precibus. Ita refert Ioannes DAMASCENVS in lib. de hæresibus: *Baptismum*, inquit, *hominem non perficere, nec diuina Sacramenta accepta animi sordes expiare, sed solas preces, quæ ab illis rectè fundantur*. Armeni quoque & noui quidam Cathari, si Guidoni credimus, negabant, Sacramenta gratiam conferre.

Sed his omissis, Lutherani de hac re interdũ ita scribunt, vt videantur à Catholicis non dissentire, interdum autem apertissimè scribunt contraria. Semper tamen in eadem sentẽtia manent, quę est, Sacramenta non habere immediatè vllam efficientiam respectu gratię, sed esse nuda signa: tamen mediatè aliquid efficere, quatenus videlicet excitant, vel alunt fidem, quæ homines iustificat; quod tamen ipsum, id est, excitare fidem, non faciunt nisi repræsentando. Volunt enim eodem modo concurrere ad iustificationem Sacramenta, quo prædicatio verbi, nisi quòd prædicatio adhibetur auribus, & per auditum excitat fidem; Sacramenta adhibentur oculis, & per visum excitant etiam fidem.

Hanc sententiam initiò Lutherus & Philippus nudè proponebant, atque apertè dicebant quod sentiebant, nimirũ Sacramenta nihil efficere. Sunt autem loca NOTANDA contra Kemnitium, qui impudentissimè in 2. parte Exam. pag. 111. dicit, Lutherum seriò & semper improbasse in Sacramentariis prophanam illam sententiam: *Quòd Sacramenta non sint organa, & caussæ instrumentales gratiæ, sed solùm instar picturæ commonefaciant, & excitent fidem.* Hæc ille.

Audiamus nunc Lutherum. Anno M. D. XX. in lib. de captiuitate Babylon. cap. de Baptismo: *Baptismus*, inquit, *neminem iustificat, nec vlli prodest; sed fides in verbum promissionis, cui additur Baptismus: hæc*

enim iustificat. Et ibidem: Idem Deus, qui nos nunc per Baptismum, & panem saluat, saluauit Abel per sacrificiũ, Noë per arcam, Abraham per Circumcisionem, & alios omnes per sua signa. Et paulò infrà numerar inter Sacramenra veteris legis, quæ noo vult esse ioferiora Sacramẽtis oouæ legis, qnoad efficaciam, signum datum Gedeoni in rore & vellere; & signum datum Manue in sacrificio; & signum oblatom Achaz ab Isaia cap. 7. & concludit: Nostra & Patrum signa, seu Sacramenta habent annexum verbum promissionis, qnod fidem exigit, & nullo opere alio impleri potest; ideo sunt signa, seu Sacramenta iustificationis, qnia sunt Sacramenta iustificantis fidei, & non operis: vnde & tota eorum efficacia est ipsa fides, non operatio. Qui enim ia credit, is implet ea, etiamsi nihil operetur. Et infrà: Nec verum esse potest, Sacramentis inesse vim efficacem iustificationis, seu esse ea signa efficacia gratiæ: hæc enim omnia dicuntur in iacturam fidei. Item anno M. D. XXI. in assert. 1. atticuli ita scripsit: Nos dicimus, nec noui, nec veteris Testamenti Sacramenta, sed solam fidem iustificasse. Item aooo M. D. XXIII. in lib. contra Cochlæum: Non potest vlla pars iustificationis tribui Baptismo; alioqui si vlla parte iustificaret, non liceret negare, Baptismum sine fide iustificare: cùm autem ei denegetur, soli fidei rectè relinquitur.

Philippus Melanchthon in locis editis anno M.D.XXII. cap. de sigois, horrendum esse dicit errorem Scholasticorum, quòd Sacramenta iostificent; & addit: Non iustificant signa, vt Apostolus ait, Circumcisio nihil est: ita Baptismus nihil est, participatio mensæ Domini nihil est; sed testes sunt, καὶ σφραγῖδες diuinæ voluntatis erga te. Idem etiam in Apologia aono M. D. XXX. edita, ad art. 13. dicit, Sacramentum esse signum ptomissionis, ac veluti picturam verbi: & in libro contra Anabaptistas: Sicut voluntas Dei ostenditur in verbo, seu promissione, ita etiam ostenditur in signo, tanquam in pictura. Et infrà: Prodest & hoc monere, Sacramenta non iustificare. Vbi vides illam ipsam similitudinem picturæ, quam tantopere execratur Kemnitius, & tamen profitetur se Apologiæ huius sectatotem in ipso principio, 2. part. Examinis.

Lutherum & Philippum seqouti sunt Sactamentarij, ex qnibus Caluinus lib. 4. Iostitutionum, cap. 14. §. 6. vtitur eadem similitudine picturæ, & §. 17. Fixum, inqoit, maneat, non esse alias Sacramentorum, quàm verbi Dei partes: quæ sunt offerre nobis, ac proponere Christum, & in eo cælestis gratiæ thesauros. Et infrà: Cauendum præterea, inquit, ne in errorem nos abducant, quæ ad amplificandam Sacramentorum dignitatem paulò magnificentiùs à veteribus scripta sunt: vt scilicet arbitremur, latentem aliquam virtutem Sacramentis annexã, affixamq; esse, quo ipsa per se Spiritus sancti gratiam nobis conferant, cùm hoc tantùm illis diuinitùs iniunctum sit munus, testificari nobis ac sancire Dei in nos beneuolentiam. Et infrà: Sacramenta id sunt nobis à Deo, quòd ab hominibus rerum lætarum nuncij, vel arrha in pactis sanciendis; vtpotè quæ non à se quidem largiantur aliquid gratiæ, sed renuncient, & ostendant, atque (vt sunt arrha & tessera) rata apud nos faciant, quæ diuina largi-

A tate nobis donata sunt. Et §. 18. vtitur exemplo iridis & velleris Gedeonis, atque aliis, quibus vtebatur Lnrherus.

Porrò idem Lothetns in libris posterioribns conuictus (vt verisimile est) argumentis Catholicorum, longè aliter scripsit. Nam in homil. 1. de Baptismo, quam anno M. D. XXXV. edidit, circa principium 2. part. ita habet: Ad hoc institutus est Baptismus, vt nobis seruiat, nobis prosit, nobis donet, non aliquid carnale, vel corporale, sed æternam gratiam, æternam munditiam, & sanctitatem, æternam vitam. Et in hom. 2. de Baptismo, quam habuit anno M. D. XL. Non potest, inqnit, non id operari Baptismus, ad quod institutus est, videlicet regenerationem &
B renouationem Spiritus sancti. Et infrà: Tantam virtutem & energiam habet Baptismus, vt homo, qui in peccatis conceptus & natus est, regeneretur coram Deo, & qui antè ad mortem erat damnatus, iam fit filius Dei. Quis hanc gloriam & virtutem sacrosancti Baptismi sensibus, cogitatione, intellectu humano assequi, & percipere potest? Et infrà: Voluit Ioannes his verbis significare, Baptismum tam efficacem, ac tantæ virtutis esse, vt peccata abluere, mortem submergere & suffocare, & omnia vitia & sordes sanare & mundare posset.

Huoc modũ loqoendi imitantur recentiores Lutherani, atq; inprimis Kemnitius. Nam in 2. par. Exam. pag. 98. vbi citasset aliquot Scripturas pro efficacia Sacramentotom contra Anabaptistas & Sacrameotarios, ita subiungit: Hæc
C manifestissima testimonia, quæ Sacramentis efficaciam tribuunt, & qualis ea sit, explicãt, non sunt per tropos peruertenda à simplici, & genuina significatione, quam propria vocabulorũ significatio præbet: & ita veteres hæc testimonia simpliciter, sicut sonant, intellexerunt. Et pag. 101. Sacramenta sunt caussæ instrumentales, ita quòd per illa media, seu organa Pater vult gratiam suam exhibere, donare, applicare: Filius meritum suum communicare credentibus; Spiritus sanctus efficaciam suam exercere ad salutem omni credenti. Hæc ille: qui certè Carholicissimè loqui videtur. Caluinus quoq; nõ ratò ita loqoitor, vt loquuntur Catholici. Nam io Aotid. Cooc. sess. 7. can. 5. sic ait: Semper memoria repetendum est, Sacramenta nihil quàm instrumentales esse cõferendæ nobis gratiæ caussas. Et can. 6. Si qui sint, qui negent, Sacramentis
D contineri gratiam, quam signrant, illos improbamus.

Veruotamen nec Luthetus, nec Caluinos, nec Kemnitius recedit à prima illa sentẽtia, quæ nihil reuera tribuit Sacramentis efficiẽtiæ. Nam cùm dicunt, Sacramenta esse caussas instrumentales, & cooferre gratiam, & esse efficacia, semper intelligont, mediante fide, ita vt ipsa nihil aliud agant, nisi excitare, vel nutrire fidem, quæ sola iustificat.

Nam idem Caluinus ibidem can. 5. explicat, quomodo Sactamenta siot caussæ iostrumeotales gratiæ, ac dicit, tuoc demum Sacrameota suum effectum habere, si fidei seruiant. Et can. 8. dicit, eodem modo efficere in oobis gratiam Sactamenta, quo efficit verbum Dei prædicatum. At cerrum est, verbum non efficere, nisi ex-

citando, vel nutriendo fidem. Denique Theodorus Beza (vt suprà notauimus) in lib. de summa rei Sacramentariæ, q. 2. ita explicat Caluini præceptoris sui sententiam: *Vnde efficacia,* inquit, *illa Sacramentorum? à Spiritus sancti operatione in solidum, non autem à signis, nisi quatenus externis illis obiectis interiores sensus mouentur.*

Kemnitius quoque pag. 101. & sequentib. explicans accuratè, quemadmodum sint efficacia Sacramenta, tandem concludit esse efficacia, eo modo, quo ipsa promissio, seu promissionis verbum. Et pag. 102. *Verbum,* inquit, *& Sacramenta monstrant nobis, vbi fides debeat quærere, & vbi possit inuenire Christum Mediatorem, Patrem & Spiritum sanctũ.* Et pag. 105. explicans, quomodo fides in Sacramentis iustificet: *Non est sensus,* inquit, *quòd fides gratiam accipiat sine medio aut organo verbi & Sacramentorum: obiectum enim fidei est verbum & Sacramenta, immò in verbo & Sacramentis verum fidei obiectum est Christi meritum, gratia Dei, & efficacia Spiritus: & fides ideo iustificat, quia illa in verbo & Sacramentis apprehendit & accipit. & hoc sensu sicut fides verbi, ita etiam fides Sacramenti, dicitur iustificare.* Hæc ille.

Denique quibuscunq; verbis Catholicorum vtantur Lutherani, non possunt tamen vllo modo sentire, quod nos sentimus, Sacramenta esse veras & immediatas caussas iustificationis, nisi recedant à primo illo suo principio; Sola fides iustificat: quod hactenus non fecerunt.

CAPVT TERTIVM.

Quòd Sacramenta ex opere operato conferant gratiam, ex Scripturis probatur.

PROBANDVM iam superest, Sacramẽta esse veras caussas instrumentales gratiæ; ac ne frustrà laboremus, demonstrandum est simul, aliter esse caussam Sacramenta, quàm concionem. Nam ad omnia testimonia nostra respondere solent, Sacramenta esse veras caussas gratiæ, sed excitando fidem, quomodo etiã verbum Euangelij dicitur à Paulo Rom. 1. *Virtus Dei in salutem omni credenti.*

Adferemus sex argumentorum classes. PRIMA erit ex Scripturis Testamenti noui, vbi expresse id habetur. SECVNDA ex vaticiniis Prophetarum, & ex figuris Testamẽti veteris. TERTIA ex Conciliis. QVARTA ex Patribus Græcis. QVINTA ex Latinis. SEXTA ex ratione.

Prima classis testimoniorum ex nouo Testamento.

PRIMVM testimonium est Matth. 3. Marci 1. Luc. 3. Ioan. 1. vbi Ioannes Baptista loquitur: *Ego baptizo vos aqua, ille vos baptizabit Spiritu sancto.* Quibus verbis nõ est dubium,

A tantum discrimen poni inter efficaciam Baptismi Ioannis, & Baptismi Christi, quantum est inter aquam & Spiritum. At Baptismus Ioannis efficax erat ad alendam fidem, non minus quàm Baptismus Christi; nam in Baptismo Ioannis erat externa ablutio & verbũ promissionis. Nam prædicabat Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, Luc. 3. & prædicabat simul fidem Mediatoris, dicens, vt crederent in eum, qui venturus erat, Act. 19.

Ad hoc argumẽtum Caluinus in caput tertiũ Matth. RESPONDET, eandem fuisse efficaciam Baptismi Ioannis & Christi: discrimen autem, quod ponit Ioannes in aqua & Spiritu, dicit in B eo consistere, quòd Ioannes erat minister externi ritus, Christus autem erat auctor internæ sanctificationis. AT si ita est, non debuit Ioannes dicere; Ego baptizo, ille baptizabit, sed; Ego baptizo, ille baptizat. Præterea si erat eadem vis vtriusque Baptismi, cur Act. 19. Paulus iussit baptizari Christi Baptismo eos, quos audiuit iam fuisse baptizatos Baptismo Ioannis.

RESPONDET Caluinus in commentar. Act. 19. non fuisse illos iterum baptizatos; sed tantùm accepisse visibiliter donum Spiritus sancti, & hoc significari illis verbis: *His auditis, baptizati sunt in nomine Domini* IESV. AT prætérquam quòd ista esset vitiosa æquiuocatio, cùm in tota ea narratione accipiatur nomen Baptismi pro Baptis- C mo aquæ, & quòd licebit, omnes Scripturas peruertere, si licet verba tam aperta aliò torquere: ibidem mox adiungit Lucas: *Et cùm imposuisset illis manum Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.* Non igitur illud; *Baptizati sunt,* significat, Acceperunt donum Spiritus sancti visibiliter.

RESPONDET Caluinus, ista posteriora verba esse explicationem priorum. AT non diceret Lucas: *Baptizati sunt; Et cùm imposuisset manum,* &c. sed, Baptizati sunt: nam cùm imposuisset manus, &c. vel certè, Baptizati sunt, & imposuit illis manus, &c. sic enim fieri solẽt explicationes. Illa autem phrasis: *His auditis, baptizati sunt in nomine Domini* IESV, *& cùm imposuisset illis manum Paulus,* D *venit Spiritus sanctus;* euidenter ostendit, duas fuisse actiones, & diuerso tempore factas, Baptismum, & manus impositionem. Denique conferatur hic locus cum alio eiusdem auctoris, nimirum Actor. 8. vbi similiter habetur Baptismus in nomine Domini IESV, & impositio manuum; & erit luce clarius, per Baptismum in vtroq; loco intelligi verum Baptismum.

SECVNDVM testimonium Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Hic tribuitur Baptismo vis saluandi; at non saluat, nisi iustificando, & abluendo sordes peccatorum.

Neque potest responderi, quòd saluet excitando fidem. Nam INPRIMIS hoc loco fides præcedit. Ineptum autem est dicere, primò poni effectum, deinde caussam. Sicut enim absur-

dum esset dicere; Qui curatus fuerit, & acceperit medicinam; ita absurdum esset dicere: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit*; si Baptismus est caussa fidei. Vnde quia audire verbũ Dei est verè caussa fidei, semper in Scriptura præcedit, vt Ioan. 5. *Qui audit verbum, & credit, habet vitam æternam.* Et Ioan. 6. *Omnis qui audiuit, & didicit, venit ad me.* Non ergo fides est effectus Baptismi, cùm eum præcedat, sed potius dispositio ad illum.

PRÆTEREA ad hominem; Christus hoc loco non coniungit Sacramentum cum cócione, vt aduersarij faciunt; non enim dicit: Qui audierit verbum, & baptizatus fuerit; sed coniungit cum fide, quæ est effectus verbi. Sicut ergo fides apud aduersarios immediatè iustificat applicando merita Christi, non autem excitando aliquam aliam caussam; cur non eodem modo fateantur, Baptismum immediatè iustificare applicando Christi merita, cùm Christus eodem modo loquatur de fide & de Baptismo?

TERTIVM testimonium Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Hic locus apertè facit Baptismum aquæ caussam nouæ natiuitatis; id enim significat præpositio, *Ex*, vt patet in omnibus similibus loquutionibus.

Neq; potest dici, quòd renasci ex aqua sit renasci ex fide, quam excitat aqua. Nam PRIMO, debuisset potius Christus dicere; Nisi quis renatus fuerit ex verbo & Spiritu sancto, quàm, Ex aqua & Spiritu sancto; cùm principalior caussa excitandæ fidei, sit verbum, quàm aqua. SECVNDO, quia fuisset Christi sermo omninò inintelligibilis. Nam cùm nihil dixerit antea de fide, quis diuinare posset, eum modò tradere rationem excitandæ fidei? TERTIO, esset falsa propositio: *Nisi quis renatus fuerit*, &c. Nam si fides sola iustificat, impertinens est ad salutem, vnde fides excitetur, siue ex aqua, siue ex vino, siue ex alia re. Et constat multis modis, fidem excitari posse sine Baptismo aquæ: concio enim abundè sufficit ad excitandam fidem.

AD HVNC locum non potuit aliter Caluinus respondere, nisi negando, hîc agi de Baptismo, quod etiam ante illum negarunt Zwinglius & Bucerus. Itaque Caluinus in commentar. & lib. 4. Instit. cap. 16. §. 25. negat, intelligi debere de Sacramento Baptismi, sed de sola interna renouatione. Quocirca per aquam vult intelligi Spiritum sanctum, & hunc esse sensum; Nisi quis renatus fuerit ex aqua, id est, ex Spiritu sancto, qui instar aquæ mundat, &c.

AT PRIMVM; Omnes scriptores hactenus hunc locum intellexerunt de Baptismo; vt Iustinus Apolog. 2. Tertullianus in lib. de Baptismo, Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, cap. 25. Ambrosius lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 11. Hieronymus in cap. 16. Ezechielis, item Basilius, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nissenus in sermone de Baptismo; denique omnes interpretes huius

A loci, Origenes, Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, Beda, Theophylactus, Euthymius, & alij.

SECVNDO; Si ita liceret ludere in Scripturis, possemus negare Baptismum aquæ. Nam vbique intelligemus nomine aquæ Spiritum sanctum, & eodem modo licebit peruertere omnia alia mysteria.

TERTIO; Negari non potest, quin sit coacta & absurda, & Scripturis inusitata loqutio. Nec valet exemplum, quod Caluinus profert ex Matthæi 3. *Ille vos baptizabit in Spiritu sancto & igni.* Vbi vult per ignem intelligi eundem Spiritum sanctum, vt habet similitudinem cum igne. NAM

B per ignem rectissimè potest intelligi externus ignis, qui descendit visibiliter super Apostolos in die Pentecostes, vel ignis tribulationis, vel ignis Purgatorij: quas expositiones attingit Beda in commentario Luc. 3. Præterea in hoc loco, ignis postponitur Spiritui sancto; & non est ita absurdum, post vnum vocabulum poni alterum, quo illud declaretur. At aquam Ioan. 3. Dominus præposuit Spiritui sancto; absurdissimum autem est, prius poni declarationem, deinde id, quod declarandum est. Neque negari potest, quin aqua si accipitur pro Spiritu sancto, ponatur ad declarandum effectum Spiritus sancti, qui est mundare.

QVARTO; Si aqua hoc loco non poneretur,

C nisi ad explicandum effectum Spiritus sancti, malè coniungeretur cum verbo renascendi; aqua enim, si tantùm inspiciatur eius significatio, non gignit, sed lauat, & refrigerat. Itaque vel dicere debuisset Dominus; Nisi quis mundatus fuerit aqua & Spiritu sancto, vel; Nisi quis renatus fuerit ex semine & Spiritu sancto. Non igitur aqua solùm hoc loco declarat effectum Spiritus sancti, sed propriè significat aquam, vt cócurrit Sacramentaliter ad spiritualem regenerationem.

QVARTVM testimonium Act. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in remissionem peccatorum.* Cui simile est illud Actor. 22. *Et nunc quid moraris; baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine ipsius.*

D In his locis tribuitur Baptismo remissio peccatorum: nec potest dici, id fieri, quod Baptismus excitet fidem. Nam quos Petrus alloquitur Actor. 2. iam crediderant, vt Lucas ibidem indicat. Audita enim Petri concione, compuncti sunt corde, & dixerunt: *Quid faciemus viri fratres?* Petrus autem non ait; Oportet credere, vel magis credere, sed; *Pœnitentiam agite*, &c. Pari ratione Paulus, cui dixit Ananias, Act. 22. *Baptizare, & ablue peccata tua*, iam crediderat, & pœnitentiam egerat triduo ieiunans.

RESPONDET Caluinus, tum in commentario Actorum, tum lib. 4. Institut. cap. 15. §. 18. baptizari in remissionem peccatorum, seu abluere peccata Baptismo, nihil esse aliud, nisi accipere testimonium, seu sigillum acceptæ iusti-

ficationis, idque ad fidem roborandam, & confirmandam.

SED (vt omittam quod antea demonstrauimus, Sacramenta non posse esse sigilla, vel certè esse falsa sigilla, cùm non sciat minister, an ille, cui applicat sigillum diuinum, sit verè iustificatus) quis nô miretor nouum istum tropum, quo abluere peccata, significat, accipere sigillum iustificationis acceptæ? Inauditum est enim, vt actio significata, ponatur ad significandum signum; & quòd actio futura ponatur ad significandam præteritam. Exempla esse possunt, si quis diceret; Bibe vinum, absurdè id diceret, si significare vellet; Inspice hederam, quæ in hospitio pendet. Pari ratione, si Imperatori reuerteti cum victoria, diceretur; Vince hostes, idque diceretur ad significandum; Accipe triumphum in signum præteritæ victoriæ, absurdissima esset loquutio. Non enim rectè dicitur; Vince hostes, ei, qui iam pugnauit, & vicit.

QVINTVM testimonium Actor. 8. *Cùm vidisset Simon, quia per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus*: cui loco similis est ille 2. Timot. 2. *Admoneo te, vt resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Etsi enim hæc loca intelliguntur de Sacramentis Confirmationis & Ordinationis, quæ apud multos aduersariorum nô sunt proprie Sacramenta: tamen si Sacramenta, vt ipsi volunt, impropriè dicta sunt veræ caussæ gratiæ, quantò magis Sacramenta propriè dicta? Porrò in his locis apertissimè impositio manuum asseritur caussa gratiæ, vt patet ex illa particula, *Per.* Nec potest dici, manuum impositionem esse caussam gratiæ, excitando fidem; nam omnes isti, qui per impositionem manuum acceperunt gratiam Spiritus sancti, iam crediderant & baptizati erant.

SEXTVM testimonium 1. Corinth. 10. *Vnum corpus multi sumus, omnes, qui de vno pane participamus.* Vbi participare de vno pane ponitur pro caussa vnius corporis. Quod in Græco est clarius: *οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν.* Omnes enim ex vno pane participamus. Quomodo autem sumus vnum corpus, quia de vno pane participamus, nisi quia panis ille alit, & auget vitam huius corporis? Nam in rebus corporalibus, quia idem cibus alit omnia membra eiusdem corporis, ideo rectissimè probamus, aliqua membra esse membra eiusdem corporis, si ab eodem cibo alantur. Quare si tollas à Sacramento altaris veram caussalitatem gratiæ, non poterit probari, quòd simus vnum corpus, quia eandem Eucharistiam participamus. Similis est huic loco ille 1. Cor. 12. *Etenim omnes nos in vno Spiritu in vnum corpus baptizati sumus.* Vbi Paulus probat, nos esse vnum corpus, quia per Baptismum accepimus vnum Spiritum. Quod argumentum nihil efficit, si Baptismus non confert Spiritum.

SEPTIMVM testimonium Ephes. 5. *Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* Cui similis est locus ille Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Vbi apertissimè dicimur mundari, & saluari lauacro aquæ, & per lauacrum: vtrumque autem caussam instrumentalem significat.

RESPONDET Caluinus in commentario horum locorum, Baptismum propriè dici lauacrû animæ, & esse symbolû efficax: quia Deus, dum hoc signum ostendit, simul etiâ operatur, quod per illud significat. AT per accidens hoc modo coniungitur iustificatio, quam solus Deus facit cum Baptismo: proinde non magis propriè dicimur mundari, & saluari per Baptismum, quàm per quamlibet aliam actionem, quæ tunc simul fiat. Nec potest verè dici Baptismus lauacrum regenerationis, si per illum Deus non lauat nos, licet eodem tempore lauet nos. Si dicat, Deum nos mundare per Baptismum, quia ostendens illud symbolum, prouocat fidem quæ mundat: etiam dicere posset, homines inebriari per hederam, quæ pendet in hospitiis; quia illa hedera prouocat ad emendum vinum, quod vinum postea inebriat.

OCTAVVM testimonium est 1. Petri 3. *Quòd nos similis formæ saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum.* Hìc habemus PRIMVM, Baptismo nos saluos fieri. DEINDE, saluos fieri simili quodam modo, quo olim tempore Noë pauci quidam salui facti sunt per aquam. Atqui aqua illa verè & efficienter saluauit eos, qui erant in arca, videlicet arcam in sublime attollens. DENIQVE, habemus discrimen inter Baptismata Iudæorum, & nostrum: quòd illa tollerent sordes carnis, nostrum purificet conscientiam. Sicut igitur Baptismata Iudæorum verè tollebant sordes carnis, non tantùm significando, sed etiam efficiendo; ita & nostrum Baptisma verè lauat conscientiam, non tantùm significando, sed etiam efficiendo.

CAPVT QVARTVM.

Secunda classis testimoniorum, vaticinia Prophetarum.

PRIMO ISAIAS ca. 1. vbi dixerat: *Quò mihi multitudinem victimarum vestrarû, dicit Dominus? plenus sum; holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui.* Subiungit: *Lauamini, mundi estote.* Quæ verba S. Hieronymus, & S. Cyrillus in commentario, & Cyrillus Hierosolymitanus in 1. catechesi, & Theodoretus in Psal. 50. & Basilius orat. 13. quæ est de Baptismo, exponunt ad literam de Baptismo, qui succedit expiationibus illis veteribus. Quòd autem Baptismus vim habeat mundandi, patet ex illis verbis: *Lauamini, mundi estote.* Est enim ac si diceret; Baptizamini, & eo modo mundi eritis.

Vnde S. Hieronymus hunc locum ita enarrat: *Pro superioribus victimis & holocaustis Euangelij mihi placet religio, vt baptizemini in sanguine meo per lauacrum regenerationis, quod solùm potest peccata dimittere.* Hæc ille: vbi illud, *Solum*, non excludit Deum, Christi meritum, fidem, & alia id genus, sed sacrificia & cæremonias Iudaicas.

SECVNDO; EZECHIELIS cap. 36. *Effundam*, inquit, *super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & dabo vobis cor nouum*, &c. Hunc locum de Baptismo intelligunt Hieronymus & Theodoretus in comment. & Cyprianus lib. 1. epist. vlt. & lib. 4. epist. 7. vbi notat S. Hieronymus, per aquę Baptismi aspersionem non solùm mundari peccata, sed etiam dari cor nouum, & spiritum nouum.

TERTIO; MICHEAS *cap. 7. de Baptismi gratia*, inquit Hieron. in epist. 83. ad Oceanum, *vaticinatur; Proiiciet in profundum maris omnia peccata nostra.* Quomodo etiam hunc locum exponit Rupertus in commẽtario, & Augustinus in commentario Psalmi 113. At quod in mare mergitur, non solùm significatur extingui, sed re ipsa vi aquarum extinguitur.

QVARTO; ZACHARIAS cap. 13. *In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalem in ablutionem peccatoris, & menstruata.* Hunc etiam locum Hieronymus & Rupertus in commentario exponunt de Baptismo, qui vim habet purgandi peccata.

QVINTO; DAVID Psal. 50. *Asperges me Domine hyssopo*, &c. Sed de hoc paulò infrà dicemus, in explicatione sextæ figuræ.

Figuræ Sacramentorum.

PRIMA est Genesis 1. *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* In Hebrȩo exprimitur, quorsum ferretur super aquas, nimirum vt eas fœcundas redderet: nam inde procreandi erant pisces, & aues, vt infrà habetur, מְרַחֶפֶת incubabat, more gallinæ nidum suum fouentis, & oua calore animantis, inquit Hieronymus in qq. in Genesim. Fuisse autem hanc figuram Baptismi, qui constaț ex aqua & Spiritu sancto, docent TERTVLLIANVS in libro de Baptismo. HIERONYMVS in epist. 83. ad Oceanum. Vt igitur aqua initio mundi à Spiritu sancto vitalem quandam vim accepit, vt animalia procrearet; sic & Baptismus à Spiritu sancto vim accepit procreandi nouos homines: *Ne mirum sit*, inquit Tertullianus, *in Baptismo, si aquæ animare possunt.* Et ibidem Christianos vocat pisciculos, quòd nascantur ex aquis. Qua etiam de caussa literæ capitales versuum Sybillinorum faciunt *ἰχθὺς*, id est, piscis, & significant IESVS *Christus Dei Filius Saluator.* Quod annotauit AVGVSTINVS lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 23. & PROSPER lib. 2. de prædictionibus, cap. 29. & ante vtrumque OPTATVS Mileuitanus libro tertio

A contra Parmenianum: *Hinc*, inquit, *est piscis, qui in Baptismate per innocationem fontalibus vndis inseritur, vt quæ aqua fuerat, à pisce etiam piscina vocitetur, cuius piscis nomen secundum appellationem Græcam in vno nomine per singulas literas turbam sanctorum nominum continet, ἰχθὺς, quod est Latinè:* IESVS *Christus Dei Filius Saluator.* Et huc alludens S. HIERONYMVS in epist. 43. *Bonosus*, inquit, *tanquam ἰχθύος Filius aquosa petit.*

SECVNDA figura est Gen. 7. de diluuio saluante Noë, & reliquos, qui erant in arca, quam explicat S. Petrus epist. 1. cap. 3. vt paulò antè diximus.

TERTIA figura est Genes. 17. de Circumcisione, de qua B. Paulus Coloss. 2. sic ait: *Circumcisi*
B *estis Circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, sed Circumcisione Christi consepulti ei in Baptismo.* At Circumcisio verè & efficienter carnem abscindebat, nõ autem erat solum testimonium abscisionis, &c.

QVARTA figura est Exod. 14. submersio Aegyptiorum in mari rubro, & transitus filiorum Israël; de qua sic loquitur B. Paulus 1. Cor. 10. *Omnes*, inquit, *in Mose baptizati sunt in nube & in mari.* Et infrà dicit: *Hæc omnia contingebant illis in figuram.* Itaq; mare rubrum figura fuit Baptismi; nubes autem obumbrans, figura Spiritus sancti; & sicut mare rubrum verè demersit Aegyptios, & liberauit Israëlitas; ita Baptismus verè delet peccata, & saluat animas. Vide Cyprianum lib.
C 4. epist. 7. Augustinum tract. 11. & 13. in Ioannem, & Hieronymum in epist. 83. ad Oceanum.

QVINTA figura est Exodi 16. & 17. de Manna pluente è cœlo, & aqua scaturiente ex petra: quæ figuræ erant Eucharistiæ corporis & sanguinis Domini, eodem Paulo ibidem 1. Cor. 10. explicante. At Manna & aqua illa verè reficiebat, & recreabat corpora Israëlitarum, & non erant testimonia vel sigilla. Igitur Eucharistia verè reficit animas; alioqui erit melior figura, quàm res figurata.

SEXTA est Numeri 19. de aqua lustrationis, quę admistam habebat cinerem vaccæ rufę, quã fuisse Baptismi figuram, scribit Augustinus in quæstionibus super Numeros, cap. 33. Vbi NO-
D TANDVM ex eodem Augustino, tria fuisse necessaria in hac expiatione; cinerem vaccæ rufæ, aquam & hyssopum, quo aqua aspergebatur: & quidem cinis vaccæ Christi mortem & merita significat: aqua verò Baptismum, qui Christi merita applicat: hyssopus herba humilis, radices habens in petra, fidem significat, sine qua Baptismus adultis non datur, & si fortè datur, non eis prodest. Sicut ergo in illa expiatione hyssopus non mundabat, sed aqua vim habens ex cinere vaccæ & hyssopo aspersa: sic in Baptismo non est fides, quæ propriè in Baptismo purgat peccata, sed aqua vim habens ex Christi passione, & fide suscepta. Ad has expiationes tum figurantem, tùm figuratam respexit DAVID,

cùm diceret Psal. 50. *Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor.* Petit enim eam purgationem, quam nouerat figuratam, per expiationem aquæ, quæ hyssopo aspergebatur, vt exponit Theodoretus in commentario huius loci.

SEPTIMA figura est Iosue 4. de transitu filiorum Israël per Iordanem ad terram promissionis, duce Iosue; quam fuisse figuram Baptismi, docent Ambrosius in illud Luc. 1. *Ipse præibit in spiritu & virtute Eliæ.* & Augustinus in illud Psal. 113. *Et tu Iordanis conuersus es retrorsum.* Neque vllus dixerit, per aquas Iordanis non transiuisse filios Israël ad terram promissionis; sed obsignatam promissionem transenndi.

B OCTAVA est 4. Regum 5. de Naaman Syro curato à lepra, lauacro Iordanis: de qua vide Ambrosium in quartum caput Lucæ, & lib. 2. de Sacramentis, cap. 4. Et certè aqua Iordanis verè curauit Syrum illum; non fuit sigillum promissionis.

NONA est Ioan. 5. de probatica piscina, quæ figura manifestissima est, & à Patribus multis celebrata, vt Tertulliano in libro de Baptismo, Ambrosio libro primo de Spiritu sancto, cap. 7. Chrysostomo, Cyrillo, & Theophylacto in hunc locum Ioânis. Et quidem CHRYSOSTOMVS pulcherrimè hanc figuram explicat, & addit, Deum voluisse variis figuris efficaciam Baptismi demonstrare, ne incredibilis videretur:
C *Futurum*, inquit, *erat Baptisma plenum maxima potestatis & gratia, purgaturum peccata, pro mortuo viuum effecturum*, &c. Et sanè nisi ita esset, vt dicit Chrysostomus, præstantior fuisset figura re ipsa figurata.

DECIMA est Ioannis 9. de cœco nato, quem Dominus illuminauit per aquam Siloë, de qua vide Ambrosium epist. 75. ad Bellicium, & Augustinum tract. 44. in Ioannem.

Sunt autem duo NOTANDA ad hæc loca Scripturæ. PRIMVM, quòd cùm tam sæpe Scriptura, & vaticiniis, & figuris, & expressis verbis loquatur de Sacramentis, tamen ne semel quidem dicat, vim Sacramentorum consistere in excitanda, vel alenda fide; sed semper explicet
D consistere in purgandis peccatis, & mundanda anima. Ex quo reuera, si res seriò perpendatur, euidenter colligitur, falsissimam esse hæreticorum sententiam. Nam quomodo credibile est, finem immediatum, & præcipuum Sacramentorum nunquam in Scriptura haberi, cùm finis mediatus tam sæpe inculcetur?

SECVNDO nota, quod si licet negare, Sacramenta verè & immediatè sanctificare, cùm tam apertè Scripturæ hoc doceant; eadem ratione negari poterit, fidem iustificare, quod tamen aduersarij passim affirmant. Nam nihil Scripturæ tribuunt fidei, quod non tribuant etiam Sacramentis. Verbi gratia, Lucæ capite septimo dicitur: *Fides tua te saluam fecit.* Et in prima epi-
A stola Petri capite tertio dicitur: *Vos saluos facit Baptisma.* Item de fide, Ioannis 5. *Qui credit ei, qui me misit, habet vitam æternam.* De Sacramentis, Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* De fide, Act. 15. *Fide purificans corda eorum.* De Sacramentis, Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* De fide, ad Romanos 3. *Arbitramur hominem iustificari per fidem.* De Sacramentis, ad Titum 3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* De fide, ad Romanos 5. *Iustificati ergo ex fide.* De Sacramentis, Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto*, &c.

CAPVT QVINTVM.

Tertia classis argumentorum ex Conciliis.

CONCILIVM NICÆNVM, quod nuper è Græco versum, editum est ab Alfonso Pisano, in caput, quod inscribitur διατύπωσις, doctrina de Baptismo, ante octauum canonem: *Baptisma nostrum*, inquit, *non oculis corporis considerandum est, sed mentis oculis; aquam vides, considera virtutem Dei in aquis absconditam.* Et infrà: *Descendit quidem is, qui baptizatur, peccatis obnoxius, & seruitutis corruptione detentus, ascendit autem ab ea seruitute & peccatis liber, filius Dei, & hæres, & cohæres Christi.*

Concilium CONSTANTINOPOLITANVM I. in Symbolo: *Credimus vnum Baptisma in remissionem peccatorum.*

Concilium MILEVITANVM, capite secundo: *Paruuli, qui nihil peccatorũ in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.* At certè in paruulis Baptismus non potest esse caussa remissionis peccatorum excitando fidem.

Concilium ARAVSICANVM secundum, canone 25. *Hoc etiam secundum fidem Catholicam credimus, quòd accepta per Baptismum gratia, omnes baptizati, Christo adiuuante & cooperante, quæ ad salutem pertinent, possint & debent, si fideliter laborare voluerint, adimplere.* NOTA, non posse id exponi de excitatione fidei. Nam paulò infrà idem Concilium dicit, à Deo prius fidem inspirari, vt Baptismi Sacramenta fideliter requiramus. Præterea etiamsi fides, secundum aduersarios, iustificet à peccatis, tamen non dat gratiam bene operandi. At Baptismus ex hoc Concilio dat gratiam bene operandi.

His adde Concilia recentiora, Florentinum & Tridentinum.

CAPVT SEXTVM.

Quarta claßis, ex Patribus Græcis.

IAM ex Patribus Græcis; IVSTINVS in Apologia ad Antoninum: *Remißionem ante commissorum peccatorum consequimur in aqua*, &c. Et antea dixerat, neminem adduci ad Baptiſmum, niſi antea crediderit. Similia habet in Dialogo cũ Triphone.

CLEMENS ALEXANDRINVS lib. 1. Pædagog. cap. 6. *Multis*, inquit, *modis vocatur hoc opus, gratia, illuminatio, perfectum, & lauacrum: lauacrum quidem, per quod peccata abstergimus; gratia autem, qua remittuntur pœnæ, quæ peccatis debentur; illuminatio autem, per quam sanctam illam, & salutarem lucem intuemur; perfectum autem dicimus, cui nihil deest. Quid enim ei desit, qui Deum nouit?* &c.

ORIGENES homil. 14. in cap. 2. Lucæ: *Paruuli*, inquit, *baptizantur in remißionem peccatorum*. Et infrà: *Et quia per Baptismi Sacramentum natiuitatis sordes deponuntur, propterea & baptizantur & paruuli.*

CYRILLVS catecheſi 3. *Mortuus*, inquit, *in peccatis descendisti, & ascendis viuificatus in iustitia*, &c. Vide totam catecheſim. Et in præfatione catecheſeon: *Magnum est sanè propositum hoc Baptisma; captiuitatis liberatio, peccatorum remißio, animæ regeneratio, currus ad cælum*, &c.

BASILIVS lib. de Spiritu ſancto, cap. 15. ponit obiectionem hæreticorum; Si ideo Spiritus ſanctus æqualis eſt Patri & Filio, quia in ipſo baptizamur, etiam aqua erit æqualis Patri & Filio, quia in ipſa baptizamur. Reſpondet: *Si qua est in aqua gratia, non ex aqua natura est, sed ex præsentia Spiritus*, &c. Secundum aduerſarios dicere debuiſſet, aquam nihil facere, & ſic ſtatim obiectionem ſoluiſſet. At Baſilius fatetur, in aqua eſſe virtutem, ſed ait, eam non ineſſe aquæ ex aquæ natura, ſed ex vi Spiritus ſancti. Vide etiam homiliam 13. quæ eſt hortatio ad Baptiſmum, vbi clariſsimè idem habet. Vide etiam Gregorium NAZIANZENVM orat. in ſancta lumina, & ora. in ſanctum lauacrum.

GREGORIVS NYSSENVS in lib. de Baptiſmo: *Baptisma*, inquit, *peccatorum expiatio est, remißio delictorum, renouationis, & regenerationis caussa*. Et infrà explicans, quomodo id fiat, multa exempla adducit earum rerum, per quas Deus miracula fecit, vt virgam Aaron, & alia; & ſubdit: *Atque hæc omnia cùm materia sint inanimata, atque sensus expertes, postea quam vim Dei accepissent magnis miraculis, media intercesserunt. Ac simili consequentia rationum etiam aqua cùm nihil aliud sit, nisi aqua, superna gratia benedicente ei, in eam, quæ mente percipitur, hominem renouat regenerationem. Quod si quis mihi rursus dubitando, & ambigendo negotium exhibeat interrogans, qua ratione aqua regeneret: dicam optimo iure ad eum: Ostende mihi modum natiuitatis, quæ fit secundum carnem; dices fortasse: Semen caussa hominis effectrix est. Audi igitur contrà à nobis, quòd aqua, quæ benedicitur, purgat & illuminat hominem.*

Vbi NOTANDVM eſt, non poſſe Gregorij ſententiam trahi ad id, quod hæretici dicunt, Sacramenta operari, quia obiectiuè mouent ad fidem. Nam PRIMO, comparat aquam Baptiſmi virgæ Aaronis, quæ miracula faciebat efficienter. SECVNDO, comparat ſemini, quod eſt cauſſa hominis efficiens, vt ipſe dicit. TERTIO, negat aquam aliquid efficere, niſi recipiat vim quandam ſupernaturalem: at vt moueat obiectiuè per modum ſigni, non requiritur vlla virtus ſupernaturalis. DENIQVE quæſtio, quam proponit; Quomodo poſsit aqua regenerare, nulla eſſet, ſi tantùm obiectiuè operaretur.

CHRYSOSTOMVS homil. 39. in Geneſim extrema: *Nam id*, inquit, *quod illic operatur, Circumcisio in depositione carnis: id agit hic Baptismus in depositione peccatorum*. Item homil. 24. in Ioannem, prolixè docet, eſſe credendum verbis Chriſti aſſerentis, aquam vim habere regenerandi, licet modus ſuperet rationem. Et homil. 25. *Quod*, inquit, *est matrix embrioni, hoc est, fideli aqua. Siquidem in aqua fingitur, & formatur. Nam primùm dictum est; Producant aquæ reptile animæ viuentis. ex quo autem Iordanis alueum ingressus est Christus, non amplius reptilia animarum viuentium, sed animas rationales & spiritales aqua producit*. Vide eundem homil. 35. in Ioan. homil. 1. in Acta. homil. ad Neophytos, vbi enumerat decem effectus Baptiſmi, quos etiam in paruulis operatur, & inter tot effectus non venit illi in mentem, vt poneret, Excitare fidem; quem ſolum agnoſcunt aduerſarij.

CYRILLVS ALEXANDRINVS lib. 2. in Ioannem, capite 42. *Quemadmodum*, inquit, *viribus ignis intensius aqua calefacta, non aliter vrit, quàm ipse ignis: sic Spiritus sancti operatione aqua, qua baptizati corpus aspergitur, reformatur ad diuinam virtutem & potentiam*. Hæc ille. Vbi vides, ſic eſſe inſtrumentum Dei aquam in Baptiſmo, vt eſt calor in aqua calefacta inſtrumentum ignis ad calefaciendum.

THEODORETVS in cap. 10. ad Heb. in illud: *Aspersi corda à conscientia mala: In lege*, inquit, *vtebantur aspersionibus, & corpus frequenter lauabant; qui autem ex nouo Testamento vitam instituunt, per sanctißimum Baptismum animam expurgant, & à prioribus maculis liberam reddunt conscientiam*. Vide eundem Theodoretum in Epitome diuinorum decret. cap. de Baptiſmo; Damaſcenum lib. 4. de fide, cap. 10. Theophylactum in 3. & 5. cap. Ioannis, & Oecumenium in cap. 10. ad Hebræos.

CAPVT SEPTIMVM.

Idem probatur ex Latinis.

IAM ex Latinis TERTVLLIANVS in libro de Baptiſmo: *Primus*, inquit, *liquor, quo viueret, dedit, id est. aqua produxit animantia, vt in Baptismo mirum non*

fit. si aqua animare nouerunt. Item lib. de resurrect. carnis probat, corpus resurrecturum, quia Sacramenta corpori adhibentur, vt ad animam transeat eorum effectus: *Caro,* inquit, *abluitur, vt anima emaculetur; caro vngitur, vt anima consecretur; caro signatur, vt anima muniatur; caro manum impositione adumbratur, vt anima Spiritu illuminetur; caro corpore Christi & sanguine vescitur, vt anima de Deo saginetur.* vbi enumerat varios effectus Sacramentorum; proinde non putat solùm excitare fidem Sacramenta.

CYPRIANVS libro 2. epist. 2. ad Donatum, scribit, se, antequam baptizaretur, vix potuisse adduci vt crederet, quòd à Christianis de Baptismi virtute prædicabatur, quòd videlicet repentè hominem mutet, peccata abstergat, virtutes infundat: sed postea id verum esse experientia sua didicisse: *Difficile,* inquit, *ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quòd in salutem mihi diuina indulgentia pollicebatur, vt quis renasci denuò posset, vtq; in nouam vitam lauacro aquæ salutaris animatus, quod prius fuerat exponeret, corporis licet manente compage, hominem animo ac mente mutaret: Quî possibilis, aiebam, est tanta conuersio?* Et infrà: *Sed postquam vndæ genitalis auxilio superioris æui labe detersa in expiatum pectus, ac purum desuper se lumen infudit; postquam cœlitùs Spiritu hausto in nouum me hominem natiuitas secunda reparauit, mirũ in modum, &c.* In quibus verbis duo NOTANDA sunt. PRIMO; Si Sacramenta tantùm obiectiuè mouerent mentem ad credendum, vt aduersarij dicunt, nõ fuisset vlla caussa, cur Cyprianus difficulter crederet effectum Baptismi: non enim est hic effectus magis difficilis, quàm sit, quòd verbum Dei prædicatum valeat ad excitandam fidem. Nota SECVNDO; Cyprianum dicere, Baptismum repentè & perniciter operari, & renouare hominem. At hoc non diceret, si crederet, Baptismum mouere mentem solùm obiectiuè: nam tunc non repentè, nec ordinariè haberet suum effectum. Aliqui enim ex eodem signo, vt etiam ex iisdem verbis, celeriùs mouentur, aliqui tardiùs, aliqui nunquam.

Item in lib. 3. epist. 8. ad Fidum, docet, infantes baptizandos, etiam ante octauum diem (nimirum si vitæ periculum immineat) vt peccati remissionem accipiant. Quod idem iubet Syricius Papa in epistola prima, capite secundo. At si Baptisma solùm excitat fidem, & prodest infantibus tantùm ea ratione, quia cùm adoleuerint, recordabuntur, &c. quorsum infantes morituros baptizari vult Cyprianus? Item in epist. 7. lib. 4. ad Magnum, dicit, quomodo venenum scorpij & serpentis in aqua extinguitur; ita Diabolum obluctari, & resistere Exorcistis ante Baptismum; at in Baptismo amittere omnem virtutem. Quæ certè omnia ridicula essent, si tantùm obiectiuè Sacramenta operarentur. Vide etiam sermones de Baptismo Christi, de cœna Domini, & de vnctione Chrismatis. Similia habet Gaudentius in 1. tract. de Exodo.

LACTANTIVS li. 7. de diuino præmio, ca. 5. *Cùm homo cœlesti lauacro purificatus exponit infantiam cum omni labe vitæ prioris, & incremento diuini vigoris accepto, fit homo perfectus ac plenus.*

SYLVESTER Papa (vt refert Nicephorus lib. 7. cap. 33. cùm Constantinum baptizaret, ita locutus est: *Hæc aqua diuina virtute per inuocationem Trinitatis concepta, sicut extra corpus hominis abluit, ita animum intrà à sorde & inquinatione mundans, splendidiorem radiis solaribus efficit.*

AMBROSIVS lib. 2. de pœnit. ca. 2. *Impossibile,* inquit, *videbatur, vt peccatum ablueret aqua. Et Naaman Syrus lepram suam mundari per aquam posse non credidit: sed quod impossibile erat, Deus fecit possibile esse, qui tantam nobis donauit gratiam.* Vide etiam librum primum de Sacramentis, cap. 4. & 5. librum secundum, cap. 1. & 5. librum 3. cap. 1. & librum de iis, qui initiantur mysteriis, cap. 3. & 9. & lib. 9. super Lucam, cap. 3. & lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 11.

HIERONYMVS in epist. 83. ad Oceanum: *Quantam vim,* inquit, *habeat Baptisma, & aqua in Christo sanctificata gratiam, paulò pòst docebo.* Et infrà, vbi plurima attulit testimonia & figuras: *Dies,* inquit, *me deficiet, si cuncta, quæ ad potentiam Baptismi pertinent, de Scripturis sanctis voluero digerere.* Vide eundem in Dial. contra Luciferianos, & lib. 3. contra Pelagianos extremo.

OPTATVS lib. 5. contra Parmenianum, initio: *Baptisma,* inquit, *Christianorum Trinitate confectum, confert gratiam; si repetatur, facit vitæ iacturam.* Hæc ille. Vbi PRIMVM vides, apertè asseri, Sacramentum conferre gratiam. DEINDE, quòd hic auctor ait, Baptismum repetitum detrimentum adferre, clarè demonstrat, non operari tantùm obiectiuè excitando fidem; nam eo modo vtiliter repeteretur. Vide ibidem multa de virtute Sacramentorum.

AVGVSTINVS lib. 4. de Baptismo, cap. 22. *Inuenio,* inquit, *non tantùm passionem pro nomine Christi id, quod ex Baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem, conuersionemq; cordis, si fortè ad celebrandum mysterium Baptismi in angustiis temporum succurri non potest.* Hæc ille. Si ergo aliquando martyrium, aliquando fides cum cordis conuersione supplet vicem Baptismi, manifestè sequitur, non iustificare excitando fidem, sed immediatè applicando Christi merita, atque immediatè iustificando. Et ibidem cap. 24. probat, Sacramentum Baptismi multum paruulis prodesse, etiam si illi careant fide; ex Circumcisione, quæ dabatur octauo die: *Cur ergo,* inquit, *ei præceptum est, vt omnem deinceps infantem masculum octauo die circumcideret, qui nondum poterant corde credere, vt ei deputaretur ad iustitiam, nisi quia, & ipsum per seipsum Sacramentum multum valebat?* Vbi Augustinus docet, Sacramentum non operari excitando fidem, sed vi sua efficiendo. Idem Augustinus libro 19. contra Faustum, capite 11. *Sacramentorum,* inquit, *vis inenarrabiliter valet plurimùm, & ideo contempta, sa-*

crilegos facit. Impiè quippe contemnitur, sine qua non potest perfici pietas. Hæc ille. Ar si tantùm excitarent fidem obiectiuè, non modò non inenarrabiliter valerent plurimum, sed vix aliquid valerent. Nam de concione nemo diceret, eam inenarrabiliter plurimum valere, cùm sæpissimè multis concionibus vix aliqui moueantur:& tamen fatetur Lutherus in libro contra Ioannem Cochlæum, multò efficaciorem esse concionem Baptismo. Quod verissimum est, si agatur de efficacitate prouocandi fidem. Idem Augustinus tract.80.in Ioannem: *Vnde tanta virtus aqua, vt corpus tangat,& cor abluat?* Et infrà: *Mundatio nequaquā fluxo & labili tribueretur elemēto, nisi adderetur in verbo.*

Leo Papa in serm.4.de Natali Domini: *Omni homini renascenti aqua Baptismatis, instar est vteri virginalis, eodem Spiritu replente fontem, qui repleuit & Virginem;vt peccatum, quod ibi vacuauit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio.* Et serm. 5. *Originem quam sumpsit in vtero Virginis, posuit in fonte Baptismatis: dedit aquæ,quod dedit Matri.Virtus enim Altissimi,& obumbratio Spiritus sancti,qua fecit, vt Maria pareret Saluatorem,eadem fecit,vt regeneret vnda credentem.* Hæc ille.

Auctor homiliæ de Sacramēto corporis Domini, quæ habetur inter Eusebij Emisseni homilias, & in 9. tom. S. Hieronymi: *Ergo,* inquit, *vt ad nutum præcipientis Domini, repentè ex nihilo substiterunt excelsa cælorum, profunda fluctuum, vasta terrarum:ita parem potentiam in spiritalibus Sacramentis verbi præbet virtus,& rei seruit effectus, &c.* Et ibidem ex vi Sacramenti Baptismatis, quo repentè hominem mutat,ac renouat quoad animam; probat, non debere videri incredibile, si verba Sacramentalia mutent substantiam panis in carnem Christi. Vbi sine dubio nullum habet locum operatio illa obiectiua ad pronocandam fidem: neque enim in consecratione Eucharistiæ verba illa mutant panem excitando in eo fidem. Similem autem vim ponit hic auctor in cōsecratione respectu panis,& in Baptismo respectu animæ.

Gregorius lib.9.epist.39.ad Theodistam Patritiam, docet, in Baptismo omnia peccata ita verè dimitti, vt in mari rubro verè Aegyptij mortui sunt: *Qui ergo,* inquit, *dicit,peccata in Baptismate funditùs non dimitti, dicat in mari rubro, Aegyptios non veraciter mortuos.*

Denique S. Bernardus (vt recentiores omittam) in sermone de cœna Domini: *Duo,* inquit, *operatur in nobis Sacramentum Dominici corporis, vt videlicet & sensum minuat in minimis,& in grauioribus peccatis tollat omninò consensum. Si quis vestrùm non tam sæpe modò, non tam acerbos sentit iracundiæ motus, inuidiæ, luxuriæ, aut ceterorum huiusmodi, gratias agat corpori & sanguini Domini; quoniam virtus Sacramenti operatur in eo.* Hæc ille: cuius verba non possunt trahi ad effectum nutriendæ fidei. Non enim S. Bernardus solùm dicit, per Sacramenta remitti peccata, quod Lutherani fieri volunt, per fidem apprehendentem Christi iustitiam & Dei beneuolentiam; sed etiam dicit, vim Sacramenti operari in nobis, vt non consentiamus peccatis, quod per solam fidem nec potest fieri, neq; aduersarij fieri dicunt.

Ad hoc argumentum ex Patribus variè respondent hæretici; Philippus in Apologia, art. 13. audacter sanè ita loquitur: *Neque vlla litera ex veteribus scriptoribus proferri potest, quæ patrocinetur in hac re Scholasticis.*

Lutherus in lib.contra Cochlæum, agnoscit loca Augustini, quæ citauerat Cochlæus,& aliorum Patrum, sed more suo contemnit: *Quòd si qui sunt,* inquit, *ex Patribus, qui senserunt, Sacramenta sua virtute iustificare, esto etiam Augustinus, vt Cochlæus contendit, nihil moror, hominum sunt dicta, sibi ipsis sæpius pugnantium, & pleraque humano sensu extra Scripturas docentium.* Hæc ille. At certè credibilius est, tot sanctos Patres Scripturam intellexisse, quàm vnum Lutherum: quod ipse quoq; concederet, nisi eum planè superbiæ spiritus excæcasset.

Caluinus respondet lib. 4. Institut.cap. 14.§. vltimo, Patres hyperbolicè loqui: *Fortè,* inquit, *miseros istos Sophistas deceperunt immodica illa Sacramentorum encomia, quæ de signis nostris apud veteres leguntur: quale est illud Augustini, quòd veteris legis Sacramenta Saluatorem tantùm promittebant, nostra verò dent salutem. Has & similes dicendi figuras, cùm non aduerterent hyperbolicas esse,& ipsi hyperbolica sua dogmata promulgarunt.* Hæc ille. At hoc nimis ruinosum est effugium. Nam citati Patres, vt plurimùm referunt ad omnipotentiam Dei hos mirabiles effectus: nulla autem est opus omnipotentia, vbi non veri ac proprij, sed hyperbolici sermones sunt. Præterea Patres ipsi aliquando monent, se non loqui hyperbolicè, vt Chrysostomus homil. 4. ad baptizandos, vbi cùm dixisset, Baptismo perfectè lauari & mundari animas, monet se non ea dicere ambitionis gratia, id est, amplificandi & eloquentiæ ostendendæ studio. Et Augustinus in epist. 23. circa finem dicit, eos qui non credunt, posse fieri, vt paruuli etiam sine fide actuali per ipsum Sacramentum saluentur, infideles esse. Ex quo intelligimus, eum non hyperbolica encomia, sed dogmata fidei tradere. Denique si diceret Caluinus, vnum aut alterum ex Patribus Hyperbole vsum in oratione laudatoria, posset tolerari. At quòd omnes Græci & Latini, non modò in concionibus, sed etiam in libris dogmaticis, vel epistolis, vel commētariis Scripturarum hyperbolicè loquantur, nullo modo credibile est.

Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 98. dicit, Scripturam apertè tribuere vim iustificandi Sacramentis: nec esse ea loca per tropos detorquenda in alium sensum,& sic à Patribus esse intellecta; tamen postea exponit omnia de efficientia per excitationem fidei, quod iam refutauimus.

CAPVT OCTAVVM.

Sexta Classis ex ratione.

EST autem OBSERVANDVM, vt facilius intelligatur efficacia rationum, duplicia esse verba, & signa cetera. QVÆDAM enim sunt non ad alium finem instituta, quàm ad significandum, quæ quidem theorica signa dici possunt. ALIA sunt instituta ad significandum, & efficiendum aliquid, quæ ob id practica dici possunt. Differunt autem quòd priora nihil immediatè, & vi sua operentur, sed solùm repræsentant obiectum, & si fortè sequitur effectus aliquis, non sequitur ex vi illius signi, sed aliunde: posteriora immediatè operantur, & sua quadam virtute; Verbi gratia, cùm quis monet alium, adesse hostem, ille continuò fugit; ceterùm illius fugæ non est caussa immediata illa admonitio, sed apprehensio rei noxiæ; proinde admonitio signum fuit prioris generis. Pari ratione, qui viso signo hospitij currit ad hospitium, non mouetur ab eo signo immediatè, sed ab apprehensione rerum, quibus indiget, & quas illud signum repræsentat: proinde illud etiam non est propriè signum practicum, vt hîc accipimus. Nam aliquando solemus vocare signa practica omnia illa, quæ referuntur ad opus, siue mediatè, siue immediatè; quomodo accipiebatur in disputatione de intentione ministri: Tunc enim vocabamus practica omnia verba imperatiua: at hîc ista vocamus theorica; practica autem dicimus, quæ præter significationem habent efficientiam, quomodo sigillum est verè signum practicum, quia non tantùm repræsentat imaginem, sed etiam eam imprimit in cera.

Cognoscuntur autem hæc varia signa ex alio discrimine. Nam verba & signa theorica non adhibentur nisi intelligentibus: cùm enim non operentur, nisi repræsentando aliquid menti, stultum esset ea signa adhibere, vbi non est vsus mentis. At verba, & signa practica possunt adhiberi etiam rebus inanimis, & non modò non intelligentibus, sed ne sentientibus quidem; quomodo in Scripturis Iosue imperauit soli, & lunæ, Ios. 10. *Sol contra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallem Haialon*. Matth. 8. Dominus imperabat mari, & ventis, Matth. 9. Luc. 7. & Ioan. 11. imperauit mortuis. & Petrus Act. 9. *Tabita*, inquit, *surge*. Matth. 17. *Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic; Transi hinc, &c.* Sic etiam quod attinet ad alia signa; Moyses percussit petram, vt daret aquas: Exod. 17. & Dominus misit digitos in auriculam surdi, & muti, & tetigit etiam linguam eius, vt eum curaret.

Controuersia igitur est inter nos, & hæreticos, quòd illi faciunt Sacramenta, signa prioris generis, dum affirmant ea non iustificare, nisi excitando fidem: nos facimus generis poste-
A rioris. Quare si ostendere poterimus, Sacramenta esse signa posterioris generis, obtinuimus caussam.

Sit ergo PRIMA ratio. Sacramenta rectè adhibentur non intelligentibus; ergo sunt signa posterioris generis, & verè iustificant non excitando fidem more concionis, sed immediatè efficiendo sanctitatem. Consequentia manifesta est ex dictis. Antecedens probatur, quia baptizantur ritè infantes, surdi, amentes, dormientes. Exemplum insigne est apud Augustinum, lib. 4. confess. cap. 4. de quodam baptizato, dum vi morbi extra se positus esset, & omninò ignoraret, quid erga se fieret: cui tamen Sacramentum vtilissimũ fuit. ADDE quod B Concilium Carthaginense IV. can. 76. Arausicanum I. can. 12. Augustinus, lib. 1. de adulterinis coniugiis, cap. 26. & 28. & Leo epist. 91. ad Theodorum, docent Sacramenta Baptismi, & Absolutionis, posse conferri etiam iis, qui in periculo vitæ sunt, licet ipsi vi morbi oppressi non habeant vsum rationis, vel sensuum: modò constet eos antea desiderasse eiusmodi Sacramenta. At certè istis non nisi ineptissimè fieret concio, aut signa adhiberentur ad excitandam fidem.

SECVNDA ratio. Verba & signa Sacramentalia pendent ex diuina institutione, neque ab hominibus propria auctoritate institui potuerunt: ergo non sunt mera signa, vt verba con- C cionis, sed signa practica, & vim habentia aliquid supernaturale efficiendi. Antecedens conceditur ab aduersariis, vt suprà est demonstratum. Probatur consequentia; quia si verba, & signa Sacramentalia essent nuda signa ad excitandam mentem instituta, potuissent ab hominibus facillimè institui, & eandem vim habuissent. Non enim refert ad nudam significationem, quis illa instituerit, modò repræsentent idem obiectum. Quid enim refert, quis posuerit signa in hospitiis? & nunquid non eodem modo significant verba Hebraica à Deo scripta in tabulis, & verba Græca, vel Latina scripta ab hominibus? nónne etiam modo eodem incitabant ad bellum tubæ, quas DEVS fieri iusserat, D Num. 10. & tubæ prophanæ Ethnicorum? Eodem igitur modo, si Petrus aut Paulus, aut quiuis alius instituisset Baptismum, & Eucharistiam, eandem vim haberent illa signa, quam modò habent. Quod certè non potest dici secundum Catholicorum sententiam, qui volunt hæc Sacramenta non solùm significare, sed etiam, efficere id, quod ex se non potuissent.

TERTIA ratio. Sacramenta non solùm pendent à Deo in institutione, sed etiam in ipso vsu: ipse enim est, qui per ministros suos baptizat, consecrat, absoluit, &c. ergo non sunt nuda signa ad excitandam fidem instituta, vt conciones; sed aliquid prætereà efficiunt. Antecedens conceditur ab aduersariis, & probatum est su-

prà in quæstione de caussa efficiente Sacramentorum, ex illo Ioan. 1. *Hic est, qui baptizat*, ex Chrysostomo, homil. 83. in Matthæum, & Augustino, tract. 5. in Ioannem, & ex aliis. Probatur consequentia. Nam vt verba, & signa cetera solùm significent, & animum excitent repræsentando, nihil refert à quo procedant. Siue enim dominus, siue seruus loquatur, idem semper verba eadem significant; nec magis excitat signum tubæ ad bellum, si tuba inflectur ab Imperatore, quàm à tubicine. Ergo si signa Sacramentalia necessariò pendent à Deo, vt caussa principali, quæ per ministros operetur: fateri cogimur, ea non solùm significare, sed etiam aliquid efficere.

QVARTA ratio, Sacramenta non solùm pendent à Deo, vt institutore, & principali agente, sed etiam à Christi passione, & morte, vt suprà probauimus in principio quæstionis de caussa efficiente Sacramentorum: propter quod Patres communi consensu, docent Sacramenta fluxisse à Christi latere perfosso. Vnde etiam multi veterum, docent Christum baptizari voluisse, vt tactu suæ mundissimæ carnis daret aquis vim mundandi, vt Ambrosius lib. 2. in Lucam, cap. 12. Nazianzenus oratione in sancta lumina. Chrysostomus homil. 25. in Ioannem. Beda in cap. 3. Lucæ, & alij, & ipse etiam Lutherus in homiliis de Baptismo idem fatetur. Ergo non operantur Sacramenta solùm repræsentando obiectum, more concionis, sed verè efficiendo: nam alioqui non eguissent Christi meritis, nec vllam eis virtutem Christus dedisset. Et sicut concio non rectè diceretur manasse ex Christi latere, nec dicitur Christus dedisse vllam virtutem concioni ad significandum, quia id ex se habent verba; ita non rectè diceremus, Sacraméta prodiisse ex Christi latere, vel Christum eis vim vllam dedisse.

QVINTA ratio, Sacramenta instituta sunt, vt nos certos reddant remissionis peccatorum, & gratiæ Dei; ergo non solùm operantur obiectiuè repræsentando more concionis, sed efficiendo reipsa quod significant. Antecedens admittitur ab omnibus, sed maximè ab aduersariis. Catholici enim docent, ex Sacramentis gigni in nobis moralem quandam certitudinem remissionis peccatorum, non tamen infallibilem. Tametsi enim Sacramenta ex se infallibiliter efficacia sint, tamen potest fieri, vt nobis nó sint efficacia ob nostram indispositionem. At aduersarij volunt absolutam certitudinem gigni ex Sacramentis: & nos reprehendunt, quasi iubeamus homines dubitare de efficacia Sacramenti; vt patet ex Luthero, in lib. de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, ex Kemnitio in 2. parte Examinis, cap. de intentione ministri; & ex aliis. Probatur consequentia; nam si Sacramenta solùm operarentur significando, & excitando fidem, nullam adferrent certitudinem.

A Penderet enim tunc Sacramentum à nostra fide, non à Christi institutione; quod est tollere veram certitudinem efficaciæ Sacramenti, vt Lutherus fatetur in lib. contra Anabaptistas, edito anno M. D. XXVIII. vbi fusè persequitur, Sacramentum non debere pendere à fide dantis, vel accipientis, sed à sola Dei institutione, ne incerta reddatur eius efficacia.

Nec potest responderi, Sacramenta adferre certitudinem infallibilem, quia infallibiliter excitent fidem; quæ infallibiliter iustificat: siquidem experimento contrarium didicimus. Quot enim sunt, qui baptizantur, & tamen non credunt? & si concio, quæ est efficacior Sacramentis, ipso etiam teste Luthero in lib. contra

B Cochlæum, non excitat fidem infallibiliter, vt experimur; quantò minus Sacramenta infallibiliter fidem excitabunt? Ergo si vllam certitudinem Sacramenta adferunt, id est, quia ex opere operato efficiunt quod significant.

SEXTA ratio, Sacramenta contrario modo se habent ad fidem, ac verbum: non igitur eodem modo operantur. Probatur antecedens. Nam verbum Dei præcedit fidem, Sacramenta autem sequuntur, siquidem: *Fides ex auditu*, Roman. 10. vnde verbum prædicatur infidelibus, & hæreticis quibuscunq; vt incipiant credere. At Sacramenta requirunt fidem saltem in adultis, nec possunt rectè conferri, nisi iis, qui prius credunt. Vnde Actor. 8. cùm Eunuchus diceret:

C *Ecce aqua quis prohibet me baptizari?* respondit Philippus: *Si credis ex toto corde, licet.* Et semper in Ecclesia consuetudo fuit, vt qui Christiani esse vellent, primùm fierent Catechumeni, & satis diu instruerentur, & non nisi instructi, & firmi, ac stabiles in fide baptizarentur. IVSTINVS in Apologia ad Antoninum explicans mores Ecclesiæ: *Quicunq;*, inquit, *persuasi fuerint, & crediderint vera esse, quæ à nobis traduntur, & dicuntur, ac viuere se ita posse receperint; orare ieiunantes, & petere à Deo priorum peccatorum remissionem iubentur, nobis cùm eis vnà, & orantibus, & ieiunantibus: deinde adducuntur à nobis, vbi aqua est, atque eo regenerationis modo, quo ipsi regenerati sumus, regenerantur.* Hæc ille. Ex quo sequitur, non modò falsam, sed etiam ineptissi-

D mam esse hæreticorum sententiam.

SEPTIMA ratio, Sacraméta non minus sunt efficacia, si dentur lingua Græca, aut Latina, quam non intelligat, qui Sacramentum suscipit, quàm si dentur lingua vulgari, quam omnes intelligant; Ergo non operantur more concionis, sed habent effectum suum præter fidei excitationem. Consequentia patet, quia si operarentur more concionis, nihil efficerent, nisi darentur lingua vulgari. Antecedens probatur, quia Lutherani, & Caluinistæ admittunt nostrũ Baptisma, quod semper datur lingua Latina; non enim rebaptizant à nobis baptizatos.

OCTAVA ratio, si Sacramenta operarentur excitando fidem, non esset vlla caussa cur adhi-

berentur hominibus doctis, qui legere possunt A Scripturas, vel etiam imperitis, qui audiunt conciones: multò enim melius excitat fidem Scriptura, & concio, quàm Baptismus, vel Eucharistia. Itaque præstaret loco Baptismi legere vnũ caput ex Bibliis. ADDE, quod etiam imago Baptismi in tabula depicta posset idem facere, quod facit Baptismus; nam facit visibilem promissionem, & excitar fidem: & hoc præstat Baptismo, quod manet semper, cùm Baptismus semel fiat, & transeat.

NONA ratio, Sacramenta non prosunt nisi suscipientibus, etiamsi multi alij præsentes sint, & audiant, & videant quæ geruntur: alioqui nõ esset opus, vt singuli baptizarentur, & communicarent corpori Domini, sed satis esset, vt vnus B baptizaretur, & cõmunicaret coram tota multitudine; ergo non operantur more concionis, excitando fidem. Consequentia patet. Nam si operarentur more concionis, prodessent omnibus audientibus: omnes enim excitari possunt ad fidem, qui adsunt, dum pronunciatur promissio Dei, & signo visibili ante oculos ponitur. Neque refert, quod Sacramentum solum dirigi videtur ad vnum. Nam etiam concio potest dirigi ad vnum, & tamen omnes audientes excitaret.

PRÆTEREA dum minister baptizat, ac dicit; Ego te baptizo, non vult dicere, Ego te abluo à peccatis (secundum Lutheranos) sed, Ego testificor tibi remitti peccata, vt Melanch- C thon exponit in locis, cap. de Baptismo, & Caluinus, lib. 4. Instit. cap. 15. §. 15. & omnes alij exponere coguntur. Porrò hæc testificatio non prodest ei, qui baptizatur, nisi quia interim cogitat, & credit, Deum sibi esse propitium per Christum, vt ipsimet fatentur. Possunt autem omnes, qui adsunt, idem cogitare, & credere: siquidem promissio est communis, & quod vni dicitur, omnibus conuenit. Non enim ideò illi, qui baptizatur, Deus est propitius, quia baptizatur (ex Lutheranorum sententia) sed ideò vera est testificatio Baptismi, quia Deus illi est propitius, modò per fidem apprehendat hanc Dei beneuolentiam.

DECIMA ratio, si Sacramenta solùm opera- D rentur significando, nihil interesset inter nostra Sacramenta, & Sacramenta veteris legis: nam etiam illa significabant Christi gratiam, & remissionem peccatorum, & excitare poterant fidem. Id autem esse falsum in sequenti quæstione demonstrabimus.

CAPVT NONVM.

Soluuntur obiectiones ex Scripturis depromptæ.

SOLVENDA sunt argumẽta Lutheri, Philippi, Caluini, Kemnitij, & aliorũ: quæ quidem partim sumuntur à Scripturis, partim à Patribus, partim à ratione.

Vt igitur à PRIMA classe argumentorum incipiamus. PRIMVM argumentum sumitur ex Habacuch. 2. & Rom. 1. & Hebr. 10. *Iustus ex fide viuit*, inquit Scriptura, non autem dicit, Iustus ex Sacramentis viuit; igitur Sacramenta non iustificant, nisi excitando fidem. Confirmatur ex similibus locis, vt Roman. 4. *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam*. Et Roman. 10. *Corde creditur ad iustitiam*, & non addidit Paulus, Et corpore suscipitur Sacramentum ad iustitiam. Ita Lutherus in Babylone, cap. de Baptismo, & in assert. 1. articuli.

RESPONDEO PRIMO, non dicit Scriptura, Iustus ex sola fide viuit, ꝑinde relinquitur suus locus Sacramentis. Alioqui non solùm Sacramenta, sed etiam Deus, & Christi meritum, & alia excluderentur, quæ neq; ipsi Lutherani excludi volunt: non enim ait Scriptura, Iustus ex Deo viuit, aut ex Christi merito viuit.

SECVNDO, etsi his verbis Scriptura non dicit, iustum ex Sacramentis viuere; tamen idem dicit aliis verbis. Nam cùm ait, hominem per Baptismum regenerari, Ioan. 3. & Tit. 3. quid aliud dicit, nisi Baptismum dare vitam?

TERTIO, verba illa Prophetica: *Iustus ex fide viuit*, non significant ad literam, Iustum hominem fieri, aut reputari ex fide, vt Lutherani volunt, sed significant, Iustum ex fide quam habet, constanter exspectare, quæ Deus promisit, & non frangi, aut deficere, etiamsi promissiones tardari videantur. Hunc esse verum sensum non dubitabit, qui expendet locum Habacuch, & Pauli ad Hebræos. vterque enim tractat de patientia, & longanimitate: *Si moram fecerit*, inquit Propheta, & ex eo Apostolus, *exspecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso: Iustus autem ex fide viuet*. AD Confirmationem respondeo eodem modo: Nam Paulus tribuit iustificationem fidei, sed non soli. Et præterea idem tribuit Scriptura in aliis locis Sacramento, vt Actor. 2. *Baptizetur vnusquisque vestrûm in remissionem peccatorum*. Et Actor. 22. *Baptizare, & ablue peccata tua inuocato nomine ipsius*.

SECVNDVM argumentum ex Marci vltimo: *Qui crediderit, & Baptizatus fuerit, saluus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur*. Lutherus locis citatis in primo argumento dupliciter ex hoc testimonio argumentatur. PRIMO sic: Qui credit, & baptizatur, saluus est, qui non credit, damnatur,

etiamsi baptizaretur: Igitur non Baptismus, sed fides saluat. SECVNDO sic; Dominus ait: *Qui non crediderit, condemnabitur*, & non ait; Qui non fuerit baptizatus, condemnabitur: Igitur fides sola saluat, non Baptismus.

Ad PRIMVM respondeo, malam esse consequentiam. Solùm enim ex illo antecedente colligi potest, Ergo non solus Baptismus saluat; nō autem, Ergo Baptismus non saluat. Alioqui ex eo, quod Paulus dicit, 1. Corinth. 13. Fidem nihil prodesse sine charitate, possemus colligere, Ergo fides nihil prodest. Ad SECVNDVM dico, Dominum non dixisse; Qui non fuerit baptizatus, condemnabitur; non quia hoc non sit verissimum, cùm idem Dominus dixerit, Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei*; sed quia non erat opus hoc dicere, cùm per se intelligeretur ex eo, quod dictum erat: *Qui non crediderit, condemnabitur*. Qui enim non credit, consequenter non vult baptizari, & etiamsi vellet, nihil ei prodesset. At in affirmatione oportuit addere Baptismum fidei, quia non omnis, qui credit, baptizatur. Similia sunt argumenta à genere ad speciem. Negatiuè enim valet: Non est animal, igitur nec homo; affirmatiuè non valet: Est animal, igitur est homo.

TERTIVM argumentum sumitur ex Paulo, Roman. 4. sic enim ait Philippus in Apologia, artic. 13. *Paulus reclamat* (nimirum contra Scholasticos, docentes Sacramenta ex opere operato iustificare) & negat Abrahamum iustificatum ex Circumcisione, sed Circumcisionem dicit esse signum propositum ad exercendam fidem nostram. Igitur eodem modo Sacramenta Christiana non iustificant, nisi excitando fidem.

RESPONDEO PRIMO, non dicit Paulus, Circumcisionem fuisse signum propositum, ad exercendam fidem: sed fuisse datam Abrahamo vt signaculum iustitiæ fidei: id est, factum hoc priuilegium Abrahamo, vt ipse primus haberet Sacramentum Circumcisionis; quia id meruerat eius obedientia, & fides. Fuit enim hoc testimonium iustitiæ fidei ipsius, vt suprà monuimus, cap. 17. Itaque hic locus nihil facit ad rem. Nam Circumcisio soli Abrahæ fuit signaculum iustitiæ fidei; & illi non fuit signaculum excitans fidem, sed testimonium fidei iam antè habitæ.

SECVNDO, non est eadem ratio Circumcisionis, & Baptismi. Nam de Circumcisione Paulus dicit: *Circumcisio nihil est*, 1. Cor. 7. de Baptismo autem ad Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis*. Sed de hoc postea.

QVARTVM argumentū est Zwinglij, in lib. de vera & falsa religione, qui adfert illud Luc. 5. *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Pharisæi*, inquit Zuuinglius, *intellexerunt solum Deum, non autem Sacramenta posse iustificare; iuxta illud* Isaiæ 43. *Ego sum, qui deleo iniquitates*.

A RESPONDEO, miram esse hæreticorum cæcitatem, qui malunt Pharisæis credere, quàm Christo. Nam si Pharisæi dixerunt: *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Christus ibidem paralyticum sanauit, vt ostenderet, se etiam vt hominem posse peccata dimittere: *Vt autem sciatis*, inquit, *quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico; Tolle lectum tuū, &c.* Et præterea nónne Christus hominibus dixit, Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis?* Nec tamen ob id falsa erunt verba Isaiæ. Ipse enim loquitur de eo, qui propria auctoritate peccata dimittit, qui sine dubio solus Deus est.

B QVINTVM argumentū est Kemnitij, ex ca. 5. ad Ephes. vbi Apostolus ait: *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ*. vbi totam vim Baptismi tribuit Paulus verbo. Verbum autem operatur excitando fidem; nam: *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi*, Roman. 10. ADDIT etiam Kemnitius illud, 1. Petri 3. *Vos saluos facit Baptisma non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi*. vbi Baptisma dicitur saluare per resurrectionem, id est, per fidem resurrectionis.

RESPONDEO ad Ephes. 5. per verbum vitæ, non intelligi concionem, cuius effectus est fides, sed formam Sacramēti, id est, verbum consecratorium, & practicum, non concionale: Ita enim exponunt omnes interpretes, vt suprà ostendimus in quæst. de forma Sacramenti. Porrò, S. Petrus non dicit, Baptisma saluare per fidem resurrectionis, sed per resurrectionem, id est, vt Beda in hunc locum exponit, quia cùm baptizamur, repræsentamus Christi resurrectionem, emergendo ex aquis; & quia Baptismus facit iustificando nos, vt in nouitate vitæ ambulemus, quomodo Christus per resurrectionem nouam vitam viuere cœpit, sicut etiam Paulus dicit, Rom. 6. Similis phrasis est Rom. 4. vbi Paulus dicit: *Christus traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostrā*. quod idem est, ac si diceret, per Christi passionem morimur peccato, per Christi resurrectionem iustitiæ vita viuere incipimus: vbi sine dubio præpositio, *Per*, non significat caussam meritoriam, sed caussam exemplarem. Non enim Christus meruit resurgendo, cùm fuerit extra viam & statum merendi.

C

D

CAPVT DECIMVM.

Soluuntur obiectiones ex Patribus.

PRIMO obiiciunt Augustinum, qui ait, non Sacramentum, sed fidem Sacramenti iustificare. Hanc sententiam sine nomine Augustini, vt prouerbium vulgare, citat Martinus Lutherus in lib. de captiuitate Babylon. cap. de Baptismo,

& in assert. artic. 1. sed in lib. contra Cochlæum citat nomine Augustini. Quod etiam facit Philippus in Apologia, artic. 13. vbi postquam dixerar, non posse prodnci vllam literam ex veteribus pro sententia Scholasticorum; addit: *Immò in contrarium ait Augustinus, quod fides Sacramenti, non Sacramentum iustificet.*

RESPONDEO, Augustinum nihil einsmodi dicere expresśis verbis, sed contrarium potiùs. Nam in epist. 23. ad Bonifacium dicit Augustinus, paruulos esse fideles, & saluari, si moriuntur post Baptismum, quia etiamsi non babent fidem, babent tamen fidei Sacramentnm: quod est idem, ac si diceret; Paruulos non saluat fides, sed Sacramentum fidei. Fortasse Lutherus collegit eam sententiam ex tract. 80. in Ioannem, vbi Augustinus ait, aqna Baptismi mundari cor, id faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur. Sed iam suprà ostendimus in quæstione de forma Sacramenti, illud (quia creditur) non significare actum fidei, sed obiectum. Quod si alicubi inueniretur disertis verbis ea sententia, sine dubio exponenda esset pro eo solo tempore, quo quis non potest habere Sacramentum: in eiusmodi enim necesśitate sufficit fides Sacramenti cum voto eiusdem, vt Augustinus dicit, lib. 4. de Baptismo, cap. 22. sicut etiam è contrario in parnulis, qui non possnnt babere fidem actualem, sufficit fidei Sacramētum, vt ex epist. 23. Augustini iam probauimus.

SECVNDO proferunt illa verba Augustini ex lib. quæstionnm vet. & noui Testamenri, q. 59. *Qui Baptismum putat carnali ratione consistere, bic non est spiritualis: nec donum cæleste poterit consequi, qui se per aquam, non per fidem commutari credit.*

RESPONDEO PRIMO, librum citatum non esse Augnstini, sed alicnius hæretici; qni multa docet, & contra fidem, & contra Augustinnm, vt quòd mulier non sit creata ad imaginem Dei, q. 21. quòd Melchisedech fuerit Spiritus sanctus, q. 109. & quòd Adam non babnerit Spiritum sanctum, q. 123.

SECVNDO dico, testimonium allatum non esse contra nos, sed pro nobis. Nam anctor hic loqnitnr de caussa formali, non de efficiente iustificationis, ac dicit hominem immntari, & renouari non per externam lotionem, quasi nihil sit Baptismus noster, nisi mundatio carnis, vt olim Baptismata Iudæorum; sed per fidem, quæ cùm est perfecta, & vina, formaliter mundat & instificat, iuxta illud Petri, Actor. 15. *Fide purificans corda eorum.* Hanc autem fidem, id est, formalem iustificationem hic auctor dicit dari in Baptismo: *Aqua*, inquit, *cernitur, sed qui non videtur, Spiritus operatur, vt fides in ipso sit.* vbi non potest loqui de fide imperfecta, & incboata, quæ secundum nos, disponit ad iustificationem, & quæ secundum Lutheranos, apprebendit iustificationem; ista enim præcedere debet Baptismum. Loqnitur igitur de fide perfecta, quæ infunditur in Baptismo, & quæ iustificat formaliter. Qnod idem definiuit Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 7.

TERTIO profert Caluinns, lib. 4. Instit. cap. 14. alium locum Augustini, ex lib. 3. quæst. in Leuiticum, q. 84. vbi Augustinus dno dicit. PRIMO, ministrum hominem solùm præbere Sacramentum visibile, Deum autem præbere inuisibilem gratiam. SECVNDO, ita separari hęc duo, vt in quibusdam sit Sacramentum sensibile sine gratia inuisibili, vt in Simone Mago à Philippo baptizato; in quibnsdam inuisibilem gratiam sine Sacramento visibili, vt in bono latrone.

AD PRIMVM respondeo, duobus modis hominem ministrare Sacramenta. VNO modo faciendo, quod potest ex naturali sua virtute. ALIO modo applicando Sacramenta vt instrumenta à Deo mota, & eleuata ad actionem supernaturalem faciendam. Primo modo verè dicimus, hominem non iustificare, sed solùm lauare corpus, aut aliquid bniusmodi; & sic loquitur Augnstinus. Alio modo verè dicimus, hominem iustificare, sed non alia actione, qnàm illa, qua Deus ipse vtitur ad iustificandum. Atq; ad bunc modum exponendum est, quod ait S. HIERONYMVS, in cap. 4. Isaiæ, vbi dicit: *Homo aquam præbet, Deus autem Spiritum sanctum.* Ad SECVNDVM dico, illa posse separari; non quòd Sacramentum sensibile nō sit caussa inuisibilis gratię, sed qnòd posśit impediri eius effectus per obicem, vel indispositionem snbiecti, & quod posśit Deus sine Sacramento etiam dare gratiam suam.

QVARTO solet adferri ex Augustino alius lucus ex lib. 15. Trinit. c. 26. vbi dicit, solum Deū posse dare Spiritum sanctnm, & ideò Apostolos non dedisse Spiritum sanctnm, quibns manus imponebant, sed orasse, vt descenderet.

RESPONDEO, alind esse dona Spiritus sancti, alind ipsum Spiritum sanctnm. Dona Spiritus sancti dant Sacramenta; ipsum Spiritū sanctum non potest propriè dare, nisi is, à qno ille procedit. Posset etiam dici, Spiritum sanctum ex anctoritate non dari, nisi à Deo, à quo procedit, tamen instrumentaliter dari etiam ab hominibus. Nam Actor. 8. legimus, per manus Apostolorum datum fuisse Spiritum sanctum, quod etiam ibidem fatetur Augustinus.

QVINTO proferunt ex AVGVSTINO, li. 19. contra Faustum, cap. 16. illa verba: *Quid sunt, queq; corporalia Sacramenta, nisi quadam verba visibilia?* Hinc enim colligi putant, Sacramenta non iustificare, nisi more concionis, aut picturæ, quæ solùm repræsentando agit.

RESPONDEO, Augustinnm eo loco asśignare vnum Sacramenti effectnm, id est, significationem, sed nō propterea negare ceteros, qnos alibi sæpe posnit. Cur autem eo loco solùm de significatione agat; caussa fuit, qnia disputabat de Sacramentis in genere, id est, de Sacramentis vtriusq; Testamenti: proinde ponere debuit ef-

fectum communem omnibus Sacramentis. Cur autem appellauerit Sacramenta visibilia verba, illa fuit caussa, quia disputabat contra Manichęos, qui reprehendebant mutationem Sacramentorum veterum in noua: ac dixerat necessariò mutanda fuisse verba post Christi aduentũ; nam cùm veteres dicerent, Christus veniet, morietur, resurget: nos dicere debemus, Venit, mortuus est, resnrrexit. Inde collegit etiam Sacramenta mutanda fuisse, ne iam falsò significarent. Vt autem similitudo aptissima demonstraretur, dixit: *Quid sunt Sacramenta* (nimirum quoad significationem) *nisi visibilia verba?*

Sexto profert Kemnitius alium locum Augustini, ex lib. 21. de ciuitate Dei, cap. 25. vbi beatus Augustinus reprehendit eos, qui sentiebant non posse damnari eos, qui Sacramenta percipiunt Baptismi, & cœnæ Domini, licet nec fidem, nec bonam vitam teneant. Isti enim videntur omninò sensisse Sacramenta iustificare ex opere operato, ita vt vi sua iustificarent, non per fidem.

Respondeo, Augustinus meritò illos reprehendit, quia illi non solùm credebant, Sacramenta iustificare ex opere operato, sed credebant non posse amitti gratiam, & salutem semel acceptam in Sacramento per quæcunque peccata postea accedentia; quæ sententia non est nostra, sed potiùs Martlni Lutheri, qui in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, ait: *Vides quàm diues sit homo Christianus, seu baptizatus, qui etiam volens, non potest perdere salutem suam quantumcunq; peccatis, nisi nolit credere?*

Septimo solet obiici Bernardvs, qui in sermone de cœna Domini sic ait: *Sicut inuestitur Canonicus per librum, Abbas per baculum, Episcopus per annulum, sic diuisiones gratiarum diuersis sunt traditæ Sacramentis.*

Respondeo, non comparat Bernardus Sacramenta cum libro, baculo, & annulo, ratione efficientiæ, sed solùm ratione diuersitatis Sacramentorum. Nam alioqui ibidem docet, Sacramenta conferre gratiam, vt suprà citauimus.

Vltimo proferunt Tertullianum, qui in libro de Pœnitentia vocat Baptismum fidei obsignationem: quomodo etiam loquitur Basilius, lib. 3. in Eunomium, & lib. de Spiritu sancto, cap. 12.

Sed ad hæc respondimus suprà cap. 17. vbi ostendimus, Baptismum vocari sigillum fidei, non quia excitet fidem, sed quia per Baptismum testatur is, qui baptizatur, se credere, & etiam Ecclesia baptizans dat illi publicum testimonium ipsius fidei. Sed quanquam Patres id verè tribuant Baptismo, non tamen negant habere etiam alios effectus præstantiores. immò etiam eos asserunt, vt suprà ostendi.

CAPVT XI.

Soluuntur obiectiones ex ratione depromptæ.

PRIMA ratio est Lutheri in Babyl. ca. de Baptismo, & Philippi in Apologia, art. 13. & aliorum. In omni Sacramento requiritur verbum promissionis: vbi est promissio, ibi necessariò exigitur fides, quæ promissionem accipiat: ergo fides est, quæ immediatè operatur, & iustificat. Confirmat Lutherus, quia multi per fidem saluantur sine Sacramento, vt qui non habent à quo baptizentur: & contrà qui Sacramentum habent sine fide, damnanrur. Igirur in Sacramento fides est, quę instificat, non Sacramentũ.

Respondeo, tribus modis peccare hoc argumentum, quod tamen est communissimum apud aduersarios. Primvm enim, verbum promissionis requiritur quidem in institutione Sacramenti, at non requiritur in ipso vsu Sacramenti: id quod patet. Nam qui baptizant, non dicunt: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit,* quæ est promissio, sed dicunt; Ego te baptizo in nomine Patris, &c. Et qui consecrant Eucharistiam, non dicunt: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Sed: *Hoc est corpus meum.* Et qui absoluunt, non dicunt: *Quorum remiseritis peccata,* sed; Ego absolno te. Porrò hîc agimus de vsu Sacramenti, non de institutione: agimus enim de effectu Sacramenti; operatur autem Sacramentum, dum eo vtimur. Quare argumentum non est ad propositũ, & falsum assumit. Secvndo, etiamsi in vsu requireretur semper promissio, & consequenter fides, nõ inde posset concludi, fidem esse, quæ immediatè iustificat: diceremus enim, fidem requiri vt conditionem, & vt quæ applicaret homini Sacramentum. Sicut autem medico offerente pharmacum, & promittente sanitatem, requirirur in ægroto fides, quæ accipiat seriò illam promissionem, & medico assentiatur; non tamen est ea fides, quæ sanat ægrotum, sed pharmacum, licet sine fide pharmacũ acceptum non fuisset: ita quoq;, &c. Tertio, etiamsi & promissio requireretur, & fides in Sacramento iustificaret: non tamen inde concludi posset, quod illi concludunt, solam fidem agere, Sacramentum autem nihil efficere: sed concluderetur, vtrumque esse necessarium & vnum sine altero non sufficere.

Ad confirmationem Respondeo, fidem, & Sacramentũ paria in hac re videri posse. Nam sicut in necessitatis articulo potest saluari aliquis sine Sacramẽto in re, modò habeat votum eius, & fidem, ac pœnitentiam: ita è contrario saluantur paruuli sine fide actuali per solum Sacramentum. Et sicut in adultis, qui habet Sacramentum, & non vult credere, damnatur; ita qui

habet fidem, & non vult Sacramentum percipere, damnatur. Ex quo intelligimus vtrumq; requiri, cùm haberi potest, & vtrumq; iustificare, sed diuerso modo. Nam Sacramentum actiuè iustificat, vt instrumentum Dei, fides, & pœnitentia iustificant. vt dispositiones, & secundum aliquos, vt caussæ meritoriæ de congruo. Neq; est eadem gratia (vt suprà diximus) quæ datur vi Sacramenti, & quæ datur sine Sacramento ob dispositionem, vel meritum de congruo fidei, & pœnitentiæ.

SECVNDA ratio est Zuuinglij in libro de vera & falsa religione, cap. de Sacramentis. Solus Deus nouit corda hominum, igitur solus ipse potest ea mundare: non ergo Sacramenta iustificant. Confirmatur PRIMO, quia si Sacramenta ex opere operato iustificarent, Deus esset obligatus Sacramentis, quippe qui non posset non iustificare eum, qui Sacramentum percipit.

RESPONDEO, argumentum probat, Sacramenta non esse caussas principales; non autem non esse instrumentales. Non enim est necesse vt Sacramentum nouerit cor, vel conscientiam, sed satis est, si Deus nouerit, qui per Sacramentum operatur.

Ad confirmationem dico, Deum non esse alligatum Sacramentis, sed contra Sacramenta esse alligata Deo; nam Deus potest sine Sacramentis iustificare, Sacramenta sine Deo non possunt. Quod autem Deus non possit non iustificare eum, qui accipit fideliter Sacramenta, non ideò, quia sit alligatus Sacramẽtis, sed quia est alligatus (si sic loqui licet) veritati suæ. non enim potest non esse fidelis in promissis suis. ADDE, quòd hæc omnia argumẽta, si quid concluderent, concluderent etiam, Christi sanguine, vel fide in Christum, non posse homines iustificari. Nam Christi sanguis non scrutatur corda, nec penetrat ad animam magis, quàm Sacramenta: & sicut absurdum videtur aduersariis Deum alligari aliquo modo Sacramentis, ita absurdum videri debet alligari Christi sanguini, aut nostræ fidei. Et tamen aduersarij nihil sæpius docent, quàm nos Christi sanguine, & fide in ipsum iustificari.

TERTIA ratio Caluini lib. 4. Instit. cap. 14. §. 14. Qui dicunt, Sacramenta iustificare, abstrahunt homines à Deo, & faciunt vt in spectaculo rei corporeæ acquiescant, non in ipso Deo.

RESPONDEO PRIMO, si argumentum aliquid valeret, probaret non debuisse Deum in Testamento veteri proponere serpentẽ æneũ, quem qui aspicerent sanarentur; immò nec debuisse Deum incarnari, ne in spectaculo rei corporeæ homines acquiescerent.

SECVNDO respondeo, contrarium sequi ex nostra doctrina. Nam cùm dicamus, Sacramenta ex se non habere virtutem, sed Deum esse, qui

A per illa operatur, hoc ipso trahimus homines ad Deum; quomodo qui à Christo curabantur, vel per tactum fimbriæ, vel etiam per sputum, & lutum non acquiescebant in fimbria, & sputo ac luto, sed agnoscebant, & laudabant Christi virtutem.

QVARTA ratio est Kemnitij loco citato in 2. parte Examinis, cap. de efficacia Sacramenti; Eodem modo iustificant verbum Dei, & Sacramenta; sed verbum iustificat solùm excitando fidem, igitur & Sacramenta solùm iustificant excitãdo fidem. Maiorem propositionem probat PRIMO, quia Scriptura sicut dicit Sacramenta iustificare, sic etiam dicit verbum iustificare, Rom. 1. *Euangelium virtus Dei est in salutem om-*

B *ni credenti.* SECVNDO probat, quia in iustificatione per Sacramenta concurrunt duæ quasi manus, vna est Dei offerentis gratiam, altera est hominis illam accipientis; manus Dei est verbum, & Sacramentum; manus hominis est fides. Ergo nec verbum, nec Sacramentum quidquam prodest, nisi fide accipiatur, & si quid prodest, ideò prodest, quia fide accipitur. Hebr. 4. *Non profecit illis sermo auditus, non admistus fidei.*

RESPONDEO, falsum esse, verbum & Sacramentum eodem modo iustificare; immò vt suprà diximus, ita diuerso modo iustificant, vt vnum, id est, verbum præcedat fidem, alterum, id est, Sacramentum, sequatur fidem.

Ad PRIMAM probationem respondeo PRI-

C MO, per Euangelium eo loco intelligi posse non concionem, sed mysteria ipsa Euangelij, vt incarnationem, passionem, Sacramenta, &c. SECVNDO, si accipiatur Euangelium pro concione, dico ibidem explicari, quomodo Euangelium saluet. Nam subiungit Apostolus: *Iustitia enim Dei reuelatur in eo ex fide in fidem.* At nusquam Scriptura ita exposuit modum saluandi Sacramentorum. TERTIO dico, Scripturam, & verbo, & Sacramento tribuere vim iustificandi, sed nusquam dicere eodem modo iustificare; neque licet ex eo quod legimus, verbum, & Sacramentum iustificare, continuò colligere, ergo eodem modo iustificant: Alioqui liceret etiam concludere eodem modo iustificare verbum, quo iu-

D stificat Deus, vel fides, vel Christi passio, hæc enim omnia dicuntur in Scripturis iustificare: & tamen non admitteret Kemnitius, ista eodem modo iustificare.

Ad SECVNDAM respondeo, verbum, & Sacramenta dici posse manum Dei, per quam ad nos venit gratia, & iustitia: sed non eodem modo. Manus enim multa officia habere potest; nam & porrigit aliquid, & etiam operatur. Porrò verbum dici potest manus, quia offert salutem, non autem quia re ipsa operetur, vel applicet: contra verò Sacramentum dicitur manus, quia applicat re ipsa Christi meritum, & operatur gratiam. Cuius differentiæ signum euidens est, quod verbum non prædicatur, nisi

intelli-

intelligentibus, nec prodest, nisi intelligatur, & A credatur: at Sacramentum exhibetur, & prodest etiam non intelligentibus, vt infantibus, & amentibus. Pari ratione fides dici potest manus nostra, non, vt vult Kemnitius, quia apprehendat promissionem, & ipsa sola hoc modo iustificet; sed quia remouet obstacula, & disponit animam, vbi est necessaria talis dispositio. Alioqui non solùm non prodesset Baptismus infantibus, & amentibus, sed nec adultis, & sanis, si in ipso momento Baptismi paululùm distraherentur animo; tunc enim fides nō apprehendit promissiones.

Argumentum POSTREMVM Zwinglij est: Fieri non potest, vt Sacramenta, quæ sunt res B crassæ & materiales, ad animam penetrent, igitur non purgant sordes peccati, quæ in anima resident.

Confirmari potest hoc argumentum. PRIMO; Quia si vllo modo Sacramenta possent operari in animam, id fieri deberet per actionem, quam habent in corpora, vt Augustinus dicit de aqua, quæ corpus tangit, & cor abluit: at sæpe Sacramenta ne ipsum quidem corpus attingunt. Nam cùm quis absoluitur, non est necesse, vt sonus verborum, aut manus sacerdotis pertingat ad pœnitentem. Pari ratione Matrimonium potest fieri solis nutibus, vel inter absentes. Denique non est necesse, vt verba consecrationis realiter panem consecrandum attingant: possunt enim ea verba dici tam submissè, & in tanta distantia, vt aër motus non perueniat ad panem. Denique de ipso Baptismo idem probari potest; nam virtus debet esse in verbis.

SECVNDO; Iustificatio est opus nobilius, & difficilius, quàm sit creatio mundi, vt Augustinus docet tractat. 72. in Ioannem. Et patet, quia in iustificatione reperitur creatio gratiæ, quæ est res quædam diuina, & supernaturalis: at nulla creatura potest esse instrumentum creationis, vt sanctus Thomas docet, 1. part. quæst. 45. art. 5.

TERTIO; Iustificatio fit in momento: Sacramenta in momento operari non possunt; ergo non possunt iustificare. Probatur Minor. Nam nō potest operari aliqua caussa, nisi quando est: actio autem Sacramentalis, cùm sit successiua, in instanti esse non potest. Explico: res successiuæ non habent esse, nisi dum fiunt, consistunt enim in quodam fluxu. Quare non est assignare vllum instans, in quo sit res successiua, vel etiam vlla pars eius: sed tantùm est assignare in instans in quo est quiddam indiuisibile continuatiuum rei successiuæ, quod quidem continuatiuum non est res successiua, nec pars eius: res enim successiuæ essentialiter requirunt extensionem quandam. Igitur intelligi nequit rem successiuam agere, nisi successiuè, & proinde in tempore, cùm ipsa in nullo instanti sit, & non possit id quod non est, vel quando non est, agere.

QVARTO; Vel est in Sacramentis aliqua virtus superaddita diuinitùs, vel non. Si non est, ergo non possunt attingere effectum supernaturalem: est enim inintelligibile, quod aliqua res maneat prorsus, sicut antea erat, & nihil accipiat, & tamen possit facere, quod antea non poterat. Si est, vel est virtus corporalis, vel spiritualis. Si corporalis, non poterit efficere rem spiritualem, neque agere in rem spiritualem, proinde nihil proderit; nam ideo virtus superaddita requiritur, quia Sacramentum non potest agere in animam, quæ est spiritus, nec potest producere gratiam, quæ est spiritualis. Si autem virtus spiritualis est; non igitur poterit esse in Sacramento corporali. Non enim accidens spirituale, & indiuisibile in subiecto corporali, & extenso recipi potest; omne enim quod recipitur, per modum recipientis recipitur.

Præterea QVINTO; Ista virtus vel esset tota in qualibet parte Sacramenti, vel pars eius in vna parte Sacramenti, & pars in altera. Non primum, quia tunc sequeretur illam non pendere à subiecto in esse, nec propriè inhærere; quare esset substantia, non accidens. Item etiam prolato quouis verbo, statim pduceretur effectus, quod nemo concedit. Non etiam secundum, C quia tunc esset corporea, & præterea prolato primo verbo periret pars virtutis, prolato secundo periret altera pars: & sic virtus illa, vel tota, vel maxima ex parte periret, antequam effectus inciperet produci. Quare superuacanea erat illa virtus in partibus Sacramenti præcedentibus effectum.

SEXTO; Vel ista virtus est in verbis tantùm, aut in elemento tantùm, aut in vtroque. Si in verbis tantùm, quomodo Eucharistia sumpta iustificat? Si in elementis tantùm, quomodo verba consecrationis Eucharistiæ operantur? Si in vtroque, vel erit eadem virtus, & hoc non potest esse, cùm non possit vnum accidens esse in duobus subiectis: vel erunt duæ virtutes, & D tunc erunt in vno Sacramento duæ virtutes, quod videtur absurdum. SI dicas; Erunt duæ partiales. Contrà, quia tunc deberent concurrere simul ad opus; at aliquando accidit, vt vna pars Sacramēti longo tempore adhibeatur post aliam, vt cùm vnus hodie confitetur, & cras absoluitur.

DENIQVE inintelligibile est (vt Kemnitius dicit) quid sit ista virtus, quando adueniat, quādo desinat esse, &c.

Ad hæc argumenta posset tripliciter respondere. PRIMO posset, si quis vellet, cōfiteri ignorantiam circa huiusmodi nodos; & tamen satisfacere hæreticis, immò etiam ora illorum obstruere. Nam tenemur quidem rationem reddere eius, quæ in nobis est spei, 1. Petr. 3. sed id

facere tenemur ex principiis fidei, non ex Metaphysica. A Nam S. AVGVSTINVS lib. 3. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 4. *Ego*, inquit, loquens de argumentis contra modum traductionis peccati originalis, *etiamsi istorum argumenta soluere non valeam, video tamen inhærendum esse diuinis literis, &c.* Et In epist. 29. ad Hieronymum, dicit se, cùm interrogatur quomodo peccatum Adæ propagetur in posteros, respondere solitum: *Hoc, vt alia multa, me ignorare confiteor.* Et tamen non propterea deerat defensioni fidei, immò acerrimè eam propugnabat, ostendens credendum esse peccatum originale propagari in posteros, licet modum ignoremus, quia id Scriptura docet, & traditio, atque vsus Ecclesiæ. B

SECVNDO posset quis respondere, Sacramenta esse veras caussas iustificationis, sed Morales, non Physicas: quomodo vera caussa est homicidij, qui illud fieri iubet, licet ipse hominem, qui occiditur, non attingat. SED quanquam hæc responsio salua fide defendi potest, quam tuentur ex recentioribus Ledesmius in 4. dist. 1. quæst. 3. art. 1. & Canus in relectione de Sacramentis; & idem sensisse videntur antiqui Scholastici multi, vt Bonauentura, Scotus, Durandus, Richardus, Okam, Marsilius, Gabriel, in 4. d. 1. vel 2. qui docent, Sacramenta verè iustificare, & tamen volunt solùm Deum producere gratiam ad præsentiam Sacramentorum, ita vt C non fiut Sacramenta caussæ Physicæ, nisi, sine quibus non fieret effectus: tamen puto longè probabiliorem, & tutiorem sententiam, quæ dat Sacramentis veram efficientiam; quia Patres passim docent, Sacramenta non agere, nisi prius à Deo virtutem, seu benedictionem, seu sanctificationem accipiant; & referunt effectum Sacramenti ad omnipotentiam Dei; & conferunt cum veris caussis efficientibus, vt suprà vidimus. SECVNDO, quia non esset differentia inter modum agendi Sacramentorum, & signorum magicorum. TERTIO, quia tunc non esset homo Dei minister in ipsa actione Sacramentali, sed homo præberet signum actione sua, & Deus alia actione, viso eo signo infunderet gratiam, D vt cùm vnus ostendit syngrapham mercatori, & ille dat pecunias. At Scripturæ docent, Deum esse, qui baptizat per hominem, vt suprà ostendimus.

TERTIO igitur responderi potest cum sancto Thoma 3. part. quæst. 62. art. 4. quod Sacramenta sint caussæ efficientes, etiam Physicæ, sed instrumentales, virtus autem diuinitus indita non sit aliqua noua qualitas inhærens spiritualis, vel corporalis, sed sit solùm motus, siue vsus Dei. Per hoc enim quod Deus vtitur hac actione Sacramentali ad gratiam producendam, eleuat eam, & facit eam attingere effectum supernaturalem, quem non posset attingere, si à quocunque alio moueretur.

Ad cuius rei intelligentiam notanda sunt quatuor. PRIMVM est, multum interesse inter instrumēta quibus vtitur Deus, & quibus vtuntur homines. Sunt autem quinque differentiæ. PRIMA est, quòd homo eget duplici applicatione; vna, qua se applicet instrumento, vt accipiendo securim in manu; altera, qua applicet instrumentum operi; prior motio est in ipso homine; posterior est in instrumento. Deus autem non eget priori applicatione; est enim immutabilis, & præsentissimus omnibus rebus, proinde etiam applicatus. Quare motio illa, qua Deus mouet Sacramenta, est sola applicatio Sacramenti ad opus, & est in ipso Sacramento, non in Deo.

SECVNDA est, quòd homo eget instrumento naturaliter apto ad illud opus; non enim posset homo secare lignum ferra, nisi illa ferrea, & acuta esset. Deus autem non indiget ista aptitudine instrumenti: non enim ipse iuuatur instrumento, cùm possit se solo omnia facere, sed vtitur instrumento, quia placet illi, vel honorare creaturā, vel certè in eo potentiam suam ostendere; vt si quis de industria scribere vellet calamo parum idoneo. Ex quo sequitur non esse necessarium, ponere in Sacramentis aliquam inhærentem qualitatem, quę illud formaliter perficiat, sed satis est, si Deus Sacramento vti velit: non enim ipse indiget instrumento apto.

TERTIA est, quòd quando homo vtitur instrumento, necesse est, vt præter motionem ipsius hominis, qua instrumentum mouetur, ipsum etiam instrumentum per naturalem suam virtutem concurrat, & operetur id, quod sibi proprium est. Verbi gratia, cùm vtitur faber securi ad faciendam cathedram, non satis est moueri securim artificiosè, sed necesse etiam est, vt securis scindat: & cùm vtitur natura calore ad nutritionē, requiritur vt calor calefaciat, quod est sibi proprium; mediante enim illa actione, natura vtitur calore ad conuertendum cibum in carnem. At cùm Deus vtitur aliquo instrumento, nō est necesse, vt instrumentum per naturalem suam virtutem aliquid operetur in subiecto; & si fortè operatur, illa operatio non est caussa effectus diuini, vt talis operatio, sed solùm, vt res, quam Deus ad hoc faciendum adhibere voluit. Hinc videmus in vsu multorum Sacramentorum non reperiri vllam actionem propriam, & naturalem eorum, vt patet de Absolutione, de Matrimonio, de cōsecratione Eucharistiæ. In aliis reperitur actio propria, vt lotio, aut vnctio; sed, vt dixi, illa quatenus naturalis actio, non est caussa, sed vt res quædam. Ex quo sequitur, vt motio, seu vsus Dei in Sacramentis non solùm sit virtus agentis instrumento impressa, sed sit tota virtus, & ratio, per quam agunt. Id enim, quod est in securi acies, & vis agentis illi impressa, id totum est in Sacramentis sola motio Dei.

QVARTA differentia sequitur ex his duabus, quòd homo non potest vti qualibet re pro instrumento sui operis: Deus autem potest; & reuera vtitur rebus diuersissimis ad rem eandem producendam.

QVINTA differentia sequitur etiam ex præcedentibus, quòd homo non potest vti instrumento, nisi quod tangat rem, in qua est producendus effectus. Quia instrumentum debet operari circa subiectum suam propriam & corporalem actionem: actio autem corporalis non fit sine contactu. Deus aût potest etiam per id, quod est in vno loco, agere in aliam rem ab eo loco remotissimam, quandoquidem non eget operatione propria illius rei.

SECVNDO notandum est, omnes concedere posse Deum vti quibuslibet instrumêtis, quantumuis ineptis, modò tamen illa instrumenta prius ipse faciat apta. Ac certè id non est necesse, sed potest Deus instrumento inepto, manente inepto, efficere quidquid voluerit, quomodo potest optimus scriba calamo inepto ita dextrè vti, vt per eum rectissimè formentur literæ. Exemplum habemus Ioan. 5. vbi Angelo descendente, & mouente aquam, per eam aquam ita motam curabantur omnes languores. Fuisse autem hanc figuram Baptismi, suprà docuimus. Quare Patres imitati hunc modum loquendi, sæpe dicunt, Sacramenta non operari, nisi prius in ea descendat Spiritus sanctus. Vide Tertullianum in libro de Baptismo, Ambrosium lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 7. & Chrysostomum in cap. 5. Ioannis, & ibidem Theophylactum, & Theophilum Alexandrinum lib. 1. Paschali. Pari ratione cùm Deus voluit mundum conuertere per Euangelij prædicationem, poterat eligere homines eloquentes, aut certè homines rudes continuò eloquentissimos reddere: sed noluit hoc modo vti, sed elegit homines rudes, & qui simpliciter, impolitè, & inornatè loquerentur, & per eos mundum conuertit.

TERTIO notandum est, virtutem Sacramentalem aliquando esse in elemento, aliquando in verbo, aliquando in vtroque. Nam actio Sacramentalis propriè est actio ministri dantis Sacramentum, non actio suscipientis; susceptio enim est opus nostrum, Sacramentum autem non est opus nostrû, sed Dei. Itaq; actio ministri est illa, qua Deus vtitur tanquam instrumento ad iustificandum. Quando ergo minister vtitur rebus, & verbis, vt in Baptismo, Confirmatione, & Vnctione extrema; tunc etiam Deus vtitur rebus, & verbis, & proinde virtus Dei est in vtrisque: & oportet illa duo simul concurrere, alioqui nihil fieret. At cùm minister non vtitur, nisi verbis, materia autem Sacramenti se tenet ex parte suscipientis, aut certè non adhibetur à ministro ad agendum; tunc virtus non est nisi in verbis. Ita fit in Sacramento Absolutionis, & Matrimonij, & in consecratione Eucharistiæ; non enim

A adhibet minister peccata pœnitêtis ad eum absoluendum, nec panem ad aliquid consecrandum, sed verba ad côsecrandum panem. Et hinc est quod non repugnat Sacramento Pœnitentiæ, vt vno die dicantur peccata, & alio die absoluatur pœnitens; virtus enim operatiua non est in peccatis, sed in sola absolutione. In consecratione tamen Eucharistiæ requiritur præsentia panis, non quòd in pane sit virtus operatiua, sed quia nisi esset panis præsens, non esset materia, in qua ageret Sacramentum: in Absolutione enim etiamsi non sit Confessio, quia iam præteriit, est tamen homo, in quem cadit Absolutio. Deniq; aliquando minister vtitur solo elemen-

B to, vt cùm porrigit Eucharistiam, & tunc virtus est in solo elemento.

QVARTO notandum est, gratiam iustificantem non propriè creari, nec tamen educi de potentia naturali animæ, sed educi de potentia obedientiali, seu capacitate naturali: proinde S. Thomam non pugnare secum, cùm dicit, non posse creaturam instrumentaliter concurrere ad creationem, & tamen Sacramenta concurrere ad productionem gratiæ in anima. Explico; illud dicitur propriè creari, quod fit independenter à subiecto; illud contra dicitur educi, quod dependet à subiecto, in fieri, in esse, & operari. Itaque anima rationalis verè creatur, licet fiat in corpore, quia non pendet à corpo-

C re necessariò, vt patet, quia separata esse, & operari potest, & prius natura est in se ipsa subsistens, quàm corpori infundatur. At gratia est qualitas quædam spiritalis, quæ pendet omnibus modis à subiecto, vt patet; quare educitur. Sed non educitur de potentia naturali, quia non est in homine talis potentia; alioqui gratia esset res naturalis: vbi enim est potentia naturalis, ibi est actus naturalis. Neque obstat, quod gratia non possit fieri nisi à Deo; nam etiam anima non potest creari nisi à Deo, & tamen est res naturalis, quia materia est in potentia naturali ad animam. Itaque gratia non dat esse naturale, sed supernaturale homini. Est tamen in homine capacitas naturalis ad gratiam: naturaliter enim cô-

D uenit homini posse recipere gratiam, vt Augustinus docet de prædestinatione Sanctorum, cap. 5. & potest ea capacitas dici etiam potentia obedientialis, quia licet non sit talis, vt naturaliter possit concurrere etiam passiuè ad productionem gratiæ, (tunc enim esset potentia naturalis) tamen est talis, vt ex ea possit fieri quidquid Deus voluerit, & hęc dicitur potentia obedientialis.

Neque repugnat hæc eductio gratiæ de potentia obedientiali ei, quod dicunt Theologi, & ipsum Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 7. gratiam infundi: infusio enim opponitur acquisitioni, non eductioni. Sic enim distinguitur scientia infusa, & acquisita, non quod non vtraque educatur de potentia intellectus, sed quod

vna

vna acquiratur proprio labore, altera à solo Deo sine labore donetur. Et si rectè dicitur infusa scientia rerum naturalium, quam Deus donauit Adamo, & Salomoni sine labore ipsorum, licet educta fuerit de potentia naturali: quantò rectius dicetur gratia infundi, quæ à solo Deo datur, & non respondet ei potentia naturalis?

Ex his ad argumentum Zwinglij RESPONDEO, negando consequentiam. Nam res corporea, & crassa potest agere in animam non ex natura sua, sed ex virtute Dei. AVGVSTINVS tract. 80. in Ioannem, non timuit dicere: *Aqua corpus tangit, & cor abluit.* Et ignis verus, & corporeus, animas, & dæmones tenere, & cruciare potest: immò etiam experimur corporis affectionibus, miro modo affici animos nostros, qui tamen spiritus sunt. Et quomodo hæc ipsa nostra corpora animas retinent tanquam in carcere? nec enim potest anima cùm voluerit à corpore recedere, & tamen corpus, corpus est, & anima spiritus est.

Ad PRIMAM confirmationem iam responsum est, non egere contactu id quod nõ agit per actionem suam propriam & naturalem.

Ad SECVNDAM dico PRIMO, locũ Augustini non esse ad rem. Nam Augustinus cùm dicit, minus esse iustificare impium, quàm creare cœlum & terram, non vult dicere, esse difficilius infundere gratiæ habitum in anima, quàm creare cœlum; sed vult dicere (vt ipse ibidem se explicat) esse opus maioris misericordiæ iustificare impium, quàm creare cœlum; & etiam esse opus nobilius, quia cœlum, & terra transibunt, salus electorum non transibit. Idcirco ibidem dicit, fideles cooperari Deo in iustificatione sua, proinde fideles cõcurrere ad opus maius, quàm sit creare cœlum, & terram. SECVNDO, non est improbabile posse creaturam cõcurrere, vt merum instrumentum Dei ad veram creationem. S. autem Thomas loco notato id negat de creatura, quæ concurrat disponendo subiectum per propriam actionem. TERTIO, iam ostendi gratiam propriè non creari.

Ad TERTIAM confirmationem posset dici nõ dari vltimum vllo modo intrinsecum in successiuis: & ideò iustificationem fieri in vltima parte sensibili, non in vltima simpliciter, quæ nulla est. VEL dicendum, iustificationem fieri in instanti illo, in quo finitur actio Sacramentalis. Tametsi enim actio desinat negatiuè, quoad suas partes, id est, per primum non esse, tamen desinit affirmatiuè, id est, per vltimum sui esse, quantum ad terminum suum. Vt enim in linea non potest assignari vltima pars, potest tamen assignari vltimum punctum, quo terminatur linea: ita in tempore & motu. AT (inquiunt) tunc non est actio Sacramentalis. Respondeo tunc maximè esse, eo modo, quo res successiua esse potest. Res enim successiua nunquam est per suas partes in re existẽtes, sed semper habet quiddam indiuisibile, quod vel est initium, vel finis, vel continuatiuum rei successiuæ: & per illud dicitur esse; & tunc perfectè dicitur esse, quando illud indiuisibile terminat actionem. Id patet in tempore: non enim dicitur esse vna hora, nisi quando finitur. Idem patet in oratione, quæ perfectè significat, cùm profertur eius terminus.

Ad QVARTAM iam dixi, virtutem illam esse corporalem, quia est motus rei corporalis, licet dici possit spiritualis, ratione caussæ, & effectus.

Ad QVINTAM dico, virtutem illam esse partim in vna parte Sacramenti, partim in alia: proinde paulatim perire, prout pereunt partes Sacramenti. Nec tamen superuacaneæ fuerunt. Nam vltima particula operatur in virtute omnium præcedentium. Sicut etiam oratio perfectè significat, cùm profertur vltima vox; quæ tamen nihil efficeret, nisi aliæ præcessissent: & terminus motus acquiritur per vltimum mutatum esse, quod tamen nihil posset, nisi cetera præcurrissent.

Ad SEXTAM iam respondi, virtutem nunc esse in verbis, nunc in elemento, nunc in vtroque, &c.

Ad VLTIMAM dico, rem illis difficilem videri, quia imaginantur spiritualem qualitatem in re corporali debere cõstitui: sed qui sentiunt, non esse necessariam eiusmodi qualitatem, nullas in hac re patiuntur angustias.

CAPVT XII.

Explicatur controuersia de differẽtia Sacramentorum legis nouæ, & veteris.

SEQVITVR ALTERA quæstio de effectu Sacramenti; vtrum videlicet iustificare ex opere operato sit proprium Sacramentis nouæ legis, an commune cum Sacramentis legis veteris. Quatuor erunt partes huius quæstionis. Exponemus enim PRIMO sententiam hęreticorum. SECVNDO sententiam Catholicorum. TERTIO probabimus veritatem. QVARTO soluemus obiectiones.

Quantum ad PRIMVM, cõuenit inter omnes Catholicos, & hæreticos, sex vt minimùm esse differentias inter Sacramenta legis nouæ, & veteris. PRIMA, quòd nunc sint alij ritus externi, quàm tunc erãt, vt notum est. SECVNDA, quòd nunc sint pauciora Sacraméta, quàm tunc erãt. TERTIA, quòd sint nostra faciliora, vt patet de Circumcisione, & Baptismo, & aliis. QVARTA, quòd nostra sint nobiliora saltem ratione auctoris, quia nostra ab ipso Christo immediatè instituta, & promulgata, Mosaica verò à Mose, si non instituta, certè promulgata sunt.

QVINTA, quod illa fuerint figuræ nostrorum. A SEXTA, quod illa essent data ad tempus, id est, vsq; ad aduentum Messiæ; nostra duratura sint, quandiu mundus durabit. Colliguntur hæc omnia ex Augustino in epist. 118. ad Ianuarium, lib. 3. de doctr. Christiana, cap. 9. & lib. 19. contra Faustum, cap. 13. in Psal. 73.

Quæstio autem est, vtrum præter has differentias, discrimen sit in effectu principali, qui est iustificare à peccato. Hæretici huius temporis nullum ferè ponunt discrimen, quanquam inter se non satis conueniunt.

Ac PRIMVM Anabaptistæ, Carolstadiani, & Zwingliani, qui (vt suprà ostendimus) nihil tribuunt Sacramentis nostris, nisi vt discernant fideles ab infidelibus, vel sint quasi professio fidelitatis, vel admoneant bonorum operum: coguntur plus tribuere Sacramentis veteribus, quàm nostris. Melius enim discernit Iudæum à non Iudæo Circumcisio, quæ semper manet, & cerni potest; quàm Baptismus, qui semel exhibetur, & transit. Et eadem ratione melius admouet fidelitatis, & bonorum operum Circumcisio, quàm Baptismus, cùm illa sit permanens crassior, & sensibilior, &c. B

Lutherus autem, qui vult Sacramenta nostra excitare fidem, idem tribuit Sacramentis veteribus. Vnde sic ait in libro de Babylonica captiuitate, cap. de Baptismo: *Error est Sacramenta nouæ legis differre à Sacramentis veteris legis, penes efficaciam significationis, id est, quod nostra efficaciter significent faciendo, quod figurant, non illa.* Et idem repetit in assert. 1. articuli. C

Est autem NOTANDVM, Lutherum distinguere duo genera signorum veterum in libro de Babyl. captiuit. cap. de Baptismo: QVÆDAM enim fuisse dicit, quæ haberent annexum verbum promissionis, ac proinde exigerent fidem, vt signum iridis datum Noë, signum roris in vellere Gedeonis, signum in reuersione solis datum ab Isaia Regi Achaz, & alia. Atq; hæc dicit fuisse vera Sacramenta, & æqualia nostris, quoad efficaciam. ALIA verò fuisse dicit, quæ non haberent annexam promissionem, vt omnes illas cæremonias legales, quibus expiabantur homines, vestes, ædes, &c. atque has dicit non fuisse propriè Sacramenta, & esse longè inferiora nostris Sacramentis. Vnde in homil. 1. de Baptismo non procul ab initio 2. partis grauiter inuehitur in Anabaptistas, qui non plus tribuerent nostro Baptismo, quàm lotionibus Iudaicis; quasi ipse multum tribuat Baptismo, qui iridem illi equare non veretur. Porrò ex hac distinctione Lutheri colligitur alius error, vel potius paradoxum ipsius, qui non vult esse Sacramenta ea, quæ ab omnibus veteribus dicuntur Sacramenta, vt lotiones Iudaicas, agnum Paschalem, sacrificia, & similia; & contrà, ea vult esse Sacramenta, quæ à nullo, ne per somnium quidem, vocata sunt Sacramenta, vt iridem, vellus Gedeonis, vmbram horologij Achaz, & similia. D

Iam Caluinus conuenit cum Luthero, quod Sacramenta veteris legis eodem modo iustificarent, quo nostra, nimirum alēdo fidem. Nam lib. 4. Instit. cap. 14. §. 23. *Hoc dogma*, inquit, *Scholasticum, quo tam longum discrimen inter veteris, ac nouæ legis Sacramenta notatur, perinde ac si illa non aliud, quàm Dei gratiam adumbrauerint, hæc verò præsentem cōferant, penitus explodendum est.* & similia habet in Antidoto Concilij Tridentini, sess. 7. can. 2. Dissentit tamen à Luthero Caluinus in duobus. PRIMO, quod existimat Sacramenta nouæ legis vberiorem gratiam dare, quàm vetera, quia nimirum clarius excitant fidem, & proinde maior fides magis iustificat. *Neq; tamen negamus*, inquit in Antidoto, loco citato, *quin vberior sub Christi regno percipiatur gratia.* Lutherus autem omninò æquat Sacramenta illa nostris. SECVNDO, Lutherus (vt ostendimus) non omnes cæremonias Iudaicas, sed tantùm eas, quæ habent annexas promissiones, vult esse Sacramēta, & nostris æqualia. At Caluinus omnes illas cæremonias habet pro Sacramentis, quæ darent gratiam, licet non ita copiosam, vt nostra. Nam lib. 4. Institut. cap. 14. §. 21. purificationes Iudæorum numerat inter Sacramenta: & §. 26. idem prolixius docet. Et licet vterque erret, minus absurdè Caluinus docet, quàm Lutherus.

Kemnitius in Examine Concilij partim Lutherum, partim Caluinum sequitur. Nam pag. 60. & 70. admittit Lutheri distinctionem de duplici genere signorum veterum: pag. autem 74. admittit cum Caluino vberiorem gratiam dari in Sacramentis nouis, quàm in veteribus: cum vtroque autem conuenit in damnanda Ecclesiæ doctrina. Atq; hæc de sententia hæreticorum.

CAPVT XIII.

Explicantur sententiæ Catholicorum.

QVANTVM ad SECVNDVM, Catholici omnes conueniunt, Sacramenta veteris legis, quæ propriè Mosaica dicuntur, non contulisse gratiam ex opere operato. Id enim docent omnes Theologi in 4. dist. 1. & idem definiuit Concilium Florentinum in instruct. Armenorum; & Cōcilium Tridentinum, quamuis breuius, & obscurius, quia nō erat necesse, cùm iam res esset definita, sess. 7. can. 2.

Est autem hic NOTANDVM, ista Cōcilia non definiuisse (vt calumniatur & mentitur Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 58. & 59.) veteres Patres non habuisse gratiā Dei ex merito Christi, aut eam habuisse sine vllo organo, seu medio applicante Christi merita. Concilia enim nihil horum dicunt, sed tantùm asserunt, hoc esse

discrimen

discrimen inter Sacramenta legis veteris, & nouæ, quòd nostra conferunt gratiam, illa solùm eam significabant. Non est autem consequens, veteres Patres non habuisse gratiam, aut habuisse sine organo applicato Christi merita. Nam etiamsi non habuerunt eam per Sacramenta, tamen habuerunt per fidem, vt etiam nunc adulti per fidem, & contritionem veram iustificantur, antequam re ipsa ad Sacramentum accedant.

Etsi autem Catholici in hoc principio conueniant inter se, & discrepent ab hæreticis huius temporis: tamen sunt etiam apud eos duæ quæstiones, de quibus breuiter dicam, quæ sint opiniones, cùm id sit necessarium, partim ad controuersiam propositam explicandam, partim ad refellendas hæreticorum calumnias.

VNA igitur quæstio est de Sacramentis veteribus Circumcisione excepta, an saltem iustificarent ex opere operantis. Duæ sunt autem opiniones. PRIMA Magistri in 4. dist. 1. qui id negat: ait enim, Sacramenta illa nō iustificasse, etiamsi in fide & charitate susciperentur, quia data erāt, vt essent oneri, non vt iustificarent. SECVNDA est communis Theologorum, iustificasse omnia illa Sacramenta ex opere operantis, Id est, ex fide & deuotione suscipientis: & hæc sententia est verissima. Nam est generaliter vera sententia Apostoli Rom. 2. *Factores legis iustificabuntur.* Quanquam ista iustificatio non est propriè Sacramentalis, sed est communis omnibus bonis operibus, quæ in charitate fiunt; nec est iustificatio prima, sed secunda. Quod autem Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 58. vociferatur, hanc sententiam directè, & quasi aduersa fronte pugnare cum Paulo, qui Rom. 4. ex professo docet, Abrahamum non esse iustificatum ex operibus, ex mera imperitia nascitùr. Nam Paulus loquitur de operibus, quæ fiunt ex solis viribus liberi arbitrij, quibus operibus & nos fatemur, neminem iustificari. Theologi autem cùm dicunt, Sacramenta vetera iustificasse ex opere operantis; loquuntur de opere, quod oritur ex gratia Dei. Vocant enim opus operantis fidem, charitatem, obedientiam, quæ sunt omnia Dei dona, cùm sine speciali Dei auxilio non habeantur: de qualibus operibus Paulus Rom. 2. *Factores legis iustificabuntur.* Et Iacobus cap. 2. *Abraham nónne ex operibus iustificatus est?*

ALTERA quæstio est de Circumcisione, quæ non est propriè Sacramentum Mosaicum, sed legis naturæ: vnde Ioan. 7. *Circumcisio non est ex Mose, sed ex Patribus.* Porrò de Circumcisione duæ sunt opiniones. PRIMA opinio est Alexandri, part. 4. quæst. 7. memb. 7. art. 4. Bonauenturæ, Scoti, & Gabrielis, in 4. dist. 1. qui admittunt, Circumcisionem ex opere operato contulisse iustificationem. Pugnant autem cum hac sententia multa argumenta. PRIMO Scripturæ, quæ cùm dicunt, Sacramenta vetera fuisse egena

A elementa, non excludunt Circumcisionem, immò de illa maximè loquuntur, vt postea videbimus. SECVNDO Concilia, Florentinum & Tridentinum, quæ solis Sacramentis nostris tribuunt vim iustificandi. Neque valet, quod quidam dicunt, Concilia ista cùm negant, Sacramenta veteris legis iustificasse, loqui tantùm de Sacramentis Mosaicis, id est, à Mose promulgatis, non autem de Circumcisione, quæ erat Sacramentum legis naturæ datum Abrahæ, non Mosi: hoc, inquam, non valet. Nam Concilia intendunt explicare excellentiam Sacramentorum nouæ legis; quæ quidem excellentia non minus obscuratur, si Sacramenta legis naturæ

B sint nostris æqualia, quàm si id tribuatur Sacramentis legis scriptæ. Præterea cùm Deus in lege gradatim processerit, & legem imperfectiorem dederit in statu naturæ, quàm in statu legis scriptæ; & in hoc statu imperfectiorem, quàm in statu Euangelij: idem sine dubio fecit in Sacramentis, proinde si Sacramenta Mosaica non iustificabant, multò minus Sacramenta legis naturæ.

Hìc tamē est hoc ANNOTANDVM, hanc sententiam primam nō fauere hæreticis huius temporis, licet aliquod Sacramentum antiquum cum nostris æquauerit. Nam hæretici cùm paria faciunt Sacramenta vetera nostris, non vetera extollunt, sed nostra deprimunt, ac deiiciūt;

C hæc autem prima sententia non deiicit nostra, sed extollit antiqua.

SECVNDA sententia est S. Thomæ 3. part. quæst. 70. art. 4. & discipulorum S. Thomæ, Capreoli, Scoti, Ledesmij, & aliorum, in 4. distinct. 1. vel 2. qui docent, Circumcisionem vi sua non iustificasse, sed iustificasse tamen, quatenus fidei protestatio erat, & fidem applicabat. Itaque voluntij auctores, iustificatos fuisse veteres ex merito passionis Christi, vt nos iustificamur, sed hoc meritum nobis applicari per Sacramenta, Hebræis autem per solam fidem; quæ tamen fides requirebat vt conditionem, sine qua non operabatur, Sacramentum Circumcisionis. Hæc sententia sine dubio probabilior est: sed quia nō

D est nobis propositum, nisi fidem aduersus hæreticos propugnare, his omissis, ad tertium caput transeamus.

CAPVT XIV.

Probatur, nullum Sacramentum legis naturæ, aut scriptæ, iustificasse ex opere operato.

NVNC probanda est veritas. Probabimus autem, nullum Sacramentum legis naturæ, aut scriptæ iustificasse ex opere operato, siue eo modo, quo iustificant Sacramenta nouæ legis,

contta omnes hæreticos huins tempotis, & aliquo modo etiam contra eos, qui circumcisioni tribuunt iustificationem ex opere operato.

Ac PRIMVM quidem argumentum sumitnt ex diuinis literis: nam & Prophetæ, & Apostoli miro consensu docent, Sacramenta vetera non iustificasse, cùm de nostris contrarium asseтant.

PRIMVS locus ex Prophetis, Psalm. 39. *Sacrificium & oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi. Holocaustum & pro peccato non postulasti.* Vbi Scriptura non negat, Deum velle sacrificia, cùm ipse ea fieri iusserit, sed negat ea velle ad expiandom peccatum. SECVNDVS lucos Psalm. 50. *Si voluisses sacrificium* (nimirum ad peccatum expiandum) *dedissem, vtiq; holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, &c.* Vbi Scriptura oppooit sacrificium contritioni; & de vno negat, quod de altero affirmat, quod non faceret, si vtrumque concurreret ad iustificationem: neque enim rectè diceretur nunc, Deus nou vult Baptismum, sed contritionem. TERTIVS locus Isaiæ 1. *Quò mihi multitudo victimarum vestrarum? quis quæsiuit hæc de manibus vestris?* QVARTVS locus Hierem. 11. *Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, in quibus gloriata es?* vbi de sacrificio pro peccato loqnitur. Et certè de Baptismo non diceret; Nunqoid Baptismus auferet à te malitias? QVINTVS locns Amos 5. *Quod si obtuleritis mihi holocausta, & munera vestra, non suscipiam, & vota pinguium non respiciam.* Porrò si sacrificia non iustificabant, multò minus iustificabant aliæ cæremoniæ: nullæ enim cæremooiæ habent clatiores ptomissiones de remissiune peccatorum, qnàm sacrificia.

Iam ex verbis Apostolorum idem probari potest. PRIMVS locus est Roman. 3. *Quid ergo amplius Iudæo est, aut quæ vtilitas Circumcisionis? multum quidem per omnem modum. Primum, quia credita sunt illis eloquia Dei.* vbi illud, *Primum* (etiam Caluino & Petto Martyre testibus in commentatio) non est nota ordinis, quasi vellet Paulus multas vtilitates Circumcisiunis adferre; sed significat potissimùm, seu præcipuum; non enim adfert alias vtilitates. Solùm ergo, auctore Paulo, Iudæi circumcisi præstabant Gentibus iocircũcisis, qood illi haboerint Dei legem, & oracula: non ergo Circnmcisio iustificabat. Nam alioqoi præstitissent Indæi Gentibus etiam iustitia, quod præcipuè Paulns tefutare intendit; vnde paulò pòst subinngit: *Quid ergo præcellimus eos? nequaquam. Caussati enim sumus* (id est, caossam attulimus, & ostendimus) *Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse.* vbi Panlus etiamsi dixerat, Iudæos ptæstare Gentibos ob Circumcisionem, qoia fuerant illis credita eloquia Dei: tamen nunc negat, Indæus præstate Geotilibus, quia oon ptæstant, quod attinet ad instificationem, de qua agebatur; omnes euim tam circumcisi, quàm incircumcisi peccatotes suut. Qoibus verbis clarissimè docet, Circumcisionem non iustificasse. Non enim vnlt dicere, nullum fuisse iustum aute Christi aduentum, cùm constet, Patriarchas, & Prophetas, & multos Gentiles fuisse iustos, vt Melchisedech, Iob, & alios. Sed vult dicere, noo fuisse iustos ex eo, quod essent citcumcisi, vel iucircumcisi, sed ex eo, quòd in Christum venturum crederent. Ibidem addit Apostolns: *Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo.* Quis autem neget, Citcumcisionem fuisse opus legis? Ibidem: *An Iudæorum*, inquit, *Deus tantùm? nónne & Gentium? immò & Gentium, quoniam vnus est Deus, qui iustificat Circumcisionem ex fide, & præputium per fidem*; Quasi dicat, Deus est omnium Deus, quomodo igitur credibile est, eum dedisse remedium contra peccatnm solis Iudæis? Possumos nos hinc etiam aliter argumentari: An masculornm Deus tantùm? nónne & fœminarum? Quis ergo credat, Deum dedisse temedium, qood solis masculis prodesset?

SECVNDVS locns est Rom. 4. vbi Apostolus ex ptofesso probat, Abrahamum non in Circumcisione, sed in præputio fuisse iustificatum: vt inde admoneat, Circumcisionem non esse datam, vt instificaret. Si enim is, cui primò data est, non fuit ex ea iustificatus, quantò minns alij ex ea iustificandi erunt?

TERTIVS locus 1. Corinth. 7. *Circumcisio nihil est, & præputium nihil est.* vbi ita Paulus Citcumcisionem vt præputium despicit, cùm agitor de iustificatione.

QVARTVS locus est Galat. 4. *Quomodo iterum conuertimini ad infirma & egena elementa, quibus iterum seruire vultis?* Quorum elementorum nomine intelligit circumcisionem, de qua præcipuè loquitut in ea epistola, & simul etiam alias cæremonias legales: & sanè non diceren tut infirma & egena, si iustificarent. Ibidem dicit, Iudæos tanquam paruolos sub elementis huins mundi seruientes fuisse; oos autem viros esse perfectos: quæ sanè diffetentia non esset vera, si Sacramenta uostra ooo haberent aliam vim, qnàm illa Iudæorum.

QVINTVS locus Galat. 6. *Neque Circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed noua creatura.* Vbi videmns opponi nouam creaturam tam Circnmcisioni, quàm præputio; quod esset ineptum, si Circumcisio efficeret nouam cteaturam.

SEXTVS locus Philip. 3. vbi Paulns dicit, se arbitrari detrimentum, iustitiam quæ est ex lege, & hoc aliqnoties repetit: quod certè non diceret, si ex vlla legali cæremonia iustificatus fuisset. Vnde ibidem Cirenmcisionem per contemptum concisionem vocat: *Videte*, inquit, *concisionem.* Nam (vt exponit Chrysostomos) citcũciditot, quod apettè expolitnr resecatis superfluis; conciditur, quod temetè & præter artem scioditut in frusta. Ibidem Apostolus ait, se non habete fiduciam in carne, & pet fiduciam in car-

ne, exponit ipse, fiduciam in Circumcisione, aliisque id genus rebus.

SEPTIMVS locus Coloss. 2. vbi omnia Sacramenta verera dicuntur vmbra futurorum, corpus autem Christi. Quòd si nostra eandem vim haberent, adhuc essemus in vmbra. Ibidem: *Circumcisi*, inquit, *estis Circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, sed Circumcisione Christi consepulti ei in Baptismo.* Vbi Paulus Circumcisionem vocat manu factam, & proinde Baptismum non manu factum, quia principalis baptizans est Deus. Item nihil tribuit Circumcisioni, nisi carnem expoliare, & eam Baptismo opponit. NOTANDVM autem est, in textu Græco haberi: *In expoliatione corporis peccatorum carnis*; & proinde coniungendam hâc partem (*In expoliatione, &c.*) cum illa (*circumcisi estis*) non cum illa (*Circumcisione manu facta*) vt sensus sit; Circumcisi estis in expoliatione corporis peccatorum, non Circumcisione manu facta, sed Circumcisione Christi spirituali consepulti ei in Baptismo. Ex quo textu sumitur idem argumentum, sed alio modo. Nam (vt exponunt Græci, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus) Paulus docet, Circumcisionem Iudaicam fuisse denudationem vnius pelliculæ, nostra autem Circumcisio est expoliatio totius corporis peccatorum.

OCTAVVS est Heb. 7. *Reprobatio*, inquit Apostolus, *fit præcedentis mandati propter infirmitatem & inutilitatem.* Loquitur autem de mandatis cæremonialibus, quorum præcipuum erat de Circumcisione.

NONVS locus Hebr. 9. vbi cæremonias veteres dicit fuisse institias carnis, & sanctificasse quidem inquinatos, sed solùm ad emundationem carnis.

DECIMVS locus Hebr. 10. vbi dicit, legē vmbram habuisse, non ipsam imaginem rerum, nec potuisse accedentes perfectos facere; nec potuisse auferre peccata, & mundare conscientiam: & Deū hostias & oblationes noluisse, nec ei placuisse; quod intelligi debet in ordine ad iustificationem ex opere operato: nam alioqui negari non potest, quin ei placuerint, ex obedientia & deuotione offerentis. Nam vocantur odor suauissimus Domino, Leuit. 1.

Sed videamus, quid ad hęc loca aduersarij respondeant. Lutherus & Lutherani respondent, Scripturas cùm negant, Sacramenta vetera iustificare, debere intelligi de illis, quæ non habent annexam promissionem.

AT loca à nobis adducta, loquuntur expressè de Circumcisione, quam omnes concedunt habuisse annexam promissionem. Deinde nullæ cæremoniæ Iudaicæ habuerunt promissionem magis expressam, quàm sacrificia & ablutiones. Nam Leuit. 4. 5. & 6. promittitur remissio peccatorum offerenti sacrificium. Et rursus Leuit. 20. 21. & 22. promittitur sanctificatio iis, qui abluuntur aqua, vt lex præcipit: & tamen Apostolus Hebr. 10. disertis verbis dicit, impossibile esse, sacrificiis & ablutionibus Iudaicis remitti peccata.

A

Kemnitius in Exam. 2. par. pag. 63. post solutionem Lutheri, proponit aliam, quæ est etiam Caluini lib. 4. Inst. cap. 14. §. 23. & 25. & Martyris in cap. 7. 1. ad Cor. quod videlicet Scriptura cùm reprehendit tanquam inutilia Sacramenta vetera, non loquatur de illis secundum se, sed vt perperam intelligebantur à Iudæis, id est, de nudis cęremoniis, remota promissione & fide in Christum. Verissimum enim est, Sacramēta illa nihil valuisse accipientibus ea sine fide.

At contrà; nam PRIMO, non est quęstio inter nos & hæreticos, an Sacramenta illa ex fide prodessent. Id enim fatemur omnes, & hoc est quod Scholastici dicunt, & illi malè reprehēdunt, Sacramenta vetera fuisse vtilia ex ope operātis. Sed quæstio est, an præterea ex diuina institutione fuerint vtilia, vt Sacramenta. Illa enim vtilitas ex opere operantis, non est propriè Sacramentorum, sed communis omni bono operi.

B

SECVNDO, Sacramenta sine promissione & fide nihil prodesse; non tantùm conuenit Sacramentis veteribus, sed etiam nouis, vt ipsi aduersarij docent: & tamen Paulus ita distinguit noua à veteribus, vt dicat, nostra saluare, regenerare, mundare, iustificare, Ephes. 5. Tit. 3. 1. Cor. 1. vetera autem esse elementa egena, nihil valere, & nihil esse, 1. Corinth. 7. Galat. 5. Hebr. 10. & alibi.

C

TERTIO, Apostolus in his locis dicit, illas cæremonias fuisse inutiles ad iustificandum, vbi dicit, fuisse vmbras & figuras rerum nostrarum, Coloss. 2. 1. Corinth. 10. Hebr. 10. Ergo Apostolus vult, Sacramenta illa fuisse inutilia ad iustificandum, non solùm vt falsò exponebantur à Iudæis, sed etiam secundum se, & vt erant Sacramenta à Deo instituta. Non enim vt exponebantur perperam à Iudæis, figuræ dici poterant, sed solùm vt erant Sacramenta à Deo instituta. Non enim illis figuræ erant, qui nihil de Christo cogitabant, sed solùm illo ritu acquiescebant.

D

DENIQVE, si Paulus solùm dicere vellet, Sacramenta vetera sine fide nihil prodesse: nō conferret cum præputio, nec diceret: *Circumcisio nihil est, & præputium nihil est*, 1. Corinth. 7. & Galat. 6. *Neq; Circumcisio aliquid valet, neq; præputium.* Præputium enim non solùm sine fide nihil est, & nihil valet, sed absolutè nihil est, & nihil valet.

Caluinus præter hanc solutionem adhibet alias tres. VNA est libr. 4. Institut. cap. 14. §. 22. quòd Paulus loquatur de Sacramentis veteribus, non absolutè, sed comparatiuè; ac præsertim Coloss. 2. vbi vocantur vmbræ illa Sacramenta. Dicit enim Caluinus, Paulum non voluisse extenuare efficaciam illorum Sacramentorum, sed magnificare efficaciam nostrorum, quæ dant vberiorem gratiam, quàm illa.

At contrà; nam si solùm differrent nostra à veteribus, quòd nostra darent maiorem gratiam, illa minorem; Paulus non rectè diceret, illa nihil esse, & nihil valere; nec conferret cum præputio Circumcisionem; neque etiam distingueret illa vt vmbram à corpore. Vmbra enim non est corpus minus, sed nullum; nec habet aliud, nisi similitudinem corporis. Immò Hebr. 10. ita extenuat ea Sacramenta, vt dicat, non fuisse imagines, sed vmbras. Nam imago habet positiuam & realem corporis similitudinem: vmbra autem habet similitudinem priuatinam, & quæ reuera nihil est.

A ALTERA solutio Caluini est ibidem, §. 24. quòd Paulus loquatur de Sacramentis veteris legis pro eo tempore, quo iam erant per Christum abrogata.

B At contrà. Nam Rom. 2. Paulus dicit: *Circumcisio quidem prodest, si legem obserues.* Vbi indicat, se loqui de eo, quod conueniebat Circumcisioni, cùm adhuc vigeret. Nam post abrogationem non prodest, sed obest, vt idem Paulus dicit Galat. 3. Vult ergo Paulus dicere, Circumcisionem, quando vigebat, fuisse vtilem, nõ quidem quòd ipsa iustificaret, sed quia circumcisi habebant legem Dei, & poterant faciliùs quàm alij nosse Dei voluntatem, vt idem Paulus explicat cap. 3. *Quæ vtilitas Circumcisionis? multum per omnem modum, &c.* Item 1. Corint. 7. vbi dicit, Circumcisionem nihil esse, loquitur pro tempore, quo vigebat; nam paulò antè dixerat: *Circumcisus vocatus est? non adducat præputium. In præputio vocatus est? non circumcidatur.* Et est sensus; perinde esse, vtrum quis ex Iudaismo ad fidem Christi veniat, an ex Gentilismo. Itaque loquitur de illis, qui fuerant circumcisi vigente lege, & postea ad fidem Christi venerant, & illos monet, ne glorientur præter ceteros, ob Circumcisionem olim acceptam, quia nihil est. Præterea Galat. 4. dicit, antiquos Patres sub elementis mundi huius fuisse seruientes. Item Philip. 3. dicit, se non habere fiduciam in carne, id est, non magnifacere (vt ibidem exponit) quod fuerit circumcisus octauo die; ac proinde contemnit Circumcisionem, quam acceperat, cùm ea vigeret. Item Coloss. 2. & Hebræor. 10. vocat vmbras & figuras. Non autem erant vmbræ & figuræ, nisi ante abrogationem. Item Hebr. 7. dicit, abrogata illa fuisse ob infirmitatem & inutilitatem. Denique Hebr. 10. ex professo docet, impossibile fuisse, vt sacrificiis & lotionibus illis expiarentur peccata, & propterea Christum venisse, vt perficeret quod illa non poterant.

TERTIA solutio est eiusdem ibidem, §. 25. vbi dicit, cæremonias legis vocari vmbratiles, non quod nihil habeant solidi, sed quia earum complementum vsque ad Christum quodammodo suspensum erat. Addit etiam, quod vocantur vmbræ, non esse accipiendum de efficacia, sed de modo significandi, quia nimirum significabant res futuras, nostra significant res præteritas.

At contrà. PRIMO, ista solutio planè destruit textum. Nam Paulus non solùm vmbratiles facit eas cæremonias, sed ipsam vmbram appellat. SECVNDO, si ideo solùm fuissent vmbratiles, quia complementum erat suspensum vsque ad Christum, id est, quia repræsentabant aliquid, quod nondum aderat; nostra etiam vmbratilia dici possent. Nam repræsentant resurrectionem & gloriam futuram. TERTIO, impudentissimè asseritur, Paulum non agere de efficacia, sed solùm de modo significandi. Nam illa verba: *Nihil est, nihil valet, elementa egena, infirma, inutilia, non posse expiare peccata,* & similia, non possunt nisi de efficacia exponi. DENIQVE, Apostoli quæstio cum Iudæis de efficacia erat, & de iustificatione, non de modo significandi. Neque enim tam stulti erant Hebræi, vt non intelligerent, Sacramenta vetera significasse res futuras, si Messiam venturum credebant. Atque hæc de primo argumento.

C

CAPVT XV.

Idem probatur ex Patribus.

PROBANDVM est hoc discrimen etiam ex Patribus, tum vt res sit magis confirmata, tum quia Kemnitius in secunda parte Examinis pagin. 56. & sequentibus, vsque ad 60. conatur ostendere, vnum tantùm locum nos habere, eumque ex Augustino, quem tamen ipsum eripere nobis conatur. Proferemus igitur auctores veteres, Hæbræos, Græcos, Latinos viginti, præter Augustinum.

I. PHILO in lib. de Circumcisione, exponens omnes caussas Circumcisionis, quas à maioribus se accepisse fatetur, neque clarè dicit, neque obscurè insinuat, eam institutam fuisse in remedium peccati.

II. IOSEPHVS lib. 1. antiquit. cap. 12. non aliam caussam Circumcisionis reddit, nisi vt posteritas Abrahæ ab aliis Gentibus discerneretur. Et tamen si quis nosse potuit, quorsum esset instituta Circumcisio; isti maximè, qui Hebræi erant, & doctissimi; & vixerant etiam eo tempore, quo adhuc lex vigebat.

D

III. Iustinus in Dialogo cum Triphone, ante medium: *Quin etiam,* inquit, *ex eo, quòd non possunt fœmina circumcidi, intelligitur signi caussa datam esse Circumcisionẽ, non pro opere iustitiæ.* Et toto ferè Dialogo hoc probat, Circumcisionem non iustificasse, sed datam solùm, vt discernerentur Iudæi ab aliis.

IV. DIONYSIVS Areopagita in lib. de hierarchia Ecclesiastica, cap. 5. part. 1. docet, Ecclesiam esse mediam inter synagogam & cœlestem patriam; quòd synagoga carnalia Sacramenta, & vmbras, ac figuras habuerit; cœlestis Hierusa-

lem habeat nudā veritatem ſine vllis ſignis corporalibus: Eccleſia noſtra cum vtraq; communicet, quòd habeat ſigna corporalia, & ſimul ſpiritualia dona.

V. IRENÆVS lib.4.cap.30. *Circumciſionem,* inquit, *non quaſi iuſtitia conſummatricem, ſed in ſigno eam dedit Deus, vt cognoſcibile perſeueret genus Abraha.* Et infrà: *Et quia non per hac iuſtificabatur homo, ſed in ſigno data ſunt populo, oſtendit, quod ipſe Abraham ſine Circumciſione credidit Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.* Vide eundem in eodem lib. cap.28.29.32.& 34.

VI. ORIGENES lib.2. contra Celſum dicit, Chriſtianos meritò dimiſiſſe Circumciſionem, Sabbatha, & ſimilia, quòd res carnales, & corporales eſſent, & tranſiſſe ad legem Dei ſpiritalem. Item homil.3.in Geneſim, vbi explicat Circumciſionis præceptum, opponit carnalem illā Circumciſionē Iudæorum, Circumciſioni ſpirituali Chriſtianorum: proinde vult tantum intereſſe inter Sacramenta illorū, & noſtra, quantum intereſt inter carnem, & ſpiritum.

VII. EVSEBIVS Cæſarienſis lib.1.demonſtrat. Euangelicæ, cap.10. & lib.1. hiſt.cap.1. pulchrè docet, cur data fuerint primis illis parētibus Sacramēta carnalia, & ſacrificia, tanquam elementa quædam, & adumbrationes rerum ſpiritualium.

VIII. EVSEBIVS Emiſſenus homil. in Sabbatho poſt primā Dominicam Quadrageſimæ, in illud: *Faciamus hîc tria tabernacula. Primū,* inquit, *tabernaculum eſt ſynagoga; ſecundū Eccleſia; tertium cælum. Primum in vmbra fuit, & figura; ſecundum in figura & veritate; tertium in ſola veritate. In primo via oſtenditur; in ſecundo inuenitur; in tertio poßidetur. Nō enim Sacramenta Eccleſia, ſicut Sacramenta ſynagoga medicinam tantùm docent, & oſtendunt, ſed ipſa potius ſunt medicina, & remißio peccatorum.*

IX. ATHANASIVS oratione in illud: *Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo,* circa finē fusè docet Circumciſionem nihil fuiſſe aliud niſi vmbram, & figuræ Baptiſmi, quàm eſt vera, & ſpiritualis Circumciſio.

X. EPIPHANIVS hær.8. quæ eſt Epicureorum: *Illic,* inquit, *Circumciſio fuit carnalis, qua deſeruiit tempori vſq; ad magnam Circumciſionem, hoc eſt, Baptiſmum, qui circumcidit nos à peccatis.*

XI. BASILIVS lib. de Spiritu ſancto, cap.14. *Qui veritatem,* inquit, *vmbra comparans, cumq; figuris conferens ea, qua figuris ſignificantur, vniuerſam pariter Euangelicam diſpenſationē eleuare aggreditur.* Et infrà: *Quid,* inquit, *confers lauacra cum lauacris, qua ſolam nominis appellationem habent communem, rerum verò tanta eſt differentia, quanta eſt inter ſomnia, & veritatem; inter vmbras, & imagines, & inter ea, qua vere ſunt.*

XII. Ioan. CHRYSOSTOMVS hom.27.in Geneſim: *Attende,* inquit, *quod Deus Circumciſionem pro lege ſtatui voluit, non quod ad anima ſalutem efficere hoc poßit aliquid, ſed vt Iudai pueri hoc gratitudinis iudicium circumferrent, quaſi ſignum, & ſigillum, & ne liceret eis commiſceri gentium cōmiſtionibus. Hinc B. Paulus ſignum hoc* A *vocat, dicens: Et ſignum dedit Circumciſionis ſigillum; nam ad iuſtitiam ipſa Circumciſio nihil conducit.* Vide eundem homil.39. & 40.in Geneſ. homil. de proditione Iudæ, homil.7.in epiſt. ad Rom. & hom. 14.in epiſt. ad Hebræos.

Idem docent XIII. CYRILLVS lib.10. in Iulianum vltra medium. XIV. THEODORETVS q.67.in Geneſim, & lib.7. ad Græcos. XV. DAMASCENVS lib.4. de fide, cap.10. 14.& 26. XVI. THEOPHYLACTVS in cap.2.ad Romanos, & XVII. OECVMENIVS in cap.4.ad Romanos.

Iam ex Latinis, XVIII. TERTVLLIANVS in lib. contra Iudæos, cap.1. *Si Circumciſio,* inquit, *purgat hominem, Deus Adam incircumciſum cùm faceret, cur eum* B *nō circumcidit, vel poſteaquam deliquit, ſi purgat Circumciſio?* Et infrà: *Prouidens Deus, quod hanc Circumciſionem in ſignum, non in ſalutem eſſet daturus.* Ibidem probat ex Prophetis ſacrificia, & Sacramenta Iudæorū non iuſtificaſſe, vbi etiam illa vocat carnalia, & noſtra ſpiritualia.

XIX. S. CYPRIANVS lib.1.contra Iudæos, cap. 8. opponit carnalem Circumciſionem Iudæorum, ſpirituali Circumciſioni Chriſtianorum: & addit Adamum, Henoch, Noë, & Melchiſedech iuſtos fuiſſe ſine Circumciſione: *Quia,* inquit, *ſignaculū ſeminis nihil proficit.* Idem li.3.ep.8. ad Fidum, dicit carnalem Circumciſionem adueniente ſpirituali, tanquam vmbram luce adueniente euanuiſſe.

C XX. S. AMBROSIVS in epiſt.72. ad Irenæum: *Signū,* inquit, *Circumciſio corporalis, veritas Circumciſio ſpiritualis: illa membrum amputat, iſta peccatum.* Idē: *Si tamen idem,* in cap.4.ad Rom. *Non ergo,* inquit, *Circumciſio aliquid habet dignitatis, ſed ſignum eſt tantùm; quod ſignum ideò accipiebant filij Abraha, vt ſcirentur eius filij eſſe, qui credens Deo hoc ſignum acceperat, vt amuli eſſent paterna fidei.* Vide eundem lib.1.de Abraham, ca.4. vbi ex profeſſo agit de Circumciſione, & lib.1.de Sacramentis, ca.4. & 6. & libro de iis, qui initiantur myſteriis, cap.8.& 9.

XXI. S. HIERONYMVS in cap.3. ad Galat. reddit cauſſam cur fuerit Circumciſio inſtituta, & ne verbulo quidē indicat, fuiſſe in remedium peccati. *Quia,* inquit, *ex ſemine Abraha erat Chriſtus oriundus, & ab Abraham, vſque ad Chriſtum multa erant ſecula tranſitura, prouidens Deus, ne ſoboles dilecti Abraha* D *ceteris nationibus miſceretur, & paulatim familia eius fieret incerta, gregem Iſraëliticum quodam Circumciſionis cauterio denotauit. Deniq; per quadraginta annos in eremo nullus eſt circumciſus: ſoli quippe ſine gentis alterius cōmiſtione viuebant. Statim vt Iordanis ripam tranſgreſſus eſt populus, Circumciſio neceſſariò futuro ex cōmiſtione Gentium prouidit errori. Quod autem à Ieſu duce ſecundò ſcribitur populus circumciſus, ſignificat in eremo ceſſare Circumciſionē, qua in Ægypto rationabiliter exercebatur; & à Domino noſtro Ieſu Chriſto ſpirituali Circumciſione credentes eſſe mundandos.* Idem in cap.1. Iſaiæ dicit, Deum reſpuere cæremonias Iudaicas, & placere ei lauacrum Baptiſmi: *Quod ſolum,* inquit, *poteſt purgare peccata.*

A Denique S. AVGVSTINVS etiamsi de Circumcisione sensit, quod antea diximus; de aliis tamen Sacramentis apertè docet, quod omnes Catholici docent. Sic enim haber in Psal. 73. *Sacramenta*, inquit, *non sunt eadem, quia alia sunt Sacramenta dantia salutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui Testamenti dant salutem, Sacramenta veteris Testamenti promiserunt Saluatorem.*

Ad hunc solum locum respondent Kemnitius, & Caluinus. Kemnitius in Exam. pag. 59. & 60. respondet Augustinũ loqui de Sacramentis veteribus, quæ non habebant annexam promissionem, sed erant mera signa, iuxta Lutheri distinctionem.

B Non valet solutio, quia Augustinus loquitur in genere de Sacramentis veteribus, & maximè de sacrificiis, & dicit omnia esse mutata, quia nõ dabant salutem. Præterea cùm Augustinus dicit, illa Sacramenta fuisse promittentia Saluatorem, videtur maximè loqui de illis, quæ habẽt annexam promissionem. Quomodo enim non habebant annexam promissionem, si promittebant Saluatorem?

SECVNDO, respondet cum Caluino li. 4. ca. 14. §. 26. Instit. Augustinum non loqui de efficacia Sacramẽtorum, sed de significatione; & hoc solùm velle interesse inter illa & ista, quod illa significabant Christum venturũ, ista significant eum iam exhibitum, & datum.

C At contrà; nam Augustinus non dicit, nostra significare Saluatorem, sed dare salutem. Præterea ibidem ait: *Mutata sunt Sacramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora.* At hæc ad efficaciam, non ad significationem pertinent. Deniq; idem Augustinus in aliis locis apertè ponit discrimen quoad efficaciam. Epist. 19. ad Hieronymum: *Cur non dicam*, inquit, *præcepta illa veterum Sacramentorum, nec bona fuisse, quia eis non iustificantur homines? vmbra enim sunt prænunciantes gratiam, qua iustificamur.* Hæc ille. Quid clarius? Nónne idem prorsus dicit Augustinus, quod postea definiuit Concilium Florentinum? lib. 19. contra Faustum, cap. 13. *Instituta sunt*, inquit, *alia Sacramenta virtute maiora, vtilitate meliora.* Hæc ille. Igitur nostra excellunt antiquis, vtilitate, & virtute; non

D sola significatione. tract. 41. in Ioannem: *In sacrificiis*, inquit, *non erat expiatio peccatorum, sed vmbra futurorum.* quæst. 25. in lib. Num. *Si*, inquit, *per se attendantur Sacramenta vetera, nullo pacto possunt mederi: si autem res ipsa, quarum hæc Sacramenta sunt, inquirantur, in eis inueniri poterit purgatio peccatorum.* Hæc de testimoniis Patrum.

CAPVT XVI.

Idem probatur rationibus in Scriptura fundatis.

PRIMA ratio. Sacramentum, vt iustificare possit, debet habere annexã promissionem absolutam gratiæ. Nullum

A tale erat in lege veteri; igitur nullum eorum iustificabat. Maior propositio est certissima apud aduersarios. Nam id asserit Lutherus in assert. ptimi articuli, Philippus in locis anni 58. tit. de Sacramentis, Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 3. deniq; Kemnitius in 2. parte Examinis pag. 42. ponit in ipsa definitione Sacramenti, quod habeat promissionem gratiæ, & gratiæ non cuiuscunque, sed remissionis peccatorum. Denique coguntur hoc admittere, cùm velint Sacramenta iustificare excitando fidem: fides enim apud eos non iustificat, nisi apprehendendo promissionem indulgentiæ.

B Minor propositio probatur PRIMO, ex Apostolo Hebr. 8. *Melius*, inquit, *sortitus est ministerium quanto & melioris Testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est.* Et infrà, explicans quæ sint istæ promissiones meliores noui Testamenti, profert illud Hieremiæ 31. *Propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum non recordabor amplius.*

SECVNDO, ex Augustino tract. in Psal. 72. vbi dicit, promissiones Testamenti veteris, & noui esse diuersas, vt ipsa etiam Sacramẽta sunt diuersa: tunc enim promittebantur res terrenæ, nunc autem cœlestes.

C TERTIO, probatur ex ipso Luthero. Nam in lib. de captiuit. Babyl. cap. de Eucharistia, ita loquitur: *Vetus Testamentum per Moysem datum promissio erat, non remissionis peccatorum, seu rerum æternarum, sed temporalium, nempe terra Chanaam, per quam nemo renouabatur spiritu, vnde & irrationalem pecudem in figura Christi, oportebat occidi, in cuius sanguine idem Testamentum confirmabatur, vt qualis sanguis, tale Testamentum, qualis hostia, talis promissio.* Hæc ille: vbi præbet nobis contra se argumentũ planè insolubile. Nec potest responderi, loqui eum de Sacramentis, quæ non habent annexam promissionem; nam expressè meminit promissionis. Et præterea paulò pòst ponit exempla in iride, vellere Gedeonis, horologio Achaz, & similibus, ac dicit, ista signa habuisse tantùm promissiones terrenas, & tamen in sequenti capite, quod est de Baptismo, hæc ipsa signa vult esse propriè Sacra-

D menta, & nostris æqualia.

Porrò Caluinus negat hanc minorem propositionem. Nam lib. 4. Instit. cap. 16. §. 4. dicit, vnam esse, & eandem promissionem Sacramentorum veterũ & nonorum. Probatur igitur hæc minor. QVARTO ex singulis, quæ apud illos dicuntur Sacramenta. Lutherus enim Sacramenta vocat, sacrificiũ Abel, iridem, vellus Gedeonis, horologium Achaz. At nullum eorum habet promissionem remissionis peccatorũ. Nam de sacrificio Abel nihil legimus, nisi placuisse Deo, postqnam factum fuerat. Iris habuit promissionẽ solius temporalis salutis: vnde Gen. 9. dicitur, data in fœdus non tantùm hominibus, sed etiam bestiis terræ, & omni reptili. Similiter in vellere Gedeonis, & in horologio Achaz, fa-

cta sunt signa ad confirmandam promissionem victoriæ contra hostes temporales. De aliis Sacramentis, vt de Circumcisione, de sacrificiis pro peccato, de manna, mari rubro, & ceteris idem ostendam in solutione argumentorum.

SECVNDA ratio. Lex ipsa vetus tota in hoc distinguitur à noua, quod illa non iustificat, hæc iustificat: ergo fieri non potest, vt Sacramenta vetera, quæ erant pars quædam illius legis, iustificarent. Probatur antecedens. Nam PRIMO dicitur, Ioan. 1. *Lex per Moysem data est, gratia, & veritas per Iesum Christum facta est.* Quomodo hoc est verum, si Sacramenta Mosaica gratiam conferebant? SECVNDO, 2. Corinth. 3. illa vocatur B litera occidens, noua, spiritus viuificans. At cur non erat etiam illa spiritus viuificans, si eius Sacramenta iustificabant? TERTIO, Gal. 4. dicitur illa in seruitutem generasse, nostra libertatem attulisse; At cur hoc, si etiam illa gratiam cōferebat, quę liberat à seruitute peccati? QVARTO, denique illud dicitur vetus Testamentum, quia ad veterem hominem pertinet, nec renouare nouit; nostrum dicitur nouum, quia renouat, vt docet Augustinus lib. 3. contra duas epist. Pelagian. cap. 4. vnde & Apostolus ad Titum 3. vocat Baptismum lauacrum renouationis. Neque tamen hinc sequitur, non fuisse iustificationem à peccatis in sanctis hominibus Testamenti veteris: erat enim, sed non per Testamentum C vetus, aut per eius Sacramenta, sed per Testamentum nouum, ad quod illi pertinebant, & ad cuius participationem fide, ac desiderio pertingebant.

TERTIA ratio. Promissio in Sacramentis, quæ sunt instituta ad iustificandum, non potest impleri nisi fide recipiatur, vt aduersarij dicunt. At promissiones annexę Sacramentis veteribus implebantur, etiamsi homines non crederent; non igitur Sacramenta illa erant instituta ad iustificandum. Probatur minor. Nam promissio Dei annexa arcui cœlesti, qui Luthero est verum Sacramentum, fuit de non dissipanda vnquam amplius terra aquis diluuij. Quæ promissio impletur, & implebitur etiamsi homines non cre- D dant. Sic etiam promissio annexa Circumcisioni fuit, vt fieret Abraham pater multarum Gentium, & daret posteris eius terram promissionis, vt patet Genes. 17. & Rom. 4. quæ sine dubio implenda erat, etiamsi Hebræi non crederent. Ita quoque omnia sacrificia habebant annexam promissionem de Christi morte futura pro expiatione peccatorum: id enim significabant omnes illæ mactationes; quæ promissio implenda fuit, siue crederent homines, siue non crederent. Vnde Apostolus Rom. 3. *Nunquid*, inquit, *incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? Absit. Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax.*

QVARTA ratio. Nostra Sacramenta dicuntur in Scripturis saluare, regenerare, iustificare, A vt suprà probauimus. Nihil tale vsquam legitur de Sacramentis veteribus, vt patebit ex solutione argumentorum: igitur temerè asseruntur paria, quoad efficaciam.

CAPVT XVII.

Soluuntur obiectiones.

ARGVMENTA aduersariorum sunt quinq;. PRIMVM est ex cap. 17. Genes. vbi Deus sic loquitur de Circumcisione: *Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.* Ex hoc loco sumunt argumentum tam Catholici, qui putāt Circumcisionē iustificasse ex opere operato, quàm hæretici, qui non agnoscunt discrimen inter Sacramenta noui, ac veteris Testamenti.

Ac PRIMVM Catholici Augustinum sequuti in libro decimo sexto, de ciuitate Dei, capite decimo septimo, ita argumentātur. Deus minatur omni masculo Hebræorum, etiam infanti, perpetuum interitum, nisi fuerit circumcisus; ergo per Circumcisionem liberabantur masculi ab æterna morte.

Caluinus autem libro quarto Institut. cap. 16. §. 3. & 4. ita argumentatur. In Circumcisione eadem est promissio, quæ in Baptismo, nimirum remissionis peccatorum, & vitæ æternæ: igitur non differunt nisi externo ritu, seu signo. Probat antecedens. Nam Genes. 17. vbi instituitur Circumcisio, dixit Deus Abrahæ: *Ego ero Deus tuus, & seminis tui post te. Quibus verbis*, inquit Caluinus, *vitæ æternæ promissio continetur: quemadmodum interpretatur Christus, qui resurrectionem inde probauit, Matthæi 22. quod dicatur Deus, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob: non est enim Deus mortuorum, sed viuentium. Itaque idem est dicere, Ero Deus, &, Dabo tibi vitam æternam. Sed primus ingressus ad Deum est per remissionem peccatorum; ergo promisit Deus etiam remissionem peccatorum, cùm ait; Ero Deus tuus, & seminis tui.* Confirmat argumentum Caluinus ex eo, quod Apostolus ad Ephes. 2. dicit, Gentiles, qui erant incircumcisi, fuisse sine Deo, siue Christo, sine spe, & alienos à promissionibus. Ergo ista omnia consequebantur homines per Circumcisionem.

RESPONDEO ad argumentum Catholicorum, vim totam illius argumenti pendere ex duabus vocibus, quę habentur in editione Græca, qua vtebatur S. Augustinus. Græci enim sic legunt locum citatum: *Et incircumcisus masculus, cuius non circumcidetur caro præputij in die octauo, peribit anima illa de populo suo.* vbi illa verba: *In die octauo*, sunt addita à Græcis: nō enim habentur in codicib. Hebraicis, nec in paraphrasi Chaldaica, nec in Latina vulgata editione. Porrò ob illa duo verba: *In die octauo*, S. Augustinus coactus est hūc locum exponere de paruulis, ac dicere, Deum minari pœnam paruulis carentibus Circumci-

sione;

ſione; & hinc vlterius coactus eſt verba ſequentia: *Quia pactum meum irritum fecerunt*, exponere de peccato originali, & de pacto facto cum Adamo de non comedendo ligno ſcientiæ boni, & mali, quod ſolùm paruuli præuaricari potnerunt: & hinc vltimò coactus eſt, illa verba: *Peribit anima illa*, exponere de morte æterna, quæ debetur peccato originali. Vide Auguſtinnm lib. 16. cinit. cap. 27. libr. 2. de peccato originali, cap. 30. & 31. & libr. 2. de nuptiis, & concupiſcentia, cap. 11. At ſi remoueamus à textu duo illa verba (*In die octauo*) vt verè remouenda ſunt, totum argumentum concidet. Nam non cogemur exponere hunc locum de paruulis, immò cogemur exponere ſolùm de adulris, vt hic ſit ſenſus; Maſculus Hebræus, qui noluerit circumcidi, aut filium ſuum circumcidere nolnerit, peribit de populo ſuo, quia inobediens fuit præcepto à me dato de Circumciſione. Ex qua ſententia non magis ſeqnitnr, Circumciſionem iuſtificare, quàm quodcunqne legis præceptum; millies enim Deus minatur mortem non ſeruantibus præcepta.

Eſſe autem illum ſenſum eius loci, oſtenditur tribus modis. PRIMO, ex illis verbis: *Quia pactum meum irritum fecit.* Nam etiamſi S. Auguſtinus hoc expoſuerit de pacto facto cum Adamo, tamen luce clarius eſt hoc debere exponi de pacto facto cum Abraham de circumcidendis maſculis. Nam in illo capite octies nominatur pactũ Dei, & ſemper accipitur pro pacto Circumciſionis. Et quid clarius illa expoſitione ipſius Dei in eodem capite: *Hoc eſt pactum meum, quod obſeruabitis: circumcidetur ex vobis omne maſculinũ?* Proin de cauſſa comminarionis hoc loco non eſt peccatum originale, ſed peccatum actuale, id eſt, tranſgreſſio præcepti de Circumciſione, cuius peccati ſoli adulti capaces ſunt.

SECVNDO, idem probatur ex illa pœna: *Peribit anima eius de populo ſuo.* Non enim iſta verba ſignificant mortem æternam, ſeu gehennam, ſed pœnam aliquam temporalem. Nam id ſignificat illud: *De populo ſuo*; non enim dicit, peribit abſolutè, ſed peribit de populo, id eſt, ſeparabitur à populo ſuo, ſeu per mortem corporalem, ſeu per quandam veluti excommunicarionem. Vox enim Hebraica כָּרַת propriè excindere ſignificat. Et ponitur hæc pœna in Scriptura paſſim contra omnes, qui aliquam cæremoniam omiſiſſent, vt patet Exodi 12. & 31. Leuit. 7. 17. 18. 19. 20. & 23. Numer. 15. & 19. in quo vltimo loco dicitur, peritura anima illius de populo ſuo, qui tetigerit cadauer, & ſe aqua non ablnerit; quæ certè omiſſio non videtur crimen dignum æterna morte.

TERTIO, probatur ex cap. 4. Exodi, vbi Dominus Moſem occidere voluit, quia filium ſuum non circumciderat. Vbi clarè videmus, pœnam illam eſſe mortem corporalem, & in eum latam, qui adultus ſit, & capax peccati actualis, non in infantes. Et quamquam S. Auguſtinus quæſt. 11. in Exod. & lib. 4. de Baptiſmo, cap. 24. conatur oſtendere filium Moſis, non ipſum Moſem in periculo fuiſſe ob incircumciſionem; tamen res clariſſima eſt. Nam ſi Deus minaretur mortem paruulo, ſi non circumcidatur octano die; quid profuiſſet filio Moſis Circumciſio illa facta poſt octauum diem? Deinde rextus apertiſſimus eſt: *Cumq́ue eſſet*, inquit, *in itinere in diuerſorio Moſes, occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum.* Quem eum? niſi Moſem, de quo loquebatur in proximis verbis. Prærerea ſequitur: *Tulit ergo Sephora acutiſſimam petram, & circumcidit præputium filij ſui.* Si illud: *Voluit occidere eum*, de filio Moſis intelligeretur, dixiſſet Scriptura; Circumcidit præputium eius, non autem filij ſui. Prætereà addidit Sephora, & dixit Moſi: *Sponſus ſanguinum tu mihi es*, id eſt, iam te ſponſum meum amiſſura eram, niſi te ſanguine filij mei redemiſſem. Quare S. Hieronymus in comment. cap. 5. ad Galatas, non dubitat, quin Moſes in periculo fuerit hoc loco, non filins eius.

Ad argumentum Caluini, nego Circumciſioni fuiſſe annexam promiſſionem remiſſionis peccatorum, & vitæ æternæ. Id enim repugnat. PRIMO, Apoſtolo, & Auguſtino, qui, vt ſuprà vidimus, docent meliores eſſe promiſſiones Teſtamenti noni, quàm veteris. SECVNDO, repugnat primæ inſtitutioni Circumciſionis. Nam primùm imperata eſt ipſi Abrahæ, & ei primò facta eſt promiſſio: ipſe autem iuſtiſſimus erat ante Circumciſionem, vt paret ex Geneſ. cap. 12. & ſequentibus, ex Paulo Rom. 4. Non ergo promiſſio erat de remiſſione peccatorum. TERTIO, repugnat iſti ipſi capiti 17. Geneſeos; vbi ſolùm legimus, Deum promiſiſſe Abraham, quando illi iniunxit Circumciſionem, propagationem poſteritatis, & terram Palæſtinæ: *Ponam*, inquit, *fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te vehementer nimis.* & paulò poſt: *Ego ſum, & ponam pactum meum tecũ, eriſq́ue pater multarum gentium.* Et infrà: *Daboq́ue tibi, & ſemini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaam.* Et hoc idem docet Apoſtolus Rom. 4. Verum quidem eſt, promiſſionem hanc terrenam, figuram fuiſſe promiſſionis ſpiritualis, & cœleſtis, quæ danda erat iis, qui non carne, ſed corde circumciderentur: & hoc etiam intelligebant Patriarchæ, & Prophetæ, & alij viri perfecti illius temporis, vt dicit Apoſtolus Heb. 11. & Tob. ſenior, Iob. 2. & 13. tamē ad literam, promiſſio terrena erat annexa carnali Circumciſioni, & hæc ſola ad vetus Teſtamentum pertinebat; & contrariũ aſſerere, quod facit Caluinus, nihil eſt aliud, quàm ex lege Euangelium facere, & omnia confundere.

Ad probationem Caluini ex illo; *Ero Deus tuus*, RESPONDEO; his verbis nō ſignificari promiſſionem vitæ æternæ, vel remiſſionis peccatorum, ſed tantùm, vt exponit Chryſoſt. in comment. huius loci, promiſſionem cuiuſdam peculiaris

protectionis; qualis debetur populo peculiari, qualis fuit Israëliticus, vt in Deuteronomio passim repetitur. Hoc autem modo Deus non tantùm erat Deus bonorum, sed etiam malorum, modò essent de populo Israël. Proinde nō significant promissionē remissionis peccatorum illa verba: alioqui Deus non fuisset Deus, nisi iustorum. ADDE, quòd ista verba non tam sonant promissionem Dei, quàm obligationē populi. Idem enim est: *Ero Deus tuus et seminis tui*, ac si dixisset: Non habebitis alium Deum quàm me; iuxta illud Hierem. 24. *Ego ero illis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum*. Et illud Gen. 29. *Si fuerit Dominus mecum, & dederit mihi panem ad manducandum, erit mihi Dominus in Deum.*

B

At, inquit Caluinus, *Deus nō est mortuorū Deus, sed viuentiū; vt Christus ait; Ergo, Ero Deus tuus, significat promissionem vitæ æternæ.* RESPONDEO; Christi verba nihil aliud significare, nisi Deum non esse Deum eorū; qui non sunt, sed eorum, qui sunt, siue sint boni, siue mali; siue beati, siue damnati. Nam probare volebat cōtra errorem Sadducæorum, animas mortuorum hominum esse immortales, & ideo non extingui cum corpore, sed reuera permanere, & viuere: id verò probauit optimè ex verbis Dei ad Mosem Exod. 4. *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob.* Cùm enim illi iam mortui essent, quantum ad corpus, nisi viuerent, quātum ad animam, non diceretur, Deus esse Deus eorum; non enim Deus est Deus eorum, qui nihil sunt.

C

Ad illud ex epist. ad Ephesios RESPONDEO; Gentiles fuisse sine Deo, sine Christo, sine spe, & sine promissionibus, non quia carebant Circumcisione, sed quia carebant vera fide, & notitia veri Dei, & idola pro Deo colebant. Alioqui enim etiam inter Gentiles, qui Deum verum agnoscebant, vt olim Iob, & postea Cornelius Centurio, & alij nonnulli, non erant sine Deo, sine Christo, & sine spe, etiamsi circumcisi non essent.

D

Argumētum SECVNDVM sumitur ex Leuit. cap. 4. 5. & 6. vbi sic legimus: *Anima quæ peccauerit, &, contempto Domino, negauerit proximo suo depositum, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, siue rem perditam inuenerit, & infician etiam peierauerit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solēt peccare homines, conuicta delicti, reddet omnia, quæ per fraudē voluit obtinere integra, & quintam insuper partem domino, cui damnum intulerat; pro peccato autem suo offerret arietem immaculatum de grege, & dabit eum Sacerdoti iuxta æstimationem mensuramq́ delicti, qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur ei pro singulis, quæ faciendo peccauit:* Hic apertè videmus promitti remissionem cuiuscunque peccati, etiam periurij, quod inter grauissima numeratur, offerenti sacrificium. Et confirmatur argumentum. Nam si hæc cæremonia à Deo instituta cum tā insigni promissione remissionis peccatorum non iustificat, ineptè Catholici colligunt ex epist. Iacobi cap. 5. Extremam vnctionem iustificare. Nam eodem modo loquitur Iacobus: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei.*

RESPONDEO; Sacrificia vetera valuisse ad expiationem peccati, quoad pœnam temporalem, & quoad immunditiam legalem, non quoad culpam, & pœnam gehennæ, nisi quatenus signa quædam erant protestantia fidem in Christum, vt docent communiter Theologi in 4. sentent. distinct. 1. & S. Thomas in 1. 2. quæst. 103. artic. 2. & Alfonsus Tostatus in caput primum Leuit. quæst. 19.

Potest autem id probari multis modis. PRIMO, quia Scriptura non instituit sacrificia pro omnibus peccatis, sed solùm pro peccatis ignorantiæ, præsertim contra cæremonias legis, vt patet Leuit. 4. & 5. & etiam pro peccatis circa damnum proximi, in rebus externis, & pro periurio ex cupiditate habendi res alienas prolato, vt patet Leuit. 6. Pro aliis peccatis grauioribus, vt pro blasphemia, homicidio, adulterio, idololatria, nullum inuenitur sacrificium. Neque obstat, quod Leuit. 5. dicitur, sacrificio arietis expiari omne id peccatum, quo peccare solent homines. Nam loquitur de omni peccato circa ablationem rei alienæ, non de omni peccato simpliciter, alioqui frustrà capitibus superioribus ponerentur varia sacrificia pro variis peccatis. Igitur si sacrificia non expiabant omnia peccata, sed solùm quædam, sine dubio non expiabant quoad culpam, sed solùm quoad pœnam temporalem, vel immunditiam legalem. Nam Deus nunquam remittit vnum peccatum quoad culpam & pœnam æternam, quin remittat omnia; & hinc etiam apparet differentia inter promissiones istas veteris Testamenti, & promissiones Sacramenti Extremæ vnctionis. Iacobus enim absolutè de omnibus dicit: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

SECVNDO id probatur, quia sacrificia vetera, vt notat S. Thomas loco citato, non placebāt Deo ex se, sed ex deuotione & obedientia offerentium; vt patet: Quia Prouerb. 15. victimæ impiorum dicuntur abominabiles Domino; Ecclesiastici 34. *Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum.* Isaiæ 1. vbi Dominus dixerat, se nolle sacrificia Israëlitarum; subiūgit: *Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.* Malach. 2. dicit Deus malis Sacerdotibus: *Maledicam benedictionibus vestris.* Et 1. Reg. 15. *Nunquid vult Deus sacrificium, & non potius, vt obediatur voci Domini?* Denique Genes. 4. *Respexit Deus ad Abel & ad munera eius; ad Cain & ad munera eius non respexit.* Vnde GREGORIVS lib. 22. moralium, cap. 12. *Iram Iudicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis.* Et infrà: *Idcirco non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt.* Hinc ergo colligimus,

sacrificia non valuisse ad expiationem peccati. Nam vel qui offerri iubebat, iustus erat, vel iniustus; si iustus, non egebat remissione peccatorum; si iniustus, nihil valebat eius sacrificium, vt iam ostendimus. DICES, valere poterat iniusto ex merito Sacerdotis offerentis. At non possunt merita vnius conferre alteri primam gratiam certò, & infallibiliter. Hic autem ponitur promissio absoluta de remissione peccatorum; ergo oportet intelligere de remissione, quoad pœnam temporalem tantùm.

TERTIO, Ezechielis cap.18. cùm de remissione peccatorum agitur, nusquam fit mentio sacrificiorum. Immò Prophetæ ceteri, & Paulus disertè docent, non posse sacrificiis expiari culpas animorum. Ne igitur Scripturæ inter se pugnent, cogimur fateri, in Leuitico non agi, nisi de expiatione legalis immunditiæ, vel remissione temporalis pœnæ.

Argumentum TERTIVM sumitur ex 1.Cor. 10. vbi Apostolus loquens de manna Hebræorū, & de aqua scaturiente ex petra, sic ait: *Eandem escam spiritualem manducauerunt, & eundem potum spiritualem biberunt.* Hoc argumentum magni facit Caluinus lib.4. Institut. cap.14. §.23. *Nihilo splendidius de illis*, inquit, *loquitur Apostolus, quàm de nobis cùm docet, Patres eandem nobiscum escam spiritualem manducasse, & escam illam Christum interpretatur. Quis inane ausit facere signum illud, quod veram Christi communionem Iudæis exhibebat?* Et infrà: *Ergo*, inquit, *primùm in Sacramentis pares nobis facit, nec vllam prærogatiuæ particulam nobis relinquit.* Idem argumentum vrgent Petrus Martyr in comment. 1. Corinth. 10. & Kemnitius in 2. part. Exam. pag. 67.

Porrò argumentum hoc quatuor habet difficultates. Nam PRIMO, vrgent particulam (*Eandem.*) Si enim eandem escam Iudæi veteres manducauerunt in manna, quam nos in Eucharistia, certè eiusdem erunt virtutis manna & Eucharistia. SECVNDO, vrgent particulam (*Spiritualem.*) Si enim esca illa, & ille potus spiritualia erant, certè spiritualem effectum habebant, proinde non erant nuda signa corporalia. TERTIO, vrgent statum caussæ. Nam (vt ipsi dicunt) Apostolus volebat admonere Christianos, ne nimium confiderent in perceptione Sacramentorum, & vt non crederent, sibi esse omnia salua, quia Baptismum & Eucharistiā perciperent, nisi etiam perseuerarent in bonis operibus: id verò Apostolus facit exemplis antiquorū, quibus parùm profuerunt similia Sacramenta, cùm non abstinuerint se à peccatis. Oportet igitur Sacramenta illorum & nostra eiusdem esse dignitatis & efficaciæ, si Pauli argumentum aliquid valere debet. QVARTO, confirmant ex Augustino, qui de isto loco Pauli disputans tract. 26. in Ioannem, dicit, Sacramenta Iudæorum & nostra fuisse in signis diuersa; in re quæ significatur, paria; diuersa specie visibili, pari virtute spirituali.

A RESPONDEO; Caluinum & Kemnitium secum apertissimè pugnare. Nam inprimis Caluinus & Kemnitius loco notato volunt, manna & aquam de petra scaturientem, immò & transitum maris rubri, Sacramenta fuisse apud Iudæos, & Sacramenta iustificantia, vt apud nos Baptismus & Eucharistia. At ipsi idē suprà negârunt, ista esse Sacramenta. Nam Caluinus lib. 4. Instit. cap.14. §.19. dicit, Sacramenta, de quibus agimus, esse cæremonias ordinarias, non aliquid quod semel, aut iterū factum est. Et Kemnitius in Exam. 2. par. pag. 41. posuit in definitione Sacramenti, vt sit cæremonia quæ duret, quamdiu religio durat. Constat autem, tales B non fuisse manna, aquam de petra, & transitum maris: illa enim nec cæremoniæ fuerunt, nec nisi ad breue tempus durârunt. Deinde Caluinus hoc loco dicit, ita esse paria Sacramenta vetera nostris, vt nulla prærogatiuæ particula nostris relinquatur: & tamen suprà eodem cap.14. §.22. dixerat, nostra esse excellentiora, eò quòd vberiorem gratiam conferant. Porrò Kemnitius in alia re grauiore secum pugnat. Nam hoc loco admittit cum Caluino, Eucharistiam nihilo esse præstantiorem, quàm fuerit manna Iudæorum; & non aduertit, Caluinum ista argumenta proferre ad probandum, in Eucharistia non esse corpus Domini, nisi tropicè, quomodo fuit in manna, cuius contrarium docent Lutherani, C & ipse Kemnitius in hac ipsa 2. par. Examinis, pag. 332.

SED his omissis, ad PRIMAM partem argumenti respondeo; cùm Scriptura dicit: *Eandem escam manducauerunt*; non velle dicere, eandem esse escam nostram & illorum, sed eandem illorum omnium: est enim sensus; Omnes Iudæi eandem escam manducârunt, & tamen non omnes placuerunt Deo. Id quod probatur: nam PRIMO, illa non erant Sacramenta, nostra sunt Sacramenta, vt iam ostendimus. SECVNDO, illa erant communia etiam bestiis: nam etiam bestiæ biberunt ex aqua scaturiente ex petra, & transierunt mare rubrum; & canes, & gallinæ, & similia animantia domestica, manna D in cibum sumpserunt; & id non casu aliquo, aut malitia alicuius, quomodo etiam fieri posset, vt signa Eucharistiæ à bestiis vorarentur: sed ex instituto & voluntate Dei. Deus enim aquam de petra eduxit, vt biberent homines & iumenta: & mare aperuit, & pluit manna, vt transirent, & viuerent homines & iumenta. TERTIO, quia nulla legitur promissio facta comedenti manna, aut bibenti aquam illam, aut transeunti per mare rubrum: nostra autem Sacramenta habent amplissimas promissiones. Hic planè in angustias rediguntur.

Petrus Martyr in commentat. 1. Corinth. 10. conatur extricare se; & postquam petiit, vbinám sint promissiones annexæ mari rubro & mannæ, ita respondet: *Existimo ea esse, quæ in Exodo*

& in

& in Numeris legimus. In Exodo quippe admonebantur, vt attenderent visuri magnalia Dei. Idemq́, inuenies de manna scriptum, si omnia diligenter percurreris. Hæc ille. At ista testimonia sunt inopiæ & miseriæ aduersariorum. Si enim aliquid haberent, notarent locum Scripturæ, non nobis iniungerent, vt quæramus. Pottò diligenter quæsiui, & non inueni, nisi has promissiones. Exod.14. filiis Israël trãsituris mare rubrum, dicitur à Mose: *State, & videte magnalia Dei. AEgyptios enim, quos nunc videtis, non videbitis vltrà in sempiternum. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.* Hæc autem promissio temporalis est, & continuò impleta occisis in mari rubro Ægyptiis, vt ibidem legimus. Rursus Exod. 16. exhibetur manna populo, & coturnices, nec vlla promissio additur, nisi illa dicatur promissio: *Vesperè comedetis carnes, & manè saturabimini panibus.* Deniq; Exod.17. & Numer.20. educitur aqua de petta; sed nulla est ibi promissio, nisi ista: *Cùm eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo, & iumenta eius.*

Vidit Petrus Mattyr, has esse terrenas promissiones; & idcirco ne penitus caussa cecidisse videatur, ex istis ipsis ꝓmissionibus elicere conatur promissionem remissionis peccatorum. Vtitur autem hac ratiocinatione; Extremũ malorum, & radix omnium aliorum est peccatum; igitur cũ petimus ab aliquo malo liberari, quodcunq; illud sit, tacito sensu petimus à peccato liberari. Igitur eodẽ modo, quæcunq; bona Deus promittit aut exhibet, innituntur recõciliationi cum eo, & gratiæ ac fauori eius. At certè facilius esset, ex petta elicere aquam, q̃ ex his locis Scripturæ elicete promissionẽ reconciliationis. Nam etiamsi peccatum Adæ fuit occasio omniũ malorum, tamen non sunt ita connexę afflictiones huius vitæ cum peccatis, vt non possint esse separatæ. Sæpe enim peccant homines, & tamen non puniuntur in hac vita: sæpe non peccant, & affliguntur, vt patet de S.Iob, & Tobia, & aliis, qui non ptoptet peccata, sed ad exetcitium virtutis affligebantur. Et contrà in tebus bonis, sæpe Deus dat affluẽtiam retum tempotalium iis, quibus non est daturus gratiam suam, & vitam æternam, vel vt remuneret eorum bona opera moralia, vel aliis de caussis; & nõ dat bona temporalia iis, quibus daturus est vitam ætetnam, vt patet Luc.16. exemplo diuitis & mẽdici; & in Sctipturis passim de Nabuchodonosor, de Cyto, & aliis, quibus Deus subiecit otbem terræ, cùm tamen eius amici nunquam fuetint. Vide Augustinum lib.5. de ciuit. Dei, ca.12. & 15. Itaq; etrat Martyr apettissimè, cũ dicit, quælibet bona quæ Deus dat, inniti teconciliationi cũ Deo, & gratię ipsius. Nec sequitur; Deus promisit populo Iudæorum victoriã de hostibus, vel abundantiam cibi & potus; ergo ptomisit temissionem peccatorum & vitam æternam. Vide BASILIVM lib. de Spititu sancto, cap.14. vbi ptobat, nullam fuisse spititalem promissionem in transitu maris rubri, mannæ, aquæ, &c. ac dicit, eos vniuersam Euangelicam dispensationem extenuare, qui signa illa nosttis æquant: *Quæ, inquit, peccatorum remissio, quæ vita renouatio in mari? quod donum spirituale datum est per Mosen? quæ illic peccati mortificatio?*

Ad SECVNDAM partẽ argumenti dico; Manna & aquam de petra scaturiẽtem vocari cibum & potum spiritualem, non ptopter effectum, sed ptopter caussam, & propter significationẽ. Propter caussam quidem, quia vtrumque productum erat per miraculum opeta Angelorum; vt indicant hoc loco Chrysost. & Theophyl. Vnde Psal.77. manna dicitur panis Angelorum: *Panem Angelorum manducauit homo.* Et certè non dicitur panis Angelorum; quia eo vescantur Angeli, sed quia eum fecerunt Angeli. Et de aqua explicat idem Apostolus, cur diceretur potus spiritualis: *Bibebant*, inquit, *de spirituali consequente eos petra, petra autem erat Christus.* Vbi non ipsam aquam quam bibebant, vocat spiritualem; sed petram, quæ erat caussa illius aquæ; & monet, veram caussam illius aquæ non fuisse petram corpotalem & visibilem, quæ fixa humi iacebat, sed quandam aliam inuisibilem petram, id est, Chtisti Dei prouidentiam, quæ eos nunquam descrebat. Quare cùm dicit Apostolus: *Bibebant de spirituali petra*, nõ est sensus (vt putat Caluinus) quòd biberent spiritualem petram, id est, Christum, sed quòd biberent aquam ex petra spitituali, id est, Christo, tanquam ex caussa efficiente ptofluentem. Quocitca non comparat Apostolus aquam cum Christo, sed petram, quæ erat caussa aquæ. Confirmatur hæc tota expositio ex Ioan. 6. *Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Vbi Dominus apertissimè docet, non fuisse manna Iudæorum cibũ spiritualem, quoad effectum, vt est Eucharistia: qui enim manna mãducarunt, mortui sunt.

Respondent Caluinus lib.4. Institut. cap.14. §.25. & Martyr loco citato, Christum se accommodasse crassæ Iudæotum opinioni, qui manna nihil aliud nisi cibum ventris esse cogitabant. Itaque Christum non asseruisse, se daturum meliorem cibum, quàm fuerat manna reuera, sed quàm fuerat manna secundum crassam Iudæorum opinionem. At contrà. Nam vel Iudæi tectè sentiebãt, manna fuisse cibum corporalem tantùm, vel non rectè: si rectè, igitur nostra Euchatistia est longè melior, cùm sit cibus spiritualis: si nõ rectè, igitur Dominus approbauit illorum etrorem, & non syncerè, immò nec vetè loquutus est. Siquidem etiam ipse asserit, cibum illum fuisse corporalem tantùm, cùm ait: *Patres vestri manducauerunt manna, & mortui sunt.* & clariùs paulò antè: nam cùm glotiarentur, patres suos mãducasse manna in deserto, & hunc panem quasi cœlestem iactarent, Christus dixit: *Non Moses dedit vobis panem de cælo, sed pater meus dat vobis panem de*

cælo

cælo verum; id est (vt rectè exponit Cyrillus lib. 3. in Ioannem, cap. 34. & Chrysostomus homil. 44. in Ioannem) manna non erat reuera panis cœlestis, sed terrenus, licet de cœlo, id est, ex aëre descenderit; panis autem verè cœlestis est iste, quem nunc Pater dat vobis.

Adde quod CHRYSOSTOMVS homil. 45. in Ioannem nobiscum sentit: *Animaduerto*, inquit, *quam faciat huius panis & manna differentiam, ab vtriusque scilicet fine: quòd enim manna nihil magnum praeberet, addit; Patres nostri manducauerunt*, &c. Item CYRILLVS lib. 4. in Ioannem, cap. 11. de manna Iudæorum, ita Christum loquentem inducit: *Ego sum panis viuus; illæ figura, imago, vmbráque solummodo fuit.*

Ad TERTIAM partem argumenti respódeo, scopum Apostoli non esse ostendere, non esse nimium confidendum in Sacramentis, sed potius non esse abutendum Sacramentis. Nam si vellet ostendere, non esse nimium cõfidendum in Sacramentis, idque exemplo Iudæorum, accepisset in exemplum vera Sacramenta Iudæorum, vt Circumcisionem, & agnum Paschalem, & similia. Ipse autem accepit alia quædam, quæ sunt quidem figuræ Sacramentorũ nostrorum, non tamen sunt ipsa Sacramenta, vt suprà ostendimus. Præterea id patet ex ipso contextu. Nam cap. 8. hortabatur Christianos, ne manducarent idolothyta; ne eo modo offenderent infirmos: deinde cap. 9. ostendit exemplo suo, oportere non offendere infirmos; tum cap. 10. redit ad quæstionem de idolothytis, & probat, non esse ea comedenda, quia nimis turpe sit, à mensa Domini transire ad mensam dæmoniorum; id enim est signum magnæ ingratitudinis in Christum, & magnæ irreuerentiæ erga Sacramenta ipsius. Ad hoc igitur ostendendum profert exempla Iudæorum. Proinde non requiritur (vt vult Caluinus) vt parem vim tribuamus mari rubro & Baptismo, mannæ & Eucharistiæ. Nam quò sunt illa inferiora, eò argumentum Pauli est fortius. Si enim Iudæi puniti sunt, quòd contempserint figuras Sacramentorum nostrorum, & ingrati fuerint Deo, à quo illa beneficia acceperant; quantò iustius puniendi sunt Christiani, qui contemnunt Sacramenta ipsa, & ingrati sunt Deo, à quo acceperunt beneficia longè maiora?

Ad QVARTAM partem argumenti respondeo, S. Augustinum nusquam dicere Sacramenta nostra & vetera esse paria, quoad efficaciam, sed tantùm quoad significationem, seu rem significatam, quia nimirum eundem Christum omnia significant. Vide Augustinum non solùm tract. 26. & 41. in Ioannem, quæ loca aduersarij citant; sed etiam in Psal. 72. & 77. & tractat. 11. in Ioannem, & homil. 27. ex lib. 50. homiliarum: vbique enim hoc repetit, diuersa fuisse signa, sed vnam rem significatam, id est, Christum. Illa autem verba, quæ Caluinus citat ex tract. 26. in

A Ioannem: *Diuersa sunt specie visibili, paria virtute spirituali*; non integrè & bona fide adducta sunt. Sic enim AVGVSTINVS loquitur: *Aliud illi, aliud nos, sed specie visibili quidem, tamen hoc idem significante virtute spirituali*: id est, diuersa erant signa, tamen quoad vim spiritualem significandi, eadem erant, quia idem significabant: quod clarius paulò antè dixerat his verbis: *In signo diuersa sunt, sed in re, quæ significatur, paria sunt.* Nec poterat Augustinus vllo modo dicere, quod ei Caluinus tribuit, Sacramenta vetera nostris æqualia esse, quoad efficaciam, cùm in Psal. 72. dixerit, nostra esse salubriora & feliciora; & lib. 19. contra Faustum, cap. 13. nostra dixerit esse virtute maB iora, vtilitate meliora.

Vnum est hîc OBSERVANDVM, Augustini expositionem, qui per eandem escam spiritualem 1. Corinth. 10. intelligit significari, eadem esse Sacramenta vetera & noua, quoad vim significandi, & inde illam escam dictam esse spiritualem, non esse quidem contra nos, vt iam ostendimus: tamen non esse necessariò sequendam. Nam si per escam spiritualem intelligeremus escam spiritualiter intellectam, vt vult Augustinus, tunc soli iusti eam manducassent. Id quod fatetur Augustinus, & ideo notat Paulum dixisse: *Patres nostri eandem escam spiritalem manducauerunt*; non autem Patres vestri, quia loquebatur solùm de iustis, qui sunt nobis similes. Chri- C stum autem Ioan. 6. dixisse: *Patres vestri manducauerunt manna*, non, Patres nostri; quia loquebatur Dominus de malis Iudæis, qui non manducauerunt illam escam spiritualiter. At hoc repugnat Apostoli verbis, qui ait: *Patres nostri omnes eandem escam spiritualem manducauerunt.* & per, *Omnes*, intelligit non omnes iustos tantùm, sed omnes absolutè tam bonos, quàm malos, qui in deserto illo fuerunt. Nam subiungit: *Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo*: & paulò antè dixerat: *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt.* At certè non tantùm boni, sed etiam mali sub nube fuerunt, & mare transierunt. Verior igitur est Chrysostomi & Cyrilli expositio, & aliorum interpretum, quos suprà sequuti suD mus. Nec mirum esse debet, si anteponimus in huius loci explicatione Chrysostomum Augustino. Nam ille scripsit commentaria ex professo in epistolam hanc B. Pauli; hic autem obiter explicuit hunc locum in commentariis in Ioannem.

Argumentum QVARTVM sumit Kemnitius ex Paulo Coloss. 2. *Circumcisi estis Circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis. Paulus*, inquit Kemnitius pag. 66. *permutatis vocabulis Circumcisionis & Baptismi, significat nos, qui in nouo Testamento per Baptismum habemus expoliationem corporis peccatorum carnis, accepisse, & habere idem, quod circumcisi in veteri Testamento per Circumcisionem acceperunt.*

RESPONDEO, hoc argumentum nihil concludere. Nam etiamsi Paulus Baptismum vocat

Circumcisionem, quia Circumcisio fuit figura Baptismi; tamen non inde sequitur, eundem fuisse effectum vtriusque, immò sequitur, non esse eundem, cùm non possit esse vis eadem figuræ, & rei figuratæ. Vnde idem Apostolus Circumcisionem Iudaicam vocat manu factam, nostram autem negat esse manu factam, quia qui principaliter baptizat, Deus est, non homo. Neque tribuit Paulus effectum Circumcisionis Baptismo. Nam expoliare à corpore peccatorum, id est, à toto corpore obnoxio peccatis, & reddere hominem plenè spiritualem, tribuit Paulus soli Circumcisioni Christianæ, id est, Baptismo. Circumcisio enim Iudaica non totum corpus sed vnam particulam circumcidebat.

Argumentum QVINTVM est Kemnitij, pag. 67. ex Paulo ad Hebr. 13. *Christus IESVS heri, & hodie, ipse & in secula.*

RESPONDEO, argumentum si quid concludit, tantùm concludere Sacramēta vetera idem significare, quod nostra significant, nimirum Christum, qui erat in Testamento veteri latens in figuris, & vaticiniis. At ne hoc quidem concludit. Nam Apostolus loquitur de fide, & doctrina, non de Sacramentis: vult enim credi, Christum esse æternum, non temporalem, vt somniabant hæretici.

CAPVT XVIII.

De charactere.

SEQVITVR TERTIA quæstio de effectu Sacramentorum, quæ est de charactere: an scilicet Sacramenta aliqua imprimant in anima indelebilem characterem. Tria dicemus; PRIMO, quid aduersarij sentiant de charactere. SECVNDO, quæ sit sententia ac doctrina Catholicorum de charactere. TERTIO, demonstrabimus ex Scriptura, Patribus, & rationibus hanc veritatem. Ex quibus argumenta aduersariorum euanescent.

Quoad PRIMVM Ioan. VVicleffus lib. 4. Trialogi, cap. 15. (recte Thoma VValdensi tomo 2. de Sacramentis, cap. 109.) characterem Sacramentalem affirmat nec Scriptura, nec ratione posse probari. Idem hoc tempore docent omnes hæretici, ac inprimis Ioannes Caluinus in antidoto Concilij, sess. 7. can. 9. & Martinus Kemnitius in 2. p. Examinis, pag. 129. & seq. & Tilmannus Heshusius in lib. de erroribus Pontificiorum tit. 15.

Argumenta sunt tria, quibus vtitur Kemnitius. PRIMVM, quòd in Scripturis, & Patribus de charactere isto mirum silētium sit. Quod argumentum etiam Caluini est; & ex his, quæ dicemus, per seipsum corruet.

SECVNDVM est, quòd inter ipsos etiam Scholasticos nihil sit certum; id quod ex Gabriele probat. Et hoc etiam argumentum paulò pòst euanescet.

A TERTIVM, quòd primus auctor, siue excogitator characteris fuerit Innocentius III. Papa; qui multa mala partim decreuit, partim etiam fecit, ac inter alia Othonē Imperatorem creari curauit, ac postea eundem excommunicauit, ac deposuit. In quo argumento duo sunt mendacia. VNVM, quòd Innocentius III. excogitauerit primus characterem; quod mendacium est. Nam idem Innocentius cap. Maiores, extra de Baptismo, refert opinionem quorundam dicentium, eos, qui inuiti baptizantur, recipere tantùm characterem, vt illi qui baptizātur ficti. Nō ergo ipse primus excogitauit characterem. ALTERVM, quòd idem Pontifex malus fuerit:
B fuit enim vnus ex laudatissimis Pontificibus. Nam vt omittam opera eius, libros de contemptu mundi, sermones, & epistolas, quę pietatem spirant: laudatur ab omnibus historicis, vt optimus, & doctissimus. Ac vt omittā Italicos, Blondum, Platinam, & alios, solùm audiamus testimonium duorum Germanorum.

Albertus KRANTIVS homo Germanus, & qui ante Lutheranas contentiones scripsit, proinde nec odio, nec amore ducebatur, lib. 9. Metropolis, c. 1. *Laudabilia*, inquit, *multa scripsit, multa constituit*. & lib. 12. cap. 2. *Præfuit*, inquit, *Innocentius III. Pontifex, cui parem multa doctrina, rerum magnificentia ætas illa non habuit*. Idem lib. 7. Saxoniæ, cap. 37. scribit, Othonē Imperatorem rebellem Ec-
C clesiæ fuisse, & ideo nihil ei prosperū successisse, & tandem in morte summum dolorem, & contritionem ob id peccatum habuisse, adeò, vt etiam iuberet ab infimis famulis domus suę in signum pœnitentiæ collum sibi pedibus conculcari: quæ certè pœnitentia non Papam, sed Imperatorem errasse docet.

Abbas VRSPERGENSIS, item Germanus, & qui tempore Innocentij vixit, & non bene erga eum affectus fuit, quod studeret Philippo Imperatori, cui Papa aduersabatur; & deniq; quem solùm Kemnitius citat contra Innocētium; iste, inquā, auctor rectissimè de illo sensit. Nam vbi scribit de Philippo Imperatore, dicit, non esse credendum, quod Papa voluntatem suam Deo
D præferre voluerit, licet Philippo aduersaretur, quod est dicere Papam non malo animo, sed ex aliqua falsa informatione non fauisse Philippo. Et infra loquens de excommunicatione Othonis dicit, Othonem contra iuramentū Domino Papæ factum inuasisse hostiliter, & sibi vsurpare voluisse terras S. Petri. Item addit Papam pro bono pacis omnes iniurias tolerare voluisse, & tamen ne sic quidem potuisse flecti Othonis obstinationem. Ibidem dicit Papam vt fortem virum, & in Domino confidentem tria ardua negotia peregisse, nimirum Othonis depositionem, expeditionem pro auxilio terræ sanctæ, & Concilium generale maximum, & Ecclesiæ vtilissimum.

CAPVT

CAPVT XIX.

De charactere sententia Catholicorum.

QVANTVM ad SECVNDVM, sententiam Catholicorum aliquot propositionibus complectemur: quibus comprehēdam solutiones omnium quæstionū, quas Kemnitius attingit, & de quibus dicit nihil esse certum.

PRIMA: *Signum aliquod spirituale animæ imprimitur in quibusdam Sacramentis, quod character appellatur.* Hæc est omnium Catholicorum in 4. dist. 6. & habetur expresse in Conciliis generalibus, Florentin. in Instructione Armenorum. & Triden. sess. 7. can. 9. Est autem NOTANDVM, Theologos aliquos, vt Durandum in 4. d. 4. q. 1. & Scotum d. 6. q. 9. & Gabrielem ibidem q. 2. admittere quidem characterem, sed quædam docere, quæ videntur facere pro Kemnitio. Primò Durandus dicit characterem non esse aliquid reale distinctum ab anima, sed esse solum respectum rationis: tamen ibidem dicit, characterem non esse debere negari, & hoc omnes Theologos dicere. Igitur Durandi dubitatio non est de charactere an sit, sed quid sit. Porrò ceteri omnes fatentur characterem esse aliquid reale distinctum ab anima. Scotus dubitat de ratione probandi characterem, ac dicit non posse probari ex aliquo manifesto Scripturæ testimonio, vel etiam ex Patribus: tamen ob Ecclesiæ auctoritatem non dubitat esse certissimum dari characterem. Gabriel dubitat etiam, an Ecclesia id definierit, tamen dicit, esse præsumptuosum negare characterem: his enim verbis vtitur in fine primi dubij. Ceteri omnes non solùm Ecclesiæ auctoritate, sed etiam Scripturis, & Patribus, docent characterem probari posse. Nulla ergo fuit inter Scholasticos quæstio, nisi de modo probandi characterem.

Nomen autem characteris acceperunt Scholastici ab Augustino, qui hoc nomine passim vtitur: alij enim veteres ante Augustinum, signum, aut signaculum vocant, non characterem; res tamen eadem est. CHARACTER enim Græca vox est, & formam significat, seu figurā, & habetur in codice Græco hoc nomen in Scripturis Hebr. 1. & in codice Latino Apocal. 13. licet non de Sacramentis, sed de aliis rebus in his locis agatur.

SECVNDA propositio: *Character non est relatio, sed absoluta qualitas.* Hæc est communis, Scoto & Durando exceptis. Durandus loco citato, docet characterem esse ens rationis, id est, respectum aduenientem ex deputatione ad certū officium, qualis est relatio in Doctoribus, Prętoribus, &c. Quæ sententia vix distinguitur ab hæresi huius temporis, & videtur expresse damnata in Conciliis, quę si Durandus videre potuisset, sine du-

A bio aliter docuisset. Hæretici enim non negant, neq; negare possunt, quin sit aliqua relatio rationis in ministris, quæ non est in aliis, qui non sunt deputati ad ministrandum. Proinde Conciliū Tridentinum cùm dicit anathema negantibus characterem, & intendit errorem aliquem damnare, sine dubio damnat eos, qui negant realem characterem. Scotus vult esse realem relationem: sed certè vix id defendi potest. Nam character omnium consensu producitur per actionem Sacramentalem: relationes autem non producuntur, sed consurgunt ad productionem fundamenti proximi. Præterea quod esset fundamētum huius relationis? num anima? at tunc B in omnibus hominibus esset character. Num fides, aut gratia? at sine his characterem esse potest. Scio Scotum quoddam genus relationis constituere, ad quod actio esse possit. Sed non est mihi propositum ista latiùs disputare; neq; desunt, qui sententiā illam Scoti accuratè refutauerint. Certè nomen ipsum characteris, nónne aliud quàm relationem significat? Deniq; modus loquendi Patrum, qui dicunt characterem inprimi, & infigi, eoq; nos consecrari, & consignari, absolutam rem nominant. Est igitur character qualitas absoluta, ex qua tamen consurgit relatio similitudinis ad Christum, cui configuramur per characterem.

TERTIA propositio: *Character tria habet officia,* C *aptum facere ad cultum diuinum, configurare Christo, & distinguere ab aliis.* Explico: PRIMVM officium est aptum facere. Est enim character potestas quædam spiritualis & supernaturalis, partim actiua, partim passiua. Nam tria sola Sacramenta imprimūt characterem, Baptismus, Confirmatio, Ordo. Character Baptismatis est passiua potestas: facit enim hominem aptum ad suscipienda omnia alia Sacramenta; & sine ipso nulla Sacramētorum aliorum susceptio est rata. Character Ordinis est actiua potestas ad ministranda aliis Sacramenta. Character Confirmationis habet vtrumq;: nam & facit aptum ad alia Sacramenta suscipienda, & facit etiā aptum ad profitendam fidem. Videtur tamen magis principaliter esse D actiuus, quàm passiuus, character iste Confirmationis. Nam sine isto charactere tenent reliqua Sacramēta, quod non esset, si iste character esset principaliter passiuus, sicut character Baptismi. Est tamē hic NOTANDVM, istam potentiam non videri Physicam, sed moralem. Non enim character attingit effectum, sed tantùm operari dicitur, quia vbicunque est talis character, Deus ex pacto adest, & concurrit ad effectum supernaturalem producēdum, quod non facit, vbi non est talis character.

SECVNDVM officium oritur ex primo. Quia enim ista potentia deriuatur à Christo, & est quædam quasi participatio potestatis Christi, qui vt summus Sacerdos habet omnem potestatem in Sacramentis, ideò character configurat

nos Christo, & similiores illi facit, quàm sint alij, qui non habent characterem.

TERTIVM officium oritur ex secundo. Quia enim per characterem Christo eonfiguramur speciali quadam ratione, iude fit vt distinguantur isti ab illis, vt sacerdotes à laicis, & laici confirmati à nou confirmatis, & baptizati à nou baptizatis. Atque hinc intelligitur cur Theologi dicant, characterem esse Sacramentum, & rem Sacramenti, cùm signum externum sit Sacramentum tantùm, gratia autem sit res tantùm. Nam character est effectus Sacramenti sensibilis, & sic dicitur res: & simul est signũ, quòd homo sit consecratus Deo, & Christi miles, &c. immò etiam gratiæ, quæ vel adest, vel adesset, nisi poneretur obex.

QVARTA propositio: *Character Sacramentalis in sola anima est, tanquam in subiecto.* NOTA, conueuire omnes, characterem esse in anima inhæsiuè. Accidens enim non inhæret in accideute, sed in substantia: tamen potest accideus vnum esse in alio duobus modis. PRIMO, quia mediante illo est in substantia; quomodo accidentia corporalia sunt in quantitate. SECVNDO, quia perficit operationem alicuius alterius accideutis, quomodo fides dicitur esse iu iutellectu, spes & charitas in voluutate. Hoc modo characterem aliqui pouunt in intellectu, vt necessarium ad exercendos actus intellectus. Alij ponunt iu voluutate, quia putãt dispouere ad charitatem, quæ est in voluutate. Alij ponunt simpliciter in substantia animæ, & hoc videtur verius, quia non est habitus, vel poteutia operatiua. Vnde Concilia Floreut. & Trident. dicunt, imprimi in anima.

QVINTA propositio: *Character indelebilis est.* Hæc habetur in Conciliis notatis, & ab omnibus conceditur. Ratio à posteriori est, quia cõstat. Sacramenta quæ imprimunt characterem, non posse repeti. A priori multæ rationes adduenntur, sed potissima est, quia character uon habet contraria, & est in subiecto incorruptibili. Non enim est sicut habitus fidei aliarumque virtutum, qui per actus cõtrarios tolluntur: sed est sicut potentia secundum quosdam, vel sicut forma, seu figura secundum alios. Accedit quod character est quædam consecratio animæ: consecratio autem tamdiu durat, quamdiu durat res consecrata.

SEXTA propositio: *Tria solùm Sacramenta imprimunt characterem; Baptismus, Confirmatio, Ordo.* Hæc etiam habetur in Conciliis prædictis, & ab omnibus conceditur; & ratio à posteriori eadẽ est, quæ superioris Conclusionis. A priori difficile est, & minimè necessarium, reddere rationem. Illa potissimùm adduci solet, quod in his tribus accipit homo nouam potestatem, ac deputatur nouo ministerio per nouam consecrationem, & quodammodo statum mutat; & proinde accipit nouum signaculum. Nam in Baptismo transit homo à Diabolo ad Christum, & adscribitur in eius familiam, & accipit potestatem participandi Sacramenta, aliaque boua Ecclesiæ Christi. In coufirmatioue adscribitur ad militiam Christi, vt gerat vexillum eius iu frou-te, & accipit robur, & potentiam, vt ex officio pugnet contra dæmoues. In Sacramento Ordinis adscribitur in numerum ducum, & præpositorum huius militiæ, & accipit potestatem distribuendi aliis boua Domiui sui. In aliis Sacramentis uon fit mutatio status, nec depntatur homo uouo miuisterio, nec accipit nouam potestatem; sed vel alitur spiritualiter, vt in Eucharistia, vel accipit medicameutum contra morbos, & vulnera peccatorum, vt in Sacramento Pœnitentiæ, vel accipit autidotum contra reliquias peccatorum, vt in Extrema vnctione, vel deniq; accipit remedium contra concupiscentiam, vt in Matrimonio.

SEPTIMA propositio: *Nec Circumcisio, nec vllum Sacramentum veteris legis imprimebat characterem in anima.* Ita S. Thomas 3. part. q. 63. art. 1. Contrarium sentit Scotus de Circumcisione iu 4. d. 6. q. 9. ad 1. sed verior est sententia S. Thomæ. Nam Circumcisio imprimebat in corpore characterem, & eo modo figura erat Baptismi, qui characterem in anima impressurus erat. Præterea character nobis imprimitur ad suscipieuda vel miuistranda opera supernaturalia: uulla autem opera Sacramentorum legis veteris eraut supernaturalia. Denique Scotus, quia docuerat, Circumcisionem ex opere operato cõferre gratiam, non sine caussa tribuit etiam impressionem characteris Circumcisioni. At uos, qui docemus Circumcisionem nullam vim habuisse ex se, uisi ad præcidendam carnem: debemus etiam consequenter uegare vim imprimendi spiritualem characterem.

OCTAVA propositio: *Nullus in Christo character fuit creatus.* Est enim S. Thomæ 3. part. quæst. 63. art. 5. Et ratio est, quia character est quædã participatio sacerdotij Christi, igitur solùm est in illis, qui habent hoc sacerdotium per participationem. Item signari charactere, est ouium, seruorum, militum, denique subditorum, qui recipiuntur ab aliquo maiore ad aliquod ministerium; Christus autem est Pastor, Dux, Dominus, &c. Item Christus uou accepit vlla Sacramenta, ergo uec eorum characteres. Denique nos egemus charactere, vt Deus nobiscum quasi ex pacto coucurrat ad actiones Sacramentales; at Christus uon eget, vt vllus cum eo ex pacto concurrat, cùm sit ipse caussa principalis vt Deus, & instrumentalis coniuncta vt homo. Non euim facit vllus pactum secum, aut cum suo brachio de concursu.

CAPVT XX.

Probatur character ex Scripturis.

VANTVM ad TERTIVM, probandum est ex diuinis literis, characterem esse. Vbi interim OBSERVANDVM est, non esse mirandum, si non inueniantur tot testimonia, & tam expressa de charactere, vt inueniuntur de gratia. Nam gratia est effectus principalis, character secundarius: item gratia est effectus omnium Sacramẽtorum, character aliquorum tantùm; proinde vera ratio Sacramenti potest sine charactere consistere. Denique notitia gratiæ magis necessaria est, quã characteris. Non desunt tamen loca Scripturæ, ex quibus character colligi possit, præsertim adiuncta explicatione Patrum, & Ecclesiæ, sine qua nullum dogma Ecclesiasticum omnino certò statui potest.

PRIMVM testimonium est 2. Cor. 1. *Qui vnxit nos Deus, & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Hic tres effectus ponuntur regenerationis, & iustificationis, quæ fit in Baptismo. PRIMO vnctio, quæ sine dubio fit per gratiam gratum facientem. Vt enim oleum sanat morbos, reddit robusta membra, illustrat, consolatur, &c. ita gratia iustificans facit. SECVNDO est signum, seu obsignatio quædam, qua consecramur Deo, & deputamur ad eius cultum; & per hanc intelligimus characterem, quem Patres passim signum & sigillum vocant. TERTIO pignus spiritus, id est, testimonium bonæ conscientiæ, quod sequitur iustificationem, & est quasi arrabo futuræ gloriæ. Nihil enim in hoc mundo iucundius testimonio bonæ conscientiæ: hæc est enim pax, quæ exuperat omnem sensum. Neq; potest respõderi per hoc signum intelligi ipsum Sacramentum externum, quo obsignantur promissiones, vt aduersarij volunt; tum quia Paulus loquitur de obsignatione cordis, non corporis, vt etiam de vnctione interna, & testimonio interno; tum etiam quia Paulus dicit nos obsignari, non promissiones. Alioqui etiam oporteret dicere inungi promissiones: nam eodem modo loquitur Paulus de signo, & de vnctione. Vide Ambros. lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 6. Haym. & Theod. in hunc locum.

SECVNDVS locus est Ephes. 1. *In quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis.* Vbi NOTA illud (credentes) in Græco esse tẽporis præteriti πιςεύσαντες, id est, postquam credidistis. Quocirca loquitur de Baptismate, quod datur post fidem; ac dicit in Baptismate dari obsignationem virtute Spiritus sancti. Et ita exponunt de signaculo, quod accipitur in Baptismo, Græci & Latini, Chrysostomus, Theophylactus, Hieronymus, Haymo, Beda, Anselmus, & alij. Nec possumus dicere hîc agi de obsignatione promissionum ad excitandam fidem, quandoquidem hæc obsignatio datur post fidem.

TERTIVS locus est Ephes. 4. *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis.* vbi per *diem redemptionis*, intelligit diem regenerationis per Baptismum, vt Haymo, & Oecumen. annotârunt. Neque obstat particula illa, *in diem*, quia Apostolus solet vsurpare præpositionem εἰς, quæ cõiungitur accusatiuo, pro præpositione ἐν, quæ coniungitur datiuo apud Græcos, & ablatiuo apud Latinos: vt 2. Tim. vlt. *Saluabit me in regnum suum cæleste*, id est, in regno suo cœlesti.

Hæc omnia loca Caluinus in commentario exponit de obsignatione promissionum, quam Deus in cordibus facit, vt fides magis confirmetur. Sed repugnat modus loquendi Apostoli, qui semper dicit, nos obsignari. esset enim nimis impropria, & inusitata loquutio, obsignari hominem, pro eo quod est, obsignari promissiones homini factas.

His accedant figura, & vaticinium Testamẽti veteris. Nam Circumcisio fuit figura Baptismi omnium consensu. Circumcisio autẽ non solùm præcidebat carnẽ, quo significabatur iustificatio à peccato, sed etiam relinquebat in corpore quoddam veluti cauterium, quod discernebantur Iudæi à non Iudæis. Quod cauterium si quid significabat, certè significabat characterem, quem in anima gerunt Christiani, quo discernemur in æternum à non Christianis. Vaticinium habetur Isa. 66. vbi loquens Dominus de vocatione gentium: *Omnes gentes*, inquit, *& linguæ venient, & videbunt gloriam meam, & ponam in eis signum, &c.* Quamuis enim per hoc signũ possit intelligi signum crucis, aut aliquid aliud, tamen nihil repugnat, si dicamus intelligi characterem: præsertim cùm videamus Paulum loqui de signo quodam spirituali interno, & oporteat Scripturam exponere per Scripturam, cùm id fieri potest.

Aliqui addunt aliam figuram ex Exod. 12. vbi signãtur postes, & superliminaria sanguine agni; & vaticinium Ezech. 9. *Signa Thau in frontibus gementium, & dolentiũ.* Sed hęc loca non sunt ad rem. Nam exponuntur à Patribus de signo crucis, quod inscribitur in frõte, & rectè: nam Ezechiel nominat frontem, & idem significat superliminare, quod est in porta domus id, quod est frons in homine. Vnde etiam Apoc. 7. vbi habetur similis obsignatio, etiã nominatur frons, donec signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Et pręterea in vtroq; loco dicuntur saluari omnes signati, & nulli nõ signati saluari: quod certè non conuenit characteri; multi enim cum charactere damnabuntur, & multi sine charactere saluabuntur. At omnes saluantur, qui signantur Christi cruce sanguine, id est, quibus applicatur meritũ crucifixi, cuius figura est signum crucis; & nulli saluantur quibus hoc meritum non ap-

plicatur. Vide de his locis Cyprianum tract. côtra Demetrianum. Hieronymum in c. 9. Ezech. Gaudentium ttact. 5. in Exod.

CAPVT XXI.

Idem probatur ex Patribus.

DIONYSIVS AREOPAGITA lib. de Eccles. hier. cap. 2. p. 1. dicit Baptismum formare hominem ad alia suscipienda Sacramēta. Illam formationem vocamus nos characterem. Idem par. 3. de eo qui baptizatur, ita loquitur: *Hunc,* inquit, *diuina Maiestas in sui consortium intus admittit, eiq; lucem suam perinde ac signum aliquod tradit.*

CYRILLVS Hierosolymitanus in prȩfatione Catecheseon, describens Baptismum per effectus eius, vocat regenerationem, remissionem peccatorum, signaculum sanctum & indelebile. Item catechesi 4. *Spiritus sanctus,* inquit, *tempore Baptismi animam tuam obsignat.* & catechesi 16. *Hic,* inquit, *ad hodiernam vsque diem obsignat animas in Baptismo.* Vide etiam catechesim 17.

BASILIVS orat. 13. quæ est exhortatio ad Baptismum: *Deus,* inquit, *sub se militantibus dat tesseras, &c.* Et infrà: *Quomodo vendicabit te Angelus sibi, quomodo eripiet ex hostibus, si non agnouerit signaculum?* Et infrà: *Thesaurus non obsignatus facilè diripitur à furibus: ouis non signata, citra periculum insidiis appetitur.* & infrà definiens Baptismum per suos effectus, vocat signaculum inuiolabile.

Gregorius NAZIANZENVS oratione in sanctum lauacrū, simili phrasi dicit Baptismum esse sigillum, quo conseruantur fideles, & quo tanquam signo cognoscimur esse Dei possessio.

CHRYSOSTOMVS hom. 2. in epist. ad Ephes. *Porrò idem,* inquit, *charactere Spiritus sancti nos insigniuit.* Et infrà: *Signati sunt etiam Israëlitæ, sed Circumcisionis nota, vt pecora, nos autem vt filij signati sumus Spiritu sancto.* & homil. 14. nos dicit esse signatos, vt gregem Dominicum.

EPIPHANIVS hær. 8. quæ est Epicureorum postquam dixerat Circumcisionem fuisse carnalem abscisionem, & catnale signaculum, subiungit de Baptismo: *Circumcidit nos à peccatis, & obsignat in nomen Dei.* & hæresi 30. vocat Baptismum signaculum Christi.

AMBROSIVS lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 6. *Spiritu,* inquit, *signamur, vt splendorem, atq; imaginem eius, & gratiam tenere possimus: quod est vtiq; spiritale signaculum.* Itē de iis, qui initiantur mysteriis, ca. 7. *Repete,* inquit, *quia accepisti signaculum spiritale.*

AVGVSTINVS lib. 6. de Baptismo, cap. 1. dicit in generali Concilio hoc approbatum: *Satis,* inquit, *eluxit Pastoribus Ecclesia Catholica toto orbe diffusa, per quos postea plenarij Concilij auctoritate, originalis consuetudo firmata est, & ouem, quæ foris errabat, & Dominicum characterem à fallacibus depradatoribus suis foris acceperat, venientem ad Christianæ vnitatis salutem ab errore corrigi, à captiuitate liberari, à vulnere sanari, cha-* A *racterem tamen Dominicum in ea agnosci potius, quàm improbari.* Vide eundem epist. 23. 50. & 204. tract. 5. & 6. in Ioan. lib. 2. contra epist. Parmen. cap. 13. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. vlt. lib. 1. contra Cresconium, cap. 30. & tract. 5. in epist. Ioan. Similia vide apud Theodoretum in cap. 1. 2. ad Cor. Haymonem, Primasium, Anselmū, Theophylactum, Oecumenium in 1. & 4. ad Ephes. Damascenum lib. 4. de fide, cap. 10.

Ad hȩc loca solùm responderi posset, à Patribus non vocari characterem, seu signaculum id, quod nos dicimus, sed externū symbolum. Nam AVGVSTINVS in serm. de gestis cum Emerito tria dicit, quæ videntut valde fauere huic solutioni. B PRIMO dicit, exteriùs characterē cognosci, & agnitū approbari. SECVNDO dicit, quod si Donatus in nomine Donati baptizaretur, Donati characterem infigeret. At certè Donati character in anima infixus nullus esse potest. TERTIO dicit, characterem esse ipsam inuocationem Trinitatis, quæ fit in Baptismo: *Attendo,* inquit, *fidem in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: Iste est character Imperatoris mei: de isto charactere militibus suis, vel potius comitibus suis, vt hunc imprimerent eis, quos congrègabant castris eius, præcepit, dicens: Ite, baptizate gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

RESPONDEO, characterem apud Augustinum, & alios Patres, non posse esse externū symbolum, seu Sacramentum. Nam PRIMO Patres C dicunt, hoc signaculum esse in anima, non in corpore, vt Cyrillus; vel esse spiritale, vt Ambrosius; vel opponunt cauterio Circumcisionis, quod erat in corpore, vt Epiphanins, & Chrysostomus; vel deniq; esse quandam consecrationē, vt Augustinus lib. 2. côtra epist. Parmen. cap. 13. Et certè anima consecratur propriè, nō corpus, iuxta illud TERTVLLIANI lib. de resurrect. carnis: *Caro inungitur, vt anima consecretur.* SECVNDO dicunt, hærere, & manere, quod non conuenit symbolo externo, quod non mansit, nisi dum fieret. AVGVSTINVS lib. 2. contra epist. Parmen. cap. 13. *Non minus,* inquit, *hærent Sacramenta Christiana, quàm nota corporalis, cùm videamus nec apostatas carere illis, quæ proptereà illis resipiscentibus non re-* D *stituuntur, quia amitti non potuerunt.* Idemq; habent alij Patres, qui dicunt esse sigillum indelebile, vt Cyrillus, Nazianzenus, & alij. Quò etiam spectant aliæ Augustini loqutiones locis citaris, vbi dicit characterem infigi, imprimi, portari, & alia, quæ non possunt quadrare in actionem transeuntem. TERTIO, si symbolum externum diceretur à Patribus character, vel signaculum, omnia Sacramenta imprimerent characterem: omnia enim sunt externa symbola obsignantia promissionem, vt ipsi dicunt. Cur ergo nullus vnquam Patrum per Eucharistiam dixit imprimi characterem?

AD loca autem Augustini contrà allata RESPONDEO, characterē posse exterius videri, & cognosci, non in se, sed in sua caussa. Cùm enim

cognosci-

cognoscimus aliquem ritè baptizatum, simul cognoscemus illi infixum characterem, quia hic est effectus, qui semper, & necessariò sequitur illam caussam. Et quod hoc satis sit, patet; nam etiam actum externum non videmus, postquam transiit: quare nec de externo symbolo Augustinus rectè dicere potuisset, illud videri, & agnosci, quando veniunt ad Ecclesiam, qui fuerant ab hæreticis baptizati.

An illud de charactere Donati dico, Augustinum loqui ex hypothesi, nō absolutè: vult enim dicere, si Donatus in nomine suo posset Sacramenta conferre, characterem suum imprimeret. Alioqui non ignorabat Augustinus, Baptismum in nomine Donati collatum non modò non imprimere characterem in anima, sed neq; esse Sacramentum externum.

Ad vltimum dico, inuocationem Trinitatis, & ipsum totum externum symbolum dici posse characterem nō impressum, sed imprimentem. Vt enim eadem imago est in sigillo, & in cera, sed imago sigilli est character imprimens, in cera est character impressus: ita Sacramentum externum, ac præcipuè forma Sacramenti est character imprimēs, cùm ad eius collationem mox sequatur character in anima, & ex vi, & impressione Sacramenti sequatur.

CAPVT XXII.

Idem ostenditur ratione.

PRIMA ratio sumitur ex diuina liberalitate & cōsuetudine. Deus enim in hoc differt ab hominibus, quòd homines cùm hominibus iniungūt aliquod officium, non tribuunt eis aliquid internum, quo fiant apti ad illud officium; & cùm diligunt aliquem, non faciunt bonum, & pulchrum, sed diligunt, quia talis est; & cùm volunt se ab aliis diligi, aut sibi credi, aut in se sperari, non tribuunt eis vim aliquā internam, qua diligant, sperent, aut credant. Deus autem cùm diligit, diligendo facit bonum, & pulchrum, infundendo gratiam: & cùm vult sibi credi, in se sperari, se diligi, infundit habitum fidei, spei, & charitatis. Igitur eodē modo credibile est, cùm Deus aliquem deputat & consecrat ad Sacramenta, vel danda, vel recipienda, vel alia ministeria, id non faciat per simplicem deputationē, vt homines facere solent, sed infundendo certas qualitates, quibus illi fiant apti, & idonei ad talia officia, vel ministeria; & eas qualitates vocamus characteres.

SECVNDA ratio. Baptismus ex cōmuni sententia, exceptis Anabaptistis, aliquid Sacramētale confert, etiamsi detur, & percipiatur sine fide; Eucharistia, & Absolutio nihil conferunt; igitur aliquem effectum Sacramentalem habet Baptismus, præter gratiam. Et idem argumentum fieri posset de Confirmatione, & Ordine. Probatur antecedens; Nam qui baptizatur ab infidelibus, & communicat cum eis infidelitate, dicitur verè, & propriè baptizatus, si seruatus sit debitus ritus, & forma verborum cum intentione; neq; id negant Lutherani & Caluinistæ: at qui absoluitur sine fide, non verè est absolutus; & qui sumit Eucharistiam sine fide, non verè cōmunicat corpori Domini, secūdum Caluinum: & secundum Catholicos sumit quidem ore verum corpus Domini, sed nihil recipit in anima, nisi peccatum. Manet igitur ex Baptismo effectus aliquis Sacramentalis, qui non est gratia, cùm gratia sine fide non detur, nec est ipsa actio exterior, quia illa reperitur etiā in Eucharistia, & Absolutione; est igitur aliquid aliud permanens in anima, & hoc vocamus characterem. Alioqui reddant aduersarij rationem, cur sine fide homo verè baptizetur, & nō verè absoluatur, aut communicet corpori Domini. Et hæc fuit antiqua quæstio Donatistarum, qui non putabant Baptismum habere alium effectum, quàm dare gratiam, & ideo inanem putabant esse, cùm sine fide percipiebatur.

TERTIA ratio. Baptismus non potest repeti, si fuerit semel ritè collatus, vt etiā Confirmatio & Ordo: cetera possunt repeti, vt notum est de Eucharistia, & Absolutione. Sed vera caussa non potest assignari huius discriminis, nisi character; igitur necesse est fateri imprimi per Sacramenta quædam characterem. Maior propositio est recepta ab omnibus, etiam hæreticis huius temporis, exceptis Anabaptistis. Minor probatur; Nam inprimis si ponatur character, perspicua erit ratio discriminis. Ideo enim quædā Sacramenta non possunt repeti, quia semel data semper manent in suo effectu: alia repetuntur, quia non manēt nec in se, nec in suo effectu; gratia enim, quę est effectus solus aliorū Sacramentorū, facilè potest amitti, & sæpe amittitur. Præterea etiamsi aliquando non amittatur, tamen augeri potest, & sic Sacramentum potest repeti, vt gratia augeatur. At character non potest augeri per iterationē Sacramenti eiusdem. ADDA, quod gratia non est Sacramentum, sed effectus Sacramenti tantùm: character autem Sacramētum est, & Sacramenti effectus. Hæc igitur ratio rectè ostendit, cur Sacramenta illa non repetantur, & alia repetantur, vt Concil. Florentinum & Tridentinum docent. Si autem hæc ratio non admittatur, nulla alia sufficiens reddi potest: quod ostendo ex refutatione earum, quæ adferuntur à Caluino, & Kemnitio.

Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 19. dicit, Baptismum non posse repeti, quia est ingressus in Ecclesiam, & initiatio quædam fidei: vnde sicut vnus est Deus, in quem credimus, & vna Ecclesia, in quam ingredimur; ita vnus Baptismus.

Hæc ratio non est solida. PRIMO, quia qui baptizantur ab hæreticis, & eis credunt, non intrant in Ecclesiam, nec initiantur ad fidem, vt

A patet, cùm apud hęreticos, neq; sit Ecclesia, neq; fides: ergo possent isti iterũ baptizari. SECVNDO, qui in Ecclesia Catholica baptizantur, & postea per hæresim, aut apostasiã ab illa discedunt, iterum debent, si salui esse velint, intrare in Ecclesiam, & initiari ad fidem; cur ergo non possunt iterum baptizari? Quare ratio Caluini solùm aliquid probaret, si homo baptizatus non posset exire extra Ecclesiam; nec perdere fidẽ; quæ tamen falsa esse constat. TERTIO, non minus intramus in Ecclesiam, & initiamur ad fidem per verbum, quàm per Baptismum, sed verbum repeti potest, vt magis confirmemur in fide, & Ecclesiæ fortius adhæreamus, cur ergo non poterit etiam repeti Baptismus? QVARTO, Ordinatio B non est initiatio fidei, neque ingressus in Ecclesiam, & tamen repeti non potest, vt Augustinus docet, lib. 1. de Baptismo, cap. 1.

Iam verò Kẽnitius in 2. p. Exam. pag. 133. ponit vnam rationem non suo nomine, sed Gabrielis, quòd videlicet diuina institutio sit caussa, cur quędam Sacramenta iterari possint, quędã non possint. At hęc ratio parum valet: non enim sine magna ratione Deus prohiberet rem tam vtilem repeti. Qui ergo non possunt vllam caussam assignare, cur Deus prohibuerit, temerè dicunt Deum prohibuisse. Vnde enim ipsi sciunt Deum id prohibuisse? nam Scripturę id non apertè dicunt. Quod si cõfugias ad Patrum, & Conciliorum traditionẽ; illa vtrumq; simul docet, nimi- C rum Deum id voluisse, quia Sacramẽta quædam imprimunt characterem, alia non imprimunt.

Ipse autem Kemnitius, pag. 136. remittit nos ad alium locũ, vbi pollicetur se ex diuinis literis solidissimas rationes redditurum. Id verò præstat postea, pag. 238. 239. & 240. examinans Canonem 11. de Baptismo. Ibi autem ponit quatuor rationes, quas fatetur non esse adeò solidas: deinde alias quatuor solidissimas.

PRIMA igitur ex non solidis est, quia Baptismus significat Christi mortem: Christus autem semel tantùm mortuus est. Hæc non valet; nam Eucharistia etiam significat Christi mortem, 1. Corinth. 11. & tamen repeti potest: & sacrificia Iudæorum significabant omnia Christi mor- D tem, & tamen frequentissimè repetebantur. DICENT, non esse hæc similia. Nam per Baptismum nos ipsi commorimur Christo: morimur enim peccato, vt ille mortuus est corporaliter. Contrà; nam vel vis rationis Kemnitij sumitur ex eo, quòd Christi mors, quæ vna fuit, per Baptismum repræsentatur, vel quia nos ipsi morimur peccato. Si primum dixerint, ratio nihil concludit, quia quod semel fit, potest sæpius repræsentari, vt patet in comœdiis, vbi repræsentantur res semel gestæ: & quantum ad hoc, per accidens est, quòd nos etiam moriamur in Baptismo. Si dicatur secundum, tunc etiam ratio illa nihil concludit, quia potest idem homo sæpius commori Christo; si nimirum sæpius pec-

A cet, & sæpius eum pœniteat peccatorum. Præterea Ordinatio non est repræsentatio mortis Christi, & tamen repeti non potest. Non igitur vera caussa prohibens repetitionẽ, est repręsentatio mortis Christi.

SECVNDA ratio ex non solidis, quia Ioan. 13. dicitur: *Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet; sed est mundus totus.* Hæc non valet, quia loquitur de eo, qui reuera est mundus. Vnde qui post Baptisma iterum factus est immundus, non prohibetur ex hoc testimonio iterum baptizari.

TERTIA ratio ex non solidis est, quia ad Hebræos 6. dicitur: *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, renouari iterum ad pœnitentiam*, vbi per illu- B minationem intelligitur Baptisma. Hęc non valet, quia loquitur Paulus de illis, qui semel sunt illuminati, & renouati, id est, iustificati, vt patet ex illis verbis: *Iterum renouari*. Quare possent ij saltem secundò baptizari, qui in primo Baptismo non fuerunt iustificati.

QVARTA ratio non solida est, quia Ephes. 4. dicitur: *Vnum Baptisma.* Hæc non est solida, quia vnum Baptisma dicitur, quia solum Christi Baptisma salutare est, idq; vno certo ritu celebratur. Nam alioqui etiã dicitur vna fides ibidem; & 1. Cor. 12. vnus panis dicitur Eucharistia: & tamen repetimus fidei confessionem; & Eucharistiæ sumptionem. Etsi quis fidem amittat, potest & debet eam iterum acquirere, & tamen nõ C potest Baptismum iterum accipere.

PRIMA ratio solidissima est, quia pactũ Dei nobiscum in Baptismo initum, perpetuum est. Non enim sequitur illã vulgarem regulã Deus: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem.* Sed semper ipse seruat pactum suum etiamsi nos infideles simus. Rom. 3. *Nunquid infidelitas illorũ, fidem Dei euacuauit? absit.* Quare cùm peccamus post Baptismum, nõ est opus nouo pacto, sed satis est recurrere ad illud primum iam initum semel in Baptismo.

Hæc ratio minus est solida, quàm superiores. Nam PRIMO, Hebr. 6. Paulus negat posse hominem peccantem post Baptismum redire ad pactum Baptismi. Ideò enim non ait; Impossibile est iterum baptizari, sed: *Impossibile est iterum* D *renouari*, id est, non potest homo amplius ea facilitate redire ad amicitiam Dei, & remissionẽ totius culpæ, & pœnæ, vt quondam in Baptismo, sed eget iam laboriosa pœnitentia, ieiuniis, lachrymis, &c. proinde eget alio pacto Dei multò magis seuero, quàm esset illud primum.

SECVNDO, cùm quis sine fide baptizatur, non facit Deus pactum cum illo vllum: pactum enim est inter duos consentientes. Vnde etiam Kemnitius dicit, per Baptismum non solùm offerri, sed etiam exhiberi, applicari, & dari gratiam. At certè non applicatur, nec datur ei, qui non credit: igitur saltem possent rebaptizari secundum istam rationem illi, qui sine fide Baptismum acceperunt, quod falsum esse ipsi quoque concedunt.

Tertio, ſicut Baptiſmus eſt pactum, ita etiam verbum Dei, ac præſertim ſecundum aduerſarios, qui dicunt eodem prorſus modo ſe habere in iuſtificatione verbum & Sacramentum. At verbum quotidie repetitur.

Qvarto, Euchariſtia nõ minus continet pactum Dei, q̃ Baptiſmus, & tamen repeti poteſt.

Deniqve falſum eſt, pactum Dei eſſe perpetuum illi, qui Deo fidem frãgit, ita vt promiſsio ſeruanda ſit, qualemcunq; ſe præbeat is, cui promiſsio facta eſt. Nam promiſsiones Dei ſunt cõditionatæ: promittit em̃ ſe fore patrem, & ſponſum in Baptiſmo, ſi nos perſeueremus eſſe filij, & ſponſæ, alioqui dicit idem Deus, Hierem. 18. *Repentè loquar aduerſus gentem, & aduerſus regnum, vt eradicem, & deſtruam, & diſperdam illud. Si pœnitẽtiam egerit gens illa à malo ſuo, agam & ego pœnitentiam, quod cogitaui, vt facerem ei: & ſubitò loquar de gente, & de regno, vt ædificem, & plantem illud. Si fecerit malũ in oculis meis, pœnitentiam agam ſuper bono, quod loquutus ſum, vt facerem ei.* Quod autẽ Kemnitius adducit ex Rom. 3. *Nunquid infidelitas eorũ fidem Dei euacuauit?* intelligitur de promiſsionibus abſolutis, qualis erat de Meſsia mittendo; ſed non talis eſt promiſsio in Baptiſmo. Nam, vt minimũ, pendet ex fide recipientis, vt ipſi docent, proinde non eſt abſoluta.

Secvnda ratio ſolidiſsima, Kẽnitij eſt, quia de Baptiſmo nuſquã ſcriptum eſt, vt repetatur: de aliis ſcriptum eſt, vt de Euchariſtia, 1. Cor. 11. *Quotieſcunq; feceritis.* Et de Pœnitentia, Matth. 18. *Non dico tibi ſepties, ſed ſeptuagies ſepties.* At neq; hæc ratio multum valet. Nam vt omittam, quod locus Matthæi nõ intelligitur de Sacramento Pœnitentiæ, ſed de condonatione iniuriarum, poſſumus Kemnitio reſpondere, quod reſpondit Lutherus Carolſtadio, in libro contra cœleſtes Prophetas, de nomine Sacram. non eſſe quidem ſcriptum, vt Baptiſmus repetatur, ſed neq; eſſe ſcriptum, vt non repetatur. Et ſicut Avgvstinvs lib. 7. Trinit. cap. 4. dicit de nomine trium perſonarum: *Dicimus in Deo tres perſonas, non quia Scriptura dicit, ſed quia non contradicit:* ita & nos poſſemus rebaptizare, non quia Scriptura dicit, ſed quia non contradicit, & res eſt bona, & vtiliſsima Baptiſmus, ſi non eſſet periculum ſacrilegij ob characterem iam impreſſum.

Tertia ratio ſolidiſsima eſt, quia non habemus exemplum in Scripturis Anabaptiſmi; & præterea Circumciſio, quæ eſt figura Baptiſmi, tantùm ſemel recipiebatur. At hæc eſt ſimilis ſuperiori. Nam in Scriptura nõ habemus etiam exemplum alicuius, qui fuerit prohibitus baptizari; immò ſecundum aduerſarios habemus exemplum Anabaptiſmi. Nam Actor. 19. Paulus iuſsit baptizari eos, qui fuerant à Ioanne Baptiſta baptizati: & ſecundum Lutheranos omnes, & ipſum Kemnitium, eadem erat vis, & efficacia Baptiſmi Chriſti, & Ioannis. Si igitur ſolùm exempla Scripturæ quæramus, oporteret omninò rebaptizare. Deberent itaq; aduerſarij aperire oculos, & intelligere poſt Baptiſma Ioannis potuiſſe rebaptizari, quia illud nõ habuit effectum in anima indelebilem, vt habet Chriſti Baptiſma. Si reſpiciamus exempla Patrum, deberent Lutherani omninò rebaptizare. Nam Cyprianus, & alii Africani, necnon plurimi in Aſiâ rebaptizabant: reſiſtebat autem illis Romana Eccleſia, quæ nolebat rebaptizari, vt patet ex Euſebio, lib. 7. hiſtor. Quare aduerſarij non ſequuntur potiùs Africanos, & Aſiaticos Patres in hac re, quàm Romanam Eccleſiam, vt in aliis omnibus rebus facere ſolent? Quod autẽ de Circumciſione Kemnitius profert, pro nobis eſt. Nam ideò Circumciſio non repetebatur, quia imprimebat in carne indelebilem characterem.

Qvarta ratio ſolidiſsima eſt, quia per Baptiſmum naſcimur ſpiritualiter. Vna autem tantùm eſt natiuitas ſpiritualis, vt vna eſt natiuitas corporalis. Vnde Nicodemus, Ioan. 3. *Quomodo poteſt*, inquit, *homo naſci, cùm ſit ſenex?* Et rectè iudicabat de natiuitate corporali. Hanc rationem Kemnitius furatus eſt Catholicis: eam enim habet S. Thomas 3. q. 66. artic. 9. Sed hoc intereſt inter Catholicos, & Kemnitium, quod Catholici ea vtuntur, vt congruentia quadam; & ſimul norant veram cauſſam, quæ eſt impreſsio characteris. Quam ſolam, vt veram, & ſolidam poſuit Concilium Florentinum, & Tridentinum, ſuprà citatum. At Kemnitius exploſa vera cauſſa, amplectitur iſtam congruentiam, vt ſolidiſsimam rationem.

Oſtendam igitur & hanc rationem non eſſe ſolidam. Nam Inprimis homo non ſolùm per Baptiſmum, ſed etiam per fidem, & verbum Dei generatur ſpiritualiter, vt aduerſarij concedunt, & patet ex Paulo, 1. Corinth. 4. *Per Euangelium ego vos genui.* & tamen fidei actus, & conciones ſæpe repetuntur. Præterea Secvndo, etiamſi generatio corporalis vna tantùm ſit naturaliter, tamen ſupernaturaliter poteſt repeti, immò reipſa repetetur in reſurrectione, quam Dominus vocat regenerationem, Matthæi 19. Cùm ergo Baptiſmus ſit generatio ſupernaturalis, quid prohibet eum repeti? Tertio, etiamſi generatio corporalis nullo modo poſſet repeti, tamen non eadem eſt ratio ſpiritualis generationis. Nam vt mors corporalis vna tantùm eſt, ita natiuitas corporalis. At mors ſpiritualis multiplex eſt, vt patet: cur igitur non poſſit etiam multiplex eſſe ſpiritualis generatio? Qvarto, Ordinatio non eſt generatio, & tamen non poteſt repeti. Deniqve, qui ſine fide baptizantur, reuera non regenerantur, & tamen rebaptizari non poſſunt: & contrà, qui ſunt regenerati ante Baptiſmum per fidem, & contritionem, & deſiderium Baptiſmi, nihilominus poſtea baptizantur, vt patet de Cornelio, Actor. 10. Non igitur illa eſt ratio.

CONTROVERSIA QVINTA.

De numero, & ordine Sacramentorum.

ONTROVERSIA QVINTA, quæ est de numero Sacramentorũ, quatuor habebit partes. Nam PRIMO exponemus hæreticorum sententias. SECVNDO probabimus Ecclesiæ Catholicæ veritatem. TERTIO refellemus argumēta aduersariorum. QVARTO addemus per modum appendicis aliquid de ordine Sacramentorum.

CAPVT XXIII.

Quid hæretici sentiant de numero Sacramentorum.

QVOD ad PRIMVM, aduersarij inter se multùm dissentiunt de numero Sacramentorum, quibus omnibus viam strauit Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. Nam in eo libello anno XX. edito, multa docuit. Initio libri dicit, vnum tãtùm esse Sacramentum, si secundum vsum Scripturæ loquendum sit. Ibidem tamen dicit, neganda esse septem Sacramenta, & tria pro tempore ponenda, Baptismum, Panem, & Pœnitētiam. In fine libri dicit, si rigidè loqui velimus, duo esse Sacramenta, Baptismũ, & Panem. In medio libri, cap. de Confirmatione dicit, se non damnare septem Sacramenta, sed tantùm negare ea ex Scripturis probari posse. At nõ bene hoc cohæret cũ initio libri, vbi dicit, neganda esse septem, & tria ponēda: non enim aliud est damnare, aliud negare septem Sacramenta. Ex hac inconstantia Lutheri natæ sunt variæ Lutheranorum atq; aliorũ hæreticorum sententiæ, quas breuiter enumerabo.

PRIMA igitur est, vnum tantùm esse Sacramentum, quamuis plura sint Sacramentalia signa. Ita Lutherus loco citato. Sed non habuit in hac opinione sectatores: omnes enim alij plura ponunt, & secundum vsum Scripturæ ea ponere se putant.

SECVNDA opinio est eorum, qui tãtùm duo numerant Sacramenta propriè dicta, Baptismum, & Eucharistiam. Hanc, vt dixi, Lutherus indicauit, in lib. de captiuit. Babyl. Idem sensit Philippus in locis anni XXI. & XXII. cap. de signis, vbi solùm ista duo agnoscit. Item Illyricus in Confess. Antuerpiensi. cap. 11. de Sacramentis, & cap. 18. de Absolutione. Nicolaus Selnec-
A cerus in 2. par. suæ pædagogiæ, cap. de Sacramētis, & Kemnitius in 2. par. Exam. cap. de numero Sacramentorum, pag. 12. & sequentibus.

TERTIA opinio est eorum, qui tria Sacramēta numerant, Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitētiam. Hæc est communior, & magis recepta apud Lutheranos. Nam inprimis Lutherus etiamsi rigidè duo tantùm esse voluerit, in libro de captiuit. Babyl. tamen etiam tria esse dixit ibidem, & hoc semper postea repetiuit, vt anno XXIII. in lib. ad Pragenses de instituendis ministris, & anno XXXIV. in libro de Missa priuata, & denique anno XLV. qui fuit penultimus vitæ ipsius, in assertionibus cõtra Louanienses.
B Sic enim habet assertio 35. *Pœnitentiam cum virtute clauium Absoluentium Sacramentum libenter cõfitemur: habet enim promissionem, & fidem remissionis peccatorum propter Christum.* Idem habent ferè omnes Catechismi Lutheranorum, vt Catechismus Philippi, Brentij, & aliorum. Item libri rituales, seu agendæ ipsorum, & denique Apologia Confessionis Augustanæ, artic. 13.

Vbi NOTANDVM est, Illyricum, & Kemnitium non posse defendi à periurio, & defectione à Confessione Augustana. Nam vt refert Tilmannus Hesbusius, in libro de præsentia Corporis Christi in cœna, iurãt omnes apud Lutheranos in verba Confess. & Apologiæ, qui promouentur ad gradus, vel pastoratum. Sed re-
C spondēt Illyricus in Apolog. Confess. Antuerp. cap. 18. & Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 44. & 903. Apologiam Confessionis largo modo appellasse Pœnitentiam Sacramentum, nòn quòd sit verè, & propriè Sacramentum. At solutio non valet; nam Apologia habet hæc verba: *Si Sacramenta vocamus ritus, qui habent Dei mandatum, & quibus est addita promissio gratiæ, facile est indicare, quæ sint propriè Sacramenta.* Et paulò pòst applicans definitionem: *Verè igitur*, inquit, *sunt Sacramenta, Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, quæ est Sacramentum Pœnitentiæ; nam hi ritus habent mandatum Dei, & promissionem gratiæ.* Hæc ibi. Præterea ideò solùm Kemnitius non vult Absolutionem esse propriè Sacramentum, quia non habet ritum à Deo præ-
D ceptum. At Apologia profitetur Absolutionem habere ritum à Deo præceptum: igitur ex sententia Apologiæ Absolutio est verissimum Sacramentum.

QVARTA opinio est Zwinglij, in lib. de vera, & falsa religione. Nam cap. de Sacramentis, duo esse docet Sacramenta, Baptismum, & Cœnam, tamen cap. de Matrimonio, addit etiã Matrimonium. Verum est quidem non libenter à Zwinglio Matrimonium vocari Sacramentum, sed caussa non est, quod putet, Sacramēti definitionem non conuenire Matrimonio, sed quia timet, ne Sacramenti vocabulo obscuretur, & inquinetur dignitas Matrimonij: dicit enim esse vocabulum multò illustrius Matrimonij, seu cõiugij, quàm Sacramenti.

QVINTA opinio est Caluini, qui tria Sacramenta numerat, sed non eadem cum Luthero, & Zvvinglio: vult enim Sacramenta esse Baptismum, Cœnam Domini, & Ordinationem. Etsi enim lib. 4. Institut. cap. 18. §. 19. & 20. duo tantùm esse dicat Sacramenta, Baptismum, & Cœnam, tamē paulò pòst, cap. 19. §. 31. sicut & antea, cap. 14. §. 20. etiam Ordinationem inter vera Sacramenta numerat, ac monet, se, cùm tantùm duo esse dicit, loqui de Sacramentis ordinariis, & toti Ecclesiæ cōmunibus. Hinc etiam in Antidoto Concilij Tridentini, sess. 7. can. 1. quatuor tantùm Sacramenta reiicit à numero Sacramētorum; Confirmationem, Pœnitentiam, Vnctionem extremam, & Matrimonium. Proinde tria reliqua admittit.

SEXTA opinio composita ex Lutherismo & Caluinismo, est aliorum, qui quatuor Sacramēta recipiunt, Baptismum, Cœnam, Pœnitentiam, & Ordinationem. Hæc est Philippi, qui licet cum Luthero primò posuerit duo tātùm Sacramenta, & postea tria: tamen in locis editis, anno XXXVI. & LII. & LVIII. quæ fuit vltima editio, habet hęc verba in cap. de numero Sacramentorum: *Mihi maximè placet etiam addi Ordinationem, vt vocant, id est, vocationem ad ministerium Euangelij; quia hac etiam mandato Euangelico præcipitur, & addita est promissio, &c.* ac toto capite fusè probat Ordinationem esse Sacramentum, ac proinde quatuor esse Sacramenta. Eandem sententiam habet Lucas Losius in Catechismo, edito anno LVII. nam in eo, quem ediderat anno LIV. tantùm tria posuerat.

SEPTIMA opinio composita ex Lutherismo, Caluinismo, & Zvvinglianismo non apertè, sed obscurè fuit Philippi. Nam in locis vltimò editis, anno LVIII. licet quatuor tantùm faciat Sacramenta, tamen propēdebat maximè ad quintum addendū, id est, Matrimonium cum Zvvinglio: Fatetur enī Matrimonium esse signum rei sacræ, & habere mandatum diuinum, & habere annexam promissionem. Vnum tantùm dicit ei deesse, quod fuerit ante Christum. At hoc non debuit eum impedire, quò minus Matrimoniū faceret Sacramentum; nam Baptismus Ioannis ex sententia ipsius fuit verissimum Sacramentum, & idem cum nostro Baptismo, & tamen fuit ante Christum. Sicut igitur Baptismum vult esse Sacramentum, quia à Christo receptum, & confirmatum, cur non eadem ratione & Matrimonium?

OCTAVA opinio est, sex esse Sacramenta. Hanc tribuit Lindanus in tabulis analyticis Guilielmo Postello in sua Panthenosia: qui tamen vir postea Catholicè obiit.

NONA opinio est, septem esse Sacramenta. Licet enim fide Catholica nos teneamus septem esse Sacramenta: illis tamen hæc sententia, opinio, non fides esse potest; qui enim in vno articulo hæreticus est, fide simpliciter caret. Est igitur opinio hæc aliquorum Lutheranorum, quibus placuit, quòd Lutherus initio dixerat, se nō damnare septem Sacramenta; licet ibidem etiam dixerit, se negare septem Sacramenta. Scribit Ioan. Sleidanus, lib. 20. histor. biennio post obitum Lutheri, id est, anno XLVIII. in quodam Lipsensi Conciliabulo, determinatum fuisse, Confirmationem, & Extremam vnctionem esse ritus conferentes gratiam, atque adeò septem Sacramenta recipienda esse. In quo Conciliabulo interfuisse Theologos multos VVittenbergenses, ac Lipsenses, & cum iis Philippum Melanchthonem; ac tum primùm cœpisse hos, molles Lutheranos appellari scribit Surius in sua hist. anni XLVIII. Vnde Matthias Illyricus in libro qui inscribitur; Adhortatio Illyrici ad constantiam in agnita Iesu Christi religione, & Augustana Confessione; queritur, quod in Lipsensi Interim (sic enim appellatur) septem Papistarum Sacramenta restituantur. Et præfatione septimæ Centuriæ, Hæresiarchas appellare nō dubitat principes mollium, seu politicorum Lutheranorum.

Ex his colligere licet PRIMO, miram fuisse inconstantiam Lutheri, & Philippi præcipuorū parrum Lutheranorū, idq; in re grauissima. SECVNDO, non posse apud aduersarios verāEcclesiā esse. Nam nota præcipua veræ Ecclesiæ apud eos est consensus in doctrina Sacramentorum. Ita enim habet Lutherus in libro de notis Ecclesiæ, & Confess. Augustana, & Apolog. art. 7. Ipsi autem ita conueniunt, vt adhuc non potuerint Sacramenta communi consensu enumerare. Quod si quisque eorum ad se solum trahat Ecclesiam, mirum, si non pudeat eum suæ paucitatis. Hinc etiam TERTIO colligitur, non posse diu durare eiusmodi hæreses. Nam omne regnum in seipsum diuisum, desolabitur. Vnde Lutherus ipse hoc annotauit in Psalm. 5. *Nulli, inquit, heretici victi sunt vi, aut astu, sed mutua dissensione; nec aliter cum eis pugnat Christus, quàm misso inter eos spiritu vertiginis, & dissensionis, sicut inter Sichimitas, Iud. 9. & inter Babylonicæ turris operarios, Genes. 11. & in noua lege, inter Arianos, Donatistas, & Pelagianos.* Hæc ille. Quod idem multò antè scripsit Hilarius, lib. 7. de Trinitate.

CAPVT XXIV.

Ex Scripturis, & Patribus probatur veritas Catholica de numero septenario Sacramentorum.

QVANTVM ad SECVNDVM, sententia Catholicorum vna est, ac semper fuit, septem esse propriè dicta Sacramenta, quæ probanda est tripliciter. PRIMO, ex testimoniis Scripturæ, & Patrum, quæ quidem non numerant Sacramenta, tamen reipsa omnia ista septem Sacramenta vera,

vera, & propria esse testantur. SECVNDO, ex testimoniis aliis Conciliorum, & Doctorum, quæ præcisè numerum istum septenarium ponunt. TERTIO, rationibus seu congruentiis quibusdam.

Quantum ad PRIMVM genus testimoniorum, notanda sunt tria. PRIMO, non debere aduersarios petere, vt ostendamus in Scripturis, aut Patribus nomen septenarij numeri Sacramentorum. Nam nec ipsi ostendere possunt nomē binarij, vel ternarij, vel quaternarij: Scriptura enim, & Patres non scripserunt Catechismum, vt modò facimus propter hæresum multitudinem, sed tantùm tradunt res ipsas variis in locis. Neque est hoc proprium Sacramentis, sed commune aliis multis rebus. Nam Scriptura refert Christi miracula, & nunquam numerat quot sint: tradit articulos fidei, & nusquam dicit, quot sint. Apostoli postea ediderunt symbolum duodecim articulorum certis de caussis. Sic etiam ex Scriptura non potest sciri, quot sint libri Canonici: sed Concilia postea ediderunt Canonem, & certum numerum, quem ex traditione didicerant.

SECVNDO notandum, nō debere etiam aduersarios petere, vt ostendamus in Scripturis nomen Sacramēti attributum Confessioni aut Ordinationi, & similibus. Nam non disputamus de nomine, sed de re: & nec ipsi ostendent hoc nomen tributum Baptismo, aut Eucharistiæ, sed soli Matrimonio, quod tamen ferè omnes hæretici negant esse verum Sacramentum. Et contrà inuenimus nomen Sacramēti in Scripturis tribui multis rebus, quæ omnium consensu non sunt Sacramenta, de qualibus nunc agimus; vt Ephes. 1. propositum vocandi Gentiles ad fidem, dicitur Sacramentum voluntatis Dei. Et 1. Timoth. 3. Sacramentum pietatis dicitur incarnatio Verbi. Et Apocalyp. 17. dicitur, Sacramentum mulieris, signum quoddam impressum in fronte mulieris, quæ Babyloniam repræsentabant.

TERTIO notandum, id omninò sufficere, si ostēdamus ex Scripturis, & Patribus definitionem Sacramenti conuenire ritibus non paucioribus, nec pluribus, quàm septem. Licet autem non conueniamus in explicanda definitione Sacramenti (vt suprà fusè ostendimus lib. 1. in 2. controuersia) tamen cōuenimus in definitione quadam generali; nimirum quòd Sacramenta sint ritus, seu signa externa, & sensibilia, quæ ex diuina institutione annexam habeant promissionem gratiæ iustificantis. His notatis accedamus ad probationem.

Quod Baptismus sit Sacramentum.

AC primùm de Baptismo nulla quæstio est. Est enim ritus expressus: *Lauacrum aquæ in verbo vitæ*, Ephes. 5. & institutio, ac mandatum, Ioan. 3. *Nisi quis renatus*. Et Matth. vltimo: *Baptizantes eos*. Et promissio gratiæ, Matth. vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*. Et Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum*. Idem docent omnes Patres suprà citati in quæstione de effectu Sacramentorum.

Quod Eucharistia sit Sacramētum.

DE Eucharistia etiam nulla quæstio est; habetur enim ritus, Matth. 26. & 1. Cor. 11. *Accepit panem, gratias agens, fregit, &c.* Et institutio, ac mandatum ibidem: *Hoc facite*. & Ioan. 6. *Nisi manducaueritis, &c.* Et promissio gratiæ, Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*. Idem etiam Patres docēt, Augustinus epist. 118. cap. 1. vbi cùm dixisset, Christum instituisse Sacramēta numero paucissima, significatione præstantissima, obseruatione facillima, ponit loco exempli Baptismum, & Eucharistiam.

Quod Confirmatio sit Sacramētum.

DE Confirmatione habemus ritum externum, manuum impositionem, Actor. 8. & 19. Habemus effectum gratiæ ibidem. Nam per manus Apostolorum dabatur Spiritus sanctus. eadem phrasi qua dictum est, Tit. 3. de Baptismo: *Per lauacrum regenerationis saluos nos fecit*. Institutio, & mandatum non habetur expressè in Scriptura; tamen colligitur euidenter ex locis citatis. Nunquam enim Apostoli ita confidēter, & ordinariè imposuissent manus ad gratiam Spiritus sancti communicandam, nisi Dominus id præcepisset. Non enim ignorabant nō posse vllum hominem instituere cæremoniam, ad quam sequeretur gratia Spiritus sancti. Nam etiam Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 13. & Apolog. Confess. Augustan. artic. 13. & Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 2. affirmant, non posse vllum hominem efficere, vt externum symbolum contineat certam promissionem gratiæ. Proinde oportet vel Apostolos fuisse temerarios, quod nemo diceret, vel habuisse Christi mandatum. Fuisse autem cæremoniam illam ordinariam, & necessariam, & non satis fuisse orare Deum pro aduentu Spiritus sancti, ex eo colligitur, quod Apostoli primarij Petrus, & Ioannes tantum laboris, & itineris susceperunt, vt irent ex Hierosolyma Samariam, ad imponendas manus iis, quos Philippus Diaconus baptizauerat. Nam orare poterant pro illis manentes Hierosolymæ.

Est autem NOTANDVM, impositionem manuum coniunctam fuisse cum vnctione & signo crucis: simul enim hæc fiunt dum crucis signum Chrismate pingitur in fronte confirmandorum, idque ministerio manus Episcopalis. Vnde DIONYSIVS lib. de Eccles. Hierarch. cap. 2. part. 3. & cap. 4. part. 3. meminit apertè Chrismatis in hoc Sacramento. Et TERTVLLIANVS lib. de resurrectione carnis, vbi ponit Confirmatio-

firmationem in eodem ordine, cum Baptismo, A & Eucharistia: *Caro abluitur*, inquit, *vt anima emaculetur; caro vngitur, vt anima consecretur, &c.* Et de præscript. hæreticorum, docens diabolum imitari Sacramenta Christiana, ponit exemplum in his duobus: *Tingit*, inquit, *& ipso quosdam, vtique credentes, & fideles suos; signat illic in fronte milites suos.* Et in libro de Baptismo: *De hinc*, inquit, *manus imponitur per benedictionem, prouocans, & inuitans Spiritum sanctum.* Vbi vides Tertullianum antiquissimum auctorem omnia tria ponere, vnctionem, signum crucis in fronte, & manus impositionem.

Item CYPRIANVS lib. 1. epist. 12. & lib. 2. epist. 1. modò vocat vnctionem, modò manus B impositionem, & præterea vocat apertè Sacramentum. Nam sic ait libro 2. epist. 1. de Baptismo, & Confirmatione loquens: *Tunc plenè sanctificari, & esse Filij Dei possunt, si Sacramento vtroque nascantur.* AVGVSTINVS lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 104. *Sacramentum*, inquit, *Chrismatis in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus.*

De Pœnitentia.

IOan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Hic habemus PRIMO ritum, nimirum externum, & iudicialem absolutionem, quæ est signum inte- C rioris, quæ fit à Deo per verbum externum, tanquam instrumentum. SECVNDO habemus promissionem gratiæ: *Remittuntur eis.* TERTIO habemus mandatum ibidem: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Vnde Apostolus, 2. Corinth. 5. *Deus*, inquit, *dedit nobis ministerium reconciliationis.* Et infrà: *Pro Christo legatione fungimur.*

AMBROSIVS libro 1. de Pœnitentia, cap. 7. *Quid interest vtrum per Pœnitentiam, an per lauacrum hoc im sibi datum Sacerdotes vendicent? vnum in vtroque ministerium est. Sed dices, quia in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in Pœnitentia? nónne Dei nomen operatur?*

CYRILLVS lib. 12. in Ioannem, cap. 56. comparat reconciliationem pœnitentium cum Ba- D ptismo.

AVGVSTINVS libro 5. de Baptismo, cap. 20. numerat cum Baptismo, Eucharistia, & Confirmatione, etiam Reconciliationem, per manus impositionem, & in Psalm. 146. in illud: *Qui alligat contritiones eorum*, disertis verbis Sacramentum appellat reconciliationem pœnitentium: *Quæ sunt*, inquit, *ista alligamenta? temporalia Sacramenta. Alligamenta medicinalia sunt contritionis nostræ, Sacramenta interim temporalia, quibus habemus consolationem.* Et infrà: Hæc Sacramenta esse dicit Eucharistiam, & manus impositionem Præpositi in Pœnitentiam, quæ in cœlo non erunt.

De Extrema vnctione.

IAcobi 5. habemus ritum: *Orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini.* Item promissionem: *Et alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis fuerit, dimittentur ei.* Deniq; mandatū colligitur euidenter ex eo, quod Apostolus non auderet ita absolutè promittere tātum effectum, nisi à Domino id accepisset, vt suprà ostendimus etiam testimonio Apologiæ, Caluini, & Kemnitij.

Ex Patribus, INNOCENTIVS I. in epistol. 1. ad Decentium, cap. 8. loquens de oleo sancto infirmorum: *Pœnitentibus*, inquit, *istud infundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo vnum genus putatur posse concedi?*

BARNARDVS in vita S. Malachiæ, scribit eum vocatum, vt fœminam morituram inungeret, sed dum differtur vnctio, illam expirasse; Malachiam autem vehementer doluisse, quòd sine gratia Sacramenti huius obijsset; itaque tamdiu orasse, ac fleuisse, donec eam à mortuis reuocanit, & tum demum eam vnxisse, & eam omninò conualuisse: *Vnxit eam*, inquit, *sciens in hoc Sacramento remitti peccata.*

De Ordinis Sacramento.

HAbemus ritum externum, manus impositionem, 1. Tim. 4. Item promissionē gratiæ ibidem: *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij.* Et 2. Timoth. 1. *Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuū mearum.* Deniq; institutio, & mandatum, Ephes. 4. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Euangelistas, alios Pastores, & Doctores, &c.* Et præterea, vnde sciebat Apostolus datam esse Timotheo gratiā per impositionem manuum, si à Deo non didicerat, eo signo conferri gratiam?

AVGVSTINVS lib. 2. contra epist. Parmeniani, cap. 13. loquens de Baptismo, & Ordinatione: *Vtrumque*, inquit, *Sacramentum est, & quadam consecratione vtrumq; homini datur, illud cùm baptizatur, istud cùm ordinatur. Itaq; in Catholica Ecclesia, vtrūque non licet reiterare.* Similia habet lib. 1. de Baptismo, cap. 1.

De Matrimonio.

HAbemus nomen ipsum Sacramēti, Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est.* Item ritum externum, id est, cōtractum visibilem inter virum & fœminam: de hoc enim Apostolus dicit, quòd sit magnum Sacramentum, vt exponit Chrysostomus, & Hieronymus in hunc locum, qui etiam Nazianzenum citat, & omnes alij. Habemus etiam institutionem diuinam, Matth. 19. *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Denique gratiam annexam colligimus ex hoc ipso loco Pauli. Nam coniunctio viri, & fœminæ, significat coniunctionem Christi cum Ecclesia.

Illa autem coniunctio duplex est; vna per naturę conformitatem, quæ facta est in incarnatione, & hæc Christum coniungit non solùm cum Ecclesia, sed etiam cum toto genere humano: altera est per gratiam, & charitatem, & hęc est, cum sola Ecclesia; & ratione huius dicitur Christus spōsus, & Ecclesia sponsa, iuxta illud, 2. Corinth. 10. *Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo.* Igitur Matrimonium viri, & fœminæ, vt possit significare vtramq; vnionem Christi cum Ecclesia, oportet vt non solùm sit inter coniuges vnio quædam naturalis, & carnalis, qualis etiam inter Gentiles reperitur, sed etiam vnio spiritualis ex gratia, & charitate proueniens. Proinde Sacramentum hoc gratiam istam confert, vt significatio sit perfecta. Quare Paulus Ephes. 5. sæpe monet viros, vt diligant vxores, sicut Christus Ecclesiam, & fœminas monet, vt viris subiectæ sint, sicut Ecclesia subiecta est Christo: & rationem reddit, quia hæc eorum coniunctio, Sacramentum est Christi, & Ecclesiæ.

Iam ex Patribus, AVGVSTINVS passim hoc docet, lib. de bono cōiugali. cap. 18. *In nostrorum,* inquit, *nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.* Et cap. 24. *Bonum nuptiarum per omnes gentes, & omnes homines in caussa generandi est, & in fide castitatis: quod autem ad populum Dei attinet, etiam in sanctitate Sacramenti, per quam nefas est etiam interuedente repudio alteri nubere.* Atq; hæc hoc loco sufficiant: nam in disputatione de singulis Sacramentis plura adferemus.

Lotionem pedum non esse Sacramentum.

NVnc superest demonstrare, non esse plura Sacramenta, quàm septem prædicta. Et quidem multa dicūtur à veteribus Sacramenta, præter ista septem. Nam Alexander I. Papa in epist. 1. vocat aquam benedictam Sacramentum. Augustinus lib. 19. contra Faustū, c. 14. & in Psal. 141. signum crucis vocat Sacramētum, & in Psal. 65. ac lib. 4. de symbolo, ca. 1. vocat Sacramenta cęremonias, quę fiunt ante Baptismū, vt exorcismos, & similia, & lib. 2. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 26. vocat Sacramētum panem quendam benedictum, qui dabatur Catechumenis. Deniq; Ambros. lib. 3. de Sacramentis, cap. 1. & Cyprianus in serm. de ablutione pedum, & Bernardus in sermone de cœna Domini contendunt ablutionē pedum, quam Dominus instituit, Ioan. 13. Sacramentum esse. SED ex his omnibus nihil est, quod habeat difficultatem, præter vltimum. Nam INPRIMIS nec aqua benedicta, nec signū crucis, nec panis benedictus, nec exorcismi, & aliæ cæremoniæ Baptismum pręcedentes in Scripturis inueniuntur: proinde non possunt aduersarij ea pro Sacramētis habere. DEINDE illa omnia dantur etiam ante Baptismum, vt ex iisdem locis Augustini cōstat; At Baptismus omnium consensu est, omnium Sacramentorum primum, & quasi ianua. DENIQVE nihil eorum habet promissionē gratię gratum facientis; neq; constat an à Christo instituta sint, an ab Apostolis, cùm tamen vera Sacramenta à solo Christo institui potuerint.

De lotione pedum videtur maior difficultas. Nam habemus Ioan. 13. ritum externum, ipsam pedum lotionem: item promissionem gratiæ: *Si non lauero te, non habebis partem mecum.* Item mandatum Dei: *Exemplum dedi vobis.* Item: *Et vos debetis alter alterius lauare pedes.* Item esse mysterium, indicant illa verba: *Quod ego facio tu nescis modò, scies autem postea.* Denique testimonia illa Patrum, Ambrosij, Cypriani, Bernardi; cuius testimonium adducit Kemnitius, pag. 32. ad probandum Sacramenta esse plura, quàm septem, si testimoniis Patrum standum sit.

RESPONDEO tamen, lotionē illam pedum, nihil habuisse commune cum Sacramentis propriè dictis, & solùm posse dici Sacramētum largo modo, quemadmodum Sacramenta dicuntur omnia, quæ mysticum sensum habent, & figuræ sunt, ac typi aliarum rerum. Nam fuit reuera lotio illa signū Christi humilitatis, & charitatis. Item fuit signū puritatis, qua debent homines ad Eucharistiam accedere: ideò enim immediatè ante Eucharistiæ institutionem Christus hoc fecit. Denique fuit etiam signum, & figura quædam purgationis, quam eramus habituri per Christi passionem, vt Cyrillus hoc loco exponit.

Non fuisse autem Sacramentum propriè dictum, patet PRIMO, quia nō habemus promissionem gratiæ iustificantis; illud enim: *Nisi lauero te, non habebis partem mecum,* ad literam nō promittit gratiam, sed minatur pœnam ob inobedientiam, vt exponunt hoc loco Chrysostomus, & Cyrillus, & Basilius lib. 1. de Baptismo, cap. 2. Si enim Petrus obstinatè recusasset illam lotionem, periisset in æternum: non quia illi deerat lotio pedum, sed quia peccauerat contra Christum, & deerat illi obedientia. Mysticè tamen significare potest, vt exponit hoc loco Augustinus, etiam iustos indigere, vt Christus eos quotidie lauet à peccatis venialibus, quæ sunt veluti sordes, quæ pedibus adhærent ob humanam conuersationem. Sed hoc non sufficit ad Sacramentum efficiendum, quia hìc agitur de lotione peccatorum venialium, quæ non eget noua gratia gratum faciente. Vnde Dominus ait: *Qui lotus est, non eget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus,* id est, mundus est simpliciter, & absolutè, cùm sit iustus: tamen adhuc eget lotione à peccatis venialibus. Et præterea non habemus ex hoc loco ipsam lotionem pedum reipsa tollere peccata venialia, alioqui deberemus quotidie lauare pedes: sed solùm lotionem illam vnam, qua Dominus pedes lauit discipulorum fuisse figuram internæ lotionis, quam accipimus à Christo. Non

sto. Non igitur ipsa pedum lotio est Sacramentum propriè dictum.

SECVNDO non habemus mandatum, seu institutionem huius ritus frequentandi, quod requiritur in omni Sacramento: alioqui peccarēt ferè omnes homines, qui non vtuntur ista cæremonia. Et licet fuerit hæc cæremonia vsitata olim in quibusdam Ecclesiis statim post Baptismum, tamen non fuit vnquam ab omnibus recepta, nec ab ipsa Romana Ecclesia, vt testatur Ambrosius loco citato. Neq; obstat illud mandatum: *Exemplum dedi vobis*: Item: *Et vos debetis alter alterius lauare pedes*. Et: *Quod ego facio tu nescis modò, scies autem postea*. Nam hoc mandatum præcipit humilitatem, & charitatem, vt exponunt Chrysostomus, & Cyrillus, non autem ipsam materialem lotionem pedum, vt patet ex praxi Ecclesię; nunquam enim Christiani putarunt se habere speciale mandatum de lotione pedum.

Ad loca illa Patrum facile est respōdere. Nam Ambrosius vocat Sacramentum, & mysterium, quia in ipsius Ecclesia seruabatur, vt sacra cæremonia, & vt aliquid Sacramentale: tamen non putabat ipse esse hanc lotionem propriè dictum Sacramentum, vt patet tum ex eo, quod fatetur non remitti peccata lethalia per eam lotionem, sed quasdam reliquias peccati originalis: tum etiam, quia dicit se non reprehendere Ecclesiam Romanam, vbi hæc cæremonia non erat in vsu; quod certè non diceret, si putaret esse verum Sacramentum. Porrò Cyprianus, & Bernardus, si attentè legantur, non dicunt ipsam lotionem pedum materialem, esse Sacramentum, quo homines sanctificentur: sed solùm dicunt illam vnicam lotionem pedum Apostolorum à Christo factam, fuisse Sacramentum; quia per eam significabatur aliquid sacrū, quod in nobis quotidie fieri debet, id est, expiatio peccatorum venialium, quæ fit in nobis quotidie à Christo per otationē, ieiunia, humilitatem, & exercitia pietatis erga proximos, quibus vacamus. Et sanè si putarent lotionem pedum esse Sacramentum, oporteret nos quotidie ex eorum sententia lauare inuicem pedes: id enim ipsi dicunt, hoc Sacramentum esse quotidianarum culparū expiationem.

CAPVT XXV.

Septem esse Sacramenta, probatur ex posterioribus Cōciliis, & Doctoribus.

SECVNDA probatio sumitur ex testimoniis, quæ præcisè ponunt numerum septenarium, quæ testimonia tria sunt. PRIMVM est omnium Theologorum, & proinde totius Ecclesiæ ab annis vt minimum C D. Nam Magister Sent. lib. 4. d. 2. & omnes inde Theologi septem

A Sacramenta esse tradiderunt. Neque verò Magister aliquid nouum scripsit, sed quod inuenit in vsu Ecclesię; quod argumentum maximi ponderis esse debet. Nam si falsum esset, quod dicimus, errasset tota Ecclesia per annos CD. perniciosissimè. NAM si Sacramenta essent pauciora, magna impietas fuisset, & superstitio, & magna deceptio animarum, habuisse tamdiu pro Sacramentis ea, quæ Sacramenta non erant. Si verò essent plura, fuisset magna impietas, tamdiu contempsisse vera Dei Sacramenta, & magnum detrimentum animarum. SECVNDO, magis perniciosus est error circa Sacramenta, quàm circa alia dogmata: nam reliqua ferè speculati-

B ua sunt, & earum ignoratio multos simplices excusat. At Sacramentorum cognitio ad praxim pertinet, & ad praxim singulorum hominum. TERTIO, sincerus Sacramentorum vsus ad notas Ecclesię pertinet ex sententia omnium hæreticorum huius temporis. Quare si his C D. annis erratum est in Sacramentis tam grauiter, consequenter dicere debent, Ecclesiam periisse de orbe terrarum: non enim inuenient facilè, qui aliter senserint hoc tempore de Sacramentis. Nam ipsi etiam Hussitæ, & VValdenses, qui ferè soli erant hæretici, cùm Lutherus apparuit, septem Sacramenta recipiebant. De Hussitis patet in Cōcil. Constant. sess. 15. art. 8. de VValdensibus, id testatur Lutherus in libro ad eos

C scripto.

SECVNDVM testimonium est Concilij Florentini in institutione Armenorum, vbi septem Sacramenta asseruntur, & explicantur. Vbi NOTANDA sunt duo mendacia Kemnitij. Is enim in 2. parte Exam. pag. 35. dicit, septenarium numerum Sacramentorum apud Græcos tentatum, Armenis verò obtrusum fuisse: & addit, Armenos à sancto Bartholomæo Apostolo ad fidem conuersos, post mille, & eo amplius annos septenarium numerum Sacramentorum à Romano Pontifice tandem accepisse. Vbi mentitur IN PRIMIS cùm dicit, hunc numerum tentatum à Concilio apud Græcos, quasi dicere velit, conatos fuisse Patres id persuadere Græcis,

D sed non potuisse. At in toto Concilio, nihil omninò de numero Sacramentorum cum Græcis actum esse, ex ipso Concilio, quod exstat Græcè, & Latinè, perspicuum est. Immò instructio hæc Armenis data est toto approbante Concilio, paulò ante eius dissolutionem, vt ibidem legimus in decreto Eugenij IV. vbi hæc ipsa institutio habetur. Ex quo intelligimus, Græcos idem omninò cum Latinis semper sensisse de numero Sacramentorum: alioqui Græci non tam facilè sine vlla quæstione instructionem approbassent.

SECVNDO mentitur Kemnitius, cùm dicit, obtrusum fuisse Armenis hunc numerum Sacramentorum, cùm eum ignorassent per annos mille, & amplius. Nam (vt in decreto Eu-

genij legimus) ante vnionem Armenorum cùm Latinis, collationes factæ sunt inter eos de fide Trinitatis, & Incarnationis, & Sacramentorum, & inspecti libri vtriusq; nationis, & tum demum præscripta formula instructionis: Quare nō obtrusa fuit, sed post maturam discussionem, ab eis accepta: & sanè non tam facilè accepissent, nisi vidissent conformem esse antiquis libris, & ritibus Ecclesiæ suæ. Adde quod in eadē instructione traditur Armenis doctrina de tribus personis diuinis, & de duabus Christi naturis. Vt igitur Kemnitius dicit, obtrusum illis numerum septem Sacramentorum, cur nō dicit etiam obtrusum numerum personarū diuinarum, & naturarum Christi?

TERTIVM testimonium est Concilij Tridentini, sess. 7. can. 1. vbi additur anathema negantibus septem esse vera & propria Sacramenta; quod testimonium etiam si nullum haberemus aliud, deberet sufficere. Nam si tollamus auctoritatem præsentis Ecclesiæ, & præsentis Concilij, in dubium reuocari poterūt omnium aliorum Conciliorum decreta, & tota fides Christiana. Semper enim hæc fuit consuetudo apud Christianos, vt exortas controuersias definirent Episcopi, qui tunc viuebant. Et præterea omnium Conciliorum veterum, & omnium dogmatum firmitas pendet ab auctoritate præsentis Ecclesiæ. Non enim habemus testimonium infallibile, quod Concilia illa fuerint, & legitima fuerint, & hoc aut illud definierint, nisi quia Ecclesia, quę nunc est, & errāre non potest, ita sentit, & docet. Quod enim historici quidam meminerint eorum Conciliorum, non potest parere fidem, nisi humanam, cui potest subesse falsum.

CAPVT XXVI.

Idem probatur ex congruentiis.

CATHOLICI Doctores confirmare solent septenarium Sacramentorum numerum variis congruentiis. PRIMA est à similitudine vitæ spiritualis, & corporalis. Siquidem in vita corporali quædam requiruntur ex parte hominum singulorum, quædam ex parte totius Reipublicæ. Ex parte hominum singulorum requiruntur tria per se, generatio, augmentatio, & nutritio; & duo per accidens, remedium contra morbos, si cōtingat hominem ægrotare: & remedium contra reliquias morbi, vt perfectè conualescat. Ex parte Reipublicæ requiruntur duo. Primò parentes, qui propagent vitam corporalem hominum. Secundò Principes, & Magistratus, qui eam ordinent, & regant. Eodem igitur modo in vita spirituali. PRIMO, requiritur regeneratio, quæ est per Baptismum. SECVNDO, augmentatio, per Confirmationem. TERTIO, nutritio, per Eucharistiam. QVARTO, remedium, contra morbos, si contingat regeneratum peccare, per Pœnitentiam. QVINTO, remedium contra reliquias peccatorum, per Vnctionem extremam. SEXTO, ex parte Reipublicæ, Matrimonium, quo propagentur homines ad cultum Dei deputandi. SEPTIMO, Ordo facit, quo regantur, & gubernentur.

SECVNDA ratio ex numero peccatorum, & vulnerum. Nam Baptismus est præcipuè contra originale, Pœnitentia contra actuale mortale, Vnctio extrema contra reliquias peccatorum, Confirmatio contra infirmitatem, Eucharistia contra malitiam, Matrimonium contra concupiscentiam, Ordo contra ignorantiam.

TERTIA ratio ex numero virtutum, Baptismus respondet fidei, Confirmatio spei, Eucharistia charitati, Pœnitentia iustitiæ, Vnctio extrema fortitudini, Ordo prudentiæ, & Matrimonium temperantiæ.

QVARTA ratio ex celebritate numeri septenarij in expiationibus. Vide Exod. 29. Leuit. 4. & 8. 13. 14. 15. 16. 23. Numer. 19. Deuter. 15. 2. Paralip. 29. Iob vltimo: vbi semper videbis in expiatiōne offerri septem animalia, vel septem diebus, vel septies aspergi sanguinem, &c. Vnde etiam 4. Reg. 5. Naaman septies inssus est lauari ad purgandam lepram. Vide S. Thomam in 4. dist. 2. q. 1. 3. par. q. 65. art. 1. & contra Gentes, lib. 4. cap. 58.

Sed Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 16. 17. & 18. tria dicit de his rationibus. PRIMO affirmat, esse fundamenta principalia, & demonstrationes nostræ sententiæ: *Hæ sunt*, inquit, *demonstrationes, hæc fundamenta, quibus septenarius numerus Sacramentorum in Ecclesiam inuectus & receptus fuit à scriptoribus Scholasticis.* SECVNDO dicit, has demonstrationes nihil valere, quia alioqui probaremus etiam septem fuisse Sacramenta in lege veteri: nam etiam tunc erant virtutes, & peccata, & vita spiritualis, & corporalis. TERTIO dicit, si ex numeris celebratis in Scriptura numerus Sacramentorum desumi debeat, posse probari tria esse Sacramenta, vel etiam duodecim, aut plura, quia multi sunt numeri celebres, & sacri in Scripturis.

SED hæc leuia sunt. Nam inprimis nullus Theologorum dixit, ista esse fundamenta, & demonstrationes, sed solùm congruentias suppositā fide. Id enim Scholastici facere solent, vt ea, quæ ex fide habemus, ostendant etiam non repugnare rationi, sed illi potiùs esse conformia. Nec tamen argumentum Kemnitij concludit, oportuisse nimirum etiam in veteri lege esse Sacramenta septem. Nam Sacramenta vetera (vt suprà ostendimus) non erant instituta ad perficiendum hominem in vita spirituali, nec ad remedium peccati, excepta Circumcisione, sed solùm ad significanda mysteria Christiana, & alios quosdam fines: nostra autem sunt instituta

in teme-

in remedium peccati, & ad iuſtificandum, & perficiendum hominem in vita ſpirituali, vt ex Scripturis apertiſsimè deducitur. Itaque congruentię illæ rectiſsimè ſe habent, ſi applicentur noſtris Sacramentis, non autem ſi applicentur veteribus. Denique illa ratio Kemnitij de variis numeris in Scriptura celebribus, nihil concludit. Nam ratio Catholicorum ſumitur ex numeris, quę ſignificabant expiationem peccatorum, non autem ex quibuſcunque numeris. Porrò in Scriptura, ita frequens eſt numerus ſeptenarius in expiationibus, vt tota Scriptura clamare videatur, futurum aliquando fuiſſe tempus, quo ſeptem inſignia, & efficaciſsima remedia darentur à Deo in expiationem peccatorum.

CAPVT XXVII.

Soluuntur obiectiones.

RESTAT vt obiectiones aduerſariorum diluamus, quæ ſunt partim ex Scriptura, partim ex Patribus, partim ex ratione. Primum igitur ex Scriptura tria proferunt argumenta. PRIMVM negatiuum, quia Scripturæ nuſquam tradunt ſeptem eſſe Sacramenta. SECVNDVM affirmatiuum, quia Scripturæ duo tantùm Sacramenta eſſe docent. Nam Ioan. 19. ex latere Chriſti fluxerunt ſanguis & aqua, id eſt, (vt exponunt Chryſoſtomus, Cyrillus, & Theophylactus eum locum, & Damaſcenus, lib. 4. de fide, cap. 10. & Auguſtinus, lib. 2. de ſymbolo, cap. 6. & tract. 9. in Ioannem, & alij.) Euchariſtia & Baptiſmus. TERTIVM, quia Scripturæ non ſolùm non ponunt ſeptem, & ponunt tantùm duo, ſed etiam negant eſſe ſeptem. Nam Apocalypſis 17. Angelus vocat Sacramentum beſtiam, quæ ſeptem capita habebat; ex quo ſignificari videtur ſeptenarium numerum Sacramentorum ad Antichriſtum pertinere, qui per eam beſtiam deſignatur. Hæc ſunt argumenta Kemnitij ex Scriptura, quę ipſe habet in 2. part. Exam. pag. 18. & 50. Sed hæc leuia ſunt.

Ad PRIMVM ſuprà reſpondimus, Scripturam neque ſeptem, neque duo, neque tria, vſquam expreſsè numerare.

Ad SECVNDVM, locus ille Ioannis non malè ita exponi poteſt, vt ſignificētur per ſanguinem, & aquam, Euchariſtia, & Baptiſmus, vt exponunt ferè Græci omnes, ſed non propterea excluduntur cetera Sacramenta. Solùm enim duo poſita ſunt, quia ſunt illa magis communia, & magis principalia, & ex illis poterat idem iudicium de ceteris fieri. Sicut etiam Hebr. 6. Paulus duo tantùm ponit Sacramenta, Baptiſma, & manuū impoſitionem, id eſt, Confirmationem: *Non rurſum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, Baptiſmatum doctrinæ, impoſitionis quoq; manuum.* vbi per manuum impoſitionem intelligunt Chryſoſtomus, Theodore- [A] tus, Theophylactus, Oecumenius, & alij Confirmationem, quę dabatur poſt Baptiſmum, nec meminit Euchariſtiæ, quæ ſimul dabatur (vt etiam modò datur cùm baptizantur adulti) cum Baptiſmo, & Confirmatione.

Dico tamen SECVNDU, non eſſe neceſſarium ſequi illam expoſitionem Gręcorum de ſanguine, & aqua. Alij enim æquè magni expoſitores aliter exponūt. Cyrillus, Catecheſi 3. & Hieronymus in epiſt. 83. ad Oceanum, intelligunt per ſanguinem, & aquam, ſignificata eſſe duo Baptiſmata, vnum in ſanguine, id eſt, Martyrium, aliud in aqua. Ambroſius, lib. 10. in Lucam, cap. 105. & Leo, epiſt. 4. & Auguſtinus, ac Beda [B] in ca. 19. Ioannis, intelligunt per ſanguinem, redemptionis pretium, per aquam, Baptiſmum. Et hæc videtur maximè literalis expoſitio, vt nimirum intelligamus ex Chriſti latere fluxiſſe Baptiſmum, qui omnem ſuam vim habet ex Chriſti ſanguine. Nam ideò non dixit; Exiuit aqua, & ſanguis, vt ordo poſtulabat, ſi ageretur de Baptiſmo, & Euchariſtia, cùm Baptiſmus præcedat Euchariſtiam; ſed dixit: *Exiuit ſanguis, & aqua*, id eſt, precium, & applicatio illius precij. Quod etiam confirmatur ex illo 1. Ioan. 5. *Hic eſt, qui venit per aquam, & ſanguinem, Ieſus Chriſtus, non in aqua ſolùm, ſed in aqua, & ſanguine.* Vbi videtur ipſemet Ioannes explicare myſterium, quod poſuerat, Ioan. 19. & ſimul oſtendere differentiam inter Ba- [C] ptiſmum Chriſti, & Ioannis, quòd Ioannes venerit in aqua ſolùm, id eſt, Baptiſmum attulerit non efficacem. At Chriſtus attulerit Baptiſmum efficaciſsimum, cùm aquā dederit ſanguini ſuo admiſtam.

Ad TERTIVM reſpondeo, blaſphemum eſſe Kemnitium, cùm Sacramenta Chriſti capita beſtiæ eſſe dicit. Nam cogitur, velit nolit, ea etiam Sacramenta numerare inter capita beſtiæ, quæ ipſe habet pro veris Sacramentis, nimirum Baptiſmum, & Euchariſtiam: hæc enim ſunt ex numero illorum ſeptem. Adde, quòd Ioannes non dicit ſeptem illa capita eſſe ſeptem Sacramenta, ſed vnum Sacramentum: proinde, (ſi liceret nugari) id magis quadraret in Lutherum, qui vnū [D] Sacramentū eſſe dixit, & plura ſigna Sacramentalia. Denique ipſemet Ioannes ſeptem illa capita ſeptem Reges interpretatur. Ex quo ruit totum ædificium blaſphemiæ Kemnitianæ.

Iam ex Patribus. PRIMO, Caluinus lib. 4. Inſtitut. cap. 19. §. 3. dicit, veteres cùm loquuntur propriè de Sacramentis, duobus cōtentos eſſe, Baptiſmo, & Euchariſtia. Id probat ex Auguſtino, lib. 3. doctr. Chriſtianæ, ca. 9. & epiſt. 118. Addit Caluinus probationem. Nam Auguſtinus ſolet, vt plurimùm quærere myſteria in numeris: *Immò*, inquit Caluinus, *in obſeruandis numeris curioſior eſſe ſolet, quàm neceſſe foret: & tamen de iſto numero ſeptenario Sacramentorum nihil vnquam ſcripſit.*

Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 25. & ſequentibus, tria aſſerit ex Patribus. PRIMO, ſi propriè

loquamur de Sacramentis, vetustissimos Patres nō agnouisse, nisi duo, Baptismum, & Eucharistiam. Id probat ex Iustino, Apologia 2. ex Irenæo, ex Tertulliano, lib. 1. & 4. in Marcionem, & de corona militis, item ex Cyrillo in Catechesibus, ex Ambrosio, in lib. de Sacramentis, & de iis, qui initian. myst. qui duo auctores ex professo tractant de Sacramentis, & tamen nō ponunt nisi duo.

Secundo, affirmat Patres recentiores ponere plura Sacramēta, quàm duo, sed pauciora, quàm septē; propriè loquendo de Sacramentis. Id probat ex Dionysio, quem dicit à nobis fingi esse Areopagitam, qui in Ecclesiastica hierarchia quatuor tantùm Sacramenta exponit, Baptismum, Eucharistiam, Confirmationem, & Ordinem. Item ex Gregorio can. multi sæcularium, 1. q. 1. apud Gratianum, qui tria ponit, Baptismum, Chrisma, Eucharistiam. Item ex Rabano, & Paschasio de cœna Domini. Denique ex incerto auctore, qui sub nomine Cypriani, scripsit de operibus Cardinalibus Christi. Is enī in sermonibus de cœna Domini, de ablutione pedum, & de Chrismate, pauciora ponit, quàm septem.

Tertio affirmat, Patres, cùm largo modo de Sacramentis loquuntur, plura numerare quā septem; & probat ex variis locis Augustini. Ex quibus omnibus colligitur, neq; propriè, neque impropriè loquendo Sacramenta esse septem apud veteres, sed vel pauciora, vel plura.

Respondeo Primum ad hæc omnia, nullum ex Patribus scripsisse vnquam Sacramenta non esse septem; aut esse tantùm duo, vel tria: sed solùm ad suum propositum mētionem fecisse aliquorum Sacramentorum, de aliis nihil dixisse. Non autem pugnāt cum Theologis, qui septem asserunt Sacramenta, ij qui neq; septem esse negant, neq; dicunt tantùm esse duo, vel tria. Adde quod iidem Patres in multis locis vnius tantùm Sacramenti mentionem faciunt: in aliis locis nullius. Quare secundum Kemnitij Dialecticam, oporteret colligere vnum esse Sacramētum, aut etiam nullum. Satis igitur esse debet, quòd Patres in variis locis, aut certè varij Patres eiusdem ætatis omnium septem Sacramentorum alicubi meminerint, vt nos suprà ostendimus. Hac solutione præmissa respondeo etiam ad singulos Patres.

Ac Primum ad Augustini testimonia à Caluino citata, dico Augustinum in illis duobus locis non dicere esse tantùm duo, sed ponere duo, loco exempli. Id quod patet ex iisdem locis. Nam lib. 3. doctrin. Christianæ, cap. 9. sic habet Augustinus: *Pauca pro multis, eademq́, factu facillima, & intellectu augustissima, & conseruatione castissima ipse Dominus, & Apostolica tradidit disciplina, sicuti est Baptismi Sacramentum, & celebratio corporis & sanguinis Domini.* Vbi vides particulam (*sicuti*) apertè indicare ista esse exempla. Sic etiam in epist. 118. vbi Augustinus dixit, nos habere Sacramenta numero paucissima, significatione præstantissima, obseruatione facillima, subiungit: *Sicuti est Baptismus, & communicatio corporis Domini, et si quid aliud in diuinis literis commendatur.* Vbi etiam vides exempla esse, & indicari etiam plura esse, quàm duo; quod clarius reperit in Psal. 103. concione 1. in illa verba: *Qui tegit aquis superiora eius. Respice*, inquit, *ad munera ipsius Ecclesiæ, munus Sacramentorum in Baptismo, in Eucharistia, in ceteris sanctis Sacramentis.* Et in epist. 119. ad eundem Ianuarium, cap. 7. *Ad celebrationem*, inquit, *Sacramentorum vtimur de sensibilibus rebus, aqua, frumento, vino, & oleo.* Vbi vides numerari materias omnium Sacramentorum, excepta Pœnitentia, & Matrimonio, quæ duo non habent vllam materiam consecratam.

Adde quod Augustinus etsi in quibusdam locis non meminerit, nisi duorum, tamen alibi expressè ponit plura; & præsertim de Confirmatione, & de Ordine affirmat illa esse Sacramenta, sicut est Baptismus, lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 104. & lib. 2. contra epist. Parmeniani, cap. 13. Mentitur igitur Caluinus impudenter, cùm dicit, Augustinum duobus tantùm Sacramentis esse contentum.

Ad Confirmationem retorqueo argumentū in auctorem. Nam si S. Augustinus tantùm duo Sacramēta esse credidit, & erat curiosior, quàm oporteret in mysteriis numerorum; cur non iudicauit, quę mysteria lateant in binario numero Sacramentorum? Præterea nō est verum, S. Augustinū tam curiosum fuisse, vt dicit Caluinus, in mysteriis numerorū. Non enim ignorabat esse duodecim articulos fidei, tres virtutes Theologicas, decem præcepta decalogi, & alia id genus multa, de quorum tamen numerorum mysteriis, nihil Augustinus scripsit. Sic igitur neq; scripsit de mysteriis septenarij numeri Sacramentorum, ne Caluinus nimis eum curiosum in his rebus appellaret.

Venio ad loca citata à Kemnitio. Ad locum Iustini Respondeo, Iustinum in Apologia illa tantùm meminisse duorum Sacramentorum, quia id requirebat argumētum illius operis: respondet enim iis, quæ obiiciebantur à Gentilibus. Gentiles autem duo quædam obiiciebant. Primo, quòd Christiani essent athei, quia non colebant Deos. Secundo, quòd in suis cōuenticulis multa turpia, & scelerata agerent, ac præcipuè, quòd humanas carnes vorarent, & ideò ad suam Synaxim non admitterent vllos præter suos. De quibus calumniis vide etiam Tertullianum in Apologetico, Athenagoram in Apologia, & Minutium in Octauio. Iustinus igitur ad illa duo respondet, & ideò in maxima parte Apologiæ tractat de fide, ac docet, Christianos non esse atheos, cùm colant tres diuinas personas, & præterea venerentur Angelos, &c. Deinde in altera parte tractat de Synaxi, & obiter meminit Baptismi, vt doceat solis baptizatis li-

cere

cere interesse Synaxi; & breuiter exponit quid A Christiani agant singulis Dominicis diebus in sua Synaxi, vbi necessariò differere debuit de Eucharistia, quia hoc mysterium præcipuum est in Synaxi, & de hoc potissimùm malè audiebat Christiani; putabantur enim vesci carnibus alicuius pueruli. De aliis Sacramentis non fuit opus, vt quidquam diceret, quia illa partim erant ignota Gentilibus, partim sine calumnia exercebatur.

Ad Irenæum RESPONDEO, Irenæum nunquam instituisse disputationem de Sacramentis, sed pro locorum oportunitate modò meminisse vnius, modò alterius. Nam lib. 1. cap. 9. tractat de Eucharistia, refellens deliramenta Marci cu- B iusdam circa Eucharistiam, ca. 18. tractat de Baptismo refellens deliramenta aliorum eius temporis hæreticorum circa Baptismum. Rursus lib. 4. cap. 32. 33. & 34. tractat de sacrificiis legis veteris & nouæ. & ideò simul agit etiam de Eucharistia. Item lib. 1. cap. 2. tractat de Pœnitentia, & lib. 3. ca. 4. meminit Confessionis. Neque obstat, quòd non vocet Pœnitentiam Sacramentum: nam nec Baptismum, aut Eucharistiam vocat Sacramenta.

Ad Tertullianum idem dici posset; non enim instituit vsquam disputationem de Sacramentis: sed præterea perspicuè distinguit in libro de resurrectione carnis quatuor diuersa, Baptismum, Chrisma, Eucharistiam, Ordinationem. C Neque valet glossa Kemnitij, quod Tertullianus Chrisma, & manus impositionem non faciat noua Sacramenta, sed velit esse cæremonias Baptismo annexas. Nam Tertullianus distinguit illa quatuor, & tribuit singulis proprios effectus. Et præterea, si de cęremoniis Baptismi ageret, non poneret manus impositionem post Eucharistiam.

Sed videamus loca à Kemnitio adducta. PRIMO, adfert librum primum in Marcionem. Sed locus ille pro nobis est: non enim dicit in eo libro vsquam duo esse Sacramenta, sed dicit in Sacramentis Deum vti voluisse aqua, pane, & oleo; quæ sunt materiæ, quæ consecrantur in quinque Sacramentis. Nec meminit Tertullianus aliorũ D duorum, quia solùm volebat ostendere, Deum nostrum esse verum Creatorem elementorum, & aliarum rerum sensibilium, contra Marcionis errorem, qui id negabat. Id autem probat egregiè; quia si res istas creasset alius Deus, non eis vteretur Deus noster in Sacramentis suis.

SECVNDO, adducit librum quartum contra Marcionem, vbi in margine ad numerum 51. est annotatio B. Rhenani: *Baptismus, & Eucharistia, duo Sacramenta primitiuæ Ecclesiæ.* Quę annotatio Kemnitium decepit: non enim eo loco Tertullianus dicit tantùm esse duo ista Sacraméta, sed reprehendit Marcionem, quod ad hæc Sacramenta non admitteret, nisi eos, qui damnabant coniugium.

TERTIO, adducit librum de corona militis, vbi etiam non nominantur, nisi Baptismus, & Eucharistia. Sed non aduertit Kemnitius in eo libro non agi de Sacramentis, sed de cęremoniis Ecclesiæ, quæ non habentur ex Scriptura, sed ex traditione. Vnde ibi enumerat varias traditiones circa hæc Sacramenta; & ne putaremus non esse alia Sacramenta, vel alias cæremonias, addit: *Harum, & aliarum eiusmodi disciplinarum, si legem postulas Scripturarum, nullam inuenies; traditio tibi obtenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix.*

Ad Cyrillum, & Ambrosium dico duo. PRIMO, falsum esse eos duo tantùm Sacramenta agnoscere: vterq; enim in libris à Kemnitio citatis, meminit Chrismatis, tanquam Sacramenti à Baptismo, & Eucharistia distincti; vt patet ex Cyrillo Catechesi 3. & ex Ambrosio, lib. 3. de Sacramentis, cap. 2. & de iis qui mysteriis initiantur, cap. 7.

SECVNDO, dico non esse mirum, si isti auctores in his libris de tribus tantùm Sacramentis tractant: scribunt enim ex professo ad Catechumenos, & eos instruunt de his rebus, quæ fiunt tempore Baptismi. Porrò cùm baptizantur adulti, tria Sacraméta eodem die illis ministrantur, Baptismus, Confirmatio, & Eucharistia: id quod certum est, tum ex praxi, quæ hodie est in Ecclesia, tum ex libris citatis Ambrosij, vbi totum ordinem Baptismi, & rerũ consequentium describit. Vnde AMPHILOCHIVS in vita sancti Basilij, ita de illius Baptismo scribit: *Baptizauit,* inquit, *Episcopus Maximinus Basilium, & Eubulum, atq; vngens eos sancto Chrismate, tradidit eis viuificam communionem.*

Ad Dionysium Areopagitam dico, eum tantùm disserere in eo libro de hierachia Ecclesiastica, vt ipsum nomen indicat, ac de solennibus actionibus Hierarchæ, id est Episcopi. Itaque tractat de Baptismo, & Eucharistia, quæ solenni ritu Episcopus administrare solet. Item de Consecratione olei, de Ordinatione clericorum, quæ à solis Episcopis fieri possunt: cetera tria omisit. Nam Extrema vnctio, priuatim à presbytero confertur: Matrimonium non eget, quoad essentiam suam, ministerio Sacerdotum, tametsi pręsentia parochi ex decreto Concilij Tridentini omninò requiratur: & benedictio, quam nouis nuptiis dare solet Ecclesia, à presbytero priuatim celebretur. Denique Pœnitentiam solenniter quidem olim Episcopi imponebant, & deinde in sancta hebdomada pœnitentes absoluebant: sed videtur id cœpisse post Apostolorum mortem, cùm peccata multiplicari cœpta essent. Quare hoc potiùs est argumentum antiquitatis horum librorum. Nec tamen ignorauit Dionysius Sacramentum Pœnitentiæ, cùm eius meminit in epist. ad Demophilum.

Ad Gregorium dico; verba illius Canonis

non videri Gregorij, nec enim in eius operibus inueniuntur: exstant autem apud Isidorum, lib. 6. etymologiarum, cap. 19. sed cuiuscunque sint, non ponit ille auctor, nisi exempla quædam.

Rabanus in libris de institutione Clericorũ, tractat de Sacramentis omnibus, quæ conueniunt Clericis, lib. 1. cap. 6. de Ordine ibidem, cap. 24. de Baptismo, Confirmatione, & Eucharistia, lib. 2. cap. 29. de Pœnitentia, ibidem ca. 11. de Extrema vnctione. Matrimonium solum omisit, quia ad clericos non pertinet.

Paschasius in lib. de cœna Domini, quid mirum, si non tractet nisi de Eucharistia, cùm hoc solum requirat argumentum illius libri? Deniq; Cyprianus seu quicunque sit auctor sermonum de operibus Cardinalibus Christi, non meminit omnium Sacramentorum; quia solùm explicat Sacraméta, quæ Dominus instituit in cœna, quæ sunt Eucharistia, Chrisma, & Ordinatio. Vide sermones de cœna Domini, de ablutione pedũ, & de Chrismate. Ad alia loca Kémitij nihil opus est respondere: fatemur enim Sacramenta largo modo sumpta esse plura quàm septem.

Vltimo loco Kemnitius argumentatur ex ratione, ac probat duo tantùm esse Sacramenta, quia duobus tantùm conuenit definitio Sacramenti. Sed vt hoc posit efficere, fingit sibi nouam definitioné, eamq; longissimam: tot enim particulas in ea posuit, quot sufficere videbantur ad excludenda quinq; Sacramenta. Sed hanc definitionem nos suprà diligenter refutauimus in disputatione de definitione Sacramenti.

CAPVT XXVIII.

De ordine, & comparatione Sacramentorum nouæ legis inter se.

VNVM hoc superest ad finem quæstionis de numero Sacramẽtorum, vt eorum etiam ordinem ostendamus. Est enim vnus ex Lutheranorum erroribus, non esse vnum Sacramentum alio præstantius: ita enim loquitur Lutherus in lib. de instituendis ministris ad Pragenses: *Vnum Sacramentum altero dignius esse non potest, cùm eodé verbo Dei omnia constent.* Quod idem maiori ratione dicere coguntur Caluinistæ, qui cùm in Eucharistia non ponant Christi corpus, nisi tropicè, non est vlla ratio, cur eam Baptismo anteponant. Sed nec Lutherani rationem habent, cur Eucharistiam anteponant Baptismo. Etsi enim fatentur in pane esse verum Christi corpus, tamen idem corpus Christi coguntur eodem modo ponere in aqua Baptismi, cùm vbique illud ponant. Sicut etiam non est ratio, cùm eundem effectum vtriq; Sacramento tribuant, nimirum obsignare promissiones ad alendam fidem.

Contra hunc errorem posuit Cõcilium Tridentinum sess. 7. can. 3. in quo dicitur anathema iis, qui septem Sacramenta nouæ legis paria fa-

A ciunt. Circa quem Canonem, & totam hanc rem, pauca quędam notanda sunt. PRIMVM est, Caluinum in Antidoto, & Kemnitium in Examine 2. parte pag. 75. & sequentibus, omnino dissimulasse statum quęstionis præsentis, & rem totam ad iocum, & calumnias vertisse. Nam vterque dicit hunc canonem à se maximè seruari, cùm ipsi non faciant paria septem Sacramenta, immò tantum discrimen ponant inter Baptismum, & Eucharistiam ab vna parte, & cetera quinque ab altera, vt priora duo Christi institutionem esse dicant, reliqua verò hominum inuenta. Sed hoc (vt dixi) est dissimulare statum quæstionis. Concilium enim cùm dicit anathe-

B ma iis, qui septem Sacraméta faciunt paria, non vim facit in numero septenario, sed in ratione Sacramenti: hic enim est sensus canonis; Si quis Sacramenta nouæ legis, quæ in 1. can. septem esse diximus, paria facit, ita vt non sit vnum alio dignius, anathema sit. Esse autem hunc sensum patet, tum quia Concilium suis canonibus Lutheranorum errores damnat; error autem Lutheranorum non est, quòd parem faciant Baptismo Confirmationem, aut aliud eiusdem generis eorũ, quæ ipsi non habent pro Sacramentis, sed quod inter Baptismum, & Eucharistiam discrimen dignitatis non ponant; tum etiam id patet ex ipso Concilio. Nam infrà sess. 13. cap. 3. asserit Eucharistiam excellere omnibus aliis Sa-

C cramentis, quã comparationem non facit Concilium in aliis.

Nota SECVNDO, Kemnitiũ dissimulata vera caussa huius canonis, alias quasdam ponere, nimirum quod Concilium renouare voluerit antiquam contumeliã, quod scilicet Chrisma præstet Baptismo. Item quod Ordinis Sacramẽtum antecellat ceteris, quia secũ adfert pingues præbendas. Deniq; quod Ordinis Sacramentũ tantò sit excellentius cõiugio, vt simul cum eo manere non posit. Sed ista omnia merę calumniæ, ac meræ nugæ sunt auctoribus suis dignissimæ. Nam Cõcilium, vt dixi, præcipuè intendit damnare erroré Lutheranorum de paritate Baptismi & Eucharistiæ: atque ad hoc respondere de-

D buissent isti censores. Neq; dicimus Sacramentum Ordinis pugnare cum Matrimonij Sacramento, sed actum Matrimonij habere aliquid indecens in sacerdote. Nam si laici continere debent ab vxore ad tempus caussa orationis, 1. Cor. 7. certè actus coniugij impedit orationem, & multò magis sacrificium. Alioqui veros coniuges, sed continentes, ordinamus sacerdotes.

Nota TERTIO, Sacramenta septem, licet sint eiusdem generis, & proinde omnia verè, & propriè Sacramenta: tamé differre specie, & secundum varias rationes nullum esse, quod alicui alteri nõ præstet. Nam Baptismus excellit omnibus, quoad effectum remittendi peccata; nam remitit peccatum originale, quod nullo alio Sacramento remittitur: item remittit omnia

actualia,

actualia, & omnem pœnam eis debitam, quod non faciunt Sacramenta cetera.

Confirmatio excellit omnibus, & ipsi etiam Baptismo (etiamsi nolint Lutherani) quoad effectum gratiæ ad benè operandum. Nam in eo Sacramento confertur plenitudo Spiritus sancti, & est Confirmatio quædã perfectio, & consummatio Baptismi: præsupponit enim totum effectũ Baptismi, & superaddit gratiam copiosiorem. Vnde Apostolis dicitur Luc. vlt. *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto*. Et ante Confirmationis effectum, quam acceperunt in die Pentecostes, licet baptizati essent, timidissimi erant, ita vt omnes in passione fugerent; postea verò accepto Spiritu sancto, facti sunt robustissimi. Quare Cyprianus li. 2. epist. 1. & Cornelius in epist. ad Fabianum apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 33. non timuerunt dicere nõ esse plenè sanctificatos, nec perfectos Christianos, qui carent Sacramento Chrismatis; etiamsi hanc vocent Caluinus & Kemnitius veterem contumeliam.

Eucharistia excellit omnibus, quoad ipsam substantiam Sacramenti. Nam cetera constant ex re sensibili, & virtute quadam agendi sibi à Deo communicata per motum: at Eucharistia non solùm virtutem quandam operatiuam, sed ipsum Christum auctorem illius virtutis verè continet.

Pœnitentia excellit ceteris necessitate, solo Baptismo excepto, cum quo est illi hæc excellentia communis.

Extrema vnctio aliquo modo excellit Pœnitentiæ, quoad effectum gratiæ, sicut Confirmatio Baptismo. Nam præsupponit totum effectũ Pœnitẽtiæ, & superaddit gratiam copiosiorem, quæ non solùm posset delere omnia peccata si adessent, sed etiam tollit reliquias peccatorum.

Ordo excellit omnibus, excepta Confirmatione, ratione ministri; nam solùm ab Episcopo conferri potest. Immò etiam videtur excellere in hac re Confirmationi. Nam Confirmatio aliquando ex dispensatione confertur à simplici sacerdote: Ordines autem sacri, ac præsertim sacerdotium, nunquam nisi ab Episcopis conferuntur. Præterea Ordo ceteris præstat, quoad aliquid sibi proprium, quia constituit homines in gradu sublimiore, quàm sint ceteri Christiani, non (vt nugatur Kemnitius) quia præbendas pingues secum adfert.

Denique Matrimonium excellit significatione: significat enim Christi vnionem cum Ecclesia; vnde ab Apostolo magnum Sacramentum appellatur, Ephes. 5.

Nota QVARTO, simpliciter Eucharistiam omnibus excellere; nam eius excellentia est in ipsa Sacramenti substantia. Et præterea est hoc Sacramentum consummatio omnium Sacramentorum, vnde etiam post singula conferri solet, quando ea traduntur adultis: de qua re alibi dicendum erit.

A Nota QVINTO, ordinem, quem seruat Concilium in Sacramentis numerandis, non esse ordinem dignitatis, sed primò poni quinque, quæ ad omnes pertinent, deinde duo, quæ non ad omnes: & quidem in primis quinque seruari ordinem temporis, quo ex natura sua sumi deberent. Primò enim datur Baptismus. Secundò Confirmatio. Tertiò Eucharistia: hic enim ordo seruatur cùm baptizantur adulti, & est ordo naturalis. Quartò datur Pœnitentia, si contingat peccare post Baptismum. Quintò Extrema vnctio in fine vitæ. Post ista quinque, quæ sunt omnibus communia, ponuntur alia duo, quæ non conueniunt omnibus, Ordo, & Matrimonium; & quidem prius Ordo, quàm Matrimonium,
B quia Ordo est excellentior: hîc enim non debuit haberi ratio temporis, cùm non coniungantur hæc duo Sacramenta in vno homine, nisi per accidens.

CONTROVERSIA SEXTA.

De cæremoniis Sacramentorum in genere.

C *De ritibus singulorũ Sacramentorum suis locis agemus; hîc tantùm de ritibus in genere disputandũ est. Quam postremam controuersiam disputare instituimus, tum quia res dignissima est, quæ sciatur, tum etiam vt nullus sit canon Concilij Tridentini de Sacramentis in genere, quem non defenderimus; hactenus enim omnes defendimus, præter vltimum, qui dicit anathema iis, qui cæremonias Ecclesiæ, vel contemnunt, vel sine peccato prætermitti posse putant.*

Erunt autem quatuor partes huius quæstionis.
D *PRIMA de nomine, definitione, & partitione cæremoniarũ. SECVNDA de statu caussæ, & hæreticorum erroribus, & mendaciis. TERTIA de explicatione, & probatione veritatis. QVARTA de obiectionibus aduersariorum.*

CAPVT XXIX.

De nomine, definitione, & partitione cæremoniarum.

QVOD ad PRIMVM attinet, notanda sunt quædam pro statu caussæ intelligendo. PRIMVM est, quid sit cæremonia. Est autem cæremonia

actus externus religionis, qui non aliunde habet laudem, nisi quia fit ad Dei honorem. A Religio enim, quæ est nobilissima moralium virtutum, tres habet actus, vt quæuis alia virtus. Primo, actum iuternum elicitum, qui est velle Deo debitũ honorem, & cultum dare. Secundo, actum externum internè respondẽtem, qui est quælibet externa actio, quæ non aliunde est bona, & laudabilis, nisi quia fit ad Deum colendum, vt sacrificium, genu flexio, & similia. Tertio, actum imperatum, id est, actum cuiusuis virtutis, qui à religione ordinetur ad Dei honorem. Hoc modo ieiunia, eleemosynæ, & alia id genus dici possunt actus religionis, quando fiunt ad colendum Deum, licet alioqui sint etiam actus aliarum virtutum. De hoc tertio actu dixit B S. Iacobus c. 1. religionem esse visitare pupillos, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo; & S. Augustinus in Enchirid. cap. 3. dixit, Deum coli fide, & spe, & charitate. Ex his tribus actibus, primus nullo modo est cæremonia; tertius non est etiam cęremonia, nisi quatenus imperatur à religione; secundus est propriè, & simpliciter cæremonia, & de eo tractamus hoc loco.

Quod autem ad nomen attinet: Cæremoniæ apud Hebręos dicuntur חקים quod nomen propriè significat non tam ipsam externam actionem, quàm legem, seu statutum, quo actio illa præcipitur. Vnde etiam in nouo Testamento cæremoniæ Iudaicæ nomine legis appellari solent, vt Matth. 11. *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem.* C Gal. 5. *Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ.* Eam vocem Græci reddunt vbique per δικαιώματα, id est, iustificationes; quia erãt ritus ad hominem iustificandum, & purgandum institutæ. Latinus interpres ferè semper vertit cæremoniam in Testamento veteri vocem Hebræam חקים. Nomen autem hoc Latinum vel dictum est ab oppido Cære, vt volunt Liuius lib. 5. & Valerius Maximus lib. 1. cap. 1. quod in eo oppido sacra Romana seruata sint, quo tempore Galli Romam diripuerũt; vel fortè rectius dictum est à carendo, vt sit cæremonia, quasi carimonia, vt vult S. Augustinus lib. 2. retract. cap. 37. & Gellius lib. 4. cap. 9. & Macrobius li. 2. Saturnal. cap. 3. eò quòd quædam cære- D moniæ in abstinẽdo, & carẽdo positæ sunt, qualis erat apud Iudæos carere vsu carnis suillæ, & omnia ferè vota Nazaręorũ, & aliorum, qui vini, & aliarum multarũ rerum vsu, & voto carebant.

Sed ad partitionem veniamus. Quinque sunt partitiones cęremoniarum. Prima partitio sumitur à fine seu effectu. Quædam enim instituuntur ad iustificandum, vt Sacramenta, & de his modò non agimus: quædam ad alios quosdam effectus spirituales, vt ad dæmones coërcendos, vt exorcismi, aqua benedicta, &c. quædam ad solùm ornatum, & significationem, vt vestis alba neophytorum, lumina cereorum, &c. & de his agimus.

Secunda partitio sumitur à caussa efficiente, id est, ab institutore. Quædam enim sunt ab ipsa natura quodammodò institutæ, quæ naturales dici possunt: quale est respicere in cœlum, tollere manus, flectere genua, tundere pectus cùm Deum oramus: ista enim natura ipsa docet, vnde etiam communes sunt etiam Gentilibus, & quibuscunque sectis. Quædam sunt à Deo institutæ, vt multę in Testamento veteri, & Sacramenta quædam in nouo; atque hæ diuinæ cæremoniæ appellantur. Quædam deniq; sunt ab Apostolis, vel eorum successoribus institutę, quæ dicuntur Ecclesiasticæ. Et similis est partitio verborum; sunt enim cæremoniæ quædam verba visibilia. Videmus enim quasdam voces esse naturales, vt sunt eæ, quibus varios effectus exprimimus; nam omnes eodem modo plorãt, suspirant, rident, &c. alias à Deo institutas, vt Genes. 1. nomen cœli, terrę, maris, & alibi nomina aliquorum magnorum virorum. deniq; alias ab hominibus institutas, vt Genes. 2. Adam imposuit nomina animantibus.

Tertia partitio sumitur à caussa formali. Quædam enim cæremonię sunt immediatè cultus Dei, vt sacrificium, oratio, adoratio, &c. quędam disponunt ad colendum Deum, vt ieiunia, cœlibatus, vitæ asperitas, &c. quædam sunt instrumenta diuini cultus, vt templa, aræ, calices, &c.

Quarta partitio à caussa materiali, seu ab obiecto materiali. Quædam enim cæremoniæ versantur circa personas; vt exorcismi, insufflationes, aspersio cineris, &c. quędam circa locũ, vt consecratio templi; quædam circa tempus, vt dies festi, vigiliæ, Quadragesima, & sic etiã sunt tempora determinata Sacramẽtorum celebrationi: quædam circa modum, vt quod Latinè Sacramenta ministrentur; deniq; quædam circa res ipsas, vt benedictiones aquæ, olei, vestium, palmarum, &c.

Quinta partitio sumitur ab accidentibus, vt quòd aliæ sint vniuersales, aliæ particulares; vt ieiunium Sabbathi temporibus S. Augustini seruabatur Romæ, non Mediolani; & contrà lotio pedum post Baptisma, seruabatur Mediolani, non Romæ. Vide Augustinum epistol. 118. & Ambrosium libro de Sacramentis 3. cap. 1. Item aliæ temporales, vt abstinentia à sanguine, & suffocato, Act. 15. aliæ perpetuæ, vt ritus Sacramentorum. Deniq; aliæ in præcepto, aliæ liberæ; de quibus vide Augustinum epist. 118.

CAPVT XXX.

De statu caussæ.

AM vt statum caussæ intelligamus, obseruanda sunt tria. Primo non pauca esse, in quibus aduersarij nobiscum conueniunt. Primo enim fatentur aliquas cæremonias necessarias esse ad

Sacra-

Sacramentorum administrationem, præter cæremonias, quibus continetur Sacramentorum essentia. SECVNDO eas cæremonias esse adhibendas, quę habent in Scriptura mandatum, vel exemplum, vt orationes, gratiarum actiones, exhortationes, psalmodiam: ista enim fuisse in vsu Apostolorum, patet ex 1. Cor. 14. & 1. Tim. 2. TERTIO fatentur posse Ecclesiam statuere de his cæremoniis, quæ habentur in Scripturis, certum ordinem, & modū, quo seruari debeat, ne fit confusio. Ita Lutherus in lib. de piis cæremoniis, & in lib. de formula Missæ. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 10. §. 14. Kemnitius in Examine, 2. part. pag. 171. Deniq; idem probant tot agendæ, quas singulæ ferè Ecclesiæ ipsorum ediderunt.

SECVNDO obseruandum est, multa ab aduersariis reprehendi in doctrina de cæremoniis Catholicorum, sed omnia esse ipsorum mendacia, non dogmata nostra: quocirca sunt hæc omnia notanda, & separanda, vt verus caussæ status appareat.

Igitur Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 157. & sequentibus, hæc omnia nobis tribuit. PRIMO, quòd Concilium Tridentinum approbauerit quoscunq; ritus ab hominibus excogitatos, licet absurdissimos. Idem habet Caluinus in Antidoto huius canonis. At falsum est: nam Concilium non approbat, nisi ritus receptos ab Ecclesia vniuersali, quos etiam ita approbat Augustinus epist. 118. vt dicat contra eos disputare esse insolentissimæ insaniæ.

SECVNDO, quòd asseramus retinendos ritus, qui pugnant cū Dei verbo. TERTIO, quòd Papa possit immutare Christi instituta. QVARTO, quòd sit peccatum mortale, & anathemate dignum, mutare vel minimum in his cæremoniis. Idem habet Caluinus in Antidoto. QVINTO, quòd anteponamus humanas cæremonias diuinis præceptis. Idem habet Caluinus lib. 4. Instit. cap. 10. & Confessio in Apologia August. art. 15. & vlt. SEXTO, quòd putemus sine his ritibus humanis non habere Sacramenta veritatem, & efficaciam. Quod sanè est mendacium impudentissimum: & idem tamen mendacium est apud Tilmannum Heshusium lib. de 600. erroribus Pontificiorum, tit. 15. errore 13. SEPTIMO, quòd singulis cæremoniis tribuamus vim aliquam spiritualem. OCTAVO, quòd aliquibus cæremoniis tribuamus efficaciam Sacramentorum, vt eereo Paschali. Simile quid habet Lutherus in vlt. homilia de Baptismo, vbi dicit, Catholicos putare aquam benedictam, & similes res consecratas, esse Sacramenta: quamuis contrarium idem Lutherus dicat in lib. de capt. Babyl. cap. de ordine. NONO, quòd præferamus cæremonias nostras ipsis Christi Sacramentis. Idem habet Caluinus in Antidoto, vbi impudentissimè mentitur, nos anteponere salem, & oleum, & sputum aquę Baptismi. DECIMO, quòd Tertullianus, & Cyprianus ex errore Montanistarum docuerint, exorcismos, & vnctionem habere spirituales effectus. At nihil tale docuisse Montanistas vsquam legimus: sed in Patribus omnibus passim id legimus. VNDECIMO, quòd Cyprianus, & Cornelius tribuerint Vnctioni effectum Baptismi, & quòd postea, teste Magistro Sententiarum, correctæ fuerint istę opiniones, & nunc tamen à Concilio Tridentino iterum renouentur. Sed ista omnia mendacia sunt. Nam Cornelius, & Cyprianus nō loquuntur de cæremoniis Ecclesiasticis, sed de Sacramento Confirmationis; & ei tribuunt non effectū Baptismi, sed alium proprium. Neque apud Magistrum exstat vllum verbum de correctione huius sententiæ; solùm enim corrigitur error Cypriani de Anabaptismo lib. 4. sent. d. 6.

His addunt alij quod sentiamus præcipuum Dei cultū in his cæremoniis consistere. Ita Caluinus lib. 4. Instit. cap. 10. §. 9. & 12. item Confessio Augustana art. 26. qui est de discrimine ciborum. Item per has cæremonias homines iustificari, & in Christi locum quodammodò successisse. Ita Caluinus loco citato §. 15. & Apologia Confess. art. 15. Sed hæc omnia mendacia sunt, & ad statum quęstionis non pertinent. Fatemur enim omnes Catholici cæremonias Ecclesiasticas non esse præcipuum cultum; nec ab iis pendere essentiam, & efficaciam Sacramentorum; nec habere vim iustificandi, vt habent Sacramenta, proinde inferiora esse Sacramentis, nec esse approbandos ritus qui pugnant cum verbo Dei; nec esse nimis multiplicādas, ita vt sua multitudine obruant quodāmodò religionem, cui seruire debent. Vt enim agricolæ cupiunt in vitibus præter vuas etiam pampinos, quibus ornentur, & adiuuentur vuæ; sed si nimium pampini crescant, & impediant potiùs, quàm iuuēt, eos resecant: ita faciendum esse in eiusmodi ritibus, docet Augustinus epist. 119. cap. 19. In his ergo cum aduersariis conuenimus.

Nota TERTIO, totam controuersiam consistere in sex capitibus. PRIMVM est, an sint aliquæ cæremoniæ à Christo, vel Apostolis institutæ, quæ nō habeantur in Scriptura, sed ex traditione sola cognoscantur. SECVNDVM est, an cæremonię, quæ non sunt Sacramenta, habeant vim aliquam spiritualem, vt coërcendi dæmones. TERTIVM est, an Ecclesia possit instituere nouas cæremonias. QVARTVM, an possit eas ita instituere, vt teneantur fideles, in conscientia eas seruare, etiam citra scandalum. QVINTVM, an eiusmodi cæremoniæ sint res bonæ, & meritoriæ, & pars aliqua diuini cultus. SEXTVM, an lingua Latina Sacramenta celebranda, & ministranda sint.

Ad hæc omnia Catholici respondent affirmatiuè, ad eadem capita, solo excepto tertio, omnes ferè Lutherani, & Caluinistæ respondēt

nega-

negatiuè: de tertio inter se non conueniunt. Lutherus enim in lib. de formula Missæ, & in lib. de piis cæremoniis, & Confessio Augustana art. 15. & 26. & Philippus in locis titul. de cæremoniis, & Illyricus in Apologia pro Confessione Antuerpiensi, cap. 10. & communiter Lutherani, fatentur posse Ecclesiam instituere aliquas cæremonias ad eruditionem, & splendorem, & ordinem Ecclesiæ; modò absit obligatio, & opinio cultus. At Caluinus lib. 4. Instit. cap. 10. §. 11. contendit id non licere vllo modo, & idem sentire videtur Brentius in Confessione VVirtembergensi, cap. de cæremoniis. Dicit enim, posse Ecclesiam instituere dispositionem cócionum, lectionum, festorum, & aliarum rerum, quæ secundum mandata, vel exempla Scripturarum celebrantur: sed non licere comminisci nouos ritus ad adumbrandam veritatem, iam in Euangelio patefactam; quales sunt interdiu accendere cereos, vti vexillis, seu crucibus, ad significandam victoriam Christi, &c. Idem denique satis apertè docet Kemnitius, pagina *166.* Nam posteaquam dixit arduam quæstionem esse, an hominibus permissum sit, aliquos ritus quocunq; consilio superaddere iis, quos Dei Filius instituit: subiungit, diuinæ institutioni nihil addendum, aut detrahendum esse; & eos qui addunt, id videri facere, quasi cæremoniæ à Christo institutæ, non sint satis idoneæ, & sufficientes.

CAPVT XXXI.

Explicatur, & defenditur veritas.

NVNC vt veritas explicetur, & probetur, adseremus aliquot propositiones. PRIMA: *Cæremonias aliquas Christus, vel Apostoli instituerunt, quas ex nulla Scriptura, sed ex sola traditione habemus.* Hæc probanda est fusiùs, cùm de singulis agetur; nunc breuiter probatur ex eo, quod Sacramentum Chrismatis sacrosanctum est, sicut Baptismi Sacramentum, vt Augustinus affirmat lib. 2. cap. 104. contra literas Petiliani: at Sacramenta solus Deus instituere potest; igitur Sacramentum Chrismatis Christus instituit: & tamen nusquã habemus in Scriptura mentionem Chrismatis. Item 1. Corinth. 11. Apostolus ait: *Cætera cùm venero, disponam.* Et tamen nihil postea scripsit de ritu Sacramenti Eucharistiæ, de quo ibi agebat: neque credibile est eum non præstitisse, quod promiserat, aut eius leges postea interiisse. Quare B. Augustinus affirmat epist. 118. inter alias Apostolorum leges vnam fuisse, vt Eucharistiam ieiuni susciperemus; idque cum aliis ritibus, quos Ecclesia seruat Apostolum promisisse, cùm ait: *Cætera cùm venero, disponam.* Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 27. multa enumerat, ac primo loco signum crucis, quæ ab Apostolis instituta ad nos sola traditione non scripta venerunt. Pari ratione aqua vino miscenda in Eucharistia Christum ipsum instituisse asserit Cyprianus lib. 2. epist. 3. & ex eo Augustinus lib. 3. doct. Christ. cap. 21. & tamen non habetur hoc expressè in vlla Scriptura. Sed de his aliâs.

SECVNDA propositio: *Aliquæ cæremoniæ vim habent spiritualem.* De hac etiam alibi dicendum est; interim probatur de signo crucis. Nam omnes Patres passim affirmant frontem armandam, & muniendam contra omnes insidias dæmonum; & miram eius esse virtutem. Vide Tertullianum initio Scorpiaci. Origenem homil. *6.* in cap. 15. Exod. Cyprianum lib. 4. epist. *6.* Lactantium lib. 4. cap. *26.* & 27. Nazianzenum oratione 1. in Iulianum. Nyssenum in vita Gregorij Thaumaturgi. Epiphanium hæres. 30. Chrysostomum hom. quòd Christus sit Deus. Ephrem in lib. de armatura spirituali. Palladium in hist. Lausiaca, cap. 2. & 54. Hieronymum in vita Hilarionis. Sulpitium in vita S. Martini. Augustinum lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. Prudentium in hymno ante somnum. Paulinum Natali 8. Sed nomine aliorum audiamus ATHANASIVM in lib. de Incarnat. & salutari aduentu Domini: *Signo crucis,* inquit, *omnia magica compescuntur, & veneficia inefficacia fiunt.* Et infrà: *Veniat, qui istorum dictorum experimẽtum capere velit, & in ipsis præstigiis dæmonum, & imposturis vaticiniorũ, & in miraculis magiæ vtatur signo crucis ab ipsis deriso, nomenq́; Christi inuocet, & videbit, quomodo eius rei metu dæmones fugiant, vaticinia conquiescant, magia & veneficia iaceant.*

Est autem OBSERVANDVM, tribus modis operari signum crucis in dęmonibus terrendis. PRIMO, ex apprehensione ipsorum dæmonum. SECVNDO, ex deuotione hominis. TERTIO, idque potissimùm ex instituto Dei, atque adeò ex opere operato. Ac primum dubium esse non potest, quin dęmon, cùm signum crucis fieri videt, recordetur se Christi cruce deuictum, ac proinde horreat illud signum suæ calamitatis, & fugiat, quomodo canes fugiunt, cùm baculum aut lapides vident. Deinde vim habet hoc signum ex deuotione hominis se signantis, eo modo, quo vim habet oratio vocalis. Est enim signum crucis quædam inuocatio meritorum Christi crucifixi signo expressa; loquimur enim corde, ore, & nutibus. Itaq; opponere Diabolo, & cuiuis malo signũ crucis, est opponere Christi passionem, id est, inuocare Deum per Christi merita. Quocirca tunc effectus magis procedit ex interna fide & deuotione, quàm ex ipsa figura crucis, sicut cùm oramus voce, & impetramus, impetratio non tribuitur sono vocis, sed fidei, & deuotioni. Præter hos duos modos est etiam tertius ex Dei institutione, & ex opere operato. Nam sæpe homines Iudæi, vel Ethnici, sine vera fide, aut deuotione signo crucis adiuti sunt, vt patet de Iuliano apostata apud Nazianzenum orat. 1. in Iulianum. & de Iosepho He-

bræo apud Epiphanium hæresi 3u. & de alio Hebræo apud Gregorium lib. 3. Dialogor. cap. 3. Quare S. AVGVSTINVS lib. 83. qq. q. 79. *Nec mirum*, inquit, *quòd hæc signa valent, cùm à bonis Christianis adhibentur, quando etiam cùm vsurpantur ab extraneis, qui omnino suum nomen ad istam militiam non dederunt, propter honorem tamen excellentissimi Imperatoris valent. Cùm autem non cedunt his signis huiusmodi potestates, Deus ipse prohibet occultis modis, cùm id iustum, atq; vtile iudicat. Nam nullo modo vlli spiritus audent hæc signa contemnere, contremiscunt hæc vbicunq; illa prospexerint.* Hæc ille.

TERTIA propositio: *Potest Ecclesia instituere nouas cæremonias, non quidem ad iustificandum impium, sed ad alios effectus spirituales.* NOTA pro explicatione cæremonias ab Ecclesia institutas tribus modis posse esse vtiles. PRIMO, ad ornandum, & repræsentandum aliquod mysterium religionis, & eo modo iuuandos rudiores; & de hoc inter Catholicos nulla potest esse dubitatio. SECVNDO, ad morbos curandos, & dæmones pellendos, & peccata venialia purganda, & alia id genus, idque per modum impetrationis, vt cùm Ecclesia benedicit candelas, palmas, agros, &c. Ista enim valent ad effectus illos, ad quos instituuntur ex vi orationum Ecclesiæ, quæ sine dubio exaudiuntur; & de hoc etiam non est quæstio apud Catholicos. TERTIO modo probabile est, posse Ecclesiam instituere eiusmodi cæremonias ad eosdem effectus per applicationem Christi meritorum; ita vt ex opere operato illos effectus producant, quomodo Sacramenta ex opere operato iustificant. Christus enim sine dubio meruit Ecclesiæ suæ non solùm gratiam & gloriam, sed etiam omnia alia beneficia, quæ illi vtilia esse possunt. Et quidem ad gratiã, & iustificationem impij consequendam instituit ipse Sacramenta, quibus applicentur ipsius merita; nec licet iam alia signa instituere ad effectum illum principalem: ad alia beneficia minora reliquit Ecclesiæ potestatem, vt instituat signa, quibus applicentur ipsius merita. Ita quidam disputant, sed non est hoc vsque adeò certum, præsertim cùm videamus non habere signa ista infallibilem effectum. Quanquam posset dici habere effectum infallibilem, si id sit vtile hominibus, non autem absolutè, quia sæpe non expedit nobis ea beneficia consequi: quomodo de extrema vnctione dicere solemus, quoad effectum sanitatis corporalis.

Sed quidquid de hoc sit; nostra propositio solùm asserit contra hæreticos, licere Ecclesiæ instituere nouas cæremonias, non ad iustificandum à peccatis mortalibus, sed ad alios fines. Probatur PRIMO exemplis Synagogæ, vel hominum priuatorum in Testamento veteri. Non est enim vlla ratio, cur non possit Ecclesia Christi id, quod sine Dei mandato expresso, quanquam non sine Dei inspiratione, aliqui priuati homines vel Synagoga poterat. Gen. 28. Iacob

A cùm nondum Patriarcha esset, sed priuatus homo, Deo quidem, vt videtur, impellente non tamen expressè mandante, nouam cæremoniam excogitauit. Erexit enim lapidem in titulum, fundens oleum desuper, & vocauit nomen loci illius Bethel in memoriam visionis, quam in eo loco habuerat. Item Synagoga Iudæorum auctore Mardocheo addidit nouum festum diem solennem omnibus celebrandum; quem Deus nõ instituerat in lege, vt habemus Ester 9. Idem factum est tempore Iudith in additione alterius festi; sic enim legimus cap. vlt. *Dies autem victoriæ huius festiuitatis ab Hebræis in numero sanctorum dierum accipitur, & colitur à Iudæis ex illo tempore, vsque in præsentem diem.* Neq; obstat, quod hunc librum hæ-B retici non recipiunt: satis enim est nobis, si fidem illi habeant, quam habent Liuio, aut Salustio; non enim hîc agitur de aliquo abstruso dogmate, sed de historia rei gestæ. Simile habemus in Machabeis lib. 1. cap. 4. vbi instituitur nouum festum dedicationis altaris, ad quod festum celebrandum, etiam Dominus ipse in Hierusalem ascendit, Ioan. 10.

SECVNDO probatur ex Apostolorũ exemplo. Apostoli enim Acto. 15. congregati in Concilio, nouam cæremoniam instituerunt, nimirum vt Gentiles abstinerent à sanguine, & suffocato: quod certè nusquam Deus iusserat, nisi Iudæis, & præterea iam erat euacuata, & abrogata lex illa Iudaica per Christi mortem. Vnde C fuit verè noua cæremonia illa Apostolorum instituta ad alium finem, quàm olim Iudaica; vnde vocatur dogma Apostolorum Actor. 16. Et prætereà iam suprà probauimus multa alia Apostolos instituisse, licet in Scripturis non habeantur. Nulla autem est ratio, cur non possit modò Ecclesia, quod tunc poterat. Non enim Apostoli id fecerunt ex aliqua noua reuelatione sibi concessa, sed ex potestate ordinaria gubernandi Ecclesiam; vt patet ex eo, quod Conciliũ coegerunt, & collatis sententiis statuerunt, quod vtile esse iudicarunt.

TERTIO; Si Ecclesia non posset id facere, vel repugnantia esset ex parte Ecclesiæ, vel ex parte cæremoniarum, vel ex parte nouitatis, id est, vel D non posset, quia non habet auctoritatem aliquid statuendi, vel quia cæremoniæ (vt dicit Brentius) sunt propriæ Testamenti veteris, proinde non conueniunt Testamento nouo, vel quia nõ licet aliquid addere cæremoniis à Christo institutis: At nihil horum dici potest: nam Ecclesiam posse aliquid statuere, manifestè patet, vel ex eo, quod ab initio fidei singulis ætatibus, Concilia celebrata sunt, quæ semper canones ediderunt: damnare autem omnia Concilia, manifesta insania esset; vt interim omittam argumenta plurima, quibus hoc ipsum alibi demonstrauimus. Non repugnare autem cæremonias nouæ legi, patet ex Sacramentis à Christo institutis, quæ sunt verissimæ cæremoniæ, vt

etiam

A etiam aduersarij concedunt. Deniq; non repugnate ipsam nouitatem, patet, quia nusquam Dominus prohibuit, ne adderemus cæremonias ad Sacramenta ipsius commodius, & vtilius administranda. Immò cùm Dominus paucissimas cæremonias instituerit, nec tradiderit modum, quo ministrari deberent, id reliquit sine dubio prouidentiæ pastorum ipsius Ecclesiæ, vt rectè docet Augustinus epist. 118. cap. 6.

QVARTA propositio: *Cæremoniæ ab Ecclesia institutæ non possunt omitti sine peccato, etiam citra scandalum.* Hæc pendet ab alia quæstione, An leges Ecclesiasticæ obligent in conscientia: quam disputauimus lib. 4. de Pontifice, cap. 15. & sequentibus. Ratio præcipua est ex Paulo Rom. 13. *Non est potestas nisi à Deo: quæ autem à Deo sunt, ordinata sunt,* B *itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Et infrà: *Ideóque necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Quę sententia etiamsi ab Apostolo applicetur in particulari temporalibus Principibus, cùm subiungit. *Si malè egeris, time; non enim sine caussa gladium portat:* tamen sententia est generalis de omnibus habentibus potestatem, vt Caluinus concedit lib. 4. Instit. cap. 10. §. 5. & patet ex illis verbis: *Non est potestas, nisi à Deo.* Ista enim propositio æquiualet huic; Omnis potestas à Deo est. Esse autem in Ecclesia potestatem quandam Præpositorum supra ceteros, negari non potest, cùm id Scriptura passim do- C ceat, vt Rom. 12. *Qui præest, in solicitudine.* 2. Cor. 13. *Hæc absens scripsi, vt non præsens duriùs agam secundum potestatem, quam dedit mihi Dominus.* Hebr. 13. *Obedite Præpositis vestris.* Efficitur igitur, vt qui leges Ecclesiæ non seruant, peccent in conscientia. Id enim significant illa omnia: *Dei ordinationi resistunt:* &, *ipsi sibi damnationem acquirunt:* &, *necessitate subditi estote:* &, *non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Vide plura loco citato.

Sed in particulari, quòd cæremoniæ non sint omnes liberæ obseruationis, probatur ex eo, quod propter cæremonias natæ sunt in Ecclesia grauissimæ dissensiones, & sub pœnis grauissimis impositæ sunt leges de cęremoniis, & tandem hæretici habiti sunt, qui non obediebant. D Quæ omnia sunt argumenta manifesta, rem istā non esse liberam: non enim de rebus liberis nascuntur dissensiones.

PRIMA dissensio in Ecclesia fuit ob cæremonias legales, quæ dissensio sopita est ab Apostolis Act. 15. Vbi cùm dicunt: *Visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris, præter hæc necessaria, vt abstineatis vos à sanguine, &c.* non vocarent onus legem cæremonialem; neque rem necessariam, nisi obligaret in conscientia.

SECVNDA dissensio fuit de die Paschatis, hoc est, de alia cæremonia. Et tanti fecit Ecclesia hanc cæremoniam, vt Victor Papa I. totam Asiam separare voluerit ab vnitate fidelium, quòd nollent Asiatici in ea re parere. Testis est Eusebius lib. 5. hist. cap. 25. Deinde verò Concilium Nicænum propter istam quæstionem potissimùm conuenit, vt scribunt Epiphanius hæres. 70. & Constantinus in epistola sua apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini: & Athanasius in epistola de synodis Arimini, & Seleuciæ: vbi etiam addit Concilium Nicænum disertis verbis imperasse, vt omnes obedirent. Et Conciliū Antiochenum paulò pòst celebratum, excommunicat can. 1. eos, qui legem Concilij Nicæni de Paschate non seruant. Deniq; à Patribus habiti sunt hæretici, qui eam cæremoniam diuerso modo seruare volebant, vt patet ex Epiphanio hæres. 50. Augustino hæres. 29. & Theodoreto lib. 3. de fabulis hæreticorum.

TERTIA dissensio fuit de ritu Baptismi, an hæretici verè baptizarent. Quæ etiam dissensio multum exercuit Ecclesiam, & multa inde Concilia facta sunt, & tandem habiti sunt hæretici Donatistæ, quòd non obtemperarent definitioni Concilij generalis. Vide Eusebium lib. 6. hist. cap. 3. & Augustinū in magna parte tomi 7.

Aliæ fuerunt postea dissensiones de delectu ciborum, de temporibus ieiuniorum, de diebus festis, peregrinationibus, vigiliis, cereis, aliisq; cæremoniis, ob quas numerati sunt inter hæreticos Encratitæ apud Epiphanium hæresi 46. & Augustinum hæresi 23. Deinde Manichæi, qui plurimas cęremonias Ecclesię reiiciebant apud Augustinum lib. 20. contra Faustum, cap. 3. & 4. Deinde Eustatiani apud Socratem lib. 2. cap. 33. tum Aëtiani apud Epiphanium hæres. 75. & Augustinum hæres. 53. tum Vigilantius apud Hieronymum in libro contra Vigilantium. Inde Claudius Taurinensis apud Ionam in libris tribus de sacris imaginibus. Inde Petrobrusiani apud Bernardum in epist. 240. Inde VValdenses apud Guidonem in summa de hæreticis: & Thaburitæ apud Aeneam Syluium libro de origine Bohemorum, cap. 35. Denique Ioannes VViclefus apud Thomam VValdensem, tomo tertio, de Sacramentalibus.

Vltimò probatur hæc propositio: quia si libera esset cæremoniarū obseruatio, nullo modo fieri posset, vt aliquis ordo, & vniformitas in Ecclesia seruaretur. Si enim nunc vix seruatur vniformitas in rebus quibusdā præcipuis, cùm tam seuerè id præcipiatur, quid fieret si esset res libera? Et tamen iubet Apostolus 1. Corinth. 14. vt omnia honestè, & secundum ordinem fiant. Quę ratio Caluinum mouit, vt cæremonias suas voluerit lege sanciri. Nam lib. 4. Instit. cap. 10. §. 27. dicit, dissolui suis neruis, & deformari, ac dissipari Ecclesiam, si vnicuique liceat mutare cæremonias, & §. 31. dicit, libera quidem conscientia debere seruari cæremonias, sic tamen, vt non contemptim habeantur, nec supina negligentia prætereantur: & infrà dicit, non esse crimen si per imprudentiam, aut obliuionem aliquid omittatur; vbi indicat esse crimen si per con-

contemptum, vel crassam negligentiam omittantur. At nihil aliud Ecclesia de suis cæremoniis docet.

QVINTA propositio: *Cæremoniæ non sunt res indifferentes, sed sunt res vtiles, meritoriæ, & pars quædam cultus diuini.* Probanda sunt hæc omnia per partes. Ac PRIMVM, quòd cæremoniæ sint vtiles, probatur his rationibus. PRIMO; Cæremoniæ, vt oriuntur ex interna pia affectione, & deuotione, ita etiam illam conseruant, nutriunt, augent, vt Augustinus docet libro de cura pro mortuis, cap. 5. & epist. 119. cap. 11. & lib. 9. Confess. cap. 6. & 7. Et nos ipsi hoc experimur, cùm intramus Basilicas ornatas, & mundas, & crucibus, ac sacris imaginibus, & aris instructas, & accensis lampadibus, deuotionem facillimè cōcipimus: contrà autem cùm ingredimur templa hæreticorum, vbi nihil est, nisi sedes ad concionandum, & mensa lignea ad cœnam faciendam, videmur ingredi profanam aulam, non domum Dei.

SECVNDA vtilitas est, quòd non solùm affectum, sed etiam intelligentiam iuuant cæremoniæ, vt Augustinus docet eadem epist. 119. cap. 7. & præsertim rudibus sunt cæremoniæ loco Scripturæ, vel picturæ. Adde, quòd aliquando ex vetustis cæremoniis melius persuadentur aliqua dogmata, quàm multis testimoniis. Certè S. Augustinus lib. 1. de peccatorū merit. & remiss. cap. 34. & lib. 6. in Iulianum, cap. 2. apertissimè se probare putauit, peccatum originale esse in paruulis ante Baptismum, quia secundum vsum Ecclesiæ exorzizantur, & insufflantur, & iubentur per ora gestantium abrenunciare Diabolo, & operibus eius.

TERTIA vtilitas est, quòd iuuant memoriā. Nisi enim quotannis repræsentaremus variis cæremoniis Domini ortum, apparitionem, passionem, aliaque mysteria redemptionis, facilè mandarentur obliuioni tam insignia beneficia.

QVARTA est exercitium fidei. Valde enim fidem exercemus cùm contra Diabolum armamur signo crucis, vel aqua benedicta, vel similibus rebus. Protestamur enim ea cæremonia nos certò credere, tantam esse potentiam crucifixi, vt ad eius solam imaginem dæmones fugiant.

QVINTA est conseruatio religionis. Id enim cæremoniæ præstant, ne religio vilescat, & contemnatur, & sic paulatim pereat. Nam excellentia religionis nostræ præcipua, quia spiritualis est, non facilè perspicitur à nobis, qui corporei sumus. Ideò non proponuntur nuda mysteria, sed vestiuntur, & ornantur, vt externam quandam maiestatem sensibus obiiciant, & per eam maiori cum reuerentia ipsa mente percipiantur. Itaq; id sunt cæremoniæ religioni, quod sal carnibus, & cortex medullæ. Quocirca rectè Augustinus lib. 19. contra Faustum, cap. 11. affirmat nullam religionem, neque veram, neq; falsam sine cæremoniis posse consistere. Atq; hinc

A apud veteres, Theologum esse, nihil erat aliud, nisi scire, quæ numina, quibus cæremoniis colerentur, vt ex Platone intelligi potest in Dialogo de regno. Et apud Iudæos summum quid fuisse, scire cæremonias, patet ex cap. 18. Exod. vbi Ietro monet Mosem, vt iudicia ciuilia committat aliis, ipse autem doceat populum cæremonias, & ritum colendi. Apud Christianos quoq; fuisse etiam in magno pretio cognitionem cæremoniarum, vel vna quæstio de Paschate, abundè demonstrat. Quod idem colligitur ex Basilio epist. 63. Leone epist. 4. Innocentio epist. 1. ad Decentium, qui reprehendunt Episcopos, qui cæremonias ignorant.

B SEXTA est distinctio Catholicorum ab hæreticis. Nam Sacramenta sunt quidem symbola quædam, quibus discernimur ab infidelibus, tamen ab hæreticis vix per Sacramenta distingui possumus, sed per cæremonias optimè distinguimur. Hoc enim tempore signum crucis, abstinentia à carnibus feria sexta, & similia sunt optima signa distinguentia Catholicos ab hæreticis. Hac de causa initio Ecclesiæ mutārunt Apostoli Sabbathum in Dominicam, ne videremur iudaizare: & Epiphanius in fine librorum contra omnes hæreses, recensuit cæremonias Ecclesiæ, vt indicaret quasdam velut notas, quibus Ecclesia ab omnibus sectis discernitur. Hinc etiam sancti viri semper maluerunt mori, quàm cogi ad aliquam cæremoniam dimittendam, cùm intelligerent nō abiicere signum C militiæ, nisi militiæ desertores. Testis est S. Eleazarus li. 2. Machab. cap. 6. qui maluit occidi, quàm simulare se comedisse carnem suillam, ne eo modo videretur religionem suam deseruisse: quem postea secuti sunt septem fratres Machabæi lib. 2. cap. 7. Testis est etiam ille, qui Tertulliano auctore in lib. de corona militis, mori maluit, quàm cum ceteris militibus laurea coronari: quoniam apud Christianos tum cæremonia erat id non facere.

Iam verò, quod sint meritoriæ, ac Deo placeant, PROBATVR, quia omnia opera virtutum Deo placent, & apud eum præmium merentur, si fiant vt oportet, id est, cum fide & chaD ritate. Sunt autem cæremoniæ opera virtutum. Nam vt minimùm sunt actus religionis, sæpe etiam sunt actus simul religionis, & alicuius alterius virtutis, & denique cùm sunt imperatæ, sunt etiam actus obedientiæ. SECVNDO, professio fidei exterior Deo placet, vt patet Matth. 10. *Qui me confessus fuerit, &c.* & Rom. 10. *Ore confessio fit ad salutem.* Sed cæremoniis profitemur fidem, vt patet; quia non minus cognoscet Turca me esse Christianum, si videat me venerari crucem, quàm si dicam me esse Christianum. Vnde etiam aduersarij fatentur, per Sacramenta nos protestari fidem. TERTIO, Deo placet fides, spes, charitas, deuotio, & omnis interior actus bonus; ergo etiam placebunt actus exteriores,

qui partim sunt effectus interiorum, partim illos ipsos (vt diximus) augent & conseruant. Vnde de Exod. 17. cùm Moses oraret eleuaris manibus, populus Dei vincebat, cùm dimitteret manus, vincebatur.

Quod autem dici possint pars cultus diuini, PROBATVR; Nam ipsa naturalis ratio docet hominem, qui constat animo & corpore, debere Deum honorare & colere, & animo per actus interiores, & corpore per exteriores. Vnde CYPRIANVS in serm. de orat. Dominica: *Cogitemus*, inquit, *nos sub conspectum Dei stare: placendum est diuinis oculis, & habitu corporis, & modo vocis.* SECVNDO, omnes aliæ virtutes, licet in animo consistant principaliter, tamen consummantur per actus exteriores, vt patet de temperantia, fortitudine, & ceteris; cur ergo non idem dicamus de religione? Et confirmatur, quia si oratio vocalis omninm consensu est cultus Dei, cur non etiam adoratio corporalis? Vt enim oratio vocalis est cultus, quia est signum mentalis; ita adoratio erit cultus, quia est signum internæ adorationis. TERTIO, natura docet, Deum esse colendum summo modo, cùm sit summum Esse. At magis colit qui corpore, & animo, quàm qui animo tantùm; igitur corporalibus cæremoniis Deus potest coli. QVARTO, Deus verè offenditur, & ignominia afficitur non solùm actu interno, sed etiam externo; igitur honorandus est non solùm actu interno, sed etiam externo.

Sed ad hæc omnia respondent aduersarij, non negare se, quin aliquibus cæremoniis Deus coli possit, & debeat, sed id negare de cæremoniis ab hominibus inuentis. Deo enim non placet vllus cultus, quem ipse non instituit, aut certè, cui non dederit testimonium verbo suo.

At contrà; Nam aut requiritur, vt in particulari, & expressè Deus approbauerit cultum, aut sufficit si in genere, & in virtute probauerit. Nō potest dici primum, Deo videlicet non placere cultum, quem ipse in particulari expressè non probauerit. Nam sine dubio placuit illi cultus Abel, qui obtulit de adipibus gregis sui, Gen. 4. & Heb. 11. & tamen hoc Deus non præceperat: & similiter placuit cultus Iacob, qui erexit lapidem in titulum Genes. 28. & cultus B. Virginis, quæ vouit perpetuam virginitatem, quam Deus nusquam imperauerat: ergo satis erit, si in genere Deus aliquid commendauerit. Et hoc fatetur Caluinus. Nam lib. 4. Institut. cap. 10. §. 30. probare volens geniculationem in oratione esse bonam, immo & diuinam, adfert illud testimonium Apostoli, 1. Cor. 14. *Omnia honestè, & secundum ordinem fiant in vobis*, ac dicit, geniculationem esse bonam, & diuinam, quia in genere indicatur à Paulo in illo decoro, quod præscribit in oratione. At hoc modo omnes nostræ cæremoniæ sunt bonæ, & diuinæ: nam indicantur in genere à Deo, & probantur multis modis. PRIMO, in hoc ipso testimonio Pauli non magis includitur geniculatio, quàm cereorum accensio, & sacræ vestes, & alia id genus. SECVNDO, cùm Deus iubet obediri præpositis, in genere iubet seruari omnes leges Ecclesiasticas; quarum non paucæ sunt de cæremoniis. DENIQVE, Deus est auctor omnium virtutum; nam Sap. 8. dicitur de diuina Sapientia: *Sobrietatem, & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem, quibus nihil est in vita vtilius hominibus.* vbi enumerantur quatuor virtutes Cardinales, ad quas omnes aliæ reducuntur. Deus ergo docet, & commendat religionem, quæ est pars iustitiæ, & proinde cultum externum, qui est pars quædam religionis.

SEXTA propositio: *Sapientissimè institutum est, vt in Ecclesia Latina, Latinè Sacramenta administrentur.*

NOTA PRIMO; Cùm de lingua, qua Sacramenta ministrari debent, agitur, debere excipi Matrimonium. Quia enim Matrimonium consistit in consensu mutuo, necessariò requiruntur verba, vel nutus, qui ab vtraq; parte intelligantur. Et similiter Confessio peccatorum debet fieri lingua vtrique nota: licet Confessio non tam sit Sacramentum, quàm Sacramenti materia.

Nota SECVNDO; Non esse de iure diuino, qua lingua Sacramenta ministrentur, neq; id ad essentiam Sacramentorum pertinere: tam enim valebit Baptismus, si ministretur Latinè, quàm si Italicè, vel alia lingua: tamen ob multas, easq; grauissimas caussas, visum est Ecclesiæ, & ipsi Spiritui sancto, qui eam regit, vt Sacramenta non ministrentur lingua vulgari, nisi fortè in casu necessitatis.

Nota TERTIO; Nos loqui de Ecclesia Latina: nam in Ecclesia Græca rectè faciunt, cùm Græca lingua vtuntur, & in Ecclesiis Syriæ, cùm vtuntur lingua Chaldaica. Nam requiritur ad ministerium Sacramentorum lingua non vulgaris, sed quæ tamen non sit omnino incognita, saltem doctis, alioqui non inuenirentur pastores, & ministri necessarij. Tales autem sunt lingua Græca, Chaldaica, & Latina: nulla enim est vulgaris, & tamen quælibet est communis, & nota peritis in suis regionibus. Idem ferè dici potest de Arabica, quæ nūc est communis multis orientalibus Prouinciis, & in ea celebrantur officia diuina, sed alia est Arabica vulgaris, alia Arabica, qua vtuntur in sacris.

PROBATVR hæc propositio PRIMO, ex Ecclesiæ antiqua consuetudine. Ecclesia Latina semper Latinè Sacramenta ministrauit, licet iamdudum desierit lingua Latina esse vulgaris. Id patet ex Isidoro, Alcuino, Amalario, Rabano, Strabone, Micrologo, Ruperto, Thoma VValdensi, qui scripserunt de diuinis officiis in Hispania, Gallia, Germania, Italia, Anglia, quo tempore lingua Latina nusquam erat vulgaris, & apertissimè docent, lingua Latina Sacramēta ministrari solita. Describunt enim Latinè totum ritum, & formalia verba, quibus vti oportet. Præterea in Sacramentis ministrandis semper

perleguntur aliquæ partes diuinæ Scripturæ, & maximè apud aduersarios: at non exstabant tūc Scripturæ, nisi Hebraicè, Græcè, & Latinè, vt patet ex Beda lib. 1. hist. Gentis suæ, cap. 1. vbi dicit, in Anglia sua ætate fuisse quatuor linguas vulgares, sed Latinam fuisse communem omnibus ratione Scripturarum. Rabanus quoq; li. 3. de Instit. Clericorum, cap. 8. dicit, non exstitisse sua ætate, nisi in his tribus linguis diuinas literas. Denique non proferent aduersarij editionem Germanicam, vel Gallicam, vel etiam Hispanicam, aut Italicam Scripturarum, nisi à paucis annis factam. Possent obiicere editionem Gothicam, quam Vlphilas Episcopos Gothorum fecisse dicitur in Tripartita hist. li. 8. cap. 13. & apud Socratem lib. 4. cap. 27. Sed Episcopus B ille non prius id fecit, quàm Arianus cum toto suo populo esse cœpit. ADDE vltimò duo exempla, quæ apertè indicant olim nō fuisse vsum linguæ vulgaris in Sacramentorum celebratione. VNVM est Morauorum, qui vt est apud Aeneam Syluium de origine Bohemorum, cap. 13. impetrārunt à Pōtifice Romano, vt possent officia diuina celebrare lingua Sclauonica. ALTERVM Bohemorum, quibus idem petentibus, negauit Gregorius VII. vt est in 7. lib. epistolarum eius. At si fuisset vsus communis tunc linguæ vulgaris, non petiissent hanc licentiam.

SECVNDO probatur ratione. Nam nulla est necessitas, quæ cogat lingua vulgari Sacramenta ministrari, & contrà multa sunt incommoda, C si id fiat. Non esse vllam necessitatem probatur. Nam si vlla esset necessitas, ea maximè, vt intelligant id quod dicitur, qui Sacramenta percipiunt: at hæc non est vera necessitas. Nam verba Sacramentorum aut diriguntur ad elementa, vt consecratio Eucharistiæ, benedictio aquæ, & olei; elementa autem nullam linguam intelligunt: aut diriguntur ad Deum, vt formæ verborum deprecatoriæ, qualis est in extrema vnctione. Deus autem omnes linguas intelligit: aut diriguntur ad personas; sed consecrandas, vel absoluendas, non autem instruendas, & docendas, vt in Baptismo, & Absolutione, & proinde per accidens est, si persona intelligat. Cuius signum est, quia verisimè, & efficacissimè bapti- D zantur, & reconciliantur etiam ij, qui non vtuntur ratione, vt patet in Baptismo infantium, & in Reconciliatione ægrotorum, qui sunt à sensibus alienati: quos posse reconciliari, vt etiam baptizati, si Baptismo careant, docet Augustinus lib. 1. de adulterinis coniugiis, cap. 26. & 28. & Concilium IV. Carthaginense can. 76. & Leo I. epist. 91. ad Theodorum. Adde, quod nolli ferè sunt in Ecclesia Latina adulti tam rudes, qui non intelligant verba Sacramentorum, licet Latina, aut certè non intelligant in genere per ea verba sibi tale, aut tale Sacramentum ministrari.

Esse antem incommodum, si vtamur lingua A vulgari, patet PRIMO, quia impeditur cōmercium Ecclesiarum; non enim poterunt conuenire in Ecclesiis Germanorum, Anglorum, Polonorum, Itali, Galli, Hispani, neque contrà. Quod multum nocet vnitati, & communicationi, quæ deberet esse inter membra vnius corporis. Et præterea cogerentur Christiani extra suas regiones carere diuinis officiis.

SECVNDO, Sacramenta requirunt maiestatem, & reuerentiam quandam, quę certè melius conseruatur, si vtamur lingua non vulgari, & communi. Quomodo enim æquum est vt in Sacramentis ministrandis vtamur alia domo, aliis vestibus, aliis instrumentis, quàm ordinariis, & quotidianis: ita par esse videtur, vt vtamur alia lingua. Nec tamen somniamus, vt putar Kemnitius, linguam Latinam esse magis sacram, quàm sint ceteræ, sed hoc ipso dicimus eam habere plus venerationis, quod non est vulgaris.

TERTIO expedit, vt verba Sacramentorum conceptis verbis, & eodem modo ab omnibus proferantur, vt periculum caueatur mutationis, vel deprauationis. Id autem facillimè seruabitur, si eadem lingua omnes vtantur; difficillimè, si diuersis.

QVARTO, si lingua vulgari Sacramenta ministrentur, aperietur porta latissima ignorantiæ: contenti enim erunt ministri, si sciant legere. Itaque paulatim obliuiscentur linguam Latinam, atq; ita non legent Patres, & proinde non intelligent Scripturas.

CAPVT XXXII.

Soluuntur obiectiones contra cæremonias.

IOANNAS Caluinus lib. 4. Institut. cap. 10. multa obiicit contra cæremonias, quæ ordine refellēda sunt. PRIMVM argumentum, §. 2. *Apostolus 1. Corinth. 7. ne vna quidem in re laqueum iniicere ausus est; neque id nulla caussa. Prospiciebat enim quantum vulnus infligeretur conscientiis, si earum necessitas illis imponeretur, quarum relicta esset à Domino libertas.*

RESPONDEO; Agit Apostolus eo loco de continentia virginali, quam Dominus non imperauerat, sed consuluerat; & sanè æquum fuerat, vt Apostolus non faceret præceptum, quod Dominus consilium esse voluit. At non eadem est ratio aliarum rerum, de quibus Dominus nihil in particulari præscripsit. Illa enim possunt ab Ecclesia, vel imperari, vel consuli, prout res ipsæ requirunt. Vnde idem Apostolus, qui continentiam imperare noluit, multa alia imperauit, & præter cetera 2. Thessal. vlt. sic ait: *Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, vt confundatur.* Et Apostoli Actor. 15. imposuerunt gentibus onus abstinendi à sanguine, & suffocato, & necessarium

id esse dicunt; & tamen Dominus liberum id reliquerat.

SECVNDVM argumētum, §. 8. *Apostolus in epistola ad Colossen. docet, non esse de vero Dei cultu petendam ab hominibus doctrinam: quia Dominus fideliter nos, & ad plenum instituit, qualiter sit colendus. Quo hoc demōstret; primo capite dicit in Euangelio contineri omnem sapientiam, qua perfectus reddatur homo Dei in Christo: initio secundi capitis dicit, omnes thesauros sapientia & scientia in Christo esse absconditos: inde postea concludit; Caueant fideles, ne per inanem Philosophiam abducantur à grege Christi secundum constitutiones hominum: in fine autem capitis maiore adhuc fiducia dānat omnes* ἐθελοθρησκείας, *hoc est, fictitios cultus, quos homines sibi ipsis comminiscuntur, vel ab aliis accipiunt, & quacunq; de cultu Dei tradere pracepta ex se audent.*

Respondeo PRIMVM, epistolam illam ad Colossenses, nihil habere contra Ecclesiasticas leges de cæremoniis. Nam vt ex Chrysostomo, Ambrosio, Theodoreto, Theophylacto & Oecumenio constat, scripta est contra Simonem Magum, & alios eius temporis hæreticos, & impostores, qui persuadebant hominibus, per Angelos quosdam oportere accedere ad summum Deum, nec sufficere Christum; & præterea obtrudebant Christianis cæremonias, partim Iudaicas, partim ethnicas. Hinc igitur in 1. cap. fusè tractat de excellentia Christi, ac dicit, eum esse caput omnium, & super omnia, & Angelos ab ipso, vt auctore, pendere. Deinde in 2. cap. monet, ne decipiantur per Philosophiam, videlicet Platonis, & similium, qua vtebantur Simoniani, & Gnostici, & simul arguit eos, quod Sabbatha, & neomenias seruent, quæ Iudaica sunt, & enacuata per Christum; & quod abstinerent à cibis quibusdam, vt immundis; & quod in religione Angelorum ambularent, putantes per eos tantùm ascendi posse ad Deum; quæ omnia sunt falsa, & superstitiosa.

Deinde RESPONDEO ad singulas propositiones Caluini. PRIMA est: *Christus ad plenum nos instruxit de vero Dei cultu.* RESPONDEO, id verum esse de instructione generali, non autem de particulari, vt ipse etiam Caluinus fatetur infrà, §. 30. vbi agit de geniculatione.

SECVNDA est: *Apostolus docet non esse petendam ab hominibus doctrinam de vero cultu.* RESPONDEO, docet nō esse petendam ab hominibus, qui contraria Christo doceant, vt erant Philosophi, & Simoniaci, sed benè esse petendam ab hominibus, qui super Christum ædificant, & secundum eius regulam, & doctrinam docent in particulari, quod ille solum in genere indicauit. Ipse enim ait, Luc. 10. *Qui vos audit, me audit.*

TERTIA est: *Apostolus damnat omnem cultum humanum, & voluntarium.* RESPONDEO, vocari cultum humanum, & voluntarium apud Paulum eum, qui est merè humanus, & proprio ingenio inuentus, id est, qui non est conformis fidei, & principiis doctrinæ Christi. Quæ autem ab Ec-

A clesia docentur, non sunt merè humana, cum Deo inspirante instituantur. Vnde 1. Corint. 14. posteaquam instituerat Paulus varios ritus in Ecclesia de ordine prophetandi, & loquendi, & vt mulieres taceant, de quibus Dominus nihil expressè mandauerat, subiungit Apostolus: *Si quis Propheta, aut spiritualis est, cognoscat qua scribo vobis, quia Domini sunt mandata.* vbi vocat mandata Domini, quia eius inspiratione data erant, ideò vult à spiritualibus cognosci. Si enim fuissent expressa Domini præcepta, non fuisset opus spiritu ad ea cognoscenda.

Argumentum TERTIVM, §. 9. *Apostolus Gal. 5. non patitur vllo modo, vt fidelium conscientia in seruitutem redigantur. Non ergo licet instituere caremonias, qua* B *obligent in conscientia.*

RESPONDEO, loquitur Paulus de seruitute Iudaica, qua seruierant illi sub antiqua lege, non autem de quauis obedientia legis. Nam alioqui idem Apostolus, Rom. 13. docet, obediendum potestati: *Non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Vbi NOTANDVM est, legem veterem dici iugum seruitutis, non quia obligabat in conscientia; (id enim est commune omni veræ legi) sed quia difficillima, & laboriosissima erat, & nō habebat secum annexam gratiam, qua impleri posset, amore iustitię: vnde vel non implebatur, vel implebatur timore pœnæ, (si qui enim amore iustitię illam implebant, quales Patriarchas, & Prophetas, & multos alios fuisse C negari non potest; id non ex lege, sed ex gratia noui Testamenti habebant) & eo modo premebat, & grauabat more grauissimi iugi. Atque ab hoc iugo deterret Apostolus Galatas. Illi enim cùm circumcidi vellent, excidebant à gratia Christi, & simul obligabant se ad omnem legem seruandam: quod erat prorsus redire ad statum veteris Testamenti. Itaq; Caluinus pessima fide Scripturas tractat, dum eas detorquet à vero sensu ad suam hæresim comprobandam.

Argumentum QVARTVM, §. 10. & 15. *Dominus, Matth. 15. reprehendit traditiones hominum, & idem facit Isaias 29. Frustrà colunt me mandatis hominum.* RESPONDEO, in hoc paragrapho decimo sunt multa impudentissima mendacia, quæ toto D fapone Geneuensi nūquam elui possent: vt, quòd Catholici interdicant coniugium, & concedant scorta: quòd grauius iudicent, si quis die Veneris modico carnis gustu linguā infecerit, quàm si omnibus diebus totum corpus scortando fœdauerit, &c. Ad loca Scripturæ, quæ etiam passim afferuntur à Philippo, Brentio, Kemnitio, & aliis, dico Dominum tria reprehendere solitum in cæremoniis Iudaicis. PRIMO, quòd quædam pugnarent cum mandatis Dei; vt erant illa Matth. 15. & Marci 7. vt filij donarent Sacerdotibus, quæ necessaria fuissent parentibus. SECVNDO, quòd multa ex Iudaicis traditionibus Pharisæorum inanes essent, & inutiles prorsus, vt lauare toties manus. Atque hæc duo genera

cære-

cæremoniarum Dominus vocat mandata hominum, quòd nihil haberent nisi humanum. TERTIO, quòd quasdam alias bonas, & vtiles seruarent, sed peccarent in modo, constituentes in eis summam religionis, & pluris istas facientes, quàm diuina mandata; & de his loquitur Dominus, Matth. 23. nec vocat eas humanas traditiones, sed dicit: *Hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Cæremoniæ autem Christianæ ab Ecclesia approbatæ, non sunt primi, aut secundi generis: nec aduersarij adhuc protulerunt argumenta, sed sola mendacia, ad probandum contrarium. Quod si qui sunt inter Catholicos rudiores, qui pluris faciant cæremonias, quàm grauiora mandata, eos corrigendos putamus. Non enim probamus, quidquid homines faciunt, alioqui multa peccata approbaremus: sed id, quod facere debent secundum sanam doctrinam Ecclesiæ.

QVINTVM argumentum, §. 12. *Romanenses partim ex Gentilium delirijs sibi desumpserunt exemplũ, partim simiarum more temerè imitati sunt veteres Iudaicos ritus, qui nihilo magis ad nos pertinebant, quàm pecudum victima.* RESPONDEO PRIMVM, idem argumentum fecisse olim Manichæos apud Augustinum, lib. 20. contra Faust. cap. 4. & Vigilantium apud Hieronymum, in lib. contra Vigilantiũ, quod ad Gentilium imitationem attinet. Itaq; agnoscere debet Caluinus, à quibus maioribus descenderit. SECVNDO dico, si argumentum aliquid valeret, deberet etiam tolli Baptismus, & Cœna Domini; nam etiam Gentiles vtebantur Baptismo, cùm initiarent suos Mithræ sacris; & Sacramentum etiam panis celebrabant, vt Tertullianus refert in libro de præscriptionibus. Iudæi quoque frequentissimè vtebantur expiationibus per aquam, nec eis deerant panes propositionis. Dico TERTIO, non debere mirum videri, si nostræ cæremoniæ habent aliquam similitudinem cum Iudaicis; nam erant illæ figuræ rerum nostrarum, vt 1. Cor. 10. legimus. Eadem ratione non debet esse mirum si interdum nostræ similes sunt ritibus Gentilium. Diabolus enim, qui semper simia Dei esse voluit, imitari conatus est Iudaicos ritus à Deo institutos, vt loco citato Tertullianus notat, quos rerum nostrarũ figuras fuisse diximus. Dico QVARTO, licet in externo symbolo sit aliqua similitudo inter nostros ritus, & ritus Gentilium, & Iudæorum: absolutè tamen maximum esse discrimen. Nam à fine, & intentione sumunt externæ actiones speciem suam. Ritus Gentilium fiebant ad cultum Dæmoniorum: nostri fiunt ad colendum verum Deum; ideò tantùm interest inter illos & nostros, quantũ inter sacrum & sacrilegium; quantum inter pietatem & impietatem, & quantum inter Deum & Diabolum. Nam etiam sacrificia erant eadem Gentilium, & Iudæorum, & tamen erant illa idololatrica, ista pia, & religiosa. Et hoc modo respondent Hieronymus Vigilantio,

A & Augustinus Manichæis, locis citatis. Ritus autem Iudaici boni erant, sed Christum venturum prænunciantes; nostri item sunt boni, sed ab illis diuersi, quia partim sunt in memoriam rerum præteritarum, partim ad significandam gloriam futuram.

SEXTVM argumentum, §. 13. sumitur ex epistola Augustini 119. ca. 19. qui conqueritur, quòd multitudine cæremoniarum ita aliqui Ecclesiam onerauerint, vt tolerabilior sit conditio Iudæorum. RESPONDEO, AVGVSTINVS loquitur de cæremoniis, quas priuati homines, & maximè mulierculæ sibi ipsis imponunt. Nam idem Augustinus ibidem loquens de cæremoniis su- B peruacaneis, sic ait: *Omnia talia, quæ neque sanctarum Scripturarum authoritatibus continentur, neque in Conciliis Episcoporum statuta inueniuntur, neque consuetudine Ecclesiæ vniuersæ roborata sunt, sed diuersorum locorum, diuersis moribus innumerabiliter variantur, resecanda existimo.*

SEPTIMVM argumentum, §. 14. *Deus hoc discrimen esse voluit inter nos & Iudæos, quòd illos vt pueros docuit per signa sensibilia, nos vt viros, simpliciter, sine talibus signis. Id patet ex cap. 4. Ioannis, vbi Dominus ait: Venit hora, qua veri adoratores in spiritu, & veritate adorabunt Patrem. Et Gal. 4. Apostolus comparat Iudæos paruulis sub pædagogo degentibus.* Idem argumentum facit Kemnitius, pag. 166. vbi dicit, vmbras, & figuras esse proprias Testamenti veteris, nos autem in noua C lege luce verbi Dei admoneri, non vmbris. Similia etiam habet Brentius in Confessione VVirtembergensi, cap. vlt. quod est de cæremoniis. RESPONDEO, discrimen inter Iudæos, & Christianos, quod ad cæremonias attinet, duobus modis intelligi posse. VNO, vt illi solas habuerint cæremonias externas, nos autem solam lucem verbi, & spiritualem, ac simplicem veritatem. Et hoc videntur sonare verba aduersariorum, ac præsertim Kemnitij: sed id manifestè falsum est. Nam Iudæi præter cæremonias habuerunt etiã lucem verbi; vnde est illud Psalm. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Nec solùm ab eis Deus cultum externum, sed etiam internum requirebat. Nam Isa. 29. Iudæos reprehendit Deus, cùm ait: D *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Et contrà Christiani, præter lucem verbi habent etiam Sacramenta sensibilia, quæ sunt vmbræ, & figuræ rerum præteritarum, & futurarum. Et sicut non repugnant nouo Testamento Sacramenta externa, & sensibilia, vt notum est; ita non repugnant aliæ cæremoniæ. Ecclesia enim Christiana, licet versetur in magna luce respectu synagogæ, tamen versatur etiam in vmbra respectu cœlestis Hierusalem. Nam per fidem, quæ obscura est, ambulamus, & non per speciem. ALTERO modo potest intelligi discrimen illud, quòd cultus Iudaicus, quatenus Iudaicus, id est, veteris Testamenti, erat principaliter externus, & corporalis; cultus Christianus, id est, noui Testamẽti, est principaliter internus,

& spiritualis. Er hoc est verissimum. Nam culrus inrernus, & spiritualis à spiritu fidei, & charitatis procedir, qui spirirus est ipsa graria noui Testaměri, & ex lege veteri nullo modo haberi potest. Vnde Paulus 2. Cor.3. verus Testamentum vocat lireram, nouum vocar spiritum. Et Ioan.1. illud dicirur lex, hoc graria. Denique Ioan.4. illud: *In spiritu, & veritate*, significat (vt exponuut Chrysostomus, Cyrillus, & Eurhymius) cultum Christianũ esse in spiritu, vt opponitur Iudaico, qui erar corporalis, & esse in verirate, vt opponirur eidem Iudaico, qui in vmbris, & figuria consistebat. Quamuis nou malè eriam Theophylactus, & B. Thomas iu commenrario eiusdem loci illud: *In spiritu*, opponant Iudaico cultui, qui erar corporalis. illud: *In veritate*, opponanr cultui Samaritanorum, qui erar falsirati, & errori admixrus. Vnde paulò anrè Dominus dixerat: *Neq; in monte hoc*, id est, Garizim, vbi Samaritani adorabanr: *Neq; in Hierosolymis adorabitis Patrem*, ac si diceret; Non coletis Deum deinceps culru Samaritanorum falso, neque culru Iudaico, præcipuè corporali, sed culru Christiano, qui erit in spiritu, & veritate, id est, spiritualis, & purus ab omni errore.

Est tamen OBSERVANDVM, licer cultus Iudaicus, vt veteris Testamenti, fuerir corporalis, ramen non placuisse Deo sine spirituali, & ideò Deum ab eis quæsiuisse cultũ etiam spiritualem, vt ostendimus ex Isaiæ 29. Sed qui eum præstabaut, id non ex veteri Testamenro, sed ex nouo habebant; ad quod iam runc pertiuere iucipiebant. Sicur etiam norum est, rimorem esse veteris Testamenti proprium, & amorem noui: & ramen Deuaà iudæia perebat, vt ex toro corde diligerent, & verè id sancti illius temporis præstabant, non ex vi Testameuri veteris, sed ex graria noui. Pari tatione, licet culrus Christianus sir priucipaliter spiritualis, tameu siue corporali esse nou porest iu hac peregrinatione, & ideò Sacramenta, & cæremonias alias admittit, quæ cultui spirituali deseruiant.

OCTAVVM argumentum, §.15. *Quidquid commendationis habent opera, id totum habent obedientiæ intuitu, quam solam Deus respicit, vt testatur per Prophetam: Nou pracpi de sacrificiis, & victimis, sed tantùm vt audiendo audiatis vocem meam.* Ierem.7. & 1. Reg.11. *Nunquid vult Deus sacrificium, & non potiùs, vt obediatur voci Domini? non ergo caremonia, quas Deus non instituit, ipsi placere, aut meritoria esse possunt.* Confirmar ibidem argumeutum suum, quia cæremoniæ nostræ nõ solùm nou suut meriroriæ, sed nec vtiles, cùm vix ab vllo intelligãtur. RESPONDEO; Antecedens falsum esse, & contra aperrisaimas Scripturas. Nam Deo placuit sacrificium Abel, Heb. 11. quod tameu Deus non imperauerar. Er 1. Corinrh. 7. *Qui non nubit, melius facit.* Er ibidem de vidua: *Beatior erit, si sic permanserit.* & tameu ibidem asserit, uon esse præceptum, non nubere, etiam secundò. Er 1. Corinrh. 9. coureudit sibi fuisse li-

A cirum viuere de bonis eorum, quibus prædicabar, & ramen se maluisse viuere ex proprio labore, vt maiorem mercedem haberer; id euim significanr illa verba: *Melius est mihi mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet.* Porrò Scripturæ illæ anreponunt obedienriam sacrificiis. Sed non ideò licet concludere; Ergo sacrificia non imperata nihil merebautur, modò cum fide, & deuorione offerrenrur: cùm coustet ex Scripturis courrarium, vr iam ostendimus. Ad coufirmarionem RESPONDSO, cæremouias Ecclesiæ facillimè intelligi saltem iu genere, vr pater, si quis discurrar per cæremouias à persona, à loco, à rempore, à rebus sumptas. Quod si aliquæ cæremoniæ B non ab omnibus iurelligantur, vr est mulritudo vestium in Missa, & signorum, tamen non careur vtilitate eriam apud rudisaimos, cùm sine dubio concilient venerarionem rebua sacris. Cerrè Iudæi parùm admodum intelligebant, & tamen non frustrà eas acceperunt.

NONVM argumenrum, §.17. *Annón illa semel Ecclesia dicta lex aterna manet? Quod pracipio tibi, hoc obseruabis, vt facias. Nou addes quidquam, nec detrabes.* Er Prouerb.30. *Non addas ad verbum Domini, neque minuas ex eo, ne te fortè arguat, inueniarisq; mendax.* RESPONDEO; Non prohibet Dominus in bia locis quamlibet addiriouem. Nam siue per verbũ, iutelligantur libri sacri, siue præcepra moralia, aut iudicialia, aut cæremouialia, semper inueniemus C factam fuisse additiouem. Nam post Deureronomium, vbi habetur illa prohibirio addirionis ad verba Dñi, scripti sunt omnes alij libri sacri, tum historici, rum propherales, & totum nouũ Testamenrum. Irem multa sunt moralia præcepra in Prophetis, & iu libris Salomonis, quæ videntur addita Peutatcucho: & Dauid addidit iudiciale præceprum, vt æqualirer diuideretur prædam in bello, qui pugnabant, & qui sarcinas custodiebaur, 1. Reg.30. Addideruut etiam posteriores Iudæi cæremouialea leges de uouis festis diebus, Esther 9. Iudirh vlr. & 1. Machab.4. Prohiber igirur Dñs addiriouem corrumpeutem; & idem est: *Non addes, ac minuas*, ac si diceret, Integrè, & perfectè obserua, quod ego pręcipio. D Id parer ex rarione, quæ redditur, Prouerb. 30. *Ne fortè arguat te, & inueniaris mendax.* Non enim potest dici meudax, & falsarius, qui iustituit nouã cæremoniam, modò illa uihil officiat cæremoniia Dei; sed ille dicitur mendax, & falsarius, qui corrumpit Dei verba, aut præcepta. Potest autem duobus modis fieri ista corruprio. VNO modo, si quis ipsis Dei verbis, aut præceptis aliquid addat, vel miuuar, quo illa corrumpantur; vt si quia in sacrificiis Christi offerret panem sine vino, aur panem, & viuum, & mel. ALIO modo, si quia vendirarer pro Dei verbo librum uon Canouicum, aur pro Sacramento aliquam cæremoniam à se iuuentam: aut cõtra librum verè Canouicum, aut verum Sacrameutũ detraheret de numero librorum sacrorum, aut Sacrameu-

torum;

torum; quod peccatum hæretici committunt, cùm multos sacros libros negant esse Canonicos, & quinque Sacramenta tollunt de numero Sacramentorum. Idem videmus in monetarum corruptione: illi enim dicuntur falsarij, qui vel ipsas monetas corrumpunt, addendo stannum argento, aut minuendo ipsum argentum; vel qui moneras à se cusas obtrudunt pro moneta Principis. Nihil autem horum inuenient in cæremoniis Ecclesiæ.

Decimum argumentū, §.23. sumit Caluinus à tribus exemplis diuinæ Scripturæ, 4.Reg.17. Qui incolebant Samariam à feris discerpti dicuntur, quòd illi nouis cæremoniis Deum colerent, quas Deus non instituerat, 4.Reg.16. Reprehenditur Achaz, quòd nouum altare posuetit in templo, quod quidem ad ornatum templi videri poterat: *Et tamen videmus*, inquit Caluinus, *vt Spiritus audaciam illam detestetur, non alia de caussa, nisi quod hominum inuenta in Dei cultu, impura sunt corruptela.* 4.Reg.21. *Aggrauatur*, inquit Caluinus, *hac circumstantia crimen Manasse, quod altare nouū exstruxerit in Hierusalem.*

Respondeo, in his omnibus exemplis more suo Caluinum mala fide vti. Nam 4. Reg.17. non arguuntur Samaritani illi, quòd nouis cæremoniis Deum colerent, sed quod initiò nō timerent Dominum, neq; colerent, quippe Gentiles erant, nec sciebant legem Dei; deinde autem edocti legem Dei, simul Deum colere incœpissent, & sua idola. Et 4.Reg.16. Achaz reprehenditur, non quod nouum altare in templo exstruxerit, sed quod iusserit fieri in templo Domini altare nouum ad similitudinem altaris idolorum, quod erat in Damasco, & remouerit altare Domini de loco suo, vt in optimo loco

A constitueret altare illud idololatricum. Deniq; 4. Reg.21. Manasses non solùm nouum altare in templo posuit, sed altare, vbi sacrificaretur idolis. Sic enim Scriptura loquitur: *Exstruxit altaria vniuersa militia cæli in duobus atriis templi Domini.* Et infrà: *Posuit quoque idolum luci, quem fecerat in templo Domini.* Alioqui enim nouum altare erigere in templo Domini, nullum crimen fuisset. Nam 3. Reg. 8. legimus, Salomonem iussisse mediam partem atrij sanctificari ad holocausta offerenda, quoniam altare æneum, in quo offerri debuissent, non erat capax tantæ multitudinis victimarum: obtulit enim tum Salomon viginti duo millia boum, & centum viginti millia ouium.

B Atque hæc ex Caluino. Simili fide Scripturas tractat Melanchthon. Nam in Apologia Confess. Augustanæ, artic.15. præter alia, profert hæc argumenta. Primo, Ezech.20. *In præceptu patrum vestrorum nolite incedere: Ergo non licet instituere nouos cultus sine Dei mandato.* At loquitur Ezechiel de patribus idololatris: nam alioqui Scriptura dicit, Prouerb.22. *Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui.* Item Secundo argumentatur Philippus: *Si licet hominibus instituere cultus; iam omnium gentium cultus erunt approbandi, & illi etiam quos instituit Ieroboam.* Egregiè sanè, quasi verò liceat condere legem iniustam, si licet condere legem nouam. Tertio addit, Daniel.cap.11. *Significat nouos cultus humanos ipsam formam Antichristi fore. Sic enim inquit; Deum Maosim in loco suo colet, & Deum, quem non nouerunt patres eorum.* Et hoc præclarum est argumentum, quasi idem sit colere Deum verum nouo cultu, & colere nouum Deum, id est, falsum, & fictitium Deum.

C

Finis librorum de Sacramentis in genere.
Ad honorem Dei.

SECVNDA CONTROVERSIA GENERALIS.

DE BAPTISMO ET CONFIRMATIONE.

DVOBVS LIBRIS EXPLICATA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS, De Sacramento Baptismi.

Argumentum, & partitio disputationis de Baptismo.

LIBER SECVNDVS, De Sacramento Confirmationis.

DE SACRAMENTO BAPTISMI.

LIBER VNICVS.

Argumentum, & partitio disputationis de Baptismo.

DE BAPTISMO, QVAE DISPVTARI SOLENT, AD NOuem capita reuocari possunt. PRIMVM est de nomine, & definitione. SECVNDVM, de materia. TERTIVM, de forma. QVARTVM, de necessitate. QVINTVM, de ministro. SEXTVM, de suscipientibus. SEPTIMVM, de effectis. OCTAVVM, de comparatione Baptismi Christi, & Ioannis: pracipua enim comparatio circa effecta versatur. NONVM, de ritu, & caremoniis. In quibus omnibus controuersiis explicandis, duos pracipuè fines intuebimur. VNVM, vt Canones Concilij Tridentini de Baptismo, qui habentur in 7. sessione, defendamus contra Caluini Antidotum, & Examen Kemnitij. ALTERVM, vt pracipuorum huius temporis hareticorum sententias, & argumenta benè intelligamus, & efficaciter, DEO adiuuante, refellamus.

CAPVT PRIMVM.

De nomine, definitione, & partibus Baptismi.

DE NOMINE Baptismi nulla dissensio est: vtuntur enim omnes hac voce, quod in Scripturis passim habeatur. Significat autē *Βάπτισμα* propriè immersionem. Ordinariè enim Baptismus fit per mersionem, idq; ad Christi sepultutam repræsentandam, iuxta illud Coloss. 2. *Consepulti ei per Baptismum.* Habet autem apud Patres alia multa nomina, de quibus vide præcipuè Clementem, lib. 1. Pædagogi, cap. 6. Nazianzenum oratione de Baptismo, & Chrysostomum, homil. ad baptizatos; qui vocant Baptismum illuminationem, gratiā, donum, sigillum, mysterium, exputgationem, & alia quædā: sed præcipuum nomen, & communissimum est *φωτισμός*, id est, illuminatio: hoc enim præter tres citatos Pattes, vtuntur omnes alij Græci posteriores, & ante eos Dionysius Areopagita de Ecclesiastica hietarchia, cap. 2. immò & ipse Apostolus, Hebt. 6. cùm ait: *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, &c.* Et cap. 10. *Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum.* Vnde etiā Cyrillus Hierosolymitanus

A Catecheses suas de Baptismo, vocat Catecheses illuminatorum. Dicitur autem Baptismus illuminatio, quia in eo infunditur habitus fidei.

Quod autem attinet ad definitionem, S. Thomas, 3. p. q. 66. att. 1. aliquot definitiones adfert. Sed ex Scripturis Catechismus Romanus aptissimè ita definiuit: *Baptismus est Sacramentum regenerationis per aquam in verbo vitæ.* Quæ definitio partim sumitur ex Ioan. 3. partim ex Paulo ad Ephes. 5. Et quidem PRIMO loco ponitur, *Sacramentum*, quod est genus. DEINDE additur, *regenerationis*, quæ differentia est contrahens genus, & distinguens à Sactamentis veteris legis. TERTIO additur, *per aquam*, quę est alia differētia adhuc

B magis cōtrahens, & distinguens ab aliis Sacramentis nouæ legis. Etsi enim cetera non dicuntur propriè regenerare, tamen iustificāt impium, ac præsertim Pœnitentia: iustificatio autē impij, præsertim hæretici, aut apostatæ, parum aut nihil differt à tegeneratione. Vnde Galat. 4. Paulus, *filioli mei, quos iterum parturio.* Sed cùm additur, *per aquam*, iam perspicua differentia est. Non enim reconciliatio pœnitentium est rege-

neratio per aquam, sed reformatio quædam, & quasi reuocatio ab inferis. A

Vbi & illud OBSERVANDVM est, Sacramentum Baptismi non esse ipsam aquam, quæ est res permanens, sed ablutionem, quæ est res transiens. Itaq; Baptismus est Sacramētum regenerationis per aquam, id est, signum externum sanctificans per aquæ aspersionem. DENIQVE additur, *in verbo vitæ*, vt exprimatur etiā forma Sacramenti, quæ est præcipua pars essentiæ.

Philippus in locis, anni LVIII. tit. de sacrificio, ita definit Baptismum: *Baptismus signum est, quo Deus nobiscum agit, & recipit nos in gratiam.* Sed hæc definitio conuenit omni Sacramento, immò etiam ipsi verbo, quod tamen non est Sacra- B mentum.

Caluinus, lib. 4. Instit. cap. 15. §. 1. ita definit: *Baptismus est signum initiationis, quo in Ecclesiæ cooptamur societatem, vt Christo insiti inter filios Dei censeamur.* Quæ definitio multa habet vitia. Nam neque est essentialis, cùm non attingat vllam partem essentiæ Baptismi; neque explicat effectum, seu finem principalem huius Sacramenti. Nam finis principalis secundum Catholicos, immò secundum Scripturas est iustificare, & regenerare; secundum Caluinum (vt ibidem ipse subiungit) est alere fidem more diplomatis signati, qui certè finis in ea definitione non explicatur, sed solùm finis quidam secundarius, qui est testari fidelitatem, quam Deo, & Ecclesiæ debemus, & C sic agnosci, ac numerari inter filios Dei.

ADDE, quòd ista definitio conuenit etiam Circumcisioni. Nam Circumcisio erat signum initiationis, quo Iudæi cooptabantur in Ecclesiæ societatem, & Christo inserebātur. Nam etiamsi Iudæorum cœtus dicatur Synagoga, quando distinguitur contra Ecclesiam; tamen absolutè Ecclesia erat, & Ecclesia Dei veri, antequā Christum negaret. Ipse etiam Christus, licet non fuerit homo tempore Synagogæ, nisi in vltimis diebus, tamen vt Deus, semper fuit caput totius Ecclesiæ. Immò etiam, vt homo venturus, & passurus, iam tum erat caput, cui per fidem Hebræi coniungebantur, eique inserebantur. Vnde 1. Corinth. 10. Iudæi dicuntur in deserto tentas- D se Christum. Et Apocalyp. 13. dicitur; Agnus occisus ab origine mundi. Eadem etiam definitio verbi Dei prædicato conuenire videtur: nam etiam per verbum Dei initiamur, & cooptamur in Ecclesiam, & Christo inserimur.

CAPVT SECVNDVM.

De materia Baptismi.

DE materia nulla ferè dissensio est, tametsi non pauci errores de hac re aliquādo exstiterunt, vel etiam exstant. PRIMVS fuit error Manichæorum, qui teste Augustino, lib. de hæres. cap. 46. Baptismum in aqua non putabāt adhibendum, quòd videlicet aquam, vt res ceteras corporales, non Deus, sed Diabolus procreasset. Magis verecundi fuerunt Marcionistæ, qui etsi crederent aquam esse opus mali principij, id est, Diaboli, non Dei boni: tamen eam adhibebant in Baptismo ob Christi præceptum. Refert Theodoretus, libro 1. fabul. hæret. se vidisse senem quendam Marcionistam, qui fatebatur in mysterio aquam adhibendam, & tamen ita illam oderat, vt faciem suam mallet proprio sputo, quàm aqua abluere, ne videlicet creatore indigere videretur.

SECVNDVS error fuit Seleuci, & Hermię, qui aquam ex Baptismo excludebant, idq; ob auctoritatem Scripturarum, quæ vbicumq; comparant Baptismum Ioannis cum Christi Baptismo, semper affirmant Ioannem baptizasse in aqua, Christum baptizaturum Spiritu sancto, & igne, Matth. 3. Luc. 3. Ioan. 1. Marci 1. Actor. 1. Referunt hunc errorem Philastrius in lib. de hæresibus, & Augustinus de hæresibus, cap. 59.

TERTIVS error ex eodem fundamento fuit Iacobitarum, qui loco aquæ Baptismalis ferro candente imprimebāt in frontibus crucis figuram. Testis est Bernardus Lutzburgensis in Catalogo hæreticorum.

QVARTVS est Paulicianorum, qui teste Euthymio in 2. parte Panopliæ, tit. 21. pro elemento aquæ in Baptismo illa verba substituunt; Ego sum aqua viua.

QVINTVS error Lutheri est, qui in sympossiacis colloquiis. cap. 17. interrogatus, num deficiente aqua liceat baptizare in lacte, aut ceruisia, primùm respondit; iudicio diuino id esse committendum: deinde addidit, quidquid balnei nomine nuncupari potest, illud esse aptum ad baptizandum. At certè balnea vini, & lactis, nedum ceruisiæ fieri posse, nemo dubitauit vnquam.

Aduersus hæc omnia deliramenta statuit Cōcilium Tridentin. sess. 7. can. 2. aquam veram, & naturalem requiri ad Baptismum. Ex quo intelligimus duo. PRIMO, nullum liquorem esse materiam Baptismi: qui non sit vera, & naturalis aqua. SECVNDO, omnem veram, & naturalem aquam, quantumuis accidentaliter alteratam, & mutatam, esse materiam idoneam ad Baptismū. Id verò patet ex apertissimis Scripturis. Nam Ioan. 3. dicitur: *Ex aqua, & Spiritu sancto.*

Item ibidem orta est æmulatio discipulorum Ioannis, quia videbant Christum baptizare per discipulos suos in aqua, vt etiā ipse Ioannes baptizabat. Actor. 8. *Ecce aqua, quis prohibet me baptizari?* Ephes. 5. *Lauacro aquæ in verbo vitæ.* 1. Cor. 10. Paulus comparat Baptismum mari rubro. 1. Petri 3. comparat Petrus eundem Baptismum diluuio. Deniq; etiam Prophetæ expressè prædixerunt Baptismum aquæ, vt Ezechiel cap. 36. *Effundā super vos aquam mundam.* Cur autē aquam Deus ele-

gerit potius, quàm aliud elementum, caussas reddunt auctores, adferentes varias aquæ proprietates: quas vide apud S. Thomam 3. part. quæst. 66. artic. 3. & Gulielmum Parisiensem in lib. de Sacramentis, cap. de Baptismo.

Neque testimonia à Seleucianis allata concludunt. Nam non docent discrimen esse inter Baptisma Ioannis, & Christi, quod vnum esset in sola aqua, alterum in solo Spiritu, vel igne; sed quod vnum esset in sola aqua, alterum non in sola aqua, sed in aqua & Spiritu, vt dicitur Ioan. 3. Vnde 1. Ioan. 5. *Hic est, qui venit per aquam, & sanguinem, non in aqua solùm, sed in aqua, & sanguine.* Quod autem additur de igne Matth. 3. & Luc. 3. non significat ignem aliquem elementalem, vt stultè putârunt Iacobitæ, sed ignem quendam cœlestem, & diuinum: nam ideò coniungitur cum Spiritu sancto. Potest autem ille ignis, vel significare linguas igneas, quæ descenderunt in Apostolos in die Pentecostes, vel ignem Purgatorij, vt Hieronymus docet in cap. 3. Matthæi, & Beda in cap. 3. Lucæ, vel etiam ignem diuini iudicij, vt exponit Hilarius canon. 2. in Matth. vel deniq; ignem tribulationis in hac vita, qui nulli baptizato deest, vt exponit auctor operis imperfecti in cap. 3. Matth.

Kemnitius in hunc canonem nihil aliud notat, nisi non esse necessarium, vt aqua Exorzizetur, & benedicatur: si aqua vera, & naturalis sufficit. Sed malè id colligit: nam etiãsi ad substãtiam Sacramenti non requiratur benedictio aquæ, tamen rectè est instituta, vt infrà dicemus.

CAPVT TERTIVM.

De forma Baptismi.

FORMAM Baptismi etsi hoc tempore ferè omnes admittant, quod ad praxim attinet, quæ est singularis Dei prouidentia, ne innumerabiles infantes pereant, tamen fuerunt, & sunt non leues de hac re errores. PRIMVS fuit quorundam, qui ipso tempore Apostolorum baptizabant in nomine trium principio carentium, id est, trium Patrum, vel in nomine trium filiorum, aut trium Paracletorum. Qui error refertur, & damnatur canon. 48. aliâs 49. Apostolorum.

SECVNDVS fuit Gnosticorum, qui teste Irenæo lib. 1. cap. 18. baptizabat in nomine Ignoti Patris, in veritate Matris omnium, & in nomine descendentis Iesu.

TERTIVS fuit Cataphrygum, & Paulianistarum, qui non baptizabant in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt Innocentius I. testatur in epistol. 22. cap. 5. & ideo iterum baptizari iubentur in Concilio Nicæno can. 19. & Laodicensi can. 8.

QVARTVS fuit aliquorum Arianorum, qui baptizabant in nomine Patris per Filium in Spiritu sancto. Refert Nicephorus lib. 13. cap. 35. ita baptizare voluisse quendam Episcopum Arianum nomine Deuterium; sed diuino miraculo côtinuò aquam euanuisse. Alios item Arianos non seruasse veram Baptismi formam patet ex Concilio I. Arelatensi can. 8. vbi iubentur interrogari Ariani, cùm ad Ecclesiã redeunt, sub qua forma verborum à suis baptizati sint: non enim eodem modo omnes baptizabant. Multi quoque eorum Catholicos rebaptizabant, vt Augustinus testatur libro de hæres. cap. 49.

QVINTVS error fuit quorundam Eunomianorum, qui non baptizabant in nomine trium personarum, sed in Domini mortem, vt refert Socrates, lib. 5. cap. 23.

SEXTVS fuit Græcorum, qui aliquando ita adhærebant suæ formæ, qua dicunt, Baptizetur N. seruus Christi, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt rebaptizare auderent Latinos baptizatos, illis verbis; Ego te baptizo, &c. Refert, & damnat hunc errorem Concilium Lateranense sub Innocentio III. cap. 4. vbi non damnatur forma baptizandi Græcorum, quæ non differt à nostra, quoad substantiam, vt in Concilio Florentino sessione vltima declaratum est, sed damnatur Græcorum error, qui nostram formam damnare audebant sine vlla ratione, vel caussa.

SEPTIMVS error est Lutheri, Zwinglij, & Brentij, qui licet forma vsitata vtêdum esse doceant; tamen id non putant necessarium ad Baptismi substantiam. Lutherus in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, affirmat Baptismum esse ratum, quibuscunq; verbis collatum, modò non in nomine hominis, sed in nomine Domini detur. Immò addit, etiamsi impius minister non det in nomine Domini, tamen esse ratum, si suscipiatur in nomine Domini. Zwinglius in libro de vera, & falsa religione, cap. de Baptismo sub finem, apertè docet, non esse necessariam vllam certam verborum formam in Baptismo: licet dicat se non vetare, quo minus vtamur sacris verbis iam receptis. Vnde Zwingliani quidam, vt refert Ioannes Eckius homilia 10. de Baptismo, baptizabant in nominibus Patris, & Filij, & Spiritus sancti; qui est manifestus Arianismus. Nomen enim, potestatem, & auctoritatẽ significat in Scriptura, Marci vltimo: *In nomine meo Dæmonia eiicient.* Ioan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei.* Vt autem est vna Deitas trium personarum, ita vnum nomen, vna virtus, vna auctoritas. Vnde Ambrosius lib. 2. de Sacramentis, cap. 7. & Hieronymus in cap. 4. ad Ephes. notant in Baptismo trinam fieri mersionem, & tamen non dici, In nominibus, sed in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Ioannes Brentius in suo Catechismo cap. de Baptismo scribit, verũ esse Baptismum, si minister post recitatum à Catechumeno Symbolum fidei, ita diceret: *Audiui iam ex te confessionem fidei tuæ, quod*

credas in Deum Patrem, Filium, & Spiritum sanctum: in hanc igitur confessionem intingo te in aquam, vt hoc signaculo certus sis te esse insertum Christo; vade in pace. Monet tamen, vt forma Ecclesiæ vsitata seruetur. Quod quidem benè monuit, alioqui non esset ratus Baptismus.

Præter hos errores est opinio quædam incommoda multorum Catholicorum, qui putarunt sufficere ad Baptismum, inuocarionem vnius personæ diuinæ tantùm, ac præsertim Christi. Ita videntur sentire sanctus Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 3. Beda in cap. 10. Actor. qui ipsa verba Ambrosij citat. Bernardus epist. 340. ad Henricum, qui docet, ratum sibi videri Baptismum, quem quidam contulit ex imperitia, In nomine Dei, ac sanctæ & veræ crucis. Item Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, parte 6. cap. 2. & Magister lib. 4. sentent. distinct. 3. & denique Nicolaus Papa in epistola ad Bulgaros, vt habetur can. A quodam Iudæo, de consecrat. distinct. 4. qui nihil quidem definit, sed profert Ambrosij auctoritatem, & eam approbare videtur.

Fundaméta horum auctorum sunt duo. PRIMVM, auctoritas Apostolorum, qui baptizabant in nomine Christi, vt habetur Actorum 8. & 10. & 19. SECVNDVM, quia in qualibet persona diuina implicitè continentur omnes tres. Qui enim dicit Patrem, simul dicit Filium, & Spiritum oris eius; qui dicit Christum, dicit vngentem, id est, Patrem, vnctum id est, Filium, & vnctionem, id est, Spiritum sanctum; qui dicit Spiritum sanctum, dicit Patrem, & Filium, à quibus ille spiratur. Sed fundamentum præcipuum omnium auctorum post Ambrosium, est ipsius Ambrosij auctoritas; quare si fortè Ambrosius non illud voluerit dicere, quod verba eius sonare videntur, ruit fundamentum præcipuum illius opinionis.

Sed quidquid de hoc sit, certum est, Baptismum, aut absolutè, aut sub conditione repetendum, si detur in nomine Christi, aut alterius cuiusuis personæ, sine expressione aliarum, vt rectè docent Theologi omnes grauiores in 4. distinct. 3.

Est igitur hæc vera forma Baptismi: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Vbi non est de essentia, illa particula, *Ego*, & licet ea non debeat omitti cùm præscribatur ab Ecclesia, tamen si omitteretur, Baptismus esset integer, quia satis exprimitur persona ministri in verbo, *Baptizo*.

Porrò hanc esse verá & necessariam formam Baptismi, colligitur ex Euangelio, sed non euidenter ex solo Euangelio, sed cogimur recurrere ad traditionem, & Ecclesiæ declarationem. Quod est NOTANDVM contra Caluinū, & alios hæreticos, qui eandem formam præscribunt in ritu Baptismi, & eadem vtuntur, cùm tamen nolint traditiones, sed solam Scripturam admittere.

A In Euangelio nihil habemus nisi vnum testimonium, Matt. 28. *Euntes, docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Ex quibus verbis, si sola considerentur, non cogimur dicere, Ego te baptizo, sicut non cogimur dicere cùm prædicamus, Ego vos doceo; sed videmur satisfacere, si baptizemus, & doceamus, etiamsi non exprimamus verbis nos id facere. Pari ratione non colligitur euidenter ex hoc solo loco, oportere dicere, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: posset enim exponi hic locus, vel de fide Trinitatis, vt baptizemus in fide Trinitatis; vel etiam de auctoritate, id est, vt baptizemus auctoritate à Deo accepta; quemad-

B modum cùm Marci vlt. legimus: *In nomine meo dæmonia eiicient, &c.* Si tamen adiungamus ad hunc locum Euangelij, Ecclesiæ auctoritatem, constabit certissimè, omnia illa verba ad formam Baptismi pertinere.

Nam IN PRIMIS esse dicendum: *Ego baptizo*, vel aliquid eiusmodi, quo exprimatur actio ministri; docet Concilium Florentinum in instructione Armenorum: docet etiam Alexander Papa III. extra de Baptismo, & eius effectu, cap. Si quis puerum: docent omnes catechismi, & rituales libri, etiam antiquissimi. Denique etiam ratio id docet. Nam sola illa verba: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, etiam cum ipsa lotione externa, non determinatè significant id, quod

C hoc Sacramento significari debet. Nam posset fieri lotio illa ad refrigerandum, aut curandum ab aliquo morbo, & ad id etiam rectè inuocaretur auxilium sanctæ Trinitatis. Itaq; addendum est verbum, *Baptizo*, quo ex vsu Ecclesiastico significatur ablutio à sordibus non tam carnis, quàm spiritus.

DEINDE esse exprimēdam aliam personam à ministro diuersam; quod facimus per pronomen (*Te*) ac proinde non posse vllum baptizare seipsum; docet præter testimonia iam allata, disertis verbis Innocentius III. extra de Baptismo, & eius effectu, cap. Debitum.

DENIQVE esse exprimendas tres diuinas personas; præter allata testimonia, docent duo

D summi Pontifices, Pelagius can. Si reuera, & canon. Multi sunt, & Zacharias can. In Synodo, de consecr. dist. 4. qui affirmant, Baptismum non esse ratum, si detur in nomine Domini, aut in nomine Christi, nisi disertè exprimantur tres personæ. Idem confirmat traditio omnium Patrum, qui affirmant, Baptismum dari debere in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Vide can. 49. Apostolorum. Dionysium de Ecclesiastica hierarchia, cap. 2. Iustinum in Apologia 2. Origenem in cap. 6. ad Rom. in illud: *Quicunq; in Christo baptizati sumus.* Vbi etiam dicit, non haberi ratum baptismum in nomine solius Christi, nisi addātur aliæ personæ. Item Athanasium serm. 3. contra Arianos, parùm à medio: vbi dicit, nó esse perfectam initiationem, nisi in nomine trium

persona-

personarum; quod idem habent Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 12. & Didymus lib. 2. de Spiritu sancto, non procul ab initio. Vide etiam Nyssenum in libro de Baptismo ante medium. Chrysostomũ in cap. 5. ad Ephes. in illud: *Mundans eam lauacro*. Nazianzenum oratione in sanctum lauacrũ prope finem. Damascenum lib. 4. cap. 10. & Theophylactum in cap. vlt. Matthæi. Præterea ex Latinis Tertullianum libro contra Praxeam, & libro de corona militis. Cyprianum in epistola ad Iubaianum. Hilarium lib. de Synodis in fine. Ambrosium lib. 2. de Sacramentis, cap. 5. & 7. de iis, qui initiantur mysteriis, cap. 4. Hieronymum in cap. 4. ad Ephes. Siricium in epist. 1. Innocentium epist. 22. Augustinum lib. 6. de Baptismo, cap. 25. Leonem in epistol. 4. Fulgentium de incarnatione, & gratia Christi, cap. 11. Gregorium lib. 9. epist. 61.

Neque illa argumenta quę posuimus pro eorum opinione, qui putabant Baptismum esse ratum, si in nomine solius Christi daretur, aliquid concludunt. Ad PRIMVM de exemplo Apostolorum, aliqui Scholasticorum respondent, Apostolos id fecisse ex quadam peculiari Dei dispensatione. Sed, cùm neque in Scriptura, neque in vllo Concilio, neque in Patribus legatur talis dispensatio, solidius respondent, qui negant Apostolos baptizasse, nisi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; id quod etiam confirmatur ex cap. 19. Actor. Nam cùm quidam Paulo dixissent: *Neque si Spiritus sanctus est, audiuimus*; subiunxit Paulus: *In quo ergo baptizati estis?* Quibus verbis indicat etiam suo tempore in ipsa forma Baptismi nominari solitum Spiritum sanctum. Et cùm certum sit, nunquam datum esse in nomine solius Spiritus sancti, sequitur vt datus sit in nomine trium personarum. ADDE, quòd cùm in Canonibus Apostolorum damnentur, qui aliter baptizant, quàm in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & antiquissimi Patres, qui vel Apostolos viderunt, vel eorum discipulos, vt Dionysius, & Iustinus, eandem formam Baptismi præscribant, non est vllo modo credibile Apostolos aliter baptizasse.

Quod autem Lucas dicit in Actis, cap. 2. 8. 10. & 19. baptizasse Apostolos, in nomine Domini Iesu: potest intelligi multis modis, nimirum, vt baptizasse dicantur in fide Domini Iesu, vel authoritate Domini Iesu, vel Baptismo à Christo instituto, vel denique in nomine Domini Iesu, sed non solius, verùm adiuncto Patre, & Spiritu sancto. Fortasse enim ad magis commendandum nomen Christi, ita dicebant; Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij eius Iesu Christi, & Spiritus sancti.

Et hoc modo videntur mihi intellexisse hæc loca, Hilarius, Basilius, & Fulgentius. Nam Hilarius in libro de Synodis prope finem, enumerat varia loca Scripturæ, quæ videntur inter se pugnare, nisi rectè intelligantur: & inter alia

A ponit hæc loca, quod Apostoli Matthæi vltimo iussi sint baptizare, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & tamen in Actis Apostolorum referantur baptizasse in nomine Christi. Et quamuis non explicet Hilarius quomodo hæc intelligenda sint, tamen ex modo loquendi ipsius, & ex aliis similibus locis in speciẽ pugnantibus, colligitur eum sensisse Apostolos baptizasse in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: alioqui, vt ipse dicit, in crimine fuissent, tanquam prænaricatores regulæ diuinæ sibi datæ; sed Lucam in Actis id ipsum breuissimè significasse, exprimendo nomen Christi, & nõ negando nomina aliarum personarum. Fulgentius de B incarnatione, & gratia Christi, cap. 11. apertissimè dicit, Apostolos baptizasse, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & hoc ipsum esse baptizare in nomine Domini Iesu, vt dicitur Act. 2. vel in morte Christi, vt dicitur Rom. 6. Basilius in libro de Spiritu sancto, cap. 12. scribit in nomine Filij, intelligi omnes psonas, cùm Scriptura dicit, Apostolos baptizasse in nomine Christi: proinde Apostolos reuera in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizasse, non in nomine solius Christi. Vbi vult S. Basilius in vna persona intelligi omnes, quod attinet ad verba S. Lucæ in Actis, non autem quod attinet ad ipsam formam Baptismi. Et hoc etiam modo aliqui volunt loquutum esse Ambrosium, & C ex eo Bedam. Nam Ambrosius videtur sequi Basilium, cùm eadem testimonia adducat, & de eadem re loquatur, & frequentissimè soleat Basilij sententias suas facere: certè Catechismus Romanus capit. de Baptismo, coniungit in hac re Ambrosium cum Basilio.

Ad SECVNDVM argumentum respondeo, non sufficere in Baptismo implicitam mentionẽ trium personarum, tum quia Dominus in Euãgelio, & omnes Patres explicitam tradunt, tum etiam quia Sacramẽta sunt signa externa, & sensibilia; proinde oportet inuocationẽ trium personarum exterius, & sensibiliter sonare, nec sufficit, si vnius personæ inuocatio exterius sonet, aliarum autem sola mente cõcipiatur, quod D fit, quando implicitè solùm inuocantur.

CAPVT QVARTVM.

De necessitate & institutione Baptismi.

DIXIMVS de caussa materiali, & formali, nunc de necessitate dicẽdum, quæ ad caussam finalem pertinere videtur. Ac primùm nulla quæstio est, quin Baptismus sit necessarius ad salutem ex diuino Christi mandato. Id enim etiam Caluinus fatetur in Antidoto Concilij, sess. 7. can. 5. Sed controuersia est, an sit necessarius, vt medium ad salutem, ita vt si quis non baptizetur,

pereat, etiamsi fortè ob ignorantiam excusetur à prævaricatione præcepti. Ac præcipuè habet locum controuersia in paruulis, qui non sunt capaces præcepti. Tres autem sunt quæstiones. PRIMA, an Baptismus sit necessarius. SECVNDA, quando cœperit esse necessarius. TERTIA, an possit suppleri per martyrium, aut pœnitentiam, quæ dicuntur Baptismata, illud sanguinis, hoc flaminis.

De PRIMA quæstione fuit olim hæresis Pelagianorum, Baptismum non esse necessarium ad remissionem peccati originalis, sed solùm ad assequutionem regni cœlorum, teste Augustino lib. de hæresibus, cap. *69*.

Sed nostri hæretici Pelagianis multò audaciores, non solùm ad remissionem peccati, sed etiam ad regnum cœlorum negant Baptismum esse necessarium. Id inprimis negauit Ioan. VVicleff, vt testatur Thomas VValdensis tom. 2. cap. *96*. Deinde Zvvinglius lib. de vera, & falsa religione satis apertè negat, Baptismum esse necessarium ad salutem; quod nihil sit nisi externum symbolum. Martinus Bucerus in cap. 3. Matth. idem docet, sed ex alio fundamento, nimirum, quia pueri prædestinati etiam sine Baptismo saluantur, non prædestinati autem, etiam cum Baptismo damnantur. Ioan. Caluinus in Antidoto Concilij ad *6.* sess. cap. 5. & lib. 4. Instit. cap. 16. §. 24. & 25. docet, paruulos fidelium etiam sine Baptismo esse sanctos, & membra Ecclesiæ, & si moriantur, saluari. Fundamentum eius est, quia putat filiis fidelium nō imputari peccatum originis, idq; ex vi fœderis Deifacti cum Abraham, Gen. 17. *Ero Deus tuus, & seminis tui.* Nos enim successimus per Christum in Abrahę posteritatem. Idem habet Petrus Martyr in cap. 7. 1. ad Cor. in illa verba: *Alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.* Vbi apertè dicit, filios fidelium saluari sine Baptismo, & profert eadem argumenta, quæ Caluinus. Idem quoq; habet Henricus Bullingerus Zvvinglij successor in Tigurina synagoga in eundem locum, 1. Cor. 7. Hoc tamen videtur interesse inter Bullingerum, & Caluinū; quòd Caluinus solos eos facit sanctos, ante Baptismum, qui nascuntur ex parentibus fidelibus: Bullingerus autem in libro de Testamento, seu fœdere Dei vnico, & ęterno, docet, satis esse, si parentes aliquando fuerint fideles, licet tunc non sint, quando filij eis nascuntur. Immò etiam videtur dicere, satis esse, si maiores fuerint fideles, licet immediati parentes non sint fideles. Ex quo sequitur secundum opinionem huius hominis saluari ferè omnes pueros: rari enim sunt, qui non habuerint aliquem ex maioribus suis fidelem.

Contra hos errores posuit Concilium Tridentinum sess. 7. can. 2. *Si quis dixerit, Baptismum non esse necessarium ad salutem, anathema sit.* Probatur hæc veritas PRIMO ex Dei verbo expresso, Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Quæ verba non sonant præceptum, sed medium, vt Augustinus demōstrat lib. 1. de peccatorū merit. & remiss. cap. 30. vbi hunc locum accuratè expendit. Et patet etiā ex ratione, quæ redditur: *Quod natum est ex carne, caro est, &, oportet vos nasci denuò.* Indicat enim Dominus homines nasci carnales, & peccatores, atq; adeò seruos peccati; & proinde necessariū esse remedium cōtra hæc mala, quod remedium deinceps erit Baptismus. Idem apertissimè cōuincitur ex figura ænei serpentis, quam ibidem Dominus ponit. Vult enim ita esse remedium contra mortem æternam renasci per fidem, & Baptismum suum, vt olim fuit serpens æneus remedium vnicum contra morsum serpentium. Itaque illud: *Nisi quis renatus fuerit, &c.* simile est, ac si quis diceret; Nisi comedas, non viues. vel; Nisi pharmacum sumas, non conualesces. Ista enim non tam præceptum, quàm medium necessarium significant. Neque de hoc aduersarij disputant; sed nituntur variis expositionibus ita deprauare hunc locum, vt non possit ex eo colligi aquam necessariam esse.

Caluinus in Antidoto loco notato duo dicit. PRIMO, secundum aliquos Patres aquam accipi pro mortificatione: quod idem habet Kemnitius in Examine, can. 2. sess. 7. & nominat Basilium, qui per aquam intelligit mortificationem. AT hoc vanum est. Nam Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 15. non explicat quid ad literam significet aquæ vocabulum, Ioan. 3. sed præsupponens significare veram, & naturalem aquam, quærit cur aqua adiungatur Spiritui in Baptismo, & caussam reddit, vt aqua significet mortificationē peccatorum, spiritus autem resurrectionem virtutum.

SECVNDO Caluinus dicit, aquam hoc loco esse epithetum Spiritus, & sensum esse; Oportere nasci ex Spiritu, qui purgat ad modum aquæ. SED hanc expositionem refutauimus suprà lib. 1. de Sacramentis, cap. 31. vbi attulimus quindecim testimonia Patrum, qui hunc locum intelligunt de aqua Baptismi: & pręterea idem confirmauimus aliquot rationibus.

Petrus Martyr in cap. 7. 1. ad Cor. pręter hanc Caluini explicationem, quam non improbat, adfert aliā, quòd videlicet non sit vis facienda in illa copulatina: *Ex aqua, & spiritu.* satis enim est, si ex Spiritu homines renascātur, quomodo Rom. 10. dicitur: *Corde creditur ad iustitiam, & ore confessio fit ad salutem.* Vbi habetur eadē copulatiua particula, *&*, & tamen non est eiusdem necessitatis fides cordis, & confessio oris. AT hoc etiam miserum est effugium. Nam inprimis confessio oris, & fides cordis nō referuntur ad eandem fidem, seu effectum; fides enim cordis necessaria est ad iustitiam acquirendam; confessio oris ad salutem non amittendam. At in Baptismo, Spiritus & aqua ad eandem regenerationem pertinent: quare loca illa non sunt similia. Prærerea si non

est vis

eſt vis facieuda in copulatiua, certè æquiualebit diſiunctiuę: inde autem ſequetur ſatis eſſe renaſci ex aqua ſine Spiritu, quod abſurdiſsimum eſt. Quod enim Martyr dicit, Chriſtum velle, vt renaſcamur ex Spiritu, gratis dicit. Si enim particula, *&*, copulatiuè accipitur, vtrumq; eſt neceſſarium; ſin diſiunctiuè, alterutrum ſufficit, quodcunq; illud ſit.

Zwinglius in cap. 1. Marc. exponit per Baptiſmum coucionem. Ioan. Brentius in cap. 3. Matt. totum locum Euangelij: *Niſi quis renatus fuerit*; expouit de pœnitentia, vt ſenſus ſit: *Niſi quis pœnitẽtiam egerit, non intrabit in regnum cœlorum.* Denique Ioan. VViclef, teſte Thoma VValdenſi, tomo 2. cap. 101. per aquam in loco Euangelij Ioan. 3. intelligit aquam illam, quę fluxit ex Chriſti latere, vt ſenſus ſit; Niſi quis renatus fuerit ex aqua, quę fluet ex meo latere, id eſt, ex paſsione mea, &c.

Sed hæc & ſimilia ſomnia facilè refutantur. PRIMO, ex communi conſenſu Patrum ſuprà citatorum. Cùm enim hic locus tam variè exponatur ab hominibus huius, & ſuperioris ætatis, nihil rectiùs facere poſſunt homines prudẽtes, etiamſi Chriſtiani non eſſent, quàm appellare ad iudicium antiquorum, qui ante noſtras lites hunc locum expoſuerunt.

SECVNDO, refellũtur ex communi axiomate Theologorum, quo docemur Scripturam intelligere ſecundum verborum proprietatẽ, vbi nõ cogimur euidenti abſurdo; alioqui poſſemus deprauare omnia loca, etiam clariſsima, ſi liceat pro arbitrio fiugere nouos ſenſus. Porrò aduerſarij nullum abſurdum oſtendunt, quod ſequatur, ſi hoc loco per aquam intelligamus aquam, niſi quia hinc refellitur ipſorum hæreſis.

TERTIO, quia ſi hoc loco per aquam non intelligimus aquam, difficile erit ſtatuere, Sacramentum Baptiſmi conſtare ex aqua: quod tamẽ affirmant hoc tempore omnes tum Catholici, tum hæretici. Nam cetera loca Scripturę, vbi fit mentio aquæ in Baptiſmo, vt Act. 8. & Epheſ. 5. probant quidem poſſe homines baptizari aqua, ſed non probant non poſſe baptizari aliis etiam liquoribus. Et pręterea poterunt ea loca detorqueri ad metaphoras, non minus, quã iſte. Rectè igitur Concilium Tridẽtinum, ſeſſ. 7. can. 2. anathema dicit omnibus, qui hunc locum Euãgelij detorquent ad metaphoras, & non intelligunt de vera, & naturali aqua, vt verba ſonant.

SECVNDO, probatur eadem veritas ex traditione Eccleſię, & Patrum: ſemper enim Eccleſia credidit, infantes perire, ſi abſque Baptiſmo de hac vita recedant. Ac PRIMVM habemus teſtimonia Conciliorum Carthaginenſis, & Mileuitani apud Auguſtinum, epiſt. 90. & 92. in quibus ex profeſſo damnatur ſententia eorum, qui putant paruulos ſaluari ſine Baptiſmo. Quibus cõſonat Tridentinum Concilium, ſeſſ. 6. can. 3. & ſeſſ. 7. can. 5.

SECVNDO, habemus teſtimonia Pontificum. Siricij in epiſt. 1. ad Himericum, cap. 2. & Innocentij I. epiſt. 26. ad Concilium Mileuitanũ, qui docent paruulos omnino perire, ſi abſq; Baptiſmo decedãt. Item Leonis I. epiſt. 80. aliâs 78. ad Epiſcopos Campaniæ, vbi dicit, in periculo vitæ quocunq; tempore eſſe homines baptizandos, ne careant neceſſaria liberatione.

TERTIO, habemus teſtimonia omnium ferè Patrum, qui idem docent, vt Irenæi lib. 3. cap. 19. Origenis in cap. 6. ad Rom. Nazianzeni oratione in ſanctũ lauacrum. Baſilij orat. 13. de exhortatione Baptiſmi. Item Cypriani lib. 3. epiſt. 8. ad Fidum. Ambroſij lib. 2. de Abraham, cap. vlt. Hieronymi lib. 3. contra Pelagianos. Auguſtini lib. 1. de peccatorum meritis, & remiſs. cap. 16. 23. 24. & 27. & epiſt. 28. lib. 2. de origine animæ, cap. 12. & lib. 3. cap. 9. Proſperi lib. 2. de vocatione Gentium, cap. 8. Fulgentij lib. de fide ad Petrum, cap. 30. Bernardi ſerm. 66. in Cantica, & Petri Cluniacenſis in epiſt. contra Petrobruſianos, qui ex profeſſo hoc tractat. Sed audiamus vnum, aut alterum AVGVSTINI teſtimonium nomine aliorum, lib. 3. de originẽ animæ, cap. 9. *Noli,* inquit, *credere, noli dicere, noli docere, infantes antequam baptizentur morte præuentos, peruenire poſſe ad originalium indulgentiam peccatorum, ſi vis eſſe Catholicus.* & in epiſtol. 20. ad Hieronymum: *Quiſquis dixerit, quod in Chriſto viuificabuntur etiam paruuli, qui ſine Sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profectò, & contra Apoſtolicam prædicationem venit, & totam condemnat Eccleſiam: vbi propterea cum baptizandis paruulis feſtinatur, & curritur, quia ſine dubio creditur aliter eos in Chriſto omnino viuificari non poſſe.*

TERTIO, probatur ratione deprompta ex fundamentis aduerſariorum. Nam fundamentum ipſorum eſt, quia filij Chriſtianorum naſcuntur liberi à reatu peccati originalis, nõ quidem, quòd non habeant peccatum, ſed quia eis non imputatur, cùm ſint filij ſanctorum. Hoc enim fundamentum facilè poteſt euerti. PRIMO, quia Iacob, & Eſau, filij erant optimi patris Iſaac, & tamen Deus Iacob dilexit, Eſau autem odio habuit, antequam aliquid boni, vel mali egiſſent, Rom. 8. Non ergo filij ſanctorum naſcuntur ſancti.

[1] Reſpondet Petrus Martyr in commentar. 1. Corinth. 7. filios ſanctorum naſci ſanctos, quando ſunt prædeſtinati: quia tamen nos ignoramus, qui ſint prædeſtinati, ideò benè ſperamus de omnibus filiis ſanctorum, donec illi per mala opera non prodant ſuam reprobationem. INEPTA reſponſio; Nam ſi res ita ſe habet, impertinens erit naſci ex fideli, vel infideli, & benè ſperandum erit de omnibus infantibus; ſæpiſsimè enim contingit, vt filij fidelium ſint reprobi, & filij infidelium prædeſtinati. Præterea ſi filij fidelium non prædeſtinati, non naſcuntur ſancti, malè allegat Petrus Martyr Caluinum, ſequutus illam promiſsionem Geneſ. 17. *Ero Deus tuus, & ſeminis tui.*

Reſpon-

Respondet Martyr, illam promissionem non esse vniuersalē, sed solùm habere locum in prædestinatis. AT hoc gratis dicitur; Verba enim Scripturæ absoluta sunt, neque vlla fit in toto illo capite mentio prædestinationis. Et denique promissio illa inanis additur, si adiungenda est conditio prædestinationis: nullam enim consolationem inde capere possunt, vel parentes, vel filij, cùm ignorent an sint prædestinati. Simile est si Rex diceret alicui; Do tibi hanc vrbem pro te, & posteris, si tamen mihi placuerit posteris tuis illam concedere.

SECVNDO, Dauid erat filius hominis fidelis, & tamen Psal. 50. dicebat: *In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Et Apostolus erat filius sanctorum, vt ipse affirmat 2. Corinth. 11. & tamen ait Ephes. 2. *Eramus & nos natura filij iræ.*

B Respondēt: Hæc dici de corruptione naturæ, & de peccato quod reuera inest, non de reatu, qui non est in filiis fidelium, cùm eis peccatum non imputetur. SED certè, esse filium iræ, apertissimè sonat reatum. Filius enim iræ nō est, nisi qui est obnoxius pœnæ, & vindictæ. Non autem est obnoxius pœnæ, cui peccatum non imputatur. Vnde Paulus non ait; Sumus filij iræ, sed, *Eramus*, & tamen secundum aduersarios, peccatum semper manet etiam post Baptismum.

TERTIO, loca Apostoli Pauli de peccato originali generalia sunt, Rom. 5. *In quo omnes peccauerunt.* & 1. Corinth. 15. *Christus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.* Nec possunt hæc loca exponi de vitio naturæ, non de reatu: alioqui nemo haberet reatum. Nec potest dici, filios fidelium contrahere peccatum originale, sed mox dimitti eis, antequam nascantur. Nam si filij fidelium ideò sanctificantur, quia sunt filij fidelium, eodem momento incipient sancti esse, quo incipiunt esse filij fidelium; at eodem momento incipiunt esse filij fidelium, quo incipiunt esse simpliciter; ergo nunquam habent peccatum originale, quod est contra Paulum, & contra ipsos aduersarios, qui admittunt peccatum originale, & non aduertunt se pugnantia dicere.

QVARTO, fundamentum aduersariorum, pugnat cum axiomate omnium Patrum, immò etiam omnium Christianorum; quod est, Christianos non nasci, sed fieri; vt Hieronymus ait epist. 7. ad Letam. Tertullianus in Apologetico, cap. 17. in fine, & alij passim. Iam enim secundum Caluinum, & Martyrem Christiani nascuntur, non fiunt.

Sed argumenta ipsorum videamus. PRIMO obiiciunt illud Genes. 17. *Ero Deus tuus, & seminis tui.* Quod quidem dictum est Abrahæ, & eius posteritati: sed nos per Christum successimus in posteritate Abrahæ. Christus enim soluit maceriam, quæ nos separabat à populo Dei.

RESPONDEO, promissionem illam, vt suprà ostendimus in quæstione de differentia Sacramentorum nouæ & veteris legis, ad literam non fuisse promissionem remissionis peccatorum, sed peculiaris protectionis, & gubernationis, & terrenæ felicitatis; tamen sensu quodam mystico, fuisse etiam spirituales promissiones, & remissionis peccatorum, ac vitæ æternæ, & ad nos pertinere: sed ad nos descendere non per carnalem generationem parentum, sed per spiritualem regenerationem Christi. Nam Apostolus Rom. 4. & 9. & Gal. 3. & 4. apertè docet eos esse veros Abrahæ filios, non qui sunt filij carnis, sed qui sunt filij fidei, id est, qui imitantur fidem Abrahæ. Tunc ergo incipimus secundum Apostolum esse filij Abrahæ, cùm incipimus esse fideles; quod paruuli nō faciunt, nisi cùm baptizantur; illis enim baptizari est credere, vt dicit Augustinus lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. c. 27. Et præterea ratio idem docet. Nam per carnalem generationem non possumus fieri filij Abrahæ, cùm parentes nostri ab Abraham nō descendant, sed quia Christus verè fuit filius Abrahæ; tunc & nos incipimus esse filij Abrahæ, cùm incipimus esse Christi filij, vel fratres. Id autem certum est non fieri nisi per Baptismum. Vnde Ioan. 1. *Qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.* & Ioan. 3. *Oportet vos nasci denuò.* Vide Augustinum epistol. 200. ad Asellicum.

C SECVNDO obiiciunt illud Apostoli 1. Cor. 7. *Filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.*

RESPONDEO cum Augustino lib. 3. de peccatorum merit. & remiss. cap. 12. quidquid significetur per hanc filiorum sanctitatem, non posse vllo modo intelligi, quod aduersarij volunt, filios fieri sanctos sine Baptismo. Nam ibidem Paulus dicit, sanctificari coniugem infidelem per fidelem, & tamen stultissimum esset credere, coniugem infidelem, sine conuersione ad Deum, & Baptismo Christi posse peruenire ad remissionem peccatorum hoc solo, quod adhæret coniugi fideli.

Porrò tres sunt huius loci Patrum expositiones. VNA est, sanctos hîc vocari filios sanctitate quadā ciuili, quod videlicet legitimi, non spurij D sint. Ita cōmentarius, qui tribuitur Ambrosio, & S. Thomas, & Anselmus in hunc locum.

Refellit Martyr hanc expositionem, quia filij essent legitimi, etiamsi vterq; coniunx esset infidelis: & tamen Apostolus dicit, filios nasci sanctos ex vno coniuge fideli, altero infideli; quia sanctificatur infidelis per fidelem: aliqua igitur alia sanctitas hoc loco agnoscenda est. SED malè reprehenditur hæc expositio. Nam alia ratio est coniugij, inter duos infideles, alia inter fidelem, & infidelem. Nam cùm vterq; coniunx est infidelis, coniugium sine dubio est legitimum, vt ciuilis quidam contractus; neque de eo dubitari poterat; vt etiam non potest dubitari cùm vterque est fidelis. At cùm alter fidelis est, alter

infidelis, dubitari poterat, an coniugium esset legitimum propter religionis disparitatem: videtur em fidelis pollui ob cohabitationem cum infideli. Ideò Apostolus monet Christianos, etiam tum Matrimonium esse legitimum, neque pollui fidelem ob cohabitationem cum infideli, sed è contrario sanctificari infidelem per fidelem: maior enim vis est fidei, quàm infidelitatis. Esse autem etiam in tali disparitate religionis, legitimum coniugium, probat ex eo, quod filij eorum non censentur immundi, id est, infames, & spurij, sed sancti, id est, legitimi & liberi à ciuili ignominia.

Altera expositio est, filios horum coniugum dici sanctos, quia consecrantur Deo ab altero coniuge fideli, & per Baptismum Christiani fiunt, & in Dei timore educantur. Hortatur enim Apostolus coniuges Christianos, vt nó discedant à coniugibus infidelibus, si ipsi infideles velint cum fidelibus permanere; & rationé reddit, quia sanctificatur infidelis per fidelem, id est, vel conuertitur ad fidem, vel certè est candidatus fidei, cùm non abhorreat à consuetudine coniugis fidelis: inde autem sequitur, vt filij sancti sint, id est, Christiani fiant. Quod certè non fieret, si nollet infidelis cum fideli habitare, vel non sanctificaretur infidelis per fidelem; tunc enim filij sequerentur parenté infidelem, & proinde immundi, & infideles essent. Ita exposuit Tertullianus lib. 2. ad vxorem, & ex eo S. Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, & in epistol. 153. ad Paulinum, & Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 26. & lib. 3. cap. 12. & lib. 1. de serm. Domini in monte, cap. 27.

Carpit etiam hãc expositionem Petrus Martyr, vt suam hæresim ex hoc loco Apostoli stabilire posit. Nam sæpe accidit, vt qui ex scortatione filios suscepit, eos Christianos fieri curet, & in timore Dei enutriat, vt Augustinus ipse fecit cum filio suo Adeodato, & tamen nemo inde probaret sanctam esse cõiunctionem cum scorto. Paulus autem probat sanctum esse coniugium etiam infidelis cum fideli, quia inde nascũtur filij sancti. At immeritò reprehendit Martyr hanc expositionem. Nam coniunctio cum scorto, res est per se mala, & ideo non potest fieri sancta per coniunctionem fidelis, nec potest fieri laudabilis, & retinenda, etiamsi inde nascantur filij, qui Christiani fiant. Nam non sunt facienda mala, vt veniant bona, Rom. 3. At coniugium etiã infidelium res est bona, & ideò potest fieri melior, si alter eorum conuertatur ad fidem, & potest commendari, & suaderi perseuerantia in tali coniugio, ob bonum, quod inde sequitur, vt filij Christiani fiant.

Tertia expositio est aliorũ, vt referunt Augustinus, & Anselmus locis citatis, qui dicebãt, sanctificari cõiugem infidelem per fidelem, quia discebat seruare leges cõiugij, & non abuti Matrimonio. Infideles enim qui ignorant Deum,

A etiamsi legitimè coniuncti sint, tamen sępe abutuntur Matrimonio, neq; abstinent se à copula coniugali tempore menstrui, neq; semper naturalem modum seruant: inde autem polluitur cõiugium, & filij nascuntur immundi; à qua pollutione liberãtur & parentes & filij, per hoc quod infidelis consentit habitare cum fideli, & proinde seruare leges casti coniugij.

Tertium argumentum Caluini; Prophanatur Baptismus cùm datur ei, qui ad Christum nõ pertinet, quomodo prophanatur sigillum regium, cùm eo signatur falsum diploma.

Respondeo; Baptismum non prophanari, cùm datur immundis, sed contrà potius sancti-
B ficare, & purgare immundos. Non enim est sigillum, vt Caluinus somniat, acceptę gratiæ, sed est instrumentum conferens gratiam, & signum gratiæ, quæ tunc datur.

Quartum argumentum; Infantes Iudæorum, qui ante octauum diem moriebantur, non poterant circumcidi, & tamen non est verisimile eos periisse; igitur sine Circumcisione saluabantur. At eadem ratio est Baptismi apud Christianos, & Circumcisionis apud Iudæos.

Respondeo; Totum argumẽtum constare ex rebus incertis. Nam inprimis multi veterum (vt suprà diximus) negant Circumcisionem datam in remedium cõtra peccatum. Deinde non scimus an ante octauum diem haberent in-
C fantes Iudæorum aliquod remedium, & quod illud esset. Denique nõ est eadem ratio Christianorum, & Iudæorum. Nunc enim determinatum est à Christo certum remedium, & quidem communissimum, & facillimum, præter quod non licet fingere aliud; tunc autem quid fieret, certò sciri non potest, cùm Scriptura nihil dicat. Illud vnum certò scimus ex diuinis literis, omnes homines nasci peccatores, nec saluari, nisi per Christi passionem certis mediis applicatam, vt Augustinus fusè docet in tribus libris de peccatorum meritis, & remissione, & libris quatuor de origine animæ.

Quintum argumentum; Si Baptismus est necessarius, peribunt sine sua culpa infiniti in-
D fantes, quod alienum videtur à Dei misericordia. Hoc argumẽtum Petri Martyris, fuit etiam quorundam Catholicorum, vt Caietani, Gabrielis, & aliorum, qui non quidem docent, filios Christianorum nasci sanctos, sed tamen conantur inuenire alia remedia pro paruulis, præter Baptismum.

Sed respondemus cum Augustino lib. 2. de bono perseuerantię, cap. 12. & Prospero lib. 2. de vocatione Gentium, cap. 8. Dei iudicia esse occulta, curtot paruulos perire sinat; interim tamé esse iustissima. Nam etiamsi paruuli sine sua culpa non baptizantur, non tamen sine sua culpa pereunt, cùm habeant originale peccatum. Qui autem fingunt aliud remedium præter Baptismum, apertissimè pugnant cum Euangelio,

Conciliis, Patribus, atq; Eccleſiæ vuiuerſæ conſenſu. Nam vt Auguſtinus ait epiſt. 28. non alia de cauſſa in Eccleſia feſtinatur, & curritur cum infantibus periclitãtibus ad Baptiſmũ, niſi quia conſtat nullum eſſe aliud remedium. Videntur autem, qui iſta fingunt, non cogitare curam infantium magis ad Deum, quàm ad ſe pertinere; & Chriſtum cùm Baptiſmum neceſſarium aſſeruit, Ioan.3. bene ſciuiſſe, mulros eo remedio ſine ſua culpa priuandos, & facillimum eſſe Deo, ſi vellet, prouidere infantibus omnibus Baptiſmum, ſicut reipſa prouidet omnibus electis. Quod enim Bucerus, & Martyr dicunt, infantes prædeſtinatos etiam ſine Baptiſmo ſaluari, ineptiſsimè dicitur, vt Auguſtinus oſtendit lib.3. de origine animę, c.10. Quos enim Deus prædeſtinauit, iis remedia ad ſalutem efficaciſsimè prouidit. Proinde omnes, qui in infantia moriuntur, ſi prædeſtinati ſint, ſine dubio baptizantur, & contrà ſi reptobi ſiut, non baptizantur.

CAPVT QVINTVM.

Quo tempore cœperit Baptiſmus eſſe neceſſarius.

QVo tempore cœpèrit Baptiſmus eſſe neceſſarius, quæſtio eſt inter Theologos. Sed quia non eſt controuerſia cum hæteticis, expouam ſolùm paucis propoſitionibus, quæ mihi eſſe ptobabilior ſenteutia videatur.

PRIMA ptopoſirio: *Baptiſmus ante paſſionem Domini inſtitutus eſt.* NOTA uegari nou poſſe, quin aliquem Baptiſmum Chriſtus in vſu habuerit ante paſsionẽ. Nam Ioan. 3. & 4. dicitur Chriſtus baptizaſſe per diſcipulos ſuos. Sed dubium eſſe poteſt, an ille Baptiſmus fuerit Sacramẽtnm illud, quod nuuc habemus, & de quo fit mẽtio Matth. vlt. an verò fuerit præparatio quædã ad Baptiſmi Sactamentum poſtea inſtituendum, vt erat Baptiſmus Ioannis. Et quidem CHRYSOSTOMVS hom.28. in Ioan. & Theophylactus in ca.3. Ioan. apertè docent Baptiſmum illum, quo diſcipuli Chriſti baptizabant Ioau.3. uon remiſiſſe peccatum, & ſuiſſe in aqua tantùm ſine Spiritu; uec vllam ſuiſſe differentiam inter Baptiſmum diſcipulotum Chriſti, & Ioannis, ſed vtrumque fuiſſe ptęparatiouem ad fidem: & ideò Chtiſtum uon baptizaſſe per ſe, ſed per diſcipulos, quia non decebat eum baptizare ſine Spiritu. Idem videtut ſeutire S. LEO epiſt.4. ad Epiſcopos Siciliæ, ca.3. *Ipſa*, inquit, *operis qualitas docet celebrandæ generaliter gratiæ eum eſſe legitimum diem*, id eſt, diem Reſurrectionis, *in quo orta eſt & virtus muneris, et ſpecies actionis. Ad cuius rei confirmationem plurimum valet, quod ipſe Dominus Ieſus Chriſtus, poſteaquam reſurrexit à mortuis, diſcipulis ſuis, in quibus omnes Eccleſiarũ præſules docebantur, & formam, & poteſtatem tradidit baptizandi, dicens: Euntes ergo nunc docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. De quo vtiq; eos etiam ante paſſionem potuiſſet inſtruere, niſi propriè voluiſſet intelligi, regenerationis gratiam ex ſua Reſurrectione cœpiſſe.* Hæc ille. Prnbabilins tamen eſt, quod nos diximus. Quod ex profeſſo docent Cyrillus lib.2. in Ioan. cap.57. & ſeqnentibus, & Auguſtinus tract.13. & 15. in Ioan. & epiſt. 108. ad Seleucianam, & Hugo de S. Victore lib.2. de Sacrameutis, part.6. cap.4.

Eſt hæc communior Theologorum ſentẽtia, cùm Magiſtro in 4.d.3. Et ratio eſt. PRIMO, quia Ioan. 3. dicitur Chtiſtus baptizaſſe, cùm tameu non ipſe baptizatet, ſed diſcipuli eius, vt ibidem adiungit Euangeliſta. Ergo ille Baptiſmus erat ptopriè Chriſti Baptiſmus, vt diſtinguitur à Baptiſmo Ioannis; alioqui non ipſe, ſed Ioannes dicetetur baptizaſſe eos, qnos diſcipuli Chriſti baptizabant. Si autem erat propriè Chriſti Baptiſmus, neceſſariò erat in aqua, & ſpiritu, nõ in ſola aqua. Semper enim Scriptura pouit hoc diſcrimeu inter Chriſtum, & Ioannem, quòd iſte in aqua, ille uõ in ſola aqua, ſed etiam in Spiritu baptizaret. Nec decebat vt Chtiſtus inſtitueret iuanem cætemoniam, aut munus Ioannis ſibi vſurparet, nimirum baptizãdi in ſola aqua. Adde, quod Ioan. 1. dicitut de Chtiſto iu præſeuti: *Hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto.*

SECVNDO ptobatut hoc idem, qnia Act.19. legimus rebaptizatos, quos Ioaunes baptizauerat. At nuſqnam legimus rebaptizatos, qnos diſcipuli Chriſti ante paſsionem eiuſdem baptizauerant. Immò ptobabiliſsimum eſt (vt Auguſtiuus docet in epiſt. 108.) Apoſtolos nõ ſuiſſe baptizatos, niſi ante Chtiſti paſsiouem.

TERTIO Pattes communi conſenſu docent, Chtiſtum, cùm baptizaretur in Iordane, dediſſe aquis vim ſanctificandi, vt patet ex Tertulliano libro contta Iudęos, cap. de paſsioue; ex Hilario can.2. in Matth. Ambtoſio lib.2. in Luc. cap.12. Hieronymo in Dialogo contra Luciſerianos; Nazianzeno in otatione in ſancta Lumina; Beda in cap.3. Luc. & ex aliis. At certè non habuerunt aquæ vim ſanctificandi, niſi ab eo tempore, quo cœpetunt eſſe matetia Baptiſmi.

DENIQVE fundamentum conttatiæ ſententiæ nõ eſt ſolidum. Solùm enim adſerunt Chryſoſtomum & Theophylactum in illud Ioan. 7. *Nondum erat Spiritus datus, quia nondum Ieſus erat glorificatus.* At hic locus intelligitur de plenitudine Spiritus ſancti, quę dati cœpit viſibiliter in Pentecoſte; alioqui enim omnes ſancti habuetunt Spititum ſanctũ, etiam ante Chriſti paſsionem.

SECVNDA propoſitio: *Baptiſmus Chriſti inſtitutus eſt, quãdo Dominus ipſe in Iordane à Ioãne baptizatus eſt.* NOTA de hac re, id eſt, quo puncto tẽporis Chriſtus Baptiſmũ inſtituerit, eſſe plurimas opiniones Scholaſticorum, ſed commuuiorem, & probabiliorem eſſe, quam uos ſequimut, quam etiã amplectitut Catechiſmus Concilij Tridẽtini, & Magiſter cum S. Thoma, & aliis lib.4 diſt.3.

NOTA praeterea, non velle nos dicere, Christũ in die sui Baptismi verbis docuisse materiam, aut formam Baptismi; id enim falsum est; sed tum primùm statuisse, ac decreuisse, quod postea declarauit Ioan. 3. Nicodemo, & alio tempore suis discipulis; vt aqua esset materia Baptismi, & vt forma esset inuocatio trium diuinarum personarum. Determinauit enim aquas, ad Baptismi materiam, cùm eas tactu mundissimae carnis suae, consecrare, & illustrare dignatus est, vt docent Patres citati. Et simul determinauit formam, cùm in eius Baptismate tota Trinitas sensibiliter apparuit, vt patet Matth. 3. Christo enim baptizato aperti sunt coeli, & vox Patris intonuit; & Spiritus apparuit in specie columbae, & Filius ipse Dei in carne assumpta praesens erat; vbi etiam simul (Hilario teste loco citato) declaratus est effectus Baptismi à Christo instituti, nimirum, quod baptizatis aperitur coelum, & à Patre in filios adoptantur, & Spiritu sancto repleantur, &c.

TERTIA propositio: *Baptismus Christi non fuit necessarius, necessitate medij, aut praecepti ante Christi mortem.* PROBATVR, quia vsque ad Christi mortem lex antiqua vim suam retinuit, vt patet, quia Christus eam seruauit vsque ad mortem. Nam pridie quàm pateretur, seruauit caeremoniam agni Paschalis, & Matth. 23. monebat homines, vt seruarent, & facerent, quae Scribae, & Pharisaei docebant ex cathedra Mosis; ergo etiam Circumcisio, si in remedium peccati data fuerat, vsque ad Christi mortem vigebat. Non igitur toto eo tempore Baptismus Christi necessarius erat vt medium ad salutem, quandoquidem sine eo poterant homines, etiam paruuli, iustificari. Quare illud Christi verbum Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit, &c.* non significat ab eo die, quo Dominus cum Nicodemo loquebatur, fuisse Baptismũ necessarium, sed significat necessarium futurum fuisse in lege noua, postquam cessarent caeremoniae legales, vt rectè exponit Bernardus epist. 77. ad Hugonem. Et eodem modo exponẽdum est, quod ait Fulgentius lib. de fide ad Petrum, cap. 3. ex quo tempore dictũ est: *Nisi quis renatus fuerit.* neminem sine Baptismo posse saluari. Accipit enim nomine temporis, non illum diem, quo ea dicebantur, sed tempus legis nouae. Denique illud etiam Lucae 16. *Lex, & Prophetae vsq; ad Ioannem*; non significat tunc legem cessasse, quoad vim, aut obligationẽ, sed quoad praedicationem: Ioannes enim fuit vltimus Prophetarum. Vnde subiungitur: *Ex eo regnum Dei euangelizatur.* Praeterea in morte Christi cessauit efficacia caeremoniarum, & totius legis veteris; ergo cessauit etiam vis Circumcisionis; ergo vsque ad illud tempus vim habuit lex vetus. Porrò in morte Christi cessasse vim legis, patet ex Euangelio Matth. 27. *Scissum est velum.* & Ioan. 19. *Consummatum est.* Item ex Apostolo Roman. 7. *Mortificati estis legi per corpus Christi.* Item omnes ferè caeremoniae legis figurę erant Christus. Coloss. 2. & Hebr. 10. Christus autem in morte compleuit opus redemptionis.

QVARTA propositio: *Baptismus Christi coepit esse necessarius necessitate medij, & praecepti à die Pentecostes.* NOTA, legem veterem simpliciter cessasse in morte Christi, quia tunc cessauit vniuersaliter ratio legis; tamen ob ignorantiam huius rei adhuc obligasse Iudaeos, vsq; ad publicam promulgationem Euangelij: & contrà legem Euangelicam, & Sacramenta Christiana condita fuisse, & multum profuisse etiam ante Christi mortem, tamen non habuisse vim praecepti, nisi post promulgationem solennem, vt Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 4. dicit de Baptismo. Et ratio est, quia promulgatio est de essentia legis, vt sanctus Thomas docet part. 2. quaest. 90. art. 4. Promulgatio autem solennis nouae legis facta est in die Pentecostes. Quod probatur PRIMO, quia, vt diximus, lex vetus viguit vsq; ad Christi mortem: ab eo autem tempore vsq; ad Pentecostem, neq; Christus, neq; Apostoli publicè ad populũ loquuti sunt. SECVNDO, non debuit promulgari solenniter lex noua, nisi completis omnibus mysteriis redemptionis; mysteria autem completa sunt in Ascensione Christi. TERTIO, lex vetus solenniter promulgata fuit in monte Syna die quinquagesimo post primum Pascha Iudaeorum; ergo lex noua promulgati debuit die quinquagesimo post primum Pascha Christianorum. Fuisse enim illam legis promulgationem, figuram promulgationis Euangelij, docẽt Augustinus epist. 119. Leo serm. 1. de Pentecoste, & alij. QVARTO, concioni primae, quam habuit S. Petrus Act. 2. ipso die Pentecostes, cõueniunt omnes conditiones promulgationis solennis. Nam habita est in vrbe Regia Hierosolymorum, praesentibus omnibus hominibus omnium nationum, vt Lucas testatur, à summo Praecone Euangelij, qui erat Apostolus Petrus, & in ea concione comprehensa sunt praecipua capita totius doctrinae Euangelicae. Denique continuò etiam coepit vsus Sacramentorum.

CAPVT SEXTVM.

De Baptismo sanguinis, & flaminis.

QVON attinet ad POSTREMAM partem disputationis de necessitate Baptismi, quaestio est, an Baptismus aquae suppleri possit per Martyrium, tam in paruulis, quàm in adultis; & per veram cordis Conuersionem in adultis.

Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 90. 91. & 92. admittit haec tria Baptismata, ac dicit, ab antiquis venustè distincta esse tria Baptismata, sanguinis, flaminis, & fluminis. Sed dissentit à Catholicis in modo explicandi: non enim

vult Martyrium aut Pœnitētiam remittere peccata, vt facit Baptismus aquæ, sed solam fidem, quæ tempore Martyrij & Pœnitentiæ, apprehendit Christum, esse eam quæ iustificat. Illyricus quoq; Cent.5.cap.4. col. 517. dicit, Prosperum contra verbum Dei, & cum magna iniuria Baptismi æquasse Martyrium Baptismo. Sed Illyricus nō adfert argumenta: Kemnitius autem probat, quia Martyrium & Pœnitentia sunt opera nostra; absurdum autem, & impium est, opera nostra æquare sanguini Christi, & virtuti Baptismi. Confirmat ex Augustino, qui lib. 4. contra Donatistas, cap.22. dicit, bonum latronem, qui cum Christo pendebat in cruce, non passione sua obtinuisse remissionem peccatorum, sed ex fide apprehendente Christum, cuius contrarium docuerat Cyprianus, sed eum Augustinus loco notato refutauit.

A

B

Hæc sententia Kemnitij non solùm est falsa, sed etiam secum ipsa pugnat, & mendaciis suis non caret. Nam cùm idem Kemnitius passim doceat cum Magistro suo Luthero, in ipso etiam Baptismo aquæ solam fidem iustificare; an non apertè secum pugnat cùm dicit, Martyrium & Pœnitentiam non remittere peccatum, eo modo, quo Baptismus, quia in eis sola fides iustificat? Mendacia verò duo sunt in hac sententia Kemnitij. PRIMVM, cùm ait, Augustinum asserere bonum latronem sola fide Christum apprehendente iustificatum. Non enim hoc Augustinus dicit; sed bonum latronem fide, & conuersione cordis ad Deum iustificatum esse. SECVNDVM, cùm ait, ab Augustino refutari Cyprianum, qui crediderat Martyrium iustificare, eo modo, quo facit Baptismus. Id enim est impudens mendacium. AVGVSTINVS enim non modò non refutat, sed etiam laudat Cypriani sententiam. Sic enim ait: *Baptismi sanè vicem aliquando implere passionem, de latrone illo cui non baptizato dictum est: Hodie mecum eris in Paradiso, non leue documentum idem B. Cyprianus assumit.* Hæc ille. Docet quidem paulò infrà Augustinus, latronē illum non posse dici Martyrem, nec saluatum Baptismo sanguinis, sed Baptismo flaminis, sed hoc dicit ad confirmandam Cypriani sententiam; si enim Baptismus flaminis iustificat, multò magis Baptismus sanguinis vt Cyprianus dixerat. Vt autem res tota explicetur, ponam aliquot propositiones.

C

D

PRIMA propositio: *Martyrium rectè dicitur, & est quoddam Baptisma.* Probatur hæc propositio dupliciratione. PRIMO, quia Scriptura diuina, & sancti Patres Martyrium Baptisma nominare solent. Marci 10. *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum; aut Baptismo, quo ego baptizor, baptizari? Et quomodo coarctor, donec perficiam illud?* Idem etiam Patres passim docent. TERTVLLIANVS in lib. de Baptismo, de Martyrio loquēs: *Hic*, inquit, *est Baptismus, qui lauacrum regenerationis non acceptum refert, vel perditum reddit.* PROSPER in epigrammatis:

Et quidquid sacri fert mystica forma lauacri,
Id totum impleuit gloria Martyrij.

Cyprianus præfatione lib. de exhortatione Martyrij, dicit Martyrium esse Baptismum, & quidem Baptismo aquæ præstantiorem. Ambrosius in Psal.118. sermon.3. tria Baptismata distinguit, vnum aquæ, alterū sanguinis, tertium purgatorij in alia vita. Hieronymus in cap. 4. ad Ephes. in illud: *Vnum Baptisma*, distinguit Baptismum aquæ, à Baptismo Martyrij. Augustinus lib.13. de ciuit. Dei, cap.7. epist.108. ad Seleucianum, lib. 1. de origine animæ, cap.9. lib. 4. de Baptismo, ca.21. & 22. Cyrillus catechesi 3. ponit etiam duo ista Baptismata, vt faciunt quoq; Nazianzenus, oratione in sancta lumina. Damascenus libro 4. cap.10. Bernardus in epist.77. & Hugo de S. Victore lib.2. de Sacramentis, part.6. cap.7.

ALTERA ratio est, quia Martyrium conuenit cum Baptismo aquæ in tribus effectibus; nimirum, quòd PRIMO configurat hominē Christi passioni, & morti. SECVNDO remittit peccatum originale, & reliqua omnia, si quæ sint admissa. TERTIO, quòd remittit omnem pœnam peccato debitam, tam æternam, quàm temporalem: quod inter Sacramenta proprium est solius Baptismi.

Hic tamen OBSERVANDVM est, nō esse hæc omnia æquè certa. Ac PRIMVM certū est, quòd Martyrium sit configuratio mortis Domini, vt notum est, & configuratio nobilior, quàm Baptismi aquæ; quia illa est realis, hæc Sacramentalis. ITEM certum est apud omnes, quòd remittat omnem pœnam, ita vt Martyres continuò perueniant ad coronam. Id quod patet vel ex eo, quòd Ecclesia nunquam orat pro animabus Martyrum, sed illis potius se commendat: *Iniuriam*, inquit AVGVSTINVS serm. 17. de verbis Apostoli. & INNOCENTIVS cap. cùm Marthæ, extra, de celebratione Missarum, *facit Martyri, qui orat pro Martyre.* Vnde CYPRIANVS lib.4. epist.2. ad Antonianum conferens Martyres cum aliis Christianis morientibus: *Aliud*, inquit, *est ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire, aliud missum in carcerem non exire inde donec soluat nouissimum quadrātem, aliud statim fidei, & virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse, aliud deniq; pendere die iudicij ad sententiam Domini, aliud statim à Domino coronari.*

De SECVNDO effectu est maior difficultas. Nam non desunt Theologi, vt Dominicus à Soto, & Martinus Ledesmius in 4.d.3.q. vn. art.11. qui docent, Martyrium non dare gratiam ex opere operato, sed tantùm ex opere operantis, nec dare vllum gradum gratiæ, præter eum, qui respondet merito charitatis ipsius Martyris. Martyrium enim sine charitate susceptum nihil prodest, vt Paulus ait 1.Cor.13. Qui autem est in charitate, sine dubio est in gratia. Vnde etiam credimus, omnes veros Martyres habuisse verā,

immò

immò etiam summam charitatem, antequam Martyrium subirent, iuxta illud Ioan. 15. *Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt quis ponat animam suam pro amicis suis.*

Probabilior sententia est, Martyrium ex opere operato conferre primam gratiam, ita vt si quis ad Martyrium accedat adhuc in peccatis existēs, tamen sine affectu ad aliquod peccatum, & cum fide, & dilectione inchoata, & pœnitentia saltem imperfecta, qualis requiritur etiā ante Baptismum aquæ; is virtute Martyrij ex opere operato iustificabitur, & saluabitur. Ita docet expressè S. Thomas in 4. dist. 4. q. 3. art. 3. q. 3. ad 1. & q. 4. tota, & Ioan. Maior, Gabr. & alij eadem d. 4. lib. 4. & probatur PRIMO ex Martyrio infantium: constat enim infantes pro Christo occisos non solùm saluari, sed etiam haberi ab Ecclesia in numero Martyrum, vt patet de festo sanctorum Innocentium, cuius meminit Bernardus in serm. de Innocentibus, & ante eum Augustinus lib. 3. de lib. arbit. cap. 23. & epist. 28. ad Hieronymum, & antè Augustinum. Origenes hom. 3. in diuersos Euangelij locos, & Cyprianus lib. 4. epist. 6. ad Thibaritanos. At paruuli nihil operari possunt, & peccatores sunt antequam baptizentur Baptismo aquæ, vel sanguinis.

Respondent quidam, eos Innocentes fuisse circumcisos, proinde ante Martyrium iustificatos. SED hoc nihil est. Nam incertum est, an fuerint illi omnes circumcisi; immò probabilissimum est, & ferè certū non fuisse omnes circumcisos. Nam occidit Herodes omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & finibus eius, nec iussit filios tantùm Iudæorum, sed omnes omnino occidi: fortasse autem nō pauci erant Gentiles inter eos. Præterea iussit occidi à bimatu & infrà, omnes infantes; proinde eos etiam, qui nōdum peruenerant ad octauū diem, quo solo poterant circumcidi. Deniq; non est de fide, Circumcisionem iustificasse, & tamen Ecclesia absolutè omnes illos infantes certò credit esse saluos. Præterea Ecclesia eos innocentes non solùm vt saluos, sed etiam vt Martyres honorat; ergo passio pro Christo suscepta aliquid eis cōtulit ex opere operato. Neq; valet quod Sotus respondet, esse hoc priuilegium paruulorum; id enim sine vllo fundamento asseritur. Si enim Martyrium ex opere operato infantibus prodest, cur non adultis? certè non minus est Martyrium, nec minus potens, & efficax adultorum, quàm infantium, sed contrà potius, nobilius, & efficacius.

SECVNDO probatur ratione S. Thomę. Nam gratia, quæ datur Martyri, remissionis omnium pœnarū, non potest esse ex opere operantis; nam vel esset ex ipsa tolerantia pœnæ; vel ex feruore charitatis. Non tolerātia pœnæ, quia multi Martyres fuerunt antea homines scelestissimi, qui millies mortem promeriti fuerant, & sine dubio non erat sufficiens satisfactio mors quædam leuissima, vt per capitis abscisionem; & tamen si verè sint Martyres, dimittuntur eis omnes pœnæ. Multi etiam Confessores, plura sępe patiuntur, quàm Martyres, & tamen nō semper eis dimittitur tota pœna. Non etiam id potest tribui merito charitatis: multi etiam sancti Cōfessores maiorem habuerunt charitatem multis Martyribus, & tamen non habuerunt indulgentiam omnium pœnarum: Martyres autē etiam si non haberent nisi vnum gradum charitatis, tamen hoc ipso quod sunt Martyres, habēt indulgentiam omnium pœnarum. Fatendum est igitur, Martyrium ex opere operato, id est, ex pacto, & institutione Christi conferre gratiam. Quod si Martyrium ex opere operato confert gratiam, certè poterit etiam primam gratiam cōferre: id enim solum obstare videbatur, quod non haberet vim ex opere operato.

TERTIO Ecclesia, vt aliquem colat vt S. Martyrem, nunquam examinat, an antea fuerit in gratia, sed indifferenter omnes honorat, quos constat pro Christo occisos in confessione veræ fidei, & vnitate Ecclesiæ. Hæretici enim, & schismatici Martyres esse non possunt, cùm ponant obicem gratiæ Dei per peccatum infidelitatis, & schismatis, in quo actu perseuerant.

QVARTO, si Martyrium non conferret primam gratiam ex opere operato, sed tantùm ex feruore charitatis operaretur, non verè distingueretur Baptismus sanguinis à Baptismo flaminis; sed vtrumq; esset Baptisma flaminis, cùm vtrumque consisteret in interna conuersione, & motione animi in Deum. At reuera Baptismus sanguinis distinguitur à Baptismo flaminis, quia ipsa sanguinis effusio supplet Baptismū in Martyrio; in Baptismo autem flaminis sola interna conuersio, & aspiratio Spiritus sancti.

QVINTO sit aliquis, qui comprehensus in persecutione malit mori, quàm Christum negare, & reipsa moriatur; & tamen non habuerit ante ipsum Martyrium veram contritionem, sed solùm attritionem quandam suorum peccatorum; & denique non habuerit maiorem dispositionem, quam eam, quæ necessaria est ad Baptismum aquæ. Aut iustificabitur iste, & saluabitur, aut non: si sic, ergo Martyrium ex opere operato dat primam gratiam; neque enim iste aliquid mereri potuit ante ipsum Martyrium, cùm non esset iustus: si non; ergo Baptismus sanguinis nō supplet Baptismum aquæ; iste enim verè baptizatur in suo sanguine, & verè Martyr est, cùm pro vera fide moriatur. fatendum est igitur eum ex opere operato iustificari.

SEXTO & vltimo videtur omnino hæc sententia Patrum. CYPRIANVS in epistola ad Iubaianum: *Nunquid potest,* inquit, *vis Baptismi esse maior, aut potior, quàm confessio, quàm passio?* Item AVGVSTINVS lib. 13. de ciuitate Dei, cap. 7. *Quicunque etiam non percepto regenerationis lauacro pro Christi confessione moriuntur, tantùm eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro fonte Baptismatis.* Hæc

illi. At falsa hęc erunt, si Baptismus primam gratiam confert, & peccata etiam quoad culpā dimittit; Martyrium autem neutrum facere potest: sic enim erit longè maior virtus Baptismi aquæ, quàm Baptismi sanguinis; cuius contrarium Patres docent.

Ad argumentum, quod contrà fieri solet, ex 1. Corinth. 13. *Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Et Ioan. 15. *Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* RESPONDEO, hæc loca non concludere, oportere Martyrem ante ipsum Martyrium habere veram charitatem, & proinde esse iustificatum. Nam PRIOR locus non requirit, vt charitas præcedat, sed vt comitetur reliqua bona; sine charitate enim nihil sufficit ad salutē. Et hoc est verissimum; nam etiam Martyrium nihil prodesset, si Martyr de hac vita decederet sine charitate. Sed non potest decedere sine charitate, cùm vi ipsius Martyrij, ex pacto & priuilegio Dei infundatur gratia, & proinde charitas. Quòd autem non sit necesse propter hunc locum Pauli, charitatē præcedere, saltem tempore, ipsum Martyrium, patet, quia ibidem Paulus dicit, sine charitate non prodesse fidem, & scientiam; & tamen ordinariè prior est fides, & sæpe etiam scientia in homine, quàm charitas: & tamen si fides, & scientia semper maneant sine charitate, non saluant hominem, vt rectè Apostolus dixit. ADDO, quòd id, quod dicit Apostolus de Martyrio, dicere possumus etiam de Baptismo: qui enim habet Baptismum, si non habeat charitatem, non saluatur; & tamen nemo negat Baptismum dare primam gratiam.

ALTER locus docet, summam esse charitatem ex parte operis, ponere vitam pro amico, quia non habet aliquid maius homo, quod det pro amico, quàm vitam: tamen non docet hic locus, omnem, qui dat vitam pro amico, habere summam charitatem quoad habitum, vel actum internum, vt notum est; cùm multi qui non dederunt vitam, habuerint maiorem charitatē iis, qui dederunt, vt patet de B. Virgine, de S. Ioanne Euangelista, & aliis. Præterea etiamsi qui vitam ponit pro Christi amore, habet sine dubio magnam, & veram charitatem, vt hic locus Euāgelij docet, & tales videtur fuisse Martyres plurimi: tamen potest etiam fieri, vt aliquis nōdum plenè iustificatus, raptus ad Martyrium, vitā ponere decreuerit, non tam propter Dei charitatem, quàm nondum habet, quàm metu gehennæ, vel spe cœlestis præmij: certè de tali non potest dici, quod habeat veram charitatem; & tamen benè facit ponendo vitam in confessione Christi, & Martyr est, id est, testis veritatis. Ac de eiusmodi dicimus, remitti illis peccata, & infundi gratiam ex opere operato Martyrij.

SECVNDA propositio: *Perfecta Conuersio, ac Pœnitentia rectè Baptismus flaminis dicitur, & Baptismum aquæ saltem in necessitate supplet.* NOTA, Baptismum flaminis non dici quamlibet conuersionem, sed perfectam, quæ includit veram contritionem, & charitatem, & simul etiam desiderium, seu votum Baptismi.

Nota SECVNDO, non fuisse apud veteres tam certam hanc propositionem, vt erat superior. Nam de Martyrio nullus veterum, quod sciam, negauit eo suppleri Baptismum aquæ: at de conuersione, & pœnitentia, non desunt, qui id negauerint. Nam liber, qui inscribitur de Ecclesiasticis dogmatibus, qui falsò tribuitur Augustino, cap. 74. apertè dicit, Catechumenum non saluari, etiamsi in bonis operibus vixerit, nisi Baptismo aquæ, aut sanguinis purgatus fuerit. Tēpore etiam S. Bernardi fuisse, qui idem sentirēt, patet ex epistola eius 77.

At sine dubio credendum est, veram conuersionem supplere Baptismum aquæ, cùm non ex contemptu, sed ex necessitate sine Baptismo aquæ aliqui decedunt. Id enim expressè habetur Ezechiel. 18. *Si impius egerit pœnitentiam à peccatis suis, iniquitatum eius non recordabor amplius.* Idem apertè docet AMBROSIVS oratione de obitu Valentiniani iunioris: *Quem ... eram*, inquit, *regeneraturus, amisi; sed ille gratiam, quam sperauerat, non amisit.* Idem Augustinus lib. 4. de Baptismo, cap. 22. & Bernardus epist. 77. & post eos Innocentius III. cap. Apostolicam, de presbytero non baptizato: vnde etiam Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 4. Baptismum dicit esse necessarium in re vel in voto. Denique vera conuersio conuenit cum Martyrio, & cum Baptismo aquę, in nomine Baptismi, & in effectibus duobus; ergo credibile est conuenire etiā in alio effectu, qui est dimittere culpam, & iustificare hominem, & eo modo supplere Baptismum aquæ. Antecedens probatur. Ac primùm de nomine Baptismi, legimus Marc. 1. & Luc. 3. *Prædicans Baptismum pœnitentia in remissionem peccatorum.* Et 1. Corinth. 15. *Quid facient qui baptizantur pro mortuis? Si mortui non resurgunt, vt quid baptizantur pro illis?* Non enim vlla dari potest huic loco aptior expositio, quàm si per Baptismum intelligamus opera pœnitentiæ, & afflictionis, quæ viuentes suscipiunt pro animabus defunctorum. Præterea pœnitentia configurat hominem Christi passioni, vt facit Martyrium, licet nō tam perfectè, quàm facit Martyrium: dimittit etiam totam pœnam perfecta conuersio, vt fuit in conuersione Mariæ Magdalenæ, boni latronis, & aliorum. Neque enim dicitur Baptismus flaminis absolutè, & simpliciter, interna cōuersio, nisi quando est ita perfecta, & feruens, vt omnem rubiginem peccati tollat. Alioqui enim, si non tollat totam pœnam, vt plerumque fit, non est Baptismus, nisi imperfectè.

TERTIA propositio: *Tam Martyrium, quàm Pœnitentia peccata remittuut; non autem sola fides, qua Martyres, aut Pœnitentes Christum apprehendunt.* Hæc est contra Kemnitium, & probatur Scripturis, Patribus,

A tribus,& ratione. PRIMO Scripturę ipſi paſsioni,& pœnitentiæ tribuunt remiſsionem peccatorum, Matth.10.& 16. *Qui perdiderit animam ſuam propter me,inueniet eam.* Marci 8.& Luc.9. *Qui perdiderit animam ſuam propter me,ſaluam faciet eam.* Ezechiel.18. *Cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua, & fecerit iuſtitiam,ipſe animam ſuam viuificabit.* Et Luc. 7. Magdalenę dicitur: *Remittūtur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* SECVNDO, Patres ſupra citati nunquā ſoli fidei, ſed ipſi paſsioni, aut pœnitentiæ,& deſiderio Baptiſmi tribuunt iuſtificationē. TERTIO, ſi ſola fides operaretur in Martyrio, & Pœnitentia, non eſſent tria Baptiſmata, ſed duo, vel potiùs vnum tantùm: proinde nō rectè diceret Kemnitius tria Baptiſmata venuſtè à B Patribus diſtincta. Quòd ſi dicat eſſe tria Baptiſmata, quia ſunt tria inſtrumenta excitandę fidei; dicam ego eſſe multò plura, quia multò plura ſunt inſtrumenta excitandæ fidei, vt patet.

Neq; argumentum Kemnitij concludit. Nam non æquamus opera noſtra virtuti Baptiſmi, aut Chriſti ſanguini; cùm dicimus, per Martyrium, & Pœnitentiam remitti peccata, & ſuppleri Baptiſmum: ſed æquamus Dei gratiam, Dei gratiæ, & Chriſti pactum, & inſtitutionem, Chriſti pacto, & inſtitutioni. Nam vt in Baptiſmo aquæ, quod præcipuè operatur, eſt inſtitutio diuina, & gratia; ita etiam in Martyrio, & Pœnitentia: non enim paſsio Martyrum ex ſe vim habet iuſtificādi, ſed ex pacto, & promiſsione Chriſti. Simili- C ter pœnitentia, & conuerſio, eſt ſolùm diſpoſitio quædam, ad quam ex pacto, & promiſsione Dei ſequitur iuſtificatio. ADDE, quòd nec ipſa diſpoſitio eſt pręcipuum opus noſtrum, ſed Dei, qui primò inſpirat pœnitentiam, & amorē Martyrij, & poſtea iuuat ad perficiendum.

QVARTA propoſitio: *Martyrium, & Conuerſio ad Deum, licet Baptiſmata quadam ſint, non ſunt tamen Sacramenta.* Probatur PRIMO, quia non habent eſſentiam Sacramenti: nam in Martyrio nō eſt vlla forma verborum de eſſentia; in Conuerſione, neque eſt forma verborum, neq; ſignum externum ſenſibile, quod neceſſariò requiratur. SECVNDO, Sacramenta ſunt remedia contra peccatum ordinaria, & omni tempore con- D uenientia. At Martyrium non eſt ordinarium remedium, nec omni tempore poteſt haberi. TERTIO, Sacramenta ſunt cauſſa gratiæ, vt actiones Dei per ſuos miniſtros: at Martyrium non eſt actio Dei per ſuum miniſtrum, ſed actio Diaboli per ſuum ſatellitem. Vnde Martyrium concurrit ad iuſtificationē diſpoſitiuè tantùm, vt etiam Conuerſio in Baptiſmo flaminis: atque ita diuerſo modo iuſtificant ex opere operato Sacramenta & Martyrium. Ibi enim opus operatum eſt cauſſa actiua inſtrumentalis gratiæ, hic ſolùm eſt diſpoſitio.

A

CAPVT SEPTIMVM.

De miniſtro Baptiſmi.

EQVITVR QVINTA controuerſia de cauſſa efficiente miniſteriali; de qua re, vna ſolùm quęſtio eſt, vtrum ſcilicet laici poſsint baptizare. Nouam enim hæreſim Caluinus excogitauit, libro 4.Inſtit. cap. 15. §. 20. 21. & 22. vbi docet, nec in extrema quidē neceſsitate licere baptizare iis, qui non ſunt ordinarij Eccleſiæ miniſtri ad hoc ipſum vocati, & ordinati: quod etiam repetit in Antidoto Concilij Tridentini, ſeſſ. 7. can. 10. de B Sacramentis in genere. Vtrum autem exiſtimet Baptiſmum non eſſe ratum, ſi à laico detur, an tantùm non licere ſine peccato laicis baptizare, non ſatis apertè explicat.

Porrò Catholici Doctores communi cōſenſu, ſex pronunciata affirmant. PRIMO, ius baptizandi ex officio ordinario conuenire ſolis Sacerdotibus, id eſt, Epiſcopis, & Presbyteris, ſic tamen, vt Presbyteris conueniat cum ſubordinatione, & dependentia ab Epiſcopis. Quemadmodum enim poteſtas abſoluēdi à peccatis datur Presbyteris, in ſua ordinatione, & tamen, quia abſoluere à peccatis eſt actus iuriſdictionis, quæ eſt Epiſcoporum propria, ideò Presbyteri non poſſunt vti ea poteſtate, niſi quantum C eis Epiſcopi concedunt: ita quoque de poteſtate baptizandi ſentiendum eſt. Hinc conciliari poſſunt teſtimonia quædam auctorum, quæ alioqui contraria videri poſſunt. Quidam enim ſimpliciter affirmant officium baptizandi ad presbyteros pertinere, vt Iſidorus, lib. 2. de officiis diuinis, cap 24. Alij dicunt Presbyteros baptizare non poſſe ſine Epiſcopi facultate, vt Tertullianus libro de Baptiſmo, & Hieronymus in dialogo contra Luciferianos.

SECVNDO docent, Diaconis quoq; ex officio conuenire baptizare, ſed in abſentia Sacerdotū, aut eorum iuſſu. Ita docent iidem auctores, Tertullianus, & Hieronymus. Neq; his repugnant Ignatius in epiſt. ad Heronem, & Epiphanius D hæreſi 79. qui negant Diaconis cōuenire munus baptizandi, & proprium id eſſe dicunt Sacerdotum. Nam loquuntur Epiphanius, & Ignatius de ordinario officio, Tertullianus, & Hieronymus de extraordinario, & vtrique rectè dicunt: ordinariè ſiquidem ad ſolos Sacerdotes pertinet baptizare, extraordinariè etiam ad Diaconos. Quod etiam habet Gelaſius in epiſt. 1. ca. 9. & exprimitur in ipſa ordinatione Diaconorum.

TERTIO Catholici docent, nunquam licere laicis ſolenniter baptizare, neq; etiam priuatim præſente Sacerdote, aut Diacono, aut iis etiam abſentibus, extra caſum neceſsitatis. Docet hoc Auguſtinus, lib. 2. contra epiſt. Parmen. cap. 13. & rationem reddit, quia nemini licet vſurpare alterius officium.

QVARTO docent, laicis baptizatis licere in caſu neceſsitatis baptizare. De hoc enim nunquam in Eccleſia dubitatum inuenio: vnde noua eſt, & inaudita Caluini hæreſis.

QVINTO docent etiam, nõ baptizatis in caſu neceſsitatis licere Baptiſmum dare, ſi ſciãt ritum. De hoc tamen veteres dubij fuiſſe videtur. Nam TERTVLLIANVS in lib. de Baptiſmo reddit cauſſam, cur liceat laicis baptizare: *Quia*, inquit, *quod ex æquo ab omnibus accipitur, ex æquo ab omnibus dari poteſt*. Et HIERONYMVS in dialogo cõtra Luciferianos, Tertullianũ imitatus, inquit: *Scimus etiam licere laicis, vt enim accipit quis, ita & dare poteſt*. & Concilium Elibertinum, can.38. dicit, laicos poſſe baptizare, modò ſint ipſi baptizati, & non bigami. Auguſtinus ſimiliter dubius fuit. Nam lib.2. contra epiſt. Parmeniani, ca.13. proponit quæſtionem, an non baptizatus poſsit baptizare, & dicit ſe non audere rem determinare, cùm in nullo generali Concilio res definita ſit. Idem etiam habet lib.7. de Baptiſmo, ca.53. Denique Gregorius II. in epiſt. ad Bonifacium, & habetur etiã apud Gratianum, can. Quos à paganis, de conſecrãt. diſt. 4. iubet rebaptizari à paganis baptizatos.

Ceterùm res iam definita eſt in Concilio generali, vt Auguſtinus cupiebat. Nam in Florentino Cõcilio habetur, in caſu neceſsitatis licere laico, ſeu viro, ſeu fœminæ, ſeu Chriſtiano, ſeu pagano baptizare, modò adſint materia, forma, & intentio debita. Quod idem multò antea ſtatuerat Nicolaus Papa, vt habetur can. A quodã Iudæo, de conſecrat. diſt.4. & idem habetur ibidem, can. Romanus. Et ratio idem ſuadet. Nam cùm non requiratur in miniſtro Baptiſmi fides aut probitas, aut ordinatio, vt notum eſt, nulla eſt ratio, cur non ſit verum Baptiſma, quòd à Pagano aut Iudæo confertur, ſi adſint ea, quæ neceſſaria ſunt ad Baptiſmi eſſentiam.

ADDE, quod nullum teſtimoniorum contra prolatorum conuincit, non licere Baptiſmum à non baptizato accipere. Nam Gregorius II. non tam creditur iuſsiſſe rebaptizari à pagano baptizatos, propter vitium miniſtri, quàm propter vitium formæ Sacramentalis, quam illi pagani, & imperiti fortè non tenebant. Auguſtinus autem etſi dubius fuit, tamen paratus erat generali Concilio acquieſcere. Et præterea lib. 7. de Baptiſmo, cap. 53. apertè dicit, ſi ſententia ipſius quæratur, ſe reſponſurum, Baptiſmum eſſe ratum à quocunque, & vbicunque traditum, modò verbis Euangelicis conſecratum. Elibertinum Cõcilium aſſeruit, quod erat certum, laicum baptizatum licitè baptizare: nõ autem negauit expreſsè contrarium, ſed reliquit ſub dubio. Deniq; Tertullianus, & Hieronymus id ſolùm fortè dicere voluerunt, Baptiſma ab omnibus poſſe dari, vt ab omnibus accipitur, id eſt, quia eſt Sacramentum omnibus neceſſarium, ideò ab omnibus poſſe accipi, & ſimiliter ab omnibus

A poſſe dari, non quòd oporteat eum, qui dat, prius accepiſſe. Id mihi perſuadeo, tũ quia verba hunc ſenſum ferre poſſunt, tum quia ſi alium ſenſum faciant, abſurdam rationem continent. Non enim eſt bonum argumentũ; Hic habet Baptiſmum, ergo poteſt dare; alioqui poſſet etiã presbyter ordinare presbyteros, & diaconus diaconos, quia habet ille presbyteriũ, & hic diaconatum. Neq; eſt bonum argumentũ, ſi negatiuè ratiocinemur; Non habet iſte Baptiſmũ, ergo non poteſt dare; alioqui nõ poſſet miniſter impius, per verba, & Sacramenta alios iuſtificare, quia nimirum caret ipſe iuſtitia, & pietate. Non igitur requiritur, vt habeat in ſe Baptiſmũ
B formaliter, qui eſt futurus miniſter; ſed ſatis eſt, ſi habeat virtualiter, & miniſterialiter, quomodo omnes habẽt, qui habent vſum rationis, linguæ, & manuum, vt poſsint ex intentione verba proferre, & aquam ſpargere.

SEXTO docent, non modò viros, ſed etiam fœminas in extrema neceſsitate poſſe baptizare. Ita habet expreſsè Concilium Florentinum, item Concilium Carthaginenſe IV. can. 100. vt infrà citabimus, & Vrbanus II. in epiſt. ad Vitalem, & habetur 30. quæſt. 3. canon. Super his. & denique idem habet conſuetudo Eccleſiæ, & ratio manifeſta, quæ ſuprà facta eſt pro non baptizatis.

His ergo ita conſtitutis, ſupereſt ſolum, vt cõ-
C tra Caluinum probemus, licere in caſu neceſsitatis baptizare iis, qui miniſtri Eccleſiaſtici non ſunt. Probatur igitur PRIMO, exemplo Teſtamẽti veteris. Nam Exod.4. Sephora vxor Moyſis filium ſuum circumcidit, & eo modo virum ſuum à mortis periculo liberauit. At Circumciſio figura erat baptiſmi, & ſecundum Caluinum idem omninò efficiebat, quod nũc facit Baptiſmus; igitur licebit etiã in caſu neceſsitatis mulieribus baptizare.

Caluino, loco notato, lib.4. cap.15. §.22. mouit hoc exemplum bilem vehementiſsimam; dicit enim Sephoram ſtultam mulierem, & temerariam fuiſſe: *Inſcitè*, inquit, *ad imitationem trahitur, quod egit ſtulta mulier*. Et infrà: *Lectores attendere ve-*
D *lim, nihil minus Sephoræ fuiſſe propoſitum, quàm vt Deo miniſterium præſtaret. Filium periclitari videns, fremit, obmurmurat, nec ſine indignatione præputium in terram proiicit, marito ſic conuiciatur, vt Deo quoque ſuccenſeat. Deniq; hoc totum ab animi impotẽtia profectum eſſe palàm eſt, quia Deo, et marito obſtrepit, quod filij ſanguinem fundere cogitur. Adde, quod ſi in aliis omnibus probè ſe geßiſſet, hæc tamen eſt inexcuſabilis temeritas, quod præſente marito circumcidit filium, non priuato quopiam homine, ſed Moyſe primario Dei Propheta, quo nullus vnquam maior in Iſraële ſurrexit, quod nihilo magis ei licebat, quàm hodie mulieribus ſub Epiſcopi oculis*. Hæc ille.

SED Caluinus, qui arguit Sephoram temeritatis, & impotentiæ animi, nõ aduertit ſe ex mera impotentia animi, & libidine detrahendi incredibili temeritate id facere. Nam vt ab vltimo inci-

A mo incipiam; non peccauit Sephora, quòd præsente viro filium circumciderit; id enim fecit coacta ab ipso Moyse, vel potiùs à Deo. Licet enim Moyses esset præsens, tamen non poterat ipse per se id facere, cùm esset in angustiis maximis, & penè exanimatus. Quod enim Scriptura dicit: *Occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum*, vel significat, vt non malè exponit Rabbi Abenezra, immissum fuisse Moysi diuinitus grauissimũ morbũ, vel, vt nostri exponunt, apparuisse ei Angelum nudato gladio, qui eum continuò vexauit, & quiescere non permisit, donec Sephora filium circumcidit; tunc enim demum Angelus Moysem dimisit. Itaque non potest dubitari, quin Moyses, si potuisset, filium ipse circumcidisset; B sed quia non poterat, significauit vxori vt ipsa id faceret. Id quod ipse etiam Caluinus nesciens quid loquatur, & secum pugnans, indicauit, cùm ait: *Deo, & marito obstrepit, quod filij sanguinem fundere cogitur.* Nam si coacta est à Deo, & à marito, non igitur temerè id sibi sumpsit, vt præsente Moyse filium circumcideret. Vbi est ergo temeritas Sephoræ, quam Caluinus inexcusabilem esse dicit?

Quod autem Caluinus dicit, Sephoram circumcidisse filium sine proposito obsequendi Deo, & proiecisse præputium in terram, & obmurmurasse contra Deum, & contra maritum, sunt mera mendacia sine vllo fundamento, & ex mera libidine detrahendi profecta; C Scriptura enim nihil tale dicit. Vnum est verbulum, quod fortè Caluinum decepit adiuncta Lyrani expositione. Quod enim Scriptura dicit: *Et dimisit eum*, postquam dixerat: *Sponsus sanguinum tu mihi es*, Lyranus ita exponit, quasi Sephora dimiserit Moysem, & recesserit ab eo indignata ob filij Circumcisionem.

SED fallitur Lyranus, & quicunque ita exponit. Illa enim verba: *Et dimisit eum*, non possunt referri ad Sephoram, sed ad Angelum, qui dimisit Moysem, id est, destitit eum vexare, quando Sephora peracta Circumcisione dixit: *Sponsus sanguinum tu mihi es.* nam vox Hebræa est masculini generis חָתָן, proinde non potest cõuenire Sephoræ. D nec significat רָפָה dimittere propriè, quomodo cùm vnus ab alio recedit, sed significat lenem esse, seu remissum, id est, non amplius persequi, & vexare, quod propriè conuenit Angelo, qui placatus ob Circumcisionem, destitit à Moyse vexando. Vnde Græca editio addit nomen Angeli καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ ὁ ἄγγελος. Ex quo etiam colligitur, Sephoræ factum Deo placuisse: proinde fuisse rectum, & bonum, quandoquidem eo continuò placatus est.

Sed respondet Caluinus ad hanc nostram cõsequentiam: *Quòd placatus*, inquit, *fuit Dei Angelus postquam illa arrepto lapide filium circumcidit, inde perperam colligitur factum illius probatum fuisse Deo. Alioqui dicendum esset, placuisse Deo, quem Gentes ab Assyria traducta erexerant cultum.* Hæc ille. SED quæ est inter ista similitudo? Nam Gentes illæ ab Assyria traductæ, quia falsum cultum instituerunt, discerpebantur à leonibus, 4. Regum 17. Sephora autem circumcidendo filium, liberauit Moysem à mortis periculo. Si fortè respondeat Caluinus, non se loqui de eo tempore, quo colebãt idola sua Gentes illę, & à leonibus discerpebantur: sed de tempore posteriore, quo Deum simul cum idolis colebant, & à leonibus immunes erant: contrà obiiciam, Gentes illas à leonibus liberatas, quia Deum verum vero ritu colebant, edoctæ nimirum à Sacerdote Israëlita, vt eodem loco dicitur: non autem quia idola simul colebant, vel quia ritu aliquo à se excogitato vtebantur. Licet enim Gentes illæ Deo non placerent, nec apud Deum aliquid mereri possent, cùm Deum simul, & idola colerent: Deus tamen indicare voluit, quantum interesset inter cultum à se institutum, & impias Gentium superstitiones; & ideò leones immisit in eas Gentes, quãdo idola tantùm colebant, & leones repressit, quando Deum verum vero cultu honorare cœperunt.

SECVNDO, probatur eadem veritas ex eo loco, vnde Caluinus sumit præcipuum argumentum, nimirum, Matth. vlt. *Euntes, docete omnes Gentes, baptizantes eos, &c. Hæc dicuntur solis Apostolis, qui à Christo instituti sunt ministri Verbi, & Sacramentorum: Non ergo licet aliis id munus vsurpare.* Ita Caluinus. Sed ex hoc ipso nos argumentamur, licet ministeriũ Verbi sit proprium Apostolorũ & Episcoporũ, qui eis succedunt, tamen omnibus licet; immò omnes tenentur in articulo necessitatis docere, & instruere ignorantes, præsertim in periculo æternæ salutis. Exemplum habemus, Act. 18. de Aquila, & vxore eius Priscilla, qui videntes Apollinem quendã prædicare, cùm non bene teneret fidem Dñi, instruxerunt eum diligenter.

Ergo eodem modo, licet munus baptizandi sit proprium Sacerdotum, tamen in necessitate licebit etiam laicis, & fœminis baptizare: immò maiori ratione id licebit, cùm sit magis propriũ Apostolorum, & Episcoporũ prædicare, quàm baptizare: *Non misit me Dominus*, inquit Paulus, 1. Corinth. 1. *baptizare, sed prædicare.*

TERTIO probatur exemplis Scripturę, Act. 8. Philippus Diaconus baptizauit. Qui quidẽ licet non fuerit laicus, tamen nõ erat Apostolus, nec Episcopus, aut Sacerdos: & tamen secundũ Caluinum soli Apostoli acceperũt à Christo baptizandi potestatem; sic enim loquitur §. 20. *Neque enim aut mulieribus, aut hominibus quibuslibet mandauit Christus, vt baptizarent, sed quos Apostolos constituerat, iis mandatum hoc dedit.* Præterea, Actor. 9. Ananias Paulum baptizat, qui neque Apostolus, neque etiam Diaconus erat, sed planè laicus. Id enim factum est primo anno à passione Domini, quo tempore nondum erant ordinati vlli Episcopi, aut Sacerdotes, præter Apostolos, neque erant

vlli Diaconi, præter ſeptem. Item Actor. 10. Petrus Cornelium, & eius familiam baptizari iuſſit à fratribus, qui ſecũ venerant: quos certè fratres probabiliſsimum eſt non fuiſſe Apoſtolos, nec Diaconos, ſed ſimplices diſcipulos. Denique Actor. 2. antequam vlli ordinarentur Epiſcopi, Presbyteri, aut Diaconi, ipſo die primo Pentecoſtes baptizata ſunt tria hominum millia; quod certè non potuit commodè fieri per ſolos Apoſtolos; oportuit igitur, vt etiam alij baptizarent, qui laici erant. Nam etiam 72. diſcipuli eo tempore laici erant: non enim Dominus Sacerdotes ordinauit, niſi in vltima cœna, vbi ſoli erant Apoſtoli.

Qvarto, probatur teſtimoniis, & exemplis Patrum. Tertvllianvs, libro de Baptiſmo, vbi dixerat ius baptizandi propriè conuenire Epiſcopis, & Presbyteris, uecnõ etiam Diaconis, ſi Epiſcopus iubeat, ſubiungit: *Alioqui & laicis ius eſt baptizandi. Quod enim ex æquo accipitur, ex æquo dari poteſt.* Alexander Epiſcopus Alexandrinus, cum vniuerſa ſua Eccleſia ratum habuit Baptiſmum, quem Athanaſius adhuc puer, & laicus aliis pueris contulerat, teſte Ruffino, lib. 10. hiſt. cap. 14. Concilium Nicænvm, teſte Hieronymo, in lib. contra Luciferianos, ſtatuit Baptiſma hæreticorum eſſe ratum, modò detur ſecũdum formã Eccleſiæ. Quod antea definierat Stephanus Papa, & Martyr, vt Cyprianus refert in epiſt. ad Pompeium. At non poterant ignorare Stephanus, & Patres Concilij Nicæni apud aliquas hæreſes non eſſe verum Sacerdotium, proinde laicos eſſe, qui baptizarent, licet fortaſſe dicerẽtur Sacerdotes. Cõcilium Elibertinvm, circa hoc idem tempus celebratum, can. 38. docet fideles laicos poſſe baptizare, cùm Eccleſia procul abeſt, & aliquis Catechumenus vicinus eſt morti. Ambrosivs, ſeu auctor Commentariorum in epiſtolas Pauli, quæ Ambroſio tribuuntur, in cap. 4. ad Epheſ. dicit, in primitiua Eccleſia omnibus licuiſſe prædicare, & baptizare, ob miniſtrorum paucitatem; nunc autem rebus Eccleſiaſticis ſuo ordine conſtitutis, non licere clericis, & laicis prędicare, vel baptizare. At certè, quod licuit in primitiua Eccleſia ob miniſtrorum paucitatem, eadem ratione licere debet quocũq; tempore in extrema neceſsitate. Hieronymvs iu dialogo contra Luciferianos: *Baptizare*, inquit, *ſi neceſsitas cogat, ſcimus etiã licere laicis.* Avgvstinvs lib. 2. contra epiſt. Parmeniani, cap. 13. idem habet & Concilium Carthaginense IV. cui Auguſtinus interfuit, can. 100. *Mulier*, inquit, *baptizare non præſumat, niſi neceſsitate cogente.* Quamuis enim non habeatur in tomis Conciliorum illa exceptio: *Niſi neceſsitate cogente*, tamen ita canonem hunc citat Petrus Lombardus, lib. 4. ſeutent. diſt. 6. & Gratianus can. Mulier, de conſecr. diſt. 4. Denique idem docent de laicis baptizantibus, Gelaſius epiſtol. 1. Iſidorus, lib. 2. de officiis diuinis, cap. 24. & Magiſter

A cum vniuerſa Schola, lib. 4. diſt. 6. & poſtremò Florentinum Concilium.

Ad hoc argumentum more ſuo ita Caluinns reſpondet: *Quod autem multis abhinc ſeculis, adeoq; ab ipſo ferè Eccleſiæ exordio vſu receptum fuit, vt in periculo mortis laici baptizarent, ſi miniſter in tempore non adeſſet, nõ video quàm firma ratione defendi queat.* Hæc ille. At hæc ipſa eſt grauiſsima ratio; ſiquidem in rebus huiuſmodi, quid maius habere poſſumus totius Eccleſiæ conſenſu, eoq; antiquiſsimo atq; adeò ab ipſo exordio Eccleſiæ ad nos deducto? Sed videamus nunc quid ille contra adſerat.

Primo, obiicit Chriſti mandatũ, Matth. vlt. *Euntes docete, &c.* quod quidẽ ad ſolos Apoſtolos

B pertinet. Reſpondeo Primvm, non eſſe certum, an hæc dicta ſint ſolis Apoſtolis. Licet enĩ Matthæus mentionem faciat tantùm vndecim Apoſtolorum; tamen probabile eſt, fuiſſe tunc præſentes multò plures. Videntur enĩ dicta illa verba in die Aſcenſionis, quo die aderãt cum Apoſtolis quingenti fratres, vt Apoſtolus teſtatur, 1. Cor. 15. Deinde Secvndo reſponderi poteſt, Apoſtolica facta mandatum iſtud expoſuiſſe. Cùm enim Apoſtoli ratũ habuerint, vt Stephanus, qui non erat Apoſtolus, cõcionaretur, Philippus, qui etiam non erat Apoſtolus, concionaretur, & baptizaret; & idem multi alij facerent, qui neq; Apoſtoli, neq; Diaconi erant, vt Ananias, & alij apertè declarãrunt, vrgente neceſsi-

C tate licere omnibus, id quod alioqui ad quorũdam ſpeciale officium pertinet. Vt autẽ tunc vrgebat neceſsitas propagãdæ Eccleſiæ, cùm pauciſsimi eſſent miniſtri ad hoc ordinati; ita nunc aliquando vrget neceſsitas, cùm quis eſt in periculo vitæ abſentibus Sacerdotibus.

Secvndo obiicit, quod ipſis etiam veteribus non conſtabat, an rectè fieret, vt laici in neceſsitate baptizarent, licet hunc morẽ ipſi quoque tenerent, vel permitterẽt. Et probat ex Avgvstino, qui ſic loquitur, lib. 2. cõtra epiſt. Parmeniani, cap. 13. *Etſi laicus neceſsitate compulſus Baptiſmum dederit, neſcio an piè quiſquam dixerit, Baptiſmum eſſe repetendum. Nulla enim cogente neceſsitate ſi fiat, alieni muneris vſurpatio eſt, ſi autẽ neceſsitas vrgeat, aut nul-*

D *lum, aut veniale delictum eſt.* Respondeo, nullam hîc eſſe Auguſtini dubitationem. Nam priora verba cõtinent quidem oratoriam phraſim, ſed planè aſſertiuam. Idem enim eſt dicere; Neſcio an aliquis piè hoc dixerit, ac; Non niſi impiè id affirmari poteſt. Poſteriora verba ſignificant peccatum eſſe veniale, cùm laici non adhibent omnem diligentiam, vt Sacerdotem inueniant, qui baptizet: nullum autem eſſe peccatum, cùm adhibita diligẽtia, & Sacerdote minimè inuento, ipſi baptizant.

Tertio, obiicit Concilium IV. Carthaginenſe, can. 100. vbi prohibentur mulieres baptizare. Respondeo, ipſum Concilium excipit caſum neceſsitatis, vt ex Petro Lombardo, & Gratiano ſuprà demõſtrauimus. Præterea licet

Conci-

Concilium nó expressè exciperet, oporteret tamen intelligere eum casum esse exceptū: quemadmodum cùm Apostolus prohibet mulierem loqui, 1. Cor. 14. & 1. Timot. 2. intelligitur exceptus casus necessitatis. Quod autē Caluinus hic respondet, nullam esse Baptismi necessitatem, iam superiore controuersia refutatum est.

QVARTO, obiicit TERTVLLIANVM & EPIPHANIVM, quorum ille in lib. de Virginibus velandis: *Non permittitur*, inquit, *mulieri in Ecclesia loqui, sed nec docere, nec tingere, nec offerre, &c.* Et in lib. de Baptismo: *Petulans*, inquit, *mulier, quæ vsurpauit docere, non vtiq; & tingendi ius sibi pariet.* Epiphanius autem hæres. 42. quæ est Marcionis: *Permittit*, inquit, *etiam mulieribus, vt dent Baptisma, &c.* & hæres. B 79. dicit, ne ipsi quidem sanctissimæ Christi Matri datum esse, vt baptizaret, alioqui ipsa potiùs, quàm Ioannes Christum baptizasset. RESPONDEO, loquūtur isti Patres de publico ministerio, non de priuato in casu necessitatis. Nam Tertullianus dicit, in Ecclesia non licere mulieri loqui, docere, tingere, &c. & præterea coniungit officium dandi Baptismi, cum officio sacrificandi; sacrificium autē semper est publicum. Sicut igitur non licet mulieri sacrificare, quia id munus publicū est, ita nec licet publicè baptizare. Epiphanius quoq; apertè indicat se loqui de ordinario, & publico ministerio, quia hæres. 79. vbi dicit, mulieri nō licere Baptismum dare, ibidem dicit, idipsum etiam Diaconis non licere: & tamen constat ex Scripturis id Diaconis licere, C saltem extraordinariè.

Nec valet Caluini responsio, quod Epiphanius ludibrium esse pronunciauerit dare fœminis licentiam baptizandi: neque vllum casum exceperit. Nam hoc ipso, quod vocat ludibriū, indicat se loqui de publico ministerio. Id enim verè ludibrium, & probrum esset, si in templo viris præsentibus mulier baptizaret. Nec mirum si non addidit exceptionem necessitatis: nam nec addidit, cùm negauit, Diaconos posse baptizare, quia certum erat, eam per se intelligi potuisse.

CAPVT OCTAVVM.

De Baptismo infantium, contra Anabaptistas.

SEQVITVR controuersia SEXTA de suscipientibus Baptismū: tota autem quæstio est de Baptismo infantium. Tametsi enim iam probauerimus contra Caluinum, Baptismum infantibus necessarium esse, si saluari debeant, supersunt tamen adhuc duæ quæstiones. VNA, cum Anabaptistis, vtrum infantes capaces sint Baptismi, siue, an liceat infantes baptizare. ALTERA, cum Lutheranis, & Caluinistis, quæ fides sit necessaria in Baptismo paruulorum.

A Quantum ad PRIMAM quæstionem; hæresis fuit tempore S. Bernardi, quæ docebat non licere infantes baptizare. Refert eam, & refellit sanctus Bernardus serm. 66. in Cantica, & epist. 240. Eadem est huius temporis Anabaptistarum, non licere Baptismum tradere, nisi adultis, qui Baptismum per se flagitant. In hoc errore conuenire omnes Anabaptistas, licet alioqui in multis rebus inter se dissideant, testatur Caluinus in instructione cōtra Anabaptistas. Idem etiam Caluinus, lib. 4. Institut. cap. 16. §. 29. testatur Michaëlem Seruetum, & quosdam alios Anabaptistarum Magistros contendere Baptismum suscipi non debere, nisi anno XXX. qua ætate Christus Baptismum suscepit. Exorta est hæc hæresis anno Christi M. D. XXVII. vt Ioannes Cochlæus refert in actis Lutheri. Princeps videtur fuisse Balthasar Pacimontanus, qui postea Viennæ crematus fuit. Sic enim eum vocat Cochlæus in actis Lutheri, anni M. D. XXVIII. vbi dicit contra eum Lutherum scripsisse eodem anno, quanquam ex Lutheri scriptis hunc errorem Balthasar se collegisse fatetur: quod & vetisimum esse, in sequenti quæstione demonstrabimus.

Ministri Transyluani, qui anno M. D. LXVII. duos libros ediderunt contra Trinitatem, & Incarnationem Domini, ad finem eorum librorum addiderunt 36. argumenta contra Baptismum paruulorum, in quo apparet maxima Satanæ rabies, contra genus humanum, qui non contentus per Lutheranos, & Sacramentarios perdidisse innumerabiles animas hominum adultorum, voluit etiam animas infantium perdere per Anabaptistas.

Præter hos hæreticos duo auctores obliquè idipsum docuisse videntur. Erasmus præfatione paraphrasis in Matthæum, docuit, homines in infantia baptizatos, vbi adoleuerint, interrogandos esse, an habeant ratum, quod ipsorum nomine in Baptismo promissum est: & si ratum non habeant, esse liberos dimittendos. Ludouicus Viues annotatione in cap. 27. lib. 1. de ciuitate Dei, dicit, olim neminem consueuisse baptizari, nisi adulta ætate, & qui per se peteret Baptismum, & intelligeret quid sit baptizari.

D Porrò Catholica Ecclesia semper docuit infantes baptizādos; quod etiam Concilium Tridentin. sess. 7. can. 12. 13. & 14. de Baptismo, iterum cum anathematis denunciatione definiuit. PROBATVR hæc veritas tribus argumentorum generibus. PRIMVM sumitur à Scripturis, habemus autem in Scripturis tria argumenta. PRIMVM, sumitur à figura Testamenti veteris. Nam Circumcisio figura erat Baptismi, adeò manifesta, vt Baptismus à Paulo dicatur Circumcisio, Coloss. 2. At Circumcisio dabatur infantibus, Genes. 17. cur igitur non etiam Baptismus? Hoc argumentum Anabaptistæ facilè possunt eludere, cùm à Lutheranis, & Caluinistis pro-

stis proponitur. Lutherani enim & Caluinistæ formam Baptismi esse volunt concionem, vt libro superiore ostendimus, quod de Circumcisione dicere non possunt. Inde autem sequitur vt infantes circumcidi potuerint, nō autem baptizari. At cùm à nobis proponitur. qui ad Baptismi essentiam non requirimus verba concionalia, sed consecratoria, certè eludi argumentum non potest.

SECVNDVM argumētum colligitur ex duobus locis Euāgelij, simul iunctis, Ioan.3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c.* Hic locus probat infantes sine Baptismo in æternum perire; est enim generalis Domini comminatio. Sed nondum habemus, posse infantes baptizari: dicent enim Anabaptistæ paruulos perire, quòd vnici remedij capaces non sint. At quod paruuli non pereant, Dominus docet, Matth.19. Marci 10. & Luc.18. *Sinite paruulos venire ad me: talium est enim regnum cælorum.* vbi etiam Marcus dicit, Dominum complexum fuisse paruulos, eisq́ue benedixisse. At quomodo paruulorum est regnum cœlorum, quomodo Dominus eos complectitur, eisque benedicit, si salui esse non possunt?

Ad hunc locum duæ dari possunt responsiones. VNA, Anabaptistarum, quòd Dominus in personis paruulorum benedixerit paruulos innocentia, & humilitate, non ætate: non enim dixit; Horum est regnum cœlorum, sed: *Talium.* Vnde etiam AVGVSTINVS, lib.1. Confess. c.19. *Humilitatis*, inquit, *signum in statura pueri commendasti Rex noster, cùm aisti: Talium est enim regnum cælorum.* ALTERA, quòd Euangelia non loquantur de infantibus, sed de pueris, qui iam vsu rationis vtuntur. Vt enim Tertullianus notat, libro de Baptismo, prope finem, ideò Dominus ait: *Sinite paruulos venire ad me.* Non enim veniunt nisi grandiores: infantes enim portari possunt, venire non possunt.

SED neutra solida responsio est. Nam etiamsi Dominus in statura pueri commendare voluerit humilitatem, & innocentiam, vt Augustinus rectè docet, tamen simul etiam indicauit infantilem ætatem non esse alienam à regno & salute. Nam cùm Dominus ait: *Sinite paruulos venire ad me*, ad literam, & historicè loquitur de veris paruulis, quos, vt tres Euangelistæ testantur, multi offerebant, vt eis Dominus benediceret; & Apostoli prohibere conabantur, ne illi accederent. Quare etiam illa ratio: *Talium est enim regnum cælorum*, debet conuenire veris paruulis. Et præterea ille cóplexus, & benedictio veris paruulis data, apertè significat eos pertinere posse ad Christi societatem, & regnum. Itaque sicut Isaac, & Ismaël sunt allegoricè duo Testamenta apud Paulum, Gal.4. & tamen historicè duo veri homines fuerunt; sic etiam ætas infantilis typus est humilitatis, & tamen reipsa idonea est ad regnum cœlorum.

Altera solutio non est etiam solida. Nam verba Euangelistarum paruulos, & infantes significant. Matthæus, & Marcus habent παιδία, id est, paruulos. Lucas habet βρέφη, id est, infantes. Et ibidem Lucas dicit, eos portatos fuisse, non suis pedibus venisse προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ βρέφη, id est, *Afferebant autem ad ipsum & infantes.* Igitur illa vox, *venire*, accipitur largo modo pro eo, quod est accedere, & appropinquare. Porrò hoc argumentum, quod per se, & reuera solidum est, infirmum tamen est, cùm à Caluinistis pr[illegible]citur. Nam Caluinistæ nolunt intelligi debere de Baptismo locum illum, Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit.* Sublato autem illo loco, posterior locus, quo solo Caluinus vtitur, non conuincit, nam posset responderi ab Anabaptistis, secundum Caluini principia, paruulos ad Christum pertinere, quia nascuntur sancti, vel quia prædestinati sunt. Viderit igitur Caluinus, quàm solidè resistere possit Anabaptistis.

TERTIVM argumentum colligitur ex locis illis, vbi dicuntur baptizatæ integræ familiæ, vt Act.16. dicitur Lydia baptizata, & domus eius. Et ibidem de custode carceris: *Baptizatus est ipse, & omnis domus eius continuò.* 1. Corinth.1. *Baptizaui*, inquit Paulus, *Stephanæ domum.* At certè in integris domibus rarum est, vt non sint infantes aliqui. Hoc argumento vtitur etiam Caluinus, sed argumentum est probabile tantùm, non autem apertè conuincens. Hæc igitur ex diuinis literis.

SECVNDA classis argumentorum continet testimonia Ecclesiæ, quæ tanquam traditionem Apostolorum id semper & docuit, & seruauit. Vtitur hoc argumento etiam Philippus in locis, tit. de Baptismo paruulorum, idque tanquam firmissimum in prima acie posuit; sed meritò ridetur ab Anabaptistis. Nam si in hac re valere debet traditio, & antiquæ Ecclesiæ testimonium; cur non etiam valeat in aliis articulis? vt in asserendo Purgatorio, inuocatione Sanctorum, &c. Nostrum igitur est hoc argumentum, non aduersariorum.

Ac primùm habemus testimonium DIONYSII Areopagitæ, qui lib. Ecclesiast. hierarch. cap. vlt. parte vlt. ab Apostolis traditum affirmat, vt infantes baptizentur. Idem docet Iustinus, seu quicunque est auctor earum quæstionum, q. 56. vbi dicit, paruulos baptizatos saluari, alios non item. Irenæus lib. 2. cap. 39. dicit, saluari omnes, qui renascuntur in Christo, infantes, pueros, iuuenes, & senes. ORIGENES lib. 5. in cap. 6. ad Romanos: *Ecclesia*, inquit, *ab Apostolis traditionem accepit, etiam paruulis dare Baptismum.* Cyprianus lib. 3. epist. 8. ad Fidum scribit, non solum sibi, sed etiam integro Concilio visum esse, paruulos baptizari posse, etiam ante diem octauum. Hieronymus lib. 3. contra Pelagianos extremo, infantes baptizari dicit, & tamen omni peccato carere. Nazianzenus orat. in sanctū lauacrum, Basilius oratione exhortatoria ad Baptismum.

Chrysosto-

Chrysostomus homil. ad Neophytos, AVGVSTINVS lib. 10. de Gen.ca. 23. *Consnetndo,* inqnit, *matris Ecclesia in baptizandu parnnlis nequaqnam spernenda est, nec vllo modo superflua depntanda, nec omninò credēda, nisi Apostolica esset traditio.* Idem Augustinus lib. 4. de Baptismo, cap. 24. iterum repetit, Apostolicam esse traditionem, paruulos baptizandos. & lib. 1. de peccatorum merit. & remiss. ca. 26. dicit, Pelagianos ausos non fuisse negare Baptismum paruulorum, quod viderent nimis apertè pugnandum fuisse cnm tota Ecclesia, si id negarent. Vide etiam Prosperum lib. 2. de vocatione Gentinm, cap. 8. qui (vt etiam Hieronymus & Augnstinus) hoc potissimùm argumento contra Pelagianos probant, dari peccatum originale, qnòd infantes baptizentur, cùm nullum habeant actuale peccatum.

Iam verò Concilium MILSVITANVM inter alios Canones secundum edidit his verbis: *Placuit, vt quicnnq; parnnlos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, anathema sit.* Concilinm item Gerundense, ante annos M. celebratum can. 5. statuir, etiam ipso die, quo nascuntur, posse infantes baptizari, si periculum mortis imminere videatur. Concilium II. Bracarense can. 7. probat etiam infantium Baptismum. Vt etiam Concilium Viennense generale, vt habemns in Clemētina I. de summa Trinitate, & fide Catholica.

His accedant expressa etiam sanctorum Pontificum decreta de re eadem. Clementis I. lib. 6. constit. Apostol. cap. 15. Siricij epist. 1. ad Himerium, ca. 2. Innocentij I. epist. 26. ad Concilium Mileuitanum; Leonis I. epist. ad Episcopum Aqnileiensem 84. aliâs 86. Gregorij I. lib. 3. epist. 9. ad Ioan. Caralitanum; Innocentij III. in epist. ad Episcopum Arelatensem, & habetur ca. Maiores, de Baptismo, & eius effectu. Ex his colligitnr quā falsum sit, qnod ait Ludouicus Vines, neminem olim admotum sacro Baptismo, nisi in ætate adnlta.

TSRTIA classis argumentorum, constat ex rationibus. PRIMA ratio. Paruuli salui esse possunt: sed extra Ecclesiam non est salus; igitur intrent Ecclesiam necesse est. PRIMA propositio ptobatur tnm ex Scriptura citata Matth. 19. *Talinm est enim regnum cælornm;* tum exemplo sanctorum Innocentinm, qnos saluos esse semper Ecclesia docuit, vt snprà probatum est, cap. 6. tum etiā quia si possunt paruuli participes esse peccati Adami, cur non etiam gratiæ Christi? Alioqui plus posset culpa quàm gratia, cuius contrarium docet Apostolus Rom. 6. SSCVNDA propositio certissima est. Nam Matt. 12. dicitur: *Qni non est mecum, contra me est;* & ideò in Symbolo cōiungimus cum Ecclesia, temissionem peccatorum: *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communnionem, remissionem peccatorum.* Ideò etiam comparatur Ecclesia cum Arca Noë; qnia sicut regnante dilnuio periit, qni in arca non fuit; ita & nunc pereunt, qui in Ecclesia non sunt, vt ait Hieronymus in epist. ad Damasum de nomine hypostasis. Idem testatur celebre illud CYPRIANI dictum, lib. de vnitate Ecclesiæ: *Non habet Deum patrem, qni non habet Ecclesiam matrem.* Vide etiam Augustinum lib. 4. de Baptismo, cap. 1. Deniq; Concilium LATSRANENSS sub Innocentio III. cap. 1. *Vna,* inquit, *est fidelinm vniuersalis Ecclesia, extra qnam nemo saluatur.*

Habemus igitur, oportere infantes intrare Ecclesiam. At id facere non possunt nisi per Baptismum; igitur baptizentnr necesse est. Assumptio probari potest. PRIMVM ex illo Pauli Rom. 8. *Qnos prædestinauit, hos & vocauit; qnos vocauit, hos & instificauit; quos instificauit, hos & magnificauit.* Hinc enim habemus, omnem prædestinatum vocari, iustificari, glorificari, & è contrario nullnm glorificari, nisi antè iustificatum; nullnm instificari, nisi antè vocatum; nullum vocari, secnndum ꝓpositum, nisi antè prędestinatum. At in paruulis nō potest fingi vlla vocatio, nisi per Baptismum. Tunc enim rectè dicuntur vocati, cùm in numerum vocatornm adscribantnr. PRÆTSREA Act. 2. dicitur: *Qni receperunt verbum, baptizati sunt, & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.* Vbi videmus, baptizari nihil esse aliud, quàm Ecclesiam intrare. Vnde Patres communi consensu distingunt Catechumenos à fidelibus, ac docent illos, quòd Baptismo careant, nondum esse intra Ecclesiam, nec dici posse fideles. Vide Nazianzenum orat. in sanctum lauacrum, Chrysostomū homil. 24. in Ioannem, Cyrillum lib. 12. in Ioannem, cap. 50. Augustinum tract. 4. in Ioannem, & Concilium Florentinum in instructione Armenorum. DENIQVE non potest homo Ecclesiæ, & Christo coniungi, nisi fide tantùm, aut Sacramento tantùm, aut vtroq;. Sed parnuli consentientibus Anabaptistis, non possunt fide ad Christnm, & Ecclesiam adiungi; ergo per Sacramentum adiungi debent.

SECVNDA ratio. Si non possent infantes baptizari, aut impedimentum esset ex parte prohibitionis alicuius diuinæ, aut ex parte Sacramenti, aut ex parte ministri, aut ex parte ipsius suscipientis, aut denique ex parte Ecclesiæ, quæ per Baptismum acquirit ius in homines, quod non videtur posse fieri sine propria ipsorum voluntate. Nihil autem horum dici potest. Nam nulla exstat dinina prohibitio. Sacramentum autem non pendet nisi à diuina institutione; alioqni non esset certum, nec adferret solidam consolationem: itaque ex se semper est efficax, & idem operatur, siue adulto, siue infanti detur. Minister autem æquè potest infantem aspergere, & verba sacra super eum proferre, ac super adultum. Ex parte suscipientis tequiritur quidem in adnltis dispositio quædam pet actualem fidem, & conuersionem in Deum: at hæc non reqniritur in infante. Nam in adultis dnplici de caussa requiritnr illa dispositio. PRIMO, propter peccata actualia, quæ illi originali

addiderunt. Peccatum enim, qnod committitnr per actualem auerſionem propriæ volnntatis à Deo, requirit, ſi remitti debeat, actualem conuerſionem propriæ voluntatis in Denm. Secvndo, quia Deus agit cum rebus ſecundum earum naturas, & ideò, qui habet vſum liberi arbitrij, non iuſtificatur à Deo, niſi etiam ipſe concurrat per aſſenſum liberi ſui arbitrij. At neutra canſſa in paruulis reperitur. Illi enim nec habent vſum liberi arbitrij, nec peccauerunt per anerſionem actnalem propriæ voluntatis à Deo: ſolùm enim habent auerſionem habitualem, quæ poteſt tolli per babitum charitatis infuſum, & peccanernnt aliena voluntate. Vnde æquum eſt, vt eis etiam proſit aliena voluntas.

Denique non obſtat obligatio, quæ naſcitur ex Baptiſmo. Nam inprimis non obligatur niſi ad ea, ad quæ alioqui obligatus, vel obligandus erat. Nam ad legem diuinam ſeruandam, ad abrenunciandum Diabolo & pompis eins, omnes tenentur, etiam ſine Baptiſmo. Rurſus omnes tenentur ſuſcipere Baptiſmum, idque diuino mandato, & proinde omnes tenentur ſe ſubiicere Eccleſiæ, & eius præceptis. Hoc ſolnm inter adultos, & inſantes intereſt, quòd illi, quia ſui iuris ſunt, debent propria voluntate ſe Eccleſiæ ſubiicete; & niſi faciant, peccant: iſti, quia non ſunt iuris ſui, ſed parentum, poſſunt eorum voluntate Eccleſiæ ſubiici. Itaque eſt illis aliena voluntas loco rectæ rationis, quam habere deberent ſi eſſent adulti: proinde nulla eis fit iniuria, ſed ingens beneficium, cùm baptizantur, licet inde conſequatur obligatio obediendi Eccleſiæ. Sed neque inſantes illi, qui carent patentibus, & tutoribus, & ab aliquo extraneo baptizantnr, queri poſtea poſſunt. Nam qui illos baptizant, agunt eorum cauſſam; ſicut ſi quis incideret in hominem læthaliter vnlneratum, qui vſu linguæ, & rationis careret, eumq; in domum aliquam portari, & à medicis curari iuberet, certè non poſſet ille poſtea queri de iſto homine, quod eum obligaſſet ad ſoluēdam medicis mercedem: & ſi quereretur, ac ſoluere nollet, ab omni iuſto iudice damnaretnr.

CAPVT NONVM.

Soluuntur obiectiones Anabaptiſtarum.

Sed operæ prætium erit ſolnere argumenta illa triginta & ſex, qnæ pro ſe adducunt Miniſtri Tranſyluaniæ.

Primvm argumentnm: *In ſacris nullibi inuenitur Pædobaptiſmus, & nullum de eo mandatum, vel exemplum babemus; ergo reiiciendus.* Respondeo; Argumentum boc aduerſus Lutheranos magnas vires habet, quippe qui eo principio paſsim vtuntur. At apnd Catholicos nihil vnqnam valnit. Licet enim non inueniamus expreſsè mandatum, vt baptizemnus inſantes; tamen

A id & colligitur ſatis apertè ex Scriptnris, vt ſuprà oſtendimus; & præterea non minoris auctoritatis eſt apud nos Apoſtolorum traditio, quàm Scriptura: eodem enim ſpiritu Apoſtoli loquebantur, qno ſcribebant. Eſſe autem hanc Apoſtolicā traditionem, inde ſcimus, vnde ſcimus Scriptnram Apoſtolicam eſſe Scripturam Apoſtolicam, nimirum ex teſtimoniis antiquæ Eccleſiæ.

Secvndvm argumentū: *Mandatum eſt, vt prius doceamus, poſtea baptizemus; prius ergo docendi infantes, quàm baptizentur: Ite, docete omnes gentes baptizantes, Matt. 28.* Respondeo; Ponit eo loco Dominus ordinem, quē ſeruare debeant Apoſtoli in con-B uerſione Gentilinm, vt prius inſtruerent eos, deinde baptizarent, poſtremò monerent, non ſufficere fidem, & Baptiſma, niſi etiam adderent poſtea legis obedientiam, & opera bona. Ideò enim ſubinngit: *Docentes eos ſeruare omnia, quæcunq; præcepi vobis.* Qui quidem ordo ſeruādus eſt, cùm fieri poteſt, vt etiam ab Eccleſia diligenter ſeruatnr, cùm adulti ad fidem veniūt. At ſi vel propter incapacitatem hominum, vel propter defectum aquæ, nō poſsint ſeruari omnia, vel non eodem ordine, certè præſtat aliquid ſeruare, quàm nihil. Si quis enim in deſerto eſſet cū homine Gentili iam moriente, vbi non eſſet aqna, poſſet illū docere, & inſtrnere, vt crederet; nec peccaret contra præceptum Domini: *Docete baptizantes,* C quia id intelligitur, cùm fieri poteſt. Quia igitur infantes non ſunt capaces doctrinę, & capaces ſunt Baptiſmi, mutatur in eis ordo; vt prius baptizentur, ne fortè pereant ſine hoc vnico præſidio, ac deinde cùm adoleuerint, doceantur. Qnemadmodum ſi adultus ad fidē veniat, & iuſta de cauſſa differendus ſit Baptiſmus, tamen docendus erit, & monendus, vt Dei legem obſeruet. Et ſtultus ſanè eſſet, qni diceret, non debere Catechumenos legem Dei ſeruare, & bene viuere, qnia Dominus poſt Baptiſma poſuit, vt moneantur de obedientia legis præſtanda.

Tertivm argumentum: *Gloriatur Paulus, & gratias agit Deo, quod neminem baptizauerit præter Caiū, & Criſpum, & Stephanæ domnm, 1. Corinth. 1.* Quàm igitur neceſſarius ſit Pædobaptiſmns, illinc col-D lige. Et quod præterea Chriſtus ne quidē adnltum baptizârit vnqnam, vel Ioannes Baptiſta inſantem. Respondeo; Quòd Chriſtus, Ioannes, & Paulns non baptizârint inſantes; aduerſarij dicnnt, ſed non probant, immò contrariū eſt probabilius, ſaltem de Paulo, & Ioanne. Nam in domo Stephanæ, qnā Paulus baptizanit, probabile eſt fuiſſe aliquem inſantem. Porrò ad Ioannem exibat omnis Hieruſalē, immò & omnis Indæa, vt baptizaretur ab eo, Matth. 3. & Marci 1. Quis antem aſſerat, inter omnes non fuiſſe vllum, qni adduceret filium ſunm? Chriſtns antem non baptizabat quidem ordinariè per ſe, ſed per diſcipulos, Ioan. 4. tamen aliquem, vel aliquos ſine

dubio

dubio baptizauit, vt haberet baptizatos, per quos alios baptizaret, vt scribit Auggstinus in epist. 108. ad Seleucianam, & Euodius Apostoli Petri successor, in Antiocheno Episcopatu scribit, B. Virginem, & S. Petrum ab ipso Christo baptizatns, vt refert Nicephorus lib. 2. hist. cap. 3. & Euthymius in cap. 3. Ioannis. SED esto ita sit, vt illi dicunt, à Christo, Ioanne, & Paulo nullum infantem baptizatum; num ideo non sunt infantes baptizandi? aut num ideò antiquis temporibus non baptizabantur? Ioannes enim fortè nullum infantem baptizauit, quia eius Baptisma non erat infantibus necessarium; Christus, & Paulus maioribus rebus intenti, baptizandi officium aliis committebant: vt patet de Christo, Ioan. 4. & de Paulo, Act. 19.

QVARTVM argumentum: *Reprobi non sunt baptizandi: Multi ex infantibus sunt reprobi; ergo abstinendum, ne prophanetur Sacramentum per nostram ignorantiam.* Respondeo PRIMO; Eodem argumento probarent, neque adultos esse baptizandos. SECVNDO; Rectè probat hoc argumentum contra Caluinum, & Bucerum, & similes, qui volunt Baptisma esse sigillū æternæ beneuolentiæ Dei. At apud nos nihil probat. Nam etiamsi paruulus fortè sit reprobus, tamen dum baptizatur, verè iustificatur, & proinde Sacramentum non prophanatur, cùm sit æquè in illo, atque in quouis electo signum gratiæ verum, & efficax.

QVINTVM argumentum: *Qui non credit, à Baptismo arcendus est, Act 8. Si credis licet. Infantes non credunt, Deuter. 1. Nec sciunt malum, nec bonum.* RESPONDEO; Hoc argumentum demonstratio est contra Lutheranos, qui existimant, Sacramenta nihil esse aliud, nisi instrumenta alendæ fidei: sed quid illi de hac resentiant, sequenti capite explicabimus, vbi etiam hoc argumentum soluemus. Interim dico, sufficere infanti fidem alienam sicut ei obfuit peccatum alienum.

SEXTVM argumentum: *Cogi homines ad Baptismum, est plus tribuere Sacramēto, quàm par sit, & Papæ opinionem stabilire, qui docet neminem sine Baptismo posse saluari.* RESPONDEO; Argumentum verissimè concludit; sed contra Caluinum, non contra Catholicos.

SEPTIMVM argumentum: *Coniungenda est aqua cum Spiritu, Ioan. 3. veluti fides cum Baptismo, Marci vlt. Qui crediderit, & baptizatus fuerit. At infantes spiritu obtusi sunt, & credere non possunt.* RESPONDEO; Quòd ad Spiritum attinet, locus Ioannis non docet baptizatum debere sentire motionem Spiritus sancti, vt Anabaptistæ credant, sed solùm vim aquæ in Baptismo esse à Spiritu sancto; & sicut aqua lauat exterius, ita Spiritum lauare interius, quod potest fieri etiam in dormiente, & non sentiente. Fit enim illa lotio, & renouatio interior per infusionem habituum, qui sine vllo nostro actu infundi possunt. Quod autem ad fidem attinet, locus Marci vltimo intelligitur sine dubio de adultis. Nam præcedit: *Prædicate*

A *te Euangelium omni creaturæ: Qui crediderit, &c.* At infantibus stultū esset prædicare. Adde quod hoc ipsum fateri coguntur Anabaptistæ, si sibi constare volunt. Nam docent infantes saluari sine fide, & sine Baptismo, vt Melanchthon testatur in locis, tit. de Baptismo paruulorum. Adde deniq; non deesse fidem illis necessariam, vt suprà diximus, & infrà dicemus.

OCTAVVM argumentum: *Ad fidei articulos tantum credendos Ecclesia obligatur; ergo cogi ad Pædobaptismum non debet, cùm non sit articulus fidei.* RESPONDEO; Ad fidem pertinere infantes posse baptizari. Nam etiamsi non haberetur expresse in Scripturis; habetur tamen in traditione Apostolica.

B Præterea deducitur euidenter ex Scripturis, vt diximus. Argumentum tamen rectè concludit contra Zwinglium, & Caluinum, qui nō admittunt traditionē, & putant, Baptismum non esse necessarium; & locum Euangelij Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit, &c.* detorquent ad metaphoras.

NONVM argumentum: *Si infantes baptizandi sunt ergo & communicandi; vt ostendit vetustas, quæ eis infundi inanes lotiones, & cœnas pueris obtrudere coacta fuit.* RESPONDEO; Non esse parem rationem Baptismi, & Communionis. Nam Baptismus necessarius paruulis est, quia alioqui pereunt in æternum, si sine Baptismo de hac vita decedant: Communio verò, vt etiam Sacramenta cetera, non sunt necessaria, nisi adultis, post Baptis-

C mum. Id quod ex ipsorum natura, & effectis patet. Eucharistia enim (vt de ea solùm loquamur) instituta est, vt vitam spiritualem in Baptismo acquisitam conseruet, ac nutriat, quod facit in rebus corporalibus cibus corporalis, qui vitam animalem conseruat. Sicut igitur sine cibo potest aliquandiu viui, nimirum donec naturalis calor non cœperit humorem vitalem consumere; ita quoque sine Eucharistia conseruari potest vita spiritualis, donec concupiscentiæ calor non cœperit humorem gratiæ, & virtutum depasci: quod certè non accidit in infantia, sed in adulta solùm ætate. Quare ipse etiam Dominus, vt indicaret Eucharistiam non esse pro infantibus institutam, noluit eam in lacte constituere,

D quod est vnicum infantium alimentum, sed in pane, & vino, quæ ad solos adultos propriè pertinent. Porrò veteres aliqui certis de caussis in infantium ora infundebant eo modo quo poterant Eucharistiam, sed neque eæ caussæ modò locum habent, & aliis de caussis magis vrgentibus Ecclesiæ id non facit. Verùm de hac re alibi plura dicenda sunt.

DECIMVM argumentum: *Non datur Baptismus absq; pœnitentia, Act. 2. & Marci 1. At infantes pœnitere nesciunt.* RESPONDEO; Pœnitentiam necessariam esse in Baptismo adultorum, de quo tractatur in illis locis ob peccata actualia, quæ adulti commiserunt: originale enim peccatum non est materia pœnitentiæ. Nemo enim rectè pœnitentiam agit eius peccati, quod ipse non com-

miſit, & quod in eius poteſtate non fuit: originale autem peccatum non ipſi committimus, ſed trahimus ab Adamo per naturalem propagationem. Vnde Rom. 9. dicitur de infantibus: *Cùm nihil boni, vel mali egiſſent.*

VNDECIMVM argumentum: *Nazianzenum in ſermone de Baptiſmate optat differri Baptiſmū, donec pueri de fide ſua aliquid poßint reſpondere. Auguſtinus lib. 4. de Baptiſmo contra Donatiſtas, paruulorum Baptiſmum ſcribit non fuiſſe à Conciliis ſtabilitum, incœpiſſe autem Origenis tempore.* Adducunt teſtimonium Triſmegiſti, Sybillarum, & Muſculi. RESPONDEO; Nazianzenus optabat quidem Baptiſmum differri vſque ad triennium, vt pueri aliquo modo reſpondere poſſent; excipit tamen periculum mortis. Vult enim, ſi periculum conſpiciatur, baptizari quocunq; tempore; & probat ex Circumciſione, aliiſque argumentis. Itaque duo habet Nazianzenus contra Anabaptiſtas. VNVM, poſſe infantes baptizari quocunq; tempore. ALTERVM, nunquam eſſe differendum vltra triennium Baptiſmum infantium. At certè pueri trium annorum nondum vtuntur ratione, neque poſſunt credere, aut pœnitere, aut alia præſtare, quæ cupiunt Anabaptiſtæ. ADDE, quòd Nazianzeni conſilium non eſt probatum aliis Patribus: vtilitas enim illa perexigua eſt, & periculum ingens incurrere poſſent eiuſmodi infantes, ob inopinatos caſus. Idem dici debet ad Tertullianum, qui in lib. de Baptiſmo prope finem, idem conſilium dedit, quod poſtea Nazianzenus. Iam verò AVGVSTINVS perperam & mendaciter citatur ab Anabaptiſtis. Non enim negat à Conciliis ſtabilitum Pædobaptiſmum Auguſtinus, quòd eum infirmare velit, ſed vt oſtendat antiquiorem eſſe omnibus Conciliis. Sic enim loquitur li. 4. de Baptiſmo infantium: *Quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt non niſi auctoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè creditur.* Ex quibus verbis refellitur etiam mendacium de inuento Pædobaptiſmo Origenis tempore: nam Auguſtinus neque dicit inuentum Pædobaptiſmum Origenis tempore, neque dicere poteſt, cùm affirmet deſcendere ex Apoſtolica traditione. Porrò teſtimonium Muſculi Lutherani non pluris facimus, quàm ipſorum Anabaptiſtarum teſtimonia. Triſmegiſtus, & Sybillæ non loquuntur de Chriſti Baptiſmo, ſed de aliqua Ethnica lotione, quæ nihil ad nos.

DVODECIMVM argumentum: *Corde creditur ad iuſtitiam, ore confeßio fit ad ſalutem, Rom. 10. Id paruuli non poſſunt.* RESPONDEO cum Auguſtino loco citato, lib. 4. de Baptiſmo, cap. 24. hoc eſſe, quod Apoſtoli tradiderunt, infantes ſaluari per Baptiſmum, etiam ſi corde non credant, nec ore confiteantur. Etſi enim fidem actualem non habent, habent tamen fidei Sacramentum, quomodo è contrario bonus latro non habuit fidei Sacramentum, & ſaluus fuit per ipſam fidem, &

A conuerſionem ad Deum. Itaque in neceſsitate ſupplet fides, & votum, Sacramenti defectum; & contrà ſupplet Sacramentum, fidei actualis & propriæ defectum.

DECIMVM TERTIVM argumentum; *Perfecta Sacramenta cùm ſint, perfectos requirunt. Infantes admodum imperfecti; ergo, &c.* RESPONDEO; Res perfectæ ſi comparentur ad cauſſam agentem, non conueniunt niſi perfectis: non enim poſſunt perfecta opera facere, niſi perfecti artifices. At ſi comparentur ad cauſſam patientem, id eſt, ad materiam ſeu ſubiectum, tum conueniunt imperfectis, non perfectis: earum enim munus eſt perficere res imperfectas. Huius generis eſt Baptiſ-
B mus reſpectu hominum: eſt enim perfectum Sacramentum, quod perficit homines imperfectos. Simile eſt de medicina corporali: perfecta enim medicina non datur perfectis in ſanitate, ſed valde imperfectis, id eſt, valde ægrotis. Vnde Apoſtolus, Hebr. 6. dicit, imperfectorum eſſe baptizari: *Intermittentes inchoationis Chriſti ſermonem, ad perfectionem feramur, non iterum iacientes fundamentum pœnitentiæ Baptiſmatum, &c.*

DECIMVM QVARTVM argumentum: *Cœna Domini requirit externam fidei confeßionem, & propterea ab ea arcentur paruuli. At Baptiſmus quoque requirit externam confeßionem, cùm nihil ſit aliud, niſi fidei proteſtatio.* RESPONDEO; Tam Cœna Domini, quàm Baptiſmus ſunt fidei externę ꝓfeſsiones: & ideo
C per eorum ſuſceptionem profitemur fidem, etiam ſi nihil omnino verbis diceremus. Quare etiam paruuli dum baptizantur, profitentur fidem; & idem facerent, ſi communicarent: non enim iſta eſt cauſſa cur arceantur à cōmunione.

DECIMVM QVINTVM argumentum: *Chriſti ſymbola ad ipſius commemorationem, & prædicationem ſunt ordinata. Nihil horum poſſunt paruuli facere.* RESPONDEO; Qui ſuſcipiunt Chriſti ſymbola, hoc ipſo quod ea ſuſcipiunt, commemorant, & prædicant Chriſtum: quare etiam paruuli id faciũt. Dum enim merguntur in aquam, commemorant Chriſti mortem, & ſepulturam; dum eleuantur ab aqua, commemorant Chriſti reſurrectionem. Neque aliud requirit Apoſtolus
D Rom. 6.

DECIMVM SEXTVM argumentum: *Fides ex auditu: auditus per verbum Dei. Si dixeris infantes fidem habere, nouã eius fidei reuelationem in illis demonſtrabis, quod ex verbo Dei probare nunquam poteris.* RESPONDEO; Argumentum concludit contra Lutheranos, qui fidem actualem ponunt in infantibus.

DECIMVM SEPTIMVM argumentum: *Chriſtus annorum triginta baptizatur.* RESPONDET Nazianzenus oratione in ſanctum lauacrum, non omnia quæ Chriſtus fecit, à nobis eodem modo fieri poſſe, vel debere. Ieiunauit ille ſine omni cibo, idque mox à Baptiſmo; nos id facimus alio modo, & alio tempore. Euchariſtiam dedit ille in cœnaculo, poſt Cœnam, & ante paſſionem: nos in templis ante cœnam, poſt reſur-

rectionem. ADDS præterea Christum distulisse Baptismum ad annum trigesimum, tum quia nō egebat ipse Baptismo; tum quia non erat ei periculum ne morte præueniretur; tum quia decreuerat in ætate perfecta auspicari prædicationem suam, & ostensionem suam ad homines; in Baptismo autem agnosci cœpit ob miracula, quæ tunc acciderunt. Nos autem egere Baptismo incipimus continuò ac nati sumus; nec sumus certi de tempore vitæ nostræ: & deniq; non baptizamur, vt mundo innotescamus, sed ne in æternum pereamus. ADDS, quòd Christus circumcisus est in infantia: quod autem Iudæis erat circumcisio, nobis est Baptismus.

DECIMVMOCTAVVM: *Quicunque baptizantur, Christum induunt; an infantes Christum induant, expende.* RSSPONDSO; Induunt infantes Christum, quandoquidem per habitum gratiæ illis infusum, exuunt veterem hominem, & induunt nouum. Posse autem id fieri sine proprio mentis actu, docet Apostolus Rom. 5. *Sicut*, inquit, *per vnum inobedientiam peccatores constituti sunt multi, ita & per vnius obedientiam iusti constituentur multi.* Itaque sicut hoc ipso, quod aliquis nascitur ex Adam, communicatur ei peccatum Adę, etiamsi vsum mentis non habeat; ita hoc ipso quod aliquis renascitur ex Christo per Baptismum, communicatur ei Christi iustitia, & ita Christum induit, licet per ætatem non habet vsum rationis.

DECIMVMNONVM: *Noui Testamenti Sacramenta sunt spiritualia; infantes toti carnales.* RSSPONDEO; Ideo recipiunt Sacramenta spiritualia, vt fiane etiam ipsi spirituales: quales verè fiunt per habitum, non per actum.

VICESIMVM: *Apostoli hominum piscatores sunt, non infantiū.* RSSPONDSO; Quasi verò infantes non sint homines. Quanquam piscari propriè non est baptizare, sed prædicare; & fatemur infantibus non esse prædicandum.

VICESIMVMPRIMVM: *Qui accedunt ad Sacramenta, probare se ipsos debent, 1. Corinth. 11. Infantes id non possunt; ergo, &c.* RSSPONDEO; Id solum Apostolus dixit de Eucharistia, quæ requirit, vt homo sine cōscientia peccati accedat, alioqui indignè accedit, & vt discernat corpus Domini. Quocirca rectè Ecclesia non communicat infantes, qui non possunt discernere corpus Domini. In Baptismo non requiritur talis probatio. Potest enim quis accedere cum conscientia peccatorū, dummodò pœniteat eum peccasse, & propositum habeat rectè viuendi: est enim Baptisma institutum, vt purget peccata. Quamuis autem requiratur in adultis ad Baptismum alia quædam probatio, vt non accedant ficto animo, neque cum affectu peccati; tamen in infantibus nulla probatio necessaria est, cùm obicem ponere nō possint.

VICESIMVMSECVNDVM argumētum: *Qui Christianum fieri vult, induere debet nouum hominem, ex-*

A *uto veteri. Id non possunt infantes.* RSSPONDEO; Iam dixi, assumptum esse falsum. Quanquā nec maior propositio est absolutè vera, cū Christianus sit etiam is, qui est malus, modò Baptismū perceperit, & Christi fidem profiteatur.

VICESIMVMTARTIVM: *Fidelis dispensator dat cibum in tempore suo, & aspicit albas messes, non virides, & tenerrimas.* RESPONDSO; Id optimè seruat Ecclesia, quæ paruulis dat Baptismum, non Communionem: quia Baptismi semper est tempus, non autem Communionis. Porrò regiones albæ ad messem, dicūtur homines dispositi, & idonei ad recipiendam salutem; quales semper sunt paruuli; non autem semper tales sunt adulti, qui variis desideriis & peccatis impediuntur.

B

VICESIMVMQVARTVM: *Illi verè dicuntur fratres, qui ex eodem poculo bibere possunt. Infantes non possunt; ergo, &c.* RSSPONDEO; Dicūtur fratres qui bibunt ex eodem poculo, sed maiori ratione dicuntur fratres, qui Baptismo eodem renascuntur. Nam Baptismus facit nos Dei filios, & fratres Christi, ac omnium aliorum similiter renatorum: bibere autem ex eodē poculo, solum est signum fraternitatis. Vnde Apostolus vtrumq; dixie de Baptismo, 1. Corinth. 12. *Omnes vos in vno Spiritu in vnum corpus baptizati estis.* De Eucharistia, 1. Corinth. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus.* Et contrà, bibere ex diuersis poculis, ita vt alij bibant calicem Christi, alij calicem dæmoniorum, signum est diuersitatis, & schismatis. Quòd si qui ex nullo calice bibant, quod faciunt paruuli, non impedit fraternitatem, quæ aliunde haberi potest, nimirum ex Baptismo, qui verè nos fratres sub vno Patre, immò & membra vnius corporis facit. 1. Corinth. 12. *Omnes nos in vno Spiritu in vnum corpus baptizati sumus.* Id quod etiam in rebus carnalibus videmus; infantes enim interdum fratres sunt hominum adultorū, quia ex eodem patre geniti sunt, licet non vescantur eodem pane, nec bibant ex eodem poculo.

C

VICESIMVMQVINTVM: *Qui Sacramentorum externam partē tantùm sumit, nihil sumit. Infantes aqua sola tinguntur, cū careāt ratione; ergo, &c.* RSSPONDSO; Falsa est assumptio. Licet enim infantes careant rationis vsu, non tamen carent anima rationali, eiusq; potentiis, in quibus Deus per gratiam habitare potest, & habitat, cū baptizati sunt, vt AVGVSTINVS scribit in epist. 57. ad Dardanum. Vbi dicit mirabile esse, & tamen verum, quod in multis Deus non habitet, qui eum nôrunt, vt in Philosophis, de quibus Rom. 1. *Cū cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt*: & contrà in multis habitet, qui eum non nôrunt, vt in paruulis baptizatis. Et lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. ca. 9. *Dat*, inquit, *sui Spiritus occultissimam gratiam, quam etiam latenter infundit & paruulis.*

D

VICESIMVMSEXTVM: *Non debet ad Christum vocari, qui non potest à Ioanne Baptista praeparari.* RSSPONDEO; Verum est, si egeat præparatione; paruuli autem ea non egent. Quocirca Domi-

A nus ait Matth. 19. *Sinite paruulos venire ad me:* neque iussit eos exspectare donec à Ioanne præpararentur.

VICESIMVM SEPTIMVM: *Baptismus est tinctio cum doctrina, & manuum impositione. Hebr. 6.* RESPONDEO; Nō hoc dicit Apostolus: sic enim loquitur: *Intermittētes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum Baptismatum doctrinæ, impositionis quoq; manuū, ac resurrectionis mortuorum, & iudicij æterni.* Vbi illud: *Baptismatū doctrinæ*, coniungendum est cum illis, *non rursum iacientes fundamentum.* Et sensus est; Non reuertamur iterum ad fundamentum doctrinæ de Baptismo
B tradendæ, & de impositione manuum, id est, de Confirmatione: ista enim tradūtur Catechumenis initio fidei, nunc ad altiora tendere nos oportet. Vbi nō definitur Baptismus, tinctio cum doctrina; sed asseritur, doctrinam de Baptismo ad incipientes, nō ad perfectos pertinere, quod est contra Anabaptistas, qui Baptismum perfectorum esse volunt.

VICESIMVM OCTAVVM: *Baptismus est mortificatio, & ablutio cū inuocatione nominis Iesu, Act. 22.* RESPONDEO; Etiā in paruulis Baptismus mortificat peccatum. Porrò inuocatio illa non est de substantia Baptismi, sed conueniens, & adhibenda cùm fieri potest.

VICESIMVM NONVM: *Baptismus est ablui corpore*
C *aqua in certitudine fidei, depulsa mala conscientia. Heb. 10.* RESPONDSO; Non definit Baptismū Apostolus, sed monet eum, qui vult ad Deū accedere, vt habeat plenam fidē, & bonam conscientiā, & præterea Baptismum. Sic enim ait: *Accedamus in vero corde, cū plenitudine fidei, aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda.*

TRICESIMVM: *Baptismus est depositio sordium, & peccatorum, & sepeliri cum Christo. Coloss. 2.* RSSPONDSO; Id etiam infantibus conuenit, qui habent peccatum originale. Etsi enim id Anabaptistæ negant: tamen Paulus affirmat Rom. 5. *In quo omnes peccauerunt.* Et Ephes. 2. *Eramus & nos natura filij iræ.*

TRICESIMVM PRIMVM: *Baptismus est stipulatio bonæ conscientiæ erga Deum, 1. Petri 3.* RESPONDEO; Effectus
D est ille Baptismi, nō ipsa Baptismi essentia. Porrò eum effectū in infantibus Baptismus efficit fundamentaliter, vt sic loquamur, facturus deinde, cùm ij adoleuerint, etiā formaliter: abluit enim peccatum, ex qua ablutione oritur postea testimonium bonæ conscientiæ.

TRICESIMVM SECVNDVM: *Baptismus est lauacrū regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, Tit. 3. & Ioā. 3.*

TRICSSIMVM TSRTIVM: *Baptismus, qui à Prophetis figuratus est Ezech. 36. Zach. 13. nihil ad infantes pertinet.* RESPONDAO; Falsum assumunt, ex eo quòd putāt infantes nō habere peccatū originale: hinc enim negāt infantes regenerari, vel mundari debere.

TRICESIMVM QVARTVM: *Sacramēta sunt cibus solidi. Infantes lacte indigent.* RESPONDEO; Sacramentum Eucharistiæ est solidus cibus idcoque sub specie panis institutū est, nec paruulis datur. At baptismus non est cibus, sed regeneratio, quæ maximè cōuenit paruulis; paruuli enim nasci solent. Quare Apostolus Hebr. 6. Baptismum imperfectorum esse dicit.

TRICESIMVM QVINTVM: *Prius nos esse oportet animales, deinde spirituales, 1. Corinth. 5. Sacramenta sunt instrumenta spiritualia; ergo infantes spiritu renasci non possunt.* RESPONDEO; Vis argumēti hæc videtur esse. Sacramenta sunt spiritualia; ergo spiritualibus tantùm conueniunt. Sed infantes non sunt spirituales, vt ex Apostolo colligitur, qui docet nos prius esse animales, & postea spirituales; igitur Sacramenta infantibus non conueniunt; Sed in hoc argumēto mala est prima consequentia. Sacramenta enim sic sunt spiritualia, vt homines spirituales ex animalibus efficiant, cùm vim habeāt regenerandi, & renouandi, Ioan. 3. & Tit. 3.

TRICESIMVM SEXTVM. Adultos cæcos, surdos, & mutos nemo vnquā baptizare audebit; tantò minus infantes, qui nec ambulare possunt, nec audire, nec loqui. RESPONDEO; Eiusmodi adulti, si indicare possint aliquo modo suam voluntatem, qua baptizari velint, aut certè antea indicauerint, quàm in eum morbum inciderēt, omninò baptizari possunt, ac debent: vt apertè tradit Concilium III. Carthag. c. 34. & Arausicanum I. can. 12. & Augustinus lib. 1. de adulterinis coniugiis, cap. 26. de ægrotis, qui repentè obmutescunt; Quòd si sciri nequeat eorum voluntas, nō baptizantur, quia in iis, qui rationis vsum habent, requiritur eorum consensus, vt suprà diximus; quod in infantibus nō requiritur vt quibus sufficit aliorum cōsensus. Item nescimus de adultis cęcis, mutis, & surdis, an non ponāt obicem aliquem; quod de infantibus certè scimus.

CAPVT DECIMVM.

Quid sentiant aduersarij de fide, quæ requiritur in Baptismo paruulorum.

RESTAT ALTERA quæstio de fide, qua paruuli baptizantur. Sunt autem de hac re duæ extremę sententię hæreticorum, inter quas media incedit sententia Catholicæ Ecclesiæ.

PRIMA sententia Lutheranorum est, qui fidē actualē, aut aliquid simile actuali fidei paruulis tribuūt. Primus Lutherus anno XX. in lib. de captiuit. Babylonica, c. de Baptismo, cùm dixisset: *Omnia Sacramenta ad fidem alēdam instituta sunt.* Item: *Sacramenta non iustificant, nec vlli prosunt, sed sola fides.* Item: *Sacramenta non implentur dum fiunt, sed dum creduntur.* vidit repugnare his sentētiis paruulorum Baptismum, atq; eum sibi ipse obiecit: *Opponetur,* inquit, *forsan in, quæ dicta sunt, Baptismus paruulorum, qui promissionem Dei non capiant, nec fidē Baptismi habere possint.* Respondet autem, ac duo dicit. PRIMO,

infan-

A infantes credere. SECVNDO, fidem acquirere, non vi Sacramenti, ſed per orationem Eccleſiæ, & fidem offerentium paruulũ ad Baptiſmum; & ſic exponit, quod dici ſolet, paruulis fide aliena ſuccurri. Quòd autem loquatur de fide actuali paruulorum, non de aliquo habitu, patet ex illis eius verbis: *Sicut verbũ Dei potens eſt, dum ſonat, etiam impij cor immutare, quod non minus eſt ſurdũ, & incapax, quàm vllus paruulus, ita per orationem Eccleſiæ offerentis, & credentis, cui omnia poßibilia ſunt, & paruulus fide infuſa mutatur, mundatur, & renouatur.* Hæc ille. At certè impius cùm ad vocem verbi Dei immutatur, vt velit conuerti, actualiter immutatur, non habitualiter.

B Item Lutherus in lib. contra Cochlæum anno XXIII. *Dicimus,* inquit, *ad Baptiſmum infantes credere per vim verbi, quo exorcizantur, & per fidem Eccleſiæ eos offerentis, & eis fidem orationibus ſuis impetrantis. Alioqui mera, & intolerabilia eſſent mendacia, quando baptizans à paruulo quærit, an credat, non baptizaturus, niſi vice eius reſpondeatur, Credo. Vt quid interrogat an credas, ſi certũ eſt, eos non credere? vt Cochlæus contendis. Eſto, Auguſtinus ſic aliquãdo dicat; ſed Cochlæo ſatis ſit, eſſe ſic ab homine dictũ: nos volumus hoc dictũ diuinis teſtimoniis probari. Quin aſſerimus paruulos prorſus non eſſe baptizandos, ſi verũ eſt, in Baptiſmo non credere, ne illudatur maieſtatis Sacramẽtum, & verbum. Debemus antẽ & hunc negata in paruulis fidei errorem Sophiſtis, &c.* Vbi apertiſsimè loquitur de fide actuali, nõ de habituali: neq; enim Coch-
C læus, aut Auguſtinus, aut Scholaſtici; quos ille Sophiſtas vocat, fidem habitualem in paruulis negârunt. Et præterea vult Lutherus fidem eſſe in paruulis ante Baptiſmum, dum exorcizãtur, & interrogantur: illa autem nõ poteſt eſſe fides niſi actualis, habitualis enim nõ infunditur ante Baptiſmum, ſed in ipſo Baptiſmo. Idem etiam ſcripſit in lib. ad VValdenſes, vbi ait, præſtare prorſus omittere Baptiſmum in paruulis, quàm baptizare eos ſine fide. Nam ſi ſine fide accipias Sacramẽtum, magno tuo malo accipies. Et probat ex illo Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit.* Qui locus de actuali fide intelligitur.

Hæc ſententia viſa eſt admodum dura omnibus aliis, & peperit tres ſectas diuerſas. Quidam
D enim negârunt paruulos baptizandos, cùm omninò crederẽt ſine fide Baptiſmum nihil prodeſſe, vt Lutherus dixerat; & ſimul experimento certiſsimo tenerent, paruulos non credere, cùm apertè renitantur, & eiulent cùm baptizantur. Atque hi ſunt Anabaptiſtæ, de quibus ſuprà diximus.

Alij nõ negârunt paruulos baptizandos, ſed negârunt fidem in paruulis requiri; & ij ſunt Sacramentarij, de quibus mox dicemus, dum alteram ſententiam referemus.

Deniq; alij neq; fidem, neq; Baptiſmum paruulorum negârunt, ſed mollire conati ſunt, & exponere Lutheri ſententiam. Itaque anno XXXVI. conuenerunt Lutherani ad Conciliabulum VVittembergenſe, cuius acta exſtant apud Cochlæum lib. 3. miſcellaneorum tract. 8. cap. 2. In ea Pſeudoſynodo hæc pronunciata habentur. PRIMVM, reiiciẽdum eſſe errorem illorum, qui imaginantur ſaluari infantes ſine aliqua actione ipſorum. SECVNDVM, etſi nos non intelligamus qualis ſit illa actio paruulorum, tamẽ certũ eſſe in eis fieri ſanctos, & nouos motus, ſicut in Ioan. Baptiſta, quãdo exultauit in vtero. TERTIVM, licet nõ ſit imaginandũ, quòd infantes intelligant, tamẽ motus eorum, & inclinationes ad credendum, & diligẽdum Deum, ſimiles eſſe motibus fidei, & dilectionis: & hoc eſſe intelligendum, cùm dicuntur infantes credere.

Hanc mitigationem ſententiæ Lutheri, ſequi videntur communiter Lutherani. Philippus in locis anni LVIII. tit. de Baptiſmo paruulorũ: *De infantibus hoc ſatis eſt tenere; Spiritus ſanctus per Baptiſmum eis datur, qui efficit in eis nouos motus, nouas inclinationes ad Deum pro ipſorum modo.* Idem habet Ioan. Brẽtius in Apologia pro confeſſ. VVittemberg. ca. de Baptiſmo; & Dauid Chitræus in ſuo Catechiſmo loco 7. de Baptiſmo. Item Illyricus cum Centuriatoribus cent. 2. cap. 4. col. 63. & cent. 5. ca. 4. col. 517. reprehendit Iuſtinum, & Auguſtinum, quod velint infantes in Baptiſmo non credere fide propria, ſed aliena. Denique (vt omittam ceteros) Martinus Kemnitius in 2. part. Exam. Trident. Cõcilij ad canonem 13. 7. ſeſsionis pag. 258. & ſequentibus, dicit quidem eſſe difficile intellectu, & explicatu, quemadmodum infantes credant: *Tamen,* inquit, *quomodo hoc ſimpliciſsimè poßit intelligi, explicatur in formula concordiæ inter Theologos Saxoniæ, & ſuperioris Germaniæ anno M.D. XXXVI. conſtituta, &c.* Et ponit breuiter ſummam eorum, quæ ex conuenticulo VVittembergenſi ſuprà citauimus.

Eſt autem hìc OBSERVANDVM, Kemnitium mira fraude, & artificio, immò aperto mendacio aſſerere, hanc ſententiam cõuenticuli VVittembergenſis concordare cum Lutheri ſententiis ſuprà citatis, & rurſum Lutherum cum Auguſtino; & contrà Synodum Tridentinam diſſentire in hac re à Synodo generali Viennenſi, quòd Synodus Viennenſis docuerit infantibus in Baptiſmo infundi habitus fidei, ſpei, & charitatis: Synodo autem Tridentinæ ita ſorduerit illud decretum, vt ne mentionem quidem eius facere voluerit. Quæ mendacia paulò pòſt refellemus; atque hæc de prima ſententia.

ALTERA ſententia in altero extremo: infantibus nullam fidem in Baptiſmo eſſe neceſſariã. Hanc videtur primus etiam Lutherus docuiſſe. Nam licet antequam Anabaptiſtæ exorirentur, illa ſcripſerit, quæ ſuprà citauimus: tamen poſtquam illi apparuerunt, ſcripſit librum contra eos, anno M. D. XXVIII. & vbi ad hoc argumentum veniſſet de fide infantium, dixit nihil intereſſe, ſiue credant, ſiue non credant. Baptiſmum enim non fundari ſuper fidem dantis, aut recipientis, quæ incertiſsima eſt, ſed ſuper Dei

mandatum, & institutionem. Et similia habet in homiliis de Baptismo anno XXXVII. & XL. habitis: tamen hoc principium Lutheri non est solidum. Nam etiamsi ex eo, quod Sacramentum non pendet à fide nostra, sed à diuina institutione, sequatur illud in se semper esse efficax, non tamen sequitur nobis esse vtile, & fructuosum, nisi cum fide accipiatur; alioqui etiam, qui ficto animo accedunt, vel peccatum deserere nolunt, per Baptismum purgarentur. Ideò Sacramentarij sequuntur quidem Lutherum in eo, quod scribit non requiri fidem: sed ex alio fundamento id colligunt, nimirum ex promissione facta Abrahę, & semini eius, vel certè ex diuina prædestinatione.

Caluinus libro quarto Institut. cap. 16. cupiebat primam Lutheri sententiam, quam suprà explicauimus, defendere, sed non est ausus. Vnde sic loquitur §. 18. *Non satis tutum fuerit hoc adimere Domino, ne sese illis quoquomodo exhibere cognoscendum queat.* & §. 19. *Non quod eadem esse fide praditos temere affirmare velim, quam in nobis experimur, aut omninò habere notitiam fidei similem.* Hæc ille. Vides quomodo reiicit decretum VVittembergense? Inde §. 21. *Quos electione sua dignatus est Dominus, si accepto regenerationis signo præsenti vita antè demigrent, quam adoleuerint; eos virtute sui Spiritus nobis incomprehensa renouat, quomodo expedire solus ipse prouidet.* Similia habet Theodorus Beza in sua confess. cap. 4. art. 48. & Petrus Martyr, in cap. 1. & 7. prioris ad Corinth. vbi apertè dicit, infantes non intelligere, neque credere, & tamen rectè baptizari, quia iam antea sanctificati sunt, & membra Ecclesiæ effecti per donum electionis diuinæ, & promissionem parentibus factã. Immò VVolfgangus Musculus, qui interfuerat Conciliabulo VVittembergensi, postea Sacramentarius factus, in locis communibus, tit. de Pædobaptismo, dicit admodum inconsultè scripsisse Lutherum, si constet paruulos non credere, baptizandos non esse: & hanc fuisse occasionem Anabaptismi.

Tertia sententia Catholicorum est: infantes non habere fidem actualem, nec tamen omni fide carere; sed habere fidem habitualem; & præterea credere fide aliena, & ipsa Baptismi susceptione. Quę omnia, vt ordine probentur, ponam sequentes propositiones.

CAPVT XI.

Declaratur quæ fides requiratur in Baptismo paruulorum, & refelluntur errores aduersariorum.

Prima propositio: *Infantes non habent actualem fidem.* Hæc est cõtra primam Lutheri sententiam. Probatur Primo, quia Scriptura Deuter. 1. & Io-
A nę vltimo affirmat, infantes non cognoscere distantiam boni, & mali; nec vsquam excipit tempus Baptismi. Quare sine Scripturæ testimonio id Lutherus affirmat.

Secvndo, Patres hanc sentẽtiam reiiciunt, vt Nazianzenus, qui oratione in sancta lumina, dicit, infantes sine sensu sanctificationis sanctificari, & Augustinus, qui epistola 57. ad Dardanum ridet hanc Lutheri sententiam, vt qui iniuriam faciat humanis sensibus: & rursus epist. 23. tractat. 80. in Ioannem, libro quarto de Baptismo, cap. 24. & libro primo de peccatorum meritis, & remiss. cap. 20. dicit, paruulos non habere fidem, quæ est in cogitatione: item
B non habere sensum fidei: denique non habere quod Paulus dicit: *Corde creditur ad iustitiam.* Ex quibus intelligimus Kemnitium pagina 258. omninò temerè, & mendaciter scripsisse, eandem esse in hac re Augustini, & Lutheri sententiam. Nam suprà ostendimus, à Luthero fidem ipsam actualem tribui paruulis; cuius contrarium tot in locis dicit Augustinus. Quid, quod Lutherus in libro contra Cochlæum fatetur, contra se in hac quæstione habere Augustinum? & tamen impudens Kemnitius, inuitum Lutherum, cum inuito Augustino concordare suo mendacio voluit.

Tertio, est ratio. Nam fides non potest oriri in mente nisi ex diuina reuelatione: quæ
C quidem aut immediatè fit à solo Deo, aut per organum verbi Dei prædicati, aut lecti. Primo modo non dicit Lutherus dari infantibus fidem, sed secundo, cùm ait eos credere per vim verbi, quo exorcizantur, adiuuantibus Ecclesiæ precibus. Et præterea primus ille modus non est ordinarius, sed extraordinarius, & rarissimus, ac solis fortè Prophetis, & Apostolis cõcessus: *Fides enim ex auditu*, inquit Paulus Rom. 10. loquens de ordinario modo, quo gignitur fides. At si omnibus infantibus fides immediatè reuelaretur, iam esset modus ordinarius, & possent omnes infantes, dum baptizãtur, dici Prophetæ. Quod autem Secvndo modo non oriatur in infantibus fides, patet manifesto expe-
D rimento. Si enim verbũ exorcismi gigneret fidẽ, certè audiretur, & intelligeretur ab infantibus: proinde attentè auscultarent infantes; cuius contrarium videmus. Deinde exorcismus non refertur ad fidem docendam, sed ad Dæmones coërcendos. Denique hoc est ponere nouum miraculum in auribus, & mente infantium. Neque valet, quod Lutherus adfert de orationibus, & fide offerentium. Nam aliquando contingit, vt offerentes, & parentes, & ipsi baptizantes sint infideles, & tamen verè, & vtiliter detur infantibus Baptismus, vt Augustinus docet, epist. 23. Neque ea vis est orationum, & fidei offerentiũ, vt infallibiliter miracula impetrent. Et deniq; si Deus miraculum facit in mente infantuli, vt corde credat ad iustitiam, cur non fa-

cit etiam in lingua, vt ore cõfiteatur ad salutem? A Fortè boc est impossibile Deo; aut orationibus, & fide impetrari uequit? At facillimum esse, testatur asina Balaam, quæ Deo volente loquuta est sapienter, Numer. 22.

QVARTO, probatur ratione Augustiui in epist. 57. quia cùm constet infautes, & vocis eiulatu, & motibus corporis reluctari, & obstrepere Baptismo, si verè intelligerent (quod necesse est, si credere debent) quid agatur, rei fierent ingeutis sacrilegij, nec abluerẽtur, sed magis sordidarentur.

SECVNDA propositio: *Non babent infantes, dum baptizantur, vllos nouos motus, & inclinationes similes actibus fidei, & dilectionis.* Hæc est coutra figmentum B Conciliabuli VVittembergensis, & Philippi, Kemnitij, & aliorum Lutheranorum. Probatur PRIMO, quia repugnat verbo Dei. Isti euim volunt hos ipsos motus infantium sine cognitione esse, & dici fidem, licet impropriè, & eo modo infantes non iustificari siue aliqua fide. At in tota Scriptura unsquam babetur nomen fidei in ea significatioue, vt designet motum quendam sine sensu, & sine cognitione; sed potius in contraria, vt patet Rom. 10. *Fides ex auditu.* Heb. 11. *Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei.* & sic de aliis locis.

SECVNDO, repugnat rationi. Nã aut illi motus, & inclinationes sunt in corpore, aut in animo. Si in corpore, nou possunt esse similes acti- C bus fidei, & dilectionis, qui suut in animo; nec enim corporalia dicuntur similia spiritualibus, nisi metaphoricè, & per quãdam analogiam. Et præterea non potest fieri, vt motus & inclinatio ad credendũ Deo, & diligẽdum Deum, sint corporales, cùm Deus sit obiectũ spirituale, & altissimum, quod vix mẽte attingi aliquo modo potest. Si antẽ sint in animo, est implicatio contradictionis, quòd sint absq; cognitiõe. Quid enim est motus intellectus, nisi intelligere? non enim aliter moueri potest intellectus, nisi intelligendo; sicut nec oculus, nisi videndo; nec sensus audiendi, nisi audiẽdo. Et quomodo potest voluntas inclinari, nisi præcedeute cognitione? cùm obiectum voluntatis non sit aliud, nisi bonum D cognitum.

TERTIO, repugnat ipsi Luthero. Nam Lutherus locis antea citatis, illam fidem ponit in paruulis, de qua sæpe dixerat, quòd sola iustificet. Certum autem est, fidem iustificantem non esse motum siue cognitioue: alioqui etiam bestię iustificari possent. Voluit etiam Lutberus fidem iu paruulis gigni ex auditu verborum exorcismi; proinde nou siue cognitione posuit fidem. Præterea Lutherus volebat, fidem in paruulis esse ante Baptismum, vt posset verè responderi ministro baptizaturo, paruulum credere: at auctores huius sententiæ dicunt, per Baptismum dari paruulis istos motus. Sic enim loquitur Philippus loco citato: *Spiritus sanctus per Baptismum eis datur, qui efficit in eis nouos motus, & inclinationes, &c.* Et similiter Kemnitius pag. 259. dicit, effundi Spiritum regenerationis in infantes, dum baptizãtur, & operari in illis sauctos motus, &c. Quare falsò affirmat pag. superiore idem Kemnitius, Lutherum idem sensisse, quod ipse sentit.

QVARTO, repugnat doctrinæ, & priucipiis communibus omnium Lutheranorum. Nihil enim est apud eos certius, & communius, quàm sola fide iustificari hominem; & Sacramenta nihil esse aliud, nisi instrumenta excitandæ vel nutriẽdæ fidei. At certè si motus illi infantium sine vera fide illis sufficiunt ad iustificationem, & ad Baptismum vtiliter suscipiendum; falsum est sola fide hominem iustificari. Neq; dicere possunt, hos ipsos motus esse fidẽ. Nam quando loquuntur de fide in materia iustificationis, semper intelligunt per fidem apprebensiouem diuinæ misericordiæ, quæ sine cognitione esse non potest. Præterea cùm isti motus immediatè excitentur à Deo, vt ipsi volunt, & non per Sacramenta, quæ more concionis prouocent fidem per externos seusus; certè ruit illud principium, Sacramenta uon iustificare, nisi fidem excitando more coucionis. Itaque si quis rectè iudicet, positis principiis de sola fide iustificaute, minus absurda est Lutheri sententia, quæ fidem paruulis tribuit, quàm Conciliabuli VVittembergensis, quod motum siue cognitione iisdem cõcedit. Lutherus enim nouum miraculum falsò excogitauit, sed eo posito, omnia illi constãt: isti autem & miraculum fingunt, & eo posito destruunt sua ipsorum priucipia, & cum aperta ratione pugnant.

TERTIA propositio: *Infantes non iustificantur sine vlla fide.* Hæc est contra Sacramẽtarios: & probatur. PRIMO, quia Scriptura affirmat fidem esse medium ad salutem necessarium, Ioan. 3. *Qui non credit, iam iudicatus est.* Ex quo loco Augustiuus probat, infantes baptizatos habere aliquam fidẽ, li. 1. de peccat. merit. & remiss. ca. 33. Nam eo loco Dominus uon loquitur de præcepto credendi, quo siue dubio uon teneutur paruuli, sed de medio ad salutem. Nam antea dixerat: *Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto; ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed babeat vitam æternam.* Et subiunxit: *Qui credit in eum, non iudicatur; qui autem non credit, iam iudicatus est.* Sicut igitur aspicere æneum serpentem, non tam fuit præceptum, quàm remedium vnicũ salutis: ita & fides in hoc loco Euangelij asseritur necessaria, vt remedium, non vt præceptum.

SECVNDO, probatur ex illo Hebr. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Item Rom. 3. *Arbitramur hominem iustificari per fidẽ:* quod passim repetit, & inculcat Paulus. Quomodo igitur sine vlla fide iustificari & placere Deo possuut iufantes? AT, inquiunt Caluinus, & Martyr; Si Deus prædestinauit iufantes, & promisit se fore Deũ ipsorum, siue dubio dabit illis Spiritum sanctum, eosque

iusti-

iustificabit modo aliquo sibi noto, licet non per fidem. RESPONDEO; Prædestinationem non impleri, nisi per ea media, quæ in Scripturis nobis sunt reuelata. Porrò Apostolus Rom. 8. satis perspicuè explicat media, cùm ait: *Quos prædestinauit, hos & vocauit; quos vocauit, hos & iustificauit; quos iustificauit, hos & magnificauit.* Idem verò Apostolus in eadem epistola, cap. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. & 10. nihil aliud cōtendit, nisi iustificationem non contingere sine fide. Quare tribuere paruulis iustificationem sine fide, & ante vocationem, id est, ante Baptismum, quo solo vocari possunt infantes, quid est aliud, nisi contra verbum Dei fingere nouam iustificationem?

QVARTA propositio: *Infantibus in Baptismo infunditur habitus fidei, spei, & charitatis.* Hæc INPRIMIS certa est Catholicis ex auctoritate Conciliorū, & Doctorum. Nam licet aliquando disputatum fuerit, an infantes reciperent cum gratia iustificante habitus harum virtutū, tamen semper fuit communior sententia, infundi paruulis per Baptismum hos habitus. Ita enim sanctus Thomas 3 part. quæst. *69.* art. *6.* item Scotus, Durandus, Gabriel, & ceteri ferè omnes in 3. dist. 23. Quocirca Concilium Viennense generale, vt habemus Clement. prima de summa Triuit. & fide Catholica, definit hanc sententiam esse probabiliorem, & magis conformem testimoniis tam veterum, quàm recentium Theologorum. Neque hæc sententia sorduit Tridentino Concilio, vt audacter mētitur Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 261. Nam licet Concilium Tridentinum nō fecerit mentionem Concilij Viennensis; tamen illam ipsam sententiam recepit, ac definiuit vt certam. Nam sess. 5. in decreto de peccato originis, definit infantes in Baptismo iustificati, ita vt si moriantur in eo statu, nihil sit, quod eos ab ingressu cœli remoretur. Deinde sess. *6.* cap. 7. definit Concilium, in Baptismo infundi cum remissione peccatorum hæc omnia dona, fidem, spem, & charitatem, eaque menti inhærere.

SECVNDO, potest hæc eadem sententia colligi ex Scripturis, quibus suprà probauimus, sine fide paruulos non saluari. Cùm enim constet, fidem proprie non significare, nisi actum, vel habitum, & simul constet in paruulis actum fidei esse non posse; certè sequitur, vt in eis sit habitus. Item ex Scripturis suprà probauimus, infantes rectè baptizari, & per Baptismum iustificari, & saluari. Item constat ex Scripturis, iustificationem nullam esse sine fide: igitur constare etiam debet, infantes habere saltem habitualem fidem.

TARTIO, probatur ex Patribus, qui licet nō meminerint expressè horum habituum, tamen aliis verbis idem dicunt. Primùm enim omnes Græci, & multi Latini dicunt, Baptisma esse illuminationem, & qui baptizantur, illuminati. Vnde etiam Augustinus tractat. 44. in

A Ioannem dicit, cæcum natum, cùm à Christo fuit inunctus, factum esse quodammodo Catechumenum; cùm fuit illuminatus, fuisse quodammodo baptizatum. Id autem Patres sine dubio dicunt propter fidem, quæ in Baptismo recipitur, quæ est lumen cordis, vt exponit sanctus Thomas 3. part. quæst. *69.* artic. *5.* Et idem colligitur ex illo Actor. 15. *Fide purificans corda eorum.* Et denique, quia sola fides ad intellectum pertinet ex virtutibus Theologicis, in quib. cōsistit iustificatio, quæ acquiritur in Baptismo. At non recipitur actus fidei. Actus enim præcedit in adultis, vt dispositio; in infantibus nullus est fidei actus, igitur Baptismus illuminat ratione habitus, qui in eo infunditur. Adde quod
B Augustinus lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 26. in fine, affirmat infantulos per Baptismum non solùm purgari, sed etiam illuminari, quod, vt dictum est, non nisi per fidem fieri potest.

QVARTO, probatur ratione. NAM paruuli baptizati verè dicuntur, & sunt fideles, vt Augustinus docet, lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 33. & Concilium Trident. sess. 7. can. 13. de Baptismo. At fideles non dicimur ab actu, sed ab habitu fidei: alioqui cùm dormimus, aut etiam cùm vigilamus, sed de fide nō cogitamus, non essemus fideles. Vnde AVGVSTINVS loco citato, cùm dixisset paruulos esse fideles, addit:
C *Hoc enim eis acquiritur per virtutem Sacramenti, & offerentium responsionē.* Vbi apertissimè significat paruulos dici fideles, tum ab habitu, qui infunditur virtute Sacramenti, tum ab actu fidei alienæ.

ITEM, Deus in nobis habitat per fidem & charitatem, Ephes. 3. *Christum habitare per fidem in cordibus vestris.* 1. Ioan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* At in paruulis baptizatis Deus habitat, vt Augustinus docet in epist. 57. ad Dardanum: igitur habent etiam paruuli baptizati illa dona saltem quoad habitum.

DENIQVE, Deus infundit paruulis suis occultā gratiam, cùm baptizantur, vt August. docet li. 1. cap. 9. de peccatorū meritis, & remiss. Sed gratia iustificationis infusa in cordibus, consensu omnium
D Theologorum, aut est charitas cū fide, & spe; aut certè est quædam alia qualitas, cum qua infallibiliter coniunctæ sunt tres illæ virtutes.

QVINTA ꝓpositio: *Paruuli actu credunt, partim recipsa dum baptizātur, partim aliena fide.* PRIOR pars est Augustini lib. 1. de peccatorum merit. & remiss. cap. 27. vbi dicit, infantibus ipsum baptizari esse credere, quia nimirū ipsa actio est fidei professio. Similia habet epist. 23. Quemadmodum etiā de sanctis Innocentibus Ecclesia loquitur, cùm ait, eos non loquendo, sed moriendo confessos esse. Neq; de hac re vlla potest esse controuersia. POSTERIOR pars est contra temeritatem Illyrici, Kemnitij, & aliorum, qui errorem Papisticū esse volunt, baptizari paruulos in fide Ecclesiæ. Sufficit autem ad hanc assertionem proban-

dam,

dam, cõsensus Patrum. Ita enim docet Iustinus q. 56. Dionysius de Ecclesiast. hierarchia, ca. vlt. Ambrosius, vel quicunq; est auctor, in cap. 11. ad Hebr. August. lib. 3. de lib. arb. cap. 23. vbi dicit, hanc esse totius Ecclesiæ sententiã. Item epi. 23. 57. & 105. lib. 4. de Baptismo, ca. 24. & 25. & serm. 10. & 14. de verbis Apostoli. Prosper de vocatione Gent. lib. 2. ca. 8. & Bernard. serm. 66. in Cantica, & deniq; Conc. Trid. sess. 7. can. 13.

Est autem hoc loco OBSERVANDVM, duplicem fidẽ requiri in Baptismo. Actualem VNAM, quæ præcedit Baptismum, vt dispositio quædã; & ea est, quæ exigitur à baptizandis, cùm iubẽtur recitare Symbolum, & interrogantur an credant. Quæ quidem, vt plurimùm, iudicio grauiũ doctorũ, non est ex habitu fidei, sed ex auxilio speciali Dei. Vnde Catechumeni cum ista fide adhuc non dicuntur fideles à Patribus. ALTERA est, quę sequitur Baptismũ, quæq; est pars essentialis iustificationis, & non est actus, sed habitus; & hanc intelligunt baptizandi, cùm interrogati, quid petant, respondent: *Fidem vitam æternam præstantem*, vt habemus in Concilio Trident. sess. 6. cap. 7. & in libris, qui tractant de ritu Baptismi. Iam igitur, cùm Patres dicunt, paruulos baptizari in fide parentum, aut Ecclesiæ, non loquuntur de fide posteriore, sed de priore. Et cùm dicimus paruulos baptizari in fide parentum, non est sensus, paruulos iustificari formaliter, aut esse fideles aliena fide; vt perperam colligunt Kemnitius, & Illyricus locis citatis, vbi etiam perperam citãt illud Habachuc. 2. *Iustus ex fide sua viuit.* Non enim vllus Catholicorum docuit vnquam, paruulos viuere fide aliena, sed sua habituali. Neque etiam est sensus, vt exponit Lutherus, paruulis impetrari fidem qua iustificentur, à fide & precibus offerentium, & Ecclesiæ. Fidem enim iustificantem habent paruuli infusam ex opere operato Sacramenti, non ex opere operantis ministri, aut Ecclesiæ. Sed sensus est, fidem actualem, quæ requiritur vt dispositio ad Sacramentum, nõ haberi à paruulis propriam, sed alienam.

DICES; Quid prodest paruulo fides aliena? RESPONDEO; Multum omninò prodest. PRIMVM enim eos ad Baptismum adducit. Vt enim adulti, nisi credant, ad Baptismum non veniunt; sic etiam nisi parentes, aut aliqui alij, qui infantium curam gerunt, credant, non eos ad Baptismum deferent. Itaque sicut propria fides vnicuique prodest, quia est caussa proprij Baptismi; ita fides aliena prodest infanti, quia est caussa, vt infans baptizetur. Et contrà infidelitas patris multùm obest infanti, quia est caussa, ne ille baptizetur. Atque hanc vtilitatem persequitur Prosper loco citato. ALTERA vtilitas est, quod hoc modo Deum honorant, & colunt, dum fidem profitentur, & Satanæ abrenunciant, & implent, quæ ad ritum Baptismi pertinent, saltem per os alienum. Habet enim Deus

A ratum hoc obsequium per alios præstitum, cum ipsi per se non possint. Et hoc est, quod sæpe inculcat Augustinus locis citatis.

Ex quibus omnibus colligitur, fidem alienam non esse ita necessariam, vt non sit Baptismus verus, aut fructuosus, si ea desit, quandoquidem non est de essentia iustificationis, vel Baptismi; tamen esse necessariam ad solennitatem ritus, ac cæremoniæ, & sæpe, vt diximus, ad ipsum Baptismum paruulis tradendum; quia si nemo haberet fidẽ, nemo curaret paruulos baptizari. Superest argumenta ipsorũ soluere, quæ pauca sunt, & leuia.

Argumentum PRIMVM Lutheri est contra B primam propositionem: *Si infantes non crederent, illuderetur Sacramentis sacrilego mendacio, dum respondetur pro infante, Credo.* RESPONDEO; Nullum est ibi mendacium. Non enim qui respondet, *Credo*, significat infantem credere, proprio actu, sed alieno. Vt enim Augustinus loquitur serm. 10. de verbis Apostoli: *Accommodat mater Ecclesia infantibus aliorum pedes, vt veniant; aliorum cor, vt credãt; aliorum linguam, vt confiteantur.* Idque non iniuria; cùm peccato alieno prægrauentur, id est, ab alio contracto, licet sibi verè & propriè inhærente.

SECVNDVM argumentum: *Matt. 18. Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt. Igitur pusilli credunt.* RESPONDEO; Pusilli, de quibus loquitur Euangelium, nõ infantes, sed pueri gran- C diores erant. Nam vocauit eos Dominus ad se; & scandalizari posse dixit; at venire suis pedibus, & scandali capacem esse, infantibus non conuenit.

TERTIVM argumentum contra secundã propositionẽ: *Ioan. Baptista exultauit in vtero, Luc. 2. Non igitur mirum, si habeant infantes nouos motus.* Respondeo PRIMO, exemplum vnum non facere regulam generalem, vt Augustinus de hac ipsa re loquens testatur epist. 57. At quia Kemnitius dicit, hoc exemplo non se probare velle, id ita esse in omnibus infantibus, sed tantùm esse posse. Respondeo SECVNDO, Ioannem Baptistam non habuisse motum sine cognitione, vt isti fingunt. Nam vt Ambrosius, & Beda in commentatio e- D ius loci, testantur, Ioannes cognouit Domini præsentiam, & inde exultauit. Ipsum quoque Euangelium, dum ait, exultasse illum in gaudio, satis apertè docet, illum non caruisse cognitione.

QVARTVM argumentum, contra eandem propositionem: *Infantes saluari possunt, dicente Domino, Marci 10. Nisi quis acceperit regnum cælorum, sicut paruulus, non intrabit in illud. Igitur oportet infantes recipere Spiritum sanctum, & proinde aliquam eius operationem. At non possunt recipere fidem cum cognitione; ergo motum sine cognitione.* RESPONDEO, vltima consequentia nihil valet; possunt enim recipere, & reipsa recipiunt infantes habitum fidei, qui neq; est fides cum cognitione, neque motus sine cognitione.

CAPVT XII.

Qui sint veri, aut falsi effectus Baptismi.

SEQVITVR Septima controuersia de effectu Baptismi. Duæ sunt autē quæstiones de hac re. VNA de veris effectibus, quos agnoscunt Catholici. ALTERA de falsis effectibus, quos aduersarij Baptismo tribuunt.

Veri effectus apud Catholicos tres sunt. PRIMO enim Baptismus tollit, ac delet verè omnem culpam, & pœnam. SECVNDO confert ex opere operato gratiam, & dona diuina, quibus verè, & formaliter iustificatur homo. TERTIO imprimit indelebilem characterem, ob quem reiterari non potest. Ad hos reuocantur illi quos Patres enumerant, & maximè Nazianzenus orat. in sanctum lauacrum, & Chrysostomus hom. 1. ad Neophytos, vt quòd faciat animam pulchrā, Deo dilectam, splendentem, quòd eam obsignet regio sigillo, quòd faciat haredē Dei, quòd aperiat regnum cœlorum, & similia. Aduersarij PRIMVM effectum negant; dicunt enim peccata per Baptismum nō verè tolli, sed tantùm non imputari. SECVNDVM etiam negant. Nolunt enim iustificari hominem ex opere operato per Sacramenta, sed solùm per fidem. TERTIVM absolutè negant, & idcircò non possunt sufficientem caussam reddere, cur Baptismus non repetatur. Sed de duobus effectibus posterioribus satis multa diximus in disputatione de Sacramentis in genere: solùm de primo hîc agendum est. Atque hæc erit PRIMA quæstio; An Baptismus verè tollat peccata.

Porrò aduersarij alios quinque effectus Baptismi enumerant. PRIMVM, quòd baptizatus non possit damnari, etiamsi velit, nisi nolit credere. SECVNDVM, quòd Baptismus liberet ab obedientia diuinæ legis. TERTIVM, quòd liberet ab humanarum legum obseruatione. QVARTVM, quòd liberet ab omnibus votis. QVINTVM, quòd sola memoria Baptismi iustificet à peccatis, quæ fiunt post Baptisma. Qui certè non tam sunt Baptismi effectus, quàm Lutheranorum errores; ac meritò damnantur à Concilio Tridentino sess. 7. totidem canonibus, id est, 6. 7. 8. 9. & 10. De his igitur effectibus erit altera quæstio.

CAPVT XIII.

Quod Baptismus verè tollat peccatum.

QVOD igitur attinet ad PRIMAM quæstionem, fuit hæresis antiquissima Origenistarū, peccata non tolli per Baptismum, sed solùm tegi: tolli autem peccata tandē per mortem. Ita habet Pro- A clus quidam Origenista apud Epiphanium hær. 64. vbi etiam ponit refutationem huius hæresis ex libro S. Methodij Martyris de resurrectione. Similem hæresim postea excitârunt Messaliani, teste Theodoreto li. 4. de fabulis hæreticorum. Item tunc alij quidam tempore S. Gregorij, vt ipse refert lib. 9. epist. 39. ad Theoctistam Patritiam.

Hoc nostro seculo idem docent omnes Lutherani. Nam Lutherus ipse art. 2. ex iis, quos anno XX. Leo X. damnauit, sic ait: *In puero post Baptismum negare remanens esse peccatum, est Paulum, & Christum simul conculcare.* Deinde in assertione eiusdem articuli: *Aliud est*, inquit, *omnia peccata re-* B *mitti, aliud omnia tolli; Baptismus omnia remittit, sed nullum penitus tollit, sed incipit tollere.* Similia habet Ioan. Caluinus in Antidoto Concilij Trident. sess. 5. vbi refellit decretū de peccato originis: *Manet*, inquit, *verè peccatum in nobis, neq; per Baptismum statim vno die extinguitur, sed quia deletur reatus, imputatione nullum est.* Idem habet lib. 4. Instit. cap. 15. §. 10. & 11. Idem etiam Philippus in Apologia 2. articuli Confessionis Augustanæ. Vbi NOTANDVM est insigne mendacium. Sic enim Philippus: *Augustinus ait; Peccatum in Baptismo remittitur, non vt non sit, sed vt non imputetur.* Atque hoc idem dixerat Lutherus in assert. 2. articuli; & Ioan. Roffensis, conuincit eum mendacij, ostendens Augustinū non hoc dicere. Editus est autem liber Roffen- C sis anno M. D. XXIII. & tamen Philippus anno M. D. XXX. iterum idem mendacium protulit. Præterea testatur Cochlæus in discussione Confessionis Augustanæ, art. 2. ipsum Philippum ab Eckio conuictum, & confessum esse, locum Augustini malè esse citatum: & tamen idem mendacium toties detectum, & confutatum, iterum scripserunt in libro Concordiæ Latino, pag. 59. edito anno M. D. LXXX. & semper repetunt, cùm Apologiam illam imprimunt. Deniq; Martinus Kemnitius in Exam. 5. sess. Concilij Trident. pag. 430. & sequentibus idem defendit, quamuis magis cautè. Fatetur enim primò remitti in Baptismo omnia peccata, quin etiam tolli, ac deleri, & solùm restare reliquias quas- D dam peccati originalis. Deinde tamen addit illas reliquias esse quiddam, quod malum sit, & malum culpæ, & secūdùm Scripturas peccatum dicatur, & quod hominem damnare posset, si Deus imputare illud vellet. Quod est dicere; Peccatum in Baptismo remitti, non quia tollitur, sed quia non imputatur.

Contra hunc errorem grauissimum, & perniciosissimum statuit Concilium Tridentinum, sess. 5. decretum, quo affirmat per Baptismum tolli reipsa id omne, quod habet in homine rationem peccati.

Est autem hîc OBSERVANDVM, fundamentum aduersariorum non esse aliud, nisi quia putant ipsam concupiscentiam, quam certum est manere etiam in baptizatis, vsque ad mortem,

esse verè, & propriè peccatum, licet ei non consentiamus, sed repugnemus. Quæ quidem quæstio non est huius loci, sed tractari solet, & à nobis tractata est in disputatione de peccato originis. Et quia ita coniuncta est illa cum ista, vt vna explicata, etiam altera terminetur; potuisset fortasse hoc loco ista quæstio præteriri: tamen quia alia sunt argumenta, quibus probatur Baptismum tollere omnia peccata; & alia, quibus probatur concupiscentiam non esse peccatum, nisi impropriè, ideò visum est hîc tractare propositam quæstionem, licet, vt dixi, ex definitione vnius consequatur etiam alterius definitio.

PRIMO igitur probatur ex Scripturis, Baptismo reipsa tolli omnia peccata, ita vt non solùm non imputetur, sed nec sit, quod imputari possit ad culpam. Et quia Scripturarum testimonia plurima sunt, reducam ea ad aliquot capita.

PRIMVM est eorum, quæ habent vocabula mundandi, lauandi, tollendi, delendi, auferendi, & similia, quæ inprimis pugnant cum modo loquendi aduersariorum, ac præsertim Lutheri; & præterea non possunt nisi ineptissimè exponi per non imputari. Non enim dicitur rectè quis tollere ab alio ignorantiam, vel malitiam, quia ignoscit illi, quod aliquid ignoranter, aut malitiosè fecerit. Loca hæc sunt, Psalm.50. *Dele iniquitatem. Amplius laua me.* Micheæ 7. *Aufert iniquitatem.* Ioan.1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Ephes.5. *Mundans eam lauacro.* Kemnitius in Exam.pag.501.respondet, Paulum non dixisse, Mundauit, sed; *Mundans,* quia quotidie ea mūdat, donec exhibeat eam in die iudicij gloriosam. At non considerauit Kemnitius illud, quod sequitur: *Lauacro aquæ in verbo vitæ.* Mundatio enim per lauacrum aquæ, id est, per Baptismum non fit quotidie, nisi in diuersis hominibus, qui veniunt ad Baptismum. Solùm enim baptizatur quisque semel, & tum mundatur, & efficitur sine macula, & ruga. quamuis Christus id quotidie faciat in diuersis, vt in die iudicij totum corpus suum, id est, omnes electos exhibeat sine macula, & ruga.

SECVNDVM caput est eorum locorum, qui dicunt tolli maculas, aut inquinamenta, aut iniquitates. Nam secundum aduersarios non tollitur per Baptismum peccatum, nisi quoad reatum, id est, quoad obligationem ad pœnā; manere autem volunt ipsam peccati fœditatem, quæ erat caussa illius reatus. Voces autem: *Maculæ, inquinamenti, iniquitatis,* & similia non significant reatum, id est, obligationem illam, quæ potest tolli per non imputationem, sed significant ipsam fœditatem, quam illi manere volunt. Cantic.4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Similis est locus Euangelij, Ioan.13. *Qui lotus est, non indiget, nisi, vt pedes lauet, sed est mundus totus.* Ponderat hunc locum Gregor.lib.9.epist.39. Non

A enim verè potest dici mundus totus, in quo aliquid relinquitur, quod maculæ rationem habeat. Ezech.36. *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Ephes.1. *Elegit nos, vt essemus sancti, & immaculati.* Coloss.1. *Reconciliauit vos in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles.* Vbi vides, non solùm non habere maculam, sed nec aliquid, vnde reprehendi possint. Quod intelligitur quātum attinet ad ipsam iustificationem à Deo acceptam; nam postea bene possunt homines labi, & facere digna reprehensione. Ex quo tollitur euasio Kemnitij, qui respondet, pag.496.& sequentibus, obiiciendo alia loca;

B vbi iubemur emundari ab omni inquinamento carnis, & spiritus, 2.Corinth.7. & exuere veterem hominem, & induere nouum. Ephes.4.& Coloss.3. Sed hæc & similia intelliguntur, vel de peccatis, quæ postea fiunt, vel de mortificatione sensuum, & inclinationum, quæ ad malum prouocant, licet formaliter peccata non sint.

TARTIVM caput est ex figuris Baptismi. Nam multiplex figura præcessit. VNA, in Circumcisione, Coloss.2. ALTARA, in mari rubro, 1.Corinth.10. TERTIA, in Iordane sanante lepram, 4.Reg.5. QVARTA, in suffocatione porcorum, Matth.8. quam allegat Nazianzenus oratione in sanctum lauacrum. QVINTA, in probatica

C piscina, Ioan.5. SEXTA, in lotione, & curatione cæci nati, Ioan.9. quam explicat Augustinus, tract.44.in Ioannem. At in Circumcisione verè, non autem per solam imputationem abscindebatur caro. In mari rubro, verè, & propriè suffocati sunt Ægyptij, quibus antè Hebræi seruiebant. Quare sanctus GREGORIVS, lib.9. epist.39. hunc locum tractans: *Qui,* inquit, *dicit, peccata in Baptismate, non funditus dimitti, dicat in mari rubro Ægyptios non veraciter mortuos.* Idem quoque de aliis dicendum est.

QVARTVM caput cōtinet ea loca, quæ comparant mundationem iustificationis rebus verè, & propriè mundis. Psalm.50. *Lauabis me, & super niuem dealbabor.* Isai.1. *Si fuerint peccata vestra,*

D *vt coccinum, sicut nix dealbabuntur: & si fuerint rubra, vt vermiculus, sicut lana alba erunt.* Isaiæ.44. *Deleui vt nubem iniquitates tuas, & quasi nebulā peccata.* At certè cùm solaris radius dissoluit nebulas calore suo, ita eas euanescere facit, vt nihil remaneat tenebrarum, sed cœlum verè serenum appareat.

QVINTVM continet similitudinem peccati originalis, Rom.5. *Sicut per vnius inobedientiam peccatores constituti sunt multi, ita per vnius obedientiam iusti constituentur multi.* At illi verè constituuntur peccatores, & verè iustitiam amittunt, non sola imputatione. Ioan.3. *Quod natum est ex carne, caro est; quod natum est ex spiritu, spiritus est.* Illi verè sunt carnales; igitur isti verè spirituales. Confirmatur ex illo, 1.Corinth.15. *Sicut in Adam omnes moriuntur; ita in Christo omnes viuificabuntur.* Hic

locus intelligitur de vera morte, & vera resurrectione; igitur etiam loca suprà citata de vero peccato, & vera iustificatione.

Sextum continet similitudinem mortis Christi, Roman. 6. *Consepulti sumus cum Christo per Baptismum in morte.* Et ibidem: *Si mortui sumus, quomodo viuemus in illo?* Idem repetitur, Coloss. 2. de quo loco Augustinus in Enchirid. cap. 52. sic loquitur: *Quemadmodum in illo vera mors facta est, sic in nobis vera remissio peccatorum: & quemadmodum in illo vera resurrectio, ita in nobis vera iustificatio.* At Christi mors, & resurrectio verè fuerūt omnibus modis, non autem veræ, quoad aliquid, & quoad aliud falsæ; igitur & remissio peccati vera mors est peccati, non quoad reatum tantùm, sed quoad omnia, quæ peccati rationem habent.

Septimum continet ea, quæ docent, Baptismo nos renasci. Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto.* Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Coloss. 2. *Cùm essemus mortui propter delicta, conuiuificauit nos Christo.* 1. Petri 2. *Quasi modo geniti infantes.* At certè noua ista generatio, & vita requirit vetam mortem peccatorum, & veram mutationem interiorem; non autem solam imputationem. Quomodo enim verè sumus viuificati, & regeniti, si adhuc mors in nobis manet?

Octavum continet ea, quę docent, non posse simul habitare lucem, & tenebras; peccatum & iustitiam. 1. Corinth. 10. *Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ Dæmoniorum.* 2. Corinth. 6. *Quæ societas luci ad tenebras? quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? quæ conuentio Christi ad Belial? qui autem consensus templi Domini cum idolo? Vos enim estis templum Dei viui.* At aduersarij volunt simul & Diabolum in nobis habitare per peccatum, quod verè semper est in nobis, & Christum per iustificationem. Respondet Kemnitius, pagin. 501. Paulum docere non posse esse peccatū mortale simul cum iustitia fidei: Papistas autem perperam hæc loca intelligere, qui inde deducunt non posse simul consistere vetustatem, & nouitatem; carnem, & spiritum. At in vtroque fallitur. Nam cùm fatetur non posse esse peccatum mortale cum iustitia fidei, id intelligit de mortali, non secundum naturam suam, sed ex misericordia Dei non imputante. Vult enim cum Magistro suo Luthero semper esse in nobis peccatum dignum ex se morte æterna, sed in credentibus fieri veniale, quia Deus non imputat. At hoc ipsum est contra Paulum. Quia si verè est in nobis post Baptismum peccatum natura sua mortale; ergo est in nobis iniquitas; ergo tenebræ; ergo Belial: ergo est conuentio luci ad tenebras, iustitiæ ad iniquitatem, Christo ad Belial; non enim iniquitas desinit esse iniquitas, quia non punitur, vt notum est. Porrò Catholici non negant esse in homine vetustatem carnis, & nouitatem spiritus, cùm fateantur esse in nobis concupiscentiam, quæ est lex membrorum pugnans cum lege meæ, ad Rom. 7. sed eam negant esse peccatum, nisi quādo libera voluntate eius desideriis cōsentimus.

Nonum caput continet ea loca, quæ docēt, Deo odio esse peccata. Psalm. 5. *Odisti omnes, qui operantur iniquitatem.* Psalm. 44. *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem.* Sapient. 14. *Odio est Deo impius, & impietas eius.* Ex his enim locis efficitur, vt aut Deus in iustificatione penitus tollat peccata, ita vt nihil sit, quod odio habere possit; aut certè nihil omninò remittat, ne obligationem quidem ad pœnam. Si enim peccatum maneret, Deus illud odisset; si odisset, punire vellet; si punire vellet, non ignosceret. Itaque dicere Deum non imputare peccata, quæ verè manent, atque ea nolle punire, est manifesta contradictio secundum Scripturas sanctas, quæ Deum hostem, & vindicem peccatorum seuerissimum vbique describunt.

Argumenta aduersariorum non aliud probant, nisi concupiscentiam esse verè peccatum, licet ei non cōsentiamus. Quę omnia solura sunt à nobis in disputatione de peccato originis.

CAPVT XIV.

Quòd Baptismus non faciat homines impeccabiles.

Nunc ad effectus Baptismi, quos aduersarij confingunt, veniamus. Et quoniam ea ferè omnia, quæ hîc dicenda essent, ad alia loca propriè spectant, & hîc solùm tractantur propter canones Cōcilij Tridentini de Baptismo; solùm breuissimè rem attingemus, tot propositionibus constitutis, quot sunt Concilij canones.

Sit igitur Prima ꝓpositio: *Baptismus nō id efficit, vt baptizati non possint gratiam Dei amittere, nisi nolint credere.* Hæc expressè habetur can. 6. Concilij. Sunt autem quædam breuiter annotanda. Primum, fuisse olim duos errores apud veteres. Vnus fuit Iouiniani, qui, vt referunt Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum, & Augustinus lib. de hæresibus, cap. 82. docuit, hominem verè baptizatum non posse amplius peccare, & si fortè peccat, non fuisse tinctum, nisi aqua. Argumentum præcipuum erant illa verba, 1. Ioan. 3. *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quia semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.* Et 1. Ioan. 5. *Qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conseruat eum.* Refellit hunc errorem accuratè sanctus Hieronymus loco notato; & certè Scripturæ diuinæ passim occurrunt, vt illa Roman. 11. *Tu fide stas, noli altum sapere, sed time, &c.* Et Hebr. 6. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, &c.* Et 2. Petri 2. *Melius erat eis non cognoscere viam iustitiæ, &c.* Denique, Actor. 8. apertè legimus, Simonem credidisse, & Baptismum suscepisse: & tamē ibidem legimus eius ruinam. Porrò testimonia ex epistola Ioannis accipienda sunt

da sunt in sensu composito, quemadmodum & illud, Matth. 7. *Non potest arbor bona malos fructus facere*: nimirum dum manserit arbor bona. Solùm enim vult Ioannes ostendere, nō posse consistere veram iustitiam & charitatem cum peccato mortali, proinde non esse iustum, qui malè agit. Ita exponunt Augustinus, tract. 5. in epist. Ioannis, & Hieronymus, lib. 2. in Iouinianum.

ALTER error quorundam fuit, qui, vt Augustinus refert lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 25. docebant, baptizatos nō posse damnari, etiamsi perditissimè viuerent, modò ab Ecclesia Catholica non recederēt. Refellit hunc errorem Augustinus ibidem ex clarissimis testimoniis Scripturarum: & præterea librū integrum scripsit cōtra eum errorem, qui inscribitur; De fide, & operibus. Scripturæ præcipuæ sunt, Rom. 8. *Si secundum carnē vixeritis, moriemini*. 1. Cor. 6. *Nolite errare: neq; fornicarij, neq; fures, neque adulteri, &c. regnum Dei possidebunt*. Et similia habentur, Gal. 5. Ephes. 5. 1. Thessal. 4. 1. Timoth. 6. & alibi; quæ omnia dicuntur baptizatis, vt ex iisdem locis patet.

NOTA SECUNDO, vtrumque errorem aliqua ex parte hoc nostro seculo instauratum esse. Nā PRIOREM errorem instaurauit Ioan. Caluinus, qui hominem semel verè iustificatum docuit, nō posse vnquā excidere à gratia, & salute. Nam in Antidoto Concilij Tridentini, sess. 7. can. 7. de Baptismo, dicit, Baptismo tanquam Dei Chitographo nos certiores reddi de perpetua adoptionis gratia: & lib. 3. Instit. cap. 2. §. 11. & 12. docet, veram fidem semel habitam amitti non posse, esseque donum electorum proprium. Sed refutatio istius erroris, non est præsentis loci: non enim id ipse tribuit virtuti Baptismi, sed prædestinationi. Interim repugnat Scripturis apertissimè Caluini sententia, cùm Act. 8. Simon Magus crediderit, & baptizatus fuerit, & paulò pòst à fide, & charitate exciderit. Et præterea, si verum esset, quod vult Caluinus, nulli vnquam fuissent Apostatæ, nec vlli ex Catholicis hæretici fierent, quod non solùm pugnat cum totius orbis terræ consensu, sed etiam cum Scripturis. Actor. 20. *Ex vobis ipsis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se*. 1. Timoth. 1. *Quidam circa fidem naufragauerunt*. 1. Timoth. 4. *In nouissimis temporibus discedent quidam à fide*. Et cap. 6. *Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes, errauerunt à fide*. Et 1. Ioan. 2. *Ex nobis exierunt*.

POSTERIOREM errorē instaurauit Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. de Baptismo, vbi habet illa ipsa verba, quæ Concilium in suo canone 6. damnauit. Nec ab ea sententia discordant eius discipuli, etsi modum loquendi non probent. Tribus enim modis potest intelligi illa propositio: *Non potest homo damnari, nisi nolit credere*. PRIMO, vt sensus sit, nullum esse peccatum verè, & in se mortale, nisi incredulitatē. Et hoc non docēt aduersarij, immò è contrario, contendunt omnia opera etiā optimè facta, esse

A peccata mortalia, si secundum rigorem iustitiæ iudicentur à Deo. Vnde Kemnitius in censura canonis 6. Concilij Tridentini, probat ex Scripturis, multa peccata damnare posse hominem præter incredulitatem.

SECUNDO, vt sensus sit, peccata omnia ita esse coniuncta cum infidelitate; & contrà, fidem ita coniunctam esse cum iustificatione, vt non possit fides consistere cum vllo peccato mortali: proinde qui habet fidem, nullum habere peccatum, nec posse perire, & contrà; quicunque peccat, hoc ipso carere fide. Quod quidem simile est ei, quod Catholici dicunt de charitate: Charitas enim reuera non potest consistere

B cum peccato mortali, & ideò nemo perit cum charitate, & nemo saluatur sine charitate. Hunc sensum vult esse Kemnitius illius Lutheranæ propositionis in 2. parte Examinis, pag. 213. & sequentibus, vbi dicit, Lutherum nunquam sensisse non amitti gratiā præsentem per quodlibet peccatum mortale, sed id sensisse, posse hominē per veram fidem statim redire ad gratiam. Vt enim peccata destruunt fidem, ita fides reuiuiscens destruit omnia peccata.

TERTIO modo potest intelligi ea propositio, vt sensus sit, posse hominem simul dum peccat, retinere fidem, & per hoc nō amittere Dei gratiam præsentem: quia licet peccata ex natura sua hominem reum facerent, & Dei inimicū, tamen

C fides permanens in corde facit, ne imputentur, & nō damnent. Hunc sensum fatetur Kemnitius esse Epicuræum, & meritò damnatam à Cōcilio eam propositionem in hoc sensu, quod etiam fatetur Caluinus in Antidoto huius canonis 6. Hinc enim datur licentia hominibus baptizatis patrandi quæuis peccata, modò simul credāt ea sibi non imputari. Sed nullo modo Kemnitius concedit hanc fuisse mentem Lutheri.

NOTA TERTIO, rectissimè à Concilio damnatam esse illam Lutheri sententiam. Nā & dicta est à Luthero in sensu tertio, licet nolit Kemnitius: & præterea hæretica est etiam in secundo sensu, quem Kemnitius, & Caluinus admittunt. Ac PRIMUM fuisse illam mētem Lutheri, patet ex

D his locis. In lib. de Babyl. captiui. cap. de Baptismo, postquam dixerat, hominem baptizatum non posse damnari, nisi nolit credere, subiungit: *Nulla peccata eum possunt damnare, nisi sola incredulitas: cetera omnia si redeat, vel stet fides in promissionem diuinam baptizato factam, in momento absorbentur per eandem fidem*. Hæc ille. Vbi vides, eum dicere, *si redeat, vel stet fides*. Putauit igitur Lutherus posse stare fidem, dum quis peccat, & per eam fidem, peccata nō imputari, etiam dum fiunt; quanquā Kemnitius non bona fide hanc sententiam referens, omisit illud; *vel stet fides*. Item in lib. de libertate Christiana: *Non facit, inquit, personā bonam nisi fides, nec malam, nisi incredulitas*. Item in quæstione, An opera faciāt ad salutem, hæc est prima assertio: *Vt nihil iustificat nisi fides, ita nihil peccat, nisi incre-*

dulitas. Secunda assertio: *Iustificatio propriè est fides quarto modo; & peccatum incredulitatis.* Item in lib. de votis monasticis: *Credentiu in Christum nulla sunt tam mala opera; quæ possint illum accusare & damnare.* Deniq; in 1. sermone super Euangelium feriæ 2. Pentecostes super illud: *Sic Deus dilexit mundum. Vbi fides,* inquit, *est, ibi nullum nocet peccatum.* Et addit; sic Deum nihili facere peccata credentium in se, quomodo patet nihili facit nugas ludentium infantium. Vbi apertè loquitur de peccatis, quæ actu fiunt; & vult ea non nocere, quia per fidem teguntur, vel excusantur.

QVOD autem etiam in secundo sensu falsa sit ea propositio, patet, quia repugnat Paulo, 1. Cor. 13. *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Vbi Paulus docet, posse fidem esse sine charitate, & proinde hominem cum vera fide damnari. Respondet, Paulum loqui de fide miraculorum, nō de fide iustificante. Contrà, quia fides miraculorum nihil est aliud, nisi excellens fides Catholica, & iustificans suo modo. Vnde Paulus infrà de eadem fide loquens, annumerat eam aliis virtutibus Theologicis: *Nunc,* inquit, *manet fides, spes, charitas.* Et hoc loco dicit: *Si habuero omnem fidem.* PRÆTEREA, secundum Lutheranos nulla est ratio cur non possit fides ipsa iustificans manere cum peccato. Nam nihil est aliud, nisi fiducia diuinæ misericordiæ, vt ipsi passim definiūt. Quid autem prohibet, quò minus possit aliquis dum furatur, vel mœchatur, confidere, Deum nō imputaturum eam actionē ad peccatum. DENIQVE si potest cum fide manere peccatū factum, quod tamen verè peccatum est, & in iustificatis hæret; vt ipsi dicunt, cur nō etiam peccatum, quod fit? certè si peccatum nō posset consistere cum fide, id non esset ratione temporis præteriti, vel præsentis, sed ratione malitiæ, & fœditatis ipsius peccati. At peccatum iam factum cum tota sua malitia, & fœditate manet præsente fide; Ergo fieri etiā potest præsente fide. Quare coguntur, si principia sua destruere nolunt, admittere tertium illum sensum cum Luthero: quem tamen fatentur Epicuræum esse ac meritò damnatum à Concilio Tridentino.

CAPVT XV.

Per Baptismum non liberari homines à seruanda lege Dei.

SEQVITVR ALTERA propositio de secundo effectu Baptismi: *Baptismus nō id efficit, vt homo solius fidei debitor sit, non autē implendæ vniuersæ legis Christi.* Hæc habetur in 7. can. Concilij. Trident. Est autē obseruandum PRIMO, duobus modis intelligi posse hominem baptizatum dici liberum à lege diuina seruāda. VNO modo, vt facere cōtra eam legem, non sit iniustum, nec peccatum, quasi lex abrogata esset. Et hoc non docent aduersarij, quippe qui volunt omnia opera iustorum esse peccata, quia nunquam implēt legem, vt oporteret. Et in hoc sensu fatetur Kēnitius in 2. parte Exam. pag. 216. rectè positum esse Concilij canonem, & contrariam sententiam esse blasphemam in ipsum Baptismum. Itaque de hoc sensu non est controuersia.

ALTERO modo intelligi potest, vt facere cōtra legem sit quidē peccatum, tamen nō imputetur iis, qui fidem habēt, nec pendeat iustificatio, aut salus ab impletione legis, sed à sola misericordia, quæ per fidē apprehenditur. Et in hoc sensu Lutherani omnes docent (licet alij timidiùs, alij liberiùs loquantur) non obligari Christianos ad legem diuinā, sed solùm ad fidem; immò in hoc constituunt summā libertatis Euangelicæ; vt patet ex lib. Lutheri de votis monasticis, vbi in hoc dicit consistere libertatem Euangelij, quòd pia conscientia sit libera ab omnibus operibus, non quidem faciendis (volūt enim ea fieri, vt fructus fidei) sed accusantibus, & defendentibus: quia nulla opera sunt tam mala, quæ credentem accusare valeant, & damnare; nulla tam bona, quæ eum queant defendere, & iustificare. Item in comment. 2. cap. ad Galat. instituit hunc dialogum: *Si cōscientia dictat, Peccasti; responde, Peccaui. Ergo Deus puniet, & damnabit; non. At lex Dei hoc dicit; sed nihil mihi cum lege. Quare? quia habeo libertatem.* Idem satis apertè docet Ioan. Caluinus, lib. 3. Instit. cap. 19. §. 2. 4. & 7.

Nota SECVNDO, quid aduersarij de Concilij canone sentiāt. Caluinus in Antidoto Concilij agnoscit canonem 7. Concilij, contra suam & suorum sententiam esse positum; & apertè contrarium profitetur.

At Kemnitius in Examine eiusdem canonis fraudulēter agens, more suo, prætermittit eum sensum, in quo ipsi negare solent, obligari ad legem implendam: & perperam exponit tam Cōcilij sententiam: vt eam refellat, quàm Lutheri, vt eam defendat. Itaq; duo dicit. PRIMO, Lutherum non docuisse Christianos liberos esse ab obediētia legis Dei, sed id solùm, gratiam Baptismi, & iustificationem nō pendere à conditione obseruatæ legis, quasi nemo iustificetur, nisi qui antea id meruerit per integrā legis obseruationem; sed gratis dari per fidem. SECVNDO dicit, Concilium definire voluisse, pendere iustificationem, quæ fit in Baptismo, à conditione legis impletæ. Et quia Concilium id non apertè dicit, colligit ipse hoc modo; Concilium mutuatur ex cap. 5. ad Galat. illam phrasim: *Qui circumciditur, debitor est vniuersæ legis faciendæ.* Illa autē verba Paulus non dixit ex propria mente, sed ex mente, & abusu Pseudoapostolorū, qui putabant vniuersam legem esse implendam, ad hoc vt circumcisi gratiam Dei obtinerent. Ergo etiam Patres Cōcilij idem sentiunt de gratia Baptismi, nimirum, quòd pendeat à conditione impletæ legis Christi. Deinde fingit etiam duo sophismata Concilij pro-

lij pro iſto dogmate, quæ & ſoluit. Primvm eſt,
quia renunciamus in Baptiſmo Satanæ, & profi-
temur nos Deo ſeruituros. Inde Cōcilium col-
ligit gratiam Baptiſmi, non pendere à ſola fide,
ſed etiam à conditione legis. Secvnuvm, quia
nou baptizamur iu Moyſem, ſed iu Chriſtum,
id eſt, non in legem, ſed in Euangelium. Conci-
lij Patres pro uomine Euangelij, legem poſue-
runt, vt indicarent peudere à legis obedientia,
gratiam Bapriſmi.

Sed vtrumq; pronunciatum Kemnitij men-
dacio plenum eſt. Ac Primvm Lutheri ſentētia
tam diſertè ab ipſomet Luthero expreſſa eſt, vt
nullo modo excuſari poſsit. Sic enim loquitur
in lib. de libertate Chriſtiana: *Nullo opere, nulla lege
Chriſtiano homini opus eſt, cùm per fidem liber ſit ab omni
lege.* Item in argumento epiſt. ad Galat. *Summa,*
inquit, *ars, & ſapientia Chriſtiana eſt neſcire legē, igno-
rare opera, et totā iuſtitiam actiuam.* Et infrà: *Ad nouum
hominem nihil pertinet lex.* Similia paſsim docet in
commētario epiſt. ad Galat. in lib. de votis mo-
naſticis, & alibi. Deniq; coguntur, velinr nolint
hoc dicere. Nā cùm ipſi exiſtimér legem eſſe im-
poſsibilem, & omnia opera etiam ſanctiſsimorū
hominum eſſe peccata, certè ſi ſalus penderee à
conditione ſeruatæ legis, nulli ſaluarentur om-
ninò ex eorum ſententia.

Quantumlibet igitur Kemnitius tergiuerſe-
tur, & mentiatur, confiteri cogitur, niſi Papiſta
fieri velit, non ita obligari Chriſtianos ad legem
ſeruandā, vt ab eius obſeruatioue pēdear ſalus.
Atq; hoc ipſum eſt, quod Concilium damnat, &
anathematizat. Nam mendaciū eſt (vt ad Secvn-
dvm dictum Kemnitij veniamus) Cōcilij ſenten-
tiam eſſe, pendere grâriā Baptiſmi à conditione
legis ſeruatæ. Conciliū enim hoc non dicit, nec
vllo verbo inſinuat, ſed contrarium diſertis ver-
bis in infinitis locis aſſernir, ac præſerrim ſeſſ. 6.
c. 8. vbi dicit, nulla uoſtra merira eſſe ante gra-
tiam iuſtificationis. Et iu iſto ipſo canone 7. de
Baptiſmo, perſpicuè Cōcilium dicit, ab ipſo Ba-
ptiſmo naſci debitum ſeruandæ Chriſti legis: ex
quo manifeſtè colligitur non requiri ad gratiam
Baptiſmi conſequendam, cōditionem legis ſer-
natæ, ſed ſolum propoſitum ſeruandæ poſt Ba-
ptiſmum. Quod etiā multò antè docuerat Con-
cilium II. Arauſicanum, can. 25.

Ad coniecturā Kemnitij ex phraſi deſumpta
ex epiſt. ad Galatas reſpondeo. Primo, Conci-
lium Tridentinū non citaſſe, uec nominaſſe epi-
ſtolam ad Galat. Secvndo dico, in epiſtola ad
Galatas, ſiue Paulus loquatur ex meute ſua, ſiue
ex mente aliorum, non haberi, aute Circumci-
ſionem ſeruandā legem fuiſſe, ſed poſt Circum-
ciſionem. Id enim ſonant illa verba: *Teſtificor omni
homini circumcidenti ſe, quod debitor eſt vniuerſæ legis fa-
ciendæ.* Addo Tertio, quod Kemnitius dicit,
loqui Paulum ex abuſu Pſeudoapoſtolorū; quod
etiam haber Caluinus in Antidoto Concilij ad
hunc 7. canonem, eſſe manifeſtam Scripturę de-

A prauationem. Nam Paulus ſeriò teſtatur ita eſſe,
vt dicit: *Teſtificor,* inquit, *omni homini, &c.* Itaque, ſi
id falſum erat, vt Caluinus & Kemnitius volunt,
falſus teſtis fuit Apoſtolus Paulus.

Porrò duo illa ſophiſmata, quæ nomine Cō-
cilij Kemnitius ſibi ipſe obiecit, ſomnia ſunt de-
lirantis. Si enim vigilans, & ſanus fuiſſet, ſaltem
argumenta finxiſſet, quæ haberent aliquam ſpe-
ciem argumenti. Illa autem nullam prorſus ſpe-
ciem habenr. Ex eo enim, quod renunciamus in
Baptiſmo Satanæ, & promittimus Deo nos de-
inceps ſeruituros, nullo modo colligi poteſt
peudere gratiam Baptiſmi à conditione imple-
tæ legis; cùm è contratio profiteamnr illa abre-
B nunciatione, & illa promiſsione, nos ante Ba-
ptiſmum ſeruiſſe Satanæ, & non Deo. Legem
autem Chriſti non Euangelium, Concilium uo-
minauit dedita opera, vt damnaret errorē Lu-
theranorum, qui Euangelium ſolam promiſ-
ſionem gratiæ eſſe volunt, nou etiam legis nouæ
promulgationem: cùm tamen Chriſtus ipſe di-
xerit, Matth. vltimo: *Docete omnes Gentes, baptizan-
tes eos, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, docen-
tes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis.* Vnde
& Paulus Chriſti legem vocat, 1. Cor. 9. *Cùm ego
ſine lege non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti.* Et Rom. 7.
Mente ſeruio legi Dei.

Nota Tertio, errorē, qui in 7. canone Con-
cilij damnatur, quòd videlicet nō ſint Chriſtia-
C ni ita debitores legis, vt ab eius obedientia pen-
deat ſalus, refellendum eſſe in diſputatione de
iuſtificatione, tāquam in proprio loco. Interim
tamen adferri poſſe apertiſsima Scripturarum
teſtimonia. Nam Matth. 19. dicitur: *Si vis ad vi-
tam ingredi, ſerua mandata.* Rom. 8. *Debitores ſumus
non carni, vt ſecundum carnem viuamus. Si enim ſecun-
dum carnem vixeritis, moriemini; ſi autem ſpiritu facta
carnis mortificaueritis, viuetis.* 2. Cor. 5. *Omnes nos ma-
nifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſ-
que propria corporis, ſicut geſſerit, ſiue bonum, ſiue malum.*
Galat. 6. *Nolite errare, Deus non irridetur; quæ ſemina-
uerit homo, hæc & metet.* Denique nihil ſæpius Scri-
ptura clamat, quàm Deum vnicuique daturum
ſecundum opera ſua.

D Sed inſignis omninò Lutheri reſpouſio eſt ad
hæc & ſimilia loca in comment. 3. capitis ad Ga-
latas: *Cùm illaqueant,* inquit, *te argumentis ex Scriptu-
ris pro defenſione bonorum operum deſumptis, ſimpliciter
reſpondendum eſt; Hic mecum eſt Chriſtus, illic vobiſcum,
Scriptura teſtimonia pro operibus. Chriſtus autem Domi-
nus eſt Scripturæ, & bonorum operum. Item reſponde ſim-
pliciter; Tu vrges ſeruum, id eſt, Scripturam, quam relin-
que tibi, ego vrgeo Dominum, qui Rex eſt Scripturæ.* E-
gregia ſanè ſolutio, quaſi Chriſtus, & Scriptura
contraria ſint, & uon potiùs Chriſtus per Scri-
pturam uos alloquatur. Vt omittam, quod hic
ille eſt Lutherus, qui in libro de abroganda Miſ-
ſa, & in omnibus ferè ſcriptis ſuis, ſola Scriptu-
ra fretus contemnit omues Patres, omuia Con-
cilia, omnem Eccleſiæ & totius orbis terræ con-

suetudinem. Nimirum illud assequi voluit, vt ipse vnus non solùm pro omnibus Patribus, & Conciliis, sed etiam pro omnibus diuinis literis haberetur.

CAPVT XVI.

Per Baptismum nõ liberari homines ab obligatione legis Ecclesiasticæ.

ERTIA propositio: *Non liberat Baptismus homines ab obligatione Ecclesiasticæ legis.* Hæc habetur in 8. canone Concilij, estq; posita aduersus Lu- B
therum, qui in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, & alibi passim docet, non posse Papam, aut vllum hominum vnam syllabam statuere, qua obligentur conscientiæ hominum baptizatorum.

Vbi illud est OBSERVANDVM, alio modo ab aduersariis liberari fideles ab obedientia legum diuinarum, & alio modo ab obedientia legum humanarum. Nam diuinas leges affirmant obligare in conscientia, ita vt sit peccatum eas violare; sed tamen addunt fidelibus indulgeri eiusmodi præuaricationes, seu non imputari; ac per hoc idem esse, ac si liberi essent ab earum legum obseruatione. At leges humanas, siue Ecclesiasticas, siue politicas affirmant non obligare C
in conscientia, nisi ratione scandali, aut contemptus; quæ sunt prohibita lege diuina. Itaque transgredi legem humanam etiam studiosè, non modò non imputatur ad peccatum, sed neque est vllum peccatum apud aduersarios. Quare tam Kemnitius, quàm Caluinus, ille in suo examine, iste in suo Antidoto canonẽ istum 8. simpliciter reiiciunt, ac Lutheri sententiam apertè defendunt.

Sed quoniam hunc errorem nos accuratè refutauimus in disputatione de summo Pontifice, & breuiter in libro de Sacramentis in genere, cap. 59. de cæremoniis, satis erit hoc loco ostendere obligationem legis humanæ non pugnare cum Baptismo. Id quod fiet soluendo D
ipsorum obiectionem, quæ est huiusmodi: *Per Baptismum addicimur diuinæ seruituti; ergo liberamur ab omnibus aliis vinculis. Atque hoc est, quod Scriptura passim docent.* Matth. vltimo: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare quæcunque mandaui vobis.* 1. Corinth. 7. *Precio empti estis, nolite fieri serui hominum.* Coloss. 2. *Si mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc decretis mũdi tenemini iuxta mandata, & doctrinas hominum?* Ezech. 20. *In præceptis patrum vestrorum nolite ambulare.* Matth. 15. *Frustrà colunt me mandatis hominum.* Et hæc quidem profert Kemnitius: addit verò vnum, quod solũ Caluino satis fuit: *Et vnus est Legislator,* inquit Iacobus, cap. 4. *qui potest perdere, & saluare. Vbi hoc falsum esse,* inquit Caluinus, *demon-*
A *strauerint, non recusabimus, quin sub nos legibus adstringant.*

AT non opus est demonstrare id esse falsum, quod Iacobus dicit, cùm sit verissimum; sed ex illo vero non bene intellecto falsum aliquid, & perniciosum, & verbo Dei repugnans à Caluino perperam esse collectum. Iacobus enim de summo Legislatore loquitur, qui ita fert aliis leges, vt nullas ab alio accipiat, quique ita potest perdere, & saluare, quos damnauerit, aut absoluerit, vt nullius ope indigeat, & à nullo impediri queat: talem autem Legislatorem fatemur nõ esse Papam, neque Imperatorem, sed vnum, & solum Deum. Sed non inde bene colligitur non esse etiam homines quosdam verè legislatores, licet sub Deo summo Legislatore constitutos; ita vt sicut inferioribus dant leges, ita etiam accipiant ipsi à superiore, id est, à Deo.

Esse autem eum sensum Iacobi patet, PRIMO ex ipso contextu. Nam probare volebat Iacobus non debere homines aliis hominibus detrahere. Id probat, quia lex Dei id prohibet: *Qui enim,* inquit, *detrahit fratri, detrahit legi,* quasi lex bona non esset. Non esse autem detrahendum legi, probat, quia: *Qui detrahit legi, iudicat legem; qui autem iudicat legem, non est factor legis, sed iudex.* Nullum autem esse debere iudicem legis diuinæ, probat, quia: *Vnus est Legislator,* id est, vnus solus est, qui dat omnibus legem, & omnes omnino, illo vno excepto, subiecti sunt legi. Hoc argumentum sancti Iacobi bene intellectum, nihil aliud probat, nisi nullum esse præter Deum; talem Legislatorem, qui non ab alio legem accipiat. SECVNDO idem patet, quia Scripturæ, quæ certè secum non pugnant, non rarò nomen legislatoris, & iudicis tribuunt hominibus, vt Prouerb. 8. *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Psalm. 2. *Erudimini qui iudicatis terram.* Et confirmatur ex similibus, Matth. 23. *Vnus est Pater vester, qui est in cœlis.* Item: *Magister vester, vnus est Christus.* Et tamen Apostolus vocat se patrem 1. Corinth. 4. & Magistrum. 2. Timoth. 1.

Ad alia, quæ sunt solius Kemnitij. RESPONDEO, per Baptismum nos Deo addici in seruitutem, ac proinde liberari à seruitute contraria. Contraria autem seruitus, non est obedientia, & seruitus, quæ præstatur hominibus, sed seruitus Diaboli, & peccati; illa enim sola impedit, ne seruiamus Deo, ista autem iuuat potius, quàm impedit. Vnde Roman. 6. dicitur: *Liberati à peccato,* non ab hominibus, *serui autem facti Deo.* Et idem Apostolus, passim imperat, vt obediant post Baptismum serui dominis, filij parentibus, priuati Magistratibus, tum politicis, tum etiam Ecclesiasticis, Ephes. 6. Coloss. 3. Rom. 13. Hebr. 13. & alibi.

AD PRIMVM locum ex Matthæi vltimo. Si Kemnitius nosset rationem argumenta conficiendi, ita argumentari deberet. Dominus iu-

bet,

bet, vt doceantur baptizati seruare omnia ipsius A præcepta. Sed vnum ex eius præceptis est, vt obseruemus leges prælatorum, Luc. 10. *Qui vos audit, me audit*; ergo pugnat cum verbo Domini, & cum professione Baptismi, nolle obligari ad leges Ecclesiasticas obseruandas. Etsi enim Dominus Matth. vlt. non expressè, & nominatim iusserit seruari leges Ecclesiæ, tamen generatim, & implicitè id mandauit.

Ad Secvndvm ex 1. Corinth. 7. Non prohibet Apostolus seruitutem humanam absolutè; nam eandem ibidem approbat tanquam vilem, ad humilitatem; sed solùm quatenus contraria esset diuino obsequio; quod fieret, si quis homini seruiret in iis, quæ sunt contra Deum, B vel si homini seruiret præcipuè propter hominem, cùm seruiendum sit etiam homini propter Deum, cuius præcipuè serui sumus. Quem sensum expressit Apostolus clariùs Coloss. 3. vbi iubet seruos, vt dominis suis seruiant tanquam Christo, ita vt in homine, cui seruiunt, non tam hominem considerent, quàm Christum, ob cuius amorem libenter subiiciuntur homini.

Ad alia loca respondimus in vltimo capite libri de Sacramentis in genere.

CAPVT XVII.

Per Baptismum non fieri irrita omnia vota.

Qvarta propositio: *Per Baptismum non fiunt irrita omnia vota.* Hæc habetur canon. 9. Concilij Tridentini, estque contra Lutherum in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, & in libro de votis monasticis, necnon Caluinum in Antidoto, & Kemnitium in Examine huius can. 9. qui docent, per Bapismum liberari hominem ab omnibus votis, non solùm quæ antea, sed etiam quæ postea fecerit, excepto illo vno, quod fit in Baptismo, cùm promittimus nos Dei legem seruaturos.

Fundamenta ipsorum sunt. Primo, quia Deus in Testamento veteri disposuit de votis, D quomodo fierent, & quando, & de quibus rebus. At in Testamento nouo Christus, & Apostoli nihil præscripserunt, nisi vnicam promissionem, quæ fit in Baptismo, Matth. vlt. Secvndo, quia vel vouere volumus res à Deo præceptas, aut non præceptas. Si præceptas, frustrà id facimus, cùm in Baptismo vouerimus omnia præcepta. Si nõ præceptas, iam pugnamus cum Baptismo, qui nos liberauit ab omnibus humanis inuentionibus. Tertio, in Baptismo plus vouemus, quàm implere possimus; ergo stultus est, qui aliquid aliud vouet, & iniuriam facit Baptismo, quasi votum in eo factum non sit sufficiens.

Sed hæc fundamenta debilia sunt. Nam vt ad

A Primvm respondeamus, etiamsi Christus, & Apostoli nihil de votis præscripsissent, mirum non esset, cùm vota sint de iure naturæ, vt patet ex voto Patriarchæ Iacob. Genes. 28. ramen falsum est Apostolos nihil de votis tradidisse, cùm 1. Tim. 5. B. Paulus omnium interpretum consensu de voto continentiæ loquatur, vbi dicit, viduas quasdam, si nubant, damnationem habere, quia primam fidem irritam fecerunt.

Ad Secvndvm respondeo, voueri posse tum res præceptas à Deo, tum etiam res non præceptas, modò sint res bonæ. Neq; frustrà vouentur res præceptę, tum quia per votum homo magis ligatur, & certior redditur implendi, tum B etiam quia quod fit ex præcepto, & ex voto, est actus duarum virtutum, & proinde excellentius, quàm id, quod fit ex solo præcepto. Vouere autem rem non præceptam, non est contra professionem Baptismi, quia, vt suprà diximus, Baptismus liberat à peccato, non ab iis rebus quæ iuuant ad vitanda peccata, & quæ magis Deo subiiciunt, & cum Deo ligant, vt sunt vota. Neque dici possent vota, humana inuenta, cùm habeant in Scriptura commendationem, Psal. 75. *Vouete, & reddite.* Et Eccles. 5. *Si quid vouisti Deo, non moreris reddere.* Neque potest responderi vota esse Testamenti veteris: nam liber Psalmorum, & Ecclesiastes, moralia documenta tradunt, quæ omnibus conueniunt. Deniq; violatio votorum C pugnat potius cum Baptismo. Nam profitemur in Baptismo, nos seruaturos omnia Dei mandata; vnum autem est ex mandatis Dei, vt vota soluantur, vt patet ex locis citatis.

Ad Tertivm respondeo, falsum, & blasphemum esse, quod aduersarij assumunt, nos in Baptismo plus promittere, quàm implere possimus; id enim, & pugnat cum verbis Christi, qui Matt. 11. vocat legem suam iugum suaue, & onus suum leue: & cum verbis Pauli, qui dicit Rom. 8. Christum mortuum esse, vt iustificatio legis impleretur in nobis: & cum Concilio Arausicano II. can. 25. vbi definitur posse hominem baptizatum seruare omnia Dei mandata; & cum Basilio oratione in illud: *Attende tibi*, & cum aliis Patribus, qui dicunt, blasphemum esse asserere Dei mandata esse impossibilia. Neq; putamus promissionem in Baptismo factam esse insufficientem. Est enim sufficiens ad suum finem, id est, ad saluandum hominem, licet addi aliquid possit, vt vel facilius, vel excellentius aliquis saluetur; quomodo non ideo Baptismus est insufficiens, licet melius sit, baptizari & Eucharistiam sumere, etiam testimonio aduersariorũ, quàm solùm baptizari: neque verbum Dei est insufficiens, licet melius, verbum Dei audire & Sacramenta suscipere, quàm solum Dei verbum audire. Denique si Iudæi in Circumcisione pollicebantur se Dei legem seruaturos, & tamen præter ea vouere poterant multa alia, vt Kemnitius fatetur, neque dici poterat Circumcisionis promissio

insufficiens.

insufficiens, cur non poterunt Christiani vouere aliquid, etiamsi in Baptismo promiserint, se vniuersam Dei legem seruaturos? aut cur dicetur Baptismi promissio insufficiens? Atque hæc hoc loco sufficiant: nam de votis accuratè disseruimus in disputatione de monachis.

CAPVT XVIII.

Sola memoria Baptismi non posse dimitti peccata, quæ fiunt post Baptismum.

QVINTA propositio: *Non potest fieri, vt sola memoria, & fide suscepti Baptismi peccata remittantur, quæ post Baptismum fiunt, sed necessarium est Pœnitentiæ Sacramentum.* Hęc habetur in 10. canone Concilij Tridentini, estq; aduersus Lutherum lib. de captiu. Babylon. cap. de Baptismo. Caluinum lib. 4. Instit. cap. 15. §. 3. & 4. & in Antidoto Concilij, & Kemnitium in censura huius can. 10.

Est autem PRIMO notandum, quæ sit ipsorum, & quæ Ecclesiæ sententia de hac re. Illi igitur PRIMO docent, Baptismum non aliter iustificare, nisi subiiciendo ante oculos promissionem, & eo modo excitando fidem, quæ sola iustificat. SECVNDO, inde colligunt, cùm quis peccat post Baptismum, posse per memoriam Baptismi iterum redire ad gratiam ipsam Baptismi. Nam sicut ipse Baptismus subiicit ante oculos promissionem, ita etiam facit memoria, & cogitatio Baptismi: proinde ipsa etiam memoria excitat fidem, & eodem modo iustificat. Id quod etiam in aliis rebus videmus: nam si quis visa insigni imagine crucifixi, moueretur ad amorem Christi crucifixi, certè etiā postea cùm imaginem non videt, si mente recogitet, & recordetur eam speciem, mouebitur. TERTIO, inde rursum colligunt Sacramentum Pœnitentię nihil esse aliud, nisi ipsum Baptismum memoria, & fide repetitum. Et sicut post Baptismum nô remanet vlla satisfactio, nec sunt necessarię indulgentiæ, nec Purgatorium post hanc vitam; ita existimant post pœnitentiam, id est, post memoriam Baptismi nullam superesse satisfactionem, &c. QVARTO, inde colligunt non rectè dixisse Hieronymum in cap. 3. Isaiæ, & in epist. ad Demetriadem, & ante eum Tertullianum in lib. de Pœnitentia, Pœnitentiam esse secundam tabulam post naufragium. Nam Baptismi nauis nunquam frangitur; sed qui peccant, ab illa naui excidunt; vnde non est opus, cùm resipiscunt, vt quærant aliquam tabulam, sed redire possunt ad ipsam nauim, quæ integra & incolumis eos exspectat. Hęc est ipsorum sententia, & certè satis delicata, & mollis, vt ne Epicuro quidem meritò displicere queat.

At verò Catholici longè aliter docent. PRIMVM enim affirmant Baptismo remitti peccata ex opere operato, id est, vi Sacramenti, vt antea ostendimus. SECVNDO, inde colligunt Baptismi efficaciam non se extendere ad futurum, sed solùm ad præteritum: remittit enim peccata antea commissa, & nondum dimissa, id est, ea quæ inuenit in homine, quando ipsa suscipitur. Memoria autem Baptismi vtilis quidem est ad agendas Deo gratias, & vt sit quasi frænum ad non peccandum, sed nullo modo sufficit ad iustificationem. TERTIO, inde colligunt, amissam gratiam Baptismi, non posse iterum recuperari per Baptismum, sed quærēdum esse aliud remedium magis arduum, & difficile, id est, Sacramentum Pœnitentiæ, post quod remanet luenda temporalis pœna pro satisfactione, & inde consequitur vtilitas Indulgētiarum, Purgatorij locus, &c. QVARTO, inde colligunt rectissimè dictum esse à Patribus, Pœnitentiam post Baptismum esse secundam tabulam post naufragium, quia non redeunt, qui pœnitentiā agunt, ad nauim Baptismi, sed magno cum labore nauigant, vt ij, qui arrepta tabula post naufragium, in ea vehuntur.

NOTA SECVNDO, Kemnitium in Examine can. 10. perperam exponere eum canonem, & Catholicorum sententiam. Nam pag. 229. dicit, Catholicos asserere, non posse hominem etiam per veram pœnitentiam redire ad gratiam Baptismi, & fœdus, quod Deus nobiscum in Baptismo pepigit. At non hoc Catholici dicunt: Fatemur enim posse hominē redire per veram pœnitentiam ad gratiā, ad fœdus nobiscum initum in Baptismo, id est, vt iterum simus filij Dei per gratiam, sed negamus id fieri per eadem instrumenta fœderis, id est, per Baptismū, aut eius memoriam, sed per aliud Sacramentū. Nam etiamsi, vt plurimum non ita deleātur peccata per Sacramentum Pœnitentiæ, vt nō remaneat aliqua pœna temporalis luenda, tamen potest tanta esse pœnitentia, vt planè deleat omnem pœnam; & sic reditus ad gratiam omnino similem ei, quę in Baptismo habita est.

Ibidē Kemnitius dicit, Catholicos cùm peccant post Baptismum, niti propria contritione, & satisfactione, vt redeant ad gratiam. Sed hoc etiam falsò dictum est. Nitimur enim gratia Dei, Christi meritis, & virtute, atque efficacia Sacramenti, non propria contritione; licet contritionem, vt dispositionem requiramus: sicut etiam cùm baptizamur, requirimus fidem, & pœnitentiam, & tamen non iis nitimur, vt causis iustificationis, sed Dei gratia, Christi meritis, & Sacramenti efficacia.

Deinde pagina 235. & 236. Kemnitius dicit, Concilium non fuisse ausum expresſè damnare Lutheri sententiam, quia metuebat iudicium piarum auriū in tanta luce Euangelij, ideò eam deprauasse, ac sic deprauatam damnasse. Deprauasse autem ostendit, quia Concilium anathema dicit illis, qui docent peccata, quæ post Baptis-

Baptiſmum committuntur, ſola tecordatione ſuſcepti Baptiſmi dimitti; hoc eſt, qui ſine pœnitentia in ſceleribus perſeuerant, & pergunt; illis ſi tantùm perfunctoriè, & hiſtoricè recordentur; ſe aliquando baptizatos eſſe, tali recordatione peccata dimitti: & addit hanc ſententiam verè Epicuream etiam à ſuis ſonora voce damnari. At bonus Kemnitius dum vult oſtendere à Concilio deprauatam ſententiam Lutheri, deprauat ipſe Concilij ſententiam, & quidem tam manifeſto mendacio, vt mirum ſit. Nam Concilium in illo ipſo 10. canone, quem Kemnitius iiſdem verbis deſcripſit in ſuo Examine, non dicit, ſola recordatione Baptiſmi, eaque perfunctoria, & hiſtorica dimitti peccata apud Lutheranos: ſed dicit, ſola memoria, & fide Baptiſmi. Vbi Concilium addit finem (quam Kemnitius ſemper omittit, cùm canonem exagitat) & non addit hiſtoricam, aut perfunctoriam, quæ de ſuo Kemnitius addidit. Itaq; Kemnitius partim detrahendo, partim addendo, deprauauit canonem Concilij. Concilium autem paucis verbis pro more aliorum canonum ſimpliciter comprehendit Lutheri ſententiã, eamque diſertè, & apertè damnauit.

Nota Tertio probationem accuratam veritatis Catholicæ, & refutationem erroris Lutheranorum, non eſſe huius loci, ſed ad diſputationem de Pœnitentia ſpectare, hic verò ſolum breuiſsimè probandum eſſe, non poſſe ad vnam Baptiſmi redire eos, qui peccant poſt Baptiſmum, ſed indigere alio remedio. Primum igitur id probatur ex Apoſtolo Hebr. 9. *Impoßibile eſt eos qui ſunt illuminati, iterum renouari ad pœnitentiam.* Vbi Apoſtolus non vult dicere, non poſſe lapſos redire ad pœnitentiam vllo modo: iſte enim eſt error Nouatianorum, quem nec aduerſarij probant: ſed vult dicere, non poſſe renouari ad pœnitentiam, quomodo renouantur, qui baptizantur. Ita enim exponunt Ambroſius, Chryſoſtomus, & alij interpretes; & eandem expoſitionem admittit Kemnitius in Examine ſequentis canonis, pag. 240. & idem patet ex verbis, *illuminati, &c, renouati, &c, crucifigentes filium Dei,* quæ ſunt propria Baptiſmi, in quo illuminamur, & renouamur, & Chriſti mortem imitamur.

Dicet aliquis fortaſſe pro Kemnitio: Hic locus probat non poſſe iterari Baptiſmum; at non probat non poſſe hominem redire ad reconciliationem per memoriam Baptiſmi: immò verò hic locus id potiſsimùm probat. Nam aduerſarij, etſi nolint repeti aſperſionem aquæ, tamen repeti volunt Baptiſmi efficaciam, ita vt verè per Baptiſmum remittantur peccata poſtea facta, & remittantur eadem facilitate, & eadem perfectione, ac plenitudine ſicut antea, vt non ſit vllo modo ſecunda reconciliatio laborioſior, quàm prima. At hoc ipſum eſt, quod Apoſtolus negat. Nam inprimis ideò noluit di-

A cerè impoſsibile eſſe iterum baptizari, ſed impoſsibile eſſe iterum renouari ad pœnitentiam, ſcilicet Baptiſmalem. Præterea propoſitum Apoſtoli eſt, deterrere homines baptizatos à peccatis, quos ea ratione deterret, quia non poterunt amplius eadem facilitate reconciliari. At ſecundum Lutheranos eadẽ facilitas eſt, immò etiam maior in ſecunda reconciliatione, quàm in prima: facilius enim eſt recordari, & cogitare Baptiſmum, quàm reipſa baptizari.

Secundo idem probatur ex teſtimoniis Patrum, qui ſemper peccantibus poſt Baptiſmum, impoſuerunt grauiſsimos labores, antequam eos reconciliarent, vt patet ex Cypriano in ſermone B de lapſis, & ex aliis, quos nominare non eſt opus, cùm Caluinus libro 3. Inſtitut. capite 4. §. 38. dicat, omnes ferè veteres, quorum libri exſtant, aut in hac parte lapſos, aut nimis aſperè, & durè loquutos. Vbi apertè confitetur veteres Patres, & quidem ferè omnes non fuiſſe in ea ſententia, vt eſſet æquè facilis reconciliatio in Baptiſmo, & poſt Baptiſmum.

Tertio idem patet ratione. Nulla enim æquitas patitur, vt æquè facilem viam habeant ad gratiam Dei, qui peccant ante Baptiſmum & qui poſt Baptiſmum; cùm illi Deum ignorarent, iſti nôſſent: illi non haberent gratiam, iſti haberent. Nam etſi Catechumeni ante Baptiſmum Deum per fidem nouerunt, ſæpe etiam C charitate flagrant: tamen hæc omnia ad gratiam Baptiſmi pertinent. Nam & Catechiſmi doctrina, diſpoſitio ad Baptiſmum eſt; & gratia illa, atque charitas, quæ interdum in Catechumenis reperitur, ex voto Baptiſmi procedit. Sed diluamus etiam breuiter ipſorum obiecta.

Primvm argumentum Lutheri ſumitur ex illa promiſsione, Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit.* hæc enim promiſsio ſemper manet, & ſemper eſt vera. Quare, qui peccando à fide, & à Baptiſmi fœdere receſsit, ſi iterum incipiat credere, & amplecti fœdus Baptiſmi ſui, certè ſaluus erit. Confirmat Lutherus, quia hoc modo in Teſtamento veteri Iudæi, quando redibant ad pœnitentiam, vt reconciliarentur D Deo, ad memoriam reuocabant exitum de Ægypto.

Respondeo, argumentum nihil concludere: quia licet veritas promiſsionis ſit perpetua, tamen conditionata eſt, non abſoluta. Alioqui omnes Apoſtatæ ſaluarentur: de illis enim verum eſt dicere; Crediderunt, & baptizati ſunt. Itaq; intelligitur conditio, Si permanſerit in fide, & fœdere Baptiſmali, ſaluus erit: quod ſi non permanſerit, non ſaluabitur hoc remedio, ſed aliud quærere debet. Qui enim ſemel excidit per peccatum mortale à fœdere Baptiſmi, non poteſt iterum ad illud redire: non enim reditur ad fœdus Baptiſmi per ſolam cogitationem, ſeu memoriam Baptiſmi. Reipſa autem baptizari, quod eſſet verè redire ad fœdus Baptiſmi nullo

modo licet. Et paret id exemplo fidei, & aliarum rerum: non enim redire dicitur ad fidem, qui cogitat se aliquando credidisse, sed qui iterum actu incipit credere. Confirmatio autem illa de exitu ab Aegypro, nihil etiam probat: non enim commemorabant exitum illum, quasi ea commemoratione peccata purgarentur, sed vt commemorato tam insigni beneficio, arguerent ipsi suam erga Deum ingratitudinem, & eo modo se ad pœnitentiam prouocarent: quod commodum nobis quoque adferre Baptismum non negamus. ADDE, quòd si vera esset Lutheri sententia, debuissent Iudæi commemorare potius Circumcisionem, quæ erat illis pro Baptismo, quàm exitum de Ægypto.

B SECVNDVM argumentum Kemnitij est. Scripturæ cùm de Baptismi effectu loquuntur, modò eum describunt per tempus præteritum, modò per futurum, modò etiam per præsens; igitur Baptismus vim habet purgandi omnia peccata præterita, præsentia, & futura. Antecedens probat; Nam Tit. 3. dicitur in præterito: *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Marci vltimo, dicitur in futuro: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* 1. Petri 3. dicitur in præsenti: *Saluos nos facit Baptisma.* Et Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ.* De quo loco AVGVSTINVS libro 1. de nuptiis, & concupiscentia, cap. 33. sic loquitur: *Quod Paulus ait; Mundans eam lauacro aquæ, sic accipiendum est, vt eodem lauacro regenerationis, & verbo sanctificationis, omnia prorsus mala hominum regeneratorum mundentur, atque sanentur, non solùm præterita peccata, quæ omnia nunc remittuntur in Baptismo, sed etiam quæ posterius humana ignorantia, vel infirmitate contrahuntur; non vt Baptismus, quoties peccatur, toties repetatur; sed quia ipso, quod semel datum est, fit, vt non solùm antea, verùm etiam postea quorumlibet peccatorum venia fidelibus impetretur.* Deniq; addit Kemnitius id totum clarissimè explicari, Rom. 6.

C RESPONDEO, nullum esse Scripturę locum, quo probari possit, Baptismo deleri peccata futura, aut etiam præsentia, id est, quæ in præsenti committimus nos, qui iam dudum baptizati sumus, quæ quidem respectu Baptismi, futura dici possunt. Quod autem obiicitur ex Marci vltimo: *Saluus erit*, vel accipitur de salute in re, id est, de ipsa gloria sempiterna; & eam, non dubium est, futuram esse, sed ea non est effectus, sed finis Baptismi. Nos autem de effectu disserimus; effectus enim Baptismi est remissio peccatorum præteritorum, finis autem vita beata futura, iuxta illud Apostoli Rom. 6. *Nunc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam:* vel accipitur de salute in spe, id est, de ipsa gratia iustificationis; & eam certum est mox consequi ad Baptismum; proinde esse nequit futuram respectu Baptismi, sed peccatorum præteritorum, non futurorum. Quemadmodum qui dicit, Si tale pharmacum acceperis, curaberis; indicat

D curationem sequnturam post medicinam, sed eam curationem esse morbi antea contracti, nō postea contrahendi.

Quod verò obiicitur ex 1. Petri 3. *Saluos facit Baptisma*, non est ad rem; nam Petrus cùm loquitur de tempore præsenti, non comparat Baptismum cum peccatis, sed tempus Christi cum tempore Noë, ac dicit; quòd sicut tempore Noë diluuium saluos fecit octo homines per arcam, ita nunc tempore Christi saluat Baptismus credentes, &c.

Quod obiicitur ex cap. 5. ad Ephes. *Mundans eam*, facilè explicatur. Nam illud (*mundans*) non refertur ad singulos homines, sed ad varios, qui vnam constituunt Ecclesiam. Christus enim quotidie mundat Ecclesiam lauacro aquæ, quia quotidie baptizantur aliqui; omnes tamen cùm baptizantur, mundantur à peccatis præteritis, non à futuris. Quod si quis referat ad singulos homines, tum dicendum est, Baptismo purgari peccata futura, non immediatè, sed mediatè; quia videlicet, qui baptizatus est, per gratiam quam in Baptismo accepit, impetrat veniam peccatorum venialium, quæ postea facit, si eam petat; & præterea per Baptismi characterem ius habet ad Sacramentum Pœnitentiæ, quo peccata etiam mortalia purgātur, quod Sacramentum percipere non possunt, qui Baptismo carent. Et hoc est, quod AVGVSTINVS dicit eo loco, quem citat Kemnitius. Solùm enim Augustinus dicit, Baptismo peccata futura purgari aliquo modo, quia sine percepto Baptismo, nihil prosunt cetera, quæ fiunt ad peccatum purgandum, vt Pœnitentia, Eleemosynæ, Ieiunia, &c. *Quid enim, inquit, prodesset, vel ante Baptismum Pœnitentia, nisi Baptismus sequeretur, vel postea nisi præcederet?* Vnde idem Augustinus, cùm loquitur de immediato, & proprio effectu Baptismi, disertè contrarium scribit, vt in epistol. 23. ad Bonifacium: *Semel acceptam paruulus Christi gratiā, non amittit, nisi propria impietate, si ætatis accessu tam malus euaserit; tunc enim etiam propriè incipiet habere peccata, quæ non regeneratione auferantur, sed alia curatione sanentur.*

Quod denique obiicitur ex cap. 6. ad Rom. nihil momenti habet. Nam Apostolus in eo cap. non docet quomodo remittantur peccata post Baptismum, sed quomodo caueri debeant: dicit enim per Baptismum hominem mori peccato, vt deinceps viuat Deo; proinde hominem semel renatum in Christo debere omni diligentia cauere, ne iterum inquinetur, & moriatur. Sed quid hæc ad rem de qua agimus?

TERTIVM argumentum est eiusdem Kemnitij. Fœdus Dei cum homine perpetuum est, Isaiæ 54. *In misericordia sempiterna misertus sum tui.* Rom. 3. *Nunquid illorum incredulitas fidem Dei euacuanit?* 2. Timoth. 2. *Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest.* Hierem. 3. *Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, dicit*

Dominus. Ergo fœdus nobiscum initum in Baptismo nunquam ita frangitur, quin possimus ad illud redire, illudq; renouare. Et confirmat, quia Paulus Galat.3. & 1. Corinth.12. lapsos post Baptismum reuocat ad promissionẽ gratiæ Baptismi. Deniq; addit, ipsam naturã eius promissionis hoc ostendere. Nã promissio Baptismi est: *Vt iustificati gratia Christi hæredes simus vitæ æternæ*, Tit. 3. Hæc autem est generalis ratio iustificationis, post quemcunq; lapsum; ergo semper iustificamur per Baptismum.

Respondeo, Kemnitium sine vlla verecundia ludere in Scripturis, earumq́ue testimoniis abuti. Nam locus Isaiæ 54. continet promissionem absolutam, nimirum de fouenda perpetuò Ecclesia; ista enim promissio à nulla conditione pendet. Est enim Matrimonium inter Christum & Ecclesiam planè indissolubile. Similiter locus Rom.3. continet absolutam promissionem de mittendo Messia in mundum. At promissio Baptismi non est absoluta, sed conditionata, vt patet, quia includit conditionem fidei, perseuerantiæ, &c. Locus autem 2. Tim.2. pro nobis est. Cùm enim Paulus dicit: *Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest*, significat Deum ita esse fidelem, quia facit quod promisit, dum iustos præmio, impios pœna afficit. Vnde præmisit: *Si sustinemus, & conuiuemus; si negauerimus, ille negabit nos*. vbi vides promissionem conditionatam. Locus Hierem.3. docet, Deum recipere homines ad gratiam, si redeant; sed non docet recipere eodem modo, & per eadem instrumẽta, quibus antea recepit. Locus Gal.3. nihil facit ad rem. Nam Paulus non docet eo loco, quomodo iustificentur impij lapsi post Baptismum, vt Kemnitius fingit, sed docet homines non iustificari Circumcisione, aliisq́ue operibus legis, sed per fidem Christi; id quod probat, quia qui baptizantur, Christum induunt. Locus autem 1. Cor.12. ne vlla quidem specie ad rem præsentem facit. Solùm enim Paulus dicit esse nos omnes vnum corpus, quia in vno spiritu baptizati sumus: nec aliquid addit de lapsis iustificandis post Baptismum. Denique argumentum ex natura promissionis Baptismi, est ineptum sophisma. Etsi enim Baptismus promittat salutem per Christum; & quicunq; post quemcunq; lapsum iustificatur, per Christum iustificetur; non tamen inde sequitur, eos iustificari per Baptismum, qui post Baptismum lapsi sunt. Nam latiùs patet iustificari per Christum, quàm iustificari in Baptismo per Christum. Nam etiam Sacramentum Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, & cetera promittunt salutem per Christum.

Qvartvm argumentum est Caluini lib.4. Institut. cap.15. §.3. In Baptismo communicatur nobis Christi puritas. Sed ea semper viget, nec vllis maculis opprimitur: igitur semper manet virtus Baptismi nobis semel collati, & semper ad eam redire possumus, & per eam iustificari.

A Confirmat ex Patribus, qui reprehendunt eos, qui differunt Baptismum vsq; ad mortem. Multi enim olim hoc errore decepti, quòd Baptismus non purget, nisi præterita peccata, nolebant baptizari, nisi in fine vitæ, quando non amplius erant peccaturi. Sed Patres arguunt eiusmodi errorem; proinde credebant Baptismo purgari peccata omnia, etiam futura.

Respondeo, argumentum Caluini niti falso fundamento, quòd videlicet iustificemur ipsa Christi iustitia nobis imputata. Illa enim verè semper viget, nec vllis maculis opprimitur: sed falsum est, ea nos iustificari formaliter. Nos enim iustificamur propria, & nobis B inhærente iustitia, quæ planè non viget, & maculis obruitur, & aboletur, cùm peccamus. Ad confirmationem respondeo, eam pro nobis facere. Nam si Patres credidissent id, quod credit Caluinus, quando reprehendebant eos qui Baptisma differebant, istam caussam reddidissent, quòd Baptismus lauet etiam peccata futura: nihil enim potuit adferri efficacius. At nullus veterum istam reddidit, sed alias quasdam, vt patet ex Basilio in orat.13. de exhortatione ad Baptismum, & Nazianzeno oratione in sanctum lauacrum, & Chrysostomo hom.1. in Acta, qui hortantur ad non differendum Baptismum, tum ob periculum, & incertitudinem mortis, tum ob multa bona, quæ secum adfert Baptismus.

C Qvintvm argumentum est Caluini ibidem, §.4. Potestas clauium non potest separari à Baptismo; ergo qui post Baptismum lapsi, virtute clauium reconciliantur, per Baptismum reconciliantur. Antecedẽs probat; Nam potestas clauium non exercetur sine prædicatione Euangelij, qua annunciamus impios mundari Christi sanguine: signum autem, & testimonium sanguinis Christi effusi, est Baptismus; ergo potestas clauium non exercetur sine Baptismo.

Respondeo; Si argumentum aliquid valeret, efficeret etiam nullum reconciliari, nisi per Eucharistiam, aut eius memoriam: nam Eucharistia est etiam signum, & testimonium sanguinis Christi effusi. Sed argumentum nihil con- D cludit, tum quia falsum est, clauium potestatem non exerceri nisi prædicatione Euangelij, tum etiam quia latiùs patet mundari impios Christi sanguine, quàm mundari per Baptismum. Siquidem Christi sanguis est, qui semper mundat, sed is per varia instrumenta applicatur; aliquando quidem per Baptismum, aliquando per alia Sacramenta, aliquando sine Sacramentis per fidem, & veram conuersionem; aliquando per martyrium, vt suprà dictum est.

CAPVT

CAPUT XIX.

De Baptismo Ioannis, qui fuerint errores.

EQVITVR controuersia OCTAVA de comparatione Baptismi Christi cum Baptismo Ioannis, de qua est primus canon Concilij Tridentini, sess. 7. de Baptismo: *Si quis dixerit, Baptismum Ioannis habuisse eandem vim cum Baptismo Christi, anathema sit.* Tres erunt partes huius controuersiæ. PRIMO exponemus errores, & opiniones. SECVNDO aperiemus, & confirmabimus veritatem. TERTIO diluemus obiectiones.

Quod ad PRIMVM attinet, fuit antiquus error Petiliani Donatistæ, vnum esse Baptismum Christi, & Ioannis. Distinguebat enim tres gradus eiusdem Baptismi; ac dicebat, Ioannem baptizasse aqua, Christum spiritu, Paracletũ igne; sed hæc tria ad vnum, & eundẽ Baptismum pertinere. Refert, & refellit Augustinus lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 32. 34. & 37.

Hoc nostro tempore Lutherus initio prædicationis suæ apertè distinguebat Baptismum Ioannis à Baptismo Christi. Nam in disputatione de Baptismo legis, Ioannis, & Christi edita anno XX. tria ponit discrimina inter hæc Baptismata. PRIMVM, quòd Baptisma Ioannis non sit Sacramentum, Christi autem sit. SECVNDVM, quòd illud non remittat peccata, hoc autem remittat. TERTIVM, quòd baptizati à Ioanne iterum essent baptizandi, non autem baptizati Christi Baptismo.

Ceterùm hæc sententia, quia non bene cohæret cum reliqua doctrina Lutheranorum de Sacramentis, non placuit Lutheri discipulis; omnes enim contrarium docuerunt, nimirum Baptisma Ioannis Sacramentum fuisse, & peccata remisisse, & ab eo baptizatos non fuisse iterum baptizandos. Ita docet Melanchthon in locis anni L VIII. tit. de Baptismo Ioannis: *Etsi, inquit, differentia erat in hoc articulo, Ioannes de passuro Christo Apostoli de passo, & resuscitato prædicant: tamen ministerium fuit idem, & effectus eosdem habuit in credentibus.* Vbi apertè retractat, quod scripserat in locis anni XXII. titul. de Baptismo: ibi enim cum Luthero docuerat Baptismum Ioannis signum fuisse mortificationis, Christi verò Baptismum, signum iustificationis; & propterea debuisse iterum baptizari, quos Ioannes baptizauerat. Idem habent, idem Philippus, & Alesius, & Lossius Lutherani in cap. 1 Ioannis. Item Martinus Bucerus, & Dauid Chytræus in ca. 3. Matt. Ioan. Brentius hom. 21. & 29. in Luc. Idem etiam Centuriatores, Cent. 1. cap. 4. col. 156. & cap. 10. col. 361. Item Nicolaus Selneccerus in 2. Pædagogię tit. de Baptismo. Item Zvvinglius lib. de vera, & falsa religione, cap. de Baptismo, & Caluinus tũ in Antidoto Concilij, tum in Instit. lib. 4. cap. 15.

A §. 7. & 8. Deniq; Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 175. & sequentib. conuenit cum ceteris, quòd Baptisma Ioannis remitteret peccata, & esset idem Sacramentum cum Baptismo Christi, quem Apostoli ministrabant, tamen non audet definire, an baptizati à Ioanne essent iterum baptizandi Christi Baptismo. Nam proposita quæstione, & rationibus pro vtraq; parte, tandem ita loquitur pag. 190. in fine: *Relinquatur igitur hæc quæstio in medio, vt quæ in vtramq; partem rationes habet.* In quo valde cautè, & solerter egit. Nam hoc modo non apertè repugnauit, aut priori Lutheri & Philippi sententiæ, aut posteriori, & communi sententiæ Lutheranorum: &

B præterea liberauit se à molestissima quæstione, in qua soluenda alij multum sudant, nec tamen se expediunt, videlicet, quomodo Actor. 19. baptizari iubeantur Christi Baptismo, quos constabat à Ioanne antea baptizatos.

Inter Catholicos fuerunt etiam duæ opiniones de Baptismo Ioannis; quarum altera censetur erronea; altera multũ improbabilis. PRIOR fuit Petri Lombardi, qui lib. 4. dist. 2. distinguit duo genera baptizatorum à Ioanne. VNVM eorum, qui sic baptizabantur à Ioanne, vt spem ponerent in eo Baptismo, & non haberent notitiam Spiritus sancti; & hos fatetur baptizandos fuisse Christi Baptismo. ALTERVM eorum, qui baptizabantur à Ioanne, sed non ponebant

C spem in eo Baptismo, & habebant notitiam Spiritus sancti; & hos dicit non fuisse necessarium baptizari Christi Baptismo. Hæc sententia præter argumenta, quæ infrà adferemus contra hæreticos, refelli potest ex his, quæ Magister ipse, & omnes Catholici concedunt. Nam consensu omnium, Christi Baptismus post promulgationem suam omnes homines obligat. At Baptismus Ioannis non erat Baptismus Christi, vt eadem distinctione docet Magister; igitur baptizati à Ioanne, obligabantur ad Christi Baptismum suscipiendum. Quare S. Thomas 3. p. q. 38. art. vlt. scribit hanc opinionem esse penitus irrationabilem.

D ALTERA opinio est, Baptismum Ioannis fuisse Sacramentum quoddam, qualia erant Sacramenta veteris legis. Ita docuit Magister loco notato, & multi Scholasticorum, atq; ipse etiam S. Thomas ibidẽ: sed meritò postea idem S. Thomas contrarium docuit 3. p. q. 38. art. 1. Nam Sacramenta veteris legis cœperunt cum ipsa lege, & durauerunt toto tempore quo lex ipsa durauit. Baptismus autem Ioannis cœpit in fine legis, & non durauit nisi annum vnum; aut paulò amplius. Vnde rectè ait S. Thomas Baptismum Ioannis non pertinuisse ad legem veterem, sed potius ad nouam, vt quandam præparationem ad Christi Baptismum.

DICES, Baptismum Ioannis non fuisse Sacramentum legis veteris, nec nouæ, sed medium inter vtraque. AT id fieri nequit. Non enim esse

potest

potest Sacramentum medium inter Sacramenta duarum legum, nisi etiam lex ipsa media sit. Lex autem media inter veterem, & nouam nulla fuit: vna enim abrogata, altera continuò successit: quare si Baptismus Ioannis Sacramentum esset, esset omnino legis veteris, aut nouæ. Neq; sufficit ad rationem Sacramenti (quod veteres illos fefellisse videtur) vt significet Christi Baptismum, vel etiam gratiam dandam per Baptismum. Nam etiam diluuium 1. Petri 3. & mare rubrum 1. Corinth. 10. significârunt Baptismum, & manna Eucharistiam, & tamen non fuerunt Sacramenta, sed solùm figuræ Sacramentorum. His ergo omissis veniamus ad veritatem constituendam, & probandam contra hæreticos.

CAPVT XX.

Baptismum Ioannis non fuisse Sacramentum idem cum Baptismo Christi.

AD explicandam, & probandam veritatem, tres propositiones constituendæ erunt. PRIMA propositio: *Baptismus Ioannis non fuit Sacramentum idem cum Baptismo Christi.* Hæc est contra Philippum, Caluinum, Kemnitiū, & ceteros, qui idem ministerium asserunt fuisse Ioannis, & Apostolorum. Probatur PRIMO. Baptismus Ioannis ab C ipso Ioanne institutus erat; non ergo erat Sacramentum præsertim nouæ legis. Consequentia patet, quia nullus homo purus Sacramēta instituere potest, præsertim nouæ legis, vt suprà ex testimoniis etiam aduersariorum probauimus. Antecedens probatur, quia in Scripturis passim vocatur Baptismus Ioannis, vt Matth. 3. *Videns Ioannes multos venientes ad Baptismum suum.* Matth. 21. *Baptismus Ioannis de cœlo erat, an ex hominibus?* Similiter legimus Marci 11. Luc. 20. Actor. 1. 18. & 19. Ista autem denominatio non potest significare Ioannem ministrum tantùm fuisse eius Baptismi, sed etiam auctorem; alioqui Baptismus Christi potuisset etiam vocari, Baptismus Petri, Pauli, Philippi, & aliorum; quod tamen Scriptura diligenter cauit, ne viderentur illi auctores Baptismi, vt Augustinus notauit lib. 5. de Baptismo, ca. 13. & alibi.

DICES; At Baptismus Ioannis à Deo, non ab ipso institutus videtur. Sic enim ipse ait, Ioan. 1. *Qui misit me baptizare, ille mihi dixit.* RESPONDEO cum Augustino loco citato cap. 9. & 13. & cum Tertulliano libro de Baptismo, vbi tractat illam quæstionem à Christo propositam, an Baptismus Ioannis esset de cœlo, an ex hominibus; Baptismū Ioannis à Deo fuisse institutum, sed mediante ipso Ioanne. Deus enim solùm in genere inspirauit, & inspiratione illa mandauit, vt baptizaret; sed ritum in particulari, quo baptizandum esset, ipse Ioannes instituit, non à Deo præ-

A scriptum accepit. Vnde meritò dicitur proprius Ioannis Baptismus.

SECVNDO; In Baptismo non sola aqua est de essentia ritus, seu Sacramenti, sed etiam inuocatio Trinitatis, vt suprà probatum est: nec dissentiunt aduersarij saltem in praxi, cùm etiam ipsi ita baptizent. At Baptismus Ioannis non habuit inuocationem Trinitatis; nō igitur est idem Sacramentum cum Baptismo Christi. Assumptio probatur, quia licet Centuriatores, Cent. 1. lib. 2. cap. 6. col. 496. affirment Ioannem baptizasse in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: tamen neque Scriptura, neque vlla Patrum traditio id docuit. Non possumus autem in eiusmodi B rebus, nisi valde temerè aliquid fingere sine testimonio Scripturæ, aut traditionis. Fuerunt quidem, qui existimarent, Ioannem in suo Baptismo vsum forma quadam verborum, nimirū, In nomine venturi Messiæ, idq; propter illa verba Pauli Actor. 19. Ioannes baptizauit Baptismo pœnitentiæ populum, dicens, In eum, qui venturus esset post ipsum, vt crederent. Ita enim docet Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto, ca. 3. Hieronymus in cap. 2. Iohelis, & Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, par. 6. cap. 6. Sed isti ipsi, præsertim duo posteriores, monent Ioannem non baptizasse in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & propterea non fuisse illud perfectum Sacramentum. ADDE, quòd valde probabile est Ioannem nulla omnino forma verborū vti consueuisse. Illa enim verba Pauli non videntur significare Ioannem baptizasse in nomine venturi, sed tantùm admonuisse populū vt crederent in venturum Messiam. Nam etiam Christum baptizauit Ioannes eo ritu, quo ceteros; & certè ridiculum fuisset, Christum baptizasse in nomine venturi.

TERTIÒ; Baptismus Christi est Sacramentum noui Testamenti; ergo institutum ab ipso auctore noui Testamenti. Neque id negare possunt aduersarij; nam Philippus in locis anni LVIII. titul. de numero Sacramentorum, dicit Baptismum, & Cœnam Domini, & Ablutionem esse Sacramenta instituta in prædicatione Christi, ac proinde esse Sacramenta propriè dicta. Et D Kemnitius in definitione Sacramenti propriè dicti, tertiam conditionem posuit, vt in nouo Testamento sit institutum, & mandatum. At Ioannis Baptisma non fuit in prædicatione Christi institutum, nec à Christo mandatum, sed à Ioanne, antequam inciperet noui Testamenti auctor prædicare: non igitur est Sacramentum noui Testamēti, & multò minus idem cum Baptismo Christi.

QVARTO; Baptismus Christi iterari non potest, vt omnes hoc tempore Catholici, & hæretici docent, præter Anabaptistas. At baptizati à Ioanne iterum ab Apostolis iussi sunt baptizari: non igitur erat ille Christi Baptismus, quem Ioannes ministrabat. Huius argumenti assum-

ptionem negant Caluinus, & alij: sed ea probatur in tertia propositione.

Ceterùm Kemnitius negaret consequentiam admissa assumptione. Existimat enim ipse, vt suprà diximus, potuisse baptizari Christi Baptismo eos, quos Ioannes baptizauerat; quia licet ministerium sit idem, quoad substãtiam, tamen differt quoad significationem. Distinguit enim Kemnitius tria, quæ idem efficiebant sub diuersa significatione, Circumcisionem, Baptismum Ioannis, & Baptismum Christi; quorũ Circumcisio significabat Messiam venturum, Baptismus Ioannis Messiam iam esse in via, & venire, Baptismus Christi, Messiam venisse. Inde colligit, quod sicut circumcisi debuerunt veniente Ioanne baptizari eius Baptismate, vt profiterentur se credere Messiam iam venire, licet essent iustificati per Circumcisionem: sic etiam baptizati à Ioanne debuerunt postea Baptismo Christi baptizari, vt profiterentur se credere Messiam venisse, licet iam essent iustificati Baptismo Ioannis.

At contra has Kemnitij argutias nos obiicimus inprimis AVGVSTINVM, qui lib.5. de Baptismo, cap.9. eam consequentiam facit, quam nos fecimus, & quam Kemnitius negat: *Baptizatos*, inquit Augustinus, *à Paulo eos, qui iam Baptismo Ioannis Baptizati fuissent, legimus in Actibus Apostolorum, non ob aliud, nisi quia Baptismus Ioannis non fuerit Christi Baptismus*. Præterea, si ratio Kemnitij valeret, probaremus etiam baptizatos ab Apostolis ante Christi passionem, & resurrectionem, debuisse iterum baptizari post resurrectionem. Nam Baptismus Christi ante eius passionem, significabat Christi passionem futuram, postea verò significare cœpit Christi passionem prætteritam.

CAPVT XXI.

Baptismum Ioannis non habuisse eandem vim, & efficaciam, quã habet Baptismus Christi.

SECVNDA propositio: *Baptismus Ioannis non habuit eandem vim, & efficaciam, quam habet Baptismus Christi.* NOTA, non esse quæstionem, an Baptismus Ioannis potuerit remittere peccata ex deuotione, & fide accedentium, vel etiam ex contritione, quam homines concipiebant ex concionibus, & Baptismo Ioannis: Id enim facilè fieri potuit; & sic acceperunt illa verba Marci 1. *Prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum*; quidam Patrum, vt Basilius lib. 1. de Baptismo, cap.2. & frater Basilij Gregorius Nyssenus in oratione de laudibus Basilij, & auctor quæstionum noui Testamenti, quæst.29. in tomo 4. operum S. Augustini. Ipse etiam Augustinus lib. 5. de Baptismo, cap. 10. licet existimet illa verba aliter accipienda, tamen non existimat contentiosè resistendum iis, qui docent Baptismum Ioannis aliquo modo remisisse peccata, modò fateantur magnum esse discrimen inter Baptismum Christi, & Ioannis. Tota igitur quæstio est: an Baptismus Ioannis fuerit efficax, vt Christi Baptismus, ita vt si Baptismus Christi peccata remittat vi sua, seu ex opere operato (vt nos suprà probauimus) idem etiam tribuendum sit Baptismo Ioannis.

Ac aduersarij quidem eandem efficaciam, & eundem effectum tribuunt vtrique Baptismo. Concilium autem Tridentinum sess.7. can.1. de Baptismo contrarium statuit, his verbis: *Si quis dixerit, Baptismum Ioannis habuisse eandem vim cum Baptismo Christi, anathema sit.* Quæ quidem veritas probatur PRIMO ex Scriptura. Nam Marci 1. Ioan. Baptista distinguit suum Baptisma à Christi Baptismate, quòd ipse baptizet in aqua, ille in Spiritu baptizaturus sit: *Ego baptizaui vos in aqua, ille vos baptizabit Spiritu sancto.*

Respondent ad hunc locum aduersarij, Philippus, Caluinus, & Kemnitius locis notatis, Ioannem Baptistam distinguere voluisse hoc loco ministerium externum quod sibi conueniebat, ab interno ministerio, quod est solius Christi. Itaq; dicunt in Baptismo Ioannis datam fuisse remissionem, sed à Christo per ministerium Ioannis. Et adducit Kemnitius similem locum, ex priore ad Cor.cap.4. *Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit.*

SED facilè refellitur hæc solutio; quia Ioannes de suo ministerio loquitur in præterito tempore; de Christi operatione in futuro: *Ego baptizaui vos aqua, ille vos baptizabit Spiritu sancto.* Non igitur per ministerium Christus dedit remissionem; tunc enim dixisset, Ego baptizaui aqua, ille baptizauit Spiritu sancto: sicut Paulus in loco citato à Kemnitio, non dixit, Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus incrementum dabit, sed, *Deus incrementum dedit.* Porrò apud alios Euangelistas Matthæi, cap.3. & Luc.cap.3. de se Ioannes dicit in præsenti: *Ego baptizo vos aqua*, de Christo semper in futuro: *Ille vos baptizabit Spiritu sancto, & igne.*

Hanc nostram solutionem conatur Kemnitius oppugnare duobus modis. PRIMO dicit, pag.191. per Baptismum Christi in Spiritu sancto, & igni intelligi donorum visibilium effusionem, quæ facta est in die Pentecostes. Id probat tum ex vocabulo ignis, tum ex testimonio Christi, & Petri, qui vsurparunt eandem phrasim Ioannis. Christus enim Actor.1. dixit Apostolis: *Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.* Et Petrus Actor. 11. *Recordatus sum*, inquit, *verbi Domini, sicut dixit; Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto.* Non igitur opponitur Baptismus Ioannis Baptismo Christi; sed Baptismus aquæ, in quo non datur visibiliter

Spiritus sanctus, opponitur illi effusioni donorum visibili, quæ sine aqua fiebat in primitiua Ecclesia post Baptismum, cùm Apostoli manus imponebant.

Hæc prima solutio non est sufficiens. Nam Inprimis vox, ignis, non impedit, quò minus intelligantur verba Ioannis: *Ille baptizabit in Spiritu sancto, & igni*, de Baptismi Sacramento. Nam omnes ferè interpretes ita intelligunt; ac dicunt additum esse vocabulum ignis, quia post Baptismum Christi, sequitur ignis tribulationis, & ignis diuini Iudicij, & ignis Purgatorij; & in primitiua Ecclesia dabatur post Baptismum Spiritus sanctus in forma visibili ignis per impositionem manuum Apostolorum. Vide Hilarium, Hieronymum, & Chrysostomum in cap. 3. Matthæi, Ambrosium, & Bedam in cap. 3. Lucæ. Quod autem attinet ad verba Christi, & Petri, non est certum eodem sensu illa verba dicta fuisse à Ioanne Baptista, & à Christo. Potuit enim Dominus alludere ad verba Ioannis, & tamen in alio sensu illa proferre, vt frequentissimè facit S. Bernardus in verbis Scripturæ vsurpandis, vt etiam S. Paulus verba Epimenidis ad Tit. 1. citauit in alio sensu, cùm ait: *Cretenses semper mendaces; hoc testimonium verum est.* Quocirca Patres, vt dixi, verba Ioannis exponunt de Sacramento Baptismi Christi, verba autem Christi & Petri non possunt exponi nisi de missione Spiritus sancti.

Deinde, si admittamus & Ioánem, & Christum cùm Petro, eodem sensu, verba illa protulisse, tum dicemus secundum Scripturas tria Baptismata distingui. Vnum, in aqua solùm, & hoc erat Ioannis, quod in Scriptura perpetuò ita dicitur in aqua, vt distinguatur contra Baptismum in Spiritu. Alterum, in Spiritu, & igni solo, id est, non in aqua, & hoc est visibilis missio Spiritus sancti, quæ quidem non continet solùm visibilem illam speciem linguatum igneatum, sed etiam internam charitatem, & gratiam à Spiritu sancto infusam, quæ per illa externa symbola significabatur, vt etiam admittit Kemnitius, pag. 192. Vnde Baptisma Ioannis in sola aqua non solùm distinguitur contra Baptismū ignis, id est, visibilis formæ ignis, sed etiam contra Baptismū spiritus, id est, internæ gratiæ à Spiritu sancto infusæ. Tertium Baptisma est in aqua, & Spiritu simul; & hoc est Sacramentum Baptismi Christi, quod Ioan. 3. dicitur esse ex aqua, & Spiritu sancto. Itaque videmus verba Ioannis, quomodocunque intelligantur, semper distinguere Baptisma Ioannis tanquam externum, & corporale tantùm à Baptismo Christi, quod est partim spirituale, & partim corporale, cùm constet vel ex Spiritu, & igni, vel ex aqua, & Spiritu.

Est igitur Altera solutio Kemnitij, qui cùm vidisset priorem non esse sufficientem, redit pagina 193. ad communem solutionem, quòd illud: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni*, referatur ad operationem Christi internam in ipso Ioannis Baptismo. Et quia huic sensui videtur repugnare illud futurum (*Ipse vos baptizabit*) conatur ostendere Kemnitius, eandem Scripturam loqui de operatione Christi etiam in præsenti, immò & in præterito tempore. Iraque citat illa loca Ioannis 1. *Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.* Vbi in præsenti dicitur, *Baptizat*, & tamen tunc non baptizabat per se, nec per discipulos; ergo per Ioannem baptizabat. Item ibidem: *De plenitudine eius omnes accepimus.* Vbi in præterito dicitur: *Accepimus*; ergo operabatur Christus interna operatione, etiam antequam inciperet per discipulos baptizare. Denique Matth. 3. vt intelligeremus non esse sine efficacia Baptistæ ministerium; apparuit eo baptizante Spiritus sanctus in forma columbæ. Addit etiam verba Angeli, Lucæ 1. *Multos filiorum Israël conuertet ad Dominū Deum ipsorum.* Ex quo perspicuum esse dicit, non fuisse inefficax Ioannis ministerium.

Sed hæc nullo negotio refutantur. Nam Inprimis nunquam reddit caussam Kemnitius, cur in futuro dixerint omnes Euangelistæ: *Ipse baptizabit*, si operabatur interius Christus illo ipso tempore, quo Ioannes exterius.

Deinde loca allata non faciunt ad rem. Illud enim: *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto*, non significat, quòd tunc Christus baptizaret, cùm Ioannes ita loquebatur; sed significat, quòd Christus, quādo baptizat, in Spiritu sancto baptizat, non in sola aqua, vt Ioannes, sicut rectè exponit Augustinus tractat. 13. in Ioannem, & alibi. Similiter etiam, cùm ibidem Ioannes ait: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, significabat, Christū sublaturum peccata mundi, cùm instar agni immolaretur in cruce; non autem, quòd tunc ea tolleret, cùm Ioannes loquebatur. Illud autem: (*De plenitudine eius omnes accepimus*) significat gratiam qua præditus erat Ioannes, à Christo manasse; vt etiam gratiam omnium aliorum Sanctorum. Sed quid hoc ad Baptisma Ioannis? Nam etiamsi ob merita Christi præuisa dabatur gratia Sanctis omnibus, non tamen dabatur per Baptismum Ioannis, sed alia via, & per alia instrumenta. Porrò columba, quæ apparuit, Ioanne baptizante, non testabatur efficaciam ministerij Ioannis, vt imprudentissimè, & per summam temeritatem scribit Kemnitius. Alioqui oporteret fateri in ipsum Christum fuisse efficax Ioannis ministerium: tunc enim solùm columba apparuit, cùm Christus baptizaretur. At hoc impium & blasphemum est. Non enim eguit efficacia Baptismi Ioannis, Agnus ille innocens, qui tollit peccata mundi, teste eodem ipso Ioanne. Significauit igitur columba illa Christi innocentiam, & puritatem, & quòd ipse esset, qui sanctificaret, & purgaret aquas, & per aquas & spiritum homines regeneraret.

Denique verba Angeli Lucæ primo, non

agunt de Baptiſmo, ſed de concionibus Ioannis. Nemo autem negat, quin Ioannes efficaciſsimè prædicauerit, & cõuerterit plurimos ad Deum. Sed aliud eſt prædicatione verbi mouere corda hominum, aliud per Baptiſmum ea purgare. De primo argumento ſatis.

SECVNDO probatur teſtimoniis Patrum. Origines lib. 5. in epiſtolam ad Romanos, exponens cap. 6. docet, & probat aliquot argumentis Baptiſmum Ioannis, non remiſiſſe peccata, & in hoc diſtingui à Chriſti Baptiſmo. Idem docent alij Græci. Iuſtinus quæſt. 37. ad Orthodoxos Gregorius Nazianzenus oratione in ſancta lumina. Ioannes Chryſoſtomus homil. 10. & 12. in Matthæum, & homil. 16. in Ioannem, & homil. 1. & 40. in Acta. Item auctor homiliarum in Marcum, quæ habentur in ſecundo tomo Chryſoſtomi homil. 1. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Ioannem, cap. 57. vbi ex profeſſo hoc tractat, ac dicit, Spiritum ſanctum præuidiſſe futuros aliquando temerarios homines, qui non diſcernerent Chriſti Baptiſma, à Ioannis Baptiſmate; ideoque impuliſſe ipſum Ioannem, vt apertiſsimè diceret, ſe ſolùm in aqua baptizare. Idem etiam habent Damaſcenus lib. 4. de fide, cap. 10. & Theophylactus in cap. 3. Lucæ. Denique ſanctus BASILIVS, etiamſi lib. 1. de Baptiſmo dicat, Baptiſmum Ioannis dediſſe remiſsionem peccatorum, tamen ibidem ſic loquitur: *Quantò præſtantior eſt Spiritus ſanctus aqua, tantò excedit, qui baptizat in Spiritu ſancto, illum qui baptizat in aqua, & ipſum adeò Baptiſma.* Et orat. 13. quæ eſt exhortatio ad Baptiſmum, ſic habet: *Ioannes pœnitentiæ Baptiſmum prædicauit, Dominus autem adoptionis filiorum Baptiſmum longè excellentius annunciat. Item initiatorium erat Ioannis Baptiſma, Chriſti autem perfectorium. Illud à peccato auocabat, iſtud cum Deo coniungit, & familiarem reddit.* Hæc ille. Ex quo intelligimus Baſilium nõ tribuiſſe eãdem efficaciam Baptiſmo Chriſti, & Ioannis; immò Baptiſmo Ioannis non tribuiſſe vllam vim iuſtificandi, niſi ratione pœnitentiæ, & contritionis. Quomodo etiam intelligi debent verba Nyſſeni.

Iam ex Latinis TERTVLLIANVS in libro de Baptiſmo: *Nihil*, inquit, *præſtabat cæleſte, Baptiſmus Ioannis, ſed cæleſtibus præminiſtrabat, pœnitentiæ videlicet præpoſitus.* Et infrà: *Aut daret*, inquit, *Spiritum ſanctum, & remiſſionem delictorum, ſi cæleſtis eſſet.* Vbi Tertullianus contendit, non fuiſſe cœleſtem, ſed humanum Ioannis Baptiſmum, quia non dabat Spiritum ſanctum, nec remiſsionem delictorum. Et infrà: *Agebatur itaq; Baptiſmus pœnitentiæ, quaſi candidatus ſanctificationis, & remiſſionis in Chriſto ſubſecutura.* Ex quo intelligemus, quòmodo ſint acceptanda illa verba eiuſdem auctoris, initio libri eiuſdem: *Neq; quidquam refert inter eos, quos Ioannes in Iordane, & quos Petrus in Tyberi tinxit.* Nam non loquitur de toto Baptiſmo, ſed ſolùm de materia; ac docet non referre, qua quis aqua baptizetur. Non diſsimiliter loquuntur ceteri Latini. Cyprianus in ſermone de Baptiſmo Chriſti. Hilarius in cap. 3. Matthæi. Optatus lib. 5. contra Parmenianum. Ambroſius in cap. 3. Luc. & idem Ambroſius in præfatione Pſalm. 37. Baptiſmum Chriſti vocat oculum gratiarum, quia dabat gratiam, Baptiſmum Ioannis, oculum ſuppliciorum, quia tantùm erat Baptiſma pœnitentiæ. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos ſimilia habet, & in epiſtola 83. ad Oceanum, & in 2. caput Ioelis. Idem habent Innocentius I. in epiſtola 22. cap. 5. Leo epiſtola 4. cap. 6. Gregorius homil. 7. & 20. ſuper Euangelia. Denique Auguſtinus epiſtola 48. & 163. Enchiridij cap. 49. libro 2. contra literas Petiliani, cap. 37. & libro 3. cap. 76. lib. 5. contra Donatiſtas, cap. 9. 10. & 14. de vnico Baptiſmo, cap. 7. de vnitate Eccleſiæ, capite 18. tractat. 5. in Ioannem, & alibi.

Ad hæc loca non aliter Caluinus reſpondet, niſi more ſuo ea contemnendo. Sic enim loquitur lib. 4. Inſtitut. cap. 15. §. 7. *Quare neminem perturbet, quòd alterum* (Baptiſma) *ab altero* (Baptiſmate) *diſcernere veteres contendunt: quorum non tanti eſſe nobis debet calculus, vt Scripturæ certitudinem quatefaciat. Quis enim Chryſoſtomo potius auſcultet, quàm Lucæ? Nec recipienda eſt illa Auguſtini argutia; in ſpe dimiſſa fuiſſe peccata Baptiſmo Ioannis, Chriſti Baptiſmo reipſa dimitti.* AT nos rectius dicere poſſumus; Quis Caluino potius auſcultet, quàm Chryſoſtomo, & Auguſtino, & tot aliis antiquiſsimis, & doctiſsimis Patribus? Non enim quæſtio eſt, an ſit credendum Lucæ, an Patribus, ſed an Lucam melius intellexerit Caluinus, quàm tot Patres.

Porrò Kemnitius in Examine loco citato tota ferè diſputatione conatur oſtendere, quæſtionem iſtam non eſſe neceſſariam, & proinde parum referre, vtrum hoc, aut illud Patres dixerint. AT non ita dicunt ipſi Patres. Nam Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos adeò non putat rem iſtam eſſe leuem, vt dicat eos, qui confundunt hæc Baptiſmata, in peruerſum dogma abire, & cùm Baptiſmo ſerui plus tribuunt, quàm par eſt, ipſum Baptiſmum Domini deſtruere. Auguſtinus libro 2. contra literas Petiliani, ca. 37. vbi dixerat, Baptiſmum Ioannis non eſſe Baptiſmum Chriſti, neque vllam eius partem aut gradum, ſubiungit, eos, qui contrarium ſentiunt, incidere in impiam, & ſacrilegam opinionem. Denique Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Ioannem, cap. 57. temerarios vocat, qui contra ſentiunt.

Sed his omiſsis, TERTIO probatur veritas ex ipſa perſona, & officio Ioannis. Erat enim Ioannes præcurſor Domini, & ſolùm ad hoc venerat, vt pararet vias eius. Id enim prædixit Angelus Lucæ 1. *Ipſe præibit ante illum in ſpiritu, & virtute Heliæ, vt conuertat corda filiorum ad patres, parare Domino plebem perfectam.* Idem prædixit pater eius: *Præibis enim ante faciem Domini parare vias eius*, Luc. 1. Idem deniq; ipſe teſtatur adducens vaticinium

Isaiæ. Ioan. 1. *Ego vox clamantis in deserto, parate viam Domini, &c.* At certè parare viam Saluatori, non est dare salutem, & iustificare, sed disponere ad recipiendum Saluatorem, & salutem: alioqui ipse Saluator, non præcursor Saluatoris fuisset. Vnde patet eius Zacharias Lucæ 1. propriè designans officium Baptistæ: *Ad dandam*, inquit, *scientiam salutis plebi eius.* non dixit; Ad dandam salutem, sed *scientiam salutis.* Docuit enim Ioannes, quomodo esset inuenienda salus, nimirum credendo in Christum, cùm illum digito ostendit, & ait Ioan. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.*

CAPVT XXII.

Quod post Baptismum Ioannis necessariò percipiendus erat Christi Baptismus.

TERTIA propositio: *Post Baptismum Ioannis necessariò percipiendus erat Christi Baptismus.* Hæc est contra Kemnitiū, qui id in dubium reuocat, & contra Caluinum, & ceteros, qui id apertè negant. Probatur PRIMO ex verbis Ioannis, Matth. 3. Luc. 3. Marc. 1. *Ego baptizo in aqua, ille vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni.* Si enim hîc fiat collatio Baptismi Christi, & Ioannis, apertè videmus eosdem, quos Ioannes baptizauerat, dici baptizandos iterum à Christo. Fieri autem collationem duorum Baptismatum, est communis interpretum sententia; vt Ambrosij, & Bedæ in Lucam, Hilarij, Hieronymi, Chrysostomi in Matthęum, & aliorum Patrum citatorum.

SECVNDO probatur ex historia Euangelij, & Actorum. Nam vt legimus Marc. 1. & Matth. 3. ac Luc. 3. ibant ad Ioannem vt baptizarentur, tota Hierusalem, omnis Iudæa, & regiones omnes vicinæ Iordani. Itaque rari admodum erant eo tempore non baptizati à Ioanne. At post Domini Ascensionem ipso primo die Pentecostes, B. Petrus in Hierusalem prædicare cœpit necessitatem Baptismi Christi omnibus hominibus: *Pœnitentiam*, inquit, *agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu*; & baptizati sunt eo tria millia, deinde paulò pòst quinque millia, præter eos, quos postea baptizauit Philippus, & alij discipuli in variis locis Iudææ, & Samariæ, vt habemus Actorum 2. 4. 8. & aliis. Igitur necesse est, vt multi à Ioanne baptizati, iterum ab Apostolis baptizati fuerint. Quomodo enim credibile, vt inter tot millia, quos Apostoli in Hierusalem baptizâtunt, nullus fuerit à Ioanne antea baptizatus, si verum est, quod Marcus dixit capite 1. vniuersos Hierosolymitas à Ioanne baptizatos?

TERTIO probatur ex loco expresso Actor. 19. vbi Paulus iubet baptizari in nomine Domini duodecim viros, qui confessi fuerant, se non habere nisi Ioannis Baptismum.

Ad hunc locum incredibile est, quot explicationes, & quàm diuersas aduersarij excogitauerint: numerantur enim vt minimùm decem apud eos diuersæ opiniones. PRIMA est, quòd in eo capite, semper Baptismus sumatur metaphoricè, & cùm agitur de Baptismo Ioannis, & cùm agitur de Baptismo Christi. Ita Zwinglius, qui in libro de vera & falsa religione cap. de Baptismo, Baptismum in capite Actorum, accipi vult pro doctrina, vt sensus sit; eos duodecim viros, qui antea solùm instituti fuerant in doctrina Ioannis, postea institui cœpisse in doctrina Christi.

SECVNDA est, quòd semper ibi accipiatur Baptism⁹ metaphoricè, sed primo loco pro doctrina, secundo loco pro donis Spiritus sancti, quæ dabantur per manus impositionem. Ita Ioannes Brentius, & Lucas Losius in ca. 19. Actorum.

Hæ duæ expositiones hoc vno argumento satis refelluntur, quòd verba historica, & apertissima sine vlla caussa detorquent ad impropriam significationem. Non enim licet, præsertim in historiis, fingere tropos pro arbitrio: alioqui nihil esset certum in vlla Scriptura.

TERTIA expositio est, accipi Baptismum Ioannis metaphoricè pro doctrina; Baptismum Christi propriè: atque ita illos duodecim viros tantùm semel baptizatos, idque à Paulo, non à Ioanne. Ita Henricus Bullingerus in ca. 19. Actorum.

QVARTA est cōtraria superiori, Baptismum Ioannis accipi propriè, Baptismum Christi impropriè pro doctrina. Ita Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 198. & 199. vbi etiam trahere conatur in hanc sententiam Ambrosium lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 3. & glossam interlinealem in cap. 19. Actor.

QVINTA est Caluini lib. 4. Institut. 15. §. 18. Baptismum Ioannis accipi propriè, Baptismum Christi impropriè, non pro doctrina, vt dicit Kemnitius, sed pro donis Spiritus sancti.

Hæ tres expositiones, præterquam quod fingunt tropos in historia pro arbitrio, admittunt etiam fœdam æquiuocationem in eodem capite intra paucas lineas. Neque verum est, quod Kemnitius dicit, esse hanc explicationem Ambrosij, aut glossæ interlinealis. Nam Ambrosius in cap. 3. ad Galat. & lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 3. apertè dicit, illos duodecim viros iussu Pauli verè & propriè fuisse baptizatos. Quod etiam admittit Kemnitius pagina sequenti; qui proinde in duabus paginis, secum ipse pugnat in Ambrosio citando. Glossa autem interlinealis, solùm dicit non fuisse eos viros rebaptizatos, quòd congruerent verba Pauli cum doctrina Ioannis. Vbi non negat glossa fuisse eos viros iussu Pauli verè baptizatos; sed negat fuisse illum

illum Anabaptismnm. Anabaptismus enim est repetitio eiusdem Baptismi: illi autem non fuetuut eodem Baptismo bis tincti, sed diuersissimis. Intellexerant enim ex verbis Pauli alinm fuisse Baptismum Ioannis, alium Christi, & hoc ipsnm docuisse etiam Ioannem.

Sexta expositio est, quòd in eo capite semper accipiatnr Baptismus propriè, sed non agatur nisi de Baptismo Ioannis. Siquidem illa verba (*His auditis baptizati sunt in nomine Domini*) nolunt esse Lucæ narrantis, quid egerint viri illi post verba Pauli audita, sed esse verba eiusdem Pauli narrantis, quid agere solerent discipnli Ioannis, auditis verbis eiusdem Ioannis prædicantis Christum venturum: nimirum, baptizabantur ab eodem Ioãne in nomine Christi venturi.

Hanc explicationem tecitat, & laudat vt concinnam & piam Nicolaus Selneccerus in 2. parte suæ Pædagogiæ. Sed est quidem vtcunque arguta, at minimè pia, & probabilis. Nam Paulus primò dicit Ioannem baptizasse populum, secundò addit eundem Ioannem baptizando monuisse popnlum, vt crederent in Christum venturum. Si ergo verba sequentia (*His auditis baptizati sunt*) pertinent ad populum, cui loquebatur Ioannes; sequetur eum populum bis baptizatum à Ioanne, aut certè Paulum non bene rem illam narrasse: quorum vtrumque absurdum est. Deinde, vel duodecim illi viri sunt iussu Pauli baptizati Baptismo Christi, vel non. Si sunt baptizati, est id quod nos contendimus: si non sunt baptizati, quorsum pertinet illa narratio Pauli? certè superuacanea videtnr. Non enim alia de caussa Paulus monuit eos, qui baptizati erant solo Baptismo Ioannis, ipsum Ioannem prædicasse Christum, nisi vt intelligerent esse necessarinm præterea Christi Baptismum.

Septima expositio est, nomen Baptismi accipi propriè in toto illo capite, & eos duodecim viros bis baptizatos; sed ideò factum esse, qnòd non habuissent illi verum Baptisma Ioannis, sed corruptum, & adulteratum, qnoad formam, nimirum, sine nomine Spiritus sancti. Ita docent Centuriatores, Cent. 1. lib. 2. cap. 6. col. 496. & Bucerus in cap. 3. Matthæi. Fauet autem non parum Ambrosius huic sententiæ. Nam in cap. 3. ad Galat. & lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 3. dicit eos, quos Paulus baptizari iussit Actor. 19. non fuisse baptizatos antea vero Baptismo Ioannis, sed Baptismo quodã qui Ioannis diceretur, sed non esset.

Hæc expositio nititur falso fundamẽto, qnòd nimirnm Ioannes baptizârit in nomine Trinitatis, aut certè in nomine Christi venturi, quod (vt suprà diximus) non est verum. Porrò Ambrosius dicit quidem illos duodecim viros non habnisse verum Ioannis Baptismum, sed non dicit, si habnissent verum, non fuisse iterum baptizandos, quod aduersarij contendunt: immò contrarium colligitur ex testimoniis eius. Nam in cap. 3. Lucæ apertè dicit, Baptismum Ioannis fuisse in sola aqua, & pœnitentiæ, non gratiæ, & diuersum à Christi Baptismo, qui constat aqua, & spiritu, & gratiam confert.

Octava expositio est, Baptismum illorum duodecim virorum fuisse corruptum, nõ ratione formæ, sed ratione ipsorum accedentium, qui non accesserant rectè instituti in doctrina Domini, cùm ignorarent Spiritum sanctum, & ipsum Christi Baptisma. Ita docet Otho Brunfelsius in annotationibus ad cap. 19. Actor.

Refellitur hæc expositio, quia ignorantia nõ violat Baptismum. Et sanè, vt nõ malè dicit Caluinus hanc expositionem refellens, lib. 4. ca. 15. §. 18. Instit. non sufficerent flumina, si deberent nouo Baptismo corrigi eiusmodi ignorantiæ.

Nona est, viros illos duodecim fuisse reuera rebaptizatos, sed malè, & per errorem, idq; antequam Paulus eò veniret. Ita Musculus in locis, tit. de Baptismo.

Sed hæc expositio corrnmpit textum: nihil enim in textu clarius, quàm illos Paulo audito, eiusque iussu baptizatos.

Decima est Kemnitij in 2. parte Exam. pag. 196. & 202. vbi dicit, locũ istum esse obscurissimnm, cùm tam variè à Doctoribus exponatur: & propterea quæcnnq; sit vera expositio, nihil certi inde posse colligi, non enim dogmata probanda sunt ex locis ambiguis.

At nos opponimus his omnibus deprauationibus, Primo ipsum textum, qui si exponatur simpliciter & propriè, & sine præiudicio alicuius præconceptæ opinionis, sine dubitatione eum sensum offeret, quem nos defendimus. Secundo, consensum vnanimem Patrum suprà citatorum, ac præsertim Augustini, qui locis citatis constanter docet, viros illos iterum baptizatos: quod idem habent omnes veteres expositores Actorum, vt Chrysostomus, Beda, & Oecumenius. Neque potest dici locus ambiguus, quia hæretici non conueniunt in eo explicando: ista enim ambiguitas non oritur ex natura rei, id est, ex libri obscnritate, sed ex eornm pertinacia, in suis erroribus defendẽdis. Alioqui etiam Patres non conuenirent, si esset locus verè ambiguus; & si ambigua dicenda essent omnia loca, in quibus aliqui non conueniunt, nihil omninò ex Scripturis probari posset: nulla enim sunt loca, in quibus non possit vnus ab alio dissentire, si velit pertinaciter agere.

CAPVT XXIII.

Soluuntur obiectiones.

Argumentum primum est Caluini in Antidoto, & in Instit. locis suprà notatis. Eadem fuit doctrina, idem ritus, eadem gratiæ oblatio in

Baptismo

Baprifmo Ioannis,& Chriſti;igitur idem Baptiſmus erat, & eiuſdem efficaciæ. Antecedens probat. Nam Ioannes, quod attinet ad doctrinam, prædicauit Chriſtum eſſe hoſtiam pro peccatis noſtris,cùm ait Ioan.1. *Ecce agnus Dei, qui tollic peccata mundi,* quæ certè eſt ſumma totius doctrinæ Chtiſtianæ. Quantum ad ritum, baprizauit in aqua,& in nomine Chriſti,vt patet Actor.19. Deniq; quantum ad oblationem gratiæ, vtrique in pœnitentiam,vtriqne in remiſsionem peccarorum baptizârunt,vt patet de Baptiſmo Ioannis, Luc.3.& de Baptiſmo Chriſti, Actor.2.

Respondso, hoc argumentum eſt fundamentum pręcipuum aduerſariorum,& eo vruntur etiam Kemnitius,& Philippns,& alij;ſed tamen non difficulter ſolui poreſt. Nam quòd attinet ad doctrinam, in duobus errant aduerſarij,id eſt,in antecedente, & conſequentia argumenri. Siquidem non eſt verum eandem fuiſſe doctrinam Ioannis & Chriſti, niſi in eo ſenſu, quòd nihil contrariũ ducuit Ioannes Chriſto. Alioqui enim Ioannes nihil docuit de reſurrectione Chriſti, immò etiam neque expreſſè de paſsione. Nam quod vocauit illum agnum Dei, putuit referri ad innocentiam, & manſuetudinem,etiamſi victima non fuiſſet. Deinde doctrina nihil facir ad Sacramenti eſſentiam, & veritatem; alioqui hæretici, qui habent falſam doctrinam, haberẽt falſa Sacramenta,qui eſt error Donatiſtarum, & à Calnino etiam, & Lutheranis reiicitur. Sicut igirur diuerſitas doctrinæ nõ facir diuerſum Baptiſma; ita nec doctrinæ ſimilitudo facit Baptiſma eſſe vnum, vel ſimile.

Quòd atrinet ad ritum,iam ſuprà oſtẽdimus, non fuiſſe ſimilitudinem,niſi in mareria.

Quantum ad oblarionem gratiæ, falſum eſt quod Caluinus dicit: *Vtriq; in pœnitentiam, vtriq; in remiſsionem peccatorum baptizârunt.* Nam Ioannis Baptiſmus paſsim dicitut Baptiſmus pœnitentiæ,vt Marth.3. Marci 1. Luc.3. Actor.13.& 19. At Baptiſmus Chriſti nuſquam dîcitur Baptiſmus pœnitentię,ſed lauacrum regenerationis,Tit.3. Quod autem obiicitur ex Actor.2. non conuincit. Nam Petrus non dicit Baprifmum Chriſti eſſe Baptiſmum pœnitentiæ,id eſt,quod ad pœnitentiam prouocet, vt faciebat Baptiſmus Ioannis; ſed dicit requiri pœnitentiam,vt diſpoſitionem ante ipſum Baptiſmum. Sic enim ait: *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrûm.* Itaque pœnitentia contrario modo ſe habet ad Baptiſmum Christi,& Ioannis: nam Baptiſmum Ioannis ſequitur pœnirentia, vt eius effectus; Baptiſmum Christi præcedit, vt eius diſpoſirio. Quòd autem attinet ad remiſsionem peccatorum, illa tribuitur Baptiſmo Christi, vt immediatus eius effectus. Actor. 2. *Baptizetur vnuſquiſq; veſtrũ in remiſsionem peccatorũ.* Er Epheſ.5. *Mundans ea[illegible] lauacro.* Er Tit.3. *Saluos nos fecit per lauacrum, &c.* At Baptiſmo Ioannis nuſquam tribuirur remiſsio peccatorum, vr effectus imme-

A diatus, & proixmus: ſolùm enim proferre poſſunt aduerſarij illa verba Marci 1. & Lucæ 3. *Prædicans Baptiſmum pœnitencia in remiſsionem peccatorum.* Ibi autem non tribuirur remiſsio peccatorum Baptiſmo,ſed pœnitentię,ad quam prouocabat Baptiſmus.

Eſt enim ſenſus eius loci; Ioannes prædicabat Baptiſmum pœnitentiæ, id eſt, quod incirabat & inuitabat ad pœnitenriam; quam pœnitentiam qui agerent,vt oporteret, conſequerentur remiſsionem peccarorum. Atq; ita exponunt, qni plurimum tribuunt Ioannis Baprifmo, vt Baſilius & Nyſſenus ſuprà citati. Nam alij, vt Tertullianus in lib. de Baptiſmo. Auguſtinus lib.5. contra Donatiſtas,cap.10. Gregorins homil.20.in Euang.& Beda in cap.3. Lucæ, B illa verba: *In remiſsionem peccatorum,* referunr ad Baptiſmum Chriſti, non Ioannis: dicunt enim Ioannem baptizaſſe in pœnirentiam,& ſimul prædicaſſe Baptiſmum Cbriſti futurum in remiſsionem peccarorum.

Secvnvm argumentũ Kemnitij, pag.183. Apoſtolus Epheſ. 4. per gradationem oſtendit in nouo Teſtamento,vbi vnum eſt corpus,vnus ſpiritus, vna ſpes vocationis, vnus Dominus, vnus Pater, vna fides; ibi etiam vnũ eſſe Baptiſma. At illa omnia erant rempore prædicarionis Ioannis Baptiſtæ; igitur idẽ tunc erar Baptiſma.

Rsspondeo, ſi hoc argumenrum valerer, probaret etiam tempore Moyſis, & Dauidis fuiſſe C Cbriſti Baptiſmum: nam tunc erat idem vnum corpus Eccleſiæ, eadem ſpes, eadem fides, idem Deus, &c. Præterea probâret hoc argumentum,apud hæreticos non eſſe verum Chriſti Baptiſma; non enim apnd eos eſt vnnm corpus,vnus ſpiritus,vna fides,&c. Nõ igitur Apoſtolus probat idem eſſe Baptiſma, vbi eſt idem Deus,eadem fides,&c. ſed probat debere Chriſtianos ſeruare cum omni diligentia vnitatem ſpiritus in vinculo pacis; quia ſunt vnũ corpus: & vnum ſpiritum, vnum Deum, vnam fidem, vnam ſpem, vnum Baptiſmum habene.

Tertivm argumentũ, quod maximè Kemnitinm mouir, ibidem pag. 183. rale eſt. Quia ea eſt ſuauiſsima conſolatio omnium Chriſtiano- D rum, quòd vnum & idem Baptiſma habeât cum ſuo capite Chriſto. At hęc tota conſolatio perit, ſi non eſt idem Baptiſma Ioannis cum Chriſti Baptiſmo: Chriſtus enim Ioannis Baptiſmo baprizarus eſt, nos autem Baptiſmo Chriſti.

Responueo, non eſt bona conſolatio, quæ vel gloriam Chriſto detrahir, vel etiam conrumeliam, & iniuriam irrogat: Baptiſmum antem Chriſti ipſi Chriſto tribuere vix poſſumus ſine eius iniuria. Nam cùm ſit lauacrum regenerationis, & adoptionis filiorum; ſi is Chriſto rribueretur, videretur indiguiſſe regenerarione, & adoptione; quę certè eſt maxima in Chriſtum blaſphemia, cùm ſit ipſe Filius Dei narnralis, & ab ipſa Cõceptione ſanctiſsimus ſemper, & ple-

nus gratia fuerit, ita vt gratia crescere in eo non potuerit.

DICET fortè cum Magistro suo Luthero in cap. 3. ad Galat. & in homil. de Baptismo, Christum fuisse quidem in se sanctum, tamen quia suscepit peccata nostra, fuisse etiam ratione eorum peccatorum, furem, latronem, homicidã, deniq; maximum peccatorem totius mundi; & sic indiguisse Baptismo in remissionem peccatorum præ omnibus hominibus, quia propter omnes homines. AT ista omnia sunt meræ blasphemiæ in Christum. Nam etiamsi CHRISTVS susceperit in se onus peccatorum nostrorum, tamen non potest verè ipse denominari fur, latro, homicida, peccator, vt impudẽter eum vocat Lutherus sine vllo exemplo Scripturæ, aut Patrum: non enim dicitur fur, qui soluit debitum, quod fur debebat, sed qui furatur rem alienam. Pari ratione peccata nostra Christus purganit operibus virtutum suarum, non vi alicuius Sacramenti ab alio sibi ministrati.

DICES, potuit Christus accipere suum Baptisma, non ad effectum regenerationis & adoptionis consequendum, sed aliqua alia de caussa, quomodo accepit Circumcisionem, qua non indigebat, & Baptismum Ioannis, quod fuit Baptisma pœnitentiæ, cùm tamen ipse non egeret pœnitentia; & deniq; quomodo accepit Eucharistiam, qua similiter non indigebat.

RESPONDEO, quidquid de hoc sit, certè magis gloriosum fuit Christo, non accipere suũ Baptisma, quàm accipere. Dum enim Baptismũ confert, & non accipit, Imperatorem se, & principem huius militiæ ostendit, quippe qui characterem suum in aliis imprimit. At si acciperet, videretur etiam ipse ad militiam adscribi. Deniq; maior nobis consolatio esse debet, quòd per Baptismum Christum induamus, & similitudini mortis eius configuremur, quàm si cum illo simul ablueremur.

QVARTVM argumentum ibidem; Christus cùm baptizaretur à Ioanne, contactu carnis suæ sanctificauit aquas; & præterea adesse voluit visibiliter præsentiam Spiritus sancti in specie columbæ, & sonare vocem gratiæ, & beneplaciti diuini, quæ inuisibiliter adsunt in nostro Baptismo; non igitur diuersa sunt Baptismata, illud, & nostrum.

RESPONDEO, Patres varias caussas attulisse, cur Christus à Ioãne baptizari voluerit. PRIMA est, ad exemplum humilitatis, vt ipse ait, Matt. 3. *Sine modò, sic enim decet nos implere omnem iustitiam.* De qua caussa vide Augustinum in Enchirid. ca. 49. & Bernard. serm. 4. de Epiphania. SECVNDA est, vt cõfirmaret Baptismum Ioannis tanquam bonum, & Deo gratum, vt docet Hieronymus in cap. 3. Matth. TERTIA, vt ostenderet quanti facere debeant peccatores Baptismum Domini sui, quando ipse Dominus, & iustus, tanti fecit Baptismum serui sui. Ita Augustinus tractatu 4. & 13. in Ioannem. QVARTA, vt lauaret nostra crimina in Iordane; vt canit Ecclesia in die Epiphaniæ; & vt scribit Nazianzenus oratione in sancta lumina, vt veterem Adamum suffocaret in aquis, & nouũ emergere faceret. Quod quidem fecit, vt suprà diximus, non vi Baptismi accepti, sed merito humilitatis suæ. QVINTA, vt ipse in sua persona figuraret Baptismum nostrũ, & gratiam, quam in eo accipimus, vt docet Augustinus lib. 15. Trinit. cap. 26.

Sed PRÆCIPVA fuit, vt Baptismũ salutarem institueret, & consecraret. Instituit enim sanctificando aquas tactu carnis suæ, vt suprà ostendimus ex Ambrosio, & Beda, in cap. 3. Lucæ; ex Chrysostomo, & Hieronymo, in ca. 3. Matthæi, & ex aliis multis Patribus: & simul figuratè ostendit effectum Baptismi sui, dum cœlum aperiri voluit, & Spiritum sanctum descendere, & vocem audiri, &c. vt patet ex Hilario in cap. 3. Matth. Sed quid ista faciunt pro Kemnitio? immò quomodo non pugnant cũ Kemnitio? Nam antequam Dominus baptizaretur, nũquam apparuit columba, neq; audita est vox de cœlo, neque sanctificatæ sunt aquæ; & tamen idem erat Baptismus Ioannis, cum eo, qui postea fuit. Non igitur Baptismus, quem habuit Dominus à Ioanne, idem erat cum nostro: nam illud accepit, non instituit; nostrum autem instituit, non accepit.

QVINTVM argumentum pag. 119. Paulus dicit, 1. Cor. 12. Nos omnes effici vnum corpus per Baptismum. At vnum corpus efficimur non solùm inter nos, sed etiam cũ Christo; igitur idem Baptisma habemus cum Christo.

RESPONDEO, hanc esse aliam contumeliam in Christum, quasi ille eguerit Baptismo, vt fieret membrum Ecclesiæ: mirum est, cur non addiderit etiam, debuisse Christum per fidem, & pœnitentiam adipisci remissionem peccatorũ. Respondeo igitur, Paulum loqui solùm de corpore, non de capite. Nos enim membra Christi, & proinde vnũ corpus Christi efficimur per Baptismum, quia hoc Sacramento regeneramur, & annectimur Christo. At ipse caput nostrum factum est, non per Baptismum, sed per gratiam vnionis hypostaticæ. Quemadmodũ etiam filij Adæ, & quasi corpus eius efficimur per carnalẽ generationem; ipse autem non fuit factus caput omnium hominum per carnalẽ generationem, sed per creationem, & gratiam Dei singularem.

SEXTVM argumentum. Vnum corpus sumus, non solùm nunc inter nos, sed etiam cum illis, qui erant prædicante Ioanne, & baptizante antequam Dominus baptizare inciperet. Atqui vnum corpus efficimur per vnum Baptisma.

RESPONDEO, semper Ecclesiam fuisse vnũ corpus mysticum, nõ tamen semper eodem Sacramento adiungebantur homines huic corpori, sed aliquando per Circumcisionem, aliquando alio modo, nũc autem post Christi tempora,

per

per Baptiſmum. Itaq; tempore Ioannis erant illi vnum corpus per Circumciſionem, non per Baptiſmum Ioannis, aut Chriſti: Paulus autem loquitur de tempore ſuo.

Septimvm argumentum contra ſolutionem præcedentis. Etiam tempore Pauli multi erant vnum corpus Chriſti, qui tamen non habuerant niſi Baptiſmum Ioannis. Nam Apoſtoli non ſunt baptiztai, niſi Baptiſmo Ioannis, excepto Paulo. Similiter Apollo quidam Actor. 18. non nouerat, niſi Baptiſma Ioannis, & tamen non eſt coactus rebaptizari. Deniq; ipſe etiam Baptiſta non fuit à Chriſto, vel à diſcipulis eius baptizatus.

Respondeo, Apoſtolos baptizatos Chriſti Baptiſmo ſcribunt, & probant Tertullianus in lib. de Baptiſmo, & Auguſtinus epiſt. 108. ad Seleucianum, & lib. 3. de origine animæ, cap. 9. Nam cùm Dominus Ioan. 3. tam apertè pronunciauerit, neminem ſaluandũ ſine Baptiſmo, non debet dubitari, quin illi omnes Baptiſmũ Chriſti acceperint, quos poſt ea tempora vixiſſe, & ad Eccleſiam Chriſti aggregatos cõſtat, etiamſi id nuſquam ſcriptũ ſit. Alioqui negabimus etiam Romanos, Galatas, Epheſios, Philippenſes, Timotheum, Titum, Philemonem, & alios, ad quos Paulus ſcribit, fuiſſe baptizatos, quia nuſquam ſcriptum legimus, quando, & à quibus baptizati fuerint. Idem dici poteſt de Apollone, quem baptizatum fuiſſe Chriſti Baptiſmo affirmant Chryſoſtomus & Oecumenius in cap. 18. Actor. Deniq; de Ioanne Baptiſta, ſicut nõ ſcriptum eſt baptizatum à Chriſto, ita neq; contrarium ſcriptum eſt. Et coniectura non leuis eſt, eum fuiſſe à Chriſto baptizatum: quoniam ait, Matth. 3. *Ego à te debeo baptizari.* Sed quidquid de hoc ſit, certum eſt eum à Chriſto ſaltem ſpiritu baptizatum, vt affirmant Nazianzenus oratione in ſancta lumina, & Hieronymus, atq; auctor operis imperfecti apud Chryſoſtomum in cap. 3. Matth. Quod ſi non fuit baptizatus aqua Ioannes, non eſt mirum, quia mortuus eſt, antequam lex de Baptiſmo Chriſti obligaret.

CAPVT XXIV.

De cæremoniis Baptiſmi.

DE cæremoniis baptizandorum copioſè ſcribit Thomas VValdenſis, tomo 3. de Sacramentalibus, tit. 5. cap. 45. & ſequentibus ſeptem, contra Ioan. VVicleſum, qui omnes ferè Eccleſiæ Catholicæ ritus, & cæremonias circa Baptiſmũ reiiciebat. Eaſdem cæremonias fusè tradunt, & explicant Ordo Romanus; Alcuinus in lib. de diuinis officiis, cap. de Sabbatho ſancto; Amalarius lib. 1. de officiis Eccleſiaſticis, & Rabanus lib. 1. de inſtitutione clericorum; & ex veteribus Cyrillus in Catecheſibus, & Ambroſius in lib. de Sacramentis.

Eoſdem ritus, paucißimis exceptis, damnant etiam hæretici huius temporis, ac præſertim Ioan. Caluinus, lib. 4. Inſtit. cap. 15. §. 19. & Illyricus Cent. 1. lib. 2. cap. 6. & Cent. 2. cap. 6. qui tamen non aliud argumentũ proferunt, niſi quod ritus iſti non ſint in diuinis literis, neq; præcepto, neque exemplo commendati.

Nos autem illis duo obiicimus. Primo, quòd ipſi etiam aliquid præſcribant in adminiſtratione Baptiſmi, quod in ſacris literis non inuenerunt. Nam in libello de formula Sacramentorũ miniſtrandorum, præſcribit Caluinus Primo, vt infans adferatur ad Baptiſmum die Dominico, aut certè alio die, quo populus in Eccleſia ad concionem conuenit, vt coram populo fiat Baptiſmus. Secvndo, vt qui infantes adferunt, interrogẽtur; an ſpondeant, ſe infantes illos, cùm adoleuerint, inſtituturos in doctrina fidei, & morũ; & ſponſione facta pergatur in Baptiſmo. Tertio, vt nomen imponatur infanti baptizando. Qvarto, vt forma Sacramenti pronũcietur lingua patria. Qvinto, vt recitetur Symbolum, & Oratio Dominica, aliæque preces. At nihil horũ in Scriptura inueniet. Lutherani addunt etiam abrenunciationem Satanæ, & pomparum eius, vt patet ex agenda Saxonica, & aliis ſimilibus. Vnde Illyricus etiã non audet reiicere abrenunciationem, Cent. 1. lib. 2. c. 6. col. 497. & ipſe etiã Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 219. examinans canonem 7. de Baptiſmo, fatetur inter baptizandum proponendam eſſe abrenunciationem. Deniq; Lutherus in ſuo Catechiſmo voluit etiam pingi ſignum crucis in fronte, & pectore baptizandi. Ego verò optarem aliquid horum demonſtrari teſtimoniis, vel exemplis diuinarum literarum. Nam Scripturę recenſent Baptiſmum multorum millium, Actor. 2. & 4. Item Eunuchi Reginæ Aethiopum, Act. 8. Sancti Pauli, Actor. 9. Cornelij, Actor. 10. Lydiæ, & cuſtodis carceris, Actor. 16. & duodecim Aſianorum, Actor. 19. ſed nulla mentio fit diei Dominicæ, neque Eccleſiæ, aut frequentiæ populi, aut impoſitionis nominis, aut ſuſceptorum, & ſponſionis, aut precationis Dominicæ, & Symboli Apoſtolici, aut etiam ſigni crucis: quæ omnia notauerunt etiam Centuriatores, Centur. 1. lib. 2. cap. 6. col. 496. & 497. non haberi in Scripturis. Neque his repugnat, quod oratio Dominica ſit in Scripturis, & Symbolum, ſaltem quoad ſenſum. Nam in Scriptura non habetur, vt recitentur iſta in Baptiſmo; immò nulla precatio legitur facta in tot locis Scripturæ, vbi narrantur Baptiſmata ſuprà notata. Vel igitur aduerſarij reiiciant omnes omninò cæremonias, & ſolùm baptizent aſpergendo aquam, & recitando verba; aut certè quærant alia argumenta, quibus oppugnent ritus ab Eccleſia approbatos.

Secvndo, illis obiicimus teſtimonium veteris Eccleſiæ. Omnes enim ritus, quibus nunc

vtimur, antiquissimi sunt, & vel ex Apostolorũ traditione manârũt, vel à sanctissimis Patribus instituti sunt, quorum auctoritas, præsertim tot sæculis iam confirmata, plus apud nos valere debet, quàm nouatorum clamores, cùm ipsi nihil probare possint à nobis fieri contra sacras literas. Hoc igitur solùm præstandum erit à nobis, vt adferamus pro singulis ritibus testimonia antiquitatis. Quod vt facilius fieri possit, distribuemus cæremonias Baptismi in tres classes. Aliæ enim præcedunt Baptismum, aliæ comitantur, aliæ sequuntur.

CAPVT XXV.

Cæremoniæ ante Baptismum sunt duodecim.

PRIMA cæremonia est, quòd Catechumeni, qui baptizari cupiunt, dant nomen suum, & ex eo tempore dicuntur Competentes, seu Electi, & recipiuntur ab Ecclesia, vt instruantur, & præparentur ad Baptismum. Hinc sunt duo genera Catechumenorum (vt Rabanus docet loco notato) Vnum eorum, qui audiunt conciones, & volunt fieri Christiani, sed nondum petierunt Baptismum, & ij dicũtur Auditores, seu Audientes. Alij petunt Baptismum, & dicuntur Competentes, seu Electi. Nam S. LEO, epist. 4. cap. 5. & 6. Electus vocat, vt etiam vocantur in ordine Romano; sed AVGVSTINVS ordinariè Competẽtes vocat; sic enim ait, lib. de cura pro mortuis, cap. 12. *Pascha appropinquabat, dedit nomen inter alios Competentes.* Vide etiam lib. 9. Confess. cap. 6. de fide, & operibus, ca. 6. & serm. de tempore 116. qui est ad Competentes. Eodem nomine vtitur Hieronymus in epist. ad Pammachium, de erroribus Ioan. Hierosolymitani.

SECVNDA cæremonia est, scrutinium; quo nomine significatur propriè examen, & exploratio quædam, an Competentes firmiter credant, & syncerè: tamen continet hoc nomen etiam Catechismum, & Exorcismum, & omnes cæremonias, quæ fiunt ab eo die, quo nomen dederunt, vsque ad eum diem, quo baptizantur. Fiunt autem septem scrutinia, quorum principale est tertium, & fieri solet feria quarta post Dominicam quartam Quadragesimæ: tunc enim fiunt ferè omnes cæremoniæ, de quibus mox dicemus, vt patet ex auctoribus suprà citatis. Porrò hac voce scrutinij non solùm vtuntur Ordo Romanus, Alcuinus, Amalarius, & Rabanus, sed etiam antiquiores, Augustinus, lib. de fide, & operibus, cap. 6. & Leo in epist. 4. ad Episcopos Siciliæ, cap. 6.

TERTIA est, abrenunciatio Satanæ, & operum eius; quæ sæpe repetitur, tum in scrutiniis, tum etiam postea paulò ante ipsum Baptismum, ac sine dubio de Apostolica traditione descen-

A dit. Nam eius meminit Clemens, lib. 7. constit. cap. 41. & 42. & Dionysius Areopagita de Ecclesiastica hierarchia, cap. de Baptismo. Tertullianus, in libro de spectaculis, cap. 1. cùm inquit: *Aquam ingressi, Christianam fidem in suæ legis verba profitemur; renunciasse nos Diabolo, & pompis eius, & Angelis eius, ore nostro contestamur.* Similia habet in lib. de idololatria, & in lib. de corona militis, vbi hoc potissimùm argumento probat, non debere Christianum fieri militem Imperatoris Gentilis, ne cogatur defendere Dæmonum templa, quibus in Baptismo renunciauit.

Eiusdem cæremoniæ apertè meminerunt Cyprianus, in libro de duplici martyrio. Origen. homil. 12. in Numer. Cyrillus, Catechesi
B mystagogica 1. Basilius in lib. de Spiritu sancto, cap. 11. & 27. Chrysostomus homil. 21. ad populum. Ambrosius, lib. 1. de Sacramentis, cap. 2. & lib. 2. cap. 7. Hieronymus in cap. 6. Amos. Augustinus, lib. 1. de Symbolo ad Catechumenos, cap. 1. & lib. 1. de peccatorum meritis & remiss. cap. 34.

QVARTA cæremonia est, fidei professio, quam sæpius interrogati respondent, & postea etiam in ipso die Baptismi publicè pronunciant recitantes Symbolum. Meminit huius cæremoniæ Clemens, & Dionysius locis citatis. Item Origenes, homil. 5. in Numet. Cyprianus, lib. 1. epist. 12. Cyrillus Catechesi 1. Hilarius, can. 15. in Matthæum. Hieronymus in dialogo contra Lu-
C ciferianos. Epiphanius in Anchorato, & Augustinus lib. de fide, & operibus, cap. 11. & lib. 8. Confess. cap. 2. Vbi refert historiam Victorini baptizati, cui cùm offerrent presbyteri, vt si vellet, fidei Symbolum priuatim recitaret; maluit ille publicè ex edito loco de more fidem pronunciare.

QVINTA est, signum crucis in fronte, & pectore: in singulis enim scrutiniis, vel à presbyteris, vel à clericis imprimitur illis signum crucis. Meminit huius cæremoniæ Dionysius loco citato. Basilius, lib. de Spiritu sancto, cap. 27. vbi ponit hanc cæremoniam inter Apostolicas traditiones, vt etiam abrenunciationem, & cetera, quæ in Baptismo fiunt. Augustinus, lib. de cate-
D chizandis rudibus, cap. 20. alloquens Catechumenum prima die instruendum: *Crucis, inquit, signo in fronte hodie tanquam in poste signandus es.* Vide eundem in epist. 118. in Psal. 36. concione 2. tract. 3. & 36. in Ioannem, & serm. 19. de Sanctis.

SEXTA cæremonia est, Exorcismus, id est, adiuratio Dæmonum certis precibus facta, vt recedant ab homine baptizando. Hanc præter ceteras Caluinus ridet, vt inanem & fictitiam, lib. 4. institut. cap. 19. §. 24. Sed nos facilè possumus ostendere ex libris ferè omnium veterum Patrum, omnia, quæ etiam hoc tempore Ecclesia retinet de Exorcismis.

Nam IMPRIMIS accepisse Ecclesiã potestatem à Deo coërcẽdi Dæmones per Exorcismos,

testan-

testantur antiquissimi Patres, vt IVSTINVS in dialogo cum Triphone: *Illi*, inquit, *per nomen Iesu Christi adiurati à nobis, parent*. Idem habet TERTVLLIANVS in lib. de corona militis, in lib. ad Scapulam, in Apologetico, cap. 32. & in lib. de spectaculis, cap. de munere. CYPRIANVS in lib. ad Demetrianum: O, inquit, *si audire eos, & videre velles, quando à nobis adiurantur, & torquentur spiritualibus flagris, & orationis flagellis exire coguntur*. Similia habent Minutius in Octauio. Lactantius, lib. 2. cap. 16. vbi etiam dicit, interrogatos nomen ab Exorcistis, Dæmones respondere, quo nomine appellentur. Cuius etiam rei meminit Beda in cap. 8. Lucæ. Vide etiam eundem Lactantium, lib. 4. cap. 27. & lib. 5. cap. 22. Augustinũ, lib. 10. ciuit. cap. 22. Denique (vt omittam infinitos alios) etiam Prudentius ita cecinit in Apotheosi contra Iudæos:

Torquetur Apollo
Nomine percussus Christi, nec fulmina verbi
Ferre potest.
Intonat antistes Domini; Fuge callide serpens,
Exue te membris, & spiras solue latentes.
Has inter voces medius Cyllenius ardens
Eiulat, & notos suspirat Iuppiter ignes.

DEINDE esse in Ecclesia non solùm donum Sanctorum quorundam, sed etiam ordinarium officium exorcizandi, & coërcendi Dæmones, testantur Concilia antiqua, Antiochenum, can. 10. & Carthaginense IV. can. 7. & Laodicenum, can. 29. & Patres vetustissimi, vt Cyprianus, li. 4. ep. 7. & Cornelius in epist. ad Fabianum Antiochenum apud Eusebium, lib. 6. historiæ, cap. 33.

TERTIO, Exorcismos non fuisse quaslibet preces pro arbitrio Exorcistæ, sed certas, & præscriptas ab Ecclesia, quæ propriè dicuntur Exorcismi, patet ex Concilio Carthaginensi IV. can. 7. & ex Ioan. Micrologo, lib. de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. 7. vbi etiam monet Exorcismos non concludi: *Per Christum Dominum nostrum*, vt alias preces, sed: *Per eum, qui venturus est iudicare seculum per ignem*, quia Dæmones maximè diem vltimi iudicij timent.

QVARTO, ante Baptismum præmitti Exorcismos, testatur DIONYSIVS loco notato, & NAZIANZENVS oratione in sanctũ lauacrum: *Ne despuas*, inquit, *Exorcismi curationem; est enim & ipsa natiua syncericatũ, &c.* CYRILLVS Catechesi 1. *Suscipe cœlestem thesaurum, & in Exorcismis studiosè versare*. Idem repetit pluribus in præfatione Catecheseon. Vide etiam Cyprianum, lib. 4. epist. 7. Ambrosium, lib. 1. de Sacramentis, cap. 5. Optatum, lib. 4. contra Parmenianum. Augustinum, lib. de fide, & operibus, cap. 6. lib. 2. de nuptiis, & concupiscentia, cap. 18. vbi dicit, in tota Ecclesia esse hanc ipsam consuetudinem. Cœlestinum I. epist. 1. cap. 12. Denique Leonem I. epist. 4. cap. 7. vbi dicit, secundum Apostolicam regulam Catechumenos Exorcismis scrutandos esse.

A SEPTIMA cæremonia est exsufflatio, quæ quidem annectitur Exorcismis. Nam & verbis Exorcismorum pelluntur Dæmones, & cæremonia exsufflationis significatur eorum expulsio, & simul significatur afflatio boni Spiritus, quem recipiunt homines, cùm recedit spiritus malus.

AVGVSTINVS, lib. 6. contra Iulianum, cap. 2. *Ecclesia*, inquit, *filios fidelium nec exorcizaret, nec exsufflaret, si non eos de potestate tenebrarum, & à principe mortis erueret*. Et infrà: *Id tu commemorare timuisti, tanquam ipse ab orbe toto exsufflandus esses, si huic exsufflationi, qua princeps mundi à paruulis eiicitur foras, contradicere voluisses*. Similia repetit, lib. 2. de peccato originali, cap. 40. & lib. 2. de nuptiis, & concu-

B piscentia, cap. 17. & 18. & lib. 5. Hypognostici prope finem.

AMBROSIVS, libro de iis, qui initian. myst. cap. 1. *Odorem*, inquit, *vitæ æternæ vobis inhalatum carpice*. Neq; hæc cæremonia rideri potest, nisi Dominus ipse rideatur, qui Ioan. 20. simili cæremonia vti voluit, cùm Apostolis Spiritum sanctum dedit; nam insufflauit in eos.

OCTAVA cæremonia est, gustus salis. Datur enim Catechumenis gustandum sal, vt apparet ex Origene, homil. 6. super Ezechielem, & Concilio III. Carthaginensi, can. 5. Et fortè ad hunc salem allusit Augustinus, cùm de se puero ait, lib. 1. Confess. cap. 11. *Signabar in signo crucis eius, & condiebar eius sale*. Dabatur etiam panis bene-

C dictus loco Eucharistiæ, vt Augustinus testatur, lib. 2. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 26. Quanquam, & ipsum salem datum eis loco Eucharistiæ, constat ex Concilio Carthaginensi citato.

NONA est, cùm tanguntur salina nares, & aures, & dicitur eis, Epheta, id est, adaperire. Hanc valde miratur, & conspuit Caluinus, sed eam probat, & explicat Ambrosius, lib. 1. de Sacramentis, cap. 1. & de iis, qui init. myst. cap. 1. vbi etiam adfert exemplum Domini, qui Marci 7. sputo tetigit linguam muti, & aures surdi, & dixit, Epheta. Ergo petenti Caluino cur etiam sputo tangamus nares, & aures Catechumenis, respondeamus, vt nobis dicat, cur Dominus

D sputo tetigit linguam, & aures muti, & surdi, Marci 7. & oculos cæci nati, Ioan. 9. Certè enim sine his cæremoniis potuit Dominus vtrumque curare.

DECIMA cæremonia est, impositio manuũ ac benedictio Sacerdotalis. Huius meminit Dionysius loco notato, & Clemens, lib. 7. const. cap. 39. & Concilium IV. Carthaginense, can. 85. Item CYPRIANVS referens acta Concilij Carthaginensis in testimonio Vincentij à Thibari, asserit manus impositionem cum Exorcismis præcedere debere Baptismi regenerationem. AVGVSTINVS, lib. de peccat. merit. & remiss. cap. 26. *Catechumenos*, inquit, *secundum quendam modum suum per signum Christi, & orationem*

manus impositionis puto sanctificari. Atq; hæc quidem A cæremonia frequentissima est in diuinis literis. Nam & Dominus, Matth. 19. manus imponebat paruulis, & Apostoli semper ferè orationi super aliquos addebant manus impositionem, vt patet, Actor. 8. 9. 13. & alibi.

VNDECIMA est vnctio. Vnguntur enim Catechumeni oleo benedicto ante Baptismum, in pectore, & scapulis, vngendi postea Chrismate post Baptismum. Meminit huius vnctionis Clemens, lib. 3. recognitionum (etsi enim liber iste incertæ fidei sit, quoad dogmata, tamen antiquissimus est) *Baptizetur, inquit, vnusquisq; vestrûm in aquis perennibus, nomine trinæ beatitudinis super se inuocato, perunctus primùm oleo per orationem sanctificato.* CHRYSOSTOMVS, homil. 6. in cap. 2. epist. ad B Coloss. *Inungitur baptizandus more athletarum, qui in stadium iam ingressuri sunt.* IVSTINVS, q. 107. quærit cur bis inungantur Christiani, semel ante Baptismum, & iterum post Baptismum. Ambrosius quoque vtriusq; vnctionis meminit, prioris quidem, lib. 1. de Sacramentis, cap. 2. posterioris autem lib. 2. cap. 7. Cyrillus vtriusq; etiam meminit, prioris Catechef. 2. mystagog. posterioris Catechef. 3. mystagog. Vtriusq; etiam meminit Augustinus, serm. 206. de tempore.

DVODECIMA est, abstinentia vini, & carnium, & etiam rei vxoriæ, aliaque opera pœnitentiæ, nô quidem ad satisfactionem, sed vt paratiores accederent ad Sacramentum Baptismi, vt patet ex Cyrillo Catech. 1. Nazianzeno orat. C in sanctum lauacrum, & Augustino, lib. de fide, & operib. cap. 6. & Concilio IV. Carthaginensi, can. 85.

CAPVT XXVI.

De cæremoniis, quæ Baptismum comitantur.

IN ipso autem Baptismo hæ cæremoniæ adhibentur. PRIMO imponitur nomen baptizato; vbi ridiculus sanè fuit Illyricus, Cent. 1. lib. 2. cap. 6. col. 497. qui ex eo probat Apostolorum tempore non fuisse in vsu hanc cæremoniam, D quia Eunuchus Reginæ Candacis, Actor. 8. semper vocatur Eunuchus, tam ante Baptismum, quàm pòst: quasi Eunuchus sit nomen proprium personæ, & non potiùs designet vitium corporis, quod sanè Baptismo tolli non potest. Sumpta videtur hæc cæremonia ex Testamento veteri. Nam in Circumcisione imponebatur nomen paruulo, vt patet Luc. 1. de Ioanne; & Luc. 2. de Christo. Eiusdem apud Christianos meminit Dionysius Areopagita loco citato. Veteres, qui quando baptizabantur, vel in fine vitæ, vel certè valde adulti, non mutabant nomina in Baptismo, vt patet de Saulo, Actor. 9. & de Cornelio, Actor. 10. & de Ambrosio, Augustino, & aliis: tamen cùm baptizabantur infantes, solebant patres eorum imponere nomina Sanctorum, vt modò facimus. Id patet ex Dionysio Alexandrino apud Eusebium, lib. 7. historiæ, cap. 20. secundum versionem Christophorsoni. Scribit enim is Dionysius, filiis Christianorū sæpe imponi consueuisse nomina Petri, Pauli, Ioannis, &c. Idem etiam patet ex ipsis nominibus multorū veterum, vt Petri Alexandrini, & Petri fratris Basilij; Ioannis Chrysostomi, & Ioannis Cassiani, & aliorum, qui nomina Hebraica habuerunt, cùm ipsi Græci essent. Immò etiam de hac re extat etiam Canon XXX. inter Canones Nicæni Concilij nuper ex Arabico in Latinum conuersos, & editos à Francisco Turriano; in quo iubentur Christiani in Baptismo nomina imponere filiis suis, non Gentilium, sed Christianorum.

SECVNDA cæremonia est, vt habeant susceptores, à quibus de sacro fonte leuentur, & postea diligentiùs in fide instituantur. Eos vocat Dionysius Areopagita de Ecclesiastica hierarchia, cap. vlt. Susceptores; Tertullianus in lib. de Baptismo, sponsores appellat. De iisdem vide Augustinum, serm. 116. de tempore, qui est tertius de Dominica Palmarum, & lib. 1. cap. 34. de peccat. merit. & remiss.

TERTIA est, consecratio aquæ, cuius meminit Dionysius, cap. de Baptismo: *Regenerationis aquæ sacris inuocationibus priùs consecratur.* Idem habet Cyprianus, lib. 1. epist. vlt. Ambrosius, lib. 1. de Sacram. cap. 5. Basilius, lib. de Spiritu sancto, cap. 27. vbi dicit, hanc esse Apostolicam traditionem. Deniq; Augustinus, lib. 6. in Iulianum, cap. 8. & homil. 27. ex libro 50. homiliarum, & tract. 118. in Ioannem in fine.

QVARTA est, trina mersio, cuius meminit Clemens, can. 49. Apostolorum, Dionysius loco citato, Tertullianus, lib. de corona militum, & lib. contra Praxeam. Cyrillus Catechef. 2. Basilius de Spiritu sancto, cap. 27. Chrysostomus, homil. 24. in Ioan. Augustinus, serm. 91. & 201. de tempore. OBSERVANDVM est autem Arianos abuti cœpisse hac cæremonia (vt Gregorius scribit, lib. 1. epist. 41. ad Leandrum) ad suum errorem stabiliendum. Nam cùm trina mersio fieret à Catholicis ad significandas tres personas diuinas, & triduum sepulturæ Christi, vt Gregorius ibidem dicit: Ariani trina mersione vtebantur ad significandas tres naturas trium personarum. Quare & tunc Gregorio visum est, vt in Hispania vna mersio fieret; & idem paulò pòst confirmauit Concilium Toletanum IV. cap. 5. Nunc autem pro regionum varietate, vel vna, vel trina mersio adhibetur: neutrum enim est de essentia Sacramenti, vt Gregorius, & dictum Concilium locis citatis testantur.

QVINTA est, tempus Paschale, & Pentecostes. Etsi enim quouis tempore dari possit Baptismus, si necessitas vrgeat: tamen veteres diligen-

ligentissimè seruabant hanc cæremoniam, vt A solùm in Sabbathis, Paschæ, & Pentecostes ordinariè baptizarent. Exstant de hac re epistolæ decretales Siricij, 1. cap. 2. & Leonis I. epist. 4. & epist. 80. & Gelasij, epist. 1. cap. 12. vbi seuerissimè reprehendunt Episcopos quosdam, qui audebant extra casum necessitatis Baptismũ conferre in Epiphania, aut festis diebus Martyrum, & iubent, vt seruetur antiqua consuetudo, vt solùm in Paschare, & Pentecoste detur Baptismus. Hic item hanc antiquam, & vniuersalem consuetudinem, patet ex Catechesibus Cyrilli, quæ ideò in Quadragesima habitæ sunt, quia præparabant ad Baptismum in Paschate celebrandum. Item ex Hieronymo in epist. ad Pammachium, aduersus errores Ioan. Hierosolymitani, & ex illis verbis Augustini, lib. de cura pro B mortuis, cap. 12. *Venit Pascha, dedit nomen inter alios competentes*. Deniq; placuisse Deo hanc cæremoniam intelligi potest ex miraculo, quod narrat Paschasinus Episcopus in epistola ad S. Leonẽ, quæ habetur ante epistolam 64. S. Leonis. Vbi dicit, in Sicilia suo tempore fuisse sacrum fontem, in quadam perexigua Ecclesia, in quodam monte sita, qui toto anno aridus manebat, & in sola Paschatis vigilia (quo tempore datur Baptismus) aqua redundabat hora baptizandi, cùm nulli canales, nullæ foueæ, nunquam aqua vicina conspiceretur. Quod autem Illyricus obiicit ex actis Apostolorum, qui non seruârunt hæc tempora in baptizando Paulo, Cornelio, & C similibus; soluitur ab Ambrosio, in cap. 4. ad Ephes. vbi dicit, initio Ecclesiæ, vt populus Christianus facilè propagaretur, concessum fuisse omnibus, vt omni tempore baptizarent: tamen paulò pòst Ecclesiis constitutis, ordinem statutum fuisse, vt solùm quidam, id est, presbyteri, & certis diebus baptizarent.

CAPVT XXVII.

De cæremoniis, quæ sequuntur Baptismum.

AERAMONIÆ, quæ sequuntur Baptismum, sunt aliæ quinq;. PRIMA D videtur fuisse osculum pacis, in signum, quòd baptizatus est frater noster. Meminit huius cæremoniæ Cyprianus, lib. 3. epist. 8. ad Fidum: respondet enim quibusdam, qui existimabant non esse baptizandos infantes recens natos, & in argumentum adferebant, quia oportet osculum dari baptizato; omnes autem horrent infantem recens natum osculari. Respondet autem Cyprianus, nihil esse cur horreat Christianus osculari eum, quem Deus ipse creauit.

SECVNDA est, vnctio Chrismatis in vertice; quæ quidem introducta videtur, quia non semper adest Episcopus, qui possit continuò dare post Baptismum Sacramentum Confirmationis. Ideò enim interim vngitur à presbytero baptizatus, non quidem in fronte, sed in vertice, Chrismate ab Episcopo consecrato. Meminit huius cæremoniæ Damasus in vita Syluestri. Innocentius I. epist. 1. cap. 3. Ambrosius, lib. 3. de Sacramentis, cap. 1. & Hieronymus in dialogo contra Luciferianos, vbi dicit, presbyteris non licere sine Chrismate baptizare. Vbi apertè loquitur de vnctione Chrismatis, quæ datur à presbytero in vertice: nam ibidem paulò antè asseruit, Sacramentum Confirmationis non dari, nisi ab Episcopo.

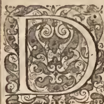
TERTIA cæremonia est, cereus accensus, qui datur baptizato in signum fidei, & gratiæ acceptæ, & quod sit translatus à potestate tenebrarum ad lumen, & sortem Sanctorum. Meminit huius cæremoniæ Gregorius Nazianzenus in orat. in sanct. lauacr. & Augustinus in Psal. 65. in illud: *Transiuimus per ignem & aquam*.

QVARTA est, vestis candida, quam ferre solebãt à Sabbatho sancto, vsq; ad Dominicam in Albis. Meminit huius Dionysius de Ecclesiastica hierarchia, cap. de Baptismo. Ambrosius, lib. de iis, qui myst. init. cap. 7. & Augustinus, serm. 157. de tempore, qui est 1. in Octaua Paschatis.

QVINTA cæremonia olim fuit, delibatio lactis, & mellis, seu vini, quæ tamen hoc tempore non est in vsu. Meminit huius cæremoniæ Tertullianus, lib. 1. contra Marcionem, & Hieronymus in dialogo contra Luciferianos, vbi dicit, id fieri consueuisse in signum nouæ infantiæ in Christo. Vnde etiam in Missa Dominicæ in Albis legitur propter Neophytos illud ex epistola Petri: *Quasi modò geniti infantes lac concupiscite*. Sed hæc non videtur fuisse generalis, cùm tantùm in Occidente eam viguisse scribat Hieronymus, in cap. 55. Isaiæ, in illud: *Emite vinum, & lac*. Itaque non mirum, si prætermissa tandem fuit; sicut etiam illa, cuius meminit Ambrosius, lib. 3. de Sacramentis, cap. 1. lauandi pedes Neophytis mox à Baptismo, particularis erat quarundam Ecclesiarum, & idcircò facilè exoleuit.

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS.

LIBER VNICVS.

E SACRAMENTO CONFIRMATIONIS sex Controuersiæ sunt. PRIMA, an sit verum, & proprium Sacramentum. SECVNDA, de materia. TERTIA, de forma. QVARTA, de effectu. QVINTA, de ministro. SEXTA, de cæremoniis. Ac vt à PRIMA incipiamus, tres erunt primæ Controuersiæ partes. In PRIMA referemus errores de Confirmationis Sacramento. In SECVNDA confirmabimus veritatem. In TERTIA soluemus obiectiones.

CAPVT PRIMVM.

De erroribus, & mendaciis circa Sacramentum Confirmationis.

HAERETICI huius temporis ferè omnes Confirmationem de numero Sacramentorum auferũt. Etsi enim anno M.D.XLVIII. in conuentu Lipsiensi, Theologi Lipsienses, & VVittenbergenses receperint septem Sacramenta, & nominatim Confirmationem, vt Sacramentum propriè dictum, & gratiam conferens; tamen non perstiterunt in ea Confessione. Siquidem omnes ferè eorum Doctores, & qui ante illud tempus, & qui postea scripserunt, Sacramentum Confirmationis reiiciunt.

Quia tamen negare non possunt, fuisse in veteri Ecclesia ritum aliquem, qui diceretur Confirmatio; finxerunt ipsi, ritum illum non fuisse quidem Sacramentum à Christo institutum, sed B fuisse cæremoniam quandam vtiliter ab Ecclesia introductam: quam in sex capita distinguit Kemnitius in 2. part. Examinis, pag. 320. Is enim accuratissimè omnium describit ordinem Lutheranæ Confirmationis. PRIMO dicit, paruulos in infantia baptizatos, cùm perueniunt ad annos discretionis, debere institui in doctrina Catechismi, & vbi saltem principia didicerint, offerri debere Episcopo, qui coram Ecclesia admoneat puerum de suo Baptismo, quid acceperit, quid promiserit, &c. SECVNDO, debere ipsos paruulos publicè recitare confessionem fidei, & doctrinæ, quam didicerunt. TERTIO, debere interrogari de præcipuis doctrinæ Christianæ capitibus, atq; ad ea respondere. QVARTO, debere moneri, vt hac professione fidei ostendant, se dissentire ab omnibus ethnicis, hæreticis, fanaticis, & prophanis opinionibus. QVINTO, debere graui exhortatione admoneri, vt in pacto Baptismi, & fidei professione perseuerent, & proficiendo confirmentur. SEXTO, fieri debere publicam precationẽ pro illis pueris, vt Deus Spiritu suo sancto illos gubernare & confirmare dignetur in hac fidei professione; & simul addi posse manus impositionem.

Hanc sententiam breuiter indicauit Lutherus in lib. de Babyl. captiuit. cap. de Confirmatione. Nam, & negat esse verum Sacramentum; & addit posse recipi pro Ecclesiastica cæremonia, qualis est, consecratio aquæ, & aliarum rerum: nõ meminit autem Lutherus Catechismi, aut Examinis in ritu Cõfirmationis. Zuinglius in li. de vera, & falsa religione, cap. de aliis Sacramentis, negat Confirmationem esse Sacramentum; & addit fuisse ritum in Ecclesia institutũ, ad examen puerorum, qui in infantia fuerant baptizati. Quòd idem postea docuit Philippus in locis, cap. de Confirmatione; Caluinus lib. 4. Institut. cap. 19. §. 4. Ioan. Brentius in Confess. VVittenberg. cap. de Confirmatione, & alij.

Non sunt autem ipsi primi, qui hoc Sacramẽtum reiecerunt. Nam Ioan. VVicleffus in 4. lib. Trialogi, cap. 14. etsi non omninò videatur hoc Sacramentum respuere, tamen non vult posse probari ex Scripturis, & apertè reprehẽdit Catholicorum sententiam. Immò dicit, quibusdam videri à Diabolo introductam Episcoporum C Confirmationem cũ omnibus suis ritibus: nec reprehendit, sed potiùs indicat sibi placere sententiam eiusmodi. In alio etiam libro, qui fortè iam non extat, vnctionem Chrismatis apertè reiicit, vt Thomas VValdensis testatur, tom. 2.

de Sa-

de Sacramentis, cap. 113. Ante VVicleffum VValdenses hæretici idem hoc Sacramentum reiecerunt, teste Aenea Syluio in historia Bohemica, cap. 35. & ante hos omnes Nouatiani, de quibus sic loquitur Theodoretus, lib. 3. hæret. fab. *Nouatiani pœnitentiam à suo conuentu arcent penitus, et iis, qui ab ipsis tinguntur, sacrum Chrisma non præbent. Quocirca eos, qui ex hac heresi corpori Ecclesiæ coniunguntur, benedicti patres vngi iusserunt.* Cur autem Nouatiani reiecerint hoc Sacramentũ, caussa non fuit aliqua ratio conuincens aut Scripturæ testimoniũ euidens: sed quia ipse Nouatianus (vt scribit ex Cornelio Papa Eusebius, lib. 6. hist. cap. 33.) in lecto decumbens baptizatus fuerit sine consuetis Ecclesiæ cæremoniis; nec postea adimpleri curauit, quæ omissa fuerant, nec signaculo Spiritus sancti confirmatus fuit. Ob quæ, cùm malè audiret apud omnes, hoc remediũ excogitauit, vt negaret, Chrismate inungi oportere homines post Baptismum. Donatistas etiam cõtumeliosos fuisse in sanctum Chrisma scribit Optatus lib. 2. contra Parmenianum; sed non constat an Donatistæ oderint hoc Sacramentum absolutè, an tantùm, vt à Catholicis dabatur. Probabile tamen est eos hoc Sacramentum contempsisse, vt etiam Arianos, & alios multos hæreticos, qui cùm ad Ecclesiam veniebant, iubebantur sacro Chrismate inungi, vt infrà dicemus.

Sed ad hæreticos huius temporis redeamus. Doctrinam suam illi tam crassis mendaciis, tantaque impudentia conuiciorum, & blasphemiarum onerant, vt planè perspicuum fiat, eos, qui hoc Sacramẽtum oppugnant, recipere mali spiritus plenitudinem; sicut è contrario, qui illud reuerenter suscipiunt, sancti Spiritus plenitudinem consequuntur.

Ioan. Caluinus in Antidoto Concilij, sess. 7. can. 2. *Olei*, inquit, *qui faciat mentionem, nemo est ex veteribus; immò nec ex media illa ætate, qua iam multiũ vitiis abundabat.* Hæc ille. Atqvi meminerunt olei plurimi veterũ, immò etiam vetustissimorum. Tertvllianvs lib. 1. contra Marcionem, loquens de Sacramentis Christi: *Ille*, inquit, *neq; aquam Creatoris respuit, qua suos abluit, neque oleum, quo suos vngit.* Et Avgvstinvs lib. 5. contra Donatistas, cap. 20. *Si ad hoc valet, quod dictum est in Euangelio, Deus peccatorem non audit, vt per peccatorem Sacramenta non celebrentur: quomodo exaudit homicidam deprecantem, vel super aquam Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur?* Denique adeò clarè, & sæpe meminerunt Chrismatis Tertullianus, Cyprianus, & Cyrillus, vt Kemnitius hoc nomine istos Patres reiiciat, & per contemptum vocet Chrisma Cyrillium.

Idem Caluinus ibidem, can. 3. Tridentinos Patres, asinos & porcos vocat, cùm tamen modestissimus videri velit. Porrò in Inst. lib. 4. cap. 19. §. 8. *Verbum*, inquit, *vnctorum est, nullam promissionem in Baptismo percepisse, qua in agonibus instruantur.*

A Hæc ille. Atqvi hoc nullus Catholicorum docet. Nam quod citat Caluinus ex epistola S. Melchiadis: *In Baptismo regeneramur ad vitam, in Confirmatione armamur ad pugnam*, referendũ est ad proprios effectus horum Sacramentorum. Baptismus enim propriè ad vitam regenerat, quamuis gratia illa regenerationis, valeat etiam ad peccata vitanda: Confirmatio autem propriè datur ad augmentum roboris, & ad pugnandum pro fide.

Rursus §. 10. aliud mendacium profert, cùm ait: *Nonne se Donatistas produnt, qui vim Sacramenti à ministri dignitate æstimant?* quia nimirum dicimus, Sacramentum Confirmationis non posse conferri ordinariè, nisi ab Episcopo. At Caluinus B non ignorabat, Donatistas de alia dignitate loqui consueuisse, nimirum de dignitate probitatis, & innocentiæ, non de dignitate ministerij Ecclesiastici. Alioqui etiam Caluinus Donatista esset, cùm velit Baptismum non posse tribui à laico, neq; à fœmina, sed solùm à publico Ecclesiæ ministro. Igitur contra mentem, & conscientiam suam loquutus est, ac proinde mentitus.

Ibidem de S. Melchiade Papa, & Martyre, cuius verba proximè citauerat, ita loquitur: *Os sacrilegum, túne pinguedinem fœtore duntaxat anhelitus tui, inquinatam, & verborum murmure incãtatam, audes Christi Sacramento opponere, & conferre cum aqua verbo Dei sanctificata? At parum hoc ipsum erat tua improbitati, nisi etiam præferres. Hæc sunt sancta Sedis responsa; hæc* C *Apostolici tripodis oracula.* Hæc ille. Poterátne Caluinus impudentius blasphemare in sanctissimũ virum? poterátne manifestius confiteri, nihil sibi esse commune cum antiqua Ecclesia? Siquidem S. Melchiadi omnis Ecclesia, quæ tunc erat, communicauit; ac de eo sic loquitur. Avgvstinvs, in epist. 162. *Qualis*, inquit, *ipsius beati Melchiadis vltima, & prolata sententia; quàm innocens, quàm integra, quàm prouida, atq; pacifica?* Et infrà: *O virum optimum, ô filium Christianæ pacis, ô patrem Christianæ plebis.*

Denique §. 11. profert aliud mendacium Caluinus: *Ecce*, inquit, *præterita aqua, & nullo numero habita, vnum oleum in Baptismo magnificant.* Hæc ille. Confinxit autem hoc mendacium, occasione D accepta ex verbis Magistri Sententiarum, perperam expositis. Nam Magister lib. 4. d. 7. cap. 2. dicit, Sacramentum Confirmationis esse nobilius Sacramẽto Baptismi aliquo modo, ratione videlicet ministri, à quo datur, & ratione membri, in quo perficitur; nam Confirmatio non potest perfici, nisi in fronte nobilissimo omnium membrorum. Hæc ita accepit Caluinus, quasi Magister contulerit vnctionem Confirmationis, quæ fit in fronte, cum vnctione Baptismi, quæ fit in vertice; & proinde Sacramentum Baptismi non constituerit in aqua, sed in solo oleo. At noluit intelligere Caluinus verba Magistri, ille enim confert vnctionem Confirmationis, non cum vnctione Baptismi, sed cum ipso Bap-

tismo, qui ex aqua, non ex oleo conficitur. Confert enim inter se Sacramenta: non est autem Sacramentum vnctio in Baptismate, sed aspersio aquæ. At, inquit Caluinus, aspersio aquæ fit etiam in fronte. Respondeo, hoc interesse inter Baptismum & Confirmationem, quod Confirmatio non perficitur, nisi in fronte; aspersio autem aquæ Baptismi, potest fieri in fronte, sed potest fieri etiam extra frontem; immò nunc ordinariè cùm baptizantur infantes, solùm vertici ipsorum infunditur aqua. Vt etiam Confirmatio à solo Episcopo datur; Baptismus ab Episcopo dari potest, sed dari etiam potest à Presbytero: & idcircò tam ratione ministri: quàm ratione subiecti præstat Cõfirmatio Baptismo, vt rectè dicit Magister. Quare sine vlla caussa mentitur Caluinus, Catholicos nullo numero habere aquam Baptismi.

Ibidem Caluinus dicit, se ne vnius quidem stercoris facere oleum, siue in Baptismo, siue in Confirmatione. Atqui de vtroq; oleo, omnes Sancti, & antiqui Patres honorificentissimè semper loquuti sunt, vt suprà ostendimus in disputatione de cæremoniis Baptismi, & infrà ostendemus, cùm agemus de materia Confirmationis.

Iam verò Martinus Kemnitius multa similiter habet, & mendacia, & conuicia; sed vno tantùm loco ero contentus. Igitur in 2. parte Examinis, pag. 298. tria simul mendacia conglutinat. Primum est, quòd vnctio Chrismatis ex schola Montani prodierit. Secundum, quòd Tertullianus, & Cyprianus in hac re Montanistę fuerint. Tertium, quòd Hieronymus hanc sententiam refutet in dialogo contra Luciferianos.

At nullus vnquam auctor prodidit hanc fuisse hæresim Montani. Scribunt de erroribus Montani, Tertullianus de præscript. Epiphanius hæres. 48. Eusebius lib. 4. hist. cap. 14. Clemens Alexandrinus strom. 4. Philastrius in Catalogo. Hieronymus in epist. ad Marcellam de erroribus Montani. Augustinus hæres. 26. Theodoretus lib. 3. de fabulis hæret. Damascenus in libro de centum hæresib. in nullo autem horum, vllum est verbum de hac re. Sed colligit Kemnitius, vt est solers, hunc fuisse errorem Montani, licet nemo id scripserit, quia Tertullianus fuit Montanista: & ipse est, qui scribit, Spiritum sanctum dari baptizatis per Chrismatis vnctionem. At non omnia, quæ Tertullianus scribit, ad Montani errores pertinent, licet ille in vltima ætate Montanista fuerit. Alioqui Montanistarum hæreses erunt, Christum esse Filium Dei, Baptismum in aqua celebrandum, Eucharistiam in pane & vino; & alia id genus multa, quæ Tertullianus scribit.

Deinde quanta est impudentia, S. Cyprianum Martyrem celeberrimum Mõtanistam hæreticum facere? Quid, quòd ipse Kemnitius in

A hac ipsa re sibi non constat? nam pag. 317. dicit, hunc errorem confictum ab antiquissimis Patribus, Tertulliano, Cornelio, & Cypriano. At si isti confinxerunt; non ergo à Montano id acceperunt.

Deniq; quòd S. Hieronymus hunc errorem refellat in dialogo contra Luciferianos, crassissimum est mendacium. Nam in eo dialogo solùm explicat S. Hieronymus, quomodo dari dicatur Spiritus sanct⁹ per manus impositionem, cùm etiam antè in Baptismo datus sit: sed neq; Montanum, ac Tertullianum, neq; sanctos Episcopos Cornelium, & Cyprianum nominat; tantùm abest, vt eos refellat, vt mentitur Kemnitius. Neque ex eo, quod Hieronymus dicit, in B Baptismo dari Spiritum sanctum, sequitur refutari sententiam Tertulliani, & Cypriani, qui dicunt dari in Confirmatione: alioqui Hieronymus refutasset etiam Lucam, qui ait, Actor. 8. *Nondum enim in quenquam illorum venerat, sed baptizati tantùm erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.* At nullos refutat Hieronymus: non enim negant Lucas, & alij, in Baptismo dari Spiritum sanctum, nisi in illa plenitudine, qua datur in Confirmatione.

CAPVT SECVNDVM.

Probatur ex Scriptura Sacramentum Confirmationis. C

Qvinqve argumentis probandum est, Confirmationem esse Sacramentum verè, ac propriè dictũ, vt Concilium Tridentinum docet, sess. 7. can. 1. de Confirmatione. Primo, ex Scripturis. Secundo, ex traditione, & testimoniis summorum Pontificum. Tertio, ex testimoniis Conciliorum. Qvarto, ex testimoniis Patrũ Græcorum. Qvinto, ex Testimoniis Latinorum.

Quod ad Primvm attinet: Tria requiruntur ad essentiam Sacramenti Christiani propriè dicti. Primo, promissio gratiæ. Secundo, si-D gnum sensibile cum verbo, quod sit medium, seu organum, quo applicetur promissio. Tertio, mandatum diuinum, quo id iubeatur ministrari. Hæc tria postulant sibi ostendi ex Scripturis in quæstione de Confirmatione, Caluinus lib. 4. Institut. cap. 19. §. 5. & Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 276. *In hac quæstione*, inquit Kemnitius, *quæ sint illa media, per quæ credendum sit Spiritum sanctum velle efficacem esse; ante omnia petimus ex verbo Dei nobis monstrari, expressum mandatum, & promissionem diuinam: quando enim illa habemus, tunc scimus medijs illis, vtpotè diuinitus institutis, reuerenter esse vtendum: scimus etiam quid illis tribuendum sit.* Hæc ille. Itaq; nihil aliud requirunt; & meritò: nam ad hæc reuocantur omnia; & omnium consensu

Sacramentum est propriè dictum, vbi hæc tria inueniuntur.

Ac promissio quidem, & certè amplissima habetur, Ioan. 14. vbi Dominus promittit Spiritum paracletū, qui consoletur in omnibus aduersis. Item cap. 15. vbi promittit eundem Spiritum sanctum, qui faciat discipulos fortes, atq; intrepidos in testificatione veritatis: Et cap. 16. vt arguat mundum de peccato, de iustitia, & de iudicio, id est, qui det robur Apostolis ad arguendam infidelitatem hominum, & testificandā Christi iustitiam, & annunciandum Principem huius mundi iam esse iudicatum. Item Lucæ vltimo: *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.* Denique Actor. 1. *Accipietis virtutem superuenientis Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes, &c.* Hanc certè diuinam esse promissionem, & in Scripturis haberi, & ea promitti hominibus iam baptizatis, & iustis gratiam ampliorem Spiritus sancti, qua fiant fortes in confessione fidei, nullo modo negari potest.

Iam verò medium, seu organum, siue signum sensibile constans ex rebus & verbis, quibus applicetur illa promissio, fuit manus impositio cum oratione. Nam Apostoli quidem singulari miraculo, & beneficio receperūt illam gratiam promissam sine vllo medio, seu Sacramento in die Pentecostes, vt notum est ex Actor. 2. At verò ceteri recipiebant illam eandem gratiam ministerio Apostolorum per illud medium, vt patet Actor. 8. *Tunc imponebant manum super illos, & accipiebant Spiritum sanctum*; & antea dixerat illos venisse, vt orarent. Idem habetur Acto. 19. Et quod hoc medium sit medium, quo applicatur promissio facta de mittendo Spiritu sancto, patet ex effectu: nam cuicunque baptizato Apostoli manus imponebant, veniebat super eum Spiritus sanctus. Denique quod istud donum, quod dabatur tunc omnibus baptizatis per manus impositionem, fuerit illud ipsum, quod promissum fuit Apostolis, patet ex testimonio S. Petri, qui Actor. 2. concionabatur populo, & promittebat idem donum, quod ipse acceperat, si crederent, & baptizarentur, & allegabat Iohelem, qui prædixerat donum illud effundendum, non super Apostolos tantùm, sed super omnem carnem. Idem etiam Petrus Actorum 11. testabatur, Cornelium, & eius comites accepisse idem donum, quod acceperunt Apostoli in Pentecoste: *Nihil*, inquit, *discreuit inter nos & illos*, & tamen Scriptura nusquam meminit alterius medij, seu signi sensibilis, quo daretur donum illud, nisi manus impositionis cum oratione.

Restat mandatum. Sed pro mandato damus illis mandati exequutionem. Nunquam enim Apostoli ita ordinariè, & securè imposuissent omnibus baptizatis manus, vt veniret super eos Spiritus sanctus, nisi Dominus hoc eis mandasset. Quemadmodum etiam hìc in terris cum famulus aliquid agit, quod non potest nisi iussu Domini, & non est stultus; omnes intelligunt, eum habere mandatum, etiamsi is non dicat se habere mandatum; vt si lictores capiant magnum aliquem virum in medio foro, aut si viatores indicant senatoribus tali die habendum senatum, &c. Fuisse autem ritum illum ordinarium, & communem omnibus baptizatis, patet ex cap. 8. & 19. Actorum. & ex epistola ad Hebræos, cap. 6. Itaque ipse etiam Caluinus cùm lib. 4. Institut. cap. 19. §. 5. postulasset mandatum sibi ostendi, respondet ipse sibi nomine Catholicorum, §. 6. *Tuentur*, inquit, *se quidem Apostolorum exemplo, quos nihil temerè fecisse existimant*; ac responsionem admittens, ait: *Id sanè rectè; nec à nobis reprehenderentur, si se Apostolorum imitatores ostenderent, &c.*

Nunc videndum est, quid ad hoc argumentum respondeant aduersarij. PRIMA solutio est Caluini loco citato; quòd illa manus impositio non fuerit Sacramentum, sed quædam oblatio baptizatorum Deo: solebant enim per manus impositionem offerre Deo, quos baptizauerant.

AT hęc solutio facilè refellitur. Nam INPRIMIS id Caluinus tantùm dicit, sed nec probat, nec potest ꝓbare vllo testimonio, nisi sua ipsius auctoritate. Sic enim ait: *Huic manus impositioni non altius subesse mysterium cogito, sed huiusmodi cæremoniam ab illis adhibitam interpretor, vt ipso gestu significarent se Deo commendare, & velut offerre eum, cui manus imponebant.* DEINDE Scriptura dicit, quòd ad illam manus impositionem, sequebatur continuò effusio doni mirabilis; immò etiam asserit Scriptura, per illam impositionem manuum darum Spiritum sanctum, Actor. 8. sicut dicit Tit. 3. per lauacrū regenerationis saluos nos fieri. Vt igitur lauacrum non est simplex oblatio, sed mysterium conferens gratiam; ita etiam impositio manuum. PRÆTEREA offerre Deo baptizatū, non est aliquid malus, quàm baptizare, præsertim secundum Caluinum, qui dicit nihil subesse mysterij in hac cæremonia: ergo poterant offerre illi ipsi, qui baptizauerant. At Scriptura contrarium docet. Nam Actor. 8. Philippus baptizat, & tamen non potest imponere manus, sed veniunt ad hoc faciendum Petrus & Ioannes. Et Actor. 19. Paulo præsente baptizantur duodecim viri, & non exprimitur à quo, quia quilibet poterat id facere: at baptizatis Paulus ipse manus imponit. DENIQVE quid opus erat noua oblatione, cùm hoc ipso, quòd quis baptizatur, offerat se Deo, eiusq; legibus, & obsequio se subiiciat?

SECVNDA solutio est eiusdem Caluini ibidem, & Brentij in Confess. VVittenbergen. cap. de Confirmatione, qui dicunt, Deum initio nascentis Ecclesiæ per manus Apostolorum dedisse fidelibus dona quædam visibilia Spiritus sancti, vt donum linguarum, donum miraculorum, & similia; ex quo sequitur illam impositio-

nem manuū non fuiſſe Sacramentum, quia non dabat gratiam iuſtificationis. Et confirmant ex ſimilibus; nam vmbra Petri curabantur homines Actor. 5. & per ſudarium Pauli Actor. 19. & tamen non facimus inde Sacramenta.

Sed hæc etiam ſolutio facilè reiici poteſt. Nam quod dicunt, illam impoſitionem manuū non dediſſe niſi dona quædam loquēdi linguis, & miraculorum; falſum eſt. Nam inprimis dona illa gratis data non dicuntur in Scriptura ſimpliciter Spiritus ſanctus, nec dicitur Spiritus ſanctus habitare in eo, in quo non ſunt niſi illa dona; quin potius è contrario Spiritus ſanctus effugiet fictum, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Sapient. 1. dona autem illa gratis data, etiam in peccatoribus interdum inueniuntur; vt patet Matth. 7. At per manus impoſitionem Apoſtolorū dabatur ipſe Spiritus ſanctus Actor. 8. & 19. non igitur ſolùm dona illa gratis data. Secundo. Id dabatur per manus impoſitionem, quod promiſerat Dominus Ioan. 14. 15. 16. & Lucæ vltimo, vt ſuprà oſtendimus. At quod promiſit Dominus, non erat donum linguarum, aut curationum (id enim fuit additamentum quoddam) ſed gratia roborans, & confirmans in fide. Tertio. Dona illa non erant communia omnibus, vt patet ex Roman. 12. & 1. Cor. 12. *Nunquid omnes prophetant? nunquid omnes loquuntur linguis?* At Spiritus ſanctus per manus impoſitionem dabatur omnibus, vt apertè colligitur ex locis notatis Actor. 8. & 19. Quarto. Apoſtolus Hebr. 6. numerat impoſitionem manus cum Baptiſmo, cum fide, cum pœnitentia, cum aliis rebus, quæ pertinent ad ſalutem; immò etiam ad fundamenta religionis, vt ibidem Apoſtolus dicit. At certè loqui linguis, & prophetare, non pertinet ad ſalutem, multò minus ad fundamenta religionis. Quinto. Si nihil aliud conferebat Spiritus ſanctus datus per manus impoſitionem, niſi dona illa miraculorum; certè nunquam Apoſtoli primarij Petrus, & Ioannes ex Hieruſalem in Samariam deſcendiſſent, vt manus imponerent. Nam ſatis multa miracula operabatur Philippus in Samaria, vt non eſſent ibi neceſſarij alij, qui miracula facerent. Sexto. Idem oſtendunt exempla, quæ aduerſarij proferunt de vmbra Petri, & ſudario Pauli; nuſquam enim legimus per ea inſtrumenta datum eſſe Spiritum ſanctum, ſed ſolùm temporalem ſanitatem.

Tertia ſolutio eſt ea, quam attingit quidem loco citato Caluinus, ſed latius eam perſequitur Kemnitius, pag. 290. In Apoſtolis priuilegium ſingulare fuit, vt Spiritum ſanctum darent per manus impoſitionem: habuerunt enim illi peculiare mandatum, & promiſsionem de hac re. At nos non habemus eiuſmodi mandatum, & promiſsionem; igitur temerè imitari conamur. Confirmatur argumentum ex euentu. Nam ad eorum manus impoſitionem ſequebatur effectus; ad noſtram nihil ſequitur; etiamſi enim quis millies manum imponat, non deſcendunt linguæ igneæ. Ceſſauit igitur donum illud: proinde ocioſa, & inanis cæremonia remanſit.

Hæc quoq; ſolutio facilè reiici poteſt. Nam Inprimis non oſtendent aduerſarij, vbi mandauerit Dominus Apoſtolis, vt manus imponerent ad Spiritum ſanctum recipiendum. Legimus quidem Marci vlt. *Super agros manus imponent, & bene habebunt*; ſed illa dicuntur omnibus fidelibus, non autem ſolis Apoſtolis: *Signa*, inquit, *eos qui crediderint, hæc ſequentur, &c.* & præterea iſta eſt impoſitio manus ad morbos pellendos, non ad Spiritum aduocandum. Legimus item Ananiam Actorum 9. accepiſſe mandatum, vt Paulo manus imponeret; quem locum perperam Caluinus exponit de manus impoſitione, de qua nunc agimus, cùm in Antidoto Concilij Tridentini, ſeſs. 7. can. 3. de Confirmatione, tum in Inſtit. lib. 4. cap. 19. §. 10. Sed is locus nihil facit ad rem. Nam illa impoſitio manus fuit curatiua ad depellendam cæcitatem corporalem, non ad dandum Spiritum ſanctum: vnde etiam ante Baptiſmum facta eſt. Secundo, neque oſtendent Apoſtolis vſquam factam eſſe promiſsionem, vt cui manus imponerēt, daretur Spiritus ſanctus. Promiſit quidem Apoſtolis Dominus Spiritum ſanctum, quem & acceperunt in die Pentecoſtes: at vt ipſi aliis darent, nuſquam legimus; & tamen dabant, & quidem ordinariè. Non igitur requirebatur peculiaris promiſsio. Tertio, promiſsio generalis eſt non ſolis Apoſtolis, ſed toti Eccleſiæ facta; igitur & cæremonia, qua applicatur promiſsio, generalis eſſe debet, & perpetua. Probatur antecedens. Nam etiamſi Dominus Apoſtolos alloquebatur, cùm promittebat Spiritum ſanctum, tamen in eis Eccleſiam totam alloquebatur, vt ait S. Leo ſermon. 9. de Quadrageſima: *Tota*, inquit, *Eccleſia ſalutare ſuum in iis qui aderant, vniuerſaliter audiebat.* Vnde etiam Dominus ait Matth. vlt. *Vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad mundi conſummationem.* Vbi alloquitur eos, qui erant omnes morituri intra centum annos, & tamen dicit ſe cum eis ſemper futurum, quia nimirum, & ipſi ſemper erunt in poſteris ſuis. Item ex eo, quod ait Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem*; quod certè ad alios etiam pertinet, qui Apoſtoli non erant. Vnde B. Petrus, qui eas promiſsiones rectiſsimè intelligebat Actor. 3. omnibus pollicebatur Spiritum ſanctum, ſi crederent, & baptizarentur; & allegabat vaticinium Ioëlis; *Effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem.* Accedit etiam ratio euidens. Nam cauſſa, cur Deus promiſit, & dedit Spiritum ſanctum, non minus locum habet in nobis, quàm in Apoſtolis; ſiquidem omni tempore egent fideles virtute Spiritus ſancti ad reſiſtendum in perſequutione & confitenda fide. Neq; Dominus prouidere potuit, aut voluit Ec-

clesiæ suæ ad annos decem, aut viginti, & non perpetuò, quando illa auxilio indiget.

SED respondet Kemnitius, promissionē quidem esse generalem, sed organnm, quo illa applicatur, non esse iam impositionem manus, sed alia instrumenta, nimirum Baptismum, & Eucharistiam. ATQVI hoc est temerè, & pro arbitrio, immò etiam contra verbum Dei fingere organa, quibus applicentur diuinæ promissiones. Nam si Baptismus, & Eucharistia applicant promissionem prædictam, cur Apostoli vtebantur manus impositione? deerant fortasse illis Baptismus, & Eucharistia? DEINDE Apostoli ante Christi passionem baptizati fuerant, & Eucharistiam sumpserant, & tamen post illa omnia promittitur eis Spiritus sanctus. Non igitur acceperant hoc donum, nimitum in ea plenitudine, quę danda erat in Sactamento Confirmationis, per Baprismum, & Eucharistiam. PRÆTEREA Act. 8. Samatitani baptizati erant, & tamen Lucas disertis verbis dicit, Spiritum non venisse in quenquam illorum, nisi post manus impositionem Apostolorū. DENIQVE cùm ipsa Scriptura tam apertè doceat, medium ad tecipiendum hoc donum esse manus impositionem; quanta temeritas est hoc medium reiicere, & alia confingete?

AT, inquiunt, cessauit effectus ille, qui sequebatur ad impositionem manus. RESPONDEO; Cessauit quoad visibilia symbola, non quoad inuisibilem gratiam. Nam posse dari etiam inuisibiliter Spiritum sanctum, constat ex facto Domini, Ioan. 20. vbi insufflauit, & dixit: *Accipite Spiritum sanctum*; debuisse autem dari semper, saltem inuisibilirer, paulò antè probatum est. Fuit autem caussa rationabilis, quare tunc daretur visibiliter, nunc solùm inuisibilitet; quia initio Ecclesiæ ad fidem plantandam, & nutriendam, eiusmodi miracula necessaria etant. Vnde AVGVSTINVS lib. 3. de Baptismo, cap. 16. *Neq; enim temporalibus*, inquit, *& sensibilibus miraculis attestantibus per manus impositionem, modò datur Spiritus sanctus, sicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei, & Ecclesiæ primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc exspectat, vt ij, quibus manus ad accipiendum Spiritum sanctum imponitur, repentè incipiant loqui linguis? Sed inuisibiliter, & latenter intelligitur per vinculum pacis eorum cordibus diuina charitas inspirari.* Denique idem patet ex similibus. Nam initio Ecclesiæ, qui credebant, operabantur miracula iuxta illud Marci vlt. *Signa, eos, qui crediderint, hæc sequentur; super ægros manus imponent, & bene habebunt.* Nunc cessauit iste effectus fidei. Nec tamen est fides otiosa, & inanis, quia habet effectum suum principalem, qui est viuificare: *Iustus enim ex fide viuit*, Hebr. 10. Vide Gregorium in homilia Euangelij Ascensionis. Pari ratione in principio Ecclesiæ puniebantur peccatores visibilibus pœnis, vt patet de Anania, & Sapphira Act. 5. de Elima Mago Act. 13. de iis, qui indignè communicabant, 1. Cor. 11. At num hoc

A tempore, quia non puniuntur ista peccata visibilibus pœnis, ideò impunita manebunt; & non saltem inuisibiliter punientur, & hîc, & in alia vita? Ita igitur & in bonis.

QVARTA solutio est Kemnitij. pag. 291. totum locum Act. 8. & 19. nihil pro nobis facere, cùm nos impositionem manus reiecerimus, & in eius locum vnctionem Chrismatis subiecerimus.

Hæc solutio nulla est. Nam vt omittam quæ infrà de Chrismate dicenda sunt, falsum est reiectam esse manus impositionem. Bis enim Episcopus manus imponit cōfirmandis, vt ex Pontificali Romano intelligi potest, semel cùm su-
B per eos manus extendit, atque orat: & rursum cùm signat in fronte, atque vngit; ipsa ènim vnctio, & signatio cùm manu fiat, manus impositio rectissimè dicitur, vt docet Hugo lib. 2. de Sacramentis, part. 7. cap. 2. Vnde etiam Marc. 7. cùm postulassent quidam, vt Dominus manus imponeret lunatico; ille id fecit, nam digito tetigit linguam, & aures eius.

CAPVT TERTIVM.

Probatur veritas testimoniis summorum Pontificum.

C NVNC secundò probanda est vetitas ex veterum, & sanctotum Pontificum responsis. Adferemus autem testimonia, quæ non quidem disertis verbis affirment, Confirmationem esse Sacramentum (id enim neque necessarium est, & facilè posset detorqueri ad significationem Sactamenti latgo modo accepti) sed testimonia adferemus, quæ rem ipsam demonstrent; id est, cæremoniam dantem gtatiam, & à Baptismo distinctam.

PRIMVS igitur sit S. CLEMENS Romanus in epist. 4. *Omnibus*, inquit, *festinandum est sine mora renasci, & demum consignari ab Episcopo, & septiformem Spiritus sancti gratiam recipere.* Et infrà, caussam reddit, quia non potest aliquis sine eo Sacramento esse perfectus Christianus. Vide eundem lib. 3.
D constit. cap. 10. 16. & 17. & lib. 7. cap. 44.

SECVNDVS sit S. VRBANVS in epistola sua decretali: *Omnes*, inquit, *fideles per manuum impositionem Episcoporum Spiritum sanctum post Baptismum accipere debent, vt pleni Christiani inueniantur.*

TERTIVS sit S. CORNELIVS Papa & Martyr, in epist. ad Fabianum Antiochenum apud Eusebium lib. 6. histor. cap. 33. *Non fuit*, inquit, *signaculo Chrismatis consummatus, vnde nec Spiritum sanctum potuit promereri.*

QVARTVS sit MELCHIADES Papa & Mattyr, in epist. ad Episcopos Hispaniæ; interrogatus, vtrum maius Sacramentum esset Baptismus, an Confitmatio; respondit his verbis: *Scitote vtrumq; magnum esse Sacramentum.* & addit, Confirmationē in eo præstare Baptismo, quòd solùm à sum-

mis sacerdotibus, id est, Episcopis cōfertur. Vbi A apertissimè docet, Confirmationem esse Sacramentum verè, & propriè dictum; quia confert cum Baptismo, & aliquo modo etiam Baptismo anteponit: Baptismum autem omnes fatentur Sacramentum esse verè, ac propriè dictum.

QVINTVS sit S. EVSEBIVS Papa in epist. 3. *Manus*, inquit, *impositionis Sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest, nisi à summis sacerdotibus*. Et probat ex Actis Apostol.

SEXTVS sit S. INNOCENTIVS I. in epist. 1. ad Decentium, cap. 3. *Presbyteris*, inquit, *Chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cùm tradunt Spiritum sanctum Paraclete* B *tum*. & adducit exemplum Apostolorum Act. 8. vbi Innocentius apertè distinguit Episcopalem Confirmationem, qua tradi dicit Spiritum sanctum, ac proinde Sacramentum esse, ab vnctione, quæ fit in Baptismo, quæ non est Sacramentum, sed quid Sacramentale; & præterea ab Apostolorum doctrina hoc descendere.

SEPTIMVS sit S. DAMASVS in epist. 4.

OCTAVVS sit S. LEO epist. 86. aliàs 88.

NONVS sit S. IOANNES III. in epist. ad Episcopos Germaniæ. Hi tres Pontifices declarārunt non licere Chorepiscopis, sed solis Episcopis dare Spiritum sanctum per manus impositionem, & vnctionem Chrismatis in fronte. Ac Ioannes III. citat Damasum, & Leonē, caussam C reddit cur tam ipse, quàm illi ita declarauerint; quia in Actis ca. 8. soli Apostoli dabant Spiritum sanctum per manus impositionem: vbi videmus eos loqui de illa cæremonia, quæ Apostolis fuit in vsu.

DECIMVS sit S. GREGORIVS, qui li. 3. epist. 9. monet, ne presbyteri signare audeant Chrismate baptizatos in frōte, cùm ad Episcopi munus id pertineat. Et in cap. 1. Cantic. in illud: *In vineis Engaddi*, inquit, *balsamum nascitur, quod cum oleo Pontificali benedictione Chrisma efficitur, quo dona sancti Spiritus exprimuntur.* ADDE etiam Innocentium III. cap. Cùm venisset, extra de sacra vnctione.

CAPVT QVARTVM.

Idem probatur ex Conciliis.

PRIMVM est ELIBERTINVM Concilium antiquissimum can. 38. Postquam enim dixerat posse laicum in necessitate baptizare, addit: *Si superuixerit, ad Episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perfici possit.* Idem etiam infrà can. 77. iubet Diacono, si quos baptizauerit.

SECVNDVM est Concilium ARELATENSE I. tempore S. Syluestri celebratum, quod can. 8. iubet hæreticis ad Ecclesiam redeuntibus, si baptizati fuerint in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, non iterum tradi Baptismum, sed manus ab Episcopo imponi, vt accipiant Spiritum sanctum: quia nimirum hæretici illi Baptismum dare solebant, sed non Confirmationem.

TERTIVM est ARELATENSE II. sub eodem Syluestro, quod idem statuit can. 17. nisi quod exprimit etiā Chrisma cum manus impositione.

QVARTVM sit LAODICENVM etiam antiquissimum, vbi can. 7. iubentur Nouatiani sancto Chrismate inungi; & can. 48. *Oportet*, inquit, *baptizatos sacratissimum Chrisma percipere, & cælestis regni participes fieri.*

QVINTVM sit AVRELIANENSE Concilium apud Gratianum de consecr. dist. 5. can. Vt ieiuni: *Vt ieiuni*, inquit, *ad Confirmationem veniant perfectæ ætatis, vt moneantur confessionem prius facere, vt mundi donum Spiritus sancti valeant accipere.*

SEXTVM sit MELDENSE Conciliū apud eundem Gratianum eadem dist. can. Vt Episcopi: *Vt Episcopi*, inquit, *non nisi ieiuni per impositionem manuū Spiritum sanctum tradant.*

SEPTIMVM sit Concilium II. HISPALENSE can. 7. vbi idem repetitur quod suprà ex Leone I. citauimus.

OCTAVVM sit Concilium, quod celebrauit S. Bonifacius Episcopus, & Martyr, quod exstat in vita ipsius in tomo 3. Surij, vbi statutum est, vt Episcopi circumirent diœceses Confirmando.

His accedant Concilia tria Generalia, VI. Synodus can. 7. Florentinum in instruct. Armenorum, & Trident. sess. 7. can. 1. de Confirmatione.

CAPVT QVINTVM.

Idem probatur ex Patribus Græcis.

PRIMVS ex Patribus Græcis sit DIONYSIVS Areopagita. Is de Eccles. hierar. cap. 2. p. 2. sic habet: *Baptizatum indutum alba veste ad Pontificem ducunt; ille diuino, ac deifico prorsus vnguento virum signat.* & p. 3. *Perficiens illa vnctio facit perfectum.* & cap. 4. p. 3. *Sed & ipsis, qui sacratissimo regenerationis mysterio consecrantur, aduentum Spiritus sancti consummans vnguenti inunctio elargitur.* Hìc vides cæremoniam, & eius effectum, ac proinde Sacramenti propriè dicti D rationem.

SECVNDO loco prodeat CLEMENS Alexandrinus, qui teste Eusebio li. 3. hist. cap. 17. secundum versionem Christophorsoni, refert historiam iuuenis cuiusdā à S. Ioanne Apostolo commendati curæ, ac diligētiæ Episcopi nuper creati, ac inter alia sic loquitur: *Qui* (Episcopus) *eum Baptismi Sacramento illuminauit, postea vero sigillo Domini tanquam perfecta, & tuta eius animi custodia obsignauit.* Vbi apertè loquitur de Sacramento Confirmationis, quod est sigillum Dominicum in fronte impressum, & custodiam præbens per gratiam quam confert.

III. IVSTINVS q. 137. Orthodoxorum, scribit peractis mysteriis Baptismi, consignari fideles sacro vnguento.

IV. ORI-

IV. ORIGENES homil.8.in Leuiticum prope finem: *Sic ergo*, inquit, *conuersis à peccato purificatio quidem per illa omnia datur, quæ superiùs diximus: donum autem gratiæ Spiritus per olei imaginem designatur, vt non solùm purgationem consequi possit is, qui conuertitur à peccato, sed & Spiritu sancto repleri.* Et hom.9.vltra medium: *Omnes*, inquit, *quicunq; vnguento sacri Chrismatis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut & Petrus ad omnem Ecclesiam dicit; Vos autem genus electum, regale sacerdotium.*

V. CYRILLVS Hierosolymitanus ex quinq; catechesibus mystagogicis, 1.& 2.scripsit de Baptismo, 3. de Sacramento Confirmationis, 4.& 5.de Eucharistia, quæ sunt tria Sacramenta, quæ eodem die percipiuntur à Neophytis. Vnde apparet Cyrillum non tantùm habuisse Confirmationem pro Sacramento, sed etiam pro Sacramento propriissimè dicto, quandoquidem illud in numero ponit cum Baptismo, & Eucharistia. Præterea catech.3.iam citata, sic loquitur: *Quemadmodum panis Eucharistiæ post sancti Spiritus inuocationem non amplius est panis communis, sed est corpus Christi; sic & sanctum hoc vnguentum, non amplius est vnguentum nudum, postquam iam consecratum est, sed est Chrisma Christi, quod aduentu Spiritus sancti per ipsius diuinitatem energiam habet, quo frons, & alij sensus tui symbolicè inunguntur, & corpus quidem isto visibili vnguento perungitur, anima verò sancto ac viuifico Spiritu sanctificatur.*

NOTA ad hunc locum. PRIMO conferri hîc etiam Chrisma cum Eucharistia; quod est argumẽtum vtrumq; esse æquè propriè Sacramentum. SECVNDO nota, vnguentum consecratum vim habere sanctificandi, quod est proprium verorum Sacramentorum, quę sunt instrumenta sanctificationis. TERTIO, non solùm vim habere sanctificandi, sed etiam reipsa verè animam sancto Spiritu sanctificari, cùm frons Chrismate perungitur. QVARTO nota, hunc auctorẽ cautè loquutum, cùm ait, panem Eucharistiæ post cõsecrationem esse corpus Christi; vnguentum autem post consecrationem nõ dixit esse Spiritum sanctum, ne putaremus à Cyrillo fingi similem transubstantiationem vnguenti, qualis fit in pane: sed dixit, non esse nudum vnguentum, sed Chrisma Christi habens energiam sanctificandi à Spiritu sancto.

Idem Cyrillus ibidem docet, quemadmodũ Christus primò Baptismum accepit; secundò descendit in eum columba; tertiò excepit eum tentatio: ita nobiscum etiam fieri, qui primò baptizamur, deinde per Chrisma recipimus Spiritum sanctum, & sic tandem ad prȩlium descendimus cum Diabolo. Ibidem etiam dicit, Christianum propriè denominari à Chrismate. Cùm enim Christianus dicatur quasi vnctus, non videtur dignus hoc nomine, qui nõ est vnctus hoc vnguento, quo Christiani perficiuntur. Deniq; ibidem etiam rectè dicit, Ioannem in sua epist.1. cap.2. cùm ait: *Et vos vnctionem, quam accepistis ab eo, in vobis maneat, & vnctio docebit vos de omnibus.* ad hoc

A sanctum Chrisma allusisse per quod datur Spiritus sanctus, qui docet nos de omnibus.

VI. GREGORIVS Nazianzenus oratione in sanctum lauacrum: *At si tu*, inquit, *per Baptismum te ipsum obfirmaueris, ac præclarissimo, & firmissimo auxilio tibi in futurum caueris, animum scilicet, & corpus vnctione, & Spiritu consignans, quemadmodum olim Israël nocturno illo, primigenosq; tuente cruore; quid tibi accidet? & quod tibi præsidium comparatum erit? audi Salomonis paræmias; Si sederis, ait, intrepidus eris: si dormieris, suauis erit somnus tuus.*

VII. AMPHILOCHIVS in vita S.Basilij, si tamen is est verus auctor eius libri: *Baptizauit*, inquit, *Maximinus Episcopus Basilium, & Eubulum, & vestiuit albis, atq; vngens eos sancto Chrismate, tradidit eis viuificam communionem.* B

VIII. THEODORETVS in comment.1.cap. Cantic. *Qui initiantur Baptismo post Satanæ abnegationem, & confessionem fidei, veluti signo, ac nota regia spiritualis vnguenti Chrismate inuncti, sub ea visibilis vnguenti specie invisibilem sanctissimi Spiritus gratiam percipiunt.*

IX. Ioannes DAMASCENVS li.4.de fide, cap.10. *Oleum*, inquit, *in Baptismate assumitur, vnctionem significans, & Christos nos efficiens, & misericordiam Dei nobis annuncians per Spiritum sanctũ.* Vbi apertissimè loquitur de Sacramento Confirmationis, quod datur post Baptisma. Nã paulò antè dixit, Apostolis in forma ignis datum Spiritum sanctum; C & mox subiungit, nobis dari per oleum. Certè autem Confirmatio Apostolorum in die Pentecostes non respondet Baptismo, sed Confirmationi per Chrisma. Et paulò pòst idem auctor dicit, sicut columba attulit ramum oliuæ post diluuium; ita nobis post Baptismum, cuius figura fuit diluuium, aduenire Spiritum sanctum per oleum, cuius figura fuit illa columba cum ramo oliuę. Deniq; verba Gręca, *τὸ ἔλαιον Βαπτίσματι παραλαμβάνεται*, rectiùs verterentur: *Oleum Baptismati succedit*, quàm, *Oleum in Baptismate assumitur*, vt Oecolampadius vertit. Nam in Græco nõ est, *in Baptismate*; & verbum *παραλαμβάνω*, propriè dicitur de eo, quod assumitur, vt alteri succedat.

D

CAPVT SEXTVM.

Idem probatur ex Latinis.

TERTVLLIANVS in libro de resurrectione carnis, videtur totum ritum breuissimè comprehendere, id est, vnctionem, signum crucis, & impositionem manus: *Caro*, inquit, *vngitur, vt anima consecretur; caro signatur, vt anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, vt anima Spiritu illuminetur.* Et ibidem coniungit hoc Sacramentum cum Baptismo, & Eucharistia: nam antea dixerat: *Caro abluitur, vt anima emaculetur.* Et post illa omnia subiungit: *Caro corpore Christi vescitur, vt anima de Deo saginetur.* Idem in lib.1.contra Marcionem non procul à fine, iterum coniungit olei

vnctio-

vnctionem cum aqua Baptiſmi, & pane Euchariſtiæ: & ſimiliter in lib. de præſcriptione hæreticorum. Denique in libro de Baptiſmo, ſic ait: *Exinde egreſſi de lauacro, perungimur benedicta vnctione,* Et paulò pòſt: *In nobis carnaliter currit vnctio, ſed ſpiritualiter proficit.* Et paulò pòſt: *Dehinc manus imponitur per benedictionem aduocans, & inuitans Spiritum ſanctum.*

II. S. CYPRIANVS lib. 1. epiſt. vlt. *Vngi quoque neceſſe eſt eum, qui baptizatus ſit, vt accepto Chriſmate eſſe vnctus Dei, & habere in ſe Chriſti gratiam poſſit.* Et lib. 2. epiſt. 1. *Tunc demum plenè ſanctificari, & eſſe Filij Dei poſſunt, ſi Sacramento vtroq; naſcantur.* Vides, Sacramentum vocari Confirmationem, & cùm Baptiſmo conferri. Item in epiſtola ad Iubaianum: *Nunc quoq; apud nos geritur, vt qui in Eccleſia baptizantur, per Præpoſitos Eccleſiæ offerantur, & per noſtram orationem, & manus impoſitionem Spiritum ſanctum conſequantur, & ſignaculo Dominico conſummentur.* Si quis obiiciat, Cyprianum in his omnibus locis agere cauſſam Anabaptiſmi: Reſpondendum eſt, id quidem eſſe verum, ſed non ob id eſſe falſa, quæ de ritu, & effectu ſacri Chriſmatis ab eo dicuntur. Nam Eccleſia Catholica ſemper notauit errorem Cypriani de Anabaptiſmo; nunquam notauit vt errorem id, quod ille ſcripſit de Confirmatione; & S. Auguſtinus lib. 5. de Baptiſmo refellit argumenta Cypriani pro Anabaptiſmo, nec tamen vnquam, vel vno verbulo damnat, quæ Cyprianus de hoc Sacramento tam magnificè ſcripſit.

III. Auctor SERMONVM de operibus Cardinalibus Chriſti, quæ habétur inter opera Cypriani, tametſi reuera non eſt Cyprianus, eſt tamen antiquus, & doctus, & apertiſsimè tribuit Chriſmati conſecrato vim ſanctificandi eo modo, quo Cyrillum loquentem audiuimus. Sic enim loquitur in ſermone de vnctione Chriſmatis: *Hodie in Eccleſia ad populum acquiſitionis ſanctificandum, in participatione dignitatis & nominis ſacrũ Chriſma conficitur, in quo mixtum oleo balſamum regia, & ſacerdotalis gloriæ exprimit vnitatem, quibus dignitatibus initiandis diuinitus eſt vnctio inſtituta.* Et infrà loquẽs de Chriſmate: *Sanctificatis elementis iam non propria natura præbet effectum, ſed virtus diuina potentius operatur, & adeſt, veritas ſigno, & Spiritus Sacramento.* Et infrà: *Et huius vnctionis beneficio, & ſapientia nobis, & intellectus diuinitus datur; conſilium, & fortitudo cœlitus illabitur; ſcientia, & pietas, & timor inſpirationibus ſupernis infunditur. Hoc oleo vncti cum ſpiritualibus nequitiis colluctamur.*

IV. EVSEBIVS Emiſſenus, ſeu quicunq; fuit auctor (nam ſine dubio Latinus fuit, & inſignis) in ſermone de Pentecoſte: *Quod,* inquit, *nunc in confirmandis Neophytis manus impoſitio tribuit ſingulis, hoc tunc Spiritus ſancti deſcenſio in credentium populo donauit vniuerſis.* Et infrà: *Ergo Spiritus ſanctus, qui ſuper aquas Baptiſmi ſalutifero deſcendit illapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiã, in Confirmatione, augmentum præſtat ad gratiam.*

V. PRVDENTIVS in ψυχομαχία, cùm pugnã luxuriæ & ſobrietatis deſcribit:

Poſt inſcripta, inquit, *oleo frontis ſignacula, per quæ*
Vnguentum regale datum eſt, & Chriſma perenne.

Et in hymno ante ſomnum:

Cultor Dei memento
Te fontis, & lauacri
Rorem ſubiiſſe ſanctum,
Te Chriſmate innotatum,

VI. PACIANVS in lib. de Baptiſmo: *Lauacro,* inquit, *peccata purgantur. Chriſmate ſanctus Spiritus ſuperinfunditur: vtraq; verò iſta manu & ore antiſtitis impetramus.* Item in 1. epiſt. ad Sympronianum Nouatianum: *Si ergo & lauacri, & Chriſmatis poteſtas, maiorum longè Chariſmatum ad Epiſcopos inde, (ex Apoſtolorum forma) deſcendit; & ligandi quoq; ius adfuit, atque ſoluendi.* Vbi vides, Chriſma non ſolùm coniungi cum Baptiſmi & Pœnitentiæ Sacramento, ſed etiam anteponi Sacramento Pœnitentiæ: dicit enim eſſe poteſtatem maiorum Chariſmatum, poſſe Chriſmate inungere, quàm ſoluere, vel ligare: & inde probat poſſe Epiſcopum ſoluere, & ligare, quia poteſt baptizare, & Chriſmate cõſignare, quæ ſunt maiora munera. Idem in epiſt. 2. *Veſtra plebi,* inquit, *vnde Spiritus, quam non conſignat vnctus ſacerdos?*

VII. AMBROSIVS li. 3. de Sacramentis, cap. 2. *Sequitur,* inquit, *ſpirituale ſignaculum, quia poſt fontem ſequitur vt perfectio fiat, quando ad inuocationem ſacerdotis Spiritus ſanctus infunditur.* Et libro de iis, qui initiantur myſteriis, cap. 7. *Repete, quia accepiſti ſignaculum ſpirituale.* Et infrà: *Serua quod accepiſti, ſignauit te Deus Pater, confirmauit te Chriſtus Dominus.*

VIII. HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos, poſteaquam dixerat, Epiſcopos baptizatis per impoſitionem manuum dare Spiritum ſanctum, ſubiungit: *Exigis, vbi ſcriptum ſit? In Actibus Apoſtolorum. Sed etiamſi Scripturæ auctoritas non ſubeſſet, totius orbis in hanc partem conſenſus inſtar præcepti obtineret.*

IX. AVGVSTINVS lib. 15. Trinit. cap. 26. dicit, Eccleſiam adhuc ſeruare, quod fecerunt Apoſtoli Actor. 8. vt eius præpoſiti manus imponant ad Spiritum ſanctum accipiendum. Ibidem etiam meminit Chriſmatis. Item in præfatione 2. concionis in Pſal. 26. dicit, hac vnctione ſpiritualiter homines perfici. Item lib. 3. de Baptiſmo, cap. 16. & tract. 6. in epiſt. Ioannis dicit, nunc quidem non loqui linguis, quibus imponuntur manus poſt Baptiſmum, tamen reuera accipere Spiritum ſanctum, & latenter, atque inuiſibiliter infundi charitatem. Sed præcipuus locus eſt libro ſecundo contra literas Petiliani, capite 104. *In hoc vnguento,* inquit, *Sacramentum Chriſmatis vult Petilianus interpretari: quod quidem in genere viſibilium ſignaculorum ſacroſanctum eſt, ſicut ipſe Baptiſmus; ſed poteſt eſſe in hominibus peſſimis.* Et infrà: *Diſcerne igitur viſibile ſanctum Sacramentum,*

quod

quod esse & in bonis, & in malis potest: illis ad præmium, istis ad iudicium, ab inuisibili vnctione charitatis, quæ propriè bonorum est.

X. BEDA lib.6. in Lucam, exponens illa verba Luc.22. *Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem oliuarum. In montem,* inquit, *oliuarum discipulos educit, vt omnes in morte sua baptizatos altissimo sancti Spiritus Chrismate confirmandos esse designet.*

His accedant qui de hoc Sacramento ex professo tractant. XI. Rabanus lib.1. de Instit. clericorum, cap.30. XII. Amalarius lib.1. de officiis Ecclesiasticis. XIII. Hugo lib.2. de Sacramentis, p.7. & XIV. Magister cum omni Schola lib. 4. Sent. dist.7.

His accedant tria miracula ad huius Sacramenti confirmationem à Deo ostensa. PRIMVM exstat apud Optatum lib.2. vbi refert, ampullam S. Chrismatis ab Arianis per fenestram proiectam, Angelica manu sustentatam collidi non potuisse. ALTERVM exstat in vita S. Remberti Bremensis Episcopi apud Surium tomo 1. in mense Februario, quæ scripta est ante annos DCC. Ibi legimus S. Rembertum inter confirmandum cæcum illuminasse. TERTIVM exstat in vita S. Malachiæ à S. Bernardo scripta: *Puerum,* inquit Bernardus, *mente captum, ex his quos lunaticos vocant, inter confirmandum sacra vnctione curauit.* Loquitur autem de Malcho Episcopo S. Malachiæ præceptore.

CAPVT SEPTIMVM.

Diluuntur solutiones aduersariorum ad Patrum testimonia, quæ sunt etiam argumenta ipsorum contra veritatem.

NVNC quid aduersarij ad tam multa Patrum testimonia respondeant, & quid nobis obiiciãt, videamus. Caluinus PRIMO simpliciter reiicit Patres. Nam lib.4. cap.19. §.4. Hieronymum dicit in eo hallucinari, quòd Apostolicam obseruationem esse putauerit, ritum Confirmationis. Et §. 8. & 10. vehementissimè inuehitur in S. Melchiadem, vt suprà cap.1. notauimus. Denique §.12. ita loquitur: *Iam verò cum verbo Dei, & probabili ratione defici se vident prætexunt, quod solent, vetustissimam esse hanc obseruationem, & multorum seculorum consensu firmatam. Etiamsi id verum esset, nihil tamen efficiunt. Non è terra est Sacramentum, sed è cælo; non ex hominibus, sed ab vno Deo.* Hæc ille. QVASI verò nos adferamus Patres, vt Sacramentum ab iis institutum doceamus. Fatemur Sacramenta esse de cœlo, non de terra: sed tamen testes Sacramentorum homines adhibemus. Quanquam neque testimonium hoc de terra dici debet, sed de cœlo: non enim hoc testimonium ex capite suo ipsi confingunt, sed ex Apostolorum doctri-

A na, & traditione deducunt. Adde, quòd nec admittimus nos destitui verbo Dei, vt in 2. cap. ostendimus.

SECVNDO; Idem Caluinus ibidem negat Patres agnouisse hoc Sacramentũ: *Sed quid,* inquit, *vetustatem obiectant, cùm veteres dum propriè eloqui volunt, nusquam plura duobus Sacramentis recenseant? Si ab hominibus petendum esset nostra fidei præsidium, habemus arcem inexpugnabilem, nunquam veteribus agnita fuisse pro Sacramentis, quæ isti Sacramenta ementiuntur. De manuum impositione loquuntur veteres, sed an Sacramentum vocant? Augustinus apertè affirmat lib.3. de Baptismo, cap.16. nihil aliud esse, quàm orationem.* Addit Kemnitius pag.319. Gratiani auctoritatem, qui canon. B Arianos 1. q. 1. ex hoc loco Augustini colligit, manus impositionem, non esse Sacramentum, quia repeti potest; cùm nihil sit, nisi oratio quædam.

Hæc secũda solutio duobus clarissimis mendaciis constat. Quod enim Caluinus ait, veteres non agnoscere nisi duo Sacramenta propriè dicta, constat esse mendacium ex testimoniis citatis, & idem mendacium refutauimus cùm ageremus de numero Sacramentorum. Quod autem Caluinus negat veteres Sacramentum appellasse ritum Confirmationis, mendacium esse patet ex testimoniis Melchiadis, & Eusebij, Cypriani, atque Augustini suprà citatis. Ad locum ex Augustino citatum. RESPONDEO, Au- C gustinum loqui de simplici manus impositione, quę fiebat in reconciliatione pœnitentium, non de manus impositione cum Chrismate, quæ est propriè Sacramentum Confirmationis.

At instat Caluinus, atque ait: *Neque hic mihi putidis suis distinctionibus obganniant, non ad Confirmationem illud Augustinum retulisse, sed ad curatoriam, vel reconciliatoriam. Exstat liber, &c.* Ac probat hîc agi de vtraque simul, quia loquitur Augustinus de hæreticis, qui ad Ecclesiam redeunt, qui quidem non rebaptizantur: tamen imponuntur eis manus, & eo modo datur eis Spiritus sanctus. Et confirmat hoc idem ex libro 5. capite 23. de Baptismo.

RESPONDEO, hęc omnia si quid probarent, D probarent solùm Confirmationem esse Sacramentum iterabile; non autem probarent, non esse Sacramentum propriè dictum, quod Caluino probandum erat. Nam sic loquitur AVGVSTINVS: *Manus autem impositio non sicut Baptismus repeti non potest: quid enim est aliud, nisi oratio super hominem?* Vbi Augustinus ex eo, quod manus impositio est oratio, non colligit non esse Sacramentum, quod repeti non potest. Alioqui Sacramentum esse manifestè probatur. Nam hîc est materia sensibilis, impositio manuum; est forma, oratio; est effectus, gratia Spiritus sancti, vt ipse Caluinus contendit. Cur ergo non est Sacramentum? At neque ex hoc probari potest Confirmationem esse Sacramentum iterabile. Nam (vt dixi) non agitur hîc de Confirmatione,

sed de reconciliatione pœnitentium. Id quod probo his rationibus.

PRIMO, Augustinus passim docet Confirmationem fieri Chrismate, vt patet ex locis suprà allegatis. Hic autem non solùm non meminit Chrismatis, sed apertè indicat se loqui de impositione manuum sine Chrismate; alioqui non diceret: *Quid est aliud, nisi oratio?* posset enim responderi, est consecratio, & consignatio per Chrismatis vnctionem.

SECVNDO, Sacramentum Confirmationis semel datum non potest repeti, vt ex Concilio Tarraconensi, & ex rescripto Gregorij II. testatur Gratianus dist. 5. de consecrat. can. Dictum est, & can. De homine. Et præterea idem apertè B colligitur ex Augustino lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 104. vbi dicit, Sacramentum Confirmationis, sicut etiam Baptismi interdum in pessimis hominibus esse, & manere, licet ad iudicium. Quod si manet etiam in pessimis, non debet, nec potest eis dari, cùm reconciliantur, quia iam habent, nec amiserunt. At hoc loco dicit, manus impositionem repeti posse: non igitur loquitur de manus impositione Confirmatoria.

TERTIO, Augustinus loquitur de reconciliatione hæreticorum, vt Caluinus fatetur, & ex vtroque loco citato perspicuum est. Sed manus impositio reconciliatoria distincta erat, præsertim in Ecclesia Occidentali à manus impositio- C ne Confirmatoria; ergo non loquitur Augustinus de Cõfirmatoria. Assumptio probatur tum ex Vigilio Papa in ep. 1. ca. 3. vbi hoc expresse testatur: tum ex Gregorio lib. 9. epist. 61. vbi dicit, Arianos in Ecclesia Orientali, consueuisse recipi per vnctionem Chrismatis; in Occidentali per solam impositionem manuum. Cuius diuersitatis ratio assignari solet, quia Ariani Occidentales non confirmabantur per Chrisma in sua secta, Occidentales autem cõfirmabantur; & ideò in Oriente oportebat eos vngere, cùm redibant ad Ecclesiam, quia hoc eis deerat. Vnde etiam in Concilio Nicæno ex Arabico nuper translato can. 31. iubetur Ariani inungi, cùm ad Ecclesiam veniunt. Vel certè si etiam in Occidente A- D riani reiiciebant Confirmationem; tamen cùm ad Ecclesiam redibant, non statim Chrismate vngebantur, sed postea per oportunitatem, vt modò facimus cum Lutheranis. Vel deniq; illa vnctio in Ecclesia Orientali non erat Sacramentum, sed ritus quidam. Quidquid sit, Gregorius expresse dicit, in Occidente nõ inuungi, sed simpliciter reconciliari per impositionem manus. Quare S. Augustinus, qui de Ecclesia Occidentali erat, cùm loquitur de reconciliatione hæreticorum per impositionem manuum, nõ agit de Confirmatione, quæ nõ fit sine vnctione, sed de simplici reconciliatione.

At duo videntur obstare huic nostræ explicationi. VNVM, quod Augustinus lib. 3. de Baptismo, cap. 16. id est, in illo ipso capite, vbi dicit, impositionem manuum nihil esse, nisi orationem, dicit etiã per eam manuum impositionem nunc non exspectari, vt homines loquantur linguis, vt fiebat tempore Apostolorum, sed satis esse si infundatur Spiritus sanctus inuisibiliter; quem locũ nos suprà citauimus pro Sacramento Confirmationis. Ergo Augustinus loquitur de manus impositione Confirmatoria; vel certè æquiuocè accipit in vno, & eodem capite manus impositionem; quod videtur absurdum. ALTERVM est, quod lib. 5. de Baptismo, cap. 23. Augustinus dicat per manus impositionem reconciliatoriam dari Spiritum sanctum. At hic per nos est effectus Confirmationis; ergo eadem erat apud Augustinum impositio manus Confirmatoria, & reconciliatoria.

Respondeo ad PRIMVM, vario modo accipere Augustinum in eo capite manus impositionem, sed sine vllo vitio. Nam propositum eius erat soluere argumentum S. Cypriani, qui ex eo, quod in sola Ecclesia Catholica dari potest, & accipi Spiritus sanctus, colligebat Sacramenta hæreticorum non esse vera, & rata. Ad hoc argumentũ diluendum Augustinus initio capitis explicat, quid intelligi debeat per Spiritum sanctum cùm dicitur non posse dari, vel accipi, nisi in Ecclesia Catholica per manus impositionem: ac dicit intelligi donum charitatis; hoc enim nõ possunt habere nisi boni, & ideò non nisi in Ecclesia Catholica, quia extra illam nulli sunt boni. Hoc autem loco accipit Augustinus manus impositionem in genere, siue sit Confirmatoria, siue reconciliatoria, siue (vt sic loquar) Ordinatoria: semper enim per eam datur gratia, & charitas, nisi ponatur obex. Deinde vult Augustinus ostendere per manus impositionem dari reuera donum charitatis; & declarat exemplo manus impositionis Confirmatoriç, cùm dicit; nunc non exspectari, vt loquantur linguis, quibus manus imponitur, sed latenter eis infundi charitatem. Itaque hic iam accipit manus impositionem magis strictè (id est, pro sola Cõfirmatoria) nec tamẽ est vitiosa æquiuocatio; quia quod conuenit toti generi, rectè declaratur exemplo vnius speciei. Postea redit ad argumentum Cypriani, & distinguit tria; Sacramentum, donum Spiritus sancti gratis datum, vt prophetiam; & donum gratum faciens, id est, charitatem; ac dicit extra Ecclesiam, vel in malis hominibus esse posse duo priora, non tamen tertium; & idcirco debere ad Ecclesiam redire, vt in ea per manus impositionem reconciliatoriam illud accipiant. Et quia poterat aliquis suspicari, non posse repeti hanc manus impositionem, sicut non potest repeti Baptismus, nec Confirmatio, nec Ordinatio; ideò Augustinus subiungit, posse repeti manus impositionem, id est, reconciliatoriam, quia nihil est aliud, nisi oratio super hominem, id est, non est consecratio aliqua quæ

maneat, & characterem imprimat, vnde repeti non possit, sed est tantùm cæremonia adiunans orationem.

Ad ALTERVM argumentum respondeo, vt iam dixi, Spiritum sanctū dari, per omnem impositionē manuum, sed ad varios effectus. Nam per impositionem manuum Confirmatoriam datur ad roborandam animam in fidei confessione; per Reconciliatoriam datur ad remissionem peccatorum; per Ordinatoriam datur ad potestatem ministrandi Sacramenta.

Ad locum Gratiani à Kemnitio additum RESPONDEO; Gratianum velle dicere non esse Sacramentum Ordinis, vel etiam Confirmationis, impositionem manuum, de qua loquitur Augustinus; id quod rectè ille dicit, ac rectè etiam probat ex eo, quod repeti potest. Non autem negat esse Sacramentum reconciliationis: nam alioqui etiam Eucharistia repeti potest, & tamen est verissimum Sacramentum.

TERTIA solutio est, quòd apud veteres Confirmatio fuerit tantùm Catechesis puerorum, qui in infantia baptizati fuerant. Ita Caluinus ibidem §. 4. & 13. vbi citat Leonem epistol. 35. & 77. & Hieronymum contra Luciferianos: quàm eandem solutionem omnes alij amplectuntur. AT vanissima est: nam PRIMO nec Scriptura, nec vllus veterum meminit huius Catechesis. Scriptura Actor. 8. & 19. dicit, Apostolos orasse, & imposuisse manus, & eo modo dedisse Spiritum sanctum: examinis puerorum nulla mentio. Similiter loquuntur Patres, vt suprà ostendimus. Porrò etiam sanctus Leo epist. 35. & 77. nihil dicit de hac re; nam loquitur de reconciliatione hæreticorum, non de examine puerili. Hieronymus quoque examen non nominat. PRÆTEREA ista solutio non solùm non est conformis Patrum doctrinæ, sed etiam ei repugnat. Patres enim dabant Confirmationem per vnctionem, & manus impositionem etiam infantibus, vt expressè docent Innocentius I. epist. 1. & liber de Ecclesiasticis dogmatibus. cap. 52. & Ordo Romanus. Et PRÆTEREA id certissimum est, quia dabàt olim infantibus etiam Eucharistiam, vt patet ex Cypriano in serm. de lapsis, & tamen Eucharistiam non dabant, nisi post Confirmationem, vt ex Dionysio. Ambrosio, & aliis patet. At certè infantes non sunt capaces examinis. nec Catechismi; nec aduersarij volunt examen etiam infantium, sed puerorum iam adultorum; igitur euidens est, omnes Patres non loqui de ritu Confirmationis, quam sibi hæretici hoc tempore confinxerunt. DENIQVE, omnes ferè Patres meminerunt Chrismatis, & signaculi crucis in fronte, & in hoc ponūt essentiam huius Sacramenti, vt ex eorum testimoniis constat.

Iam verò Kemnitius in secunda parte Exam. pagina 297. & deinceps differit de sententiis Patrum, ac ad quinque capita reuocat omnes

A suas solutiones. PRIMO dicit, multos auctores qui citantur pro Sacramento Confirmationis, esse apocryphos, & supposititios. AT id nihil est. Nam etiamsi epistolæ citatæ Clementis Romani, Melchiadis, Eusebij, & Vrbani, necnon liber Dionysij Areopagitæ, homiliæ Eusebij Emisseni, & sermones Cypriani de operibus Cardinalibus Christi, sint apud nonnullos dubiæ, vel etiam supposititiæ: tamen multos habemus alios certissimos, & probatissimos auctores; & isti ipsi sunt antiquissimi, & optimi, licet non sit certum, an sint illi, quorum nomina præferunt.

SECVNDO Kemnitius addit, alios auctores

B qui de Chrismate agunt, certos quidem esse, sed ex schola Montani prodiisse, vt Tertullianum, & Cyprianum. SED hoc esse impudens mendacium, demonstrauimus cap. 1.

TERTIO dicit, alios esse auctores certos, & probatos, qui de vnctione mentionem faciunt, sed eam vocare Sacramentum impropriè, & largo modo, quia est humana cæremonia quædam in Baptismo adhiberi solita: sicque exponit loca Augustini à nobis citata ex libro 15. Trinitat. cap. 26. & libro secundo contra literas Petiliani, cap. 104. AT multum hîc errat Kemnitius. Suprà enim ostendimus, Patres ferè omnes distinguere Confirmationem à Baptismo, & effectum spiritualem ei tribuere, qui non conuenit

C nisi verè ac propriè dictis Sacramentis. Id quod etiam manifestè patet ex locis Augustini citatis, quæ suo more Kemnitius truncata, & imperfectè citauit. Nam in priore loco dicit, Præpositos Ecclesiæ imponere manum, & Chrismate inungere ad hoc, vt detur Spiritus sanctus, vt olim fecerunt Apostoli Actor. 8. At certè Apostolorum actio nō fuit humana cæremonia adiuncta Baptismo, sed alia, & quidem diuina, & efficacissima. In posteriore loco Augustinus multum laborat, vt ostendat veram Confirmationem posse dari, & accipi à malis, vt ipsum etiam Baptismum. At quid opus erat hoc probare de humana, & sterili cæremonia? quis enim de eo dubitare poterat? Deinde ibidem Augu-

D stinus dicit, malos accipere Sacramentum Confirmationis visibile, sine inuisibili gratia Spiritus sancti, idque ad iudicium. At certè non distingueret Sacramentum visibile ab inuisibili gratia in malis, nisi crederet in bonis ista coniungi, & vnum per alterum dari: neque ad iudicium sumitur cęremonia humana, etiamsi à malis sumatur. Denique ibidem Augustinus dicit, Sacramentum Chrismatis esse sacrosanctum, sicut ipse Baptismus. At quanta blasphemia fuisset æquare humanam cæremoniam Sacramento Baptismi?

QVARTO Kemnitius dicit, etiamsi veteres variè loquantur de hac re, tamen nullum esse in puriore antiquitate Patrem, qui detrahat Baptismo suos effectus, vt eos tribuat Chrismati,

vt modò faciunt Papistæ. Et quia Cyrillus videbatur illi valde obstare, in dubium reuocat, an sint eius illæ Catecheses, & an ipse aliquando errauerit in fide; & tandem reiicit tanquam falsa, quæ dicit Cyrillus. SED hæc omnia meræ nugæ sunt. Nam nec nos dicimus detrahendos esse Baptismo suos effectus, sed damus vtrique Sacramento effectus proprios. De Catechesibus autem Cyrilli nemo vnquam dubitauit, neque profert Kemnitius vllam rationem, vel coniecturam, cur dubitandum sit. De fide autem, & probitate Cyrilli exstat egregium testimonium in epistola Concilij Constantinopolitani ad Damasum apud Theodoretum libro quinto, capite nono, vbi tota illa Synodus Oecumenica Cyrillum vehementer commendat, quòd multa, & varia certamina cum Arianis ob fidem Catholicam gesserit.

QVINTO Kemnitius dicit, Patres loqui valde dissimiliter ab auctoribus recentioribus. Nam veteres inculcant manus impositionem, quæ tamen nunc abolita est; item veteres nominant oleum, sed nullus probatus auctor addit mixtionem cum balsamo, vt modò faciunt omnes recentiores: veteres tribuunt Baptismo eos effectus, quos recentiores tribuunt Confirmationi, vt dare gratiam, dare Spiritum sanctum, perficere, armare contra Diabolum, &c. denique veteres Vnctionem annectunt Baptismo; recentiores separant, ac si duo essent Sacramenta. AT hîc etiam valde hallucinatur Kemnitius. Nam INPRIMIS falsum est, esse abolitam manus impositionem, vt suprà ostendimus, capite secundo. DEINDE balsami cum oleo mixti expressè meminit Gregorius I. Papa in cap. primum Canticorum, qui certè probatissimus auctor est; sed de hac re postea. PRÆTEREA falsum est eosdem effectus tribui à Patribus Baptismo, quos nos tribuimus Confirmationi, etiamsi nomina effectuum sæpe sint eadem. Nam Baptismus dat gratiam, & Spiritum sanctum, sed ad alios effectus, quàm Confirmatio. Vnde etiam Dominus Ioann. 20. dedit Apostolis Spiritum sanctum per insufflationem; & tamen eodem tempore promisit illis Spiritum sanctum, Actor. 1. & dedit Act. 2. sic etiam Baptismus armat, quia dat gratiam benè operandi. Sed Confirmatio addit peculiare robur ad profitendam fidem. Vnde dicitur Apostolis iam baptizatis Luc. vltimo: *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.* DENIQVE Baptismus perficit in suo genere, quia facit verè, & integrè iustos, & Dei filios; & tamen Confirmatio adhuc perficit in alio genere: quomodo infans perfectus homo est, quoad essentiam, & tamen non est perfectus, quoad molem. Itaque iidem Patres, qui magnificè loquuntur de Baptismo, magnificè etiam loquuntur de Confirmatione, vt ex locis citatis patet.

Quod autem Kemnitius obiicit de coniun-
A ctione vnctionis cum Baptismo, ostendit eius imperitiam. Nam solebant veteres etiam Eucharistiam coniungere cum Baptismo, siue adultos, siue infantes baptizarent: & tamen nemo negat Sacramenta esse distincta, Baptismum, & Eucharistiam. Hoc tempore cùm baptizantur adulti, eodem die datur Baptismus, Confirmatio, & Eucharistia, vt veteres faciebant: sed cùm baptizantur infantes, differuntur alia duo Sacramenta, donec ad vsum rationis peruenerint, qui ea percepturi sunt; quia non sunt ea Sacramenta infantibus necessaria, & maiori cum fructu, & reuerentia percipiuntur ab adultis. Neque in hoc à nobis Luthera-
B ni dissentiunt.

CAPVT OCTAVVM.

De materia Sacramenti Confirmationis.

SEQVITVR ALTERA quæstio de materia huius Sacramenti, de qua, & si quædam iam dicta sint in superiori quæstione, tamen accuratius res explicanda est. Igitur materiam huius Sacramenti remotam Catholici communi consensu esse docent, oleum balsamo admixtum, atq; ab Episcopo consecratum: ma-
C teriam verò proximam, quæ propriè est altera pars Sacramenti, vnctionem ex prædicto oleo in fronte adhibitam ad formam, seu figuram crucis. Hæretici hoc totum non modò reiiciunt, sed etiam rident, vt ex locis quæstione superiori indicatis intelligi potest; vbi pinguedinem per contumeliam vocant, & Kemnitius pagina 324. non putat impium, qui calices in itinere torrefactos, Chrismate isto inungat: & reipsa in Gallia Caluinistæ dicuntur ocreas suas Chrismate inunxisse. Vt autem commodiùs hæc veritas probari possit, statuam sequentes propositiones.

PRIMA propositio: *Chrisma, siue Vnctio, materia est Sacramenti Confirmationis.* Hæc certissima est
D Catholica, ex Concilio Florentino in Instructione Armenorum, & Concilio Tridentino, sessione septima, canone secundo, de Confirmatione. Probatur PRIMO ex duobus locis Scripturæ, vbi vel expressè fit mentio huius vnctionis, vel certè ad eam alluditur. PRIOR est, 2. Corinthior. 1. *Qui confirmat nos Deus, & vnxit nos, & signauit, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Hunc locum exponunt de Sacramento Confirmationis, Ambrosius libro de iis, qui initiantur mysteriis, capite septimo, & Anselmus, ac Theodoretus in commentario, & verba ipsa satis apertè hoc significant. Nam inprimis verbum *(Confirmat)* proprium est huius Sacramenti, in quo robur datur. Deinde *(Vnxit nos)* vel refertur ad ipsam vnctionem externã, vel si referatur ad

internam, fit allusio ad externam; ideò enim interna illa illustratio, & operatio Spiritus sancti dicitur vnctio, quia per vnctionem externam, dari, & significari solet. Illud autem (*Signauit nos*) referri potest tum ad internam obsignationem per characterem, tum ad externum signaculum crucis, quod in hoc Sacramento in fronte imprimitur. Denique illud (*Dedit pigum Spiritus in cordibus*) apertissimè designat effectum principalem huius Sacramenti, qui est donum charitatis. POSTERIOR locus est 1. Ioan. 2. Et vos vnctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis, &c. Hunc locum de hoc Sacramento exponit Cyrillus catechesi 3. mystagogica, & Augustinus tract. 3. in epistola Ioannis, vbi dicit, esse quoddam Sacramentum vnctionis, cuius tantùm virtus inuisibilis sit.

SECVNDO probatur, & quidem efficacius ex communi consensu Pontificum, Conciliorum, & Patrum Græcorum, ac Latinorum, quos suprà citauimus. Tametsi enim Scripturæ testimonia primum locum habent, quando perspicua sunt: tamen cùm ea non sunt ita manifesta, plus momenti habet Ecclesiæ auctoritas, quam ipsa Scriptura apertissimè commendat.

SECVNDA propositio: *Materia Confirmationis non est oleum simplex, sed oleum mixtum balsamo.* Probatur PRIMO ex traditione maiorum. Nam inprimis DIONYSIVS Areopagita, etiamsi non nominat balsamum, tamen apertè describit ab effectu, seu proprietate: siquidem in Ecclesiastica hierarchia, capite quarto, parte tertia, dicit, Chrisma compoui ex variis rebus, & odoriferum esse: *Discimus*, inquit, *vnguenti compositionem esse collectionem suauiter spirantium materiarũ.* SECVNDO CLEMENS libro septimo, Constit. Apostolic. cap. 44. in benedictione Chrismatis mentionem facit fragrantiæ odoris. TERTIO FABIANVS Papa, & Martyr in epist. 2. ad Orientales apertè dicit, Christum ipsum instituisse, vt Chrisma cõficeretur ex oleo admixto balsamo. QVARTO CYPRIANVS, vel quicunque est auctor, in sermone de vnctione Chrismatis: *Hodie*, inquit, *in Ecclesia sacrum Chrisma conficitur, in quo mixtum oleo balsamum sacerdotalis, & regiæ gloriæ exprimit vnitatem.* QVINTO GREGORIVS Turonicus libro de gloria Martyrum, cap. 40. enarrans ingens miraculum, quod exstat etiam apud Prudentium in libro contra Iudæos, pro eo, quod Prudentius dixerat: *Lotus, & vnctus*, (sic enim requirebat ratio carminis) ille ait: *Baptismo lotus, & balsamo vnctus.* Vbi videmus, Gregorio interprete, tempore Prudentij in Chrismate fuisse balsamum; immò etiam diu ante Prudentij tempora. Is enim narrat historiam, quę tempore Ethnici Imperatoris acciderat; qui cùm victimarum intestina inspiceret, & inde per artes dæmonum responsa quæreret, nihil efficere potuit; quod dæmones timuerint præsentiam adolescentis, qui cum Imperatore aderat, qui & Baptismo lotus,

A & Chrismate in fronte delibutus fuerat. SEXTO GREGORIVS Papa, vt suprà citauimus in primum cap. Canticorum, disertis verbis asserit, Chrisma ex oleo, & balsamo confici: neque aliquid noui instituit, sed solùm refert, quod in vsu Ecclesiæ erat. SEPTIMO Concilium II. Bracarense, can. 4. celebratum paulò post Gregorij mortem, expressè etiam meminit balsami; vt etiam Concilium Florentinum in instructione Armenorum, & omnes Scholastici ac recentiores auctores.

Ceteri Patres veteres, etiamsi non expressè balsamum nominent, tamen satis apertè idem significare videntur, cùm non oleum, sed Chris-
B ma appellant vnctionem, quæ datur in Sacramento Confirmationis: nam ex Ecclesiæ vsu Chrisma non significat simplex oleum, sed vnguentum confectum ex pluribus rebus. Id patet ex Innocentio III. cap. Pastoralis, extra de Sacramentis non iterandis; vbi referens quendam in Sacramento Confirmationis per errorem vnctum simplici oleo benedicto, non autem vnguento ex oleo & balsamo, vt est consuetudo; scribit eum vnctum fuisse simplici oleo benedicto, non Chrismate: vbi distinguit Chrisma ab oleo propter alterius liquoris admistionem. Sic etiam Concilium II. Carthaginense, canone tertio, & Concilium III. Carthaginense, can. 36. dicunt, non licere presbytero Chris-
C ma conficere. Quid autem est Chrisma conficere, nisi ex pluribus liquoribus vnum vnguentum facere?

SECVNDO accedit figura Testamenti veteris. Nam vnguentum, quod Deus iussit fieri Exodi 30. quo vngeretur tabernaculum, & sacerdotes; figura erat Chrismatis, quo vngitur Ecclesia, quæ est verum Dei tabernaculum, vt docent Cyprianus sermone de vnctione Chrismatis, & Petrus Damianus sermone primo de dedicatione. Illud autem erat ex oleo oliuarum cum admistione odoriferorum succorum, quorum vnum erat בֶּשֶׂם quod stacten, & etiam balsamum fuisse dicitur.

DENIQVE accedit etiam congruentia, quam
D dum ridiculam videri vult Kemnitius, ipse se ridiculum probat. Ratio Theologorum, & ipsius etiam sancti Thomæ, 3. parte, quæstione 72. articulo secundo, est, quia debet materia Sacramenti significare effectum Sacramenti. Porrò effectus huius Sacramenti præcipuus est confirmatio in fide, quæ duo requirit; puritatem, & feruorem fidei in corde, & constantem confessionem in ore: primum apertissimè significatur oleo, quod liquor purissimus, & subtilis, lucidus, & calidus est: secundum non minus aptè significatur balsamo, quod bonum odorem effundit ad alios.

Pręterea huius Sacramenti effectus significati sunt in illis igneis linguis, quæ apparuerũt super Apostolos in die Pentecostes. Etsi enim Apo-

stoli sine Sacramento coufirmati sint illo die ab ipso Deo immediatè;tamen nō sine visibili symbolo effectum inuisibilem significante. Illis ergo duobus symbolis, igni & linguis, seu potius vni ex duabus partibus constanti, id est, linguis igneis respondent optimè in Sacramento nostro olenm, & balsamum, seu Chrisma ex oleo, balsamoque confectum.

Hanc rationem his verbis Kemnitius irridet pag. 286. *Arrige aures, optime lector, magnum enim, & insigne audies acumen.* Et infrà: *Miraberis scio, vbi audieris; Igni in Pentecoste respondet in Pontificia Confirmatione oleum. Qua ratione? quia oleum nutrit ignem. Sed idem facit etiam baculus quercinus fumo benè induratus. Speciei linguarum respondet balsamum, quia est odoriferum. Sed quid linguæ commune est cum odoribus? num lingua adoramur?* Hæc ille.

At non mirum si absurdus homo, absurdè intellexit, quæ bene à doctis viris dicta, & scripta sunt. Non enim dicimus olenm respondere igni, quia nutrit ignem; sed quia sicut in Scripturis per ignem significatur sapientia, & charitas, & ipse Spiritus sanctus illustrans, & calefaciens corda, vt ignis illustrat, & accendit corpora: ita etiam in Scripturis oleum, siue vnctio significat eandem charitatem, & sapientiam, & ipsum Spiritum sanctum. Nam olenm res facit lucidas, & perspicuas, & simul fouet, emollit, penetrat, &c. Itaque de igne legimus Lucæ 12. *Ignem veni mittere in terram*, & ad Hebræos 12. *Deus noster ignis consumens est.* & similiter de vnctione legimus, Act. 10. *Vnxit eum Spiritu sancto, & virtute.* & 1. Ioan. 2. *Vnctio docebit vos de omnibus.* Non inueniet autem Kemnitius, vbi in Scripturis Spiritus sanctus baculo quercineo comparetur. Quod attinet ad linguas & balsamnm, in eo posita est similirudo, quod sicut per linguam communicatur vox, & eo modo foras prodit confessio fidei: ita per balsamum communicatur odor, & eodem modo significatur exterior protestatio veræ fidei. Sed de nugis Kemnitianis satis.

Tertia propositio: *Chrisma, quod est materia Sacramenti Confirmationis, prius consecratum ac benedictum esse debet.* In hac etiam Catholici omnes conueniunt. Et quia Caluinus, & Kemnitius hanc benedictionem superstitiosam, & magicam vocanr, ita vt Calninus libro quarto, Institut. cap. 19. §. 8. vocet Chrisma consecratum, oleum Diaboli mendacio pollutum; & Kemnitius pagina 287. dicat appellari debere Chrisma excantatum: probanda est hæc veritas testimoniis veterum, sanctorum Pontificum, Conciliorum, Patrum.

Igitur probatur Primo ex traditione Ecclesiastica sanctorum Pōtificum. Clemens Romanus satis fusè de ista cōsecratione tractat, quam etiam Apostolis tribuit lib. 7. Apostol. constit. ca. 42. & 44. Idem docet Fabianus Ppa, & Martyr, in epist. 2. suprà notata, qui etiam addit singulis annis feria V. in Cœna Domini nouum Chrisma consecrandum. Damasus I. epist. 4. Innocentius I. epist. 1. cap. 3. Leo I. epist. 88. Gelasius I. epist. 1. Ioan. III. in epist. vnica. Gregorius I. in cap. 1. Cantic. & Innocentius III. cap. Cùm venisset, extra de sacra vnctiōne, disertis verbis docent, Chrisma esse consecrandum, idq; à solo Episcopo.

Secundo probatur ex Conciliis. Concilium Nicænnm can. 69. secundum Arabicum codicem in Latinnm nuper connersum, expressè meminit triplicis consecrationis, quæ etiam nunc in Ecclesia viget, id est, olei Catecbnmenorum, olei infirmorum, & Chrismatis. Cōcilium Laodicennm canone 48. sacratissimum Chrisma vocat; quo nomine non illud appellaret, nisi consecratum esset. Concilium Romanum sub Syluestro can. 5. prohibet presbyteris, ne Chrisma faciant, quia nimirum id ad mnnus Episcopi pertinet. Porrò Chrisma facere nun est solùm miscere oleum cum balsamo, sed etiam simul consecrare: nam alioqui etiam pharmacopolæ Chrisma facere possent. Idem paulò pòst prohibuerunt Concilia Carthaginensia II. can. 3. & III. can. 36. Concilium IV. Carthaginense can. 36. iubet Parochis, vt omni anno ante Pascha petant Chrisma ab Episcopo proprio, idque non per clericos iuniores, sed per seipsos, aut per illum, qui sacrario præest. Vbi videmus in hoc Concilio, quod apud omnes est maximæ auctoritatis, idem haberi de Chrismate singulis annis tenouando, quod habetur in epistola Fabiani, quam nonnulli apocrypham esse volunt. Videmus præterea quantam reuerentiam huic sancto oleo Concilium detulerit, cùm prohibueris deferri à clericis iunioribus, sed expressè præceperit, vt ipse, qui præest paræciæ, aut certè qui præest sacrario, illnd accipiat ab Episcopo. Idem habet Concilium Vasense canone 3. vbi etiam dicit, non decere, vt summa infimis committantur. & ideo non debere Chrisma deferre clericum vllum, nisi vt minimùm sit Subdiaconus. Concilium Toletanum I. can. 20. iterum declarat soli Episcopo licere Chrisma consecrare, & ab eo petendum singulis annis paulò ante Pascha. Concilium II. Hispalense canone 7. I. Bracarense can. 37. Concilium sancti Bonifacij Martyris, quod exstat in vita ipsius, & VVormaciense Concilium can. 2. & 8. ac denique Florentinum in instruct. Armenorum idem habent.

Notandum antem est, hæc Concilia non solùm antiquissima esse, præter Florentinum, sed in diuersissimis prouinciis celebrata. Nicænum, & Laodicenum in Græcia, Romanum, & Florentinum in Italia, Carthaginensia in Africa, Toletanum, & Hispalense in Hispania, Bracarense in Lusitania, Vasense in Gallia, Concilium S. Bonifacij, & V.Vormaciense in Germania. Ex quo intelligi potest omninò, totā veterem Ec-

clesiam conculcare hæreticos huius temporis, qui Chrismatis consecrationem vt tem magicam execrantur.

TERTIO probatur ex Patribus. DIONYSIVS Areopagita toto 4. cap. hierarchiæ Ecclesiasticæ de ista consecratione agit, quam etiam ab Apostolis se didicisse affirmat. THEOPHILVS Antiochenus Episcopus ab Apostolo Petro VI. in libro primo ad Autolycum (qui habetur in V. tomo bibliothecæ sanctorum Patrum) vocat sanctum Chrisma diuinum oleum; vbi etiam dicit Christianos ab hac vnctione denominari. Quod est NOTANDVM contra Kemnitium, qui pag. 305. arguit Cyrillum mendacij contra verbum Dei, quod dixerit non esse dignos nomine Christiani, qui non sunt vncti Chrismate: *Cùm tamen constet*, inquit Kemnitius, *nomen Christianum ortum esse Antiochia, teste Luca Act. 11.* Quasi verò non potuerit Antiochiæ primùm hoc nomen imponi, & tamen à Chrismate deriuari. Certè melius nouerat res Antiochenas Theophilus Antiochenus, & proximus Apostolicis temporibus, quàm Kemnitius Germanus, & qui paulò antè viuere cœpit.

TERTVLLIANVS libro de Baptismate: *Exinde*, inquit, *egressi de lauacro perungimur benedicta vnctione*. CYPRIANVS lib. 1. epist. 12. *Oleum*, inquit, *in altari sanctificatur; sanctificare autem olei creaturam non potuit, qui nec altare habuit, nec Ecclesiam. Vnde nec vnctio spiritualis apud hæreticos esse potest, quando constet oleum sanctificari, & Eucharistiam fieri apud illos omnino non posse.* Auctor sermone de vnctione Chrismatis, apud eundem Cyprianum: *Hodie* (id est, feria V. in cœna Domini) *vnguentum ad sanctificationem paratur*. BASILIVS libro de Spiritu sancto, cap. 27. *Benedicimus*, inquit, *aquam Baptismatis, & oleum Vnctionis*. CYRILLVS catechesi 3. mystagog. *Sanctum vnguentum non amplius est vnguentum nudum, posteaquam consecratum est, sed Christi Chrisma.* OPTATVS lib. 2. *Vt omnia*, inquit, *sacrosancta Episcopi vestri violarent, Eucharistiam iusserunt canibus infundi; & ampullam Chrismatis per fenestram, vt eam frangerent, proiecerunt.* At certè nec sacrosanctũ Chrisma vocaretur, nec cum Eucharistia cõferri posset, nisi consecratum. AVGVSTINVS lib. 5. de Baptismo, cap. 19. & 20. tractans argumentum Cypriani, quo ille probare volebat, hæreticos non habere vera Sacramenta, quia non possunt consecrare oleum, quo inunguntur baptizati, vt accipiant Spiritum sanctum: non ait (quod certè dicere debuit secundum Caluinum, & Kemnitium) non esse opus oleum cõsecrare, immò superstitionem, & incantationem esse olei consecrationem; sed respõdet, posse hæreticos oleum consecrare, quia nimirum potestas consecrandi non est in illis ab hæresi sed ab ordinatione, quã veram, & sanctam susceperunt. Et probat à simili: nam si possunt sacerdotes homicidæ, & adulteri in Ecclesia, etiam Cypriano consentiente, oleum consecrare; cur non hæretici, modò sint A verè ordinati? *Cur*, inquit, *ad verba, quæ procedunt ex ore homicidæ, possit Deus oleum sanctificare, & in altari quod hæretici posuerunt, non possit, nescio.* Vide etiam tract. 118. in Ioannem prope finem.

His accedant Beda in cap. 8. Actorum, Rupertus lib. 5. de diuinis officiis, cap. 17. & 18. Isidorus lib. 1. de diuinis officiis, cap. 28. Rabanus lib. 2. de Instit. clericorum, cap. 26. Alcuinus lib. de diuinis officiis, cap. de feria V. in cœna Domini, & Amalarius lib. 1. de officiis Ecclesiasticis, cap. de eadem feria V. & Petrus Damiani serm. 1. de dedicatione templi.

QVARTA propositio: *Vnctio Chrismatis ad crucis figuram in fronte hominis baptizati fieri debet, vt sit vera,* B *& proxima Sacramenti huius materia.* Hęc satis patet ex locis suprà citatis. Expresè enim nominant signaculum in fronte ex Pontificibus Damasus, Innocentius, Leo, Ioannes III. & Gregorius I. Ex Conciliis II. Hispalense, & Florentinum, ex Patribus TERTVLLIANVS libro de præscriptione: *Signat*, inquit, *in fronte milites suos*; Cyrillus, catechesi 3. mystagog. Prudentius in *ψυχομαχία*, Augustinus in Psalm. 141. in illa verba: *In via hac, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi*; vbi dicit, Sacramẽta varia, in variis partibus accipi, quædam toto corpore, vt Baptismum, quędam in ore, vt Eucharistiam, quædam in fronte, signaculum crucis in Confirmatione. Et caussam reddit, quia frons est locus pudoris: datur C autem hoc signaculum, vt nõ erubescamus Dominum confiteri, etiam coram persequutoribus. Idem habent Rabanus, Petrus Damiani, & alij omnes.

CAPVT NONVM.

Soluuntur obiectiones contra materiam Confirmationis.

PRIMA obiectio Brentij in confessione VVirtemberg. cap. de Baptismo. Vsus Chrismatis ad elementa huius mundi pertinet, & ad Iudaicas cæremonias, à quibus nos reuocat Pau- D lus Coloss. 2. *Si mortui estis cum Christo, ab elementis mũdi huius, quid adhuc his detinemini?* RESPONDEO; Si argumentum valeret, probaret etiam non esse vtendum aqua in Baptismo, nec pane in Eucharistia, quia his rebus vtebantur etiam Iudæi, cùm haberent aquam expiationis, & panes propositionis: quare sicut potuit aqua, & panis deseruire vmbræ, & veritati, sic potest etiã oleum. Paulus autem reuocat nos à cæremoniis Iudaicis, quæ verè elementa erant, & egena, vt ipse alibi dicit cùm iustificare non possent: non autem à Sacramentis Christianis, licet in eadem materia consistant.

SECVNDA obiectio. Dionysius Areopagita non obscurè significat ritũ Chrismatis desumptum ab athleticis vnctionibus Ethnicorum, &

partim ex lege Mosaica. At Moses Deuteron. 12. *Caue, inquit, ne imiteris Gentes, & requiras caeremonias eorum, &c.* Respondeo; Dionysium tribuere Chrismatis doctrinam Apostolis Christi, non Ethnicis, aut Iudaeis, vt suprà ostendimus. Quod autem ait de Iudaeis, pertinet ad figuram huius Sacramenti, non ad ipsam essentiam, & veritatem. Quod verò de athletis dicit, nō pertinet ad caeremoniā, & cultum, vt somniat Brentius, sed ad effectum Sacramenti per similitudinem explicandum: vt enim athletae vngebantur, vt vincerent in certamine corporali, ita nos vngimur sancto Chrismate, vt vincamus in certamine spirituali. Qua similitudine vtūtur plurimi Patres, Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus, & alij. Non igitur facit ad rem testimonium Deuteronomij: non enim athletae vnguntur, vt ea caeremonia Deum colant.

Tertia obiectio. Acta Conciliorum testantur Chrisma institutum esse à Syluestro; non igitur Apostolis in vsu esse potuit, vt Fabianus scribit. Respondeo; Acta Conciliorum, seu potius Damasus in vita Syluestri, solùm testatur, Syluestrum praecepisse, vt presbyteri tangerent verticem baptizati Chrismate, quae vnctio distincta est à Sacramento Confirmationis, quod in fronte ab Episcopo datur. Non potuisse autem Chrisma à Syluestro institui, euidenter patet ex Tertulliano, Theophilo Antiocheno, Cypriano, Cornelio, & alijs suprà citatis, qui fuerunt ante Syluestrum, & expressè Chrismatis meminerunt.

Primum argumentū obiicit Kemnitius contra propositionem primam ex Scripturis. Nam Actor. 2. & 10. datur Spiritus sanctus sine vllo Chrismate. Item Act. 8. & 19. fit mentio impositionis manuum, non autem Chrismatis.

Respondeo; Quòd attinet ad cap. 2. & 10. Actorum, non fuisse in his locis ministerio Sacramentorum datum Spiritum sanctū, sed singulari priuilegio datum à Deo effectum Sacramenti sine Sacramento.

Quod verò pertinet ad alia duo loca, duae dari solent responsiones. Prior est aliquorum Scholasticorū, qui dicunt Apostolos vario modo ministrasse hoc Sacramentum; ac primis quidem temporibus, quia visibiliter descendebat Spiritus sanctus, non vsos fuisse eos vlla vnctione, sed simplici manus impositione: siquidem, effectum internum satis testabatur externus ille ignis, qui diuinitus apparebat. At postea cùm formae illae visibiles cessassent, tum adhibere eos coepisse vnctionem, vt per eam significarent id, quod antea visibili specie diuinitus apparente significabatur. Si obiicias non potuisse Apostolos instituere materiam Sacramenti: Respondent, eos non instituisse, sed à Christo id mandatum accepisse, vt modò vterentur manus impositione, modò Chrismate, prout opportunum esse iudicarent. Haec solutio non est omnino im-

A probabilis, & ab ea nō abhorret S. Thomas tertia parte, quaestione 72. articulo secundo, & fortasse possent huc trahi testimonia Concilij Florentini, & Innocentij cap. Cùm venisset, extra de sacra vnctione, qui dicunt dari in Ecclesia Sacramentum Confirmationis loco manus impositionis Apostolicae.

Est tamen Alia solutio, quae longè mihi probabilior videtur, Thomae VValdensis tomo II. de Sacramentis, cap. 113. & Hugonis de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, parte 7. cap. 2. qui dicunt idem esse vnctionem Chrismatis, & manus impositionē; qui enim inungit, manus imponit: & idcirco vtrumque significari, etiamsi
B alterum tantùm exprimi videatur. Haec solutio probabilior est. Nam cōstat Apostolos in Confirmatione vsos esse Chrismate, cùm id asserant Dionysius, & Clemens; & praeterea vnctionis meminerint antiquissimi auctores, Theophilus Antiochenus, Tertullianus, Cyprianus, Cornelius, Origenes, & alij, ante quos non fuit vllum Concilium Oecumenicum, in quo id institui potuerit. Constat etiam optandum esse, vt possit defendi, Apostolos semper eadem materia vsos, & non modò vna, modò altera: id enim tutius, & expeditius est. At cur, quaeso, id non potest defendi? *Quia,* inquiunt, *Lucas meminit impositionis manuum, & non meminit Chrismatis.* Sed nec vsquam Lucas, aut alia Scriptura, aut etiam vl-
C lus veterum dicit, Apostolos vario modo hoc Sacramentum ministrasse. Et praeterea in verbis Lucae posse intelligi etiam Chrisma, multis modis probare possumus; Apostolos autē mutasse materiam, nescio an vllo modo probari possit, nisi recentiorum auctoritate.

Primo igitur sic probo, Apostolos semper manus imponendo signasse Chrismate, ac proinde Lucam ritū illum compendio perstrinxisse, & ex vna parte rem totam intellexisse. Nam Patres, qui vno in loco dicūt per impositionem manus dari Spiritum sanctū, iidem in alio loco dicunt dari per vnctionem Chrismatis, & aliquando vtrumque simul coniungunt; ex quo apparet vtrumque ad ritum hunc pertinere, &
D illis perinde esse, siue vnum, siue alterum exprimant. Tertullianus lib. de resurrectione carnis suprà citato, tractans hunc ritum, dicit, carnem vngi, signari, & manus impositione obumbrari: tamen in libro de praescript. solùm exprimit signari in fronte; & lib. 1. in Marcionem, solùm exprimit vnctionem; libro de Baptismo exprimit vnctionem, & manus impositionem. Ita videmus vnum auctorem modò vnam partem, modò duas, modò tres eiusdem ritus exprimere; & tamē semper rem eandem significare. Cyprianus libro primo epist. vltima solùm meminit vnctionis; lib. 2. epist. 1. solùm meminit manus impositionis, cùm de vna re, & eadē loquatur; in epistola verò ad Iubaianum, cum manus impositione addit signaculum dominicum, de

quo

quo nihil dixerat in prioribus duabus epistolis. A Sic etiam Concilium I. Arelatense, can. 8. tantùm nominat manus impositionem; & tamen Concilium II. Arelatense paulò pòst celebratum, & eandem rem tractans, can. 17. nominat vnctionem Chrismatis. Damasus, & Leo suprà citati, dicunt non licere Chorepiscopis vngere frontem baptizatorum Chrismate: & tamen Ioannes III. hoc ipsum decretum citans, & nominatim allegans Damasum, & Leonem, ne semel quidem meminit Chrismatis, aut frontis, sed perpetuò hunc ritum vocat manus impositionem; & eiusmodi exempla plurima possent adferri. Quid igitur mirum si S. Lucas ex vna parte totum ritum significarit. B

SECVNDO idem probo alia ratione. Nam Patres, quando dicunt solos Episcopos, per vnctionem Chrismatis dare Spiritum sanctum, semper allegant verba Lucæ Act. 8. vt patet ex Innocentio epist. 1. Damaso epist. 4. Leone epist. 88. Cypriano ad Iubaianum, Augustino lib. 15. Trinit. cap. 26. & ex aliis suprà citatis. Ergo aut Apostoli Act. 8. manus imponendo vngebant Chrismate, aut isti omnes Patres malè argumentantur. DICES; Benè illi argumentantur, quia licet Apostoli Act. 8. non vterentur Chrismate, tamen Chrisma successit in locum manus impositionis, qua illi vtebantur. SED contrà; nam si ita esset, saltem aliquis Patrum aliquando id significasset, C vt intelligeremus vim argumenti ipsorum.

TERTIO idem probo ex aliis similibus Scripturæ locis, vbi breuissimè aliquid comprehenditur, & tamen necesse est plura intelligere. Exemplum esse potest, quod Paulus in epistolis ad Timoth. & ad Titum semper Ordinationem vocat manus impositionem. Exemplum adfert Augustinus lib. de fide, & operibus, cap. 9. ex cap. 8. Actorum. Ibidem enim legimus Eunuchum à Philippo baptizatum, cùm dixisset: *Credo Filium Dei esse Iesum*. Augustinus autem rectè notat Lucam per compendium rem attigisse, sed omninò credendum esse de multis aliis interrogatum Eunuchum, & multas alias cæremonias adhibitas in illo Baptismo. D Alterum exemplum esse potest id, quod Lucas ait, Apostolos baptizasse in nomine Christi Act. 8. 19. & alibi. Nam vt suprà ostendimus, Apostoli baptizabant in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: sed Lucas id per compendium dicere maluit, sciens rem esse notissimam. Aliud exemplum esse potest in eo, quod Paulus ait ad Tit. 3. nos saluari per lauacrum regenerationis: vbi nihil dixit de verbo, & tamen intellexit sine vllo dubio lauacrum cum verbo, vt ipse idem alibi expressit Ephes. 5. Et multa sunt huiusmodi, quæ longum esset recensere.

Vna est hic difficultas, quòd videtur hæc nostra solutio repugnare Innocentio III. cap. Cùm venisset, extra de sacra vnctione, & Cōcilio Florentino in instruct. Armenorum. Nam Innocentius dicit, per frontis Chrismationem, designari manus impositionem Apostolorum: Concilium autem dicit loco illius manus impositionis dari nunc in Ecclesia Confirmationem.

RESPONDEO; Inprimis, non omnia quæ habentur in Decretis, aut Conciliis ad fidem pertinere, sed solùm ea, quæ definiūtur: hoc autem, de quo agimus, nō definitur, sed tantùm obiter dicitur ad rem explicandam.

Dico tamen SECVNDO & melius, ac tutius, Innocentium, & Concilium non velle dicere, Chrisma esse loco impositionis manuum, quasi Apostoli non vterentur Chrismate, & nos non vtamur impositione manus: sed velle dicere, id ipsum quod Apostoli faciebant, cùm dicebātur imponere manus, facere nunc Episcopos, cùm dicuntur Confirmare, vel Chrismate. Distinguitur enim in his locis, non ritus à ritu, sed modus loquendi à modo loquendi; & personæ à personis; & deniq; illa particularis impositio manuū ab ista, quæ modò est: siquidem tunc communiter dicebatur hoc Sacramentum, impositio manus, nunc dicitur cōmuniter Confirmatio; præterea illam dabant Apostoli, istam Episcopi; deniq; illa erat efficacior, quia cum effectu interno, dabat etiam externum, & cum gratia gratū faciente dabat etiā dona gratis data linguarum, & miraculorū, &c. Hac ergo ratione dici potest, id quod nūc fit, esse loco eius, quod tunc fiebat, licet sit idem, quoad substantiam. Et quod hic sit sensus eorum locorum, probatur dupliciter. PRIMO, quia Concilium & Innocentius, non dicunt, Chrisma esse loco impositionis manuū, sed Sacramentum Confirmationis esse loco impositionis manuum. At certè Apostoli omnium consensu dabant Sacramentum Confirmationis, siue adhibuerint Chrisma, siue nō. SECVNDO, quia Concilium & Innocentius ibidem dicunt Episcopos esse in Ecclesia loco, seu vice Apostolorum. At certè Apostoli veri Episcopi erant, licet aliquid etiam amplius haberent.

SECVNDA obiectio Kemnitij cōtra eandem propositionē sumitur ex Patribus. Nam vt ipse dicit, Tertullianus in libro de Baptismo dicit, hanc vnctionem sumptam esse ex veteri disciplina, id est, ex Testamento veteri; proinde non à Christo institutam. Cyprianus in sermone de ablutione pedum, dicit has cæremonias non à Christo, sed ab hominibus institutas. & in sermone de Chrismate dicit, relictam esse hanc vnctionem ex Testamento veteri. Basilius ait, nullum extare λόγον ἐγγράμματον de vnctione Chrismatis. Atque ex his auctoribus dicit Kemnitius satis apertè refelli mendacium Fabiani Papæ, & Martyris, qui asseruit hanc vnctionem à Christo ipsis Apostolis traditam.

RESPONDEO; Tertullianum id solum asserere, præcessisse in Testamento veteri figuras huius Sacramenti; ex quo nō sequitur non esse à

Christo institutum: nam ibidē asserit diluuium fuisse figuram Baptismi, & tamen fatetur Kemnitius non negasse Tertullianum Baptismum à Christo institutum. Cyprianus in sermone de ablutione pedum non loquitur de Sacramento Confirmationis, cùm dicit cæremonias Sacramentorum ab hominibus institutas, sed intelligit alios ritus, quos adhibemus: immò contrarium colligitur ex hoc auctore. Nam in isto sermone de ablutione pedum, dicit Christum esse auctorem sui Sacramenti, & sermone sequenti, qui est de Chrismate, dicit hanc vnctionem esse diuinitus institutam; & esse Sacramentum: ex quo certè colligitur à Christo institutam. Neq; obstat, quòd asserat manasse ex Testamento veteri, quia id intelligit ratione figurarum, vt diximus de Tertulliano. Porrò Basilius nihil affirmat contra nos, aut sanctum Fabianum: neque enim aut sanctus Fabianus, aut nos dicimus esse scriptam in diuinis literis institutionem Chrismatis; sed dicimus haberi ex traditione nō scripta, & tamen certissima; & cui fides habenda est, vt ipsi verbo scripto, vt ibidem scribit Basilius, libro videlicet de Spiritu sancto, capite vicesimo septimo.

TERTIA obiectio Kemnitij contra secundam propositionem. Natiuum balsamum vnà cum arboribus iam periisse constat. Scribit enim Plinius libro duodecimo, capite vicesimo quinto, verum balsamum solùm in duobus hortis Iudææ nasci solitum; qui horti iam dudum vastati sunt: *Periit igitur*, inquit Kemnitius: *materia Confirmationis, si ea necessariò balsamum requirit: neq; potest suppleri artificioso, & factitio balsamo balsamum naturale: quemadmodum nec aqua Baptismi factitia aqua, nec vinum Eucharistiæ factitio aliquo vino.* His addunt quidam Catholici, non esse probabile Christum instituere voluisse Sacramētum aliquod in re tam incerta, rara, pretiosa, quæ vix magno labore, & sumptibus obtineri potest.

RESPONDEO; Quæstionem esse inter Theologos, vtrum balsamum requiratur in Chrismate necessitate Sacramenti, an solùm necessitate præcepti. Et quidem veteres omnes Theologi dist. 7. lib. 4. sent. & Iureconsulti in cap. Pastoralis, extra de Sacramētis non iterandis, docent balsamum requiri necessitate Sacramenti, ita vt Sacramentum irritum fit, si absque balsamo detur. Tamen recentiores quidam, Caietanus in 3. parte quæst. 72. artic. 2. Dominicus à Soto libro quarto, sent. dist. 7. quæst. 1. art. 2. & Franciscus Victoria in summa de Sacramento Confirmationis, putant balsamum non requiri ad essentiam Sacramenti, sed necessariò adhibendum ex diuino præcepto. Vtrique nituntur quodam textu Iuris canonici cap. Pastoralis, extra de Sacramentis non iterandis; quem textum vtraque opinio ad se trahit. Neutra opinio est de fide, vel contra fidem; & fallitur Kemnitius pag. 309. vbi docet, Concilium Florentinum defini-

A uisse contra Scholasticos, balsamum requiri in Chrismate. Nam Concilium non expressit, quo modo requiratur, sed dixit materiā esse oleum cum balsamo, vt etiam in Eucharistia dixerat materiam esse vinum cum aqua: & tamen omnes fatentur aquam non esse ita de essentia, vt sine ea sit irritum Sacramentum.

Ad argumentum autem Kemnitij nego balsamum verum, & natiuum periisse. Nam et si aliquando opinione Plinij tantùm in duobus hortis Iudææ nascebatur balsamum; tamen in Indiis nascitur, & inde adhuc aduehitur. Neq; refert si id Plinius ignorauit: nec enim ille omnia scire potuit. Neque balsamum, quod affertur ex B Indiis artificiosum, aut factitium dici debet, licet fortè non sit eiusdem speciei cum eo, quod nascitur in Palæstina. Variæ enim possunt esse species balsami, vt sunt variæ species vini; & quælibet idonea est ad Sacramentum conficiendum. ADDE, Plinium id, quod refert de duobus hortis, referre de tempore antiquo: nam suo tempore fatetur multas fuisse arbores balsami in Palæstina: & Hieronymus, qui trecentis annis fuit post Plinium, in caput vicesimum septimū Ezechielis; immò & Gregorius qui ducentis annis post Hieronymū, & quingentis post Plinium, in caput primum Canticorū, affirmant tempore suo in vineis Engaddi balsamum gigni solitum. Falsum igitur est balsamum natiuum pe- C riisse. Ad confirmationem respondet praxis Ecclesiæ. Licet enim rarum, & pretiosum sit balsamum: tamen adhuc nunquam defuit Ecclesiæ, neque ex penuria balsami prætermissa est aliquando Confirmatio. Quod si per annos mille, & ferè sexcentos Deus prouidit, certè non deerit deinceps.

QVARTA obiectio est contra tertiam propositionem, quia videtur esse quædam species magiæ & incantationis, ritus cōsecrandi Chrismatis. Sed de hoc argumento suprà diximus in materia de Sacramentis in genere, & dicemus etiam postea cùm agemus de cæremoniis huius Sacramenti.

QVINTAM obiectionem contra quartā pro- D positionem sumit Kemnitius ex Cyrillo, & Ambrosio. Cyrillus enim catechesi 3. mystagogica dicit, Chrismate inungi omnes ferè corporis sensus; Ambrosius autem libro de iis, qui initiantur mysteriis, cap. 6. dicit, caput inungi, & inde vnguentum ad barbam defluere. Non igitur certum est, quod nos diximus, Chrisma in fronte adhibendum esse. RESPONDEO; Cyrillum loco citato, præcipuè velle frontem inungi, vt ipse expressè ait, deinde alios sensus; quod quidem non est contra nos: siquidem id solum asserimus, nisi in fronte adhibeatur Chrisma, Sacramentum nullum esse; non tamen negamus, quin deinde possit iuxta varios Ecclesiæ mores inungi etiam alia aliqua corporis pars. Porrò Ambrosius loco citato à Kemnitio, non

agit de Confirmatione, sed de vnctione, quæ fit in Baptismo, quam etiam nos fatemur in vertice capitis faciendam: de Confirmatione autem agit Ambrosius, cap. sequenti.

CAPVT DECIMVM.

De forma Sacramenti Confirmationis.

FORMA huius Sacramenti sunt hæc verba: *Consigno te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Neque dubitari potest, quin hæc sit conueniens forma, cùm apertè explicet & caussam principalem, quæ est sancta Trinitas, & caussam ministerialem, quæ est ille, qui verba ipsa profert, & denique effectum Sacramenti, qui est, facere Christi militem insigniendo illum cruce, & roborare, atque armare confirmando Chrismate. Habetur autem hæc forma disertis verbis in Concil. Florent. in Pontificali Romano, & apud S. Thomam tertia parte, quæst. 72. art. 4.

Apud antiquiores auctores non habentur hæc omnia verba, & hoc ordine, tamen habetur idem sensus, & hoc sufficit. Nam vis formæ Sacramentalis posita est in sensu, non in sono, aut numero literarũ: alioqui si quis Græcè, aut Hebraicè, aut alio idiomate ista verba proferret, nihil efficeret. Igitur Ordo Romanus, qui est antiquissimus liber, cùm ab Alcuino, & Amalario citetur, qui fuerunt ante annos DCCC. in officio Sabbathi sancti describens ritum Confirmationis, dicit Episcopum per modum orantis hæc verba pronunciare: *Signa eos Domine signo crucis*; ac deinde cùm tangit pollice frontem, dicere: *Ego te confirmo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Vbi videmus planè eundem sensum verborum. Neque refert, quod ibi dicatur: *Signa eum*, & nos dicamus: *Signo te*: nam semper significamus Deum esse, qui signat principaliter, & hominem qui signat ministerialiter: vnde etiam forma Græcorum, qua in Baptismo vtuntur: *Baptizetur seruus Christi*, censetur ab omnibus legitima, etiam si nos alio modo dicamus. Quod etiam in Ordine Romano non habetur (*Chrismate salutis*) non videtur multùm referre: nam includitur in verbo (*Confirmo*) & satis ostenditur ipsa actione, Chrismate illum confirmari; quomodo idem esset si quis diceret, baptizo te, vel baptizo te aqua. Quare non videtur illa particula essentialis, licet omitti non debeat, quia Ecclesia præscribit, vt dicatur: quemadmodum in forma Baptismi: *Ego te baptizo, &c.* illud (*ego*) non est de essentia, & in forma Eucharistiæ: *Hoc est enim corpus meum*, illud (*enim*) & in forma calicis (*mysterium fidei*) & quædam alia non sunt de essentia.

Ex quo duo quædam intelligimus. PRIMO

A ALCVINVM in libro de diuinis officiis, capite de Sabbatho sancto, vbi dicit, Romæ Pontificem, cùm confirmat, solitum vngere frontem, & dicere: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, non integram formam retulisse, sed solum partem: nam citat Ordinem Romanum, in quo expressè habentur plura, vt iam dixi. SECVNDO intelligimus, falli quosdam, qui existimant AMBROSIVM posuisse formam Confirmationis, cùm ait: *Venisti ad sacerdotem; quid tibi dixit? Deus Pater omnipotens, qui te regenerauit ex aqua, & Spiritu sancto, concessitq́ue tibi peccata tua, ipse te vngat in vitam æternam.* libro secundo de Sacramentis, capite septimo. Nam hæc verba quæ Ambrosius ponit,
B in Ordine Romano dicuntur à presbytero, cùm linit verticem baptizati; postquam cæremoniam sequitur postea Confirmatio Episcopalis. Vnde etiam Amalarius libro primo, de officiis Ecclesiasticis, capite 27. dicit, ista verba esse presbyteri, qui solùm forma deprecatoria vtitur. Episcopus enim non solùm deprecatoriè, sed etiam ex potestate sua, quam à Deo accepit, dicit: *Ego te confirmo.* Porrò ex Patribus AMBROSIVS satis apertè huius formæ meminit, cùm ait in libro de iis, qui initiantur mysteriis, capite septimo: *Serua quod accepisti; signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus Dominus.* Neque est mirum, quod quædam omiserit: nam eo loco non referebat ipsam formam, sed tan-
C tùm reuocabat in memoriam Confirmatorum ipsum ritum, quo fuerant confirmati; ad id autem satis erat si principalia verba commemoraret.

Non debet autem mirum videri, si Patres non expressè ponunt hanc formam: nam neque aliorum Sacramentorum formas describunt, tum quod res essent omnibus Christianis notæ ob quotidianum vsum, tum etiam ne Gentilibus, qui libros nostros videbant, proderent eiusmodi mysteria sine necessitate. Itaque nullus ferè est veterum, qui disertis verbis scripserit formam Baptismi esse: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* tantùm dicunt Baptisma dari cum inuocatione Trinitatis. Immò
D DIONYSIVS, cap. vlt. hierarchiæ Ecclesiasticæ dicit, fas non esse literis mandare verba, quibus in administratione Sacramentorum vtitur Ecclesia. Et INNOCENTIVS I. in epist. 1. cap. 3. de Confirmatione loquens: *Verba*, inquit, *dicere non possum, ne magis prodere videar, quàm ad consultationem respondere.* Denique ipse etiam Magister sententiarum lib. 4. dist. 7. noluit verba formæ huius Sacramenti ponere: tantùm ait, formam esse manifestam, nimirum verba, quibus Episcopi vbique vtuntur, cùm hoc Sacramentum administrant.

Sed obiectiones hæreticorum videamus.

PRIMA obiectio Caluini est lib. 4. Institut. cap. 19. §. 5. vbi postquam recitauerat formam illam: *Consigno te signo crucis, &c. Pulchrè,* inquit, *& venustè, sed vbi Dei verbum?* RESPONDEO; Dei verbum non scriptum, sed traditum, satis testari morem vniuersæ Catholicæ Ecclesiæ. Nam neque aliorum Sacramentorum formæ expressè in Scripturis habentur: nusquam enim scriptum est, in Baptismo dicendum esse: *Ego te baptizo:* Et PRÆTEREA Caluinus fatetur, Ordinationem ministrorum esse Sacramentum in eodem cap. 19. lib. 4. Institut. §. 31. & tamen nusquam inueniet verbum in Scriptura, quod cum elemento faciat Sacramentum, vt ipse requirit de Confirmatione. ADDO præterea, nos in genere verbum habere Act. 8. vbi dicuntur Apostoli orasse, cùm manus imponerent. Nam formæ Sacramentorum passim à Patribus dicuntur preces mysticæ, licet interdum proferantur per verbum indicatis: nam semper à Deo exspectatur, & petitur principalis operatio in Sacramentis. DENIQVE 2. Corinth. 1. alludens Paulus ad formam huius Sacramenti, expressit principalia verba, cùm ait: *Qui nos confirmat Deus, & signauit, &c.*

C SECVNDA obiectio §. 7. *Vnde,* inquit, *vocant oleum salutis? quis eos in oleo salutem quærere docuit?* Et infrà: *Hoc verò non à me, sed à Domino, audacter pronuncio; qui oleum vocant oleum salutis, salutem, quæ in Christo est, abiurant, Christum abnegant, partem in regno Dei non habent. Oleum ventri, & venter oleo: vtrumque Dominus destruet.* RESPONDEO; Totum hoc argumentum niti Caluini auctoritate. Nam verbum Dei non protulit, quamuis se ex Dei nomine loqui mentiatur, vbi dicantur salutem, quæ est in Christo, abiurare, qui oleum Confirmationis vocant oleum salutis. Et quidem si in oleo sine Christo salutē quæreremus, aliquid Caluinus diceret; sed cùm oleū faciamus instrumentum duntaxat applicandæ gratiæ Christi; mirum est vnde suspicari potuerit Caluinus, Christum negare, qui oleum vocat oleum salutis. Adde, quòd eiusmodi phrases sunt in Scripturis frequentissimæ, vt 4. Reg. 13. sagitta salutis, 2. Corinth. 6. dies salutis, Act. 13. verbū salutis, Luc. 1. scientia salutis. Addeetiam, quòd Caluini argumētum non minùs valet contra aquam Baptismi, & panem Eucharistiæ, quàm cōtra oleum Confirmationis: nam & illa dicitur, lauacrum regenerationis, & renouationis, Tit. tertio, & panis Eucharistiæ dicitur panis vitæ, Ioan. 6. Respondet ibidem Caluinus in Sacramentis duo spectanda esse, naturam elementorum, & eam esse corruptibilem, & salutem adferre non posse; & vim spiritalem à verbo Dei impressam, & ratione illius aquam in Baptismo, & panem, ac vinum in Eucharistia salu-

A tem adferre. At cur, quæso, non idem nos de oleo dicere possumus?

TERTIA obiectio est Kemnitij in 2. parte Exam. pag. 288. forma huius Sacramenti: *Signo te signo crucis, &c.* non habetur in vetustis scriptoribus, nec in ipsis Canonibus, &c. RESPONDEO; Iam reddidi caussam huius rei.

QVARTA obiectio ibidem. In ipsis Pontificalibus non est eadem forma. Nam Gabriel recitat quosdam pro *Chrismate salutis,* dicere: *Chrisma sanctificationis.* & Gerson habet formam: *Firmo te signo crucis, & Chrismate salutis.* RESPONDEO; Ista omnia in idem coincidere cum nostra forma: semper enim est idem sensus, siue dicas: *Sa-*
B *lutis,* siue *sanctificationis,* siue *confirmo,* siue *firmo, &c.* quamuis enim oporteat præscriptis verbis vti, & nihil mutare, & qui secus faciunt, peccent, tamen (vt sæpe diximus) dum idem sensus manet, semper Sacramentum conficitur: & potest facilè fieri, vt in variis Ecclesiis sit aliqua varietas in vocibus, modò maneat sententia eadem: vt etiam patet in forma Baptismi Latinorum, & Græcorum.

CAPVT XI.

De effectu huius Sacramenti.

DVPLEX est Sacramenti huius effectus. VNVS, quòd gratiam confert gratum facientem, & quidem maiorem, quàm ipse Baptismus, in ordine ad roborandam animam contra Diaboli impetus: sed minorem in ordine ad remissionem peccati, quia non remittit totam pœnam, vt facit gratia Baptismi. Neque est opus hîc aliquid addere, cùm id satis copiosè probatum sit suprà in prima Controuersia: inde enim probanimus, Confirmationem esse Sacramentum propriè dictum, quia Scripturæ, & Patres omnes affirmant, dari per hanc cæremoniam copiosissimam gratiam, atque adeò ipsum Spiritum sanctum.

D ALTER effectus est character, quo adscribimur in Christi militiam, sicut per Baptismum in Christi familiam. Probatur autem iste character Confirmationis, eo modo, quo character Baptismi, ex eo, quòd non potest repeti Confirmatio. Nam suprà ostendimus, rationem, cur Sacramenta quædam sint initerabilia, nullam posse reddi sufficientem, præter characterem; quocirca etiam ab effectu demonstratur euidenter character, cùm ostendimus aliquod Sacramentum esse initerabile.

Esse autem initerabilem Confirmationem. PRIMO expressè probatur ex Apostolo Hebr. 6. *Non iterum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, &c.* vbi teste Chrysostomo, Theodoreto, Theophylacto, & aliis, Apostolus per impositionem manuum intelligit

Confirmatiouem, quæ dabatur ſtatim poſt Baptiſmum;ac docet non licere ei, qui labitur poſt Baptiſmum, & Confirmationem, iterum redire ad Baptiſmum, & Confirmatioúem: hæc enim ſuut ſundamenta, quæ non iaciunturniſi ſemel. SECVNDO idem patet ex Coucilio Toletano VIII. cau. 7. vbi apertè dicitur, Chriſma ſemel collatum, repeti uon poſſe, vt nec ſacrum Ordinem. Item ex Concilio Tarraconenſi,& ex decreto Gregorij II. apud Gratianum,diſtin. 5. de conſecratione, can. de hiſt. & can. de homine:quibus adde Concilium Florentinum in inſtructione Armenorum, & Tridentin. ſeſſ. 7. can. 9. TARTIO idem patet ex Patribus. Nam CYPRIANVS,ſeu quicunque fuit auctor, in ſermone de ablutione pedum: *Baptiſmum*, inquit, *repeti Eccleſiaſtica prohibent regula: nemo ſacros Ordines ſemel datos iterum renouat: nemo ſacro oleo lita iterum linit, aut conſecrat: nemo impoſitioni manuum, vel miniſterio derogat ſacerdotum: quia contumelia eſſet Spiritus ſancti, ſi euacuari poſſet, quod ille ſanctificat, vel aliena ſanctificatio emendaret, quod ille ſemel ſtatuit, & confirmat.* AVGVSTINVS libro 2. contra literas Petiliani, cap.104. (vt ſuprà notauimus) apertè docet. Sacramentum Chriſmatis ſemel datum, permanere etiam in peſsimis, nec vnquam aboleri: ex quo manifeſtè ſequitur reperi non poſſe. Similia docent Rabanus lib. 1. de Inſtit. clericorum, cap. 30. Amalarius lib. 1. de officiis Eccleſiaſticis, cap.27.& alij recentiores.

CAPVT XII.

De miniſtro huius Sacramenti.

SEQVITVR Controuerſia QVINTA; Vtrum miniſter Sacramenti Confirmationis ſit ſolus Epiſcopus. Et quidem hæretici licet hunc ritum è numero Sacramentorum auferant, tamen etiamſi Sacramentum eſſet ipſorum quoque opinione, negant ad ſolos Epiſcopos eius miniſterium vllo modo pertinere. Ioan. VVicleſ lib.4. Trialogi, cap.14. apertè negat eſſe Epiſcoporum proprium munus confirmare. Idem habet Caluinus lib.4. Inſtit. cap. 19. §.10. Kemnitius in 2. part. Examinis, pagin. 324. & alij fortè omnes, præſertim cùm ipſi vix agnoſcant differentiam inter Epiſcopum, & presbyterum, vt in libro de clericis oſtendimus.

Ex Catholicis ſolus eſt Richardus Armachanus, qui in lib. 11. Armenicarum quæſt. cap.4. exiſtimat, commune eſſe Epiſcopis, & presbyteris munus confirmandi, atque ab hoc Armachano arbitratur Thomas VValden. libro 2. de Sacramentis, cap. 114. hauſiſſe VVicleſum ſuam hæreſim: Fuit enim Armachanus paulò antiquior VVicleſo, quamuis eodem ſeculo vixerint. Ceteri omnes communi conſenſu docent, ſolum Epiſcopum eſſe proprium huius Sacramẽti miniſtrum.

Eſt quidem inter Catholicos quæſtio, an ſaltem ex diſpenſatione poſsit presbyter hoc Sacramẽtum conferre. Nam S.Bonauentura, Durandus, & Adrianus in 4. diſt.7. contendunt id nullo modo committi poſſe presbyteris; ſed S. Thomas 3.p.q.72.art.11.& omnes eius diſcipuli, & multi alij Theologi in 4.diſt.7. vt Richardus, Paludanus, Marſilius, & alij, & omnes Canoniſtę in can.1. diſt. 95. contrarium docent: & quidem longè verius eſt, quod iſti poſteriores affirmãt. NAM Ambroſius in cap. 4. ad Epheſ. teſtatur in Aegypto presbyteros cõfirmare in abſentia Epiſcoporum, neq; reprehendit eum vſum. GREGORIVS lib. 3. epiſt. 26. apertiſsimè permittit presbyteris Sardiniæ, vt in abſentia Epiſcoporum confirment: & quia corruptus eſt hic locus Gregorij, fortè à fautoribus contrariæ ſententiæ (nam dicit ſe permittere, *vt baptizandos vngant*) cùm dicere deberet, *vt baptizatos*) conferatur hic locus cum epiſt. 9. eiuſdem lib. 3. inde enim manifeſtè apparebit corruptio. Siquidem in epiſt. 26. dicit, ſe permittere, quod in epiſt. 9. prohibuerat: prohibuerat autem, ne presbyteri vngerent in fronte baptizatos. Vnde etiã Gratianus, & S.Thomas hũc locum ita citant, vt eſſe deber, non vt modò legitur in codicibus impreſsis. PRÆTERAA Concilium Arauſicanum I. can.1. & 2. & Toletanum I. can.20. & Martinus Bracarenſis, cap.52. Græcarum Synodorum, & Florẽtinum in inſtruct. Armenorum, idem habent. DENIQVA Concilium Trident. ſeſſ.7. can.3. de Confirmatione, ideo ait, ordinarium miniſtrum eſſe Epiſcopum, vt indicaret, poſſe extraordinaria poteſtate idem fieri etiam à presbytero. Ex quo apparet error Kemnitij, qui in ſuo examine parte 2. pag. 325. dicit, Concilium definiuiſſe cõtra S.Thomam, & alios quoſdam doctores, immò & contra ipſum S. Gregorium, ſolum Epiſcopum eſſe miniſtrum Confirmationis.

Sed his omiſsis, probatur Catholica veritas apertiſsimo Scripturæ teſtimonio. Nam Act. 8. miſsi ſunt Petrus, & Ioannes, vt per impoſitionem manuum darent Spiritum ſanctũ iis, quos Philippus in Samaria baptizauerat. & Act. 19. Paulus ipſe Apoſtolus manus imponit illis, quos alij baptizauerant. At certè nulla videtur poſſe fingi cauſſa, cur ſoli Apoſtoli manus imponant; immò cur ad hoc ipſum veniant ex vno loco ad alium, niſi quia hoc munus propriè pertinet ad primum gradum Eccleſiaſticum, qui eſt ſine cõtrouerſia Epiſcopalis.

AD HOC VVicleſus reſpondet, illos, quos Philippus baptizauerat, fortè nõ fuiſſe legitimè baptizatos, & ideò rurſus fuiſſe baptizandos ab Apoſtolis, vt acciperent Spiritum ſanctum.

SAD hæc ſolutio ineptiſsima eſt. Nam quis credat, Philippum Diaconum poſt acceptum Spiritum ſanctum non rectè baptizaſſe? & deinde ſi erant rebaptizandi, quid opus erat, vt Apoſtoli venirent ex Hieruſalem? non poterant

signifi-

significare per literas, aut alium mittere, qui illos ritè baptizaret? Denique Apostoli cur tantùm imposuerunt manus, & non etiam baptizârunt, si illi non erant ritè baptizati? Neq; obstat, quòd dicantur baptizati in nomine Domini Iesu, & non in nomine Trinitatis. Nam (vt suprà ostendimus) Lucas breuiter describit titum Baptismi, ex parte intelligi volens totum.

Calninus loco citato respondet, quod Apostoli fecerunt, non posse tribui Episcopis, aut certè non solis Episcopis. Nam Episcopi non sunt Apostoli: quod si tenent, quoad aliquid, locum Apostolorum, eundem locum tenent etiam presbyteri. Nam alioqui non liceret presbyteris, sed solis Episcopis communicare sub vtraq; specie: id enim soli Apostoli in Cœna Domini fecerunt.

Respondeo; Episcopos solos simpliciter, & absolutè Apostolis succedere. Obseruandum enim est in Apostolica auctoritate contineri omnem Ecclesiasticam potestatem. Erant enim Apostoli Primum Christiani, & membra Ecclesiæ. Secundo erant Sacerdotes. Tertio summi Sacerdotes. Quarto summi non vno in loco, sed in toto orbe terrarum: poterant enim vbique prædicare, baptizare, ordinare, leges ferre, punire, &c. Sed hoc vltimum in solo Petro fuit ordinarium munus, in ceteris extraordinarium, & quasi delegatum: & idcircò soli Petro succedi videmus, non autem vlli alteri Apostolo in illa summa in totum orbem potestate. Cetera tria erant omnibus ordinaria. Quare licet omnes Christiani aliquo modo succedant Apostolis, quatenus illi fuerunt primi Christiani: & omnes Sacerdotes eisdem Apostolis succedant, quatenus illi fuerunt primi Sacerdotes: & omnes Episcopi eisdem succedant, quatenus illi fuerunt primi summi Sacerdotes: tamen soli isti simpliciter illis succedunt, quia succedunt in tota eorum ordinaria auctoritate, in qua sola succedi potest. Idque patet etiam ex praxi, & testimonio Sanctorum. Nam si quis petat, quis successit Apostolo Iacobo? omnes respondent, Episcopus Hierosolymæ. Quis Apostolo Ioanni? Episcopus Ephesinus. Ad hæc Concilium Neocæsariense canone decimo tertio. Damasus in epistola quarta de Chorepiscopis. Hieronymus in epistola ad Marcellam de erroribus Montani. Leo epist. 88. Augustinus in Psal. 44. in illud: *Pro Patribus nati sunt tibi filij*. & alij veteres passim affirmant, Episcopos Apostolis succedere.

Sed Dices, vnde scimus Apostolos manus imposuisse, Act. 8. vt Episcopos, & non vt Presbyteros, vel vt Apostolos per extraordinariam potestatem? Respondeo; quod non vt presbyteri, inde constat, tum quia Scriptura nunquam tribuit hoc officium nisi ipsis Apostolis, cùm alia officia, vt prædicandi, & baptizandi tribuat etiam aliis inferioribus ministris: quòd

A non vt Apostoli per extraordinariam potestatem, colligitur tum ex eo, quod Hebr. 6. numeratur hæc manus impositio cum reliquis ordinariis Ecclesiæ ritibus; tum ex eo, quod semper in Ecclesia mansit ista consuetudo, vt Episcopi manus imponerent baptizatis.

Secundo, probatur eadem veritas testimoniis, & traditione Ecclesiastica. Nam Concilia, Pontifices, & Patres citati in prima controuersia, communi consensu docent, solos Episcopos esse propriè Sacramenti huius ministros: idque probant ex cap. 8. Actorum.

Tertio, probatur etiã ratione. Nam Confirmatio est complementum, & perfectio Baptismi; proinde conuenit, vt à primario ministro detur: sic enim in omnibus aliis rebus vltima forma imprimitur à primo agente. Præterea in Confirmatione adscribimor ad Christi militiam; adscribere autem ad militiam, proprium est Ducum, & Imperatorum.

B

Neque argumenta Caluini, & Kemnitij difficulter soluuntur. Argumentum Primum Caluini. Error est Donatistarũ, quod Sacramentum pendeat à dignitate ministri. Respondeo; Si de dignitate morali agatur, verum est, si de Ecclesiastica, falsissimum. Alioqui esset etiam error Donatistarum, quod soli presbyteri ministrent corpus Domini, immò & Baptismum, secundum Caluinum.

C

Secundum argumentum. Presbyteri succedunt Apostolis, vt patet de ministerio Eucharistiæ, quod solis Apostolis commissum fuerat. Respondeo; Apostolos in vltima Cœna presbyteros creatos fuisse, non autem Episcopos; Episcopi enim post resurrectionem facti sunt, cum eis diceretur, Ioan. 20. *Ecce ego mitto vos, &c.* Itaque presbyteri in aliqua re Apostolis succedunt, sed non in omnibus, neque absolutè, vt diximus.

Tertium argumentum, 1. Timoth. 4. Paulus ait: *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi per impositionem manuum presbyterij*. & Ananias Actor. 9. imposuit manus Paulo, & tamen non erat Episcopus. Respondeo ad hoc argumentum,

D quod est Armachani; Non tractari eo loco de Confirmatione, sed de Ordinatione Timothei; & præterea per illam vocem (*Presbyterij*) intelligi chorum presbyterorum, id est, Episcoporum, vt exponunt Chrysostomus, & alij: multi enim Episcopi, vnum Episcopum ordinant; vnus autem solus confirmat.

Ad illud de Anania, quod mutuò accepit Caluinus à VVicleso, vt ille ab Armachano; dico Ananiam imposuisse manum Paulo ad hoc, vt visum reciperet, vt ibidem legimus. Quare non fuit confirmatoria, sed curatoria illa impositio manus: vnde facta est ante Baptismum, non postea, vt fieri debet Confirmatio: neque descendit tunc visibiliter Spiritus sanctus, sed ceciderunt tanquã squamę ab oculis eius: *At*, inquiunt,

Ananias

Ananias cùm imponeret manus, dicebat; Saule frater, Dominus Iesus misit me, vt videas, & implearis Spiritu sancto: igitur finis illius impositionis manus fuit donum Spiritus sancti. RESPONDEO; Ananiam exposuisse simul finem proximum, & remotum sui aduentus. Finis enim proximus erat, curatio à cæcitate, finis remot⁹, perfecta iustificatio, & infusio Spiritus sancti, quam paulò pòst consequutus est Paulus per Baptismum. Vnde paulò antea describitur visio Pauli, qua antè præuidit, quod futurum erat: *Et vidit*, inquit Lucas, *virum introeuntem ad se, Ananiam nomine, & imponentem sibi manum, vt visum recipiat.* & cap. 22. Actorum, vbi narrat ipse Paulus totam hanc historiam, nihil se accepisse dicit ab Anania, nisi depulsionem cæcitatis, & postea Baptismum. Est autem valde probabile Paulum, vt ceteros Apostolos, immediatè à Deo accepisse Confirmationem siue humana impositione manuum.

Argumentum QVARTVM, Si iure diuino Episcoporum est proprium cõfirmare, quomodo id etiam presbyteris Gregorius concessisse legitur? RESPONDEO; Iure diuino solos Episcopos esse ordinarios ministros huius Sacramẽti. At non inde sequitur, quin extraordinaria concessione id possit etiam presbyteris conuenire: sicut etiam iure diuino proprium est Episcoporum prædicare; & tamen eorum concessione prædicant etiam Presbyteri, & aliquando etiam Diaconi.

Sed instant quidã Catholicorum; Confirmare, aut conuenit Episcopo ratione ordinis, aut ratione iurisdictionis. Si ratione ordinis, nullo modo potest id concedi iis, qui nõ habent eum ordinem, vt patet in similibus; nec enim potest vlla dispensatione fieri, vt Diaconus consecret Eucharistiã. Si ratione iurisdictionis; ergo posset Episcopus non consecratus confirmare; quia habet ipse ordinem presbyteralem, & iurisdictionem Episcopalem. RESPONDEO; Confirmare esse actum ordinis, & eum ordinem esse etiam in presbytero, saltem inchoatum, & imperfectum. OBSERVANDVM est enim, characterem Episcopalem, siue sit alius à presbyterali, siue idem extensior, & maior; esse potestatem absolutam, & perfectam, & independentem cõferendi Sacramenta Confirmationis, & Ordinis. & ideò non solùm posse Episcopum sine alia dispensatione confirmare, & ordinare; sed etiam non posse impediri ab vlla superiori potestate, quin reuera Sacramenta ista conferat, si velit, licet peccet si id faciat, prohibente summo Pontifice: characterem autem presbyteralem esse quidem potestatem absolutam, perfectam, & independentem, quod ad Sacramentum Baptismi, & Eucharistiæ; esse autem potestatem inchoatam, imperfectam, & dependentem à voluntate superioris; quoad Sacramentum Confirmationis. Quocirca nisi perficiatur per dispensationem superioris ea potestas, presbyter confirmando nihil ageret: at si perficiatur, iam ex ipso suo charactere confirmabit. Id quod minus mirum videbitur, si cogitemus, characterem non esse Physicam aliquam potentiam, quæ Physicè aliquid operetur, (tunc enim difficile esset intelligere quomodo posset perfici per dispensationem Pontificiam) sed esse signum diuini cuiusdam pacti, quo DEVS concurrit ad effectum Sacramentalem producendum cum eo, qui habet characterem, & non cum aliis: facile enim est intelligere, vnum characterem esse signum pacti absoluti, alium autem esse signum pacti conditionati. Sed de his hactenus.

QVINTVM argumentum est Kemnitij, loco citato. Scriptura ignorat differentiam Episcopi, & presbyteri. RESPONDEO; Non Scriptura id ignorat, sed Kemnitius Scripturã ignorat. Nam 1. Timoth. 6. cùm dicitur: *Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus:* apertissimè tantum discrimen ponitur inter Episcopum, & presbyteros, quantum est inter principem, & eius subditos. Quocirca Aëriani ob hoc ipsum hæretici dicuntur ab Epiphanio hæres. 75. & Augustino hæres. 53. quod negaurint hoc discrimen.

SEXTVM argumentum eiusdem Kemnitij. Hieronymus in dialogo cõtra Luciferianos dicit, ob honorem sacerdotij fieri, vt soli Episcopi manus imponant, non ob legis necessitatem. RESPONDEO; Locum hunc pro nobis maximè facere. Nam HIERONYMVS non negat, solis Episcopis licere Confirmationem dare post Baptisma; immò hoc affirmat, & infrà id ipsum probat exemplo Apostolorum, qui in Samariam profecti sunt, vt eos confirmarent, quos Philippus baptizauerat. Et præterea caussam reddit, cur id voluerit Dominus proprium esse Episcoporum; quia id requirebat honor summi sacerdotij. Nam vt paulò pòst ipse idem magis explicat, necesse est in singulis Ecclesiis esse vnum Episcopum, ne si multi sint pares, & non ad vnum summa referatur, schismata fiant: hinc igitur Dominus voluit quædam esse propria Episcoporum, vt inde eorum eminentia supra ceteros appareret. Illud autem (*non ob legis necessitatem*) non refertur ad legem ministrandi Confirmationem, sed ad legem consequendæ salutis: significat enim Hieronymus non esse necessarium ad salutem absolutè, vt quis ab Episcopo confirmetur; nam etiam sine tali Confirmatione per solum Baptisma saluari potest. Vnde continuò subiungit, explicans quod dixerat: *Non ob legis necessitatem; alioqui lugendi essent, qui in vinculis à presbyteris vel diaconis baptizati antè moriuntur, quàm ab Episcopis inuisantur.* Quod si id non placeat, dici potest, loqui Hieronymum de lege, quæ sumatur ex natura rei, vt sensus sit; id esse tributum solis Episcopis, non ob legis necessitatem, id est, non quod id necessariò requirat

natura

narura rei, quasi alirer neri non posset; sed quia voluit Dominus hac re honorare Episcopalem dignitatem.

SEPTIMVM argumentum. A multis iam annis in Germania nulli ferè Episcopi cõfirmant, sed suffraganei quidam, qui sunt ficticij Episcopi, & laruæ Episcoporum porius, quàm Episcopi. RESPONDEO; Suffraganeos esse veros Episcopos, quia & Ordinationem habent, & iurisdictionem, licet careant possessione propriæ Ecclesiæ. Quocirca licet non possint extra suam Ecclesiam confirmare sua auctoritate, possunt tamen si ad id inuirentur à proprio Episcopo.

CAPVT XIII.

De cæremoniis Confirmationis.

DVPLICES sunt cæremoniæ in hoc Sacramento. PRIMVM enim multæ cæremoniæ adhibentur in consecratione Chrismatis feria V. in Cœna Domini. DEINDE quædam etiam adhibentur in ipsa collatione huius Sacramenti.

Ac vt à PRIMO genere incipiamus, tractant de ritu consecrationis omnes, qui scribunt de diuinis officiis, cap. de feria V. in Cœna Domini, vt Isidorus, Alcuinus, Amalarius, Rabanus, Rupertus, & alij.

Fiunt autem quatuor cæremoniæ. PRIMO benedictiones olei, & balsami per orationes: & hoc reprehendi nõ potest, cùm Apostolus, 1. Timoth. 4. dicat omnia sanctificari per verbum Dei, & orationem.

SECVNDO fiunt etiam benedictiones olei, & balsami per signum crucis: ac ne id quidem reprehendi potest, cùm sine hoc signo nihil consecrari possit, vt testantur omnes ferè Patres, sed præcipuè Chrysostomus homil. 55. in Matthæum, & in lib. quod Christus sit Deus; & Augustinus tract. 118. in Ioannem, & serm. 181. de tempore, cap. 3.

TERTIO, halat Episcopus aliquoties super ampullam Chrismatis. Et quidem hæc cæremonia ridicula, & magica viderur hæreticis: nam id apertè scribit Kemnitius pag. 285. & Caluinus ad hanc cæremoniam respexit, cùm ait lib. 4. Instit. ca. 19. §. 10. Chrisma fœtido anhelitu inquinari: tamen & antiquissima est, cùm eius meminerint auctores citati, Amalarius, & alij; & præterea ab exemplo Domini sumpta, qui in Apostolos insufflauit Ioan. 20. vt ea cæremonia demonstraret, Spiritum sanctum in eos descendere. Et sanè cùm vult Ecclesia descensum sancti Spiritus designare ad aliquid sanctificandũ; quo meliori signo vti potest, quàm ego, quo Christus ipse ad rem eandem designandam vti voluit? Quòd si magica est hæc cæremonia, Christum Magiæ doctorem faciemus, quod est impium, & blasphemum. Neq; magica dici potest

A vlla cæremonia, nisi cùm effectus mirabilis exspectatur à Diabolo, cum quo fœdus ineunt Magi: nos autem effectum à Diabolo nullum exspèctamus, sed à solo Deo, à quo id per orationes petimus, vt sæpe dictum est.

QVARTA cæremonia est, quòd Chrisma iam consecratum, salutatur ab Episcopo, & Presbyteris, his verbis: *Aue sanctum Chrisma.* atque hanc cæremoniam idololatricam esse dicunt aduersarij. Tilmannus Heshusius libro de erroribus Pontificiorum, tit. 22. num. 26. *Chrisma*, inquit, *tantum non adorandum: Si quidem hæc verba dici iubent, Aue sanctum Chrisma.* Reprehendit etiam hanc cæremoniam Kemnitius pagina 289. & Caluinus B libro quarto Institut. cap. 19. §. 21. Sed ineptè inprimis ad idololatriam hoc referunt, cùm aliud sit salutare, aliud adorare: alioqui etiã Dominus, qui Matth. vltimo dixit mulieribus, *Auete*, eas adorasse diceretur. Adhibetur quidem Chrismati consecrato reuerentia, quia est res sacra, & vim habet vt Dei instrumentum sanctificandi: sed non adoratur vt Deus, alioqui etiam Hebræi idololatræ fuissent, qui arcam Domini ligneam adorabant; idque faciebant Propheta monente Psal. 98. *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.* DICAS; ridiculum videtur salutare rem inanimam. RESPONDEO; id esse vsitatissimum, in signum gratulationis etiam res inanimas salutare, ac si viuerent & sentirent. Ita C Nazianzenus oratione ad CL. Patres cùm Episcopatu se abdicaret, valedicit cathedræ, templo, psalmodiæ, aliisque id genus rebus. Hieronymus in epist. de obitu Paulæ, describit salutationem, quam B. Paula ad Bethlehem habuit, cùm eam primùm vidit. Immò & Aeneas apud Virgilium in 7. Aeneidos Italiam salutat, cùm eam primùm ingreditur. Suntque eiusmodi exempla planè infinita.

IAM verò in ipsa Confirmatione prçter cæremoniam essentialem vngendi, & signandi frontem cruce; adhibentur etiam aliæ octo cæremoniæ. PRIMA, vt Susceptor adsit, sicut in Baptismo, qui confirmandum offerat Episcopo. Estq; hæc cæremonia antiquissima, vt patet ex decre- D tis antiquorum Pontificum, & Cõciliorum, quç citantur à Gratiano 30. q. 1. can. Si quis. & can. de his. & q. 4. can. Si quis ex vno. & de consecr. dist. 4. can. In Catechismo.

SECVNDA, vt variæ preces dicantur super confirmandos, & quidem cum manus impositione; quem ritum solùm aduersarij non reprehendunt.

TERTIA, vt confirmato pax detur ab Episcopo, in signum acceptæ gratiæ Spiritus sancti, cuius effectus est pax.

QVARTA, vt confirmatum Episcopus manu leuiter cedat, vt is intelligat se contra ignominiam, & verba pro Christo ferenda, patientia præcipuè armandum.

QVINTA, vt fascia ligetur frons, tum ne Chrisma

ma facilè defluat, tum vt significet, acceptam gratiam diligenter conseruandam iuxta illud 1. Ioan. 2. *Vnctionem, quam accepistis, maneat in vobis.* Sed in hac re seruanda est Ecclesiæ consuetudo: alicubi enim ad septem dies frontis fascia conseruatur, alicubi ad tres, alicubi continuò abluitur, & exiccatur Chrisma à sacerdotibus, vt fascia opus non sit. A

SEXTA, vt ad septem dies, non lanetur caput, seu frons. Cuius cæremoniæ meminit Hugo libro 2. de Sacramentis, parte 7. cap. 6. Tertullianus libro de Baptismo scribit à die Baptismi per totam hebdomadam Christianos lauacro abstinere solitos: quod quidem faciebant non tantùm ob Baptismum, sed etiam, & fortassè præcipuè ob Chrisma, quod eodem die dari solebat. B

SEPTIMA, vt in Sabbatho Paschæ, & Pentecostes detur Confirmatio, quia videlicet iis diebus dari debet Baptismus, vt suprà diximus. Hoc tamen tempore, quia vt plurimùm non dantur simul hæc Sacramenta, laudabilis est consuetudo multorum Episcoporum, vt in festis Pentecostes præcipuè confirment, quia nimirum in eo festo data est prima Confirmatio à Deo sanctis Apostolis.

OCTAVA, vt à ieiunis detur, & accipiatur Cōfirmatio; de qua re exstant canones Conciliorum, apud Gratianum de consecrat. dist. 5. can. Vt Ieiuni. & can. Vt Episcopi.

Ad hæc omnia Kemnitius addit pag. 323. mirum esse cur Pontificij malint has suas cæremonias, quàm examen puerorum, professionem fidei, & adhortationem; ac tragicè queritur, à nobis ista omnia reiici, nec pati nōs velle vllam emendationem. SED sunt ista omnia verba ociosa. Nos enim nihil horū reiicimus, sed volumus omnia fieri suo loco, & tempore; nec patimur nobis eripi Sacramentum à Christo institutum, & cæremonias à Patribus traditas prætextu examinis puerilis. Ac de Sacramento Confirmationis satis dictum est.

Finis librorum de Baptismo & Confirmatione.
Ad honorem DEI.

TERTIA CONTROVERSIA GENERALIS.

DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ.

SEX LIBRIS EXPLICATA.

INDEX

LIBRORVM ET CAPITVM.

Ordo, ac partitio totius operis.

LIBER PRIMVS,

De reali præsentia Christi Domini in Sacramento Eucharistiæ, ex verbo Dei.

LIBER SECVNDVS,

De veritate corporis Domini in Eucharistia, ex testimoniis Patrum.

LIBER TERTIVS,

De veritate corporis Domini in Eucharistia, & de modo existentiæ in eâdem.

LIBER QVARTVS,

De Sacramento Eucharistiæ.

LIBER QVINTVS,

De Eucharistia: qui est primus de sacrificio Missæ.

LIBER SEXTVS,

De Eucharistia: qui est secundus de sacrificio Missæ.

DE SACRAMENTO EVCHARISTIAE LIBRI SEX.

Ordo, ac partitio totius operis.

DE SACRAMENTO EVCHARISTIAE HIS OMISSIS, quæ Catholici Doctores inter se disputare salua fide, & pace Christiana solent, quatuor hoc tempore inter Catholicos, & hæreticos versantur controuersiæ principales: de quibus omnibus, Domino adiuuante, pro nostrarum virium tenuitate iuxta instituti operis rationem disputare aggrediemur.

PRIMA igitur, ac præcipua controuersia est de vera, ac reali, & substantiali præsentia corporis, & sanguinis Domini in hoc non minus admirabili, quàm venerabili Eucharistiæ Sacramento. Sed quoniam ea controuersia longissima necessariò futura est, vitandæ confusionis caussa, tribus modis tractabitur, ac si essent distinctæ quæstiones. PRIMO ex solo verbo Dei. SECVNDO ex solis Patribus antiquis. TERTIO ex iudicio rationis.

ALTERA de modo ac ratione existentiæ Christi in Eucharistia; sitné ratio existentiæ Christi in Eucharistia, conuersio panis & vini in corpus, & sanguinem Christi, quæ ab Ecclesia Catholica dicitur Transubstantiatio; an potiùs assumptio panis & vini ad vnionem hypostaticam corporis & sanguinis Domini; aut omnipræsentia, siue Vbiquitas, vt quidam loquuntur, humanitatis Christi, an aliquid aliud.

TERTIA controuersia principalis est de ipso Sacramento, vbi primùm de natura ipsius disputandum erit, sitné res aliqua permanens, an actio transiens; ex qua quæstione illud etiam manifestum fiet, vtrum in Eucharistia sit corpus Domini solùm in vsu, an etiam extra vsum; deinde de materia, forma, fide, seu effectu, de ministro, de vsu, id est, de Communione sub vna, vel altera specie; & tandem de veneratione Sacramenti differemus.

QVARTA & postrema de sacrificio.

LIBER PRIMVS.

De reali præsentia Christi Domini in Sacramento Eucharistiæ ex verbo Dei.

CAPVT PRIMVM.

De hæresibus.

ANTEQVAM veniamus ad quæstiones propositas de præsentia corporis Domini in Eucharistia, explicandæ erunt hæreses cõtrariæ, contra quas pugnandũ est, & sententia Ecclesiæ, pro qua pugnandum.

PRIMI qui negârunt, Christi corpus esse in A Eucharistia, vidêtur fuisse illi ipsi, qui primi hæresum zizania in Ecclesia serere cœperunt. Simoniani, Menandriani, & similes; de his loquẽs sanctus IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses, sic ait: *Eucharistias, & oblationes non admittunt, eò quòd non confiteantur Eucharistiam esse carnem Saluatoris nostri* IESV CHRISTI, quæ sententia citatur à

Theodoreto in 3. Dialogo ex epistola ad Smyrnenses; vbi tamen nunc non habetur.

Ne autem glorientur Caluinistæ sententiam suam valde antiquam esse, illud est OBSERVANDVM, antiquissimos illos hæreticos, non tam Sacramentum Eucharistiæ, quàm mysterium Incarnationis oppugnasse. Idcircò enim (vt Ignatius ibidem indicat) negabant Eucharistiam esse carnem Domini, quia negabant Dominum habere carnem. Quare nullus veterum, qui de hæresibus scripserit, hunc errorem in catalogo posuit, vt patet ex Irenæo, Tertulliano, Philastrio, Epiphanio, Augustino, Theodoreto, Damasceno: neque vllus veterum disputat cõtra hunc errorem primis sexcentis annis. His B igitur omissis, PRIMI, qui vetitatem corporis Domini in Eucharistia in quæstionem vocârut, fuerũt Iconomachi post annum Domini D CC. in quodam suo Conciliabulo Constantinopolitano, quod ipsi septimam Synodum falsò vocabant. Hi (enim vt refertur in septima Synodo, act. 6. tomo III. in fine) dicebant vnicam esse imaginem Christi ab ipso Christo institutam, nimirum panem, & vinum in Eucharistia, quæ repræsentãt Christi corpus, & sanguinem. Quocirca ab eo tempore Græci scriptores sæpe monent, Eucharistiam non esse figuram, siue imaginem corporis Domini, sed ipsum verum corpus, vt patet ex ipsa Synodo septima loco citato. ex Damasceno libro 4. cap. 14. ex Theophy- C lacto in cap. 26. Matth. & in cap. 11. prioris ad Corinthios.

SECVNDVS auctor huius erroris fuit Ioan. Scotus, non ille Doctor subtilis, sed alius antiquior, qui tempore Caroli Magni circa annum Domini DCCC. scripsit. Is enim primus in Ecclesia Latina de hac re dubiè scribere cœpit. cuius librum de Eucharistia damnatum fuisse in Concilio Vercellensi, testatur Lanfrancus in suo libro de veritate corporis & sanguinis Domini in Eucharistia.

TERTIVS fuit Bertramus tempore Caroli Crassi, circa annũ Domini D CCC. LXXXVI. cuius liber adhuc exstat. Is rursum in controuersiam vocare cœpit, an esset verè in Eucharistia D illud ipsum corpus Domini, quod de Virgine natum erat. Confutauit hunc errorem doctissimè Paschasius Abbas Corbeiensis, qui illo ipso tempore floruit.

QVARTVS fuit Berengarius Archidiaconus Ecclesiæ Andegauensis circa annum Domini M. L. qui auctor habetur huius erroris, nõ quòd primus eum inuenerit, sed quòd primus apertè defenderit, & propagare studuerit, & te ipsa propagauerit. Refutârunt Berengarium tres insignes scriptores, qui simul cum Paschasio editi sunt, Lanfrancus, Guitmundus, & Algerus: de quibus ita censuit Petrus Cluniacensis initio libri de sacrificio, vt diceret Lanfrancum scripsisse contra hæresim Berengarij benè, plene, perfectè; Guitmundum melius, plenius, perfectius; Algerum optimè, plenissimè, perfectissimè. Porrò quatuor errores Berengarius docuit, per quos patens videtur fuisse omnium sectarum, quæ hoc seculo vigent. PRIMO docuit, paruulos non esse baptizandos, vt Guitmundus testatur libro primo contra Berengarium; atque hinc patet dici potest Anabaptistarum. SECVNDO docuit, corpus Domini non esse in Eucharistia, nisi vt res significata est in suo signo, vt referunt Lanfrancus, Guitmundus, Algerus, auctores illius temporis: hinc verò patet est Sacramentariorum; quod agnoscit Caluinus in vltima admonitione ad Ioachimum VVestphalum. TERTIO docuit, post alteram palinodiam (nam ter reuocauit errores suos, vt infrà dicemus) corpus Domini esse quidem verè in Eucharistia, sed simul cum pane, & vino; vnde parens est Lutheranorum. Fuisse autem hunc errorem Berengarij, colligitur ex libro primi Guitmundi, qui scribit nonnullos Berengarij discipulos, qui docebant, corpus Domini verè esse in Eucharistia, sed simul cũ pane; dicere solitos hanc fuisse subtiliorem doctrinam Berengarij. Idem etiam colligitur ex Concilio Romano sub Gregorio VII. cuius Concilij meminit Thomas VValdensis tomo II. de Sacrament. cap. 43. Nam in eo Concilio coactus est Berengarius confiteri non solùm præsentiam realem corporis Domini in Eucharistia, vt antea coactus fuerat in Concilio Romano, sub Nicolao II. sed etiam transmutationem panis in corpus Domini. QVARTO docuit idem Berengarius, teste eodem Guitmundo ibidem, legitima Matrimonia posse dissolui, in quo etiam pater fuit omnium huius temporis hæreticorum. Sed de hoc aliàs.

QVINTVS propugnator huius erroris fuit Henricus quidam cum Petro Bruis, circa annum Domini M. C. XL. qui asserebat semel tantùm, id est, in ipsa vltima Domini cœna cum Apostolis, Christi corpus verè datum sub specie panis: deinceps autẽ meram esse deceptionem, quod Sacerdotum ministerio dicitur aut creditur. Testis est, & refutator huius erroris Petrus Cluniacẽsis, qui eodem tempore floruit, in tractatu de sacrificio.

SEXTVS fuit auctor sectæ Albigensium, circa annum Domini M. CC. VIII. ij enim inter alios plurimos errores, hunc etiam habuerunt, Sacramentum Eucharistiæ, non esse verum corpus Domini. Testis est S. Antoninus in summa Theologica, part. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5.

SEPTIMVS fuit auctor sectæ Flagellantium, circa annum Domini M. CCC. L. teste Bernardo Lutzemburgensi, in Catalogo hæreticorum.

OCTAVVS fuit Ioannes VViclef, circa annum Domini M. CCC. LXX. is enim rursus ducere cœpit non esse corpus Domini in Eu-

charistia,

charistia, nisi vt in signo, vt patet ex 4. lib. Trialogi, cap. 2. & sequentibus, vsque ad 10. Huius libri post annum Domini M. CCCC. delati in Bohemiam totum illud regnum infecerunt, vt scribit Aeneas Sylnius, lib. de origine Bohemorum, cap. 35. & Thomas VValdensis tomo II. doctrina 10. Tametsi enim Ioan. Huss ab hoc errore semper abhorruit, vt ostendit Ioan. Cochlæus in historia Hussitarum, tamen Iacobitæ, & alij permulti in Bohemia hunc errorem cum ceteris ex libris VVicleffi libenter hauserunt. Contra VVicleffum scripsit Thomas VValdensis in II. tomo de Sacramentis.

A

NONVS patronus huius hæresis iam nostro seculo fuit Andreas Carolstadius Archidiaconus VVittenbergēsis, ac Lutheri discipulus primarius. Lutherus enim nunquam apertè hanc hæresim docuit, quin potiùs acerrimè illi restitit aliquando: tamen sine dubio semina iecit huius erroris, vt etiam Anabaptismi, de quo suprà diximus; licet postea, tum Sacramentarios, tum Anabaptistas confutare conatus sit: siquidem multa docuit, ex quibus ansam præbuit Sacramentariis huius hæresis renouandæ. PRIMVM in epist. ad Argentinenses asserit se valde propensum fuisse in eam sententiam, quæ in Eucharistia nihil præter panem agnoscit, & conatum totis viribus hoc asserere, sed non potuisse Scripturis satisfacere, quæ contra obiiciebantur. Quid igitur mirum, si discipuli eius id tentare ausi sunt, quod Magistro gratissimum fore putabant? DEINDE libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, asserit Sacramenta non iustificare, sed esse nuda signa. Ex quo rectè colligi videtur in Eucharistia non esse reuera Christum: quorsum enim ibi esset, si nihil nobis cōferre debebat? In eodem libro, cap. de Eucharistia, negauerat, cap. 6. Ioannis ad Eucharistiam pertinere. At hæc fuit præcipua caussa cur Sacramentarij negauerint realem præsentiā Christi in Eucharistia. Ibidem scripsit, verba Euangelistæ: *Hoc est corpus meum*, hunc facere sensum: Hic panis est corpus meum. Quæ sententia aut accipi debet tropicè, vt panis sit corpus Christi significatiuè; aut est planè absurda, & impossibilis: nec enim fieri potest, vt panis sit corpus Christi. Itaque maluerunt Lutheri discipuli recurrere ad tropum, quàm admittere manifestam absurditatem.

B

C

DENIQVE in libro de Eucharistia ad VValdenses, negat Eucharistiam adorandam, & in dubium reuocat, an cum corpore sit etiam anima, & diuinitas in Eucharistia. At certè ex his manifestè sequitur, non esse reuera Christum in Eucharistia. Nam vbicunque reuera est, adorandus est, nec potest vllo modo separari anima, & diuinitas à Christi corpore, vt notissimum est. His ergo Lutheri sententiis edoctus Carolstadius anno M. D. XXV. vel vt alij volunt. M. D. XXIV. librum edidit, in quo apertè negauit

D

præsentiam corporis Domini in Eucharistia. Vide de Carolstadio Ioan. Cochlæum in actis Lutheri anno M. D. XXV.

DECIMVS patronus huius erroris fuit Huldricus Zwinglius Tigurinus pastor, qui cùm aliquot annis docuisset Lutheri hæresim, ac palàm asseruisset, in Eucharistia verè esse corp' Christi, sed cum pane; tandem eodem anno, quo Carolstadius librum edidit de vera, & falsa religione: atque in eo retractat sententiam suam, ac nouam quandam statuere nititur, nimirum, corpus Domini non esse in Sacramento, nisi vt in signo. Non est autem prætereundum, quàm egregiè purget Zwinglius inconstantiam suam. Dicit enim se multò antea agnouisse id, quod verum erat, sed tempori seruiuisse; & in hoc laudati se à Christo tanquam seruum prudentem, & fidelem, qui dat cibum familiæ in tempore suo. Sed nimis frigida excusatio est: non enim laudat Christus eos, qui vt tempori seruiant, mentiuntur in rebus tanti momenti. Immò Zvvinglius non tam se purgat, quàm inquinat hac sua defensione: vt enim ignorantiam tegat, improbitatem prodit.

Zwinglio comes accessit Ioannes Oecolampadius Apostata ex Monacho Birgittano, qui eodem tempore librum scripsit, de genuina expositione verborum: *Hoc est corpus meum*, vbi etsi in re conueniat cum Zvvinglio, tamen commodiùs exponere conatus est verba cœnæ, vt infrà dicemus. Zvvinglium, & Oecolampadium sequuti sunt permulti eorum discipuli, ac præcipuè Henricus Bullingerus Zvvinglij successor, in sede Tigurina, qui scripsit Apologiam pro Zvvinglio contra Lutheranos; & Bernardinus Ochinus, qui scripsit etiam librum de cœna Domini contra VVestphalum, & Petrus Martyr, qui scripsit ingens volumen de Eucharistia contra Stephanum Gardinerum, in quo refellit solutiones Gardineri ad 255. argumenta Sacramentariorum.

VNDECIMVS patronus insignis erroris Berengariani fuit Ioan. Caluinus. Is igitur anno Domini M. D. XXXVI. edidit primò suas institutiones, vt apparet ex epistola dedicatoria ad Regem Gallorum Franciscum, quas postea iterum edidit auctas anno M. D. XXXIX. & tandem anno M. D. LIX. tertiò mutata forma, & quatuor libris comprehensas edidit.

Edidit etiam anno M. D. XL. librum de cœna Domini Gallicè, quem post annos quinque Nicolaus Gallasius Latinum fecit; in quo libro extremo apertè, ac nominatim reprehendit tum Lutherum, tum Zvvinglium, & se indieem eorum constituit, ac nouam opinionem introducit, quæ tamen reuera nihil differt à sententia Zvvinglij.

Vnde paulò pòst, id est, anno M. D. XLIX. edidit libellum de consensu suo cum Tigurinis in re Sacramentaria. Multa præterea de hac re

scripsit

ſcripſit in libro de reformãda Eccleſia, in commentariis tum ad cap. 26. Matth. tum ad cap. 11. prioris ad Corinth. & in reſponſionibus ad Ioachimum VVeſtphalum.

Caluinum ſequitur VVilhelmus Klebitius, qui ſcripſit librum contra Hesbuſium, quem inſcripſit; Victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici: quando videlicet in ditione Comitis Palatini obtinuit Caluiniſmus. Item Petrus Boquinus, qui ſcripſit examẽ libri Heshuſij de corpore Domini, in quo egregiè Caluinum tuetur. Deniquè Theodorus Beza, qui adhuc ſupereſt, Caluini Geneuæ in Cathedra peſtilentię ſucceſſor multa ſcripſit pro errore Caluiniano; vt ſummam doctrinæ de re Sacramentaria; librum de cœna Domini contra VVeſtphalum; Dialogum qui inſcribitur *κρεωφαγία*, ſiue Cyclos contra Tilemannum Heshuſium.

Portò Caluini ſententia breuiter explicanda eſt, quia de induſtria obſcurè ab illo proponitur, vt myſterij aliquid continere videatur. PRIMO igitur docet Caluinus cum ſuis, ſymbola cœnæ tantùm eſſe in terra; corpus autem Christi tantùm eſſe in cœlo: proinde tanto interuallo abeſſe Chriſti corpus à pane, & vino in cœna, quanto abeſt terra ab altiſſimis cœlis. Quod videlicet Chriſti corpus nuſquam ſit niſi in certo, ac determinato loco cœli; id habet disertis verbis in fine Conſenſus cum paſtoribus Tigurinis; idem habet etiam disertis verbis Beza in ſumma doctrinæ de re Sacramentaria, quæſt. 6.

SECVNDO docet, ſymbola, & corpus Chriſti, licet loco inter ſe plurimum diſtent, tamen coniuncta eſſe, non ſolùm ratione ſigni, quia vnum eſt ſignum alterius, ſed etiam quia cum ſigno Deus nobis verè exhibet ipſum verum Chriſti corpus, & ſanguinem, quo animæ noſtræ verè alantur in vitam æternam. Id habet Caluinus in omnibus locis ſuprà citatis. In cap. 26. Matthæi ſic loquitur: *Verè in cœna datur nobis corpus Chriſti, vt ſit animis noſtris in cibum ſalutarem, hoc eſt, ſubſtantia corporis Chriſti paſcuntur animæ noſtræ, vt verè vnum efficiamur cum eo.* Et infrà: *Non ergo vacuum & inane ſignum nobis proponitur, ſed verè carnis & ſanguinis Domini fiunt participes, qui fide promiſſionem hanc recipiunt.* Et lib. 4. Inſtitut. cap. 17. §. 5. docet, comedere Chriſti carnem, non eſſe ſolùm credere, ſed verè participem fieri carnis eius; & ponit exemplum: *Quemadmodum enim*, inquit, *non aſpectus, ſed eſus panis alimentum corpori ſufficit: ita verè, ac penitus participem Chriſti animam fieri conuenit.* Et §. 32. *In ſacra ſua cœna iubet me ſub ſymbolis panis ac vini, corpus ac ſanguinem ſuum ſumere: nihil dubito, quin & ipſe verè porrigat, & ego recipiam.* Et in libro de cœna Domini, capite 2. ponit exemplum de columba, in qua apparuit Spiritus ſanctus.

Vt enim illa columba dicta eſt Spiritus ſanctus à Ioanne Baptiſta, Ioannis primo, quia cer-

A tiſſimum ſignum erat præſentiæ Spiritus ſancti; ita panis per metonymiam dicitur corpus CHRISTI, quia eſt certiſſimum ſignum præſentiæ corporis CHRISTI, quod nobis datur in cœna.

Vnde ibidem affirmat, Chriſtum nobis in cœna veram, propriamque carnis, & ſanguinis ſui ſubſtantiam donare. Similia habet etiam Beza loco notato, de re Sacramentaria, quæſt. 6. Vnde etiam quæſtione 7. admittit illas propoſitiones Lutheranorum; Corpus Chriſti eſſe in pane, vel ſub pane, vel iuxta panem; ſi ſano modo intelligantur, id eſt, quod ſignificent ſimul cum pane verè donari nobis corpus Chriſti.
B Quia verò hoc ſecundum videtur pugnare cum primo (quomodo enim corpus Chriſti verè nobis datur cum pane, & eſt præſens in cœna, ſi corpus Chriſti ſolùm eſt in ſummo cœlo, & panis tantùm eſt in terra?) ideò ponit tertium dictum.

TERTIO igitur dicit, non poſſe ingenio comprehendi, ſed ſola fide, quomodo fiat iſta coniunctio rerum tam diſtantium. Sic loquitur libro 4. Inſtitut. cap. 17. §. 7. *Nihil*, inquit, *reſtat, niſi vt in eius myſterij admirationem prorumpam, cui nec mens planè cogitando, nec lingua explicando par eſſe poteſt.* Et §. 10. *Etſi autem incredibile videatur in tanta locorum diſtantia penetrare ad nos Chriſti carnem, vt nobis ſit in cibum; meminerimus, quantum ſupra ſenſus*
C *omnes noſtros emineat arcana Spiritus ſancti virtus, & quàm ſtultum ſit eius immenſitatem modo noſtro velle metiri. Quod ergo mens noſtra non comprehendit, concipiat fides, Spiritum verè vnire, quæ locis disiuncta ſunt.* Et §. 32. *Porrò*, inquit, *de modo ſi quis me interroget, fateri non pudebit, ſublimius eſſe arcanum, quàm vt vel meo ingenio comprehendi, vel enarrari verbis queat.* Similia habet Beza de re Sacrament. quæſt. 9. *Sed*, inquit, *nihilominus fatemur incomprehenſibile eſſe myſterium Dei; quo fit, vt quod eſt, & manet in cœlis, & non alibi, nobis, qui nunc in terra ſumus, & non alibi, verè communicetur.* Et infrà: *Quo fit vt tota hæc actio valde propriè μυστήριον vocetur.* Sed quia intelligebat Caluinus hoc ſuum myſterium planè eſſe incredibile, & apertiſſimam repugnantiam inuoluere, ideò
D addit quartum.

QVARTO dicit, non ipſum corpus Chriſti ad nos deſcendere, ſed quandam vim ſubſtantialem ex Chriſti carne ad nos deriuari per Spiritum eius, tanquam per canalem quendam. Vbi videtur dicere non ſubſtantiam, ſed qualitatem quandam nobis dari. Sic enim loquitur libro 4. Inſtitut. cap. 17. §. 12. *Vinculum*, inquit, *iſtius coniunctionis eſt Spiritus Chriſti, cuius nexu copulamur: & quidam veluti canalis, per quem quidquid Chriſtus ipſe & eſt, & habet, ad nos deriuatur. Nam ſi ſolem conſpicimus radiis in terram emicantem ad generandos, fouendos, vegetandos eius fœtus, ſuam quodammodo ſubſtantiam ad eam traiicere; cur inferior Spiritus Chriſti eſſet irradiatio ad communionem carnis, et ſanguinis eius in nos traducendam?* Et §. 32. *Ingenuè confiteor, mixturam carnis Chriſti*

cum

cum anima nostra, vel transfusionem, qualis ab ipsis docetur, me repudiare; quia nobis sufficit, Christum è carnis substantia vitam in animas nostras spirare, immò propriam in nos vitam diffundere, quamuis in nos non ingrediatur ipsa Christi caro. Quod ergo dixerat suprà §. 10. ad nos vsque penetrare Christi carnem, licet tanto interuallo distantem, debet intelligi, non per se, sed per virtutem suam. Quod tamen ipse viderit, quàm rectè cohæreat cum iis, qui suprà dixerat de præsentia Christi in cœna; nisi etiã præsentiam intelligat, secundum virtutem, non secundum substantiam.

A

Quia verò, si realis aliqua qualitas, ex Christi corpore ad nos descenderet, periculum esset, ne nimis multum huic Sacramento tribueremus, ideò addit QVINTO, Communicationem istam sine corporis Domini, sine virtutis eius tantùm fieri per fidem. Fides enim apprehendit Christum in cœlo existentem, & eum nostrum facit, vt participare possimus bona ipsius. Itaque nulla fit realis coniunctio Christi nobiscum, sed solùm per cogitationem. In quo certè nullum est mysterium, nullum miraculum, nulla difficultas intelligendi. Quis enim non facillimè capiat, fide apprehẽdi posse Christum, immò etiam totam Trinitatem? Sic igitur habet Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 5. *Interim verò hanc non aliam esse, quàm fidei manducationem, fatemur: vt nulla alia fingi potest.* Et §. 31. *Christus, inquit, præsens illis non videtur esse, nisi ad nos descendat: quasi verò, si ad se nos euehat, non æquè potiamur eius præsentia.* Hæc ille.

B

C

Vbi videtur corrigere, vel explicare, quod dixerat, §. 10. Carnem Christi magno miraculo ad nos penetrare: nunc enim sublato omni miraculo, dicit, nos fide ad ipsum ascendere. Item §. 32. dicit, fidem esse, quæ pascitur Christi corpore: porrò fides non aliter manducat, quàm credendo. Idem repetit in aliis libris; & idem habet Beza in libro de summa doctr. in re Sacrament. quæst. 9. 10. 11. & 13. Neque moueri debemus quod Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 5. & 11. negat, Christum sola cogitatione, vel intelligentia manducari, ac dicit, non esse omninò idem credere in Christum, & manducare Christum.

D

Nam ibidem asserit, manducare Christum non esse quidem ipsum credere, sed effectum tamen eius esse: nam credendo manducamus; siquidem ex actu fidei sequitur, vt Christus sit in nobis, & nobis sua bona communicet. Vnde Beza in libro de cœna Domini contra VVestphalum, capite nono, dicit, hoc interesse inter fidem, & manducationem Christi, quod inter manum, & apprehensionem, quæ manu fit. Quia verò non est in nobis CHRISTVS nisi per fidem, vt perpetuò Caluinus, & Beza dicunt; inde fit, vt non sit in nobis, nisi obiectiuè, quomodo in nobis est id omne, de quo actu cogitamus.

Porrò ex hoc sequitur SEXTVM eorum pronunciatum, quo asserunt homines improbos nõ percipere corpus Christi, licet symbola percipiant. Nam (vt ait Beza in summa doctr. de re Sacrament. quæst. 13.) *Sicut symbola accipiuntur solo ore corporis, ita corpus Christi solo ore fidei: cùm ergo non habeant impij os fidei, non percipiunt nisi symbola corporis Domini.* Docet hoc idem Caluinus libro 4. Instit. cap. 17. §. 33. & 34. Immò in libello de consensu cum Tigurinis, solos prædestinatos dicit, percipere symbola externa cum re per symbolum significata, sicut soli prædestinati habent veram fidem.

SAPTIMVM ac postremum eorum pronunciatum est; non esse eam vim in Sacramento Eucharistiæ, vt det ipsum corpus Christi, aut fidem non habenti, sed solùm vt testetur, & confirmet, iam haberi. Ita habet Caluinus libro 4. Institut. cap. 17. §. 2. *Magnum, inquit, fiducia, & suauitatis fructum ex hoc Sacramento colligere possunt piæ animæ, quod testimonium habent in vnum corpus nos cum Christo coaluisse, vt quidquid ipsius est, nostrum vocare liceat.* Et §. 5. *Non, inquit, facit Sacramentum, vt Christus panis vitæ esse primùm incipiat, sed in memoriam reuocat panem vitæ esse factum, quo assiduè vescamur.* Et infrà: *Pollicetur enim nobis quidquid fecit, aut passus est Christus, id ad nos viuificandos factum esse.* & in lib. de cœna Domini, cap. 3. docet, ad præparationem ad hoc Sacramentum percipiendum requiri, vt quis antea fidem veram habeat, & per fidem sit factus Christi membrum, atq; adeò Christum in se habeat. Deniq; nisi Caluinus diceret, Eucharistiam tantum esse testimonium acceptæ gratiæ, & veluti sigillum obsignans, & confirmans promissionẽ verbo factam, destrueret omnia, quæ antea docuit de Sacramentis.

Hinc autem nos tria colligere debemus. PRIMVM, falsò iactasse Caluinum sententiam suam de Eucharistia esse difficillimam, & incomprehensibilem humano ingenio, atque adeò summum mysterium. Non enim maius mysterium est, quod symbola panis, & vini reuocent nobis in memoriam, Christum pro nobis passum, & mortuum esse, quàm quòd id faciat imago Crucifixi, præsertim si addatur hæc Inscriptio ex verbo Dei: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mũdi.* Nam eiusmodi imago cum tali inscriptione idem omninò facit, quod Eucharistia Caluini, & sine vllo miraculo tam imago, quàm inscriptio naturaliter agit, dum memoriam passionis Domini pro nobis toleratam excitat.

DEINDE, meras Indificationes esse illa omnia magnifica encomia Eucharistiæ; cùm videlicet tot in locis Caluinus dicit, nobis vnà cum symbolis dari ipsum verum, & reale Christi corpus, & eo nutriri animas nostras, &c. nihil enim tandem nobis relinquit, nisi nudum symbolum rei iam habitæ.

DENIQVE, ex hac Caluini sententia sequi illud absurdum, vt porrigere cœnam Domini,

sit testificari, illũ cui porrigitur, iam antea sumpsisse cœnã, & Christi corpus comedisse: Quod & est intolerabile, si respiciamus vsum vocabulorũ: & est sæpissimè falsum, cùm plurimis porrigantur ista symbola, qui tamen non comederunt corpus Christi, secundum regulas Caluini, cùm sint impij. Quocirca falsò testificantur ministri, illos comedisse corpus Christi; & tamen ita nituntur ista sua testificatione, vt Caluinus lib. 4. cap. 17. §. 2. dicat; ex hoc Sacramento sibi securè promittere posse, regnum cœlorum non magis sibi excidere posse, quàm ipsi Christo. Sed de his hactenus.

CAPVT SECVNDVM.

Explicatur sententia Catholicæ Ecclesiæ.

IAM verò explicandum erit, quid de hac re sentiat, ac senserit Catholica Christi Ecclesia. Summa Catholicæ sententiæ his verbis exprimitur in Concilio TRIDENTINO, sess. 13. capite primo: *Principiò docet sancta Synodus, & apertè, ac simpliciter profitetur in almo sanctæ Eucharistiæ Sacramento, post panis, & vini consecrationem Dominum nostrum IESVM Christum verum Deum, atque hominem verè, realiter, ac substantialiter sub specie illarum rerum sensibilium contineri.*

Singula verba huius decreti aliquid continent, quo damnentur hæreticorum sententiæ. PRIMO, Concilium docet, post Sacramenti huius confectionem adesse corpus Christi, quod est contra Lutheranos Vbiquistas, qui etiã ante consecrationem adesse volunt corpus Domini: est etiam contra Caluinistas, qui dicunt, Eucharistiam esse signum coniunctionis cum Christo iam antea factæ per fidem.

SECVNDO, Concilium dicit, Sacramẽti confectionem esse consecrationem panis & vini, cuius vi, exhibetur nobis corpus Christi. Id quod est contra eosdem Vbiquistas, qui non vi consecrationis, sed vi omnipræsentiæ corporis Christi, id fieri contendunt: est etiam contra Caluinistas, qui non ex consecratione, sed ex promissione Euangelij in concione explicata volunt effici Sacramentum.

TERTIO, Cõcilium docet, totum Christum esse in hoc Sacramento: id quod explicatur clarius in 1. canone eiusdem sess. vbi habemus, in Sacramento esse corpus & sanguinem Christi, vnà cum anima, & diuinitate. Quibus verbis indicatur, ex vi Sacramenti tantùm adesse corpus sub specie panis, & sanguinem sub specie vini; id enim solum exprimitur in forma verborum: ac per naturalem concomitantiam sub vtraque specie esse totum Christum. Ita enim ista coniuncta sunt in Christo, vt separari nequeant sine eius dissolutione: ipse autem dissolui, iam post

A resurrectionem, nullo modo potest. Porrò est hoc aduersus Lutherum, qui in dubium reuocat istam concomitantiam, in libro ad VValdenses de Eucharistia.

QVARTO, Concilium dicit, Christum in Sacramento esse verè. Id quod asseritur contra omnes Sacramentarios, qui volunt Christum adesse, vt in signo, & figura. Figura enim veritati opponitur, vt colligitur ex primo canone eiusdem sessionis, vbi posteaquam Concilium dixerat, Christum esse verè in Eucharistia, explicat per negantem particulam: *Non autem solùm in signo, aut figura.*

QVINTO dicit, *Realiter*, quod opponitur fi-
B gmento Caluinistico, qui (vt suprà ostendimus) vult adesse, vt fide apprehenditur. Quod etiam disertis verbis Zvvinglius docet, in Confess. ad Carolum, quam citat Beza in libro de cœna Domini, contra VVestphalum, capit. 9. ait enim Zvvinglius, se credere in cœna Domini verum Christi corpus adesse, hactenus quidem, vt fidei contemplationi sit veluti præsens, quod corporaliter est in cœlis. Itaque Sacramentarij sæpe dicunt, reale corpus Christi in cœna adesse, sed realiter adesse nunquam dicunt, quod legerim; nisi fortè loquantur de cœna, quæ fit in cœlo, vt mox dicam. Atque hinc sequuntur duæ aliæ differentiæ inter nos, & Sacramentarios: quod illi negãt Christum in Eucharistia adorandum; aut
C sumi posse ab illis, qui non credunt: nos vtrumque concedimus.

SEXTO, Concilium addit, *Substantialiter*, tum contra Caluinistas, qui dicunt, corpus Christi, quoad substantiam, esse tantùm in cœlo, sed nescio quam virtutẽ, seu vigorem inde ad nos manare: vnde idem Concilium, can. 1. opponit illud, *Substantialiter*, virtuti; tum etiam vt explicaret modũ existendi Christi in Sacramento. Nam vt paulò infrà idem Concilium dicit, Christi corpus in cœlo habet modum existendi naturalem, in Sacramento autem non naturalem, sed Sacramentalem. Porrò modus existendi Sacramentalis, & tamen simul verus, & realis, non poterat melius explicari, quàm illo aduerbio, *Sub-*
D *stantialiter*. Id enim significat, totum Christum in Sacramento existere ad modum substantiæ, non quantitatis, vel qualitatis, vel aliorum accidentium, idque ea ratione, quia substantia panis conuertitur in substantiam corporis Christi; cetera autem substantiam concomitantur, & ideò modum existendi substantiæ habere debent. Porrò substantia secundum se, neque ordinem habet ad locum, neque ad corpora circumstantia. Quare in Christo (vt est in Sacramento) est quidem debita magnitudo præter substantiam; sed per eam non occupat locum, neque extenditur ad extensionem magnitudinis, sed per modum substantiæ. Pari ratione est in Christo sua figura, suus color, & tamen inuisibilis est, vt Sacramento continetur, quoniam

figura,

figura & color non habent modum qualitatis, sed substantiæ, vt in Sacramento sunt. Denique habet etiam Christus, vt est in Sacramento, certas qualitates, quibus tangi posset; & tamen per se ac propriè tangi nequit, quia eæ qualitates habent (vt sæpe diximus) modum existēdi substantiæ, non qualitatis. Vide S. Thomam lib. 4. contra Gentiles, cap. 64. & 3. parte quæst. 76. art. 5.

Septimo, Concilium dicit, corpus Domini sub illis speciebus sensibilibus cōtineri; quibus verbis explicatur adhuc clariùs modus existendi Christi in Eucharistia. Christus enim non est in Eucharistia, vt in loco, vel vt in vase, aut quasi sub aliquo velo; sed est ad eum modum, quo erat substantia panis sub suis accidentibus, eo excepto, quod accidentia illa inhærebant panis substantiæ, Christi autem substantiæ non inhærent. Vnde ex natura rei peracta consecratione tamdiu perseuerat corpus Domini in Eucharistia, quamdiu naturaliter mansisset substantia panis sub illis eisdem accidentibus: atq; hoc est Christi corpus sub speciebus panis contineri.

Ex qua sententia refutatur fraudulenta quædam confessio Bezæ. Nam (vt refert Claudius à Xantes in respons. ad Apologiam Bezæ) anno M.D.LVI. Theodorus Beza, vt Lutheranos per dolum traheret ad Caluinismum, scripsit Confessionem, in qua asseruit, Christi corpus verum, & naturale, verè, & realiter esse præsens in cœna, & communicantibus verè & realiter exhiberi; atque in eam confessionem consentire asseruit Ecclesias Heluetiorum, & Geneuēsium. Verùm cùm inde Lutherani de Sacramentariis triumpharent, & Tigurini grauiter in Bezam inuehi cœpissent, respondit ille, se vera scripsisse, sed à Lutheranis non benè intellecta; neque enim se loquutum de cœna Domini, quæ celebratur in terris, sed de illa, quæ celebratur in cœlis, vbi Christus verè, & realiter præsens est. Sed Concilium Tridentinum præuenit eiusmodi fraudes, cùm non ait in cœna corpus Domini præsens esse, sed sub speciebus panis & vini verè, & realiter contineri. Atq; hæc de expositione decreti. Ex qua expositione deduci possunt aliquot regulæ de modo loquendi in hac materia.

Prima regula. Nomina substantiua, quæ dicuntur de Christo, siue eius corpore extra Sacramentum, dicuntur etiam de ipso, vt est in Sacramento. Ratio est, quia nomina substantiua significant naturam rei, abstrahendo à modo: rei natura autem, & essentia omnium, quæ sunt in Christo, verè est in Sacramento. Itaq; verissimè dicimus, in Sacramēto esse corpus, carnem, sanguinem, &c. & carnem illam esse corpus, non spiritum.

Secunda regula. Nomina adiectiua, quæ dicunt ordinem ad corpora circumstantia, non dicuntur de Christi corpore, vt est in Eucharistia, licet dicantur de eo, vt est in cœlo; alia verò
A dicuntur. Ratio est, quia corpus Christi propter modum existendi in Eucharistia peculiarem, nō dicit vllum ordinem ad corpora circumstantia, vt diximus. Itaq; dicemus quidem corpus Christi, vt est in Eucharistia, esse verùm, reale, naturale, animatum, quantum, coloratum, &c. & carnem illam dicemus esse corporalem, non spiritualem: nisi nomen spirituale sumatur, sicut 1. Cor. 15. *Seminatur corpus animale, surget spirituale*, id est, obediens spiritui in omnibus. At non dicemus, corpus Christi in Eucharistia esse sensibile, visibile, tangibile, extensum, licet tale sit in cœlo: quia ista nomina dicunt ordinem ad corpora circumstantia, quem non habet corpus
B Christi in Eucharistia. Vnde Avgvstinvs, vt citatur à Gratiano de consecrat. dist. 2. can. Nos autem; inuisibilem appellat Christi carnem in Sacramento: *Nos, inquit, in specie panis, & vini quam videmus, res inuisibiles, carnem & sanguinem honoramus.*

Tertia regula. Aduerbia, quæ dicunt modum existendi corporalem, non dicuntur de Christo in Eucharistia, licet dicantur de ipso, vt in cœlo residet: alia verò nihil prohibet dici. Ratio est, quia (vt sæpe diximus) non habet Christus in Eucharistia modum existēdi corporum, sed potiùs spirituum, cùm sit totus in qualibet parte. Itaq; dicemus, Christum esse in Eucharistia verè, realiter, substantialiter, vt Concilium
C rectè loquitur, sed non dicemus, corporaliter, id est, eo modo quo suapte natura existunt corpora, nec sensibiliter, mobiliter, &c. Immò contrà dici posset esse spiritualiter, vt Bernardus dicit in sermone de S. Martino, vbi affirmat in Sacramento exhiberi nobis veram carnis substantiam, sed spiritualiter, non carnaliter: tamē non videtur hæc vox multum frequētando, quia periculum esset, ne traheretur ab aduersariis, non tam ad modum, quàm ad ipsam naturam significandam; propter quod item periculum non videtur valdè vsurpandum illud, non esse corporaliter, nisi addatur continuò explicatio.

Qvarta regula. Verba quæ significant præsentiam corporis Domini in Eucharistia, abstra-
D hendo à modo existendi cum ordine ad alia, simpliciter affirmari possunt; reliqua non item. Quare rectè dicemus: Corpus Domini est, continetur, manet, reperitur, sumitur, percipitur in Eucharistia: at non rectè diceremus, Corpus Christi in Eucharistia extensum est, occupat locum, &c.

Qvinta regula: Quamuis corpus Christi in Eucharistia per se non videatur, nec tangatur, nec moueatur; tamen ratione specierum, siue accidentium, quibus coniunctum est, potest dici, videri, tangi, moueri, &c. Id patet, quia species illæ verè videntur, tanguntur, mouentur; & quod eis conuenit, vsitatè etiam tribuitur ei, quod est cum illis coniunctum. Nam hoc modo Angeli, qui sunt spiritus, dicebantur videri, &

tangi corporeis oculis, quando videbantur, vel tangebantur corpora ab illis assumpta, Gen. 19. & in toto lib. Tobiæ Scriptura passim vocat Angelos, quos dicit visos, auditos, tactos. Immò Ioan. 1. Spiritum sanctum dicit se Ioannes vidisse, cùm columbam vidit. Hinc etiam Patres eodem modo loquuntur de corpore Domini in Sacramento. CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matth. *Ipsum* (Christum) *vides, ipsum tangis, ipsum comedis.* & homil. 24. in priorem ad Corinthios dicit; Regium corpus nobis intuendum, & tangendum proponi. & CYRILLVS lib. 12. in Ioan. cap. 58. *Prebet*, inquit, *nobis carnem suam tangendam.* & AVGVSTINVS sermon. 2. de verbis Apostoli: *Quod in Sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate* B *spiritualiter manducatur.* Denique in Concilio Romano sub Nicolao II. compulsus est Berengarius confiteri, Christi corpus sensualiter Sacerdotum manibus tangi, & frangi.

Sed existit hoc loco quorundam dubitatio; num ea, quæ dicuntur de Christo ratione specierum, dicantur de ipso verè, & propriè, an per aliquem tropum. Et quidem aliqui volunt, verè, & propriè dici eo modo, quo dicerentur illa eadem verè, & propriè de pane, si adesset: panis enim verè & propriè dicitur videri, tangi, frangi, ratione accidentium suorum. Ratio horum est, quia existimant vnionem Christi cum accidentibus panis, vel esse hypostaticam, vel ei valde similem; atque idcirco fieri communicatio- C nem idiomatum inter Christum, & accidentia illa. Itaque sicut verè dicitur Deus in Christo videri, & tangi, immò etiam pati, & mori, ratione naturæ humanæ assumptæ: ita isti volunt, Christum in Eucharistia verè, & propriè videri, & tangi ratione accidentium panis. At sententia Theologorum communis contrarium docet.

Ideò sit regula SEXTA ex Petro de Soto lect. 6. de Sacramento Eucharistiæ. Verba quæ significant motum localem, verè, & propriè dicuntur de corpore Christi in Eucharistia existente, ratione specierum; licet per accidens, non per se: cetera autem, quæ significant alias mutationes, vel actiones, dicuntur quidem de corpore Christi ratione specierum, sed impropriè, & fi- D guratè.

PRIMA pars huius regulæ certissima est, quia realis præsentia corporis Christi, id necessariò requirit, vt motis speciebus verè moueatur corpus Christi, quamuis per accidens: quomodo anima nostra verè mutat locum, cùm corpus mutat locum. Itaque verè, & propriè dicemus, Christi corpus in Eucharistia, attolli, deponi, deferri, collocari in altari, vel in pixide, transferri à manu ad os, & ab ore ad stomachum.

ALTERA pars probatur, quia si quæ conueniunt speciebus, excepto motu locali, deberent propriè conuenire corpori Christi, oporteret, vel recipi eas mutationes immediatè in corpore Christi, quod omnes negant; vel mediantibus speciebus, & hoc vel quia species inhæreant corpori Christi, & id etiam omnes negant; vel ratione communicationis idiomatum ob vnionem hypostaticā, vel similem: & hoc etiam non habet locum. Nam vt omittam ea, quæ suo loco infrà dicemus contra opinionem, siue errorem de hypostatica vnione, si ista esset caussa, quatuor absurda sequerentur. PRIMVM, quòd Christus in Eucharistia deberet etiam dici albus, & rotundus ratione specierum: quod tamen omnes absurdum esse confitentur. Cur enim potiùs actiones, & passiones, quàm ipsæ qualitates de Christo dicantur, si est communicatio idiomatum? certè in mysterio incarnationis, non solùm dicitur Deus ambulâsse, comedisse, &c. sed etiam fuisse corporeus, humilis, tristis, &c. SECVNDVM, quòd sicut dicunt Christum verè, & propriè videri, & tangi; ita possent dicere eum calefieri, aut frigefieri, immò & mucidum, aut acidum fieri, quando ista contingunt in speciebus, ante eorum corruptionem: quemadmodum Deus dictus est pati, vulnerari, & mori in carne. At illa nemo planè concederet. TERTIVM, quòd oporteret etiam speciebus tribuere Christi attributa; est enim mutua communicatio idiomatū. At nunquam est auditum, vt accidentibus aliquid eiusmodi tribueretur. QVARTVM, quòd non liceret dicere, carnem Christi videri aut tangi, sed solum ipsum Christum, Communicatio enim idiomatum tribuit soli supposito attributa vtriusque naturæ, non autem attributa vnius naturæ accommodat alteri; caro autem natura est, non suppositum. Et tamen Patres suprà citati de carne ipsa loquuntur. CHRYSOSTOMVS enim homil. 47. in priorem ad Corinthios dicit, nos carni Christi dentes infigere; & CYRILLVS loco notato: *Carnem suam*, inquit, *tangendam prabet.*

CAPVT TERTIVM.

Ex figuris Testamenti veteris demonstratur præsentia corporis Domini in Eucharistia.

NVNC, vt ad probationem accedamus, Catholicam veritatem, quatuor argumentorū generibus confirmabimus, ac simul respondebimus ad ea, quæ aduersarij in vnoquoque genere obiiciunt. Ad PRIMVM genus argumentorum pertinent Scripturæ testimonia; ad SECVNDVM, testimonia veterum Patrum; ad TERTIVM, Ecclesiæ consensus; ad QVARTVM, variæ rationes. Ex Scripturis quatuor argumenta peti possunt. PRIMVM, ex figuris. SECVNDVM, ex promissione. TERTIVM, ex institutione. QVARTVM, ex vsu.

Ex figuris igitur Testamenti veteris sumitur hoc argumentum. Figuræ necessariò inferiores esse

esse debent rebus figuratis. Figuræ autem Sacramenti Eucharistiæ, vel sunt excellentiores, vel non inferiores simplici, & naturali pane, significante corpus Christi: igitur Eucharistia nõ est simplex, & naturalis panis significans corpus Christi, sed est ipsum corpus Christi, panis verè cœlestis, & supersubstantialis.

Maior propositio ex Apostolo Paulo certissima est, qui Colossen. 2. comparat figuras Testamenti veteris vmbris, impletionem autem corpori. Et Hebræ. 10. comparat easdem figuras vmbris, veritatem autem imagini. Vmbra enim non est vera imago, sed vel est inanis similitudo imaginis, qualis efficitur, cùm quis ambulat in sole; vel certè adumbrata imago in tabula, nondum expressa, & perfecta. HIERONYMVS in ca. 1. ad Titum, vt in re clara nõ multiplicem testes: *Tantum*, inquit, *interest inter panes propositionis, & corpus Christi, quantum inter vmbram & corpora, inter imaginem et veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa, quæ per exemplaria figurabantur.* Sed etiam absque his testimoniis dubitari non potest, quin figura seruiat veritati, & per eam impleatur, ac perficiatur.

Minor propositio dupliciter probari potest. PRIMVM, ex his figuris, quæ sunt æquales pani. DEINDE ex his, quæ sunt præstantiores. Figuræ æquales sunt illæ, quæ in pane sitæ erant. PRIMVM panis, quem protulit Melchisedech, Gen. 14. eum enim fuisse figuram Eucharistiæ docet CHRYSOSTOMVS, homil. 35. in Gen. *Vides*, inquit, *quomodo Sacramentum nostrum insinuatur, vidisti typum, cogita, oro, veritatem.* Idem habent alij Patres; Cyprianus lib. 2. epist. 3. Arnobius in Psal. 109. Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 3. Hieronymus in cap. 26. Matt. Clemens lib. 4. Stromatum. Eusebius lib. 5. Demonstrat. Euang. cap. 3. Damascenus lib. 4. cap. 14. DEINDE erat panis propositionis, qui solùm à pueris, & sanctificatis comedi poterat: Exod. 40. & 1. Reg. 21. quem figuram Eucharistiæ fuisse testantur Hieronym. in 1. cap. ad Titum. Damascenus loco notato, & Cyrillus Cateches. 4. mystag. ITEM panis primitiarum Leuit. 23. ad quem alludens Irenæus lib. 4. cap. 32. vocat Eucharistiam primitias diuinorum munerum in nouo Testamẽto. DENIQVE panis ille Angelicus, quo Helias roboratus 40. dierum spatio ambulauit, vsque ad montem Dei Oreb, vbi & Deum quodammodo vidit, 3. Reg. 19.

Ex præstantioribus tres sunt præcipuè figuræ, quæ robustissima argumẽta Catholicis præbent. PRIMA, Agnus Paschalis, quem figuram Eucharistiæ fuisse docẽt multi veterum; vt Tertullianus lib. 4. in Marcionem. Isichius in cap. 23. Leuitic. Hieronymus in cap. 26. Matthæi. Chrysostomus homil. de proditione Iudæ. Cyprianus lib. de vnit. Ecclesiæ. AVGVSTINVS lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. *Aliud est*, inquit, *Pascha, quod Iudæi de oue celebrant, aliud, quod nos*

A *in corpore, & sanguine Domini accipimus.* Leo serm. 7. de passione Domini. Gregorius homil. 22. in Euangelia. Et ex ipso Euangelio Matth. 26. Lucæ 22. manifestè colligitur: non enim alia de caussa Dominus post Agnũ Paschalem ritu Iudaico manducatum, continuò Sacramẽtum Eucharistiæ instituit, nisi vt significaret, vt ait Leo loco citato, antiquam obseruantiam nouo Sacramento adimpleri, & tolli. Denique constat Agni Paschalis cæremoniam non tam fuisse positam in immolatione, quàm in manducatione, vt patet Exod. 12. igitur illi respondet in Testamento nouo Agnus ille, qui tollit peccata mundi, quatenus manducatur; quod certè non aliter B fieri solet, quàm in Eucharistia.

Iam verò Agnum Paschalem Iudæorum rem fuisse præstantiorem Eucharistia nostra, si in ea non verè Christi corpus continetur; nullo negotio demonstrari potest. Si enim cõsideremus agnum & panem, vt res naturales, dubitari non potest, quin agnus excellat: Si verò ea consideremus vt Sacramenta, id est, symbola externa, eo modo etiam agnus excellit. Nam caro Christi melius significatur carne agni, quàm pane: item mors Christi melius significatur morte agni, quàm fractione panis; Christi innocentia, mansuetudo, & aliæ proprietates melius significantur per agnum illum electum, anniculum sine macula, qui in lege iubebatur immolari, & man-C ducari, quàm pane, qui nihil horum habet: effectus etiam Sacramẽti, siue sit nutritio quædam spiritualis, siue excitatio fidei, melius obtinetur per esum agni, quàm per esum panis. Magis enĩ caro nutrit, quàm panis; & id etiam fidem magis excitat, quod melius repræsentat Christi mortẽ. Quare illa verba Domini: *Hoc est corpus meum*, aptius per metonymiã dici possunt de Agno Paschali, quàm de pane Eucharistiæ.

ALTERA figura est sanguis Testamenti. Nam Exod. 24. & Hebr. 9. describitur Testamentum vetus; vbi legimus, Moysem nomine Dei mandata legis proposuisse; deinde aspersisse sanguinem in populum, ac dixisse: *Hic est sanguis Testamenti, quem misit ad vos Deus.*

D Impleta est autem hæc figura in institutione huius Sacramenti; quod facile probari potest: posset enim aliquis existimare; illam esse figuram passionis Christi, & non institutionis huius Sacramenti. Probatur igitur PRIMO, quia Lucæ cap. 22. disertis verbis Dominus ait: *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*: igitur in ipsa cœna Testamentum institutum fuit. SECVNDO, quia videtur Dominus de industria vti voluisse iisdem ferè verbis, quibus vsus fuit Moyses: nam Matth. cap. 26. ita scribit eum dixisse: *Hic est sanguis meus noui Testamenti.* Et præterea TERTIO, tũc Dominus proposuit etiam legẽ, vt antea fecerat Moyses, cum ait, Ioan. 13. *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem.* & aspersit sanguinẽ in pectora discipulorum; quorum neutrum in passione fa-

ctum legimus. QVARTO, Testamentum fieri debet ab homine libero, ante mortem coram testibus. & per aliquod publicum instrumentum, quod exstet ad memoriam. Hæc omnia videmus adfuisse in vltima cœna, non autē in passione. Nā in vltima cœna Dominus adhuc liber erat, in passione autem, erāt quodāmodò iuris alieni, cùm vinctus esset in manibus Iudæorum. Item in vltima cœna testes aderant Apostoli, & confectum est publicum instrumentum exstans ad memoriam, id est, Sacramentum ipsum Eucharistiæ. In passione autem inimici aderant, non testes, excepto Ioanne, neque vllum tunc instrumentum factum est. Denique in vltima cœna Dominus viuebat, in passione non tam viuebat, quàm moriebatur. Vnde Apostolus Hebr.9. dicit: Testamentum morte confirmari; non enim valet dum viuit, qui testatus est, quasi dicat, ante mortem fieri, sed morte consequente firmari.

Hoc ergo posito, sanguinem illum Testamēti veteris, figuram fuisse sanguinis, qui nobis datur in Eucharistia; iisdem argumentis probari posset, meliorem fuisse figuram reipsa figurata, si ibi verus sanguis, hîc tantùm sit vinum, quibus probauimus Agnum meliorem esse pane. Sanguis enim, & nobilior substantia est, quàm vinum, & melius repræsentat Christi sanguinē, quàm vinum.

TERTIA figura est Manna, quod Iudæis in deserto pluebat, Exod.16. fuisse enim Manna figuram Eucharistiæ, patet ex verbis Domini, Ioan.6. *Patres vestri manducauerunt Manna in deserto, & mortui sunt; qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Idem PRÆTEREA colligitur ex Apostolo, qui 1.Cor.10. mare rubrum comparat Baptismo, & Manna Eucharistiæ. IDEM & Patres docent, Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, & Augustinus in cap.6. Ioannis, & præterea Ambrosius lib. 5. de Sacramen. cap.1. de iis, qui init. myst. cap.8. & 9. DENIQVE tanta est inter Manna, & Eucharistiam similitudo. vt res ipsa clamet, illud huius fuisse typum. Manna datum est in deserto, dum filij Israël transito mari rubro ad terram promissionis pergerent: ita etiam (vt notat Augustinus tractat.11. in Ioan.) Eucharistia datur in huius vitæ deserto, dum post Baptismum tendimus ad veram patriam nostram, quæ est vita æterna. Deinde manna id habuit singulare, vt licet aliqui multum, aliqui parum collegisse viderentur, omnes tamen eandem mensuram inuenirent: Exod.16. quod certè aptissimè quadrat in Eucharistiam, cùm idē sit Sacramentum, eadem virtus, idem fructus in magna parte signorum, & in parua. Denique non caret mysterio, quod & Manna, & aqua de petra, quibus vtraque species Sacramenti figuratur, contemptum, dubitationes, & contradictiones passa sint, & propterea multi inde perierint, vnde refici debuissent. De manna Psal-

A 77. *Nunquid panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?* Et Numer.20. legimus aquam illam, aquam contradictionis appellatam. Et Numer. 21. *Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo.* Ibidem describitur strages occisorum propter huiusmodi murmurationes. Porrò dubitationes, murmurationes, & contradictiones circa Eucharistiam hoc potissimùm tempore notissimæ sunt. Et certè si (vt Apostolus ait, 1.Cor.11.) multi dormiebant, id est, moriebantur corporaliter olim, quia indignè sumebant Eucharistiam, multò plures credēdum est mori in æternum, propter contemptum, & blasphemias in tam admirabile Sacramentum.

B Iam verò, quod Manna res fuerit multò præstantior, quàm Eucharistia, si ea non verè contineat corpus Domini, facilè probari potest. Nam si consideremus Manna, & panem Eucharistiæ, vt dona quædam, abstrahendo à significatione; Manna fiebat manibus Angelorum, vnde dicitur panis Angelorum, Psalm.77. & Sapient.16. Panis Eucharistiæ fit manu pistorum. Manna pluebat è cœlo; panis iste è furno prodit. Manna habuit omnem saporem, immò summo miraculo, cuique sapiebat, quod is desiderabat, Sapient.16. panis, nihil nisi panem sapit. Quid igitur est, quod Christus Ioan.6. ait: *Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum*; & alia quæ ibi-
C dem subiungit, longè anteponens Eucharistiam suam Mannæ Iudæorum? Si verò considerentur vt symbola externa, melius Christum significat manna quàm panis, & quia illud erat è cœlo, & quia habuit omnem saporem, & quia æqua mensura sumebatur ab omnibus, licet diuersa esse videretur.

CAPVT QVARTVM.

Refellitur solutio aduersariorum ad argumentum nostrum.

AD HOC argumentum respondet Petrus Martyr in sua defensione de Eucharistia, parte 3. pag. 692. ac
D duo docet. PRIMO iacit fundamentum quoddam, videlicet in Sacramentis veteribus fuisse symbolū externum, & rem ipsam, sicut in nostris; & licet symbola nostra, & illorum sint diuersa, tamen rem esse eandem. Et probat ex Apostolo 1.Corinth.10. qui dicit, Hebræos eandem nobiscum escam manducasse; & ne quidquam de re dubitemus, eam ait disertis verbis fuisse Christum.

At in hac probatione bis peccat Martyr. PRIMO, quia Paulus nusquam dicit Hebræos eandem nobiscum escam manducasse. Illa enim particula (*nobiscum*) quam sæpe inculcat Martyr, & in qua totum præsidium ponit, non habetur in Apostolo, & nos suprà in disputatione de Sacramentis in genere demonstrauimus, Aposto-

li sensum esse, quod Hebræi eandem escam inter se comederint, non autem nobiscum. SECVNDO, quia Paulus nusquam dicit, escam, vel potum illum Hebræorum, seu rem Sacramentorum illorum fuisse Christum, quod tamen disertis verbis eum dicere, Martyr solita confidentia scripsit. Verba enim Apostoli hæc sunt: *Bibebant aũt de spirituali, consequente eos petra; petra autẽ erat Christus*. Vbi Apostolus non dicit Christum fuisse aquam, quam illi bibebant, sed petram, vnde illa aqua fluebat; & petram non illam materialem, ex qua visibiliter, & quodãmodò materialiter aqua fluebat, sed petram inuisibilem, quæ Hebræos vbique comitabatur, id est, diuinam Christi prouidentiam, & virtutem, quæ erat caussa efficiens illius aquæ, & omnium bonorum. Sed de hac re satis multa loco citaro disputauimus.

Vnicus restat scrupulus, quia apud Paulum (vt Martyr ibidem annotauit) idem est edere, & bibere aliquid, & de aliquo. Nam 1. Corinth. 11. dicit: *Bibere calicem, & bibere de calice*; & similiter, *edere panem, & de pane*. At id verum est, cùm agitur de re comestibili, vel potabili, vt in exemplis positis. Quia verò non rectè dicimur bibere Petram; ideò cùm legimus, *bibere de petra*, non potest exponi, quasi idem sit quod, bibere petram, sed (vt nos diximus) quod bibere aquam ex petra manantem. Quare quãtumlibet se vertat in omnem partem Martyr, non efficiet, vt Paulus dicat Hebræos bibisse Christum.

SECVNDO igitur Petrus Martyr iacto illo putrido fundamento, addit, Sacramẽta nostra, quantum ad symbola externa, præstare antiquis Sacramentis, quia sunt magis firma, nec amplius mutanda, vsque ad finem seculi; & quia ostendunt rem factam, non vt illa, futuram; & quia sunt simpliciora, & pertinent ad populum numerosiorem, & quia sunt clariora, non propter externam repræsentationem, sed ex claritate verborum, quæ ibi proferuntur; vnde etiam sequitur, quod maiorem fidem excitant, & sic vberiorem fructum adferunt. Ac per istas prærogatiuas satisfieri putat argumento Catholicorum.

SED minimè satisfaciunt. Nam quod attinet ad Sacramenta, vt signa; extrinsecæ sunt illæ prærogatiuæ, quod nostra sint durabiliora, & quòd significent rem præteritam, & quod ad plures pertineant; id enim totum pendet ex voluntate instituentis; & idcircò, aut nullam, aut ferè nullam dignitatem addunt signis, vt signa sunt. Exempli gratia, immolatio agni ex se non minus durabilis esse posset, & ad multos pertinere, & rem præteritam significare, quàm fractio panis: quare per accidens est, quod Hebræi adhiberent immolationem agni ad rem futuram significandam, nos fractionem panis ad rem præteritam, vt notum est. Et idem de ceteris dici potest. ADDE, cùm Dominus Eu-

A charistiam instituit, mors ipsius, quæ eo Sacramento significatur, futura erat, non præterita: igitur Eucharistia illa, quam Dominus ipse celebrauit, nihil habuit præ cœna typica Agni Paschalis. Quorsum ergo Dominus iterauit cœnam, & Eucharistiam tunc dedit? Comparatio facienda est in ipsa significatione, si propria, & intrinseca dignitas signorum quæritur: illa enim sunt meliora, quæ melius significant. Signa vetera melius significare, quantum ad externam repræsentationem, aduersarius non negat, & nos in nostro argumento planissimum fecimus.

B Solùm ergo restat, quod nostra videatur excellere ratione verborum. Sed hoc aduersarios nihil iuuat: nam ipsi nolunt verba esse de essentia signorum, vt Catholici dicunt. Tria sunt enim genera verborum in Sacramentis. PRIMO, sunt verba institutionis; & hæc communia sunt Sacramentis veteribus & nouis, & non sunt propriè de essentia, cùm ad caussam efficientem pertineant. SECVNDO, sunt verba promissionis; & hæc etiam sunt communia, & non sunt de essentia: distinguuntur enim per aduersarios verba, & Sacramenta, sicut diploma, & sigillum; vel sicut fœdus, & signum fœderis. Vnde Caluinus lib. 4. Institut. cap. 14. §. 1. dicit Sacramenta esse appendicem promissionum: & omnes aduersarij dicunt Sacramen-

C ta esse signa cõfirmantia promissiones. Quamuis igitur verba promissionis sint clariora in nouo Testamento, quàm in veteri, non tamen sequitur ideò Sacramenta etiam esse clariora. potest enim fieri, vt diploma clarius obsignetur sigillo obscuriore, & diploma obscurius sigillo clariore & meliore. Et hoc admittere coguntur aduersarij in materia Sacramentorum, cùm fateantur signa vetera fuisse clariora, quoad externam repræsentationem. Quare si maior fides excitetur in perceptione Sacramentorum nouorum, quàm veterum, vt Martyr dicit, id non est ex vi signorum, sed ex vi verborum tantùm, quæ distinguuntur à signis essentialiter, vt diximus. TERTIO, sunt verba con-

D secratoria; & illa sunt de essentia apud Catholicos, & ratione eorum sunt Sacramenta nostra signa clariora: sed hoc genus verborum aduersarij explodunt, tanquam incãtationem, & magiam. Nihil ergo illis remanet, vnde probent, signa nostra esse clariora veteribus.

Sed licet etiam id probare possent, adhuc remanet insolutum argumentum nostrum ex cõparatione rerum inter se, omissa significatione; & hæc est comparatio, quæ fit in Scripturis, & apud Patres. Non enim Scripturæ, & Patres dicunt, nostra Sacramenta excellere veteribus, quia melius significant, sed quia illa erant figuræ, & ista res figurata, & proinde res ipsæ considerandæ sunt. Si autem res ipsæ considerentur, quis dubitet meliorem esse agnum pane, &

Manna etiam de cœlo, quàm panem ex furno? A Et hæc est comparatio, quam Christus facit Ioan.6. vbi non meminit significationis, sed dicit, Manna non fuisse panem verè de cœlo, si cum pane Eucharistiæ conferatur. Pari ratione Patres non dicunt, Eucharistiam esse præstantiorem, quàm Manna, quia melius significat, sed quia continet corpus Christi, quod est incomparabiliter nobilius, quàm Manna: vnde nunquam comparant Manna cum pane, vt facere debuissent, si de significatione ageretur, sed cum ipso corpore Domini. Loca Patrum multa ad hoc propositum attulit Gardinerus in eo libro, cui respondet Martyr, vt Origenem homil.7. in Numeros. Cyprianum serm. de cœna B Domini. Ambrosium de iis qui init. myster. cap.9. Hieronymum in 1. cap. ad Titum. Chrysostomum homil.83. in Matthæum. Cyrillum lib.4. in Ioannem, cap.16. Hesychium lib.6. in Leuiticum, cap.22.

Explicationes autem, quas ad ea loca Martyr adhibet, adeò sunt absurdæ, vt magis confirment argumentum nostrum. Tres autem sunt eius solutiones. PRIMA est ad locum Cypriani; sic autem loquitur CYPRIANVS in serm. de cœna Domini: *Cœna disposita inter Sacramentales epulas obuiauerunt sibi instituta antiqua, & noua, & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum Magister apponit discipulis.* Hoc loco Cyprianus apertè comparat Agnum Pa- C schalem non cum pane, qui non minus consumitur in cœna, quàm agnus, sed cum corpore Christi; quod ita sumitur in cœna, vt semper integrum maneat. RESPONDET Martyr, agnum dici consumptibilem, quia cæremonia illa cessare debebat; panem Eucharistiæ dici inconsumptibilem cibum, quia Sacramentum Eucharistiæ vsque ad finem seculi durabit. QVID magis, quæso, hac explicatione extortum? Nam non loquitur Cyprianus de cæremonia ipsa in genere, quæ tunc abroganda erat, sed de illo agno particulari, quem tunc Apostoli cum Domino comederant: *Agno,* inquit, *cõsumpto, quem antiqua traditio proponebat.* Sicut igitur ille agnus propriè per comestionem consumptus fuerat, ita è con- D trario si antithesis valet, cibus inconsumptibilis, non est cæremonia noui Sacramenti in genere, sed est res aliqua particularis, quæ dum comeditur, non absumitur, quæ certè non est panis, sed corpus Christi. Præterea, etiamsi Sacramentum Eucharistiæ durabit vsque ad mundi finem, tamen cessabit tandem: quare non rectè dici potest inconsumptibilis cibus, nisi ratione rei contentæ, quæ est absolutè inconsumptibilis; alioqui posset omnis panis, & quilibet alius cibus dici inconsumptibilis, quia durabit in specie vsque ad mundi finem.

Adhibet DEINDE aliam solutionem, quæ etiam conuenit testimonio Ambrosij, ac dicit posse inconsumptibilem cibum vocari ipsum Domini corpus; sed quia idem corpus, & eodẽ modo, (id est, per fidem) percipiebant veteres in agno, quod nos in pane iuxta aduersarios, ideò Martyr dicit, Cyprianum opponere agnum illum irrationalem non pani, vt par erat, sed corpori Domini, quia agnus ille obscurius significabat corpus Domini, quàm noster panis, & res tunc futura erat, quæ iam facta est. Poterant enim veteres propter illam obscuritatem per quendã tropum dici non habuisse corpus Christi.

AT quis non misereatur huius hominis in tantis angustiis positi? Nam & falsum est, vt ostendimus, agno illo obscurius significatum esse Christum, quàm pane, cùm potiùs multò clarius illo significaretur: & falsum est etiam saltem de Eucharistia, quam Dominus ipse discipulis distribuit, quod rem præteritam significauerit. Significabat Christi mortem, quæ futura erat, non præterita. Et præterea quis ferat tropum illum, quo dicantur non habuisse Christum veteres, & nos dicamur habere, cùm eundem Christum, & eodem modo, id est, per solam fidem habeamus? Ad hunc enim modum habendi, parum aut nihil interest, vtrum Christus venturus fuerit, an venerit, sicut non magis reficit memoria præteriti cibi, quàm exspectatio futuri. Neque refert etiam vtrum habeamus per signa clariora, vel obscuriora. Ac, vt similitudine rem illustremus: Si quis dimitteret debitori debitum centum aureorum in gratiam amici, qui donaturus est ei mille aureos post annum, & faceret ei syngrapham donationis, & obsignaret sigillo paulò rudiori; deinde post duos annos dimitteret alteri debitum, item cẽtum aureorum in gratiam eiusdem amici, qui ei donauit mille aureos ante vnum annum, & daret huic etiam syngrapham donationis, & obsignaret pulcherrimo sigillo: quæro, num propter sigilli, & temporis diuersitatem posset dici priori debitori datam obsignatã syngrapham, posteriori autem verè debitum remissum? nullus certè sanæ mentis homo ita loqueretur, & hoc modo tamen loquitur Martyr.

ALTER locus erat AMBROSII, qui ita loquitur de Manna, sicut Cyprianus de Agno Paschali; sic enim ait de his qui initiantur mysteriis, cap.9. *Considera nunc, vtrum præstantior sit, panis Angelorum, an caro Christi, quæ vtique corpus est vitæ. Manna illud de cœlo, hoc supra cælum; illud cœli, hoc Domini cœlorum; illud corruptioni obnoxium, si in alterum diem seruaretur, hoc alienum ab omni corruptione.* Ad hunc locum non respondet Martyr, sed remittit nos ad solutionem iam datam ad locum Cypriani; & nos eum remittamus ad superiorem confutationem.

Ad alia testimonia Hieronymi, Origenis, Chrysostomi, Hesychij (nam à Cyrillo fatetur se dissentire) respõdet illos tribuere Hebræis tantùm symbola, nobis autem rem ipsam; quia non

intel-

intelligebant multi Hebræorum, quid symbola significarent, & proinde non habebant nisi externa symbola. AT solutio non satiafacit, tum quia Hieronymus, & alij comparant inter se res ipsas, non autem habentes; tum quia etiam Christiani, qui non intelligunt quid symbola significant, non habent nisi symbola secundum aduersarios.

CAPVT QVINTVM.

Quod Ioan. 6. agatur de Eucharistia.

B

IAM vt ad SECVNDVM argumentum ex Scripturis veniamus, probanda est eadem veritas ex promissione Domini, quæ habetur apud Ioannem cap. 6. Tria autem de hoc argumento tractanda erunt. PRIMO disputandum est, an Ioannis 6. loquatur Dominus de Eucharistia. SECVNDO, deducendum inde argumentum pro veritate corporis Domini. TERTIO, soluenda argumenta aduersariorum, qui putant Ioan. 6. non agi de Eucharistia.

Quantum ad PRIMVM, nó est controuersia, an in toto capite agatur de Eucharistia: constat enim non ita esse. Nam & de miraculo panum, & de fide, & de Incarnatione agitur in magna parte capitis.

C

Solùm igitur quæstio est de illis verbis: *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita;* & de sequentibus ferè ad finem capitis.

Ac hæretici quidem huius temporis ferè omnes negant hæc verba ad Sacramentum Eucharistiæ pertinere. Lutherus in libro de captiuitate Babylonica, cap. 1. dicit cap. 6. Ioannis in totum seponendum esse, vt quod nihil ad hanc rem pertineat. Idem habet Zwinglius in libro de vera & falsa religione, cap. de Eucharistia. idem Oecolampadius in libro de verbis Domini: *Hoc est corpus meum.* Idem Martinus Kemnitius in secunda parte Examinis, pag. 657. ad cap. 1. sess. 21. Concilij Tridentini. Ioannes Caluinus videtur quidem nonnullis in alia esse sententia.

D

Nam lib. 4. Institut. cap. 17. §. 1. & 5. & deinceps, tractans de hoc Sacramento, citat cap. 6. Ioannis: tamen §. 33. apertè sententiam suam aperit. Nam cùm citasset illa verba: *Quisquis ederit carnem meam, & biberit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* Ita subiungit: *Excipiunt, illic non agi de Sacramentali esu, quod ego fateor.* Non igitur voluit Caluinus intelligi debere sextum caput Ioannis de Sacramentali manducatione: citauit tamen verba huius capitis, cùm de Sacramento ageret, quia existimat in hoc capite tractari de spirituali Christi manducatione, cui postea Dominus addidit externa symbola. Id quod clarissimè exposuit Petrus Martyr in libro contra Gardinerum p. 1. ad solutionem 32. obiecti: *De sexto capite,* inquit, *Ioannis, an ad Eucharistiam pertineat, ita respondemus, sermonem ibi de Sacramento cœnæ non institui.* Et infrà: *Quoniam tamen res ipsa, id est, corporis & sanguinis Christi, spiritualis manducatio, & potus ibi luculenter traditur, ad quam postea Euangelistæ ad finem historiæ suæ declarant, Christum adiunxisse symbola externa panis, & vini, idcirco nos caput illud à Sacramento Eucharistiæ non putamus esse alienum.* Atque hæc de hæreticorum sententia.

Porrò Catholici ferè omnes intelligi volunt huius capitis verba de Sacramento ipso Eucharistiæ, siue de Sacramentali manducatione corporis Domini in Eucharistia. Sunt tamen pauci quidam, qui vt faciliùs responderent Hussitis, vel Lutheranis ex hoc capite probantibus communionem sub vtraque specie, docuerunt non agi in hoc capite de Sacramentali manducatione, & potu corporis, & sanguinis Domini. In hoc numero sunt Gabriel lect. 84. super canon. Missæ. Nicolaus Cusanus epist. 7. ad Bohemos. Thomas Caietanus in 3. part. quæst. 80. artic. vlt. Ruardus Tapper in explicatione artic. 15. Louaniensium. Ioannes Hesselius in libro de Communione sub vna specie. & Cornelius Iansenius cap. 59. Concordiæ. Multum autem interest inter Catholicos, & hæreticos, licet in sententia eadem conuenire videantur; quod Catholici id senserunt optima intentione, vt videlicet faciliùs defenderent veritatem: hæretici autem, vt eandem faciliùs oppugnarent. Deinde Catholici subiiciunt se, ac sua censuræ Conciliorum, ac Pontificum, quod hęretici non faciunt.

Porrò ceteri scriptores Catholici, quos in maximo numero citat Nicolaus Sanderus in libro de sexto capite Ioannis, summo consensu docent in hoc capite agi de manducatione Sacramentali: quod sine dubio verissimum est; & probari potest quatuor argumentis. PRIMO ex hoc ipso loco Scripturæ. SECVNDO ex testimonio Ecclesiæ. TERTIO ex Patribus. QVARTO ex absurdis, quæ sequuntur ex aduersariorum sententia.

Quantum ad PRIMVM, ex ipso textu sumuntur hæc argumenta. PRIMVM, Dominus loquitur de futuro, cùm ait: *Panis quem ego dabo, caro mea est.* At si panis eo loco significaret Christum, vt fide percipitur sine vlla relatione ad species Sacramentales, nó diceret in futuro. Manducatio enim illa per fidem res est omnium temporum: nam etiam Patres veteris Testamenti ita Christum manducauerant. Et confirmatur ex textu Græco, quem hæretici Latino anteponere solent; sic enim habetur: *Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Vbi illud secundum, *Dabo*, non potest exponi, nisi pro re verè, & propriè futura; ergo & primum, *Dabo*, ita exponi debet. Promisit igitur Dominus carnem suam, non absolutè, sed in Sacramento sumendam, quod promissum impleuit in vltima cœna.

Confirmatur secundò ex distinctione, quam facit Dominus inter donum Patris, & donũ suum. Nam de Patre dicit in præsenti: *Pater meus dat vobis panem de cælo verum*; de se autem in futuro: *Panis, quem ego dabo.* quia nimirum donum Patris iam aderat, id est, Filius eius incarnatus: donum Filij, id est, caro in Sacramento, futurum erat.

SECVNDVM argumentum sumitur ex collatione horum verborũ, cùm verbis cœnæ: tanta enim est similitudo, vt planè clamare videatur diuina Scriptura, ibi reddi, quod hîc fuit promissum. Hic enim dicitur: *Panis, quem ego dabo, caro mea est, quam dabo pro mundi vita.* Ibi autem: *Accipite & manducate, hoc est enim corpus meum, quod pro vobis datur in remissionem peccatorum.*

TERTIVM argumentum ex sequentibus verbis: *Litigabant ergo Iudæi ad inuicem, dicentes; Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* & ex illis discipulorum paulò infrà: *Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?* Ex his enim colligitur tam Iudæos ceteros, quàm discipulos ipsos intellexisse, aliquid nouum, & mirandum proponi à Christo. Dominus autem non correxit eorum sententiam, sed iterum inculcauit: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, &c.* Quis credat, rem facillimam, qualis est credere in Christum, voluisse Dominum cum tanto offendiculo discipulorum inuoluere tot obscurissimis metaphoris, cùm potuisset vno verbo rem totam declarare? Et confirmatur, quia solebat Dominus, si quid per parabolas obscurè proponeret, postea discipulis explicare, vt patet Matth.13. de parabolis seminantis, & zizaniorum. & Ioan.3. cùm dixisset: *Oportet vos nasci denuò*, & Nicodemus non intellexisset, explicuit paulò pòst id fieri ex aqua, & Spiritu Sancto. & Ioan.10. explicuit parabulam de pastore, ouibus, ostio, &c. Idem fecit & Ioan.16. de illis verbis: *Modicùm & videbitis me, & iterum modicùm & non videbitis me.* Hîc autem non explicuit aliter, sed dixit iis, qui non recesserant: *Vultis & vos abire?* quasi diceret; Non habeo aliud quod faciam, insinuaui mysterium, fide hîc opus est, qui non vult acquiescere, abeat.

QVARTVM argumentum, ex illis verbis: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis; qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c.* Ista enim distinctio tam frequens carnis, & sanguinis, & cibi, ac potus, apertè indicat Christum loqui de cõmunicatione sui sub speciebus panis, & vini: alioqui enim quorsum ista distinctio, toties præsertim repetita? Spiritualis enim perceptio Christi per fidem, non eget ista distinctione, cùm vno modo fiat: idem enim est manducare, & bibere in sumptione per solam fidem. Adde, quòd illa expressio: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus*, significat diuersum modum sumendi carnem, & sangui-

A nem Christi, qui planè perit, si tollas species Sacramentales.

QVINTVM est, in illis verbis: *Non sicut manducauerunt Patres vestri manna, &c.* Siquidem comparatio non fit inter manna, & corpus Christi, vt sumitur sola fide, sed vt sumitur in Sacramento, id quod perspicuum est, tum ex Apostolo 1.Corinth.10. vbi comparat transitum maris rubri cum Baptismo, & manna cum Eucharistia: tum etiam, quia corpus Domini, vt sumitur sola fide, non defuit veteribus; immò illud in manna ita sumebât opinione aduersariorum, vt nos sumimus in Eucharistia.

SEXTVM ex miraculo panum. Adiunxit enim B Dominus hanc disputationẽ illi miraculo, quia multiplicatio illa panum fuit insignis figura huius Sacramenti.

SAPTIMVM ex verbis manducandi carnem, & bibendi sanguinem tam sæpe repetitis & cum iuramẽto, *Amen, amen* confirmatis. Illa enim verba non possunt figuratè accipi, sed propriè; tum quia semper propria significatio sequenda est, nisi euidenter probetur contrarium; tum quia valde absurdum esset Dominum non semel, sed sæpius iuramento confirmasse, oportere manducari ipsius carnem, si hoc non nisi figuratè faciendum esset: neq; enim iuramento confirmare licet, nisi sententias apertissimas, & certissimas, & quæ non possint in alium sensum tor- C queri, ne detur occasio periuriis. At propriè caro significat carnẽ, & manducare significat corporalem actionem, qua cibus traiicitur ab ore ad stomachum. Id autem non fit quando creditur in Christum, sed tantùm quando sumitur in Eucharistia; loquitur ergo Dominus de Sacramento Eucharistiæ.

OCTAVVM ex collatione huius capitis cum 3.cap. eiusdem Euangelij. Sicut enim cap.3. Dominus vt Baptismum insinuaret, dixit Nicodemo, & aliquoties repetiuit: *Oportet vos nasci denuò, &, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto*: ita hoc loco, vt insinuaret alterum Sacramentum, nimirum Eucharistiæ, dixit, & repetiuit sæpius: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis*, &, *Qui man-* D *ducat meam carnem, &c.* Et sicut eo loco mirabatur Nicodemus, neque poterat capere, quomodo fieri deberet illa regeneratio: sic etiam hoc loco mirantur discipuli, quomodo possit fieri ista manducatio.

Probatur SECVNDO ex testimonio Ecclesiæ: Nam Concilium Alex. quod approbatum fuit in III. Synodo generali, in epist. ad Nestorium exponit illud: *Nisi manducaueritis*; de Sacramenti huius perceptione. Item facit VII. Synodus act. 6. in fine 3. tomi. Similiter Concilium Trident. sess.13. cap.2. exponit de hoc eodem Sacramẽto illa verba: *Qui manducat me, & ipse viuet propter me.* Itaq; licet ista Concilia non condiderint decretum aliquod de hac re: tamen satis apparet, quid senserint omnes Episcopi trium generaliũ Con-

ciliorum,

ciliorum, & proinde omnis Ecclesia, quam illi repræsentabant. Adde, quod in die festo venerabilis Sacramenti, Euangelica lectio proponitur ab Ecclesia ex c. 6. Ioan. Adde vltimò, quòd Romanus Catechismus, qui omnibus pastoribus communis esse debet, adducit testimonia ex hoc capite, cùm de Sacramento Eucharistiæ tractat; quæ argumenta ex Ecclesiæ præsentis testimonio, licet ab hæreticis cõtemnantur, tamen Catholicis maxima esse debent.

Probatur TERTIO ex Patribus. Ac primùm, qui commentaria scripserunt in Ioannem, summo consensu hæc loca de Sacramento Eucharistiæ exponunt, nimirum Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, Rupertus, S. Thomas, Nicolaus Lyranus, & Dionysius Carthusianus. Præter hos interpretes, qui ex proposito Euangelium explicant, Origenes hom. 7. in Num. Athanasius homil. in illud: *Qui dixerit verbum in Filium hominis*. & in synopsi. Basilius lib. 1. de Baptismo, cap. 3. & in regulis moralibus, cap. 21. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 4. mystagogica. Theophilus Alexandrinus lib. 2. Paschali; Epiphanius hæres. 55. Theodoretus lib. 4. hist. cap. 11. Damascenus lib. 4. de fide, cap. 14. Ex Latinis Cyprianus serm. de orat. Dominica, & lib. 1. contra Iudæos, cap. 21. & in serm. de cœna Domini. Hilarius lib. 8. de Trinit. Ambrosius lib. 6. de Sacramentis, cap. 1. & de iis qui initiantur mysteriis, ca. 8. & lib. 4. de fide, cap. 5. Hesychius lib. 6. in Leuit. cap. 22. Eusebius hom. 5. de Paschate. Etsi enim Hesychius, & Eusebius videntur Græci homines fuisse, tamen Latinè scripserunt, Hieronymus in epist. ad Hedibiam, q. 2. & in primum cap. ad Ephesios. Augustinus serm. 2. de verbis Apostoli q. 57. in Leuiticum, in Psal. 33. concion. 1. de consensu Euangelistarum, li. 3. cap. 1. & alibi. Leo serm. 6. de ieiunio 7. mensis. Cassiodorus in Psal. 109. Haymo, Sedulius, & Primasius in cap. 10. & 11. ad Cor. Gregorius lib. 7. moral. cap. 4. Isidorus lib. 1. de officiis diuinis, cap. 18. Bernardus serm. 1. in vigilia Natiuit. & serm. 1. de Paschate.

Ad hæc loca respondent Ruardus, & Iansenius, Patres in homiliis ad populum præsertim, accommodasse verba Ioan. 6. ad Sacramentum Eucharistiæ. AT maior pars auctorum allegatorum, scripsit commentaria, vel disputationes, in quibus literalis sensus exprimi debet, non sensus mystici, & accommodationes. Et sanè si licet hoc dicere de isto capite, cur nõ licebit idem dicere de cap. 3. Ioan. nimirum Patres accommodasse eum locũ ad Baptismum? Adde, quod aduersarij, ne vnum quidem proferre possunt, qui docuerit hunc locum Ioannis intelligi debere solùm de spirituali manducatione, & nullo modo de Sacramentali.

Præter hos Patres notandi sunt alij posteriores doctores, ne quis putet recentiores Catholicos contrarium sensisse, exceptis illis paucissimis, quos suprà nominaui. Ita igitur exposuerunt, qui scripserunt olim contra Ioannem Scotum, vel Berengarium, vt Paschasius lib. de Sacramentis, cap. 14. Adelmannus in epist. ad Berengarium, Guitmundus lib. 3. Algerus lib. 1. cap. 10. 12. & 17. Ita etiam Scholastici qui postea secuti sunt cum Magistro lib. 4. d. 10. Ita quoq; Thomas VValden. contra VViclefum tomo II. de Sacramentis, cap. 92. & 94. & Ioannes Gerson, contra Hussitas in lib. de Communione laicorum. Deniq; nostro tempore contra Lutheranos plurimi, sed præter alios Nicolaus Sanderus, librum integrum scripsit de hac re.

Probatur QVARTO hęc eadem veritas ex absurdis, quæ sequerentur. PRIMO, sequeretur Ioannem nihil planè scripsisse de hoc Sacramẽto; nam nusquam attigit hãc materiam nisi hoc loco. At certè valde absurdum est, Euangelistam primarium, & diligentissimum in summis mysteriis explicandis, nihil de hoc summo Sacramento scriptum reliquisse, præsertim cùm tam multa scripserit de Baptismo. Quare Augustinus lib. 3. de consensu Euangelistar. cap. 1. monet, Ioannem nihil scripsisse de cœna Domini in proprio loco, vt ceteri fecerunt, quia plurima de ea re antè scripserat. SECVNDO sequeretur, Christum nunquam explicuisse fructum, aut excellentiam huius Sacramenti, cùm id tam sæpe fecerit de Baptismo: nam in vltima cœna solùm instituit, sed nihil addidit ad eius explicationem. Et confirmatur, quia (vt Chrysostomus annotauit in comment. cap. 26. Matt.) Apostoli sine dubio commoti fuissent, & turbati, cùm audiebant: *Accipite, & comedite, hoc est enim corpus meum*, nisi antea instructi fuissent. TERTIO, sequeretur nullum exstare præceptum diuinum de hoc Sacramento percipiendo. Nã apud alios Euangelistas solùm exstat institutio, & vt quoties Sacramentum sumitur, id fiat in memoriam Dominicę passionis. Argumenta in contrarium soluentur infrà cap. 7.

CAPVT SEXTVM.

Probatur veritas corporis Domini in Eucharistia ex cap. 6. Ioannis.

NVNC iacto fundamẽto solidissimo, possumus inde sumere æquè solidũ argumentum ad probãdam veram præsentiam corporis Domini in Eucharistia. Dominus enim loquẽs de pane, quem daturus erat in cœna, disertè dixit: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.*

Posset autem dupliciter hoc argumentũ refutari. PRIMO, si quis diceret (quod reuera dicunt hæretici) per panem hoc loco intelligi Christum absolutè, non autem vt est in Sacramento sub speciebus. SED hæc solutio profligata iam est

omni-

A omnibus argumentis, quæ fecimus cap. superiori.

Secvndo, si quis admitteret, per panem intelligi Eucharistiam, sed diceret, panem illum Eucharisticum dici catnem Christi, non propriè, sed figuratè, siue tropus sit in verbo (*est*) siue in nomine (*caro*.)

Hæc autem solutio refutanda est fusiùs in explicatione verborum illorum: *Hoc est corpus meum*; nunc antè refutari potest ex verbis huius ipsius loci multipliciter, & quidem solidissimè. Primo, ex comparatione panum miraculo multiplicatorum, & Mannæ, quod pluit in deserto. Dominus enim contendit panem hunc sunm, B quem daturum se pollicebatur, præstantiorem esse vtrisque. At certè simplex panis ob solam significationem corporis Christi non præstat panibus illis miraculo creatis, & multò minus ipsi Mannæ, quod etiam Christnm significabat, vt suprà ostendimus. Præterea illi signum petebant à Christo obiicientes illi Manna, quod non sine magno miraculo pluebat Patribus in deserto; Christus autem respondet se daturum panem de cœlo verum. Nnllnm autem est miraculum in pane communi significâre corpus Christi; neque etiam in apprehensione, & manducatione Christi per fidem. Denique Dominus aliquid promisit, quod Patres non habuissent: sicut illi habuerunt manna, quod nos non habe- C mns. At carnem Christi per figuram, sed significatiuè etiam Patres habueruut.

Secvnno, ex dubitatione Capharnaitarum, qui sine dubio intellexerunt veram carnem à Christo promissam; & similiter ex offensione discipnlornm, qni eodem modo verba Christi intellexerant: quorum opinionem Dominus non correxit, sed arguit cornm dubitationem. At quis credat, Dominnm, qui tantopere sitiebat hominum salutem, passurum fuisse, vt tot discipnli ab ipso discedereut, si potuisset vno verbo eos renocare, dicendo se figuratè loqui; & rem facillimam creditu se proposuisse?

Tertio ex illis verbis: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem.* Nam in apprehen- D sione Christi per fidem, non solùm non est vera manducatio, sed nulla potest fingi distinctio inter cibnm, & potnm, vt suprà diximus; ergo hîc promittitur vera caro, & verus sauguis, qui mãducari & bibi possunt.

Qvarto ex illis verbis: *Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendentem, vbi erat prius?* Ista enim dnpliciter exponi solent, & vtraque expositio confirmat nostram sententiam. Vna expositio est, quòd voluerir Dominus rem vnã mirabilem alia mirabiliore, vel æquè mirabili confirmare. Sicut enim cùm dubitabant Iudæi, an Christus posset remittere peccata, id ipse probanit, sanando paralyticum, Matthæi 9. & idem sæpe alibi fecir, vt Ioan. 1. cum Nathanaele, & Ioan. 3. cum Nicodemo. Ex qua expositione sequitur veritas nostræ senteutiæ: si enim Dominus non promisisset veram caruem suam se daturum in Sacramento, non fuisset opus probare potentiam suam exemplo Ascensionis.

Altera expositio est, quam indicare mihi videtur Chrysostomus in commentario, & sanè valde literalis, quòd Dominus reprehendat incredulitatem discipulorum, ac doceat, maiorem occasionem eos habituros dubitandi in Christi absentia, si in eius præseutia dubitant, quasi dicat; Hoc vos scandalizat, quod carnem meam vobis edendam dare velim? quid ergo facietis, quando in cœlum ascendero, & tam procul à vobis abierit corpus meũ? quomodo tunc poteritis credere idem corpus vobis in Encharistia præsens exhiberi? Porrò hæc etiam expositio mirificè confirmat Catholicam veritatem. Nam si Dominus solnm promisisset corpus suum fide percipiendum, non fuisset difficilius, sed facilius ita illud sumere iis, qui vidissent Ascensionem Christi: Ascensio enim conspecta roborauit Apostolos in fide; non ergo Dominus diceret: *Quid ergo si videritis Filium hominis ascendeutem?*

CAPVT SEPTIMVM.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

Ad hoc nostrnm secundnm argumentum ex cap. 6. Ioan. nihil habent, quod obiiciant, nisi caput illnd, ad Sacramentum non pertinere. Soluenda igitur sunt eorum argumenta.

Primvm argumentum Lntheri est, qno vtitur etiam Kemnitius, & alij. Cœna Domini instituta fuit pridie passionis Christi. Sermo autem ille, qni describitur Ioan. 6. habitus est integro anno ante Christi passionem; non igitnr in eo de cœna agitur. Confirmat Kemnitius, quia si ideò Papistæ reformare volunt Communionem, qnia Ioan. 6. dicitur: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*; oportebit etiam dicere in cœna solam aquam adhibendam, qnia Ioan. 4. dicitur: *Qui biberit ex aqua hac, non sitiet in æternum.*

Respondeo; Non negamus cœnam Domini institutam fuisse pridie passionis, & non vno anno antè; dicimus tamen vno anno antè promissam à Christo, & de eius cœnæ futnræ eximiis fructibus ab eodẽ disputatum. Id qnod in aliis etiam multis rebns Dominus fecit. Nam claues regni cœlorum Petro promisit, Matt. 16. & explicuit quam vim essent habituræ; quas tamen non tradidit, nisi post resnrrectionem. Ioan. 21. Ad confirmationem Respondeo, Catholicos non reformare Communionem traditàm, Matth. 26. ex cap. 6. Ioannis, vt Kemnitius meutitur: non enim deformatur Communio, Matth. 26. vt reformatione indigeat. Dicimus

tamen

tamen rectè explicari vnum locum per alium: & quia Ioannis 6. dicitur: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*; rectè colligimus, sub vna specie sumptum Sacramentum ita sufficere, vt non necessariò requirantur duæ ad fructum Communionis percipiendum. Magna est autem dissimilitudo inter aquam, de qua loquitur Dominus Ioan. 4. & panem de quo loquitur idem Dominus Ioan. 6. Nam inprimis omnes interpretes posteriorem locum exponunt de Eucharistia, vt suprà demonstrauimus, priorem autem nullus omninò. Deinde Ioannes ipse exposuit per aquam gratiam Spiritus sancti. Ioan. 7. *Hoc autem dixit*, inquit, *de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum*; panem autem, de quo Ioannis 6. Christus B ipse dixit, esse carnem suam, cùm ait: *Panis quem ego dabo, caro mea est*.

Secundum argumentum eiusdem Lutheri. Ioan. 6. disserit Dominus de illa manducatione cœlestis panis, quæ dat vitam. Sed sola manducatio spiritualis per fidem dat vitam; ergo de illa sola agitur.

Respondeo, falsum assumi; nam etiam Sacramentalis manducatio dat vitam; sicut in Baptismo non sola interna ablutio, sed etiam externa mundat animas, illa formaliter, ista efficienter, atq; instrumentaliter: & sicut scriptum est Actor. 15. *Fide purificans corda eorum*; ita scriptum est: *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ*, Ephes. 5. Neq; obstat, quòd manducatio Sacramentalis C non det vitam sine fide: nam id prouenit ex indispositione accedentis, non ex ipso Sacramento, quod ex se semper est efficax.

Tertium argumentum eiusdem Lutheri, & Martyris in defensione contra Gardinerum par. 1. ad obiectum 13. pag. 94. Dominus Ioan. 6. non solùm dicit, manducationem huius panis dare vitam, sed etiam dicit sine hac manducatione neminē posse viuere: *Nisi manducaueritis, &c.* At hoc præceptum tam arctum non potest intelligi de manducatione Sacramentali; alioqui perirent omnes infantes, qui manducare nihil possunt, sed solùm lac sugere: perirent etiam omnes, qui non communicarent, impediti aliqua necessaria caussa, etiamsi alioqui baptizati D & iustificati essent.

Respondeo, communem esse difficultatem, quomodocunque hic locus intelligatur. Nam si velint aduersarij intelligi de manducatione spirituali per fidem; quomodo, quæso, infantes manducabunt, qui nullum habēt vsum spiritus, nec fidem actualem vllam? immò facilius esset infantibus instillare aliquid Sacramenti, quàm efficere, vt credant. Dico igitur hunc locum ad solos adultos pertinere, qui quidem, aut re ipsa si possunt, aut saltem desiderio, tenentur hoc Sacramentum aliquando percipere. Id ita esse patet, quia hoc Sacramentum non est institutum ad vitam dandam iis, qui non habent, sicut Baptismus; sed ad cōseruandam iis, qui habent. Et sic intelligitur illud: *Non habebitis vitam in vobis*, id est, non poteritis retinere, sed eam amittetis, sicut dicitur 1. Ioan. 3. *Omnis homicida non habet vitam in se manentem*. Non enim sensus est, non acquirit vitam; sed non retinet, amittit, moritur: hinc enim non regeneratio, sed manducatio dicitur. Porrò ista conseruatio non est necessaria, nisi iis, in quibus vita iam acquisita minui, aut perdi potest, quales non sunt infantes. Vnde Dominus non ait; Nisi quis manducauerit, sicut dixit de Baptismo: *Nisi quis renatus fuerit*; sed, *Nisi manducaueritis*; vbi alloquitur circumstantes, & eorum similes, qui capaces sunt huius præcepti. Et Præterea cùm loquitur de manducatione panis, id est, cùm carnem suam panem vocat, satis apertè indicat, se non loqui de infantibus, qui non vescuntur pane, sed lacte. Denique, vel hæc verba: *Nisi manducaueritis*, sonant præceptum vel medium ad salutem necessarium. Si præceptum, aut ad infantes non pertinet, cùm eius non sint capaces, aut certè excusantur cùm non possint illud implere; id enim est cōmune omni præcepto. Si medium ad salutem necessarium; certè solum est medium iis, qui vitam amittere possunt, quales nō sunt, qui vsu rationis carent.

Quartum argumentum eiusdem. Augustinus lib. 2. contra Iulian. docet infantes manducare carnem Christi, quatenus fidei communicant; igitur hic locus de manducatione per fidem intelligitur. Huc addi possunt alia loca Patrum, quæ à Martyre, & ab aliis adferūtur. Nam idem Augustinus tractat. 25. in Ioan. cap. 6. Ioan. adeò spiritualiter exponit, vt dicat: *Crede, & manducâsti*. & tract. 26. *Credere in eum, hoc est, manducare panem viuum*. Idem etiam doctr. Christ. lib. 3. cap. 16. dicit illa verba: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis*, nihil aliud significare, nisi passioni Domini communicandum, & mente suauiter cogitandū, Christi carnem pro nobis fuisse crucifixam. Præterea Clemens Alexandrinus lib. 1. Pædagogi, cap. 6. exponit hoc loco per carnem, & sanguinem Christi, verbum Dei, quo spiritualiter alimur, & inebriamur. Item Basilius epist. 141. exponit per carnem & sanguinē doctrinam Christi, & mysticum eius aduentum. Hieronymus quoque in Psal. 147. per carnem, & sanguinem Domini Scripturas intelligit. Denique S. Bernardus in 3. versiculum Psalm. 90. *Qui habitat*, dicit manducare Christi carnem, esse passioni Domini communicare, eiusq; vitam imitari.

Respondeo ad locum Augustini allatum à Luthero, qui habetur lib. 1. in Iulianum, non lib. 2. vt ipse citat. Ac Primo obseruandum est, Augustinum nō rarò dicere infantes debere edere corpus Domini, si salui futuri sint, ceterùm non intelligit id fieri debere necessariò reipsa. Nam idem Augustinus ibidem, & li. 3. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 4. & in serm. ad infantes, quem citat Beda in comment. 1. Cor. 10. scribit infantes in ipso Baptismo communicare corpo-

ri Chri-

ri Christi, & per susceptionem Baptismi imple- re etiam præceptum de sumptione Eucharistiæ.

Notandum SECVNDO, infantes non solùm non obligari ad Communionem reipsa, sed nec in voto explicito, cuius non sunt vllo modo capaces, sed tantùm in voto implicito, quod votū infantes habent dum baptizantur: tunc enim infantes ius accipiunt ad Eucharistiam percipiendam. Et quia omnis qui nascitur, naturaliter appetit cibum; ideò etiam illi hoc ipso, quod renascuntur in Christo, appetunt cibum renatorum, suo tamen loco, & tempore percipiendum. Itaque infantes non communicant spiritualiter, nec Sacramentaliter in re, sed Sacramentaliter in voto implicito; ex quo sequitur, vt non sit omninò idem illis baptizari, & communicare, licet simul fiant, cùm vnum sequatur ex altero. Itaque S. AVGVSTINVS, licet locis notatis, dicat infantes manducare Domini carnem in Baptismo, tamen alibi apertè distingnit baptizari, & comedere Christi carnem: *Aliud* (inquit serm. 11. de verbis Domini) *est nasci de spiritu, aliud pasci de spiritu; sicut aliud est nasci de carne, quod fit, cùm parit mater, & aliud pasci de carne, quod fit cùm lactat infantem.* & lib. 1. de peccatorum meritis, & remission. cap. 20. apertè demonstrat hoc præceptum: *Nisi manducaueritis*, distingui à præcepto Baptismi, etiam in infantibus.

Ad argumentum ergo RESPONDEMVS, Augustinum exponere hūc locum Ioan. 6. de manducatione Sacramentali, sed eam tamen manducationem tribuere infantibus, non in re, sed in voto implicito, quod per Baptismum habetur, vt diximus.

Ad alia duo loca AVGVSTINI ex tract. 25. & 26. in Ioan. RESPONDEO, illud: *Vt quid paras dentem, & ventrem? crede, & manducâsti*; & illud: *Credere in eum, hoc est manducare carnem eius*: dicta esse ab Augustino, non de Sacramento, sed de fide Incarnationis: nondum enim peruenerat ad locum Euangelij, vbi agitur de Sacramento. Illud autem: *Qui manducat corde, non qui premit dente*, dixit Augustinus cum de Sacramento loqueretur, nō vt excluderet Sacramentalem esum, sed vt significaret, finem Sacramenti huius esse, alere animam, non corpus, licet per instrumentum corporis sumatur. Verè enim reficitur hoc cibo, qui manducat corde, non qui premit dente, nimirum solo: non enim excludit corporalem esum, cùm ibidem dicat Iudam comedisse solo corpore; sed solùm anteponit spiritualem manducationem corporali, quòd illa sine ista prosit, ista sine illa non prosit, sed obsit. Similis locus est Oseæ 6. *Misericordiam volo, non sacrificium*; non enim Dominus respuit sacrificia, sed non vult illa, si absque misericordia sint.

Ad alios Patres RESPONDEO, eos exposuisse mysticè, non ad literam: sed non negâsse vsquam debere ista verba accipi ad literam de Sacramentali manducatione. Immò contrà citanimus nos suprà pro nostra sententia, Basilium, Hieronymum, & Bernardū: non enim pugnant sensus literalis, & mysticus.

Ad vltimum Augustini ex lib. 3. de doctrina Christiana, RESPONDEMVS, figuram ponere Augustinum in his verbis, ratione modi sumendi carnem Christi, non ratione substantiæ ipsius rei. Non enim vult dicere, carnem Christi tropicè dictam manducari, id est, panem, quo significatur caro; nec veram carnem tropicè manducari, si essentiam manducationis spectemus, quæ solùm requirit, vt verus cibus ab ore traiiciatur ad stomachum per instrumenta vitalia; sed vult dicere tropicè manducari, quoad modum; nam ordinarius, & proprius modus manducandi carnem est, vt ea visibiliter secetur in partes, & particulatim sumatur, & cocta, non cruda, &c. Caro autem Christi sumitur integra, & inuisibiliter, & sine vlla sui læsione: quare non propriè, sed tantùm figuratè Christi caro occiditur, & laceratur in hac manducatione; repræsentamus enim Christi passionem. Augustinum id voluisse, perspicuum est ex duobus. PRIMO, quia dicit tropicè id exponendum, ne scelus aliquod, vel flagitium præcipi videatur. Porrò scelus esset, Christi carnem occidere, & secare in partes; non antē spirituali quodam modo ipsam veram carnē, sine vlla sui læsione in Sacramento sumere. SECVNDO, quia ipse idem explicat, quis sit literalis sensus, qui scelus sonare videatur, videlicet is, in quo verba Christi acceperunt Capharnaitæ, qui putârunt Christi carnem laniandam, sicut in macello fieri videmus, & cuique particulam dandam. Vide tract. 27. in Ioan. & in Psal. 98. Cùm igitur Augustinus dicit, hoc præcepto: *Nisi manducaueritis*, mandari, vt communicemus Christi passioni, & eam recolamus, ac mente reuoluamus; id ipsum significat, quod Apostolus ait 1. Cor. 11. sumendam Christi carnem in Sacramento in memoriam passionis, & mortis Domini.

QVINTVM argumentum Zwinglij est, in libro de vera, & falsa religione: Cibus, de quo disseritur in cap. 6. Ioan. est fides; nam cùm Dominus dixisset: *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet*, dixerunt Iudæi; Quid faciemus, vt operemur opera Dei? Respondit Dominus: *Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille.*

RESPONDEO, in eo capite multa tractari: fit enim mentio triplicis panis, & ab vno transitur ad alterum occasione data inter loquendum. PRIMVM narratur de pane illo materiali, quem Dominus multiplicauit. DEINDE, quia Iudæi eum solum panem quærebant, monuit eos Dominus, vt alium panem operarentur, id est, parare, & habere satagerent. Atque hunc secundum panem dicit seipsum esse, qui de cœlo descendit, per Incarnationem. De hoc pane dicit: *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi*, &, *Pater meus dat vobis panem de cœlo verum.* Hunc autem panem,

id est,

id est, Christum incarnatum fide apprehendere debemus, vt nos reficiat: & hoc est, quod Dominus ait: *Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille.* Vbi cibus, qui parandus est, non est fides, vt Zwinglius dicit, sed Christus ipse; Fides autem est operatio, qua panis iste acquiritur. Denique TERTIO, inde transitum fecit Dominus ad panem Eucharisticum, cùm ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est, &c.*

Argumentum SEXTVM eiusdem Zwinglij, Christus ait: *Qui manducat hunc panem, viuet in aeternum.* At id non est verum, nisi de spirituali manducatione: multi enim Sacramentaliter manducando, non solùm non viuunt, sed manducando moriuntur: *Qui enim manducant indignè, iudicium sibi manducant,* 1. Corinth. 11.

RESPONDEO, verba Domini intelligi cum conditione, si ritè manducetur. Panis enim ille, quod ad se attinet, semper viuificat, & hoc significant verba Domini: potest tamen impediri effectus aliunde, nimirum ex indispositione accedentis. Id quod commune est promissionibus similibus, ferè omnibus Luc. 11. *Omnis qui petit, accipit*, & tamen multi non accipiunt, quia (vt exposuit Iacobus cap. 4.) non benè petunt. Iohelis 2. *Quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit.* Et tamen dicitur Prouerb. 1. *Tunc inuocabunt me, & non exaudiam, eò quòd exosam habuerint disciplinam.* Marc. vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Et tamen Actor. 8. Simon post fidem, & Baptismum, periit. Denique Apostolus 1. Corinth. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus:* omnium consensu de Sacramento loquitur; & tamen multi de vno pane participant, qui nō sunt nobiscum vnus panis, & vnum corpus, vt omnes hæretici, & schismatici, qui ritum huius Sacramenti integrè celebrant.

SEPTIMVM argumentum Petri Martyris in sua defensione contra Gardinerum parte 1. obiecto 13. Si illa verba: *Panis quem ego dabo*, ad symbola cœnæ Domini pertinent, cur panem abiiciunt Papistæ? nec enim accidentia sola panis dici possunt.

RESPONDEO, Panis vocabulum in illis verbis: *Panis quem ego dabo*, non significat panem triticeum, neque etiam corpus Christi absolutè, & sine respectu ad symbola, vt Martyr existimat, sed significat cibum generatim. Id enim frequēs est apud Hebræos, vt nomine panis intelligatur omnis cibus: vnde in isto ipso cap. 6. Ioannis, Manna dicitur panis; & in Psalm. 77. *Panem de cælo dedit eis, panem Angelorum manducauit homo.* Est igitur sensus: Panis, id est, cibus, quem ego dabo, est ipsamet caro, quæ crucifigenda, & occidēda est, pro salute humani generis.

OCTAVVM eiusdem Martyris, obiecto 32. Dominus Ioan. 6. nullam mentionem facit panis materialis, nec calicis, neque gratiarum actionis, neque fractionis, neque distributionis, neque Testamenti, neque memoriæ, neque annunciationis mortis Christi: non igitur loquitur de Sacramento cœnæ, quod sine symbolis illis esse non potest.

RESPONDEO, argumentum hoc rectè probat, non fuisse hoc Sacramentum institutū, Ioan. 6. sed non fuisse promissum, non probat: satis enim ad promissionem est, quòd expresserit Dominus id, quod est præcipuum, id est, carnem suam, & sanguinem. Adde, quòd etiam symbola futura insinuauit, cùm tam sæpe distinxit carnem à sanguine, & illam cibum, hunc potum appellauit: & fortasse ideò carnem suam aliquoties panem appellauit, vt indicaret sub specie panis nobis edendam.

NONVM argumentum est quorundam Catholicorum. Dominus ait Ioan. 6. *Ego sum panis vitæ; qui venit ad me non esuriet, & qui credit in me, non sitiet in æternum*; ergo panis, de quo agitur Ioan. 6. credendo manducatur, & bibitur. Expressit enim Dominus credere esse bibere: & sine dubio idem est venire ad Christum, & credere in Christum. Nam de fide loquitur, cùm ait ibidem: *Nemo potest ad me venire, nisi Pater traxerit eum*; ergo illud: *Qui venit ad me, non esuriet*, significat; Qui venit ad me per fidem, seu, qui fide manducat me, non esuriet.

RESPONDEO, verba, quæ citantur, non pertinent ad Sacramentum propriè, sed ad fidem incarnationis, vt suprà diximus: quæ verò sequuntur postea, ad Sacramentum pertinent.

DECIMVM argumentum, & ferè solùm, quo persuasi sunt quidam Catholici, est, quoniam ægrè videtur posse defendi vsum Ecclesiæ de Cōmunione sub vna specie, si ad literam de Sacramento intelligamus illa verba: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.*

Respondeo PRIMO, non oportere ob rei difficultatem deserere cognitam veritatem. SECVNDO, facilè solui posse hunc nodum, si dicamus (quæ est communis solutio) vim præcepti non consistere in modo sumendi, sed in ipsa re, quæ sumenda est. Verba quidem præcepti sonant, vt sumam carnem sub specie panis per modum cibi, & sanguinem sub specie vini per modum potus: tamen mens legislatoris, ex qua lex ipsa explicanda est, non erat obligare, nisi ad res ipsas sumendas, id est, veram carnem, & verum sanguinem; quæ res tam sumuntur integrè sub vna specie, quàm sub duabus. Probatur autem eam esse mentem legislatoris, tum quia fructus huius perceptionis oritur ex ipsis rebus perceptis, non ex modo sumendi; sicut etiam medicina corporalis nō prodest, quia sumitur per modum cibi, aut potus, sed quia ipsa vim habet sanandi: tum etiam quia idem Christus explicans, quod dixerat, ait ibidem: *Qui manducat me, viuet propter me*; vbi videmus idem esse manducare carnem, & bibere sanguinem, quod Christū ipsum totum manducare.

CAPVT OCTAVVM.

Referũtur variæ expositiones verborum Domini; Hoc est corpus meum.

EQVITVR argumentum TERTIVM ex ipsa institutione Sacramenti, quę habetur Matth. 26. Marci 14. Lucæ 22.& 1.Corinth.11. de qua institutione, quæ sanè præcipuum fundamentum est totius controuersię, atque adeò totius huius altissimi mysterij, tria dicemus. PRIMO, referemus expositiones præcipuas horum verborum: *Hoc est corpus meum.* SECVNDO, confirmabimus eam, quæ est vera, & refellemus falsas. TERTIO, soluemus argumenta aduersariorum.

Quãtum ad PRIMVM expositiones aduersariorum plurimæ sunt, ita vt ferè numerari non possint. Lutherus in lib. quòd verba cœnę adhuc firmiter stent, scribit decem fermè suo tempore fuisse Sacramentariorum opiniones, ac sectas. Nuper etiam anno M.D.LXXVII. prodiit libellus, in quo ducentæ numerantur hæreticorum vel expositiones, vel deprauationes horum paucorum verborum: *Hoc est corpus meum*, tamen præcipuæ sunt solùm nouem; quarũ tres fundantur in pronomine HOC; duæ in verbo EST; tres in nomine CORPVS; vna in pronomine MEVM.

PRIMA igitur est Andreę Carolstadij, qui intelligi voluit aduerbium, ex pronomine, id est, Hic, ex hoc, vt sit hæc sententia verborum: *Hoc est corpus meum*; id est, Hic sedet corpus meum. Ac ne dubitaremus de hac expositione, asseruit in libro edito Basileæ anno M.D.XXIV. se ex reuelatione Patris cœlestis didicisse hanc expositionem. Quare Lutherus librum contra Carolstadium inscripsit, contra cœlestes Prophetas.

SECVNDA est Buceri in retractationibus suis, & tribuitur etiam Ioanni à Lasko, qui volunt pronomen *Hoc*, significare totam actionem cœnæ, vt sensus sit; Hæc actio corpus Christi repræsentat; siue in hac actione exhibetur corpus Christi.

TERTIA est Ioannis Langi, in annotatione ad 2. Apologiam Iustini, qui per *Hoc*, intelligit panem, sed panem exponit metaphoricè hoc modo: *Hoc est corpus meum*, id est, corpus meum est hoc, nimirum panis, quia nutrit animas, & reficit instar panis.

QVARTA est Zwinglij, qui in lib. de vera, & falsa relig. cap. de Eucharistia, scribit, verba ista accipienda esse tropicè, sed tropum non esse in pronomine *Hoc*, sed in verbo *est*, quod accipi debet pro significat. Et sicut Carolstadius, vt fidem faceret, cœlestis Patris reuelationem, ita hic spiritus cuiusdam per quietem apparitionem protulit. Nam in libro, quem edidit anno XXV. & Subsidium de Eucharistia inscripsit; refert se biduo disputasse in senatu Tigurino contra Missam, & Eucharistiam, nec tamen fidem facere potuisse (resistente sibi scriba quodam) *est* accipi pro significat: sed tandem nocte sequenti dormienti sibi astitisse nescio quem (*ater autem*, inquit, *an albus fuerit, nihil memini*) qui moneret, eum locum Exod. 12. arriperet: *Est enim phase, id est, transitus Domini*, vbi *est*, accipitur pro significat. Itaque die sequenti de eo loco verba fecisse ad populũ, & quod volebat obtinuisse. Sequuntur Zwinglij expositionem Bernardinus Ochinus in defensione veræ doctrinæ de cœna Domini contra VVestphalum, & alij.

QVINTA est Petri Boquini, qui in examine libri Heshusij non procul ab initio, contendit rectè dici panem esse corpus Christi, propter idiomatum communicationem, sicut propter eandem rectè dicimus in Christo, Hic homo est Deus: in qua expositione verborum, *est* accipiendum est, pro dicitur, hoc modo: *Hoc est corpus meum*, id est, hic panis dicitur corpus meum, propter idiomatum communicationem. Vbi notae Boquinus tres vniones, ex quibus resultat idiomatum communicatio. VNAM naturalem, qualis est animæ, & corporis. ALTERAM hypostaticã, qualis est Dei, & hominis in Christo. TERTIAM Sacramentalem, qualis est inter panem, & corpus Christi in Sacramento. Simile quid habet Lutherus in lib. de Babyl. captiuit. cap. 1. vbi dicit, ita verũ esse, Hic panis est corpus Christi, sicut est verum, Hic homo est Deus. Hoc tamen interest inter Lutherum & Boquinũ, quòd Lutherus ponit veram, & realem coniunctionem panis cum corpore Christi, ex qua vult oriri illam idiomatum communicationem: at Boquinus, qui Sacramentarius est, non ponit vnionem, nisi Sacramentalem, qua vniuntur res distantissimæ, id est, panis qui est in terra, & corpus Christi, quod est in cœlo.

SEXTA expositio est Ioan. Oecolampadij, qui tropum non agnoscit in pronomine *Hoc*, neque in verbo *est*, sed in nomine *corpus*. Vult enim panem dici corpus per figuram Metonymiæ, qua nomen rei significatæ tribuitur signo, vt sensus sit; *Hoc est corpus meum*, id est, hic panis est figura corporis mei. Ita habet in libro de genuina expositione horum verborum.

SEPTIMA est Ioan. Caluini, qui lib. 4. Instit. cap. 17. §. 21. admittit, cum Oecolampadio, tropum metonymiæ esse in nomine *corpus*; sed addit non esse panem Eucharistiæ nudam figuram corporis Christi, sed esse figuram, quæ rem ipsam exhibeat: ac propterea Christum non dixisse, Hic panis est figura corporis, sed corpus ipsum. In idem recidit, quod habet Petrus Martyr in libro de vtraque natura Christi, vbi per *corpus*, intelligit Sacramentum corporis. Nam ipse idem in defensione contra Gardinerum in fine tertiæ partis dicit, Christum noluisse dicere; Hic panis est figura, vel signum, vel Sacramentum

mentum corporis, sed corpus, vt exprimeret signum esse efficax, & cum quo res ipsa exhiberetur, &c.

OCTAVA est quorundam Caluinistarũ, quorum sententiã sine nomine citat Cornelius Iansenius, in comment. capitis 59. concord. in illa verba: *Nisi manducaueritis*. Hi docent vocabulum *corpus*, accipi pro corpore mystico, id est, pro Ecclesia, vt sit sensus: *Accipite & manducate, Hoc est enim corpus meum*, id est, quia vos discipuli estis corpus meum.

NONA est in pronomine *meum*, quam per iocum excogitauit Lutherus anno XXVII. in lib. Quòd verba Domini firmiter stent. Vt enim irrideat Sacramentarios, dicit se posse adferre pulchriorem expositionem in eorum gratiam, vt hic sit sensus: *Hoc est corpus meum*, id est, Hic panis est corpus à me factum, & creatum. Quod autem ioco Lutherus protulit, seriò accepit, ac defendit Ioan. Campanus, vt testatur Lutherus in sua breui confess. edita anno XLIV.

Cum his omnibus pugnat Ecclesię Catholicę sententia, quæ hæc verba simpliciter, & propriè docet esse accipienda, vt sensus sit; Hoc, id est, quod his speciebus continetur, est verè, & propriè corpus ipsum meum verum, & naturale.

CAPUT NONUM.

Propriè, non figuratè explicanda esse illa verba; Hoc est corpus meum.

NUNC, vt veram sententiam comprobemus. PRIMO in vniuersum demonstrabimus, non esse probabile, Dominum figuratè loqui voluisse. DEINDE expendemus singula verba institutionis, ac simul refellemus hæreticorũ opiniones. PRIMUM igitur non esse probabile, Dominum loqui voluisse figuratè, probamus argumentis ductis à materia, de qua agitur. DEINDE à personis, cum quibus Dominus loquebatur, à loco, & tempore in quo loquebatur. TERTIO ex consensu Patrum. QUARTO ex regula interpretandi Scripturas.

PRIMUM igitur argumentum sumitur à materia. Est autem materia de qua hîc agitur, pactum, Sacramentum, Testamentum, lex & dogma; quæ omnia requirunt propriam, non figuratam loquutionem. SACRAMENTUM esse, de quo hic agitur, nemo negat: Sacramenta autem solere à Deo institui propriis verbis, vt in eorum vsu non erretur, perspicuum est ex institutione Sacramentorum omnium veteris, & nouæ legis. Certè Genes. 17. vbi instituitur Circumcisio, & Exod. 12. vbi instituitur Agnus Paschalis, & in toto Leuitico, vbi tot sacrificia, & expiationes instituuntur, vix vnquã occurrit vna aliqua vox figurata: sic etiam Matth. vlt. Marci vlt. & Ioan. 3.

A vbi de Baptismi institutione agitur, omnia propriis vocibus explicantur. Neq; obstat, quod Ioan. 3. Dominus vtitur voce renascendi, quę videtur metaphorica: nam ibidem explicatur vox illa per adiuncta: *Ex aqua, & Spiritu sancto*. Et præterea non pertinet vox illa ad Sacramenti essentiam, sed ad effectum significandum. Quis ergo credat Christum in instituendo Sacramento primatio nostrę religionis, ita figuratè, & ambiguè loqui voluisse, vt ne ipsi quidem Doctores legis diuinæ inter se conuenire possint, quid sit hoc Sacramentum, panisne an corpus Domini?

B DEINDE Testamentum nouum fuisse simul à Domino institutum, patet ex illis verbis: *Hic est sanguis meus noui Testamenti*. Matth. 26. vel vt habet Luc. 22. *Hic est calix nouum Testamentũ in meo sanguine*. Iam verò nihil solet magis propriè, simpliciter & exquisitè explicari, quàm Testamentum; ne videlicet detur occasio litigandi de voluntate testatoris. Ita videmus Exod. 24. vbi Testamentum vetus instituitur, omnia propriissimis, & apertissimis vocibus, explicari: sic enim refert illam institutionem Apostolus, Hebr. 9. *Lecto*, inquit, *omni mandato legis à Moyse vniuerso populo, accipiens sanguinem vitulorum, & hircorum cum aqua, & lana coccinea, & hyssopo; ipsum quoq; librum, & omnem populũ aspersit, dicens; Hic est sanguis Testamenti, quem misit ad vos Deus*. Sic etiam in testamentis hominum fieri videmus: nam Genes. 49. Iacob, vbi inter vaticinandum variis figuris vsus fuisset, ad ipsum Testamentum veniens, clarissimis verbis vtitur: *Ego cõgregor ad populum meum, sepelite me cum patribus meis, in spelunca duplici, quæ est in agro Ephron Hethæi contra Mambre in terra Chanaam, quam emit Abraham*. Ita quoque & Rex Dauid 3. Reg. 2. & Tobias cap. 4. & Mathatias lib. 1. Machab. cap. 2. testamenta sua verbis simplicissimis composuerunt. Quídni igitur etiam Christus Testamentum suum tanti momenti, quo de æterna hæreditate agitur, verbis propriis, & apertis composuerit? nisi fortè deceat, vt Testamentum vetus, quod figura erat, & vmbra, propriis, ac perspicuis vocibus proponatur: Testamentum autem nouum figuratis, & typicis loquutionibus obscuretur? Confirmatur ex humano more, à quo etiam Apostolus argumentum sumpsit Gal. 3. vbi dicit, testamentum hominis ita esse ratum, vt nemo andeat aliquid addere, vel demere. Iam ergo testamenta humana in proprio sensu verborum intelligenda esse, iubent humanæ leges, ff. de legatis. 3. leg. non aliter, & ideò si testamento relinquatur domus, aut ager, & vellet aliquis cauillari, nõ esse relictam domum veram, sed depictam, & exponeret, relinquo domum, id est, signum domus; apud nullum iudicem obtineret. Quantò igitur minus obtinere debent aduersarij, qui Testamentum ipsum Christi contra morem omnium testamentorum, detorquere audent ad metonymias?

C

D

PORRO, pacta, seu fœdera sunt etiam, ex eo

genere rerum, quæ exquisitissimis, & propriis verbis explicantur, ne locus ullus relinquatur cauillis. Testamentum autem Christi simul Testamentum & pactum fuit: nam est Testamentū conditionatum. Id quod patet ex veteri Testamento, cui nouum respondet, vt res figurata suę figuræ. Idcircò enim à Moyse vocatur pactum, Exod. 24. & à Paulo Testamentum, Hebr. 9. quia vtrumque simul erat; continebat enim donationem hæreditatis, sed cum eo pacto, & conditione, si perseuerarent in cultu, & religione vnius veri Dei.

SEQVITVR lex, seu præceptum. Esse enim in hac institutione præceptum aliquod diuinum, nemo negat; & patet ex illis verbis: *Accipite, edite, item, hoc facite.* Etsi enim, vt suprà dixi, non est in his verbis præceptum, quo obligentur omnes ad Eucharistiam sumendam: tamen præceptum est saltem, quo iubebantur Apostoli tunc illam accipere, & etiam præceptum est, vt quando sumimus, hoc modo, aut illo sumamus. Verba autem legum perspicua, & propria esse debent, ne detur occasio præuaricationi: vnde omnia præcepta non solùm Decalogi, sed etiam alia, quibus certi ritus instituuntur, in lege veteri propriis verbis explicantur. DICET aliquis; Verba in quibus lex posita est; propria sunt, nimirum: *Accipite, edite, facite.* RESPONDEO. Non satis est, nisi etiam propriè, & apertè significetur quid sit, quod est accipiendum, edendum, faciendum: longè enim aliter accipiendum est frustum panis, aliter Christi corpus.

DENIQVE, dogmata præcipua non nisi propriis verbis tradi solent in diuinis literis. Tropi enim locum habent, vel in prophetiis ad rem obscurandam, vel in laudationibus ad rem ornandam, vel deniq; in cohortationibus ad rem amplificandam, non autem in dogmatibus, quæ præcisè credi, aut seruari debent. Vnum autem ex præcipuis dogmatibus Christianæ religionis in illis verbis: *Hoc est corpus meum*, contineri, nemo hactenus negauit.

Ad hoc argumentum respondet Petrus Martyr in fine tertiæ partis defens. suæ contra Gardin. nō deesse in Scriptura Sacramenta, dogmata & præcepta tropis explicata. Et quidem exempla præceptorum ponit illa Matth. 7. *Attendite a falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium.* Et Matth. 16. *Attendite à fermento Pharisæorum.* Et Ephes. 4. *Nolite contristare Spiritum sanctum.* Et Mat. 6. *Nolite cogitare de crastino, sufficit enim diei malitia sua; & crastinus sollicitus erit sibiipsi.* Exempla dogmatum ponit illud: *Deus noster ignis consumens est.* Et illud: *Nos omnes vnus panis sumus*; & illa, vbi Christus dicitur lapis, leo, vitis, &c. Denique exempla Sacramentorum ponit: *Petra erat Christus, & Agnus erat Pesach. & Circumcisio est fœdus, & deniq. calix est Testamentum nouum.*

Respondeo INPRIMIS, nihil aduersarium dixisse ad argumentum nostrum depromptum ex vocibus Testamenti, & pacti. DEINDE, quod ad præcepta attinet, distinguenda sunt præcepta peculiaria, & propriè dicta à cohortationibus, licet etiam ipsæ precepta quædam continere videantur: Nam præcepta peculiaria, & propriè dicta sunt efferenda propriis vocibus, ne sit locus tergiuersationi: at in cohortationibus, quę non continent peculiaria præcepta, sed tantùm persuadent facienda, vel non facienda ea, quæ alioqui notissima sunt; apertissimè admisceantur tropi; & eiusmodi sunt allata exempla. Nam esse cauendum à falsis Prophetis, omnes nôrunt, etiamsi non præcipiatur: ideò Dominus, non tam id præcipit, quàm hortatur ad id faciendum adhibita similitudine ouium, & luporum. Sic etiam cauendum ab hypocrisi, & falsa doctrina, quis nescit? ideò Dominus, vt non tam id præciperet, quàm excitaret ad faciendū, vtitur tropo fermenti. Non esse aliquid agendum, quod displiceat Deo, nullus ignorat; idcircò Apostolus non simpliciter id scripsit, sed vt magis permoueret, vti voluit tropo contristandi Spiritum sanctum. Denique esse vitandas superuacaneas curas, & sollicitudines, omnes nôrunt; ideò Dominus adhibuit tropos.

Quod attinet ad dogmata, OBSERVANDVM est, non vocari dogmata quaslibet de Deo sententias, sed solùm eas, quæ habent peculiarem difficultatem, siue ad credendum, siue ad operandum, quales sunt articuli fidei, & canones Conciliorum: cetera autem, quæ ex illis apertissimè consequuntur, non dicuntur dogmata. Verbi gratia; Deus est vnus, Deus est trinus. Deus est infinitus; Christus est Deus, & homo, & similia, dogmata sunt. At Deus est ignis consumens, Christus est vitis, lapis, leo, &c. non dicuntur dogmata, sed explicationes proptictatum nouissimarum Dei, & Christi.

Rursus tum de præceptis, tum de dogmatibus. NOTANDVM est, cùm dicimus dogmata, & præcepta debere propriis verbis efferri, sic esse intelligendum, vt vel tantùm propriis verbis efferantur; vel si vno in loco tropicis, in alio propriis: nihil enim prohibet, quod habetur expressè & propriè in vno loco, alibi obscurius haberi. Quod notauit AVGVSTINVS, lib. 2. doctrin. Christ. cap. 6. & 9. *Nihil est*, inquit, *obscurè dictum in Scripturis, quod spectet ad fidem, vel mores, quod non planissimè dictum sit in aliis locis.* Ita videmus, quod de fermento Dominus dixerat obscurius, paulò pòst clarè explicuisse. Nam Matth. 16. addidit se loquutum de doctrina, non de fermento panum. & Lucæ 12. *Attendite*, inquit, *à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis.* Sic etiam illud: *Christus est lapis angularis*, sine tropo habetur in infinitis locis apud Paulum; & illud: *Vnus panis sumus*, habetur propriè frequentissimè, vbi dicimur vnus populus, vna Ecclesia, vna familia Dei. Sic illud Ioan. 2. *Soluite templum hoc*; explicuit Euangelista esse intelligendum de corpore Domini.

& illud

& illud Ioan. 7. *Flumina de ventre eius fluent aqua viuæ*; explicuit intelligendum de Spiritu sancto. & Ioan. vlt. illud: *Alius cinget te, & ducet, quò tu non vis*; explicuit de morte Petri accipiendum. At hoc dogma & præceptum peculiare, & præcipuum de Eucharistia nusquam habetur aliis verbis in Scriptura: nusquam enim legimus panem Eucharistiæ significare, aut esse figuram corporis Domini. Quare cogimur propriè accipere id, quod legimus: *Hoc est corpus meum*.

IAM quod attinet ad Sacramenta, ostendemus paulò pòst non esse tropum in exemplis allatis. Id solùm nunc est obiter ADNOTANDVM, in exemplo: *Petra erat Christus*, 1. Corinth. 10. tria esse peccata Petri Martyris. PRIMO enim dicit, petram illam, ex qua fluxit aqua in deserto, Sacramentum fuisse. At id nullo modo verum esse potest, cùm fuerit res temporaria, & non cæremonia religionis, quæ frequentanda esset in populo Dei. SECVNDO dicit, petram illam, vt etiam Manna, conferri cum Baptismo, 1. Corinth. 10. At Apostolus transitum maris confert cum Baptismo; Manna autem, & aquam de petra cum Eucharistia, vt omnes exponunt: nec tamen ita confert, quasi Sacramenta cum Sacramentis, sed quasi figuras Sacramentorum cum ipsis Sacramentis. TERTIO dicit, exemplum tropi in Sacramentis esse in illis verbis: *Petra erat Christus*. At Sacramentum erat (per aduersarium) petra illa materialis; Paulus autem non de illa loquitur, sed de alia inuisibili, quæ reuera erat Christus, vt Deus. Sic enim ait: *Bibebant de spirituali consequente eos petra; petra autem erat Christus*. Vbi est quidem tropus in eo, quod Christus vocatur petra; sed hoc nihil ad propositum: non enim Christus erat Sacramentum, sed petra illa visibilis per aduersarios. Hîc autem non petra visibilis dicitur Christus; sed Christus dicitur petra; sicut alibi dicitur leo, vel agnus, vel vitis: vnde nullum ducitur exemplum tropi in Sacramentis.

Argumentum SECVNDVM sumitur à personis cum quibus Dominus loquebatur, cùm diceret: *Hoc est corpus meum*; nam loquebatur cum solis Apostolis. Dominus enim, etiamsi Pharisæis multa obscurè dicebat, quia indigni erant cognitione tam sublimium mysteriorum; tamen Apostolis, qui rudes ac simplices erant, & instituebantur, vt magistri futuri totius humani generis, omnia vel clarissimè proponebat, vel obscurius dicta, continuò exponebat. Præterea loquebatur eo loco, & tempore, quo minimè oportebat obscurè loqui, nimirum cùm Apostoli essent primi participes tanti Sacramenti futuri. Nam vt cum debita reuerentia Sacramentum perciperent, necesse erat, vt planè intelligerent, quid eis daretur.

Quod autem Dominus in cœna non explicuerit tropum, manifestè colligitur ex duobus. PRIMO ex eo, quod nullũ exstat vestigium ex-

A plicationis, vt in omnibus aliis locis. Verbi gratia, Matth. 13. Dominus parabolicè loquuturus, ait: *Simile est regnum cælorum*. & Ioan. 15: vbi dixerat: *Ego sum vitis, & vos palmites*, subiungit explicans: *Si quis in me non manserit, sicut palmes, &c.* At hîc nihil tale.

SECVNDO ex eo, quòd omnes scriptores huius historiæ iisdem verbis vtantur. Solent enim Euangelistæ, se inuicem supplere, vel explicare, vt quod vnus obscurius dixit, alius dicat clarius. Hîc autem omnes iisdem verbis vtuntur, cùm tamen sint scriptores quatuor, Matthæus, Marcus, Lucas, Paulus; & scripserint diuersis in locis, & temporibus; quod argumentum est Do-
B minum nihil aliud dixisse.

TERTIO, probatur ex consensu interpretũ. Nullus enim vnquam ita posuit, vt tropicè hunc locum intelligendum esse diceret: cùm tamen scripserint in Matthęum Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus, Beda, Anselmus; in Lucam: Ambrosius, Theophylactus, Beda; in Paulum: innumerabiles. Immò contrà multi expressè monent, non esse accipiendum tropicè, sed propriè. Vide Chrysostomum, & Theophylactum in hunc locum, Cyrillum Hierosolymitanum cateches. 4. mystag. Ambros. lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. Cyrill. Alexandrin. epist. ad Calosirium, Euseb. Emissen. homil. 5. de Paschate, Epiphan. in Ancorato, qui
C omnes docẽt, hîc opus esse fide, vt credatur res, quæ absurdissima sensibus esse videtur. At certè, si tropicè hic locus intelligendus esset, nulla esset difficultas fidei. Quæ enim difficultas, si solùm credendum pane significari corpus Christi?

VLTIMO, probatur ex communi regula explicandæ Scripturæ, quæ est vt nunquam dimittamus proprium verborum sensum, nisi cogamur ab aliqua alia Scriptura, vel ab aliquo articulo fidei, aut certè à communi totius Ecclesiæ explicatione: alioqui enim peribit fides, & remanebit sola opinio de rebus diuinis, & aperietur porta infinitis erroribus. Id probari potest exemplo aduersariorum, qui non habent fidem,
D sed meram opinionem de hoc Sacramento: nam eorum sententia nõ nititur expresso verbo Dei, cùm verba expressa non sint, Hoc significat, sed: *Hoc est corpus meum*. Neq; nituntur alio verbo Dei: nusquam enim inuenient in Scripturis: *Hoc est corpus meum*, debere exponi tropicè. Etsi enim proferunt quædam loca, vbi verbum, *Est*, putant debere exponi per, Significat; tamen fatentur non vbique, *Est*, exponi debere per, Significat. Proinde non possunt ex verbo Dei solidè concludere, hæc verba accipienda esse tropicè, nisi proferant locum, vbi expressè dicatur in particulari, hæc verba exponenda esse tropicè; qualem locum nusquam inuenient.

Nec habent articulum fidei, cui propria acceptio horum verborum expressè repugnet. So-

lent illi vrgere articulum Ascensionis: sed illi nō repugnare hanc veritatē, patet; quia nos vtrumque credimus, & Christum verè ascendisse, & esse in cœlo, & simul esse in Eucharistia. Neque probabile est inter tot Catholicos, qui sunt, & fuerunt à tot annorum centuriis, non fuisse vllum, qui videret istam repugnantiam: præsertim cùm Doctores Scholastici longè melius nôrint regulas contradictionum, quàm omnes Lutherani, qui contemnunt subtilitatem disputationum. Idem apertissimè patet ex eo, quod Dominus cumprimùm hoc Sacramentum præbuit discipulis, non in cœlo erat, sed in terra, nondum enim ascenderat in cœlum: tunc igitur non repugnauit hæc veritas articulo Ascensionis. Non igitur cogimur accipere hæc verba tropicè. Denique non magis repugnat hæc veritas articulo Ascensionis, quàm repugnat veritas Trinitatis, articulo vnitatis diuinæ. Sicut illi colligunt, CHRISTVS est in cœlo; ergo non in terra; ita possent colligere, Deus est vnus, ergo non trinus: neutrum enim intelligimus, tamen vtrumque fatemur, quia vtrumque legimus in diuinis literis, nec est euidēs repugnantia.

Sed nec saltem possunt proferre communem aliquam expositionem Ecclesiasticam, cùm inter se non conueniant. Nituntur igitur solùm auctoritate vnius, aut alterius Doctoris, & leuibus coniecturis, quæ certè non fidem diuinam, sed opinionem faciunt. Præterea expetimur etiam, quot sectæ natæ sint his paucis annis & nascantur indies propter hāc solam caussam, quòd relicto sensu proprio Scripturæ, tropos temerè consectentur.

CAPVT DECIMVM.

Explicantur verba institutionis, & refelluntur hæreticorum deprauationes.

VENIAMVS nunc ad verba institutionis. Ac PRIMVM narrant Euangelistæ, Dominum accepto pane gratias egisse Deo, & panem benedixisse. Vbi OBSERVANDVM est, Euangelistas variè vsurpasse has voces εὐλογεῖν, id est, benedicere; & εὐχαριστεῖν, id est, gratias agere. Nam Marcus, cùm de pane loquitur, vtitur verbo εὐλογήσας; cùm de calice, εὐχαριστήσας; Lucas & Paulus vtuntur in vtroque loco voce, εὐχαριστήσας. Matrhæus in Latinis codicibus, & in Græco Complutensi, & in Syriaco habet: *Benedixit*, in multis tamen Græcis habet: *Gratias agens*.

Hinc nonnulli Catholicorum contendunt, vtrumque verbum in Scriptura idem significare, & eius significationem esse, Benedicere alicui, non Gratias agere alicui. Hæretici contrà volunt, vtrumque verbum poni pro Gratias agere, seu Benedicere Deo, ita vt non referatur ad panem benedictio, de qua hîc agitur. Optimè autem videtur Iansenius in commentario huius loci in sua Concordia obseruare, vtrumque verbum seruare suam significationem, sed in vna actione intelligi etiam alteram, quia simul fiunt gratiarum actio, & oratio. Id satis probatur ex eo, quòd vnus Euangelista dicat: *Benedixit*; alius: *Gratias egit*; hinc enim colligimus vtrumque esse factum, sed Euangelistas ex vno intelligi voluisse etiam alterum. Idem illustrat Iansenius apposito exemplo: ait enim Apostolus, 1. Timoth. 4. *Nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.* Vbi per gratiarum actionem intelligit etiam orationem sanctificantem cibos; clarè enim dicit: ἁγιάζεται γὰρ διὰ λόγου θεοῦ, καὶ ἐντεύξεως. Oportet igitur, vel εὐχαριστεῖν, non significare Gratias agere, sed solùm Benedicere, quod est valde durum, vel significare quidem Gratias agere, sed in ea actione intelligi etiam aliam, quę ordinariè coniungi solet, nimirum orationem, seu benedictionem. Quocirca rectè Ecclesia in Canone Missæ, vtrumque exprimit: *Accepit panem, & eleuatis oculis ad te Deū Patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, &c.*

Quod autem Dominus ipsum panem benedixerit, euidenter probatur contra aduersarios. NAM 1. Corint. 10. Paulus ait: *Calix cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est?* vbi in Græco est, ὃ εὐλογοῦμεν, id est, *quem benedicimus*. Neque dubium esse potest, quin Apostolus ritum seruauerit, quem antea nouerat à Christo ipso fuisse seruatum. ITEM Luc. 9. narrans miraculum de panibus, dicit, εὐλόγησεν αὐτοὺς, id est, *Benedixit eos*. DENIQVE modus loquendi Euangelistarum, ac pręcipuè Marci ca. 14. idem apertè indicat. Nam cùm dicit: *Accepto pane, benedixit, fregit, deditq́, discipulis*, dubitari non potest, quin sicut, *fregit, & dedit*, refertur ad materiam, quæ erat in manibus, ita etiam, *benedixit*, ad eādem referatur. ADDE, quòd Iustinus in 2. Apologia vetbum ipsum εὐχαριστία retulit ad panem, quē vocauit τροφὴν εὐχαριστηθεῖσαν cibum Eucharistizatum (vt sic loquamur) id est, panem sanctificatum, & benedictum. DENIQVE omnes Liturgiæ Iacobi, Basilij, Chrysostomi, & aliorum habent tum in cōsecratione panis, tum vini, *& gratias agens, & sanctificauit, seu benedixit.* & Cyprianus lib. 2. epist. 3. ad Cęcilium, dicit à Domino calicem benedictum, quod tamen expressè nullus Euangelista posuerat.

Hinc igitur argumentum sumitur pro veritate corporis Domini in Sacramento. NAM Dominus non consueuerat gratias agere, nisi cùm aliquid magnum, & mirabile facturus esset: solùm enim legitur gratias egisse, cùm quinq; panes multiplicare vellet, Ioan. 6. rursus cùm septem panes, Matt. 15. & cùm Lazarum excitaturus esset ab inferis, Ioan. 11. & deniq; in institutione

tione huius Sacramenti. PARI ratione non conueniit benedicere res insensibiles, nisi cùm in eis aliquid mirabile operaturus esset: tantùm enim legitur hoc fecisse, cùm benedixit panes multiplicandos, Luc. 9. & Marc. 8. & in Eucharistia; sicut contrà cùm maledixit ficui, eam continuò arefecit. Nam benedicere Dei, est benefacere: benedictio enim Dei non est imprecatio (vt nostra) sed effectio, vt patet Gen. 1. cùm benedixit animantibus: tribuit enim eis ea benedictione fœcunditatem. ADDE etiam, quòd nusquam legitur Christus benedixisse aquam, quam symbolum Baptismi esse volebat, sicut benedixit panem, in quo Eucharistiam instituebat, quia nimirum nulla mutatio fiebat in substantia aquæ. ADDE vltimò, quòd Patres ex hoc loco colligunt argumentum ad probandum idem, quod nos probare contendimus. AMBROSIVS (vt vnū exempli gratia proferamus) lib. de his, qui initiantur mysteriis, cap. 9. *Quantis, inquit, vtimur exemplis, vt probemus hoc non esse, quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit; maioremq; esse vim benedictionis, quàm naturæ? quia benedictione, & ipsa natura mutatur.* Expendamus nunc singula verba institutionis, & resumemus nouem suprà citatas opiniones hæreticorum.

HOC.

PRIMA vox est pronomen Hoc, quod quidem quadrupliciter exponitur ab aduersariis. Alij volunt significare, *Hic*, vt Carolstadius, quæ fuit PRIMA opinio. Alij, *hæc tota actio*, quæ fuit SECVNDA opinio. Alij volunt esse demonstratiuum panis, sed ita vt panis sit prædicatum, hoc modo: *Hic est corpus meum*, id est, corpus meum est hoc, nimirum panis: quam suprà diximus esse TERTIAM opinionem. Alij DENIQVE volunt ea particula demonstrari panem, sed ita vt panis sit subiectum hoc modo, *Hoc*, id est, hic panis: & est communior sententia aduersariorum, & minus absurda, quàm ceteræ.

Sed PRIMA explicatio ridicula est, & ridetur ab ipsis etiam hæreticis. Nam inprimis frustrà Dominus diceret, Hic sedet corpus meum, cùm id Apostoli oculis cernerent, neq; admonitione egerent. Deinde malè cohæret ista verba cum superioribus. Illud enim: *Hoc enim est, &c.* reddit rationem, cur debeant accipere & edere: quæ autem ratio est, Edite, quia hic sedeo?

SECVNDA explicatio refellitur æquè facilè. Nam (vt omittam, quod est inauditus tropus, *Hoc*, id est, hæc actio, cùm Dominus panē ostenderet, eùm ait: *Hoc est corpus*) verba quæ dicuntur à Luca, & Paulo in consecratione calicis, conuincunt apertissimè hunc errorem; aiunt enim: *Hic calix*. Certè autem, *Hic calix*, non potest totam actionem significare: est enim calix res quædam vna, & certa.

Porrò QVARTA explicatio facilè etiam refelli potest. Nam INPRIMIS, vel illud, *Hoc*, accipitur

A adiectiuè, vel substantiuè; si adiectiuè, debet concordare cum substantiuo; quare non potest demonstrare panem, sed corpus. Nam panis est generis masculini tam Latinè, quàm Græcè; at in neutro genere habent τοῦτο Græcè, & Latinè, *Hoc*, quod cōuenit cum corpore, quod Latinè, & Græcè est neutri generis. Similiter in altera specie, vinum Græcè est generis masculini, & sanguis neutri, Dominus autem non dixit οὗτος hic, sed τοῦτο. Latine autem è contrario, vinum est neutri, & sanguis masculini, & tamen omnes legunt: *Hic est sanguis*; non Hoc, vinum scilicet, est sanguis. Si accipitur substantiuè, tunc sensus erit; Hoc, id est, hæc res est corpus meum. Si autem illud Hoc, siue Hæc res, de pane dica-
B tur, absurdissima propositio erit: non enim potest dici, Hoc, de re quæ cernitur, & apertè cognoscitur, nisi sit generis neutri res illa. Nemo enim demonstraro fratre suo diceret, Hoc est frater meus; vel demonstrata imagine Cæsaris, diceret, Hoc est Cæsar; ergo nec de pane, quem discipuli videbant, dici rectè potuit: *Hoc est corpus meum*. Ratio est, quia cùm semper subiectum debeat esse notius prædicato; cùm subiectum est notum audientibus in particulari, non debet efferri per nomen vniuersale, sed tunc solùm efferri debet per nomen vniuersale, cùm non est notum, nisi in vniuersali. Verbi gratia, vident aliqui longè nescio quid, sed nō discernunt quid sit, arbor ne, an lapis, an homo, ego autem video
C esse hominem; quare dicam ceteris, illud est homo; non autem, ille est homo; at si videant esse hominem, sed non discernant quis sit, Petrus, an Paulus, an quis alius; non dicam, Illud est Petrus, quia iam sciunt esse hominem, sed dicam, Ille est Petrus. Cùm ergo discipuli panem viderent, & panem esse non ignorarent, absurdissima fuisset loquutio, si de illo pane Dominus dixisset: *Hoc est corpus meum*, cùm debuisset dicere, Hic panis est corpus meum. Non igitur potest fieri, vt illud, *Hoc*, demonstret panem tanquam subiectum propositionis.

Sed ADDO argumentum robustissimum ex Scriptura. Nam si, *Hoc*, demonstraret panem; ita etiam in consecratione vini, *Hic*, siue Hoc, Græ-
D cè, demonstraret vinum: quod quidem illi concedunt, sed apertè repugnat Lucas cap. 22. qui sic ait: τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, id est, *Hic calix nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis effunditur*, vbi, *qui effunditur*, non coniungitur cum illis verbis, *In sanguine meo*, sed cum illis, *Hic calix*, vt patet ex Græcis verbis. Dicit ergo Lucas calicem effundi pro nobis: non autem vas aut vinum effusum est pro nobis, sed verus sanguis; calix igitur non significat calicem vini, sed calicem sanguinis. Ad hoc argumentum non potuit Beza respondere, nisi negando textum Euangelij esse integrum. Nam cùm in hunc locum scribit, fatetur ita legi in omnibus libris, etiam vetustissimis;

tamen quia destruit hic locus eius sententiam; A audet dicere, locum esse corruptum in omnibus codicibus; aut ex margine irrepsisse in textum. Quod si recipitur, nulla caussa est, cur non liceat totam Scripturam negare.

Tertia explicatio, quæ habet etiam suos auctores, vt suprà ostendimus, refellitur hac ratione. Dominus ex sententia aduersariorum nō dedit Apostolis corpus suum, sed panem, cùm ait: *Accipite, & manducate*; ergo debuit explicare vim, & efficaciam illius panis, non corporis sui: ergo non debuit dicere, Corpus meum est hoc, nimirum panis, quia reficit instar panis; sed dicere debuit, Panis est hoc, id est, corpus meum, quia reficit significādo, vel repræsentando corpus meum. Quemadmodum si quia daret pa- B nem edendum, ineptè diceret, Sume, comede istum panem: nam castaneæ sunt panis, id est, reficiunt instar panis: rectè autem loqueretur, si castaneas daret, ac diceret, Comede has castaneas; nam sunt & ipsæ quidam panis.

Dicant, Dominum dedisse Apostolis corpus suum spiritualiter manducandū per fidem, ac de illo dicere potuisse, Corpus meum est hoc, id est, panis. Contra; nam disputatio nostra est de verbis Domini. Cùm autem Dominus dixit: *Accipite, & manducate*, non obtulit per ea verba corpus suum fidei, sed panem manibus, & ori corporali Apostolorum, vt patet ex illis verbis: *Accepit panem, & cùm gratias egisset, fregit, deditq́; eis dicens, &c.* Itaq; panem obtulit manducandum, si- C ue (vt aduersarij volunt) panem verum, & naturalem; vel, vt volunt Catholici, panem conuersum in suam carnem, manentibus tamen accidentibus, & specie exteriore panis. Cùm ergo panem dederit; ineptissima est illa ratio, Accipite, edite hunc panem: quia corpus meum nutrit instar panis.

Præterea nititur hæc sententia baculo arundineo: probat enim eam Langus, quia sic tradidit præceptor linguæ Græcæ, Valentinus Cratoaldus: & quia apud Græcos articulus est signum subiecti in propositione; in hac autem sententia *τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου*, articulus adiungitur corpori, non pronomini. At stultum est in re tanta dimissis omnibus sanctis Patribus, & D tot Conciliis Ecclesiæ Catholicæ, audire quid vnus ludimagister in suo angulo mussitet. Neque est vniuersalis lex illa Grammaticæ Græcæ de articulo: sæpissimè enim ponitur articulus in prædicato ad rem demonstrandam, & definiendam, siue energiæ caussa, vt Matth. 5. *Vos estis sal terræ, ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας*; & ibidem. *Vos estis lux mundi, τὸ φῶς*, & cap. 21. *Hic est hæres*, & alibi. Quid, quod Paulus 1. Cor. 11. non ait *τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου*, sed ad confundendum hæreticum dixit *τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα*?

Restat igitur, vt vera sit Catholicorum sententia, qui illud, *Hoc*, demonstrare volunt, non panem, sed rem contentam sub speciebus panis; quæ etsi antea fuerat panis, tamen tunc iam erat Christi corpus. Ex quo sequitur, vt etiam ex hac particula probetur veritas corporis Domini in Eucharistia.

EST.

Secundo consideranda est particula Est, circa quam refutandæ sunt duæ hæreticorum sententiæ Quarta & Quinta. Igitur eam particulam Zuinglius contendit accipiendam esse, pro Significat, quod etiam Caluinus, & Petrus Martyr, & Beza in lib. de cœna Domini, cap. 5. aliquando dicunt; licet aptiùs putent, si tropus ponatur in nomine, *Corpus*, quàm in verbo, *Est*. At verò Catholici propriè accipi volunt, ita vt, *Est*, nihil significet, nisi, *Est*. Quod autem Caluinus scribit lib. 4. Institut. cap. 17. §. 20. Catholicos accipere, *Est*, pro Transubstantiatur, quiest tropus omnibus gentibus inauditus, mera calumnia est. Catholici enim dicunt quidem colligi ex hac voce transubstantiationem, vt infrà contra Lutherum demonstrabimus, sed non dicunt, *Est*, poni pro Transubstantiari; nec solùm hoc non dicunt, sed ne verisimiliter quidem id potest eis affingi, cùm ipsi contendant pronomen, *Hoc*, non demonstrare panem, qui solus (eorum sententia) mutatur in corpus Christi.

Quod igitur verbum, *Est*, hoc loco significet, *Est*, probatur Primo, quia hoc verbum non potest vllo modo accipi in alia significatione, quā in sua propria. Nam Inprimis habet simplicissimam, & communissimam significationem; ita vt omnia alia verba resoluantur in hoc, & aliquid aliud: sic enim resoluimus, Homo ambulat, id est, est ambulans; ridet, id est, est ridens, &c. ergo hoc verbum non potest trahi ad significationem alterius verbi; quia tunc posset, ac deberet resolui in se, & aliud, quod nullo modo fieri potest, cùm sit omnium simplicissimum. Præterea hoc verbum est copula omnium propositionum, coniungens prædicatum cum subiecto; ergo est in omni propositione necessarium; ergo nunquam potest dimittere suam significationem, vt iuuat aliam. Præterea tropi non ponuntur in verbis, nisi ratione peculiaris alicuius rei, seu naturæ, quæ in vno verbo implicatur, & non in altero; vt verbi gratia, ridere sumitur tropicè propter risum, quem significat, & sic de ceteris. At hoc verbum, *Est*, nihil significat, nisi coniunctionem vnius cum altero, aut ipsum esse commune cum omnibus rebus: vnde dicitur substantiuum, & alia adiectiua. Quare fieri non potest, vt in eo sit aliquis tropus. Denique nullus vnquam Rhetor scripsit, tropum fingi posse in verbo, *Est*. Opinio igitur Zuinglij, & sectatorum eius, ex mera imperitia nata est; ac propterea prudentiores Sacramentarij, non in verbo, *Est*, sed in nomine, *Corpus*, tropum posuerunt.

Deas,

Dices, in explicatione vocabulorum, *Est*, accipitur ordinariè pro Significat, vt, Amare est diligere, id est, significat diligere. Respondeo; Id verum est, & tamen non est hîc vllus tropus. Nam quia in eiusmodi sententiis prædicatur signum de signo, ideo explicatur, *Est*, per Significat; essentia enim signi est significatio. Itaque etiam in his sententiis, *Est*, significat Esse; sed quia ipsum esse, est significare, in vocibus, ideo, *Est*, explicatur per Significat; at in aliis sententiis, vbi quod prædicatur, non est signum formaliter, non potest, *Est*, explicari per Significat.

Sequitur explicatio Boquini, quæ erat Qvinta opinio. Is, vt diximus, vult illud, *Est*, significate communicationem idiomatum nascentem ex vnione Sacramentali panis & corporis Christi: sed toto cœlo aberrat, licet multum sibi placeat cum isto suo nono figmento. Nam communicatio idiomatum non oritur ex qualibet vnione, sed solùm ex hypostatica, vbi est vnum suppositum in duabus naturis. Id verò patet exemplo vnionis naturalis, quæ est inter animam, & corpus in homine. Etsi enim ex hac vnione putat Boquinus nasci communicationem idiomatum, quia idem homo dicitur corporalis, & mortalis ratione corporis, & spiritualis, & immortalis ratione animæ: tamen apertè fallitur. Nam in rigore, id est, verè, & propriè homo non dicitur spiritualis, & immortalis, sicut verè, & propriè dicitur corporalis, & mortalis. Nam post mortem homo nō est amplius homo, proinde non est homo immortalis, sed solus spiritus eius: ergo multò minus ex vnione Sacramentali, quæ est minor quàm naturalis, orietur communicatio idiomatum.

Secvndo, Communicatio idiomatum non est inter naturas vnitas, sed in solo supposito communi: non enim dicimus, Deitas est humanitas, vel contrà; sed Verbum dicitur Deus, & homo; & in exemplo hominis dicitur homo secundum Boquinum corporalis, & spiritualis: at non corpus esse spiritus, vel contrà spiritus corpus. Ergo non potest dici vi istius communicationis; Hic panis est corpus, sed solùm, Hoc Sacramentum est panis, & corpus. Nam vt ipse Boquinus explicat, Sacramentum est id, in quo fit vnio Sacramentalis, sicut Christus est id, in quo fit vnio hypostatica; & homo est id, in quo fit vnio naturalis.

Tertio, Communicatio idiomatū est mutua: at ex vnione Sacramentali non oritur mutua communicatio. Nam tametsi signum accipit interdum nomen signati, tamen non contrà; imago Cæsaris dicitur Cæsar, sed Cæsar non dicitur imago; hedera est signum vini, & posset aliquo modo dici vinum, nimirum repræsentatiuè: at vinum nullo modo dicitur hedera: ita igitur licet panis posset dici Sacramentaliter corpus, quia illud significat: tamen Christus

A non potest dici Sacramentaliter panis. Non ergo exponi possunt verba Domini Sacramentalia, per communicationem idiomatum.

Qvarto, Communicatio idiomatum non solùm communicat nomina naturarum, sed etiam proprietatum ipsarum. De Christo enim dicimus; Hic homo est æternus, omnipotēs, &c. & hic Deus esuriit, sitiit, mortuus est, &c. at non licet tribuere pani, corporis Domini proprietates, neq; è contrario proprietates panis corpori: nemo enim ferret, si quis dicere vellet; Panis est animatus, vnitus diuinitati, &c. & multò minus, si quis diceret, Corpus Domini est rotundum, triticeum, expers vitæ, & sensus. Quare ineptum est Boquini figmentum.

B

CORPVS.

Sequitur alia particula, nimirum, Corpvs; quam tribus modis aduersarij exponunt. Alij enim significari volunt ea voce corpus Christi mysticum; Alij signum corporis Christi; Alij signum quidem, sed efficax, quę sunt tres opiniones ex illis nonem, quas suprà recitauimus, nimirum, Sexta, Septima, & Octava.

Sed Prima expositio ineptissima est, nec vllo nititur fundamento, & apertè repugnat sequentibus verbis: *Quod pro vobis datur*; nec enim corpus mysticum datum est pro nobis, sed corpus verum. Magis autem repugnat verbis, quæ dicuntur in consecratione calicis: non enim Ec-
C clesia, seu corpus mysticum Christi, dici potest calix sanguinis, vel Testamenti; nec pro nobis effunditur, in remissionem peccatorum.

Secvnda autem expositio refellitur his argumentis. Primo, quia nusquam in Scriptura accipitur corpus Christi, nisi vel pro corpore vero, & naturali ipsius, vel pro corpore mystico: pro signo, vel figura corporis nusquam; ergo expositio illa est planè temeraria, & sine exemplo vllo Scripturæ introducta. Et confirmatur, quia Scriptura cùm accipit impropriè corpus Christi, id est, pro Ecclesia, continuò id ipsum explicat: vt Coloss. 1. *Adimpleo, quæ desunt passionibus Christi pro corpore eius, quod est Ecclesia.* At hoc loco nullus Euangelista, neque Paulus explicuit
D corpus accipi impropriè: relinquitur igitur, vt propriè accipi debeat.

Secvndo idem probatur ex dictis de pronomine, *Hoc:* Nam si pronomen, *Hoc*, non demonstrat panem, vt clarissimè antea ostendimus, certè ruit fundamentum aduersariorum: nec enim habent, de quo prædicent, *signum corporis*, nisi velint ipsum verum, & naturale corpus esse signum sui ipsius.

Tertio probatur ex sequentibus verbis: *Quod pro vobis datur.* Est autem Observandvm, paulò aliter legi in Græcis, & Latinis codicibus. Matth. 26. & Marc. 14. & Luc. 22. Græcè habetur, de sanguine ἐκχυνόμενον, id est, effunditur, Latinè *effundetur*. Lucæ 22. de pane dicitur διδόμενον,

& Lati-

& Latinè *datur*. 1. Cor. 11. *κλώμενον*, id est, frangi- A tur, Latinè *traditur*.

Quæ verba dupliciter exponi possunt. Vno modo, vt hęc omnia dicantur de corpore & sanguine, vt est in Eucharistia, non autem vt fuit postea in cruce. vt sensus sit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*, id est, offertur, & donatur Deo Patri in sacrificium. Neque obstat vocabulum Frangitur: nam iuxta morem Scripturæ, frangere, est dare, Isaiæ 58. *Frange esurienti panem tuum.* Vnde Lucas posuit, *quod datur*, pro eo, quod habet Paulus, Frangitur. Verborum autem calicis hunc esse volunt sensum: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis effunditur*, id est, qui libatur, & offertur Deo in sacrificium pro salute vestra. Porrò hæc explicatio si recipiatur, planè euertit hæreticorū B sententiam de corpore Domini tropicè intelligendo. Neque enim corpus tropicè acceptum, id est, panis, datus est pro nobis, sed datus est nobis; neq; vinum sanguinem significans effusus est in institutione cœnæ, sed infusus potius; neq; id pro nobis, sed nobis; neque in remissionem peccatorum, quod propriè conuenire vero sanguini omnes fatentur.

Altera tamen expositio, quæ refert hæc omnia ad passionē, & crucem Domini, & quam recipit Petrus Martyr in comment. cap. 11. primæ ad Corinth. & Caluinus atque alij in cap. 26. Matth. est etiam vera, & non pugnat cum superiore, vt in 1. lib. de sacrificio, cap. 10. demonstramus. Quod autem hæc etiam expositio quam C aduersarij recipiunt, ostendat corpus propriè, non tropicè accipiendum, probatur hoc modo. Ista additio: *Quod pro vobis datur*, non videtur apposita alia de caussa, quàm vt distingueretur corpus Christi, quod dabatur discipulis, ab alio, quod eis non dabatur. Sicut enim addidit: *Meū*, vt distingueret corpus suum à corporibus non suis; ita adiecit *(quod pro vobis tradetur)* ad distinguendum corpus verum, & naturale suum ab alio corpore suo, sed non naturali, quale est, corpus mysticum Ecclesiæ. Quod etiam satis apertè indicat articulus appositus nomini Græcè *τοῦτο ἐστι τὸ σῶμα*, &c. Nam vt Cyrillus docet lib. 1. in Ioan. cap. 4. articulus facit, vt nomen accipiatur in vna certa, determinata, & propria signifi- D catione. Itaq; sicut cùm dicimus; Hic est ille Petrus, qui accepit claues regni, distinguimus eum ab aliis eiusdem nominis; ita cùm Dominus ait; Hoc est illud corpus (hanc enim vim habet articulus) quod pro vobis tradetur, intelligimus Dominum distinguere corpus suum verum ab omni alio, & determinatè loqui de illo solo. Iam igitur si Dominus Apostolis tradidit verū corpus propriè dictum, optimè se habet illa additio: dedit enim eis comedendum corpus suum naturale, non mysticum; si autem (vt aduersarij volunt) dedit eis panem, qui esset signum corporis; falsa est additio. Panis enim, vt symbolum corporis Dominici, vtrumq; corpus significat, & mysticum, & naturale: quocirca malè addita fuisset illa distinctio. Quod enim panis Eucharistiæ vtrumq; corpus Christi significare debeat, & verum, & mysticum, dubitari non potest; inde enim 1. Cor. 10. dicitur: *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus.* & Augustinus tractat. 26. in Ioannem, dicit, ideo in specie panis, & vini consecrari Eucharistiam, vt significetur vnitas corporis mystici. Vt enim panis ex multis granis efficitur, & vinū ex multis racemis cōfluit; ita Ecclesiæ corpus, ex multis fidelibus componitur. Præterea corpus in crucem traditum, & sanguis in cruce effusus verè sunt corpus, & sanguis Christi propriè, non significatiuè.

Dicent, Panis est signū seu figura veri corporis, & sanguinis pro nobis traditi, & effusi. Contrà; nam illæ voces in recto positæ *διδόμενον*, & *ἐκχυνόμενον* debent coniungi cum substantiuo in recto, non in obliquo; ergo iunguntur cum eo, quod dicitur corpus, & sanguis, non cum vocibus in obliquis positis, id est, corporis, & sanguinis. Ergo aut verum corpus, & sanguis sunt in Eucharistia, aut corpus, & sanguis significatiuè, id est, panis & vinum, tradita sunt pro nobis ad crucem, & mortem, quo nihil absurdius fingi potest.

Sequitur Tertia explicatio, quæ (vt diximus) Caluini est, qui existimat panem Eucharistiæ non appellari signum corporis, sed ipsum corpus, quia est signum efficacissimum. Quod idem admittit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum in fine tertiæ partis: vbi dicit, Christū non dixisse, Hoc significat, vel Hoc est signum, sed Hoc est ipsum corpus meum, vt distingueret hoc signum ab aliis signis inanibus, & sterilibus; dum enim panem istum Eucharistiæ ore sumimus, verè simul ipsum Christi corpus spiritu manducamus.

Est autem hic reuocandum ad memoriam, quod suprà diximus in 1. capite, non existimare Caluinum nobis eum pane dari reipsa ipsum Christi corpus, ita vt Christi corpus dici possit esse tunc, & in cœlo, & nobiscum; sed solùm dari per quandam communicationem ipsius, & omnium bonorum eius, quæ non requirit localem præsentiam, quomodo dantur aliquando regna, & ciuitates, vel prædia absentibus. Id autem fieri existimat per instrumētum fidei: dum enim credimus in Christum, fit ipse noster cum omnibus bonis suis. Vide quæ suprà diximus loco citato.

Hæc opinio, seu potius figmentum, duplici argumento refutari potest. Primo ex principio quodam ipsius Caluini. Credere in Christum, non est verè manducare Christum; nec diceretur panis Eucharistiæ corpus Christi, si credere esset manducare. At ex sententia Caluini apertè sequitur, nihil esse aliud mãducare Christum, nisi credere in ipsum; ergo ex sententia

Caluini

Caluini non verè manducarur in Eucharistia corpus Christi, nec dici potest panis ille corpus Christi. Maior propositio est ipsius Caluini lib. 4.Institut.cap. 17. §.5. *Sunt, inquit, qui manducare Christi carnem, & sanguinem eius bibere, vno verbo definiunt, nihil esse aliud, quàm in Christum ipsum credere: sed mihi expressius quiddã, ac sublimius videtur voluisse Christus in præclara illa concione, vbi carnis suæ manducationem nobis commendat.* Et infrà: *Quemadmodum enim non aspectus, sed esus panis corpori alimentum sufficit: ita verè ac penitus participem Christi animam fieri conuenit, vt ipsius virtute in vitã spiritualem vegetetur.* Vbi comparat actum credendi, cum actu videndi cibum, vt significet ita credere, non esse manducare, sicut videre cibum non est manducare; qualia etiam repetit, §.11.

Probatur nunc minor propositio. Nam manducare est actio quædam, & actio manducantis, non cibi manducati, vt notissimum est. At in manducatione corporis Domini secundũ Caluinistas, nulla est actio hominis manducantis, nisi ipsum credere; ergo ipsum credere est manducare secundum Caluinum. Probatur minor. Nam illa vnio corporis Domini nobiscum, quæ sequitur post actum fidei, non est aliqua actio, sed relatio sequens apprehensionem fidei, vel si actio est, non est nostra, sed Christi: ita enim ipsi docent, ex hoc quod quis credit, sequi vt Christus se totum ei donet, & communicet; vel explicent ipsi, post actum fidei, quam aliam actionem exerceat homo in cõiunctione cum Christo facienda. Et confirmatur exemplo corporalis manducationis: in hoc enim manducare est apprehendere cibum, & traiicere ab ore ad stomachum, non autem vnio cibi, & hominis; ergo eodem modo in spirituali manducatione, manducare erit apprehendere Christũ, qui est actus fidei, non autem vnio Christi nobiscum, quæ nõ est actio, sed actionis effectus. Confirmatur etiã ex loco Pauli, quem Caluinus adducit ad illustrandam sententiam suam. Cùm Paulus ait Ephes. 3. Christum habitare in nobis per fidem, non intelligimus idem esse credere, & habitare Christum in nobis, sed vnum ex altero sequi; ita etiam cùm dicimus, corpus Domini manducari per fidem. At habitare Christum in homine, non est actio aliqua hominis distincta ab actione fidei: ergo eodem modo vnio Christi nobiscum per manducationem spiritualem Eucharistiæ, non est actio distincta ab actione fidei; igitur manducare nihil est aliud nisi credere.

SECVNDO omissa ista inepta Caluini metaphysica, probo, non posse panem dici corpus, quia sit signum efficax. Nam eandem efficaciam habent Sacramenta vetera, nouæ legis, Baptismus, verbum Dei, & imago depicta vel sculpta crucifixi. At ineptus esset, qui diceret, Imago crucifixi non est nuda imago, sed est verè ipse Christus, qui pro nobis passus est: & eodem modo esset ineptus, qui diceret, Sacrificia, & Sacra-

A menta vetera, vel Baptismus noster, aut verbum Dei, sunt ipse Christus, non eius tantùm symbola; ergo ineptus est etiam qui dicit, Panis Eucharistiæ est ipsum corpus Domini, non nudum symbolum. Probatur maior propositio. Nam (vt suprà ostendimus in 1. cap.) nihil aliud tribuit Caluinus Eucharistiæ, nisi vt sit symbolum reuocans ad memoriam Christi passionem, & ea ratione fidem excitans, vt patet ex lib. 4. Instit.cap.17. §.2. & 5. & alibi. At hoc idem faciunt Sacramenta vetera, & Baptismus, & verbũ Dei, & imago crucifixi. Omnia enim hæc repræsentant Christi mortem, & proinde fidem excitãt: immò multò melius mortem Christi repræsentat imago depicta, vel sculpta crucifixi, quàm
B panis fractio. Et idem dici potest de sacrificiis vitulorum, & agnorum apud veteres; & maximè de verbo Dei expressè proponente Christi mortem.

AD hoc argumentum ex parte aliqua respondere conatur Petrus Martyr, in lib. contra Gardinerum parte 1. obiecto 94. dicit enim Sacramenta vetera non fuisse appellata corpus Christi, sicut appellatur panis Eucharistiæ, licet illa etiam fuerint signa efficacia huius rei; quia nondum peracta erat Christi passio; nunc autem peracta est.

AT vanissima est solutio. Nam quando Christus dixit: *Hoc est corpus meum*, nondum peracta erat passio. Et præterea, quod signa repræsen-
C tent rem præteritam vel futuram, ad hoc, vt accipere possint nomen rei significatæ, est omnino per accidens, & impertinens. Nam si cùm Deus reuelauit aliquem nasciturum, sicut reuelauit de Cyro, Ioanne Baptista, & aliis, depicta fuisset imago illius, non minus illa imago dici potuisset Cyrus, vel Ioannes, quàm illæ, quæ modò pinguntur.

DEINDE esto, solutio aliquid valeat, quantum ad Sacramenta vetera: certè nihil responderi potest ad instantiam de Baptismo, in quo repræsentamus Christi mortem iam præteritã, teste Paulo Rom.6. & de imagine crucifixi; & de verbo Dei. & tamen rideretur qui diceret, verbum, aut Baptismum esse ipsum corpus Christi:
D & imaginem depictam nõ esse nudum signum, sed ipsum Christum, qui pro nobis mortuus est.

MEVM.

Sequitur vltima particula, MEVM, ad quam pertinet VLTIMA opinio hæreticorum, & ea quidem ineptissima, eorum videlicet, qui dicũt vocari panem corpus Christi, quia ab ipso creatus. Id enim facillimè refellitur ex sequentibus verbis: *Quod pro vobis datur*; & clariùs de sanguine: *Qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum*. Panis enim, & vinum, quamuis sint res à Christo creatæ: tamen non sunt datæ, aut effusæ pro nobis in remissionem peccatorum.

CAPVT XI.

Soluuntur argumenta, quibus probant aduersarij verba institutionis figuratè accipienda.

VIDEAMVS nunc quibus argumentis probent aduersarij verba institutionis figuratè accipienda. Sed obiiciunt illi PRIMO argumentum, quod olim obiiciebat Berengarius teste Guitmundo lib. 2. Particula (*Hoc*) est demonstratiua. Dominus autem cùm ait: *Hoc est corpus meum*, panem solùm in manibus habuit, quem demonstraret: ex sententia enim Catholicorum, non fuit corpus Domini in Sacramento, cùm diceretur (*Hoc*) sed peracta demum consecratione. SECVNDO, augetur difficultas ex illis verbis Matth. 26. *Bibite ex hoc omnes*, illud enim (*ex hoc*) non potest referri nisi ad vinum. Quare iussit Dominus, vt vinum biberent, proinde vinum, non sanguinem biberunt, nisi figuratè: vel si repentè mutauit vinum in sanguinem, præstigiis vsus videbitur, quippe qui vinum obtulerit, & dum essent bibituri, illud è medio sustulerit. TERTIO Lucas, & Paulus dixerunt *τοῦτο τὸ ποτήριον, hic calix*, ergo pronomen demonstrat calicem, non sanguinem. At eadem ratio est panis, & calicis, ergo illud: *Hoc est corpus*, significat, Hic panis est corpus. QVARTO est argumentum Lutheri cap. 1. de Babylon. captiuit. Hebræi non habent genus neutrum; ergo Dominus non dixit: *Hoc est corpus meum*, sed, Hic est corpus meum: ergo demonstrauit panem, non corpus. QVINTO est argumentum Caluini, & aliorum. Quod accepit Dominus, ac benedixit, fregit, id discipulis dedit; nam omnia verba: *Accepit, benedixit, fregit, dedit*, regunt eundem accusatiuum. Sed accepit, & benedixit, ac fregit panem; ergo, & panem dedit; ergo illud (*Hoc*) panem demonstrat.

Vt soluantur obiectiones, & tota res aperiatur, NOTANDVM est secundum Græcos codices, pronomen *τοῦτο*, accipi posse substantiuè, & adiectiuè: præterquam Luc. 22. & 1. Cor. 11. vbi dicitur *τοῦτο τὸ ποτήριον, hic calix*: tamen in Latinis codicibus, non potest accipi substantiuè, nisi in illis verbis: *Hoc est corpus*. Nam in consecratione calicis omnes habent, *Hic est sanguis*, aut *Hic calix*, quæ non possunt exponi substantiuè. Est quidem in quibusdam codicibus Cypriani lib. 2. epist. 3. *Hoc est sanguis*: sed correctiores Manutij, Morelij, Pamelij habent, *Hic est sanguis*, vt etiam habetur in omnibus liturgiis Latinis. Quare vt omnia conueniant; præstat exponere vbique illud pronomen adiectiuè, vt hic sit sensus: *Hoc est corpus meum*, id est, Hoc edulium est corpus meũ: *Hic est sanguis*, id est, Hic potus est sanguis meus. *Hic est calix sanguinis mei*, id est, Hic calix est calix sanguinis mei.

Nota SECVNDO Catholicos etsi conueniant in re, tamen non conuenire in modo explicandi, quid propriè demonstret illud pronomen, *Hoc*, vel *Hic*. Sunt autem duæ celebriores sententiæ. VNA, quod pronomen, *Hoc*, demonstret corpus, & pronomen, *Hic*, demonstret sanguinem. Et ad argumentum aduersariorum respondent, in huiusmodi propositionibus, quæ significant id, quod tunc fit, cùm dicitur; pronomina demonstratiua non demonstrare id quod est, sed id quod erit: & ponunt exempla, vt si quis dum pingit lineam, aut circulum, dicat; hæc est linea; hic est circulus: quomodo etiam exponi debet pronomen in illis verbis Domini Ioan. 15. *Hoc est præceptum meum*. Et rursus: *Hæc mando vobis*. Et Luc. 22. *Hæc sunt verba, quæ loquutus sum ad vos; quoniam necesse est impleri omnia, &c.* & sic accipiuntur illa exordia Prophetarum: *Hæc dicit Dominus*.

Hæc explicatio non videtur plenè satisfacere propter duas caussas. PRIMO, quia etsi pronomen demonstratiuum demonstret rem futuram, quando nihil est præsens, quod demonstrētur, vt in exemplis allatis; tamen si quis digito aliquid ostendat, dum pronomen effert, valde absurdum videtur dicere pronomine illò non demonstrari rem præsentem. Atqui Dominus accepit panem, & illum porrigens ait: *Accipite, edite, hoc est corpus meum*; videtur igitur demonstrauisse panem. Neque obstat, quod propositio non significat, nisi in fine totius prolationis. Nam etsi ita est de propositione, quæ est oratio quædam: tamen demonstratiua pronomina mox indicant certum aliquid, etiam antequam sequantur ceteræ voces. Et sanè in illis verbis: *Bibite ex hoc omnes*, valde durum est non demonstrari id, quod erat, sed id tantùm, quod futurum erat.

SECVNDO verba Sacramentalia secundum Catholicos non sunt speculatiua, sed practica; efficiunt enim quod significãt: vnde etiam à Patribus operatoria dicuntur, vt postea videbimus. At si pronomen demõstrat solum corpus, verba erunt speculatiua, non practica. Semper enim verum est demonstrato Christi corpore, dicere: *Hoc est corpus Christi*, siue id dicatur ante consecrationem, siue postea; siue à laico, siue à sacerdote. At verba Sacramentalia, quia operatoria, non sunt vera, nisi dicantur ab eo, qui est legitimus minister; neque sunt vera, antequam Sacramentum efficiatur.

Est igitur ALTERA sententia S. Thomæ 3. p. q. 78. art. 2. & 5. & in cap. 11. prioris ad Corinth. necnon aliorum multorum, qui eum sequuntur, quod pronomen, *Hoc*, non demonstret præcisè panem, nec corpus, sed in communi substantiam, quæ est sub illis speciebus: sic tamen vt demonstratio propriè ad species pertineat; non quidem, vt sensus sit: *Hoc*, id est, hæ species sunt corpus meum; sed in obliquo, hoc modo: *Hoc est corpus meum*, id est, sub his speciebus est

corpus

corpus meum. Quomodo etiam exposuit olim Guitmundus li. 2. qui hunc vult esse sensum eorum verborum: *Hoc est corpus meum*, id est, hoc hactenus panis, nunc est corpus meum: atque hoc modo omnia optimè cohærent. Nam quia Sacramenta significant, quod efficiunt, & non efficitur in hoc Sacramento, vt corpus Christi, fit corpus Christi: id enim semper fuit, neq; efficitur, vt panis fit corpus Christi: id enim fieri nequit; sed efficitur, vt sub speciebus illis fit corpus Christi, sub quibus antea erat substantia panis; ideò illud, *Hoc*, non demonstrat panem, nec corpus Christi, sed contentum sub speciebus. A

Hinc argumentũ optimè soluitur. Nam cùm aiunt, *Hoc*, demonstrat panem; ergo panis est corpus Christi: propriè autem id esse non potest, ergo figuratè. RESPONDEO illud, *Hoc*, non demõstrare panem præcisè, sed contentum sub illis speciebus; quod quidem licet fuerit panis ante consecrationem, tamen vi illorum verborum incipit esse corpus Domini. B

Idem dico ad illud, *Bibite ex hoc omnes*: illud enim, *ex hoc*, non significat ex hoc vino, sed ex eo, quod in calice sub speciebus vini continetur; quod quidem licet vinum fuerit ante consecrationem, tamẽ finitis verbis consecrationis, non vinum, sed sanguis erat, vt Dominus testatur subiiciens: *Hic enim est sanguis meus*. Quare non iussit Dominus (sicut aduersarij mentiuntur) vt Apostoli in sacra cœna vinum biberent; nec fuerunt yllæ præstigiæ: id enim fuit verè, quod Dominus dixit, nimirum sanguis eius. Præstigiatores enim vnum pollicentur, & aliud præstant: immò contrarium Dominus fecit eius, quod præstigiatores faciunt; illi enim dicũt se aliquid dare, & non dant verè, sed apparenter: Dominus autem dedit verè, quod dicebat se dare, licet non appareret ita esse. C

Illud quod obiiciebatur ex verbis Lucæ, & Pauli, *Hic calix*, pro nobis facit. Nam nomine calicis, intelligitur ex communi vsu loquendi non ipsum vas, sed quod in vase continetur: rectissimè igitur exponitur, *Hic calix*, id est, quod in hoc calice continetur. Neque est eadem ratio panis, & calicis; nam panis non potest significare nisi panem, calix autem significat generatim, quidquid in calice continetur, siue sit vinum, siue sanguis, siue qoid alind. D

Ad argumentũ Lotheri respondeo PRIMO. Sicut Hebræi non habent genus neutrum in pronomine, ita nec habere in nominibus: quocirca etiam corpus Hebraicè est generis masculini, & demonstrari potuit per pronomen masculinum. SECVNDO verba Domini Hebraica dico rectius exposita à Marco, & Luca, & ab eo, qui Matthæum Græcum fecit, qui sine dubio antiquissimus auctor fuit; quàm ab vllo alio exponi possint: porrò hi auctores cùm panem nominassent ἄρτον generis masculini, pronomen posuerunt in genere neutro τοῦτο.

Ad vltimum RESPONDEO, Dominum accepisse, ac benedixisse panem; sed dedisse panẽ non vulgarem, vt acceperat, sed benedictum, & benedictione mutatum. Intercedit enim inter, *Accepit, & dedit*, verbum, *benedixit*, quod facit, ne omnia verba regant eundem accusatiuum eodem modo se habentem. Neque est hoc inusitatum: nam si quis dicat; Percussit quidam Petrũ, occidit, & sepeliuit; non intelliget Petrum fuisse viuum sepultum, tametsi viuus fuerit percussus. ADDO, quod etiam illi hoc modo coguntur soluere hoc argumentum: nam voluit Dominum accepisse panem vulgarem, & tamen dedisse panem Sacramentalem.

Obiiciunt contra hanc solutionem Caluinus, & Petrus Martyr. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 20. *Nihil absurdius*, inquit, *quàm ad speciem transferre, quod de pane prædicatur*. Respexit nimirũ Caluinus ad verba S. Thomæ 3. p. q. 78. art. 2. vbi dicit, pronomen, *Hoc*, demonstrare species sensibiles panis, quæ solæ manent in illa mutatione panis in corpus Christi.

SED S. Thomas explicuit se in art. 5. ad 2. vbi dicit pronomen, *Hoc*, non demonstrare accidentia, quasi esset sensus; Hoc, id est, hæc accidentia sunt corpus Christi; (id enim verè absurdissimum esset, vt Caluinus dicit, qui videtur in hoc sensu accepisse verba S. Thomæ) sed demonstrare substantiam sub illis accidentibus contentam, quæ antea erat panis, & nunc est corpus Christi; ita vt hic sit sensus; Hoc, id est, substantia sub his accidentibus contenta, est corpus Christi. Et hic sensus non modò non est absurdus, sed est necessarius; quandoquidem (vt suprà ostendimus) illud, *Hoc*, non potest demonstrare panem, neq; etiã corpus Christi præcisè; & esset aptum exemplum, si Dominus quando mutauit aquam in vinum, ostendisset hydrias aquæ, ac dixisset, Hoc est vinum, & illis verbis mutasset aquam in vinum. Neque enim possemus ita exponere illam sententiam; Hoc est vinum, id est, hæc aqua est vinum: id enim falsum esset, neque ita, Hoc, id est, hoc vinum, siue hæc res, demonstrando vinum, est vinum: nam falsa fuisset demonstratio, non enim aderat vinum, cum diceretur; Hoc, sed hic esset sensus, Hoc est vinum, id est, in hoc vase est vinum.

Petrus Martyr in libro contra Gardinerum parte 1. obiecto 13. & 14. ridet hanc solutionem, & quia dicimus demonstrari substantiam sub speciebus contentam, quæ videntur esse quoddam indiuiduum vagum; ait ipse indiuiduum vagum mente posse concipi, demonstrati autem planè non posse: Dominum autem demonstrasse quod in manibus habebat, id est, rem certam, & determinatam. Et vt se in Scholasticis versatum ostenderet; addit Scotum fuisse patentem huius indiuidui vagi in explicatione horum verborum.

SED in vtroq; fallitur. Nam inprimis Scotus

in 4. dist. 8. q. 2. vbi fusè de hac re agit, neq; nominat indiuidnum vagum, neque ita exponit hunc locum, vt pronomen, *Hoc*, demonstret aliquid incertum, seu vagum, sed dicit, *Hoc*, significare Hue ens; illud autem, Hoc ens, supponere pro Christi cörpore; proinde esse propositionem illam singularem, & determinatam; quam sententiam suprà refutauimus. Porrò indiuidui vagi meminit Dominicus à Soto in explicatione sententiæ S. Thomæ in 4. dist. 11. q. 1. articu. 5. Quamuis autem simile sit indiuiduo vago substantia sub specicbus panis contenta; & ex se nõ magis posit suppouere pro pane, quàm pro corpore Christi, & pro qualibet alia re, quæ sub iisdem speciebus maneat: tamen in hac propositione: *Hoc est corpus meum*, substantia illa determinatur vi verbi, *Est*, ad supponendum pro corpore Christi; atque ita propositio est singularis, & determinata.

Ad id verò, quod ille ait indiuiduum vagum non posse demoustrari. RESPONDEO formaliter in hac propositione demonstrari species, quæ sunt certæ, & determinatæ, quamuis, vt dixi, in obliquo, non in recto. Quocirca nun dicimus, *Hoc*, id est, hæc substantia, vel hoc ens, cum Scoto, sed, *Hoc*, id est, substantia sub his speciebus, vt pronomen demonstratiuum teneat se ex parte specierum, non ex parte substantiæ: interest autem inter illa duo, *Hoc*, id est, hæc substantia, & Hoc, id est, substantia sub his speciebus. Quod si dicas, *Hoc*, id est, hæc substantia, necesse est, vt substantia illa tunc sit præsens, quando dicitur, *Hoc*, & tamen tunc non est præsens substantia corporis Christi, & falsa redditur demonstratio. At si dicas, Hoc, id est, substantia sub his speciebus, non est necesse, vt illa substantia tunc sit præsens, sed satis est, si præsentes sint species, quæ demonstrantur pronomine, His. Id quod clarius erit, si tacita substantia dicas: *Hoc est corpus meum*, id est, sub his speciebus est corpus meum. Sed de his satis.

SECVNDVM argumentum sumitur ex particula, EST. Docet Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, parte 3. pag. 658. cogi Papistas, vt verbum; *Est*, accipiant tropicè pro Fit, vel transubstantiatur. Nam alioqui esset falsa propositio: *Hoc est corpus meum*. prius enim debet esse res, quàm pronuncietur eam esse; vera enim est propositio, si res ita se habeat, non co... ac præsertim secundum Catholicos, qui volunt hæc verba esse caussam conuersionis panis in corpus Christi: semper enim caussa est prior suo effectu. Sed corpus Domini non est in Eucharistia, antequam dicatur, *Est*, ergo falsò dicitur, *Est*, nisi sumatur pro Fit. PRÆTEREA ista oratio est operatoria ex sententia Papistarum, sicut illa, *Fiat lux*; ergo verbum, *Est*, debet sumi pro Fit.

RESPONDEO cum S. Thoma, 3. part. q. 78. art. 2. & 5. (vnde videtur Petrus Martyr accepisse hæc argumenta) verba illa consecratoria (vt
A quamuis aliam sententiam) non habere perfectam significationem, nisi in vltimo instanti, quo profertur vltima vox: pendet enim intellectus, donec ad finem veniatur; in eodem autem vltimo instanti ponitur effectus verborum in esse, id est, conuersio panis in corpus Christi. Neque obstat, quòd verba non videantur habere vltimum instans positiuum, cùm finiantur per motum. Nam etsi non datur vltima pars motus, & proinde verborum; tamen datur vltimum mutatum esse, & proinde vltimum instans terminatiuum verborum; quomodo in linea non datur vltima pars, datur tamen vltimũ punctum. Quare simul tempore sunt completa
B significatio verborum, & conuersio panis in corpus Christi: ordine tamen naturæ inuicem se præcedunt, & sequuntur hæc duo. Nam verba illa, quatenus caussa sunt illius conuersionis, præcedunt conuersionem: & contra, quatenus veritas propositionis pendet à rei essentia, conuersio præcedit significationem.

Ad illam confirmationem RESPONDEO, verba esse operatoria, etiamsi non ponatur, *Est*, pro Fiat, quia cùm Deus, qui mentiri non potest, dicit aliquid esse, necesse est, vt illud sit; & ideo si antea non fuerit, necesse est, vt tunc fiat. Cur autem dixerit olim Deus, *Fiat lux*, & Christus non dixerit, Fiat corpus, sed est corpus; rationẽ reddit S. Thomas, quia verba Dei in prin-
C cipio creationis operabantur solùm efficienter, non autem Sacramentaliter: verba autem Christi operantur vtroque modo; & ideo debent significare suum effectum in facto esse, quod fit per verbum substantiuum indicatiui modi, & temporis præsentis. Sed etiamsi ista caussa non esset; quis posuit Christo legem, vt semper eodem modo loqueretur cùm aliquid faciebat? nónne in Euangelio legimus dictum Lucæ 13. *Mulier dimissa es ab infirmitate tua?* & Ioan. 4. *Vade Filius tuus viuit?* Et certè non minus his verbis curauit hos ægrotos, quàm alium illis verbis: *Tolle grabatum tuum, & ambula*. Ioan. 5.

Obiiciunt Zuuingliani quædã exempla Scripturæ, in quibus, *Est*, accipi videtur pro signifi-
D cat, vt: *Semen est verbum Dei, Petra erat Christus*. SED de his dicemus in sequenti disputatione; nam communia sunt etiam Oecolampadio, & Caluino, & aliis. Perinde enim est si dicas: *Semen est*, id est, significat verbum, &, *Semen est verbum Dei*, id est, est signum verbi Dei: quomodo etiam possunt exponi omnes similes loquutiones.

TERTIVM argumentum, sicut & quatuor proximè sequentia, ex particula, CORPVS, desumitur. Igitur Caluinus, & Martyr, & ceteri sæpe hoc argumentum repetunt. Illa sententia: *Hoc est corpus meum*, est Sacramentalis; ergo Sacramentaliter exponenda; ergo significat, panem esse corpus Christi Sacramentaliter, seu significatiuè.

catiuè. Hoc argumentum tanti fecit Caluinus, vt in vltima admonitione ad VVesthphalum de hoc argumento dixerit: *Hic murus aheneus esto.*

Respondeo, Sacramentalem propositionem sumi posse duobus modis. Primo, vt dicatur Sacramentalis, quia explicat Sacramentum, siue eius significationem, qualis est Apocalyp. 17. *Septem capita, septem colles sunt, &c.* Nam ostenderat in visione Deus Ioanni mulierem sedentem super bestiam septem capitum, quæ significabat Romam, quæ sita est in septem montibus; ait ergo Angelus: *Ego dicam tibi Sacramentum mulieris; septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet.* Tales sunt etiam illæ Matth. 13. *Semen est verbum Dei.* Et Genes. 41. *Septem boues, septem anni sunt.* Atque in hoc genere propositionum accipiuntur semper prædicata tropicè, non propriè.

Secundo, potest dici Sacramentalis propositio, quia per eam Sacramentum instituitur, aut conficitur: vt cùm dicitur Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto.* Et Matthæi vlt. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti,* aut cùm nos baptizantes dicimus: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et in hoc genere propriè accipiuntur vocabula, quæ designant materiam, & formam Sacramenti. Neque enim licet dicere, non oportere assumere aquam propriè dictam in Baptismo, sed aliquid per eam significatum; aut non esse inuocandam proprijs verbis Trinitatem, sed aliquem tropum in illis verbis subesse: alioqui nihil certi haberemus de Sacramentis.

Tota igitur quæstio est vtrum illa verba: *Hoc est corpus meum,* dicantur ad explicandum Sacramentum, an ad instituendû, vel conficiendum; vel potius non est quæstio; sed certum est dici ad instituendum, & conficiendum Sacramentum. Nam apud Catholicos hæc verba sunt de essentia Sacramenti, & sunt operatoria, vt Ambrosius testatur lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. Apud hæreticos autem etiamsi hæc verba non propriè dicantur forma Sacramenti, nec censeantur operatoria; tamen sunt necessaria ad Sacramenti confectionem; quia continent promissionem, sine qua nullum Sacramentum constare potest. Et quia Sacramentum secundum Caluinum est posterius verbo promissionis, tanquam sigillum eius, & appendix, vt ipse loquitur lib. 4. Instit. cap. 14. §. 2. inde fit, vt panis non fuerit Sacramentum, nisi post ea verba recitata. Non ergo fuit illa explicatio Sacramenti, cùm Sacramentum nondum esset; sed institutio, & confectio. Deinde, cur omnes hæretici ista verba præmittunt in suæ cœnæ celebratione, nisi quia putant sine his verbis nullum esse Sacramentum? Denique, vbicunque in Scripturis est explicatio mysterij, præcedit ipsum mysterium, & indicat Scriptura esse declarandum per sequentia verba. Id patet in omnibus parabolis,

A somniis, & visionibus, quæ declarantur in Scriptura. Hoc autem loco nullû narratum est mysterium, nec vlla indicatur sequutura declaratio; constat igitur illa verba ad institutionem, & confectionem Sacramenti, non ad declarationem significationis eius pertinere. Ita murus aheneus inuentus est luteus.

Argumentum Quartum eiusdem Caluini, lib. 4. Instit. cap. 17. §. 23. Nisi Apostolis venisset in mentem, *Corpus,* figuratè accipi debere, turbati fuissent de re tam prodigiosa. Atqui tranquillè, & quietè leguntur participasse sacram illam carnem.

Respondeo; Cur Apostoli mirati, ac turbati non fuerint, duplex est caussa. Vna, quia

B fuerant iam antea instructi, & præmoniti Ioan. 6. vt Chrysostomus docet homil. 83. in Matth. Altera, quia idem Christus, qui mysteria tradebat, mentem eorum fide illustrabat, vt simpliciter crederent. Nam multa alia mirabiliora sine turbatione audierant, & crediderant; quale erat inprimis, hominem illum, quem videbant comedere, bibere, dormire, fatigari, esse verum Deum; & iam nunc esse in cœlo cùm loqueretur in terris. Ioan. 3. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo.* Deniq; cur hodie tot millia simplicium Catholicorum non turbantur, cùm primùm audiunt in Eucharistia esse totum, & integrum Christum? nisi quia fide illustrante persuasi sunt Christum, qui hoc di-

C xit, Deum esse, qui mentiri non potest.

Quintum argumentum Klebitij in lib. de victoria veritatis part. 1. arg. 8. & aliorum. Christus de corpore suo ait: *Accipite, & manducate.* At corpus Christi non potest propriè manducari, cùm non possit dentibus teri: ergo vel accipitur corpus figuratè, vel certè ipsum manducare; vt vel sensus sit: Manducate panem, qui signum est corporis mei; vel, manducate corde, non corpore; fide, non ore, ipsum verum corpus meum.

Respondeo, corpus Christi verè ac propriè manducari etiam corpore in Eucharistia. Nam ad rationem manducationis non est necessaria attritio, sed satis est sumptio, & trans-

D missio ab ore ad stomachum, per instrumenta humana, & naturalia, id est, linguam, & palatum. Alioqui senes, & pueri edentuli nihil vnquam comederent, & nos, cùm deglutimus integros aliquos cibos, vel ipsas hostias non consecratas, non diceremur comedere. Addo præterea, si de ratione manducationis esset attritio dentibus facta; corpus Christi propriè manducari in Eucharistia, non tropicè. Non enim dicimus, corpus Christi absolutè manducari, sed manducari sub specie panis; quæ sententia significat ipsas species manducari visibiliter, ac sensibiliter, ac proinde ipsas dentibus atteri: sed sub illis inuisibiliter sumi etiam, & transmitti ad stomachum corpus Christi. Nam etiam

A
panis ipſe verus non atteritut dentibus, niſi ratione accidentium ſuorum: ſubſtantia enim cuiuslibet rei non eſt pet ſe diuiſibilis. Hoc tamen intereſt inter ſubſtãtiam panis, & corpus Christi ſub ſpeciebus panis; quòd illa extenditur ad extenſionem quantitatis, quà verè informatur: hoc autem non extenditur, nec informatur, ſed eſt totum ſub qualibet particula. Ideò panis abſolutè manducatur, corpus Christi non abſolutè, ſed ſub ſpecie panis.

Sextvm argumentum ſumunt ex variis locis Scripturæ, vbi vel, *Eſt*, accipitur pro Significat, vel certè prædicatum accipitur figuratè. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 21. & §. 22. exempla profert. Geneſ. 17. *Circumciſio eſt fœdus*. Exod. 12. *Angelus dicitur Deus*. *Agnus eſt phaſe, id eſt, tranſitus*. Leuit. 16. *Sacrificia ſunt expiationes*. Pſal. 84. *Arca eſt Deus*. Matth. 3. *Columba dicitur Spiritus ſanctus*. Ioan. 7. *Nondum erat Spiritus*. vbi, *Eſt*, non poteſt accipi ſubſtantiuè, alioqui non eſſet æternus Spiritus ſanctus. 1. Corinth. 10. *Petra erat Chriſtus*. Et ibidem: *Panis eſt communicatio corporis Chriſti*. 1. Cor. 12. *Eccleſia eſt Chriſtus*. Tit. 3. *Baptiſmus eſt lauacrum regenerationis*. Si illud, *Eſt*, acciperetur ſubſtantiuè, omnes qui baptizantur, regenerarentur; multis tamen ſcimus inutilem eſſe Baptiſmum. Alij adferunt alia, vt: *Septem boues ſunt ſeptem anni*. Geneſ. 41. *Semen eſt verbum Dei*. Matth. 13. *Ego ſum oſtium*. Ioan. 10. & alia id genus. Confirmant argumentum; quia multæ hæreſes ortæ ſunt ex Scriptura propriè, & literaliter intellecta, vt Anthropomorphitarum, & aliorum. Exempla multa enumerant Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 23. & Klebitius de victoria veritatis parte 1. argum. 16.

Respondeo, hoc argumẽtum multis modis deficere. Nam Inprimis non poteſt colligi ex aliquot exemplis, ſic vbique accipi verbum, *Eſt*, aut prædicatum propoſitionis: nos enim proferre poſſumus multò plura loca, in quibus, *Eſt*, ſignificat, *Eſt*, & prædicatum propriè accipitur.

Reſellit hanc ſolutionem Klebitius in lib. de victoria veritatis, parte 1. arg. 16. dicit enim ſimili modo argumentari aduerſarios ſuos, qui inde probant locum Euangelij: *Hoc eſt corpus meũ*, accipiẽdum ſine tropo, quia multa loca in Scripturis accipiuntur ſine tropo. At mentitur in caput ſuum; nos enim generali regula vtimur, ac dicimus vbique ſeruandam eſſe verborum proprietatem, niſi euidenter doceatur alicubi eſſe tropum; ex illa vniuerſali regula probamus hunc locum accipiendum ſine tropo. Idem dico ad confirmationem; non rectè probari vbiq; cauendum ſenſum literalem, quia aliqui inde occaſionem errandi ſumpſerunt. Nam hoc modo probaremus etiam nunquam ſequendũ ſenſum myſticum, quia inde occaſionem errandi ſumpſerunt Chiliaſtæ, Origeniſtæ, Donatiſtæ, & alij: immò cauendum eſſet ab ipſa tota Scriptura, quia errores multi, ac ferè omnes ex ipſa malè intellecta orti ſunt.

Secvndo peccat argumentum aduerſariorum, quia nullum exemplum ſimile attulerunt. Nam in exemplis allatis, ſemper prædicatur de diſparato diſparatum, vt patet ex illis; Boues ſunt anni, Semen eſt verbum, Chriſtus eſt vitis, &c. in his enim cùm nullo modo poſsit fieri, vt illa propriè ſint vera, cogitur neceſſariò recurrere ad tropos. At in hac ſententia: *Hoc eſt corpus*, non prædicatur diſparatum de diſparato, ſaltem verbis diſertis. Quid enim illud, *Hoc*, referat, in quæſtione eſt, & non debet aſſumi tanquam certum, quod referat panem, cùm expreſsè Scriptura id non habeat. Deberent igi-
B
tur adferre exemplum, vbi de pronomine, *Hoc*, prædicaretur aliquid tropicè.

Klebitius duo exempla ponit. Vnvm arg. 16. Exod. 24. *Hoc eſt Teſtamentum*: vbi, *Hoc*, ſanguinem refert. Altervm in fine libri ex Confeſsione Ducis VVirtembergenſis, Ezech. 5. *Iſta eſt Hieruſalem*: vbi demonſtratur imago Hieroſolymæ depicta in latere, vt patet ex cap. 4. At illud, *Hoc eſt Teſtamentum*, non legitur. Exod. 24. ſed, *Hic eſt ſanguis Teſtamenti*; illud autem: *Iſta eſt Hieruſalem*, non intelligitur de imagine Hieroſolymæ, ſed de ipſa vera Hieroſolyma, vt ex ipſo textu, & Hieronymi commentario patet. Nam etiamſi cap. 4. iuſſus fuerit Ezechiel depingere illam vrbem; tamen cap. 5. non loquitur amplius de illa
C
imagine. Addo, quod non ait Ezechiel, Hoc eſt Hieruſalem, oſtenſa imagine, ſed, *Iſta eſt Hieruſalem*. Dominus autem dixit: *Hoc eſt corpus*, non Iſte eſt corpus, quod dicere debuit ſi panem oſtendere volebat. Itaque non ſunt illa ſimilia.

Tertio peccat argumentum, quòd multa falſa admiſcet. Nam Qvædam falsò citantur. vt verbi gratia: *Sacrificia ſunt expiationes*; citant Caluinus, & Klebitius ex Leuit. 16. nec tamen habetur talis ſententia eo loco, aut alibi. Item citat Caluinus Pſalm. 84. v. 8. vt probet arcam dici Deum. At non hoc ibi habetur; illa enim verba, ad quæ Caluinus reſpexit: *Videbitur Deus Deorum in Syon*; exponuntur ab Auguſtino, Hieronymo, Theodoreto, & aliis, nõ de arca, ſed de
D
pſo Deo vero, qui in cœleſti Syon in ſe videbitur: & in terrena Syon viſus eſt cùm carnem induiſſet. Adde, quòd etiamſi de arca intelligeretur hic locus, non propterea dici poſſet, Hæc arca eſt Deus, ſed per hanc arcam videtur Deus, vt per locum Deo ſacrum, in quo reſponſa dabantur. Sic etiam citat, & valde vrget Caluinus ex 1. Cor. 12. *Eccleſia eſt Chriſtus*. At non hoc Paulus dicit, ſed hoc: *Ita & Chriſtus*. Vbi vocat Chriſtum, ipſum Dominum cum ſuo corpore myſtico; ſed non propterea licet dicere, Eccleſia eſt Chriſtus; ſicut nec dicimus, Corpus eſt caput, vel regnum eſt Rex, licet aliquando nomine Regis intelligamus ipſum Regem cũ ſuo regno. Illud etiam: *Nondum erat Spiritus ſanctus*. Ioan. 7. aliter

habetur

habetur in textibus correctioribus, nimirum: *Nondum erat Spiritus datus*. Sic enim legit Didymus lib. 2. de Spiritu sancto. Augustinus tract. 52. in Ioannem. Leo serm. 2. de Pentecoste, & alij: Et prætcrea etsi legeretur: *Nondum erat Spiritus*, non propterea est ibi vllus tropus, sed intelligeremus non fuisse Spiritum in Apostolis, vt legit Hieronymus quæst. 9. ad Hedibiam.

QVÆDAM citantur rectè, sed malè exponuntur, vt illud: *Agnus est Pascha, id est, transitus*. Nam Agnus Paschalis non dicebatur Pascha tropicè, quia significaret transitum; nulla enim erat similitudo inter agni occisionem, & transitum Domini; sed dicebatur propriè Pascha, sicut etiam festus dies dicebatur Pascha, nomine deriuato ab illo transitu Domini, quia agnus immolabatur, & dies festus agebatur in memoriam & honorem illius transitus. Vnde in Euangelio absolutè Agnus Paschalis dicitur Pascha: *Vbi vis tibi paremus comedere Pascha?* &; *Necesse erat occidi Pascha*, Marc. 14. Luc. 22.

ILLVD etiam 1. Corinth. 10. *Petra erat Christus*: secundum Chrysostomi, Theophylacti, Theodoreti, & Ambrosij expositionem veriorem, & literalem, non accipitur de petra materiali, quæ significaret Christum; illa enim non sequebatur Hebræos: sed de petra inuisibili, & spirituali, quæ Iudæis omnia necessaria prouidebat; quæ petra verè & propriè erat Christus vt Deus. Etsi enim est tropus in eo, quòd Christus vocatur petra, tamen per additionem, spiritualis, explicatur tropus, & determinatur illa vox ad Christum significandum; & proinde ipsa propositio: *Spiritualis petra erat Christus*, propriè, non figuratè accipitur.

Caluinus, etsi in institutione loco notato per petram intelligat saxum, tamen in vltima admonitione ad VVestphalum, intelligit aquam nominẽ petræ per metonymiam: aqua enim facilè sequi poterat Hebræos per riuulos fluens. AT hoc commentum refutauit olim Theodoretus in hunc locum, & Petrus etiam Martyr non ei pepercit in cõmentario huius loci. Nam repugnat Scripturæ illa expositio: siquidem paulò pòst indiguerunt rursus aqua, vt patet Num. 20. & 21. qua certè non eguissent, si aqua de petra eos sequuta fuisset.

Martyr duas expositiones adfert. VNAM, quòd illud: *Consequente eos petra*, significet, Obsequente, & ministrante eis petra. Quia tamen Græci Patres, qui optimè nouerant vim Græcæ vocis, *ἀκολουθούσης*, constanter explicant, *Comitante*, non, Obsequente, vt etiam Erasmus, cui aduersarij multum tribuunt: ideo ponit ALTERAM, quòd illud, *Comitante*, referatur ad Christum, non ad petram, vt nos diximus. SED non aduertit hac sua expositione, quam præ ceteris probare videtur, se destruere id, quod suprà dixerat. Nam hoc modo non potest habere tropum in Sacramentis. Nam si petra comitans nõ

A erat petra materialis, sed Christus petra inuisibilis; certè non potest exponere: *Petra erat Christus*, id est, petra significabat Christum; quod tamen ille maximè concendit.

Est tamen hîc OBSERVANDVM, non negari à nobis, quin petra illa materialis figura Christi fuerit, & aqua inde manans figura fuerit sanguinis Christi: sicut etiam non negamus species panis signa esse corporis Christi; sed negamus per illa verba: *Petra erat Christus*, explicari illam figuram, sicut negamus per illa verba: *Hoc est corpus meum*, explicari significationem specierum panis.

ILLVD etiam: *Panis est communicatio*, 1. Cor. 10. non rectè exponitur, cùm aiunt: *Panis est communicatio, id est, significat communicationem*: sed sensus est; Communicatio panis consecrati in cœna Domini, nónne communicatio corporis Domini est? Vbi non est tropus vllus tollens veritatem rei, aut obscurans sententiam: nam accipitur vsitatè panis, pro panis vsu, & communicatione. Neque est tropus in voce panis, quia loquitur de pane consecrato, qui verè est corpus Domini, vt in sequenti capite ostendemus.

DENIQVE illud: *Baptismus est lauacrum regenerationis*, malè exponitur per illa verba, Baptismus significac lauacrum: nam non significat solùm, sed verè etiam lauat animas à peccatis, quod ad se attinet, licet impediri possit effectus per nostram indispositionem.

QVARTO peccat argumentum, quòd in omnibus locis adductis, vbi est vel tropus, vel aliquid obscurum, semper additur explicatio, vt Genes. 17. vbi Circumcisio vocatur fœdus; ibidem dicitur etiam signum fœderis. Exod. 12. vbi agnus dicitur phase; ibidem dicitur victima transitus Domini. 1. Cor. 10. *Petra erat Christus*. ibidem explicatur de spirituali consequente eos petra: denique in omnibus parabolis, & visionibus, seu somniis, semper indicatur parabolam esse, vel visionem mysticam.

Vbi præterea est ADNOTANDVM in eiusmodi locis parabolarum, similitudinum, visionum, &c. sine vllo tropo posse accipi, *Est*, pro Significat; quia essentia talium rerum tota posita est in significando, sicut suprà diximus de explicatione vocabulorum. Vt verbi gratia cùm dicitur Genes. 41. *Septem boues sunt septem anni*, non est sensus, quod boues significent annos, sed quòd boues in visione ostensi sunt ad significandos annos. Hæc autem sententia: *Hoc est corpus meum*, vt sæpe diximus, non est explicatio signi, aut parabolæ, sed assertio rei. Quocirca Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 21. allaturus exemplum troporum, præfatur se nolle adferre exempla ex parabolis, nimirum aduertebat illa non esse ad rem.

SEPTIMVM argumentum est Caluini lib. 4. Instit. cap. 17. §. 23. Si corpus in illa sententia: *Hoc*

est corpus meum, accipitur propriè, vel significat A solum corpus, vel totum Christum. Si solum corpus; ergo erit alicubi corpus Domini sine anima, sanguine, & deitate. Si totum Christum; ergo erit confusa battologia: *Hoc est corpus*, &, *Hic est sanguis*, idem enim ista significabunt, & poterit dici de pane: *Hic est sanguis*, & de calice: *Hoc est corpus*. Confirmatur, quia si totum Christum significat vox, *Corpus*, erit tropus, qui dicitur, Intellectio: non ergo possumus tropos fugere in hac sententia, nisi impiè distrahamus corpus Domini à sanguine ipsius.

RESPONDEO, verba propriè significare; & nomine corporis solum corpus intelligi, nomine sanguinis solum sanguinem; nec tamen distrahitur corpus à sanguine, quia coniūcta sunt B illa ob necessariam concomitantiam, licet ista coniunctio non significetur illis vocibus: sicut neq; negatur. Quemadmodum si quis demonstrato corpore Petri, dicat; Hoc est corpus Petri; is propriè solum corpus significat; nec tamē sequitur corpus illud carere anima, quia non ait ille; Hoc est corpus sine anima, sed simpliciter; Hoc est corpus, quod est verum, siue ibi sit anima, siue non sit: quare neq; vlla est hîc battologia, neque intellectio. Quanquam si cogeremur intellectionem admittere, non grauatè id faceremus, quia magnum est discrimen inter intellectionem, & metaphoram, ac metonymiam: illa enim non tollit rei veritatem, istæ tollunt. Vnde in illis verbis: *Verbum caro factum est*, Catholici omnes intellectionem, C qua ex parte intelligimus totum, omnes admittunt, metonymiam nulli, sicut nec metaphoram, nisi hæretici, qui negant veram carnem in Christo.

OCTAVVM argumentum Caluini §. 20. & Martyris in cap. 11. 1. Corinth. & aliorum, ex illis verbis: *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*. Hic enim duplex tropus necessariò est admittendus. PRIMVS in voce, *Calix*, accipitur enim omnium consensu continens pro re contenta, qui tropus dicitur metonymia. SECVNDVS in voce Testamenti: neq; enim vinum, aut sanguis est propriè Testamentum, sed signum Testamenti. Quod probant PRIMO, quia alioqui singulis diebus renouaretur Testamentum D Christi, & præcedens antiquaretur. SECVNDO, necesse esset sæpe Christum mori: Testamentum enim nō valet, nisi moriatur, qui testatus est, Hebr. 9. Præterea TERTIO Matthæus ait: *Hic est sanguis meus noui Testamenti*; ergo sanguis non erat Testamentum; at quod erat in calice erat Testamentum, teste Luca; ergo in calice non erat sanguis. QVARTO Lucas, & Paulus dicunt, calicem esse Testamentū in sanguine; ergo quod erat in calice, non erat sanguis: esset enim sensus; Hic sanguis est Testamentum in sanguine; quod est absurdum, & impossibile. Nam quando vnum est in alio, non possunt illa esse vnum & idem; nisi dicamus idem esse in seipso. Ex his colligit Caluinus exponi debere verba Matthæi, & Marci per verba Lucæ & Pauli, quia illa sunt pauciora, ista plura. Itaq; illud: *Hic est sanguis meus*, quod Matthæus & Marcus dixerunt, sic debet exponi; Hoc est Testamentū in sanguine meo, id est, signum Testamenti sanguine meo confirmati; & similiter illud: *Hoc est corpus meum*, exponi debet; Hoc est Testamentum in corpore meo. Non solùm enim sanguis, sed etiā corpus Christi Testamentum nouum stabiliuit: non ergo propriè accipi potest vocabulum corporis, nisi idem esse velimus corpus, & Testamentum in corpore. Atq; hic videtur esse Achilles Caluini in hac materia.

RESPONDEO, non negamus in verbo, *Calix*, tropum esse; sed tropum ibidem clarissimè explicatum; quod de tropo, quem aduersarij ponunt in voce, *Corpus*, dici non potest. Dominus enim ait: *Accipite, bibite, hic est calix*; at certè non bibitur vas, sed liquor in eo contentus. ITEM (vt suprà diximus) Lucas addit in calicem: *Qui pro vobis effunditur*; at vas non effunditur, sed liquor. DENIQVE, quod Lucas, & Paulus dicūt: *Hic est calix*; Matthæus, & Marcus dixerunt: *Hic est sanguis*. Oportet autem exponere obscura verba per clariora, & figurata per propria. Certè si idē homo de eodem vase diceret; Bibite ex hoc poculo, & adderet; Bibite ex hoc vino, nemo dubitaret illo poculo contineri vinum, & eum hominem explicare voluisse, quid in poculo contineretur: cùm ergo idem Spiritus sanctus de eadem re dicat per duos scriptores sanctos: *Hic est sanguis*, per alios duos: *Hic est calix*, dubitari nō debet, eo calice sanguinem contineri. Demonstrent aduersarij explicari tam clarè in Scripturis tropum, quem fingunt in vocabulo corporis, & vicerunt. Omitto quod accipere calicem pro re contenta in calice, est tropus tam vsitatus & vulgaris, vt non minus apertus sit, quàm voces ipsæ propriæ.

Quantum ad alterum tropum, quem ponunt in voce, *Testamenti*, dico nullum esse ibi tropum. OBSERVANDVM enim est duo esse, quæ nomine Testamenti appellari solent. PRIMO, ipsa voluntas testatoris, quæ de hæreditate disponit, siue sit absoluta, siue conditionem requirat, & pactum etiam dici possit. Sic accipitur Exod. 24. *Hic est sanguis fœderis*; seu (vt citat Apostolus Hebr. 9.) *Hic est sanguis Testamenti*; est enim sensus: Hic est sanguis, quo sancitur, & confirmatur voluntas, pactum, promissio Dei. Sic accipitur etiam Genes. 17. vbi Circumcisio dicitur signum fœderis. & Galat. 4. Hebræor. 8. & Hieremiæ 31. vbi distinguuntur duo Testamenta.

SECVNDO, vocatum est Testamentum authenticum instrumentum, quo continetur voluntas testatoris, & per quod acquirit hæres ius ad hæreditatem. Et hoc modo non impropriè vocamus Testamentum vetus & nouum, sacra

Biblia, in quibus cõtinetur voluntas Dei de bonis temporalibus dandis populo Hebræorum, & de bonis æternis dandis populo Christiano- tum: nec non Sacramenta, quæ sunt instrumenta authentica, quibus applicatur nobis ius ad hæreditatem; immò etiam ipsa hæreditas saltem ex parte. Hæreditas enim est gratia, & gloria: datur autem nobis per Sacramenta in præsenti gratia, & ius ad gloriam. Vnde Circumcisio, quæ erat Sacramentum Testamenti veteris, & per quod dabatur Hebræis ius ad terram promissionis; Testamentũ vocatur Eccl. 44. *In carne eius stare fecit Testamentum.* Eadem etiam dicitur signũ fœderis, & ipsum fœdus, Genes. 17. & vtrumque propriè. Nam erat ipsa signum fœderis, vt fœdus accipitur pro diuina promissione: & simul erat fœdus, vt fœdus accipitur pro instrumento, quo explicatur illa promissio. Inter omnia autem Sacramenta dicitur Testamentum præcipuè ipsa Eucharistia, quia non solùm est instrumentum conferendæ hæreditatis, sed etiam continet apertissimam repræsentationem effusionis sanguinis Domini, à quo vim suam habet Testamentum nouum.

Ex his ad omnes obiectiones respondemus. Ad PRIMAM nego, quotidie fieri nouum Testamentum, & antiquari præcedens. Nam celebratio Eucharistiæ non est noua institutio Testamenti, sed repetitio eiusdem; vt cùm describitur sæpius idem Testamentum, quæ repetitio fit ad applicandam hæreditatem variis hæredibus, qui subinde exoriuntur; sicut etiam Circumcisio repetebatur sæpissimè, nec tamen antiquabatur præcedens.

Ad SECVNDAM nego, debere Christũ quotidie mori. Nam mors eius non fuit Testamentum, sed confirmatio Testamenti: sufficit autem vna eius mors ad confirmandum Testamentum ipsius, etiamsi infinities repetatur.

Ad TERTIAM dico, in Matthæi verbis: *Hic est sanguis Testamenti*, accipi vocem Testamẽti 1. modo, id est, pro diuina promissione: in verbis autem Luc. *Hic calix Testamentum est*, accipi 2. modo, id est, pro instrumento illius promissionis. Itaque vtrumque est verè ac propriè dictum.

Ad QVARTAM dico, non esse absurdam locutionem: *Hic calix Testamentum est in meo sanguine*, etiamsi illud: *Hic calix*, significet, Sanguis in calice contentus. Nam sanguis accipitur diuerso modo in his duobus locis. Cùm enim dicitur: *Hic calix* sumitur sanguis in eo contentus, vt est sub speciebus vini, & est Sacramentum, ac proinde Testamentum; cùm autem dicitur, *In sanguine meo*, sumitur pro ipso sanguine visibiliter in cruce effuso, vt hic sit sensus; Hic calix, id est, res contenta in hoc calice sub speciebus vini, est nouum Testamentum dedicatum, & sancitum in sanguine meo.

Ad illud quod obiiciunt, necessariò distingui ea, quorum vnum est in alio, RESPONDEO; il-

A lud *(in)* hoc loco non significare continentiam, sed caussam instrumentalem: est enim positum *(in)* loco *(per)* vt sit sensus; Testamentum nouum in sanguine Christi sanciri, id est, per Christi sanguinem. Quomodo dicitur Roman. 3. Christus propitiator in sanguine suo. & Rom. 5. dicimur iustificati in sanguine Christi. Et Ephes. 2. *Qui eratis longè, facti estis prope in sanguine eius.*

Denique ad consequentias illas Caluini, dico non debere exponi Matthæum per Lucam, neque contrà: quia vterque propriè loquitur. & satis apertè: tamen si tropus esset in illis verbis: *Hic calix Testamentum est*, deberet exponi per verba Matthæi, quæ sunt clariora: *Hic est sanguis noui*

B *Testamenti*. Potest tamen concedi Caluino, licere dicere, Hic est sanguis Testamenti, id est, *Hic calix Testamentum est in meo sanguine*. & etiam: *Hoc est corpus meum*, id est, Testamentum in corpore meo. Neque sequitur corpus accipi figuratè: quia, vt diximus, verum corpus, & sanguis Domini sub speciebus panis, & vini, verè, & propriè Testamentum sunt.

NONVM argumentum, ex illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*. Nam memoria est rerum absentium; ergo panis & vinum non sunt corpus & sanguis, nec in ea mutantur, sed sunt mera symbola rei absentis; ergo corpus, & sanguis figuratè accipiuntur pro signo corporis, & sanguinis. Confirmatur, quia commemoratio

C mortis Domini est proprius finis symbolorum illorum Eucharistiæ: ipsius autem veri corporis alius est finis sublimior. At Dominus in institutione Sacramenti solùm meminit commemorationis; ergo corpus figuratè accipitur pro symbolo corporis.

RESPONDEO, quid sit, *in mei memoriam*, explicatum esse à Paulo 1. Cor. 11. illis verbis: *Mortem Domini annunciabitis donec veniat*. Itaque iubemur sumere Eucharistiam in memoriam Dominicæ passionis, & mortis, quę non pręsens, sed absens est, immò non est, sed fuit. Ad confirmationem RESPONDEO, Dominum meminisse vtriusque finis. Nam cùm ait: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*. Et: *Hic est sanguis, qui pro vobis effundetur in remis-*

D *sionem peccatorum*, apertè significat finem huius Sacramenti esse peccatorum remissionem. ADDE, quòd de fructu Sacramenti huius multa dixerat Dominus, Ioan. 6. vt necesse non fuerit hic plura adiungere.

DECIMVM argumentum ex illis verbis: *Non bibam amodò ex hoc genimine vitis, donec illud bibam nouum in regno Dei*. Hæc dicuntur post consecrationem; ergo etiam post consecrationem vinum fuit, quod erat in calice; ergo non fuit sanguis, nisi figuratè.

RESPONDEO, ex Luca apertè colligi verba ista pertinere ad calicem vini, quẽ dedit Apostolis Dominus post esum Agni Paschalis ante consecrationem mysteriorum; ac proinde alios duos Euangelistas non narrasse hoc suo loco. Nam

INPRIMIS Lucas meminit duorum calicum, vnius ante consecrationem panis, alterius post consecrationem panis; & de priore non dicit: *Hic est sanguis*, vel, *Testamentum in sanguine*, sicut dicit de posteriore: de eodem autem priore dicit: *Non bibam de hoc genimine vitis*. PRÆTEREA coniungit Lucas ista verba: *Non bibam de genimine vitis*, cum illis: *Non manducabo ex hoc*, nimirum Paschate, *donec impleatur in regno Dei*. At certum est Pascha ibi vocari Agnum Paschalem, quo nomine vtuntur in hac significatione omnes tres Euangelistæ; ergo pertinent illa verba: *Non bibam de genimine vitis*, ad vinum, quod biberunt, cùm Agnum Paschalem comederent. A

DICES, Matthæus, ca. 26. non facit mentionem, nisi vnius calicis, nimirum Eucharistiæ; ergo cùm ait: *Non bibam de hoc genimine vitis*, illud; *Hoc*, refertur ad calicem Eucharistiæ, non ad alium: videtur enim valde absurdum, vt demonstret calicem alterum, de quo nihil omninò dixerat. RESPONDEO, Matthæum non demonstrasse vllũ calicem ex duobus, sed simpliciter demonstrasse vinum, quod erat in mensa, vel quod biberant in cœna: tamen ex Luca colligimus, Dominum non solùm respexisse ad vinum, quod biberant, sed etiam ad certum quoddam poculum, quod ipse Apostolis porrexit in fine cœnæ Iudaicæ, dum imponeret finem legalibus, quod Matthæus, vt multa alia, prætermisit. B

Si rursus obiicias Augustinum, qui lib. 3. de consensu Euangelistarum, cap. 1. dicit, Lucam non narrasse historiam suo ordine, sed per anticipationem narrasse id, quod suo loco Matthæus, & Marcus narrârunt. RESPONDEO, Augustinum non expendisse hunc locum diligenter, vt ex eo patet, quòd breuissimè se expediuit ab hac difficultate. Porrò Hieronymus in cap. 26. Matthæi. Beda, & Theophylactus in ca. 22. Lucæ, apertè duo pocula distinguunt in cœna Domini, & de priore, quod erat Iudaicum, intelligunt illa verba: *Non bibam de genimine vitis*. ADDE, quod multò probabilius est (si nulla alia esset ratio) Matthæum, & Marcum nõ narrasse suo loco rem parui momenti, quàm Lucam non narrasse recto ordine summum mysterium. DENIQVE, si conuinceremur, verba illa Domini: *Non bibam de hoc genimine vitis*, dicta esse post consecrationem calicis; adhuc nihil aduersarij obtinerent. Possent enim, ac deberent ea verba referri, non ad calicem consecratum, sed antea potatum; vt ea refert Anselmus in eum locum Matthæi: non enim voluit Dominus dicere, se non amplius celebraturum Eucharistiam, sed non se bibiturum more humano ad reficiendas vires. C D

CAPVT XII.

Probatur veritas corporis Domini in Eucharistia ex locis Scripturæ, quæ continent vsum huius Sacramenti, ac primùm ex ca. 10. prioris ad Corinthios.

QVARTVM argumentum ex Scripturis sumi diximus ex his locis, quę declarant vsum Eucharistię tempore Apostolorum. Sunt autem duo loca præcipua, quæ ad propositum faciunt. VNVS habetur 1. Cor. 10. in illis verbis: *Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Christi est?*

Ex hoc loco plura sumuntur argumenta ad veritatem Catholicam comprobandam. PRIMVM, ex illis verbis: *Calix benedictionis, cui benedicimus*. Significatur enim his verbis, consecrationem necessariam esse ad hoc Sacramentum conficiendum; quæ tamen necessaria nõ esset, si tantùm contineret hoc Sacramentum figuram, seu repræsentationem sanguinis Domini: ad hoc enim sufficeret prima institutio, & volũtas Christi declarata in Scripturis. Nam Manna, & aqua de petra, & Agnus Paschalis erant etiam figuræ, & signa corporis Christi, immò & Sacramenta secundum aduersarios, eiusdem generis cum nostra Eucharistia, & tamen nulla erat necessaria consecratio ad hoc, vt Manna, & Agnus Paschalis essent figuræ, vel Sacramenta.

ATQVE hinc refellitur expositio Caluini, & Martyris in commentario huius loci qui dicunt benedictionem calicis esse consecrationem, qua efficitur, vt vinum commune fit Sacramentum. Nam si ita esset, vel quia Sacramentum est signum ad placitum, vel quia habet analogiam quandam ad rem signatam ex natura rei. Non primum, quia ad illud sufficit prima institutio. Non secundum, quia illa analogia cùm sit naturalis, est in re ante omnem consecrationem: quod enim panis, & vinum alant corpora, sicut Christi corpus, & sanguis animas, non habent ex consecratione, sed ex natura. Denique cur in aqua Baptismi nulla est necessaria benedictio, vt Baptismus fit Sacramentum? cur etiam in Manna, & aqua de petra, & Agno Paschali? Neque dicere possunt, hanc benedictionem calicis esse similem illi, quam adhibemus in mensa communi ad benedicendos cibos. Nam illa adhibenda est, ne videamus ingrati creatori, & est vtilis, non autem planè necessaria: nam etiam sine benedictione cibi sapiunt, & nutriunt. At hîc fatentur etiam aduersarij necessariam esse consecrationem, vt vinum fiat Sacramentum.

SECVNDVM argumentum sumitur ex illis verbis: *Panis quem frangimus.* Nam in mysterio Eucharistiæ fractio idem est, quod immolatio, siue oblatio; vt patet ex illis verbis Pauli, 1. Corinth. 11. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur.* Nam & Caluinus, & Martyr, & multi ex Catholicis referunt hoc ad passionem; & Caluinus disertis verbis dicit: Frangi, in eo loco idem esse, quod immolari. Ergo etiam hoc loco fractio erit immolatio: est enim verbum eiusdem auctoris, in eadem epistola, & de re eadem tractantis. Et confirmatur, quia Paulus calicem descripsit per verba consecrationis, non per verba distributionis: non enim dixit; calix, quem propinamus, sed, *cui benedicimus*; ergo etiam panem describere debuit per verba consecrationis, non distributionis. Ergo illud, *frangimus*, non significat distribuimus, sed offerimus, & immolamus Deo, quod fit per verba consecrationis. Si autem frangere est immolare, sequitur necessariò, vt vox illa, *panis*, non significet panem triticeum, sed ipsum Christi corpus, quod est panis supersubstantialis, & cœlestis. Neque enim panem triticeum immolamus, sicut etiam paulò infrà, cùm dicitur: *Vnus panis, vnum corpus multi sumus*, non accipitur nomen panis pro pane triticeo, sed pro corpore Christi: non enim sumus nos panis triticeus, sed panis quidam mysticus, id est, (vt Apostolus exponit) vnum corpus Christi. Hinc autem euidenter probatur, Christi corpus verè esse præsens in cœna. Nam non immolamus panem (vt diximus) triticeum, sed corpus Christi; neque corpus Christi, vt est in cœlo; ergo vt est in ipsa mensa sub specie panis. Ad hoc argumentum responderi non potest, nisi admittendo duplicem æquiuocationem; vnam in verbo, *frangimus*, alteram in nomine, *panis*: quare id saltem obtinebimus, vt nostra explicatio sit censenda aptior, cùm nō admittat æquiuocationes, & Paulum per Paulum exponat.

TERTIVM argumentum sumitur ex illis verbis: *Communicatio sanguinis Domini.* Et: *Communicatio corporis Domini est.* Vbi NOTANDVM est, vocem κοινωνία tripliciter accipi in Scriptura. ALIQVANDO enim significat distributionem, vt Rom. 12. *Necessitatibus Sanctorum communicantes.* Et hoc modo exponendum esse hunc locum negant aliqui Sacramentarij, vt Klebitius in solut. 1. argum. ne cogantur admittere, distribui cum specie panis ipsum Christi corpus. Sed Martyr, & alij, etsi ipsi quoque Sacramentarij sint, non reiiciunt hanc expositionem. Nam satis putant se præsidij habere in suo tropo contra omnia argumenta: dicunt enim distribui quidem corpus Christi cum specie panis, sed significatiuè, & spiritualiter tantùm. ALIQVANDO κοινωνία significat societatem, seu confœderationem, vt Galat. 2. *Dederunt mihi, & Barnabæ dexteras societatis.* Et hanc significationem videntur Caluinus, & Martyr anteponere ceteris, vt sensus sit, calicis sacri potū signum

A esse societatis, quæ est omnibus fidelibus, qui eodem sanguine redempti sunt, atq; eodem etiā spiritualiter hausto nutriuntur. Denique ALIQVANDO significat participationem eiusdem rei, vt Ephes. 4. *Tribulationi meæ communicantes*, id est, participes effecti. Et hanc significationem sequitur ex aduersariis Klebitius loco citato, & vt ipse dicit, etiam Melanchthon. Sed certè omnes videntur probabiles, & in idem recidere: siue enim sit distributio, siue confœderatio, siue participatio, omnium consensu, Paulus docet sumi in Sacramento corpus Domini.

Sed tota difficultas est, an corporaliter, realiter propriè sumatur sanguis, & caro, an solùm
B significatiuè, & spiritualiter. Quod autem corporaliter, & propriè, probari posset omnibus argumentis, quibus suprà probauimus propriè esse intelligenda illa verba institutionis: *Hoc est corpus meum*; sed illis omissis, tripliciter id probamus. PRIMO, quia sensus proprius, & literalis semper est eligendus, nisi euidenter probetur contrarium. Neq; debent à nobis petere aduersarij, cur sequamur propriū sensum verborum: simile enim id esset, ac si quis peteret ab iis, qui sunt in itinere, cur sequantur viam cōmunem, & tritā: nemo enim sanus id quærit; vel cur ingrediamur per portam, non per fenestram.

SECVNDO, quia sic exposuerunt veteres sancti, ac præsertim CHRYSOSTOMVS, quem alij
C sequuntur. Nam in commentario huius loci, id est, homil. 24. in priorem ad Cor. exponens ista verba: *Calix benedictionis, &c. Horum*, inquit, *verborū hæc sententia est; quod est in calice, id est, quod à latere fluxit, & illius sumus participes*, & addit: Paulū noluisse dicere μετοχὴν, id est, participationē, sed κοινωνίαν, id est, communicationem, vt indicaret per hoc Sacramentum ita participari corpus, & sanguinem Domini, vt fiant vnum, participans, & res participata, intima quadā, & vera coniunctione, quomodo verè coniuncta sunt per Incarnationem verbum Dei, & caro. Certè Dei verbum, & caro non sunt coniuncta figuratè, aut per fidem tantùm, sed verè, & realiter. Cyrillus quoq; lib. 10. in Ioan. cap. 13. ex hoc loco probat, Christum
D per Eucharistiam nobis vniri nō solùm per charitatem, sed etiam verè, & corporaliter.

TERTIO, probatur ex intentione, & proposito Apostoli, quod erat auertere Corinthios à sacrificiis Gentilium, & ab esu carniū immolatarum, vt patet ex toto cōtextu: auertit aūt illos ostendendo mensam, & sacrificiū longè præstantius, quo frui possunt. Illustrat aūt rem totam Chrysostomus insigni similitudine. Sicut enim amans quispiam, cùm videt personam à se amatam desiderare vestes, aut aliud aliquid alicuius alterius, continuò offert ipse sua illis meliora, & præstantiora: ita etiam Apostolus, cùm videret Corinthios desiderare sanguinē sacrificiorum, & esum carnium immolatarum, vt eos reuocaret, ostendit illis mensam Domini, in qua sanguinem, &

carnem habent sine comparatione præstantiorem. Sed si vera esset sententia aduersariorum, nihil Apostolus obtinuisset. Si enim vera caro, & verus sanguis non est in altari, sed tantùm figura & signum, non magis monebit oratio Apostoli, quàm moneret qui personæ amatæ offerret vestem sericam depictam, vt eam auerteret à veste serica vera concupiscenda.

CAPVT XIII.

Idem probatur ex cap. II. prioris ad Corinthios.

ALTER locus ad vsum Sacramenti pertinens habetur cap. II. prioris ad Corinth. vbi præter verba institutionis, quæ suprà tractata sunt, habentur illa verba: *Qui manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.* Et suprà: *Reus erit corporis, & sanguinis Domini.* Hinc enim conficitur hoc argumentum. Reprehenduntur quidam, quod indignè recipiát corpus Christi, & inde dicuntur non vitam, sed iudicium haurire. At isti non recipiunt spiritu, & fide corpus Christi, quia vtiliter reciperent, si ita reciperent; ergo recipiunt solo corpore; ergo corpus Christi verè præsens est in Eucharistia, neque enim ore corporali sumi potest corpus Christi, vt est in cœlo.

Aduersarij duobus modis eludere conantur hunc locum: dicunt enim eos, qui indignè accedunt, duplici de caussa reos fieri corporis Dñi, & iudicium sibi manducare. PRIMO, quia non recipiunt verè corpus Dñi, quod eis in illis symbolis Deus offert, quod idem est, ac si illud in terram abiicerent, & conculcarent. SECVNDO, quia iniuria afficiunt symbola corporis Domini: iniuria autem symboli, seu imaginis refertur ad ipsum, cuius est symbolũ, vel imago. Vtramque caussam breuiter attingit Caluinus, li. 4. Institut. cap. 17. §. 33. fusiùs autem Petrus Martyr in comment. huius loci, vbi ponit exemplum statuæ principis, & Petrus Boquinus in lib. contra Heshusium, pag. 164. vbi etiam adfert exemplũ Theodosij, qui grauissimè puniuit, qui vxoris suæ imaginem affecerant contumelia.

SED neutra caussa solida est. AC, vt à posteriore incipiamus, miranda est inconstantia Caluinistarum. In caussa enim imaginum non putant se peccare in Christum & sanctos, cùm eorum imagines demoliuntur; & rident Catholicos, cùm illis obiiciunt, honorem, & contumelias imaginum referri ad exemplar: nunc autem summum sacrilegium esse volunt indignè sumere figurata corporis Christi, quòd ea iniuria in Christum ipsum redundet. Porrò Klebitius tam est sine mente, vt in eadem pagina in solut. 7. argum. inuehatur in eos, qui imagines Christi, & Sanctorum non demoliuntur, in qua dixerat peccare eos, qui indignè sumunt symbola corporis Domini; quia in Regem peccat, qui sigillo eius iniuriam facit, quia nimirum in sigillo inest Regis imago.

PRÆTEREA non censetur fieri iniuria imagini, nisi quando eo animo quis imaginem violat, vt illi iniuriam faciat: si enim alia de caussa imago discerpatur, conculcetur, maculetur, vt sæpissimè vsu venit in imaginibus, vel humi depictis, vel in vasis, vestibus, aliisque eiusmodi rebus existentibus, nemo dicit violatum esse eum, cuius illæ imagines sunt. Atqui Sacramentum Eucharistiæ percipiunt cum conscientia peccati læthalis, rei fiunt corporis Domini, & iudiciũ sibi manducant, etiamsi non accesserint animo Eucharistiam violandi: non igitur illa caussa est huius peccati, quod Eucharistia sit figura corporis Christi.

AD HÆC, si ideò peccarent, qui indignè sumunt Eucharistiam, quia illa Christum repræsentat; non liceret homini peccatori aspicere, vel tractare imaginem Christi depictam; neque verbum Dei audire. Nam ista etiam Christum repræsentant, & offerunt; immò opinione aduersariorum, melius verbi Dei prædicatio Christum nobis significat, & offert, quàm vllum Sacramentum. Et cur, quæso, Manna, & aquam de petra sumebant promiscuè boni, & mali; digni, & indigni, & tamen non dicebantur vlli rei corporis Domini, neque iudicium sibi manducabant, licet illa etiam Christum repræsentarent, & offerrent eo modo, quo Eucharistia, aduersariorum sententia.

SI OBIICIAS non licuisse in Testamento veteri homini polluto edere de carnibus sacrificij, Leuit. 7. nec de panibus propositionis, 1. Reg. 21. RESPONDEO, id pro nobis facere. Illa enim, quia erant typi, quidam, & figuræ Sacramenti Eucharistiæ, exigebant munditiam quandam corporalem, vt inde intelligeremus spiritualem munditiam, quam exigit res figurata.

Si rursus OBIICIAS, in Baptismo esse aquam veram, & naturalem, & non Spiritum sanctum sub speciebus aquæ; & tamen, qui aquam illam sine debita dispositione sumit in Baptismo, sine dubitatione peccát in Sacramentum Dei, & proinde etiam in ipsum Deum. RESPONDEO, id quidem esse verum, peccare, qui Sacramentum quodcunque indignè, & sine dispositione sumunt, quia ponunt obicem gratiæ Dei, non autem quia materia illa significat, vel repræsentat aliquid sacrum. At in Eucharistia sumeuda præter dispositionem, ne in vacuum Sacramentum recipiatur, requiritur etiam singularis quædam, & specialis reuerentia, & puritas. Quod patet tum ex verbis Pauli: *Reus erit corporis Domini; Iudicium sibi manducat.* nihil enim tale de vllo alio Sacramento vsquam legimus, nec vllus diceret reum esse Spiritus sancti, qui aquam Baptismi indignè tractat: tum ex

pœna,

pœua, qua puuiebantur olim, qui Sacrameutum Eucharistiæ indignè percipiebant; nam vel ægrotabant, vel moriebantur, vt Apostolus testatnr: *Ideò inter vos multi infirmi, & dormiunt multi;* & exempla aliqua refert Cyprianus in serm. de lapsis, qnalia de Baptismo nusquam inneuinntur: tum denique, quòd semper in Ecclesia diligentissimè cauerint, ne vlla particula Encharistiæ in terram caderet. TARTVLLIANVS de coron. milit. *Calicis, aut panis nostri aliquid decuti in terram, anxiè patimur:* at aquam Baptismi ipsi proiicimus, dum baptizamus. Quare non ideò solùm honoranda est Encharistia, quia est Sacramentum, vel figura, vel signum corporis Domini, sed ob aliam longè maiorem caussam: nulla autem fingi potest, nisi quia ipsum Dominum verè continet, nam cetera communia sunt aliis Sacramentis, & figuris.

Iam ALTERA caussa, quam adferunt aduersarij, cur Paulus reprebendat indignè sumentes Encharistiam, quòd videlicet illi non recipiant verè corpus Domini, quod sacra symbola illis offerunt; nihil habet probabilitatis. NAM Apostolns nõ dicit eos peccare, quòd non recipiant, sed qnòd recipiaut indignè: vbi crimen pouit in ipsa sumptione, non in omissione sumptionis.

PRÆTEREA illa verba: *Iudicium sibi manducat, & bibit,* apertè indicant, ipsum, quod sumitur ab indignis, adferre illis mortem, cùm aliis adferat salutem: hoc enim est manducare indicinm, sumere aliquid, quod sumptum noceat.

PRÆTAREA illa verba: *Nõ diiudicans corpus Domini*, qnid aliud significare possunt, nisi non discernens corpns Domini; sed ita sumens, ac si nõ esset corpns Dñi? vbi certè non negatur manducatio veri corpotis, sed asseritur maximè.

PRÆTEREA, si uollent impij sumere corpus Cbristi, non accederent ad Communionem: ergo cùm accedunt, non in eo peccant quod nolunt corpus Domini, sed in eo, quod illud volnut, cùm sint eo indigni.

DANIQVE omnes interpretes, atque omnes veteres ita hunc locum semper intellexerunt. Basilius lib. 2. de Baptismo, cap. 3. Chrysostomus homil. 24. in priorem ad Cor. prope finem; homil. 83. in Matthæum, & homil. 45. in Ioannem. Origen. hom. 2. in Psal. 37. Hesichius lib. 6. in Leuiticum, cap. 26. Hieronymus in 1. cap. Malach. Theophylactus, Oecumenius, Ambrosins, & Theodoretus in cap. 11. primæ ad Cor. in eo ponunt peccatũ, de quo loquitur Apostolus, quod immundi, ac sordidi purissimum Domini corpns sumere audeamus. Et Chrysostomus quidem addit exemplum de eo, qui purpuram regiam in lutum abiicit, qui non minus peccare censetur, qnàm si eam scinderet. Theophylact⁹ ponit exemplum de luce solis, quæ oculis ægris nocet, non quia non videtur, sed quia nimia lux offendit debiles, & infirmos oculos. Oecumenius comparat indignè communicantes cum iis, qui Christum crucifixerunt; qui certè nòn solùm peccârunt, quia Christum vt Deum non receperunt, sed quia eundem iniuria grauissima affecerunt. CPYRIANVS serm. de cœn. Dom. *Vbi sacrum cibum mens perfida tetigit, & in sceleratum os panis sanctificatus intrauit, &c.*

Denique AVGVSTINVS lib. 5. de Baptismo, cap. 8. *Sicut,* inquit, *Iudas, cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, sed malè accipiendo, locum in se Diabolo præbuit: sic indignè quisq; sumens Dominicum Sacramentum nõ efficit, vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutẽ accipit, nihil acceperit: corpus enim Domini, & sanguis Domini, nihilominus erat etiam illis, quibus dicebat Apostolus; Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat.* & lib. 1. cont. Cresconium, c. 25. probare volens vsum malum rerum bonarum nocere: *Quid,* inquit, *de ipso corpore, & sanguine Domini, vnico sacrificio pro salute nostra, quamuis ipse Dominus dicat; Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, nõ habebit in se vitam; nõnne idem Apostolus docet, etiam hoc perniciosum malè vtentibus fieri, cùm ait; Quicunq; manducauerit panem, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini?* Quo loco Augustinus apertissimè dicit, indignos peccare, quia sumunt ipsum corpus Dñi, vnicum sacrificium salutia nostræ: certè autem vnicum sacrificium salutis nõ est symbolum panis, sed ipsum verum Domini corpus. Idem Augustinus in ep. 120. ad Honoratum, ca. 27. loquens de superbis, qui indignè communicant: *Et ipsi,* inquit, *adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius; sed adorant tantùm, nõ etiam saturantur quia non imitantur.* Vbi dicit, superbos licet sine fructu cõmunicent tamen percipere corpus Dñi: & ne putemus eum loqui de corpore figuratè, id est, de pane, qui est signum corporis, dicit eos adorare id, quod sumunt, sed inde non saturari. Denique in epist. 162. vltra medium: *Tolerat,* inquit, *ipse Dominus Iudam Diabolum, furem, & venditorem suum: sinit accipere inter innocentes discipulos, quod fideles nouerunt, precium nostrum.* At certè non est precium nostrum, frustum panis, sed vera Christi caro.

SED obiicit Caluinus lib. 4. Instit. ca. 17. §. 34. quædam loca Augustini, vbi videtur sanctus ille Doctor negare sumi ab impiis corpus Christi. Tractat. 26. in Ioannem distinguit Augustinus visibile Sacramentum à virtute, seu re Sacramenti: ac dicit ab impiis sumi tantùm visibile Sacramentum, nõ virtutem, aut rem Sacramenti: & Sacramentum quidem proponi omnibus, siue ad vitam, siue ad exitium; rem verò ipsam omnibus ad vitam, nulli ad exitium. Quòd autem per virtutem, & rem Sacramenti non solùm intelligatur gratia iustificans, sed etiam corpus Christi, probat Caluinus ex antithesi inter visibile, & inuisibile. Nam corpus Christi non est visibile in Eucharistia; ergo non comprehenditur nomine Sacramenti visibilis, quod à bonis, & malis sumitur: sed nomine rei inuisibilis, quę sumitur solùm à bonis.

Respondeo, S. Avgvstinvs per virtutē seu rem Sacramenti, non intelligit corpus Christi absolutè, sed gratiā iustificantem, id est, effectum carnis Christi spiritualiter reficientis. Id patet tum ex eo, quod ibidem dicit, Patres Testamēti veteris in Manna de cœlo pluente sumpsisse virtutem, & rem Sacramenti, quam nos in Eucharistia suscipimus; Patres autem non sumebant reipsa carnem Christi, quæ nondum erat, sed sumebant effectum eius, id est, gratiam, quę dabatur ex merito passionis Christi futurę: tum ex eo, quòd ibidem cùm asserit impios non sumere carnem Christi, addit vocem, *Spiritualiter: Ac per hoc*, inquit, *qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio non manducat spiritualiter carnem eius, nec bibit sanguinem, licet carnaliter, & visibiliter premat dētibus signum corporis & sanguinis.* Hæc ille. Porrò, corpus ipsum Christi sine effectu suo, id est, sine spirituali nutritione animæ, non distinguit Augustinus à visibili Sacramento, sed simul cum illo comprehendit, licet non sit visibile ipsum corpus nisi in specie panis. Ratio, cur non distinguat corpus à signo visibili, est, quia non maiorem fructum percipiunt ex Communione, qui sic accipiunt corpus Christi, quàm si nihil perciperent, nisi solùm signum. Ac ne miretur Caluinus, nos dicere comprehēdi corpus Christi nomine signi visibilis, cogitet Scholasticos omnes dicere solitos Christi corpus sumi ab impiis Sacramentaliter tantùm; cùm tamen cōstet, à Scholasticis non negari sumi ab impiis verè ipsum Christi corpus. Itaque Sacramentaliter tantùm, siue quod Augustinus dicit, in signo visibili tantùm non excludit corpus Christi, sed effectum corporis Christi.

Sed obiicit alium locum ex tract. 59. in Ioannem, vbi Augustinus dicit, Apostolos ceteros manducasse panem Dominum, Iudam manducasse panem Domini. & serm. 2. de verb. Apost. *Tunc erit*, inquit Avgvstinvs, *vnicuique corpus, & sanguis Christi, si quod in Sacramento sumitur, in ipsa veritate spiritualiter manducetur, spiritualiter bibatur.* Obiicit etiam alia loca, sed in eandem sententiam.

Respondeo, apud Augustinum sæpissimè illud solùm dici tale, & verè tale, quod habet effectum suum coniunctū: res enim ex fructu ęstimatur. Itaque illos dicit verè comedere corpus Christi, qui vtiliter comedunt: quomodo etiam nos vulgò dicimus aliquem nihil comedisse, qui tam parum comedit, vt non sufficiat ad eius vitā sustentandam; aut certè, quod comedit, non retinet, sed continuò eiicit. Idem etiā Augustinus lib. 4. in Iulianum, cap. 3. cùm dixisset, opera virtutum sine fide esse mala, & vitiosa, explicat, se illud solùm appellare verū bonum, quod ad æternam salutem ducit. Et lib. 11. contra Faustum, ca. 7. ostendit in Scripturis ita sæpe accipi vocabula, vt non substantiam rei, sed qualitatem, vel effectum significent: vt 1. Cor. 15. dicuntur corpora post resurrectionē futura spiritualia; quia talia erunt quoad effectum, non quoad substantiam; & ibidem dicitur: *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt*, vbi caro accipitur pro carnis corruptione: & 2. Cor. 5. *Si nouimus Christum secundum carnem, iam non nouimus*, vbi etiam caro non substantiam carnis significat, sed mortalitatem. Sic igitur dicuntur impij non comedere corpus Christi, licet sumant Sacramentum Eucharistię, quia nihil eis prodest, nec inde nutriuntur, aut roborantur. Denique in sermo. 2. de verbis Apostoli à Caluino citato, Avgvstinvs dicit: *Illud manducare, refici est; illud bibere, quid est nisi viuere?* cùm ergo manducare apud illum eo loco sit refici, quid mirum, si dicat eos non verè manducare, qui non reficiuntur?

Sed vrget Caluinus alium locum ex lib. 21. ciuit. cap. 25. vbi Augustinus refert quorundam opinionem, qui putabant impios quoscunque saluandos esse, modò non in Sacramento solùm, sed reipsa comedissent corpus Christi: refellit autem eam opinionem, atque affirmat, impios non posse dici verè comedere corpus Christi, sed solùm Sacramento tenus.

Respondeo, eo loco per corpus Christi accipit Augustinus corpus Christi mysticum, cuius etiam Sacramentum est Eucharistia, vt ipse ibidem dicit. Nam opinio, quam refutat, ita accipiebat corpus Christi: dicebant enim illi non posse perire eos, qui Sacramentum percepissent, in vera Ecclesia constituti, quia eo modo non solùm Sacramentum sumebant vnitatis fidelium, sed etiam comedebant corpus Christi, id est, incorporati erant illi vnitati. Augustinus autem refellit ac dicit; neq; etiam eo modo impios comedere corpus Christi, quia non possunt esse membra Christi, cùm sint membra meretricis: vbi tamen non negat impios esse de corpore Christi, quod est Ecclesia, sed negat esse membra viua eius corporis. Itaq; argumentum Caluini in manifesta æquiuocatione versatur. Sed de his hactenus.

CAPVT XIV.

Soluuntur argumenta aduersariorum deprompta ex verbo Dei.

Nvnc tandem soluenda sunt argumenta, quæ aduersarij ex verbo Dei proferunt, vt probent Christi corpus non esse reuera in Eucharistia. Proponam autem argumenta secundum ordinem librorum Scripturæ sacræ, memoriæ caussa.

Primvm argumentum sumunt ex illis verbis Psalm. 113. *Deus autem noster in cælo.* Et Isaiæ 66. *Cælum mihi sedes est.* Ex his locis hoc argumentum instituit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum,

rum, parte 1. in 8. obiecto: *Chriſtus vt homo poſt reſurrectionem eſt in eadem ſede cum Patre, quia ſedet ad dexteram Dei; ergo ſicut Deus Pater in cælo ſedem habet, ibiq; quærendus eſt, non in templo, vel pixide; ita etiam Chriſtus, niſi velimus, ſedem Dei & cælum in pixide contineri.*

Respondeo; Argumentum hoc nihil omninò probare, vel potius cõtrarium probare eius, quod auctor intendit. Nam licet ſedes Dei dicatur cœlum, quia in eo loco Deus manifeſtat gloriam regni ſui; tamen etiam extra eum locum Deus inuenitur, cùm ſit vbiq;: & falſum eſt Deum non eſſe quærendum, niſi in cœlo, cùm Act. 17. Paulus dicat, vbique poſſe quæri, & inueniri Deum, quia non longè eſt ab vnoquoque noſtrûm: in ipſo enim viuimus, mouemur, & ſumus. Eodem igitur modo Chriſtus homo, licet ſit in cœlo & ibi ſedeat in throno regni, manifeſtans Angelis & beatis gloriam ſuam; tamen etiam extra cœlum eſſe poteſt, vbi ipſe voluerit: nõ ergo dicimus cœlum eſſe in pixide, ſed Chriſtum in cœlo, & extra cœlum eſſe poſſe.

Sed vrget Martyr in ſolutione obiecti 48. hoc ſophiſma: *Chriſti corpus eſt in cælo, Chriſti corpus eſt in Sacramento, ergo Sacramentum eſt in cælo.* Et quia reſponderat Gardiñerus vitioſum eſſe argumentum, cùm conſtet quatuor terminis, iterum Martyr affirmat, non eſſe niſi tres terminos, videlicet Chriſti corpus, exiſtens in cœlo, exiſtens in Sacramento: & duobus aliis argumentis contendit omninò ſequi, vt Sacramentum ſit in cœlo, ſi corpus Chriſti eſt in cœlo, vt Scriptura dicit, & etiam in Sacramento, vt nos dicimus. Secundum igitur argumentum eſt: *Eſſe idem corpus eodem tempore cum Sacramento, & non cum Sacramento, contradictio eſt manifeſta; ergo Chriſti corpus in cælo erit etiam cum Sacramento, proinde Sacramentum erit in cælo: nam ſi ſit in cælo ſine Sacramento, erit eodem tempore cum Sacramento, & non cum Sacramento.* Tertium eſt in prima figura: *Omne Chriſti corpus, vel quidquid eſt Chriſti corpus, eſt in cælo. Sed Sacramentum Euchariſtia eſt Chriſti corpus, ergo Sacramentum Euchariſtia eſt in cælo.*

Respondeo; In Primo argumento verè ſunt quatuor termini, vt Gardinerus dixit. Nam in concluſione: *Ergo Sacramentum eſt in cælo,* nõ accipitur, exiſtens in Sacramento, qui fuit tertius terminus in præmiſsis, ſed ipſum Sacramẽtum; qui eſt quartus terminus: aliud enim eſt eſſe in Sacramento, aliud eſſe Sacramentum. Itaq; vel ita concludi debuiſſet, Chriſti corpus eſt in cœlo, Chriſti corpus eſt in Sacramento; ergo quod eſt in Sacramento, eſt in cœlo: ſicut; ergo res exiſtens in Sacramento, eſt res exiſtens in cœlo. Et hoc eſt verum, ſed non inde ſequitur; ergo Sacramentum eſt in cœlo, cùm aliud ſit Sacramẽtum, aliud res exiſtens in Sacramento.

Secundum argumentum nihil concludit: quia ex eo, quod Chriſti corpus eſt in cœlo, vbi non eſt Sacramentum, non ſequitur Chriſti corpus eſſe cum Sacramento; ſed tantùm ſequitur

A Chriſti corpus eſſe in Sacramento, & extra Sacramentum; vel eſſe cum Sacramento, & eſſe ſine Sacramento, vel eſſe non cum Sacramento. Quæ omnia ſunt vera, & nullo modo contradicentia, cùm omnia ſint affirmantia: contradicẽtium enim altera negare, altera aſſirmare debet. Idẽ videmus in ſimilibus. Nam ex eo, quod idem Deus eodẽ tempore eſt in cœlo, & in terra; & in cœlo non eſt Deus cum terra, nec in terra eſt cum cœlo: non colligimus; ergo Deus eſt in cœlo, & non eſt in cœlo; vel eſt cum cœlo, & non eſt cum cœlo: ſed ſolùm colligimus; ergo Deus eſt in cœlo, & extra cœlum; eſt cum cœlo, & ſine cœlo. Idem apparet in anima, quæ ſimul B eſt in capite, & pedibus; cùm tamen nec pedes ſint in capite, nec caput in pedibus.

Tertium argumentum eſt quidem in prima figura ſi accipiatur corpus Chriſti pro corpore Chriſti naturali, & myſtico; ſed tunc eſt falſa propoſitio: *Omne corpus Chriſti eſt in cælo:* nam Eccleſia militans eſt corpus Chriſti, & non eſt in cœlo. Si verò accipiatur corpus Chriſti pro ſolo naturali corpore; tunc vera eſt propoſitio, ſed non eſt vniuerſalis, neque argumentum eſſe poteſt in prima figura. Non enim propoſitio eſt vniuerſalis, niſi ſignum illud (*Omne*) addatur ad terminum ſingularem: idem enim eſt; Petrus, &, Omnis Petrus, ſi de vno tantùm loquaris. Præterea etiam aſſumptio eſt falſa. Non enim C Sacramentum Euchariſtiæ eſt corpus Chriſti, ſed continet corpus Chriſti: Sacramẽtum enim eſt ſignum ſenſibile.

Secundus locus eſt Matth. 15. *Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur. Sed corpus Chriſti nõ emittitur in ſeceſſum, ſed ſolus panis; ergo non intrat corpus Chriſti in os, ſed ſolus panis.* Argumentum eſt Petri Martyris in libro contra Gardinerum, 1. part. obiect. 88.

Respondeo cum Algero initio ſecundi libri, ad ſimilia obiecta oportuiſſe quidem aures obturare, & nihil reſpondere: tamen ob hæreticorum importunitatem, ac ne puſilli ſcandalizentur, breuiter argumento ſatisfaciẽdum. Dico igitur, apud Catholicos quæſtionẽ eſſe Phy- D ſicam, quid fiat de ſpeciebus corruptis in ſtomacho, de qua nos hoc loco non diſputamus: de corpore autem Chriſti, de quo ſolo diſputationem inſtituimus, nullam eſſe quæſtionem, ſed certum eſſe Chriſti corpus intrare per os Communicantium, & tamen non emitti in ſeceſſum, ſed corruptis in ſtomacho ſpeciebus ſine vlla ſui læſione deſinere ibi eſſe: ſicut ante cõſecrationem panis ſine vllo detrimento ſuo ibi non erat. Solùm igitur quæſtio manet de verbis Domini, quomodo cum illis cohæreat, quod dicimus; aliquid per os intrare, & in ſeceſſum non emitti: Sed ſolutio apertiſsima eſt. Loquitur enim Dominus de cibis, qui ſumuntur ad alendum corpus: illi enim ordinariè eum curſum tenent, quẽ Dominus deſcribit. Quare ipſe Do-

minus post resurrectionem verè comedit, & bibit, vt testantur omnes Euangelistæ in vlt. cap. Euangelij, & Petrus Act.10. & tamen non emisit cibos in secessum, quia non comedit ad nutriendum corpus, sed vt ex actione illa vitalis mâducationis probaret se verum, & viuum corpus habere. Sic igitur corpus Christi, quod à fidelibus manducatur, non ad corpus nutriendum, sed ad animam sustentandam, vt Ambrosius dicit lib.1. de Sacramentis, cap.4. non est necesse vt corporaliter digeratur, vel in secessum emittatur.

Excipit Petrus Martyr, exemplum allatum de Christo comedente post resurrectionem, non esse ad rem, quia Dominus loquebatur Matt.15. de hominibus mortalibus comedentibus, nô de immortalibus. At sicut ipse restringit verba Domini ad manducantes mortales: ita nos restringere possumus ad cibum corruptibilem, qualè non est corpus Christi, quod in Sacramento sumimus. Et præterea exemplum nostrum maximè est ad rem. Nam Dominus si tâtùm loquebatur de mortalium manducatione, ideo de eis tantùm loquebatur, quia illi soli comedunt, vt nutriantur: quocirca per se loquebatur de omnibus, qui comedunt vt nutriantur, per accidens autem loquebatur tantum de mortalibus. Nam si immortales indigerent nutritione, certè etiam ipsi post comestionem digererent cibum, & egererent excrementa: sicut è contrario cùm aliquis mortalis comedit, & inde non nutritur, sed euomit quod comederat, quod intrauit per os, in secessum non vadit. Exemplum igitur Christi comedentis post resurrectionem, apertissimum est ad demonstrandum eum solum cibum intrare per os, & in secessum emitti, qui sumitur ad corpus nutriendum.

Tertius locus est Matth.24. *Si dixerint vobis, Ecce hîc, aut illic est Christus, nolite credere. Non igitur credendum est, cùm dicunt (Papistæ) Ecce in illo altari, aut in illo pixide est Christus.* Argumentum est eiusdem Petri Martyris in lib. contra Gardinerum 1. parte, obiect. 9.

Respondeo; Monet Christus, vt caueamus impostores, qui se nomine Christi venditabunt: subiungit enim: *Surgent Pseudochristi, &c.* Sed duabus côditionibus describit hos impostores, quæ omnino repugnant Eucharistiæ, vt nulla probabilitate trahi possit hic locus ad Eucharistiam. Primo dicit, eos impostores clanculum venturos, non apertè, & manifestè; vt patet ex illis verbis: *Ecce in deserto est, ecce in penetralibus.* Vnde etiam opponit his clanculariis Pseudochristis aduentum suum toti orbi terrarum conspicuum, quem comparat fulgori solis. nemo enim dicit; Hic est sol, aut ibi est sol: nam vix apparuit supra Horizontem, cùm totum hemisphærium splendore impleuit, vt non sit opus indicare vbi sit. Secundo dicit, eos venturos visibiliter, & more humano loquentes, & tractantes cum hominibus, licet in angulis, & penetralibus: nam di-

A cit fore homines, qui verbis, & falsis prodigiis decipiant. Vtraquè conditio deest Eucharistiæ. Nam Inprimis non in deserto aut penetralibus, sed in mediis vrbibus, in frequentissimis templis, in editis, & conspicuis altaribus consecratur, & asseruatur. Et Præterea licet ita publicè in toto mundo Eucharistia habeatur, & honoretur, tamen Christus non visibiliter, nec more humano ibi adest, neque prædicat, aut miracula facit, sed ita est ibi, ac si nô esset, quod attinet ad iudicium exteriorum sensuum.

San instat Petrus Martyr: *Licet Christus non loquatur eo loco de Eucharistia, tamẽ rectè adfertur iste locus contra Papistas errantes circa Eucharistiam. Nam Christi* B *mens eo loco fuit, admonere fideles, ne temerè credendo decipiantur, & pro vero Christo recipiant impostores: at non minus periculũ imminet, si Christum in pane esse credant, & creaturam pro creatore adorent.* At probare debuit, non assumere, idem esse periculum. Siquidem magnum imminet periculum, si credamus alicui homini prædicanti in deserto se esse Christum; cùm Dominus apertè monuerit, se non venturum more prædicatoris, aut Prophetæ clancularij, sed solùm more iudicis, idque in nubibus cœli manifestissimè. Nusquam autem Christus monuit, se non futurum inuisibiliter in Sacramento: immò côtrarium dixit, tum per se, cùm ait: *Hoc est corpus meum*; tum per Ecclesiam, cui vt obediremus, imperauit.

C Quartus locus est Matth.26. *Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis.* Vrgent hunc locum vehementer Caluinus lib.4. Instit. cap.17. §.26. & Martyr contra Gardiner. in 2. obiect. *Nam si verè Christus est in Eucharistia,* inquit Martyr, *contraria sententia erit vera, nimirum: Pauperes non semper habebitis, me autem semper habebitis. Nam post resurrectionem non habebimus pauperes, sed in hac vita tantùm, atq; ita non semper habebimus; Christum autem, & hîc in omnibus templis, & in alia vita in cœlo semper habebimus.* Et quia Catholici fortè respondere possent, hîc agi de præsentia Christi pauperis, & egentis hominum obsequiis, qualis nunc non habetur à nobis: contrà illi probant, Christum hoc loco se à pauperibus distinxisse, cùm D ait: *Pauperes semper habebitis, me autem non semper*; Nec loqui eum de obsequio vtili, sed de cultu, & honore: nam ideo Apostoli murmurabant, quia viderant subtractum precium pauperum necessitatibus, & effusum in cultum, & honorem quendam, quo Christus non egebat, neq; eum requirebat. At eiusmodi cultum adhuc possemus exhibere Christo præsenti, si in Eucharistia adesset. Quare necesse esse concludunt, vt vel non sit Christus in Eucharistia, vel falsa sint illa verba: *Me autem non semper habebitis.* id est, ita præsentè, vt rebus preciosis corpus meum honorare possitis. Addit Martyr, Christum his verbis apertè notasse Papistarum idololatriam, qui Eucharistiam honorant auro, argento, suffitu, aliisque rebus preciosis. Deniqve, tum Caluinus, tum

Martyr

Martyr confirmant expositionem suam ex Augustino, qui tract. 50. in Ioan. conferens hunc locum: *Me autem non semper habebitis*, cum illo: *Vobiscum sum omnibus diebus*; dicit, priorem locum intelligi de præsentia earnis, posteriotem de præsentia maiestatis.

RESPONDEO; Loquitur Dominus de pręsentia sua corpotali, ac visibili, & secũdum eum statum in quo aliquid vtilitatis corporalis ab hominibns recipere poterat. Id paret, quia loquitur de obsequio à Maria sibi præstito in illa vnctione, ac dicit nõ semper se ita fore præsentem vt tale obsequiũ recipere posit. Porrò Magdalena vuxit certam partem corporis, quam videbat, & tangebat: proinde more humano eum ea versabatur Dominus. PRÆTSRSA loquitur Dominus de pręsentia, qua habemus nobiscum pauperes: id enim requirit antithesis: *Pauperes semper habebitis, me autem non semper*, id est, eo modo, quo habetis pauperes, id est, visibiliter, & more humano conuersantem. NEQVE illud Magdalenæ obsequium, fuit solius honoris, sed etiam commodi, & vtilitatis; siue respiciamus intentionem Mariæ, siue intentionem Spiritus sancti illam monentis. Illa enim sine dubio id fecit ad refocillanda Christi membra ex laboribus fatigata: Spiritus sanctus autem intendebat etiam per hoc Mariæ ministerium significare Christi mortem, & sepulruram imminere; sic enim Dominus ait: *Prauenit vngere corpus meum in sepulturam*. Vnctio autem corporum non est tantùm honoris, sed etiam vtilitatis, quia conseruat, & odorem tribuit. Secũdum præsentiam igirur talem, id est, visibilem, & obsequio indigentem, nõ habemus nunc Christum: nec tamen carentia huius præsentiæ repugnar præsentiæ eiusdẽ Christi in Eucharistia, quæ est inuisibilis, & nullo indigens obsequio. Nam si Dominus Lucæ vlt. dixit: *Hæc loquutus sum vobis, cùm adhuc essem vobiscum*, vbi significauit, se non esse iam cum illis, quia non versabatur amplius cum eis more humano, licet verè, & visibiliter adesset: quantò magis nos dicere possumus. Christum nõ esse iam oobiscum iuxta illud: *Me autem non semper habebitis*; cùm non modò non versetur oobiscum more humano, sed ne adsit quidem visibiliter?

Ex his ruunt omnia obiecta aduersariorum. Nam INPRIMIS non sunt contrariæ senteoriæ, vt Martyr obiiciebat: *Pauperes semper habebitis, me autem non semper*: &, Panperes non semper habebitis, me autem semper. Nam si intelligantur de diuerso modo præsentiæ, ambæ sunr veræ.

DEINOS falsum est, quod illi assumebant, posse Christo exhiberi obsequium tale in Eucharistia, quale exhibuit Maria. Nam (vt paulò antè ostendi) illud obsequium fuit non solius honoris, sed etiã vtilitaris; qualis obsequij ounc Dominus capax non est. Et præterea illa obsequium præstitit Christo visibiliter præsenti, & vnxit eerta membra, quod oos facere nõ possumus: immò si quid valeret obiectum aduersariorum, sequeretur Christum, ne in cœlo quidem nunc esse. Nam etiam in cœlo existentem possumus honorare auro, argẽto, suffitu, ac similibus rebus, vt honoramus in Eucharistia. Nec enim suffirum adhibemus, vt oblectemus nares Christi, vel aurum, vt oblectemus eius oculos corporales, sed adhibemus ista extrinsecus ad species illas panis, & vini, vt testemur pium affectum erga ipsum; sicut etiã facimus, eùm ornamus templa, cruces, imagines, & alia vel loca, vel instrumenta, etiam absente Eucharistia.

Quod autem Martyr dicebat, notari à Christo Papistarum idololatriam, qui auro hooorant Eucharistiam: multò nos melius retorquemus in ipsum. Dominus eñ dum factum Mariæ laudauit, satis apertè docuit cultum sui corporis anteponendum esse aliquando eleemosynis in pauperes. Et Theophylactus in cap. 14. Marci scribit, eos Iudæ Iscariotis socios esse, & cum eo à Domioo reprehendi, qui discum aureum, in quo iacere solet Christi corpus in sacra mensa, dant pauperibus, & in viliori vase illud reponũt. Quod tamen intelligitur, quando non ea vrget calamitas panperum, vt aliter prouideri non posit eorum necessitati.

Deniq; ad locum Augustini. RESPONDEO; Per carnis præsentiã intelligere AVGVSTINVM præsentiam visibilem Christi, more humano inter homines conuersantis: ita enim ipse se explicat: *Non semper habebitis*, inquit, *me vobiscum. Quare? quoniam conuersatus est secundum corporis præsentiam quadraginta diebus cum discipulis, & eis deducentibus videndo, non sequendo, ascendit in cælum*. Et infrà: *Habuit illum Ecclesia secundum præsentiam carnis paucis diebus: modò fide tenet, oculis non videt*. Hæc ille. Vbi indicat præsentiam catnis vocari, quando Christus oculis videbatur, quam certè modò non habemus: nam Christum in Eucharistia fide tenemus, oculis non videmus. Adde, quòd Augustinus ibidem non tacuit præsentiam Domini in Eucharistia. Dixit enim nunc adesse tribus modis, per maiestatem, per prouidentiam, & per ineffabilem atque inuisibilem gratiam: sub quo vltimo membro, etiam Caluino teste, includitur præsentia Domini per Eucharistiam. Sed intelligit ipse more suo non de reali præsentia, sed per signum, aut fidei apprehensionem. Verùm id repugnat eidem Augustino, qui superiùs in eodem tractatu scribit, Christum nunc esse præsentem per fidem, per signum Christi, id est, per signum crucis, per Baptismum, & per Eucharistiam: vbi distinguit Eucharistiam à signo, & apprehensione fidei.

Vbi etiam NOTANDVM est, fidem, signum crucis, & Baptismum nõ requirere realem præsentiã Christi, vt requirit Eucharistia. Nam fide apprehendimus etiam absentia; signum crucis repręsentare potest etiam absentia: in Baptismo adest Christus vt regenerãs: potest autem rege-

A nerare, etiamsi corpore absit, quemadmodum sol manens in cœlo, gignit herbas in terra. At in Eucharistia Christus adest, vt cibus reficiens, dum manducatur: non potest autem cibus mãducari, & reficere, nisi reipsa sit præsens.

QVINTVS locus est Marci vltimo: *Assumptus est in cœlum, & sedet ad dexteram Dei.* Item Act. 1. *Videntibus illis eleuatus est, &c.* & Act. 3. *Oportet illum cœlum suscipere vsq; ad tempus restitutionis omnium.* Philipp. 3. *Conuersatio nostra in cœlis est, vnde etiam Saluatorem exspectamus.* Hinc ita argumentatur Caluinus lib. 4. cap. 17. §. 27. *Scriptura testatur Christum, quod attinet ad naturam humanam ascendisse in cœlum; ibiq; mansurũ vsq; ad diem iudicij; & tunc demum, & non antè ad inferiora hæc loca rediturum: non igitur verum est tam sæpe de-* B *scendere, vt sit in Eucharistia, vt Papistæ volunt.*

RESPONDEO; Hoc argumentum, quod videtur aduersariis insolubile (vnde perpetuò clamant nos destruere vnum articulum Symboli) nullã reuera difficultatem habet. Nos enim fatemur Christum, quoad naturam humanam ascendisse in cœlum, ibiq; nunc esse, & futurũ vsq; ad diem iudicij, neq; antè descensurum. At negamus consequentiam: *Ergo non est verè in Eucharistia.* Non enim vt sit in Eucharistia, debet cœlum deserere, aut descendere motu locali: sicut etiam, vt appareret Paulo Act. 9. & Petro cùm ei dixit: *Vado Romam iterum crucifigi*, & aliis Sanctis frequenter; non cœlum deseruit, sed solùm se constituit, vbi voluit, & quomodo voluit. Non C igitur de articulo Ascẽsionis vlla quæstio est; sed potius de articulo omnipotentiæ, vtrum scilicet Christus posit se in pluribus locis constituere, & sit verè omnipotens, an id non posit: de qua re suo loco disseremus.

At, inquit Caluinus, *è cœlo illum exspectare iubemur, non igitur in terris quærere.* RESPONDEO; Exspectare iubemur, vt veniat cum gloria, reformaturus corpora nostra, mundum iudicaturus, &c. cum qua exspectatione non pugnat inuisibilis præsentia ad nos interim reficiendos.

SEXTVS locus est Luc. 24. *Palpate, & videte, quia Spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Caluinus lib. 4. cap. 17. §. 29. ita argumentatur: *Veritas carnis, Christo teste, probatur aspectu, & contactu.* D *At in Eucharistia nihil videtur, aut tangitur, nisi panis: non igitur ibi caro, sed panis est.* Petrus Martyr in libro contra Gardinerum obiecto 123. alio modo cõsequentiam deducit: *Si posset fieri, vt sensus fallerentur, & aliquid panis videretur, & esset caro: Christi argumentum infirmum fuisset, cùm probauit se carnem habere, quia videri, & tangi poterat: potuisset enim responderi, videri quidem sensuum iudicio esse carnem, sed tamen aliud quidpiam esse.*

RESPONDEO ad Caluinum, aliud esse affirmatiuè colligere. Hoc palpatur & videtur, ergo corpus est; aliud negatiuè, Hoc non palpatur, nec videtur, ergo non est corpus. Prior consequentia optima est, quam Dominus facit: siquidem nullo modo fieri potest, vt res incorpora- A lis videatur, aut tãgatur sensibus corporalibus, nec sensus falluntur circa proprium obiectum. Itaq; necessariò quod videtur, & tãgitur, corporale est. Posterior consequentia, quam Dominus nunquam facit, sed Caluinus facit, mala est. Potest enim fieri, vt verum corpus sit præsens, & non tangatur, nec videatur, quia tectum est alio corpore; vel quia Deus impedit, ne species sensibiles ad sensus transmittat: quomodo Luc. 4. ipse trãsiens per medium illorum ibat, qui eum de monte præcipitare volebant. Et de S. Gregorio Taumaturgo scribit Nyssenus in eius vita; & de S. Felice Nolano Paulinus in natalibus eius, ita interdum eos persequentoribus occultatos, B vt nulla re interposita præsentes non viderentur, aut sentirentur. Addo etiã, posse diuina virtute fieri, vt corpus existat more spirituum indiuisibiliter, vt videri ac tangi nullo modo posit; eùm tamen fieri nequeat, vt spiritus existat more corporum diuisibiliter. Sed de hoc infrà dicemus: nunc satis est ostendisse non esse bonam consequentiam; Non videtur, aut tangitur, ergo non est corpus; licet optima sit, Videtur, & tangitur, ergo corpus est.

Iam ad Petrum Martyrem RESPONDEO; Sensus corporales falli nõ posse circa proprium obiectum; falli tamen posse circa id, quod latet sub obiecto sensuum; quod tamen magis eõuenit sensui interno, quàm externo. Sæpe enim ac- C cidit, vt pictores decipiant oculos, vel imaginationem intuentium, cùm aliquid ad viuum exprimunt: quod de illo refertur, qui ita scitè vuas depinxit, vt ad illas, aues accurrerent, quasi veræ essent vuæ. Et in Scripturis, qui videbant, & tangebant assumpta ab Angelis corpora, Gen. 18. & 19. nõ fallebantur, cùm se corpus videre, & tangere credebant: fallebantur tamen, cùm se corpus humanum tangere, & videre existimabant. Sic etiam in Eucharistia, nõ falluntur sensus nostri, cùm nos album quid, rotundum, solidum sentire arbitramur: falluntur tamen cum nobis substantiam panis, sub illis accidentibus latere denũciant. At non propterea infirmum fuit argumentum Domini, sed efficacissimum. Solùm D enim probare voluit Dominus, se non esse inane spectrum, aut vmbram, seu phantasma, vt Apostoli suspicabantur, sed verum corpus; id verò ex testimonio sensus tangendi optimè probauit: illud autem corpus esse humanum, viuum, idem quod antea fuerat, nõ probauit Dominus hoc solo argumento ex tangendi sensu deprompto, quod sine dubio nõ erat sufficiens; sed multis aliis modis, loquẽdo, manducando, testimonio Angelorum, miraculo piscium, allegatione Scripturarum, &c.

SEPTIMVS locus est Ioan. 6. *Spiritus est, qui viuificat, caro nõ prodest quidquam.* Hoc est potisimum fundamentum Zwinglij, in lib. de vera, & falsa religione, cap. de Eucharistia; hunc enim locum vocat murum ahenum, & adamantem infra-

ctum.

A ctum. Petrus etiam Martyr in lib. contra Gardinerum obiecto 34. eodem hoc loco vtitur, atq; ita argumentum deducit: *Capharnaitæ putabant Christi carnem corporaliter manducandam, vt nunc arbitrantur Papistæ. At Christus errorem illorum reprehendit, cùm ait; Caro non prodest quidquam: significat igitur Dominus carnem suam non corporaliter manducandam, sed sola fide spiritualiter.*

RESPONDEO; Murum istum non modò non aheneum, aut adamantinum, sed vix luteum dici posse. Nam INPRIMIS etiamsi Christus loqueretur de carne sua, & eam diceret nihil prodesse: non tamen rectè colligeremos, noo esse veram carnem in Sacramēto, idq; propter duas caussas. PRIMO, quia eodē modo cooclndi posset,
B non esse panem ln Sacramento: nam si caro Christi nō prodest, multò minus panis triticeus ptoderit. SECVNDO, quia si de carne sua hoc Dominus dixisset, certè nō intellexisset eam absolntè non prodesse, sed nō prodesse, si sola sit, id est, absq; spiritu eam viuificāte, vt exponunt Augustinus & Cyrillus; alioqui enim si caro Christi non prodesset manducantibus eam, quomodo in eodem capite Dominus dixisset: *Qui manducat meam carnem, habet vitam æternam?* &, *Nisi manducaueritis, non habebitū vitam in vobis?* Et DENIQVE summa impietas est negare Christi carnem Diuinitati vnitam oihil prodesse, cni totam nostram salutem B. Paolus tribuit, dum Coloss. 1. dicit,
C nos Deo recoociliatos per carnem Christi. Cùm igitur in Sacramento nos esse credamus nō nudam catuem, sed vnitam diuinitati, & per spiritum Dei viuam, & viuificantem; nihil facit contra nos illnd: *Caro non prodest quidquam.*

Sed PRÆTERAA est alia solutio. Nam verus, & literalis sensus eorum verborum, non est, quòd caro CHRISTI, sine substantia carnis non prosit, sed quòd carnalis intelligentia non prosit: vt exponunt Cbrysostomus, Theophylactus, & Euthymius in hunc locum; necnon Origenes in lib. 3. in epist. ad Rom. explicans illa verba cap. 3. *Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.* & Cypriauus in setm. de cœna Domini, & alij. Vocatur enim eo loco nomine carnis, hu-
D mana & carnalis cogitatio, vt distinguitur à cogitatione spirituali, & ex fide, atq; inspiratione cœlesti excitata.

Id probatut PRIMO, qnia caro in Scripturis vbiconq; distingultur contra spiritum, vel coutra aliquid sublimins; non significat substārlam carnis, sed vel infirmitatem, vel corruptionem, vel (vt dixi) hnmanam, & carnalem cogitationem; qnæ omuia in idem ferè iocidunt: siquidem ex corruptione est, vt bomo bumano suo seusu de rebus diuinis indicare velit. Gen. 6. *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro sunt*, id est, carnales, infirmi. Matth. 16. *Caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus.* Rom. 8. *Qui secundum carnem ambulant, & non secundum spiritum.* &, *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* &, *Prudentia carnis mors*

A *est, prudentia spiritus, vita & pax.* Gal. 1. *Non acquieui carni, & sanguini.* Hoc etgo modo caro non prodest quidquā, id est, cogitare, & intelligere mandueationem carnis Christi bumano, & carnali modo, quasi scindenda esset in partes, & coquēda, ac masticanda, & conuertenda in propriam substantlam per actionem caloris naturalis.

SECVNDO idem ptobatut ex occasione, quā babuit Domlnna, vt diceret ista verba. Occasio enim fuit errot Capharnaitarum, qui oon solùm cogitabāt, quod Martyr dicit, veram carnem Christi nobis promitti, qnod est vetissimum, sed cogltabant eam manducandā eo modo, quem illis suggerebat proprium iudicium,
B & humanum experimentum, vt Augustinns, & alij exponunt, nimitum quo modo comeduntur aliæ carnes. Huic enim errori aptissimè respondet hæc Domini sententia: idem enim est ac si dixisset; Animalis homo uon assequitur diuina mystetia.

TARTIO ptobatur ex verbis sequentibus; subiongit enim immediatè: *Verba quæ ego loqutus sum vobis, spiritus, & vita sunt*, id est, snnt verba explicantia, & tradentia res diuinas, spirituales, vitam ęternam adferentes, propterea non debent humano sensu accipi, sed fide, & intelligentia à Deo inspirata: quasi dicat Dominus; Non mirū est si vos non intelligitis, qnia vos humana cogitatis, & ego loqoor diuina. Qnomodo etiam Io-
C an. 3. cùm Dominus loqueretur de mysterio regenerationis, & Nicodemus cogitaret carnalem qnandam natiuitatem ex vtero matris, reprehēdit eum illis verbis: *Qui de terra est, de terra loquitur; qui de cœlo venit, super omnes est*, id est, tu homo terrenus, terrena cogitas, & loqueris; ego qni de cœlo venl, loqnor ea, quæ snperant captum omninm hominum: & ideò fide dinina, non humano iudicio hîc opus est. Idem etiam colligitut ex aliis sequentibns vetbis: *Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt.* Ista enim verba nullo modo cohærent cum illa explicatione: *Caro nō prodest quidquam*, id est, nou prodest manducare caruem in Sacramento. Qnæ enim est ista counexio; Noo prodest manducare carnem in Sacramento: sed
D snnt ex vobis qui non credunt? At cum nostra explicatione aptissimè cohætent. Idem enim est, ac si diceret; Caro oon prodest ad credendnm, sed spiritus fidei: ideò quidam ex vobis nō crednnt, quia non babent spiritum, sed toti sunt caro, & carnali indicio res diuinas metiontur. Vnde etiam consequenter adiungit: *Propterea dixi vobis, quia nemo potest ad me venire, nisi Pater meus traxerit illum.* Vbi videmns Dominum semper loqui de intelligentia spiritnali, quæ datur à Deo iis, qui credunt verbis ipsius, & opponitut humanæ cogitationi, & sapientiæ.

Vbi etiam illud est OBSERVANDVM, istam sententiam: *Caro non prodest quidquam*, ideò adferri vt murum aheneum contra Sacramentum ab hęreticls, quia verè caro snnt ipsi, & caro non

A modò non prodest quidquam, sed etiam plurimùm obest: est enim radix, & quasi parens omnium hæresum. Ideò enim hæretici sunt hæretici, quia nolunt subiicere iudicium suum verbo Dei, sed humana sua ratione omnia metiri volunt; & præsertim Sacramentarij. Caussa enim præcipua cur non credant, est, quia humana ratio, qua sola ducuntur, non assequitur arcana Dei, & ipsi nihil volunt credere, nisi quod intelligunt. Prætexunt quidem Scripturas, sed tota quæstio est de sensu Scripturæ in quo assequendo nolunt illi Ecclesię acquiescere, ad quam nos Scripturæ apertissimè mittunt, sed iudicio suo niti volunt. Itaque Apostolus Gal. 5. inter opera carnis, hæreses numerauit.

B OCTAVVS locus est Ioan. 12. *Vbi sum ego, illic & minister meus erit. At Sancti non sunt in Eucharistia, igitur neq; Christus ibi est.* Hoc argumentum satis indicat inopiam solidarum rationum, qua laborant aduersarij: neque enim ad has ineptias descenderent, si aliquid solidi proferre possent.

Sed tamen respondeo. PRIMO, Christum nō dixisse, Vbicunq; ego sum, sed, *Vbi ego sum, illic & minister meus erit.* Satis igitur est si Sancti alicubi sint cum Christo, etiamsi non sint vbicunque est ipse: alioqui etiam in cruce cum ipso omnes esse debuissent. SECVNDO, certum est, Christum illis verbis promisisse cōsortium regni, & gloriæ: sic enim ait clariùs Ioan. 17. *Pater, volo vt vbi sum ego, & isti sint mecum, vt videant claritatem meam.*

C Sed instat Petrus Martyr contra hanc solutionem in libro contra Gardinerum obiecto 37. *Vel Christus in Eucharistia est in gloria Patris, vel non: Si non est, impiè faciunt, qui eum à gloria Dei Patris ad hæc inferiora deuocant.*

RESPONDEO; Sophisticè argumentari Pseudomartyrem istum: siquidē Christum in Eucharistia esse in gloria Patris, dupliciter intelligi potest. VNO modo, vt dum est in Eucharistia, videat Deum sancta illa anima, & proinde sit etiam in gloria Patris; & hoc modo Christus in Eucharistia est in gloria; nec enim vnquam, aut vsquam gloria priuatur. ALTERO modo, vt esse in Eucharistia, sit illi gloria, & beatitudo; & hoc

D modo in Eucharistia non est in gloria. nec enim species illę sunt gloria Dei Patris; nō igitur opus est, vt Sancti sint in Eucharistia, vt sint cū Christo in gloria. ADDO autem secundum sanctorum Patrum doctrinam, Christo in Eucharistia existenti adesse semper choros Angelorum, vt apertè testatur Chrysostomus libro sexto de sacerdotio, & homilia 65. ad populum Antiochenum; & Ambrosius in caput primum Lucæ, in illa verba: *Apparuit illi Angelus:* & Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 58.

NONVS locus est Ioan. 14. *Relinquo mundum, & vado ad Patrem.* Ac ne fortè respōdeamus Dominum reliquisse mundum visibiliter, sed mansisse tamen in mūdo inuisibiliter, occurrit Martyr libro contra Gardinerum obiecto 3. & Cal-

A uinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 26. ac probat id non rectè posse responderi, quia Dominus in eodem loco promittit alium Paracletum, id est, Spiritum sanctum, qui suppleat absentię suæ defectum. Non autem verè suppleret defectum absentiæ Christi Spiritus sanctus, nisi is verè saltem vt homo, abesset: si enim totus Christus, & vt Deus, & vt homo adest, quorsum eget vicario? Denique notat Caluinus, antitheta esse, Christi ascensum, & descensum Spiritus sancti: quocirca necesse esse, vt verè ex mundo Christus abierit quod carnem, si ei succedere debuit Spiritus sanctus.

RESPONDEO; Christum reliquisse mundū,

B quoad conuersationē humanam; non enim post mortem suam versatus est in mundo more aliorum hominum: hæc tamen absentia non repugnat præsentiæ alterius generis, vt suprà diximus, & probauimus ex eo loco Luc. 24. *Hæc loquutus sum vobis cùm essem vobiscum.*

PORRO, argumentum de aduentu Spiritus sancti, aut ego nihil video, aut iuuat caussam nostram. Nam Spiritus sanctus non promittebatur, vt suppleret omnem Christi præsentiā; ipse enim ibidem dicit: *Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos.* & Matth. vltimo: *Vobiscum sum, vsq; ad mundi consummationem.* & Ioan. 1. *In mundo erat.* Solùm ergo supplere debuit pręsentiam Christi inter homines humano more conuersantis. Quia

C enim Apostoli cariturí erant conspectu Christi, & concionibus, atque exemplis eius; egebant maiori gratia interna, quæ suppleret externam illam consolationem, & auxilia: atque hoc est, quod eis Christus promisit, cùm alium Paracletum promisit. Quod certè nihil facit contra præsentiam Christi in Eucharistia: sic enim ibi præsens est Christus, vt eum nec videamus, nec audiamus; neque nobiscum humano more conuersetur.

DENIQVE illa antithesis ascensus Christi, & descensus Spiritus sancti, videtur etiam contra Caluinum. Nam sicut Spiritus sanctus verè descendit, & tamen in cœlo etiam mansit; ita Christus verè ascendit; & tamen verè etiam mansit

D nobiscum, non solùm vt Deus (quomodo vbiq; est) sed etiam vt homo, in Eucharistia, sed modo spirituali, & inuisibili.

DECIMVS locus est Ioan. 20. *Noli me tangere; nondum enim ascendi ad Patrem meum.* Vrget hunc locum Caluinus libro quarto, cap. 17. §. 29. *Dominus*, inquit, *ipse non oculos tantùm, sed omnes sensus nostros è terra subducere voluit, se tangi à mulieribus vetans, donec ascendisset ad Patrem. Cùm pio reuerentiæ studio Mariam videat properare ad osculandos pedes, cur tactum hunc improbet, ac prohibeat, donec in cælum receptus fuerit, nulla caussa est, nisi quia nusquam alibi vult quæri.*

RESPONDEO; Tantum abest, vt nulla sit alia caussa, nisi ista; vt ista non sit vera caussa, & multæ aliæ reddi possint. Istam enim verā caussam

non

non esse, perspicuum est ex eo, quod paulò pòst
permisit Dominus se tangi, non modò à Magda-
lena, sed etiam ab aliis mulieribus, vt Matthæus
habet, capite vicesimo octauo, & Augustinus
notauit tractat. 121. in Ioannem. Sicut ergo Cal-
uinus ex prohibitione probat, Christum nolle
quæri, aut tangi, nisi in cœlo; ita ex permissione
nos probamus velle quæri, & tangi etiam in ter-
ra. Deinde si Christus noluisset queri, nisi in cœ-
lo, non debuisset se ostendere nisi de cœlo; at in
terra sæpissimè apparuit, tum ante ascēsionem,
tum etiam postea.

Multas autē caussas illius prohibitionis red-
di posse non dubitabit, qui Patres legerit. Chry-
sostomus homil. 85. in Ioan. & Theophylactus in
hunc locum dicunt, Mariam voluisse solito sibi
more familiariter ad Dominum accedere, eum-
que complecti, Dominum autem id prohibuis-
se, vt indicaret corpus suum iam gloriosum &
immortale, maiori reuerentia tractandū, quàm
antea; & hoc significant illa verba: *Nondum ascen-
di, sed vade, &c.* id est, nondum quidem ascendi,
sed paulò pòst ascensurus: iam enim corpus ha-
beo gloriosum, & dignum cœlesti mansione.
Vnde cùm ipsa cum aliis mulieribus paulò pòst
adoraret, & pedes reuerenter oscularetur, non
legitur eas prohibuisse.

Augustinus tractatu 121. in Ioannem, & Leo
sermone secundo de ascensione dicunt, Mariam
typum gessisse Ecclesiæ Gētilium, & quia Chri-
stus non se ostensurus erat videndum, & tan-
gendum Ecclesiæ Gentium, sed tantùm fide,
per Apostolorum prædicationem post ascen-
sionem, ideò dixisse: *Noli me tangere, nondum enim
ascendi, &c.*

Idem Augustinus ibidem, & Gregorius lib.
26. Moral. cap. 16. dicunt, per illum contactum
significari contactum fidei: & quia Maria non-
dum credebat Christum esse Patri æqualem; id-
eò Christum noluisse ab ea tangi; & hoc signi-
ficari illis verbis: *Nondum enim ascendi*; id est, in
corde tuo nondum ascendi, opinione tua non
sum cum Patre.

Cyrillus lib. 12. cap. 50. in Ioannem scribit,
Christum voluisse his verbis significare carnem
in Eucharistia non debere tangi, nisi ab homi-
nibus puris, & qui iam acceperint Spiritum san-
ctum. Et quia Maria typum gerebat peccato-
rum, quatenus tangere eum voluit, antequam
per aduētum Spiritus sancti planè purgata fuis-
set, ideo dictum esse: *Noli me tangere.*

Bernardus sermone 28. in Cantica, dicit hunc
esse sensum: *Noli me tangere*, id est, noli indicio sen-
suum probare meam resurrectionem, sed exspe-
cta ascensionem, & aduentum Spiritus sancti:
tunc enim roborata in fide, ipsa fide longè me-
liùs, & tutiùs cognosces me resurrexisse, quàm
nunc possis tangendo.

Addi potest alia explicatio, quæ mihi vide-
tur simplicissima, & literalis maximè; non pro-
A hibitum contactum, sed cohibitam festinatio-
nem tangendi, vt hic sit sensus: *Noli me tangere,
nondum enim ascendi ad Patrem meum, sed vade ad fra-
tres meos, & dic eis, &c.* hoc est; Noli ita festinare
ad me tangendum, adhuc satis temporis habe-
bis; nondum enim recessi à vobis: vade prius
ad Apostolos, nuncia me resurrexisse, & tunc
commodiùs poteris vnà cum aliis me videre, &
tangere. Ista expositio, ideo videtur optima,
quia cohæret aptissimè cum illa caussa: *Nondum
enim ascendi*, & etiam cum eo, quod Dominus se
tangi permisit à mulieribus, & Apostolis; immò
ipse inuitauerit eos, dicens: *Palpate & videte*, Luc.
24. & Thomæ: *Tange latus meum*, Ioan. 20. Deni-
B que ista explicatio totum Caluini fundamen-
tum euertit.

Vndecimvs locus est Actorum 7. & 17. *Deus
non in manufactis templis habitat: non igitur manet in-
clusus Christus, cùm sit Deus, in singulis templis.* Vtitur
hoc argumento Petrus Martyr in libro contra
Gardinerum obiecto 8. sed quia viderat facilè
solui posse, dicit hanc esse vim huius argumen-
ti, & hoc modo à suis proponi solere: *Deus ob su-
am immensitatem non potest vllo templo concludi, quia est
maior omni templo: ergo neque corpus Christi, quod iustam
hominis staturam habet, poterit includi in pixide, quia ma-
ius est pixide.*

Respondeo; Loca illa intelliguntur pro-
priè de diuinitate, quæ licet sit vbique, & pecu-
C liari modo in templis, dicitur tamen verissimè
non habitare in templis manufactis; quia ha-
bitare significat indigentiam loci: illi enim pro-
priè habitant in domo, qui nisi ibi essent, ma-
lè essent; significat etiam comprehensionem,
& conclusionem in loco. Vtrumque repugnat
Deo vero, & tamen vtrumque conueniebat ido-
lis Gentilium: idcirco Paulus Actor. 17. hoc di-
cit, Deum non habitare in templis, vt distingue-
ret eum ab idolis. Quamuis autem hæc loca
propriè de diuinitate intelligantur; tamen con-
ueniunt suo modo etiam corpori Christi in Eu-
charistia existenti. Etsi enim est ibi verè Chri-
stus, tamen non propriè habitare ibi dicendus
est, cùm non indigeat ipse tecto, aut domo vlla,
D nec concludatur ita vno in loco, vt non sit etiam
extra eum locum.

Iam ad argumētum Martyris Respondeo;
Si rectè accommodetur proportio, argumētum
esse pro nobis, non contra nos. Nam sicut Deus
ob suam immensitatē non concluditur templo,
tamen ibi reuera totus Deus est; ita etiam cor-
pus Christi, ob omnipotentiam ipsius Christi
non concluditur in pixide, aut speciebus panis,
tamen totum ibi reuera est. Quomodo autem
possit corpus humanum non occupare locum,
& proinde sub specie modici panis contineri,
in alia quæstione explicabitur: hîc enim solùm
ex verbo Dei agitur. Verbum autem Dei non
habet, non posse magnum corpus esse in paruo
loco: sed contrarium potius, cùm Matth. 7. lega-

mus posse Deum facere, vt transeat camelus per foramen acus.

DVODECIMVS locus est 1. Corinth. 10. *Patres nostri eandem escam spiritualem manducauerunt, & eundem potum spiritualem biberunt. At illi non manducârunt carnem Christi, nec biberunt ore corporali, vt notum est, sed fide tantùm: igitur etiam nos fide tantùm manducamus, & bibimus.* Hoc argumentum vrget Petrus Martyr libro contra Gardinerum, parte 1. obiecto 82.

SED facilis solutio est. Nam INPRIMIS demonstrauimus in disputatione de Sacramentis in genere, non velle Paulum dicere eandem escam nos & Hebræos comedisse, sed eandem escam comedisse omnes illos, qui tunc viuebant, tum boni, tum mali.

QVIA verò citat Augustinum Petrus Martyr, qui in Psal. 77. & tract. 26. in Ioannem dicit, eandem escam nos, & Hebræos comedisse ex hoc loco Pauli: ideò ad Augustinum duo quædã respondeo. PRIMO, Augustinum non exposuisse hunc locum in commentario aliquo proprio, sicut fecerunt Chrysostomus, Theophylactus, & alij; sed solùm adduxisse ad suum propositum aliquid ex hac Pauli sententia, propterea non mirum videri debere, si anteponimus in hac parte in sensus literalis inuestigatione Chrysostomũ, & alios, qui ex proposito hunc locum exposuerunt Augustino tractanti hæc verba in alienis locis. Certè Paulus apertissimè ad literam loquitur de esca eadem inter omnes illos, non autem nobiscum. Nam secundum Augustinum, & etiam aduersarios, non omnes Hebræi, sed boni duntaxat, qui symbola intelligebant, eandem nobiscum escam manducârunt. At Paulus significat bonos, & malos eandem manducasse; subiungit enim: *Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo:* omnes ergo manducârunt, & tamen plurimi eorum non placuerunt Deo, quia nimirum multi mali cum bonis illam escã manducabant. Et sicut dicit: *Omnes eandem escam spiritualem manducârunt;* ita etiam dicit: *Omnes mare transierunt.* At certè mare transierunt omnes, & mali, & boni.

Dico SECVNDO, veram esse AVGVSTINI sententiam, licet Pauli loco ad literam non conueniat: nec tamen nobis vllo modo aduersari. Nam dicit ipse, eandem nobiscum escam manducasse Hebræos; sed explicat quomodo eandẽ, nimirum significatione: quia idem significant Sacramenta illa, & nostra. Sic enim ait tract. 26. in Ioan. *Sacramenta illa fuerunt, in signis diuersa sunt, in re, quæ significatur, paria sunt.* Et præterea eadem sunt significatione, quia nostra continent, quod illa significant, vt apertè Augustinus ait in Psal. 73. vbi dicit, Sacramenta vetera promisisse Saluatorem, nostra dare salutem, & in Psalm. 75. *Idem,* inquit, *in mysterio cibus, & potus illorum, & noster; sed significatione idem, non specie; quia idem ipse Christus illis in petra figuratus, nobis in carne manifestatus.* Vbi vides, Iudæis tribui Christum in petra, nobis in carne, quam nimirum petra illa figurabat. Denique lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. *Aliud,* inquit, *est Pascha, quod Iudæi de oue celebrant, aliud quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus.* Vbi vides, pro oue, quam habebant Iudæi, nobis nõ tribui panem, sed corpus, & sanguinem Domini, quę oue illa significabantur. Non igitur apud Augustinum eadem erat esca Iudæorũ, & Christianorum, quoad rem ipsam, sed solùm quoad significationem: quomodo dicuntur idem esse figura, & figuratum, quia vnum est verè, quod alterum est typicè.

DECIMVS TERTIVS locus est 1. Corint. 10. & 11. *Vbi aliquoties Eucharistia vocatur panis, etiam post consecrationem: nihil igitur aliud est Eucharistia, nisi panis reipsa, significatione autem corpus Christi.* Vtitur hoc argumento, quod est commune aduersariorum, Petrus Martyr libro contra Gardinerum, obiecto 19.

RESPONDENT nonnulli, Eucharistiam vocari panem per tropũ, quia fit ex pane, siue quia antea fuit panis: & adferũt multa exempla Scripturæ, vt quòd Genes. 3. Eua dicitur os Adami: Exodi 7. virgæ conuersæ in dracones, adhuc vocentur virgæ: quòd Matth. 11. dicantur cæci videre, claudi ambulare: quòd Matthæi 21. dicantur publicani, & meretrices præcedere in regnum cœlorum. SED hæc solutio non videtur solidissima: possent enim aduersarij dicere, non ideò, quia alicubi res denominatur ab eo, vnde facta est, vbique ita accipienda esse vocabula. SECVNDO igitur dici potest, Scripturam vocare ordinariè res vt exterius apparent; sic enim serpentem æneum vocat serpentem: Angelos, qui apparebant in forma humana, vocat viros; boues æneos, malogranata aurea, & similia ornamenta templi simpliciter vocat boues, malogranata, &c. Quoniam igitur Eucharistia forma exteriore nihil differt à vero pane, quid mirum si vocatur panis? TERTIO dici potest, & (meo iudicio) optimè vocari panem phrasi Hebraica, qua nomine panis intelligitur generatim omnis cibus. Et denique QVARTO vocari panem, quia non solùm est cibus, sed est cibus solidus, præcipuus, substantialis, qualis est panis triticeus inter cibos corporales. Ac vt videas argumentum aduersariorum nihil efficere, illud perpende, in sexto capite Ioannis, corpus Domini frequenter vocari panem, & tamen aduersarij contendunt in eo capite non tractari de Eucharistia, ac proinde coguntur per panem non intelligere panem materialem, sed cibum cœlestem.

DECIMVS QVARTVS locus est Philipp. 3. *Saluatorem exspectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ: configuratum corpori claritatis suæ.* Hinc tale argumentum facit Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 29. *Corpora nostra post resurrectionem habebunt eas dotes, quas nunc habet corpus Christi. At stultum esset exspe-*

stare, vt nostra corpora esse possint in pluribus locis, vel sub modica panis specie.

Respondeo; Quòd Christi corpus esse possit in multis locis, aut sub modica specie panis, non oritur ex aliqua dote corporis gloriosi, sed ex infinita Dei potentia. Nam etiam ante Christi resurrectionem credimus, Christi corpus fuisse in Eucharistia; nihil igitur ad rem facit gloria corporis, quam exspectamus.

Decimus Quintus locus est Coloss. 3. *Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens.* Ex hoc loco Caluinus colligit lib. 4. Instit. ca. 17. §. 36. Christum non esse quærendum in pane Eucharistiæ: & addit, non sine caussa in antiqua Ecclesia fuisse institutum, vt ante mysteriorum celebrationem diceretur: *Sursum corda.*

Respondeo; Si timeremus hoc argumentum, iamdudum valere iussissemus illam præfationem: *Sursum corda*; quam tamen nos diligenter frequentamus, & aduersarij negligunt. Tametsi enim in lib. de ritu Sacrament. ministrand. iubet Caluinus, vt concionator inter concionandum moneat, sursum cor esse habendum: tamen non vult præscriptis verbis recitari præfationem illam cum suis responsionibus, vt veteres faciebant, teste Cypriano in serm. de orat. Dom. & Augustino lib. de bono perseuer. cap. 13. & om-

A nibus Græcis Liturgiis, Iacobi, Basilij, Chrysostomi, & omnibus Latinis. Id quod etiam hoc tempore nos facimus.

Respondeo igitur: *Sursum corda*, non significare eleuationem ad locum corporalem; alioqui astrologi piissimi essent omniũ hominum, qui semper versantur animo, & oculis inter sydera: sed eleuationem à rebus terrenis, & curis huius vitæ ad Deum, & res æternas, & diuinas. Vnde, sacerdoti dicenti: *Sursum corda*, nõ respondetur, Habemus ad Firmamentum, sed, *Habemus ad Dominum* Et certè, qui in hoc mũdo Christum quærebant, vel in præsepi, vt tres Magi, vel in templo, vt ipsa Virgo Mater, vel in sepulchro, vt

B Magdalena; sursum cor habebant, quia illum quærebant, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Et potest fieri, vt quis dum terram intuetur, & cogitat, cor habeat sursum; & contrà, dum quis cœlum intuetur, & cogitat, cor habeat deorsum; si nimirum ille in terra cogitet Dei potentiam, quę ibi relucet; hic autem in cœlo nihil cogitet, nisi naturam, & qualitates cœli. Sic igitur qui in Eucharistia Christum quærunt, & venerantur, sursum cor habent, si de ipso Christo, non de negotiis huius vitæ, interim cogitent.

DE VE-

DE VERITATE CORPORIS DOMINI IN EVCHARISTIA EX TESTIMONIIS PATRVM.

LIBER SECVNDVS.

HACTENVS EX VERBO DEI CONTROVERSIAM disputauimus de præsentia corporis Domini in Eucharistia; nunc ex testimoniis veterum Patrum, qui ante hanc litem exortam floruerunt, eandem controuersiam disputare aggredimur. Nam etsi aduersarij, Patres contemnere soleant, cùm eos sibi aduersari non dubitent; in hac tamen quæstione aliquid eis tribuere videntur: certè laborant, quantum possunt, vt eos ad se pertrahant. Ioan. Caluinus in vltima admonitione ad VVestphalum: Constat, *inquit*, vetustos omnes scriptores, qui totis quinque seculis post Apostolos vixerunt, vno ore nobis patrocinari. *Petrus Martyr in præfatione sua defensionis contra Gardinerum ad Reginam Angliæ, iactat se defendere sententiam Patrum Græcorum, & Latinorum veterum de Eucharistia. Petrus Boquinus initio libri de Cœna Domini contra Heshusium dicit, nullam esse rationem certiorem, & breuiorem inueniendæ veritatis, in hac de qua agimus controuersia, quàm insistendo vestigiis antiquorum Patrum.*

Nos igitur, vt apertissimè, & breuissimè (quantum rei magnitudo patietur) intelligamus, quid Patres senserint, singulos seorsim excutiemus ordine ætatis, quo in Ecclesia floruerunt: ac in singulis quatuor considerabimus. PRIMO, *quid ipsi doceant pro Catholica veritate.* SECVNDO, *quid ad ea respondeant aduersarij.* TERTIO, *quid ex iisdem contra nos illi adferant.* QVARTO, *quid ad ea sit respondendum.*

Est autem illud OBSERVANDVM, *testimonia Patrum, non quidem æquari per se Scripturarum testimoniis: tamen ex iis apertè cognosci, quæ fuerit sententia, & fides eius Ecclesiæ, quam omnes fatemur veram Christi Ecclesiam fuisse, & veram de Sacramentis fidem ac doctrinam habuisse: quocirca ex illis colligitur argumentum firmissimum, & infallibile pro veritate. Vnde* AVGVSTINVS *lib. 3. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 7. cùm attulisset Patrum testimonia quædam, vt Cypriani, & Hieronymi pro peccato originali:* Hæc, *inquit*, non ideò commemoraui, quòd disputatorum quorumlibet sententiis tanquam canonica auctoritate nitamur; sed vt appareat ab initio, vsque ad præsens tempus, quo nouitas ista orta est, hoc apud Ecclesiæ fidem tanta constantia custoditum, vt, &c.

CAPVT PRIMVM.

PRIMA ætas Ecclesiæ ab anno Domini I. vsque ad C.

Testimonium discipulorum S. Andreæ Apostoli.

PRIMO igitur excutienda sunt testimonia eorum, qui Apostolos viderunt, & audierunt, quæ fuit prima ætas Ecclesiæ. Ac PRIMVM occurrit liber passionis S. ANDREÆ Apostoli scriptus ab eius discipulis, qui passioni interfuerunt. Hunc librum legitimum esse satis constat; tum, quia nulli (quod sciam) adhuc in quæstio-

A

nem eius auctoritatem vocârunt; tum, quia reuera nihil continet, quod nouitatem redoleat; tum, quia genus passionis S. Andreæ, & illa eius verba: *Salue sancta crux*, in tota Ecclesia celeberrima, ex hoc libro sine dubitatione sumpta sunt: tum denique, quia Ioânes à Louanio in sua censura de passionibus Sanctorum, quæ habetur in Martyrologio Molani, hunc librum omnibus

modis

modis legendum censet; & idem indicauit vir grauissimus Aloysius Lipomannus, qui ex probatis auctoribus vitas Sanctorum descripsit; vt omittam quod in Breuiario Romano, nuper recognito, ac repurgato, suum locum habet passio S. Andreæ ex hoc libro.

In eo igitur libro habentur hæc verba Apostoli Andreæ: *Ego omnipotenti Deo immaculatum agnum quotidie sacrifico.* Et infrà: *Qui cùm sit verè sacrificatus, & verè à populo carnes eius manducata, integer perseuerat, & viuus.* In quibus verbis, illud (*Verè manducata*) excludit manducationem in solo signo, aut spiritu. Ac præterea paulò infrà, cùm Aegeas miraretur, ac peteret sibi explicari, quomodo posset fieri, vt agnus verè manducatus, integer & viuus maneret, & sanctus Andreas recusaret homini Ethnico mysterium explicare: & ille instaret, ac per tormenta cogere vellet Apostolum; tandem Apostolus subiunxit, fieri nõ posse vllo modo, vt sine fide in Christum, ad huius mysterij notitiam perueniret. At certè si nihil est Eucharistia, nisi panis significans Christum, non erat difficile etiam sine fide intelligere, quomodo Christus in signo mãducatus, integer perseueret. Nam si in pane imprimatur imago Principis alicuius; certè sine vlla sua læsione, comedi poterit Princeps ille in sua imagine; nec vlla difficultas est in hac re intelligenda. Ad hunc locum non vidi vllam responsionem hæreticorum.

CAPVT SECVNDVM.

Testimonium Ignatij.

SECVNDVS auctor Apostolorũ tempore est S. IGNATIVS, de cuius epistolis dubitari non potest, cùm ex citentur ab Eusebio, Athanasio, Hieronymo, Theodoreto, & aliis veteribus frequentissimè. Is ergo in epist. ad Smyrnenses (vt citat Theodoretus dial. 3.) sic ait: *Eucharistias, & oblationes non admittunt, quòd non confiteantur Eucharistiam esse carnem Saluatoris, quæ pro peccatis nostrũ passa est, quam Pater sua benignitate suscitauit.*

AD hunc locum Beza respondet in Dialogo Cyclops, fateri se veram carnem Christi nobis dari fide manducandam. At Ignatius non dicit, carnem Christi nobis dari quocunq; modo, sed dicit Eucharistiam esse carnẽ Christi. Petrus Boquinus in lib. de Cœna Domini, respondet Ignatium differere contra eos, qui negabant Christum habuisse veram carnem: & ex Eucharistia argumentũ duxisse, quia si Christus non habuit veram carnem, non potest Eucharistia esse caro vera, id est, signum, seu symbolum veræ carnis.

AT contrà; nam Ignatius dicit, hæreticos illos, contra quos agit, omninò repudiasse Eucharistiam, ne fateri cogerentur, Christum habuisse veram carnem, si Eucharistiam, quæ est ipsa caro Christi, admisissent. OBSERVANDVM

A enim est, hæreticos illos (vt ex ipsa epistola ad Smyrnenses patet) docuisse Christum putatiuè natum, passum, mortuũ, resurrexisse: ac per hoc non negasse Christum habuisse carnem aliquam visibilem, & apparentem, sed negasse habuisse eum veram carnem humanam. Ex quo sequitur, vt non debuerint repudiare imagines, & figuras carnis Christi, sed solùm ipsam veram carnem. Nam corpora humana apparentia depingi possunt, & figuris exprimi, licet verè humana non sint, vt patet de imaginibus Angelorum. Ergo hæretici illi non negabant Eucharistiam significare posse carnem Christi, sed negabãt esse carnem Christi, vt Ignatius disertè dicit) ne videli-

B cet cogerẽtur admittere, Christum habuisse veram carnem. Reprehenduntur autem ab Ignatio; igitur Ignatius contrarium sentiebat, nempe Eucharistiam esse verè & propriè Christi carnem. Habentur alia loca in epist. ad Romanos & in epist. ad Ephes. sed facilius eludi possunt.

PORRO ex Ignatio obiicit Petrus Martyr in libro contra Gardinerum 1. parte, obiecto 149. illa verba ex epistola ad Philadelphienses: *Rogo vos, vt instetis vni fidei, vni prædicationi, vna Eucharistia vtentes: vna est caro Domini Iesu, & vnus eius sanguis, qui pro nobis effusus est: vnus etiam panis pro omnibus confractus, & vnus calix totius Ecclesiæ.* Notat enim Petrus Martyr Ignatium distinguere panem, & calicem, à carne, & sanguine Christi, cùm di-

C cat: *Vna caro, vnus sanguis: vnus etiam panis, vnus calix.* Ex quo sequi videtur, vt in Sacramento non sit nisi panis, & vinum, quæ tamen carnem, & sanguinem, quæ sunt res Sacramenti, significent. Addit etiam argumentum ex nomine panis, & fractionis, quæ non conueniunt propriè, nisi vero pani.

RESPONDEO; Quod attinet ad nomina panis, & fractionis, non esse faciendam nouã quæstionem, cùm sint ista ipsa vocabula Pauli, 1. Cor. 10. *Panis, quem frangimus; &c.* de quibus suprà diximus. Quod autem pertinet ad illam distinctionem carnis, & sanguinis à pane, & calice, dico Ignatium distinguere carnẽ, vt in cruce passam, & sanguinẽ, vt in cruce fusum à Sacramento Eu-

D charistię; & rectissimè. Sacramentũ enim Eucharistiæ, siue cõtineat verè (vt nos credimus) Christi carnem, siue nõ contineat, est signum repræsentãs carnem Christi, vt morientem in cruce, & sanguinem; vt in cruce effusum, & proinde distinguitur ab illis. Vult autem eo loco Ignatius hortari ad vnitatem, & charitatem consectandam, & ad schismata, & hæreses fugiendas. Itaque monet vt in vna fide maneant, eidem prædicationi dent operam, & vna vtantur Eucharistia, id est, simul communicent, nõ faciant schismata, non erigant contraria altaria. Probat autem debere eos simul cõmunicare, quia vnũ est Sacramentum Eucharistiæ: vnum autem Sacramentum esse, probat, quia vna est caro Christi, & vnus sanguis. Quæ probatio efficax esset, eti-

amsi

tamsi hoc Sacramentum significaret tantùm carnem Christi, vt aduersarij volunt: sed est efficacior, si Sacramentum non tantùm significet, sed etiam verè contineat Christi carnem.

CAPVT TERTIVM.

Testimonium Dionysij Areopagitæ.

DIONYSIVM AREOPAGITAM Apostolorum tempore floruisse nemo dubitat: libros qui ei adscribuntur, negant hæretici illius Dionysij esse, & nos alibi probauimus esse. Sed hoc
B
loco supersedendum est hoc labore, quia Petrus Martyr non solùm admittit, eos libros esse alicuius antiqui Patris, sed etiam argumentum inde petere audet pro suo errore. Et præterea cùm citetur hic auctor tanquam antiquus, & venerabilis Pater à S. Gregorio homil. 34. in Euangelia; necesse est omnino vixisse illum in primis quinque seculis, quæ à Caluino recipiuntur. Nam si Gregorio, qui ante annos mille floruit, fuit hic auctor antiquus, & venerabilis Pater, quid erit nobis?

Ille igitur auctor in libro de hierarchia Ecclesiast. cap. 3. parte 3. præter alia multa, quæ de hoc Sacramento dicit, ita ipsum alloquitur: *O diuinissimum, & sacrosanctum Sacramentum, obducta tibi*
C
significantium signorum operimenta dignanter aperi, & perspicuè nobis fac appareas; nostrosque spirituales oculos, singulari, & aperto tuæ lucis fulgore imple. Hæc ille. At eiusmodi inuocatio stultissimè, & impiè referretur ad Sacramentum, si solùm esset panis triticeus, non autem panis cœlestis viuus, & diuinus.

Respondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, parte 1. obiecto 150. Dionysium apostrophen fecisse ad rem significatam, id est, ad ipsum Christum. qui per symbola panis, & vini repræsentatur: *Quemadmodum in templis Papistarum,* inquit ipse, *videas procumbere homines ante signa, & statuas, & ad illas exclamare, quasi ant B. Virgo, aut Petrus, & Paulus præsens esset.*

AT his peccat in hac responsione Pseudomartyr. PRIMO, quia se ipse damnat cum ceteris Sacramentariis, qui acerrimè reprehendere solent, & idololatriæ accusare Catholicos, quòd orent ante imagines, aut venerabile Sacramentum: nunc enim vsum istum ipse defendit, dum eum sanctissimo Patri tribuit. SECVNDO peccat, quòd non aduertit, aliud esse ante imagines inuocare Christum, vel Sanctos quos imagines repræsentãt, quod Catholici rectè faciunt: aliud inuocare ipsas imagines, quod Catholici non faciunt, nec potest nisi stultè, & impiè fieri. Dionysius autem ipsum inuocat Sacramentum, atque ab ipso petit, quæ à solo Deo rectè peti possunt: existimauit igitur in Sacramẽto verè Christum
A
ipsum Deum, & hominem contineri, imò ipsum Christum vnà cum externis symbolis Sacramentum esse.

Idem Dionysius ibidem, sed paulò inferius: *Pontifex,* inquit, *quod hostiam salutarem, quæ supra ipsum est, litet, se excusat ad ipsum exclamans; Tu dixisti, Hoc facite, &c.* At certè purus panis non supra nos est; neque esset opus vlla excusatione, si merum panem tractare debemus, etiamsi is Christum significaret: alioqui debuissent etiam Aaronici sacerdotes se excusare, quòd indigni essent, qui tangerent oues, & boues illos, quod ridiculum est.

Audiamus nunc quid ipse pro se adferat ex
B
Dionysio. Adfert igitur illa verba ex eodem cap. 3. parte 3. *Pontifex opertum panem & indiuiduum aperit, & in frusta concidit.*

RESPONDEO; Miram esse aduersariorum importunitatem, qui si in vno, vel altero Patre legant Eucharistiam vocari panem, statim clamant, Eucharistiam nihil esse, nisi panem propriè dictum: & cùm in omnibus Patribus in infinitis locis legant Eucharistiã esse corpus Christi, tamen non volunt admittere corpus vllo in loco propriè accipi. Dico igitur panem vocari Eucharistiam, sed panem cœlestem, & diuinum, non triticeum: nam paulò antè (vt diximus) idem Dionysius scribit eum panem esse hostiam ipso Pontifice longè digniorem, ita vt
C
excusatione illi opus sit, quòd rem tam eximiam tractare audeat.

CAPVT QVARTVM.

SECVNDA ætas Ecclesiæ ab anno Domini C. ad CC.

Testimonium Iustini.

POST Apostolorum discipulos in SECVNDA ætate Ecclesiæ tres habemus testes insignes, & indubitatos, Iustinum Martyrem, Pium I. Pontificem, & Irenæum. IVSTINVS igitur Martyr in
D
Apologia 2. ad Antoninum Imperatorem, sic loquitur de Eucharistia. οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον, οὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν, ἀλλ' ὃν τρόπον διὰ λόγου θεοῦ σαρκοποιηθεὶς Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ σάρκα, καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν: οὕτω καὶ τὴν δι' εὐχῆς λόγου τοῦ θεοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφήν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ, καὶ σάρκα, καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι. *Nõ enim vt communem panem, neque communem potum hæc sumimus, sed quemadmodum per verbum Dei incarnatus Iesus Christus Saluator noster, & carnem, & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam per preces verbi Dei ab ipso Eucharistiam factũ cibum, ex quo sanguis, & carnes nostræ per mutationem aluntur, illius incarnati Iesu, & carnem, & sanguinem esse edocti sumus.* Hæc ad verbum ex Græco interpretatus sum; quia queri solent hæretici

sæpenu-

A ſæpenumerò de interpretatiouibus Catbolicorum. Solùm ambigi poſſet de illa voce: *Eucbariſtiam factum*; nam Grȩca vox, Εὐχαριστηθεῖσαν, ſignificare poteſt, ſuper qnem gratiæ actæ ſunt, vel barbaro vocabulo, Euchariſtizatum, vel (vt nos reddidimns) *Euchariſtiam factum*. Sed uou refert quidquam hoc ad rem propoſitam.

Ex hoc igitur loco duobns modis colligitnr ſenſiſſe Iuſtinum, veram Chriſti earnem propriè in Euchariſtia eontineri. PRIMO ex eo, quod ſimpliciter aſſerit psnem Encharistiæ non eſſe commnnem panem, ſed carnem Chriſti: neque vllam mentionem facit tropi, aut figuræ alicuius. Nam ſi Euchariſtia eſſet ſignificatiuè caro
B Chriſti, & non realiter, id Iuſtinus omninò dicere debuiſſet: ſcribebat enim Apologiam pro Chriſtianis, quibus præter alia crimina obiiciebatur manducatio carninm hnmanarum in ſacris, vt patet ex Tertulliano in Apologetico, cap. 7. & ex Minntio Felice in Octauio: & quod maximum eſt, ex Athenagora, qui in Apologia ad eundem Antoninum tria crimina refellit falsò Cbriſtianis obiecta; quòd Deum non eſſe crederent; quòd humanis carnibus veſcerentur; qnòd promiſcuo concubitn vterentur. Certè enim ad hoc abolendum crimen omuinò dicēdum fuit Chriſti carnem à Chriſtianis non comedi, niſi ſignificatiuè. Et etiamſi id crimeu nō fuiſſet Chriſtianis obiectum; ſtultus fuiſſet Iu-
C ltinus, ſi abſq; vlla uecesſitate myſteria religionis facillima ipſe incredibilia ſuis verbis feciſſet, ad ethuicum Imperatorem ſcribens.

SECVNDO, id colligimus ex comparatione Euchariſtiæ, qnam facir Iuſtinus cum myſterio Incarnationis. Vt enim doceret uon temerè Chriſtianos credere panem fieri carnem, adducit in medium aliud myſterinm æquè difficile: qua enim potentia fieri potuit, vt Deus incarnaretur, eadem fieri potuiſſe dicit, vt panis fieret csro. Vbi niſi reipſa velit affirmare, panem fieri carnem, ſed ſolùm ſignificatiuè, fruſtrà adducit exemplnm Incarnationis: nullum enim eſt miraculnm facere, vt panis ſignificet corpus Chriſti.

D Vtrumque argumentum ſoluere nititut Petrus Martyr, & contrarinm etiam colligere ex hoc loco Iuſtini in lib. contra Gardinerum, obiecto 13. & 15t. Ad PRIMVM noſtrum reſpondet, Iuſtinum uon dixiſſe pauem Encharistiæ eſſe figuram corporis CHRISTI, ſed dixiſſe eſſe ipſum corpus, quia ita inter ſe loqni ſolebant Chriſtiani eo tempore, nec fuiſſe periculum, ne ethnici putarent nos verè & propriè comedere carnem Cbriſti, tnm quia dixerat Iuſtinus, panem, & vinnm proponi in ſacra menſa; tum qnia poterant facilè Geutiles colligere, verba illa Chriſti: *Hoc eſt corpus meum*, à Iuſtino citata, eſſe intelligeuda Sacramentaliter; tum denique quia Inſtinus dicebat, non cuiuſuis hominis carnem à Chriſtianis manducari, ſed ſolius Chriſti, qui iam reſurrexerat, & in cœlum aſceuderat.

AT Petrus Martyr multa dicendo, uihil dicit. Nam etiamſi Cbriſtiani ita inter ſe loquerentur, tamen debnit defenſor Chriſtianotum Imperatori ethnico, & imperito rerum uoſtrarum, explicare tropnm in illis verbis conſtitutum; alioqui non tollebat, ſed augebat ſuſpitionem criminis Chriſtianis obiecti. DEINDE, etiamſi Iuſtinus dixerit, panem, & viuum proponi in ſacra meuſa; tamen addidit, poſt myſticas preces non eſſe amplius panem, & vinnm commune, ſed ipſam carnem, & ſanguinem Chriſti. Et ridiculum eſt debuiſſe, vel potniſſe Imperatorem ethnicum per ſe intelligere verba Chriſti eſſe accipienda Sacramentaliter: vnde enim id colligeret homo Gentilis, qui neque an Sacramenta eſſent, audiuerat? Opinatur fortaſſe Petrus Martyr Imperatorem illum verſatum fniſſe in ſchola Caluiniſtarum, vt ſtatim ad tropos omnia reuocaret. DENIQVE, qnod additur de Chriſti reſurrectione, non tam esplicat, quàm implicat magis difficultatem, & ſine vlla cauſſa reddit fidem uoſtram homini Gentili prorſus incredibilem. Itaqne inſolubile manet boc dilemma; Aut poterat Iuſtinus verè dicere, caruem Chriſti à Chriſtianis ſolùm in ſigno manducari, aut non poterat: ſi poterat, præuaricator fuit cauſſæ Chriſtianæ; uam odioſiſsimam reddidit fidem, & auxit criminum ſuſpicionem, cùm poſſet vno verbo & fidem probabilem facere, & crimen diluere: ſi uō poterat, certè ideò non poterat, quia verè, & non in ſigno tantùm datur nobis comedenda Chriſti caro.

Ad SECVNDVM noſtrum argumentum reſpondet Martyr, Iuſtinum ideò explicuiſſe Euchariſtiam exemplo Incarnationis, vt oſtenderet contra hæreticos Marcioniſtas uos veram Chriſti carnē per fidem accipere. Nam ſi Chriſtus non aſſumpſiſſet per Incarnationem veram carnem, ſed ſimulatam, & fictam, vt Marcionitȩ, & Valentiniani hæretici dicebant, uon eſſet Euchariſtia ſignum veræ carnis, neque uos veram carnem participaremus.

AT non probat hoc loco Inſtinus Incarnationem ex Euchariſtia, ſed è contrario, Euchariſtiam ex Incarnatione. PRÆTEREA Iuſtinus hoc loco non ſcribit cōtra hæreticos, nec mentionem eorum facit, ſed perſuadere vult Imperatori non eſſe impoſsibile myſterium Euchariſtiæ apud eos, qui credunt myſterium Iucarnationis. ADDE, quòd Imperatores, & ceteri ethnici tantùm aberant ab opinione Marciouis, vt nihil dubitarent Chriſtum habuiſſe veram carnem, cùm id perpetuò Chriſtianis obiicerēt, Chriſtnm à Pilato verè crucifixum, & neſtum fuiſſe: nulla ergo fuit cauſſa, cur Iuſtiuus exemplum Incarnationis adferret ad probaudum Chriſtum habuiſſe veram carnem. PRÆTEREA, ſi Euchariſtia nihil eſſet niſi panis ſigni-

ficans carnem Christi, nihil inde concluderetur contra Marcionem: nam diceret ille Christum habuisse carnem phantasticam, & apparentem, & eam significari per Eucharistiam; ideò veteres nõ probant ex signo isto Eucharistiæ, Christum habuisse veram carnem, sed probant ex cõmuni sententia, & fide Ecclesiæ, quæ erat, Eucharistiam esse verè carnem Saluatoris. Quocirca (vt dicit Ignatius) hæretici illi simpliciter repudiabant Eucharistiam. DENIQVE Iustinus comparat Eucharistiam cum Incarnatione, quoad modum, quo vtrumq; factum est: dicit enim eo modo per preces verbi Dei panem fieri Eucharistiam, & tunc esse carnem Christi; quomodo per verbum Dei, id est, per virtutem, seu imperium Dei, Incarnatio facta est. At si Eucharistia nõ esset corpus Christi, nisi significatiuè, non esset opus vlla prece cõsecratoria, sed satis esset prima institutio Christi: vnde etiam Caluinistæ nullam adhibent consecrationẽ. Ergo Iustinus, qui scribit panem Eucharistiæ fieri corpus Christi per preces verbi Dei, credebat Eucharistiam nõ esse solam figuram, sed reipsa corpus Christi.

Quod autem Martyr cauillatur, consecrationem apud nos nõ fieri prece, sed verbis illis: *Hoc est corpus meum*; nimis leue est, quia (vt suprà sæpe ostendimus) S. Patres vocant mysticas preces omnium Sacramentorum formas, etiamsi nõ videantur habere formam precum; quia omnes illæ formæ, quocunque modo pronuncientur, continent inuocationem Dei; cuius virtute Sacramenta, & eorum effectus producuntur.

Videamus nunc quid Petrus Pseudomartyr adferat pro suo errore ex vero Martyre Iustino. Duo igitur argumenta profert. VNVM, ex hoc ipso loco à nobis citato, quòd Iustinus dicat, pane Eucharistiæ ali corpora nostra: hinc enĩ colligit verum esse panem in Eucharistia, non autẽ corpus Christi, nisi significatiuè; non enim corpore Christi aluntur corpora nostra, sed animi tantùm. Eandem obiectionem facit Boquinus in libro de cœna Domini. Sed Petrus Martyr proponit ALTERVM ex Dialogo cum Triphone, vbi Eucharistiam vocat Iustinus panem, & poculum.

SED hoc posterius iam suprà refutatum est. AD illud prius respondeo dupliciter. PRIMO illa verba: (*Ex quo carnes nostræ per mutationem aluntur*) esse periphrasim *panis*, ex quo conficitur Eucharistia, vt sit sensus; Cibus ille, ex quo carnes nostræ ali solent, cùm prece mystica consecratur: efficitur corpus Christi. Neq; obstat, quod Iustinus prius meminerit consecrationis, quàm dicat ex eo cibo ali carnes nostras: nam non dicit ipse, ex pane consecrato ali carnes nostras, vt aduersarius contendit, sed dicit, per consecrationem cibum illum, ex quo carnes nostræ alũtur, fieri corpus Christi.

SECVNDO respondeo, non esse nouum apud veteres, ac præsertim Irenæum, Hilarium Nyssenum, Cyrillum, & alios, vt Eucharistia dicatur alere corpora nostra. Sed non intelligunt Patres, cùm hoc dicunt, Eucharistia nutriri, vel augeri mortalem substantiam corporis nostri; sic enim facerent Eucharistiam cibum ventris, non mentis, quo nihil absurdius fingi potest: sed intelligunt, vt posteà videbimus, per Eucharistiam ali corpora nostra ad immortalitatem, id est, suscipere ex contactu carnis Christi vim quandam, seu dispositionem ad gloriosam resurrectionem, & vitam immortalem; id quod ex verbis illis deducunt, Ioan. 6. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Sed de Iustino hactenus.

CAPVT QVINTVM.

Testimonium Pij I. Papæ.

IAM verò PIVS Papa I. qui eodem tempore sedit in Pontificatu, quo Iustinus florebat, statuit pœnam satis grauem in eos, quorum negligentia aliquid Dominici sanguinis in terram, vel etiam super ipsum altare decideret: iussitq; locum lambi, radi, &c. vt patet ex Gratiano de consecrat. distinct. 2. can. Si per negligentiam. & ex lib. 1. decreti Iuonis, & lib. 5. Burckhardi. Quamuis autem non habeamus nunc epistolam ipsam Pontificis, tamen satis probabile reddit hoc testimoniũ, tum auctoritas Iuonis, Burckhardi, & Gratiani; tum etiam, quod legamus in Tertulliano, Origene, Cyrillo, & aliis, qui proximi fuerunt iis temporibus, summam diligentiam adhiberi solitam in Ecclesia, ne quid Sacramenti huius vllo modo in terram decideret. Testimonia Tertulliani, Origenis, & Cyrilli, infrà suo loco ponentur.

Porrò ista cautio argumentum est euidens fidei antiquorum. Si enim panis Eucharistiæ non esset corpus Christi, nisi repræsentatiuè; non esset adhibenda maior diligẽtia, ne caderet in terram, quàm ea sit, quam adhibemus, ne sacra Biblia in terram cadant, aut imago aliqua Christi, aut aqua Baptismi, aut quam adhibebant Hebræi in conseruando Manna, aut Agno Paschali. Quis autem audiuit vnquam debere lambi, aut radi terram, vbi cecidisset codex Euangelij, aut imago, aut Manna, aut aqua Baptismi? Ad hoc testimonium, non legi aduersariorum responsum.

CAPVT SEXTVM.

Testimonium Irenæi.

SEQVITVR IRENÆVS, qui eodem seculo floruit, quo Iustinus, licet paulò posteriùs. Is igitur in libro quarto contra hæreses, capite 34. disputans contra hæreticos, qui negabant Christum esse Filium Creatoris, & Creatorem mũdi

huius,

huius, ira loquitur: *Quomodo autem constabit eis, eum panem, in quo gratia acta sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi Filium dicant, id est, Verbum eius, per quod lignum fructificat, defluunt fontes. dat primùm quidem fænum, pòst deinde spicam, deinde plenum triticum in spica?* Ex hoc loco nos tale argumentum facimus. Irenæus probat Christum esse Creatorem, ex eo, quod panis per consecrationem fit corpus Christi: igitur credebat reipsa, & non sola significatione mutari panem in corpus CHRISTI; nam mutatio realis requirit planè omnipotentiam Creatoris, non autem impositio nouæ significationis.

Respondet ad hoc argumentum Petrus Martyr, lib. contra Gardinerum, obiecto 62. & 157. Irenæum non probare Christum esse Filium Creatoris, vel Creatorem ex trãsmutatione panis in corpus suum, sed ex eo, quod vtitur pane ad corpus suum significãdum, & quia Patri gratias agit, cùm pane illo vtitur: non enim decebat, vt Filius illius Dei, qui est contrarius Creatori, vteretur rebus aduersarij sui, & de illis Patri suo gratias ageret.

. AT contrà; nam INPRIMIS argumentum ex vsu rerum Creatoris fecerat Irenæus in proximis verbis superioribus: dixerat enim solã Ecclesiam rectè offerre Deo oblationem cum gratiarum actione ex creatura eius; hæreticos autem offerre non posse, cùm non agnoscant eum esse Creatorem. Quid ergo opus erat, vt rursus idem argumentum repeteret? ADDE, quòd illa verba: *Quomodo autem constabit eis, &c.* indicant nouum argumentũ inchoari; alioqui dixisset; Quomodo enim, si hæc ratio ad argumentum præcedens pertineret. DEINDE, Irenæus hoc loco ex Eucharistia probat Christum non solùm esse Filium Creatoris, sed etiam ipsum Creatorem, cùm ait, non posse constare panem Eucharistiæ esse corpus Domini sui, nisi fateantur ipsum esse Verbum illud, per quod lignum fructificat, defluunt fontes, &c. At hoc argumentum nihil cõcludit, nisi ponamus veram, & realem mutationẽ in pane fieri. Posset enim Christus vti pane ad corpus suum significandum, etiamsi non esset Creator illius panis; quemadmodum nos vtimur hedera, quam non creauimus, ad vinum designandum. Immò nec probat hoc argumentum Christum esse Filium Creatoris: potest enim vti rebus Creatoris etiam is, qui non est Filius Creatoris. Si quid autem probat, id solum est, Christum nõ esse aduersarium Creatoris; nec enim vteretur rebus aduersarij sui. At Irenæus Filium Creatoris, & Creatorem affirmat esse Christum ex hac mutatione panis in corpus suum.

SECVNDVM testimonium est in eodem capite in illis verbis: *Quomodo autem rursus dicunt, carnem in corruptionem deuenire, et non percipere vitam, quæ à corpore Domini, & sanguine alitur?* Et paulò infrà:

A *Quemadmodum enim qui est à terra panis percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans, terrena, & cœlesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia.*

Ex his verbis tria argumẽta colligimus. PRIMVM est: Corpora nostra incorruptibilia fiunt, quia aluntur corpore Christi: ergo corpus Christi non solùm animis percipitur, sed etiam corpore ex Irenæi sententia. At corpus non potest in cœlum conscendere, vt ibi gustet Christi carnem; ergo verè præsens est in Eucharistia ipsa Christi caro. SECVNDVM est: Panis terrenus post inuocationem Dei, seu mysticas preces, nõ B est amplius communis panis, sed est cibus constans duabus rebus, vna terrena, altera cœlesti. Non potest autem res illa cœlestis esse, nisi corpus Christi; igitur verè est in Eucharistia corpus Christi. TERTIVM: Ita panis mutatur ex terreno in cœlestem per inuocationẽ Dei, sicut corpora nostra mutabuntur per Eucharistiam ex mortalibus in immortalia. Sed corpora nostra reipsa fient immortalia, non autem sola significatione: igitur panis terrenus reipsa fit corpus Christi, non sola significatione.

Ad omnia respondere conantur hæretici. Ad PRIMVM Beza respondet in Cyclope, per Eucharistiam corpora fieri immortalia, quia per eam fide coniungimur ipsissimo corpori Chri- C sti, ex quo tam animus, quàm corpus viuificatur. Paulò planiùs id explicat Petrus Martyr, libro contra Gardinerum, obiecto 15t. vbi dicit, per Eucharistiam corpora nostra fieri immortalia, quia per eam fide apprehendimus Christum; ex ea fide renouatur anima; ea renouatio redundat in corpus, illudque facit paulatim aptum instrumentum Dei, & vitæ æternæ capax.

AT contrà. NAM Irenæus (vt aduersarij fatentur) contendit probare hæreticis sui temporis veram carnis nostræ resurrectionem aliquãdo futuram; idque probat, quia ipsa caro nostra per Eucharistiam coniungitur immortali, & viuificatrici Christi carni. At si esset vera aduersa- D riorum sententia, Irenæi argumentum vel nihil concluderet, vel certè esset superuacaneum. Nam qui negant resurrectionem carnis, non admittunt illam redundantiam gratiæ ex anima in corpus, in qua ponit Petrus Martyr totam vim argumenti Irenæi; neque admittent, quod dicit Beza, Christi corpus animo apprehensum, animam & corpus viuificare; immò dicent inde sequi, corpus non viuificari, sed solam animam, cùm illa sola Christum apprehendat. DEINDE, quid erat opus vrgere tantoperè Eucharistiam ad probandam resurrectionem, quod Irenæus facit, tum hoc loco, tum lib. 5. & alibi? Nam satis erat dicere, Christum per fidem apprehensum viuificaturum animas, & corpora nostra: impertinens autem est; vnde excitetur

illa fides, vtrum sumptione Eucharistiæ, aut Ba-
ptismi, aut solo Dei verbo, aut aliquo miraculo;
ista enim omnia nihil sunt apud aduersarios, nisi
instrumenta excitandæ fidei.

Ad SSECVNDVM respondet Martyr, lib. con-
tra Gardinerum, obiecto 152. & 153. Eucharistiã
vocari panem non communem, quia est Sacra-
mentum quoddam, proinde panem sacrum non
vulgarem dici debere. Constare autem, ait, re
terrena, & cœlesti, id est, symbolo, & re signifi-
cata; licet res significata procul absit, sine pane,
& sanctificatione. Est enim panis res terrena,
sanctificatio autem, qua panis Sacramentum ef-
ficitur, res est cœlestis.

Vtraque absurda est explicatio: ac PRIMVM
rem terrenam esse symbola, rem cœlestem esse
rem significatam, sed absentem, nullo modo fie-
ri potest. Nam nihil cõstare dicitur ex eo, quod
in ipso non est: Eucharistiam autem constare di-
cit Irenæus ex duabus rebus, terrena vna, alte-
ra cœlesti; vult ergo vtramque rem esse in ipsa
Eucharistia.

Respondet Martyr, omninò constare posse
aliquid ex eo, quod in ipso non est: *Nam sermo no-
ster*, inquit, *constat ex voce, & re significata; & tamen res
significata sæpe longißimè abest à voce. Præterea Paulus di-
cit, Sacramenta veteris Testamenti constitisse ex symbolis,
& corpore Christi: manducabant enim eandem escam no-
biscum*, 1. Corinth. 10. *At corpus Christi tam procul ab-
erat, vt ne natum quidem esset.*

Hîc verò prodit suam imperitiã Petrus Mar-
tyr. Quis enim vnquã dixit, sermonem constare
ex voce, & re significata? nónne relatiuè oppo-
nuntur signũ, & res significata? quomodo igitur
potest aliquid ex oppositis cõstare? fefellit eum
fortasse, quod dici solet, sermonem constare ex
voce, & significatione. Sed significatio in ipsa
voce est, vt relatio in suo subiecto; ac proinde nõ
potest ex ea probare Petrus Martyr aliquid cõ-
stare ex eo, quod in ipso non est. Quod verò ad-
dit de Sacramentis veteribus ex Paulo, impudẽs
mendacium est. Nusquam enim Paulus dixit,
Sacramẽta vetera constitisse ex symbolis, & cor-
pore Christi: nec dixit Patres veteris Testamen-
ti manducasse eandem escam nobiscum, vt su-
prà sæpius demonstrauimus.

Iam verò illa ALTERA expositio, qua per rem
cœlestem intelligunt consecrationem, siue san-
ctificationem, æquè facilè refelli potest. Nam
nullam ipsi agnoscunt veram consecrationem
panis; quam enim nos adhibemus, incarnatio-
nem vocant; sed solùm illis consecratio est, pa-
nem deputari à Deo ad Sacramenti vsum, id est,
vt repræsentet corpus Christi: quæ consecratio
nihil reale ponit in pane, sed merum respectum
rationis. Porrò Irenæus de rebus loquitur, non
de entibus rationis, cùm dicit Eucharistiam cõ-
stare duabus rebus, vna terrena, altera cœlesti.
Et confirmatur argumentum ex ipso aduersa-
riorum testimonio. Nam cùm quæritur, quid sit

A res terrena, & nos dicimus esse accidentia panis
sensibilia, illi clamant, rem terrenam debere esse
substantiam, non sola accidentia. Si ergo res ter-
rena, vt verè dici possit rea, debet esse substan-
tia; res cœlestis, vt res verè dici possit, nónne de-
bet esse etiam substantia? quomodo igitur ex-
ponunt per rem cœlestem, cõsecrationem, quæ
in re nihil est? PRÆTEREA nemo ita loquitur
de aliis Sacramentis, vt dicat aquam Baptismi
constare duabus rebus, vna terrena, altera cœ-
lesti; & tamen aqua Baptismi, symbolum est Sa-
cramenti, vt panis Eucharistiæ. DENIQVE con-
secratio non habet eam vim, quam tribuit Ire-
næus rei cœlesti in Eucharistia: ipse enĩ vult Eu-
B charistiam, quia re cœlesti constat, facere cor-
pora nostra immortalia ex mortalibus. At non
habet sola cõsecratio istam virtutem, & præser-
tim secundum aduersarios, qui nullam vim tri-
buunt Sacramentis, nisi ad fidem excitandam
repræsentando. Vera igitur expositio est, rem
terrenam esse id, quod sensu percipitur in Eu-
charistia (illud enim etsi reuera substantia non
sit; tamen vera res, & verè terrena est, alioqui
sensibus corporalibus apprehendi non posset)
rem cœlestem esse id, quod creditur, nimirum
Christi corpus gloriosum, & immortale.

Ad TERTIVM nostrum argumentum re-
spondet Petrus Martyr, libro contra Gardine-
rum, obiecto 152. ex verbis Irenæi colligi con-
C trarium eius, quod nos volumus. Ille enim di-
cit, sic mutari panem per consecrationem, & ex
communi fieri sacrum, & cœlestem, quomodo
per ipsam Eucharistiam corpora nostra fiunt
immortalia ex mortalibus. At nostra corpora
non mutantur substantialiter, sed accidentali-
ter tantùm; ergo & panis ille non mutatur nisi
accidentaliter; quia nimirum fit Sacramentum
religionis, cùm antea cibus esset tantùm vul-
garis.

Respondeo dupliciter. PRIMO, quæ adferun-
tur vt similia, debere esse similia in re, de qua di-
sputatur, non autem in omnibus. Volebat au-
tem Irenæus ostendere, corpora nostra verè re-
surgere, & fieri ex mortalibus immortalia: id o-
D stendit hac similitudine; Sicut panis communis,
& proinde corruptibilis per consecrationem fit
panis cœlestis, & incorruptibilis, ita corpora
nostra corruptibilia per Eucharistiæ perceptio-
nem fiunt incorruptibilia. In qua similitudine
id requiritur, & sufficit, vt sicut corpora nostra
verè mutantur, & fiunt incorruptibilia ex cor-
ruptibilibus; ita panis ille communis verè mu-
tetur, & fiat incorruptibilis: vtrum autem id
fiat per mutationem substantiæ, aut acciden-
tium, impertinens est, vt patet.

SECVNDO tamen respõdeo cum Ioan. à Lo-
uanio in lib. de Eucharist. Irenæum loqui de mu-
tatione substãtiali, tam panis, quàm etiam cor-
porum nostrorũ. Nam loquitur de mutatione,
quæ fiet in resurrectione, quando pulueres, seu

cineres

cineres corporum nostrorum mutabuntur, in corpora humana gloriosa, & immortalia: id enim apertißimè Irenæus demonstrat lib.5.cap.2. Ibi enim cùm dixisset non posse fieri, quin caro nostra resurgat immortalis, cùm nutriatur corpore & sanguine Christi, rebus nimirum immortalibus; ita subiungit: *Et quemadmodum lignum vitis depositum in terra suo fructificat tempore, & granum tritici decidens in terram, & dissolutum: multiplex surgit per Spiritum Dei, qui continet omnia, quæ deinde per sapientiam in vsum hominibus veniunt, & percipientia verbum Dei fiunt Eucharistia, quod est corpus, et sanguis Christi: sic & nostra corpora ex ea nutrita, & reposita in terram, & resoluta in ea, resurgent in suo tempore Verbo Dei resurrectionem eis donante, in gloriam Dei Patris.* Vt pulchrè Irenæus cōparat corpora nostra cum grano tritici, quod in terra dissoluitur, & corrumpitur; virtutem autem Eucharistię cum spiritu illo, seu genitali virtute, quæ corruptum granum resurgere facit. Nam quemadmodum granum frumenti, etiamsi mutatum fuerit in putredinem; tamen propter illam vim genitalem, quam habet, resurgit in spicam: ita corpora nostra, quāuis in puluerem resoluantur; tamen propter virtutem receptam à communicatione carnis, & sanguinis Domini, resurgūt gloriosa, & immortalia. Et hoc est etiam, quod Irenæus significat, cùm ait, corpora nostra consistere, & augeri ex corpore, & sanguine Christi; quia nimirum Eucharistia facit, vt corpora non solùm non pereant, sed etiam vt resurgant aucta pluribus donis, quàm antea haberent: sicut etiam granum non resurgit simpliciter in granum, sed in spicam, id est, multiplicatum, & auctum.

Vnum argumentum ex Irenæo pro se adducit Petrus Martyr lib. contra Gardin. obiecto 154.156.157. Nam Irenæus scribit, ipsum panem esse corpus Christi, quod non potest esse verum, nisi tropicè accipiendo corpus Christi, libro 4. cap.32. *Eum*, inquit Irenæus, *qui est ex creatura panem accepit, & gratias egit, dicens; Hoc est corpus meum: & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est.* Et libro eodem capite tricesimo quarto: *Quomodo constabit eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, esse corpus Domini? &c.* Et libro eodem cap.57. *Accipiens panem, suum corpus confitebatur.*

RESPONDEO, Irenęus non significat panem simpliciter esse corpus Christi, sed panē, in quo gratiæ actæ sunt, id est, panem sanctificatum, & factum Eucharistiam, vt IVSTINVS loquebatur, *τροφὴν εὐχαριστηθεῖσαν*, Credibile enim omninò est, Irenæum eadem voce Græca vsum, quam interpres non potuit reddere vnica voce, sed per circumloqutionem expreßit. Porrò, panis factus Eucharistia, verè, & propriè est corpus Christi. Similis loquutio esset, si quis diceret; Virga Mosis versa in draconem ambulabat, & comedebat: & aqua à Christo in vinum conuersa, colorem, & saporem vini habebat.

Profert etiam aliud argumētum Petrus Martyr ex eo, quod Irenæus dicit, corpore CHRISTI ali, & augeri corpora nostra. Sed hoc iam est solutum.

CAPVT SEPTIMVM.

TERTIA ætas Ecclesiæ ab anno Domini CC. ad CCC.

Testimonium Tertulliani.

IN TERTIA ætate habemus tres testes, Tertullianum, Origenem, Cyprianum. TERTVLLIANVS ad initium anni CC. floruit, & quāuis hęreticus fuerit Montanista in extrema ætate sua, tamen à nullo veterum Patrum reprehenditur hoc nomine, quòd errauerit circa Sacramētum Dominici corporis. Itaque potest ad testimonium dicendum, tāquam auctor antiquißimus, & doctus, admitti, vt etiam eum admittunt hæretici huius temporis.

Is igitur in lib.2. ad vxorem, cùm hortaretur fœminas Christianas, vt non nuberent Gentilibus maritis, præter alia argumenta, quibus id persuadere nititur, vnum sumit ab Eucharistiæ communicatione. Nam aut oportebit clam marito sumere Eucharistiam, & hoc vix fieri poterit; aut illo sciente, & tum exponetur Sacramentum cōtemptui: *Non sciet*, inquit, *maritus quid secretò ante omnem cibum gustes; et si sciuerit, panem, non illum credit esse qui dicitur.* Hæc ille. Vbi Tertullianus satis apertè indicat Eucharistiam non esse panem materialem, licet id videatur esse Gentilibus, sed esse Christum.

Respondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 160. velle Tertullianum dicere, Gentiles non scire Eucharistiam esse Sacramentum, sed prophanum panem solummodo credere.

AT repugnat ratio Grammaticæ. Nam Tertullianus ait: *Et si sciuerit, panem, non illum credit esse, qui dicitur:* non autem ait; Non illud credit esse, quod dicitur: certè Sacramentum est generis neutri, non masculini. Denique nulla difficultas erat, vel fœminæ Christianæ significandi panem illum esse sacrū, quod repræsentaret Christum; vel viro Gentili id credendi. Tertullianus autem loquitur de re, quam maritus Gentilis non facilè credere posset, nec tutò illi explicanda esset.

Idem Tertullianus in libro de corona militis inter alios Christianos ritus ponit summā cautionem, quam adhibebant Christiani, ne aliquid Eucharistiæ in terrā caderet: *Calicis*, inquit, *aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram anxiè patimur.* Hæc ille. de quo argumento suprà diximus in testimonio S. Pij Papæ.

Idem Tertullianus in lib. de resurrect. carnis

probat, verè carnem resurrecturam, & non solam animam saluandam, ex eo, quòd omnia Sacramenta per corpus transeunt ad animam: *Caro*, inquit, *abluitur, vt anima emaculetur; caro inungitur, vt anima consecretur; caro corpore, & sanguine Christi vescitur, vt anima de Deo saginetur.*

Respondent Petrus Martyr loco citato, & Beza in Cyclope, & Boquinus in libro de cœna Domini, à Tertulliano vocari corpus Christi ipsum Sacramentum corporis, quia repræsentat per modum signi ipsum verum corpus Christi.

AT si ita est, argumentum Tertulliani concidit. Dicent enim hæretici, qui negabant veram resurrectionem, quòd sicut sola anima verum corpus Christi percipit, caro autem non ipsum corpus, sed eius figuram: ita solam animam verè, & propriè resurgere, carnem autem non verè & propriè, sed metaphoricè.

Idem denique in libro de idololatria reprehendēs quosdam, qui artifices idolorum ad Sacerdotium, vel certè Diaconatum promouebant: *Proh scelus*, inquit, *semel Iudæi Christo manus intulerant, isti quotidie corpus eius lacessunt, ò manus præcidendæ, &c.* At certè non conferret Tertullianus crimen eorum, qui indignè tractant hoc Sacramentum, cum Christi crucifixione, nec manus illas præcidendas diceret, si tantùm putaret esse in Sacramento corporis Christi figuram. Nam etiamsi iniuria imaginis refertur (vt suprà diximus) ad exemplar; tamen quando non fit ea intentione, vt lædatur exemplar, non est crimen vllo modo conferendum cum iniuria, quæ fit ipsi exemplari in se. Tertullianus autem non loquitur de illis, qui dedita opera, & vt Christum iniuria afficerent Sacramentum eius violabant; sed de illis, qui cùm peccatores essent, audebāt corpus Domini tractare, & porrigere communicaturis.

Sed videamus quid illi ex Tertulliano adferant. Tria igitur testimonia ex illo producunt. PRIMVM est lib. 1. contra Marcionem, paulò ante medium: *Sed ille*, inquit, *vsq; nunc nec aquam reprobauit Creatoris, qua suos abluit, nec oleum, quo suos vngit, nec mellis & lactis societatem, qua suos infantat, nec panē, in quo ipsum corpus suum repræsentat.*

RESPONDEO, verbum Repræsentandi ambiguum est: significat enim præsentem rem aliquam facere, siue reipsa, siue in signo aliquo, vel imagine. Ac, vt omittam testimonia Ciceronis, & etiam sanctorum Patrum, qui frequēter vtuntur hac voce ad significandum rem aliquam verè, & propriè præsentem exhiberi: Tertullianus ipse vtriusque significationis exempla præbere potest, lib. 4. in Marcionem, circa medium: *Itaq;*, inquit, *iam repræsentans eum: Hic est Filius meus, &c.* vbi dicit Deum Patrem, qui aliquando promiserat Filium, eundem repræsentasse, cum ait in monte Thabor: *Hic est Filius meus.* vbi apertissimè vocat repræsentare, exhibere reipsa: & in libro contra Praxeam vocat Filium Patris repræsen-

A tatorem, quia reuera Pater est in Filio. Sed ipse idem in lib. de pœniten. distinguit adulterium reipsa cōmissum, ab adulterio per concupiscentiam in mente repræsentatum; vbi repræsentare est exhibere non reipsa, sed in imagine.

Cùm ergo vox ambigua sit, non potest rectè vllo modo colligi, Tertullianum loqui de repræsentatione in signo, & non in re; immò contra potiùs, quia magis propriè dicitur repræsentari, quod reipsa exhibetur, quàm quod solùm in signo: probabilius colligetur Tertullianum loqui de repræsentatione, qua reipsa corpus Domini exhibetur.

Quare Petrus Martyr libro contra Gardin. B obiecto 160. tractans hunc locum Tertulliani, fatetur non posse ex hoc solo loco aliquid certi concludi, sed oportere ex aliis locis venari mētem Tertulliani, & remittit nos ad alium locum, quem nos paulò pòst excutiemus.

SECVNDVM testimonium proferūt ex lib. 3. contra Marcionem, & ex libro contra Iudæos: nam eadem verba in vtroque libro habentur. Sic ergo Tertullianus in libro contra Iudæos, ait: *De hoc ligno Deus per Hieremiam insinuat, quod essetis dicturi; Venite mittamus lignum in panem eius. Vtique in corpus eius lignum missum est: sic enim Christus reuelauit, panem corpus suum appellans, cuius retro corpus in panem Prophetes nunciauit.* Et rursus sic ait lib. 3. in Marcionem: *Hoc lignum, & Hieremias tibi insinuat dicturis* C *prædicans Iudæis; Venite mittamus lignum in panem eius, vtique in corpus. Sic enim Deus in Euangelio quoque vestro reuelauit, panem corpus suum appellans, vt et hinc iam eum intelligas corporis sui figuram panis dedisse, cuius retrò corpus in panem Prophetes figurauit.*

RESPONDEO, hic locus Catholicis fauet, non hæreticis, si sententia Tertulliani diligenter consideretur. Nam scribit ipse apud Hieremiam per panem intelligi corpus Christi, quod in ligno crucis affixum fuit: atque addit, Christum ipsum ita explicuisse prophetiam Hieremiæ, cùm de pane Eucharistiæ dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

Vbi necesse est per panem apud Hieremiam non accipere panem materialem, qui significet D corpus Christi (vt hæretici loquuntur de pane Eucharistiæ) sequeretur enim panem fuisse crucifixum, non autem ipsum Christum, si ita acciperemus eo loco panem; sed accipere cogimur per panem, ipsum verum Christi corpus, quod est panis vitæ. Itaque Hieremias loquitur quidem figuratè, sed tropus non est in eo, quòd panis dicatur corpus, quia sit corporis signum; sed in eo, quòd corpus dicatur panis, quia nutrit animas nostras instar panis: vt etiam rectè exposuit Lactantius lib. 4. diuin. Instit. cap. 18. vbi dicit corpus Domini vocari panem à Hieremia, quia est cibus, & vita hominum, qui credunt in eum. Sed Christus per Tertullianum declarauit prophetiam Hieremiæ, cùm ait de pane: *Hoc est corpus meum*; ergo Christus non de

pane

A pane materiali dixit: *Hoc est corpus meum*; sed de pane cœlesti, qui est verè corpus eius. Nam si Dominus de pane materiali dixisset: *Hoc est corpus meum*, sequeretur, panem materialem fuisse pro nobis crucifixum; de illo enim pane dixit: *Hoc est corpus meum*, secundum Tertullianum, de quo dixit Hieremias: *Mittamus lignum in panem eius.* Quare ex sententia Tertulliani, illud pronomen, *Hoc*, demonstrat quidem panem, sed panem cœlestem, vel certè demonstrat panem terrenum, non qui maneat, sed qui mutetur in corpus Christi, vt sensus sit eorum verborum (secundum Tertullianum) *Hoc est corpus meum*, id est, Hic panis, quem vobis porrigo, non est panis B communis, sed est ipsum corpus meũ: vel, Hoc, quod hactenus fuit panis communis, iam est corpus meum.

Porrò illa verba obscurissima Tertulliani ex lib. 3. contra Marcionem: *Hinc intelliges corporis sui figuram panis dedisse*, non significant Christum dedisse Apostolis figuram corporis sui, non ipsum corpus: alioqui non diceret corporis figuram panis, sed figuram corporis panem dedisse. Significat igitur Christum dedisse, id est, explicuisse, siue implêsse figuram corporis sui, quam in pane Hieremias posuerat. Itaq; sic ordinanda sunt illa verba; Hinc intelliges corporis sui figuram; figuram, inquam, panis, id est, in panis vocabulo latentem, Christum aperuisse; vnde C subiungit: *Cuius vero corpus in panem Prophetes figurauit.* Est enim antithesis quædam in his verbis notãda: nam sicut Hieremias panem dixit, cùm significare vellet corpus Domini; sic è contrario Dominus corpus suum esse dixit, cùm panem vitæ discipulis daret.

Sequitur TERTIVS locus ex libro 4. contra Marcionem, vbi sic legimus: *Acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum illum fecit; Hoc est corpus meum dicendo, id est, figura corporis mei. Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus.*

RESPONDEO; Priora verba huius testimonij, quod omnes Sacramentarij tãquam Achillem quendam in prima acie cõstituunt: pro nobis maximè faciunt: posteriora autem nihil ob- D sunt caussæ nostræ. Illud enim: *Acceptum panem corpus suum fecit dicendo; Hoc est corpus meum*, apertè indicat panis realem mutationẽ in corpus Christi; illud autem: *Hoc est figura corporis mei*, non significat (vt Sacramentarij credunt) panem Eucharistiæ esse figuram corporis Domini, sed quod fuit olim figura in Testamento veteri, nunc in corporis veritatem esse mutatum. Coniungitur enim illud, *Figura corporis mei*, non cum voce proximè præcedente, *corpus meum*, sed cum pronomine, *Hoc*, vt sit hic sensus; Acceptũ panem corpus suum fecit, dicendo, Hoc, id est, panis, qui olim fuit figura corporis mei, nunc est corpus meum: vbi pronomen, *Hoc*, demonstrat panem, non qui manet, sed qui mutatur, vt suprà diximus.

A Id autem ita esse probatur PRIMO ex illis verbis sequentibus: *Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus.* Si enim per figuram intelligeret Eucharistiam, non diceret, *non fuisset*, sed, non esset: loquitur igitur de figura Testamenti veteris, quæ sine dubio vera figura non fuisset, nisi corpus verum ei responderet.

SECVNDO idem patet ex verbis paulò infrà sequentibus: *Cur*, inquit, *panem corpus suum appellat, & non magis peponem, quem Marcion cordis loco habuit, non intelligens veterem fuisse istam figuram corporis Christi, dicentis per Hieremiam; Venite coniiciamus lignum in panem eius, scilicet crucem in corpus eius? Itaq, illuminator antiquitatum quid tunc voluerit significasse panem, satis* B *declarauit, corpus suum vocans panem.* Vbi Tertullianus dicit, Christum vocasse corpus suum panẽ, non peponem, aut aliquem alium cibum, vt impleret figuram Hieremiæ, qui nomine panis significauerat Christi corpus: non ergo Christus instituit in Eucharistia figuram corporis sui, vt aduersarij volunt, sed impleuit figuram veterem ex pane conficiendo corpus suum.

TERTIO ex verbis aliis sequentibus, vbi explicans prophetiam Iacob. Genes. 49. *Lauabit in vino stolam suam; & in sanguine vuæ pallium suum. Stolam*, inquit, *carnem demonstrat, & vinum sanguinem. Ita & nunc sanguinem suum in vino consecrauit, qui tunc vinũ in sanguine figurauit.* Vbi NOTANDVM, quòd sicut apud Hieremiam panis significabat cor- C pus, quia corpus Domini est cibus fidelium, vt suprà diximus: ita vinum apud Iacobum Patriarcham significat sanguinem Domini, quia sanguis Domini est potus fidelium. Christus autem vt explicaret istas figuras, seu vaticinia, corpus sub specie panis, & sanguinem sub specie vini nobis tradidit: & sanè si non verum corpus, & sanguinem reipsa dedisset, non rectè explicuisset, vel implêsset vaticinia. Nam tam Hieremias per panem verum corpus, quàm Iacob per vinum verum sanguinem prænunciauit, vt Tertullianus dicit. Illa autem verba Tertulliani: *Qui tunc vinum in sanguine figurauit*, referũtur ad illa verba Iacobi, *in sanguine vuæ pallium suum.* Vult enim dicere: per sanguinem vuæ, intelligi vinum, D sed per vinum intelligi sanguinem Domini, vt ipse explicat, cùm ait per stolam carnem, per vinum sanguinem demonstrans.

QVARTO denique idem patet ex progressu totius libri. Nam propositum eius erat ostendere Christum in Euangelio non destruxisse Testamentum vetus, sed illud implêsse. Itaq; percurrit Tertullianus plurima Christi opera, ac demonstrat Christum in omnibus illis dedisse operam, vt impleret figuras legis: igitur hoc etiam loco non inducit figuram institutam in Testamento nouo, sed impletionem tantùm veterum figurarum.

CAPVT OCTAVVM.

Testimonium Origenis.

ORIGENES, qui Tertulliano nō multò posterior fuit, multis in locis de Sacramento Eucharistiæ loquitur: ac PRIMVM homil. 13. in Exodum, exponens cap. 25. eius libri, cùm hortari vellet populum, vt non contemneret verbum Dei, adducit exemplum diligentiæ omnium Christianorum in conseruando Christi corpore: *Volo,* inquit, *vos admonere religionis vestræ exemplis: nostis, qui diuinis mysteriis interesse consueuistis, quomodo cùm suscipitis corpus Domini, cùm omni cautela, & veneratione seruatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneris aliquid dilabatur; reos enim vos creditis, & rectè creditis, si quid inde per negligentiam decidat.* Hæc ille. Porrò aduersarij, neque corpus Domini seruant, cùm non agnoscant Sacramentum, nisi in vsu, neque consecrant, neque reos se putant, si quid illius panis, aut vini in terram cadat. Et meritò non putant, quia nihil nisi panem habent: at si verè corpus Domini haberēt, aut habere se crederent, certè vel diligentissimè conseruarent, vt semper Ecclesia fecit, aut se apertè impios, & sacrilegos testarentur. Ad hoc testimonium, vt etiam ad sequens, non vidi responsionem aduersariorum.

ALTERVM testimonium Origenis est in homil. 5. in diuersa loca Euangelij, in qua tractat de puero Centurionis: *Quando sanctum cibum, illudque incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane, & poculo frueris, manducas, & bibis corpus, & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo humilians temetipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito; Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum. Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.* Hæc ille. Sanè ista non possunt rectè dici nisi de vero corpore Domini, quod verè ore corporis accipiatur. Nam si loqueretur Origenes de corpore Domini per metonymiam, id est, de pane significante corpus Christi, non vocaret eum panem incorruptum epulum, nec ei dici vellet: *Domine non sum dignus, &c.* Si verò loqueretur de ipso Christo per panem significato, qui per fidem accipitur, non diceret: *Vbi indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.* Nam secundum aduersarios Christus per fidem non potest accipi nisi à piis, & ad vitam; quod enim indignè accipitur ab impiis, non est nisi externum symbolum, secundum aduersarios. At Origenes illi, qui ingreditur ad pios, & impios, vult dici: *Domine non sum dignus,* ergo vel vult adorari, & inuocari panem, quod est absurdissimum; vel vult sub illis speciebus verè Christum ipsum contineri.

TERTIVS locus est homil. 7. in libro Numeri: *Tunc,* inquit, *in ænigmate est Manna cibus, nunc autem in specie caro Verbi Dei, & verus cibus, sicut*

A *ipse dicit, quia caro mea verè est cibus.* Hæc ille. At certè species cùm ænigmati opponitur, idem significat, quod veritas collata figuræ. Si autem Eucharistia esset corpus CHRISTI solùm tropicè; non in specie, sed in ænigmate dici deberet caro Domini: nam etiam Manna erat corpus Domini tropicè, id est, significatiuè. Et confirmatur argumentum ex verbis præcedentibus, vbi Origenes dicit Hebræos habuisse Baptismum in ænigmate, dum transirent mare rubrum, nobis autem in specie per Baptismum conferri regenerationem. At vera regeneratio nobis datur in Baptismo, quam non dabat, sed adumbrabat solùm transitus maris rubri: ergo eodem
B modo vera caro nobis datur in Eucharistia, quā non dabat, sed in ænigmatè significabat Manna Iudæorum.

Ad hunc locum respondent aduersarij, ac maximè Petrus Martyr in libro contra Gardinerum parte quarta, Origenem loqui de modo loquendi, non de existentia rerum, id est, asserere Iudæos habuisse corpus Christi in ænigmate, quia non declarabatur eis, quid significaret Manna: nobis autem dari in specie, quia apertè nobis dicitur, quid significet panis Eucharistiæ.

Sed fallitur, aut fallit Petrus Martyr. Nam Origenes vtrumque dicit, & Deum loquutum olim in ænigmate, nunc autem apertè loqui; &
C Deum dedisse in ænigmate, quod nunc in specie dat. Sic enim ait: *Veruntamen Moyses, priusquam acciperet Æthiopissam, non est scriptum, quia in specie loquutus sit ei Deus, & non in ænigmate: sed vbi accepit Æthiopissam, tunc dicit de eo Deus, quia os ad os loquar ad eum, in specie, & non in ænigmate. Modò enim cùm Moses venit ad nos, & coniunctus est huic nostræ Æthiopissæ, lex Dei, iam non in figuris, & imaginibus, sicut prius, sed in ipsa specie veritatis agnoscitur: & quæ prius in ænigmate designabantur, nunc in specie, & veritate complentur.* Hæc ille. Vides hîc non solùm Deum clarius loqui, sed etiam reipsa præstare, quæ in ænigmate designabat? Eucharistia igitur veram carnem continet, quam in ęnigmate Manna designabat.

D Videamus nunc quid illi contra nos adferant ex Origene. Profert Petrus Martyr loca sex Origenis in libro contra Gardinerum, obiecto 162. & sequentibus, quæ tamen, aut nihil concludunt, aut nobis magis, quàm aduersariis fauent. PRIMVS locus est ex homil. 16. in Numeros: *Bibere,* inquit, *dicimur sanguinem Christi non solùm Sacramentorum ritu, sed etiam cùm sermones eius recipimus.* Hæc ille. Hinc aduersarij probare nituntur in Sacramentis non bibi sanguinem Christi, nisi spiritualiter, sicut non nisi spiritualiter bibitur in concione.

AT contrarium potius sequitur. Non enim dicit Origenes eodem modo bibi Christi sanguinem in Sacramentis, quo bibitur in concione; immò cùm distinguat hos duos modos, in-

dicat esse modos diuersos; & per hoc bibi in concione spiritualiter, in Sactamentis antem reipsa.

Sacvnovs loeus est ex commentario Origenis in cap. 26. Matthæi, vbi sic legimus: *Panis iste, quem Deus Verbum corpus suum esse fatetur, verbum est nutritorium animarum.* Notat Martyr panem ipsum vocari corpus Christi; proinde panē materialē esse in Encharistia. Deinos addit: enm panem dici verbum, quia Sacramenta sunt verba visibilia. Addit denique, non posse panem dici verbum nntritorium, si per transubstantiationem enanescat: id enim quod nihil est, non potest aliquid nutrire.

Respondao; Origenes prętermisso literali sensu omnibus noto, exponit mysticè totum hunc locnm. Nec per panem intelligit panem materialem, qui sit verbnm visibile: sed intelligit sermones Christi, seu verba Dei non visibilia, sed andibilia; dicit enim hoc verbnm esse verbnm de Deo Verbo procedens, & panem de pane cœlesti. id est, esse sermonem quem loquitur Christus, qui est Dens Verbum, & panis cœlestis. Vide totum locū tract. 35. in Matthæum, & nihil dubitabis. quin mystica sit, non literalia Origenis expositio.

Tartivs locns est in hom. 7. in Lenitīcum, vbi postquam dixerat Origenes, carnem Christi esse verbum Dei, subiungit: *Si enim secundum literam sequaris hoc, quod dictum est: Nisi mādueaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, occidit hæc litera.* Vbi videtur non admittere vllum alium sensum, nisi mysticum.

Respondeo Prımvm; Siquid probat hoc testimoninm, solùm probat non agi de Eucharistia in sexto cap. Ioan. non autem probat in Eucharistia non esse verum Christi corpus. Nam etiam aduersarij docent Ioan. 6. non agi de Encharistia; & tamen non concederent, carnem Christi non manducari, nisi audiendo concionem: hoc enim esset planè tollere Sacramentum Eucharistiæ.

Dico Sacvndo, illa verba: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis*, tribus modis exponi posse. Vno modo prorsus mysticè, & figuratè, & hoc modo exponit hoc loco Origenes, dum per carnem Domini intelligit sermones diuinos. Altaro modo prorsus ad literam, id est, sine vlla adiunctione mysterij; & hoe modo acceperunt Capharnaitæ, qni putârunt edendā Christi carnem, quomodo comeduntur eeteræ carnes, id est, eam lacerando & consumēdo: & de hoc sensu rectè dicit hoc loco Origenes: *Litera occidit.* & Augustinus libro 3. doctrinæ Christianæ, eap. 16. dicit, verba Domini ita ad literam accepta, scelua qnoddam sonare. Tertio modo non omnino ad literam, nec omnino figuratè, sed ad literam qnoad substantiam rei, & manducationis, figuratè autem; quoad modum mandncationis, vt videlicet sensus sit; manducandam ve-

A rè Christi carnem: sed sine vlla sui læsione, vt suprà diximus in explicatione sententiæ S. Augustini de his verbis: atque hunc sensum hoc loco Origenes non attingit, sed non reiicit; & homilia 7. in Numeros, eundem apertè recipit cùm de Encharistia ad literam exponit illa verba: *Caro mea verè est cibus.*

Qvartvs locus est homil. 9. in Leuiticum prope finem: *Non hereas in sanguine carnis, sed disce potius sanguinem Verbi, & audi ipsum tibi dicentem, quia hic sanguis meus est, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.* Hic Petrus Martyr doceri contendit, vt non existimemus in Sacramento esse verum sanguinem carnis Dominicæ; sed erigamus mentem ad significationem Verbi. Si enim reuera sanguia Domini esset in Encharistia, oporteret illi inhærere, vt precio nostro, illudq́ne submissè adorare.

Respondeo; Toto cœlo hoc loco aberrar Petrna Martyr cum aliis Caluinistis, dum existimat sanguinem Verbi esse prædicationem, seu significationē verborum Domini. Vocat enim Origenes sanguinem Verbi, sanguinem verum, & corporalē Dei Verbi, id est, Christi; ae monet vt non inhæreamus in eo sanguioe, tanquam in sanguine carnis, ac si nihil esset, nisi sanguis quidam humanus; sed consideremus eum esse sanguinem ipsius Dei, quo redempti sumus. Vel (quod videtur probabilius) monet, vt nō hęreamus in sanguine carnis, id est, in sanguine vitulorum, & hircorum, de qno loquitur Moses in eo loco Leuitici; sed eo dimisso ascendamus ad sanguinem Dei Verbi, qui per sanguinem illum vitulorum, & hircorum significabatur. Intelligere autem Origenem per sanguinem Verbi ipsum verum, & corporalem Christi sanguinem, patet, quia de hoc sanguine Verbi dicit Origenes, eo nos esse redemptos. At non sumus redempti significatione verborum, sed veri sanguinis effusione. Item dicit de hoc sanguine scriptum esse: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur.* At hæc verba non possunt intelligi de concione, sed de vero sanguine, vt patet. Deniqve addit ibidem Origenes hæc verba: *Nouit qui mysteriis imbutus est, & carnem, & sanguinem Verbi Dei: non ergo immoremur in his, quæ & scientibus nota sunt, & ignorantibus patere non possunt.* Vbi Origenes dicit fideles satis nosse, quid sit caro, & sangnis Verbi Dei; infideles antem nec scire, nec discere posse, nisi prius ad fidem veniant. At quid sit concio, quid passio Christi prædicata, etiam infideles nôrunt: omuibus enim in commune prædicatur Euangelium; non igitur loqnitur de concione, sed de mysterio altissimo Eucharistiæ, quod infideles non nôrunr, nec discere possunt. Vides quomodo testimonium Origenis contra nos allatum maximè nobis faueat?

Qvintvm testimonium sumunt ex commentario in cap. 15. Matthæi, vbi Origenes tractans illa verba Domini: *Quod intrat per os, non coin-*

quinat hominem. quædam dicit de hoc Sacramento, quæ Petrus Martyr & alij Caluinistæ pro sua sententia adducunt. PRIMO dicit, corporalem esum Eucharistiæ rem esse indifferentem, id est, nec bonum, nec malum: *Quod,* inquit, *ad esum per se attinet, neq; ex hoc, quod non edimus de pane, verbo Dei & per obsecrationem sanctificato, fraudamur aliquo bono; neq; ex edendo abundamus aliquo bono: siquidem caussa defectus est malitia, peccatáq; ; & abundantiæ caussa est iustitia, & recta facta.* Hæc ille. At si esset in Eucharistia reipsa Domini corpus, rectè prodesset vi sua, & non solùm ex bonitate sumentis. SECVNDO dicit, in Eucharistia esse materiam panis, quę in secessum emittitur: *Et ille cibus,* inquit, *qui sanctificatur per verbum Dei, & orationem, iuxta id, quod habet materiale, in ventrem abit, & in secessum emittitur.* Et infrà: *Nec materia panis, sed super illum dictus sermo est, qui prodest non indignè Domino comedenti illum.* TERTIO, vocat Eucharistiam corpus typicum, & symbolicum, & distinguit illud à vero Christi corpore: *Et hæc quidem,* inquit, *de typico, symbolicóq; corpore. Multa porrò & de ipso Verbo dici possent, quod factum est caro, verúmq; cibus, etc.* QVARTO dicit, corpus Christi non posse manducari à peccatoribus: *Si fieri posset,* inquit, *vt quis malus adhuc perseueret, edat Verbum factum carnem, cùm sit Verbum, & panis viuus, nequaquam scriptum esset; Quisquis ederit panē hunc, viuet in æternum.* Ob hæc loca ita triumphat Petrus Martyr, vt dicat libro primo contra Gardinerum, obiecto 169. *Locum hunc nunquam nobis excutiet: verba ita sunt perspicua, vt nullis ambagibus, aut commentis possint mitigari.*

AD hæc loca quidam respondent, commentaria ista non esse integræ fidei, neque omnino constare, an sint Origenis: modus enim loquendi (quidquid sit de re) non parum dissonat ab his locis, quę nos suprà citauimus ex veris libris Origenis.

Alij respondent, Origenem hoc loco non loqui de Eucharistia, sed de pane quodam sanctificato, qui dabatur Catechumenis loco Eucharistiæ, de quo scribit etiam Augustinus lib.2. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 26. qui panis rectè dici poterat corpus Domini symbolicum, quia repræsentabat Eucharistiam, cùm eius loco daretur. Vnum obstat huic explicationi, quòd Origenes de isto pane indignè manducato intelligat Apostolum 1. Corinth. 11. vbi ait: *Propter hoc multi inter vos imbecilles, & dormiunt multi.* Nisi fortè Origenes extendere voluerit verba illa Pauli, quæ propriè ad Eucharistiam pertinent, ad panem illum Catechumenorum; nam suo modo, id est, seruata proportione, peccat etiam, qui contemnit panem illum sanctificatum, licet multò minus, quàm qui despicit Eucharistiam.

Sed his omissis, respondeo illa omnia, quæ Origenes dicit, posse rectè intelligi de Sacramento Eucharistię. Ad PRIMVM igitur respondeo, loqui Origenem præcisè de esu corporali Eucharistiæ, abstrahendo à bonitate, vel malitia sumentis; & hoc modo verum est, esum illum non prodesse, si adsit; nec obesse, si absit. Nihil enim prodest comedere corporaliter Eucharistiam, nisi adsit etiam spiritualis manducatio; quia hic cibus mentis est, nō ventris: neq; obest non manducare, si non ex cōtemptu, sed aliqua iusta de caussa omittatur Sacramentalis manducatio. Neque ex hoc colligi debet, Eucharistiam esse rem indifferentem, & non habere vim sanctificandi, nisi ex fide sumentis. Nam non dicit Origenes, eam non habere vim ex se, sed dicit non exercere eam vim in eos, qui indignè sumunt; quod est verissimum.

AT, inquies, *comparat Eucharistiam Origenes cum cibis communibus, qui sunt verè indifferentes.* RESPONDEO; Non comparat, quoad omnia, sed solùm quoad effectum: alioqui idem ipse dixerat, panem illum sanctum vim habere sanctificandi ex verbo Dei, quo consecratus est.

Ad SECVNDVM respondeo, materiale, quod in secessum abit, appellari ab Origene accidentia visibilia. Neque obstat, quod ait Petrus Martyr, illa accidentia ad formam potius pertinere, quàm ad materiam, cùm sint qualitates quædā, id est, accidentales formæ. Nam hoc loco non vocatur aliquid materiale, respectu formæ naturalis, sed respectu sanctificationis, & significationis. Et præterea ex accidentibus Eucharistiæ principale est magnitudo, in qua fundantur omnia alia: magnitudo autem ad materiam potius, quàm ad formam pertinet.

Ad TERTIVM respondeo, symbola panis, & vini rectè dici corpus typicum, & symbolicum, modò sanè, & Catholicè intelligatur: omnes enim Catholici Eucharistiam Sacramentum esse dicunt, signum seu symbolum rei sacræ, id est, corporis Christi. Sed quæstio est inter nos, & Sacramentarios, vtrum hęc symbola sint rei absentis, an præsentis: nos enim dicimus sub illis symbolis verè contineri corpus Dominicum illi negant. Et præterea ipsum verum corpus, vt est in Eucharistia, est typus ac symbolum sui ipsius, vt fuit in cruce, & vt est nunc in cœlo. Nam non solùm per Eucharistiam commemoramus passionem Domini, sed etiam accipimus pignus æternæ gloriæ. Ab hoc igitur corpore symbolico, & simul vero, distinguit Origenes Verbum Incarnatum, vt extra Sacramentum fide accipitur.

Ad QVARTVM respondeo, Origenem loqui de manducatione corporis Christi extra Sacramentum, cùm dicit non posse ab impiis manducari. Et hoc etiam verissimum est; nam extra Sacramentum manducatur solùm spiritualiter. Loqui autem Origenem de manducatione extra Sacramentū, patet, tum quia distinguit hanc manducationem à manducatione panis sanctificati per verbum Dei, qui est Eucharistiæ Sacramentum; tum etiam, quia allegat illa verba

Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* qnæ verba nou intelligunter de Euchariſtia, ſed de ipſa CHRISTI Incarnatione. Diſtinguuntur enim eo loco à Domino duo panes. VNVS, qui iam tunc præſens erat, & fide comedendus erat, id eſt, vetbum Incarnatnm; & de hoc dicit: *Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi: qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* ALTER futurus, in Sacramento videlicet, & de hoc ſubiungit: *Et panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.* Denique mirum eſt, cur tantam vim faciant in hoc loco aduerſarij, cùm nihil eſſe putent in 6. cap. Ioan. quod ad manducationem Sacramentalem pertineat.

VLTIMVM teſtimonium Origenis ſumunt ex libro 8. contra Celſum, paulò ante medium; vbi ſic ait: *Nos, qui rerum omnium conditori placere ſtudemus, cum precibus, & gratiarum actione pro beneficiis acceptis, oblatos panes edimus.* Vbi Euchariſtiam panem vocat.

RESPONDEO; Hic locus maximè nobis fauet. Nam non ait Origenes, nos panes ſimpliciter edere, ſed panes mutatos in corpus Chriſti; ſic enim ait: *Oblatos panes edimus corpus ſanctum quoddam per preces effectos, & ſanctificans eos, qui cum ſancto propoſito ipſo vtuntur.* Quibus verbis non ſolùm dicit Origenes, panes mutari in corpus, ſed etiam offerri Deo, & ſanctificare homines; quorum vtrumque negant aduerſarij.

At inſtat Petrus Martyr libro contra Gardinerum obiecto 168. Origenem non dixiſſe, mutari panes in corpus ſanctum Chriſti, ſed in corpus quoddam ſanctum; illud enim, *quoddam*, eſt diminutiuum, vt cùm dicimus; Hic eſt quidam Iſidorus, lachrymæ ſunt quidam ſanguis.

RESPONDEO; Si Origenes dixiſſet, panes mutari in quoddam corpus Chriſti, haberet locum aduerſarij obiectio; ſignificari enim poſſet panes mutari in corpus non verum, ſed repræſentatiuum. At non ita dixit, ſed mutari in ſanctum quoddam corpus; vbi illud, *quoddam*, non eſt diminutiuum, ſed declaratiuum in confuſo veri corporis Domini. Noluit enim Origenes ethnico palàm dicere, panes mutari in corpus Chriſti, ne daret illi occaſionem magis irridendi myſteria, quæ non intelligebat: ſed dixit obſcurius, mutari in ſanctum quoddam corpus; quod corpus nôrant fideles, cuiuſnam eſſet.

CAPVT NONVM.

Teſtimonium S. Cypriani.

TERTIVS teſtis in eadem TERTIA ætate, eſt S. CYPRIANVS, qui paſſus eſt anno Domini CC. LIX. vel circiter. Is igitur in ſermone quinto, qui eſt de lapſis, reprehendens eos, qui poſt negatum Chriſtum ad Sacramentum Euchariſtiæ accedebant, non prius per debitam pœnitentiam purgati: *Vis, inquit, infertur corpori eius, &*

A *ſanguini: & plus modò in Dominum manibus atq; ore delinquunt, quàm cùm Dominum negauerunt.* Hæc ille. At profectò incredibile videtur Cyprianũ ſenſiſſe, maius eſſe peccatum indignis manibus tãgere ſignum aliquod, ſeu figuram Chriſtum repræſentantem, quàm Chriſtum ipſum negare. Quis enim ita deſiperet, vt diceret, grauius peccare eum, qui tangeret librum Euangelij, aut imaginem Crucifixi cum conſcientia peccati, quàm eum, qui Chriſtum coram perſequutore negaret? Vult igitur Cyprianus dicere, eos, qui indignè ſumunt Euchariſtiam, ipſam Chriſti perſonam in ſe, & immediatè iniuria afficere, & propterea grauiſsimè peccare, & grauius (ſal- B tem ex hac parte) quàm ij faciant, qui Chriſtum negando, in fidem, & honorem eius peccant. Ibidem narrat ſanctus Cyprianus quatuor miracula, quæ facta fuerant in eos, qui indignis manibus corpus Domini tractare voluerant, quæ ſatis abundè arguunt non eſſe Euchariſtiam ſignum tantùm Dominici corporis, cùm nulla eiuſmodi miracula legantur in eos edita, qui alia ſigna indignè tractârũt, præſertim cùm illi, de quibus loquitur Cyprianus, non ex contemptu, vel odio Chriſti ad Sacramentum accederent.

Extat inter opera Cypriani ſermo de cœna Domini, qui etſi Cypriani Epiſcopi Carthaginenſis, de quo nunc agimus, eſſe non videatur: C tamen eſt omnino antiqui alicuius, & doctiſsimi, ac ſanctiſsimi Patris, vt aduerſarij fatentur. Inde igitur petemus ſub nomine Cypriani duo, vel tria clariſsima teſtimonia. PRIMVM eſt in principio ſermonis: *Cœna diſpoſita inter Sacramentales epulas obuiauerunt ſibi inſtituta antiqua, & noua; & conſumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconſumptibilem cibum magiſter apponit diſcipulis.* De hoc loco ſuprà diſſeruimus, vbi egimus de figuris Sacramenti huius, atque oſtendimus contra Petrum Martyrem per cibum inconſumptibilem non poſſe intelligi panem, qui non minus cõſumitur, quàm agnus; neq; corpus Chriſti, vt ſola fide manducatur, quia eo modo habuiſſent eundem cibum Iudæi in Agno Paſcha- D li, quem nos in Euchariſtia, & propterea non rectè opponeret Cyprianus cibum conſumptibilem datum Iudæis, cibo incõſumptibili, qui datur Chriſtianis.

SECVNDVM teſtimonium habetur paulò inferiùs: *Panis iſte,* inquit, *quem Dominus diſcipulis porrigebat, non effigie, ſed natura mutatus; omnipotentia Verbi factus eſt caro, & ſicut in perſona Chriſti humanitas apparebat, & latebat diuinitas; ita Sacramento viſibili ineffabiliter diuina ſe infudit eſſentia.* Hoc teſtimonium nullam admittit ſolutionem, etiamſi aduerſarij ſæpe ad illud reſpondere conati ſint.

Reſpondet igitur Petrus Martyr in 2. parte libri contra Gardinerum prope finem, & rurſum in 4. parte libri eiuſdem, panem mutari, quia ex prophano fit ſacer, & ex nõ Sacramento

Sacramentum. Dicit autem mutari non effigie, sed natura, quia noua illa significatio Sacramentalis non accedit accidentibus panis, quæ à Cypriano dicuntur effigies, sed ipsi naturæ, & substantiæ panis. Analogia enim est inter panem, & corpus Christi, quòd sicut panis nutrit corpora, ita caro Christi nutrit animas: porrò nutrire ad substantiam pertinet, non ad accidentia. Addit verò (ne decipiamur) substantiam, seu naturam panis mutari, non quòd ipsa desinat esse, quod erat, sed quòd acquirat aliquid, quod non habebat: quemadmodum mutari dicitur homo, cùm ex non Grammatico fit Grammaticus, & ex priuato Princeps.

B Sed facilè refellitur hæc solutio ex omnibus ferè vocibus, quibus vtitur Cyprianus. Primo ex illa, *non effigie*. Nam si mutatio ista nihil est aliud, nisi additio significationis, non solùm natura panis, sed etiam effigies mutatur; immò magis effigies, quàm natura: siquidè id, quod propriè significat, est aliquod signum sensibile, qualia sunt accidentia panis; cur ergo Cyprianus ait, *non effigie, sed natura mutatur?*

Respondet Martyr, substantiam panis sensibilem esse per accidētia sua, & ipsi propriè conuenire analogiam illam nutritionis.

At licet substantia sensibilis sit per accidentia, tamen, signū esse, magis conuenit accidentibus, quàm substantiæ: signum enim est id, quod per se, & immediatè sensibus percipitur. Neque C verum est, analogiam illam nutritionis esse in substantia, & non in accidentibus; tum quia substantia sine accidentibus non nutrit: tum verò maximè vt aliquid sit signum nutritionis spiritualis, non requiritur, vt verè nutrire possit corporaliter, sed requiritur, vt repræsentet externa specie eam rem, quæ nutrire solet. Nam serpens æneus fuit vera figura Christi crucifixi, ob analogiam inter serpentem, & Christum: & tamen serpens ille æneus non habuit substantiā veram, sed solùm figuram serpentis. Et linguæ igneæ, quæ super Apostolos apparuerunt, rectissimè significabāt donum eloquentiæ diuinitus datum Apostolis, ob analogiam inter linguam, & illud donum: & tamen linguæ illæ non habuerunt D substantiam, sed solam figuram linguæ. Denique in omnibus visionibus Prophetarum, & in somniis diuinitus immissis, Pharaoni, Nabuchodonosor, & alijs, & in tota Apocalypsi describuntur plurima signa rerum aliarum, ob analogiam inter res naturales, & diuinas; & tamen signa illa non habebant substantiam rerum naturalium, sed figuram externam tantùm. Sic igitur accidentia panis propriè signa sunt corporis Domini, ob analogiam inter panem, & Christum: per accidens autem est, vt sub illis accidentibus sit substantia panis, vel non sit: nulla igitur caussa reddi potest, cur Cyprianus dixerit, non effigie, sed natura mutari panem; si mutari est acquirere nouam significationem.

A Secundo refellitur ex illa voce, *sed natura*. Nam non dixit Cyprianus, naturam panis mutari, vt Martyr videtur accepisse, sed, panem natura mutari: panem autem natura mutari, est, panem naturaliter, id est, substantialiter mutari; naturam enim eo loco pro substantia accipi, fatetur aduersarius. At acquirere significationem nouam, non est mutari substantialiter, sed accidentaliter tantùm, immò ne accidentaliter quidem, nisi secundum rationem, cùm sit illa significatio relatio rationis.

Sed, inquit Petrus Martyr, *non solùm mutatur panis, quia acquirit nouam significationem; sed etiam quia efficitur instrumentum Dei ad mouendos animos nostros.* B At si petas, quomodo sint Sacramenta instrumenta Dei ad mouendos animos, nihil respondere poterit, nisi significando, & repræsentando: nec enim tribuunt ipsi Sacramētis vllam efficientiam veram, vt suprà demonstrauimus.

Tertio refellitur ex illis verbis: *Omnipotentia Verbi.* Nam quæ omnipotentia requiritur ad faciendum nihil? Sed ait Petrus Martyr, requiri omnipotentiam, quia solus Deus potest instituere Sacramenta. Contra; nam omnipotentia requiritur in eo, qui instituit Sacramenta, vt verè perficiat, quod Sacramenta significant, id est, iustificet hominem. At non requiritur vlla omnipotentia ad faciendum, vt res aliqua significet: id enim etiam homines facere possunt. C Porrò Cyprianus nō ponit omnipotentiā Dei in efficiendo, quod Sacramenta significant; sed in mutatione panis in carnē; sic enim ait: *Omnipotētia Verbi factus est caro*; nulla potentia requisita est.

Quarto ex illa similitudine: *Sicut in persona Christi humanitas apparebat, latebat diuinitas; ita Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia.* Vbi Cyprianus non dicit, quod aduersarij ex hoc loco colligunt, in Sacramēto esse duas naturas, vt sunt in Christo: ac proinde manere naturam panis; sed dicit ita latere sub specie visibili panis Deum verum: vt latebat sub specie visibili carnis Christi, dum is in terris conuersaretur. Et ne quis dicat in Sacramēto latere Deum per solam repręsentationem, addit aduerbium, *ineffabiliter*, D quo declaratur mysterium hic subesse maximū, & difficillimum: nulla autem difficultas in eo, quod panis significet Christum.

Tertium testimonium est in eodem sermone: *Noua est huius Sacramenti doctrina, & schola Euangelica hoc primum magisterium protulerunt, & Doctore Christo primùm hæc mundo innotuit disciplina, vt biberent sanguinem Christiani, cuius esum legis antiquæ auctoritas districtissimè interdicit; lex quippe esum sanguinis prohibet, Euangelium præcipit vt bibatur.* Hęc ille. Vbi nisi propriè de sanguine loquatur, nihil prorsus dicit: non enim lex vetus prohibebat sanguinem figuratè sumptum; immò Hebræi in potu aquæ de petra scaturientis, Christi sanguinē bibebant figuratè; vt modò Sacramētarij facere se dicunt in Eucharistia.

Sed iam

Sed iam adferenda sunt testimonia, quæ ex Cypriano adfert Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 170. & sequentibus nouem: collegit enim ipse omnia loca, quæ ab aliis citari solent. PRIMVM ergo ex isto ipso sermone de cœna Domini profert illa verba: *Vsque hodie hoc veracissimum, & sanctissimum corpus suum creat, & sanctificat, & benedicit, & piè sumentibus diuidit.* Quo loco pro se aduersarij arripiunt illud: *Creat, sanctificat, benedicit, diuidit*; hæc enim omnia pani conueniunt, non ipsi corpori vero Christi.

RESPONDEO; Cyprianum alludere voluisse ad Canonem Missæ, vbi post consecrationem panis, dicimus: *Per quem omnia semper nobis bona creas, sanctificas, benedicis, & præstas nobis.* Porrò tam in verbis Canonis, quàm in verbis Cypriani, illa: *Creas, sanctificas, & benedicis*, referuntur ad materiam vnde conficitur corpus Christi: agimus enim Deo gratias, quod per Christum nobis panem primùm creet, deinde per eundem sanctificet, & benedicat, conuertendo in corpus suum, & sic nobis præbeat. Itaque similis est illa sententia; Christus corpus suum creat, sanctificat, diuidit: ac si quis de pane diceret, hic panis primò seminatur, deinde metitur, tum molitur, coquitur, & tandem comeditur. Non enim sensus esset, panem sub forma panis, seminari, meti, moli, &c. sed quoad materiam vnde fit, primò seminati, deinde meti, &c. Quod autem loquatur Cyprianus de vero corpore, non de signo corporis, quod nobis diuidi, id est, distribui dicit, posteaquam panis creatus, & sanctificatus est, patet ex illo adiuncto, *veracissimum*: neque enim dici potest veracissimum, quod nõ nisi figuratè corpus est.

SECVNDVM testimonium ex eodem sermone: *Panis iste communis in carnem, & sanguinem mutatus procreat vitam, & incrementum corporibus: ideoq́; ex consueto rerum effectu fidei nostræ adiuta infirmitas sensibili argumento edocta est, visibilibus Sacramentis inesse vitæ æternæ effectum.* Hęc ille. Hinc deducit Petrus Martyr, panem Eucharistię, etiam post mutationem Sacramentalem nutrire nostra corpora, & esse verum panem, & ex illa analogia nutritionis vocari corpus Christi, &c.

RESPONDEO; Errat hoc loco toto cœlo Petrus Martyr. Neque enim Cyprianus loquitur de pane Eucharistiæ, cùm dicit, *in carnem*, & alere corpora nostra; sed rationem reddit, cur ex pane communi fiat Eucharistia, & cur aliquando Corpus Christi dicatur panis. Rationem autem esse dicit, quia sicut panis communis, id est, verè materialis, & triticeus, dum mutatur in carnem, & sanguinem nostrum per naturalem actionem caloris naturalis, nutrit nos, & auget: ita corpus Christi spiritualiter nos nutrit, & auget. Itaque non loquitur de nutritione Sacramentali, cùm dicit: *Panis communis in carnem, & sanguinem mutatus*, sed de naturali mutatione, quæ fit in nobis, dum cibo nutrimur.

A TERTIVM testimonium ex fine eiusdem sermonis: *Hæc quoties agimus, non dentes ad mordendum acuimus, sed fide syncera panem sanctum frangimus.*

RESPONDEO; Declarat his verbis Cyprianus fructum Sacramenti non consistere in corpore nostro delectando, vel saginando, sed in animo nutriendo, & reficiendo. Nõ enim acuere dicuntur dentes quicunque aliquid sumere volunt per oris instrumentum; sed qui auidè sumere cupiunt, vt palatum delectent. Certè qui medicamentum amarum comedere iubentur, non dicuntur acuere dentes, quia non sumunt, vt delectentur eo cibo, sed inuiti accipiunt, vt sanentur.

B QVARTVM testimonium est ex eodem sermone, vbi legimus: *Solus quippe Filius patri consubstantialis est, nec diuisibilis est, nec partiabilis substantia Trinitatis: nostra verò & ipsius coniunctio nec miscet personas, nec vnit substantias, sed affectus consociat, & confœderat voluntates.* Hęc ille. Ex quo loco Petrus Martyr colligit, nullam esse inter nos, & Christum, corporalem vnionem, sed solùm spiritualem; proinde non corpore, sed spiritu solo Christi corpus à nobis manducari.

RESPONDEO; Loquitur Cyprianus de illa vnione, quę est proprius, & principalis finis Eucharistiæ: ac negat per Eucharistiam ita nobis vniri Christum, vt efficiamur cum illo vna persona, sicut fit in mysterio Incarnationis; vel vt C efficiamur vna natura, quomodo vnum est Pater cum filio in arcano Trinitatis: & solùm affirmat vniri nos Christo per affectus, & voluntatis cõfœderationem. Porrò corporalem vnionem, qualis est inter nos, & Christi corpus per Eucharistiam, Cyprianus neque negat, quia reuera fit, neq; asserit, quia non est illa vnio finis Eucharistiæ, sed potius medium. Nam etiam in impiis illa vnio inueniri potest; & obest, non prodest, cùm non perducit ad spiritualem vnionem, quæ est verus finis huius Sacramenti.

QVINTVM testimonium ex eodem sermone: *Vt sciremus*, inquit, *quod mansio nostra in ipso; sit manducatio.* Et infrà: *Esus igitur huius carnis, quædam auiditas est, & desiderium manẽdi in ipso.* Et infrà: *Quod* D *est esca carni, hoc animæ est fides.*

RESPONDEO; Cyprianus his verbis de Sacramenti effectu loquitur; id enim est comedere Christi carnem, quantum ad effectum, & fructum, manere in ipso per fidem, & charitatem. Hoc tamẽ testimonium non Petrus Martyr, sed alij quidam adferre solent.

SEXTVM testimonium sumit Petrus Martyr ex sermone de vnctione Chrismatis: *Dedit*, inquit, *Dominus noster in mensa, in qua vltimum cum Apostolis participauit conuiuium, panem & vinum, in cruce verò manibus militum corpus tradidit vulnerandum: vt in Apostolis secretiùs impressa syncera veritas, & vera synceritas, exponeret gentibus, quomodo vinum & panis caro esset & sanguis; & quibus rationibus caussa effectibus conuenirent: & diuersa nomina, vel species ad vnam reducerentur*

eſſentiam; & ſignificantia, & ſignificata iiſdem vocabulis cenſerentur. Ex hoc loco colligit aduerſarius panem tantùm, & vinum, vt opponuntur verò corpori in cruce mortuo eſſe in Euchariſtia, & ideò panem vocari corpus, & vinum ſanguinem, quia illa ſignificant, iſta ſignificantur.

RESPONOEO; verba Cypriani non carent obſcuritate: tamen rectè expenſa, Catholicis, non hæreticis fauent. PRIMVM igitur cùm Cyprianus ait Chriſtum in menſa dediſſe Apoſtolis panem edendum, militibus autem in cruce dediſſe corpus vulnerandum: non opponit panem corpori, ſed corpus ſub ſpecie panis eidem corpori in ſpecie ſua; ſiue corpus vt cibum, eidem corpori vt victimæ. Id patet PAIMVM, quia idem iſte auctor in ſuperiore ſermone diſertis verbis docuit; panem natura mutari, & fieri carnem omnipotentia Verbi. DEINDE idem patet, quia in toto eo ſermone tractat hic auctor de excellentia religionis Chriſtianæ ſupra Iudaicam, conferens hinc inde Sacramenta: at certè nihil ad hanc excellentiam pertinet, quod habeamus merum panem in Sacramento.

PRÆTEREA explicat continuò Cyprianus, cur dederit Dominus panem, & vinum in cœna; ratio autem eius non benè cohæret, niſi per panem, & vinum intelligamus corpus, & ſanguinem ſub ſpecie panis, & vini. Ratio quam ſubiungit, habet quatuor membra; dicit enim Dominum dediſſe panem, & vinum, vt Apoſtoli ſecretò edocti ſynceram veritatem, poſſent aliis omnibus explicare iſta quatuor. PRIMO, quomodo panis, & vinum caro ſit, & ſanguis. SECVNDO, quomodo cauſſæ effectibus conueniant. TERTIO, quomodo diuerſa nomina, vel ſpecies ad vnam reducantur eſſentiam. QVARTO, quomodo & ſignificantia, & ſignificata iiſdem vocabulis cenſeantur.

PRIMVM membrum à nobis rectiſsimè exponitur. Dicimus enim Apoſtolos facilè intellexiſſe, & aliis explicare potuiſſe; quomodo panis eſſet caro; quia verè panis ille ſanctificatus, qui exteriùs panis videbatur communis, & vſitatus, caro Domini erat dicente ipſo: *Hoc eſt corpus meum.*

SECVNDVM etiam membrum nos rectè exponimus. Intellexiſſe enim Apoſtolos dicimus ex eo, quod acceperunt corpus ſub ſpecie panis quomodo cauſſæ cum effectibus conueniant, id eſt, quomodo caro Domini verè nutriat, & reficiat animas fideliter eam manducantium: id enim intellexerunt ex analogia panis, ſub cuius ſpecie carnem Domini ſibi dari videbant.

TERTIVM quoque membrum rectè exponimus. Dicimus enim Apoſtolos intellexiſſe, quomodo nomina ac ſpecies diuerſæ ad vnam reducantur eſſentiam: quia videlicet per conſecrationem Euchariſtiæ ex pane fit caro Domini, & vnica tantùm eſſentia remanet, carnis videlicet; quæ tamen diuerſa nomina recipit; nam &
A dicitur caro, quia talis eſt per ſubſtantiam, & dicitur panis, quia talis eſt per effectum.

Denique QVARTVM membrum rectè à nobis exponitur, quomodo ſcilicet & ſignificantia, & ſignificata iiſdem vocabulis cenſeantur, id eſt, cur panis Euchariſtiæ dicatur caro, & cur caro Domini dicatur panis. Nam caro Domini quæ eſt res ſignificata, poteſt dici panis, quia datur ſub ſpecie panis; & poteſt ille panis, qui exteriore ſpecie ſua corpus Domini ſignificat, dici caro, quia reuera quoad ſubſtantiam, eſt caro. Itaque omnia cohærent in noſtra interpretatione. At aduerſarius non ita facilè ſe expedire poteſt, & præſertim quoad ter-
B tium membrum illius rationis. Quomodo enim, quæſo, ad vnam eſſentiam reducuntur diuerſæ ſpecies, id eſt, panis & caro, ſi nulla fit realis mutatio?

Reſpondet Petrus Martyr reduci ad vnam eſſentiam, quia fiunt vnum Sacramentum: Sacramentum enim Euchariſtiæ integrum conſtat ex ſigno, & re ſignificata. AT abſurdiſſimum eſt quod dicit. Cùm enim ſignum & res ſignificata ſint oppoſita relatiuè, quomodo poteſt vnum aliquid ex ſigno, & re ſignificata conſtare? Non enim vult ipſe dicere, quod Catholici dicunt, Sacramentum conſtare materialiter ex ſigno, & re ſignificata reipſa præſente, & cum ſigno coniuncta; ſed formaliter conſtare ex ſi-
C gno, & re ſignata, quorum vnum tantum abeſt ab altero, quantum cœlum à terra: ſignum enim eſt tantùm in terra, & res ſignata tantùm in cœlo.

SEPTIMVM teſtimonium ſumit ex epiſt. 6. libri 1. ad Magnum, vbi ſcribit Cyprianus, corpus Domini panem vocari ex multorum granorum adunatione congeſtum, & ſanguinē vinum ex botris pluribus expreſſum.

SED nulla eſt hîc noua difficultas; explicat enim Cyprianus, cur Dominus ex pane, & vino hoc Sacramentum conficere voluerit, & non ex aliqua alia re: rationem autem eſſe dicit propter analogiam, quę eſt inter panem, & vinum, & Eccleſiam Domini, quæ per Sacramentum illud ſi-
D gnificatur.

SEOVRGET aduerſarius illa verba: *Panem vocauit corpus*; atq; inde colligit, *ergo panis eſt corpus; non eſt autem propriè, ergo tropicè.* RESPONDEO, panem ex Cypriani ſententia vocatum eſſe à Domino corpus, cùm dictum eſt in cœna: *Hoc eſt corpus meum.* Quare panis vocatus eſt corpus, ſed ipſa vocatione factus eſt verè corpus: & ideo non ſequitur, panem, dum eſt panis, eſſe corpus, ſed qui fuerat panis, iam eſſe corpus. Quemadmodum cùm exercitus priuatum aliquem militem appellabat Imperatorem, ipſa appellatione fiebat ille Imperator: nec poterat dici, homo priuatus eſt Imperator, ſed qui fuerat paulò antè priuatus, nunc eſt Imperator.

OCTAVVM teſtimonium proferunt ex lib.

2. epist. 3. ad Cecilium, vbi sic legimus: *Nec potest videri sanguis eius, quo redempti sumus, esse in calice, quando vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur.* Et infrà: *Videmus in aqua populum intelligi, in vino verè ostendi sanguinem Christi.* Et infrà: *Sic verò calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrumque sibi misceatur: quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi vtrumque adunatum fuerit, & copulatum, & panis vnius compage solidatum.* Ex hoc loco deducunt aduersarij PRIMO, vinum necessariò debere esse in calice, etiam post consecrationem. Nam post consecrationem, vinum ostendit sanguinem Domini; quod autem non est, nihil potest ostendere. SECVNDO, eo vino sanguinem Domini ostendi, id est, significari, ac proinde nō esse in calice Domini, nisi figuratè. TERTIO, eo vino non ostendi sanguinem præsentem, & in calice reipsa existentem, sed absentem. Nam eo modo per vinum ostenditur sanguis, quo per aquam populi: populi autem non sunt in calice, nisi significatiuè. Hoc argumentum vrgent Petrus Martyr, Petrus Boquinus, Beza, & alij.

RESPONDEO; Locum hunc Cypriani, quo Petrus Martyr lib. contra Gardinerum, obiecto 175. in fine gloriatur, ita perspicuè asseri suam sententiam, vt ex nullo alio possit asseri clariùs, nihil omnino pugnare cum sententia Catholicorum, sed apertè destruere sententiam hæreticorum.

OBSERVANDVM est enim, multum interesse inter has duas propositiones; Vinum est sanguis Domini, & Sanguis Domini est vinum. Nam prior propositio docet vinum esse sanguinem per similitudinem; reipsa autem, & propriè esse vinum, non sanguinem: posterior contrà docet, sanguinem esse vinum per similitudinem; reipsa autem, & propriè esse sanguinem, non vinum; nec enim propriè esse potest, aut vinum sanguis, aut sanguis vinum, cùm res illæ sint specie diuersæ, & (vt loquuntur) termini disparati. Hinc fit, vt prior propositio, si apud Cyprianum vel alium Patrem inueniatur, non sit pro nobis, neque contra nos: posterior autem sit apertè, pro nobis contra aduersarios. Nam illa propositio; Vinum est sanguis Christi significatiuè, solùm requirit, vt in Eucharistia sit vinum, quantum ad id, quod significat, id est, quantum ad accidentia exteriora: nam, vt suprà ostendimus, ratione accidentium tantùm vinum significat. Verè autem in Eucharistia remanet vinum, quantum ad accidentia significantia sanguinem Christi. Vtrum autem cum accidentibus illis sit in Eucharistia substantia vini, aut ipse Christi sanguis: illa propositio nihil dicit; atque ita neque est contra nos, neque pro nobis. Altera autem propositio, nimirum, Sanguis Christi est vinum per similitudinem, est omnino pro nobis; nam requirit necessariò vt in calice sit sanguis propriè, qui tamen habeat cum vino similitudinem. Neque possunt dicere, sanguinem Domini esse alicubi, quoad accidentia, non quoad substantiam, vt nos diximus de vino. Nam non est impium separare accidentia vini ab ipsa eius substantia: impium autem esset separare accidentia realia Christi ab eius substantia; id enim esset Christum verè perimere.

Iam igitur aduersarij in Cypriano priorem tantùm propositionem videre potuerunt, quæ, vt ostendi, non est contra nos: at posteriorem etiam illis in eodem loco Cypriani ostendemus, quæ est apertissimè contra eos. Sic enim loquitur in illa epistola non procul à principio: *Nam cùm dicat Christus; Ego sum vitis vera; Sanguis Christi non aqua est vtique, sed vinum. Nec potest videri sanguis eius, quo redempti sumus, esse in calice, quando vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur.* Hæc ille. Vbi sicut dicit, Christum esse vitem, non vitem esse Christum; ita dicit sanguinem eius esse vinum, non vinum esse sanguinem: & eum sanguinem, quo redempti sumus, dicit esse in calice, sed demonstrari debere per vinum, quia sanguis est similis vino, non aquæ. Et infrà citat illud Genes. 49. *Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ amictum suum.* Et illud Isa. 63. *Quare rubicunda sunt vestimenta tua, & indumenta tua velut à calcatione torcularis?* vt probet sanguinem Domini dici vinum, non vinum dici sanguinem. Non enim Dominus lauit stolam suam (id est, carnem suam in passione) vino significante sanguinem; sed vero sanguine, qui habet cum vino similitudinem. Habemus ergo in Cypriano posteriorem illam sententiam, quam ostendere volebamus.

Iam ad illa tria, quæ ex Cypriano colligebant aduersarij, nullo negotio respondeři potest. Ad PRIMVM dico, vinum debere esse in calice, saltem quoad accidentia, vt diximus, quia per ea sanguinem ostendit. Ad SECVNDVM dico, sanguinem Domini vino significari, sed præsentem in calice, non absentem. Nam vt ex Cypriano audiuimus, quod est in calice, vinum dicitur per similitudinem, sanguis autem est per proprietatem, & is sanguis, quo redēpti sumus. Ad TERTIVM dico, comparationes non in omnibus rebus conuenire debere. Quare licet dicat Cyprianus per vinum significari sanguinem, per aquam populos: nō tamen inde colligi debet, in omnibus pares esse populos, & sanguinem Domini, vt si sanguis verè in calice sit, ibi etiam populos esse oporteat. Nam alioqui sanguis Domini significatur vt precium, & vt potus, populi autem non ita significantur: & denique principaliter in Eucharistia repræsentatur corpus, & sanguis Domini, secundariò autem populi. Ac de Cypriano hactenus.

CAPVT DECIMVM.

QVARTA ætas Ecclesiæ ab anno Domini CCC. ad CD.

Testimonium Nicæni Concilij.

SEQVITVR nūc ætas Ecclesiæ QVARTA, in qua habemus duodecim insignia testimonia, videlicet Nicæni I. Concilij, Athanasij, Hilarij, Cyrilli Hierosolymitani, Ambrosij, Basilij, Optati, Gregorij Nysseni, Gregorij Nazianzeni, Ephrem, & Epiphanij. Ac PRIMVM exstat testimonium NICÆNI Concilij I. in Actis eiusdem Concilij in Vaticana Bibliotheca his verbis: *Iterum etiam hic in diuina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem, & calicem, sed attollentes mentem fide intelligamus situm in sacra illa mensa agnum illum Dei, tollentem peccata mundi, incruentè à sacerdotibus immolatum, & preciosum ipsius corpus, & sanguinem verè nos sumentes credere hæc esse nostræ resurrectionis symbola: propter hoc enim neq; multum accipimus, sed parū, vt sciamus non ad satietatem, sed ad sanctificationem sumi.*

Hoc testimonium agnoscunt etiam aduersarij, vt Ioannes Oecolampadius in Dialogo cum Nathanaële, Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. § 36. Petrus Boquinus in libro de cœna Domini contra Heshusium, VVilhelmus Klebitius in libro de victoria veritatis in solutione 3. argumēti: ac nituntur ipsi grauissimum hoc testimonium ad suam hęresim stabiliendā trahere, quasi Concilium admoneat, vt non quæramus Christi corpus in sacra mensa sub speciebus panis, sed in cœlum mente conscendamus, atque ibi fide Christi corpus comedamus. SED falluntur apertissimè. Iubet enim Concilium, vt nō hæreamus in speciebus panis, & vini, quasi nihil ibi sit, nisi quod oculi nobis renunciant, sed fide intelligamus ibi verè esse corpus Christi, licet corporalibus oculis non videatur.

Hanc esse Concilij sententiam, ita probari potest. PRIMO, quoniam Concilium, postquam dixerat nōn humiliter hærendum esse in pane, & vino, sed mentem attollendam; adiungit, fide conspiciendum agnum Dei situm in sacra mensa. Debuisset autem secundum aduersarios dicere, fide conspiciendum esse Christum in cœlo ad dexteram Patris. Vult igitur Concilium, vt ad ipsam mensam attendamus, sed in ipsa non tam symbola externa, quàm quod sub ipsis latet consideremus. Klebitius per sacram mensam intelligit cœlum; dicit enim, Concilium velle, vt in cœlesti mensa, non in altari lapideo, agnum Dei quæramus. At fallitur apertissimè. Nam Concilium in eadem diuina, & sacra mensa ponit symbola panis, & vini, in qua ponit agnum Dei, vt patet ex primis verbis: *Hic in diuina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem*. Atqui symbola panis nō sunt in cœlo, sed in altari lapideo: ergo diuina mensa non est cœlum,

A sed altare in terris. Ac ne fortè dicant in altari esse corpus Christi significatiuè, & Concilium velle, vt non attendamus ad symbola, quatenus sunt res materiales, sed quatenus Christum repræsentant: addidit Concilium illam particulam, *situm*. Cùm enim dicit agnum Dei situm esse in sacra mensa, & eundem agnum opponit symbolis; manifestè declarat, agnum Dei verè & propriè, ac reipsa esse in mensa, & non solùm quatenus per symbola repræsentatur.

SECVNDO idem probatur ex eo quod Concilium dicit, agnum Dei in sacra mensa à sacerdotibus immolari; nam per agnum omnes intelligunt ipsum Christum, vt distinguitur con- B tra symbola, quem aduersarij solùm in cœlo esse dicunt. At non potest manibus sacerdotum immolari, si tantùm est in cœlo; neque enim tam longas manus habent sacerdotes, vt ad cœlum pertingant.

TERTIO probatur ex illis verbis: *Preciosum corpus eius nos verè sumentes*. Quorsum enim illud, *verè*, nisi vt opponatur figuræ? AT, inquiunt, *nos verè sumimus corpus Domini, sed corde, non corpore*. SED repugnant verba sequentia, vbi symbola resurrectionis nostræ dicuntur corpus, & sanguis Domini. Quia enim mortalia corpora nostra cum immortali corpore Domini verè coniunguntur; inde aptissimè significatur futura corporum nostrorum resurrectio: si autem sola esset C cōiunctio animorum cum corpore Domini, solus animus resurrecturus significaretur.

CAPVT XI.

Testimonium S. Athanasij.

SANCTVS ATHANASIVS, qui ipso tempore Nicæni Concilij floruit (quippe qui eidem Cōcilio interfuit) citatur à Theodoreto in 2. Dialogo in hæc verba: *Corpus est, cui dicit; Sede à dextris meis; cuius etiam fuit inimicus Diabolus cum malis potestatibus, & Iudæi, & Græci, per quod corpus Pontifex, & Apostolus fuit, & dictus est per id quod nobis tradidit, mysteriū, dicens: Hoc est corpus meū, quod pro vobis frangitur, & san-* D *guis noui Testamenti, non veteris, qui pro vobis effunditur. Diuinitas autem, neq; corpus habet, neq; sanguinem*. Hæc citantur ex oratione de fide, quæ etsi fortasse nunc non exstet, tamen sufficit Theodoreti testimonium, vt non dubitemus hæc verba esse S. Athanasij. Porrò in hoc loco probare vult Athanasius, Christum verum corpus habuisse, & nō solam in eo fuisse veram diuinitatem, sed veram etiam carnem. Id autem probat, quia Christo dicitur à Patre: *Sede à dextris meis*; sedere autem in certo loco, non diuinitati, sed corpori conuenit. Item probat ex eo, quod Christus vt Pontifex, & sacerdos corpus suum obtulit, & tradidit nobis, cùm ait: *Hoc est corpus meum*. Vbi si non verum, & propriè dictum corpus intelligeret Athanasius, hæreticis faueret, quos oppugna-

bat: illi enim fatebantur Christum habuisse corpus quoddam apparens, atq; adeò figuram corporis, sed negabant verum corpus humanum habuisse.

Sed obiiciunt aduersarij alium locum ex Athanasio. Nam in tractatu super illa verba: *Quicunque dixerit verbum in Filium hominis, remittetur ei, &c.* Sic ait: *Quot hominibus corpus eius suffecisset ad cibum, vt vniuersi mundi alimonia fieret? Sed propterea ascensionis suæ in cœlum mentionem fecit, vt eos à corporali intellectu abstraheret, ac deinde carnem suam (de qua loquutus erat) cibum è supernis cœlestem, & spiritualem alimoniam, & ab ipso donandam intelligerent. Quæ enim loquutus sum vobis, inquit, spiritus, & vita sunt; quod perinde est, ac si diceret; Corpus meum, quod ostenditur, & datur pro mundo, in cibum dabitur, vt spiritualiter vnicuiq; tribuatur, & fiat singulis tutamen, præseruatioq; ad resurrectionem vitæ æternæ.* Hæc ille. De hoc loco ita triumphat Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 180. vt dicat: *Hoc argumento vix puto vllum aliud firmius esse, aut magis inuictum ex his, quæ sumuntur ex Patribus.*

Respondeo; In tribus rebus consistit vis argumẽti aduersariorum. Primum in eo, quod Athanasius dicat, manducationẽ corporis Domini non debere accipi carnaliter, quia non sufficeret caro Christi tam multis, qui eam manducaturi sunt, si carnaliter sumi deberet. Atqui hoc non pugnat contra sententiam nostram, sed contra Capharnaitas, qui putabant debere diuidi carnẽ Christi in particulas, & sic distribui manducantibus: hoc enim modo verè non sufficeret tam multis sine nouo aliquo miraculo. Nos autem dicimus ita sumi carnem Christi, vt indiuisibiliter ab omnibus sumatur tota.

Deinde in eo, quod Athanasius dicit, carnem Christi esse alimoniam spiritualem, & spiritualiter distribui. Sed neque hoc pugnat cum sententia nostra. Vocatur enim caro Christi rectissimè alimonia spiritualis, quia datur in cibum spiritus, non corporis, & distribuitur spiritualiter, non corporaliter, quia non diuiditur in partes, sed datur tota simul, vt diximus, indiuisibiliter. Vnde etiam S. Bernardus in sermone de S. Martino dicit, carnem Christi spiritualiter dari, & manducari, & tamen ibidem dicit in Sacramento adesse veram carnis substantiam.

Vltimo in eo, quod Athanasius dicit, Christum cùm loqueretur de manducatione carnis suæ, meminisse ascensionis in cœlum, vt auditores abstraheret à corporali intellectu. Sed neque hoc officit caussæ nostræ. Dominus enim meminit ascensionis, vt ostenderet, carnem suam non manducandam more aliarum carnium, qui erat corporalis intellectus Capharnaitarum, sed spirituali quodam modo: si enim Dominus dedisset carnem suam in particulas discerptam, vt Capharnaitæ suspicabantur esse dandam, certè in cœlum ascendere non potuisset cum illa carne. Cùm ergo discimus, Christum ascendisse in cœlum cum immortali, & gloriosa carne; simul discimus carnem illam nõ manducari carnaliter, ita vt laceretur, & consumatur.

A Nihil igitur ex loco illo Athanasij colligitur contra Catholicorum sententiam, sed contrà potius aliquid pro ea colligitur. Nam quod ait ibidem Athanasius, illud ipsum corpus, quod ostensum est mundo, & datum ad mortem pro mundi vita, dari nunc nobis in cibũ, satis apertè indicat verum corpus nobis dari, non corpus symbolicum; non enim corpus symbolicum datum fuit ad mortem pro mundi vita. Istud autem verum corpus dari nobis non solùm per B apprehensionem fidei, sed etiam per apprehensionem oris corporalis, indicant illa verba Athanasij: *Vt fit nobis tutamen, & præseruatio ad resurrectionem.* Nam (vt suprà diximus) veteres Patres probare solebant corporum resurrectionem, ex coniunctione corporis nostri mortalis cum corpore Christi immortali in Sacramento Eucharistiæ.

CAPVT XII.

Testimonium S. Hilarij.

Beatus Hilarius æqualis Athanasij fuit: hos enim duos eximios Doctores simul Dominus excitauit, vt fidem cõtra Arianos defen- C derẽt, ille in Oriente, hic in Occidente. Is igitur sic ait in 8. lib. de Trinitat. *Si enim verè Verbum caro factum est, & nos verè Verbum carnẽ cibo Dominico sumimus, quomodo nõ naturaliter manere in nobis existimandus est?* Et infrà: *De veritate carnis, & sanguinis non est relictus ambigendi locus; nunc enim, & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est, &c.*

Ad hæc duobus modis aduersarij respõdent: neque habent ipsi præterea locum vllum, quem ex Hilario proferant. Caluinus in vltima admonitione ad VVestphalum, contendit Hilarium hyperbolicè loqui. Sed refellitur facillimè ex ipso Hilario, qui quasi præuidisset, quod Caluinus dicturus erat, in eodem ipso loco affirmat D se loqui propriè, & simpliciter; sic enim ait: *Non est humano, aut seculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentam, atque impudentem prædicationem cœlestium dictorum sanitati, aliena, atque impia intelligentia extorquenda peruersitas est. Quæ scripta sunt legamus, & quæ legimus intelligamus, & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus; ipse enim ait: Caro mea verè est esca, &c.* Vides vt Hilarius dicat, se nihil asserere humano aut seculi sensu, sed solum id, quod Scriptura ipsa rectè intellecta docet. Prætetea cùm Hilarius disputet aduersus Arianos, & ex naturali vnione Christi nobiscum per Sacramentum Eucharistiæ, concludat naturalem vnionem inter Deum Patrem, & Deum Filium; si hyperbolicè loquitur

de naturali vnione Christi nobiscum; oportebit etiam vt loquatur hyperbolicè de vnione Patris, & Filij, ex quo sequetur eum aut Arianum fuisse, aut certè imperitè caussam fidei defendisse: neque enim Ariani negassent naturalem vnionem inter Patrem, & Filium hyperbolicè.

Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, parte 4. Theodorus Beza in Dialogo Cyclope contra Heshusium, & Petrus Boquinus in libro de cœna Domini contra eundem, respondent, Hilarium, cùm is ait nos verè sumere in Eucharistia carnem Domini, intelligere de sumptione spirituali, quæ fit per fidem: cùm autem ait, naturaliter Christum nobiscum vniri, intelligere de vnione, quæ facta est in Incarnatione. Christus enim nobiscum naturaliter vnitus est, quia naturam nostræ carnis assumpsit.

ADDIT Petrus Martyr, naturalem vnionem apud Hilarium non esse realem commixtionem naturarum, sed esse vnionem aliquam maiorem, quàm sit vnio voluntatum: opponit enim ille vnionem naturalem vnioni per consensum solius voluntatis, quam Ariani in Patre, & Filio ponebant. Hanc autem vnionem naturalem, id est, maiorem, quàm solius voluntatis cum Christo habemus, ex sententia Petri Martyris, tum quia, vt diximus, Christus naturam nostram assumpsit; tum quia nos per fidem in Sacramento carnem eius verè sumimus. Probat verò idem Petrus Martyr, Hilarium non loqui de reali naturarum commixtione, cùm dicit, Christum nobiscum vniri naturaliter per Eucharistiam; quia Hilarius quinque vniones ponit naturales. PRIMO enim dicit, omnes fideles esse vnum naturaliter, quia per fidem sunt vnum. SECVNDO dicit, nos esse vnum naturaliter, quia sumus vnum per regenerationem. TERTIO dicit, nos esse vnum naturaliter, quia sumus vnum per Sacramentū Baptismi. QVARTO dicit, nos esse vnum cum Patre, & Filio per honorem nobis à Christo cōmunicatum. QVINTO dicit, nos esse vnum cum Christo naturaliter per Eucharistiam. Sicut ergo vniones illæ per fidem, per regenerationem, per Baptismum, per honorem, dicuntur naturales, quia includunt aliquid præter consensum voluntatis, licet non includant naturarum commixtionem: ita etiam vnio, qua Christo coniungimur, dum per fidem carnem eius apprehendimus, dici potest naturalis, licet non includat realem vnionem carnis Domini cum nostra. Hæc illi.

At refelli possunt hæc aduersariorum figmēta ex ipso Hilario multis modis. PRIMO ex illis verbis: *Nos verè Verbum carnem cibo Dominico sumimus.* Quod enim ait (*cibo Dominico*) cogit vt intelligamus de manducatione corporali, non de sola spirituali, vt ipsi volunt: nam cibus Dominicus omnium consensu, est Eucharistia. Vult igitur Hilarius nos, dum Eucharistiam percipimus, in illa, & per illam, verè carnem Domini sumere.

SECVNDO ex illis verbis: *De naturali in nobis Christi veritate, quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus.* Hæc enim verba indicant, mysterium Eucharistiæ tale esse, vt paradoxum stultissimum videri possit, nisi à Deo proponeretur. At Christum sola fide manducari, & esse in nobis eo tantùm modo, quo sunt cetera, quæ animo apprehenduntur; neq; paradoxum, neque stultum aliquid videri potest etiamsi id non diceretur à Deo. Verè autem stulti haberi possemus, si absque Dei verbo crederemus, veram Christi carnem ore corporali manducari: nam id semper infideles stultissimum paradoxum æstimarunt, vt notum est de Auerroe, & de aliis.

TERTIO ex illis verbis: *De veritate carnis & sanguinis non est relictus ambigendi locus; nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est.* Et mox: *An hoc veritas non est? contingat planè hu verum non esse, qui Christum Iesum verum esse Deum negant.* HÆC verba non possunt accipi, nisi vno ex his tribus modis. Aut enim vult Hilarius dicere, veram carnem Christum assumpsisse; aut veram carnem fide manducari in Sacramento; aut veram carnem reipsa & ore corporis sumi, cùm sumitur Eucharistia. PRIMA intelligentia, quam amplectuntur Beza, & Boquinus, & fortè Petrus Martyr, non est ad mentem Hilarij. Nam non disserit eo loco de Incarnatione, sed de Eucharistia; neq; disputat contra Manichæos, qui negabant Christum habere veram carnem, sed contra Arianos, qui negabāt Diuinitatem Christi, nō carnem. Præterea paulò antè dixerat de veritate Christi in nobis, *nisi ab eo discimus, &c.* & attulerat illam Scripturam: *Caro mea verè est cibus*, vt probaret Christi carnem nobis naturaliter vniri: post illa autem verba immediatè subiungit: *De veritate carnis, & sanguinis non est relictus ambigendi locus*; & quæ sequuntur. Loquitur igitur de veritate carnis nobis communicatæ, non veritate carnis assumptæ. Denique illa probatio, qua probat Hilarius non posse ambigi de veritate carnis Domini, quia Christus, qui dixit: *Caro mea verè est cibus*, verè Deus est; apertissimè indicat eum loqui de veritate carnis in Eucharistia, non de Incarnatione. Nam non rectè probatur, Christum habere veram carnem, quia idem Christus Deus est, vel quia dixit: *Caro mea verè est cibus.* At rectissimè probatur in Eucharistia esse veram carnem Domini, quia Christus Deus est, qui dixit, carnem suam esse cibum nostrum: cùm enim Deus sit, potuit præstare quod dicebat. SECVNDA intelligentia coincidit cum prima. Nihil enim aliud est, veram carnem fide manducare, nisi credere, Christum habere veram carnem, & in ea carne verè esse mortuum pro nobis. Neque ad hoc

pro-

probandum oportebat adducere argumentum ex Diuinitate Christi id asserentis: non enim difficile est (posito mysterio Incarnationis) veram carnem fide manducari. Remanet igitur TERTIA intelligentia, quæ sine dubitatione est ad mentem Hilarij.

QVARTO, probatur ex eo, quod Hilarius sæpissimè repetit, Christum naturaliter esse in nobis per sumptionem Eucharistiæ. Nam apud Hilarium, vnum esse in alio naturaliter, est naturam vnius verè in altero esse, vt patet ex multis locis, sed maximè ex illis verbis, quæ habentur in eadem pagina: *Cur gradum quendam, atque ordinem consummandæ vnitatis exposuit, nisi vt cùm ille in Patre per naturam Diuinitatis esset, nos contrà in eo per corporalem eius natiuitatem, & ille rursus in nobis per Sacramentorum inesse mysterium crederetur?* Vbi docet, Filium esse in Patre naturaliter, quia natura Filij verè est in Patre, cùm sit vna vtriusque natura: item nos esse in Christo naturaliter, quia verè naturam nostram sibi Deus vniuit per mysterium Incarnationis. Denique Christum naturaliter esse in nobis, quando sumimus Eucharistiam, quia naturam carnis suæ nobis vnit. Sicut igitur verè, & propriè natura Filij est in Patre, & natura nostra est in CHRISTO; ita necesse est verè, & propriè natura carnis CHRISTI sit in nobis, quando Eucharistiam sumimus.

QVINTO, probatur ex illis aliis verbis eius, vbi explicans illud: *Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem, & qui manducat meam carnem, & ipse viuet propter me:* sic ait: *Has verò vitæ nostræ caussa est, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus, victuris nobis per eum ea conditione, qua viuit ille per Patrem. Si ergo nos naturaliter secundum carnem per eum viuimus, id est, naturam carnis sua adepti, quomodo non naturaliter secundum Spiritum in se Patrem habeat, cùm viuat ipse per Patrem?* Et infrà: *Dici Filium Dei carnaliter in nobis manere per Eucharistiam.* Quid potuit, quæso, clarius dici, quàm in nobis carnalibus Christum per carnem suam carnaliter manere? Si enim fide tantùm, & non corporis instrumento Christi carnem manducaremus; non esset in nobis carnalibus, id est, in nobis, quatenus carne constamus, sed esset in mēte, & animo nostro tantùm; neque esset in nobis per carnem, sed per fidem, & spiritum; neque esset carnaliter, sed spiritualiter. Præterea cōparatio Hilarij apertè conuincit. Ipse enim dicit, Filium secundum spiritum viuere propter Patrem, quia vita Patris, quæ spiritus est, verè tribuitur Filio: & eodem modo nos viuere propter Christū secundum carnem, quia verè caro eius nobis in Sacramento communicatur.

Neque obiectio Petri Martyris concludit, quam ex Hilario ille adferebat: quod videlicet eo modo simus naturaliter vnum cum Christo per Eucharistiam, sicut sumus inter nos vnum per fidem, per regenerationem, & per Baptismum; & sicut sumus vnum cum Christo per honorem. Sunt autem tria OBSERVANDA, pro huius argumenti solutione.

PRIMO, notandus est scopus Hilarij, & occasio totius disputationis. Obiecerat ille Arianis eum locum: *Ego & Pater vnum sumus,* Ioan.10. Sed responderant Ariani, intelligi ea verba de vnitate voluntatis, & consensus, non de vnitate naturæ; & attulerant in exemplum illa Scripturæ loca: *Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna,* Actorum 4. Et: *Qui plantat, & qui rigat, vnum sunt,* 1.Corinth.3. Et: *Et ipsi vnum sint in nobis,* Ioan.17. Hilarius igitur, vt nulla in re cedat hæreticis, ex istis ipsis locis ab Arianis allatis, probat Patrem, & Filium esse vnum naturaliter, & non sola concordia voluntatum: *Ex his,* inquit, *ipsis, quibus vtuntur, refellendi sunt.* Ac PRIMVM docet, fideles inter se esse vnum cor, & vnam animam, non solo consensu, sed naturaliter; quia sunt vnum per fidem, & per regenerationem, & per Baptismum, ac proinde sunt vnum per eandem fidei naturam, & per eandem naturam nouæ regenerationis, & Baptismi: omnes enim sunt fideles, omnes Filij Dei, omnes baptizati, etiamsi fortè inter se non nouerint, nec sciat vnus, quid alter velit: *Quomodo,* inquit, *non naturalem in his intelligis vnitatem, qui per naturam vnius fidei vnū sunt?* Et idem dicit de regeneratione, & Baptismo, quod de fide dixit. DEINDE docet illud: *Qui plantat, & qui rigat, vnū sunt,* 1.Cor.3. indicare etiam naturalem vnitatem: sunt enim illi vnum, quia sunt ministri eiusdem CHRISTI, & proinde vnum sunt per naturam eiusdem ministerij: *Itaque,* inquit, *qui per rem eandem idem sunt, natura etiam vnum sunt, non tantùm voluntate; quia & ipsi res eadem effecti sunt, & eiusdem rei atq; efficientiæ sunt ministri.* Deniq; venit ad TERTIVM locum ex Ioan.17. *Vt & illi vnum sint in nobis;* & docet nos esse vnum cum Christo naturaliter, quia per Eucharistiæ participationem vnitur nobis carnis Christi natura; & hîc habet illa omnia, quæ suprà exposuimus.

Nota SECVNDO, aliud esse apud Hilarium, aliqua esse vnum naturaliter; aliud autem, vnum esse in alio naturaliter. Nam vt aliqua sint vnum naturaliter, satis est, si verè participēt naturam ipsius rei, in qua sunt vnum: & hoc modo dicit ipse, omnes fideles esse vnum naturaliter per fidem, per regenerationem, & per Baptismum, quia participant naturam eiusdem fidei, eiusdem regenerationis, & eiusdem Baptismi: & similiter dicit omnes ministros esse vnum naturaliter per ministerium, quia participant eiusdem ministerij naturam. Sed vt vnum sit in alio naturaliter, non satis est, vt participent quomodocunque eandem naturam, sed necesse est, vt natura vnius merè sit in alio; & hoc modo dicit Filium esse in Patre per Diuinitatem naturaliter, quia natura diuina Filij, verè est in Patre:

 & simi-

A & similiter dicit, Christum esse in nobis per carnem naturaliter, quia natura carnis eius nobis verè vnitur per Eucharistiam. Atque ex his soluitur ferè tota obiectio Petri Martyris, & Bezæ, & aliorum. Non enim eodem modo loquitur Hilarius (vt illi falsò assumebant) de vnione per fidem, seu regenerationem, vel Baptismum; & de vnione per Eucharistiam. Nam non dicit, Christum esse in nobis per fidem, vel per Baptismum, sicut dicit esse per Eucharistiam: neq; dicit ex fidelibus vnum esse in alio per fidem; sed omnes esse vnum per fidem.

Nota TERTIO, vnitatem per honorem apud Hilarium eandem esse cum vnitate per Eucharistiam. Nam explicans illud eiusdem capitis B 17. Ioannis: *Ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis*; dicit honorem, quem Filius habet à Patre, dedisse eundem Filium nobis, quia fecit vt essemus vnum cum illo, sicut ipse est vnum cum Patre: vt autem vnum essemus cum illo, dicit eum fecisse per mysterium Eucharistiæ, per quod ipse in nobis per carnem suam verè manet. Atque ita soluitur tota obiectio aduersariorum: non enim ipsi intellexerunt, quid esset apud Hilarium, fieri vnum per honorem. Ac de Hilario hactenus.

CAPVT XIII.

Testimonium S. Cyrilli Hierosolymitani. C

SANCTVS CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS, cuius laus est in II. Synodo generali, eodē tempore floruit, quo S. Hilarius, vt patet ex epistola eius ad Constantium Imperatorem. Ac de Sacramento Eucharistię tam propriè, & perspicuè loquitur, vt non magis apertè loqui potuerit, si vixisset temporibus nostris. Quocirca nihil habent hæretici, quod ex illo nobis obiiciant: nos verò multa, & firmissima testimonia contra illos habemus.

PRIMVM igitur initiò Catechesis 4. mystagogicæ, & in tota ferè Catechesi, hortatur ad D non dubitandum de veritate corporis Domini in Eucharistia: quod certè superuacaneum esset, si Eucharistia esset solum signum corporis Domini; nemo enim dubitare solet de eiusmodi rebus, quæ nullam habent difficultatem. Sic ergo loquitur: *Hæc B. Pauli doctrina satis potest efficere vos certissimos de diuinis mysteriis, &c.* Et infrà: *Cùm Christus ipse sic affirmet atq; dicat de pane: Hoc est corpus meum; quis deinceps audeat dubitare? ac eodem quoq; confirmante, & dicente: Hic est sanguis meus: quis, inquam, dubitet, & dicat non esse illius sanguinem?* Quod autem dicit de pane, Christum affirmasse illum esse suum corpus, non significat panem materialem esse corpus Domini, sed panem consecratum, qui figura externa panis materialis est, sed quoad substantiam panis cœlestis est; illum, inquam, panem, corpus Domini esse confirmat.

SECVNDO, in eadem Catechesi apertè ponit Cyrillus transmutationem panis in corpus Domini, & solas panis species remanere post eam transmutationem: *Aquam*, inquit, *aliquando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, in Cana Galileæ sola voluntate; & non erit dignus cui credamus, quod vinum in sanguinē transmutauit? Quare omni cum certitudine corpus, & sanguinē Christi sumamus: nam sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur sanguis.* Hæc tam sunt perspicua, vt omninò nesciā, quid fingi possit ad eorum peruersionem.

TERTIO, ibidem dicit, Christi corpus, non solùm animis nostris, sed etiam corporibus verè coniungi per Eucharistiam: *Sic*, inquit, *Christophori erimus, hoc est, Christum ferentes, cùm eius corpus & sanguinem in membra nostra receperimus, atq; vt beatus Petrus dicit, Diuinæ naturæ consortes efficiemur.* Hæc ille. Neque potest intelligi hic locus de corpore symbolico, quasi solum panem in membra nostra recipiamus: nam de illo corpore loquitur, de quo immediatè antea dixerat, corpus Domini sub specie panis sumi, vbi distinguitur corpus à pane.

QVARTO monet ibidem, sensus nostros falli circa Eucharistiam, neque esse illis obtemperādum: *Ne ergo consideres tanquam nudum panem, & nudum vinum; corpus enim est, & sanguis Christi, secundum ipsius Domini verba. Quamuis enim sensus hec tibi suggerit; tamen fides te confirmet; ne ex gustu rem iudices.* Et infrà: *Hoc sciens, & pro certissimo habens, panem hunc, qui videtur à nobis, non esse panē, etiamsi gustus panem esse sentiat; sed esse corpus Christi: & vinū, quod à nobis conspicitur, tametsi sensui gustus vinum esse videatur; non tamen vinum, sed sanguinem Christi esse.* Quid clarius dici potest.

NEQVE enim potest responderi, non vocari nudum panem, quia habet adiunctam significationē, & sensus in eo falli, quòd nudum panem esse iudicant. Nam sensus non iudicant, vtrum panis significet, vel non significet: sed iudicant rem eam esse, quæ solet naturaliter esse sub accidentibus, quæ sentiuntur. Et PRÆTEREA Cyrillus non dicit falli sensus, quia non iudicant esse corpus Christi sub specie panis, sed quia iudicant rem illam, quam sentiunt, esse panem, cùm non sit. At reuera panis esset, si solùm adderetur significatio: non igitur sensus fallerentur, vt Cyrillus dicit. DENIQVE in sequēti Catechesi prope finem, monet communicantes, vt summa diligētia prouideant, ne mica vlla Eucharistiæ cadat, néue amittatur; quod, vt suprà diximus, magnum est argumentum veritatis: & ibidem iubet, vt flexo genu, & in adorantium morem accedant ad Eucharistiam.

SED obiiciet aliquis quod idem Cyrillus Catech. 3. mystagogica de sancto Chrismate dicit, non esse nudum vnguentum post consecratio-

nem;

nem; ſicut ibidem dicit, panem Euchariſtiæ non eſſe nudum panem poſt conſecrationem. Atqui id confirmat ſententiam noſtram: nam Cyrillus non eodem modo loquitur de Chriſmate, & de Euchariſtia. De Euchariſtia enim dicit, poſt conſecrationem non eſſe panem communem, ſed corpus Chriſti: de Chriſmate autẽ dicit quidem non eſſe commune vnguentum, ſed non addit eſſe Spiritum ſanctum, vel corpus Chriſti, ſed eſſe Chriſma Chriſti, ſeu ſanctificatum oleum.

Hæc de Cyrillo, cuius teſtimonium vel ſolùm ſufficere deberet: eſt enim hominis ſancti, & antiquiſsimi, & ex opere eius indubitato, & clariſsimum, atque apertiſsimum, vt nullo modo peruerti poſsit, & eſt ex Catecheſi, in qua ſolent omnia propriè, & ſimpliciter explicari: & denique nemo vnquam reprehendit Cyrillum erroris alicuius circa Euchariſtiam.

CAPVT XIV.

Teſtimonium S. Ambroſij.

Sanctvs Ambrosivs rectè adiungitur Cyrillo, quia & eodẽ tempore floruit, & ſcripſit ſimiles Catecheſes, nimirum libros de Sacramẽtis, & de iis, qui initiantur myſteriis, & non minus apertè loquitur, quàm Cyrillus, vt videamus eodem tempore, eandem fuiſſe Orientis, & Occidentis ſententiam de Euchariſtia.

Primo igitur Ambroſius in lib. de myſteriis initiandis, cap. 9. & lib. 4. de Sacramentis, cap. 3. 4. & 5. fusè docet, longè excellentiorem eſcam nobis dari in Euchariſtia, quàm olim in Manna Iudæi habuerint, cùm illis Chriſti corpus in figura, nobis detur in veritate: de quo argumento ſuprà diximus, cùm ageremus de figuris huius Sacramenti.

Secvndo, idem Ambroſius in iiſdem locis dicit, mutari panem & vinum in corpus & ſanguinem Chriſti; & non eſſe amplius panem & vinum, ſed corpus & ſanguinem.

Ad quod argumentum dupliciter aduerſarij reſpondent. Primo reuocant in dubium, ſitnè Ambroſij libri, qui inſcribuntur de Sacramentis. Secvndo dicunt mutationem, de qua loquitur Ambroſius, non eſſe realem, ſed Sacramentalem, ita vt panis & vinum, ex communibus, & prophanis rebus adiuncta noua ſignificatione, fiant Sacramenta religioſa. Vide Petrũ Martyrem lib. contra Gardinerum, parte 1. obiecto 190. & ſequentibus, & parte 4. in explicatione verborum Ambroſij.

Sed Prior ſolutio timidè ab illis proponitur, & meritò. Nam citãtur hi libri ſub nomine Ambroſij à Lantfranco, Guitmundo, & aliis, qui ante annos D. floruerunt. Deinde conſtat, librum de myſteriis init. eſſe Ambroſij: nam in præfatione dicit, ſe tractaſſe moralia quædam ex vitis Patriarcharum, & ex Salomone; quæ opera nemo negauit vnquam eſſe Ambroſij. Libros autem de Sacramentis eiuſdem auctoris eſſe, cuius eſt liber de myſteriis init. res ipſa per ſe clamat, tanta eſt ſtyli, & ſententiarum ſimilitudo. Denique, etiamſi non eſſent Ambroſij, eſſent tamen antiqui alicuius auctoris. Sed ſtultum eſt ambigere de auctore horum librorum, cùm nullum aduerſarij argumentum adferant, cur ambigere debeamus.

Posterior ſolutio refellitur ex ipſis Ambroſij verbis. Nam in lib. 4. de Sacramen. cap. 4. *Tu, inquit, fortè dicis meus panis eſt vſitatus; ſed panis iſte, panis eſt ante verba Sacramentorum; vbi acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti.* Hæc ille. At ſi panis tantùm mutaretur Sacramentaliter, non deſineret eſſe panis poſt conſecrationem. Ibidem probat multis miraculorum exemplis, Chriſti verba eſſe operatoria; & eiuſmodi, vt naturas verè mutare poſsint, quæ omnia ſine cauſſa adducuntur, ſi nulla realis mutatio fit in pane Euchariſtiæ. Sed adferamus teſtimoniũ ad idem probandum ex libro indubitato de myſteriis init. cap. 9. *Fortè*, inquit, *dicas, Aliud video, quomodo tu mihi aſſeris, quod Chriſti corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc ſupereſt, vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis, vt probemus, non hoc eſſe, quod natura formauit, ſed quod benedictio conſecrauit? maioremq́; vim eſſe benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipſa mutatur? virgam tenebat Moyſes, proiecit eam, & facta eſt ſerpens.* Hæc ille: Qui poſteaquam multa alia miracula narrauit Moyſis, Heliæ, & Heliſæi, concludit: *Quodſi tantum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipſa conſecratione diuina, vbi verba ipſa Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentum iſtud, quod accipis, Chriſti ſermone conficitur. Quòd ſi tantum valuit ſermo Heliæ, vt ignem de cælo deponeret, nõ valebit Chriſti ſermo, vt ſpecies mutet elemẽtorum? De totius mundi operibus legiſti: Quia ipſe dixit, & facta ſunt; ipſe mandauit, & creata ſunt. Sermo ergo Chriſti, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat; non poteſt ea, quæ ſunt, in id mutare, quod non erant? non enim minus eſt nouas rebus dare, quàm mutare naturas.* Hæc ille: vbi tam apertè loquitur de reali mutatione, vt nimia impudẽtia ſit id negare. Ibidem paulò infrà idem probat ex myſterio Incarnationis: *Liquet*, inquit, *quod præter naturæ ordinem Virgo generauit: & hoc quod conficimus, corpus, ex Virgine eſt. Quid hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cùm præter naturam ſit ipſe Dominus Ieſus partus ex Virgine?* Hæc ille. Quàm ineptè iſta omnia dicerentur, ſi nulla fieret realis mutatio? Quid enim opus erat probare, non poſſe naturaliter fieri ex pane corpus Chriſti, quemadmodũ nec vt Virgo pariat; ſi non reipſa, ſed ſolùm ſignificatiuè panis fit corpus Chriſti?

Tertivm teſtimonium eſt in eodem lib. 4. de Sacram. cap. 5. vbi probat, non eſſe dubitandũ de veritate corporis Domini. Quæ probatio ſuperuacanea eſt, ſi verũ eſt, quod aduerſarij ſentiunt: nemo enim dubitare ſolet, vtrũ panis poſ-

sit esse corpus Christi significatiuè: *Deinde*, inquit, *ipse Dominus* IESVS *testificatur nobis, quod corpus suum accipiamus, & sanguinem; nunquid debemus de eius fide, & testificatione dubitare?* & ibidē paulò infrà dicit: *Tibi Sacerdos, Corpus Christi, & tu dicis, Amen: hoc est, verum. Quod confitetur lingua, teneat affectus.* Hic certè loquitur de eo, quod offertur manibus Sacerdotis, quod quidē, nisi verè sit corpus Christi, decipit nos Ambrosius, qui vult nos id, & cōfiteri lingua, & affectu sentire. Et lib. 6. cap. 1. *Sicut verus est Dei Filius, Dominus noster* IESVS CHRISTVS: *non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi Filius ex substantia Patris: ita vera caro, sicut ipse dixit, quam accipimus.*

A

QVARTVM testimonium est lib. 1. in Lucam. vbi exponens illa verba capitis 1. *Apparuit illi Angelus: Non dubites, inquit, assistere Angelū, quando Christus assistit, Christus immolatur.* At certè non assisteret Angelus, si sola figura corporis Domini, nō ipse Christus in altari adesset.

B

QVINTVM testimonium est lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 12. vbi tractans illud Psal. 98. *Adorate scabellum pedū eius. Itaq;, inquit, per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi; quam hodie quoq; in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino* IESV, *vt suprà diximus, adorarunt.* Hic locus nullā admittit solutionē: nam & liber est indubitatus, & sermo est de adoratione latriæ; & apertè Ambrosius dicit, carnem Christi Verbo vnitam adorari à nobis in mysteriis, id est, in Eucharistia.

C

Diluamus nunc breuiter, quæ Petrus Martyr ex Ambrosio profert, lib. contra Gardinerum, obiecto 188. & sequentibus. PRIMO igitur obiicit ex commentario in 11. cap. 1. ad Corinth. quod Ambrosius in mysteriis dicat oblata significari carnem, & sanguinem, quæ oblata sunt pro nobis, & mysticum calicem typum esse sanguinis Domini.

RESPONDEO, neque ea commentaria sunt Ambrosij, neque quidquam habent contra nos; fatemur enim, immò & docemus, Eucharistiam signum ac typum esse mortis Christi, seu carnis, & sanguinis, vt visibiliter in cruce illa suffixa, ille effusus est.

SECVNDO obiicit ex lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. illa Ambrosij verba: *Hoc igitur astruamus, quomodo potest, qui panis est, esse corpus Christi? consecratione.* Hinc ita Petrus Martyr argumentatur: *Qui panis est, corpus etiam Christi est per consecrationē. At panis non potest esse corpus propriè; ergo solùm significatiuè.* Idem confirmat ex illis verbis, quæ ibidem habentur: *Si tanta vis est in sermone Domini, vt ea inciperent esse, quæ non erant, quanto magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur?* vbi videmus sic mutari panem in corpus, vt tamen maneat panis.

D

Ad PRIOREM locum RESPONDEO, non dicere Ambrosium panem manere post consecrationem, sed potius non manere; illa enim verba: (*Quomodo potest qui panis est, esse corpus Christi?*) hunc sensum faciunt; Quomodo potest, qui nunc est panis, paulò pòst esse corpus Christi? & respondet: *Consecratione*; consecratio enim facit, vt quia panis est ante consecrationem, corpus sit post cōsecrationem. Istū esse sensum patet ex illis verbis lib. de myst. initian. cap. 9. *Probemus, nō hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit:* vbi vides non esse panem post cōsecrationem. Immò in ipso lib. 4. de Sacram. cap. 4. nōne Ambrosius ait: *Panis iste panis est ante verba consecrationis, vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi?*

Ad ALTERVM locum respondit olim Lantfrancus in lib. contra Berengarium, dupliciter. PRIMO, in aliis codicibus Ambrosij non haberi illa verba: *Vt sint quæ erant*; sed hoc modo legi: *Quantò magis operatorius est, vt quæ erant, in aliud commutentur?* Quæ lectio verior esse videtur, quia est conformior libro de mysteriis initian. cap. 9. vbi sic legimus: *Sermo ergo Christi; Qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant?* SECVNDO respondet, illa verba: *Vt sint quæ erant*, hunc sensum facere: *Vt sint quæ erant*, nimirum quoad speciem exteriorem, & tamen verè mutentur, quoad interiorem substantiam. POSSVT etiam responderi, Ambrosium voluisse dicere; Si potuit Christus ex nihilo aliquid facere, cur non poterit ex aliquo aliquid facere, non annihilando id, quod antea erat, sed in melius commutando? vnde non dixit: *Vt sint id, quod erant*; tunc enim panis manere deberet, sed: *Vt sint quæ erant*, id est, nō annihilentur, sed maneant, quamuis mutata.

TERTIO obiicit ex lib. 4. de Sacram. cap. 5. & de his, qui init. myst. cap. 8. & de benediction. Patriarch. cap. 9. vbi Ambrosius dicit, corpus Domini accipientibus fieri peccatorum remissionem. Atque inde colligit non sumi corpus Domini ab impiis; ac per hoc nō sumi corporali instrumēto, quod est commune cum impiis, sed ore tantùm spirituali, quo impij carent.

SED hæc sæpius iam dissoluta sunt: corpus enim Domini, quod ad se attinet, omnibus affert peccatorum remissionem, licet in quibusdā ob eorum indispositionem id non fiat.

QVARTO, obiicit ex lib. de myst. init. cap. 9. illa verba: *Ante benedictionem verborum cœlestium alia species nominatur: post consecrationem corpus Christi significatur.* Et lib. 4. de Sacram. cap. 4. dicit, nos bibere similitudinem preciosi sanguinis, & cap. 5. dicit, oblationem altaris esse figuram corporis Christi, & lib. 1. de officiis, cap. 48. dicit, vmbram fuisse in lege; imaginem in Euangelio; veritatem in cœlestibus.

RESPONDEO; In primis verbis citatis illud, *significatur*, idem valet, quod *appellatur*, seu, *dicitur.* Non enim loquitur de significatione rerum, sed vocum; nec docet quid Eucharistia significet, sed quomodo appelletur. Itaque sensus est: *Ante benedictionem alia species nominatur*, id est, panis vocatur id, quod est in altari: *Post consecrationem cor-*

pus Christi significatur, id est, non amplius panem esse significamus, seu dicimus, si quis nos interroget, quid sit in altari, sed corpus Domini esse significamus, seu dicimus. Vnde ibidem: *Ante consecrationem*, inquit, *aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur.* AD alia verba fateór nos bibere similitudinem cruoris, sed sub qua veritas contineatur. Docet enim Ambrosius, nos non in specie sanguinis sanguinem sumere, ne vt ipse ibidem dicit, horror esset cruoris; sed in similitudine sanguinis, id est, specie vini, quod habet sanguinis similitudinem; ipsum sanguinem bibere. AD illud de figura corporis: quamuis non esset absurdum, Sacramentum Eucharistiæ vocare figuram corporis ratione specierum externarum: tamen eo loco Ambrosius loquitur de pane ante consecrationem, vt ex eius verbis patet. Neque est absurdum, panem vocari figuram corporis Domini ante consecrationem, licet nondum sit Sacramētum: nam panis naturalē habet analogiam ad corpus Christi, & præterea ex eo, quod ponitur super altare, vt consecretur, incipit repræsentare ipsum Domini corpus, licet nondum habeat Sacramentalem significationem. AD aliud ex lib. de officiis, Ambrosius distinguit imaginem à veritate, non quoad substantiam, seu præsentiam rei, sed quoad notitiam: nunc enim habemus Christum, sed signis, & imagine velatum; in cœlo videbimus sine vllo signo facie ad faciem. Id patet ex verbis eius, quibus explicat, quod dixerat: *Hìc ergo*, inquit, *in imagine ambulamus, in imagine videmus, illic facie ad faciem; vbi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est.* Vnde etiam paulò antè distinguens vmbram ab imagine: *Antè*, inquit, *agnus offerebatur, offerebatur vitulus: nūc Christus offertur, sed offertur, quasi homo recipiens passionem.*

QVINTO obiicit illud ex lib. 5. de Sacram. cap. 4. *Non iste panis est, qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ex his verbis*, inquit Petrus Martyr, *vel cæcus videre potest, Ambrosium non tam crassè sensisse de corpore Christi, vt putauerit illud ingredi, & recipi in corpus nostrum.*

RESPONDEO; Nō negat Ambrosius corpus Christi ingredi in corpus nostrum, sed negat illud conuerti in substantiā corporis nostri more ciborū corporalium. Id patet manifestè ex aduersatiua: *Sed animæ substantiam fulcit.* Est enim sensus; iste panis non vadit in corpus, id est, non transit in corpus per nutritionem, sed animam reficit. Alioquienim, quomodo negaret Ambrosius corpus Christi in corpus nostrum ingredi, cùm dicat in serm. de S. Agnete: *Iam corpus eius corpori meo sociatum est?* & cùm tam apertè docuerit in tot locis à nobis citatis, id quod sumimus, dum sumimus Eucharistiam, veram esse carnem Domini? Hæc de Ambrosio.

A CAPVT XV.

Testimonium Basilij.

SANCTVS BASILIVS eodē tempore, quo Ambrosius floruit; & in 2. lib. de Baptismo, cap. 2. sic loquitur: *Si tales minæ aduersus eos positæ sunt, qui temere ad ea sacra accedunt, quæ ab hominibus sanctificantur: quid dicendum est de eo, qui in tantum ac tale mysterium temerarius est? Quantò enim maius aliquid est templo secundum Domini vocem, tantò grauius & terribilius est in animæ impuritate constitutum corpus Christi temerè cōtingere, quàm sit accedere ad arietes, vel tauros, etc.* Hoc loco Basilius affirmat tantò grauius peccare, qui indignè sumunt corpus Christi, quàm eos, qui indignè sumebāt arietes, & tauros Deo immolatos, quantò Christus maior est, non solùm arietibus, & tauris, sed etiam ipso templo Domini: quæ certè sententia vera esse non potest, nisi in Eucharistia sit verè corpus Domini præsens. Nam inter Christum, & arietes ab Hebræis immolari solitos, distantia est planè infinita: inter panem autem Eucharistiæ secundum aduersarios, & illos arietes penè nulla distantia: vel si distātia est notabilis; arietes excellebant, non panis Eucharistiæ, vt nos suprà demonstrauimus. Basilius antè affirmat tanto grauius peccare, qui indignè tractāt Eucharistiam, quàm ij, qui indignè tractabant sacrificia illa vetera, quantò Christus maior est nō solùm sacrificiis, sed etiam templo.

Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, part. 4. respondere conatur, sed se ipse inuoluit, ac secum turpiter pugnat in eadem pagina. Dicit enim PRIMVM, Basilium ita cōferre Eucharistiam cum Sacramentis veterum, vt ab vna parte ponat nuda symbola, id est, in Sacramentis veterum; ab altera ponat rem ipsam, nulla facta symboli mētione, id est, in Eucharistia nostra. Itaque vult corpus Christi, in illa collatione Basilij significare corpus Christi propriè dictum: illud enim est per eum res, & veritas Sacramenti, vt opponitur symbolo externo. SED quia Basilius dicit, illud Christi corpus sumi ab indignis; indigni autem non sumunt rem Sacramenti, sed nuda symbola secundum aduersarios; ideò Petrus Martyr paulò pòst addit Basilium loqui de symbolis Eucharistiæ, quæ sola sumuntur ab impiis, & ea conferre cum symbolis veteribus.

HÆC autem apertè inter se pugnāt, & vnum destruit aliud; & præterea vtrumque dictum est falsum. Quod pugnent, sic ostendo. Cùm Basilius nominat corpus Christi in illa collatione cum sacrificiis veterum, vel intelligit corpus Christi verum vel symbolicum. Si corpus Christi verum; ergo falsum est posterius dictum, quo asseruit Petrus Martyr Basilium loqui de symbolis, quæ sola sumuntur ab impiis: si corpus symbolicum; ergo falsum est prius dictum eius-

A dem, quo asseruit Basilium conferre rem ipsam, id est, corpus Christi cum symbolis veteribus. Quod autem sit falsum etiam absolutè vtrumque dictum Petri Martyris, sic demonstro. Nam Basilius non confert cum sacrificiis veterum solum corpus Christi verum, quod erat primum dictum Petri Martyris: nam impij non sumunt corpus Christi verum secundum aduersarios; neq; sumunt illud corpus extra symbola secundum Catholicos. At Basilius illud ipsum dicit sumi ab impiis; ergo non loquitur de solo corpore Christi vero. Adde, quòd non debuit Basilius, nec potuit ita comparare Sacramenta vetera cum Eucharistia, vt in illis tantùm poneret nudum signum, in hac, verũ corpus, cùm vtra- B que Sacramenta eodem modo contineant corpus Christi secundum aduersarios; immò melius vetera, quàm noua, quia melius repræsentabant. Sed de hoc alibi diximus.

Neque verò confert Basilius cum sacrificiis veterum solum symbolum Eucharistiæ, quod erat SECVNDVM dictum Petri Martyris: nam symbola sola Eucharistiæ non præstant sacrificiis veterum, sed sunt illis inferiora, vt alibi ostendimus; & tamen Basilius hoc loco constituit infinitam distantiam inter corpus Christi, & sacrificia veterum. Sequitur igitur necessariò, vt Basilius loquatur de corpore Christi vero, vt continetur sub specie panis verè, & realiter: sic enim omnia cohærent. Nam hoc corpus verè C excellit sacrificiis veterum infinita distantia, & verè sumitur ab impiis corporali instrumento. Et confirmatur hoc totum argumentum ex sequentibus verbis eiusdem Basilij in eo loco: monet enim vt sumpturi Eucharistiam diligentissimè purgemur à sordibus peccatorum, ne incidamus in peccatum eorum, qui Christum occiderunt. Ista enim comparatio indignè communicantium cum illis, qui Christum occiderunt, cogit omninò vt intelligamus verè, & realiter Christi corpus contineri in Eucharistia. Nam ideò comparantur inter se ista peccata, quia vtrumque attingit Christum in seipso; & Christum, non vt est in cœlo, sed vt est in Eucharistia; quia impij non possunt Christum attingere, vt D est in cœlo, sed solùm, vt est in Eucharistia.

ALTERVM testimonium Basilij est in lib. de Spiritu sancto, cap. 27. vbi sic ait: *Verba inuocationis cùm ostenditur panis Eucharistiæ, quis Sanctorũ in scripto nobis reliquit?* Hinc enim habemus morẽ fuisse in Ecclesia veteri, vt post cõsecrationem ostenderetur populo Eucharistia, quod etiam nunc fieri videmus; & conceptis verbis innocaretur, quæ verba quidam suspicantur fuisse, KYRIE ELEISON. Sed certè ex inuocatione manifestè colligitur veritas Christi in Eucharistia: neque enim panem inuocare possumus quantumlibet significet, vel repræsentet corpus Christi. Ibidẽ Basilius de mysteriis his loquens, dicit, nec intueri fas esse ista non initiatis. At certè nulla

A reddi potest caussa, cur Eucharistiam ne videri quidem permitterent infidelibus, vel etiam Catechumenis, si nihil est nisi signum. Nam rem significatam, id est, Christi passionẽ publicè prædicabãt, & signum etiam manifestissimum eiusdem passionis Catechumenis quotidie ferè imprimebant; dum eos signo crucis signabãt. Qui igitur signa clarissima concedebant, cur negassent signum obscurius?

PORRO ex Basilio obiiciũt aduersarij, quod in sua Liturgia Eucharistiam appellet ἀντίτυπα, id est, figuram corporis Christi. de qua re multa scribit Petrus Martyr in lib. cõtra Gardinerum obiecto 185.

B Ad hoc argumentum tres dari solent solutiones, sed duæ priores mihi non videntur solidæ. PRIMA est, vocem illam ἀντίτυπα nõ semper accipi pro figura, sed aliquando sumi pro exemplari: cuius significationis proferunt exemplum ex 1. epist. Petri, cap. 3. vbi Baptismus vocatur antitypon diluuij, cùm tamen diluuium figura fuerit Baptismi, nõ Baptismus diluuij. Itaque hac acceptione contendunt quidam à Basilio Eucharistiam dici antitypon, quòd sit exemplar veterum figurarum.

SED hæc opinio facilè reiici potest. Nam vox antitypon (vt etiam notauimus in 1. libro de Sacramentis in genere) nunquam accipitur pro exemplari, sed pro imagine, quæ è regione re- C spondet exemplari; & ita illud imitatur, vt ferè cum eo contendere videatur. Quomodo valde propriè vocatur antitypon imago, quæ resultat in speculo, dum quis in illud intuetur: etenim ea imago ita ad viuum repræsentat, vt cum ipso homine de forma ipsius hominis certare videatur. Et hoc modo accipitur hæc vox ab Apostolo, Hebr. 9. & ab auctoribus passim: neque aliter accipitur 1. Petri 3. Nam Baptismus aliquo modo est exemplar, aliquo modo imago diluuij, & vt imago, non vt exemplar, dicitur à S. Petro antitypon diluuij. Nam si consideremus significationem ad placitum, seu diuinam ordinationẽ, diluuium figura fuit Baptismi, non contrà, Baptismus diluuij: neq; enim Deus instituit Baptis- D mum, vt repræsentaret diluuium; sed è cõtrario, diluuium Deus induxit in mũdum, tum ob alias caussas, tum etiam vt esset figura Baptismi. At si cõsideremus naturalem similitudinem, Baptismus est potiùs imago diluuij, quàm diluuiũ Baptismi: si quidẽ magis propriè, & verè diluuium suffocauit homines impios, quàm Baptismus peccata suffocet; illa enim vera & propria, hæc metaphorica suffocatio est. Quia tamẽ valde similis est effectus Baptismi, id est, suffocatio iniquitatũ, effectui diluuij, id est, suffocationi hominum impiorũ: ideò S. Petrus Baptismum antitypon diluuij appellauit. Sed præterea licet antitypon pro exemplari accipi posset, non tamen id nobis prodesset. Nam Basilius nõ dicit, Eucharistiam esse antitypon Sacramentorũ ve-

terum,

terum,sed corporis Domini; quare certum est à Basilio non accipi hanc vocẽ pro exemplari, sed pro imagine imitante ipsum exemplar.

ALTERA solutio est aliorum,vocari à S.Basillo panem Eucharistiæ antitypon corporis Dñi, sed ante consecrationem,nõ postea. Ita respondit olim Ioan.Damascenus lib.4.de fide,cap.14. & Epiphanius in VII.Synodo,act.6.tomo.3.

SED hæc solutio multas habet difficultates. Nam in Liturgia Basilij inueoimus panem Eocharistię vocari antitypon corporis Dñi post recitationem verborum illorum: *Hoc est corpus meum.* Quocirca oporteret Damascenom, & Epiphanium existimasse, non consecrari Eucharistiam illis verbis: *Hoc est corpus meum*;sed aliis,quæ infrà ponuntur: qnod minus adhuc probabile est;de qua re disputabimns in 4.lib.in cõtrouersia de verbis, qnibns Sacramentum Enchariſtiæ conficitur. Adde, quòd licet Basilius non vocaret Eucharistiam antitypon corporis Domini post cõsecrationem: tamen Tbeodoretus apertissimè ita eam vocat in 1. dialogo, necnon Macharius Ægyptius homil. 27. immò & Dionys. cap.3. Eccles. bierarch. & Nazianzenus orat. in Gorgoniam.

Est igitur TERTIA solutio,Eucharistiã etiam post consecrationem rectè dici antitypon corporis,& sanguiois, nõ solùm quia species panis, & vini snnt signa corporis,& sanguinis ibi reuera existentium; sed etiam quia ipsum corpus, & sanguis Domini,vt sunt sub illis speciebns,signa sunt eiusdem corporis, & sanguinis, vt fuernnt in cruce; repræsentat enim Enchariſtia passionẽ Christi. Et ideò fortasse Basilius,& alij Patres nõ vocãt Eucbaristiam figuram, seu typum,sed antitypon; qnia, vt diximus,antitypa nõ dicnntur qnælibet figuræ, sed illæ tantùm, quæ nihil ferè differunt à veritate. Porrò panis & vinom, remoto corpore Domini,non ita ad viuum repręsentant corpns,& sanguinem,vt dici posint antitypa: melins enim repræsentabat Agnus Paschalis, & tamen non dicebatur antitypon, sed typus. At si snb specie panis sit verè corp9 Christi,tnm verè Enchariſtia erit antitypon corporis in crnce immolati. Vnde Chrysoltomns homil. 17.in epist. ad Hebr. dicit, Eocharistiam esse typnm, seu fignram sacrificij crucis: & tamen ibidem asserit,nnnc eundem Christum offerri, qui tunc oblatus fuit. Simile esset,si Rex aliqnis granisimo bello confecto idem ipsum bellnm ad oblectandnm populo in scena repræsentari vellet, & ipse idem, qni verè pugnauerat, in scena seipsum repræsentaret:esset enim ipse verè antitypon sni ipsius. Similia habemus in aliis Christi repræsentationibus:nam cùm tribus diebns latuit, & tandem tertia die innentns est in templo, significare voluit, teste Ambrosio in cap.2. Lncæ,se triduo futurnm in sepulchro absconditum,& tandem tertia die resurrecturũ. Et Matt. 17.cùm transfiguratus est in monte coram Pro-

A pbetis,& Apostolis,significare voluit,se eo modo videndum in gloria cœlesti ab omnibus Sanctis veteris & noui Testamenti. Ipse igitur oon semel fuit typus, & figura sui ipsins.

CAPVT XVI.

Testimonium Gregorij Nysseni.

SAnctus GREGORIVS NYSSENVS S. Basilij frater, insigne testimoninm nobis præbet: ex quo etiam intelligi posset, quid Basilins sensisset,si de ea re vlla dubitatio oriretur. Constat enim Nyssennm in iis, quæ ad fidem pertinent, B nulla in re à Basilio dissensisse. Igitur in libro de vita Moysis, vbi dispntat de Manna Iudæorum, & eum cibum cum Eucharistia cõfert, sic loqnitur de Enchariſtia: *Panis est absq; semine,absq; aratione,absq; vllo humano opere nobis paratm. Is desuper destinens inuenitur in terris. Panis enim,qui de cœlo descendit, qui verus cibm est, qui ænigmaticè hac historia significatur, non incorporea quadam res est:qno enim pacto res incorporea corpori cibus fiet?res autem qua incorporea non est,corpus omninò est.* Hæc ille. Hîc dno habemus,quę excludunt omnes, quæ fingi possent ab aduersariis,expositiones. Nam PRIMO Gregorius dicit, Panem Eucharistiæ sine semine,sine aratione,sine opere humano fieri; quod certè non conuenit pani triticeo:loquitnr igitur de vero corpo- C re Christi,cui illa omnia conneniunt.

SECVNDO dicit, eundem panem corpore manducari: non ergo loqnitur de corpore Domini, vt est in cœlo, & sola fide sumitur, sed de vero corpore,vt est in Eucbaristia.

Idem Gregorins in oratione Catechetica, cap.36. & 37. multa habet expresè de veritate huius Sacramenti, & citatur hic locus ab Euthymio in Panoplia, parte 2.tit.21. & à Bessorioo e in lib.de vetbis consecrationis. Inter alia dicit, & sæpius repetit, corpus Christi immortale coninngi per Eucharistiam cum nostro mortali cotpore, & illnd sibi simile reddere, id est, efficere, vt gloriosum & immortale aliquando tesurgat: *Quemadmodum*, inquit, *parum fermenti totam* D *massam sibi similem reddit ;sic & corpm illud, quod à Deo factum est immortale, in nostrum corpus ingrediens totum in se transfert, atque commutat. Nam, vt pestiferum cum salubri commistum, illud efficit perniciosum;sic & corpm immortale reddit totum illud, in quo susceptum est, natura simile immortali.* Et infrà: *Fidelinm corporibus coninngitur, vt ea coniunctione cum immortali, homo etiam immortalitatis particeps fiat.* Hæc ille.

SECVNDO quærit, quomodo posit vnnm corpus toti mũdo communicari, & tamen semper integrnm maneat: qnæ quidem quæstio absurdisima esset, si tantùm in signo corpus Christi manducaretnr; nulla enim difficultas in ea re fingi posset: *Considerandum est*, inquit, *quomodo fieri queat, vt cùm vnum illud corpm assiduè per totum orbem terrarum tot fidelium millibus impertiatur; totum cuins-*

que per partem euadat, & in seipso totum permaueat. Hæc ille.

Tertio, respondet ad quæstionem, ac dicit, panem qui ponitur in altari, conuerti in carnem Christi, & eo modo omnes, qui eo pane vescuntur, verè sumere Christi carnem sine vllo eius detrimento: quæ sanè est acutissima, & verissima responsio. Nam vult dicere, vt habeamus, & comedamus veram Christi carnem, non esse opus, vt Christus de cœlo descendat, sed manente illo saluo, & incolumi in cœlo, verti quotidie panem in corpus eius, & eo modo à multis manducari.

Quòd autem non loquatur de mutatione panis in carnem per solam significationem, vt aduersarij dicere solent, sed de vera, & reali mutatione, patet Primo, ex ipsa quæstione, quæ (vt dixi) inepta esset, si de mutatione significationis ageretur. Secundo, patet ex ipsa eius explicatione; dicit enim, ita mutari nunc panem in carnem Domini virtute verborum ipsius, quemadmodum cùm ipse in terris viueret, mutabatur panis, quo ipse vescebatur, in carnē ipsius. Tertio patet, quia dicit hanc mutationem fieri diuina virture, seu virtute diuinæ benedictionis: nulla autem virtus requirebatur ad mutandam significationem, cùm sit res merè voluntaria. Hæc autem sunt verba eius: *Diuinum illud corpus panis nutrimentum accipiens, idem quodammodo erat cum illo cibo, (vt diximus) in eius corporis naturam immutato.* Et infrà: *Quamobrem rectè etiam nunc Dei Verbo sanctificatum panem in Dei Verbi corpus credimus immutari.* Et infrà: *Hæc autem tribuit virtute benedictionis in illud (corpus Domini) rerum quæ videntur (id est, panis, & vini) naturam mutans.* Hæc ille. Quæ tam perspicua sunt, vt non fuerit ausus vllus aduersariorum, quod sciam, vel ad hæc loca respondere, vel aliquid ex hoc auctore nobis obiicere.

CAPVT XVII.

Testimonium Optati Mileuitani.

Optatvs Milevitanvs floruit eodem tempore, quo Ambrosius, & Basilius, vt patet ex li. 2. contra Parmenianum, vbi scribit se vixisse tempore Siricij Papæ, qui Damaso successerat. Is igitur in 6. lib. contra Parmenianum, sic ait: *Quid enim est tam sacrilegum, quàm altaria Dei, in quibus aliquando & vos obtulistis, frangere, radere, remouere? in quibus vota populi, & membra Christi portata sunt: quo Deus omnipotens inuocatus sit, quo postulatus descendit Spiritus sanctus, vnde à multis pignus salutis æternæ, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est.* Et infrà: *Quid est altare, nisi sedes corporis, & sanguinis Christi?* Et infrà: *Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momenta corpus, & sanguis habitabat?* Et infrà: *Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices Christi sanguinis portatores.* Hæc ille.

Quod autem per corpus Christi, quod tam sæpe repetit Optatus in altari manere solitum, non intelligatur corpus significatiuè, sed verè, id est, non solus panis, qui Christi corpus repræsentet, sed ipsum verum & propriè dictum corpus, multis modis probari potest ex hoc ipso loco. Primo ex eo, quod cùm toties id repetat, ne semel quidem dixerit, signum corporis in altari manere vel offerri, sed perpetuò, corpus Christi, aut membra Christi.

Secvndo ex eo, quod dicit, inuocari super altare Deum omnipotentem, & descendere super idem altare Spiritum sanctum, quod sine dubio referendum est ad consecrationem: videmus enim in omnibus Liturgiis antiquis inuocari Spiritum sanctum, vt descendat, & transmutet panem in corpus Christi; neque potest reddi alia ratio huius descensus Spiritus sancti, nisi ad Sacramentum conficiendum. At quorsum iste descensus, quorsum inuocatio omnipotentis, si nihil mirabile, & supernaturale fieri deberet?

Tertio ex eo, quod Eucharistiam vocat Optatus, pignus salutis, tutelam fidei, & spem resurrectionis: alludit enim ad id, quod veteres, Irenæus, Hilarius, Cyrillus, Nyssenus, & alij dicere solent, ideò coniungi cum corpore nostro corpus Christi, vt ex illo trahat vim quandam ad beatam immortalitatem assequendam.

Qvarto ex eo, quod dicit, per certa momenta habitare corpus Christi in altari. Si enim loqueretur de signo corporis, non diceret: *Per certa momenta,* sed, semper; semper enim in altari manere solet crux, vt Chrysostomus testatur in orat. quòd Christus sit Deus; immò etiam (vt ipse ibidem ait) in culminibus, in parietibus, in vasis, &c. Crux autem signum est Christi crucifixi; & ipsum etiam altare figura quædam est, & signum Christi, vt fatetur Petrus Martyr libro contra Gardin. obiecto 38. alio igitur modo, quàm per significationem, Eucharistia corpus Christi est.

CAPVT XVIII.

Testimonium Gregorij Nazianzeni.

Divvs Gregorivs Nazianzenvs, qui eodem tempore floruit, quo superiores Patres, in 2. oratione de Paschate ita loquitur: *Absq; confusione & dubio comede corpus, & sanguinem bibe, si saltem vitæ desiderio teneris, neq; sermonibus, qui de carne habentur, fidem deneges, neq; ob passionem offendaris; constans esto, firmus, & stabilis, in nulla re propter aduersariorum sermones, fluctues.* Hæc ille. Vbi hortatur ad fidem erga tantum mysterium, etiamsi aduersarij, id est, Philosophi Gentiles nos irrideant, quod dicamus nos carnem Christi manducare: hæc autem cohortatio superuacanea esset, si tantùm in signo Christi carnem manducaremus.

Respondet Petrus Martyr, Gregorium loqui de fide passionis Christi, atq; hortari Christianos, vt certa fide credant Christum habuisse verã carnem, & verè esse mortuum, & hoc modo spiritualiter manducent carnem Christi. At non disputabat eo loco Gregorius de passione, sed de Eucharistia, cuius figura fuit manducatio Agni Paschalis; explicat enim eo loco varios ritus, quibus manducabant Iudæi Paschalem Agnum, & accommodat illos ad manducationem Eucharistię. Et quoniam inter alios ritus Iudęorum vnus erat, vt baculis nixi manducarent, dicit eo baculo significari, vt etiam nos firmi, & stabiles, & sine vllo dubio manducemus carnem, & bibamus sanguinem.

ALIVD testimonium exstat in orat. de obitu Gorgoniæ sororis suæ, vbi refert, Gorgoniam morbo incurabili affectam, nocte quadam sese in templum proripuisse, ac procumbentem ante altare coram venerabili Sacramento ita orasse, vt statim conualuerit: *Ad altare*, inquit, *cum fide procumbit, eumq́, qui super illud colitur magno cum clamore obtestans, &c.* Quid autem super altare colatur, dubium esse non potest, cùm nihil ibi ponatur à Christianis, nisi panis, & vinum mutanda in corpus & sanguinem Christi: vnde Optatus paulò antè citatus, vocabat altare sedem corporis Christi.

Petrum Martyrem valde vssit, pupugitq; hic locus, vt apparet ex libro eius contra Gardinerum, obiecto 38. Nam PRIMVM conatur se expedire, ac dicit, super altare coli quidem Christum, sed coli in symbolo, sicut in symbolo significatur. At hæc responsio nihil eum iuuare potest. Nam si colitur in symbolo, vel est ipse re uera in eo symbolo, vel non est. Si est; errant Sacramentarij, qui id negant: si non est; ergo licet saltem coram symbolis procumbere, & ibi Christum licet absentem adorare; ergo licet Eucharistiam, & imagines Christi venerari, neque est idololatria, vt ipsi passim clamant.

Sed hac solutione non cõtentus Petrus Martyr, paulò infrà aperit mentem suam, ac dicit, mulierculam illam parùm in Christiana religione fuisse instructam; & abusum, ac superstitionem esse, quod illa fecit, cùm nec vllum sit altare Christianis, nec vllus Sacramenti vsus esse debeat, nisi ad sacram cœnam. At illam sanctam fœminam satis defendit ab istius impij Apostatæ petulantia tum sancti Gregorij auctoritas, qui illam non solùm prædicat, vt sanctissimam, & optimam; sed etiam testatur fuisse doctissimam in literis vtriusque Testamenti; tum euidens miraculum, quod illa ipsa nocte accidit, siquidem continuò curata est ab incurabili morbo. Quis autem credat absurdum, & superstitionem tanti miraculi caussam esse potuisse? ADDE, quòd si imperitia, & superstitio est, mensam Domini vocare altare, & Christum in Eucharistia colere, non sola Gorgonia, sed etiam ipse Gregorius accusandus erit imperitiæ, & superstitionis. Nam ipse est, qui mensam vocat altare, & qui Christum in Eucharistia coli dicit; ipsius enim Gregorij, non Gorgoniæ verba sunt illa: *Ad altare cum fide procubuit, eum, qui super illud colitur, magna voce obtestans, &c.*

CAPVT XIX.

Testimonium S. Ephrem.

SANCTVS EPHREM, æqualis superiorum Patrum fuit, quippe sancto Basilio familiaris, ac tantæ auctoritatis, vt eius scripta publicè post diuinas Scripturas in Ecclesia legerentur, vt testatur S. Hieronymus in Catal. scriptor. Is ergo in libro de natura Dei minimè scrutanda, cap. 5. *Quid scrutaris*, inquit, *inscrutabilia? si ista curiosè rimaris, non iam fidelis vocaberis, sed curiosus. Esto fidelis, atque innocens, participa immaculato corpori Domini tui, fide plenissima, certus quod agnum ipsum integrum comedis. Ignis immortalis sunt mysteria Christi, noli temerè ea perscrutari, ne in ipsorum perscrutatione comburaris.* Hæc ille. Et infrà: *Hoc sanè excedit omnem admirationem, omnem mentem, omnemq́, sermonem, quod fecit nobis vnigenitus Filius Christus Saluator noster. Ignem, & spiritum manducandum, ac bibendum præstitit nobis, corpus scilicet, & sanguinem suum.* Hæc ille.

Ad hoc testimonium neque respondent aduersarij, neq; respondere aliquid possunt. Nam difficultas ad credendum, mysterij inscrutabilitas, & miraculum superans omnem mentem, (quæ tria in hoc Sacramento prædicat S. Ephrẽ) clarissimè testantur, non esse Eucharistiam panem materialem, qui tantùm significet corpus Domini, sed esse ipsum verum Domini corpus. Adde, quòd Ephrem facit antithesim quandam: dicit enim mirabile fuisse, quod Angeli, qui sunt incorporei, in corpore assumpto manducarint cibos corporeos: sed mirabilius esse, quod nos homines corporei, & lutei comedamus ignem, & spiritum, id est, corpus cœleste Christi. At nulla esset admirationis caussa, si tantùm in signo corpus Christi manducaremus; immò mirabilior multò fuisset illa Angelorum manducatio, quàm nostra sit.

CAPVT XX.

Testimonium S. Epiphanij.

SANCTVS EPIPHANIVS omnium superiorum æqualis (nam etiam Athanasio familiaris fuit, licet omnibus superuixerit) in Ancorato, circa medium, cùm docere vellet, hominem verè esse factum ad imaginem Dei, licet non facilè appareat, in quo consistat similitudo inter Deum, & hominem, cùm homo sit corporalis, finitus, mutabilis; Deus incorporalis, immensus, immutabilis, dicit, multa esse eiusmodi, quæ aliud

sunt, aliud videntur esse, & ponit exemplum de Eucharistia, quæ verè est corpus Christi, & tamen nihil minus esse videtur; cùm id, quod apparet exterius, sit rotundum, & insensibile, & proinde valde dissimile corpori Christi: *Videmus*, inquit, *quod accepit Saluator in manus suas, veluti Euangelista habet, quod surrexit à cœna, & accepit hæc, & cùm gratias egisset, dixit; Hoc meum est, Hoc & Hoc. Et videmus quod non æquale est, neque simile, non imagini in carne, non inuisibili Deitati, non lineamentis membrorum: hoc enim est rotundæ formæ, & insensibile, quantum ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere; Hoc meum est, Hoc & Hoc: & nemo non fidem habet sermoni; qui enim non credit esse ipsum verum, excidit à gratia, & salute.* Hæc ille.

Hic sanè locus omninò conuincit. Nam quod dicit Epiphanius, oportere credere esse ipsum verum, excludit tropos, & præsertim cùm addat excidere à salute, qui id non credunt. Quod etiam addit esse id credendum, licet sensus repugnent, apertissimè testatur non loqui eum de significatione, sed de reipsa: nam sensus non modò non repugnant, sed etiam iuuant, vt credamus Sacramentum significare.

Respondent aduersarij, ac præcipuè Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 186. Epiphanium loqui de repræsentatione corporis Domini, ac velle dicere, credendum esse panem Eucharistiæ verè esse corpus Christi repræsentatiuè, licet nulla appareat in pane similitudo cum corpore Christi. Id verò ex eo potissimùm colligit, quod Epiphanius panem dicit esse corpus Christi: affirmat enim id, quod Dominus accepit in manus, quodque ait rotundum, & insensibile esse; illud, inquam, ipsum vocatum à Christo per gratiam corpus ipsius. Panis autem rotundus, & insensibilis, id est, panis verus, ac materialis non potest esse corpus Domini, nisi repræsentatiuè.

SED hæc solutio facilè refelli potest duplici ratione. PRIMO, quia Epiphanius nō sine caussa mutauit conclusionem in comparatione Eucharistiæ cum homine. Nam cùm dixisset hominem esse imaginem Dei, licet nō appareat similitudo inter Deum, & hominē: debuisset dicere cōsequenter, panem Eucharistiæ esse imaginem corporis Domini, licet non appareat similitudo inter panem, & corpus Domini; id enim requirere videbatur ratio exempli allati. At non ita dixit, sed ait panem Eucharistiæ esse ipsum verum corpus Domini. Et certè non dixisset de homine esse ipsum verum Deum, sicut dixit de Eucharistia, esse ipsum verum corpus; & tamen non minus homo est verus Deus repræsentatiuè, cùm sit eius imago, quàm sit per aduersarios Eucharistia verū corpus repræsentatiuè. Quorsum igitur hæc mutatio, nisi vt intelligeremus, non conferri Eucharistiam, vt imaginem cum homine; sed Eucharistiam, quatenus in ea verè continetur corpus Domini?

A SECVNDO, refellitur solutio aduersariorum, quia si Epiphanius vellet solùm dicere panem Eucharistiæ esse corpus Domini repræsentatiuè, exemplum ipsius nihil valeret. Nam Sacramenta signa quidem sunt repræsentantia rem aliquam sacram, sed non repræsentant ratione figuræ, aut formæ, aut colorum, quemadmodum repræsentant imagines depictæ, vel sculptæ; sed repræsentant partim vt signa ad placitum, partim ob analogiam naturalem inter effectus ipsorum signorum, & rei significatæ, quemadmodum etiam verba sunt signa rerum, & hedera signum est vini. Quare nihil est nouum, vel mirum, quod Sacramentum Eucharistiæ repræ- B sentet Christum, licet non sit illi simile, vel æquale, quoad figuram & formam: non enim repræsentat vt imago. Et quemadmodum stultus esset, qui miraretur, quomodo voces possint esse signa rerum, cùm nō sint illis in figura, vel colore similes, vel magnitudine æquales: sic etiam stultus esset, qui miraretur, quomodo panis Eucharistiæ possit Christū repræsentare, cùm non sit Christo æqualis, nec habeat lineamenta corporis Christi. Atqui Epiphanius adfert in medium, vt rem mirabilem, & sola fide comprehensibilem, quod panis Eucharistiæ dicatur verè esse corpus Christi, cùm non sit illi similis, nec æqualis, nec referat vlla corporis illius lineamenta; non igitur Epiphanius loquitur de pane re- C præsentante corpus Domini, sed de ipso vero corpore, quod verè adest in illa sacra hostia, quā oculis videmus, & manibus tangimus, licet sensus omnes reclament.

Ad argumentum autem Petri Martyris, RESPONDEO, Epiphanium nunquam dixisse panē materialem esse corpus Christi; sed tantùm dixisse, Dominum accepto pane, gratias egisse, id est, consecrasse eum panem; atque Eucharistiam fecisse, & tunc demum dixisse: *Hoc est corpus meum.* vbi pronomen, *Hoc*, non demonstrat panem, sed id quod in manibus Domini erat, siue quod sub speciebus illis continebatur. vt suprà diximus: quod quidem antea fuerat panis, sed prolatis illis verbis, corpus Domini erat.

D AT, inquit Petrus Martyr, de ea re, quam vocat rotundam, & insensibilem, de eadem pronunciat quod sit corpus Domini. Illa autem res panis sine dubio est. RESPONDEO, res illa rotunda, & insensibilis non est panis eo loco, sed aliquid speciem panis præ se ferens: vult enim Epiphanius dicere, sacram Eucharistiam verè esse corpus Domini, licet exteriori forma, ac specie rotunda, & insensibilis sit, vt panis merus videatur. Immò in hoc consistit (vt diximus) tota sententia Epiphanij, quod videlicet credere debeamus, verum Domini corpus nos in Sacramento Eucharistiæ percipere, cùm tamen nihil videamus, nisi panis materialis accidentia.

CAPVT XXI.

QVINTA ætas Ecclesiæ ab anno Domini CD. ad D.

Testimonium Gaudentij.

BEATVS Episcopus GAVDENTIVS ad initium QVINTI seculi floruit, vt patet ex serm. ipsius de dedicatione basilicæ Concilij Martyrum. Vbi dicit, se accepisse reliquias quasdã à duabus neptibus S. Basilij; & ante paucos annos refert inuenta fuisse corpora Sanctorum Geruasij, & Prothasij à S. Ambrosio. Hic igitur insignis auctor tract. 2. de Exodo, dicit, in veteri Testamẽto Agnum Paschalem non fuisse eundem omnium Iudæorum, sed multos; siquidem vnaquæq; familia suum occidebat, & manducabat: ille enim agnus figura erat, non veritas. At in nostra veritate vnum, & eundem in omnibus Ecclesiis immolari, & manducari affirmat. Quę comparatio manifestè indicat in nostro Sacramento verum Christi corpus in seipso, nõ in solo symbolo adesse: alioqui etiam Iudæi, vnum & eundem agnũ habuissent, cùm omnes illi eorum agni vnum Christum significarent.

DEINDE idem auctor sic loquitur: *Ipse naturarum Creator, & Dominus, qui producit de terra panem, de pane rursus (quia & potest, & promisit,) efficit proprium corpus: & qui de aqua vinum fecit, & de vino sanguinem suum.* Et infrà: *O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei. Pascha est Domini, hoc est transitus Domini. Ne terrenum putes, quod cæleste effectum est, per eum, qui transit in illud, & fecit illud suum corpus, & sanguinem.* Et infrà: *Quod annunciatum est credas, quia quod accipis, corpus est illius panis cælestis, & sanguis est illius sacræ vitis. Nam cùm panem consecratum, & vinum discipulis suis porrigeret, sic ait: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Credamus cui credidimus: nescit mendacium veritas.* Et infrà: *Non infringamus os illud solidissimum; Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Si quid autem superfuerit etiam nunc in vniuscuiusq; sensu, quod expositione ista non cœperit, ardore fidei concrementur.* Ad hæc loca aduersarij non responderunt, nec respondere possent.

CAPVT XXII.

Testimonium Chrysostomi.

AD initium anni CD. floruit etiam S. IOANNES CHRYSOSTOMVS, qui multis modis testatus est, quid sentiret de Sacramento corporis Domini. PRIMVM testimonium eius habetur homil. 60. ad populum Antiochenum, & homil. 83. in Matthæum: *Credamus,* inquit, *vbiq; Deo, nec repugnemus ei, etiamsi sensui, & cogitationi nostræ absurdum esse videatur, quod dicit. Superet & sensum, & ratio-*

A *nem nostram sermo, quæso, ipsius; quod in omnibus rebus, sed præcipuè in mysteriis faciamus, non illa, quæ ante nos iacent solummodò aspicientes; sed verba quoq; eius tenentes: nam verbis illius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptu facillimus est. Quoniam ergo ille dixit: Hoc est corpus meum; nulla dubitatione teneamur, sed credamus, &c.* Et homil. 51. in Matthæum: *Qui,* inquit, *maius, id est, animam suam, pro te posuit, quare dedignabitur suum tibi tradere corpus? Audiamus igitur tam Sacerdotes, quàm alij, quàm magna, quàm admirabilis res nobis concessa est, audiamus, oro, & perhorrescamus; carnes suas nobis tradidit, seipsum immolatum proposuit.* Sanè non potuisset Chrysostomus clarius loqui, si Caluinistam aliquem ante se habuisset, quem hortari ad fidem B voluisset.

SECVNDVM testimonium habetur in iisdem duobus locis: *O, quot modò dicunt, vellem formam, & speciem eius, vellem vestimenta ipsa, vellem calciamenta videre; ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis.*

Ad hunc locum respondet Petrus Martyr, Boquinus, & alij, Chrysostomum tribuere nomen rei significatæ symbolis ipsis, & hyperbolicè loqui. Et probant eum loqui de symbolis, non de ipso vero corpore, quia dicit videri Christum, & tangi in Sacramento, cùm tamen sola symbola tangantur, & videantur: de ipso autem vero corpore suprà dixit, oculis mentis per fidem esse videndum; & infrà dicit, in rebus sensibilibus donum insensibile nobis dari. Quód C autem insensibile est, nec tangi, nec videri potest: non igitur de ipso vero Christo loquitur, sed de pane, cùm ait: *Ipsum vides, ipsum tangis, ipsum comedis.*

AT solutio ista facilè refellitur. Chrysostomus enim cùm dicit, Christum ipsum videri, & tangi, intelligit ipsum verum Christum videri, & tangi, sed in specie aliena, non in sua, id est, verè adesse, & recipi sub illis speciebus, quæ propriè videntur, & tanguntur; licet in propria specie Christus in Sacramento non videatur, nisi oculis fidei, neque sensibilis sit, vt in Sacramento est. Exemplum habemus in Angelis. Nam verè dicebantur videre, tangere, & hospitio excipere Angelos, qui illos recipiebant in corpore assum- D pto, vt Abraham, Loth, Tobias, & alij. Id autem velle Chrysostomum, patet ex eo, quod dicit, multos cupere videre vestimenta, & calciamenta, & in Sacramento plus habere, quàm cupiant, cùm ipsum Christum habeant: illi enim qui cupiunt vestimenta, vera vestimenta cupiunt, non imaginem vestimentorum. Et sanè optabilius esset videre, vel habere vera Christi indumenta, quàm imaginem corporis eius: non ergo verè dicit Chrysostomus, illos habere plus quàm optent, nisi ipsum verum Christum verè habeant.

PRÆTEREA ibidem dicit Chrysostomus, nullum vnquam pastorem pauisse oues carne, & sanguine suo, vt Christus facit, & multas matres dedisse filios aliis nutriendos; at Christum carne sua nos alere. Quæ comparationes om-

ninò frigebunt, si tantùm in symbolo carne sua nos nutrit.

ADDE, quod homil. 24. in priorem ad Cor. dicit, Magos hoc ipsum corpus adorasse in præsepi: nos autem aliqnid amplins habere, quàm habuerint Magi: nam illi habnerunt in præsepi, nos in altari; illi in vlnis mulieris, nos in manibns Sacerdotis; illi simplex corpus viderunt, nos & corpns idem videmns, & scimus eius potentiam, & virtutem, &c. At si tantùm in signo Christum habemns, non modò non sumns Magis snperiores, sed tantò inferiores, qnantò inferior est imago Christi ipso vero Christo.

INIDEM dicit, amantes consueuisse personis amantibus donare vestes, pecunias, & alia id genus: at carnem suam non posse dare; Christum autem rationem inuenisse per boc mirabile Sacramentum, quo se nobis verè donaret habendum. Sed falsum erit, quòd Chrysostomus dicit, si tantùm in symbolo se nobis Christus donat: possunt enim etiam homines se donare, & reipsa donant amicis in symbolo, cùm imagines suas illis donant.

ITEM homil. 51. in Matth. *Adeamus*, inquit, *Christum singuli ægrotantes magna cum fide. Nam si qui fimbriam vestimenti eius tunc tetigerunt, rectè omnes conualuerunt: quantò magis corroborabimur, si totum in nobis habebimus?* Vbi non loquitur Chrysostomus de Christo habito tantùm in symbolis: non enim maior est virtus imaginis Christi, quàm fimbriæ illins, qnam qui tangebant, curabantur omnes.

ITEM homil. 3. in ep. ad Ephes. dicit, Eucharistiam nihil prorsus differre ab illo corpore, quod in cœlo ab Angelis adoratur: *De corpore*, inquit, *nobis sermo est, & eo, quod nihil ab illo dissidet. Quot istius corporis efficimur participes? quot eius sanguinem gustamus? Recolito, quia illius corpus, & sanguis est, qui supra cælos residet, qui ab Angelis suppliciter adoratur.*

DENIQVE hom. 3. de incomprehensibili natura Dei prnpe finem, reprehendit acerrimè populum, quòd ad eins cõcionem frequentissimè accederent, ad sacrũ autem rariores: *Me*, inquit, *vehemens cœpit suspirium, quod cùm ego disputo vester conseruus, studium adhibetis, & ingenium, contenditis animũ, alter alterum impellit, & iactat, vt ipso propiùs adsit, frequentes ad finem vsq; dicendi patiẽtissimi perseueratis: cùm autem ipse Christus communis omnium Magister, & Dominus in sacris mysteriis se ostensurus est, vacua Ecclesia redditur. Proh fidem hominum Christianorum!* Hæc ille. Quæ sanè comparatio, & exclamatio ineptissima esset, si nihil in Eucharistia præter signũ haberemus: potuissent enim illi respondere, se domi satis multas habere imagines Christi, in quibus enm videre possent.

TERTIVM testimonium habetur in iisdem locis, hom. videlicet 60. ad popul. & 83. in Matthæum, vbi Chrysostomus sic ait: *Non sufficit ipsi, hominem fieri, flagellis interim cædi: sed nos secum in vnam (vt ita dicam) massam reducit; neq; id fide solùm, sed reipsa nos corpus suum efficit.* Et homil. 61. ad popnl. & ho-

A mil. 45. in Ioan. addit non sola charitate, sed reipsa nobis commisceri carnem ipsius per hoc Sacramentum. Et homil. 24. in priorem ad Corint. dicit, sic nos vniri corpori Christi per Eucharistiam, quemadmodnm corpus illud vnitnm est Verbo per Incarnationẽ, id est, verè & realiter. Et ibidem dicit, amantes aliquando præ nimio amore morsu appetere eos, qnos dilignnt, vt eo modo indicent cnpere se, si posset fieri, intimè vniri, & fieri vnnm cum illis: Christum antẽ hoc mirabili modn per Encharistiam effecisse, vt verè corpori eius intimè vniremnr. Quæ omnia frigidissima, & ridicnla essent, si tantùm in signo Christi corpns acciperemns.

B Respondet Petrus Martyr, dnplicem esse vnionem fidelinm cum Christo; vnam per fidem, & charitatem; alteram, qnæ ex ista sequitur, qua snmus membra Christi, & ipse caput nostrnm: & de hac posteriore loqui Chrysostomum, cùm dicit, nos reipsa vniri Christo, & non sola fide, aut charitate.

SED contrà. Nam ista vnio membrornm cnm capite, qua efficimnr vnnm corpns mysticnm Christo, propriè obtinetnr per Baptismũ, & necessariò præcedere debet sumptionem Encharistiæ: qui enim non est membrnm Christi, non nisi indignè ad hoc Sacramentum accedit. At Chrysostomus dicit, per Encharistiam nos coniungi Christo noua quadam, & vera vnione.

C PRÆTEREA, quod ait Chrysostomns, reipsa nnbis coniungi corpns Christi: non minus opponitnr cõiunctioni mysticæ membrorum cnm capite, quàm coniunctioni per fidem, & dilectionem: neque enim illa magis realis est, quàm ista. DENIQVE illa exempla Incarnationis, & amantium, satis resellnnt figmenta ista adnersariorum.

QVARTVM testimonium est in his locis, vbi miraculo tribuit Chrysostomus, qnod Christi corpus simul sit in cœlo, & in altari, lib. 3. de sacerdotio: *O miraculum, ô Dei benignitatem, qui cum Patre sursum sedet in illo temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se ipse tradit volentibus illum excipere, & amplecti.* Item homil. 2. ad popnlum An-

D tiochennm, in fine: *Helias melotem discipulo reliquit: Filius autem Dei ascendens suam carnem dimisit: sed Helias quidem exutus, Christus autem, & nobis reliquit, & ipsam habens ascendit.*

Ad hunc locum respondet Beza in Cyclope, Christi carnem in cœlo esse propriè, in terra symbolicè. Et probat, quia ibidem Chrysostomus dicit, Heliam simul fnisse snrsnm & deorsnm; quia nimirnm sursum erat in sua persona, & deorsnm erat, quia requieuerat spiritus eius in Heliseo: & sic in alio erat deorsnm, non in se. Adducit etiam Beza enndem Chrysostomum homil. 24. in priorem ad Corinth. vbi dicit, per hoc mysterium fieri, vt terra nobis sit cœlnm, & hortatur, vt mente conscendamus in cœlum, vbi Christum habeamus.

SED nihil Beza dicit. Nam etiamsi Helias non erat propriè sursum & deorsum, tamen alia ratio est de Christi carne, quàm Chrysostomus non confert cum Helia, sed cum eius melote.

QVOD antè propriè carnem Domini Chrysostomus intellexerit in terra nobis relictam, & simul in cœlo, patet, tum ex loco citato ex lib. 3. de sacerdotio, vbi miraculum in hac re agnoscit Chrysostomus; neque enim miraculum esset, si tantùm in symbolo carnem Domini haberemus: tum ex hoc ipso loco, de quo agimus. Dicit enim Chrysostomus, rem nobis longè maiorem à Christo relictam, quàm ea fuerat, quam Helias Heliseo reliquit: quia Helias vestē, Christus carnem reliquit. At certè non est res maior caro in symbolo, quàm vestis propriè dicta.

DENIQVE locus alius à Beza productus ex homil. 24. in priorem ad Corinthios, vel solus sufficeret ad eum conuertendum ad veram fidem, nisi in sua hæresi planè obduruisset. Nam non dicit Chrysostomus, vt mente in cœlum ascendamus, vt ibi tantùm Christum habeamus, sed vt videamus, nihil esse in cœlo præstantius Christo, & ideo terram per hoc Sacramentum fieri cœlū, quia verè habemus in terris id, quod est in cœlo præstantissimum. Verba eius hæc sunt homil. 24. in priorem ad Corinthios, in fine: *Dum in hac vita sumus, vt terra nobis cælum sit, facit hoc mysterium. Ascende igitur ad cæli portas, & diligenter attende, immò non cæli, sed cæli cælorum, & tunc quod dicimus intueberis. Etenim quod summo honore dignum est, id tibi in terra ostendam; nam quemadmodum in regiis non parietes, nō tectum aureum, sed regium corpus in throno sedens, omnium præstantissimum est: ita quoq; in cælis regium corpus, quod nunc in terra videndum tibi proponitur: neq; enim Angelos, neque Archangelos, non cælos, non cælos cælorum, sed ipsum horum omnium Dominum tibi ostendo.* Quo loco Chrysostomus si solùm in signo Christum in terra esse vellet, planè deciperet auditores; nec anteponeret eum Angelis, & Archangelis. Quis enim non malit veros Angelos videre, quàm solam Christi imaginem? Adde quod ibidem rursus ait Chrysostomus: *Si puer regius purpura, & diademate ornatus tibi ferendus traderetur, nōnne omnibus rebus humi abiectis eum exciperes? Verùm nunc cùm non hominis regium puerum, sed vnigenitum Dei Filium accipias, non horrescis, & omnem secularium rerum amorem abiicis?* Hæc ille. Vbi si de Christi signo, non de ipso Christo loqueretur, nullo modo eum cū regio puero, sed cum imagine pueri regij conferret; aut certè ineptissimus esset.

QVINTVM testimonium, est in his locis, vbi Chrysostomus dicit, Christum in Eucharistia, non modò ab hominibus, sed etiam ab Angelis adorari. Homil. 41. in priorem ad Corinthios: *Non frustrà memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus pro istis agnum illum iacentem, & peccata mundi tollentem deprecantes.* Hæc ille. Vbi apertissimè dicit inuocari (quæ species est sum-

A mæ adorationis) agnum in altari iacentem; & fortè alludit ad illa verba: *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona eis requiem.*

Idem in oratione de S. Philogonio, loquens de Magis, qui ad Christum adorandum ex Perside venerunt, sic ait: *Si cum fide accesserimus, proculdubio videbimus eum in præsepi iacentem. Nam hæc mensa vicem explet præsepis: siquidem & hîc ponitur corpus Dominicum, non quidem fasciis inuolutum, sicut tunc, sed vndoquaq; Spiritu sancto conuestitum. A[...] quidem nihil aliud, quàm adorarunt: tibi verò si cu[...]cesseris conscientia, permittemus vt sumas, & sumpto a[...]um abeas.* Vbi indicat nos nō tantùm adorare po[...]e, quod Magi fecerunt, sed etiam sumere.

Idem hom. 60. ad popul. Antioch. *Cogita qualis*
B *sis insignitus honore, qua mensa fruaris. Quod Angeli videntes horrescunt, neq; liberè audent intueri, propter emicantem inde splēdorem, hoc nos pascimur, huic nos vnimur.* Et hom. 61. *Huic & supernæ potestates assistūt, quoniam & illæ nobis manifestiùs propositorum virtutem speculantur, & inaccessibiles admirantur splendores.* Et hom. 3. in epist. ad Ephes. *Et tu ad salutarem hanc hostiam accessurus, quam Angeli ipsi cum tremore suspiciunt.* Et lib. 6. ad sacerdot. *Per id tempus*, inquit, *& Angeli sacerdoti assident, & cælestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, Angelorum choris plenus est: id quod credere abundè licet, vel ex tanto illo sacrificio, quod tunc peragitur. Ego verò, & commemorantem quendam audiui, cùm diceret senem quendam, virum admirabilem, ac cui reuelatio-*
C *num mysteria multa diuinitus fuissent detecta, sibi narrasse, se tali olim visione dignum habitum à Deo fuisse; ac per illud quidem tempus derepentè Angelorum multitudinem conspexisse (quatenus aspectus humanus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circumdantium: denique, si capite inclinatorum, vt si quis milites præsente Rege stantes videat.* Hom. 21. in acta: *Quid dicis? hostia in manibus est, adsunt Angeli, adsunt Archangeli, adest Filius Dei: cum tanto horrore astant omnes, &c.* Denique homil. de Eucharistia in encæniis: *Agnus Dei immolatur: Seraphim astant sex alis faciem tegentia, &c.*

Ad hæc aduersarij neq; respondent, neq; respondere possunt. Si enim Angeli ad altare astāt capitibus inclinatis, & cum timore, ac tremore, vix audent liberè propter splendorem inde e-
D micantē; quis negare potest ibi aliud esse, quàm panem? & si Angeli adorant, quis homines reprehendere potest si & ipsi adorent?

SEXTVM testimonium est in his locis, vbi Chrysostomus dicit mutari panem homil. 83. in Matthæum, & homil. 60. ad populum: *Non sunt humanæ virtutis opera proposita: nos ministrorum locum tenemus, qui verò sanctificat ea, & immutat, ipse est.* Et infrà: *Qui dixit; Hoc est corpus meum, & verbo factum confirmauit.* Et in homil. de proditione Iudæ dicit ista verba: *Hoc est corpus meum*, similia esse illis: *Crescite & multiplicamini.* Et homil. de Eucharistia in encæniis: *Num vides panem? num vinum? num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? absit, ne sic cogites. Quemadmodum enim si cera igni adhibita illi assimilatur, nihil*

ſubſtantia remanet, nihil ſuperfluit: ſic & hic puta myſteria conſumi corporis ſubſtantia.

Ad hunc vltimum locum reſpondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerũ, parte quarta, Chryſoſtomum non negare in Euchariſtia eſſe verum panem; ſed modo illo loquendi ſignificare velle, non eſſe attendendum ad panem, ſed ad id, quod per eum ſignificatur: neq; ſubſtantiam panis propriè velle conſumi ab ipſo Domini corpore ſuperueniente, ſicut ceram ab igne; ſed iſtum eſſe tropum, quo indicetur oportere nos mentem abſtrahere à pane, & vino, & in rebus ſignificatis eam ponere. Id autem probat, quia Chryſoſtomus non ſolùm ſubſtantiam panis, ſed etiam accidentia conſumi dicit, cùm ait myſteria conſumi, & cùm ait nihil ſuperfluere, & cùm adhibet ceræ ſimilitudinem, quæ tota omnino perit in igne, tùm quoad ſubſtantiã, tum quoad accidentia. Atque accidentia panis non conſumuntur verè & propriè, cùm adhuc ſenſibus percipiantur; ergo neq; ſubſtantia verè, & propriè conſumitur. SECVNDO idem probat, quia ibidem Chryſoſtomus dicit: *Ne putetis quod accipiatis diuinum corpus ex homine, ſed ex ipſius Seraphim forcipe ignem.* Quæ certè verba propriè accipienda non ſunt, quia falſa eſſent: eodem igitur modo, cùm idem auctor dicit, non eſſe panem, & vinum, & conſumi myſteria, intelligenda ſunt omnia impropriè.

SED hæc ſolutio nullo negotio refelli poteſt. Nam ſi Chryſoſtomus non negaret reipſa panem adeſſe, & tantùm vellet, non adeſſe quoad cogitationem noſtram; non diceret Euchariſtiam non emitti in ſeceſſum, ſicut alios cibos: iſta enim nihil ad cogitationem, ſed ad rem ipſam pertinent. Vnde Petrus Martyr, quamuis multa dixerit de hoc loco; nunquam tamen reſpondit ad iſtam ſententiolam, ſed eam ſemper, quaſi ſcopulum quendam induſtriè euitauit. Præterea valde abſurda eſſet ſimilitudo illa de cera ab igne conſumpta, ſi non reipſa panis conſumeretur.

Ad argumentum eius PRIMVM reſpondeo, Chryſoſtomum non dicere conſumi accidentia panis; immò diſertis verbis expreſsit ille ſubſtantiam diſcedere adueniente alia ſubſtantia. Vnde cùm ait myſteria conſumi, intelligit quoad ſubſtantiam, de qua loquebatur; & cùm ait, nihil ſuperfluere, nihil ſubſtantiæ remanere ſignificat. Et denique cum cera, quæ tota conſumitur, ſolam ſubſtantiam panis comparat, non quidquid in pane eſt.

Ad SECVNDVM dico, non eſſe ſimiles illas loquutiones: *Ne putes diuinum corpus ex homine te accipere*; &, *Num panem vides? num vinum?* Nam in priore manifeſti ſunt tropi, dum ſacerdotem vocat Angelum Seraphicum, & corpus Domini ignem, & manum ſacerdotis forcipem: neq; negat accipi corpus Domini à ſacerdote, ſed negat illum eo tempore gerere ſe, vt hominem,

A

ſed potius Angelico miniſterio illum vti confirmat. At in poſteriore omnes circumſtantiæ clamant non eſſe ibi tropum, cùm dicat, eum panem non ire in ſeceſſum, & totam ſubſtantiam conſumi.

SEPTIMVM teſtimonium eſt in his locis, vbi dicit, in Euchariſtia eſſe veritatem ſanguinis, cuius figura præceſſerat in Teſtamento veteri. Homilia ad Neophytos diſputans de ſanguine agni, quo liniebantur poſtes filiorum Iſraël in Aegypto, vt ab Angelo percutiente liberarentur: *Sicut*, inquit, *regnantium ſtatuæ, nonnunquam ad ſe confugientibus hominibus ſubuenire conſueuerunt, non quia ſunt ære confectæ, ſed quia retinent imaginem principalem: ita & ſanguis ille liberauit, non quia ſanguis fuit,*

B

ſed quia huius ſanguinis oſtendebat aduentum. Nunc ergo ſi viderit inimicus non poſtibus impoſitum ſanguinem typi, ſed fidelium ore lucentem ſanguinem veritatis, multò magis ſe ſubtrahet. Si enim Angelus ceſsit exemplo, quantò magis terrebitur inimicus, ſi ipſam perſpexerit veritatem? Similia repetit homil. 45. in Ioan. & homil. 61. ad populum Antiochenum. AD quæ loca nihil omnino reſponderi poteſt: nam ſanguinis veritatem ponit Chryſoſtomus, non ſolùm in animo, ſed etiam in ore fidelium.

Iam contra Catholicam veritatem ex Chryſoſtomo nouem teſtimonia Petrus Martyr adducit in libro contra Gardinerum, obiecto 197. & ſequentibus, ſed ſex ex illis, nullã habent difficultatem. VNVM ſumit ex homil. 83. in Matth.

C

vbi Chryſoſtomus Euchariſtiam vocat ſymbola paſsionis Chriſti. QVOD quidem & nos fatemur, vt ſuprà ſæpe diximus.

ALTERVM, ſumit ex eadem homilia, vbi dicit Iſraëlitas Agnum Paſchalem comediſſe habitu viatorum, quia in Palæſtinam profecturi erant; nos autem in cœlum profecturos eſſe: ex quo loco deducit Petrus Martyr nos, dum manducamus Euchariſtiam, debere in cœlum mente conſcendere, & ibi Chriſtum quærere, non in Sacramento. AT QVI iſta mira eſt vel ſtupiditas, vel pertinacia. Nam non docet Chryſoſtomus, vt dum ſumimus Euchariſtiam aſcendamus in cœlum, ſed vt ſumamus Euchariſtiam tanquam cibum, & viaticum, quo roboremur in hac vita,

D

dum proficiſcimur ad patriam cœleſtem, ad quam poſt mortem perueniemus. Id quod ex allata comparatione perſpicuum eſt: neq; enim Iſraëlitæ dum comederent agnum, ibant in Palæſtinam, vt ibi quærerent agnum; ſed comedebant agnum, quem præſentem habebant, habitu tamen viatorum, quia paulò pòſt iter facturi erant ad terram promiſsionis.

TERTIVM teſtimonium ſumit ex homil. 24. in priorem ad Corinthios, vbi Chryſoſtomus ait: *Quid eſt panis? corpus Chriſti: Ergo*, inquit Petrus Martyr, *panis eſt corpus Chriſti; ergo verus panis manet in Euchariſtia.* RESPONDEO; Chryſoſtomus non de pane materiali, ſed de pane conſecrato prædicat corpus Chriſti: veriſsimè autẽ panis conſecratus

secratus non est panis communis, sed panis vitæ, id est, corpus Christi. Vnde ibidem Chrysostomus disertis verbis dicit, in calice sacro illud esse, quod ex latere Christi fluxit, id est, sanguinem eius.

QVARTVM testimonium sumit ex eadem homilia, vbi Chrysostomus dicit, Eucharistiam esse cibum aquilarum, iuxta illa verba Domini: *Vbi fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.* proinde more aquilarum debere nos in altum euehi, & ad Christum accedere. Hinc autem nititur ostendere Petrus Martyr, Christum non esse quærendum in altari. SED frustrà nititur. Chrysostomus enim loquitur de ascensione non in cœlum corporale, sed in Deum, ac res æternas, & spirituales, neglectis terrenis curis, quòd sanè facit, qui Christum quærit, eique adhæret, vbicunq; tandem is sit.

QVINTVM testimonium sumit ex homil. 27. in priorem ad Corinthios, vbi panem, & calicem vocat Eucharistiam. SED ad hoc iam sæpe responsum est: vtitur enim Chrysostomus verbis Pauli.

SEXTVM testimonium est in hom. 20. in posteriorem ad Corinthios, vbi Chrysostomus dicit, non solùm Eucharistiam esse corpus Domini, sed etiam pauperes esse corpus Domini, de quibus Dominus ait: *Quod vni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis.* At pauperes nõ sunt corpus Christi nisi repræsentatiuè; ergo & Eucharistia solũ repræsentatiuè corpus est Christi. RESPONDEO; Non dicit Chrysostomus eodem modo corpus Christi esse pauperes, quo est Eucharistia: & ex aliis eius locis infinitis satis iam probarum est, Eucharistam esse ipsum verum Christi corpus, quale certum est non esse pauperes.

SEPTIMVM testimonium sumit ex cõmentario Psal. 22. Sic enim ibi legimus: *Vt quotidie in similitudinem corporis, & sanguinis Christi panem, & vinum secundum ordinem Melchisedech nobis ostenderet in Sacramento.*

RESPONDEO; Commentarium in eum Psalmum, siue dubio non esse Chrysostomi, immò neq; Græci alicuius; phrasis enim Latina est, & cùm res, tum verba longissimè absunt à scriptis Chrysostomi: potest tamen responderi, (cuiuscunq; sit illa sententia) panem, & vinum in Sacramento ostendi quoad externam speciem. Nam vt suprà diximus, etiam more Scripturarum res denominãtur ab exteriore specie: quomodo serpens æneus vocatur serpens, & Angeli qui apparebant in forma humana, passim dicuntur in Scriptura homines. Neque negamus panem Eucharistiæ similitudinem gerere corporis Domini, quoniam eius Sacramentum est, licet simul etiam doceamus, præsens Domini corpus, non absens eo Sacramento significari. Porrò ille auctor panem & vinum appellare voluit Eucharistiam, non corpus, & sanguinem, quia exponebat illa verba Salomonis: *Venite comedite panes meos, & bibite vinum, quod miscui vobis.*

OCTAVVM testimonium sumit ex libro, siue epistola ad Cæsarium Monachum, vbi legimus, panem post consecrationem non vocari amplius panem, licet natura panis in ipso permaneat.

RESPONDEO; Nihil eiusmodi vnquam scripsisse Chrysostomum: neq; enim in toto Chrysostomi opere vllus est liber, vel epistola ad Cæsarium. Verba autem huius auctoris (quicunq; ille fuerit) eandem prorsus sententiam habent cum sentẽtia Theodoreti, & Gelasij; ideò, quod postea ad illos respondebimus, idem & huic responderi poterit: nolo enim cum Chrysostomo miscere testimonia incerta, & nullius auctoritatis.

NONVM testimonium sumit ex homil. 11. in Matth. vbi sic legimus: *Si ergo hæc vasa sanctificata ad priuatos vsus transferre sic periculosum est, in quibus non verum corpus Christi, sed mysterium corporis eius continetur; quantò magis vasa corporis nostri, quæ sibi Deus ad habitaculum præparauit, non debemus locum dare Diabolo agendi in eis quod vult.*

RESPONDEO; Non dubium est, opus homiliarum imperfectum, vnde sumptum est ab aduersatiis testimonium, non esse Chrysostomi: nec minus certum est, opus illud variis erroribus scatere. Id annorauit Erasmus in præfatione; idem fatetur Petrus Martyr; & omnes, qui legerint, facilè iudicabunt. Porrò verba illa: *In quibus non est verum corpus Domini, sed corporis eius mysterium continetur:* ab aliquo Berengarij discipulo inserta illi homiliæ esse videntur. Nam non sunt in omnibus exemplaribus, vt ibidem ad marginem annotatur: & præterea ad rem non faciunt. Nam loquebatur auctor homiliæ de vasis sacris templi Salomonis, quæ Baltbasar transtulit ad prophanum vsum; & proptetea regnũ, & vitam perdidit. In illis autem vasis, non solùm non erat verum corpus Domini, sed nec mysterium eius. Deniq; constat opus illud multis modis corruptum à variis hæreticis, & varia hinc inde inserta habere. Id quod rectè probat Sixtus Senensis lib. 4. Bibliothecæ sanctæ, pag. 413. tribus argumentis. PRIMO, quia in quibusdam antiquissimis exemplaribus non inueniuntur hi errores. SECVNDO, quia si auferantur, nihil perit de sensu & contextu verborum. TERTIO, quia non solùm sunt in hoc libro errores diuersissimorum hæreticorum, vt Montani, Donati, Manichæi, Arij, Pelagij, Berengarij; sed etiam inueniuntur contrariæ sententiæ, & planè Catholicæ, & præsertim aduersus Arianos: id enim argumentum est manifestum, non esse illa omnia eiusdem auctoris. Habemus igitur, nihil solidi ex vero Chrysostomo ab hæreticis adferri potuisse, cùm tamen nos tam multa ex indubitatis eius libris attulerimus pro Catholica veritate.

CAPVT XXIII.

Testimonium S. Hieronymi.

DIVVS HIERONYMVS æqualis Chrysostomi fuit, licet ei aliquandiu superuixerit: obiit anno Domini CD.XXII. cùm obiisset Chrysostomus anno CD.IX. Ex hoc igitur auctore quædam testimonia produci possunt. PRIMVM est in comment. Matth. cap. 26. vbi sic legimus: *Postquam typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Pascha transgreditur Sacramentum: vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech, summi Dei sacerdos panem & vinum offerens fecerat: ipse quoque veritatem sui corporis, & sanguinis repræsentaret.*

Hunc locum etiam hęretici pro se adducunt, vt Petrus Martyr lib. contra Gardinerum, obiecto 210. propter illam vltimam voculam, *repræsentaret*; sed locus planè noster est totus. Nam repræsentare apud Hieronymum, exhibere reipsa significat, vt suprà diximus in testimoniis Tertulliani: qua significatione vtitur etiam AMBROSIVS lib. 1. de officiis, cap. 36. cùm ait: *Intellige prius, quæ habentur in ferculis dapes, & tunc mitte manum, vt quæ legis, vel accipis à Deo, tu operibus exequaris, & collatam in te gratiam officiis repræsentes*: vbi pro eodem accipit, exequi, & repræsentare.

Sic accepisse Hieronymum, patet PRIMO ex eo, quod opponit typicum Pascha Iudæorum vero Sacramento Paschatis Christianorū. Nam si Eucharistia solùm repręsentaret corpus Christi in symbolo, & non reipsa; nulla esset caussa cur diceretur verum Sacramentum, & cur opponeretur typico: nam etiam Pascha Iudæorum repræsentabat in symbolo corpus Christi. SECVNDO patet ex eo, quod dicit Melchisedechū offerendo panem, & vinum præfigurasse; Christum autem instituendo Eucharistiam repræsentasse corporis veritatem: vbi antithesis requirit, vt Christus exhibuerit corporis veritatem, cuius figura in Melchisedechi oblatione præcesserat. Quod ipse idem clarius exponit in commentario Psal. 109. *Quomodo*, inquit, *Melchisedech Rex Salem obtulit panem & vinum, sic & tu offeres corpus, & sanguinem tuum, verum panem, & verum vinum. Iste Melchisedech ista mysteria, quæ habemus, tradidit nobis. ipse est, qui dixit; Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, &c.* Hìc videmus apertè opponi pani, & vino Melchisedechi corpus, & sanguinem Christi, quæ dicuntur verus panis, & verum vinum, non ratione naturæ, sed ratione effectus; quomodo idem Dominus ait: *Ego sum vitis vera.* Nam alioqui etiam panis Melchisedechi fuit verissimus panis, si naturam spectes.

SECVNDVM testimonium est in epistola ad Hedibiam, quæst. 2. *Nos*, inquit, *audiamus, panem, quem fregit Dominus, deditq́; discipulis, esse corpus Domini Saluatoris.* Et infrà: *Nec Moses dedit nobis panem verum,*

A *sed Dominus Iesus ipse conuiua, & conuiuium, ipse comedens, & qui comeditur.*

Hunc etiam locum pro se Petrus Martyr adducit, quia nomen panis in hoc testimonio legit: sed locum esse pro nobis, dubium esse non potest, tum quia declarat Hieronymus panem illum nō esse panem materialem, sed ipsum Domini corpus; tum quia non verè diceret, Mosem nō dedisse panem verum, id est, Christi corpus, si Eucharistia nō esset corpus Christi, nisi significatiuè.

TERTIVM testimonium est in commentar. 1. cap. ad Eph. *Dupliciter*, inquit, *caro Christi, & sanguis intelligitur, vel spiritualis illa, atq; diuina, de qua ipse dixit; Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus*: B *vel caro, & sanguis, quæ crucifixa est, & qui militis effusus est lancea. Iuxta hanc diuisionem & in Sanctis eius diuersitas sanguinis, et carnis accipitur: vt alia sit caro, quæ visura est salutare Dei, alia caro, & sanguis, quæ regnum Dei nō queant possidere.* Hæc ille. Vbi distingnit carnem, quæ est in Eucharistia, ab illa, quæ fuit crucifixa, solùm quoad accidentia, nimirum quod in cruce fuit caro passibilis; in Eucharistia sit impassibilis, & spiritali ac diuino quodam modo se habeat: quemadmodum distinguitur caro nostra mortalis, ab ipsa nostra carne immortali, qualis erit post resurrectionem. Nec potest respōderi, carnem spiritalem, quæ est in Eucharistia, solùm esse in signo, & non reipsa: nam si ita acciperet, destrueret id, quod astruere vole- C bat, veram carnem resurrecturam, contra Origenistas. Deinde caro Christi, vt in Eucharistia significatur, non potest distingui ab ea, quæ fuit in cruce, nec vocari diuina; Eucharistia enim Sacramentum est, siue symbolum passionis Christi: non ergo Hieronymus distingueret vnam ab alia, si de symbolo tantùm loqueretur. Neq; etiam respondere possunt aduersarij, Hieronymum non loqui de Eucharistia, sed de spirituali manducatione carnis Domini, de qua intelligunt ipsi verba Domini ab Hieronymo citata. Hoc, inquam, respondere nō possunt: nam verba Domini secundum aduersarios intelliguntur de carne Domini, vt fuit in cruce, quæ per fidem manducatur spiritualiter, cui manduca- D tioni adiunxit postea Dominus, vt ipsi dicunt, symbola externa. At Hieronymus distinguit carnem Domini, quæ verè est cibus, & quam manducamus, à carne crucifixa; ergo non loquitur de manducatione per fidem, sed de vera, & reali, vt diximus.

QVARTVM testimoniū est in commen. cap. 1. epist. ad Titum, vbi cùm dixisset, oportere ab officio coniugali eos abstinere, qui corpus Domini suscipere volunt, & attulisset exemplum Achimelech, qui noluit Dauidi panes propositionis dare manducandos, nisi prius audiuisset, eum ab vxore se aliquandiu continuisse, subiungit: *Tantum interest inter panes propositionis, & corpus Christi, quantum inter imaginem, & veritatem; inter ex-*

emplaria

emplaria veterum, & ea ipsa, qua per exemplaria præfigurabantur. Hic sanè locus apertissimus est. Nam si in Eucharistia est ipsa veritas, quæ per panes propositionis figurabatur; certè non est in Eucharistia panis materialis significans corpus Christi, sed ipsum verum corpus: id enim omnium consensu est veritas per illos panes adumbrata. Quod autem Petrus Martyr dicit, Eucharistiam vocari ipsam veritatem, quia est symbolum clarius, quàm fuerint panes propositionis; suprà refutatum est, cùm ageremus de figuris.

Porrò ex Hieronymo quædam loca adducit Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 207. 208. & 209. in quibus videtur Hieronymus dicere, non manducari corpus Christi ab impiis. SED nihil ea loca concludunt: nam loquitur de manducatione vtili, & fructuosa, id est, quæ reuera spiritualiter nutriat, ac reficiat. Loca, quæ ipsi citant, sunt in commen. in ca. 66. Isaiæ, in cap. 22. Hieremiæ, & in cap. 8. Oseæ, quibus locis opponi debet commentarius in 1. cap. Malac. vbi disertis verbis Hieronymus dicit, ab impiis pollui mensam Domini, dum immundi ipsi mundissimum sanguinem bibunt.

CAPVT XXIV.

Testimonium Augustini.

SANCTVS AVGVSTINVS proximè S. Hieronymum sequitur, quippe qui eius amicissimus fuit, & annos circiter decem illi superuixit: obiit enim teste Prospero in Chronico Augustinus anno Domini CD. XXXIII. cùm obiisset Hieronymus, eodem Prospero auctore anno CD. XXII. Hunc autem Patrem Caluinus totum suum esse mentitur lib. 4. Inst. ca. 17. §. 28. Eundem Petrus Martyr, & ceteri Caluinistæ præter ceteros omnes citant, ac suum esse iactant: vt etiam olim Berengarius, teste Guitmundo li. 2. solum Augustinum non respuebat. Proferam igitur ad hanc eorū iactantiam comprimendam, testimonia ex omnibus omnino tomis operum Augustini.

Ac primum ex PRIMO tomo testimonium habemus in lib. 9. confess. cap. 13. *Tantummodò*, inquit, *memoriam sui ad altare tuum fieri desiderauit, vnde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chyrographum, quod erat contrarium nobis.* Et infrà: *Ad cuius precij nostri Sacramentum ligauit ancilla tua animam suam vinculo fidei.* Hæc ille. Qui per victimam, qua deletum est chyrographum contrarium nobis, non potest intelligere, nisi veram Christi carnem, quæ pro nobis immolata fuit in cruce; neque enim panis est eiusmodi victima: & cùm dicit eam victimam dispensari ex altari, apertissimè indicat, carnem Christi non tantùm fide, sed etiam manibus, & ore suscipi. Denique cùm dicit sanctam Monicam alligasse animam suam vinculo fidei, ad Sacramentum corporis Domi-

A ni, manifestè significat in eo Sacramento non esse nudum signum, sed ipsum etiam verum Domini corpus: neq; enim alligasset mulier sapientissima animam suam pani, vt per eum secura esset.

In SECVNDO tomo in epistola 44. ad Maximum, cùm Maximus homo gentilis obiecisset Augustino, quòd Christiani in abditis locis Deum suum se videre credant: nihil omnino respondit. Nam neq; negare poterat Christum videri in Sacramento altaris, cùm ipse idem dicat lib. 3. Trinit. cap. 10. in specie panis Dominum oculis apparere mortalium: neq; tamen tutum, aut æquū putauit homini gentili explicare hoc mysterium. At certè si non nisi in signo Chri-
B stus in Eucharistia adesset, potuisset, & debuisset obiectionem illam refellere.

Exstat testimonium in e'pistol. 86. ad Casulanum, vbi reprehēdit Augustinus quendam Vrbicum, qui dixerat, ita muratum esse Testamentum vetus in nouum, vt cederet pecus pani, & sanguis poculo: *Dicis*, inquit, *cessisse pani pecus, tanquam nesciens, & tunc in Domini mensa panes propositionis poni solere, & nunc se de agni immaculati corpore partem sumere; dicit cessisse poculo sanguinem, non cogitans etiam nunc se accipere in poculo sanguinem.* Et infrà: *Quantò ergo meliùs, & congruentiùs vetera transisse, & noua in Christo facta esse sic diceret, vt cederet altare altari, gladius gladio, ignis igni, panis pani, pecus pecori, sanguis sanguini?* Hæc ille. At certè si vera esset aduersa-
C riorum sententia, Vrbicus ille rectissimè dixisset: nam verè cessisset pecus pani, & sanguis poculo. Quod enim ad signum attinet, in pecore illo non minus fuisset Christus, quàm in nostro pane: & sanguis Domini non minus fuisset in sanguine illo, quàm in nostro vino. Quocirca tunc habuissent Christum in pecore, quem nos habemus in pane; & sanguinem in sanguine, quem nos habemus in vino: ac per hoc cessisset pecus pani, non pecus pecori; & sanguis poculo, non sanguis sanguini. Vult igitur Augustinus ita esse omnia mutata, vt pro pane propositionis panem cœlestem habeamus; pro pecore irrationali, agnum Dei; pro sanguine bentorum animantium, sanguinem Christi.

D Idem in epist. 118. cap. 3. dicit, Eucharistiæ deberi singularem venerationem: & ibidem comparat eos, qui ex deuotione accedunt quotidie ad hoc Sacramentum, vel ex deuotione etiam aliquando non accedunt, cum Zachæo & Centurione, quorum alter Dominum excepit in domum suam gaudens, alter dixit: *Domine non sum dignus*, quæ comparatio frigida, & inepta esset, si nihil nisi signum corporis Domini sumeremus.

In epistol. 120. ad Honoratum, cap. 27. idem Augustinus exponens illud Psal. 21. *Manducauerunt, & adorauerunt omnes diuites plebis. Et ipsi*, inquit, *adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore, & sanguine eius, sed adorant tantùm, non etiam saturan-*

tur, quia non imitantur: manducantes enim pauperem, dedignantur esse pauperes. Hoc loco Augustinus apertè dicit, homines superbos accipere de mensa Domini, corpus Domini, & adorare, sed non saturari. Ex quo sequitur, vt per corpus Domini non intelligat signum corporis, id est, panem, quia panis non adoratur: nec intelligat corpus Domini, vt est in cœlo, sed vt est in altari; quia dicit sumi ex mensa Domini, & sumi ab impiis. Vide etiam epist. 162. & 163.

In TERTIO tomo sunt duo alia testimonia. VNVM est lib. 3. de Trinitate, cap. 4. vbi cùm dixisset aliter significari Christum per linguam, & voces scriptas, aliter per Sacramentum corporis, & sanguinis, subiungit: *Nec linguam quippe, nec membranas, nec atramentum, nec significantes sonos lingua editos, nec signa litterarum conscripta pelliculis, corpus Christi, & sanguinem dicimus, sed illud tantùm, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratum, ritè sumimus ad salutem spiritualem in memoriam pro nobis Dominicæ passionis.* Hæc illæ. At certè si Eucharistia tantùm esset corpus Christi significatiuè, cur non possent corpus Domini vocari verba ipsa, seu scripta, seu pronũciata, quæ clarissimè idem corpus significant?

Sed paulò pòst idem Augustinus subiungit: *Quod cùm per manus hominum ad illam visibilem speciem perducitur, non sanctificatur, vt sit tam magnum Sacramentum, nisi operante inuisibiliter Spiritu Dei: cùm hæc omnia, quæ per corporales motus in illo opere fiunt, Deus operetur, &c.* Vbi dupliciter asseritur ab Augustino veritas corporis Domini. PRIMO, quia dicit, operante inuisibiliter Spiritu sancto fieri hoc Sacramentum: nec enim illa operatio necessaria esset, si tantũ significatiuè esset Eucharistia corpus Domini. SECVNDO, quia numerat hanc operationem inter miracula: ibi enim de miraculis agit, ac multa profert exempla, vt de pluuia ab Helia impetrata, de tonitruis in monte Syna, de aqua mutata in vinum à Christo, de virga Aaron quæ floruit, & de virga Mosis versa in draconem. Quæ porrò mirabilis operatio in confectione huius Sacramenti esse potest, si nihil omnino fit?

Ex his refelli potest solutio Petri Martyris, quam ad hunc locum adhibet in li. contra Gardinerum, par. 4. dicit enim operari inuisibiliter Spiritum sanctum in hoc Sacramento; tum quia Sacramenta à solo Deo instituuntur, tum quia efficacia Sacramenti, qua mentes nostræ excitantur, à Spiritu sancto est. SED sunt hæc mera effugia. Nam Sacramenti institutio, & etiam confectio, si nihil fit nisi signum nullam requirit inuisibilem operationem Spiritus sancti: operatio autem, qua mentes nostræ excitantur ad fidem, in mentibus nostris est, non in Sacramento.

ALTERVM testimonium est lib. 3. Trinitat. cap. 10. vbi sic ait: *Illas etiam nubes, vel ignes quomodo fecerint, vel assumpserint Angeli ad significandum quod*

A *annunciabant, etiamsi Dominus, vel Spiritus sanctus illis formis ostendebatur; quis nouit hominum? sicut infantes non nouerunt, quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione consumitur, vnde vel quomodo conficiatur, vnde in vsum religionis assumatur. Et si nusquam discant experimento vel suo, vel aliorum, & nunquam illam speciem rerum videant, nisi inter celebrationem Sacramentorum, cùm offertur, & datur, dicaturq́; illis auctoritate grauissima, cuius corpus, & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omnino in illa specie Dominum oculis apparuisse mortaliũ, & de latere tali percusso liquorem illum omnino fluxisse.* Hæc ille. Vbi disputat de formis, in quibus Angeli, vel Deus apparuerunt in Testamento veteri. Ac vt ostendat nos ignorare, quomodo illæ formæ factæ sint, & tamen certò credere, in illis

B Deum vel Angelos apparuisse; assumit similitudinem ab Eucharistia: ignorant enim infantes cùm sacris intersunt, quomodo fiat illa forma, in qua consecratur Eucharistia; & tamen certò credunt in illa forma apparuisse Dominum, & in calice sanguinem Domini esse, quia dicitur eis, Christum in Euangelio hoc docuisse, cùm ait: *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.*

Habemus autem hinc argumentum firmissimum contra aduersarios. Nam infantes, quibus dicitur auctoritate grauissima, in illa forma visibili esse corpus Christi, & liquorem qui est in calice, esse sanguinem, non credunt illa esse corpus & sanguinem significatiuè, sed verè, & propriè: non enim valent ipsi per se intelligere istos

C tropos, sed credunt simpliciter id, quod eis dicitur. Vnde Augustinus ait: *Nihil aliud credent, nisi Dominum oculis apparuisse mortalium in illa specie, & liquorem illum de latere Christi omninò fluxisse.* Neque dicendum est hos infantes falsam fidem habere; tum quia Augustinus dicit, illos id credere, quia dicitur eis auctoritate grauissima; tum etiam quia si falsa esset ista fides, debuissent instrui, & admoneri, præsertim cùm etiam ipsi eo tempore ad Communionem admitterentur. Præterea comparat Augustinus Eucharistiã cum formis, in quibus Angeli apparebant; sed in illis formis Angeli verè, & propriè aderant præsentes. Igitur etiam in forma panis verè, & propriè præsens adest corpus Christi: alioqui nihil valebit

D comparatio, & tota Augustini disputatio corruet. Vide præterea eundem Augustinum lib. 4. Trinit. cap. 14. & in Enchiridio, cap. 100.

In tomo QVARTO habemus testimonium in lib. 3. super Leuiticum, quæst. 57. *Quid sibi vult,* inquit, *quod à sanguine sacrificiorum, quæ pro peccatis, offerebantur, tantopere populus prohibetur, si illis sacrificiis vnum hoc sacrificium significabatur, in quo vera fit remissio peccatorũ: à cuius tamen sacrificij sanguine in alimentum sumendo, non solùm nemo prohibetur, sed ad bibendum potius omnes exhortantur, qui volunt habere vitam?* Hæc ille. At certè quæstio ista non modò superuacanea, sed etiam ineptissima esset, si tantùm in signo, & spiritualiter sanguinem Domini sumeremus: non enim prohibebantur Iudæi san-

guinem

guinem bibere ſpiritualiter per fidem, ſed corporaliter. Quare Cyptianus, vel quicunqne fuit auctor, in ſerm. de cœna Domini rectè dixit, nouam eſſe, & inauditam hanc doctrinam, quæ iubet ſanguinem bibi, cùm lex vetus eſum ſanguinis diſtrictiſsimè prohiberet.

In QVINTO tomo exſtat teſtimoninm li. 17. ciuit. Dei, cap. 20. in hæc verba: *In alio libro, qui dicitur Eccleſiaſtes, vbi ait; Non eſt bonum homini, niſi quod manducabit, & bibet; quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationem menſæ huius pertinet, quã ſacerdos ipſe mediator Teſtamenti noui exhibet ſecundum ordinem Melchiſedech de corpore, & ſanguine? Id enim ſacrificium ſucceſsit omnibus illis ſacrificiis veteris Teſtamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri. Propter quod etiã vocem illam in Pſal. 39. eiuſdem mediatoris per prophetiam agnoſcimus; Sacrificium, & oblationem noluiſti, corpus autem aptaſti mihi: quia pro illis omnibus ſacrificiis, & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus miniſtratur.* Hæc ille. Quo loco non poteſt Auguſtinus loqui de ſigno corporis, ſed de ipſo vero corpore, cùm dicit offerri & miniſtrari illud corpus, quod ſucceſsit ſacrificiis antiqnis: nam etiam illa erant ſigna corporis Domini. Ac præterea illud corpus offetti, & miniſtrari dicit Auguſtinus, de quo ſcriptum eſt in Pſal. 39. *Corpus autem aptaſti mihi*: quod quidem verũ, & naturale corpus fuiſſe, nemo negat. Neq; poſſunt aduetſarij reſpondere, loqui Auguſtinum de vero corpore, ſed quod fide tantùm percipiatur; nam cùm ait: *Offertur, & miniſtratur*, apertiſsimè loquitur de corporali tractatione corporis Domini. Vide etiam de hac re expoſitionem eiuſdem Auguſtini in Pſal. 39. vbi vocat corpus, quod nôrunt fideles, & quod ſumunt in Euchariſtia, complectiuum omnium veterum ſacrificiorum.

In SEXTO tomo lib. 12. contra Fauſtum, cap. 10. dicit, fideles enm ſanguinem ore percipere, quo redempti ſunt. & cap. 20. dicit, nunc bibi, quod ex latere Chriſti mananit. & lib. 2. contra aduerſar. legis, & prophet. cap. 9. *Mediatorem*, inqnit, *Dei, & hominum hominem Chriſtum Ieſum carnem ſuam nobis manducandam, bibendumq́; ſanguinem dantem fideli corde, atque ore ſuſcipimus: quamuis horribilius videatur humanam carnem manducare, quàm perimere; & humanum ſanguinem potare, quàm fundere.* Hæc ille. Vbi NOTANDVM eſt, quod dicit, non ſolùm corde, ſed etiam ote ſumi à nobis carnem Domini.

In SEPTIMO tomo lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. *Aliud eſt Paſcha, quod adhuc illi de oue celebrant: aliud autem quod nos in corpore, & ſanguine Domini accipimus.* Hæc ille. Vbi opponit Agno Paſchali corpus Domini, qnod ſumimus in Euchariſtia; quod certè non facetet, ſi de ſigno corporis, non de vero corpore loqueretur: nam etiam ille agnus erat corpus Domini ſignificatiuè, & expreſsiùs, quàm panis. Vide etiam lib. 1. contra Creſconium, cap. 25. & lib. 1. de peccat. meritis, cap. 24.

A In OCTAVO tomo ſunt apertiſsima teſtimonia. In Pſal. 33. conc. 1. explicans Auguſtinus titulum Pſalmi, in quo ſcriptum erat: *Et ferebatur in manibus ſuis:* Hoc, inquit, *quomodo poſſet fieri in homine quis intelligat? quis enim portatur manibus ſuis? Manibus aliorum poteſt portari homo; manibus ſuis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipſo Dauid ſecundum literam non inuenimus, in Chriſto autem inuenimus. Ferebatur enim Chriſtus in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuum, ait; Hoc eſt corpus meum, ferebat enim illud corpus in manibus ſuis.*

Ad hunc locum dignatus eſt Caluinus reſpondere lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 28. qui tam multa teſtimonia omnium Patrum, & ipſius Auguſtini alto ſilentio præteriit. Dicit igitur, Chri-
B ſtum, ſeipſum manibus ſuis tuliſſe, ſed impropriè, ac figuratè, quia nimirum Sacramentum corporis ſui ferebat. Id autem probat, quia Auguſtinus conc. 2. in eundem Pſalmum rem eandem repetens, addidir particulam, *Quodammodò*; ſic enim ait: *Quomodo ferebatur in manibus ſuis? quia cùm commendaret ipſum corpus ſuum, & ſanguinem, accepit in manus ſuas, quod nôrunt fideles, & ipſe ſe portabat quodammodò, cùm diceret; Hoc eſt corpus meum.* Eandem etiam ſolutionem adhibet ad hunc locum Petrus Martyr.

SED facilè refellnntur. Nam Auguſtinus non ſolùm dicit, Chriſtum ſuis ipſius manibus portatum, ſed addit rem iſtam eſſe difficillimam, & impoſsibilem aliis hominibus; ſic enim ait: *Quo-*
C *modo poſſet fieri in homine, quis hoc intelligat?* & rurſus: *Manibus aliorum portari poteſt homo; manibus ſuis nemo portatur.* At quàm facile eſt, vt quis ſeipſum in ſigno portet? certè cùm princeps monetam ſuam in ſacculo portat, ſeipſum portat in ſigno, cùm in ea moneta imago ipſius inueniatur impreſſa, & vnuſquiſque noſtrûm cùm literas ad ſe datas legit, vbi nomen ſuum ſcriptum habet, nónne ſeipſum in ſigno portat? Cùm igitur tam frequenter, & vſitatè hoc fiat, cur diceret Auguſtinus id non poſſe fieri, & vix etiam intelligi, ſi de ſigno tantùm loqueretur?

SED inquit Petrus Martyr: *Nemo poteſt ſe portare, quomodo Chriſtus ſe portabat, quia nemo poteſt Sacramentum inſtituere, & eo modo ſeipſum in Sacramento*
D *portare.* At RESPONDEO; Nemo poteſt Sacramentum inſtituere, quatenus Sacramentum eſt inſtrumentum gratiæ conferendæ, vel infallibile ſignum eiuſdem gratiæ: ſed benè poteſt inſtituere, quatenus eſt ſimplex alicuius rei ſignum. Chriſtus autem ſi portare ſe ipſe dicebatur, quia Sacramentum portabat; ideò dicebatur ſe portare, quia Sacramentũ illud erat ſignum ipſius, non quia erat inſtrumentum gratiæ, vt etiam ipſi fatentur, qui dicunt Sacramentum corporis Domini vocari corpus Domini, quia nomen rei ſignatæ aliquando tribuitur ſigno. Quicunque ergo portat imaginem ſuam à ſe depictam, ille non minus ſe ipſe portat, quàm ſe Chriſtus portaret, ſi vera eſt ſententia aduerſariorum.

A Addit Petrus Martyr: *Velint, nolint Papistæ, non potest vllo modo fieri, vt corpus suum Christus portauerit propriè, quia duo corpora tunc fuissent.* Hoc nimirum est, quod illi dolebat, mysterium esse sublimius, quàm vt ipse illud capere posset. Sed si Arianus quispiam illi diceret, non posse fieri, vt vna natura sit in duabus personis distinctis reipsa, nisi natura illa geminetur; quid, quæso, respondebit, nisi fide opus esse ad ista intelligenda, quæ humanam rationem superant? idem ergo sciat à nobis responderi de hoc mysterio. Vel si Ariano ipse respondeat, diuinam essentiam ob suam infinitatem posse esse in pluribus personis re distinctis: & nos ei dicemus, corpus Christi ob omnipotentiam Christi posse simul statui in diuersis locis. Sed de hoc in sequenti libro disseremus. B

Ad illud igitur obiectum ex particula *quodammodò*, respondeo, illam particulam significare Christum non se portasse in propria specie, sed in aliena, nec se portasse quomodo ordinariè portantur corpora humana, nimirum magno labore in humeris, vel alio simili modo, sed mysticè, & sacramentaliter, sic tamen, vt verè sub eo mysterio corpus eius contineretur. Ac breuiter quidquid illud *quodammodò*, significet, id nobis hoc loco sufficit, non significare, *in signo*, vel *figuratè*, vt ostendimus.

ALIVS insignis locus est in côment. Psal. 98. vbi explicans illud: *Adorate scabellum pedum eius*, dicit, scabellum pedum Domini esse terram, iuxta C illud Isaiæ 66. *Terra autem scabellum pedum meorum*: & quærit quomodo liceat terram adorare sine impietate: *Fluctuans*, inquit, *conuerto me ad Christũ, quia ipsum quæro hîc, & inuenio, quomodo sine impietate adoretur terra, adoretur scabellum pedum eius: suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hîc ambulauit, & ipsam carnem manducandam nobis ad salutem dedit; nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit; inuentum est, quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, vt non solùm non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.* Hæc ille.

Respondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum parte 4. loqui sanctum Augustinum de vera, & propriè dicta carne Domini, quam spi- D ritualiter ore fidei mãducamus, & quam in cœlo existentem adoramus: atque ibidem obiter notat, impios secundum Augustinum nõ manducare carnem Domini, quia impij non adorant Christi carnem; & secundum Augustinum nemo eam carnẽ comedit, nisi prius adorauerit.

AT falsus iste Martyr, non bene legit Augustinum, & ideò audacter colligit ex Augustino omnino contraria iis, quæ Augustinus scripsit. Nam in Psal. 21. conc. 1. de diuitibus superbis & impiis, inquit Augustinus: *Manducauerunt corpus humilitatis Domini sui etiam diuites, non sicut pauperes saturati sunt vsque ad imitationem, sed tamen adorauerunt.* & in epist. 120. suprà citata: *Et ipsi*, inquit, *adducti sunt ad mensam Domini, & accipiunt de corpore & sanguine eius, sed adorãt tantùm, non etiam saturantur, quia non imitantur.* Hæc ille. Vides igitur secundum Augustinum impios adorare, & manducare carnem Domini de ipsa mensa, id est, de altari acceptam. Ex illis igitur locis hunc locum explicamus, ac ex ipso Augustino docemus loqui ipsum de ipsa manducatione carnis Domini per corporale instrumentum, quandoquidem etiam impij eam carnem manducant.

PRÆTEREA si tantùm vellet Augustinus dicere terram sine impietate adorari, quia caro Christi vt est in cœlo, adoratur; sine caussa dixisset, eam carnem nobis manducandam datam esse. Quorsum enim Eucharistiæ meminit, si nõ in ipsa Eucharistia carnem Domini præsentem adoramus? Voluit igitur Augustinus ostendere, carnem ipsam Domini adorari, & quia non habemus aliud argumentum illustrius, quàm ex quotidiano vsu adorandæ Eucharistiæ, ideo illius meminit: nam præter istam adorationem nõ facilè potest discerni, an quis adoret carnem Domini, an solam diuinitatem.

DENIQVE probabile est Augustinum totũ hunc locum desumpsisse ex Ambrosio, qui vt suprà citauimus, apertè dicit carnem Domini à nobis in mysteriis adorari, vt eam Apostoli in propria specie adorârunt: & hoc esse adorare scabellum pedum Domini. Vide præterea in Psal. 33. 65. 93. 94. & 100.

In NONO tomo tract. 11. in Ioannem explicans illud: *IESVS autẽ non se credebat eis*, dicit istud conuenire Catechumenis, quibus non se præbebat Dominus per Eucharistiam: *Si dixerimus*, inquit, *Catechumeno, Credis in Christo? respondet, Credo; & signat se cruce Christi, portat in fronte, & non erubescit de cruce Domini sui. Ecce credit in nomine eius. Interrogemus eum, manducas carnem filij hominis, & bibis sanguinem filij hominis? nescit quid dicimus, quia IESVS non se credidit ei.* Et infrà: *Quò perducit credentes, & baptizatos? ad Manna, ecce dico Manna. Notum est quid acceperint Iudæi, populus Israël; notum est quid illis pluisset Dominus de cœlo: & nesciunt Catechumeni, quid accipiant Christiani? Erubescant ergo, quia nesciunt, transeant per mare rubrum, manducent Manna, vt quomodo crediderũt in nomine IESV, sic se ipsis credat IESVS.* Hæc ille. qui etiam lib. 2. de peccatorum meritis, & remiss. ca. 26. dicit, Catechumenis dari solitum panem sanctum, qui non esset quidem corpus Christi, tamen sanctus esset, & sanctificaret, & Sacramentum etiam dici posset, ac proinde sacræ rei signum. Ex his habemus argumentum insigne. Nam PRIMO, si non esset in Eucharistia verum Christi corpus, & si non manducaretur Christi caro, nisi in symbolo, & per fidem, non esset verum, Christum non se credere Catechumenis; nam & illi habent Christum in signo, & manducant eum fide; nam & signant se signo crucis, & credunt in Christum. SECVNDO, nulla esset ratio cur non daretur eis Eucharistia, cùm dentur

illis alia signa clariora, vt sunt verba Dei scripta. TERTIO, potuisset etiam ille panis sanctus diei corpus Domini, vt patet, cùm tamen id Augustinus constanter neget.

Idem auctor tract. 26. in Ioannem, explicans illud: *Panis quem ego dabo, caro mea est*; Hoc, inquit, *quando caperet caro, quod dixit panem carnem? vocatur caro, quod non capit caro, &c.* At profectò facillimè caperet caro, panem esse carnem significatiuè. Vide etiam tract. 27. & 31. in Ioannem.

In tomo DECIMO serm. 2. de verbis Apostoli: *Audiuimus veracem Magistrum, diuinum Redemptorem, humanum Saluatorem commēdantem nobis precium nostrum sanguinem suum: loquutus est enim de corpore, & sanguine suo, quod corpus dixit escam, & sanguinem potū. Sacramentum fidelium, agnoscunt fideles.* Hæc ille. Vbi sanè loquitur de sanguine suo, nō de figura sanguinis: nec enim figura est precium nostrum; atque hunc sanguinem potum esse dicit, sicut etiam corpus escam. Ac ne dicerent aduersarij, potum, & escam istam sola fide, ac mente sumi, adiunxit, Sacramentum esse fidelium, quod nôrunt fideles: vbi indicat, esse mysterium solis fidelibus notū, quomodo corpus Christi, & sanguis sint esca, & potus. Quam phrasim, *nôrunt fideles*, in infinitis locis in Augustino reperimus, vt lib. 10. ciuit. cap. 6. in Psal. 39. in Psal. 109. li. 50. homil. 42. & alibi. At profectò non est arcanum solis fidelibus notum, quod Christi corpus, & sanguis fide percipiatur: id enim publicè prædicatur etiam gentilibus, & notissimum erat non solùm fidelibus, sed etiam Catechumenis. Intelligit igitur Augustinus id, quod Ecclesia Catholica intelligit, arcanum esse verè mirabile in Eucharistia, quod nec debet aperiri infidelibus, nec sine fide intelligi potest.

In serm. ad Neophitos, vt testatur Iuo Carnotensis Episcopus in epist. ad Haymericum, & Paschasius in epist. ad Frudegardum: *Hoc accipite in pane, quod pependit in cruce; hoc accipite in calice, quod manauit de Christi latere.* Lib. 50. homil. 26. monet, vt summa diligentia caueant, ne aliqua particula Eucharistiæ in terram cadat. Serm. 2. de tempore: *Inuitati sumus ad mensam, vbi non inuenitur cibus hominum, sed panis ponitur Angelorum.* Denique citat etiam Gratianus ex Augustino in libro sententiarum Prosperi apertissimas sententias. Vide dist. 2. de consecratione, can. Nos autem, & can. Hoc est quod dicimus. Easdem citat Algerus lib. 1. cap. 5. *Caro*, inquit, Augustinus, *eius est, quam forma panis opertam in Sacramento accipimus, & sanguis eius, quem sub vini specie, & sapore potamus.*

Obiectiones ex Augustino.

VIDEAMVS nunc quid aduersarij obiiciāt ex Augustino, ac eodem ordine per Tomos eius progrediamur.

Ex SECVNDO tomo (nam ex PRIMO nihil obiiciunt) proferunt duo loca. VNVM ex epist. 23. ad Bonifacium. Alterum ex epist. 57. ad Dardanum. In epist. 23. loquitur Augustinus in hæc verba: *Si Sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum Sacramenta sunt, non haberent, omnino Sacramenta non essent: ex hac autem similitudine plerumque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quendam modum Sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, Sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: ita Sacramentum fidei, fides est.*

Producunt hunc locum Caluinus, Petrus Martyr, & omnes alij, sed ante eos olim protulit etiam Berengarius, & responsum ei fuit. quare vt aduersarij repetunt argumenta suorū maiorum, & nos repetemus solutiones maiorum nostrorū. PRIMO igitur PASCHASIVS in epist. ad Frudegardum, & Lantfrancus in lib. contra Berengarium, respondent, Sacramentum corporis Domini vocari quodāmodò corpus Domini; quia licet in Sacramento Eucharistiæ sit verum corpus Domini, quoad substantiam, non tamen est ibi eo modo, quo fuit in cruce, nisi per similitudinem: loquitur enim ibi Augustinus de passione & morte Christi, quæ in sacrificio altaris repræsentatur. Idem itaque est, ac si dixisset, Celebratio mysteriorū altaris est quodammodò passio Christi: non enim est verè, sed tantùm repræsentatiuè passio Christi; vel si dixisset, Corpus Domini, vt est sub specie panis, est quodammodò corpus in cruce pendens: nō est enim verè, sed repræsentatiuè corpus in cruce pendens. Et illustrat Lantfrancus rem totam insigni similitudine. Luc. vlt. Dominus finxit se longius ire: quod exponit Augustinus lib. contra mendac. cap. 13. vbi dicit, Christum ea fictione significasse, se supra omnes cœlos ascensurum. Idem igitur Christus sui ipsius figura fuit, & dici rectissimè posset, Christus fingens se longius ire, erat quodammodò Christus in cœlum ascendens.

GVITMVNDVS lib. 2. adhibet duas alias solutiones. VNAM, quòd loquatur de Sacramentis veteribus, vt de Manna, vel de pane Melchisedech, quæ secundum quendam modum erant corpus Domini, quia Sacramenta, id est, signa, & figuræ corporis Domini. ALTERAM, quòd loquatur de Eucharistia, quatenus signum est corporis Christi mystici: nam ipse idem Augustinus tract. 26. in Ioannem dicit, Eucharistiam esse fidelium societatem, quia est signum, seu Sacramentum eius societatis.

Porrò ALGERVS lib. 1. cap. 5. de Sacram. Eucharistiæ exponit aliter, nec minus rectè hunc locum Augustini. Vult enim loqui Augustinum de speciebus panis & vini, quæ sunt maximè proprie Sacramentum corporis, & sanguinis Domini, id est, signa sensibilia repræsentantia corpus, & sanguinem Domini, ac de iis rectissimè dictum esse, Sacramentum corporis Christi est quodammodò corpus Christi: neque enim illæ species sunt corpus Christi, nisi quodam modo, id est, repræsentatiuè. DICES: Non solemus ita

loqui, vt dicamus species illas esse corpus Domini. RESPONDEO; Nec solemus etiam dicere Baptismum esse fidem: & tamē Augustinus hoc loco ait, Sacramentum fidei, id est, Baptismum quodammodò esse fidem. Sicut igitur Augustinus dicit posse Baptismū vocari fidem, quia est Sacramentum fidei: licet reuera non sic loqui soleant homines ordinariè; ita etiam dicit, Sacramentum Eucharistiæ quodāmodò esse corpus Domini, quia est Sacramentum corporis Domini, licet non ita loqui soleamus.

ALTER locus, quem Caluinus, & Petrus Martyr, & alij passim obiiciunt, est in epist. 57. ad Dardanū: *Spacia tolle corporibus, et nusquam erunt, & quia nusquam erunt, nec erunt. tolle corpora qualitatibus corporum: non erit vbi sint, & ideo necesse est, vt non* B *sint.* Hinc probare nituntur, neq; esse posse corpus Christi indiuisibiliter in Sacramento, vt nos dicimus, neq; accidentia panis, & vini sine proprio subiecto.

RESPONDEO; Loquitur Augustinus de rebus secundum naturæ cursum, non secundum omnipotentiam Creatoris; fatemur autem naturaliter non posse intra cœlum corpus non occupare locum, neque accidentia posse sine subiecto existere: siue (quod idem est) loquitur de corporibus, quæ modum existendi corporalem retinent; vtrum autem possit aliquod corpus per omnipotentiam Dei accipere modum existendi spirituum. & proinde non occupare locum, non disputat eo loco Augustinus. Sed de toto hoc argumēto tractabimus infrà suo loco.

Ex TERTIO tomo obiiciunt PRIMO cap. 9. li. 3. de doct. Christ. vbi dicit Augustinus, Christum instituisse pauca quædam signa, vt Baptismum, & Eucharistiam. SED locus nō est ad rem, quia non negamus Eucharistiam esse Sacramētum, & proinde signum. Sed negamus nihil esse nisi signum.

SECVNDO obiiciunt cap. 16. lib. 3. de doct. Christ. vbi dicit, figuratè accipiendam manducationem carnis Christi. SED hoc explicatum est suprà, vbi tractauimus cap. 6. Ioannis.

TERTIO proferunt cap. 19. libri de fide ad Petrum, vbi vocatur Eucharistia Sacramentum panis, & vini. SED nulla est in hac re difficultas: D siquidem à materia rectissimè potest eo modo Eucharistia nominari.

QVARTO proferunt cap. 4. li. 3. de Trinit. vbi sic legimus: *Apostolus potuit significando prædicare Dominum Iesum, aliter per linguam, aliter per epistolam, aliter per Sacramentum corporis, & sanguinis eius.* Atqui hic etiam nulla difficultas est. Nunquam enim Catholici non asseruerunt per Sacramentū corporis Domini significari ipsum corpus Domini; sed præsens, non absens: id quod Augustinus ibidem apertè asserit, cùm ait, aliter significari per hoc Sacramentum, aliter per sonos, & literas; ista enim sunt nuda signa rei absentis, illud est signum rei præsentis. Vnde ibidem dicit, nec A literas, nec sonos dici corpus Christi, licet illud significent, sed tantùm panem consecratū, corpus Christi dici.

QVINTO proferunt cap. 10. eiusdem lib. 3. de Trinit. vbi Augustinus dicit, panem in altari positum peracta pietatis celebratione consumi: *At corpus Christi verum*, inquiunt, *non consumitur; igitur verus panis est, qui sumitur, cùm Eucharistia sumitur.* RESPONDEO; Panis, qui in altari ponitur, peracta celebratione consumitur; nam consumitur quoad interiorem substantiam peracta consecratione; quoad externam verò formam consumitur, dum manducatur. Nec enim dubium est, quin Augustinus loquatur de symbolo tantùm visibili: nam loquitur de corporalibus formis, in quibus Deus, vel Angeli apparebant, & cum eis comparat symbola Eucharistiæ.

Ex QVARTO tomo nihil habēt. Profert quidem Petrus Martyr vnum locum ex lib. de catechiz. rudib. cap. 26. vbi Sacramenta dicuntur signacula visibilia rerum inuisibilium. SED neq; constat an loquatur eo loco Augustinus de Eucharistia, an de Baptismo, an de pane benedicto, qui dabatur Catechumenis, & præterea nunquam negamus Sacramentum Eucharistiæ signaculum esse visibile rei inuisibilis, sed præsentis tamen.

Ex QVINTO tomo nihil etiam habent solidi. Proferunt illud lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 5. *Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij Sacramentum, id est,* C *sacrum signum est.* AT locus iste non facit ad rem, quia loquitur Augustinus de sacrificiis Testamenti veteris. ITEM illud lib. 21. cap. 25. vbi Augustinus dicit impios non comedere corpus Christi. SED loquitur de corpore mystico, vt supra ostendimus, cùm explicaremus locum Pauli 1. Cor. 11.

Ex tomo SEXTO producunt Caluinus, Petrus Martyr, & alij locum illum ex libro contra Adimantum, cap. 12. *Non dubitauit Dominum dicere, Hoc est corpus meum; cùm signum daret corporis sui.*

AD hunc locum respondent nostri multis modis. Dicunt aliqui, nec malè, Augustinum loqui ex Manichæorum sententia, vt eos ex propriis ipsorum sententiis refellat. Ipsi enim cùm Christo non tribuerent corpus verum, sed externa tantùm specie, & apparentia; & quidquid Christus passus est, dicāt, in signo & apparentia passum: illa etiam verba: *Hoc est corpus meum*, in eo sensu accipiebant, ac si dictum esset, Hoc est signum, & apparentia corporis mei. Consueuisse autem Augustinum, disputare cum Manichæis ex eorum principiis, constat ex lib. 2. de bono perseuerantiæ, cap. 11. & 12. Vbi cùm Augustino obiiceretur, quod scripsisset in libris de libero arbitrio, naturalem esse ignorantiam, & difficultatem, cum qua nascimur; cùm ipse contra Pelagianos contrarium assereret, nimirum non esse naturalem, sed ex peccato primi parentis ortam: respondit se loquutū in libris de libero

arbitrio

arbitrio ex mente Manichæorum, vt eorum errorem redargueret ex ipſa ipſorum ſententia.

ALIA ſolutio eſt, Auguſtinum hoc loco per ſignum intelligere non nudum ſignum, ſed cum quo reipſa coniuncta ſit res ſignificata. Nam explicat illa verba Deuteronomij 12. *Sanguis eſt anima*; ac docet ſanguinem dici animam, non quia ſit anima, ſed quia ſignum ſit animæ; & ad hoc illuſtrandum adfert illam ſententiam, Eucharistiam appellari corpus Domini, quia eſt ſignum corporis Domini. Porrò ſanguis non eſt ſignum animæ abſentis, ſed præſentis: longè enim aliter ſanguis animam demonſtrat, quàm ſtatua principem. Quare idem Auguſtinus quæſt. 57. in Leuiticum, explicans, quomodo ſanguis dicatur anima, docet animam dici, quia continet animam. Sic igitur ſanguis animam ſignificat, vt ſimul eam contineat, & cum ea reipſa coniunctus ſit: eodem autem modo Euchariſtiam ſignum eſſe corporis Domini, omnes Catholici fatentur.

TERTIA ſolutio eſt, loqui Auguſtinum de ſigno corporis, vt in cruce immolati: quomodo panis Euchariſtiæ, de quo Dominus ait: *Hoc eſt corpus meum*, & eſt verè corpus Domini, & ſignum eiuſdem corporis. Sic reſpondet ad alium ſimilem locum Guitmundus lib. 2. Vide quæ ſuprà diximus ad teſtimonium ex epiſt. 23. nam eadem eſt, meo iudicio, ſententia vtriuſq; loci.

Et hinc etiam ſoluitur, quod proferunt ex lib. 20. contra Fauſtum, cap. 21. vbi ſic ait Auguſtinus: *Huius ſacrificij caro, & ſanguis ante aduentum Chriſti per victimas ſimilitudinum promittebatur: in paſſione Chriſti per ipſam veritatem reddebatur: poſt aſcenſum Chriſti per Sacramentum memoria celebratur.* Hæc ille. Videmus autem hoc loco Auguſtinum manifeſtè loqui de memoria paſsionis, & mortis Domini.

Denique ex eodem tomo SEXTO profert Petrus Martyr, & alij teſtimonium Auguſtini lib. 3. contra Maximinum cap. 22. vbi dicit, Sacramenta ſigna eſſe rerum, aliud exiſtentia, aliud ſignificantia. SED quid hoc ad rem? quis enim Catholicorum id non ſemper docuit de Sacramentis in genere, de quibus ibi loquitur Auguſtinus?

Ex tomo SEPTIMO nihil habent. Ex tomo OCTAVO duo teſtimonia producũt. PRIMVM ex comment. in Pſal. 3. *Chriſtus adhibuit Iudã ad conuiuium, in quo corporis ſui figuram diſcipulis cõmendauit.* RESPONDEMVS, quod ad ſuperiora reſpondimus, loqui Auguſtinum de figura corporis in cruce ſuſpenſi, id eſt, de repræſentatione Dominicæ paſsionis; eodem enim modo Auguſtinus Euchariſtiam figuram corporis vocauit, quo veteres Græci antitypa, de qua voce diximus in teſtimoniis Baſilij.

ALTERVM locum proferunt ex comment. in Pſal. 98. *Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi eſtis, & bibituri illum ſanguinem, quem fuſuri ſunt, qui me*
A *crucifigent. Sacramentum aliquod commendaui vobis, &c.* RESPONDIT olim Lanfrancus lib. contra Berengarium, voluiſſe Auguſtinũ dicere, non idem corpus manducandum, id eſt, non eodem modo. Nam corpus in ſpecie mortali, & viſibili aderat tunc præſens; comedendum autem erat in aliena ſpecie, & impaſsibiliter, ac inuiſibiliter ſe habens. Itaque idem erat (vt ait Lanfrancus) & non erat idem; idem quoad ſubſtantiam, non idem quoad modum, ſpeciem, & qualitatem. Nam & Apoſtolus 1. Corinth. 15. *Non corpus*, inquit, *quod futurum eſt, ſeminas, ſed nudũ granum.* Vbi ſimiliter intelligit, non idem corpus humanum mori, & ſeminari in ſepulchro, quod poſtea reſurrecturum eſt: non quod non ſit idem corpus
B numero futurum, quoad ſubſtantiam (idem enim maximè probare volebat) ſed quia non erit idem, quoad qualitates; ſeminatur enim, vt ipſe explicat, corruptibile, & ſurget incorruptibile. Et hunc modum loquendi notauit Auguſtinus in epiſt. 146. Et Ambroſius lib. 2. de Pœnitentia, cap. 10. refert quendam rectè dixiſſe: *Ego non ſum ego*, quia mutauerat vitam, & mores. Et Hieronymus in cap. 1. ad Epheſios, dicit aliam eſſe carnem in Euchariſtia, aliam fuiſſe in cruce; cùm tamen euidenter probatum ſit, eum in Euchariſtia ponere veram carnem, & eandem cum illa, quæ fuit in cruce, quoad ſubſtantiam, licet non qualitate. Denique Dominus ipſe Lucæ 24. diſtinguit ſe ipſe à ſe, cùm ait: *Hæc loquutus ſum vo-*
C *bis, cùm adhuc eſſem vobiſcum.* PORRO hanc fuiſſe mentem Auguſtini, ex illo ipſo loco colligimus. Nam verum corpus Domini ſumi in Euchariſtia, ibidem docet, cùm ait, eſſe ipſam carnem, in qua Dominus ambulauit, & à nemine manducari, niſi prius adoretur. Quomodo autem non idem corpus manducetur, explicat ibidem cùm air, putaſſe Caphatnaitas ſcindendam in particulas Chriſti carnem, & ſic manducandam: ad hanc enim abſurdam cogitationem reſpondet Dominus, cùm ait: *Non hoc corpus, quod videtis, &c.*

SED obiicit Petrus Martyr in lib. contra Gardinẽrum, obiecto 220. vnum dilemma: *Cùm Dominus in vltima cœna corpus ſuum diſcipulis dedit, vel erat*
D *mortale illud corpus, vel immortale. Si mortale; non ergo differebat qualitate ab eo, quod tunc videbatur: nec poterat rectè dici, Non hoc corpus, quod videtis, &c. Si immortale, quomodo paulò pòſt mortuum eſt?*

RESPONDEO; In vltima cœna corpus datum diſcipulis, fuiſſe mortale, ſed datum illis modo immortali, & impaſsibili: vt enim erat ſub ſpecie panis, lædi non poterat, licet alioqui in propria forma pati, & mori poſſet.

Ex tomo NONO multa proferunt teſtimonia, ſed vel leuiſsima, vel alibi explicata. PRIMO illud tractatu 25. in Ioan. *Quid paras dentem, & ventrem? crede, & manducaſti.* AD hunc locum ſuprà reſpondimus in explicatione cap. 6. Ioannis, loqui Auguſtinum de manducatione Chriſti ſpi-

rituali per fidem Incarnationis, non autem de A
Eucharistia.

Secundo addunt illud tract. 26. in Ioan. quòd manducârint Hebræi eandem escam nobiscum. Ad hoc respondimus suprà in explicatione figurarũ Testamenti veteris; quod manducârint eandem significatione, non reipsa.

Tertio proferunt illud tract. 30. in Ioan. *Corpus Christi, in quo resurrexit, vno in loco esse potest: veritas eius vbique diffusa est.* Sed non negat hoc loco Augustinus, corpus Domini pluribus in locis esse posse, sed negat eius veritatẽ posse restringi ad vnum locum, cùm sit vbiq; diffusa: quod verissimum est. Quale etiam esset, si quis diceret, Christi humanitas vno in loco esse potest, diuinitas non potest.

Quarto proferunt illud tract. 50. in Ioan. vbi dicit, nunc non adesse Christum secundum B præsentiam carnis. Ad hunc locum respondimus, cùm tractaremus locum illum: *Me autem non semper habebitis*; ac diximus loqui Augustinum de præsentia visibili.

Quinto proferunt illud tract. 59. *Illi manducabant panem Dominum, Iudas autem panem Domini.* Ad quem locũ respondimus, cùm tractaremus cap. 11. prioris ad Corinth. vbi demonstrauimus corpus Domini ab impiis etiam manducari.

Sexto proferunt illud tract. 10. in epist. Ioan. vbi Augustinus dicit corpus Christi naturale esse in cœlo, quo sublatum est per ascensionem: in terra autem relictum esse corpus Christi mysticum, id est, Ecclesiam. At ipse se explicat Augustinus; nam sic ait: *Iam non inuenis loqui Christum in terra.* & ibidem: *Ascensurus dixit verba nouissima; post ipsa verba non est loquutus in terra.* Itaq; loquitur de præsentia Christi visibili, & more humano cum hominibus conuersantis: hoc enim modo non est in terra, nisi in corpore suo mystico. C

Ex Decimo tomo Primo profert Petrus Martyr, & etiam Caluinus, ex serm. de verbis Apostoli, quod impij non verè sumant corpus Domini. Sed ad hoc respondimus suprà, cùm exponeremus cap. 11. prioris ad Corin. vbi diximus, impios dici non manducare, quia non nutriuntur spiritualiter: nam ibidem ait Augustinus: *Illud manducare refici est, illud bibere, quid est, nisi viuere?* Ex eodem fundamento soluitur quod D Petrus Martyr citat ex Augustino in sententiis Prosperi, vbi legimus non manducare panem Domini, nec bibere eius sanguinem, qui ab illo discordat, licet Sacramentum eius accipiat.

Secundo profert ex lib. 50. homil. serm. 26. quod Augustinus dicat, æquale esse peccatum, si quis corpus Domini in terram cadere sinat. & si quis verbum Dei sibi ex corde permittat effluere. Quæ comparatio nõ videtur vera, si corpus Domini verum, & naturale sit in Eucharistia: maius enim peccatum esset sinere corpus Domini in terram cadere, quàm verbum Christi ex corde perire.

Respondeo; Non comparat Augustinus verbum Christi ratione soni, aut characterum cum corpore Christi, sed ratione veritatis diuinæ, quæ illis sonis, & characteribus significatur. Vnde nõ dicit verbum Dei ex auribus effluere, sed ex corde: neque dicit idem esse peccatum, si quis Eucharistiam, & si quis Biblia in terram cadere sinat. Si enim hoc Augustinus dixisset, tum verè Petri Martyris argumentum aliquid valeret. Porrò veritas diuini verbi in multis similis, & æqualis est corpori Christi. Nam vt illud est immortale, impassibile, Deo vnitum: ita veritas verbi Christi est æterna, immutabilis, diuina. Et sicut illud corpus datur nobis in specie rerum visibilium, ac terrenarum: ita hæc veritas datur nobis in signis externis literarum, & sonorum. Quare ista collatio Augustini nobis maximè fauet. Nam hinc sequitur, verè esse peccatum, & graue peccatum, sinere Eucharistiam in terram cadere, sicut est peccatum, & graue peccatum, conceptam in corde veritatem extingui sinere: non autem est peccatum, aquam Baptismi in terram proiicere, quæ tamen apud aduersarios non minus sancta est, quàm Eucharistia.

Vltimo proferunt sermonem ad infantes, cuius fragmentum recitat Beda in cap. 10. prioris ad Corinthios: *Quod vidistis, inquit, panis est, & calix, quod vobis etiam oculi renunciant: quod autem fides vestra postulat instruenda, panis est corpus Christi, & calix est sanguis.* Et infrà, cùm dixisset Christum esse in cœlo, quærit: *Quomodo est panis corpus eius? & calix, vel quod habet calix, quomodo est sanguis eius?* deinde respondet: *Ista fratres ideò dicuntur Sacramenta, quia in illis aliud videtur, aliud intelligitur: quod videtur speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritualem. Corpus ergo Christi, si vis intelligere, audi Apostolum dicentem; Vos estis corpus Christi, &c.*

Respondeo; Tota vis huius testimonij in duobus posita est. Primo in eo, quod Augustinus dicat, panem esse id, quod est in altari, vt oculi ipsi renunciant. Secundo quod ad quæstionem; Quomodo panis est corpus Christi, si Christus est in cœlo? non responderit Augustinus per transmutationem, aut aliquid eiusmodi, sed dixerit, Sacramenta esse signa quædam visibilia, & corporalia rerum spiritualium, & intelligibilium.

Ad Primum facile est respondere. Augustinus enim declarat quid sit, quod est in altari, ac dicit, panem esse, quoad speciem exteriorem, vt oculi rectè iudicant; quoad interiorem substantiam, esse corpus Christi, vt fides rectè indicat. Nam si Augustinus vellet dicere in altari esse panem etiam quoad substantiam, & id probaret testimonio oculorũ, vt verba eius prima fronte sonare videntur: repugnaret apertissimè Cyrillo, Ambrosio, Nysseno, Epiphanio, Gaudentio, Chrysostomo, qui disertis verbis dicunt sensus falli, & non esse iudicandum ex gustu, & denique non esse panem. Quis autem credat

Augusti-

Augustinum in re tam magna tot Patribus repugnasse? & præterea si repugnasset, quomodo nec ipse vnquam eos reprehendisset, nec ipse ab aliis reprehensus fuisset? Quare cùm verba eius dupliciter exponi possint, & vno modo repugnent Patribus ceteris, alio modo cum eis congruant, quis non videt vter sensus præferendus sit? Adde quod non solùm aliis Patribus, sed etiam sibi ipse repugnaret, si sensuum iudicio in hoc mysterio locum dare vellet, vt patet ex tot locis à nobis citatis.

Ad SECVNDVM respondeo, Augustinum ad quæstionem, Quomodo panis sit corpus Christi? noluisse directè respondere, quia non erant auditores capaces; homilia enim illa habebatur B ad pueros recens baptizatos: ideo monuisse, vt simpliciter crederent, panem illum esse corpus Christi, & operam darent, vt essent ipsi corpus Christi per fidem, & opera bona, quia postea vbi creuissent, & profecissent in via Dei, mysteria ista eis aperirentur. Id ita esse patet, quia cùm esset propositum de corpore Christi naturali, quod est in cœlo, quomodo sit in Eucharistia; ipse omisso corpore Christi naturali, transiit ad corpus mysticum, ac dixit, Eucharistiam esse signum societatis fidelium, & nos esse corpus Christi, & nos manducare quod sumus, & mysterium nostrum esse in mensa, & alia id genus; nunquam autem dixit, panem esse signum corporis Christi naturalis, aut corpus naturale non esse C in altari, aut esse symbolicè, quæ certè dicere debuit, si directè ad quæstionem respondere voluisset, & in hæresi Caluinistarum fuisset. Sicut ergo illi à nobis quærunt, quare Augustinus non soluit quæstionem dicendo panem esse corpus per transsubstantiationem? sic & nos ab illis quærimus, quare non soluit quæstionem dicendo, esse corpus Christi repræsentatiuè? & pro vtrisque respondemus, Augustinum dedita opera dissimulasse quæstionem, & ad moralem cohortationem digressum. Ac de Augustino hactenus.

CAPVT XXV.

Testimonium S. Cyrilli Alexandrini, & Synodi Ephesinæ generalis. D

SANCTVS CYRILLVS Episcopus Alexandrinus, qui paulò pòst Augustini tempora floruit, multa nobis testimonia præbet. Sed PRIMO loco poni debet testimonium, quod à III. Synodo generali, cui ipse præsedit, ac deinde in IV. & V. approbatum fuit. Exstat epistola S. Cyrilli ad Nestoriũ cum duodecim anathematismis, quæ vt dixi, ab EPHESINA Synodo, & ab aliis duabus approbata fuit: in ea sic legimus: *Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur participes sancti corporis, & pretiosi sanguinis Christi, omnium nostrum redemptoris effecti: non vt communem carnem percipientes, quod absit, nec vt viri sanctificati, &c. sed ipsius Verbi propriam factam.*

Ad hunc locum respondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum extremo, Cyrillum loqui de participatione veræ carnis Christi, sed quæ fit in animo, & fide, non ore corporali.

VERVM falsam esse istam interpretationem facilè probari potest, tum ex hoc ipso loco, tum ex aliis testimoniis eiusdem Cyrilli: nullus enim interpres melior ipso auctore inueniri potest. Er quidem hoc loco apertè loquitur de Eucharistia, ad quam accedimus communicari, quam ille vocat sacram benedictionem, & illam ipsam dicit esse carnem verbi Dei. Sed videamus alia eius loca adhuc clariora. Libro 4. in Ioan. cap. 13. explicans illud: *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum: Firmam*, inquit, *fidem mysteriis adhibentes, nunquam in tam sublimibus rebus, illud (quomodo?) aut cogitemus, aut proferamus.* Hæc ille. Deinde ostendit, Deo nihil esse impossibile, & probat potuisse nobis dare carnem suam ad manducandum, quia multa alia mirabilia fecit, vt cùm virgam in serpentem, & aquas in sanguinem mutauit; cùm diuisit mare, cùm ex petra scaturire fecit aquas, &c. quæ omnia ineptissimè diceretur, si nihil esset Eucharistia, nisi signum corporis Domini. Eodem libro quarto, cap. 14. docet non solùm animam per Spiritum sanctum in beatam vitam ascendere, sed etiam corpus nostrum corruptibile per contactum, & manducationem carnis Christi incorruptibilis, immortale fieri. & cap. 15. idipsum repetit, atque illustrat similitudine insigni: *Sicut enim scintilla igni in fœnum, aut paleam immissa totum inflammat; sic Verbum Dei per Eucharistiam natura nostra corruptibili coniunctum totam resurgere faciet immortalem, & gloriosam.* & cap. 16. dicit, nos membra Christi esse, quia per Eucharistiam ipsum Dei Filium suscipimus, & cap. 17. dicit, rem istam esse arduam, & sola fide comprehensam, & rursum illustrat alia similitudine de cera liquefacta, & alteri ceræ admixta. Idem Cyrillus lib. 10. in Ioan. cap. 13. *Non negamus, inquit, recta nos fide, charitateq́ sincera Christo spiritualiter coniungi, sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profectò pernegamus, idq́ à diuinis Scripturis omnino alienum dicimus.*

Et quia negatur Petrus Martyr loqui Cyrillum de coniunctione corporali, quæ nobis est cum Christo per incarnationem, quia natura nostra in Christo est; audi quomodo Cyrillus ipse se exponat: is enim paulò infrà exponens, quæ sit ista coniunctio, sic ait: *An fortassis putas ignotam nobis mysticæ benedictionis virtutem esse? quæ cùm in nobis fit, nónne corporaliter quoque facit communicatione carnis Christi Christum in nobis habitare?* Et infrà: *Vnde considerandum est, non habitudine solùm, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, verùm etiam participatione naturali.* Et infrà: *Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis, ad incorruptibilitatem,*

tatem, & vitam traduci, nisi naturalis vita corpus ei coniungeretur. non credis mihi hæc dicenti, Christo, obsecro te, fidem præbe. Similia fusè repetit lib. 11. ca. 26. Denique citari solet passim epist. S. Cyrilli ad Calosyrium, in qua tria dicit. PRIMO, firmiter esse credendum verbis Domini: *Hoc est corpus meum.* SECVNDO, in Eucharistia esse corpus Domini, etiam extra vsum manducationis. TERTIO, transmutari panem in veritatem carnis Christi. Vide hunc locum apud Ioan. Garezium.

A

Iam ex Cyrillo contra veritatem multa aduersarij colligere conati sunt, sed planè frustrà. PRIMO proferunt ex libro ad Euoptium in explicatione 11. anathematismi, vbi Cyrillus dicit in Sacramento Eucharistiæ, non contineri hominis manducationem; id enim esse ad crassas cogitationes credentium mentes deducere. Addit Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 211. id ipsum haberi in Concilio Ephesino, siue in epistola Cyrilli à Concilio approbata: *Inter cætera*, inquit Petrus Martyr, *ait Eucharistiam nostram non esse comestionem nudi, & puri hominis: quod non est aliud, quàm mutatis verbis negare ἀνθρωποφαγίαν.* Hæc ille.

B

SED excæcauit eos malitia eorum. Nam Cyrillus in vtroque loco negat Eucharistiam esse manducationem puri hominis, vt Nestorius existimabat, & affirmat esse manducationem hominis Dei: & id vocat crassam, & humanam cogitationem, si quis existimet in Eucharistia esse carnem puri hominis, quæ nihil renera esset, nisi caro, id est, res terrena, & corruptibilis, quæ vitam adferre non posset. Legatur tantùm vterq; locus, & nulla remanebit quæstio.

C

SECVNDO profert Petrus Martyr quædam loca, vbi Cyrillus dicit, carnem Christi adferre vitam, vt lib. 4. in Ioan. cap. 10. 14. & 17. & in ep. ad Calosyrium: & inde concludit, carnem Christi non manducari ab impiis; proinde non manducari ore corporali.

SED hæc inanissima sunt, & sæpe refutata. Nō enim sequitur, impios non manducare carnem Christi, etiamsi vitam inde non accipiant: caro enim Christi ex se virtutem habet viuificādi, sed ob indispositionem accedētium aliquādo mortem adfert, non vitam, quomodo sol sanos oculos illustrat, infirmos lædit.

D

TERTIO profert idem Petrus Martyr testimonium ex eadem epist. ad Calosyrium, vbi Cyrillus dicit, in pane, & vino sumi carnem, & sanguinem Domini. Item aliud ex lib. 4. in Ioan. ca. 24. vbi Cyrillus dicit, Christum dedisse Apostolis fragmenta panis, cùm ait: *Accipite, & manducate, hoc est corpus meum.*

RESPONDEO; Cyrillus panem, seu fragmenta panis vocat Eucharistiam, quia in specie panis datur: nam alioqui in eadem epistola ad Calosyrium disertis verbis Cyrillus ait, panem mutari in veritatem carnis Christi.

QVARTO profert Petrus Martyr testimoniū ex lib. 6. in Ioan. cap. 14 vbi legimus Christum præsentiam corporis sui hinc subduxisse, tamen diuinitatis maiestate semper adesse.

HIC verò prodit Pseudomartyr negligentiam, & impudentiam suam. Nam sextus ille liber non est Cyrilli, sed Iodoci Clicthouei, vt etiam inscriptio librorum indicat: perierunt enim ex duodecim libris Cyrilli in Ioannem quatuor intermedij, sed eos suppleuit Clicthoueus. Cùm autem Clicthoueus ante paucos annos vixerit, & scripserit contra Oecolampadium de Eucharistia, & apertissimè hostis Sacramentariorum fuerit, dubitari non potest, quin illa eius verba non repugnent veritati Eucharistiæ. Atque hinc discimus non esse mirandum, si Augustinus, Theodoretus, & alij veteres, quædam dixerint, quæ in speciem videantur fauere hæreticis, cùm etiam Iodoco quædam acciderint, quæ ab aduersariis trahantur ad suam caussam. Voluit igitur dicere, Christum secundum præsentiam carnis, non vbique, nec semper nobis adesse, secundum diuinitatem autem vbique, & semper.

CAPVT XXVI.

Testimonium Procli Episcopi Constantinopolitani.

PROCLVS eodem tempore Episcopus erat Constantinopolis, quo Cyrillus Alexandriæ. Exstat eius testimonium breuissimum, & robustissimum in libro de traditione diuinæ Liturgiæ. Nam posteaquam multa dixerat de mirifico affectu Apostolorum, atque aliorum Patrum antiquissimorum, erga Sacramentum Eucharistiæ, & quod semper in mente habebant illa verba: *Hoc est corpus meum*, & longissimas preces, & psalmodias inter sacra mysteria peragebant; ita subiunxit: *Per has preces Spiritus sancti aduentum exspectabant, vt eius diuina præsentia propositum in sacrificio panem, & vinum aqua permistum, ipsum illud corpus, & sanguinem Saluatoris nostri IESV CHRISTI efficeret.* Hæc ille. His enim verbis tam apertè docet iste auctor mutari panem, & vinum in corpus, & sanguinem supernaturali virtute Spiritus sancti, vt nullum hic locum habeant solutiones aduersariorum de mutatione Sacramentali per additionem solius significationis: ad istam enim mutationem non esset opus inuocare præsentiam Spiritus sancti.

CAPVT XXVII.

Testimonium Theodoreti, & Gelasij.

THEODORETVS æqualis Cyrilli fuit, & ei etiam superuixit, vt patet ex epistola Theodoreti ad Ioannem Antiochenum de obitu Cyrilli, quæ legitur in V. Synodo.

Duo loca proferuntur ex Theodoreto, tum à Catholicis, tum ab hæreticis. PRIOR est in 1. dialogo: *Seruator*, inquit, *noster nomina commutauit, & corpori quidem id, quod erat symboli, ac signi nomen imposuit: symbolo autem quod erat corporis.* Hæc ille. quæ verba pro se accipiũt aduersarij. SED paulò pòst ita subiungit, reddens caussam mutationis nominum: *Volebat enim*, inquit, *eos, qui sunt mysteriorum participes, non attendere naturam eorum, quæ videntur, sed propter nominum permutationem mutationi, quæ fit ex gratia, credere.* Hæc ille. vbi dicit, panem vocatũ esse corpus, vt ex nominis mutatione intelligeremus, & crederemus rei mutationem. Non ergo vult Theodoretus (vt aduersarij dicunt) Eucharistiam vocari corpus, solùm, quia repræsentat externa specie corpus Domini; sed quia reuera interiùs mutatus est panis in corpus.

POSTERIOR locus est in 2. dialog. *Neq; enim*, inquit, *signa mystica post sanctificationem recedunt à sua natura, manent enim in priore substantia, & figura, & forma, & videri, & tangi possunt, sicut priùs: intelliguntur autem ea esse, quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur, vt quæ illa sint, quæ creduntur.* Hæc ille. Huius loci priorem partem arripiunt hæretici, posteriorem Catholici.

Sed OBSERVANDVM est locum istum in specie quidem iuuare nonnihil caussam Lutheri, qui putauit cum pane vero cõiunctum esse corpus Christi verum: at caussam Caluini, & Petri Martyris, & aliorum Sacramentariorum penitus destruere. NAM apertissimè asserit hoc loco Theodoretus præsentiam corporis Domini in Eucharistia, cùm dicit, intelligi, credi, & adorari corpus Domini in Eucharistia, & ideo intelligi, credi, & adorari. quia panis Eucharistiæ, id est, panis consecratus, est verè id quod intelligitur, creditur, & adoratur. ADDE, quòd ibidem nolebat Theodoretus apertè loqui, metuens ne adesset inter auditores aliquis non initiatus: *Non oportet*, inquit, *apertè dicere; est enim verisimile adesse aliquos non initiatos.* At de Eucharistia, vt iam intelligunt Caluinistæ, potuisset quibusuis infidelibus apertissimè loqui, cùm nihil in ea mirabile, nihil arduum sit. DENIQVE probare vult Theodoretus in illis omnibus dialogis, in Christo verè esse duas naturas, idq; exemplo Eucharistiæ, vbi verè credimus cum symbolis panis esse corpus Christi. At si negasset veram præsentiam corporis Domini in Eucharistia, contra seipsum pro aduersariis pugnasset.

SED nec Lutheri caussam adiuuat, si diligenter consideretur Theodoretus. Nam cùm dicit, substantiam symbolorum remanere, & non mutari, non loquitur de substantia, quæ distinguitur contra accidentia, & quam in prima categoria posuit Aristoteles, sed de essentia, & natura accidentium, quæ ipse perpetuò symbola appellat. quomodo alij auctores Græci & Latini passim accipiunt vocabulum substantiæ: sed maximè Græcæ voces φύσις, & οὐσία, quibus Theodore-
A tus vsus est, omnem essentiam & naturam amplectuntur. Nec solùm Græci, sed Latini etiam interdum per substantiam intelligunt naturam accidentium. PETRVS CLVNIACENSIS in lib. de sacrificio, & transubstantiatione: *Annon cernis*, inquit, *præter glacialem duritiam, præter lapideam firmitatem (quantum ad speciem, vel perspicuitatem iam dicti elementi pertinet) nihil vtique substantiæ detractum?* vbi per substantiam intelligit naturam externæ figuræ & perspicuitatis, quę manent, quando mutatur glacies in crystallum.

Hoc igitur Theodoretus docet, naturã symbolorum, id est, accidentium sensibilium, quæ sunt in Eucharistia, fuisse etiam ante consecra-
B tionem. Eum ita loqui patet. PRIMO, quia in Dialogo 2. hæreticus ex communi fide vrgebat mutationem panis in corpus Christi, vt inde probaret suum errorem de mutatione vnius naturæ in alteram in mysterio incarnationis. Catholicus autem non negat mutationem aliquam panis in corpus Christi fieri; quod certè facere debuisset, si esset vera sententia Lutheranorum. Immò ipse potius debuisset ex Eucharistia argumentari cõtra Eutychianum. Si enim verum esset, quod Lutherani dicunt, manere in Eucharistia panem, & corpus sine vlla reali mutatione panis, exemplum Eucharistiæ nihil omnino, ne quoad speciem quidem, Eutychianos iuuisset. Catholicus ergo in Dialogo Theodoreti, quia
C nõ poterat negare mutationem essentiæ panis, confugit ad symbola externa, ac dicit, naturam symbolorum nõ mutari, & eo modo esse in Eucharistia duas naturas impermixtas. SECVNDO, quia ita se ipse explicat. Nam vbi dixisset naturã symbolorum manere, probat, quia videmus, & tangimus eundem colorem, eandem figuram, & formam, quã antea videbamus, & tangebamus. TERTIO, quia alioqui pugnaret secum. Nam ipse dicit mutari, & non mutari symbola; & videri quidem ac tangi symbola, tamen intelligi, & credi corpus Domini; quæ non cohærent, nisi dicamus mutari, quoad internam substantiam panis, non mutari quoad exteriorem naturam, & proprietates accidentiũ. QVARTO, quia non
D est vllo modo credibile, Theodoretum tam apertè repugnare voluisse Chrysostomo, Ambrosio, Cyrillo, & aliis, qui negant panem manere in Eucharistia: hos enim auctores in illis Dialogis frequẽtissimè citat, & præcipuè Chrysostomo Theodoretus addictissimus fuit.

Eadem prorsus ratio est de sententia GELASII in lib. de duabus naturis. Nam quicunq; fuerit is Gelasius (neque enim satis constat, quis ille fuerit) idem prorsus docet, quod Theodoretus, & ad eandem rem confirmandã: dicit enim manere naturam panis in Eucharistia, & tamen ibidem dicit mutari Spiritu sancto perficiente in diuinam substantiam; & esse Eucharistiam rem diuinam, ita vt eius perceptione efficiamur diuinæ consortes naturæ.

Vbi

Vbi obiter est NOTANDVM, Gelasium istũ A non fuisse Romanum Pontificem, vt aduersarij impudenter iactant. Nam Kemnitius in 2. parte Examinis Trident. Concil. seß. 13. ca. 4. mirabiliter triumphat ex hoc testimonio, tsnqnam Romani Pontificis. At non esse Romani Pontificis, argumento certißimo esse potest, quòd cùm dicat se velle referre testimonia omnium Patrum, nullam mentionem facit Hieronymi, Augustini, Leonis, & similium, qui Gelasio Papę notißimi erant. PRÆTEREA quòd multa testimonia adferat iste Gelasius ex Eusebio Cæsariẽsi; quod nunquam Gelasius Papa fecisset, cùm Eusebij libros reprobauerit in suo decreto de libris anthẽticis, & apocryphis. ADDE, quòd videtur iste B Gelasius scripsisse ante Conciliũ Chalcedonense, & is ipse esse, quem Theodoretus citat in 3. Dialogo, & cuius meminit Hieron. in lib. de scriptor. Ecclesiast. nimirum Gelasius Episcopus Cæsariensis, qui non potnit nisi valde senex esse, cùm librum istum scripsit contra Eutychianos. Sed quicunque tandem fuerit, non discrepat ab aliis Catholicis scriptoribus, vt iam ostẽdimus.

CAPVT XXVIII.

Testimonium S. Leonis.

SANCTVS LEO, licet iunior Theodoreto esset, eodem tamen seculo floruit, vt patet ex epistola Theodore- C ti ad Leonem, & ex altera Leonis ad Theodoretum.

Quatuor testimonia ex Leone citari solent. PRIMVM est serm. 7. de paßione Dom. vbi sic ait: *Vt ergo vmbra cederent corpori, & cessarent imagines sub præsentia veritatis, antiqua obseruantia nono tollitur Sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas, dũ mutatur, impletur.* Hæc ille. SECVNDVM est serm. 14. de paßione Domini: *Ipsum*, inquit, *per omnia & spiritu, & carne gustemus.* TERTIVM est serm. 6. de ieiunio septimi mensis: *Sic sacra mensa communicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur, & frustrà ab illis, Amen respondetur, à quibus contra, id, quod accipitur, disputatur.* D QVARTVM est in epist. 23. ad Clerum, & populum Constantinopolitanum: *In Ecclesia Dei, in omnium ore tam consonum est, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communis Sacramenta fidei taceatur.* In duob⁹ postremis locis probare nititur S. Leo Christum habuisse veram carnem contra errorem tunc exortum Eutychetis; id verò probat ex Eucharistia. Neque enim acciperemus veram carnem, si Christus non haberet veram carnem.

Respondet Petrus Martyr, argumentũ Leonis in eo consistere, quòd non esset Eucharistia symbolum corporis Domini, si Christus nõ haberet corpus. SED fallitur, nam adhuc esset symbolũ corporis, quale ponebant Eutychiani, nimirum apparentis: possunt enim etiam corpora apparentia signo aliquo repræsentari. PRÆTEREA Leo dicit idipsum ore sumi, quod fide creditur. At fide credimus Christum habere veram carnem: veram igitur carnem ore sumimus. Et qui respondet, *Amen*, dum suscipit Sacramẽtum, non confirmat confeßione sua, id quod accipit, esse symbolum, sed esse corpus: sacerdos enim non dicit, Accipe symbolum, sed, Accipe corpus, vt etiam ex Ambrosio suprà notauimus. DENIQVE dicit linguas infantium non tacere corporis Domini veritatem in Sacramentorum celebratione: infantes autem simpliciter loqui solent, non figuratè, & symbolicè.

CAPVT XXIX.

Testimonium Hilarij Papæ.

HILARIVS Papa S. Leoni succeßit. Ex ipsius decretis proferunt aduersarij vnum testimonium, quod planè pro nobis, non pro illis facit. Testimonium exstat apud Gratianum de consecrat. dist. 2. can. Corpus, in hęc verba: *Corpus Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis & vinum extrà videntur: veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interius creditur.* Hæc ille. Sententia huius testimonij ista est; Si spectes Sacramentum Eucharistię, quoad ea, quæ exteriùs videntur, figura est, immò & panis est; at si consideres, quid intùs lateat, & quid ibi fides videat, corpus & sanguis in veritate est.

CAPVT XXX.

Testimonium Eusebij Emisseni, seu Fausti Rhegiensis.

POSTREMVS in hac ætate quinta sit nobis EVSEBIVS EMISSENVS, seu quicunq; fuit auctor eius celeberrimi sermonis de corpore Dñi, qui incipit: *Magnitudo cælestium beneficiorum.* Citatur quidẽ hic sermo nomine Eusebij Emisseni à Paschasio Corbiensi, qui ante annos fermè DCCC. floruit: tamen certum est non esse illius Eusebij Emisseni Græci, cuius meminit Hieronymus in Catalogo viror. illustr. meminit enim in hoc ipso sermone hæresis Pelagianæ, quæ exorta est post mortem Eusebij illius Emisseni Græci. Et prætera auctor huius sermonis sine dubitatione Latinus fuit, non Græcus: & vt ex eius homiliis ad Monachos, & ex homilia de S. Maximo, colligitur, Abbas fuit Monasterij Lirinensis. Quare nonnulli non sine caussa suspicantur auctorem omnium illarum homiliarum esse Faustum Gallum, qui teste Gennadio, ex Abbate Lirinensi Episcopus Rhegiensis factus est, & floruit ad finem IV. seculi. Alij tamen existimant eas homilias esse B. Cæsarij, qui teste Trithemio ex Abbate Lirinensi Episcopus Arelatensis factus est.

Quicunq;

Quicunque tandem fuerit, in signis auctor est etiam aduersariorum testimonio: ac de Eucharistia hæc docet. PRIMO nihil esse ambigendum de veritate corporis Domini in Eucharistia: *Recedat*, inquit, *omne infidelitatis ambiguũ, quandoquidem qui auctor est muneris, ipse testis est veritatis*. Et infrà: *Ad cognoscendum, & percipiendum sacrificium veri corporis, ipsa te roboret potentia consecrantis*.

SECVNDO docet, non esse credendum sensibus: *Verè*, inquit, *vnica, & perfecta hostia fide æstimãda, non specie, nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu*.

TERTIO docet, verè & realiter mutari panẽ in carnem: *Inuisibilis*, inquit, *sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis, & sanguinis verbo suo secreta potestate commutat*. Hæc ille. Ac deinde probat, id B esse credendum exemplis rerum similium, quia eodem iubente Deo repentè ex nihilo substiterunt excelsa cœlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum, &c.

QVARTO docet, corpus Christi totum esse in qualibet parte Sacramenti: *Quod corpus*, inquit, *sacerdote dispensante tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto, quod cum Ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in vniuersis, ita integrum esse probatur in singulis*. Hæc ille. Vbi si loqueretur de pane, non diceret, tantum esse in exiguo, quantum in magno, siue in toto: & si loqueretur de corpore Christi, vt est in cœlo, & fide solùm à fidelibus mentibus apprehenditur, non diceret, dispensari à sacerdote.

QVINTO docet, post consecrationẽ non esse C amplius panem: *Quando*, ait: *benedicenda verbis cœlestibus creatura sacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione summi numinis consecrentur, substantia illic est panis, & vini; post verba autem Christi, corpus & sanguis est Christi. quid mirum autem si ea, quæ verbo creare potuit, possit creata conuertere? Immò iam minoris videtur esse miraculi, si id quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit visibilia, & inuisibilia voluntatis imperio suscitare*.

Porrò ex hoc auctore vnum proferunt testimonium aduersarij. Confert enim hic auctor mutationẽ panis in corpus Christi, cum ea mutatione, quę fit in nobis per iustificationem: quæ sanè mutatio non est substantialis, sed acciden- D talis, vt omnes fatentur.

ATQVI hoc ipsum nobis maximè fauet. Iste enim auctor non probat mutationem substantialem fieri in Eucharistia ex alia substantiali mutatione, sed probat non esse impossibilem mutationem substantialem in Eucharistia ex alia mutatione, accidentali quidem, sed vera, ac reali, & magis difficili, ac mirabili, quàm sit mutatio substantialis panis in corpus Christi. Iustificatio enim impij, & vera ac realis mutatio est animæ à peccato ad gratiam: & mirabilior est, quàm ipsa creatio cœli, & terræ, vt Augustinus testatur tract. 72. in Ioannem. Et simul ostendit, non esse mirum, si dicamus panem mutari, cùm nulla exteriùs appareat mutatio: nam etiam in

A nobis nulla mutatio apparet exteriùs, cùm tamen interiùs in anima maxima mutatio fiat. Sed verba Eusebij audiamus: *Vt tibi nouum, & impossibile non debeat videri, quod in Christi substantiam terrena & mortalia commutantur, teipsum, qui iam in Christo es regeneratus, interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, à salutis via intrinsecus mortuus exulabas, subitò initiatus Christi legibus, & salutaribus mysteriis innouatus in corpus Ecclesiæ non videndo, sed credendo transisti, & de filio perditionis adoptiuus Dei filius fieri occulta puritate meruisti, in mensura visibili permanens, maior factus es teipso inuisibiliter, &c.*

CAPVT XXXI.

B *Testimonia Patrum VI. ætatis Remigij, & Primasij.*

HACTENVS expendimus testimonia Patrum, qui primis quinque seculis floruerunt, quos sibi fauere Caluinus iactauerat. Nunc breuiter annotabimus sequentium ætatum pauca testimonia, tum propter audaciam Petri Martyris, qui posteriores etiam, vt Theophylactum, & Bernardum pro suo errore citare non dubitauit; tum etiam, vt appareat continuatio doctrinæ Catholicæ ad nostrã ætatem à temporibus Apostolicis, quod aduersarij de sua doctrina demonstrare nullo modo possunt. Igitur ex ætate sexta C duo testimonia proferemus; vnum Remigij, alterum Primasij.

REMIGIVS floruit in Gallia tempore Clodouei Regis ad initium anni Domini D. & in hęc verba scripsit in comment. ca. 10. prioris ad Corinth. *Panis*, inquit, *quem frangimus in altari, nónne participatio corporis Domini est? Vtiq; primùm consecratur, & benedicitur à Sacerdotibus, & à Spiritu sancto, & deinde frangitur, cùm iam licet panis videatur, in veritate corpus Christi est*. Et infrà: *Caro quam Verbum Dei Patris assumpsit in vtero virginali, in vnitate sua persona, & panis, qui consecratur in Ecclesia, vnum corpus sunt; sicut enim illa caro, corpus Christi est, ita iste panis transit in corpus Christi, nec sunt duo corpora, sed vnum corpus*.

PRIMASIVS floruit tempore V. Synodi, cir- D ca annum Domini DL. vt patet ex ipsa V. Synodo collatione 2. Scripsit autem in cap. 10. epist. ad Hebr. in hæc verba: *Est vnum corpus Christi cum illo, quod suscepit de vtero virginali; nõ multa corpora, &c.* vbi contendit hoc interesse inter sacrificia vetera, & sacrificium Christianorum, quòd illa quotidie mutabantur; nec enim idem agnus bis immolabatur, sed hodie vnus, cras alius: at Christiani in diuersis altaribus, & temporibus, semper idem Christi corpus sacrificant. Quod certè nõ potest intelligi de pane materiali: is enim quotidie mutatur; nec de pane vt significat corpus Christi; nam hoc modo etiam Hebræi idem corpus semper immolassent, quippe qui omnibus suis victimis eundem Christum repræsentabant: nec potest intelligi de corpore, vt est in

cœlo, & fide apprehenditur; nam Primasius dicit immolari à sacerdotibus in altari: cogimur ergo intelligere, ipsum verum Christi corpus, quod vtiq; vnum est, verè in altari adesse, & sub specie panis ac vini, à sacerdotibus immolari. Ex quo testimonio apertissimo illud etiam colligitur, S. Augustinum nihil aliud sensisse, quàm Catholici sentiunt. Fuit enim Primasius Augustini doctrinæ addictissimus.

CAPVT XXXII.

Testimonia Patrum VII. ætatis S. Gregorij, & Isichij.

SANCTVS GREGORIVS, qui ad initium anni DC. Romæ sedebat in cathedra sancti Petri, ita loquitur, homil. 22. in Euangelia: *Quid sit sanguis agni, non iam audiendo, sed bibendo didicistis; qui sanguis super vtrumq; postem ponitur, quando non solùm ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur.* & lib. 4. Dialog. c. 58. *Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, vnum quid ex visibilibus, atq; inuisibilibus fieri?* Hæc ille. vbi satis apertè descripsit præsentiam verã & realem corporis Christi cœlestis, summi & inuisibilis, in specie panis terreni, imi, & visibilis.

Idem quoq; Gregorius insigni miraculo probauit, verè panem in carnem Domini conuerti, vt testantur Ioan. Diaconus lib. 2. vitæ S. Gregorij, cap. 41. & Paulus Diaconus in vita eiusdem Gregorij. Addit verò PAVLVS Diaconus patrato miraculo ita Gregorium fuisse loquutum ad mulierem, quæ de veritate corporis Domini in Eucharistia dubitauerat: *Disce veritati, vel modò etiam contestanti credere; Panis quem ego dabo, caro mea est, & sanguis meus verè est potus. Sed præscius Conditor nostræ infirmitatis, ea potestate, qua cuncta fecit ex nihilo, & corpus sibi ex carne semper Virginis operante Spiritu sancto fabricauit, panem & vinum aqua mistum, manente propria specie in carnem & sanguinem suum, ad Catholicam precem ob reparationem nostram Spiritus sui sanctificatione conuertit.* Hæc ille.

ISICHIVS Hierosolymæ Presbyter, ac deinde Episcopus, S. Gregorij æqualis fuit: falluntur enim, qui eum Hieronymi, & Augustini temporibus floruisse dicunt. Nam Episcopus fuit Hierosolymæ, vt Glossa ordinaria in Leuit. testatur: nullus autem fuit Hierosolymæ Episcopus, qui Isichius diceretur, nisi ille ad quem scribit sanctus Gregorius lib. 9. registri epist. 40. Et præterea exponit hic auctor in comment. in Leuit. versionem Hieronymi, tanquam cõmunem, & receptam in Ecclesia, cùm satis constet eam non fuisse ita cõmuniter receptam, nisi longo tempore post ipsius Hieronymi obitum.

Igitur Isichius lib. 2. in Leuit. ca. 8. *Est,* inquit, *locus sanctus altare: ibi enim Sanctus sanctorum requiescit.*

A & infrà, explicans ritum, quo igni tradebatur quidquid ex Agno Paschali homines comedere non potuerant, dicit eo ritu significari, vt quod non possumus capere in mysterio Eucharistiæ, id omnipotentiæ Dei relinquamus: *Ergo,* inquit, *ex hoc, quod agitur sensibiliter, significatio cuiusdam intelligibilis rei eis, qui intendunt, prouenit; vt quando ad comestionem sacrificij deficimus, & comedere illud integrè non possumus, mente forsan lassescente, siue deficiente, vtrum ea quæ videntur, corpus oporteat intelligi Domini, in quod oculis nec Angeli possunt prospicere; non relinqui, sed etiam tradi ea igni oportet Spiritus, vt ea comedat, quæ nobis sunt ex infirmitate inesibilia. Quomodo autem comedat? cùm cogitauerimus virtuti Spiritus esse possibilia ea, quæ nobis*

B *impossibilia videntur.* Et lib. 6. cap. 22. *Per ignorantiam,* inquit, *percipit, qui virtutem eius & dignitatem ignorat, qui nescit, quia corpus hoc & sanguis est secundum veritatem.* Et infrà: *Sanctificationem,* inquit, *mystici sacrificij, & à sensibilibus ad intelligibilia trãslationem siue commutationem, ei qui verus est sacerdos, videlicet Christo oportet dari, id est, ipsi de eis miraculum cedere, & imputare: quia per eius virtutem, & prolatum ab eo verbum, quæ videntur, tam sanctificata sunt, quàm cunctum carnis excedunt sensum.*

SED obiicit Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 187. illa verba Isichij ex lib. 2. in Leuiticum, cap. 8. *Propterea carnes cum panibus comedi præcipiens, vt nos intelligeremus, illud ab eo mysterium dici, quod simul panis, & caro est.* AT hoc te-

C stimonium si quos hæreticorum iuuaret, Lutheranos iuuaret, qui in Sacramento verum panem, & verum Christi corpus agnoscunt, non autem Zwinglianos, & Caluinistas, qui tanto interuallo separant panem à corpore Christi, quanto summum cœlum abest ab ima terra. Sed nec Lutheranos iuuat, quia ibidem Isichius dicit, Eucharistiam esse panem, & carnem, quia corpus Christi, quod in Eucharistia sumimus, est panis vitæ, qui de cœlo descendit.

SED instat Petrus Martyr: *Si per panem hoc loco intelligere debemus non panem triticeum, sed panem cælestem, id est, carnem Christi; ergo cùm Isichius ait, mysterium Eucharistiæ esse panem, & carnem, sensus erit, esse carnem, & carnem; quod sanè perabsurdum videtur.* RE-

D SPONDEO; Obiectionem istam non nobis, sed ipsi Isichio fieri debere. Ipse enim sententiam suam ita exposuit, vt per panem non panem triticeum, sed panem cœlestem intelligendum diceret. Nulla autem est in eius verbis absurditas: id enim dicere voluit, Eucharistiam eiusmodi cibum esse, vt carnis, & panis appellationem mereatur ob varios suos effectus, quemadmodum etiam Dominus Ioan. 6. ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est.* Sed de his satis.

CAPVT XXXIII.

Testimonia Patrum VIII. ætatis Joannis Damasceni, & Epiphanij, eius æqualis.

IOANNES DAMASCENVS tempore Leonis Iconomachi floruit circa annum Domini DCC. XL. Scripsit verò de Eucharistia libr. 4. de fide, cap. 14. pro instituto suo plenissimè, & apertissimè. Nam cùm aliquot argumentis probasset, nihil esse Deo impossibile, ita subiungit: *Quemadmodum omnia, quæcunq; fecit Deus, Spiritu sancto cooperante fecit, sic & nunc Spiritus sancti operatione hæc super naturam operatur, quæ non potest capere nisi sola fides.* Et infrà: *Panis, vinumq; & aqua per inuocationem Spiritus sancti supernaturaliter transmutatur in corpus, & sanguinem Christi: & nō sunt duo, sed vnum, & idem. Non est figura panis, & vinum corporis, & sanguinis Christi; absit enim hoc, sed est ipsum corpus Domini deificatum.*

EPIPHANIVS Damasceni ęqualis, & doctissimus, in disputatione cum Gregorio, quæ habetur in VII. Synodo act. 6. tomo 3. multis verbis probat, Eucharistiam non esse figuram corporis & sanguinis, sed ipsum verum corpus, & sanguinem Domini: *Nunquam inuenies,* inquit, *neq; Dominum, neq; Apostolos, neq; Patres incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem dixisse; verùm ipsum corpus, & ipsum sanguinem.*

CAPVT XXXIV.

Testimonia Patrum IX. ætatis Theophylacti, & Paschasij.

THEOPHYLACTVS post annum Domini DCCC. omnium cōsensu floruit, ac de veritate corporis Domini Chrysostomum imitatus apertissimè, & copiosissimè scripsit. In cap. 26. Matt. *Porrò dicens, Hoc est corpus meum, ostendit quod ipsum corpus est panis, qui sanctificatur in altari, & non respondens figura. Non enim dixit; Hoc est figura, sed, Hoc est corpus: ineffabili enim operatione trāsformatur, etiamsi nobis videatur panis.* Vide etiam eundem in cap. 14. Marci, & in cap. 6. Ioannis, & in cap. 10. & 11. prioris ad Corint. in quo vltimo loco explicans illa verba: *Non diiudicās corpus Domini.* Sic ait: *Si certiores essemus, quisnam, & quantus sit ille, qui nobis in conspectu adiacet, nulla fermè rei alterius ope indigeremus, sed solus ille, & continentiam nobis, & vigilantiam compararet.*

Sed inuenerunt in Theophylacto vnum verbū, quod pro se arriperēt aduersarij. Nam in cap. 14. Marc. dicit Theophylactus, panem transmutari in virtutē carnis Christi; ex quo exponi volunt, quod idem habet in cap. 26. Matt. & in cap. 6. Ioannis, panem transmutari in carnem Dñi. Itaq; sensum esse volunt omnium istorū locorum, panem per mutationem Sacramentalē fieri instrumentum diuinæ virtutis, quo nimirū animi nostri excitentur ad fidem. Ita Petrus Martyr disputat lib. contra Gardinerum, obiecto 13.

AT nimia impudentia est de Theophylacti testimoniis disputare, cùm ipse in cap. 6. Ioan. disertè dicat, non esse panem post consecrationē, licet oculis videatur; & transformari ineffabili operatione (nulla autem ineffabilis operatio requiritur vt fit instrumentum excitandæ fidei) & non esse figuram, sed ipsum corpus; & ita verti panem in carnem Christi per consecrationē, vt vertebatur olim per nutritionē, cùm Dominus hîc in terris viueret: & deniq; oportere in Eucharistia sumenda simpliciter credere, & nō dicere. Quomodo potest id fieri? &c. Quod ergo Theophylactus dicit mutari substantiam panis in virtutem carnis Christi, significat mutari in essentiā carnis Christi, quæ vim habet nutriendi animos, vt substantia panis vim habet nutriendi corpora: idem enim est, ac si diaisset, sub speciebus panis antea erat vis quædam nutriendi corpora, nimirum substantia panis, nūc est vis quædam nutriendi animos, nimirum substantia carnis Christi. ADDE, quod si Theophylactus dicere voluisset panem fieri instrumentum diuinę virtutis, non dixisset mutari in virtutem carnis Christi, sed in virtutem Spiritus sancti: nam Spiritus sanctus est (vt ibidem ait Petrus Martyr) qui in sacra functione vtitur Sacramēto tanquā instrumento; immò nec dixisset, transelementari, sed fieri. Quis enim tam absurdè loqueretur, vt si dicere vellet, calamum aptari oportere, vt fiat instrumentum scribæ, diceret calamum transelementari in virtutem scriptoris?

Eodē seculo floruit PASCHASIVS Abbas Corbeiensis, qui librum accuratissimum scripsit de corpore Dñi ducentis fermè annis, antequam Berēgariana hæresis nasceretur. In eo sic ait cap. 1. *Omnia quæcunq; voluit Dominus fecit in cœlo & in terra, & quia voluit, licet figura panis, & vini hîc sit, tamen omnino nihil aliud, quàm caro Christi, & sanguis post consecrationem credenda sunt:* & infra prolixè id probat. Idem in epist. ad Frudegardum ex professo idē probat: & rursus in libello de institutione Sacramenti: *Nec,* inquit, *ita dixit cùm fregit, et dedit eis panē. Hoc est, vel in hoc mysterio est quadā virtus, vel figura corporis mei: sed ait non fictè, Hoc est corpus meum: & ideo, hoc est quod dixit, non quod quisq; fingit.*

CAPVT XXXV.

Testimonia Patrum X. ætatis Stephani Heduensis, & Fulberti Carnotensis.

STEPHANVS Episcopus Heduensis, qui floruit circa annum Domini CM.L. (vt Ioannes Garetius testatur) sic ait in libro de Sacramento altaris, cap. 15. (Extat hic liber tomo 4. Bibliothecæ sanctorum Patrum)

Itaq; fides nostra est, & verè credendum est, quod sacerdote A *proferente hæc verba, Hoc est corpus meum; iam non est panis terrenus, sed ille panis, qui de cœlo descendit, mediator Dei, & hominum Iesus Christus.*

FVLBERTVS Episcopus Carnotensis vir sanctissimus, & doctissimus floruit ad finem huius decimæ ætatis. Nam Adelmannus Episcopus Brixinensis in epistola ad Berengarium iudicat, se & Berengarium discipulos olim in adolescentia fuisse sancti senis B. Fulberti, quem suum Socratem appellat. Si igitur Berengario adolescētulo Fulbertus senex erat, necesse est Fulbertum floruisse ante annum Domini M. Siquidem cōstat Berengarium circa annum Domini M. XL. cum sua hæresi apparere cœpisse. B

Hic igitur sanctissimus vir in epist. ad Adeodatum, quæ excudi solet cum libris Paschasij, sic loquitur: *Quia corpus suum, quod semel pro nobis offerebat in precium, paulò pòst à nostris visibus sublaturus erat in cœlum; ne sublati corporis fraudaremur præsenti munimine, corporis nihilominus, & sanguinis sui pignus salutare nobis reliquit, non inanis mysterij symbolum, sed compagināte Spiritu sancto corpus Christi verum, quod quotidiana veneratione sub visibilis creaturæ forma inuisibiliter virtus secreta in sacris solennius operatur.* Et infrà: *Dubitari nefas est, vt ad cuius nutū cuncta subitò ex nihilo substiterunt; si pari potentia in spiritualibus Sacramentis terrena materies panis, & vini naturam, & meritum generis sui transcendens, in Christi substantiam commutetur, cùm ipse dicat; Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.* C

CAPVT XXXVI.

Testimonia Patrum XI. ætatis Anselmi, & Oecumenij.

IAM verò ætate XI. exorta hæresi Berengariana plurimi ex professo scripserunt de veritate corporis Domini in Eucharistia, vt S. Anselmus, Lanfrancus, Guitmundus, Adelmannus, Algerus, Hugo Lingonensis, & alij, qui floruerunt ab anno M. ad MC. Eodem seculo scripsisse creditur Oecumenius Græcus. Satis verò hoc loco erit S. Anselmi, qui sanctitate, & eruditione prę- D ter ceteros claruit, & Oecumenij testimonia ponere.

Igitur S. ANSELMVS in cap. II. primę ad Corinthios exponens illud: *Hoc est corpus meum; Manducate,* inquit, *quod tribuo; qui. i. hoc est corpus meum. Sensibus quidē exterioribus videtur esse panis, sed sensibus cognoscite mentis, quia hoc est corpus meū, non aliud, sed idem substantialiter, quod pro vobis redimendis tradetur ad mortem.*

OECVMENIVS in cap. II. prioris ad Corinth. *Cùm sæpe,* inquit, *corpus, & sanguinem memoret: indicat, nequaquam exilem esse hominem, qui sacrificatur, immò ipsum Dominum omnium Creatorem.* Et infrà: *Si sciremus quantus sit, qui appositus est (in altari) null- ... alio indigeremus, verùm hoc ipsum so- ... ... briot nos redderet.*

CAPVT XXXVII.

Testimonia Patrum XII. ætatis Euthymij, & S. Bernardi.

IN ætate XII. plurimi quoq; de hac re apertissimè, & susfisimè scripserūt, vt Petrus Cluniacēsis, Petrus Lombardus, Hugo, & Richardus de sancto Victore, Euthymius Zigabenus, S. Bernardus, & alij. Nobis autem satis erit duo testimonia ponere, vnum S. Bernardi pro Latinis, alterū Euthymij pro Græcis.

S. BERNARDVS in vita S. Malachiæ: *Fuit,* inquit, *quidam clericus, probabilis, vt fertur, vita, sed fidei non ita: is sciolus in oculis suis præsumpsit dicere, in Eucharistia esse tantummodò Sacramentum, & non rem Sacramenti, id est, solam sanctificationem, & non corporis veritatem.* Hæc ille. vbi subnectit insigne miraculum quo ille à B. Malachia coactus est, vel inuitus veritatem tandem amplecti, & confiteri.

EVTHYMIVS in cap. 26. Matth. *Non dixit,* inquit, *Hæc sunt signa corporis mei, & sanguinis mei, sed, Hæc sunt corpus, & sanguis meus.* Et infrà: *Quemadmodū supernaturaliter assumptā carnem deificauit, si ita loqui liceat; ita & hæc ineffabiliter transmutat in ipsum viuificum corpus suum.* Vide etiā Panopliam eiusdem tit. 21. vbi ex Patribus Nysseno, & Damasceno fusè probat, transmutationem panis in carnem Domini.

Audet tamē Petrus Martyr testimonia ex Bernardo proferre in lib. contra Gardinerū, obiecto 252. 253. & 254. Scribit enim Bernardus serm. 33. in Cantica: *Habeo & ego Verbū, sed in carne; & mihi apponitur veritas, sed in Sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur, & nudo satiatur grano. Me oportet interim quodam Sacramenti cortice esse contentum, carnis furfure, litera palea, velamine fidei.* Et infrà: *At quantalibet sanè abundantia pinguescant ista; neu pari omnino iucunditate sumitur cortex Sacramenti, & adeps frumenti: fides, & opes: memoria, & præsentia: æternitas, et tempus: vultus, & speculum: imago Dei, & forma serui.* Idem quoque Bernardus in serm. de cœna Dñi, comparat Sacramenta annulo, & baculo, quibus tanquam signis confertur dignitas aliqua, vel possessio.

Hæc illi proferunt, ex quibus nos multū omnino lucramur. Nam dubitari nō potest de sententia S. Bernardi, tum ex testimonio à nobis paulò antè citato; & ex aliis plurimis, quę adferri possent; tum quia constat eum fuisse coniunctissimum Romanæ sedi, quæ multis Conciliis damnauerat hæresim Berēgarij; necnon amicissimum Hugoni de S. Victore, & Petro Cluniacēsi, qui ex professo scripserāt de Sacramento cōtra hæresim paulò antè exortam; tum denique, quia Petrus Martyr in fine obiecti 252. dicit, Bernardum non rectè de hoc negotio sensisse, quòd illa tēpora tenebris essent mirabiliter obfuscata. Quæ cùm ita sint, necesse est, verba eius, quæ ab aduersariis citātur, Catholicum sensum habere, quidquid tandem significent.

Ex quo intelligimus, non deberi videri mirũ, si antiquiores Patres, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & alij, ante exortam hæresim quædam scripserint, quæ possent trahi in malã partem, cùm videamus Bernardum post hæresim exortam & damnatam, quædam scribere, quæ ab aduersariis ad suam hæresim stabiliẽdam rapiuntur: quare oportet ex verbis apertis, & perspicuis sanctorum Patrum exponere ea, quæ videntur obscura, & dubia in aliis Patribus, cùm constet eos omnes idem sensisse.

Vt igitur ad locum Bernardi ex Canticis respondeam; confert Bernardus modũ, quo Angeli fruuntur Verbo æterno in cœlo, cũ eo, quo nos eodem fruimur in terris, ac dicit, Angelos esse longè feliciores, quòd illud apertè, & perspicuè videant: nos autem habeamus velatum, & occultatum in cortice Sacramentorũ, in furfure carnis, in palea literæ, in velamine fidei. Quibus verbis non dicit nos habere solùm corticem, furfurem, paleam, & velamen; sed habere ipsum etiã Verbum, sed occultatum in his quasi inuolucris: vnde nihil ista pugnant contra veritatem corporis Domini in Eucharistia.

Quod verò paulò infrà adiungit, Angelos habere præsentiam, nos memoriam; quod maximè vrget Petrus Martyr, facillimè soluitur. Nam per præsentiam intelligit conspectum; id enim appellat præsens, quod cernitur, id absens, quod non cernitur. Id verò inde patet, quia nõ loquitur de præsentia carnis Domini, sed de præsentia Verbi æterni. Illud enim dicit esse Angelis præsens, quia facie ad faciem ab illis cernitur: nobis verò dicit esse absens, & in memoria, non in præsentia, quia non cernimus illud vt est, sed tãtùm cum eo cogitatione versamur; licet alioqui Verbum Dei, cùm Deus sit, vbique sit. Neq; est hic modus loquẽdi alienus à Scripturis: Scripturæ enim Deum vbi esse testantur, & hortantur tamen, vt eum quæramus, dum inueniri potest. Si vbiq; est, certè præsens est; & tamẽ si quærendus est, aliquomodo absens est.

Eodem modo intelligimus quod ibidẽ Bernardus dicit, nos habere corticẽ, Angelos adipem: significat enĩ Angelos frui ipsa adipe, quia facie ad faciẽ intuentur Verbum, nos autem in conspectu non habere nisi corticẽ Sacramenti. Nec enim videmus aliud, quàm species panis & vini: sed tamen intra eum corticẽ, latere etiã adipem, suprà dixerat Bernardus. Deniq; id sufficere deberet, quod (vt antè dixi) non loquitur de carne Christi, de qua nostra quæstio est cũ aduersariis; sed de p̃sentia, seu fruitione Verbi æterni.

In sermone autem de cœna Domini, non dicit Bernardus per Sacramentũ Eucharistię dari carnem Christi, tanquã per signum, vt datur dignitas aliqua per baculum, & annulũ; sed dicit gratiam Dei, dari per Sacraméta vt per signa; sic enim loquitur: *In hunc modum appropinquans passioni Dominus, de gratia sua curauit inuestire suos: vt inuisibilis*

A *gratia signo aliquo visibili præstaretur.* Hæc ille. Quomodo autem Sacramenta non sint nuda signa, sed etiã caussæ instrumentales gratiæ, explicuimus in disputatione de Sacramentis in genere, vbi etiã hunc locum S. Bernardi tractauimus.

CAPVT XXXVIII.

Testimonia ætatum reliquarum.

IN ætate XIII. præter plurima testimonia insignium Theologorum Alexandri Alensis, Alberti, S. Thomæ, S. Bonauenturæ, & aliorum, exstat testimonium Concilij generalis LATERA-
B NENSIS sub Innocentio III. in ipso 1. cap. decretorum eius Concilij; vbi sic legimus: *Christi corpus & sanguis in Sacramento altaris, sub speciebus panis, & vini veraciter continetur, &c.*

In ætate XIV. præter plurima Doctorum testimonia, vt Scoti, Henrici, Durandi, & aliorum, exstat decretum Concilij generalis Viennensis sub Clemente V. de festo corporis Domini, vbi expressa testimonia permulta leguntur de veritate corporis Domini in Eucharistia. Vide Clementinam vnicam de Reliq. & vener. Sanctor. Exstat etiam decretum de adoratione huius Sacramenti contra errores Begardorũ. Vide Clementinam Ad nostrum, de hæret.

In ætate XV. exstant testimonia duorum ge-
C neralium Conciliorum, Constantiensis sess. 13. & Florentini, tum in decreto de vnione cũ Græcis, tum in instructione Armenorũ. Quo etiam tempore non solùm multi Latinorum de hac re scripserunt, vt Thomas VValden. Ioannes Gerson, & alij; sed etiam multi Græci scriptores, vt Samonas Episcopus Gazæ, Nicolaus Methonensis, Nicolaus Cabasilas, Marcus Ephesius, & Bessarion Cardinalis, qui omnes disertè asserũt veram ac realem transmutationem panis in corpus Christi. Vide tomum IV. Bibliothecæ sanctorum Patrum.

In ętate deniq; XVI. exstat testimonium Cõcilij generalis Tridentini sess. 13. Exstat etiam Græcorum perspicuum testimonium, in censu-
D ra, quam ante paucos annos ediderunt ad Confessionem Lutheranorum. Nam cap. 10. eius cẽsuræ disertis verbis affirmant panem per consecrationem verè conuerti in ipsum verum Christi corpus. Habemus igitur continuationem Catholicæ doctrinæ per omnes ætates Ecclesiæ, nõ solùm in Occidente, sed etiam in Oriente.

CAPVT XXXIX.

Compendium argumentorum, quæ sumuntur ex Patribus.

SI QVIS velit ad classes reducere argumenta omnia, ex quibus probamus, quid Patres locis iam anteà à nobis citatis, de hoc Sacramento

senserint, poterit ad sex classes omnia reuocare.

PRIMA erit ex modo loquēdi Patrum de hoc Sacramento. Vtuntur enim veteres Patres vocabulis quibusdam, à quibus Sacramentarij nostri valde abhorrent; quòd certè non facerent, si cum Patribus in sententia cōnenirent. Nam Sacramentarij vix vnquam aliter Eucharistiam appellant, quàm symbola corporis, & sanguinis Domini. At veteres omnes passim appellant, corpus & sanguinē Domini, quod non faciunt, cùm de aliis signis loquuntur. Præterea vocant preciosum corpus, tremenda mysteria, pignus salutis, precium nostrum. Vide Optatum, Chrysostomum, Ephrem, Augustinum, & alios. Deniq; Damascenus, Theophylactus, Euthymius, Paschasius, & alij, disertis verbis dicunt non figuram esse, sed ipsum verum corpus.

B

SECVNDA erit ex comparatione huius Sacramenti cum aliis rebus: ac PRIMO cum Sacramentis Hebræorum. Patres enim palam affirmare non timent, differre hoc Sacramentum à Manna, agno Paschali, pane propositionis, & similibus rebus; vt veritatem à figuris, & corpus ab vmbra, & rem cœlestem, diuinam, & inconsumptibilem à re terrena, & consumptibili. Vide Origenem, Cyprianum, Ambrosium, Hieronymum, Chrysostomum, Cyrillum Alexandrinum. SECVNDO comparāt cum mysterio Incarnationis, vt Iustinus, Ambrosius, Chrysostomus, Theodoretus, Gelasius, Remigius, Damascenus. TERTIO comparat Chrysostomus Christum, vt est in altari per Eucharistiam, cum eodem Christo in præsepi, & cum Christo in cœlo. QVARTO comparat Augustinus Christum in Eucharistia, cum Angelis apparentibus in forma corporali. QVINTO comparant Tertullianus, Cyprianus, Basilius, & alij, indignè tractantes Eucharistiam cum illis qui Christum occiderunt.

C

TERTIA classis sumitur ex mutatione panis; nam indicant Patres realem mutationem fieri multis modis. PRIMO, quia dicunt, non remanere panem post mutationem, vt Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosius, Gaudentius, Chrysostomus, Gregorius Nyssenus, Emissenus. SECVNDO dicunt, sensus falli in hac re: vt iidem auctores, & præterea Hilarius, & Epiphanius. TERTIO dicūt, sic mutari panem in carnem, vt mutabatur per nutritionem Christo comedente, vt Nyssenus, Damascenus, & Theophylactus. QVARTO comparant cum realibus mutationibus aquæ in vinum, virgarū in serpentes, & similibus. Vide Ambrosium, Cyrillū Hierosolymitanum, Cyrillum Alexandrinum, Augustinum, Emissenum, Damascenum. QVINTO dicūt, ad istam mutationem requiri omnipotentiam Dei; Iustinus, Irenæus, Cyprianus, Hilarius, Ambrosius, Nyssenus, Gaudentius, Proclus, & alij.

D

QVARTA classis sumitur ex mysterio altissimo, quod Patres in Eucharistia agnoscebant. Nam PRIMO dicebant, non posse intelligi sine fide, vt Andreas Apostolus, Ephrem, Gaudentius, Augustinus, Damascenus. SECVNDO hortabantur sæpe ad fidem certam, & ad non dubitandum de veritate huius mysterij; vt Hilarius, Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosius, Nazianzenus, Epiphanius, Ephrem, Gaudentius, Chrysostomus, Emissenus, Cyrillus Alexādrin. TERTIO dicebant, miraculum esse superans humanum captum; Ephrem, Chrysostomus, Augustinus, Gaudentius, Isichius. QVARTO non loquebantur de eo coram ethnicis, & catechumenis, nisi tectè, vt illis verbis: *Nôrunt fideles*. Vide Tertullianū, Origenem, Chrysostomum, Augustinum, Theodoretum. QVINTO interrogantes, Quomodo potest fieri? remittebant ad omnipotentiam; vt Cyrillus Alexandrinus, Euthymius, Theophylactus, & alij.

QVINTA classis sumitur ex veneratione. Nam PRIMO adorabant Eucharistiam. Vide Cyrillum Hierosolymitanum, Ambrosium, Nazianzenum, Chrysostomum, Augustinū, Theodoretum. SECVNDO inuocabant, vel inuocandam dicebant. Vide Dionysium Areopagitam, Origenem, Nazianzenum, & Chrysostomum. TERTIO diligentissimè cauebant ne caderet in terram. Vide Pium Papam, Tertullianum, Origenem, Cyrillum Hierosolymitanum, Augustinum. QVARTO non permittebant videri ab infidelibus, vel catechumenis. Vide Basilium, & Augustinum. QVINTO asserebāt, Angelos astare prope altare dum peragitur sacrificium, Ambrosius, Chrysostomus, Gregorius Papa: ex quibus Chrysostomus apertè dicit, Angelos capite inclinato astare coram Eucharistia.

SEXTA classis sumitur ex effectu, quem tribuunt Eucharistiæ. Nam PRIMO dicunt nobis per eam vniri Christum corporaliter; Hilarius, Nyssenus, Chrysostomus, Cyrillus Hierosolymitanus, & Cyrillus Alexandrinus. SECVNDO dicūt, nostra corpora resurrectura, quia vniuntur cum Christi corpore; Concilium Nicænum, Irenæus, Hilarius, Ambrosius, Optatus, Nyssenus, Gaudentius, Chrysostomus, Cyrillus. TERTIO dicit Chrysostomus, donare Christum se nobis per Eucharistiam, vt eum verè habeamus intra nos, quomodo cupiunt, & non possunt donare se homines iis, quos amant. QVARTO dicunt, Chrysostomus, & Cyrillus Alexandrinus, & alij, coniungi Christum nobiscum, non solùm per fidem, & charitatem, sed etiam teipsa, cùm eum in Eucharistia percipimus. QVINTO dicunt, per huius Sacramenti perceptionem, nos fieri diuinæ consortes naturæ, vt Cyrillus Hierosolymitanus, & alij.

LIBER TERTIVS, DE VERITATE CORPORIS DOMINI IN EVCHARISTIA.

CAPVT PRIMVM.

Proponitur quæstio; An posit fieri, vt corpus Christi præsens constituatur in Eucharistia.

EX VERBO DEI, ET veterum Patrum seutentiis disputauimus hacteuus coutrouersiam de veritate corporis Domini in Sacraměto altaris: uunc ad plenam quæstiouis huius grauissime explicatiouem fiugemus, non posse ex solo verbo Dei, aut Patrum sententiis quidquam certi colligi (tametsi contrarium duobus superioribus libris apertissimè docuerimus) ac inuestigabimus ratione adiuta variis priucipiis fidei, quid tandem de hac re sentiědum sit homiui sapienti, & pio. Secabitur aût quæstio tota iu partes duas. PRIMVM enim quæremus, au potuerit Deus reipsa præsens exhibere corpus & sauguinem Domiui io specie panis, & vini. DEINDE an voluerit.

De PRIMA quæstione Ioauues VViclefus apud Thomam VValdensem, tomo 2. cap. 72. & 73. & eius discipulus Ioannes Caluiuus apertè negant id posse fieri. Nam etiamsi ad inuidiam declinandam Caluiuus sic loquitur lib. 4. Institut. cap. 17. §. 24. *Non quæritur quid Deus potuerit, sed quid voluerit.* Tameu paulò iufrà sic ait: *Cur (inquiunt) non faciat Deus, vt caro eadem plura, diuersáq; occupet loca, vt nullo loco contineatur; vt modo, & specie careat? Insane, quid à Dei potentia postulas, vt carnem faciat simul esse, & non esse carnem?* Et infrà, §. 29. respoudet ad argumenta, quibus Catholici probant fieri posse, vt vnum corpus sit iu duobus locis, vel non occupet locum. Similia habet Petrus Martyr libro contra Gardiuerum, obiecto 10. 11. & 12. & 106. & Theodorus Beza iu libro de cœna Domini contra VVestphalum. Catholici contrà certò credunt, id fieri potuisse.

Tres autem sunt difficultates, in quibus ab aduersariis dissentimus. VNA, an posit vnum corpus poni simul in diuersis locis. ALTERA, an posit corpus alicubi esse non occupando lo- A cum; & hæ sunt nobis cum solis Sacramentariis, non autem cum Lutheranis, & hoc loco tractādæ. TERTIA est etiam cum Lutheranis, an possint accidentia manere sine subiecto, & de hac disputabimus io sequenti libro, vbi tractabitur de transubstantiatione.

Vt igitur quæstionem de potentia Dei in hoc mysterio contra Sacramentarios disputemus, & ordiue rem totam explicemus. PRIMO inuestigabimus, quæ sit certa regula cognoscendi quid Deus posit. SECVNDO probabimus posse Deum facere, vt vuum corpus simul sit in diuersis locis. TERTIO soluemus obiectioues aduersariorum. QVARTO probabimus posse Deum B facere, vt vuum corpus indiuisibiliter maneat, ita vt locum uon repleat. QVINTO soluemus obiectiones,

CAPVT SECVNDVM.

Quæ sit regula cognoscendi quid Deus posit.

REGVLA cognoscendi quid Deus posit, vel sumi potest ab ipso Deo, de cuius potentia agitur, vel ab homine, qui eum coguoscere debet, vel à rebus ipsis, quæ per eam potentiam fiuot.

C A Deo regulam quandā sumunt Ioaunes Caluinus in Catechismo breui, vbi explicat primum articulum Symboli. & iu Institut. cap. 6. §. 27. & Petrus Boquinus in libro de cœna Domini prope fioem, vbi de omnipotentia disputant. Dicūt ij homiues potentiam Dei non esse separandam à voluntate, & operatione: id enim Deum posse facere, quod reipsa vult facere, & facit; nullam autem esse in Deo potentiam, qua posit facere id, quod non decreuit facere.

Hæc regula falsa est, & inutilis. Falsa est, quia Scripturæ apertissimè docent, Deum posse facere multa, quæ ounquam faciet. Matthæi 3. & Lucæ tertio: *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare*

filios Abrahæ. In quem locum Chrysostomus, Ambrosius, & Hieronymus, dicūt, posse Deum ex veris lapidibus homines formare: quod tamen nunquam fecit, & probabile est nunquam facturum. Item Matth. 26. *Possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones Angelorum.* Et Marci 14. *Omnia tibi possibilia sunt; transfer calicem hunc à me.* Vbi satis apertè indicat Dominus, potuisse separari mundum sine morte sua, & potuisse impediri passionem suam per diuinam potentiam, & tamen scimus hoc non esse factum. Quod etiā notauit Gregorius Nazianzenus in epist. 1. ad Chelidonium: qui rursus libro quarto, de Theologia dicit, posse Deum facere, vt camelus trāseat per foramen acus; & vt senex iterum redeat in vterum matris suæ, & renascatur; quæ tamen nunquam fecit. Quare Augustinus in Enchirid. cap. 95. rectè scribit multa Deum posse, quæ non velit, nihil autem velit, quod non possit; & libro de spiritu, & litera, cap. 1. docet, multa esse possibilia Deo, quæ nunquam fient, & ponit exemplum de camelo transeunte per foramen acus. Sed quamuis ista regula vera esset, est tamen inutilis, quia nō magis notū est nobis, quid Deus velit facere, quàm quid possit facere.

Si quis autem diceret, regulam cognoscendæ diuinæ potentiæ esse eius voluntatem, vel intellectum, in hoc sensu; quod id omne possit Deus facere, quod potest velle facere, vel quod intelligit esse factibile; regulam verissimam daret, sed inutilem. Verissimam quidem, quia in hoc differt Deus à creaturis, quod creaturæ multa possunt animo concipere, vt factibilia, & etiam velle facere, quæ tamen non possunt reipsa facere: at Deus quidquid potest velle, vel intelligere vt factibile, id totum potest facere, & nihil potest facere, quod non potest velle, aut quod non intelligit esse factibile. Sed regula est inutilis, quia non minus obscurum est nobis, quid Deus possit velle, aut intelligere, vt factibile, quàm quid possit facere.

Ex parte hominis posset accipi hæc regula: Id omne posse Deum facere, quod potest homo concipere. Nam cùm obiectum mentis nostræ, sit ipsum ens, & verum in vniuersum, id quod potest concipi, siue intelligi, reuera existere potetit: quod autem non potest concipi, nihil erit; proinde omnia poterit facere, qui poterit id totum, quod homo potest concipere.

Sed hæc regula partim est vera, partim falsa. Vera quidem est, quatenus affirmat posse Deum facere, quidquid potest homo intelligere: at quatenus negat posse Deum facere, quod homo non potest intelligere, fallax est, & contraria diuinis literis. Nam etiamsi totum ens est ex se intelligibile, & id solum, quod non est, non potest intelligi: tamen mens nostra ob suam imbecillitatem, nisi diuinitus adiuuetur, sæpe fallitur in rebus intelligendis, & multa putat non

A posse existere, & proinde nec esse intelligibilia, nec factibilia, quæ tamen intelligi, fieri, & existere possunt. Hinc dicit Ioannes: *Maior est Deus corde nostro*, 1. Ioan. 3. Et Apostolus Ephes. 3. dicit, Deum operari suprà quàm petimus, aut intelligimus. Et sanctus Augustinus, libro 21. ciuit. cap. 5. 6. & 7. ostendit multa esse vera, quæ tamen homines intelligere non possunt. Et similiter Hilarius, libro tertio de Trinitate, & alij Patres. Et sanè multa nostræ fidei mysteria ethnici Philosophi prorsus impossibilia esse iudicabant, quæ tamen fideles homines non minùs, quàm illi periti naturalium scientiarum, verissima esse credunt. Et si potest vnus homo B interdum ea facere, quæ alij homines non capiunt, & nisi facta viderent, crederēt nullo modo fieri potuisse, qualia sunt, quæ de Archimede narrantur à Plutarcho in vita Marcelli: quantò magis poterit Deus multa facere supra captum omnium hominum? Atq; hoc ipsum verbis fatentur etiam aduersarij, vt Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 10. & 24. & Petrus Boquinus in libro de cœna Domini, vbi mysterium Eucharistiæ dicūt sublimius esse, quàm vt à nobis plenè intelligi possit: tamen reipsa satis indicant se nihil velle credere, nisi quod capiunt, cùm passim asserant non posse fieri, id quod orbis terrarum credit non modò fieri potuisse, sed etiam C factum esse; & mysterium quod ipsi dicunt, superare humanum captum, nullam habeat difficultatem, vt suprà ostendimus.

Restat igitur, vt regula sumatur à rebus ipsis. Posset autem dupliciter sumi regula à rebus. VNO modo, si dicetemus, Deum habere tantum actiuæ potentiæ, quantum est passiuæ potentiæ in omnibus rebus, siue in tota natura. Et hoc modo Deum omnipotentē Philosophi ethnici fortasse facerent; at Christiani maiorem aliquam potentiam Deo tribuere debent, cùm fateantur Deum ex nihilo mundum procreasse: qui enim ex nihilo aliquid facit, non pendet à potentia passiua subiecti.

ALIO igitur modo regula sumetur à rebus, si dicamus Deum posse facere omnia, quæ vllo D modo existere possunt, iuxta illud verbum Angeli Gabrielis, Lucæ primo: *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Et illud Saluatoris Marci 14. *Omnia tibi possibilia sunt.* Id autem omne existere potest, quod in sua ratione non dicit, non esse, sed tantùm esse. ET hoc est, quod scribit sanctus Thomas 1. parte, quæst. 24. artic. 3. & omnes Theologi, Deum dici omnipotētem, quia potest id omne, quod non implicat contradictionem; quod enim implicat contradictionem, non est possibile vllo modo, quia ponit esse, & non esse simul, & proinde si illud fieret, fieret aliquod, cuius esse esset non esse. Solùm autem non esse, nō potest à Deo fieri, quia omne quod fit, debet esse aliquo modo simile ei, à quo fit: Deo autem qui est ipsum esse, omne quod est,

simile

A simile est, & solum non ens, non est ei vllo modo simile. PRÆTEREA facere quod non est, non est facere, sed deficere, & proinde ad illud non potentia, sed impotentia requiritur. Et hinc dicimus, Deum non posse mori, non posse peccare, non posse deficere, quia mors, peccatum, defectus formaliter sunt, non entia, & illa posse non est potentiæ, sed impotentiæ. DENIQVE est primum principium in lumine naturæ; Omne est, aut non est: quo sublato tollitur omnis cognitio. Itaque etiam aduersarij in hoc conueniunt, id non posse fieri, quod implicat contradictionem. Et siquidem in particulari euidenter constaret, quæ sit essentia vniuscuiusque rei, simul etiam constaret quid implicet, &
B quid non implicet contradictionem; & quæstio omnis finita esset: sed quia id non satis constat, ideò laborandum est nobis, vt ostendamus quod volumus.

CAPVT TERTIVM.

Posse vnum corpus simul esse in pluribus locis.

ACCEDAMVS nunc ad singula capita mysterij Eucharistiæ, quæ aduersarij contendunt implicare contradictionem, atque ideo esse impossibilia. Ac vt incipiamus ab eo quod est omnium
C difficillimum, probabimus non implicare contradictionem, & proinde possibile esse, vt vnum corpus sit in pluribus locis.

PRIMVM argumentum sumitur à Scriptura, quæ testatur Deo nihil esse impossibile, Matthæi 19. *Apud Deum omnia possibilia sunt.* Explicabunt aduersarij, omnia præter ea, quæ implicant contradictionem, quale est, vnum corpus esse in duobus locis. AT refelli potest hæc explicatio multis modis, etiam ex eorum principiis.

PRIMO, principium eorum est, nihil esse credendum sine Verbo Dei. At Verbum Dei nusquam excipit à Dei omnipotentia, vnum corpus esse in duobus locis. Excipit quidem alicu-
D bi, mentiri Deum, Hebr. sexto: *Impossibile est mentiri Deum.* Et alibi: *Negare seipsum non potest*, 1. Timoth. 2. Ex quibus rectè colligitur, Deum illa tantùm nō posse, quæ facere, non est facere, sed deficere. Sed vnum corpus in duobus locis esse, non potest clarè ad ista reduci; proinde excipi non debuit.

SECVNDO, principium eorum est, eam esse veram doctrinam, quæ Deum exaltat, & hominem deprimit; & contrà falsam esse, quæ hominem exaltat, & deprimit Deum. At qui dicit, inter ea, quę potest Deus, esse etiam, ponere vnum corpus in pluribus locis, hic Deum exaltat, & hominem deprimit, cùm fateatur plura posse facere, quàm nos intelligamus: qui autem idne-

A gat, Deum deprimit, & hominem exaltat, cùm dicat, Deum non posse facere, quod homo non potest capere.

TERTIO, illa implicant contradictionem, quæ pugnant cum essentia rei, ita vt dicatur res esse, & non esse. At esse in loco, non est de essentia corporis, sed quid extrinsecum, & accidentarium: nam vltimum cœlum est verum corpus, & non est in loco; ergo non repugnat essentiæ corporis esse in vno, vel pluribus locis, cùm sint omnia extrinseca, & posteriora ipsa corporis essentia.

SECVNDVM argumentū ducitur ab exemplo Scripturæ diuinæ. Christus cùm Apostolo Pau-
B lo apparuit, Actor. 9. & 22. fuit simul in summo cœlo, & in terra, siue in aëre terræ vicino; igitur vnum corpus in pluribus simul locis esse potest. Christum fuisse tunc in cœlo aduersarij non negant, & patet ex illo Actor. 3. *Quem oportet cœlum suscipere vsq; ad tempus restitutionis omnium.*

Ad hoc argumentum duplex solutio dari potest. VNA, quod Paulus nō viderit reipsa Christum in propria persona, sed in specie aliqua sibi apparente, & audierit vocē non ex ipso Christi ore, sed vocem quandam diuinitus factam, qualis fuit vox Dei Patris super ipsum Christum in Baptismo, & in monte Thabor. Ita videtur totum hunc locum intellexisse Caluinus in cap. 9. Actorum.

C ALTERA, quod Paulus viderit quidem, & audierit Christum, sed in cœlo existentem, ita vt diuina virtute factum fuerit, vt oculi & aures Pauli penetrarent cœlos. Et hoc modo respondit ad argumentum propositum Caluinus libro quarto Institut. cap. 17. §. 29. Cui sanè commodum esset obiicere, quod ipse idem scribit libro tertio Institut. cap. 20. §. 24. vbi ridet Sanctorum inuocationem: *Quis*, inquit, *vsque longas esse illis aures reuelauit, quæ ad voces nostras porrigantur? oculos etiam tam perspicaces, qui necessitatibus nostris aduigilent?* Hæc ille. Quid igitur, si illi obiiciamus non habuisse Paulum tam longas aures, nec oculos tam perspicaces, vt in cœlum vsque penetrarent, & ibi Christum viderent, & audirent?
D quid, quæso, respondebit, nisi diuina virtute id fieri potuisse? At si diuina virtute fieri potest, vt oculi carnei, & aures carneæ in cœlum penetrent: non poterit eadem virtute fieri, vt oculi, & aures spirituales animarum glorificatarum in terram vsque penetrent?

Sed his omissis probandum nobis est, à Paulo ipsum CHRISTVM verè, & propriè visum fuisse oculis corporalibus; idque in terra, non in cœlo. Ac PRIMVM quidem non modò certissimum, sed etiam euidentissimum est. Nam Actor. 9. cùm dicit Lucas de comitibus Pauli: *Viri autem illi, qui comitabantur, cum eo stabant stupefacti, vocem quidem audientes, neminem autem videntes.* Ponit antithesim inter Paulum, & comites eius, quasi dicat; Comites eius audiebant vocem lo-

quentis, sed non videant quis loqueretur, Paulus autem, & vocem audiebat, & videbat eum, qui loquebatur. Ibidem narrabat Barnabas Apostolis, quemadmodum Paulus vidisset Dominum. Et cap. 22. Ananias dicit ad Paulum de visione illa, quam habuerat in via: *Deus Patrum nostrorum praeordinauit te, vt cognosceres voluntatem eius, & videres iustum, & vocem audires ex ore eius.* Hæc ibi. Vidit igitur tunc Paulus Christum, & vocem audiuit, non ex aliqua nube, aut Angelorum ministerio formatam in aëre, sed ex ore Christi. Et capit. 26. ipse Christus Paulo dicit: *Ad hoc apparui tibi, vt constituam te ministrum, & testem eorum, quæ vidisti.* Vbi facit illum Apostolum, & testem oculatum resurrectionis: non autem fuisset verus testis, nisi ipsum corpus vidisset, quod resurrexerat, idque oculis corporalibus. PRÆTAREA, 1. Corinth. 9. idem Paulus probaturus Apostolatum suum: *Nonne*, inquit, *Dominum nostrum vidi?* Et 1. Corinth. 15. enumerans testes oculatos resurrectionis Christi, posteaquam posuerat Petrum, Iacobum, & alios, tandem ait: *Nouissimè tanquam abortiuo visus est & mihi:* quæ probatio nihil valeret, nisi vidisset ipse, vt alij viderant. Itaque dubitari non potest, quin verè oculis corporalibus corpus ipsum Christi viderit.

IAM verò quòd Christum viderit, non in cœlo, sed in terra, vel in aëre propinquo terræ, probatur; quia tanta lux eius, qui illi apparuerat, Paulum circumfulsit, vt eum planè excæcauerit, vt patet Actorum 9. non autem lædere potuisset eius oculos lux illa corporis Domini, nisi propinqua fuisset. DEINDE lumen quoddam etiam comites eius viderunt, & sonum quoque vocis audierunt, Actorum 9. & 22. quod est argumentum certissimum, in terra, vel in aëre proximo Christum apparuisse: nec enim comites Pauli summum cœlum oculis & auribus penetrare potuissent. AD HÆC licet comites Pauli audierint vocem, Actor. 9. tamen non distinctè intellexerunt, quid Dominus dixerit, Actorum 22. Quare propinquior Paulo Dominus fuit, quàm aliis, & quasi in aurem ei loquutus est. Si autem de cœlo vox facta fuisset, omnes æquè audiuissent. PRÆTAREA illa interrogatio: *Quis es Domine?* & illa responsio: *Ego sum Iesus, quem tu persequeris.* apertè indicant præsentiam Domini. Si enim vidisset Paulus Christum in summo cœlo, vt eum vidit Stephanus, non dubitasset quisnam esset: sed quia repentè vidit coram se hominem quendam supra lucem solis rutilantem, ideò dixit: *Quis es Domine?* DENIQVE si solùm in cœlo Paulus Christum vidisset, non fuisset idoneus testis resurrectionis: potuissent enim facilè homines calumniari eius testimonium, ac dicere eum deceptum fuisse, aut sola imaginatione vidisse.

Confirmatur argumentum ex aliis Christi apparitionibus. Nam INPRIMIS Petro Apo-

A stolo Christum apparuisse in terra, & cum eo collocutum testantur grauissimi auctores, vt Ambrosius in oratione contra Auxentium. Egesippus libro 3. de excidio vrbis Hierosolym. capite secundo. Et Athanasius, licet paulò obscuriùs, in Apologia pro fuga sua. DEINDE Christum apparuisse S. Antonio, posteaquam à dæmonibus grauissimè cæsus fuerat; & ad Christi præsentiam Dæmones fugisse, & plagas Antonij repentè curatas, testatur Athanasius in vita eius. Sanctus Gregorius, lib. 4. Dialog. cap. 16. affirmat ipsum Christum verè apparuisse sanctæ Tharsillæ amitæ suæ paulò antè obitum; & realem, non imaginariam fuisse visionem pro- B bat ex immensa odoris fragrantia, quæ in cubiculo relicta est. Et ipsi Gregorio Dominum humana specie verè apparuisse, testatur Ioannes Diaconus, lib. 2. vitæ ipsius, cap. 22. aliaque id genus multa ex probatis auctoribus adduci possent: quæ si quis velit omnia negare, meritò impudentiæ, ac temeritatis argui posset. Sed præter ceteras apparitiones legatur ea, quam fusè narrat sanctus Paulinus in epist. ad Macharium, quæ sola abundè sufficit testatissimum efficere id quod volumus.

TERTIVM argumentum sumitur à testimoniis Patrum, qui rem vnam in pluribus simul locis, esse posse docent. Ac primùm Chrysostomus, lib. 3. de sacerd. (vt suprà citauimus) diser- C tis verbis affirmat, eundem Christum eodem temporis articulo, & sursum in cœlo, cum Patre sedere, & in terra omnium communicantium manibus pertractari: & non loqui eum, de pertractatione solùm in symbolo, patet, quia tribuit id miraculo. Idem etiam Chrysostomus, & cum eo Primasius, & Anselmus, & commentarius Ambrosio adscriptus in cap. 10. ad Hebr. idem corpus Domini in multis altaribus simul offerri dicunt, nec loquuntur de signo corporis, sed de vero corpore (vt suprà ostendi) lib. 2. cap. 31.) Item Cyrillus lib. 12. in Ioannem, cap. 32. & Theophylactus in cap. 19. Ioannis, disertis verbis docent, Christum per carnem suam in Eucharistia perceptam sanctificare animas, & D corpora omnium communicantium in toto mundo, & esse in omnibus totum, & impartibilem. AVGVSTINVS libro de cura pro mortuis, cap. 16. proponit quæstionem, vtrum cùm in diuersis locis simul, fiant miracula ad memorias alicuius Martyris, sit ipse Martyr præsens vno tempore tam multis locis, an ista fiant ministerio Angelorum: ac respondet, quæstionem esse supra ingenij vires.

Ex quo intelligimus, non existimasse Augustinum impossibile esse, vt vna res sit in diuersis locis; alioqui non dubitasset, sed apertè dixisset (vt Caluinistæ dicunt) implicare contradictionem, vt sit vnum aliquid in diuersis locis simul. Præterea capite 17. refert historiam quandam sancti Ioannis Monachi, qui cùm ex

monaste-

monasterio suo non discessisset, apparuit tamen adhuc viuens in somnis cuidam alteri lõgè posito: ac deinde dicit dubium esse, an spiritus eius reuera fuisset in vtroque loco, an id esset factum alio modo: *Si ipse,* inqnit, *interfuit somnianti, mirabili gratia vtiq; id potuit, non natura; & Dei munere, non propria facultate, &c.* Ac denique dicit se, si cum sancto illo Monacho loqui potuisset, ab eo quæsiturum fuisse solutionem vtriusque quæstionis, & verbis eius crediturum.

Si qvis obiiciat, aliam esse rationem corporum, aliam spirituum; Augustinum autem spiritibus concedere, vt possint esse in pluribus locis simul, non corporibus: is facilè refelli poterit. Nam ratio, cur corpora non videantur posse esse in pluribus locis, non tam est moles, quàm vnitas. Non enim quæstio est, an possit corpus occupare duo loca: nam corpus Christi, non occupat nisi vnum locum ordinariè; in Sacramento enim non est localiter, nisi ratione dimensionum panis. Et licet etiam localiter arbitramur posse vnum corpus esse in pluribus locis, & id probant exempla allata in 2. argumento; tamen ad mysterium Eucharistiæ defendendum, nõ requiritur, vt vnum corpus possit occupare seu replere plura loca, sed satis est, si possit quocunque modo esse in pluribus locis.

Ideò autem non videtur posse esse, quia non potest diuelli à seipso, & videtur necessariò debere diuelli, ac distrahi à se, si ponatur in variis locis. Quocirca Petrus Martyr cùm negat idem corpus posse esse in duobus locis, rationem reddit, quia geminaretur. Porrò ista repugnantia, quæ sumitur ab vnitate rei, non minus inuenitur in spiritu, quàm in corpore vtrumque enim est vnum, & à se diuidi non potest; quare perinde est in hac quæstione siue corpore, siue de spiritu probetur.

Qvartvm argumentum sumitur ab exemplis Dei, & animæ rationalis. Deus enim cùm sit res vna, & simplicissima, atque indiuisibilis; tamen est simul in infinitis locis: est enim præsens totus Deus omnibus rebus creatis. Quod certè superat captum hominum: nec enim possumus cogitare rem vnam in diuersis locis, nisi cogitemus, aut loca illa fieri vnum locum, aut rem vnã diuidi in plures. Vnde Avgvstinvs in epist. 3. ad Volusianum de hac existentia Dei in tot locis simul, sic ait: *Miratur hoc mens humana, & quia non capit, fortasse non credit.* Pari ratione anima rationalis tota est in qualibet parte corporis; alioqui enim si extenderetur ad extensionem corporis, esset materialis, & à corpore penderet, proinde non esset immortalis, quod cum fide Catholica pugnat.

Ad hoc argumentum nihil responderi potest, nisi, Deum & animam, non esse in diuersis locis, sed in vno: replet enim Deus totum mundum, quasi vnum locum, & anima totum corpus. Cuius rei signum est, quod si separetur vnum membrum à corpore humano, in eo desinit esse anima, quia membrum illud incipit esse corpus aliud per se existens. At non magno negotio id refellitur. Nam etsi non possit naturaliter anima esse in membro abscisso, tamen nulla prorsus ratio fingi potest, cur nõ possit Deus in brachio abscisso conseruare animam, vt ante abscisionem erat. Denique posset Deus alium mundum creare, qui istum, qui nunc est, nulla ex parte contingeret; & in eo etiam esset Deus, sicut in isto, ac proinde esset in locis dissitis, ac distantibus. Constat igitur nullam esse implicationem, vt res sit in pluribus locis.

Qvintvm argumentum sumitur à mysteriis nostræ fidei, vel difficilioribus, vel æquè difficilibus, atq; hoc est, de quo agimus. Primvm mysterium Trinitatis est, quod etiã Lutherani, & Caluinistæ admittunt, in quo vnam naturam in tribus personis reipsa verissimè distinctis credimus, quod sanè mirabilius est, quàm vt corpus vnum sit in pluribus locis. Nam sicut hîc est realis distinctio locorum, ita ibi personarum: sicut hîc est vnitas corporis, ita ibi vnitas naturæ; sed mirabilius est mysterium Trinitatis, quia natura in Trinitate identificatur realiter, & formaliter cum singulis personis, corpus autem identificatur vllo modo cum locis. Si ergo potest vna numero natura non distrahi à seipsa, licet identificetur cum personis realiter distinctis, cur non faciliùs poterit vnum corpus coniungi extrinsecus cum distinctis locis, & tamen non distrahi à seipso?

Secvndvm est mysterium Incarnationis, in quo vnam hypostasim in duabus naturis perfectis, & dissimillimis confitemur. Et quia longè maior vnio est inter hypostasim, & naturam, quàm inter locatum & locum, cùm illa intrinseca & substantialis, hæc extrinseca & accidentaria sit: profectò rectè inspicienti mirabilius videbitur vnam esse hypostasim in duabus naturis, quàm vnum corpus in duobus locis. Adde, quòd illa hypostasis identificatur prorsus realiter, & formaliter cum altera naturarum, id est, cum natura diuina, & tamen vnitur intimè cum natura humana, quæ realiter, & formaliter differt à natura diuina. Ex quo sequitur, vt sit planè incomprehẽsibile, quomodo in illa vnione, vel non confundantur naturæ, vel non diuidatur hypostasis.

Tertivm est mysteriũ resurrectionis mortuorum, quod vt semper Philosophis impossibile visum est, ita semper à fidelibus certa fide creditum est, & nũc etiam à Lutheranis, & Caluinistis creditur, si tamen creditur. Porrò in hoc mysterio id maximè difficile, & mirabile est, vt vnum & idem indiuiduum bis fiat. Si enim bis fit, quomodo non duplici actione? si duplici actione, quomodo nõ sunt duo? nam effectus per se ab actione dependet, vt eius terminus.

Atq;

Atque id maximè cernitur in accidentibus, quæ penitus perierunt, & tamen eadem numero restituuntur à Deo.

A

QVARTVM est creatio, & annihilatio, qua ab omnibus fidelibus diuinæ potentiæ conceduntur, licet à Philosophis tideantur, & contradictionem implicare credantur. Nam qui dicit ex nihilo aliquid fieri, quod est creari, vel ex aliquo nihil fieri, quod est annihilari, videtur dicere, nihil esse aliquid, vel aliquid esse nihil. Et sanè superat humanam cogitationem, quod aliqua res nunc existat, quæ paulò antè nihil omninò erat. Quis enim concipiat, vnde venerit? vnde extracta sit? vnde processerit in lucem, si nusquam latebat, nisi ipsum nusquam aliquid fit?

B

Pari ratione quis intelligat ex aliquo nihil fieri, nisi ipsum nihil fit aliquid? Et tamen ista credũt, aut credere se dicunt, qui nolunt credere ea, quæ sunt faciliora; vt vnum corpus posse à Deo poni in pluribus.

QVINTVM mysterium æternitas est. Difficilius enim videtur, vt vnum instans durationis simul sit in diuersis temporibus, siue coëxistat diuersis temporibus, quàm vt vnum corpus simul sit in diuersis locis. Tempora enim fluunt, & impossibile est simul manere præteritum & futurum; at loca simul permanent, licet distincta, & separata ab inuicem. Iam æternitas est vnum instans durationis non fluens, & proinde coëxistens toti tempori præterito, &

C

futuro; & tamen nec ipsum instãs diuiditur, nec tempora confunduntur, quod superat planè humanum captum.

SEXTVM argumentum sumitur à simili. Nam potest vnus locus capere duo corpora sibi adæquata simul, & tamen neque locus ille diuiditur in duo loca, neque corpora illa confunduntur in vnum corpus: ergo poterit etiam vnum corpus replere duo loca, etiamsi nec ipsum corpus diuidatur in duo corpora, nec loca illa conueniant in vnum locum.

Consequentia videtur optima, quia ita se habet locatum ad locum, sicut locus ad locatum. Antecedẽs verò certũ est exemplis diuinæ Scripturæ de egressu corporis Christi ex clauso sepulchro, & aliis, quæ in sequenti difficultate tractabuntur.

D

Quidam tamen Catholici, atque in eis sanctus Thomas in 4. distinct. 14. quæst. 2. attic. 2. quæst. 3. existimant non posse vnum corpus esse in duobus locis localiter, sed tantùm Sacramentaliter; & ideò negant consequẽtiam argumenti adducti. Et rationem hanc reddunt, quia vnum est illud, quod est indiuisum in se, & diuisum à quocunque alio: ex quibus conditionibus, prior, nimirum indiuisum esse in se, essentialis est, & inseparabilis: posterior autem, nimirum diuisum esse à quocunque alio, accidentaria est, & separabilis. Cùm autem duo corpora sunt in vno loco, tollitur tantùm posterior conditio vnitatis, ac proinde non destruitur vnitatis essentia: cùm vero vnum corpus ponitur in diuersis locis, tollitur prior conditio, ac destruitur tota essentia vnitatis.

Sed hæc ratio, pace tanti Doctoris, non est solida. Nam duplex est indiuisio in se, & diuisio ab aliis. VNA respectu loci, quæ extrinseca est, & planè accidentaria. ALTERA respectu rei ipsius quæ intrinseca est, & vel est de essentia, vel certè proprietas quædam vnitatis. Iam igitur, quando duo corpora sunt in vno loco, non tollitur indiuisio à se, nec diuisio ab aliis intrinseca, sed extrinseca solùm, quæ est respectu loci. Nam licet se penetrẽt duo corpora, sunt tamen duo diuersa, & distincta, quoad omnia principia essentialia, immò etiam, quoad accidentalia, excepto situ. Sic etiam, cùm vnum corpus est in diuersis locis, non tollitur indiuisio intrinseca, sed solùm extrinseca respectu loci: nam non diuiduntur principia intrinseca, quæ corpus constituunt, sed solùm diuiduntur situs, siue Vbi illius corporis.

Adde, quod si non posset esse vnum corpus localiter in duobus locis, quia diuideretur à seipso: profectò nec esse posset Sacramentaliter, eadem ratione. Licet enim esse alicubi Sacramentaliter, non dicat esse per loci occupationem; tamen dicit esse per realem, & veram præsentiam in pluribus hostiis, siue altaribus, quæ realis præsentia in tot altaribus, & non in locis intermediis, non minus tollere videretur indiuisionem rei, quàm repletio plurium locorum. Sed iam ad solutionem obiectionum veniamus.

CAPVT QVARTVM.

Soluũtur obiectiones, quibus aduersarij probare conantur implicare contradictionem, vt vnum corpus sit in pluribus locis.

ADVERSARII multa argumẽta proponunt, ac PRIMVM ex Scriptura, & Patribus duo argumenta proferunt. PRIMO, Caluinus in vlt. admonit. ad VVestphalum, vrget illam consequẽtiam Angeli, Matth. vlt. *Non est hic, surrexit enim*; quæ consequentia infirma esset, si posset idem corpus esse in pluribus locis: posset enim discedere, & remanere.

SECVNDO, proferunt ea loca, vbi Deo tanquam proprium tribuitur, vt non circumscribatur loco, sed vbique sit: *Cælum, & terram ego impleo*, Hierem. 23. ET confirmant ex Patribus, qui probant Spiritum sanctum esse Deum, quia vbique est, iuxta illud Psalm. 138. *Quò ibo à Spiritu tuo?* Vide Ambrosium 1. libro de Spiritu sancto, cap. 7. Hieronymum, & Cassiodorum in Psalm.

citatum.

citatum. Augustinum 3. libro contra Maximinum, cap. 21. Basilium libro de Spiritu sancto, cap. 22. Didymum lib. 1. de Spiritu sancto. Cyrillum lib. 7. Dialog. de Trinit. At si corpus Christi posset esse in multis locis, eadem ratione posset esse in omnibus, & tamen non esset Deus; ergo ratio Patrum nihil concluderet. PRÆTEREA Patres, qui scripserunt cōtra Eutyebetem, probant bumanam Cbristi naturam non esse confusam cum diuina, quia diuina est vbique, humana autem etiam post resurrectionem certo loco circumscribitur. Vide Theodoretum dialogo 2. & 3. Vigilium lib. 1. & 4. contra Eutychetem, & Fulgentium libro 2. ad Trasymundum, cap. 17.

ADDIT VViclef apud VValdensem Tom. 2. cap. 72. alium locum ex Augustino in epist. 3. ad Volusianum, vbi Augustinus dicit, nullum corpus posse esse vbique totum. Posset DENIQVE addi alius locus ex lib. 20. contra Faustum, cap. 11. vbi sic loquitur AVGVSTINVS de Christo secundum præsentiam corporalem: *Simul & in sole, & luna, & in cruce esse non posset.*

RESPONDSO ad locum Scripturæ: *Non est hic, surrexit enim*; facilè responderi potest, duobus modis. PRIMO, consequentia illa Angeli optima est, sed si applicetur (vt applicanda est) ad mentem illarum sanctarum mulierum, cum quibus Angelus loquebatur: illæ enim quærebant corpus Domini mortuum in sepulcbro, vt illud vngerent. Quare cùm Angelus ait: *Non est hic*, sensus est: Non iacet mortuus in sepulcbro, vt vos creditis. Et id probat, cùm addit: *Surrexit enim.* nec enim poterat mortuus iacere, si resurrexerat.

SECVNUO, consequentia illa optima est etiã absolutè, sed moraliter loquendo, vt Angelus loquebatur, non metaphysicè. Nam moraliter loquendo, qui resurgit à morte, non remanet in sepulchro, sed egreditur: sepulcbrum enim est locus mortuorum, non viuentium; tamen fieri etiam potest, vt aliquis viuens in sepulcbro iaceat, si velit. Itaq; moraliter verissimè dixit Angelus: *Non est hic, surrexit enim*; quanquam absolutè potuisset ibi esse Cbristus, licet surrexisset. Simile est si quis dicat; Talis homo nō sedet ad mensam, cœnatus enim est.

Ad alias Scripturas, & testimonia Patrum dico duas esse differentias inter Deum, & corpus Christi, quod pertinet ad existentiam in loco. PRIMA est, quòd Deus reipsa, ac de facto est vbique; corpus Christi, reipsa, ac de facto non est vbique, neque vnquam erit, sed vno in loco est localiter, nimirum in cœlo, in multis, Sacramentaliter, in multis aliis, nullo modo. Et hoc sufficit ad saluanda argumenta Patrum de Spiritus sancti diuinitate; & de differētia naturarum, in Christo. Nam si solus Deus de facto est vbique; certè Spiritus sanctus conuincitur Deus esse, quia est vbique, & Christi humanitas conuincitur non esse confusa cum diuinitate, quia non est vbique. SECVNDA differentia est, quòd diuinitas non solùm est vbique, sed etiam non potest constringi ad vnum locum, immò non potest non esse vbique, cùm sit intrinsecè, & essentialiter immensa. At Christi corpus licet possit esse, & sit per Dei potentiam in multis locis, tamen potest etiam redigi ad vnum solum locum, quemadmodum ante Sacramenti institutionem in vno solo loco erat; & post mundi consummationem in vno solo loco erit. Et hinc habemus, argumentũ propositum optimè concludere contra Vbiquistas, sed nihil contra Catholicos. Nam Vbiquistæ docent, Christi corpus per vnionem ad Verbum semper reipsa, & de facto esse vbique, nec posse redigi ad vnum locum. Et hoc est, quod ex professo oppugnant Theodoretus, Vigilius, & alij, qui scribunt contra Entychetem.

Ad locum autem ex epistola ad Volusianum, respondeo, loqui Augustinum de corpore existente in loco naturaliter, id est, secundum modum naturæ suæ conuenientem. Omne enim corpus quantum est, & quia quantum, etiam extensum est, ita vt maior pars, maiorem locum, & minor minorem occupet; & implicat planè contradictionem, vt corpus extensum maneat, & tamen sit totum in qualibet parte. Eodem modo in lib. 20. contra Faustum, loquitur Augustinus de corpore Christi. Manicbæi enim, non arbitrabantur Christum esse vnum hominem, sed lucem quandam expansam per solem, lunam, & omnia alia loca; vt ibidem Augustinus testatur: illum autem qui in forma humana crucifixus fuit à Pilato, dicebãt phantasma fuisse, non verum bominem. Quare Augustinus vtitur hoc dilemmate: Si Christus est Spiritus, seu phantasma, crucifigi non potuit; si autem est corpus expansum per solem, lunam, & alia loca, non potuit totus simul esse in sole, & in luna, & in cruce, quia corpus expansum per tot loca non potest totum esse in singulis locis. Quòd si Augustinus loqueretur de corpore Christi, vt est reuera, & non secundum sententiam Manichæorum; respondere possemus, eum loqui de corpore secundum ordinarium cursum naturę, & non secundum id, quod potest in illo facere omnipotentia Creatoris. Nam ibidem dicit, spiritum nullo modo pati posse in cruce; quod necessariò intelligi debet, secũdum ordinarium cursum naturæ, alioqui Augustinus pugnaret secum; quippe qui lib. 21. ciuit. cap. 10. scribit, spiritum pati posse ab igne corporeo per diuinam potentiam. Et certè si potest alligari spiritus igni corporeo, vt ab eo recipiat pœnam miris, sed veris modis, vt Augustinus loquitur, cur non posset alligari cruci, & ab ea pœnam recipere miris, sed veris modis? sed de hoc argumēto satis.

SECVNDO, adferunt etiam Philosophicas ra-

A tiones. Ac Primvm Ioannes VViclefus illo argumento vtebatur; Non potest aliquid simul esse in duobus temporibus; ergo nec in duobus locis.

Secvndo, Caluinus, & P. Martyr argumentantur ab vnitate rei; Si vnum corpus sit in diuersis locis simul, erit vnum, & multa. Nam non continuatur corpus vt est in altari, cum eodem, vt est in cœlo; ergo diuisum est; ergo non vnum: & tamen ponitur esse vnum; ergo vnum, & non vnum.

Confirmatur Primo, quia si ponatur corpus vnum in pluribus locis, erit in loco, & non in loco; nam erit in loco, immò in locis, vt ipsi ponimus, & tamen non erit in loco: quia om- B ne, quod est in loco, aut circumscribitur loco, aut saltem ita continetur, vt non sit alibi, quod Theologi vocant esse in loco definitiuè. At corpus Christi non ita est in cœlo, aut in altari aliquo, vt non sit etiam alibi; non igitur est in loco.

Secvndo, quod incipit esse alicubi, vbi antea non erat, aut venit eò per motum localem, aut ibi generatum est. Sed corpus Christi non venit de cœlo ad altare per motum localem: quia quod mouetur localiter, deserit vnum locum, vt acquirat alium; Christus autem nunquam deserit cœlum, neque generatur in altari; non enim potest id, quod est, fieri: non ergo potest fieri, vt sit Christus simul in cœlo, & in C altari.

Tertio, sequuntur multæ contradictiones, si idem corpus sit in pluribus locis. Nam poterit esse sursum & deorsum, proinde remotum, & non remotum ab eodem loco: item moueri, & quiescere, accedere ad vnum locum, & simul ab eo recedere: item poterit vno in loco summè calefieri, in altero summè frigefieri: vel etiam vno in loco vulnerari, & occidi, in altero benè valere; quæ sunt apertissimè repugnantia.

Respondeo, de his argumentis rectissimè dici potest, quod ait Avgvstinvs lib. 22. ciuit. cap. 11. *Ecce qualibus argumentis omnipotentia Dei humana contradicit infirmitas, quam possidet vanitas.* D Nam quod vna res non possit esse in duobus temporibus, non nascitur ex ipsa re, sed ex temporibus, quæ non possunt esse simul, cùm semper fluant: vnde non est simile in locis, quæ permanent. Ad illud autem de vnitate, iam antea responsum est, vnitatem essentialem rei non pendere ab vnitate loci, cùm prius sit rem esse vnã, quàm esse in vno loco, sed pendere ab internis suis principiis. Itaque imaginatio quidem non potest concipere vnum corpus in diuersis locis, sed ratio tamen indicare potest, si sana sit, falli imaginationem, sicut fallitur dum Deum, vel animam non potest cogitare in diuersis locis, vel duo corpora in vno loco.

Ad illud de cõtinuatione dico, corpus Christi, vt est in altari, non continuari cum corpore, vt est in cœlo, nec tamen esse discontinuum, vel diuisum ab illo. Nam continuari & diuidi, est eorum, quæ multa sunt, siue sint tota quædam, siue partes eiusdem. Corpus autem, vt in cœlo, & in altari, non sunt duo tota, nec partes eiusdem, sed idem omninò totum.

At, inquies, *intercedunt multa corpora inter corpus Christi, vt in cœlo, & vt in altari est; ergo discontinuum, & diuisum est à seipso.* Respondeo, hoc argumento rectè probari, loca ipsa esse discontinua, nimirum cœlum, & terram, & per hoc etiam corpus Christi diuisum esse à se respectu loci, sed non respectu propriæ substantiæ, siue quantitatis, vt suprà dictum est.

Ad Primam confirmationem responderet S. Thomas; Corpus Christi esse in cœlo circumscriptiuè, in Sacramento autem non esse in loco, nec circumscriptiuè, nec definitiuè secundum se; tamen ratione dimensionum panis esse circumscriptiuè in omnibus locis, vbi sunt hostiæ consecratæ.

At quia nos existimamus, posse corpus Christi esse in pluribus locis etiam localiter, & visibiliter, ideò dicimus corpus idem posse esse circũscriptiuè, & etiam definitiuè in pluribus locis. Nam vt corpus sit circumscriptiuè in aliquo loco, tantùm requiritur, vt commẽsuretur illi loco; ita vt termini loci & locati sint simul: non autem requiritur vt non sit alibi, tanquam in alio loco; & hoc seruatur in præsenti. Nam corpus Christi in cœlo commensuratur loco suo, quem ibi habet; & quando simul erat in terra, cùm videlicet apparuit Paulo, commensurabatur loco suo, quem in terra, vel in aëre habebat. Itaque in vtroque erat circumscriptiuè.

Dices, si corpus aliquod commensuretur loco trium cubitorum, & ponatur in duobus vel tribus locis ęqualibus, nónne occupabit spacium sex, vel nouem cubitorum? Quomodo ergo cõmensuratur, & circumscribitur loco trium cubitorum?

Respondeo, dupliciter potest intelligi, vt corpus trium cubitorum, occupet spacium nouem cubitorum. Vno modo, quia magnitudo talis corporis commensuretur tali loco, & hoc modo fieri non potest, vt corpus trium cubitorum, occupet spacium nouem cubitorum.

Altero modo, vt magnitudo talis corporis non commensuretur, nisi loco trium cubitorum, tamẽ eadem magnitudo, bis aut ter ponatur in loco: & hoc fieri posse contendimus. Idem dici potest de modo existendi definitiuè. Nam vt aliquid sit definitiuè in loco, satis est si definiatur certo quodam spacio, ita vt in toto illo sit, & nõ in maiori; siue sit in alio loco etiam definitiuè siue non: & hoc modo corpus Domini in qualibet hostia potest dici esse definitiuè, quia est in tanto spacio, quantum occupat hostia consecrata, & non in maiori. Quod si quis

conten-

contendat esse in loco tam circumscriptiuè, quàm definitiuè, id requirere, vt res nullo modo sit alibi; dicere possumus dari tertium modum existendi in loco, nimirum per solam præsentiam, quomodo Deus est in loco: & hoc modo esse in loco ea corpora, quæ per diuinam potentiam simul sunt in variis locis.

Ad SECVNDAM confirmationem dico, Domini corpus incipere esse in altari, vbi antea non erat; non per generationem, nec per motum localem, sed per conuersionem panis in ipsum. Nec desunt exempla similia. Nam cùm homo per nutritionem augetur, anima rationalis incipit esse in materia illa addita, vbi antea non erat, & tamen non producitur anima noua, nec mouetur localiter, sed solùm incipit informare materiam sibi adiunctam, quam non informabat. Et contrà, cùm membrum aliquod abscinditur, anima desinit ibi esse, & tamen nec perit, nec recedit localiter: sic etiam Deus cùm aliquid in mundo nascitur, incipit in ea re esse, & cùm illud perit desinit ibi esse, & tamen nec generatur, aut corrumpitur Deus, nec localiter accedit, aut recedit.

Ad TERTIAM confirmationem variè Theologi respondent. Alij enim existimant ex positione vnius corporis in diuersis locis, multiplicari respectus, nō autem absoluta; Vt verbi gratia, dicunt idem corpus in cœlo, & in terra existens, habiturum varias relationes, ita vt dicatur esse propinquum terræ, vt est hic, quàm relationem non habebit, vt est in cœlo, & contrà. At si hîc calefiat, etiam ibi erit calidum, &c. Alij putant etiam absoluta multiplicari, & eousq; progrediuntur, vt dicant posse eundem hominem vno in loco ebrium esse, in alio sitire; immò in vno mori, in altero viuere.

Sed media via tutissima esse videtur, pro quâ intelligenda. NOTANDVM est, vnum corpus in pluribus locis positum, habere vnum esse substantiale, sed multa esse localia. Ex quo fit, vt illa omnia multiplicari debeant, quæ consequuntur esse locale: illa autem non multiplicentur, quæ aliunde proueniunt, quàm ex esse locali.

Ac PRIMVM relationes ad loca necessariò multiplicabuntur: quia cùm sit corpus verè in pluribus locis, & relatio terminetur ad ipsa loca, quæ plura sunt; non potest ipsa relatio non multiplicari. Itaque erit idem corpus sursum & deorsum; remotum & propinquum; poterit moueri ad locum, & quiescere in alio loco. Neque absurdum est in eodem subiecto esse contrarias relationes, cùm insint in eo subiecto per diuersa fundamenta, aut diuersas fundandi rationes. Nec tamen implicatur hîc vlla contradictio.

Nam etsi possit dici propinquum, & remotum; & etiam remotum, & non remotum: sed sub diuersa ratione, vt nimirum est in diuersis locis; illa enim dicuntur contradicentia, quæ conueniunt vni respectu eiusdem, eodem tempore, loco, modo, &c. Ac ne mirum id esse videatur, exemplum adferre possumus animæ humanæ, quæ cùm in toto corpore, & in quolibet membro sit tota, certè vt est in capite, est remota à terra, vt est in pedibus, non est remota: & si quis vnam manum moueat, altera quiescente, nónne etiam anima simul mouebitur, & quiescet? Hæc igitur de relationibus ita se habent.

IDEM porrò iudicium esse videtur de actionibus, quæ terminantur ad loca, vt si verbi gratia, vna facula ponatur in multis locis, omnia illa simul illustrabit, & si applicentur in omnibus locis combustibilia, omnia comburet. Itaque posset fieri per diuinam potentiam, vt vna facula totum mundum illustraret, si poneretur in pluribus locis. Nam caussa cur vna facula posita in vno loco non illuminet ea, quę procul absunt, est, quia illa non sunt intra sphæram actiuitatis, illius faculæ.

AT si facula ponatur in pluribus locis, iam erunt illa omnia intra sphæram actiuitatis eius, nec propterea tamen sequetur, faculam illam esse soli æqualem, aut agere vltra suam virtutem; nam ipsa sua virtute non illuminat, nisi modicum sibi proportionatum, sol autem sua virtute illuminat totum orbem: sed ex positione in multis locis id illi faculæ accedit, vt multas habeat sphæras actiuitatis, omnes tamen exiguas, & sibi proportionatas. Et simile est omninò de corpore trium cubitorum, quod (vt suprà diximus) occupare potest spacium sex, & nouem cubitorum, non vnica extensione sua, sed quia sæpius illa extensio ponitur in loco. Atque hæc dicta sint de actionibus corporis locati, quæ recipiuntur in ipsis locis, vel aliis extrinsecis corporibus.

CONTRARIVM porrò iudicium esse debet de his, quæ recipiuntur in corpore locato: quæ enim recipiuntur in corpore, siue sint actiones, siue qualitates, siue quæcunque alia; non multiplicantur, quia corpus vnum est, non multa. Itaque si corpus vno in loco calefiat, etiam in alio erit calidum; & si vno in loco sit prope ignem, in altero prope glaciem; nec summè frigefiet, sed eodem modo alterabitur, atque alteraretur, si in eodem loco applicarentur ei contraria illa agentia: & si vno in loco vulneretur, aut occidatur; in altero etiam vulneratum apparebit, & morietur: & si vno in loco comedat, in altero non esuriet, etiamsi non comedet, quia idem est corpus. Sed de his satis multa dicta sunt.

CAPVT QVINTVM.

Proponitur, et explicatur SECVNDA difficultas, quæ in eo posita est, quòd corpus non occupet locum.

ANTEQVAM ad probationē SECVNDI pronunciati veniamus, duo sunt obseruāda. PRIMVM est, duas opiniones particulares falsas, & erroneas excogitatas fuisse in Scholis, ob huius mysterij magnitudinem; quæ etiam nonnullam occasionem dederunt hæreticis huius temporis, argumenta subtiliora contra veritatē fidei obiiciendi. VNA fuit Durādi in 4. dist. 10. q. 2. qui probabile esse putauit in Eucharistia substantiam corporis Christi esse absq; magnitudine; & argumenta fecit ad hoc probandū, quæ nunc etiam à Sacramētariis fiunt, vt quod de essentia magnitudinis sit occupare locū, & alia, quæ postea adferemus. ALTERA sententia veterum quorundam, quam sine nomine refert, & refellit Alb. in 4. dist. 13. art. 10. & quā postea sequutus videtur Okam in 4. q. 4. qui dicunt esse quidē in Eucharistia magnitudinem corporis Christi, quā ipsi à substantia distingui re ipsa non putant; sed addunt, ita penetrari singulas partes cum omnibus aliis, vt nulla figura sit in corpore Christi, nec distinctio, & ordo partium corporis.

AT sententia communis scholarum, & Ecclesiæ est, in Eucharistia totum Christum existere cum magnitudine, & omnibus accidentibus, excepta relatione ad locū cœlestem, quam habet, vt est in cœlo, & iis, quæ ad existentiam in eo loco consequuntur: & contrà in cœlo totum Christum existere cū magnitudine, & omnibus accidentibus, excepta relatione ad species panis, quam habet, vt est in Eucharistia: & præterea corporis Christi partes, & membra non se penetrare, sed ita distincta esse & disposita inter se, vt figuram, & ordinem habeant corpori humano conuenientem. Ita docent Albertus, S. Thomas, Bonauentura, Richardus, Scotus, & alij in 4. distinct. 10. vel 13. & Alexan. 4. part. summæ, quæst. 10. myst. 7. attic. 3. & alij. Et hanc esse doctrinam Ecclesiæ dubitari non potest. NAM Ecclesia vniuersa, vt patet ex Concilio Trident. sess. 13. can. 1. non solùm corpus, & sanguinem, sed etiam animam, & diuinitatem, atque adeò totum Christum in Eucharistia esse docet. Certum autem est animam, & Diuinitatem non esse in Eucharistia ex vi cōsecrationis, sed ex naturali cōcomitantia; quia vbi est vnum, ibi esse necesse est quidquid cum illo est vnitum. At magnitudo & figura, vnita sunt corpori Christi, & quidem naturaliter, & inseparabiliter; igitur & illa adsunt.

A PRÆTEREA cùm Dominus ait: *Accipite, & comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*, idem corpus manducandum dedit, quod ad mortem tradendum fuerat sequenti die: ad mortem autem non fuerat tradendum corpus sine magnitudine, & figura, & aliis accidētibus, quæ in ipsa magnitudine fundantur.

AD HÆC, in Eucharistia sub specie panis caro Domini propriè continetur, iuxta illud, Ioan. 6. *Panis, quem ego dabo, caro mea est*. Et rursus: *Caro mea verè est cibus*. Et illud Ecclesiastici: *Verbum caro panem verum verbo carnem efficit*. At certè substantia sine quantitate, & complexione quadam accidentium caro dici non potest.

B DENIQVE in Eucharistia non sola caro, sed etiam anima continetur, vt suprà ex Concilio Trident. probatum est. Atqui anima in corpore esse nequit, nisi disposito, & organizato: sine quantitate nulla esse potest dispositio, nulla organizatio; non igitur fieri potest, vt Durandi opinio cum Ecclesiæ doctrina facilè concilietur. Sed hæc fusiùs tractanda Scholasticis relinquemus.

SECVNDO, obseruandum est, vt Ecclesiæ sententia planius intelligatur, magnitudini tria quædam conuenire, quorum vnum ex altero sequitur. PRIMVM est, extensam esse in se, & partem habere extra partē, ac proinde situm quendam intrinsecum, & ordinem, ac dispositio-
C nem partium; & hoc primum omninò essentiale magnitudini est. Quid enim est linea, nisi extensio in longitudinem? quid superficies, nisi extensio in longitudinē & latitudinem? quid corpus, nisi extensio in longitudinem, latitudinem, & profunditatem? Si tollas itaque extensionem, & partes, tolles pariter magnitudinem. ALTERVM est, coëxtendi loco, seu commensurari loco, & habere situm extrinsecum in ordine ad locum: atque hoc posterius est, & ex primo sequitur, & ideò separari potest ab illo. Nam supremum cœlum reuera extensum est in seipso, & tamen nullum occupat locum, cùm à nullo corpore ambiatur. TERTIVM est, extrudere aliud corpus ex loco, seu non pati secum a-
D liam magnitudinem in loco sibi adæquato: & hoc est posterius secundo, & ex illo sequitur. Ideò enim corpus vnum non patitur alterum secum, quia replet totum locum. Quia tamen semper posterius per Dei potētiam separari potest à priore, ita vt maneat prius sine posteriore, non contrà; quia non pendet prius à posteriore: inde est, quod secundum Catholicos, potest vnum corpus occupare locum, & tamen nō expellere aliud; quæ dicitur propriè penetratio corporum.

His notatis, Catholicorum communis sententia est, in Sacramento Eucharistiæ verè adesse totam magnitudinem corporis CHRISTI, sed habere primam conditionem, quæ (vt diximus) essentialis est, non autem secundam, & ter-

tiam,

tiam, quæ separabiles sunt. Et quamuis in Sacramento, nulla sit propriè corporum penetratio, cùm desit secunda conditio: tamen existimamus posse etiam per Dei potentiam dari penetrationem, ita vt corpus aliquod habeat primam, & secundam conditionem sine tertia. Quę quia aduersariis impoßibilia videntur, nunc ea probare aggrediemur duplici argumentorum genere. Quorum ALTERVM sumitur ab omnipotentia Dei, quam Scripturæ prædicant. ALTERVM ab exemplis, tum à Scriptura, tum aliundè petitis.

CAPVT SEXTVM.

Posse corpus alicubi esse, & locum non occupare.

PRIMVM igitur argumentum sumitur ab illis Scripturis, quæ dicunt esse apud Deũ omnia poßibilia, Matthæi 19. Marci 14. Lucæ primo. Porrò inter illa omnia esse etiam id, de quo nunc agimus, probari potest ex principiis aduersariorum, vt suprà fecimus in probando alio Catholicorum pronunciato. Vide caput tertium.

Sed præter ea probatur ex ipsa rei natura. Conuenit enim inter nos, non debere accipi ab eorum numero, quæ Deus potest facere, nisi ea, quæ implicant contradictionem. Corpus autem esse alicubi, & non occupare locum, vel occupare, & non expellere alterum, nullam implicat contradictionem. Nam id est implicare, repugnare essentiæ: non autem repugnat essentiæ magnitudinis, non occupare locum, aut non expellere alterum corpus. Id quod probatur PRIMO, quia occupare locum, est quid posterius ipsa magnitudine: prius enim res in se magna est, & apta replere locum. deinde replet locum. Nihil autem posterius est de essentia prioris: essentiæ enim in indiuisibili consistunt. SECVNDO, potest magnitudo intelligi, atque etiam definiri sine loco, siue repletione loci; immò nemo hactenus in definitione magnitudinis posuit locum. Et quod maius est, potest esse sine loco, vt patet de vltima sphæra, & de corporibus, quæ sine dubio à Deo collocari possent supra conuexum vltimæ sphæræ: non igitur de essentia magnitudinis est occupare locum. TERTIO, officium, seu functio non est de essentia vllius rei creatæ: solùm enim in Deo, qui infinitus & simplicissimus est, idem est esse, & agere. At replere locum, & expellere alia corpora, est officium magnitudinis, & functio quædam externa: non igitur ad essentiam pertinet. QVARTO, ita se habet moles, seu extensio ad magnitudinem, vt se habet grauitas ad corpus graue. Nam vt magnitudo sua mole replet locum, & aliud corpus extrudit: ita corpus graue,

A sua grauitate ponderat, & alia corpora deprimit. At non est de essentia grauis ponderare, vt patet, quia in propria regione aqua, & aër non ponderat: igitur neque est de essentia magnitudinis, replere.

ALTERVM argumentum sumitur ab exemplis diuinæ Scripturę. PRIMVM exemplum est Matth. 19. Marci 10. & Lucæ 18. *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum.* Et cùm Apostoli dicerent: *Quis ergo poterit saluus fieri?* Respondit Dominus: *Hoc apud homines impoßibile est, apud Deum omnia poßibilia sunt.* Vbi Dominus, cùm dicit, poßibile esse Deo, id quod difficilius est, significat esse etiam
B poßibile id, quod facilius est: facilius autem esse dicit, vt transeat camelus per foramen acus: igitur hoc Deo poßibile esse voluit. At non potest camelus transire per foramen acus, nisi locum non occupando: alioqui maius esset minus suo minore.

ET PRÆTEREA quomodocunq; hoc fiat, certè non minus repugnare videtur rationi, vt camelus intret per foramen acus, quàm vt corpus Christi contineatur in parua specie panis: immò minor est proportio foraminis acus ad camelum, quàm hostiæ consecratæ ad corpus Domini, nisi quis dicat per camelum non intelligi magnum illud animal, quod camelũ vocamus, sed funem nauticum, vt quosdam sensisse testatur
C Theophylactus in cap. 19. Matthæi. Sed tum erit quidem minor proportio corporis Domini ad hostiam consecratam, quàm cameli ad foramen acus; tamen etiam hoc erit hominibus impoßibile, vt Dominus dicit, & vt experientia docet. Quis enim intelligat, qua ratione poßit crassissimus funis, quales nautici sunt, per foramẽ acus transire?

ADDE, quod expositio communis Patrum animal gibbosum, non funem nauticum intelligit. Vide Origenem, Hieronymum, Hilarium, & Chrysostomum in Matthæum. Ambrosium in Lucam, & Augustinum libro 2. quæst. Euangel. quæst. 47. Adde etiam, quod funis nauticus Græcè scribitur per iota κάμιλος, vt est apud Sui-
D dam, in Euangelio autem scribitur per ita, κάμηλος, qua voce non funem, sed animal Græci intelligunt.

Quòd autem quidam dicunt, per foramen acus intelligi portam quandam angustam Hierosolymæ, per quam cameli intrare non poterant onusti, nisi magno labore genua flecterent, (quam sententiam Caietanus etiam approbauit) non solùm fabulosum est, & sine vllo fundamento assertum; nec solùm Patribus omnibus repugnat, sed etiam verbis Domini aduersatur, dicentis Lucæ 18. *Quæ impoßibilia sunt apud homines, poßibilia sunt apud Deum.* Quomodo enim istæ impoßibilia sunt apud homines, si poterat arte humana fieri, vt cameli genua flecterent, & intrarent?

A Ex eodem refellitur, quod Pelagiani dicebant apud Augustinum, epist. 89. quæst. 4. verba Domini esse intelligenda in sensu diuiso, non in sensu composito; ita vt impossibile sit diuitem, si maneat diues, ingredi in regnum cœlorum, non autem si abiectis diuitiis desinat esse diues: & eodem modo impossibile sit camelum, si maneat camelus, transire per foramen acus, non autem si extenuetur ad fili subtilitatē. Hæc, inquam, refelluntur ex eodem fundamento. Nam non est impossibile apud homines, vt camelus transeat per foramen acus, si desinat esse camelus, & cōuertatur in subtilissimum filum. Quare Augustinus epist. 89. quæst. 4. rectè do-
B cet, posse hominem diuitem, etiamsi non desinat esse diues, per Dei gratiam, & potentiam ingredi in regnum cœlorum; licet sine gratia Dei solis viribus naturæ non solùm impossibile sit, sed etiam valde impossibile: omnibus enim hominibus impossibile est sine gratia Dei saluari, sed multò magis diuitibus, quàm pauperibus. Idem etiam Augustinus, libro de spiritu, & litera, cap. 1. apertè dicit, posse camelum per Dei potentiam transire per foramen acus, licet id nunquam sit factum, & nunquam fortasse futurum. Quod idem affirmat Gregorius Nazianzenus, lib. 4. de Theologia, & Origenes in cap. 19. Matthæi, vbi dicit, quomodo id fieri possit, soli Deo esse notum.

C ALTARVM exemplum Scripturę est Ioan. 20. vbi Euāgelista scribit, Christum venisse ad discipulos, cùm fores essent clausæ; & rursum post dies octo iterum ad eos intrasse ianuis clausis. Ex quo necesse est, vt corpus Christi, vel nō occupauerit locum, cùm transiuit per ianuas clausas, vel se cum alio corpore penetrauerit: quorū vtrumque est impossibile viribus creatis, & intelligentiam nostram superat.

Hunc tamen locum deprauare semper hæretici conati sunt. Nam & Berēgariani, teste Guitmundo, lib. 3. negabant, Christum intrasse ianuis clausis: & nostro tempore Ioan. Oecolampadius Christum intrasse voluit per fenestram, aut alium aditum, cùm fores essent clausæ, nec
D eas penetrare posset; quod accepisse videtur à Durando in 4. dist. 44. quæst. 6. qui satis temerè singulares suas opiniones in medium adducit. Ioan. Caluinus, lib. 4. Institut. cap. 17. §. 29. dicit, Christum diuina virtute sibi aditum patefecisse: atque idipsum clarius explicans in vltima admonit. ad VVestphalum dicit, Christum intrasse ianuis clausis secundum Euangelium, quia non exspectauit, donec Apostoli aperirent, sed ipse sua virtute ostium aperuit, vel etiam in nihilum redegit, & continuò restituit. Petrus autem Martyr libro contra Gardinerum, obiecto 11. & 12. dicit, Christum intrasse per aditum patefactum, siue rarefecerit Dominus portas illas, siue etiam cedere iusserit.

AT HÆ sunt meræ corruptelæ, & deprauationes Euangelij. Nam INPRIMIS Euangelista Ioannes miraculorum Domini diligentissimus enarrator, & qui alioqui non solet verba sine caussa multiplicare, magno studio addere curauit: *Ianuis clausis*, idque non semel, sed bis. At si per fenestram intrauit Dominus aut aditu, quocunq; modo patefacto, nullum erit miraculum intrare ianuis clausis.

DEINDE Lucas cap. 24. eandem apparitionem narrans, dicit, Dominum repentè constitisse in medio Apostolorum, & propterea spiritum esse putatum: quæ certè indicāt, Dominum nullo strepitu facto, sed tota domo immota manente comparuisse.

PRÆTEREA, Patres communi consensu agnoscunt miraculum in eo, quod Dominus corpus suum solidum per aliud solidum introduxerit. Vide Chrysostomum, Cyrillum, Augustinum, Euthymium, Theophylact. in hunc locum Ioannis. Et præterea Iustinum quæst. 117. ad Orthodoxos. Ambrosium in cap. vlt. Lucę. Amphilochium apud Theodoretum in 2. dialogo. Epiphanium hæres. 64. Hieronymum in epist. ad Pammachium de erroribus Ioan. Hierosolymitani. Leonē epist. 10. ad Flauianum. Gregorium homil. 26. in Euangelia. Bernardum serm. 1. de resurrect. & præter ceteros HILARIVM, lib. 3. de Trinit. vbi videtur prævidisse impudentiam nostri temporis hæreticorum: *Integra*, inquit, *sunt omnia, & obserata, sed ecce assistit medius, cui per virtutem suam vniuersa sunt peruia. Nihil cedit ex solido, neque per naturam suam aliquid tanquam lapsu insensibili, ligna & lapides amittunt. Corpus Domini à sese non deficit, vt sese resumat ex nihilo; & vnde qui assistit, in medio est? Cedit ad hæc & sensus, & sermo, & extra rationem humanam est veritas facti. Idcircò ergo, vt de natiuitate Domini fallimur, ita & de ingressu Domini mentiamur: dicamus factum non fuisse, quia intelligentiam facti non apprehendimus, & cessante sensu nostro, facti ipsius cesset effectus. Sed mendacium nostrum facti ipsius fides vincit. Assistit Dominus clausa domo in medio discipulorum, & Filius est natus ex Patre.*

ADDE, quòd Patres maximam habuerunt occasionem negandi, Christum intrasse per ianuas clausas. Nam Marcionitæ, Valentiniani, Origenistæ, & alij, qui negabant veram corporis resurrectionem, ex hoc loco argumentabantur; vt patet ex Cyrillo, Epiphanio, Hieronymo locis citatis: non videtur enim verum corpus esse posse, quod ianuis clausis intrare potest. Huic autem obiectioni facillimè occurrere potuissent Patres, si dixissent, Christum intrasse per fenestras, aut per ianuam à se antea patefactam, vel annihilatam: & tamen nulli vnquam ante Berengarij tempora ista solutio venit in mentem; immò contrà potiùs, ex hoc principio tanquam certissimo & explorato probabāt alia dogmata. Nam Hilarius loco notato probat, non esse impossibile Deum Filium ex Patre generari sine vlla substantiæ paternæ diminutione,

nutione, quandoquidem corpus Christi potuit ingredi per clausas ianuas sine vlla læsione, vel sua, vel ianuæ.

Tertium exemplum est de Domini natiuitate. Exiuisse enim Dominum de vtero Matris clauso, inuiolata videlicet manente integritate carnis, colligitur ex verbo Dei, & à Patribus disertis verbis asseritur. Nam beatæ Mariae virginitas in partu, habetur in symbolo Apostolico: *Natus ex Maria Virgine.* Symbolum autem Apostolorum, verbum Dei esse non scriptum Catholici omnes fatentur, & hæretici nostri temporis non solent apertè symbolum illud reiicere. Et hæc veritas Symboli ex illa Scriptura colligitur Isaiæ 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium*; vbi dicitur non solùm Virgo conceptura, sed etiam Virgo paritura. Et Ezech. 44. describitur porta quædam clausa, per quam solus Dominus intrat, quam portam, vterum semper clausum Virginis Deiparæ esse docent, Ambrosius libro de Institut. Virg. cap. 7. & Hieronymus in comment. huius loci. Præterea Iouinianus hoc nomine inter hæreticos ponitur à Siricio, & Ambrosio in epistolis, quæ sunt apud Ambros. 80. & 81. & Augustinum lib. de hæresibus, cap. 82. quòd asseruerit, B. Mariam pariendo fuisse corruptam.

Idem Augustinus libro 22. ciuit. cap. 8. hoc ipsum probat alio simili miraculo, quod tempore ipsius accidit; scribit enim fœminam quandam nobilissimam nomine Petroniam accepisse à quodam Iudæo annulum, in quo esset lapis quidam vtilis ad sanãdum morbum nescio quẽ, quo illa vexabatur; fuisse autem annulum illum capillatio vinculo inuolutum, ac diligentissimè alligatum; sed cùm illa iret ad memoriam sancti Stephani primi Martyris, apud quem verè curanda erat, ne tribueretur virtus miraculi alligaturæ Iudaicæ, repẽtè annulum illum ante pedes mulieris astitisse illæsum, illæso etiam vinculo, & vndique diligentissimè clauso. De hoc miraculo sic loquitur Augustinus: *Non credunt hoc, qui etiam Dominum Iesum per integra virginalia Matris enixum, & ad discipulos suos ianuis clausis ingressum fuisse non credunt. Sed hoc certè quærant, etsi verum inuenerint, illa credant. Clarissima fœmina est, nobiliter nata, nobiliter nupta, Carthagine habitat: ampla ciuitas, ampla persona, rem quærentes latere non sinunt. Martyr certè, quo impetrante illa sanata est, in filium permanentis Virginis credidit, in eum, qui ostiis clausis ad discipulos ingressus est, credidit.* Idem B. Augustinus in epist. 3. ad Volusianum de vtroque isto miraculo disserens, id est, de ingressu in mundum per non reseratum Matris vterum, & ingressu, ad discipulos ostiis clausis, dicit in huiusmodi operibus totam rationem facti, esse potentiam facientis. Idem communi consensu docent alij Patres, qui etiam coniungunt hæc duo miracula, vt Gregorius Nazianzenus in Tragœdia, Christus patiens, Theodoretus Dialogo 2. Hieronymus in

A Apologia pro libris contra Iouinianum. Maximus, homil. 2. de Natali Domini. Gregorius, homil. 26. in Euangel. Fulgentius in serm. de laudibus B. Mariae, & Bernardus serm. 1. de resurrect. Domini.

Pudet iam referre quid ad hæc Durandus, vel Beza respondeant. Ille enim in 4. distinct. 44. quæst. 6. dicit, integra quidem fuisse claustra pudoris, sed tamen dilatata à Deo fuisse naturales meatus, ac per eos liberè Christum exiuisse. Iste autem in libro de omnipotẽtia carnis Christi contra Brentium vltra medium, audet dicere, Virginis vterum reuulsum & apertum, Christo egrediente, sed continuò diuina virtute coaB luisse partes vteri, vt etiam post partum Virgo dici posset.

At quæto, Primum, vnde nam ista didicerint? nec enim Scripturam, aut Patrem vllum proferent. Deinde, si dilatati sunt meatus, non peperit Virgo sine dolore: dolor enim parturientium in sola illa dilatatione consistit. Immò (si verum diceret Beza) supra omnes mulieres beata Virgo dolorem experta esset: grauius enim sentitur carnis reuulsio, quàm dilatatio. At ne Mahumetani quidem admitterent, beatam Virginem cum dolore peperisse. Præterea, si ita esset, vt isti dicunt, beata Maria non fuisset Virgo in partu, quia Virginem esse in partu, nihil aliud significare potest, quàm in iC psa actione pariendi inuiolatum, illæsumque vterum permanere. At hoc negant isti, vt olim negabat Iouinianus. Nam quod Durandus ait, inuiolatam mansisse carnis integritatem, & solùm meatus dilatatos; iuxta doctrinam peritissimorum Medicorum, implicat contradictionem. Nam, vt Ioannes Fernelius docet, in 1. lib. de partium corporis humani descrip. cap. 7. integritatis virginalis amissio non in fractione membranæ alicuius consistit, sed in sola dilatatione partium coniunctarum, sed contiguarum. Verùm nec post partum Virgo mansisset. Nam virginitas carnis semel amissa reparari nequit, vt rectè ait Hieronymus in epistola ad Eustochium de custodia virginitatis. Nam etiamsi D possint iterum coniungi partes reuulsæ, tamen fieri nequit, quin reuulsæ fuerint, si reuulsæ fuerunt. Atqui esse Virginem, est nunquam fuisse corruptum.

Sed obiicit Beza Ambrosium, & alios quosdam Patres, qui dicunt, Christum aperuisse vterum Matris cùm natus est. Sic enim scripsit Ambrosius lib. 2. in Lucam, cap. 7. *Qui vuluam sanctificauit alienam, vt nasceretur Propheta, hic est, qui aperuit matris suæ vuluam, vt immaculatus exiret.* Similia habet Origenes, homil. 14. in Lucam, & Tertullianus in libro de carne Christi.

Ac de Tertulliano quidem ambiguum est, quid sibi voluerit, nec magni facienda est eius auctoritas, cùm contradicit aliis Patribus, cùm constet eum (vt Hieronymus loquitur) homi-

ritur cœlum, vt S. Stephanus videat Christum in dextera Patris. At neq; tum vlla ratio fuit, cur cœlum scindi deberet. Nam aut oculis corporis, aut oculis mẽtis vidit Stephanus Christum; cœlum autem, cùm sit perspicuum, aut diaphanum, neutram visionem impedire poterat. Itaque vocata est eo loco apertio cœli, non scissio corporis cœlestis, sed noua quædam illustratio, qua factum est, vt oculis Martyris appareret, quod antea nõ apparebat: quemadmodum Lucæ vltimo dicuntur aperti oculi duorum discipulorum, quando Dominum agnouerunt; non quòd antea clausos oculos habuerint, sed quia tunc agnouerunt, quem antè cognoscere non potuerant.

B Sextvm exemplum est de pœnis damnatorum; sunt enim in his pœnis multa miracula difficiliora, vel æquè difficilia, atque est hoc de quo agimus. Ac Primvm quod corpora damnatorum ab igne corporali comburantur, & verè, ac realiter torqueantur, & tamen non dissoluantur: nam dolor corporalis, ad dissolutionem corporis tendit. Si est igitur in illis pœnis verus dolor corporalis, quomodo nũquam dissoluitur corpus? si nulla dissolutio, vnde dolor? Itaque ethnici hæc ridebant, vt impossibilia, & tamen Catholici non propterea voluerunt vnquam spiritualiter, vel metaphoricè interpretari illa supplicia, certò persuasi Deum posse facere supra id, quod cogitare possumus, vel intelligere.

C Deinde, non minus difficile videtur, vt spiritus teneatur, & impediatur à corpore, & transeat quocunque voluerit, quàm vt corpus non teneatur, nec impediatur à corpore, sed liberè transeat per solida corpora, ac si nulla essent: non enim minus conuenit naturæ spirituali non posse impediri, quàm corporali posse impediri. At diuina potentia alligat spiritus hominum, & etiam Dæmonum in Gehenna certis locis & corporibus, quasi carceribus, vt nullo modo egredi valeant. Et quid opus est in Gehennam descendere, vt hoc miraculum videamus? annón potest vnusquisque in seipso id cernere? siquidem animus noster spiritus est per se existens, & à corpore independens, & tamen tam mirabili artificio est inclusus à Deo in corpore mortis huius, quasi in carcere, vt non possit inde egredi, nisi prius corporis constitutio dissoluatur.

D Denique, illud est supra modum mirabile in pœnis damnatorum, vt non solùm animæ, ac Dæmones teneantur ab igne corporali, sed etiam affligantur, & torqueantur: quod tam difficile est, vt adhuc nemo inuẽtus sit, qui rationem huius rei, in qua alij acquiescerent, reddere potuerit. Nam si ignis incendium non affligit, nisi (vt diximus) dissoluendo continuum: quomodo potest intelligi, vt affligat indiuisibilem spiritum? Vide de hoc toto argumento Augustinum lib. 21. de ciuitate Dei, cap. 2. 3. 4. 5. 6. & 10. vide etiam epist. 49. ad Deogratias, quæst. 6. vbi Augustinus quosdam reprehendit, qui quædam miracula Christianæ religionis credebant, quædam credere nolebant. Id enim rectissimè in Sacramentarios conuenit: deberent enim, aut omnia credere, quæ ex diuinis literis Ecclesia proponit, aut omnia negare.

Septimvm exemplum sumitur à multis rebus similibus. Nam non magis conuenit corpori quanto occupare locum, quàm graui, ponderare, colorato videri, lucido lucere, calido calefacere. Sed potest Deus efficere, vt graue non ponderet, vt coloratum non videatur, etiamsi sit in lumine, & medium sit diaphanum, & oculi astantium sint aperti, & intenti; vt lucidum non lúceat, & calidum non calefaciat: cur igitur facere non poterit, vt corpus quantum non occupet locum?

Assumptio perspicua est in diuinis literis. Nam Matth. 14. Christus, & Petrus cùm adhuc corpora mortalia haberent, super aquas ambulârunt: & Iosue 3. aquæ Iordanis non modò non descendebant, sed etiam ascendebant, & instar montis eleuabátur, dum transiret populus Dei: & simile miraculum scribitur à sancto Hieronymo in vita beati Hilarionis. Christus itẽm non semel inuisibilem se fecit, ita vt à vicinis hominibus non videretur, cùm tamen ibi esset, neque colorem amisisset, neque aliquid inter se, & illos opposuisset. Luc. 4. *Ipse autem transiens per medium illorum ibat.* Et Ioann. 8. abscondit se, ne lapidaretur: non autem se abscondit in aliquo angulo, quod nec decebat eum, nec poterat commodè fieri, cùm esset in media turba, & omnium oculi in eum conuiecti. Et Luc. vlt. cùm euanuit ex oculis eorum. Ex quibus locis Marcionitæ probare nitebantur; Christi corpus non verum, sed phantasticum fuisse, vt B. Hieronymus refert in epistola ad Pammachium de erroribus Ioannis Hierosolymitani, quibus ipse B. Hieronymus respondet: verum fuisse corpus Domini, sed diuina virtute se inuisibile facere potuisse, qua etiam per ianuas clausas potuit penetrare. Idem etiam Domini corpus post resurrectionem sole isto cœlesti lucidius est, vt Paulus testatur Actor. 26. qui & ex eius aspectu excæcatus fuit: & tamen sæpius apparuit Apostolis, & cùm eis familiarissimè conuersatus sine vllo insolito splendore. Potuit ergo id efficere, vt corpus lucidum non luceret: & sicut de corpore suo fecit, ita prorsus de sole isto cœlesti facere posset, si vellet. Denique ignem diuina virtute non calefacientem habemus Danielis 3. & sæpe idem legimus in historiis Sanctorum. Qui ergo potuit tam multa æquè difficilia, cur non poterit hoc vnum de quo ambigimus?

Respondet Petrus Martyr ad hoc argumentum in libro contra Gardinerum, obiectio 12. ac dicit, non esse similia exempla, quæ adducimus:

siquidem facile fuit Deo suspendere grauitatem corporis, ne mergeretur in aquis, & actionem ignis, ne calefaceret; nō enim propterea destrui naturam corporis, aut ignis: sed vt corpus sit præsens, & non occupet locum, non posse fieri sine destructione corporis.

AT nostrum argumentum, non est nostrum, sed Patrum, qui illam ipsam consecutionē probant, quam Petrus Martyr improbat. Nam Iustinus quæst. 117. ad Orthodoxos. Hieronymus in epistola de erroribus Ioannis Hierosolymitani, & in epistola de obitu Paulæ; Augustinus in libro de agone Christiano, cap. 24. & Cyrillus lib. 12. in Ioan. cap. 53. qui obiicientibus hæreticis non potuisse Christi corpus intrare per B clausas ianuas, obiecerunt exemplum de ambulatione Christi, & Petri super aquas. & Augustinus lib. 13. de ciuitate Dei, cap. 18. & lib. 22. cap. 4. & 11. multum laborat, vt respōdeat Gentilibus, qui putabant, fieri nullo modo posse, vt corpora terrena, id est, humana, post resurrectionem supra aërem ascenderent, cùm ipsa grauiora sint aëre.

PRAETEREA ratio planè conuincit, exempla esse similia. Nam tota ratio cur possit diuina potentia fieri, vt graue non ponderet, lucidum nōn luceat, calidum non calefaciat, coloratum non videatur, est, quia caussa est prior effectu, & proinde ab eo non pendet, & sine illo esse potest. At eadem ratio valet in magnitudine, C quæ est caussa, & occupatione loci, quæ est effectus. Neque multum interest, sitnē caussa formalis, an efficiens, quod ad rem præsentem pertinet. Nam etiamsi effectus formalis à sua propria caussa separari nequeat, & ideo nō possit à Deo suppleri, possit autem effectua efficiētium caussarum: tamen caussa ipsa quæcunque, etiam formalis, sine suo effectu esse potest, cùm nulla caussa ab effectu pendeat. Adde, quòd grauitas in eodem genere caussæ dat corpori graui ponderare, in quo moles dat quanto replere: & tamen fatetur Petrus Martyr, posse Deum facere, vt corpus graue etiā extra regionem suam non ponderet.

Quod autem videatur destrui natura corporis (vt dicit Petrus Martyr) si nō occupet locum, D idem etiam videtur in exemplis allatis. Nam si lapis ingens marmoreus, Deo impediente grauitatis officium, duobus digitis attolli posset, & instar plumæ huc atque illuc iactari, quis non diceret, illud videri marmor, sed non esse? Et si ignis ardens, Deo impediente actionis calorē, manibus tractari posset sine vllo sensu caloris, quis non diceret depictum illum esse, non verum ignem? Et si niuem candidissimam manibus tractaremus, & tamen videre non possemus, quis non arbitraretur se deludi? Denique si solem in medio cœlo conspiceremus non lucentem, & nihil tamen interpositum esse videremus, quis non assereret naturam solis mutatam esse? Si igitur fieri possunt ista omnia sine A destructione naturæ, vt Petrus Martyr affirmat, licet ignorantibus miraculum videatur omnino destrui natura in eiusmodi suspensione caussalitatum: cur non idem fieri poterit in magnitudine locum non occupante?

CAPVT SEPTIMVM.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

DVo sunt aduersariorum argumenta præcipua. VNVM ex Augustino in epistol. 57. ad Dardanum, quod & à Caluino, & à Petro Martyre millies repetitur; sic enim AVGVSTINVS loquitur: *Non potuit obtinere quantitas corporis, quod potuit qualitas; nam ita distantibus partibus, quæ simul esse non possunt, quoniam sua quæque spatia locorum tenent, minores minora, & maiora maiores, non potuit esse in singulis quibusque partibus tota, vel tanta, sed amplior est quantitas in amplioribus partibus, breuior in breuioribus, & in nulla parte tanta, quanta per totum.* Et infrà: *Spatia locorum tolle corporibus, & nusquam erunt; & quia nusquam erūt, nec erunt.* Et suprà iam dixerat, destrui naturam humanam Christi, si non detur ei certum spatium, quo more aliarum rerum corporatarum contineatur.

RESPONDEO; AVGVSTINVS in ea epistola quædam dicit de corpore Christi, quædam de corporibus generatim, quæ non sunt confundenda. De corpore Christi docet, illud non esse vbique diffusum, ita vt forma, & figura humana careat; id enim esset naturam eius destruere. Sic enim loquitur initio epistolæ: *Hinc fortasse intelligendum dicis, Paradisum quasi in aliqua cœli parte compositum; aut quia vbique Deus sit, hominem quoque illum, qui in Deo sit, vbique esse diffusum.* Et infrà hoc ipsum refellens: *Sic venturus est,* inquit, *illa Angelica voce testante, quemadmodum ire visus est in cœlum, id est, in eadem carnis forma atque substantia; cui profectò immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Secundum hanc formam non est putandus vbique diffusus: cauendum est enim, ne ita diuinitatem astruamus hominis, vt veritatem corporis auferamus. Non est autem consequens, vt quod est in Deo, ita sit vbique vt Deus.* Hæc ille: nec alia dicit de corpore Christi in particulari.

Hæc autem directè pugnant cum sententia Vbiquistarum Lutheranorum, qui per vnionem hypostaticam, ita Christi corpus vbiq; diffusum esse volunt, vt nusquam seruet figurā, formam, & situm humano corpori conuenientem: quod est (vt Augustinus dicit) destruere naturam humanam Christi. At nos fatemur Christi corpus non esse vbiq; diffusum; & vbicunque est, habere suam formam, & figuram humanam, & partium situm, ac dispositionem; quamuis hæc figura, forma, dispositio partium in cœlo conspiciatur, vbi locum replet; in Sacramento autem sit quidem,

dem, sed non repleat locum, nec videri à nobis possit: quemadmodum etiam vt suprà diximus, non caruit figura, & forma Christus, cùm se non semel inuisibilem fecit; neque carne, & ossibus caruit, quando super aquas ambulauit, & per clausas portas intrauit.

Iam verò de corpore generatim duo dicit Augustinus. PRIMO corpora magnitudinem habentia extensa esse, & habere certum ordinem partium, & proinde non posse fieri vt tanta sit magnitudo vnius partis, quanta totius; vel tanta in paruo corpore, quanta in magno: cuius cōtrarium videmus non solùm in rebus spiritualibus, sed etiā in qualitatibus corporalibus. Nam eadem anima, & tota potest esse in parte corporis, & in toto corpore; & similiter in paruo corpore, & in magno; & potest fieri, vt tantus sit candor, vel calor in parte corporis, quantus in toto, immò etiam vt maior sit candor, vel calor in paruo corpore, quàm in magno.

Quæ omnia verissima sunt, & nihil pugnant cum sententia nostra de Eucharistia; quia solùm requirit Augustinus, vt omne verum corpus sit extensum in se, non autem, vt necessariò coëxtendatur loco. Quòd si in verbis Augustini primo loco allegatis ab hæreticis, sit mentio loci, id fit, quia à posteriori probat Augustinus corpus in se extensum esse ex eo, quod occupat certum spatiū loci, sed non inde sequitur non posse extensum esse in se, nisi occupet locum. Ac per hæc explicata manēt prima verba Augustini suprà citata: *Non potuit obtinere quantitas, &c.*

SECVNDO Augustinus dicit corpora ita esse in loco, vt pendeant à loco, cùm è cōtrario Deus ita sit in loco, vt non pendeat à loco, sed potius locus pendeat à Deo. Sed hoc dictum intelligendum est de corporibus, quæ sunt infra cœlum, & quatenus naturaliter existunt: nam alioqui falsum esset. Siquidem, vt sæpe diximus, vltimum cœlum non est in spatio, vel loco aliquo, sed est in seipso, & in Deo: & sicut vltimum cœlum non eget vllo spatio, in quo sit, ita posset sine dubio Deus conseruare alia corpora sine spatio, tametsi naturaliter egeant spatio.

Neque mirum, aut durum videri debet, dictum Augustini non esse verum absolutè, sed solùm cum duabus illis limitationibus: id enim abundè sufficit proposito ipsius; solùm enim docere volebat, Deum ita esse in loco, vt non pendeat à loco. Vt autem ostenderet, quid sit esse in loco, & non pendere à loco, explicuit per contrarium, quod est nobis notius, id est, per exempla corporū, quæ ita sunt in loco, vt pendeant à loco: ad huius autem exempli veritatē, satis est, si quædam corpora non possint naturaliter existere nisi in loco sint. Atque hinc explicata manent illa alia verba: *Spatia locorum tolle corporibus, &c.*

ALTERA obiectio Philosophica est: nituntur enim ostendere destrui essentiam quantitatis, si

A alicubi ponatur, & tamen non occupet locum. Sic enim Caluinus argumentatur lib. 4. Institut. cap. 17. §. 29. *Hæc est propria corporis veritas, vt spatio contineatur, vt suis dimensionibus constet, vt suam faciem habeat: facessat igitur stultum illud commentum, quod tam mentes hominum, quàm Christum pani affigit.* SECVNDO Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 74. probat quædam esse ita intrinseca rei, vt licet sint posteriora, tamen separari nequeant vllo modo: *Nam facultas intelligendi est posterior ipsa hominis essentia, cùm illa qualitas, ista substantia sit, & tamen non potest separari ab homine facultas intelligendi; neque enim homo erit, si ratione careat. Similiter quantitas est posterior corporea substantia, & tamen* B *separari nequeunt, sine interitu substantiæ. Sed occupare locum, est quædam intrinseca proprietas quātitatis; ergo separari non poterit à quantitate, licet posterior sit.* TERTIO idem ibidem argumentatur: *Non potest separari quaternarius à modo quaternarij, ita vt existat per modum vnitatis; ergo nec poterit linea, aut alia quantitas continua separari à modo suo, ita vt existat non extensè, sed indiuisibiliter.* Huc pertinet aliorum etiam argumentum, quod sit QVARTVM: *Non potest substantia existere nisi substantialiter; ergo nec quantitas, nisi quantitatiuè:* & aliud quod sit QVINTVM: *Non potest vllo modo spiritus indiuisibilis existere per modum corporis diuisibiliter, & extensè; ergo nec potest corpus diuisibile existere vllo modo per modum spiritus indiuisibiliter.* SEXTVM: *Videtur implicare contradictionem, vt cor-* C *pus trium cubitorum contineatur sub dimensionibus frusti panis vnius digiti: nam si ita fiat, erit idem corpus maius, & minus; & proinde maius, et non maius respectu eiusdem.* SEPTIMVM: *Si corpus Domini suam habet in Eucharistia figuram, & partium distinctionem, & ordinem; ergo distant pedes magis quàm pectus à capite. At distantia maior, & minor sine relatione ad locum intelligi nequit: illa enim magis distant inter se, inter quæ maius interuallum interiectum est.* OCTAVVM: *De essentia quantitatis est habere partem extra partem; ergo vbi est vna pars non est alia: non igitur tota quantitas corporis Domini in eadem hostia particula esse potest.*

Sed hæc omnia solui possunt ex fundamentis iactis cap. 5. Ad PRIMVM igitur Caluini argumentum, Respondeo illum admiscuisse vera fal- D sis, vt aliquid dicere videretur. Nam quod ait ad corporis veritatem requiri, vt suas dimensiones, & suam faciem habeat, verum est: neq; nos dicimus, Christi corpus in Eucharistia dimensionibus, aut facie carere. Quod verò addit, requiri etiam, vt spatio contineatur: falsum est, vt suprà ostendimus. Et sanè si ex tota hac aula, in qua nunc sumus, Deus totum aërem auferret, nec alium ingredi pateretur, nos omnes retineremus dimensiones nostras, & facies, & tamen nec spacio contineremur, nec vllus alterius faciem videret.

Ad SECVNDVM Petri Martyris dici posset INPRIMIS illa non esse similia, quæ ipse vt similia adducit. Nam replere locū est actus quidam, non potentia; at facultas intelligendi est potentia,

tentia, non actus: & magis absurdum est, rem carere potentia, quàm actione. Vnde nos qui dicimus quantitatem aliquando diuino miraculo non teplere locum: tamen simul dicimus, illam ex se aptam esse replere locum, & repleturam, si suæ naturæ relinquatur.

A

DEINDE etiam respondeo facultatem intelligendi per diuinam potentiam tolli posse, nec tamē inde sequi, vt homo desinat esse homo, sed tantùm, vt desinat exercere, quę hominis sunt, quia instrumētis actionum humanarum careat: quemadmodū infantes, ac moriones homines sunt, quia rationabilem animum possident, licet non minus careant vsu intelligendi, quàm si facultatem illā penitus non haberent. Quod idem dico de substantia, & quantitate; licet enim naturaliter seiungi nequeant, tamen nullam inuoluit contradictionem, vt vnum sine altero sit.

B

Ad TERTIVM eiusdem respondeo quaternarium non posse separari à modo quaternarij essentiali, sed posse ab accidentario, id est, non potest fieri vt quaternarius redigatur ad essentiam vnitatis, ita vt quatuor homines sint vnus homo: sed potest fieri, vt redigatur ad locum vnitatis, ita vt quatuor homines occupent locū vnius hominis. Et eodē modo nō potest linea, vel corpus separari à modo suo essentiali, ita vt fiat in se indiuisibile, sed potest tamē separari à modo accidentario, ita vt non occupet locū diuisibilem.

Ad QVARTVM de substantia, quæ non videtur posse existere, nisi substantialiter, respondeo eodem modo, substantiam non posse separari à modo suo essentiali, quod fieret, si inhæreret in subiecto more accidentium: tamen posse separari à modo suo intrinseco, & proprio, sed non essentiali, qui est per se existere. Nam substantia humanitatis Christi, ab isto modo separata est, cùm existat in verbo, & nō habeat propriam subsistentiam: sic igitur, & quantitas non potest existere nisi quantitatiuè, quantum ad essentialem modum, quia nō potest existere sine extensione, & partium distinctione in se; tamen benè potest existere non quantitatiuè in ordine ad locum, vt sæpe diximus.

C

Ad QVINTVM de spiritu & corpore, Respōdeo, ex eodem principio colligi posse, cur non possit spiritus extendi in loco, & possit corpus non extendi. Nam extendi in loco est effectus formalis extensionis in se: ideò enim potest aliquid extendi in loco, quia in se est extensum, nō è contrario. Potest autem caussa formalis ab effectu separari, non contrà, effectus à caussa; quia caussa prior est, effectus posterior. Hinc igitur potest corpus in se extensum non extendi in loco, quia per hoc separatur tantùm caussa ab effectu: non autem potest spiritus in se indiuisibilis extendi in loco, quia per hoc poneretur effectus formalis sine caussa, & posterius sine priore: quod fieri nequit.

D

Ad SEXTVM respondeo, si consideremus dimensiones corporis Christi seorsim, & dimensiones hostiæ consecratæ, maiores multò esse illas, quàm istas; tamen si consideremus easdem corporis Domini dimensiones, vt sub specie panis ineffabiliter continentur, non esse maiores nec minores, quia non cōmensurantur illæ istis, sed existūt sine ordine ad locum, eo modò ferè, quo anima est in corpore, quæ nec minor, nec maior corpore dici potest.

Ad SEPTIMVM respōdeo distantiam, quę est inter membra corporis, quatenus in se extensum est, nō esse distantiam localem, sed alterius cuiusdam generis: dicuntur enim ea distare inter se, quæ non sunt immediatè coniuncta; & ea magis distare, inter quæ plura sunt interiecta, non interualla, sed mēbra. Quod perspicuè cernitur in corpore humano, quod supra cœlum collocatum esse cogitare possemus: in eo siquidem distarent pedes à capite, non per spatium locale, quod ibi nullum est, sed per interiectionem pectoris, aliorumq; membrorum.

Ad OCTAVVM, quod omnium videtur esse difficillimū ob ingenij humani imbecillitatem, respondeo, corpus quantum habere partem extra partem, si illud (extra) dicat habitudinem ad subiectum, non autem si dicat habitudinē ad locum. Et similiter cùm in argumento colligitur; Ergo vbi est vna pars, nō est alia; dico rectè colligi, si illud (vbi) dicat situm internum partium in subiecto, non autem si dicat situm in loco; & hoc modo intelligitur quod air Philosophus in prædicamento quātitatis, quandam speciem quantitatis constare ex partibus habentibus positionem: loquitur enim de positione in toto, siue subiecto, non de positione in loco.

SED contra solutionem quidam acutè instāt; Corpus quantum habet partem extra partem in ordine ad totum seu subiectum; ergo & in ordine ad locū. Probatur consequentia. Nam pars corporis coëxistit certæ parti loci: vel ergo eidem parti loci coëxistit alia pars corporis, vel non; si non, ergo etiam in loco habet corpus illud partem extra partem, & proinde non est totum in qualibet parte: si coëxistit, ergo etiam inter se partes corporis coëxistunt. At hoc fieri nequit, cùm inter se distent, & vna sit extra aliā, vt dictum est.

RESPONDEO; Nego primam illam consequentiā. Ergo & in ordine ad locum habet partem extra partem. Ad probationem dico, duas partes corporis, coëxistere eidē parti loci. Cùm infertur; Ergo coëxistunt etiam inter se; dico coëxistere etiam inter se in loco, non tamen in subiecto; cuius ratio est sæpe reddita, quia videlicet extensio, & distinctio partium in subiecto non impeditur, nec impediri potest, cùm sit essentialis; extēsio, & distinctio quoad locum impediri possit, & reipsa impediatur à Deo, cùm corpus Domini in Sacramento manet. Sed de his satis.

CAPVT

CAPVT OCTAVVM.

Ostenditur Deum voluisse, & fecisse, vt reipsa corpus Domini in Eucharistia præsens adesset.

DEMONSTRAVIMVS hactenus non esse impossibile DEO corpus Domini in Eucharistiæ Sacramẽto verè ac realiter constituere: sequitur videamus, an voluerit id facere. Et Sacramentarij quidem vno ore Deum noluisse dicunt, quidquid tandem de potentia sit: id verò non aliter probant, nisi quia non videtur id neque vtile, neque decens. At nos habemus omissis etiam Scripturis, & Patribus, testimonia credibilia nimis, & ad quæ nihil omnino responderi possit ab iis, qui Christianæ fidei nomen dederunt.

Ac PRIMVM quidem argumentum sumitur à natura, & conditione hæresis. Illa enim tam aptè quadrat in opinione Sacramentariorum, vt nulla sit in mundo hæresis, si illa non est hæresis. Quod si illa est hæresis, cõtraria erit veritas fidei, proinde veritas à Deo reuelata: atque ita constabit Deum hoc voluisse, & fecisse.

Conditio primaria hæresis est nouitas doctrinæ, vt veritatis Catholicæ antiquitas. Porrò nouitas his coniecturis conuincitur, si notari possint auctor, locus, tempus, si incipiat cum paucis sectatoribus, si cum admiratione, & perturbatione fidelium appareat; & si ei contradicatur, ad iudicium & examen adducatur, & tandem à Concilio Episcoporum, & consequenter à populis fidelibus condemnetur. Id enim in omnibus hæresibus grauioribus inuenitur, vt in Ariana, Nestoriana, Eutychiana, Pelagiana, & similibus.

Iam sententia Sacramentariorum habet auctorem suum certum. Berengarium Turonensem natione, & Andegauẽsem Arcbidiaconum. Id patet ex PASCHASIO, qui in libro de verbis Institut. Sacramenti, affirmat suo tempore non desuisse aliquos, qui quæstiones mouerent de veritate corporis Domini in Eucharistia (fuerant enim Ioannes Scotus, & Bertramus) tamen nullum fuisse, qui apertè negaret: *Et ideo*, inquit, *quamuis ex hoc quidam de ignorantia errent, nemo tamen est adhuc in aperto, qui hoc ita esse contradicat, quod totus orbis credit, & confitetur.* Hæc ille. Itaque tempore Paschasij adhuc nullus fuerat, qui apertè profiteri ausus esset, non esse verè, & realiter Christi corpus in Eucharistia. Post Paschasij autem tempora nullus fuit ante Berengarium, qui apertè vel obscurè de hac re scripserit; sed ipse primus se doctorem noui dogmatis venditare ausus est. Quare Adelmannus Episcopus Brixinensis, & Hugo Episcopus Lingonẽsis in epistolis ad Berengarium ad eum scribunt tanquam primum

A assertorem eius hæresis, & seriò monent, ne Ecclesiam perturbet, & vt meminerit, quem exitum habuerint Hæresiarchæ, qui ante eum fuerunt. Denique GVITMVNDVS lib. 3. non procul à fine: *Notissimum*, inquit, *est hoc tempore, priusquam Berengarius insanisset, huiusmodi vesanias nusquam fuisse.* Itaque auctor notissimus est.

Tempus æquè notum; quippe ab Historicis, & Chronologis, aliisq; scriptoribus eorũ temporum annotatum. Scribit Sigebertus in Chronico, anno M. LI. cœpisse Berengarium nouo suo dogmate Gallias perturbare; quod idem indicant Lantfrancus, & Guitmundus, & alij, inter quos præcipuè legendus est Gulielmus Bi-

B bliothecarius, Malmes Beriensis lib. 3. de gestis Anglorum, qui illo ipso tempore floruit.

Locus item notissimus; nam in Gallia cœpit suam hæresim prædicare, vt omnes citati auctores scribunt.

Paucitas sectatorũ initio describitur à Guitmundo libro primo, vbi dicit, Berengarium cœpisse audiri à pauperibus scholaribus quibusdam, quos ille data stipe ad se alliciebat. Admiratio, & perturbatio Ecclesiæ, quæ est euidens iudicium nouitatis, describitur ab iisdem auctoribus, & præsertim ab Adelmanno in epist. ad Berengarium, & à Lantfranco initio libri cõtra Berengarium, vbi dicit lectam fuisse in Concilio Romano sub Leone IX. epist. Berengarij à

C se; in qua epistola cùm scriptum esset, panem & vinum Eucharistiæ esse tantummodò Sacramẽtum, omnes Episcopos miratos esse, quòd illa verba aduersarentur vsitatissimæ fidei Catholicæ Ecclesiæ.

Denique contradictio, examen, iudicium, & condemnatio habentur ibidem. Sic enim scribit LANFRANCVS: *Tempore sancti Leonis Papa delata est hæresis tua ad Apostolicam sedem. Qui cùm Synodo præsideret, ac resideret secum non parua multitudo Episcoporum, Abbatum, diuersiq; ordinis à diuersis regionibus religiosarum personarum, iussum est in omnium audientia recitari, quas mihi de corpore, & sanguine Domini literas transmisisti.* Et infrà: *Intellecto, quod communi de Eucharistia fidei aduersa sentires, promulgata est in te*

D *damnationis sententia, priuans te communione sanctæ Ecclesiæ, quam tu priuare sancta eius communione satagebas.* Hæc ille.

Videmus igitur omnia signa nouitatis in opinione Berẽgarij reperiri: quorum ne vnum quidem in sententia nostra reperitur. Neque enim hactenus vllus hæreticorum dicere potuit, quis auctor fuerit nostræ sententiæ: vnde etiam Berengarius vocabat eam sententiam vulgi, vt ibidem Lantfrancus testatur. Neque tempus, aut locum, aut paucitatem primorum sectatorum, aut admirationem populorum, aut denique vllum publicum iudicium contra eam proferre vnquam potuerunt aduersarij.

Et sanè non esse inuentum Papistarum (vt aduersarij nos vocant) sententiam nostram de Eucharistia.

chariſtia, ſed rem antiquiſsimam, patet euidenter ex conſenſu Græcorum, Græci enim à Romanis Pontificibus à longiſsimo tempore diſsidere cœperũt, & proinde eorum noua dogmata non facilè recepiſſent; & tamen in hac re nunquam à Latinis diſſenſerunt, neque hoc tempore diſſentiunt, vt ex cenſura Orientaliũ ad Confeſsionem Lutheranorum patet. Confirmatur hoc totum argumentum à facilitate ſententiæ aduerſariorum, & difficultate noſtræ ſententiæ. Nam cùm ſententia aduerſariorum ſit facillima, & humanis ſenſibus accommodata, facilè potuiſſet occultè irrepere, & à plurimis continuò admitti, ita vt laterent ſigna illa nouitatis. At ſententia noſtra, quæ difficillima eſt, & repugnat ſenſibus, ac ſuperat rationem, non potuit occultè irrepere, nec potuit facilè tantæ multitudini perſuaderi. Cùm ergo videamus in ſententia noſtra nulla apparere ſignà nouitatis, quæ tamen non potuit vllo modo occultè ſubintrare; & contrà inueniamus omnia ſigna nouitatis in ſententia aduerſariorum, quæ tamen facilè potuiſſet occultè inſinuari: euidenter ſanè oſtenditur noſtram eſſe antiquiſsimam, & proinde veram; contrariam verò nouam, & proinde falſam, & hæreticam.

ALTERVM argumentum veritatis fidei noſtræ, eſt conſenſus Eccleſię. Nam habemus conſenſum Eccleſiæ totius Latinæ, Græcæ, Barbarę. Scribit enim Paſchaſius in libro de Inſtitut. Sacramenti, vbi explicat verba Domini: *Hoc eſt corpus meum*; nullum omnino fuiſſe, qui ſe Chriſtianum diceret, qui negare auderet carnem Domini verè eſſe in Euchariſtia. LANFRANCVS autem de ſuo tempore ſic ſcribit in extremo libro contra Berengarium: *Interroga vniuerſos, qui Latina lingua, noſtrarumúe literarum notitiam percepernnt; interroga Græcos, Armenios, ſeu cuiuſlibet nationis quoſcunque Chriſtianos, vno ore hanc fidem ſe teſtabuntur habere.* Noſtro autem tempore tantus conſenſus erat in noſtro orbe terrarum, antequam Caroloſtadius, & Zvvinglius apparere cœpiſſent, vt Zwinglius ſcribat in commentario de vera & falſa religione, cap. de Euchariſtia, ſe valde occultè initiò egiſſe, & cum paucis amicis contuliſſe negotium iſtud noui dogmatis proponendi: metuebat enim, ne omnes offenderet, cùm nullum omnino ſciret eſſe eius ſententiæ, quam ipſe inuehere in Eccleſiam cogitabat.

Hoc igitur conſenſu poſito, neceſſariò ſequitur, vt vel noſtra ſit vera fides de Euchariſtia; vel nunquam fuerit Eccleſia in mundo, vel fuerit; ſed perierit, vel manſerit in ſolis Berengarianis; vel ſimul maneant Eccleſia Dei, & ſummum ac publicum ſacrilegium, ſummaque & publica idololatria. At Eccleſiam nunquã fuiſſe in mundo, pugnat cum Scripturis, & cum Symbolo, & à nullo vnquam vel hæreticiſsimo id fuit aſſertum. Eccleſiam fuiſſe, ſed periiſſe omnino, pugnat cum apertiſsimis promiſsionibus Dei. Lucæ primo: *Regni eius non erit finis.* Matth. 16. *Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* Matthæi vltimo: *Et ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi.* Manſiſſe in ſolis Berengarianis dici non poteſt, quia tunc, ante Berengarium non fuiſſet. Nam ſaltem per annos ducentos ante Berengarium conſtat ex teſtimonio Paſchaſij, & omnibus hiſtoriis, totam Eccleſiam credidiſſe id, quod nos credimus. Deinde Berengariani pauciſsimi fuerunt, & vix alibi, quàm in Gallia, & breui tempore ad nihilum redacti. Et licet poſt annos circiter C C C. a Ioanne VViclefo, renouata fuerit hæreſis Berengariana, tamen extra Angliam, & Bohemiam pedem non poſuit; & in illis etiam locis, ita extincta fuit, vt annis circiter centum ante Zwinglium nuſquã fuerit. At Eccleſia ſemper viuit, ſemper conſpicua eſt, nec poteſt (vt iſta hæreſis fecit) modò interire, modò renaſci, niſi falſæ ſint promiſsiones ſuprà citatæ. Denique Eccleſiam eſſe, & ſimul in ſummo errore, ſacrilegio, & idololatria verſari, nullo modo fieri poteſt: nam alioqui nulli hæretici eſſent extra Eccleſiam, & falsò Paulus diceret 1. Tim. 3. Eccleſiam eſſe columnam, & firmamentum veritatis.

Videtur Petrus Martyr in ſua precatione ad Deum, qua concludit librum ſuum contra Stephanum Gardinerum, exiſtimaſſe Eccleſiã veram eſſe poſſe, vbi hæreſis, & idololatria regnẽt: ſed ita aduerſus eum pugnat illa ipſius precatio, vt mirum ſit ipſum etiam non id animaduertiſſe. Sic enim alloquitur Chriſtum: *Si deſperata*, inquit, *eſt plaga, neque veritati tuæ in tua Eccleſia amplius futurus eſt publicus, & apertus locus, ad exercendum iudicium quamprimum venito.* Hæc ille; qua quidem precatione nullam vnquam ſtultiorem legi. Nam ſi per veritatem intelligit ſententiam Zwinglij, quam in toto eo libro aſſerere conatus eſt; fateri cogitur apud nos eſſe veram Eccleſiam Chriſti, & proinde ſe eſſe extra Eccleſiã: noſtra enim Eccleſia eſt, in qua non permittitur locus ſententiæ Zvvinglij. Si vero ſuum cœtum vocat Eccleſiam Chriſti; tum fateri cogitur, ſententiam noſtram de Euchariſtia eſſe veritatem Dei: nam ſententia noſtra eſt, cui non datur locus in cœtu Zvvinglianorum. Quare quocunque ſe vertat, ſuo ſe gladio ferit: vt omittam, nimiam eſſe ſtupiditatem, dicere in Eccleſia Dei non dari locum veritati Dei. Vbi enim erit veritas Dei, ſi in Eccleſia Dei non eſt? Sed iuſto iudicio Dei, qui Eccleſiam Dei perdiderunt, iam nec qualis illa ſit, videre poſſunt.

TERTIVM argumentum ſumi poteſt à diligentia, quam Eccleſia adhibuit in præſenti controuerſia examinanda, & à conſtantia in veritate retinenda. Si enim Eccleſia quæſtionẽ diſcutere noluiſſet, aut leuiter diſcuſsiſſet: poſſent hæretici aliquẽ colorem obtendere, cùm dicunt Eccleſiam in errore verſari. At nulla vnquam quæſtio ſæpius, ac diligentius examinata eſt.

PRIMVM discussa fuit in Concilio Romano sub Leone IX. & damnata hæresis Berengarij. SECVNDO in Vercellensi, eodem Leone præsente, ac præsidente, eadem quæstio discussa & eodem modo explicata: quò etiam Berengarius vocatus est, & cùm accedere noluisset, cum eius confœderatis, qui se Berengarij legatos nominabant, disputatum est. TERTIO mortuo sancto Leone iterum in Concilio Turonensi præsidentibus legatis Victoris Papæ, qui Leoni successerat, cum ipso Berengario acerrimè disputatum, eoque conuicto & hæresim abiurante, eadem fides confirmata est. QVARTO cùm Berengarius ad vomitum rediisset, iterum Romæ in generali Concilio Nicolao II. præsidente, & Berengario præsente, eadem quæstio proposita, & discussa diligentissimè fuit, & tum secundò Berengarius abiurauit, & librum ipse suum coram omnibus cremauit. Atque horum quatuor Conciliorum meminit Lantfrancus in libro contra Berengarium, qui omnibus interfuit. QVINTO cùm Berengarius iterum secunda abiuratione contempta, ad suam hæresim rediisset, coactum est quintum Concilium Romæ à Gregorio Papa VII. & rursus quæstio discussa diligenter, & hæresis damnata fuit: vbi etiam Berengarius tertiò abiurauit; neque amplius defecit. Huius Concilij non meminerunt Lantfrancus, & Guitmundus, quia nondum celebratum erat, cùm illi scriberent: sed meminit Thomas VValden. tomo 2. de Sacramentis, cap. 43. SEXTO in Concilio amplissimo totius orbis sub Innocentio III. Romæ celebrato, iterum eadem hæresis damnata est. SEPTIMO eadem veritas explicata est in Concilio generali Viennensi, anno Domini M. CCC. XI. vnde exstat Clementina vnica de reliquiis & veneratione Sanctorum. OCTAVO idem est factum in Concilio generali Romano sub Ioanne XXIII. anno Domini M. CD. XII. vt testatur Ioannes Cochlæus lib. 1. historiæ Hussitarum. NONO idipsum actum est in Concilio Constantiensi propter hæresim eandem à Ioanne VVicleso renouatam. DECIMO in Concilio Tridentino nostris diebus propter Zwinglianos, & Caluinistas: vt omittam Concilium Florentinum, & plurima alia, in quibus obiter idem est definitum.

Quæ cùm ita sint, quis poterit sibi persuadere, Deum permissurum fuisse, vt Ecclesia in hac re erraret? Quid enim facere debuit, & non fecit? congregauit homines doctos, rem excussit, Deum inuocauit, idque non semel, nec bis, sed sæpius. Quod si dubitare possumus an hac in re errauerit Ecclesia, de omnibus aliis definitionibus contra varias hæreses dubitare poterimus: immò etiam, an Deus sit, sine an res nostras curet, dubitare poterimus; quid enim curat, si ista non curat?

HVC accedit quòd Ecclesia Catholica semper in eadem sententia mansit, neque deterrita

A est ob argumenta varia, & difficilia, quæ vel Berẽgariani, vel postea VVicleſiſtę, vel Zwingliani excogitauerunt: in omnibus enim ætatis Conciliis eadem sententia inuenitur: Contrà verò aduersarij, nec vlla Concilia Episcoporum habuerunt, nec inter se vnquã conuenerunt. Scribunt enim Guitmundus lib. 1. & Algerus in Prologo librorum de corpore, & sanguine Domini, statim in ipso initio Berengarianæ hæreseos ortas esse sex diuersas opiniones, ac sectas, quas ipsi enumerant. Nostro autem tempore (vt supra diximus) multo plures existunt, præsertim si coniungamus errores Lutheranorum cum erroribus Zwinglianorum.

B QVARTVM argumentum sumi potest à patronis sententiæ nostræ. Nam sententia nostra ab eo tempore, quo ptopter Berengarium clarissimè explicata est, id est, ab anno Domini M. LI. patronos habuit plurimos viros tam elatos vitæ sanctitate, & miraculis, vt etiam ab hæreticis huius temporis sancti habeantur, & nominentur. In hoc numero sunt S. Anselmus, S. Bernardus, S. Malachias, S. Dominicus, S. Franciscus, S. Antonius de Padua, S. Petrus Martyr, S. Thomas, S. Bonauentura, S. Nicolaus Tolentinas, S. Ludouicus Rex, S. Bernardinus, S. Vincentius, S. Antoninus, S. Franciscus Paulanus, & alij plures. ISTI verè sancti, & amici Dei fuerunt, & cum Christo nunc in cœlis regnant:

C nam præter commune Ecclesiæ testimonium, omnes miraculis claruerunt, & aliqui eorum pluribus, & certioribus, quàm vlli ferè veterum; vt Bernardus, cuius miracula præ multitudine numerari non possunt; vt Vincentius, in cuius canonizatione dicuntur certis testibus probata plusquam octingenta miracula; vt Franciscus, cuius etiam propè innumerabilia, & maxima narrantur à S. Bonauentura. Sunt autem hæc miracula certiora, quàm veterum Sanctorum, quia Ecclesia his posterioribus seculis non solet referre in numerũ Sanctorum aliquos, nisi miracula certissimis testibus comprobétur, quod olim non fiebat. ET denique aliquos horum, vt Bernardum, Franciscum, Dominicum sanctos

D esse fatentur etiam aduersarij. Lutherus in libro de captiu. Babyl. cap. de Eucharistia, Thomam Aquinatem vocat sanctum. & cap. de Baptismo, sanctos vocat Bernardum, Dominicum, & Franciscum. Philippus Melanchthon in Apologia Confess. artic. 4. & 5. & 27. sanctos vocat Antonium, Bernardum, Dominicum, Franciscum. Et Petrus Martyr in commen. 3. c. 1. ad Cor. in illud: *Dies enim Domini declarabit*, salutatos affirmat eosdem. Caluinus in Instit. cap. 10. & 17. Bernardum pium scriptorem vocat. Hos autẽ in nostra sententia de Eucharistia fuisse, tum ex libris eorum constat, tum ex eo, quod omnes Romanis Pontificibus adhæserunt; tum deniq; quia Romana Ecclesia nunquam eos in sanctorum catalogum retulisset, si in tanta re ab illa dissensissent.

Adhæc extra controuersiam est, sanctos, & amicos Dei esse non posse, qui vera fide carent; cùm sine fide impossibile sit placere Deo, Hebr. 11. & cùm iustus ex fide viuat, Hebr. 10. Et deniq; non est vllo modo credibile, Deum, qui sanctis istis dedit spiritum Prophetiæ, & reuelauit plurima etiam non necessaria, tanquam amicis, noluisse saltem alicui eorum reuelare veritatem huius rei tam necessariam.

Neqve potest dici sanctos istos excusari posse, licet errauerint, quòd in re parui momenti, aut in re nondum explicata, & definita, aut certè non pertinaciter, sed simpliciter, & ex ignorantia lapsi fuerint. Nam Inprimis res grauissima est, & in qua vel summa pietas, & religio, vel summa impietas, idololatria, & sacrilegium continetur. Deinde res tractata, discussa, & definita iam erat in multis Cõciliis, vt diximus & inter hæreticos iam numerabantur, qui aliter sentiebant. Denique ipsi homines sancti non simpliciter hoc asseruerunt, sed ferè omnes cõtra hæreticos propugnârunt; vel libris, vel concionibus, vel etiam disputationibus cum hæreticis habitis. Quare necesse est omnino aut verã esse sententiam nostram, aut homines illos hæreticos, & inimicos Dei fuisse: neque aduersarij nostri vnquam inter se conciliabunt ipsa duo, viros illos sanctos fuisse, & in errore grauissimo versatos, atq; ideo idololatras, & sacrilegos tota vita sua fuisse.

Qvintvm argumentum sumitur ab auctoribus, & patronis contrariæ sententiæ: tales enim fuerũt, vt nullo modo probabile sit. Deum per tales homines Ecclesiam suam corrigere, vel reformare voluisse. Etsi enim Deus eligere solet aliquando homines simplices, ignobiles, imperitos, vt per eos magnalia sua operetur; tamen ipse eos instruit diuina sapientia, charitate, donu miraculorum, & similibus ornamentis, vt homines ceteri tutò credere possint illos à Deo missos. Tales fuerunt Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Institutores Ordinum religiosorum, & alij similes.

Inspiciamus nunc qualis fuerit Berengarius, quem parentem suum agnoscit Caluinus, in vltima admonitione ad VVestphalum, vbi dicit se non ægrè ferre, quod sentẽtiam suam olim in Berengario damnauerit Nicolaus Papa in Concilio Romano, & Gregorius VII. in Concilio Vercellensi, sed contrà potius suspectam sibi futuram fuisse, si Romani Pontifices illam approbassent.

Iste igitur Betengarius multis modis insignis fuit. Primo præuisus fuit diuinitus. Nam vt scribit Gulielmus Bibliothecarius in libro 3. de gestis Anglorum, S. Fulbertus Episcopus Carnotensis in extremis agens, cùm inter alios, qui illi morienti aderant, Berengarium tunc adolescentem, & nondum hæresiarcham vidisset, iussit eum expelli, protestatus videre se immanem Dæmonem prope illum, qui etiam blando anhelitu multos ad eum allicere videbatur. Quæ sanè visio apertè significauit Berengarium opera Diaboli plurimos pér nouam hæresim seducturum. In quo Berengarius æqualis Ario dici potest; nam Arij futuram hæresim S. Antonio Deus præmonstrauit, vt in eius vita testis est Athanasius. Solet enim Deus grauissima mala vt iustissimo iudicio suo interdum permittere, ita etiam ex magna sua misericordia præsignificare, vt homines sibi caueant, & minus inde lædantur.

Secvndo excellit Berengarius in periuriis, & incoostantia. Nam (vt suprà diximus) ter diuersis temporibus hæresim abiurauit, ac proinde bis periurus fuit; ideo enim ter abiurare coactus est, quia post primam abiurationem bis periurus fuit, cùm in hęresim relapsus esset: tandem tamẽ Catholicus obiit, vt idem Gulielmus ibidem refert.

Fuit Prætereà Berengarius, (vt patet ex 1. libro Guitmundi, qui eius vitam breuiter describit) supra modum superbus, & arrogans, & ex ipsa superbia occasionem accepit noui dogmatis promulgandi. Nam prima illi controuersia cum Lantfranco fuit de rebus ad Dialecticam pertinentibus; sed cùm ab eo superari, & ab auditoribus quotidie magis ac magis deseri se videret, ignominiam illam non ferens. Dialectica omissa ad Theologiam se transtulit: & quia malebat (vt ait Guitmundus) cum aliqua hominum admiratione esse hæreticus, quàm in oculis Dei occultè Catholicus viuere, ea diligentissimè sectabatur, quæ noua & inaudita ceteris essent. Inde ergo initium hæresis.

Accessit ad hæc, quod præter hanc sententiam de Eucharistia, duas alias promulgauit, quas ne ipse quidem Caluinus negaret hæreses esse. Docuit enim, vt ibidem Guitmundus testatur, legitima Matrimonia destrui posse, ac licere omnibus fœminis vti, & non esse infantes baptizandos; quæ duo in Anabaptistis huius temporis, Caluinus, & Lutherus damnãt. Quis igitur credat voluisse Deum per hominem ita erroneum, aduersariorum etiam iudicio, atque adeò manifestè hæreticum, Ecclesiam illustrare & reformare?

De sectatoribus Berengarij scribit ibidem Guitmundus, homines sceleratos ad eum concurrere solitos, qui lætabantur se magno metu liberatos, cùm intelligerent Eucharistiam non esse rem tam diuinam, vt propter eius perceptionem à sceleribus, & flagitiis se cõtinere deberent.

Iam de VViclefo, de Carolstadio, Zwinglio, Caluino, Petro Martyre, & aliis huius hæresis patronis, nimis longum esset, quales fuerint, explicare. Illud constat, neminem ipsorum vllum vnquam miraculum edere, aut signum vllum sui Apostolatus ostendere potuisse.

Postremvm argumentum fumitur à miraculis, quæ in confirmatione huius veritatis facta funt; qualia hæretici pro fuo errore, neque à Deo, neque à Dæmone extorquere potuerunt. Nam nec Deus teftis mendacij effe poteft, nec permifit hactenus hæreticis, vt faltem opera Diaboli, fi non vera, faltem apparentia miracula facerent. Multa referuntur miracula circa Sacramentum Euchariftiæ à Ioanne Garetio in libro de vera præfentia corporis Domini, & à Tilmanno Brendebachio toto lib. 1. facrarum collationum. Septem mihi videntur ad rem noftram maximè facere.

Primvm eft in vita B. Gregorij à Paulo Diacono fcripta, & in libro 2.cap.41. vitæ eiufdem Gregorij per Ioannem Diaconum fcriptę. Summa hiftoriæ hæc eft, cùm S. Gregorius Euchariftiam populo diftribueret, venit ad mulierem, quæ fortè panem, qui in altari fuerat confecrandus, fuis manibus fecerat. Cùm ergo illi S. Gregorivs diceret: *Corpus Domini noftri Iesv Christi cuftodiat animam tuam;* illa Diabolo tentante fubrifit, & Pontifex manum retraxit, & particulam in altari repofuit. Deinde completis folenniis interrogauit mulierem coram populo, cur in tam tremenda actione rififfet. Illa diu muſsitans tandem refpondit, recognouiffe fe panem, quem fuis manibus fecerat, atque inde credere non potuiffe corpus Domini tenera effe. Tum S. Gregorius à Deo petiit, & impetrauit, vt etiam fpecie externa panis, in carnem mutaretur; quo facto, tam illam ad fidem reduxit, quàm totum populum confirmauit.

Altervm miraculum exftat apud Pafchafium in libro de corpore Domini, cap.14. vbi refert Presbyterum quendam valde pium & fanctum, optaffe aliquando videre corporalibus oculis fpeciem eius, quem certa fide credebat fub fpeciebus panis, & vini latere: & tandem quod petebat obtinuiffe, ac vidiffe Chrifti corpus in forma humana, fed puerili, quod etiam ipfe petierat. Vt enim eo loco idem Pafchafius refert, duplici de cauffa Deus hæc miracula facere folet, vel ad dubitantes in fide confirmandos, vel ad confolandos eos à quibus ardenter amatur.

Tertivm eft S. Malachiæ, quod refert Bernardus in eius vita. Cùm enim Clericus quidam aliquando dicere præfumpfiffet, in Euchariftia folum effe Sacramentum, non corporis veritatem, S. Malachias fecretò, ac fępe eum conuenit, & admonuit: non refipifcentem adduxit in conuentum Clericorum, ibique data facultate pro fuo errore dicendi, cum illo differuit, eumque apertifsimè confutauit. Nondum ad mentem redire volentem, coram omni populo publicè arguit, hæreticumque denunciat, & cum allis Epifcopis, qui fortè aderant, anathemate ferit. Sed cùm adhuc ille furens diceret, omnes fauere homini, fe autem folum non accipere perfo-
A nas, nec defetere veritatem. S. Malachias dixit: *Dominus faciat te veritatem fateri, vel ex neceſsitate.* cui ille refpondit, *Amen.* Sed ecce die eodem corripitur grauifsimo ac lethali morbo, redit ad mentem, reconciliatur Ecclefiæ, expirat. Poterat ne clarius Deus oftendere à qua parte fit veritas?

Qvartvm eft ipfius Bernardi. Nam vt fcribitur in eius vita lib. 2. cap. 3. Mediolani præfente populo innumerabili inter Sacramentorum celebrationem curauit Dæmoniacam, cuius fanitas defperata iam videbatur. Siquidem multos annos Diabolus eam poffederat, & oculorum, aurium, ac linguæ vfum illi eripuerat;
B ipfam etiam linguam in morem promufcidis elephantinæ illi extenderat, vt monftrum horribile, non mulier videretur. Igitur facram hoftiam patenę impofitam fuper caput Dæmoniacæ tenens, atque in hunc modum loquens, Diabolum expulit: *Adeft, inique fpiritus, iudex tuus, adeft fumma poteftas: iam refifte fi potes: adeft ille, qui pro noftra falute paffurus, Nunc, inquit, princeps huius mundi eiicietur foras. Hoc illud corpus, quod de corpore Virginis fumptũ eft, quod in ftipite crucis extẽfum eft, quod in tumulo iacuit, quod de morte furrexit, quod videntibus difcipulis afcendit in cœlum. In huius ergo maieftatis terribili poteftate, tibi fpiritus maligne præcipio, vt ab hac ancilla eius egrediens, contingere eã deinceps non præfumas.* Hęc ille. Vbi ficut fides veritatis à Deo exaudiri meruit; ita prorfus
C deceptionis, & erroris auctor dici poffet (quod abfit) Deus, fi falfum effet quod S. Bernardus dixit, & tota Ecclefia credit.

Qvintvm eft S. Antonii de Padua, quod infigne eft, nec tamen à Ioanne Garetio, vel Tilmanno Brendebachio annotatum. Defcribitur in eius vita apud Surium, tomo 3. & à S. Antonino in fumma hiftoriali, p.3. tit.24. cap.3. §.2. Difputante S. Antonio de veritate corporis Domini in Euchariftia cum hæretico quodam in partibus Tolofanis (fiquidem eo tempore Albigenfes vexabant Ecclefiam, qui cum aliis plurimis hoc etiam errore inuecti erant) petiit hæreticus ab Antonio, quem nouerat dono miraculorum præditum effe, eiufmodi fignum: *Habeo,*
D inquit, *iumentum, cui per integrum triduum cibum non dabo. Exacto triduo adfis tu cum Sacramento, ego adero cum iumento, atq; ante illum hordeum effundam; fi iumentum hordeo derelicto ad Sacramenti venerationem acceſſerit credam.* Factum eft vt ille voluit, & triduo exacto S. Antonius, turbis fidelium comitatus, & venerabile Sacramentum manu tenens, fic ad iumentum loquutus eft: *In virtute, & nomine Creatoris tui, quem in manibus, licet indignus, veraciter teneo, tibi dico animal, & præcipio, vt confeftim venias humiliter modo tuo, & ei reuerentiam exhibeas: vt ex hoc cognofcat hæretica prauitas, quod omnis creatura fuo fubditur Creatori, quem facerdotalis dignitas iugiter tractat in altari.* His verbis prolatis, iumentum hordei ante fe effufi, & famis oblitum ad fanctum occurrit, & capite inclinato, ac genibus curuatis, eo modo

quo potuit, Dominum adorauit, & hæreticum confutauit.

SEXTVM narrat Thomas VValdensis testis oculatus, tomo 2. cap. 63. Scribit enim sartorem quendam hæreticum publicè in Ecclesia S. Pauli Londini in iudicio coram Archiepiscopo & aliis Prælatis constitutum, dixisse, digniorem esse araneam cultu, ac reuerentia, quàm Eucharistiam; & continuò de alto tecti culmine horribilem araneam directo filo ad os eius properasse, ac vix multorum manibus prohibitam, ne ingrederetur.

SEPTIMVM narrat Tilmannus Brendebachius lib. 7. sacrarum collationum, cap. 60. quod quidem in illis partibus, vbi contigit, dicit esse B notissimum, & celeberrimum, ac non solùm soluta oratione, sed etiam carmine conscriptum. Eius hæc est summa. Anno Domini M. D. L. XI. die 8. Aprilis, feria 2. Paschæ tribus horis ante meridiem, Nouiomagi, quod oppidum est in Geldria, Parochus quidam nomine Antonius VVorstius, completis Missarum solenniis, venerabile Sacramentum ad fœminam ægrotam de more Catholico deferebat. Casu accidit, vt tempore eodem ad ianuam tabernæ, iuxta quam Parocho transeundum erat, duo iuuenes consisterent, Nouiomagensis vnus, alter Traiectensis, qui oua Paschalia in manibus habentes, inter se contendebant, vter celeriùs ouum deglutiret. Interea Parocho propinquante C Traiectensis blasphemus, & irrisor tanti mysterij, & vt apparet, hæreticus Caluinista, sodali suo dixit, se multò citiùs ouum suum deuoraturum, quàm mulierculam Deastrum illum: & continuò ouum in os iniecit. Sed ouum in medio gutture constitit, & cùm ille suffocari se sentiens vndique circumspiceret, vidit candelam sebaceam ex pariete dependentem, eaque arrepta, atque in os iniecta, vt ouum detruderet, ita hæsit totum sæuum in ouo, vt nudum filum, seu stamen candelæ miser extraxerit; tum demum concidit, & in Aethiopum nigredinem mutato vultu, elisoque gutture expirauit. Repertum est autem postea ouum instar tuberis in altera parte colli, non in gutture, vt par erat. D Ita nimirum Christus, non Deastrum, sed verum Deum se esse demonstrauit. Sed de his hactenus.

Ad hoc argumentum ex miraculis Petrus Martyr breuiter respondet in libro contra Gardinerum, obiecto 158. esse meras præstigias ista, quæ à nobis dicuntur miracula. Id verò probat, quia Irenæus lib. 1. cap. 9. testatur, Marcum Hæresiarcham, & Magum præstigiis quibusdam solitum fuisse in sua Eucharistia efficere, vt in calice cruor appareret.

AT quænam est ista consequentia? Marcus Hæresiarcha, & Magus præstigiis cruorem in calice apparere faciebat; ergo B. Gregorius vir sanctissimus, S. Bernardus, S. Antonius, & alij, quos sanctos fuisse etiam hæretici confitentur, A non nisi præstigiis miracula circa Eucharistiam fecerunt. Sanè si ita liceat argumentari, poterimus etiam hoc modo colligere; Magi Pharaonis per incantationes, conuertebant virgas in dracones, & aquam in sanguinem; ergo & Moses cùm similia faceret, per incantationes faciebat: & breuiter omnia miracula Christi, & Apostolorum calumniari possemus.

Dico SECVNDO, responsionem Petri Martyris vtcunque aptari posse ad miracula, quæ fiunt, cùm exterius in Eucharistia apparet caro, vel aliquid eiusmodi; at nullo modo aptari posse ad ea miracula, quæ consistunt in interitu hominum, vt est tertium & septimum à nobis recitatum: illæ enim veræ mortes fuerunt, non simulatæ, ac fictæ.

Dico POSTREMO in hoc mysterio maximè locum habere dilemma Augustini lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 5. Nam aut facta sunt miracula ad hoc mysterium confirmandum, aut non sunt facta. Si facta sunt, credamus igitur, quod tot miraculis confirmatum est. Si non sunt facta, hoc ipsum est summum miraculum, quod sine miraculis res tam difficilis credi potuerit à tot Philosophis, atque adeo à toto orbe terrarum. Nam sententia aduersariorum, quæ facillima est, non est mirum, si absque vllis miraculis admittatur: nostram autem sententiam, quæ non modò cum sensibus, sed etiam cum ratione pugnare videtur, quis credat tantæ multitudini, sine multis, magnisq; miraculis persuaderi potuisse, nisi vt dixi, hoc ipsum summũ miraculum esse dicatur?

CAPVT NONVM.

Soluitur obiectio deprompta ab inutilitate realis præsentiæ.

QVæ sunt, vt supra diximus, obiectiones aduersariorum. PRIMA est eiusmodi: Deus nihil frustrà facere solet. At frustrà poneretur in Eucharistia vera corporis Domini præsentia, cùm satis sit, si eam illic habeamus in signo. PRIMO, quia finis, ac fructus Eucharistiæ est, nutrire animas. Non minus autem nutrit animas Christus in symbolo existens, quàm reipsa delitescens in pane. Animæ enim nutriuntur fide, & charitate: fides autem, & charitas tam bene possunt complecti Christum in cœlo, quàm in Eucharistia. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 32. *Fidem, inquit, nos istá, quam enarrauimus, corporis participatione non minus lautè, affluenterq́; pascimus, quàm qui ipsum Christum è cœlo detrahunt.* Similia habet Petrus Martyr libro contra Gardinerum, obiecto 52. & 60. vbi etiam addit Scripturæ testimonium. Nam Ioan. 16. Dominus ait Apostolis: *Expedit vobis, vt ego vadam: Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos.* Non erat igitur vtilis Apostolis

corpo-

corporalis Christi præsentia, alioqui expediuisset ipsum manere cum eis, non autem ab eis recedere. Ar non potest esse vtilior corporalis Christi præsentia in Eucharistia, quàm esset illa eadem cum Apostolis manifesta, & visibilis: igitur si illa inutilis erat post certum quoddam tempus, quantò magis ista inutilis erit?

Secundo, Baptismus confert gratiam, regenerat animam, ac proinde vitam spiritualem confert, licet non transmutetur aqua in Christum, vel Spiritum sanctum, sed vera & sola aqua maneat, vt antea erat: cur ergo non poterit Eucharistia conferre gratiam, & vitam iam acceptam conseruare, & augere, etiamsi non mutetur panis in carnem, sed verus & solus panis maneat, vt antea erat?

Tertio, ista præsentia Christi inuisibilis est, immò nullo sensu, ac ne ipsa quidem mente perceptibilis, nisi per fidem. At fides non egebat ista præsentia, vt Christum apprehendere posset: nihil igitur confert præsentia ista Christi in Eucharistia.

Qvarto, qui sola fide in symbolo Christum recipiunt, fructum pasionis Domini sine dubio cõsequuntur: qui Christum reipsa in Eucharistia sine fide percipiunt, nullum fructum consequuntur.

Qvinto, argumentatur Caluinus contra VVestphalum: *Ista præsentia realis plus incommodi, quàm commodi adfert: nam facit, vt corpus Christi sit commune piis, & impiis, quod certè incommodum est non leue, Et præterea breuißimo tempore nobis adest, nimirum quandiu species illa conseruatur; quod exiguum commodum est; igitur inutilis est ea præsentia.*

Respondeo, ista argumẽta leuißima sunt. Ad Primvm negari potest consequentia, & antecedens. Cõsequentia enim illa si quid probat, solùm probat, non fuisse necessarium absolutè, vt in Sacramento reipsa corpus Domini poneretur, sed non probat non fuisse vtile, vel frustrà poni. Id enim omne vtile est, & non frustrà fit, per quod nobis aliquid boni confertur, licet illud ipsum alia via conferri potuisset. Id verò manifestè colligitur ex multis similibus. Nam eodem modo argumentari possemus in mysterio Incarnationis: Poterat Deus sine Incarnatione Filij nos liberare; frustrà igitur Deus homo factus est. Item poterat Christus homo, per quodcunque opus bonum nobis reconciliationem apud Patrem mereri; frustrà igitur labores. & dolores sustinuit. Item poterat vna sanguinis gutta nos redimere; quorsum igitur tot ludibria, verbera, vulnera, & sanguinis totius effusio? Item poterat sine descensu ad Inferos sanctos Patres inde eruere, Dæmones alligare, aliaque id genus operari solo imperio; quorsum igitur illa descensio? Deniq; poterãt ægroti sola fide in Christum sanari, sine contactu manuum, vel fimbriæ eius; quorsum igitur Dominus manus imponebat? quorsum illi tanto studio ad

A fimbriam accurrebant? Atque id genus infinita exempla possem adferre. Sic igitur non sequitur frustrà corpus Domini reipsa in Eucharistia exhiberi, etiamsi eundem fructum ex solo symbolo per fidem recipere possemus.

Deinde nego eundem fructum recipi ex solo symbolo per fidem. Nam Primvm magis excitatur fides, charitas, deuotio, pietas, reuerentia, cùm cogitamus reipsa nobiscum vniri Christum, quàm si solum in cœlo eum sedere credamus. Et hoc experimentum ipsum abundè restatur: longè enim aliter afficiuntur pij fideles erga venerabile Sacramentum, quàm erga imagines Saluatoris, quæ sunt mera Christi
B symbola. Deinde Christus ipse dum nobis reipsa coniungitur, multa nobis largitur, quæ non largiretur sine ista coniunctione, etiamsi posset. Quemadmodum omnes, quotquot tangebant eum, curabat ab omnibus languoribus, quos certè non curasset, nisi eum tetigissent; vt infinitos alios, qui eum non tangebant, non curabat, & tamen quis negat potuisse eum sine illo contactu omnes curare? Sæpe etiam Principes, si carceres inuisant multos liberant, quos alioqui non liberassent, tametsi possent solo imperio omnes liberare sine illa carceris visitatione.

Ad locum Euangelij dantur à Patribus duæ expositiones: neutra nobis aduersatur. Vna est Augustini tract. 94. in Ioan. & Bernardi serm. 3.
C de ascensione Domini, qui dicunt Apostolos allectos dulcißima Christi consuetudine amasse illum humano quodam amore, dum is in terris degeret: sed oportuisse eos abstrahi, & quasi ablactari ab humana illa consolatione, vt ad amorem spiritualem Christi proueherentur. Quæ expositio nostræ sententiæ non aduersatur, quia præsentia Christi in Eucharistia cùm sit inuisibilis, non conciliat amorem humanum (nec enim illum videmus, aut audimus, aut cum eo versamur, vt Apostoli faciebant) sed planè diuinum, & spiritualem: quare præsentia ista solùm prodesse, non autem obesse vllo modo potest.

Altera expositio est Græcorum, Cyrilli
D lib. 10. in Ioan. cap. 32. & Theophylacti in cap. 16. Ioan. qui dicunt expediuisse, vt Christus recederet, non quia præsentia eius corporalis vnquam posset esse inutilis, sed quia vtilior erat Apostolis & nobis omnibus, eius recessus per mortem, & ascensionem in cœlum, quam conuersatio illa in terris. Deus enim constituerat non mittere Spiritum sanctum, nisi prius sacrificium crucis perageretur, & nisi dispensatio Christi per eius Ascensionem compleretur. Itaque non impediebat aduentum Spiritus sancti præsentia corporalis Christi, sed impediebat decretum illud Dei, quo statuerat, vt mors, & ascensio Christi præcederent.

Ad Secvndvm argumentum concedo, potuisse Deum, per Sacramentum Eucharistiæ eti-

am sine reali præsentia corporis Domini conseruare, & augere in nobis vitam spiritualem in Baptismo acquisitam; sed non ideò inutilis est ea præsentia. Nam etiam potuisset Deus sine symbolis aquæ, & panis, id est, sine Sacramentis sensibilibus, Baptismi & Eucharistiæ eandem nobis gratiam conferre, quam per ea symbola cōfert: & tamen nō dicunt aduersarij inutilia esse symbola externa aquæ, & panis.

ADDE, quòd non est eadem ratio Baptismi, & Eucharistiæ. Nam Baptismus nihil est aliud, nisi Sacramentum regenerationis: Eucharistia autem non est solum Sacramentum refectionis, seu mutationis, sed præterea est memoriale omnium miraculorum, & quasi compendi- B um vitæ, passionis, & resurrectionis Domini iuxta illud Psalm. 110. *Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & miserator Dominus, escam dedit timentibus se.* Quare debuit esse res plena miraculo, non autem simplex aliquod symbolum, vt non esset inferior, sed superior Mannæ Iudæorum, quod similiter fuit memoriale mirabilium, quæ in deserto Hebræis contigerunt. DEINDE est testimonium, & quasi pignus amoris Christi erga sponsam suam Ecclesiam: & ideò sicut amor ille est infinitus, & potentia ipsius Christi est infinita, ita debuit hoc pignus supra modum esse mirabile. De qua re multa præclara exstant apud Chrysostomum, homil. 24. in priorem ad Corinth. & alibi. TERTIO est C caussa, & quasi semen resurrectionis corporum nostrorum, idque per contactum, & coniunctionem corporis gloriosi cum corporibus nostris mortalibus, vt suprà ex Irenæo, Hilario, Cyrillo, aliisq; Patribus demonstrauimus. DENIQVE est sacrificium religionis Christianæ (velint nolint hæretici) & quia sacrificium Christianorum impletiuum esse debuit figurarum veterum, & proinde præstantius sacrificiis omnibus Hebræorum, non potuit in solo pane, & vino constitui, quæ sunt longè inferiora vitulis & arietibus, sed necesse fuit ipsum verum Domini corpus in hoc sacrificio cōtineri, vt eo modo veritas imagini, & exemplar figuræ, & corpus vmbræ quàm aptissimè responderet. D

Ad TERTIVM nego, corpus Domini in Eucharistia non percipi, nisi fide. Nam etiamsi in propria specie, & immediatè non attingitur ab vllo sensu, nec ab ipsa mente, nisi per fidem; tamen in specie aliena, & mediatè attingitur oculis, manibus, lingua, & ipso etiam pectore. Quomodo etiam interdum salubetrima pharmaca ita inuoluta dantur ægrotis in variis integumētis, vt nullo sensu immediatè percipiantur, & tamen quia ipsa reuera ad stomachum penetrant, vtilissima sunt.

Ad QVARTVM cōcedo, sola fide sine reali præsentia corpus Domini apprehēsum prodesse; & contrà solo corpore per realem præsentiam acceptum nihil prodesse: sed nego inde sequi, rea- A lem præsentiam, & corporalem perceptionem inutilem esse. Nam etiamsi ista sine fide nō prosunt, & fides sine istis prodest: magis tamen prodest fides cum istis, quàm sine istis. Quemadmodum opera bona sine fide non prosunt; fides autem sine operibus prodest, cùm quis videlicet ab operibus legitimè impeditur. Et tamen plus prosunt opera bona cum fide, quàm sola fides: & B. Mariæ nihil profuisset Christum corpore concipere, & parere, nisi etiam mēte per fidem, & charitatem eundē concepisset: & contrà multum profuisset sola mente concipere, licet eundem corpore nō concepisset. Et tamen quis dicere auderet, non magis ei profuisse mente & corpore Christum, quàm sola mēte concipere?

Ad VLTIMVM dico, nullum incōmodum, sed maximum commodum consequi ex reali præsentia: nam non læditur corpus Domini ex eo, quod impiis communicatur; & in eo demōstratur summa Dei charitas. Quamuis autem breui tempore inter nos Dominum habeamus, tamē breui illo tempore maxima dona nobis largitur; alioqui etiam breui tempore tangebāt fimbriam Christi multi ægroti, qui tamē ex eo contactu curabantur.

CAPVT DECIMVM.

Soluitur altera obiectio, quæ sumitur ab indignitate rei.

ALTERA, eaq; postrema hæreticorum obiectio ab indignitate rei sumitur. Scribit enim Caluinus libr. 4. Instit. cap. 17. §. 32. absurda oportere reiicere, quæ cœlesti Christi maiestate indigna sunt. Quæ autem illa sint absurda, ipse eo loco non dicit: sed ab aliis ista ferè enumerari solent, quod oportebit concedere Christum in tertā cadere, dentibus atteri, in ventrem, & in secessum ire, à muribus corrodi, vel etiā deuorari, putrescere, vel acescere, deniq; etiā cremari. Quæ omnia, & nunc ab hæreticis obiiciuntur, & olim à Berengarianis obiiciebantur, vt patet ex Guitmundo, lib. 2. & ex Algero, lib. 2. cap. 1.

SED respondemus, quod ad similia obiecta veteres Patres maiores nostri responderunt. Neque enim solùm hoc mysterium, sed omnia ferè alia Iudæi, pagani, hæretici tanquam indigna, & stulta irriserunt: de quibus AVGVSTINVS in epist. 49. ad Deogratias, quæst. 6. *In ipsum, inquit, Christum non crederemus, si fides Christiana cachinnum metueret paganorum.*

Ac PRIMVM apud Iudæos Saducæi ipsi Christo quæstionem ridiculam proponere ausi sunt contra resurrectionem, vt ex absurditate, quæ inde sequebatur, concluderent, nullam futuram esse corporum resurrectionem. Videtur enim sequi, vt si mulier aliqua hic habuerit septē viros per mortem sibi inuicem succedentes, in altera vita, aut pro vxore litigent, aut vna sit v-

xor septem virorum simul. Eodem modo Marcionistæ apud Tertullianum in lib. de resurrect. caro. & Origenistæ apud Hieronymum in epist. ad Pammach. contra errores Ioan. Hierosolym. vt resurrectionem carnis exploderent, argumenta petebant ab absurdis: quia si erunt tunc sexus distincti, erit etiam procreatio, erunt nutrices, & obstetrices; si venter & palatū, erunt etiā cibi, erunt egestiones, erunt latrinæ, &c. DOMINVS autem respondit: *Erratis, nescientes Scripturam, & virtutem Dei: in resurrectione enim, neque nubent, neque nubentur,* Matth. 22. QVOD idem nos hæreticis dicere possumus; Erratis, ignorantes Scripturam, & virtutem Dei. Christus enim verè in Sacramento existit, sed nullo modo lædi potest; B proinde non cadit in terram, nō teritur, non roditur, non putrescit, non crematur: ista enim in speciebus illis recipiuntur, sed Christum non afficiunt, licet coniunctæ sint species illæ cum Christo. Ipsa quoque Diuinitas nónne vbique est præsens, & tamen nec sordescit in sordibus, nec crematur in flammis, nec putrescit in putrescentibus rebus.

DICES, si verè corpus Domini in Eucharistia est, cadente Eucharistia in terram, nō cadit corpus Domini; ergo separatur in illo casu corpus Domini ab Eucharistia, & vnum manet in terra, alterum in altari, vel in manibus eius, cui cecidit Eucharistia.

RESPONDEO, Corpus Domini non separatur ab Eucharistia, donec species illæ integræ C manent: & ideò, si Eucharistia cadat in terram, corpus Domini in terra erit, sed non dicetur cecidisse; id enim propriè cadit quod corpus est, & corporaliter existit, ac mouetur. Quare cadente homine, corpus cadit, anima non cadit, licet per accidens moueatur: sic etiam corpus Domini, quod indiuisibiliter manet in Eucharistia, locum mutat cadente hostia, sed nō propriè cadit.

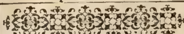
SECVNDO, multi Philosophi, ac præsertim Epicuræi, negabant prouidentiam Dei respectu rerum earum, quæ sunt infra lunam, quòd dicerent, indignū Deo, vt ad res tam viles procurandas se deiiciat. SED Christiani ex Scri- D pturis didicerunt, non esse Deo indignum, immò dignissimum, vt absque vllo suo labore, & incommodo erga passeres, fœnum, & res omnes, quamuis minutissimas beneuolentiam suam ostendat. QVOD idem nos hæreticis dicere possumus: non enim indignum est, sed dignissimum CHRISTO, sine vlla sui læsione ita se nobis præbere, vt summum erga nos amorem ostendat.

TERTIO, qui negabant Incarnationem, nulla ferè argumenta fortiora sibi videbantur obiicere, quàm ab indignitate. Hinc Marcionistæ apud Tertullianum in libro de carne Christi, obiiciebant indignum esse Deo in vtero fœminæ includi, poni in præsepi, & alia id genus. Et

A Nestorius apud Theodoretum, lib. 4. hæret. fabular. & Euagrium lib. 1. histor. cap. 2. nihil fortius adferebat, quàm, indignū esse, si Deus dicatur bimestris, & bicubitus; quæ tamē dici posse videntur, si verè infans aliquando fuit Christus, & simul Deus. Porrò Iudæi & Pagani nihil magis horrebant, & ridebant in Christiana religione, quàm indignitatē illam, quòd dicerentur Christiani credere in hominē suspensum, & spem habere in homine inter latrones crucifixo, vt videre est apud Iustinum in dialogo cum Triphone, & Minutium Felicem in Octauio. SED contempsit Ecclesia illorum irrisiones edocta ab Apostolo, 1. Corinth. 1. mysteriū crucis Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam esse, sed ipsis electis. Dei virtutem, & Dei sapientiam. Neq; enim ex omnibus Christi passionibus, Diuinitas lædi vllo modo potuit, & tamen inde ingens Deo gloria, & summa hominibus vtilitas nata est. IDEM nos, & multò maiore ratione Sacramentariis possumus respondere. Nā maior indignitas videtur Christum Deum, & hominem in propria specie, quàm in specie panis lædi potuisse. Et præterea Christus homo in specie panis, nihil omninò patitur: at in specie propria, verè passus est verbera, vulnera, & ipsam mortem, eamque cum summa ignominia in patibulo, atque inter latrones.

QVARTO, Ariani, vt oppugnarent Christi Diuinitatem, semper obiiciebant, id requirere honorem Dei Patris, vt ex Hilario colligitur libro 12. de Trinit. & in lib. contra Constantium. Nouatiani quoque (vt Ambrosius refert, lib. 1. de Pœnit. cap. 2.) vt negarent Ecclesiæ potestatem absoluendi peccatores, dicebāt, indignum esse, si id hominibus tribuatur, quod est proprium Dei. SED responderunt Patres, à nullis magis Deum Patrem affici cōtumelia, quàm ab illis, qui non crederent verbis eius: *Hic est Filius meus.* Et: *Quæcunque solueritis super terram.* IDEM & nos Sacramentariis respondemus; non enim clarius dixit illa Deus, quàm Christus dixerit: *Hoc est corpus meum.* Non amat Deus eiusmodi patronos, qui nesciant honorem, & dignitatem ipsius tueri, nisi verba eius corrumpant, & mendacem (quantum in se est) efficiant.

DENIQVE, quia nonnulli vix ferre possunt, Christum quocunq; modo posse includi in parua pixide, cadere in terram, comburi, rodi à bestia; ab ipsis ego libenter discerem an non credant Christum infantulum inclusum verè fuisse primùm in angustissimo, & obscuro fœminæ vtero, deinde fasciis ac pannis inuolutum? eundem non modò cadere in terram potuisse, sed etiam humi sæpe iacuisse? eundem infantulum remoto miraculo, & comburi, & à bestia morderi potuisse? Si igitur ista pati potuit in propria specie, & cum læsione, cur mirum videri debet, si similia in specie aliena, & sine vlla læsione eidem accidere posse dicamus?

CONTROVERSIA SECVNDA.

De modo existentię corporis Domini in Eucharistia.

CAPVT XI.

Recensentur variæ de hac re sententiæ.

GRAVISSIMA controuersia de reali præsentia Dominici corporis expedita, sequitur alia de ratione, & modo, quo corpus Domini in Eucharistia adesse incipit. Et quidem Catholica Ecclesia semper docuit per conuersionem substantiæ panis, & vini in corpus, & sanguinem Domini, quæ conuersio postmodũ transsubstantiatio appellata est, fieri, vt corpus & sanguis Domini, verè ac realiter in Sacramento Eucharistię præsentia fint. Sed præter hanc sententiam, quæ sola est antiquissima, & vetissima, septem omninò exstiterunt errantium opiniones.

PRIMA Berengarij, & discipulorũ eius fuit, vt ex lib. 1. & 3. Guitmundi colligitur. Illi enim confecti fidelium argumentis, cùm defendere non possent, Eucharistiam nihil esse aliud, nisi signum corporis Domini; ab isto quidem errore recesserunt, sed ad veritatem non peruenerunt: docuerunt enim verum panem & vinum, simul cum vero corpore & sanguine Domini in Eucharistia consistere. Et licet impanationem Christi rem istam Guitmundus appellet, nõ tamẽ apertè declarat, an panis hypostaticè à Verbo assumeretur ex illorum sententia, an non; immò ita illos impugnat, ac si solùm docuissent, misceri simpliciter Christi corpus pani.

ALTERA sententia aliorum fuit, qui, vt ibidem Guitmundus ait, panem asserebant partim mutari in corpus Domini, partim non mutari: id quod ea de caussa asserebant, quia putabant omninò improbabile, vt verũ corpus Domini ab impiis sumeretur. Itaque volebant eam panis partem, quæ à piis sumenda erat, verti per consecrationem in corpus Domini, eam verò, quæ ab impiis erat accipienda, non conuerti. Cuius sententiæ auctores, Guitmundus dicit, Berengarij hostes fuisse, & tamen iisdem ferè argumentis ad suum dogma stabiliendum vti consueuisse.

Huc referri possunt duæ aliæ sententiæ isti similes. Nam vt isti docebant, partem integrantem panis conuerti, & partem non conuerti: ita DVRANDVS docuit, partem vnam essentialem, id est, formam panis conuerti, partem

A alteram, id est, materiam non conuerti. Existimat enim Durandus in 4. dist. 11. quæst. 3. conuerti panem in corpus Domini per consecrationem, sed ita, vt forma panis recedente, materia panis maneat informata Christi anima, omninò ad eum modum quo cibus conuertitur in carnem nostram per nutritionem.

ALII autem (vt nullus error deesset) è contrario docuerunt, materiam panis mutari in corpus Christi, sed formam panis substantialem remanere eandem. Refert hunc errorem sine nomine auctoris, sanctus Thomas 3. parte, quæst. 75. artic. 6.

B QVINTA sententia est Ruperti Abbatis Tuitiensis; qui circiter XL. annis Guitmũdo posterior fuit. Rupertus igitur docuit, panẽ Eucharistiæ hypostaticè assumi à verbo, eo prorsus modo, quo natura humana ab eodem Verbo assumpta est. Id patet ex lib. 6. in Ioan. vbi exponẽs illa verba: *Panis quem ego dabo, caro mea est*, dicit Verbum æternum per Incarnationem factum hominem non destruendo, vel mutando, sed assumendo personaliter humanitatem, & eodem modo per consecrationem Eucharistiæ, idem Verbum fieri panem non destruendo, vel mutando, sed assumendo personaliter panem. Vbi apertè fatetur, Christum dici, & esse panem facta consecratione, sicut dicitur, & est homo, per Incarnationem. Idem auctor in 2. libro de

C diuinis officiis, cap. 2. fusè idipsum docet: vbi declarat ipsum panem fieri corpus CHRISTI, non quia vertatur in carnem Domini, sed quia assumatur à Verbo. Ex quo sequitur panem esse corpus CHRISTI, sed corpus non humanum, neque carneum, sed panaceum; & longè diuersum ab illo, quod de Virgine sumptum est. Ibidem docet, hæc duo corpora posse dici vnum, quia vnum est suppositum vtriusque, siue vnus est CHRISTVS, qui vtrumque assumpsit: & disertis verbis dicit, illa corpora, panaceum, & carneum, esse vnum, quia idẽ Christus sursum, id est, in cœlo, est in carne, deorsum, id est, in altari, est in pane. Deniq; in eodem lib. 2. cap. 9. multa similia docet, & addit impios in

D Communione sacra nihil accipere, nisi corpus panaceum; pios autem accipere vtrumque corpus. Nam quia idem Dominus sursum est in carne, deorsum in pane, ideò solùm in pane sumitur ore corporali, quod est commune piis, & impiis; in carne autem, quæ est sursum, non sumitur nisi ore spirituali, quo carent impij.

Hunc errorem notauit, & refutauit Algerus, lib. 1. de Sacramen. cap. 6. vbi dicit, hanc esse nouam hæresim, & absurdissimam: Algerus enim vixit eodem tempore, quo Rupertus. Siquidem Rupertus viuebat anno M. C. XXIV. teste Trithemio; Algerus autem vixit, & obiit tempore Petri Cluniacensis, vt idem Petrus testatur in epist. ad Alberonem Episcopum Leodiẽsem: Petrus autem Cluniacensis æqualis sancti Bernar-

di fuit,

di fuit, qui floruit circa annum M. C. X L. Et notat ibidem Petrus, Algerum refutasse acuratissimè modernorum quorūdam errorem de corpore Domini.

Hinc refelli potest communis quidam error, quo hoc tempore plurimi tenentur de auctore huius hæresis. Nam vt testatur Thomas VValdēsis, tomo. 2. de Sacramen. cap. 47. 65. & 93. exstabat olim quidā liber de diuinis officiis sine nomine auctoris, quo Ioannes VViclefus mirabiliter triumphabat, & Catholicos vexabat, nunc Ambrosij, nunc Isidori, nunc Fulgentij nomine eum librum vēditans. Quare Catholici diu quæsierunt auctorem verum eius libri, & tādem certò deprehenderunt eum auctorem, vixisse tem- B pore sancti Anselmi, & ab ipso Anselmo refutatum: & nescio, quibus coniecturis suspicati sunt auctorem illum fuisse VValramum, seu Valeramum, ad quem exstant duo opuscula S. Anselmi, vnum de azymo, alterum de diuersitate Sacramentorum. Hinc Dominicus à Soro, Claudius Sanctius, Gulielmus Alanus, & alij, qui scribunt de Eucharistia, primum auctorem impanationis faciunt VValeramum. Sed nec ille fuit primus, cùm præcesserint Berengariani; nec fuit Valeramus, sed Rupertus Tuitiensis, ex cuius libris eruenda est eius sententia, quam sanè perperam exponit Dominicus à Soto in 4. dist. 9. quæst. 2. artic. 2.

Esse autem Rupertum auctorem illorum li- C brorum de officiis diuinis, in quibus isti errores continentur, dubitari nullo modo potest. Nam sententiæ omnes, quas citabat VViclefus apud VValdensem, inueniuntur ad verbum in secundo libro Ruperti de officiis, cap. 9. Initium quoque librorum de officiis apud VValdensem est: *Ea, quæ per anni circulum*, &c. & idipsum est initium librorum Ruperti. Denique conueniunt isti errores librorum de officiis diuinis cum aliis eiusdem Ruperti in commentar. in Exodum, & in Ioannem. Vnde non fine caussa libri isti Ruperti sine honore, & titulo iacuerunt annis fermè CD. nam ætate nostra primùm lucem liberè aspexerunt. Neq; dubium esse potest, an libri isti de officiis diuinis eiusdem Ru- D perti sint, cuius sunt omnia alia opera, quæ eidē adscribuntur: nam in prologo horum librorum de officiis diuinis enumerat ipse omnia alia sua opera.

Sexta opinio, seu potiùs hæresis est cuiusdam Ioannis Parisiensis, qui (vt refert Thomas VValdensis, tomo 2. de Sacramentis, cap. 65.) palàm oppugnauit hæresim præcedentem, & aliam excogitauit: docuit enim panem assumi à verbo, sed mediante corpore parte, id est, mediante corpore Christi, vt corpus accipitur pro parte hominis, non vt accipitur pro toto homine. Dixit autem mediante parte hominis, non mediante toto, ne admittere cogeretur, Deum esse panem. Quomodo enim Æthiops non dici-

tur albus absolutè, quia non est candor in toto ipsius corpore, sed solùm in dentibus: ita existimabat Deum non debere dici panem absolutè, quia non coniungitur Deo panis, nisi mediante parte humanitatis eius.

Septima opinio, seu hæresis, Lutheranorum est, quæ quatuor capitibus continetur. Lutherus in libro de captiuit. Babylonica, cap. de Eucharistia, duo dicit. Primo, non esse articulum fidei, vtrum panis maneat, vel non maneat cum corpore Domini in Eucharistia, sed vtrumque posse defendi sine periculo hæresis. Et in hoc valde distinguuntur Lutherani à Caluinistis: Caluinistæ enim dicunt, transubstantiationem, sceleratam esse hæresim, & rem prorsus impossibilem: Lutherani dicunt, esse possibilem, & non pugnare apertè eum fide. Vnde etiam Brentius in Confess. VVirtemberg. cap. de Eucharistia, & Kemnitius in 2. parte Exam. Concilij Trident. sess. 13. cap. 4. magis reprehendunt Catholicos, quod transubstantiationem faciant articulum fidei, quàm quod eam defendant. Secundo dicit, videri sibi probabilius, & conformius Scripturis, & hoc etiam receperunt omnes Lutherani, vt panis maneat. Tertio, addit verā esse propositionem; Panis est corpus Christi; propter vnionē panis cum corpore, sicut est vera; Christus homo est Deus: vbi insinuat impanationem Ruperti, vel Ioan. Parisiensis; tamen nō apertius id explicat. Et Martinus Kēnitius in 2. part. Exam. ad cap. 4. sess. 13. Concilij Trid. disertis verbis dicit, Lutheranos nō ponere vnionem personalem Christi cum pane: vnde etiā ceteri Lutherani magis adhærent primo errori ex citatis, quā quinto vel sexto. Quarto idem Lutherus in serm. de Sacram. cœnæ Dom. & in lib. *Quod verba Christi; Hoc est corpus meum, adhuc firmiter stent*. Et in lib. qui inscribitur: *Confessio Mart. Lutheri, de cœna Domini*, explicat modum seu rationem, quo corpus Domini cū pane coniungitur, ac dicit, corpus Domini per vnionem ad Verbū id assequutum esse, vt sit vbicunque est Verbum, id est, vbique: quod si vbiq; est, certè etiam in pane cœnæ Domini erat.

Atque hanc Lutheri sententiam sequuti sunt postea Ioan. Brentius in Apologia pro Confess. VVirtemberg. in tractatu de cœna Dom. & in libro de duabus naturis Christi, & Ascensione, & sessione à dextris, & in libro de Maiestate Christi hominis. Matthias Illyricus in libro de Ascensione Domini. Iacobus Schmidelinus in Thesibus de Maiestate Christi hominis. Martinus Kemnitius in libro de duabus Christi naturis. Ioan VVigandus in lib. de communicat. idiom. Ioan Tilmannus in libro quem vocat Farraginem sententiarum. Denique ferè omnes Lutherani, vt apparet ex libro Concordiæ nuper edito. Itaque Lutherani hoc tempore maxima ex parte sequuntur quartum hoc dictum Lutheri de Vbiquitate. Si qui ta-

men

men sunt qui ab eo abhorreant, ij sequuntur tria priora, & proinde primum errorem suprà citatum Berengarianorum: & in hoc numero videtur Kemnitius in Exam. sess. 13. ca. 4. vbi dicit, fundamentum præsentię corporis Domini, non esse vbiquitatem; tametsi ipse idem in libro de duabus naturis satis apertè vbiquitatem tueatur.

CAPVT XII.

Refellitur SECVNDVS error Berengarianorum.

ANTEQVAM ad sententiam Ecclesiæ confirmandam veniamus, refellendi sunt errores delirantium; idque quàm breuissimè fieri poterit, quod errores illi, excepto primo & postremo, extincti ac sepulti iam sint: postremus antem, qui est de Vbiquitate, à nobis alio loco diligenter fuerit confutatus; primus autem iisdem argumentis confutandus sit, quo sententia vera confirmanda.

Igitur SECVNDVS error (PRIMVM enim differemus in alium locum) facilè refutari potest. PRIMO, quia vt Guitmundus scribit lib. 3.) fundamentum huius erroris erat, ne daretur indignis corpus Domini. At hoc fundamentum pugnat cum Apostolo, 1. Corinth. 11. *Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat, &c.* quem locum suprà lib. 1. exposuimus, vbi etiam ostendimus cōsensum Patrum in eandem doctrinā, & respondimus testimoniis Augustini, quæ contrà à Caluino adferūtur, & olim ab auctoribus huius secundi erroris adferebantur.

SECVNDO, cùm Sacerdos solus communicaturus est, vt sæpe accidit, si is fortè indignus sit, vel consecrabitur panis, & conuertetur in carnem Domini ipso impio Sacerdote agente, vel non. Si consecrabitur; ergo impius sumet corpus Domini: si non cōsecrabitur; ergo pendet consecratio à bonitate, & malitia ministri, quæ est antiqua hæresis Donatistarum, iamdudum explosa à Catholica Christi Ecclesia.

TERTIO, si esset vera ea sententia, nunquam sciremus an aliqua hostia sit verè consecrata: nec posset Sacerdos, nisi temerè, dicere: Corpus Domini Iesu Christi; nec liceret vllam hostiam venerari. Nam nemo scit, qui sint iusti, qui peccatores; & secundum hanc sententiam non est hostia verè consecrata, nisi quam iusti accipiunt.

QVARTO, oporteret nouum, & continuum miraculum Dei in consecratione, & distributione Eucharistiæ adesse, quo fieret, vt Sacerdote consecrante, vel nulla pars consecraretur, si omnes communicaturi essent indigni, vel totum consecraretur, si omnes essent digni; vel partim consecraretur, & partim non consecraretur, si pars communicātium digna esset, pars indigna: & rursum in distributione opus esset nouo miraculo, quo fieret, vt Sacerdos non erraret in distributione, licet ignoraret, quæ sint partes verè consecratæ, & qui sint homines verè digni. At eiusmodi miracula sine vllo fundamēto Scripturæ, Cōciliorum, Patrum asserere, mera stultitia est. Sed de his satis.

CAPVT XIII.

Refellitur error Durandi.

TERTIVS error eorum, qui volunt solam materiā panis remanere, pugnat IMPRIMIS expressè cum Tridentino Concilio, sess. 13. ca. 4. & can. 2. vbi legimus, mutationem fieri totius substantiæ panis in corpus Domini: & cum Concilio Constantiensi, sess. 8. vbi reprobatur secundus error VVicleſi, qui erat, accidentia non manere sine subiecto. Nam ex sententia Durandi, si materia panis manet, manent etiam accidentia omnia in suo subiecto: subiectum enim accidentium materia est, ex sententia meliorum Philosophorum. Immò etiam cum Cōcilio Lateranensi pugnare videtur hæc Durandi sententia. Neque enim Concilium illud transsubstantiari dixisset panem in carnem, nisi totam panis substantiam mutari, significare voluisset: illa autem mutatio; quam Durandus inducit, non transsubstātiatio, sed transformatio dici potest. Itaque sententia Durandi hæretica est, licet ipse non sit dicendus hæreticus, cùm paratus fuerit Ecclesiæ iudicio acquiescere.

SECVNDO, refellitur hæc sententia. Nam vel informaretur materia panis sola Christi anima, vel tota Christi humanitate. Vtrumque autem est apertissimè falsum. Non enim vllo pacto dici potest informari materiam illam tota Christi humanitate: nec enim fingi potest, quomodo materia informetur à materia; materia enim potentiam habet ad formam, non ad materiam. Sed neque hoc Durandus dicit, qui vult conuersionem panis similem esse nutritioni. At nec potest dici, materiam panis à sola CHRISTI anima informari: nam illud compositum ex materia panis, & anima CHRISTI, nō esset caro, aut certè non esset illa caro, quæ de Virgine sumpta est, & in cruce suspensa. Scriptura verò disertis verbis affirmat, Eucharistiam esse carnem illam, quæ crucifixa est, Ioan. 6. *Panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Et Matth. 26. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

DICAT aliquis pro Durando; Per concomitantiam erit in Sacramento etiam caro illa, quæ de Virgine sumpta est. SED hoc non sufficit ad Scripturæ veritatem; Scriptura enim testatur id, quod ex vi Sacramenti est in Eucharistia, esse corpus illud, quod pro nobis ad mortem traditum est: debet igitur non per concomitantiam, sed ex vi Sacramenti esse in Eucha-

charistia earo illa Domini, quæ de Virgine sumpta est.

Tertio, vel materia panis accedit reliquo corpori Christi, & in eo manet; vel accedit, sed non manet; vel non aceedit. Si accedit, & manet; ergo quotidie augetur, & crescit corpus Domini, & iam in immensum molem excreuit: si accedit, & postea recedit; ergo quotidie crescit, & decrescit, qnod sanè quis ferat? si non accedit; ergo tria sunt Christi corpora re ipsa distincta; vnum de Virgine sumptum, alterum eonflatnm ex materia panis, & Christi anima; tertinm ex materia vini, & forma sanguinis Domini. Ecce qualia figmenta Patribus omnibus contraria Durandi temeritas admittere cogitur.

Qvarto, si materia manet, & Christi anima informatur: ergo dimensiones panis, dimẽsiones Christi erunt; ergo extensè, & eorporaliter corpus Christi in loeo erit; ergo verè, & propriè diuidi, calefieri, corrumpi poterit. Dices; Non poterit: qnia gloriosum est, & incorruptibile. At hoc ipsum probat argumentum, eorpus illud non esse gloriosum, & ineorruptibile, aut eertè eorpus gloriosum & incorruptibile lædi, & corrnmpi posse: expetimur enim cõsecratum panem, qui per Durandum est materia panis, Christi anima informata, diuidi, alterari, corrumpi.

Sed videamus, quid pro se Durandus adferat. Ille satis appositè ad persuadendum probat. Primo, sententiam contrariam esse impossibilem. Secvndo, suam esse possibilem. Tertio, snam re ipsa esse veram.

Primvm hoe pacto probat: *Connersio fieri nequit, nisi manente materia, sen subiecto in vtroque termino connersionis. Hoc enim interest inter creationem, annibilationem, & conuersionem; quòd in ereatione fit, quod non erat; in annibilatione definit esse id, quod erat; in connersione transit aliquid de vno esse ad aliud: oportet igitur, vt remaneat id, quod transit.*

Respondeo, hoe argumeutum tolerabile esset, si ab ethnieo Philosopho fieret. Verè enim naturaliter fieri neqnit connersio, nisi manente materia: nec enim possunt agentia naturalia materiam ipsam prodncere. At Christiani, qui certa fide tenent Deum ex nihilo feeisse materiam, & eam in nihilnm posse redigere: mirum profectò est, si non eredant ab eodem omnipotente Deo posse mutari materiam, & quodlibet in quodlibet, ex ereatis rebus videlicet: nam in Deum nihil verti potest, nec ipse in aliud, siquidẽ repugnar actui puro omnis potentia passiua. Ad Argumentum ergo dico, conuersionem posse fieri totius in totum; distingui autem eam ab annihilatione, & creatione, quia per conuersionem vna, & eadem actione ex vno fit aliud, eùm per ereationem ex nihilo fiat aliquid, per annihilationem ex aliquo nihil.

Secvndvm probat Durandus hoc modo: *Christus post resurrectionem verè manducauit*, Luc. vlt. A *& proinde verè nutritus est; ergo potest verti in corpus eius gloriosum panis per modum nutritionis.*

Respondeo, Christum post resurrectionem verè comedisse, qnia vero palato, verisque dentibus, & lingua verum cibum sumpsit, & ad stomachum traiccit. Sed potnit non inde nutriri, sed eum cibum in aërem eonuertere; id qnod indicare videtur Beda in comment. cap. vltimi Lucæ, vbi ponir hauc similitudinem inter manducationem nostram, qui ex indigentia manducamus, & illam Christi, quæ ex potestate facta est: *Sicut*, inquit, *aliter aquam terra sitiens absorbet, aliter solis radius candens: sic etiam aliter nos manducamus, aliter ille manducanit.* Porrò terra verè sibi adinngit aquam, & ea innatur; & B pingnescit: solis autem radius non sibi adiungit aquam, quam absorbet, sed eam in auram, & vapores dissoluit. Posset etiam dici cum Ioanne à Lonauio, in lib. de corp. Domini, Christum verè nutritum eo cibo post resurrectionem, sed sine vlla accessione, vel mutatione sua: potuit enim totum eum eibum vertere in carnem suam præexistentem, ita vt nec materia, nec forma panis remaneret. Sed prior solutio facilior est.

Tertivm probat Durandus ex Damasceno lib. 4. de fide, cap. 14. eui possumus addere Gregorium Nyssenum in orat. Catechet. ca. 37. & Theophylactum in cap. 6. Ioannis, qui dicunt C eo modo mutari nunc panem in carnem Christi per consecrationem, quo mutabatur olim, dum ipse in terris viueret, per nutritionem.

At Patres illi similitudine nutritionis vtuntur, vt veram, & realem mutationem ostendant, nõ autem, vt in omnibus similia esse velint consecrationem, & nutritionem; neque exempla, & similitudines id vnquam exigunt, vt in omnibus omninò conueniant.

CAPVT XIV.

Refellitur Qvartvs *error.*

D Iam verò Qvartvs error de forma panis, ineptissimus est, nec alio fundamento nititur, nisi imperitiæ. Existimabant enim auctores eius erroris, panem rem esse merè artificiosam, quia manibus, & arte hominum fit, & proinde formam panis nihil esse, nisi figuram illam externam, & accidentariam, quam in Sacramento remanere videmus. At panis non est res merè artificiosa, nec sola arte humana fieri potest, vt fiunt scamna, vestes, ædificia; sed res est naturalis, & actione naturali agentium naturalium ab hominibus applicatorum eonficitur. Quemadmodum etiam ranæ, scorpiones, apes, ealx, vitrum, & alia nonnulla humana arte fieri possunt, quæ tamen naturalia sunt & formam substantialem habent, eò quòd ad ea producenda adhibeantur agentia, seu caussæ naturales.

Porrò

A Porrò formam substantialem panis, quam esse in pane præter figuram externam, iam ostendimus, in Sacramento Eucharistiæ non remanere, facilè probari potest. Nam aut cum materia sua maneret, aut sine illa; & si absq; illa, aut informaret materiam corporis Domini, aut sine informatione, & separata à materia omni maneret. Si PRIMVM, tunc nulla fieret conuersio, & coincideret hæc sentẽtia cum prima. Si SECVNDVM, tunc nõ panis fieret corpus Domini, sed è contrario corpus Domini fieret panis. & Eucharistia formaliter esset panis, non corpus, & Dominus nõ dixisset accepto pane: *Hoc est corpus meum*, sed ostenso corpore dixisset, Hic est panis meus: à forma enim res vnaquæq; accipit esse, B & nomen. Si TERTIVM, frustrà fieret miraculum hactenus inauditum, vt forma essentialis, & tamen corporalis sine materia maneret. Quorsum enim istud miraculum? Nam accidentia quidem externa vtiliter manent in Eucharistia ad velandum corpus Domini; at ista forma inuisibilis sine vlla caussa maneret.

CAPVT XV.

Refellitur error Ruperti.

QVINTVS error, quẽ Ruperti esse diximus, refellitur PRIMO, quia repugnat apertissimis verbis Domini. Dominus enim ait Ioan. 6. *Panis, quẽ ego dabo, caro mea est.* C At panis ille assumptus à Verbo, est quidem corpus Christi, sed non caro Christi; neque enim per assumptionem illam speciem suam mutat: panis autem corpus est, caro non est. Rursus Dominus ait Matth. 26. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.* At corpus illud panaceum non fuit pro nobis traditum; corpus igitur datum Apostolis à Christo manducandum in vltima cœna, non fuit panaceum, sed carneum. Vel si contendas corpus panaceum datum discipulis; oportebit etiam fateri corpus panaceum pro nobis fuisse crucifixum, vt facetè deducit Tertullianus libro 4. contra Marcionem.

Responderi posset de corpore panaceo pro- D pter vnionem hypostaticam prædicari corpus carneum; ac proinde dici potuisse, Hic panis est corpus illud, quod pro vobis tradetur, & hic panis est caro mea pro mundi vita; sicut dicimus, Hic homo est Deus, & hic Deus est homo.

AT non potest ita responderi. Nam prædicatio diuersarum naturarum propter vnionẽ hypostaticam non valet, nisi in iis, quæ significãtur vt tota quædam, & integra supposita. Vnde non dicimus, Corpus est anima, vel homo est anima: neque dicimus, Hic Deus (Christus) est corpus Christi, vel anima Christi, sed tantùm, est homo. Eodem igitur modo posita assumptione hypostatica panis à Verbo, liceret dicere, Hic panis est Deus, vel est Christus, vel est homo; non tamen posset dici, Hic panis est caro Christi, vel

A hic panis est corpus carneum Christi: caro enim, seu corpus carneum significantur, vt partes naturæ humanæ, non vt integra supposita. Nec potest dici, carnem & corpus Ioan. 6. & Matt. 26. accipi pro supposito, seu pro re totali, saltem per figuram intellectionis, quomodo legimus: *Omnis caro corruperat viam suam*, Gen. 6. & *Verbum caro factum est*, Ioan. 1. Nam pronomina addita in vtroque loco cogunt, vt accipiamus carnem & corpus pro parte, non pro toto. Sic enim Dominus ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est.* & *Hoc est corpus meum*, vbi, *mea*, & *meum*. non permittunt vt illa accipiantur pro toto, seu supposito.

Posset quis rursus pro Ruperto respondere, B corpus Christi carneum per concomitantiam naturalem esse in Eucharistia simul cum corpore Christi panaceo, quandoquidem vnita sunt illa corpora in eodem supposito: & ideo verè dici potuisse de Eucharistia: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

AT neque hæc responsio solida est. Nam vnio hypostatica non trahit secum concomitantiam vnius naturæ cum altera; alioqui vbicunq; est Verbum cum sua Diuinitate, ibi etiam esset humanitas Christi per naturalem concomitantiam: quod falsum esse docent omnes Catholici contra Vbiquistas. Adde, quod Rupertus ipse non admittit istam concomitantiam: nam libro secundo, de officiis diuinis, cap. 2. dicit, eundem C Christum sursum, id est, in cœlo esse in carne; deorsum, id est, in altari, esse in pane.

SECVNDO posset hic error refutari omnibus fermè testimoniis Patrum, quæ suprà toto lib. 2. adducta sunt: omnes enim vna voce clamant, nobis in Eucharistia dari corpus Christi carneum de Virgine sumptum, & in ligno crucis extensum, &c.

TERTIO ratione refelli potest. Nam nulla omninò caussa reddi potest, cur panem hypostaticè Christus assumere voluerit: cur enim hominem assumpserit, tota caussa fuit, vt hominem liberaret. Ideo enim neque Angelum, neque naturam aliam assumpsit, quia res ceteræ aut non egebant liberatione, aut non poterant D liberari: solus homo capax, & indigens liberationis erat. Quorsum igitur panem assumeret, qui nulla liberatione egebat.

ADDE, improbabile esse omnino, vt vnio hypostatica Dei cũ creatura quotidie fiat, & quotidie destruatur: nihil enim maius, & mirabilius Deus creaturis donauit, quàm suam ipsius personalitatem, cùm Verbum caro factũ est. At quis ferat, donum tam singulare quotidie cum pane communicari, & iterum paulò post auferri?

Adde VLTIMO, quòd hæc opinio fidem nostram sine caussa facit odiosam, & ridiculam infidelibus, & dat ansam cum fundamento blasphemandi. Nam absurda, quæ hæretici falsò colligunt, cùm dicunt, Christum in Eucharistia posse cadere in terram, rodi à muribus, ire in

secessum, comburi, &c. secundùm hanc sententiã verissima essent. Si enim panis materialis per vnionem hypostaticam est corpus Christi, atq; adeò Christ⁹ ipse: quomodo negari posset, Christum, sine eius corpus cadere, rodi, putrescere, ire in secessum, cremari, cùm panis ille cadit, roditur, putrescit, in secessum abit, crematur?

Sed pro hac sententia adduci posse videntur quædã Patrum testimonia. Nam Cyprianus in serm. de Cœna Dñi comparans Eucharistiam cum Incarnatione, sic ait: *Sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat Diuinitas, ita Sacramento visibili diuina sese infudit essentia.* Remigius Remensis in cap. 10. prioris ad Cor. *Caro,* inquit, *quam Verbũ Dei Patris assumpsit in vtero virginali in vnitate sua persona, & panis, qui consecratur in Ecclesia, vnum corpus sunt. Diuinitatis enim plenitudo, quæ fuit in illa, replet & istum panem.* Similia habent Haymo in comment. eiusdem loci; & Damascenus lib. 4. ca. 14. Huc etiam trahi possent testimonia Theodoreti in 1. & 2. Dialogo, & Gelasij in libro de duabus naturis Christi, qui videntur ita velle panem, & corpus Domini vniri in Sacramento, quomodo vniuntur in Christo Diuinitas, & humanitas.

Sed hæc omnia facilè solui possunt. Nam Cyprianus, Remigius, & Damascenus cùm dicunt, pani se infundere Diuinitatem, intelligunt ita se infundere, vt conuertat panem in corpus Domini omnipotentia sua, non autem, vt hypostaticè sibi côiungat. Nam Cyprianus dicit ibidem apertè panem mutari, quoad naturam, & sic fieri carnem omnipotentia Verbi. Remigius quoque (quem Haymo sequutus est) dicit esse idem corpus panem consecratum, & corpus ex Virgine, qua panis in corpus vertitur. Sic etiam Damascenus multis verbis conuersionem panis in carnem docet, & probat. Porrò Theodoretus, & Gelasius comparant Eucharistiam cum Incarnatione propter quandam similitudinem, non quod in omnibus paria sint: similitudo autem in eo sita est, quòd sicut in Eucharistia sunt species panis, & etiam est caro Christi, & non confunduntur ista, nec permiscentur; ita in Christo sunt duæ naturæ inconfusę, & impermistæ. Quod autem attinet ad substantiam panis, mutari illam non negant. Nam etiam ipsi ibidem (vt suprà docuimus) apertè meminerunt mutationis terreni panis in rem cœlestem, id est, carnem Christi gloriosam. At Rupertus contraria via ingreditur, quippe qui in cap. 6. Ioannis apertissimè docet, à Christo panem fieri corpus non mutando, vel destruendo panem, sed assumendo ad personam suam.

CAPVT XVI.

Refellitur error Ioãnis Parisiensis.

SExtus error Ioannis Parisiensis iisdem argumentis refellitur, quibus error præcedens Ruperti: & præterea habet aliud maius incommodum, quod vult panem immediatè assumi à corpore Domini. Multi enim non sine caussa dubitant an possit fieri, vt creatura creaturam hypostaticè assumat. Et præterea corpus Domini in Christo caret propria personalitate; quomodo igitur poterit aliis communicare, quod in se nõ habet?

Sed nec obtinet iste error, quod cupit, nimirum, vt possit dici verè, Panis est corpus, & non cogamur admittere, panem esse Deũ. Nam adhuc posita illa assumptione panis à Verbo mediante corpore Christi, non est vera propositio, Panis est corpus: siquidem corpus, vt hic sumitur, est pars quędam naturę humanæ, & proinde non potest prædicari, vel de toto, vel de altera parte coassumpta. Sicut enim non dicimus, Deus est corpus Christi, nec Diuinitas est corpus Christi, sed solùm, Deus est homo: ita non posset dici, Panis est corpus Christi, vel essentia panis est corpus Christi; licet in eodem supposito subsisterent. Quomodo etiam non dicimus, Digitus est manus, vel annulus est digitus, licet digitus mediante manu in corpore subsistat, & annulus mediante digito sit in manu. Et præterea posita illa assumptione, poterit omnino verè dici, panis est Deus, & Deus est panis; quod est alterum incommodum, quod Ioannes ille vitare cupiebat. Nam licet panis à verbo assumatur mediante solo corpore Christi: tamen quia Verbum indiuisibile est, à toto Verbo assumitur, & toto Verbo subsistit ille panis, perinde planè, ac si mediante tota humanitate Christi assumeretur; quare verè dicetur Deus Verbum esse panis. Nec similitudo æthiopis repugnat: nam si candor, qui est in dentibus æthiopis, mediantibus dentibus in toto corpore existeret, totus æthiops diceretur, candidus. Vide plura apud Durandum in 4. dist. 10. q. 1.

CAPVT XVII.

Refellitur error Vbiquistarum.

DE Errore Vbiquistarum fusè tractauimus in libris de Christo, ad quem locum lectorem remittendum putauimus. Hic autem contenti erimus breuissimè demonstrare, per figmentum Vbiquitatis, non modò non explicari vel confirmari, sed planè obscurari, & euerti Sacramentum Cœnæ Domini.

Primo igitur ex Vbiquitate sequitur, Eucharistiam non esse Sacramentum. Sacramenta enim noui Testamẽti à Christi institutione pendent, & ritu, & verbis, quæ ille præscripsit. At præcipuum quod est in Eucharistia, ab institutione, ritu, & verbis Christi non pendet, si vera est Vbiquistarum doctrina; non igitur Eucharistia Sacramentum Christi est. Propositio conceditur ab omnibus, & suprà à nobis in lib. de Sacramentis in genere probata est, nullo ex aduer-

sariis dissentiente. Assumptio autem est ipsius A Lutheri in lib. quod verba Domini, Hoc est corpus Domini, adhuc firmiter stent. Ibi enim affirmat ex eo, quod Christus sedet ad dexteram Dei, euidenter sequi vt eius corpus sit in pane, etiamsi illa verba, *Hoc est corpus meum*, neq; à Christo dicta fuissent, neque scripta essent. Et quamquam id Lutherus non diceret, tamen apertè sequeretur ex eius sententia. Si enim ex vnione hypostatica Christi corpus est vbique, certè fuit in pane ante Sacramenti institutionem, neque ab ea vllo modo pendet præsentia ista Christi in cœna.

DICENT fortasse, Sacramentum Cœnæ pendere ab institutione, & verbis Christi quantum B ad symbola panis, & vini, quæ non essent symbola, nisi à Domino ad hoc instituta fuissent. SED hoc est incidere in sententiam Sacramentariorum, ob quam cauendam, inuenta erat Vbiquitas. Nam Sacramenta & eorum efficacia & veritas integrè pēdent ab institutione & verbis Christi. Si ergo ab institutione & verbis Cœnæ non pendent, nisi symbola illa, & eorum significatio; ergo Sacramentum Cœnæ nihil omnino est, nisi symbolum externum significans corpus Christi: & proinde illa verba; *Hoc est corpus meum*, quibus hoc Sacramentum conficitur, exponenda erunt, vt Sacramentarij faciunt, per illa. Hic panis significat corpus meum, vel est signum corporis mei.

C SECVNDO, ex Vbiquitate sequitur, Christi corpus non posse verè manducari ore corporali, sed solùm ore spirituali per fidem & gratiam, seu energiam & effectum; & consequenter non posse manducari, nisi à piis. At hæc est ipsissima hæresis Sacramentariorum, ob quam destruendam Vbiquitas in mundo apparuit. Quod id sequatur, sic ostendo. Quod est vbique, non potest moueri, nec transire de loco ad locum; ergo licet corpus Christi sit in pane, tamen non manducatur, cùm panis manducatur, quia non mouetur, nec transit cū pane è manu ad os, & ab ore ad stomachum: nam etiam antea erat in ore & in stomacho, priusquam panis eò veniret. Et explicatur exemplo Dei. Deus vbique est, & quia D vbique, non mouetur cum rebus, in quibus est; nec per se, nec per accidens; & ideo licet sit in pane, non tamen manducatur cum pane; & licet in aëre, non tamen attrahitur cum aëre intra pectus, neque eiicitur cùm respiramus. Et confirmatur. Nam si corpus Domini, quia est in pane, cum pane manducatur, ergo quia in terra, cum terra calcatur; & quia est in ligno, cum ligno comburitur; & quia est in saliua, cum saliua expuitur. At hęc & similia, falsa esse cōstat. Quòd si Christi corpus re ipsa & ore corporali non sumitur, sequitur aut esse inanem Cœnam Domini, aut saltem spiritualiter sumi per energiam, & per fidem, & solùm à piis, qui habent fidem, & hoc est quod volunt Caluinistæ.

TERTIO, etiamsi posset sumi corpus Christi ore corporali, cogētur nihilominus fateri, nullum esse fructum Cœnæ Domini, nisi energiam quandam, vt dicunt Caluinistæ. Nam si Christi corpus est vbique, non egemus Cœnæ Domini, vt Christi corpus habeamus, neque opus est ad Ecclesiam ire, aut parare se ad Communionem, aut institutionem audire, sed possumus domi nostræ in pane, & vino, & in quolibet cibo, immò & in aëre quem inspiramus, Christi corpus habere. Quorsum igitur Cœna Domini? quid illa nobis prodest?

Lutherus hoc argumentum sibi ipse obiecit, in lib. quòd verba Domini firmiter stent: ac respondit, Christi corpus esse vbique, sed non posse vbique capi, sed solùm in ea re, quam ipse ad hoc instituit. Et ponit exemplum de radiis solaribus, qui licet vndique nos circundent & impleant, cùm in Sole consistimus, tamen nō possumus ex eis cistam implere, & nobiscum deferre. Similia dicit in serm. de Eucharistia, vbi docet Christi corpus esse vbique, sed non debere quæri, vel accipi citra verbum eius: verbum autem non dicit Christi corpus debere quæri, vel accipi, nisi in pane Cœnæ Domini. Nam etiam in laqueo (istis enim exemplis nouus Propheta mirificè delectatur) est, & tamen non debeo collum in laqueum iniicere, & longam literam facere; quia verbum Dei hoc non dicit.

AT hęc omnia frustrà dicuntur. Nam aut vult Lutherus corpus Dñi, quod vbiq; est, non vbiq; posse vtiliter haberi, aut simpliciter non posse vbique haberi. Hoc autem, quod posterius dixi, nulla ratione defendi potest. Nam quod vbique est, impossibile est non vbiq; haberi; implicat enim contradictionem, vt habeam panem, & non habeam in illo corpus Dñi, si vbique est corpus Dñi. Neq; exemplum de radiis solaribus ad rem facit: radij enim illi non sunt vbiq;. Neque valet quidquam illa ratio de verbo Dei. Nam aut verbum Dei docet, Christi corpus esse vbiq;, vel nō: si non id docet, ergo temerè Lutherani docent Vbiquitatem: si verò id docet, ergo nō citra verbum, sed planè duce verbo vbiq; Christum habemus, & sumimus. Sed verisimile est Lutherum id intellexisse, quod primo loco posuimus, nimirum, non vbique, sed solùm in Cœna, Christi corpus haberi vtiliter, & efficaciter: nam ita exponit Brentius in li. de duabus naturis, & ascensione Christi. Dicit enim corpus Domini esse vbiq; personaliter, sed in Cœna esse etiam definitiuè, id est, ex definitione, & decreto Dei; qui modus essendi addit solùm efficaciam, nam in Cœna Domini sumitur efficaciter, & nusquam alibi. At quid est hoc aliud, nisi Caluinismum inducere, dum oppugnare conaris? Nam hoc modo nihil habemus in Cœna, quod nō habeamus extra Cœnam, nisi efficaciam quandam; & proinde vi Cœnæ non sumi corpus, sed energiam eius, quæ est Caluini sententia.

A Qvarto, dogma est à Lutheranis omnibus receptum, corpus Domini non esse in Eucharistia extra vsum, id est, non esse nisi dum sumitur: & ea de caussa non seruant species consecratas, neque deferunt ad ægroros. At Vbiquitas destruit istud dogma: si enim corpus Domini vbiq; est, erit etiam ante vsum in pane.

Ridicula autem responsio Smidelini est in libro aduersus Albertum Sperlingum, vbi dicit: *Quod aiunt Lutherani, corpus Domini non esse in Eucharistia extra vsum, non intelligi de præsentia, sed de distributione, quia nimirum non distribuitur extra vsum.* At vel Smidelinus loquitur de quocunque vsu in genere, vel de vsu Cœnæ Domini, id est, de ritu illo, quo vtimur in consecratione, & distriburione B Eucharistiæ. Si de quocunq; vsu, idem est dicere non distribui extra vsum; & non distribui, nisi cùm distribuitur; quod est certum, sed nunquã fuit in controuersia. Si de vsu, & ritu Cœnæ Domini, falsum est non distribui corpus Domini extra illum vsum. Nam quidquid porrigimus, seu distribuimus in quocunq; loco, in eo distribuimus corpus Domini, si corpus Domini ita est vbique, vt tamen distribui possit. Nam (vt suprà demonstraui) quod est vbique, non potest distribui, cùm necessariò sit immobile.

Qvinto, accedat confessio ipsorum Vbiquistarum, qui etsi valde vrgeant Vbiquitatem, tamen satis apertè indicant, se coactos inopia rationum ad eam confugisse. Nam Brentius in C libro qui inscribitur, Recognitio Brentij; apertè fatetur, non posse Lutheranos euadere quin cogantur admittere consecrationem Papistarum, nisi ponatur ista Vbiquitas. Itaq; videmus, Vbiquitatem non per se placere, sed solùm quia non habent quod dicant, quando ab eis petitur, vnde fiat, vt corpus Domini sit in Eucharistia, si reiicitur consecratio.

Illyricus autem in libro de mystica, Sacramentali, & externa præsentia corporis Domini in Cœna, dicit oportere admittere Christi præsentiam in Ecclesia, etiam hîc in terris secundum humanam naturam, quia alioqui Ecclesia careret capite, & cogeretur admittere eius Vicarium, id est, Papam. Quare Vbiquitas ista, D non ideò placuit Illyrico, quia sit in se valde speciosa, sed quia videtur conferre aliquid contra Papam.

Kemnitius quoque in 2. parte Exam. cap. 4. sess. 13. & liber Concordiæ in præfat. monent, fundamentum præsentiæ corporis Domini in Eucharistia non esse ponendum in Vbiquitate, sed in verbis Domini: *Hoc est corpus meum*; & tamen postea, cùm ad rem venitur, quia non possunt reddere vllam rationem illius præsentiæ, cùm reiecerint consecrationem, ad Vbiquitatem confugiunt, eamque totis viribus tuentur. Sed de his satis.

CAPVT XVIII.

Explicatur sententia Ecclesiæ.

ERRORIBVS confutatis, explicanda, & confirmanda est veritas. Ecclesiæ igitur sententia est, rationem proximam, & propriam cur sit in Eucharistia verum Domini corpus, non esse assumptionem panis ad personam Verbi, neque Vbiquitatem, neq; simplicem, & quasi localem vnionem panis cum corpore, neq; mutationem partialem panis in corpus, sed totalem conuersionem substantiæ panis & vini in corpus & sanguinem Domini. Et quamuis in hoc Theologi conueniant ob Conciliorum, & Ecclesiæ auctoritatem, tamen in modo explicandi nonnihil discrepant. Sequar autem in hoc mysterio explicando communiorem, & tutiorem viam S. Thomę, atque aliorum grauiorum Theologorum.

Igitur tria sunt obseruanda. Primvm est, ad veram conuersionem quatuor conditiones requiri. Prima, vt aliquid desinat esse: nõ enim est intelligibile, vt vnum conuertatur in aliud, nisi id quod conuertitur, desinat esse, quod antea erat. Hinc Augustinus lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 18. docet, non fuisse veras conuersiones illas, quas Gentiles iactabant factas à suis Magis, vel Diis, vt Arcadum in lupos, sociorum Diomedis in aues, sociorũ Vlyssis in varias bestias, Iphigeniæ in ceruam, & alias similes. nam cùm Iphigenia inuenta esset alibi viua, post conuersionem in ceruam, intelligi potuit non eam verè conuersam fuisse, sed Dæmonis arte subitò inde abductam, & in eius locum ceruam substitutam.

Si Obiicias, in conuersione vxoris Loth in statuam salis, nulla pars substãtiæ illius fœminæ periit, sed tantùm translata est anima in alium locum, & in materia eius introducta est forma salis: & tamen ea verissima conuersio fuit. Respondeo; Conuersio non requirit vt desinat esse, nisi id, quod conuertitur. Quare si id quod cõuertitur, sit aliquod compositum, satis est si desinat esse ipsum compositũ; etiamsi fortè pars aliqua, vel etiam omnes, post dissolutionẽ compositi maneant. Ita igitur vera cõuersio fuit vxoris Loth, quia illud compositum, id est, illud corpus carneum, & illud animal rationale, verè desiit esse: quomodo etiam Philosophi verè dicunt, conuerti aquam in aërem, licet materia remaneat; quia quod conuertitur est aqua, non materia, & verè post conuersionem non remanet aliquid, quod sit aqua, vel quod fuerit aqua. At si id quod conuertitur, non solùm sit compositum, sed etiam partes eius, tunc etiam partes debent simpliciter desinere esse; & hoc fit in Eucharistia. Nam ideo Concilium Trident. dixit, conuersionem fieri totius substantiæ panis, id est, tam formæ, quàm materiæ.

Secvnda conditio est, vt aliquid succedat in locum eius, quod desinit esse; alioqui non es-

ſet conuerſio, ſed corruptio, vel annihilatio, ſi terminus illius actionis eſſet non eſſe rei. Atque hoc ſignificamus cùm dicimus, vnum conuerti in alterum, ſiue quod fuit vnum, nunc eſſe alterum: indicamus enim his ſententiis vnum alteri ſucceſsiſſe.

Hinc intelligimus inanem, & ſuperuacaneam fuiſſe Caietani ſubtilitatem, in comment. ſancti Thomæ 3. part. quæſt. 75. artic. 4. vbi concedit quidem nullam partem ſubſtantiæ panis remanere poſt conſecrationem, & tamen docet remanere id quod fuit panis, nimirum vt verè dici poſsit; Quod fuit panis, nunc eſt corpus Chriſti. Sed non erat opus iſta ſpeculatione: verè enim dici poteſt; Quod fuit panis, eſt corpus Chriſti; licet nihil omnino maneat, quod prius fuerit panis. Nam illæ ſententiæ ex communi modo loquendi, ſignificant ſolum id quod conuertitur, non deſinere in nihil, ſed in aliquid, quod ei ſuccedit. Hoc enim modo ſine vllo myſterio, dicunt de naturalibus mutationibus Philoſophi; Quod fuit lignum, nunc eſt ignis, & quod fuit aqua, nunc eſt aër: & tamen nihil manet, quod prius fuerit lignum, vel aqua; materia enim quæ manet, nunquam fuit lignum, vel aqua.

Tertia conditio eſt, vt ſit connexio quædam, & dependentia inter deſitionem vnius, & ſucceſsionem alterius, ita vt vnum deſinat, & alterum ſuccedat, & vi deſitionis fiat ſucceſsio. Nam ſi iſta non eſſent connexa, non eſſet vna actio, quæ dici poſſet conuerſio, ſed eſſent duæ actiones per accidens ſe concomitantes, quarum vna annihilatio, altera creatio diceretur. Vt exempli gratia; Si Deus annihilaſſet vxorem Loth, & deinde vbi illa fuerat, creaſſet ſtatuam ſalis, nulla eſſet ibi conuerſio. At conuerſio fuit; quia illa ipſa actio, per quā deſiit eſſe vxor Loth, introduxit in eius locum ſtatuam ſalis.

Atque hinc intelligi poteſt, cur panis in Euchariſtia reuera non annihilatur, licet nihil eius remaneat poſt conſecrationem, quia nimirum actio per quam panis deſinit eſſe, non terminatur ad nihil, ſed ad aliquid, nimirum ad corpus Domini; annihilatio autem eſt actio, quæ terminatur ad nihil. Id quod etiam cernimus in naturali tranſmutatione. Nam cùm aqua vertitur in aërem, nihil prorſus remanet formæ aquæ, & tamen ea forma non annihilatur; quia actio, qua illa deſtruitur, non terminatur ad non eſſe illius formæ, ſed ad eſſe formæ aëris: nam ab eodem agente, eadem actione, & iiſdem diſpoſitionibus, vna pellitur, & alia introducitur, immò ideò vna pellitur, vt alia introducatur. Quod enim quidam dicunt, non annihilari formam aquæ, quia remanet in potentia materiæ, inane eſt. Siquidem in potentia materiæ manet quidem forma aquæ in vniuerſum, ſed nō illa ſingularis forma, quæ tunc corrumpitur, cùm generatur aër: illa enim nuſquam manet, niſi in potentia Dei ob-

A ie ctiua. Sed hoc non impedit annihilationem, alioqui nihil annihilari poſſet.

Quarta cōditio eſt, vt tam terminus à quo, quàm terminus ad quem, ſit verè poſitiuus. In hoc enim diſtinguitur perfecta conuerſio, non ſolùm à creatione, & annihilatione, ſed etiam à naturali conuerſione, licet ex vno fiat aliud, vt ex aqua aër, & proinde fit aliquando vterque terminus poſitiuus: tamen quia non introducitur forma aëris in materia aquæ, niſi prius ea diſpoſita ſit per certas qualitates; inde eſt quod præcedit priuatio formæ aëris in materia aquæ, ipſam introductionem formæ aëris: tunc enim materia dicitur priuata, cùm habet diſpoſitionē

B ad formam. Itaque terminus à quo in tali conuerſione, non tam eſt aqua, quàm priuatio aëris, & proinde terminus à quo non eſt poſitiuus, ſed priuatiuus propriè loquendo. At in conuerſionibus ſupernaturalibus, qualis fuit vxoris Loth in ſtatuam ſalis, & aquæ in vinum in Cana Galilææ, & virgæ in draconem tempore Moſis, vterque terminus propriè poſitiuus erat. Non enim Deus diſpoſuit materiam vxoris Loth, ad formam ſalis recipiendam, aut aquæ materiam ad formam vini, aut virgæ ad formam draconis, ſed in momento effecit, vt vnum deſineret in ordine ad alterius ſucceſsionem: atque ita non fuit facta ſtatua illa, aut vinum, aut draco ex materia habente priuationem, ſed ex materia habente

C formam contrariam.

Ex quo intelligimus conuerſionem panis in corpus Domini eſſe perfectiſsimam conuerſionem, & diſtingui ab omnibus aliis mutationibus, ſed ſimiliorem tamen eſſe conuerſionibus ſupernaturalibus iam dictis, quàm vllis aliis: ſolùm enim in duob' ab his diſtinguitur. Primo, quod in illis conuerſionibus probabile eſt materiam primam manſiſſe ſub vtroq; termino, in hac autem certum eſt non manere. Secundo, quod in illis accidentia, aut omnia, aut aliqua mutata ſunt cum forma ſubſtantiali, in hac autem omnia accidentia remanent, quæ prius erant, ſola ſubſtantia mutata. Hæc igitur dicta ſint de conditionibus, & natura conuerſionis.

D Secundo notandum eſt. Ad veram conuerſionem non requiri, vt id, in quod aliquid conuertitur, de nouo producatur, ſed ſatis eſſe ſi vnū alteri ſuccedat (vt diximus) ſiue id tunc producatur, ſiue aliunde adducatur, ſiue alio modo id fiat. Tribus enim modis fieri poteſt conuerſio. Nam ſi terminus ad quem nō exiſtat, vi conuerſionis, neceſſariò producetur, & inde vocatur à quibuſdam ea conuerſio productiua; qualis fuit conuerſio aquæ in vinum in Cana Galilææ, & aliæ permultæ. Si verò terminus ad quem exiſtat, ſed nō in eo loco, vbi eſt terminus à quo, tunc vi conuerſionis adducetur ad eum locum, & inde vocatur ea cōuerſio adductiua: talis ferè eſt cōuerſio cibi in hominem per nutritionem; nam anima non producitur, ſed tantùm per nu-

tritionem

tritioné fit vt incipiat esse in ea materia, vbi antea erat forma cibi. Si deniq; rerminus ad quem A existat, & in ipso loco eodem, vbi est terminus à quo, vt verbi graria, si duo corpora æqualia se penetrent, & vnum diuina virture rotaliter vertatur in aliud, tunc vi conuersionis non producetur, neque adducetur terminus ad quem, sed solùm conseruabitur, & inde dicirur ea conuersio conseruatiua: nam cùm nõ possiut naturaliter duo corpora simul esse, si Deus vnum interimeret, vt alrerum naturaliter ibi seruaret, diceretur vnum in alterum conuerti, ex eo quod vnũ desineret esse, vt alterum permaneret in esse.

Ex his colligimus cóuersionem panis in corpus Domini non esse productiuam, nec conser- B uariuam, sed adductiuam. Nam corpus Domini præexistit anre conuersionem, sed non sub speciebus panis: conuersio igitur non facit, vt corpus Christi simpliciter esse incipiat, sed vr incipiat esse sub speciebus panis. Porro adductiuam vocamus istam conuersionem, non quia corpus Christi per hanc adductionem deserat suum locum in cœlo, vel quia per motũ localem huc de cœlo adducatur, sed solùm quia per eam fit, vt corpus Christi, quod anrea solùm erat in cœlo, iam etiam sit sub speciebus panis, & non solùm sub illis sir per simplicem præsentiam, siue coexistentiam, sed etiam per vnionem quandã, qualis erar iuter substantiam panis, & accidentia panis, excepta tamen inhærentia: de qua re plura C infrà dicemus.

Sed obiiciet aliquis. Si per conuersionem istam non producitur corpus Christi, sed tantum fit præsens; ergo terminus ad quem non est substantia, sed accidens; ergo conuersio ista non substantialis, sed accidentalis est.

Respondeo Primo, in cõuersione attenditur præcipuè terminus à quo, sicut in corruptione, & annihilatione: id enim conuertitur, quod desinit esse. Cùm ergo panis substanrialiter mutetur, hæc conuersio substantialis, non accidentalis dicenda est. Secundo etiam rerminus ad quem, est substanria. Non enim per conuersioné istam fit præsentia (relationes enim nõ fiunt, sed consequuntur) sed fit, vt corpus Christi succedat D pani: proinde substantia in substantiam transit, & substantia substantiæ succedir; non enim panis conuertirur in præsentiam corporis Domini, sed in ipsum corpus Domini.

Tertio notandum est. Subiectum in quo recipirur actio diuina huius cõuersionis, partim esse panem, partim corpus Christi. Nam illa actio, vt conuersio, in pane recipitur; panis enim est, qui conuertitur, proinde panis solus mutatur substantialiter. Ar illa eadem actio, vt adductiua corporis Christi, in ipso Christi corpore accipitur: illud enim est, quod adducitur, id est, requirit esse sub speciebus panis, quod antea nõ habebat.

Quod autem S. Thomas, & alij dicunt, corpus Christi incipere esse in Sacramenro, non per mutationem sui, sed per mutationem panis in ipsum, verum est, sed intelligi deber de mutatione deperditiua; non autem de omni mutatione. Nam verè corpus Christi quod est in cœlo, non mutat, nec substantiam, nec vlla accidentia, nec ipsum etiã locum; tamen acquirit aliquid quod non habebar, nimirum esse Sacramentale, quod sine aliqua mutatione inrelligi nequit. Nam si absque conuersione vlla in ipsum, idem corpus Domini in cœlo manens, poneretur à Deo etiam in terra, quod fieri posse nos suprà docuimus; immò & factum esse probauimus ex apparitionibus Domini post ascensionem: certè negari non posset, quin actio Dei, qua illud corpus in terra poneretur, in ipso corpore, tanquam in subiecto reciperetur, & proinde ipsum corpus aliquo modo mutaretur. Eodem igitur modo, cùm per conuersionem panis, idem corpus in sacra hostia ponitur, actio illa in corpore Domini recipitur, non quidem vt conuersio, sed vt adductio est. Præterea corpus Domini per illam conuersionem acquirit nouam, & realem relationem præsenriæ, ad species panis, & ad altare: requiritur igitur aliquod fundamentum illius relationis, quod sanè aliud fingi non potest prætet murationem aliquam. Denique conuersio, quatenus panem destruit, non tam est actio, quàm negatio actionis: Deus enim destruit panem, dum desinit eum conseruare. At per negationem nihil positiuè, & realiter fieri porest; ergo positio corporis Domini sub illis speciebus, quæ est quid positiuum, non fit ab illa conuersione, vt ea est in pane, sed vr est, & recipitur in corpore Christi.

Dices; Si panis destruitur per negationem actionis, & corpus Domini ponirur in Eucharistia per actionem positiuam; ergo transubstantiatio non est vna actio, sed continet duo quædam, nimirum negationem actionis, & actionem. Respondeo; Transubstantiatio est vna actio, quia est quędam voluntas, seu volirio Dei, qua ipse vulr non conseruare panem, vt in eius locum ponatur corpus Domini.

CAPVT XIX.

Probatur ex verbo Dei transubstantiatio.

Nunc tandem confirmanda est sententia Catholicæ Ecclesiæ, quæ docet, panem conuerti in corpus Domini, & eam cõuersionem esse propriam rationem præsentiæ corporis Domini in Eucharistia: ex quo simul consutabitur prima sententia Berengarianorum, quam etiam Lutherani sequuntur de simplici coniunctione panis cum corpore Domini in hoc Sacramento.

Primum autem argumẽtum ducirur ex illis Domini verbis: *Accipite, & manducate, hoc est enim*

corpus meum, Matt. 26. Hæc enim verba necessariò inferunt, aut veram mutationem panis, vt volũt Catholici, aut mutationem metaphoricam, vt volunt Caluinistæ, nullo autem modo sententiã Lutheranorum admittunt: nam Dominus accepit in manibus panem, eumq́; benedixit, & dedit discipulis, & de eo ait: *Hoc est corpus meum*. Itaq; panem accepit, panem benedixit, panem dedit, & de pane dixit: *Hoc est corpus meum*. Vel igitur benedicẽdo mutauit in corpus reipsa verè, & propriè, vel mutauit impropriè, & figuratè, addendo significationem, quam non habebat; vel nullo modo mutauit. Si mutauit reipsa, verè, & propriè; ergo panem mutatũ dedit, & de pane mutato verissimè dixit: *Hoc est corpus meũ*, id est, quod sub specie panis continetur, non est amplius panis, sed corpus, & hoc est quod dicunt Catholici. Si verò quis dicat, panem mutatum esse figuratè, tamen datus erit Apostolis panis, qui figuratè erit corpus Domini, & illa verba: *Hoc est corpus meum*, hunc sensum habebunt, Hic panis est figura corporis mei. Hæc autem est sententia Sacramentariorum, quam & nos, & Lutherani cõmuni consensu reiicimus. Si quis denique dicat nullam fieri mutationem, is cogetur dicere, panem non mutatum datum esse Apostolis, & de illo esse dictum: *Hoc est corpus meum*, id est, Hic panis verus ac triticeus, verè, & propriè est corpus meum. Atqui hoc nullo modo admitti potest, siue agamus de reipsa, siue de propositione: nec enim vllo modo fieri potest, vt vna rés non mutetur, & tamen fiat alia; esset enim ipsa, & non esset ipsa. In propositione autem affirmatiua necesse est, vt pro eodem supponant subiectum, & prædicatum; alioqui esset falsa prædicatio. Non igitur potest fieri, vt vera sit propositio, in qua subiectum supponit pro pane, prædicatum autem pro corpore Christi: panis enim & corpus Domini res diuersissimæ sunt.

Ad hoc argumentum respondit Lutherus in libro de Babyl. captiuit. cap. de Eucharistia, non oportere Aristotelem iudicem facere rerum tam sublimium. DEINDE addit, si propter istam regulam Philosophicam, oportet panem transsubstantiari, oportebit etiam propter eandem transaccidentari; alioqui dicemus, Hoc album, & hoc rotundum est corpus Christi. DENIQVE ponit exemplum, in quo apparet posse prædicari diuersum de diuerso sine transsubstantiatione: dicimus enim in Christo, Hic homo est Deus, & Hic Deus est homo; & tamen nulla fit transsubstantiatio hominis in Deum, vel contrà. Ex his ita concludit: *Ego sanè, si non possum consequi, quomodo panis sit corpus Christi, captiuabo tamen intellectum meum in obsequium Christi, & verbis eius simpliciter inhærens, credo firmiter, non modò corpus Christi esse in pane, sed panem esse corpus Christi*.

SED hæc nullo negotio refelluntur. Nam quod ad PRIMVM attinet, si Aristotelẽ iudicem vocaremus in quæstione Dialectica, seu Philo- A sophica, qualis est hæc de natura enunciationis affirmatiuæ, non deberet Lutherus id tantopere ægrè ferre. Sed non hic opus habemus Aristotele, cùm sensus communis sufficiat. Nam si liceat affirmare disparata de disparatis, licebit eodem iure affirmare de nihilo aliquid, de aliquo nihil, de luce tenebras, de tenebris lucem, de Christo Belial, & de Belial Christum: neq; fides nostra ad id nos obligat, vt ea defendamus, quæ euidenter implicant contradictionem. Addo, quòd nusquam Dominus disertis verbis dixit; Hic panis est corpus meum; vt opus sit in ea re ita captiuare intellectum, vt non obstante euidentia cõtradictionis, cogamur credere panem B triticeum esse corpus Christi.

Quod verò Lutherus SECVNDO loco adfert de transaccidentatione, leuissimum est. Non enim admittimus illas propositiones; Hoc albũ, vel hoc rotundum est corpus Christi; neque cogimur eas admittere, licet fateamur panis accidentia in Eucharistia remanere. Nam illud: *Hoc est corpus meum*, non significat, Hoc album est corpus meum; pronomen, *Hoc*, non supponit pro accidente, sed pro substantia. Itaque non cogimur dicere, Hoc album est corpus meum, sed nec possumus admittere. Nam Hoc album, ante consecrationem supponit pro pane; post consecrationem non supponit pro pane, quia panis ibi non est; nec pro corpore Christi, quia corpus C Christi non est subiectum illorum accidentium, sed supponit pro quantitate remanente, quæ est subiectum accidentiũ reliquorum: porrò quantitas illa alba, & rotunda non est corpus Christi, vt patet.

Vide de ista quæstione, An hoc album sit corpus Christi, miras fraudes VViclefi apud Thomam VValdensem, tomo secundo, cap. 52. Ille enim iubebat vno verbo responderi, an hoc album, & rotundum (demonstrata sacra hostia) sit corpus Christi. Si enim concederetur, inferebat; Ergo corpus Christi est album, & rotundum, &c. Si negaretur, turbabantur simplices fideles, qui putabant negari veritatem corporis Domini in Eucharistia. Sed respondendum D fuit; Hoc album non est corpus Christi, sed est quantitas quædam rotundæ figuræ, & albi coloris: tamen sub hoc albo & rotundo, verè & realiter corpus Christi latet.

DENIQVE illud exemplum de Incarnatione non est ad rem. Nam in Christo propter vnionem hypostaticam verissimæ sunt illæ propositiones: Hic Deus est homo, &, hic homo est Deus; quia in vtraque tam subiectum, quàm prædicatum, pro eadem persona supponit. At in ista propositione, Hic panis est corpus Domini, pro diuersis supponunt subiectum, & prædicatum, vt suprà dictum est.

Porrò Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. sess. 13. cap. 4. ad idem nostrum argumentum respondere conatur. Ac PRIMVM respondet,

panem

panem in Eucharistia mutari, quia vt dicit Irenæus; ex pane communi fit Eucharistia, duabus rebus constans, vna terrena, altera cœlesti. Atq; hoc dicit sufficere, vt rectè & verè dicamus, Panis est corpus Christi; licet panis non conuertatur in corpus, sed simul cum illo maneat.

DEINDE paulò infrà repetitis Lutheri nugis de Philosophia Aristotelis, dicit secundum morem Scripturæ sanctæ illa inuicē prædicari, quæ diuina ordinatione peculiari modo vniuntur, licet in eiusmodi propositiones non quadret regula Aristotelis. Ad veritatem autem harum propositionum dicit requiri tantùm, vt significetur vnio, & præsentia vnius rei cum altera.

Exempla verò hæc adfert. PRIMVM de Christo, in quo rectè dicimus; Hic homo est Deus; B tametsi ad regulas prædicabilium nō congruat ea propositio. Vbi tamen monet se non ponere vnionem personalem inter panem, & corpus Christi, sed tantùm vti similitudine Incarnationis, vt ea vsi sunt nōnulli veterū in eadem causa. SECVNDVM exemplum Ioan. 20. Dominus insufflauit, & dixit: *Accipite Spiritum sanctum*, vbi ipsum corporis flatum, Spiritum sanctum vocauit, vt significaret cum eo flatu dari Spiritū sanctum. TERTIVM exemplum Matth. 3. Columba vocatur Spiritus sanctus, cùm dicitur Ioannes Spiritum vidisse, qui tamen non viderat, nisi columbam. QVARTVM exemplum dicit esse posse illas visibiles species, in quibus Angeli, vel Deus olim ostendebantur: nemo enim ausus fuit arC ticulum inde facere, quòd species illæ fuerint accidentia sine subiecto. QVINTVM exemplū; Progrediente arca dicebat Moses: *Exurgat Dominus*, nec tamen opus fuit transubstantiari lignū, vel aurum arcæ. SEXTVM exemplum in vulgari loquutione. Nam de dolio & vino, dicimus, Hoc est vinum; de marsupio & pecuniis dicimus, Hæ sunt pecuniæ; de fasciis & infante dicimus. Hic est infans vteri mei. His exemplis iactat Kemnitius gladio Spiritus se feliciter dissoluisse vel præcidisse telam nostri argumenti.

SED profectò nos non egemus gladio, vt telam solutionis eius destruamus: est enim ea telæ aranearum simillima, quæ leui flatu dissipari queat; nam multa dicit, sed nihil ad rem. AD illud igitur de mutatione ex pane communi in Eucharistiam duabus rebus constantem, dico illam mutationem secundum veram Irenæi sententiam (vt nos libro secundo, capite sexto, ostendimus) substantialem mutationem esse panis in carnem Christi, manentibus accidentibus, & proinde rem terrenam esse accidentia panis sensibilia, rem cœlestem, carnem Christi gloriosam: & hoc modo verè prædicari corpus Christi de pane Eucharistiæ, quia panis ille non est panis communis, id est, triticeus, sed panis cœlestis. At secundum Lutheranos, qui per rem terrenam exponunt panem, per rem cœlestem intelligunt corpus Christi, nulla est ibi vera mu-

A tatio panis, sed sola adiunctio corporis Domini ad panem, quæ non est satis, vt possit verè dici, Panis est corpus Christi: alioqui etiam verè dicere possemus in homine, Anima est corpus; & in Christo, Humanitas est Diuinitas; & in ferro ignito (quod est exemplum Lutheri loco suprà citato ad illustrandam coniunctionem panis cum corpore Christi in Eucharistia) Ferrum est ignis, vel ignis est ferrum; quæ tamen nemo concederet.

Ad illud quod subiungit Kemnitius de more, & vsu Scripturæ, dico falsum esse in Scripturis vllas tales propositiones inueniri, quales ipse fingit. Ac in PRIMO quidem exemplo bis peccat Kemnitius. PRIMO, quia dicit illam propositionem, Hic homo est Deus, non esse veram secundum regulas Aristotelis: in quo satis ostendit, se non legisse, vel quod est credibilius, non intellexisse regulas Aristotelis. Posita enim assumptione humanę naturę ad personam Verbi, illa propositio verissima est secundum omnes regulas Philosophiæ, cùm pro eodem supposito supponant tam *hic homo*, quàm *hic Deus*. Nisi fortè Kemnitius non agnoscat in Christo veram, & hypostaticam vnionem duarum naturarum; quod sanè insinuat, cùm ait eiusmodi propositiones tantùm significare vnionem, & præsentiam vnius rei cum altera. Sed si hoc velit, apertè se Nestorianis fauere significat: illi enim volebant inter hominem & Deum in Christo, esse tantùm vnionem, & præsentiam quandam mutuam.

SECVNDO, quia dicit inter panem, & corpus Domini non esse personalem vnionem; & tamen contendit, ita esse veram istam. Hic panis est corpus Christi, vt est illa, Hic homo est Deus. Nam aut vult non esse etiam personalem vnionem inter Deum & hominem in Christo, quod est apertè Nestorianum; aut certè nescit quid loquatur, cùm similitudinem ponat, & interim tollat fundamentum similitudinis. Tota enim ratio, cur illa sit vera, Hic homo est Deus, est vnitas personalis. Cùm igitur hæc vnitas ponatur in Christo, & non ponatur in Sacramento Eucharistiæ, nullo modo fieri potest, vt sint æ-
D què veræ, illa, Hic homo est Deus, & illa, Hic panis est corpus Christi.

SECVNDVM exemplum non est ad rem. Nō enim Dominus dixit, Hæc insufflatio est Spiritus sanctus; sed insufflando dixit: *Accipite Spiritum sanctum*. vbi solùm ostendit, se signo exteriori repræsentare id, quod interna, & inuisibili operatione faciebat. Vnde illa verba: *Accipite Spiritum sanctum*, non faciunt hunc sensum; Accipite hanc insufflationē, quæ est Spiritus sanctus; sed hunc; Accipite in hac insufflatione, seu per hanc insufflationem, vt per signum & caussam instrumentalem, donum Spiritus sancti.

TERTIVM exemplum simile est superiori. Nusquam enim expressè legimus, Columba est

Spiritus sanctus; sed solùm legimus, visum à Ioanne Spiritum sanctum descendentem sicut columbam: nam omnes Euangelistæ Matth. cap. 3. Marc. cap. 1. Luc. cap. 3. Ioan. cap. 1. addiderunt particulam similitudinis, vel tanquam, vel sicut, vel quasi. Ex quo intelligimus, columbam signū duntaxat Spiritus sancti fuisse, & Spiritum sanctum in columba, vt in signo visum.

QVARTVM exemplum, est merum parergū. Nec enim disputamus nunc, an accidentia panis maneant sine subiecto, sed an sit vera propositio in proprio sensu, Hic panis est corp⁹ Christi: nusquam autem inueniet Kemnitius hanc propositionem in totis Bibliis, Corpus ab Angelo assumptum est ipse Angelus.

QVINTVM exemplum simile est secundo. Cùm enim eleuabatur arca, dicebat Moses: *Exurgat Dominus*, non quòd arcam appellaret Dominum, sed quia simul cum arca Dominus procedebat cum filiis Israël, & viam demonstrabat.

SEXTVM exemplū indicat sapientiam Kemnitij. Nam antea dixerat cum Luthero, eiusmodi propositiones non conuenire cum regulis Philosophiæ, & esse Scripturarum proprias, & oportere intellectum captiuare, si eæ credendæ sint; nunc autem vult esse adeò vulgares, tritas & faciles, vt in cōmuni sermone quotidie vsurpentur. Istud nimirum est sapere. Sed nec in istis vulgaribus exemplis aliquid simile nostræ propositioni inuenire potuit. Nam etsi dolium vino plenum, & marsupium plenum pecuniis, & infantem fasciis circumligatum, simpliciter vinum, pecunias, & infantem nominamus: tamen nemo diceret, Dolium est vinum, marsupium est pecunia, fascia est infantulus; vt ipsi verè dici volunt, Panis est corpus Christi.

Sed licet aduersarij euidentissimè conuincantur ex eo, quod volunt illud pronomen, *Hoc*, significare Hic panis; posset tamen aliquis dicere, in Eucharistia manere quidem panem cum corpore Domini, sed illa verba: *Hoc est corpus meū*, dicta esse solum de corpore Domini, ita vt pronomen, *Hoc*, supponat in confuso pro eo, quod continetur sub speciebus (vt nos suprà diximus) & tamen virtute prædicati determinetur ad corpus Domini, & nulla mentio fiat substantiæ panis, licet ibi maneat. Nam abstrahentium non est mendacium: & exempla esse possunt illa, quæ attulit Kemnitius. Nam de dolio vini, rectè dicimus, Hoc est vinum; cùm tamen sint ibi duæ substantiæ, vna vini, altera dolij: & similiter de marsupio, & pecuniis dici potest, Hæ sunt pecuniæ.

RESPONDEO; Absolutè ex verbis Domini, colligi trāsubstantiationem. Nam in propositionibus de re continente, & contenta pronomen, *Hoc*, potest quidem demonstrare alterutrū, id est, tam rem continentem, quàm rem contentam: rectè enim dicimus de dolio vini, Hoc est dolium, & etiam, Hoc est vinum. At cùm demō-

A stratur res contenta, demonstratur vna res tantùm, & excluduntur omnes aliæ, quæ ibi contineri possent, & proinde ex modo communi loquendi falsa est demonstratio si plura continentur. Verbi gratia, si quis de dolio, vbi sit vinū & oleum, dicat, Hoc est vinum; fraudator censetur: Illud enim, (Hoc est vinum) ex modo communi loquendi significat, In hoc dolio nihil est, nisi vinum. Pari ratione, si quis de marsupio pleno partim auro, partim argento, dicat, Hoc est aurum; vel de sacco pleno partim tritico, partim arena, diceret, Accipe & vtere, hoc enim est triticum; deceptor iure haberetur. Eodem igitur modo illa verba: *Hoc est corpus meum*, ex modo communi loquendi, quidquid sit de Metaphy-

B sicis subtilitatibus, significant sub illis speciebus non fuisse aliud, quàm corpus Domini; si enim fuisset etiam panis, debuisset Dominus dicere, Hic, id est, in hoc pane est corpus meum, aut certè, hoc non tantùm est panis, sed etiam corpus meum.

SED dicet aliquis; Totus panis est res continens respectu corporis Domini; ergo, &c. sicut de dolio vini dicimus, Hoc est vinum; licet dolium sit substantia, & sicut de Angelo apparente in forma humana, dici posset, Hic est Angelus Raphael, licet illa forma corporalis esset etiam substantia.

RESPONDEO; In Eucharistia sola accidentia locum habent rei continentis; substantia au-

C tem panis, aut ibi non est (vt Catholici credunt) aut si ibi est, vt volunt Lutherani, est res contenta simul cum corpore Christi, & proinde falsa est propositio, Hoc est corpus, si ibi sint duę substantiæ. Quod autem sola accidētia sint res continens ex eo patet, quòd corpus Christi non est in pane, vt in vase, aut in loco, sed est vt substantia sub accidentibus. Nam inde est, quod ex natura rei, posita consecratione, ad motum illorum accidentium mouetur corpus Christi, & ad illorum eleuationem eleuatur, ad illorum depressionem deprimitur, & ad illorum corruptionem desinit ibi esse corpus Christi, quomodo desineret substantia panis, si ibi fuisset. Quod non videmus in exemplis allatis de vino,

D & Angelo, quia illa non manent vt substantiæ sub accidentibus, sed vt res in vase, vel in loco: non enim ad motum corporis assumpti, mouetur Angelus necessariò, & ex natura rei, sed posset non moueri, & quando mouetur, voluntariè mouetur, immò ipse est, qui mouet illud corpus, non necessariò Angelus desinit esse in eo loco, sed potest manere, si velit.

ADDE, quod licet in verbis Domini esset aliqua obscuritas, vel ambiguitas, ea tamen sublata est, per multa Concilia Catholicæ Ecclesiæ, & Patrum consensum.

CAPVT

CAPVT XX.

Transubstantiatio probatur testimoniis Patrum.

IAM testimoniis veterum Patrum res eadem est demonstranda, id quod necessariò faciendum est: siquidem aduersarij iactant, transubstantiationem, non fuisse cognitam ante annum Domini, M.CC. id est, vsque ad Concilium Lateranense sub Innocentio III.

Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. 1. non semel affirmat, transubstantiationem esse inuentum sancti Thomæ, & opinionem Thomistarum, & ibidem indicat eam opinionem probatam fuisse à Papa, in cap. firmiter, quod caput depromptum est ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. vbi Lutherus turpiter labitur in historia: siquidem sanctus Thomas, nondum natus erat, cum ederetur cap. firmiter & Concilium illud celebraretur. Constat enim Concilium celebratum año M. CC.XV. sanctum verò Thomam natum postea año M. CC. XXIV. Petrus Martyr in libro contra Stephanum Gardinerum obiecto 128. Innocentium III. cum Concilio Lateranensi facit auctorem primum transubstantiationis, tum quoad nomen, tum etiam quoad rem. Ioan. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 15. eodem respexit, cùm ait, tempore sancti Bernardi nondum innotuisse orbi transubstantiationem. Idem quoque significat Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. Concil. Trident. sess. 13. cap. 4. vbi dicit, tempore Petri Lombardi nihil certi de hac re fuisse in Ecclesia.

Igitur ad hoc mendacium refellendum, adducenda erunt testimonia Patrum ab Apostolorum tempore, vsq; ad tempora Innocentij III. siue ad annum Dñi M. CC. PRIMA ætate post Apostolos ab anno Domini C. ad CC. floruerũt Iustinus, & Irenæus. IVSTINVS in Apologia 2. prope extrema, dicit, eum cibum ex quo carnes nostræ aluntur, id est, panem prece verbi Dei sanctificatum, esse carnem Domini. IRENÆVS lib. 4. cap. 34. *Quomodo*, inquit, *constabit eis eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, esse corpus Domini sui, &c.* Vterq; igitur vult hanc propositionem esse veram, Panis consecratus est corpus Domini. Atqui hæc vera esse non potest, sine mutatione panis in corpus Domini: neq; enim panis manens panis, esse potest corpus Domini, vt suprà ostendimus; igitur mutatio fit, & eo modo panis mutatus, verè est corpus Domini.

Ab anno CC. ad CCC. floruerunt Tertullianus, & Cyprianus. TERTVLLIANVS lib. 4. in Marcionem: *Acceptum panem*, inquit, *corpus suum facit, dicendo: Hoc est corpus meum.* At quomodo potuit panis fieri corpus sine sui mutatione? CYPRIANVS in sermone de Cœna Domini: *Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat non effigie, sed natura mutatus omnipotentia Verbi factus est caro.* Hîc planè vides, panem mutari quoad naturam seu substantiam, & tamen effigiem, id est, accidentia remanere: & hoc est, quod vocamus transubstantiationem.

Ab anno CCC. ad CD. floruerunt, Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosius, Gregorius Nyssenus, & Gaudentius. CYRILLVS catechesi 4. mystagogica: *Aquam*, inquit, *aliquando mutauit in vinum, & non erit dignus, cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutarit?* En realem mutationem. Paulo infrà: *Sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur tibi sanguis.* En accidẽtia panis, quæ remanent. Et infrà: *Hoc sciens, & pro certissimo habẽs panem hunc, qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat.* En absentiam substantiæ panis, manente colore, & sapore, & proinde integram transubstantiationem.

AMBROSIVS libro de iis, qui initiantur mysteriis, cap. 9. *Quantis vtimur exemplis, vt probemus, non hoc esse, quod natura formauit, sed quod benedictio cõsecrauit? maioremq́; vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur?* Ecce non manet panis, quẽ natura formauit, & tamen accidentia manent, vt experimento constat; ergo substantia mutata est, accidentibus nõ mutatis.

GREGORIVS NYSSENVS in orat. magna catechetica, cap. 37. *Rectè Dei Verbo sanctificatum panem in Dei Verbi corpus credimus immutari.* Et infrà: *Hæc autem tribuit virtute benedictionis in illud (corpus Domini) rerum quæ videntur (panis, & vini) naturam mutans.* Et hîc vides naturam panis mutari, manente specie exteriore: nam ideò dicit mutari naturam rerum, quæ videntur.

GAVDENTIVS tractat. 2. de Exodo: *Ipse naturarum creator & Dominus, qui producit de terra panem, de pane rursus, quia & potest, & promisit, efficit proprium corpus, & qui de aqua vinum fecit, de vino sanguinem suum facit.*

Ab anno CD. ad D. floruerunt Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus Alexandrinus, & Eusebius Emissenus, Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matth. *Non sunt humanæ virtutis opera proposita: nos ministrorum locum tenemus; qui verò sanctificat ea, & immutat, ipse est.* & homilia de Eucharistia in Enceniis: *Num vides panem? num vinũ? num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? absit: ne sic cogites. Sicut enim si cera igni adhibita, illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hîc puta mysteria consumi corporis substantia.* Hîc etiam videmus totam substantiam mysteriorum, id est, panis consecrati, consumi ab adueniente substantia corporis Domini, vt ceram ab igne: & tamen manere exteriorem speciem panis, vt sensus ipsi testantur.

AVGVSTINVS in sermone, quem citat Beda in cap. 10. prioris ad Corinth. *Non omnis panis, sed accipiens benedictionem Christi, fit corpus Christi.* Aduerte, non dixisse Augustinum, Panis est corpus Christi, vt Lutherani loqui solent, sed, *Fit corpus*

A *Chriſti*. Quæ verba murationem ſignificanr panis in corpus; vt quidem Zuuingliani vtcumq; reſpondere poſſent, mutatione ſignificationis ex pane fieri corpus: at Lutherani quod reſpondere poſsint, neſcio. Nam ipſi volunt realiter corpus Domini adeſſe in Cœna: Auguſtinus autem dicit, panem fieri corpus, proinde fateri debent ex Auguſtini ſententia, panem reipſa conuerti in corpus. Irem ſerm. 28. de verbis Dom. *Dixi vobis quod ante verba Chriſti, quod offertur, panis dicatur; vbi Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, ſed corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica ait, Panem noſtrum? panem quidem dixit, ſed ἐπιούσιον, hoc eſt, ſuperſubſtantialem: non iſte panis, qui vadit in corpus, ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtãtiam fulcit*. Thomas VValdenſis romo 2. cap. 83. citat B alium locum ex lib. Auguſtini de corpore Domini, quem dicit ſe tranſcripſiſſe ex antiquiſsimo libro, antiqua valde manu deſcripto: *Nec credendum eſt*, inquit, *quod ſubſtantia panis, vel vini remaneat; ſed panis in corpus Chriſti, & vinum in ſanguinem vertitur, ſolummodò qualitatibus remanentibus*. Suſpicor eum librum non Auguſtini, ſed Alcuini eſſe; nobis tamen ſatis eſt antiqui auctoris fuiſſe.

CYRILLVS ALEXANDRINVS in epiſt. ad Caloſyrium: *Ne horreremus carnem, & ſanguinem appoſita ſacris altaribus, condeſcendens Deus noſtris fragilitatibus influit oblatis vim vitæ, conuertens ea in veritatem propriæ carnis, vt corpus vitæ quaſi quoddam ſemen inueniatur in nobis*.

C EVSEBIVS Emiſſenus, ſeu quicunq; fuit auctor ſerm. de corp. Dom. *Quando benedicenda verbis cæleſtibus creatura ſacris altaribus imponũtur, antequam inuocatione ſummi Numinis conſecrentur, ſubſtantia illic eſt panis & vini, poſt verba autem Chriſti, corpus & ſanguis eſt Chriſti. Quid mirum eſt autem, ſi ea quæ verbo creare potuit, poſſit creata conuertere?*

Ab anno D. ad DC. floruit S. REMIGIVS Remenſis, qui in cap. 10. prioris ad Corinth. ſic loquitur: *Caro, quam Verbum Dei Patris aſſumpſit in vtero virginali, in vnitate ſuæ perſonæ, & panis, qui conſecratur in altari, vnum corpus Chriſti ſunt: ſicut enim illa caro corpus Chriſti eſt, ita iſte panis tranſit in corpus Chriſti, nec ſunt duo corpora, ſed vnum corpus*.

Poſt annum Domini DC. GREGORIVS Papa I. teſte Paulo Diacono in eius vita, ita coram D populo loqnutus eſt: *Præſcius conditor noſtræ infirmitatis, ea poteſtate, qua cuncta fecit ex nihilo, panem & vinum aqua miſtum manente propria ſpecie, in carnem & ſanguinem ſuum ſpiritus ſui ſanctificatione conuertit*.

Poſt annum Domini DCC. BEDA in ſerm. de Epiphania: *Panis, & vini creatura in Sacramentum carnis & ſanguinis eius, infallibili Spiritus ſanctificatione transfertur*. NOTA, per Sacramentum intelligi ipſum corpus ſub ſpecie panis exiſtens: nam alioqui non opus eſſet ineffabili Spiritus ſanctificatione, ſi ſola ſignificatione panis mutaretur. Præterea idem Beda in libro de myſteriis Miſſæ, quem citat Thom. VValdenſ. tomo. 2. cap. 82. *Ibi*, inquit, *forma panis videtur, vbi ſubſtantia panis* A *non eſt, nec eſt ibi panis alius, quam panis, qui de cælo deſcendit*.

Ioan. DAMASCENVS in 4. lib. de fide cap. 14. *Panis, vinumq́; & aqua per inuocationem & aduentum Spiritus ſancti, ſupernaturaliter tranſmutatur in corpus, & ſanguinem Chriſti, & non ſunt duo, ſed vnum & idem*.

Poſt annum Domini DCCC. multi ſcripſerunt. THEOPHYLACTVS in cap. 6. Ioannis: *Transformatur arcanis verbis panis ille per myſticam benedictionem, & acceſſionem S. Spiritus in carnem Domini*.

STRABVS auctor Gloſſæ ordinariæ in Gloſſa capitis 11. prioris ad Corinth. *Nos*, inquit, *incerta relinquentes, quod ex auctoritatibus certum eſt, profitemur, ſcilicet ſubſtantiam panis & vini, in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Dominici conuerti: modum verò con-* B *uerſionis nos ignorare non erubeſcimus fateri. Quæ autem remanent de priori ſubſtantia accidentia, ſcilicet color, ſapor, forma, pondus, nec ipſum corpus Chriſti afficiunt, nec in eo fundantur*.

ALCVINVS, qui floruit circa annum Domini DCCC. in lib. de diuinis officiis, cap. de Miſſa, exponens illa verba Canonis: *Ratam, rationabilem*, &c. *Panis*, inquit, *per ſe irrationabilis eſt, ſed orat Sacerdos, vt ab omnipotente Deo conſecratus, rationabilis fiat tranſeundo in corpus Filij ſui*. Et infrà: *Conſulens Deus infirmitati noſtræ, qui nõ ſolemus carnes crudas manducare, & ſanguinem bibere, facit vt in priſtina remaneant forma duo illa munera; & eſt in veritate corpus Chriſti & ſanguis*.

REMIGIVS Antiſiodorenſis in Pſal. 21. *Panis* C *& vinum à Chriſtiana veritate dicuntur, non quòd naturam panis & vini poſt conſecrationem in ſe retineant, niſi quantum ad ſpeciem & ſaporem & odorem: illi namq́;, qui carnem in vtero Virginis aſſumptam Verbo ſuo perſonaliter & ineffabiliter vnire potuit, qui etiam mortalia corpora noſtra imperij ſui potentia faciet immortalia, panis & vini materiam in ſui corporis & ſanguinis naturam transferre poſſibile eſt*.

AMALARIVS Treuirenſis lib. 3. de Eccleſiaſt. officiis, cap. 24. *Hic credimus naturam ſimplicem panis & vini mixti verti in naturam rationabilem, ſcilicet corporis & ſanguinis Chriſti*.

PASCHASIVS Corbeienſis in lib. de corpore & ſanguine Domini, cap. 1. *Licet figura panis & vini hic ſit, omninò nihil aliud, quàm caro Chriſti & ſan-* D *guis poſt conſecrationem credenda ſunt*. Si nihil aliud; non igitur ſubſtantia panis & vini.

SED omittenda non eſt elegantiſsima & acutiſsima reſponſio Kemnitij ad hunc locũ. Nam in fine diſputationis de tranſubſtantiatione, in 2. par. Exam. Conc. Trident. ſeſſ. 13. cap. 4. volens exemplo quodam oſtendere, quid ſit reſpondẽdum ad loca Patrum, obiecit ſibi hunc locum tanquam Ambroſij (cùm tamen non Ambroſij, ſed Paſchaſij ſit) ac reſpondet, nihil aliud credendũ eſſe in Euchariſtia, quàm carnem & ſanguinem Domini; non quòd panis ibi non ſit, ſed quia panis non creditur, ſed videtur; corpus autem Domini ſola fide apprehenditur. AT ſi id voluit dicere Paſchaſius; ergo ante conſecratio-

nem

nem panis non videbatur, sed credebatur: ipse enim dicit, post consecrationem non credi, nisi corpus. Er eur, obsecro, idem auctor præmisit Deum omnia posse conuertere & mutare pro arbitrio?

Post annum Domini CM. floruit S. FVLBERTVS Carnotensis, qui in epistola ad Adeodatũ: *Dubitari*, inquit, *nefas est, vt ad cuius nutum cuncta subitò ex nihilo substiterunt, si pari potentia in spiritualibus Sacramentis terrena materies naturam & meritum generis sui transcendens, in Christi substantiam commutetur, cùm ipse dicat; Hoc est corpus meum, & paulò pòst; Hic est sanguis meus. Si Deum omnia posse credis, & hoc consequitur vt credas; nec humanis disputationibus discernere curiosiùs insistas, si creaturas quas de nihilo potuit creare, has ipsas multò magis valeat in excelsioris naturæ dignitatem conuertere, & in sui corporis substantiam transfundere.*

Atque hactenus de Patribus, qui floruerunt primis mille annis, antequam hæresis Berengarij oriretur: nunc subiiciemus eadem breuitate eorum testimonia, qui scripserunt duobus posterioribus seculis, qui omnes vt manifestã hæresim refellunt, remanentiã panis & vini in Eucharistia. Igitur ab anno M. ad MC. hi scripserunt. LANFRANCVS in lib. de corpore & sanguine Domini: *Ecclesia Christi*, inquit, *panem in carnem, vinum conuerti credit in sanguinem.* Et infrà: *Confitetur Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, panem & vinũ ad sacrandum proponi in altari, sed inter sacrandum incomprehensibiliter, & ineffabiliter in substantiam carnis & sanguinis commutari.*

ADELMANNVS in epist. ad Berengariũ: *Qui dixit in principio: Fiat lux, & facta est lux de nihilo: non potuit dicendo de pane; Hoc est corpus meum; ita fieri efficere? Et qui tacita virtute aquam conuertit in vinum: non efficacius poterat (si quid tamen efficacius de Deo dici debet) sonante velociter eâdem virtute, vinum ipsum in sanguinem suum transferre?*

HVGO LINGONENSIS in epist. ad Berengarium: *Sicut non capis, quomodo Verbum caro factum est: sic non potes iterum capere, quomodo panis iste mutetur in carnem, & vinum in sanguinem transformetur, nisi te docuerit omnipotentiæ fides.*

GVITMVNDVS Auersanus lib. 3. contra Berengarium: *Nunc*, inquit, *contra illos habenda est ratio, qui Ecclesiæ rationibus expugnati, iam quidem negare nequeunt, substantiam corporis Christi cibo inesse Dominico; panem tamen & vinum per verba Saluatoris in carnem eius, & sanguinem verti nequaquam credentes, sed Christum pani & vino commiscentes, tanquam subtiliori ratione hæresim alteram condiderunt.* Vidésne hæresim appellari eam sententiam, quam nunc Lutherani defendunt? & tamen nondum notus erat Innocentius III.

ANSELMVS Cantuariensis in lib. de corpore Domini apud Ioannem Garetium (nec enim librũ ipsum Anselmi adhuc videre potui) *Contra omnem secularis Philosophiæ rationem, & intellectum mutata panis substantia in aliam substantiã ad quoddam mysterij obsequium quædam accidentia, quæ illi inhærebant, sic transtulit non mutata, vt corpus Domini (licet adsit albedo) non faciat album, nec rotunditas rotundum.*

Ab anno Domini M.C. ad M.CC. sequentes auctores floruerunt. ALGERVS lib. 1. de corpore Dom. cap. 7. sic in titulo posuit: *Quod remanentibus qualitatibus suis substantia panis, & vini in verum corpus Christi mutetur.* Et ibidem, & cap. 8. fusè docet, cur Deus noluerit substantiam panis manere, & cur voluerit accidentia manere. Petrus CLVNIACENSIS in lib. de sacrificio, & trãsubstantiatione cõtra Henricum, & Petrum Bruis: *Hoc sacrum, & salutare Sacramentum aliud esse videtur, & aliud est; per virtutem Verbi diuini substantia (vt iam sæpe dictum est) mutata, specie reseruata.* Vbi etiam fusè docet, omninò esse credendum, per consecrationem mutari substãtiam panis, & accidentia remanere, exemplis plurimis in medium adductis, quibus probat id non esse impossibile. HVGO VICTORINVS lib. 2. de Sacramen. part. 8. cap. 7. *Videtur*, inquit, *species panis, & vini, & substantia panis & vini nõ creditur: creditur autem substantia corporis, & sanguinis Christi, & tamen species non cernitur.* Et cap. 9. *Per verba sanctificationis vera panis, & vera vini substantia, in verum corpus, & sanguinem Christi conuertitur: sola specie panis & vini remanente, & substantia in substantiam transeunte. Conuersio autem ipsa non secundum vnionem.* NOTA contra Lutheranos: *Sed secundum transitionem credenda est.* PETRVS LOMBARDVS lib. 4. sentent. dist. 11. lit. D. *Post consecrationem*, inquit, *non est substantia panis, vel vini, licet species remaneant.* EVTHYMIVS Zigabenus in cap. 26. Matth. *Panem*, inquit, *& vinum ineffabiliter transformat in ipsum corpus, & sanguinem suum.*

Habemus triginta duos probatissimos testes quorum postremi quinque tempore S. Bernardi, omnes autem ante Innocentium III. floruerunt. Ex quibus colligimus, PRIMO, verissimum esse, quod ait Concilium Trident. sess. 13. cap. 4. Ecclesiæ Catholicæ semper fuisse persuasum, ita transmutari panem in corpus Domini, vt substãtia panis recedente, sola maneret Christi caro sub accidẽtibus panis. SECVNDO, mendacia esse impudentissima tum Lutheri, tum Lutheranorum, qui hanc mutationem excogitatam esse volunt, vel ab Innocentio III. vel à sancto Thoma. TERTIO, mentiri Caluinum, cùm lib. 4. Institut. cap. 17. §. 14. de hac transubstantiatione sic loquitur: *Vetustatis patrocinio, quod euidenti Dei Verbo sæpe opponere audent, in confirmando isto dogmate destitui palàm est. Nec enim ita pridem excogitatum fuit, ignoratum quidem nõ melioribus illis seculis modò, quibus purior adhuc vigebat religionis doctrina; sed cùm iam admodum inquinata esset illa puritas. Nemo est veterum, qui sacræ Cœnæ symbola non fateatur disertis verbis panem, & vinum esse, etsi (vt dictum est) variis epithetis illa interdum insigniant ad commendandam mysterij dignitatem.* Hæc ille: cui satis fuit dixisse; nam probare quod dicebat; & vel vnum ex Patribus testem adducere, indignum erat grauitate tanti hæresiarchæ.

CAPVT

CAPVT XXI.

Probatur idem ex definitione, & consensu Ecclesiæ ab annis quingentis.

NVNC probanda est eadem veritas ex definitione sub anathemate, & cõsensu totius Ecclesiæ saltem ab annis quingentis. Quæ probatio duabus de caussis adhibẽda est. PRIMO, quia aduersarij, etsi fateantur à tempore Innocentij III. inuectam esse opinionem transubstantiationis in Ecclesiã, tamen Kemnitius loco citato contendit, non fuisse definitã sub anathemate, nisi hoc nostro seculo à Concilio Triden. idque probat, quia Græci in Cõcilio Florentino noluerũt huic dogmati assentiri, & Latini cũ eis nõ obstante ea discordia, reconciliati sunt. Petrus etiã Martyr in lib. contra Gardin. obiecto 84. dicit, Græcos semper à transubstantiatione abhorruisse, & ex eodẽ Concilio Florentino id probat. Nos igitur Deo volente, facillimè demonstrabimus in sex Conciliis ante hoc nostrum seculum fuisse sub anathemate definitam veritatem transubstantiationis; quorum duo ante annos quingentos celebrata sunt. Ex quo sequitur, saltem ab annis quingentis, id est, à tempore hæresis Berengarianæ dogma transubstantiationis sub anathemate stabilitum, & ipsos etiam Græcos cum Latinis in hac re semper mirificè consensisse.

SECVNDO, adhibenda est hęc probatio, quia hoc fundamento posito, duæ rationes colligi poterunt, cur de hac veritate dubitari non debeat. PRIMVM enim fieri nequit, vt Ecclesia vniuersa tot seculis in grauissimo errore versata sit. DEINDE hoc ipso tẽpore, quo hæc veritas tanquam certissimum dogma, atq; adeò vt fidei articulus colebatur, floruerunt in Ecclesia plurimi sanctissimi viri, vitæ innocentia, miraculis, aliisq; diuinis donis clarissimi, quos nulla ratio admittit, vt & Deo amicissimi fuerint, & simul in fide grauiter errauerint.

PRIMVM igitur generale Conciliũ ROMANVM, sub Nicolao II. quod celebratum est circa D annum Dñi M.LX. Berengariũ abiurasse coëgit illis verbis: *Ego Berẽgarius anathematizo eam hæresim, de qua hactenus infamatus sum, quæ astruere conatur, panem & vinũ, quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodò Sacramentum, & nõ verum corpus, & sanguinem Domini nostri* IESV CHRISTI *esse.* Hæc abiuratio, & anathematizatio apertissimè significat tem à Cõcilio definitam sub anathemate fuisse: nec enim coguntur vlli abiurare, & anathematizare sententias dubias, sed eas tantùm, quæ damnantur ab Ecclesia, tanquam hæreses explorateç. Quod autem Conciliũ hoc generale, cùm iussit credi panem post consecrationem esse corpus Domini, intellexerit non esse corpus, manendo

A panem, sed desinendo esse panem per mutationem in corpus; ac proinde definierit transubstantiari panem in corpus, testantur tres optimi viri, qui illis temporibus vixerunt, Lantfrancus, Guitmundus, Anselmus, quorũ vnus ipsi Concilio interfuit, & fortasse etiã duo interfuerunt.

LANTFRANCVS igitur, qui Concilio interfuit, in lib. de corp. Dom. sic alloquitur Berengarium: *Nicolaus Papa comperiens te docere, panem vinumq́, altaris post consecrationem sine materiali mutatione in pristinã essentiã remanere, concessa tibi respondendi licentia, cùm non auderes pro tua partis defensione aliquid respondere, pietate motus ad preces tuas præcepit tradi Scripturam tibi. Eius principium est; Ego Berengarius, &c.* Itaq; voluit Conciliũ (vt Lantfrancus affirmat) B illa confessione destruere hæresim, quæ asserit, panem non mutatum in Sacramento remanere.

GVITMVNDVS, qui eidem Concilio videtur interfuisse, sic de eodem Concilio loquitur li. 3. de corp. Dom. *Panem & vinum altaris Domini in corpus & sanguinem Christi substantialiter conuerti, nõ sicut delirat Berengarius, corporis & sanguinis Domini figuras tantùm esse, & vmbras, aut intra se latentem Christum tegere, vniuersalis Ecclesiæ consensione roboratũ est.* Et ibidem vtitur hoc argumẽto; Si quod vniuersa Ecclesia tenet, Apostolicum cẽsendum est, etiamsi nullis sit munitum Conciliis: quantò magis illud Apostolicum censendum erit, quod vniuersa Ecclesia tenet, & Conciliis roboratum est?

Denique S. ANSELMVS, qui etiam eodem C tempore vixit, in epist. de corp. Domini, sic ait: *Panis substantiam post Dominici corporis consecrationem in altari superesse semper abhorruit pietas Christiana, nunquamq́, damnauit in Berengario Turonensi, eiusq́, sequacibus.* Vides igitur ab Ecclesia apertè definitum ipso tempore Berẽgarij, id est, ante annos quingentos, non remanere substantiam panis in Eucharistia, ac proinde definitam transubstantiationem, vt Catholicam veritatem.

SECVNDVM Concilium fuit ROMANVM, sub Gregorio VII. celebratum anno Domini M.LXXIX. mense Februario, vt refert Thomas VValdensis, tomo 2. de Sacram. cap. 43. in quo alia fidei professio clarior edita est propter fraudes varias, quibus Berengariani priorem illam professionem editam sub Nicolao II. deprauare solebãt. Sic igitur habet posterior fidei confessio: *Ego Berengarius, corde credo, & ore confiteor, panem & vinum, quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis, et verba nostri Redemptoris substantialiter conuerti in veram, ac propriã, & viuificatricem carnem, & sanguinem Domini nostri* IESV CHRISTI, *&c.* Nihil igitur noui, si de reipsa agatur, statuit Cõcilium Lateranẽse, & multò minus Tridentinũ.

TERTIVM est Conciliũ generale LATERANENSE, sub Innocentio III. celebratum anno Domini M. CC. XV. in quo non negant aduersarij hoc nostrũ dogma, etiam sub nomine transubstantiationis confirmatum: sed negant aliqui eorum, vt Kemnitius, & quidam alij, defini-

tum sub

tum sub anathemate, atq; vt decretum de fide, à **A** quo nō liceat dissentire sine periculo hæreseos. At hoc nullo negotio demonstrari potest. Nam initium capitis 1. eius Concilij sic incipit: *Firmiter credimus, & simpliciter confitemur.* Ac deinde subnectitur integra confessio fidei de Trinitate, de creatione mundi, de Incarnatione Verbi, de Ecclesia, & Sacramentis; & deinde cap. 3. de prædicta confessione sic loquitur idem Concilium: *Excommunicamus, & anathematizamus omnem hæresim extollentem se, aduersus hanc sanctam, Orthodoxam, Catholicam fidem, quam superius exposuimus.* Ecce igitur anathema, quod Kemnitius requirebat. Quid quod Lutherus ipse in lib. de captiuit. Babyl. cap. 1. agnoscit in cap. Firmiter, ex hoc Concilio sumptum est, transubstantiationem, **B** vt articulum fidei definitam? Quæ cùm ita sint, Kemnitij mendacium, & temeritas non modò cum ipso nostro Concilio, sed etiam cum suo Propheta, & Apostolo pugnat.

QVARTVM Concilium est ROMANVM generale, celebratum anno Domini M. CD. XIII. in quo damnati sunt tanquam hæretici articuli Ioan. VViclefi, quorum PRIMVS est: *Substantia panis materialis, & similiter substantia vini materialis manet in Sacramento altaris.* SECVNDVS est: *Accidentia panis non manent sine subiecto in eodē Sacramento.* Huius Concilij meminit, & decretum ipsum recitat Ioan. Cochlæus lib. 1. hist. Hussitarum.

QVINTVM Concilium est CONSTANTIENSE generale, celebratum anno Dñi M. CD. **C** XIV. in cuius sess. 8. confirmatur sententia Romani Concilij, & rursus nominatim, & sub anathemate damnantur articuli Ioan. VViclefi, & damnatio ipsa in fine Concilij iterū approbatur à Martino V. vero, ac legitimo summo Pōtifice.

SEXTVM denique Concilium est FLORENTINVM generale, in cuius sessione vlt. celebrata anno Domini M. CD. XXXIX. consentiente vniuerso Concilio Latinorum, & Græcorum, data est instructio Armenis de fide, & Sacramētis: in ea instructione sic habemus de Eucharistia: *Substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur.* Ex his ergo euidenter apparet, quàm apertè & impudenter Kemnitius mentiatur. **D**

Quod autem Petrus Martyr, & idem Kemnitius obiiciunt de Græcis, aliud est mendacium, & impostura planè digna iis hominibus, qui auctorem illum sequuntur, qui pater mendacij ab ipsa veritate nominatur. Nam vt ex ipsius Concilij actis cognosci potest, nunquam fuit quæstio inter Latinos, & Græcos, an panis verè, & substantialiter mutaretur in corpus Domini, sed quæstio fuit, & adhuc est de verbis, quibus fit illa ineffabilis mutatio. Latini enim sentiebant, vt etiam semper sentiēt, solis Christi verbis fieri illam mutationem; Græci contrà sentire videbantur, non solis Christi verbis, sed quibusdam aliis precibus ab hominibus compositis mutationem illam fieri. Hác autem solam fuisse quæstionem patet, tum ex ipso Concilio prope finem, tum ex auctoribus Græcis, qui de hac ipsa quæstione illo tempore scripserūt, qui sunt Bessarion Card. Nicenus, Nicolaus Cabasilas, Marcus Ephesius.

Quod autem Græci nunquam abhorruerint à transubstantiatione (vt Pseudomartyr audacter mentitur) colligitur PRIMO ex antiquis auctoribus suprà citatis, Cyrillo Hierosolymitano, Gregorio Nysseno, Ioan. Chrysostomo, Cyrillo Alexandrino, Ioān. Damasceno, Theophilacto, & Euthymio.

SECVNDO, ex auctoribus recentioribus, Nicolao Methonensi, Samona Gazensi, Nicolao Cabasila, Marco Ephesio, & Bessarione, quorū opuscula exstant nuper impressa, qui omnes apertissimè confitentur mutationem istam, de qua loquimur.

TERTIO, ex Concilio Lateranensi, sub Innocentio III. suprà citato: siquidem interfuerunt Græcorū etiam Patriarchæ, & cap. 4. eius Concilij indicat Innocentius eo tempore Græcos ad obedientiam Romanæ Ecclesiæ rediisse.

QVARTO, ex Concilio Florentino. Nam in instructione Armenorum disertis verbis ponitur hęc mutatio substātiæ panis in corpus Christi. Consensisse autem in eam instructionem etiam Græcos, patet ex initio, & in fine illius instructionis; initiò enim dicitur facta sacro approbante Concilio, & in fine dicitur data in publica Synodali sessione.

QVINTO, patet ex eo, quod cùm Græci tempore Leonis IX. & deinceps multa obiecerint Latinis, ob quæ ab illis dissentire se dicerent: nunquam tamen hoc obiecerunt de mutatione panis in corpus Christi, quā ab Ecclesia Latina doceri, vt dogma fidei, ignorare non poterant.

SEXTO denique patet ex censura Orientaliū ad Augustanam Confessionē: diuina enim prouidentia factum est, vt Lutherani ad suam ipsorum sempiternam confusionē, indices facerent controuersiarū, quas nobiscum habent, inimicos nostros. Itaq; miserunt Augustanam Confessionem ad Patriarcham Constantinopolitanum, qui censurā remisit pro approbatione, & cùm in aliis articulis eos reprehendit, tū potissimùm in artic. 10. qui est de cœna Domini. Sic enim habetur in ea censura, cap. 10. *Multa in hac parte de vobis* (Lutheranis Confessionistis) *referuntur; quæ nobis nullo pacto probari possunt. Ecclesia igitur sancta illud iudiciū est, In sacra Cœna post consecrationem, et benedictionem, panem in illud ipsum corpus Iesu Christi, vinum autem in illum sanguinem virtute Spiritus sancti transire, ac immutari.* Et paulò infrà dicūt; Corpus Christi nō descendere de cœlo, vt in Eucharistia præsens adsit, sed fieri præsens per transmutationem, & trāsitionem panis in corpus. Et paulò pòst dicunt; Sub speciebus panis, verum corpus Domini contineri. Definat igitur Pseudo-

martyr dicere, Græcus semper à transubstantiatione abhorruisse: desinat etiam Kemnitius mentiri, Græcos in Concilio Florentino admittere noluisse mutationem istam panis in corpus Domini. Ecce enim inimici nostri sunt indices: ipsi sunt, qui & Caluinistas reprehenderunt, quod solum signum corporis Domini in Eucharistia agnoscant, & simul Confessionistas arguunt, quod verum corpus Domini, sed sine panis mutatione in eodem Sacramento confiteantur.

CAPVT XXII.

Probatur eadem veritas ex conuenientia rationis.

NVNC VLTIMO probanda est eadem veritas ex congruentia secundum rationem. Nam posito quod Deus voluerit, Corpus Christi, verè ac realiter communicari fidelibus māducandum, vt Lutherani (cum quibus nunc disputamus) concedunt: ratio profectò indicat omninò conueniens fuisse, vt non solùm in pane & vino, qui est cibus & potus communissimus & optimus, id fieret, sed etiam vt substantia panis recederet, & accidentia remanerent.

Ac PRIMVM congruum fuisse, vt substantia panis abesset, probatur his rationibus. PRIMA ratio est, quia corpus Domini, vt suprà diximus, manet sub accidētibus panis, non vt in vase, aut in loco, sed planè ad eum modum, quo substantia panis manet sub accidentibus suis, excepta informatione: nam ideò ex natura rei mouetur ad motum accidentium, & desinit esse Sacramētaliter ad accidentium illorum desitionē. Quod si cum corpore Domini maneret substantia panis, tunc duæ substantiæ haberent ordinem ad eadem accidentia, & ab iisdem accidētibus, tanquam externis signis demonstrarentur. Et quia substātia panis informaretur illis accidentibus, non autem corpus Christi; primarius ordo ad illa accidentia esset substantiæ panis, secundarius autem corporis Christi, & consequenter ipsa accidentia per se primò demonstrarent, & significarent panem, secundariò autem corpus Christi, quod sanè absurdum esset. Nam si quis peteret, quid sit quod est in altari, oporteret respondere; Est panis triticeus, & etiam corpus Christi: & si quis quæreret, quid significant illa accidentia, respondendum esset, substantiam panis illic esse, & simul corpus Christi: & si alius interrogaret; Quid frangit Sacerdos, & communicantibus tanta religione distribuit? diceremus, panem triticeum, & simul corpus Christi. Profectò igitur multò conuenientius fuit vt solum Christi corpus ad illa accidētia ordinem haberet, & illa soli Christi corpori deseruirent.

SECVNDA ratio est ob venerationem Sacramenti. Nam si vnà cum corpore Domini substantia panis sub iisdem accidentibus contineretur, periculum esset, ne simpliciores adorarent panem: illi enim non distinguunt, sed simpliciter adorant, quod sub illis speciebus continetur.

TERTIA ratio est ob dignitatem; quia non videtur rationi consentaneum, vt simul maneant cibus ventris, & cibus mentis, panis terrenus, & panis cœlestis.

QVARTA ratio est, quia si panis substantia adesset, non posset corpus Domini sumi, quin solueretur ieiuniū: ex quo sequeretur, vt nemo posset eodem die sæpius cōmunicare; siquidem ex decreto Apostolorum, teste Augustino in epist. 118. cap. 6. non nisi à ieiunis corpus Domini ritè sumi potest. Et tamen constat ante M. annos fuisse in Ecclesia morem, vt Sacerdotes ter sacra celebrarent in die Natalis Domini, vt patet ex Gregorio, hom. 8. in Euangelia, & præterea extra eum diem certis de caussis permittunt canones, vt vnus presbyter sæpius eodem die sacrum faciat, & corpus Domini sumat.

IAM verò congruum fuisse, immò etiam necessarium, vt panis accidentia maneant, multis rationibus probari potest; quæ notandæ sunt, quoniam & Lutherus, & Petrus Martyr, & Kemnitius, & alij mirantur, cur sicut dicimus, panem transubstantiari, non etiam dicamus transaccidentari.

PRIMA igitur ratio est, quia si etiam accidētia abessent, nullum esset in Eucharistia signum sensibile; proinde nullum esset Sacramentum. SECVNDA, quia non posset vllo modo vera esse Domini sententia: *Hoc est corpus meum*, si ita mutaretur totum in totum, vt nihil in vtroque termino commune remaneret. TERTIA, quia hoc modo maius est meritum fidei. QVARTA, quia horror esset humanam carnem in propria specie manducare.

Quam rationem oppugnandam sumpsit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum multis in locis, sed maximè parte 3. PRIMO, quoniam etsi Christi caro velatur speciebus panis, tamen non propterea assatur, sed adhuc remanet cruda, ac per hoc non tollitur horror. SECVNDO, quia maior est horror mentis, quàm oculorum: horret enim qui scit se occidendū, etiamsi oculis non videat gladium. Et certè magis borreret quis, si deberet comedere artocreas, quam sciret ex carne humana confectam, etiamsi non videret, nisi panaceum illud tegmen; quàm si iuberetur comedere verum panem, sed ad humani corporis similitudinem conformatum. TERTIO, quia Deus nō solet parcere sensibus, quando aliquid nobis vtile est: vnde proponit fidelibus suis calicem passionis, & mortis, horroris plenum. Sed hæc facilè solui possunt.

Ad PRIMVM respondeo, per illas species panis Christi, carnem non assari, neque vllo modo coqui; tamen magis tolli horrorem, quàm si assaretur. Nam caussa horroris in carne humana

come-

comedenda eſt læſio ipſius carnis: horret enim naturaliter homo veſci, & nutriri carne humana, quia horret lacerare, & deſtruere carnē ſuæ ſpeciei. At ſi quis poſſet amicum ſuum totum & integrum ſine vlla eius læſione intra pectus ſuum recipere, libentiſsimè faceret. Nam ex vehementi amore hoc deſiderari, teſtatur amplexus arctiſsimi eorum, qui ſe valde diligunt: & in hoc modo comedendi magis horret animus aſſam carnem, quàm crudam, & viuam recipere; ſiquidem nouit ſine læſione aſſari nō poſſe. Iā igitur, quia in ſpecie panis ſumitur Chriſtus integer, & viuus, & ſine vlla eius læſione, & noſtra ſumma cum vtilitate, inde fit, vt animus non horreat.

A

Ad Secvndvm dico, maiorem eſſe horrorem mentis, quàm ſenſuum; ſed per ſpecies panis, & doctrinam fidei, tolli vtrumq; horrorem in Euchariſtia ſumenda.

B

Ad Tertivm dico, Deum non parcere ſenſibus, quando agitur de ſola pœna; parcere autem, quando horror ſenſuum cum ſcelere coniungeretur: ſcelus autem eſſet, Chriſti carnem in propria ſpecie ſumere, quia deberet neceſſariò lacerari, & deſtrui. Deinde in hoc Sacramento Deus conſolari ſuos cupiebat, non affligere: vnde debuit in hac re tollere horrorem, etiamſi in aliis rebus aliquando non tollat.

Adde, quòd hæc ratio ſumpta ab horrore, non eſt ſolius S. Thomæ, & Scholaſticorum, ſed multorum veterum Patrum; Ambroſ. lib. 4. de Sacram. cap. 4. & lib. 6. cap. 1. Cyrilli in epiſt. ad Caloſyrium; Gregorij apud Paulū Diaconum in eius vita; Damaſceni lib. 4. cap. 14. Theophilacti in cap. 6. Ioan. & Auguſtini apud Gratianum, de conſecr. diſt. 2. can. Vtrum.

C

CAPVT XXIIII.

Refelluntur Kemnitij obiectiones.

SVperest, vt ad ea reſpondeamus, quæ aduerſarij contra tranſubſtantiationem obiiciunt. Ac Primvm ſoluam argumenta Kemnitij: ipſe enim omnia collegit, quæ Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. 1. & Caluinus in lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 13. 14. & 15. contra tranſubſtantiationē ſcripſerunt. Deinde ſoluam argumenta Petri Martyris, qui multa noua addidit ad ſuperiora.

D

Igitur Kemnitius Lutherum & Caluinum ſecutus, Primo loco proponit argumentum à nomine tranſubſtantiationis. Sed obiiciunt Lutherus, Caluinus, Petrus Martyr, Kemnitius, & alij, quod nomē peregrinum & barbarum tranſubſtantiationis, Cōcilium hoc inuenerit, quod ſignū eſt nouæ, peregrinæ, & barbaræ ſententię.

Reſpondeo Primo, ſtultum eſſe, cùm de re conſtet, litigare de nomine: de re autem ita conſtat, vt non poſsit magis conſtare. Nam Patres, vt ſuprà vidimus, dixerunt panem ſubſtantialiter conuerti in carnem Chriſti, manentibus tamen accidentibus panis: & Hugo dixit, ſubſtantiam in ſubſtantiam ire; & Guitmundus, Algerus, Petrus Cluniacenſis ante hoc Concilium ex profeſſo diſputârunt, mutari ſubſtātiam panis, accidentibus non mutatis, quæ actio non poteſt vno verbo ſignificari, niſi dicamus tranſubſtantiari.

Secvndo, licuit Concilio Nicæno in ipſo ſymbolo ponere nomen ὁμοούσιος, & Concilio Epheſino nomen θεοτόκος; maiori igitur ratione licuit Concilio Lateranenſi in confeſsione fidei nomen tranſubſtantiationis ponere. Nam in Concilio Nicæno Epiſcopi fuerunt CCC. XVIII. in Epheſino CC. at in Lateranenſi Epiſcopi ſuprà CD. & Patres in vniuerſum pluſquā M.

Deinde ante Nicænum, & Epheſinum Concilium pauca teſtimonia veterum exſtabant de reipſa: at ante Lateranenſe innumerabilia. Neqve obſtat, quod nomen ὁμοούσιος, non fuerit primò inuentum in Concilio Nicæno, vt nos oſtendimus in 2. lib. de Chriſto, cap. 1. nam ſatis eſt, ꝙ in eodem Concilio fuerit publicè ab Eccleſia receptum, & ſtabilitum, vt Auguſtinus affirmat lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. Præterea, ante Nicænum Concilium non exſtabat vnum aliquod nomen æquiualens nomini ὁμοούσιος: at ante Concilium Lateranenſe exſtabant multa nomina æquiualentia nomini tranſubſtantiationis. Nam Patres paſsim vocant conuerſionem, & tranſmutationem, & Theophylactus in cap. 14. Marci vocat tranſelementationem, quæ certè vox nihil minus ſignificat, quàm tranſubſtantiatio: nam tranſelementatio ſignificat mutationem totius rei vſque ad prima elementa, id eſt, vſque ad ipſam materiam, quæ ab Ariſtotele elementum vocatur. Deniqve, ſi mutatio ſolius formæ rectè dicitur à Græcis μεταμόρφωσις, & à Latinis transformatio, & mutatio externæ figuræ, dicitur transfiguratio etiam in Euangelio, cur mutatio ſubſtantiæ non poterit rectè dici tranſubſtantiatio?

Deinde proponit argumentum negatiuū hoc modò: *Veriſsimum eſt illud axioma, nihil pro articulo fidei Eccleſiæ proponendum eſſe, quod non ex manifeſtis, certis, & firmis Scripturæ teſtimoniis apertè oſtendi, & probari poteſt. Sed tranſubſtātiatio ab Andradio* (vno videlicet ex Catholicis Doctoribus) *collocatur inter illas res, quæ nullis Scripturæ ſacræ teſtimoniis apertè definita, & explicata ſunt: Scotus item, Cameracēſis, & alij diſertè fatentur, nec verbis Scripturæ, nec ſymbolis fidei, nec veterum ſententiis cogi nos ad dogma tranſubſtantiationis.*

Respondeo ad ſingulas partes argumenti. Axioma Kemnitii falſiſsimum eſt: Nam ſi nihil pro articulo fidei proponendum eſt, quod non ex manifeſtis Scripturis probari poſsit; certè pro articulo fidei proponi non poterit, quod libri Euangeliſtarum, & epiſtolæ Pauli ſint Scripturæ diuinæ: id enim ex nulla Scriptura, ſed ex traditione ſola probari poteſt. Remoto autem ab articulis fidei, quod libri illi ſint Scripturæ

diuinæ, simul concident omnes alij articuli, qui ex Scripturis illis probantur: axioma igitur Kemnitij vniuersam fidem destruit.

Quod autem ex Andradio, & Scoto, atq; Cameracensi Kemnitius refert, mala fide, vt ei solenne est, refert. Nam ANDRADIVS in libro de Cœna Domini, non dicit absolutè transubstantiationem in his rebus numerari, quæ ex Scripturis probari nequeunt; sed ex hypothesi loquitur, ac dicit: *Etiamsi transubstantiatio ex manifestu Scripturis, vt tu,* inquit, *arbitraris, probari non posset, tamen furor esset, in iis rebus, quæ ex certis locis Scripturarum, nec probari, nec refelli possent, velle suo iudicio potiùs, quàm toti Ecclesiæ credere.* Itaq; Kemnitius ex hypothetica Andradij sententia, absolutam fecit, vt calumniandi occasionē haberet: qua ratione posset etiam dicere, Christum esse mendacem, idq; probare ex ipsius Christi testimonio, qui dixit, Ioan. 8. *Si dixero, quia non noui eum, ero similis vobis mendax.*

Vbi etiam obiter NOTANDA est alia impostura Kemntij contra eundem Andradium. Sic enim Kemnitius loquitur loco citato: *Andradius meus texit tale argumentum; Scriptura affirmat non esse apud Deum impossibile omne verbum: ergo credenda est transubstantiatio, etsi natura vires, ac modum superet.* ac deinde argumentū ineptum facilè eludit. SED nunquam Andradio venit in mentem, vt tale argumentum faceret: nec enim ex omnipotentia probat transubstantiationem fieri, sed non esse impossibilem. Legatur locus Andradij, & per se mendacium cadet.

Non dissimili arte in Scoto, & Cametacensi Kemnitius ludit: Scotus enim in 4. dist. 11. q. 3. quem sequitur Cameracēsis, tria dicit. PRIMO, potuisse Deum efficere, vt in Sacramento verè adesset corpus Christi cū pane; & si hoc fecisset, mysterium futurum fuisse facilius, & minus miraculorum in se continēs. Quod quidem aliqui negant alij concedūt: sed res ad fidē non ptinet, neq; de eo est nobis cum hæreticis cōtrouersia.

SECVNDO dicit, non exstare locum vllum Scripturæ tam expressum, vt sine Ecclesiæ declaratione euidenter cogat transubstantiationem admittere. Atq; id non est omninò improbabile. Nam etiamsi Scriptura, quam nos suprà adduximus, videatur nobis tam clara, vt possit cogere hominem non proteruum: tamen an ita sit, meritò dubitari potest, cùm homines doctissimi, & acutissimi, qualis inprimis Scotus fuit, contrarium sentiant.

TERTIO addit, quia Ecclesia Catholica in generali Concilio Scripturā declarauit, ex Scriptura sic declarata manifestè probari transubstantiationem. Non enim potest non esse verus Scripturæ sensus, quem is tradit, qui Scripturā condidit: idem autem Spiritus sanctus est, qui & Scripturam dictauit Apostolis, & Prophetis, & qui eam per Ecclesiā declarauit. Vtinam modum istum loquendi Scoti Kemnitius, & ceteri Lutherani imitarentur; nulla enim controuersia remaneret.

VNVM tamen addit Scotus, quod minimè probandum est; ante Lateranense Concilium non fuisse dogma fidei transubstantiationem: id enim ille dixit, quia non legerat Concilium Romanum sub Gregorio VII. neq; consensum illum Patrum, quem nos suprà adduximus.

Ad argumentum igitur Kemnitij RESPONDEO, dogma transubstantiationis ad fidem Catholicam pertinere, quia colligitur ex Scriptura diuina, secundum applicationem communem Patrū, & iuxta declarationem Ecclesiæ in Conciliis generalibus.

TERTIVM argumentum sumit Kemnitius ex illis Scripturis, quæ Eucharistiam panem appellant: siquidem ante benedictionem vocatur panis, Matth. 26. *Accepit panem.* & de ipso quod accepit, ait: *Hoc est corpus meum.* Et ne dubium esse posset, an particula demonstratiua denotaret id, quod acceperat Dominus: Lucas & Paulus id expresserunt in altera specie; siquidem dicūt: *Accepit poculū, benedixit, dedit illis, & ait; Hoc poculū, &c.* ergo simplex historia cogit, vt dicamus panem esse corpus Domini, & poculum vini esse poculum sanguinis. At quomodo potest panis esse corpus, si nullus sit ibi panis? & vinum esse sanguis, si nullum sit ibi vinum? Deinde post benedictionem in ipso vsu Paulus Eucharistiam 1. Cor. 10. & 11. quinquies panē appellat: *Panis quē frangimus. De vno pane participamus. Quoties manducabitis panem hunc. Qui mādacauerit hunc panē indignè. Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat.* Ergo verus panis est in Eucharistia, non autem specierum panis, id est, accidentia sine substantia: *Hæc argumenta,* inquit Kemnitius, *sunt perspicua, firma & valdè vrgentia.*

RESPONDEO, quod pronomen, *Hoc*, non demonstret panem materialem, satis apertè demonstrauimus in 1. lib. cap. 10. & 11. neq; opus est illa repetere, quia quod pronomen, *Hoc*, demonstret panem materialē, vtile est Caluinistis, contra quos tunc disseruimus, Lutheranis autem non modò nihil prodest, sed vehementer obest. Quare valde miror Lutheri, Kemnitij, & aliorū imprudentiam, qui tantopere vrgent, panem demonstrari pronomine illo: quantò enim fortius id probant, tantò seipsos fortius ligant, & impediunt. Nam (vt suprà deduxi) si Dominus ait; Hic panis est corpus meum, necessariò sequitur, vt aut falsa sit Domini sententia, si nimirum propriè panis materialis dicatur esse corpus Domini, quod apertè implicat contradictionem: aut panis sit corpus non propriè, sed figuratè, quod volunt Caluinistæ: aut denique panis non manens panis, sed benedictione mutatus sit in corpus Domini, quæ est sententia Ecclesiæ Catholicæ, & verissima.

Ad illas ergo argutias. *Si panis est corpus Domini; ergo panis manet,* RESPONDEO, falsum esse, panē esse corpus Domini, nisi addas, aut certè subintelligas,

telligas, mutatum. Panis enim mutatus verè est corpus Domini; sed tunc non sequitur, debere manere panem; nam panis mutatus non est, sed fuit panis. Simile est, si dicas; Homo occisus est cadauer: neq; enim inde colligi potest; ergo homo manet, sed potiùs colligitur non manere, quia homo occisus non est homo.

Quod attinet ad alteram partem argumenti de nomine panis post benedictionem, respondi etiam lib. 1. cap. vlt. siquidem ea loca à Caluinistis obiiciebantur: nūc breuiter RESPONDEO, apud Paulum panem vocari post consecrationem non spectrum, nec accidētia sine subiecto, sed verum cibum supersubstantialem, qui panis dicitur, vel quia ex pane factus est, vel quia figuram externam panis retinet, vel quia habet effectus, & proprietates panis, vel quia more Hebraico omnis cibus dicitur panis: siquidē Manna vocatur panis in Scriptura frequentissimè, Exod. 16. Sap. 16. Psal. 77. & Ioan. 6.

SED solutio ista Kemnitio non satisfacit: dicit enim esse valde absurdum in Scripturis ita ludere, vt in eodem capitulo modò panis accipiatur propriè, modò metaphoricè. Cùm ergo 1. Corint. 11. panis omnium consensu accipiatur propriè pro pane triticeo, quando Paulus ait: *Accepit panem, & gratias agens, &c.* oportet etiam paulò infrà propriè accipere, quando idem ait: *Quotiescunq; manducabitis panem hunc, &c.*

RESPONDEO, nō est ita absurdum, vt Kemnitius putat, in eodem capit. variè accipere aliquam vocem, quando analogia aliqua, & similitudo inter eas res inuenitur. Nam Exod. 7. Virga Aaron vocatur virga, antequam verteretur in colubrum; & rursum in eodem capitulo vocatur virga, cùm esset coluber, non virga: *Deuorauit,* inquit Scriptura, *virga Aaron virgas Magorum.*

At instat Kemnitius; nam Exod. 7. apertè declarata est conuersio virgarum in colubros: ea autem declaratione facta, non est absurdū idem nomen tribui rei ante & post conuersionem. Paulus verò non declarauit transubstantiationem, 1. Corinth. 11. quare sine fundamento asseritur, panis nomen accipi variis modis apud Paulum.

RESPONDEO, aliud exemplum ex ipso Paulo adduci potest, vbi nulla notatur conuersio, & tamen idem nomen variè accipitur, 1. Cor. 10. cùm dicitur: *Panis quem frangimus,* de pane triticeo Paulus loquitur secundum Kemnitium; & de pane cœlesti, id est, de corpore Christi naturali secundum Catholicos; & tamen ibidem Paulus ait: *Vnus panis multi sumus.* vbi non de pane triticeo, nec de corpore CHRISTI naturali, sed de Ecclesia loquitur. ADDE, quòd Apostolus 1. Corinth. 11. satis apertè declarauit variam panis significationem, ex mutatione facta in pane. Nam ante consecrationem absolutè nominauit panem, dicens: *Accepit panem*; post consecrationem autem, semper addidit pronomen, quo in-

A dicaretur sermonem esse de pane consecrato, & mutato; ait enim: *Quotiescunq; manducabitis panem hunc,* id est, panem sic benedictum, & consecratum, & proinde mutatum in aliam substantiam. ADDE, quòd de pane non mutato falsum esset, quod Paulus dicit: *Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat, & reus erit corporis, & non diiudicans corpus Domini.*

QVARTVM argumentum Kemnitius sumit à ratione Sacramenti. Nam secundum Scripturas Eucharistia Sacramentum est sicut Baptismus. At si desit substantia panis, tollitur ratio Sacramenti; ergo non est Scripturis conformis ista transubstātiatio. Assumptio probatur. PRIMO, in Sacramento requiritur, vt sint duæ res,
B materia, & forma; res terrena, & cœlestis: verbum enim accedens ad elementum, non annihilat elementum, sed facit Sacramentū. At transubstantiatio tollit materiam, & rem terrenam, & annihilat elementum.

SECVNDO, Sacramenta sunt instituta ad cōfirmandam fidem rerum inuisibilium per signa visibilia: ideò enim abluimur in Baptismo, vt credamus nos ita verè, & certò interius lauari per gratiam, vt exterius lauamur per aquam, & eodem modo panem manducamus in Eucharistia, vt credamus nos ita verè, & certò accipere corpus Domini, vt accipimus panem externum. Sed si ille non est panis, sed spectrum panis, & ludificamur, ac decipimur in symbolo
C externo; quomodo fides rerum cœlestium confirmabitur?

TERTIO, debet esse analogia inter Sacramenta, & rem cuius Sacramenta sunt, iuxta Augustinum in epistol. 23. Duplex autem analogia est in Sacramento Eucharistiæ. VNA, quòd sicut panis materialis alit, & sustentat corpus animale; ita corpus Christi est cibus nutriens, & sustētans nouum, & internum hominem. ALTERA, quòd sicut panis triticeus est quædam substantia ex multis granis coacta; ita vnum corpus efficiuntur, qui de vno illo pane Eucharistiæ participant. Quæ significationes omnes intercidunt, si substantia panis tollitur.

RESPONDEO; Substantia panis non perti-
D net vllo modo ad rationem Sacramenti Eucharistiæ, sed sola accidētia externa, vt suprà ostendimus lib. 2. cap. 9. Sacramentum enim est signū sensibile, cui per accidens est, vt habeat substantiam annexam, vel non habeat.

Ad PRIMAM probationem dico, rem terrenam in Eucharistia esse species illas sensibiles, quæ terrenis sensibus percipiuntur. materiam autem, ex qua Sacramentum conficitur, dico esse verum panem triticeum; qui in Sacramento iam confecto remanet, quatenus opus est, id est, remanet quantum ad id, quo Sacramentum, id est, signum sensibile est. Porrò verbum ad elementum accedens, non annihilat elementum, sed tamen mutat eo modo, quo opus est, vt fiat

hoc magnum, & mirabile Sacramentum. Quod autem nulla fit in hac mutatione annihilatio, & suprà breuiter docuimus, & infrà iterum docebimus in solutione argumentorum Petri Martyris.

Ad SECVNDAM probationem dico, ad fidem confirmandam rerum innisibilium, satis esse si externum signnm verè percipiatur, etiamsi non sequatur effectus eius signi, vt est res naturalis. Explico: in Baptismo aspergimur aqua, ad significandam internam lotionem animæ, & tamen non est opus, vt reipsa sordes corporis aqua illa purgentur, sed satis est si leuiter ab illa aqua contingamur. Non enim aspergimur. vt lauemus corpus, sed solùm gratia significationis; & ideò satis est si ita ab aqua attingamur, vt est signum internæ ablutionis. Sic igitur in Eucharistia, quia non sumimus cibum corporalem, vt caro inde nutriatur, & pinguescat; sed solùm gratia significandæ internæ refectionis, ideò satis est, si verè corporali ore sumamus panem, quatenus significare potest. Significat autem panis ratione accidentium, quæ sola sunt signa sensibilia; itaque satis est, si panis sumatur, quoad accidentia. Neque est hic vlla ludificatio, quia nôrunt fideles, se non sumere panem illû, nisi caussa signi, signum autem verissimum, & verissimè sumunt. ADDE, quòd etiam adnersarij id fateri coguntur. Nam si fortè detur alicui ab ipsis tam exigua particula panis consecrati, vt non sufficiat ad hominem alendum corporaliter; vel detur magna quidem portio, sed homo qui recipit, & vitium debilitate, & graui morbo nutriri nequeat: non propterea negabunt verum Sacramentum ab illo fuisse acceptum; non igitur est opus vt cibus ille nutriat, sed tantùm vt sit nutritionis signum. Adde VLTIMO, quòd etiam species Sacramenti nutrirent, si in magna copia sumerentur: sicut enim diuino miraculo manent sine subiecto, ita etiā nutriunt, vt Theologi docent.

Ad TERTIAM probationem; analogiam inter panem, & Christum non requirere, vt panis verè nutriat, & ex multis granis constet, sed satis esse, si naturaliter repræsentet eam rem, quæ verè nutrit, & ex multis granis constat. Nam Spiritus sanctus apparuit in specie columbæ ob analogiam inter columbam, & Spiritum sanctum; & tamen non fuit opus, vt illa columba esset vera columba, quoad substantiam, sed satis fuit, vt speciem exteriorem columbæ haberet. Et serpens æneus Christum repræsentauit ob analogiam inter serpentem, & Christum; & tamen non fuit ille verus serpens, quoad substantiam.

VLTIMO ex Patribus multa collegit Kemnitius contra transsubstantiationem, sed ea omnia explicata sunt à nobis in 2. libro: nam illa eadem adferebantur etiam à Caluinistis contra veritatem corporis Domini in Eucharistia. Vide quæ

A diximus de testimoniis Irenæi, Ambrosij, Theodoreti, Gelasij, & Isichij. Horum enim duntaxat testimonia adducit, & cùm nihil noui adferat, frustrà in eorum confutatione immoraremur.

CAPVT XXIV.

Refelluntur obiectiones Petri Martyris.

PETRVS Martyr in lib. contra Stephanum Gardinerum multa argumenta, vel proponit, vel ab aliis antea proposita confirmat contra transsubstantiationem: sed ex iis multa, quæ ex verbo Dei, vel ex Patribus sumuntur, suprà à nobis B refutata sunt. Nunc iis omissis, reliquâ persequemur.

PRIMVM argumentum habetur obiectione 13. cui argumento ad marginem libri hoc elogium adscripsit: NOTA *vtile argumentum*. Sic igitur argumentatur: *Sicut Dominus Ioan. 6. de se dixit, Ego sum panis; ita Matth. 26. de pane dixit, Hoc est corpus meum. Sed cùm ait, Ego sum panis; non se mutauit in panem: ergo cùm ait, Hoc est corpus meum; non mutauit panem in corpus suum.*

RESPONDEO; Non sunt omnino similes illæ duæ sententiæ. Nam cùm Dominus ait: *Ego sum panis*, non loquebatur de pane triticeo, sed de pane cœlesti; nunquam enim dixit absolutè: *Ego sum panis*, sed, *Ego sum panis viuus*, aut *panis vitæ*, aut C aliquid huiusmodi. Quare nō fuit opus vlla mutatione, vt illæ sententiæ veræ essent, cùm pro eodem Christo supponerent, tam pronomen, *ego*, quàm nomen *panis*. At cùm idem Dominus ait: *Hoc est corpus meum*; ex aduersariorum sententia, illud, *Hoc*, demonstrabat panem triticeum; ex sententia autem Catholicorum demonstrabat id, quod continebatur sub tritici panis speciebus. Itaq; ex sententia aduersariorum, sensus erat, Hic panis triticeus est corpus meum; quæ sententia non potest esse vera, nisi panis mutetur in corpus Domini, vt suprà ostendimus. Ex sententia etiam Catholicorum non potest esse verum illud Domini pronūciatum, nisi fiat mutatio panis in corpus; non enim ante mutatio- D nem, id quod sub speciebus illis continetur, est corpus Domini, sed panis tritici substantia. Quare in illo vtili argumento maior propositio est falsa, si illud, *sicut*, dicat similitudinem propositionum: si autem ita accipiatur illud, *sicut*, vt solùm significet eiusdem Christi esse vtramque sententiam; tunc maior propositio est vera, sed consequentia est mala, quia in alio sensu Dominus vnum dixit, & in alio sensu aliud.

SECVNDVM argumentum in obiectione 14. *Transubstantiatio aperit fenestram Marcioni, Valentino, Eutycheti, aliisq; hæreticis, qui Christi corpus phantasticum esse dicebant; nam si substantia corporis eius inuisibiliter volitat per innumera loca, & modò hic incipit esse, modò illic, quis non suspicetur esse phantasma?*

TERTIVM

TERTIVM argumentum est ibidem: *Non potest panis totaliter desinere esse, quin annihiletur. At quod annihilatur, non potest conuerti, vel transire in aliam substantiam, & proinde nec transubstantiari, nisi vocabulis abuti velimus; ergo est impossibilis transubstantiatio, qualis à Catholicis ponitur.* Probat PAIMAN propositionem: nam panis erat aliquid, & iam est nihil; ergo est annihilatum. Quod autem sit nihil, probat, quia nusquam est, nullus est, nulla pars eius remanet. Nec potest responderi non annihilari, quia succedit ei res nobilior; nam quando cibus in stomacho vertitur in carnem humanam, succedit ei res nobilior, & tamen dicitur simpliciter corrumpi. Probat autem SECVNDAM propositionem, quia conuerti, vel transire vnum in aliud, significat, si propriè loquendum sit, vnum & idem manere sub vtroque termino, alioqui non transit, sed resilit, vel recedit vnum ab alio, si vno veniente alterum cedit. Et quia hoc argumentum videtur Petro Martyri insolubile, ita loquitur nobiscum: *Si ageretis cum beluis, non deberetis audere tam ἀσύστατα, & monstrosa loqui. Gratia sit Deo, qui tam manifeste perdit sapientiam sapientium, & intelligentiam intelligentium reiicit. Ipse nouit cogitationes hominum quoniam vana sunt. Hoc quoq; tempore ad nostram institutionem non dedignatur comprehendere sapientes in astutia ipsorum.* Hæc ille.

Caluinus quoque lib. 4. Institut. cap. 17. §. 14. contendit, Catholicos non ponere veram conuersionem, sed annihilationẽ panis. Quod idem asserit Kemnitius loco notato: & ante eos Ioannes VViclefus apud Thomam VValdensem, tomo 2. cap. 68. vbi etiam deducebat Christum esse Deum malum Manichæorum, si vera sit transubstantiatio, quia annihilabit res bonas à Deo creatas.

RESPONDEO; Argumentum de phantasmate Marcionistarum, verum phantasma mihi esse videtur: habet enim faciem quandam argumenti, sed verum argumentum non est, cùm nihil cócludat pro aduersario. Nam phantasmata, seu phantastica corpora, quale esse putabant Christi corpus Marcionistæ, Manichæi, Eutychiani, videntur esse vera corpora, si externis oculis considerentur, & tamen reipsa non sunt vera. At corpus Christi in Eucharistia ex Catholicorum sententia nó videtur oculis externis esse verum corpus, & tamen reipsa est. Itaque habet corpus Christi in Eucharistia contrarias conditiones iis, quæ conueniunt corpori phantastico. Quare argumentum aduersarij concludit contrarium eius, quod ipse volebat.

Ad ALTERVM ex iis, quę suprà diximus cap. 18. patet solutio: sed ne Martyr nimium glorietur, respondebo ad singulas partes argumenti ipsius. Nego igitur panem annihilari, atque assero verissimè conuerti. Ad illam probationem: *Panis aliquid erat, & nunc nihil est, nullus est, nusquam est, &c.* RESPONDEO, non propterea esse annihilatum. Nam etiamsi panis nihil sit, tamen id in A quod ipse conuersus est, non est nihil, nec nullum, nec nusquam. Non enim dicitur annihilari quod manet nihil in se, sed quod terminatur in nihil, ita vt terminus actionis, qua ipsum desinit esse, nihil sit: alioqui aqua, quæ à Domino versa est in vinum, annihilata fuisset; nam post conuersionem nihil fuit, nulla fuit, & nusquam fuit. Neque obstat quod fortè materia manserit; nam materia non est aqua; & præterea saltem forma substantialis aquæ, & multa eius accidentia annihilata fuissent, quia nihil omnino eorum mansit.

Ad exemplum de cibo, qui in stomacho corrumpi dicitur, etiamsi succedat ei res alia B nobilior, RESPONDEO propriè loquendo, cùm succedit res nobilior, tota illa actio generatio dicitur, non corruptio, sicut è contrario, cùm succedit res ignobilior, corruptio dicitur, non generatio. Quia tamen reuera vbicunque est generatio vnius, ibi est corruptio alterius, admitto cibum verè corrumpi, vt caro humana generetur, & eodem modo admitto panem per consecrationem interire, vt ei succedat corpus Christi: sed aliud est corrumpi, & interire, aliud annihilari. Corrũpitur enim, siue interit, quidquid desinit esse: at non annihilatur, nisi quod ita desinit esse, vt nihil ei succedat, ita vt eius desitio terminetur ad nihil. Itaque cibus corrumpitur quidem, quia desinit esse, sed non C annihilatur, quia non desinit in nihil, sed in carnem humanam.

Quantum autem ad ALTERAM propositionem argumenti Petri Martyris. RESPONDEO, aliud esse transire de vno ad aliud, aliud transire vnum in aliud. Cùm enim dicimus transiuisse aliquid de vno ad aliud, tunc significamus permanentiam eiusdem rei in vtroque termino: & hoc modo quando vnum sic cedit alteri venienti, vt migret ad aliud, dicitur resilire, seu recedere, & transire ab illo, cui cedit, non autem in illud transire. At verò, cùm dicimus, vnum transire in aliud, tunc non significamus permanentiam eiusdem rei in vtroque termino, sed significamus desitionem vnius rei, & inchoationem D alterius. Sic dicimus vsitatissimè noctem conuerti, seu transire in diem per ortum solis, & diem in noctem per solis occasum; ligna in ignem per combustionem; cibum in hominem per nutritionem; & elementa in inuicem per mutuum conflictum; atq; hoc modo dicimus panem conuerti, seu transire in corpus Christi; non autem aliquid tertiũ de pane transire ad corpus Christi. Hinc igitur patet, quàm inepta, & frigida fuerit Pseudomartyris gloriatio.

QVARTVM argumentum habetur obiectione 59. vbi ex confessione Berengarij, quæ habetur can. Ego Berengarius, de consecrat. dist. 2. argumentum sumit. Nam in ea confessione, quę à Concilio Romano approbata fuit, habetur panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post

consecrationem esse non solùm Sacramentum, sed etiam verum corpus, & sanguinem Domini, & sensualiter, & in veritate sacerdotum manibus tractari, & frangi, & fidelium dentibus atteri. Ex qua confessione apertè colligitur, panem verum esse in Eucharistia, & eum sensualiter tractari, frangi, atteri: neque enim ista de Christi carne dici possunt sine ingenti blasphemia.

Idem argumentum antea fecerat Ioan. VVicleffus apud Thomam VValdensem, tom. 2. cap. 42. & 43. obiiciebat enim VVicleffus, Ecclesiam tempore Innocentij III. defecisse ab Ecclesia, quæ fuit tempore Nicolai II. quòd illa negauerit substantiam panis manere in Eucharistia, cuius contrarium posuerat ista in abiuratione Berengarij. Caluinus etiam lib. 4. Instit. cap. 17. §. 12. & alij tum Lutherani, tum Caluinistæ istam confessionem Berengarij aut contra nos obiiciunt, aut eam vt monstrosam irrident. Et denique primus omnium Berengarius (teste Lanfranco in libro de corpore Domini) post illam abiuratione periurus cœpit obiicere fidelibus, ex illa confessione colligi posse verum panem esse in Eucharistia: *Sicut enim qui dicit, Christus est lapis angularis, Christum non tollit, sed ponit; ita etiam (dicebat ipse) qui ait, Panis est corpus Christi; panem non tollit, sed ponit.*

RESPONDEO, confessio illa Romani Concilij, quòd ad verba attinet, tota desumpta est ex antiquis S. Patribus, & ideò non potest reiici, vel irrideri, quin simul veteres S. Patres reiiciantur, & irrideantur. Quod autem attinet ad rem ipsam, nihil continet falsum, aut contrarium fidei, quam & antea, & postea Catholica Christi Ecclesia tenuit.

Quatuor sunt partes eius confessionis. PRIMA est, panem post consecrationem esse Sacramentum: & hoc nullus negat aduersariorum, & habetur expressè apud Augustinum lib. 20. contra Faustum, cap. 13. vbi dicit, panem & calicem certa consecratione fieri mysticum, alioqui esse alimentum refectionis, non Sacramentum religionis.

SECVNDA pars est, eundem panem post consecrationem esse verum, & naturale Christi corpus: quod intelligitur de pane mutato substantialiter virtute consecrationis, vt suprà cap. 21. probauimus ex Lanfranco, Guitmundo, & Anselmo. Itaque panis consecratus, quoad species externas, est Sacramentum; quoad internam substantiam, est verum, & naturale Christi corpus. Et hoc non solùm est verum quoad sensum, sed etiam conforme sententiis Patrum suprà citatis, cap. 20. ac præsertim S. AVGVSTINI in homil. ad infantes apud Bedam in comment. 1. Cor. 10. vbi dicit: *Panis est corpus, & vinum est sanguis.*

Ad argumentum autem Berengarij, VVicleffi, Petri Martyris, & aliorum, qui dicunt; Si post consecrationem panis est corpus Domini; ergo post consecrationem manet panis: respondit optimè Lanfrancus, omninò manere panem post consecrationem, sed panem cœlestem, non triticeum; panis enim post consecrationem est panis mutatus substantialiter in carnem Domini, vt sæpe diximus.

TERTIA pars est, corpus Domini sensualiter manibus tractari, frangi, & atteri dentibus; qui modus loquendi inuenitur apertissimè in Patribus. CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matth. *Ipsum, inquit, vides, ipsum tangis, ipsum comedis.* Et homil. 45. in Ioan. *Non se tantùm videri permittit desiderantibus, sed & tangi, & manducari, & dentes carni suæ infigi.* Et homilia 24. in priorem ad Corinthios: *Quod in cruce passum non est, id in oblatione patitur, & propter te frangi sustinet, vt omnes satiet.* Hæc ille. Itaque Chrysostomus asserit, corpus Domini in Eucharistia, videri, tangi, frangi, & dentes in illud infigi: qualia etiam leguntur apud Cyrillum lib. 12. in Ioan. cap. 58. & alios Patres. Sensus autem horum verborum est, Christi corpus videri, tangi, frangi, & teri mediantibus speciebus panis, quæ solæ formaliter videntur, tanguntur, franguntur, teruntur. Quomodo Luc. 8. dicebat Dominus: *Qui me tetigit?* Et rursus: *Tetigit me aliquis.* Et tamen nemo ipsum, siue eius corpus immediatè tetigerat, sed solùm mediante fimbria vestis: & nos vsitatè dicimus; Pluuia me totum madefecit, & humectauit; etiamsi fortè solum pallium aspersum fuerit aqua. Denique in Scripturis frequentissimè dicebantur Angeli videri, & tangi, cùm in corporibus assumptis viderentur, & tangerentur.

QVARTA pars est, contactum istum sensualem carnis Christi non esse tantùm in Sacramento, id est, in symbolo, sed etiam in rei veritate: quæ particula addita est ob fraudes hæreticorum. Nam duobus modis potest Christi caro sensualiter videri, & tangi, mediantibus speciebus panis. VNO modo mediantibus speciebus, vt signis quibusdam; quomodo qui imaginem Christi depictam, vel sculptam videt, & tangit; dicere potest se sensualiter vidisse, & tetigisse Christum mediante illo signo: & hoc modo tantùm Christum videri & tangi in Eucharistia, negat confessio illa Romani Concilij. ALTERO modo mediantibus illis speciebus, vt reipsa tegentibus præsentem Christi carnem; & hoc vult illa confessio. & ad hoc faciunt exempla allata de tactu Christi mediante veste; & de tactu Angelorum mediante corpore assumpto: atq; hunc modum loquendi habet etiam CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matthæum, vbi sic ait: *O, quot modo dicunt, Vellem speciem eius, & formam videre.* Et subdit: *Ipsum igitur vides, ipsum tangis, &c.* Vbi opponit præsentiam Christi in Eucharistia, præsentiæ eius in imagine, & forma ad viuum expressa; quod certè non faceret, si in Eucharistia non haberemus Christum, nisi in signo.

QVINTVM argumentū habetur obiectione

A 63. 64, 121. 122. 123. 129. Sensus falli non possunt circa sensibilem substantiam: at illi iudicant in Eucharistia esse panem. Item Patres probant, Christum fuisse verum hominem, contra Marcionem, Manichæum, & similes hæreticos, quia manducabat, bibebat, dormiebat, fatigabatur; ergo eodem modo probare possumus in Eucharistia esse verum panem, quia ibi est color, sapor, odor, figura veri panis. Vel si hic sensus falluntur, & licet nobis dicere; Non est panis, licet videatur omnibus sensibus, cur non licebit Marcionitis dicere, Christus non fuit homo, licet omnibus sensibus videretur esse homo? ergo ista transubstantiatio præiudicat fidei, & fauet hæreticis, &c. Hæc est summa illarũ obiectionum. B Similia habet etiam Ioannes VViclefus apud Thomam VValdensem, tomo 2. cap. 45. & 46. vbi argumentatur, in Eucharistia esse verum panem, quia ita iudicant mures.

Potest addi argumentum paulò grauius ex Scoto, qui & proponit, & soluit. Est autem huiusmodi: *In Sacramento veritatis nihil decet esse falsum. At si substantia panis desit, erit falsitas in accidentibus: accidentia enim externa, sunt naturalia signa internæ substantiæ, vnde etiam per ea à posteriori indagatur à Philosophis substantia.*

RESPONDEO ad PRIMVM; Illa sententia Philosophorum, sensum non falli circa suum obiectum, vera est, sed eget multis limitationibus, quæ nõtandæ sunt, vt videamus, quàm de- C bile fundamentum habeant aduersarij. PRIMO, vera est de obiecto per se, id est, de accidentibus, nõ de substantia, quæ est obiectum sensuum per accidens. Videmus enim circa substantias etiam sensibiles, homines falli frequentissimè, cùm ex sola apprehensione sensuum iudicant, vt patet in glacie, quæ videtur crystallum, in aurichalco, quod non discernitur ab auro, & sic de aliis: & hoc sufficeret ad argumentum soluendum. Fatemur enim sensus non falli in accidentibus panis, quæ sunt obiecta per se, sed in substantia tantùm, quæ est obiectum per accidens. Allatum est anno M.D.LXXXV. à quibusdam ex Syria, fragmen ligni conuersum in lapidem, manentibus accidentibus quibusdam ligni, vt D figura, colore, asperitate, &c. quod quidem ita verum lignum videbatur iudicio oculorum, vt sanè qui rem non nosset, iuraturus fuisset illud esse lignum, cùm tamen non lignum, sed verissimus lapis esset.

SECVNDO, vera est ea sententia de obiecto proprio, non de obiecto communi. Vnde videmus homines passim decipi in iudicanda magnitudine stellarum, in figura baculi in aqua existentis, in motu & quiete cùm nauigamus: putamus enim littora recedere, & nauim quiescere.

TERTIO, vera est de obiecto proprio, si sint organum, & medium bene disposita: nam alioqui etiam circa proprium obiectum falli possumus; sæpe enim per viridia perspicilia colorem album putamus esse viridem, & gustus infectus dulcia iudicat esse amara.

QVARTO, vera est de obiecto proprio in generali; nam in particulari videtur posse contingere error, etiam organo, & medio rectè dispositis. Vera est (inquam) de obiecto in genere, quia sensus videndi non errat vnquam in eo, quod apprehendit colorem, vel lumen: nullo enim modo fieri potest, vt apprehendat saporem, & odorem, aut aliquid aliud, excepto colore, & lumine. Quomodo etiam intellectus non errat in eo, quod apprehendit ens in genere: at in particulari videtur posse contingere error, nimirum, vt apprehendat vnum pro alio. Nam in iride iudicant oculi verissimos esse colores, qui tamen non sunt, nisi lumen reflexum. Cùm igitur hæc ita sint, meritò Patres reprehendunt eos, qui ex apprehensione sensuum de hoc Sacramento, & aliis rebus fidei iudicare volunt. Vide Cyrillum catechesi quarta mystagogica. Chrysostomum homilia 83. in Matthæum, & Augustinum serm. 33. de verbis Domini.

Ad SECVNDVM respondeo contra Marcionem, Manichæum, & similes probari à Patribus, Christi corpus verum, & solidum, non autem phantasticum fuisse experimento sensuum: idque rectissimè propter duas caussas, quarum vtraque deest argumento aduersariorum circa panem Eucharistiæ. PRIMA caussa est, quia disputabatur cum illis hæreticis de obiecto proprio sensuum, id est, de soliditate corporis; phantasma enim tangi nequit. Vnde etiam Dominus Lucæ 4. probauit se non esse spiritum seu phantasma, sed corpus solidum, ex tactu: *Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Nos autem cum Lutheranis disputamus de substantia panis, quæ non est obiectum sensuum, nec proprium, nec commune, nisi per accidens, & in quo sæpe erratur.

SECVNDA caussa est, quia Scriptura nusquam dicit, Christum non habere verum corpus, immò contrarium affirmat, & similiter Ecclesia in Conciliis idem semper docuit. Posito autem hoc fundamento fidei ex verbo Dei per Ecclesiam explicato, rectè adhibentur omnia argumenta alia, quæ idem confirmare possunt; licet alioqui non possint certitudinem fidei Catholicæ efficere. At in caussa Lutheranorum, verbum Dei per Ecclesiam Catholicam in multis Conciliis declaratum affirmat, in Eucharistia non esse panem: proinde argumenta ex experimento sensuum, quæ (vt ostendi) in se fallacia sunt, in hac re fallacissima iudicanda sunt.

Ad argumentum Scoti, dico nihil esse falsi in signo sensibili Eucharistiæ; quia accidentia illa significant naturaliter sub illa specie latere sub-

ſtantiam panis, & ideò, niſi præter curſum, ordinemque naturæ Deus aliquid faciat, per illa accidentia venitur in cognitionem ſubſtantiæ. In Euchariſtia autem non naturaliter, ſed ſupra ordinem naturæ fit, vt ſub illis accidentibus deſit ſubſtantia panis. Itaque in ipſis ſignis nulla eſt falſitas, cùm id ſolùm ſignificent, naturaliter ſub illa ſpecie latere ſubſtantiam panis. Quòd ſi imaginatio hominum fallitur in hac re, id naſcitur ex ipſorum vitio: nam vel ſunt fideles, vel infideles. Si fideles, non falluntur, quia ſciunt teſtimonio Dei, & Eccleſiæ ibi eſſe accidentia ſine ſubſtantia. Si infideles, falluutur, vel quia credere nolunt Deo, & Eccleſiæ, vel ſi fortè non audierunt quidquam de hoc myſterio, falluntur B ſimpliciter ex ignorantia myſterij, non ex falſitate, quæ ſit in re. Et hoc nullum eſt abſurdum: nam hoc modo fallebaurur etiam ſancti viri, Abraham, Loth, Tobias, Manne, Gedeon, & alij, qui Angelos in ſpecie humana ſibi apparentes, veros homines eſſe credebant, & vt homines tractabant: & duo diſcipuli fallebantur, qui Dominum peregrinum aliquem eſſe exiſtimabant: & Magdalena, quę eundem hortulanum eſſe putabat.

Argumentum SEXTVM eſt apud eundem obiectione 66.67.68.69.70.71.72.73. *Panis Euchariſtiæ mutationes varias recipit, quæ nullo modo fieri poſſunt ſine ſubſtantia panis, quæ ſit obiectum illarum mutationum; ergo ſubſtantia panis, & non ſola accidentia in Eu-* C *chariſtia reperiuntur. Antecedens probatur, quia panis Euchariſtia poteſt alterari, vt calefieri, immò etiam veneno infici: conſtat enim Victorem III. Papam, & Henricum VII. Imperatorem veneno periiſſe, quod in Euchariſtia poſitum fuerat. Item panis Euchariſtiæ aliquando corrumpitur, & inde aliud generatur: nam ex eo homines nutriri conſtat, & vermes inde procreari, & illum etiam poſſe comburi, & vinum Euchariſtiæ verti aliquando in acetum.*

RESPONDEO; Tractantur hæc omnia accuratè à Scholaſticis: ſed quod attinet ad argumenta aduerſariorum, facilè ſolui poſſunt. Nam vel mutatio in pane Euchariſtiæ eſt ſola alteratio, vel eſt corruptio. Si ſola alteratio, vt calefactio, condenſatio, &c. tum non requiritur materia, ſeu ſubſtantia; nam accidentia omnia D pro ſubiecto habent quantitatem, quæ in Sacramento manet. Vnde hoſtia conſecrata dicitur alba, ſapida, rotunda, parua, &c. hæc enim omnia denominant quantitatem, alioqui non poſſet fieri iſta denominatio: nō enim accidentia de ſe ipſis dicuntur in concreto, ſed ſolùm de ſubiecto, excepta quātitate, quę & dicitur quantitas, & quanta. Et ſicut fieri poteſt, vt maneant qualitates in quantitate ſeparata à materia, ſic etiam poteſt fieri, vt introducantur nouæ qualitates in eandem quantitatem à materia ſeparatam. Si verò ſit corruptio ſpecierum, vt in mutatione humana, combuſtione, &c. tum requiritur quidem materia, ſed ea ſubſtituitur à Deo in illo ipſo inſtanti, quo deſinunt eſſe illæ ſpecies, & in A quo aliud generatur; & hoc ſine miraculo. Sicut enim cùm diſpoſita eſt materia corporis humani ſufficienter, Deus animam creat, & infundit, & hoc non dicitur miraculum, quia hoc exigit ordo rerum à Deo inſtitutus: ita etiam quando per alterationem ſpecierum panis eò venitur, vt adſint diſpoſitiones requiſitę ad aliquam formam introducendam, exigente ordine rerum, Deus materiam ſubſtituit, & in illo ipſo inſtanti ab agente naturali, mediantibus diſpoſitionibus præmiſſis, introducitur forma ſubſtantialis. Atque hæc eſt ſimpliciſſima, & tutiſsima explicatio huius rei; ſic enim omnia cohærent. Nā nec dicimus, fieri generationem, & corruptionem ſine materia, nec multiplicamus miracula, nec dicimus ab agente naturali fieri materiam, aut certè nihil ab eo fieri, ſed totum à ſolo Deo: & ſimul oſtendimus nihil materię mundo deperire ex tot panum conſecratione.

SED obiicit Petrus Martyr obiectione 67. argumentum ſuo iudicio inſolubile, re autem vera prorſus ineptum, & indignum vel mediocri Philoſopho: *Nam ſi diſponuntur*, inquit ipſe, *illæ ſpecies ad materiam recipiendam, vel id fit manente Chriſti corpore in Euchariſtia, vel poſt eius abſceſſum. Manente Chriſti corpore id fieri nequit, quia nunquam ſimul eſſe debent materia panis, & corpus Chriſti; eſſent autem ſimul ſi diſpoſitio fieret manente Chriſti corpore: nam ſimul eſt vltima diſpoſitio, & introductio eius, ad quod fiebat diſpoſitio. Abſcedente autem corpore Chriſti, ſpecies pereunt, nec vſquam ſunt, vt omnes Theologi docent, qui volunt corpus Chriſti manere, donec ſpecies manent. At quod perit, non poteſt diſponi; igitur fictitia eſt illa diſpoſitio.*

RESPONDEO; Diſpoſitiones non fiunt ad materiam recipiendam, vt imperitè Martyr dicit, ſed ad formam: ſed quia forma introduci non poſſet, niſi adeſſet materia, ideo (vt dixi) materiam Deus ſubſtituit. Porrò diſpoſitiones illæ inchoantur manente Chriſti corpore: vltima autem diſpoſitio, cum qua ſimul, & materia ſubſtituitur à Deo, & forma ab agente naturali introducitur, fit in illo inſtāti, quod eſt primum non eſſe corporis Domini in Euchariſtia, & primum eſſe rei genitæ.

SED, inquit Martyr, *tunc ſpecies non ſunt.* RESPONDEO; Non ſunt in ſua natura, ſed ſunt tamen in natura aliarum qualitatum introductarum: neque eſt hoc nouum, aut ſingulare, ſed commune, & ordinarium in omni generatione, & corruptione.

Ad illud autē de veneno in Euchariſtia propinato, RESPONDEO, quidquid ſit de veritate hiſtoriarum (neque enim deſunt, qui eas hiſtorias falſas eſſe contendant) vel venenum conſiſtebat in ſola qualitate aſperſa vino Euchariſtiæ, vel in ſubſtantia aliqua admiſta illi vino ante vel poſt conſecrationem. Si in ſola qualitate, tum nullum ſequitur abſurdum, ſi dicamus in ipſa ſpecie conſecrata poſſe manere, vel introduci iſtam qualitatem, vt poſſunt, aliæ quæ ſe com-

patiuntur cnm accidentibus panis, & vini. Si verò ſit aliqua ſubſtantia venenata, vt aliquis liqnor, in illo corpus Domini non erir, licet io eodem calice ſit ille liquor cum vino conſecrato: nihil enim verti poteſt in corpus, & ſanguinem Domini, niſi quod ipſę Dominus inſtitnit, id eſt, panis & vinnm.

Argumentum SEPTIMVM eſt in obiectione 106. *De accidentium ratione, & eſſentia eſt, vt hæreant in ſubiecto. Sed in pane Euchariſtiæ accidentia panis inueniuntur; ergo & ſubiectum eorum, quod eſt ſubſtantia.* Probat maiorem propoſitionem. PRIMO, quia accidentis eſſe eſt ineſſe, vt colligitur ex li. 5. Metaphyſ. tex. 35. Vnde accidens non tam dicitnr ens, quàm entis, id eſt, aliqnid entis, ſiue aliquid in ente exiſtens.

SECVNDO, Ariſtoteles Platonem reprehendit, quod poſuerit Ideas à materia ſeparatas. Quod ſi formæ ſubſtantiales, quales Ideæ ſunt, à materia ſeparari neqneunt, quantò minus poterunt ſeparari formæ accidentales?

TERTIO, ſicut accidenti conuenit inhærere in alio, ita ſubſtantiæ oou inhærere. Sed nullo modo fieri poteſt, vt ſubſtantia inhæreat in alio; ergo neque vt accidentia non inhæreant.

QVARTO, iſta accidentia vel ſunt in ſe, vel in alio. Si in ſe; ergo ſubſiſtunt per ſe, & proinde ſubſtantiæ ſunt, oon accidentia. Si in alio; ergo inhærent; ergo non manent ſine obiecto.

QVINTO, AVGVSTINVS in ep. 57. ad Dardanum: *Tolle*, inqnit, *ipſa corpora qualitatibus corporũ, non erit, vbi ſint; & ideò neceſſe eſt, vt non ſint.* Alinm locum huic ſimilem adferebat Ioannes VViclefus ex lib. 2. Soliloqniornm, cap. 12. vbi ſic loquitur Auguſtinns: *Cui fieri poſſe videatur, vt id, quod in ſubiecto eſt, maneat ipſo intereunte ſubiecto?*

RESPONDEO, falſum eſſe ad accidentis eſſentiam pertinere inhærentiam in ſubiecto: id enim negant nõ ſolùm veteres Patres, & omnes Theologi, ac Philoſophi Chriſtiani, ſed etiam multi ex Ethnicis. Ex Patribus Baſilius, non ſolùm credidit, accidens ſine ſubiecto eſſe poſſe, ſed etiam reipſa ſuiſſe initio creationis rerum. Nam hom. 2. de opere ſex dierum, & clarius homil. 6. docet lncem ſolis creatam ſuiſſe prima die, & manſiſſe abſque ſede, & vehicnlo tribus diebus, & tandem die quarta creatum ſuiſſe corpns ſolare, & in eo, vt in ſubiecto poſitam fuiſſe lucem illam, quæ fuerat prima die creata. Et ne quis dicat, per lucem non intelligi à Baſilio veram, & ſolam qualitatem, ſed ſubſtantiam aliquam lucidam: ipſe ſe clariſsimè explicat. Dicit enim, alind eſſe albedinem, aliud eſſe corpus, quod per eam fit album; & eodem modo aliud eſſe lucem, aliud corpus lucidum: & quamuis nos ſeparare nõ poſsimns vnum ab alio, niſi ſola cogitatione, tamen poſſe à Deo reipſa ſeparari, quæ nos mente, & cogitatione ſeparamns. Nec poteſt etiam dici Baſilium fortè confundere lucem cum lumine, & ſolùm velle dicere

A pri- mis illis tribus diebus fuiſſe lumen in mundo ſine ſole, ita tamen, vt non defuerit ſubiectum (lumen enim in aëre, & aqua, vt in ſubiecto erat) ſed defuerit cauſſa ſecnnda efficiens, id eſt, corpus lucidum, à qno illnminatio illa fieret. Hoc, inquam, dici non poteſt. Nam homil. 2. diſtinguit Baſilius lucem primigeniam, quam poſtea in corpore ſolari collocatã dicit, à lumine qnod per aquam, & aërem diffundebatur: ait enim lncem illam per emiſsionem radiorum, & rurſus per eorundem contractionem effeciſſe diem, & noctem; dum enim lnx illa emitteret radios, omnia corpora diaphana illuſtrabantur, dum radios contraheret, eadem corpora obſcurabantur. B Similia habet Ioannes Damaſcenus Baſilium ſequutus lib. 2. de fide Orthodoxa, cap. 7.

Porrò Thomas VValdenſis, tomo 2. cap. 76. profert multa teſtimonia veterum Philoſophorum, qui docebant poſſe accidentia exiſtere ſine ſubiecto. Ariſtoteles autem id qnidem non concedit, quia non poteſt naturaliter fieri: tamen apertè docet non eſſe inhærentiam de eſſentia accidentis; quod nobis hoc loco ſufficit ad reſutandam Petri Martyris vanitatem. Nam Ariſtoteles lib. 3. de anima, tex. 9. dicit: *Aliud eſt magnitudo, aliud magnitudinis eſſe.* Quod ſi ipſum eſſe, id eſt, exiſtentia accidentis, diſtinguitur ab eius eſſentia, certè mnltò magis inhærentia diſtinguetur, quæ eſt modus quidam exiſtentiæ. C Rurſus lib. 4. Phyſ. tex. 58. quærit Ariſtoteles, an ſpatium cenſendum eſſet vacunm, vbi ſolus eſſet color, aut ſonus: quæ ſanè qnæſtio inanis eſſet omnino, ſi inhærentia eſſet de eſſentia; qni enim diceret colorem, neceſſariò inclnderet etiam ſubiectum, & proinde corpus.

Ad PRIMAM igitur probationem dico illam ſententiam Accidentis eſſe eſt ineſſe; &, Accidens non ens, ſed entis: nihil ſignificare aliud, niſi accidentis natntam eſſe imperſectam, & habere ordinem qnendam ad ſubſtantiam, ob cuius gratiam exiſtit.

SCIENDVM enim eſt, accidẽtia habere propriam eſſentiam, vt patet: nam accidentia habent ſua genera, & ſpecies diſtinctas planè à ſub- D ſtantię generibus, & ſpeciebus; ſunt enim diuerſa prædicamenta. Rurſum negari non poteſt, quin habeant accidentia propriam exiſtentiam diſtinctam ab exiſtentia ſnbiecti, ſen ſubſtantiæ, vt patet, quia terminant actiones reales; nam alteratio propriè qnalitatem prodncit, & augmentatio quantitatem: tamen habent accidentia triplicem ordinem ad ſubſtantiam. PRIMVS eſt eſſentialis, quia, vt dixi, ſunt entia eſſentialiter imperfecta, & ideò eſſentialiter reſpiciunt ſubſtantiam. Hic antem ordo non eſt relatio propriè dicta, ſed eſt ipſa natura imperfecta; & ratione hnius dicitnr eſſe non tam ens, quàm entis, & eius eſſe dicitur ineſſe, qnia ordinatur ad inhærendum in ſubiecto. SECVNDVS ordo eſt qnædam potentia, ſeu aptitndo ad inhærendum.

hærendum.

hærendum: & hic ordo non est de essentia, sed est proprietas quædam accidentia, quæ oritur ex natura illa imperfecta, vt diximus. TERTIVS ordo est actualis inhærentia, qui est quasi actus quidam, & officium accidentia, & proinde quid posterius ipso accidente. Non enim accidens, verbi gratia, candor talis est, quia facit parietem candidum, sed contrà, ideo facit parietem candidum, quia ipse in se est candor. Nulla igitur repugnantia admittitur, si diuina potentia separaretur accidens ab eo, quod nec est de essentia eius, & à quo ipsum non pendet, cùm sit prius.

Ad SECVNDAM probationem dico, meritò reprehendi ab Aristotele eos, qui ponebant formas substantiales separatas: illi enim existimabant, hanc esse naturam rerum, vt formæ separatæ sint. Sed hæc reprehensio ad nos non pertinet, qui fatemur naturaliter non solùm non existere, sed etiam non posse existere formas separatas.

Ad TERTIAM respondeo, fallaciam latere in argumento: nam cùm dicit Petrus Martyr; Sicut accidenti conuenit inhærere, ita substantiæ non inhærere: comparat actum accidentis, non cum actu substantiæ, vt debuit, si rectè comparare voluit; sed cum negatione actus accidentis. At si rectè comparasset hoc modo; Sicut accidenti conuenit inhærere, ita substantiæ conuenit subsistere: vel negatiuè; Sicut accidenti conuenit non subsistere, ita substantiæ non inhærere; vidisset argumentum suum nihil valere, immò pro nobis esse. Nam sicut substantiæ conuenit naturaliter subsistere, & tamen supernaturaliter potest separari à sua substantia, vt patet in mysterio Incarnationis, vbi natura humana est substantia, & tamen non subsistit, id est, non per se existit, sed à Verbo sustentatur: ita accidenti conuenit naturaliter inhærere, & tamen fieri potest diuinitus, vt non inhæreat. Sic etiam, sicut substantia nullo modo potest inhærere, ita accidens nullo modo potest subsistere per se: nam in Sacramento licet non sint accidentia in subiecto, tamen non per se subsistunt more substantiæ, sed à Deo sustentantur modo supernaturali. Ratio autem cur non possit substantia inhærere, vel accidens per se existere, in promptu est; quia non potest effectus formalis separari à caussa sua, à qua intrinsecè pendet, licet è contrario possit caussa separari ab effectu, quia prius non pendet à posteriori. Porrò inhærere, est effectus formalis accidentis, sicut subsistere, substantiæ; inde ergo non potest vllo modo illa res inhærere, quæ non est accidens, neque illa subsistere, quæ non est substantia.

Ad QVARTVM, quod erat eiusmodi: *Accidentia ista, vel sunt in se, vel in alio. Si in se, ergo subsistunt: si in alio, ergo inhærent.* RESPONDEO, esse in se, & non subsistere, quia sunt in se negatiuè, non positiuè. Nam ideo dicuntur esse in se, quia non sunt in aliquo supposito, & tamen reuera non subsistunt per actum positiuum, qualis manat ex naturis substantialibus; sic etiam dico esse in alio, & non inhærere, quia sunt in alio, vt in conseruante, non vt in subiecto.

Ad QVINTAM probationem ex Augustino, RESPONDEO, eum loqui de eo, quod potest fieri naturaliter.

Argumentum OCTAVVM habetur in obiectione 125. & 126. *Transubstantiatio, vel fit ante verba consecrationis, vel post, vel simul. Si ante; ergo non fit virtute verborum illorum: si post; ergo verba illa sunt falsa, Hoc est corpus meum: si simul; ergo transubstantiatio fit successiuè, non autem in instanti, vt omnes Theologi docent.*

RESPONDEO, fit simul: & ad argumentum in contrarium, dico fieri non toto tempore quo durat pronunciatio, sed in vltimo instanti terminatiuo illius prolationis. Etsi enim non detur vltima pars illius motus, quo proferuntur verba, neque etiam temporis ei respondentis: datur tamen vltimum mutatum esse terminatiuum illius motus, & vltimum instans terminatiuum illius temporis.

Quod autem Petrus Martyr obiicit, sequi ex hac solutione totam vim consecrationis consistere in illo vltimo (VM) quod videtur esse ridiculum; leue est. Nam illud (VM) non operatur virtute sua sola, quippe quod per se nihil significat, sed virtute totius sententiæ, quæ tunc habet esse completum, cùm finitur tota prolatio.

SED posset aliquis obiicere; Sicut corpus Domini incipit esse in Sacramento in instanti, sic etiam panis desinit esse in instanti: non enim corrumpitur paulatim per dispositiones præuias, sed per simplicem actionem diuinam desinit esse. At ea, quæ desinunt in instanti, desinunt per vltimum sui esse, sicut ea quæ incipiunt in instanti, incipiunt per primum sui esse: ergo dandum est instans affirmatiuum tam desitionis panis, quàm successionis corporis Domini. Rursus, aut est idem instans desitionis, & successionis; aut diuersum. Si idem; ergo simul erunt sub illis speciebus, panis, & corpus Domini: si diuersum; ergo in tempore intermedio (nec enim dantur duo instantia immediata) erunt species illæ sine substantia panis, & sine corpore Domini.

RESPONDEO; Licet panis desinat in instanti, tamen illud instans non potest assignari, vel notari, nisi negatiuè, ita vt sit primum non esse panis, non autem vltimum esse panis. Cuius ratio est, quia panis desinit ad desitionem verborum, in quorum virtute fit illa conuersio: verba autem non habent vltimum esse, sed primum non esse. Itaq; illud instans terminatiuum probationis verborum, est primum non esse verborum, & consequenter substantiæ panis: & simul est primum esse corporis Domini sub illis speciebus. Quod idem cernimus in naturali trans-

mutatione.

mutatione. Nam ſubſtantia quæ corrumpitur, A in inſtanti deſinit eſſe: non enim ſunt gradus in ſubſtantia, ſicut in qualitatibus; & tamen, quia deſinit ad deſitionem diſpoſitionum, non habet vltimum eſſe, ſed primum non eſſe: diſpoſitiones enim per motum ſucceſsiuum deſinunt.

Argumentum NONVM habetur obiectione 108. & ſequentibus vſq; ad 116. *Poſita tranſubſtantiatione, ſequitur ex pane fieri corpus Chriſti: at hoc multis nominibus eſt abſurdum; igitur tranſubſtantiatio admittenda non eſt. Probatur aſſumptio.* PRIMO, *ſi ex pane fit corpus Chriſti; ergo generatur corpus Chriſti: mutatio enim ad ſubſtantiam nulla eſt, niſi generatio. At abſurdū eſt quotidie Chriſtum generari.* SECVNDO, *in Euchariſtia eſt Chriſtus Deus & homo; ergo, ſi quod eſt in Euchariſtia, fit à* B *ſacerdote per conſecrationem; ergo Deus & homo fit à ſacerdote.* TERTIO, *corpus Chriſti, quod fuit in cruce, & in vtero matris, non fuit factum ex pane, ſed ex carne Virginis. At quod eſt in Euchariſtia, fit ex pane; ergo corpus Domini quod eſt in Euchariſtia, non eſt illud, quod fuit in cruce, & in vtero matris.* Hoc argumentum ſæpius, ac ſæpius repetit, & in varias formas ſyllogiſmorum redigit, vt nullus cauillis relinqui poſsit locus.

RESPONDEO; Non eſt vllum abſurdum ex pane fieri corpus Chriſti: ita enim loquitur Ambroſius lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. Gaudentius tract. 2. in Exod. & alij Patres.

Ad PRIMAM probationem miror imperitiam, vel audaciam Petri Martyris, qui toties in- C culcat, corpus Chriſti neceſſariò dicendum eſſe generari, ſi conuerſio iſta terminatur ad ſubſtantiam. Nam etiamſi generatio rectè diſtinguatur à Philoſophis ab alteratione, augmentatione, & latione; quia generatio terminatur ad ſubſtantiam, alteratio ad qualitatem, augmentatio ad quantitatem, & latio ad vbi, ſiue ad locum: tamen quis Chriſtianorum ignorat generationem diſtingui à creatione, licet vtraque fit ad ſubſtantiam? & rurſus, conuerſiones miraculo factas aquæ in vinum, & vxoris Loth in ſtatuam ſalis, terminatas fuiſſe ad ſubſtantiam, & tamen non eſſe propriè generationes? Dico igitur tranſubſtantiationem terminari ad ſubſtantiam, & tamen non eſſe generationem, ſed con- D uerſionem ſupernaturalem, per quam (vt ſuprà oſtendi) corpus Chriſti non producitur, ſed ſuccedit ſubſtantiæ panis.

Ad SECVNDAM nego, Chriſti corpus, vel ipſum Chriſtum Deum, & hominem abſolutè à ſacerdotibus fieri. Aliud enim eſt Chriſti corpus ex pane conficere, quod ſacerdotes faciunt, aliud abſolutè Chriſti corpus efficere: ex pane enim Chriſti corpus efficere, non eſt ipſum producere, ſed in ipſum præexiſtens panis ſubſtantiam commutare. Quanquam ſi de modo loquendi agatur, non dubitauit Hieronymus in epiſtola ad Heliodorum, & in altera ad Euagriū dicere, ſacerdotes Chriſti corpus ſacro ore conficere.

Ad TERTIAM dico, corpus Chriſti ex pane fieri, non tanquam ex materia, quomodo factum eſt ex carne ſanctæ Virginis, & quomodo ex ligno fit ſedes, ex auro & argento vaſa precioſa; ſed tanquam ex termino à quo, quomodo ex nihilo factum eſt cœlum, ex die fit nox, & etiam ex aqua, factum eſt vinum. Neq; enim aqua manſit, vt materia vini, licet manſerit materia prima, quæ aqua dici non poteſt. Porrò iſta varia effectio, non mutat rei naturam. Nam ſi quis à Deo ex nihilo produceretur, non eſſet diuerſæ naturæ ab illis hominibus, qui ex materia præexiſtente fiunt, neque vinum factum ex aqua in Cana Galilææ fuit diuerſæ naturæ à vino, quod fit ex vuis. Quamuis autem nonquam mutetur ſpecies, tamen nouum indiuiduum producitur diſtinctum ab omnibus aliis, quando conuerſio eſt productiua: in præſenti autem negotio conuerſio non eſt productiua, vt ſuprà oſtendimus. Panis enim conuertitur in ipſum corpus Chriſti præexiſtens; & ideò corpus ex carne Virginis factum, & ex pane factum, non ſunt diuerſa, ſed vnum & idem omnino.

Ad argumentum autem Petri Martyris comprehenſum ſyllogiſmo expoſitorio, in quo ille tantopere confidit, reſpondeo in forma. Argumentum hoc eſt: *Hoc corpus (demonſtrando corpus crucifixum) non eſt factum ex pane. Hoc corpus (demonſtrando corpus Domini in Euchariſtia) eſt factum ex pane; ergo hoc non eſt illud.* RESPONDEO; Si per *factum ex pane* intelligatur productum, cōceſſa propoſitione, negatur aſſumptio: non enim corpus Domini in Euchariſtia producitur, ſed ſolùm ſuccedit pani. Si verò per *factum ex pane*, intelligatur ſucceſſiſſe pani in ipſum conuerſo, & mutato; tunc aſſumptione conceſſa, negatur propoſitio. Nam verè corpus illud quod fuit crucifixum, factum fuit ex pane: illud enim eſt, in quod panis per conſecrationem conuerſus fuit à Chriſto, ipſo dicente: *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis traditur.* Atque hactenus de tranſubſtantiatione.

LIBER QVARTVS, DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit propriè Sacramentum Eucharistiæ, & num extra vsum sit verè corpus Domini sub specie consecrati panis.

ACTANVS DE VERITATE corporis Domini in Eucharistia disseruimus, quod erat fundamentum controuersiarũ omnium de Sacramento Eucharistiæ. Nunc de Sacramento ipso disseremus, atque eas controuersias explicabimus, quæ de ipsa natura Sacramenti, deque eius causis, & partibus, id est, de materia, forma, fine, & efficiente, & denique de vsu eius existunt.

PRIMA igitur quæstio est, quid sit propriè Sacramentum Eucharistiæ, consecratio ne panis, & vini, an res ipsa consecrata, an potius sumptio, & manducatio, ex qua quæstione pendet alia quæstio; Num corpus Domini sit in Eucharistia solùm, dum sumitur, an vero permaneat in ea, dum seruantur species illæ consecratæ. Nam cùm Domini corpus non sit in specie panis, nisi quatenus illæ ad Sacramentum pertinent, si fortè sola sumptio Sacramentum sit, non erit corpus Domini in illis speciebus, quando seruantur in pixide, vel quando deferuntur ad ægrotos, &c. ex qua quæstione rursus pendent aliquo modo aliæ controuersiæ de adoratione Eucharistiæ, & de sacrificio, vt notum est. Hoc autem ordine præsentem controuersiam explicabo. PRIMO, referam aduersariorum sententiam. SECVNDO, eam refutabo, & respondebo ad eorum obiectiones. TERTIO, explicabo sententiam Catholicorum.

Quod ad PRIMVM attinet, Lutherani, & Caluinistæ, aliique huius temporis hæretici in ea sunt opinione, vt existiment, Sacramentum Eucharistiæ non esse rem permanentem, sed actionem transeuntem: cùm è contrario Catholici omnes sentiant, Sacramentum Eucharistiæ propriè rem permanentem esse, nimirum

A hostiam consecratam. Auctor primus sententiæ aduersariorum Martinus Bucerus fuit: nam (vt scribit Ioannes Cochlæus lib. 3. Miscellaneorum tract. 8.) anno Domini M. D. XXXVI. 23. die Maij, persuasit Luthero Bucerus, corpus Domini non esse in Eucharistia, nisi dum sumitur, & proinde ipsam sumptionem propriè Sacramentum esse. Excogitauit hanc sententiam Bucerus, vt per eam conciliaret inter se Lutheranos, & Zwinglianos: videbatur enim temperamentum quoddam, & quasi medium quid inter extremas illorum sententias. Sed quamuis concordia non successerit, tamen hanc sententiam libenter arripuerunt, tum Lutherani, tum

B Zwingliani, quod viderent per eam destrui adorationem Eucharistiæ, & alia nonnulla quæ in vsu erant apud Catholicos. Itaque Philippus Melanchthon ex Lutheranis eam tuetur in locis communibus, loco de cœna Domini. Ioannes Brentius in Confession. VVirtemberg. cap. de Eucharistia. Matthias Illyricus in Apologia pro Confess. Antuerpiensi, cap. de Cœna Domini. & Martinus Kemnitius, qui verbosissimè de hac re tractat in 2. parte Examinis, Tridentini Concilij, sess. 13. cap. 3. & cap. 6. Ex Zwinglianis, Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 37. & 39. & Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 88. & 132. & alibi.

C Sed OBSERVANDVM est, non eodem modo vsum istum Sacramenti explicari. Nam Caluinus, & Martyr, & Illyricus contendunt tunc solum panem & vinum esse Sacramentum, dum comeditur, & bibitur, sicut aqua Baptismi tunc solum est Sacramentum, cùm abluit: vnde negant manere Sacramentum, si deferatur ad ægrotos. At Kemnitius, vt eludat testimonia Patrum, docet in tota actione Cœnæ Domini Sacramentum, & corpus Domini manere, id est, dum panis benedicitur, frangitur, distribuitur, & etiam dum ex ipsa Cœna immediatè defertur ad ægrotos, vel ad absentes, vt illum comedant, non vt seruent. Quidam etiam eò vsque

progressi

progresſi ſunt, vt dicerent toto triduo poſſe ſeruari Eucharistiam propter ægrotos, & toto illo ſpatio temporis eſſe Sacramentum, & in ea reipſa manere corpus Domini, vt ex Lindano refert Claudius Sainctes, repetitione 4. de Euchariſtia, cap. 12. extremo. Sed profectò qui concedunt triduum, mirum eſt, cur non etiam quatriduum, & octiduum, & eadem ratione integrum menſem, vel annum concedant. A

Porrò fundamenta aduerſariorum tria ſunt. PRIMVM institutio Domini, qui ait: *Accipite, edite.* SECVNDVM ſimilitudo Baptiſmi, & aliorum Sacramentorum, quæ omnia in actione conſiſtunt. TERTIVM teſtimonia quædam veterum, qui iubebant reliquias cœnæ Domini, vel comburi, vel dari puerulis edendas, ne quid ſupereſſet. B

CAPVT SECVNDVM.

Probatur ex verbis institutionis Dominicæ, Sacramentum Eucharistiæ esse rem permanentem, & in eo corpus Domini permanenter existere.

IAM verò Catholici omnes conueniunt, panem ritè conſecratum, ſiue corpus Domini ſub ſpecie panis contentum verè, & propriè eſſe Sacramentum, ſiue ſumatur, ſiue ſeruetur in pixide. Id quod expreſsè habetur in Concilio Tridentino, ſeſſ. 13. cap. 3. & 6. & can. 4. & 7. C

Eſſe autem hoc veriſsimum, probatur PRIMO ex verbis Domini in institutione Sacramenti prolatis. Verba Domini (*Hoc est corpus, Hic est sanguis*) prius dicta ſunt, quàm fieret actio manducandi, & bibendi; ergo ante illam actionem fuit corpus Domini præſens in cœna, & proinde etiam Sacramentum Euchariſtię confectum. Conſequentia probatur dupliciter. PRIMO, quia iuxta Auguſtinum tractatu 80. in Ioan. *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Sed ante actionem comedendi, & bibendi, verbum ad elementum acceſsit; ergo ante actionem comedendi, & bibendi factum eſt Sacramentum. D SECVNDO, verba Domini mox atque prolata fuerunt, vera fuerunt. Sed prolata ſunt ante illam actionem manducandi, & bibendi; ergo ante illam vera fuerunt; ergo fuit verè corpus Domini, & proinde Sacramentum, ante illam actionem.

Ad hoc argumentum Illyricus, Caluinus, & Kemnitius reſpondent. Illyricus negat antecedēs: dicit enim Dominum locutum eſſe de pane in actu exiſtente, id eſt, dū comedebatur. Et poſſet id confirmari ex verbis Domini: nam Euangeliſtæ dicunt, panem datum diſcipulis, & poſtea dictum eſſe: *Hoc est corpus meum.* nam Matth. 26. ſic legimus: *Accepit IESVS panem, & benedixit, ac fregit, deditq́; discipulis suis, & ait; Accipite, & comedite, hoc est corpus meum.* Itaque videmus ſimul concurriſſe prolationem verborum Domini, & actionem manducandi: nam ſicut poſt panis diſtributionem immediatè ſequuta eſt prolatio verborum, ita etiam poſt eandem diſtributionem immediatè ſequuta eſt manducatio.

RESPONDEO; Non oportet attendere in hac re, quæ verba Euangeliſtæ prius poſuerint, & quæ poſterius: illi enim certis de cauſsis ſibi notis aliquando mutant ordinem verborum. Nam Marcus cap. 14. ſic ait de calice: *Et accepto calice gratias agens dedit eis; & biberunt ex illo omnes, & ait illis; Hic est sanguis meus noui Testamenti.* Vbi ſi attendamus ordinem verborum Euangeliſtæ, colligemus verba illa (*Hic est sanguis*) dicta eſſe poſt actionem bibendi; quod nemo admittit: quia tunc nihil demonſtraret pronomen (*Hic*) & verba eſſent falſa, vel oporteret poſt actionem bibendi remanſiſſe partem aliquam vini conſecrati, & de ea dictum eſſe: *Hic est sanguis*; quod apertè pugnaret cum ſententia aduerſariorum. Oportet igitur colligere ex verborum ſenſu, & ſignificatione, non ex ordine, quo ſunt ſcripta, quid prius, & quid poſterius in ſacra cœna factum ſit.

PORRO ſenſus verborum cogit, vt dicamus prius fuiſſe à Domino prolata illa verba: *Hoc est corpus, &c. Hic est sanguis*; quàm dederit diſcipulis cibum illum, & potum. Nam illa verba: *Hoc est corpus*, continent rationem, cur debuerit comedi ille cibus: & ſimiliter illa verba: *Hic est sanguis*, continent rationem, cur debuerit bibi ille potus. Vnde Matt. 26. ponitur particula cauſſalis, cùm dicitur: *Hic est enim sanguis, &c.* Prius autē debuit ratio illa à Domino explicari, & etiam percipi ab audientibus, quàm eis daretur panis ille comedendus, nimirum vt ſcirent, quid acciperent. PRÆTEREA ſi inuitantur ad bibendum, quia eſt ſanguis; ergo prius fuit ſanguis, quàm illi biberent. ADHÆC Lucas cap. 22. & Paulus 1. Corint. 11. ſcribunt: *Hic est calix nouum Testamentum in sanguine meo.* Ergo in calice fuit ſanguis, & non ſolùm in ore ſumentium; & ſanè prius in calice, quàm in ore ſumentium; nam ex calice ad os peruenit, non contra. ADDE verba Pauli 1. Corint. 10. *Panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Domini est? & calix cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Domini est?* Hic enim apertè Paulus indicat, panem prius conſecrari, & mutari in corpus Domini, quàm frangatur, & diſtribuatur: dicit enim id, quod frangitur, non eſſe futurum, ſed iam eſſe corpus Domini. Vnde CHRYSOSTOMVS in commentario eius loci: *Quid est*, inquit, *in calice? quod ex latere Christi fluxit.* Huc etiam pertinent illa capitis 11. *Non diiudicans corpus Domini.* vbi dum arguit Corinthios, quod non diſcernerent corpus Domini ab aliis cibis, qui in menſa ponebantur, ſignificat potuiſſe di-

scetni, & proinde ibi fuisse ante manducationē. DENIQVE, in omnibus Liturgiis etiā antiquissimis, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi, & in nostra Latina, quæ sancti Petri & Clementis esse censetur, verba Dominica: *Hoc est corpus, Hic est sanguis*, multò antè pronunciantur, quàm panis sanctificatus distribuatur, & manducetur.

Alia solutio (si tamen alia) est Ioannis Caluini lib. 4. Institut. cap. 17. §. 37. vbi non disputat, quid Dominus priùs pronunciauerit, sed contendit verba Domini: *Hoc est corpus meum*, non antè impleri, & verificari, quàm ipsa manducatio reipsa exerceatur. Id verò probat, quia Dominus simul coniunxit præceptum, & promissionem; præceptum enim fuit: *Accipite, & comedite.* B promissio autem: *Hoc est corpus meum*, non debet autem promissio impleri, nisi præceptum impleatur. Itaque accipientibus, & manducantibus, iuxta Domini mandatum, panis ille fit corpus Christi: sed extra illum vsum non fit, quia non est annexa promissio, nisi tali mandato. Illustrat rem totam Caluinus similitudine: *Mandatum*, inquit, *dedit Deus, cùm diceret; Inuoca me: promissionem addidit; Exaudiam te. Si quis inuocato Petro, aut Paulo, hac promissione glorietur, nónne omnes clamabunt eum perperam facere?*

Hæc Caluini solutio non magno negotio refutari potest. Nam IN PRIMIS, si verba illa, *Hoc est corpus*, promissionem continerent, certè per verbum futuri temporis expressa fuissent, vt factum videmus in similibus promissionibus; sic C enim de Baptismo legimus Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit.* Et in exemplo Caluini: *Inuoca me, & exaudiam te.* Hoc autem loco non dixit Christus, Hoc erit, sed, *Hoc est corpus meum.*

DEINDE, si ista verba promissionem præcepto annexam continerent, impletio eius promissionis non comitaretur, sed sequeretur actionem manducationis; proinde non haberent fideles Sacramentum, & ipsum corpus Domini, dum manducarent, sed solùm posteaquam manducassent; atque ita non manducarent corpus Domini, ne in Sacramento quidem, quod est absurdissimum, & ipsis etiam D Caluinistis repugnans. Id autem sequi probatur, quia id videmus in omnibus similibus promissionibus; semper enim actio præcedit, quæ imperata fuit, & tandem sequitur impletio promissionis. Et ratio etiam reddi potest huius ordinis, quia impletio promissionis est effectus actionis imperatæ, & semper caussa est prior suo effectu, saltem natura. Itaque sicut prior est Baptismus, quàm remissio peccatorum, & prior est inuocatio, quàm exauditio: ita prior erit manducatio, quàm præsentia corporis Domini, siue in re, siue in Sacramento. Quod autem hoc sit absurdum, & etiam ex Caluini sententia, probatur. Nam cùm tractatur de Communione impiorum, de quibus Apostolus ait A 1. Corinth. 11. *Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat.* Caluinus dicit, hoc interesse inter pios, & impios, quod pij, dum sumunt ore corporali Sacramentum, simul sumunt ore fidei ipsum verum Domini corpus: impij autem sic sumunt ore corporali Sacramentum, vt non sumant ore fidei corpus Domini. Vide Caluinum lib. 4. Institut. cap. 17. §. 34. Omnes igitur, qui communicant, Sacramentum manducant ore corporali: at quomodo manducant, si non prius incipit esse Sacramentum, quàm absoluta sit manducatio?

TERTIO, Scriptura, & Patres corpus Domini non solùm in ore fidelium, sed etiam in altari, & vasis sacris agnoscunt; ergo verba illa extra manducationem verificantur, & non in sola manducatione Sacramentum consistit. Antecedens probatur ex illis Pauli locis: *Panis quem frangimus*, &; *Calix benedictionis*, &; *Hic calix nouum Testamentum est*, &; *Non diiudicans corpus Domini.* 1. Corinth. 10. & 11. Concilium Nicænum dicit, in sacra mensa agnum Dei situm esse: quem Canonem Nicæni Concilij esse fatetur Caluinus libro 4. Institution. capite 17. §. 36. Optatus Mileuitanus libro 6. contra Parmenianum, vocat altare sedem corporis Christi, & calices, Christi sanguinis portatores. Chrysostomus homilia 24. in priorem ad Corinthios, dicit eundem Christum nunc in altari consistere, qui aliquando in præsepi à Magis fuit adoratus. Cyprianus in sermone de lapsis dicit, corpus Domini fuisse in arca. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi quinta mystagogica, iubet accipi dextera manu. Augustinus concione prima & secunda, in Psal. 33. dicit, Christum portasse in manibus corpus suum, quando de eo, quod in manibus habebat, dixit: *Hoc est corpus meum.* Siue autem portauerit corpus suum verum, & naturale, vt nos credimus, siue in Sacramento tantùm, vt Caluinistæ volunt, nihil interest ad id, quod nunc tractamus: semper enim concludimus, Sacramētum ante manducationem confectum fuisse, & proinde falsum esse, quod ait Caluinus, verba illa: *Hoc est corpus meum*, non adimpleri, nisi dum panis manducatur. Et quia eiusmodi testimonia passim occurrunt, non modò in Patribus, sed etiam in ipsis hæreticorum scriptis; manifestè colligimus Caluini sententiam improbabilissimam esse, & cum ipso suo auctore pugnantem.

Restat Kemnitij responsio. Is animaduertens, non posse vllo modo defendi, quod maiores sui responderant, in sola sumptione Sacramentum consistere: alia via sibi ingrediendum esse censuit. Itaque docuit, quod Lutherani dicunt, Sacramentum hoc in solo vsu consistere, non debere restringi ad solum vsum manducationis, sed ad omnem vsum, siue omnem actionem, quæ exercetur in cœna. In cœna autem quinque actiones fuisse, acceptionem panis in

mani-

manibus, benedictionem, fractionem, distributionem, manducationem; & de his omnibus intelligi posse illud: *Hoc est corpus meum*, vt sit sensus: Hoc quod accepi, quod benedixi, quod fregi, quod distribui, quod manducatis, est corpus meum. Ex quo deducit Sacramentum Eucharistiæ, & ipsum corpus Domini fuisse ante manducationem in sacra mensa, tamen non fuisse ante omnem actionem cœnæ; nec superesse post omnem actionem cœnæ, & eo modo in sola actione consistere.

At hæc responsio est omnium absurdissima. Nam aut vult Kemnitius in istis quinq; actionibus simul sumptis consistere hoc Sacramẽtum, aut in singulis seorsim. Si in omnibus simul sumptis, tunc redit opinio Caluini, & Illyrici: nam non erit perfectum, & integrum Sacramentum, nisi peracta manducatione, atque ita falsum erit, quod dicit Kemnitius, ante manducationem esse corpus Domini in mensa. Si in singulis seorsim; ergo quinque erunt Sacramenta Eucharistiæ, eaq; diuersissima.

Præterea, vel ita est in singulis, vt sit formaliter quælibet illarum actionum, aut vt tantùm coëxistat singulis. Non potest esse formaliter quælibet illarum actionum, quod sic probo. Actio accipiendi, quæ est omnium prima, non potest esse formaliter Sacramentum Eucharistiæ; nam quod est formaliter acceptio, nõ existit, nisi dum accipitur. At hoc Sacramentum existit post acceptionem, dum frangitur, distribuitur, manducatur; ergo, &c. Rursus, actio manducandi, quæ est vltima, non potest esse formaliter hoc Sacramentum, quia tunc non existeret, nisi dum manducatur: existit autem ante manducationem, dum accipitur, frangitur, &c. Denique, actiones intermediæ, benedictio, fractio, distributio, non possunt esse formaliter hoc Sacramentum, quia tunc non existeret, nisi dum illæ actiones fiunt. Atqui existit ante illas, & post illas; ergo non est aliqua illarum, sed tantùm coëxistit illis; ergo est res permanens: nam quod est aliquid, & non est actio transiens, necessariò est res permanens.

Tertio probo, Sacramentum hoc necessariò esse rem permanentem ex doctrina Kemnitij, ac per hoc probo doctrinã ipsius seipsam destruere. Sacramentum Eucharistiæ, & præsentia corporis Domini durant toto tempore, quo fit sacra cœna. Sed inter vnam actionem, & aliam, sæpe intercedit, aut certè intercedere potest tempus (quis enim prohibet quò minus minister post fractionem panis aliquantulum quiescat, antequam illum distribuere incipiat? vel qui Sacramentum de manu ministri accepit, aliquandiu retineat, antequam manducare egrediatur?) Quæro igitur, vtrum illo tempore interiecto inter duas actiones, Sacramentum, & corpus Domini perseuerent, an non. Dici non potest non perseuerare, nam tunc non

A in toto tempore cœnæ Sacramentum, & corpus Domini adessent, quod est contra aduersarium: & præterea oporteret Christi corpus tempore cœnæ sæpius accedere, & recedere, quod est omninò ridiculum. Quis enim credat Christi corpus adesse, dum panis accipitur in manibus, & statim euanescere, deinde iterum adesse, dum panis frangitur, & finita fractione euanescere; tum iterum redire, dum distribuitur panis, & rursus continuò abire? Ergo necesse est confiteri Sacramentum, & corpus Domini præsens adesse tempore illo interiecto inter duas actiones, & proinde rem esse permanentem: quod enim manet omni actione cessante,
B non potest dici res transiens, sed manens.

Quarto, ex posito fundamento in argumento superiori, probo etiam post omnem actionem cœnæ, Sacramentum, & corpus Domini perseuerare in ea parte Sacramenti, quæ non fuerit communicantibus cõsumpta. Nam perseuerat Sacramentum, & corpus Domini in eo tempore, quod est interiectum inter distributionem, & manducationem, si quis velit (vt diximus) aliquantulùm hærere, & quiescere ante manducationem; ergo perseueraret etiam, si quis differret manducationem illam in alterum diem, vel mensem. Si enim perseuerare potest per quadrantem horæ, cur non per integram horam? & si per horam, cur non per diem? & si
C per diem, cur nõ per mensem? & si per mensem, cur nõ per annum? & tandem semper dum species illæ non consumuntur.

Ex his soluitur argumentum primarium aduersariorum, quod ex Scriptura petitum huiusmodi est: *Sacramenta pendent à diuina institutione, ita vt Sacramenta non sint, si non seruetur in illis conficiendis ritus, & institutio Domini. At Dominus iussit panem benedici, frangi, distribui, manducari, non autem iussit seruari in pixide, gestari in supplicatione, exhiberi adorandum in Ecclesia; ergo non est Sacramentum, cùm seruatur in pixide, gestatur, adoratur, sed solùm cùm benedicitur, frangitur, distribuitur, manducatur.*

Respondeo dupliciter. Primo, negando consequentiam, quia asseruatio in pixide, gesta-
D tio, & adoratio non repugnant vllo modo diuinæ institutioni. Dominus enim iussit panem benedici, & manducari; sed non iussit continuò post benedictionem manducari, præsertim totũ, & ab omnibus: vnde non repugnat institutioni dilatio manducationis, modò ad eum finem benedictio, seu consecratio ordinetur. Atque hoc fecit Ecclesia: semper enim consecrat Eucharistiam in ordine ad manducationem, sed conseruat aliquã partem Sacramenti, non vt non manducetur, sed vt tempore oportuno manducetur, nimirum, vt deferatur ad ægrotos, quandocunque necesse fuerit. Oportet enim ob varios, & maximè repentinos casus Eucharistiam semper esse paratam: eo autem tempore, quo conseruatur, nihil impedit, quo minus possit vel

gestari, vel ostendi ad deuotionem populi excitandam.

SECVNDO dico, si quis legitimus Sacerdos existens Eucharistiam consecraret, iis seruatis, quæ ad Sacramenti essentiam requiruntur, non tamen in ordine ad manducationem, sed ad quemuis alium finem, is quidem malè faceret, tamen verum Sacramentum conficeret, & perseueraret Sacramentum illud, quamdiu species illæ panis perseuerarent. Ratio est, quia institutio Domini non complectitur solùm essentiam Sacramenti huius, sed etiam Sacramenti vsum: benedictio enim, seu consecratio ad Sacramentum faciendum pertinet; distributio, & manducatio ad vsum. Porrò res nō pendet quoad esse suum, ab vsu. Sicut ergo, si quis faciat sedem, cuius sedendo vsus est, & tamen nemo vnquam ibi sedeat, non propterea desinet esse sedes; immò etiam si quis faciat sedem, non vt ibi sedeatur, sed vt in spectaculo exhibeatur, adhuc erit verissima sedes: sic etiam sacrosanctum Sacramentum non desinit esse Sacramentum, licet nemo illo vtatur ad id, ad quod est institutum.

CAPVT TERTIVM.

Probatur ex dissimilitudine Baptismi, & Eucharistiæ, Eucharistiam rem esse permanentem.

NVnc iam expendemus alterum aduersariorum fundamentum, & sicut ipsi ex similitudine Sacramentorum probare nituntur, Eucharistiam in solo vsu consistere: ita nos ex dissimilitudine contrarium ostendemus. Sit igitur hæc ratio. In Baptismo non est aliqua res permanens, sed sola actio, quæ dicatur, & sit Baptismus; in Eucharistia è contrario, non est aliqua actio, sed sola res permanens, quæ dicatur, & sit Eucharistia, siue corpus Domini, siue Sacramentum corporis Domini; ergo Sacramenta ista dissimilia sunt, & vnum in actione, alterum in re permanente consistit.

Probatur antecedens. Ac PRIMVM de Baptismo, notum est aquam, quæ est res permanens, non dici Baptismum, nec Sacramentum Baptismi, sed ablutionem, quæ est actio, dici & Baptismum, & Sacramentum Baptismi. Beatus Paulus Baptismum vocat lauacrum aquæ in verbo vitæ, Ephes. 5. & lauacrum regenerationis, Tito 3. Si autem de reipsa agatur, certum est, aquam, vt est res permanens, non esse Sacramentum Baptismi: nam Sacramenta, vt Augustinus dicit libro 20. contra Faustum, cap. 13. non nascuntur, sed fiunt per mysticam precem, aqua autem non fit per mysticam precem, sed olim à Deo creata fuit. Neque obstat quod in Ecclesia benedici solet; nam illa benedictio non est de essentia Sacramenti: possent enim in aqua fluminis, aut maris sine vlla præcedente benedictione aquæ, homines verè baptizari. Et similiter certum est, Sacramenti definitionem optimè conuenire ablutioni; illa enim est signum & caussa instrumentalis inuisibilis gratiæ, & à Deo per ministrum efficitur. Et denique verba, quibus efficitur Baptismus, non diriguntur ad aquam, sed ad hominem, qui Baptismum recipit. Dicimus enim: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Vnde baptizare non est aquam consecrare, sed hominem abluere.

Atque hinc apparet ineptissimè ratiocinari Kemnitium in 2. parte Exam. Tridentini Concilij, sess. 13. cap. 3. cùm ait; Si quis verba institutionis Baptismi pronunciet super aquam, & nemo adsit qui baptizetur, nullum fieri Sacramentum. Nam verba Baptismi: *Ego te baptizo, &c.* non possunt nisi à stulto aliquo pronunciari super aquam, cùm non ad aquam, sed ad hominem referantur. At alia ratio est de verbis Eucharistiæ, vt mox dicemus. Itaque de Baptismo nullum est dubium, quin propriè in actione consistat.

At in Eucharistia omnia aliter se habēt. Nam INPRIMIS, si agamus de modo loquendi, nemo vnquam vocauit Eucharistiā, vel corpus Domini fractionem, vel consecrationem, vel distributionem, vel manducationem, vel aliam actionem, sed rem permanentem, id est, panem sanctificatum. Sic IVSTINVS in Apolog. 2. *Hic cibus,* inquit, *à nobis Eucharistia appellatur.* IRENÆVS lib. 4. cap. 34. dicit, panē communem post acceptam benedictionem non esse amplius panem communem, sed Eucharistiam constanté ex re terrena, & cœlesti. Sic TERTVLLIANVS in lib. de resurrect. carnis: *Caro,* inquit, *corpore & sanguine Domini vescitur.* vbi corpus Domini non appellatur actio vescendi, sed cibus ipse quo vescimur. Sic Augustinus lib. 20. contra Faustum, cap. 13. panem consecratum appellat Sacramentum religionis. Optatus lib. 2. queritur de furore Donatistarum, qui Eucharistiam canibus dederunt: & Victor Vticensis lib. 1. hist. cap. 3. narrat Arianos Eucharistiam in terram abiecisse, & pedibus conculcasse. At quomodo potuerunt ista fieri, si Eucharistia nō est res permanens? ITEM Iustin. Ambros. Euseb. Emissenus, Theodoretus, Gelasius, & alij passim conferunt Eucharistiam cum Verbo Incarnato; quia sicut in Christo duæ sunt naturæ, ita in hoc Sacramento duæ sunt naturæ, nimirum corpus Christi, & accidentia panis. DENIQVE Patres passim dicūt, Eucharistiam, seu corpus Dñi offerri, confici, portari, manducari, quæ nullo modo conueniunt actioni, sed rei permanenti.

Quod autem ad rem attinet, Sacramentum Eucharistiæ non consistere in actione, sed in re permanente, probatur. Ac PRIMVM, quod non in actione consistat, patet; quia nulla est actio, cui conueniat tota ratio Sacramenti. Præcipua

actio per aduersarios est mäducatio: at hæc nullo modo potest esse Sacramentum. Nam ista est actio solius suscipientis, non Dei, aut ministri: nec enim Deus, aut minister mandocat, sed suscipiens manducat. At Sacramenta non sunt actiones suscipientis, alioqui essent opera nostra: vnde in Baptismo Sacramentum est ablutio, vt à Deo per ministrum datur. PRÆTEREA verba Sacramentalia, sine quibus Sacramentum non fit, non dicuntur à manducante, neque ad manducantem, sed à ministro super panem: illa enim verba: *Hoc est corpus*, ad panem pertinent, non ad manducantem. Et hinc est, quod non dicitur Eucharistiæ Sacramentum facere, qui manducat, sed potiùs illud consumere: & B tamen reuera dici posset Sacramentum facere, si in illa actione consisteret; sicut dicitur baptizare, qui abluit. Idem probari potest de actione frangendi, & distribuendi panem sanctificatum. Illæ enim actiones non sunt Sacramenta; quæ non significant gratiam inuisibilem: nec dicitur Sacramentum facere, qui frangit, aut distribuit. RESTAT sola consecratio, quam aduersarij prætet ceteras neglignnt: sed nec est ipsa propriè Sacramentum Eucharistiæ. Nam consecratio non est signum, neque caussa proxima inuisibilis gratiæ, quæ duo requiruntur ad rationem Sacramenti nouæ legis. Consecratio enim, vt verba ipsa sonant, solùm significat, & efficit corpus Domini ex pane; proinde Sacra- C mentum efficit, non est ipsa Sacramentum.

QVOD autem rei permanenti, id est, pani cõsecrato cõueniat tota definitio Sacramenti, perspicuum est. Nam ille panis est signũ sensibile, & caussa internæ atq; inuisibilis nutritionis spiritualis. PRAETEREA fit à Deo per ministrũ, idque ritu, & cæremonia à Deo instituta. DENIQVE elementum & verbum concurrunt ad hoc Sacramentum, vt ad omnia alia. Neque obstat, quod non maneat in hoc Sacramento iam cõfecto elementum, id est, panis triticeus, neq; verbum. Nam elementum, & verbum requiruntur ad Sacramenti effectionem, & ideò in his Sacramẽtis, quæ in actione consistunt, & quorum idẽ est fieri & esse, elementum & verbum sunt principia, D tum effectionis, tum essentiæ ipsius Sacramenti. At in hoc Sacramento, in quo aliud est fieri, aliud esse, principia illa concurrunt propriè ad Sacramenti effectionem: in ipsa autem re effecta manent, sed alio modo. Nam elemẽtum manet, quoad externas species, & verbum manet, quoad virtutem: sicut etiam in mistione elemẽtorum manent elementa, sed alterata, & secundum multos manent solùm, quoad virtutes, nõ quoad substantiam.

Ex his soluitur argumẽtum SECVNDVM aduersariorum, quod huiusmodi est: *Sacramentum Baptismi in actione consistit; ergo & Sacramentum Eucharistia. Probatur antecedens; nam Sacramenta nouæ legis eiusdem generis sunt. Et præterea, si Sacramentum Baptis-* A *mi in actione consistit, quia Dominus dixit; Baptizate omnes Gentes*, Matth. vlt. *quantò magis Eucharistia in actione consistet, cùm Dominus in eius institutione non vno verbo, vt in Baptismo, sed multis actionem declarauerit, dicens; Accipite, manducate, bibite, hoc facite, &c.*

RESPONDEO, Sacramenta nouæ legis sunt eiusdem generis, sed non eiusdem speciei: & quamuis eiusdem speciei essent, adhuc posset vnum in actione, alterum in re permanente consistere; ista enim differentia materialis est, & ad rationem formalem Sacramenti non pertinet. Verba autem Scripturæ citata, vsum Sacramenti continent, non essentiam, nisi per accidens, quando vsus ab essentia non distinguitur, vt in Baptismo.

CAPVT QVARTVM.

Probatur eadem veritas testimoniis Patrum.

VLTIMO loco probanda est eadem veritas testimoniis Patrum: semper enim in Ecclesia ista fides viguit. Ac PRIMVM ipso tempore Apostolorum, CLEMENS Romanus lib. 8. constit. ca. 13. in alia editione, cap. 20. iubet peracta Communione, quod superest de corpore Domini, reponi à Diaconis cum debita reuerẽtia in pastophorio. C Quid autem sit pastophorium, explicat Hieronymus in comment. cap. 22. Isaiæ, vbi dicit, pastophorium significare tabernaculum, seu thalamum, vbi templi Præpositus habitat. Hinc igitur Apostoli vas illud, in quo Sacramentum asseruandum recondebatur, pastophorion dixerunt, quod in eo Sacramento verè Christus sit, qui est verus templi Præpositus. Opera autem Clementis, etsi non ab omnibus recipiantur, tamen Kemnitius repudiare nõ potest, quippe qui (vt infrà videbimus) vtitur eiusdem Clementis testimonio contra Catholicos.

Post annum Domini C. primo seculo post Apostolos IVSTINVS in Apologia 2. prope finem, scribit post sacra peracta in Ecclesia, dari D consueuisse Eucharistiam Diaconis deferendam ad absentes fratres, qui aliqua de caussa impediti fuerant, ne interessent celebrationi mysteriorum. Quo loco dubitari nõ potest, quin Diaconi non antè discederent ex conuentu Ecclesiæ, quàm tota actio finiretur: ex quo apertissimè sequitur, post ipsam actionem totam, fuisse in Eucharistia verum Sacramentum, ac verum Christi corpus. Nam alioqui quorsum ille labor deferendi Eucharistiam ad absentes?

Eodem seculo IRENÆVS in epistola ad Victorem Papam, quam refert Eusebius libro 5. histor. cap. 24. testatur morem fuisse illius temporis, vt Papa Eucharistiam mitteret in signum pacis, & communionis ad alios Episcopos. At quid, quæso, mittebat, si Eucharistia non est, ni-

ſi dum manducatur, vel dum peragitur ſacra Cœna?

Poſt annum Domini C C. TERTVLLIANVS in lib. 2. ad Vxorem, teſtatur conſueuiſſe ſuo tẽpore deferre Chriſtianos Euchariſtiam ad ſuas domos, vt ibi eam oportuno tempore ſumerẽt: *Non ſciet*, inquit, *maritus, quid in occulto ante omnem cibum ſumas?*

Eodẽ ſeculo CYPRIANVS in ſerm. de lapſis: *Mulier quadam*, inquit, *cùm arcam ſuam, in qua ſanctum Domini fuerat, indignis manibus tentaſſet aperire, igne inde ſurgente deterrita eſt.* At quid, obſecro, in illa arca includi potuit, ſi Euchariſtia (de ea enim loquitur) extra actionem Cœnæ, neq; corpus Domini eſt, neque Sacramentum?

Eodem ſeculo DIONYSIVS ALEXANDRINVS in epiſt. ad Fabium, quam refert idem Euſebius lib. 6. hiſt. cap. 36. ſcribit, Serapionem quendam in extremis agentem miſiſſe puerum ad Presbyterum, vt ad ſe veniret cum Sacramento Euchariſtiæ: ſed presbyterum fortè tunc ægrotantem non potuiſſe per ſe accedere, ſed miſiſſe per eundem puerum particulam Euchariſtiæ. Ex quo loco apertiſsimè patet, morem fuiſſe aſſeruãdi Euchariſtiam propter ægrotos: neq; enim presbyter ille tunc ſactã Cœnam celebrauit, quippe qui ægrotabat, & fortè hora intempeſtiua erat.

Eodem ſeculo S. THARSICIVS Martyr (vt ſcribitur in vita S. Stephani I. Papæ, & apud Bedam in Martyrologio die 15. Auguſti) cùm Euchariſtiam deferret, & paganis quærentibus, quid illud eſſet, noluiſſe aperire, ab illis continuò necatus eſt, & tamẽ diuino miraculo ita Sacramentum diſparuit, vt nunquam ſacrilegi illi inuenire illud potuerint.

Poſt annum Domini C C C. exſtat inſigne teſtimonium Concilij I. NICÆNI, can. 14. aliàs 18. aliàs 20. vbi iubet Synodus, vt in abſentia presbyterorum, Diaconi Euchariſtiam porrigant. Ex quo euidenter colligitur, Euchariſtiam ſeruari ſolitam in Eccleſia, vt diſtribui poſſet quouis tempore, etiam quando Cœna non celebratur. Nam loqui Concilium de tempore, quo ſacta Cœna non celebratur, perſpicuum eſt, quia Cœna ſine presbyteris celebrari non poteſt: Diaconis enim non eſt data auctoritas offerendi, vt in eodem canone legimus. Eſt autem hîc OBSERVANDVM, iſtam partem canonis non haberi in omnibus editionibus, tamen haberi expreſsè apud Ruffinum, lib. 10. hiſtor. cap. 6. Canones autem, quos Ruffinus deſcripſit, eſſe ipſos veros, & authenticos Nicæni Concilij canones, teſtatur etiam S. Cyrillus in epiſt. ad Concilium Carthaginenſe, quæ exſtat in tomo 1. Conciliorum in actis Concilij Africani: quod eſt obſeruandũ propter Kemnitium, qui in dubiũ reuocare iſtum canonem cõtendit.

In eodem Nicæno exſtat canon. 13. & quidem in omnibus editionibus, in quo Patres iubent, vt ſecundum antiquam regulam in mortis arti-

A culo nemini denegetur ſacra Communio: qui canon ſæpe poſtea renouatus fuit in Conciliis poſterioribus. Certum autem eſt ægrotos in articulo mortis exiſtentes ad Eccleſiam venire nõ potuiſſe: certum eſt etiam non potuiſſe celebrari in cubiculis ſingulorum ægrotantium totam actionem Cœnæ, & præſertim ſecundum opinionem aduerſariorum, qui damnant Miſſas priuatas: ergo neceſſe eſt, vt Euchariſtia ſeruaretur conſecrata pro ægrotis, vel certè extra actionem publicæ Cœnæ, quam ſolam pro vera Cœna agnoſcunt aduerſarij, Euchariſtia ægrotis præberetur.

Eodem ſeculo BASILIVS in epiſt. ad Cæſa-
B riam Patritiam, teſtatur, Anachoretas qui non poterant commodè ſæpius Eccleſias frequentare, conſueuiſſe Euchariſtiam ſecum in eremum deferre: quæ epiſtola, licet non habeatur in omnibus exemplaribus, tamen paſsim citatur etiam ab ipſo Kemnitio.

Eodem ſeculo Gregorius NAZIANZENVS in orat. in Gorgoniam teſtatur, ſanctã illam fœminam nocturno tempore in Eccleſia ad altare procubuiſſe, & partẽ Euchariſtiæ, quam fortè ſeruauerat de more illius temporis, in cõſpectu habuiſſe. Quod etiã teſtimonium clariſsimum eſt; neq; enim tunc ſancta Cœna celebrabatur, cùm & nocturnum tempus eſſet, & ipſa ſola in templum ad orandum ſe recepiſſet.

C Eodem ſeculo AMBROSIVS in orat. de obitu Satyri fratris ſui, cap. 7. ſcribit, eum in orario inuolutam Euchariſtiæ particulam ſuſpendiſſe ad collum ſuum in periculo naufragij, & eo auxilio fretum ſe deieciſſe in mare, ac liberum ad littus euaſiſſe.

De hoc exemplo multa garrit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 88. PRIMO dicit, hanc eſſe fabulam ab Ambroſio, non tam vt Epiſcopo, aut Theologo, quàm vt Rhetore narratam. SED refellitur mendacium iſtud ab ipſo Ambroſio, qui eam hiſtoriã narrat, vt inde religionem Satyri demonſtret, & vt rem veriſsimam, & multis notam refert.

SECVNDO, reprehendit Ambroſium, ac di-
D cit, eum excuſari non poſſe, quod factũ illud Satyri laudauerit. SED ad Ambroſij defenſionem ſatis eſt illum eſſe Ambroſium, iſtum eſſe infelicem apoſtatam.

TERTIO dicit, inde refutari huius temporis ſuperſtitiones. Nunc enim Euchariſtia ſub clauibus aſſeruatur, nec ſine pompa, & luminibus producitur; tunc omnibus etiã Catechumenis, qualis erat Satyrus, permittebatur. AT nunc ſub clauibus ſeruatur propter abuſus, qui paulatim exorti ſunt: tunc autem, cùm ſimpliciores eſſent Chriſtiani, nec dum cœpiſſent ad magias abuti Sacramentis, faciliùs permittebantur, nec tamẽ etiam tunc licebat Catechumenis Euchariſtiam ſumere, aut etiam videre. Vnde ibidem Ambroſius dicit, Satyrum non fuiſſe auſum Euchari-

stiam videre, & multò minus ore percipere, sed ne omni præsidio careret, iussisse sibi à fidelibus, qui in eadem naui erant, & Eucharistiam secum habebãt, particulam inuolutam orario sibi tradi. Quod autem creuerit honor externus sanctissimi Sacramenti, præsertim deuotione interna decrescente, nemini displicere potest, nisi hostibus Christi, & religionis.

QVARTO dicit, crimẽ idololatriæ Satyrum commisisse, dum spem in Eucharistia posuit; & tamẽ ibidem continuò addit, fortasse Deum ornare voluisse reliquias illas Eucharistiæ, miraculo, vt quondam ossa Helisei, & pallium Heliæ. AT quomodo ista cohærẽt, vt Deus miraculo ornauerit Eucharistiam in gratiam idololatriæ? num Deo fortasse placet idololatria, vt etiam miraculis confirmare voluerit?

QVINTO dicit, Satyrum fortè aliũde suffuratum illam particulam Eucharistiæ. AT Ambrosius dicit, eum accepisse à Christianis, qui erant in naui.

SEXTO dicit, illas reliquias non fuisse Sacramentum, sed tantùm reliquias quasdam panis, quæ extra vsum Cœnæ Sacramenta dici nõ possunt. AT AMBROSIVS disertis verbis vocat Sacramentum: *Quos, inquit, initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium Sacramentum poposcit.*

Post annum CD. S. Ioannes CHRYSOSTOMVS in epist. priore ad Innocentium Papam, quæ exstat tum inter opera eiusdem Chrysostomi, tomo 5. tum apud Nicephorum lib. 13. cap. 19. scribit, milites quosdam ad vesperam magni Sabbathi Sanctuarium ingressos tantum excitasse tumultum, vt etiam sacratissimus Domini sanguis, qui in Sanctuario erat, in eorum vestes effunderetur. Quod autem id gestum non fuerit, dum sacra Cœna celebraretur, sed extra illam actionem, patet ex eodem loco: ibi enim Chrysostomus dicit, hoc factum esse, cùm mulieres iam præpararentur ad Baptismum. Itaque tum imminebat Baptismus, qui in Sabbatho Paschali celebrari solet: constat autem mysterium Eucharistiæ semper celebrari post Baptismum, non ante, vel simul cum Baptismo, nimirum, vt Neophyri tunc primùm sancto illi mysterio intersint, & Eucharistiam percipiant. Quare sanguis ille Dominicus, qui in Sanctuario erat, non tunc consecrabatur, aut distribuebatur, sed aliquo alio die consecratus fuerat.

Eodem seculo S. HIERONYMVS in epist. ad Rusticum laudat S. Exuperium Tholosæ Episcopum, quod ob inopiam voluntariam cogeretur Christi corpus in canistro portare.

Eodem seculo S. CYRILLVS in epist. ad Calosyrium, insanire dicit eos, qui asserunt, Eucharistiam, si in alterum diem seruetur, vim suam amittere: vbi apertissimè errorem istum nostrorum aduersariorum reprehendit.

Post annum Domini D. S. BENEDICTVS, vt in eius vita scribit S. Gregorius, lib. 2. dialogorum, cap. 24. cùm defunctus quidam Monachus sepeliri nequiret, misit aliquos, qui Eucharistiã super pectus mortui ponerènt, & eo facto sepeliri potuit. Et sanè delatio Eucharistiæ cùm supra mortui pectus poneretur, non fuit vlla actio Cœnæ Dominicæ; neque S. Benedictus Eucharistiam tunc consecrauit, quippe qui Sacerdos non erat, sed habebat in Ecclesia sua asseruatam, de more totius Ecclesiæ. Vbi etiam NOTANDVM est mendacium Petri Martyris in lib. contra Gardinerum, obiectione 38. quo in loco, vt hoc exemplum odiosum faciat, scribit iussu Benedicti, Eucharistiam in os mortui fuisse iniectam: *Benedictus*, inquit Pseudomartyr, *iussit Eucharistiam in os inferri defunctæ muliercula*; quod est apertum mendacium. Nam hæc sunt verba sancti Benedicti referente S. Gregorio: *Ite, & hoc Dominicum corpus supra pectus eius cum magna reuerentia ponite.* Neque credendum est, relictum Dominicum corpus in sepulchro cum homine mortuo, sed tantum positum supra pectus eius, dum collocaretur in tumulo, ac deinde continuò ablatum. Nisi fortè loquatur Petrus Martyr de eo, quod scribit Gregorius, cap. superiore de duabus sanctimonialibus: sed in eo etiam mentiretur iste miserrimus Pseudomartyr; non enim Benedictus iussit inferi Eucharistiam in os earum defunctarum mulierum, sed pro illis Domino immolari.

Eodem seculo Monachi quidam S. Gregorij à Constantinopoli Romam nauigantes, in naui secum Eucharistiam deferebant, vt in periculo naufragij non sine Communione discederent. Refert Ioannes Diaconus in vita S. Gregorij, lib. 2. cap. 33.

Post annum Domini DC. in Synodo, quæ dicitur Quinisexta, can. 52. statuunt Patres illi, vt in Quadragesima solùm die Sabbathi, & die Dominico consecratio fieret, aliis diebus communicarent ex præsanctificatis. Itaque seruabant Eucharistiam cõsecratam, vt minimum sex diebus, id est, à die Dominico vsque ad sequentem feriam sextam.

Atq; hæc ex Patribus satis esse possunt: nam tempora posteriora ab aduersariis planè contemnuntur. Et præterea exstant multa decreta Conciliorum de hac re, vt Turonensis, VVormatiensis, Aurelianensis; quæ vide apud Burckhardum, lib. 5. decreti, & Iuonem parte 2. decreti, & Gratianum de consecratione dist. 2.

CAPVT QVINTVM.

Diluũtur responsiones aduersariorum ad testimonia Patrum.

AD HÆC, & huiusmodi testimonia Ioan. Caluinus vno verbo respondens, lib. 4. Institut. cap. 17. §. 39. *Sed enim*, inquit, *qui sic faciunt, habent vete-*

rij Ecclesiæ exemplum. Fateor. Verùm in re tanta, & in qua non sine magno periculo erratur, nihil tutius est, quàm ipsam veritatem sequi. Hæc ille. SED non fuit vnquam quæstio, tutiúsne sit sequi veritatem, an falsitatē, sed quæstio est à qua parte stet veritas: & sanè nisi planè desipimus, tutius est in re tanta, & in qua non sine magno periculo erratur, veterem Ecclesiæ cōsuetudinem, & doctrinam, quàm nouas adinuentiones sequi.

Petrus Martyr à Caluino in hac parte nō dissentit, nisi quod impudentiùs, & nominatim, nunc Ambrosium, nunc Nazianzenum, nunc Bernardum, nunc Damascenum, nunc alios reprehendit.

Vnus est Martinus Kemnitius, qui sic omnia confundit, vt nescias, vtrum Patres sequi, an ab eis dissentire constituerit. Duæ tamen colliguntur ex eius verbosissima disputatione responsiones. PRIMA est, illa testimonia simpliciter admittenda, quæ habent ab ipsa actione Cœnæ missam fuisse Eucharistiam ad absentes, vel ad ægrotos, vt eam continuò sumerent: existimat enim toto illo tēpore perseuerare actionem, siue vsum Cœnæ.

Hic aūt multis modis deficit responsio Kemnitij. PRIMO, quia hæc responsio non potest aptari manifestè, nisi vnico testimonio S. Iustini; reliqua enim asseruationem indicant Eucharistiæ, non delationem ab ipsa Cœnæ actione.

SECVNDO, quia si verum est, quod toties Kēnitius repetit, non esse Sacramentum, nisi dum fit, quod Christus expressè fecit, aut fieri iussit, quomodo erit Sacramentum in illa delatione ad absentes? neque enim Christus detulit ad absentes, aut deferri iussit.

TERTIO, superuacanea est ista delatio, secūdum principia Lutheranorum; ergo à Kemnitio non fuit admittenda. Nam (vt rectè Caluinus colligit ex communi Lutheranorum doctrina, quam etiam agnoscit, & recipit Kemnitius in fine disputationis in 6. cap. sess. 13. Concil. Trid.) vel qui deferebāt Eucharistiam ad absentes aut ægrotos, in domibus eorum erant recitaturi institutionem, ac Cœnæ ritum repetituri, aut non. Si recitaturi institutionem, ac Cœnæ ritum repetituri erant, quid opus erat tam longè panem asportare? nónne ex illa ipsa domo panem accipere potuissent? Et præterea si illa delatio intra actionem Cœnæ concluditur, & ideò perseuerat in ea corpus Domini, vt ibidem Kemnitius docet, quid opus est noua consecratione? Si autem non erant institutionem repetituri, nihil vtilitatis absentibus illis attulissent: non enim symbola externa sine verbo quidquam prosunt, nec Sacramenta dici possunt, nisi adhibeantur ad confirmandum verbum.

Adde QVARTO, certum esse illos, qui tempore Iustini deferebant Eucharistiam ad absentes, non consueuisse in domibus eorum ritum Cœnæ celebrare, & eo modo Eucharistiam con-

A secrare; nam Diaconi erant, non Sacerdotes, vt Iustinus clarissimis verbis testatur. Diaconis autem nunquam licuisse Eucharistiam consecrare, certissimum est, tum ex Concilio Nicæno suprà citato, & ex Hieronymo in epist. ad Euagrium, aliisque Patribus, tum ex perpetua Ecclesię praxi. Quare necesse est, vt Kemnitius, aut reiiciat testimonium Iustini, aut fateatur, non esse opus repetere consecrationem Eucharistiæ in domibus eorum, ad quos defertur, cuius tamen contrarium ipse affirmat loco notato.

ALTERA responsio Kemnitij complectitur alia testimonia Patrum, qui in hac re errasse videntur; quæ autem de iis dicit, ad quatuor ca-
B pita reuocari possunt omnia. PRIMVM igitur dicit, posse illis ignosci, quia simpliciter errauerunt, vt Cyprianus dicit, de iis, qui ex ignorantia in calice Dominico solam aquam ponebant, lib. 2. epist. 3. SECVNDO dicit, nō defuisse alios antiquos Patres, qui cōtrarium sentirent, & proinde non fuisse vniuersalem consuetudinem asseruandi Eucharistiam. Et citat Clementem, Origenem, Isichium, Nicephorum, Concilium Matisconense II. Humbertum, & Gabrielem. TERTIO dicit, consuetudinem, quæ alicubi fuit asseruandi Eucharistiam, fuisse abrogatam postea, quia nimirum aduertit tandem Ecclesia, pugnare cum institutione Christi illam asseruationem: citat autem pro hac abro-
C gatione Concilium Toletanum, & Cæsaraugustanum. Denique QVARTO dicit, veteres, qui Eucharistiam asseruabant, sine superstitione id fecisse, quia asseruabant, vt manducarentur: nunc à Catholicis asseruari superstitiosè, quia non ad manducationem, sed ad pompam, & gestationem, & adorationem, & alios eiusmodi fines alienos à Christi institutione, asseruatur. Et hæc est summa verbosissimæ & confusissimæ disputationis Kemnitianæ.

Ad PRIMAM partem huius responsionis dico, valde dissimilem esse caussam illam, de qua Cyprianus loquitur, ab hac nostra. Nam Cyprianus loquitur de paucis quibusdam Sacerdotibus, qui ex simplicitate contrarium mo-
D rem seruabant in sacrificio celebrando ab eo, qui in tota seruatur Ecclesia: quocirca meritò illos reprehendit, & tamen ignosci vult eorum simplicitati. At doctrina, & consuetudo asseruādæ Eucharistiæ, non à paucis, nec pauco tempore seruata est, sed à Patribus omnium ætatum, & ab ipso Nicæno Concilio, & ab omni omnino Ecclesia. Quis autem ferat, vt post annos M. D. LXVI. vnus minister Brunsuicensis dicat se ignoscere Concilio Nicæno, plurimis Patribus, & toti Ecclesiæ Christi simpliciter erranti?

Ad SECVNDAM nego vlla esse testimonia contraria nostræ sententiæ. CLEMENS Romanus PRIMO loco adducitur, qui in 2. epistola iubet, vt tot ponantur in altari holocausta, quot populo sufficere posse videantur: si quid autem

super-

ſuperſit poſt Communionem, non ſeruetur in craſtinum, ſed à clericis abſumatur. RESPONDEO; intelligi debere hunc locum exceptis his partibus, quæ ſeruandæ erant pro Communione infirmorum: nolebat enim nimis multum Euchariſtiæ conſeruari. Porrò ex ipſo Clemente manifeſtè probo partem Euchariſtiæ aſſeruari debuiſſe; nam in illa 2. epiſtola non procul ab initio, ſic ait: *Tribus gradibus commiſſa ſunt Sacramenta diuinorum ſecretorum, Presbytero, Diacono, & Miniſtro, qui tum timore, & tremore reliquias fragmentorum corporis Dominici cuſtodire debent, ne qua putredo in ſacrario inueniatur, ne cùm negligenter agitur, portioni corporis Domini grauis inferatur iniuria.* Hæc ille. At quæ cuſtodia adhibenda eſſet, & quodnam periculum putredinis timeri potuiſſet, ſi nihil ſeruandum fuiſſet? Idem etiam Clemens lib. 8. Conſtitut. cap. 13. aliàs 20. iubet peracta Communione, quod ſupereſt corporis Domini, à Diaconis in paſtophorium inferri, vt ſuprà citauimus. Adde, quòd Iuo Carnotenſis par. 2. Decreti, & Burchardus libro 5. decreti inſeruerunt decretum iſtud Clementis de conſumendis reliquiis, in medio variorum decretorum, in quibus expreſſè iubetur Euchariſtia aſſeruari pro ægrotis; quod certè non feciſſent, ſi decretum iſtud aduerſaretur aſſeruationi huius Sacramenti.

SECVNDO loco profertur ORIGENES, ſeu Cyrillus in cap. 7. Leuitici hom. 5. vbi ſic ait: *Dominus panem, quem diſcipulis dabat non diſtulit, nec differri iuſsit in craſtinum.* RESPONDEO; Verum eſt Dominum non iuſsiſſe Euchariſtiam à ſe conſecratam differri in craſtinum; ſed non poteſt inde colligi, non debuiſſe vnquam poſtea Euchariſtiam conſeruari: multa enim Dominus per ſe non iuſsit, quæ poſtea per Apoſtolos iuſsit, etiam circa Sacramentum Euchariſtiæ, vt Auguſtinus teſtatur in epiſt. 118. Neque Origenes hoc agebat, vt probaret non poſſe Euchariſtiam cõſeruari, ſed cùm docere vellet, placere Deo ſacrificium laudis recens, & nouum, ac ſpirituale, non autem vetus; vſus eſt exemplo Domini, qui Euchariſtiam à ſe conſecratam, continuò manducari iuſsit; & illo etiam teſtimonio Euangelij, vbi Dominus prohibet portari panem in via, & altero teſtimonio ex libro Ioſue, vbi Gabaonitæ reprehenduntur, quod panes veteres attuliſſent, vt deciperent Iſraëlitas. Et ſanè nõ vult Origenes oſtendere, non licere nunc deferre panes in via, aut vti pane veteri; ſed ſimpliciter vtitur illis exemplis, quatenus aliquo modo propoſitum ipſius adiuuant.

TERTIO loco profertur ISICHIVS lib. 2. in Leuit. ca. 8. vbi dicit, morem eſſe Eccleſiæ comburendi id, quod ſupereſt ex Sacramẽto Euchariſtiæ. SED ibidem eſt ſolutio. Nam Iſichius addit, non prohiberi aſſeruationem Sacramenti per vnum, vel duos, vel plures dies, ſed comburi debere, id, quod vel ob temporis diuturnitatẽ, vel alia de cauſſa per manducationem conſumi nequit: id quod expreſsè etiam cautum eſt in Concilio Aurelianenſe, teſtibus Iuone & Burchardo locis ſuprà citatis; ſtatuit enim Concilium, vt ſpecies corruptæ duntaxat comburerentur, non autem id quod per manducationem abſumi poteſt. Vide Guitmundum lib. 2. & Algerum lib. 2. cap. 1. qui docent, tunc ſolere abſumi ſpecies Sacramentales igni, quando aliquid accidit, vnde horror ſit eas manducare: ignis enim eſt elementorum omnium puriſsimum.

QVARTO profertur NICEPHORVS lib. 17. hiſt. cap. 25. vbi refertur morem fuiſſe in Eccleſia Græca, vt reliquiæ Euchariſtiç darentur pueris innocentibus manducandæ: quod idem antea ſcripſerant Euagrius lib. 4. hiſtor. cap. 35. & Gregorius Turonicus li. 1. de gloria Martyrum, cap. 10. SED & hîc nulla eſt difficultas: loquuntur ij auctores de reliquiis, quæ nimirum superabundabant. Nam (vt ſuprà diximus) non debent nimis multæ particulæ Sacramenti conſeruari, ſed quot pro ægrotorum neceſsitatibus requiruntur. Quare non quotidie fiebat illa reliquiarum conſumptio, ſed ſolùm feria quarta, vel ſexta, quando videlicet renouabatur Sacramentum in pixide. ET eadem reſponſio adhibenda eſt ad Concilium II. MATISCONENSE, can. 6. ibi enim ſtatuitur, vt feria quarta, & ſexta aduocentur innocẽtes paruuli, & indicto eis ieiunio, detur ipſis ſi quid ex Sacramenti particulis conſumendum eſt.

QVINTO profertur HVMBERTVS in libro contra Nicetam, qui reprehendit morem Græcorum, qui in Quadrageſima, vt ſuprà diximus, ex Concilio Trullano, vtuntur præſanctificatis quotidie, excepto Sabbatho, & Dominica. VERVM Humbertus non reprehendit Sacramenti aſſeruationem, ſed quòd Græci ſacrificiũ Miſſæ ex illis præſanctificatis celebrarent: ſacrificium enim verè fieri nequit, niſi panis conſecretur, & conſumatur.

SEXTO profertur GABRIEL Biel, qui lect. 36. in canonem Miſſæ ſic ait: *Poſtquam corpus ſuum conſecrauit, non ſiſtebat in conſecratione. Neque dedit diſcipulis, vt ipſum honorificè conſeruarent, ſed dedit in ſui vſum, dicens; Accipite, & manducate.* RESPONDEO; Hoc verè eſt impudẽter tractare ſcripta Catholicorum auctorum, & velle per fas & nefas hæreticos facere eos, qui ſemper hæreſibus fortiſſimè reſtiterunt. Gabriel enim in iſto ipſo opere fortiſsimè defendit ſacrificium, & adorationem Euchariſtiæ, & tranſubſtantiationem, & alia id genus: ad quæ refellenda aduerſarij excogitârunt iſtam ſententiam de præſentia Chriſti ſolùm in vſu cœnæ. Præterea extant tres ſermones eiuſdem Gabrielis habiti in feſto corporis Domini, in quo agitur celeberrima illa geſtatio corporis Domini in publica ſupplicatione. In loco autem citato Gabriel diſputat de primario fructu, & vſu Euchariſtiæ, ac docet, multo amplius prodeſſe Euchariſtiam, dum

reipſa manducatur, quàm dum in pixide conſeruatur. Id quod veriſsimum eſt, & probatur à Gabriele ex verbis Domini, in quibus nõ fit mentio aſſeruationis honorificæ, ſed ſolius manducationis: inde enim manifeſtè colligitur, primarium fructum nõ conſiſtere in aſſeruatione, ſed in manducatione.

Ad TERTIAM partem reſponſionis, nego fuiſſe vnquam in Eccleſia Catholica abrogatam conſuetudinem aſſeruandi Euchariſtiam. Concilium autem Toletanum I. canone 14. & Cæſarauguſtanum canone tertio, non prohibent aſſeruari in Eccleſia Euchariſtiam, ſed iubent fidelibus communicantibus, vt in Eccleſia communicent, & nõ ſecum aſportent venerabile Sacramentum, vt aliquando fiebat. Ratio autem huius prohibitionis redditur in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. cap.20. ne videlicet abutantur aliqui tanto Sacramento ad veneficia, & alia huiuſmodi ſcelera. Ex quo ſequitur prohibitionem iſtam nihil facere contra ſententiam noſtram, ſed eam potius mirificè confirmare. Nam ſi extra vſum Cœnæ non eſſet Sacramentum, neque corpus Domini, poſſet permitti cuicunque panis ille ſanctificatus: neque enim periculum eſſet vllius ſacrilegij, ſi extra vſum Cœnæ nihil eſſet, niſi merus panis. Concilia igitur quæ tam ſeuerè ꝑpter pericula ſacrilegiorum prohibent Sacramenti aſportationem, manifeſtè indicant etiam extra vſum Cœnæ veriſsimum permanere, tum corpus Domini, tum etiam Sacramentum.

Ad QVARTAM partem reſponſionis breuiſſimè reſpondeo, falſam eſſe, apud veteres non fuiſſe alium Sacramenti vſum, quàm ad manducandum: id quod patet ex teſtimoniis ſuprà allatis. Nam Gorgonia ſoror Nazianzeni, ipſo NAZIANZENO teſte in oratione de obitu Gorgoniæ, Sacramento Euchariſtiæ vſa eſt ad impetrandam à Deo corporalem ſanitatem, Chriſti corpus in Sacramento adorando, inuocando, oculis applicando. Satyrus Ambroſij frater, eodem teſte AMBROSIO in oratione de obitu Satyri, eodem Sacramento ad collum appenſo, vſus eſt ad naufragium euitandum. CYRILLVS Hieroſolymitanus catecheſi quinta myſtagogica, monet communicantes, vt poſt Communionem digito tangant labia ſanctificata contactu corporis, & ſanguinis Domini, & deinde eodem digito ſanctificent per contactum oculos, frontem, & alia membra. AVGVSTINVS libro viceſimo ſecundo, de ciuitate Dei, capite octauo, ſcribit à ſuis Presbyteris oblatum fuiſſe Deo ſacrificium Dominici corporis ad curandum domum quandam à dæmonum vexatione. DENIQVE antiquiſsimus ille vſus mittendi Euchariſtiam Epiſcopis peregrinis in ſignum pacis, & Communionis, cuius meminit Irenæus apud Euſebium lib.5. hiſtor. cap. 24. apertè indicat, Euchariſtiæ vſum non fuiſſe

A ſolam manducationem: nulla enim neceſsitas erat, quæ cogeret Epiſcopos illos, vel in itinere communicare Dominico corpori, vel mox atque in vrbem veniſſent.

DEINDE falſum eſt etiam, quod Kemnitius dicit, apud nos non ſeruari Euchariſtiam ad manducationem, ſed ad alios fines alienos ab inſtitutione: nam, vt ſuprà diximus, primarius finis ſeruandi Euchariſtiam ſemper fuit, & eſt, manducatio: ſeruatur enim potiſsimum ob viaticum infirmorum. Interim autem dum nõ conſumitur, nihil prohibet ſumere ex eo alias vtilitates, vt Patres fecerunt.

DENIQVE quidquid de hoc ſit, tota iſta B quarta pars reſponſionis extra propoſitum adducta eſt. Nam ad quæſtionem quam tractamus, vtrum extra vſum manducationis, Euchariſtia ſit Sacramentum, & corpus Domini, impertinens eſt, in quem vſum hoc Sacramentum conſeruetur. Quidquid enim ſit de iſto vſu, euidenter probatur ex conſenſu veterum, Sacramentum permanere extra vſum Cœnæ, quandoquidem illud conſeruabant.

CAPVT SEXTVM.

Explicatur quid propriè ſit Sacramentum Euchariſtiæ.

C ERRORA Sectariorum confutato, nunc breuiter explicabimus, quid ſit Sacramentum Euchariſtiæ. Eſt autem obſeruandum PRIMO, SACRAMENTVM tribus modis accipi poſſe. PRIMO, ampliſsimo vocabulo Sacramenti accepto pro omni ſigno rei ſacræ. SECVNDO, paulò ſtrictius pro ſigno rei ſacræ ſanctificantis animam. TERTIO, propriè & ſtrictiſsimè pro ſigno non ſolùm ſignificante, ſed efficiente etiam animæ ſanctitatem: quomodo vox Sacramenti non conuenit niſi Sacramentis nouæ legis propriè dictis.

SECVNDO obſeruandum eſt, in Sacramento Euchariſtiæ multa conſiderari poſſe, nimirum D conſecrationem, ſumptionem, ſpecies panis, & vini, corpus, & ſanguinem Chriſti: & denique ipſam Euchariſtiam conſiderari poſſe, vel vt Sacramentum religionis, vel vt alimentum ſpirituale, vel vt pignus amoris diuini, vel vt victimam, & ſacrificium nouæ legis. His autem fundamentis poſitis, res tota paucis propoſitionibus explicabitur.

PRIMA propoſitio: *Conſecratio Euchariſtiæ Sacramentum dici poteſt primo modo, non autem ſecundo vel tertio.* Nam ſignum eſt rei ſacræ, nimirum corporis Domini, non tamen eſt ſignum, neque cauſſa gratiæ ſanctificantis animam.

SECVNDA propoſitio: *Sumptio Euchariſtiæ Sacramentum dici poteſt ſecundo modo, non autem tertio.* Nam ſignificat quidem illa externa manduca-

tio in-

tio interuam manducationem, & refectionem, ſed non eſt cauſſa internę illius refectionis: cauſſa enim luternæ refectionis, ſiue gratiæ interius nos reficientis, non poteſt eſſe actio noſtra, ſed eſſe debet actio Dei per miniſtrum Eccleſiaſticum. Itaque illa ſumptio concurrit, vt conditio ſine qua non applicaretur nobis, neque in nos ageret diuiuum hoc alimentnm; non autem vt cauſſa propriè dicta.

TERTIA propoſitio: *Sola ſpecies panis, & vini, non habent integram Sacramenti rationem.* Probatur: nam ſpecies illæ ſiguificant quidem cibum ſpiritualem, ſed non ſunt ipſæ cibus ſpiritualis; & proinde non reficiunt, nec ſuſtentant animam, atque adeò uou ſunt cauſſa gratiæ. Dominus enim Ioan. 6. non de ſpeciebus, ſed carne, & ſanguine dixit: *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* DEINDE, Sacramẽtum Euchariſtiæ excellit omnibus Sacramentis, & adoratur cultu latriæ, iuxta illud hymni Eccleſiaſtici: *Tantum ergo Sacramentum veneremur cernui.* Atqui ſpecies illæ neque excellunt aliis Sacramentis, immò ſunt inferiores omnibus, cùm ſint pura accidentia, neque adorari poſſunt. DENIQVE, S. Patres ita loquuutur de hoc Sacramento, vt apertè indicent, ſe per hoc Sacramentum non intelligere ſolas ſpecies. Irenæus lib. 4. cap. 34. dicit, Encharistiam conſtare ex re terreua & cœleſti. Auguſtinus lib. 1. de peccatorum meritis, & remiſs. ca. 24. dicit, Sacramentum Euchariſtię rectè lingua Punica dici vitam, quia eſt panis vinns qui de cœlo deſcendit.

QVARTA propoſitio: *Corpus Domini, & ſanguis ſine ordine ad ſpecies, non habet rationem Sacramẽti.* Probatur: nam Sacramentum eſt ſignum externum, ac ſenſibile; non eſt autem eiuſmodi corpus Domini, & ſaugnis ſiue ordine ad ſpecies.

QVINTA propoſitio: *Etſi tam ſpecies panis & vini, quàm corpus & ſanguis Domini ad eſſentiam Sacramenti Euchariſtia pertineant; ratio tamen Sacramenti magis conuenit ſpeciebus, vt continent corpus, quàm corpori Chriſti, vt eſt ſub ſpeciebus.*

Huius concluſionis intelligendæ gratia, OBSERVANDVM eſt, hoc intereſſe inter Sacramenta cetera, & Euchariſtiam, quòd alia conſtant ex elemento externo, & virtute diuina illi impreſſa, vt poſsint eſſe ſigna, & cauſſæ. Euchariſtia cõſtat ex elemento, ſeu ſpeciebus externis, & corpore, & ſanguine Domini, quę ſunt loco impreſſæ illius virtutis; & hinc apparet ſingularis huius Sacramenti excellentia, quòd pro virtute eaque tranſeunte, quæ eſt in ceteris, hic eſt permanenter Chriſtus ipſe, qui eſt ipſa virtus, & potentia Dei. Hinc igitur habemus illa omnia eſſe de eſſentia; ſed de modo loquendi dicimus Sacramentum Euchariſtię debere potiùs dici ſpecies, vt continent corpus Domini, quàm corpus, vt eſt ſub ſpeciebus. Nam ita loquitur Concilium Tridentinum, ſeſſ. 13. cap. 3. dicit enim hoc eſſe commune Euchariſtię cum aliis Sacramentis, vt ſit ſymbolum externum, & viſibilis forma, inuiſibilis gratiæ. At certè viſibilem eſſe formã magis conuenit ſpeciebus, quàm corpori Chriſti. Deinde in aliis Sacramentis licet concurrant ſignum externum, & virtus operatiua, tamen nemo vnquam dixit, Sacramentum eſſe virtutem operatiuam, vt eſt iu ſigno, ſed è contrario ſignum, vt eſt operatiuum; & ratio eſt, quia in definitione Sacramenti ſignũ eſt tanquam genus, virtus operatiua, vt differentia: ſemper autem genus ponitur primo loco, deinde differentia: in inſtrumentis etiam naturalibus, nemo dicit gladium eſſe vim ſcindendi in ferro exiſtentem, ſed eſſe ferrum habens ſcindendi virtutem. Ita igitur Sacramentũ Euchariſtiæ ſunt ſpecies corpus Domini continentes, non corpus Domini ſub ſpeciebus, ſi propriè loqui velimus.

SEXTA propoſitio: *Ratio ſacrificij, necnon pignoris, & alimenti diuini, magis conuenit corpori Domini, vt eſt ſub ſpeciebus, quàm ſpeciebus, vt continent corpus Domini.* Ratio perſpicua eſt: nam quòd offertur Deo Patri, non ſunt ſpecies panis, ſed id, quod in cruce fuerat oblatum: & ſimiliter pignus amoris, & alimentum non in ſignificatione, ſed in re ipſa conſiſtunt.

CAPVT SEPTIMVM.

De materia Euchariſtiæ, ſitné azymo pane, an fermentato Sacramentum conficiendum.

SEQVITVR nunc, vt materiam Sacramenti huius explicemus: de qua ſatis conſtat inter nos, & aduerſarios, panem triticeum, & vinum ex vite ad materiam aſſumendum eſſe. ſed duæ reſtant controuerſiæ. VNA circa panem, ALTERA circa vinum.

PRIOR cõtrouerſia eſt, vtrum panis azymus, an fermentatus eſſe debeat: quę ſanè controuerſia circa annum Domini M. LIII. eſt exorta, vt Leo Papa IX. teſtatur in epiſtola ad Michaëlem Epiſcopum Conſtantinopolitanum, cap. 5. tunc enim primùm Græci reprehendere cœperunt Latinos, quod azymum panem in Sacramento Euchariſtiæ aſſumerent, vnde etiam azymitas nos vocare auſi ſunt; in qua ſententia ad hanc vſque diem perſeuerant. Siquidem in cenſura, quã nuper edidit Hieremias Conſtantinopolitanus Patriarcha ad Confeſsionem Lutheranorum, ca. 10. quod eſt de Cœna Domini, affirmat Chriſtum fermentatum panem conſecraſſe, nec poſſe in azymo hoc Sacramentum confici, quod azymus non ſit verus panis, quodque azyma ad Iudaiſmi figuras pertineant.

Hæretici autem Lutherani, & Zwingliani non diſputant de neceſsitate fermenti (quippe res etiam longè grauiores pro adiaphoris habent) tamen, & verbis, & factis Græcorum

consuetudinem Latinorum consuetudini anteponunt, atque fermentatum panem aptiorem esse censent ad Sacramentum conficiendum, quàm azymum. Nam INPRIMIS Illyricus cum suis collegis centuria vndecima. capite octauo, describit schisma Græcorum, & Latinorum propter quæstionem de azymo, sed ita describit, vt satis apertè victoriam Grecis tribuat. DEINDE Ioan. Caluinus libro quarto Institutionum, capite decimo septimo, §. 34. tria dicit. PRIMO, non multum referre azymóne, an fermentaro vtamur. SECVNDO, addit ex historiis constare, vsque ad tempora Alexandri Papæ totam Ecclesiam pane fermentato vsam. TERTIO, dicit Alexandrum Papam instituisse, vt in azymo Sacramentum conficeretur, idque eum fecisse, non alia ratione, nisi vt nouo illo spectaculo populum in admirationem traheret; vbi satis apertè vsum azymorum reprehendit. Martinus Kemnitius in secunda parte Examinis Concilij Tridentini sessione vicesima secunda, capite septimo, Caluino assentitur, perinde esse vti azymo, vel fermentato, sicut proinde est vti vino albo, vel rubro. DENIQVE Caluinistæ, fermentato pane vtuntur Græcorum more, quod certè non facerent, nisi morem illum meliorem esse iudicarent.

Quia verò præcipuum fundamentum, tum Latinorum, tum Græcorum, est factum Christi (neque enim dubitari potest, quin illud sit melius, & faciendum, quod Christus fecit) ideo ista quæstio ab alia pendet, vtrum Dominus Sacramentũ instituerit primo die azymorum, quando fermenrum inueniri non poterat in omnibus finibus Israël, an verò ante eum diem. Si enim Dominus Sacramentum instituit in primo die azymorum, certum erit, azymo pane vsum fuisse in eiusmodi institutione. Nam Exod. 12. & 13. præcipitur sub pœna mortis, ne fermentatus panis inueniarur in domibus, aut in vllo alio loco filiorum Israël. Si alio tempore instituit, res non erit omnino certa.

S. THOMAS in 4. dist. 11. q. 2. art. 2. q. 3. scribit, quocunq; tempore Christus Sacramentum instituerit, semper posse conuinci in azymo Sacramentum institutũ fuisse. Nam ante Sacramenti institutionem Pascha manducauit, vt omnia Euangelia testantur; Pascha autem sine azymis manducari non poterat, vt patet ex ca. 12. Exodi.

Et quidem sanctus Thomas rectè iudicauit, ab immolatione Paschæ incipere vsum azymorum, sed tamen Græci nonnulli ex doctioribus contrà sentiunt, potuisse anteuerti immolationem Paschæ, licet vsus azymorum in reliquo victu non anteuerteretur. Itaque EVTHYMIVS in commentario capitis vicesimi sexti Matthæi, & post eum NICEPHORVS libro primo, histor. ca. 28. dicunt, Christum comedisse suum Pascha legale ante primum diem azymorum. & ideò manducasse quidem agnum Paschalem eo ritu, quem lex præscribebat, id est, cum azymis, & ceteris rebus necessariis: tamen ea cœna legali finita, dimisis azymis rediisse ad panẽ communem, quo vesci licebat, quia nondum aduenerat dies azymorum, & proinde in pane communi, id est, fermentato Sacramentũ instituisse. Duo enim præcepta distincta de azymo inueniuntur. VNVM, vt agnus Paschalis cum azymis comedatur. ALTERVM, vt septem diebus sola azyma edantur in quouis conuiuio. Dominus igitur ex Græcorum sententia seruauit primũ præceptum, quia ad illud obligabatur, cùm agnum manducare vellet: secundum non seruauit, quia nondum venerat tempus, quo illud obligare inciperet. Quare necessariò quæstio ista disputanda est de tempore, quo Christus Sacramentum instituit, vt nullum omnino Græcis effugium relinquatur.

Sunt igitur de præsenti quæstione sententiæ quatuor. PRIMA est Græcorum, qui affirmant, Dominum manducasse suum Pascha, & Sacramentum instituisse die 13. seu luna 13. mensis primi: sequenti autem die post Christi mortem ad occasum solis, incœpisse tempus Paschale Iudæorum, & fermenti abiectionem. Ita docent Euthymius, & Nicephorus suprà citati.

Est enim OBSERVANDVM apud Hebræos menses omnes numerati à nouilunio, & idem esse apud eos primã lunam, secundam lunam, &c. & primum diem mensis, secundum diem mensis, &c. Porrò secundum legem Exodi 12. die 14. primi mensis, id est, die 14. à nouilunio, post solis occasum, incipiebant dies azymorum, & durabant septem diebus, id est, vsque ad diem 21. inclusiuè. Qui omnes dies erant Paschales, & azymorum dies vocabantur, tamen primus & vltimus, id est, XV. & XXI. soli erant solennes, & festiui, ita vt non liceret in eis opera seruilia facere, vt patet Leuit. 23. Dicunt ergo Græci feria quinta in Cœna Domini fuisse diem XIII. mensis apud Hebræos; & proinde nondum incœpisse tempus azymorum: feria autem sexta, in qua Dominus mortuus est, dicunt fuisse prophanum, non festiuum: sed illo ipso die post occasum solis cœpisse tempus azymorum, quia illa erat dies XIV. & postea die Sabbati fuisse XV. diem, & solennissimum.

SECVNDA sententia est Ruperti in commentario Leuitici, capite vicesimo tertio, & Matthæi capite vicesimo sexto, vbi docet Hebræos, ex quadam traditione Patrum suorum, nunquam solitos fuisse celebrare duos dies festos continuos, & ideò quando festum azymorum occurrebat feria sexta, ex illa traditione differri solitum in Sabbatum sequens, sic tamen, vt celebratio Paschæ nunquam mutaretur. Ex quo colligit eo año, quo Dominus mortuus est, die Iouis fuisse quidem XIV. lunam, contra Græcorum opinionem, & illo ipso die ad vesperam, tum Dominum, tum Hebræos comedisse suum Pascha:

ſcha: diem autem Veneris non fuiſſe feſtum azymorum, ſed diem prophanum, vt etiam Græci volunt; ſed prophanum fuiſſe, quia ſecundum prædictam traditionem dilatum fuerit illud feſtum in diem Sabbati.

Hæc ſententia Ruperti non ſolùm falſa mihi videtur, ſed etiam non reſpondet ad potiſsimum Græcorum fundamentum. Nam ſi dies azymorum incipiebant die Sabbati; ergo die Iouis ad veſperam poſt agnum Paſchalem manducatum cum pane azymo licebat ex ſententia Græcorum, redire ad fermentatum, & illo vti toto ſequenti die: non ergo conuinci poteſt Sacramentum in azymo pane inſtitutum ſecundum Ruperti ſententiam, niſi prius oſtendatur cum immolatione agni quandocunque illa fieret, cœpiſſe vſum azymorum per ſeptem dies continuandum.

Tertia ſententia eſt Pauli Burgenſis in additione ad Lyranum in commentario capitis viceſimi ſexti Matthæi, quem auctorem multi recentiores ſequuntur. Et in iis eſt Caluinus, qui in illud Matthæi viceſimo ſexto: *Scitis quia poſt biduum, &c.* ita hanc ſententiam defendit, vt dicat nullo cauillo poſſe eludi eius argumenta. Hæc ſententia non differt à ſententia Ruperti, niſi in eo, quod Rupertus dicebat ex traditione maiorum differri feſtum azymorum aliquando in diem ſequentem, celebrationem autem Paſchæ nunquam mutari. Burgenſis autem dicit vtrumque differri, & inde colligit eo anno, quo Dominus mortuus eſt, Hebræos manducaſſe ſuum Paſcha die Veneris ad veſperam, Chriſtum autem die Iouis ad veſperam.

Ceterùm hæc etiam ſententia non probatur. Sciendum eſt enim mutationem illam dierum apud Hebræos ex traditione Patrum, quę à multis annis viguit, & modò viget, non ſic eſſe intelligendam, quaſi dies XV. lunæ, ſeu menſis aliquando occurrat die Veneris, & ipſi tunc transferant feſtum in diem 16. id eſt, in Sabbatum: id enim falſum eſt, & abſurdiſsimum. Sed qui Kalendariis præſunt apud Hebræos, ita accommodant nouilunia, præſertim initio anni, vt nunquam accidat diem primum, & conſequenter diem 15. primi menſis eſſe feria 2. vel. 4. vel 6. & hoc eſt quod ipſi לאבדו פסח. vulgò dicunt, id eſt, contingit Paſcha die 2. 4. & 6. Neque videtur mala iſta conſuetudo: neque pugnat apertè cum lege præcipiente feſtum azymorum celebrari die 15. menſis. Neque enim lex loquitur de die 15. ſecundum calculum aſtronomicum, paucisſimis notum, ſed ſecundum computum communem & vulgarem Kalendariorum totius populi: ſecundum computum autem vulgarem communium Kalendariorum, ſemper illud ſeruatur, vt feſtum azymorum agatur die 15. menſis. Neque abſimilis eſt apud nos conſuetudo, qui pro termino Paſchali habemus lunam 14. poſt æquinoctium vernum, & tamen in æquino-

A ctio, & in ipſa luna 14. inueniendis, non obſeruamus motum verum ſolis, & lunę, ſed obſeruamus dies in Kalendario notatos, qui non rarò nonnihil diſcrepant à vero motu: ſed aliter fieri non poteſt, ſi certa aliqua regula tenenda eſt. Immò ante correctionem Kalendarij Gregorij XIII. iuſſu factam, diſtabat dies æquinoctij in Kalendario poſitus ab ęquinoctio vero tôtis decem diebus, & nouilunia in Kalendario notata diſtabant quinque diebus à veris nouiluniis, & tamen melius erat Kalendarium illud quamuis incorrectum ſequi, quàm nullam habere communem regulam feſtorum inueniendorum. Ex quo ſequitur, quod ſi tempore Chriſti fuiſſet ta-

B le Kalendarium, quale modò Hebræi habent, non fuiſſet licitum, nec liberum vlli aliter feſtos dies celebrare, nec etiam prætextu errantis Kalendarij: alioqui debuiſſet quiſque ſibi ſuum Kalendarium fabricare, & ſuo modo numerare dies menſium, quod intolerabile fuiſſet, & apertè malum, & illicitum.

Quare poſita hac ſententia, neceſſariò dicendum eſſet Chriſtum manducaſſe agnum Paſchalem die 13. menſis, vt dicunt Græci, idq; feciſſe, non vt mutaret ordinem feſtorum, ſed vt quoquomodo (licet extra tempus) manducaret agnum Paſchalem, quia ſequenti die erat moriturus, & non poterat cum ceteris agnum comedere: proinde non tenebatur ad vſum azymorum

C (niſi in comeſtione agni Paſchalis) quia nondum venerant dies azymorum: & idcircò potuiſſe in fermentato Sacramentum inſtituere. Vides igitur ex hac ſententia fundamentum Eccleſiæ Latinæ funditus tolli.

Quarta ſententia eſt communis Theologorum in 4. diſtinct. 11. Chriſtum Sacramentum inſtituiſſe illo ipſo tempore, quo ſecundum legem, & ſecundum Hebræorum (qui tunc viuebant) conſuetudinem abiiciebatur fermentū ex toto Iſraële, ita vt non licuerit vllo modo eo vti, qui erat dies menſis primi XIV. illo enim die ad veſperam inchoabantur dies azymorum, & ſequens dies XV. erat dies ſolennis azymorum. Quæ ſententia veriſsima eſt, & ſola Græcos eui-

D denter conuincit: quocirca breuiter probanda eſt, & ſimul omnes aliæ refellendæ.

CAPVT OCTAVVM.

Probatur Chriſtum inſtituiſſe Sacramentum 14. die menſis ſecundum legem, & ſecundum morem Hebræorum.

Igitur probatur ex textu omnium quatuor Euangeliſtarum. Matthæus cap. 26. ſic ait: *Prima die azymorum, acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes; Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha?* Marcus cap. 14. *Pri-*

ma autem die azymorum, quando Pascha immolabant. Luc. cap. 22. *Venit dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha.* Hæc loca refellunt tres superiores sententias.

Ac PRIMVS Græcorum error manifestè refellitur: nusquã enim in tota Scriptura dies primus azymorũ dicitur dies XIII. mensis, sed solùm XIV. vel XV. vt patet ex lib. Exod. cap. 12. & 13. & Leuit. cap. 23. ex Num. cap. 28.

Respondent Græci aliqui, referente S. Thoma in 4. dist. 11. q. 2. art. 2. q. 3. tres Euangelistas errasse, & à Ioanne correctos fuisse. AT hæc ingens blasphemia est. Et deinde si Euangelistæ inter se non conuenirent, quod tamen fieri nequit, cur potius vni crederemus, quàm tribus?

Euthymius & alij modestiores respondent, Euangelistas loqui de die azymorum, non qui iam aderat, sed qui proximus erat: id enim volunt significare illud Lucæ: *Venit dies azymorum*, id est, immiuet, seu propinquat. Refellitur hæc falsa expositio. PRIMO, quia si ita esset, Christus præuaricatus esset legem, & potuisset iustè accusari, & certè Hebræi si hoc illi obiicere potuissent, non tantum laborassent in quærendis falsis testibus.

Respondet Euthymius legem nõ prohibuisse anticipari, sed solùm postponi diem Paschæ. SED qui præscribit, vt aliquid certo die fiat, simul præscribit, vt non fiat antè, neque pòst. Præscripsit autem lex, & sæpissimè repetiuit, vt die 14. ad vesperã fieret Pascha; non ergo licuit id facere die 13. alioqui etiam licuisset die 10. vel etiam 1. Adde, quòd lex permisit Pascha celebrari post vnũ mensem, modò seruaretur idem dies XIV. vt patet ex ca. 9. Numeri. Anticipari posse diem, aut mensem Paschæ, nullo neque præcepto, neque exemplo probari potest.

DICENT fortasse quod ait Ioan. Hentenius in præfatione Euthymij, & alij qui sequuntur Burgensem, Christum egisse suum Pascha ita secreto, vt nemo sciuerit præter Apostolos, & patremfamilias, in cuius domo Pascha fiebat; atq; ita nõ fuisse periculum, vt accusaretur. AT nunquid Iudas proditor, qui cœnæ interfuit, & mox à cœna cucurrit ad principes sacerdotum, non potuisset id Iudæis indicare? Verum igitur est, quod ait Chrysost. hom. 85. in Matthæum, Christum vsq; ad mortẽ seruasse legem Mosis, & Pascha suo tempore legitimè celebrasse. Neq; iuuat Euthymium quod Lucas dixerit: *Venit dies.* Nam refellitur hæc falsa expositio ex Matthæo, & Marco, qui nõ dicunt, Venit dies azymorum; sed aiunt, primo die azymorũ Apostolos Christo dixisse: *Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?*

ACCEDIT, quod omnes fermè Patres, & maxime Græci dicunt Christum 14. die Pascha celebrasse. Origenes tract. 35. in Matthæum, vbi apertè dicit, luna 14. Christũ fuisse captum. Chrysostomus homil. 85. in Matthæum dicit Christũ comedisse illo die, quem lex præcipiebat. Idem

A habet etiam Theophylactus, Theophilus Alexandrinus apud Bedam lib. de ratione temporũ, cap. 57. & 59. & Theodoretus q. 24. in Exodum; & ex Latinis Tertullianus lib. cõtra Iudæos, Cyprianus in serm. de Cœna Domini, Ambrosius in epist. 83. Hieronymus in cap. 26. Matthæi. Augustinus in epist. 86. ad Casulanum, & Beda lib. de temporum ratione, cap. 61.

PRÆTER hoc argumentum ex tribus Euangelistis, & tot Patrum sententiis, habemus aliud argumentum ex Ioanne, quem Græci se profitentur sequi. Nam S. Ioannes affirmat diem passionis Christi, id est, sextam feriam fuisse illo anno solennem, ac festam; ex quo necessariò sequi-
B tur, vt die præcedente agnum comederint. Ioan. 13. *Ante diem festum sciens IESVS, quia venit hora, &c.* Hoc dixit Christus pridie passionis; ergo dies passionis, erat dies festus. Sed quia possent Græci tergiuersari, vt faciũt, ac dicere loqui eum de festo futuro die Sabbati, nõ de festo immediatè consequente eam ipsam noctem feriæ quintæ, in qua Dominus loquebatur; additur ibidẽ, quod cùm Iudæ Dominus dixisset: *Quod facis, fac citius*; ille exiuit continuò, cùm iam nox esset: & Apostoli putârunt, dictum illi esse, vt emeret quæ necessaria erant ad diem festum. At quomodo suspicari poterant tanta festinatione opus esse in parandis ad festũ necessariis, si adhuc supererat totus dies sequens ante festi solennitatem?

C PRÆTEREA Ioan. 18. Hebræi dicunt Pilato: *Nobis non licet interficere quenquam*; quod significat non licuisse id eis ob festum, quod tunc agebatur, vt exponunt Chrysostomus hom. 82. in Ioannem, & hom. 86. in Matthæum. Cyrillus lib. 12. in Ioan. cap. 6. Augustinus tract. 114. in Ioannem, Beda in ca. 18. Ioannis, & alij. Nam alioqui licuisse eis alio tempore blasphemos occidere, patet ex Act. 7. vbi Stephanum in Concilio iudicatum publicè lapidarunt: & Act. 24. conqueruntur apud Felicem Præsidem Syriæ, quod volentibus Paulum secundum suam legem interficere, Tribunus Lysias violenter eum eripuerit de manibus ipsorum.

Quod autem Iansenius dicit, & quidam alij,
D potuisse Hebræos occidere reos mortis secundum legem suam, sed non potuisse crucifigere, nimis improbabile est. Nam nec Hebræi soliciti erant præcipuè de cruce, sed de morte Christi in genere, vnde eundẽ aliquando præcipitare, aliquando lapidare voluerunt: nec est vlla ratio, cur eis licuerit occidere, & tamen non licuerit crucifigere.

ADDE, quòd illa verba subiuncta (*vt sermo IESV impleretur*) non quadrant nisi in nostram expositionem; nam Dominus prædixerat se à Gentilibus crucifigẽdũ; quę vera, & mirabilis prophetia fuit, si Hebræis etiam occidere licebat. Nam si eis id non licebat, facile erat prædicere se non occidendum, nisi à Gentilibus, & illo supplicio quod erat apud Gentiles frequentissimum.

Denique Ioan. 18. Pilatus ait: *Est autem consuetudo vobis, vt vnũ dimittam vobis in Pascha: vultis ergo dimittam vobis Regem Iudæorum?* Hinc ergo apparet, iam tunc agi cœpisse dies Paschales; & clarius Matth. 27. vocatur idem dies solennis, & Marci 15. & Luc. 23. vocatur apertè dies festus.

Accedvnt ad hæc testimonia Patrũ, qui dicunt Christũ occisum fuisse ipso die solenni Hebręorum. Vide Tertullianũ in lib. cõtra Iudęos. Origenem hom. 23. in Num. Clementem Romanum lib. 5. constit. cap. 14. aliàs 16. Epiphanium hær. 70. Theophilum Alexandrinum in epist. ad Theodosiũ apud Bedam de ratione temporum, ca. 57. Cyril. Hierosol. catechef. 13. Chrysost. homil. 86. in Matth. Augustinum tract. 10. in Ioannem. Socratem lib. 5. hist. ca. 21. Leonem serm. 7. de Paschate. Bedam in cap. 18. Ioannis. Anselmũ in ca. 26. Matth. & Victorem Antiochenũ nuper versum ex Græco in cap. 14. Marci, vbi dicit Hebræos libenter diem festum, qui occurrebat illo anno feria sexta, fuisse translaturos in alium diem, si per legem id eis licuisset.

Iam Secvnda opinio, quæ Ruperti erat, ex iisdem Scripturæ testimoniis confutatur. Nam si die Iouis, in quo Dominus Sacramentum instituit, erat primus dies azymorum, vt Euangelistæ tres disertis verbis affirmant, necessariò sequitur, vt festum azymorum fuerit illo anno die Veneris, non die Sabbati.

Est enim Observandvm aliter dies festos, aliter dies naturales apud Hebræos considerari. Nam dies festi incipiunt ab occasu solis, & desinunt in occasum solis, vt patet Leuit. 23. proinde festus dies azymorum cõtinetur nocte sequente diem 14. & die toto artificiali 15. Dies autem naturalis, & ordinarius incipit ab ortu solis, & desinit in ortu solis, proinde continet diem, & noctem artificialem, nõ autem noctem & diem artificialem. Id patet ex principio Geneseos: illud enim: *Factum est vespere, & mane dies primus*, vt exponunt Ambrosius, & Basilius, & alij in eum locũ, significat ex die artificiali, qui terminatur in vesperam, & ex nocte sequente, quæ terminatur in mane, factum esse primum diem. Ex quo facilè conciliari possunt verba trium prædictorum Euangelistarum, qui vocant primum diem azymorum diem 14. mensis, cum verbis Mosis in Exodo, Leuitico, & Numeris, qui semper primum diem azymorum vocat diem 15. mensis, Nam cùm dies primus azymorum quatenus festiuus, vt diximus, contineatur posteriore parte diei 14. & priori parte diei 15. accipiendo dies modo ordinario, seu naturali, potest dies azymorum vt festiuus, per intellectionis figuram vocari tam XIV. vt Euangelistæ faciunt, quàm XV. vt Moses facit.

Ex his autem refellitur opinio Ruperti. Nam si dies XIV. vt Euangelistæ dicunt, erat primus azymorum, nimirum ex parte, necesse est, vt etiam XV. dies esset primus azymorum pro alia parte. Ergo non potuit transferri in diem 16. vt ipse vult: nisi fortè velit (quod est absurdissimũ) mediam partem solùm illius diei solennis translatam fuisse.

Adde præterea, rationem cur debeat fieri illa translatio, quam Rupertus reddit, esse prorsus vanam. Affirmat enim ipse transferri diem primum azymorum in Sabbatum, quando occurrit feria sexta, ne fiant duo festa continua, nimirum primus azymorum, & Sabbatum: & non aduertit, in idem incommodum se incidere ex ista ipsa translatione. Nam dies septimus azymorum est ęquè solennis ac primus, vt patet Leuit. 23. Si autem dies primus ponatur in Sabbato, vt ipse vult, tunc septimus ponetur feria sexta, atque ita erunt duo dies festi continui, septimus azymorum, & dies Sabbati.

Denique contra Ruperti sententiam pugnant omnia testimonia Scripturæ, & Patrũ, qui dicunt, diem mortis Christi fuisse festum, & solennem illo anno apud Hebræos.

Restat sententia Burgensis refellenda ex iisdem Euangelij locis, & quidem facilè refellitur. Nam cùm dicunt Euãgelistæ primo die azymorum Christum comedisse Pascha, vel loquuntur de primo die azymorum secundum ordinariam consuetudinem, & Kalendaria Synagogæ, vel non. Si detur primum, tum refutata manet Burgensis opinio: nec enim verum erit, quod ipse ait, alio die Christum, alio die populũ Hebræorum Pascha comedisse. Si autem detur secundũ, repugnabit Marcus, qui ait: *Prima die azymorum, quando Pascha immolabant*; id enim significat Hebræos eo die Pascha immolare.

Sed respondent qui Burgensem sequuntur, illud (*immolabant*) vel referendum esse ad morem legitimum, vt sensus sit, quando Pascha secundum legem immolari debebat, vel etiam ad aliquos paucos perfectiores, qui reipsa immolabant in die legitimo, non curantes Pharisęorum traditionem.

At neutrum horum rectè dici potest. Primo, quia etiamsi facta esset illa mutatio, debuissent omnes etiam optimi viri illam mutationem sequi. Nam vt suprà ostendi, non erat contra lęgem Dei, sed erat accommodatio quædam Kalendarij prudenter facta; vnde meritò vt schismatici, & vt inobedientes synagogæ puniri potuissent, qui secus fecissent.

Secvndo, falsum est tempore Christi fuisse illam traditionem in vsu, vt nunquam festum azymorum celebraretur die 2. 4. vel 6. est enim traditio illa multò recentior. Atque hoc est, quod decepit plurimos scriptores modernos, alioqui eruditissimos: crediderunt enim omnes Burgensi tanquam in sua arte perito; nam & ipse Rabinus Hebræorum fuerat. Esse autem falsum, traditionem illam tempore Christi in vsu fuisse, probo. Imprimis Rabbi Abenezra in commentario Leuitici, ca. 23. disertis verbis af-

firmat hanc traditionem non solùm non fuisse ab initio secundi templi, vt multi fabulãtur, sed nec fuisse eo tẽpore, quo fiebat Thalmud. Nam & in Misna, & in Thalmud, vt ipse dicit, inuenitur Pascha in גבו, id est, die 2. 4. & 6. constat autem Thalmud confectum fuisse aliquot annorum centuriis post passionem Christi.

PRÆTEREA sanctus Epiphanius, qui etiam Hebræus fuerat, & optimè nouerat linguam, & ritus Hebræorum, hæresi 30. Ebionitarum, & hæresi 51. Alogorum, dicit festum azymorum apud Hebræos incidere in quamlibet diem hebdomadæ, etiam in II. III. & IV. Neque dici potest, Epiphanium loqui de festo azymorum secundum legem, & non secundum consuetudinem, quæ erat tempore suo, aut tempore Christi. Nam loquitur de consuetudine, quæ erat tempore Christi: explicat enim illud Luc. 6. *Factum est in Sabbato secundo primo, & Apostoli ibant per sata, & vellebant spicas, &c.* ac dicit, Sabbatum secundo primum, non vocari septimam diem, quæ est Sabbatum naturale, sed festum azymorum, in quo dies erant solennes, & Sabbata vocabantur, nimirum primus dies azymorum, qui dicitur Sabbatum primum, & VII. dies azymorum, qui dicitur Sabbatum secundum, seu secundo primum, quia est æqualis primo, vt apud nos dies octauus in festis quæ habent octauam, quia est solennis sicut primus, vocari posset dies festus secundo primus. Dicit igitur Epiphanius, diem illum, in quo Apostoli vellebant spicas, non fuisse Sabbatum naturale, sed alium diem hebdomadæ, nimirum II. III. IV. aut quemuis alium, in quem fortè inciderat illo anno VII. dies azymorum.

PRÆTEREA est aliud argumentum omnino conuincens, quod hoc syllogismo comprehendi potest. Ecclesiæ Asiaticæ initio nascentis fidei celebrabant Pascha eodem die, quo Hebræi sui temporis. Eædem Ecclesiæ celebrabant Pascha luna 14. primi mensis, quacunque die hebdomadæ luna illa incidisset: idque sine vllo dierum discrimine, vel exceptione; ergo etiam Hebræi illius tẽporis Pascha celebrabant quolibet hebdomadæ die sine vlla exceptione. Ergo festum azymorum incidere poterat in diem II. IV. & VI. & proinde nondum cœperat eo tempore illa traditio Iudaica, neque adhuc fuerat auditum illud בְּצָה־ברדלא igitur tempore Christi non fuit illa traditio. Propositio huius argumenti certissima est, habetur enim expressè in epistola Nicæni Concilij, quam refert Theodoretus lib. histor. 1. cap. 9. & in epistola Constantini ex eodem Concilio ad Ecclesias missa, quæ exstat apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini, ca. 17. Idem fatetur Polycrates apud Eusebium lib. 5. histor. capite vicesimo tertio, Tertullianus in libro de præscriptionibus hæret. Athanasius in epistola de Synodis Arimini, & Seleuciæ. Epiphanius hæresi 50. Tessarescedecatitarum, & 70. quæ est

A Audianorum. vbi sæpius repetit, Asianos illos celebrasse Pascha quando Iudæi celebrabant, ita vt non computarent ipsi dies, & menses, sed tantùm obseruarent tempus, quo Iudæi sui temporis, azyma incipiebant. Deniq; idem habet Augustinus libro de hæresibus, cap. 29. Assumptio eiusdem argumenti non minus est certa. Nam Eusebius lib. 5. historiæ, cap. 22. dicit Asianos Pascha celebrare solitos quolibet die hebdomadæ. Augustinus lib. de hæresibus, cap. 29. addit, quolibet septem dierum. Philastrius in libro de hæresibus, cap. de hæresi de festo Paschæ, adhuc expressiùs dicit, eos Pascha celebrare solitos etiam die 2. vel 4. vel 6. quibus diebus non B fuisset celebratum, si esset vera Burgensis opinio.

PRÆTEREA est argumentum huic non dissimile. Epiphanius hær. 70. Audianorum. Theophilus in epist. ad Theodosium apud Bedam de ratione temporum, cap. 57. Ambrosius epist. 83. ad Episcopos Aemiliæ, & Beda de ratione temporum, ca. 59. ponunt aliud discrimen inter Pascha Christianorum, & Iudæorum, ac Iudaizantium, quod Pascha Christianorum non solùm non fit luna 14. si illa venerit extra Dominicam, sed neque si venerit in Dominica. Quando enim id accedit, vt luna 14. venerit in Dominica, tunc exspectamus sequentem Dominicam, & Pascha celebramus luna 21. At Iudæi, & Iudaizantes in C ipsa 14. luna celebrabant etiam si esset Dominica; quare aliquando fiebat (vt notat Beda) vt per integram hebdomadam distarent Paschata, & Christiani eo die inciperent, quo Iudæi finiebant. Ex hac autem obseruatione manifestè sequitur, Pascha Iudæorum tempore illorum Patrum aliquando incidisse in Dominicũ diem, & diem festum azymorũ in diem lunæ, ac per hoc nondum cœpisse traditionem illam Iudaicam, quæ cauit, ne die Lunæ, Mercurij, & Veneris festum azymorum celebrare liceret.

ADDE his omnia testimonia Scripturæ, & Patrum suprà citata, quibus probauimus in die passionis Domini fuisse Hebræis diem festum, ac solennem: inde enim necessariò sequitur, vt D eodem die tum Christus, tum Hebræi Pascha celebrauerint.

CAPVT NONVM.

Soluuntur argumenta Græcorum, & aliorum, qui quocunque modo eis fauent.

RESTAT nunc, vt argumenta Græcorum, & eorum, qui eis fauent, breuiter diluamus. Argumenta ducunt PRIMVM ex Scripturis. DEINDE ex Patribus. POSTREMO ex ratione.

PRIMVM testimonium Scripturæ, Matth. 26. *Dicebant autem; Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo.*

in populo. Respondso; Fuit illa quorundam ſententia in eo Concilio, ſed non obtinuit: præualuit enim eorum ſententia, qui iudicârunt non eſſe negligendam occaſionem Chriſtum necandi quocunq; tempore.

Secvndvm teſtimonium Marci 15. Ioſeph mercatus eſt ſindonem, & Luc. 23. mulieres parauerunt aromata. Ibidem Iudæi egerunt cauſſam criminalem contra Chriſtum, & eum comprehenderunt, examinârunt, &c. Quæ ſanè in die feſto licita non erant: nam Leuit. 26. in feſto azymorum prohibentur omnia opera ſeruilia. Rsspondso; In feſto prohibentur opera ſeruilia, ſed non opera pietatis, & charitatis, & maximè neceſſaria. Sepelire autem mortuos, opus charitatis eſt, non opus ſeruile; & proinde etiam aromata parare, & ſindonem emere ad corpus ſepeliendum, non potuit eſſe prohibitum, præſertim cùm opus illud differri non poſſet, imminente iam Sabbato. In Sabbato enim maior quies præcipiebatur, quàm in vllo alio feſto. Vnde in Sabbato neque ignis accendi poterat, neque cibi præparari: quæ licita erant in aliis feſtis, etiam in Paſchate, vt patet cap. 12. Exodi. Quod autem attinet ad Iudæos, qui cauſſam criminalem egerunt, non erant illi tam delicatę conſcientiæ, vt putarent id fieri non poſſe: ſatis exiſtimabant ſe detuliſſe honoris diei feſto, quod non ſuis manibus Chriſtum lapidârunt.

Tsrtivm teſtimonium Ioan. 13. *Ante diem feſtum Paſcha.* Rsspondso; Loquitur de die artificiali, vt ſuprà diximus. Etſi enim in illa nocte, in qua Dominus loquebatur, feſtum Paſchæ inciperet, tamen dies feſtus erat is, qui ſequebatur eam noctem, non qui præceſſerat: quemadmodum & nos ſolemus in veſpera Sabbati ſancti dicere; Cras erit feſtum Paſchæ; licet iam cœperit feſtum celebrari in officio Eccleſiaſtico.

Qvartvm teſtimonium Ioan. 18. *Ipſi non introierunt in prætorium vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha.* Raspondeo; Omiſsis aliis ſolutionibus, Paſcha vocatur eo loco non agnus Paſchalis, qui ſolùm 14. die ad veſperam immolabatur, ſed victimæ Paſchales, quæ ex ouibus, & bobus quotidie in diebus Paſchæ immolabantur. Deuter. 16. *Immolabis Phaſe Domino Deo tuo de ouibus, & bobus in loco quem elegerit Dominus.* 2. Paralip. 35. *Dederunt ſacerdotibus ad faciendum Phaſe pecora duo millia, & boues ſexcentos.* Ioſephus lib. 3. antiquit. cap. 13. referens id quod habetur Numer. 28. de immolatione duorum vitulorum, arietis, & hirci, & ſeptem agnorum, quæ fiebat ſingulis diebus Paſchæ: dicit vitulos, arietem, & agnos holocauſta fuiſſe, ſed hircum fuiſſe ſacrificium pro peccato, & ex eo quotidie parari ſolitum epulum ſacerdotibus. Illa igitur victima Paſchalis, quæ edenda à ſacerdotibus erat, eſt illud Paſcha, de quo loquitur S. Ioannes, cùm ait: *Ipſi,* nimirum Pontifices, *non introierunt, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha.* Nam non licuiſſe ſacerdotibus, niſi purificatis, edere ſacrificia, patet Leuit. 22.

Qvintvm teſtimonium Ioan. 19. *Erat autem Paraſceue Paſcha hora quaſi ſexta.* Respondeo; Paraſceue non erat apud Hebræoa, niſi propter Sabbatum: ſiquidem ante Sabbatum neceſſaria erat Paraſceue, id eſt, præparatio ciborum, quia in Sabbato cibi parari non poterant. Quare Ioan. 19. ſic legimus: *Propter Paraſceuen Iudæorum, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato: erat enim magnus dies ille Sabbati.* Vbi vides, Paraſceuen fuiſſe non ad Paſcha, ſed ad Sabbatum, quod illo anno celebrius erat, & magnum Sabbatum dicebatur, quia incidebat intra hebdomadam Paſchalem, quæ tota ſolennis erat, licet primus, & vltimus dies ſoléniores eſſent. Hinc etiam Marcus cap. 15. ita illud idem expreſsit: *Erat Paraſceue, quod eſt ante Sabbatum,* & Lucas cap. 23. inquit, *Erat autem Paraſceue, & Sabbatum illuceſcebat.* Illud igitur Paraſceue Paſchæ non ſignificat Paraſceuen ad Paſcha, ſed Paraſceuen in Paſchate occurrentem: quomodo ſi nos diceremus, Erat feria VI. Paſchæ.

Vltimo, proferebant olim Græci teſte Anſelmo illud Amoa 4. *Sacrificate de fermẽtato laudem,* vel vt vertit Aquila: *Sacrificate de fermentato Eucharistiam.* Respondeo; Teſtimonium hoc, teſtimonium eſt imperitiæ, vel impudentiæ Græcorum. Nam Propheta illa dicit irridendo, & reprehendendo Hebræos, qui pro Deo idola colebant, & pro azymis fermentum offerebant. Sic enim præcedit: *Venite ad Bethel, & impiè agite: ad Galgalam, & multiplicate præuaricationem, &c.* Vide Hieronymum, & Rupertũ in hunc locum Prophetæ. Atq; hæc ſunt quæ ex Scripturis proferre ſolent.

Iam ex Patribus nonnulli proferuntur, quorum teſtimonia breuiter explicanda ſunt. Primo S. Iranævs libro 4. cap. 23. dicit, Moſem Deuter. 16. prædixiſſe Chriſti paſsionem, quoad locum, cùm ait, immolandum eſſe agnum Paſchalem in loco, quem elegerit Dominus, id eſt, in Hieruſalem; quoad diem, cùm nominauit diem Paſchæ, & quoad horam, cùm dixit ad veſperam eſſe immolandum. Ex his nonnulli colligunt, Chriſtum occiſum eſſe ſecundum Irenæi ſententiam luna 14. quando agnus immolari ſolebat, & proinde cœnam Domini celebratam luna 13.

Responneo; Quæ dicit Irenæus veriſsima ſunt, ſed nihil faciũt pro aduerſariis: nam Chriſtus occiſus eſt in Hieruſalem: item in die Paſchæ, quamuis luna 15. non 14. Nam (vt ſuprà diximus) primus dies Paſchæ incipiebat in veſpera diei 14. & durabat vſque ad veſperam diei 15. Denique occiſus eſt ad veſperam, quia obiit hora nona, quæ eſt hora veſpertina. Adde, quòd Irenæus per veſperam, non tam intellexit veſperam diei, quàm veſperam mundi: dicit enim per veſperam ſignificaſſe Moſem temporum ex-

tremitatem; ad quem modum exposuerunt illud, *ad vesperam*, etiam Cyprianus lib. 2. epist. 3. & Ambrosius epist. 83.

SECVNDO obiicitur TERTVLLIANVS, qui in libro contra Iudæos sic ait: *Hoc enim & Moyses initio primi mensis nouorum facturos vos prophetauit cum omne vulgus filiorum Israël ad vesperam agnum esset immolaturum.* Vbi loquitur de Christi passione, ac dicit, prædictum fuisse, vt Christus occideretur illo tempore, quo agnus immolabatur: constat autem agnum immolari solitum luna 14. ad vesperam.

RESPONDEO; Significat Tertullianus illa ipsa die, qua agnus immolabatur, Christum immolandum, & hoc impletum est: nam (vt suprà diximus) dies prima Paschæ extendebatur vsq; B ad vesperam feriæ sextæ. Non autem significat eadem hora præcisè fuisse immolandum Christum, qua agnus immolabatur; id enim fieri non poterat. Nã agnus immolabatur post occasum solis, & Christus immolandus erat in meridie. Et PRÆTEREA si die Veneris ad vesperam fuisset agnus immolandus, vt aduersarij dicunt, tunc non fuisset Christus occisus in Paschate: nam ipse occisus fuit ante occasum solis; Pascha autem incipiebat post occasum solis. DENIQVE occisionem Christi non peractam, nisi die 15. apertissimè ibidem Tertullianus docet, cùm ait, fuisse diem illum Hebræis festiuum; & de illo exponit verba Amos 8. *Occidet sol in meridie, & conuertam diem festum vestrum in luctum, &c.*

TERTIO obiicitur EPIPHANIVS, qui hæresi 50. sic ait: *Oportebat Christum in decima quarta die immolari secundum legem.* Quòd si dies passionis Christi fuit XIV. certè sequitur (vt Græci volunt) diem cœnæ Domini fuisse XIII.

RESPONDEO; Loquitur Epiphanius de immolatione Christi non in se, sed in typo, & figura, ac si clarius dixisset; oportuisse agnum, qui figura Christi erat, immolari luna 14. ad vesperam. Nam idcirco addidit, *secundum legem*: reprehendit enim eo loco Epiphanius Quartadecimanos iudaizantes, ac dicit, eos multum detrimenti accipere ex eo, quod celebrant Pascha decima quarta die cum Iudæis, & non potius die Dominico cũ Christianis; & rationem reddit, quia immolatio Christi, typica nimirũ, quæ fiebat secundum legem die 14. significabat Synagogam lumen suum amissuram Christo veniente. Nam dies XIV. est vltima incrementi ipsius lunæ; peracta autem die 14. incipit lunæ lumen deficere, nimirum in die 15. Itaq; Iudæi cùm agnum immolabant luna 14. ad vesperam, obscurationem suam prophetabant: cuius obscurationis participes fiunt quotquot eos in Paschæ celebratione imitari malunt, quàm Ecclesiam Christi. Hæc est eo loco sententia Epiphanij, cuius auctoris apertissima testimonia pro nobis suprà retulimus.

QVARTO obiiciunt CHRYSOSTOMVM A hom. 82. in Ioannem, vbi duo dicit. PRIMVM est Christum comedisse suum Pascha pridie, quàm illud comederint Iudæi. ALTERVM, Christum præuenisse vnum diem in cœna manducanda, vt reseruaret mortem suam Parasceuæ, quando etiam olim fuit Pascha. Ex quibus colligitur secundum Chrysostomum diem Parasceues, in quo Dominus necatus fuit, fuisse lunam 14. in qua Pascha secundum legem celebrari debuit. Similia omnino scribit THEOPHYLACTVS in cap. 18. Ioannis.

RESPONDEO; Hic locus Chrysostomi, & Theophylacti explicandus est per alium eorundem auctorum. Nam Chrysostomus homil. 85. in Matthæum, & Theophylactus in cap. 26. Matthæi, scribunt Principes sacerdotum tota nocte occupatos fuisse in negotio mortis Christi procurandę, & ideò non potuisse cum ceteris debito tempore Pascha manducare, nimirum in nocte feriæ quintæ, sed distulisse cœnam illam agni Paschalis in sequentem diem. Vbi etiam addunt ij auctores in hac re præuaricatos esse legem Dei, Principes illos sacerdotum, quòd Pascha non egerint tempore debito, & hoc modo exponunt locum illum: *Ipsi non introierunt, vt nõ contaminarentur, sed vt manducarent Pascha*, Ioan. 18. Hinc ergo intelligendum est in testimonio nobis obiecto, cùm Chrysostomus, & Theophylactus dicunt, Christum comedisse Pascha pridie, quàm illud ipsi comederint, non significare, C Pridie, quàm populus Iudęorum, sed solùm pridie, quàm sacerdotes illi, qui in nece Christi tota nocte occupati fuerant. Itaq; Dominus manducauit illa nocte, qua omnes alij communiter manducabant.

DEINDE quod Chrysostomus & Theophylactus addũt, Christum præuenisse vnum diem, vt seruaret mortem suam in Parasceuen, quãdo etiam olim Pascha fuerat, duobus modis exponi potest. PRIMVM, vt illud, *(quando etiam olim Pascha fuerat)* non referatur ad Parasceuen, sed ad præcedentem diem. vt sensus sit; Christus præuenit vno die Principes Iudęorum in Pascha edendo, vt cædem suam seruaret in Parasceuen. Ipse enim Pascha manducauit pridie Parasce- D ues, id est, luna 14. quando etiam olim Pascha fuit: & secundum hanc expositionem nulla remanet difficultas.

SECVNDO dici potest illud *(quando etiam olim)* referri ad Parasceuen: sed Chrysostomum non loqui de Pascha, vt Pascha significat immolationem agni, vt falsò Gręci existimant, sed vt significat festum Paschę. Quare hic est eorum verborum sensus; Christus in manducando agno Paschali præuenit vno die Principes illos sacerdotum, & proinde manducauit die Iouis, qui fuit XIII. lunæ, vt seruaret mortem suam in ipsum Paschæ festum, id est, in diem 14. lunæ, quando etiam olim Pascha, id est, Paschæ festum erat. Quod autem hic sit verus sensus, & non velit

Chryso-

Chrysostomus dicere, feria illa sexta fuisse diem 14. & tempus legitimum immolationis agni Paschalis, ex duobus manifestè colligitur. PRIMVM, quia si ita esset, Pontifices illi non fuissent præuaricati legem, dum distulerunt manducationem agni in feriam sextã. At Chrysostomus disertis verbis præuaricatos illos fuisse docet. DEINDE, quia idem Chrysostomus homil. 86. & 87. in Matth. affirmat, ipsum diem occisionis Christi fuisse festiuum, & solemnem Hebræis.

QVARTO obiicitur AVGVSTINVS, & cum eo venerabilis BEDA. Nam Augustinus lib. 3. de consensu Euangelistarum, cap. 13. refert quosdam dixisse Pascha Iudæorũ eo anno, quo Christus mortuus est, incœpisse in sequenti Sabbatho: & ideo sextam illam feriam dictam esse Parasceuen Paschæ. SED cùm id Augustinus non approbet, sed simpliciter referat, non est multum de ea re laborandum. Approbat quidem Augustinus, quod illi iidem dixerant, præparationem ad Christi immolationẽ cœpisse ab hora nona noctis; & proinde horam tertiam diei fuisse horam sextam Parasceues, Paschæ Christianorum, id est, Christi mortis: & hoc idem repetit tract. 117. in Ioannem, & idem habet Beda in cap. 19. Ioannis. Priorem autem illam sententiam de Pascha Iudæorum inchoante die Sabbathi; nusquam approbat Augustinus, vel Beda, vel alius bonus auctor ex veteribus.

RVRSVS obiici solet, quod dicunt, Augustinus tractat. 120. in Ioan. & Beda in cap. 19. Ioan. acceleratam fuisse Domini sepulturam propter Parasceuen Iudæorum, quia illa nocte cœnam puram comesturi erant. SED nulla hic difficultas est: non enim cœna pura significat agni Paschalis manducationem, sed cœnam quandam solemnem, quam Iudæi sumunt in vespera feriæ sextæ, ad initium videlicet Sabbathi. Vnde ab ea cœna, ipsa etiam feria sexta dicebatur ab eis cœna pura, vt patet ex Irenæo lib. 1. cap. 10. & lib. 5. cap. 23. & ex Beda in cap. 23. Lucæ.

SEXTO obiici potest ANSELMVS, qui in cap. 27. Matthæi, dicit, se certa ratione comperisse Christum luna 14. esse occisum, & luna 13. præter ordinem diuinæ legis celebrasse suum Pascha. SED dubium esse non potest, quin totus iste locus ab aliquo Græcorum fautore fuerit insertus in libro S. Anselmi, & quidem parùm prudenter. Nam Anselmus apertissimè contrarium docet in comment. cap. 26. in illa verba: *Prima autem die azymorum*; vbi dicit, Christum 14. die comedisse agnũ, & 15. die fuisse crucifixum.

SEPTIMO obiiciebant Græci can. 11. VI. Synodi, in quo cauetur, ne clerici, aut laici comedant azyma Iudæorum. RESPONDEO; Prohibetur eo canone cõmercium cum Iudæis, præcipuè circa ritus religionis. Itaq; noluerunt Patres, ne Christiani celebrarent cum Hebræis dies azymorum, aut alios eiusmodi ritus.

OCTAVO obiiciunt Ioan. Hentenius præfatione in Euthymium, & Cornelius Iansenius in commen. Matth. cap. 26. testimonium historici cuiusdam antiqui, qui Hebraicè scripsit librum סֵדֶר עֹלָם seder olam, in quo asseritur, traditionem illam Hebræorum, ne festum Paschæ celebretur feria 2. 4. aut 6. initium habuisse statim à templo reparato post reditum à capt. Babyl. ex quo sequitur, Christi tempore iam vsu receptã fuisse illam traditionem.

RESPONDEO; In libro seder olam, tam maiore, quàm minore, quem nuper Latinum fecit Gilbertus Genebrardus, non inuenitur ea traditio. Deinde etiamsi ibi inueniretur, cùm auctor ille vix ante quingentos annos scripserit, & multa alia falsa tradiderit, nihil mirum esset, si etiam in hoc mentitus esset. Certè falsum esse, Christi tempore eam traditionem in vsu fuisse, suprà euidentissimè demonstrauimus etiam testimonio Rabbi Abenezræ.

VLTIMO obiicit Caluinus loco citato testimonia historiarum, quæ dicunt, ab Alexandro Papa institutum esse, vt ex pane azymo Eucharistia conficeretur, cùm antè Alexandrum omnis Ecclesia fermentato vti consueuisset. Itaque mos Græcorum fuit in primitiua Ecclesia, & Apostolicus censendus, ac meritò retinendus videtur.

RESPONDEO; Rectè fecit Caluinus, quod nullius historici nomen adscripsit: nullus enim id tradit, quod ipse dicit; nec verisimile est vllo modo. Nam loqui non potest Caluinus de Alexandro II. aut III. aut aliis posterioribus: isti enim fuerunt omnes post Leonem IX. qui acerrimè defendit sententiam Latinæ Ecclesiæ de Eucharistia in azymis conficiẽda. Loquitur igitur de Alexandro I. qui sedit circa annum Domini C.X. Ac vt omittam, à nemine scriptum esse, quod hic Alexander azyma instituerit, non est probabile primis illis annis, in quibus Ecclesiæ in plurimis iudaizabant, & factum Domini adeò recens erat, vt aliqua Ecclesia fermentato vti maluerit, quàm azymis. Adde, quòd Leo IX. in epistol. ad Michaelem cap. 5. dicit, Romanam Ecclesiam à Petro, non ab Alexandro, vt Caluinus mentitur, didicisse qualiter diuina mysteria celebrari debeant; & per mille, & XX. annos à passione Domini retinuisse eundem morem. & cap. 24. dicit, sanctos Martyres primitiuę Ecclesiæ nostris azymis saginatos. Atq; hæc de testimoniis.

Restant argumenta ex ratione. Et quidem Græci triplici ratione potissimùm vtebantur, quæ sunt apud Anselmum in libro de azymo, & verbosissimè referuntur à Centuriatorib⁹ Magdeburgensibus, ex libris Michaelis Episcopi Constantinopolitani, & Nicetæ Cent. 11. cap. 8. & apud Euthymium in cap. 26. Matthæi, & nuper etiam repetitæ sunt ab Hieremia Episcopo Constantinopolitano in censura ad Confessionem Augustanam, cap. 10.

PRIMA ratio est eiusmodi: *Dominus cùm Eucharistiam instituit, panem accepit. At azymum non est panis. Panis enim Græcè dicitur ἄρτος à verbo αἴρω quod est attollo: non autem attollitur farina, seu conspersio, nisi per fermentum.*

RESPONDEO; Hoc argumentum, vel nihil probat, vel pro nobis facit contra Græcos: nam in Scriptura nomen panis commune est ad azymum, & fermentatum. Et quia de fermentato nemo dubitat; probatur de azymo ex illo Lucæ ult. *Accepit panem, benedixit, &c.* Et infrà: *Quomodo cognouerunt illum in fractione panis.* Illum enim fuisse panem azymum, certum est, quia id factum est, quod Lucas narrat, tertia die azymorum, vel secunda die secundum Græcos; quibus diebus non inueniebatur apud Hebræos nisi azymus panis. PRÆTEREA Leuit. 7. dicuntur panes cũ fermento, & panes absq; fermento. DENIQVE Theodoretus, Græcus auctor in cap. 10. Danielis, notat inscitiæ eos qui panem azymum, panem vocari posse negant.

Hoc ergo fundamento posito, colligimus Matth. 26. illa verba: *Accepit panem, benedixit, &c.* de azymo exponi posse, cùm nomen sit commune: & præterea non solùm posse, sed etiam oportere, cùm iam ostenderimus id factum primo die azymorum. Vel igitur panis azymus differt specie à fermentato, vel non. Si differt, vt Græci volunt; ergo non potest Eucharistia confici in fermentato: non enim confici potest in alia specie, quàm in ea, quam Dominus instituit. Si non differt, vt verè Latini affirmant; ergo potest confici, tum in azymo, tum in fermentato; in azymo quidem, quia Dominus sic fecit; in fermentato autem, quia non differt specie ab azymo. Itaque vides argumentum, si quid valet, contra Græcos valere. Sed reuera nihil valet, cùm non differat essentialiter azymus, & fermentatus.

Porrò illa Etymologia vocis ἄρτος ab eleuando, aut ab accidentali conditione sumpta est, vt in aliis multis factum videmus: aut non dicitur ἄρτος, quia eleuetur per fermentum, sed potius quia eleuet naturam humanam nutriendo, & augendo corpora nostra, qui effectus communis est pani azymo cum fermentato.

Sed hinc nascitur argumentum Caluini loco suprà notato. Nam si accidentaria differentia est inter azymum, & fermentatum, qualis est etiam inter vinum album, & rubrum; non oporteret in Sacramento Eucharistiæ maiori cura quærere panem azymum, quàm quærimus vinum album; sed esset omnibus permittendum, vt liberè vterentur quouis pane, vt liberè vtuntur quouis vino.

RESPONDEO; Multum interest inter differentiam azymi, & fermentati, & differentiam albi, & rubri vini. Nam IN PRIMIS constat Dominum vsum esse azymo: non autem constat vtrum vino albo, an rubro vsus sit; & idcircò constanter

A retinemus azymũ propter Domini exemplum, de vino non sumus soliciti, quia non habemus simile exemplum. DEINDE differentia azymi, & fermentati Deus sæpe vsus est ad varia mysteria significanda, vt patet ex toto Leuitico, vbi ferè semper præscribũtur panes azymi, ob significationem puritatis, & synceritatis; nusquam autem Deus vsus est differentia vini albi, aut rubri ad aliquid significandum: ideò Ecclesia ob significationem retinet azymum, vinum autem indifferentur adhibet seu album sit, seu rubrum.

SECVNDA ratio Græcorum est, quia azyma sunt propria Iudæorum; ergo consecrare Eucharistiam in azymo pane, est iudaizare.

B RESPONDEO; Non est iudaizare, vti iisdem rebus, quibus vtebantur Iudæi; sed vti eodem ritu, & ad eundem finem. Itaq; vti azymis cum agno Paschali, & ad significandam Christi puritatem, & synceritatem futuram, & ipsius passionem, & mortem, est planè iudaizare; & illicitũ: at vti azymis ad Sacramentum Eucharistiæ conficiendum, & ad significandam Christi puritatem & synceritatem, quæ fuit, & est; non est iudaizare, sed implere Iudaismi figuras. Alioqui non deberemus vti aqua in Baptismo, quia illa vtebantur etiam Iudæi in suis purificationibus: & deniq; Christus ipse nos iudaizare docuisset, si hoc esset iudaizare. Adde, quòd Iudæi in rebus sacris, non tantùm vtebantur azymis, sed

C etiam fermentato, vt patet Leuit. 7. vbi iubentur offerri panes absque fermentato; & paulò pòst in alio sacrificio iubentur offerri cum fermento, & Leuit. 23. iubetur Phase fieri cum azymis, & ibidem præcipitur in festo hebdomadarum, id est, festo Pentecostes, sacrificium ex simila fermentata. Quare si vti azymis non licet, ne iudaizemus, eadem de caussa nec fermento vti licebit.

TERTIA ratio: *Immolatio agni Paschalis figura fuit passionis Christi. Sed agnus immolabatur die 14. ergo & Dominus pati debuit die 14. ergo cœnam instituit die 13.*

RESPONDEO; Agnus Paschalis, vt suprà diximus, cùm explicaremus figuras Eucharistiæ,

D figura fuit Christi, vt in Sacramento nobis apponendus erat manducandus, & ideò illa immolatio potius significabat immolationẽ Christi mysticam, quæ fit in Sacrificio Missæ, quàm immolationem cruentam, quæ in cruce peracta est: nam ideò ritus agni Paschalis potius tradit modum manducandi, quàm immolandi. Quia tamen agni immolatio erat etiam figura passionis Domini, debuit eodem die passio peragi, quo agnus immolabatur. Et sic factum est: nam illa vespera diei 14. in qua agnus immolabatur, ad diem sequentem pertinebat, vt dies ille festiuus erat. Itaque institutio Eucharistiæ, quæ principaliter figurata fuerat per agnum Paschalem, peracta est eodem die; & eadem hora, qua

agnus

agnus secundum legem immolabatur: Christi autem passio, quæ minus principaliter per eandem immolationē figurata fuerat, eodem die, licet non eadem hora, peracta fuit.

QVARTA ratio addi posset, non parùm difficilis. Nam secundum legem dies Pentecostes celebratur die quinquagesimo à secundo die azymorum, vt patet Leuitici 23. Sed eo anno, quo Dominus mortuus est, dies Pentecostes fuit in Dominica die, vt ex traditione Ecclesiæ patet; ergo etiam secundus dies azymorum fuit in Dominica die. Nam si numerentur dies quinquaginta à secundo azymorum inclusiuè, vt lex præcipit, necessariò fiet, vt in eodem die hebdomadæ occurrat Pentecostes, in quo occurrit dies secundus azymorum. At si dies Dominica fuit secundus azymorum: ergo dies Sabbathi fuit ante diem azymorum, & multo magis dies Cœnæ Domini; atque ita vera esse videtur Græcorum sententia.

RESPONDEO; De hoc argumento fusè tractaui in 3. lib. de Ecclesia triumphante, propè extremo. Summa respōsionis est: dies Pentecostes numerādos esse à primo die prophano post festum primæ diei azymorum: & ideo si secundus dies azymorum sit prophanus, vt plerumq; accidit, ab eo numerari debere dies Pentecostes. Si autem fortè sit dies festus, vt si occurrat in Sabbatho dies secundus azymorum, tunc à tertio die azymorum numerādos esse dies Pentecostes. Quia igitur eo anno, quo Dominus mortuus est, secundus dies azymorum fuit Sabbathum, propterea illo anno à tertio die azymorū, qui fuit die Dominico, qui apud Iudæos prophanus est, numerari cœperunt dies Pentecostes; & inde factum est, vt in diem Dominicum incideret illo anno Pentecostes.

Atq; hæc de tota ista disputatione dicta sint, in qua negare non possum, quin multum me iuuerit egregium opus Doctoris Marcelli Francolini de horis canonicis, in quo fusissimè quæstionem istam pertractat, cap. 51. & sequentibus. Illud autem omninò miratus sum, quemadmodum in eandem solutionem inciderimus, circa difficultatem de tempore Pentecostes, nam neque ego librum eius videram, cùm scriberem de Festis in 3. lib. de Ecclesia triumphante, neque ipse scripta mea viderat, cùm librum suum conscriberet, vt idem mihi postea confirmauit.

CAPVT DECIMVM.

De vino temperando aqua in sacro calice.

LTERA controuersia de materia Eucharistiæ est de mistione vini, & aquæ. Ac PRIMVM referendæ erūt sententiæ aliorum, seu potius errores. DEINDE confirmanda veritas. Ac DEMVM

A confutanda argumenta, & mendacia aduersariorum.

Quod ad PRIMVM attinet, non defuerunt olim, qui prætextu sobrietatis solam aquam in calice offerendam dicerent: vt Ebionitæ apud Epiphaniū, hæresi 30. & Tatiani apud eundem, hæresi 46. Aquarij apud Augustinum libro de hæresib. cap. 64. SED ea opinio continuò à Patribus explosa fuit, quod satis constaret, Dominum non aquam solam, sed vinum etiam in sacro calice ponendū esse docuisse. Vide Cyprianum lib. 2. epist. 3. ad Cæcilium, & Chrysostomum homil. 83. in Matthæum, qui ex instituto disputant contra eam sententiam.

B Vbi etiam non est omittenda impudentissima calumnia Magdeburgensium, qui Centur. 3. cap. 6. & 7. affirmant, errorem istum de sola aqua in calice offerenda, ab Episcopis Romanis excogitatum esse, & à Cypriano refutatum in epistola ad Cornelium Romanum Pontificem; quod quidem sine vllo fundamēto ex sola mentiendi libidine Centuriatores affirmant. Nam epistola Cypriani non est ad Cornelium, vt ipsi mētiuntur, sed ad Cæcilium, nec in ea vlla mentio fit Episcoporum Romanorum.

Non defuerunt rursus, qui solum vinum offerendum censerent, ij fuerunt Armeni, vt Patres Trullani Concilij affirmant, can. 32. Caussam autem, cur Armeni in eam sententiam descenderint, refert Nicephorus libro decimo octauo, histor. cap. 53. vbi scribit Armenos non

C miscere aquam vino in sacrificio, ne significare videantur vnionem duarū naturarum in Christo, quam ipsi non credunt. Eiusdem erroris accusantur Græci à Guidone Carmelita in catalogo hæreticorum, & ab Innocentio III. libro quarto, de officio Missæ, cap. 32. SED contrariū tamen colligimus ex ipsorum scriptis, tum veterum, tum recentiorum, vt infrà ostendemus. Quare credibile est, Innocentium, & fortasse etiam Guidonem per Græcos intellexisse quosuis Orientales, nō autem eos, qui propriè Græci dicuntur.

Lutherani, & Caluinistæ Armenos imitantur: nam absq; aqua vino vtuntur. Lutherus in

D primo scripto contra Regem Angliæ, anno M. D. XXII. edito, fatuos & stolidos vocat eos, qui peccatū esse putant sine aqua celebrare; & ibidem sic addit: *Meo sensu melius, & tutius foret, aquam non miscere vino, cùm sit merum figmentum humanum, & sinistram, immò pessimam habeat significationem.* Et in formula Missæ, seu communionis pro Ecclesia VVittembergensi anno M. D. XXIII. edita: *Nondum constitui*, inquit, *mecum, miscendáne esset aqua vino, quamquam huc inclino, vt merum vinum paretur absque aquæ mixtura.* Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. Concilij Tridentini, sess. 22. cap. 7. & can. 9. docet rem esse omninò indifferentem, aquæ mixtionem in calice; & multis conatur ostendere non esse certum, quid Dominus

fecerit,

fecerit, id eſt, an vino aquã admiſcuerit; & præterea non eſſe id neceſſarium, nec poſſe præcipi ab Eccleſia: & tandem addit Eccleſias Lutheranorum reipſa, & factis oſtendere voluiſſe hanc libertatem. Tilmannus Heshuſins in lib. de ſexcentis erroribus Pontificiorum, tit. 17. tres errores Pontificiis adſcribit. VNVM, quòd dicant aquã miſcendã vino in calice. ALTERVM, qnòd doceant ſine peccato mortali non poſſe omitti aquam. TERTIVM, qnòd velint Apoſtolicam eſſe traditionem, miſceri debere aquam vino.

Caluiniſtæ longius progrediuntur. Nam Petrus Richerns Caluiniſta (referente Nicolao Villagagnonio lib. 1. contra articulos quoſdam Calninianos, cap. 37.) affirmat eſſe hæreticos, blaſphemos, ſacrilegos, falſarios, qui vino Cœnæ aquam admiſcent; quod ad pnritatem Euangelij adiiciant ſua commenta: & à Calnino ſe hæc omnia didiciſſe fatetur. Quare non eſt mirum, ſi Calninus, nec in Inſtitntione, nec in Catechiſmo, nec in formula Sacramentorum miniſtrandorum illam aqnæ mentionem facit in myſterio Cœnæ Domini.

Portò Eccleſia Catholica ſemper credidit ita neceſſarium eſſe aqua vinum miſceri in calice, vt non poſsit id ſine graui peccato omitti. Verũ autem ſine aqua Sacramentum conſiſtere poſſit, non eſt adeò certnm; commnnis tamen opinio in partem affirmatinam propendet. Qnare falsò Kemnitius Catholicis in cõmune tribnit, qnod aſſerant, aquam in Euchariſtia eſſe de neceſsitate Sacramenti, cùm paucisſimi id affirment. Probatur Eccleſiæ ſententia. PRIMVM ex facto Chriſti. Dominns vinnm aqna mixtũ conſecrauit; igitur & nos ita facere debemns.

Antecedens huins argumenti Kemnitins fatetur eſſe probabile, ſed non certum, & ideò incertam concluſionem ex eo colligi contendit. Deinde etiamſi certnm eſſet antecedens, infitmam eſſe vult conſeqnutionem. Nam Dominus ſi aqnam admiſcuit, id fecit pro more illius regionis; in Oriẽte enim vinnm eſt fortius, quàm in his partibus, & ideò ordinariè ſolet in illis locis aqua temperari. At ſi in hac regione noſtra, vel in partibus frigidioribus Dominus fuiſſet, cùm Sacramentum inſtituit, pro more patriæ aquam non miſcuiſſet.

Cetetùm multùm in vtroque errat Kemnitius. Antecedens enim illnd non minus certum eſt, quàm quòd Dominus vinnm conſecrauerit, non ſiceram, ant aquam ſolam: qnod ſanè nemo negat eſſe certiſsimum. Nam ex Euangelio, & ex Paulo expreſsè non habetur, niſi calicem ſanguinis Apoſtolis propinatnm, vini nullamentio eſt, cùm agitur de caliee Euchariſtico. Legantur omnia loca Matthæi 26. Marei 14. Lncæ 22. Ioan. 6. 1. ad Corinthios 10. & 11. non innenietur mentio vini, niſi in illis verbis: *Amen dico vobis, non bibam de hoc genimine vitis, donec illud bibam nouum in regno Dei*; quæ habentur in tribus locis

A citatis Euangeliornm. Sed ea verba, vt libro primo, cap. vndecimo, fusè docuimus, non pertinent ad calicem Euchariſtiæ, ſed ad calicem qni datus fuit poſt agni Paſchalis manducationem, vt ex Luca manifeſtè colligitur. Neque obſtat, quòd aliqni Patres ea verba de calice Euchariſtiæ expoſuerint: nam alij, qui magis ex profeſſo rem tractârunt, contrarium docnerunt, vt tunc oſtendimus; non poſſumus autem ex Patrum ſententiis aliqnid certi colligere, qnando inter ſe non conneniunt. Atque id potiſsimùm locnm habet in ſententia Kemnitij, qui (vt ſuprà vidimns in controuerſia de tranſubſtantiatione) non vnlt argumenta efficacia poſſe dnci à Scripturis, quæ variis modis exponuntnr.
B Quid ergo in calice fuerit ante cõſecrationem, an vinum purum, an vinnm aqna miſtum, an ſicera, an aqna ſola, ex ſola Scriptura expreſsè non habetur, ſed neceſſariò recurrendnm eſt ad traditionem eorum, qui ab Apoſtolis, & eorum diſcipulis hæc myſteria didicerunt. Traditio autem habet, fuiſſe vinnm aqua miſtnm; ergo ita certò eredendum eſt, aut nihil certi de materia calicis habemns.

Sanctns IACOBVS in ſna Liturgia (cuins Liturgiæ mẽtionem facit Concilium Trullanum, canone 32. ante annos nongentos) ita habet: *Similiter poſtquam cœnauit, accipiens calicem, & permiſcens ex aqua, & vino, & benedicens dedit, &c.* Sanctus CLEMENS lib. 8. conſtit. Apoſtol. cap. 17. refert
C Dominum in cœna vinum aqna miſcuiſſe, antequam illud conſecraret. Sanctus IRENÆVS lib. 4. cap. 57. *Dominus*, inquit, *temperamentum calicis ſui ſanguinem confirmauit*. Sanctns CYPRIANVS lib. 2. epiſt. 3. *Admonitos* inquit, *nos ſcias, vt in calice Domini offerendo Dominica traditio ſeruetur, neq; aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis prior fecit, vt calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur.* Sanctus BASILIVS in ſua Litnrgia dicit Chriſtum acceptnm calicem miſcniſſe, & poſtea dixiſſe: *Hic eſt calix, &c.* THSODORETVS Dialogo 1. ait Chriſtum ſnũ ſanguinem feciſſe id, quod in calice commiſtum erat. EVSEBIVS Emiſſenus in ſerm. 5. de Paſchate, qui eſt de corpore Domini, dicit Chriſtnm ipſnm exemplo ſuo nos docuiſ-
D ſe, vt calicem ex vino aqua miſto conſecraremus. Deniq; concilinm III. CARTHAGINENSE, can. 24. (in qno etiam Angnſtinns interfuit) ſic ait: *Vt in Sacramento corporis, & ſanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm ipſe Dominus tradidit, hoc eſt panis, & vinum aqua miſtum.* Hęc teſtimonia certum argumentum faciunt, tum qnia grauiſsimornm, & antiquiſsimorum auctorum ſunt, tum qnia nullus Patrum contrarinm ſcripſit.

Qnod autem Kemnitius ait de conſuetndine Orientalinm, non multum facit ad rem. Nam ſi illa eſſet potiſsima cauſſa, cur Dominus calicem miſcniſſet, certè Patres variorum locorum nnnqnam tanto conſenſu, & abſolutè dixiſſent, miſcendam vino aquam in calice.

Habemus

Habemus autem testimonia Patrum omniū regionum. Ac primùm ex Syria habemus testimonia citata sancti Iacobi, & Theodoreti: vterque enim in Syria Episcopus fuit. Et præterea ex recentioribus idem docet Samona Episcopus Gazæ in disputatione cum Achmet Saraceno, quæ exstat in 4. tomo Bibliothecæ sanctorum Patrum.

Ex Italia habemus Iustinum Martyrem: is enim Romæ scripsit Apologias suas, & de Romanæ Ecclesiæ consuetudine loquitur in secunda Apologia prope finem, cùm dicit offerri poculum vino, & aqua temperatum. Habemus item Alexandrum I. in epist. 1. vbi omninò iubet, vt nec vinum solùm, nec sola aqua, sed vtrumq; simul offeratur. Habemus quoque Iulium I. apud Gratianū de consecratione distinctione secunda. Habemus præterea Ambrosium, qui in ea parte Italię scripsit, vbi certè vina non sunt adeò fortia, & tamen lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. & lib. 5. cap. 1. vinum, & aquam in calice ponenda esse affirmat.

Ex Africa habemus loca citata S. Cypriani, & Concilij Carthaginensis 1 & potest addi testimon. Augustini tract. 120. in Ioannem.

Ex Gallia habemus sanctum IRENÆVM Episcopum Lugdunensem, qui lib. 5. cap. 1. *Quando*, inquit, *mistus calix & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis, & corporis Domini*, Eusebius quoq; Emissenus, cuius locum ante citauimus, in Gallia scripsit: fuit enim is auctor, vt aliàs diximus, Abbas Monasterij Lirinensis. Adde etiam Bernardum epist. 69.

Ex Hispania habemus S. Isidorum libro 1. de officiis diuinis, cap. 18. vbi satis copiosè de hac re agit.

Ex Lusitania habemus Concilium Bracarense III. can. 1. vbi idem habetur.

Ex Anglia habemus Bedam in commentario cap. 14. Marci, in illa verba: *Hic est calix sanguinis mei.* Item Anselmum Episcopum Cantuariensem in cap. 26. Matthæi vbi ipsa Bedę verba transcripsit.

Ex Germania habemus Amalarium Treuirensem lib. 3. de officiis Ecclesiasticis, capite 19. Rabanum libro 1. de Institutione Clericorum, cap. 31. Item TRIBVRIENSE Concilium ante annos DCC. in media Germania celebratum, nimirum propè Moguntiam, canone 19. asserit à Papa Alexandro I. traditum, quod & ipse à Patribus suis, id est, ab Apostolis acceperat, vt in calice vinum aqua misceretur, & postea Concilium ita subiungit: *Cuius rei veritatem in hac sancta Synodo confitemur, credimus, & confirmamus, ne vllus sine commistione vini, & aqua mysteria sacra perficiat.*

Deniq; ex Græcia habemus præter Basilium suprà citatum testimonium Gregorij Nysseni in sermone Catechetico, cap. 37. Ioannis Chrysostomi in sua Liturgia. Item Procli Episcopi Constantinopolitani, qui paulò iunior Chrysostomo fuit, in tractatu de traditione diuinæ Liturgiæ. Item Synodi Trullanæ, can. 32. & in capitulis Græcarum Synodorum à Martino Bracarensi collectis, cap. 55. & præterea sancti Ioan. Damasceni lib. 4. de fide ca. 14. Theophylacti in cap. 19. Ioannis, vbi reprehendit Armenos hunc morem non seruantes: & sancti Germani Episcopi Constātinopolitani in theoria rerum Ecclesiasticarum. Floruit autem S. Germanus eodem tempore, quo Damascenus circa annum Domini DCC. Præterea exstant testimonia etiā recentiorum Gręcorum, vt Nicolai Methonensis Episcopi in lib. siue oratione de Eucharistia, Nicolai Cabasilæ, in lib. de sacrificio altaris, cap. 8. Marci Ephesij in lib. de verbis consecrationis, Nicephori lib. 18. hist. ca. 53. Ex quibus testimoniis apparet, falsò imponi Græcis hunc errorem, quod solo vino vtantur in sacrificio altaris.

ADDE, quòd Concilium Florentinum, in quo Græci, & Latini aderant, in instructione Armenorum, iubet Armenis, vt deinceps in calice vinum aqua temperent, quoniam omnes aliæ Ecclesiæ Latinorum, & Græcorum ita semper fecerunt.

DENIQVE refelli potest Kemnitij vanitas ex rationibus, quas Patres reddunt huius mistionis vini, & aquæ: nullus enim somniauit vnquā, nedum protulit, caussam illam, quòd in Oriente vina sint fortia. Rationes igitur, quas Patres adferunt, sex sunt. PRIMA & potissima, quia Dominus ita fecit. Hanc reddunt plurimi Patres, & Concilia recentiora, Florentinum & Tridentinum.

SECVNDA ratio est, quia de latere Domini exiuit sanguis, & aqua, Ioan. 19. Nos enim in calice repræsentamus Christi sanguinem, vt effusum, sicut in pane consecrato repræsentamus Christi corpus, vt mortuum. Quare CHRYSOSTOMVS homil. 24. in priorem ad Corinthios: *Quid est*, inquit, *in calice? quod ex latere fluxit.* Et AVGVSTINVS lib. 3. de Trinitate, cap. 11. dicit, de latere Domini percusso, illū fluxisse liquorem, qui est in calice. Quibus verbis significatur in calice esse verum Domini sanguinem, quoad substantiam, & esse eo modo, quo ex latere fluxit, id est, effusum, quoad repræsentationem. Quia igitur in calice repræsentamus id, quod ex latere fluxit; & quod ex latere fluxit, fuit sanguis, & aqua; ideò non solo vino, sed etiam aqua rem illam repræsentamus. Atq; hanc rationem attingunt Alexander Papa, Ambrosius, Chrysostomus, Eusebius, Germanus, Rabanus, & alij.

TERTIA ratio est, quia in mysterio Eucharistiæ significatur vnio Christi cum Ecclesia: id autem aptissimè fit, cùm admiscetur aqua vino. Vinum enim Christum, aquæ populos significant: vt etiam idem significatur ex admistione farinæ cum aqua in pane conficiendo. Hanc rationem habent Cyprianus, Iulius Papa, Euse-

bius, Isidorus, Rabanus, & Concilia Bracarense, & Tributiense citata. Quare ea ratio, licet à Lutheranis rideatur, magnos auctores, & plurimos habet.

Quarta ratio est, quia calix Eucharistiæ nō solùm figuratus fuit in Testamento veteri per vinum, quo vtebantur Hebræi in variis sacrificiis, & in vino, quod cum pane protulit Melchisedech Genes. 14. sed etiam in aqua, quæ fluxit ex petra, vt B. Paulus docet 1. Corinth. 10. Atque hanc rationem attingunt Ambrosius & Eusebius locis notatis.

Quinta ratio est, quia Eucharistia est cibus, ac potus spiritualis, & proinde dari debuit sub specie cibi, & potus corporalis. Porrò corporalis potus maximè conueniens naturæ humanæ est vinum aqua admistum, vt docet Gregorius Nyssenus in oratione Catechetica apud Euthymium, tit. 21. Panopliæ: & ante eum Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagogi, cap. 2.

Sexta ratio esse potest, quam ponit Nicephorus lib. 18. cap. 53. ad significandam duarum naturarum in Christo coniunctionem.

CAPVT XI.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

Svperest nūc, vt ad nugas Lutheri, & Kemnitij respondeamus. Prima obiectio Lutheri, & Kemnitij loco citato est huiusmodi: *Vini cum aqua permistio pessimam habet significationem, nam Isa. 1. dicitur; Vinum tuum mistum est aqua: quod significat teste Hieronymo in eum locum, Scriptura, & verbi Dei synceritatem corruptam fuisse à Pharisæis per admistionem humanarum traditionum.*

Respondeo; In Scripturis vna, & eadem res alio, & alio modo considerata, nunc bonam, nunc malam habet significationem. Leo propter fortitudinem Christum significat, Gen. 49. *Catulus Leonis Iuda*, & Apoc. 5. *Vicit Leo de tribu Iuda*. Idem Leo propter crudelitatē diabolum significat, Psal. 90. *Conculcabis Leonem, & draconē*. 1. Pet. 5. *Tanquam Leo rugiens circuit quærens, quem deuoret*. Sic igitur mistio vini cum aqua, si sumatur similitudo ab iis, qui vinum vendūt, significat fraudem, & corruptionem: decipitur enim qui pro vino mero emit vinum mistum aqua. Et de hac re agitur Isa. 1. vbi Hieronymus legit: *Caupones tui miscent vino aquam*. Si autem sumatur similitudo ab iis, qui bibunt, habet optimam significationem illa mistio: nam sobrietatem, & temperantiam significat. Vnde Prouerb. 9. *Bibite vinum, quod miscui vobis*. Quoniam igitur in calice vinum miscetur aqua, non ad vendendum, sed ad bibendum, optimè fit, & optimam habet significationem.

Secvndvm argumentum Lutheri, & Kemnitij est contra rationem illam de sanguine, &

A aqua, quæ profluxerunt ex latere Christi. *Ea ratio non probat, miscendam aquam in calice. Et tamen adducitur à Catholicis, tanquam vnum ex præcipuis fundamentis; igitur non solidè probant Catholici suam sententiā.* Propositionem probant aduersarij. Primo, quia non fuit aqua illa mista cum sanguine, sed seorsim per se fluxit: nam alioqui quomodo discerni potuisset? non ergo pertinet ad istam mistionem aquæ cum vino. Secvndo, illa effusio sanguinis, & aquæ significabat duo Sacramenta diuersa, nimirum Baptismum, & Eucharistiam, vt Augustinus tract. 120. in Ioannem, & alij Patres dicunt: non igitur illa aqua ad Eucharistiā pertinet. Tertio, ex figuris, & mysticis sensibus non sumitur solidum argumentum.

B Respondeo; Primaria ratio, & verum, & solidum fundamentū nostræ sententiæ est Christi exemplum, & Ecclesiæ vniuersæ consuetudo: reliquæ rationes adferūtur ad confirmandum, & declarandum id, quod iam credidimus esse faciendum. Sed tamen argumenta aduersariorum nihil concludunt.

Ad Primvm dico; Licet sanguis & aqua impermista fuerint dum fluerent, tamen si in vas aliquod recepta fuissent, non nisi permista in illo vase existerent. Nos autem repræsentamus in calice id totum, quod ex latere fluxit, non autem modum, quo fluxit: & ideò vinum aqua mistum in calice ponimus.

Ad Secvndvm; Aliud est repræsentari, &
C significari, aliud repræsentare, & significare: hęc enim sunt diuersa, nec se inuicem impediunt. Nos igitur non dicimus, sanguinem & aquam significasse mistionem vini, & aquæ in calice; sed è contrario significari, & repræsentari per hanc mistionem calicis, quidquid tandem significauerit illa effusio sanguinis & aquæ. Quare Augustinus, & Theophylactus, qui dicunt, sanguinem & aquam significare duo Sacramenta, iidem affirmant, inde colligi, miscendam esse aquam in calice Eucharistiæ.

Ad Tertivm dico; Nullam hîc esse figurā, aut mysticum sensum: nam (vt diximus) non attendimus, quid illa significauerint; sed ea nos repræsentamus, quæ reuera facta sunt.

D Tertivm argumentum eorundem, est contra aliam rationem nostram de vnione Ecclesiæ cum Christo. Nam Primo, non commemoramus in Eucharistia vnionem Christi cum Ecclesia, sed passionem Christi tantummodò; ergo frustrà quæritur illa significatio. Secvndo, non vnimur Christo, nisi post sanguinis eius effusionem; illa enim effusio caussa fuit nostræ vnionis: non ergo rectè ante effusionem, immò ante consecrationem sanguinis Domini miscetur aqua vino ad significandam vnionem. Tertio, solus Christi sanguis nos redemit sine permistione cum nostro: non igitur in calice, in quo Christi passio, & nostra redemptio repræsentatur, oporteret aquam miscere, ne videa-

mur

mur velle coniungere nostra opera cum Christi laboribus, quasi illi non suffecissent. Et hoc loco more suo Kemnitius calumniatur Ecclesiam Catholicam, quasi hoc præcipuè intendat in ista mistione aquæ, vt non solus Christus, sed etiam populus Deo Patri sistatur, cùm sacrificium offertur.

RESPONDEO; Frustrà conantur aduersarij eam rationem concutere, quam tot sancti Patres plurimi fecerunt. Ad PRIMAM probationem dico, falsum esse non commemorari in Sacramento Eucharistiæ vnionem Ecclesiæ cum Christo: nam Paulus apertè dicit, 1. ad Cor. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus.* Itaq; principaliter quidem commemoratur in eo Sacramento Christi passio: sed commemoratur etiam secundariò effectus illius passionis, qui fuit, vt omnes vnum corpus cum Christo efficeremur.

Ad SECVNDAM, non ponitur aqua in calice ante consecrationem, vt tunc significet vnionem populi cum Christo, sed vt significet suo tempore, nimitum facta consecratione. Nam testimonio, & consensu aduersariorum, & maximè Lutheri in serm. de Eucharistia, & Kemnitij in 2. parte Examinis Concilij Tridentini, sessione 13. capite 4. panis consecratus factus est ex multis granis, vt inde significetur vnio fidelium, qui de illo vno pane participant: & tamen panis fit ex multis granis ante consecrationem, & non significat illam vnionem nisi post consecrationem.

Ad TERTIAM, signa ad placitum, interpretanda sunt iuxta mentem imponentis. Aqua igitur, quæ in calice ponitur, varia significat in variis actionibus. Nam quatenus offertur cum vino ante consecrationem, non significat populum, sed repræsentat aquam illam, quæ ex latere Domini fluxit cum sanguine: quatenus autem aqua vnitur cum vino, & illi incorporatur, significat vnionem populi cum Christo, quæ consecuta est ipsius passionem.

ADDE, quòd oblatio præcipua, quæ fit in Missa, non est vini, neq; aquæ, neque re ipsa, neq; in signo (illa enim oblatio panis, & vini cum aqua, quæ fit ante consecrationem, non est propriè sacrificium Missæ, sed tantùm oblatio rei consecrandæ, & proinde præparatio sacrificij) sed est oblatio veri corporis, & veri sanguinis Domini. Id enim offertur, quod reipsa est in calice, non autem quidquid est ibi significatinè: reipsa autem non est in calice populus, sed solus Christi sanguis, non tamen à corpore separatus, & anima, & diuinitate. Licet igitur aqua significet populum, non tamen offertur, vel ipsa, vel populus Deo Patri in redemptionem nostram, sed sola Christi passio. Ac ve intelligant aduersarij, se sine caussa reiicere aquam ex Sacramento; cogitent eandem rationem esse de pane misto ex aqua, & farina, quæ est de calice misto ex

A aqua, & vino. Nam Cyprianus, cuius est ista ratio libro secundo, epistola tertia dicit, idem significari per farinam, & aquam in pane, quod per vinum, & aquam in calice. Si igitur aquam reiiciunt ex calice, ne populus cum Christo offerri Deo Patri videatur: reiiciant etiam aquam ex pane, ne idem incommodum consequatur. Vel si apud eos nulla fit oblatio, nullum sacrificium, sed sola communio corporis, & sanguinis Domini, non timeant illud incommodum significationis, quod nullum est, vbi nulla oblatio est.

Præter hæc argumenta Kemnitius sex obiectiones alias profert contra Concilium Tridentinum in materia mistionis aquæ cum vino, quæ B non tam Conciliũ premunt, quàm ipsum Kemnitium. PRIMO, accusat Concilium, quod tam acriter pugnet pro aqua in calice, cùm interim totum calicem contra Dei mandatum populo abstulerit. SED de hac re infrà disputandũ erit: interea id solum obseruamus, defuisse aduersario, quod de re proposita diceret, & idcircò ad alia digressionem fecisse.

SECVNDO, accusat Concilium, quod falsò insimulet Lutheranos, quasi asserant, mistionem aquæ pugnare cum Christi institutione. AT Concilium non nominat Lutheranos, sed generatim damnat eos, qui id asserunt: non defuisse autem qui id assererent, suprà ostendi ex Nicolao Villagagnonio.

C TERTIO, accusat Concilium, quod propter rem indifferentem, qualis est mistio aquæ cum vino, anathematizet eos, qui contrarium sentiunt. AT Concilium non anathematizat (vt patet ex canone nono) nisi eos, qui negant eam mistionem fieri debere tanquam pugnantem cum institutione Christi non est autem res indifferens, sed dogma necessarium, & ad fidem pertinens, quod Ecclesia nihil doceat pugnans cum Christi institutione. Deinde, licet ponere aquam in calice, ex se fortasse sit res indifferens, quia sine illa Sacramentum constare posset; tamen posteaquam expressè imperatum est, vel à Deo immediatè, vel per Concilia & Ecclesiam, vt id fiat, non est res indifferens, sed necessaria.

D QVARTO, accusat Concilium, & totam Ecclesiam, quod istam mistionem aquæ faciant cum opinione falsa, quasi id esset necessarium & præceptum, cùm sit res libera. AT iam diximus, non esse liberum, quod per Ecclesiam expressè præcipitur. Deus enim non reliquit liberum obedire, vel non obedire Ecclesiæ, sed planè iussit, cùm ait Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.*

QVINTO, accusat Ecclesiam, quod existimet non posse esse calicem Domini nisi aqua adsit, & hanc vocat falsam opinionem necessariò taxandam. AT opinio illa, quod attinet ad modum loquendi, sancti Cypriani est libro secundo, epistola tertia. Quod ad rem attinet, non est Ecclesiæ Catholicæ, fortasse etiam nec sancti

Cypriani: nam, vt suprà diximus, maior pars Theologorum docet, non esse aquam de necessitate Sacramenti.

VLTIMO, accusat Ecclesiam, quod tribuat mistioni aquæ cum vino id, quod erat tribuendum Communioni, nimirum vnire fideles cum Christo. AT Kemnitius nimis crassus fuit, si intelligere nō potuit vnionem populi cum Christo fieri per mistionem aquæ cum vino, non reipsa, sed solùm quoad significationem. Sed de his hactenus.

CAPVT XII.

Quibus verbis fiat consecratio Eucharistiæ.

DE forma, quæ est altera caussa Sacramenti Eucharistiæ, quinque sunt controuersiæ, sed ex iis, aliis in locis explicatæ sunt quatuor. PRIMA controuersia est, vtrum aliqua verba necessariò requirantur ad Eucharistiam conficiendam. SECVNDA, vtrum ea verba debeant esse consecratoria, an concionalia, id est, vtrum diei debeant ad populum instruendum, an potius ad materiam consecrandam. TERTIA, vtrum certa quædam, & determinata verba esse debeant. Ac tres istæ satis accuratè explicatæ sunt in libro de Sacramentis in genere, ca. 19. 20. & 21. QVARTA est, quænám sint illa verba, siue vtrum illa sola verba: *Hoc est enim corpus meum. Hic est enim calix, &c.* pertineant ad formam in Sacramento Eucharistiæ. Atque ista sola quæstio hoc loco explicanda est: ex cuius explicatione manebunt etiam aliæ tres explicatę, vt notum est. Si enim illa sola verba constituant formam Sacraměti, certè sequitur, verba aliqua requiri, quod petebatur in prima quæstione: & verba illa esse consecratoria, non concionalia, quod secunda quæstio postulabat; & verba esse certa, & determinata, de quo erat quæstio tertia. QVINTA quæstio esse posset de sensu illorum verborum: sed de hac re fusissimè egimus in primo libro de Eucharistia, vbi singulas voces diligenter excussimus.

Est igitur quæstio hoc loco tractanda, vtrum illa sola verba: *Hoc est enim corpus meū, &c, Hic est enim calix sanguinis, &c.* ad formam Sacramenti huius pertineant. Et quidem Ecclesia Catholica magno consensu docet, illa sola verba ad formam pertinere. Ita enim habemus in Concilio Florentino in instructione Armenorum, & in Catechismo Concilij Tridentini; & idem docent Theologi cum Magistro sententiarum libro 4. dist. octaua; & Iureconsulti apud Gratianum distin. 2. de consecratione; & super caput, Cùm Marthæ, extra de celebratione Missarum. Et si enim Theologi disputent, nec inter se omninò conueniant, vtrum singulæ voces, quæ habentur in forma consecrationis calicis in Latinis

A Missalibus, sint de essentia formę, tamen omnes conueniunt, omnes illas voces esse de integritate formæ, ita vt sine peccato nulla earum omitti possit, & consensus in hac re sufficit, vt habeamus aliquid certi in consecratione, & confectione tanti Sacramenti.

Habemus autem contra hanc veritatem magnum numerum aduersariorum. Græci recentiores contendunt, nō solis istis verbis, sed quibusdam aliis precibus confici Sacramentum. Ita ex professo docet, Marcus Episcopus Ephesinus in libro de verbis consecrationis, & Nicolaus Cabasila in explicatione Liturgiæ, cap. 29. & 30. vbi conatur Latinos conuincere ex ipsa etiam Latina Liturgia, qua nos omnes vtimur.

B Eandem sententiam breuiter indicat Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus in Censura ad Augustanam Confessionem, cap. 10.

Hæretici huius temporis nihil adhuc certi statuere potuerunt, cùm inter se valde dissentiant, & in hoc solo conueniant, vt non integrè admittant Ecclesiæ Catholicæ sententiam: referam igitur breuiter opiniones. PRIMA eorum est, qui verba omninò reiiciunt ab huius Sacramenti confectione: quam sententiam referunt Kemnitius in 2. parte Examinis Concilij Tridentini, sess. 13. cap. 1. & Ioachimus VVestphalus in libro qui inscribitur, Recta fides de Cœna. Videtur ea sententia Martinum Bucerum habere auctorem: is enim in caput 26. Matthæi,

C aperte scribit, non esse necessarium, vt recitentur verba, quòd nulla Scriptura id doceat; Dominus enim iussit panem frangere, & manducare, sed non iussit dici super panem: *Hoc est corpus meum.*

SECVNDA sententia est aliorum, qui verba quidem recitari volunt, sed per modum concionis, seu lectionis ad instruendam fidem, non ad elementum consecrandum. Ita Caluinus docet lib. 4. Instit. cap. 17. §. 39. Dominus enim non alloquebatur panem, sed Apostolus, cùm ait: *Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum, &c.* Quocirca in formula Sacramentorum ministrandorum præscribit Caluinus lectionem ex cap. 11. prioris ad Corinthios, & concionem ministri,

D & paucas quasdam præfatiunculas. Hanc sententiam Lutherani passim reiiciunt, ac præsertim Kemnitius loco notato, licet eam ex Luthero hausisse Sacramentarij videantur. Lutherus enim in lib. de captiuit. Babyl. cap. de Baptismo, aperte scripsit, parùm referre, quibus verbis Sacramentum conficiatur, modò adsit fides accipientis: Sacramenta enim consistere in promissione, quæ non accipitur nisi fide.

TERTIA est aliorum sententia, qui, quo ad modum loquendi, proximè accedunt ad veritatem, tamen reipsa parùm dissentiunt à Caluino, & multùm dissentiunt ab Ecclesia. Hi dicunt, verba certa requiri ad consecrationem, quę non historicè tantùm, sine ad instruēdum, sed etiam

ad con-

ad consecrandum adhibeantur. Hæc est Kemnitij sententia loco citato, quæ in quatuor, vt ipse eam exponit, differt à sententia Catholicorum. PRIMO existimat ipse, ad essentiam formæ pertinere omnia verba, quę Dominus in institutione loquutus est, nimirum: *Accipite, manducate, &c.* & inde Catholicos reprehendit, quòd formam consecrationis valde mutilauerint. In quo tamen, vel fallitur, vel mentitur; nos enim in Missa etiam illa verba dicimus: *Accipite & manducate, &c.* licet ea distinguamus à verbis, quæ sunt de essentia formæ. Quare non mutilamus verba Domini, sed tantùm indicamus, quæ in eis verbis ad essentiam formæ pertineant.

SECVNDO dicit, sola Christi verba debere pronunciari: ex quo arguit Catholicos, quòd quædam addiderint, vt ex canone Missæ perspicuum est. SED in hoc etiam fallitur, aut mentitur. Nam verba omnia quæ dicimus, Christi sunt, licet non ex eodem loco habeantur, vt infrà ostendemus: & præterea verba illa, quæ adduntur, vt, *enim*, in forma consecrationis corporis, &, *mysterium fidei*, in forma consecrationis sanguinis, non putamus ad essentiam formæ pertinere.

TERTIO affirmat, verba consecrationis pronunciari quidem à ministro, sed non pendere vllo modo à personæ ipsius qualitate, vt consecratione, vel intẽtione. Et hinc distinguit suam sententiam à sententia Catholicorum, quod nimirum ipse dicat, consecrationem fieri à Deo per os ministri; Catholici autem existiment, consecrationem esse opus hominis, & ideò considerent an sacerdos sit consecratus, & an intentionẽ habeat, &c. SED in hoc tertio valde Kemnitius apertè fallitur. Catholici enim non negant, consecrationem esse opus Dei per ministrum, sed dicunt Deum non vti ministerio humano in hac re, quomodo vteretur ministerio picæ, aut asinæ Balaam, sed vti ministerio hominis, vt homo est, quomodo vtuntur Principes ministerio legatorum, aut iudicum; & proinde non posse quemlibet esse ministrum, sed eum solum, qui à Deo ad hoc ordinatus est. De qua te disputauimus fusè in libris de Sacramentis in genere.

QVARTO dicit, verba Sacramentalia non debere recitari merè historicè, vt nimirum Caluinistæ faciunt; nec etiam ita vt magicum quid sonare videantur, vt videlicet Catholici faciunt; sed ita vt Deo operante efficacia sint ad faciendum, vt panis fit, & dicatur corpus Christi, & vinum fit, vt dicatur sanguis, quod ex natura sua illis non conueniebat. Est autem hoc loco diligenter NOTANDVM, verba Kemnitij aliud sonare, aliud significare. Nam dedita opera obscurè loquitur, quia facilè non poterat à Caluinismo recedere, quin in sententiam Catholicorum veniret; neq; contrà, à sententia Catholica recedere, quin in Caluinismum laberetur. Re-

A uera autem in Caluinismum labitur, licet in modo loquendi ab eo alienissimus videatur.

Cùm igitur dicit, ac sæpius repetit, per verba Sacramentalia panem fieri corpus, & vinum fieri sanguinem, non idem affirmat quod similibus verbis Catholici solent. Nam nos Catholici dicimus verba Sacramentalia ex diuina institutione esse vera instrumenta consecrationis, ita vt vim habeant tanquam instrumenta Dei, conuertendi panem in corpus Domini, & vinũ in sanguinem Domini, & hoc illi impiè & blasphemè magiam, & incantationem vocant; ipse autem vult verba esse efficacia, vt instrumenta Dei, non ad faciendam conuersionem panis in carnem, sed ad significandam præsentiam cor-
B poris Christi cum pane. Nam quod hoc solum tribuat verbis Sacramentalibus, perspicuum est PRIMO, quia ipsi non credunt mutari panem in corpus Domini; ergo non tribuunt verbis efficaciam veram mutandi panem in corpus Domini. SECVNDO, sentiunt ipsi (vt suprà ostendimus) corpus Christi esse vbique; ergo verba non faciunt, vt corpus Christi incipiat esse præsens. TERTIO, Ioan. Brentius, à quo in hac re non dissentit Kemnitius, apertè docet, verba consecrationis non facere, sed annunciare solùm pręsentiam corporis Christi. Nam in libro contra Henricum Bullingerum, qui inscribitur Recognitio, illo argumento probat oportere Lutheranos credere Vbiquitatem corporis Domini,
C quia alioqui non possent probare præsentiam corporis Domini, nisi per efficaciam consecrationis Papisticæ; atque ita cogerentur fateri, verba Domini non solùm annunciare præsentiam corporis Domini, sed etiam facere. QVARTO, si Kemnitius verã efficaciam mutandi substantiam panis tribueret verbis Sacramentalibus, sine dubio non obiiceret nobis magicam incantationem, nisi etiam sibi eam communem esse vellet. QVINTO denique, ipse ibidem Kemnitius cùm explicat quomodo per verba illa panis fiat corpus Christi, nihil aliud dicit, nisi nos certos reddi per ea verba, distribui in Cœna Domini verum corpus, & sanguinem Christi: ergo ex eius sententia per verba panis fit cor-
D pus, quia significatur, & annunciatur præsentia corporis Domini, vt alij clariùs dixerunt.

Hinc habemus, Kemnitium verbis quidem admittere verba Domini esse consecratoria, reipsa autem non agnoscere vllam veram consecrationem, sed solam instructionem fidei; quæ sententia refutata est in libris de Sacramentis in genere. Nos igitur hoc loco probare conabimur, contra Græcos, & alios siue schismaticos, siue hæreticos, verba Domini: *Hoc est enim corpus meum, & Hic est enim calix sanguinis, &c.* & necessariò requiri, & sola sufficere ad Sacramentum Eucharistiæ conficiendum: proinde reliqua, quæ in Liturgiæ actione pronunciantur, siue sint lectiones, siue preces, vtiliter quidem adhiberi ad

præparandos animos ad tam magnum mysterium, non tamen in eis vim vllam inesse ad Sacramentum conficiendum.

CAPVT XIII.

Solis Domini verbis fieri consecrationem.

PRIMVM igitur id probatur exemplo Domini, & Apostolorum. Nam vt Euangelistæ referunt Matth. cap. 26. Marcus 14. & Lucas 22. & Paulus 1. Corinth. 11. Dominus cùm Sacramentum hoc instituit, & primus confecit, non solùm non iussit legi epistolam ad Corinthios, quæ nondum B exstabat, sed nec vllam aliam lectionem, neque vllam habuit concionem. Pari ratione Apostoli antequam scriberentur Euangelia & epistolæ, nihil legebant, nisi fortè Psalmos, vel, vt sanctus Gregorius scribit lib. 7. epist. 63. solam orationem Dominicam ad cõsecrationem addebant. Neque beatus Paulus 1. Cor. 11. iubet. vt illud caput aut aliud eiusmodi deinceps legatur. Præterea Dominus verba illa: *Hoc est corpus meum, & Hic est calix sanguinis*, nõ historicè recitauit, sed significatiuè, vt notum est. Caluinistæ igitur, qui illa verba historicè recitant, & tanquam ad essentiã Sacramenti, lectionem & concionem adhibent, non sequuntur Domini institutionem, sed capitis sui somnia, & figmenta.

C Ex eodem Domini exemplo, & Græci refelli possunt. Dominus enim nec dixit, nec dici iussit illas preces: *Fiat hic panis corpus Christi, & hoc vinum sanguis Christi*; sine quibus non existimant ipsi Sacramentum ritè confici posse. Nam si eas Dominus dixisset, aut dici iussisset, id haberemus in Scriptura, vel in traditione. In Scriptura non habemus; solùm enim Euangelistæ referunt, Dominum egisse gratias Patri, & panem benedixisse, ac dixisse: *Accipite, manducate, Hoc est corpus meum, &c.* quibus verbis Dominus gratias egerit, non constat. Nec possunt Græci illa sua verba: *Fiat hic panis corpus Christi tui, &c.* includere in illis verbis Euangelij: *Gratias agens*. non enim ista verba sunt gratiarum actionis, sed petitionis D cuiusdam. Benedictio autem, aut illis verbis facta est: *Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus*, vt Catechismus Romanus, & Theologi communiùs docent; aut certè in Euangelio non habetur, quibus verbis Dominus benedixerit: nullus etiam veterum tradidit Dominum vsum fuisse illis verbis: *Fiat hic panis corpus Christi, &c.* Ergo neq; ex Scriptura, neque ex traditione probari potest, Græcos id facere quod Dominus fecit, aut fieri iussit.

Neq; obstat, quod in Liturgia sancti Iacobi, & aliorum Patrum habeantur illa verba: *Fiat hic panis corpus Christi tui*. Nam non omnia, quæ in Liturgia habentur, deprompta sunt ex Domini

A exemplo, aut præcepto; constat enim multa esse addita ab aliis. Itaque probare deberent Græci aliquo testimonio, quod tamen non possunt, verba illa ex Domini verbis, aut factis manasse.

Iam verò ex eodem loco probemus, formam Latinæ Catholicæ Ecclesiæ ex Christi exemplo, & præcepto rectissimè defendi. Ac PRIMVM, quod Dominus dixerit ea verba, quæ nos dicimus, dum Eucharistiam consecramus, Euangelistæ, & Paulus Apostolus disertis verbis testantur. Sed probandum est, quod Dominus illis verbis consecrauerit, & quod iusserit ea à nobis dici, & tandem, quod illis verbis à nobis prolatis continuò fiat consecratio.

Quod attinet ad Christi exemplum, sententia communis non solùm Theologorum recentiorum, sed etiam veterum Patrum est, Christũ consecrasse illis verbis: *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*. Ita enim docent Tertullianus, Cyprianus, Chrysostomus, Ambrosius, & alij; quæ Patrum testimonia paulò infrà adferemus. PRÆTEREA sunt vrgentissimæ rationes. Nam si Dominus alio modo consecrasset, alio nos consecrare vellet, non dixisset: *Hoc facite*. DEINDE sacerdos in persona Christi consecrat, & ideò non dicit, Hoc est corpus Christi, sed: *Hoc est corpus meum*. & nihil est aliud nostra consecratio, quàm repetitio illius primæ, quæ à Christo facta est, vt Chrysostomus scribit homil. 83. in Matthæum. At quomodo in persona Christi id facimus, & quomodo ista est illius primæ repetitio, si Christus sola voluntate, nos verbis consecramus? DENIQVE conueniunt omnes, Dominum instituisse Sacramentum Eucharistiæ, cùm ipse primus Eucharistiam consecrauit: ergo oportuit eum non solùm consecrare, sed etiam consecrare ritu Sacramentali, & illo ipso ritu, quo deinceps nos vti debebamus. At consecrate sola voluntate, non est consecrare ritu Sacramentali, sed est miraculo quodam extraordinario effectum producere Sacramentalis consecrationis, sine Sacramentali consecratione, quemadmodum cùm idem Dominus, Magdalenam absoluit sola potestate, non censetur Sacramentum instituisse, quia id non fecit ritu Sacramentali.

Quod illa verba ex Domini præcepto à nobis dici debeant, quidquid dicat Bucerus, patet ex illis verbis: *Hoc facite*; illud enim iubet, vt totam actionem Christi imitemur. Christus autem non benedixit, & fregit panem sine vlla prolatione verborum, sed dicendo: *Hoc est corpus meum*. Neque obstat, quod non dixerit, pronunciate hæc verba: satis enim est, quod iusserit nos imitari ipsius actionem, præsertim cùm accedat vniuersæ Ecclesiæ perpetua consuetudo, quæ nunquam ista verba frequentasset in actione Missæ, nisi intellexisset hoc esse à Domino præceptum. Et est simile de Baptismo. Nam nusquã dixit Dominus, Baptizate dicen-

tes,

tes, Ego te baptizo in nomine Pattis, & Filij, & Spiritus sancti; & tamen noo solùm Ecclesia, sed etiam Luthetani, & Caluinistæ vtuntur istis verbis io Baptismo, ae sentiunt ita Dominum præcepisse.

Quod autem post illa verba recitata, statim adsit corpus Domini, & sanguis, & proinde vi illorum fiat consecratio, probatur: quia alioqui vetba essent falsa; si differretur pręsentia corporis Domini, vsq; ad aliotum verbotum tecitationem, vt Græci volunt; nō enim Dominus dixit, Hoc erit, sed: *Hoc est corpus menm*. Vnde etiam suprà in disputatione de ttansubstaotiatione ostendimus, illa verba Domini non posse defendi vt vera, oisi pet illa fiat ttansmutatio panis, & vini in corpus, & sanguinem Domini. IDEM patet ex consuetndine Ecclesiæ, quæ est, vt mox prolatis illis verbis Domioi, Eucharistia demonstretur populo, & adoretur: quod certè nullo modo fieti debetet, si nondum esset facta consecratio. ADDE VLTIMO, motem esse Gręcorum, vt Bellarion Catdinalis Græcus tefert, io lib. de vetbis consecrationis, vt verba Domini: *Hoc est corpm meum, & Hic est sangui, &c.* alta voce ptofetantur, & populus ad vtraque tespondeat, *Amen*. Et rurfus, vt vc. bis illis ptolatis continuò à Diacono demoostrentur populo oblata: qui duo ritus apertè declarant, etiam apud Græcos coosecrati panem, & vinum pet sola vetba Dominica, licet conttarium sentiant aliqui ipsorū Doctores. Nam, *Amen*, est particula confirmantis: quomodo autem Gręci populum docent, vt respondeat *Amen* ad illa verba: *Hoc est corpm menm*; si non verè est cotpus Domini, sed merus panis, dum dieitur *Amen?* & cur, quæso, Diaconus osteodit oblata post illa verba immediatè, si reueta nondum facta est ttansmutatio?

SECVNDO, probatut hęc veritas ex ttaditione Ecclesiæ, & Pattum. Ac PRIMVM contra Luthetanos, & Caluinistas, quod verba consecrationis Eucharistiæ dicaotut ad panem benedicendum, & mutandum, nō ad populum instruendum, perspicuum est ex omnibus Liturgiis etiam antiquissimis, vt Clementis, Iacobi, Basilij, Chrysostomi, Ambtosij, & Romana, quæ S. Petri esse ceosetur, & omnibus omoinò, quæ vsquam exstant. Nam in omnibus verba Dñi: *Hoc est corpm meum, & Hic est sangun*, tecitantur seorsim, & non solùm in lectione epist. ad Corinthios, vt Caluinistæ faciunt: & tecitantur certo ritu, & admistis precibus antè, & pòst, vt planè appateat fieti Sactamentum, noo coocionem. Quare ritus Cœnæ Caluinistatum nō solùm est oouus, sed planè inauditus in antiqua Ecclesia.

DEINDE, sancti Patres dicnnt cotpus Domini fieri mystica prece, aut iouocatione diuioi nomiuis, aut solemni benedictiooe, aot gratiarum actione, aut certa coosecratione; quæ omnia euidentet ostendunt, verba illa non dici ad instruendum populum, sed ad panem ipsum fa-

A ctandum. IVSTINVS Apolog. 2. dicit, ptece fieti Euchatistiam. AVGVSTINVS lib. 3. de Trinit. cap. 4. dicit mystica prece. Idem CYPRIANVS lib. 1. epist. vlt. CYRILLVS catech. 3. & 4. mystagog. & EVSEBIVS Emissenus serm. 5. de Paschate dicnot inuocatiooe summi oominis fieri Eucharistiam. CYRILLVS Alexandrinus lib. 11. in Ioan. cap. 24. & alij passim, dicnnt benedictione fieri, immò ipse APOSTOLVS 1. Cor. 10. *Calix benedictionn cni benedicimus*. IRENÆVS lib. 4. cap. 57. *Quomodo*, inquit, *constabit eis, enm panem, in quo gratiæ acta sunt, esse corpus Domini sui, &c.* vbi vides gratiatum actione fieri cotpus Domini. Denique AVGVSTINVS lib. 20. contra Faustum, cap. 13. *Panis*
B *noster*, inqnit, *& calix certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur: & qnod non ita fit, alimentnm est refectionis, non Sacramentnm religionis*. Quare si ab Augustino quis quæreret, qoid de Cœna Caluini sentiret, tesponderet, alimentum esse tefectionis, oon Sacramentum religionis.

Atque hæc pauca contra Lutheranos sufficiant: nuoc contra Græcos adferamus testimonia Patrum Græcorum, & Latinorum. IVSTINVS in 2. Apologia prope finem dicit, paoem fieri corpus Domini per pteces verbi Dei. Quæ sint autem illæ pteces, ipse paulò pòst exponit, cùm dicit, haberi io Euangeliis, & esse illa verba, qnæ Dominus dixit: *Hoc est corpus meū, Hic est sangun meus*. IRENÆVS lib. 5. cap. 1. dicit, mixtum calicem,
C & panem percipere vetbū Dei, & tunc fieri Eucharistiam. Non est autem aliud verbum Dei in coosecratione Eucharistiæ, oisi: *Hoc est corpus, &c.* nam illa vetba, quæ Græci adduot, non sunt verba Dei, sed preces ab hominibus excogitatæ.

TERTVLLIANVS lib. 4. io Marcionem disertis verbis ait Cbtistum acceptum panem cotpus suum fecisse, dicendo: *Hoc est corpm meum*. CYPRIANVS non mious perspicuè io sermone de Cœna Domini, & Christum his verbis consecrasse, & nos iisdem consecrare debere affirmat: *Hoc est*, inquit, *corpus meum. Manducauerant, & biberant de eodem pane, secundum formam visibilem: sed ante verba illa, cibus ille communis tantum nutriendo corpori commodus erat, & vita corporalis subsidium ministrabat.*
D *Sed ex quo à Domino dictum est, Hoc facite in meam commemorationem, hæc est caro mea, & hic est sanguis meus: quotiescunq; his verbis, & hac fide actum est, panis iste substantialis, & calix benedictione solemni sacratus, ad totius hominis vitam, salutemq; proficit, simul medicamentum, & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens.* Hæc ille.

Gtegorins NYSSENVS in otatione Catechetica apnd Euthymium in paooplia titulo 21. *Panis*, inquit, *statim per verbum in corpus mutatur, vt dictum est à Verbo, Hoc est corpus meum.* Et snprà dixerat, panem vetbo Dei sanctificatum, mutari in corpns Domini: non est autem verbum Dei, oratio illa Græcotum. AMBROSIVS lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. *Cnm*, inquit, *venitnr, vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non snis sermonibus sacerdos,*

sed vtitur sermonibus Christi. Et cap. 5. explicat quæ sint verba Domini, quibus hoc Sacramentum conficitur, & recitat illa: *Hoc est corpus meum, &c.* & in libro de initiandis mysteriis, cap. 9. *Ipse clamat Dominus IESVS, Hoc est corpus meum, ante benedictionem verborum cælestium alia species nominatur; post consecrationem, corpus Christi est.*

CHRYSOSTOMVS hom. 2. in 2. ad Timotheum: *Quemadmodũ*, inquit, *verba quæ loquutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoq; pronunciant, ita & oblatio eadem est; eadem quoq; Baptismi ratio est.* Hæc ille. Vbi illud est OBSERVANDVM Chrysostomum probare voluisse, nihil minus habere Eucharistiam quæ conficitur à malo sacerdote, ab ea, quę conficitur à bono, etiãsi ille sit B. Petrus, aut Christus ipse. Id autem probat, quia semper Eucharistia efficitur virtute eorundem Christi verborum: certum autem est Christum non dixisse verba illa, quibus Græci vtuntur: *Fiat hic panis corpus Christi tui, &c.* Quare ex sententia Chrysostomi falsa est Græcorum recentiorũ sententia. Idem Chrysostomus in serm. de proditione Iudæ, tomo 3. operum ipsius: *Hoc est*, air, *corpus meum. Hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox, qua dixit, Crescite, & multiplicamini, & replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectũ ad generationem operante natura: ita & vox illa semel dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsq; ad hodiernam diem, & vsq; ad eius aduentum præstat sacrificio firmitatem.*

Ad hunc locum respondere conati sunt Nicolaus Cabasilas, & post eum Marcus Ephesinus. Dicunt autem sententiam Chrysostomi esse, verbo Domini consecrari panem, sed cooperante prece sacerdotis: sicut etiam illis verbis: *Crescite, & multiplicamini*, producuntur animantia, sed non sine cooperatione naturalium caussarum.

Hanc solutionem multis verbis refellit Bessarion in suo lib. de verbis consecrationis. Summa est, discrimen inter illa verba: *Crescite, & multiplicamini*; & ista: *Hoc est corpus meum*, ex ipso Chrysostomo sumi debere. Ipse enim dicit, illa verba: *Crescite, & multiplicamini*, esse efficacia operante natura, quia nimirum Deus per illa verba nihil immediatè produxit, sed tantùm tribuit naturæ fœcunditatem, & instituit, vt quandocunque tales caussæ existerent, talis etiam sequeretur effectus: quare non est mirum. Ista autem verba: *Hoc est corpus meum*, non dicit Chrysostomus, esse efficacia operante humana prece; sed simpliciter dicit, Christum per illa operari. Sicut enim in prima Cœnę Institutione, Christus per illa verba sua sine vllius humanę precis cooperatione corpus suum ex pane fecit: ita etiam nunc per illa eadem verba idem opus facit. Sed de Chrysostomo hactenus.

AVGVSTINVS serm. 28. de verbis Domini: *Dixi vobis, quod ante verba Christi, quod offertur in altari, panis dicitur; vbi verba Christi deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur.* Et apud Gratianum de consecrat. distinct. 2. canone Vtrum, dicit Augustinus eandem esse Eucharistiam à bono, & malo consecratam, quia non merito precantis, sed verbo efficitur Creatoris. EVSEBIVS Emissenus serm. 5. de Paschate: *Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis, & sanguinis sui, verbo suo secreta potestate conuertit, ita dicens; Accipite, & edite, hoc est corpus meum: & sanctificatione repetita, Accipite, & bibite, Hic est sanguis meus.* ISICHIVS lib. 6. in Leuit. cap. 22. Per eius virtutem, & prolatum ab eo verbum, quæ videntur, tam sanctificata sunt, quàm cunctum carnis sensum excedunt. Ioannes DAMASCENVS lib. 4. cap. 14. de fide: *Dixit*, inquit, *Dominus, Hoc est corpus meum, &c. hoc facite in meam commemorationem: & omnipotenti eius præcepto efficitur donec veniat.* PASCHASIVS lib. de corpore Domini, cap. 12. *Virtute Spiritus sancti per verbum Christi, fit sanguis Domini.*

Denique idem habent Alcuinus in lib. de diuinis officiis, cap. de Missa; Amalarius li. 3. de officiis Ecclesiasticis, ca. 24. Adelmannus in epist. ad Berengarium, & omnes Latini scriptores posteriores.

Atque hæc quidem sunt testimonia contra Græcos, quibus addi possunt rationes. PRIMA est huiusmodi. Eadem ratio est Baptismi, & Eucharistiæ, vt Chrysostomus docet in 2. hom. in 2. epist. ad Timoth. & Augustinus apud Gratianum dist. 2. de consecrat. can. Vtrum. At in Baptismo id, quod Sacramentum facit, non sunt humanę preces quæ pręcedunt, vel sequũtur infusionem aquæ; sed illa verba Domini: *Baptizo te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, siue vt Gręci dicunt: *Baptizetur talis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, quæ dicuntur dum infunditur aqua, vt omnes fatentur, & inde manifestè colligitur, quia si quis solis illis verbis baptizetur: *Ego te baptizo, &c.* nulla adiuncta prece, censeretur ab omnibus baptizatus, nec vel ab ipsis Græcis rebaptizaretur. Ergo in Eucharistia id, quod Sacramentum facit, non sunt preces humanæ, sed verbum Domini: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis, &c.* alioqui vnum Sacramentum verbo Domini conficeretur, aliud autem verbis hominum.

SECVNDA ratio est. Sacramenti confectio debet esse certissima, siue à bono, siue à malo ministro fiat; ergo non debet pendere ab humana prece, nisi constet de pacto absoluto, & promissione facta eiusmodi precibus à Deo. Nam sine eiusmodi pacto preces humanæ non necessariò sunt impetratoriæ, præsertim si à malo ministro fiant: non autem constat tale aliquod pactum factum esse à Deo de exaudienda oratione illa Græcorum.

Neq; valet responsio Cabasilæ, qui dicit, Sacramentalium precum effectum esse certissimum, quia Deus promisit se exauditurũ; & ponit exemplũ de extrema Vnctione, quæ est Sacramentum, & tamen eius forma sunt preces sacerdotis. Hoc, inquam, non valet, nam in extre-

ma

ma Vnctione habemus promissionem Dei ex- A
pressam in sacris literis Iacobi vlt. & eodem mo
do sentiendum est de aliis formis Sacramentorum, siue habeant formam precum, siue non; modò constet ex verbo Dei, aut ex testimonio Ecclesiæ, talia verba esse formam Sacramenti. Græci autem non possunt ostendere ex verbo Dei, neque vllo testimonio Ecclesiæ illas suas preces esse formam Sacramenti, aut illis annexam esse diuinam promissionem. Et confirmatur ex doctrina S. Augustini. Nam lib. 6. contra Donatistas, cap. 25. cùm obiecissent quidam, precibus hæreticorum non posse aquam sanctificari, & ideò Baptismum ab hæreticis datum
non esse ratum: respondit Augustinus, quidquid B
fit de precibus illis, quæ simul cum verbis Euangelicis in Baptismo dici solent, Deum adesse verbis Euangelicis, quibus iussit Baptismum dari, & ideò si illa verba rectè pronuncientur, Baptismum ratum esse: etiamsi preces adiunctæ non solùm ab hæretico dicantur, sed etiam fortassè hæreticæ sint; quia nimirum promissio diuina alligata est verbis Euangelicis, non humanis precibus.

Tertia ratio est. Quia fatentur Græci, Christum consecrasse Eucharistiã verbis illis: *Hoc est corpus meum*, siue aliis precibus: id enim præter antiquos, quorum testimonia citauimus, ipse etiam Cabasilas fatetur in explicatione Liturgiæ,
cap. 30. & Latini etiam ferè omnes. Tametsi e- C
nim Innocentius III. lib. 4. de mysteriis Missæ, cap. 6. opinatus sit Christum nullis verbis consecrasse: id tamen communiter refelli solet; & ipse idem Innocentius in epistolis decretalibus cap. Cùm Marthæ, de celebratione Missarũ, admittit, Dominum consecrasse illis verbis, quæ in Euangelio habentur. At profectò videtur euidenter sequi, etiam nos solis illis verbis consecrare; nam Dominus ait: *Hoc facite*, nimirũ quod ego feci.

Qvarta ratio. Omnium consensu, sacerdos consecrat in persona Christi, siue quod idem est, Christus consecrat per os sacerdotis: vt sæpe Chrysostomus dicit, & habetur etiam in Conci-
lio Florentino in instructione Armenorum. At D
illa sola verba: *Hoc est corpus meum, &c.* dicuntur à Christo per os sacerdotis; illa enim alia: *Fac panem istum pretiosum corpus Christi tui*, non dicuntur in persona Christi, sed planè in persona ministri, vt minister est à Christo distinctus, vt patet. Cõsecratio igitur nõ fit aliis verbis, quàm illis, quæ à Christo initio prolata sunt.

Qvinta ratio. Si esset vera Græcorum sententia, simul fierent corpus, & sanguis Domini; nam ipsi vna oratione vtramque speciem consecrant: At Dominus seorsim, & diuersis verbis consecrauit, primò corpus, deinde sanguinem, vt ex Euangeliis apertissimè constat.

CAPVT XIV.

Soluuntur obiectiones Græcorum & Lutheranorum contra formã consecrationis Eucharistiæ.

Nvnc ad argumenta ipsorum veniamus. Ac Primvm Græci argumentum petunt ex Liturgia S. Clementis, quæ habetur lib. 8. constitut. Apostol. cap. 12. aliàs 17. S. Iacobi, S. Basilij, & S. Chrysostomi, in qua post verba Domini recitata: *Accipite, manducate, hoc est corpus meum, &c.* habetur illa oratio: *Fac Domine panem istum corpus Christi tui, &c.* non enim panem appellarent sancti isti Patres, neque peterent mutari in corpus Domini, si id iam esset factum per verba Domini antea recitata.

Respondeo; Tres solutiones dari possunt ad hæc loca. Prima est, fortasse mutatum esse ordinem istarum Liturgiarum, & hanc orationem: *Fac panem istum, &c.* debere collocari ante verba Domini, non postea. Ita sensisse aliquos testatur Bessarion in suo libro de verbis consecrationis: & coniectura non leuis esse potest huius mutationis; quòd in Liturgia Romana habeatur similis oratio ante verba Dñi. Sic enim nos dicimus: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæsumus, benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq́; facere digneris, vt nobis corpus, & sanguis fiat dilectissimi filij tui Domini nostri Iesv Christi, qui pridie quam pateretur, &c.* quo ordine ista omnia recitat etiam Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. Non est autem verisimile, Ambrosium & Basilium, qui coætanei fuerunt, tam diuerso ordine Liturgiam celebrare consueuisse.

Secvnda solutio est, quàm attingit Bessarion loco citato, oratione illa Græcorum non peti, vt verba sonare videntur, mutationem panis in corpus Domini, quippe quæ iam facta est; sed peti confirmationem, & stabilitatem rei iam factæ, non quòd sacerdos timeat, ne euanescat munus iam consecratum, sed vt ostendat desiderium suum, & amorem erga præsentiam Dominici corporis. Similis loquutio est Marc. 5. vbi mulieri, quæ sanata iam fuerat per contactum fimbriæ Domini, Christus ait: *Fides tua te saluam fecit, vade in pace, & esto sana à plaga tua.* Vbi illud: *Esto sana*, non significat, Volo vt saneris; iam enim sana erat: sed idem est, ac si dixisset, Placet quod sanata sis; ratum habeo, quod factum est. Similis loquutio est Luc. 7. vbi primùm dicitur de Magdalena: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*; & postea tamen Dominus eidem dicit: *Remittuntur tibi peccata tua*; quasi tunc primùm dimitterentur, cùm tamen antea iam remissa fuissent.

Tertia solutio, eaque omnium solidissima est, per ea verba non peti absolutè, vt panis fiat

corpus

corpus Domini, sed vt nobis fiat, id est, vt panis ille consecratus, qui reuera iam est in se corpus Domini, fiat per effectum nutritionis spiritualis etiã nobis corpus Domini: *Qui enim indignè manducant*, vt Paulus ait 1. Corint. 11. *iudicium sibi manducant.* Hanc esse veram intelligentiam illarum precum, probari potest multis modis. PRIMO, quia Liturgia Clementis, & Basilij, non dicitur: *Fac panem istum corpus Christi*, sed *Ostende panem istum corpus Christi, &c.* Neque dubium est, quin Iacobi, & Chrysostomi Liturgiæ, quę habent *(Fac)* idem significare voluerint: porro *(Ostende panem esse corpus Domini)* significat, Ostende per effectum salutarem in mentibus nostris, istum panem sanctificatum, non esse panem vulgarem, sed cœlestem.

SECVNDO idem patet ex similibus precibus, sed clarioribus, quæ habentur in Liturgia Latina. Nam ante consecrationem (vt suprà notauimus) dicit: *Fiat nobis corpus, & sanguis:* non autem fiat simpliciter; & post consecrationem iterum petimus idem per illa verba: *Iube hæc perferri per manus S. Angeli tui in sublime altare tuum, &c.* vbi id solum petimus, vt sacrificium nobis sit vtile.

TERTIO denique idem patet ex cõfessione multorum Græcorum, qui in vltima sess. Concilij Florentini interrogati à summo Pontifice Eugenio, cur post consecrationem Eucharistiæ dicerent illas preces, quibus videtur peti consecratio, responderunt se nihil dubitare, quin cõsecratio fieret per verba Christi; illas autem preces addi, vt peteretur à Deo nobis vtilitas ex tanto sacrificio, eo modo, quo Latini idem petunt per illam orationem: *Iube hæc perferri.*

Duæ aliæ solutiones ad idem argumentum sunt apud Bessarionem; sed eæ minus solidæ esse videntur.

SECVNDVM argumentum sumunt ex testimonio sancti Dionysij Areopagitæ, qui in libro de Ecclesiast. hierar. cap. 3. post illa verba: *Hoc facite in meam commemorationem*, ponit consecrationem Eucharistiæ. At verba Domini: *Hoc est corpus meum*, dicuntur ante illa: *Hoc facite in meam commemorationem*; ergo ex Dionysij testimonio, consecratio non fit per verba Domini: *Hoc est corpus meum.*

RESPONDEO; Dionysius non explicat quibus verbis fiat consecratio, neque quid ante illa verba: *Hoc facite*, dictum fuerit; neque etiam quid post illa: quare incertum est, quid sibi Dionysius velit. Probabile autem est, in Liturgia, qua vtebatur Dionysius, bis fuisse illa verba: *Hoc facite*; semel in oratione quadam, qua se excusat Sacerdos, quod audeat tantum munus aggredi; quia Dominus ipse id iussit, dicens: *Hoc facite*, & huius orationis meminit eo loco Dionysius; & rursus postea in loco proprio peracta consecratione, vt in omnibus Liturgiis habentur.

TERTIVM argumentum sumunt ex Ioanne

A Damasceno, qui lib. 4. ca. 14. dicit, Basilium in Liturgia vocare panem Eucharistiæ; antitypa corporis Domini ante consecrationem, non autem post consecrationem: & idem habet Epiphanius ille, qui in VII. Synodo, actione 6. tomo 3. disputat pro Catholicis contra Iconomachos. Apud Basilium autem habetur illa vox: *ἀντίτυπα* post verba Domini: *Hoc est corpus meum*, non autem post illam orationem, qua Græci recentiores existimant fieri consecrationem; ergo existimarunt Damascenus, & Epiphanius, consecrationem non fieri per verba Domini, sed per illam orationem, quæ post verba Domini recitatur.

RESPONDEO, alioqui suspicantur tempore
B Damasceni, & Epiphanij, Liturgiam Græcam alium ordinem habuisse, quàm modò habeat, & illa verba, vbi panis Eucharistiæ vocatur antitypum corporis Domini, & rogatur Deus, vt illum efficiat corpus Domini, fuisse posita ante recitationem illorum verborum Domini: *Hoc est corpus meum, &c.* & ideò rectè dixisse Damascenũ, & Epiphanium, panẽ vocari à Basilio antitypum ante consecrationem, non postea. SED hæc solutio non videtur habere locum. Nam S. Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, qui fuit Damasceni, & Epiphanij æqualis, in theoria rerum Ecclesiastic. exponens Liturgiam, quæ suo tempore erat in vsu, apertè indicat habuisse eam Liturgiam illum ipsum ordinem, quem modo
C habet: quare si mutatio facta est, vt suprà diximus, improbabile non esse, certè facta est ante tempora Damasceni.

ALIA igitur solutio dari potest, iuxta ea, quæ diximus in 2. solutione ad primum argumẽtum Græcorum. Nam quemadmodũ diximus verba illa: *Fac panem istum corpus Christi tui*, sonare quidem mutationem panis in corpus tanquã futuram: tamen reuera non significare nisi confirmationem rei factæ, vt ibi explicuimus; sic etiam dicẽdum est, vocem (antitypa) ex sentẽtia Damasceni, & Epiphanij vsurpatam esse à Basilio eo loco, quia loquebatur de pane, ac si nondum consecratus esset, licet reuera esset consecratus, & non esset amplius antitypum, sed ipsa veritas. Quod
D igitur Damascenus, & Epiphanius dicunt, antitypa vocari ante consecrationem, referendum est ad modum loquendi, non ad ipsam realem consecrationem: nam etiamsi tunc facta esset consecratio, tamen quoad modum loquendi significabatur, vt futura.

QVARTVM argumentum est Nicolai Cabasilæ, qui cõtendit ex nostra Missa probari posse, consecrationem fieri post verba Domini. Dicit enim illa verba: *Iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum, &c.* significare, panem transferri per manus Christi, qui est magni consilij Angelus, in sublime altare, id est, vt sit corpus Domini, &c.

RESPONDEMVS, hanc esse deprauationem, non expositionem canonis nostri: nullus enim

vnquam

vnquam ita exposuit, sed omnes intelligunt, orari illis precibus, vt sacrificium, quod visibilitee offertur manibus Sacerdotis, offeratur in cœlo inuisibiliter per manus Christi, & sit Deo acceptum ministerium, & deuotio nostra.

QVINTVM argumentum est, Paeres passim scribunt Eucharistiam precibus, & inuocatione Dei consecrari, vt patee ex restimoniis citatis contra Lutheranos. Sed illa verba: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis*, non habent formam precum, neque inuocarionis; ergo non consecratur illis verbis Eucharistia, sed prece consequente, ve Græci volunt.

RESPONDEO, duplici de caussa Patres cõsecrationem vocant preces, vel inuocationes, vel etiam gratiarum actionem, aut benedictionem. VNA caussa est, quia per consecrationem interdum accipiũt totam Liturgiam, vel certè totam actionem, quam nos canonem vocamus: & quia in ea actione sunt preces, gratiarũ actiones, benedictiones, inuocationes, &c. ideò Patres nune ab vna parte, nunc ab alia totam actionem denominant. Quando autem indicare volunt, quorum verborum virtute fiat consecratio, tunc separant verba Dñi Euangelica ab aliis verbis precum, & inuocationum, quæ adhibentur in Missa, vt patet ex Ambros. lib. 4. de Sacramentis, ca. 4. & ex Augustino lib. 6. contra Donatistas, cap. 25. & alibi. ALTERA caussa est, quia ipsa etiam verba Dñi: *Hoc est corpus meum*, vt omnium aliorum Sacramentorum formę, vt profetuntur à Sacerdote cum intentione Sacramentum faciendi, continent implicitè inuocationem diuinæ virtutis, quę est caussa primaria effectus Sacramentalis: intendit enim Sacerdos per illa verba vt instrumenta Dei, consecrationem efficere.

SEXTVM argumentum pro Græcis, Possunt verba duobus modis dici, aut narratiuè ac recitatiuè, aur significatiuè. Vt exempli caussa, cùm ex Euangelio recitamus, dixisse Iudæos de Christo: *Hic blasphemat*, illa verba (hic blasphemar) à Iudæis dicebantur significatiuè, id enim significare volebant, Christum esse blasphemũ: à nobis autem non dicuntur significatiuè, sed tanrum narratiuè, non enim significare volumus Christum esse blasphemum, sed Iudæos hoc dixisse. Hac distinctione posita, est boc argumentum. Verba illa: *Hoc est corpus meum*, vel dicuntur à Sacerdotibus recitatiuè, vel significatiuè. Sed neutro modo possunt esse forma Sacramenti; igirur non sune ista verba forma Sacramenti. Probatur assumptio. Nam si verba ista dicerentur recitatiuè. PRIMO, sequeretur per illud, *Hoc*, demonstrari panem qui fuie in manibus Christi, non istum, qui est in manibus Sacerdotis, ac proinde non consecrarerur panis, qui cõsecrandus proponitur in altari. SECVNDO, sequeretur nõ posse consecrari quidquam his verbis. Nam verba consecrant, dum faciunt, quod significant; ista autem nihil significant, cùm dicantur materialiter tantùm, & non significatiuè. Si autem dicetentue significatiuè, PRIMO illud: *Hoc est corpus meum*, demoustraret corpus Sacerdotis, non CHRISTI: ac dicere oporteret; Hoc est corpus Christi. SECVNDO, omnia verba præcedentia clamant non dici significatiuè, sed recirariuè, cùm legamus: *Accepit panem in sanctas ac venerabiles manus, &c.* Et infrà: *Benedixit, fregit, deditq́; discipulis suis, dicens; Accipite, &c.*

RESPONDEO, verba illa dici vtroq; modo, & recitatiuè, & significatiuè; in cuius rei grariam NOTANDA sunt tria. PRIMVM est, in actione Liturgiæ, Sacerdotem aliquando agere personã suam, aliquando personam Christi. Nam quandò confitetur peccata sua, quando orat, quando laudat Christum, agit sine dubio personam suã, non Cbristi; quando dicit: *Hoc est corpus meum*, agit personam Christi. Quare vestes illæ sacræ partim significant Christi passionem, cuius personam Sacetdos agit, partim etiam virtutes Sacerdoti necessarias.

SECVNDVM est, in hac actione longè aliter Sacerdotem agere personam Christi, quàm in aliis Sactamentis. Nam in aliis agit quidem, vt Christi minister, tamen loquitur in persona sua, vt cùm dicit; Ego te baptizo, ego te absoluo: quomodo etiam Prætor, licee sit minister Regis, tamen in persona sua propria loquitur, cùm sententiam dicit pro Ttibunali. At in consecratione Eucharistiæ Sacerdos non solùm agit, vt minister Christi, sed induit omninò Christi personam, & loquitur, ac si ipse esset Christus: quomodo Exod. 3. Angelus dicit: *Ego sum Deus Patris tui*. Et aliquando legari Regum referentes personam Principum suorum, admittunt honores, qui Regibus ipsis debentut.

TERTIVM est, Sacerdotem in actione Liturgiæ, vsq; ad illa verba: *Qui pridie quàm pateretur*, agere personam suam, non Christi, vt patet; quia eousq; orat, vel laudat: ab illis autem verbis, vsq; ad finem consecrationis, agere personam suam & Christi, & ideò eecitatiuè simul, & significatiuè verba prouunciare; intendit enim recitare, quid Christus egerit, & dixerit, & simul omnia imitari in persona Christi, ac si Christus per ipsius ministerium iterũ omnia faceret, & diceree, sicur reuera inuisibiliter ita fir. Et hinc est, quod cùm dicit: *Accepit panem*, ipse simul accipie panẽ, & cùm ait: *Eleuatis oculis in cœlum*, & ipse eleuat oculos in cœlum, & cùm ait: *Benedixit*, & ipse benedicit, & cùm ait: *Hoc est corpus meum*, intendit, quod sicut Christus de pane illo, quem olim accepit, dixit: *Hoc est corpus meum*, & dicendo fecit, ve esser; ita etiam de pane isto, qui nunc accipitur, idem Christus per os Sacerdotis dicat: *Hoc est corpus meum*, & dicendo efficiat. Quate longè alia ratione dicũtur ista verba in Canone Missæ, quàm recitentur ab eodem Sacerdote in epistola beati Pauli in festo corporis Domini; vel in Euangelio in die Palmarum: in Canone enim dicun-

tur

tur significatiuè; aliàs autem solùm narratiuè, & historicè. Atq; hinc soluuntur omnia argumenta: nam priora probabant non dici solùm significatiuè.

SEPTIMVM argumentum est Caluini, loco suprà citato. Dominus cùm ait: *Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum*, non alloquebatur panem, sed Apostolos; ergo verba illa non referuntur ad panem consecrandum, sed ad fidem instruendam. ADDIT, virtute verborum transmutari panem, speciem esse Magicæ incantationis.

SED ad hoc VLTIMVM sæpe iam respondimus. Et sanè intolerabilis blasphemia est vocare Magiã id, quod Christi verbis ex ipsius Christi instituto fieri dicimus: & si hæc Magia esset, multò magis Magia dici deberet, cùm Dominus luto & sputo cæcum sanauit. Sed his omissis, ad PRIMVM respondeo, verba Domini dicta esse ad Apostolos, sed de pane, & super panem, & proinde circa panem efficacia fuisse, non circa Apostolos. Simile est Luc. 7. Dominus dixit ad Simonem de Magdalena: *Propter quod dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Hæc verba dicuntur ad Simonem, & tamen efficacia fuerunt circa Magdalenam, quæ tunc liberata est à peccatis. Et Ioan. 8. cùm Dominus ait Regulo: *Vade, filius tuus viuit*; verba dicuntur ad Regulum, sed in filium eius, non in ipsum Regulum efficacia fuerunt.

OCTAVVM argumentum Buceri. Nusquam scriptum est debere Sacerdotes dicere: *Hoc est corpus meum*; ergo sufficit panem benedicere, & frangere.

RESPONDEO, iam suprà ostendimus, Dominum præcepisse, vt illa verba dicerentur, cùm ait: *Hoc facite.*

NONVM argumentum Kemnitij, & aliorum Lutheranorũ. Oportet nihil addere, vel detrahere verbis Domini. At Catholici multa addũt, & detrahunt: nam addiderunt ad verba calicis multa; item detraxerunt: *Accipite, & manducate.* Et: *Quod pro vobis tradetur.*

RESPONDEO, ac dico duo. PRIMO, verba, quæ simpliciter necessaria sunt ad consecrationem, esse illa tantùm: *Hoc est corpus meum.* Et: *Hic est sanguis meus*, vel, *Hic est calix sanguinis mei*, reliqua omnia, etsi dici debeant iuxta Canonem ab Ecclesia institutum, & sine peccato omitti nõ possint, tamen non esse ita necessaria, vt sine illis consecratio non possit fieri. Probatur hoc dupliciter. PRIMO, quia hæc pauca verba sufficienter exprimunt effectum consecrationis. Neque est opus, vt exprimant actionem ministri, vt in aliis Sacramentis fit: nam alia Sacramenta in actione consistunt; hoc autem in re permanente. SECVNDO, quia hæc habentur in omnibus Liturgiis, & apud Matthæum, Marcum, Lucam, & Paulum; reliqua autem variantur. Non est autem dubitandum, quin forma Sacramenti huius
A sufficienter expressa sit à quolibet Euangelista: alioqui enim sequeretur nõ habuisse veram Eucharistiam eos, qui non habuerunt nisi vnum Euangelium.

Quod si quis dicat, Euangelistas non voluisse tradere integras formas Sacramentorum, sed solùm historiam breuem passionis Domini, formas autem haberi ex traditione: vrgebimus argumentum ex Liturgiis. Certum enim est in Liturgiis poni integras formas, & simul certum est verum Sacramentum habuisse eos, qui vtebantur Liturgia, S. Clementis, S. Iacobi, S. Basilij, S. Ambrosij, S. Chrysostomi, & tamen istæ omnes Liturgiæ variant, & nulla est, quæ habeat
B illa omnia verba, quæ habentur in nostra Romana Liturgia. Nam illa verba: *Noui & æterni Testamenti.* Et: *Mysterium fidei*, in nulla inueniuntur, præterquam in nostra. Hinc ergo Kemnitio respondemus, si quid additum, aut detractum est in forma Sacramenti, id non pertinere ad essentiam eiusmodi formæ.

SECVNDO respondeo, nõ sine ratione, & exemplo detractum esse, vel additum quidquid in nostra forma additum est, vel detractum. Quod sic ostendo. PRIMO, calumniantur detracta esse illa: *Accipite, & manducate.* RESPONDEO, illa non esse detracta; nam pronunciantur à nobis: separari autẽ à partibus formæ essentialis, quia illa verba significant præceptum datum de vsu
C Sacramenti, nõ autem pertinent ad panem sanctificandum; quare etiamsi absolutè omitterentur, tamen Sacramentum fieret. Simile est in illis verbis, Luc. 7. *Dico tibi, remittuntur ei peccata multa*, in quibus verbis, illud *(Dico tibi)* nõ facit quidquam ad effectum remissionis peccatorum. Sic etiam Ioan. 8. *Vade, filius tuus viuit*, illud *(Vade)* nihil operabatur in sanitate pueri illius. Adde, quod Luc. 22. omittuntur illa verba: *Accipite, & manducate.* Et 1. Corinth. 11. omittuntur illa: *Accipite, & bibite.* quare etiamsi apud nos omninò omitterentur, reprehendi minimè possemus.

SECVNDO, calumniantur detracta illa verba ex consecratione panis: *Quod pro vobis traditur*, vel, *frangitur.* RESPONDEO, illa verba non haberi a-
D pud Matthæum, & Marcum: nec apud Iustinum, Apolog. 2. Cyrillum Catechesi 4. mystag. & Eusebium Emissenum homil. 5. de Paschate, cùm tamen ij omnes referant formam consecrationis. Et sicut hos auctores reprehendere non possumus, ita nec nostram Missam reprehendere vllos deberet: præsertim cùm antiquior sit Liturgia nostra, si à S. Petro prodiit, vt S. Thomas docet, 3. part. quæst. 78. artic. 2. ad 4. & ante eum, Leo IX. epist. ad Michaëlem, cap. 5. quàm Euangelium Lucæ, & epistola Pauli, qui addiderunt illa verba: *Quod pro vobis frangitur.*

TERTIO, addita calumniantur illa: *Eleuatis oculis in cælum ad te Deum, &c.* quæ non habentur in vllo Euangelio, nec apud Paulũ. RESPONDEO, illa verba haberi in Liturgia S. Iacobi, & S. Cle-

mentis lib. 8. constitut. cap. 17. & apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. omnes enim legunt: *Suspexit in cælum.* Et præterea, vt argumentatur Innocentius III. cap. Cùm Marthæ. de celebrat. Missarum, semper Dominus cōsueuerat oculos in cœlum tollere, cùm Patri gratias ageret, vt patet Matth. 14. Marc. 6. Luc. 9. Ioan. 11. Quare dubium esse non potest, quin etiam in hac vltima gratiarum actione oculos in cœlum leuauerit.

Qvarto, calumniantur particulam (*enim*) additam ad formam consecrationis panis; & similiter ea verba: *Ex eo omnes*; cùm dicitur: *Manducate ex eo omnes.* non enim ista habentur in Scripturis. Respondeo, illas omnes particulas haberi in forma calicis, Matth. 26. *Bibite*, inquit, *ex eo omnes, Hic est enim sanguis, &c.* Ex quo intelligimus illas particulas subintelligi in consecratione panis: eadem enim ratio est vtriusque formæ. Quid autem absurdi est, si exprimatur perspicuè id, quod alioqui subintelligendum esset? Vnde Ambrosius etiam lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. illa omnia exprimit, vt in nostra Liturgia exprimuntur.

Qvinto, calumniantur addita illa in formâ consecrationis calicis: *Noui, & æterni Testamenti.* Et: *Mysterium fidei*; nam in Euangelio non habetur, nisi (*noui Testamenti.*) Respondeo, istas particulas à S. Petro ex traditione haberi; proinde reprehendi non posse: præterea verissimas esse, & ex Scripturis colligi. Nam Testamentum Christi æternum esse ad distinctionem Testamenti veteris, quod fuit temporale, patet ex illo Psal. 109. *Tu es Sacerdos in æternum.* & ex Paulo ex professo hoc probante in epistola ad Hebræos, cap. 7. Item mysterium fidei rectè vocari calicē sanguinis Domini, dubium esse non potest, cum nulla in re alia magis, & frequentius exercenda sit fides reclamantibus omnibus sensibus, quàm in hac.

CAPVT XV.

Mendacia Kemnitij de forma Sacramenti Eucharistiæ.

PRÆTER obiectiones notanda sunt etiam aliquot mendacia Kemnitij in hac disputatione de forma consecrationis Eucharistiæ in 2. parte Exam. Trident. Concilij, sess. 13. cap. 1.

Primvm est pag. 336. & 337. Catholicos multum inter se disputare, quæ sint verba, quibus Eucharistia consecranda est: & Concilium Tridētinum noluisse determinare, quæ sint illa verba, cùm à multis id ab eo petitum esset. Sed mēdacia esse ista crassissima, patet ex omnibus Missalibus, vbi literis magnis, & sæpe rubeis adscribuntur verba consecrationis, vt nemo illa ignorare possit. Nec vllus id à Concilio petiit, neq;

A Concilium id tractauit, quia sciebat rem esse notissimam, & iam antea sufficienter explicatam in Concilio Florentino. Non ignoro Scotum in 4. sentent. dist. 8. q. 2. artic. 2. quæstionē mouisse, an solis illis verbis: *Hoc est corpus meum*, cōsecratio perficiatur. Sed idem Scotus affirmat, illa sola ad formæ essentiam pertinere: neq; negat omnia, & sola illa recitanda esse in mysterio Eucharistiæ, quæ in Missalibus præscribuntur.

Secvndvm est eadē pag. 336. vbi dicit, quosdam Theologos docuisse quatuor tātùm verba esse de substantia formæ in consecratione panis, nimirum illa: *Hoc est corpus meum*; sed S. Thomā existimasse alia quædā esse necessaria. At mentitur B in caput suū: nam S Thomas 3. parte q. 78. art. 2. de forma consecrationis panis in nulla re dissentit ab aliis.

Tertivm est pag. 337. vbi dicit, Colonienses, in suo Antididagmate, & Lindanum publicè scribere, panem & vinum per sola Christi verba non consecrari, nisi addātur reliquæ preces Canonis Papistici. Hoc etiam esse mendacium patet ex ipsis auctoribus. Nam in Antididagmate, tit. An sine prece canonica Ecclesiæ cōsecretur Sacramētum: & in Panoplia Lindani, lib. 4. cap. 41. solùm docetur eos non verè consecrare, qui verba Domini solùm recitant in lectione epistolæ ad Corinthios, quod est verissimum, neque à Kemnitio negari solet.

C Qvartvm est ibidē, vbi dicit, apud Catholicos dubitari, an ad consecrationē Eucharistiæ sit necessarium altare sacrum, sacræ vestes, sacer minister, & reliqua Papalis Missæ panoplia. Sed Catholici nunquā de his rebus dubitarunt. Omnes enim docent, ad essentiā consecrationis non requiri, nisi materiā, formam, & ministrū: reliqua adhibenda quidem esse, neq; sine peccato omitti posse; tamen ad essentiam non pertinere.

Qvintvm est pag. 339. vbi Canonem Missæ ex corrupto, & integro, immò ex multis corruptis consarcinatū mentitur. Sed debuisset, vel vnum verbulum notare, quod corruptionem aliquam redoleret.

Sextvm est pag. 340. vbi dicit, Lindanū Ba- D silio tribuere Eucharistiæ consecrationem fieri verbis, non scriptis. At Lindanus hoc non dicit, vt ex loco notato patet: sed solùm ait veteres Patres non fuisse contentos verbis consecrationis, quando sacra faciebant, sed addidisse alia nō scripta. Id quod verè exstat apud Basilium lib. de Spiritu sancto, cap. 27.

Septimvm est pag. 346. vbi dicit, Catholicos existimare per sola verba institutionis non posse fieri consecrationem, nisi adhibeantur ea, quæ addita sunt in Canone Missæ. Sed & hoc merum mendacium est. Catholici enim requirunt quidem vniuersum Canonem, vt ritè, & sine peccato consecratio fiat; fatentur tamen veram esse consecrationem, quæ solis verbis institutionis fieret.

Octavvm pagina 347. vbi dicit, Proclum quendam fingere Apostolos intra diem Ascensionis, & Pentecostes composuisse Canonem, vt esset forma consecrationis. At sanctus Proclus vnus est ex antiquis, & Orthodoxis Patribus; quippe qui paulò pòst Chrysostomum, Episcopus fuit Constantinopolitanus. Eius exstat libellus de traditione diuinæ Liturgiæ, in quo nō dicit Apostolos Canonem composuisse ante diem Pentecostes, vt Kemnitius mentitur, quod nec vllo modo verisimile est: sed dicit eos post Ascensionem Domini, antequam diuiderentur in varias regiones, totos se ad orationem colligere solitos, & maximè ad sacrificium celebrandum, semper in memoria habentes illud: *Hoc est corpus meum.*

Vltimvm est ibidem, vbi dicit, Catholicos, tribuere consecrationem non solùm recitationi verborum, sed variis sacrificuli gestibus, expansioni manuum, eleuationi, inclinationi ceruicis, conuersioni corporis, libri transpositioni. Sed hæ sunt meræ nugæ, nemo enim Catholicorum in his ponit essentiam consecrationis; etsi cæremonias ipsas meritò omnes venerantur.

CAPVT XVI.

De ministro Sacramenti Eucharistiæ.

Explicatis caussis intrinsecis, Sacramenti huius materia videlicet, & forma: sequitur vt de extrinsecis, efficiente, & fine, siue effectu disputemus. Ac de efficiente quidem primaria caussa, nulla controuersia est: constat enim Christum esse, qui & Sacramentum hoc instituit, & primus confecit, & nunc etiam per ministros suos quotidie conficit. De caussa secundaria, id est, de ministro, multa disputata sunt in libro de Sacramentis in genere, vt, an requiratur fides in ministro, an bonitas, an intentio, & alia id genus, quæ sunt communia ministris omnium Sacramentorum: tractatum quoque fuit, an ministri Sacramentorum quilibet Christiani sint, an solùm ij, qui certo ritu ad hoc ministerium consecrati sunt. Quare hoc loco id solum tractandum est in particulari, num ad Eucharistiæ consecrationem, requiratur certa ministrorum ordinatio, an verò non requiratur.

Et quidem Io. VViclefus in dubium hoc reuocauit teste Thoma VValdensi, tomo 2. de Sacramentis, cap. 7. & 28. Videbatur illi valde mirum, si posset malus Sacerdos cōsecrare Eucharistiam, & id non posset laicus bonus: nō tamen omninò rem definire voluit.

At Lutherus audacior apertissimè rem definiuit: siquidem Lutheri sententia manifestissima est, quemlibet Christianum ex Baptismo potestatem habere Eucharistiam cōsecrandi, licet officium sumere nemo debeat, nisi legitimè vocatus, excepto casu necessitatis. Id habet Lutherus in lib. de Babyl. captiuit. cap. de Ordine; in lib. de instituendis ministris ad senatum Pragensem; in lib. de Missa abroganda; in lib. de notis Ecclesiæ, & alibi. Quare Lutherus ordinationem ministrorum solùm necessariam putat ob disciplinam, & ordinem Ecclesiæ; esset enim nimia confusio, si quilibet Sacramenta conficere vellet: non autem, quod Sacramentum non esset verum, si ab aliquo non ordinato conficeretur. Immò in libro de Missa priuata, & vnctione Sacerdotum, edito anno M. XXXIV. eò vsq; progressus est, vt diceret, Sacramentum verum futurum, etiamsi à Diabolo conficeretur.

Ab hac sententia Sacramentarij apertè recesserunt. Etsi enim initiò Zwinglius Lutherum sequeretur, vt pàtet ex libro de vera. & falsa relig. cap. de aliis Sacramentis; Caluinus tamen non solum Eucharistiam, sed etiam Baptismum irritum esse docet, si ab alio, quàm à publico ministro conficiatur, vt patet ex lib. 4. Instit. cap. 1. §. 22. & cap. 3. §. 10. & cap. 15. §. 22. & in antidoto Concilij, sess. 7. can. 10. & idem habet Henricus Bullingerus decade 5. serm. 8. & 9. Quare nihil hoc loco cum Sacramentariis negotij nobis erit.

Porrò Martinus Kemnitius, & alij recētiores Lutherani timidè Lutherum sequūtur: nam etsi idem sentiunt, quod ipse sensit, tamē istam quæstionem vt plurimùm dissimulare solent. Nam ab vna parte vident argumenta Catholicorum euidentissima, quæ sine summa impudentia negari nequeunt; ab altera parte non possunt ad Catholicos accedere, quin deserant non solùm suum Prophetam Lutherum, sed etiā duo principia doctrinæ Lutheranæ ab omnibus receptissima: ob quæ valde mirandum est, Sacramentarios dissentire in hac re à Lutheranis.

Principia communia hæc sunt. Primvm Sacramenta non operari nisi excitando fidem; ex quo principio (in quo omnes omninò conueniunt) euidenter sequitur Sacramētum non pendere ab vlla ministri qualitate. Verba enim Sacramentalia, & signa fidem excitare possunt à quocunq; exhibeantur: idem enim verba significant, & significando mouent animum audientis, siue dicantur ab ordinato, siue à non ordinato; immò siue ab homine, siue à dæmone, siue etiam à psitaco vel coruo. Vnde Kemnitius in secunda parte Examinis Concilij, sess. 13. cap. 1. in fine, Catholicos reprehendit, quod Eucharistiæ consecrationem pendere velint non à sola verborum recitatione, sed etiam à consecratione, siue ordinatione personæ recitantis.

Secvndvm principium est, per ordinationem ministrorum non imprimi vllum characterem, neq; dari vllam nouam spiritualem potestatem, sed solum vsum seu officium. Vnde tam apud Lutheranos quàm apud Caluinistas potest

rest vnus & idem hodie esse minister, cras non minister, sine bodie clericns, cras laicus: dimisso enim officio nnlla est inrer eos clericorum à laicis distinctio. Ex hoc etiam principio manifestè sequitur, non requiri vllam electionem, vel ordinationem ministrorum, vt verum Sacramentum Eucharistię conficiatnr; sed rantùm vt ordo, & disciplina seruetur. Quare Lntherani omnes, nisi doctrinam suam destruere ipsi velint, coguntur Lutheri seutentiam sequi de potestate consecrandę Encharistię omnibns Christianis communi.

At Catholica Christi Ecclesia longè aliam ab Apostolis doctrinã accepit, & in hanc vsq; diem seruat: semper enim in Ecclesia pro indubitato babitnm est, ita necessariam esse Ordinationem sacerdotalem ad Eucbaristiam conficiendam, vt sine ea nullo modo confici posit.

Hæc autẽ veritas probatur, PRIMVM ex verbo Dei. Nam illud Cbristi, *Hoc facite*, Luc. 22. non est dictum, nisi Apostolis, qni eo mandato ordinati sunt primi sacerdotes noni Testamenti. Id autem probatur hoc modo: Illud, *Hoc facite*, non significat solùm Manducate, & bibite; quod cõuenit omnibus Christianis, sed significat Consecrate, sumite, & aliis distribuite, vt me facere vidistis. Ista autem tria non possunt connenire omnibus; ergo illud mandatnm non est datum omnibus, sed solùm quibusdam, qui ideò dicuntur Sacerdotes; ergo ceteri nullo modo possunt Euchatistiam coasecrare, & si id tentauerint, nihil facient. Nam Sacramenta couficiuntur in persoua Christi: quare cui Christus id non commisit, is nihil facere potest.

Probatur maior propositio, PRIMO, ex ipso textu Lucæ. Lucas enim, qni solus inter Euangelistas habet illa verba: *Hoc facite*, non dixerat antea, Accipite, mãducate, &c. sed solùm dixerat: *Accepit panem, benedixit, & dedit, dicens; Hoc est corpus menm*. Ergo non retulit Lucas illud: *Hoc facite*, ad actionem solam manducandi, cùm eius ne meminerit quidem; sed retulit ad actionem benedicendi, & distribuendi, quas expresserat, & simul ad actionem manducandi, quia Dominus etiam manducauit, vt est communis sententia, licet in Euangelio non exprimatur. SECVNDO, quia nulla est ratio, cur illud: *Hoc facite*, nõ debeat referri ad omnia, quæ Dominus fecit. TERTIO, qnia nisi ad omnia referretur, non haberemus mãdatum dininum in Verbo Dei expressum de consecranda Eucharistia: & proinde non posset ab aduersariis consecrari. Ipsi enim contẽdunt, non debere fieri, nisi id, quod est expresè in diuinis literis mandatnm. DENIQVE aduersarij fatentur, illud: *Hoc facite*, referri ad omnes tres actiones, quas Christns fecit, videlicet benedicendi, distribuendi, & sumendi. Lutherus ita docet in libro de instituendis ministris ad Pragenses, Confesio Augustana cap. de Missa. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 15. §. 20. & Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 534. initio disputationis de Communioue sub vtraque specie.

DICET aliquis; Videtur beatns Paulus 1. Corinth. 11. restringere illud: *Hoc facite*, ad actionem manducandi, & bibendi; ait enim: *Hoc facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem*, ac si dicat, quotiescunq; bibetis, bibite in memoriam pasionis meæ. RESPONDEO, non restringit Apostolus, sed exemplnm ponit in actione vna; quod etiã facere potuisset de aliis dnabus; qnare vera sunt verba Pauli, sed non pngnant cum verbis Lncæ magis vniuersalibus.

Probatnr nunc minot propositio. PRIMO, si illnd mandatum daretur omnibus; tenerentur omnes consecrare, & distribnere: id autem non solùm esset absurdisimum, sed etiam est contra consuetudinem omnium tnm Catholicorum, rum hæreticorum. SECVNDO, qnia ita semper intellexit hoc mandatum vniuersa Ecclesia, vt ex testimoniis, quæ iam adferemus, perspicuum erit. Neque obstat, qnod sanctus Thomas tertia parte, quæst. 81. artic. 11. colligit ex hoc loco esse de iure diuino, vt omnes aliquando sumant Eucharistiam; vbi videtur intellexisse illnd: *Hoc facite*, dictum esse omnibus. Nam sanctus Thomas non vnlt colligi immediatè, sed mediatè. Quia enim Dominus iubet Apostolis, vt consecrent, sumant, & distribuant; consequenter iubet aliis, vt accipiant de mann Sacerdotum distribuentium. Quibus enim tenerentur Sacerdotes distribuere, si nulli tenerentur accipere? Simile est illud, Ioan. vltimo: *Pasce oues meas*, vbi mandatur Petro, vt pascat gregem, & cõsequenter mandatur gregi: vt pastori obediat. Quare idem sanctus Thomas 3. part. quæst. 82. artic. 1. docet, per illnd: *Hoc facite*, institutos fnisse à Domino Sacerdotes.

Probatur igitur SECVNDO eadem veritas ex traditione, & consensu totins Ecclesiæ. Ac PRIMVM habemus quatuor generalia Concilia, Nicænum I. can. 14. Lateranẽse sub Innocentio III. cap. 1. Floreutinnm in Instruct. Armenorum, & Tridentinum sess. 22. cap. 1. & sess. 23. cap. 1. & 4.

PRÆTEREA sanctos Patres. Nam DIONYSIVS Areopagita capite qninto Eccles. hierarchiæ parte ptima: *Nec ipse*, inqnit, *Sacerdos erit, nisi Pontificalibus officiis ad hoc fuerit promotus*. IGNATIVS in epistola ad Trallianos, dicit, esse infideli deteriorem enm, qui audet aliquid facere circa altaris ministeriũ, nisi fuerit Episcopus, aut Presbyter. CLEMENS libro 2. Apostolic. constitut. cap. 31. *Omnis laicus sine Sacerdote aliquid attentans, frustra facit*. Et loquitur apertè de sacrificij oblationę. Et libro octano, cap. vltimo dicit, Christum solis Apostolis dixisse: *Hoc facite*. Et deinde per Apostolos ad alios presbyteros banc potestatem deriuatam esse. IVSTINVS in Apologia 2. prope finem, dicit solis Apostolis dictnm esse: *Hoc facite*. TERTVLLIANVS in libro de præscriptionibus, irridet Marcionistas, quòd apud eos

aliqui hodie sint clerici, cras laici, & quòd laicis sacerdotalia munia committantur. Quæ sententia apertissimè etiam Lutheranos nostros confstat: nam apud eos ministri qui sunt, volente Magistratu fiunt laici, immò semper sunt laici. Neque enim veras habent ordinationes, sed solùm iniungitur eis officium prædicandi, & Sacramenta ministrandi sine vera ordinatione: & hoc est (vt Tertullianus dicit) laicis sacerdotalia munia committere.

Cyprianus lib. 1. epist. 2. & 9. & lib. 3. epist. 15. non solùm docet; non posse Eucharistiam conficere nisi Sacerdotes: sed etiam inde colligebat, non esse apud hæreticos veram Eucharistiam, cùm non sit apud eos verum Sacerdotiũ. Athanasius in 2. Apologia contra Arianos refert epistolam Synodi Alexandrinæ, in qua Patres probant quendam Hischiram Arianum non potuisse sacro calice vti, nec sacra celebrare, quòd non esset ordinatus à vero Episcopo. Basilius lib. 2. de Baptismo, cap. 8. ex professo docet, esse quidem omnes Christianos Sacerdotes, largo quodam modo: quia omnes offerre debent spirituales hostias operum bonorum: at propriè non esse nisi eos, qui ad hoc ordinati sunt, &c. Epiphanius hæres. 79. Collyridianorum, docet, solos Apostolos à Christo ordinatos ministros Eucharistiæ; & deinde ab Apostolis alios Episcopos, & Presbyteros: ceteris autem laicis, & maximè fœminis, adeò hoc non licuisse vnquã, vt ne ipsi quidem B. Virgini fuerit concessum. Chrysostomus nõ rarò scribit, ob hanc vnam eximiam potestatem consecrandæ Eucharistiæ, Angelos à sacerdotibus superari. Vide librum 3. & 6. de sacerdotio, & homil. 51. & 83. in Matthæum, & homiliam 60. ad populum Antiochenum. Hieronymus frequenter hoc asserit, non posse nisi Episcopos, & Presbyteros Eucharistiam conficere. In libro contra Luciferianos docet, Hilarium quẽdam, quia solùm Diaconus erat, non potuisse Eucharistiam consecrare, neque clericos ordinare: & in epist. 1. ad Heliodorum, & 85. ad Euagrium, illo potissimo argumento Diaconorum quorundam superbiam comprimit, & Presbyteris longè inferiores esse demonstrat, quòd non habeant potestatẽ consecrandi Eucharistiam, quã Presbyteri habent.

De Ambrosio scribit Theodoretus lib. 5. historiæ, cap. 17. dixisse eum Theodosio: *Purpura Imperatores facit, non sacerdotes*, & in libro de dignitate sacerdotali, cap. 2. anteponit idem Ambrosius sacerdotalem potestatem Regiæ. Quod etiam facit Nazianzenus in oratione ad populum timore perculsum, & Chrysostomus homil. 4. in cap. 6. Isaiæ. Quod etiam reipsa docuit sanctus Martinus cum in conuiuio Imperatoris antepofuit presbyterum suum Imperatori, vt in eius vita scribit Sulpitius. At si sacerdotalis potestas communis esset omnibus Christianis, vt

A aduersarij dicunt, cùm Regia non sit omnibus communis, multò inferiores essent Regibus sacerdotes. Vide etiam Paulinum epist. 4. ad Amandum, Isichium lib. 2. in Leuiticũ, cap. 8. Denique Augustinum lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 10. vbi distinguit sacerdotes spirituales, & impropriè dictos ab Episcopis, & Presbyteris, qui propriè dicuntur sacerdotes.

His Accedit, quod nullum proferri potest exemplum antiquitatis, quo probetur in aliquo casu Diaconum, aut laicum consecrasse Eucharistiam, sicut exempla non pauca proferuntur, quibus ostenditur in certis casibus Diaconos, immò & laicos baptizasse. Constat enim ex cap.

B 8. Actor. Philippum Diaconum baptizasse: ex Ruffino lib. 1. historiæ, cap. 14. cõstat rursum fuisse Baptismum, quem Athanasius laicus, & puer cõtulerat. At de Eucharistia nullum tale exemplum proferri potest: sed contrà in summia etiam necessitatibus constat Catholicos caruisse potius Eucharistia, quàm vt eam non sacerdos conficere auderet. Scribit Theodoretus libro 4. historiæ, cap. 12. cùm Valens Imperator Arianus omnes sacerdotes passim è suis sedibus exturbaret, zelo Dei motum Eusebium Episcopum Samosatenũ militari habitu peragrasse illa omnia loca, & clàm ordinasse in variis locis Presbyteros, & Diaconos, vt populi Sacramentis non carerent. Avgvstinvs in epist. 180.

C ad Honoratum scribit tempore belli non debere deseri plebes à clericis, etiamsi periculum vitæ immineat: ne desint, qui Sacramenta ministrent, sine quibus non euitatur mors æterna. Scribit quoque Epiphanius in epistola ad Ioannem Hierosolymitanum, se necessitate compulsum ordinasse presbyterum quẽdam in Monasterio sancti Hieronymi, quòd duo presbyteri, qui in eo Monasterio erant, ob nimiam humilitatem Eucharistiam conficere non auderent. Ex quibus exemplis manifestè colligitur, falsum esse, quod Lutherus docet, posse in certis casibus quoscunque homines consecrare Eucharistiam.

His Adde antiquissimo a Ecclesiæ ritus. Nam

D Primo, imperabatur omnibus altaris ministris perpetua continentia, idque ex Apostolorum doctrina, vt habet Concilium II. Carthaginense, can. 2.

Secvndo prohibebantur laici tangere, vel seruare sacra vasa, vbi conficitur Eucharistia: vt præter alia testimonia, patet ex epistola Synodi Alexandrinæ in Apologia secunda Athanasij contra Arianos, vbi probant calicem quendam non fuisse sacrum, quia seruabatur in domo laici hominis. Et Nazianzenus in oratione contra Arianos, & de seipso, mysterij vasa populo ad tangendum prohibita esse dicit.

CAPVT

CAPVT XVII.

De effectu Eucharistiæ, & de præparatione ad Communionem: sententiæ hæreticorum.

QVÆSTIO de effectu Eucharistiæ adeò coniuncta est cum quæstione de præparatione ad Communionem, præsertim ex sententia aduersariorum, vt nullo modo separari queant. Nos igitur PRIMVM fideliter referemus quid aduersarij de vtraq; quæstione sentiant. DEINDE explicabimus, & probabimus veritatẽ. TERTIO soluemus eorum obiectiones. QVARTO addemus aliquid de præparatione minus principali.

Quod igitur ad PRIMVM attinet, Lutherus nouorum paradoxorum in perniciem multorum millium animarum seminator, tria docuit. PRIMO, effectum primarium Sacramenti Eucharistiæ esse remissionem mortalium peccatorum. SECVNDO, non requiri ad dignam præparationem Communionis, vt quis non sit sibi conscius peccati mortalis, immò quò plurium, & maiorum sibi conscius est, eò esse aptiorem ad Eucharistiam. TERTIO, ad præparationem Eucharistiæ non requiri, vt quis per confessionem, & pœnitentiam à peccatis iustificetur, sed satis esse fidem, qua certò credat sibi in eo Sacramẽto omnia peccata esse remittenda.

Hanc esse Lutheri sententiam patet ex multis eius testimoniis. In concione de digna præparatione ad Sacramẽtum Eucharistiæ, habita anno M. D. XVIII. *Optima,* inquit, *dispositio est, non nisi ea, qua pessimè es dispositus, & è contrario, tunc pessimè es dispositus, quando optimè es dispositus.* Et probat, quia Christus etiam in hoc Sacramento non venit vocare iustos, sed peccatores: & ibidem suadet pœnitentiam non agere ante Communionem, sed postea. Ibidem dicit esse perniciosum errorem, si quis accedat nixus ea fiducia, quòd sit cõfessus, & quòd non sit sibi conscius peccati, & quod orationes, & alia præmiserit. Hos enim omnes dicit, in iudicium accipere corpus Domini, quia his præparationibus non fiunt puri, sed magis polluuntur; fiunt autem puri per fidem, quam dicit esse solam, & summam dispositionem. Similia habet in concione de Confessione & Eucharistia, habita anno M. D. XIX. vbi dicit, illum esse aptissimum ad Communionem, qui in fœda crimina prolapsus est, quæ malè affitiũt animum. In libro de captiuit. Babyl. cap. de Eucharistia, edito anno M. D. XX. *Concludimus,* inquit, *ex omnibus his, quibusnam Missa parata sit, & qui dignè communicent, nempe soli illi, qui tristes, afflictas, perturbatas, confusas, & erroneas habent conscientias. Nam verbum diuinæ promissionis huius Sacramenti, cùm exhibeat remissionem peccatorum, securè accedit, quicunq; peccatorum suorum vexatur, siue morsu, siue titillatione.*

Est autem hîc obiter NOTANDVM, intra paucas lineas apertissimam contradictionem inueniri in verbis Lutheri: nam paulò infrà, id est, in vltimis verbis illius capitis, sic habet: *Fides sola est pax conscientiæ, infidelitas sola, turbatio conscientiæ.* Hæc ille. & tamen ibidem in medio sententiarum allegatarum, hortatur Christianos, vt cum fide indubitata accedant. Quæ sanè nullo modo cohærent. Nam si illi soli dignè accedunt, qui habent turbatam conscientiam, & sola infidelitas turbatio conscientiæ est; ergo soli illi dignè accedunt, qui carent fide; qui enim fidem habẽt, pacatam (vt ipse dicit) conscientiam habent, non perturbatam. Viderit ergo ipse, quomodo & cum fide, & cum infidelitate, cum pacata, & cum turbata conscientia accedendum sit.

In libro de abroganda Missa, edito anno XXI. docet, furorem esse præparatoriis confessionibus, & orationibus se mundos reddere ante Communionem, cùm non debeant accedere, nisi qui egent remissione peccatorum. In tractatu de Communione populi, edito anno M. D. XXIII. docet, non debere admitti ad Cõmunionem, nisi eos, qui dicunt se accedere, quia vexãtur conscientia peccati mortalis. Quo testimonio Lutherus beatam Virginem, & omnes Apostolos post acceptum Spiritum sanctum excommunicauit: neque enim isti dicere poterant, se vexari conscientia peccati mortalis. In sermone de Eucharistia, habito anno M. D. XXVI. dicit, illum esse aptissimum ad communicandum qui antè, & retrò est peccatis contaminatissimus: & sine peccatis mortalibus nullum debere accedere. Denique similia habet in libro contra articulos Louanienses, edito anno M. D. XLV. paulò ante vitæ ipsius finem. Atque hæc de Lutheri sententia.

Martinus Kemnitius in secunda parte Examinis, sess. 13. cap. 2. & 7. admittit, & propugnat pro viribus primum Lutheri pronunciatum, effectum primarium Eucharistiæ esse remissionẽ peccatorum mortalium. Alia duo non solùm non apertè affirmat, sed potius contrarium, saltem quoad modum loquendi, docet. Vult enim requiri ad dignam præparationem Eucharistiæ pœnitentiam, & propositum non peccandi: & addit etiam apud suos in more positum esse, vt prius examinentur, & absoluantur, qui accessuri sunt ad Communionem. Quod habetur quoque in Confessione Augustana, cap. de Confessione, & cap. de Missa, vbi dicunt, neminem se admittere ad Communionem, nisi antea discussum, & absolutum.

SED (vt mox videbimus) doctrina ista Kemnitij ipsa secum pugnat: nec enim vllo modo ista cohærere possunt, vt Eucharistia accipiatur ad remissionem mortalium peccatorum, & tamen nemo accedere permittatur, nisi prius à peccatis fuerit absolutus.

Addit Kemnitius, se non negare alios esse etiã

effectus Eucharistiæ. vt quod animam uutriat, roboret, & omnia Christi bona illi communicet: & inde queritur de Concilio Tridentino, quod can. 5. damnet Lutheranos, quasi sentiant, nullum esse alium effectum Communionis, nisi temissionem peccatorum.

Sed immeritò Kemnitius conquetitur. Nam Conciliun canone 5. neque Lutheranos nominat; & sub distinctione loquitur. Hæc enim sunt verba Concilij: *Si quis dixerit, vel præcipuum fructum sanctissimæ Eucharistiæ esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus prouenire, anathema sit.* Cùm igitur Kemnitius solam priorem partem huius canonis contra se esse fateatur, accipiat quod suũ est, & reliquum dimittat aliis.

Multa prætetea pro mote suo mendacia admiscet Kemnitius, quæ longum esset referre. Vnum tantùm quàm breuissimè annotabo, quod est in Examine cap. 2. pagina 359. vbi dicit Catholicos ita diuidere gratiam iustificationis inter Missæ sacrificium, & sumptionem Eucharistiæ, vt Missæ sacrificio tribuant ex opere operato temissionem peccatorum mortalium sine vllo negotio vel periculo peccatotis, cui fit illa temissio: sumptioni Eucharistiæ ttibuant solùm temissionem venialium, & eam non sine magno periculo sumentis, qui nisi purus accesserit, in iudicium sumet. Atque hinc fieri dicit, vt homines apud Catholicos retrahantur à Communione, & alliciantur ad emendas Missas.

Sed hoc impudentissimum est mendacium. Nullus enim Catholicorum vnquam scripsit, sacrificium Missæ ex opere operato remittere peccata mortalia sine vllo negotio peccatoris, nec vllus in Ecclesia est vsus petendi, nedum emendi Missas pro remissione peccatorum. Immò multò amplius tribuimus sumptioni Eucharistiæ, quam dicimus ex opere operato conferre gratiam gratum facientem; quàm sacrificio Missæ, vt pro peccatote aliquo offertut, quod solum docemus imperrare peccatori aliquod speciale auxilium, quo is paulatim ad mentem redear, & non sine vllo negotio, vt Kemnitius mẽtitur, sed per veram contritionẽ, confessionem, & satisfactionem ad remissionem peccatorum tandem perueniat.

Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 40. 41. & 42. multa dicit, quæ videntut inter se omnino pugnare, & ob quæ non eodem modo ab omnibus accipitur Caluini sententia. Nam §. 40. sic ait: *Cibus hic spiritualis, si in animam inciderit malitia, nequitiaq́; pollutam, maiore illam ruina præcipitat.* Hæc ille. Vbi videtur negare, quod Lutherani dicũt, per Eucharistiam remitti peccata mortalia, & requirere cum Catholicis, vt homo autè per pœnitentiam iustificetur, quàm ad Sacramentum accedat. Prætereà §. 42. dicit requiri fidem, & charitatem ad dignam sumptionem Eucharistiæ, & reprehendit quosdam, quòd requirant fidem, & charitatem nimis perfectam, & absolutam, cui nihil addi potest: quos dicit errare non in re, sed in modo. Itaq; in his duobus locis videtur Caluinus cum Catholicis sentire. Quos autem reprehendit Caluinus, quòd requirant perfectissimam fidem, & charitatem, ij nõ sunt Catholici, sed Anabaptistæ. Nam de Anabaptistis tesert Augustinus Marloratus in expositione, quam ex variis scriptoribus collegit in cap. 11. prioris ad Corinthios, eos aute Communionem protestari, se habere tantam charitatem, quantam habuit Christus in cruce pendens.

Porrò idem Caluinus, §. 41. apertè Catholicos reprehẽdit, quod requirant ad dignam præparationem, vt homo sit in statu gratiæ: & in statu gratiæ esse definiant, purum, ac purgatum esse ab omni peccato. Et §. 42. apertissimè testatur, Eucharistiam remittere peccata mortalia, & nisi peccata adsint, frustrà sumi, vt Lutherus dicebat: *Meminerimus*, inquit, *has sacras epulas ægrotis esse pharmacum, peccatoribus solatium, pauperibus largitionem; quæ sanis, iustis, & diuitibus, si qui reperiri possent, nullum adferrent operæ precium.* Et infrà: *Cùm in vitam detur, intelligimus nos sine ipso in nobis planè mortuos esse.* Hæc ille.

Quæ duo Caluini pronunciata secundum veram Theologiam inter se manifestè pugnant. Nam animam nõ esse pollutam nequitia, & habere fidem, & charitatem; quæ in primo pronũciato Caluinus tequitit, hominẽ sine dubio iustum, viuum, & sanum constituunt: & tamen in secundo pronunciato requirit idem Caluinus, vt homo non sit iustus, sed peccatot; non sanus, sed ægrotus; non viuus, sed mortuus; & alioqui nihil ei ptodesse dicit Eucharistiam. Sed quamuis hæc inter se pugnent, secũdum ptincipia veræ Theologię: tamen secundum principia ipsius aliquo modo cohærẽt. Nam cùm dicit, animam non debere esse pollutam, sed fide & charitate præditam, significat, vt ipse se exponit, non debere habere propositum peccandi, seu perseuerandi in peccato, sed desiderium potius bene viuendi, & fiduciam remissionis. Quare simul erit homo immundus, & mortuus, quia reuera peccata mortalia habet; & erit tamen non immundus, quia non habet affectum, nec propositum permanendi in illis.

Iam verò Catholica Ecclesia in Concilio Tridentino, sess. 13. cap. 2. & 7. & can. 5. & 11. duo docet. Primo, effectum Echaristiæ præcipuum non esse remissionem peccatorum mortalium, sed nutritionẽ animæ, & præseruationem à peccatis, & alia quæ sequuntur ex augmento gratiæ, & charitatis, quam secum adfert hoc Sacramentum. Secundo docet, præparationem ad Eucharistiam non esse solam fidem, sed veram pœnitentiam, & confessionem peccatorum, si quis post Baptismum in peccata mortalia lapsus sit.

Et quia de aliis effectibus Eucharistiæ conueniunt nobiscum aduersarij, vt Kemnitius fa-

tetur, tota quæstio ad hunc vnum articulum reuocatur; Vtrum Sacramentum Eucharistiæ exhibeat remissionem peccatorum mortalium, quorum homo conscientiam habet: siue (& est idem) Vtrum ad dignè communicandum requiratur, vt homo non habeat cõscientiam peccati mortalis. Catholici enim omnes docēt, Eucharistiam non remittere eiusmodi peccata, quorum homo conscientiam habet, & ideò requiri vt antea purgentur. Hæretici autem contrarium sentiunt: nec possunt aliter sentire, si sequi velint principia suæ doctrinæ. Nam illi non agnoscunt aliam iustificationem, quàm remissionem peccatorum: non enim volunt infundi gratiam, quæ hominem reipsa iustum coram Deo, vel iustiorem efficiat. Volunt autem Sacramenta omnia esse instrumēta iustificationis; quare coguntur dicere, Sacramenta omnia remittere peccata, eumque esse proprium illorum effectum.

CAPVT XVIII.

Indignè sumere Eucharistiam omnes illos, qui accedunt cum conscientia peccati mortalis.

ESsa autem verissimam Ecclesiæ Catholicæ sententiam, probatur PRIMO ex cap. 6. Ioannis. Nam in eo capite etiamsi negent aduersarij, tractari de Sacramento Eucharistiæ, quod ad symbola attinet, tamen concedunt agi de spirituali manducatione, & etiā de fructu, seu effectu Eucharistiæ. Dicūt enim in eo capite tractari in genere de manducatione corporis Domini, quę & in Sacramento, & extra Sacramentum fieri potest: sed postea Matth. 26. Dñm addidisse symbola. In hoc igitur capite nusquā docetur, Eucharistiam institutam esse ad peccata remittenda, sed tantùm ad vitam spiritualem cõseruandam, & augendam, vt patet ex cap. 6. Ioannis, vbi nusquam dicitur; Qui manducat hunc panem, resurget à peccatis, vel viuere incipiet; sed dicitur: *Non esuriet, non morietur, viuet in æternum, in me manet, & ego in eo*, & similia. Quare aduersarij si verum fateri velint, id quod docent, non ideò docent, quia in verbo Dei habeatur, sed quia necessariò sequitur ex doctrina Lutheri.

SECVNDO probatur ex illis verbis eiusdem capitis: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Ex quo loco discimus propriam rationem huius Sacramenti esse, vt sit cibus spiritualis. Quod etiam apertè clamat tum externa species panis, & vini; tum actio per quam nobis applicatur, quæ est manducatio, & potatio. At absurdissimum est cibum, & potum dare mortuis, cùm inde non magis nutriri possint, quàm si lapides essent.

Quare ineptè argumentatur Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 42. vbi probat Eucharistiam nullum adferre emolumentum sanis, & iustis; quia est cibus quidam, & sine cibo homines tabescunt, & deficiunt. Nam quòd sine cibo homines tabescant, non id efficit, vt cibus non debeat dari nisi ægrotis, sed vt debeat dari sanis, ne ægrotent: sanis enim periculum imminet ægrotandi, & tabescendi; alioqui homines corporaliter sani, non deberent corporaliter manducare. Deniq; etiamsi cibus non datetur nisi ægrotis, tamen nunquam probabit Caluinus, debere dari mortuis: non igitur dari debet illis, qui sciuntur mortui esse Deo.

TERTIO probatur ex figuris, & similitudinibus diuinæ Scripturę. Nam INPRIMIS agnus Paschalis, qui erat figura euidentissima Sacramenti huius, non poterat edi, nisi ab hominibus purificatis, & mundis: & potius permittebat Deus, vt aliqui differrent in alterum mensem manducationem agni Paschalis, quàm vt non purificati manducarent, Numer. 9. & 2. Paralipom. 30. DEINDE panes propositionis, qui etiam erant figura Eucharistiæ, non nisi à mundis edi poterant, vt patet 1. Reg. 21. DENIQVE quicunque aliqua immunditia pollutus edebat de carne sacrificiorum, peribat anima eius dę populo suo, Leuit. 22.

DEINDE in Testamento nouo Ioan. 13. Dominus lauat pedes discipulorum, antequam eis Sacramentum edendum porrigat, & Matth. 22. seuerissimè punitur, qui ad conuiuium Regium sine veste nuptiali intrare præsumpsit. DENIQVE Luc. 15. Filius prodigus, prius Patri reconciliatur, & vestimentis, & annulo ornatur, & tum demùm ad vitulum saginatum edendum admittitur.

QVARTO probatur ex cap. 10. prioris ad Corinthios, vbi dicitur: *Vnus panis, & vnum corpus sumus, qui de vno pane participamus.* Hinc enim intelligimus hoc Sacramentū non prodesse nisi membris vnitis cum capite, & aliis membris, & de eodem spiritu viuentibus, vt declarat Augustinus tract. 26. in Ioannem, & hoc idem testatur externū symbolum panis & vini, quę fiunt ex multis granis, vel vuis in vnam rem coëuntibus. At qui sunt in peccato mortali, ij non sunt membra viua Christi, & Ecclesiæ, neque viuunt de spiritu Christi; ergo nihil eis Sacramētum prodest; immò nocet potius, quia mentiuntur eo signo, se esse id, quod non sunt.

QVINTO probatur ex verbis S. Pauli 1. Cor. 11. *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit.* Hunc locum aduersarij mirè deprauant; omnia enim referunt ad probationem, num fidem habeamus.

Petrus Martyr in commentar. illius loci, facit tres gradus indignè accedentium PRIMVM eorum, qui planè sunt ἄθεοι, & nihil credunt. SE-

cvndvm eorum, qui habent fidem historicam, A
sed nihil curant de pœnitentia, & proposito e-
mendandæ vitæ: atq; hos omnes, qui carēt vera
fide iustificante, in indicium æternæ mortis su-
mere Sacramētum. Tertivm eorum, qui sunt
ornati vera fide, & tamen remissiùs, & negligē-
tiùs viuunt; & hos dicit vtiliter accipere, non in
iudicium, & damnationem æternam, sed tātùm
in iudicium temporalis castigationis, de quibus
idem Apostolus dicit: *Dum iudicamur autem à Do-*
mino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Pari
ratione Kemnitius, & alij, omnia exponunt de
fide, seu fiducia erga promissiones.

Sed longè aberrant à scopo beati Pauli. Si-
quidem Apostolus nō reprehendit Corinthios, B
quòd nihil crederent, aut quòd tantùm histo-
ricam fidem haberent, aut quòd non satis fide-
rent promissis Dei, aut denique quòd non ha-
berent propositum vitæ mutandæ: nihil enim
horum in toto illo capite inueniri poterit. Sed
reprehēdit Corinthios, quòd quidam ex eis di-
tiores adferrent in Ecclesiam sumptuosam cœ-
nam, quam sumerent post Communionem my-
steriorum, & eam seorsim ab aliis, maximè pau-
peribus, absumerent: in quo multis modis pec-
cabant. Nam & Christi corpus iniuria afficie-
bant, dum cum illo miscerent alios cibos, vt no-
tat Augustinus epistol. 118. cap. 3. & proximum
offendebāt, & Ecclesiam ipsam scandalizabant,
dum ipsi lautè conuiuarentur, pauperibus vi- C
dentibus, & esurientibus: & denique peccabant
intemperantiæ & crapulæ vitio. Id patet ex ver-
bis Apostoli, qui hæc sola vitia reprehendit: *A-*
lius, inquit, *esurit, alius ebrius est*, &; *Nunquid domos non*
habetis ad manducandum, & bibendum? aut Ecclesiam
Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Et
in fine concludit: *Itaque fratres mei, cùm conuenitis,*
inuicem exspectate, si quis esurit, domi manducet, vt non
in iudicium decidatis. Cùm ergo beatus Paulus so-
lùm peccata quædam circa mores reprehende-
rit in Corinthiis; cùm addit: *Probet seipsum homo,*
& sic de pane illo edat: nihil aliud monere censendus
est, nisi vt quisque videat, an habeat conscienti-
am eiusmodi, vel aliorum peccatorum: qui enim
cum conscientia peccati accedit, iudicium sibi D
manducat, & bibit.

Deinde probatur hoc idem ex traditione,
& consensu Patrum. Ac primùm in Græcis Li-
turgiis clamat Diaconus: *Sancta sanctis*; quibus
verbis non arcentur soli Catechumeni, vt per-
peram exponit Kemnitius in 2. parte Examinis,
pag. 506. sess. 13. cap. 7. sed omnes peccatores, vt
rectè exponit Chrysostomus homil. 61. ad po-
pulum Antiochenum. Ivstinvs in Apolog. 2.
prope finem: *Porrò*, inquit, *alimentum hoc apud nos*
appellatur Eucharistia, quòd nulli alij participare licitum
est, quam veram esse doctrinam nostram credenti, & laua-
cro propter remissionem peccatorum, & regenerationem
abluto, & ita vt Christus tradidit, viuenti. Cyprianvs
lib. 3. epistol. 14. reprehendens quosdam, qui ad-
mittebāt ad Eucharistiam peccatores nondum
absolutos: *Nondum*, inquit, *pœnitentia acta, nondum*
exomologesi, nondum manu eis ab Episcopo, & clero impo-
sita, Eucharistia illis datur, cùm scriptum sit; Qui ederit
panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit cor-
poris, & sanguinis Domini. Similia habet in epist. 15.
& 16. & in toto libro de lapsis, vbi & verbis, &
exemplis ostendit, quàm perniciosum sit ad Eu-
charistiam accedere cum conscientia peccati le-
thalis. Basilivs ex professo de hac re agit lib.
2. de Baptismo, cap. 3. cuius capituli titulus est:
An tutum sit, si quis non repurgatus ab omni inquinamen-
to carnis, & spiritus, edat corpus Domini. Ambrosivs
lib. 6. in Lucam, cap. 37. exponens cap. 9. *Vbique,*
inquit, *mysterij ordo seruatur, vt prius per remissionem*
peccatorum vulneribus medicina tribuatur: postea alimo-
nia mensæ cælestis exuberet. Et lib. 7. cap. 66. in com-
ment. cap. 15. Lucæ exponens parabolam de filio
prodigo, affirmat non debere vllum ad Eucha-
ristiam accedere, nisi signaculum iustitiæ custo-
dierit, vel receperit. Deinde etiam facto idem
probauit, cùm Theodosium Imperatorem non
admisit post cædem quandam factam Thessalo-
nicæ, ad Communionem, nisi publica pœniten-
tia peracta, & peccato planè purgato. Cuius rei
meminit ipse in epistol. 28. ad Theodosium, vbi
hortatur illum ad pœnitentiam; & in oratione
de obitu eius, vbi eius pœnitētiam laudat. Scri-
bit etiam totam historiam Theodoretus lib. 5
cap. 17. & Sozomenus lib. 7. cap. 24. & Paulinus
in vita B. Ambrosij.

Hieronymvs in commen. cap. 1. ad Titum
ex figura panis propositionis, probat summam
puritatem requiri in his, qui ad Eucharistiam
accedunt. Chrysostomvs nihil sæpius re-
petit, quàm puros, & purgatos esse debere, qui
ad Eucharistiam accedunt, idq; multis & argu-
mentis, & exemplis probat, homil. 30. in Gene-
sim, homil. 83. in Matthæum, homil. 45. in Ioan-
nem, homil. 24. in priorem ad Corinthios, ho-
mil. 3. in epistola ad Ephesios, in quo vltimo lo-
co fusissimè vndiq; desumptis argumentis pro-
bat purissimam animam esse debere, quæ ad Sa-
cramentum hoc accedat: *Cum tali*, inquit, *purita-*
te accede semper, sine hac ne præsumas vnquam. Regem vti-
que non audeas osculari, siquidem os tuum olet grauiter, &
Regem cælorum impudens oscularis anima tua vitiis olen-
te, &c. Avgvstinvs tract. 26. in Ioan. *Innocen-*
tiam, inquit, *ad altare portate.*

Denique vide Leonem serm. 2. de Resurre-
ctione, Cyrillum lib. 4. in Ioannem, cap. 17. Isi-
chium lib. 7. in Leuiticum, cap. 16. Gregorium
lib. 2. cap. 1. in lib. 1. Regum, & Bernardum in ser-
mone de cœna Domini.

Postremo accedant etiam rationes. Pri-
ma ratio. Sacramentum Eucharistiæ diuersum
est à Sacramento Baptismi, & à Sacramentis ce-
teris; ergo finem proximum, siue effectum pro-
prium habere debet diuersum à fine, & effectu
aliorum Sacramentorum. Sed alia Sacramenta

habe-

habent pro fine, seu effectu remissionem peccatorum; igitur Eucharistia alium finem, seu effectum proprium habere debet, quàm remissionem peccatorum.

Et quidem apud Lutheranos illos, qui tria Sacramenta admittunt, Baptismum, Eucharistiam, & Absolutionem, argumentum nostrum euidenter concludit. Nam Baptismus habet pro fine proximo remissionem originalis peccati, & aliorum, quæ cum illo adiuncta inueniuntur, vnde regeneratio propriè vocatur, & ablutio. Absolutio habet pro fine proximo remissione peccatorum commissorum post Baptismum: quare Eucharistia, si Sacramentum est, & ab illis duobus diuersum, alium finem debet habere, quàm remissionem peccatorum. Apud Caluinistas autem, & alios Lutheranos, qui non agnoscunt nisi duo Sacramenta, idem argumentum paulò aliter fieri potest. Nam ipsi loco Sacramenti Absolutionis Baptismum substituunt; dicũt enim Baptismum sufficere ad peccata delenda vsq; ad finem vitæ: per memoriam eius Baptismi semel accepti, omnia peccata deleri putãt. Quod si ita est, quorsum opus fuit Sacramẽtum Eucharistiæ instituere ad peccata delenda?

SECVNDA ratio sumitur ex consuetudine Ecclesiæ antiquissima, Eucharistiã dandi Neophytis immediatè post Baptismum, vt paret tum ex Ambrosio, in libro de iis, qui initiantur mysteriis, & ex catechesibus mystagogicis Cyrilli Hierosolymitani; tum ex ipso vsu Ecclesiæ, qui adhuc viget. Si enim per Baptismum homines ita abluuntur ab omnibus peccatis, vt sancti, & immaculati dici possint, iuxta illud Apostoli, 1. Corinth. 6. *Abluti estis, iustificati estis, sanctificati estis*, certè Eucharistia immediatè superueniens post Baptismum, non inuenit peccata, quæ tollat: non igitur est effectus eius primarius remittere peccata.

TERTIA ratio. Semper in Ecclesia consuetudo fuit arcẽdi à Communione Catechumenos, energumenos, & pœnitentes, id est, eos, qui pœnitentiam agunt, sed nondum absoluti, & recõciliati sunt. Id patet; tum ex Chrysostomo, homil. 60. & 61. ad populum; tum ex vsu Ecclesiæ; tum ex antiquis Conciliis, vt Ancyrano can. 4. 5. 6. & 7. Nicæno I. can. 11. & 12. Elibertino in singulis ferè canonibus, & aliis multis: pleni enim sunt tomi Conciliorum, eiusmodi decretis. At si Eucharistia nihil est aliud nisi pharmacum ægrotorum, & solatium peccatorum (vt Caluinus dicit) & si eius effectus primarius est (vt Lutherus, & Kemnitius volunt) remittere peccata; quare Catechumeni, & pœnitentes isto pharmaco fraudantur? quare non datur eis dum ægrorant, sed solùm, quando per Baptismum, vel reconciliationem sanati sunt?

Nec respondere possunt, Catechumenos, & pœnitentes non esse idoneos ad Communionem, quòd careant fide, vel proposito mutandæ vitæ, vel etiam pœnitentia, quæ sola aduersarij requirunt. Nam multi Catechumeni, & multi pœnitentes ista omnia habent: & non admittũtur ad Cõmunionem, nisi prius per Baptismum Catechumeni, & pœnitentes per Absolutionem à peccatis soluantur. Effectus igitur Eucharistiæ non est tollere peccata mortalia, & vera præparatio ad Eucharistiam, est à peccatis planè absolutum, & purgatum esse.

QVARTA ratio sumitur ex doctrina, & consuetudine aduersariorum. Nam omnes fatentur ante Communionem requiri fidem; & aliqui eorum requirunt etiam pœnitentiam, & aliqui quoque Absolutionem, vt suprà ostendimus. At fides etiam sola iustificat, apud Lutheranos; & multò magis pœnitentia cum fide; & maximè omnium, Absolutio cum fide, & pœnitentia, quia tunc annunciatur remissio peccatorum ex verbo Dei, & fide apprehenditur. Quid igitur faciet Eucharistia? certè peccata inuenit sublata, & purgata.

Ad hoc argumentum respondere conatur Kemnitius, sed quò magis se expedire nititur, eò se magis impedit, & inuoluit. Tres solutiones adhibet. PRIMA est in Examine, cap. 2. pag. 36t. vbi dicit, remissionem peccatorum non esse in anima, sicut colorem in subiecto, ita vt hæreat immobiliter, & ideò opus esse perpetuo, & quotidiano exercitio fidei; immò nullum esse momentum, quo nõ oporteat per fidem apprehendere Christum, & remissionem peccatorum, si eam retinere volumus. Quare licet per fidem, & pœnitentiam acquiratur remissio peccatorum, tamen per fidem in vsu Sacramenti acquiri etiam remissionem peccatorum.

Hæc solutio ineptissima est. Nã vel vult Kemnitius remissionem peccatorum, nõ durare nisi quamdiu actus fidei durat: vel vult aliquantulum quidem permanere, & hærere, sed non diu. Si dicat primum, vt reuera indicant eius verba, nihil vnquam dictum fuit absurdius. Nam tunc sequeretur, eos, qui desinunt actu credere, sine vlla sua culpa iterum recidere in omnia sua peccata; & qui dormiunt, semper esse peccatores; & qui moriuntur sine vsu rationis, quod plerisque contingit, non posse vllo modo saluari. Deinde esto ita sit, quid opus est Eucharistia? nónne facilius actu fidei repetito retinebitur remissio peccatorum? Si verò dicat hærere aliquandiu, sed non longo tempore remissionem peccatorum, tunc argumentum nostrum manet in suo robore. Nam poterit contingere, vt post actum fidei, & acceptam per eum iustificationem, continuò sumatur Eucharistia, permanente adhuc remissione peccatorum accepta; non igitur tunc Eucharistia peccata remittet.

SECVNDA solutio habetur ibidem; dicit enim Kemnitius in tentationibus sæpe angi mentem, ac dubitare, an sibi peccata remittantur: & quia promissio verbi Dei loquitur in genere,

non in particulari isti, aut illi, ideò additur Sacramentum Eucharistiæ, quæ in particulari applicat promissionem, & eo modo fidem iustificantem excitat.

Hæc solutio peior est, quàm superior. Nam INPRIMIS si quid valeret, solùm probaret Eucharistiã remittere peccata iis, qui ex sola promissione verbi Dei non potuerunt fidem concipere: aliis autem qui fidem ex promissione verbi Dei concipiunt, nihil prodesse. DEINDE, si Eucharistia non requiritur, nisi ad applicandam in particulari promissionem, planè superuacanea est. Nam applicatio illa fit ante Communionem per Absolutionem, quam Kemnitius dicit laudabiliter seruari in sua Ecclesia: & præterea potest fieri facilius per memoriam Baptismi. DENIQVE, aut fidem habent homines ante Communionem, vel nõ habent. Si habent, ergo sunt iustificati à peccatis omnibus: si non habent, ergo indignè accedunt, quia sine præparatione necessaria accedunt. Quare quidquid dicatur, Eucharistia aut peccata nõ inuenit, quæ remittat: aut si inuenit, ea non tollit, sed auget, cùm indignè sumatur.

TERTIA solutio habetur in Examine, capite 7. pagina 499. dicit enim Eucharistiam dari in testificationem, & obsignationem remissionis peccatorum, vt certiores efficiamur gratiæ iam acceptæ.

Sed hæc solutio est testificatio victoriæ Catholicorum. Nam si Eucharistia solùm obsignat remissionem peccatorum iam acceptam; ergo non illam exhibet, sed præsupponit; ergo non licet cum peccati conscientia ad Sacramentum accedere.

CAPVT XIX.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

NVNC argumẽta aduersariorum dissoluenda sunt. Ac PRIMVM Lutherus illo argumento vtitur, quod Christus dixerit: *Non veni vocare iustos, sed peccatores*: & quod dum hìc in terris viueret, sese tangendum omnibus exhibuerit, etiam peccatoribus.

RESPONDEO; Christus cùm primùm ad se vocat, peccatores vocat: nulli enim sine ipso iusti esse possunt. At quos ad se vocauit, & per fidẽ, & pœnitentiã, ac Baptismum iustificauit, & regenerauit, ac filios suos, seu potius membra sua fecit, tum demùm illos cibo corporis sui alit. Itaq; cùm Dominus dicit se peccatores vocare, loquitur de prima vocatione ad fidem, & pœnitentiam; non de inuitatione ad Eucharistiam. Quod autem idem Dominus se tangi passus fuerit à peccatoribus, dum hic viueret, id faciebat, quia versabatur cum hominibus more humano, loquendo, audiendo, tractando, & ea conuersatio vtilis peccatoribus esse poterat. At in Eucharistia Dominus non ita existit vt videatur, loquatur, & doceat more humano, sed existit per modum cibi, & cibi vtilis solùm mentibus benè dispositis: quare peccatoribus nullum cõmodum adferret. Adde, quòd si argumentum hoc aliquid concluderet, efficeret etiã dandam esse Eucharistiam ethnicis, & hæreticis, & pueris; nam Dominus etiam cum talibus versabatur, & ab eis tangi se permittebat.

Aliud argumentum proponit Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 41. & 42. Si ab omni peccato purgatum esse oportet, qui accessurus est ad cõmunionem Eucharistiæ, quotquot in terris vnquam fuerunt, aut sunt homines, ab hoc Sacramento arcebuntur. RESPONDEO; Non sequitur.

Probat ille hoc modo: Nam si hoc agitur, vt nostram à nobis dignitatem petamus, actum de nobis est. RESPONDEO; Non hoc agitur, vt à nobis dignitas nostra petatur, sed à gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum: ipse enim reliquit in Ecclesia potestatem recõciliandi peccatores per veram pœnitentiam.

SED contrà obiicit Caluinus; Etiamsi quis contritione, confessione, & satisfactione peccata sua expiare conetur, tamen nunquam certus erit, se esse sine peccato; ergo si non nisi puri, & purgati accedere possunt, nemo audere debet accedere.

RESPONDEO; Non requirit Deus, vt qui accedit ad Sacramentum, certus sit se non habere peccata, sed solùm vt faciat, quod Apostolus iubet 1. Corinth. 11. nimirum, vt probet seipsum, & faciat, quod in se est, vt peccatum purgetur. Illi enim dignè accedunt, qui moraliter faciunt, quod in se est; non quidem dignitate æqualitatis, vel etiam meriti, quasi mereantur tantum donum, vt Kemnitius mentitur nos dicere; cùm potius fateamur in ipso accessu ad Communionem nostram indignitatem, dicentes cum pio illo Centurione: *Domine non sum dignus, &c.* sed dignitate illa, quam Deus à nostra imbecillitate exigit, quæ potius est non indignitas, quàm dignitas. Illi autem indignè accedunt, non qui habent peccata, sed qui habent effectum vel conscientiam peccati nondũ expiati. Quare beatus Thomas 3. part. quæst. 79. art. 3. docet eum, qui fortè habet peccatum mortale, sed non habet affectum, neq; conscientiam, quia post diligens examen nõ ei occurrit, & si occurreret, fine dubio daret operam, vt per Sacramentum expiaretur: & dolorem habet omnium peccatorum suorum, licet non sit dolor perfecta contritio; eum, inquam, dicit S. Thomas non indignè, nec inutiliter accedere, immò planè vtiliter. Quia etsi hoc Sacramentum non sit institutum ad peccata mortalia remittenda, tamen gratiam confert gratum facientem, & consequenter

delet

delet etiam peccata mortalia, si quæ inueniat in eo, qui non indignè accedit: gratia enim cū peccato simul manere nullo modo potest.

Tertium argumētum Kemnitij est in Examine 2. cap. Filius Dei Eucharistiam vocat Testamentum nouum, Luc. 22. Sed in nouo Testamento includitur pactum de remissione peccatorum, vt patet ea Hieremia, cap. 31. Et confirmatur argumētum, quia in ipsa institutione Sacramenti fit aperta mentio remissionis peccatorum, dum dicitur: *Hic est sanguis, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

Respondeo; Testamentum nouum accipitur variis modis. Primo pro voluntate testatoris, & hoc modo Eucharistia non dicitur Testamentum. Secundo pro hæreditate, seu bonis à testatore legatis, & hoc etiā modo Eucharistia non est Testamētum. Tertio pro instrumento publico, quod simul sit, & signum voluntatis testatoris, & caussa instrumentalis applicandæ hæreditatis: & hoc modo fatemur Sacramenta, & maximè Eucharistiam dici posse Testamentum nouum. Et quidem si Eucharistia dicatur Testamentum nouum, quia est signum voluntatis testatoris, nulla est difficultas. Nam Eucharistia, quia est signum, & repræsentatio mortis Christi, est etiam signum voluntatis testatoris, & omnium bonorum nobis promissorum, atq; adeò etiam remissionis peccatorum. Neque vllus nostrum negat in Eucharistia contineri remissionem peccatorum, quatenus per eam repræsentatur effusio sanguinis Domini, per quam omnia peccata remittuntur. Et hinc soluitur confirmatio argumenti Kemnitiani. Nam illa verba, quæ dicuntur in institutione: *Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, non significant, bibi sanguinem in remissionem peccatorum, sed effusum fuisse in remissionem peccatorum, & hoc per Eucharistiam repræsentari. Si autem dicatur Eucharistia Testamentum, vt caussa instrumentalis applicandæ hæreditatis, tum respondemus esse quidem Eucharistiam etiam hoc modo Testamentum, sed applicari per eam hæreditatem alio modo, quàm per alia Sacramenta, & ideò applicari per Christi merita, & gratiam Dei; quæ est hæreditas, non propriè ad peccata remittenda, sed ad animam nutriendam, & præseruandam à peccatis. Id quod patet ex ipsa ratione Sacramentorum. Nam in Baptismo applicātur Christi merita per modum lauacri, ad abluendas maculas; in Sacramento Pœnitentiæ applicantur per modum emplastri, vel pharmaci ad curanda vulnera: in Eucharistia autem applicantur per modum cibi, & potus ad reficiendum, & nutriendum, & præseruandum à morbis.

Posset etiam dici, Eucharistiam applicare hæreditatem etiam quantum ad remissionem peccatorum, sed tum solùm, cùm ea est necessaria, nimirum, cùm ij qui non indignè accedunt, ha-

A bent aliqua peccata mortalia, quorum tamen conscientiam non habent.

Quartum argumentum eiusdem Kemnitij ibidem: In omnibus Liturgiis habentur preces, quibus oratur Deus, vt faciat Sacramentum nobis esse in remissionem peccatorum.

Respondeo; Multis de caussis oratur, vt Sacramenti perceptio sit in remissionem peccatorum. Primo, quia prodest ad delenda peccata mortalia, quorum non habemus conscientiam, vt suprà diximus. Secundo, quia prodest ad tollendam pœnam, quæ remanet luenda etiam post culpam dimissam: vnde etiam pro peccatis defunctorum oramus in Missa. Ter-

B tio, quia prodest ad delenda peccata venialia, & quotidiana, quæ charitatem, & vitam animæ non extinguunt.

Sed contra hoc est argumentum Quintum eiusdem Kemnitij in Examine tum 2. cap. tum etiam 7. Si Eucharistia delet peccata venialia, cur non etiam mortalia delere potest? num est tam exigua virtus sanguinis Domini in hoc Sacramento, vt delere non possit peccata, nisi venialia? Deinde si potest homo accedere cū peccato veniali ad Sacramentum, cur nō etiam cum mortali?

Respondeo; Non negamus tantā esse virtutem sanctissimæ Eucharistiæ, vt peccata mortalia delere possit: nam cùm gratiam conferat,

C eo ipso peccata delere potest, quæcunque inuenerit, quæ cum gratia pugnent, & aliquando etiam id facit. Sed dicimus ex propria ratione Sacramenti, non ordinari ad peccata mortalia tollenda, sed ad vitam spiritualem conseruandam; quia cibus est, non lauacrum, vel emplastrum: & ea eadem ratione conuenit ei peccata venialia tollere. Nam peccata venialia debilitant quodammodò spiritum, & languorē quendam animi, ac lassitudinem inducunt: cibus autem id proprium habet, vt vires reficiat, & lætitiam, atque alacritatem adferat. Quare beatus Ambrosius libro 5. de Sacramentis, cap. 4. dicit, Sacramentum hoc dici panem quotidianum, quia medicina est contra peccata quotidiana.

D Ex eadem ratione intelligimus, cur liceat accedere cum peccatis venialibus, & non cum mortalibus, quia nimirum homines debiles comedere solent, mortui non solent: & peccata mortalia occidunt animam, venialia non occidunt, licet, vt dixi, aliquo modo debilitēt. Quare beatus Augustinus tract. 26. in Ioan. *Innocentiam*, inquit, *ad altare portate, peccata etsi sint quotidiana, vel non sint mortifera.*

Dicet aliquis, Si mortuis cibus nō prodest, vt ratio euidenter docet; non igitur Eucharistia, quæ cibus quidam est, proderit iis, qui sunt in peccato mortali, licet conscientiam eius nō habeant. Non enim magis prodest cibus iis, qui mortui esse nesciūtur, si verè mortui sint; quàm iis, qui & sunt, & sciuntur esse mortui.

RESPONDEO; Euchariſtia eiuſmodi cibus eſt, vt non ſolùm nutriat viuentes, ſed etiam vim habeat mortuos excitandi, vt ex eo patet, quòd gratiam gratum facientem confert, vt ſæpe diximus. Nec tamen ideò ad eam accedere debent, qui habent conſcientiam peccati mortalis, quia tales indignè accedant, & accedendo peccant, & proinde non prodeſt, ſed etiam nocet: indignè autem accedunt, quia contra ordinem à Deo præſcriptum accedunt. Deus enim inſtituit hoc Sacramentum per modum cibi, vt non niſi à viuentibus, & amicis, & filiis ſumeretur: & pro remiſsione peccatorum mortalium alia remedia inſtituit.

CAPVT XX.

Proponitur quæſtio, & ſententia aduerſariorum de Communione ſub vna, vel vtraq; ſpecie.

EXPLICATIS iis, quæ ad naturam, & cauſſas Sacramenti huius pertinebant: ſequitur nunc, vt de vſu diſputemus. Vſus autem primarius eſt ipſa communicatio, ſeu participatio Euchariſtiæ: de qua vna eſt controuerſia principalis: Vtrum videlicet neceſſariò participanda ſit Euchariſtia ſub vtraque ſpecie, an ſatis ſit ſub altera. Eſt autem hæc quæſtio diligenter explicanda, quia hæretici nihil ſæpius, nec aliquid magis inuidioſum obiiciunt, cùm apud ſuos Romanam Eccleſiam accuſant, quàm quod contra expreſſum Dei mandatum priuauerit populum vſu calicis.

Erunt partes ſex huius controuerſiæ. In PRIMA referemus hæreticorum ſententias, & qui de hoc argumento fusè ſcripſerint. In SECVNDA tractabimus, vtrū totus Chriſtus ſit in qualibet ſpecierum: nam hæc eſt prima radix, cur neceſſaria videri poſsit vtraque ſpecies. In TERTIA tractabimus, an tota ratio Sacramēti in vna ſpecie reperiatur. In QVARTA, an omnis fructus, qui ex vtraque ſpecie habetur, haberi poſsit etiam ex altera tantùm. In QVINTA tractabimus, vtrū diuino præcepto aliquo præcipiatur ſumptio vtriuſq; ſpeciei. In SEXTA tractabimus, vtrum Eccleſia iuſtis de cauſsis prohibuerit laicis vſum calicis.

Quantum ad PRIMVM. Controuerſia de Cōmunione ſub vtraq; ſpecie, exorta eſt Pragæ in Bohemia circa annum Domini M. CD. XII. auctoribus duobus Germanis, Petro Dreſdenſi, & Iacobello Miſnenſi. Nam vt ſcribit Aeneas Syluius in hiſtoria Bohemorum, cap. 35. Petrus ille Dreſdenſis cùm incidiſſet in illa verba Domini: *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*, Ioan. 6. miratus eſt cur contra tam apertum præceptum Do-

A mini, laici omnes fraudarentur vſu calicis. Itaq; monuit Iacobellum, qui tum Pragæ concionator erat, atque illum impulit, vt pro concione populum inſtrueret, non poſſe eos ſaluari, niſi de calice Domini biberent. Placuit vehementer hic articulus omnibus hæreticis, vt Aeneas teſtatur, quod ſe inueniſſe tandem aliquando viderent expreſſum locum Euangelij cōtra vſum, & doctrinam Romanæ Eccleſiæ.

Succeſſerunt deinde hoc noſtro ſeculo hæretici Lutherani, qui licet non exiſtiment Ioan. 6. tractari de Sacramento Euchariſtiæ, & ideò nec magnificant fundamentum Huſsitarum pro Communione vtriuſq; ſpeciei; tamen in ſenten- B tia cum illis ferè conueniunt, & aliunde argumenta non pauca coaceruant.

Ac PRIMVM Lutherus varia ſcripſit de hoc articulo, vt patet ex Septicipite Ioannis Cochlæi, cap. 23. & ex tabula Gaſparis Querhameri, vbi notantur 36. contradictiones de hoc vno articulo; ſed tres ſunt præcipuæ eius mutationes, ex quibus apparet quomodo ſemper in peius proficeret. Nam initio ſuæ Apoſtaſiæ ſcripſit declarationem quandam in ſermonem de Euchariſtia à ſe habitum; vbi ſic loquitur: *Non dixi*, inquit, *neque conſului, nec eſt intentio mea, vt vnus, aut aliquot Epiſcopi propria auctoritate incipiāt alicui vtramque ſpeciem porrigere, niſi ita inſtitueretur, ac præciperetur in aliquo generali Concilio.* DEINDE paulò pòſt C in Aſſert. articulo 16. ita mutat illam ſententiam: *Conſultum mihi videtur nunc, vt non modò per Concilium, ſed per quamq; diœceſim quilibet Epiſcopus etiam inuito Papa, Chriſtum ſequutus in Euangelio, rurſum vtramque ſpeciem laicis daret.* Sed POSTREMO in formula Miſſæ ita ſcripſit: *Si quod Concilium ſtatueret, aut permitteret vtramque ſpeciem, nos nequaquam vtraque vti vellemus, ſed in deſpectum Concilij, eiuſq; ſtatuti aut vna, aut neutra, & minimè vtraque vti vellemus, maledicturi vniuerſos, qui ex poteſtate, aut ſtatuto Concilij vtraque vterentur.*

Similem progreſſum facit, quod attinet ad ipſos communicantes laicos. Nam in ſermone citato de Euchariſtia apertè dicit, non eſſe neceſſe dari vtramq; ſpeciem laicis. Poſtea tamen D in libro de captiuit. Babyl. cap. 1. fusè probat, inte diuino compelli ſacerdotes, vt dent laicis vtramque ſpeciem, ſi ipſi eam velint; tamen addit liberum eſſe laicis vnam, vel vtramque, vel etiam neutram ſumere. Sed in Aſſert. artic. 16. dicit eos, qui non poſſunt impetrare vtramq; ſpeciem, ſi omittant ſaltem eam deſiderare, impios eſſe, & Chriſtum ab eis negari: & in libro de Saxonica viſitatione, damnat planè Communionem ſub vna ſpecie.

Ioannes Brentius in Apologia pro Confeſſione VVirtembergenſi in 2. parte ſecundę pericopes, prolixè diſputat pro vſu neceſſario vtriuſque ſpeciei; & idem facit Philippus in Apologia Confeſsionis Auguſtanæ: ſed fuſiſsimè omnium, quos viderim, Martinus Kemnitius in 2.

parte

parte Concilij Tridentini, seſſ. 21. & Hermannus Hamelmannus in libro de Communione ſub vtraq; ſpecie: & ex Sacramẽtariis Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 47. 48. 49. & 50. & in Antidoto articulorum Pariſienſium, art. 7.

Ex Catholicis multi copioſè, & doctè ſcripſerunt: & in iis Ruardus Tapper in explicatione articuli 15. Louanienſium, Albertus Pighius in controuerſiis Ratiſponenſibus controuerſia 7. Ioannes Eckius in homiliis de Sacramentis. Cardinalis Hoſius in Dialogo de Communione ſub vtraque ſpecie. Ioannes Roffenſis in refutatione artic. 16. Lutheri. Aeneas Syluius in epiſt. 130. Thomas Caietanus in 3. parte S. Thomæ, quæſt. 80. Dominicus à Soto in 4. ſentent. diſt. 12. quæſt. vnica, artic. 12. Cenſura Colonienſium contra errores Monhemij, artic. 27. cui adiungi debet, qui eam cenſuram contra Kemnitium eloquentiſsimè propuguauit. Dieghus Payua in lib. 7. qui eſt de Cœna Domini. Ioannes à Louanio in lib. de Communione ſub vtraque ſpecie, vbi præcipuè refellit librum cuiuſdam Conſultoris, qui ſine nomine auctoris librum edidit de hac re, ſed poſtea cognitum eſt, auctorem illum fuiſſe Georgium Caſſandrum. Iodocus Tiletanus in Apologia pro Concil. Tridentino. Scripſerũt etiam nuper Claudius Sainctes in vltima repetitione de Euchariſtia: & VVilhelmus Alanus li. 1. de Euchariſtia, cap. 39. & ſequentibus, vſq; ad finem libri.

CAPVT XXI.

Totum eſſe Chriſtum ſub vtraque ſpecie.

VT igitur ad PRIMAM quæſtionem veniamus, Sacramentarij apertè rident cócomitantiam corporis Domini cum ſanguine in calice, & concomitantiam ſanguinis cum corpore in pane, ſeu panis ſpecie. Vide Caluinum lib. 4. Inſtitut. cap. 17. §. 18. 35. & 47. vbi oppugnat iſtam concomitantiam: & Petrum Martyrem in libro de Cœna Domini contra Gardinerum in defenſione obiecti 36. Neque mirum eſt, ſi Sacramentarij concomitantiam non admittant, cùm corpus, & ſanguinem tantùm in ſigno, non autem reipſa in Sacramento Euchariſtiæ eſſe velint: ſignum enim corporis ſine vlla Chriſti iniuria, vel læſione ſolum corpus ſignificat, & ſignum ſanguinis ſolum ſanguinem.

Lutherus variè admodum de hac re loquitur. Nam in Aſſertione art. 16. fatetur apertè totum Chriſtum accipi ſub qualibet ſpecie: in informatione autem ad quendam amicum de Communione ſub vtraque, ridet concomitantiam. In libro ad VValdenſes de Euchariſtia, diſsimulat quęſtionem tanquam minus neceſſariam; dicit enim quoſdam ſe torquere inanibus quęſtio-

A nibus, quomodo anima Chriſti, & diuinitas ſit in Sacramento.

Lutherani autem tripliciter ſunt diuiſi. Quidam cum Sacramẽtariis audacter concomitantiam negant, cùm tamen verum corpus, & ſanguinem in Euchariſtia adeſſe contendant. In iis eſt Tilmannus Heshuſius in libro de ſexcentis erroribus Pontificiorum, tit. 17. errore 4. & 18. numerat enim inter errores, quòd totum Chriſtum ſub vtraq; ſpecie contineri dicamus. Hermannus quoque Hamelmannus in lib. de Communione ſub vtraque ſpecie, dicit concomitantiam eſſe Diabolicum inuentum. Illyricus in lib. contra Sacramentarios, parte 2. argumento 25. B & parte tertia, in ſolutione tertiæ obiectionis, apertè negat totum Chriſtum eſſe ſub qualibet ſpecie.

Alij contrà, cum Catholicis fatentur totum planè Chriſtũ ſumi ſub qualibet ſpecie, vt Ioannes Brentius in Confeſsione VVirtembergenſi art. de Euchariſtia, & Kemnitius in fine diſputationis de vtraq; ſpecie; & idem coguntur docere omnes, qui defendunt Vbiquitatem. Si enim Chriſtus totus vbique eſt, certè totus in pane, & totus in calice erit.

Alij deniq; prudentiores quæſtionem iſtam diſsimulant, vt ſæpius Lutherus fecit, & in iis eſt Philippus Melanchthon in Apologia artic. 10. Confeſsionis Auguſtanæ. Nam cùm Catholici C petiiſſent explicari, an totũ Chriſtum ſub qualibet ſpecie Confeſsio Auguſtana ponat: Philippus nihil ad hoc expreſsè, & in forma reſpódere voluit; ſed in fine tantùm illius Apologiæ dixit, ſe loqui de corpore viuo.

Ceterùm veritas eſt, eaque neceſſariò credenda, totum planè Chriſtum in ſpecie panis, & totum in ſpecie vini contineri: ita enim expreſsè definiunt tria generalia Concilia, Conſtantienſe ſeſſ. 13. Florentinum in inſtruct. Armenorum, & Tridentinum ſeſſ. 13. cap. 3. & ſeſſ. 21. cap. 3. Ac non eſſe iſtam veritatem inuentum Scholaſticorum, vt hęretici mentiuntur, probatur PRIMO ex verbo Dei. SECVNDO ex cóſenſu Patrum.

D Sed antequam fundamenta ſolida proferamus, breuiter refellẽda eſt opinio quorundam. Sunt enim qui exiſtimant, ex verbis Cœnæ Domini: *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur*, colligi, ſub ſpecie panis eſſe integrũ Chriſtum. Dicunt enĩ voce corporis, eo loco ſignificari corpus viuum, & proinde corpus cum anima, & ſanguine. Significari autem corpus viuum probant, quia Dominus loquitur de corpore, quod habebat, cùm illa diceret: tunc autẽ viuum corpus habebat, non mortuum. Et præterea, quia loquitur de corpore, quod tradendum erat, nimirum ad mortem; ergo de corpore morituro, & proinde tunc viuo loquebatur.

SED hæc ſententia repugnat Concilio Tridentino, ſeſs. 13. cap. 3. vbi Concilium docet, vi

verborum non esse in specie panis, nisi corpus; A animam autem, & diuinitatem, & sanguinem, per concomitantiam. At si in verbis Domini, vox (corpus) significaret corpus viuum; vi verborum esset ibi corpus cum anima, & sanguine. DEINDE repugnat mysterio Eucharistiæ. Eucharistia enim est repræsentatio mortis Domini; & proinde sub specie panis repræsentatur corpus à sanguine separatum, & sub specie vini sanguis separatus à corpore: ergo quod est sub specie panis, vi Sacramentalium verborum, non est nisi corpus.

NOSTRI argumenta illa concludunt. Nam etiamsi Dominus viuus esset, cùm dicebat: *Hoc est corpus meum*, & proinde loqueretur de corpore, B quod tunc viuum erat, tamen per vocem (*corpus*) non significabat nisi corpus, id est, illam partem naturæ humanæ, quæ cum anima componit hominem; illa enim pars corpus Domini erat, & quando viuebat, & quando mortua erat.

Hac ergo opinione dimissa, solida fundamenta ex verbo Dei sunt tria. PRIMVM est apud Ioannem in epist. 1. cap. 4. *Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus.* Nam etsi loquebatur Ioannes contra hæresim Ebionis, qui soluebat Iesum, quia negabat esse Deum, & hominem: tamen sententia generalis est, & omnes illos damnat, qui quomodo soluunt hypostaticam vnionem Dei, & hominis, vel naturalem animæ, & carnis. Quare S. Patres ex hoc testimonio C varios hæreticos confutare solent, vt patet ex Irenæo lib. 3. cap. 18. Augustino tract. 6. in epist. Ioannis, & Leone epist. 10. Qui autem concomitantiam negant, apertissimè soluunt Iesum, cùm ponant alicubi corpus sine anima, & sanguine, & deitate.

ALTERVM fundamentum Ioan. 6. habetur. Nam illud caput ad Sacramentum Eucharistiæ pertinere, probatum est in 1. libro de Eucharistia. Dominus igitur Ioan. 6. *Qui manducat me*, inquit, *viuet propter me.* At non manducatur Dominus, nisi in specie panis; ergo in specie panis, nō est solum corpus, sed totus Christus; neq; enim de sulo corpore diceret: *Qui mãducat me.* Ibidem: *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi.* Et infrà: *Hic* D *est panis, qui de cœlo descendit.*

TERTIVM fundamentum pendet ex tribus principiis fidei, quæ euidenter habentur in verbo Dei. PRIMVM est, corpus Domini verè, & realiter esse in Eucharistia, propter illud testimonium Matth. 26. *Hoc est corpus meum.* De quo principio conuenimus cum Lutheranis.

SECVNDVM est, Christum post resurrectionem viuere, nec vllō modo amplius moriturū, iuxta illud Rom. 6. *Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur.* Ex hoc secundo principio manifestè colligitur; in specie panis non esse corpus Christi sine anima, & sanguine. Nam si exanimum, & exangue esset, mortuum esset: at Christus iam non moritur. Neque multum refert, vtrum possit Deus de potentia absoluta efficere, vt solum corpus Christi sine anima in specie panis existat, & proinde simul in cœlo sit viuus, in terra sit mortuus: nam non disputamus, quid Deus absolutè posset facere si vellet, sed quid sit facturus, & quid reipsa faciat. Ille autem non facit, nec est facturus in æternū, vt Christi corpus alicubi reperiatur mortuum: id quod scimus, quia reuelauit Spiritus eius per manum Pauli loco notato.

TERTIVM principium est, Christum esse vnam personam diuinam in duabus naturis subsistentem, iuxta illud Ioan. 1. *Verbum caro factum est.* Ex hoc autem principio manifestè colligitur, corpus Christi, vbicunque sit, non habere aliam, quàm diuinam subsistentiam Christi: & quia subsistentia idem est cum diuina essentia, nec vllo modo ab ea separari potest, inde efficitur, vt vbi est corpus Christi, ibi sit etiam diuinitas Christi. Habemus igitur ex principiis fidei, & ex verbo Dei manifestè probari, in specie panis cum corpore Christi esse etiam animam, & sanguinem, & diuinitatem, & similiter in calice.

Accedat nunc Patrum cōsensus. Sanctus ANDREAS (vt in vita eius scribunt presbyteri Achaiæ, quam authenticam esse in 2. libro probauimus) apertè dicit, in altari agnum immaculatum offerri, & immolari, & à populo manducari, & tamen viuum, & integrū permanere. ORIGENES in diuersa loca Euangelij, homil. 6. meminit eius ritus, quo dicimus communicaturi: *Domine non sum dignus.* CYPRIANVS lib. 4. epist. 6. dicit eos, qui corpus Domini sumunt, in ipso Dominum suum amplecti. NICÆNA Synodus in canone citato in 2. libro, quem canonem omnes etiam hæretici admittunt, dicunt in sacra mensa situm esse agnum Dei, qui tollit peccata mundi. Neque responderi potest ipsum agnum esse in altari, sed partim in pane, partim in vino. Nam qui ita sentiunt, non ponunt reuera integrum agnum; non enim ponunt animam, sed corpus tantùm, & sanguinem: corpus autem, & sanguis sine anima non efficiunt agnum Dei, id est, Christum.

HILARIVS lib. 8. de Trinitate, scribit, & sæpius repetit, per manducationem Eucharistiæ, vt ipse Filius Dei in nobis sit. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi 4. mystagogica dicit, nos esse Christiferos, quando communicaui-mus, quia Christum ipsum in nobis habemus. 5. mystagogica dicit sub specie panis summum Regem sumi, & ideò maxima reuerentia sumendum, & cauendum ne in terram cadat. AMBROSIVS libro de initiandis mysteriis, capite nono dicit Christum in Sacramento illo esse, quia ibi corpus est Christi: colligit enim rectè totum esse Christum, vbi pars est vna, à qua ceteræ diuelli nequeunt. BASILIVS in Liturgia alloquitur Christum in Eucharistia latentem: *Qui suprà*, inquit,

inquit, *cum Patre sedes. & hic innisibiliter nobiscum es.* HIERONYMVS in epistola ad Hedibiam, quæst. 2. *Ipse*, inquit, *conuiua, & conuiuium, ipse comedens, & qui comeditur*. Et in Apologia pro libris in Iouinianum, teprehendens illos, qui post actum cõiugalem non audebant in Ecclesia sumere Eucharistiam, & tamen domi sumebant: *An*, inquit, *alius in publico, alius in domo Christus est?* Ioannes CHRYSOSTOMVS hom. 83. in Matthæum: *Ipsum*, inquit, *vides, ipsum tangis, ipsum comedis*. Et homil. 24. in priorem ad Corint. *Non regium puerum*, inquit, *sed ipsum vnigenitum Dei Filium accipis, &c.* & libro 6. de sacerdotio dicit, in illa hora communem omnium Dominum manibus tractari. AVGVSTINVS libro 3. de Trinitate, cap. 10. dicit, infantes, cùm sacram hostiam vident, nescire quomodo facta sit illa species, tamen rectè credere Dominum in illa specie oculis apparuisse mortalium. & tractat. 11. in Ioannem de Catechumenis, quia nõ communicant, dicit eos credete in Iesum, sed Iesum non se ctedere ipsis. & in Psalm. 33. dicit, Christum seipsum portasse manibus suis, quando dicebat: *Hoc est corpus meum*. CYRILLVS Alexandrinus libro 10. in Ioan. cap. 13. docet, pet sacram Eucharistiam Chtistum in nobis manete, & habitate nõ solùm per affectũ, sed etiam reipsa.

DENIQVE communis est Chtistianorũ sensus, vt in Eucharistia sub specie panis se accipete credant non aliquod cadauer, sed ipsum viuum atque integrum Christum. Apud hæreticos autem, qui concomitantiam negant, nõ solùm sumitut cadauet ipsorum opinione, sed etiam ipsi eorum ministri quoties Cœnam faciunt, toties Christum reipsa occidunt, vel certè occidere se credunt: quæ sanè absurdissima sunt.

ACCEDIT etiam ratio Scholasticorum. Nam quomodocunq; aliqua sunt, & maneat inter se coniuncta, nisi nouum miraculum fiat, non potest vnum alicubi esse, vbi nõ sit etiam alterum, manente illa coniunctione. Sed corpus Domini, anima, sanguis, & diuinitas intet se coniuncta sunt, nec potest iam solui illa coniunctio; ergo vbi est corpus, ibi sunt reliqua, & similiter vbi est sanguis, ibi sunt reliqua.

DICES; Ista ratio non videtur solida: nam inde ptobaretut, vbicunq; est diuinitas, ibi etiam esse Chtisti corpus, & sanguinem, quæ est hæresis Vbiquistatum. RESPONDEO; Regula illa debet intelligi sano modo. Quæ enim adæquatè vniuntur, ita vt vnum nõ pateat latiùs, quàm altetum, in iis regula est simpliciter vera. Si verò vnum latiùs pateat, tunc vbicunque est minus, ibi est etiam maius, nõ è contrario. Vt caussa exempli, quia gemma & annulus, sol & cœlum, anima & oculus non adæquatè vniuntur; inde est, quod vbicunque est gemma, ibi est annulus; & vbi est sol, ibi est cœlũ solis, vbi est oculus, ibi est anima, non contrà. Quoniam igitur diuinitas longè supetat humanitatẽ, vbicunque est humanitas Chtisti, ibi cum ea etiam diuinitas; non autem vbicunque est diuinitas, ibi est humanitas.

ACCEDVNT miracula à Deo ostensa: nam vt credamus in specie panis esse corpus cum sanguine, non semel ex fractione panis, copiosus sanguis manauit. Exempla exstant in commentario Surij anni M. D. X. & M. D. LVI. Item apud Vincentium in speculo historiali libro 30. cap. 24. & apud Alexandrum Alensem 4. parte quæst. 53. memb. 1. & in noua editione q. 11. m. 2. art. 4. §. 3.

ADDE, quòd argumenta hæreticorum leuissima sunt. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 18. *Quod obtendunt*, inquit, *per concomitantiam in corpore esse sanguinem, & in sanguine vicissim corpus, nimis sanè friuolum est; cùm symbola, quibus includuntur, ita distincta sint*.

RESPONDEO; Nimis sanè friuola cõsequentia est, Symbola sunt distincta; ergo & res ipsæ sunt disiunctæ atque ab inuicem separatæ. Solùm enim sequitur diuersa esse, quæ symbolis illis significantur; duobus enim signis duo significata respondent: non tamen sequitur res illas significatas à se inuicem distare, & vnam esse sine alia.

Idem Caluinus §. 35. *Primùm*, inquit, *si sua illa, quam obtendunt, cõcomitantia ipsis negetur, quid facient? quis sanus. & sobrius Christi corpus Christum esse sibi persuadeat?*

RESPONDEO; Si negetur concomitantia, negandæ erunt Scripturę, & principia fidei certissima, & Patrum omnium consensus. Neq; sumus tam stulti, vt dicamus per concomitãtiam fieri, vt corpus Christi sit Christus, sed vt corpus Christi nusquam sit absque anima, & sanguine suo; & ideò vbi corpus Christi est, ibi totũ Christum esse.

Idem denique §. 74. *Dominus panem ostendens corpus suum esse dicit, calicem dum ostendit, sanguinem vocat. humanæ rationis audacia contrà reclamat, panem esse sanguinem, vinum esse corpus; ac si Dominus nulla caussa corpus suum à sanguine, & verbis, & signis distinxisset: & vnquam fando auditum esset, corpus Christi, aut sanguinem Deum, & hominem appellari. Sanè si designare se totum voluisset, dicere poterat; Ego sum, non autem; Hoc est corpus meum.*

RESPONDEO; Nemo nostrum dicit, panem esse sanguinẽ, & vinum esse corpus, sed sub specie panis esse corpus cum suo sanguine, & sub specie vini esse sanguinẽ in suo corpore. PORRO Dominus non sine caussa distinxit verbis, & signis corpus, & sanguinem, quia ita oportebat passionem, & mortem eius reptæsentari. Sed nõ ideò corpus, & sanguis reipsa ab inuicem diuulsa sunt, quia verbis, & signis distincta sunt: alioqui non posset pingi in vna tabella caput alicuius, & in alia pedes, nisi reipsa caput à pedibus diuelleretur. Etsi autem fando nõ est auditum, cotpus Domini esse Deum, & hominem; quod

A neque nos dicimus: tamen qui sub specie illa panis latet esse Deum, & hominem, omnes Patres dicunt, quos suprà citauimus. DENIQVE non dixit Dominus, Ego sum; sed, *Hoc est corpus*, quia id solum exprimere voluit, quod eo signo repręsentatur. Nam alioqui Ioan. 6. satis apertè dixit: *Qui manducat me, viuet propter me.*

Hermannus Hamelmannus, præter Caluini argumenta, quæ ipse etiam repetit, argumentatur ex illis rithmis sancti Thomæ: *Dogma datur Christianis, quod in carnem transit panis, & vinũ in sanguinem.* Nullum autẽ datur dogma, quod in panem transit corpus, & sanguis. Et rursus profert illud: *Caro cibus, sanguis potus, manet tamen Christus totus sub vtraq; specie.* Si enim sub vtraque totus; non B ergo sub altera tantùm.

RESPONDEO; Hæc sunt testimonia verbi Dei, quæ se habere iactant contra dogmata Catholicę Ecclesiæ: nisi enim S. Thomas rithmum illum scripsisset, non haberet Hermannus vllum argumentum, quo reprobaret inuentum diabolicum (vt ipse vocat) concomitantiæ. Sed nimis stupidus est, si existimat rithmum S. Thomæ pugnare cum doctrina eiusdem, & omnium Catholicorum. Dico igitur, nullum esse dogma, quod corpus, & sanguis in panem transeant: neque etiam rithmus habet; In panem transit corpus, sed: *In corpus transit panis.* Verè enim (vt sanctus Thomas dicit) panis in carnem, & vinum in C sanguinem transit: non panis in carnem, & sanguinem, neque vinum in sanguinem, & carnem: tamen quod non est sub specie panis ex vi conuersionis, est ex vi concomitantiæ naturalis; & quod non est sub specie vini ex vi conuersionis, est ex vi similiter concomitantiæ.

Quod autem negatur Hermannus, totum Christum esse sub vtraque specie, non autem sub altera tantùm; ex mera vel imperitia, vel impudentia nascitur. Dum enim sanctus Thomas dicit, totum Christum esse sub vtraque intelligit sub vtraque disiunctim, & seorsum: nam alioqui non poneret particulam aduersatiuam (tamen) sed coniunctiuam (et). Et præterea caro, & sanguis non faciunt Christum totum, nisi addantur anima, & diuinitas: non ergo significat sanD ctus Thomas (vt Hermannus somniat) totum Christum esse in Eucharistia, quia in pane est caro, & sanguis in vino.

Habemus ergo principale fundamentum eorum qui Communionem vtriusque speciei necessariam esse iudicant, prorsus inutile, & planè putridum esse. Vnde Concilium Constantiense sess. 13. & Basileense sess. 30. cùm definiunt alteram speciem satis esse, hoc argumento vtuntur, quia totus Christus in altera, sicut in vtraque sumitur. Nunc ad alterum fundamentum de ratione Sacramenti accedamus.

CAPVT XXII.

Totam Sacramẽti rationem in vna specie inueniri.

A QVÆRITVR igitur SECVNDO, num in vna specie tota Sacramenti ratio inueniatur. Hinc enim valde in Catholicos hæretici inuehuntur, quod Sacramẽtum Domini mutilent, & sic mutilatum, & imperfectum laicis porrigant. Nam vel panis, & calix sunt duo Sacramenta, vel vnum. Si duo; ergo populum integro Sacramento fraudant, qui calicem ei negant. Si vnum; erB go dimidiatum Sacramentum laicis datur. Et confirmatur argumentum. Nam Eucharistia est conuiuium spirituale: ad conuiuium autem non sufficit cibus, sed requiritur etiam potus; quare populum parùm ciuiliter tractant, qui ad sacras epulas eum inuitant, & solum cibum sine potu illi tribuunt.

Vt quæstio ista facilè, & perspicuè explicetur, reuocandum est ad memoriam, Eucharistiam tribus modis considerari posse. PRIMO, vt sacrificium. SECVNDO, vt pignus diuini amoris. TERTIO, vt Sacramentum. De singulis breuiter explicabimus, vtrum in vna tãtùm specie saluari possint, tametsi præcipua nostra quęstio de Sacramento sit.

C Sit igitur PRIMA propositio: *Eucharistia, vt est pignus amoris, potest optimè in quauis specie conseruari.* Nam Eucharistia est pignus, quatenus significat, & exhibet Christum præsentem: id autem quælibet species facit. Vnde etiam Ecclesia Catholica vnam tantùm speciem exhibet spectandam, extra sacrificium, & in processione circumfert.

SECVNDA propositio: *In vna specie non habetur perfectè, & integrè sacrificij ratio, sed vtraque necessaria est.* NAM Eucharistia, vt sacrificium, significat Christi passionem: est enim quædam imitatio sacrificij in cruce peracti. Sola autem species panis non repręsentat exactè Christum, vt mortuum, nisi ab altera parte conspiciatur sanguis, D vt effusus. Et similiter sola species vini non repręsentat sufficienter Christum, vt immolatum; non enim solus sanguis est victima. PRÆTEREA in sacrificio Missæ debet esse reipsa, quod fuit in typo in sacrificio Melchisedech, cùm sit Christus Sacerdos secũdum ordinem Melchisedech, Psalm. 109. Melchisedech autem obtulit panem & vinum, Genes. 14. DENIQVE sacrificium propriè ordinatur ad remissionẽ peccatorum; vnde dicitur propitiatorium: sine sanguinis autem effusione, non fit remissio, Hebr. 9. Necesse igitur fuit, vt perspicuè repræsentaretur sanguinis effusio.

IDEM colligitur ex Ecclesiæ consuetudine, quæ nunquam passa in vllo casu est sacrificium offerri sine vtraque specie, si vtraque specie ha-

beri

beri possit. Nam in Concilio Tolet. VII. can. 2. statuitur, vt si Sacerdos post inchoatum sacrificium, id est, post consecratam vnam speciem (vt communiter exponitur illud decretum) adeò ægrotare incipiat, vt prosequi nequeat, alius Sacerdos succedat, & perficiat sacrificium. Et sanctus Thomas 3. par. q. 83. art. 6. addit, si Sacerdos post consecratam vnam speciem, recordetur se nō esse ieiunum, aut esse in peccato mortali, aut excommunicatum, aut alio vinculo impeditum, doleat corde cum proposito faciendi postca, quod debet, & nullo modo imperfectum sacrificium relinquat. Itaque duarum specierum necessitas, quod non aduertunt aduersarij, potissimùm ad sacrificium pertinet.

A

Tertia propositio: *In qualibet specie inuenitur tota essentia, ac ratio Sacramenti: ita vt hostia consecrata, vt conseruatur in templis, & vt à laicis sumitur, siue specie vini, absolutè, verè, & propriè dici debeat Sacramentū Eucharistiæ, non Sacramentum mutilatum, aut dimidiatum.* Quæ sententia habetur expressè in Concilio Tridentino sess. 21. cap. 3. vbi definitur, sub vna specie non solùm totum Christum sumi, sed etiam verum Sacramentum.

Probatur iam hæc sententia. Nam in quolibet Sacramento requiritur significatio, & caussalitas: est enim Sacramētum signum, & caussa gratiæ. Hæc autem reperiuntur in qualibet specie, id est, tam in specie panis, quàm in specie vini seorsim sumptis. Siquidem significatio Eucharistiæ, vt Sacramētum duplex est, iuxta duplicem eius effectum. Prior est significatio internæ refectionis. Posterior est significatio vnionis fidelium inter se, & cum Christo. De priore dicitur Ioan. 6. *Caro mea verè est cibus, &c.* De posteriore 1. Corinth. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus.*

Vtraq; autem significatio in qualibet specie reperitur. Nam in specie panis significatur sufficienter refectio animæ, etiamsi non adderetur species vini; & similiter in specie vini, etiamsi nō adderetur species panis. Nam etiamsi species panis nō significet refectionem spiritualem, nisi per modum cibi, & species vini non significet eandem refectionem, nisi per modum potus: tamen vt aliquid dici possit absolutè, & verè Sacramentum, satis est, si significet refectionem aliquam spiritualem, & eandem reuera efficiat. Quocirca duo illa signa, species videlicet panis; & species vini, non tam essentiales, quàm integrales partes huius Sacramenti esse videntur: ex quo sequitur, vt Eucharistia sub vna specie sit verum, & integrum Sacramentum essentialiter, licet etiam pars Sacramenti dici possit, si partes materiales symboli externi considerentur. Dixi autem (ex parte symboli externi) nam ex parte rei significatæ, id est, ex parte refectionis spiritualis, nihil deest vlli speciei: siquidem in spirituali refectione non distinguuntur cibus, & potus, sed vna, & eadem res & nutrit, quod est cibi officium, & refrigerat, siue irrigat, & inebriat mentem, quod est officium potus. Itaque in diuinis literis iustitia, & sapientia, & similia dicūtur esuriri, & sitiri vt cibus, & potus. Matthæi 5. *Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Vides eandem iustitiam, & cibum esse, & potum. Et Ecclesiast. 24. *Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient.* Et Cyprianus sermone de Cœna Domini disertis verbis dicit, ad eandem rationem pertinere cibum, & potū spiritualem: & similia docet Augustinus in illud Psalmi 103. *Panis cor hominis confirmet.* Quare Ioannis 6. licet dicat Dominus: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus*, tamen ibidem ait: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum; & qui manducat me, viuet propter me.*

B

Iam quod attinet ad aliam significationē; manifestum est in specie panis etiam sola, optimè significari vnionem fidelium cum Christo, & inter se. Nam panis, quatenus cōstat ex multis granis in vnum redactis, significat vnionem fideliū; quatenus constat ex farina & aqua, significat vnionem Christi cum Ecclesia, vt Cyprianus testatur lib. 2. epist. 3. ad Cæcilium. Quocirca beatus Paulus cùm dixisset: *Vnum corpus sumus, qui de vno pane participamus*, non putauit esse addendum, Et de vno calice bibimus; quia nimirum intelligebat ex sola panis specie sufficienter significari hanc vnionem. Idem dici potest de specie vini. Vinum enī, quòd ex multis vuis confluat, vnionem fidelium inter se designat; quòd autem in sacro calice aqua vino admisceatur, eodem Cypriano teste, vnionem Christi cum Ecclesia repræsentat. Quod ergo ad hanc significationem attinet, nihil desiderari potest in qualiber speciead verum, & integrum Sacramentum.

C

Iam verò quantum ad caussalitatem, seu efficientiam, eadem reperitur in qualibet specie Sacramenti huius: nam tota efficientia nascitur ex ipso Christo, qui sub illis speciebus continetur, vt suprà diximus, cùm de natura Sacramēti Eucharistiæ disputaremus. Christus autem idem, & totus est tam sub specie panis, quàm sub specie vini, vt ex capite superiore demonstratum est: quare eadem efficientia est in specie panis, quæ in specie vini; & eadem in singulis, quæ in vtrisq; simul sumptis.

D

Huc accedit, quòd quælibet species habet propriam materiam, propriam formā, & quod est amplius, propria quadam actione, & consecratione conficitur, nec vllo modo, vt Sacramētum sit, vna species pendet ab alia. Nam Dominus prius sub specie panis Sacramentum cōfecit, & manducandum dedit, ac deinde manducatione absoluta, sub specie vini Sacramentum confecit, & bibendum tradidit. Et Ecclesia Catholica, non sine caussa post speciem panis consecratam, Sacramentum populo adorandum exhibet, antequam sub specie vini consecrare aggrediatur.

Accedit etiam communis fidelium consensus: nemo enim hostiam consecratam videns, dicit esse partem Sacramenti, aut Sacramentum mutilum, sed Sacramentum simpliciter omnes appellant. A

Accedunt denique typi, & figuræ Testamenti veteris. Quæ enim figuræ erant Eucharistię, vt Sacramentū est, iu sola specie manducabili consistebant, vel in sola specie potus; vt patet de pane propositionis, de Agno Paschali, & de Mâna, quæ sine potu data sunt: & in aqua de petra scaturiente, quæ sine cibo aliquo mystico data est. Nam etiamsi Apostolus côiungat, 1. Corint. 10. cibum spiritualem, id est, Mauna, & potum spiritualem, id est, aquam de petra: tamen illæ B duæ figuræ sunt distinctæ, & diuersis temporibus datę. Manna enim datum est in deserto Syn. Exod. 16. & postea aqua in Raphidim, Exod. 17. Quare Dominus Ioan. 6. vbi comparat Manna cum Sacramento Eucharistiæ, nullâ mentionem facit aquæ; & ibidem Dominus in signum eiusdem rei multiplicauit panes insigni miraculo, vinum, vel aquam non multiplicauit.

QVARTA propositio: *Duæ species Sacramenti cùm simul sumuntur, non sunt duo Sacramenta, sed vnum.* NOTA duas species Sacramenti duobus modis posse sumi. PRIMO, simul vt iam sumuntur à Sacerdotibus, in Missa. SECVNDO, non simul, sed temporibus diuersis, vt si quis hodie solam speciem panis sumeret; alio die solam speciem vini. C Et si quidem sumantur secundo modo, id est, temporibus diuersis; tum sine dubio sunt duo Sacramêta numero distincta. Nam quælibet per se est integrum Sacramentum, vt superiore propositione ostendimus, & sunt ibi duæ diuersæ refectiones, non secus, ac si quis sub specie panis duobus diuersis temporibus communicaret. At si sumantur simul, vt sacerdotes faciunt, tunc non sunt duo Sacramenta, sed vnum, quia ad vnam refectionem ordinantur, & vnam rem significant, & vnum effectum producunt. Simile quid cernimus in conuiuiis corporalibus; si quis enim tria, vel quatuor, vel plura fercula eodem tempore ponat in mensa, illa omnia vnum conuiuium facient: si verò duo tantùm ponantur D hodie, & cras reliqua, iam erunt duo conuiuia. Similiter in Baptismo, si quis eodem tempore ter mergatur, vnus erit Baptismus: si autem diuersis temporibus, tria essent Baptismata. Et in Sacramento altaris, si quis vno tempore sumat duas, vel plures particulas, vnum Sacramentum accipit; si autem diuersis temporibus, plura Sacramenta erunt. Licet enim quælibet particula integrum Sacramentum côtineat, tamen cùm adiungitur alteri, non multiplicantur Sacramêta, sed solum augetur, quod est materiale in symbolo.

Ex bis ad argumentum aduersariorum initio factum respôdemus, populo dari integrum Sacramentum, non mutilum, vel dimidiatum; quidem in qualibet specie seorsim inuenitur veri, atque integri Sacramenti ratio.

DICES, si est integrū quod accipit laicus; ergo sunt duo integra Sacramenta, quæ accipiuntur à Sacerdote. RESPONDEO, negatur consequentia. Nam duæ species simul sumptæ non faciunt duo Sacramenta; sicut nec duæ particulæ consecratæ simul iunctæ, vel duo calices sanguinis in eodem altari existentes: nec tres mersiones sunt tria Baptismata.

Ad confirmationem respondeo, populo datur cibus spiritualis, qui est integra, & totalis refectio, & virtualiter continet cibum & potum, vt suprà ostendimus. Neque obstat, quod à Sacerdotibus in ipso sacrificio distinctè sumatur Eucharistia per modum cibi, & per modum potus: id enim fit potissimùm ob sacrificij, non ob Sacramenti integritatem. Neque inde aliquid populus perdit; nam idipsum, quod sumit Sacerdos sub duplici symbolo, sumit populus sub vno: quemadmodum si vni alicui darentur in vna schedula 200. aurei à mercatore accipiendi, alteri darentur totidem aurei, sed in schedulis duabus.

CAPVT XXIII.

Non maiorem vtilitatem sumi ex Communione sub vtraq; specie, quàm sub vna.

SEQVITVR quæstio TERTIA de fructu, qui ex Cômunione percipitur. Nam postquam totum Christum, & integrum Sacramentum in vna specie sumi demoustrauimus; id vnum superest, vt videamus vtrū aliquis fructus iis depereat, qui sub altera tantùm specie Eucharistiam sumunt. Et quoniam de fructu Sacramentorum longè aliter disputant hæretici nostri temporis, atque Catholici faciunt, iuxta vtrorumq; sententiam de Eucharistiæ fructu disseremus.

Ac vt à sententia hæreticorum incipiamus, statuo hanc propositionem PRIMAM: *Eum fructum, quem Lutherani omnes in Sacramentis quærunt, non minus percipiunt, qui sub vna specie communicant, quàm qui sub duabus.* Probatur. Nam fructus quem Lutherani in Sacramentis quærunt, est excitatio fidei, vel confirmatio: dicunt enim Sacramenta non aliter prodesse, quàm significatione sua, tanquā visibili verbo repræsentando promissiones Dei. Quam eorum sententiam copiosè declarauimus, & confutauimus in lib. 2. de Sacramentis in genere, in disputatione de effectu Sacramentorum. Iste autem fructus melius obtinetur videndo Eucharistiam in mensa, quàm eam manducando. Nam dum manducatur, continuò perit significatio, at dum cernitur, & attentè cogitatur, semper repræsentat, & significat promissiones Dei, etiamsi per integrū annum quis

eam cernere vellet. Prætera ſignificatio melius apprebenditur per oculos, quàm per guſtandi ſenſum, cùm ſit ille longè ſpiritualior, & aptior ad intelligentiam adiuuandam. Nihil ergo fructus perit communicantibus ſub vna, quia licet vnam tantùm ore ſumant, tamen oculis vtramque ſumunt non minus, quàm Sacerdotes, & poſſunt, ſi volũt, ex illo aſpectu ſignificationem percipere.

Sit iam SECVNDA propoſitio de fructu Sacramenti ſecundum Catholicos: *Ex qualibet ſpecie percipitur tantum eius fructus quem Catholici in Sacramento quærunt, quantum neceſſarium eſt ad ſalutem.* Habetur hæc propoſitio in Concilio Tridentino, ſeſſ. 21. can. 3. vbi Concilium directè damnat hæreticorum ſententiam de neceſsitate vtriuſque ſpeciei. Nam fructus quem Catholici in Sacramento quærunt, eſt gratia Dei animæ infuſa, per quam conſeruatur vita animæ, vt per ciborum nutritionem conſeruantur corpora: ſed quælibet ſpecies confert gratiam, vt ſuprà demonſtrauimus, cùm ſit verum Sacramentum, & quilibet gradus gratiæ ſufficit ad implenda mandata, immò ad pellenda etiam omnia peccata. Et confirmatur ex Ioan. 6. vbi Dominus pollicetur vitam ſumenti vnam ſpeciem: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.*

TERTIA propoſitio: *Licet plus gratia, & fructus ex vtraque ſpecie, quàm ex vna tantùm caperetur, non propterea opus eſſet, vel expediret vt omnes vtramque ſpeciem ſumerent.* Probatur. Nam ex duobus malis ſemper eſt eligendum minus malum: eſt autem minus malum, vt homines aliqui careant aliquo bono non neceſſario, quàm vt Sacramentum Dei euidenti periculo irreuerentiæ exponatur. Exponeretur autem euidenti periculo, ſi communiter populo daretur Euchariſtia ſub ſpecie vini; moraliter enim fieri non poſſet, quin ſæpius effunderetur ſanguis Domini. Et confirmatur hæc ratio ab exemplis ſimilibus. Certè Sacerdotium gratiam confert, nec tamen expedit omnibus fieri Sacerdotes. Paruulis Euchariſtia gratiam conferret, & tamen quia ea non indigent neceſſariò, nec ſine irreuerentia eis dare poſſet, non eis datur, neque à Catholicis, neque ab hæreticis.

PRÆTEREA plus gratiæ recipi poteſt ex frequenti Communione ſub vna ſpecie, quàm ex rara ſub vtraque: non igitur eſt neceſſaria Communio ſub vtraque, cùm facili negotio compenſari poſſit damnum, ſi quod ſit. Nam ſi communicant iam ſingulis menſibus ſub vtraque; communicent decimo quinto, aut octauo quoque die ſub vna, & ſine dubio multò amplius lucrabuntur.

DENIQVE, poſita veritate ſecundæ Concluſionis, quæ certiſsima eſt, magis lucratur qui (vt Eccleſiæ obediat) communicat ſub vna, quàm qui ſub duabus, ſine illo ingenti obedientiæ fructu.

Sit VLTIMA propoſitio: *Nihil ſpiritualis fructus capitur ex duabus ſpeciebus, quod non capiatur ex vna.* Hæc propoſitio non eſt adeò certa, vt ſuperior: de hac enim variè ſentiunt Theologi. neq; Concilium eam apertè definire videtur. Eſt tamen noſtra ſententia, atque aſſertio cõmunis, & probabiliſsima, adeò vt ſimpliciter aſſeri, & ex pulpito in concione ad populum proponi poſsit. Nam INPRIMIS Concilium Tridentinum licet non apertiſsimè hoc definierit, tamen ſatis indicat, ſeſſ. 21. can. 3. cùm dicit, ſub vna ſpecie ſumi integrum Chriſtum omnium gratiarũ fontem: ſignificat enim his verbis ſub vna ſpecie ſumi omnem gratiam, quę ex Euchariſtia ſumi poteſt. In Concilio etiam Baſilienſi ea conditione conceſſus fuit calix Bohemis, vt Ruardus teſtatur, vt crederent non plus fructus ſumi ex duabus ſpeciebus, quàm ex vna.

PRÆTEREA, eſt hæc ſententia communis Theologorum, tum veterum, vt ſancti Thomæ, opuſc. 58. cap. 29. in fine. & 3. part. quæſt. 80. artic. vltimo. Sancti Bonauenturæ, & Richardi in 4. diſtinct. 11. tum etiam recẽtiorum, vt Gabrielis lect. 84. in canonem Miſſæ, Ioan. Roffenſis, Caietani, Dominici à Soto, Ruardi, Ioan. à Louanio, & aliorum.

Vnus eſt ex veteribus, qui contrarium ſenſit, Alexander Alenſis in 4. parte ſummæ, quæſt. 53. membro 1. Ex recẽtioribus autem Gaſpar Caſſalius in ſecundo libro de Cœna, & Calice, capite 25. rem in dubium reuocat. Et quamuis Ruardus videatur interdum in contrariam ſententiam propendere, id facit, vt aliquo modo conciliet Alexandrum cum ſententia communi: alioqui enim plurimis in locis apertiſsimè docet, nihil omninò plus vtilitatis recipi ex duabus ſpeciebus, quàm ex vna, quæ loca diligenter notauit Ioannes à Louanio.

Probatur igitur propoſitio noſtra. Si ſumptio vtriuſque ſpeciei plus gratiæ, aut fructus ſpiritualis cõferret, quàm ſumptio vnius, id neceſſariò oriretur vel ex ſymbolo continente, vel ex re contenta. Ex ſymbolo id naſci non poteſt, quia ſymbolum non operatur, niſi per virtutem ſibi impreſſam; in Euchariſtia autem loco virtutis impreſſæ eſt ipſe Chriſtus, ſiue corpus eius, & ſanguis: non igitur ex ſymbolo oritur maior gratia.

DICES; Licet ſymbolum operetur per virtutem impreſſam, tamen id operatur, quod ſignificat; ergo quãdo ſymbolum cumulatius, & plenius ſignificat, effectum etiã pleniorem, & maiorem operatur. At duæ ſpecies cumulatius, & plenius ſignificant, quàm vna.

RESPONDEO; Symbolum efficit quod ſignificat, ſed id non efficit per ſignificationem, ſed per vim operatiuam: ſignificatio enim non operatur niſi in mente, excitãdo affectum aliquem, dum apprehenditur. Id ergo ſymbolum, quod ſignificat cumulatius, & plenius, ſi ſignificet ple-

nius, id est, aliquid plenius, & melius; tunc sine dubio operatur etiam effectum pleniorem, quia virtus operatiua proportionatur significationi. Si autem significet plenius, id est, distinctius, & clarius, rem eandem non efficit meliorem, vel maiorem effectum: alioqui moneta melius impressa plus valeret, quàm alia; & literæ, quibus diplomata continentur, quo accuratius scriptæ essent, eo maioris essent auctoritatis. Et vt exemplis propriis vtamur, Baptismus trina mersione collatus magis iustificaret: & hostia sacra cum imagine crucifixi impressa in exteriore superficie magis reficeret. Talis autem significatio est duarum specierum, quia nimirum exactius, & clarius significat Christum esse alimentum animorum, non tamen aliquid significat, quod ab altera specie, licet paulò obscurius non significetur.

Omisso igitur symbolo ad rem contentam veniamus. Si ex re contenta maior illa gratia oritur, id fit, vel quia res contentæ in vtraque specie sunt reuera duæ, & diuersæ, & quælibet operatur aliquid in animam suscipientis; & hoc dici non potest, cùm vnus & idem Christus in vtraque specie sit: vel quia vna res quidem, & eadem in vtraque specie continetur, sed ea bis sumitur, cùm sumitur vtraque species, semel autem tantùm sumitur, cùm vna species sumitur. At neq; hoc dici potest. Nam non augetur gratia vel fructus, quando bis sumitur eodem tempore, quia sumitur per modum vnius refectionis; alioqui, qui duas trésue particulas sumeret, vnam post alterã, in eadem participatione mysterij maiorem gratiam acciperet, quàm qui vnam tantùm: nam in singulis particulis Christus est. Et pari ratione cùm Sacerdos non vno haustu, sed duobus, aut tribus sumit sanguinem Domini, plus gratiæ acciperet, quàm qui vno haustu totum ebibit; quæ sanè absurdissima sunt omnium consensu.

Sed argumenta quædã, quæ contrà obiiciuntur, dissoluenda sunt. Primo, Caluinus obiicit lib. 4. Instit. cap. 17. §. 47. frandari populum magna fidei confirmatione: nam multò clarius nobis significant duæ species, quàm vna, Christum esse cibum, & potum animarum nostrarum.

Respondeo, iam suprà docui fructum ex vtraq; specie à populo capi posse, etiamsi vtraq; species non manducetur; nam videndo symbola melius percipit homo eorum significationẽ, quàm comedendo. Præterea sententia ista Caluini, & Lutheranorum, quod Sacramentorum fructus consistat in confirmanda fide, absurdissima est, & proinde argumentum, quo probare volunt vtriusq; speciei necessitatem, falso nititur fundamento. Nam si fructus Sacramentorũ in eo consisteret, vt apprehensa significatione moueretur animus, homines rudes nihil ferè vtilitatis ex Sacramentis perciperent; infantes autem ex Baptismo nihil omninò lucrarentur; & denique quo quis esset ingeniosior, eò maiorem fructum perciperet; atque ita Sacramentorum effectus magis pẽderet ex natura, quàm ex gratia. Sed de hac re satis multa diximus in libro de Sacramentis in genere.

Secundo, obiicit Gregorius Cassander apud Ioãnem à Louanio (nam librum ipsum Georgij non vidi) Sancti Patres tribuunt peculiarem effectum sanguini Domini, qui ex calice sumitur. Sic enim Ambrosius loquitur libro quinto de Sacramentis, capite tertio: *Quotiescunque bibis, remissionem accipis peccatorum, & inebriaris spiritu.* Et Cyprianus libro 1. epistola 2. *Quomodo docemus, aut prouocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus?*

Respondeo, sancti Patres non tribuunt peculiarem effectum sanguini Domini, vt distinguitur contra corpus eiusdem Domini, sed simpliciter tribuunt effectum quendam sanguini Domini, quia verè illi conuenit, sed non negant eundem conuenire etiam corpori Domini, quemadmodum sæpe multa tribuuntur Deo Patri, vel Filio, & tamen non negantur ea de Spiritu sancto, licet non exprimatur tunc Spiritus sanctus. Hoc autem esse verum patet, quia iidem auctores in aliis locis eosdem effectus tribuunt corpori Domini. Ambrosius enim qui libro quinto capite tertio, tribuit sanguini remissionem peccatorum; idem libro 4. capite 5. sic ait: *Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum.* Et Cyprianus in illa ipsa epistola, vbi dicit, Martyres futuros confirmari, atq; armari debere potu sanguinis Domini; ibidẽ dicit muniri debere protectione corporis Domini. Ipse quoque Apostolus cùm de fructu passionis Domini loquitur, nũc tribuit omnia corpori, nunc sanguini, vt patet Colossen. 1. *Pacificans*, inquit, *per sanguinem crucis eius.* Et infrà: *Reconciliauit in corpore carnis eius per mortem.* Adde quod Patres non tribuunt illum effectum speciebus vini, sed ipsi Dominico sanguini: sanguinem autem accipiũt, qui sub vna specie communicant, licet vini speciem non accipiant.

Tertio, obiicit idem argumenta quædam Ruardi, qui ea proposuit, non vt probaret sententiam aduersariorum, sed vt rei difficultatem ostenderet. Sit igitur hoc argumentũ Tertium. Alius est effectus cibi, alius potus; cibus enim famem sedat, potus sitim extinguit. Sed Eucharistia sub specie panis est cibus, sub specie vini est potus: igitur Eucharistia sub vtraque specie plures effectus producit quàm sub vna.

Respondeo, alius est effectus cibi, qui solùm est cibus, & alius potus, qui solùm est potus. At non alius effectus est cibi, & potus, quãdo vterque continet vtrumque, qualis est in rebus corporalibus lac, quo infantes nutriuntur; est enim ille potus cibalis, qui & sitim, & famem sedat: & panis vino, vel aqua maceratus, qui est

cibus

A cibus quidem, sed potum cōtinens. Talis igitur est cibus, & potus animarum, vt suprà demonstrauimus: vna enim, & eadem res, siue detur sub specie panis, siue sub specie vini, siue vtriusque, & famem, & sitim animæ sedat. Nec vlla differētia cerni potest, nisi in symbolis externis, quibus per quandā similitudinem effectus, & proprietates alimenti spiritualis explicantur.

QVARTVM argumentum. Eucharistia sub specie panis, Sacramentum est; ergo gratiam confert. Vel igitur superaddita sumptio calicis gratiam auget, vel non auget. Si primum, ergo maior fructus capitur ex duplici specie, quàm ex vna. Si secundum, ergo verum Sacramentum nō B confert gratiam; ergo frustrà sumitur à Sacerdotibus.

RESPONDEO, idem argumentū fieri posset de duabus particulis cōsecrati panis, & de duobus haustibus vini consecrati, vt suprà diximus: ex quo perspicuum est hoc argumentum de duplici specie non concludere. Dico igitur sumptionem Eucharistiæ sub specie panis gratiam conferre, sed eam gratiam in sumptionē vtriusque speciei, vt in vnam caussam esse referendam, quandoquidem ad vnam refectionem vtraque species confert. Quocirca Eucharistia sub specie vini, quæ paulò pòst sumitur, non nouam aliquam gratiam tribuit, nisi fortè maiori aliquo ardore spiritus percipiatur.

C Posset etiam dici, Eucharistiam sub specie panis non conferre gratiam, nisi tota sumptione Eucharistiæ absoluta. Et quia cùm sequitur vtraque species, non censetur absoluta sumptio, nisi cùm sumpta est vtraq; species; ideò Eucharistiam sub specie panis conferre quidē gratiam, sed non ante sumptionem alterius speciei. Tunc autem vtramq; simul gratiam conferre, sed eandem quam sola contulisset vna species, si sola sumpta fuisset; sicut etiam in Baptismo, cùm adhibetur trina mersio, non datur gratia, nisi vbi omnes tres absoluuntur, cùm tamen post primā detur, cùm adhibetur vna sola.

Neque ideò frustrà, aut inutiliter sumitur à Sacerdotibus vtraque species: non enim est inu-D tile id quod aliquid facit, licet etiam sine eo id fieri potuisset. Id quod manifestè patet in miraculis Domini. Dominus enim aliquando sola voluntate operabatur miracula, vt cùm aquam in vinum conuertit; aliquādo voluntate, & verbo, vt cùm Lazarum excitauit; aliquando voluntate, verbo, & contactu, vt cùm excitauit puellam mortuam; aliquando voluntate, verbo, contactu, & alio instrumento, vt sputo, vt cùm cæcum illuminauit, & alibi surdum, & mutum curauit. In his omnibus nihil erat inutile, & superfluum, quàm omnia operabantur, & tamen non erant omnia necessaria, neque maiorem effectum producebant omnia simul, quàm vnum, aut duo tantùm. Non enim melius reuixit puella, quàm Lazarus, etiamsi illam, & voce appel-

A lauit, & manu apprehendit, Lazarum autem solum vocauit. Præterea Sacerdotes, non solùm non inutiliter sumunt vtramque speciem, quia vtraque species, vt dixi, operatur, sed etiam quia ea sumptio, licet non sit necessaria ex parte sumentis, est tamen necessaria ex parte Sacramēti. Nam quia Sacramentum sub duplici specie institutum est, vtraque species necessariò ab aliquibus sumenda est: sed non necessariò ab omnibus. Sed maximè omnium, vt suprà diximus, necessaria est vtriusque speciei sumptio ob sacrificij perfectionem.

QVINTVM argumentum est. Eucharistia sub specie vini instrumentum est cōferendæ gratiæ, B distinctum ab Eucharistia sub specie panis; ergo diuersam, ac distinctam gratiā operatur. Consequētia notissima est. Nam idem Deus per diuersa Sacramenta diuersam gratiam confert; quia vtitur instrumentis diuersis. Antecedens probatur; nam in Eucharistia sub specie panis instrumentum cōferendæ gratię est solùm corpus Domini, non autē sanguis; aut anima; in Eucharistia autem sub specie vini instrumētum est solùm sanguis Domini, nō autem corpus, aut anima. Id quod si fortè negetur, ita probabitur: In specie panis solum corpus Domini est vi consecrationis, reliqua per concomitantiam, & planè per accidens, quod ad Sacramentum pertinet; ergo solum corpus Domini est instrumen-C tum cōferendæ gratiæ in Eucharistia sub specie panis. Illud enim solum est instrumētum, quod per se ad Sacramentum pertinet; anima autem, & sanguis; licet non per accidens, sed per se conueniant humano corpori viuenti, tamen corpori, vt est in specie panis, non nisi per accidens. Nam si in triduo mortis Domini Eucharistiam Apostolus aliquis consecrasset, ea certè solum corpus sine anima, & sanguine habuisset, & tamē eiusdem virtutis fuisset, atque modò est.

RESPONDEO, corpus, & sanguinem Domini etiam præcisè sumpta non esse duo instrumenta formaliter, sed vnum. Instrumenta enim formaliter differunt per diuersam virtutem operatiuam: eadem enim virtus operatiua est tam in D corpore, quàm in sanguine, sicut eadem erat in verbis, & in tactu, vel etiā in luto, & sputo, cum Dominus illuminabat cæcos. Et ideò idem effectus sequebatur ex verbis solis, & ex verbis, & tactu, & ex verbis, tactu, & luto. Esse autem eandem virtutē in corpore & sanguine, ex eo patet, quod Scriptura tribuit vtriq; eosdem effectus, Coloss. 1. & alibi; & vtrumque omnem suam vim habet ex coniunctione ad diuinitatem. Corpus enim ideò operatur, quia est corpus Filij Dei, & sanguis ideò operatur, quia est sanguis Filij Dei. Falsum enim est, quod in argumento assumitur, diuinitatē per accidens esse in Sacramento. Nam etiamsi panis non conuertitur in diuinitatē, sed in solum corpus, & ideò diuinitas est ibi per concomitantiam, tamen conuertitur in

corpus

corpus non quodcunque, sed Filij Dei; dixit enim Dominus: *Hoc est corpus meum*. Quare vi verborum est in specie panis corpus nō quodlibet, sed Filij Dei, & proinde corpus subsistens diuina Verbi subsistentia, & consequenter vnitum diuinitati. Per accidens igitur fortasse est anima, & sanguis sub specie panis, sed non diuinitas, neque diuina hypostasis. Vnde Cyrillus lib. 4 in Ioannem, cap. 23. dicit, corpus Christi (de Eucharistia loquēs) viuificare, quia non est corpus cuiusuis hominis, sed vitę auctoris, & in quo habitat diuinitatis plenitudo.

CAPVT XXIV.

Non pugnare cum diuinis literis, seu cum Christi mandato Communionem sub vna specie, probatur variis rationibus.

QVARTA iam sequitur quæstio; Vtrum diuino mandato præcipiatur omnibus Communio sub vtraque specie. Iam enim ostendimus ex natura rei nullam esse talem obligationem, idcircò quærendum superest, vtrum saltem pręcepto diuino positiuo eiusmodi obligatio in Ecclesia sit. Quamuis autem Lutherus permissionem potiùs diuinam, quàm legem cogentem in pluribus locis agnoscat, vt suprà citauimus: tamen Ioan. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 47. *Edictum*, inquit, *æterni Dei est, vt omnes bibāt*. Et Kemnitius initio disputationis de vtraq; specie, omninò contendit mandato Domini teneri omnes ad vtramque speciem sumendam.

Porrò in hac quæstione aduersariorū est probare, nostrum respondere: nos enim negamus, illi asserūt; probare autem illi incumbit, qui affirmat, non ei qui negat. Vt tamen accuratior, ac plenior disputatio fit. PRIMVM adferemus varias rationes, quibus omninò credibile fiar, nullum præceptum à Christo datum de vtraque sumenda specie. DEINDE respōdebimus ad omnia argumenta, quæ illi proferunt.

Quod igitur ad PRIMVM attinet. PRIMA ratio sumitur ea figuris. Pleræq; figuræ Eucharistiæ manducationem sub vna specie significant. Non est igitur vllo modo probabile, Christum imperaturum fuisse manducationem vtriusque speciei: figuratum enim figuræ respondere debet. Vnde Euangelistæ passim, cùm describunt acta Christi, addunt (*vt Scriptura impleretur*) Ioan. 19. notat S. Ioannes ideò Deum non permisisse, vt frangerentur crura Domino crucifixo, quia præcesserat illa figura Agni Paschalis, cuius ossa confringi non poterant. Et Apostolus 1. Cor. 10. *Omnia*, inquit, *contingebant illis in figura*.

PRIMA figura fuit ligni vitæ in medio paradisi, Gen. 2. & 3. quod Sacramenti Eucharistiæ figuram fuisse docet Paschasius lib. de corp. Domini, cap. 7. Cōstat autem nullum fuisse potum illi arbori adiunctum. SECVNDA fuit Agni Paschalis, Exod. 12. quæ notissima est.

Neq; obstat Kemnitij responsio, qui vult vtriusq; speciei figuram præcessisse in Agno Paschali, quia & caro manducabatur, & sanguis in postibus aspergebatur; aspersionem autem sanguinis potum calicis significasse probat ex Gregorio homil. 22. Hæc, inquam, responsio non valet. Nam Gregorius ponit duas explicationes. VNAM minus probabilem & particularem, quòd per sanguinem in postibus aspersum significetur potus sanguinis Domini. Nec tamē dicit potum sanguinis sub specie vini, de quo nos agimus, sed potum sanguinis absolutè, vt pro Eucharistia accipitur: non enī distinguit eo loco Gregorius duas species. Deinde ponit ALTERAM cōmunem, quòd per sanguinem in postibus significetur signum crucis in fronte, vt exponit etiā Augustinus lib. 12. contra Faustum, cap. 30. Hieronym. in cap. 66. Isaiæ. Cyprianus in tractatu cōtra Demetrianum, & Isidorus in cap. 12. Exod. Et hæc sine dubio est vera: sanguis enim ille non potest referri ad potum, cùm nec biberetur, nec daretur hominibus, & prius linirētur ex eo postes, quàm agnus manducaretur.

TERTIA figura est Manna, Exod. 16. QVARTA, panes propositionis, Exo. 25. in quibus nullus admiscebatur potus. QVINTA deniq; erat participatio sacrificiorū. Nam etiamsi in sacrificiis esset caro, & sanguis, & etiā libamina multa, vt patet ea eodem cap. 25. Exodi, tamē sola caro manducabatur, sanguis, & libamina effundebātur Deo. Vnde 1. Corinth. 10. inquit Apostolus: *Qui manducant hostias, participes sunt altaris*; neq; addidit quidquam de potu, quia non consueuerāt Hebræi habere vinum libaminum.

DICES, ex ista figura colligitur non debere Sacerdotes bibere calicem Domini in altari, quandoquidem nec Sacerdotes Testamenti veteris bibebant libamina Deo oblata, sed solùm victimas comedebant.

RESPONDEO, quòd Sacerdotes nunc faciūt, dum manducāt, & bibunt sub specie panis & vini, corpus & sanguinem Domini, non respondet manducationi victimarum, sed consumptioni per ignem. Est enim Eucharistia aliquo modo holocaustū, aliquo modo hostia pacifica, aliquo modo hostia pro peccato. Et quia in holocausto omnia consumebantur, & victimæ, & libamina, ideò etiā nunc à Sacerdote, cuius est consumere holocaustum, omnia sumuntur. A populo autē, qui solùm participat de sacrificio, satis est manducari carnes agni immaculati.

DICES SECVNDO, etiamsi in istis figuris cōmendetur Communio sub specie cibi tantùm; sunt tamen aliæ, in quibus commendatur sub vtraq;. Vt Gen. 14. vbi Melchisedech, obtulit pa-

nem, & vinnm, & vtrumq; dedit sumendum Abrahæ, & iis, qui eum sequebantur, & 1. Cor. 10. vbi dicuntur Hebræi manducasse cibum spiritualem, & bibisse potum spiritualem: quem locum Kemuitius magni facit.

RESPONDEO, non cõtendimus nos pro necessitate vnius speciei, sicut aduersarij pro necessitate duarum, & ideò cõtra nos nõ est, si aliquæ figuræ pro duabus speciebus inueniantur, sed planè contra aduersarios facit, si inueniãtur aliquæ, vt reuera inueniuntur plurimæ, pro vna specie. Deinde nõ constat, an Melchisedech dederit panem, & vinum comedendum Abrahæ, an solùm Deo obtulerit. Scriptura em̃ id apertè nõ dicit. Quod eum Deo obtulerit, patet ex sequentibus verbis: (*Erat enim Sacerdos Dei altissimi*) quod autem dederit manducandum ex nullo verbo colligitur. De potu autem spirituali, id est, de aqua ex petra iam suprà diximus, figuram illam fauere vni speciei. Aqua enim cùm data est populo in signũ spiritualis potus, sola data est, siue vllius cibi spiritualis adiũctione: quomodo etiam sanguis, & aqua, quæ ex latere Domini fluxerunt, duo Sacramenta significant, Baptismum, & Eucharistiam, teste Augustino, & Theophylacto in cap. 19. Ioan. vbi sub vna tantùm specie Eucharistia designatur, vt intelligamus vnam sufficere.

SECVNDA ratio sumitur ex doctrina, & exemplo Christi. Dominus enim cum Ioan. 6. de fructu Eucharistiæ loquitur, non semel, sed quater vnam speciem sufficere docet ad salutẽ: *Qui manducat me, viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Hic est panis de cælo descendens, vt si quis ex ipso manducet, non moriatur.* Non ergo fieri potest, vt idem Dominus mandauerit vtramque speciem sumendam, tanquam necessariam ad salutem. Esse autem hoc caput Ioan. de Sacramẽto intelligendum, suprà ostendimus in prima controuersia de Eucharistia.

Rursus exemplo suo Dominus idem cõprobauit. PRIMVM Ioan. 6. vbi multiplicauit panes, & inde saturauit turbam remanentibus duodecim cophinis: nec vllum potum multiplicauit, neque dedit. DEINDE Lucæ cap. 24. cùm in Emaus in cœna cum duobus discipulis accepit panem, benedixit, fregit, dedit eis, &c.

De hoc loco duæ sunt Catholicorum sententiæ. PRIMA est Ioan. à Louanio, & aliorum, qui contendunt Sacramentum Eucharistiæ datum fuisse à Christo duobus discipulis, & adducunt in hanc sententiam Augustinum lib. 3. de consensu Euangel. cap. 25. Auctorem operis imperfecti in Matth. homil. 17. Bedam, & Theophylactum in eum locum Lucæ. Hieronymum in Epitaphio Paulæ, & Isichium lib. 2. in Leuiticum, capite 9.

ALIA sententia est Cornelij Iansenij in expositione huius loci, qui docet, panem à Domino A benedictum in Emaus, nõ fuisse quidem Eucharistiam, sed fuisse tamen figuram Eucharistiæ, & voluisse Dominum hoc exemplo demonstrare fructum, & vtilitatem Eucharistiæ in vna specie: quare ex hoc loco nõ minus probari vsum vnius speciei, quàm ex multiplicatione panũ, Ioan. 6. Id autem probat, tum ex Augustino, Beda, & Theophylacto locis citatis, qui hoc tantùm docere videri possunt, nempe fuisse in illa panis benedictione mysterium quoddam, quo significaretur vtilitas Eucharistiæ, quomodo etiam loquitur Innocentius III. lib. 6. de myst. Missæ, cap. 7. & 9. tum etiã ex ipso textu, nam fuisse hîc aliquod mysterium, patet partim ex benedi- B ctione, quam non legitur Dominus adhibuisse, nisi ad aliquid mirabile operandum; partim ex effectu, nam per illum panem illuminati sunt.

Quamcunq; autem sententiam ex his duabus amplectamur, ostendit hoc exemplum Christi, eam esse vtilitatem Eucharistiæ in vna specie, vt minimè sit existimandum, fuisse imperatum omnibus illius vsum in specie vtraque.

SED occurrit hoc loco Philippus Melanchthon in Apologia Confessionis Augustanæ, in articulo de vtraq; specie, vbi fatetur hoc exemplum ad Eucharistiam pertinere, sed dicit, non colligi ex eo vsum vnius speciei, quoniam in fractione panis per figuram intellectionis significatur totum Sacramentum cum vtraque specie.

C AT facilè id refelli potest: historia enim Euangelica ita coniungit distributionem panis benedicti cum Domini recessu, vt nullũ relinquat locum benedicendo, vel distribuendo calici. Sic enim loquitur: *Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, et porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum, & ipse euanuit ex oculis eorum.*

Instat Kemnitius, & probat ex Augustino tractatu 2. in epist. Ioannis, Christum dedisse duobus discipulis vtramq; speciem. Sic enim AVGVSTINVS loquitur: *Et verè, qui non sibi iudicium manducat, & bibit, in fractione panis Christum agnoscit.* AT argumentum est nimis longè petitum. Non em̃ Augustinus dicit, Christum dedisse vtramq; spe- D ciem, sed dicit, in fractione panis Christum agnosci, vt illis discipulis contigit in Emaus; sed addit hunc fructum eos tantùm consequi, qui non indignè sumunt, & allegat verba Pauli, seu alludit ad illa, vbi legimus, 1. Corinth. 11. eos, qui indignè manducant, & bibunt, iudicium sibi manducare, & bibere; quod verissimum est, siue vna species, siue vtraq; sumatur indignè.

Deniq; addit Kemnitius, Christum non addidisse: *Hoc facite*, cùm panẽ benedictum in Emaus dedit: ergo non tenemur eum in hoc imitari, si vnam tantùm speciem dedit. SED neq; nos dicimus teneri, sed tantùm probamus hoc exemplo licere, & vtile esse communicare sub vna.

TERTIA ratio sumitur ex doctrina, & vsu Apostolorum. Nam Actor. 2. ita describitur com-

munica-

municatio Eucharistiæ: *Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.* Quo loco negari nō potest, quin agatur de Eucharistia, tum quod coniungatur fractio panis cum doctrina, & oratione, tum etiam quod vituperatio potiùs quàm laus fuisset de fidelibus commemorare, perseuerantes eos fuisse in prandiis, & cœnis corporalibus. Deniq; id fatetur Lutherus in sermone de Eucharistia, & Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 35.

Neque Kemnitius negat ita hunc locum à veteribus explicatum; sed respondet per fractionem panis intelligi etiam calicem, per figuram videlicet intellectionis, qua ex parte significamus totum. Id verò probat, quia Apostoli alioqui sub vna specie consecrassent quod ne Catholici quidem admitterent. At hæc eius ratio nihil concludit. Non enim Lucas describit, quid Apostoli, sed quid populi facerent, dum dicit, eos perseuerantes fuisse in doctrina Apostolorum, & cōmunicatione fractionis panis, & oratione. Apostoli igitur in vtraque specie Eucharistiam consecrabant, sed populis in vna specie ministrabant.

Quod etiam ex eo confirmatur, quia plurimi in Hierusalem Christiani erant, qui in illis initiis seruabant legalia Moysis, Apostolis permittentibus, vt patet ex cap. 21. Actorum; & ex iis nonnulli vsque ad certum tempus Nazaræi erant, non bibentes vinum, nec radentes capita, vsque ad finem dierum voti sui. Hos autem neque credibile est contra votum suum bibisse de calice Domini, neque probabile est abstinuisse omninò à Communione, cùm Lucas dicat, omnes perseuerantes fuisse, in doctrina, & communicatione fractionis panis. Quare probabilissima coniectura est, ideò Lucam solùm meminisse fractionis panis, quod ab ea sola specie nulli abstinerent. Vnde etiam beatus Paulus, 1. Corint. 10. non sine caussa de calice dicit: *Calix benedictionis, cui benedicimus*; de pane autem: *Panis quem frangimus.* Calix enim semper benedicebatur, sed non semper distribuebatur. Vnde etiam paulò infrà dicit: *Vnus panis, & vnum corpus sumus, qui de vno pane participamus.*

Et miranda est sanè Kemnitij sapientia, qui cùm vbique vulgatam editionem contemnat, hoc loco eam diligenter defendit. Scribit enim in sua disputatione pag. 600. in vulgata editione, quam Tridentinum Concilium nullo prætextu reiici posse decreuit, haberi 1. Corinth. 10. *Vnus panis, & vnum corpus sumus, qui de vno pane, & de vno calice participamus.* Sed Concilium Tridentinum non statuit recipiendam esse quamlibet lectionem vulgatæ editionis, sed eam, quam constet esse lectionem vulgatæ editionis; alioqui nō iussisset idem Concilium vulgatam editionem quàm emendatissimè imprimi. Porrò illud (*& ex vno calice*) non habetur in Bibliis correctioribus vulgatæ editionis, sed solùm in paucis quibusdam minus emendatis; in Græcis autem nullis habetur.

Qvarta ratio sumitur ex testimonio veteris Ecclesiæ, quæ cùm vera Ecclesia fuerit, sine dubio contra expressum Christi mandatum nihil egisset. Tribus autē modis vetus Ecclesia testatur Communionem sub vna specie esse licitam. Primo, quia nunquam eam reprehendit, aut damnauit, cùm tamen non ignoraret eam saltem apud aliquos in vsu fuisse. Nam (vt alia interim omittam) Manichæi nunquam communicabant, nisi sub specie panis, vt Leo I. testatur serm. 4. de Quadragesima: arbitrabantur enim illi vinum esse fel draconis. Et præterea negabant Christi veram mortem: & ideò nec vinum; nec sub specie vini sanguinem Domini vnquam sumebant. Et tamen nec Epiphanius, nec Augustinus, nec alij, qui de erroribus Manichæorum scripserunt, notârunt errorem illum, quod cōtra Domini mandatum sub vna tantùm specie Eucharistiam sumerent.

Deinde, testimonium Ecclesiæ veteris haberi potest, ex duobus illustribus exemplis hæreticarum fraudum. Scribit Sozomenus lib. 8. histor. cap. 5. & Nicephorus lib. 13. cap. 7. Fœminam quandam hæreticam Macedonianam, cùm vellet tegere suam hæresim, & se Catholicam simulare; accepisse in manibus Chrysostomo sacris operante, panem Eucharistiæ, tāquam paulò pòst illum manducaturam; sed clàm dedisse illum ancillæ, & ab ea sumpsisse panem prophanum, quē ex domo adferri iusserat, vt illum palàm comederet loco Eucharistiæ: sed eum panē continuò in lapidem esse conuersum. Ex hoc facto intelligimus, morem fuisse, vt acciperent, qui vellent, Eucharistia sub vna tantùm specie. Nam si omnes coacti fuissent bibere de calice Domini, mulier illa nullo modo simulare potuisset: non enim pro calice Domini aliquid aliud sumere potuisset; siquidem calix non dabatur in manus, sed manus Diaconi admouebatur ori communicantium.

Alterum exemplum est apud Leonem serm. 4. de Quadragesima, vbi S. Leo dicit, Manichæos, vt hæresim suam tegerent, panem Eucharistiæ sumere solitos esse cum Catholicis, non tamen calicem bibere. Si autem Romæ non fuisset libera Communio sub vtraque specie, sed omnes semper sumere debuissent sub vtraque, non potuissent vllo modo Manichæi latere, qui sanguinem Domini nunquam sumebāt. Vnde sanctus Leo non iubet obseruari eos, qui aliquando sumebant, aliquādo non sumebant, sed qui nunquam omninò sumebant sanguinem: illud enim eo tempore pro signo Manichæismi haberi poterat. Tertio, ex variis ritibus, ex quibus apertè colligitur vsus vnius speciei: non enim vetus Ecclesia, quæ aduersariorum testimonio vera Ecclesia erat, contra Dei mandatum tam apertè pugnasset. Sunt autem hi ritus; asseruatio

Sacramēti, communicatio domestica, communicatio infantium communicatio ægrotorum, cōmunio laica, communio ex præsanctificatis. A

Ac PRIMVM asseruari solitum Sacramentum Eucharistiæ fuisse, suprà probauimus multis Patrum & Conciliorum testimoniis. Quod autem solùm sub vna specie asseruarent, & proinde sub vna specie sumerent, patet, quia aliquando ad longissimum tempus asseruabant. Meminit enim Sophronius in Prato spirituali, cap.79. aliquando per annum integrum seruatum fuisse; immo Græci vsque ad hunc diem seruant per integrum annum. Non autem posset vinum in parua quantitate tamdiu conseruari, quin acesceret, & corrumperetur. Pręterea qui B meminerunt asseruationis, vt Cyprianus in sermone de lapsis, & Ambrosius in orat. de obitu Satyri, & Sophronius iam citatus, solius speciei panis meminerunt, quam inuolutam orario, vel linteo dicunt.

Kemnitius contra hunc ritum obiicit, quod Gregorius Nazianzenus dicat, Gorgoniam reseruasse symbola corporis, & sanguinis; & quòd Ambrosius dum de Satyro loquitur, meminerit haustionis, & fusionis in viscera, quæ ad potum potiùs, quàm ad cibum pertinent.

SED facile est ista refellere. Nam Gregorius sub disiunctione loquitur, ac dicit, Gorgoniam recondidisse quidpiam signorum corporis, aut sanguinis Domini; & loqui eum de specie pa- C nis, non vini, satis colligitur ex communi vsu illius temporis. Quod autem de Ambrosio Kemnitius dicit, est omninò ridiculum. Nam Ambrosius loquitur de haustu, & transfusione ad viscera illius speciei, quam inuolutam in orario Satyrus habebat. Quis autem ambigat, quid illud fuerit? Neque vox, hauriendi, vel transfundendi, ita ad potum pertinet, vt non etiam ad cibum referri possit, quando aliquid integrum sumitur. Ambrosius autem eo modo loquendi vtitur, quia loquebatur de re signata, potiùs quàm de signo: res aūt signata integra hauritur.

SECVNDVS ritus erat Ecclesiæ antiquæ, vt Eucharistiam domum deferrent, & ibi tempore oportuno sumerent, quod certissimum est ex D Tertulliano libro 2. ad vxorem, Clemente Alexandrino libro 1. Stromatum non procul ab initio, Cypriano serm. de lapsis, Basilio in epistol. ad Cæsariam Patritiā, Hieronymo in Apologia pro libris in Iouinianū, & ex aliis. Domi autem sub vna tantùm specie Christianos communicare solitos perspicuum est, tum ex eo, quòd sola species panis dabatur in manus fideliū, sanguis autem dabatur ex calice bibendus, vt Cyrillus demōstrat Catechesi 5. mystagogica; tum etiam quia non erant in domibus laicorum vlli calices sacri, seu vasa, quibus contineri posset sanguis Domini, vt clarissimè patet ex Apologia secunda, Athanasij contra Arianos.

Hoc loco fatetur Kemnitius in domibus priuatis vsum fuisse vnius tantùm speciei: sed dicit, illos eosdem qui domi sumebant sub specie panis, in Ecclesia prius sumpsisse sub specie vini; & proinde sub vtraq; specie per interualla temporū. Deinde addit se non disputare de eo, quod fiebat in priuatis domibus, sed de eo, quod fiebat in publica Cœnæ administratione.

SED hæc solutio cum ipso suo auctore pugnat. Nam si in Ecclesia in publica Cœnæ administratione sumebant panis speciem, sed eam seruabant deferendam, in domum, & alio tempore manducandam, solam autem speciem vini, quam deferre non poterant, in Ecclesia bibebant: ergo in Ecclesia non communicabant, nisi sub vna specie, nimirum vini. Non enim cōmunicare est sumere in manibus Eucharistiam, sed manducare, & bibere.

EST præterea ADVERTENDVM, haustum sanguinis in Ecclesia, & manducationem corporis Domini in priuatis ædibus, non potuisse haberi pro vna Communione, sed necessariò fatendum esse fuisse diuersas Communiones, & vtramq; sub altera tantùm specie, neutram sub vtraque. Nam diuersis diebus sumebantur illæ species, non autem eodem die: ideò enim domum deferebant, vt possent sequentibus diebus communicare, etiamsi templum non adirent. Vnde Hieronymus in Apologia pro libris contra Iouinianum scribit, illis diebus consueuisse quosdā domi corpus Domini sumere, quibus ob actum coniugalem patratum non audebant ingredi Ecclesiam.

Neq; obstat, quòd illa consuetudo deferendę Eucharistię in priuatas ædes, fuerit postea abrogata: abrogata enim fuit ob irreuerentiam, qua tantum Sacramentum afficiebatur, non autem quòd Communio sub vna specie non sit licita.

TERTIVS ritus erat, communicatio infantium. Communicabant enim veteres aliquando infantes, sed sub vna tantùm specie, nimirum instillando in os eorum aliquid sanguinis Domini, vt patet tum ex Cypriano in sermone de lapsis, tum ex manifesta ratione, quia non possunt infantes cibum aliquem solidum sumere.

QVARTVS erat, communicatio ægrotorū, quæ vt plurimùm fiebat sub vna tantùm specie. Scribit EVSEBIVS lib.6.hist.cap.36. ex epistola Dionysij Alexādrini, presbyterum dedisse puero particulam Eucharistię deferendam Serapioni seni ægroto, ac iussisse, vt eam prius madefaceret, quàm seni porrigeret. Cùm enim seruarēt longo tempore Eucharistiā pro ægrotis, necessariò fiebat, vt durescerct species illa panis, ita vt non facilè deglutiri posset, præsertim à valde debilitatis. PAVLINVS in vita S.Ambrosij scribit, eum paulò ante mortem ab Honorato Episcopo Vercellensi, sub vna specie Eucharistiā accepisse: dicit enim, corpore Domini sumpto, vbi illud deglutiuerat, cōtinuò animam Deo reddidisse. AMPHILOCHIVS in vita S.Basilij scribit,

eum in morte Euchariſtiã accepiſſe in ſola ſpecie panis, quam longo tempore aſſeruauerat. Denique AMALARIVS de officiis Eccleſiaſt. libro 3. cap. 35. & MICROLOGVS de rebus Eccleſiaſt. cap. 17. teſtantur, ex antiqua conſuetudine in Miſſa tres partes hoſtiæ conſecratæ fieri ſolere, vt vna cum ſanguine miſceretur, altera ſumeretur à Sacerdote ante ſanguinis ſumptionem, tertia ſeruaretur pro ægrotis, quæ viaticum morientium dicebatur.

QVINTVS ritus erat, vſus Communionis laicæ, quæ in pœnã grauis alicuius delicti olim dabatur clericis, ablata eis Communione clericali. Eſt autem huius Communionis laicæ crebra mentio in decretis antiquiſsimorũ Pontificum, B & Conciliorum. Vide Felicem III. qui ſedit ante annos mille, & centum, epiſt. 1. cap. 2. & Siricium Papam, Felice III. antiquiorem annis circiter centum, in epiſt. 1. cap. 11. Concilium præterea Elibertinum ante Siricij tempora celebratum, can. 76. & Sardicenſe, cap. 2. & Agathenſe, cap. 2. 5. & 50.

SED hoc argumentum rident Philippus, & Kemnitius, ac mirantur inſcitiam, vel impudentiam Papiſtarum. Philippus in Apologia Cõfeſſ. Auguſt. dicit, Cõmunionem laicam dictam eſſe Cõmunionem laicorum, non quòd eſſet ſub vna ſpecie tantũ, ſed quod eſſet eorũ, qui non conſecrabant: & hanc fuiſſe pœnã olim Sacerdotibus infligi ſolitam, vt priuati miniſterio cõſecrandi C Euchariſtiã, contenti eſſent ſola manducatiune.

AT ſi res ita ſe haberet, vt Philippus dicit, hæc pœna non fuiſſet inflicta Diaconis, aliiſq; inferioribus Clericis, ad quorum miniſterium nunquam ſpectauit Euchariſtiam conſecrare, ſed ſolùm Presbyteris, & Epiſcopis. Decreta autem ſuprà citata ferè omnia de Diaconis loquuntur, & aliis Clericis inferioribus: Falſa eſt igitur Philippi interpretatio.

Kemnitius loco ſuprà notato pag. *667.* & *668.* dicit, Communionem laicam fuiſſe, quam ſumebant Clerici inter laicos, id eſt, in loco templi inferiore, & poſt Clericos; ita vt Communio laica diſtinguatur à Clericali ſolùm tempore, & loco, quòd videlicet Clerici priùs, laici poſteriùs; D Clerici intra ſacrarium, laici extra eum locum communicarent.

SED neq; hæc eſt vera expoſitio. Nam Felix Papa III. loco citato, iubet ob delicta quædam, Clericis non dari, niſi in morte Communionem laicam. Et Concilium Sardicenſe, ca. 2. ne in morte quidem laicam Cõmunionem dari permittit ob crimina quędam grauiora. In morte autem cùm detur Cõmunio ſoli ægroto, idq; in priuato cubiculo, nulla diſtinctio notari poteſt loci, aut tẽporis inter Clericos, & laicos. Laica igitur Communio dicitur ea, quæ laicis permittebatur tangenda, & etiam deferenda ſi vellent. Sola autem ſpecies panis dabatur in manus: ex calice autem bibebant, qui volebant, in Eccleſia, ſed non lice-

A bat laicis calicem tangere, nedum ſecum deferre. Vide Cyrillum Hieroſolymitanum Catecheſi. 5. myſtagog. extrema, vbi deſcribit modum communicandi. Eadem Communio dicitur etiã peregrina in Concilio Agàthenſi, can. 2. & 5. ex eo fortaſſe, quòd olim mitteretur peregrinis aduentantibus in ſignum communionis, & pacis. Pœna igitur inflicta Clericis, erat, quòd cõmunicantibus aliis Clericis ſub vtraque ſpecie, ipſi prohiberentur à calice Domini, & cogerentur vnam tantùm ſpeciem ſumere.

SEXTVS ritus erat, Cõmunio præſanctificatorũ, cuius vſus apud Græcos erat in tota Quadrageſima, excepto die Dominico, & Sabbatho: B in Latina Eccleſia iſte vſus fuit, & adhuc manet feria VI. hebdomadæ ſanctæ. Nam eo die nõ fit conſecratio, & ipſe etiam Sacerdos in publica actione communicat ſub vna ſpecie. Huius conſuetudinis, quod ad Græcos attinet, meminit Laodicenum Concilium can. *49.* & Concilium Trullanũ can. 52. Quod attinet ad Latinos, meminit Innocentius I. in epiſt. 1. cap. 4. liber Sacramentorum S. Gregorij in officio Paraſceues, Ordo Romanus antiquus in officio eiuſdẽ diei, Rabanus lib. 2. de Inſtitut. Clericorum, ca. 34. & Micrologus in libro de Eccleſiaſticis obſeruationibus, cap. 19.

Quòd in Paraſceue Communio fiat ſolùm ſub ſpecie panis, patet ex ordine Romano citato; ibi C enim non ſolùm habetur, in Paraſcene non confici Sacramenta, ſed etiam communicari Sacerdotem, & populũ ſub ſpecie panis tantùm abſq; ſanguine Domini: ſanguinem etiam totum conſumi iubet feria V. & ſolùm corpus Domini cõſeruari pro Communione ſequentis diei, quo Sacramenta non conficiuntur. Ex quo intelligimus in publico etiam cœtu Eccleſiæ vſum fuiſſe vnius ſpeciei, idque ab annis plus mille.

QVINTA ratio ſumi poteſt ex conſenſu, & teſtimonio Eccleſię poſterioris. Nam conſtat ab annis plus octingentis fuiſſe vſum in quibuſdam Eccleſiis Communionis ſub vna ſpecie, etiam in publico cœtu fidelium, & extra diem Paraſceues. Et ſimul conſtat Græcos nunquam hoc La- D tinis obieciſſe tanquam errorem, cùm tamẽ alia multa obiecerint, in quibus à nobis diſsidebãt. Ex quo intelligimus totã Eccleſiam tum Latinã, tum Græcam hunc vſum vt licitum approbaſſe.

Fuiſſe autem hunc vſum longo tempore in Eccleſiis quibuſdam, teſtãtur Concilia, CONSTANTIENSE, ſeſſ. 13. & BASILEENSE, ſeſſ. 30.

Deinde S. THOMAS qui floruit ante annos CCC. 3. p. q. 80. art. 12. dicit eas Eccleſias rectè facere, quæ nõ communicant populum niſi ſub vna ſpecie.

S. BERNARDVS qui ante annos CD. vixit, in Monaſterio ſuo ſub vna ſpecie Communionem præbebat, vt apertè colligitur ex lib. 1. cap. 11. vitæ ipſius. Scribit enim Gulielmus Abbas S. Bernardi æqualis, in celebri quadam ſolennitate

ſancto

sancto Bernardo Eucharistiam ministrante, accessisse inter alios Monachum quendam, quem ob certam culpam, idem sanctus vir accedere prohibuerat: verùm, quia res occulta erat, datam illi etiam Eucharistiam, sed diuino miraculo non potuisse Monachum illum Eucharistiam deglutire. Finitis autem solenniis accessisse Monachum ad Abbatem, & aperto ore ostendisse, quid pateretur: & tum demum confessum, & absolutum, Sacramenta Domini liberrimè ad viscera traiecisse. Ex hoc exemplo manifestè apparet, solam speciem panis à sancto Bernardo dari solitam: nam speciem vini tamdiu in ore seruare ille non potuisset.

A

Cardinalis HOSIVS in Dialogo de vtraque specie ex historiis, & monumentis Polonicæ Ecclesiæ scribit, non posse colligi, fuisse vnquam in Polonia vsum vtriusque speciei in Communione populari: & inde suspicatur non sine caussa Ecclesiam illam ab ipsa prima sua fundatione, id est, ab annis plus minus quingentis, recepisse vsum vnius speciei.

B

BEDA, qui ante annos DCCC. floruit, non obscurè indicat in Anglia ab initio prædicationis discipulorum sancti Gregorij Papæ cœpisse vsum publicum vnius speciei. Sic enim scribit libro 2. histor. capite 5. de Regis cuiusdam Christiani defuncti paganis filiis: *Cùm*, inquit, *viderent Pontificem celebratis Missarum solenniis Eucharistiam populo dare, dicebant; Quare non & nobis porrigis panem nitidum, quem & patri nostro dabas, & populo adhuc in Ecclesia dare non desistis?* Hæc illi, qui cùm sæpius id repeterent, nunquam tamen vllam vini mentionem fecerunt.

C

ORDO Romanus, qui vt minimùm ante annos octingētos editus fuit, cum ab Alcuino Caroli Magni præceptore, qui anno DCCC. florebat, citetur, apertissimè indicat in Romana Ecclesia publicum vsum fuisse vnius tātùm speciei. Nam in capite de ordine celebrandi Missam, significat in paruo calice sanguinem Domini cōsecrari solitum: deinde pro Cōmunione populi ex eo paruo calice effundi modicum sanguinis Domini in magnum calicem vino, & aqua plenum, atq; ex eo magno calice consueuisse populum bibere post corpus Domini sumptū. Et quia calix vnus, quantumuis magnus, non sufficere poterat tantæ multitudini, verisimile est (quamuis ibi id nō legatur) sæpius eundem calicem vino fuisse repletum. Porrò calix ille magnus dicebatur calix sanguinis, quia consecratus erat contactu sanguinis Domini, nō quod reuera esset corpus Domini: non enim ex contactu illo mutari potuit vinum in sanguinem.

D

Est autem coniectura valde magna, etiam in aliis Ecclesiis, vbi videbatur populus de calice bibere, non alium morem fuisse, quàm Romæ. Nam intelligi planè non potest, quo pacto in Ecclesiis valde numerosis potuerit dari Communio toti populo ex calice veri sanguinis Domini. Neque enim vnquam fuit vsus consecrandi simul multos calices, vt patet ex epistola Gregorij III. ad Bonifacium Episcopum Moguntinum, vbi reprehendit quosdam, qui contra morem Ecclesiæ plures calices in altari simul habebant. Neque fuit vsus vnquam consecrandi vinum in altari in calice aliquo vastissimo, qui tantum vini caperet, quantum populo vniuerso sufficiat. Debuit enim calix nō adeò magnus esse, vt posset à Sacerdote eleuari, & à Diacono huc, & illuc deferri. Neque inueniuntur vlli calices tam magni, cùm tamen multi in multis Ecclesiis antiquissimi inueniantur; ergo necesse fuit, vt idem calix sæpius repleretur inter ipsam Cœnæ actionem, vt modò facimus in distribuendo vino ad ablutionem. Certum autem est non potuisse in eadem actione repeti sæpius consecrationem: vinum igitur, non sanguis Domini populis dabatur. Aduersarij quidem non laborant in hac re. Cùm enim existiment nullam requiri consecrationem, sed hoc ipso corporis, & sanguinis Domini symbola esse panem, & vinum, quod in mensa ponuntur, & distribuuntur: facilè possunt sæpius pocula replere, & hoc ipso Sacramenta iuxta suum errorem conficere, sed veritas Catholica longè aliter se habet, vt ostendimus.

SEXTA ratio sumi potest, ab incommodis, quæ sequerentur ex necessitate vtriusque speciei: ex quo colligitur Christum sapientissimum omnium legislatorum nunquam fuisse eiusmodi præceptum positurum.

PRIMVM incommodum est, impossibilitas implendi legem istam in iis locis, vbi sit populus valde numerosus, & vnus tantùm sacerdos, vt sæpe accidit in frequentissimis pagis: de qua re paulò antè diximus.

SECVNDVM incommodum est, irreuerentia sanctissimi Sacramenti. Semper enim Ecclesia diligentissimè cauit, ne mica aliqua consecrati panis in terram caderet, vt suprà probauimus ex Tertulliano, Origene, Cyrillo Hierosolymitano, Augustino, & aliis: maior est autem irreuerentia in effusione sanguinis, qui rursus colligi nequit, quàm in casu panis, qui iterū colligi potest. Quare Ioannes Chrysostomus in epistola prima ad Innocentium, inter maxima mala numerat, quod ex quodam militari tumultu intra Ecclesiam facto, sanguis Domini in militum vestimenta effunderetur. Fieri autem non potest, vt sanguis Domini ministretur tantis populorum turbis, quātæ in Paschate ad Communionem accedunt, quin sæpius effundatur; præsertim cùm multi sint senes, debiles, rustici, qui vix ad bibendum de manu alterius accōmodare se nōrunt. In deportatione etiam ad ægrotos, facillimum esset, vt vel effunderetur, vel ex illa agitatione turbidum, & ineptum ad bibendum fieret: quod non rarò accidisse testantur exempla, quæ referuntur ab Æenea Syluio in Dialogo de

Communione sub vtraque specie, & in Actis inter legatos Basileenses, & legatos Bohemorum in Egra oppido Germaniæ, vbi communi consensu conuenerant.

Neq; ad hoc incommodum satisfaciunt aduersarij, cùm dicunt, Christum ista omnia præuidisse, & tamen non propterea deterritum ab institutione Eucharistiæ sub duplici specie; & Ecclesiam veterem ista eadem expertam esse, & tamen, iis non obstantibus, ministrasse Communionem sub vtraque specie. Nam Christus instituit quidem sub duplici specie, sed non iussit dari omnibus sub duplici. Ecclesia autem vetus ministrabat sub duplici specie, quãdo Christiani erant pauci, & præterea non omnes accipiebant vtramq; speciem, vt suprà ostendimus. Crescente autem multitudine magis, & magis apparuit incommodum, & sic paulatim desiit vsus sub vtraque, vt paulò pòst dicemus.

Tertium incommodum est, quod multi abhorrẽt à vino, & vel natura abstemij sunt, vel educatione, vt in calidis regionibus. Assuescunt enim pueri, & puellæ etiam nobiles aquæ potui, vnde multi postea etiã in matura ætate non possunt absq; nausea vinum gustare. Quid ergo isti facturi sunt? abstinebunt à Communione perpetuò? at id non licet per diuinas leges.

Ioannes Brentius hoc incommodo adductus in Apologia pro Confessione VVirtembergensi in 2. parte secundæ pericopes, admittit abstemios posse sub vna specie communicare, non obstante iure diuino vtramque speciem præcipiente. At vbi legit ipse à diuino mandato generaliter posito excipi debere abstemios? vel si Ecclesia Brentij ius habet interpretandi ius diuinum, ac declarandi in eo mandato non comprehendi abstemios, cur Ecclesia Catholica ius non habebit interpretandi idem ius diuinum, ac declarandi in eo non comprehendi nisi sacerdotes sacrificantes?

Quartum incommodum est, penuria vini. Siquidem in multis regionibus vinum non crescit, & quod aliunde adfertur, partim summo pretio emitur, partim non diu conseruatur: ex quo oporteret plurimos, aut nunquam, aut rarissimè communicare, si non posset fieri Communio sub vna specie. Certè in Iaponia, adeò nulla est copia vini, vt vix ad sacta facienda commodè haberi possit. Et scribit Volaterranus lib.7. Geographiæ, ab Innocentio VIII. concessum Noruegiis, vt sine vino sacrificarent, quod vinum in Noruegia non crescat, & aliunde importatum continuò acescat. Quod quidem Pontifex ille concesserit, si tamen concessit, vel quòd eius sententiæ esset, non esse de iure diuino, vt sacrificium in vtraque specie necessariò confici debeat; quæ sententia suos habet patronos, vt Gabrielem lect.84. in Canonem Missæ, & Ioannem Maiorem in 4. dist.13. quæst.3. & alios quosdam; vel quod indicauerit, ius diuinum ita interpretandum esse, vt excipiatur casus necessitatis. Etsi enim sacrificium est imperfectum sine vtraq; specie, tamen præstat imperfectum habere, quàm nullum; præsertim cùm duæ illæ species, partes sacrificij sint integrantes potius, quàm essentiales.

Denique hoc incommodum ipsis etiam aduersariis adeò visum est magnum, vt Philippus Melanchthon in libro de vsu integri Sacramenti, scripserit Ruthenos ob vini inopiam rectè facturos, si pro vino vterentur τῷ ὑδρομέλιτι, id est, aqua mellita, seu medone. Sed quis dedit Philippo auctoritatem mutandi Sacramentorum materiam?

Quantò sapientius Ecclesia Catholica non mutat Sacramentorum materias, sed incommodo illi medetur, vnam speciem tantùm populis ministrando; quod quidem Deo placere signis, & prodigiis aliquando demonstratum est. Scribit Alexander Alesius in 4. parte summæ Theologicæ, quæst.11. memb.2. articul.4. §.3. in noua editione, quosdam Monachos aliquando, apud quos vsus erat vnius speciei, cœpisse vtramque speciem postulare: sed interim accidisse, vt cùm sacerdos inter sacrorum solennia hostiam frangeret, totum patenæ concauum sanguine ex ipsa hostia profluente repleretur. Quo significare voluit Deus, frustrà illos tumultuari pro calice sanguinis, cùm omnia haberent in specie illa panis, quam de more solebant accipere.

CAPVT XXV.

Soluuntur obiectiones ex Scriptura petitæ.

Restat nunc, vt ad argumenta aduersariorum respondeamus, quæ illi partim ex Scripturis, partim ex Patribus, partim ex ratione desumunt. Primus Scripturæ locus est Ioan.6. *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quem locum soli Bohemi obiiciunt: Lutherani enim, & Caluinistæ non existimant Ioannis 6. de Sacramento Eucharistiæ tractari.

Tres solutiones à Catholicis datæ sunt. Prima est communis, quam etiam in 1. libro attigi, dum locum Ioannis exponerem; vim huius præcepti in te, quæ sumitur, non in modo sumendi consistere. Continent enim verba illa: *Nisi manducaueritis*, non simplex præceptum, sed medium, seu remedium conseruandæ vitæ per Baptismum acceptæ, & consequenter præceptum, quia tenemur conseruare vitam. Vnde non obligant ista verba Catechumenos, quia nondum vitam per Baptismum acceperunt, quam conseruare debeant; neque infantes baptizatos, quia non egent conseruatione vitæ, cùm eam non possint amittere sine vsu rationis. Porrò

reme-

remedium conseruandæ vitæ non consistit in speciebus panis, & vini, neque in modo manducandi, & bibendi, sed in sumptione corporis, & sanguinis Domini: quocunque enim modo illa sumantur, modò verè sumantur, sumentem utrumque nutriunt, & reficiunt. Caro enim Domini verè est cibus, & sanguis verè est potus: ad solam igitur sumptionem illa verba obligant, non ad modum sumendi. Sumuntur autem verè tam corpus, quàm sanguis sub qualibet specie; igitur præcepto satisfaciunt, qui sub vna specie Sacramentum percipiunt. Accedit, quòd ipse Dominus quod dixerat: *Nisi manducaueritis, & biberitis*, declarauit cùm diceret: *Qui manducat me, viuet propter me.* Idem enim est manducare carnem Christi, & bibere sanguinem eius; & totum Christum sumere: totum autem manducando sumimus, vt ipse fatetur.

Quod si aduersarij omnino conuincerent, quod tamen non faciunt, vim præcepti consistere in modo manducandi & bibendi, & planè sub præcepti obligationem cadere sumptionem sub tali, vel tali specie, adhuc nihil obtinerent; tunc enim adhibenda esset SECVNDA solutio, quæ eiusmodi est; In Scripturis sæpenumero coniunctio, *&*, accipitur pro disiunctiua: vt Actorum 3. *Argentum, & aurum non est mihi.* Est enim sensus; Argentum, vel aurum non est mihi; siue, neque argentum, neque aurum est mihi: non enim aliter rectè S. Petrus docuisset, se pecuniariam eleemosynam facere non potuisse. Ioan. 15. *Si non venissem, & loquutus fuissem eis, peccatum non haberent.* Sensus est; Si neque venissem, neque loquutus fuissem: subintelligitur enim negatio præcedens, more Hebraicæ linguæ, quam aliquando interpretes imitantur. Hebræi enim vt plurimum simplicem coniunctionem ponunt, cùm tamen subintelligant negationem præcedentem; vt Psalm. 1. in Hebræo est: *Non surgunt impij in iudicio, & peccatores in Concilio iustorum.* Sed quia subintelligitur negatio, ideò rectè Latini verterunt: *Non resurgunt impij in iudicio, neque peccatores in concilio iustorum.* Ceterùm, vt dixi, interpretes non rarò imitantur phrasim Hebraicam: & hoc modo verba Domini Hebraicè, vel Syriacè à Domino pronunciata, Ioannes quidem Græcè scripsit, sed phrasim Hebraicam seruare potuit, vt hic sit sensus: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & nisi biberitis eius sanguinem*, id est, si neque manducaueritis, neq; biberitis, &c. vel, si non manducaueritis, aut nō biberitis. Esse autē hoc modo ista verba intelligenda, probatur ex verbis sequētibus. Nam Dominus paulò pòst addit: *Qui manducat me, viuet propter me.* Et rursus ibidem: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Quæ sanè falsa essent, si coniunctiuè, & non disiunctiuè intelligerentur illa verba: *Nisi manducaueritis, &c.*

Sed etiamsi aduersarij has duas solutiones confutare possent, quod hactenus non fece- A runt, & omnino conuincerent, verba Domini intelligenda esse de modo manducandi, & bibendi, & coniunctim, nō disiunctim: adhuc haberemus præsidium TERTIÆ solutionis. Multa enim præcepta sunt in Scripturis, quæ dantur vniuersæ Ecclesiæ, sed implenda per aliquos, non per singulos; quod obseruandum esse monet B. Augustinus in explicatione Scripturarum, libro 3. doctrinæ Christianę, cap. 17. Tale est illud: *Crescite, & multiplicamini*; id enim dicitur humano generi, sic tamen, vt satis sit, si per aliquos species humana propagetur, & non cogantur omnes liberis procreandis operam dare. In hunc igitur modum possunt hæc verba explicari: *Nisi* B *manducaueritis, &c.* id est, nisi sint in Ecclesia aliqui, qui hoc Sacramentum sub vtràque specie sumant, non habebitis vitam in vobis. Si enim nulli tales sint, consequenter nulli erunt, qui Sacramentum conficiant, nulli qui ministrent: atque ita peribit totus fructus saluberrimi Sacramenti. Sed de hoc loco satis dictum est.

SECVNDVS locus, qui est planè Achilles, Lutheri, Buceri, Philippi, Caluini, Kemnitij, Hamelmanni, & omnium aliorum, sunt illa verba Matth. 26. *Bibite ex hoc omnes*; id enim edictum esse dicit Caluinus, æterni Dei, quo omnes coguntur ad vtramque speciem Sacramenti percipiendam.

RESPONDEO; Hæc verba dicuntur solis A- C postolis, qui tum ad mensam cum Christo sedebant. Id probo hac ratione: Particula, *omnes*, non semper in Scriptura accipitur vniuersalissimè pro omnibus hominibus, sed sępe pro omnibus certi alicuius generis. Alioqui illud Pauli: *Omnes quærūt quæ sua sunt*, includeret etiam sanctissimos quosque; & illud: *Omnes peccauerunt*, Christum quoque comprehenderet; & illud: *Clamauerunt omnes, Crucifige eum*; & similia, in Apostolos Domini conuenirent.

Videndum igitur est, an illud: *Bibite ex eo omnes*, vniuersalissimè capiatur, an pro aliquo certo genere. Et quidem vniuersalissimè, id est, pro omnibus hominibus capi non potest: nam sequeretur debere Sacramentum dari Turcis, Iudæis, D Ethnicis; & illi enim homines sunt. Oportet igitur pro certo genere hominum illud accipere: quæro igitur quod sit illud hominum genus. Si dixerint omnes viros, excludentur fœminæ: si omnes fideles, includentur infantes, quos tamen etiam aduersarij excludunt. DICENT, esse omnes fideles adultos. SED IMPRIMIS gratis hoc dicent; nec enim id facilè probare poterunt. DEINDE includentur abstemij, quos tamen etiam ipsi plerumque excipere solent. DENIQVE repugnat Marcus apertissimè, qui sic ait cap. 14. *Et biberunt ex eo omnes*; ista enim verba respondent illis: *Bibite ex eo omnes.* Quare eodem modo accipitur, *omnes*, apud Matthæum, & apud Marcum. Apud Marcum autem non intelliguntur per, *omnes*, omnes fideles adulti: nec enim ve-

rum esset: *Biberunt ex eo omnes*; ergo nec apud Matthæum intelligi possunt omnes fideles adulti. Quod si fortè dicant apud Marcum per, *omnes*, intelligi omnes fideles adultos, quia in Apostolis biberunt omnes: colligemus iam non obligari fideles ad calicem Domini bibendum, quia mandatum iam impleuerunt; iam enim biberunt, vt eis fuerat imperatum.

Restat igitur, vt mandatum solis Apostolis datum fuerit. Id quod potest etiam confirmari ex circumstantiis totius illius loci Euangelistæ Matthæi. Omnes enim clamant, hæc verba solis Apostolis dicta esse: *Cœnantibus*, inquit, *eis*. Quid est, *eis*, nisi Apostolis? Sequitur: *Accepit* IESVS *panem, & benedixit, ac fregit, deditq́; discipulis suis*. Quibus B discipulis dedit, nónne illis qui cum illo cœnabant? Sequitur: *Et ait; Accipite, & comedite, hoc est corpus meum.* Certè illis dixit: *Accipite, & comedite*, quibus dedit comedendum; dedit autem Apostolis solis, vt iam ostendimus. Sequitur: *Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis.* Quibus illis? iisdem, quibus dederat panem, id est, solis Apostolis. Sequitur: *Dicens; Bibite ex hoc omnes.* Quibus hoc dixit, nisi illis, quibus dedit calicem? nam dedit dicens. Dedit autem solis Apostolis; ergo solis Apostolis dixit. Sequitur: *Et hymno dicto exierunt in montem Oliueti, tunc dicit illis; Omnes vos scandalum patiemini in me, &c.* Qui dixerunt hymnū cum Christo? qui exierunt in montem Oliueti? qui erant omnes illi scandalum passuri in illa nocte? C nónne soli Apostoli? Clarissimè igitur patet, verba illa ad solos Apostolos pertinere.

Sed videamus nunc quid adferant aduersarij, vt probent illa dici ad omnes fideles. Lutherus in lib. de captiu. Babyl. cap. de Eucharistia tribus argumentis probat, illud: *Bibite ex hoc omnes*, non ad solos Apostos dictum esse.

PRIMVM est, quia nō sine mysterio Dominus non dixit, Manducate ex hoc omnes; sicut dixit: *Bibite ex hoc omnes*; nimirum prænidebat futuros, qui dicerent, panem omnibus datum, calicem non item. Idem argumentum habet Caluinus in antidoto articulorum Parisiensium, art.7.

RESPONDEO; Negamus, Christum nō dixisse: *Manducate ex hoc omnes.* D Tametsi enim id Euangelistæ non scripserint, Ecclesia tamen ex Apostolica traditione edocta, in sacro Canone Missæ disertis verbis ponit, Christum dixisse: *Manducate ex hoc omnes.* Quam partem Canonis refert etiam S. Ambrosius libro 4. de Sacram. cap.5. & post eum Paschasius in li. de corpore Christi, ca. 15. Sed quid si etiā certò constatet, à Christo dictum nō fuisse: *Manducate ex hoc omnes*, vt ab eo dictum fuisse cōstat: *Bibite ex hoc omnes*, quid inde aduersarij nostri lucrarentur? omnino nihil: caussa enim eius diuersitatis esset in promptu. Dominus enim panem fregit, & vnicuique partem suā dedit, non autem dedit panem integrum, quem inter se diuiderent, ideo nō fuisset necesse dicere: *Manducate ex hoc omnes.* At calicem vnum & eundem dedit, vt ex eodem biberent omnes; dixit igitur: *Bibite ex hoc omnes*, vt intelligeret primus, non totum sibi exhauriēdum, sed tantum relinquendum, quod omnibus sufficeret.

SECVNDVM argumentū. Iisdem dictum est: *Manducate*, quibus dictum est: *Bibite*. Vel igitur totum Sacramentum datum est solis presbyteris, vel simul etiam laicis. Si laicis etiam, ergo omnibus dictum est: *Manducate, & bibite.* Si solis presbyteris, ergo non licet laicis dare vllam partem Sacramenti, nec eis dictum erit, Manducate; nō enim temerè dandum est, cui Christus prima institutione non dedit. De hac ratione ita gloriatur Lutherus: *Ego, inquit, fateor, ista me ratione mihi inuicta superatum, nec legisse, nec audiuisse, nec inuenisse, quid contrà dicam.*

RESPONDEO; Christus prima illa institutione, Apostolis solis dedit totum Sacramentum, vt antè probatum est. Nec tamen valet illa Lutheri consequentia; Christus nō dedit laicis, ergo non potest dari à nobis. Nā etsi non dedit, non tamen prohibuit dari: & alibi iussit etiā dari, cū ait: *Hoc facite*, de quo loco postea dicemus.

TERTIVM argumentum. Christus dixit: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effundetur.* Hic clarissimè vides, sanguinem dari omnibus, pro quorum peccatis fusus est. Quis autem audeat dicere pro laicis non esse fusum? ergo omnibus datur, & omnibus dicitur: *Bibite.* De hoc argumento sic Lutherus triumphat: *Hoc, inquit, maximè omnium vrget, penitusq́; me concludit.*

RESPONDEO; Argumentum hoc verè concludit, non pro Luthero, sed contrà ipsum. Nam si sanguis Domini dandus esset omnibus, pro quibus fusus est; dandus esset omnibus omnino hominibus, etiā Turcis, Iudæis, Ethnicis, & quibuscunq; impiis. Sanguis enim ille pro omnibus fusus est, vt Scripturæ passim tradunt, Coloss.1. 1.Cor.15. 1.Ioan.2. & alibi.

Philippus in Con. Aug. in art. de vtraq; specie, probat illud: *Bibite ex hoc omnes*, dictum esse non solùm Apostolis, sed etiā aliis, quia Ecclesia Corinthiorum à Paulo, qui à Domino edoctus fuerat, instituta, vtraque specie vtebatur.

RESPONDEO; Argumentum est nimis infirmum. Ecclesia enim Corinthiorum vtebatur vtraque specie, quia Paulus, vel Domini exemplo, vel aliunde ostendit, & tradidit, licitam esse Cōmunionem sub vtraq; specie. Sed nec Paulus citauit illud mandatum: *Bibite ex hoc omnes*; nec vllo verbo docuit, esse necessariam omnibus Communionem sub vtraque specie.

Ioannes Caluinus lib.4. Institut. cap.17. §.48. 49. & 50. antequam solutionem nostram refellat, ita præfatur: *Alterum, inquit, effugium est, solos Apostolos in huius Cœnæ participationem a Christo admissos, quos iam in sacrificiorum ordinem allegerat, & cooptauerat. Velim tamen mihi ad quinq; postulata respondeant: quibus elabi non poterunt, quin facilè cum suis mendaciis reuincantur.* Hæc ille. Sed nec postulata illa quinq;

aliquid momenti habent ad resellendú id quod asserimus.

PRIMVM postulatum est: *Quo oraculo reuelata sit nobis ea solutio?* RSSPONDEO; Oraculo Spiritus sancti per Sctipturam Matthæi, & Marci, vt suprà ostendimus.

SECVNDVM: *Cur meliore illo seculo ab Apostolis ad mille vsq; annos postea siue exceptione omnes fiebant vtriusque symboli participes? Ignorabátne vetus Ecclesia, quos Christus conuiuas ad cœnam suam admisisset?* RESPONDEO; Falsissimum est, quod Caluinus assumit: iam enim ostendimus in Communione domestica, & ægrotorum, & laica clericorum, & in ipso etiam publico cœtu in remplis sub vna specie fuisse communicatum in antiquissima Ecclesia. Deinde si esset verum, quod ipse assumit, non proprerea sequeretur verba illa: *Bibite ex hoc omnes*, dicta esse aliis, quàm Apostolis. Nam Ecclesia vti potuit vtraque specie, quia Dominus id non prohibuit, etiamsi non iusserit.

TARTIVM postulatum: *Cur de pane simpliciter dixit, vt ederent, de calice, vt omnes biberent?* QVARTVM; Si Dominus solis Apostolis, vt sacerdotibus Sacramentum dedit, quo iure darur nunc, vel ex parte, laicis? An hæc responsum est paulò antè: sunt enim hæc Lutheri arguméta, primum & secundum.

VLTIMVM postulatum: *An mentiebatur Paulus, cùm docebat Corinthios se accepisse à Domino, quod illis tradiderat? Nam postea traditionem declarat, vt omnes promiscuè vtroq; symbolo communicarent.* RESPONDEO; Apostolus nequaquam mentiebatur: sed planè menritur Caluinus, dum ei tribuir, quod ipse non dicit. Non enim Paulus ita declarat tradionem Domini, vt dicar debere omnes diuino mandaro sub vtraque specie communicare. Sed de loco Pauli infrà plura dicemus; & iam aliquid diximus in solutione argumenti Philippi.

Martinus Kemnitius loco citaro in Examine, pagin. 635. addit hoc argumentum, quod more suo verbosissimè persequitur. Christus dixit: *Accipite, edite, bibite*; sed priora duo Synodus Tridentina vult ad laicos etiam pertinere; ergo & tertiú illud, *Bibite*, ad laicos pertinet: nulla enim assignari potest caussa diuersitatis.

RESPONDEO; Remoueantur mendacia, & argumentum per se corruet. Nusquam enim Synodus Tridenrina scriptum reliquit, illa verba: *Accipite, edite*, ad laicos pertinere, illud autem, *Bibite*, non pertinere. Concilium id solum docet, non teneri eos, qui Sacramentum non conficiunt, siue laici sint, siue sacerdores, iure diuino ad vtramque speciem; cur autem qui conficiunt ad vtramq; speciem teneantur, ratio est, quia sacrificium integrum esse, & integrè consumi deber.

Hermannus Hamelmannus in lib. de vtraque specie parte 2. duo argumenta profert, prærer argumenta Lutheri. PRIMVM est; Si solis Apostolis dictum esser: *Bibite ex hoc omnes*; ergo soli Episcopi communicare deberent sub vtraque; illi enim soli Apostolis succedunt. RESPONDEO; Etiá Sacerdotes succedunt Apostolis quarenus ad illos etiam pertinet præceptum conficiendæ Eucharistiæ, quod darum suit Apostolis per illa verba: *Hoc facite in meam commemorationem*. Quare Sacerdotes etiam, propter perfectionem Sacramenti, tenentur sumere vtramq; speciem, cum conficiunt Eucharistiam.

SACVNDVM argumétum Hamelmanni. Dominus ait Marc. 13. *Quod vobis dico, omnibus dico*; ergo illud: *Bibite ex hoc*, dictum Apostolis, omnibus dictum esse censendum est. RSSPONDEO; Marcus non absolutè, & simpliciter posuit: *Quod vobis dico, omnibus dico*, sed addidit, *Vigilate*. Id ergo omnibus dictum est, vt vigilemus, & ad iudicium præparemur, de quo in eo loco Dominus concionatus fuerat, & mulra omnibus vtilia dixerat. Alioqui si omnia quæ dicta sunt Apostolis, ad omnes pertinerent, oporteret omnes ire per mundum vniuersum, & prædicare Euangelium omni creaturæ, & alia id genus, quæ nemo sanæ mentis concederet. Atque hæc de primario aduersariorum fundamento.

TARTIVM testimonium Scripturæ est illud Lucæ: *Hoc facite*; iubet enim Dominus, vr faciant, quod ipse fecir. Ipse autem tria fecit, consecrauit, sumpsit, & distribuit omnibus præsenribus vtramq. speciem: debent igitur Apostoli, & qui eis succedunt, non rantùm cósecrare & sumere, sed eriam omnibus præsentibus dare speciem vtramq;. Et confirmatur argumétum ex illa particula: *Similiter & calicem*. Nam ista particula (vt Kemnitius diligenter obseruari iubet pag. 533. & 535.) significat eâdem esse rationem panis, & calicis: & sicut Dominus accepit, & dedit panem, & dixit: *Hoc facite*; ita quoque similiter accepisse & dedisse calicem, & dixisse: *Hoc facite*.

RESPONDEO; Mirabilis est prouidentia Dei in sanctis literis: nam vt non haberent hæretici iustam excusationem, sustulit eis omnem tergiuersandi occasionem. Nam Lucas illud, *Hoc facite*, posuit post datum Sacramentum sub specie panis, post datum autem calicem illud non repetiuit, vt intelligeremus iussisse Dominum, vt sub specie panis omnibus distribueretur Sacramentum; sub specie autem vini non item.

Nec quidquam momenti habet illud, *similiter*, quod tantopere Kemnitius vrget: nam non refert illud, *similiter*, nisi acceptioné, est enim sensus, Similiter postquam cœnauit, accepit calicem. Quod autem non teferat omnia, quę Christus fecit circa panem, vt vellet Kemnitius, patet, quia Christus panem non solùm accepit, & benedixit, & dedit, sed etiam fregit, & fractum diuisit inter accumbentes: calicem autem non fregit, nec diuisit ipse discumbentibus, sed dedit integrum, vt vnus alteri porrigeret. Præterea Paulus 1. Corint. 11. cùm habeat eandem particulam, *similiter*, non tamen habet, *dedit*, sed solùm, *accepit*. Non igitur illud, *similiter*, referri po-

test ad verbum, *dedit*. Quod autem non referat illud mandatum, *Hoc facite*, perspicuum est ex ipso contextu; sic enim legimus: *Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens; Hic calix, &c.* Vbi debet subintelligi verbũ, cum quo benè cohæreat ille accusatiuus *calicem*. tale autẽ verbum non est, *Hoc facite*. Quæ enim esset hæc oratio, Similiter & calicem hoc facite? Sentẽtia ergo illa est, quam diximus: *Similiter & calicem accepit dicens, &c.*

QVARTVM testimoniũ Scripturæ est in verbis illis B. Pauli 1. Cor. 11. *Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis, &c.* Traditio Apostolica sine dubio omnes obligat: tradidit autem Paulus omnibus vtramq; speciem esse sumendã. Et præterea Paulus tam post speciẽ panis, quàm post speciem vini repetit Domini Mandatum: *Hoc facite.* Et denique postea adiungit: *De pane illo edat, & de calice bibat.* In hoc argumento mirè sibi placent aduersarij. Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. de Eucharistia: *Vltimo*, inquit, *stat inuictus Paulus, omnium obstruens ora, &c.* Et infrà: *Non dicit*, inquit, *permisi vobis*. Et infrà: *Tradidisse est præcepisse.* Et in libro contra Angliæ Regem: *Hoc argumentum*, inquit, *dixit assertori Sacramentorum, Noli me tangere.*

RESPONDEO; In vltimis verbis nulla est difficultas; illud enim: *De pane illo edat, &c.* sequitur post ea verba: *Probet seipsum homo, & sic de pane illo, &c.* Quibus verbis non iubet Apostolus, vt fideles edant panem, vel calicem bibant absolutè; sed modum præscribit, quo vti debent, si edere, & bibere velint vtiliter.

PORRO illa verba: *Ego tradidi vobis*, in nullo auctore significârunt vnquam, Ego præcepi, seu imperaui. Et DEINDE, quàm esset pulchra illa verborum Pauli connexio, si ita efferretur: Ego tradidi vobis, id est, mandaui, quoniã Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur? Et illud 1. Cor. 15. *Tradidi vobis, quoniam Christus mortuus est*, quàm pulchrè hoc modo interpretaremur: Præcepi vobis, quòd Christus mortuus est? ADDE, quòd Kẽnitius in 2. parte Examinis, pagina 541. non est veritus Prophetæ Germanico Luthero in faciẽ resistere. Scripsit enim illud *tradidi*, non significare Præcepi, cuius tamen contrarium, vt suprà citauimus, Lutherus dixerat.

Sed tamen alio modo ex eodem verbo Kemnitius argumentatur, & vt ipse dicit, pulcherrimum conficit argumentum. Paulus enim cùm ait, *tradidi*, non præcipit: non enim ausus fuit in vsu Sacramentorum aliquid præcipere, sed tradit Christi præceptum. Et ne putemus eum tradere præceptum solis presbyteris, qui erant Corinthi, in principio epistolæ dicit se scribere omnibus qui erant Corinthi; immò etiam omnibus aliis Christianis. Nam addidit: *Cum omnibus, qui inuocant nomen Domini nostri IESV CHRISTI.*

SED hæc omnia falsa, friuola, & ineptissima sunt. Nam INPRIMIS falsum est, Paulum tradidisse præceptum Christi de vtraque specie sumenda. Quid enim tradiderit explicat, cùm ait: *Quoniam Dominus IESVS, in qua nocte tradebatur, accepit panem, &c.* vbi videmus tradi historiam de institutione Sacramenti, non autem præceptum de vtraque specie sumenda.

DEINDE falsum est, Paulum nihil fuisse ausum præcipere circa vsum tanti Sacramenti; illud enim: *Probet seipsum homo*, præceptum Pauli est, nec enim in Euangelio legitur. Et illa: *Cùm conuenitis, inuicem exspectate*, &; *Qui esurit, domi manducet*, eiusdem Apostoli sunt. qui etiam plura se ordinaturum asserit, cùm ait: *Cetera cùm venero, disponam.* Quare Augustinus epist. 118. Apostolorum præceptum esse dicit, vt hoc Sacramentum à ieiunis sumatur.

POSTREMO falsum est, epistolam ad Corinthios scriptam esse ad omnes fideles, ita vt omnia, quæ ibi habentur, ad omnes pertineant. Num enim ad omnes pertinet: *Auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter Gentes?* &; *Alius dicit: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ?* Porrò illud in inscriptione: *Cum omnibus qui inuocant nomen Domini*, non significat scribi epistolam ad omnes, sed significat scribi ad Corinthios, quibus Apostolus precatur pacem & gratiam cum omnibus, qui inuocant nomen Domini nostri IESV CHRISTI. Nec tamen negamus, quin epistola illa aliquo modo ad omnes pertineat; doctrina enim, quæ ibi traditur, communis est omnibus: sed non ideò omnia, quæ ibi dicuntur, ad omnes pertinent, ac si ad omnes scripta esset.

Iam verò illud, *Hoc facite*, quod in hac epistola bis ponitur, nihil caussę nostrę officit. Nam post panis consecrationem absolutè ponitur: *Hoc facite in meam commemorationem*; post calicem autem idem repetitur, sed cum conditione: *Hoc*, inquit, *facite quotiescunque bibetis.* Et certè non sine caussa Spiritus sanctus modum loquẽdi mutauit. Non significant igitur hæc verba posteriora, vt calix debeat dari, vel sumi necessariò, sed modũ præscribunt, vt si id fiat, fiat in memoriam Dominicæ passionis.

Quæritur à Doctoribus, quid propriè demonstret illud, *Hoc*, cùm Dominus ait: *Hoc facite*; an demonstret id, quod Dominus egit, id est, consecrationem, & distributionem, an quod egerunt discipuli, id est, manducationem, & bibitionem, an vtrumque simul. Sed ad rem nostram id non refert, quando constet illud præceptum non dari absolutè, nisi de vna specie.

Videtur tamen sententia Ioannis à Louanio valde probabilis, qui docet, verba Domini apud Lucam, ad omnia referri, id est, ad id, quod fecit Christus, & id, quod egerunt Apostoli, vt sensus sit; Id quod nunc agimus, ego dum consecro & porrigo, & vos, dum accipitis & comeditis, frequentate deinceps vsq; ad mundi consummationem. Profert enim prædictus auctor veteres Patres, qui illa verba modò referunt ad Christi actionem, vt Cyprianum epist. 3. lib. 2. & Damascenum lib. 4. de fide, cap. 14. modò ad

actio-

actionem discipulorum, vt Basilium lib. regularum moralium, Reg. 21. & Cyrillum Alexandrinum lib. 12. in Ioan. cap. 58. Paulum autem idem auctor docet referre potissimùm illa verba ad actionem discipulorum, id quod ex verbis sequentibus colligitur: *Quotiescunque enim*, inquit, *manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis.* Et præterea idem planum fieri potest ex instituto, & proposito B. Pauli. Nam Apostolus eo loco emendabat errorē Corinthiorum, Corinthij autem non errabant in consecratione, sed in sumptione, quia non debita cum reuerentia sumebant: quare accommodat ea verba ad suum vsum, ac docet, Christum præcepisse, vt actio cœnæ celebraretur in memoriam passionis, & ideo attentè, & reuerenter sumenda esse tanta mysteria.

CAPVT XXVI.

Refelluntur obiectiones ex Patribus.

MVLTA loca ex Patribus aduersarij citant; quæ duabus de caussis parum, aut nihil eis prodesse possunt. PRIMO, quia iisdem Patribus (vt Ioannes à Louanio rectè monuit) in rebus grauioribus nihil credunt. Maior pars eorum Patrum apertissimè docet transsubstantiationem panis in carnem vi consecrationis, quam tamen aduersarij magno consensu reiiciunt, & cùm citantur à nobis Patres, ipsi ad solum verbum Dei prouocant, Patribus omnibus contemptis. SECVNDO, quia reuera Patres benè intellecti nihil eorum habent, quæ ipsi illis tribuunt. Nec tamē mirandum esset, si aliquis eorum obscurius loqueretur, cùm tempore ipsorum non fuerit ista quæstio introducta, sitnè vtraque species necessariò sumenda.

Percurramus Patres, quos illi citant, ordine temporum, quo floruerunt. IGNATIVS in epist. ad Philadelphienses: *Vnus est*, inquit, *panis omnibus confractus, vnum poculum omnibus distributum.*

Respondeo PRIMVM; In Latinis codicibus, non habetur vnus calix omnibus distributus, sed vnus calix totius Ecclesiæ. Est enim communis calix, quia pro omnibus offertur Deo. Neq; multum fidendum est Græcis codicibus, quos Kemnitius magni facit: multi sunt enim in eis errores, vt quiuis facilè animaduerteret qui cōferret eos codices Græcos, qui nunc exstāt, cùm testimoniis Ignatij, quæ citātur ab Athanasio in epist. ad Epictetum, & à Theodoreto in Dialogis cōtra Eutychianos. Adde, quòd ipsi Magdeburgenses, Cent. 2. cap. 4. art. de Eucharistia, citant hunc locum Ignatij, vt nos habemus.

SECVNDO respondeo; Ignatium in illis verbis, etiam vt à Kemnitio citantur, facere vim in vnitate calicis, non in vniuersalitate bibentium. Docet enim vnum esse calicem, non autem de-

A bere, vel etiam solere ab omnibus sumi; vt hic sit sensus: Cùm in Ecclesia aliqui sumunt Eucharistiam sub specie panis, omnes illi vnum panem sumunt, non multos; & cùm aliqui sumunt sub specie vini, vnus calix omnibus illis distribuitur, non multi. Vnde ibidem ait: *Vna est caro, vnus est sanguis, vnus panis, vnum poculum, vnus Christus, vnū Baptisma, vna Ecclesia, &c.*

TERTIO denique addere possumus, ad summum quantumuis exprimantur ista verba, nihil aliud ex eis elici posse, nisi fuisse vsum illo tempore, cùm pauci erant Christiani, vt omnibus daretur potus calicis. Sed hoc exemplum est, non præceptum.

B SECVNDO loco IVSTINVM proferunt: *Iustinus*, inquit Kemnitius, *vetustissimus scriptor, cùm descripsisset Communionem sub vtraque specie, mox subiungit, Apostoli in Euangeliis, ita sibi Christum præcepisse, tradiderunt.*

RESPONDEO, illa verba Iustini, vbi commemoratur Christi præceptum, non pertinent ad Communionem, sed ad consecrationem. Nam etiamsi de Communione aliquid dixerat Iustinus antea, tamen immediatè ante illa verba, quę aduersarij citant, Iustinus declarat, quid sit, & quomodo fiat Eucharistia, ac dicit, panem per verbum Dei prolatum in consecratione, fieri Eucharistiam, & non esse amplius communem panem, sed ipsius IESV carnem, & sanguinem:

C tum ne videatur rem tam miram ex capite suo finxisse, subiungit: *Apostoli enim in commentariis suis, quæ Euangelia dicuntur, ita præcepisse sibi IESVM tradiderunt.* Quibus verbis significat Apostolos tradidisse, sibi à Domino præceptum, vt verbo Dei consecrarent panem, & ea consecratione ex pane facerent corpus ipsius. Idem patet ex sequētibus verbis: Iustinus enim addere curauit verba illa Euangelij, quibus Domini præceptum continetur, atq; ait: *Eum enim pane accepto, cùm gratias egisset, dixisse; Hoc facite in meam recordationem: hoc est corpus meum; & similiter accepto calice dixisse, Hic est sanguis meus.* vbi nulla fit mentio Communionis, sed solius institutionis.

TERTIVS est CLEMENS Alexandrinus, qui

D lib. 2. Pædagogi. cap. 2. ait: *Bibere sanguinem IESV, est participem esse incorruptionis diuinæ.* Hinc verò colligunt aduersarij, non posse participare incorruptionem, qui non bibit sanguinem.

Respondeo PRIMVM; Non sequitur illa negatiua ex affirmatiua. Non enim quia potus sanguinis dat incorruptionem, ideò non habet incorruptionem, qui non bibit sanguinem; potest enim aliunde, nimirum ex corpore Domini, haberi eadem illa incorruptio, iuxta illud Ioānis 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Nam etiā in rebus corporalibus argumētum non valeret; Vinum nutrit, ergo qui vinum non bibunt, nutriri non possunt. Non valet, quia non solùm vinum, sed multa etiam alia nutriunt.

SECVNDO; Sanguis Domini non dat in-

corru-

corruptionem, quia bibendo ſumitur, ſed quia ſumitur. Vis enim in ipſo ſanguine eſt, nō iu modo bibeudi; ſanguinem autem verè ſumuut, qui ſub vna ſpecie communicant, vt ſuprà diximus.

Eadem ſolutio valet ad locum TERTVLLIANI, qui QVARTVS nnmerari poteſt. Ex libro de reſurrectione citat Caluinus illud: *Caro corpore, & ſanguine Chriſti veſcitur, vt anima de Deo ſaginetur.* Sed præter communē ſolutionem, non eſt prætereundum Tertulliauum dixiſſe, nos ſauguine veſci, non, bibere ſangninem; veſcimur autem ſauguine, cùm eum ſumimns per modum cibi ſub ſpecie pauis.

QVINTO proſerunt ORIGENEM homil. 16. in Num. *Populus Chriſtianus in vſu habet ſanguinem bibere.*

Reſpoudeo PRIMO; Habet in vſu, nō in præcepto. SECVNDO; Vt eum vſum habear populus Cbriſtianus, uon neceſſe eſt, vt ſinguli de populo bibant, ſed ſatis eſt, ſi in Eccleſia aliqui ſiut, qui id faciāt: multa enim ſuot in vſo populi Chriſtiani, qnæ tamen non à ſingulis fiunt.

SEXTVS eſt S. CYPRIANVS, ex quo tria loca producuut. PRIMVS eſt iu epiſt. 2. lib. 1. vbi dicit ſanguinem Domini dandum eſſe fidelibus, vt roborentur ad martyrium. SED ad hunc locum reſpondimus ſuprà cap. 22.

Vrgent porrò illa verba eiuſdē epiſtolæ: *Quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, ſi non eos prius ad bibēdum in Eccleſia poculum Domini iure Communicationis admittimus?* Hinc enim colligi videtur, ius habere laicos ad ſanguinem Domiui petendum, ac proiude iuſtè uon poſſe eis denegari.

RESPONDEO; Hoc loco confirmatur potiùs, quàm infirmatur ſententia noſtra. Cyprianus enim loquitur iu ea epiſtola de lapſis, quibus ab Epiſcopis ablatum erat ius Communiouis: ac hortatur Cornelium Papam, vt lapſis imminente uoua perſequutione reſtitnatur ius commuuicandi, ſi nimirum ad pœnirentiam redierint, ne iuermes ad prælium pro fide inueniantur. Ius ergo laicorum ad communicandum à ſacerdoribus datur, & à ſacerdotibns tollitur: & ſicnt poſſunt Prælati ob crimina tollere ius communicandi, ita poſſuut ob alias iuſtas csuſ- D ſas diſponete, & ordinare de modo communicandi, ſub vna ſpecie, vel altera. Præterea ſi tempore Cypriani habuiſſent laici ius peteudi calicem, certè habuiſſeut ex conſuetudine illius temporis: ergo cùm ſit hoc tempore contraria conſuetudo introducta, & lex præterea iu generslibus Conciliis promulgata, non habeut amplius ius illud laici, niſi ſortè probare poſsint, quod hactenus uō feceruut, expreſſo Dei mandaro ſe ius illud habere.

SAECVNDVS locns eſt iu lib. 2. epiſt. 3. vbi ſic loquitur Cyprianus: *Quidam vel ignoranter, vel ſimpliciter in calice Domini ſanctificando, & plebi miniſtrando non hoc faciunt, quod Chriſtus fecit, & docuit.* Hinc colligunt Chtiſtum docuiſſe, vt calix plebi mi-
A oiſtraretur. Et auget difficultatem Kemuitius; nam ſi illi reprehenduntur, qni loco vini aquam miniſtrabant, cùm tameu & calicem, & verba retinerent, quantò magis repreheudendi ſunt, qui totum calicem ſuſtuleruut?

RESPONDEO; Non agit eo loco Cypriauus, oporteátne calicem populo præbere, an non: ſed tantùm, vt ſi miniſtretur, ex vino miſto, uou ex aqua ſola conſtet, & hoc dicit Dominum docuiſſe, vt calix Euchariſtiæ ex vino miſto, non ex aqua ſola conſtet.

Quod autem Kemnitius addit, omnino abſurdiſsimum eſt, nimirum grauius, & reprehenſibilius eſſe non dare plebi calicem, quàm dsre B in ſola aqua conſecratum. Nam qui daut in ſola aqua conſecratum, cotrumpunt Sacramentum Chriſti, qnia mutsnt mareriam; & populum decipiūt, cui pro ſanguine Domini meram aquam tribuunt, quę grauiſsima ſacrilegia eſſe, non dubium eſt: & denique pugnant cum Domini præcepto, quod ſemper vrget Cyprianus, quia Dominus iuſsit fieri, quod ipſe fecit, dum ait: *Hoc facite*, ipſe autem calicem vini miſti conſecranit, non calicem aquæ. At præbere populo Euchariſtiam ſub vna ſpecie, uullum ſacrilegium, nullsm fraudem, nullius præcepti præuaricātionem continet.

Et ſanè mirum eſt, aduerſarios tantopere vrgere teſtimoninm huius epiſtolæ, cùm in diſpu- C tatione de ſacrificio, & de miſcenda aqua viuo iu calice, hanc epiſtolam conteinuant: & argumeuta, quæ in ea habentur pro miſtione aquæ, reſutare non vereantur.

TERTIVS locus eſt in ſerm. de cœna Domini, vbi ſic loquitur auctor: *Lex eſum ſangninis probibet, Euangelium præcipit, vt bibatur.*

Reſpondeo PRIMVM, non dicit auctor ſermonis (nec enim Cypriauns eſt, ſed aliquis poſterior) Euangelium præcipere, vt bibatur ſauguis ab omuibus, ſed tantùm vt bibatur. Hoc enim ipſo, quod Dominus inſtituit Sacrameutum hoc ſub ſpecie cibi, & potus, iuſsit manducari, & bibi, ſed ad hoc ſatis eſt, ſi ab aliqnibus bibatur, vt in Eccleſia fit.

D DEINDE Cyprianus non ſacit vim in bibeudo, ſed iu ſumeudo ſanguinem: promiſcuè euim loquitur de eſu, vel poru ſanguiuis. Nam in loco citato: *Lex*, inqnit, *probibet eſum ſanguinis, Euangelium præcipit, vt bibatur.* Vbi cùm opponat tāquam cootraria, bibere ſauguinem, & oon edere ſanguinem, apertè ſignificat ſe pro eodem accipere eſum, & potum. Et in eodem ſetmoue idem auctor paulò pòſt dicit: *Potus, & eſus ad eandem pertinent rationem.* Accipiunt antem Catholici laici verè ſanguiuem Domini cum corpore ſub ſpecie panis: id quod iſte auctor non ſolùm ſatetur, ſed etiam dicit proptet eam csuſſam in ſola ſpecie panis eſſe cibum & potum. Sic enim air iuitio ſermonis: *Manducauerant, & biberant de eodem pane ſecundum formam viſibilem, &c.*

SEPTIMO

SEPTIMO proferunt AMBROSIVM ex lib. de initiandis mysteriis, ca.9. *Illis aqua fluxit è petra, tibi sanguis è Christo.* Item citat Caluinus verba Ambrosij ad Theodosium teste Theodoreto lib.5. hist. cap.18. *Qua audacia poculum sanguinis preciosi, ore tuo participabis?* SED hæc nihil ad rem faciunt. Fatemur enim datam aliquādo vtramq; speciem laicis, sed negamus id iure diuino mandatum.

OCTAVO profert Caluinus HIERONYMVM in cap.2. Malach. *Sacerdotes, qui Eucharistiam conficiunt, & sanguinem Domini populo distribuunt.* RESPONDEO; Nihil noui audimus.

NONO proferunt CHRYSOSTOMVM hom. 18. in 2. ad Corint. *Est autem,* inquit, *vbi nihil differt sacerdos à subdito, vt quando fruendum est horrendũ mysteriis: similiter enim vt illa percipiamus, digni habemur. Non sicut in veteri lege partem quidem sacerdos comedebat, partem verò populus: verùm omnibus vnum corpus proponitur, & poculum vnum.* RESPONDEO; Vim facit in re, quæ sumitur, non in speciebus, vel in modo sumendi; alioqui falsum esset discrimen, quod ipse ponit inter nouam, & veterem legem. Nam si agatur de speciebus, etiam nunc partem sumit sacerdos, partem populus: nemo enim sumit integrum panem. Hoc igitur est discrimen inter veteris, & noui Testamenti sacrificium, quòd illud diuidebatur per partes, nec poterat ab vno sumi totum: & inde fiebat, vt alij maiorē partem, alij minorem haberent; & sacerdotũ ordinariè erat pars potissima. At hoc nostrum totum, & integrum datur singulis: nec plus habet sacerdos, quàm laicus; licet symbola sint maiora vel plura in Cōmunione sacerdotum. Fuisse autem Chrysostomi ætate, & in ipsa Chrysostomi Ecclesia liberum communicare sub vna specie, manifestè patet ex eo exemplo, quod suprà citauimus ex Sozomeno, & Nicephoro.

DECIMO loco proferunt AVGVSTINVM. Ac PRIMVM citant illud lib. quæstionum in Leuiticum, quæst.57. *Ad bibendum sanguinem, omnes exhortantur qui volunt habere vitam.* RESPONDEO; Augustinus eodem modo loquitur de potu sanguinis, quo suprà diximus loquutum esse Cyprianum, seu quisquis fuit auctor in sermone de cœna Domini: non enim vim facit in modo bibendi, sed in ipsa sumptione sanguinis, qui idem efficit, siue sumatur per modum cibi, siue per modum potus. Nam idem Augustinus ibidem, sicut antea Cyprianus, opponit vt contraria, nō comedere sanguinem, & bibere sanguinem: *A cuius,* inquit, *sacrificij sanguine in alimentum sumendo non solùm nemo prohibetur, sed ad bibendum exhortantur omnes, &c.*

SECVNDO proferunt ex eodem Augustino illa verba in sermone de Sacramentis apud Bedam in 10. cap. prioris ad Corinth. *Simul hoc sumimus, simul bibimus, quia simul viuimus.* RESPONDEO; Nulla concluditur hinc necessitas sumendi sanguinis Domini per modum potus. Nam etiamsi sanguis Domini sub specie vini sit signum, &

A caussa vitæ spiritualis, & ideò rectè dicatur: *Simul bibimus, quia simul viuimus,* tamen non sequitur negatiua, Non simul bibimus; ergo non simul viuimus. Nam possumus simul viuere comedendo: est enim cibus Eucharistiæ eodem modo signum, & caussa vitæ, quo est calix.

TERTIO proferunt illud: *Nec caro sine sanguine, nec sanguis sine carne iure communicatur.* Quam sententiam ex Augustino citat Algerus lib.2. cap.8. RESPONDEO; Ea sententia non Augustini, sed Paschasij est, libro de corpore Domini, cap.19. neque nobis vlla ratione aduersatur. Non enim PASCHASIVS loquitur de speciebus Sacramēti, sed de re contenta, ac docet non posse sumi

B carnem exanguem, neque sanguinem, nisi cum suo corpore: & illum non iure communicare, qui sentit vnum accipi sine altero. Eodem sensu dixit idem Paschasius, cap.17. *Non rectè caro Christi sine diuinitate sumitur, nec diuinitas sine carne præstatur.*

VNDECIMO proferunt GELASIVM, cuius ea verba recitantur à Gratiano, canon. Comperimus, de consecr. dist.2. *Comperimus quod quidam sumpta tantummodò corporis sacri portione, à calice sacri cruoris abstineant. Qui procul dubio (quoniam nescio qua superstitione docentur obstringi) aut Sacramenta integra percipiant, aut ab integris arceantur: quia diuisio vnius, & eiusdem mysterij sine grandi sacrilegio non potest prouenire.*

RESPONDEO; Duplex ad hunc locum dari

C solet solutio. VNA est, quòd loquatur Gelasius de solis sacerdotibus sacrificantibus, qui nullo modo debent vnam speciem sine altera sumere, cùm ipsorum sit, holocaustum consumere. Hæc solutio ex eo probabilis redditur, quod Gratianus, qui ex epistola Gelasij, quæ modò fortasse non exstat, capitulum illud desumpsit, hunc ei præfixit titulum: *Corpus Christi sine eius sanguine sacerdos non debet accipere.*

ALTERA solutio est, Gelasium reprehendere illos duntaxat, qui ex errore Manichæorum à calice abstinebant, quales erant tum ipsi Manichæi, tum Priscillianistæ. Isti enim ideò à calice abstinebant, tum quia abhorrebant à vino, tum quia existimabant Christum non habuisse ve-

D rum sanguinem. Quare Gelasius non damnat eos, qui iusta de caussa à calice se abstinent, sed qui ex superstitione, vt verba ipsius indicant: *Quoniam,* inquit, *nescio qua superstitione docentur obstringi.* Isti enim magno sacrilegio Sacramentum diuidebant, quia soluebant IESVM opinione sua, & ideò rectè iubebantur aut integra Sacramenta, & quidem sub vtraque specie sumere in signum correcti erroris, aut simpliciter à Sacramento arceri. Vnde (vt suprà diximus) S.Leo serm.4. de Quadragesima, ad Manichæos detegendos iubebat obseruari, non eos, qui modò sub vna, modò sub vtraque specie communicabant; sed eos tantùm, qui nunquam sub vtraque communicabāt. Illud enim eo tempore signum erat Manichæismi: errore autem illo sublato, or-

dinariè omnes sub vna communicabant, vt ex ordine Romano suprà ostendimus.

DVODECIMO proferunt GREGORIVM Papam, qui lib.4. Dialog. cap.58. dicit Christi sanguinem iam non in manus infidelium, sed in ore fidelium fundi: & homil.22. in Euangel. dicit ore corporis, & ore cordis Christi sanguinem hauriendum esse.

DECIMO TERTIO proferunt BEDAM, qui similia verba habet in homilia festi Epiphaniæ.

RESPONDEO; Sancti isti Patres sumi dicunt Christi sanguinem ore corporis, quod nos non negamus esse faciendum; bibi autem debere ore corporis, aut sub specie vini sumi, ipsi non dicunt.

DECIMO QVARTO proferunt HAYMONEM, qui in cap.10.1. ad Cor. exponens illud: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Domini est?* dicit eum calicem vocari participationem, seu communionem, quia omnes ex illo vno participant. RESPONDEO; Loquitur iste auctor, vt suprà loqui diximus Ignatium, & Chrysostomum de vnitate calicis: significare enim eos, qui sanguinem Domini sumunt, ex vno calice sumere.

DECIMO QVINTO proferunt THEOPHYLACTVM, qui sic ait in cap.11. prioris ad Corinth. *Tremendus hic calix cunctis, pari conditione est traditus.* RESPONDEO; Loquitur Theophylactus de eo tempore, quo scripta est epistola ad Corinth. edisserit enim Pauli sententiam, atque id loquitur, quod Paulus in summa, & breuissimè dixerat. Paulus arguebat diuites, qui in cœnis illis, quæ tunc fiebant in Ecclesia, non dignabantur communicare epulas suas lautiores cum pauperibus. Hos ergo arguit, quasi Pauli nomine Theophylactus, & inter alia hoc argumentum adducit, non debere eos abhorrere à pauperibus, quando calicem suum Christus ex æquo omnibus dederit, id est, tam pauperibus, quàm diuitibus. Hæc autem sententia etiamsi tunc maximè locum habuit, cùm Communio sub vtraque specie erat omnibus libera: tamen etiam nunc locum habet. Nam & nunc pari conditione calix iste cunctis, id est, tam diuitibus, quàm pauperibus conuenit: sumunt enim ex calice cuncti sacerdotes, siue diuites sint, siue pauperes; laici non sumunt, siue diuites, siue pauperes sint.

DECIMO SEXTO proferunt PASCHASIVM, qui in lib. de corpore Christi, cap.15. sic exponit illud: *Bibite ex hoc omnes; Id est,* inquit, *tam ministri, quàm reliqui credentes.* RESPONDEO, tria sunt hîc breuiter obseruanda. PRIMVM est, locum istum videri omnino corruptum, & pro illa voce, *Bibite*, debere esse, Edite; vt Ioannes à Louanio non sine caussa suspicatur. Nã hæc verba præcedunt: *Hic solus est, qui frangit hunc panem, & per manus ministrorum distribuit credentibus, dicens; Accipite, & bibite ex hoc omnes, &c.*

SECVNDO obseruandum est, non exponere A Paschasium verba Domini, vt sunt apud Matthæum: *Bibite ex hoc omnes*, sed vt videntur dici à Christo, dum in Ecclesia distribuitur Sacramentum. Nam ipse ait Christum hoc dicere, cùm per manus ministrorum Sacramentum distribuit credentibus: verba autem illa Domini Matt.26. dicta sunt, cùm Dominus per se, non per ministros, Sacramentum distribueret. Et prætetea verba illa, vt dicta sunt in prima institutione Sacramenti, nullo modo admittunt illam explicationem; Bibite omnes, tam ministri, quàm reliqui credentes: nulli enim tunc erant ministri à credentibus distincti in mensa Domini.

TERTIO obseruandum est, verba Paschasij, B vt iam se habent, nostræ sententiæ plurimum fauere: significant enim bibendum esse Domini sanguinem, sed in specie panis, non in specie vini; quomodo etiam Cyprianus serm. de cœna Domini dixit, panem manducari & bibi. Vnde Thomas VValdensis, tomo 2. de Sacramentis, cap.93. ex hoc loco Paschasij colligit sanguinem bibi posse sub specie panis.

DECIMO SEPTIMO proferunt BERNARDVM, qui serm.3. in ramis palmarum, dicit alimoniam corporis, & sanguinis Domini in prima cœna Domini exhibitam, ac deinceps frequentari mandatam.

RESPONDEO; Sub specie panis integra alimonia est corporis, & sanguinis Domini, vt su- C prà ostendimus: quare Dominus iussit frequentari istam alimoniam, sed non præcepit, an sub vna, vel sub vtraque specie id fieri deberet.

DECIMO OCTAVO proferunt Concilium TVRONICVM, quòd Burchardo referente lib. 5. cap.9. decreuit, dandam esse ægrotis Eucharistiam intinctam sanguine Domini, vt presbyter verè possit dicere: *Corpus, & sanguis Domini nostri IESV CHRISTI.*

RESPONDEO; Locus hic nihil iuuat aduersarios: nam panem intinctum comedere, præsertim exsiccatum, & in pixide diu retentum, vt in eo Concilio habetur, non est bibere, ipsi autem potum requirunt. Deinde decretum illud emendatum fuit: damnatur enim illa intin- D ctio panis in Concilio Bracarensi III. can.1. & rectè. Nam intinctio vel fit vt habeatur sanguis Domini, vel vt habeatur per modum potus. Si vt habeatur, frustrà intingitur panis, quia in specie panis non deest sanguis cum corpore. Si vt habeatur in specie potus, frustrà etiam intingitur, quia (vt dixi) non bibitur ille panis sic intinctus, sed solùm editur.

DECIMO NONO proferunt Concilium III. BRACARENSE, citatum can.1. sed vt plurimùm nomine Iulij Papæ, quomodo citatur istud decretum etiam à Burchardo lib.5. cap.1. à Gratiano dist.2. de consecr. can. Cùm omne, & à Micrologo de obseruationibus Ecclesiasticis, cap.19. Proferunt igitur testimonium huius decreti, vbi habetur non esse dandum populo panem intinctum

ctum in ſanguine, quia Dominus legitur dediſſe vtramq; ſpeciem ſeorſim, id eſt, primò ſpeciem panis, poſteà ſpeciem vini.

Rsspondeo; Concilium prohibet quidem rectè illam intinctionem ex eo, quòd Dñs non intinctum panem dedit, nec poterat probari illa intinctio vllo teſtimonio, vel exemplo Scripturarum, nō tamen Concilium addit, debere dari vtramq; ſpeciem. Præterea ſi hoc etiã Conciliũ diceret, reſponderemus Concilium loqui de eo tempore, quo libera erat Communio ſub vtraq; ſpecie: tunc enim iis, qui vtramque ſpeciem cupiebant, Concilium iubet dari vtramque ſpeciem, non autem panem intinctum.

Vicesimo proferunt impudentiſsima tria mendacia ſub nomine trium generalium Conciliorum. Lutherus in diſputatione contra Concilium Constantiense, dicit Concilium in hæc verba loquutum in ſuo decreto: *Licet Chriſtus inſtituerit, vt omnes communicent ſub vtraq;; tamen hoc non obſtante, nos volumus, vt omnes communicent ſub vna.* Ex quibus verbis habemus Concilium agnouiſſe, & docuiſſe veritatem, quòd ſit de iure diuino Communio ſub vtraque: licet idem Concilium contrarium ſtatuerit. Vnde Lutherus ibidem dicit, Concilium damnaſſe Chriſti doctrinam, & ipſum Chriſtum pro Hæreſiarcha habuiſſe. Sed eſt mendacium intolerabile: nam nihil eiuſmodi habet Concilium, immò è contrario definit, nō eſſe de iure diuino, ſumere vtramque ſpeciem. Verba autem vnde Lutherus mendacium fabricauit, ſunt iſta in ſeſſ. 13. *Licet Chriſtus inſtituerit, & dederit Sacramentum poſt cœnam ſub vtraque ſpecie diſcipulis; hoc non obſtante obſeruanda eſt Eccleſiæ conſuetudo, vt non ſumatur niſi à ieiunis.* Vbi Concilium non loquitur de vtraq; ſpecie, cùm ait: *Hoc non obſtante*; ſed tantùm de tempore communicandi. Neq; dicit ſeruandum Eccleſiæ morem, non obſtante Chriſti præcepto, ſed non obſtante Chriſti exemplo: ille enim dedit poſt cœnam ex peculiari cauſſa, quæ modò non habet locum.

Quamuis autem hoc mēdacium iamdudum in Luthero à Catholicis detectum, & confutatum fuerit: tamen diſcipuli eius ſemper illud vrgent, vt apertiſsimè iudicent, ſe ex electione, & ex pura malitia mentiri velle. Idem enim mendacium non ante multos annos repetiuit Illyricus in Apologia pro Confeſsione Antuerpienſi, cap. 14. vbi expreſsè dicit, Concilium agnouiſſe Chriſtum inſtituiſſe, vt daretur Sacramentum ſub vtraque. Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 570. temperat nonnihil hoc mendacium, tamen ipſe quoque mentitur, illud *non obſtante*, quam vocat ſceleratam clauſulam, referri ad Communionem ſub vtraque ſpecie.

Secundo idem Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. de Euchariſtia, dicit Concilium Basileense declaraſſe, licere Bohemis vtramq; ſpeciem ſumere contra id, quod antè ſtatuerat Concilium Conſtantienſe. Sed hæc eſt mera im-
A poſtura. Concilium enim Baſileenſe idem docet ſeſſ. 30. quod Conſtantienſe ſeſſ. 13. Neq; vſquam declarauit licere Bohemis Communionem ſub vtraq; ſine Eccleſiæ diſpenſatione; ſed conceſsit eam facultatem (teſte Aenea Syluio in hiſtoria Bohemica, cap. 52.) cum ea conditione, vt crederent Communionem ſub vna eſſe licitam, & proinde non eſſe contra ius diuinum.

Tertio incredibili impudentia Illyricus in Apologia Confeſsionis Antuerpienſis, cap. 14. dicit Concilium Tridentinum conuictum fulgore verbi Dei, tandem agnouiſſe ſuum errorem, & permiſiſſe Communionem ſub vtraq;. Sed legantur ſeſſ. 21. & 22. Concilij, & mendaci-
B um euaneſcet.

CAPVT XXVII.

Refelluntur obiectiones ex ratione.

Præter teſtimonia Scripturæ & Patrum, obiiciunt aduerſarij aliquot rationes ex Scripturis depromptas, quas breuiter diluemus. Prima ratio a figura. Hebræi omnes in deſerto biberunt aquam de petra, dicente Paulo 1. Cor. 10. *Et omnes eundem potum ſpiritualem biberunt.* Ergo in deſerto huius vitę debent omnes bibere ſanguinem Domini: illa enim in figura contigerunt illis.

Respondeo; Non biberunt illi aquam de
C petra ſimul cum cibo ſpirituali, vt ſuprà oſtendimus, ſed diuerſo loco, & tempore: quare tam cibus ille, quàm potus ſignum fuit Euchariſtiæ ſub vna ſpecie ſumendæ.

Secunda ratio ab inſtitutione. Chriſtus inſtituit cœnam ſub duplici ſpecie: ergo ſub duplici ſumenda eſt, alioqui non erit cœna Domini, ſed pars eius.

Respondeo; Si propriè, & ſecundum Euangelium loqui velimus, cœna Domini nō conſtat niſi ex vna ſpecie. Nam Luc. 22. ſic legimus: *Cœnantibus illis, accepit* Iesvs *panem, &c.* Et poſtmodum multis interiectis: *Similiter & calicem poſtquam cœnauit.* Et 1. Cor. 11. *Similiter & calicem poſtquam cœnauit.* Itaq; in cœna non dedit niſi Eucha-
D riſtiam, ſub ſpecie panis, quæ propriè reſpondet cœnæ Iudaicæ, & agno Paſchali: poſt cœnam autem dedit calicem. Vnde etiam Cyprianus in ſermon. 5. de lapſis dicit, calicem offerri ſolere præſentibus poſt expleta ſolennia, id eſt, finita iam Miſſa. Deinde etiamſi cœna Domini vtraq; ſpecie conſtaret: tamen quia quælibet ſpecies continet rem vtriuſq; ſpeciei tam eſſet integra cœna ex vna ſpecie, quàm ex duabus; ſola enim differentia eſſet in vaſis, quibus inſeruntur cibi. Pertinent tamen duæ ſpecies ad ſacrificij perfectionem, vt ſæpe diximus, ſed non eſt neceſſe, vt ſacrificium, quoad omnia ſigna, ſumatur ab omnibus: ſatis enim eſt, ſi pro omnibus offeratur.

Tertia ratio ab exemplo Domini, & Apoſtolorum. Dominus calicem omnibus præſen-

tibus dedit: Apostoli quinque omnibus dabant. Vnde 1. Cor. 10. *Non potestis bibere calicem Domini, & calicem dæmoniorum*. Et 1. Cor. 12. *Omnes in vno Spiritu potati sumus*.

Respondeo; Exempla probant rem non esse illicitam iure diuino, non autem esse præceptam, vel necessariam; alioqui teneretur sumere Eucharistiam post alios cibos, & noctu, & post lotionem pedum: hæc enim omnia Dominus fecit. Locus autem ille: *Omnes in vno Spiritu potati sumus*, perperam adducitur, & sæpissimè inculcatur à Kemnitio: non enim ibi agitur de potu sanguinis Domini, sed de potu Spiritus, quẽ haurimus in Baptismo.

Quarta ratio à Testamento. Christus proximus morti, Testamentum condidit, & eo legauit omnibus filiis suis corpus, & sanguinem suum, vt patet Luc. 22. & 1. Cor. 11. Ergo Testamentum corrumpunt, & iniustè filios Dei fraudant paterna hæreditate, qui laicis negant sanguinem Domini.

Respondeo; Hæreditas nobis relicta, non est panis, neq; vinum, sed corpus, & sanguis Domini, quę duo dantur tam sub vna, quàm sub duplici specie; hoc solum interest, quod qui bibũnt ex calice, accipiunt hæreditatem in duabus tabulis: qui non bibunt, accipiunt illud idem in vna tabula. Sed hæc differentia nullius momenti est, quod attinet ad participandam hæreditatem.

Quinta ratio à fine huius Sacramenti. Finis est Sacramenti huius, vt commemoremus Christi mortem. Sed non significatur Christi mors integrè per vnam speciem; ergo debent vtramque sumere, qui volunt Christi mortem per hoc Sacramentum commemorare. Tenentur autem omnes mortem Domini commemorare, dum Sacramentum hoc percipiunt, teste Paulo 1. Cor. 11. ergo tenentur omnes vtramque speciem sumere.

Respondeo; Dupliciter commemoratur in Sacramento Christi mors. Vno modo per repræsentationem, & significationem. Altero modo per memoriam, & narrationem. Aliter enim commemoratur aliqua victoria in comœdia, vbi omnia repræsentantur ad viuum; alio modo cùm quis eius victorię recordatur, & aliis narrat, & inde lætatur. Priore modo commemoratio mortis Domini, non fit manducando, & bibendo, sed consecrando, & offerendo Deo Eucharistiam: imitatio enim mortis Domini est illa separatio corporis à sanguine in signis sensibilibus. Vnde Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 58. & alij Patres passim in immolatione constituunt repræsentationem mortis Dominicæ: atque ad hanc repræsentationem perfectè exprimendam fatemur requiri vtramque speciem. Posteriore modo commemoratio fieri potest manducando, & bibendo: qui enim participant de hoc sacrificio, recordari debent cum gratiarum actio-

A ne mortis Domini, quæ in eo sacrificio repræsentatur. Sed ad hoc non requiritur vt vtraque species sumatur. Qui enim vnam speciem sumit, iam didicit ex consecratione, & oblatione per eam repræsentari corpus vt mortuum; atque ita illam vnam sumendo, in memoriam reuocare potest & debet Christi mortem. Quare Paulus 1. Cor. 11. de vtraque specie seorsim dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*.

Sexta ratio à fructu. Dicit enim Kemnitius dulcissimam consolationem sumi ex calice, qua necesse est priuari eos, qui sub vna tantùm specie communicant. Respondeo; Non dubium est, quin in potu optimi vini valde dulciter palatum,

B & gula oblectentur: sed Catholici non quęrunt in Sacramentis istam corporalem palati, & gulæ consolationem. Si dicant se loqui de calice vt inuisibili, & insensibili modo sanguinem Dñi continet; nos respondemus eundem sanguinem totum in specie panis contineri, & ideò non priuari laicos dulcissima consolatione spiritus, quę ex Domini sanguine percipitur.

Septima ratio à simili. Si potest laicis tolli pars Eucharistiæ, ergo & pars Baptismi, vel Pœnitentiæ. Respondeo; Si agatur de partibus essentialibus, nulla pars Sacramenti vllius tolli potest: non est autem pars essentialis species vini, sed materialis, & integralis tantùm Eucharistiæ. Si agatur de integralibus, planè tolli potest

C pars aliqua, etiam in aliis Sacramentis. Nam Baptismus olim fiebat per immersionem, nunc plerumque per aspersionem; & certè multò minus abluit aspersio, quàm immersio; immò trina mersione aliquando vtebantur fideles, aliquando vna duntaxat.

Octaua ratio. Si potest tolli calix, ergo & panis; & ita poterunt laici priuari penitus Sacramento. Respondeo; Potest tolli panis, si detur calix: vtrumq; autem simul tolli nequit, quia tenemur Sacramentum Eucharistiæ percipere.

Nona ratio à maiori. Datur laicis remissio peccatorum, ergo non potest eis negari signum illius remissionis: signum autem calix est. Respondeo; Argumentũ contrario modo valet.

D Datur signum remissionis, ergo remissio negari nõ potest, quia alioqui signum esset falsum. At remissio cur non potest sine signo dari? Præterea signum remissionis propriè non est calix, sed Baptismus, & Absolutio: calix enim signum est precij, quo peccata remissa sunt, & spiritualis potus, quo animæ nostræ reficiuntur.

Decima ratio, item à maiori. Datur laicis sanguis Domini, ergo negari non debet symbolum eius sanguinis, quod est longè vilius. Respondeo; Si habẽt ipsum Domini sanguinem, cur tantopere litigant pro signo? certè qui pecunias per schedulam promissas iam accepit, non multum laborat de schedula. Deinde negatur symbolum, quia tutius datur res illa preciosissima sub vno, quàm sub duobus symbolis.

Et hæc de ratiunculis Lutheri, & sectatorũ eius: ex quibus manifestè colligitur nihil eos habere iustæ caussæ, cur tantopere de Ecclesia querantur ob calicis ablationem.

CAPUT XXVIII.

Ecclesiam iustis de caussis præcepisse Communionem sub vna specie.

SEQUITUR iam illa quæstio; Utrum iustè Ecclesia præscripserit modum communicandi sub vna tantùm specie: quæ sanè quæstio, si vera sint quæ hactenus diximus, facili negotio explicari potest. Demonstrabimus autem Ecclesiam rectè id fecisse, si breuiter probauerimus Ecclesiam potuisse id facere, & iustissimas caussas habuisse, cur id faceret.

AC PRIMUM quidem illud ita demonstratur. Ecclesia potest ordinare, & præscribere ea, quæ ad substantiam Sacramentorum non pertinent, nec sunt iure diuino ordinata. Sed ritus communicandi sub vna, vel sub duabus speciebus eiusmodi est: potest igitur ab Ecclesia ordinari, & præscribi. Propositio certissima est, nam cùm à Deo nulla regula data sit, aut nulla erit regula, nullus ordo, aut is ab Ecclesia statui debet. Præterea patet exemplis. Nam aliquando Ecclesia iussit baptizari homines trina mersione, quando caussa id requirebat, vt patet ex can. 49. Apostolorum, & Tertulliano lib. de corona militis: & tamen eadem Ecclesia, postulante certa caussa contrarium ritum, contrarium statuit, nimirum, vt tantùm vna mersione daretur Baptisma, vt patet ex Concilio IV. Toletano, cap. 5. Denique id expressè docet Augustinus in epist. 118. & probat ex illo 1. Cor. 11. *Cætera cùm venero, disponam.* Assumptio autem probatur. Nam non esse iure diuino mandatam Communionem sub vtraq; tota disputatione superiore probatum est: non pertinere autem ad Sacramenti substantiam, patet, quia vsus rei nunquam est de essentia rei permanentis, cùm sit reipsa posterior. Communio autem est vsus Sacramenti, & Sacramenti, vt suprà probauimus, quod est res permanens, non actio transiens; non igitur est de essentia eius.

IAM verò habuisse Ecclesiam legitimas caussas id præscribendi, probatur. Nam PRIMO mouit Ecclesiam consuetudo iam recepta, & approbata consensu gentium, & populorum: non enim Concilium Constantiense primum instituit istũ vsum, sed prohibuit tolli, & abrogari.

SECUNDO mouit Ecclesiam ad hunc vsum stabiliendum, & lege firmandum, quod videret ab hæreticis & ex errore oppugnari. Nam primus, qui cœpit oppugnare vsum receptũ Communionis sub vna specie, fuit Petrus Dresdensis, vt initio docuimus ex Aenea Syluio; ille autem infectus erat lepra VValdensium, & proinde erat Sacramentarius, vel ipso teste Luthero, qui

A librum de Eucharistia ad VValdenses scripsit. Sacramentarij autem non credunt concomitantiam sanguinis Domini cum corpore in specie panis, vnde etiam ij Lutheranorum maximè vrgent vtramque speciem, qui cum Sacramentariis rident concomitantiam, vt Illyricus, Hamelmannus, & Heshusius. Ceteri autem Lutherani qui concomitantiam non negant, ex alio pernicioso errore petunt vtramq; speciem, quia nimirum existimãt iure diuino esse præceptam, & propterea totam Ecclesiam à longo tempore in hac re turpiter errasse, quod nullo modo fieri potest. Cùm igitur Ecclesia certa fide teneret in qualibet specie totum esse Christum, & vsum

B eiusdem Ecclesiæ non posse esse erroneum, meritò ob huius grauissimi erroris detestationem non permisit abrogari consuetudinem vnius speciei.

TERTIO mouit Ecclesiam vniformitas, & concordia populi Christiani in Sacramento hoc percipiendo, quod est Sacramentum pacis, & vnitatis. Nam si in vna specie detur Communio, in toto orbe terrarum poterit esse idem vsus, vt modò videmus in Ecclesia Catholica toto orbe dispersa: at si libera esset Communio, vel sub vtraq; specie imperaretur, non posset vllo modo seruari vniformitas. Nam qui vinum nõ ferunt, vt abstemij, & qui vinum comparare nõ possunt, nisi difficulter, cogerentur aut nunquam, aut

C rarissimè communicare, aut vnam speciem vel inuiti accipere, cùm interim alij sub vtraq; frequentissimè communicarent, quæ certè magna inæqualitas esset. Ex quo etiam nonnulli rectè colligunt, quòd si Dominus voluisset Communionem sub vtraque esse necessariam omnibus, non instituisset Sacramentum in pane, & vino, sed in pane, & aqua; vt esset materia facilis, & in promptu in qualibet regione. Nam alioqui possent Boreales prouinciæ, & aliæ, vbi vinum non inuenitur, existimare, se CHRISTO curæ non fuisse, aut non ita, vt alias prouincias, quando Sacramentum instituit.

QUARTO mouit, & quidem vehementer, irreuerentia, & prophanationes tanti Sacramen-

D ti, quæ vix euitari possent in tanta fidelium multitudine, si omnibus daretur vtaque species, vt suprà demonstrauimus.

CAPUT XXIX.

De veneratione huius Sacramenti.

POSTREMA controuersia restat de veneratione sanctissimi Sacramenti; quæ quidem breuissimè disputabitur, quòd magna ex parte dependeat ab his, quæ iam dicta sunt.

Quod igitur ad adorationem attinet, Sacramentarij omnes negant, Sacramentum adorandum, & idololatriam appellant eiusmodi adorationem, vt patet ex Caluino lib. 4. Instit. ca. 17.

A 5.35.& alibi. Neque id mirum videri debet, cùm ipsi non credant Christum reipsa esse præsentem, & panem Eucharistiæ reipsa nihil esse nisi panem ex furno. Quare Clebitius in lib. de victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici 3. parte, arg. 9. docet ex Lutheranorum sententia, qui agnoscunt in Eucharistia verum Christi corpus, necessariò sequi adorationem esse concedendam. Et Ministri Tigurini in Apologia, edita anno M.D.XLV. contra vltimam Lutheri Cõfessionem, apertè fatentur, se cum Catholicis fideliter adoraturos Sacramentum, si crederent ibi esse verum Domini corpus.

Porrò Lutherani distinguunt de adoratione; B vel enim fit adoratio in vsu Cœnæ Dñi, vel extra eum, vt cùm defertur Eucharistia honoris gratia per plateas cum facibus, & hymnis. Et quidẽ extra vsum, omnes ferè clamant idololatriam esse illam adorationem. Vnde Lutherus in lib. ad VValdenses vehementer agit contra processionem, quæ fit in festo corporis Domini.

De adoratione autem in vsu, non eodem modo loquuntur omnes. Nam alij simpliciter damnant eam adorationem, etiamsi credant ibi esse corpus Domini verè, vt Lutherus in lib. de Euchatistia ad VValdenses, Philippus in iudicio suo de Cœna Domini, quod edidit anno M. D. LIX. quando iam Sacramentarius magna ex parte factus erat. Item Illyricus in Confessione Antuerpiensi, & Apologia eiusdem Confessionis, c.14. C

Alij tamen in vsu Cœnæ contendunt Christi corpus esse adorandum, vt idem Lutherus in formula Missæ; & in libro de verbis: *Hoc est corpus meum*, & alibi. Bucerus in actis colloquij Ratisponensis, Ioan. Brentius in Apologia pro Confessione VVittembergensi pericope 2. Kemnitius in 2. parte Exam. Tridentini Concilij, sess. 13. cap. 5. vbi tamen more suo insigne mendacium admiscet, nullum esse, qui dubitet an Christi corpus in Cœna sit adorandum, nisi qui cum Sacramentariis aut neget, aut dubitet in Cœna verè Christum esse præsentem. SED hoc mendacium redarguit abundè Illyricus cum aliis, qui cùm Sacramentarios acerrimè oppugnent, D negant tamen Christum in Eucharistia esse adorandum. .

Tametsi autem posteriores isti auctotes concedant Christum in Eucharistia esse adorãdum: vt tamen à Catholicis, saltem in modo loquendi dissentiant, negant Sacramentum Eucharistiæ esse adorandum, & eo nomine Catholicos reprehendunt, quasi ἀρτολατρείαν doceant, quia Sacramentum ipsum absolutè dicimus adorandũ. Vide Kemnitium, & Brentium, loco citato, & Tilmannum Heshusium in libro de erroribus Pontificiorum, tit. 17. errore 21. & 22.

SED hæc mera calumnia est. Catholici enim cùm negent panem in Sacramento remanere, quomodo possent asserere ἀρτολατρείαν, id est, panis adorationem? Neq; vllus Catholicus est, qui doceat ipsa symbola externa per se, & ꝓpriè esse adoranda cultu latriæ, sed solùm veneranda cultu quodam minore, qui omnibus Sacramentis conuenit, cultu autem latriæ dicimus per se, & propriè Christum esse adorandum, & eam adorationem ad symbola etiam panis, & vini pertinere, quatenus apprehenduntur vt quid vnum cum ipso Christo, quem cõtinent. Quemadmodum, qui Christum in terris vestitum adorabãt, nõ ipsum solùm, sed etiam vestes quodammodò adorabant, neq; enim iubebãt eum vestibus nudari, antequam adorarent, aut animo, & cogitatione separabant à vestibus, cùm adorarent: sed simpliciter Christum, vt tunc se habebat, adorabant; tametsi ratio adorandi nõ erant vestes, immò nec ipsa humanitas, sed sola diuinitas.

De modo autem loquendi, fatemur Sacramentum ipsum dici adorandum, vt Concilium Tridentinum loquitur: sed hoc exponitur dupliciter. Qui enim sentiunt Sacramentum Eucharistiæ formaliter esse corpus Christi, vt est sub illis speciebus, cõcedunt etiam formaliter Sacramentum dici adorandum: qui autem docent Sacramentum Eucharistiæ formaliter esse species panis, & vini, vt Christum continent, illi docent consequenter Sacramentum Eucharistiæ materialiter adorandum. Sed quidquid sit de modo loquendi, status quæstionis non est, nisi an Christus in Eucharistia sit adorandus cultu latriæ.

His præmissis, probatur Christum in Eucharistia esse adorandum hoc argumento. Deo vero debetur adoratio latriæ, Deuter. 6. & Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* Christus autem vt est in Eucharistia, siue in vsu, siue extra, est Deus verus, vt omnes fatentur; igitur adorandus est cultu latriæ.

Ad hoc argumentum respondent Lutherus, Illyricus, & Caluinus. PRIMO, negando consequentiam; quia Christus adorandus quidem est, sed vbi ipse iubet se adorari, siue vbi est vt adoretur, nimirum in cœlo. In Eucharistia autem non est vt adoretur, sed vt manducetur; non enim ait; Accipite, & adorate. Sed; *Accipite, & manducate.*

SECVNDO respondẽt, Christum quidem esse adorandum, sed non esse in Eucharistia Christum, sed corpus Christi, nec esse idem corpus Christi, & Christum.

SED ista friuola sunt. Nam INPRIMIS adoratio Dei non est alligata certo loco, vt patet Ioan. 4. sed vbique Christus adorari potest, & debet, quando cum eo tractare debemus: non enim conuenit illi adoratio, quia in cœlo est, vel in alio loco, sed quia est Deus. PRÆTEREA non erat Christus quondam in præsepi, vt adoraretur, sed vt membra eius ibi requiescerent, & tamen Magi illum in præsepi adorârunt, Matth. 2. sic etiam cùm ambularet in terris, non ambulabat, vt adoraretur, sed vt doceret, & tamen passim

A adorabatur, vt Matth.8.9.14.15.20. Ioan.9. & alibi. Et quando hic in terris Principes aliquò proficiscuntur, non eunt ad eum finem, vt ab occurrentibus salutentur, & tamen nemo illis occurrit, quin se eis prosternat, ac reuerenter salutet. Quare aduersarij pluris faciunt Principem terrenum, immò quemlibet amicū suum, quàm Christum, cùm solum Christum sine vllo honore excipiant, nec dignentur ei assurgere, nisi expressè id eis præcipiatur. ADDE, quòd licet non sit primaria ratio institutionis Sacramenti, vt Christus ibi adoretur, tamen etiam ista ratio quædam fuit, vt haberemus Christum magis præsentem, & vt præsentem honoraremus: vnde B Eusebius Emissenus homil.5. de Paschate, dicit institutum esse Sacramentum hoc, vt coleretur Christus iugiter per mysterium.

ALTERA solutio planè est impia, & Nestoriana. Nam etiamsi non esset nisi corpus Christi in Eucharistia, tamen adhuc adorari deberet ab iis, qui recipiunt mysterium Incarnationis: illud enim corpus vnitum esset diuinitati hypostaticè, etiamsi ab anima, & sanguine diuulsum esset, vt fuit, quando iacuit in sepulchro. Adde, quòd satis probauimus suprà totum Christum esse in quauis Eucharistiæ specie.

SECVNDO, probatur adoratio ex traditione Patrum: & quoniam loca plurima in 2.lib. adducta, & expensa sunt, hic satis erit loca ipsa annoC tare.. Vide Dionysium de Ecclesiastica hierarchia. ca.3. part.3. Clementem lib.2. constit. Apostol. cap. 61. Origenem homil. 5. in diuersa loca Euangelij; Cyrill. Hierosolymit. Catechef.5. mystagogica; Ambrosium lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 12. Eusebium Emissenum homil. 5. de Paschate; Theodoretum in 2. Dialogo; Nazianzenum in oratione de sancta Gorgonia; sed duos pro omnibus audiamus. Sanctus Ioan. CHRYSOSTOMVS homil. 61. ad populum Antiochenum: *Si pura sunt vestimenta*, inquit, *adora, & communica.* Vide eundem homil. 83. in Matth. homil. 24. in 1. ad Corinth. homil. 3. in epist. ad Ephes. & in homil. de enceniis, & in altera de S. Philogonio. AVGVSTINVS in Psal.98. *Nemo*, inquit, *illam carnem manducat, nisi prius adorauerit.* Vide eundem D epist.118. cap.3. epist 120. cap.27. in Psal.21. concione prima.

CAPVT XXX.

Soluuntur obiectiones.

SVPEREST vt obiectiones aduersariorum diluamus. PRIMO, Lutherus in libro ad VValdenses obiicit, in Sacramentis præcipuè ad verba Sacramentalia attendere oportere: & inde colligit, non debere homines occupari circa adorationem, ne videlicet adorationi intenti obliuiscantur verborum.

RESPONDEO; Nititur hoc argumentū fundamento illo putrido, quòd Sacramenta sint instituta ad instruendum animum, & excitandam fidem, quod millies iam refutatum est. Deinde adoratio ex verbis oritur: inde enim mouemur ad adorandum, quia audimus illud esse corpus Domini. Vnde vnum iuuatur ex altero, tantum abest, vt vnum alterum impediat.

SECVNDO, obiicit idem. Adoratio ex fide procedere debet; fides autem nititur verbo Dei. Sed verbum Dei non dicit, Christum in Eucharistia esse adorandum.

RESPONDEO; Verbum Dei satis monet, & præcipit, Christum adorari debere in Eucharistia, cùm docet illum verè esse Deum, & esse in Eucharistia: & alibi iubet Deum adorari.

TERTIO, obiicit Caluinus. Apostoli cùm primùm communicarent, non leguntur prostrati in terram adorasse Sacramentum.

RESPONDEO; Apostoli non debuerunt maiorem honorem exhibere Christo in specie panis latenti, quàm in forma humana visibiliter præsenti: non autem poterant semper prostrati cum Christo agere, & præsertim in cœna, quando recumbere cum eo illis necesse erat. Itaque certis vicibus illum proni adorabant, aliàs autem mente, & animo venerabantur agnoscentes verum Dei Filium. Reliqua Caluini argumenta ex Nicæna Synodo, & ex illa præfatione; *Sursum corda*, & ex aliis quibusdam locis, suprà soluta sunt in 2. libro.

QVARTO, argumentantur alij. Si ideò Sacramentum Eucharistiæ adorandum est, quia ibi Christus est: igitur omnis creatura adoranda erit, quia in omni creatura Deus est.

RESPONDEO; Longè aliter est Christus in Eucharistia, & in aliis rebus Deus. Nam in Eucharistia vnum tantùm suppositum est, idq; diuinum; cetera omnia ad illud pertinent, & cum illo vnum quid faciunt, licet non eodem modo: ideò rectè totum illud simul adoratur, vt antè diximus de Christo vestito. At in aliis rebus Deus quidem est, sed non est vnum suppositū cum illis; neq; dici possunt vnum quid Deus, & creatura, in qua est Deus.

QVINTO; Ista adoratio exposita est manifesto periculo idololatriæ; fieri enim potest, vt impius Sacerdos fingat se consecrare, nec tamen reipsa consecret: igitur omittenda est.

RESPONDEO; Si argumentum valeret, omittenda esset non solùm adoratio, sed etiam Communio. Nam Communio exposita est periculo accipiendi merum panem pro corpore Christi. Sed nullum est periculum idololatriæ in eo, qui simpliciter, & bona fide Sacramentum adorat: adoratio enim ex intentione potissimùm pendet. Quare sicutis, qui panem non consecratum iniuria afficeret, putans consecratum esse, grauissimè peccasset in CHRISTVM: sic etiam contrà, qui panem eundem adorar, quòd certò credat non esse panem, sed Chri-

ftum, is propriè, & formaliter Christum adorat, non panem.

SEXTO, Honorius III. instituit, vt Sacramentum adoraretur; & paulò pòst Vrbanus IV. addidit festum diem, & solennem processionem: ergo totus iste ritus nouus est, & ab humano ingenio excogitatus.

RESPONDEO; Honorius, vt ex cap. Sanè, de celebratione Missarum, intelligi potest, non instituit primus Sacramenti huius adorationem, sed monuit solùm, vt præsides Ecclesiæ operam darent, ne tantum Sacramētum debito honore fraudaretur. Vrbanus autem IV. instituit quidem primus festum corporis Domini, & solennem illam processionem, & eius decretum confirmauit Clemens V. cum vniuerso Concilio Viennensi, vt habetur in Clementina vnica, de reliquiis, & veneratione Sanctorum; sed ea institutio nullo modo reprehendi potest. Nam aut reprehēdenda esset, quia noua, & sine Dei mandato, vel quia sine iusta caussa introducta. Nouitas non potest reprehendi: omnia enim festa aliquando fuerunt noua, nec vlla inueniuntur in Testamento nouo ab ipso Christo instituta, vel imperata. Exstant etiam exempla legis veteris. Nam festum fortium à Mardocheo, & Ester sine vllo Dei mandato institutum fuit, & ab omni Synagoga receptum vt patet Ester 9. Festum item victoriæ Iudith, institutum fuit ab Hebræis sine vllo Dei præcepto, Iud. 16. Denique festum Enceniorum, institutum à Machabæis, 1. Machabæor. 4. ipse etiam Dominus celebrare de more Iudæorum voluit, Ioan. 10. vt intelligeremus licere Ecclesiæ noua festa introducere.

Fuisse autem optimas rationes eius festi introducendi, patet ex Clementina suprà citata; sed duæ videntur præcipuæ. PRIMA est, vt populus Christianus Deo gratias ageret, ob tantum & tam singulare beneficium nobis impensum; quæ ratio est omnium festorum, tum in veteri Testamento, tum in nouo institutorū. Quare nisi quis neget, in hoc Sacramento singulare beneficium à Deo nobis præstitum, aut certè non putet. Deo pro beneficiis gratias esse agendas, non video qua ratione possit hoc festum reprehendere.

ALTERA caussa est, vt populus instruatur circa mysteria fidei nostræ, & eorū assiduè recordetur, ac præsertim, quando ea mysteria ab hæreticis oppugnantur: faciliùs enim rudiores discunt, & retinent mysteria Incarnationis Domini, Passionis, Resurrectionis, Ascensionis, & similia, ex celebratione festorum, quæ singulis annis recurrunt, quàm ex libris, vel concionibus. Pari ratione meliùs discunt rudiores in Eucharistiæ Sacramento verè esse Christum præsentem, & proinde falsam esse hæreticorum doctrinam, ex publica adoratione totius Ecclesiæ, & honore illo eximio, qui huic Sacramento exhibetur, quàm ex multis concionibus. Quare si hoc festum nondum institutum esset, expediret planè, vt hoc tempore institueretur, tum vt fideles instruerentur, tum etiam vt reipsa hæresim confutarent, & fidem veram facto protestarentur.

SEPTIMO, obiicit Kemnitius argumentum (vt ipse putat) insolubile, contra processionem, & circumgestationem venerabilis Sacramenti. Nam 1. Reg. 4. legimus, filios Israël bona quidem intentione, sed absque Dei mandato, adduxisse arcam Dei in castra, existimantes per eam arcæ circumgestationem se victoriam de hostibus relaturos. Sed contrà accidit; nam & exercitus fusus est, & Sacerdotes occisi, qui arcam adduxerant, & ipsa arca ab hostibus capta fuit.

RESPONDEO; Caussa tot malorum non fuit arcæ adductio ad castra, sed peccata præterita Israëlitarum, & præcipuè Sacerdotum Ophni, & Phinees filiorum Heli, vt Deus ipse testatur, 1. Reg. 2. & 3. Nam alioqui arca erat in castris, quando insignem victoriam retulit Saul 1. Reg. 14. & rursus erat in castris, quando Ioab superauit filios Ammon, 2. Reg. 11. Et cùm Israëlitæ, Num. 14. ab Amalecitis victi sunt, Scriptura monendum putauit, nō fuisse tunc arcam Dei cum illis, qui præliabantur.

Denique placuisse Deo, honorem arcæ impensum in solenni processione, & circumgestatione, sine ipse id mandasset, siue non, perspicuum est ex variis Scripturę diuinæ testimoniis. Iosue 6. solēnis circumgestatio arcæ septem diebus celebrata, effecit, vt Hiericho sine sanguine Hebræorum caperetur: & illa quidem processio à Deo mandata fuit. Sed 2. Reg. 6. & 7. & 3. Reg. cap. 8. solennissimæ, & Deo gratissimæ leguntur processiones, cùm arca Domini deferretur de loco in locum, quas tamen Dominus minimè fieri iusserat. Atq; hæc de tota controuersia pro instituta breuitate sufficiant.

LIBER

LIBER QVINTVS, DE EVCHARISTIA,

QVI EST PRIMVS DE SACRIFICIO MISSAE.

DE SACROSANCTO, AC DIVINISSIMO SACRIFICIO MISSAE, aduersus huius temporis hæreticos disputaturus, commodum esse duxi in tot cõtrouersias disputationem vniuersam partiri; quot sunt de sacrificio eodem canones in Concilio Tridentino. PRIMA igitur controuersia erit, sitné Missa sacrificium verè, ac propriè dictum. SECVNDA, quale sacrificiũ sit, propitiatoriúmne, an solùm laudis, & gratiarum actionis. TERTIA, quibus prosit, viuentibus tantùm, an etiam mortuis. QVARTA, liceátne in Sanctorum honorem, & memoriam Missas celebrare. QVINTA, de modo, ac ritu celebrandi, an licitæ sint Missæ priuatæ. SEXTA, an Missa lingua vulgari celebranda sit. SEPTIMA, an quæ leguntur in Missa, debeant omnia alta voce legi. OCTAVA, de cæremoniis Missæ, quæ in actione, aut rebus consistunt. NONA, de veritate, & antiquitate eorum omnium, quæ leguntur in Missa.

Sed ante has omnes quæstiones duo quædam præmittenda sunt. VNVM, de vocabulo Missæ. ALTERVM, de voce, natura, definitione, & partitione sacrificij. His enim explicatis, intelligetur status principalis quæstionis, sitné Missa verum sacrificium: quem statum aduersarij, & Kemnitius maximè, dedita opera perperã explicant. Auctores, qui de sacrificio tractant, habes in fine capitis quinti.

CAPVT PRIMVM.

De voce, Missa.

A VT IGITVR à vocibus incipiamus, de nomine Missæ, quatuor dicenda sunt, quæ sit eius antiquitas, quæ etymologia, quæ significationes, & quo sensu accipiatur à Catholicis, cùm dicunt Missam esse sacrificium.

Antiquissimam, & vsitatissimam in Ecclesia Latina esse hanc vocem, dubitari nõ potest. Exstat enim apud AMBROSIVM lib. 5. epist. 33. *Ego,* inquit, *mansi in munere, Missam facere cœpi, orare in oblatione Deum, vt subueniret.* Exstat apud AVGVSTINVM serm. 91. de tempore: *In lectione,* inquit, *quæ nobis ad Missas legenda est, audituri sumus, &c.* Exstat idem vocabulum apud Victorem Vticensem, lib. 2. histor. de persecutione VVandalica. apud Cassianum, lib. 3. de canonico diuinarum orationum, & psalmorum ordine: apud Leonem epist. 81. ad Dioscorũ, & 88. ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ: apud Felicem IV. in epist. 1. apud S. Benedictum in regula cap. 17. Apud Gregorium I. lib. 1. epist. 12. & lib. 4. epist. 10. & alibi passim. Deniq; in antiquissimis Conciliis, vt in Romano, sub Syluestro I. in Carthaginensi II. can. 3. in Carthaginensi IV. canon. 84. Ilerdensi can. 4. Valentino canone 1. Agathensi can. 47. Aurelianensi I. can. 28. quæ omnia testimonia ante annos circiter mille, & eo amplius conscripta sunt.

Quod verò attinet ad etymologiam, Lutherani solita impudẽtia deducunt à voce Hebraica מָעֻזִּים quæ habetur Danielis 11. vbi de Antichristo legimus: *Deum autem Mahuzim colet in loco suo.* Itaq; volunt aduersarij, atq; inprimis Kemnitius in 2. parte Exam. Concilij Tridentini, in ipso principio disputationis de sacrificio Missæ, Missam esse DEVM, seu arcem, & robur Antichristi Romani, id est, Papæ: idq; probant, quia diuina prouidentia factum videtur, vt Missa in vo-
B ce congrueret cum Deo illo Antichristi.

SED nos ex hoc ipso loco Danielis, probamus Deũ Mahuaim nihil habere commune cũ Missa, & esse potiùs idolum aliquod, si in diuinis literis ludere liceat, Lutheranorum. Nam in eodem cap. legimus, Regem illũ, qui colit Deũ Mahuaim, esse Regem Aquilonis, & contra eum in prælium venturũ Regem Austri, & nominatim

men humanum, & politicum. Per Missam autem Ambrosius, Augustinus, Leo, & ceteri omnes quos citauimus, semper accipiunt actionem sacram, & mysticam, & in qua præcipua pars religionis nostræ consisteret.

Probabilissima est eorum sententia, qui Missam dici volunt à missione, seu dimissione populi, vt idem sit Missa, quod Missio, sicut idem sunt apud veteres collecta, & collectio, & Græcè σύναξις, & σύναξις, & peccati remissa, & remissio: remissam enim passim vsurpat Cyprianus lib. 3. epist. 8. lib. de bono patientiæ, in epist. ad Iubaianum, & alibi. Hæc sententia est Isidori lib. 6. originum. Rabani lib. 1. cap. 32. de institut. Clericor. & Alcuini libro de officiis Ecclesiasticis, cap. de celebratione Missæ. Hugo etiam loco notato, & alij recentiores hanc etymologiam admittunt.

Quamuis autem à missione Missa dicatur, non tamen eam solam significat, sed traductum est inde vocabulum ad alia significanda. Sunt igitur quinque MISSÆ acceptiones apud scriptores Ecclesiasticos.

PRIMO, accipitur simpliciter pro missione: ita accipitur in Concilio Carthaginensi IV. canone 84. *Episcopus nullum prohibeat vsq; ad Missam Catechumenorum, neq; hereticum, neq; Iudæum, neq; Gentilem Ecclesiam ingredi, & audire verbum Dei.* Quo loco Missa non potest accipi pro sacrificio, seu cœna sacra: nam illa non erat Catechumenorum, sed fidelium tantùm. Neq; potest accipi pro Euangelio, & Lectionibus, quæ recitabantur præsentibus Catechumenis: nam Concilium volebat ea ab infidelibus etiam audiri. Quare non potest Missa eo loco accipi, nisi pro missione Catechumenorum. Eodem modo accipitur ea vox in Concilio Ilerdensi, can. 4. vbi prohibentur incestuosi permanere in Ecclesia, nisi vsq; ad Missam Catechumenorum. Sic Augustinus in eodem sensu serm. 237. de tempore (qui absque dubio est Augustini) *Ecce, inquit, post sermonem fit Missa Catechumenis, manebunt fideles, &c.* Eodem modo accipitur Missa apud Cassianum lib. 2. de canonico orationum, & psalmorum modo, cap. 7. & in titulo cap. 15. vbi Missam orationis, vocat dimissionem finita oratione. Et lib. 3. cap. 7. vbi vocat Missam congregationis, dimissionẽ congregationis, & cap. 8. vocat Missam vigiliarum, dimissionem post vigilias. Quomodo etiam accipiuntur Missæ, quæ iubentur fieri à sancto Benedicto in Regula, cap. 17. post singulos nocturnos. Denique hoc modo accipitur in nostra Liturgia, cùm dicitur à Diacono: *Ite missa est.* venenim rectè exponit Alcuinus loco citato, sensus est; Iam dimissio est congregationis; abire omnibus licet.

SECVNDO, accipitur Missa pro diuino officio lectionũ, precum, & aliorum id genus, quod celebratur in Ecclesia ante dimissionem Catechumenorum. Et sanè illa verba Concilij anti-

A quissimi Valentini, cap. 1. *Hoc esse censuimus obseruandum, vt sacrosancta Euangelia ante munerum illationem in Missa Catechumenorum in ordine lectionum post legantur, &c.* non possunt intelligi de dimissione Catechumenorum, sed de officio diuino cui ipsi intererant.

TERTIO, accipitur pro illa parte Liturgiæ, quæ est ab Offertorio vsque ad finem, quæ propriè dicitur Missa fidelium, teste Alcuino, loco notato. Ita accipitur Missa ab Ambrosio, lib. 5. epist. 33. *Ego mansi in munere, Missam facere cœpi, orare in oblatione, &c.*

QVARTO, accipitur pro tota celebratione diuini officij, in quo Eucharistia consecrabatur, vt comprehendit simul Missam Catechumeno-
B rum, & fideliũ. Ita accipitur in locis citatis, Leonis, Gregorij, Felicis IV. & Conciliorum Agathensis, & Aurelianẽsis: & hæc est communissima acceptio apud omnes posteriores auctores.

QVINTO, accipitur pro ipsis collectis, seu precibus, quæ dicuntur in Liturgia: ita accipitur in Concilio Mileuitano, can. 12.

Sed quarta significatio est, in qua accipitur nomen Missæ, cùm quærimus; Vtrum Missa sit sacrificium: est enim sensus quæstionis; Vtrum actio illa sacra, in qua conficitur Eucharistia, multis præcedentibus, & sequentibus precibus & cæremoniis, sit sacrificium. Nec intelligimus quæstionem esse, an singuli illi ritus sint de essentia sacrificij, sed solùm, an inter illos ritus sit
C aliquis, qui propriè sacrificium dici debeat, ad quem reliqui omnes referantur.

Ex quo refellitur impostura Kemnitij. Nam in 2. parte Exam. Trident. Cõcilij, pag. 717. proponit explicãdum; Quid illud sit in Missa, quod Pontificij propriè intelligunt sacrificium, ac dicit illud clarissimè explicari à Ioan. Eckio, lib. 1. de sacrificio Missæ, cap. 10. & tandem citatis quibusdam verbis Eckij, ita concludit, pag. 719. *Sacrificium igitur Missæ, de quo Pontificij dimicant, in eo consistit, quod sacrificulus certis ornamentis, & instrumentis, super panem, & vinum Eucharistiæ variis vtitur gestibus, motibus, & actibus: vt sæpius geniculari, inclinari, strictis manibus, modo distendere, modo reducere brachia, subinde se conuertere, nunc esse clamosum, nũc magno silentio qua-*
D *dam demurmurare, suspicere in altum, esse pronum, consistere vno in loco, nunc in dextram, nunc in læuam altaris partem commigrare, &c.*

SED hæc est mira fraus noui istius Euangelistæ. Nam Ioannes Eckius vir doctissimus, & qui semper de Luthero, & eius sectatoribus triumphauit, dicit quidem in Missa repræsẽtari Christi passionem variis actibus, gestibus, ornamentis, ritibus, &c. Sed non ait in illa repræsentatione, & illis gestibus consistere essentiam sacrificij, de quo disputamus, vt Kemnitius impudenter mentitur, sed docet, sacrificium propriè consistere in oblatione corporis, & sanguinis Domini, quæ à Sacerdote fit Deo. Nam in fine illi⁹ capitis decimi à Kemnitio citati, facit qua-

drimem-

drimembrem diuisionem. Est enim quædam actio sacrificium, & non repræsentatio sacrificij: quædam repræsentatio, & non sacrificium. Et hæc duplex est: nam alia est simplex repræsentatio, qualis esse solet cùm aliquid cernitur pictum, aut ex libro historia recitatur: alia est repræsentatio ad viuū per varias actiones, vt cùm prælium, vel triumphus in scena ab actoribus repræsentatur, vbi & personæ, & vestes, & arma, & ipsæ actiones cernuntur, & verba audiuntur. Quædam denique sacrificium, & repræsentatio sacrificij.

Ad PRIMVM membrū pertinet mors Christi vera in cruce: illa enim fuit sacrificium, & nō repræsentatio alicuius sacrificij. Ad SECVNDVM membrum pertinet manducatio Eucharistiæ. Qui enim id faciunt simpliciter, commemorant Christi passionem; sed nec sacrificium propriè offerunt, nec etiam sacrificium crucis ad viuum repræsentant. Ad TERTIVM membrum pertinet officium diuinum, quod in Ecclesia agitur in die Parasceues; in illo enim repræsentatur accuratè passio Christi variis gestibus, motibus, verbis, vestibus, instrumentis, &c. sed non est in toto eo officio vlla actio, quæ sit propriè sacrificium. Ad QVARTVM membrum pertinet Missa, in qua & repræsentatur variis gestibus, & actionibus sacrificium crucis, & simul offertur Deo verum & proprium sacrificium corporis Domini.

Hæc est Eckij doctrina, & omnium Catholicorum, ex qua perspicuè constat, sacrificiū non consistere propriè in illis variis gestibus, & motibus: nam alioqui in die Parasceues verum sacrificiū offerretur, cùm in officio eius diei plurimi eiusmodi gestus, & motus fiant, quod tamen Eckius disertis verbis negat.

Adde, quòd Eckius cùm probare vult sacrificium Missæ, in toto illo opere omnia sua argumenta dirigit ad probandum in Missa fieri oblationem Deo: non autem ad probandum fieri debere varios gestus, & motus. Non igitur ille per sacrificium intellexit gestus, & motus, vt Kemnitius calumniatur, sed oblationem corporis, & sanguinis Domini. Hæc de primo.

CAPVT SECVNDVM.

De sacrificij definitione.

EXPLICVIMVS vocabulum Missæ: nunc explicanda est vox sacrificiū, vt planè intelligatur status controuersiæ; An Missa sit sacrificium. Porrò in voce SACRIFICIVM non est quærenda etymologia, aut vulgaris aliqua significatio, quæ notissima sunt: sed quid propriè sit sacrificium, siue quæ sit eius natura, & definitio; in hac enim te non pauci falluntur.

Ac PRIMVM Philippus Melanchthon in Apologia Confess. in articulo de Missa, ita sacrifi-

A cium definit: *Sacrificium est cæremonia, vel opus, quod nos Deo reddimus, vt eum honore afficiamus.* Deinde diuidit sacrificium in duas species, in sacrificium videlicet propitiatorium, & sacrificium ἐυχαριστικὸν. Propitiatorium esse dicit, quod est satisfactio pro peccatis, & Deum placat. ἐυχαριστικὸν esse vult, quod non reconciliat hominem Deo, sed est gratiarum actio, quæ à reconciliatis pro acceptis beneficiis exhibetur Deo: quo genere contineri dicit fidem, prædicationem Euangelij, orationes, castigationes carnis, & breuiter omnia bona, vnde laus Deo consurgit. Atq; ex his fundamentis colligit Missam posse dici sacrificium hoc modo posteriore, quia sumptio Eucharistiæ fieri potest ad laudem Dei, sicut cetera opera bona, non tamen esse sacrificium B prioris generis.

Ab hac Philippi sententia non procul abesse videtur opinio Doctoris cuiusdam moderni, hominis alioqui valde eruditi, & pij, qui in libro de sacrificio capite 5. docet, sacrificium propriè dictum esse omne opus bonum, quod fit, vt sancta societate inhæreamus Deo, siue ex se sit opus virtutis, siue non, ita vt non minus propriè sit sacrificium castigatio corporis propter Deū assumpta, quàm sacrificium Eucharistiæ. Diuidit autem eadem opinio sacrificia propriè dicta in duas species, in sacrificia videlicet typica, & non typica. Typica vocat, quæ fiunt ad aliud significandum, qualia erant sacrificia omnia vete- C ris legis, & qualia sunt omnia Sacramenta nouæ legis. Non typica, vocat opera virtutum, quæ tametsi nihil significent, tamen Deo gratissima sunt.

Hæc sententia falsa est, ac multis, & perspicuis argumētis refutari potest. PRIMVM, Scriptura sacra opponit opera multarum virtutum sacrificiis, vt cùm ait Oseæ 6. *Misericordiam volo, non sacrificium.* Et 1. Regum 15. *Melior est obedientia, quàm victima.* Et Psalm. 50. *Si voluisses sacrificium, dedissem vtique, holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus nō despicies.* At si omnia opera virtutum essent sacrificia propriè dicta, certè etiam obedientiæ, misericordiæ, pœnitentiæ opera essent propriè D sacrificia: non igitur veræ essent illæ sententiæ Scripturarum suprà citatæ. Quomodo enim vult Deus misericordiam, & non sacrificium, si ipsa misericordia est verum, ac propriè dictum sacrificium? aut quomodo melior est obedientia, quàm victimæ, si ipsa obediētia verè, ac propriè victima est? quemadmodum autem non vult Deus sacrificiū, & holocausta, sed cor contritum & humiliatum, si hoc ipsum est verissimum sacrificium?

SECVNDVM argumentum. In omni sacrificio propriè dicto requiritur res aliqua sensibilis, quæ offeratur, nec in sola actione sacrificium consistere potest. At si sacrificium esset qualibet cæremonia, vel opus ad honorem Dei fa-

ctum,

ctum, nihil obſtaret quò minus in ſola actione ſacrificium conſiſteret, & qui voce pſallit, aut genua flectit, aut aliquid eiuſmodi facit, is propriè ſacrificare diceretur: non igitur ſacrificiũ eſt quælibet cæremonia, vel opus ad honorem Dei factum. Probatur maior propoſitio, Geneſ. 22. Iſaac ait patri: *Ecce ignis, & ligna, vbi eſt victima holocauſti?* Hebr. 8. *Omnis Pontifex ad offerendum munera, & hoſtias conſtituitur: vnde neceſſe eſt & hunc habere aliquid, quod offerat.* Vbi Apoſtolus colligit ex ratione communi ſacrificiorum; non potuiſſe Chriſtum verè dici Pontificem, niſi habuiſſet victimam, quam offerret.

Tertivm argumentũ. Negari non poteſt, quin ſacrificare ſit actus proprius, & elicitus religionis, vt præter Doctores Scholaſticos docet S. Auguſtinus lib. 20. contra Fauſtum, cap. 21. Non poteſt autem idem actus eſſe proprius, & elicitus diuerſarum virtutum: igitur opera propria miſericordiæ, temperantiæ, aliarumq; virtutum non poſſunt propriè ſacrificia dici, ſed ſolùm per quandam participationem. Quamuis enim vnus, & idem actus non poſſit eſſe proprius, & elicitus diuerſarum virtutum, poteſt tamen ab vna elici, & ab alia imperari, & eo modo ad vnam propriè pertinere, ad alteram participatiuè. Quemadmodum ſobrio cibum ſumere, eſt actus elicitus temperantiæ; tamen ſi impetetur à fortitudine, vt homo ſit magis aptus ad pugnandum, participabit fortitudinem; ſi à iuſtitia, vt nimirum habeat vnde debitum reddat pecuniarium, participabit iuſtitiam. Sic igitur opera quarumlibet virtutũ, poſſunt imperari à religione. & participatiuè ſacrificia dici, non tamen abſolutè, & propriè, cùm à religione non eliciantur. Atque hinc eſt, quod in diuinis literis opera virtutum non vocantur abſolutè ſacrificia. ſed cum addito, vt ſacrificium laudis, hoſtiæ ſpirituales, vituli labiorum, & de ceteris ad eundem modum: illa verò, quæ ſunt propriè ſacrificia, ſimpliciter, & abſolutè talia nominantur, vt in locis allegatis in primo argumento: *Miſericordiam volo, non ſacrificium, &c.*

Qvartvm argumentum. In Eccleſia Chriſti, vnum eſt tantùm verum, ac proprium ſacrificium: non igitur ſunt propriè ſacrificia omnia Sacramenta, vel omnia bona opera, quæ fiunt ad colendum Deum. Antecedens eſt ſancti Auguſtini, & omnium ſanctorum ſcriptorum. Lib. 8. de ciuitate Dei, cap. vlt. probare volens Avgvstinvs nõ eſſe ſacrificium epulas illas, quæ ponebantur à quibuſdam ſuper ſepulchra Martyrum, ſic ait: *Ea non eſſe ſacrificia Martyrum nouit, qui nouit vnum, quod Deo offertur, ſacrificium Chriſtianorum.* Idem quoque libro 3. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap. vltimo: & lib. 1. contra aduerſ. legis, & Prophetarum, cap. 20. dicit, omnibus ſacrificiis veterum, ſucceſsiſſe vnicum & ſingulare Euchariſtiæ ſacrificium: libro de ſpiritu, & litera, cap. 11. vocat Euchariſtiæ ſacrificium ve-

A riſsimum, & ſingulare: & libro 1. contra Creſconium, cap. 25. vnicum appellat. Sanctus Leo ſermon. 8. de paſsione Domini: *Nunc,* inquit, *carnalium ſacrificiorum varietate ceſſante, omnes differentias hoſtiarum, vna corporis, & ſanguinis tui implet oblatio.* Sanctus etiam Ioan. Chrysostomvs in Pſalm. 95. *Magnus,* inquit, *erat & ſine modo numerus ſacrificiorum in lege, quæ omnia noua ſuperueniens gratia vno complectitur ſacrificio, vnam, & veram ſtatuens hoſtiam.*

Qvintvm argumentum. Sacrificium, & ſacerdotium relatiua ſunt, ita vt ſacrificio propriè dicto ſacerdotium propriè dictum; & ſacrificio impropriè dicto ſacerdotium impropriè dictum reſpondeat. At non ſunt omnes, qui o-

B perantur bona opera ad honorem Dei, Sacerdotes propriè dicti: non igitur ſunt omninò talia opera ſacrificia propriè dicta.

Maior propoſitio certiſsima eſt. Nam Sacerdotis, vt talis eſt, proprium munus eſt offerre ſacrificium, vt Apoſtolus docet, Hebr. 5. & Iuſtinus Martyr in Dialogo cum Triphone vltra medium, vbi dicit, Deum non accipere ſacrificium. niſi à Sacerdotibus. Auguſtinus quoque ſemper coniungit hæc duo tanquam inſeparabilia, ſacrificium, & Sacerdotem. Vide epiſt. 49. quæſt. 3. lib. 8. ciuitat. cap. vlt. & lib. 22. cap. 10. Id etiam docent ipſa vocabula. Latinè enim pro eodem accipiuntur Sacerdos, & ſacrificus. Græcè à θύειν, quod eſt ſacrificare, fit θυσία ſacrificium,

C & θύτης Sacerdos, & ab ἱερεύειν, ſacrificare, ἱερεῖον ſacrificium, & ἱερεὺς Sacerdos. Denique non alia de cauſſa Lutherani non agnoſcunt in Eccleſia verũ, & propriè dictum ſacerdotium, niſi quod non agnoſcant verum, & propriè dictum ſacrificium.

Probatur nũc aſſumptio. Nam in Teſtamento veteri notiſsimum eſt non fuiſſe Sacerdotes propriè dictos, niſi filios, & nepotes, atq; alios poſteros Aaronis, vt Regi Oziæ ſacerdotium vſurpare volenti, dictũ legimus ab Azaria Pontifice, 2. Paral. 26. & tamen omnes filij Iſraël bona opera facere debeant. In Eccleſia verò Chriſti, velint nolint Lutherani, nunquam dicti, vel habiti ſunt Sacerdotes propriè, niſi Epiſcopi, &

D. Presbyteri. Hos autem hoc nomine appellant Dionyſius Areopagita lib. de Eccleſiaſt. hierar. cap. 1. 3. & 5. Iuſtinus in Dialogo cum Triphone vltra medium. Tertullia. lib. de præſcript. vltra mediũ, & de velandis virginibus vltra medium. Cyprianus lib. 1. epiſt. 4. & omnes poſteriores paſsim. Ipſe etiam Apoſtolus Hebr. 5. de ſacerdotio loquens: *Nemo,* inquit, *aſſumit ſibi honorem, niſi qui vocatur à Deo, tanquam Aaron:* & hoc vſque adeò verum eſt, vt ipſum etiam Chriſtum dicat ibidem Paulus non ſibi per ſe ſacerdotium aſſumpſiſſe, ſed à Patre illud accepiſſe. Deniq; (vt multa prætercam) Concilium Nicænũ cap. 14. & Tridentinum, quod à Catholicis reiici non poteſt, ſeſſ. 23. can. 1. & 7. apertè docent, in Ec-

cleſia non omnes, ſed certos quoſdam Sacerdotes eſſe. Quare id neceſſariò ſequitur, vt aut ceteri fideles benè operari non debeant, quod eſt abſurdiſsimum; aut nō ſint propriè Sacerdotes omnes, qui benè operantur, quod eſt veriſsimū.

SEXTVM argumentum. Altare, & ſacrificiū relatiua ſunt: non eſt autem altare propriè dictum propter omne opus bonum, nec propter omnes cæremonias, quibus Deum colimus; non igitur eſt ſacrificium propriè dictum omnis eiuſmodi cæremonia, ſeu opus bonum. Propoſitio maior perſpicua eſt. Nam INPRIMIS & Hebraicè, & Græcè ab eadem radice deducitur ſacrificium, & altare. A זָבַח ſactificauit, fit זֶבַח ſacrificium, & מִזְבֵּחַ altare, & à verbo θύειν ſacrificare, fit θυσία, ſacrificium, & θυσιαστήριον altare. Latini à forma, & ritu nomen deducere maluerūt. Dixerunt enim altare quaſi altum, & aram, quaſi anſam, vt Varro interpretatur, quia Sacerdos aram tenere conſueuerat, dum ſacrificium offerret. Vnde eſt illud Poëtæ:

Talibus orantem dictis, aramq́; tenentem.

DEINDE Geneſ. 8. vbi primum altare erectū legimus, ſacrificij cauſſa erectum fuiſſe legimus: & in omni gente, & religione ſemper altaria ad ſacrificia erigebātur. Et ſicut ſacrificiū ſoli Deo vero ritè poteſt offerri, ita etiam altare ſoli Deo vero ritè poteſt erigi, vt S. Auguſtinus docet lib. 20. contra Fauſt. cap. 21. Porrò aſſumptio huius argumenti nulla probatione eget. Quis eñ non videt, plurima bona opera, multaſque cæremonias ſine vlla ara fieri ad honorem Dei poſſe?

Non igitur verū eſt, quod Melanchthon ſcripſit, omnem cæremoniam, ſeu opus, quod nos Deo reddimus, vt eum honore afficiamus, eſſe ſacrificium. Quare Ioan. Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 18. §. 13. ſine nomine auctoris, eam definitionem apertè reprehendit his verbis: *Qui ſacrificij vocabulum ad omnes cæremonias, & religioſas actiones extendunt, qua ratione id faciant, non video.*

Vnum eſt argumentū in contrarium, ac præſertim Catholici illius Doctoris: teſtimonium videlicet S. Auguſtini, qui lib. 10. ciuit. cap. 6. ſic definit ſacrificium: *Sacrificium*, inquit, *verum, eſt omne opus, quod agitur, vt ſancta ſocietate inhæreatur Deo, relatum ad illum finem, quo beati eſſe poſſimus.*

SED facilis eſt reſponſio. Nam S. Auguſtinus non definit ſacrificium in genere, nec ſacrificiū propriè dictum, ſed ſolum ſacrificiū, quod præcipuè eſt internum, & opponitur ſacrificiis legalibus, & merè externis. Et vocat ſacrificium verum ratione dignitatis, & ratione effectus, nō ratione formæ, & eſſentiæ ſacrificij propriè dicti. Non enim vult dicere ſacrificia interna eſſe magis propriè dicta ſacrificia, quàm externa, cū oppoſitū ſit verum, ſed eſſe præſtantiora, & Deo grariora, & facilius Deum placare. Similis ſententia eſt, Ioan. 15. *Ego ſum vitis vera.* Nec enim Dominus eo loco ſignificare volebat ſe magis propriè eſſe vitem, quod attinet ad formā, & eſſen-

A tiam vitis, quàm ſit illa, quæ plantatur in vineis: ſed ſolùm eſſe vitem nobiliorem, & effectus excellentiores producere, vt Euthymius in commentario huius loci rectè exponit.

Expendamus nunc Caluini definitionem; reprehendit enim alios, ſed nec ipſe meliorem definitionem attulit. Sic autem loquitur loco citato: *Nos perpetuo Scripturæ vſu ſacrificium appellari ſcimus, quòd Græci nunc θυσίαν, nunc προσφορὰν, nunc τελετὴν dicunt: quod generaliter acceptum complectitur quidquid omninò Deo offertur.* Hæc ille: vbi apertè docet, idem eſſe ſacrificium quod oblationem Deo factam. Ac deinde partitur ſacrificiū in duas ſpècies, ad eum modum, quo Philippus fecit, niſi quod ſacrificium non propitiatorium, conten-
B dit vocari poſſe nō ſolùm εὐχαριστικὸν, vt Melanchthon vocabat, ſed etiam λατρευτικὸν, & τιμητικὸν, id eſt, ſacrificium cultus, & venerationis.

SED omiſſa partitione, de qua non magna controuerſia eſt, definitio certè à Caluino allata admitti nō poteſt. Nam licet ſecundum Scripturæ vſum, omne ſacrificium oblatio quædam ſit, non tamen omnis oblatio eſt ſacrificium. Sacrificium enim præter oblationem requirit mutationem, & conſumptionem rei, quæ offertur, quam non requirit ſimplex oblatio.

Id verò probatur PRIMVM ex nomine ſacrificij. Nam Hebraicè זֶבַח dicitur à זָבַח quod eſt mactare; & Græcè θυσία, vel dicitur à θύειν, id eſt, mactare: vnde eſt illud Matth. 22. Ταῦροι, καὶ σιτιστὰ
C τεθυμένα, tauri, & altilia occiſa; vel dicitur à nomine θυμίασις, id eſt, exhalatio, vt Porphyrius contendit apud Euſebium lib. 1. præparat. Euangel. cap. 6. Vult enim ſacrificia dicta eſſe ab exhalatione, & fumo, qui ex combuſtione ſacrificij aſcendit. Vnde etiā Chryſoſtomus, & Theophylactus in cap. 10. epiſtolæ ad Hebræos notant, differentiam eſſe inter θυσίας, & προσφορὰν, id eſt, ſacrificium, & oblationem, quod θυσία, dicatur de rebus illis, quæ occiduntur, vel aliter cōſumuntur. Quò etiam pertinet, vox τελετὴ, dicitur enim ea vox à verbo τελέω, quod eſt conſumo. Ex quibus colligitur, non rectè Caluinum confudiſſe illa nomina: προσφορὰν, quæ ſignificat ſimplicem oblationem, θυσίαν ac τελετὴν, quæ ad-
D dunt conſumptionem ſupra oblationem.

SECVNDO, probatur ex vſu Scripturarum. Nam in Scripturis multa dicuntur Deo offerri, quæ nec ſecundum vſum Scripturæ diuinæ, nec iuxta communem loquendi modū dici poſſunt ſacrificari. Exod. 25. & 35. offerenda Deo dicuntur aurum, argentum, æs, ligna, lapides precioſi, byſſus, coccus, pili caprarum, & ſimilia, quæ nō niſi abſurdiſsimè ſacrificari dici poſſent. Numeri 8. Aaron offert Leuitas in munus Domino à filiis Iſraël, & tamen nec Scriptura dicit, homines illos ſacrificatos fuiſſe, nec dici poteſt, niſi valde impropriè, cùm homines illi non ſint occiſi, ſed ſolùm ad miniſterium deputati. Contrà verò Iſaac verè, & propriè ſacrificandus diceba-

tur à Patre, quando occidendus, & cremandus A Domino ducebatur, Genes. 22. Et omnia omninò, quæ in Scriptura dicuntur sacrificia, necessariò destruenda erant; si viuentia, per occisionem; si inanima solida, vt simila, & sal, & thus, per combustionem; si liquida, vt sanguis, vinum, & aqua, per effusionem, Leuit. 1. & 2.

Neque his repugnat exemplum Melchisedechi, qui erat Sacerdos Dei altissimi, & obtulit panem, & vinum; nec tamen legitur illam oblationem consumpsisse, Genes. 14. Nam Scriptura non explicat modum illius sacrificij; sed ex aliis locis colligimus eum more solito sacrificasse, ita vt panem illum, & vinum ad honorem Dei consumpserit. Constat igitur sacrificium non esse quidquid offertur Deo, vt Caluinus dicit, B nisi aliquid aliud addatur.

Deniq; Tertio, accedant argumenta ducta à sacerdotio, & ab altari, quæ paulò antè fecimus aduersus Melancthonem. Nam oblatio generatim sumpta, nec sacerdotium, nec altare requirit: verè enim ac propriè obtulit Deo vidua illa Euangelica duo æra minuta, cùm nec Sacerdos ipsa esset, nec altare vllum haberet.

Venio nunc ad Martium Kemnitium: is initio disputationis de sacrificio Missæ in 2. parte Examinis Tridentini Concilij, pagina 712. & sequentibus, primo loco adfert acceptiones huius vocis, Sacrificium, quas in genere tres esse dicit. Primo enim, accipi vult pro sacrificio externo, & cæremoniali, quale dicit fuisse in solo Testamento veteri; & in hoc genere C numerat holocausta, hostias pacificas, hostias pro peccato, & denique sacrificium professionis, vt decimas, & primitias. Secundo, accipi dicit pro morte Christi, quæ dicitur sacrificium crucis. Tertio, pro sacrificio interiore, inuisibili, & spirituali fidelium; atque ad hoc genus reducit prædicationem Euangelij, orationes, eleemosynas, laudes Dei, mortificationem, & similia opera bona. Addit paulò infrà, pagina 717. Quarto, acceptionem pro sacrificio commemoratiuo, id est, pro ea re, quæ fit in memoriam sacrificij crucis, quamuis fateatur non haberi in Scripturis hanc acceptionem. Ex his concludit ob tam varias acceptiones sa- D crificij, bene definitum esse sacrificium in genere à S. Augustino lib. 10. ciuitat. cap. 5. & 6. *Omne opus bonum, quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo, &c.*

Sed in hac doctrina Kemnitij plurima sunt errata. Primum, non rectè numerantur decimæ, & primitiæ cum sacrificiis veteris legis propriè dictis: nusquam enim in Scriptura dicuntur sacrificia, eiusmodi decimæ, & primitiæ, nec eis nomen, aut ratio sacrificij conuenit, vt suprà ostendimus. Adde, quòd sacrificium soli Deo offerri potest, vt omnes fatentur: decimæ autem immediatè Sacerdotibus offerebantur, & offeruntur, non Deo.

Deinde, quod Kemnitius dicit, sacrificia externa, & cæremonialia fuisse solùm in lege veteri, & iam omninò desiisse, pugnat cum eo, quod idem Kemnitius dicit, omne opus bonum factum ad Dei honorem esse etiam hoc tempore sacrificium. Nam certè Baptismi, & Eucharistiæ Sacramenta conficere, dare, sumere, sunt opera bona, facta ad Dei honorem, & tamen sunt externa, & cæremonialia. Immò idem Kemnitius paulò infrà multis modis probat Eucharistiæ consecrationem, & sumptionem dici posse sacrificium: quam tamen externam, & cæremonialem esse nemo negare potest.

Tertio, mirum est, cur admittat Kemnitius quartam sacrificij acceptionem, cùm eam fateatur non posse colligi ex diuinis literis, sed videtur eam admittere, vt possit eludere loca Patrum, in quibus Missa dicitur sacrificium. Cetèrùm ea acceptio planè arbitraria, & conficta est: nam nec Scriptura, nec Patres sacrificium appellant, id quod est solùm figura, vel commemoratio sacrificij.

Denique, falsò concludit Kemnitius ab Augustino definiri sacrificium in genere, lib. 10. ciuit. cap. 6. Tantum enim abest, vt Augustinus definire voluerit eo loco sacrificium in genere, vt potiùs expressè excluserit à sua definitione omnia sacrificia veteris legis, quæ in mactatione ouium, & boum sita erant, quæ propriissimè sacrificij nomen, & rationem retinent. Quare Kemnitius, neq; diuidendo, neq; definiendo id assequi potuit, quod cupiebat, vt quid sit proprium sacrificium explicaret.

His ergo reiectis, vera definitio sacrificij propriè dicti in genere hæc esse potest: *Sacrificium est oblatio externa facta soli Deo, qua ad agnitionem humanæ infirmitatis, & professionem diuinæ Maiestatis à legitimo ministro res aliqua sensibilis, & permanens ritu mystico consecratur, & transmutatur.* Hæc definitio paulò longior esse debuit, vt omnes conditiones sacrificij propriè dicti complecteretur.

Primo igitur dicimus, esse oblationem, vt genus sacrificij indicaremus: hoc enim loco sacrificium accipimus pro actione sacrificandi; non pro ipsa victima, quæ sacrificatur, tametsi ipsa etiam sacrificium dici solet. Sacrificium igitur pro actione acceptum, species est oblationis: id enim est sacrificium, quod propriè & per se ad actionem Sacerdotis pertinet. Porrò Sacerdotis proprium munus est offerre, Hebr. 5. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, &c.* Apud sacros, & Ecclesiasticos scriptores pro eodem accipitur offerre, & sacrificare, Genes. 4. vbi primùm fit mentio sacrificij, dicitur Abel obtulisse de primogenitis gregis sui: & Gen. 8. Noë obtulit holocausta; & eodem modo Scriptura passim loquitur. Tertullianus inter Patres in libro de velandis virginibus, & in libro de exhortatione castitatis, dicit tria esse

munera Sacerdotum nouæ legis; tingere, offerre, docere, id est, baptizare, sacrificare, concionari. Denique idem indicat nomen, quo passim vtuntur Græci, cùm de sacrificio loquuntur, nimirum προσφορά, id est, oblatio, quod etiam Caluinus notauit, vt suprà vidimus. A

SECVNDO dicimus, externam oblationem esse sacrificium. Duplex enim oblatio, & largo modo, duplex sacrificium distingui potest, vt S. Augustinus distinguit lib. 10. ciuit. cap. 5. inuisibile, siue internum, & visibile, siue externum. Inuisibile est pia voluntas, quæ diuinæ Maiestati, se, & sua omnia offert: visibile autem est testificatio quædam externa interni affectus. Quare ibidem AVGVSTINVS definiens visibile sacrificium, inuisibilis sacrificij Sacramentum, id est, B sacrum signum esse dicit. Quamuis autem inuisibilis oblatio sit nobilior, & melior visibili; & placeat Deo inuisibilis, siue visibili, visibilis sine inuisibili Deo non placeat: tamen nomen, & ratio sacrificij propriè nõ conuenit inuisibili oblationi, sed solùm visibili, & externæ, vt nos in definitione posuimus. Oblatio enim inuisibilis, semper est occulta, & priuata; nomine autem sacrificij propriè omnes intelligunt publicum, & manifestum honorem Deo exhibitũ à communi, & publico ministro. Itaque necessariò requiritur ad sacrificium propriè dictum, vt sit oblatio externa.

TERTIO diximus, in definitione: *Facta soli Deo.* Nam oblatio externa potest fieri etiam homini, vel homini, & Deo, vt cùm dantur eleemosynæ pauperibus propter Deum; illæ enim C offeruntur hominibus, & simul etiam Deo, dicente CHRISTO: *Quod vni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis,* Matth. 25. Sed non sunt sacrificia eiusmodi oblationes: sacrificium enim propriè pertinet ad cultum latriæ, qui soli Deo exhiberi potest. Vt enim est interior quidam cultus, quem soli Deo exhibemus, cùm eum agnoscimus primum & summum bonum, caussam efficientem, & finalem omnium rerum, & vt tali cor nostrũ illi demississimè prosternimus: sic etiam debuit esse externum aliquod signum quo protestaremur cultum istum soli Deo debitum. Tale autem signum non est, nisi sacrificium: nam omnis D alia externa reuerentia, quam exhibemus Deo, siue caput nudando, siue genua flectendo, siue corpus totum prosternendo, siue etiam supplicando, & inuocando, solet etiam hominibus aliquando exhiberi. Vnde Exodi 22. legimus: *Qui sacrificat Diis occidetur, præterquam Domino soli.* Neq; id solùm Scriptura docet, sed etiam idipsum naturali lumine omnes Gentes agnouerunt: *Quis verò,* inquit sanctus AVGVSTINVS lib. 10. ciuit. cap. 4. *sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum, aut sciuit, aut putauit, aut finxit?* Et lib. 1. contra aduers. leg. & prophet. cap. 18. *Dæmon sibi sacrificium non exigeret, nisi Deo vero deberi sciret. Nam obsequia cætera, quæ diuinitati exhibentur, ausi sunt sibi etiam superbia fastu homines arrogare: rarissimi autem commemorantur, qui sibi vt sacrificaretur, cum regia potestate possent, ausi fuerint imperare. Quicunq; tamen ausi sunt, per hoc se Deos haberi voluerunt.*

QVARTO diximus: *Ad agnitionem humanæ infirmitatis, & professionẽ diuinæ Maiestatis.* Quoniam hic est finis generalis omnium sacrificiorum: sunt enim quasi tributa, quę Deo redduntur in recognitionem supremi dominij ipsius, & nostræ subiectionis. Et hæc est etiam ratio, vnde laudem habet, & est opus virtutis actio sacrificandi. Nã ex se opera indifferentia sunt occidere, & cremare animalia, & similia; sed cùm illa fiunt ad significandum, omnia à Deo procedere, & in ipsius honorem consumenda esse; iam sunt opera religionis, & proinde bona, & laudabilia.

QVINTO diximus: *A legitimo ministro.* Non enim est cuiusq; offerre sacrificium, sed publici, & certi hominis, qui communi nomine id peragat. In lege quidem naturæ, Sacerdotes erant, vel capita familiarum, vt Noë, Abraham, vel ij, quibus Deus id inspirabat. In lege autem scripta, soli filij Aaron. In lege gratiæ, soli Episcopi, & Presbyteri ritè ordinati, vt omnia Concilia, & omnes Patres, & omnium Ecclesiarum consuetudo docet. Atq; hinc excluduntur à ratione sacrificij propriè dicti multæ oblationes priuatorum hominum, factæ soli Deo, vt cùm fideles candelas accendunt, & consumunt in templo ad honorem Dei.

SEXTO diximus: *Res aliqua sensibilis, & permanens,* vt nimirum excludantur à ratione sacrificij propriè dicti, actiones transeuntes, in honorem Dei factæ, quales sunt psalmodiæ, preces, genuflexiones, & alia quæ fiunt à Sacerdotibus actu externo ad honorem Dei, & tamen sacrificia propriè non dicuntur.

SEPTIMO diximus: *Ritu mystico consecratur.* Nam debet res illa, quæ Deo offertur, ex prophana fieri sacra, & Deo dicata: id enim significat sacrificare, sacrum facere, vt S. Thomas rectè monet in 2. 2. q. 85. art. 3. Ista autem consecratio, & dedicatio semper fiebat in lege veteri certo ritu, & cæremonia mysterium continente, vt impositione manuum super victimam, vel eleuatione oblationis in altum. Et in hoc distinguitur sacrificium à simplici oblatione, quæ nõ requirit ex se vllam eiusmodi mysticam consecrationem.

OCTAVO diximus: *Et transmutatur.* Quia ad verum sacrificium requiritur, vt id quod offertur Deo in sacrificium, planè destruatur, id est, ita mutetur, vt desinat esse id quod antè erat: & in hoc maximè differt à simplici oblatione, quæ interdum ritu mystico eleuabatur coram Deo, sed non destruebatur, nisi quando verè sacrificabatur. De qua conditione plura diximus paulò superiùs in refutatione definitionis Ioannis Caluini. Ratio autem huius rei duplex esse videtur. VNA ob significationem mortis Christi.

Deus

Deus enim, qui primus sine dubio inspirauit Abeli, & aliis sanctis viris vsum sacrificiorum, voluit per ea sacrificia sacrificium omnium sacrificiorum præstantissimum adumbrari: illud autem morte, & destructione rei oblatę constabat. ALTERA ratio est, quia sacrificium est summa protestatio subiectionis nostræ ad Deum, & summus cultus externus, qui exhiberi possit. Summa autem ista protestatio requirit, vt non solùm vsus rei Deo offeratur, sed ipsa etiam substantia: & ideò non solùm vsus, sed substantia consumatur.

CAPVT TERTIVM.

Mortem Christi sacrificium esse propriè dictum.

SED vna occurrit dubitatio circa sacrificij definitionem. Nam sacrificium crucis, id est, Christi passio & mors, verissimum, ac perfectissimũ sacrificium fuit, vt Augustinus docet lib. 1. contra aduers. leg. & prophet. cap. 18. & tamen non videtur ei conuenire definitio assignata. Nam (vt alia omittam) ratio sacrificij à nobis descripta requirit, vt non sit actio alicuius virtutis, nisi religionis: mors autem Christi actio fuit charitatis, patientiæ, fortitudinis, humilitatis, obedientiæ, vt Apostolus prædicat Rom. 5. Philip. 2. Hebr. 12. & alibi.

RESPONDEO; Sacrificium crucis propriè actum religionis fuisse. Christus enim præcipuè in mortem se obtulit, vt esset oblatio, & sacrificium Deo pro expiatione peccatorum totius mundi, vt sacri scriptores passim docẽt, ac præcipuè Apostolus Ephes. 5. & Hebr. 7. 8. 9. & 10. tamẽ nihil repugnat quò minus actus proprius religionis possit etiam participare multas alias virtutes: sicut è contrario actus omnium aliarum virtutum, vt suprà diximus, religionis rationem participant, & sacrificia suo quodam modo nominantur. Sicut enim si quis obedientiam superiori præstet ob Dei honorem, illa obedientia sacrificium erit: sic etiam si quis veram hostiam Deo offerat, quia id ei superior imperauerit, actio illa, obedientia dici poterit. Et quemadmodum eleemosyna pauperi propter Dei honorem data, sacrificium quoddam est; sic etiam sacrificium pro peccatore Deo oblatum, misericordia est.

DICAT aliquis; Si res ita se habet, poterunt etiam Martyrum passiones verè, & propriè sacrificia dici, licet ad charitatem, & fortitudinem potissimùm pertinere videantur.

RESPONDEO; Martyrum passiones sacrificia dici possunt largo modo, vt omnia alia bona opera; non autem propriè, & in rigore, vt Christi passio: differt enim passio Christi à passionibus Martyrum quatuor modis, ratione videlicet personæ, actus, formæ, & finis.

A Ratione personæ, quia Christus verè, & propriè erat sacerdos, Psalm. 109. *Tu es sacerdos in æternum.* & sacerdos magnus, vt ait Apostolus Hebr. 10. immò planè summus, & maximus, qui posset hostiam quamlibet ritè offerre, & ideò etiam corpus suum. Sancti autem Martyres, vel sacerdotes non erant, vel certè non tales, qui possent eligere victimam lege præscriptam.

Ratione actus, quia Christus propriè seipsum sacrificauit, cùm in eius potestate fuerit mori, & non mori. Isa. 53. *Oblatus est, quia ipse voluit.* Ioan. 10. *Ego pono animam meam; nemo tollit eam à me, sed ego pono eam.* Ioan. 17. *Et pro eis ego sanctifico meipsum*; id est, sacrificium offero meipsum, vt exponunt Ioannes Chrysostomus homil. 81. in Ioan.
B & Cyrillus lib. 11. in Ioan. cap. 25. Martyres autem nec poterant mori, quando volebant, nec etiam impedire passionem suam, & mortem, quando volebant.

Ratione formæ, quia Christus verè mystico ritu sacrificatus est; non enim casu, sed ex electione ipsius factum est, vt in die festo Paschæ, & in altari crucis, & manibus extensis, & extra portam vrbis Hierosolymæ pateretur, vt S. Leo notat in epistol. 83. ad Monachos Palæstinos. Et Ioannes Euangelista scribit, cap. 13. *Sciens IESVS, quia venit hora eius.* Et Paulus Hebr. 13. *Quorum animalium infertur sanguis pro peccato, horum corpora cremantur extra castra; ita & IESVS, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.* In mor-
C tibus Martyrum nihil eiusmodi reperimus.

Ratione finis, quia ille fuit proximus, & principalis finis mortis Christi, placare Deum generi humano, qui est finis veri sacrificij. Colos. 1. *Pacificans per sanguinem crucis, &c.* & idem clamant omnes Scripturæ. Quare omnia sacrificia legis veteris, figuræ erant, ac typi huius verissimi, & summè propitiatorij sacrificij, vt Augustinus testatur lib. 1. contra aduers. leg. & prophet. cap. 18. & alibi. Finis autem proprius mortis Martyrum, non erat Deum placare, sed testimonium veritati præbere; & ex genere suo mors Martyris actus est fortitudinis, quia magis eligit vitam perdere, quàm fidem negare. Quare B. LEO epist. 83. suprà citata: *Quamuis*, inquit, *in conspectu*
D *Domini multorum Sanctorum preciosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Accepêre iusti, non dedêre coronas, & de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ; singulares quippe in singulis mortes fuêre, nec alterius quisquam debitum suo fine persoluit.* Ac de definitione hactenus.

CAPVT QVARTVM.

De partitione sacrificij.

NVNC de partitione pauca dicenda sunt. Sacrificium igitur propriè dictum, duobus modis diuidi solet, ratione materię, & ratione formæ, & finis. Ratione materiæ diuiditur in tria gene-

ra, in victimas, seu hostias, immolationes, & libamenta. Victimæ, seu hostiæ dicuntur sacrificia ex animantibus, videlicet ouibus, capris, bobus, columbis, passeribus, & turturibus: nec enim vlla alia animantia sacrificari poterant. Et quamnis hæc nomina generalia sint, tamen apud Latinos deriuata sunt ab iis sacrificiis, quæ offerebantur post victoriam de hostibus reportatam. Victima enim à victoria, & hostia ab hostibus dicta est, iuxta illud Ouidij lib. 1. Fastorum:

Victima quæ cecidit dextra victrice vocatur,
Hostibus à victis hostia nomen habet.

Immolationes dicuntur sacrificia ex rebus inanimis, sed solidis, vt ex farina, pane, sale, thure: dicebantur antem immolationes à mola, siue à molendo. Qnamuis deinde vocabulum immolandi ad omne genus sacrificij deriuatum sit: nam & in Scripturis sanctis, & in prophanis auctoribus sacrificare, & immolare pro eodem accipiuntur. Libamenta dicuntut sacrificia rerum liquidarum, vt vini, & aquæ.

Ratione formæ, & finis diuiditur in tria genera, in holocausta, hostias pro peccato, hostias pacificas. Holocausta offerebantur propriè in reuerentiam diuinæ Maiestatis, & ideò tota cremabantur, vt resolnta in vaporem tora sursum ascenderent, in signum quod quidquid habemns, Dei est. Hostiæ pro peccato, dicebantur eæ quæ offerebantut pro expiatione peccati; & hæ partim cremabantur, partim à sacerdotibus in ipso atrio sancto manducabantur. Etant autem multa genera hostiarum pro peccato, nam & variabantur pro varietate peccati, & pro varietate personarum. Aliud enim offerebatur pro periurio, aliud pro aliis peccatis; & similiter aliud pro Pontifice, aliud pro Rege, aliud pro Synagoga, aliud pro priuatis hominibus. Hostiæ pacificæ partim cremabantnr, partim manducabantur à sacerdotibus, partim ab iis, qui donanerant. Erant autem duæ species pacificorũ: quædam enim offerebantnr pro beneficio accepto: quædam pro beneficio accipiendo, quæ hoc solum differebant à superioribus, quòd istæ poterant etiam in crastino manducari, illæ autem debebant consumi ipso die sacrificij.

Ex quo rectè colligit sanctus Thomas 1. 2. quæst. 102. art. 3. vbi de tota hac materia egregiè disputat, præstantissimum sacrificium fuisse holocaustum, secundum locum dignitatis obtinuisse sacrificium pro peccato, tertium sacrificium pacificum pro beneficio accepto, postremum sacrificium pacificnm pro beneficio accipiendo. Maximè enim obligamur Deo honorem deferre ob ipsius infinitam maiestatem, deinde secnndò ob offensam in ipsum commissam, tertiò ob acceptum iam beneficium, postremò propter sperara beneficia.

Colligit SECVNDO ttibus illis generibus sacrificiorum significari tres fidelium statns. Nam
A holocaustum significat statũ perfectorum, qui totos se Dei obsequio dedicant. Sacrificium pacificum; statum proficientium, qui Deo gratias agunt pro accepta iustificatione peccatorum, & petunt perseuerantiam in bono: & ideo eius sacrificij fiunt tres partes, vna crematur Deo, altera manducatur à sacerdote, tertia ab offerente; quia perseuerantia in bono acquiritur gratia Dei, ministerio sacerdotũ, & merito etiam proprio operum bonorum. Deniq; sacrificium pro peccato, significat statum incipientium, seu pœnitentinm, qui quærunt à Deo veniam peccatorum. Et quia iustificatio à peccatis non potest acquiri propriis meritis, sed sola Dei gratia per ministerinm sacerdotum: idcirco eius sacrificij
B vna pars Deo offertur, altera sacerdoti, nulla ipsi offetenti cedit.

CAPVT QVINTVM.

Explicatur status controuersiæ, & sententiæ referuntur Catholicorum, & hæreticorum.

EXPLICATIS vocibus Missæ, & sacrificij, sequitur vt ipsa quæstio explicetur; Vtrum Missa sit sacrificiũ. Porrò quæstio principalis cum hæreticis huius temporis, non est de sacrificio spirituali, aut improprio. Fatentnr enim Philip-
C pus in Apologia Confessionis Augustanæ, & Martinus Kemnitius in Exam. Tridentini Concilij, & Brentins in Confessione VVirtembergensi, & alij, Missam, siue sacram Cœnam multis modis sacrificium dici posse: sed de sacrificio externo visibili, verè, ac propriè dicto; ac potissimùm de ipso genere sacrificij propriè dicti, id est, de oblatione visibili Deo facta ministerio sacerdotum.

Itaq; status controuersiæ hic erit. Vtrum in Missa, siue in actione Cœnæ Domini, si ritè celebretur, Encharistia Deo offerri debeat. Hunc esse verum statum quæstionis, facilè probari potest ex testimoniis adnersariorum, & nostris. Ac primùm formulæ ab ipsis editæ, Cœnæ Do-
D mini celebrandæ, satis apertè indicant quid in nostra Missa illis displiceat.

Formula Missæ pro Ecclesia VVittembergensi à Luthero edita año M.D.XXIII. admittit PRIMO, Introitum cum Psalmo. SECVNDO, Kyrieeleison cum hymno Angelico: *Gloria in excelsis Deo.* TERTIO, Collectam, seu orationem cum lectione seqnente. QVARTO, Graduale cum Alleluia. QVINTO, Prosas, sen Sequentias qnasdam paucas, vt de Spiritu sancto, & de Natali Domini. SEXTO, Enangelinm. SEPTIMO, Symbolum. Deinde ita subinngit. OCTAVO: *Sequitur tota illa abominatio, cui seruire coactum est quidquid in Missa præcessit: vnde & Offertorium vocatur; & abhinc omnia ferè sonant, ac olent oblationes.* Et infrà: *Pro-*

inde

inde omnibus illis repudiatis, quæ oblationem sonant cum vniuerso Canone, retineamus, quæ pura & sancta sunt. Hæc ille, qui deinde breuissimè præscribit consecrationem Eucharistiæ prolatis verbis Domini, & Communionem.

Formula Caluini Sacramētorum ministrandorum pro Ecclesia Geneuensi, & omnes aliæ, quas videre potui, diligentissimè cauent, ne vlla fiat mentio oblationis.

Præterea Lutherus in omnibus libris, quos multos de hac ipsa quæstione scripsit, id vnum agit, vt doceat in actione Cœnæ, seu Missa nihil nos Deo offerre præter orationes, sed contrà potius offerri nobis à Deo Sacramentum Eucharistiæ in testimonium promissionis. Anno M.D.XX. libellum edidit de captiuit. Babylon. vbi cap. de Eucharistia propè finem capitis, hoc fusè tractat. Anno M. D. XXI. edidit librum de abroganda Missa priuata, vbi illud idem fosius, & furiosius agit. Anno M. D. XXII. librum edidit contra Regem Angliæ, in quo idem repetit. Anno M. D. XXIII. edidit librum contra Canonem Missæ. Anno M. D. XXVII. in libro de verbis Cœnæ contra Zuinglianos, idem habet. Similiter in confessione sua, quam edidit anno M. D. XXVIII. supra omnes abominationes dicit se habere Missam, & nihil magis dolere, quàm quod per annos quindecim Missas celebrauerit more Catholicorum. Anno M. D. XXXIV. librum edidit de Missa priuata, & vnctione sacerdotum: in quo non erubuit confiteri se à Diabolo edoctū, & persuasum, Missam esse summam abominationem, idque non per somnum, & quietem, sed palàm dum vigilaret.

Idipsum docent omnes huius temporis hæretici. Nam & Philippus Melanchthon in locis, tit. de sacrificio. & Ioannes Brentius in Confessione VVirtembergensi, cap. de Eucharistia, & Matthias Illyricus in Apologia pro Confessione Antuerpiensi, cap. 15. & Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis Concilij Tridentini. & Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 1. & 2. & sequentibus, & Petrus Martyr in comment. cap. 4. & 10. prioris ad Corinthios, & Theodorus Beza in sua confessione cap. 7. §. 3. & alij negant Eucharistiam Deo offerri posse, aut debere.

E contrario verò Catholici scriptores, qui hoc nostro seculo de sacrificio Missæ scripserūt, omnes in eo potissimùm laborant, vt ostendāt, in Missa offerri Deo verè, ac propriè corpus, ac sanguinem Domini, sub specie visibili panis, & vini. Vide Ioannem Eckium in tribus libris de sacrificio Missæ, Iodocum Clictoueum, in propugnaculo Ecclesiæ lib. 1. Gasparum Schatzgerum, tract. de Missa; Ioannem Fabrum lib. 2. 4. & 5. de Missa, & Eucharistia; Ioannem Roffensem in libro de visibili sacerdotio; Caietanum tract. de sacrificio Missæ, qui est tract. 10. tomi 3. Martioum Peresium in libro de traditionibus parte 3. consideratione 4. Ioannem Driedonem lib. 4.

A de Scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis, cap. 5. parte 4. Ambrosium Catharinum in libro de veritate incruenti sacrificij noui & æterni Testamenti; Dominicum à Soto in 4. sentent. dist. 13. quæst. 2. Iodocum Tiletanum in Apologia pro Concilio Tridentino contra Kemnitium; Ruardum Tapperum in explicatione articu. 16. Louaniensium; Albertum Pighium lib. 2. Hierarch. Eccles. cap. 5. & controuers. 5. & 6. Antonium Democharem in lib. quatuor de sacrificio Missæ; Alphonsum de Castro in lib. 10. contra hæreses, verbo Missa; Gasparem Casalium in libris tribus de sacrificio Missæ; Hosium Cardinalem in Confessione Polonica, cap. 41. VVilhelmum Lindanum lib. 4. Panopliæ, cap. 37. &
B sequentibus; Melchiorem Canum lib. 12. de locis Theologicis, cap. 13. VVilhelmum Alanum lib. 2. de Eucharistia; Gregorium de Valentia in tractatu & Apologia de sacrificio Missæ.

Ex his colligimus Philippum, & Kemnitium perperam exposuisse statum huius quæstionis. Philippus enim tum in locis titulo de sacrificio, tum in Apologia Confessionis Augustanæ, cap. de Missa, quia nec benè definit, nec benè diuidit sacrificium, totam controuersiam in eo ponit, vtrum in Missa offeratur sacrificium propitiatorium. SED alia est controuersia prior, vtrum verè, ac propriè sacrificium offeratur: possunt enim verissima sacrificia esse, quæ tamen non sint propitiatoria, vt suprà ostendimus.

C Kemnitius autem non modò imperitè, sed etiam inuerecundè, & impudenter in 2. par. Examinis, pag. 739. 744. 761. 766. & 777. asserit, statum quæstionis esse, vtrum illa repræsentatio per varios gestus, & vestes, quæ in Missa Catholicorum cernitur, sit sacrificium à Christo institutum. Et in postremo loco à nobis notato dicere audet, Panopliam illam verborum, rituum, gestuum, actuum, ornamentorum, vestium, quę postea accessit ad simplicem Christi institutionem, esse ipsos neruos, & substantiā Missæ Pontificiæ: cùm tamen nullus Catholicorum id vnquam scripserit; omnes enim summo consensu docent, ista omnia quæ accesserunt ad Christi institutionem, esse accidentaria ornamenta.
D Quod autem ille obiicit ex libro Eckij, iam suprà in 1. cap. refutatum est.

CAPVT SEXTVM.

In Missa verum sacrificium offerri, probatur ex primo testimonio Scripturæ, & ex sacerdotio Melchisedech.

NVNC tandem ad argumenta pro veritate veniendum est. Ac PRIMVM adferemus testimonia Scripturarum. TVM veterum Patrum. Po-

stremo rationes. Ac ex diuinis literis Primum locum obtinebunt, figuræ Testamenti veteris. Secundum, vaticinia Prophetarũ. Tertium, testimonia ex Euangelio. Quartum, ex Actis Apostolorum. Quintum, ex epistolis B. Pauli.

Primum igitur testimonium Scripturæ sit illud Genes. 14. *Melchisedech Rex Salem protulit panem, & vinum: erat enim sacerdos Dei altissimi.* Hunc locum ad Christum ita referunt Dauid Psalm. 109. & Paulus Hebr. 7. vt non dicant Melchisedechum figuram tantùm Christi gessisse, quod etiam de Aarone dici potuisset, sed Christum sacerdotem fuisse secundum ordinem Melchisedech, & non secundum ordinem Aaronis, vt apertè scribit Paulus.

Porro differentiæ duæ sunt inter duo illa sacerdotia, ex quibus duo argumenta peti possunt. Prima & potissima differentia posita est in externa specie sacrificij. Nam etiamsi omnia sacrificia veterum conueniebant in re significata, cùm eundem Christum crucifixum significarent: tamen in signis diuersa erant: Sacrificia enim Aaronica cruenta erant, & sub specie animantium occisorum, Christi mortem repræsentabant: Melchisedechi sacrificium incruentum fuit, & sub specie panis, & vini eiusdem Christi corpus, & sanguinem figurauit. Quare si Christus sacerdos est secundum ordinem Melchisedech, & non Aaronis, sacrificium instituere debuit incruentum, & sub specie panis, & vini, vt Ecclesia Catholica rectè canit in vesperis festi Corporis Domini: *Sacerdos in æternum Christus Dominus secundum ordinem Melchisedech panem, & vinum obtulit.* Quod si ex vi sacerdotij secundum ordinem Melchisedech non certò colligeretur, vt certò colligitur, Christum sacrificare debuisse hostiam in specie panis, & vini; id tamen colligeretur ex vi typi, & figuræ. Fuit enim Melchisedech in illa cæremonia panis & vini, figura manifestissima, consensu Patrum, quem paulò pòst adferemus, Christi Sacramentum Eucharistiæ instituentis in pane & vino. Sed Melchisedech panem, & vinum obtulit, vt sacerdos Dei altissimi, ac proinde verè sacrificauit; igitur & Christus in institutione Eucharistiæ, vt sacerdos egit, & verè sacrificauit, alioqui non exactè figuram illam impleuisset.

Est etiam Alia differentia inter sacerdotium Melchisedechi, & Aaronis; quod illud fuit vnius tantùm hominis, qui nec successit alteri, & cui non successit alter; istud autem fuit multorum, qui per mortẽ sibi inuicem succedebant. Quam differentiam Apostolus persequitur Hebr. 7. vbi dicit Melchisedechum fuisse sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habentem: & illa omnia ad Christum applicans dicit eum esse sacerdotem in æternum, qui nimirũ nulli successerit, & cui nullus debeat succedere, cùm semper viuat, &

A cùm iurauerit Deus, sacerdotium ipsius non esse mutandum, aut transferendum in aliud, vt sacerdotio Leuitico contigit. Id enim Paulus probat ex illis verbis Psalm. 109. *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum, &c.* Quod si sacerdotium Christi durat vsq; ad mundi consummationem (id enim Scriptura æternum vocat) certè, & sacrificij ritus durare debet; nisi fortè otiosum habet Christus sacerdotium. At sacrificium crucis semel tantùm peractum est, nec repeti amplius potest, cùm Christus mori iam nequeat: ergo aliud sacrificium esse oportet, quod iugiter offeratur; nec enim sacerdos dici potest, qui nullum habet sacrificium quod offerat. Admittere igitur necesse est
B in Ecclesia veram sacrificandi actionem, quæ Christo summo sacerdoti per ministros suos tribuatur: qualis certè actio nulla erit, si Missæ sacrificium auferatur è medio.

Præterea ante Christi incarnationem, quia Christus reipsa nondum erat sacerdos (sacerdotium enim Christo conuenit, vt minor est Patre, & proinde vt homo est, non vt Deus est, vt Augustinus etiam notat, in Psalm. 109. in illud: *Tu es sacerdos in æternum*) non poterat per se sacrificium offerre: tamen vt etiam eo tempore sacerdos dici posset, & esset, ipse vnus ab initio mundi, vsq; ad finem summus Sacerdos; eo modo quo poterat, sacrificium offerebat, nimirum per typos, & figuras. Vt enim omnia sacrificia
C vetera figuræ erant sacrificij crucis, & in omnibus illis victimis ipse immaculatus agnus typicè mactabatur; vnde in Apocalypsi cap. 13. dicitur agnus occisus ab origine mundi: sic omnes illi sacerdotes, typi quidam Christi erant, & in omnibus sacrificantibus ipse sacrificabat. Quod si propter sacerdotij æternitatem, Christus etiam ante Incarnationem eo modo, quo poterat, sacerdotio fungebatur, quantò magis post Incarnationem, quando reipsa à Patre sacerdos appellatus est, & sacerdos sine successore, non debet vsq; ad mundi consummationem ab officio sacrificandi cessare? quorsum enim sacerdotium illius manet, si nunquam deinceps sacrificare debet?

D Ad hæc argumenta aduersarij respondere conantur. Siquidem Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 2. & Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 740. & 747. & alij in expositione, quam vocant, Ecclesiasticã, in Genesim, & Petrus Martyr in ca. 5. 1. ad Corinthios, admittunt Melchisedech sacerdotem fuisse, & Christi typum gessisse; sed negant panem, & vinũ ab eo in sacrificium Deo fuisse oblata. Et inde colligunt, sacerdotium Christi non consistere in oblatione panis, & vini, & tamen esse secundum ordinem Melchisedech: æternitatem quoque eiusdem sacerdotij Christi, non in eo positam esse quod vsque ad mundi consummationem in Ecclesia sacrificiũ in specie panis, & vini Domino offeratur.

Quam ſolutionem vt accuratè reſellamus, nos PRIMO expendemus textum Geneſeos. SECVNDO adducemus conſenſum Patrum, qui disertè ſcribūt Melchiſedech obtuliſſe Deo, panem, & vinum; & in eo ponunt æternitatem ſacerdotij Christi, & ſimilitudinem ad ſacerdotium Melchiſedech, quod in Eccleſia ſacrificium offeratur in ſpecie panis, & vini. TERTIO reſellemus quæ ipſi contrà obiiciunt.

Quod ad PRIMVM attinet, hæc ſunt verba Scripturæ in editione vulgata: *At verò Melchiſedech Rex Salem proferens panem, & vinum (erat enim ſacerdos Dei altiſſimi) benedixit ei, &c.* Gen.14. Hìc PRIMVM queritur Kemnitins in vulgata editione legi: *Melchiſedech obtulit panem, & vinum*, & addit editionem Hebræam, Chaldæam, & Græcam non habere verbum ſacrificatorium, *obtulit*, ſed verbū quod ſimpliciter ſignificat educere, vel depromere, nimirum, *protulit*, quomodo etiam legiſſe Cyprianum. AT nos verius querimur de Kemnitio, quod tam apertè de noſtra editione mentiatur. Nec enim in vlla editione Latina legi vnquam, *obtulit*, ſed conſtanter video omnes habere *proferens*. Quod tamen verbum licet ex ſe nihil aliud ſignificet, niſi proferre, ſeu adducere, tamen pro loci exigentia ſæpe vſurpatur pro adductione hoſtiæ ad immolationem, vt Iud.6. vbi bis habetur idem verbum הוֹצִיא quod hoc loco in Geneſi cernimus, & apertè ſignificat adductionem hoſtiæ. Quod idem videmus in verbo הֵבִיא quod propriè adducere ſignificat, & tamen paſsim in Scriptura reſtringitur ad ſacrificium, vt idem ſit quod offerre, vt patet Gen.4. vbi deſcribitur ſacrificium Cain, & Abel.

Sequitur in ſententia citata: *Panem, & vinum.* Hìc Caluinus, & Kemnitins contendunt, panem, & vinum prolata fuiſſe in reſectionem Abrahæ, & ſociorum eius, qui ſatigati, reuertebantur ex prælio. AT nos non negamus data illa in cibum Abrahæ, & ſociis, ſed dicimus prius fuiſſe Deo oblata, & conſecrata, & tum data hominibus, vt de ſacrificio participarent. Nam INPRIMIS nulla erat cauſſa cur corporalem reſectionem præberet Melchiſedech Abrahæ. Nam vt Scriptura ibidem habet, rediit Abraham ex prælio cum ingenti præda, in qua etiam erant ea, quæ ad cibum pertinent, vt illic dicitur: immò in fine capitis additur, milites Abrahæ cibum ſumpſiſſe, antequam eis occurreret Melchiſedech. Quid igitur opus erat pane, & vino iis, qui ſpoliis abundabant, & paulò antè comederant, & biberant? PRÆTEREA cùm Scriptura tot in locis deſcribat nobis ſacerdotium Melchiſedech, vt diſtinctum ab Aaronico, & vt ſimillimum ſacerdotio Chriſti, debuit profectò alicubi tradere quale fuerit ſacrificium Melchiſedech. Siquidem ad ſacrificium ordinatur ſacerdotium, & ſacrificio ignorato neceſſe eſt etiam ſacerdotium ignorari. Nuſquam autem fit mentio ſacrificij, quod obtulerit Melchiſedech, niſi hoc loco: oportet igitur per panem, & vinum, non prophanos cibos, ſed ſanctificatos, & Deo prius oblatos intelligere. DENIQVE id probatur efficacisſimè ex verbis ſequentibus; ſubiungit enim Scriptura: *Erat enim ſacerdos Dei altiſſimi.* Quæ ratio ab ipſo Spiritu ſancto reddita, cur Melchiſedech panem, & vinum protulerit, omninò cogit, vt intelligamus panem, & vinum prolata fuiſſe ad ſacrificium.

SED occurrit Kemnitius, & rurſus editionem Latinam accuſat, quòd poſuerit particulam cauſſalem pro coniunctiua; non enim in Hebræo eſt כִּי cauſſalis, ſed וְ coniunctiua. Quare ſic ipſe vertit, Caluinum ſequutus: *Erat autem ſacerdos Dei altiſſimi, & benedixit ei, &c.* Et ſic diſtinguit actiones ipſius Melchiſedech Regis, & ſacerdotis, vt adductio panis, & vini ad munificentiam Regis pertineat, benedictio autem ad ſacerdotium. AT fruſtrà Kemnitius vulgatam editionem lacerat. Licet enim ad verbum non ſit in Hebræo: *Erat enim ſacerdos*, ſed; Et erat ſacerdos: tamen illa particula coniunctiua apud Hebræos frequentisſimè locum obtinet cauſſalis, & verti debet per, *enim*, ſi ſententia eleganter Latina phraſi exprimenda ſit, quod S.Hieronymus facere ſolet. Exempla ſunt ad manus, Gen.20. *En morieris propter mulierem, quam tuliſti, habet enim virum.* In Hebræo erat וְהִיא בְּעֻלַת בָּעַל. *& ipſa habet virum.* Geneſ.30. *Experimento didici, quia benedixerit mihi Dominus.* In Hebræo eſt copulatiua: *Experimento didici, & benedixit mihi Dominus.* Iſa.64. *Tu iratus es, & peccauimus*; id eſt, Tu iratus es, quia peccauimus; vbi apertisſimè ponitur וְ pro כִּי copulatiua pro cauſſali.

DEINDE perturbant aduerſarij totam diſtinctionem orationis, vt ad ſuam ſententiam verba Scripturæ accommodent; quod ſi liceret, poſſemus totam Scripturam perperam interpretari. NAM in Hebræo codice, poſt illa verba: *Et erat ſacerdos Dei altiſſimi*, inuenitur accentus, quem Hebræi vocant ſoph paſuch, qui indicat ibi terminari periodum. Quare non poteſt illud: *Et erat ſacerdos*, coniungi cum ſequentibus, *& benedixit*, ſed debet ſuperioribus illis annecti: *Protulit panem, & vinum.* Eandem quoque diſtinctionem inuenimus in Chaldæo, & Græco, & Latino textu. Poſita autem hac vera, & communi interpretatione, & diſtinctione orationis: etiamſi nulla adeſſet cauſſalis particula, per ſe clamaret oratio, panem & vinum prolata fuiſſe ad ſacrificium. Quorſum enim cum illis verbis *Protulit panem, & vinum*, coniungerentur illa: *Et erat ſacerdos Dei*, niſi vt intelligeremus panem, & vinum à Melchiſedech ſacerdote prolatum, vt offerretur Deo?

PRÆTEREA non rectè aduerſarij dicunt, Melchiſedech vt ſacerdotem, benedixiſſe Abrahæ, & proinde malè ita interpretantur Scripturam, cùm ſic reddunt: *Erat ſacerdos, & benedixit ei.* vel (vt habet Caluinus) *Cùm ſacerdos eſſet Dei, benedixit*

dixit Abraha. NAM etiam Abraham sacerdos erat, vt patet ex plurimis sacrificiis, quæ obrulit: non igitur Melchisedech vt sacerdos, vel quia sacerdos erat, benedixit Abrahę, sed quia maior sacerdos, vel quia absolutè maior erat, cùm & Rex, & sacerdos esset. Non enim est solius sacerdotis benedicere; sed omnis maioris. Nam Salomon Rex, qui sacerdos non erat, benedicir populo 3. Reg. 8. & idē fecit Dauid 2. Reg. 6. & antea idem fecerat Iosue cap. 8. & 22. cùm nec ipse sacerdos esset, sed princeps politicus. Et Iacob Genes. 48. precatur Angelum, vt benedicat filiis Ioseph. Quare B. Paulus Hebr. 6. ex eo, quod Melchisedech benedixit Abrahæ, non colligit, vt secundum Caluinum, & Kemnitium debuisset, Melchisedech sacerdotem fuisse, sed Abrahamo maiorem fuisse: minor enim, vt ipse ibidem dicit, sine controuersia à meliore benedicitur.

ACCEDAT nunc, vt ad SECVNDVM veniamus, consensus veterum Patrum, qui certè vel solus sufficere deberet, vt confunderet nouorum istorum interpretum temeritatem. Ac PRIMVM tota Ecclesia in Canone Missæ id testatur, cùm ait: *Supra quæ propitio, ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech sanctum sacrificum, immaculatam hostiam.* Cuius partis Canonis meminit expresse Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 6. ex quo perspicuum est, esse antiquissimam, & publicam totius Ecclesiæ istam sententiam.

Sed PRÆTEREA adducemus testimonia singulorum Patrum Græcorum, & Latinorum ordine temporis. CLEMENS ALEXANDRINVS lib. 4. Stromatum, non procul à fine: *Melchisedech,* inquit, *Rex Salem sacerdos Dei altissimi, qui vinum, & panem sanctificatum dedit nutrimentum in typum Eucharistiæ.* OBSERVA hoc loco, panem non prophanum in refectionem ventris, vt aduersarij volunt, sed sanctificatum datum esse à Melchisedech. AD HÆC vides panem, & vinum dari à Melchisedech, vt sacerdote Dei altissimi, proinde oblatum antea fuisse Deo, & eo modo sanctificatum. DENIQVE panem, & vinum sacerdotis Melchisedech typum esse Eucharistiæ: ex quo sequitur, sacerdotium Christi ideò vocari secundum ordinem Melchisedech, quia in specie panis, & vini consistit.

S. CYPRIANVS lib. 2. epistol. 3. ad Cæcilium, postquam illa verba Psalmi citauerat: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Ita subiungit: *Qui ordo vtique hic est de sacrificio illo veniens, & inde descendēs, quod Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quod panem, & vinum obtulit, quod Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster IESVS CHRISTVS? qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet corpus, & sanguinem?* Hic pspicuè vides, Melchisedech obtulisse Deo

A panem, & vinum in sacrificium, & propter huius sacrificij imitationem, sacerdotium Christi, & Christianorum, vocari secundum ordinem Melchisedech. Idem Cyprianus, vel quicunque fuit auctor, in serm. de cœna Domini, non procul ab initio: *Significata,* inquit, *olim à tempore Melchisedech prodeunt Sacramenta, & filiis Abrahæ facientibus opera eius, summus Sacerdos panem profert, & vinum; Hoc est, inquit, corpus meum.* Et infrà idem auctor ęternitatem sacerdotij Christi ponit in eo, quod iugiter sacrificium Eucharistiæ offertur: *Perpes,* inquit, *est hoc sacrificium, & semper permanens holocaustum.* Et superiùs dixerat interituram esse religionem, si corpus Domini in Eucharistia man-B ducando consumeretur, quia nulla superesset victima, sine qua religio esse non potest.

EVSEBIVS Cæsariensis in 5. lib. Demonstrat. Euangel. cap. 3. *Et sanè,* inquit, *oraculi exitus admirabilis ei, qui contempletur, quemadmodum Saluator noster IESVS, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu, ea quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui sacerdos gentium erat, nusquam videtur sacrificiis corporalibus functus; sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse Saluator, ac Dominus noster, deinde qui ab eo perfecti sunt sacerdotes, in omnibus gentibus spirituale secundum Ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane corporis illius, & salutaris sanguinis mysteria repræsentant; quæ sanè mysteria Melchi-C sedech tanto antè Spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat.* Et hîc vides Melchisedech in sacrificio solo pane, & vinò vsum: & tum Christū, tum eius Ministros toto orbe terrarum in specie panis & vini sacrificium offerre, & hoc modo perpetuari, (vt sic loquar) sacerdotium Christi secundum ordinem Melchisedech.

S. AMBROSIVS lib. 5. de Sacramentis, cap. 1. *Cognouimus,* inquit, *Sacramentorum istorum figuram Abrahæ temporibus præcessisse, quando obtulit sacrificium S. Melchisedech.* Et infrà: *Diximus quod in altari constituatur calix, & panis. in calice mittitur vinum: & quid aliud? aqua. Sed tu mihi dicis; Quomodo ergo Melchisedech panem, & vinum obtulit? quid sibi vult admistio aquæ?* Vide similia lib. 4. de Sacramentis, cap. 3. & 6. & D de initiandis mysteriis, cap. 8. Idem, seu quicunque fuit auctor, in cap. 5. ad Hebræos, exponens illud: *Tu es sacerdos in æternum, &c. Constat,* inquit, *pecudum victimas periisse, quæ fuerunt in ordine Aaron: sed manere Melchisedech institutum, quod toto orbe terrarum in Sacramentorum erogatione celebratur.*

S. EPIPHANIVS hæresi 55. quæ est Melchisedechiorum, docet sacerdotium Aaronicum translatum esse per Christum ad sacerdotium Melchisedech: *Quod sanè,* inquit, *nunc viget in Ecclesia à Christo, & hucusque, dum non amplius semen secundum successionem eligitur, sed forma iuxta virtutem quæritur.*

S. HIERONYMVS in epistola ad Marcellam, vt migret Bethlehem: *Recurre,* inquit, *ad Genesin, & Melchisedech Regem Salem huius principem inuenies ci-*

uitatis,

nitatus, qui iam tunc in typo Christi panem, & vinum obtulit, & mysterium Christianum in Saluatoris sanguine, & corpore dedicauit. Et in epist. ad Euagrium de Melchisedech, scribit ex sententia antiquissimorum Patrum, Irenæi, Hippolyti, Eusebij tum Cæsariensis, tum Emisseni, Apollinarij, & Eustathij, ordinem Melchisedech in eo consistere, quòd ipse non immolauerit cruentas victimas, sed pane, & vino simplici, puroque sacrificio Christi dedicauerit Sacramentum. Idem in quæstionibus in Genesim, explicans cap. 14. *Mysterium,* inquit, *nostrum in verbo ordinis significatur, nequaquam per Aaron irrationalibus victimis immolandis, sed oblato pane, & vino, id est, corpore, & sanguine Domini* IESV. Idem in commentario Matth. 22. in fine dicit, Melchisedechum pro Abrahamo obtulisse panem, & vinum. & cap. 26. dicit Melchisedechum sacerdotem Dei summi panem, & vinum offerendo præfigurasse mysterium Eucharistiæ.

S. Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 35. in Genes. *Videns typum,* inquit, *cogita, oro, & veritatem.* Et homil. 36. *Postquam,* inquit, *& Melchisedech Rex Salem panem, & vinum attulit (erat enim sacerdos Dei altissimi) ab illo Abraham accepit oblata.*

S. AVGVSTINVS epist. 95. ad Innocentium Papam, quam scribit nomine suo, & aliorum multorum Episcoporum: *Melchisedech,* inquit, *prolato Sacramento mensæ Dominicæ nouit æternum eius sacerdotium figurare.* Hìc apertissimis, & paucissimis verbis Augustinus docet oblationem Melchisedech figuram fuisse Eucharistiæ, & in Eucharistia offerenda consistere æternitatem sacerdotij Christi. Et lib. 16. de ciuit. Dei, cap. 22. loquens de oblatione Melchisedech: *Ibi,* inquit, *primum apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo, toto orbe terrarum, &c.* Et lib. 17. cap. 17. & lib. 18. ca. 35. & in Psal. 109. clarissimè dicit, sacerdotium Christi perpetuum secundum ordinem Melchisedech esse, id quod nunc in Ecclesia viget in oblatione, quæ ad altare fit. Quod idem fusius persequitur in lib. 1. contra aduers. leg. & prophet. cap. 20. vbi inter alia sic loquitur: *Ibi quippe, & hoc dictum est; Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Nouerunt qui legunt, quid protulerit Melchisedech, quando benedixit Abraham; & iam sunt participes eius: vident tale sacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio: & quod Deum non pœnitebit, significatio est, quia hoc sacerdotium non mutabit, mutauit quippe sacerdotium secundum ordinem Aaron.* Denique sermone 11. de sanctis, qui est quartus de Innocentibus, tractans de reliquiis Martyrum, quæ sub altaribus requiescunt: *Quid reuerentius,* inquit, *quid honorabilius dici potest, quàm sub illa ara requiescere in quo Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos, sicut scriptum est; Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech?*

THEODORETVS in commentario Psal. 109. *Inuenimus,* inquit, *Melchisedech sacerdotem, & Regem*

A *esse, & offerentem Deo non sacrificia ratione carentia, sed panem, & vinum.* Et infrà: *Sacerdos nunc est Christus non ipse aliquid offerens, sed vocatur caput eorum, qui offerunt, quandoquidem corpus suum Ecclesiam vocat.* Et suprà iam dixerat Christum exorsum esse sacerdotium secundũ ordinem Melchisedech in cœna nouissima, quando panem, & vinum consecrauit. Vide eundem quæst. 63. in Genesim.

S. LEO I. sermone 2. de anniuersario assumptionis suæ ad Pontificatum: *Tu es,* inquit, *sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, hoc est non secundum ordinem Aaron, cuius sacerdotium per propaginem sui seminis currens temporalis ministerij fuit, & cum veteris Testamenti lege cessauit: sed secundum ordinem Melchisedech, in quo æterni Pontificis forma præcessit. Denique*
B *cùm huius diuini sacerdotij Sacramentũ etiam ad humanas peruenit functiones, non per generationum tramitem currit, nec quod caro & sanguis creauit, eligitur; sed cessante priuilegio Patrum, & familiarum ordine prætermisso eos rectores Ecclesia accipit, quos Spiritus sanctus præparauit.*

EVSEBIVS Emissenus, seu quicunq; fuit auctor, serm. 5. de Paschate: *Melchisedech,* inquit, *oblatione panis, & vini hoc (nimirum quod in Eucharistia celebratur) Christi sacrificium figurauit.* Et antea dixerat, perpetuam esse futuram in Ecclesia hanc oblationem.

ARNOBIVS in Psalm. 109. *Christus,* inquit, *per mysterium panis, & vini factus est sacerdos in æternum.*

EVCHERIVS lib. 2. cap. 18. in Genes. *Melchi-*
C *sedech,* inquit, *sacerdos Dei summi, panem, & vinum in sacrificium offerens.* Et infrà: *Sine aliqua sacerdotali genealogia, Christus homo exstitit ex hominibus, vtpotè non ex tribu Leui, sed ex tribu Iuda; ex qua tribu nihil de sacerdotali præcepto accepit: vtique propter mysterium Sacramenti, quod Christianis celebrare præceptum est, vt non secundum Aaron pecudum victimas, sed oblationem panis & vini, id est, corporis & sanguinis eius Sacramentum in sacrificium offeramus.*

PRIMASIVS in commentario cap. 5. epistolæ ad Hebræos: *Quare secundum ordinem Melchisedech, & non secundum ordinem Aaron, dicatur existere sacerdos, diuersæ caussæ existunt: & prima quidem est, quia Melchisedech secundum legalia mandata non fuit sacerdos, sed secundum cuiusdam singularis sacerdotij dignitatem,*
D *panem offerens Deo, non brutorum animalium sanguinem: in cuius ordine sacerdotij Christus factus est sacerdos, non temporalis, sed æternus; nec offerens victimas legales, sed instar illius panem, & vinum, carnem videlicet, & sanguinem suum.* Et infrà: *Vnde patet sacrificium pecudum periisse, quod fuit ordinis Aaron & illud manere potius, quod fuit ordinis Melchisedech, quia Christus corroborauit, & Ecclesiam tenere docuit.*

CASSIODORVS in Psalm. 109. *Quem ordinem,* inquit, *Melchisedech per mysticam similitudinem iustissimus Rex instituit, quando Domino panis, & vini fructus obtulit. Constat enim pecudum victimas periisse, quæ fuerunt ordinis Aaron: & Melchisedech manere potius institutum, quod toto orbe in Sacramentorum erogatione celebratur.*

REMIGIVS Antisiodorensis, & EVTHYMIVS Zigabenus in eundem Psal.109. non dissimilia scribunt.

Ioannes DAMASCENVS lib. 4. de fide, cap. 14. *Mensa illa (Melchisedech) mysticam hanc adumbrabat, quemadmodum & sacerdos ille veri Pontificis Christi figuram, & imaginem præ se ferebat.*

OECVMENIVS in commentario cap.5. epist. ad Hebræos: *Melchisedech,* inquit, *fuit primus, qui hostiam sine sanguine, panem, inquam, & vinum obtulit.* Et infrà: *Non ad ipsum,* inquit, *tantùm, quæ à Deo semel facta est, hostiam & oblationem dixit, in æternum: sed ad nostri temporis sacerdotes inspiciens, per quos Christus, & sacrificat, & sacrificatur, quique eis in mystico illo conuiuio, ac cœna sacerdotij huius tradidit formulam.*

THEOPHYLACTVS in cap. 5. ad Hebræos, explicans illud: *Tu es sacerdos in æternum, &c. Apertissimè,* inquit, *de Christo dictum id esse constat. Hic enim & solus Melchisedech, in morem illius pane & vino sacrificabat.* Et infrà: *In æternum dixit, quia quotidie offertur. in perpetuum offertur per Dei ministros oblatio, Christũ Dominum, & Pontificem habens, & sacrificium, qui seipsum nostri ob gratiam sanctificat, frangit, & tribuit.*

ANSELMVS in cap.5. ad Hebræos: *Tu es sacerdos,* inquit, *id est, sacra dans per te, & per tuos. in æternum, id est, quamdiu durabit seculum, quia non transibit sacerdotium Christi, vt aliud succedat, sicut transiuit Leuiticum.*

Ad hæc testimonia, quæ mirum est si non sufficiant ad nouorum istorum hominum audaciam comprimendam, accedant etiam testimonia veterum Hebræorum, quæ recitantur in Berescit Rabba. Nam inter alia habentur hæc verba R.Samuel in cap.14. Genes. *Actum sacerdotij tradidit: erat enim ipse sacrificans panem, & vinum Deo sancto, & benedicto.* Ibidem R.Phinees in cap.28. Numer. *Tempore Messiæ omnia sacrificia cessabunt, sed sacrificium panis, & vini non cessabit, sic dictum est Genes.14. & Melchisedech Rex Salem protulit panem, & vinum. Melchisedech enim, id est, Rex Messias excipiet à cessatione sacrificiorum sacrificium panis, & vini, sicut dicitur Psalm. 110. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.*

Superest, vt videamus quid aduersarij contra nostrum argumentum, & pro sua solutione obiiciant. PRIMO igitur Caluinus lib.4. Instit. cap. 18. §.2. obiicit sic: *Perperam trahunt ad panem, & vinũ illa verba; Et erat sacerdos Dei altissimi; quæ Paulus ad benedictionem refert. Nam Hebr.7. colligit eius præstantiam, quia minor benedicitur à maiore.*

RESPONDEO; Falsum est illa verba: *Et erat sacerdos Dei altissimi*, à Paulo ad benedictionem referri: illa enim verba Paulus ne citat quidem, sed solùm breuiter, & verbis suis scribit, Melchisedech Regem Salem sacerdotem Dei summi occurrisse Abrahæ reuertenti à cæde Regum, eique benedixisse; quæ verissima sunt, sed non inde sequitur, illa verba: *Et erat sacerdos Dei altissimi*, in textu Mosis coniungenda esse cum sequentibus: *Et benedixit*; & non potius cum præce-

A dentibus: *Protulit panem, & vinum.* Quod autem Apostolus subiicit, minorem à maiore benedici, non probat Melchisedech sacerdotem Dei fuisse, sed sacerdotem Abrahamo maiorem, vt nos suprà deduximus.

SECVNDO Caluinus ibidem obiicit hoc modo: *Quod si oblatio Melchisedech sacrificij Missalis figura esset, an Apostolus, obsecro, qui minima quæque excutit, rem adeò seriam, & grauem fuisset oblitus?*

RESPONDEO; Caussa cur Apostolus non meminerit sacrificij panis & vini, primaria notissima est: quia videlicet id ad propositum eius non faciebat. Volebat enim Apostolus ex Melchisedech ostendere Christi excellentiam supra B Leuiticos sacerdotes: Hebræi enim ad quos ipse scribit, valde se efferebant ad sacerdotium Aaronicum. Itaque beatus Paulus adducit in medium, quod Melchisedech, secundum cuius ordinem Christus Pontifex erat, benedixerit Abrahæ, & in eo Aaroni, & proinde maior fuerit Aarone. Item quod decimas acceperit ab Abrahamo, & in eo ab Aarone, qui tunc in lumbis Abrahæ erat, & per hoc maior fuerit Aarone; summus enim Pontifex ab inferioribus sacerdotibus decimas accipit. Denique quod Melchisedech fuerit quodammodo æternus, cùm nec ortus, nec interitus eius in Scripturis describatur: quæ omnia ad excellentiam Christi pertinent, & ideò commemoranda fuerunt. C Quod autem obtulerit panem, & vinum, non perspicuè ad excellentiam facit, neque Melchisedech, neque ipsius Christi, & idcirco non mirum, si fuerit omissum.

ACCEDIT præterea quod Apostolus dedita opera omisit oblationem panis, & vini, ne cogeretur explicare mysterium Eucharistiæ, quod altius erat, quàm vt ab illis capi tunc posset. Sic enim ipse Paulus dicit, cap.5. *De quo* (Melchisedech) *grandis nobis sermo, & ininterpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.* Et sanè cùm Apostolus omnia planè exposuerit, quæ de Melchisedech dicuntur in Genesi, excepta oblatione panis, & vini, non videtur posse negari, quin per sermonem ininterpretabilem, cui D non erant idonei Hebræi, intelligi debeat mysterium Eucharistiæ.

ADDE, quòd veteres Græci, vt Hieronymus refert in epistola ad Euagrium, dicebant Paulum omisisse quoddam Sacramentum Melchisedech, & hoc vocasse sermonem ininterpretabilem, quia scribebat Iudæis infidelibus: constat autem Sacramentum, quod non poterat infidelibus prodi, vix aliud fuisse quàm Eucharistiæ.

Neque his repugnat quod Chrysostomus, & Theophylactus in argumento huius epistolæ volunt, eam scriptam esse Iudæis fidelibus. Nam scripta fuit vtrisque, vel certè ita scripta fuit fidelibus, vt ab illis communicari deberet etiam cum infidelibus: nam idcirco in magna parte

epistolæ multum Apostulus laburat, vt probet Christum esse Filium Dei, & vnicum orbis tertæ doctorem.

Kemnitins loco citato pag. 750. postquam ex textu Hebræo perperā efficere conatus est, Melchisedech non obtulisse Deo sacrificium panis, & vini, quæ suprà tefutata sunt; addit, etiamsi constaret Melchisedech obtulisse Deo sacrificiū prædictum, tamen non posse inde effici, CHRISTVM obtulisse simile sacrificium. Id quod probat duplici argumento.

PRIMVM est huiusmodi, quod erit ordine argumentorum TERTIVM: *Ex figuris non sunt fabricanda dogmata, nisi in Scripturis ea figura clarè explicentur. Porrò Dauid explicat quidem Melchisedech fuisse Christi figuram, cùm dicit Psalm. 110. Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech; sed non explicat in quo consistat illa similitudo inter Melchisedech, & Christum: Apostolus autem Hebr. 5. & 7. explicat in quo consistat, & multa dicit, sed non attingit oblationem panis, & vini. Nō igitur affirmandum est Melchisedech typum Christi gessisse cùm panem, & vinum in sacrificium obtulit Deo.*

RESPONDEO; Ex figuris dogmata fabricari possunt, quando ex Scripturis iuxta communem Patrum consensum intellectis colligitur explicatio. Non enim necesse est, vt semper Scriptura apertissimè loquatur, sed satis est, si ita loquatur, vt communem Patrum interpretationem sequuti, sententiam eius assequamur: alioqui paucissima, ac ferè nulla essent dogmata certa in Ecclesia. Iam verò Scriptura in Psal. 109. vel secundum Hebr. 110. testatur Christum esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, quod idem sæpius repetit Apostolus ad Hebræos: in quo autem consistat iste ordo Melchisedech, Scriptura apertè non explicat. Paulus enim, vt diximus, non tractat quis fuerit ordo Melchisedech, sed solùm ostendit excellentiam Christi suprà Aaronem. Sed licet Scriptura non apertè dicat in quo consistat ordo Melchisedech, & figura sacerdotij Christi, tamen ita insinuat & indicat, vt Patres omnes summo consensu in eandem expositionem inciderint, vt suprà ostendimus.

Et PRÆTEREA ratio manifestè docet, eam esse veram expositionem. Nam si Christus est sacerdos secundum ordinem Melchisedech; ergo debet in sacerdotio conuenire cum Melchisedech, hoc est in eo, quod est proprium sacerdotij Melchisedech: nihil autem est proprium illius sacerdotij, nisi forma talis sacrificij. Nam quod Melchisedech benedixerit, & quod decimas acceperit, non est proprium illius sacerdotij, sed commune etiam cum sacerdotio Leuitico. Quod Melchisedech nō fuerit vnctus oleo sensibili, nec successerit alteri, nec ei alius successerit, non est proprium Melchisedech, sed commune cum Abel, & cum aliis nonnullis. Denique, quod non scribatur eius genealogia, & inde sit typus æternitatis sacerdotij Christi, [A] præterquam quod est quid extrinsecum ad sacerdotium, non est proprium Melchisedech, sed commune cum Iob, Helia, & aliis, qui & sacerdotes erant, & non describitur eorum genealogia, vt Epiphanius ostendit hæres. 55. At panem, & vinum offerre est proprium Melchisedech, & ad sacerdotium maximè pertinet, cùm sit proprius eius actus. Nulla igitur dubitatio remanet de explicatione huius figuræ; quanquā apud prudentes Christianos etiam sine hac ratiocinatione sufficere debuisset tot Patrum auctoritas, cùm nullus contrà proferri possit, qui id negat.

QVARTVM argumentum, quod est SECVN- [B] DVM Kemnitij, contra hanc ipsam solutionem pugnat. Sic igitur ille loquitur: *Typus sacerdotij Melchisedech consistit in his, quæ non communia habet cum sacerdotio Aaronico, sed in quibus discernuntur Melchisedech, & Aaron. Sed sacrificium panis, & vini quotidianum fuit in sacerdotio Aaronico, Exod. 29. Num. 28.*

RESPONDEO PRIMVM; In sacerdotio Aaronico erat quidem sacrificium panis, & vini, sed vt pars quædam, & quasi condimentum alterius sacrificij; non autem vt sacrificium principale: nam in iisdem locis Scripturæ iubentur offerri agni, aut vituli, & simul cum eis simila, & libamentum. At Melchisedech, panem, & vinum per se in sacrificium obtulit. DEINDE panes, qui offerebātur in sacrificio Aaronico cum [C] animalibus, vt diximus, semper conspergebantur oleo, & vt plurimum inde fiebant lagana. At sacrificium Melchisedech erat simplex panis. DENIQVE posset etiam dici, differentiam inter sacerdotia illa hanc fuisse, quod Aaron offerebat sacrificia omnium generum, id est, tam cruenta, quàm incruenta. At Melchisedech vtebatur solo incruento, puro, ac simplici sacrificio, vt ex Hieronymo, Eusebio, & omnibus Patribus suprà citatis docuimus.

SED contra hanc solutionem est QVINTVM argumentum. Nam si Melchisedechi sacerdotium hoc differt ab Aaronico, quod in illo nihil cruenti sacrificabatur: sequitur Christum non posse dici sacerdotem secundum ordinem [D] Melchisedech, siquidem præcipuum Christi sacrificium cruentum fuit, nimirum sacrificium crucis.

RESPONDEO; Sacrificium crucis, si per se consideretur, non est secundum ordinem Aaron, nec secundū ordinem Melchisedech. Quod non sit secundum ordinem Aaron, certissimum fidelibus esse debet: nam Christus non erat sacerdos secundum ordinem Aaron, vt Apostolus apertè docet ad Hebræos, 7. & patet etiam manifestissimè, quia non erat de tribu Leui, sed de tribu Iuda. Quomodo ergo sacerdos non secundum ordinem Aaron, sacrificium Aaronicum obtulisset? DEINDE sacrificium crucis est sacrificium omnium perfectissimum, & ipso etiam sacrificio Missæ præstantius,

quatenus distinguuntur. At quis ferat, vt dicatur sacrificium Aaronicū præstantius omnibus sacrificiis, & ipsa etiam Missa, quæ est secundum ordinem Melchisedech? PRÆTEREA Apostolus ad Hebr. 7. disertis verbis docet, sacrificium, Aaronicū imperfectum fuisse, nec potuisse consumare sacrificatos. At crucis sacrificium perfectissimum fuit, & consumauit in perpetuū sanctificatos, vt ibidem dicitur: non igitur sacrificium crucis ad ordinem Aaronis pertinere potest. DENIQVE sacrificium Aaronicum duas conditiones necessariò requirit: alteram vt sit cruentum, alteram vt sit typicum, seu repræsentatiuum. Sacrificium autem crucis, etsi cruentum fuit, tamen non fuit typicum: nec enim opus fuit typis, vbi ipsa veritas aderat.

B Ex qua ratione colligitur etiam non fuisse sacrificium crucis, si per se consideretur, secundum ordinem Melchisedech. Nam sacrificium Melchisedechi fuit typicum, sed incruentum: vnde conueniebat cum Aaronico, in eo, quod vtrumque erat typicum; immò eiusdem rei typus, seu figura, id est, passionis Christi; sed differebant in specie typorum, quod typus Aaronicus erat cruentus, vt in forma animalium, Melchisedechi autem erat incruentus, & in forma panis. Ex quo sequitur ratione sacrificij crucis Christum non esse sacerdotem, nec secundum ordinem Melchisedech, nec secundum ordinem Aaron, quia non obtulit se in cruce sub forma

C panis, nec sub forma agni, aut vituli, sed sub ipsa sua humana forma. Ex quo rursum sequitur, Christum non posse dici sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, vt tamen in Scripturis passim dicitur, nisi sacrificiū instituerit, vel obtulerit sub forma panis: quemadmodum non potest dici sacerdos secundum ordinem Aaron, quia non instituit sacrificium sui ipsius sub forma vituli, aut agni, aut alicuius alterius typi cruenti secundum ritum Aaronicum. Nam agnum Paschalem, vt dicemus, non obtulit secundum ritum Aaronicum; neque ipse instituit, sed potius abrogauit.

D DICAS; Si Christus obtulit sacrificium cruentum, etiamsi non obtulerit illud iuxta ordinē Melchisedech, tamen ipsum obtulisse tale sacrificium impedit, quò minus possit Christus appellari sacerdos secundum ordinem Melchisedech, cùm proprium sit huius ordinis non habere sacrificium vllum cruentum.

RESPONDEO; Christus dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedech, nō quomodocunq;, sed in æternum, id est, respectu eius sacrificij, quod in æternum duraturum, id est, perpetuò frequentandum erat, abrogatis sacrificiis legalibus; & quod erat futurum proprium sacrificium Christianæ religionis. Et quia Christus non instituit, neque obtulit sacrificium perpetuò celebrandum, & proprium religionis suæ, nisi incruentum, ideò verè ac propriè est sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Vbi tamen illud est OBSERVANDVM, quod licet Christus non fuerit sacerdos secundum ordinem Melchisedech ratione sacrificij crucis, sed solùm ratione sacrificij Eucharistiæ: tamen sacrificium crucis dici potest secundum ordinem Melchisedech ratione ipsius sacerdotis Christi, à quo offerebatur: ipse enim absolutè sacerdos erat secundum ordinem Melchisedech. Quare Apostolus ad Hebr. 5. etiam in ipsa cruce Christum sacerdotem vocat secundū ordinem Melchisedech.

SEXTVM argumentum sumit Matthias Illyricus in Apologia Confessionis Antuerpiensis, cap. 25. à dissimilitudine sacrificij Melchisedech, & nostræ Missæ. Melchisedech enim, si quid obtulit, panem & vinum obtulit. At in Eucharistia non manet panis, & vinum, sed sola accidentia, vt Catholici ipsi docent.

RESPONDEO; Sacrificium Missæ est verè secundum ordinem Melchisedech, tum quia est incruentum; id enim erat proprium sacrificij Melchisedech, tum etiam quia Missa Christum repræsentat in specie panis, & vini, vt etiam illum repræsentabat sacrificium Melchisedech, atque ita in symbolo exteriore planè conueniunt. Quod autem substantia interior sit diuersa, non refert, quia, vt ostendimus suprà, significatio, seu repræsentatio in accidentibus, non in substantia est. Addo, quòd necessariò substantia sacrificij Missæ, debuit esse diuersa à sacrificio Melchisedech, cùm illud præstantius, ac diuinius esse deberet, in quo ipsa veritas cum symbolo, quàm illud, in quo solum symbolum continetur.

SEPTIMVM argumentum sumunt ex Patribus. Nam Petrus Martyr in caput quintum, primæ ad Corinthios, probat Melchisedech non obtulisse Deo panem, & vinum, quia R. Salomon in caput decimum quartum Genes. & Ambrosius in libris de Sacramentis, & Augustinus in quæstionibus veteris, ac noui Testamenti, dicunt à Melchisedecho panem, & vinum datum esse Abrahamo. In eandem sententiam citat Kemnitius loco citato Iosephum, & Chrysostomum.

SED hæc loca nihil omnino efficiunt. Nam INPRIMIS R. Salomon non modò Hebræus est, & nullo modo conferendus cum tot sanctis Patribus, quos citauimus, sed etiam apertissimus hostis Christianæ religionis. PRÆTEREA ipse ibidem indicat, vt etiam Petrus Martyr fatetur, oblationem illam Melchisedech significasse futurum aliquando, vt in Hierusalem offerretur sacrificium panis, & vini. At quomodo sacrificiū futurum significare poterat oblatio illa, si erat tantum prophanum conuiuium, & non potius conuiuium sacrum, ex participatione nimirum rei Deo prius oblatæ? Itaq; R. Salomon, licet dicat panem, & vinum prolatum à Melchisedech

in refe-

in refectionem Abrahæ & sociorum fuisse, non tamen negat, immò subindicat prius Deo fuisse oblatum. Quod apertissimè docent Rabini antiquiores, vt iam ostendimus.

Sanctus Ambrosius totus est noster, vt suprà demonstratum est, & ideò fortasse Petrus Martyr, vt est in huiusmodi rebus cautus, certum librum & caput noluit annotare.

Locus ex Augustino citatus, neque Augustini est, neque pro aduersariis facit, sed pro nobis. Auctor enim illarum quæstionum multos habet errores, qui ab Augustino refelluntur, & inprimis in illa ipsa quæstione 109. quam pro se Martyr adducit, contendit ille auctor Melchisedechum esse Spiritum sanctum, quem errorem ex professo refellit Hieronymus in epistola ad Euagrium de Melchisedech. Quod autem ille auctor, quicunque fuerit, de oblatione Melchisedech scribit, pro nobis facit contra aduersarios: dicit enim Melchisedechum obtulisse Abrahamo Eucharistiam corporis, & sanguinis Domini. Ex quo intelligimus, illi auctori non fuisse commune, & prophanũ conuiuium, quod exhibuit Melchisedech Abrahæ, sed sacrum typum Eucharistiæ, quod nunc aduersarij pertinaciter negant.

Porrò Iosephus quem citat Kemnitius, scribit panem illum datum Abrahæ, quod non negamus, sed non negat prius Deo fuisse oblatum, quod nos affirmamus.

Deniq; Chrysostomus noster est, vt suprà est demonstratum.

OCTAVVM argumentum oppugnat alteram partem nostræ rationis, ductam ab æternitate sacerdotij secundum ordinem Melchisedech. Est autem argumentum tale: Vt Christus sit sacerdos in æternum, non necesse habet quotidie per Ministros offerre; non igitur ratio illa concludit. Antecedens probat Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 742. vbi demonstrat ex Apostolo Hebræ. 7. & 9. negatiuè, & affirmatiuè, vt ipse loquitur, quemadmodum sit Christus, aut non sit sacerdos in æternum. Ac PRIMVM dicit non esse sacerdotem in ęternum, quia sæpius offerat seipsum; id enim expressè Paulus nõ semel repetit. DEINDE addit ob quinq; caussas dici Christum sacerdotem in æternum. PRIMA est, quia viuat in æternum. SECVNDA, quia virtus vnicæ oblationis eius in sempiternum duret, & efficax sit. TERTIA, quia semper in cœlo intercedat pro nobis. QVARTA, quia per ipsum vt sacerdotẽ, habeamus accessum ad Patrem. QVINTA, quia in perpetuum saluare possit, & saluet qui per ipsum ad Deum accedunt.

RESPONDEO; Quod attinet ad partem huius argumenti negatiuam, cùm Paulus dicit non fuisse opus, vt Christus sæpius se offerret; apertissimè loquitur de cruenta oblatione, quæ sufficientissima, immò infiniti precij, & valoris fuit: ceteræ oblationes repetebantur, & repe-

A tuntur, quia finiti sunt valoris. Quod autem ad æternum sacerdotium Christi necesse sit, vt sæpius offerat per se, vel per suos ministros, non quidem cruentè, sed aliquo alio modo, idẽ Paulus docet, Hebræ. octauo, vt sanctus Thomas in commentario præclarè exponit. Cùm enim Apostolus dixisset, Christum esse Pontificem, & ministrum Sanctorum, & tabernaculi, quod fixit Deus, & non homo, id est, esse Pontificem Ecclesiæ, non Synagogæ, subiungit: *Omnis Pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur, vnde necesse est, & hunc habere aliquid, quod offerat.* Vbi vides Paulum per necessariam cõsequentiam colligere, debere Christum, si verè est Pontifex, ha-

B bere aliquid quod offerat, & consequenter debere offerre, quia omnis Pontifex constituitur ad offerendum. Quare secundum Pauli sententiam, Christus non est Pontifex in æternum, nisi assiduè aliquid offerat, nec satis est, quod semel cruentè obtulerit seipsum. Subiungit postea idem Apostolus, declarans victimam, quam nunc assiduè Christus offert, non esse aliquid terrenum, vt oues, & boues, sed aliquid cœleste, nimirum sacratissimam Eucharistiam: *Si ergo,* inquit, *esset super terram, nec esset sacerdos, cùm essent qui offerrent secundum legem munera; qui exemplari, & vmbræ deseruiunt cœlestium.* Quorum verborum hæc est sententia: Si hostia immolanda esset super terram, id est, si esset aliquid terrenum,

C & mortale, vt oues, & boues, &c. CHRISTVS non esset sacerdos, quia non esset vlla necessitas noui sacerdotij, cùm satis multi sine ipso secundum legem eiusmodi munera terrena assiduè offerant. Deinde pergit Paulus, ac ostendit, Christum esse Pontificem melioris Testamenti, quàm antiquum fuerit, ex quo sequitur offerri nunc meliores hostias, quàm antiquæ illæ fuerint.

Atque hinc etiam perspici poterit, quinque illas caussas, quas attulit Kemnitius, non sufficienter ostendere, cur Christus dicatur sacerdos in æternum. PRIMA illa, quia viuet in æternum: non est sufficiens. Nam requiritur quidem vita æterna, in eo, qui debet sacerdotium

D æternum habere, sed non sufficit: alioqui omnes Leuitici sacerdotes post resurrectionem dicerentur sacerdotes in æternũ, quia habuerunt sacerdotium, & viuent in æternum. Requiritur igitur, vt viuens fungatur sacerdotio in æternum. Quemadmodum non potest aliquis rectè dici fuisse Rex per 30. annos, si nec regnauerit, nec regnare potuerit, nisi per vnum diem. Id quod maximè locum habet in sententia aduersariorum, qui existimant sacerdotium seu ministerium Ecclesiasticum, esse merum officium. Denique id apertissimè beatus Paulus requirit, vt ostendimus, cùm ait, oportere Christum, si est Pontifex, habere aliquid quod offerat. Paulus autem Hebræor. 7. vbi ponit istam caussam Kemnitij, cùm ait: *Christus autem, eò, quòd maneat in*

æternum, perpetuum habet sacerdotium: non probat ideò solum Christum esse æternum sacerdotem, quia manet in æternum; sed probat ex eo, quod manet in æternum, posse illum perpetuò fungi sacerdotio, nec esse opus, vt quis illi succedat; sicut in sacerdotio Leuitico opus erat continua successione, quia nullus eorum poterat perpetuò ministrare, cùm morte prohiberentur permanere.

Secunda caussa, quòd virtus oblationis crucis perpetua sit, non etiam est sufficiens. Illa enim ostendit, effectum sacrificij crucis esse perpetuum, & proinde impropriè ipsum etiam sacrificium posse dici perpetuum. Propriè tamen non dicitur sacrificium æternum, quod semel factum est, nec dicitur æternum sacerdotium, cùm non ingiter sacrificatur: alioqui sacerdotium, & sacrificium Noë, æterna dici possent, quia (vt colligitur ex cap. 8. Genes.) effectus sacrificij oblati à Noë post diluuium, semper manet, & manebit: impetrauit enim, ne iterum diluuium aquæ rediret super terram. Pari ratione Christi natiuitas ex matre, passio, & mors, dici possent æterna, & Christus dici posset semper nasci, pati, & mori, quia effectus horũ omnium semper manet.

Tertia ratio, quòd Christus in cœlo semper intercedat pro nobis, aut non probat illum esse sacerdotem, aut probat illum nunc per ministros offerre. Nam si volũt aduersarij Christum intercedere per solam orationem, non habent inde illum esse propriè sacerdotem: nam quilibet homo, quantumuis laicus, potest pro alio per orationem intercedere. Si verò contendant illum intercedere, vt sacerdotẽ, id est, mediante oblatione victimæ: tum necesse est Christum semper offerre; & proinde Eucharistiam esse sacrificium, quod à Christo per ministerium humanum Deo iugiter offeratur.

Dicant, Christum offerre seipsum in cœlo, dum passionem suã assiduè Patri repræsentat, & per eam nos reconciliat. Hoc enim videtur sentire Caluinus lib. 4. Institutionũ, cap. 18. §. 2. vbi dicit, non esse amplius in terris vllum sacerdotium, cùm sit trãslatum in cœlum, Christo ibi in æternum sacerdote existente.

Respondeo; Aut volunt oblationem, quæ fit in cœlo, esse verum ac propriè dictum sacrificium; aut solùm impropriè, & figuratè. Si primum, plurima sequentur contra aduersarios, & aliqua eorum etiam contra veritatem. Primo, religionem, ac legem Christianam non esse amplius in terris, sed translatam esse in cœlum: nam translato sacerdotio, necesse est vt etiam legis translatio fiat Hebr. 7. Secundo, in cœlo non esse nudam veritatem, sed vmbras etiam, & figuras, ac cæremonias: nam omnia sacrificia propriè dicta, debent esse repræsentatiua sacrificij crucis, & cæremoniæ quædam religionis. Tertio, oportebit aduersarios concedere, repeti sæpius oblationem Christi, quod illi nullo modo concedere voluit. Si secundum, tum necesse erit confiteri Christi verum sacrificium in terris offerri, quod nos contendimus, aut certè Christum non esse verè, ac propriè sacerdotem, quod est absurdissimum, & contra manifestas Scripturas. Id autem sequi perspicuum est, quia non potest esse verè, ac propriè sacerdos, qui sacrificium verum, ac proprium offerre non potest.

Quarta Kemnitij ratio similis est superiori: perinde enim est Christum sacerdotem pro nobis intercedere, quæ erat tertia ratio; & nos per sacerdotẽ Christum aditum habere ad Patrem, quæ erat quarta.

Quinta ratio, quòd saluare in perpetuum possit, probat eum Saluatorem esse, non autem sacerdotem. Neque hæc ratio dissimilis est secundæ et tertiæ, proinde eodem modo refellitur. Quare non probauit Kemnitius Christum dici posse æternum Sacerdotem sine oblatione victimæ per Ecclesiæ Ministros.

CAPVT SEPTIMVM.

Probatur sacrificium Missæ ex figura Agni Paschalis.

Alterum testimonium pro sacrificio Missæ sumitur ex lib. Exod. cap. 12. & similibus locis, vbi agitur de Agno Paschali. Est autem hoc argumentum: Celebratio Agni Paschalis figura erat expressa celebrationis Eucharistiæ. Sed illa immolatio quædam erat victimæ Deo oblatæ; ergo celebratio Eucharistiæ immolatio victimæ Deo oblatæ esse debet, vt figura figurato respondeat. Quia verò aliqui, vt Kemnitius, negant propositionem, aliqui assumptionem: vtraq; probanda erit, ac deinde argumenta Kemnitij diluenda, quibus hanc rationem infirmare conatur.

Quod igitur celebratio Agni Paschalis fuerit figura celebrationis Eucharistię, probatur Primo ex Scripturis, 1. Corinth. 5. *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus: itaq; epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis.* Ex hoc loco certò cõstituere possumus, Agnũ Paschalem, qui & Pascha dicitur in Euangelio, figuram immolationis Christi fuisse: quando autem fuerit impleta, non ita certò ex hoc solo loco constitui potest.

Dicent enim aduersarij, Apostolum loqui de immolatione in cruce facta, & de manducatione spirituali, quę fit per fidem. Sed nos ex Euangelio probabimus figurã illam propriè impletam fuisse in institutione, & celebratione Eucharistiæ. Nam Inprimis ex Euangelio constat, Apostolos ante Christi passionem manducasse carnem Christi in nouissima cœna, & proinde manducasse verum Agnum Paschalem, ad cuius epulas nos hortatur Apostolus, cùm ait;

A *Itaq; epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis.* Sed epulum sequitur immolationẽ: prius enim agnus immolatur, postea comeditur; non è contrario, prius comeditur, & postea immolatur. Debuit ergo præcedere immolatio Christi illam manducationem cœnæ, quam fecerunt Apostoli ante passionem Domini; non ergo sola passio est immolatio de qua loquitur Paulus, sed etiã consecratio, & oblatio Eucharistiæ est immolatio per Agni Paschalis immolationem figurata.

PRÆTEREA, vt ex eodem Euangelio constat, Dominus post cæremoniam Agni Paschalis cõtinuò subiunxit celebrationem Eucharistiæ; neque distulit in aliud tempus, aut locum, vt apertè ostenderet se noua ista cæremonia finem im- B ponere cæremonię veteri.

DEINDE, si consideremus circumstantias vtriusq; celebrationis, videbimus nullam figurã à Christo manifestiùs impletam, quàm istam. Agnus Paschalis 14. die primi mensis ad vesperam immolari debuit Exod. 12. & fuit hæc circumstãtia summè necessaria, vt ex multis locis Scripturæ probari posset: Eucharistiam Christus instituit hoc ipso tempore, vt notum est. SECVNDO, agnus immolabatur in memoriam trãsitus Domini, & liberationis populi de Aegypto: & Eucharistia celebratur in memoriam trãsitus Domini per passionem ex hoc mundo ad Patrem, & nostræ liberationis de potestate Satanæ, quæ per ipsam Christi mortem facta est. TERTIO, C agnus immolabatur vt manducaretur & esset quasi viaticum peregrinorum; nam ideò mãducabatur à Iudæis, habitum peregrinorum præ se ferẽtibus cum baculis, & calceis, &c. Et Eucharistia quid est aliud, nisi refectio, & viaticũ peregrinantium ad verã ac cœlestem patriã? QVARTO, agnus nõ poterat manducari, nisi à circumcisis, & mundis, & in Hierusalem; ita Eucharistia non potest sumi, nisi à baptizatis, & mundis, & intra Ecclesiam Catholicam existentibus.

ADHÆC, si non impleuit Christus eam figurã in institutione Eucharistiæ, dicant aduersarij, quando eam impleuerit: nam cùm, teste Paulo, figura fuerit, debuit necessariò impleri.

DICENT fortasse impletã eam figuram à Chri- D sto, vel quãdo ipse manducauit Agnum Paschalem, vel certè quando fuit crucifixus: nec enim aliud occurrit, quod verisimiliter dici possit.

AT illud PRIMVM, nulla ratione defenditur. Cùm enim Dñs Agnum Paschalem manducauit, legẽ obseruauit, quod semper faciebat dum in terris viueret, non figuram impleuit. Siquidẽ implere figuram, non est illud ipsum, quod lex præscribit agere, sed aliquid aliud ei substituere excellentius, ad quod significandum figura illa præcesserit; quemadmodum figuram circumcisionis non impleuit cùm Circumcisionem accepit, sed cùm Baptismum ei substituit. Vnde à Paulo Coloss. 2. Baptismus vocatur Circumcisio Christi non manufacta.

A Illud autem ALTERVM de passione Dñi, est quidem aliquid, sed non eiusmodi, vt sufficiat. Nam immolatio Agni Paschalis potest quidem dici figura passionis Christi. Nam si agnus ille figura est Eucharistiæ, & Eucharistia est repręsentatio passionis, quis neget etiam agnum illum, fuisse figurã & repræsentationẽ passionis? Quare Ioan. 19. videmus Euangelistam reddere caussam, cur non fuerunt Christi crura in passione confracta, quia scriptum est de Agno Paschali: *Os non comminuetis ex eo*; tamen magis immediatè, & principaliter cæremonia Agni Paschalis figura fuit Eucharistiæ, quàm passionis, vt patet ex circumstantiis paulò antè explicatis. Passio enĩ B non incidit in diem 14. nec in vesperã, sed in meridiem diei 15. Neq; fuit Christus crucifixus in memoriam transitus alicuius, aut liberationis. Neq; crucifigebatur vt manducaretur, nec fuit vllus tunc, qui eum sic immolatum manducauerit. Neq; in domo, aut Hierusalẽ, sed extra portam in aperto campo immolatus fuit. Denique nõ solùm baptizati & mundi, sed etiam alij possunt ac debent Christum, vt in cruce immolatum, fide manducare: fides enim pręcedit, & Baptismum, & iustificationem.

Probatur nunc ex Patrum communi consensu, Agnum Paschalẽ Eucharistiæ figuram fuisse. TERTVLLIANVS lib. 4. in Marcionem non procul à fine, exponit de Eucharistia illud Luc. 22. *Desi-* C *derio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum. Professus*, inquit, *se concupiscentia concupisse edere Pascha vt suum (indignum enim vt quid alienum concupisceret Deus) acceptum panem, corpus suum fecit, &c.* Et paulò antè dixerat, Christum non concupisse veruecinam Iudęorũ, cùm ait se desiderasse edere Pascha. Quare Tertullianus per Pascha intelligit Eucharistiam, non Agnum Paschalem: non autem per Pascha Eucharistiã intelligeret, nisi Eucharistiã esse crederet per Agnum illum Paschalẽ figuratam.

CYPRIANVS lib. de vnit. Eccles. probat non posse extra Ecclesiam manducari vtiliter Eucharistiam, quia scriptum est de Agno Paschali: *In domo vna comedetur.* Et serm. de cœna Domini: *Cœna*, inquit, *disposita inter Sacramentales epulas obuia-* D *uerunt sibi instituta antiqua, & noua: & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum Magister apponit discipulis.*

AMBROSIVS in cap. 1. Lucæ: *Quando*, inquit, *sacrificamus, Christus adest, Christus immolatur; etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.*

Gregorius NAZIANZENVS orat. 2. de Pascha, exponens cæremonias Agni Paschalis, dicit imperasse Deum, vt ad vesperam agnus immolaretur, quia Christus ad vesperam Sacramentum corporis sui discipulis tradidit.

GAVDENTIVS tract. 2. in Exodum, totam celebrationem agni de Eucharistia exponit: *In vmbra*, inquit, *illius legalis Paschæ, non vnus agnus occidebatur, sed plures. Singuli enim occidebantur per domos, nam sufficere vnus non poterat vniuersis.* Et infrà: *Idem*

per singulas Ecclesiarum domos in mysterio panis, & vini reficit immolatm, viuificat creditm; consecrantes sanctificat consecratm, hec agni caro, hic sangun est.

Hieronymvs in cap. 26. Matth. *Postquã,* inquit, *typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat: assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Pascha transgreditur Sacramentum.*

Ioau. Chrysostomvs homil. de proditione Indæ, tomo 3. *In ipsa mẽsa,* inquit, *vtrumq; Pascha, & typi, et veritatis celebratum est.* Et infrà: *Fuit quidem aliquando Pascha Iudaicum, sed exemptum, et euacuatum est Pascha spiritalis aduẽtu, quod Christus tradidit. Nam cùm manducarent, & biberent, accepit panẽ, & fregit, & dixit; Hoc est corpus meũ, &c.* Et homil. 83. in Matth. de institutione Sacramẽti loquens: *Veritatem,* inquit, *figura adiunxit.* Et paulò pòst: *Si figura à seruitute liberauit, multò magis veritas orbem terrarum vindicabit.*

Avgvstinvs lib. 2. cõtra literas Petil. cap. 37. *Aliud,* inquit, *est Pascha quod illi de oue celebrant, aliud quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus.*

Leo ser. 7. de passione Dñi, de Pascha loquẽs: *Vt ergo,* inquit, *vmbra cederent corpori, & cessarẽt imagines sub præsentia veritatis; antiqua obseruantia nouo tollitur Sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festinitas dum mutatur, impletur.* Et infra de Sacramẽti institutione loquens: *Vetus,* inquit, *Testamentum consumabat, & nouum Pascha condebat. Discumbentibus enim secum discipulis, &c.*

Isichivs lib. 2. in Leuiticum, capite 8. *Prius,* inquit, *figuratam onem cum Apostolis cœnans Dominus, postea suum obtulit sacrificium.* Vide etiam lib. 6. cap. 23. Procopius Gazæus in cap. 12. Exodi, idẽ habet.

Gregorivs homil. 22. in Euangelia, totam cęremoniam Agni Paschalis exponit accommodatè ad Eucharistiam: *Quid,* inquit, *sit sanguis agni non iam audiendo, sed bibendo didicistis, &c.*

Beda in cap. 22. Lucæ, & ex illo Anselmvs in cap. 26. Matth. *Finitis,* inquit, *veteris Phase solenniis, quæ in commemoratione antiquæ de Ægypto liberationis populi Dei agebantur, transit ad nouum, quod in suæ redemptionis memoriam Ecclesiam frequentare volebat, vt scilicet pro carne agni, ac sanguine, sui corporis, sanguinisq́; Sacramentum institueret.*

Rvpertvs lib. 2. in Exodum, cap. 6. *Tandem,* inquit, *quartadecima die ad vesperam, vbi illum veteris Pascha Agnum comedit cum discipulis suis, tunc ipse noui sacrificij agnus continuò capiendus, & ducendus ad immolandum, iam in angustia passionis agonizans, prius propriis manibus Deo Patri semetipsum immolauit, accipiens panem, & vinum, & mira atque ineffabili sanctificationis potentia, transferens hæc in corporis sui, & sanguinis Sacramentum.*

Ex his igitur propositio nostri argumenti satis confirmata videtur. Assumptio verò, celebrationem Agni Paschalis, sacrificium quoddam fuisse, minori adhuc negotio comprobabitur. Nam legimus Exod. 12. *Immolate Phase.* Et infrà: *Victima transitus Domini est.* Numeri 9. *Ecce,* inquit, *quidam immundi super anima hominis, qui non*

A *poterant facere Phase, in die illo accedentes ad Moysem, & Aaron dixerunt; Immundi sumus super anima hominis, quare fraudamur, vt non valeamus oblationem offerre Domino in tempore suo inter filios Israël?* Et infrà: *Si quis mundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo.* Ex his habẽmus Agnum Paschalem verè; & propriè sacrificium fuisse, cùm & victima, & sacrificiũ in Scripturis absolutè dicatur; & præterea offerri Domino per immolationem, quod est veri sacrificij proprium, debuerit.

Adde, quòd eodem modo loquitur Euangelium, Marci 14. *Et primo die azymorum, quando Pa-*
B *scha immolabant.*

Deniqve, quid clarius verbis Pauli primæ Corinth. quinto: *Pascha nostrum immolatus est Christus?* neque enim negabunt Christi passionem verum sacrificium fuisse. Cur autem Paulus sacrificium Christi Paschæ immolationem appellaret, si nõ fuisset verum sacrificium Agni Paschalis immolatio? Neq; obstat, quod non offerebatur à solis Sacerdotibus, sed à multis non Sacerdotibus. Nam hoc sacrificium fuit institutum, antequam familia Aaron determinaretur ad sacerdotium, & ideò quantum ad hoc sacrificium, mansit antiquum priuilegium, vt omnes patresfamilias sacerdotio fungerentur. Vide Philonem lib. 1. de vita Moysis.

C Sed iam videamus, quid Kemnitius contra hoc nostrum argumentum obiiciat in secunda parte Examinis, pag. 758. & 759. Primo, obiicit testimonium Avgvstini, libro de vnitate Ecclesiæ, contra literas Petiliani, cap. 16. *Non ea colligant & commemorent, quæ obscurè, ambiguè, vel figuratè dicta sunt, quæ quisque sicut voluerit, interpretetur secundum sensum suum: talia enim rectè intelligi, exponiq́; non possunt, nisi prius ea, quæ apertissimè posita sunt, firma fide teneantur. Sed aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum sit, & vos aliud ad vestrum sensum detorquere conemini.* Et capite 19. *Hæc mystica sunt, operta sunt, figurata sunt; aliquid manifestum, quod interprete non egeat, flagitamus.* Item: *Quod si ambiguè posita & pro nobis, & pro*
D *vobis possunt interpretari, nihil vtique adiuuant caussam vestram, sed planè talia malam caussam, vel moras faciendo sustentant.*

Respondeo; Testimonia Scripturæ figurata, quia possunt variis modis exponi, non faciunt fidem, nisi ex alio loco Scripturæ certò constet, quemadmodum sint accipienda. Scriptura autem tribus modis solet figuram aliquam explicare. Primo, quando immediatè, & in particulari exponit propriis verbis, quod figuratè dictum erat. Hinc ex parabolis Domini de piscibus bonis, & malis in iisdem retibus; & de ouibus, & hœdis in eodem ouili, & aliis similibus, Catholici conuicerunt Donatistas negantes in Ecclesia esse bonos, & malos: quia Dominus ipse parabolas explicuit, applicans eas ad

Eccle-

Ecclesiam Matthæi 13. & 25. De qua re vide Augustinum in breuiculo collationis tertiæ diei. SECUNDO, quando Scriptura immediatè figuram non explicat, tamen approbat Ecclesiæ explicationem, dum ei apertissimis verbis testimonium perhibet, quòd sit columna, & firmamentum veritatis, primæ Timoth. tertio. Augustinus libro primo contra Crescomium, cap. 33. & alibi passim tradit hanc formam argumentandi. TERTIO, quando Scriptura docet, in verbis quibusdã figuram in Christo, vel à Christo implendam contineri: & deinde manifesta ratione colligimus, quo tempore, & loco fuerit impleta, licet Scriptura id non explicauerit. Nam cùm constat aliquam esse figuram, simul constat impleri debuisse: proinde si possimus ratiocinando concludere, aut tali tempore, & loco fuisse impletam, aut absolutè non fuisse impletam, firmissimè quòd volumus demonstramus.

Nostrum igitur argumentum ex figura Agni Paschalis, & eiusdem figuræ explicatio, habet testimonium à Scriptura secundo, & tertio modo. Nam INPRIMIS protulimus consensum veterum Patrum Græcorum, & Latinorum, qui est consensus eius Ecclesiæ, quam & nos, & aduersarij veram Ecclesiam esse, & proinde iuxta Apostolum columnam, & firmamentum veritatis esse non dubitamus. DEINDE, Scriptura testatur illam esse figuram in CHRISTO implendam, vt ex eodem Paulo ostendimus, 1. Corinth. 5. Et nos ex manifestis circumstantiis euidenti ratione conclusimus, aut nunquam, aut in nouissima cœna in institutione Sacramẽti fuisse impletam.

PORRO Augustinus in locis à Kemnitio citatis, loquitur de figuris illis, quarum explicatio nullum habet à Scriptura testimonium; & ideo semper adiungit esse obscuras, opertas, interprete indigentes, & quæ possint pro arbitrio in varios sensus detorqueri. Non enim simpliciter reiicit argumentum ex figuris, sed ex figuris obscuris, & nondum explicatis, vel in alio Scripturæ loco, vel ab Ecclesia. Nam alioqui in ipso libro eodem de vnitate Ecclesiæ, cap. 13. probat Augustinus Ecclesiam constare ex bonis & malis, ex parabolis zizaniorum, & bonorũ, ac malorum piscium, & similibus figuratis loquutionibus. Solum igitur reiicit argumentum ab illis figuris, quarum est incerta interpretatio; quale illud erat ex Canticis: *Vbi cubas in meridie*, quod semper Donatistæ iactabant, vt probarent in sola Africa esse Ecclesiam; quibus Augustinus rectè obiicit illud Psalm. 47. *Latera Aquilonis ciuitas Regis magni*; & similia æquè obscura.

ADDE, quòd Augustinus in eo libro, ideò petitã Donatistis testimonia Scripturæ apertissima, nec libenter admittit obscura, quia habebat ipse pro se apertissima testimonia. Nam agebatur de loco Ecclesiæ, an esset Africa sola, an

A totus orbis terrarum. Et quia sunt plurima testimonia, quæ sine vlla obscuritate docent, Ecclesiam in toto orbe terrarum esse futuram; meritò Augustinus requirit ab aduersario similia testimonia: non enim debent aperta & propria, obscuris & figuratis cedere. At in aliis quæstionibus obscurioribus, qualis fuit eo tẽpore quęstio de Baptismo, Augustinus non prouocat ad aperta Scripturæ testimonia, sed ad Ecclesiæ auctoritatem, quæ non potest errare in Scriptura explicanda, vt patet ex loco citato cõtra Crescomium. Quare si Kemnitius putat, caussam suam similem esse caussę Augustini, proferat apertum testimonium Scripturæ, quod non egeat interprete, B vbi legamus Eucharistiæ celebrationem nõ esse sacrificium, & tum iure poterit cum Augustino reiicere argumenta ex figuris.

SECUNDO, Kemnitius obiicit, ex figura Agni Paschalis multa sequi absurda, si ea ad Eucharistiam applicanda sit. Nam INPRIMIS non respondebit figura figurato, cùm immolatio Agni Paschalis cruenta fuerit; Eucharistia sit incruenta. DEINDE Agnus Paschalis non à Sacerdotibus, vt Eucharistia, sed à multitudine immolabatur. Et DENIQUE sacrificium Agni Paschalis non erat propitiatoriũ pro peccato, vt nos Eucharistiam esse dicimus, sed in memoriam fiebat liberationis de Aegypto.

RESPONDEO; Eucharistia non à solo Agno C Paschali, sed etiam à sacrificio Melchisedech, & à Manna, & ab aliis rebus in Testamento veteri figurata fuit: ideò non omnia, quæ in Agno Paschali fiebant, ad figuram Eucharistiæ pertinẽt, sed illa tantùm, quæ nõ pugnant cum impletione aliarum figurarum. Itaq; ex figura Agni Paschalis, habemus in Eucharistia veram carnem, & sanguinẽ Christi agni immaculati: sed modo incruẽto, & in specie panis, & vini, vt locum habeat alia figura sacrificij Melchisedech in pane & vino oblati. Atque ita oblatio & manducatio agni, ad figuram Eucharistiæ pertinet, modus cruentæ mactationis, ad hanc figuram nõ pertinet, quia pugnaret cum figura sacrificij Melchisedech, sicut è contrario forma seu species ex- D terna panis & vini in sacrificio Melchisedech, ad figuram Eucharistiæ pertinet: substãtia panis, & vini interior ad hanc figuram non pertinet, quia pugnaret cum figura Agni Paschalis, quæ veram carnis substantiam requirit in figurato, ne sit figuratum sua figura vilius. Quod autem modus ille cruentæ mactationis non impediat, quò minus Agnus Paschalis figura fuerit Eucharistiæ, patet ex Augustino lib. 17. ciuit. cap. 20. & lib. 1. contra aduers. leg. & prophet. cap. 18. & Leone serm. 8. de passione Domini, qui omnia sacrificia veteris legis, quantumuis cruenta, figuras fuisse docet sacrificij Eucharistiæ.

Iam verò, quod attinet ad ALTERUM absurdum, nulla est difficultas. Nam quod in Scriptura dicitur, Agnũ Paschalem debuisse à tota mul-

titudine filiorum Iſraël immolari, non ſic intelligitur, quaſi debuerint ſinguli de populo agnũ immolare: ſed quod debuerit in ſingulis domibus, ac familiis immolari, patrefamilias propriè, & per ſe immolante, reliquis per illum immolantibus, & voluntate, ac participatione in ſacrificium cõſentientibus. Quod etiam in Eccleſia circa Euchariſtiam obſeruatur: presbyteri enim, qui in Chriſti familia patres ſunt, propriè ac per ſe immolant, populus autem per illos immolat, & ſimul voluntate, & participatione in ſacrificium conſentit.

Denique TERTIVM abſurdum, quod Kemnitius proferebat, nullius ponderis eſt. Nam Euchariſtiæ ſacrificium, vt diximus, non ſolo Agno Paſchali, ſed multis aliis typis adumbratum fuit. Et quidem Agnus Paſchalis typus Euchariſtiæ fuit, non vt ſacrificium propitiatorium, ſed vt cõmemoratiuum liberationis, & vt propriè Euchariſticum: ſacrificia autem, quę plurima in lege pro peccato fiebant, eiuſdem Euchariſtię, vt ſacrificij propitiatorij, typi ac figuræ fuerunt.

TERTIO obiicit Kemnitius, Agnum Paſchalem figurã geſsiſſe paſsionis Dominicæ, id quod operosè probare nititur ex Scripturis, & ex ipſo etiam Eccleſiaſtico teſtimonio, ex præfatione Miſſę deprompto.

SED argumentum iam antè ſolutum eſt. Agnus enim Paſchalis vtriuſque rei typus fuit, & paſsionis, & Euchariſtiæ; immò non potuit Euchariſtię typus eſſe, quin etiam paſsionis eſſet, cùm Euchariſtia repręſentatio, & commemoratio paſsionis ſit. Neque id proprium eſt Agni Paſchalis, ſed commune omnibus ſacrificiis legis veteris, vt ſimul & paſsionis Dominicæ, & Euchariſtiæ figurę fuerint.

CAPVT OCTAVVM.

Probatur ſacrificium Miſſæ ex figuris variorum ſacrificiorum Teſtamenti veteris.

TERTIVM argumentum ſumitur ex cap. 24. Exodi, vbi deſcribitur dedicatio, ac celebratio Teſtamenti veteris. Nam poſt datam legẽ in monte Syna, pepigit Deus fœdus cum Hebræis, ac promiſit eis multa bona, & ipſi viciſsim obediẽtiam mandatorum promiſerunt Deo. Sancitum autem fuit hoc fœdus ſolenni ſacrificio, & ſanguinis aſperſione, illis verbis: *Hic eſt ſanguis Teſtamenti, quod mandauit ad vos Deus*, vt Apoſtolus recitat, Hebræ. 9. allegans verba Moyſis, Exod. 24. Hanc figuram impletam eſſe in vltima cœna, in inſtitutione Sacramenti Euchariſtiæ, nos probauimus ſuprà in 1. libro de Euchariſtia: nec videtur vllo modo negari poſſe. Nam INPRIMIS

A expreſsè Lucas cap. 22. & Paulus 1. Corint. 11. dicunt: *Hic calix nouum Teſtamentum eſt in ſanguine meo.* Matth. cap. 26. & Marcus cap. 14. dicunt: *Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti.*

DEINDE Patres veteres apertè docent, Chriſtum in vltima cœna condidiſſe Teſtamentum nouum. TERTVLLIANVS lib. 4. in Marcionẽ: *In calicis mentione*, inquit, *Teſtamentum conſtituit ſanguine ſuo obſignatum.* Idẽ expreſsè docent Chryſoſtomus, & Theophylactus in loca allegata Matthæi, & Pauli: necnon Ambroſius in Paulum, & Beda in Marcum, & Lucam locis citatis.

PRÆTEREA id Lutherani negare non poſſunt, cùm eorum pręcipuum argumentum contra B ſacrificium Miſſæ hoc ſit: *Miſſa eſt Teſtamentum Chriſti; non igitur eſt ſacrificium.* Hoc argumentũ prę omnibus vrget Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. 1. & in lib. de abroganda Miſſa, & alibi. Vrget idem argumentum Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 753. & 802. vrgẽt etiam alij communiter. Quid momenti hoc argumentum habeat, poſtea videbimus: interim accipimus, quod dãt, Miſſam eſſe Teſtamentũ Chriſti; inde enim manifeſtè ſequitur, Chriſtum in vltima cœna condidiſſe ſuum Teſtamentum, & proinde impleſſe figuram Teſtamenti veteris.

Accedit POSTREMO, quod ſi Teſtamentum Chriſti in cœna factum non fuiſſet, certè factum fuiſſet in cruce, vt quidam ſuſpicari videntur. At C omnes conditiones Teſtamenti in cœnam quadrant, nullæ in crucem. PRIMVM qui teſtatur, viuere debet vſque ad completum, & obſignatum Teſtamentum. Chriſtus in cœna ſemper vixit, in cruce mortuus eſt. Quare rectè B. Paulus Hebræ. 9. non ait Chriſti morte Teſtamentum nouum factum fuiſſe, ſed confirmatum: non enim teſtamentum valet, dum viuit, qui teſtatus eſt. DEINDE qui teſtatur, ſui iuris eſſe debet. Chriſtus in cœna ſui iuris erat; in cruce non modò captus, & vinctus, ſed etiã damnatus, & iam patibulo affixus erat. TERTIO qui teſtatur, ſemper aliquid mandat hæredibus. Chriſtus in cœna: *Hoc eſt*, inquit, *præceptum meum, vt diligatis inuicem.* Et rurſum: *Hoc facite.* In cruce nihil man-D daſſe legitur. QVARTO qui teſtatur, aliquid promittit, ſeu relinquit, idque nominatim exprimere ſolet, vt etiam perſonas, quibus relinquit. In cœna Dominus expreſsit remiſsionem peccatorum, quæ eſt promiſsio propria Teſtamenti noui, Hierem. 31. & expreſsit etiam hæredes, cùm ait: *Pro vobis, & pro multis.* In cruce nihil eiuſmodi, excepta promiſsione ſoli latroni facta. QVINTO qui teſtatur, teſtes adhibet, & ſicut Moyſes, non teſtes quoſcunque, ſed ipſum populum conuocauit cùm Teſtamentum vetus nomine Dei ſanciebat: ſic etiam Chriſtus teſtes, & non quoſcunque, ſed ipſam Eccleſiam conuocare debuit; id fecit in cœna, aderant enim omnes Apoſtoli, quia Patriarchæ fuerunt, & veri Patres totius Chriſtiani populi. Ad crucem

nec

nec aderant, nec facilè conuocari potuissent. SAXTO qui testatur, solet disertis verbis explicare Testamentum se facere. In cruce Testamẽtum Christus ne nominauit quidem: at in cœna expressit nomen Testamẽti, & quidem illis ferè verbis, quibus olim Moyses; vt enim ille dixerat: *Hic est sanguis Testamenti, quod mandauit ad vos Deus*: ita ipse dixit: *Hic est sanguis meus noui Testamẽti*. SEPTIMO qui testatur, instrumentum publicum conficit, quod perpetuò vim habeat applicandę hæreditatis. Id instrumentũ Christus in cœna confecit, dum Sacramentum instituit; in cruce nihil omninò eiusmodi. Maneat igitur ratũ & certum, in cœna Testamentum nouum cõditum, & proinde figuram Testamenti veteris impletam.

Hoc fundamento posito, ita argumentamur; Sanguis Testamenti veteris apud Moysem, erat sanguis victimæ iam immolatę, & verè, ac propriè sanctificatæ, vt patet Exod. 24. ergo sanguis Testamenti noui apud Christum, est sanguis victimæ immolatę, & verè, ac propriè sanctificatæ. Est autem sanguis ille sanguis Christi, vt ipse dicit: *Hic est sanguis meus*; ergo ipse fuit victima in cœna immolata, & sacrificata.

Neque responderi potest, sanguinem Christi in cœna fuisse sanguinem victimæ futuræ in cruce. Nam in Exodo prius immolata est victima, deinde sanguis aspersus in populum illis verbis: *Hic est sanguis, &c.* ergo etiã Christus prius debuit se ipse victimam facere, & immolare; deinde de sanguine dicere: *Hic est sanguis, &c.* PRÆTEREA, nulla ratio patitur, vt prius sanguis victimę hauriatur, deinde victima immoletur, cùm è contrario ex immolatione sanguis sequatur. DENIQVE, cùm in figura Testamenti veteris. Exod. 24. tria inueniantur. PRIMO, promulgatio legis coram populo. SECVNDO, immolatio victimæ fœderalis, seu pacificæ. TERTIO, aspersio sanguinis, & manducatio victimæ; & Christus impleuerit primum, cùm ait: *Hoc est præceptum meum, &c.* Et tertium, cùm ait: *Comedite, hoc est corpus meum; Bibite, hic est sanguis meus*: quis credat prætermissum fuisse secundum, nimirũ victimæ immolationem? Ad hoc argumentum nullam legi, vel Kemnitij, vel aliorum confutationem.

Huc referri possunt omnia illa Scripturæ diuinę loca vbi describuntur varia sacrificia veteris legis propriè dicta. Illa enim omnia fuerunt typi, ac figuræ sacrificij Eucharistiæ; ex quo sequitur, vt etiam Eucharistia verum sacrificium esse debeat.

Respondet ad hoc argumentũ Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 771. sacrificia veteris Testamenti fuisse quidem figuras implendas in nouo Testamento, sed impletas esse in vnico sacrificio crucis; & nunc etiam impleri in sacrificiis spiritualibus operum bonorum.

SED nos contrà probamus, figuras fuisse sacrificia illa non solùm crucis, & operum bonorum, sed etiam Eucharistiæ; dupliciter. PRIMO

A ex Patribus. TERTVLLIANVS in libro contra Iudæos, cap. 1. apertè dicit, sacrificium Abel figuram fuisse sacrificij Eucharistiæ. IVSTINVS in Triphone: *Similæ, inquit, oblatio, figura fuit Eucharistiæ.* CHRYSOSTOMVS in Psal. 95. *Omnia veterum sacrificia noua superueniens gratia vno complectitur sacrificio.* AVGVSTINVS lib. 17. ciuit. cap. 20. *Mensa quam Sacerdos noui Testamenti exhibet, de corpore et sanguine suo est; id est enim sacrificium, quod successit omnibus sacrificiis, quæ immolabantur in vmbra futuri, Propter quod etiam agnoscimus vocem illam in Psalmo 39. eiusdem Mediatoris, Corpus autem aptasti mihi; quia pro illis omnibus sacrificiis, & oblationibus corpus eius offertur, et participantibus ministratur.* Leo sermon. 8. de passione

B Domini: *Nunc carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum, vna corporis & sanguinis tui implet oblatio: & sicut vnum est pro omni victima sacrificium; ita nunc vnum de omni gente fit regnum.* Vide etiam Hesichium in Leuiticum lib. 5. Isidorum libro 1. de officiis, cap. 17. & Damascenum lib. 4. de fide, cap. 14. Ex quibus testimoniis Patrum refellitur mendacium Kemnitij, pagina 778. vbi sic ait: *Ignota est veteribus illa disputatio, quod abrogatione Leuiticorum sacrificiorum, præter sacrificium Christi in cruce, aliud successisset ceremoniale sacrificium in nouo Testamento.*

SECVNDO probatur, quia sacrificium crucis non fuit impletiuum figurarũ illarum, nisi quoad ipsam mactationem, & paucas alias cæremo-

C nias. Multæ autem aliæ cæremonię sacrificiorum, quæ sine dubio figurales erant, vt quod in tabernaculo offerrentur, quod coram multitudine populi fidelis, quod manus imponerent super victimam, quod victima immolata continuò manducaretur, & aliæ similes, in cruce impleri non potuerunt: quare aut in Eucharistia impleantur, aut simpliciter non impleantur.

CAPVT NONVM.

Probatur sacrificium Missæ ex vaticiniis Prophetarum.

QVARTVM argumentum principale,

D sumi potest ex vaticiniis Prophetarum. Nam vt rectè ait Augustinus epist. 49. quæst. 3. *Nostrum sacrificium non solùm Euangelicis, sed etiam Propheticis libris demonstratum est.* Sex testimonia Prophetarum adduci solent, sed postremum est præcipuum, & ideò cetera breuiter solùm attingemus, vt in postremo diutius liceat immorari.

PRIMVM testimonium habetur lib. 1. Regũ, cap. 2. prope finem, vbi quidem Propheta innominatus prædicit Heli Sacerdoti, futurum aliquando tempus, vt cesset sacerdotium ipsius, & patrum suorum, & surgat nouus Sacerdos, qui ambulet coram Christo Dei, omnibus diebus. Quem locum exponunt de sacerdotio, & sacrificio Christi nouo, quod successit Aaronico, &

A manebit vsque ad mundi cõsummationem, Cyprianus lib. 1. contra Iudæos, cap. 17. Augustinus lib. 17. ciuit. cap. 5. Eusebius lib. 4. demonstrat. Euangel. cap. 26. Gregorius, Beda, & Eucherius in comment. eius loci.

SED contrà obiici posset, videri impletum illud vaticiniũ in Samuele, vel in Sadoc. Nam Samuel succeßit Heli; & deinde Salomon eiecit Aiathar, qui descendebat de familia Heli, & constituit pro eo Sadoc, & addit Scriptura lib. 3. Regum, cap. 1. id factum esse, vt impleretur verbum Domini contra Heli in Silo.

RESPONDET ad hanc obiectionem AVGVSTINVS loco citato, vaticinium illud impletum B fuisse in Samuele, vel Sadoc, quatenus illi gerebant figuram Christianorum Sacerdotum. Itaque eiectio Heli, erat figura eiectionis sacerdotij Aaronici, & assumptio Samuelis, & Sadoc, fuit figura assumptionis sacerdotij Christiani: id quod probat Augustinus ex eo, quod Scriptura cùm dicit, eiiciendum Heli cum patribus suis, apertè loquitur de Aarone; siquidem nominat eum, qui primus in exitu de Aegypto constitutus est à Deo Sacerdos.

SECVNDVM vaticinium sumitur ex cap. 9. Prouerb. *Sapientia ædificauit sibi domum, immolauit victimas suas, miscuit vinum, & posuit mensam suam.* De hoc loco ita CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. *Per Salomonem Spiritus sanctus typum Dominici sacrificij præmon-* C *strat, immolatæ hostiæ, & panis, & vini, sed & altaris, & Apostolorum faciens mentionem.* Vide etiam Augustinum lib. 17. ciuit. cap. 20. vbi totum hunc locum de Eucharistia exponit.

TERTIVM testimonium sumitur ex illo Isaię cap. 19. *Cognoscent Ægyptij Dominum in die illa, & colent eum in hostiis, & muneribus.* Eusebius lib. 1. demonstrat. Euangel. cap. 6. & Hieronymus in cõmentario ex hoc loco probant, legem esse translatam, quandoquidem sacerdotium est translatum, cùm apud Aegyptios, id est, apud Gentiles sacrificia Deo vero offerantur. Neq; valet respõsio Caluini, lib. 4. Institut. cap. 18. §. 4. Isaiam loqui de sacrificiis spiritualibus, quæ à Christianis omnibus offeruntur. Nam in eodem loco fit D mentio altaris Domini in loco visibili constituti: *In die illa,* inquit, *erit altare Domini in medio Ægypti.* Ad sacrificia autem spiritualia nullum altare visibile necessarium est.

QVARTVM testimonium habetur Isaiæ 66. *Et assumam ex eis Sacerdotes, & Leuitas, dicit Dominus.* Cui simile est illud Hierem. 33. *Non interibit de Dauid vir, qui sedeat super thronum domus Israël: & de Sacerdotibus, & de Leuitis non interibit vir à facie mea, qui offerat holocaustomata, &c.* Hæc loca Hieronymus in Isaiam, & Theodoretus in Hieremiam, exponunt de Sacerdotibus Christi, qui perpetuò permanebunt vsq; ad mundi consummationẽ. Nec possunt aliter exponi, cùm apertißimè vterque Propheta loquatur de conuersione Gentium, & ædificatione Ecclesiæ.

A Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 753. agnoscit ista loca debere exponi de noui Testamenti Sacerdotibus: neque aliud respondet, nisi ista vaticinia partim impleta esse in Christo: qui fuit verus Sacerdos, & succeßit Sacerdotibus Testamenti veteris; partim impleri in omnibus Christianis, qui sunt spirituales Sacerdotes. AT neutra expositio facit ad rem. Non enĩ de solo Christo possunt intelligi ea vaticinia, cùm disertè in numero multitudinis ponant Sacerdotes, & Leuitas: neque de omnibus Christianis intelligi possunt, cùm vterque Propheta distinguat Sacerdotes futuros à reliquo populo.

DICET aliquis; Loquuntur vaticinia de mi- B nistris Testamenti noui, qui successerunt ministris Testamenti veteris in ministerio doctrinæ, & Sacramentorum, licet non successerint in ministerio sacrificandi. AT si ita esset, cur vocarẽtur Sacerdotes? cur Hieremias diceret, illos holocausta oblaturos? Succedere igitur debent veteribus illis veri Sacerdotes, qui sacrificia verè, & propriè offerant.

QVINTVM testimonium est Danielis 8. & 12. vbi dicitur Antichristus ablaturus iuge sacrificium: quem locum de sacrificio Missæ exponit Hyppolitus Martyr in lib. de Antichristo. Nec obstat, quod Daniel loqui videatur de Antiocho, loquitur enim de Antiocho, vt figuram gerebat Antichristi, vt patet ex collatione huius C loci, cum Apocalypsi cap. 13.

RESPONDET Kemnitius, pag. 733. locum intelligi ad literam de Antiocho, & per allegoriam tantùm de Antichristo: ex allegoriis autem non duci solida argumenta. SED ex hac allegoria solidißimum argumentum sumi potest. Nam explicata est ab Ioanne in Apocalypsi, cap. 13. & à Paulo, 2. Thessal. 2. immò ipse etiam Daniel eam explicat, cùm dicit, Regem istum, qui auferet iuge sacrificium, contra omnes Deos pugnaturum, & contra ipsum Deum patrum suorum. Non enim ista de Antiocho intelligi possunt, quem constat palàm coluisse Deos patrum suorum, vt Hieronymus in commentario ostendit; sed in Antichristum optimè conueniunt, de quo D Paulus scribit, 2. Thessal. 2. quod extollet se super omne quod dicitur Deus.

Respondet SECVNDO Kemnitius, posse intelligi locum istum Danielis de sacrificio spirituali, id est, de prædicatione verbi, & Sacramentorũ administratione; immò conatur probare, ablatum esse iuge sacrificiũ ab Antichristo, quia Papa Romanus, vt ipse dicit, sustulit puritatem verbi, & Sacramentorum. AT ista omnia vanißima sunt. Nam INPRIMIS aliud est tollere, aliud corrumpere. Antichristus non corrumpet, sed simpliciter auferet iuge sacrificium saltẽ ex publicis templis: vnde, vt ibidem additur, manebit locus sacrificij desolatus. DEINDE, in Scriptura nusquã appellatur sacrificium absolutè, & præsertim in numero singulari, nisi id, quod est

verè ac propriè sacrificium. Denique, iuge sacrificium apud Hebræos, non erant sacrificia spiritualia, sed sacrificium propriè dictũ, id est, duo agni, qui offerebantur quotidie in holocaustum, vnus mane, alter vesperi, vt patet Exod. 29. & Numer. 28. Quare Daniel cùm vocet sacrificium iuge, loquitur de vero ac ꝓprio sacrificio, cuius typus fuit iuge illud sacrificium Hebræorum.

CAPVT DECIMVM.

Probatur idem ex Malachia.

SED insigne testimonium pro sacrificio Missæ habetur Malachię 1. in illis verbis: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus nõ suscipiam de manu vestra: ab ortu enim solis, vsq; ad occasum, magnũ est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnũ est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.*

Hoc testimonium non potest intelligi de sacrificio crucis, quia illud non offertur in omni loco, sed semel tantùm vno in loco oblatũ fuit, nec de sacrificio aliquo Iudaico, quia Propheta dicit à gentibus offerendum, & apertè illud opponit sacrificiis Hebræorum. Neq; etiam de sacrificiis Gentilium piorum, qui erant in mundo ante Christi aduentum, vt Melchisedech, Iob, & similium. Hi enim viri sancti inter Gentiles paucissimi erant, ac pręsertim temporibus Prophetarum, quando idololatria mũdum planè repleuerat, ita vt Dauid diceret: *Notus in Iudæa Deus, in Israël magnum nomen eius*, Psal. 75. Malachias autem contrario modo vaticinatur: *Magnum est nomẽ meum in gentibus, & ab ortu solis vsq; ad occasum, &c.* Nec deniq; potest locus hic Malachiæ intelligi, vt q; dam suspicati sunt, de sacrificiis Gentiliũ idololatrũ: non enim illa oblatio munda vllo modo dici posset, nec Deo vero offerebatur, sed Diis alienis: *Quæ enim gentes immolant*, inquit Apostolus, 1. Cor. 10. *Dæmoniis immolant, & non Deo.*

Quare nullo modo admittenda est expositio Benedicti Arię Montani in hunc locum: nam nõ tantùm repugnat omnium Patrum, quos paulò pòst citabimus, sententiis, sed etiã ipsi Apostolo, & apertissimæ veritati. Quorsum enĩ tot millia Martyrum sanguinem profundere maluerũt, quàm communicare in sacrificiis Gentilium, si illi erant sacrificia munda, & Deo grata?

At, inquit ille, *cognouerunt Gentiles magnum quendam Deum ex motibus cælorum, & illi sacrificabant.* Respondeo; Cognouerũt quidem illi Deum, sed non sicut Deum glorificarunt, & creaturæ potiùs, quàm creatori seruierunt, vt Apostolus dicit, Rom. 1. Itaque vel magno illi Deo non sacrificabant, vel paucissimi, & rarissimi id fecerunt, Malachias autem loquitur de sacrificiis, quæ in omni loco offeruntur, qualia apud Gentiles nõ nisi idolis, & dæmonibus offerebantur. Restat

A igitur quod nobiscum fatentur etiam aduersarij, vt Malachias vaticinetur de sacrificio Ecclesiæ Christianæ, quod & successit Iudaicis sacrificiis, & Deo placet, ac mundum est, & in toto orbe terrarum à Gentibus ad Deum verum cõuersis iugiter offertur. Neque obstat, quod Malachias loquitur in præsenti, non in futuro; id enim Prophetæ faciunt, quia res futuras ita certò norunt Deo eis indicante, ac si præsentes iuuerentur.

Tota controuersia circa hunc locum est, an Malachias loquatur de sacrificio propriè dicto, quale in Ecclesia aut est Eucharistia, aut nullum omninò est; an verò de sacrificio impropriè di-
B cto, quales sunt orationes, laudes, bona opera, patiẽtia in persecutionibus, & similia. Nam Philippus in Apologia Confess. & Caluinus lib. 4. Institut. cap. 18. §. 4. Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 760. & alij cõtendunt, Malachiam loqui de sacrificiis spiritualibus, ac impropriè dictis.

Adducit autẽ Kemnitius tria argumenta pro sua opinione, quæ facilè solui possunt. Primum est: *Malachias non dicit, sacrificulum non debere mimicis gestibus, ritibus, & actibus in pane, & vino repræsentare passionem Christi, & illam actionem esse sacrificium Deo gratum pro viuis, & mortuis, &c.* Respondeo; Hoc non argumentum, sed impostura est. Neq; enim de gestibus, & ritibus, sed de substãtia rei, id est, de oblatione sacrificij propriè dicti nostra quæ-
C stio est: ac satis probamus, quod volumus, cùm ostendimus ex Prophetæ testimonio, esse in Ecclesia sacrificium propriè dictum.

Secundum argumentum: *Malachias in genere prædicit futurum in Ecclesia sacrificium mundum, non autem explicat, quale sacrificium. In Testamento autem nouo inuenimus sacrificia fidelium esse sacrificia spiritualia*, 1. Petri 2. Rom. 12. Hebr. 12. Philip. 2. *ergo loquitur Propheta de sacrificio spirituali.* Respondeo; Si in nouo Testamento legeremus, nulla esse sacrificia fidelium, nisi spiritualia, argumentum Kemnitij rectè concluderet. At nusquam id legimus. Non autem licet concludere ex eo, quod sunt in Ecclesia quædam sacrificia spiritualia; nulla esse propriè dicta, vel Prophetam loqui de spiritua-
D libus. Alioqui quoniam in Testamento veteri, multa erãt etiam sacrificia spiritualia, liceret eodem modo concludere, non fuisse in Testamento veteri sacrificia propriè dicta; & cùm Malachias ait: *Non accipiam munus de manu vestra*, intelligeremus eum loqui de sacrificio spirituali, non de propriè dicto, quod apertè falsum est.

Tertium argumentum sumit ex Patribus, quod postea discutiendum est.

Catholici contrà his argumentis probant verba huius Prophetæ intelligẽda esse de sacrificiis propriè dictis. Primo, ex voce, qua vtitur Propheta, nã vocat absolutè מִנְחָה minhha, vbi duo consideranda sunt. Primo, Scripturam non solere nomen sacrificij absolutè ponere, cùm loquitur de sacrificio impropriè dicto, sed cũ ad-

iuncto aliquo, vt sacrificium laudis, sacrificium iustitiæ, hostiam vociferationis, &c. hoc autem loco absolutè ponitur oblatio munda. Deinde ipsa vox Hebraica מנחה significat propriè certum genus sacrificij externi, quod ex simila, oleo, & thure conficiebatur, vt patet Leuit. 2. & 6. & alibi passim.

Ad hoc primum argumentum respondent Caluinus, & Kemnitius. Caluinus dicit, Prophetam vti vocabulo sacrificij, quoniã mos est Prophetarum cùm de conuersione Gentium vaticinantur, cultum spiritualem externo legis ritu designare: Sic enim pro conuersione ad Dñm, ascensum in Hierusalem, pro Dei adoratione, munerum omne genus oblationẽ, pro amplio- re eius notitia, qua in regno Christi fideles donandi erant, somnia, & visiones ponunt.

Respondeo; Negari non potest, quin sæpissimè in Scripturis Testamenti veteris, describantur res futuræ, per typos, & ritus externos legis, vt cùm per Hierusalẽ intelligitur allegoricè Ecclesia, per Leuitas clerici, per sacrificia ouium & boum, sacrificium Eucharistiæ. tamen id fieri solet, cùm describũtur res nouæ, & futuræ, quæ non erant eo tempore in vsu: ideò enim describũtur per figuras, seu per voces tunc cognitas, quia non potuissent aliter intelligi. Ea verò, quæ sunt cõmunia omnibus temporibus, & locis, & quæ non minus tunc in vsu erant, quã modò sunt, nulla caussa est, cur per figuras significari deberent. Porrò sacrificia spiritualia, orationes, hymni, eleemosynæ, & similia, communia sunt omni loco, & tempori, & passim occurrunt in Scripturis, tum veteris, tum noui Testamenti. Quare per vocem illam מנחה nõ debet intelligi sacrificium spiritvale, quod nõ erat nouum, nec futurum, nec vllo modo insusitatum, vel incognitum; sed verum aliquod sacrificium in Ecclesia celebrandum, & tunc incognitum; quale reuera est Eucharistia. Non enim ita errasse intelligimus Prophetam, vt existimemus oportere nunc offerri minhha propriè dictum, id est, similam conspersam oleo, & thuri admistam: sed intelligimus Prophetam per vocem tunc cognitam descripsisse sacrificium nouum, & verum, per illud antiquum adumbratum.

Falsum est etiam, quod Caluinus dicit, pro adoratione Dei futura in Ecclesia, poni in Scripturis oblationes munerũ omnis generis. Nam illis oblationibus debet respondere aliquid verè futurum & nouũ; adoratio aũt semper fuit in vsu.

Iam verò Kemnitius alia via ingreditur, scribit enim istã ipsam vocem מנחה accipi in Scripturis pro sacrificio spirituali (legimus enĩ in Psalm. 141. *Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum*) & nomen oblationis haberi, Rom. 15. & Philipp. 2. pro conuersione Gentium.

Respondeo; Dauid propriissimè sacrificiũ vespertinum vsurpauit pro vero, atque externo sacrificio, quod secundum legem quotidie offerebatur ad vesperam, Leuit. 6. Neq; enim dicere voluit, eleuationem manuum suarũ in oratione, esse sacrificium vespertinum, eleuatio enim manuum omni tẽpore fieri potest; sed orat Deum vt gratam habeat orationem suam, sicut habere solet gratum sacrificium vespertinum. Sic enim ait: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo; eleuatio manuum mearũ, sacrificium vespertinum*; id est, dirigatur oratio sicut incensum, & eleuatio manuum sit velut quoddam sacrificium vespertinũ. Quod etiam clarius posuit Daniel cùm ait, cap. 3. *In animo contrito, et in spiritu humilitatis suscipiamur, sicut in holocausto arietum, & taurorum, & sicut in millibus agnorum pinguium.* Loca autem illa, Rom. 15. & Philipp. 2. ad rem non faciunt. Nam in vtroque loco ponitur nomẽ sacrificij, & oblationis cum adiuncto, non autem absolutè: vocat enim oblationem Gentium, vel fidei. Manet igitur nostrum argumentum primum, ex nomine oblationis depromptum.

Secundum argumentũ sumitur ex illa voce: *Munda*; opponit enĩ Propheta oblationem Ecclesiæ mundam, oblationibus immundis Sacerdotum Iudæorũ. Quod argumentum duobus modis concludi potest. Primo, ex opinione aduersariorum, opera bona, quæ à nobis procedunt, omnia sunt immunda, eùm sint peccata, & quidem mortalia natura sua. Per oblationem igitur quam Spiritus sanctus mundum appellat, nõ debent intelligi opera nostra, id est, sacrificia impropriè dicta, sed sacrificium à Deo institutum, quod ab ipso Deo, non à nobis vim suam habet.

Respondet Kemnitius, opera nostra, esse quidem immunda, vt pannum menstruatæ, tamen in Scripturis aliquando vocari munda, & Deo accepta, 1. Petri 2. *Offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum*, & fideles dicuntur eleuare puras manus, 1. Timoth. 2. & omnia dicuntur munda mundis, Tit. 1.

Sed quærerẽ libenter à Kemnitio, quomodo in Scripturis dicãtur munda, & acceptabilia ista opera. Nam vel sunt verè, ac propriè munda, & tunc ruit eorum opinio de operum nostrorum bonitate: vel nõ sunt verè & propriè munda, sed dicuntur talia, vel ob imputationẽ Dei, vel quacunq; alia de caussa, & tũc si Malachias loquitur de sacrificio spirituali, oportebit illa verba: *Offertur nomini meo oblatio mũda*, sic exponere; Offertur nomini meo oblatio verè immunda, sed quã ego mundã esse reputo. Quę expositio absurdissima est: nam sententia Malachiæ indicat oblationem istam Deo placere, quia est munda; non antè esse mundam, quia Deus eam reputet talem.

Secundo, Propheta opponit sacrificium ita mundum ex se, & generaliter, vt non possit malitia ministrorum fieri immundum, ei sacrificio, quod facilè pollui potest, & quod nõ est semper mundum. Id patet, nam de sacrificio Iudaico dicit: *Offertis panẽ pollutum.* Et: *Si offeratis cæcum, & claudum, nonne malum est? &c.* vbi ostendit sacrificia illa

potuisse

A potuisse pollui. Neq; credibile est, ita generaliter fuisse reiecta ratione pollutionis tantùm ex parte offerentium, quia eadem ratione & nostrum reiici posset. Et præterea multi Hebræorum bene offerebant: quare si ista esset caussa reiectionis, reiecisset Deus in particulari ista, vel illa, nó ita in genere omnia. Itaq; reiecta sunt generaliter omnia, quia caussa erat generalis, cùm omnia pollutioni obnoxia essent.

Quod verò illis opponat sacrificium mūdum generaliter, & non obnoxium pollutioni, patet, quia dicit: *In omni loco offertur oblatio munda*. Nam si esset mundum ratione offerentium, nó in omni loco offerri mūdum diceretur, cùm in plurimis B locis mali ministri, quod est in se, sacrificium polluant: sed dicitur in omni loco offerri mundum, quia tale est in se, nec potest reuera pollui ex malitia ministrorum. Et præterea, si caussa repudiationis illorum sacrificiorum est, obnoxia fuisse pollutioni, certè opponi debet illis oblatio non obnoxia pollutioni. At sacrificia spiritualia, cùm ab opere nostro pendeant, obnoxia sunt pollutioni, & reipsa sæpe polluuntur, non minus nunc à Christianis, quàm olim polluerētur à Iudæis; ergo loquitur Propheta de sacrificio Eucharistiæ, quod vnum, & solum est verè mundum, & quod nullius ministri malitia pollui potest, cùm pręcipuus Sacerdos sit Christus, & ipse idem sit sacrificium.

C TERTIVM argumentum sumitur ex illis verbis: *Non accipiam munus de manibus vestris, &c.* Hinc enim colligitur, oblationē Ecclesiæ non solùm esse mundam, sed etiam nouam, & quæ antea nó fuerit: nam oblatio ista mūda, succedit oblationibus Iudæorum, quæ occasione pollutionis reprobantur. Non autem succederet, si vnà cum illis in vsu fuisset: debet igitur esse noua oblatio. Et præterea distinguitur à Propheta sacrificium Gentilium, à sacrificio Iudæorum; proinde loquitur de sacrificio nouo, & quod Iudæis in vsu non fuerit. Constat autem sacrificia spiritualia precum, psalmorum, & similium rerum, omnia fuisse apud Iudæos; ergo non loquitur de sacrificio spirituali Malachias, sed de sacrificio propriè D dicto, quale nullum est in Ecclesia, si Eucharistia non est sacrificium propriè dictum.

QVARTVM argumentum sumitur ex antithesi contemptus, & gloriæ Dei, quæ describitur hoc loco à Propheta. Dicit eñ S. Malachias per Hebræos Sacerdotes cōtemptum ac despectū fuisse nomen Dei: sed per oblationē Gentilium glorificatū. Hebraici autē Sacerdotes Deum offendebant in publico, & visibili sacrificio: ergo gloria Dei apud Gētes nasci debuit etiā ex publico, & visibili sacrificio. Alioqui maior fuisset contēptus illatus nomini Dei in sacrificiis Hebræorū, quàm gloria in sacrificio Gentium: ille eñ fuisset cōtemptus interior, & exterior, & priuatus, & publicus; hæc autem gloria esset solùm priuata, & magna ex parte interior.

A QVINTVM argumentū sumitur ex antithesi Sacerdotum. Opponit enim Malachias nō omni populo, sed Sacerdotibus tantùm veteris legis, nó omnes Christianos, sed certos homines, qui propriè Sacerdotibus illis succedunt: ergo non loquitur de sacrificio spirituali, quod ab omnibus Christianis offerri solet, sed de sacrificio ꝓpriè dicto, quod à solis veris Sacerdotibus offerri potest. Et quidem quod loquatur de Sacerdotibus tantùm, non de omni populo, patet ex illis verbis: *Ad vos ô Sacerdotes, qui despicitis nomen meum, etc.* quod autem illis opponat solos Sacerdotes, non autem oēm populum; patet ex eodem Propheta. Nam postquam dixerat cap. 1. *Offertur* B *nomini meo oblatio munda, &c.* exponit cap. 3. à quibus offerenda sit ista munda oblatio: *Purgabit*, inquit, *filios Leui, & colabit eos, quasi aurum, & quasi argentum, & erunt offerentes Domino sacrificium in iustitia, &c.* vbi per filios Leui nō possunt intelligi Leuitę Testamēti veteris, quia loquitur Propheta apertissimè de sacrificio Ecclesiæ Christianæ: & Sacerdotes Leuiticos iam reprobauerat. Et deniq; initio capitis legimus: *Ecce ego mitto Angelū meum.* Quæ verba exponit ipse Dominus de Ioan. Baptista Matth. 11. & inde cogimur totum hunc locum intelligere de aduētu Domini, & tempore Testamenti noui. Nec possunt intelligi per filios Leui omnes Christiani, quia filij Leui vna tantùm pars erat in populo Dei, nō totus popu-C lus; quare respondet eis pars quædam populi Christiani, non totus populus. Et confirmatur ex cap. 66. Isaiæ, vbi, vt paulò antè ostendimus, distinguuntur Sacerdotes à populo Christiano, cùm dicitur: *Assumam ex eis Sacerdotes.* Non igitur omnes Christiani sunt propriè Sacerdotes, sed certi quidam ex eis assumpti, ac proinde sacrificium propriè dictum esse debet, quod ab illis tātùm & non ab omnibus offeratur.

Deniq; accedat consensus veterum Patrum, qui locum hunc Malachię de sacrificio Eucharistiæ semper intellexerunt, non de operibus bonis, quæ ab omnibus fieri possunt. IVSTINVS Martyr in Dialogo cum Triphone, disertis verbis (Kemnitio etiam teste) hunc locum exponit D de sacrificio Eucharistię, quod in specie panis, & vini toto orbe terrarum Deo offertur: *De nostris*, inquit, *Gentium, quæ in omni loco offeruntur sacrificiis, hoc est, pane Eucharistiæ, & poculo similiter Eucharistiæ, iā tum loquutus Malachias, prædixit nos quidem glorificare nomen eius, vos autem prophanare.*

Kemnitius nititur hunc locū deprauare, ex eo quod Iustinus ibidem addit, Eucharistiā fieri in memoriam passionis Christi, & in gratiarum actionē Deo, qui mundum pro nobis condidit, & nos à peccatis liberauit. Hinc enim ipse colligit, sacrificium, de quo Malachias secundū Iustinum loquitur, esse sacrificiū spirituale, id est, memoriam passionis Dñi, & gratiarum actionem Deo pro beneficio creationis, & redemptionis.

SED frustrà laborat. Nam Iustinus illis verbis

explicat

explicat caussam finalem sacrificij à Malachia prædicti, non ipsum sactificium. Sacrificium enim esse dicit oblationem Eucharistiæ ex pane, & vino cõfectæ; caussam autem sacrificij esse dicit memoriam passionis Domini, & actionẽ gratiarũ. Et sanè si liceret hoc modo cauillari, probare possemus, nulla vnquam fuisse, ne apud Iudæos quidem, sacrificia propriè dicta: Omnia enim fiebant in repræsentationem passionis Domini, & gratiarum actionem, aut similem aliquam caussam.

IRENÆVS lib. 4. cap. 32. *Eum*, inquit, *qui est ex creatura panem accepit, & gratias egit, dicens; Hoc est corpus meum, & calicẽ similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti, nouã docuit oblationem. Quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, offert Deo in vniuerso mundo ei, qui alimenta nobis præstat, primitias suorum munerum: de quo et in duodecim Prophetis Malachias sic præsignificauit, Non est mihi voluntas in vobis, &c.* Similia habet cap. 33. & 34.

Hunc etiam locum Kemnitius ad suam sentẽtiam detorquere conarus est, sed vsq; adeò debiliter, vt vix vlla responsione sit opus. Dicit enĩ Irenæum loqui de oblatione eleemosynarũ, quæ inter actionem Cœnæ Domini fieri solebat: atq; has eleemosynas sactificiũ appellasse, quod Deo offerri dici possit, id quod propter Deum pauperibus offertur, iuxta illud: *Qui miseretur pauperis, fœneratur Deo.* Et illud: *Esuriui, & dedistis mihi manducare*, quæ duo loca Irenæus allegat cap. 34.

SED nõ aduertit Kemnitius Irenæum à simili ducere argumentum. Nam cùm vellet ostẽdere, sactificium Deo exhiberi, non quod ipse indigeat, sed quia nobis vtile est gratitudinẽ erga illum ostendere: adfert in exemplum eleemosynam, quæ Deo fieri dicitur, cùm tamen nõ sit vtilis Deo, sed nobis. Quod autẽ Irenæus intelligat Malachiam de sacrificio proptiè dicto, non de eleemosynis, patet ex illis verbis, quæ habẽtur in fine capitis 32. *Manifestè*, inquit, *significans Malachias per hæc, quoniam prior quidem populus cessabit offerre Deo; omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in Gentibus.* Et ex illis, quæ habentur cap. 34. *Et genus oblationum reprobatum est: oblationes enim et illic, oblationes autem et hic, sacrificia in populo, sacrificia & in Ecclesia.* Vbi Irenæus dicit, sacrificium nostrũ succedere illi, quod cessauit apud Hebræos: & Deum nõ reprobasse sacrificia absolutè, sed genus quoddam sactificiorum, nimirum Iudaicorũ. Porrò apud Iudæos non cessarunt eleemosynæ, & orationes, & alia improprie dicta sactificia: sed cessarũt veræ, ac propriè dictæ immolationes, quæ nõ nisi in Hierusalem fieri poterant; ergo loquitur Irenæus de sacrificio propriè dicto, & tale vult esse sacrificiũ Eucharistiæ. Deniq; illa verba cap. 32. *Noui Testamẽti nouam docuit oblationem*, nónne clarissimè, quod volumus, ostendunt? non enim eleemosyna est noua oblatio, nec propria Testamẽti noui, cùm etiam apud Iudæos sit, & fuerit in vsu.

TERTVLLIANVS lib. 3. contra Marcionem, declarans sactificium à Malachia prædictum: *In omni loco*, inquit, *offertur sacrificium nomini meo, & sacrificium purũ, gloriæ scilicet relatio, & benedictio, & laus, & hymni, quæ omnia cùm in te quoq; reprehendantur, & signaculum frontium, & Ecclesiarum Sacramenta, & mundicies sacrificiorum, &c.*

Hunc locum ad se rapit Kemnitius, ob illas voces: *Gloria relatio, laus, & hymni.* SED Tertullianus describit breuiter, & more suo, paulò obscuriùs, totum ritum sacrificij Missæ: siquidem in eo sacrificio, & ante, & post consecrationem, & oblationẽ sacrificij, laudatur Deus, & oratur, & hymni canuntur, vt notum est. Vocat autẽ Tertullianus benedictionem, ipsam cõsecrationem Eucharistiæ; vnde mox subiungit: *Ecclesiarum Sacramenta, & mundiciem sacrificiorum.* Deniq; alludit Tertullianus ad ipsam primam huius sactificij oblationem. Dominus enim in vltima cœna primò gratias egit, deinde benedixit, & tandem hymnũ cecinit: nam hymno dicto exiit in montem oliuarum, vt in Euãgelio legimus. Quæ omnia totidem ferè verbis Tertullianus expressit, cùm ait: *Gloria relatio, benedictio, laus, & hymni.*

Profert Kemnitius duo alia loca ex Tertulliano. VNVM ex libro cõtra Iudæos, vbi dicit de sacrificiis spiritualibus loquutũ esse Malachiã, non de terrenis. ALTERVM lib. 4. contra Marcionem, vbi legimus simplicem orationem de cõscientia pura esse sacrificiũ, de quo loquitur Malachias.

SED facile est respondere. Tertullianus enim non vocat Eucharistiam sacrificium spirituale, quia non sit verè, ac propriè dictum sacrificium: sed tum quia à Spiritu sancto est, nõ ab humano, & carnali sensu excogitatum; tum etiam quia nõ constat victima terrena, sed cœlesti, nec carnali modo per gladium, & ignem, & sanguinis effusionem, sed modo spirituali per verborum benedictionẽ, & consecrationem sacrificatur. Neque id durum vlli videbitur, qui cogitet ab eodẽ Tertulliano in eodem loco, sacrificium Abelis vocari spirituale respectu sacrificij Cain, quia nimirum Abel Spiritu sancto duce sacrificauerit, Cain autem nõ tam spiritum, quàm sensum carnis suæ in sua oblatione ducem habuerit. Quod si sacrificium Abel, licet spirituale dicatur, non desinit esse verum, immò etiam cruentum sacrificium; quantò magis Eucharistia poterit spirituale sactificium appellari, & tamen veri sacrificij nomen, & rationem retinere? Adde, quòd ibidem Tertullianus dicit, sacrificium Abel fuisse figuram Eucharistiæ: ex quo sequitur sic ab eo appellari Eucharistiam sactificium spirituale, quomodo sacrificium Abel.

In ALTERO loco Tertullianus nõ exponit testimonium Malachiæ per orationẽ, vbi nominat sacrificium, sed vbi nominat incensum. Nam in Hebræa, & Græca editione sic legimus: *Incensum offertur nomini meo, & sacrificium mũdum.* Vbi vocem illã *incensum* Tertullianus interpretatur oratio-

nem,

nem, quod etiam ante eum fecit Irenæus loco citato, & post eum Hieronymus in comment. Malachiæ; sed posteriorē vocem, sacrificium, communiter exponunt de Eucharistia.

Cyprianus lib. 1. contra Iudæos, cap. 16. ponit in titulo capitis, quod sacrificium vetus euacuetur, & nouum celebretur: ac deinde citat hunc locum Malachiæ. Non est autem nouum sacrificium, nisi sacrificium Eucharistiæ: illa enim spiritualia, quæ hæretici commemorant, semper fuerunt.

Eusebius Cæsariensis lib. 1. demonstrat. Euangel. cap. vlt. citato loco Malachiæ, sic ait: *Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificium laudis, sacrificamus Deo plenum, & odorem adferens, & sacrosanctum sacrificium, sacrificamus nouo more, secundum nouum Testamentum, hostiam mundam.* His verbis apertissimè describitur sacrificium Eucharistiæ; hoc enim solum est proprium Testamēti noui, & nouo more offertur, & est Deo plenum, & sacrosanctum: orationum, & eleemosynarum sacrificia, nec sunt propria Testamenti noui, nec nouo more offeruntur, nec sunt Deo plena, &c.

Kemnitius citat ex eodem Eusebio lib. 1. demōstrat. Euang. cap. 6. aliud testimonium. Scribit enim Eusebius Malachiæ sacrificium significare, quòd Gentes in toto mundo orationis incensum, & sacrificium mundum, non per cruores, sed per pias actiones essent oblaturæ.

At non videtur intellexisse Eusebium Kemnitius; illa enim verba Græca Eusebij: Τὸ δὲ θυμίαμα, non significant orationis incēsum, quasi ipsa oratio sit incēsum, seu sacrificium, de quo loquitur Malachias, sed incēsum, seu sacrificium quod per orationem, id est, per verba consecrationis perficitur. Solent enim Patres consecrationis verba, orationes, seu mysticas preces appellare. Deinde etiamsi per incensum intelligere deberemus orationem: tamen sequentia verba ad Eucharistiam pertinent; ipsa enim est sacrificium mundum, quod non per cruorem, sed per pias, & religiosas actiones, id est, per mysticas consecrationes offertur. Itaque Eusebius in vtroque loco per sacrificium à Malachia prædictum intelligit Eucharistiam.

Ioan. Chrysostomus in comment. Psal. 95. posteaquam verba Malachiæ citauerat, subiungit: *Vide quàm luculenter, atq; dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Thymiama autem purum vocat sacras preces, quæ post hostiam offeruntur.* Ex quo loco exponi potest alius eiusdem Chrysostomi ex homil. 2. contra Iudæos, quem citat Kemnitius, vbi verba Malachiæ intelligit de cultu spirituali, qui carnali cultui Iudæorum successit. Vocat enim cultum spiritualem sacrificium Eucharistiæ, quia, vt suprà diximus, non carnali modo per gladium, & sanguinis effusionem, sed per Spiritum sanctum, & per verba cōsecrationis efficitur. Vnde ibidem Chrysostomus scribit, nostrum vocari sacrificium mundū, quia adeò excellenter est mundum, vt comparatione eius omnia alia videātur immunda. Quod encomium certè non quadrat in opera nostra, quæ sunt sacrificia impropriè dicta, sed in Eucharistiam optimè conuenit.

Hieronymus in comment. Malachiæ, licet per incensum intelligat orationem (quem locū frustrà vrget Kemnitius) tamen per sacrificium intelligit Eucharistiæ oblationem; dicit enim offerri Deo hostiam mundam in cæremoniis Christianorum.

Augustinus lib. 1. contra aduers. legis, & prophet. cap. 20. tractās hunc locum Malachiæ: *Ecclesia*, inquit, *per successiones Apostolorum immolat in corpore Christi sacrificium laudis.* Vbi quod loquatur de vero sacrificio, quod à solis Sacerdotibus propriè dictis offerri potest, patet ex illis verbis: *Per successiones Apostolorum.* Illi enim soli rectè immolāt sacrificiū corporis Christi, qui legitimè Apostolis succedūt, qui primi à Christo Sacerdotes instituti fuerunt. Quare friuolū est, quod Kemnitius ad hunc locum respondet, ideò non esse cōtra se, vel pro nobis, quòd Augustinus nō meminerit mimicæ repræsentationis. Nam, vt sæpe diximus, non de illa repræsentatione, sed de oblatione Eucharistiæ Deo facta cōtrouersia est. Quod etiā Kemnitius addit, ab Augustino per incēsum intelligi orationes, iam suprà declaratum est.

Idem Augustin. de sacrificio corporis Domini in Eucharistia loquens, lib. 18. ciuit. cap. 35. *Hoc sacrificium*, inquit, *per Sacerdotes secundum ordinē Melchisedech cùm in omni loco à solis ortu vsq; ad occasum Deo iam videant offerri: sacrificium Iudæorum, de quibus dictum est; Non est mihi voluntas in vobis, iam cessare, negare non possunt, aut alium Christum exspectant.* Vide eundem lib. 19. ciuit. cap. 23. In oratione contra Iudæos, cap. 9. & in Psal. 106. in illa verba: *Posuit desertum in stagna aquarum.*

Theodoretus in comment. Malachiæ disertis verbis dicit, secundum Malachiæ prædictionem, nunc immolari agnum immaculatum, loco victimarum irrationalium, quæ erant in lege Iudæorum.

Damascenus lib. 4. de fide, cap. 14. *Hoc*, inquit, *illud est purum & incruentum sacrificium, quod à solis ortu vsq; ad occasum Dominus oblatum iri per Prophetam prædixit.* Denique Rupertus in commentario apertissimè de sacrificio Eucharistiæ vaticinium exponit.

CAPVT XI.

Idem probatur ex cap. 4. Ioannis.

ARgumentum Qvintvm duci potest ex cap. 4. Euangelij secundum Ioannem, vbi Dominus ipse vaticinium Malachiæ, de quo satis iam disseruimus, explicare videtur, cùm sic ait: *Venit*

hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Et paulò pòst: *Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate.* Hoc enim loco per adorationem non intelligitur quæuis adoratio, sed solennis, & publica, per sacrificium propriè dictũ. Id verò tribus argumentis cõprobabimus, si primùm breuiter ostenderimus, in Scripturis nõ esse inusitatum, vt per adorationẽ intelligatur sacrificium.

Genes. 22. Abraham instructus gladio, & igne ad sacrificandum, dixit famulis suis: *Exspectate hic cum asino, ego & puer illuc vsq; properantes, postquam adorauerimus, reuertemur ad vos.* Hoc loco *adorare,* sacrificare significat: nam alioqui vbique adorare potuisset, si tantùm per adorationem incuruatio quædam intelligeretur; sed iusserat ei Dominus, vt in monte sacrificaret, & eò proficiscebatur, vt diximus, ad sacrificandum gladio, atq; igne instructus. Ioan. 12. *Erant quidam Gentiles, qui ascenderant, vt adorarent in die festo,* Actor. 8. Eunuchus Aethiops venerat adorare in Hierusalem. In his, & similibus locis (adoratio) sacrificium significat; ideò enim ex longinquis regionibus homines in Hierusalem veniebant, quia non poterãt in alio loco Deo vero sacrificia ritè offerri: adoratio autem simplex, vt etiam preces, vbiq; fieri poterant.

His ergo præmissis. PRIMVM argumentum, quo probamus illa verba Domini: *Veri adoratores adorabunt in spiritu, & veritate,* intelligenda esse de sacrificio, ducitur à principali scopo totius illius loci. Quæstionem proposuerat Samaritana Domino de schismate Iudæorum, & Samaritanorum: *Domine,* inquit, *video, quia Propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hierosolymis est locus, vbi adorare oportet.* Ista quæstio necessariò de adoratione per sacrificium intelligenda est. Nam (vt ex Iosepho intelligi potest, lib. 11. antiquit. cap. 8.) schisma Iudæorum, & Samaritanorum exortum est ex eo, quòd Samaritani templum ædificauerunt in mõte Garizim, & ibi sacrificandum esse contendebant: Iudæi autem contrà docebant, in solo templo Hierosolymitano legitimè sacrificari posse. Hanc igitur quæstionem, quæ tunc multos vexabat, Samaritana Christo vt Prophetæ proposuit.

Præterea ipsa verba Samaritanæ cogũt, vt per adorationem intelligamus sacrificium: nam loquitur de adoratione alligata certo loco, & quæ alibi non ritè fiat: *Vos,* inquit, *dicitis, quia Hierosolymis est locus, vbi adorare oportet;* ac si dixisset; Vos Iudæi reprehenditis nos, quòd extra Hierusalem adoremus iuxta ritum Patrum nostrorum, neq; alibi, quàm in Hierusalẽ licitam esse adorationẽ asseritis. At certè nũquam fuit apud Iudæos adoratio alligata certo loco, nisi ratione sacrificij: loquitur igitur Samaritana de adoratione per sacrificium. Quod si hoc ita se habet, necesse est, vt etiam Domini responsio de adoratione per sacrificium intelligatur: alioqui Dominus non satisfecisset quæstioni propositæ. Ergo cùm Dominus ait: *Mulier crede mihi, quia veniet hora, quando neq; in monte hoc, neq; in Hierosolymis adorabitis Patrem:* sensus erit; Veniet tempus, quando non erit alligata adoratio per sacrificium, neq; huic monti, neque Hierosolymis, sed in omni loco offerretur Domino sacrificium. Et hoc est quod prædixit Malachias: *In omni loco offertur nomini meo oblatio munda.*

Verba autem sequentia: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate,* hunc sensum faciunt; Veri adoratores, id est, qui verum Deum legitimè colent, nimirum Christiani, adorabunt Patrem, id est, Deo sacrificabunt: in spiritu & veritate, id est, sacrificio spirituali, & vero, non carnali, & typico, vt Iudæi faciebant. Opponitur enim spiritus carni, & veritas figuræ: erant enim sacrificia Iudaica carnalia, quia in mactatione carnis, & sanguinis effusione consistebant, & simul typi, & vmbræ erant futurorum. At Eucharistia sacrificium est spirituale, quia (vt sæpe diximus) per Spiritum sanctum, & verba consecrationis efficitur, & simul est verum ac impletiuum veterum figurarum. Nam etsi est etiam typicum respecto sacrificij crucis, tamen respectu sacrificiorum Iudaicorum, non typicum, sed verum dicendum est. Ita exponunt has particulas: *In spiritu, & veritate,* Chrysostomus, Cyrillus. Euthymius in hunc locum. Possent tamen etiam ita distingui illæ voces, vt Theophylactus, & sanctus Thomas in commentario distinguunt, vt spiritualis cultus, opponatur cultui carnali Iudæorum: verus autem opponatur cultui falso Samaritanorum, qui reuera non legitimè, & per hoc non verè Deum colebant sacrificiis suis.

SECVNDVM argumentum ducitur ab illis verbis: *Venit hora, & nunc est.* Hæc enim verba manifestè significant Dominum loqui de adoratione noua, quæ antea non erat, & quæ initium haberet à Christo. At adoratio simplex, & omnia sacrificia impropriè dicta, vt hymni, preces, eleemosynæ, semper in vsu fuerunt, tum in lege, tum etiam ante legem: non ergo Dominus loquitur de adoratione simplici, sed de adoratione per sacrificium, & per sacrificium nõ impropriè dictum, & commune omni ætati, sed per sacrificium propriè dictum, & proprium Testamento nouo, & Ecclesiæ Christianorum.

TERTIVM argumẽtum sumitur ex eo, quod sine dubio loquitur Dominus de adoratione externa, publica, & solenni; non de interna, & priuata. Nam & quæstio Samaritanæ id postulat, & præterea Dominus apertissimè loquitur de adoratione apud Christianos, quæ succedat illi, quæ apud Iudæos non fiebat legitimè, nisi in templo Hierosolymitano; illa autem erat externa, publica, & solennis. Atqui adoratio simplex, & sacrificia impropriè dicta, possunt omnia priuatim fieri, & sæpe sola mente: non ergo

loquitur Dominus de ista adoratione, neque de istis sacrificiis, sed de vero, externo, & publico sacrificio Ecclesiæ, quod aut nullum est, aut Eucharistia est.

ADDE, quòd Theodoretus, & Rupertus in commentario Malachiæ hunc locum Ioannis, volunt omnino similem esse vaticinio Malachiæ suprà explicato, quod etiã ante eos asseruit Eusebius lib. 1. de demõstrat. Euangel. cap. 6. Quare si locus Malachiæ de sacrificio propriè dicto intelligitur, vt satis iam demonstrauimus, certè etiam locus hic Ioannis de sacrificio propriè dicto intelligendus erit.

CAPVT XII.

Probatur sacrificium Missæ ex verbis institutionis.

SEXTVM argumentum principale sumitur ab institutione, & prima celebratione huius ministerij, quę habetur Matth. 26. Marci 14. Lucæ 22. & 1. Corinth. 11. Est autem argumentum huiusmodi: Christus in vltima Cœna seipse sub specie panis, & vini Deo Patri obtulit, & idipsum iussit fieri ab Apostolis, & eorum successoribus vsque ad mundi consummationem. Sed hoc est sacrificium verè, ac propriè dictum obtulisse, & offerendum instituisse; ergo celebratio Eucharistiæ est sacrificium propriè dictum. Assumptio argumenti extra controuersiam est: sed propositionem aduersarij pertinacissimè negant. Antequam autem progrediamur ad eam comprobandam, operæ pretium erit, imposturam aduersariorum breuiter refutare.

Ioannes Caluinus in antidoto articulorũ Parisiensium, fingit Catholicos ita probare propositionem nostri argumenti: *Christus dixit; Hoc facite. Sed facere, est sacrificare, iuxta illud Virgilij; Cùm faciam vitula: ergo Dominus iussit sacrificare.* Deinde argumento à se conficto, respondet, Dominum, cùm ait: *Hoc facite*, non esse loquutum Latinè, vt locum habeat acceptio illa Virgiliana, sed Syriacè, siue Hebraicè, vbi non habet locum illa subtilitas Grammaticalis: proinde argumẽtum nihil concludere. Martinus etiam Kemnitius in secunda parte Examinis, pag. 746. Catholicos ridet, quòd vtantur illo argumento ex vocabulo faciendi, quòd apud Virgilium accipiatur pro eo, quod est sacrificare.

SED errant in duobus aduersarij. PRIMVM, quòd non bona fide referant argumẽta Catholicorum; non enim Catholici tam ineptè argumentantur. DEINDE, falsum est, quod assumũt, in lingua Syriaca, vel Hebraica, verbum (facere) non posse accipi pro sacrificare: nihil enim sæpius occurrit Scriptura, quàm illud verbum in ea significatione. Leuitic. 15. v. 15. loquens Moses de duobus turturibus in sacrificium offerendis: *Faciet*, inquit, *vnum pro peccato, & alterum in holocaustum*, vbi etiam in Hebræo est verbum עָשָׂה quod propriè significat facere, וְעָשָׂה אֹתָם חַבִּיתָן 3. Reg. 18. v. 23. dicit Helias Prophetis Baal: *Dentur nobis duo boues, & illi eligant sibi bouem vnum, & in frusta cedentes ponant super ligna, ignem autem non supponant, & ego faciam bouem alterum* וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת-הַפָּר הָאֶחָר. Oseæ 2. v. 8. *Ego dedi ei frumentum, vinum, & oleum, & argentum multiplicaui ei, & aurum, quæ fecerant Baal.* עָשׂוּ לַבָּעַל. Vide similia Leuit. 9. 14. 23. 24. Numer. 6. 8. 14. 28. 3. Reg. 8. Ezech. 46. & alibi.

Sed his omissis, probabimus propositionem nostri argumenti, quod videlicet Dñs in cœna obtulerit Deo, & iusserit offerri corpus suum in specie panis, & vini. Et quidem, quod si ipse obtulit, iusserit etiã offerri, certum est ex illis verbis Lucæ 22. *Hoc facite in meam commemorationem*; illud enim, *Hoc*, demonstrat, vt suprà ostẽdimus, id quod Dominus fecit in cœna.

Quod autem Dominus in cœna obtulerit corpus suum Patri in Eucharistia, & non solùm Apostolis manducandum porrexerit, in quo rota est difficultas, vt etiam Kemnitius & alij fatentur, probatur PRIMO ex dictis in 1. 2. & 3. argumento principali. Non enim fuit verè sacerdos secundum ordinem Melchisedech, neque impleuit figuram agni Paschalis, neque fuit verè sanguis cœnæ, sanguis Testamenti noui, nisi in cœna se obtulerit in sacrificium, vt satis fusè demonstratum est.

Præterea illa argumenta, habemus alia tria. PRIMVM Christus dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*, Lucæ 22. vel vt habet Paulus 1. Corinth. 11. *Quod pro vobis frangitur.* Item: *Hic est calix nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis effunditur*, Luc. 22. & addit Matthæus, cap. 26. *In remissionem peccatorum.* Illa verba temporis præsentis, *datur, frangitur, funditur*, non significãt dari, vel effundi Apostolis ad manducandum, & bibendũ, sed dari, & effundi Deo in sacrificium: nam non ait Dominus; Vobis datur, frãgitur, effunditur, sed pro vobis. Et præterea non dabatur, aut effundebatur cibus ille, & potus tunc nisi Apostolis præsentibus, & tamen Dominus ait etiam: *Pro multis effunditur*, Matth. 26. sensus igitur est; Pro vobis, & pro multis datur, & libatur Deo in sacrificium propitiatorium, in remissionem videlicet peccatorum.

Ad hoc argumentum non potest responderi, nisi id quod respondet Kemnitius in secunda parte Examinis, pagina 716. illa verba: *traditur, frangitur, effunditur*, referri ad crucem, vt sensus sit; Hoc est corpus meum, quod paulò pòst dabitur ad mortem, & hic est sanguis, qui paulò pòst in cruce fundendus est: quod enim paulò pòst futurum est, non inusitatè dicitur iam fieri. Et probat Kemnitius debere accipi hoc loco præsens pro futuro, his argumentis. PRIMO, quia in Canone Missæ legimus; *Effundetur.* SECVNDO,

quia si in ipsa actione Missæ sanguis effunderetur, non esset Missa incruentum sacrificium. TERTIO, Scriptura tradit Christi sanguinem fusum esse in cruce. QVARTO, in Scriptura sæpe accipitur præsens, vel etiam præteritum pro futuro, vt in illis verbis: *Ego pono animam meam. Puer natus est nobis. Agnus occisus est ab origine mundi.* Addit etiam QVINTO, quod si ista verba: *Quod pro vobis datur*, essent substantialia verba sacrificij Missæ, magnum scelus impingeretur Canoni Missæ, quod illa verba prætermiserit.

SED ista Kemnitij argumenta parum valent. Ad PRIMVM, nō solùm Canon Missæ, sed etiam vulgata editio Scripturæ Lucæ 22. & Cyprianus lib.2.epist.3. legunt in futuro: *Effundetur*. Sed istæ lectiones non pugnant inter se, immò vna inducit alteram; nam ex eo, quod Dominus in præsenti dixit, *funditur*, id est, offertur, ac libatur Deo in repræsentationem effusionis futuræ in cruce, sequitur effusionem in cruce fuisse futuram; & simul etiam sequitur, deinceps vsque ad mundi consummationem fundendum sanguinē Christi, id est, offerendum, & libandum Deo in sacrificio Missæ, quod omnibus veteribus sacrificiis successit. Itaque omnes sunt veræ lectiones, siue dicamus, Funditur, id est, nunc in cœna, siue Fundetur, id est, in cruce, siue Fundetur, id est, deinceps in sacrificio per Ecclesiam frequentando. Sed nulla negari debet, & præsertim prima, cùm Euangelistæ, & Paulus scripserint in præsenti; *datur, effunditur*; & non oporteat negare proprium, & simplicem literæ sensum sine vrgentissima ratione.

Ad SECVNDVM, non effunditur in cœna sanguis in propria specie, sed in specie vini: dicitur enī sanguis in cœna fundi, dum in specie liquida in calice collectus offertur Deo, ac deinde in eadem specie funditur in ora sumentium. Sed hæc effusio nō facit sacrificium cruentum, cùm sanguis reipsa de corpore non egrediatur.

Ad TERTIVM, Scriptura verissimè tradit Christi sanguinem fusum esse in cruce, sed non negat fusum etiam fuisse in cœna, immò id apertissimè docet: neque ista, vt diximus, inter se pugnant.

Ad QVARTVM, fateor in Scriptura sæpe accipi præsens, aut præteritum pro futuro; sed sæpius præsens pro præsenti, quàm pro futuro accipiendum nemo, credo, inficiabitur. Probandum igitur esset Kemnitio hoc loco, illud: *Datur, & effunditur*, accipi pro futuro, non pro præsenti: vt interim omittam, quàm ineptum sit illud exemplum à Kemnitio adductum: *Agnus occisus est ab origine mundi.* Si enim, vt ipse iubet, exponas præteritum pro futuro, hic erit sensus; Agnus occidetur ab origine mundi, qui sensus quam repugnantiam includat, nemo non videt.

Ad QVINTVM illa verba: *Quod pro vobis datur*, non sunt verba substantialia sacrificij, quasi necessariò requiratur eorum pronunciatio, vt sacrificium perficiatur: sunt tamen eiusmodi, vt manifestè indicent sacrificium à Christo in cœna fuisse oblatum.

A

Non igitur probauit Kemnitius quod volebat: nos verò contrà probamus, illa verba: *datur, & funditur*, debere referri ad actionem cœnæ, & in præsenti accipienda esse. PRIMO, quia id requirit propria, & simplex eius loci sententia.

SECVNDO, quia Paulus 1.Cor.11. dixit: *Quod pro vobis frangitur*, frangi autē non conuenit Christi corpori, nisi in specie panis. Quare S. Ioannes Chrysostomus homil. 24. in priorem ad Corinthios, scribit Christum in Sacramento pati fractionem, quam in cruce pati noluit. Et quamuis vtcunq; possit fractio etiam ad passionem Christi in propria specie accommodari, propter cōfractionem cutis, & neruorum, ac venarum, &c. tamen vix dubium esse potest, quin Apostolus respexerit ad species panis, cùm ait, *frāgitur*. Scriptura enim propriè vti solet hac voce cùm loquitur de pane, vt: *Frange esurienti panem tuum.* Isaiæ 58 *Panis quem frangimus.* 1. Corinth. 10. *Frangebant circa domos panem.* Actorum 2. Nec tamen possumus de solo pane intelligere illa verba: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur*. non enim panis pro nobis frangitur, sed nobis. Oportet igitur intelligere verba illa de vero corpore, sed sub specie panis, vt sensus sit; Hoc est corpus meum, quod nunc pro vobis in specie panis frangitur, id est, datur, & immolatur Deo.

B

C

TERTIO, quia Lucas cap. 22. cùm ait: *Hic est calix nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis funditur*; illud, *funditur*, non coniunxit cum voce, *sanguine*, sed cum voce, *calix*, vt ex Græco textu apparet, vbi habetur τὸ ποτήριον ... ἐκχυνόμενον. At certè si Lucas dicere voluisset, sanguinem fundendum in cruce tantummodò, dixisset; Hic est calix nouum Testamentum in sanguine meo, qui, nimirum sanguis, funditur: nunc autem dixit; Hic est calix, qui funditur. Itaque indicauit sanguinem fundi, vt erat in calice, & proinde fundi in cœna.

SECVNDVM argumētum principale ad probandam propositionem supradictā, quod Christus in cœna se obtulerit in sacrificium, sumitur ex vera præsentia corporis, & sanguinis Christi in cœna, quam Lutherani concedunt, & Caluinistæ concederent, nisi cum apertissimis Scripturæ verbis pugnare vellent. Nam Christi corpus, & sanguis in cœna sumuntur, vt caro, & sanguis victimæ pro nobis oblatæ; ergo necessariò in ipsa cœna prius immolantur, & offeruntur Deo, quàm à nobis sumantur.

D

Sumi autem Christi corpus, & sanguinem, vt participationem victimæ, Lutherani nō negant; & si negarēt, facillimè probaretur. Nam INPRIMIS ideò in cœna seorsim consecratur corpus, & seorsim sanguis, vt intelligamus, præsentiā corporis & sanguinis in cœna esse ad modum occisi, & mortui corporis. DEINDE corpus, & sanguis

sunt

sunt in cœna, vt cibus, & potus. Ac caro, & A sanguis, non sunt apta ad cibum, nisi prius animal moriatur: Christus autem non moritur, nisi per immolationem. Et hoc est argumentum Gregorij Nysseni in prima oratione de Resurrectione, vbi colligit in cœna Christum immolari, quia non possemus aliter carne eius vesci. Hinc etiam Augustinus lib. 9. confess. cap. 13. dicit matrem suam omnibus diebus seruisse altari, vnde sciret dispensari victimam sanctam.

Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 772. & 773. egregiè se ad hoc argumentum respondisse putat. Dicit enim non sufficere præsentiam veram, & realem corporis Christi ad sacrificium: nam etiam in vtero matris, & postea in præsepi, fuit B vera, & realis præsentia corporis Christi, vbi tamen nullum fuit sacrificium. Itaq; vult quatuor conditiones requiri ad verum sacrificium. PRIMO, substantiam rei, quæ immolatur. SECVNDO, certam offerendi actionem à Deo præscriptam. TERTIO, certam personam à Deo deputatam ad offerendum. QVARTO, vt fiat ea intentione, & ad eum finem, qui in verbo Dei præscriptus est. Ex his autem conditionibus primam duntaxat haberi dicit in celebratione cœnæ, reliquas omnino deesse.

RESPONDEO primùm, quòd Christi corpus in vtero matris, vel in præsepi verè, ac realiter fuerit præsens, & tamen non fuerit sacrificium, ad rem nihil facit. Nam non erat in vtero, vel in C præsepi, vt victima, sed vt viuens infantulus: in cœna autem esse, vt victimam, ipsi fatentur. Sic enim scribit ipse Kemnitius, vt alios interim omittam, pag. 717. *Ibi (in cœna) dispensatur, & sumitur victima, quæ pro peccatis nostris semel in cruce oblata est.* Hæc ille. Sic igitur nos argumentum instruimus: Christi corpus, vt in cœna reipsa adest, victima quædam est; ergo aliqua præcedente immolatione victima factum est. Quæro, quæ fuerit illa immolatio? dices; Immolatio crucis. At cùm primùm Apostoli participarunt istam victimam, nondum Christus in cruce fuerat immolatus. Præterea neque nunc victima, quæ est in altari, potest dici facta per immolationem crucis: nam illa immolatio semel tantùm facta D est, & victima per eam facta, paulò pòst desiit esse victima. Christi enim corpus post resurrectionem dum apparebat discipulis, & dum in cœlum ascendebat, victima dici non poterat; & multò minus nunc, vt in cœlis viuit ac regnat, victima dici potest. Cùm igitur victima per immolationem crucis facta, desierit esse victima, si iterum Christi corpus incipit esse victima, debet alia immolatione id fieri. Sed immolatio crucis non potest repeti; alia igitur noua requiritur immolatio. Quare aut immolatio, quæ victimam ponit in altari, seu in sacra cœna, est ipsa actio, celebratioq; mysterij Eucharistiæ: aut nō est in sacra cœna vlla victima.

Quod verò attinet ad illas tres cōditiones sacrificij, quas in Eucharistia desiderari Kemnitius putat, nos facilè possumus eas demōstrare. Nam inprimis certæ personæ deputatæ ad sacrificium, sunt Apostoli, & qui eis succedunt; illis enim solis Dominus dixit: *Hoc facite.* Intentio, & finis in verbo Dei præscriptus, habetur ibidem in illis verbis: *In meam commemorationem.* Nam vt finis erat sacrificiorum præcedētium, Christum repræsentare sacrificium crucis, vt futurum: sic finis est sacrificij Eucharistiæ commemorare, & repræsentare sacrificium crucis, vt præteritum. Et sicut vetera illa sacrificia non amittebant suā, & veram, & propriam sacrificij rationem ex eo, quod essent repræsentatiua; ita etiā sacrificium Eucharistiæ, non amittit suam, & veram, ac propriam sacrificij rationem, quia simul est alterius sacrificij commemoratiuum.

Restat vna conditio demonstranda, nimirum actio offerendi, quam quidem certò scimus adesse, etiamsi fortè eam non facilè possemus distinguere, & separare ab aliis actionibus, quæ simul fiunt. Nam ex prima conditione, quā Kemnitius admittit, necessariò infertur secunda, quam ipse negat. Vbi enim est victima, ibi necessariò præcedere debet immolatio, & proinde oblatio, cùm victima non fiat, nisi per immolationem; sed satis manifesta est actio immolationis, & oblationis in Eucharistia, nimirum ipsa consecratio. Neque enim petere debent aduersarij, vt ostendamus vbi Dominus dixerit; Ego offero, vel sacrifico: aut vbi iusserit, Offerte, vel sacrificate: sed satis est, si actio ipsa offerendi, & immolandi ostendatur. Nam in Testamento veteri nusquam legimus dixisse sacerdotes; Ego offero, vel sacrifico: sed hoc ipso, quod ad Dei honorem, & ad significandam Christi mortem, animalia cęsa super altare ponebāt, offerre Deo, & sacrificare censebantur. Quemadmodum etiā Dominus in cruce non legitur dixisse; Ego me offero, & sacrifico: & tamen quis dubitet spontaneam illam ascensionem crucis, veram oblationem fuisse? Ad eundem igitur modum illa actio, qua Christi corpus ad Dei honorem super mensam ponitur, vt consumatur, idq; fit ad repræsentandam eiusdem Christi passionem, oblatio, & immolatio dicenda est. Illa autem actio consecratio est: nam per consecrationem fit, vt Christi corpus verè, & visibiliter adsit super mēsam, & adsit aptè ad repræsentādam passionem, & mortem eiusdem.

TERTIVM argumentum principale ad eandem probandam propositionem, sumitur ex Patribus, qui apertè dicunt, Christum in cœna seipsum Deo Patri sub specie panis, & vini obtulisse.

IRENÆVS lib. 4. cap. 32. *Noui Testamenti nouam docuit oblationem.* CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. *Quis magis sacerdos Dei summi, quā Dominus noster Iesus Christus? qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, panem scilicet, & vinum,*

hoc est, suum corpus, & sanguinem. AMBROSIVS in Psalm. 38. in illa verba: *In imagine pertransit homo: Vidimus*, inquit, *Principem sacerdotum ad nos venientem; vidimus, & audinimus offerentem pro nobis sanguinem suum. Sequamur, vt possumus, Sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium. Nam etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia etsi nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur: immò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium quod offertur.* Gregorius NYSSENVS oratione 1. de Resurrectione: *Pro ineffabili, arcanoq; & qui ab hominibus cerni nequit, sacrificij modo, sua dispositione praeoccupat impetum violentum, ac sese oblationem, ac victimam offert pro nobis sacerdos simul, & agnus Dei. Quando hoc accidit? cùm suum corpus ad comedendum, & sanguinem ad bibendum familiaribus prabuit.* Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 24. in priorem ad Corinthios: *Pro brutorum*, inquit, *cade seipsum offerendum pracepit.* Et homil. 2. in posteriorem ad Timotheum, prope finem: *Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue Paulus, siue alius cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamq; sacerdotes modo quoq; conficiunt: nihil habet ista, quàm illa minus. Cur id? quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam antè sacrauerat.* AVGVSTINVS in Psalm. 33. concione 2. *Ipse de corpore, & sanguine suo, sacrificium instituit secundum ordinem Melchisedech.* Vide etiam librum 3. de Baptismo contra Donatistas, cap. 19. lib. 20. contra Faustum, cap. 21. epist. 5. ad Marcellinum, lib. 17. de ciuit. Dei, cap. 20. & lib. 83. quaest. 61. LEO sermone 7. de passione Domini: *Vt vmbra cederent corpori, &c.* ISICHIVS lib. 2. in Leuiticum, cap. 8. *Prius figuratam ouem cum Apostolis cœnans Dominus, postea suum obtulit sacrificium.* RVPERTVS lib. 2. in Exodum, cap. 6. *In angustia passionis agonizans, prius propriis manibus Deo Patri semetipsum immolauit, accipiens panem, &c.*

CAPVT XIII.

Probatur sacrificium Missae ex cap. 13. Actorum.

SEPTIMVM argumentum sumitur ex illis verbis, quae S. Lucas in Actis ponit, vbi refert ordinationem Pauli, & Barnabae: *Ministrantibus*, inquit, *illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus; Segregate mihi Saulum, & Barnabam, in opus, ad quod assumpsi eos*, Actorum 13. Ministerium enim illud Domino exhibitum, nō videtur aliud esse potuisse, quàm sacrificium, & sacrificium Missae: aut enim hoc sacrificium est in Ecclesia, aut nullum.

Significari autem illa voce: *Ministrantibus*, sacrificium, probatur PRIMO ex voce Graeca λειτουργούντων. Nam inprimis etiam aduersarij confitentur, & potissimùm Apologia Confessionis Augustanae in articulo de Missa, vocem illam λειτουργίαν, non significare quodcunq; ministerium, sed

A publicum. Itaq; hoc loco non significat aliquid priuatum, & internum, sed publicum, & proinde externum. Neque significare potest ministerium verbi, aut Sacramentorum: quia ista publica quidem sunt, sed non exhibentur Deo. Non enim concionamur Deo, neq; Sacramenta Domino dispensamus, sed populo. Hic autem dicitur: *Ministrantibus illis Domino.*

DICES; Qui concionantur, aut Sacramenta populo praebent, Domino ministrare dici possunt, quia ad eius honorem id faciunt. AT si ista esset caussa, cur Lucas scripserit; *Ministrantibus Domino*, non addidisset, *& ieiunantibus*; nam etiam ieiunare, est eo modo Dño ministrare. Qui enim

B benè ieiunant, ad honorem Dei ieiunant; iuxta illud Roman. 14. *Qui manducat, Domino manducat, et qui non manducat, Domino non manducat.*

PRAETEREA verbum illud λειτουργεῖν, licet possit accommodari ad sacra, & prophana ministeria, tamen cùm accommodatur ad sacra, & absolutè ponitur in Scripturis, vbique accipitur pro ministerio sacrificij, vt patet ex cap. 1. Lucae, & epistola ad Hebraeos, cap. 2. 8. 9. & 10. Quare hoc loco Erasmus, qui apud aduersarios in precio esse solet, vertere ausus est: *Sacrificantibus illis Domino*; & hinc etiam factum est, vt Graeci Missae celebrationem λειτουργίαν appellent.

CAPVT XIV.

C

Probatur sacrificium Missae ex cap. 10. prioris ad Corinthios.

ARGVMENTVM POSTREMVM ex his quae petuntur à Scripturis, est apud Apostolum 1. Corinth. 10. *Fugite*, inquit, *ab idolorum cultura. Vt prudentibus loquor; vos ipsi iudicate quod dico. Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Domini est? & panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est? quoniam vnus panis, & vnum corpus multi sumus qui de vno pane participamus. Videte Israël secundum carnem: nónne qui edunt hostias, participes sunt altaris? quid ergo? dico quod idolis immolatum sit aliquid, aut*

D *quod idolum sit aliquid? Sed quae immolant Gentes, daemoniis immolant, & non Deo: nolo autem vos socios fieri daemoniorum. Non potestis calicem Domini bibere, & calicem daemoniorum: non potestis mensae Domini participes esse, & mensae daemoniorum.* Haec ille.

Ex his verbis tria argumenta colliguntur. VNVM ex cōparatione mensę Domini, cum mensa Gentilium, & Iudaeorum. Apertissimè enim comparat Apostolus mensam Domini, vnde sumimus Eucharistiam, cum altari Gentilium, vbi immolabatur idolis, & cum altari Hebraeorum, vbi immolabantur sacrificia carnalia Deo vero. Inde autem sequitur mensam Domini esse etiam quoddam altare, & proinde Eucharistiam esse sacrificium: nunquam enim altare propriè dictum erigitur, nisi ad sacrificia propriè dicta.

Existimant quidem aliqui, vt Haymo, & alij nõnulli graues auctores non improbabiliter mensam Domini expressè vocari altare, Hebr. 13. in illis verbis: *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt:* tamen quis non desunt ex Catholicis, qui eo loco per altare intelligant crucem, aut ipsum Christum; non vrgeo ipsum locum.

ALTERVM argumentum sumitur ex comparatione Eucharistiæ cum sacrificiis Gentilium, & Hebræorum. Apostolus enim apertissimè dicit, ita nos fideles sumere de mensa Domini corpus, & sanguinem Domini, vt sumunt Iudæi hostias, & Gentiles idolothyta ex suis altaribus, seu mensis. Quæ comparatio inepta sit necesse est, & perperam ab Apostolo adducta, si Eucharistia non est sacrificium Deo immolatum, sicut erant illi Iudæorum, & Gentilium sunt sacrificia Deo, vel idolis immolata.

TERTIVM argumentum sumitur ex comparatione societatis, quam habemus cum Deo per manducationem Eucharistiæ, cum societate quam habebant Gentiles cum idolis per manducationem idolothytorum. Paulus enim docet eos, qui manducant idolothyta its coniungi cum idolis, vt censeantur veri idololatræ, ideo namq; initio dixit: *Fugite ab idolorum cultura.* Vtitur igitur hoc argumento; Qui manducat idolothyta, fit particeps altaris idolorum; ergo consentit in sacrificium idolorum, immò fit socius immolantium idolis. Ergo est idololatra; sacrificium enim est proprius actus latriæ. Quare si apta est Pauli comparatio, oportebit etiã circa Eucharistiam ita argumentari; Qui manducat Eucharistiam, fit particeps altaris Domini, ergo consentit in oblationem Eucharistiæ Deo factã, immò fit socius eam offerẽtium; ergo Deum hac oblatione cultu latriæ honorat.

Ad hæc argumenta respondet Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 767. Ac PRIMVM more suo impudenter admodum, & scurriliter in re tam sacra se gerit: *Ex Ethnicorum*, inquit, *sacrificiis, quæ dæmoniis offeruntur, deplorata Missæ sua subsidium accersere non verentur: non dissimili ratione, sicut ille apud Virgilium, inquit:*

Vos mihi Manes
Este boni, quoniam Superis auersa voluntas.

Hæc ille: nec animaduertit Impius hæreticus, se hoc modo Apostolum ipsum irridere; illiq; insultare. Si enim nos à Diis Manibus censemur subsidium petere, quia probamus sacrificium Missæ ex comparatione Eucharistiæ ad sacrificia Gentilium: multò magis Paulus censebitur à Diis Manibus auxilium petiisse, qui probauit nõ esse manducanda idolothyta ex eadem comparatione Eucharistiæ ad sacrificia idolorum. SED facessant impiæ nugæ, vel blasphemiæ potius: non enim à Diis Manibus, sed à verbis diuinæ Scripturæ, & à comparatione in eadem Scriptura posita, subsidium flagitamus.

A DEINDE Kemnitius seriò respondet, ac duo dicit. PRIMO, mensam Gentilium, cum qua Apostolus comparat mensam Domini, non esse altare idolorum, sed mensam communem, in qua conuiuari solebant. Id probat, quia non erat consuetudo Gentilium, vt ad aras discumberent, sed vt de reliquiis immolatorum domi suæ conuiuium instruerent, & ad illud amicos suos inuitarent. Loquitur autem B. Paulus de mensa, in qua comedebantur idolothyta; ergo non loquitur de altari, sed de communi mensa. Præterea non erat quæstio beati Pauli, an liceret Christianis apud aras Gentilium interesse ipsorum sacrificiis, & sacrificare dæmoniis; id enim Christianis notissimum erat: sed an liceret ire ad cõuiuia Gentilium, vbi edenda apponebãtur idolothyta.

B Hæc PRIMA solutio Kemnitij patũ valet. Nam INPRIMIS falsum est non consueuisse Gentiles ad aras idolorum discumbere. Quid enim, quæso, est, quod ait Apostolus 1. Corinth. 8. *Si quis viderit eum, qui habet scientiam, recumbentem in idolio?* quid enim est idolium nisi locus vbi est idolum? Neq; obstat quod idem Paulus dicit 1. Corin. 10. *Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate; si quis dixerit; Hoc immolatum est, nolite manducare, &c.* Nam vtrumq; est verum, solebant quippe Gentiles, & ad aras idolorum discumbere, & etiam de reliquiis immolatorum

C domi suæ cõuiuium instruere. Quare malè proponit Kemnitius quæstionem Apostoli. Nam etsi non erat quæstio, an liceret idolis sacrificare: tamen nec erat quæstio, an liceret in conuiuiis Gentiliũ interesse; sed an liceret vesci idolothytis, & præsertim in idolio: & Paulus negat licere, quia hoc est socium fieri dæmoniorum, & interpretatur sacrificare dæmonibus.

DEINDE etiamsi non consueuissent Gentiles ad aras idolorum discumbere, vt falsò dicit Kemnitius, tamen mensa dæmoniorum, cui cõparatur mensa Domini, adhuc altare ipsum, non mensam communem significaret. Apostolus enim vbi mensam dæmoniorum nominat, nõ loquitur de mensa, vbi comedebatur, sed de mensa, vbi immolabatur, & vnde cibi immolati ad

D mensam communem deferebantur, vt manifestè patet ex collatione cum altari Iudæorum: *Videte*, inquit, *Israël secundum carnem; nónne qui edunt hostias, participes sunt altaris?*

DEINDE idem colligitur ex eo, quod Apostolus vocat mensam Gentilium mensam dæmoniorum: vocat enim eam mensam dæmoniorum, quia sacra erat dæmoniis. Non enim vocaret mensam dæmoniorum, mensam communem Gentilium, ad quam permittebat etiam fidelibus accedere. PRÆTEREA non compararet mensæ Domini si loqueretur de mensa communi & prophana, nisi velit Kemnitius mẽsam Domini esse mensam communem, & prophanam.

A AD HAEC Apostolus cùm dehortatur à mensa dæmoniorum, dicit caussam esse, vt fugiant cultum idolorum: ergo loquitur de mensa, in qua immolabatur idolis, ex qua qui sumebant cibum, censebantur idololatræ.

DENIQVE idem Paulus in eodem capite dicit, licitum esse ire ad mensas Gentilium, & ibi manducare idolothyta, si quis ignoret cibos illos esse immolatitios; & simul dicit: *Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum*: ergo nisi secum ipse pugnet Apostolus, non potest per mensam dæmoniorum intelligere mensam Gentilium, vbi solùm materialiter comeduntur idolothyta. Quod autem Kemnitius dicit,
B Apostolum scribere, liberum quidem esse, tamē non conuenire, vt fideles simul mensæ Domini, & mensæ dæmoniorum participes fiant; absurdissimum, & falsissimum est. Non enim Apostolus dicit liberum esse, sed absolutè dicit: *Non potestis mensæ Domini, & mensæ dæmoniorum participes esse.* Et quid absurdius dici potest, quàm vt liberum sit fidelibus mensæ dæmoniorum participare, & dæmoniorum socios fieri?

Adde VLTIMO, quod etiamsi non possemus conuincere per mensam dæmoniorum intelligi altare idolorum, tamen argumentum nostrum esset solidum ex comparatione mensæ Domini cum altari Iudæorum, quod Apostolus expressè nominat.

C Sed Kemnitius non fuit tam hebes, quin viderit hoc modo refelli posse solutionem suam; ideò ad finem addidit SECVNDAM solutionem, ac dicit, eos qui sumunt Eucharistiam, participare de sacrificio peracto in cruce; sicut ij, qui manducabant idolothyta, participant de sacrificio peracto in altari idolorum.

AT neq; hac via euadere poterit. Nam Apostolus non comparat mensam dæmoniorū cum cruce, sed cum mensa Eucharistiæ, proinde vult esse mensam Eucharistiæ verum altare ad sacrificādum erectum; & in hoc sita est comparatio in altari, ita nos manducamus id quod immolatur in mensa Eucharistiæ. Deinde, vt suprà diximus, sacrificium ex immolatione factum in cruce fuit
D aliquādo, & postea desiit esse, nec potest rursum fieri nisi per nouam immolationem. Atque hactenus de testimoniis Scripturarum.

CAPVT XV.

Probatur sacrificium Missæ ex traditione Patrum, ac primùm ex vocibus sacrificij, oblationis, immolationis, &c.

HACTENVS ex diuinis literis testimonia pro sacrificio Missæ deprompsimus: nunc ad SECVNDVM locum accedimus, videlicet ad testimonia veterum Patrum. Rectè enim Kemnitius dicit pagina 775. bonas mentes plurimum moueri consensu, & testimonio antiquitatis, eius potissimum, quę fuit purioribus, optimis, & florentissimis Ecclesiæ temporibus. Sed quia nimis longum esset singula testimonia seorsim excutere, vt fecimus in disputatione de veritate corporis Domini in Eucharistia: reducemus omnia ad aliquot capita, & simul refellemus respōsiones aduersariorum.

PRIMVM igitur caput, siue argumentum sumi potest ex nominibus sacrificij, hostiæ, victimæ; & ex verbis, offerre, immolare, sacrificare, quibus Patres vtūtur cùm de celebratione Cœnę Dñi verba faciunt: passim enim tum Græci, tum Latini, non solùm dicunt Eucharistiam esse sacrificium, seu oblationem, sed dicunt, offerri Deo, immolari, & sacrificari. Neque opus est loca notari vbi eiusmodi voces habeantur: aduersarij enim fatentur eas apud Patres esse frequentissimas: *Negari non potest*, inquit Kemnitius pag. 782. *veteres quando loquuntur de celebratione cœnæ Dominicæ, vsurpare vocabula, sacrificij, immolationis, oblationis, hostiæ, victimæ; item vti verbis, offerre, sacrificare, immolare.* Hæc ille.

Hic igitur modus loquendi satis indicat quid Patres senserint: si enim existimarent Eucharistiam solùm esse Sacramētum, non etiam sacrificium, vt aduersarij sentiūt, nulla esset caussa cur aliter loquerentur de Eucharistia, quàm de Baptismo. Nusquam autem Patres Baptismum vocant sacrificium, hostiam, victimam; nec dicunt baptizare esse sacrificare, vel immolare. Præterea quæ caussa esset cur Patres de Sacramēto Eucharistiæ aliter loquerentur, quàm aduersarij nostri loquantur? quomodo enim credibile erit veteres Patres in modo loquendi nobiscum, in sententia cum aduersariis conuenisse?

Sed videamus quid illi respondeant. Lutherus in lib. de captiu. Babyl. cap. 1. timidè dicit, Patres fortasse vocare sacrificiū, non ipsam Eucharistiam, sed orationes, quę in Missa dicūtur. Quia verò videbat istā solutionē non esse sufficientem, cùm Patres passim ipsam Eucharistiā sacrificiū vocent, & offerri dicant Deo à sacerdotibus, vt paulò pòst ostēdemus, audacter valedicit Patribus: *Si nihil habetur, inquit, quod dicatur, tutius est omnia negare, quàm Missā sacrificium esse cōcedere.* Et in lib. de abroganda Missa, initio ita scribit: *Profiteor imprimis aduersum eos qui clamaturi sunt, quod contra ritum Ecclesiæ, contra statuta Patrum docuerim, nihil horum me auditurū.* Et infrà apertè dicit, se non curare quid Patres de Missa dixerint, sed quid debuerint dicere. Similia habet in libro contra Regē Angliæ: *Vltimò, inquit, dicta Patrum inducit Rex pro Missario sacrificio, & ridet meam stultitiā, quod solus velim sapere præ omnibus. Hoc est quod dixi, Thomisticos asinos habere nihil quod producant nisi multitudinē hominū, et vsum antiquū.* Et paulò infrà dicit, se nihil curare si mille Augustini, & mille Cypriani contra se stent. Deniq; in

libro de Missa ptiuata: *His non moramur*, inquit, *si clamitent Papistæ, Ecclesia, Ecclesia, Patres, Patres: quia, vt dixi, hominũ dicta, aut facta, nihil in tam magnis caussis curamus. Scimus enim ipsos Prophetas lapsos esse, adeóq; Apostolos: verbo Christi iudicamus Ecclesiam, Apostelos, adeóq; ipsos Angelos.*

Ioan. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 18. §. 10. respondet initio Sacramentnm Eucharistiæ à Patribus vocari sacrificium, quia est memoriale sacrificij crucis. Quam solutionem fusiùs persequitur Kemnitius, & ideò paulò infrà cum Kemnitij solntionibus eam refellemus: præsertim cùm Caluinus non multum videatur in hac solntione confidere. Nam paulò pòst §. 11. non solũ fatetur veteres vsos esse vocabulis, quæ sacrificium significant, sed etiam agnoscit eos in modo actionis ad sacrificij rationem accessisse, & apertissimè eos reprehẽdit, quamuis ineptè sensum eorum excusare nitatur: *Quia veteres quoque*, inquit, *video aliò hanc memoriam detorsisse, quàm institutioni Domini conueniebat (quòd nescio quam repetita, aut saltem renouatæ immolationis faciem eorum Cœna præ se ferebat) nihil tutius piis pectoribus fuerit, quàm in pura, simpliciq; Dei ordinatione acquiescere, cuius etiam ideo vocatur cœna, quoniam sola hic eius auctoritas vigere debet.* Et §. 12. *Et certè si cogitamus Domini, non hominum cœnam esse, non est cur vlla hominum auctoritate, vel annorum præscriptione patiamur nos ab illa vel latum vnguem dimoueri.* Hæc ille.

Itaque Lutherus, & Caluinus non sunt homines bonæ mentis, iudice Kemnitio, cùm nõ moueantur consensu, & testimonio veteris ac veræ, & florentissimæ Christi Ecclesiæ. Ipse autem Kemnitius, vt se bonam mentem habere lectoribus persuadeat, quatuor quædam dicit de testimoniis Patrum. PRIMVM, pag. 776. & seqnentibus multa nugatur de statu quæstionis; scribit enim non posse probari ex Patribus histrionicã illam repræsentationem, quam Pontificij Missam vocant, esse sacrificium. SED iam suprà respondimus, statum quæstionis non esse de cæremoniis, & ritibus Missæ; de his enim postea loco proprio differemus; sed de substantia sacrificij. Quare non tenemur hoc loco probare ex Patribus ritus Missæ, sed solùm Eucharistiam offerri Deo, & non solùm distribui populo: id enim est de quo nunc disputamus.

SECVNDO, pagina 780. & sequentibus disserit de vocibus Missæ, & sacrificij: ac tradit sex rationes explicandi loca Patrum, qui videntur asserere Missam esse sacrificium. PRIMA est, quòd loquantur de eleemosyna, quæ fiebat in Missa. Offerebat enim populus panem, & vinũ, ex quo pars quædam consecrabatur in Eucharistiam, pars cedebat in vsum pauperum; eleemosyna autem est genus quoddam sacrificij. SECVNDA, quòd loquantur de precibus, quæ fiebant in celebratione Cœnæ: sunt enim preces sacrificia quædam. TERTIA, quòd loquantur de gratiarum actione, ad quam excitantur homines in celebratione Cœnæ, ex consideratione beneficiorum Dei: nam & gratias agere ad laudis sacrificium pertinet. QVARTA, quòd loquantur de prædicatione, & annũciatione mortis Domini, quæ adiungi solebat celebrationi Cœnæ: nam Paulus Roman. 15. ministerium Euãgelij sacrificinm vocat. QVINTA, quòd loquantur de variis exercitiis pietatis quæ occurrunt in Cœna Domini, vt fidei, pœnitentiæ, spei, dilectionis: istæ enim dicuntur à beato Petro spirituales hostiæ. SEXTA, quòd loquantur de oblatione fidelium, qui in actione Cœnæ se ipsi Deo vouent, & consecrant, hoc est, corpus & animam suam. Paulus enim Roman. 12. vocat hostiam Deo placentem exhibitionem corporis ad obsequium eius.

SED istæ omnes rationes nihil ad rem faciunt. Patres enim cùm de oblatione Eucharistiæ loquuntur, apertè dicunt, solis sacerdotibus licitum esse id sacrificium offerre Deo: eleemosynæ autem, preces, laudes, & cetera quæ Kemnitius laboriosè coacernauit, à toto populo offeruntur. TERTVLLIANVS in libro de velandis virginibus: *Non permittitur*, inquit, *mulieri in Ecclesia loqui, nec docere, nec tingere, nec offerre.* Idem in libro de exhortatione castitatis, dicit officium sacerdotis esse docere, tingere, offerre. EPIPHANIVS similiter hæresi 79. multis verbis cõtendit, non licere mulieribus offerre sacrificia, & ideo Christum ne ipsi quidem Matri suæ permisisse, vt sacrificaret, sed solis Apostolis, quos sacerdotes ordinauerat. Concilium NICÆNVM canone 14. & HIERONYMVS in epistola ad Euagrium, & alia Concilia, & Patres, passim docent, non habere Diaconos potestatem offerendi sacrificium, sed id munus sacerdotum esse. At quis vnquam negauit licere Diaconis, immò etiam laicis, & mulieribus offerre eleemosynas, orationes, & alia sacrificia spiritualia, & impropriè dicta?

PRÆTEREA Patres disertis verbis dicunt sacrificium, quod in Ecclesia offertur à sacerdotibns, esse ipsum Domini corpus, & sanguinem; proinde solutiones illæ Kemnitij omnes sunt vanæ: nisi fortè velit inaudito aliquo tropo, per corpus Domini intelligere eleemosynas, preces, &c.

S. ANDRAAS Apostolns, vt scribunt Presbyteri, & Diaconi Achaiæ in eius passione; dixit Aegeæ proconsuli: *Ego immaculatum agnum in altari offero, cuius carnes, posteaquam omnis populus credentium manducauerit, agnus, qui immolatus est, integer perseuerat, & viuus.* HYPPOLITVS Martyr in oratione de Antichristo, inducit Christum ita loquentem ad sacerdotes: *Venite Pontifices, & Sacerdotes qui preciosum corpus, & sanguinem meum quotidie immolastis.* AMBROSIVS in Psal. 38. *Et si nunc Christus non videatur offerre, ipse tamen offertur in terris, cùm corpus eius offertur.* Et in cap. 1. Lucæ: *Cùm sacrificamus*, inquit, *Christus adest, Christus immolatur.* Gregorius

NYSSENUS in orat. de resurrect. *Dominum,* inquit, A *praeoccupans impetum Iudaeorum, seipsum victimam offert idem simul sacerdos, & agnus. Sed dices mihi, quando hoc accidit? tum cùm suum corpus ad comedendum, & sanguinem ad bibendum familiaribus dedit.* CHRYSOSTOMUS homil. 24. in priorem ad Corinth. *Pro victimarum, & pecorum caede seipsum offerendum praecepit.* Et homil. 17. in epist. ad Hebrae. *In multis locis offertur, non plures Christi, sed vnus vbiq; Christus, hic & illic plenus existens, vnum corpus, non multa corpora.* Quod idē scribit auctor Commentariorum, quae tribuuntur Ambrosio, in cap. 10. ad Hebrae. & post eos Primasius in eundē locum. AUGUSTINUS lib. 2. quaest. Euangel. q. 3. reddens rationem, cur Dominus iusserit leproso, vt sacrificium pro sua e- B mundatione offerret secundum ritum Mosis: *Quia,* inquit, *nondum institutum erat hoc sacrificium, sanctum sanctorum, quod corpus eius est.* Idem lib. 4. de Trinit. cap. 14. *Quid gratius offerri, aut suscipi posset, quàm caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri?* Similia habet Cyrillus libro de adoratione in spiritu, & veritate. Leo sermone octauo de passione. Fulgentius libro secundo, ad Monymum, capite secundo, & alij Patres passim. Et ipsum Nicaenum Concilium in eo canone, quem Caluinus, & alij omnes recipiunt, apertè dicit in sacra mensa situm esse agnum Dei incruentè immolatum.

Quod cùm non ignoraret Kemnitius, addidit TERTIUM dictum pag. 788. & sequentibus. C *Sed excipiunt,* inquit, *non illa tantùm pietatis exercitia, sed ipsam actionem Coenae Dominicae, & quidem ipsum corpus, & sanguinem in Coena à veteribus vocari sacrificium, oblationem, hostiam, victimam; Ego verò non nego hoc, etc.* Deinde ponit tres modos explicandi loca Patrum, quae ipsam Coenae actionem, vel Christi corpus, sacrificium vocant: quos modos singillatim refellemus, omisso tertio, quod is ad ea loca Patrū solùm pertineat, qui dicunt sacrificium altaris esse propitiatorium, quae est altera controuersia suo loco inferiùs explicanda.

Igitur PRIMUS modus est, vt sacrificium appellent actionem Coenę, quia consecratio, & dispensatio Eucharistiae est quaedā sacra actio, quae à Dionysio vocatur Graecè ἱερουργία; Latini enim D sacrificare dixerunt, quod Graeci dicunt ἱερουργεῖν. Id verò probat. Nam Paulus ad Romanos decimo quinto, describit per vocabula sacrificij, & oblationis ministerium Euāgelij, quia est quędam sacra actio. Et AUGUSTINUS epist. 59. ad Paulinum, vocat sancti altaris oblationem, quae offertur Deo, quando id, quod in mensa Domini est, benedicitur, sanctificatur, & ad distribuēdum comminuitur, & praeparatur. Et CYPRIANUS libro secundo, epistola tertia, vbi in principio totius epistolę argumentum ponit de calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, subinde ingeminat vocabula sacrificij, & oblationis, & quod Christus sumpsit calicem nō sola aqua, sed vino, & aqua mixtum, illumque benedixit, & distribuit discipulis. Hoc Cyprianus ita effert: *Christus obtulit Deo Patri non aquam solam, sed vinum aqua mixtum in calice.* Non enim ista oblatio videtur posse esse ea, quam Catholici docent; nam corpus, & sanguinem, non vinum, & aquam Catholici Deo offerri dicunt. Vocat igitur Cyprianus oblationem Deo factam, ipsam consecrationem panis & vini, quemadmodum Actor. 13. Lucas dixit, Apostolos ministrasse Domino, cùm interprete Chrysostomo, loqueretur de praedicatione Euangelij. Vnde etiam Augustinus epistola vicesima tertia, dicit Christum immolari nobis, & in Psalm. 79. dicit, immolari fidelibus: vbi immolationem vocat ipsam consecrationem factam in vsum fidelium. Denique CYRILLUS in epistola ad Nestorium, vocat incruentum sacrificium, seu latriam, quando id, quod confectum est, nominamus corpus, & sanguinem Christi: quando accedimus ad mysticas benedictiones, & sanctificamur, participes effecti corporis, & sanguinis omnium redemptoris Christi. Haec Kemnitius.

Ad hunc primum modum RESPONDEO; Kemnitium multa dicendo nihil dicere, sed tantùm mentibus simplicium rem inuoluendo nebulas offundere. Nam si ideo solùm diceretur sacrificium actio Coenae, quia est quaedam sacra actio; cur eodem modo non diceretur sacrificium, actio Baptismi, cùm & illa sit sacra actio, & eiusdem generis cum actione Coenae, cum vtraque sit tantùm Sacramentum, secundum aduersarios?

DEINDE esto, quaeuis sacra actio possit vocari sacrificium, ob vocabulorum similitudinē, quia sacrificium sonat sacrum facere: tamen non quaelibet sacra actio potest dici oblatio, vt notum est. Non enim quicunque sacram actionem facit, continuò aliquid offert alteri. At Patres disertè dicunt in Coena offerri Deo sacrificium corporis Domini: non igitur possunt verba Patrum exponi de sola consecratione panis ordinata ad communicationem fidelium, cùm illa non possit dici oblatio.

PRAETEREA etsi vocabulum sacrificij esset ambiguum, & posset accipi pro quauis sacra actione; tamen quando tribuitur ea vox rei permanenti, id est, cùm vocatur sacrificium nō ipsa actio sacrificandi, sed res quae illa actione sacrificatur, tunc certè non potest exponi nomen sacrificij pro sacra actione. At Patres ipsum corpus Christi, quod offertur, sacrificium vocant: nam determinatè dicunt in sacra Coena offerri Deo sacrificium corporis Christi. Non igitur potest exponi sententia Patrum de sacra actione cōsecrandi, & dispensandi Eucharistiam: neque enim illa actio est, aut dici potest vllo modo corpus Christi.

Adde VLTIMO, quod Kemnitius non bene probauit quod assumpsit, & in quo totum robur suae solutionis constituit, nimirū idem esse

Latinis sacrificium, & sacrificare, quod Græci ἱερουργία, & ἱερουργεῖν. Nam licet etymologia sacrificij sumatur à sacra actione, cùm sit sacrificare, sacrum facere: ramen non quælibet sacra actio est sacrificium, sed ea sola, qua Deo res aliqua offertur cum certo quodam solenni ritu, & reali illius rei consumptione, vt suprà ostendimus. Quare Latini eruditi interpretes Græcorum librorum, non reddunt per vocabulum sacrificij nisi Græcam vocem θυσίαν, quæ propriè significat sacrificium, aut certè vocem, ἱερουργίαν, aut aliam similem ambiguam, & generalem, quando ex circumstantiis vident eo loco positam esse pro vero sacrificio. Id quod facilè potest intelligi ex testimoniis à Kemnitio allatis. Nam apud Dionysium, vocem ἱερουργίαν reddunt interpretes sacrum ministerium, non autem sacrificium: & quod DIONYSIVS crediderit in Missa offerri Deo verum sacrificium, patet ex illis verbis, cap. 3. parte 3. de Ecclesiastica hierarchia: *Pontifex excusat se, quod hostiam salutarem, quæ supra seipsum est, litet.* Apud Paulum Rom. 15. vocem ἱερουργοῦντα vertit interpres non sacrificantem, vt debuisset secundum Kemnitium, sed sanctificantem: vocem autem προσφορὰν vertit rectissimè oblationem; nomen sacrificij in toto eo capite non legitur.

Porrò AVGVSTINVS altaris oblationem apertissimè vocat corpus Domini, quod in altari, vt verum ac proprium sacrificium Deo offertur. Neq; obstant verba à Kemnitio citata. Nam Augustinus non dicit, vt ille pessima fide citat, oblationem Deo fieri, cùm quod est in mensa ad distribuendum comminuitur: sed posteaquam dixerat, id quod est in mensa benedici, & comminui, &c. multis interpositis dicit, voueri Deo id omne quod ei offertur, maximè autem sancti altaris oblationem. Itaq; Kemnitius coniunxit ista cum superioribus, ac si vnam sententiam facerent, cùm ad diuersas sententias pertineant.

Iam verò CYPRIANVS cùm in argumento epistolæ ponit de calice sanctificando, & plebi ministrando: per sanctificationem non intelligit simplicem consecrationem, consecrationem videlicet solùm ordinatam ad Communionem, sed intelligit consecrationem ordinatam ad sacrificium: nam ipse frequenter dicit offerri Deo sacrificium illud. Vnde meritò Cyprianus ingeminat vocem sacrificij, & victimæ. Quod autem ponderat Kemnitius Cyprianum dixisse, oblatum à Christo panem, & vinum, non corpus, & sanguinem: nihil facit aduersus sententiam nostram. Loquitur enim Cyprianus de oblatione panis, & vini, quæ sacrificium præcedit, & quæ necessariò requirit subsequens sacrificium: offertur enim panis, & vinum, vt etiam nunc in Missa fieri videmus, tanquam materia sacrificij futuri à Deo benedicenda.

De loco Actorum suprà disseruimus, atq; ostendimus probabiliorem esse illorum senten-

A tiam, qui per illa verba: *Ministrantibus illis Domino,* intelligunt sacrificium Missæ. Sed etiamsi admitteretur alia sententia, vt probabilis, quòd loquatur Lucas de ministerio concionãdi: nihil inde lucraretur Kemnitius. Nã verba Lucæ sunt generalia, neq; explicatè continent certum aliquod ministerium: non enim dixit Lucas, Offerentibus illis Dño sacrificium corporis Christi, sed in genere: *Ministrantibus illis Domino.* Quamuis autem non ineptè possit, qui concionatur, dici, ministrare Domino; & eodem modo possit qui Eucharistiæ, vel Baptismi Sacramentum dispensat, dici ministrare Domino: non tamen potest nisi valde durè, inusitatè, & ineptè dici is qui baptizat, offerre Domino aquam, vel is qui Eucharistiam dispensat, offerre corpus Christi Deo. Cùm igitur Patres passim dicant, in sacra Cœna offerri Deo corpus, & sanguinem Christi in sacrificium: non possunt eorum verba ita deprauari, vt Kemnitius vellet.

Ad loca Augustini, vbi dicitur Christus immolari nobis, vel populis, facilè responderi potest. Illud enim *nobis*, vel *populis*, significat in nostram vtilitatẽ sacrificium Deo offerri: nam etiã sacrificium crucis, quod est verissimum sacrificium Deo oblatum, potest dici factum nobis, quia pro nobis oblatum est. Immò Augustinus in posteriore loco, loquitur de sacrificio crucis; dicit enim tunc nobis Christum immolari, quã-C doincipimus participare fructum mortis eius: perinde enim nobis est, ac si tunc primùm Christus in cruce oblatus fuisset.

Deniq; CYRILLVS nihil habet cõtra sententiam nostram. Vocat enim incruentam latriam consecrationem, & Communionẽ Eucharistiæ, quatenus per illas actiones offerimus Deo sacrificium, & deinde illud consumamus, vel inde participamus: non enim appellaret latriam, nisi primarius finis illius actionis, esset Deum immediatè colere cultu illi soli debito, quod fit solùm per sacrificium propriè dictum. Hinc est enim quod neque Cyrillus, neque alij Patres, qui vocant Missam incruentam latriam, nunquam vocant incruentam latriam Baptismi celebra-D tionem, quia nimirum Baptismus immediatè refertur ad nostram sanctificationem, non ad cultum Deo soli debitum reddendum. Atque hæc de primo modo.

ALTER modus exponendi dicta Patrum est, vt intelligamus Cœnam Dñi vocari à Patribus sacrificium, oblationem, immolationem, quia est commemoratio quædam, & repræsentatio veri sacrificij, nimirum mortis Christi. Et eodẽ modo Christus dicitur in Cœna immolari, non quod reuera in se propriè immoletur, sed quod immoletur in Sacramento, id est, in imagine, & similitudine. Quam solutionem, vt suprà indicauimus, accepit Kemnitius à Caluino, eamque probat ex Patribus, qui sæpe dicunt, Christum semel tantùm verè fuisse immolatum: &

Eucha-

Eucharistiam esse repræsentationem illius immolationis. Hoc enim habet Augustinus in sententiis Prosperi, de fide ad Petrum, cap. 18. contra Faustum lib. 20. cap. 18. in epist. 23. & in 120. & in Psalm. 79. Ambrosius, Chrysostomus, & Theophylactus in cap. 10. epistolę ad Hebręos.

Denique Longobardus lib. 4. dist. 12. quærit, si quod gerit sacerdos, dicatur propriè sacrificium, vel immolatio; & respondet id quod offertur, & consecratur à sacerdote, vocari sacrificium, & oblationem, quia memoria est, & repræsentatio veri sacrificij, & sanctæ immolationis factæ in arca crucis. Vbi notat Kemnitius, Concilium TRIDENTINVM sessione vicesima secunda, canone primo, dixisse anathema huic sententiæ Longobardi ex Patribus confirmatæ. Nam Longobardus ex Patribus docet, sacrificiũ Missę dici sacrificium, quia est memoria sacrificij crucis, non quod in se sit propriè sacrificiũ; Concilium autẽ ait: *Si quis dixerit in Missa non offerri Deo, verum & proprium sacrificium, anathema sit.*

Ad hunc SECVNDVM modum respondeo, verissimum esse quod Patres dicunt, Christum semel tantùm immolatum fuisse, & illius immolationis memoriam, & similitudinem esse actionem sacræ Cœnæ: nam loquuntur de immolatione in propria specie, siue de cruenta immolatione, quæ semel tantùm verè, & propriè facta est: nunc autem non propriè, sed per repræsentationem agitur. Sed hoc non impedit quò minus Patres existimauerint in Missa offerri verũ, & proprium sacrificium.

Porrò Longobardus, cùm quærit, an quod sacerdos gerit, sit dicẽdum sacrificium, & immolatio; accipit nomen sacrificij & immolationis, pro occisione, ac si apertius quęsiuisset, an quod gerit sacerdos, sit dicenda Christi occisio: respondet autem rectissimè, Christum semel tantum verè immolatum, id est, occisum fuisse; nũc autem non propriè immolari, id est, occidi, sed solùm in Sacramẽto, & repræsentatione. An autem sit quod sacerdos gerit, sacrificium propriè dictum, sed incruentum, Longobardus nõ quærit, sed præsupponit, vt omnibus notum, ex ipsa celebratione quotidiana sacrificij. Ad quẽ modum etiam sanctus Thomas, & alij Scholastici non fuerunt solliciti de eo, quod nunc est in cõtrouersia, sed solùm qua ratione sacrificiũ Missæ possit dici Christi immolatio, id est, occisio, & ideò ferè respondere solent, dici immolationẽ, quia est repræsentatio immolationis, vel quia habet effectum similem cum ipsa vera, & reali Christi occisione. Quare Concilium Tridentinum nihil contrarium docuit Longobardi, aut Scholasticorum doctrinæ.

Quod autem Patres senserint, sacrificium Missæ, non esse solùm commemoratiuum, sed etiam verum, & proprium, probatur PRIMO, quia Augustinus in locis à Kemnitio citatis de fide ad Petrum, cap. 18. & lib. 20. cõtra Faustum, cap. 18.

A sicut dicit actionem Cœnę esse commemorationem sacrificij crucis iam peracti; ita dicit sacrificia veteris Testamenti fuisse commemorationẽ sacrificij crucis postea futuri: & tamen negari non potest, quin sacrificia illa vetera fuerint in se verè, & propriè dicta sacrificia.

SECVNDO, si Patres putassent sacrificium Eucharistiæ non esse sacrificium, nisi repræsentatiuum, nunquam dixissent in numero multitudinis, offerri Deo victimas, & sacrificia in altari, vt loquitur passim Cyprianus libro primo, epistola secunda; libro secundo, epistola 3. libro tertio, epistola 2. 6. 25. in sermone de eleemosyna, & in alio de oratione Dominica; sed solùm in B singulari, sacrificium. Vnum enim tantum est, quod repræsentatur: & ideò nomen eius non potest nisi in singulari efferri. Nam hac de caussa Caluinistæ nunquam dicunt multos panes consecratos, esse multa corpora Christi, quia vnum corpus repræsentant: & nos de imaginibus dicimus quidem nos habere, aut vidisse multas imagines Cæsaris, sed non dicimus, nisi ineptè, multos Cæsares.

TERTIO, Baptismus est Sacramentum repręsentatiuum mortis Christi, vt Apostolus docet Rom. 6. Dum enim immergimur in aqua, Christo commorimur; & cùm de aqua emergimus, cum Christo resurgimus: & tamen nulli veterum Baptismum sacrificium Deo oblatum vnquam C appellauerunt. Non igitur ista sola repręsentatio caussa esse potuit cur actio Cœnæ Domini sacrificium appelletur.

QVARTO, si celebratio Eucharistiæ non esset oblatio noua realis & vera, Deo facta, sed solùm imago quædam, ac repræsentatio oblationis in cruce peractæ, non possemus verè Deo dicere, Offero tibi hoc munus, seu, Accipe Domine hoc sacrificium. Qui enim dicit alicui, Offero tibi, seu Accipe, reipsa tunc aliquid porrigit, & non solùm repræsentat oblationem, nisi fortè irridere velit eum, quem honorare se simulat. Quare aduersarij nostri, cùm hoc probè intelligant, abstinent omnino in suę Cœnę celebratione ab eiusmodi vocibus, & eas in nobis maximè D reprehendunt. At veteres Patres frequentissimè ita loquuntur, ac præsertim AVGVSTINVS lib. 8. ciuit. cap. vlt. *Quis, inquit, audiuit aliquando fidelium, sacerdotem stantem ad altare, dicere in precibus, Offero tibi Petre, aut Cypriane? &c.* ADDE, quòd Patres non solùm dicunt, se offerre, sed etiam dicunt, per hanc oblationem commemorari oblationem crucis; vbi duas distinguunt oblationes, vnam repræsentantem, & vnam repræsentatam, incruentam vnam, alteram cruentam. AVGVSTINVS lib. 20. contra Faustum, cap. 18. *Christiani, inquit, iam peracti sacrificij memoriam celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis Christi.* Vbi illud etiam est obiter OBSERVANDVM, quòd sicut participatio corporis Domini non desinit esse vera, & realis participatio, licet

A fit cõmemoratiua; ita etiam oblatio, quæ simul fit cum illa participatione, non desinit esse vera, & realis oblatio, licet sit alterius oblationis cõmemoratiua.

QUINTO, Patres ad nomen sacrificij sæpe addunt epitheta, quæ soli vero sacrificio conueniunt: & quæ ineptè dicerentur de sola repræsentatione. Cyprianus lib. 2. epist. 3. vocat plenum, ac verum sacrificium. Chrysostomus homilia 60. ad populum, & omnes Græci passim vocant sacrificium terribile, & plenum horroris. Augustinus lib. 10. ciuit. cap. 20. vocat summum, & verissimum sacrificium, lib. de spiritu & litera, cap. 11. appellat verissimum, & singulare sacrificium, Euseb. lib. 1. demonstrat. Euangel. ca. vlt. B vocat sacrificium Deo plenum.

DENIQUE vltimò accedit quod Patres apertissimè dicunt per hoc sacrificium, quod nunc ab Ecclesia toto orbe terrarum offertur Deo, exhiberi eidem Deo cultum latriæ illi soli debitum, vt patet ex loco Augustini iam citato; vbi inde probat, nos non habere Sanctos pro Diis, quia nemo ad altare dicit, Offero tibi Petre, aut Cypriane: & ex Cyrillo, aliisque Græcis, qui, ipso etiam teste Kemnitio, vocant hoc sacrificium incruentam latriam. At si non esset hoc sacrificium nisi repræsentatio, & memoria sacrificij crucis, non esset cultus latriæ: non enim commemorare sacrificium alterius, sed verè, & propriè sacrificare, est cultus latriæ. Ita C igitur confutatur secundus modus à Kemnitio excogitatus.

VLTIMUM Kemnitij pronunciatum de testimoniis Patrum, habetur pagina 798. & 799. Nam post omnes datas solutiones, cùm animaduerteret non posse reuera lectoribus satisfieri, ipse quoque cum Magistris suis Luthero, & Caluino, Patribus valedicit, oblitus eius, quod antea scripserat, bonas mentes semper plurimi fecisse consensum antiquitatis: *Neque*, inquit, *veterum qualescunque sententiæ, sed Scriptura canonica regula est, & norma fidei, & iudicij, in hac controuersia.* Et paulò infrà, næuos appellat testimonia Patrum: tandem reddit tres caussas, cur malit ipse cum suis Eucharistiam vocare Sacramen- D tum, & non sacrificium, licet Patres omnes appellauerint sacrificium. PRIMA est, quia Scriptura diuina Cœnam Domini nusquam vocat sacrificium. SECUNDA, quia ista appellatio sacrificij, non parum obscurat veram doctrinam, & vsum Cœnæ Dominicæ. TERTIA, quia ex illa catechesi appellationis sacrificij, non dextrè interpretata, extructum est theatricum Pontificię Missæ sacrificium. Hæc ille.

Istæ verò caussæ continent INPRIMIS maximam Patrum reprehensionem: significant enim Patres non esse loquutos secundum morem Scripturæ, & obscurasse veram doctrinam, & vsum Cœnæ Domini, & sua licentia, & improprietate loquendi, maxima incommoda Ecclesiæ attulisse. At quis id credat de illis doctissimis hominibus, qui floruerunt purioribus, vt Kemnitius loquitur, optimis & florentissimis Ecclesiæ temporibus?

DEINDE prima caussa ineptissima est, vt nihil de secunda & tertia, quæ meras calumnias continent, dicamus. Nam si displicet nomen sacrificij, quia Scriptura eo non vtitur, cur non eadem ratione displicet nomen Sacramenti? neque enim, credo, locum ostendent in diuinis literis vbi Cœna Domini Sacramentum nominetur. Quid est ergo quod Kemnitius loquitur, cùm ait: *Hæc consideratio de næuis quorundam veterum ostendit, quare malimus Cœnam Dominicam Sacramentum potius, quàm sacrificium appellari?* PRIMO *enim Scriptura, quæ omnium rectissimas, & commodissimas appellationes potest rebus ipsis tribuere, nullibi Cœnam Dominicam vocat sacrificium?*

ADDE, quòd Scriptura disertis verbis Cœnam Domini vocat sacrificium apud Isaiam, & Malachiam, vt suprà ostendimus: Apud Paulum autem tam apertè confert Cœnam Domini cum sacrificiis Hebræorum, & Gentilium, vt planè sit cæcus, qui non videt eam ex Pauli sententia sacrificium esse.

CAPUT XVI.

Probatur sacrificium propriè dictum ex ritu altarium.

ALTERUM caput, vnde cognosci potest sententia veterum Patrum, sumitur ex ritu altarium erigendorum ad huius sacrificij celebrationem. Nam altaria non consueuisse erigi nisi ad sacrificia propriè dicta, aduersarij non negant: nam ideò Caluinus libro quarto Institutionum, capite decimo octauo, §. 12. ita loquitur de differentia Sacramenti Eucharistiæ, & sacrificij propriè dicti: *Mensam*, inquit, *nobis dedit, in qua epulemur, non altare super quod offeratur victima.* Et Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, parte tertia, in responsione ad obiectum 19. pagina 710. scribit, nullum esse debere altare in Ecclesia. Et denique non alia caussa est, cur hoc tempore aduersarij altaria vbique demoliantur, & pro altaribus mensas conuiuiales substituant, nisi quod intelligant altaria signa esse euidentissima sacrificij propriè dicti. Adde quæ suprà diximus, capite secundo, vbi ex Scriptura, & Patribus, & ex ipso vocabulo Hebræo, Græco, & Latino id ipsum ostendimus. Quare si veteres Patres ad Eucharistiam celebrandam altaria semper habuisse demonstrare poterimus, demonstratum simul erit, Eucharistiam ex eorum sententia sacrificium esse verè, ac propriè dictum.

Ac primùm in Canonibus Apostolorum 3. & 4. aperta est mentio altaris ad Eucharistiam offerendam erecti. DIONYSIUS quoque capite

A tertio Ecclesiasticæ hierarchiæ, altaris meminit. TERTVLLIANVS in libro de Pœnitentia, inter alia signa humilitatis pœnitentium numerat, presbyteris aduolui, aris Dei aggeniculari. CYPRIANVS libro primo, epistola nona iubet, vt non offeratur sacrificium pro quodam Christiano defuncto, qui reliquerat presbyterum rerum temporalium procuratorem, & caussam reddit, quia non est dignus vt pro illo sacrificetur, qui sacerdotem Dei ab altari abstraxit. EVSEBIVS libro primo, demonstrat. Euangel. cap. 6. multa dicit de altari Ecclesiæ. OPTATVS Mileuitanus libro sexto contra Parmenianum: *Quid est*, inquit, *tam sacrilegum, quàm altaria Dei, in quibus aliquando & vos obtulistis, frangere?*
B Et ibidem altare esse dicit sedem corporis Christi. AMBROSIVS lib. 5. epist. 33. *Certatim*, inquit, *milites nunciare, & irruentes in altaria osculo pacem significare.* S. ANTONIVS, vt in eius vita scribit Athanasius, cùm præuidit futuram hæresim Arianam, videre sibi visus est, feroces quosdam mulos calcibus euertentes Christi altaria. Gregorius NAZIANZENVS oratione in Gorgoniam, scribit eam ad altare procubuisse, & innocasse illum, qui super altare coli solet. Gregorius NYSSENVS in libro de Baptismo dicit, altare esse lapidem natura sua, sed consecratione fieri sanctum, &c. CHRYSOSTOMVS homilia 53. ad populum: *Si quis*, inquit, *vellet hoc altare subruere, nónne illum lapidibus obrueretis?*
C Et homilia vicesima in posteriorem ad Corinthios: *Tu*, inquit, *altare honoras quod accipit corpus Christi.* Hieronym. in libro contra Vigilantium. Augustinus lib. 8. ciuit. cap. vlt. & lib. 22. cap. 8. & alij Patres, & etiam antiqua Concilia, frequentissimè altarium meminerunt.

SED fortè obiiciet aliquis MINVTIVM Felicem, qui in Dialogo, qui inscribitur, Octauius, inducit Cæcilium Ethnicũ ita loquentem cum Octauio Christiano: *Cur nullas aras habent (Christiani) nulla templa, nulla simulachra?*

SED facilis est solutio; nam Christiani illis temporibus duplici de caussa diligentissimè cauebant; ne vlli Ethnici interessent sacris no-
D stris. PRIMVM, qui non erant idonei ad tanta mysteria intuenda. DEINDE, ob metum persequutorum, propter quam caussam etiam frequenter in cryptis, & cauernis, vel certè in priuatis domibus furtim rem diuinam facere cogebantur: quare vulgò existimabantur Christiani planè athei, quod nullis Diis palàm sacrificare cernerentur. Ceterùm non solùm tempore Minutij Felicis, sed etiam multò antè habuisse Christianos altaria, perspicuum est ex locis citatis Tertulliani, Dionysij, & Clementis, qui sunt omnes Minutio antiquiores, & ex Cypriano, qui fuit æqualis Minutij.

CAPVT XVII.

Idem probatur ex nomine Sacerdotis.

TERTIVM caput sumitur ex vocabulo, SACERDOS. Fatentur enim Caluinus, & Martyr loco suprà notato, sacerdotes propriè ordinari ad sacrificium; & ideo contendunt non dedisse Christum Ecclesiæ sacerdotes, sed ministros tantùm verbi, & Sacramentorum.

Porrò veteres Patres adeò frequenter hac voce vtuntur, vt coactus sit Kemnitius confiteri in secunda parte Examinis, pagina 1140. vbi de Sacramento Ordinis disputat, inualuisse apud veteres vsum, vocandi ministros Ecclesiæ sacerdotes, & eorum ministerium sacerdotium, licet in Scriptura Testamenti noui, eiusmodi vocabulum in hac significatione non inueniatur: quod quidem verissimum est. Nam non solùm Augustinus libro vicesimo de ciuitate Dei, capite decimo, & Chrysostomus in libris sex de sacerdotio, quos Kemnitius citat, & omnes posteriores passim vtuntur hac voce, sed etiam his antiquiores, vt GAVDENTIVS tract. 2. de Exodo: *Dominus*, inquit, *discipulis fidelibus mandat, quos primos Ecclesiæ suæ constituit sacerdotes, vt indesinenter ista vitæ æternæ mysteria exercerent, quæ necesse est à cunctis sacerdotibus per singulas totius orbis Ecclesias celebrari.* Item Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos prope finem. Ambrosius in Psal. 38. Eusebius libro quinto demonstrat. Euangel. ca. 3. Cyprianus in singulis fermè epistolis. Tertullianus de præscriptione, & de velandis virginibus. Dionysius cap. 1. 3. & 5. Ecclesiasticæ hierarchiæ, & alij omnes hac voce vtuntur. Et quod amplius est, ipsum S. Ioannem Apostolum sacerdotio functum, & laminam Pontificalem gestasse scribit Polycrates apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 23.

Neque obstat, quòd in nouo Testamento ministri Ecclesiastici non dicantur sacerdotes; caussa enim in promptu est. Quia enim tempore Apostolorum adhuc vigebat sacerdotium Iudaicum, & sacrificia cruenta offerebantur in templo Hierosolymitano, Apostoli (Domino inspirante) non vtebantur nominibus sacerdotij, sacrificij, templi, altaris, & similium rerum, vt faciliùs distinguerent Christiana sacra à Iudaicis, & ne putarentur, si iisdem vterentur vocibus, eosdem illos ritus innouare, aut confirmare. Sed paulò pòst euerso templo Hierosolymitano, & cessantibus omnino sacrificiis Hebræorum, liberè cœperunt antiquissimi Patres vti nominibus, templi, altaris, sacerdotis, & sacrificij, vt res ipsa postulabat.

Quare manifestè fallitur, vel potius mentitur Caluinus libro quarto Institutionum, capite 18. §. 10. cùm dicit, honorem sacerdotij sic

vni Christo veteres vendicasse, vt Antichristi A vocem fore affirmet Augustinus libro secundo contra Parmenianum, capite octauo, si quis Episcopum inter Deum, & hominem intercessorem faciat. Nam Augustinus contra Parmenianum non loquitur de sacerdote, sed de mediatore, & non de quocunq; mediatore, sed de mediatore per modũ redemptionis, quæ soli Christo propria est. Nam per modum deprecationis multos esse intercessores, & mediatores, passim fatentur Patres. Nam sic appellat sanctos Martyres Basilius in orat. in 40. Martyres, & Hieronymus in epistola ad Fabiolam de veste sacerdotali, appellat Episcopos sequestres, id est, mediatores inter Deum & populum, per oblatio- B nem sacrificij altaris: quod etiã est apud Chrysostomum in 6. libro de sacerdotio. Nec solùm intercessores, sed nominatim sacerdotes AVGVSTINVS vocat Episcopos, & presbyteros li. 20. ciuit. cap. 10. *Episcopi, inquit, & presbyteri propriè dicuntur sacerdotes.*

Neq; valet responsio Kemnitij loco notato, vbi fatetur nomen sacerdotij esse apud veteres, sed non vult accipi pro ministerio sacrificandi, sed pro ministerio verbi, & Sacramentorũ: istud enim solum ministeriũ tribui contendit in Scriptura noui Testamenti illis hominibus, qui à Patribus sacerdotes appellati consueuerunt. Hæc, inquam, solutio non est sufficiens. Nam INPRIMIS sequeretur omnes Patres Græcos, & Lati- C nos vel ignorasse vim huius vocis, vel de industria illa abuti voluisse. Nam vt ait Apostolus ad Hebræos quinto 1 *Omnis Pontifex constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia.* Et cap. 8. *Omnis Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur.* Et inde probat idem Apostolus Christum non esse sacerdotẽ, si nihil habeat quod offerat. Quis ergo credat, doctissimos Patres nomen sacerdotis tribuisse iis, qui solùm docẽt populos, & iis Sacramenta ministrant; sed Deo nullum offerunt sacrificium? PRÆTEREA docere, & Sacramenta ministrare, non solùm conuenit Episcopis, & presbyteris, sed etiam Diaconis, & tamen Diaconi à veteribus non dicuntur sacerdotes; vt patet ex Augustino loco citato lib. 20. ci- D uit. cap. 10. vbi dicit Episcopos, & presbyteros propriè sacerdotes nominari: & ex Concilio IV. Carthag. can. 4. vbi apertè dicitur, Diaconos nõ ad sacerdotium, sed ad ministerium ordinari.

DICES, Diaconi non poterant omnia Sacramenta ministrare, & ideo fortasse non dicebantur sacerdotes. At nec presbyteri omnia Sacramenta ministrare poterant, vt patet de Sacramento Ordinis, & Confirmationis, & tamen sacerdotes dicebantur. Illa igitur sola vera caussa est, quam reddit Concilium Nicænum canone 14. quia videlicet Diaconi non habent potestatem sacrificia offerendi, sed solùm in sacrificio sacerdotibus ministrandi.

CAPVT XVIII.

Probatur sacrificium ex Liturgiis.

QVARTVM caput sumitur ex ritu celebrandi. Nam inprimis ex omnibus antiquis Liturgiis, quæ extant, Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, & ex libro quinto & sexto de Sacramentis Ambrosij, & ex Catechesi quarta & quinta mystagogica Cyrilli Hierosolymitani, qui magnam partem Liturgiæ exponunt; clarissimè patet, veteres Patres eo ritu celebrasse mysterium Eucharistiæ, vt nihil dubitauerint, eam esse verissimum sacrificium: plena sunt enim nominum oblationis, sacrificij, victimæ, signorum, benedictionum, eleuationum, aliorumque eiusmodi rituum. Quare Lutherus (vt suprà notauimus) in libro de formula Missæ, totum Canonem abstulit, quod non putaret eo incolumi existente, posse defendi, Missam non esse sacrificium. Canon autem verbis non multùm mutatis, totus fermè inuenitur in Liturgiis, & in libris Ambrosij, & Cyrilli iam citatis: illa certè inueniuntur omnia, quæ Lutherum offendebant, nimirum nomina oblationis, & sacrificij.

Caluinus libro quarto Institutionum, capite 18. §. 11. excusari dicit non posse veteres, quin in actionis modo peccauerint: *Imitati sunt enim,* inquit, *propius Iudaicum sacrificandi morem, quàm aut ordinauerat Christus, aut Euangelij ratio ferebat.* SCILICET melius nouit Caluinus, qui heri natus est, quid ordinauerit Christus, quàm Iacobus frater Domini, qui Cœnæ Domini cum ipso Christo interfuit, aut Clemens, qui ab Apostolo Petro didicit, aut Basilius, Cyrillus, Ambrosius, Chrysostomus, qui mille, & ducentis annis Caluinum præcesserunt.

CAPVT XIX.

Idem probatur ex iis, pro quibus sacrificium Missæ offertur.

VLTIMVM caput, vnde Patrum sententiam adeo perspicuè cognoscimus, vt nullus pateat aduersariis exitus, nisi Patres omnino reiiciant, sumitur ex iis, pro quibus sacrificium veteres offerebant. Nam si Eucharistia nihil esset aliud, nisi Sacramentum, certè non prodesset nisi sumenti, & manducanti; quemadmodum Baptismus non aliis prodest, quàm iis, qui baptizantur. Quod quidem aduersarij non negant: immò Philippus, Caluinus, Kemnitius, & alij totam controuersiam inter nos, & ipsos esse dicunt; An Eucharistia non solùm debeat distribui manducantibus, sed etiam offerri pro salute aliorum, tum viuentium, tum mortuorum:

id enim posterius ad verissimũ sacrificium pertinere non dubitant. A

Iam verò Patres non solùm in Liturgiis citatis, offerũt Eucharistiam pro peccatis viuorum, & defunctorum, pro pace, pro incolumitate, pro omnibus deniq; necessitatibus, tum spiritualibus, tum temporalibus: sed etiam in aliis libris passim docẽt, id fieri debere; quæ testimonia infrà suo loco adducenda erunt, cùm ad eam quæstionem venerimus, sitné hoc sacrificium propitiatorium. Interim autem vnus, aut alter ex Patribus sufficient.

Ioan. CHRYSOSTOMVS hom. 79. ad populum Antiochenum: *Altari*, inquit, *assistens sacerdos, pro terrarum orbe, pro Episcopis, pro Ecclesia, pro gubernan-* B *tibus Ecclesiam iubetur Deo offerre*. Et hom. 72. in Matthæum, addit offerri etiam pro infirmis, pro sanis, pro terræ fructibus. Hom. 21. in Acta, & libro sexto, de sacerdotio, & alibi addit etiã pro mortuis. AVGVSTINVS libr. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. scribit à suis presbyteris oblatum sacrificiũ Eucharistiæ pro domo liberanda à dæmonum vexatione, & libro nono Confessionũ, capite duodecimo, scribit, sacrificiũ pro matre sua defuncta oblatum. Et ne putemus merã esse cæremoniam pro defunctis offerre, ipse idem in Enchiridio, cap. 110. scribit, hostiam hanc pro non valde malis propitiationem esse. Sed de iis satis. Si quis autem velit testimoniorum farraginem, legat Ioannem Garetium. C

CAPVT XX.

Probatur sacrificiũ Missæ ex coniunctione legis, & sacrificij.

VENIO nunc ad argumenta, quæ ex ipsa ratione Scripturarum, & Patrum lectione instructa peti possunt. PRIMA ratio desumitur ex coniunctione, quæ est inter religionem, seu legem, & sacrificium; & hoc syllogismo concludi potest. Tanta coniunctio est inter legem, seu religionem, & sacrificium externum, ac propriè dictum, vt omninò necesse sit, aut legem, & religionem verè & propriè in Christi Ecclesia non D reperiri; aut sacrificium quoque externum, & propriè dictũ in Christi Ecclesia reperiri. Nullum autem est, si Missam tollas: est igitur Missa sacrificium externum, & propriè dictum.

Propositio prima probatur. PRIMO ex eo, quòd omnis religio, seu vera, seu falsa, omni loco & tempore, semper ad cultum Dei sacrificia adhibuit. Hinc enim colligitur id prodire ex lumine, & instinctu naturæ, & esse primum quoddam principium à Deo nobis ingenitum. Falsissimum enim est, quod dicit Kemnitius, vt hoc argumentum eludat in secunda parte Examinis, pagina 743. hunc esse instinctum naturæ corruptæ, quæ est fons, & radix omnium superstitionum. Nam etsi natura corrupta reuera fons est, ac fuit idololatriæ, & aliarum omnium superstitionum: tamen cùm omnes Gentes in vno aliquo principio conueniunt, id sine dubio non ex corruptione naturæ, sed ex bono naturæ, id est, ex eo lumine prodit, quod Deus illi inseruit: quæ enim ex corruptione prodeunt, non sunt eadem apud omnes. Itaque Deum esse, colendum esse, inuocandum esse, illi sacrificia deferenda, & similia, quæ in genere apud omnes sunt, & semper fuerunt eadem; ex bono naturæ sunt. At Deos esse multos, colenda idola, sacrificandos homines, & alia quæ multipliciter variantur, ex corruptione sunt. Prætereà id quod ex corrupta natura prodit, non est commune bonis, & malis, nec à Deo probatur. At sacrificandum esse, multi optimi, & sanctissimi viri censuerunt, vt Noë, Abraham, Iob, Melchisedech; & Deus ipse sacrificia approbauit, & iussit etiam fieri: non igitur ex corruptione naturæ oritur sacrificandi instinctus.

Probatur SECVNDO eadem propositio. Sacrificium cum ipsa religione natũ est, & cum illa extinguitur; est igitur inter ea coniunctio quædam planè necessaria. Antecedens patet. Nam primi homines, qui Deum coluerunt, filij Adami fuerunt Cain, & Abel; illi autem sacrificia obtulisse leguntur Gen. 4. Deinde mundo per diluuium abolito, cùm iterum renouaretur religio, simul renouata sunt sacrificia per Noë Gen. 8. & deinde cũ ob varias persequutiones, religio vera in periculum adduceretur, nihil Prophetæ magis lamentabantur, quàm sacrificiorum cessationem. 3. Reg. 19. inquit Helias: *Dereliquerunt pactum tuum filij Israël, altaria tua destruxerunt, & Prophetas occiderunt*. 2. Parali. 15. inquit Azarias: *Transibunt multi dies in Israël absq; Deo vero, & absq; Sacerdote, Doctore, & absq; Lege*. Danielis 3. inquiunt tres S. Pueri: *Non est in tempore hoc Princeps, & Dux, & Propheta, neq; holocaustum, neq; sacrificium, neq; oblatio, neq; incensum, neq; locus primitiarum apud te, vt possimus inuenire misericordiam tuam*. Et Daniel. 12. dicitur Antichristus ablaturus iuge sacrificium, nimirum, vt religionem pènitus tollat. Denique Apostolus Hebr. 7. dicit, populum sub sacerdotio Leuitico accepisse legẽ, & deinde addit trãslato sacerdotio necesse esse, vt & legis translatio fiat.

Probatur TERTIO. Sacrificium propriè dictũ est cultus proprius Dei, id est, qui soli illi omnium consensu debetur: nam alia omnia genera honoris sunt aliquo modo cõmunia cum creaturis, vt suprà probatum est; ergo nulla esse potest religio sine sacrificio propriè dicto. Nam religio ad colendum Deum instituitur: non autem colit Deum, sed potius ignominia illum afficit, qui cultum illi soli debitũ, ei non adhibet. Certè inter homines si quis Regi nõ tribueret titulum honoris, qui solis conuenit Regibus, Maiestaté videlicet, etiamsi conseruaret omnes inferiores titulos, non modò Regem non honorare, sed etiam contumelia afficere iudicaretur.

Probatur nunc assumptio primi syllogismi; A sublato videlicet sacrificio Missæ, nullum restare in Ecclesia Christi sacrificium propriè dictum. Nam si vllum assignari posset, id esset sacrificiũ crucis: id enim vnum aduersarij assignant, atque id esse volunt vnicum, & verum Christianæ religionis sacrificium. Sed nos probabimus, sacrificium crucis, quamuis verissimum sacrificiũ fuerit, nõ esse eiusmodi, quale requiritur ad legem, seu religionem constituendam, & conseruandã; qualem in terris, vsq; ad mundi consummationem Christus esse voluit: & ideo si nullum aliud habeamus, planè sequi, vt nullam habeamus religionem.

Probatur igitur PRIMO, quia sacrificium cru- B cis, non est proprium Christianæ religionis, sed commune omnibus veris religionibus, quæ ab initio mundi fuerunt. Nam, & in lege naturæ, & in lege scripta, omnia sacrificia in hoc vnum respiciebant, & hoc vnũ profitebantur, & quotquot iusti fuerunt ab initio mundi, ob huius sacrificij participationem iusti fuerunt: non igitur distinguitur Christiana religio ab antiquis, per sacrificium crucis.

SECVNDO, sacrificium crucis semel peractum est, ac deinde desiit esse, neq; mansit postea nisi per effectum, & virtutem, vt notum est; immò nunquam fuit tempore Christianæ religionis; ea enim post Christi mortem propriè cœpit. At sacrificium proprium religionis debet ipsam C perpetuò comitari, vt suprà probatum est.

TERTIO, religio quæuis sacrificium externum, ac visibile requirit, ad quod homines illius religionis peragendum cõueniant, & quod ab ipsis frequentari possit. At nihil huiusmodi in sacrificio crucis reperitur. Est enim respectu Christianorum inuisibile, cùm sola fide non oculis cernatur; vnde nec ad illud conueniri potest à populis; nec etiam si cerneretur, à populo, vel sacerdotibus Christianis frequentari posset, non enim fas esset vt Christum Christiani toties interficerent.

QVARTO, sacrificium Christianæ religionis debet esse ritus quidam à Deo Christianis præceptus, pertinens ad illum cultum, quia latria D dicitur, vt rectè Augustinus affirmat libro vicesimo contra Faustum, capite vicesimo primo. At Christi occisio, quæ dicitur sacrificium crucis, neque ritus dici potest, cùm fuerit ipsa veritas, quam omnes ritus adumbrabant; & multò minus ritus Christianis præceptus dici potest. nisi quis velit nobis à Deo imperatum summum scelus, Christi videlicet interfectionem, & mortem. Et denique minimè omnium cultus latriæ dici potest, cùm potius Christum occidere summum sacrilegium dici debeat.

ACCEDANT testimonia Patrum, quos suprà citauimus in explicãda definitione sacrificij, qui dicunt sacrificiũ Eucharistiæ esse vnicum, & singulare sacrificium Christianorum.

ACCEDAT denique testimonium CYPRIANI in serm. de Cœna Domini, vbi dicit, si Eucharistia manducando consumeretur, fore vt nullum nobis remaneret sacrificium, & per hoc tota religio interiret.

DICES; Cur ergo B. Paulus Hebr. 7. cùm dicit, translato sacerdotio debere etiam transferri legem; non dicit translatum esse sacerdotium Leuiticum ab Aarone, & successoribus in S. Petrum, & successores; sed solùm in Christum? RESPONDEO; Apostolus non dicit translatum esse Leuiticum sacerdotium ab Aarone in Christum, sed translatum esse sacerdotium Leuiticum, in sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, quod sacerdotium æternum esse, & in Ecclesia perpetuò vigere debet. Vnde cùm postea nominat Christum sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, non ipsum considerat, vt præcisè obtulit sacrificium crucis: nam hoc modo Christus non succedit Aaroni, sed vt per ministros suos perpetuò sacrificat seipsum in Eucharistia: hoc enim solo modo, vt suprà ostendimus, perpetuum habet sacerdotium.

CAPVT XXI.

Probatur sacrificium Missæ, ex comparatione legis Christianæ ad Mosaicam.

ALTERA ratio principalis ducitur à collatione Ecclesiæ, & Synagogæ, siue legis nouæ, & veteris; populi Christiani, & Iudaici. Est autem hæc ratio; In populo Iudaico fuerunt sacrificia propriè dicta; ergo & in populo Christiano esse debent.

Probatur consequentia; nam antecedens extra controuersiã est. PRIMO, Christus non omnino sustulit ea, quæ Deus in veteri lege instituerat; nec enim contrarius erat Patri suo, aut sibi ipsi; sed aut perfecit, aut mutauit in meliora; vt patet in præceptis, & Sacramentis. Nam præcepta non sustulit, sed explicuit, Matth. 5. & consilia addidit, quæ ad præceptorum perfectam obseruationem cõcedunt. Pari ratione Sacramenta Circumcisionis, Agni Paschalis, & similia non sustulit, sed mutauit in alia verè, & propriè dicta Sacramenta, sed vt Augustinus dicit ep. 118. pauciora, faciliora, & præstãtiora: ergo eodem modo sacrificia non debuit omnino tollere de medio, sed mutare.

SECVNDO, sacrificium est summus cultus, qui Deo tribui possit. Nam sine controuersia res verbis præstant; & inter res, sacræ prophanis; & inter sacras, publicæ priuatis; & inter publicas eæ, quarum ipsa substantia in Dei honorem consumitur, quàm eæ, quarum solus vsus. Tale autem est sacrificium propriè dictum, vt notum est. Quare si hoc genus cultus fuisset in

veteri lege, & non in noua; fuisset Deus in veteri A lege longè maiori honore affectus, quàm in noua: & proinde Christus Patris sui, non gloriam, vt dicebat, sed ignominiam procurasset.

Tertio, caussæ cur populus Hebræorum sacrificia externa, & propriè dicta habuerit, omnes inueniuntur etiã in populo Christiano. Habuerunt illi sacrificia externa, & visibilia, quia & ipsi populus erant externus, & visibilis, nempe non ex solo spiritu, sed carne, & spiritu cõstans. At populus etiam Christianus externus, & visibilis est, & carne & spiritu constat. Habuerunt illi sacrificia, vt Christi mortem, quæ est vnicum precium, & vnica salus nostra, sæpe repræsentarent, & commemorarent, cùm eam præsentem B intueri non possent. At nos etiam Christi mortẽ præsentem intueri nequimus; ergo egemus sacrificio, quo sacrificium illud crucis iugiter cõmemoremus. Habuerunt illi sacrificia, quibus Deum colerent honore summo, & soli illi debito. At nos etiam debemus Deum colere honore summo, & soli illi debito. Habuerunt deniq; illi sacrificia, vt Deum placarent, vel ab eo beneficia impetrarent, vel pro impetratis gratias agerent. At iisdem de caussis & nos sacrificiis indigemus; immò quò nos plura à Deo beneficia accepim⁹, eò magis ad sacrificandum obligamur. Quare rectè Petrus Cluniacensis scribit, hæreticos qui sacrificium de Ecclesia tollere cupiunt, id tentare Diabolo suggerente, vt gens illa Deo præter C ceteras sit ingrata, quæ præter ceteras pluribus, & maioribus à Deo beneficiis ornata est.

Quarto, reipsa Christiani retinent omnia alia genera honoris, & cultus, quibus Hebræi Deum colebant, nimirum adorationem, inuocationem, votorum nuncupationem, hymnos, psalmos, cantica, dies festos, ieiunia, eleemosynas, & similia. Quis igitur sibi persuadere possit solum illud genus honoris, quod est proprium Dei, nobis à Christo prohibitum esse, cùm omnia alia sint ab eo permissa? præsertim cùm Christus nihil ardentius procurauerit, quàm Dei gloriam, & honorem?

Neque satisfaciunt, qui dicunt, cultum internum esse nobiliorem externo: Christianos D autem internum cultum Deo præstare. Nam etsi internus cultus nobilior externo sit, tamen vtrique præstat internus cum externo coniunctus, siue internus cultus cum externa illius protestatione. Est autem signũ & protestatio summi interni cultus, ipsum sacrificium, vt Augustinus sæpe docet lib. 10. ciuit. Vnde tres pueri Daniel. 3. *In animo, inquiunt, contrito, & in spiritu humilitatis suscipiamur; sicut in holocausto arietum, & taurorum, & sicut in millibus agnorum pinguium; sic fiat sacrificium nostrũ in conspectu tuo hodie.* Optant enim sancti pueri in captiuitate positi, vt internus eorũ affectus sic Deo placeat, quemadmodum placeret si eum ostendere, & protestari possent, externo signo sacrificiorum.

Quinto, sacrificia non sunt primùm in lege Mosis instituta, sed ex lege naturæ ortum habent, vt patet ex sacrificiis Abel, Noë, Melchisedech, Iob, & aliorum: ergo etiamsi Christus abrogare voluisset omnia instituta legis Mosaicæ, non tamen sacrificia omnino abrogare debuisset.

CAPVT XXII.

Probatur idem ex differentia Sacramenti, & sacrificij.

Tertia ratio ex differentia, quæ est inter Sacramentum & sacrificium, sumi potest. Nam cõmune est omnibus Sacramentis, vt ab alio dentur, ab alio accipiantur: neque vllus sibi ipse Sacramentũ administret. Ita videmus in Baptismo, aliisque Sacramentis accidere; nemo enim se ipse baptizare finitur, etiamsi extrema adsit necessitas. Pari ratione nemo se ipse confirmat, nemo se absoluit, nemo se sacris Ordinibus initiat, nemo se inũgit. Eodem igitur modo si Eucharistia solummodò Sacramentum esset, nemo sibi eam ministrare posset; cuius tamen contrarium semper fuit in vsu quod attinet ad eos, qui Eucharistiam consecrant.

Deinde, Sacramenta omnia in actione consistunt, non in re aliqua permanente, vt patet de Baptismo, & ceteris Sacramentis; non enim aqua consecrata, sed ablutio est Sacramentum Baptismi. Sola Eucharistia non in actione, sed in re permanente consistit, vt suprà probatum est, cuius differentiæ vix alia ratio reddi potest, nisi quia Eucharistia non solùm Sacramentum, sed etiam sacrificium esse debuit.

Denique, nullum aliud Sacramentum continet reipsa corpus Christi, sed solùm sunt signa visibilia, continentia virtualiter gratiam sanctificationis: neque aliud requiritur ad rationem Sacramenti, cùm Sacramenta nihil sint aliud, nisi instrumenta sanctificationis. Quare etiam Eucharistia potuisset verè, & propriè Sacramentum esse, etiamsi Christi corpus reipsa non contineret. Quæ igitur caussa est cur debuerit necessariò Eucharistia Christi corpus reipsa continere, nisi vt posset verè, & propriè Deo Patri à nobis offerri, & proinde sacrificium esse verè ac propriè dictum? Et sanè mirum est, cur Lutherani concedant, corpus Christi verè, & realiter præsens esse in Sacramento Eucharistiæ, & simul admittant victimam esse omnium, quæ vnquam fuerunt, præstantissimam; & tamen pertinacissimè negent, posse, aut debere offerri Deo, quasi non sit omnino exploratum & certum, debere Deo offerri id, quod habemus optimum.

CAPVT XXIII.

Probatur idem ex consensu Ecclesiæ

POSTREMA ratio, eaque meo quidem iudicio, efficacissima apud illos omnea, qui non nimium sibi placent, quosque superbiæ fumus non omnino excæcauit, sumitur ex consensu, & testimonio totius Christianæ Ecclesiæ, Græcæ, Latinæ, Barbaræ; quæ ab annis mille floruit. Nam aduersarij fatentur Missam Pontificiam vt nunc est, sacrificium esse. Id habent expressè Lutherus in primo scripto contra Regem Angliæ. Caluinus lib.4. Instit.cap.18.§.1. & Kemnitius pag.774. & alij. Missa autem, vt nunc est, tempore sancti Gregorij Papæ I. absoluta est, vt Kemnitius fatetur pag.826.& 827. vbi de Canone Missæ disputat: & constat à tempore S. Gregorij nihil ad Canonem Missæ additum esse. Porrò Gregorius ante annos circiter mille floruit; ergo testimonio aduersariorum, Missa pro sacrificio haberi cœpit in Ecclesia, ab annis vt minimum mille.

Fuisse autem hanc sententiam receptam non in sola Vrbe Roma, sed in toto orbe terrarum, fatentur etiam aduersarij: nam ideo Lutherus in libro de captiuit.Babyl.cap.1. *Missa*, inquit, *creditur passim esse sacrificium, quod offertur Deo. Accedunt his dicta sanctorum Patrum, tot exempla, tantusque vsus per orbem constanter obseruatus.* Et infrà: *Nec moueat*, inquit, *quod totus orbis contrariũ & sensum, & vsum habet.* Et in principio libri de abroganda Missa, seu potius in epistola dedicatoria eius libri: *Magnum est*, inquit, *certè tot seculorum consuetudini tanta multitudinis sensui, tantorumque auctoritati reluctari.* Et paulò infrà apertè dicit se esse solum cõtra orbem terrarum; sic enim sibi ipse obiicit: *Tu solus sapis? tot ne errant vniuersi? tanta secula ignorauerunt?* Sic etiam Ioan Caluinus lib.4. Instit.cap.18. §.1. *Pestilentissimo*, inquit, *errore Satan totum penè orbem obcæcauit, vt crederet Missam sacrificium, & oblationem esse ad impetrandam remissionem peccatorum.* Et paulò infrà: *Congredi me lectores intelligant cum ea opinione, qua Romanum Antichristum, & eius Propheta totum orbem imbuerunt.* Et infrà §.18. dicit, hanc sententiam, quod Missa sit sacrificium; inebriasse omnes Reges terræ, & populos à summo vsque ad nouissimum.

Et quamuis aduersarij id non dicerent, res tamen certissima esset. Constat enim apud Latinos semper fuisse eandem Missam, ex iis, qui diuersis temporibus illam exposuerunt, Isidoro, Amalario, VValfrido. Ruperto, Hugone, Innocentio III. Bonauentura, & aliis: & similiter apud Græcos id clarissimè constat, ex Maximo Monacho, Germano Constantinopolitano, Simeone Thessalonicensi, & Nicolao Cabasila; &

A nunc demùm ex censura Orientalium ad Confessionem Augustanam, cap.13.

Ex hoc igitur principio certissimo, & ab aduersariis concesso; nempe Missam habitam esse pro sacrificio ab annis vt minimum mille, in toto orbe terrarum, sequitur necessariò, si non est verum quod nos docemus, PRIMO Ecclesiam totam periisse, & Christum sponsam suam, & hæreditatem amisisse: non enim Ecclesia Christi esse potuit, quæ palàm idololatriæ tot seculis seruiuit. SECVNDO sequitur falsa esse vaticinia Prophetarum Oseæ 2. & aliorum, qui prædixerunt post Christi aduentum idololatriam cessaturam. TERTIO falsam Christi promissionem

B Matth.16. *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* & Angeli Luc.1. *Regni eius non erit finis.* QVARTO falsam Apostoli sententiam 1.Timoth.3. Ecclesiam esse columnam, & firmamentum veritatis. QVINTO Sanctos omnes, qui plurimi hia postremis seculis vita, & miraculis floruerunt, idololatras, impios, & sacrilegos fuisse. SEXTO Deum qui tam multa futura, & minus necessaria illis reuelauit, hoc tamen mysterium summè necessarium nulli omninò, quamuis sanctissimo viro, ante Lutherum reuelasse. Quod si hæc absurdissima sunt, & nullo modo credibilia, certè sequitur, vt verum sit quod noscum Ecclesia Catholica docemus: quod sanè etiam aduersarij intelligerent, si non omnino in reprobum

C sensum dati essent. Istam enim consequentiam nulla ratione negare possunt; Orbis terræ ab annis mille credidit Missam esse sacrificium; ergo vel Missa est sacrificium, vel ab annis mille desiit Christi fides esse in terris; periit Ecclesia; rediit idololatria; vana fuerunt Prophetarum, & Christi ipsius oracula.

CAPVT XXIV.

Soluuntur obiectiones Lutheri.

NVNC demùm soluendæ sunt aduersariorum obiectiones, Lutheri, Caluini, Kemnitij; nam reliqui vix aliquid noui adferunt. PRIMVM igitur

D Lutherus in libro de captiuit. Babylon. & in libro de abroganda Missa, duo argumenta proponit, eaque confidenter opponit omnibus omnium Sanctorum testimoniis, & totius orbis terræ, atque omnium seculorum consensui. PRIMVM argumentum sumitur à verbis. SECVNDVM ab exemplo Christi.

PRIMVM eiusmodi est; Cœna Domini est Sacramentum, ac Testamentum Christi; sic enim ipse ait: *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*; ergo sacrificium esse non potest. Nam sacrificij ratio cum ratione Sacramenti, & Testamenti omnino pugnat. Sacrificium enim est aliquid, quod nos Deo offerimus: at Sacramentum datur nobis à Deo, & similiter Testamẽtum continet promissionem hæreditatis nobis fa-

ctam. PRÆTEREA Sacramenti, & Testamenti promissio fide accipitur; sacrificium contrà ex fide procedit. Sacramentum. & Testamentum ad nos à Deo descendunt; sacrificium à nobis ad Deum ascendit. Item sicut non possunt idem esse oratio, & quod oratione accipitur; ita non possunt esse idem Testamentum, & sacrificium. DENIQVE sicut ridiculum est dicere per Testamentum dari aliquid testatori ab hærede, cùm è contrario detur aliquid hæredi à testatore: sic etiam ridiculum videri debet, si quis dicat per Eucharistiæ Sacramentum nos Deo aliquid offerre, cùm ipse potius nobis aliquid promittat, & donet. Hoc argumentum per multas paginas versat Lutherus, ac fundamentum esse dicit totius doctrinæ suæ in hac materia: ac propter huius rei ignorantiam, pronunciat idololatras esse omnes Sacerdotes, & Episcopos, cum omnibus suis maioribus.

RESPONDEO; tribus modis peccat argumentum Lutheri. PRIMO, quia assumit, sacrificium esse opus, quod nos Deo exhibemus, & illud opponit, vt nostrã actionem, actioni Christi. At nos non hoc dicimus, sed asserimus tam Sacramentum, seu Testamentum, quàm sacrificium esse Christi opus, & actionem: idem enim Christus, qui nobis seipsum per Eucharistiam præbet in cibum, idem seipsum per Eucharistiam Patri obtulit, & quotidie per Ministros suos se offert in sacrificium. Immò inter alia bona, quæ nobis Christus moriens Testamento suo reliquit, vnum fuit corpus ipsius, & sanguis, quo vteremur, tum vt illa Deo offeremus, tum vt inde animæ nostræ reficerentur. Neque dissimile est quod agunt homines pij, dum Testamenta sua condunt: primùm enim aliquid donant Deo in vsum Ecclesiarum, aut pauperum, deinde hæreditatem filiis relinquunt.

Sed etiamsi hoc sacrificium esset omnino opus nostrum, adhuc argumentum Lutheri non concluderet: nam peccat SECVNDO, quòd confundit promissionem cum signaculo promissionis. Siquidem in Sacramento, & Testamento Christi, distinguenda sunt in doctrina Lutheri, promissio, quæ consistit in verbis: *Accipite, manducate, &c.* & signaculum, quod est ipsum corpus Domini, & sanguis sub specie panis, & vini: ex his duobus promissio non est sacrificium. Et hoc probat, si quid probat, argumentum Lutheri. Aliud enim est, promitti nobis aliquid à Deo, aliud, nos Deo aliquid offerre. At signaculum promissionis, nulla est ratio cur sacrificium esse non possit: cur enim non possit Deus victimam sibi oblatam, instituto & mandato suo, assumere in signaculum promissionis? immò re ipsa in lege veteri sic Deus fecit. Nam Testamentum vetus Exod. 24. obsignauit sanguine victimæ, tunc sibi immolatæ, dicente Mose: *Hic est sanguis Testamenti, quod misit ad vos Deus.* Sic etiam omnia sacrificia legis veteris, & vera sacrificia A erant, & tamen signacula erant promissionis Christi venturi, & morituri. Quid igitur mirũ, si sanguis Domini in altari existens, per consecrationem simul sanguis sit victimæ Deo oblatæ, & signaculum promissionis diuinæ?

TERTIO peccat argumentum Lutheri, quòd non distinguat rationes formales Sacramenti, seu Testamenti, & sacrificij. Ita enim argumentum procedit, ac si nos diceremus, sacrificium, qua sacrificium est, esse Sacramentum, vel Testamentum, & contrà; vel dare, idem esse quod accipere; petere, idem quod promittere. At non ita sumus hebetes, aut rudes, vt ista dicamus: sed quod dicimus, hoc est; Eucharistiam Sacra- B mentum esse, quatenus est signum externum & visibile inuisibilis gratiæ, & refectionis, quæ nobis confertur, dum Eucharistiam ritè sumimus: eandem esse Testamentum, quatenus est instrumentum publicum, & authenticum diuinæ voluntatis, & promissionis: eandem esse victimam & sacrificium, quatenus Deo offertur. Neque repugnat, vnum & idem accipi, & dari; neque valet quidquam illa consequentia: Accipimus à Deo Eucharistiam; ergo non possumus eandem illi offerre. Nam nihil omnino habemus quod Deo offeramus, nisi quod ab eo accepimus; iuxta illud Dauidis in lib. 1. Paral. 29. *Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.*

SECVNDVM Lutheri argumentum sumitur C ab exemplo Christi, qui in vltima cœna legitur in mensa sedisse, & Sacramentum discipulis distribuisse, non autem illud Patri obtulisse.

RESPONDEO; Christi exemplum nobis maximè fauet. Nam etiamsi Euangelistæ non expressè dixerint, Christum se Patri in cœna obtulisse; tamen neq; expressè dixerunt non se obtulisse. Et præterea nos ex loci illius circumstantiis, ex figuris, & vaticiniis Prophetarum, ex testimonio expresso antiquissimorum Patrum scimus, Christus se Patri in cœna in sacrificium obtulisse; & hoc ipsum fieri mandasse, cùm ait: *Hoc facite.* Neque est id nouum in mysteriis fidei. Nam nullus Euangelista scribit, in vltima cœna Christum immolasse agnum Paschalem, & eun- D dem comedisse accinctis renibus, & cum baculis in manu; immò neque expressè scribunt Euangelistæ, illum comedisse agnum Paschalem: & tamen nemo dubitat ista omnia facta esse, cùm esset Dominus obseruantissimus legis, & Pascha parari iussisset. Neque dicunt expressè Euangelistæ, Christum in calice, quem sanguinis sui calicem appellauit, posuisse vinum; nam illa verba: *Non bibam ex hoc genimine vitis*, suprà ostendimus dicta esse de calice, quem bibendum dedit Dominus post agni Paschalis manducationem, non de calice Eucharistiæ: & tamen quis hoc tempore inficiaretur, in illo calice fuisse vinum? id enim omnes scriptores tradunt. Quare si Lutherus ab exemplo Christi probare cupit, Missam non esse sacrificium; certum aliquod testi-

monium

moninm adferat, vbi legamus, Christum non se obtulisse in cœna: nam illa argumenta negatiua; Non habetur expresse in Scriptura; ergo nõ est factum; iam ipsis etiam pneris tidicula sunt.

Præter hæc argumenta, habet idem Lutherus insignem imposturam in principio libri de abrogãda Missa ptiuata, vbi dicir, Papam ingressurum in epistolas decretales, pro fundamento citare illa verba Pauli: *Translato sacerdotio necesse est, vt legis translatio fiat*: & inde dedncere, post Christi ascensionem translatnm fuisse sacerdotium à Christo in Petrum, deinde à Petro in Papam, & à Papa in suos successores. Quam Lntheri imposturam iterum repetit Illyricus in Apologia Confessionis Antnerpiensis, cap. de Missa, vbi etiam addit Papam loqni de sacerdotio secundum ordinem Melchisedech.

SED hîc tria sunt mendacia. PRIMVM, qnod Papa ista dicat ingressnrus in decretales epistolas, & pro fundamento iaciat. Nam ille Canon: *Translato sacerdotio*, non hsbetur in 1. titulo, sed in 2. nec in principio illius tituli; nam duo alij canones præcedunt.

SECVNDVM mendacium est, quod Papa ista dicat. Nam in toto illo canone, non est nomen Christi, nec Petri, nec Papæ, sed ponuntnr ipsa vetba Pauli cum quadam annotatiuncula S. Augustini, quæ solùm continet, legem & sacerdotium esse omnino connexa.

TERTIVM mendacium est, qnod in eo canone agatur de sacerdotio Christi, vel Melchisedech. Nam expresse agitut de sacerdotio Leuitico, vt glossa bis notat. Itaq; mera sunt Lutheri somnia, translatnm esse sacerdotinm à Christo in Petrum, vel à Petro in Papam.

CAPVT XXV.

Soluuntur argumenta Joannis Caluini.

IOANNES Caluinus lib. 4. Institut. cap. 18. §. 1. quinq; argnmenta proponit, cùm dicit se verbo Dei clarissimè demonstraturum sacrificium Missæ insigni contumelia Christum afficere; crnccm eius sepelire, & opprimere; mortem eins in oblinionem tradere; fructum, qui ex ea nobis proneniebat, tollere; Sacramentum, quo mortis memoria relicta erat, eneruare, & dissipare: qnæ omnia argnmenta exequitur in sequẽtibus sectionibns.

PRIMVM igitur tale est argumentum. Christns est sacerdos in ætetnum: ergo nnlli substitui debent Christo successores, ant vicarij. Ergo nulli sunt modò sacerdotes in terris, proinde nec sacrificia: nam in veteri lege ideo multiplicabantur sacerdotes, quia morte prohibebantur permanere, vt Apostolus dicit ad Hebr. cap. 7. Neque responderi potest, eos qui nunc ordinantut sacerdotes, non succedere Christo,

A sed eos suffrsganeos esse. Nam Apostolus loco citato non concedit vllorum sacerdotum mnltiplicationem, nisi propter mortem præcedentium. Christus antem semper viuit, & sacerdos manet; ergo solus fungitut sacerdotio: vel si multi sunt in terris sacetdotes, Christo sacerdotinm abrogatur.

RESPONDEO; Nullus Catholicornm affirmat, sacerdotes, qui snnt in Ecclesia, Christo succedere: quare non erat opus, vt id Calninus refelleret; nam quod Lntherus, & Illyricus mentiuntur, id haberi in epistolis dectetalibns, paulò antè refntatum est.

Quod autem attinet ad vicarios, & suffraga-
B neos, vel potins ministros Christi in sacerdotio secundnm ordinem Melchisedcch, falsum est horum multiplicationem tepngnare vnitati, & æternitati sacerdotij Christi. Nam Christus non solùm est sacetdos, sed etiam est vnicns, & æternus Magister noster, vt ipse dicit Matth. 23. Immò etiam ad sacetdotium pertinet docere, vt idem Caluinus fatetur eodem lib. 4. Instit. cap. 1. §. 5. & tamen quia Christus non docet nnnc per se humano more, & visibiliter, vt hominnm narura reqnirit, non repngnat vnitati, & æternitati magisterij ipsius, vt sint multi homines, qni dicantur Doctores, & Magistri, & in hac re vicarij, suffraganei, & ministri Chtisti, vt patet ex Paulo, qui 1. Timoth. 2. & 2. Timorh. 1. vocat se
C Doctorem, & Magistrnm. & 1. Cotint. 3. vocat se & alios nonnullos, Dei coadiurores, & ministros. & 2. Corinth. 5. dicit: *Pro Christo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos. Itaq; obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo*: quibus verbis se, & legatum, & vicariũ Christi facit. Idem dici potest de officio pascendi, & Sacramenta ministrandi. Christus enim est psstor omnium ouinm, & ipse est, qui baptizat, & Sactamenta cetera confert, omninm consensu; & tamen quis vnqnsm negauit, debere esse in Ecclesia multos pastores, & Sacramentorum ministros, qui loco Christi, & vt ministri Christi visibiliter ista faciant? Nónne ipsi etiam aduersarij pastores, & doctores, & ministri dici volnnt, & quotidie docent, & ba-
D ptizant; & tamen non putant se derogare vnitati Magisterij, & Pastoratns Christi? Eodem igitnt modo, qnia Christus non sacrificat nnnc per se visibiliter, & humano more in terris: non tepuguat vnitati, & æternitati sacerdotij eins, vt habeat in terris sacetdotes ministros, & vicarios, per qnos id faciat. Immò vt suprà demonstrauimus, non potest Christus alia ratione verè dici sacerdos in æternum, nisi pet ministroa sacrificet, quandoquidem certum est, eum per se ptopriè non sacrificare.

Ad locnm autem Apostoli, qui videtut absolutè excludere multiplicationem sacerdotum in Testamento nono in promptu est responsio. Apostolns enim exclndit absolutè multiplicationem sacerdotum in eadem dignitare, & po-

testate; non autem sacerdotum inferiorum, & qui respectu Christi, ministri sint, & dicantur. Nam in lege veteri ob mortem Aaronis, successit illi in eadem dignitate, & potestate Eleazarus, Eleazaro Phinees, & sic de aliis, & si nunquam Aaron mortuus esset, nullus ei successisset; tamen viuente etiam Aarone multi alij erant inferiores sacerdotes. Sic igitur Christo nemo succedit in eadem dignitate, & potestate, quia nunquam moritur: tamen ipso viuente, multi inferiores ordinantur, qui sint eius vicarij, & administri. Quod etiam videmus in regno temporali, vbi Regi, quamdiu viuit, nunquam succeditur, licet is multos habere soleat vel Proreges, vel ministros, per quos in variis prouinciis ius dicat.

Secvndvm Caluini argumentum tale est. Non potest erigi altare, quin euertatur crux Christi, nec potest offerri sacrificium Missæ, sine iniuria sacrificij crucis. Nam sacrificium crucis habet vim infinitam, & æternam; ergo non egemus alio sacrificio; ergo multiplicare tot sacrificia Missæ, nihil est aliud, quàm negare virtutem, & sufficientiam sacrificij crucis. Neque valet effugium eorum, qui dicunt Missæ sacrificium idem esse cum sacrificio crucis. Nam si sacrificium crucis verè habet infinitam, & æternam vim, non solùm non egemus alio sacrificio, sed neque alia repetitione eiusdem sacrificij. Neque illud aliorum effugium valet, qui dicunt, repetitionem huius sacrificij ad id necessariam esse, vt applicetur singulis vis primæ oblationis sacrificij crucis. Nam ad hanc applicationem satis esse possunt media à Christo instituta, prædicatio scilicet Verbi, & sacræ Cœnæ administratio. Et confirmantur hæc omnia ex Apostolo Hebr.9. & 10. vbi legimus Christum semel apparuisse per immolationem suam: item volũtate Dei nos sanctificatos esse per oblationem corporis Iesu Christi semel: item Christum vna oblatione consummasse in perpetuũ sanctificatos: denique acquisita semel remisione peccatorum, nullam amplius restare oblationem. Accedit vltimò Christi vox, Ioan.19. *Consummatum est*; quibus verbis testatur Dominus vno suo sacrificio perfectum esse, & completũ, quidquid in salutem nostram erat.

Respondeo; Quod Apostolus ait Roman. 3. de lege & fide: *Nunquid legem destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus*; idem nos de cruce, & Missa dicere possumus; Nunquid crucem euertimus per missam? absit, sed crucem statuimus. Quomodo enim Missa crucem euerteret, quæ nihil fermè est aliud, nisi continua commemoratio crucis? Sed ad argumentum. Fatemur sacrificium crucis vim infinitam, & sempiternam habere ad sanctificandum, atque inde sequi concedimus, non esse opus alio sacrificio crucis, aut eiusdem sacrificij crucis repetitione; id est, non esse opus, vt alius Christus moriatur

A pro nobis, aut vt idem Christus sæpius moriatur. Negamus autem inde sequi, non posse sine crucis Christi iniuria multiplicari sacrificia repræsentantia sacrificium crucis, & eius fructum nobis applicantia. Nam si ita esset, non solùm tollerentur Missæ de medio, sed etiam efficeremus omnia sacrificia Testamenti veteris fuisse peracta in iniuriam crucis Christi. Nam sacrificium crucis non solùm vim habuit sanctificandi futuros homines, sed etiam præteritos: inde enim dicitur, agnus occisus ab origine mundi, Apocalyp.13. Illa igitur Caluini consequentia: Sacrificium crucis est perfectissimum; ergo non potest erigi altare, quin euertatur crux Christi;

B si quid valet contra altare Ecclesiæ, valebit etiam contra altare Synagogæ: negemus igitur cum Manichæis, vt Caluino pareamus, Testamentum vetus, quod tot altaria erexit in contumeliam crucis.

Illud autem, quod Caluinus addebat, fructum crucis satis applicari per prædicationem Verbi, & administrationem Cœnæ Domini: proinde non esse opus sacrificio Missæ: nihil concludit. Nam Inprimis eodem argumento probarem superuacaneam esse Cœnam Domini, quia fructus crucis satis applicatur per Baptismum; immò, & Baptismum superuacaneum esse, quod sola prædicatione Verbi possit excitari fides, per quam applicatur fructus cru-

C cis. Placuit igitur Deo varia media instruere, quibus faciliùs, suauiùs, pleniùs fructum crucis consequeremur, atque vnum ex his, nos sacrificium Missæ esse contendimus: neque aduersarij contrarium adhuc ostendere potuerunt. Deinde etiamsi ad applicandum fructum crucis, non esset sacrificium Missæ necessarium, nec vtile, non tamen sequeretur esse in iniuriam crucis, quod Caluino probandum erat; immò nec sequeretur non esse necessarium. Nam adhuc necessarium esset ad religionem cõstituendam, quæ sine externo sacrificio esse non potest; ad Deum cultu supremo, & illi soli debito honorandum; ad sacrificium crucis commemorandum; & ad alios fines, de quibus suprà

D diximus.

Ad loca ex Paulo adducta facillimè respondetur. Nam verba illa capitis 9. *Neque vt sæpius se offerat, &c.* apertissimè omnium expositorum consensu de cruenta oblatione accipienda sunt; nam mox idem Paulus subiungit: *Alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mundi.* Sensus igitur est; Christus non intrauit in cœlum per primam sui oblationem, id est, per mortem suam, vt deinde exeat, & se offerendo, & moriendo iterum intret; & hoc sæpius repetat, quemadmodum Pontifex Leuiticus per victimam intrabat sanctuarium, & exibat, & rursus iterum per aliam victimam intrabat, & exibat: alioqui oportuisset Christum ab origine mundi pro singulis generationibus se offerre, ac mortem pa-

ti; sed vnica oblatione, id est, vnica morte peccata totius mundi purgauit, & cœli aditum omnibus hominibus aperuit. Videmus igitur Apostolum non excludere quamlibet iterationem oblationis Christi, sed eam solam, quę mortem ipsius requirit.

Illa quoq; verba capitis 10. *Sanctificati sumus per oblationē corporis Christi semel.* Et illa: *Vna oblatione consummauit in sempiternū sanctificatos:* similiter de cruenta oblatione intelligēda sunt. Sensus enim est; Per vnam Christi mortē sanctificati sumus, immò etiam consummati sumus, adepti videlicet non solùm remissionem peccatorum, sed etiam ornamenta iustitiæ, & ipsam beatitudinē; & hoc in sempiternum, id est, pro omni ætate, & generatione, vt iam non egeamus alio Christo, qui morte sua nos redimat, vel vt idem Christus pro nobis, vel pro aliis sæpius moriatur.

Illud autem ex eodem capite: *Vbi est remissio peccatorum, iam non est oblatio pro peccato*, quod aduersarij maximè vrgent, si quid probaret, tantùm probaret, non esse locum post sacrificium crucis, vlli sacrificio propitiatorio, non autem vlli sacrificio absolutè: nam multa sunt sacrificia verè, & propriè dicta, quæ non sunt propitiatoria. Quare parū fideliter Caluinus ex Paulo citauit, nullam amplius restare oblationem, cùm Paulus disertis verbis dixerit, nullam esse oblationem pro peccato.

C Sed neq; admittimus ex hoc loco posse colligi, Missam non esse sacrificium propitiatorium, seu oblationem pro peccato. Nam duo requirūtur ad remissionem peccatorum. VNVM, vt inueniatur precium liberationis, seu satisfactio iusta, & debita diuinæ institiæ. ALTERVM, vt preciū in particulari applicetur hominibus. Quod attinet ad PRIMVM, sacrificium crucis remisit omnia peccata, præterita, præsentia, & futura; siquidem precium acquisiuit sufficientissimum pro peccatis totius mundi: & ideo illo sacrificio peracto, & peccatis remissis, nō restat vlla similis oblatio pro peccato, id est, pro acquirendo precio ad remissionem peccatorum. Et hoc solum est, quod Apostolus eo loco scribit. Quantum ad SECVNDVM, nondum facta est remissio peccatorum omnium: nam adhuc sunt, & erunt vsq; ad mundi consummationem, quibus applicandum sit precium liberationis, & remittenda peccata, & ideo remanet hostia pro peccato, nimirum sacrificium Missæ.

DICES; Videtur Apostolus, cùm ait: *Iam non est oblatio pro peccato*, respicere ad sacrificia Iudaica, quæ pro peccato dicebantur; ac docere illa sacrificia esse omnia abrogata, cùm iam peracta sit remissio peccatorum: non ergo solùm excludit Paulus nouam oblationem, qua acquiratur precium, sed omnes alias oblationes pro peccato, etiamsi tantùm repræsentatiuæ, & applicatiuæ sint sacrificij crucis.

RESPONDEO; Nō cogimur dicere, Apostolum respexisse ad sacrificia Iudaica: sententia enim eius hoc tantū postulat, vt acquisito precio remissionis peccatorum, non requiratur oblatio acquisitiua illius precij. Potest tamen concedi Paulum respexisse ad illa sacrificia veteris legis, non vt erant repræsentatiua, & aliquo modo applicatiua sacrificij crucis, sed vt erant figuræ, & promissiones futuri sacrificij: peracto enim sacrificio crucis, & precio acquisito, frustrà adhiberentur figuræ promittentes id, quod iam habemus. Quod autem non excludat Paulus sacrificia repræsentatiua, & applicantia sacrificium crucis, manifestissimè patet ex eo, quod alioqui exclusisset etiam Baptismum, & Cœnam

B Domini, quæ sunt etiam Sacramenta repræsentantia, & applicantia fructum crucis; immò & verbum, & fidem, & orationem, & omnia media, seu instrumenta, quibus applicatur fructus crucis. Nam sic argumentari possemus; Per crucem sunt remissa omnia peccata; ergo frustrà sunt omnia instrumenta iustificationis.

Denique illud, *Consummatum est*, perperam à Caluino adducitur. Non enim significat, vt ipse somniat, vnica oblatione crucis consummata, & completa omnia, quæ in salutem nostram erant; quasi superuacanea fuerint cetera, doctrina, Sacramenta, exempla, & omnes labores ante crucem obiti: sed significat, vt Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, Theophylactus, & alij exponunt, consummatas fuisse pœnas, & afflictiones, quas in carne passurus erat, vel, quod in idē recidit, consummata fuisse Prophetarum oracula, quæ passionem eius prædixerant.

TERTIVM argumentum Caluini sumitur ex eo, quod sacrificium Missæ vnam Christi mortem obliteret, & ex hominū memoria excutiat. Nam Testamenti confirmatio à morte testatoris pendet: ergo & Testamenti Christi confirmatio à morte Christi pendet. Sed Missa est nouum Testamentum; immò quot sunt missæ, tot sunt Testamenta: ergo vt rata sint, oportet Christū toties mori, quoties dicitur Missa: ergo vnica illa Christi mors, aut non creditur, aut pro nihilo ducitur. PRÆTEREA hostiam quæ offertur,

D occidi & mactari necesse est: ergo si Christus singulis Missis sacrificatur, eum singulis momentis mille in locis crudeliter interfici oportet. Neq; valet si respondeant, sacrificium Missæ esse *ἀναίματον*: nam non pendet ex arbitrio hominum, vt sacrificij naturam mutent; & Apostolus ait: *Sine sanguinis effusione non fit remissio.*

RESPONDEO; Si Catholici dicerent, in sacrificio Missæ verè Christum mori, Caluini argumētum aliquid viriū habere videretur: sed cùm dicant omnes, Christum non mori nisi in Sacramento, seu signo repræsentante vnicam illam mortem, quam aliquando obiit; tantum abest, vt Missa obliteret Christi mortem, vt potius efficiat, ne vnquam obliteretur. SED inquit Caluinus: *Etsi dicant Papistæ, se Christum nec velle, nec posse in-*

terficere,

torficere, tamen id sequi ex eorum dogmate, argumenta nostra probant. Videamus igitur an ita sit.

PRIMVM argumentum ex nomine Testamenti, nihil probat. Nam Missa non est noua Testamenti Christi institutio, sed est repetitio illius eiusdem, quod Christus aliquando fecit, & sua morte confirmauit. Quemadmodum inter homines, cùm testamentum morte confirmatum sæpius in iudicio exhibetur, & recitatur, aut etiam describitur ad applicandam huic, aut illi hæreditatem, non est opus vt testator iterū moriatur; sed satis est, si constet testatorē esse mortuum, nec ante mortem reuocasse, aut immutasse suum testamentum.

SED contrà probare nititur Caluinus, singulas Missas esse Testamenta noua, id est, diuersa ab illo Testamento quod Christus initio fecit, & morte sua confirmauit: *Singulæ Missæ*, inquit, *nouam peccatorum remissionem, nouam iustitiæ acquisitionem promittunt; ergo tot sunt noua, ac diuersa Testamenta, quot Missæ.*

RESPONDEO; Remissio peccatorum, & iustitię acquisitio, quam Missa promittit, respectu eius cui ꝑmittitur, noua dici potest, quippe qui eā antea non habebat: sed respectu sacrificij crucis, de quo Caluinus loqui debet, non est noua, sed est illa ipsa, quæ per sacrificium crucis parta est; nam, vt sæpe diximus, sacrificium Missæ applicat fructum sacrificij crucis. Atque in hoc est totus error aduersariorum, quod sibi falsò persuaserint, nos tribuere Missæ vim remittēdi peccata sine vllo ordine ad sacrificium crucis.

Ad aliud argumentū ex occisione hostiæ, quæ offertur, RESPONDEO; Sacrificium Missæ esse verissimum sacrificium, & tamen non exigere veram hostiæ occisionem. Solùm enim occisio requiritur in oblatione rei viuentis, & quæ in forma rei viuentis offertur, vt cùm offeruntur agni, vituli, aues, & similia, quorum destructio in morte consistit. At cum forma sacrificij est rei inanimæ, vt panis, vini, thuris, & similium, non potest requiri occisio, sed solùm consumptio rei illi conueniens. In Missa igitur offertur quidem Christus, qui est res viuens, & offertur in forma rei viuentis, quantum ad repræsentationem, vbi solùm requiritur mors repręsentata, non autem mors reipsa: sed vt est sacrificiū reale, & propriè dictum, offertur in forma panis, & vini, iuxta ordinem Melchisedech, & proinde in forma rei inanimæ. Vnde in Canone, vbi habentur verba oblationis potissimæ post consecrationem, dicimus: *Offerimus panem vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ.* Quare consumptio huius sacrificij, non debet esse occisio, sed manducatio.

Ad illud: *Sine sanguinis effusione non fit remissio*, RESPONDEO; Apostolum loqui de sacrificiis legis veteris, in qua nullum erat sacrificium pro peccato sine sanguinis effusione. Sic enim ait Hebr. 9. *Omnia penè in sanguine mundantur, secundum legem, & sine sanguinis effusione non fit remissio.*

A PRÆTEREA potest etiam absolutè, & generatim accipi Pauli sententia; non quod quotiescunq; fit remissio, tum sanguinem fundi oporteat, sed quòd remissio nunquam fiat, nisi in virtute effusionis sanguinis, siue ea nunc fiat, siue facta, siue futura sit.

DENIQVE in sacrificio Missæ rectissimè potest dici sanguis Christi effundi, vt ipse Dominus loquitur, cùm ait: *Hic est sanguis meus, qui pro multis funditur*; siue consideremus mysticam sanguinis effusionem, siue realem effusionem, id est, libationem, seu oblationem sanguinis Domini. Vt enim vsitatè secundum Scripturas, dicitur panis frangi cùm distribuitur, etiamsi integri panes

B dentur: sic etiam vinum fundi dici potest, cùm distribuitur, licet plenæ amphoræ donentur; & eodem modo corpus sub specie panis frāgitur, & sanguis sub specie vini funditur, dum offertur, & donatur Deo in sacrificium.

QVARTVM Caluini argumentum ducitur à fructu mortis Christi, quem Missa nobis præripit, dum ne eum agnoscamus & cogitemus, facit. Quis enim cogitet, se morte Christi redemptum esse, vbi nouam in Missa redemptionem viderit? Quis peccata sibi remissa confidat, vbi nouam remissionem viderit?

RESPONDEO; Argumentū non est dissimile superioribus: nititur enim falso illo fundamento, quòd Missa Catholicorum sententia, vim ha-

C beat expiandi peccata sine crucis sacrificio. Si enim hoc diceremus, rectissimè Caluinus colligeret, Missam nobis præripere fructum mortis Christi: sed quia id nulli Catholici docēt, aërem verberat Caluinus.

Sed contrà instat ille: *Neq; euadet*, inquit, *qui dixerit, non alia caussa nos peccatorum remissionem in Missa obtinere, nisi quia morte Christi iam acquisita est. Nō enim aliud adfert, quàm si iactet, nos ea lege à Christo redemptos esse, vt nos ipsi redimeremus: vt nihil iam passioni Christi relinquatur, nisi, vt sit exemplum redemptionis, quo discamus nostri esse redemptores.*

RESPONDEO; Mira est huius hominis cæcitas, vel malitia, qui nondum potuit, aut certè noluit Catholicorum sententiam intelligere.

D Nam INPRIMIS Missa nō est opus nostrum, sed Christi: ipse enim est verus sacerdos, qui per ministros sacrificium offert, & per illud purgat, & remittit peccata. Quare etiamsi Missa haberet vim per se absq; sacrificio crucis, non ideo tamē nos ipsi redimeremus, sed Christus nos redimeret. DEINDE nō ita comparamus, vt perperam facit Caluinus, passionem Christi cum sacrificio Missæ, vt dicamus ex passione Christi sumi tantùm exemplum redemptionis. Dicimus enim passione Christi totum precium redemptionis acquisitum, & propterea nos omnes ea morte redemptos, quod attinet ad sufficientiam pręcij pro omnibus persoluti: per sacrificium autem Missæ applicari precium illud, vt etiā applicatur per Sacramenta, quāuis alio, & alio modo, vt suo

loco

A loco infrà dicemus. Sicut igitur qui baptizat, nō dicitur exemplum tātùm sumere redemptionis à passione Christi, nec propriè redimere, sed applicare duntaxat precium per passionē acquisitum: sic etiam de sacrificio Missæ cogitari debet.

QVINTVM argumentum iam est solutum: oihil enim adfert, præter id, quod Lutherus dicebat, oon posse idem accipi, & donari. Hæc sunt argumenta ex libro Iostitutionnm. Alia duo addit in Antidoto art. 6. Parisiensis, quæ breuissimè solui possunt.

PRIMVM est hoc: *Institutio Christi sic habet: Accipite, & manducate; non autem, Offerte; ergo sacrificium non ex instituto Christi est, sed palàm cum eo pugnat.* RE- B SPONDEO; Nusquam legimus Christum dixisse; Noo offerte: quod si legeremus, tum verè pugnaret cum instituto Christi sacrificium Missæ. Quod si illud vrgeat Caluinus, quod non dixerit Christus; Offerte, iam suprà responsum est, tum nihil colligi ex pura negatione; tum satis Christum apertè iussisse offerri, cùm ait: *Hoc facite.*

ALTERVM argumentum est: *Nemo vsurpare debet honorem sacerdotij, nisi à Deo vocatus, teste Apostolo. Nemo autem præter Christum vocatus legitur.* RESPONDEO; Cùm Apostolos Christus ad honorem sacerdotij vocauerit illis verbis: *Hoc facite*, nemo potest dicere eos non esse à Deo vocatos, nisi qui Christum neget esse Deum. Qui autem Apostolis legitima ordinatione succedunt, non minus C à Deo vocari censendi suot, quàm olim à Deo iudicarentur vocari, qui Aaroni per caroalem propagationem substituebaotur.

CAPVT XXVI.

Soluuntur obiectiones Kemnitij.

ARTINVS Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 800. & seq. proponit argumenta sua sub hoc titulo: *Argumenta ostendentia abominationem Missæ Pontificiæ.* Sunt autem argumenta sex.

PRIMVM tale est: *Instituere cultum extra verbum, & sine verbo Dei, vanum est, immò idololatria est, cùm scriptum sit, Frustrà colunt me mandatis, & doctrinis hominum. Sed theatrica repræsentatio per verba, ritus, gestus, si-* D *cut in Pontificia Missa fit, nullum habet verbi testimonium, immò nec exemplum Christi, aut Apostolorum. Fatentur enim Pontificij scriptores, Apostolos sola Dominica oratione vsos in celebratione Cœnæ, & notant qui Romani Pontifices, & quo tempore singulos actus, & scenas mystici dramatis inuenerint: ergo, &c.* RESPONDEO; De propositione huius argumenti, sæpe iam io aliis disputationibus disseruimus. Hoc autem loco, etiamsi ea propositio verissima esset, nihil tamen argumentum concluderet: nam in assumptione etiā vitium est. Non enim, vt sæpe diximus, quæstio nostra est de cæremoniis Missæ, sed de substantia sacrificij: illam autem à Christo institutam, suprà demonstrauimus testimoniis Scripturæ, & Patrum, & totius Ecclesiæ.

SECVNDVM argumentum Kemnitij: *Sacramenta extra vsum à Christo institutum in aliam actionem toto genere diuersam transferre, ingens est piaculum. Christus autem Sacramenti; & non sacrificij actionem in verbis institutionis præscripsit: contumelia igitur Cœnæ Dominicæ est, Missa Pontificia.* RESPONDEO; Assumptio argumenti probanda fuerat: nam eam falsam esse, suprà plurimis & clarissimis argumentis demonstrauimus.

TERTIVM argumentum: *Administrationē Cœnæ Christus moriturus testamenti forma instituit. Magnū autem scelus est, vel hominis testamento, quando ratū & confirmatum est, aliquid superordinare: Manifestum igitur est, quid sit Pontificia Missa, quæ Testamento Filij Dei aliquid superordinat.* RESPONDEO; Vltima particula probanda erat. Quod enim Missa aliquid superordinet Testamento Filij Dei, falsum est, cū nihil sit alind Missa, nisi frequentatio eius rei, quam Christus moriturus frequentari mandauit. Sed facilè est aduersariis, verba profundere, etiam cùm nihil habent, vnde sua probare queant.

QVARTVM argumentum: *Missa Pontificia, pugnat cum sacrificio crucis, &c.* QVINTVM: *Missa pugnat cum vnico sacerdotio Christi, &c.* SEXTVM: *Missa obscurat cœnam Domini, & alia media à Christo instituta, ad applicandum fructum passionis Christi.* RESPONDEO; Hæc omnia sumpta sunt ex institutione Caluini, & à nobis paulò antè soluta.

CAPVT XXVII.

Soluitur vltima obiectio, & explicatur in qua parte Missæ propriè consistat essentia sacrificij.

POSTREMO loco soluenda est obiectio quædam, quam partim hæretici faciunt ad Missam oppugnandam: partim etiam Catholici ad rem melius explicandam. Si Missa sacrificium esset propriè dictum, certè in aliqua eius parte inueniretur ratio sacrificij propriè dicti, & suprà definitione explicati, nullam autem eiusmodi partem esse, sic ostenditur. Post Missam Catechumenorum, in qua certū est non consistere sacrificij rationem, quinque partes inueniuntur. PRIMA oblatio panis, & vini. SECVNDA consecratio, & transmutatio panis in corpus, & vini in sanguinem Domini. TERTIA oblatio corporis, & sanguinis per expressa verba. QVARTA fractio, & commistio Sacramenti. QVINTA distributio, & consumptio eiusdem. In oblatione panis, & vini sacrificium Missæ noo consistere, extra controuersiam est: non enim res terrenæ esse possunt illud vnicum sacrificium, quod in Ecclesia vigere pro omnibus veteribus sacrificiis Patres affirmant.

Io consecratione, quæ est secunda pars, non apparet vlla oblatio, quæ tameo de intrinseca ratione sacrificij est. Præterea non fit in conse-

cratione vlla sensibilis immutatio rei, quæ offertur: quæ mutatio ad rationem externi sacrificij omninò pertinere videtur.

Oblatio corporis, & sanguinis, tertia videlicet pars, quæ sequitur ad consecrationem, ad essentiam Missæ pertinere non potest; proinde neque in ea ratio sacrificij constitui debet. Nam Dominus CHRISTVS, quem sacrificij huius auctorem habemus, post consecrationem cõtinuò Sacramẽtum distribuit, ac manducari præcepit. Sic enim ait: *Accipite, & manducate, hoc est corpus meũ.* Nullũ igitur fuit tempus, in quo Dominus consecratum panem Deo offerre potuerit. Deinde, si verum est, quod S. Gregorius scribit, lib. 7. epist. 63. solummodò orationem Dominicam Apostolos addidisse ad verba cõsecrationis; certè nec ipsi faciebant illam oblationem, quam nos post consecrationem facimus: nõ igitur illa oblatio ad essentiam sacrificij pertinet.

Porrò fractio, quæ quarta pars est, sine dubio non habet Dominum auctorem. Dominus enim fregit quidem panem, sed fregit vel ante consecrationem, vt multi volunt, vel statim à consecratione, vt distribueret eum discipulis. At nostra fractio fit post consecrationem multis aliis actionibus interiectis, & non fit ad distribuendum, sed ad certum mysterium significandum.

Deniq; manducatio, seu consumptio non videtur propriè sacrificium, cùm non fiat à solo Sacerdote. Et quamuis ad essentiam sacrificij pertineret, non potest tamen in ea sola tota essentia sacrificij constitui: nam sine oblatione, & dedicatione præcedente, sacrificium esse nõ potest. Atq; hæc est ratio cur apud Catholicos feria sexta maioris hebdomadæ non censeatur sacrificium Missæ propriè celebrari, licet vera hostia adsit & frangatur, & consummatur: quia videlicet consecratio, & oblatio deest.

RESPONDEO; Vt rem totam facilè, & breuiter explicemus, duo aperienda sunt. PRIMVM, quid sit propriè sacrificium Missæ, accipiendo sacrificium pro re, quæ sacrificatur. DEINDE, quid sit propriè sacrificium Missæ, accipiendo sacrificium pro actione sacrificandi. Vtrumque autem ex sequentibus sententiis, seu propositionibus patebit.

PRIMA propositio: *Negari non debet, panem, & vinum aliquo modo in Missa offerri, & proinde pertinere ad rem, quæ sacrificatur.* Hæc patet PRIMVM ex ipsa Liturgia. Nam cùm ante consecrationem dicimus: *Suscipe sancte Pater hanc immaculatam hostiam,* certè pronomen *Hanc*, demonstrat ad sensum id, quod tunc manibus tenemus: id autem panis est. Et similes sunt in Liturgia non paucæ sententiæ, quæ panem offerri apertissimè demonstrant.

DEINDE veteres Patres passim idem tradũt. IRENÆVS lib. 4. cap. 32. dicit, Ecclesiam offerre Deo sacrificium ex creaturis, id est, ex pane, & vino. CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. dicit, Christum obtulisse Patri calicem vino & aqua mistum. &

A in serm. de eleemosyna, reprehendens diuites fœminas, quæ non adferebant panem cõsecrandum: *Locuples, inquit, & diues in Dominicum sine sacrificio venis, & panem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis;* vbi per sacrificium, panem intelligit, qui per Sacerdotes Deo sacrificandus erat. S. GREGORIVS lib. 2. Dial. cap. 23. de S. Benedicto loquens: *Manu sua,* inquit, *oblationem dedit dicens; Ite, & hanc oblationem pro eis offerri Domino facite, & vlterius excommunicata non erunt. Quæ dum oblatio pro eis fuisset immolata, &c.* Et lib. 4. cap. 55. *Omnipotenti Deo,* inquit, *pro me offer hunc panem.* Similes sententiæ passim inueniuntur.

B SECVNDA propositio: *Corpus, & sanguis Domini sunt id sacrificium, quod in Missa propriè offertur, & sacrificatur.* Hæc certissima est, & probata plurimis testimoniis.

TERTIA propositio: *Panis, & corpus Domini, vinum, & sanguis Domini, non sunt duo sacrificia, sed vnum.* Non enim offerimus Deo panem simpliciter, sed panem consecrandum, & transmutandum in corpus Domini: neque offerimus corpus Domini absolutè; tunc enim aut cruentum fieri deberet sacrificium, aut reuera sacrificium nullum esset, sed offerimus corpus Domini in specie panis, & ex pane confectum. Itaque sicut apud Hebræos offerebatur ouis viua, & offerebatur etiam mortua, & licet specie differant viuum, & mortuum, si natura physicè spectetur, tamen vnum erat sacrificium, non duo sacrificia; nam ouis viua offerebatur consecranda per mortem Deo, & deinde per ignem absumenda. Sic etiam, licet panis & corpus Domini, res sint diuersissimæ, si eorum natura consideretur: vnum tamen sacrificium faciunt, quod est panis in corpus Domini transmutatus, siue corpus Domini in specie panis Deo oblatum. Atque hinc est, quod in Missa non offertur panis, vt sacrificium perfectum, sed vt sacrificium inchoatum, & perficiendum, vt patet ex illis verbis: *Benedic hoc sacrificium tuo sancto nomini præparatum.* Et in secretis aliquoties legimus: *Sacrandum tibi munus offerimus.* Vnde rectissimè IRENÆVS lib. 4. cap. 32. dixit: *Calicem, sanguinem suum confessus est, & noui Testamenti nouam* D *docuit oblationem.* vbi oblatio noui Testamenti propriè vocatur vinum in sanguinem Domini commutatum.

Huc faciunt omnia loca Patrum qui docent, vnicum esse Ecclesiæ sacrificium, quod successit toti multitudini veterum sacrificiorum; Leonis serm. 8. de passione Domini. Ioan. Chrysostomi in Psal. 95. & Augustini lib. de spiritu, & litera, ca. 11. lib. 3. contra Donatistas, de Baptismo, cap. vlt. lib. 1. contra aduersar. leg. & prophet. ca. 20. lib. 1. contra Cresconium, cap. 25. & lib. 8. ciuit. cap. vlt.

Hinc pater, improbabilem esse sententiã Gasparis Cassalij. lib. 1. de sacrificio, ca. 20. qui affirmat duo esse sacrificia Eucharistiæ, vnum panis & vini, alterum corporis & sanguinis Domini.

QVARTA propositio: *Oblatio panis, & vini consecrationem praecedens, ad integritatem & plenitudinem sacrificij pertinet, non tamen ad essentiam.* Quod ad essentiam non pertineat, extra controuersiam esse videtur. Nam oblatio vocalis, vt suprà ostendimns, non est ad sacrificium necessaria: satis enim Deo se demonstrat aliqnid offerre, qui reipsa offert. Et quamnis oblatio aliqua ad essentiam sacrificij necessariò requiratur, non tamen necesse est, vt ea immolatinnem præcedat: ipsa enim immolatio, oblatio esse potest. Qnod autē ad integritatem quandam pertinear, inde patet, quod in omnibns Liturgiis, qnantûnis antiquis, seu Græcis, sen Latinis, pars actionis est oblatio rernm consecrandatum. Et quamuis Dominns non iisdem verbis panem consecrandnm obtulerit, quo nos modo offerimus, tamen obtulisse aliquo modo, apertè scribit Cyprianus, lib. 2. epist. 3. & colligitnr ex illa cæremonia eleuandi oculos in cœlum, & gratias agendi, quam Dominnm consecrationi præmisisse, partim Enangelistæ, partim antiquissimæ Litnrgiæ testantnr.

QVINTA propositio: *Oblatio qua sequitur consecrationem, ad integritatem sacrificij similiter pertinet, non ad essentiam.* Quod non ad essenriā probatur, tum ex eo, quod Dominus eam oblationem nō adhibuit: immò nec Apostoli in principio, vt ex Gregnrio demonstratum est; tum ex eo, qnod verba huius oblationis nō dicuntur in persona Christi, sed in persona ipsius Ministri, & Ecclesiæ; vt patet ex illis verbis: *Vnde & memores nos serui tni, &c.* Sacrificium autem in persona Christi, principalirer offertur. Itaq; ista oblatio consecrationem subsequens, est quædam testificatio, quod tota Ecclesia consentiar in oblationem à Christo factam, & simnl cnm illo offerat. Quod autē ad integritatem pertineat, patet ex antiquissimis Liturgiis, quæ sine dubio ab Apostolis originem ducunt. Nam etsi Apostoli initio solam orationem Dominicam addidisse dicantur, tamen postea iidem ordinanerunt ritnm celebrandi, & multa alia addiderunt, vt ex Litnrgia Iacobi, & Clementis intelligi potest.

SEXTA propositio: *Fractio Sacramenti ad essentiam non pertinet, sed solùm ad integritatem.* Quod non ad essentiam, perspicuū est ex ipso vsu Ecclesiæ. Nam si fortè dnm cnm ipso Sacramento signum crucis exprimitur snper calicem, panis consecratus in calicem decidar, non solet frangi, sed relinquitur ita integrum, vsque ad snmptionem: nec tamen sacrificinm irritum, aut essentialiter immutari creditur. Adde, qnòd hac cæremonia Dominus non videtnr esse vsus, vt initio diximus. Pertinere autem ad integritatem, perspicunm est ex omnibus Liturgiis Græcis, & Latinis.

SEPTIMA propositio: *Sacramenti consumptio, vt à populo fit, non est pars sacrificij vt autem fit à Sacerdote sacrificante, pars est essentialis, sed non tota essentia.* Quod attinet ad populi sumptionē, res certissima est:

A qui enim edunt victimas, participes sunt altaris, vt Apostolus ait, 1. Cor. 10. & Hebr. 13. Non est aut idem, sacrificinm offerre, & de altari participare. Consumptio antem, quæ fir à Sacerdote sacrificante, nō tam est comestio victimæ, quàm consummatio sacrificij; & propriè combustioni holocausti respondere censetur. Itaq; adeò necessaria semper indicata est ab Ecclesia, vt si fortè Sacerdos ante consumptionem moriatur, vel alio modo à cōsumptione impediatur, oporteat alium Sacerdotem illi succedere, & sacrificium cōsummare, vt patet ex Concil. Tolet. 12. can. 5. & ex regulis libri Missalis.

Quòd antē sit pars essentialis, inde probatur,
B qnia in rota actione Missæ, vt mox ostendemns, nulla est alia realis destructio victimæ præter istam: requiri autem realem destrnctionem, suprà probatum est, cùm definitionem constitueremus. Vnde Abraham Patriarcha, licet filium iam colligasset, & super aram constituisset, & manum ad mactandum sustulisset, quia tamen defuit realis nccisio, nō dicitur eum, nisi voluntate sacrificasse. Neq; obstat, quod ista consumptio non videatur fieri in persona Christi, qui tamen est primarius sacerdos. Nam Christus quidem non se ipse manducat; neq; immediatè consumit Sacramentum: tamen ipse dici porest consumere, quia ad consummandum tradit. Quemadmodū etiam in sacrificio crucis, Chri-
C stus verè se ipse sacrificauit, quia occidendnm obtulit, licet non se ipse occiderit manibns suis, sed manibus aliorum. Nam eriam in Testamento veteri de ratione holocausti erat combustio, quæ tamen immediatè non à Sacerdote, sed ab igne fiebat: sed verè dicebatur Sacerdos cremare victimam, quando ignem illi subiiciebat.

OCTAVA propositio: *Consecratio Eucharistia ad essentiam sacrificij pertinet.* Hæc sententia ita generatim proposita, multos habet auctores. Nam ex Græcis eam apertè docet Nicolaus Cabasilas in explicatione sacræ Liturgię, cap. 32. & ex Larinis Ruardus in defensione artic. 16. Louaniensinm, Iodocus Tiletanus in respōsione ad Apologiam Illyrici, ca. 15. Gaspar Casalius lib. 1. de sacrificio,
D cap. 20. Alanns lib. 2. de sacrificio, cap. 15. & alij; sed non omnes eodem modo illam exponnnt.

Aliqui existimant ideò in consecratione consistere sacrificij essentiam, quia per consecrationem fit vera, realisque mutatio panis in corpus Christi: sacrificinm antem vernm requirit eiusmodi veram, & realem mntationem, qua res desinat esse ad Dei honorem.

SED hæc sententia habet contra se non leuia argumenta. Nam INPRIMIS, si ea vera sit, sequetur propriè solum panem triticeum sacrificari. Id enim propriè sacrificari dicitur, quod realiter mutatur, ita vt desinat esse: at solus panis ita mutatur. Id autem absurdissimum esse, nemo negare potest; qnia si ita esset, haberet Ecclesia sacrificinm inanimnm, & vilius multò,

quàm habuerint olim Hebræi. DEINDE mutatio, quæ ponitur quasi forma sacrificij sensibilis, & externi, debet esse externa, & sensibilis. At mutatio panis in corpus Christi, est omninò interna, & nullo sensu, sed fide sola perceptibilis. TERTIO, non esset idem sacrificium Ecclesiæ, & sacrificium crucis, quoad rem oblatam: nec esset verum, quod Patres dicũt, in sacrificio Missæ eundem esse sacrificium, & Sacerdotem: neque illud, quod Chrysostomus, Ambrosius, Primasius, & alij notant in cap. 10. epistolæ ad Hebræos, sacrificia Hebræorũ fuisse multa, quia hodie vnum agnum, cras alium offerebant: nostrum autem esse vnum, quia semper eundem offerimus Christum; nam & nos, si de pane agamus, non semper eundem offerimus.

Alij volunt ideò in consecratione sacrificij essentiam consistere, quod per eam verè, licet mysticè, & incruentè, immoletur Christus. Nam cùm vi verborum: *Hoc est corpus meum*, solum Christi corpus sine anima & sanguine incipiat esse in altari, & vi aliorum verborum: *Hic est sanguis*, incipiat sanguis solus, & seorsim à corpore esse in altari: & vbi est verum corpus à sanguine separatum, ibi fit vera quędam immolatio: certè sequitur, vi totius cõsecrationis, verè immolari Christum: & tamen incruenta est immolatio, quia naturalis concomitantia impedit, quò minus verè sanguis aut anima à corpore separentur.

Hæc sententia non videtur ita satis facere, vt omninò animus conquiescat. Nam IN PRIMIS verum, & reale sacrificium, veram, & realem mortem, aut destructionem rei immolatæ desiderat: consecratio autem, non veram, & realem mortem, sed mysticam tantùm efficit. Neque satis respondere videntur, qui dicunt consecrationem ex se vetã mortem adferre, sed per naturalem concomitantiam fieri, ne mors reuera sequatur. Nam si naturalis cõcomitantia impedit mortẽ, hoc ipso impedit sacrificium. Certè, si tempore veteris Testamenti Sacerdos immolaturus ouem, ictum adhiberet, qui ex se mactare posset, sed aliquo impedimento interueniente ouis non mactaretur, non diceretur peracta reipsa mactatio, sed voluntate sola.

PRÆTEREA, si per consecrationem vera, & realis immolatio fieret, ea tamen non fieret in altari, sed in cœlo. Nã immolatio ibi fieri dicitur, vbi animal viuum occiditur; siue vbi diuisio fit corporis ab anima, & sanguine: porrò diuisio corporis Christi ab anima, & sanguine, si qua fit per verba Sacramentalia, non fit in altari, sed in cœlo. Ibi enim fieri debet diuisio, vbi præexistit res ante diuisionem: Christus autem ante diuisionem istam, in cœlo, non in altari præexistit. Itaque secundum hanc sententiam immolatio non fit in altari, sed tantùm partes rei immolatæ post immolationem in altari collocantur. At quis concederet immolationem, quæ est sa-

A crificium Christianæ religionis, non in terra, sed in cœlo tantummodò celebrari?

DENIQVE vel in Missa fit vera, & realis Christi mactatio, & occisio, vel non fit. Si non fit, non est verum, & reale sacrificium, Missa; sacrificium enim verum, & reale, veram, & realem occisionem exigit, quando in occisione ponitur essentia sacrificij. Si autem fit; ergo verum erit dicere, à Sacerdotibus Christianis verè, & realiter Christum occidi: at hoc sacrilegium, non sacrificium esse videtur.

His igitur omissis, ita rem explicandam arbitror. In consecratione Eucharistiæ tria fiunt, in quibus sacrificij veri, & realis ratio consistit.

B PRIMVM, res prophana fit sacra: panis enim res alioqui terrena, & communis, per consecrationem vertitur in corpus Christi, rem videlicet omnium sacratissimam.

DICES; Ex hoc sequi videtur, vt panis solus propriè sacrificetur: quod esse absurdum suprà diximus. Nam quod fit sacrum ex prophano, id propriè sacrificatur: si ergo panis fit sacer ex prophano, panis propriè sacrificabitur.

RESPONDEO; Quod ita fit sacrũ ex prophano, vt maneat, id sine dubio propriè sacrificatur: atq; ideò apud Hebræos ouis sacrabatur, & eadem ouis sacrificabatur, quia manebat eadem etiam post mortem, saltem quoad partem materialem, & ouis tam viua, quàm mortua dicebatur.

C tur. At panis non manet dum sacratur, sed in aliud vertitur: & ideò non panis, sed id quod ex pane factum est, propriè sacrificatur.

SECVNDO, In consecratione res illa sacra ex prophana effecta, Deo offertur, dum in altari Dei collocatur. Nam, vt suprà diximus, victimam in altari ponere, est reipsa illam Deo offerre; & quia vi consecrationis fit, vt corpus Christi, & sanguis incipiat reipsa esse super altare, mediante manu Sacerdotis, ideò verbis consecrationis vera & solennis oblatio celebratur. Neque his repugnat, quod aliquando sine altari celebratum est sacrificium. Nam non disputamus hic de altari lapideo; sed id omne vocamus altare, vbi recipitur victima per verba

D consecrationis effecta. Neque obstat, quod videatur esse oblatio rei inuisibilis; cùm tamen externa, & sensibilis victima requiratur in externo, & propriè dicto sacrificio. Nam corpus Christi non est victima in sacrificio Missæ, absolutè, sed vt est in specie panis: in specie autem panis planè visibile est.

TERTIO, per consecrationem, res quę offertur, ad veram, realem & externam mutationem, & destructionem ordinatur, quod erat necessarium ad rationem sacrificij. Nam per consecrationem, corpus Christi accipit formam cibi: cibus autem ad comestionem, & per hoc ad mutationem, & destructionem ordinatur. Neque obstat, quòd corpus Christi nullam in se læsionem patiatur, neq; esse suum naturale amittat,

cùm

cùm manducatur Eucharistia: uam amittit esse Sacramentale, & proinde desinit tealiter esse in altari, desinit esse cibus sensibilis.

Hæc mihi S. Thomæ sententia esse videtur, qui in 2. 2. q. 85. art. 3. cùm doceret ad sacrificij rationem pertinere, vt circa rē oblatam aliquid fieret, vt cùm animalia occidebantur, & cremabantur ad Dei honorem, nō addidit, id quod fit in sacrificio Missæ, consistere in conuersione panis in corpus Domini, sed in fractione, benedictione, & manducatione panis.

Hac explicatione præmissa, probatur nostra propositio octaua, & postremo. PRIMO, quia sacrificium Missæ offertur in persona Christi: nihil autem facit Sacerdos tam perspicuè in persona Christi, quàm cōsecrationem, in qua dicit: *Hoc est corpus meum, &c.*

SECUNDO, quia Christus ipse aut consecrando & consumendo sacrificauit, aut nullo modo sacrificauit: nam vt ostendimus, nō est alia Christi actio, quæ sacrificium dici possit, neque ante, neque post consecrationem.

TERTIO, quia Apostoli initio, si nihil addebant ad verba consecrationis præter Dominicam orationem; necesse est, vt consecrando sacrificarent: neque enim oratio Dominica sacrificium dici potest.

QVARTO, quia in consecratione consistit repræsentatio sacrificij crucis, vt S. Thomas docet, 3. part. quæst. 80. artic. 12. ad 3. At simul esse debent sacrificium reale, & sacrificium repræ- A sentatiuum: siquidem ipsum reale est alterius repræsentatiuum.

QVINTO, quia hæc est sententia veterum Patrum. Nam IRENÆVS lib. 4. cap. 32. dicit, Christum tunc docuisse oblationem noui Testamenti, quam Ecclesia per orbem terræ frequentat, cùm ait: *Hoc est corpus meum.* CYPRIANVS in sermone de cœna Domini, dicit, cùm verbis consecrationis panis benedicitur, tunc Eucharistiā fieri medicamentum simul, & holocaustum. CHRYSOSTOMVS homil. de proditione Iudæ, dicit verba Domini: *Hoc est corpus meum,* vsque ad mundi consummationem præstare sacrificio firmitatem. GREGORIVS lib. 4. Dialogorum, cap.
B 58. cùm ait in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis vocem Angelorum choros adesse, cœlum aperiri, ima summis coniungi, vnum ex visibilibus, & inuisibilibus fieri: apertè docet immolationem consecratione perfici. Illa enim est hora, qua ad Sacerdotis vocem Christus verè in altari esse incipit sub specie panis; nam id est ima summis coniungi, terrena cœlestibus sociari, & vnum quid ex visibilibus, & inuisibilibus fieri; neque dubium est, quin ob Christi præsentiam, Angeli de cœlo in terram veniant.

Atque hæc de prima controuersia dicta sint.

LIBER SEXTVS, DE EVCHARISTIA,

QVI EST SECVNDVS DE SACRIFICIO MISSAE.

CAPVT PRIMVM.

Ponitur controuersia; An Missa sit propitiatorium sacrificium.

A

EXPEDITA primaria controuersia, sequũtur aliæ multò quidẽ, & breniores, & faciliores, sed tamen in quibus minus, quàm in prima, cum aduersariis cõuenimus. Est igitur SECVNDA cõtrouersia; Quale sacrificium Missa sit, Eucharisticum rantùm, & honorarium, an etiam propitiarorium, & imperrarorium. Nam vt in principio libri superioris explicarum est, tria sunt genera sacrificiorum; seu potiùs quatuor, cùm postremum ex tribus in duo genera, diuidarur. VNVM est, quod in Scriptura dicitur holocaustũ; quod etiam λατρευτικὸν, & honorarium dici potest, cuius finis est solus Dei culrus, atq; honor. ALTERVM dicirur, in Scriprura sacrificium pro peccato, quod eriã propiriarorium appellatur: cuius finis est præter Dei culrũ, propitiario irari Dei & peccarorum remissio. TERTIVM, in Scriprura nominatur pacificum, & hoc est duplex; alterum Eucharisticum, id ėst, oblarum ad agendas gratias pro beneficio accepto; alrerũ quod communi vocabulo imperrarorium dici porest, cuins finis est impetrario beneficij.

Aduersarij facilè cõcedunt Missam esse sacrificium εὐχαριστικὸν, & λατρευτικὸν, non quidem quod velint esse sacrificium propriè dictum, sed impropriè, & largo modo, vt suprà demonstrarum est. Nam ipsa Eucharistiæ distributio & manducatio, ad honorem Dei fit, & in gratiarum actionem pro beneficio accepto passionis Christi: ista enim cõuenire possent Eucharistiæ, etiamsi non esset alind, nisi Sacramenrum. At esse propitiarorium, & imperrarorium, præsertim aliis, quàm ipsis sumentibus, nulla rarione admittunt, nec possunt admittere, nisi fareantur Eucharistiam non solùm esse Sacramenrum, sed etiam sacrificium propriè dictum: non enim Sacramenra prosunt aliis, quàm sumentibus. Vide Lurberum in lib. de capriuit. Babyl. cap. 1. Apologiam Confess. Augustanæ, in art. de Missa. Cõfess. VVittembergensem, ca. 16. quod est de Eucharistia. Caluinũ lib. 4. Instit. cap. 18. §. 13. 14. 15. & 16. & Kemnitium in 2. parte Exam. Tridenr. Concil. sess. 22. cap. de Missa.

Contrarium docet, ac docuit semper Catholica Christi Ecclesia; & Synodus TRIDENTINA, vt rem totam penitus declararet, sess. 22. can. 2. apertè docuir, sacrificium Missæ nõ solùm propitiatorium esse pro pœnis, sed eriam pro culpis, nec solùm pro culpis lenibus, sed eriam pro grauibus, arque adeò morralibus: id enim significar, cùm air: *Crimina, & peccata, etiam ingentia dimittit.* Prætereà non solùm impetrarorium esse spiritualium beneficiorum, sed eriam remporalium, & idcircò offerri posse pro peccaris, pro pœnis, & pro quibuscunque aliis necessitatibus. Quam senrentiam, vt ordine defendamus, & explicemus, probabimus PRIMVM, sacrificium Missę propitiatorium esse. SECVNDO, esse impetratorium. TERTIO, ostendemus vtrumque illi conuenire ex opere operaro, & breniter explicabimus, quæ sir propria efficientia sacrificij. QVARTO, soluemus obiectiones hæreticorum.

C

CAPVT SECVNDVM.

Probatur sacrificium Missæ propitiatorium esse.

IGITVR sacrificium MISSÆ propitiatorium esse probatur. PRIMVM, testimoniis veteris Testamẽti. Scriprura enim Testamenri veteris apertè docer, fuisse in lege naruræ, & Moysis sacrificia propitiarotia. Nam Iob cap. 1. legimus

sauctum

sanctum Iob, qui in lege naturæ viuebat, quotidie pro peccatis filiorum suorū sacrificasse Deo: A & Iob vltimo, Deum ipsum iussisse, vt amici Iob sacrificarent pro peccato suo. Leuit. 4. 5. & 6. describuntur varia sacrificia pro peccato.

Hæc, & similia testimonia dupliciter probāt, sacrificium Missæ esse propitiatorium. PRIMO, quia illa sacrificia erant typi, ac figuræ huius nostri sacrificij, vt suprà probatum est.

SECVNDO, quia si sacrificium crucis, quod est singulariter propitiatorium, non impedit, quò minus illa vetera fuerint suo modo propitiatoria, nec impedire debet, quò minus sacrificium Ecclesiæ sit propitiatorium. Nam sacrificium crucis vim habuit ab initio mundi, & habebit vsq; ad mundi consummationem; B ac propterea si impediret sacrificium nostrum, quò minus esset propitiatorium, impediret etiā illa; & contrà, si illa non impediuit, nec nostrum impedire debet.

TERTIO, quia sacrificium nostrum est, verè, ac propriè dictum sacrificium, non minus quàm vetera, vt libro superiore demonstratum est: est etiam commemoratiuum passionis Domini, vt illa, immò expresius quàm illa, denique continet hostiam Deo gratiorem, quàm illa continerent; quæ igitur caussa esse potest, cur illa propitiatoria dici possent, hoc non posit?

RESPONDET Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 13. illa vetera dicta esse sacrificia propitiatoria, C non quòd verè expiarent peccata, Deumúe placarent, sed quòd adumbrarent, ac significarent futurum aliquando sacrificium crucis, quo peccata verè purgarentur.

AT etiam si sacrificia vetera nihil aliud, quàm typi, & vmbræ fuissent, adhuc solutio Caluini non satisfaceret: nam non solius sacrificij crucis, sed etiam sacrificij Eucharistiæ typi, & vmbræ erant. Vnde AVGVSTINVS quæst. 57. in Leuiticum: *Illis*, inquit, *sacrificiis vnum hoc sacrificium significabatur, in quo vera fit remissio peccatorum, à cuius sacrificij sanguine in alimentum sumendo, non solùm nemo prohibetur, sed ad bibendum potiùs omnes exhortantur.* Deinde, si illa sacrificia tantùm significabant futuram purgationem, non etiam aliquo D modo purgabant: falsa erunt verba Scripturæ, Leuitic. 4. quæ sæpè repetuntur: *Offerat sacrificium, & orabit Sacerdos pro peccato eius, & dimittetur ei.* Et similiter falsum esset, quod legimus Iob vltimo, Dominum placari voluisse iram suam sacrificiis. Illa igitur sacrificia non expiabant peccata quoad culpam coram Deo, quasi iustificarent, & homines verè Dei amicos efficerent ex opere operato; rectè enim Apostolus dicit, Hebr. 10. impossibile esse sanguine hircorum, & vitulorum auferri peccata: sed tamen expiabant maculas legales, & etiam Deum propitiabant, quoad pœnas temporales, & etiam quoad culpas ex offerentium fide, cuius fidei protestationes erant sacrificia illa.

SECVNDVM argumentum sumitur à verbis institutionis. Nam illa verba: *Hic est sanguis, qui pro vobis funditur in remissionem peccatorum*, apertissimè docent, Christum obtulisse in cœna sacrificium pro peccatis Apostolorum. Idem autem est sacrificium nostrum cum illo, quod in cœna oblatum fuit; iussit enim Dominus Apostolis, vt idem postea frequentarent.

PRÆTEREA, sacrificium Missæ est sacrificium applicans promissiones Testamenti noui: nam ideò etiā Luc. 22. Testamentum nouum appellatur, vt suprà exposuimus. At inter promissiones noui Testamenti vna est de remissione peccatorum, vt patet Hierem. 31. & Hebr. 8.

DENIQVE fatentur Lutherani, vel potiùs contēdunt, Eucharistiam institutam esse ad peccati remissionem: quare necesse est, vt peccata remittat, vel vt sacrificium, vel vt Sacramentum. Et quidem vt Sacramentum, non est propriè instituta ad peccati remissionem, sed ad vitæ spiritualis conseruationem. Nam, vt Sacramentum, non prodest nisi sumenti: sumens autem probare se antea iubetur, nec potest cum conscientia peccati accedere, nisi iudicium sibi mā-ducare velit, & bibere, 1. Corinth. 11. Sequitur igitur vt ad remissionē peccati instituta sit Eucharistia, vt sacrificium est. Et sanè aduersarij nō intelligunt quid loquantur, cùm Eucharistiā ad peccati remissionem institutam volunt, & tamen Sacramentum tantùm, non etiam sacrificium illam esse contendunt.

TERTIVM argumentum sumitur ex Apostolo, qui Hebræ. 5. sic ait: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccato.* vbi videmus præcipuum munus Sacerdotis cuiuslibet esse offerre pro peccato. Si ergo, vt in superiore libro demonstratum est, habemus in Ecclesia sacerdotium, & sacrificium: necesse est, vt etiam ad peccata purganda illa habeamus. Præterea sicut Apostolus dicit, Hebr. 10. *Vbi est horum remissio, iam non est oblatio pro peccato:* ita nos è contrario dicere possumus; Vbi nondum facta est remissio, adhuc relinquitur hostia pro peccato. At remissio perfecta nondum facta est, sed quotidie fit, & fiet vsq; ad mundi consummationem; ergo manet adhuc, & manebit vsque ad mundi consummationem hostia pro peccato.

SECVNDO probatur testimoniis antiquorum Patrum. IACOBVS in Liturgia: *Offerimus*, inquit, *tibi incruentum sacrificium pro peccatis nostris, & ignorantiis populi.* IVSTINVS in Dialogo cum Triphone, dicit sacrificium vaccæ, quod offerebatur pro elephantiacis, fuisse figuram Eucharistiæ, quæ offertur pro expiatione peccatorum. ORIGENES homil. 13. in Leuiticum, cùm adduxisset verba Domini, quibus iubemur mysterium Eucharistiæ conficere in memoriam eius: *Ista est*, inquit, *commemoratio sola, quæ propitium facit Deum hominibus.* ATHANASIVS in serm. de de-

functis, quem Damascenus citat in serm. eiusdẽ argumenti: *Incruenta*, inquit, *hostiæ oblatio, propitiatio est.* Basilivs in Liturgia non procul ab initio: *Dignos*, inquit, *efficito nos, qui puro corde stemus coram te, tibiq́; ministremus, & offeramus sacrificium hoc reuerendum ad abolenda delicta nostra, & pro piaculo populi tui, &c.* Cyrillvs Catechesi 5. mystagogica, vocat Eucharistiam hostiam propitiationis, & postea dicit: *Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis, & illis eum, qui est benignissimus, propitium reddamus.* Chrysostomvs lib. 6. de sacerdotio: *Sacerdos*, inquit, *pro vniuerso orbe terrarum legatus intercedit, deprecatorq́; est apud Deũ, vt hominum omnium non viuentium modò, sed etiam defunctorum peccatis propitius fiat.* Idem in Liturgia: *Idoneos*, inquit, *nos redde ad inferenda tibi dona, & sacrificia pro peccatis nostris, & populi ignorantiis.* Idem hom. 3. in epist. ad Ephes. sæpe vocat sacrificium Eucharistiæ, hostiam salutarem. Deniq; Damascenvs lib. 4. cap. 14. dicit hoc sacrificio sordes peccatorum purgari.

Ex Latinis Cyprianvs in serm. de cœna Domini, dicit, Eucharistiã esse holocaustum ad purgandas iniquitates. Ambrosivs lib. 1. de officiis, cap. 48. de Eucharistia loquens: *Offert*, inquit, *Christus seipsum quasi Sacerdos, vt peccata nostra dimittat.* Et in exhortatione ad virgines in vltimis verbis, vocat sacrificium, quod in altari offertur, hostiam salutarem, per quam peccatum mundi huius aboletur. Hieronymvs in commentat. cap. 1. epist. ad Titum: *Si laicis*, inquit, *imperatur, vt propter orationem abstineant se ab vxorum coitu: quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis, populiq́; peccatis illibatas Deo oblaturus est victimas?* Vide eundem in epist. ad Damasum de filio prodigo. Et in epist. ad Fabiolam de veste sacerdotali. Avgvstinvs quæst. 57. in Leuiticum: *In multis*, inquit, *sacrificiis, quæ pro peccatis offerebantur, vnum hoc nostrum sacrificiũ significatur, in quo vera fit remissio peccatorum.* Et lib. 20. ciuit. ca. 25. scribit, sacrificium pro peccato offerri in Ecclesia vsq; ad diem Iudicij, sed non vlteriùs, quia post eum diem non erunt, quibus peccata remitti possint, & lib. 1. contra Cresconium, ca. 25. vocat sacrificium Eucharistiæ, vnicum sacrificium pro salute nostra. Serm. 11. de Sanctis, qui est IV. de Innocentibus, de altari loquens: *Ibi*, inquit, *pro peccatoribus Christi sanguis effunditur.* Gregorivs lib. 4. Dial. cap. 58. *Hæc victima singulariter ab æterno interitu animam saluat.* Vide etiam homil. 37. Beda lib. 4. hist. gentis suæ, cap. 22. *Sacrificium*, inquit, *hoc salutare ad redemptionem valet animæ, & corporis sempiternam.*

Accedat Conciliũ Bracarense III. quod ante Bedæ tempora celebratum fuisse constat, can. 1. sic legimus: *Cùm omne crimen atque peccatum oblatis Deo sacrificiis deleatur, quid de cetero pro delictorũ expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione erratur?*

Accedant denique omnia testimonia in sequenti controuersia adducenda, quibus proba-
A bimus sacrificium Eucharistiæ esse propitiatorium defunctis. Nam qui asserunt, hoc sacrificiũ propitiatoriũ esse defunctis; necessariò asserunt esse propitiatorium: quod nunc tantùm demõstrandum suscepimus. Hæc de testimoniis Patrum.

CAPVT TERTIVM.

Probatur idem sacrificiũ esse etiam impetratorium.

IAm verò non solùm propitiatorium sacrificium esse, ac pro peccatorum remissione offerri posse corpus Dominicum, sed etiam esse impetrato-
B rium omnis generis beneficiorum, ac pro iis etiã ritè offerri, facilè probari potest testimoniis Scripturæ, & Patrum.

Primo, in testamento veteri erant hostiæ non solùm pro delicto, sed etiam pacificæ, tum pro actione gratiarum, tum etiam votiuæ pro beneficio aliquo impetrando, vt patet Leuit. 7. & alibi passim: & Dauid 2. Reg. vlt. obtulit pacifica pro peste auertenda, & impetrauit. Onias obtulit hostiam salutarem pro vita temporali Heliodori, quam etiam impetrauit, 2. Machab. 3. & Hebræi 1. Esdræ 6. immolabant hostias pro vita Regis Darij, & filiorum eius. Quare, si verum est, quod scribunt Chrysostomus in Psalm.
C 95. Augustinus lib. 1. contra aduers. legis, & prophet. cap. 20. & Leo serm. 8. de passione Domini, omnes differentias hostiarum veterum vna Eucharistiæ oblatione contineri: necesse est; vt Eucharistia offerri possit, etiam pro impetrandis eiusmodi beneficiis.

Secvndo, quod scribit Apostolus, 1. Timoth. 2. faciendas in Ecclesia obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus, exponunt sancti Patres de publicis precibus, quæ fiunt in Missa: & volũt Apostolum hoc præcepisse, vt sacrificium etiam offerretur pro temporali pace, & tranquillitate Ecclesiæ. Vide Au-
D gustinum in epist. 59. ad Paulinum, & commentaria Chrysostomi, Theophylacti, & Oecumenij in hunc locum, & Ambrosium lib. 6. de Sacramentis, cap. vltimo.

Tertio, Liturgiæ omnes, Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, non semel inter offerendum, orandum præcipiunt pro pace, pro copia fructuum, & pro aliis id genus temporalibus beneficiis.

Qvarto, sancti Patres idem passim testantur. Tertvllianvs in lib. ad Scapulam: *Sacrificamus*, inquit, *pro salute Imperatoris.* Et in lib. de Corona militis scribit, oblationem pro natalitiis fieri solitam. Cyrillvs Hierosolymitanus Catechesi 5. mystagogica: *Postquam confectum est*, inquit, *illud spirituale sacrificium, & ille cultus in-*

cruen-

cruentus, super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquilitate mundi, pro Regibus, pro militibus, pro sociis, pro aegrotis, & afflictis, & in summa pro omnibus, qui egent auxilio. CHRYSOSTOMVS homil. 18. & 21. in Acta Apostolorum, & alibi saepe docet, offerri sacrificium pro fructibus terrae, proque aliis necessitatibus. AVGVSTINVS lib. 22. ciuit. cap. 8. meminit sacrificij Eucharistiae oblati ad purgandam domum à Daemonum vexatione. PROSPER in lib. de praedictionibus Dei, cap. 6. dimidij temporis, scribit suo tempore sacrificium Missae oblatum pro daemoniaca, & rursus ea curata, iterum oblatum in gratiarum actionem. GREGORIVS homil. 37. in Euangelia, & BEDA 4. lib. hist. Angliae, cap. 22. scribunt diuersis temporibus idem miraculum contigisse, vt cùm sacrificium Missae offerretur pro homine captiuo in alia regione posito, & ignorante quid pro se fieret, eius vincula diuinitus soluerentur ipsa hora sacrificij.

QVINTO & vltimò, ratio ipsa hoc docet: nam si oblatio Eucharistiae pro peccatis dimittendis valet, certè etiam pro aliis necessitatibus, quae ex peccato ortae sunt, valere debet. Et si Deus hoc sacrificio placatus in gratiam cum inimicis suis redit, quantò faciliùs ob idem sacrificium adducetur, vt amicis, & reconciliatis bona temporalia tribuat, si id eis vtile fuerit?

CAPVT QVARTVM.

Explicatur efficientia propria sacrificij Missae.

SEQVITVR nūc, vt explicemus, num sacrificium Missae ex opere operato vim habeat, & simul, vt promisim^9, quaesit propria efficientia sacrificij. Sunt autem tria praemittenda, vt hoc rectè intelligatur. PRIMVM est, sacrificium Missae à tribus offerri, à Christo, ab Ecclesia, à Ministro; sed non eodem modo. Christus enim offert, vt primarius Sacerdos, & offert per Sacerdotem hominem, vt per suum proprium Ministrum. Ecclesia non offert, vt Sacerdos per Ministrum, sed vt populus per Sacerdotem. Itaq; Christus per inferiorem offert, Ecclesia per superiorem: Sacerdos enim quatenus talis, maior est reliquo populo, quippe qui, vt mediator quidam, pro populo apud Deum intercedit, nec est propriè in ea re Minister Ecclesiae, sed Christi principalis mediatoris. Ex quo etiam sequitur, vt Ecclesia nō propriè sacrificet exercendo actum sacerdotalem, sed tantùm offerat Sacerdoti rem sacrificādam, aut curet fieri sacrificium, aut certè cōsentiat in sacrificiū, & voluntate, ac desiderio offerat, cùm Sacerdos offert.

Vbi est etiam OBSERVANDVM, totam quidem Ecclesiam offerre omnia sacrificia, quae à Sacerdotibus omnibus offeruntur, sed non eodem modo. Nam aliqui solùm habitualiter of-

A ferunt, qui nimirum absunt, neque de sacrificio cogitant, sed tamen habitualiter cupiunt offerri: aliqui offerunt actu, qui nimirum intersunt sacro, & actuali desiderio offerunt: aliqui praeterea offerūt etiam caussaliter, quia caussa sunt, vt sacrificium fiat, siue hortando, siue rogando, siue iubendo. Denique Minister ipse offert, vt Sacerdos verus, sed ministerialis.

SECVNDO, reuocandum est ad memoriam, quod saepe dictum est in disputatione de Sacramentis in genere: illud habere vim ex opere operantis, quod vim habet ex bonitate, vel deuotione eius, qui operatur; ita vt opus multum, aut parum, aut nihil valeat, prout magna, parua, aut B nulla est bonitas, deuotio operantis: qualis est valor precum, & meritorum nostrorum. Illud autem habere vim ex opere operato, quod ex se valet, modò fiat sicut lex praescribit, quidquid sit de bonitate, vel malitia operantis Ministri, ita vt opus semper idem valeat, nec fiat melius ex Ministri bonitate, neque peius ex Ministri iniquitate. Talem esse valorem Baptismi, ne aduersarij quidem hoc tempore negant, licet à vocabulo operis operati abhorrēāt: idem enim est Baptismus, & idem efficit, siue à bono, siue à malo Ministro conferatur. Quare controuersia est; Vtrū sacrificium vim habeat ex ipso opere, qualē habent Sacramenta, aut ex bonitate Ministri, qualem habent nostrae preces.

C TERTIO, considerandum est, valorem ex opere operato, posse duobus modis in aliquo opere inueniri. VNO modo, si opus illud sit instrumentum quoddam efficienter, & immediatè producens effectum, quasi per modum naturae, & hoc modo Sacramenta vim habent ex opere operato, quia actio Sacramentalis est instrumentum Dei, quod efficienter, & immediatè iustificat, nisi ponatur obex: nec pendet virtus huius instrumenti à bonitate Ministri, sed à sola Dei institutione. ALIO modo, si opus quidem quod fit, non sit instrumentum efficienter, & immediatè producens effectum, sed tamen infallibiliter, & independenter à bonitate Ministri, moueat Deum ad effectum producen-D dum. Exemplum esse posset in rebus humanis, si quis ignotus, vel etiam inuisus Principi aliquid ab eo peteret nomine alterius, cui Princeps nihil negare posset: ista enim huius hominis supplicatio infallibiliter impetrat, & tamen non habet vim ex opere operantis, id est, ex bona qualitate supplicantis, cùm sit ipse ignotus, vel inuisus Principi.

His notatis, ponam aliquot propositiones, quibus res tota aperiatur. PRIMA propositio: *Sacrificium Missae non habet vim solùm, aut potissimùm ex opere operantis, sed etiam ex opere operato.* Dicimus *solùm*, quia negari non potest, sacrificium habere vim etiam aliquam ex bonitate, & deuotione Ministri sacrificantis. Si enim cetera opera virtutum Deo placent, quatenus ab amico aliquo

suo,

suo, & ex charitate, & deuotione procedunt, cur non placeat eadem ratione opus istud religionis præstantissimum? Sed negamus, hinc tantùm, aut hinc potissimùm vim habere sacrificiũ Missæ; atque asserimus vim habere præcipuè ex opere operato.

Quæ sententia cõmunis apud Theologos est, cùm vnus tantùm, aut alter inueniatur, qui dissentiat: & est etiam Concilij Tridentini, sess. 22. cap. 2. Vbi cùm docet Cõcilium per sacrificium hoc remitti peccata, reddit caussam, quia eadem est hostia, & idem offerens, qui fuit in sacrificio crucis: eadem autem est hostia, & idem offerens, qui fuit in cruce, siue Minister sit bonus, siue malus. Quæ ratio sine dubio est etiam omnium Patrum, immò & Scripturarum, ex quibus suprà probatum est CHRISTVM esse, qui (vt Sacerdos primarius, & sempiternus) nunc offert seipsum per manus omnium Ministrorum: quare non pendet effectus principalis huius sacrificij ex bonitate Ministri immediati.

SECVNDA propositio: *Sacrificium Missæ non habet vim ex opere operato ad modum Sacramentorum.* Explico propositionem. Non operatur sacrificium sufficienter, & immediatè, neque est propriè instrumentum Dei ad iustificandum. Id quod docet Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 2. vbi dicit, per hoc sacrificium peccata etiam ingentia dimitti, quia Deus hoc sacrificio placatus, gratiam & donum pœnitentiæ concedit. Non igitur sacrificium immediatè iustificat, vt Baptismus, & Absolutio faciunt; sed donum pœnitentiæ impetrat, per quod homo peccator ad Sacramentum accedere velit, & per illud iustificetur. Quod idem antea docuerat S. Thom. in 4. sent. dist. 12. quæst. 2. art. 2. q. 2. ad 4. vbi dicit, sacrificium iustificare eos, pro quibus offertur, non vt caussam proximam, sed donum contritionis impetrando.

Quæ sententia S. Thomæ, & Concilij PRIMO probatur, quia si sacrificium immediatè iustificaret, requireret necessariò præuiam dispositionem in eo, pro quo sacrificium offeretur. Quod si verum esset, non liceret sacrificium offerre pro iis, quos scimus in peccato libenter manere, nec pro obduratis, & impœnitentibus; quorum tamen contrariũ certissimum est: peccarent etiam, qui pro se sacrificium offerri peterent, nisi simul se ad gratiam recipiendam præpararent; quod falsum esse, nemo dubitat.

SECVNDO probatur ex sacrificio crucis. Nõ enim maiorem vim habere potest sacrificium Missæ, quàm sacrificium crucis, cùm sacrificium Missæ vim suam habeat à sacrificio crucis, sacrificium autem crucis non efficienter, & immediatè iustificauit, sed tantùm impetratoriè, & meritoriè, alioqui omnes homines continuò iusti effecti essent, cùm Dominus pro omnibus hominibus se Deo in sacrificium obtulerit. Præterea, quod non est in re, non potest efficienter

A operari. Sacrificium crucis modò non est in re, sed solùm in mente Dei, proinde non operatur efficienter. Vt igitur sacrificium crucis non iustificauit immediatè peccatores, sed placauit Deum, & impetrauit, vt per debita media peccatores ad salutem perducerentur: sic etiam sacrificium Missæ non iustificat homines immediatè, sed impetrat, vt ex merito sacrificij crucis detur hominibus gratia, & donum pœnitentiæ.

TERTIO probatur, quia ad peccatum immediatè tollendum, instituta sunt Sacramenta Baptismi, & Pœnitentiæ; illud pro infidelibus, hoc pro fidelibus; siue illud pro originali, hoc pro actuali diluendo: non igitur credibile est ad

B eundem prorsus effectum institutum esse aliud medium, siue aliam caussam à Deo, qui omnia facit in numero, pondere, & mensura.

TERTIA propositio: *Sacrificium Missæ vim habet per modum impetrationis: & eius propria efficientia est impetrare.* Probatur PRIMO, quia hæc est efficientia sacrificij in genere, & proinde huius etiam sacrificij: sacrificium enim propriè orantis, & supplicantis est, & ad Orationem iuuandam adhibetur. Vt enim pulchrè explicat Gregorius Nyssenus in 2. orat. in orationem Dominicam, προσευχὴ, id est, oratio, dicitur ab εὐχὴ, id est, votum, quia solent præmitti vota, id est, promissiones, & oblationes ante orationem, vt oratio facilius impetret. vnde est illud Virgilij:

C *Aenea cessas in vota, precesq́;?*

Quare sicut oratio, licet possit esse meritoria, quatenus fit ab homine iusto, & ex charitate, & simul etiam satisfactoria, quatenus est opus laboriosum; tamen ex se, & ex proprio officio impetratoria est: sic etiam sacrificium, quod est quædam oratio, vt sic dicam, realis, non verbalis, propriè impetratorium est.

SECVNDO probatur, quia sacrificium Missæ præcipuam vim habet, vt à Christo summo Sacerdote offertur. Christus autem nunc, nec mereri, nec satisfacere potest, sed solùm impetrare: igitur impetratio, propria est huius sacrificij vis, & efficientia.

Atque hinc tria sequuntur, quæ ad rem hanc

D illustrandam non parum faciunt. PRIMVM est, discrimen esse inter sacrificium Missæ, & sacrificium crucis, quatenus à Christo vtrumque oblatum est. Nam sacrificium crucis fuit meritorium, satisfactorium, & impetratorium verè, & propriè, quia Christus tunc mortalis erat, & mereri, ac satisfacere poterat: sacrificium Missę, vt dixi, propriè solùm est impetratorium, quia Christus nunc immortalis, nec mereri, nec satisfacere potest. Cùm autem dicitur propitiatorium, vel satisfactorium, id est intelligendum ratione rei quæ impetratur. Dicitur enim propitiatorium, quia impetrat remissionem culpæ; satisfactorium, quia impetrat remissionem pœnæ; meritorium, quia impetrat gratiam be-

nefaciendi, ac merita acquirendi. Quanquam nō negauerim, dici etiam satisfactorium, quòd ex Christi institutione pet sacrificium hoc applicetur eiusdem Christi pasśio ad pœnas tollendas, seu viuētium, seu mortuorum, quæ post culpam remissam aliquando remanēt, vel in hac vita, vel in purgatotio luendæ.

SECVNDVM est, ad sacrificium Missæ, licet non sit necessaria bonitas Ministri offerentis, tamen alicuius offerentis bonitatem necessariò requiri. Sacrificium enim, cùm ad impetrationem tendat, & simile sit orationi, sine dubio nō potest placere, nec impetrare, nisi offerens placeat: vnde dicitur, Genes. 4. *Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius.* Neque obstat, quod in sacrificio Missæ res ipsa, quę offertur, ex se Deo gratissima B est. Nam non res illa, sed rei illius oblatio propriè sacrificium est; sacrificium enim est actio, non res permanens. Potrò licet res ipsa placeat ex se, tamen oblatio tei non placet, nisi offerens placeat, ac præsertim Deo, cuius sunt omnia, & qui nulla te indiget. Vnde in Euangelio plus placuit Deo oblatio duorum minutorum à sancta vidua facta, quàm oblationes multorum aureorum nummorum ab hypocritis, & superbis factæ: quamuis ceteris paribus gratior sit oblatio tei præstantiotis, & proinde gratissima oblatio corpotis Domini, tei videlicet omnium præstantisśimæ.

TERTIVM est, sacrificium Missæ, vt à Christo offertur, vim habere ex opere operantis, sed infallibiliter; quia placet ex bonitate offerentis Christi, quæ semper est eadem, & nec minui, nec crescere potest. Vt autem offertur ab homine, vim habere ex opete operato; quia placet Deo, etiamsi homo, qui offert, Deo non placeat. Itaq; quod est opus operantis respectu Christi, est opus operatum respectu Ministri. Absolutè tamen cùm dicitur Missa vim aliquam habere ex opere operantis, semper intelligitur de valore, quem habet ex bonitate Ministri, quia ipse est, qui propriè operatur: Christus enim non operatur, nisi per Ministrum.

QVARTA propositio: *Valor sacrificij Missæ finitus est.* Hæc est communis sententia Theologorum, & probatur apertisśimè ex vsu Ecclesiæ. Nam si Missæ valor infinitus esset, frustrà multæ Missæ, præsettim ad tem eandem impetrandam offerrentur. Si enim vna infiniti valoris est, certè ad omnia impetranda sufficiet; quorsum igitur aliæ? Et confirmatur ex sacrificio crucis, quod non alia de caussa vnum tantùm fuit, neque vnquam tepetitur, nisi quia illud vnum infiniti valoris fuit, & ptecium acquisiuit pro omnibus peccatis præteritis, & futuris remittendis.

Sed licet res ipsa certa sit, caussa tamen non est adeò certa: mirum enim videtur, cur valor sacrificij huius sit finitus, cùm idem sit hoc sacrificium cum sacrificio crucis; & cùm ipsa hostia, & offerēs Christus, infinito modo sint Deo A grata. Videntur mihi, saluo meliore iudicio, tres esse caussæ huius rei. PRIMA sumitur ex parte hostiæ, quæ offertur. Nam in sacrificio crucis destruebatur ad honorem Dei, ipsum esse naturale Christi in forma humana; in sacrificio Missæ destruitur tantùm esse Sacramentale: nobilius autem est, & magis preciosum, esse Christi naturale, quàm Sacramentale. Ceterùm hæc ratio solùm demonstrat maioris valoris fuisse sacrificium crucis, quàm sacrificium Missæ, sed non reddit caussam, cur hoc sit finitum, & illud fuerit infinitum. Non enim est infinita distantia inter esse CHRISTI naturale, & Sacramentale: neq; infiniti valoris fuit sacrificium crucis, quia in eo destruebatur esse naturale humanitatis Christi; sed quia eam destructionem spontè patiebatur, & in sacrificium offerebat Filius Dei, qui verè est infinitè Deo gratus, cùm & ipse sit verus Deus.

SECVNDA igitur ratio efficaciot est, quæ sumitur ex parte offetentis. Nam in sacrificio crucis, offerens est ipsa persona Filij Dei per se; at in sacrificio Missæ offerens est Filius Dei per Ministrum. Multum autem interest inter actionem Filij Dei per se, & per Ministrum: illa enim est actio immediatè producta à diuino supposito, ista ab humano. Quare licet multò sit gratiot actio Ministri, quatenus fit in persona Christi, quàm si fieret in petsona propria: tamen sine compatatione est gratiot illa, quæ fit immediatè ab ipso CHRISTO. Quemadmodum inter C homines, multò plus valet apud Principem aliquem postulatio Legati, nomine sui Principis, quàm nomine ptoprio: tamē multò adhuc magis valetet postulatio ipsius Principis, si ipsemet ote suo aliquid petetet.

TERTIA ratio sumitur ex ipsa CHRISTI voluntate. Nam etiamsi posset CHRISTVS per vnam oblationem sactificij incruenti, siue per se, siue per Ministrum oblati, quælibet à DEO, & pto quibuscunque impetrate, tamen noluit petere, nec impetrare, nisi vt pro singulis oblationibus applicaretur certa mensura fructus pasśionis suæ, siue ad peccatorum temisśionem, siue ad alia beneficia, quibus in hac vita indigemus. Cur autem id voluerit, non est nostrùm D curiosiùs inquirere. Videtur tamen id voluisse, tum vt hoc modo frequentaretur hoc sanctum sacrificium, sine quo religio consistere non potest: tum etiam, quia id requirebat ordo diuinæ prouidentiæ. Quæ est etiam caussa, cur Christus asśiduè interpellet pro nobis in cœlo, cùm tamen videatur, vnica interpellatione potuisse omnia statim impetrare; & similiter cur precium infinitum, quod in cruce acquisiuit, quo totus mundus continuò saluari potuisset, non nisi quibusdam, & in certa mensura applicari voluerit: horum enim omnium caussa est, quia voluit Christus omnia fieri secundum otdinem diuinæ ptouidentiæ.

CAPVT

CAPVT QVINTVM.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

NVNC obiectiones diluendæ sunt, quæ ab aduersariis contra efficaciā sacrificij propitiatorij, & impetratorij fieri solent. Ac primùm argumenra hæreticorum præcipua, iam soluta sunt in libro superiore: illi enim omnia confundunt.

VNVM superest Lutheri argumentum ex libro de captiuitate Babylonica: *Baptismus vnius non prodest alteri, nec potest vnus pro alio baptizari: ergo nec sumptio Eucharistia potest ab vno pro alio fieri. Non igitur Missa est sacrificium propitiatorium, quia si ita esset, Missa & Communio vnius, alteri prodesset.*

RESPONDEO; Multum interest inter Sacramenti susceptionem, & sacrificij oblationem. Susceptio enim Sacramenti ad sanctificandum suscipientem ordinatur, & ideò non sanctificat, nisi suscipientem: at oblatio sacrificij ordinatur ad impetrandum beneficia iis omnibus, pro quibus offertur. Quare sacrificium, vt suprà diximus, simile est orationi, quod attinet ad efficientiam: oratio enim non solùm prodest oranti, sed etiam iis, pro quibus oratur. Ex his colligimus, manducationem Eucharistiæ, quæ fit à Sacerdote, vt est Sacramenti susceptio, soli sumenti prodesse: vt autem est sacrificij consummatio, prodesse illis omnibus, pro quibus oblatum est sacrificium.

SECVNDO obiiciunt alij, atq; inter eos Kemnitius in 2. parte Examinis, pagina 405. & 861. *Si Missa sacrificium propitiatorium esset, ac peccata remitteret: vtile esset non accedere ad Sacramenta pro remissione peccatorum percipienda. Nam remissio peccatorum per vnam Missam ab alio dictam sine vllo labore, & periculo haberetur: per Sacramenta autem non nisi cum labore, & periculo haberi potest.*

RESPONDEO; Si Missa immediatè peccata remitteret, argumentum aliquid concluderet: at non hoc docemus, sed tantùm per Missæ sacrificium impetrari donum pœnitentiæ, quo homines peccatores moneantur ad Sacramenta desideranda, & quærenda, in quibus iustificentur, vt suprà diximus.

TERTIO, posset aliquis contra solutionem datam ab experimento argumentum ducere. Nam sæpe dicuntur Missę pro peccatoribus, qui tamen non recipiunt donum pœnitentiæ: non igitur Missa præsertim ex opere operato, confert donum pœnitentiæ. Et idem argumentum fieri potest contra vim huius sacrificij ad cetera beneficia obtinenda: nō enim semper obtinentur ea, pro quibus Missæ sacrificium offertur.

RESPONDEO; Missæ sacrificium cùm pro peccatoribus offertur, infallibiliter impetrat nouum, ac certum auxilium diuinum, quo peccatores ad pœnitentiam perducantur; sed illud
A auxilium variè operatur, pro varia hominum dispositione. Nam si is, pro quo Missa offertur, dispositus est ad contritionem, efficietur in illo vi noui auxilij contritio, quæ propriè donum pœnitentiæ est: & hoc est, quod dicunt Concilium Tridentinum, & sanctus Thomas suprà citati; si verò non sit dispositus, efficietur in illo homine noua quædam dispositio, sed quæ fine suo frustrabitur, si ille ex arbitrij libertate vocationem Dei reiiciat. Itaq; non est mirum, si peccatores non semper conuertantur, pro quibus Missæ sacrificium offertur, cùm tamen sine dubio semper inuentur. Adde, quòd non est necessarium, vt effectus sacrificij continuò existat: sed solùm vt Deus auxiliū, & gratiam det, quan-
B do ipsi opportunum videbitur. Nam etiam sacrificium crucis non continuò habuit suum effectum: & oratio S. Stephani, Pauli conuersionem impetrauit, sed futuram tempore à Deo determinato.

Quod autem attinet ad temporalia beneficia, multę possunt esse caussæ, cur non continuò obtineantur, licet infallibilis sit efficacia sacrificij. Nam vel ea Deus non largitur, quia non esse vtilia ad salutem æternam intelligit, vel differt, vt opportuniore tempore illa concedat, vel deniq; indigni sunt pro quibus sacrificium offertur, vt temporalia illa beneficia accipiant, & contrà dignissimi, qui seuerissimè castigentur. Nam etiamsi sacrificium offeratur ad Deū
C placandum etiam indignis, tamen aliquando maiora sunt hominum demerita, quàm vt Deus vno, vel altero sacrificio placari possit: siquidem, vt diximus, finitus ac limitatus est Missæ valor.

CAPVT SEXTVM.

Sacrificium Missæ omnibus viuentibus prodest.

TERTIA sequitur quęstio, pro quibus sacrificium Missæ offerri debeat, aut possit: Sunt autem sex hominum genera, de quibus dubitari posse vi-
D detur. Alij enim adhuc viuunt, alij mortui sunt: qui viuunt, aut sunt membra corporis viua, aut mortua, aut nullo modo, id est, aut sunt iusti, aut peccatores, sed fideles, aut denique impij, & infideles: eorum qui mortui sunt, alij in purgatorio, alij in cœlo iam degunt, alij etiam apud inferos æternis suppliciis addicti sunt.

Et de iis quidem, qui viuunt intra Ecclesiam, & de iis, qui sunt in gehenna, id est, de primis & vltimis, nulla controuersia est. Nam pro iis omnibus, qui sunt intra Ecclesiam, siue iusti, siue peccatores sint, Catholici omnes docent, sacrificium offerri posse, immò etiam reipsa quotidie offerri: dicimus enim in Canone, pro omnibus Orthodoxis, & Catholicæ, atq; Apostolicæ

fidei

fidei cultoribus nos offerre. Hæretici autem nihil habent peculiare, quod de hac re dicant.

Pro iis autem qui sunt in gehenna, certum est, sacrificium offerri non posse: neq; id vlli aut hæretici, aut Catholici negant; nam damnatorum ad gehennam, & culpæ, & pœnæ sunt irremissibiles. Quare AVGVSTINVS ex professo docet, lib. 1. de origine animæ, cap. 9. & 11. sacrificium offerri non posse pro defunctis paruulis sine Baptismo. & in Enchiridio, cap. 109. & 110. dicit, nihil prodesse damnatis sacrificium, si pro eis offeratur. Sed de hac re plura diximus in 2. libro de purgatorio, cap. vltimo.

De iis qui viuunt, & extra Ecclesiam sunt, facilè res explicari potest. Nam INPRIMIS constat eis saltem indirectè sacrificium prodesse, & B pro eis etiam indirectè offerri posse. Dum enim offerimus sacrificium pro Ecclesia Catholica propaganda, vnienda, purganda; quod certum est licere, simul indirectè offertur pro conuersione infidelium, & hæreticorum. PRÆTEREA in libris nostris Missalibus exstat Missa propria ad tollendum schisma: vbi licet pro Ecclesiæ pace sacrificium offeratur, tamen implicitè offertur pro schismaticis, vt videlicet conuertantur. DENIQVE in oblatione calicis, dum pro totius mundi salute orare iubemur; certè aliquo modo pro infidelibus etiam oramus.

DEINDE certum est, etiam ex natura rei, si nulla sit prohibitio Ecclesiæ, licere offerre pro eiusmodi hominibus. Nam sacrificium crucis C pro omnibus fuit oblatum: cur igitur non possit etiam Missa pro omnibus offerri? DEINDE, in antiqua Ecclesia offerebatur pro Principibus, & Regibus, qui tamen erant omnes infideles: quod enim Apostolus ait, 1. Timoth. 2. *Volo igitur fieri orationes, &c.* communiter à Patribus exponitur de orationibus, quæ fiunt in sacrificio. Et CHRYSOSTOMVS expresè homil. 6. in hanc epistolam, dicit pro Rege gentili esse offerendum. Et TERTVLLIANVS in lib. ad Scapulam: *Sacrificamus, inquit, pro salute Imperatoris.* Et in lege veteri, vt suprà ostendimus, sacrificabatur pro vita Regis Darij, & filiorum, 1. Esdræ 6. & in 2. libro Machabæor. cap. 3. pro salute Heliodori gentilis. Præterea Clemens libro 8. constitutio. D cap. 18. docet, Apostolos obtulisse sacrificium Eucharistiæ pro Regibus sui temporis, necnon pro Catechumenis, & pro reductione eorum, qui versabantur in errore. Et in Liturgia Iacobi fit expressa oratio pro extirpatione hæresum. Chrysostomus, & Basilius in Liturgia similiter orant pro toto orbe terrarum, & nominatim pro errantibus, vt reuocentur ab errore. Chrysostomus præterea libro 6. de sacerdotio, dicit Sacerdotem sacrificantem orare pro peccatis omnium hominum, vt illis Deus propitius fiat, & in homil. de Adam, & Eua dicit, Sacerdotes publicè orare pro infidelibus, hæreticis, Iudæis, Catechumenis, &c. In Ordine Romano, vbi de-

A scribitur scrutinium tertium, quod agitur Feria 4. post IV. Dominicam Quadragesimæ, instituitur Missa propria pro Catechumenis, & infra actionem in illis verbis: *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, &c.* expresè additur eam offerri pro Catechumenis. Non igitur dubitari potest, quin absolutè liceat sacrificium offerre pro iis, qui sunt extra Ecclesiam.

Neq; his repugnat, quod ait AVGVSTINVS, lib. 1. de orig. animæ, cap. 9. *Quis offerat sacrificium corporis Christi, nisi pro iis, qui sunt membra Christi?* Nam vt rectè respondit ad hanc obiectionem sanctus Thomas in 4. distin. 12. quæst. 2. articul. 2. quæst. 2. ad 4. id intelligi debet de iis, qui sunt membra Christi, actu vel potentia: tunc enim offertur etiam pro membris Christi, quando offertur pro aliquibus, vt fiant membra Christi. Adde, quòd Augustinus non loquitur eo loco, nisi de defunctis: & quia defuncti aut sunt membra Christi actu, aut nullo modo, ideò absolutè dicere potuit, non posse offerri pro defunctis, nisi sint membra Christi.

Sed quamuis hæc ita se habeant, prohibuit tamen Ecclesia cap. A nobis, de sententia excommunicationis, publicè orare pro excommunicatis, & consequenter pro hæreticis, qui sunt omnes excommunicati: proinde etiam prohibuit, sacrificium pro eis directè, & expresè offerri; sacrificium enim semper est publicum.

SED quæret aliquis, vtrum vbi Rex infidelis est, vt in Græcia, vbi Turca dominatur, & in India, in Iapone, apud Sinas, vbi Ethnici regnant, liceat sacerdotibus, qui ibi sunt, expresè offerre pro Rege. RESPONDEO; Existimo licere, modò Rex ille non sit excommunicatus, vt sunt Reges hæretici; sed paganus, siue Ethnicus. Nam hæc traditio, immò & constitutio Apostolica est, vt paulò antè ostendimus; neque exstat, quod sciam, vlla Ecclesiæ manifesta prohibitio.

RVRSVS aliquis petet, vtrū liceat hoc tempore sacrificium offerre pro hæreticorum, siue infidelium aliorū conuersione: ratio dubitandi est, quia tota Liturgia Latinæ Ecclesiæ, quæ nunc est in vsu, refertur ad fideles, vt patet ex precibus oblationis, tum extra, tum intra Canonem. RESPONDEO; Existimo id licere, modò nihil addatur ad Missam, sed solùm per intentionem sacerdotis applicetur sacrificiū conuersioni infidelium, siue hæreticorum; id enim multi faciunt viri pij, & docti, quos reprehendere non possumus, neq; exstat expressa Ecclesiæ prohibitio. Tutissimum tamen est, quod alij faciunt, qui intentionem suam ita moderantur, vt directè intendant, offerre pro augmento, vnitate, & pace illius Ecclesiæ, quæ inter hæreticos, vel ethnicos conuersatur: qui enim ita offerunt, eundem habent effectum, quem superiores. Non enim potest augeri, & vniri, ac pacificari Ecclesia in illis locis; nisi conuertan-

tur in fideles, aut heretici: & simul horum intentio conformior est Ecclesiastico ritu, quàm superiorum.

CAPVT SEPTIMVM.

Sacrificium Missæ pro defunctis in purgatorio degentibus, ritè offertur.

DE mortuis duæ sunt cum hæreticis huius temporis controuersię. VNA de iis, qui sunt in purgatorio. ALTERA de beatis.

Quod attinet ad priorem, hæretici omnes in superiore controuersia nominati, & iisdem in locis, maximè detestantur sacrificia pro defunctis; nec tamē habent nisi leuissimum argumentum, quòd videlicet Christus dixerit: *Accipite & manducate*, cùm de vsu Eucharistiæ loqueretur; mortui autem neq; accipere, neque edere valent. Hoc enim argumentum, & Calninus in Antidoto articulorum Parisiensium, & Kemnitius in 2. part. Examinis Concilij Tridentini in vlt. argumento, & alij passim obiiciunt; quod tamē nihil concludit. Nam quod mortui non manducent, probat eos nō posse participare de carnibus sacrificij, non autem probat non posse eos participare fructū sacrificij: siquidem Iob, pro absentibus filiis, & Iudæi pro Rege Babylonis similiter absente, non inutiliter sacrificabant. Et Dominus cùm ait: *Accipite & manducate*, loquebaru riis, quibus Sacramentum porrigebat, non autem iis omnibus, pro quibus sacrificium offerebat: nam ibidem habemus, sanguinem Domini oblatum pro illis, & pro multis.

Nos igitur certissimam veritatem confirmare aggrediamur. PRIMO ex Testamenti veteris consuetudine, & ex ipsa Scripturæ auctoritate. Nam in 2. lib. Machab. cap. 12. Iudas Machabæus iussit offerri sacrificium pro peccatis mortuorum: & Scriptura hoc factum laudans, apertè dicit: *Sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis saluentur.*

Scio quid aduersarij respondere soleant, librum non esse Canonicum, sed hæc est antiqua cantilena, & à nobis duobus in locis refutata, lib. 1. de verbo Dei, & lib. 1. de purgatorio. Sed esto, non esset liber Canonicus; quis tamen negauerit historicum esse antiquissimum, & bonæ fidei, non minus quàm Iosephum, aut Salustiū? Quod igitur narrat, de facto Iudæ, & Hebræorum consuetudine in sacrificiis pro mortuis offerendis, nulla caussa est, cur putetur non esse verum; nam si idem Iosephus narraret, aut quiuis alius bonæ fidei auctor, nemo non crederet. Habemus igitur, vt minimum, illam fuisse Ecclesiæ antiquæ consuetudinem; quam bonam, & laudabilem fuisse vel ex eo probatur, quod neque à Christo, neq; ab Apostolis, neq; ab vllo

A Concilio, vllisue doctoribus, nisi Ecclesiæ hostibus, fuerit reprehensa. ADDE, quòd Augustinus, quem sanè tutius sequimur, quam Calninum, libro de cura pro mortuis, cap. 1. & lib. de origine animæ, cap. 11. ex hoc loco probat, defunctis prodesse sacrificia pro eis oblata.

SECVNDVM argumentum sumimus ex consuetudine Ecclesiæ Catholicæ vniuersæ. Nam vt scribit Epiphanius in compendiaria doctrina, & Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 1. & vlt. & sermon. 34. de verbis Apostoli; Ecclesia vniuersa in sacrificio Missæ pro defunctis orat. Id quod etiam patet ex omnibus Liturgiis, Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, Ambrosij, & ceteris. Ac denique patet ex Conciliis omnium prouinciarum, in quibus fit mentio sacrificij pro defunctis, tanquam rece pti, & vsitati. Vide pro Africa Concilium III. Carthaginense, cap. 29. & IV. cap. 79. pro Hispania Bracarense I. cap. 34. & 39. pro Gallia Cabilonense, vt habet can. Visum est, de consecrat. dist. 1. pro Germania, VVormatiense cap. 10. pro Italia Concilium VI. sub Symmacho. pro Græcia, cap. 69. capitulorum ex Græcis Synodis collectorum à Martino Bracarensi Episcopo. Ex quo refellitur mendacium Kemnitij; Kemnitius enim in 3. parte Examinis Tridentini Concilij in tractatu de purgatorio, scribit consuetudinem sacrificandi pro mortuis, fuisse quidem alicubi, sed non in tota Ecclesia.

C TERTIVM argumentum sumitur ab Apostolica traditione. Nam constat hunc ritum sacrificandi pro peccatis mortuorum, ab Apostolis ad nos manasse: id enim apertè docet Rabanus lib. 2. de Inst. Clericorum, cap. 44. & ante eum Isidorus lib. 1. de officiis diuinis, cap. 18. & ante Isidorum CHRYSOSTOMVS hom. 69. ad populum Antiochenum: *Non temerè*, inquit, *hæc ab Apostolis sancita fuerunt, vt in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio: sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, multam vtilitatem.* Idem habet homil. 3. in epist. ad Philip. Idem docent Gregorius Nyssenus, & alij, quos citat Damascenus in oratione pro defunctis. Idem apertè colligitur ex Liturgia Iacobi, qui Apostolus fuit, & Clementis, qui ea scripsit, quæ ab ore Apostolorum accepit.

Deniq; idem probatur ex regula S. Augustini lib. 4. de Baptismo, cap. 24. quæ est, vt id certissimè credatur ex Apostolica traditione descendere, quod in omni Ecclesia seruatur, nec in aliquo Concilio institutum, sed semper seruatum, & retentum est. Talem autem esse hunc ritum, negari non potest. Nam in omni Ecclesia seruatum, iam suprà ostendimus, in nullo autem Concilio institutum, sed semper seruatum fuisse, patet ex testimoniis antiquissimis Patrū eorum, qui omnia Concilia præcesserunt, vbi fit mentio de sacrificiis pro defunctis. Primum enim Conciliū, in quo mentio huius rei habetur, est Car-

thaginen-

thaginense III. quod celebratum est circa annum Domini CD.XVII. At sacrificij pro defunctis meminit Eusebius Cæsariensis lib. 4. de vita Constantini, qui fuit centum annis antiquior Concilio Carthaginensi; meminit etiam Tertullianus in libro de corona militum, qui fuit ducentis annis eo Concilio antiquior; meminit denique Clemens lib. 8. constit. cap. 19. qui trecentis annis idem Concilium præcessit.

Ad hoc argumentum multum laborat, vt respondeat Kemnitius loco citato, ac PRIMVM fatetur Chrysostomum dicere, hunc ritum ab Apostolis esse institutum. DEINDE falsam esse Chrysostomi sententiam conatur ostendere. PRIMO, quia in nulla diuina Scriptura reperitur ista Apostolica constitutio. SECVNDO, quia Hieronymus, & Gregorius dicunt solam orationem Dominicam adhibuisse Apostolos ad consecrationem. TERTIO, quia Tertullianus de corona militis, scribit hunc ritum ex consuetudine fluxisse.

AT nos etiamsi solum Chrysostomum haberemus, mallemus illi, quàm Kemnitio credere: plus enim multò valet illius auctoritas, quàm omnia huius argumenta. Nam quod dicit in Scripturis id non reperiri, quis negat? Neque enim nos ad Scripturam, sed ad traditionem non scriptam Apostolorum referimus hanc eorum constitutionem: & ad eiusmodi traditiones certò inuestigandas, valet regula S. Augustini.

Quod ex Hieronymo, & Gregorio allegatur, partim est verum, partim falsum, & totum impertinens: verum est Gregorium id dicere, sed falsum quòd à Hieronymo idem dicatur. Hieronymus lib. 3. cont. Pelagianos, dicit Christum Apostolos docuisse, vt in sacrificio Eucharistiæ recitarêt orationem Dominicam, sed non diciteam solam. Est autem totum impertinens, tum quia poterant Apostoli primo tempore solam orationem Dominicam adhibere post consecrationem, deinde alio tempore addere alias preces; tum etiam quia sine vlla certa prece poterant offerre sacrificium pro defunctis; ad hoc enim sola interior mentis intentio abundè sufficit.

Quod deniq; addit Kemnitius de Tertulliano, ex eodem auctore refellitur. TERTVLLIANVS enim non dicit hunc ritum sacrificandi pro mortuis ex consuetudine primùm fluxisse, sed ex consuetudine retentum, & confirmatũ, quod ex Apostolica traditione descenderat: *Traditio*, inquit, *est auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix*. Adde, quòd Tertullianus non loquitur de sacrificio pro defunctis absolutè, sed de sacrificio annuo. Quare potuit fieri, vt illud annum ex aliquorum consuetudine manarit: sed hoc ipsum est argumentum, iam tunc vsu receptum, vt pro defunctis sacrificaretur. Et quamuis non apertè dicat Tertullianus, traditionem hanc esse Apostolicam, tamen neq; id negat: & ex regula Augustini colligitur necessariò esse Apostolicam.

QVARTVM argumentum sumitur ab hæresi Aërij, quæ publicè in Ecclesia damnata fuit. Aërius enim docebat non esse pro mortuis sacrificium offerendum; quam hæresim cùm Ecclesia antiqua, quæ etiam aduersariorum testimonio vera Ecclesia erat, damnauit, simul omnes Lutheranos, & Caluinistas damnauit.

Pupugit hoc argumentum valde Philippum, & ideo in Apologia Confessionis Augustanæ in disputatione de vocabulis Missæ prope extrema, mendacij medicamentum vulneri adhibendum curauit: *Falsò*, inquit, *citant aduersarij contra nos damnationem Aërij, quem dicunt propterea damnatum esse, quod negauerit in Missa oblationem fieri pro viuis, & mortuis*. Et infrà: *Epiphanius testatur Aërium sensisse, quod orationes pro mortuis sint inutiles: id reprehendit; neque nos Aërio patrocinamur*. Hæc ille: vbi duo insignia mendacia sunt.

VNVM quod Lutherani non patrocinentur Aërio neganti orationes pro mortuis esse vtiles. Nam quis, quæso, Lutheranorum non oppugnat purgatorium? quis non irridet orationem pro mortuis?

ALTERVM, quod Aërius negauerit orationes, non autem oblationes pro defunctis; quod mendacium disertis verbis Epiphanij, Augustini, & Damasceni, trium sanctissimorum testium confutabitur. EPIPHANIVS hæresi 75. subobscurè indicat Aërium negasse commemorationem mortuorum inter sacra mysteria, sed in alio libro qui inscribitur Anacephalæosis, id est, recapitulatio omnium hæresum, sic ait: *Aërius multa contra Ecclesiam docuit, fide quidem existens Arianus perfectissimus, verùm amplius docet, non oportere offerre pro iis, qui obdormierunt*. AVGVSTINVS in libro de hæresibus, cap. 53. dicit Aërium propria dogmata addidisse, & inter ea primo loco numerat, orare, vel offerre pro mortuis oblationem non oportere. DAMASCENVS in lib. de centũ hæresibus: *Negat*, inquit, *Aërius quidquam esse pro mortuis offerendum*.

QVINTVM argumentum sumitur à probatissimorum Patrum testimoniis Græcorum, & Latinorum. TERTVLLIANVS in lib. de corona militum: *Oblationes*, inquit, *pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus*. Similia habet in libro de Monogamia, & in exhortatione castitatis, & in 2. libro ad vxorem.

CYPRIANVS lib. 1. epistol. 9. *Episcopi*, inquit, *antecessores nostri, religiosè considerantes, & salubriter prouidentes censuerunt, ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret, ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec pro dormitione eius, sacrificium celebraretur*.

EVSEBIVS Cæsariensis libro 4. de vita Constantini, cap. 71. ex versione Christophorsoni, scribit Constantinum côsequutum quod optauerat, vt sepeliretur in Basilica Apostolorum, &

iam frui communione orationum, quæ ibi funduntur, & mystici sacrificij.

CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi 5. mystagogica: *Maximum*, inquit, *esse credimus animarum iuuamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius, & tremendi, quod in altari positum est, sacrificij*.

AMBROSIVS in li. 2. epist. 8. ad Faustinum de obitu sororis: *Itaque*, inquit, *non tam deplorandam, quàm prosequendā orationibus reor, nec mœstificandam lachrymis tuis, sed oblationibus animā eius Domino commendandam*. Vide orationes de obitu Theodosij, Valentiniani, & Satyri, in quibus omnibus se pro animabus eorum sacrificaturum pollicetur.

EPHREM in testamento suo, quod exstat in 1. tomo Surij, rogauit, sacrificium altaris pro B anima sua offerri. EPIPHANIVS in compendiaria doctrina, ponit inter dogmata Ecclesiæ, orare pro defunctis, & pro eisdem perficere diuinum cultum, & mysteriorum dispensationem. CHRYSOSTOMVS iam suprà citatus est, cuius sunt apertissima testimonia homil. 69. ad populum, & homilia 3. in epistolam ad Philippenses.

AVGVSTINVS in singulis ferè tomis operum suorum huius ritus meminit; tomo I. li. 9. Confession. cap. 12. & 14. tomo II. epist. 64. ad Aurelium. tomo III. in Enchiridio, cap. 110. tomo IV. lib. de cura pro mortuis, cap. 18. tomo V. lib. 20. de ciuit. Dei, cap. 9. tomo VI. lib. de sancta Virginitate, cap. 45. tomo VII. lib. de origine animæ C primo, cap. 9. & 11. tomo IX. tractat. 84. in Ioan. tomo X. serm. 17. & 34. de verbis Apostoli.

POSSIDIVS in vita B. Augustini scribit, pro eius morte sacrificium Deo fuisse oblatum. Vide Gregorium lib. 4. Dialogor. cap. 55. & Theophylactum in cap. 12. Lucæ, & Damascenum in oratione pro defunctis, & Bedam lib. 4. hist. cap. 22. & lib. 5. cap. 13.

Ex his testimoniis cognosci potest, quàm sint leuia, & inepta quæ aduersarij ad Patrum testimonia respondere solent. Aliqui enim contendunt nos non habere nisi testimonia Gregorij, & recentiorum, ad probandum sacrificium pro defunctis: ita Melanchthon in Apologia Confessionis Augustanæ, in art. de Missa. D

Alij concedunt nos habere testimonia etiam Augustini, & Epiphanij, sed non antiquiora: ita Kemnitius in 3. parte Examinis loco citato. AT nos citauimus plurimos Patres, nō solùm Gregorio, sed etiam Augustino, & Epiphanio antiquiores, vt Ambrosium, Ephrem, Nyssenū, Cyrillum, Eusebium, Cyprianum, Tertullianum.

Alij contēdunt Patres loqui de sacrificio precum, aut eleemosynarum, non de sacrificio corporis Domini, cùm dicunt offerre sacrificium pro defunctis: ita exponit loca Tertulliani & Cypriani Kemnitius loco citato, & loca Augustini Georgius Maior in refutatione prophanationis Cœnæ. AT falluntur apertissimè. Nam Cyprianus lib. 1. epist. 9. citata, dicit sacrificium

A celebrari pro defunctis in altari. Augustinus autem distinguit tria, quæ offeruntur pro defunctis, & omnia dicit prodesse, eleemosynas, preces, & sacrificia, vt in Enchirid. cap. 110. & serm. 34. de verbis Apostoli, & libro de cura pro mortuis, cap. 18. Item dicit offerri pro mortuis sacrificium precij nostri, lib. 9. Confess. cap. 12. & sacrificium corporis, & sanguinis Domini, lib. 1. de orig. animæ, cap. 9. & 11. & sacrificium mediatoris, q. 2. ad Dulcitium; & sacrificium altaris, lib. de cura pro mortuis, cap. 18.

SED Kemnitius occurrit, ac dicit, in celebratione quidem Eucharistiæ consueuisse commemorari mortuos, sed non in eum finem, vt oblatio Eucharistiæ esset propitiatio pro peccatis mortuorum; verùm vt eo tempore adhiberetur confessio, & testificatio illius articuli: *Communionem Sanctorū*, vt nimirum profiteamur ad corpus Christi, & Ecclesiæ pertinere tum viuentes, tum mortuos.

AT hoc est merum figmentum. Nam Cyrillus, Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus, & alij citati, clarè dicunt, multum prodesse animabus defunctorum ad refrigerium, sacrificium Eucharistiæ: & AVGVSTINVS in Enchirid. cap. 110. vtitur voce propitiationis, cùm ait: *Pro non valde malis, propitiatio est*. Et deniq; idem Augustinus, vbicunque agit de hac re, semper distinguit sanctos præcipuè Martyres, ab aliis fidelibus defunctis, ac dicit vtrosque in sacrificio altaris commemorari, sed Sanctos vt ipsi pro nobis orent, alios autem vt nos pro illis oremus. At si solùm ea cōmemoratio, testificatio esset communionis, & societatis, eodem modo omnes cōmemorarentur. Vide loca Augustini tract. 84. in Ioannem lib. de sancta Virginitate, cap. 45. & serm. 17. de verbis Apostoli.

CAPVT OCTAVVM.

Sacrificium Missæ rectè celebrari pro Sanctis.

EX iis, pro quibus sacrificium offerri potest, soli supersunt Sancti, qui iam in cœlo cum Christo regnant. Et quoniam aduersarij, & Kemnitius maximè, mira fraude statum quæstionis inuoluunt, & nobis affingunt, quæ nunquam somniauimus. PRIMO explicāda erit diligenter Ecclesiæ sententia; & aperiendus status quæstionis. DEINDE probanda veritas. VLTIMO respondendum ad obiectiones.

Quod ad PRIMVM attinet, Ecclesiæ sententia his tribus capitibus continetur. PRIMO; Sacrificia non prosunt Sanctis ad culpæ vel pœnæ remissionem, nec ad gratiæ vel gloriæ essentialis augmentum. Hoc certum est apud Catholicos, neque de eo contentio est vlla cum hæreticis. Quare S Augustinus tract. 84. in Ioannem, & serm. 17. de verbis Apostoli, & alibi, monet in

sacrificio

sacrificio memoriam fieri Sanctorum, sed non orari pro illis. Et idcirco cùm in nostra Liturgia petimus, vt oblatio Sanctis prosit ad gloriam, non tam oramus pro Sanctis, quàm pro nobis: petimus enim à Deo gratiam ita sanctè, piè, deuotè, rectè sacrificium offerendi, vt meritò Sancti inde gaudere possint, & gloria illis coram hominibus accedat. Et similiter cùm Cyprianus, Cyrillus, Epiphanius, Augustinus, & Chrysostomus, quos infrà citabimus in probatione primæ propositionis, dicunt sacrificium offerri pro Apostolis, & Martyribus; non intelligunt offerri pro eorum salute; sed pro eorum honore.

SECVNDO; Sacrificium nó offertur Sanctis, & proinde neque templa, neque altaria eriguntur Sanctis, licet in eorum memoriam ista omnia fieri possint, vt mox dicemus. Hoc habetur expressè in Conclio Tridentino, sess.22.cap.3. & apud AVGVSTINVM lib.8.de ciuit. Dei, cap. 27.vbi sic legimus: *Nos Martyribus non constituimus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia.* Quæ verba citat Kemnitius, pagina 818. & subiungit impudenti mendacio: *Atqui hoc in Papatu, & factum est, & adhuc defenditur.* Sed poterat eodem modo in Augustinum mentiri, ac dicere. Atqui hoc tempore Augustini fiebat, & ab ipso defendebatur. Nam in quo sensu Augustinus negat altaria, templa, & sacrificia Sanctis, & nos pariter negamus: & tamen in alio sensu cum eodem Augustino, templa, altaria, & sacrificia Sanctis attribuimus. Negat Augustinus, & nos cum illo, sacrificia offerri Sanctis, & proinde templa, & altaria erigi, vt in iis sacrificetur Sanctis: at concedit, & nos cum eo pariter concedimus, sacrificia offerri in memoriam Sanctorum, & proinde templa, & altaria, erigi in Sanctorum memoriam; vnde etiam templa, & altaria, in quibus soli Deo sacrificatur, passim ab Augustino dicuntur memoriæ Sanctorum.

Probãtur hæc omnia ex ipsius Augustini verbis. Nã loco citato à Kemnitio li.8.de ciuit. Dei, c.27. ita AVGVSTINVS explicat quod dixerat, Sanctis non constitui templa, & sacrificia: *Quis audiuit aliquando fidelium, stantem sacerdotem ad altare dicere in precibus; Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane, cùm apud memorias eorum Deo offeratur?* Et lib.20 contra Faustum, cap.21. *Nulli Martyrum,* inquit, *quamuis in memorias Martyrum, constituimus altaria. Quis enim Antistitum in locis Sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit; Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, Deo offertur, qui Martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit.* Porrò templa dedicari Sanctis in eo sensu, quem diximus, patet ex eodem Augustino lib.1. de ciuit. Dei, cap.1. *Testantur,* inquit, *hoc Martyrum loca, & Apostolorum Basilica.* & lib. de cura pro mortuis, cap.1. meminit Basilicæ S.Felicis. Vide testimonia plurima variorum Patrum de templis Sanctorum in nostro lib.3. de Sanctis, cap.4.

TERTIO; Sacrificium Missæ non est per se institutum tanquam ad finem proprium, & præcipuum, ad Sanctos honorandos, vel inuocandos. Hoc asserimus contra calumnias Kemnitij, qui pag.810. dicit Catholicos docere Cœnam Dominicam institutam esse, vt in eius celebratione implorentur Sancti, &c. Nos enim fatemur, sacrificium Missæ per se institutum ad Deum colendum, & propitiandum: & verum sacrificium futurum, etiamsi nulla in eo fieret Sanctorum memoria. Quare solùm secundariò, & consequenter existimamus ad sacrificium pertinere Sanctorum cultum, & inuocationem: nam ex eo quod agũtur Deo gratiæ in sacrificio pro victoriis Sanctorum, consequitur honor Sanctorum; & quia eos hoc modo honoramus, consequitur etiam vicissim, vt ipsi sint nostri memores in cœlo, & pro nobis orent. Atq; id vel ex ipsa nostra Liturgia intelligi potest: Nam in ea nusquam directè Sancti inuocãtur, nisi bis, aut ter in aliquo versiculo, & in confessione, quæ præmittitur ante Missæ introitum: alioqui ipsa oblatio expressè dirigitur ad solum Deum; similiter Collectæ tam publicæ, quàm secretæ, & omnes Canonis orationes diriguntur ad Deũ, nullæ ad Sanctos. At si Missa esset instituta per se ad cultum, & inuocationem Sanctorum, certè directè Sancti inuocarentur in ipso Canone, vt inuocantur in Litaniis.

Non igitur est status quæstionis, quem proponit Kemnitius; An Cœna Domini sit instituta ad cultum, & inuocationem Sanctorum; sed an repugnet institutioni Cœnæ Domini, vt in eius celebratione fiat memoria Sanctorum, & consequenter honorentur, & inuocentur Sancti, siue directè, siue indirectè. Et quidem Catholici omnes affirmant vtrumque, id est, non solùm non repugnare institutioni, vt in sacrificio nominentur Sancti cum honore, sed nec etiam vt inuocentur. Quæ duo tum ex Concilio Tridentino, sess.22.cap.3. tum ex ipsa Liturgia manifesta sunt. At Kemnitius illud primum admittit consuetum fuisse in antiqua Ecclesia, & vtcunque tolerari posse; secundum autem vult ad manifestam prophanationem Cœnæ Domini pertinere, & aduersa fronte pugnare cum institutione Dominica, idque non tam apertè, quàm palpabiliter. Quare nos vtrumq; breuiter confirmabimus.

Quod igitur ad SECVNDVM attinet, statuo has propositiones.

PRIMA: *Non repugnat institutioni Cœnæ Domini, vt in ea nominentur, & honorentur Sancti.* Probatur PRIMO ex Apostolo 1.Timot.2. vbi iubet fieri orationes, & gratiarum actiones in sacrificio Missæ (nam de hoc sacrificio locum illum exponunt veteres, vt suprà ostendi) pro omnibus, & maximè pro Regibus; vult igitur Apostolus in Missa non solùm supplicari Deo pro accipiendis beneficiis, sed etiam agi gratias pro acceptis. Est autem beneficium singulare, quod fratribus

nostris Deus eam gratiam contulerit, vt mundum, A & Satanam superauerint, & post eam victoriam gloria, & honore eos coronauerit: quare licitum erit, vel potius dignum, & iustum, vt sacrificium offeramus ad agendas Deo gratias pro victoria, & triumphis Sanctorum, & per hoc etiam Sanctos ipsos in sacrificio cum honore, & exultatione nominemus.

SECVNDO probatur testimonio omnium Liturgiarum, Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, & aliorum; nam in omnibus nominantur Sancti, idque non semel.

TERTIO probatur ex Patribus. Nam CYPRIANVS lib. 3. epistol. 6. petit annotari, & ad se scribi diem mortis Martyrum singulorum, vt B posit nominatim in die anniuersario passionis eorũ, pro eis sacrificium facere. EPIPHANIVS hæres. 75. & CYRILLVS catechesi 5. mystagogica apertè scribũt, in sacrificio nominari Apostolos, & Martyres. CHRYSOSTOMVS hom. 21. in Acta, non solùm nominari dicit, sed affirmat ingentem esse honorẽ Sanctis, quòd nominentur Domino præsente, dum horrendum illud sacrificium peragitur. AVGVSTINVS in lib. de sancta Virginitate, cap. 45. & alibi frequenter dicit, Sanctos nominari in sacrificio; & præcipuè lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 10. *Ad quod sacrificium*, inquit, *suo loco, & ordine nominantur.*

QVARTO probatur ex vtilitate huius instituti: prodest enim PRIMVM ad protestandam C communionem Sanctorum. Nam sacrificium corporis Christi veri, nomine totius corporis mystici offertur, & offerri debet: proinde sicut nominantur viuentes Pontifices, Reges, & multi alij, ita etiam mortui nominari debent, siue in purgatorio sint, siue in cœlo; omnes enim ad idem corpus pertinent. Accedit quod vt Augustinus scribit lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 6. & lib. 22. cap. 10. in sacrificio altaris significatur sacrificium generale, quo vniuersum corpus Christi mysticum, id est, tota redempta ciuitas offertur Deo per Christum Sacerdotẽ magnum: & quia ad compagem huius corporis pertinent etiam Sancti, qui sunt in cœlo; ideo etiam illi suo ordine in sacrificio altaris nominandi sunt. D

ALIA vtilitas est, excitatio sanctæ æmulationis: quam vtilitatem attingit S. AVGVSTINVS lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 27. Nam reddens rationem, cur in memoriam, & apud memorias Sanctorum dicantur sacra, sic ait: *Vt ea celebritate, & Deo vero de illorũ victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atq; palmarum eodem inuocato in auxilium ex eorum memoria renouatione adhortemur.*

SECVNDA propositio: *Non repugnat institutioni Cœnæ Domini, vt in ea inuocentur Sancti, eo modo, quo ab Ecclesia Catholica inuocari solent.* Explico; tribus modis Sancti in sacrificio Missæ inuocari possunt. VNO modo per ipsam oblationem, ita vt eis oblatio offeratur; ipsa enim oblatio tacita quædã, sed efficacissima est inuocatio; & hoc modo non inuocat Sanctos Ecclesia in Missa, nec inuocare posset sine peccato idololatriæ, vt diximus.

SECVNDO modo per precẽ ad eos directam, vt cùm dicimus: *Sancte Petre, ora pro me*, & hoc modo non inuocantur Sancti in Missa, vt suprà diximus, nisi obiter, in versiculis post lectionẽ, idq; solùm in vna, vel altera Missa: qui tamen modus nihil habet absurdi. Nam si licet à viuentibus petere, vt nos iuuent orationibus suis, dum tam sublimi fungimur ministerio, vnde etiam dicimus in Liturgia: *Orate fratres*; cur non liceat idem à Sanctis petere? Sed nõ est opus nunc de ista re disputare, quia nec aduersarij istos articulos oppugnant, qui canuntur in Missa Catechumenorum, quæ non est propriè sacrificium: in Missa autem fidelium, quæ incipit ab oblatione, nunquam ita directè Sancti inuocantur.

TERTIO modo per preces ad Deum directas, vt cùm à Deo petimus, vt intercedentibus Sanctis nos iuuet; & hoc modo in Missa tum in Canone, tum extrà inuocantur Sancti: atque hoc est quod reprehendunt aduersarij, & ideo hoc solum probandum est.

Probatur PRIMO ex Patribus. CYRILLVS catechesi 5. mystagogica, explicans ritum sacrificij Missæ: *Cùm hoc sacrificium*, inquit, *offerimus, mentionem facimus eorum, qui ante nos obdormierunt; primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum, & deprecationibus, suscipiat preces nostras.* BASILIVS in Liturgia post consecrationem, memoriam faciens Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, sanctæ Deigenitricis, & omnium Sanctorum: *Vt*, inquit, *assiduas preces pro nobis tibi offerant, eóque memoriam illorum celebramus, vt quando nobis ipsis parum fidimus, memoria, & legatione illorum protecti, per eos audeamus ad te accedere, atque tremendo hoc, & sacro munere defungi.* CHRYSOSTOMVS in Liturgia: *Honorabilium*, inquit, *incorporalium supercœlestium S. Ioannis præcursoris & Baptistæ, sanctorum gloriosorum Apostolorum, Sancti huius, cuius memoriam agimus, & omnium Sanctorum tuorum; quorum supplicationibus, respice nos Deus.* Et infrà: *Stabili*, inquit, *nostros gressus precibus, & supplicationibus sanctæ Deiparæ, & semper Virginis Mariæ, & omnium Sanctorum.* AVGVSTINVS tract. 84. in Ioan. *Ideo quippe*, inquit, *ad ipsam mensam non sic eos (Martyres) commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus; sed magis vt orent ipsi pro nobis.* Idem habet serm. 17 de verbis Apostoli.

SECVNDO probatur ratione. Nam Sancti sine vllo dubio pro nobis in cœlo orare possunt, & orãt; ergo bonum est à Deo petere, tum vt Sanctos pro nobis orare faciat, tum vt illos pro nobis orantes exaudiat, quæ duo in Missa petuntur. Consequentia apertissima, & certissima est. Nam si vnum ex mediis nostræ salutis est, Sanctorum oratio, cur non liceat à Deo petere, vt per hoc medium nos adiuuet? Et si licet petere, vt per bonos doctores, & pastores in terris nos

dirigat,

dirigat, doceat, tueatur, cur non licet etiam petere, vt idem faciat per Angelorum & Sanctorum suffragia? Et si licet Deum rogare, vt excitet eos qui hîc viuunt ad orandum pro nobis, eosque exaudiat, cur non idem licet in Sanctis?

Antecedens autẽ huius argumenti fusè probatum est à nobis in 1. lib. de Sanctis; nec aduersarij multum de hac re contendunt. Nam etiamsi pertinacissimè negent inuocandos esse à nobis Sanctos, quia non credunt illos audire posse nostras preces; tamen illos in genere sollicitos esse pro Ecclesia, & orare posse, atque etiam reipsa orare, fatentur Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ, articulo de inuocatione Sanctorum, Brentius in Confessione VVirtembergensi, cap. de inuocatione Sanctorum, Kemnitius in 3. parte Examinis Concilij Tridentini, Caluinus quoq; lib. 3. Institut. cap. 20. §. 21. & 24. non repugnat huic sententiæ, tametsi ægrè ad eam admittendam adduci se patiatur. Et sanè id negari non potest, nisi negetur inprimis Scriptura, quæ 2. Machab. vlt. testatur Hieremiam, & Oniam defunctos orasse pro populo, & Apocal. 5. describuntur viginti quatuor seniores in cœlo offerre incensum, quo Ioannes ipse exponit sacrificari orationes Sanctorum: nisi etiam negetur vnitas corporis Ecclesiæ, vel communio Sanctorum, quam in symbolo Apostolico confitemur. Si enim vnum corpus sumus, & alij aliorum membra, certè inuicem solliciti esse debemus: ea enim est membrorum natura, vt Apostolus docet 1. Corinth. 12. Denique Augustinus quæst. 108. in Exod. dicit Martyrum orationibus propitiari Deũ peccatis populi sui. & quæst. 149. dicit, Sanctorum meritis nos releuari posse apud Deum, quando mala nostra merita nos grauant.

Restat, vt Kemnitij obiectionibus respondeamus. PRIMO sic argumentatur pagina 810. *Christus dicit; Hoc facite nõ in Sanctorum, sed in mei commemorationem. Et præterea ideo corpus, & sanguinem suũ nobis tradit in Cœna, vt adituri thronum gratiæ, misericordiam consequamur per merita vnicæ oblationis Christi: ergo prophanatur Cœna Domini cùm à Deo petitur, vt per merita, & preces Sanctorum, in omnibus diuina protectionis muniamur auxilio.*

RESPONDEO; Christus nusquam dixit; Hoc facite non in Sanctorum, sed in mei commemorationem; neque dixit: Hoc facite in mei solius commemorationem: quare non potest rectè colligi; Ergo repugnat institutioni Cœnæ, Sanctorum commemoratio. Præterea etiamsi Dominus dixisset; Hoc facite in mei solius commemorationem; adhuc nihil aduersarij obtinerẽt: loquitur enim Dominus non de quolibet commemoratione, sed de ea, qua per mysteriũ Cœnæ repræsentatur ipsius passio, & mors; quo genere commemorationis non solet, nec potest Ecclesia Sanctorum memoriam in Missa facere: non enim Eucharistia est symbolum passionis

A Sanctorũ, sed Christi solius. Alia igitur est memoria Sanctorum, quam in sacrificio celebramus: nimirum enim Sanctos nominamus, vt pro eorum victoria Deo sacrificium gratiarũ actionis offeramus, vt suprà diximus.

Ad aliam partem argumenti respondemus, aliter per Christi intercessionem, & merita, & aliter per Sanctorũ merita, & preces nos à Deo misericordiam exspectare, ac petere. Nam per Christi merita immediatè à Deo misericordiam petimus; ipse enim solus est immediatus intercessor noster apud Deum. Per Sanctorum autem merita, & preces à Deo misericordiam petimus, eodem Christo mediante: nam & ipsi cùm B pro nobis orant, per Christum orant. Itaque sicut nostra oratio pro nobis ad Deum, non est superuacanea, nec iniuriam Christo facit, licet ipse sit apud Deum aduocatus noster, quia nos per illum pro nobis Deum oramus: ita Sanctorum preces pro nobis non sunt vel superuacaneæ, vel in Christi iniuriam, licet Christus sit noster aduocatus, quia ipsi per Christum petunt. Et sicut Sancti pro nobis Deum orare possunt, non obstante Christi intercessione; ita & nos possumus ab eis petere, vt pro nobis orent, & à Deo petere, vt illos ad orandum impellat, & orantes exaudiat, non obstante Christi intercessione.

SECVNDA obiectio ex Augustino, qui lib. 22. C ciuit. ca. 10. dicit, in administratione Cœnæ Dominicæ à sacerdote Sanctos quidem nominari, nullo modo autem à sacerdote inuocari.

RESPONDEO; Verba AVGVSTINI Kemnitius si citasset, fraudem suam etiam nobis tacentibus, omnibus patefecisset. Hæc autem sunt illius verba; *Vni Deo, & Martyrum, & nostro sacrificium immolamus: ad quod sacrificium, sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco, & ordine nominantur: non tamen à sacerdote, qui sacrificat, inuocãtur. Deo quippe, nõ ipsis sacrificat, quamuis in memoria sacrificet eorum, quia Dei sacerdos est, non illorum.*

Vides hîc PRIMO, Augustinum non dicere: *In administratione Cœnæ Domini*, sed *in sacrificio quod immolamus*; & bis, terúe repetere, sacerdotẽ sacri- D ficare Deo sacrificium, non Cœnã administrare. SECVNDO vides, Augustinum apertissimè dicere, sacrificium fieri in memoriam Sanctorum, & Sanctos in eo nominari: quod non solùm est contra horum sectariorum nouitates, qui in sua Cœna nullam Sanctorum mentionem faciunt, sed est expressè contra Kemnitiũ, qui paulò ante disputabat Christum dixisse, Hoc facite, non in Sanctorum cõmemorationem. TERTIO vides, Augustinum, cùm is negat Sanctos inuocari, loqui de inuocatione per sacrificium, id est, de oblatione, quæ, vt suprà diximus, est efficacissima inuocatio: nam formaliter loquitur, cùm ait: *Nõ tamen à sacerdote, qui sacrificat, inuocatur.* vt patet ex verbis sequentibus: *Deo quippe, nõ ipsis sacrificat, quia Dei sacerdos est, non ipsorum.*

Quod autem Augustinus non neget, posse ac debere Sanctos inuocari in Missa, eo modo, quo facit Ecclesia Catholica, patet ex tract.84. in Ioannem à nobis suprà citato, vbi dicit, Sanctos ad mensam Domini commemorari, non vt nos pro eis oremus, sed vt ipsi orēt pro nobis. Ex his apparet, quàm inaniter propter locum Augustini Kemnitius exultauerit, & quā immeritò, & procaciter Synodum Tridentinam Thaidem Babylonicam appellauerit.

TERTIA obiectio ex historia antiquitatis; colligit autem Kemnitius hoc modo progressum antiquitatis. PRIMO dicit, in primitiua Ecclesia morem fuisse, vt annua memoria Martyrum solenniter celebraretur in ipsis locis, vbi corpora Martyrum sepulta erant: idque probat ex epistola Ecclesiæ Smyrnensis apud Eusebium lib.4. histor.cap.15. SECVNDO dicit, progressu temporis id accessisse, vt corpora Sanctorum sub ipsis mensis ponerentur: & probat ex Ambrosio lib.10.epist.85. TERTIO dicit, in orationibus Ecclesiæ factam fuisse memoriam Martyrum, quia Ecclesia orabat, vt aliquando consors fieret in vita æterna ipsorum Martyrum: id quod ex epistola suprà citata Smyrnensium probat. Atque hæc tria dicit esse secundum vsum purioris Ecclesiæ, & Scripturæ consentanea. QVARTO dicit, tempore Augustini ortas esse opiniones peregrinas, & vitiosas de singularibus Martyrum pro suis cultoribus intercessionibus, de meritis, & operationibus Martyrum. QVINTO dicit, Augustinum has opiniones in medio reliquisse, tanquam nec veteres, nec certas: id quod probat ex lib.22. ciuit. cap.10. & de cura pro mortuis, cap.16. SEXTO dicit, Augustinum paulatim cœpisse aliquid tribuere his opinionibus; sed Hieronymū, Basilium, Nazianzenum audaciores fuisse in hac quæstione. SEPTIMO dicit, postremis temporibus, fabricatum esse articulū fidei de patrociniis, & meritis Sanctorum. & quod horribilius est, ipsam actionem Cœnæ Domini, eò detorqueri cœptam.

Ex hac longa narratione Kemnitius simplicioribus persuadere nititur, rem esse nouam, & à Papistis confictam, de inuocatione Sanctorum in sacrificio Missæ. AT si quis paulò attentius rem expendat, ex hac ipsa disputatione Kemnitius, & eius sodales apertissimè refelluntur. Nam prima illa TRIA capita, quæ fatetur aduersarius fuisse in puriore Ecclesia, & esse consentanea Scripturæ, contra nos nihil faciunt, cùm non contineant aliquid contrarium nostræ doctrinæ; at contra aduersarios maximè faciunt cùm sint omninò contraria scriptis, & factis ipsorum. Ipsi enim nec celebrant Sanctorum memoriam apud Sanctorum reliquias; nec Martyrum corpora sub sacra mensa reponunt, sed eiiciunt potius; nec denique in precibus, & mysterio Eucharistiæ vllam Sanctorum mentio-

A nem faciunt: quare testimonio Kemnitij, concludimus, Kemnitium, & eius sodales recessisse ab vsu primitiuæ purioris Ecclesiæ, sacris literis consentaneo.

QVARTVM caput falsum est, & ex sexto refelli potest. Nam si Basilius, Nazianzenus, & Hieronymus sequuntur eas opiniones de intercessionibus, & meritis Sanctorum, vt habet caput sextum: non igitur cœperunt illæ opiniones Augustini ætate, vt habet cap. quartum; nam ætas Augustini posterior est Basilij, & Nazianzeni ætate. Adde, quòd sententia Ecclesiæ de inuocatione Sanctorum, non cœpit etiam Basilij ætate, sed longè antiquior est. Nam EVSEBIVS Basilio
B antiquior lib.13. præparat. Euangel. cap.7. *Vota* inquit, *Sanctis facimus, quorum intercessione apud Deum non parum iuuari nos profitemur.* Et IRENÆVS Eusebio antiquior li.5. contra hæreses: *Vt Virginis Eua,* inquit, *virgo Maria fieret aduocata.*

QVINTVM caput cōtinet manifestum mendacium, & imposturam. Nam Augustinus in locis à Kemnitio citatis, non relinquit in medio tanquam rem incertam, an Sancti nos iuuent, sintque nostri intercessores; & aduocati, & vt tales, à nobis inuocandi; sed solùm quomodo nos iuuent, quando miracula apud eorum sepulchra fiunt. Ambigit enim Augustinus, an id fiat opera Angelorum, an per ipsos Martyrum spiritus, an alio modo; atque hoc in medio re-
C licto, asserit rem esse indubitatam, quod à Sanctis iuuentur, qui illos inuocant. Nam libro 22. de ciuit. Dei, cap.8. probat hoc ipsum innumerabilibus fermè exemplis, quæ certissima esse affirmat.

SEXTVM caput non eget alia refutatione; nescio enim quis non videat, quantum præiudicium caussæ suæ Kemnitius fecerit, cùm tam apertè reprehendere ausus est quatuor illos Ecclesiæ Græcæ, & Latinæ columnas, Basilium, Nazianzenum, Hieronymum, & Augustinum.

SEPTIMVM caput falsissimū esse patet ex testimoniis à nobis citatis, Cyrilli, Basilij, Chrysostomi, & Augustini, qui apertissimè scribunt, in sacrificio altaris peti à Deo Sanctorum inter-
D cessiones. Quanto enim mēdacio postremis tēporibus fabricatū fuisse fingitur, quod ante annos M.CC. in vsu Ecclesiæ Catholicæ fuit?

CAPVT NONVM.

De Missis priuatis.

SEQVITVR cōtrouersia de Missa priuata, de qua post Lutherum scripserunt Brentius in Confessione VVirtembergensi, cap. de Eucharistia, & Kemnitius in secunda parte Examinis, pagina 858. & sequentibus, & Philippus tum in Confess. August. tum in Apologia in articulo de Missa. Quam controuersiam ita tractabimus, vt PRIMVM doceamus sex modis posse

Missam

Missam dici priuatam, & omnibus modis esse liciram. DEINDE obiectiones aduersariorum refellamus.

Igitur PRIMO dici potest Missa priuata ratione loci; quæ enim celebrantur in priuato aliquo oratorio, seu sacello, dici possunt priuatæ, si comparentur ad eas, quæ celebrantur in publico templo. Ac de his non est magna controuersia: nam etiamsi aduersarij eas Missas odiosè traducant, & angulares per contumeliam vocent; tamen habemus de his exempla manifestissima antiquitatis. Nam inprimis Dominus primam Missam instituit, ac celebrauit in priuata domo: & Apostoli initiò frangebant circa domos panem, Actor. 2. ac deinde sancti Pontifices tempore persequutionis. nō in domibus tantùm priuatis, sed etiam in cryptis, & foraminibus rerræ sacra faciebant: immò sanctus Lucianus in carcere sacrificauit, & suo ipsius pectore pro altari vsus est, cùm iaceret onustus catenis, nec erigere seipsum posset. Refert id Nicephorus lib. 8. hist. cap. 31.

Nec solùm ob persequutiones, sed etiam aliis de caussis aliquando veteres in priuatis locis sacrificia offerebant. Gregorium NAZIANZENVM in exigua cellula extructo oratorio sacra fecisse ibidem, Sozomenus testatur, lib. 7. hist. cap. 5. quem locum Kemnitius etiam citat. Sanctus AMBROSIVS, teste Paulino in vita ipsius, in domo clarissimæ cuiusdam fœminæ ab ea rogatus, sacrificium obtulit. Sanctus AVGVSTINVS libro vicesimo secundo, de ciuitate Dei, capite octauo, testatur quendam à suis presbyteris in domo rustica sacrificium corporis, & sanguinis Domini obtulisse. THEODORETVS in hist. religiosa, cap. 20. scribit, se in cellula Maris anachoretæ sacra mysteria celebrasse. GREGORIVS hom. 37. in Euangelia, scribit Cassium Narniensem Episcopum, virum sanctissimum, aliquando in Episcopij oratorio Missam celebrasse, quod videlicet ad Ecclesiam morbo impeditus descendere non valerer. & lib. 5. epist. 43. ad Ioannem Syracusanum Episcopum, iubet vt nō prohibeatur in domo Venantij patritij Missas celebrari. S. IOANNES Eleemosynarius, vt in eius vita scribit Leontius, cùm populum de Ecclesia egredi videret, quo tempore sacra celebrabat, ad illos conuersus ait: *Ego filij propter vos ad Ecclesiam descendo, nam mihi ipse in Episcopio Missas facere poteram.* Denique (vt alia exempla prætermittam) Ioannes DAMASCENVS in historia de Barlaam, & Iosaphat, scribit beatum Barlaam presbyterum fuisse, & in sua cellula, solo præsente Iosaphat, Missæ sacrificium offerre solitum.

SECVNDO Missa priuata dici potest à tempore; vt publica sit, quæ festis diebus; priuata, quæ profestis celebratur. Er quanquam aduersarij non nisi rarò admodum, ac ferè solùm in Dominicis, aut maioribus festis sacram Cœnam faciunt; tamen non apertè reprehendunt vsum Missæ quotidianæ: & certè nullo modo reprehendi potest. Nam INPRIMIS, ideo iuge sacrificium appellatur, Danielis 12. quia iugiter, & quotidie celebrari deberet.

DEINDE negari non potest, quin olim singulis diebus in multis locis Missæ celebrarentur. Nam CASSIVS singulis diebus Missam celebrabat, teste Gregorio loco citato, homilia 37. AVGVSTINVS epistola vicesima tertia, dicit Christum semel in cruce immolatum, omni die in Sacramento populis immolari. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Ephes. scribit, quotidianam oblationem suo tempore fieri solitam. HIERONYMVS in caput primum ad Titum dicit, sacerdotes quotidie pro peccatis populi, ac suis sacrificare. HYPPOLITVS Martyr in orat. de Antichristo, scribit Christum in die Iudicij dicturum: *Venite Pontifices, qui preciosum corpus meum quotidie immolastis.* Denique sanctus ANDREAS, vt in eius historia legimus, singulis diebus agnum immaculatum sacrificabat. Sed neque de hac re iam aduersarij multum laborant.

TERTIO dici potest Missa priuata à fine, quia nimirum pro aliquo particulari homine, vel negotio celebretur, vt pro hoc vel illo defuncto; pro ista, vel illa necessitate. Er quidē si Missa aliqua vni soli applicaretur, excludendo omnes alios homines, tum verè priuata dici posset: sed talis nulla est, aut fuit vnquam in Ecclesia. Nam omnis Missa offertur à Ministro publico, & publico nomine pro tota Ecclesia, tum quæ in terris, tum quæ in cœlis, vel in purgatorio est: nam horum omnium in qualibet Missa mentio habetur. Si autem Missa applicetur vni peculiariter, sic tamen vt non excludantur ceteri; tum priuata Missa dici poterit, & erit, si comparetur ad alias, quæ nulli particulari applicantur.

Neque dubium est, eiusmodi Missas priuatas fuisse in vsu antiquæ Ecclesiæ, & licitas esse. Nam in Testamēto veteri sacrificia fiebant plurima pro particularibus. Leuitici quarto & quinto præscribūtur sacrificia pro sacerdote, ꝓ principe, pro quolibet priuato, pro synagoga. Iob 1. habemus sacrificium pro filiis Iob. & Iob 42. sacrificium pro amicis Iob 2. Machab. 3. pro Heliodoro.

In Testamento nouo Missæ in natalitiis Sanctorum, quas suprà defendimus, omnes erant priuatæ hoc tertio modo: & habemus insigne exemplum, prærer ea quæ suprà allata sunt, apud Bedam libro quarto historiæ, cap. 14. vbi sancti Apostoli Petrus, & Paulus cuidam apparentes, iusserunt Missas celebrari in die sancti Oswaldi Regis, in memoriā eiusdem sancti Oswaldi, & visionem illam fuisse verisimam manifestè paruit ex mirabili euentu rerum, quas iidem Apostoli futuras prædixerant. Pari ratione Missæ pro defunctis, vt plurimùm particulares erant, & priuatæ: sic enim scribit AVGV-

STINVS

stinvs de obitu matris suæ lib. 9. Confess. cap. 12. *Cùm offeretur pro ea sacrificium pretij nostri, iam iuxta sepulchrum posito cadauere, &c.* Denique sacrificium illud à presbytero eiusdem Augustini oblatum pro liberatione domus à dæmonum vexatione, libro vicesimo secundo, de ciuitate Dei, cap. 8. & alia id genus, sine dubio priuata erant, nec reprehendi possunt, nisi tota antiquitas reprehendatur.

Qvarto Missa priuata dici potest à paucitate eorum qui intersunt; vt dicatur publica, quæ fit coram populo, qualis est Missa quæ dici solet Parochialis, vel Conuentualis, quæ non celebratur, nisi populus adsit: priuata autem, ad quam non exspectatur populus, sed pro arbitrio B sacerdotis habetur, siue multi adsint, siue pauci. Has Missas ita priuatas aduersarij non rarò reprehendere solent. Certè Philippus in Apologia Confess. accersit hinc inde argumenta, vt probet, non debere fieri nisi vnam Missam, nimirum eam cui populus interfit: tamen alij ex aduersariis non volunt de hac re contendere. Nam Brentius in Confess. VVirtemberg. cap. de Eucharistia, contentus est, vt Missa celebretur si duo vt minimùm adsint, vnus qui consecret & ministret Sacramentum, & alter cui porrigatur. Et hoc ipsum probant testimonia allata pro Missis priuatis ratione loci; & de his Missis priuatis loquitur S. Gregorius lib. 4. epist. 43. ad Castorium, vbi prohibet in Monasterio fieri C Missas publicas, ne, vt ipse dicit, in secessibus seruorum Dei fiant conuentus populares. Ex quo loco colligitur Missas publicas vocari, quibus interest populi multitudo; priuatas autem, quæ fine conuentu populi intra Monasteria, vel alibi celebrantur.

Quare fallitur apertissimè Melanchthon in Apologia Cófess. cùm dicit, ante Gregorij tempora nullam fieri mentionem priuatarum Missarum. Nam si apud Gregorium priuatæ Missæ censentur, quæ celebrantur absque populi conuentu, vt ex hoc loco perspicuum est; Missa priuata erat, quæ dicta est à presbytero Augustini in domo rustica, ipso teste lib. 22. ciuit. cap. 8. & ab Ambrosio in domo cuiusdam matronæ Ro- D mæ, teste Paulino, & à Theodoreto, in cellula S. Maris, & à Luciano in carcere; immò ab Apostolis cùm circa domos frangebant panem, vt suprà citauimus: Et ab ipso Christo, qui non conuocauit populum, sed tantùm primarios discipulos duodecim.

Qvinto Missæ priuatæ dici possunt, quæ dicuntur in eodem templo, eodem die, præter vnam. Nam vna tantùm solet esse Missa publica, & solemnis, quæ dicitur in summo altari; ceteræ quæ dicũtur in minoribus altaribus eodem die, priuatæ dici possunt, licet multi interdũ adsint auditores. Et quidem hanc multiplicationem Missarum valde oderunt, ac reprehendunt omnes aduersarij. Sed nos probamus licitam esse, Primvm ex Testamento veteri, in quo plurima offerebantur sacrificia eodem die, & loco.

Secvndo multi erant in eadem Ecclesia sacerdotes: nam tempore S. Cornelij Papæ Romæ erant quadraginta Presbyteri, vt ipse scribit ad Fabium, teste Eusebio lib. 6. hist. cap. 33. ac deinceps semper magis, ac magis creuit sacerdotum multitudo. Multi autem quotidie celebrabant: ergo vel omnes alij cessabãt à sacrificio offerendo, vel multi eodem die, & loco sacra faciebant. Fuisse autem, qui quotidie sacrificium offerrẽt, dubitari non potest; id enim perspicuum est ex testimoniis suprà citatis, vbi egimus de Missa priuata ex parte temporis.

Tertio idem probat testimonium suprà allatum ex Beda, lib. 4. histor. cap. 14. ibi enim Apostoli præcipiunt in die S. Oswaldi celebrari Missas per omnia Monasterij oratoria. Simile est quod scribit Eusebius lib. 4. cap. 45. de vita Constantini, Episcopos inuitatos ad templi dedicationem incruentis sacrificiis Deo oblatis, diem festum celebrasse.

Qvarto idem probat antiquissima consuetudo, quę est in Ecclesia, vt in die natalis Dñi singuli sacerdotes Missæ sacrificiũ ter offerant, cuius ritus meminit Gregorius in homilia de natali Dómini, & ante eum Telesphorus in epistola decretali. Quod si potest vnus sacerdos vno in loco ter sacrificium eodem die offerre, cur non poterunt multi singula offerre sacrificia?

Qvinto idem probat altarium multitudo in eadem Ecclesia. Ambrosivs epist. 32. *Irruere in altaria, &c.* & loquitur de vna Basilica. Gregorivs lib. 5. epist. 50. ad Palladium, scribit in vna Ecclesia tredecim altaria fuisse. & Gvlielmvs Abbas in vita S. Bernardi lib. 1. cap. 12. in Ecclesia Monasterij S. Bernardi fuisse tria altaria, vnum in memoriam B. Virginis, alterum S. Laurentij, tertium S. Benedicti. Vide etiam Petrum Damiani initio vitæ S. Romualdi. Quorsum antem tot altaria, si semel tantùm in die sacrificium offerri poterat in vna Ecclesia?

Deniqve Prospsr in libro de prædictionibus dimidij temporis, cap. 6. scribit, bis intra paucas horas vno in loco sacrificium oblatum. Leo epist. 81. ad Dioscorum, monet vt Alexandriæ seruetur Romanus ritus de iterando sacrificio eodem die.

Vltimo priuata Missa dici posset, in qua solus sacerdos communicat: & hæc est Missa priuata, de qua potissimùm aduersarij altercantur, & quam nullo modo admittunt. Sed eam licitam esse, probatur Primo ratione Concilij Tridentini, sess. 22. cap. 6. quæ talis est. Missæ, in quibus solus sacerdos communicat, etiamsi priuatæ dici possent, ratione communicantium Sacramentaliter, tamen absolutè non priuatæ, sed publicæ & communes sunt; ergo non debent vt priuatæ reiici, & damnari. Antecedens probatur à Concilio dupliciter. Primo,

quia in eiusmodi Missis sæpe multi communicant spiritualiter, proinde fructus est publicus, & communis: & per hoc etiam Missa est ex hac parte publica, & communis. Secundo, quia sacerdos publicus est Minister, & pro tota Ecclesia sacrificium offert.

Hanc totam tationem refellere conatus est Kemnitius pag. 868. & sequentibus: sed non tam rationem Concilij refutauit, quàm se mendacem, & ineptum demonstrauit. Primo, miratur cur Concilium audeat vocare has Missas cōmunes, & negare esse ptiuatas, cùm per multas annorum centurias sint à Catholicis appellatæ priuatæ, & cùm apud Gregorium in registro crebta sit mentio priuatæ Missæ; & cùm Glossa in Canonem, & hoc attendendum, de consecrat. dist. 1. eas ptiuatas appellet.

Atqui hoc totū est mendacium: nam apud Gregorium nusquam exstat vocabulum Missæ priuatæ. Exstat quidem semel vocabulum Missæ publicę lib. 4. epist. 43. sed vt suprà diximus, non vocat publicas Gregorius, in quibus communicatur, sed in quibus adest populi multitudo: & iis opponit Missas, in quibus non adest populus, siue in iis communicent aliqui, siue nulli. Eodem modo accipitur vocabulum Missæ publicę, & peculiaris, seu priuatæ in Canone, & in glossa citata.

Secundo, Kemnitius oppugnat argumentum Concilij ductum à spirituali Communione: & quia nō poterat negare spiritualem Communionem, affingit nono mendacio ipsi Concilio, quod affirmauerit per spiritualem Communionem satisfieri institutioni, & ptæcepto Christi de sumenda Encharistia.

Sed nihil eiusmodi in Concilio reperitur: immò sess. 13. can. 9. Concilium docet teneri fideles adultos saltem semel in anno ad Communionem Sacramentalem, nimirum, vt eo modo satisfaciant Christi institutioni, & ptæcepto.

Tertio, oppugnat alterum argumentum Concilij, sumptum ex eo quod sacerdos est publicus Minister, ac dicit argumentum non valere, quoniam Minister verbi, est etiam publicus Minister, & tamen non potest concionari nisi populo præsente; & qui baptizat est publicus Minister, & tamen non potest baptizare nisi aliquis adsit baptizandus.

Sed hæ sunt meræ ineptiæ. Aliter enim est sacerdos Minister publicus sacrificando, aliter concionando, & Sacramenta ministrando. Nam sacrificando dirigit actionem suam ad Deum pro populo; concionando, & Sacramenta ministrando, dirigit actionem suam ad populū propter Deum.

Et hinc nascitur Alia ratio ex natura sacrificij: Nā si aduersarij concederent Missam non solùm esse Sacramentum, sed etiam sacrificium, fortasse in hac re facilè conuenirent: siquidem ad sacrificium, vt sacrificium est, nihil refert, si

A multi, vel pauci, vel nulli interlint aut communicent, cùm sacrificium offeratur Deo pro populo; potest enim sacerdos pro populo offerre, etiamsi populus nec adsit, nec communicet. Et confirmatur ex lege veteri; cùm enim sacrificia offerebantur pro peccato, nihil inde manducabat is, pro quo offerebatur, vt patet Leuit. 6. & 7. & tamen illi prodetat. Et confirmatur rursus à simili: nam sacrificium simile est orationi, vt suprà diximus, immò est quædam realis, & efficacissima oratio. Porro orationem prodesse ei, pro quo fit, etiamsi ille non adsit, nec sciat quid agatur, certum & exploratum est.

Tertio probatur ex cōsuetudine veterum. Nam etiamsi nusquam expressè legamus à vete-
B ribus oblatum sacrificium sine Communione alicuius, vel aliquorum, præter ipsum sacerdotem: tamen id possumus ex coniecturis facilè colligere. Prima coniectura ex Concilio Nannetensi, cap. 30. quod citatur ab Iuone in decreto parte 3. cap. 70. vbi iubentur presbyteri non celebrare soli Missam, nisi habeant saltem vnum secū, qui respondeat. Ex quo intelligimus quosdam planè solos celebrare solitos Missæ sacrificium: & proinde sine cōmunicantibus. Item ex Concilio Toletano XII. can. 5. vbi grauiter reprehenduntur quidam sacerdotes, qui sacrificium offerentes non cōmunicabant: *Quale erit*, inquit Concilium, *illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans participasse dignoscitur?* Quæ verba satis a-
C pertè indicant, in eiusmodi sacrificio nullum omnino fuisse, qui communicaret; & tamen Concilium non requirit, nisi vt sacerdos ipse communicet: proinde admittit tanquam rata, & vt apparet, vsitata sacrificia, in quibus solus communicat sacerdos. Est autem hoc Concilium ante annos circiter C M. celebratum.

Secunda coniectura. Quidam initiabantur sacris absq; vlla certa procuratione animarum, qui proinde nō poterant vlli Sacramentum administrare, & tamen sine dubio Missas celebrabant. Exemplum habemus in S. Paulino Nolano, qui presbyter ordinatus fuit, vt ipse scribit epist. 6. ad Seuerum, in sacerdotium Domini, sed nulli certæ Ecclesiæ alligatus.

D Tertia cōiectura. Plurimi sacerdotes quotidie celebrabant, vt suprà ostendimus, & tamen populus in multis locis tardò admodum communicabat, vt vel ex illa querimonia Chrysostomi cognosci potest, quæ habetur hom. 3. in epist. ad Ephes. *Frustrà*, inquit, *habetur quotidiana oblatio, cùm nemo sit, qui simul participet*. Et homil. 17. in epist. ad Hebr. scribit, plurimos tantùm semel in annno ad Sacramenti Cōmunionem accessisse. Ambrosius etiam lib. 5. de Sacramentis ca. 4. dicit, Græcos post annū communicare solere.

Quarta coniectura. Multa sacra fiebant pro caussa ita particulari, vt non sit vllo modo verisimile, ministratam fuisse Cōmunionem in eiusmodi sactis: vt exempli caussa, cùm scribit Au-

gustinus lib.9. Confess.cap.12. oblatum sacrificium pro matre sua, cadauere iuxta sepulchrum constituto; & cùm scribit lib. 22. ciuit. cap.8. vnum è suis presbyteris sacrificium obtulisse in domo rustica, ad eandem domũ à malignorum spirituum vexatione liberandam. Sed aduersariorum argumenta soluamus.

CAPVT DECIMVM.

Soluuntur argumenta contra Missas priuatas.

PRIMA obiectio Kemnitii in 2. parte Exam. pag. 862. (nam quæ ipse fabulatur de origine Missæ priuatæ, quia nullo argumento probauit, omitto) sumitur ex illis verbis Luc.22. *Hoc facite in meam commemorationem*. Iubet enim Christus, vt faciamus quod ipse fecit: ipse autem non solùm consecrauit, sed etiam dedit Sacramentum iis, qui aderant manducandum; quare consecrare, & non distribuere, est ipsam Cœnam Domini prophanare.

RESPONDEO; Iussit Dominus fieri quod ipse fecit, sed pro loco, tempore, personis: ea enim est vis affirmatiuorum præceptorum. Et sine dubio non iussit Sacramentum dispensari inuitis, aut indignis. Quare si fortè nulli sint, qui velint, aut possint communicare; non tenemur Sacramentum ministrare, nec tamen ideo prohibemur à celebratione cessare.

DICES; Si licet diuidere actiones, quas Dñs exemplo suo coniunxit, & Sacramentum aliquando consecrare, & nemini ministrare: licebit etiam consecrare, vel ministrare, & non sumere. RESPONDEO; Non est eadem ratio omnium illarum actionum. Nam consecratio & consummatio, de essentia sacrificij sunt, ideo nullo modo possunt omitti: at dispensatio, nec est de essentia, nec de integritate, sed solùm affirmatiuo Domini præcepto necessaria; & ideo facienda quidẽ est, sed pro loco & tempore, vt diximus.

SECVNDA obiectio. Apostolorum Synaxis describitur Act.2. per fractionem panis; ergo distributio, & dispensatio Sacramenti fuit in vsu primitiuæ Ecclesiæ in celebratione Cœnæ Domini.

RESPONDEO; Nihil verius dici potest: sed non inde sequitur nõ posse vnquam sacrificium sine dispensatione offerri. Nam & apud nos in tẽplis omnibus celebratur Synaxis cum dispensatione Sacramenti, & tamen non ideo damnantur sacra, quæ in priuatis oratoriis, vel sacellis sine tali dispensatione celebrantur.

TERTIA obiectio. B. Paulus 1. Cor.10. describens ritum Cœnæ Domini, apertè scribit, corpus Domini communicari, & distribui fidelibus, & fideles participes esse mensæ Domini, nõ spectando vnum manducantem, sed manducantes.

RESPONDEO; Apostolus eo loco nõ describit ritum Cœnæ Domini, vt declarat quid sit ipsa celebratio huius mysterij, vel in quo præcipuè consistat, sed tantùm vt ostendat, eos qui Eucharistiam sumunt, participes esse mensæ Domini, & socios Christi fieri: quemadmodum fiunt socij dæmoniorum, & participes sunt altaris idolorum qui scienter manducant idolóthyta. Ex quo non sequitur, Missam sine Communione populi esse illicitam, vel eos, qui Missæ intersunt, & nõ communicant, nihil vtilitatis capere. Nam ista affirmans propositio verissima est, & ex Paulo colligitur, Qui reipsa Eucharistiam manducat, cum Christo coniungitur: ista autem negans falsa est, nec habetur in Paulo, Qui non sumit reipsa Eucharistiam, sed solo voto ac desiderio, nullo modo cum Christo iungitur, aut frustrà interest sacrificio.

QVARTA obiectio. Apostolus 1.Cor.11. opponit inter se Dominicam Cœnam; & priuatam Cœnam; & quidem ita, vt confirmet, vbi priuata Cœna agitur, ibi non posse Dominicam Cœnam celebrari. Definit autem priuatam Cœnam, vbi quis priuatim, quod Cœnæ Dominicæ est, manducat, & præoccupat non simul participantibus aliis: & dicit non dissimile esse, ac si in illa rueretur talis cœna, vbi vnus saturaretur, alter verò cogeretur esurire: *Hic certè locus tanquam fulmen*, inquit Kemnitius, *prosternit priuatas Pontificiorum Missas, in quibus solus sacerdos celebrans Sacramentaliter communicat: & clarissima est Chrysostomi sententia in illum Pauli locum: Quod Dominicum est, priuatum fecerunt; Cœna enim Domini debet esse communis, &c.*

RESPONDEO; PRIMVM cùm Paulus opponit Cœnam Domini cœnæ priuatæ, non loquitur de Eucharistia, sed de conuiuio, quod in Ecclesia olim in pauperum refrigerium fieri solebat: quod conuiuium vocat Cœnam Domini, vt Chrysostomus interpretatur, quia fiebat ad repræsentandam cœnam Domini vltimam cum discipulis; & etiam quia fiebat in loco sacro, & denique quia coniungebatur cum Eucharistiæ communicatione. Quod autem per Cœnam Domini intelligatur conuiuium illud, perspicuum est ex illis verbis: *Vnus esurit, alius autẽ ebrius est.* Non enim in communicatione Eucharistiæ poterat esuries, aut ebrietas inueniri, cùm illa sit cibus mentis, non ventris. Deinde idem patet, ex proposito Pauli. Vult enim ipse (Chrysostomo, & omnibus aliis exponentibus) Corinthios reprehendere, quod non amplius cõuiuia illa faciant, sicut oportet, sed diuites seorsim & lautè conuiuentur, pauperes autem etiam seorsim, & vix ad satietatem reficiantur: hunc autem abusum reprehendit illis verbis: *Iam non est Dominicã Cœnam manducare; vnusquisque enim suam cœnam præsumit, &c.* Hoc est; Vestra ista conuiuia, vt nunc celebrantur, non repræsentant amplius Cœnam Dominicam. Dominus enim simul cum discipulis in eadem mensa accubit, etiamsi ipse Dominus, illi serui essent; vos autẽ fratres vestros, quòd pau-

peres

peres sint, à mensa vestra excluditis, &c. Quæ omnia ad conniuia illa pertinent, non ad Eucharistiam: nam quod attinet ad Eucharistiam, omnes æquè sobriè, & æquè lautè epulabātur, cùm omnibus daretur corpus Dominicum in modica specie panis. Itaq; totum argumentum Kemnitij in æquinocatione laborat.

SECVNDO, etiamsi B. Paulus de Eucharistia loqueretur, cùm cœnam communem priuatæ opponit, vt Theodoretus, & aliqui alij veterum probabiliter docēt: nihil inde colligi posset pro aduersariis. Paulus enim reprehendit cœnam priuatam, à qua excluduntur alij, non ad quam non coguntur. Porrò Missæ nostræ non excludunt communicantes; immò vt Concilium Tridentinum affirmat sess. 22. can. 6. optat Ecclesia, vt in singulis Missis, qui adstant, cōmunicent; sed si nulli sunt qui communicare velint, nulla culpa est sacerdotis, nec potest reprehendi, quasi solus participare velit cœnam Dominicam.

QVINTA obiectio. In veteri Ecclesia semper in actione Cœnæ Domini fiebat distributio Sacramenti, vt patet ex descriptione omnium Liturgiarum, quæ apud Patres exstant.

RESPONDEO; Contrarium colligitur ex tam multis exemplis, quæ nos suprà attulimus. Porrò in Liturgiis fit mentio distributionis: quia vt diximus, semper fieri potest, ac debet Sacramēti distributio in Missa, eorum sacerdotū, qui curam animarum ex officio gerūt, si sint aliqui parati ad communicandum. Sed non ideò cessandum est à sacrificio, si nulli sint, qui communicare velint.

SEXTA obiectio. Commētum, quod celebratio Cœnæ Dominicæ prosit illis, qui non communicant, sed tantùm intersunt, & audiunt, & cum deuotione spectant quod sacerdos agit: nō tantùm ignotum est antiquitati, sed seriò, & grauiter à veteribus reprehenditur CHRYSOSTOMVS hom. 3. in epist. ad Ephes. *Frustrà*, inquit, *habetur oblatio quotidiana, cùm nemo sit, qui simul participet.* Et infrà: *Quisqun mysteriorum consors non est, impudens, & improbus adstat.* Et rursum: *Si quis*, inquit, *ad conuiuiū vocatus, manus quidem lauerit, & accubuerit, & tamen nihil ciborum gustauerit, nónne infert contumeliam cōuinatori à quo fuerat vocatus? annón satius fuerit, eum qui talis est, prorsus non comparuisse? Audis*, subiungit Kemnitius, *non verba, sed fulmina contra Pontificiā persuasionem de spectaculo priuatarum Missarum.*

RESPONDEO. Veteribus nō fuisse incognitū vsum assistendi Missæ sacrificio, & tamen in iis non communicandi Sacramentaliter, perspicuum est ex Concilio Agathensi ante M. annos celebrato. Nam can. 18. iubentur omnes laici saltem ter in anno cōmunicare, in Natali, Pascha, & Pentecoste: & tamen can. 47. iubentur iidē laici singulis diebus Dominicis Missæ interesse, idque vsq; ad sacerdotis benedictionem, quæ datur in fine Missę. Pręterea non dubitasse veteres, Missam prodesse adstantibus, licet non com-

A municarent, certissimum est ex iis, quæ suprà diximus de Missis pro defunctis, & pro qualibet necessitate. Si enim Missa prodest defunctis, vt omnes Patres vno ore fatentur, nec non viuentibus, absentibus, ægrotis, iter facientibus, immò etiam infidelibus, & hæreticis, quantò magis proderit fidelibus præsentibus, & simul voto, ac desiderio offerentibus?

Ad locum Chrysostomi dico, illa verba: *Frustrà fit oblatio quotidiana*, non significare absolutè oblationē frustrà fieri, sed frustrà quatenus ordinatur ad Cōmunionem. Nam cùm celebratio Missæ partim ordinetur ad sacrificium Deo offerendum, partim ad populum sacro illo pane reficiendum: cùm nulli sunt, qui cōmunicent, frustrà B fit, quatenus ordinatur ad posteriorē finem, sed non fit frustrà quatenus ordinatur ad finem priorem. Itaq; Chrysostomus, etiamsi dicat frustrà fieri, non tamen propterea omittebat quotidie sacrificare: quod certè fecisset, si absolutè frustrà fieri existimasset.

Ad illud autē quod Chrysostomus dicit, melius esse non interesse sacrificio, quàm interesse, & non communicare, dico Chrysostomum, vt quędam alia, per excessum ita esse loquutū, cùm solò hortari cuperet homines ad frequenter, & dignè communicandum. Nam quia videbat excusare se homines à Cōmunione, quòd se indignos, & imparatos dicerent, ipse animaduertēs negligentiam, & desidiam totius illius damni C caussam esse, vehemēter illos arguit, ac dicit, indignos etiam esse, qui simul cum ceteris orent, immò dignos, qui ab Ecclesia eiiciantur tempore sacrificij, quomodo eiiciuntur pœnitentes, & Catechumeni; & melius facturos si nō venirent; & alia id genus, quæ certum est, dicta esse amplificandi gratia. Simile est, quod ait Apostolus 1. Corint. 6. *Contemptibiles qui sunt in Ecclesia, hos constituite ad iudicandum.* Non enim reuera iubet beatus Paulus, vt contemptibiles iudices constituantur: sed ita loquitur, quia cuperet in Ecclesia nullas esse lites; aut tam sapientes, & bonos esse omnes Christianos, vt etiam minimi sufficerent ad diiudicandas temporales controuersias.

Porrò Chrysostomum non fuisse in ea sen-D tentia, vt putaret nihil prodesse sacrificium iis, qui adsunt, & non communicant, dubitari non potest; tum ex tam multis locis suprà citatis, vbi scribit sacrificium prodesse defunctis, & viuentibus absentibus; tum etiam ex homilia 3. de incomprehensibili natura Dei: vbi grauiter reprehendit auditores suos, quod finita concione recederent, & sacrificio non interessent. Vbi nihil de Communione dicit, cùm tamē sciret plurimos non communicare nisi rarissimè; sed tantùm hortatur vt maneant, & simul orent, ac spectent Christum, qui in mysteriis se ostendit.

SEPTIMA obiectio. In veteri Ecclesia prohibitas fuisse Missas priuatas, in quibus solus sacerdos communicat, testatur Chrysostomus

homil.18.in 2.ad Corinth.vbi scribit,in celebratione Eucharistiæ non fieri,sicut fiebat in Testamento veteri, vbi solus sacerdos quædam comedebat.

RESPONDEO; Chrysostomus eo loco in eo solùm ponit discrimen inter sacrificia Testamēti veteris & noui,quod in illis,aut solus sacerdos edebat victimas,aut ipse maiorē partem,populus minorem obtinebat ex immolatis: in his autem totam victimā sacerdos, & totam populus edit,idem videlicet, & integrum Christi corpus, & sanguinem. Sed nihil hoc facit contra Missas priuatas: quod enim nunc sæpè sacerdos solus victimam edat, non est culpa sacerdotum, aut natura sacrificij, sed populi negligentia.

OCTAVA obiectio. Canon decimus Apostolorum iubet excommunicari eos, qui non permanent in Ecclesia, vsque dum Missa peragitur, & non accipiunt sanctam Communionem: atque hic canon renouatur in Concilio Antiocheno, cap. 2. & exstat etiam decretum ANACLETI in epist. 1. & apud Gratianum, can. Peracta, de consecr. dist. 2. *Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus: sic enim,& Apostoli, statuerunt,& S. Romana tenet Ecclesia.* Ergo prohibitæ tunc erant Missæ priuatæ.

Respondeo; PRIMVM isti canones iubent, vt fideles communicent in Missa; sed non prohibent sacerdoti sacrificare, si populus non adsit, aut communicare nolit. DEINDE canon Apostolorum ita explicatur in Concilio Antiocheno, vt intelligamus non damnari eos, qui absolutè non cōmunicant, sed eos, qui certa de causa, nimirum ob aliquam superstitionem, aut prauam opinionem auersantur sacram Communionem. Decretum autem Anacleti, si epistola eius consulatur, & nō solùm fragmentum, quod est apud Gratianum, solos obligat clericos Episcopo in diebus solennibus sacrificanti solenniter ministrantes: quocirca si die aliquo non solenni, aut sine aliorum clericorum solenni ministerio quis sacrificet, non cogitur ex hoc decreto Communionem dare. DENIQVE certum est, decreta ista, quæ sine dubio non diuini, sed humani iuris erant, si ad populum pertinebant progressu temporis abrogata fuisse; constat enim tempore Ambrosij, & Chrysostomi, vt suprà citauimus, Græcos non nisi post annū communicare solitos esse.

NONA obiectio. Humbertus contra Nicetam scribit, imperfectam esse Missam, in qua non simul fit consecratio, fractio, seu distributio, & cōmunicatio: & VValfridus in lib. de rebus Ecclesiasticis, cap. 22. similiter docet illam esse legitimā Missam, in qua adsunt sacerdos, respondens, offerentes, & communicantes. Ad idem citantur duo decreta, vnum Soteris Papæ apud Gratianum, can. Hoc quoq;. de consecrat. dist. 1. alterum Concilij Nannetensis apud Iuonem parte 3. decreti, cap. 70.

A RESPONDEO; Si Missa præcisè accipiatur pro sacrificio, perfectam, & legitimā esse constat, etiam sine communicantibus, modò sacrificiū à sacerdote consummatur: quia tamen, vt diximus, Missæ celebratio non solùm ad sacrificium Deo offerendum, sed etiam ad populum nutriendum spirituali pabulo ordinatur; propterea ex hac parte negari non potest, quin sit magis perfecta, & legitima Missa, vbi communicantes adsunt, quàm vbi desunt, & hoc solum volunt auctores citati. Porrò decreta illa Papæ Soteris, & Concilij Nannetensis ad rem non pertinent: non enim iubent, vt adsint qui communicent; sed tantùm vt adsint, qui sacerdoti respondeant. Vbi obiter NOTANDVM est

B mendacium Kemnitij: scribit enim Kemnitius, Concilium illud ridiculum iudicasse, muris, & parietibus à sacerdote insusurrari, quæ ad populum pertinent. At Concilium non meminit populi, sed iubet, vt saltem vnus adsit, qui respondeat in Missa, ne videatur sacerdos parietibus dicere: *Dominus vobiscum*; & *Orate fratres*.

DECIMA obiectio. Ludibria sunt, quòd in Missa, in qua nulli communicāt, dicat sacerdos: *Quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus. &, Sacramenta, quæ sumpsimus.* Item, quòd hostia frangatur: fractio enim ad distribuēdum ordinatur, vt Augustinus docet in epist. 59. ad Paulinum.

RESPONDEO; Illa verba dicuntur in nume-

C ro multitudinis, tum propter præsentes communicātes, si qui adsint; tum etiam propter eos, qui alibi communicant: cùm enim vnū corpus simus, non solùm præsentes, sed etiam absentes pro omnibus oramus. Simile est in oratione Dominica, quam quisque potest etiam solus in suo cubiculo recitare, & tamen ita composita est, ac si dicenda esset solùm à multitudine congregata.

Quod attinet ad fractionem, ea non solùm ad distribuendum, sed etiam ad significandum ordinatur. nam in Missa Chrysostomi fit cōfractio in quatuor partes in modum crucis, & vna ex illis particulis in calicem immittitur cum certa verborum recitatione: vt etiam Latini faciunt.

D Quare Kemnitius cùm cæremoniam fractionis ludibrium appellat, & apertè irridet; antiquam, & veram Ecclesiam, Græcam, & Latinam irridet. Atque hactenus de obiectionibus Kemnitij.

VNDECIMA obiectio, est Ioan. Brentij in Confess. VVirtembergensi, cap. de Eucharistia: vbi præter ea, quę illi sunt communia cum Kemnitio, facit hoc argumentum: *Christus instituit Cœnam suam, nō vt esset priuata actio sacrificuli, sed communio totius Ecclesiæ: non igitur licitæ sunt priuatæ illæ Missæ, in quibus sacerdos sibi soli legit verba Cœnæ, & Eucharistiam consecrat.*

RESPONDEO; Missa Catholicorum nunquā est priuata actio sacerdotis, sed semper est communis toti Ecclesiæ, quia à communi ministro

pro

pro communi omnium vtilitate offertur: proinde semper est in Missa communio Ecclesiæ, si per communionem intelligas fructum communem sacrificij. Quod si per communionem intelligas Eucharistiæ manducationem: fatemur Christum instituisse Cœnam, vt esset simul & sacrificium, & communio, sed non iussisse vt illa duo nunquam separarentur, quasi non posfit Deo sacrificiũ offerri, quando nulli adsunt, qui communicare velint.

Dvodecima obiectio, est Philippi in Apologia Confess. Augustanæ in articulo de Missa, vbi producit epistolam quandam S. Francisci ad omnes fratres suos, in qua iubet vnam tantùm Missam vno in loco celebrari, etiamsi plures adsint sacerdotes.

Respondet Ioannes Eckius in Enchiridio, epistolam illam non agnosci à fratribus Ordinis Minorum, pro vera S. Francisci epistola. Addit præterea, auctorem illius epistolæ loqui solùm de feria V. in Cœna Domini, non de aliis diebus; & sanè si epistola illa de quouis die loqueretur, falsum apertissimè contineret. Scribit enim auctor epistolæ, secundum vsum Romanæ Ecclesiæ vnicam Missam duntaxat vno in loco celebrari. At Honorius Papa III. qui sedit Romæ tempore sancti Francisci, cap. Cùm creatura, de celebratione Missarum, iubet non omitti anniuersaria sacra pro defunctis, ob festum, vel feriam occurrentem, sed vtraque sacra eodem die celebrari.

Vltima obiectio est aliorum, quam recitat Eckius ex Basilio in Psal. 115. prope finem, vbi dicit: *Non in latebris delitescens sacrificabo, sed publicum exhibebo tibi sacrificium.* Et infrà dicit, vnum esse altare Ecclesiæ. Et confirmatur ex Hieronymo in cap. 3. Amos, vbi dicit vnũ esse altare in Ecclesia.

Respondet rectè Eckius, Basilium per sacrificium occultũ intelligere sacrificium schismaticorum, qui se ab Ecclesia segregant, & in suis conuenticulis sacrificia offerre præsumunt; & ideo etiam vnum altare agnoscere, id est, vnum sacerdotium, vnum ritum, &c. Nam subiungit ibidem Basilius: *Audite qui Ecclesiam relinquitis, & in publicis domibus versati, miseras facitis corporis preciosi scissuras.* Et infrà: *Tu aram erigis ex aduerso altaris tibi à Patribus constituti.* quemadmodum etiam Augustinus, Optatus, Cyprianus, & alij passim schismaticos describunt, cùm dicunt, quosdam erigere altare contra altare. Hieronymus quoq; distingnit vnum altare Ecclesiæ à multis altaribus hæreticorum, quia vt ipse dicit, tot habent altaria, quot schismata. Alioqui multa fuisse in Ecclesia altaria materialia, suprà ostendimus ex Ambrosio, Gregorio, & aliis: vnde Tertullianus in libro de pœnitentia, ponit inter alias pœnitentium cæremonias, aris Dei aggeniculari.

A

CAPVT XI.

De genere linguæ.

Seqvitvr controuersia de genere linguæ, an scilicet necessariũ sit Missam vulgari lingua recitari: id enim contendunt aduersarij, & maximè Kemnitius in secunda parte Examinis, pagina 883. & sequentibus. Sed istam quæstionem maxima ex parte tractauimus partim libr. 2. de verbo Dei, extremo, partim libro 2. de Sacramentis in genere, extremo. Nam tria quædã ad Missam pertinent. Primo, lectio Scripturarum, & publica oratio. Secvndo, Sacramenti Eucharistiæ consecratio, & dispensatio. Tertio, sacrificij oblatio. De lectione, & oratione disseruimus in libro de verbo Dei, loco citato: De Sacramenti cõsecratione, & dispensatione tractatum est in libris de Sacramentis in genere, vt iam diximus: solùm igitur superest disputatio de ipsa sacrificij oblatione.

B

Sed ea facillima est: nam Inprimis sacrificij oblatio magis in re, quàm in verbis consistit. Nam vt suprà diximus, illa actio, qua corpus Domini super altare ponitur ad Dei honorem, vera, ac realis oblatio est, etiamsi verbis non dicatur, Offero, vel offerimus. Porrò illa actio verba quidem aliqua necessariò requirit, nimirum verba consecrationis: sed illa verba non diriguntur ad instruendos auditores, sed ad elementum consecrandum, vt notum est. Elementum autem nullam linguam intelligit; quare impertinens est ad realem oblationem, vtrum Missa dicatur lingua vulgari, vel non vulgari.

C

Secvndo, licet oblatio ipsa necessariò verbis exprimenda esset, vt iam reipsa in Missa exprimitur, tamen adhuc impertinens esset, qua lingua id fieret; siquidem oblationis verba diriguntur ad Deum, non ad populum: Deus autem omnes linguas intelligit.

Tertio, verba oblationis submissa voce pronũcianda sunt, vt in sequẽti capite demonstrabimus: non igitur necesse est, vt ea lingua recitetur, quam intelligit populus. Quid enim prodest nosse quid verba significent, si sonum vocis exaudire non valeas?

D

Qvarto, sacrificium non offertur ad populum instruendum, si de primario, & proprio fine agatur, sed ad Deum colendum, & ad impetranda populo beneficia: non igitur id requiritur, vt populus intelligat id, quod dicitur, sed satis est si Deus intelligat.

Qvinto, si lingua vulgari sacrificium offerendum esset, duo grauissima incommoda sequerẽtur. Vnvm, quòd oporteret frequẽter mutare verba sacrificij, cùm vocabula, quę vno tempore sunt vulgaria, non diu pòst desinant esse vulgaria. Altervm, quòd tolleretur communicatio Ecclesiarum: nec enim posset sacerdos

Italus in Gallia, neque Gallus in Italia; neque Italus, aut Gallus in Germania, neque Germanus in Italia, aut Gallia sacrificium offerre; quod idem de Hispania, Anglia, Polonia, aliisque regionibus intelligendum est.

SEXTO, accedit antiquissima Ecclesiæ consuetudo. Nam in toto Oriente non inueniuntur antiquæ Liturgiæ, nisi Græcæ, aut Chaldaicæ; in toto autem Occidente antiquæ Liturgiæ nullæ sunt nisi Latinæ; & tamen à multis iam seculis desierunt omnes istæ linguæ esse vulgares, immò Germanis, Francis, Anglis, Polonis, nunquam fuit lingua Latina vulgaris: rectè igitur Concilium Tridentinum sessione vicesima secunda, canone vltimo, statuit Missam non esse lingua vulgari celebrandam. Argumenta, quæ aduersarij contrà obiiciunt, sunt à nobis omnia refutata in duobus locis paulò antè notatis. Quare non putaui operæ precium esse illa repetere; præsertim cùm non pugnent contra sacrificij actionem.

CAPVT XII.

Non esse omnia necessariò in Missa alta voce pronuncianda.

LIA quæstio est superiori non multùm absimilis, de modo vocis. Accusant enim aduersarij Ecclesiã Latinam, quod pleraque in Missa submissa voce pronunciari iubeat: de qua re exstat canon oonus in sessione 22. Concilij Tridentini. Vbi illud initio est OBSERVANDVM, non esse quæstionem, an sit per se illicitum totam Missam alta voce celebrare; nec enim ignoramus modum vocis non pertinere ad substantiam sacrificij, & posse ista omnia ad arbitrium Ecclesiæ immutari. Tota igitur quæstio in eo sita est: vtrum cõsuetudo Latinæ Ecclesiæ, quædam submissa voce pronunciandi, repugnet Christi institutioni, ac proinde sit mala, & necessariò corrigenda.

Et quidem Kemnitius in 2. parte Examinis, pagina 890. contendit contra Christi institutionem esse, vt quædam submissa voce legantur in Missa: Concilium autem contrà definit. Concilij verò sententiam verissimam esse hæ rationes ostendunt. PRIMO, vtile est ad reuerentiã tanti mysterij, vt nõ omnia alta voce dicantur: nam vt S. Basilius rectè docet lib. de Spiritu sancto c. 27. multùm confert ad dignitatem, & reuerentiam conseruandam mysteriorum, vt non assuescant homines eadem sæpius audire, vel potius, vt non efferantur ad aures vulgi. Qualia enim mysteria sunt, quæ ad omnium aures perferuntur?

SECVNDO, habemus exemplum antiquæ Liturgiæ, tum Græcæ, tum Latinę. Liturgiæ Basilij, & Chrysostomi, quod etiam Kemnitius notauit, quędam præscribunt dicenda sub silentio,

A & concludenda alta voce: quod idem nos seruamus, cùm secretas orationes concludimus, vocem attollendo in illis verbis: *Per omnia secula seculorum*. Neque valet Kemnitij responsio, qui illud ita interpretatur, ac si Liturgiæ illæ præscriberent, quędam pronunciari moderata voce, sic tamen vt ab omnibus audiantur, concludi autem cum clamore, & cantu. Nam in Liturgia CHRYSOSTOMI, vbi legimus: *Sacerdos orat secretò*, vox Græca *μυστικῶς*, non significat voce moderata, sed planè secretò: nec enim dicũtur mysteria, quæ moderata voce publicantur, sed quæ omnino celantur. Et præterea ibidem monetur sacerdos illas preces secretò recitare, dum Dia-
B conus alta voce canit Litaniam, vel dum cantores alia quædam concinunt: proinde non potest populus iis attendere, quæ dicit sacerdos, atque ideo verè & propriè secreta sunt.

De Latina autem Liturgia habemus testimonium Innocentij I. in epistola prima ad Episcopum Eugubinum, capite primo, vbi interrogatus de tempore, quo in mysterio Missæ pax danda est, apertè indicat, præcipuam partem Missæ esse secretam; nec audet aperire quę sint illa, quę recitantur antequam pax detur. At si totus populus illa omnia audire consueuisset, certè nihil fuisset secretum, nihil arcanum, & facilè potuissent literis committi, quæ erant vulgò omnibus nota.

C TERTIO habemus exempla sacrificiorum veteris legis. Nam (vt omittam quod in sacrificiis plerumq; sola mente orabant, sine vllis verbis) Leuit. 16. describitur solẽne sacrificium incensi, ac iubetur solus sacerdos intra velum ingredi, & sacrificare, atq; orare pro se, & populo, omnibus aliis foris exspectantibus, & non modò non audientibus, sed nec videntibus sacerdotem: quo etiam ritu sacrificasse Zachariã patrem Præcursoris, legimus Lucæ 1.

QVARTO Christus ipse in sacrificio crucis, quod exemplar fuit omnium sacrificiorum, in silentio oblationem peregit, nec trium horarum spatio loquutus est audientibus circumstantibus, nisi septem breuissimas sententias:
D quorum sunt etiam sententię, quæ in Canone nostræ Liturgiæ alta voce pronunciantur.

Sed videamus quid pro sua sententia Kemnitius adferat. PRIMO obiicit Christi institutionem, qui in sua Cœna iussit sui memoriam fieri, non per silentium, sed, vt Paulus explicat, per annunciationem. Et posset argumentum confirmari Christi ipsius exemplo, qui verba consecrationis alta voce pronunciauit, vt omnes qui aderant, audire potuerint.

RESPONDEO; Christi memoria, & annunciatio non tam verbis, quàm reipsa fieri debet; sic enim scribit AVGVSTINVS libro vicesimo contra Faustum, capite decimo octauo: *Christiani*, inquit, *iam peracti sacrificij memoriam celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis Christi,* &c. Ne-

&c. Neque posset alio modo impleri quod Paulus præcipit, vt omnes annuncient mortem Domini: qualis enim confusio fieret, si omnis populus in Ecclesia mortem Domini verbis annũtiare deberet?

Quod attinet ad Christi exemplum, sciendum est, Christum non solùm ea verba pronunciasse vt consecraret, sed etiam vt Apostolos doceret ritum consecrandi: quocirca oportuit eum ita loqui, vt ab Apostolis audiretur. Quod etiam hoc tempore Episcopi seruãt, cùm inter Missarum solennia ordinant sacerdotes; sic enim pronunciant verba consecrationis, vt omnes illi noui sacerdotes audire possint. Alia autem ratio est eorum, qui ad populum Missas celebrant.

SECVNDA obiectio. Christus non ita Sacramenta instituit, vt actio quidem esset visibilis, & publica, verbum verò, quæ est præcipua pars Sacramentorum, occultetur, & sepeliatur.

RESPONDEO; Alia ratio Sacramenti, alia sacrificij est: nunc enim de sacrificio propriè agimus. Sacrificium autem non in verbis, sed in oblatione rei consistit: verba verò in sacrificio Missæ requiruntur, non vt sint ipsa sacrificium, vel pars sacrificij, sed solùm vt victimæ præsentiam nobis exhibeant. Verbis enim consecrationis, vt suprà ostendimus, id efficitur, vt corpus Christi verè adsit in altari: quare sacrificium erit verè externum, & sensibile, etiamsi verba quibus id efficitur, sentiri non possint. Adde, quòd in Sacramentis quoque, ad quorum essentiam verba potissimùm pertinent, non est necesse, vt verba ab iis percipiantur, qui Sacramenta suscipiunt, modò percipiantur ab iis, qui ea ministrant: alioqui Baptismus infantibus, amentibus, surdis collatus, irritus esset, quod ne Kemnitius quidem admitteret. Ad argumentum igitur respondemus, Christum non quidem instituisse, vt verba occultentur, & sepeliantur, sed neque instituisse ita pronunciari, vt ab omnibus qui adsunt, audiantur; sed solùm instituisse, vt reipsa adhibeantur: libertate relicta Ecclesiæ, vt modum recitandi constituat. Id quod non solùm Catholici docent, sed etiam Kemnitij præceptor & propheta Lutherus in lib. de formula Missæ, vbi liberum permittit, vt verba Cœnæ, alta vel submissa voce pronuncientur.

TERTIA obiectio. Apostolus 1. Cor. 14. disertè distinguit hęc duo: In Ecclesia loqui, de iis scilicet, quæ ad publicum ministerium pertinent; & priuatim sibi ipsi, & Deo loqui.

RESPONDEO; In Ecclesia loqui beato Paulo est exhortari, & instruere Ecclesiam; sibi & Deo loqui, est orare, vel laudare Deum: *In Ecclesia*, inquit, *volo quinque verba in sensu meo loqui, vt & alios instruam*. Et rursus: *Si non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, & Deo*. Itaque distinguit concionem ab oratione. Ad neutrum autem propriè pertinet sacrificium: sacrificare enim non est loqui, sed facere; vel si quo modo loqui est, non est in Ecclesia, vel Ecclesiæ loqui, sed Deo. Qui enim sacrificium Deo offert, cum Deo agit, non cum hominibus, licet non priuatim, sed publicè agat, quia non pro se tantùm, sed pro Ecclesia vniuersa agit.

QVARTA obiectio. In antiqua Ecclesia dimissis iis, qui non poterant interesse mysteriis, alta voce pronunciabantur preces, gratiarum actiones, & ipsa etiam verba consecrationis. Quod quidem de verbis consecrationis, tradit Bessarion Cardinalis in libro de verbis Cœnę. & idem patet ex ritu antiquo respondendi, *Amen*, ad verba consecrationis: cuius ritus meminerũt Dionysius Alexandrinus apud Eusebium libro 7. histor. cap. 9. & Augustinus in libro ad Orosium quæst. 49. Idem patet ex Chrysostomo homilia decima octaua in posteriorem ad Corinthios, vbi legimus preces, & gratiarum actiones in celebratione Eucharistiæ populo cum sacerdote fuisse communes. Denique idem colligitur ex Nouella constitutione 123. Iustiniani. vbi seuerè præcipitur sacerdotibus, vt quæ in oblationis celebratione recitanda sunt, alta voce pronuncient, vt populus exaudire possit.

RESPONDEO; Verba consecrationis in Ecclesia Orientali alta voce recitari consueuisse, nõ negamus, cùm id apertissimè constet ex Liturgia Chrysostomi. Neq; nos id reprehendimus: non enim contendimus necessariò ea verba submissa voce recitanda esse, sed liberum esse Ecclesiæ statuere de eo ritu, & proinde neq; Græcorum, neq; Latinorum ritum reprehendi posse, aut debere. Sed quanquam verba consecrationis apud Græcos alta voce efferrentur, tamen alia quædam submissa voce, ac planè secretò pronũciata apud eos fuisse, ex eadem Chrysostomi Liturgia euidenter ostendimus. Ad testimonium igitur Bessarionis, & Dionysij Alexandrini, nihil opus est respondere.

Ad locum Augustini RESPONDEO, Nec librum illum esse Augustini, vt eruditi fatentur, nec ad rem facere: non enim loquitur ille auctor de consecratione, sed de dispensatione Sacramenti; id enim solum dicit, eos, *Amen*, respondere solitos, qui accipiunt sanguinem Domini, dicente videlicet sacerdote: *Sanguis Domini nostri* IESV CHRISTI. Cuius ritus meminit etiam Ambrosius libro quarto, de Sacramentis, cap. 5.

Ad locum Chrysostomi respondeo, Chrysostomum id potissimùm velle, vt populus non ocietur in templo, sed oret pro iis rebus, pro quibus & sacerdos orat: id quod potest fieri, etiamsi tum sacerdos, tum populus in silentio oret. Immò Cyprianus in tractatu de oratione Dominica, scribit tempore sacrificij imitandam esse Annam matrem Samuelis, quæ ita orabat, vt labia mouerentur, sed vox penitus non audiretur.

retur 1. Reg. 1. & eam typum Ecclesiæ gessisse dicit, dum in silentio orabat. In nostra quoque Liturgia tunc dicitur populo: *Orate fratres*, cùm secretò est orandum. Adde, quòd Chrysostomus non dicit omnes preces esse communes populo cum sacerdote: quare etiamsi loqueretur de communione earundem omnino precum, nihil tamen aduersarij obtinerent. Nam in Liturgia Chrysostomi apertè distinguuntur, quæ ab omnibus, & quæ à solo sacerdote, & quidem secretò dicenda sunt.

A

Ad Nouellam Iustiniani responderi posset inprimis, non ad Imperatorem pertinere de ritu sacrificandi leges ferre: proinde non multum referre quid ille sanxerit. Sed illud etiam respondemus, non esse legem illam sententiæ nostræ contrariam: solùm enim ille iubet, vt quæ in Ecclesiis Orientalibus alta voce dici solebant, ab omnibus alta voce dicerentur. Erant enim quidam, vt ex illa ipsa Nouella colligitur, qui submissa voce pronunciabant ea quæ ex recepta consuetudine alta voce pronuncianda erant, vt commodo ignorantiam suam tegerent: qui quidem iure reprehenduntur, tum quod contra morem Ecclesiæ facerent, tum quod ex imperitia legendi id facerent.

B

VLTIMA obiectio. Fatentur Pontificij, vsum istum non esse antiquum. Scribunt enim Honorius, & Belet olim alta voce verba consecrationis pronunciari consueuisse: sed postea imperatum fuisse, vt sub silentio dicerentur, hac de caussa. Cùm verba illa ab omnibus audirentur, à multis etiam laicis memoria tenebantur: inde factum est, vt quidam pastores in agro super panem, & vinum ea verba pronunciauerint. Continuò autem panis in corpus & vinum in sanguinem conuersa sunt: & pastores illi diuinitùs percussi interierunt. Ex qua historia colligitur, vsum recitandi verbũ consecrationis sub silentio, non esse antiquum, & ex opinione superstitiosa natum, quasi verba illa magica essent.

C

RESPONDEO; Miraculum, cuius in hoc argumento mentio fit, verè accidit, sed aliter, & antiquiore tempore, quàm à Kemnitio narretur. Scribit enim Sophronius in Prato spirituali, cap. 196. suo tempore hoc miraculum accidisse: Floruit autem Sophronius ante tempora VII. Synodi, & Ioannis Damasceni; nam citatur eius liber, id est, Pratum spirituale à VII. Synodo, actione 4. & à Damasceno in 3. oratione de cultu imaginum. Proinde contigit hoc miraculum ante annos plus minus C M. quod etiam breuiter commemoratur ab Alcuino in libro de diuinis officiis, cap. de celebratione Missæ: Floruit autem Alcuinus ante annos D C C C. Porro miraculum illud non conuertit panem in carnem, nec pastores illos interfecit, vt Kemnitius ex obscuris, ac recentioribus auctoribus colligit; sed igne de cœlo demisso, panem, & vinum, & lapidem, super quem illa sita erant, absumpsit, & pastores illos obstupefecit, vt ad longum tempus vix loqui possent. Neque scribit Sophronius istam esse caussam, cur verba illa secretò nunc dicantur: quanquam si ista esset caussa, non video quid contrà obiici posset. Certè vsus iste antiquissimus esset, etiamsi non antè cœpisset, quàm post miraculum illud diuinitus mundo ostensum.

D

CAPVT XIII.

De cæremoniis Missæ quid hæretici sentiant.

DE cæremoniis in genere disputatum est in 2. lib. extremo de Sacramentis: nunc ea solùm tractanda sunt, quæ propriè ad Missæ cæremonias pertinent. Duo potissimùm hoc loco explicanda sunt. PRIMO aperiendum erit, quid aduersarij sentiant de cæremoniis Missæ, & quid in controuersia sit. SECVNDO probanda erit veritas, & simul refellendæ obiectiones.

Scribunt autem de cæremoniis, & partibus Missæ, multi auctores. PRIMVS videtur fuisse Gelasius, cuius librum de Missarum solenniis coarctauit Gregorius I. vt scribit Ioannes Diaconus lib. 2. vitæ Gregorij, cap. 17. & ipse eiusdem libri meminit lib. 7. epist. 63. SECVNDVS fuit Isidorus post annum Domini D C. cuius libri duo exstant de diuinis officiis. TERTIVS fuit auctor Ordinis Romani, qui floruisse videtur post annum Domini D C C. QVARTVS fuit Alcuinus eodem seculo, cuius extat liber de officiis Ecclesiasticis. QVINTVS Amalarius eodem seculo, cuius etiam libri exstant eiusdem tituli. SEXTVS fuit Rabanus Maurus post annum Domini DCCC. SEPTIMVS eodem seculo VValfridus Strabo. OCTAVVS post annum fortasse C M. Solitarius in libro de gemma animæ. NONVS Micrologus post annum M. DECIMVS Rupertus Tuitiensis post annum MC. VNDECIMVS Hugo de S. Victore eodem seculo. DVODECIMVS Innocentius III. post annum MCC. DECIMVS TERTIVS Bonauentura, eodem seculo. DECIMVS QVARTVS Gulielmus Durandus post annum MCCC. DECIMVS QVINTVS Thomas VValdensis post annum MCD. DECIMVS SEXTVS Conradus Brunus post annum M D. quo seculo scripsit etiam Rapsodiam Georgius Cassander, & nonnulla beatus Rhenanus in annotationibus ad librum Tertulliani de corona militis: qui tamen auctor cautè legendus est; sæpe enim, etiamsi hæreticus fuerit, nihil tamen de suo addidisse videtur. Feruntur etiam multa collegisse de Liturgia Ioan. Garetius, & Iacobus Pamelius: sed eorum libros nondum videre potui.

His præmissis, ad illa, quæ proposuimus, accedamus

cedamus. Quod ad PRIMVM attinet, Caluinistæ omnes ferè cæremonias Missæ execrantur, & abrogandas censent: Nam nec illis vtuntur in sua Cœnæ Domini administratione: & Caluinus generatim eas reprehendit in lib. 4. Instit. cap. 17. §. 43. vbi admittit antiquissimas esse, immò scribit non longè ab ætate Apostolorum cœpisse; sed eas rubiginem Cœnæ Domini appellat, & ait natas esse ex procacitate humanæ confidentiæ, quæ se continere non potest, quin in Dei mysteriis ludat, & lasciuiat.

A

At Lutherus, & Lutherani non omnino cæremonias reiiciunt. Nam, & in suis Ecclesiis aliquas seruant, & Philippus in Apologia Confess. art. de Missa, in principio, dicit apud suos seruari in Missa cæremonias consuetas: quod est verum de quibusdam, non de omnibus.

B

Porrò Lutherus in libro de captiuit. Babyl. cap. de Eucharistia, tria de cæremoniis scribit. PRIMO, Missam eò esse magis Christianam, quò est simplicior, & similior Missæ Christi, in qua nulla fuit vestium, gestuum, cantuum, aliarumque cęremoniarum pompa: quibus verbis oblique cæremonias reprehendit.

SECVNDO addit, non esse propterea calumniandam vniuersam Ecclesiam, quæ multis aliis ritibus, & cæremoniis Missam ornauit, & ampliauit: & in libro de formula Missæ, permittit lumina, & incensum, & aliqua alia einsmodi. Sed hoc dictum secundum non valde cohæret cum primo. Nam si pompa cæremoniarum faceret Missam minus Christianam, vt habet primum dictum, meritò Ecclesia, quæ pompam illam inuexit, reprehendi posset, ac deberet, cuius contrarium asserit hoc secundum dictum.

C

TERTIO dicit, cæremonias sine fide, esse irritabula impietatis potius, quàm officia pietatis. Quod si Lutherus de fide Catholica loqueretur, qua credimus in Eucharistia verè esse pręsens corpus Domini, & verè in sacrificium Deo offerri pro peccatis viuorum, & mortuorum, non malè dixisset, cæremonias sine fide esse irritabula impietatis: sed quia loquitur de fide quadam speciali, qua vult nos certò credere remissa esse peccata, ideo dictum illud eius iure damnatur in Concilio Tridentino, sess. 22. can. vlt. Cæremoniæ enim deuotioni, & reuerentiæ excitandæ seruiunt, etiam in iis, qui non certò credunt sibi remissa esse peccata. sed de hac fide alibi disserendum est.

D

Iam verò Kemnitius in 2. parte Exam. pagina 852. ponit quadrimembrem partitionem cæremoniarum Missæ. QVASDAM enim esse dicit, quæ habeant mandatum diuinum, & exempla Scripturæ, & quæ substantiales sint, vt accipere panem, benedicere, manducare, mortem Domini nunciare. QVASDAM, quæ licet non habeant expressum mandatum, neque omnino necessariæ sint, tamen pias, & bonas esse, si ad ædificationem vsurpentur, vt psalmos, lectiones, preces, confessionem fidei per symboli recitationem. QVASDAM per se superstitiosas, & impias, vt oblationem pro viuis, & mortuis, innocationem Sanctorum, satisfactionem pro animabus Purgatorij, Missam priuatam, consecrationem salis, benedictionem aquæ. ALIAS denique adiaphoras, vt vestes, vasa, ornamenta cetera, quæ verbo Dei non repugnant. Ex his docet eas, quæ sunt primi generis, omnino seruandas; quæ sunt tertij, omnino abrogandas; quæ sunt secundi, & quarti, retinendas esse, sed cum libertate, ac vt minimè necessarias.

Nos cum Kemnitio in primo genere conuenimus; in tertio ab illo dissentimus; in secundo & quarto partim conuenimus, partim dissentimus. Sed non sunt ista omnia huius loci: nam nõ disputamus hoc loco de quibusuis cæremoniis, sed solùm de illis, quæ sunt extra essentiam sacrificij, de quibus Concilium Tridentinum loquitur; quare non disputamus de primo genere. Deinde disputamus de cæremoniis propriè dictis, non de omnibus partibus, vel caussis, vel effectis Missæ; porrò psalmi, lectiones, preces, non sunt propriè cæremoniæ, & per hoc non agimus de secundo genere. Pari ratione oblatio pro viuis, & mortuis, innocatio Sanctorum, satisfactio, Missa priuata, & similia, non sunt cęremonię, neq; de illis nunc disputamus. Solùm ergo de quarto genere nunc quæstio est, adiuncta aqua benedicta, quam in tertio genere Kemnitius posuerat.

Porrò de isto quarto genere, in tribus dissidemus à Kemnitio, & ceteris Lutheranis. PRIMO, quòd illi paucissimas, nos plures cæremonias in Missa adhibemus. SECVNDO, quòd illi nullo modo admittunt cæremonias esse necessarias, vel posse imperari ab Ecclesia: nos etsi fateamur non esse ex se necessarias, tamen indicamus imperari posse, & hoc pręcepto posito, non posse sine peccato omitti. TERTIO, quòd illi nullam vim tribuunt vlli cæremonię, & irrident cõsecrationes aquę, salis, thuris, cereorum, &c. nos quibusdam cæremoniis vim quandam tribuimus ex consecratione, & precibus Ecclesiæ. Sed de his duobus postremis quęstionibus satis multa diximus in 2. lib. de Sacramentis in genere, & in aliis locis: idcirco solùm hoc loco ostendendum erit, non solùm paucas illas cæremonias, quas Lutherani admittũt, sed omnes alias, quibus Ecclesia Catholica in Missa vtitur, esse antiquas & pias.

Sed antequam ad cæremonias nostras veniamus, refellenda sunt mendacia, quibus planè scatet Kemnitij disputatio. PRIMO, pag. 853. dicit, Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 5. sine distinctione omnes cæremonias approbare, siue pię, siue superstitiosę sint. AT Concilium non loquitur nisi de his cæremoniis, quas Ecclesia instituit, vt ex ipso textu Concilij patet, & quæ ad quartum genus à Kemnitio positum, perti-

nent; quas idem Kemnitius fatetur non esse superstitiosas.

Secundo ibidem dicit, à Concilio definiri, omnes cæremonias quæ in Missa adhibentur, esse ex traditione Apostolica: & probat ipse hoc esse falsum, quia Dominus in vltima cœna, eas non adhibuit, neq; earum meminit Paulus, cùm describit Synaxim Apostolicam 1. Corint. 11. At Concilium non dicit omnes, sed multas esse ex Apostolica traditione: & probatio Kemnitij ineptissima est. Nã traditio Apostolica cœpit post ascensionem Domini, & ideo non mirum si in vltima cœna Domini eæ cæremoniæ non fuerint adhibitæ: quia videlicet nondũ eas Apostoli instituerant. Porrò Paulus 1. Cor. 11. non refert totam Synaxim Apostolicã, sed solùm narrat quid à Domino acceperit.

Tertio dicit, Pontificios veterum cæremonias cumulasse multis admistis ociosis, & superstitiosis ritibus. At hoc falsissimum esse, patet ex Liturgia Græcorum, & ex Ambrosiana, quas non instituerunt Pontificij, & tamen plures cæremonias habent, quàm nostra Romana, quam Kemnitius Pontificiam vocat.

Quarto dicit, apud Catholicos ita necessariam existimari cæremoniarum obseruantiam, vt pronuncient mortaliter peccare, qui aliquid in illis neglexerint. At hoc etiam mendacium est: nõ enim apud nos quælibet negligentia peccatum est mortale, sed contemptus, aut notabilis negligentia in rebus grauibus.

Quinto dicit, Pontificios vix credere rectè celebrari Cœnã Domini, si nõ adhibeatur totus ille cæremoniarũ apparatus. At si per illud, *rectè*, intelligat rectitudinẽ essentialem, vt videtur intelligere, mẽdacium est apertissimũ: constanter enim Catholici docent, totã essentiam huius sacrificij à Christo institutam, & proinde sine his cæremoniis, quas postea Ecclesiã addidit, nemo dubitat sacrificium celebratũ esse verum, & ratum. Si autẽ Kemnitius per illud, *rectè*, intelligat rectitudinem accidentariã, nihil dicit: nam quis dubitet non rectè fieri id, in quo faciendo aliqua omittuntur, quæ omittenda non erant?

Sexto dicit, cæremoniis illis, & ritibus per se absolutis, tribui à Catholicis peculiaria merita. At hoc impudentissimum est mendacium: Catholici enim sine fide, & charitate nulla merita agnoscunt, neq; vllus nisi planè insipiens diceret, attollere manus, vel curuare genua, & alia id genus, esse per se, & absolutè meritoria.

CAPVT XIV.

Cæremonias, quæ Missam præcedunt, esse antiquas, & pias.

Nunc vt faciliùs Missæ cæremonias defendamus, ad quædam capita omnes reuocabimus. Quædam enim sumuntur à persona, quædam à lo-

A co, aliæ à tempore, & hæ in rebus consistunt, & prærequiruntur ad sacrificium. Aliæ consistunt in actione, & adhibentur inter sacrificandum, partim erga Deum, partim erga populũ, partim erga ipsum sacrificium. Ex parte personæ requiruntur vestes sacræ, ex parte loci requiruntur tẽpla, altaria, vasa sacra, vt calix, discus, corporalia, item lumina. Ex parte temporis requiritur, vt fiat præcipuè Dominicis diebus, vt ante meridiem, vt ante omnem cibum. De his igitur singulis breuissimè dicamus.

De vestibus sacris.

B Ac Primvm de vestibus sacris, habemus exemplum Testamenti veteris, in quo sacerdos sacrificium oblaturus, certis vestibus à Deo præscriptis induebatur: fuisse autem eas vestes, typos, ac figuras vestium sacrarum, quibus nunc induuntur sacerdotes Christiani, ostendunt auctores quos iam citabo, qui singillatim demonstrant, quæ ex nostris vestibus cui ex Iudaicis respondeant.

Habemus Deinde vsum Ecclesiæ antiquissimum: nam omnia indumenta, quibus nunc vtimur in Missa, enumerant, & significationes eorum explicant, multi antiqui scriptores, vt Innocentius III. lib. 1. de mysteriis Missæ. Rupertus lib. 1. de diuinis officiis. Bonauentura in

C lib. de explicatione Missæ. VValfridus Strabo in libro de rebus Ecclesiasticis, cap. 24. Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, parte 3. Amalarius lib. 2. de officiis Ecclesiasticis. Rabanus lib. 1. de Institutione Clericorum, & Alcuinus in libro de officiis Ecclesiasticis, cap. de vestibus sacris. Floruerunt autem hi auctores, alij ante annos CCC. vt Innocentius, & Bonauentura: alij ante annos CD. vt Rupertus, & Hugo: alij ante annos DCC. vt VValfridus, & Rabanus; denique Amalarius, & Alcuinus ante annos DCCC.

Præter hos auctores, qui omnia indumenta ordine enumerant, nec dicunt suo tempore incœpisse, sed quod à maioribus acceperant, tra-

D dunt; non desunt alij antiquiores, qui breuiter aliquid attingant de eiusmodi vestibus. Nam Iulianus Pomerivs, qui ante annos CM. floruit, in vita S. Hildefonsi, quæ exstat apud Surium tomo 1. scribit ab ipsa sanctissima Virgine de cœlo allatam vestem sacerdotalem, ac S. Hildefonso donatam, qua vteretur in Missa.

Gregorivs Papa ante annos circiter M. misit in Britanniam ad nouam illam Ecclesiam præter sacra vasa, & reliquias Sanctorum, ac altarium ornamenta, etiam vestimenta sacerdotalia, & clericalia, vt scribit Ioannes Diaconus lib. 2. vitæ B. Gregorij, cap. 37. & Beda lib. 1. hist. cap. 29.

Hieronymvs lib. 1. contra Pelagianos, vltra medium, scribit Episcopos & Presbyteros,

& om-

& omnem clerum in sacrificij administratione A candidis vestibus vti. Quod idem habet Chrysostomus hom. 83. in Matth. qui etiam initio Liturgiæ describit orationes, quæ dicuntur, dum sacerdos induit sacras vestes. Idem etiam Hieronymus in epist. ad Heliodorum de obitu Nepotiani, scribit sibi à Nepotiano Presbytero moriente, relictam fuisse tunicam, qua vtebatur in ministerio Christi: floruit autem vterque ante annos M. C.

Concilium CARTHAGINENSE IV. tempore Augustini celebratum, prohibet can. 41. ne Diaconi vtantur Alba, nisi in sacro ministerio.

Auctor quæstionum veteris, ac noui Testamenti, quæ habentur tomo 4. operum Augustini q. 46. scribit Diaconos vti solere Dalmaticis: B vixit autem hic auctor ante Augustinum, vt patet ex quæst. 44.

SYLVESTER ante annos M. CC. vt in eius vita refert Damasus, constituit vt Diaconi in Ecclesia Dalmaticis vterentur, & palla linostina læuam cooperirent.

Denique huc referri potest, quod scribit Policrates ante annos M. C D. apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 24. ipsum etiam S. Ioannem sacerdotale petalon gestasse.

Accedit etiam manifesta ratio. Nam vt Reges, ac Magistratus in publicis actionibus non vulgari vtuntur vestitu, sed alio augustiore, & certis insignibus, quo & reuerentia ipsis concilietur, & simul imperium ipsorum, & potestas repræsentetur: sic etiam omnino conueniebat, vt in hac publica totius Ecclesiæ actione, sacerdos sacro, ac peculiari habitu vteretur; tum ad reuerentiam mysterij, tum ad ipsam Christi passionem repræsentandam idoneo.

De templis & aris.

IAM verò de templis & aris, multa disputauimus in lib. 3. de Ecclesia triumphante, cap. 1. & sequentibus: & plena sunt scripta veterum, tum Patrum, tum Conciliorum, vbi fit mentio templi, & altaris; & nos libro superiore cap. 14. non pauca testimonia adduximus. Et quia aduersarij non tam reiiciunt templa, & altaria, quàm D mysticas consecrationes cùm templi, tum altaris; vide antiquissima testimonia eiusmodi consecrationis in Concilio V. Carthaginensi, can. 6. & Agathensi, can. 14. & in scriptis Patrum, Eusebij lib. 4. de vita Constantini; Athanasij in Apologia ad Constantium; Basilij in Psal. 114. Gregorij Nysseni in lib. de Baptismo; Ambrosij lib. 1. epist. 5. ad Felicem; Gaudentij in tract. de dedicatione; Augustini serm. 251. & sequentibus de tempore; Gelasij I. in epist. 1. & Felicis IV. in epist. decretali de Ecclesiarum, & altarium consecratione, qui Pontifex atauus S. Gregorij fuit, & non modo Ecclesias, & altaria consecrari debere confirmat, sed etiam, quod est huius loci proprium, testatur antiquis Canonibus prohibitum, ne sacra Missarum solennia alibi quàm in locis Deo sacratis, magna necessitate excepta, vllus celebrare præsumat.

De vasis sacris.

DE sacris autem vasis multa exstant antiquissima testimonia. DAMASVS in vita S. Vrbani Papæ & Martyris, meminit argenteorum vasorum, quæ iam tum erant in Ecclesia ad vsum Sacramentorum. Sedit autem Vrbanus circa annum Domini CC. XXX. PRVDENTIVS in hymno de S. Laurētio, meminit aureorum vasorum, quæ erant tempore S. Laurentij, id est, circa annū Domini CC. LX. *Libent vt auro Antistites.* Tempore autē Syluestri circa annum Domini C C C. plurimos fuisse aureos; & argenteos calices, patinas, candelabra, thuribula, testis est idem Damasus. ATHANASIVS in 2. Apologia contra Arianos, multa scribit de mystico poculo, quod ab eo confractum calomniabātor Ariani: ex quo loco constat calices Eucharistiæ sacros fuisse, & nō nisi ab initiatis tangi, nec sine sacrilegio pollui potuisse. Gregorius NAZIANZENVS in oratione de seipso contra Arianos, scribit ab Arianis direpta sacra vasa, laicis ad tangendum prohibita: & ideo comparat eos Nabuzardano, & Balthasari, quorum alter sacra vasa templi Hierosolymitani abstulit, alter prophanauit. OPTATVS Mileuitanus libr. 6. contra Parmenianum, C queritur de Donatistis, quòd sacra, & preciosa vasa Ecclesiæ, in quibus Christi sanguis continetur, diripuerint, conflauerint, & vendiderint: similiter pallas, & velamina. AMBROSIVS libro 2. de officiis, cap. 28. multa scribit de sacris Ecclesiæ vasis, atque ea aurea, & consecrata fuisse demonstrat. AVGVSTINVS in Psal. 113. *Et nos,* inquit, *pleraque instrumenta, & vasa ex auro, & argento habemus in vsum celebrandorum Sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata, sancta dicuntur.* Denique CHRYSOSTOMVS hom. 4. in Matth. & fusius in libro de S. Babyla contra Gentiles, scribit Iulianum Iuliani Imperatoris auunculum, & alium quendam, qui Quæstoris officio fungebatur, sacra Ecclesiæ vasa diripuisse, ac prophanasse, sed continuò vltricem manum Domini sensisse, ita vt Iulianus vermibus corrosus interierit; Quæstor autem subitò medius crepuerit. Similia exempla refert Gregorius TVRONENSIS de gloria Martyrum cap. 85. quæ satis ostendunt, cæremoniam istam sacrorū vasorum antiquissimam, & Deo gratam esse.

Sed Caluinus in præfatione Institutionis obiicit duo loca Patrum. VNVS est AMBROSII lib. 2. de officiis, cap. 28. vbi sic legimus: *Aurum Sacramenta non quærunt, neq; auro placent, quæ auro nō emuntur.* ALTER est ACACII, quem refert Socrates lib. 7. hist. cap. 21. sic aliquando loquutum, cùm accusaretur, quòd sacra vasa propter pauperes vendidisset: *Deus noster, neque discis, neq; calicibus eget, quia non comedit, neq; bibit.*

RESPON-

RESPONDEO; Vterq; locus nobis fauet; nam in vtroq; loco legimus Ecclesiam abundasse vasis preciosis, & sacris; & ea debuisse diligenter conseruari, nisi vrgeret summa pauperum necessitas. In tali autem necessitate volunt sancti illi Patres licere sacra vasa conflare, & vendere, & rationem reddunt, quia vasa illa preciosa non sunt absolutè necessaria ad Sacramenta ministranda. Et hoc est, quod ait Ambrosius: *Aurum Sacramenta non quærunt*, id est, non necessariò exigunt; & quod subdit: *Nec auro placent*, non significat, in auro displicent, vel, nullo modo placent magis in auro, quàm in vitro: sed, non ideo principaliter placent, quia ministrantur in auro. Nam si displicerent in auro, vel non magis placerent, quàm in alia materia; Ambrosius ea non seruasset vsque ad illam necessitatem, sed nunquam eis vsus fuisset.

Verba Acacij eundem sensum habent: significant enim vasa aurea nullam Deo adferre vtilitatem, sed esse in Ecclesia ad honorem Dei, & vtilitatem nostram; & ideo quando se offert occasio, quo possint nobis vtiliora esse si vendantur, vendi debent, quia id etiam Deo gratius erit, qui misericordiam potius vult, quàm sacrificium. Vide quæ diximus in 3. libro de Ecclesia triumphante, cap. 6.

De cereis.

DE cereis autem quibus in Missa vtimur, ac præsertim dum legimus Euangelium, non desunt antiqua testimonia. ATHANASIVS in epistola ad omnes Orthodoxos non procul ab initio, scribit inter alia sacrilegia Arianorum vnum fuisse, quod cereos Ecclesiæ idolis adolerent. HIERONYMVS in lib. contra Vigilantium, scribit in Ecclesia Catholica sole rutilante accendi cereos, dum legitur Euangelium, non ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. CHRYSOSTOMVS in Liturgia scribit, sacerdotem procedere ad altare, ministro præcedente cum lumine. ORDO etiam Romanus meminit cereorum, quæ & ad Euangelium, & ad oblationem corporis Domini accenduntur. Concilium IV. CARTHAGINENSE, can. 6. docet, Acolutho in sua ordinatione tradi ab Archidiacono cereum, vt sciat ad suum ministerium pertinere lumina accendere in Ecclesia. Quo autem tempore lumina ab Acoluthis accendenda essent, explicat ISIDORVS lib. 7. Etymolog. cap. 12. vbi scribit, cùm Euangelium legitur, & cùm Christi corpus offertur, debere Acoluthos accendere cereum in Ecclesia. Deniq; MICROLOGVS cap. 11. asserit, Missam nunquam sine lumine celebrari, etiamsi in meridie celebretur.

De die celebrandi.

PORRO quod atinet ad tempus sacrificij celebrandi, Catholici sentiunt die Dominico præcipuè id faciendum; neque hæretici repugnant. Habemus INPRIMIS testimonium Scripturæ, Actor. 20. *Vna Sabbathi cùm conuenissemus ad frangendum panem.* Nam per vnam Sabbathi, dies Dominica intelligitur, vt Chrysostomus, & Beda exponunt: & perspicuum est ex aliis similibus locis. Quod enim scribitur 1. Corinth. 16. *Per vnam Sabbati vnusquisque apud se reponat, &c.* omnes interpretes Græci, & Latini exponunt de die Dominica, in qua Christiani conuenire solebant in Ecclesiam. Marci vlt. dicitur Christus vna Sabbati resurrexisse: quo loco per vnam Sabbati intelligi diem Dominicam, nemo vnquam negauit. Dicitur autem dies Dominica vna Sabbati, quia est prima dies hebdomadæ: phrasi enim Hebraica vnum accipitur pro primo, & Sabbatum pro hebdomada.

DEINDE IVSTINVS Martyr in 2. Apologia extrema, apertè scribit, die solis, id est, die Dominica Christianos solitos fuisse ad sacrificium Eucharistiæ conuenire. AVGVSTINVS in epist. 118. scribit in quibusdam locis sacrificium omni die offerri solere, alibi solùm die Dominica, & Sabbato; alibi die solùm Dominica. Ex quo intelligimus nullos vnquam dubitasse, quin dies Dominica aptissima esset ad hoc sacrificium celebrandum.

De hora celebrandi, & de ieiunio necessario ad sacrificium celebrandum.

DE hora diei conuenit apud Catholicos, sacrificium celebrandum esse horis antemeridianis, & ante omnem cibum; & quidem veteres sacra faciebant ab hora 3. vsq; ad 9. quia eo tempore ad horam nonã protrahebatur ieiunium: aliquando etiam sub vesperam celebrabant, vt feria V. in Cœna Domini, & in Sabbato sancto; aliquãdo media nocte, vt in Natali Domini. Vide VValfridum, ca. 23. Nunc, excepta Missa, quæ adhuc media nocte canitur in Natali Domini, ordinariè ab hora prima siue ab aurora, vsque ad sextam, id est, ad meridiem sacra celebrantur, & ieiunia de more protrahuntur.

Lutherani, & Caluinistæ ista planè contemnunt: scribit enim Lutherus in libro contra Regem Angliæ, edito anno M. D. XXII. esse articulum Papæ, tantùm mane, & ante omnem cibum esse communicandum, & addit: *Nos autem istos merè fatuos, & stolidos appellamus, & Communionem liberam habemus, siue per diem, siue per noctem, siue mane, siue vesperi. Apud nos non peccat, qui modestè ederit, & biberit ante Communionem.* Et in libro de formula Missæ, liberum permittit ieiunium ante Communionem, & solùm necessariò requirit, vt sobriè accedatur, id est, vt ipse exponit, ne quis crapula ructet, aut distento ventre pigrescat. Similia habet in libro de abroganda Missa priuata: vbi tamen falsò Catholicis affingit, quòd doceant eum indignum esse Communione, qui

guttulam

guttulam vnam aquæ imprudens sorbuerit. Neque enim tam rigidè Catholici ieiunium hoc exponunt: immò in casu necessitatis permittunt etiam post cibum Communionem sumere, vt quando ægrotus aliquis de vita periclitatur, & nondum viaticum accepit, & periculum est in mora, tunc enim quacunque hora dari solet Communio: & extra hunc casum, qui inter abluendum aliquas aquæ guttas traiecerit ad stomachum, non censetur soluisse ieiunium, nec prohibetur à sacro faciendo, vel Communione sumenda, de qua re vide S. Thomam 3. parte, q. 80. art. 8.

Quòd autem nostra consuetudo sine dubio antiquissima, & Apostolica sit, & necessariò seruanda, excepto casu necessitatis: facilè demonstrari potest. TERTVLLIANVS in 2. lib. ad vxorem: *Non sciet, inquit, maritus quid ante omnem cibum sumas, &c.* & loquitur omnium consensu de Eucharistia. CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. propè extrema, obiicit sibi argumentum, quod postea fecit Lutherus, nimirum ab exemplo Christi, qui post cœnam sacrificium obtulit, & respondet, Christum certa de caussa obtulisse ad vesperam, & post cœnam, quia sic prædictum fuerat à Prophetis: nos tamen manè offerre debere, quia resurrectionem Domini celebramus: & ibidem tanquam rem valde absurdam infert: *Nunquid ergo post cœnam Dominicum celebrare debemus?* Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 27. in priorem ad Corinthios non procul à fine: *Tu, inquit, priusquam accipias, ieiunas, vt aliquo modo dignus communicatione videaris.* Idem Chrysostomus in epist. 3. ad Cyriacum Episcopum scribit, se accusatum, quod non ieiunis Communionem præbuerit, ac iurat id se non fecisse: *Si id feci, inquit, abiiciat me Christus à regno suo.*

AVGVSTINVS in epist. 118. cap. 6. proponit idem argumentum, quod suprà à Cypriano solutum diximus: *Et liquidè, inquit, apparet, quando primùm acceperunt discipuli corpus, & sanguinem Christi, non eos accepisse ieiunos; nunquid tamen propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quod à ieiunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui sancto vt in honorem tanti Sacramenti, in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quàm ceteri cibi: nam ideò per vniuersum orbem mos iste seruatur. Neque enim quia Dominus post cibos dedit, propterea pransi, aut cœnati fratres ad illud Sacramentum accipiendum conuenire debent; aut sicut faciebant, quos Apostolus arguit, & emendat, mensis suis ista miscere. Namque Saluator quo vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus, & memoria discipulorum, à quibus ad Passionem digressurus erat: & ideo non præcepit quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum.* Ex hoc testimonio habemus multa. PRIMO, Dominum nihil de hac re præcepisse. SECVNDO, Apostolos Spiritu sancto inspiratos instituisse, vt à ieiunis Eucharistia sumeretur. TERTIO, id seruari in toto orbe ter-

A rarum ab omni Christi Ecclesia. QVARTO, rationem huius rei fuisse ob honorem tanti Sacramenti: quam eandem rationem attingunt etiam posteriores auctores, vt Isidorus libro 1. de officiis diuinis, capite 18. & Amalarius lib. 3. de officiis Ecclesiasticis, capite 34. & VValfridus Strabo, libro de rebus Ecclesiasticis, capite 19.

Sed Lutherus, vt erat omnium hominum impudentissimus, tanti Doctoris testimonium irridet in libro de abroganda Missa, parte 2. his verbis: *Indignum est inquiunt, vt in os Christiani aliud intret, priusquam corpus Domini intrauerit. O festiua ratio, fortè nec nebulā, nec aërem prius intrare licet os Chri-* B *stiani, quàm corpus Domini intrauerit, vt sacerdotibus respiratione, & vita interdicatur, vsq; post Missam, & Communionem.* Hæc ille.

Horrenda sanè, & planè Diabolica audacia, toti Ecclesiæ insultare non solida aliqua ratione, sed deprauato loco Augustini. Non enim Augustinus ait, indignum esse, vt aliud prius intret in os Christiani, quàm corpus Christi: sed vt alius cibus prius intret, quàm sacratissimus cibus carnis Dominicæ. Non igitur prohibemur aërem inspirare, vt nugatur Lutherus, sed cibum aliquem sumere.

Præter hæc Patrum testimonia, habemus etiam decreta Conciliorum antiquorum in variis mundi partibus celebratorum. Concilium C III. CARTHAGINENSE in Africa celebratum ante annos M. C. canon. 29. ita decreuit: *Vt Sacramenta altaris non nisi à ieiunis hominibus celebrentur.* Idem repetitur canon. 48. & rursus in Concilio Africano canon. 8. Concilium Matisconense II. in Gallia celebratum ante annos M. canone 6. renouat canonem Concilij Carthaginensis, & addit pœnam depositionis à propria dignitate. Ibidem etiam statuit, vt reliquiæ corporis Domini dentur pueris manducandæ, indicto eis ieiunio: quem vsum fuisse olim in Græcia testatur Euagrius libro 4. historiæ, cap. 35. Concilium Bracarense I. celebratum in Lusitania ante annos C M. canone 16. statuit, vt etiam feria V. in cœna Domini, Missæ à ieiunis celebren- D tur. Concilium Toletanum VII. celebratum in Hispania ante annos item C M. canone 2. pœnam excommunicationis statuit in eos, qui post sumptum cibum quamlibet exiguum, Missam facere audent. Cōcilium Constantiense in Germania celebratum, annis centum ante Lutheri hæresim exortam sess. 13. damnat errorem, siue abusum quorundam, qui Sacramentum altaris post cibum sumptum celebrare audebant.

Huc demùm accedat horribilis vindicta, quam Deus exercuit in presbyterum quendam, qui in die Natalis Domini Missas celebrare præsumpsit non ieiunus: de qua re vide Gregorium Turonicum, capite 86. libri de gloria Martyrum.

Sed

A Sed argumenta Lutheri videamus. PRIMO obiicit exemplum Christi, qui post cœnam Sacramentum instituit, & ministrauit. SED hoc est iam solutum à Cypriano, & Augustino, quibus addere possumus, Christum nõ post quamlibet cœnam, sed post cœnam agni Paschalis Eucharistiam instituisse, & ministrasse, vt indicaret vnam cœnam alterius vmbram, & figuram fuisse; nobis autem iam non licet cœnam illam Iudaicam præmittere, cùm sit abrogata, quemadmodum etiam Christus post Circumcisionem acceptam suscepit Baptismum, nec tamen Christiani iam debẽt Circumcisionem accipere antequam baptizentur.

B SECVNDO obiicit testimonium Apostoli 1. Cor. 11. *Si quis esurit, domi mãducet.* vbi videtur Apostolus permittere vt qui ieiunium ferre non valent, aut non volunt, post cibum domi sumptum ad Ecclesiam communicaturi accedant.

RESPONDEO, duobus modis hic locus exponi solet. PRIMO, vt sensus sit; Si quis non potest tãdiu ieiunus in Ecclesia permanere, prius domi suæ cibum sumat, & sic ad Ecclesiam veniat: ita exponit Anselmus, qui tamen addit, eum qui cibo sumpto ad Ecclesiam venit, nõ debere Eucharistiam sumere. SECVNDO, vt sensus sit; Si quis in Ecclesia constitutus, famem tolerare nõ potest, egrediatur, & domum redeat, atque ibi manducet, non in Ecclesia. Quæ tamen non dicuntur ab Apostolo, vt ita fiat, sed vt confundantur eiusmodi homines, gulæ addicti, tanquã qui indigni sacra Communione, ab Ecclesia expellantur, & ad suas domos amandentur: ita exponunt Chrysostomus, & Theophylactus, & alij; quæ expositio videtur omninò verior, sed neutra pro Luthero facit.

C TERTIO obiicit, moderato cibo sumpto, hominem esse aptiorem ad Communionem, quàm ieiunum, quia post cibum sumptum caput solet esse purgatius, os mundius, halitus incorruptior, &c. RESPONDEO; Magis nos mouere debet Apostolica traditio, & totius Ecclesiæ consuetudo, quàm ista Lutheri Philosophia. Falsum præterea Lutherus assumit; nam etiamsi ad opera corporis cibus prosit, non tamen ad opera spiritus. Ac præcipuè ad orationem multum conferre ieiunium, ex Scriptura diuina perspicuum est, quæ vbique ferè coniungit orationem cum ieiunio. Tobiæ 12. *Bona est oratio cum ieiunio.* Iudith. 4. *In ieiuniis, & orationibus.* Lucæ 2. *Ieiuniis, & orationibus seruiens Deo.* Matthæi 17. *Hoc genus non eiicitur, nisi in oratione, & ieiunio.*

D VLTIMO obiicit, Christum id liberum reliquisse, proinde liberum esse debere. RESPONDEO; Multa Christus per se non præcepit, quæ tamen libera esse noluit, siquidem ea per Apostolos, aut eorum successores præcepit, & de illis dixit Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.*

CAPVT XV.

De cæremoniis, quæ fiunt in Missa, & in actione consistunt.

NVNC de cæremoniis illis breuiter est dicendum, quæ in ipsa Missæ celebratione adhibentur, quæ ad quinque capita reuocari possunt. ALIÆ enim ad Deum referuntur, vt eleuatio manuum, eleuatio oculorum, adoratio per inclinationem corporis totius, aut per genuum curuationem. ALIÆ ad sacrificium, vt eleuatio, ostensio, fractio, commixtio. ALIÆ ad sacerdotem celebrantem, vt tunsio pectoris, & lotio manuum. ALIÆ ad populum, vt salutatio, & dimissio. ALIÆ ad ea, quæ leguntur in Missa, vt cantus, & instrumenta Musica. Præter has quædam ALIÆ sunt communes multis rebus, vt signum crucis, aspersio aquæ, thurificatio, osculum.

PRIMA igitur cæremonia erga Deum, id est, eleuatio manuum, exemplum habet in diuinis literis. Nam Exod. 17. Moses eleuatis manibus orans impetrauit. Item 3. Reg. 8. Salomon oraturus expandit manus in cœlum. Dauid Psalm. 141. *Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Apostolus 1. Timoth. 2. *Volo viros orare in omni loco leuantes puras manus.* Denique naturalis hæc cæremonia esse videtur, cùm etiam apud Ethnicos passim legantur, qui orabant, ad cœlum manus extendisse.

SECVNDA, quæ est eleuatio oculorum, Christo familiaris fuit: nam in plurimis locis oculos ad cœlum leuasse dicitur, vt patet Matt. 14. Marci 6. & 7. Lucæ 9. Ioan. 6. 11. & 17. Et quamuis in actione Cœnæ non legatur expressè in Euangelio, oculos ad cœlum sustulisse: id tamen constanter asserunt eum fecisse, S. Iacobus in sua Liturgia, & S. Ambrosius libro 4. de Sacramentis, cap. 5. Tertullianus in Apologetico, cap. 30. scribit Christianos cœlum intuentes, manibus extensis, nudo capite orare solitos.

TERTIA, quæ est inclinatio corporis, aut genuum incuruatio, index est humilitatis, & reuerentiæ, & passim à Sanctis vsurpata. 2. Paral. 6. Salomon flexis genibus orat. Luc. 22. Dominus ipse positis genibus orabat. Act. 21. Paulus positis genibus orauit cum omnibus, qui secum erant. Neq; possunt hæ cæremoniæ erga Deum, vllo modo reprehendi: nam vt S. Cyprianus docet in serm. de orat. Dominica, placendum est diuinis oculis etiã habitu corporis. Non solùm autem inter sacrificandum sacerdos inclinat caput Deo, sed etiam cruci, aut imagini crucifixi, & ipsi etiam altari, & id sæpius: quam cæremoniam antiquissimam esse intelligi potest ex Liturgia CHRYSOSTOMI, vbi habentur hæc verba: *Sacerdos egreditur ex paruo ostio, & cõuersus ad Chri-*

sti imaginem, inflexo capite cum exclamatione dicit hanc orationem, &c.

PRIMA cæremonia erga sacrificium, est eleuario hostiæ consecrandę coram Deo, quæ fit in Offertorio; quæ cæremonia non porest reprehendi, si concedatur oblstio, quam libro superiore defendimus. Nam si licer offerre Deo sacrificium visibile; cur nō licear idipsum eleuare in signum oblationis? Habemus eriam in Scriptura exemplum, siquidē Lenit. 8. 9. 10. & alibi, sacerdos eleuat coram Deo id quod offertur. Denique habetur in antiquis Liturgiis.

SECVNDA, quæ est ostensio Sacramēti ad populum, antiquissima est: habetur enim inprimis in Liturgiis Basilij, & Chrysostomi, & apud Dionisium cap. 3. Eccles. hier. Et prærerea meminit eius, vt Apostolicæ traditionis, S. BASILIVS in lib. de Spiritu sancto, cap. 27. *Verba*, inquit, *inuocationis cùm ostenditur panis Eucharistiæ, & poculum benedictionis, quis Sanctorū in scripto nobis reliquit?* CHRYSOSTOMVS crebram facit mentionem illius ritus, qui apud Græcos erat, vt Eucharistia consecrarentur ad altare velis obducta, ac deinde reductis velis populo ostenderetur. Homil. 61. ad populum Antioch. *Cùm vela*, inquit, *videris retrahi, tunc supernè cælum aperiri cogita, &c.* Idem habet homil. 36. in 1. Cor. & hom. 3. in epist. ad Ephes.

TERTIA, quæ est fractio & commixtio, habetur expressè in Liturgia Iacobi, & in Liturgia Chrysostomi: quare ipsa quoq; antiquissima est. Vnde Chrysostomus homil. 24. in priorem ad Cor. scribit, Christum in altari confractionem pati, quam in cruce pati noluit.

ALIA est cæremonia erga sacrificium, mixtio aquæ, & vini, de qua nihil hic dicimus, quia in 4. libro de Eucharistia copiosè de ea tractauimus.

PRIMA cęremonia, quam erga seipsum sacerdos adhibet, est tunsio pectoris: ea enim vtitur in confessione, quæ fit ad initium Missæ, & ad illam precem: *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, &c.* Et ad illa verba: *Domine non sum dignus.* Hęc autem cęremonia pœnitentiam indicat, & naturalis est, atq; in Euangelio exemplum hsbet. Nam Lucæ 18. Publicanus orans percuriebat pectus suum, dicens: *Deus propitius esto mihi peccatori.* Et Lucæ 22. *Reuertebantur percutientes pectora sua.*

SECVNDA est lotio manuum, paulò antè cōsecrationem, quę habetur etiā in Liturgiis Gręcorum: eiusdem cæremonię meminit Dionysius cap. 3. Eccles. hier. & Clemens li. 8. constir. c. 5. & Cyrillus catechef. 5. myst. *Vidisti*, inquit, *Diaconum aquam lauandis manibus porrigentem sacerdoti?* Et ibidē reddit caussam huius cęremonię, ac dicit, nō adhiberi eam lotionem ad sordes corporis abluēdas, cùm nemo in Ecclesiā sordidis manibus accedere audeat: sed ob symbolū puritatis animi, qua pollere debēt, qui tantū peragunt sacrificiū.

PRIMA cæremonia erga populum, est salutatio per *Dominus vobiscum:* de qua in sequenti capite disseremus.

SECVNDA cæremonia est dimissio populi per *Ite missa est*, de qua etiam infrà dicemus: nam istæ cæremoniæ in verbis consistunt, non in actione tantùm.

PRIMA cæremonia erga ea, quæ leguntur in Missa, est cantus: de qua nō est hoc tempore magna controuersia; nam ipsi etiam hæretici passim canunt. Et prætera habemus ipsius Domini exemplum. Nam Matth. 26. legimus Dominum in vltima Cœna, in qua ptima Missę institutio, & celebratio cōsistebat, hymnum cecinisse: illa enim verba: *Et hymno dicto*, Græcè ὑμνήσαντες, propriè cantum significant. Nam vt Augustinus docet, in titulum Psal. 72. vsque adeò de ratione hymni est cantus, vt nisi cantetur, hymnus dici non possit. Vnde etiam Concil. Toletanum IV. ca. 12. de hymnis canendis in sacro officio, dicit nos exemplū Domini habere: ex quo falsum esse colligimus, quod scribir Lutherus in lib. de captiuitate Babylonica, cap. 1. Missam Domini sine cantu celebratam esse. In disputatione de horis Canonicis, tomo 3. de hac re copiosiùs disseremus.

SECVNDA cęremonia, sunt instrumēta Musica, quæ in Ecclesia adhiberi cœpta sunt in sacro officio, tempore Vitaliani Papę circa annū Domini D C. LX. vt ex Pontificali refert Platina; vel vt mauult Aymonius lib. 4. de gestis Francorum, cap. 114. post annum Domni D C C C. XX. tempore Ludouici Pij. Licita autem esse, & vtilia eiusmodi instrumenra, si sobriè, & grauiter eis vtamur, negari certè non potest, cùm & habeamus exemplum Testamenti veteris, & experiamur deuotionem per ea excitari, & tædium minui, quod ex longitudine, & grauitate officiorum alioqui oriretur.

Neque valet responsio Petri Martyris ad exemplum Testamenti veteris: scribit Petrus Martyr, in cap. 14. prioris ad Corinth. instrumenta Musica pertinere ad Iudaicas cæremonias, neque nobis magis conuenire, quàm Circumcisionem, & neomenias. SED fallitur apertissimè. Siquidē Iudaicæ cæremonię duplices erant. QVÆDAM ipsorum propriæ, quæ videlicet ad aliquid futurum significandum erant institutæ, vt Circumcisio, & similes: & hæ nobis verè non conueniunt. ALIÆ erant communes ipsis cum aliis Gentibus, eæ scilicet, quæ naturali ratione nitūtur, nō autem significatione rerum futurarum, vt genua flectere, pectus tundere, &c. Et hæ nobis etiam conueniunt, atque ad hoc genus pertinent Musica instrumenta, quippe quæ in Dei laudibus adhibentur, propter infirmos, quorū non pauci in Ecclesia numerantur: iuuant enim, vt dixi, tum ad excitandam pietatem, tum ad fastidium, ac tædium minuendum.

Ex cæremoniis communibus. PRIMA est, aspersio aquæ benedictæ. Nam in Dominicis diebus ante initium solēnis Missæ, Sacerdos aquam benedicit, ac deinde aspergit se, & Ministros, &

altare, & populum: quæ aspersio est quædam expiatio, & præparatio ad futurum sacrificium. De aqua benedicta fusè tractauimus in 3. lib. de Ecclesia triumphante, cap. 7. Hic solùm annotasse sufficiet aquæ benedictionem à S. Basilio inter Apostolicas traditiones numerari, lib. de Spiritu sancto, cap. 27. & Dominicis diebus ad Missam adhiberi solitam aquæ aspersionem, colligi ex Micrologo in libro de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. 46.

SECVNDA cæremonia communis, est thurificatio: nam thus adoletur in Missa, tum ad altare, tum ad Euágelium, tum ad Sacerdotem, tum etiam ad clerum, & populum; & quidem hęc cæremonia antiquissima est. Nam canon. 4. Apostolorum dicitur thymiama, seu incensum offerendum ad altare, cùm sacra celebratur oblatio. Dionysius, cap. 3. Ecclesiasticæ hierarchiæ, describens ritum celebrandi sacrificij Eucharistiæ, meminit etiam thuris. In Liturgiis Iacobi, & Chrysostomi, mētio fit benedictionis thuris, & thurificationis ad altare. Præterea Damasus in Pontificali in vita Soteris & Syluestri Pontificum, inter alia sacra vasa Ecclesiæ numerat thuribula, seu thymiamateria: quare falsum est, quod Platina in vita Sixti I. & Polidorus Virgilius in libro de inuentoribus rerum scribunt, Leonem III. qui sedit anno DCCC. fuisse primum, qui thus in Missa adhibuit. Quod autem Arnobius scribit, lib. 7. contra Gentes, religionem thuris nouellam esse: intelligi debet de consuetudine Gentilium: nam apud populum Dei, antiquissima consuetudo est, thuris adhibendi in sacrificio diuino, vt patet ex libro Exod. 25. 30. & sequentibus. Porrò Christiani thuris religionem non à Gentilibus, sed ab Hebræis acceperunt.

Caussa verò cur thuris odor, ac fumus in sacrificio adhibeatur, vt colligitur ex precibus Liturgiæ tum Græcæ, tum Latinæ, est, tum vt significetur bonus odor Euangelij, & eorum qui Euangelium prædicare debent; tum ob similitudinem, quam habet incensum cum oratione; vnde dicitur in Psalm. 141. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Et Apocalyp. 9. incensum Deo oblatum interpretatur Ioannes esse orationes Sanctorum: tum etiam ad gloriam Dei repræsentandam, Deus enim in nebula se ostendere solebat in Testamento veteri: tum denique ad tetrum odorem, si quis ex multitudine hominum in Ecclesia existeret, abstergendum.

TERTIA cæremonia communis, est osculum: osculatur enim Sacerdos frequenter ipsum altare, deinde librum Euangelij; tum Ministrum suum, & per eum in vniuersum clerum, & populum pacem diffundit. Quæ cæremonia habetur in Liturgiis omnibus, tum Græcis, tum Latinis; & eiusdem meminit Iustinus in fine 2. Apologiæ. Tertullianus lib. de oratione, cap. vltimo.

A Cyrillus Catechesi 5. mystagogica, & Chrysostomus homil. 77. in Ioannem. Duplex autem ratio est huius osculi: nam altare, & librum in signum reuerentiæ osculamur, fratres autem in signum charitatis, & pacis.

QVARTA cæremonia est, signum crucis: quæ omnium cōmunissima & antiquissima est. Nam signo crucis seipsum Sacerdos consignat, item librum, altare, res offerendas, & oblatas, ac denique populum dum ei benedicit.

NOTAT autem Micrologus, lib. de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. 14. signum crucis aut semel, aut ter, aut quinquies exprimi solere super oblationem, non bis aut quater: quia semel exprimitur ad essentiæ diuinæ vnitatem, ter ad personarum Trinitatem, quinquies ad quinque plagas Domini repræsentandas. B

Esse autem antiquissimam cęremoniam, perspicuum est. PRIMO, ex Liturgiis sancti Iacobi & aliorum, quæ plenæ sunt eiusmodi consignationibus. SECVNDO, ex Chrysostomo, homil. 55. in Matthæum, & Augustino tract. 118. in Ioannem, qui dicunt omnia Sacramenta, & ipsum diuinum sacrificiū signo crucis perfici. TERTIO, ex Tertulliano in lib. de Corona militis. Cyrillo Catechesi 4. & 13. & Hieronym. in epistol. ad Eustochium de custodia Virginitatis, qui docent, in omni negotio signum crucis adhibendum. Quod si in omni negotio, cur nō in actione tremendi sacrificij? C

CAPVT XVI.

De iis, quæ recitantur in Missa Catechumenorum.

RESTAT POSTREMA controuersia de veritate Canonis, & aliorum, quę in Missa recitātur. Vbi illud est OBSERVANDVM, Missam in quatuor partes diuidi solere. PRIMA est, ab initio vsque ad Offertorium, quæ dici solet Missa Catechumenorum. SECVNDA, ab Offertorio vsque ad Consecrationem, quæ dicitur à Græcis *ἀναφορά*, à Latinis nonnullis Canon minor. TERTIA, à Consecratione vsque ad Communionem, quæ dicitur Canon maior. QVARTA, à Communione vsque ad finem. D

De Psalmo, Iudica, & Confessione.

PRIMVM igitur ante Missæ initium pronunciatur Psalmus 42. *Iudica me Deus*, & fit generalis confessio. Et quidem Psalmum reprehendere nemo potest, neque etiam confessionem, quatenus fit Deo, & proximis astantibus: sed quatenus fit Sanctis, aduersarij eam non probant, quòd existiment Sanctos eam audire non posse, cùm tam procul absint. Sed Ecclesia Catholica nihil dubitat, Sanctos cognoscere, vt orationes, ita etiam confessiones nostras, tum ex

ritu

ritu innocationis Sanctorum, qui ſemper fuit in vſu apud veros Chriſtianos, vt fusè docuimns in 1. libro de Eccleſia triumphante, tum ex miraculis, quæ omnibus ſeculis facta ſunt ad Sauctorum innocationem, quornm multa refert Auguſtinus, libro 22. cinitat. cap. 8. Nos igitur confitemur Deo, Sanctis, & Eccleſiæ præſenti, quia omnes offendimus, cùm peccamus, vt ille etiam dicebat, Lucæ 15. *Peccaui in cælum, & coràm te.*

Vſum autem confeſsionis antiqunm eſſe ante Introitnm Miſſæ, patet tum ex Micrologo, capite 1. vbi apertè dicit, præmitti ſolere confeſſionem. tum etiam ex Liturgia S. Iacobi, qnæ à confeſsioue incipit.

De Introitu.

Ssqvitvr Introitus, qni conſtat ex Antiphona, & Pſalmo, cum *Gloria Patri.* Dicitur Introitus, quia canitnr à Choro in Introitu Sacerdotis ad altare, vt vult Micrologus, capite 1. vel vt Conradus Brunus, libro 2. capite 1. & alij volunt, quia eſt Introitus, id eſt, initium Missae. Conuenit ferè inter anctores, vſum Introitus introductum eſſe à Celeſtino I. Pontifice: ſic enim ſcribit VValfridus, cap. 22. Micrologus, capite 1. & alij paſsim. Sed non eſt hoc ita ſimpliciter accipiendum. Nam Inprimis non inſtituit ipſe vſum canendi vnum verſiculum, vt nūc facimus, ſed vt Pſalmi Dauidis 150. antiphonatim canerentur per ordinem ante ſacrificium: vt in eius vita ſcribit Anaſtaſius Bibliothecarius. Sed poſtea vitandæ prolixitatis cauſſa ſelecti ſunt verſiculi aliqui, qui ad excitandam deuotionem viderentur aptiores: & Pſalmi integri relicti ſunt horis Canonicis. Deinde, Celeſtinus non fnit abſolutè primus, qui Pſalmos ad ſacrificium adhibuit, ſed fortè primus fuit, qui Romæ id obſeruari volnit. Nam alioqui Dionyſins Areopagita, capite 3. Eccleſiaſticæ hierarchiæ, meminit Pſalmorum, qui ad initium Miſſæ canebantur: & ſanctus Baſilins in ſua Liturgia circa initinm iubet tres aut qnatuor verſiculos Pſalmi decantari. Sed etiamſi à Celeſtino hæc inſtitutio ortum habuiſſet, reprehendi non poſſet, cùm Introitus ferè ſemper ex diuina Scriptura ſumatur, & ab vniuerſa Eccleſia iſte vſus ab annis amplins mille retentus ſit.

De Gloria Patri, &c.

Varsicvlvs: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto, &c.* qni additur ad Introitum, putatur à nonnullis à S. Hieronymo compoſitus, rogatu Damaſi Papæ; in qua opinione eſt Alcuinus, in lib. de officiis diuinis: ſed verius eſt, quod ſcribit VValſridus in lib. de obſeruationibus Eccleſiaſticis, cap. 25. compoſitum eum verſiculū fuiſſe à Nicæno Concilio. Nam ante Hieronymi, & Damaſi tempus fuiſſe vſnm in Eccleſia canēdi eum verſiculum ad finem pſalmorum, patet ex Theodoreto, lib 2. hiſt. cap. 24. & Sozomeno, libr. 3. capite 19. qui ſcribunt Antiochiæ tēporibus Conſtantij Imperatoris Catholicos, & Arianos in pſalmorum fine diſcerni ſolitos, quod illi canerent: *Gloria patri, & Filio, & Spiritui ſancto.* Iſti autem *Gloria Patri per Filium in Spiritu ſancto.* Baſilius etiam de hoc verſiculo *Gloria Patri, &c.* diſputat lib. de Spiritu ſancto, cap. 28. Teſtatnr quoq; Cōcilium Vaſenſe, quod ante annos M. C. celebratnm eſt, can. 5. non ſolùm Romæ, ſed etiā in toto Oriente, & per Africam, poſt *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto,* ſubiungi ſolitū: *Sicut erat in principio, &c.* Porrò epiſtolæ dnæ, quæ circumferuntur de hac re, Damaſi ad Hieronymnm, & Hieronymi ad Damaſum, ſuppoſititiæ, & ineptiſsimæ ſunt, & ideò ad tomum 4. meritò relegatæ.

De Kyrieeleiſon.

Seqvitvr innocatio Kyrieeleison, quam Græci Liturgiam vocant, à verbo Græco *λιτανεύειν*, quod eſt, ſupplicare. Eſſe autem antiquiſsimam hanc Miſſæ partem, patet ex Liturgiis, Iacobi, Baſilij, & Chryſoſtomi. Differit etiam de hac ſupplicatione Baſilius in epiſtol. *63.* quam ſcribit ad Neocæſarienſes. Apud Latinos etiam antiquiſsima conſuetudo eſt, eandem Litaniam Græcis vocibus canendi. Nam ſanctus Gregorius, lib. 7. epiſtol. *63.* cùm accuſaretur, quod Kyrieeleiſon, & alia nonnulla ex Græcorum cæremoniis in Latinam Eccleſiam inuexiſſet: reſpondit ſe cæremonias antiquas Eccleſiæ Romanæ conſeruare, vel renonare, non autem à Græcis accipere; id quod etiam ex eo probat, quod apud Græcos dicatur Kyrieeleiſon à populo, apud Latinos à Sacerdote; & quod Græci non interponant Chriſteeleiſon, vt Latini faciunt, ſed ſimpliciter dicant, Kyrieeleiſon. Eſſe autem veriſsimum, quod ſanctus Gregorius dicit, non à ſe introductam in Latinam Eccleſiam, hanc ſupplicandi formam, intelligi poteſt ex Concilio Vaſenſi, quod annis centum, & quinqnaginta ante Gregorij ætatem celebratum eſt. Nam in eo Concilio, can. 3. iubentur Sacerdotes in Galliis ad Miſſam dicere Kyrieeleiſon, & ratio redditnr, quòd in ſede Apoſtolica, & per omnem Italiam ſupplicatio illa ad Miſſas diceretur. Sanctns etiam Auguſtinus in altercatione cum Paſcentio, quæ habetur inter epiſtolas numero 178. dicit ab omnibus Chriſtianis Græcis, Latinis, Barbaris, ſupplicari Deo vt miſereatur, lingua Græca.

De Gloria in excelſis.

De *Gloria in excelſis Deo*, qui Angelicus hymnus nominatur, tradunt ferè omnes, inſtitutionem eſſe ſancti Teleſphori Papæ, vt is hymnus ad Miſſas dicatnr. Ita VValſridus, cap. 22. de obſeruationibus Eccleſiaſticis, & omnes alij. Et quidem quod attinet ad prima verba, ea in E-

uangelio habentur, Lucæ 2. & recitantur etiam in antiquissima sancti Iacobi Liturgia: sed quis adiecerit cetera, non est vsque adeò certum. Innocentius III. lib. 2. de mysteriis Missæ, cap. 20. scribit eam additionem à nonnullis tribui Telesphoro, sed à pluribus tamen tribui Hilario Pictauiensi: sed quicunque tandem auctor fuerit, nihil omninò offensionis habet, vnde etiam Luthero placuit, vt patet ex eius lib. de formula Missæ.

De Dominus vobiscum.

SEQVITVR salutatio: *Dominus vobiscum*, qua cæremonia vtimur, quotiescunque populum excitamus, vel ad orandum, vel ad audiendum: vnde præmittitur ante *Oremus*, & ante Euangelium, & præfationem, & alia huiusmodi. Itaque est quædam religiosa excitatio, seu inuitatio, & seruit loco aduerbij vocandi, quomodo religiosi olim, Augustino teste in Psalm. 132. cùm alium vocarent, dicere solebant: *Deo gratias*, quod etiam nunc à multis seruatur: quomodo etiam sancta Paula ad virgines conuocandas vtebatur illa voce: *Alleluia*, vt in eius vita scribit sanctus Hieronymus: & nunc in Monasteriis virginum dici solet: *Aue Maria*. Porrò hæc salutatio *Dominus vobiscum*, sumpta est ex more Hebræorum, qui salutantes dicebant, Dominus tecum, aut vobiscum, vt patet Iudicum 6. Ruth 2. 2. Paral. 27. & Luc. 1.

Scribit de hac salutatione integrum librum Petrus Damianus, qui inscribitur, De Dominus vobiscum, vbi probat debere dici etiam ab iis, qui recitant soli Horas Canonicas: vbi etiam monet in Missa ab Episcopis dici debere: *Pax vobis*, loco Dominus vobiscum, quia Dominus, Matth. 10. docuit Apostolos, quibus Episcopi succedunt, vt pacem annunciarent cùm ingrederentur aliquem locum. Et quamuis Concilium Bracarense I. can. 21. iubeat omnes tum Episcopos, tum Presbyteros in Missa eodem modo populum salutare; tamē seruanda est in eiusmodi Ecclesiarum consuetudo.

Esse autem antiquissimam cæremoniam in Missa, vt Sacerdos populum salutet, perspicuum est, non solùm ex Concilio citato, quod ante annos CM. celebratum est, sed etiam ex vetustissimis Liturgiis, Iacobi, Basilij, Chrysostomi, & aliorum, in quibus passim legimus, aut *Pax vobis*, aut *Dominus vobiscum*, & ad vtrumque respondetur: *Et cum spiritu tuo.*

De Collecta.

POST salutationem dicitur COLLECTA, de qua tria dicenda sunt. PRIMO de nomine. SECVNDO, de antiquitate. TERTIO, de forma. De nomine multi multa non admodum probabilia scripserunt: duæ sunt veriores opiniones. VNA, quòd Collecta dicatur, quia paucissimis verbis colligit quidquid pro toto populo à Deo po-

A stulandum est. Ita docent Strabo, cap. 22. & Micrologus, cap. 3. ALTERA opinio, quæ fortasse verior est, vult preces illas dici Collectas, per intellectionis figuram ab ipsa Missæ celebratione, quę ab antiquis dicebatur Collecta, quia ad eam populus colligebatur: fuisse enim ab antiquis Missæ celebrationem appellatam Collectam, patet ex illis verbis S. AVGVSTINI in breuiculo collationis, collatione tertij diei: *Confitebantur se Collectam, & Dominicum egisse*. Exstant apud Surium in fine primi tomi acta Martyrum quorundam, & videntur esse illa, quæ Augustinus citat, in quibus frequentissimè legimus, Collectam facere, seu celebrare, pro eo, quod est Missam celebrare. Hinc etiam TERTVLLIANVS in lib. de

B fuga in persecutione, extremo: *Quomodo colligemus*, inquit, *quomodo Dominica solennia celebrabimus?* Hinc igitur oratio, quæ dicitur in Missa, Collecta dicta esse videtur, quia est finis; immò etiā principium, & medium totius illius actionis, quæ Collecta dicebatur. Orationes enim dicuntur eodem numero & ordine initio Missæ, in medio, & in fine: qua etiam ratione aliquando eædem Collectæ, dicuntur Missæ, quia sunt pars quædam, eaque potissima Missæ. Hæc de nomine.

Porrò antiquitas inde cognosci potest, quod vsus semper fuit in Ecclesia, vt nunquam Christiani congregarentur, quin finis esset oratio,

C vt patet ex Iustino Apologia 2. extrema, & Tertulliano in Apologetico, cap. 39. immò & Apostolo hoc præcipiente 1. Tim. 2. Collectæ autem nostri Missalis, quæ sanè pulcherrimæ sunt, ab antiquis Pontificibus compositæ, & à S. Gregorio in vnum congregatæ creduntur, vt VValfridus Strabo significat, cap. 22.

Quod ad formā attinet, præscribitur in Concilio III. Carthaginensi, cap. 23. vt oratio, quæ in Missa dicitur, dirigatur ad Patrem, nec tamen inde sequitur, Filium, & Spiritum sanctum non esse inuocandos, vel in Missa non inuocari: nam vt Tertullianus in lib. de oratione rectè docet, propter essentiæ vnitatem, semper in Patre intelligitur Filius, & Spiritus sanctus. Idem vi-

D demus in oblatione sacrificij, quæ propriè ad Patrē dirigitur, vt patet ex illo initio Canonis: *Te igitur, clemētissime Pater, per* IESVM CHRISTVM, & tamen sacrificium toti Trinitati offertur, vt probat S. Fulgentius lib. 2. ad Monimum, cap. 2. 3. 4. & 5. immò ex conclusione Collectæ apertè colligitur, cum Patre simul inuocari Filium, & Spiritum sanctum: dum enim dicimus Filium, & Spiritum sanctum cum Patre viuere & regnare per omnia secula seculorum; simul iudicamus nos cum Patre Filium & Spiritum sanctum inuocare.

Cur autem Collectæ ordinariè dirigantur ad Patrem, non ad Trinitatē, duæ sunt caussæ. VNA, quia Dominus ita docuit nos orare, Matth. 6. *Pater noster qui es in cœlis*, & Ioan. 16. *Quidquid petieritis*

Patrem

Patrem in nomine meo. ALTERA, quia debet semper oratio concludi per Christum, cùm sit ille aduocatus noster, per quem omnia perimus. Incommodum autem fuisset dirigere orationem ad Trinitatem, & concludere: *Per Filium tuum, &c.* videremur enim eo modo facere CHRISTVM Filium Trinitatis: quod si omissa voce Filij, diceremus: *Per Christum Dominum nostrum*, videremur diuidere Christi personas, nam vnã includeremus in Trinitate, quam inuocamus, alteram excluderemus, per quam inuocamus. Tolluntur autem omnia incommoda, cùm diriguntur ad vnam personam: & quia persona Patris est prima, & ab illa ceteræ originem ducunt; visum est optimum, vt quando ad vnam personam dirigendæ erant, ad Patrem dirigerentur. Sunt tamen quædam Collectæ, quæ diriguntur ad Filium, & concluduntur: *Qui viuis & regnas, &c.* Sed eæ paucæ sunt, & fortasse non tàm antiquæ, quàm aliæ. Fortasse etiam dedita opera voluit Ecclesia aliquas Collectas dirigi ad Filium, ne homines crederent, non posse diserris verbis inuocari nisi Patrem.

Finita oratione, respondetur, AMEN, quod significat, verè, seu fideliter: à verbo Hebræo אָמַן, quod in Niphil significar credere, & in Niphal, stabilem esse. Græci vertere solent *γένοιτο*, fiat: optat enim qui id respondet, verè, & fideliter ita fieri, vt in oratione postulatur. Esse autem vsum antiquissimum respondendi, *Amen*, patet ex Apostolo 1. Corinth. 14. *Qui supplet locum idiotæ, quomodo respondebit, Amen?* Idem patet ex Iustino in 2. Apologia extrema. Hieronymo in Prologo lib. 2. in epist. ad Galatas: & Augustino in epist. 107. ad Vitalem.

De Epistola.

POST Collectam sequitur lectio ex Propheta, vel Apostolo: quem morem antiquissimum esse, patet ex Iustino Apologia 2. citata, vbi dicit, in Synaxi lectiones ex Prophetis, & Apostolis legi consueuisse. Idem patet ex Tertulliano in Apologetico, cap. 39. ex Dionysio, cap. 3. de Ecclesiastica hierarch. Videtur autem hic mos ab Hebræis acceptus, apud quos per omne Sabbathum, adhuc hodie leguntur in Synagogis lectiones ex Prophetis. Vnde Luc. 4. Actor. 13. 15. 17. & 18.

De Graduali, Alleluia, Tractu, Prosa.

LECTIONE finita, leguntur aliquot versiculi, qui vt plurimùm ex Scripturis sumuntur. Et quidem in Græcorum Ecclesia, antiquissima consuetudo est aliquid interserẽdi inter Epistolam, & Euangelium, vt patet ex Liturgia Chrysostomi: apud Latinos non videtur vsque adeò antiqua vniuersalis consuetudo. Nam in Concilio Toletano IV. celebrato ante annos CM. can. 11. prohibentur Laudes post Epistolam, tamen postea Romana consuetudo interserendi Gradualia, & alia eiusmodi, paulatim omnibus placuit, & vbique recepta; & approbata fuit, vt scribit VValfridus, cap. 22.

Sunt autem quatuor genera horum versiculorum: nam alij dicuntur Responsoriũ, seu Graduale, alij Alleluia, alij Tractus, alij Sequentia, seu Prosa. Responsorium dicitur, quia vno incipiente alij respondent, vt scribit Rabanus lib. 2. de Institut. Clericorum, cap. 51.

Cur autem Graduale dicatur, non eodem modo ab omnibus traditur: vera ratio esse videtur, quam tradit beatus Rhenanus in annotationibus ad librum Tertulliani de Corona militis. quod scilicet dicatur Graduale, quia canebatur dum Diaconus gradus ascenderet ad Euangelium decantandum. Ex quo etiam intelligi potest, cur eiusmodi versiculi decantentur, nimirum ne ociosè transigeretur tempus illud, quod necessariò interponendum erat inter Epistolam, & Euangelium, dum se Diaconus ad illud cantandum præparabat. Fuisse autem morem Ecclesiæ, vt Euangelium ex loco altiore caneretur, quod etiam nunc in multis locis obseruatur, perspicuum est ex illis verbis ORDINIS Romani: *Cùm ascendit Diaconus ad legendum Euangelium, solus ascendit vltimum gradum.* Et Cypriano libr. 2. epist. 5. vbi de Aurelio Confessore, quem ad legendum in Ecclesia Euangelium ordinauerat, dicit eum ad pulpitum post catastam venire. Denique in antiquis Ecclesiis vbique inueniuntur lapidea pulpita in vsum Eu[a]ngelij legendi instituta: quæ à Micrologo cap. 9. & ab aliis dicuntur Ambones, Græco vocabulo; nam ab *ἀμβαίνω*, ascendo, fit *ἄμβων*, quod in Concilio Laodiceno, cap. 15. Latinus interpres vertit, pulpitum.

Porrò Alleluia, quod significat, Laudate Dominum, canitur post Graduale, teste VValfrido, cap. 22. & eius loco in diebus ieiuniorum dici solet Tractus, qui sunt alij versiculi ex Scripturis desumpti: dicuntur autẽ hi versiculi Tractus, quia grauiter, & tractim cani debent in signum mœstitię, vt placet Durando. Denique in festis solennissimis, vt in Paschate, & Pentecoste addi solet Sequentia, seu Prosa, qui sunt versus quidam rythmici.

Nihil horum à Luthero reprehenditur, nisi quod non dicamus semper Alleluia: quocirca statuit ipse in formula Missæ; vt etiam in Quadragesima, & in ipsa Hebdomada sancta decantetur Alleluia. SED recedit in hac re omninò temerè ab vsu antiquitatis. Nam inprimis in Concilio Toletano IV. can. 10. expressè cauetur, ne in Quadragesima cantetur Alleluia. Augustinus in epist. 119. cap. 15. dicit, vsum fuisse celeberrimum, vt solùm à Paschate, vsque ad Pentecosten quotidie, & in Dominicis diebus caneretur Alleluia, in signum lætitiæ, ob CHRISTI resurrectionem. Et sanctus Gregorius aliquan-

do reprehensus fuit, quod extra tempus Pentecostes ad Missas cani iuberet Alleluia; nimirum in omnibus festis; exceptis iis, quæ incidunt inter Septuagesimam, & Pascha; quibus ipse respondet, vsum istum non à se incipere, sed introductum tempore Damasi, auctore S. Hieronymo. Vide lib. 7. epist. 63. ad Ioan. Syracusanum Episcopum. Esse autem canticum lætitiæ Alleluia, & meritò intermitti in diebus pœnitentiæ & luctus, patet ex Scriptura diuina. Nam Tobiæ 13. vbi describitur gloria cœlestis Hierusalem, inter alia legimus: *Et per vicos eius Alleluia cantabitur.* Et Apocalypsis 19. describitur lætitia Sanctorum, quæ erit in cœlo post diem Iudicij: *Et audiui*, inquit, *quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum dicentium, Alleluia, gaudeamus, & exultemus, &c.*

Vnum hìc addi potest ex Ruperto, libro 1. de diuinis officiis, cap. 34. Graduale, esse versiculos ad pœnitentiam pertinentes: & ideò tempore Paschali omitti, & eius loco duplicari Alleluia, quia totum illud tempus remissionis, & lætitiæ est: sicut è contrario à Septuagesima vsq; ad Pascha omitti Alleluia, & duplicari ea, quę ad luctum, & pœnitentiam pertinent.

Sequitur deinde lectio Euangelica, quam antiquissimam esse constat, non solùm ex omnibus Liturgiis, sed etiam ex Concilio Laodiceno, cap. 16. Carthaginense IV. canon. 84. & Valentino, can. 2. Item ex Patribus, Chrysostomo, homil. 6. de pœnitentiā, & homil. 3. in posteriorem ad Thessalonicenses, Augustino præfatione in epistolā Ioannis, vbi meminit certarum lectionum ex Euangelio, quæ pro festorum diuersitate legebantur, Hieronymo in epist. ad Sabinianum Diaconū, ac demùm ex epistola decretali Anastasij Papæ I. vbi iubentur omnes stantes Euangelium audire, ob reuerentiam Domini loquentis. Quam cæremoniam non ipse primus instituit, vt multi putant, sed confirmauit, & obseruari mandauit, etiam in his locis, vbi nō seruabatur. Clemens enim lib. 2. constitut. cap. 57. aliàs 61. dicit, Apostolos hoc præcepisse, vt omnes cùm clerici, tum laici assurgant, cùm legitur Euangelium.

Porrò cæremoniæ petendę benedictionis ante Euangelium, & excitatio populi, per illa verba: *Sequentia sancti Euangelij secundum Matthæum*; & responsio: *Gloria tibi Domine*, habentur etiam in Missa S. Ioannis Chrysostomi; & apud Amalariū lib. de officio Missę, cap. 18. & Alcuinum in lib. de officiis diuinis.

De Symbolo.

Symbolum rectè post Euangelium pronūciatur, quia fides ex auditu verbi Dei sequitur. Vsus autem Symbolum Constantinopolitanum in Missa canendi, apud Orientales antiquior est, quàm apud Occidentales: nam in Missa Chry- A sostomi expressè habetur, & idem ex Concilio III. Toletano colligitur, quod tamen Concilium ante annos circiter M. celebratum est; in eo enim Concilio can. 2. statuitur, vt iuxta morem Orientalium Symbolum dicatur ad Missam singulis Dominicis diebus. Scribit etiam VValfridus Strabo, cap. 22. apud Germanos, & Gallos, vsum Symboli ad Missas recitandi, tempore Caroli Magni potissimùm inualuisse, occasione Felicis Vrgelitani Episcopi, qui eo tempore hæreseos damnatus fuerat.

CAPVT XVII.

De Offertorio, & Præfatione.

B

De Offertorio.

Offertorivm ordine sequitur quod ex Scripturis perpetuò sumitur, & inde nomē accepit, quod caneretur dum populus offerebat, vt VValfridus tradit, cap. 22. & Micrologus ca. 10. Quinq; autem illæ orationes: *Suscipe sancte Pater: Offerimus tibi Domine: Veni sanctificator: In spiritu humilitatis, &: Suscipe sancta Trinitas*; neque antiquæ admodū sunt, neq; in Romana Ecclesia ante quingentos annos legebantur. scribit enim Micrologus ca. 11. illas preces: *Veni sanctificator, &: Suscipe sancta Trinitas*, iuxta ordinem Gal- C licanum recitari, sed in Ordine Romano nullas orationes esse institutas inter Offertorium, & Secretas. Vnde etiam VValfridus, Amalarius, Rupertus, Alcuinus, immò etiam Innocentius III. & alij veteres, non meminerunt illarum orationum, sed transeunt ab Offertorio ad Secretas: Qui tamen nihil continent, quod offendat, paulatim ab omnibus receptæ sunt.

Sed obiectiunculæ quædam soluendæ sunt, quas Georgius Maior in preces illas euomuit. Primo obiicit, cur dicatur calix salutaris, in quo nihil est nisi vinum. Respondeo; Non vocamus calicem salutarem, sed calicem salutaris; est autem calix ille vini, calix salutaris, id est, Christi, quia Christus Saluator eum calicem of- D ferendum, & consecrandum instituit. Præterea possemus etiam rectè vocare calicem salutarem, calicem illum vini, tum quia salutem est allaturus post consecrationem, tum quia ipsum etiam vinum significando, & repræsentando salutem adfert, quomodo verba Dei dicuntur salutaria, quia saluant significando & fidem excitando.

Secvndo obiicit, cur Sacerdos oret pro calice, & non potiùs pro se? Respondeo; Non orat Sacerdos pro calice, sed pro se & vniuerso mundo, cùm petit, vt oblatio illa ascendat ad Deum cum odore suauitatis; nam statim addit: *Pro nostra, & totius mundi salute.* Et etiam si hoc non exprimeretur, per se posset intelligi: nam oblationem acceptari à Deo, non est vtile oblationi, sed nobis.

Tertio obiicit, cur in illa oratione: *In spiritu humilitatis*, petat Sacerdos, vt oblatio placeat, postquam illam obtulit: id enim signum est, eum dubitare an placeat, & proinde peccasse offerendo sine fide. Respondeo; Non dubitat Sacerdos, quin placeat Deo sacrificium Missæ ex se, siue ex Christi instituto, & ideò certissima fide offert sacrificium Deo gratissimum, sed dubitat de propria dispositione, & idcirco petit sibi spiritum humilitatis, & contritionis, vt sacrificium inchoatum ita peragat, vt etiam ex parte sua Deo placeat: neque peccat offerendo sine certa fide propriæ dignitatis, quia non tenetur habere istam certitudinem, sed solùm tenetur non habere conscientiam peccati, dicente Paulo, 1. Cor. 11. *Probet seipsum homo, &c.*

Qvarto obiicit, cur dicatur in illa oratione: *Veni sanctificator, &c.* sacrificiũ præparari cùm iam antè sit oblatum. Respondeo; Illa prior oblatio, præparatio fuit ad posteriorem oblationem, in qua propriè sacrificium cõsistit, proinde rectè dicitur præparatum sacrificium, quãdo materia sacranda Deo, per quandam oblationem est dedicata.

De Præfatione.

Offertorio finito, & materia sacrificij præparata, totisque manibus, & oblatione Deo cõmendata per secretas Collectas, dicitur Præfatio, quæ quidem hoc nomine appellatur, quia est præparatio, & excitatio populi ad illã actionem, in qua propriè sacrificium consistit. Ac Primvm illa verba: *Per omnia secula seculorum*, pertinent ad superiores orationes silentio recitatas, sed dicitur alta voce ista conclusio, vt populus respondere possit, *Amen*; & ea voce confirmet superiores orationes. ita scribit Micrologus, cap. 7.

Deinde incipit Præfatio per illud: *Dominus vobiscum*, & vsque ad ea verba: *Verè dignum, & iustum est.* habetur in antiquissimis auctoribus Græcis, & Latinis. Nam vt omittam Liturgias, in quarum nulla deest hæc præfatio, meminerunt horum verborum Clemens lib. 8. constitut. cap. 16. Cyprianus in serm. 7. de orat. Dominica. Cyrillus Hierosolymitan. Catechesi. 6. mystagogica, Chrysostomvs passim, vt homil. de Eucharistia: *Quid facis ô homo, non promisisti Sacerdoti, qui dixit; Sursum corda, & dixisti; Habemus ad Dominum?* Vide etiam homil. 4. de natura Dei. & Augustinus non minus frequenter, vt in epist. 57. ad Dardanum, & 120. ad Honoratum, & 156. ad Probam, lib. de spiritu, & litera, cap. 11. lib. 2. de bono perseuerantiæ, cap. 13.

Reliqva verba, vsque ad illum versum: *Sanctus, Sanctus, &c.* non sunt eadem in Græcis, & Latinis Liturgiis: tamen quæ in nostra, id est, Romanæ Ecclesiæ Liturgia habentur, certum est antiquissima esse. Nam ante annos M. Pelagius II. Papa interrogatus ab Episcopis Germaniæ, & Galliæ, quænam essent, & quot authenticæ Præfationes, respondit esse nouem. Primam, de Natali Domini. Secvndam, de Epiphania. Tertiam, de Quadragesima. Qvartam, de Cruce. Qvintam, de Pascha. Sextam, de Ascẽsione. Septimam, de Pentecoste. Octavam, de Trinitate. Nonam, de Apostolis. Vide epistolam Pelagij, & Gratianum can. Inuenimus, de consecrat. dist. 1. Decimam, Præfationem, quæ est de S. Maria, addidit Vrbanus II. in Concilio Placẽtino circa annum Domini M.LXXX. teste Gratiano, can. Sanctorum, dist. 70.

Sanctus, Sanctus, &c.

Finita Præfatione dicitur canticum: *Sanctus, Sanctus, &c.* quod quidem partim desumptũ est ex hymno Angelorum, quem Isaias cap. 6. audiuisse se narrat; partim ex cantico Hebręorum, quem Christo cecinerunt, cum in die Palmarum intraret in Hierusalem, Matth. 21. & habetur in antiquis Liturgiis, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi: & de eo exstat peculiaris canon in Concilio Vasensi, can. 4. aliàs can. 6.

CAPVT XVIII.
De nomine Canonis.

Nvnc ad sacrum Canonem à morsibus impiorum Lutheranorum defendẽdum aggredimur: quem quidem vt summa veneratione semper Catholici retinuerunt, ita incredibili furore hęretici huius temporis lacerant.

Lutherus in lib. de abroganda Missa, vt se ex malitia, non ex ignorantia peccare ostenderet, ita loquitur: *Et quanquam habeam, quod pro sano sensu Canonis dicere possim, vt aliàs feci, tamen nunc non dignabor eum tali honore.* & ibidem multa scommata, & iocos planè impios, & blasphemos iacit in sacrũ illud mysterium. Sed longè adhuc furiosiùs agit in lib. de abominatione Canonis, vbi ita rẽ amplificat, vt velit homines audito nomine Canonis signare se cruce, & fugere, ac si illis Diabolus occurrisset.

Martinus Kemnitius in 2. part. Exam. pag. 825. & sequentibus, de Canone disputat, ac quatuor sunt, quæ præcipuè reprehendit. Primo, quod ritum illum celebrandæ Missę Canonem esse velimus, id est, regulam fixam, & stabilem: vellet enim ipse, liberum esse debere vti his, aut illis precibus. Secvndo, quod auctorem Canonis Tridentinum Concilium faciat partim Christum, partim Apostolos, partim antiquos Romanos Pontifices: ipse autem probat auctorem fuisse quẽdam Scholasticum, teste S. Gregorio. Tertio, quod antiquum esse affirmemus: *Fumi*, inquit, *& nugæ sunt, quod de antiquitate Canonis fabulantur.* Qvarto, quod nullum errorem in toto Canone inueniri pronunciemus: enumerat autem ipse errores septendecim.

Scripsit etiam multa contra Canonem Missæ Georgius Maior, Zwinglius, Illyricus, & alij. Nos igitur PRIMO, de nomine Canonis. TVM de auctore. DEINDE, de antiquitate. POSTREMO. de veritate eiusdem, & singularum eius partium disseremus.

Quod ad PRIMVM attinet; exstat hoc nomen in hac significatione apud S. GREGORIVM, lib.7. epist.63 vbi rationem reddit, cur post Canonem recitari voluerit orationē Dominicam. Apud AMBROSIVM, seu quicunque fuit auctor, in comment. cap.2. epistolæ prioris ad Timotheum, vocatur regula Ecclesiastica, qua omnes Sacerdotes vtuntur. Apud OPTATVM Mileuitanum Ambrosij æqualem lib.2. contra Parmenianum, vocatur Legitimum: *Nam quis dubitat*, inquit, *vos illud legitimum in Sacramentorum mysterio praterire nō posse? Offerre vos Deo dicitis pro Ecclesia, qua vna est, &c.* vbi Legitimum vocat statum, & certum ordinem precum, quibus in consecranda Eucharistia vtimur, in cuius ordinis initio offerre nos dicimus pro Ecclesia. ISIDORVS, lib.1. de officiis diuinis, cap.16. vocat Ordinem precum, quo oblata Deo sacrificia consecrantur. VVALFRIDVS, cap.22. vocat tum Actionem, tum Canonem, quibus duabus vocibus omnes posteriores vtuntur: dicitur autem Actio illa pars Missæ, quia in ea celebratur actio sacrificij; cetera enim verba sunt potiùs, quàm actiones. Porrò hæc nomina, Canon, Regula, Legitimum, Ordo, satis apertè indicant, apud veteres ordinem celebrandi non fuisse arbitrarium, vt Kemnitius vellet, sed ab Ecclesia ita præscriptū, vt qui secus facerent, planè præuaricari legem iudicarentur.

Sed obiicit Kemnitius, pag. 835. duo argumenta. VNVM ex Concilio Africano, can. 70. & Mileuitano, can.12. vbi præscribitur, vt in Missa non dicantur preces, nisi quæ prius fint cum prudentioribus viris collatæ, aut à Synodo approbatæ, ne fortè aliquid contra fidem contineant: hinc enim colligitur, non fuisse antiquo tempore præscriptum certum Canonem orationum, qui omnes obligaret, sed permissum fuisse, vt quisque componeret preces, modò ex analogæ essent fidei. ALTERVM argumentum sumit ex diuersitate Liturgiarum, Basilij, Chrysostomi, Ambrosij, Gregorij, Isidori.

SED hæc argumenta nihil concludunt. Nam inprimis Canones Conciliorum citatorum non loquuntur de Canone Missæ, sed de Collectis, quæ semper fuerunt multiplices, & variæ. De Canone enim Missæ iam audiuimus Optatum Episcopum Mileuitanum dicētem, legitimum esse, & prætermitti non posse.

Neque negamus verba Canonis diuersa fuisse, & etiam hodie esse apud Græcos, & apud quasdam Latinorum Ecclesias; neque cogit Romana Ecclesia, vt Kemnitius mentitur, pagina 836. vt omnes Canonem Missæ Romanæ tanquam necessarium omninò ad Eucharistiā consecrandam seruent: nam & in ipsa Vrbe Roma, & alibi per Italiam, videmus Romano Pontifice consentiente, à Græcis retineri Liturgiam Basilij, vel Chrysostomi, & Mediolani, Ambrosianam, & Toleti in Hispania, quam dicunt, Morarabam. Sed quod asserimus, est, ordinem sacrificij celebrandi rectissimè Canonem nominari, quod debeat esse certus, & ab iis præscriptus, qui legitimè in Ecclesia præsident, non autem in arbitrio cuiusuis positus. Quocirca meritò reprehendimus, Lutherum, & Caluinum, & similes, qui propria auctoritate, cùm reuera priuati homines essent, ausi sunt mutare ordinē à summis Pōtificibus institutum, & in Ecclesiis Germaniæ, & Galliæ ab annis, vt minimum DCCC. conseruatum.

CAPVT XIX.

De auctore Canonis.

ITAM verò, quod attinet ad auctorem, non est vnius auctoris totus Canon Missæ Romanæ, sed vt Concilium Tridentinum rectè docet, sess.22. ca. 4. partim constat verbis Domini, partim Apostolica traditione, partim sanctorum Pōtificum institutione.

Primus quidem, qui formam aliquam sacrificij celebrandi, adiūctis nimirum ad verba Domini certis precibus, & ritibus, Romanæ Ecclesiæ dedit, S. Petrus fuit, vt Isidorus testatur, libr. 1. de officiis, cap. 15. sed postea tamen diuersi Pontifices preces diuersas addiderunt, vsque ad Gregorium I. qui fuit vltimus eorum, qui ad Canonem aliquid adiunxerunt, vt ex VValfrido colligi potest, libro de obseruationibus Ecclesiasticis, cap.22.

Vbi illud etiam est OBSERVANDVM, quod licet quædam Liturgia dicatur Basilij, alia Chrysostomi, alia Ambrosij, alia Gelasij, seu Gregorij, nostra videlicet Romana, alia Isidori: non tamen isti auctores Liturgiam de integro composuerunt, sed solùm eam, quæ suo tempore erat in vsu, ad meliorem formam redegerunt, vel detrahendo, si quid irrepserat minus conueniens, vel addendo aliquid pro temporum varietate, vel denique ob tædium vitandum aliquid inde subtrahendo, sic tamen, vt substantiales partes Liturgiæ ab Apostolis institutæ, integræ permanerent. Nam sanctus Gregorius Gelasianum codicē coarctauit, vt scribit Ioannes Diaconus, libro 2. vitæ Gregorij, capite 17. & ipse epistol.73. libri 7. asserit, se restituisse in Missa antiquas consuetudines, & sustulisse quædam, quæ postea irrepserant: itaque fuit auctor non institutionis, sed reformationis Liturgiæ. Gregorius item Septimus, iterum emendauit officium Ecclesiasticum, sed (vt ipse testatur, canone, In die, de consecrat. distinct. 5.) non no-

uum instituit, sed antiquum reduxit: quod nostris diebus fecit etiam Pius V. tum in Breuiario, tum in Missali restituendo, vnde dicitur Missale Pij V. seu Missale nouum, cùm tamen non sit absolutè nouum, sed antiqui emendatio, & restitutio.

Sed in his quæ diximus de auctore, Kemnitius PRIMO reprehēdit, quod habeamus Canonem ab auctoribus multis compositum.

AT inanis est ista reprehensio. Nam etiam Symbolum Apostolicum est vna simplex fidei confessio, & tamen composita est à duodecim Apostolis, singulis sententiam suam adiicientibus, vt sanctus Leo scribit in epistol. 13. ad Pulcheriam, & ante Leonem Ruffinus in explicatione Symboli, & Augustinus serm. 115. de tempore. Et deinde idem Symbolum auctum, siue explicatum fuit in Concilio Nicæno, & Constantinopolitano, vnde tandem prodiit Symbolum illud plenius, quod propriè Constantinopolitanum vocatur. Liber item Psalmorum multos auctores habet, si S. Hieronymo credimus, in epistol. ad Sophronium, & in alia ad Cyprianum, cùm tamen vnicus liber censeatur. Denique, id est maximè admirandum, & commendandum, quod Canon Missæ sit multorum auctorum, & tamen ita aptè partes omnes inter se iungantur, & cohæreant, vt vnius auctoris videatur.

SECVNDO obiicit Kemnitius sancti Gregorij testimonium libro 7. epistol. 63. vbi duo quædam scribit sententiæ nostræ, vt apparet, contraria. VNVM est, Apostolos ad solam Dominicam orationem Eucharistiam consecrare solitos; ex quo refelli videtur, id quod nos diximus, auctorem nostri Canonis fuisse beatum Petrum, & multa in Canone haberi ex Apostolica traditione. ALTERVM est, Canonem compositum à Scholastico quodam: Scholasticum autem esse nomen proprium alicuius hominis, probat Kemnitius ex eodem Gregorio libro 2. epistol. 54. & libro 9. epistol. 14. Quod si Scholasticus auctor Canonis fuit, non igitur verum est, quod nos cum Tridentino Cōcilio diximus, Canonem partim à CHRISTO, & Apostolis, partim à sanctis Pontificibus compositū fuisse: nullus enim Apostolus, aut Pontifex fuit, qui proprio nomine Scholasticus diceretur.

Hoc argumentum penè totum accepit Kemnitius ex beato Rhenano in annotationibus ad librum Tertulliani de Corona militis: sed non erit difficile respondere. AC PRIMVM non desunt, qui negent Apostolos vnquam ad solam Dominicam orationem Eucharistiæ mysterium celebrasse. Viderūr enim Gregorius id accepisse ex Hieronymo in lib. 3. contra Pelagianos: sed Hieronymus dicit, Apostolos Dominico præcepto ad celebrationem Eucharistiæ adhibuisse orationem Dominicam, non autem dicit solam Dominicam orationem adhibuisse.

A SED quidquid de hoc sit (non enim facilè repudiandum est, quod sanctus Gregorius scripsit, neque est verisimile tantum virum non animaduertisse, quid Hieronymus antè scripserit) RESPONDEO, quòd non semel suprà docuimus, Apostolos initiò solam Dominicam orationem ad verba consecrationis in mysterio Eucharistiæ addere solitos: tamen postea eosdem Apostolos multa alia adiunxisse: nam certè orationem pro defunctis in sacrificio Missæ ex Apostolica traditione descendere, constanter docet S. Ioan. Chrysostomus, homil. 3. in epist. ad Philippenses, & alibi.

Quod autem de Scholastico Gregorius scribit, B cōtra sententiam nostram non pugnat. Nam inprimis non constat, Scholasticum eo loco esse nomen proprium: non enim quia tempore Gregorij aliqui nomine proprio dicebantur Scholastici, ideò vbicunque inuenitur hoc nomen, ita accipiendum est, ac si alicui esset proprium; quin potiùs longè probabilius est, per Scholasticum eo loco intelligi virum insignem eruditione, & eloquētia. Sic Hieronymus libro de scriptoribus in Serapione, scribit Serapionē virum doctissimum ob ingenij elegantiā, Scholastici cognomen adeptum. Sanctus Gregorius, lib. 10. epistol. 2. vocat Matthæum Scholasticum virum clarissimum: & Gennadius in Catalogo scriptorum, vocat Prosperum sermone Scholasticum, C id est, eloquentia, & eruditione præstantem: & Honorius in Catalogo scriptorum, vocat Alcuinum officio Scholasticum. In eodem sensu accipit Scholasticū in tractatu super Psalmum 44. S. Augustinus. Tales erant presbyteri quidā doctissimi, qui præficiebantur olim Scholæ Christianæ, ad eos erudiendos, qui ex Iudæis, aut Gentibus ad Ecclesiam veniebant: quales fuerunt Pantenus, Clemens Alexandrinus, Origenes, & alij. Deniq; adhuc hodie in quibusdam Ecclesiis, & nomen, & dignitas Scholastici perseuerat, licet ipsa functio penè cessauerit.

Iam igitur si apud Gregorium accipiatur Scholastici nomen pro homine doctissimo in vniuersum, admittere possumus, totum Canonem, D exceptis verbis Domini, à Scholastico cōpositum, quia nimirum & S. Petrus, & ceteri sancti Pontifices Scholastici dici possunt. Neque hoc est alienum à sentētia S. Gregorij: ille enim non loquitur de Scholastico per contemptum, sed eum opponit Christo, vt hominem Deo, ac si diceret; Si oratio ab homine composita super oblationem recitatur, quantò magis recitari debet oratio composita ab ipso Deo?

Si verò Gregorius per Scholasticum intelligat certum aliquem hominem, qui ætate ipsius vixerit, vt aduersarij cōtendunt, tum respondere cogimur, S. Gregorium non loqui de Canone Missæ, aut certè non de toto Canone, cùm dicit, precem Scholastici recitari super oblationē, sed de aliqua alia prece extraordinaria, quales sunt

tres illæ, quæ dicuntur ante Communionē, post *Agnus Dei*: quæ, vt scribit Micrologus, cap. 18. non sunt de Canone, neq; ex ordinario præscribuntur; sed ex consuetudine religiosorum recitantur. Id autem ita esse, certum est, quia orationes quæ sunt in Canone, inueniuntur magna ex parte apud Ambrosium, vt paulò pòst demonstrabimus, & proinde non potest fieri, vt compositę fuerint tempore Gregorij, qui ducentis annis Ambrosio posterior fuit.

Neque hæc explicatio abhorret à verbis sancti Gregorij: nam ille scribit se accusatum fuisse, quòd iussisset orationem Dominicam recitari mox post Canonem; & respondet id se fecisse, quia indignum existimabat orationem à Scholastico compositam super oblationem dici, & ipsam Christi orationem super corpus eius non dici: quibus verbis indicat Gregorius se non agere de Canone, sed de orationibus, quæ dicebantur post Canonem. Et quidem ante ipsius tempora post Canonem ante Communionem videtur in vsu fuisse, vt diceretur aliqua oratio à Scholastico composita: oratio autem Dominica vel diceretur post Communionem, oblatione consumpta, vel non diceretur. Sed Gregorius hunc ordinem mutauit, & voluit, vt oratio Dominica diceretur mox post Canonem, adhuc in altari corpore Domini præsente, oratio autem Scholastici sequeretur. Ex his duabus sententiis vtraque probabilis est, & neutra contra nos facit.

CAPVT XX.

De antiquitate Canonis.

SVPEREST nunc, vt de antiquitate dicamus. Ac PRIMVM, ridenda videtur Kemnitij leuitas, qui pagina 828. nugas, & fumos esse dicit, quòd Concilium scripserat, Canonem Missæ multis antè seculis institutum, & tamen pagina 826. idem Kemnitius affirmarat Canonem absolutum intra primos sexcentos à Christo nato annos; & pag. 827. scribit Canonis auctorem vixisse circa annum Domini D. XC. quod etiam repetit, pag. 828. vbi vltimum auctorem Canonis facit Gregorium anno D. X C. Nam si Canō anno Domini D. XC. absolutus est, quis non videt eum ante decem propemodum secula institutum, & proinde verum esse, quod ait Concilium; & Kemnitium sibi ipsum esse contrarium in eadem pagina? Deinde quærendum esset ab istis, qui negant, Canonem nostrum esse antiquum, vt ipsi sui Canonis vetustatem ostenderent: quale enim est, vt ij Canonem nostrū tanquam nouitium contemnant, quem ante annos prope mille editum esse fatentur; cùm ipsi Canonem habeant, si tamen Canon dici meretur, hoc ipso nostro seculo editum?

SED his omissis, veram antiquitatem nostri Canonis ostendamus. PRIMVM igitur illud cōstat, Canonem nostrum integrū, vt eum nunc in Missalibus habemus, fuisse in vsu Ecclesiæ ante annum Domini D C C C. Nam extat in Ordine Romano, non procul ab initio, quem ordinem citant Alcuinus, & Amalarius, qui tempore Caroli Magni vixerunt. Deinde Alcuinus in lib. de officiis Ecclesiasticis, cap. de celebratione Missæ, totum Canonem verbatim exponit: ac deinceps ab omnibus aliis posterioribus idem omninò Canō exponitur, vt ab Amalario, Hugone, Ruperto, Innocētio, & ceteris. Porrò Ordo Romanus non instituit Canonem, sed refert. vt rem vsitatam, & celebrem in Ecclesia. Quare necesse est, Canonem esse adhuc antiquiorem, quàm sit Ordo Romanus.

Quamuis autem nō extet fortasse alius liber Ordine Romano antiquior, vbi totus Canō habeatur: tamen extant libri multò antiquiores, vbi habentur partes Canonis, ex quibus coniectura fieri potest de reliquis.

Ac primùm apud Ambrosium, lib. 4. de Sacram. cap. 5. & 6. habetur verbis parum mutatis illa pars Canonis: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæsumus, benedictam, adscriptam, ratam, &c.* Et illa: *Qui pridie quàm pateretur, &c.* Et illa: *Vnde & memores, &c.* Et illa: *Supra quæ propitio, &c.* quæ sunt quatuor partes potissimæ totius Canonis: duæ enim proximè præcedūt, duæ proximè sequuntur consecrationem. Et quoniam S. Ambrosius non primus instituit has partes Canonis, sed eas allegat ex antiquo ritu Ecclesiæ ad confirmandum id, quod eo loco tractabat de veritate corporis Domini in Eucharistia: sequitur necessariò, vt earum institutio Ambrosij ætatem præcesserit, proinde ante M. C C. annos in vsu fuerit. Idem Ambros. lib. 4. de Sacramentis, capite 4. apertè meminit primæ orationis Canonis, vbi oratur pro Ecclesia, & pro Rege, licet ipsa verba non ponat: eiusdem etiam meminit Optatus, lib. 2. contra Parmenianum, vbi dicit, Legitimum esse, vt offeratur pro Ecclesia Catholica. Illius autem orationis, vbi nominantur, & inuocantur Sancti, & illius, vbi oratur pro defunctis, meminit Augustinus tract. 84. in Ioannem; immò earum orationum mentionem faciunt plurimi Patres, quos suprà in propriis locis adduximus. Itaque totus Canon partim quoad sententiam, partim etiam quoad verba, inuenitur in auctoribus, qui ante M. C. vel M. C C. annos floruerunt.

HIS accedunt aliquot coniecturæ insignes ad probandam Canonis antiquitatem. PRIMA coniectura est, quia in toto Canone nulla fit mentio Confessorum, aut Virginum non Martyrum, sed Martyrum tantùm, seu virorum, seu fœminarum: quod etiam notauit Augustinus, lib. de sancta Virginitate. cap. 45. Huius autem rei caussa nulla est alia, nisi quam reddit Innocentius, lib. 3. cap. 10. de mysteriis Missæ, quia videlicet

delicet eo tempore Canon compositus est, quo nondum cœperant publicè coli in Ecclesia sancti Confessores. Siquidem certum est, Martyres cœpisse publicè inuocari, & eorum nominibus dies festos coli, & Basilicas erigi, ab initio planè Ecclesiæ: Confessores autem multò seriùs hunc honorem in Ecclesia meruisse. Constat autem ex Concilio Moguntino, sub Carolo Magno celebrato, can. 36. festa Confessorum iam in vsu fuisse anno DCCC. Siquidem in Catalogo festorum dierum ponuntur dies festi sancti Martini, & sancti Remigij: igitur ante annũ Domini, DCCC. Canonem compositum fuisse necesse esse.

SECVNDA coniectura est, quia veteres diligenter annotarunt pauca quædam verba, quæ aliqui Pontifices ad Canonem addiderunt. In vita Leonis I. scribit auctor Pontificalis, addita fuisse à Leone illa verba ad Canonem: *Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam*; cuius rei, vt valde notabilis, meminerunt etiam Strabo, cap. 22. & reliqui auctores, qui de Missa scribunt. Gregorium I. addidisse ad Canonem pauca illa verba: *Diesq́; nostros in tua pace disponas, &c.* non solùm annotarunt Strabo loco citato, & similes auctores, sed etiam Beda lib. 2. histor. Anglicanæ, capite 1. & Ioannes Diaconus, lib. 2 vitæ B. Gregorij, cap. 17. Hoc autem est argumentum certissimum, Canonem esse antiquiorem Leone, & Gregorio, & habitum semper in maxima veneratione: alioqui enim cur tam diligenter historici annotassent, vnum, vel alterum verbum à Leone, vel Gregorio additum, si Canon esset recens, & ab aliquo priuato homine, qui Scholasticus diceretur, institutus?

TERTIA coniectura est, ipsa ignoratio auctoris præcipuarum partium Canonis. Nam orationes illæ, quarũ meminit Ambrosius: *Quam oblationem*. Et: *Vnde & memores*, & ceteræ, si fuissent ab aliquo Romano Pontifice compositæ, certè aliquis historicus id prodidisset: si eñ non omiserunt, quis aliquas particulas addiderit, quantò magis non omisissent. qui vitas Pontificum scripserunt, quis totum ferè Canonem composuerit? Relinquitur igitur, vt Canon sit omni memoria antiquior, & ab Apostolis, vt multa alia, per manus traditionem ad nos deuenerit. Neque obstat, quod in Canone fit mentio Apostolorum, & Martyrum, qui primis trecẽtis annis floruerunt: nam ea nomina postea paulatim addita fuisse, dubium esse non potest.

QVINTA coniectura est VValfridi, cap. 22. qui inde colligit Canonem esse antiquissimum, quia dum enumerantur Apostoli, non seruatur ordo, qui est in Euangeliis per Hieronymum emendatis: id enim argumento est, eam partem Canonis prius fuisse compositam, quàm à Hieronymo Euangeliorum codices Latini ad vetera exemplaria Græca corrigerentur; ipse enim Hieronymus in præfatione Euangeliorum ad Damasum, testatur magnam fuisse in antiquis Latinis codicibus confusionem.

CAPVT XXI.

De veritate primæ orationis Canonis.

NVNC demùm veritas Canonis demonstranda est: quod facilè fiet, si ad ea respondeamus, quæ aduersarij contrà singulas preces Canonis obiiciunt.

PRIMA igitur oratio Canonis, quæ incipit: *Te igitur clementissime Pater*, extenditur vsq; ad illud: *Hanc igitur oblationem*; illud enim: *Memento Domine*. Et illud: *Communicantes, & memoriam venerantes*, nõ sunt diuersæ orationes, sed partes sunt primæ orationis, vt colligitur, tum ex conclusione: *Per eundem Dominum nostrum*, quæ ponitur in fine harum omnium precum; tum etiam, quia illud: *Communicantes*, non haberet vllum sensum, nisi continuaretur cum præcedentibus verbis. Itaq; prima oratio Canonis continet nomina eorum, pro quibus offertur, & in quorum honorẽ offertur sacrificiũ, id est, mortalium, qui sunt in Ecclesia militãti, & etiã Sanctorum, qui cum Christo regnant in cœlis. Ac PRIMVM nominatur Ecclesia. SECVNDO, Papa. TERTIO, Episcopus loci. QVARTO, Rex in quibusdam Ecclesiis. QVINTO, omnes Orthodoxi in genere. SEXTO, particulares personæ, sed secretò. SEPTIMO & vltimò, S. Apostoli, & Martyres.

Vbi est OBSERVANDVM, orationem pro Ecclesia, haberi in omnibus Liturgiis, & vt suprà ostẽdimus, nominatim id notatur ab Optato Milenitano, lib. 2. contra Parmenianum: sic etiam pro Episcopo loci, habetur in Liturgiis omnibus.

Papæ nomen non habetur in antiquis Græcis Liturgiis, sed in Liturgia Chrysostomi à Leone Tusco Latinè reddita, inuenitur nomen Nicolai Papæ: ex quo intelligimus etiam Græcos posterioribus temporibus illud addere solitos. Apud Latinos videtur esse antiquissima consuetudo: nam non solùm Alcuinus ante annos DCCC. in lib. de officiis, Canonem explicans, meminit huius rei, & caussas reddit, cur post Ecclesiam subiungatur nomen Papæ; sed etiam Vasense Concilium ante annos M.C. celebratum, can. 4. aliàs 6. constituit, vt in Gallicanis Ecclesiis nomen Papæ Vrbis Romæ in omnibus Missis recitetur.

Nomen Regis rectè etiam adiungitur in iis locis, quæ Regibus subsunt: nam & Innocentius III. & Bonauentura in explicatione Canonis agnoscunt hanc vocem; & omnes antiquæ Liturgiæ id seruant, & ex Apostolo, 1. Timoth. 2. id colligunt Ambrosius libro 4. de Sacramentis, cap. 4. & Augustinus epistol. 59. ad Paulinum.

Quod

Quod sequitur: *Pro omnibus Orthodoxis*; Micrologus, cap.13. scribir, esse superfluum, & nõ haberi in emendatioribus libris: tamen habetur apud Alcuinum loco notato, qui vixit CCC. annis ante Micrologum, & apud Innocentium III. & alios omnes; quocirca vsu ipso auctoritatem obtinuit, nec debet omitti. Intelligimus autem hîc per omnes Orthodoxos, vt S. Bonauentura exponit, non omnes omninò fideles; tunc enim verè esset superflua hæc particula, cùm idem sit offerre pro tota Ecclesia, & ꝓ omnibus Orthodoxis: sed omnes alios præter Papam, Episcopũ proprium, & Regem proprium, ac si diceremus; Offerimus primò pro omni Ecclesia in vniuersum, deinde in particulari pro Papa, pro Episcopo, pro Rege, & pro omnibus aliis fidelibus, siue Principibus, siue priuatis.

Aduersus hanc primam orationem, PRIMA obiectio est Lutheri in lib. de abroganda Missa: *Quis non videat*, inquit, *Canonem esse compositum ab aliquo verboso, & parum spirituali? quid enim attinet verbis ita superfluere; Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia?* Similis obiectio est in libro contra abominationem Canonis, vbi reprehendit illud: *Omnibus Orthodoxis, atq; Catholicæ, & Apostolicæ fidei cultoribus*: idem enim esse videtur pro Orthodoxis, & pro Catholicæ fidei cultoribus.

RESPONDEO; Satis apparet, Lutherum solùm calumniandi libidine hæc obiecisse; nam alioqui non poterat ignorare, ad affectum explicandum, multum facere repetitionem eiusdem rei, præsertim vocibus diuersis. Certè Liturgiæ Basilij, & Chrysostomi plenæ sunt eiusmodi repetitionibus, Cõfessiones item Augustini, quæ ad effectum excitandum potissimùm diriguntur, passim inculcant eadem multis vocabulis. Cantica Scripturarum, & Psalmi, vix aliquid semel pronunciant, quod non iterum aliis verbis repetant, Psal.92. *Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniã ecce inimici tui peribunt*. Psal.115. *Ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ*. immò Psalmus ille 118. qui est omnium longissimus, idem ferè omnibus versiculis repetit. Lucas cap.18. cùm narrasset Dominum prædixisse Apostolis mortem suam propinquare, subiungit: *Et ipsi nihil horum intellexerunt; & erat verbum istud absconditum ab eis: & non intelligebant quæ dicebantur.* Si Lutherum consulamus, verbosum Lucam, & parum spiritualẽ appellabit: at ipse spiritu sancto dictãte illa verba multiplicauit, vt intelligeremus, Apostolos eo tempore longissimè abfuisse ab ea cogitatione, vt existimarent, Christum moriturum. Apostolus etiam 2. Corinth. 11. cùm ait: *Hebræi sunt, & ego; Israëlitæ sunt, & ego; semen Abrahæ sunt, & ego*: certè idem ter repetit, nec tamen frustrà, quia repetitio illa magnam emphasim habet.

SECVNDA obiectio eiusdem Lutheri in eodem loco. Ante consecrationem vocantur panis, & vinum sacrificia sancta, & illibata, quod videtur absurdum; quia si sancta sunt, cur pe-
A titur in eadem oratione à Deo, vt illa benedicat? Si sacrificia; ergo panem, & vinum Deo sacrificamus.

RESPONDEO; Panis, & vinum rectè dici possunt paulò ante consecrationem, sacrificia sancta, & illibata. Sacrificia quidem, quia sunt materia sacrificij, & iam dedicata, & parata, vt ex iis fiat sacrificium; nam & in lege veteri dicebantur passim sacrificia oues adhuc viuentes, quando scilicet adducebantur, vt immolarẽtur. vnde est illud CYPRIANI in serm. de eleemosyna: *Diues, & locuples in Dominicum sine sacrificio venis?* Dicuntur autem meritò sancta, & illibata, quia iam dedicata, & cõsecrata ad vsum diuinum per priorem oblationem sunt; & etiam quia pura, B & sancta intentione offeruntur ab Ecclesia. Sed quanquam eo modo sancta sint, tamẽ sanctiora fieri debent per mutationem in corpus, & sanguinem Christi, & ideò rectè petimus, vt Deus illis benedicat, eaq; sanctificet, nimirum vt sic fiant nobis corpus, & sanguis Christi, vt infrà in alia oratione petimus.

TERTIA obiectio eiusdem ibidem, In Canone dicitur: *Quæ tibi offerimus inprimis pro Ecclesia tua.* At illa sacrificia ex mero pane, & vino constant; ergo panem, & vinum Deo offerimus pro Ecclesia. Neque potest responderi, illud; *offerimus*, accipi pro futuro, & referendum ad hostiam consecratam, quasi sensus sit, Offerimus, id C est, mox offeremus: nam repugnat huic solutioni demonstratiua particula: *Hæc dona, hæc munera, &c.* dicimus enim nos offerre illa dona, quæ ad sensum tunc ostenduntur.

RESPONDEO; Mira est hæreticorum lenitas. Nam idem Lutherus qui in hoc libro de abominatione Canonis, tanquam rem valde absurdam ex Canone colligit, quod videamur Deo panem offerre, non Christum: idem in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Eucharistia, dicit, Catholicos existimare se Christum Patri offerre; & ibidem monet Sacerdotes, vt intentionem suam dirigant ad panem offerendum, non ad Eucharistiam: *Obseruent*, inquit, *si Sacerdotes hoc perdito, & periculosissimo seculo, qui sacri-* D *ficant, vt verba Canonis maioris, & minoris, cum Collectis, quæ nimis apertè sonant sacrificium, dirigant non ad Sacramentum, sed ad ipsum panem, & vinum consecrandum: nam panis, & vinum antea offeruntur ad benedicendum, sed postquam est benedictus, & consecratus, iam non debet offerri.*

Sed ad argumentum RESPONDEO; Panem rectè dici offerri pro Ecclesia, non quod ista oblatio sit propriè sacrificium propiriatorium, sed quia est dedicatio rei, ex qua faciendum est sacrificium propitiatorium: sicut paulò antè dicebamus de nomine sacrificij, quod tribuitur pani, quia est materia sacrificij. Quare cùm dicimus, nos offerre panem Deo pro Ecclesia, sensus est, nos offerre Deo panem consecrandum,

& ex quo per cōsecrationem verum sacrificium A
Deo immolandum est pro Ecclesia. Neque alienum est hoc à modo loquendi Scripturę diuinę, siquidem Leuit. 4. 5. 6. & alibi, iubentur singuli quique de populo offerre agnum, vel aliquid eiusmodi in sacrificium pro peccato, & tamen non quilibet de populo propriè sacrificabat: id enim erat solius Sacerdotis munus, sed dicebātur illi offerre sacrificium pro peccato, quia offerebant materiam, ex qua sacrificium pro peccato faciendum erat.

QVARTA obiectio Lutheri ibidem, In prima oratione Canonis dicitur: *Quæ tibi offerimus, vel qui tibi offerunt pro redemptione animarum suarum.* Et ibidem de iisdem offerentibus dicitur: *Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio.* Si igitur isti B
fideles & deuoti sunt, certè redempti sunt; si redempti sunt, quorsum offerunt pro redemptione animarum suarum? nónne idem est, ac si diceretur, redemptos Christi sanguine non esse verè redemptos, sed indigere iterū redimi vno panis frustulo?

RESPONDEO; Quod attinet ad frustum panis, iam diximus panem non offerri, vt sit sacrificium propitiatorium, sed vt sit materia sacrificij propitiatorij. Quantum ad redemptionem fidelium & deuotorum, apud Lutheranos quidem nulli putantur esse fideles, & deuoti, qui non simul iusti sint, proinde redempti, quoad animam: apud Catholicos tamen, qui fidē sine charitate esse posse sentiunt, nō dubitātur esse multi fideles, & etiam deuoti imperfecta quadam deuotione, qui tamen nondum iustificati, & per C
hoc nec redempti sint, eo modo, quem mox explicabimus, quales sunt, qui pœnitentiam agere incipiunt, & cupiunt quidem ad Deum conuerti, & pro hac re orant, & Missas deuotè expòscunt, licet nondum ad perfectam contritionem peruenerint. De his igitur verba Canonis commodè accipi possunt.

Sed prętèrea, vt Lutherani intelligant nō esse absurdum, si redempti redemptione alia indigere dicantur, ANIMADVERTENDVM est, in Scriptura quinq; modis accipi redemptionem, & proinde posse eos, qui vno modo redempti sunt, opus habere, vt aliis modis redimantur. D
PRIMA dicitur redemptio ab omni malo culpæ, & pœnæ, per solutionem precij sufficientis: & hoc modo omnes omnino homines redempti sunt per Christi crucem, iuxta illud Apostoli 1. Timoth. 2. *Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.*

SECVNDA est redemptio à malo culpæ per applicationem illius precij in cruce soluti: & hęc redemptio est ipsa iustificatio. Rom. 3. *Iustificati gratis, per gratiam ipsius, per redemptionē, quæ est in Christo Iesu.* & hac redemptione plurimi egēt, etiamsi prima redemptione redempti sint.

TERTIA redemptio est à debito pœnæ, quod sæpe manet dimissa culpa, iuxta illud Prouer. 13. *Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ:* diuitiæ enim cùm in pauperes expenduntur, à pœna liberāt homines; & hac redemptione sæpe indigent illi etiam, qui primo & secundo modo redempti sunt.

QVARTA redemptio est à peccato futuro; dicitur enim Deus redimere eos, quos præseruat à peccato, in quod alioqui incidissent. Psal. 33. *Redimet Dominus animas seruorum suorum, & non delinquent omnes, qui sperant in eo.*

QVINTA redemptio est à corruptione, & ærumnis omnibus huius vitæ, quæ fiet tandem in vltima resurrectione. Luc. 21. *Leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.* & hac vltima, vt etiam superiore redemptione, omnes egent, quamuis sanctissimi sint. PORRO prima redemptio non obtinetur per Missam, quia in cruce peracta est, tamen in Missa repræsentatur, & applicatur: ad reliquas omnes obtinendas Missa non parum confert, & ideo nihil est mirum, si dicatur offerri pro redemptione fidelium, & deuotorum.

QVINTA obiectio est eiusdem Lutheri ibidē, qui reprehendit illud: *Communicantes, & memoriam venerantes.* Christus enim instituit Cœnam, vt esset Communio viuorum; auctor autem Canonis facit etiam mortuos communicantes.

RESPONDEO, illud, *Communicantes*, dupliciter exponitur à veteribus. Quidam, vt Alcuinus, Amalarius, & alij, referunt illud, ad Cōmunionem cum Sanctis, vt sensus sit; Offerimus hoc sacrificium communicantes memoriis Sanctorū, & eosdem Sanctos venerantes: vbi non fit mentio Communionis per manducationem Eucharistiæ, quæ non conuenit mortuis: sed Communionis per societatem, & cōiunctionem in corpore Christi mystico. Alij, inter quos est Micrologus, cap. 12. & Hugo Victorinus lib. 2. de officiis, cap. 29. volunt illud, *Communicantes*, referri ad offerentes inter se, non cum Sanctis, vt sensus sit; Offerimus communicantes, id est, inter nos vniti, & coniuncti, vt decet membra eiusdē corporis; & præterea memoriam Sanctorum venerantes. Id probat Micrologus optima ratione; nam in Natali, Epiphania, Pascha, Ascensione, & Pentecoste, post illud: *Communicantes*, additur, *& diem sacratissimum celebrantes, &c.* & paulò pòst, *sed & memoriam venerantes, &c.* vbi apertè videmus, illud *Communicantes*, non coniungi cum memoria Sanctorum, sed per se manere, & ad solos offerentes referendum esse.

SEXTA obiectio est Georgij Maioris, qui ordinem reprehendit illorum verborum: *Vt accepta habeas, & benedicas hæc dona.* prius enim debere esse benedicta, quàm acceptentur à Deo.

SED facilis est solutio. Nam vt est oblatio duplex, vt suprà diximus, vna rei consecrandæ, altera rei consecratę; ita est acceptatio duplex; benedictio autem, & sanctificatio vnam earum oblationum, & acceptationum sequitur, alteram præcedit. Vnde sicut hoc loco, vbi agitur de

prima acceptatione, postponitur benedictio: ita paulò pòst in illa oratione: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, benedictam, adscriptam, ratam, acceptabilem facere digneris*; vbi agitur de posteriore acceptatione, præponitur benedictio.

SEPTIMA obiectio est Zwinglij, qui nõ probat illud: *Memento Domine famulorum, &c. Videmur enim*, vt ipse ait, *metuere, ne Deus obliuiosus sit; & ideo tanquam immemorem eum commonefacere velle.*

SED videtur ipse potius obliuioni mandasse Scripturarum loquntiones, aut certè si earum meminerat, Spiritum sanctum corrigere voluisse: quid enim in Scriptura frequentius occurrit, quàm Memento, vel recordare Domine? Vide Exodum 32. v. 13. Deuteronomium 9. v. 27. Iudicum 16. v. 28. 4. Regum 20. v. 3. 2. Esdræ 5. v. 19. Psalm. 131. v. 1. Lucæ 23. v. 42. & alibi. Nec solùm in Scriptura passim legimus: *Memento Domine*, sed etiam, quod videtur mirabilius: *Ne obliuiscaris*, vel, *Quare obliuisceris*, vt Psalm. 9. v. 32. Psalm. 12. v. 2. Psalm. 41 v. 50. & alibi, in Psalmis potissimùm: porrò dicitur Deus per metaphoram obliuisci, quando non iuuat, & contrà recordari, quando iuuare incipit.

OCTAVA obiectio est eiusdem Maioris, qui ponderat illa verba: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt*; ac dicit illam correctionem; *vel qui tibi offerunt*, apertè monstrare Canonem loqui de eleemosynis, quas populus offerebat ad altare pro pauperibus: proinde non rectè nunc ista detorqueri ad sacrificium Eucharistiæ.

Huc etiam pertinet PRIMA obiectio Kemnitij ex illis septemdecim, quas facit contra Canonem in 2. part. Examinis, pag. 839. & sequentibus. Nam prima obiectio solum id habet, olim verba Canonis dirigi consueuisse ad benedicendas, & commendandas eleemosynas; nunc autem perperam trahi ad mimicam repræsentationem sacrificuli: & præterea non rectè offerri Deo panẽ pro Ecclesia. Cuius obiectionis pars prior desumpta est ex argumẽto Maioris, quod iam refellimus: pars posterior ex argumẽto Lutheri, quod paulò antè solutum est.

RESPONDEO; Non est illa correctio, sed disiunctiua sentẽtia, propter duos ordines eorum, quos sacerdos Deo commendauerat: alij enim sunt absentes, pro quibus offertur, sed ipsi actu non offerunt; alij sunt præsentes, qui simul cum sacerdote offerunt astando, & cõsentiendo. Hic igitur est sensus eorũ verborum; Memento Domine talium, & talium absentium, & omnium etiam circumstantium, atq; præsentium, pro quibus omnibus offerimus, vel etiam qui simul nobiscum desiderio, & cõsensu offerunt. Non pertinere autem preces vllas Canonis ad commendandas eleemosynas, quod falsò assumunt Maior, & Kemnitius, ex toto contextu Canonis cognosci potest. Nam INPRIMIS hæc dona, quæ nominantur in Canone, dicuntur offerri Deo pro Ecclesia, pro Papa, pro Rege, pro omnibus

A Orthodoxis; at eleemosynæ non solent offerri, nisi pro iis, qui eas dederunt. DEINDE de eadem oblatione, quæ nominata est in principio Canonis, quam isti volunt ad eleemosynas pertinere, subiungitur paulò infrà: *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, &c.* vbi apertè ostenditur eam oblationem esse propriè sacrificium, quippe quæ per ministerium sacerdotum Domino offertur: & paulò pòst de eadem dicitur: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæsumus, benedictam, etc. vt nobis corpus, & sanguis fiat dilectissimi Filij tui, &c.* vbi manifestè videmus in toto Canone de illa oblatione mentionem fieri, quę per consecrationem efficitur corpus, & sanguis Domini. DENIQVE B omnes expositores Liturgiæ, tũ Græci, vt Germanus, & Cabasilas, tum Latini, vt Alcuinus, Amalarius, & ceteri totum Canonem explicãt de Eucharistia.

NONA obiectio est Kemnitij, quam SECVNDO loco ipse ponit; põderat enim ipse illud verbum: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis*: ac vult Canonem iuxta antiquũ ritum agere hoc loco de sacrificio spirituali, quod consistit in laude Dei, & gratiarum actione pro redemptione acquisita in cruce. Deinde hoc fundamento posito, reprehendit Catholicos, tum quod sacrificium laudis mutauerint in silentiarium murmur sacerdotis, tum quod sacrificium laudis pro redemptione in cruce ac- C quisita detorserint ad repræsentationem sacrificuli pro impetranda, & promerenda redemptione animarum.

RESPONDEO; Hæc obiectio, vt etiam superior, & aliquot sequentes, non sunt contra Canonem, sed contra intentionẽ sacerdotum, qui Canonem recitant: siquidẽ verba Canonis ipsemet dicit posse accipi de sacrificio laudis, vel de eleemosynis, &c. Proinde istæ obiectiones non multum ad rem faciunt: siquidem propositum Kemnitio erat, demonstrare multos errores in ipso Canone inueniri, vt patet ex pag. 839. vbi sic loquitur: *Tanquam in tabella spectandum proponemus, quos errores, & quæ vitia Pontificius Canon contineat.* Hæc ibi. At vbi incœpit istos errores enumera- D re, non tam verba Canonis reprehendit, quàm sacerdotes, qui ea vel submissa voce recitant, vel detorquent ad repræsentationem.

DEINDE falsa sunt ea, quæ in argumento Kẽnitius more suo assumit, & nõ probat. PRIMVM enim falsum est, per sacrificium laudis, cuius in Canone fit mentio, debere accipi sacrificium spirituale, quod in laude, & gratiarum actione consistit: significatur enim ea voce sacrificium veri corporis Domini, quod sacrificium laudis dicitur, quia per illud Deus magnopere laudatur, & gratiæ illi aguntur, pro summis eius in nos beneficiis: vnde etiam sacrificium Eucharisticum meritò nominatur. Id ita esse patet. PRIMVM ex ipso Canone; nam de hoc sacrificio laudis paulò pòst loquens Ecclesia, à Deo petit, vt

hanc oblationem benedicere dignetur, & efficere corpus dilectissimi Filij sui. Deinde idem patet ex Augustino, qui ipsam Eucharistiam non semel appellat sacrificium laudis, vt lib. 1. contra aduers. leg. & prophet. cap. 20. vbi bis, verè sacrificium laudis vocat id, quod offerimus secũdum ordinem Melchisedech, ex pane, vinoque confectum. Quod si sacrificium laudis, non sunt laudes, quæ recitentur voce, sed est ipsa oblatio corporis Dominici; inane est, & falsum quod Kemnitius dicit, nos cõuertisse sacrificium laudis in silentiarium murmur; non enim in voce, sed in actione hoc sacrificium consistit. Et falsum est etiam, quod Vltimo addit, nos detorsisse sacrificium laudis ad mimicam repræsentationem: non enim rei præteritæ repræsentatio, sed vera, & realis oblatio pręsentis corporis Dominici est sacrificium, quod nos propriè in Ecclesia immolamus.

Decima obiectio, & Kemnitij Tertia est cõtra illa verba Canonis: *Reddunt tibi vota sua æterno Deo viuo, & vero.* Dicit enim Kemnitius, olim in Ecclesia vsum fuisse, vt iuxta illa verba Psal. 116. *Vota mea Domino reddam*, gratiæ agerẽtur Deo pro beneficiis; sed nunc sublato antiquo ritu, Canonem Missæ referre illa verba ad Missas votiuas, quæ data pecunia celebrari iubentur.

Respondeo, Ista omnia calumniæ, & mendacia sunt: non enim Canon per vota intelligit Missas votiuas, sed pia desideria, & oblationem astantis populi; dicuntur enim hæc verba in omnibus Missis etiam non votiuis, & ab iis, qui pecuniam nunquam accipiunt, vel acceperunt pro Missæ celebratione. Sed Kemnitius probare debuisset aliquo testimonio, quæ tam audacter affirmat.

Vndecima obiectio, quæ est Kemnitij Qvarta, est contra illud: *Et memoriam venerãtes*; obiicit enim Kemnitius, quod olim in Ecclesia vsus fuerit prædicandi memorias Martyrum, & certamina, ac victorias ipsorum: nunc autem Canon Missæ solùm præscribat memoriam per nominum recitationem, idque submissa voce.

Sed & in hac obiectione, pręter calumnias, & mendacia inuenimus nihil. Veteres enim non in Liturgia, sed in cõcionibus, & lectionibus Martyres prædicabant, quod & nos facimus tum in concionibus ad populũ, tum in lectionibus, quę assiduè decantantur in horis Canonicis: alioqui proferatur ex Liturgia Basilij, vel Chrysostomi, vel qualibet alia, iste vsus prædicandi res gestas Martyrum; certè nihil in eis nisi nomina inueniuntur, vt in nostra Liturgia cernimus.

Duodecima obiectio, quæ est Qvinta Kemnitij, pugnat contra inuocationem, quæ annectitur memoriæ Sanctorum: sed nihil noui adfert præter ea, quæ suprà refutauimus, cùm ageremus de Missis in honorem Sanctorum, capite octauo.

A

CAPVT XXII.

De veritate secundæ orationis Canonis.

Altera oratio Canonis incipit in illis verbis: *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, &c.* in qua continentur quatuor petitiones. Prima, vt oblationem nostrã Deus placatus accipiat. Secvnda, vt dies nostros in sua pace disponat. Tertia, vt ab æterna damnatione nos eruat. Qvarta, vt in electorum grege nos numeret.

Contra hanc orationem est Prima obiectio B Lutheri: *Hic rursus*, inquit, *offert panem, & vinum, vt fideles liberentur ab æterna damnatione. Tantam efficaciam pani, & vino tribuunt: nam ad hanc redemptionem nullius est momenti mors, & passio Filij Dei.*

Respondeo; Calumniæ sunt, nõ argumenta, quæ hîc à Luthero obiiciuntur: non enim sacerdos orat, vt per oblationem panis, & vini liberemur ab ęterna damnatione, sed orat Deum, vt ipsam oblationem panis, & vini accipiat, vt materiam sacrificij futuri, & eam videlicet benedicat, & sanctificet. Deinde adiungit alias tres petitiones, suprà enumeratas, & non precatur eas impleri per oblationẽ panis, & vini, sed per eundem Christum Dominum nostrum.

Secvnda obiectio est Kemnitij, Sexta aC pud ipsum: *Vetus Ecclesia*, inquit, *obtulit Deo in celebratione Eucharistiæ, preces pro impetrandis per Christum beneficiis temporalibus, & æternis: ad hoc sacrificium precum commodè referri potuerunt hæc verba; Hanc oblationem placatus accipias, &c. Pontificius verò Canon hæc transfert ad mimicam sacrificuli repræsentationem panis nondum consecrati, & orat vt Deus illam ita accipiat, vt propter illam dies nostros in sua pace disponat, & à damnatione nos eripiat.*

Respondeo; Quòd vetus Ecclesia obtulerit Deo preces pro beneficiis per Christum impetrandis, verissimum est, & idem nostra Ecclesia in hac ipsa oratione Canonis facit. Mendacium enim est apertissimum Kemnitij & Lutheri, quod hîc petamus beneficia propter oblatio-D nem panis: ipsa enim oratio non est obscura, neque ambigua, neq; aliud continet, nisi quatuor petitiones: *Per Christum Dominum nostrum.*

Quòd autem Kemnitius dicit, illud: *Hanc oblationem*, posse commodè referri ad sacrificium precum, & contra ipsum Kemnitium, & contra veritatem est. Contra ipsum Kemnitium, quia ipse in prima obiectione referebat ad eleemosynas illa verba primę orationis: *Hæc dona, hæc munera, etc.* At de eadem oblatione loquitur Canon in prima & in secunda oratione, vt patet ex illa particula (Igitur) *Hanc igitur oblationem, &c.* Quare si in prima oratione agebatur de eleemosynis, & in hac secunda agitur de eleemosyna: proinde Kemnitius sibi ipse repugnat. Est autem id totum contra veritatem, quia de eadem oblatione

A agitur in prima, secunda, & tertia oratione Canonis. In tertia autem perspicuè ostenditur, per oblationem intelligi debere oblationem panis consecrandi, cùm expresse dicatur, vt fiat nobis corpus, & sanguis, &c. non igitur ad eleemosynam, nec ad orationem, sed ad Eucharistiæ sacrificium referendum est, quidquid dicitur in his orationibus.

CAPVT XXIII.

De veritate tertiæ orationis Canonis.

RATIO TERTIA Canonis incipit B ab illis verbis: *Quam oblationē tu Deus in omnibus*; & continuatur vsq; ad finem consecrationis.

PRIMA obiectio Lutheri est loco suprà notato, qui obijcit nos hîc orare pro Christo, & mediatores nos facere inter Christum, & Patrem, ac Deum rogare, vt benedicat, & sanctificet corpus, & sanguinem Christi.

AT Lutherus non videtur memor fuisse verborum Canonis, cùm hæc scriberet: non enim oramus pro Eucharistia consecrata, sed pro pane, & vino consecrando, neq; petimus, vt Deus benedicat, & sanctificet corpus, & sanguinem Christi, sed vt benedicat, & sanctificet panem, & C vinum, vt per eam benedictionem, & sanctificationem fiat corpus, & sanguis Domini.

SECVNDA obiectio est eiusdem Lutheri ibidem contra illa verba: *Benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq; facere digneris*: Portenta, inquit, *illa verborum neq; ego intelligo, nec stolidus ille qui scripsit*.

AT ista eadem verba habentur apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. & exponuntur multis, & varijs modis elegantissimè ab Alcuino, Amalario, Ruperto, Hugone, Innocentio, Bonauentura, & aliis. Literalis expositio, vt ex Alcuino, & Hugone atque Innocentio colligitur, hæc esse videtur. Petimus à Deo, vt ipse oblationem nostram consecrando, benedictam ex D prophana efficiat; eandem approbando, faciat adscriptam, id est, adscribat, & numeret inter dona, quæ ipsi probantur; confirmando ratam efficiat, id est, stabilem, & firmam, vt fructum certum, & perpetuum ad nos referat: rationabilem quoque faciat, vt non solùm bona, sed etiam benè, rationabiliter, & prudenter offeramus, ac sit rationabile obsequium nostrū, iuxta Apostolum Rom. 12. Denique acceptabilem faciat, id est, ita vndique benè se habentem, non solùm ex parte doni, sed etiam ex parte Ministri offerentis, vt digna sit, quæ à Deo acceptetur. Vide plura apud auctores allegatos.

TERTIA obiectio est Kemnitij SEPTIMA apud ipsum. Scribit autem Kemnitius hanc orationem haberi quidem apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. & apud Augustinum referente Gratiano canone Vtrum, de consecrat. dist. 2. sed alium sensum habere ista verba apud Ambrosium, & Augustinum, alium autem apud Pontificios: apud illos enim referri ad sumptionem Sacramenti, apud nos ad repræsentationē.

SED in multis peccat Kemnitius. PRIMO, quòd nō probat id, quod se probaturum suscepit. Volebat enim, vt suprà notauimus, demonstrare errores Canonis; quæ autem nunc adfert, non pugnant contra Canonem, sed contra sensum, in quo illum Pontificij accipiunt.

SECVNDO, perperam allegat Augustinum; nusquam enim illa exstant apud Augustinum; sed partim apud Ambrosium loco notato, partim apud Paschasium in lib. de corpore Christi, cap. 4. quamuis in hac re Gratianus quoque videatur fuisse deceptus.

TERTIO, fallitur apertè, cùm scribit, Augustinum illa verba: *Benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, &c.* interpretari de sumptione Eucharistiæ, quasi, iuxta errorem Lutheranorum, in sola sumptione putauerit Augustinus panē fieri corpus Christi, per quod benedicimur, adscribimur in cœlo, &c. Nam Augustinus, vt dixi: nusquā habet aliquid eiusmodi: Ambrosius autem, ex quo Paschasius, & Gratianus acceperūt; non de sumptione, sed de consecratione illa omnia exponit, vt patet legenti caput 5. lib. 4. de Sacramentis. Neq; obstant illa verba eiusdē AMBROSII, quæ falsò Kemnitius Augustino tribuit: *Qui in Baptismo similitudinem mortis Christi accepimus, similitudinem quoq; carnis, & sanguinis eius sumamus.* Nam illa dicuntur ab Ambrosio alio loco, nimirum cap. 4. lib. 4. & ad alium finem.

QVARTO, nimirum Kemnitius, nomen oblationis in ista oratione Canonis: *Quam oblationem tu Deus, &c.* à Pontificiis detorqueri ad actionem sacrificuli, cùm reuera de pane, & vino dicatur. Nullus enim tam fuit vnquam absurdus, vel stupidus, vt non videret nomen oblationis hoc loco ad panem & vinum, non ad actionem posse referri. siquidem à Deo petimus, vt hanc oblationem ita benedicat, vt ea fiat nobis corpus, & sanguis Christi. Quis enim vel per somnium diceret, actionē debere fieri corpus Christi? Sed benè facit Kemnitius, cùm ista mendacia de Catholicis fingit, quòd nullum citat, neq; librum vllius nominatim indicat, ne videlicet mendacium statim deprehendatur.

CAPVT XXIV.

De veritate quartæ orationis Canonis.

RATIO QVARTA illa est, quę proximè post consecrationem habetur in illis verbis: *Vnde et memores Domine, &c.* & extenditur vsque ad illud: *Memento*

mento etiam Domine. nam ante (Memento) ponitur conclusio: *Per Christum Dominum nostrum.*

PRIMA obiectio contra hanc orationem, est Lutheri: qui iterum obiicit verbositatem, propter illam adiunctorum multiplicationem: *Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam.*

SED similia verba habētur apud Ambrosium lib.4. de Sacramentis, cap.6. & eodem planè spiritu Apostolus scripsit Rom.12. *Hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium.*

SECVNDA obiectio eiusdem Lutheri, & omnium aliorum, qui calumniantur illa verba: *Supra quæ propitio, ac sereno vultu respicere digneris*; dicunt enim nos hic orare pro Christo, & reconciliare velle Filium Patri. Suspicantur etiam quidam illorum, hæc verba fuisse olim ante consecrationem, nunc autem ab indocto Canonis collectore posita esse post consecrationem.

SED facilis responsio est; nam inprimis habentur ista etiam apud Ambrosium post consecrationem lib.4. de Sacramentis. cap.6. Omnes item Græcæ Liturgiæ post verba consecrationis ponunt orationem pro donis preciosis, & sanctificatis; quare nō est nouus, sed antiquissimus ritus orandi pro oblatione iam consecrata. Neq; hoc est orare pro Christi reconciliatione apud Patrem, sed pro nostra potius infirmitate: etsi enim oblatio consecrata ex parte rei, quæ offertur, & ex parte Christi principalis offerētis, semper Deo placeat; tamen ex parte Ministri, vel populi astantis, qui simul etiam offerunt, potest nō placere. Id igitur est, quod petimus, vt Deus benignè respiciat hoc munus vt à nobis offertur. Simile quid cerni potest in sacrificiis veterum Hebræorum: illi enim suppliciter postulabāt, vt clementer Deus ipsorum sacrificia, ouium, & boum aspiceret, nec tamen orabant propriè pro ouibus, & bobus; nec mediatores se cōstituebant inter oues, & Deum, nec reconciliare pecora illa Deo volebāt: sed pro se orabant, & obsequium suum in illis rebus offerendis Deo gratum esse cupiebant.

TERTIA obiectio Lutheri ibidem, vbi reprehendit illud: *Sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ.* Videmur enim non plus tribuere hoc loco efficaciæ ipsi Christo pro nobis immolato, quàm irrationali pecori.

RESPONDEO; Habentur ista quoque apud Ambrosium lib.4. de Sacramentis, cap.6. Porrò comparatio non fit inter sacrificium nostrum, & sacrificium Abelis, & Abrahæ absolutè, sed tantùm ratione fidei, & deuotionis offerentium. Id enim optamus, vt det nobis Deus tanta fide, & deuotione sacrificium offerre, quanta Abel, & Abraham obtulerunt; & proinde, vt ex parte Ministri offerētis non minus placeat Deo sacrificium nostrum, quàm illorum placuit. Fieri autem comparationem inter sacrificium illorum, & nostrum ratione fidei, & deuotionis,

A non absolutè perspicuum est ex eo, quod sacrificia ouium, & boum absolutè, & per se nihil habent, vnde placere Deo, eumq; placare possint. Quare B. Paulus Hebr. 11. non ait sacrificium Abelis absolutè placuisse, sed propter fidem: *Fide*, inquit, *plurimam hostiam Abel, quàm Cain obtulit.* Et Genes. 4. Moses: *Respexit*, inquit, *Deus ab Abel, & ad munera eius.*

QVARTA obiectio Lutheri, contra id quod sequitur: *Et quod tibi obtulit summus Sacerdos tuus Melchisedech.* Hic mendacij Canonem arguit Lutherus: *Mentiuntur*, inquit, *in eo, quod asserunt Melchisedech sacrificasse panem, & vinum.*

RESPONDEO; Non habet Canon Missæ, Mel-
B chisedech sacrificasse panem, & vinum, sed solùm sacrificium aliquod obtulisse: quod quidem qui mendacium esse dicit, mendacem facit Spiritum sanctum, qui per os Pauli Hebr. 5. 6. & 7. Melchisedech sacerdotem fuisse testatur; & per eundem Paulum Hebræ. 5. & 8. docet, omnem sacerdotem aliquid habere debere, quod offerat. ADDE, quòd Melchisedech panem, & vinum sacrificasse, satis à nobis libro superiori, demonstratum est. Adde VLTIMO, quòd hāc partem Canonis, vbi Melchisedech summus Sacerdos appellatur, non solùm agnoscit Ambrosius lib. 4. cap. 6. de Sacramentis, sed etiam auctor quæstionum noui ac veteris Testamenti apud Augustinum tomo 4. q. 109. Est autem auctor
C ille Ambrosij æqualis, vt ex iisdem quęstionibus manifestè colligitur.

QVINTA obiectio eiusdem contra illud: *Iube hæc perferri, per manus S. Angeli tui in sublime altare tuū*; absurdum enim videtur, vt sacerdos petat deferri in cœlum, quod ipse paulò pòst consumpturus est. Nec minus videtur absurdum, vt altare aliquod esse cogitetur in cœlo.

RESPONDEO; Non tam crassè hæc intelligenda sunt, vt existimemus in cœlo altare aliquod corporale, & sensibile erectum esse, atque ad illud reipsa, & corporaliter Sacramentū corporis Domini manibus Angelorum oportere deferri: altare tamen aliquod, spirituale videlicet, in cœlo esse, vt etiam tabernaculum, thro-
D num, incensum, tubas, coronas, palmas, & alia id genus, nemo negare potest, qui Scripturas negare noluerit. Siquidem Apoc. 6. 8. 9. & 14. sępe legitur, altare aureum in cœlo coram oculis Dei: Apoc. 4. leguntur in cœlo throni, tubæ, & coronæ: Apocal. 7. legūtur etiam palmæ in manibus Sanctorum: Apoc. 8. legitur thuribulum, & incensum: Apocal. 21. legitur tabernaculum; cuius etiam tabernaculi cœlestis meminit Christus, Lucæ 16. & Paulus Hebr. 8. & 9. Eiusdem altaris in cœlo positi meminerunt Irenæus lib. 4. cap. 34. & Augustinus in Psal. 25. in illud: *Lauabo inter innocentes manus meas.* non igitur somnium Catholicorum, sed ipsa diuina Scriptura altare in cœlo constituit.

Porrò altare istud cœleste, vel Christū ipsum

significat, per quem ad Deum orationes, & oblationes nostræ ascendunt: vel certè altare dicitur esse in cœlo, quia in cœlo recipiuntur sacrificia, quæ Deo vero immolantur in terris. Deferri autem sacrificia nostra ad Deum per manus Angeli, nihil est aliud, nisi Angelorum intercessione iuuari, & commendari Deo nostrum obsequium, & cultum, quem illi immolando exhibere desideramus. Neque dissimile est, quod legimus Tobiæ 12. & Apoc. 8. orationes nostras ab Angelis deferri ad Deum: neq; enim Angeli voces, & verba nostra corporalia sursum deferunt, sed vota, & desideria nostra intercessione sua Deo commendant. Itaq; frustrà, & ineptè argumentatur Lutherus, non posse sacrificiũ deferri in cœlum, cùm totum consummatur in terris.

Sexta obiectio eiusdem contra illud: *Vt quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus:* reprehẽdit eam Lutherus, quòd sacerdos loquatur quasi de multis communicantibus, cùm solus ipse sit communicaturus.

Respondeo; Non loquitur absolutè de multis, nec de vno: sed orat, vt quotquot sumpserint, siue vnus, siue multi illi sint, vtiliter sumant. Sed de hac re suprà etiam aliquid diximus, cùm ageremus de Missa priuata.

Septima obiectio est Georgij Maioris, qui reprehendit illud: *Panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutaris perpetuæ*; quæ verba suspicatur adiecta ab aliquo indocto, & superstitioso, qui sibi persuaserat, Christum in Missa Deo Patri offerri. Id autem probat, quia cùm paulò antè in eadem prece dicatur: *Offerimus de tuis donis, ac datis*; quæ sine dubio ad eleemosynas, quæ à populo offeruntur, referenda sunt: nõ potuit nisi indoctus aliquis, sermonem de eleemosyna institutũ, continuò transferre ad Christum.

Respondeo; Verba quæ adiecta ab aliquo indocto suspicatur Maior, habentur etiam apud Ambrosium li. 4. de Sacramẽtis, cap. 6. tanquam vsitata, & recepta in tota Ecclesia; & quædam similia habentur etiã in Liturgiis Græcis, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi, & apud Clementẽ lib. 8. Constitutionum Apost. cap. 17. Neq; malè cohærent ista cum illis: *De tuis donis, ac datis*; nam illa possunt referri ad panem, & vinum, ex quibus fit Eucharistia, vt sensus sit; Offerimus tibi hostiam puram, panem sanctum, & calicem salutis, quem ex creaturis tuis à te datis, & donatis, ex pane scilicet, & vino consecrationem habemus: sic exponit Innocentius lib. 5. cap. 3. de mysteriis Missę. Possunt etiam referri omnia ad ipsam Eucharistiam, siue ad Christum, vt in Eucharistia existentẽ: rectissimè enim dicitur Christus, Dei datum, & donũ. Sic enim loquitur Isaias, cap. 9. *Filius datus est nobis.* & ipse Christus Ioan. 3. *Sic Deus dilexit mundum; vt Filium suum vnigenitum daret.* & ipsum Sacramentum, & sacrificium nónne verissimum est Dei donum, & datum?

Octava obiectio est Kemnitij, qui fatetur illud: *Vnde & memores*, sumptum esse ex veteribus; sed ait apud illos alta voce recitari consueuisse, cùm Cyrillus dicit fuisse annunciationẽ, & Dionysius vtatur verbo ὑμνεῖν: in Canone autẽ Pontificio cautum esse, vt submissa voce legatur.

Respondeo; Neque hæc obiectio vllum in verbis Canonis errorem, aut vitium inesse demonstrat, quod tamen solum aduersario propositum erat; neque aliquid solidi adfert. Nam illud: *Vnde & memores*, legitur post verba consecrationis secretò, non solùm apud Latinos, sed etiam apud Græcos: in Missa enim Basilij notatur secretò id esse dicendum, & ea oratione finita, voce alta pronunciandum, *tua ex tuis.* Quod item de mutatione ista vocis in fine orationis, legimus in Missa Chrysostomi. Porrò Cyrillus catechesi 5. mystagogica, vbi Liturgiam explicat, non meminit huius orationis, neque enim omnia exponit: quare viderit Kemnitius vbi legerit, quod ex Cyrillo citauit. Sed neque negamus, in Missa annunciari mortem Domini iuxta Apostolum 1. Cor. 11. sed vt suprà non semel diximus ex Augustino lib. 20. cõtra Faustum, cap. 18. id non tam verbis, quàm oblatione, & participatione corporis Domini faciendum est. Dionysius verò de Ecclesiastica hierarchia, capite 3. vbi ritum Liturgiæ describit, meminit quidem hymnorum, quibus laudantur Christi opera, sed eos ponit ante verba cõsecrationis, & etiam in fine, cùm aguntur gratiæ Deo post Communionem: proinde nõ loquitur Dionysius de ista oratione: *Vnde & memores.* Sed licet Kemnitio in Patribus ludere, & ex qualibet voce, quidlibet concludere.

Nona obiectio eiusdem Kemnitij: *Antiquitus*, inquit, *de oblatis à populo donis, & datis sumebatur, quod sanctificabatur verbo Christi, vt fieret Eucharistia corporis, & sanguinis Domini, & hæc sumptio, & sanctificatio dicebatur oblatio. Nunc cùm mos ille non seruetur, verba transferuntur ad repræsentationem sacrificuli.*

Respondeo; Et hoc quid facit contra verba Canonis, quæ aduersarius oppugnanda susceperit? & nónne mendacium est apertissimum, quod verba transferantur à Catholicis ad repræsentationem sacrificuli? omnes enim Catholici verba illa: *Offerimus præclaræ Maiestati tuæ*, de quibus aduersarius loquitur, referunt ad ipsam hostiam puram, & sanctam, confectam per consecrationem ex Dei donis, & datis, vt verba ipsa Canonis sonant, non ad aliquam repræsentationem. Impertinens autem est, vtrum panis, & vinum, vnde fit Eucharistia, sint à populo data, an à sacerdote oblata: vndecunque enim venerint, Dei dona, & data rectissimè nominantur, & Eucharistiæ materia esse possunt.

Decima obiectio eiusdem. Reprehendit illa verba: *Supra quæ propitio, ac sereno vultu, &c.* vbi horrendam comparationem fieri dicit inter Christum, & bruta animalia, quæ ab antiquis immolabantur. Et addit hanc orationem apud

Basilium exstare ante consecrationem, vbi comparatio fit sacrificij Abelis, Noë, Abraham, & aliorum veterum, cum oblationibus panis, & vini, quæ à populo adferuntur: sed imperitia auctoris Canonis, positam esse post consecrationem, & inde esse factum, vt intolerabilem errorem contineat.

Respondeo; Quod attinet ad comparationem Christi cum brutis animalibus, iam antè solutum est argumentum in 3. obiectione Lutheri. Quod verò ad transpositionem pertinet, falsum est hanc orationem esse transpositam; constat enim ex Ambrosio lib. 4. de Sacramentis, cap. 6. eam fuisse post consecrationem, etiam tempore Basilij; Ambrosius enim, qui eam legit post consecrationem, æqualis Basilij fuit. Neque obstat, quod apud Basilium alia quædam similis oratio habeatur ante consecrationem. nam in vtroque loco ea oratio rectè inseri potest. Vnde in nostro Missali habetur quædam similis oratio ante consecrationem, vt idem Kemnitius annotauit, in Collecta secreta Dominicæ septimæ post Pentecosten: & tamen rursus habetur post cõsecrationem in loco, de quo nunc agimus.

Vndecima obiectio eiusdem, est cõtra illa verba: *Iube hæc perferri, etc.* Nam Inprimis absurdissimum esse demonstrat Kemnitius, quod petamus Christi corpus nunc primùm in cœlum ab Angelis deferri, cùm Apostolus Hebr. 9. dicat Christum iam dudũ in cœlum ingressum esse. Deinde affirmat, hęc verba debere ante cõsecrationẽ legi, & ad preces, & eleemosynas esse referendas. Id probat tum ex Irenæo, qui lib. 4. cap. 34. dicit orationes, & eleemosynas deferri ad altare, quod est in cœlo; tum ex Augustino, can. Vtrum, de consecrat. dist. 2. tum ex cap. 12. Tobiæ, & cap. 5. Apocalypsis, vbi preces dicuntur ab Angelis in cœlum deferri.

Respondeo; Fatemur absurdissimè dici Christi corpus nũc primùm in cœlum ab Angelis corporaliter oportere deferri: sed nemo Catholicorum ita sentit, aut loquitur. Solùm enim, vt paulò antè explicuimus, docemus oblationẽ corporis Christi ab Angelis in cœlum deferri, quatenus Angeli sua prece nostrum obsequium Deo cõmendant: quod idem Kemnitius de precibus, & eleemosynis dicere cogitur, quas ab Angelis in cœlum deferri ex Tobia, Ioanne, & Irenæo paulò antè docebat. Neque enim dicturus est eleemosynas reipsa, & corporaliter in cœlum deferri: quid enim pauperibus eleemosynæ prodessent, si reipsa deferrẽtur in cœlum? aut quomodo deferri possunt in cœlũ, si à pauperibus consummantur? Non igitur est absurdum, vel, vt ipse loquitur, horrendum, sacrificiũ Eucharistiæ in cœlum ab Angelis deferri, si id spiritualiter, vt par est, intelligatur.

Quod attinet ad Alteram partem obiectionis, falsum est hæc verba fuisse olim posita in Canone ante consecrationem. Nam, & Ambrosius ea legit post consecrationem, lib. 4. de Sacramentis, cap. 6. & ita etiam habent Liturgiæ Iacobi, Clementis libro 8. constitutionum, Basilij, & Chrysostomi, vt planè miranda sit audacia istorum nouatorum, qui ob leuissimas ratiunculas de iis rebus iudicant, quas omnino ignorant. Locus enim Tobiæ, & Apocalypsis nihil faciunt aduersus sententiam nostram, sed eam potius explicant, & confirmant. Locus Irenæi deprauatè adducitur: non enim de eleemosyna, sed de Eucharistia loquitur Irenæus, vt suprà ostendimus lib. 1. de sacrificio, cap. 8. & etiamsi de eleemosyna Irenæus loqueretur: quid inde Kemnitius lucraretur? Num quia Irenæus de eleemosyna alicubi scribit, eam in cœleste altare deferri solitam, ideo oratio ista Canonis de eleemosyna intelligenda erit, cùm eam orationem Irenæus ne nominet quidem?

Quod autẽ adducitur ex Augustino, vt suprà dixi, non est Augustini testimonium, sed rapsodia quædam fragmentorum ex Ambrosio, Paschasio, & aliis: in qua rapsodia nõ seruatur ordo Liturgiæ. Nam primò ille auctor meminit consecrationis, qua panis vertitur in carnem, & vinum trãsit in sanguinem: deinde allegat illa verba: *Iube hæc perferri, &c.* tum subiungit illa: *Hanc oblationem benedictam, ratam, &c.* Sicut igitur contendit Kemnitius, illud: *Iube hæc perferri*, fuisse olim ante consecrationem, quia ista verba ponũtur ab auctore illius Canonis ante illa: *Hanc oblationem benedictam, ratam, &c.* ita nos contrà demõstramus, fuisse post consecrationem, quia ponuntur post ipsam consecrationem ab eodem auctore: sed veritas est, non seruari ab illo auctore ordinem Liturgiæ.

Sed illud hoc loco minimè prætereundum est, esse in isto testimonio duo quædam contra Kemnitium. Primo exponitur in hoc testimonio illud: *Iube hæc perferri*, de pane consecrato, vt nos existimamus, aut certè de consecrando, vt vult Kemnitius: ergo non de eleemosyna intelligi debet, vt idem Kemnitius intendit; proinde contra se hoc testimonium Kemnitius attulit. Secundo in hoc testimonio apertè legimus, virtute Spiritus sancti ex pane fieri carnem, & vinum transire in sanguinem, quod est contra omnes Lutheranos, qui negant transubstantiationem.

CAPVT XXV.

De veritate quintæ orationis Canonis.

Qvinta oratio illa est: *Memento etiam Domine, &c.* in qua fit memoria defunctorum.

Prima obiectio Lutheri est, qui hanc orationem secum ipsam pugnare, seque ipsam destruere affirmat. Nam hic oramus

pro iis qui dormiunt in somno pacis, & qui in Christo requiescunt: & tamen eis precamur locum refrigerij, lucis, & pacis. Si dormiunt, ac requiescunt, quid illis refrigerium petimus? si pacem habent, cur pacem illis optamus?

RESPONDEO; Pacem illi quandam, & quietem habent, quia certi, ac securi sunt de præmio æternæ felicitatis, & quia liberi sunt à bello tentationum, & concupiscentiæ, & ab omni opere malo: sed nondum pacem, & quietem habent à tormentis, & à desiderio visionis diuinæ. Nec poterat aptiùs hæc oratio componi, vt solis iis conueniret, qui in purgatorio degunt. Nam qui sunt in gehēna, ij nullam pacem, & quietem habent: qui sunt in regno, omnem pacem, & quietem possident; soli sunt ij, qui in purgatorio exercentur, qui ita in somno pacis requiescunt, vt adhuc refrigerio, & pace indigeant.

SECVNDA obiectio, est Kemnitij DVODECIMA, qui audacter affirmat, olim solā memoriam defunctorum fieri solitam, ad imitationem scilicet, & in testimoniū, quod mortui apud Deum viuant, teste Dionysio: postea ad illam memoriam accessisse etiam preces pro defunctis: postremò sacrificium ipsum pro defunctis offerri cœptum; ita nimirum paulatim veterum instituta in superstitiones degenerasse.

RESPONDEO; Multa de hac re suprà diximus, cap. 7. vbi etiā ex Tertulliano antiquissimo auctore ostendimus vsum offerendi pro defunctis, vt non possit non esse mendacium, quòd hîc scribit Kemnitius, instituta veterum paulatim degenerasse in abusum. Hoc loco solius Dionysij testimonium proferam, vt Kemnitius erubescat, si frontem habet. DIONYSIVS igitur libro de Ecclesiastica hierarchia, cap. 7. parte 3. *Accedens*, inquit, *venerandus Antistes precem sacram super mortuum peragit, post quam precem, & ipse eum Præsul salutat, & suo deinceps ordine qui adstant omnes. Precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanā admissa peccata defuncto, eumq́; in luce statuat, & regione viuorum, &c.*

CAPVT XXVI.

De sexta oratione Canonis.

SEXTA oratio, quæ & vltima est in Canone propriè dicto, incipit ab illis verbis: *Nobis quoque peccatoribus*, & extenditur vsq; ad *Per omnia secula seculorum*, ante Dominicam orationem: concluditur enim totus Canon alta voce illis verbis: *Per omnia secula seculorum*, vt populus totum cōfirmet, respondendo. *Amen.* Quare feria VI. maioris hebdomadæ, quia totus Canon, qui pertinet ad cōsecrationem omittitur, nulla harum sex orationum legitur, nec dicitur, *Per omnia secula seculorum*, sed immediatè post lotionem manuum, fit transitus ad orationem Dominicam.

In hac oratione pro seipso orat sacerdos, ac

A de suis meritis diffisus, precatur sibi ex diuina misericordia partem, & societatem cum sanctis Apostolis, & Martyribus. Vbi illud est ANNOTANDVM, hîc nominari PRIMO loco Ioannem: SECVNDO Stephanum. TERTIO Matthiam: de quibus multi dubitant cur solus Ioannes hîc repetatur ex iis, qui nominantur ante consecrationē; & cur Stephanus Diaconus præponatur Matthiæ Apostolo, & cur Matthias in priore ordine non fuerit nominatus. Et quidem Innocentius, & quidam alij, respondent Ioannem bis nominari, quia fuit Apostolus, & virgo; & ideo etiam coniungi cum Stephano, qui excellere visus est continentiæ dono, cùm viduis

B prępositus fuerit. Sed verior mihi videtur VValfridi sententia, cap. 22. qui Ioannem, qui hoc loco nominatur, non Euangelistam, sed Baptistam esse dicit, qui Martyr etiam Domini fuit, & aliquo modo Apostolus, iuxta illud Ioan. 1. *Fuit homo missus à Deo.*

Cur autem Stephanus Matthiæ præponatur, vera ratio est, quia seruat hoc loco Ecclesia ordinem passionis, non dignitatis; prius autem passus est Ioannes, quàm Stephanus, & prius Stephanus, quàm Matthias.

Cur verò Matthias ante consecrationem in Canone cum aliis Apostolis non sit nominatus, existimo caussam esse duplicem, tum vt esset etiam aliquis Apostolus ex duodecim in hoc se-

C cundo ordine, ac verè dici posset: *Cum tuis Apostolis, & Martyribus*; tum etiam quia Matthias non fuit Apostolus ante passionem Domini, neque legitur in ordine Apostolorum in Euangeliis. Neque obstat, quòd Paulus quoque non fuerit Apostolus ante passionem Domini, neque in Euangelio nominetur, & tamen in priori ordine recenseatur: nam id est Pauli priuilegium, vt semper cum Petro coniungatur.

Iam contra hanc orationem, est obiectio PRIMA Lutheri, qui reprehendit sacerdotem, quòd non precetur hoc loco se admitti ad consortium Christi, quasi eo non indigeat; sed tantùm ad consortium Sanctorum: & rursus, quòd solùm petat partem cum Sanctis, cùm Christus

D non partem, sed totum thesaurum suum dare paratus sit.

RESPONDEO; Meræ calumniæ sunt. Nam consortium Sanctorum, est Christi consortium: id enim petimus, vt in regno Christi, consortium Sanctorū habeamus, non in regno Diaboli consortium impiorum. Quod attinet ad vocē, *Partem*, ea desumpta est ex diuinis literis, quæ per partem cum Sanctis, describunt omne bonum. & felicitatem. Coloss. 1. *Qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum.* Et Ioan. 13. Dominus: *Si non lauero te, non habebis partem mecum.* Adde, quòd hāc partem orationis, quam Lutherus ita reprehendit, ac ridet; è contrario Kemnitius vehementer laudat, pag. 843. *In altera*, inquit, *commemoratione Sanctorum, in Canone verba sunt pulcherrima. Nobis quo-*

que peccatoribus famulis tuis, &c. Hæc absq; dubio fuit formula veteris commemorationis Sanctorum. Hæc ille. Vides igitur, Lector, quàm bene conueniat discipulo Lutheri cum magistro suo.

SECVNDA obiectio est Lutheri contra illud: *Per quem hæc omnia semper bona creas.* Obiicit enim quòd Christum nos creare existimemus. Huc etiam pertinet obiectio DECIMATERTIA Kemnitij, qui more suo contendit, hæc olim ante cõsecrationem dici cõsueuisse ad eleemosynas populi commendandas.

RESPONDEO; Hæc verba nusquam inueniuntur in Liturgiis, vel apud expositores, ante consecrationem posita: inueniuntur autem post consecrationem apud Alcuinum, & Amalarium lib. 3. de officiis Ecclesiasticis. cap. 26. & apud omnes posteriores; quocirca inanis est Kemnitij coniectura.

Nihil autem absurdi hæc verba continent, sed potius aptissimè conueniunt in Canonis cõclusionem: commemorant enim breuissimè omnia beneficia diuina circa hoc Sacramentum, inchoando à prima productione materiæ, vnde illud cõficitur. Itaque dicimus à Deo per Christum hoc Sacramentum ratione materiæ, PRIMO creari, cùm panis videlicet creatur. SECVNDO sanctificari, cùm dedicatur per primam oblationem ad Sacramentum cõficiendum. TERTIO viuificari, cùm efficitur mysterium vitæ, & in verum corpus Domini, & in ipsum Christum, qui est vita nostra, conuertitur per consecrationem. QVARTO benedici, cùm omnis benedictionis effectum recipit, vt scilicet Sacramentali efficacia caput cum membris vniat. QVINTO denique, nobis præstari, cùm ad sumendum, vt ex eo vitam hauriamus, datur. Ita Alcuinus totum hunc locum exponit, & post eum Hugo lib. 2. de officiis diuinis, cap. 36.

CAPVT XXVII.

De oratione Dominica, & sequentibus orationibus.

POST Canonem sequitur oratio Dominica, & quædam aliæ orationes, quibus ad Communionem præparamur, & hìc incipit QVARTA pars Missæ. Quamuis enim Innocentius, & alij recentiores, includat intra Canonem etiam orationem Dominicam, & aliqua alia; tamen Gregorius lib. 7. epist. 63. & Strabo cap. 22. scribunt, orationem Dominicã legi post Canonem. Porrò Dominica oratio habetur in omnibus Liturgiis, & præterea legendam esse ad Missam, perspicuum est ex Cyrillo catechesi 5. mystagogica, ex Ambrosio libro 5. de Sacramentis, cap. 4. ex Hieronymo lib. 3. contra Pelagianos, ex Augustino epistol. 59. ad Paulinum, & ex Gregorio lib. 7. epistol. 63. & ex Concilio IV. Tolerano, can. 17. Post eam orationem, subiungitur oratio quædam, quæ incipit: *Libera nos, quæsumus, Domine, ab omnibus malis, &c.* quam reprehẽdit Kemnitius obiectione 14. quia in ea fit mentio intercessionis Sanctorum; sed de hac re satis multa dicta sunt, cap. 8. Adde, quòd hæc oratio habetur apud Alcuinum, & alios veteres, proinde antiquissima est.

Sequitur deinde alia oratio dum hostia frangitur, & commiscetur corpus Domini cum sanguine: *Pax Domini, &c. & Hæc commixtio, & consecratio.* Et quidem: *Pax Domini*, Luthero, & Kemnitio non displicet; displicet autem valde id quod sequitur: *Hæc commixtio, & consecratio, &c.*

AC PRIMVM obiicit Lutherus, blasphemum esse, quod hìc dicitur de commixtione corporis Christi cum sanguine, cùm vnus sit Christus, & indiuisus.

RESPONDEO; Non intelligunt Catholici, corpus & sanguinem in propria specie commisceri: id enim sciunt fieri non posse, nisi Christus iterum vulneretur; sed in specie panis, & vini. Quemadmodum enim ratione specierum, dicitur videri, tangi, & frangi, ita etiam ratione earundem dici potest commisceri.

SECVNDO obiicit, absurdum esse vt dicatur cum ista mixtione fieri consecrationẽ, cùm iam antea per verba Domini facta sit consecratio.

RESPONDEO; Illud verbum, *Consecratio*, non habetur apud Amalariũ lib. 3. cap. 31. & apud Innocentium lib. 5. sed solùm: *Fiat commixtio corporis, &c.* quocirca nonnulli superuacaneum esse credunt. At Ordo Romanus distinctè habet: *Commixtio, & consecratio.* & eodem modo legit Micrologus, cap. 18. & fuit auctor Ordinis Romani antiquior Amalario, & Micrologus Innocentio. Neq; habet aliquid incommodi ea vox, si bene intelligatur: non enim petimus vt nunc fiat consecratio, sed vt cõsecratio antea facta, fit nobis ad vitam æternam salutaris. Posset etiam fortasse commodè respõderi, agi hoc loco de noua quadam consecratione, quæ ex commixtione nunc primùm exurgit. Nam in Liturgia Iacobi, vbi fit cæremonia commixtionis, leguntur hæc verba: *Vnitum est, & sanctificatum.* Porrò hæc cõsecratio nihil est aliud, nisi noua quædam significatio Sacramentalis: vt enim consecrari dicitur quod acquirit Sacramentalem significationem; ita etiam dicitur iterum cõsecrari, quod acquirit aliam significationem Sacramẽtalem. Significatur autem per illam commixtionem, resurrectio Domini, vt Amalarius lib. 3. cap. 31. & omnes alij scribunt: nam in resurrectione iterum caro Domini cum sanguine suo coniuncta fuit. Itaque in illa commixtione, noua fit cõsecratio, dum species illæ, quæ diuisæ, Christi mortem repræsentabant, nunc inter se coniunctæ, resurrectionem Domini repræsentant.

TERTIO obiicit idem Lutherus, non rectè tribui isti commixtioni vim conferendæ æternæ

vitæ:

vitæ: cùm enim commixtio illa opus nostrum sit, si eam vim habet salutis conferendæ, certè opere nostro salutem consequemur.

RESPONDEO; Non esse absurdũ, si dicamur opere nostro ex diuinæ gratiæ auxilio procedẽte, salutem nostram adipisci. nam & Paulus habet: *Cum timore, & tremore salutem vestram operamini*, Philip. 2. &, *Ore autem confessio fit ad salutẽ*, Rom. 10. Sed hoc loco tamen non dicimur propriè salutem acquirere per commixtionem, & consecrationem, vt illa opera nostra sunt. Nam commixtio, & consecratio, dicuntur fieri in nostram salutem, non quod ipsa actio commiscendi, & cõsecrandi nos saluet, sed quia res ipsæ commixtę, & consecratæ dum à nobis deuotè suscipiuntur, multum prosunt ad salutem; vnde hic dicimus: *Fiat sumentibus nobis in vitam æternam*.

QVARTO obiicit Kemnitius (& est eius obiectio DECIMAQVARTA) Canonem Missæ, dum istam commixtionem fieri iubet, non solùm non conuenire cum Scriptura, & Patribus, sed neque cum antiquis Romanis Pontificibus: exstat enim prohibitio Iulij Papæ apud Gratianum, canone, Cùm omne, de consecratione, distinct. 2.

RESPONDEO; Iulius Papa nõ prohibet commixtionem quæ fit in Missa, sed eam, quam nonnulli faciebant, cùm populo Sacramentum Eucharistiæ porrigere volebant. Vnde Micrologus cap. 18. describit commixtionẽ, quæ fit in Missa, vt antiquissimam, & legitimam: deinde cap. 19. reprehendit commixtionem illam, quam Iulius reprehendit. Concilium Toletanum IV. can. 17. meminit commixtionis, quæ fit in Missa, eamq; probat: Concilium autem Bracarense III. can. 1. prohibet commixtionem, quam Iulius prohibet. Non est autem verisimile in eadem Hispania, eodem ferè tempore, contraria decreta condita fuisse: Concilia enim illa eodem ferè tempore circa annum Domini D C L. celebrata esse constat. Denique commixtio quæ fit in calice, habetur in omnibus Liturgiis Græcis, & in Ordine Romano, necnon apud Alcuinum, Amalarium, & omnes alios. Quis autem credat, aut Iulium damnasse vsum omnium Ecclesiarum, aut omnes Ecclesias, & Romanam inprimis, obtemperare Iulio noluisse?

Sequitur postea: *Agnus Dei, &c.* quod à Sergio Papa ante annos C M. institutum referũt VValfridus cap. 22. Micrologus cap. 18. & omnes alij. Neque aduersariis displicet.

Tum sequuntur tres orationes ante Cõmunionem, quas (vt suprà notauimus ex Micrologo, cap. 18.) nõ præscripsit ordo antiquus Missæ, sed deuotio religiosorum innexit. Earum primã reprehendit Lutherus, ob illa verba: *Non respicias peccata mea, sed fidem Ecclesiæ tuæ*. Dicit enim his verbis, sacerdotes damnare seipsos, quòd affirment se sine fide indignè, instar canum, tractare hoc Sacramentum: & hinc factum esse, vt Papistę sentiant, hoc sacrificium placere Deo ex opere operato, sine bono motu vtentis.

A

At hìc ter peccat Lutherus. PRIMVM enim non dicit sacerdos se non habere fidem, sed tantùm se habere peccata. Potest autem quis non solùm fidem, sed etiam charitatem habere, & tamen agnoscere se peccatorem: alioqui nemo iustus posset dicere in oratione Dominica: *Dimitte nobis debita nostra*. Sacerdos igitur fatetur se peccatorem, & nõ habere tantam fidem, quantam hoc mysterium requireret: vnde etiam paulò pòst dicit: *Domine nõ sum dignus*. & ideo mauult, vt Deus ad fidem Ecclesiæ, quàm ad suam propriam respiciat. Duplex enim dignitas circa hoc Sacramentum distinguitur. VNA, quam Sacramentum necessariò requirit, & hæc in eo consistit, vt quis non habeat conscientiam peccati mortalis: & qui ista carent, dicuntur indigni, 1. Corinth. 11. & grauissimè peccant accedentes. ALTERA dignitas est, quam Sacramentum requireret, si non nostram imbecillitatem, sed eius excellentiam respiciamus: & hæc in eo posita est, vt solis radiis, & ipsis etiam Angelis puriores simus; & de hac loquuntur sacerdotes, cùm se indignos fatentur.

B

DEINDE falsum est, Catholicos existimare sacrificium hoc placere Deo, sine bono motu vtentis. Nam etiamsi ipse Minister offerens fortè sit malus, & careat bono motu, tamen Christus principalis offerens non caret bono motu: immò ideo hìc oramus, vt Deus respiciat fidem, id est, bonum motum Ecclesiæ, quia existimamus sine bono motu alicuius offerentis sacrificium Deo minimè placiturum. Quod si fortè Lutherus agat de bono motu eius, pro quo sacrificium offertur, distinguendum est, de effectu sacrificij immediato, qui est, placere Deum, & de mediato, qui est iustificare hominem. Nam si de priore agatur, nõ est absurdum, sacrificium prodesse sine bono motu eius, cui prodest. Quẽadmodum enim orare possumus pro dormiente, & indeuoto, vel etiam impœnitente, ita etiam sacrificium offerre: & sicut oratio, ita & sacrificium illi prodesse poterit, licet ignoret quid agatur. At si de posteriore, falsum est, sacrificium prodesse sine bono motu eius, cùm ad hoc potissimùm sacrificium offeratur, vt Deus hoc sacrificio placatus, bonum illi motum, id est, cõuersionem inspiret.

C

D

DENIQVE fallitur Lutherus, cùm opus operatum ex sententia Catholicorum, opponit bono motui, quasi idem sit, sacrificium prodesse ex opere operato, & prodesse sine bono motu vtentis. Nam Catholici omnes docent, Sacramenta vim habere ex opere operato: & tamen requirunt bonum motum, id est, fidem, & pœnitentiam ex parte suscipientis.

Sequitur illa oratio: *Quod ore sumpsimus, &c.* Et illa: *Corpus tuum Domine, quod sumpsi.* quas Lutherus etiam approbat in formula Missæ, Collectas

autem

A autem ſolùm reprehendit, quòd in eis fiat mentio ſacrificij. ſed de hac re ſatis multa dicta ſunt.

Sequitur: *Ite Miſſa eſt.* qua etiam dimiſsione vtuntur Græci, ſed per illa verba: *In pace Chriſti eamus*; & reſpondetur: *In nomine Domini*, vt patet ex Liturgiis Iacobi, Baſilij, & Chryſoſtomi. Porrò: *Ite Miſſa eſt*, vt Alcuinus rectè docet, nihil aliud ſignificat, niſi, Ite, dimiſsio conceditur, de qua re initio primi libri diſſeruimus. Cur in quibuſdam Miſsis, non dicatur, *Ite Miſſa eſt*, ſed, *Benedicamus Domino*, cauſſam reddit Micrologus, cap. 64. Scribit enim, in Miſsis feſtiuis populū ſemper ad Miſſas conuenire; & ideò in fine publicè dimiſsionem denunciari: in diebus ferialibus, non conuenire, vt plurimùm, niſi Clericos, & B Monachos, quibus non eſſe dicendum, *Ite*, ſed potiùs inuitandos ad permanendum in Dei laudibus, cùm ipſorum officium ſit, in precibus, & laudibus Domini occupari. Sunt tamen Miſſæ quædam ſolennes, & ad quas populus concurrit, & tamen in eis non dicitur: *Ite Miſſa eſt*, ſed, *Benedicamus Domino*, vt in Dominicis aduentus, & Quadrageſimæ. Sed hoc fit ſolùm ad ſignificandam mœſtitiam illius temporis: videtur enim neſcio quid lugubre præ ſe ferre, quòd non publica denunciatur dimiſsio, ſed vnuſquiſque per ſe diſcedit.

Sequitur poſtea: *Placeat tibi ſancta Trinitas.* Quā orationem arguit Lutherus, quòd dicat in ea

A rurſus orari pro Chriſto: ſed hoc ſolutum eſt ſuprà in 2. obiectione Lutheri cōtra 4. orationem Canonis.

Eandem orationem damnat Kemnitius obiectione 16. vbi dicit, hìc proponi Deo repræſentationem Sacerdotis pro ſacrificio propitiatorio. SED Kemnitius ſemper hæret in eodem luto: non enim repræſentationem noſtram, ſed ſacrificium corporis Domini, reipſa oblatum, Domino commendamus, vt illud benignus accipiat, & nobis propitiabile eſſe concedat.

Sequitur Benedictio: *Benedicat vos, &c.* quem vſum eſſe antiquiſsimum patet, tum ex Liturgiis Græcis, tum ex Concilio Agathenſi, can. B 47. vbi populis imperatur, vt diebus Dominicis Miſſæ celebrationi interſint, neque inde ante Sacerdotis benedictionem recedant. De hac benedictione vide Micrologum, cap. 21. vbi probat, non ſolis Epiſcopis, ſed etiam Presbyteris licere poſt Miſſam populo benedicere; & ad epiſtolam Damaſi de Corepiſcopis; & ad Canonem 44. Concilij Agathenſis, vbi id Presbyteris interdictum eſſe videtur, reſpondet ea decreta, aut intelligenda eſſe de benedictione Presbyteri, Epiſcopo præſente, aut certè vſu tandem abrogata fuiſſe. Atque hæc de ſacrificio, pro inſtituta breuitate, dicta ſint.

Finis librorum de Sacramento Euchariſtiæ.
Ad honorem DEI.

QVARTA CONTROVERSIA GENERALIS.

DE SACRAMENTO POENITENTIÆ.

QVATVOR LIBRIS COMPREHENSA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

LIBER SECVNDVS,

Qui est de Contritione.

PRÆFATIO.

DE SACRAMENTO POENITENTIAE,

LIBER PRIMUS.

De Sacramento Poenitentiae quinque sunt controuersiæ principales, quas, pro vt Dominus, pro cuius solius gloriâ scribimus, dederit, explicabimus. Prima est de genere, an videlicet Pœnitētia sit Sacramentum propriè dictum, & quæ sint eius partes. Altera de Contritione, quæ prima pars est materialis Pœnitētiæ. Tertia de Confessione, quæ est pars secunda. Quarta de Satisfactione, quæ est pars tertia. Quinta de Absolutione, quæ est pars formalis; vbi etiam de Casuum reseruatione, de Ministro, de Indulgentiis, de Clauibus agetur.

Sed antequam ad ipsas controuersias accedamus, operæ pretium esse duximus, tria quædam præmittere: Qui auctores de hoc argumento scripserint; quibus imposturis, & mendaciis veritatem inuoluere nitantur aduersarij; & quid nomine Pœnitentiæ cùm apud Latinos, tùm apud Hebræos, et Græcos intelligatur.

CAPVT PRIMVM.

Qui scripserint de Pœnitentia tum Catholici tum Hæretici.

Igitur ex Catholicis A multi de Pœnitentia egregia volumina reliquerunt. Acvt à veteribus incipiamus, Primvs de Pœnitentia librum integrū scripsit Tertullianus, quem tamen inter Catholicos non numeramus. Deinde, S. Cyprianus de eodem argumento scripsit tum in serm. 5. de lapsis, tum in lib. ad Nouatianum. Tertio, scripsit Pacianus epistolas tres contra Nouatianos, & Parenæsim ad Pœnitentiam: quæ omnia nunc habentur in primo tomo Biblioth. sanctorum Patrum. Qvarto, sanctus Ephrem scripsit librum de Pœnitentia, & alterum de vera Pœnitentia. Qvinto, S. Ambrosius scripsit libros duos de Pœnitentia aduersus Nouatianos. Sexto, S. Ioannes Chrysostomus scripsit homilias duodecim de Pœnitentia. Septimo, S. Augustinus scripsit homilias duas quæ sunt 27. & 50. in lib. 50. homiliarum. quarum altera sub titulo libri de vtilitate Pœnitentiæ; altera sub titulo libri de Pœnitentiæ medicina, in tomo 9. etiam habentur. Octavo, Theodoretus in Epitome diuinorum decretorum, de Pœnitentia proprium tractatum fecit. Nono, Victor Cartennensis insigne volumen scripsit de Pœnitentia. Decimo, Hugo de S. Victore, libro 2. de Sacramentis, part. 14. Vndecimo, Petrus Lombardus, & post eum Theologi Scholastici lib. 4. sentent. dist. 14. & Gratianus, ac post eum Iureconsulti 33. quæst. 3.

Propriè autem aduersus Hæreticos recentiores hi Theologi scripserunt. Thomas VValdensis tomo 2. de Sacramentis, cap. 135. & seq. Ioannes Eckius in homiliis de Sacramentis, & in tribus libris de Pœnitentia. Ioannes Roffensis in refutatione articulorum Lutheri. Albertus Pighius controuersia nona. Petrus à Soto de institutione B sacerdotum. Ruardus Tapperus in explicatione articulorum Louaniensium. Ioannes Gropperus in Enchiridio Concilij Coloniensis. Alphonsus à Castro in libris contra Hæreses. Dieghus Payua libro 8. Orthodoxarum explicationum. Iacobus Latomus in defensione articuli tertij Louaniensium, & in libro de Confessione secreta; & in altero contra Oecolampadium. Ioannes Antonius Delfinus lib. 2. de Ecclesia. Marianus Victorius historiam scripsit de

Sacrãmento Confeſsionis. Hoſius Cardinalis in Confeſsione Polonica, cap. 44. & ſequentibus. VVilhelmus Lindanus lib. 4. Panopliæ, capite 57. & ſequentibus. Pereſius Aiala in libro de traditionibus, part. 3. Andreas Vega lib. 13. in Concilium Tridentinum. Ioannes Cochlæus in diſcuſsione articulorũ 11. & 13. Auguſtanæ Confeſsionis. Ioannes à Dauentria in refutatione eorundem articulorum. Ioannes Hoffmeiſterus in iudicio de iiſdem articulis. Alphõſus Virueſius Philippica 9. 10. & 11. Ioannes Medina tractatu de Pœnitentia, Confeſsione, & Satisfactione. Melchior Canus in relectione de Pœnitentia. Chryſoſtomus Iauellus libro de Philoſophia Chriſtiana, part. 5. tract. 5. Tilmannus in lib. de Sacramentis, cap. 4.

B Iam verò ex Hæreticis noſtri temporis, ſcripſit primus Martinus Lutherus de Pœnitentia in lib. de captiuit. Babylon. cap. de Sacramento Pœnitentiæ; in aſſertionibus articulorum ſuorum; in diſputationibus cõtra Antinomos. Philippus Melanchthon in Confeſsione Auguſtana, & eius Apologia, art. 11. & 12. in locis cõmunibus, tit. de Pœnitentia, Contritione, Confeſſione, & Satisfactione: & in diſputatione quadam de Pœnitentia. Ioannes Oecolampadius in lib. de Confeſsione. Ioannes Brentius in Confeſsione VVirtembergenſi, & in eius Apologia, & in homiliis de Pœnitentia. Ioannes Caluinus lib. 3. Inſtitut. cap. 4. & libro 4. cap. 19. Ioannes VVigandus in libro qui inſcribitur Methodus doctrinæ Eccleſiæ Magdeburgenſis, cap. 18. Petrus Palladius in Admonitione de Pœnitentia & Iuſtificatione. Dauid Chytræus in ſua Catecheſi, loco 8. Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis Tridentini Concilij ad 14. ſeſsionẽ. Theodorus Beza in ſua Confeſsione fidei, cap. 7.

CAPVT SECVNDVM.

Deteguntur impoſturæ, et mendacia quædam craſsiora Lutheri.

NVnc vt ad mendacia veniamus: Lutherus in libello quem inſcripſit, Aduerſus execrabilem Antichriſti bullam, de ſexto articulo diſputãs, ſic ait: *Lege libros illorum Sophiſtarum de Pœnitentia, & videbis eos nec promiſsionis, nec fidei vllam mentionem facere. Has enim partes Pœnitentiæ vitas omittunt, & ſolis mortuis contritionibus homines exagitant.* Hæc ibi. Idem repetit his verbis, in libro de captiuit. Babylon. cap. de Pœnitentia: *Non hoc contenta Babylonia noſtra, fidem quoque adeò extinxit, vt impudenti fronte eam negaret neceſſariam eſſe in Sacramento iſto, immo Antichriſtica impietate definiret hæreſim eſſe, ſi fidem neceſſariam quis eſſe aſſereret.*

HÆc impudentiſsima calumnia non ſolùm refutatur omnibus Catholicorum libris, qui primo loco fidem exigunt in iuſtificatione adultorum: ſed etiam ex ipſomet Luthero ſecum

A in eadem pagina intra ſeptem lineas apertiſsimè pugnante. Sic enim ait in libro ſuprà citato aduerſus execrabilem Antichriſti bullam, & in eadem ipſa pagina: *Hoc ea doctrina egi: pœnitentiam nullius eſſe momenti, niſi in fide, & charitate fieret; quod ipſimet docent quoque, niſi quod nec quid fides, nec quid charitas ſit, aut ſciunt, aut docent.* Hæc ibi.

SECVNDO, idem Lutherus in eodem lib. de captiu. Babylon. cap. de Pœnitentia: *Principiò*, inquit, *Contritionem ſic docuerunt, vt eam fide promiſsionis priorem facerent, & longè viliorem, vt quæ non eſſet fidei opus, ſed meritum; immò non memorantur eam.* Et infrà: *Hi audaciores, & peiores finxerunt quandam attritionem, quæ virtute Clauium, quam ignorant, fieret Contritio: eam donant impiis, & incredulis, vt ſic vniuerſa Contritio aboleretur. O iram Dei inſuſtentabilem. Hacciné in Eccleſia Chriſti doceri?* Hæc ille.

B AT hæc omnia impoſturæ, & calumniæ ſunt. Nemo enim Catholicorum Contritionẽ priorem eſſe fide, neq; ipſam etiam attritionem niſi fide præcedente vllo modo haberi poſſe docuit: fidem autem ita certi ſumus donum eſſe Dei, vt neque Contritione, quæ ex fide naſcitur, neque vllo alio opere, tanquam ex merito acquiri poſſe conſtanter doceamus. Neq; Lutherus vllum notare potuit auctorem ex noſtris, id eſt, Catholicum, qui ea ſcripſerit, aduerſus quæ ipſe adeò tragicè vociferatur. Sed video vnde occaſionem acceperit calumniandi: fidem enim nouus iſte Apoſtolus longè aliter definit, quàm in C epiſt. ad Hebræos B. Paulus definierit, & quàm acceperit hactenus Catholica Chriſti Eccleſia. Quia igitur inanem illam perſuaſionẽ, qua Lutherani iubent vnumquemq; firmiſsimè credere, ſibi à Deo remiſſa eſſe peccata, nos Catholici non agnoſcimus, ac ne fidei quidem Catholicæ nomine dignamur; Lutherus vt ſimplicibus imponat, nos fidem ſimpliciter à Contritione ſeparare, atque adeò de medio tollere calumniatur. At nos non fidem Chriſti, ſed hæreſim Lutheri minimè neceſſariam ad Contritionem eſſe contendimus.

TERTIO, idem Lutherus in 4. diſputatione aduerſus Antinomos propoſitione 3. docet, apud Catholicos pœnitentem oportere eſſe in- D certum de remiſsione peccatorum. Et in eadem diſputatione, propoſitione 9. affirmat Papiſtas cogere homines vt diffidant an Chriſtus pro illorum peccatis ſit mortuus. Et in ſerm. de Euchariſtia, quem habuit anno XXVI. dicit, ſummè erratum eſſe; quòd nemo hactenus rationẽ Abſolutionis habuerit, quòd videlicet nõ certò crediderint ſe abſolutos.

Vbi eſt aliquid breuiter OBSERVANDVM, vt fundamentum harum calumniarum faciliùs detegatur. Cùm tria concurrant ad remiſsionem peccatorum; Chriſti meritum, virtus Sacramenti, & propria diſpoſitio per ipſam pœnitentiam, quæ ſine actu fidei, aliarumq́ue virtutum haberi non poteſt: Catholici homines adeò

non

non dubitant de Christi merito, & Sacramenti virtute, vt hæreticos censeant qui Christum non pro omnibus mortuum, aut eius mortem non ad omnia omnium hominum peccata delenda sufficere, aut Sacramenti virtutem inefficacem, incertámue esse disputare ausi fuerint. De propria dispositione, an ea sit qualis requiritur, non immeritò ambigi posse docent. Quod quidem Ipsi etiam Lutherani fateri coguntur: nam fidem, & pœnitentiam requiri non negant: posse autem falli hominem in sua fide ac pœnitentia discernenda, concedunt. Sic enim Lutherus loquitur in serm. de Baptismo habito anno M. D. XXXV. *Vt Baptismus certus sit in nobis, ideò non fundat eum Deus supra fidem nostram, cùm illa possit incerta, & falsa esse, sed supra verbum & institutionem suam.* Et Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. cap. 2. §. 10. de iis loquens, qui fidem se habere existimãt, cùm tamen non habeant: *Tot vanitatis,* inquit, *recessus habet, tot mendacij latebris scatet cor humanum, tam fraudulenta hypocrisi obtectum est, vt seipsum sæpè fallat. At verò qui talibus fidei simulacbris gloriantur, intelligant diabolis nihilo se in hac parte præcellere.* Hæc ille.

Lutherus igitur, vt etiam Lutherani passim, cùm intelligunt Catholicos de consequutione remissionis peccatorũ interdum non sine caussa dubitare ob indispositionem propriam; mira fraude, quod est vnius caussæ, ad aliam transferunt, & impudenter nobis affingunt, quòd de mortis Christi precio, aut de Sacramenti virtute, & efficacia dubitemus. Accedit, quòd Catholici nõ docent oportere pœnitentes (vt Lutherus mentitur) esse incertos de remissione peccatorum, quin potiùs hortantur, vt ita viuant, & ea diligentia, eoque studio Sacramentum percipiant, vt certò confidere possint sibi remissa esse peccata, & testimonio pacatæ conscientiæ iucundissimè perfruantur.

Sed duo sunt quæ Catholici docent, & in quibus ab aduersariis dissidemus. ALTERVM, certitudinem quam de remissione peccatorum habere possumus, & plurimi fidelium post Sacramenta percepta habent, non esse certitudinem fidei Catholicæ, sed moralem & humanam, nec tam fidei, quàm fiduciæ. ALTERVM, eos, qui hac certitudine carent, & ob suam infirmitatem metuunt ne fortè Sacramenti fructum non perceperint, non esse propterea inter infideles & impios numerandos; neque ideò inutiliter Sacramenta percipere, quia timent ne fortè inutiliter Sacramenta percipiant.

Aduersarij verò non minus certò credere iubent eos, qui Sacramenta ministrant, sibi remissa esse peccata, quàm Christum Deum esse, & eadem de caussa qui de sua iustificatione dubitant, impios & infideles iudicant: in quo apertissimè fallũtur. Nam etiamsi ex verbo Dei certi simus, omnibus illis remitti peccata, qui vt oportet ad Pœnitentiæ Sacramentum accedunt, dicente Domino: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis,* Ioan. 20. hunc tamen aut illum hominem, vt oportet, ad Sacramentum accedere, ex verbo Dei colligi non potest, sed ex humanis tantùm coniecturis, ac signis, proinde ad fidem Catholicam & diuinam, quæ verbo Dei nititur, id pertinere nullo modo potest.

QVARTO, idem Lutherus in libro de Missa priuatã edito anno XXXIV. scribit plerosque Catholicorum horribili, & Satanica impudentia iam rursus docere, Christum tantùm satisfecisse pro peccato originali: pro actualibus autẽ nos ipsos satisfacere oportere, & ita ex Christianis nos iam fieri Turcas & Ethnicos, conspuato Christo. Idem in præfatione commentariorum in epist. ad Galat. anno XXXV. longiùs progreditur: dicit enim à Catholicis minoris Christum æstimari, quàm à Iudæis; cùm Iudæi Christum habeant pro latrone meritò in cruce suspenso: Catholici autem (vt ipse mentitur) Christum habeant pro fabula, & tanquam aliquod fictum numen apud Gentiles.

MENDACIVM hoc tam est crassum, & manifestum, vt nulla refutatione indigeat. Catholici enim Satisfactionem nõ ad ipsa peccata actualia delenda referunt, nisi fortè per modum dispositionis; sed ad pœnas temporales, quas diuina sapiẽtia remanere voluit remissa culpa: porrò culpas ipsas actuales Catholici oẽs per Sacramentum Pœnitentiæ, quod vim habet ex Christi sanguine, purgari affirmant. Id quod neq; Lutherus ipse ignorare potuit: nam in disputatione Philippi de partibus Pœnitentiæ, cui Lutherus epistolam laudatoriam præfixit, ita habet propositio 10. *Rectè fatentur aduersarij quòd Satisfactiones non mereantur remissionem culpæ,* & idem repetit Philippus in Apologia Cõfessionis Augustanæ in art. de Confessione, & Satisfactione. Adde, quod nõ solùm Catholici docent, Christum satisfecisse pro culpis omnibus, sed etiã pro omnibus pœnis: ceterùm Christi satisfactionem non eodem modo nobis applicari pro culpa originali, & pro actuali; neq; eodem modo pro pœna æterna, & pro temporali, vt infrà suo loco explicabimus.

QVINTO, idem Lutherus in cõmentario epistolę ad Galatas, in illa verba 2. capitis: *Si enim quæ destruxi, iterum ædifico, &c.* scribit Catholicos in Confessionis Sacramento nullam mentionem facere meriti Christi, sed inculcare tantùm humanas satisfactiones: id quod probat ex forma Absolutionis, qua vtuntur religiosiores Papistę.

SAD hoc mendacium non opinor Lutherum vigilando, sed dormiendo scripsisse: nam in ipsa forma Absolutionis, quam eo loco ponit, & quã etiam ex Luthero Tilmannus Heshusius recitat. in lib. de sexcẽtis erroribus Pontificiorum, loco 9. numero 57. prima verba sunt hæc: *Meritum passionis Christi, & meritum B. Mariæ Virginis, & omnium Sanctorum, &c.*

SEXTO, idem Lutherus in captiuit. Babylon. ca. 6. de Sacramento Pœnitentiæ, in ipso princi-

A pio ſic ait: *Primum huius Sacramenti, & capitale ma-*
lum eſt, quòd Sacramentum ipſum in totum aboleuerunt,
ne veſtigio quidem eius relicto.

Aᴛ sɪ ita eſſet, vt Lutherus hoc loco dicit,
certè nō exiſtimarent Catholici ex Lutheri ſen-
tentia, ſeptem eſſe Sacraméta: non enim ſeptem
eſſe poſſunt ſi vnum dematur. Idem autem Lu-
therus in ipſo principio eiuſdem libri de capti.
Babyl. cùm dicit, negāda ſibi eſſe ſeptem Sacra-
menta, & tantùm tria pro tempore ponenda, ſa-
tis apertè ſignificat apud Catholicos ſeptem Sa-
cramenta communiter numerari.

Sᴇᴘᴛɪᴍᴏ, idem Lutherus in libro aduerſus
Papatum Romæ fundatum, quem edidit anno
B XLV. vno anno videlicet antequam de hac vita
migraret, ita impudēter mentitur, & obſcœnè,
ac petulanter loquitur, vt mirum ſit ab ipſis ſuis
hominibus non pro ſcurra potius, quàm pro E-
uangeliſta habitum. Audacter ſcribit Papam di-
cere: *Nemo extra me, meas Claues, & Miſſas, poteſt opem*
ferre: Chriſtus & fides hic nihil poſſunt conferre. Item:
Chriſtus eſt ebrius, ſtolidus, fatuus, & oblitus quantam po-
teſtatem ligandi cum Clauibus mihi tradiderit. Item: *Qui*
non adorat ventris mei crepitum, peccatum mortale commit-
tit, & dignus eſt inferno. Ibidem ſeriò affirmat, Pa-
pam & omnes qui illi adhærent, quos rudes, &
ſtupidos, ac ſceleratos aſinos vocat, nihil omni-
nò ſcire in ſacris literis, nihil noſſe de Deo, de
Chriſto, de Baptiſmo, de Euchariſtia, de Claui-
C bus, de bonis operibus: & extra dubitationem
eſſe dicit, nullum Catholicorum ſcire vnum ex
decem Præceptis, vel vnam petitionem oratio-
nis Dominicæ, vel aliquem articulum Symboli;
immò neque ordinem Decalogi poſſe recenſe-
re, quæ apud ſuos Lutheranos etiā pueris quin-
que annorum notiſsima ſint.

Hᴀᴇᴄ sɪ refellere velim, iniuriam faciam vel
ipſis Lutheranis, quaſi eos tam hebetes, & tar-
dos eſſe cenſeam, vt hæc tam ſplendida menda-
cia ſibi perſuaderi paſsi fuerint.

Oᴄᴛᴀᴠᴏ, idem Lutherus in articulis Smal-
chàldicis, quos anno M. D. XXXVII. collegit,
& in cōuentu ſuorum promulgauit, in 3. parte,
tit. de falſa Pœnitentia Papiſtarum, præter alia
D multa mendacia, quibus titulus ille ſcatet, Ca-
tholicis imponit, quòd doceant eos qui rectè
Pœnitentiam agunt, mereri remiſsionem pec-
catorum. Item addit, apud Catholicus nullam
fieri Chriſti, aut fidei mentionem, ſed ſperare
vnumquemque ſe propriis operibus abolere o-
mnia peccata coram Deo: item Contritionem
Catholicorum, eſſe fictam & ſimulatam cogita-
tionem peccatorum ex propriis viribus profe-
ctam ſine fide, & ſine cognitione Chriſti.

Hᴀᴇᴄ ᴇᴛ ſimilia, quæ eo loco ſæpiùs repe-
tuntur, & inculcantur, tantùm abeſt vt pro no-
ſtris agnoſcamus, vt ea in Pelagianis Hæreticis
prorſus damnemus. Sed, vt ſæpe dixi, facile eſt
ſine teſte quidlibet aſſerere, & procliue, ac fami-
liare Hæreticis mentiri.

CAPVT TERTIVM.

Calumniæ, & mendacia Melanchthonis.

PHɪʟɪᴘᴘᴠs Melanchthon Confeſ-
ſionis, & Apologiæ auctor, & Con-
feſsioniſtarum quaſi proprius pa-
rens, vt locum hunc de Pœnitentia
præter cæteros diligenter muniret, variis impo-
ſturis, & calumniis fucādum cenſuit: ac primùm
in ipſa Confeſsione Auguſtana artic. 12. menti-
tur, Catholicos non docere remiſsionem pecca-
torum per fidem contingere, ſed per noſtram
dilectionem, & opera; & ſatisfactiones eſſe ne-
ceſſarias ad redimendas pœnas æternas.

Sed operæpretium erit audire, quàm variè
hoc mendacium in variis editionibus expreſſe-
rint. Nam in ipſa Confeſsione quam anno M.D.
XXX. Imperatori Carolo exhibuerunt, ita le-
gimus: *Reiiciuntur & iſti, qui non docent remiſſionem*
peccatorum per fidem contingere, ſed iubent nos mereri gra-
tiam per ſatisfactiones noſtras. In editione autem
VVittembergenſi anni M. D. XXXI. ita mu-
târunt: *Reiiciuntur & iſti, qui non docent remiſſionem*
peccatorum per fidem contingere, ſed docent remiſſionem
peccatorum contingere propter noſtram dilectionem, & o-
pera. Reiiciuntur & iſti, qui Canonicas ſatisfactiones do-
cent neceſſarias eſſe ad redimendas pœnas æternas, aut pœ-
nas Purgatorij. In editione anni M. D. XL. ita po-
ſuerunt: *Damnant & illos, qui non docent remiſſionem*
peccatorum per fidem gratis propter Chriſtum contingere:
ſed contendunt remiſſionem peccatorum contingere pro-
pter dignitatem Contritionis, Dilectionis, aut aliorum ope-
rum; & iubent dubitare conſcientias in Pœnitentia, an
conſequantur remiſſionem peccatorum, & affirmant hanc
dubitationem nō eſſe peccatum, &c. Eadem Confeſsio
in articulo de Confeſsione, qui eſt inter eos de
abuſibus, in editione anni XXXI. *Antea,* inquit,
immodicè extollebantur ſatisfactiones, fidei verò, & meriti
Chriſti, ac iuſtitia fidei nulla fiebat mentio. Et in editio-
ne anni XL. *Nuſquam,* inquit Confeſsio, *quidquam*
certi docent quomodo contingat remiſſio peccatorum: de fi-
de prorſus eſt altiſſimum ſilentium, immò iubent perpetuò
dubitare de remiſſione peccatorum. Et infrà: *Docti,* inter
Catholicos ſcilicet, *fingunt per ſatisfactiones compen-*
ſari æternam mortem: indocti putabant his operibus emi re-
miſſionem culpæ.

Iam verò idem Philippus in Apologia ad art.
12. tot fraudes, & impoſturas congeſsit, vt diffi-
cilè ſit vel numerum inire: quarum tamen par-
tem aliquam refutauimus in eo libello, quem
inſcripſimus Iudicium de libro Concordiæ Lu-
theranorum. Sed vnum eſt mendacium tùm in
Confeſſ. in artic. de Confeſsione, editionis anni
M.D.XL. tùm in Apologia ad articulum de Pœ-
nitentia, quod nullo modo præterire poſſum.
Gloriatur Philippus maximā huic loco à ſuis eſ-
ſe lucem allatā. In Confeſsione ſic loquitur: *Fuit*
obruta ingenti aceruo inutilium ac malorum opinionum

simplex doctrina de Pœnitentia. Et paulò pòst: *Ideo huic articulo maximè studuerunt nostri lumen adferre, quē quidem ita patefecerunt, atq; illustrauerunt, vt etiā aduersarij saniores fateantur hac in re benè meritos esse de Ecclesia.* In Apologia verò hæc addit: *Omnes,* inquit, *boni viri omnium ordinum, ac Theologici ordinis etiam, haud dubiè fatentur, antè Lutheri scripta confusissimam fuisse doctrinam Pœnitentia. Exstant libri Sententiariorum, vbi sunt infinita quæstiones, quas nulli Theologi vnquā satis explicare potuerunt: populus neq; rei summam complecti potuit, nec videre quæ præcipuè requirerentur in Pœnitentia, vbi quærenda esset pax conscientia. Prodeat nobis aliquis ex aduersariis, qui dicat quando fiat remißio peccatorum: Bone Deus, quantæ tenebræ sunt. Dubitant vtrum in Attritione, vel in Contritione fiat remißio peccatorum.* Et infrà: *Nos igitur, vt explicaremus pias conscientias ex his labyrinthis Sophistarum, constituimus duas partes Pœnitentia, videlicet Contritionem, & Fidem, &c.*

AT NOS contrà verissimè dicere possumus, ante Lutheri defectionem, & scripta illa cōtentiosa, planissimam fuisse doctrinam de Pœnitētia, si ea spectentur, quę ad hoc Sacramentū cum fructu suscipiendum & ministrandum pertinēt, quæ sola à populo, & sacerdotibus communiter sciri necesse est. Sciebant enim, & fatebantur omnes, Pœnitentiam Sacramentum esse; neq; de ea re vlla cōtrouersia erat. Sciebant quo tempore necesse esset Pœnitentiam agere, atq; ad hoc Sacramentū accedere. Sciebant quid esset agendum, vt Sacramētum hoc vtiliter perciperetur, nimirum dolēdum esse de peccato præterito, & propositum concipiendum vitæ melioris; confitenda sacerdoti omnia peccata mortalia, quæ ad mentem post examen venirent: mulctam deniq; subeundā, quam sacerdos imposuisset. Sciebāt per Absolutionem remitti peccata, Deo nimirum Christi merita per sacerdotum ministerium applicante: idq; gratis, nō ob meritum vel dignitatem Contritionis, nedum Attritionis, vt mendacissimè Aduersarij nobis imponūt. Sciebant deniq; à quo Pœnitentiæ Sacramētum petere deberent, à proprio videlicet animarum suarum Pastore, vel certè ab eo, qui à communi Pastore totius Ecclesiæ ad id munus facultatem haberet. Hæc omnia, & nota erant omnibus, & extra controuersiam posita, & ad populi instructionem in Catechismis, aliisque communibus libris passim inueniebantur.

Quòd si prętereà quędam subtilius à Theologis disputabantur in scholis de Pœnitentiæ Sacramento, ea nihil populi fidem impediebant, quemadmodum nec disputationes de Trinitate, de Incarnatione, de peccato originis, aliisq; fidei nostræ mysteriis impedimento sunt plebi, quo minùs simplicem Symboli fidem ex concionibus, & Catechismis haurire possint.

At post Lutheri scripta & concertationes, ita confusa & obscurata sunt omnia, vt nihil certi iā habeant Lutherani de præcipuis capitibus doctrinæ de Pœnitentia; vt mirum non sit, disputationes subtiliores Scholasticorum apud eos cessâsse, cùm in primis elementis, & iis, quæ ab ipso etiam populo cognosci debēt nondum conuenire potuerint. Contendunt eñ adhuc, sitné vllum Pœnitentiæ Sacramentum; an sit retinenda priuata Confessio; quæ peccata sint confitenda necessariò; quo tempore sit facienda Confessio; cui sit facienda; & num etiam fœminæ, ac pueri possint absoluere; Fidésne Contritionē, an Cōtritio Fidem præcedere debeat. Nam Lutherus in captiu. Babyl. cap. de Pœnitentia, tragicè vociferatur in eos, qui Cōtritionem Fide priorem faciunt, quiq; eam impiis, & infidelibus tribuūt: *O iram,* inquit, *Dei insustentabilem. Haccíne in Ecclesia Christi doceri?* & tamen Confessio Augustana art. 12, qui est de Pœnitentia, & in artic. de Confessione, & Apologia ad art. 12. disertis verbis docent, Contritionem præcedere, Fidem autem subsequi; ex quo sequitur, vt Contritio nunquā nisi in impiis, & infidelibus reperiatur. Ita in re primaria pugnat Confessio, quæ est Lutheranis loco noui cuiusdam Euangelij, cum ipso Luthero, qui est iisdem loco noui cuiusdam Euangelistæ. Sed his omissis, pergamus ad cetera.

Idem Philippus in disputatione de Pœnitētia, propos. 7, sic ait: *Stultè, & impiè docuerunt Scholastici, peccata remitti per Contritionem sine fide.* Et propos. 11. *Tota,* inquit, *doctrina de Pœnitētia apud Scholasticos, plena est errorum, & impietatis, quia omittunt caput negotij, videlicet fidem, quia non docent hominē fide accipere remissionem peccatorum.* Idem in alia disput. contra art. Louanienses propos. 9. *Detrahunt,* inquit, *gloria Christi, quādo dicūt remitti peccata propter nostra merita, non propter Christum.* Et propos. seq. *Hunc tertium errorē, quo deletur præcipuus articulus fidei; Credo remissionē peccatorum, impiè defendunt Louanienses in suo decreto.* Idem in Locis communibus vltimò editis, tit. de Confes. *Monachi,* inquit, *finxerūt enumerationē peccatorum in Confessione esse cultū, & meritoriam remissionis.*

HAEC OMNIA mendacia sunt, neque alio testimonio probari possunt, nisi quia Luthero libuit ea confingere; quod enim ille dixit, pro vero habendum, & sæpiùs repetendum est, licet alioqui falsissimum sit.

Deniq; in Locis communibus editis anno M.D.XXII. cū primitias spiritus Lutherici se habere gloriaretur Philippus, mendaciis & imposturis contemptū addebat antiquissimi, & celeberrimi Cōcilij œcumenici Niceni: sic enim scripsit in eo lib. tit. de humanis legibus: *In Synodo Nicana constituta sunt quadam Pœnitentia forma: non pronuncio quo spiritu decreuerint Patres: at video bonam Euangelij partem, immò vim germanam Euangelij obscuratam esse ea traditione; nam inde primùm nata sunt satisfactiones.* Et infrà: *Porrò nostrorum temporum Theologastri sequuti priscam traditionem Synodi Nicana, fecerunt ex satisfactionibus partem Pœnitentia; quo errore planè non est alius nocentior.* Hæc ille.

IN QVIBVS verbis tria mihi animaduertenda esse videtur. PRIMO, incredibilis audacia huius

hominis, qni cùm eo tempore iuuenis esset, & sacras literas vix attigisset, in scholis Grãmaticorum tantùm versari solitus; tamen iam spiritu hæretico ebrius, pronũciare ausus sit, à Nicæna generali Synodo omnium antiquissima, & sanctissima, vim germanã Euangelij esse obscuratã.

Secvndo, inscitia intolerabilis in eo, qui se censorem Nicænæ Synodi ptofitebatur: neq; enim verũ est, ex Concilio Niceno primùm natas esse satisfactiones, cùm Concilium Neocæsariẽse, & Ancyranum, quæ sunt Nicæno vetustiora, plena sint Canonibus pœnitentialibus: & S. Cypriani sermo de lapsis, ac Tettulliani liber de Pœnitentia (vt alios nunc omittam) nihil ferè aliud sonent nisi farisfactiones. Floruisse autem S. Cyprianum annis circiter octoginta, & Tertullianum annis plus cẽtum ante Synodum Nicænam, nemo inficiari potest.

Tertio, admirabilis incõstantia. Nam cùm doctrinam nostram de Pœnitentia, quam oppugnant, passim nouam esse clamitent, & Papistarum commenta appellare soleant: hîc Philippus affirmare non dubitauit, Theologastros nostri temporis in eo quod Satisfactionẽ partem Pœnitentiæ fecerunt, sequutos esse Patres Synodi Nicænæ. Quod si ita est, antiquissimam fateri oportet Catholicorum doctrinam: nouam autẽ, quæ illi repugnat, Lutheranorum.

CAPVT QVARTVM.

Calumniæ, & mendacia Tilemani Heshusij.

Tilemanvs Heshusius, qui se Episcopum Sambiensem sctibit, cùm animaduerteret multis iã annis Catholicos protestari, mendacia plurima à Luthero, Philippo, cererisq; sectariis esse conficta, vt doctrinam Catholicam, quam solidis rationibus confutare non poterãt, imposturis saltem odiosam facerent: cõsilium cœpit indicandi auctores eorum omnium errorum, qui nobis à Lutheranis obiiciuntur, vt auctoribus nostrarum sentẽtiarum conspectis atq; agnitis, desineremus aliquando Lutheranos tot mẽdaciorum, & calumniarum reos facere. Itaq; librũ scripsit de sexcentis erroribus, quos Romana Ecclesia contra Dei verbum furenter defendit: de quo libto in aliis locis non pauca diximus.

Nvnc inspiciemus solum locum nonum, qui est de Pœnitẽtia. In eo loco errotes tres & octoginta numerauit Heshusius, quos de Pœnitentia à Catholicis affirmari contendit. Sed in his non inueniuntur, qui à Luthero, & Philippo passim nobis obiiciebantur, vt, quòd fidem excludamus à Sacramento Pœnitentiæ, quòd gratiam propriis meritis acquiramus, & alia id genus: non igitur indicauit auctotes eorum errorum, quos nobis falsò, & per summam impudentiam imponi contendimus. Deinde in erroribus quos Tilemanus enumerat, multi sunt nobis communes cum Lutheranis, qui certè aut errores non erunt, aut Lutherani cum Papistis errabunt, vel etiam Papistæ dici poterunt: multi sunt item ad verbum deprompti ex libris veterum, ac sanctissimorum Pattum, qui ante mille annos floruerunt, qui debent similiter aut expungi ex catalogo illo errorum, aut certè efficietur, veteres illos sanctissimosq; Patres fuisse Papistas, & proinde Papistarum Ecclesiam, antiquam illam & veram esse Ecclesiam, quę ante annos mille flotebat. Sunt etiam non pauci, qui sententias adeò veras comprehendunt, vt necesse omninò fuerit, vel Heshusium non intellexisse Catholicotum sententiam, aut studiosè ineptire, ne dicam insanire, voluisse. Sunt deniq; plurimi, qui manifestas calumnias, & mendacia continent. His autem omnibus de numero illo detractis, ad exiguum sanè reducetur cumulum ille ingens aceruus errorum.

Exempla Primi generis hæc esse possunt. Octavvs error apud Heshusium est, quòd in Concilio Tridentino, sess. 14. cap. 1. Catholici asserant, Pœnitentiam ante Christi aduentum Sacramentum non fuisse, neq; etiam post illius aduentum cuiquam esse ante Baptismũ. In hac certè sententia nobiscum Lutherani cõueniunt omnes: neque enim Lutherus, aut vllus vnquam Lutheranus docuit Pœnitentiam Sacramentum esse, cùm agitur ante Baptismum, aut in veteri Testamento vllum fuisse Sacramentum ptopriè dictum Pœnitentiæ.

Error LIV. ab Heshusio notatur, quod idem Concilium Tridentinum, sess. 14. cap. 6. doceat, etiam eos sacetdotes, qui peccato mortali tenentur, per Spiritus sancti virtutem in Ordinatione collatam, tanquam Christi ministros functionẽ remittendi peccata exercere. Hæc sententia ita est communis Catholicis cum Lutheranis, vt in ipsa Cõfessione Augustana art. 8. damnentur Donatistæ & similes, qui negabant ministerium malorum in Sacramentis esse vtile, atque efficax: & ibidem apertè asseratur, Sacramenta propter Ordinationem, & mandatum Christi efficacia esse, etiamsi per malos exhibeãtur. Vel igitur Heshusius errorem illum expungat, vel se vt Donatistam ab ipsa Augustana Cõfessione damnatum esse fateatur.

Errot LXXIV. ponitur ab Heshusio, quod pro peccato originali non debeat fieri satisfactio: cuius erroris auctorem citat S. Thomam 4. dist. 16. quæst. 1. art. 2. At qvis vnquam Lutheranus non idem sensit? qui Satisfactionem vniuersè de medio tollunt, aut credibile est eos admissuros Satisfactionem ad expiandum originale peccatum?

Iam Secvndi generis hæc etunt exempla. Primvs error esse dicitur, quòd Pœnitentia sit præterita peccata plangere, & plangenda non admittere. Qvae verba apud S. Gtegorium

leguntur homil. 34. in Euangelia, & citantur similia nomine S. Ambrosij à Gratiano, can. Ecce nunc. de Pœnit. d. 1. quare si iste error Papistarũ est, vt Heshusius dicit, Gregorius, & Ambrosius Papistæ, atq; adeò Lutheranorũ aduersarij erũt.

Tertius error apud Heshusium hic est: *Secunda post naufragium tabula est, culpam simpliciter confiteri.* At hæc ipsa verba S. Hieronymi sunt in epistola ad Pammachium & Oceanum, de erroribus Origenis, & similem sententiam idem auctor habet in epist. ad Demetriadem, & in altera ad Sabinianũ, & in cap. 3. Isaiæ. Vides igitur Lector, quàm antiquum, ac nobilem Papistam nobis concedat Heshusius, quem sexcentis Lutheriis optimo iure anteferre possimus.

B Error XV. est, quòd Pœnitentiam esse dicamus Baptismum laboriosum, quodque in Tridentino Concilio, sess. 14. cap. 2. asserant Patres, ad vitæ nouitatem per Sacramentum Pœnitentiæ non sine magnis fletibus & laboribus perueniri. Atqui hæc sententia non vnius, aut alterius, sed omnium penè veterum scriptorum est, vt non possit hic error Papistarum dici, nisi omnes illi sanctissimi, atque antiquissimi Patres Papistæ concedantur fuisse. Nam qui ita comparant Pœnitentiam cum Baptismo vt tabulam naufragij cum nauigio integro, satis apertè indicant, Pœnitentiam Baptismum esse laboriosum. Sed præter Hieronymum in eandem sententiam scribunt S. Cyprianus, Clemens Alexã-

C drinus, Tertullianus, Pacianus, Ambrosius, Theodoretus, Damascenus, & alij, quorum testimonia cap. 12. infrà citantur.

Error XXVIII. est, dolorem ex Contritione susceptum adeò vehementem, acrem, & incensum esse oportere, vt doloris acerbitas cum sceleium magnitudine æquari, conferriq; possit. Hanc vero sententiam non solùm Catechismus Romanus, quem Heshusius citat, sed etiam sanctissimus, & doctissimus Martyr Cyprianus habet: sic enim scribit in serm. de lapsis, extremo: *Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus: alto vulneri diligens, & longa medicina non desit; Pœnitentia crimine minor non sit.*

D Error XL. est, quòd confessio à morte liberet, Paradisum aperiat, & spem salutis tribuat: cuius erroris auctorem facit Heshusius Petrum Lombardum lib 4. Sentent. dist. 17. At verba, quæ Lombardus loquitur, non ipse sibi finxit, sed ex Ambrosio citauit in sermone quodam de Quadragesima. Atq; hæc de secundo errore.

Tertii generis exempla hæc esse poterunt. Quintum errorem esse dicit, quòd Pœnitentiæ Sacramentum consistat essentialiter in actu eius qui sanctificatur: quam sententiam Catholici sic intelligũt, vt velint Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quas partes materiales Sacramenti huius appellãt, in actione pœnitẽtis consistere. Quod quidam verum esse, nemo sobrius negabit: cuius enim actio esse potest dolere, cõfiteri, satisfacere, nisi eius qui dolet, confitetur, satisfacit? Sextum errorem esse dicit, quòd Pœnitentia secundum habitum debeat esse perpetua, secundum actum non item. Hanc vero sententiam quis neget, si eam intelligat? nec enim Pœnitentiam actu agere dum dormimus possumus (vt varia negotia, quæ Pœnitentiæ actionem impediunt, nunc omittam) proinde perpetuò illam agere minimè possumus: habitu autem promptos, ac paratos ad Pœnitentiam agendam si res postulet esse nos debere, ac posse, quis vnquam inficiatus est?

XIII. errorem esse dicit, quòd fides non sit pars Pœnitentiæ, sed eam antecedat. Et hanc sentẽtiam, si per fidem intelligatur id quod Catholici intelligunt, firmus videlicet assensus ad ea omnia, quæ Deus verbo suo reuelare dignatus est; nec Lutherani, nec vlli omninò homines negare poterunt. Nisi enim quis Deum, peccatum, Iudicium, & alia id genus esse certò credat, fieri non potest vt ad Pœnitentiam adducatur: quare nisi fides præcedat, Pœnitentia nunquam subsequetur.

XIV. Errorẽ numerat, quòd duplex sit dolor in Contritione, vnus rationalis, alter sensualis, quodq; prior necessariò ad Cõtritionem requiratur, posterior non item. Et hic quæ dubitatio fingi potest? Negabit Tilemanus hominem & mente, & carne dolorem posse concipere? at si id neget, angelum, vel beluam, nõ hominem dabit. Negabit dolorem illum qui mente concipitur, sine dolore sensibili atq; externo esse posse? at quàm sæpe experimur ipsi in nobis, cùm rem aliquam grauissimè animo auersemur, eiusque non valde pœniteat; tamen lacbrymã vnam nos ipsos à nobis impetrare non posse? quis verò Christianus ambigat, ad peccati detestationem, cor contritum & spiritum cõtribulatum, etiam sine corporalibus lacbrymis posse sufficere?

XXV. Errorem facit, quòd perfectam Contritionem esse oportere dicamus, & tantum dolorem ex peccatis concipiendum, vt maior nequeat cogitari: cuius erroris auctorem facit Catechismum Romanum. Sed fallitur Heshusius: non enim sententiæ illius Catechismus Romanus, sed Spiritus sanctus est auctor, qui cùm & Mosis, & Christi ipsius ore tam sæpe testatus sit, Deum tota mente, toto corde, atque omnibus viribus, id est, summo, & sincerissimo amore diligendum esse, vt nihil ei vel anteponamus, vel adæquemus: certè simul etiam nos admonuisse censendus est, vt de peccatis in Deum admissis, toto corde, tota mente, atque omnibus viribus doleamus; neque ob vllius boni creati iacturam maiori, aut æquali dolore afficiamur (amor enim doloris mensura est) nisi fortè Heshusio videatur maiorem esse dolorem ex pecuniæ amissione, quàm ex Dei offensione concipiendum. Sed venio ad exempla Vltimi generis, id est, ad calumnias, & mendacia.

In erro-

In errore XII. notat ex CATECHISMO ROMANO haberi, quod vi, & efficientia Sacramenti Pœnitentiæ, quod consistit in actu exteroo hominis, sanguis Christi nostra peccata abluat, hoc est, sanguis Christi accipiat vim suam ab actu hominis; quæ est horrenda blasphemia. AT horrenda potiùs impudentia mentientis Heshusij, quàm vlla Catechismi blasphemia hoc loco repetietur. Id enim solùm Catechismus docet, vi Sacramenti, vt diuini cuiusdam instrumenti, Christi sanguinem ad nos deriuari, quo peccata purgentur: non autem (vt mentitur Heshusius) Christi sanguinem vim suam à Sacramentis accipere, id enim nullus vnquam neque scripsit, neq; somniauit Catholicorum. Hæc autem sunt verba Catechismi, quę citantur etiam ab Aduersatio: *Cùm nemo salutem nisi per Christum, eiusq́, passionis beneficium consequi possit, consentaneum, nobisq́, vtilissimum fuit eiusmodi Sacramentum institui, cuius vi, & efficientia Christi sanguis ad nos defluens, peccata post Baptismum admissa elueret.* Quo loco non significat Catechismus, vi & efficientia Sacramenti, Christi sanguinem peccata eluere: sed Christi sanguinem, qui solus peccata nostra eluere potest, vi, & efficientia Sacramenti ad nos defluere. Ex quo nō magis sequitur, Christi sanguinem à Sacramento vim eluendi peccata accipere, quàm sequatur, aquam vim humectandi à canali accipere, quia per canalem descendit: vel certè lucernam lucendi vim mutuari à candelabro, quia per candelabrum defertur ad aulam.

In errore XIX. notat, ex Gratiano, & Longobardo, semel tantùm Pœnitentiā agi posse. SED more suo impostorem agit. Nam Gratianus distinct. 2. & 3. de Pœnitentia, & Longobardus libro 4. Senteot. dist. 14. proferunt varia Patrum testimonia, quæ in specie contraria esse videntur, cùm alia semel tantùm Pœnitētiam agi, alia sæpiùs iterari posse concedant: sed iidem auctores Patrum dicta conciliant, ac docent Pœnitentiam solennem non nisi semel, priuatam sæpiùs concedi solitam. Heshusius autem vt simplicibus imponat, quæ auctores illi pro vna parte quæstionis adducunt, ita citat, ac si ea sententia omnium Catholicorum esset.

In errore XXIV. Catechismum Romanum, & Tapperum reprehendit quod asserant, Contritionem non esse opus Spiritus sancti, sed actum voluntatis, vt liberi arbitrij elicitum. HIC verò audacissimum impostorem agit: vbi enim, quęso, in toto Catechismo, aut in omnibus Tapperi libris inuenietur illa negatio, non esse Contritionem opus Spiritus sancti? Dicunt quidem auctor Catechismi & Tapperus, Contritionem esse actum voluntatis, seu liberi arbitrij (quod solùm Heshusius citat, & verissimum est) sed actum esse solius liberi arbitrij, aut non esse simul Spiritus sancti donum, non dicunt. Et puerilis est illa Heshusij Dialectica; Contritio est actus voluntatis, non igitur est opus Spiritus sancti;

A quasi non possit idem opus à Deo simul, & à nostra voluntate fieri. S. AVGVSTINVS libro de prædestinatione Sanctorum, cap. 3. differens de actibus credendi & amandi: *Vtrumq́,* inquit, *nostrum est, propter arbitrium voluntatis, & vtrumq́, datum est, propter Spiritum fidei, & charitatis.*

In errore LVIII. cuius auctorem Heshusius inuenire nōn potuit, hęc verba habentur: *Docens absolutionem peccatorum non tātùm in nomine Iesu Christi debere fieri, sed & B. Mariæ, & omnium Sanctorum, & nostrorum etiam operum: vnde est hæc communis, & blasphemia plena forma Absolutionis, quæ in Monasteriis sunt vsi. [Meritum passionis Domini nostri Iesu Christi, & B. Mariæ semper Virginis, & omnium Sanctorum, meri-*B *tum Ordinis, & grauamen Religionis, humilitas Confessionis, contritio cordis, bona opera, quæ fecisti & facies pro amore Domini nostri Iesu Christi, cedant tibi in remissionem peccatorum, in augmentum meriti & gratiæ, & in præmium vitæ æternæ.]*

HÆC ad verbum recitare volui, vt impudētia Hæreticorum: & mentiendi libido omnibus innotesceret: nam oec ꝑtulit, nec proferre potuit noster Heshusius vllum Catholicum auctorem, qui hæc verba pro forma Absolutionis agnosceret. Forma enim vera, qua Catholici omnes vtūtur, illa verba sunt: *Ego te absoluo ab omnibus peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen.* in qua forma nulla mentio fit B. Virginis Mariæ, aut Sanctorum ceterorum, sed solius Dei, cuius C est proprium, per se aut per Ministros suos, peccata remittere. Hanc autem esse formam Absolutionis, partim ex Conciliis, Tridētino & Florentino, & omnibus auctoribus, qui de iis rebus tractant, partim ex ipsa Ecclesiæ consuetudine, omnes norunt. Porrò illa, quæ citat Heshusius, non forma Absolutionis, sed pia quędam precatio est, quam adhibere nonnulli solent post Absolutionem à peccatis datam. Neque absurdè precamur iuuari ad pœnæ, quæ ex peccato relinquitur, remissionem, necnon ad gratię incrementum, & vitam æternam consequendam, meritis Christi, sanctissimæ Deiparę, omnium beatorum cum Christo regnātium, & nostris etiam propriis operibus ac laboribus, cùm omnia suo D modo prodesse valeant.

Sed iam de Heshusio satis diximus: neque enim omnia excutere, sed quædam solùm exempli caussa in medium adducere propositum fuerat.

CAPVT QVINTVM.

Calumniæ & mendacia Ioan. Caluini, & Theodori Bezæ.

NVNC de Caluini calumniis & mendaciis pauca quædā annotanda esse videntur. PRIMO igitur in 3. lib. Instit. cap. 4. §. 1. ad hunc modum Caluinus loquitur: *Si sunt,* Catholici, *in externum exercitium mordicus infixi, vt nihil aliud ex immensis volumi-*

nibus

nibus colligas, quàm Pœnitētiam esse disciplinam, & austeritatem, qua partim domandæ carni, partim castigandis puniendisq; vitiis seruiat: de interiori mentis renouatione, qua veram vitæ correctionem secum trahit, mirum silentium. Hæc ille. Quæ sententia & iis repugnat, quæ cōtinuò ab eodem auctore subiiciuntur, & apertū mendacium cōtinet: sic enim ille in consequentibus loquitur: *De contritione quidē & attritione, multus apud eos sermo.* At si de Cōtritione, & attritione multus apud Catholicos sermo est, quo modo de interiori mentis renouatione mirum apud eosdem silentium est? ad Cōtritionem enim propriè pertinet celebris illa Pœnitentiæ definitio, quam iidē Catholicis idem Caluinus attribuit: *Ante acta peccata deflere, & deflenda non committere:* Qui autem ita seriò peccata deflet, vt propositū certissimū concipiat animo, nunquam deinceps ad peccata redeūdi, is profectò internā illam mentis renouationem acquirit; quæ veram vitæ correctionem secum trahit.

Qvod verò paulò infrà Caluinus subiicit, Catholicos leui cæremoniarum aspersione totam cordis amaritudinem sanare, noua calumnia est, & ipsius etiam Caluini testimonio refelli potest, siquidem paulò antè dixerat, Pœnitentiam apud Catholicos nihil esse aliud, nisi disciplinam, & austeritatem, quæ vitiis puniendis & castigandis seruiat. Quòd si apud nos eiusmodi requiritur in pœnitentibus austeritas; & Satisfactionis gratiâ, ieiunia, preces, eleemosynę, peregrinationes, & alia id genus opera carni molesta, & laboriosa, à Sacerdotibus indicuntur: quomodo non mentitur, qui hoc ipsum agnoscit, & tamen scribit, omnem cordis amaritudinem leui cæremoniarum aspersione sanari?

Secvndo, ibidem Caluinus Doctores Catholicos singularis cuiusdam inscitiæ arguere sibi videtur, quòd se torqueant, & impediant tribus quibusdam, alioqui facillimis quæstionibus, An vnius peccati Pœnitentia Deo placeat, vbi in aliis durat obstinatio; An pœnæ diuinitùs inflictæ ad Satisfactionem valeant; An sæpiùs iterari possit pro mortalibus peccatis Pœnitentia. Sed ego nullum hactenus legi, qui his quæstionibus impeditus teneretur: omnes enim continuò respondent, non placere Deo Pœnitentiam vnius peccati, nec veram Pœnitentiam esse, vbi in aliis durat obstinatio; & pro certo axiomate habent verbum illud Augustini, seu quicunque fuerit auctor, in libro de vera, & falsa Pœnitentia, cap. 9. *Quædam impietas infidelitatis est, ab illo qui iustus, & iustitia est, dimidiam sperare veniam.* nec minùs consentiunt omnes, flagella à Deo immissa, ad Satisfactionem valere: idque contra Hæreticos negantes defendunt, vt videre est in Concilio Tridentino sess. 14. can. 13. nemo denique Catholicorum est, qui dubitet Pœnitentiam priuatā (nam de solenni alia ratio est) toties iterari posse, quoties quis in peccatum lapsus fuerit.

Tertio, ibidem Caluinus impudenter mentitur, cùm ait: *Turpiter & impiè definiunt, non nisi de venialibus peccatis quotidie agi Pœnitentiam.* Qui enim, quæso, hoc definiunt? cur nullus citatur huius decreti auctor? Scribunt quidem Catholici, venialia peccata quotidiana esse, & idcirco quotidianam quoque de eis Pœnitentiam esse agendam: neque solùm recentiores, sed etiam S. Augustinus id verbis apertissimis docet in lib. 50. homiliarum, hom. postrema, cap. 8. at non posse, & interdū etiam oportere de mortalibus peccatis toto vitæ tempore Pœnitentiam agi, nemo Catholicus definiuit. Et contrà potius exstant multi veteres Canones, qui Pœnitentiam perpetuam pro certis criminibus imperāt; & laudantur apud nos ij vehementer, qui ad expianda adolescentiæ suæ peccata, vel in Eremo, vel Monasteriis toto vitæ suæ tempore durissimum vitę genus complexi, Pœnitentiam agunt.

Qvarto, idem Caluinus in eodem capite, §. 2. scribit, exigere Catholicos à pœnitentibus Contritionem adeò iustam & perfectam, vt in trutina appendatur cum fiducia veniæ. & §. 3. id ipsum planius explicans, scribit Catholicos velle, vt ea Contritio meritum sit remissionis peccatorum, cùm tamē eam nemo habere possit: *Multum, inquit, interest, doceas ne emereri remissionem peccatorum iusta, & plena Contritione, quã nunquam defungi possit peccator; an eum instituas ad esuriendam, & sitiendam Dei misericordiam, &c.* Sed Catholici non docent, Contritione nos emereri remissionem peccatorum, ac per hoc nec illud docent, debere in trutina appendi cum fiducia veniæ, doloris acerbitatem: audiunt enim Catholici omnes Synodum Tridentinam disertis verbis concionantem, nihil eorum quæ iustificationem præcedunt, mereri gratiam iustificationis, & ideò gratis per Christum homines iustificari, sess. 6. cap. 8. Itaque Contritionem dispositionem esse volunt Catholici, nō meritum remissionis peccatorum.

Qvod etiam Caluinus obiter dicit, nunquam posse hominem defungi iusta, ac plena Contritione; & neminem esse qui ex doctrina Catholica de Contritione vel non sit ad desperationem adactus, vel simulationem doloris Deo pro vero dolore non opposuerit; meræ calumniæ sunt. Nam etiamsi fidei certitudine sciri non posse Catholici doceant, perfectam ne Contritionem habuerimus, an imperfectam: tamen perfectam haberi posse, & à plurimis reipsa haberi docemus; neque vllum nouimus qui ex hac doctrina ad desperationem adactus sit, aut simulatum Deo dolorem pro vero dolore obtulerit. Sed frustrà contendimus, cùm aduersarius sola sua affirmatione contentus, nullos testes adhibeat.

Qvinto, in eodem cap. §. 16. 17. & 18. calumniatur doctrinam Catholicorum de enumeratione peccatorum in Confessione facienda: ac tandem addit, rem impossibilem ab illis præci-

pi: *Dicam, inquit, in summa, qualis lux illa fuerit. Simpliciter est impoßibile.* Sed calumniam hanc esse nemo negabit, qui libros Catholicorum, aut certè Concilinm ipsum Tridentinum, sess. 14. ca. 5. legere voluerit. Neque enim omnia omninò peccata enumerari oportere lex nostra iubet, sed ea solùm, quæ post diligētiam in examine positam, menti occurrerint: diligētiam autem moralem intelligimus, qualē in negotiis grauioribus adhibere solemns. A

Quid, quod hoc idē eodem in loco ipse idem Caluinus docet? nam Deo peccata confitenda esse dicit non solùm generatim, sed etiam singula: *Quid,* inquit, *ergóne confitenda non sunt singula delicta? ergo nulla confeßio Deo accepta, nisi duobus istis verbis conclusa, Peccator sum? immò verò danda potius opera, vt quantum in nobis est, totum cor effundamus coram Deo, nec modò nos peccatores esse, sed quanta sit, & quàm varia peccatorum labes; tota cogitatione recognoscamus non modò nos immundos, sed quales, & quanta, quamq̀, in multis partibus nostra immundicies; non modò nos debitores, sed quantis debitis grauati, & quot nominibus obstricti; non modò vulneratos, sed etiā quàm multis, & lethalibus plagis sauciγ simus.* Ac ne quis ei obiiceret, id omninò fieri non posse vt singula peccata Deo confiteamur, adiungit: *Hac tamen recognitione, cùm se totum peccator coràm Deo effuderit, seriò ac sincerè cogitet plura adhuc restare, ac profundiores esse malorum suorum recessus, quàm quos penitùs excutere poßit: atque adeò exclamet cum Dauide: Errores quis intelligit? ab occultis meis mūda me Domine.* Hæc ille. Sicut igitur ipse non existimat legem esse impoßibilem, qua iubemur singula peccata Deo confiteri, quia non tenemur id facere, nisi quantum in nobis est: ita non debet legem impoßibilem iudicare, qua iubemur singula peccata sacerdotibus confiteri, quia non tenemur id facere nisi quantum recordari possumus; & de reliquis cum Propheta supplicare debemus, ac dicere: *Delicta quis intelligit? ab occultis munda me Domine.* B C

Sexto, idem Caluinus in eodem cap. §. 25. rursus mentitur, nos docere, veniam peccatorum meritis acquiri: *In hanc summam,* inquit, *recidunt omnia: nos quidem à Dei clementia delictorum veniam impetrare, sed intercedente merito operum.* Et infrà §. 26. *Verùm,* inquit, *qua sunt peruersitate, & peccatorum remißionem, & reconciliationem fieri semel dicunt, cùm in gratiam Dei per Christum in Baptismo recipimur: post Baptismum resurgendum esse per satisfactiones.* Quid facias huic calumniatori, qui dedita opera sententiam Catholicorum perperam exponit, vt odiosam reddat? quòd enim Catholici dicunt, satisfaciendum esse pro pœnis temporalibus, quæ post reconciliationem cum Deo, & culpæ ac pœnæ æternæ gratuitam remisionem, aliquando restant; id ipse trahit ad meritum recōciliationis. Tantùm autē abest, vt Catholici sentiant, reconciliationem acquiri meritis satisfactionum vt etiam doceant neminem posse Deo satisfacere, nisi reconciliatum. Ac vt intelligas, D

lector, Caluinum non ignorantia, sed malitia peccare, legas §. 29. & 30. eiusdem capitis: ibi enim fatetur, Catholicos non referre Satisfactionem ad reconciliationē, siue, quod est idem, ad culpæ remißionem, sed solùm ad expiādam pœnam, eamque temporalem: *Fingunt,* inquit §. 29. *ibi distinctionem culpæ, & pœnæ: culpam remitti fatentur Dei misericordia, sed culpa remissa pœnā restare, quam persolui Dei iustitia postulat.* Et §. 30. *Scio,* inquit, *subtilius adhuc ipsos elabi, dum inter æternam pœnam, & temporales distinguunt.*

Septimo, idem Caluinus libr. 4. Instit. cap. 19. §. 16. cùm docuisset Catholicos multùm laborare, & sudare, vt Sacramentum in Pœnitentia inuenire poßint, indicat eis, in Absolutione Sacerdotis multò speciosius, & facilius Sacramentum constitui potuisse, quàm in actione pœnitentis: & miratur cæcitatem Scholasticorum, qui hoc non aduerterint: *Sanè,* inquit, *hallucinati sunt plusquam pueriliter, & cæci in sole fuerunt; qui cùm multa difficultate æstuarent, rem planam adeò, & ituitu obuiam non perspexerunt.* Hæc ille: qui quidem impudentius mentiri non poterat, nisi fortè nullum Scholasticum legerit. Nam ex Scholasticis Scotus, Ockam & Gabr. in 4. sent. dist. 14. Sacramentum Pœnitentiæ in sola Absolutione constituunt: ceteri omnes actus pœnitentis, Confeßionem, Contritionem, & Satisfactionem, partem Sacramenti huius esse volunt, sed non absque Absolutione, quam Sacramenti formam, ac per hoc primariam Sacramenti partem esse docent. Itaq; quod nulli in mentem venisse Caluinus fingit, omnibus in mentem venit: & ipse planè hallucinatus est plusquam pueriliter, & cæcus in sole fuit, si libros Scholasticorum legit, & rem planam adeò, & cuiuis obuiam non perspexit.

Octavo, idem Caluinus in Antidoto articulorum Parisiensium, art. 3. introducit Catholicos ita loquentes: *Quantùm verò pertinet ad Confeßionem; notandum est quòd materia sit de iure diuino, forma autem de iure positiuo.* Et paulo infrà dicit, formam superinductam ab Innocentio Pontifice, qui statuit confitendum esse proprio Sacerdoti. Denique fingit sententiam esse Lutheranorum, & Catholicis contrariam; Nos reconciliari gratis per satisfactionem Christi. Sed hæ meræ sunt imposturæ: nam neq; vllus Catholicus docuit formam Confeßionis esse de iure positiuo: neque formam Theologi vocant, confiteri proprio Sacerdoti, cùm forma sit, omnium cōsensu, verbum Absolutionis: neque Innocentius instituit confitendum esse proprio Sacerdoti, sed explicuit, iure diuino non conuenire potestatem Sacramenti huius administrandi, nisi iis, qui iurisdictionem in alios habent, quales sunt proprij Sacerdotes. Sententia autem illa, Nos reconciliari gratis per Satisfactionem Christi, non modò nobis contraria non est, neq; absurda Catholicis vllis videtur, vt Caluino fingere

placuit, sed anathema dicimus iis, qui illam negare voluerint: neque Caluinistæ proferunt vnquam testimonia Doctorum Catholicorū, qui ea dicant, quæ nobis Caluinus imposuit.

Similia mendacia habet etiā Theodorus Beza in sua Confeßione, cap.7. art.11. vbi de Pœnitentia Papistarum differit. PRIMO, affirmat Catholicos non tam esse medicos, quàm carnifices crudelißimos animarum, quòd in omnibus adultis requirant, vt necessaria ad salutem, Contritionem, Confeßionē, & Satisfactionem, sed aut reipsa, si potest quis ea præstare, aut certe in voto, ac desiderio. Quæ autem crudelitas est, exigere desiderium confitendi, & mulctam impositam adimplendi.

SECVNDO, affirmat exigi à nobis, vt perfectè tria illa præstētur: quod esse videtur promptum iter ad desperationem. AT non exigimus perfectè, nisi quatenus vires humanæ à Deo adiutæ se extendunt; neque enim requirimus confeßionem, nisi eorum peccatorum, quæ memoria tenentur, neque mulctam imponimus, nisi quam vnosquisq; facilè ferre posßit. Itaque in tam prono itinere ad desperationē nullum vidimus vnquam desperâsse.

TERTIO, affirmat in his tribus nos ponere remißionē peccatorum, insigni cum Christi contumelia. AT quę contumelia Christo esse potest, si dicamus, meritum paßionis eius veram esse, atq; vnicam peccatorum medicinam, eamq; applicari per verbum Absolutionis iis, qui per Cōtritionem & Confeßionē, ac satisfaciendi propositum ad eam medicinā recipiēdam ritè præparantur? Vel si hæc contumelia est, cur non erit etiam contumelia, si quis dixerit, Baptismum aquæ lauacrum esse regenerationis? vel, in eo lauacro positam esse remißionem peccatorum, quòd per id lauacrum applicetur nobis Christi meritum, quo peccata donantur?

QVARTO, affirmat doctrinam Catholicorum de Contritione, blasphemam esse, quòd eam partem esse velimus Satisfactionis pro nostris peccatis coram Deo, atq; ita transferamus ad homines, quod vnius Christi proprium est. AT non hoc docent Catholici, neque enim propriè satisfieri posse credunt pro culpis in Deum admißis, quasi Contritio iustum precium sit, qua offensioni atque iræ diuinæ satisfiat: solùm enim iustificatos, atque amicos Dei per Christi meritum factos, docent, pro temporalibus pœnis posse ac debere satisfacere. Sed Aduersarij nostri non laborant vt Catholicam doctrinam intelligant, sed id solùm quærūt, vt quonis modo eam reprehendant, ac in inuidiā vocent. Sed de his hactenus.

CAPVT SEXTVM.

Calumniæ & mendacia Martini Kemnitij.

A NVNC tandem ad calumnias, & mendacia Kemnitij veniamus. PRIMVM, vt se ac suos à Nouatianorum hæresi asserat, illorum sententiam perperam exponit: sic enim loquitur in 2.p. Exam. pag.900. *Nequaquam summum Nouatiani, qui semel iustificatis, si post Baptismum lapsi essent, omnem spem veniæ, & reconciliationis cum Deo vel prorsus negabant, vel in dubium reuocabant, etiamsi rursus conuerterentur, & Pœnitentiam agerent.* SED non fuisse hanc Nouatianorum hæresim, multis argumentis probare possemus, si opus esset: verùm Kemnitius hoc labore nos liberauit. Nam paulò infrà, pag.902. refert ex historia Tripartita, quæ fuerit Nouatia-

B norum opinio, his verbis: *Meritò improbatur Acesij Nouatiani dictum, qui in Tripart. lib. 1. ca.13. ad Constantinum Imperatorem inquit: inuitandos quidem lapsos ad Pœnitentiam; spem verò remißionis non à Sacerdotibus, sed à Deo solummodò expectandam, qui solus potestatem habeat remittendi peccata.* Hic vides non negâsse Nouatianos spem veniæ, & reconciliationis cum Deo, vt suprà falsò scripsit Kemnitius, sed negâsse in Sacerdotibus potestatem absoluendi, quippè quæ in solo Deo sit: quod etiam negant pertinacißimè Lutherani, vt infrà ostendemus.

SECVNDO, idem Kemnitius pag.902. S. Ambrosij verba deprauat, vt ea ad sententiam suam accommodet: *Ambrosius,* inquit, *Nouatianorum opinionem ita describit: Pœnitentibus post lapsum non simpli-*

C *citer sanè præcidendam esse omnē spem veniæ, sed Sacerdotes nec posse nec debere illis, ministerio Euangelij remißionem peccatorum annunciare, vel Absolutionem impertiri: ne Dei (sicut simulabāt) partes audaci temeritate sibi vsurparent.* Hæc ille. AT nusquam in Ambrosio inuenitur modus ille loquendi, Lutheranorum proprius: *Ministerio Euangelij remißionem peccatorum annunciare.* Quod Ambrosius docet, vt ex lib.1. de Pœnit.cap.2. colligitur, id est; negâsse Nouatianos, potestatem remittendi peccata Sacerdotibus esse concessam: *Sed aiunt,* inquit, *se Domino deferre reuerentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reseruent, &c.*

TERTIO pag.905. *Peccatorem,* inquit Kemnitius, *post Baptismum lapsum, quando quærit & ambit re-*

D *conciliationem cum Deo, & remißionem peccatorum, Pontificij per Sacramentum suum Pœnitentiæ deducunt ad humana, seu propria opera, vt illa, accedente verbo Absolutionis, fiant & sint Sacramentum, hoc est, caussa efficiens & conferens gratiam reconciliationis cum Deo, & remißionis peccatorum.* Hæc ille: vbi PRIMVM in eo errat, & secum ipse pugnat, quòd Contritionem & Confeßionem vocat opera humana & propria, cùm potiùs dona sint Dei, vt ipse idem Kemnitius confitetur pag.955. vbi sic loquitur: *Est autem vera Contritio non opus liberi arbitrij, seu virium humanarum: sed Spiritus sanctus per verbum prædicatum, auditum, & cogitatum, illam in nobis excitat, incohat, operatur, & efficit.* Cùm igitur Contritio, & cōsequenter etiam Confeßio, non sit nostrum tantùm opus, sed etiam Dei qui illā nobis inspirat, falsò

Kemnitius paulò antè scripsit: Pontificios deducere peccatores ad opera humana, & ꝓpria.

Deinde, Catholici etiamsi Contritionē, Confessionem, & satisfactionem, ad partem materialem Sacramenti Pœnitentię pertinere velint: tamen caussam efficientem remissionis peccatorum vt instrumentū Dei, vel solam Absolutionem faciunt, vel actiones pœnitentis cum Absolutione coniunctas, non vt actiones humanæ sunt, sed vt instrumenta Dei; alioqui enim ipsa etiam Absolutio, & ablutio, & corporis Domini consecratio, ac distributio, actiones humanę dici possent, cùm non minùs ab hominibus fiant, quàm ipsa peccatorum enumeratio. Nihil igitur est cur Kemnitius exclamitet, nos caussam efficientem remissionis peccatorū in humano, ac proprio opere pœnitentis cōstituere, cùm in ipso verbo, per Sacerdotem nomine Dei pronunciato, constituamus.

Qvarto. Pag. 911. demonstrare Kemnitius volens, cur Pœnitentia, quam prædicauit Ioan. Baptista, & post eum Christus, non sit apud Catholicos Sacramentū Pœnitentiæ, ita loquitur: *Quia in illa Pœnitentia gratis, sine operibus, fide propter Christum remittebantur peccata, quia etiam tam Baptista quàm Christus, fidem in filium Mediatorem, partē conuersionis necessariam ad consequendam remissionem prædicârunt. Propter has caussas talis Pœnitentia Pontificiis nō est Sacramentum: id quod diligenter expendatur.* Hæc ille. O miseros Lutheranos, quorum ignorantia sic abutitur Kemnitius, vt palpabilia mendacia non solùm eis impudenter obtrudat, sed etiam iubeat tanquam magna mysteria diligenter expendi. Scribit quidem Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 1. Sacramentum Pœnitentiæ institutum fuisse post Christi resurrectionem, & ea de caussa Sacramentalem Pœnitentiam non fuisse Catholici docent Pœnitentiam illam, quam Baptista & Christus prædicabant. At caussas quas fingit Kemnitius, non modò nullus agnoscit Catholicus, sed planè omnes pro hæreticis haberemus, qui illis de caussis Pœnitētiam Sacramentum esse negarent. Tantùm enim abest, vt ideò Pœnitentiam aliquam pro Sacramento nō habeamus, quia in ea gratis, sine operibus, fide propter Christum remittuntur peccata; vel quia fides in Christum pars conuersionis, & quidem necessaria ad remissionem obtinendam prædicetur, vt contrà potiùs vbi ista absint, Sacramētum Pœnitentiæ aut nullum esse, aut inutiliter administrari dicamus.

Qvinto. Pag. 931. non minori audacia Kemnitius Tridentino Cōcilio imponit ea, quę nunquā Patres eius Concilij cogitârunt: *Sed*, inquit, *aliud est, quod Tridentinum Concilium quærit, in Baptismo scilicet remissionem peccatorum gratis, sine nostris operibus, propter meritum Christi donari, & fide accipi: in lapsis verò post Baptismum, Pœnitentiam impetrare veniam, non fide, gratis, & sine operibus, sed per, & propter opera Pœnitentiæ.* Et pag. sequenti: *Idē est*, inquit, *quòd alibi*
A *dicunt, duplicem esse iustificationem, quarum prior sit gratis, fide, sine operibus, propter Christum: altera non gratis, sed per, & propter opera fiat.* Hæc ille. Porro, si ista mendacia non sunt, proferatur in medium vel vnus aliquis scriptor Catholicus; ne dicam Cōcilij Oecumenici, aut etiam particularis decretum, in quo habeatur, iustificationem in Sacramento Pœnitentiæ non donari gratis, per fidem sine operum merito, ob Christi denique passionem, & mortem? Neque enim quia requirimus Contritionem, & Confessionem, ac deinde etiā Satisfactionem, ideò non gratis, & per Christum, sed ex operibus propriis iustificamur; illa enim opera non merita sunt iustificationis, sed dispositiones iustificandi: alioqui etiam iustifi-
B catio quæ fit in Baptismo, non gratis, sed ex operibus fieret, quia Pœnitentia quædam requiritur ante Baptismum, dicente Apostolo Petro, Actor. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine* Iesv Christi, *in remissionem peccatorum vestrorum.*

Quid, quòd idem Kemnitius antè confessus fuerat, Catholicos agnoscere, per meritū Christi fieri remissionem in Sacramento Pœnitentiæ? sic enim scripsit pag. 903. *Pontificij asseuerant, Pœnitentiam qua lapsi Deo reconciliantur, esse peculiare Sacramentum, quo lapsis post Baptismum beneficium mortis Christi applicatur.* Hæc ille: cuius testimonium hoc loco prolatum, verum est, sed malè cohæ-
C rens cum his, quæ nobis falsò passim imponit.

Sexto. Pag. 935. auctorem primum Sacramenti Pœnitentiæ Kemnitius Petrum Lombardum facit, qui post annum Domini M C. floruit: *Quia*, inquit, *Lombardus primùm ex Pœnitentia Sacramentum fecerat, cœperunt posteà Scholastici quærere, quæ sit materia, & quæ forma, &c.* Hoc esse mendacium nemo dubitabit, qui aliquid in veteribus legerit; passim enim coniungunt veteres Pœnitentiam seu reconciliationem cum Baptismo, aliisque Sacramentis propriè dictis. Quę testimonia suo loco adducentur: nunc vnum S. Avgvstini testimonium nobis sufficiet; is enim in epist. 180. ad Honoratum: *An non cogitamus*, inquit, *cùm ad istorum periculorum peruenitur extrema, nec est potestas vlla fugiendi; quantum in Ecclesia fieri soleat ab vtroq;
D sexu, atq; ab omni ætate concursus, aliis Baptismum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam ipsius Pœnitentiæ actionem, omnibus consolationem, & Sacramentorum confectionem, & erogationem? vbi si ministri desint, quantum exitium sequatur eos, qui de isto seculo vel non regenerati exeunt, vel ligati?*

Septimo. Pag. 944. & 945. vix credi potest quanta impudentia Kemnitius tùm mentiatur, tùm Concilij Tridentini sententiam omninò peruertat. Negauerat Concilium partes Pœnitentiæ esse terrores, & fidem: nam terrores & fides etiam in impœnitentibus esse possunt, cùm Iacobus dicat, dæmones credere, & contremiscere, quos certum est Pœnitentiam nunquam acturos: de qua etiam re suo loco dicemus. At

Kem-

Kemnitius ex capite suo ita Concilij sententiam exponit: *Et terrores quidem*, inquit, *à Deo voce Legis conscientiæ incussos, ideò nolunt esse partem Pœnitentiæ, quia Contritionem volunt esse dolorem voluntariè pro peccatis tanquam vindictam assumptum, qui hoc opere promereatur misericordiam Dei.* SED mentitur in caput suum, non enim Concilium vsquam dixit, Contritionem esse opus meritoriũ remissionis peccatorum, sed conttà potiùs sess.6. ca.8. disertis verbis pronunciauit, ideò gratis per Christum nos iustificari secundum Apostolum, quia nihil eorum quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam Iustificationis gratiam promerentur.

ET quia Concilium sic negat fidem partem esse Pœnitentiæ, vt tamẽ ad Pœnirentiam fidem necessariam esse concedat, & Theologi fidem Pœnitentiæ fundamentum esse docent: explicat Kemnitius mentem Concilij, ac Theologorum his verbis: *Quando dicunt fidem esse fundamentum Pœnicentiæ, intelligunt talem persuasionem: si actiones illas Pœnicentiæ à Pontificiis præscriptas quis susceperit, & præstiterit, quòd illis actionibus impetret veniam peccatorum, & reconcilietur Deo; & hoc est quod dicunt fidem esse fundamentum Pœnicentiæ.* AT longè aliter mentem suã ipsum Concilium explicat: sic enim loquitur, sess.6. cap.6. vbi exponit quem locum fides habeat in negocio Iustificationis: *Disponuntur*, inquit, *ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, credentes vera esse, quæ diuinitùs reuelata & promissa sunt, atque illud in primis, à Deo iustificari impium per gratiam eius, per redemptionem, quæ est in* CHRISTO IESV: *& dum peccatores se esse intelligentes, à diuinæ iustitiæ timore quo vtiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo, in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore; illumq́; tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduersus peccata per odium aliquod, & detestationem, &c.*

Ex his habemus, fidem, quæ est fundamẽtum Pœnitentiæ, non esse (vt mentitur Kemnitius) persuasionem, quòd actionibus Pœnitentiæ impetremus veniam peccatorum, & reconciliationem; sed quòd vera sint Dei promissa, & illud inprimis, iustificari impium per gratiam Dei per redemptionem, quæ est in Christo. Et simul habemus, non excludi fidem ac terrores à Pœnitentia, immò includi, non vt partes, sed vt caussas præcedentes Pœnitentiã: neq; enim credere & terreri, est pœnitere, sed ex fide & terroribus Pœnitentia gignitur. NEQVE multum refert, quòd in loco iàm citato Concilium explicat iustificationem, quæ in Baptismo acquiritur, non eam quæ in Sacramento Penitentiæ: nam idem est dispositionum & conuersionis progressus, licet Pœnitẽtię opera multò faciliora ad Baptismum, quàm ad reconciliationem exigantur.

OCTAVO. Pag. 945. incredibili malitia vel inscitia, ex can.4. sess.14. Concilij Tridentini Kem-

A nitius colligit, totum Euangelium ex Pœnitentia à Catholicis tolli: *Quando*, inquit, *quartus Canõ anathemate damnat eos, qui dicunt fidem conceptam ex Euangelio, vel Absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa esse peccata, necessariam partem esse Pœnitentiæ ad consequendam remissionem peccatorum; quid aliud facit, quàm quòd totum Euangelium ex Pœnitentia tollit, & ipsam vocem Euangelij propriam, sicut à Prophetis, Christo, & Apostolis tradita est, damnat?* Et pag. 946. *Quid reliquum erit Euangelio, si tollas inde Christum, fidẽ in Christum, & remissionem peccatorum, quæ fide per Christum accipitur? & tamen Tridentinum Concilium non veretur anathemate damnare, si quis dixerit, partem Pœnitentiæ esse fidem ex Euangelio conceptam, qua quis credit sibi per*

B *Christum remissa esse peccata.* Et pag. 947. *Ad perpetuã*, inquit, *rei memoriam notum sit vera Ecclesiæ Dei, Concilium Tridentinum promittere Pœnitentiæ reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, sine fide, quæ quidem ex Euangelio concepta sit, & qua quis credat per Christum sibi peccata remissa.* Hæc ille: qui quidem tam pueriliter errat, vt me sanè pudeat hæc tam leuia refutare; & non parùm Kemnitij, quamuis aduersarij, misereat. NEQVE enim Concilium negat, fidem ex Euangelio conceptam ad Pœnitentiam esse necessariam: sed negat, tum fidem partem esse Pœnitentiæ, cùm eà potiùs (vt suprà diximus) Pœnitentiam gignat; tùm verò fidem, qua quis credit sibi remissa esse peccata, veram esse fidem ex Euangelio conceptam, cùm nihil

C nisi figmentum Lutheri iurę dici possit. Euangelium enim remissionem peccatorum omnibus verè pœnitentibus promittit: sed vtrum hic aut ille veram Pœnitẽtiam habeat, Euangelium nusquã dicit, quare ex Euangelio fides illa concipi non potest, qua quis certò credat sibi remissa esse peccata. Sperare quidem possumus & debemus, vt Concilium docet, sess.6. cap. 5. & sess.14. cap.4. Deum nobis propitium fore: sed certò id credere, quo modo certò credimus articulos fidei, mera stultitia est.

NONO. Pag. 958. falsò tribuit S. Thomæ quod scripserit, ad remissionẽ peccati requiri actum nostrum, qui sit meritorius, quia cadat sub libero arbitrio. ID enim neque vsquam S. Thomas

D scripsit, neque scribere potuit, nisi Theologiæ planè oblitus. Quis enim vel mediocris Theologus diceret, actum nostrum esse meritorium, quia cadat sub liberum arbitrium? quasi verò non possint multi actus sub liberum arbitrium cadere, nec tamen meritorij esse. Quid, quòd S. Thomas in q. vlt. art. 5. disertis verbis docet, neminem posse mereri gratiam iustificationis; cuius contrarium Kemnitius illi imponit?

DECIMO. Similem omninò Kemnitius habet calumniam pag. 961. vbi sic ait: *Talis fides est Pontificia Pœnitentia, in nostra scilicet opera, non in Christum; talem misericordiam Dei volunt, non quæ sit gratuita, & gratis propter Christi meritum peccata remittat, sed quæ operibus nostris tribuat mercedem, reconciliationem scilicet cum Deo, & remissionem peccatorum.* Hæc ille. SED

tantum abest, vt hæc sit Catholicorum sententia, vt nullus sit Catholicorum, qui non toto corde anathema scribere paratus sit iis, qui ita sentiunt, vt nos sentire Kemnitius fingit.

VNDECIMO. Pag.962. affirmat Scotum velle, dilectionem Dei super omnia ex naturalibus viribus haberi posse, eamq; esse dispositionē sufficientem immediatam & vltimam ad infusionem gratiæ. Deinde pag.963. addit: *Et hoc est dogma Scholasticorum, ad quod stabiliendum factum est hoc decretum.* Hic duo mendacia sunt. VNVM, Scholasticorum esse illud dogma: nam Scotū. quem solum Kemnitius citat, longè aliter sensisse, fusè demonstat Andreas Vega in lib.de Iustificat.q.10.& deinde quidquid de Scoto sit, constat S.Thomam, & B meliorem Scholæ partem, contrarium omninò docere. ALTERVM est mendacium luculentius, Ad illud stabiliendum dogma, decretum Concilij Trid.esse formatum, quod habetur sess.14. ca.4.& can.5. Concilium enim in hoc ipso loco, Attritionem, quæ & imperfecta contritio, donum esse Spiritus sancti docet: ex quo rectè colligitur, multò magis ipsam Contritionem perfectam, quæ dilectionem Dei super omnia includit, non ex solis naturæ viribus, sed Dei munere haberi. Et sess.6.can.3. his verbis sententiam istā damnat, quam ei Kemnitius affingere non veretur: *Si quis dixerit, sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, atq; eius adiutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.*

DVODECIMO. Pag.964. negat Kemnitius Lutherum docuisse id, quod in Bulla Leonis X. damnatum legimus, Attritionem facere hominem hypocritā, & magis peccatorem: sed tātùm Scholasticorum sententiam reprehendisse, quæ detestationem peccatorum per liberum arbitrium solis naturæ viribus productam, facit dispositionem sufficientem ad gratiam. ATQVE hæc est incredibilis audacia, cùm verba Lutheri non vno in loco posita, clarissima sint, neq; vllam eiusmodi interpretationem admittant.

In sermone de Pœnitentia, habito anno M.D. XVII. ex quo articuli illi deprompti sunt, quos Leo X.damnauit; ita Lutherus loquitur: *Contritio duplici via paratur. Primò per discussionem, collectionem, detestationem peccatorū, qua quis (vt dicunt) recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum grauitatem, damnum, fœditatem, multitudinem, deinde amissionem æternæ beatitudinis, ac æternæ damnationis acquisitionem, & alia, quæ possunt tristitiam, ac dolorem excitare. Hæc autem tristitia facit hypocritam, immò magis peccatorem, quia solùm timore præcepti, & dolore id facit: & tales omnes indignè absoluuntur.* Hæc ibi; vbi non damnatur Contritio, siue Attritio (vt Kemnitius dicit) quia fit ex solo libero arbitrio, sed quia nascitur ex timore præcepti, non ex amore iustitiæ.

Rursus idem Lutherus in lib. contrà bullam Antichristi, posteaquam recitauit art.6. à Leone A damnatum, vbi habentur ad verbū, quæ modò ex serm.de Pœnitentia citauimus, ita subiungit: *Meus certè est articulus, & Christianissimus, quem mihi innumerabilibus Papis & Papistis non sinam extorqueri.* Vtri, quæso, magis credendum, Lutheróne articulum suum agnoscenti, an Kemnitio impudenter mentienti, nunquam Lutherum ita sensisse?

In assertione quoque omnium articulorum suorum, iterum recitat eundem sextum articulum, & suum esse fatetur, & multis argumentis confirmare nititur.

Deniq; in Resolutionibus super propositiones Lipsiæ disputatas, apertissimè dicit hæresim esse Pelagianam, admittere, Pœnitētiam incoari ante dilectionem iustitiæ: vbi prorsus tollit primam partem Pœnitentiæ, quam Kemnitius, & Lutherani ceteri constituunt in illis terroribus fidē præcedentibus. Proinde nunc Luthero teste, Lutherani Pelagiani facti sunt: & ideò non mirum, si Kemnitius mauult impudenter Lutheri scripta negare, quàm Pelagianus haberi.

DECIMOTERTIO. Pag.967. mirabili stratagemate Kemnitius Catholicis affingit, quæ sunt Lutheri propria. Reprehendit enim Scholasticos, quòd doceant, Contritionem, si nō oriatur ex dilectione Dei, sed ex timore iræ & iudicij diuini, etiamsi accedat fides petens & statuens remitti nobis peccata propter Christum, tamen non esse salutarem, sed Iudę Pœnitentiā. AT hoc C nunquam Scholastici docuerunt, sed Lutherum ita docentem Leo Pontifex, & Academiæ Catholicæ, & nuper Patres in Tridentino Concilio damnauerunt: Ita videlicet fideliter recitat sententias nostras Kemnitius. Atque hæc de calumniis & mendaciis sufficiant.

CAPVT SEPTIMVM.

De nomine Pœnitentiæ.

EXPEDITIS Hæreticorum mendaciis & calumniis, nunc ad nomen Pœnitentię veniamus. Aduersarij ab ipso Pœnitentiæ nomine fundamēta iacere incipiunt errorum suorum: & quia POENI- D TENTIA à pœna dicta videtur, & pœna referri potest tùm ad dolorem de peccatis præteritis, quā nos Contritionem vocamus, tùm ad eam mulctam, quæ indicitur pœnitentibus, quæq; Satisfactio à Catholicis nominatur; propterea illi nō libēter hac voce vtuntur, & pro ea in Scripturis ferè vbiq; substituunt Resipiscentiam.

Laurentius Valla, qui veluti præcursor quidam Lutheranæ factionis videtur fuisse, in Annotatione ad ca.7. posterioris ad Corint. scribit, elegantiores voces esse μετάνοιαν, & μεταμέλειαν Græcas, quàm Pœnitentiam, Latinam, quòd Pœnitentia significet tristitiam commissi, illæ mentis emendationem: atq; inde colligit, nihil agere eos, qui ex eo Pauli loco triplicem inducant Pœnitentiam, vnam quæ sit Contritio, alteram quæ

fit

A sit Confessio, tertiam quæ sit Satisfactio, cùm apud Paulum duæ illæ voces *μετάνοια*, & *μεταμέλεια* tantùm inueniantur.

Erasmus, qui alter præcursor Lutheri dici potest, in Annotationibus noui Testamẽti ad cap. 3. Matth. & alibi frequentissimè, mauult, resipiscere & resipiscentiam, quàm, pœnitere & pœnitentiam, esse vertendum, vbi legimus *μετανοεῖν*, & *μετάνοιαν*: *Nostrum vulgus*, inquit, *putat esse Pœnitentiam agere; præscripta pœna quapiam, luere commissa: quòd apud Christianos, qui publicè peccâssent, eiecti è consortio propalam affligerentur, eaq; satisfactio sine pœna, pœnitentia vocari cœpta. Quæ quidẽ ex re non mediocris error Theologis quibusdam obrepsit, qui quòd Augustinus de Pœnitentia,* B *hoc est, publica satisfactione scripsit, ad animi dolorem, quam Contritionem vocant, detorquent. Alioqui μετάνοια dicta est à μετανοεῖν, hoc est, à posterius intelligendo, vbi quis lapsus, re peracta tum demum animaduertit erratum suũ.* Et infrà, nõ solùm vocem Græcam *μετάνοιαν* resipiscentiam sonare contendit, quòd multi alij fecerunt, & inter alios Lutherus, ipsum Erasmum auctorem citans in Resolutionibus: sed etiam, Pœnitentiam, quod fortè nullus est ausus, in resipiscentiam transformare conatur. Vult enim & hoc loco in cap. 3. Matth. & infrà in cap. 7. posterioris ad Cor. nõ à pœna, sed à ponè tenendo, Pœnitentiam ductam; quasi nihil sit aliud pœnitere, nisi posterius consilium tenere; siue, vt ipse loquitur, intelligere post factum, vnde & Græcis C dicta est Metanœa.

Theodorus Beza annot. ad 3. ca. Matth. interpretationem eorum reprehendens, qui illud *μετανοεῖτε* non verterunt, Resipiscite, sed, Pœnitentiam agite; ita loquitur: *Quam interpretationem multas ob caussas repudio, sed ob eam potissimũ, quòd multi imperiti occasionem ex hoc dicendi genere arripuerint falsarũ opinionum de Satisfactione, quibus hodie agitatur Ecclesia.* Hæc ille. Scilicet imperiti, & (vt Erasmus loquebatur) vulgus deputandi sunt omnes, qui fidei simplicitatem cum sanctis Patribus, & vniuersa Ecclesia tenent. Sic olim Berengarius (Lanfranco teste in li. de corpore Christi) Catholicorum sententiam, vulgi sententiam appellabat.

Porrò distinguit Beza vocem *μετανοεῖν* à voce D *μεταμέλεσθαι* ac *μετανοεῖν*, quæ vox in Scripturis passim occurrit, propriè significare dicit, post factum sapere, eiq; respondere Latinam vocem, resipiscere, vnde est resipiscentia, & vocem Hebraicam שׁוּב conuerti, vnde est תְּשׁוּבָה conuersio: quod idem obseruauit Ioan. Caluinus lib. 3. Instit. c. 3. §. 5. Vocem autem *μεταμέλεσθαι*, propriè significare dicit, post rem aliquam factam sollicitum esse, & anxium; atque huic voci, quæ nusquã ferè in Scripturis occurrit, cùm de conuersione peccatoris agitur, respondere vult Latinam vocem, pœnitere, vnde est Pœnitentia; & Hebraicam נָחַם pœnitere, seu consolari.

Martinus Lutherus in epist. ad Vicarium sui Ordinis, quam scripsit anno M. D. XVIII. & extat in primo tomo operum eius, VVittembergæ excusorum, dicit se studio eruditissimorum virorum tandem didicisse, vocem Pœnitentiæ non significare odium, vel dolorem de vita præterita, vt olim dicebatur, sed significare amorẽ iustitiæ, & nouæ vitæ, & hoc nomen nihil habere amarum, vel acerbum, sed omnia grata, & dulcissima. Similia indicat idem Lutherus in serm. de Pœnitentia, & in Resolutionibus suarum propositionum.

Sed in eo multum errant doctores isti Grammatici potiùs quàm Theologi, quòd vocũ significationes ex etymologia potiùs ducunt, quàm ex communi Scripturæ, & bonorum auctorum vsu. Nam si non origenem ac deriuationem, sed vsum spectemus harum vocum, videbimus non solùm נָחַם & *μεταμέλεσθαι*, sed etiã שׁוּב, *μετανοεῖν*, & ipsum præcipuè pœnitere, velit nolit Erasmus, externum dolorem, ac pœnam ex interna conuersione profectam significare, & idcircò Latinum interpretem melius voce Pœnitentiæ vsum esse, quàm fecisset, si voce resipiscentiæ vti voluisset.

Percurramus singulas voces. Vbi legimus in lib. Iob cap. vlt. *Ago Pœnitentiam in fauilla, & cinere*, נִחַמְתִּי est in Hebræo. Ex quo intelligimus, verbum נָחַם nõ aliquid dulce, vt Lutherus somniat sed amarum dolorem, & eum non solùm internum, sed etiam externam actionem comprehẽdere: id quod ne Beza quidem negate ausus est.

Apud Ioëlem c. 2. vbi habemus: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu, & planctu*, vox שׁוּבוּ nõ potest ad solam animi mutationem referri, cùm tã perspicuè Dominus iubeat eos cõuerti in ieiunio, fletu & planctu: proinde Cõuersio, quam vox illa Hebraica significat, internam & externam simul actionem comprehendit.

Sed veniamus ad Græcam vocem *μετάνοιαν*, de qua potissimùm controuersia est. Matt. 11. & Lucæ 10. *Si in Tyro, & Sidone facta essent virtutes, quæ facta sunt in te, olim in cilicio & cinere Pœnitentiam egissent.* Apud vtrumq; Euangelistam est vox *μετενόησαν*, quam omninò absurdè Beza reddidit: *Resipuissent.* Quid enim est, in cilicio & cinere sedendo resipiscere? certè resipiscentia, si propriè accipiatur, saccum & cinerem præcedit, nemo enim saccum induit, & in cinere sedet, nisi antea resipuerit: Dominus autem actionem pœnalem significat, quæ tum assumitur & exercetur, dum quis mœstus & dolens in sacco & cinere sedet. Itaq; *μετενόησαν* eo loco nihil aliud significare potest, nisi, corde simul & corpore auersari peccata præterita, & vindictam de illis à semet repetere.

Similis locus est Matth. 12. & Lucæ 11. vbi Dominus Niniuitas laudat, quòd egerint Pœnitentiam in prædicatione Ionæ, & vtitur eodem verbo *μετανοεῖν*: quæ fuerit autem Pœnitentia Niniuitarum, scribitur Ionæ 3. nimirum ieiunia, cilicia, preces ad Deum.

Ad hæc in posteriore ad Corinth. epist. cap. 12. extremo: *Metuo*, inquit Apostolus, *ne iterum*

cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis, qui antè peccauerunt, & non egerunt Pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt. Hoc etiam loco verbum *μετανοησάντων* vertitur à Beza: *Resipuerunt*, omninò conrra proprietatem Græci, Latinique sermonis. Nam nec Latinè dicitur, Resipiscere super peccatum; & Græcè illud ἐπὶ coniunctum Datino, vt hoc loco *ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ πορνείᾳ*, caussam significare solet, ac pro eo poni quod est OB vel PROPTER. Si quis autem dicat, Pœnitētiam esse agendam ob peccatum cōmissum, rectißimè dicet, est enim culpa caussa pœnæ, cū ex culpa obligatio nascatur ad pœnam: at resipiscendum ob culpam, non nisi absurdè diceretur, non enim culpa resipiscētię caussa haberi potest, cùm non ex culpa, sed ex bona aliqua aspiratione resipiscentia oriatur.

NEQVE solùm Scripturæ diuinæ vsus, sed etiam auctores tùm Græci, tùm Latini hanc vocem *μετάνοια* accipiunt non pro sola resipiscentia, sed etiam pro detestatione præteritæ culpæ, & vindicta, quam quis de se ob eam culpam expetit. Sic accipit S. Basilius in oratione de fame & siccitate, vbi *μετάνοιαν* appellat externam pœnitentiam Niniuitarum: & Poëta Latinus AVSONIVS in illo Epigrammate de occasione & pœnitentia, eodem modo accepit, cùm ait:

Sum Dea, quæ facti non factiq; exigo pœnas:
Nempe vt pœniteat, sic Metanœa vocor.

Neque probabile est quod scribit Beza loco citato, Ausonium metri caussa posuisse Metanœam pro Metamelia. Voluit enim Ausonius proprium nomen eius simulachri, quod vulgò POENITENTIA dicebatur, exprimere; & quia Latinum non exstabat apud Ciceronem, & alios antiquos probatos auctores: *Sum Dea*, inquit, *cui nomen nec Cicero ipse dedit*, Græcum substituit pro Latino. Non est autem credibile, eum qui proprium nomen reddere volebat, alienum supposuisse, præsertim cùm facilè potuerit poëtica licentia dicere: *Nempe vt pœniteat, Metamelia vocor*, producendo primam syllabam vocis *Metamelia*, vt similem produxit VIRGILIVS: *Italiam fato profugus, &c.* immò Græcis solenne est primam producere, cum tres breues in aliqua voce occurrunt.

LACTANTIVS lib. 6. cap. 24. scribit quidem Metanœam Latinè reddi posse Resipiscentiam: sed explicat, per Resipiscentiam non debere intelligi solam mentis mutationem: *Resipiscit autem*, inquit, *quem errati piget, & seipsum castigat dementiæ, & confirmat ad rectius viuendum.* Atque hæc de Græca voce.

PORRO vox Latina POENITENTIA non est quidem apud Ciceronem, vt neq; etiam Resipiscentia, tamen verbum Pœnitēdi, vnde sine dubio Pœnitentia dicta est, apud Ciceronem non eam vim habet, quàm credit Erasmus, sed quam veteres Grammatici, qui à pœna, non à ponè, Pœnitere & Pœntientiam deriuârunt. In 4. Tusculana extrema: *Quomodo*, inquit CICERO, *si naturalis esset ira, aut alius alio magis iracundus esset; aut finem haberet priùs quàm esset vlta, vlciscendi libido; aut quenquam pœniteret, quod fecisset per iram? vt Alexandrum Regem videmus, qui cùm interemisset Clytum familiarem suum, vix à se manus abstinuit: tanta vis fuit pœnitendi.* Quo loco vox POENITANDI non significat solam agnitionem erroris, sed detestationem facti, cum desiderio puniendi.

OVIDIVS quoq; in eadem significatione verbum, Pœnitere, accepit lib. 1. de Ponto, cùm ait:

Pœnitet ô, si quid miserorum creditur vlli,
Pœnitet; & facto torqueor ipse meo.
Cumq; sit exilium, magis est mihi culpa, dolori:
Estq; pati pœnam, quàm meruisse, minus.

IAM verò apud Ecclesiasticos auctores, nomē Pœnitentiæ non pro sola erroris agnitione, & mentis mutatione, sed etiā pro vindicta, quam de se sumit peccator, sæpenumerò vsurpari, superuacaneū erit ostendere: ita paßim testimonia Patrum occurrunt. Certè TERTVLLIANVS cùm in lib. de Pœnitentia ait: *Confeßione Pœnitentia nascitur, Pœnitentia Deus placatur*, non potest Pœnitentiam pro resipiscentia accipere; cùm non ex confeßione resipiscentia, sed confeßio ex resipiscentia oriatur. Itaq; Pœnitentiam, pœnam spōte assumptam ad peccatum puniendum vocauit: quo sensu scripsit etiam S. CYPRIANVS in serm. 5. de lapsis: *Pœnitentia crimine minor non sit.* & S. AVGVSTINVS in epist. 108. ad Seleucianā: *Est*, inquit, *Pœnitentia, bonorum & humilium fidelium pœna quotidiana, in qua pectora tundimus dicentes: Dimitte nobis debita nostra.*

DENIQVE vnde vox, Pœnitentia, dipthongum haberet, quem habet vox Pœna, si à Ponè, vt vult Erasmus, & non à Pœna deriuaretur? Maneat igitur, omnes Pœnitentiæ voces, Hebraicam, Græcam, & Latinam, secundum Scripturæ & bonorum auctorum vsum, non solam mentis mutationem, aut erroris agnitionem, sed etiam detestationem, peccati, & vindictam spontè assumptam significare.

CAPVT OCTAVVM.

Proponitur Controuersia prima.

An Pœnitentia sit Sacramentum propriè dictum.

ONTROVERSIA PRIMA, quæ est de genere, sitné videlicet Pœnitentia Sacramentum propriè dictum, quatuor partes habebit. PRIMO enim explicandus erit quæstionis status. DEINDE adferendæ sententiæ aduersariorum. TERTIO asserenda & propugnanda veritas. POSTREMO obiectiones contrariæ diluendæ.

Vt igitur controuersiæ status aperiatur, illud initiò ponimus, non de quauis Pœnitentia controuersiam esse: potest enim, vt ad præsentem

dispu-

disputationem pertinet, vera Pœnitentia vel in sola mentis conuersione, atque interna peccati detestatione consistere, vel etiam externis signis, mœrore, lachrymis, confessione, corporis afflictatione se prodere. Et quidē conuersio illa mentis ad Deum, etsi semper necessaria fuerit ad reconciliationem, & virtus quædam sit non exigua; tamen nisi signa externa adiuncta habeat, Sacramentum dici non potest: neque de hac re vlla controuersia est.

Posse autem, & vt plurimum solere, veram Pœnitentiam signa externa adiuncta habere, ex sacris literis paulò antè probatum est. Dominus enim Matth. 11. in cinere & cilicio Pœnitentiam acturos fuisse dicit Tyrios, & Sidonios, si prædicatum eis fuisset: & Matth. 12. laudat idem Christus Pœnitētiam Niniuitarum, quam externam fuisse testatur Ionas cap. 3.

Ipsi etiam aduersarij, licet satisfactiones reiiciant, tamen opera externa laboriosa in signum Pœnitentiæ, non reiiciunt. Caluinus lib. 3. Instit. ca. 3. §. 15. *Quò seueriores*, inquit, *in nos sumus, eò debem' sperare magis propitium ad misericordiam Deum: & certè fieri non potest, quin anima iudicij horrore perculsa, partes vltionis in exigenda de se pœna occupet.* Et Kemnitius in 2. par. Examinis in disputatione de Satisfactione pag. 1072. scribit, non reiici à suis opera laboriosa, vt fructus, & signa veræ Pœnitentiæ.

De hac igitur Pœnitentia, quę signis externis proditur, quæstio est, an Sacramentum dici debeat. Sed neque de omni eiusmodi Pœnitentia controuersia est: satis enim inter nos & aduersarios conuenit, Pœnitentiam Niniuitarum, & aliorum qui ante Christi aduentum vixerunt, Sacramentum nouæ legis, de quo nunc agimus, nequaquam esse potuisse. Sed neq; Pœnitētiam eiusmodi, etiam post Christi aduentum & passionem, Sacramentum facimus vel nos, vel aduersarij, si nulla sequatur Absolutio. Absolutionis autem ritum aliquē ferè omnes agnoscunt, licet de vi & efficacia Absolutionis, de Ministro qui eam pronunciat, deq; aliis multis rebus ad Absolutionem pertinentibus, multæ sint inter nos & aduersarios quæstiones.

Hic igitur status controuersiæ est: An Pœnitentia signis externis manifestata, accedente ad eam verbo Absolutionis, sit Sacramentum nouę legis propriè dictum. Istum enim ritum reconciliandi lapsos post Baptismū, qui ex Pœnitentia signis externis prodita, & verbo Absolutionis constet, Catholici verum ac propriè dictum Sacramentum esse affirmant; Hæretici negant.

Kemnitius more suo dum queritur à Catholicis controuersiæ statum confundi, ipse eum mira fraude confundit. Qui enim statu rectè constituto, videbat magnā Lutheranorum partem, & ipsum Confessionis Augustanæ auctorē à Catholicis non dissentire, ne ipse cum suis tam apertè pugnare videretur, statum quæstionis longè alium esse finxit, quàm re vera sit. Is igitur

A pag. 905. & 908. hunc esse cōtendit statum controuersiæ: Vtrum peccatores post Baptismum quærentes reconciliationem cum Deo, abducendi sint à fide obedientiæ, passionis, & satisfactionis Christi, ad fiduciam actionis propriæ Contritionis, Confessionis, & Satisfactionis: ita vt istæ actiones, accedente ad eas verbo Absolutionis, sint Sacramentum, & caussa efficiens remissionis peccatorum.

At ista quęstio si inter nos esset, nō esset certè illa quam Catholici proponunt, cum quærunt: Sitne Pœnitentia Sacramentū propriè dictum; sed esset alia quæstio à priore dependens, nimirum: Quale sit Pœnitentiæ Sacramentum. Prius

B enim componenda est controuersia, An Pœnitentia Sacramentum sit; quam Kemnitius fraudulenter dissimulare conatur: deinde quærendum, Quale tandem Sacramentum sit.

Quid, quòd quæstio quam Kemnitius depingit, ac fingit, nulla est omninò? nō enim Catholici (vt etiam superiore capite breuiter ostendimus) vsquam disputant, peccatores à fide obedientię, passionis, & satisfactionis Christi abducendos esse ad fiduciam actionis propriæ: sed contrà omnes vno ore clamant, totam vim Sacramenti Pœnitentiæ, vt aliorum omnium Sacramentorum, à merito obedientiæ, passionis, & satisfactionis Christi pendere, neq; absq; fide in Christum, vllum à peccatis absolui, vel recon-

C ciliari eum Deo posse. Porrò vim Sacramentalem, quæ efficienter atq; instrumentaliter concurrit ad remissionem peccatorum, propriè ac præcipuè in verbo, quod sacerdos Dei nomine pronunciat, dum absoluit, constituunt; vt perspicuum est ex S. Thoma in 4. senteut. dist. 18. q. 1. art. 3. actiones autem pœnitentis solùm concurrunt ad remissionem peccatorum efficiendam, quatenus vim Sacramentalem à verbo Absolutionis, à quo formantur, participant.

Denique his repugnat, quòd Pœnitentiam ipsam, quæ in actione peccatoris consistit, Sacramentum appellamus: nomen siquidem Sacramenti, materię aptius tribui solet, quàm formæ, licet forma aut sola, aut præcipuè vim effi-

D ciendi contineat. Sic Baptismus ablutionem, hoc est, materialem partem propriè significati illa autem verba: *Ego te baptizo, &c.* nō Sacramentum, sed formam Sacramenti nominare solemus. Sic panem consecratum, Sacramentum dicimus: illa autem verba: *Hoc est corpus meum*, Sacramentum non dicimus. Sic vnctionem confirmandorum, & vnctionem ægrotantium, Sacramentum vocamus potiùs, quàm verba quibus Sacramenta illa perficiuntur. Sic denique Matrimonium, siue cōiunctionem viri cum fœmina; non autem illa verba: *Ego te accipio in meam*, Sacramentum appellamus.

Huc accedit, quod si actiones pœnitentis, efficientes caussæ dicerentur remissionis peccatorum, non minus propriè & principaliter

quam ipsa Absolutio: non tamen eæ caussæ dicerentur, nisi vt instrumenta Dei, & ideò nihil omninò detraheretur de efficientia Dei, & merito passionis Christi. Nam ipsa etiam Absolutio, & ablutio, & Eucharistiæ consecratio, actiones humanæ sunt: & tamen quia per eas actiones, vt per sua quædam instrumeota, Deus operatur, & Christi metita nobis applicat; nemo queritur abduci homines à merito Cbristi ad fiduciam actionis humanæ, quãdo ab homine baptizati, vel absolui, vel Eucharistiam ab bomine consecratam sumere inbetur.

Verus igitur status quæstionis est, quem nos constituimus. Vtrum Pœnitentia signis extetnis declarata, cum verbo Absolutionis, sit verè, propriéq; dictum nouæ legis Sacramentum.

CAPVT NONVM.

Explicantur sententiæ Aduersariorum de proposita quæstione.

POENITENTIAM Sacramentum esse, primi negârunt Montanistæ, & Nouatiani: quanquam ij non Sacramẽti solùm rationem, & nomẽ, sed etiam potestatem reconciliãdi peccatores, & omnem omninò titum Ecclesiasticum reconciliationis sustulerunt. Neque verò, vt oonnulli salsò existimant, Pœoitentiam, & spem veniæ à Deo obtinendę, Hæretici suprà nominati tollebant è medio, sed solùm ab Ecclesia solui ac reconciliari posse eos, qui post Baptismum fuerant lapsi, negabant.

De Montanistis S. HIERONYMVS in epist. ad Marcellam de erroribus Montani: *Illi*, inquit, *ad omne penè delictum Ecclesiæ obserant fores: nos quotidie legimus: Malo pœnitentiam peccatoris, quàm mortem.*

De Nouatiania refert Socrates lib. 4. histor. ca. 23. Nouatiaoum ipsum, quem ipse Nouatum vocat, ad Ecclesias omnes scripsisse, vt eos qui simulachris immolâssent, minimè ad mysteria admitterent, sed hortarentur ad Pœnitentiam, remissionemq; permitterent Deo, qui potest & habet auctoritatem remittẽdi peccata. Idem ex Cypriano lib. 2. epist. 4. & ex Ambrosio lib. 1. de Pœnitentia, cap. 2. colligitur. Monet autem AMBROSIVS, Nouatianos sui temporis nonnihil remisisse de rigore maiorum suorum: *Aiunt*, inquit, *se exceptis grauioribus criminibus, relaxare veniam leuioribus. Non hoc quidem auctor vestri erroris Nouatianus ait, qui nemini Pœnitentiam dandam putauit.* Et paulò pòst: *In eo igitur patrem vestrum propria damnatis sententia, qui distinctionem peccatorum facitis, quæ soluẽda à vobis putetis, & quæ sine remedio esse arbitremini.*

QVIA VERO anctorem huius hæresis post Montanum alij Nouatum, alij Nouatianum vocant: sciendum est, Nouatum Presbyterum Carthaginensem, primum fuisse, qui post Montanum hanc hæresim excitauit: ab illo enim seductum fuisse Nouatianum Romanum Presbyterum, qui cum Cornelio in schismate sedit, intelligi potest ex Paciano in epist. 3. ad Sympronianum, & ex Hieronymo in libro de viris illustribus, in Nouatiano. Quare idem Hieronymus in secundo libro aduersns Iouinianum, & Augustinus lib. de Hæresibus, cap. 38. Nouatum auctorẽ hæresis faciunt: Græci hæc nomina confundunt, & vtrumque Nouatum vocant.

Hanc aotiquissimam hæresim iam olim damnatam iterum excitare conatus est Lutherus, & qui post eum surrexernnt falsi Prophetę, Zwinglius, Caluinus & ceteri. Nã etiamsi reconciliationem quãdam lapsorum post Baptismũ agnoscunt, in quo discrepare videntur à Nouatianis: tamen veram & iudiciariam potestatem peccata remittendi, non minus sacerdotibus negant Lutherani, quàm olim negarent Nouatiani.

Verum autem & propriè dictum Sacramentum esse Pœnitentiam, primus neganit hoc nostro seculo Lutherus, sed timidè, & incõstanter: nam in lib. de captiuit. Babyl. non procul ab initio: *Principiò*, inquit, *neganda mihi sunt septem Sacramenta, & tantùm tria pro tempore ponẽda, Baptismus, Pœnitentia, Panis.* Sed in eodem libro, extremo, Pœnitentiam ad Baptismũ reuocat, & ex tribus duo facit: *Propriè*, inquit, *ea Sacramenta vocari visum est, quæ annexis signis promissa sunt: quo fit, vt si rigidè loqui volumus, tantùm duo sint in Ecclesia Dei Sacramenta, Baptismus, & panis, cùm in his solis & institutum diuinitùs signum, & promissionem remissionis peccatorum videamus. Nam Pœnitentiæ Sacramentũ, quod ego his duobus accensui, signo visibili & diuinitùs instituto caret, & aliud non esse dixi, quàm viam ac reditum ad Baptismum.* Hæc ille. Idẽ tamen Lutherus cùm alibi sæpe, tum in propositionibus aduersus Louanienses, quas edidit anno M. D. XLV. propositione 35. Pœnitentiam Sacramentum esse concessit.

Philippus Melanchthon in locis communibus editis anno M. D. XXII. apertè neganit hoc Sacramentum: sic enim loquitur in tit. de Pœnitentia: *Pœnitentiam non esse signum, nihil obscurum est: est enim Pœnitentia vetustatis nostræ mortificatio, & renouatio spiritus. Sacramentum eius, vel signum non aliud nisi Baptismus est: atq; hic omnium rectissimè vocetur Sacramentum Pœnitentiæ.* Idem tamen Philippus Lutherum suũ sequutus in libris posteà editis, Pœnitentiam Sacramentum esse docuit, ac præsertim in Apologia Confessionis Augustanæ.

Et quoniam Matthias Illyricus in Apologia Confessiouis Antuerpiensis, cap. 18. & Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 903. scribere non verentur, Apologiam Confessionis Augustanæ non agnoscere hoc Sacramentum nisi impropriè, & modo quodam, non autem simpliciter & propriè; verba ipsa Apologiæ adferenda sunt, vt duo isti Lutherani non solùm ab Ecclesia Catholica, sed etiam ab Apologia Confessionis Augustanæ, in cuius verba iurauerant, defecisse intelligantur. Sic igitur habet Apologia in cap. de numero & vsu Sacramentorum:

tum: *Si Sacramenta vocamus ritus, qui habent mandatum Dei, & quibus addita est promißio gratia, facilè est iudicare, qua sint propriè Sacramenta. Nam ritus ab hominibus instituti, non erunt hoc modo propriè dicta Sacramenta: non est enim auctoritatis humana, promittere gratiam. Quare signa sine mandato Dei instituta, non sunt certa signa gratia, etiamsi fortasse rudes docent aut admonent aliquid. Verè igitur sunt Sacramenta, Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, qua est Sacramentum Pœnitentia: nam hi ritus habent mandatum Dei, & promißionem gratia, qua est propria noui Testamenti. Certò enim debent statuere corda, cùm baptizemur, cùm vescimur corpore Domini, cùm absoluimur, quod verè ignoscat nobis Deus propter Christum.* Hæc ibi: vbi Apologia PRIMO appellat Pœnitentiæ Sacramentum, propriè ac verè Sacramentum. SECVNDO, dicit habere ritum diuinitùs institutum, & gratiæ promisſionem, cùm tamen Kemnitius ideò solùm neget esse propriè Sacramentum Pœnitentiam, quòd eam carere existimet ritu diuinitùs instituto. TERTIO, coniungit perpetuò cum Baptismo, & Cœna Domini, quæ sunt omnium consensu verè ac propriè Sacramenta. QVARTO, separat ac distinguit à ritibus humanis, qui nõ sunt propriè Sacramẽta. Poterátne igitur Apologia clariùs asserere, Pœnitentiæ Sacramentum verè ac propriè Sacramentum esse?

ADDE, quòd in Locis communibus editis anno M.D.XLIII. in titulo de numero Sacramentorum idem Philippus sic loquitur: *Cùm autem vocabulum Sacramenti de caremoniis intelligitur institutis in pradicatione Christi; numerentur hac Sacramenta, Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, qua sunt externi ritus, & sunt signa totius Euangelij, & quidẽ propriè sunt testimonia remißionis peccatorum, seu reconciliationis, de qua pracipuè dicitur in definitione vsitata: Sacramentum est signum gratia, id est, reconciliationis gratuita, qua propter Christum donatur, & in Euangelio pradicatur.* Satis igitur constat, Philippum & Lutherum reuocâsse priorem illam sententiam, quam initiò docuerant.

Sed erroris ab istis introducti, ac posteà deserti, non defuerunt qui patrocinium susciperent: ac primùm Zwinglius in lib. de vera, & falsa religione, cap. de Sacramentis, & Zwingliani omnes, Pœnitentiam à numero Sacramentorum remouent. Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 15. & sequentibus, nõ negat solum Pœnitentiæ Sacramentum, sed etiam multis argumentis nullum eiusmodi Sacramentum esse conatur ostendere: quod idem facit in Antidoto Concilij Tridentini, sess. 6. cap. 15. Caluinum sequitur suus Beza in Confesſione fidei, cap. 7. art. 11. nec desunt multi ex his qui Lutherani dici volunt, & in verba Confesſionis Augustanæ & eius Apologiæ iurârunt, qui ad Sacramentarios in præsenti quæstione defecerint; vt Nicolaus Selneccerus in 2. parte suæ Pædagogiæ, vbi de numero Sacramẽtorum tractat: Ioannes VVigandus in Methodo doctrinæ Ecclesiæ Magdeburgensis, cap. 14. Matthias Illyricus in præfatione libri, qui inscribitur: *De sectis & dißidiis Pontificiorum.* Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis Tridentini Concilij, in prima disputatione de Pœnitentia: aliíque denique non pauci, quos nihil attinet recensere.

Aduersus hunc errorem edidit Synodus TRIDENTINA canonem primum sess. 14. in hæc verba: *Si quis dixerit, in Catholica Ecclesia Pœnitentiam non esse verè ac propriè Sacramentum, pro fidelibus quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, à CHRISTO Domino nostro institutum, anathema sit.*

CAPVT DECIMVM.

Pœnitentiam Sacramentum esse propriè dictum.

NVNC ad veritatem confirmandam accedamus. Ac primo quidem loco habemus verba Domini Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Ex quibus verbis duo colliguntur, quæ ad omne Sacramentũ propriè dictum constituendum, & requiruntur, & sufficiunt; ritus externus siue symbolum diuinitus institutum, & promisſio gratiæ iustificantis, illi ritui siue symbolo annexa.

Nam cùm Dominus Apostolis potestatẽ concesserit remittẽdi peccata hominibus, dubitari non potest, quin signo aliquo externo eam potestatem exerceri voluerit: neque enim homines, qui corporales sunt, peccata sibi remitti intelligerent, nisi voce aut signo aliquo externo ac sensibili remitterentur. Neq; Aduersarij id negant; agnoscunt enim ex hoc testimonio diuinæ Scripturæ rectè colligi verbum Absolutionis etiam priuatæ, vt patet ex Kemnitio 2. par. Exam. pag. 916. & 917. & ex Caluino lib. 3. Instit. cap. 4. §. 12. & 14. Verbum autem signum corporale, ac sensibile est. NEQVE solùm ritus externus absoluentis, sed etiam ritus externus pœnitentis ex eodem testimonio rectè colligitur: neque enim peccata remitti debent, nisi iis, qui se peccata habere, eaq; sibi displicere testantur. Nam vt ij absolui nequeunt, qui ligari non sunt; ita nec ij, qui solui nolunt: nolunt autem solui, qui non adferunt animum paratum, vt oportet, id est, qui sine fide ac Pœnitentia accedunt. Quare ipsi etiam aduersarij absoluendos non putant eos, qui Pœnitentiæ signa nulla ostendunt, quiq; absolutionẽ non petunt: *Priuata absolutio*, inquit Kemnitius pag. 916. *contritis, & fide petentibus consolationem, remittit peccata.* Habemus igitur symbolum, seu ritum externum, eumque duplicem; signa Pœnitentiæ, & verbum Absolutionis.

Promisſionem verò gratiæ iustificantis nusquam Dominus apertiùs exposuit, quàm hoc loco: quid enim est peccatorum remisſio, nisi iustificatio?

Hoc testimonium variis modis Hæretici de-

prauare conantur: sed duo sunt præcipua ipsorum effugia. VNVM est omnibus commune, loqui Dominum de remissione peccatorum, non Iudiciaria, & ex poreſtate quadam quasi Prætoria, sed per Euangelij prædicationem: *Illu enim,* inquiunt, *Minister peccata remittit, in quibus prædicando fidem excitat, qua remissio ipsa apprehenditur.*

SED de hac expositione suo loco infrà disputabimua, vbi de potestare clauium, siue de Absolutionis efficacia disseremus: neque enim hoc locoad rem nostram multum facir ista deprauatio verbi Dei. Nam etiamsi solùm de remissione per annunciationem Euangelij Dominus loqueretur, adhuc aduersarij Sacramentum negare non possent: siquidem ipsi omnia Sacramenta nihil aliud esse volunt, nisi quandam Euangelij aununciationem ad excitandam fidem institutam. Quemadmodum igitur aquæ aspersio cum verbo: *Ego te baptizo*, Sacramentum est etiam apud aduersarins, licet illud: *Ego te baptizo*, referatur ad excitandam fidem, per annunciationem ablutionis nomine Dei factam: sic etiam signum Pœnitentiæ, quod peccator ostendit, dum petit Absolutionem, cum verbo: *Ego te absoluo*, Sacramētum censendum est, licet ipsorum opinione, illud: *Ego te absoluo*, referatur ad excitandam fidem, per annunciationem absolutionis nomine Dei factam; debere autem Absolutionem in particulari applicari, Lutherani concedunt, vt suprà citauimus ex Kemnitio in 2. p. Examinis pag. 916. & ex Caluino libr. 3. Institut. cap. 4. §. 14.

ALTERVM effugium est Caluini in Antidoto Concilij Tridentini, sess. 6. cap. 14. vbi posteaquam dixerat, Catholicos ex loco iam citato Euangelij colligere institutionem Sacramenti Pœnitentiæ; Respondet, verba illa Euangelij: *Quorum remiseritis peccata*, pertinere ad remissionem peccatorum, quæ tum efficitur, cum per verbum prædicationis, impij & infideles conuertuntur ad fidem, & per Baptismum ad Ecclesiam adiungunrur. *Quis*, inquir, *ignorat munus Apostolis illic fuisse iniunctum, quo erga extraneos fungerentur? ea legatio est, qua per Euangelium defertur in Ecclesiam nondum cooptatis.* Idem etiam haber Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 915. vbi hanc expositionem probat ex cap. vlt. Lucæ, vbi Dominus iussit prædicari Pœnitentiam, & remissionem peccatorum in nomine suo per omnes Gentes; hęc enim loca cùm de re eadem tractent, se inuicem explicant.

RESPONDEO, duobus modis potest intelligi locus Euangelij, qui habetur Ioan. 20. Vno modo, vt data sit Apostolis auctoriras peccata remittendi tum Infidelibus, tum Fidelibus. Altero modo, vt solùm Fidelibus.

PRIOR expositio est S. Cyrilli in eum locum; & eam sequi videntur aduersarij. Nā Kemnitius loco citato, & eriam pag. 920. apertè declarat, generalem esse promissionem Ioan. 20. quæ tam ante Baptismū, quàm post Baptismum locum habeat.

Caluinus autem tametsi in Antidoto ita loquitur, vt videatur eam promissionem restringere ad solos infideles; tamen alibi se ipse explicat. Siquidem lib. 3. Instit. cap. 4. §. 12. dicit Ministris esse iniunctum, vt de remissione peccatorum certiores reddant fidelium conscientias, & probat ex hoc loco Ioannis; & paulò pòst §. 14. ex hoc eodem loco colligit priuatim absolutionem, quæ datur in Ecclesia pœnitentibus: *Non vulgare*, inquit, *aut leue solatium est, habere illic præsentem Christi legatum, reconciliationis mandato præditum, à quo denunciari sibi Absolutionem audiat. Hic vtilitas Clauium meritò commendatur, cùm ritè, quo ordine & qua religione decet, ista peragitur legatio: similiter cùm is, qui se ab Ecclesia quodammodo abalienauerat, restituitur in fraternam veritatem, accepta venia. Quantum beneficium est, quod sibi ab iis ignosci intelligit, quibus dixit Christus: Quibuscunque remiseritis peccata in terris, remissa in cælo erunt?* Et lib. 4. Instit. cap. 1. §. 22. disertis verbis affirmat, generalem esse promissionē, immò magis in fidelibus, quàm in infidelibus locum habere: *Non enim,* inquit, *cùm Apostolis mandatum dedit Christus, & potestatem contulit remittendi peccata, hoc tantùm voluit, vt eos soluerent à peccatis, qui ab impietate ad Christi fidem conuerterentur: sed magis vt hoc officio fungerentur perpetuò inter fideles.* Et probat ibidem Caluinus hoc ipsum ex Apostoli Pauli certissimo testimonio: nam 2. Corinth. 5. Apostolus ad fideles scribens, eosque exhortans ad reconciliationem cum Deo ob culpas post Baptismum admissas: *Deus*, inquit, *posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos: obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.* Neque dubitari potest, vt etiam Caluinus non dubitat, quin verbum reconciliarionis tunc in Apostolis positum fuerit, cùm dictum est eis à Christo: *Quorum remiseritis peccata, &c.*

Posita hac expositione, satis facilè colligimus Sacramentum Pœnitentiæ. Nam, vt Cyrillus in hunc locum docet, Christus dedit quidem Apostolis potestatem peccata remittendi ac retinendi, tùm infidelibus tùm fidelibus: sed nō eodem modo. Infidelibus enim remitti voluit per Baptismum, & retineri per exclusionem à Baptismo, si fortè indigni eo censeantur: at fidelibus remitti voluit per Baprismum, sed per alium ritum, nimirum per reconciliationem pœnitentium. Sicut igitur potestas remittendi infidelibus peccata, non sine Sacramento quodam exercetur, ita nec potestas remittendi fidelibus: proinde recōciliatio fidelium post Baptismum, Sacramentum quoddam est.

NEQVE hæc negare aduersarij possunt, cùm admittant, ex his verbis Domini colligi, priuatam Absolutionem à Domino institutam, qua post Baptismum reconcilientur. De qua re sic loquitur Kemnitius, pag. 901. *Hoc etiam apud nos*

extra controuersiam est, Deum in scriptura instituisse & ordinâsse certa media, per qua lapsis post Baptismum, si cõuertantur, beneficium mortis Christi vult applicare, & obsignare ad reconciliationem, & remissionem peccatorum. Hæc ille. Ea media nos contendimus verum Sacrameutum continere, cùm siut corporalia, à Deo instituta, & promissionem habeant gratiæ iustificautis, vt ipsi concedunt.

Et hæc dixerim, si prior illa expositio admittatur: sed tameu videtur omniuò POSTERIOR expositio probabilior. Nam S. Ioannes non solet ea repetere, quæ alij Euãgelistæ scripserunt, uisi fortè cùm aliquid circa eaudem historiam addendum Iudicat. Iam de mandato Baptismi administrãdi satis apertè scripserant Matthæus, & Marcus in vlt. cap. Euangelij: & iam etiam ante passiouem suam Dominus dederat Apostolis baptizandi potestatem, vt idem Ioannes testatur cap. 4. uulla igitur caussa erat, cur aut Dominus post resurrectiouem suam hauc potestatem Apostolis daret, aut id scriberet Ioanues.

PRÆTEREA potestas Clauinm datur hoc loco sanctis Apostolis, vt Catholici & Hæretici cõcednnt: potestas autem Clauinm non est ad Baptismum uecessaria, cùm uõ soli ministri Ecclesiastici, quibus claues dautur, sed etiam laici, immò etiam non Christiaui Baptismum aliquandò dare possiut.

AD HÆC potestas Clauium siue dubio, Iudicialis quædam potestas est, vt alio loco probaturi sumus: non autem iudicant Christiani de Iufidelibus, sed de Fidelibus tautùm: *Quid ad me*, inquit Apostolus 1. Corinth. 6. *de his qui foris sunt, iudicare?* Igitur hoc loco potestas darur Ecclesiæ Præpositis, fidelibus tantùm baptizatis peccata remitteudi, eosq; certo ritu post Baptismum reconciliandi.

Quare Chrysostomus, Theophylact⁹, Euthymius, & alij in huuc locum: & rursus Chrysostomus in 3. li. de Sacerdotio, Ambrosius iu lib. 1. de Pœnitentia, ca. 2. cùm hunc locũ expouunt, nullam Baptismi mentionem faciunt. Paciauus in epist. 3. ad Sympronianũ, refellit Nouatianos, qui hoc loco volebaut, datam Ecclesiæ potestatem solueudi catechumenos per Baptismum.

NEQVE vim vllam babet argumentum Kemnitij ex vlt. cap. Lucæ: falsò enim assumit Kemnitius, de re eadem loqui Ioaunem, & Lucam. Nam longè aliud est, prædictum esse à Prophetis, prædicandam esse Pœnitentiam, & remissionem peccatorum iu Christi uomine per omues Gentes, quod scribit Lucas: aliud, accepisse Apostolos à Domino Spiritum sanctum, & cum eo potestatem remittendi ac retinendi peccata, quod scribit Ioaunes. NEQVE dubium est, quin Lucas de ea Pœniteutia loquatur, quæ Baptismum præcedit, quæque propriè Geuribus ad fidem adducendis conuenit, de qua loquitur Petrus Actor. 2. cùm ait: *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrûm*: cùm Ioannes aut generatim

A de omui Pœnitẽtia, aut solùm de ea quæ post Baptismum agitur, verba faciat. DENIQVE iam diximus, Ioannis consuetudinem non esse repetere quæ ceteri scripserunt.

Quòd si posterior hæc expositio admittatur, euacuatum est planè obiectum aduersariorum. Habemus igitur ritum absoluendi, per verbum reconciliationis, vt Apostolus loquitur, externum ac sensibile, cum promissione remissiouis peccatorum in Euãgelio fundatum, ipsis etiam aduersariis testibus: ex quo quid ad Sacramenti ꝓpriè dicti rationem desit, omuinò non video.

SED vt clarius omnia perspiciantur, & aduersarij euidentius conuincantur, conferamus huuc ritum quem ex Scriptura deduximus, cum

B definitiouibus, quibus tùm Catholici, tùm Hæretici, Sacramenti uaturam atque essentiam explicare solent. Catholici Sacramentum esse volunt sacræ rei signum: sic autem definitionem suam expouũt, vt per signum intelligant signum practicum, atq; efficax, quod significando efficiat; per rem sacrã, gratiam iustificationis, quæ tunc à Deo in animam infundatur, cùm signum illud extrinsecus adhibetur. HÆC definitio aptissimè quadrat in eum ritum, de quo agimus: nam & confessio pœnitentis, & verbum absolueutis, signa sunt gratiæ iustificautis. Quid enim Coufessio significat, nisi animi reuouationem? quid verò Absolutio, nisi peccati ipsius, quo

C quasi vinculo peccator constrictus tenebatur, relaxationem? Esse autem hoc signum practicum, atq; efficax, ex eo iutelligimus, quia falsum esse non potest quod veritas dixit: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.*

Lutherus iu lib. de captiuit. Babylon. propè finem scribit, propriè Sacramenta vocari, quæ signis annexis promissa suut. Apologia Confessiouis Augustanæ artic. de uumero & vsu Sacramentorum, Sacramentum propriè dictum eodem modo definit: vult euim esse ritum, qui habet mandatum Dei, & cui addita est promissio gratiæ. HANC definitionem in ritum Confessiouis atque Absolutionis quadrare, certè uegari non potest: nam vt de Confessioue interim ta-

D ceam; Absolutionem, etiam priuatam, habere maudatum Dei & promissionem gratiæ, omnes fatentur. Illud enim 2. Cor. 5. *Posuit in nobis verbum reconciliationis*, &, *Pro Christo legatione fungimur*, mandatũ diuinum sonat. Illud autem, Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, apertissimam gratiæ promissionem continet. Et licet etiam mandatum expressum uullum exstaret; tamen in ipsa promissione absque dubio tacitè contineretur: quorsum enim daret Christus Apostolis absoluendi potestatem, nisi etiam vt ea vterentur quando opus esset, iuberet?

Martinus Kemnitius communi hac definitione contentus nou fuit: Itaque in 2. parte Exam. Tridentini Coucilij pag. 41. vt excluderet à ratione Sacramenti propriè dicti, omnia Sacra-

A menta Catholicorum, exceptis duobus, Baptismo & Eucharistia; definitionem longissimam fabricauit. Voluit enim octo conditiones requiri ad Sacramentum nouæ legis propriè dictum: quas omnes excussimus in primo libro de Sacramentis in genere; nunc satis erit ostendere, eas omnes Sacramento Pœnitentiæ, inuito etiam Kemnitio, conuenire.

PRIMA conditio postulat, vt adsit externum ac sensibile symbolum. Damus in præsenti verbum externum ac sensibile. *Absoluo te*, seu, *Remitto tibi peccata*, ex illo testimonio Domini: *Quorum remiseritis peccata*. SECVNDA cõditio exigit, vt symbolum illud habeat institutionem & mandatum B Dei, non autem sit ab humano ingenio fabricatum. Id quoque iam demonstrauimus ex verbo Dei: *Quorum remiseritis peccata*. TERTIA, vt mandatum, siue institutio sit in nouo Testamento. Et hoc extra controuersiam est, nisi quis Euangelium Ioannis, & epistolam Pauli ad Cor. ad nouum Testamentum pertinere nolit. QVARTA, vt sit ritus perpetuus, non ad breue tempus institutus. Ritum autem Absolutionis semper in Ecclesia permansisse, ac permansurum, neq; aduersarij negant; & ex Euangelio facilè probari potest. Cùm enim Dominus in Ecclesia potestatem remittendi peccata esse voluerit, neque tempus vllum definierit; id manifestè sequitur, vt tamdiu ea potestas duratura sit, quamdiu Ec- C clesia purgatione & remissione indigebit. QVINTA, vt adsit etiam promissio gratiæ. SEXTA, vt sit promissio gratiæ non cuiuslibet, sed quæ in iustificatione, ac reconciliatione consistat. SEPTIMA, vt promissio illa gratiæ signo externo adiuncta, & vestita sit. Quæ tres conditiones in allegato testimonio: *Quorum remiseritis peccata*, euidentissimè conspiciuntur. OCTAVA, vt promissio non tantùm in genere annuncietur, sed etiam in particulari singulis applicetur. Hanc verò conditionem in Absolutionis ritu inesse, nemo inficiari potest. Nam quemadmodum ex illis verbis: *Docete omnes Gentes, baptizantes eos, &c.* colligimus, in particulari singulis esse dicendũ: *Ego te baptizo, &c.* sic etiam ex istis: *Quorum remise-* D *ritis peccata*, colligere debemus, in particulari singulis esse dicendum: Ego tibi remitto peccata; vel, quod est idem: *Ego te absoluo à peccatis*. Vides igitur nihil desiderari in ritu Absolutionis, eorum quæ ad propriam & perfectam Sacramenti rationem Kemnitius requisiuit.

SED fortè Caluini definitio in hunc ritum non quadrat: ita quidem ille docet in 4. lib. Instit. cap. 19. §. 15. vbi ad suam definitionem prouocat. SED illa etiam (quamuis alioqui satis inepta, vt in primo libro de Sacramentis in genere, demonstrauimus) ad hunc ritum accommodari potest. Igitur ille, lib. 4. Instit. ca. 14. §. 1. Sacramentum definit: *Externum symbolum, quo beneuolentiæ erga nos suæ, promissiones conscientiis nostris Dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostræ imbecillitatem: & nos vicissim pietatem erga eum nostram, tàm coràm eo & Angelis, quam apud homines testamur.* Symbolum externum, & gratiæ promissionem, iam non semel in ritu Confessionis & Absolutionis ostendimus: illum autem finem, ad sustinẽdam fidem & pietatem testificandam; non minus in ritu Absolutionis, quàm in ritu Baptismi locum habere video. Nam quemadmodum qui in Baptismo audit illa verba nomine Dei prolata: *Ego te baptizo*, erigit animum ad spem, & in fide cõfirmatur, & roboratur: similiter facit, qui post Confessionem audit verba illa à Dei legato ad se propriè dirigi: *Ego te absoluo*. Et sicut qui ad Baptismũ accedit, & in Christi familiam cooptari postulat, pietatem suam erga Deum apud homines testatur: ita etiam eandem testatur, qui signa Pœnitẽtiæ præseferens, & ad Absolutionem accurrens, cum Deo reconciliari enixè flagitat.

Quæ cùm ita sint; aut Sacramentum Pœnitentiæ verè proprieque dictum Sacramentum erit, aut Baptismus Sacramentum verè ac propriè dictum non erit: vel certè confingant nouam aliquam definitionem, si ritum reconciliationis ita cupiunt à Sacramenti ratione excludere, vt ab eadem Baptismum non excludant.

ACCEDANT præterea testimonia veterum. Duobus præcipuè modis intelligi potest, quæ fuerat de hac re Patrum sentẽtia. Primùm enim non rarò, cum vera Sacramenta enumerant, iis Pœnitentiam adiungunt: sæpe etiam Pœnitentiam cum Baptismo conferunt, ac docent, in vtroq; Sacramento Deum esse, qui potissimùm operatur.

TERTVLLIANVS in lib. de Pœnitentia: *Hæc* inquit, *venena prouidens Deus, clausa ignoscentiæ ianua & intinctionis sera obstructa, aliquid adhuc permisit patere: collocauit in vestibulo Pœnitentiam secundam, quæ pulsantibus patefaciat*. Vbi Tertullianus duas ianuas esse docet ad remissionem peccatorum, Baptismum & Pœnitentiam: proinde tale aliquod remedium esse iudicat Pœnitentiam, quale est Baptismus, licet specie diuersum. Vide etiam eundem lib. 1. contra Marcionem extremo.

S. CYPRIANVS vel quicunque fuit auctor (antiquum autem auctorem esse nemo negat) in sermone de ablutione pedum: *Post Baptismum*, inquit, *qui sui reuerentiâ non patitur iterari, aliud lauacrum procurâsti, &c.*

S. AMBROSIVS lib. 1. de Pœnitentia cap. 7. *Cur*, inquit, *baptizatis, si per hominem peccata remitti non licet? In Baptismo enim vtiq; remissio peccatorum omnium est; neq; interest vtrum per Pœnitentiam, an per lauacrum hoc ius sibi datum Sacerdotes sibi vindicent: idem in vtroq; mysterio est.* Et quia Nouatiani dicebant, posse hominẽ baptizare, quia in Baptismo Deus est, qui potissimùm operatur; addit Ambrosius; *Quid in Pœnitentia, nonnè nomen Dei operatur?* Vide etiam lib. 2. cap. 2.

S. HIERONYMVS in libr. 1. contra Pelagianos: *Redimatur*, inquit, *sanguine Saluatoris, aut in do-*

mo Ba-

mo Baptismatis, aut in Pœnitentia, quæ imitatur Baptismatis gratiam. Et lib. 2. *Quod,* inqnit, *scriptum est: Et sanguis* IESV *emundat nos ab omni peccato; tam in confessione Baptismatis, quàm in clementia Pœnitudinis accipiendum est.* Et in epist. 1. ad Heliodorum: *Absit vt de his quidquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt; per quos & nos Christiani sumus; qui claues regni cœlorum habentes, quodammodò ante diem iudicij iudicant.* vbi coniungit cum Baptismo, & Eucharistia, pœnitentium absolutionem.

S. AVGVSTINVS epist. 180. ad Honoratum: *Annón cogitamus,* inqnit, *cùm ad istorum periculorum peruenitur extrema, nec est potestas vlla fugiendi, quantus in Ecclesia fieri soleat ab vtroque sexu, atque ab omni ætate concursus, aliis Baptismum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam Pœnitentiæ ipsius actionem, omnibus consolationem, & Sacramentorũ confectionem, & erogationẽ?* Et paulò pòst: *Si ministri adsint,* inquit, *alij baptizantur, alij reconciliantur, nulli Dominici corporis communione fraudantur.* Et lib. 5. de Baptismo, ca. 20. *Si ad hoc valet quod dictum est in Euangelio, vt per peccatorẽ Sacramenta non celebrentur; quomodo exaudit homicidã deprecantem vel super aquam Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur?* vbi per manus impositionem, Ordinationem, & Recõciliationem intelligit. Nam pœnitẽtium reconciliationem vocari ab Augustino, manus impositionem; multis testimoniis probari posset: sed in præsenti vnum aut alterum sufficiet. Lib. eodem 5. de Baptismo, cap. 23. *Manus,* inquit, *ab hæresi redeunti propterea imponitur, ne extra omnem culpam fuisse videatur, &c.* Et in Psal. 146. explicans illud: *Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. Quæ sunt,* inqnlt, *ista alligamenta? temporalia Sacramenta.* & exempla ponit Eucharistiæ, & manus impositionis, qua per Præpositum peccatores reconciliantur. Idem Augustinus in lib. 1. cap. vlt. de adulterinis coniugiis, & lib. 2. cap. 6. apertissimè confert Reconciliationem cum Baptismo.

S. Ioannes CHRYSOSTOMVS lib. 3. de Sacerdotio, primò coniungit potestatem remittendi peccata cum potestate conficiendi Eucharistiã: deinde paulò pòst eadem confert cum Baptismo: *Neq; enim,* inquit, *solùm cùm nos regenerant, sed etiam posteà, condonandorum nobis peccatorum potestatem obtinent.*

S. CYRILLVS lib. 12. in Ioannem, ca. 56. duobus modis dicit remltti peccata à sacerdotibus, vt Dei ministris; per Baptismum, & Pœnitentiam.

THEODORETVS in Epitome diuinorum decretorum, cap. de Pœnitentia, dicit; sacrorum mysteriorum Baptismi, & Pœnitentiæ, figuras fuisse in Testamento veteri, ablutiones, & sacrificia. Vbi non solùm coniungit Theodoretus Pœnitentiam cum Baptismo, sed etiam vtrumque, Mysterium (qua voce Sacramenta nominare solent) appellat.

A S. LEO epist. 91. ad Theodorum: *Multiplex,* inquit, *misericordia Dei, ita lapsibus subuenit humanis, vt non solùm per Baptismi gratiam, sed etiam per Pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æterna.*

VICTOR VTICENSIS libro 2. de persecut. Vandalica, inducit populos his vocibus alloquentes Sacerdotes, qui in exilia mittebantur: *Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis? qui nobis munus Pœnitentiæ collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculis soluturi? quia vobis dictum est: Quæcunq; solueritis super terram, etc.*

VICTOR CARTENNENSIS in lib. de Pœnitentia, cap. 20. apertè nominat Sacramentum: **B** *Denique,* inquit, *Dominum audi in Euangelio, quibus iaculis feriat peccatorem, vt intelligas, quanti faciat Pœnitentiæ Sacramentum.* Floruit autem Victor Cartennensis circa annum Domini CD. L. teste Trithemio, & Gennadio.

ACCEDAT vltimò testimonium Ecclesiæ Latinæ, & Græcę, quæ ab annis D. floruit. His enim quingentis annis in tota Ecclesia, Sacramentum Pœnitentiæ inter Sacramenta verè ac propriè dicta numeratum esse, nullo modo negari potest, neque aduersarij, vt arbitror, negant. Satis enim id constat, tum ex Petro Lombardo, quem Theologi omnes posteriores sequuti sunt, lib. 4. Sent. dist. 14. tum ex decreto Lucij Papæ III. quod exstat cap. Ad abolendam, extra de Hære- **C** ticis, & ex definitione generalium Conciliorum, Florentini & Tridentini, quibus Catholici omnes libenter parent; tum denique ex responsione Hieremiæ Archiepiscopi Constantinopolitani ad Germanos: nam cap. 7. apertè docet Hieremias, Græcam Ecclesiam inter vera Sacramenta numerare Pœnitentiæ Sacramentum.

Hæc autẽ testimonia non ideò profero, quòd ignorem ea nihil fieri ab aduersariis: sed vt omnes intelligant, aut totis quingentis annis Ecclesiam vniuersam in grauissimo errore esse versatam, quod certè fieri non potest, cum sit columna, & firmamentum veritatis. 1. Tim. 3. aut verum esse, quod nos ab eadem Ecclesia de Pœnitentiæ Sacramento didicimus. Hanc autem **D** Ecclesiam, quæ his quingentis annis peregrinata est in terris, veram Christi fuisse Ecclesiam, & cum antiquiore illa continuatam; vel vno hoc argumento satis conuincimus: Quia cum nulla alia Ecclesia ab aduersariis demonstretur, quæ totis his quingentis annis sine interruptione vbiq; terrarum sparsa fuerit; aut hæc nostra vera Ecclesia fuit, aut nulla omninò fuit: nullam verò fuisse, nunquam affirmabit, qui verba illa Christi vera esse crediderit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Matth. 16. Sed de his satis: nunc ipsorum obiecta diluamus.

CAPVT XI.

Soluuntur argumenta Caluini, & Kemnitij.

IOANNES Caluinus lib.4.Instit.cap.19.§.15.16.&17.hæc argumenta proponit. PRIMO, obiicit difficultatem, quam Theologi Scholastici patiuntur in Sacramẽto reperiendo, cùm de Pœnitẽtia tractant. *Romanenses*, inquit, *Scholastici anxiè in reperiendo hic Sacramento desudant: nec mirum videri debet, nodum enim in scirpo quærunt. Quod tamen optimum habent; rem implicatam, suspensam, incertam, opinionumq́; varietate confusam ac turbatam relinquunt.*

RESPONDEO; aptè omninò exordiũ à mendacio ducit. Theologi enim summo consensu Pœnitentiam Sacramentum esse docent, neque vlla est inter eos de hac re opinionum varietas: in eo solùm nonnihil laborant, vt ostendant, in hoc Sacramento quid sit Sacramẽtum tantùm, quid res tantùm, quid res simul & Sacramentum. Hæc enim tria perspicuè cernuntur in Baptismo, & quibusdam aliis Sacramentis: in quibusdam autem non ita facilè distingui possunt, neque necesse est. Sed hæc nihil ad rem nostram faciunt, non enim cum Hæreticis disputamus, an hæc tria in Sacramento Pœnitentiæ distincta inueniantur; quæ propria Scholarum quæstio est: sed an Sacramentum Pœnitentiæ verè proprieq́; dictum Sacramentum sit; à qua disputatione Theologi Scholastici facilè se, breuissimeq́ue expediunt.

SECVNDO, Caluinus obiicit definitionem Sacramenti à se allatam: ex ea enim colligit, Pœnitentiam Sacramentum non esse, cùm ei definitio Sacramenti non conueniat: *Qui Sacramenti*, inquit, *definitionem suprà à nobis positam memoria tenent, ad eam exigant id quod dicunt esse Sacramentum, & inuenient non esse cæremoniam externam à Domino institutam ad fidei nostræ confirmationem.*

RESPONDEO, iam superiore capite ostendi, non minus Pœnitentiam cum Absolutione ritum externum esse, atque à Deo institutum, & fidem nostram confirmantem, quàm sit Baptismus. Sed licet fides ex eiusmodi ritibus confirmari possit: non est tamen is proprius & primarius finis Sacramentorum, sed concionis, atque exhortationis; alioqui frustrà infantes, dormientes, amentes, Sacramenta vlla perciperent. Sed de hac re satis multa in primo libro de Sacramentis in genere, diximus.

TERTIO, obiicit testimonium S. AVGVSTINI ex sermone de Baptismo ad infantes, & ex lib.3.quæst.vet.Testam. qui Sacramenta visibilia esse debere scribit: *Quid tale*, inquit, *aut ipsi vident, aut aliis queunt ostendere in eo quod Sacramentum Pœnitentiæ vocant?*

RESPONDEO, non desunt multa signa visibilia in Sacramento Pœnitentiæ, siue sacerdotem aspicias manus imponentem, siue pœnitẽtem ad genua Sacerdotis abiectum, & lacrymas fundentem: sed quia ista ita plerumq; conspiciuntur, vt tamen etiam absq; iis Sacramentum Pœnitentiæ esse possit; breuiter Respondeo, visibile signum, idq́ue à Deo institutum, esse tùm Confessionem, tùm Absolutionem. AVGVSTINVS enim visibile signum vocat, quod sensu externo aliquo percipitur, etiamsi is non sit sensus videndi, sed audiendi: nam vt idem Augustinus lib.10. Confess.cap.35. ait, rectè dicimus: *Vide quid sapiat, vide quid oleat, vide quid sonet. vide quàm durum sit.* Et certè in Sacramentis visibile signum non opponit Augustinus ei rei, quæ non cernitur oculis; sed quæ sola mente, nullo autem corporali sensu apprehenditur; sic enim ait Serm. ad infantes, quem Caluinus ipse citauit: *Sacramentum ideò dicitur, quia aliud videtur, aliud intelligitur: quod videtur, speciem habet corporalem; quod intelligitur, fructum habet spiritualem.* vbi vides corporale opponi spirituali, & quod sensu percipitur, ei quod intelligentia apprehenditur. Verbum igitur corporale rectè signum visibile, id est, sensibile, atque externum dicitur.

QVARTO obiicit, nullam exstare promissionem: *Quæcunque*, inquit, *in parte Sacramentum posuerint, nego iure haberi pro Sacramento: primùm, quòd nulla Dei promissio singularis ad hanc rem exstet.*

RESPONDEO, nimia hæc impudentia, vel inconstantia est: exstare enim singularem promissionem Dei pro Absolutione priuata, quam minister pœnitenti annunciat (vt verbis vtar ipsius) ex pluribus Caluini locis superiore capite ostendimus. Et sanè quæ fingi potest clarior promissio, quàm illa sit: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Ioan.20.

QVINTO obiicit, non esse cæremoniam in hoc Sacramento vllam à Domino institutam: *Deinde*, inquit, *quòd quæcunq; hic cæremonia proferatur, merum sit hominum inuentum: mendacium, & impostura fuit, quod de Sacramento Pœnitentiæ commenti sunt.*

RESPONDEO, Absolutio non videtur Caluino cæremonia, quia id sibi persuasit, non referri verbum Absolutionis nisi ad instituendam, & excitandam mentem pœnitentis, non secùs ac si pars quædam concionis esset: quod idem docet de verbo Baptismi, & ceterorum Sacramentorum. Sed hoc eius principium falsissimum esse, in primo libro de Sacramentis in genere, multis rationibus demõstrauimus. Si enim verbum Baptismi: *Ego te baptizo, &c.* ad mentem instruendam & excitandam potissimùm refertur, quorsum (vt paulò antè dicebamus) infantes, interdum etiam dormientes, & amentes baptizarentur? verba igitur Sacramentalia, & inter alia illud: *Ego te absoluo*, veræ cæremoniæ sunt, non conciones; siquidem actiones sunt externæ, ad significandam & efficiendam iustificationem, atque ad Deum eo ritu colendum à Christo institutæ.

ſtitutæ. Et propterea non multum refert, vtrum ab eo qui Sacramentum percipit, exaudiantur & intelligantur, an ſecus; & linguáne patria, an Latina, vel Græca, aut Hebræa pronuncientur. Atque hactenus de argumentis Caluini.

Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis Tridentini Concilij, pag. 903. PRIMO obiicit, deeſſe Pœnitentiæ Sacramento elementum externum: *Ex diuina*, inquit, *inſtitutione non habet tale externum, & materiale elementum, quale eſt in Baptiſmo, & in Euchariſtia, quod ad integram definitionem, & genuinam proprietatem Sacramenti pertinet.*

RESPONDEO, non malè Kemnitius ex Baptiſmo, & Euchariſtia, quæ omnium conſenſu vera Sacramenta ſunt, naturam ac proprietatem Sacramentorum in genere inueſtiganda eſſe cenſet: ſed in eo fallitur, quòd non rectè explicat, quo gradu ſimilitudo requiratur inter elementum Baptiſmi atq; Euchariſtiæ, & Sacramentorum cæterorum. Fatemur enim, in omni Sacramento requiri elementum externum, ſimile illi, quod in Baptiſmo & Euchariſtia adeſſe cernimus: ſed quæſtio eſt, quo gradu, ſiue quatenus ſimile requiratur.

Ac primùm certum eſt, non requiri ſimile in ſpecie: alioqui deberent omnia Sacramenta ex aqua conſtare, quia Baptiſmus ex aqua conſtat, & tum Euchariſtia, quę conſtat ex pane & vino, Sacramentum non eſſet. Eadem ratione certum eſt, non requiri ſimilitudinem in genere proximo: alioqui Sacramenta omnia ex ſimplici corpore, quale eſt aqua, id eſt, ex aëre, aut igne, vel terra, conficienda eſſent. Sed fortè ſimilitudo requiritur in ſuperiore aliquo genere; vt elementum cuiuſcunque Sacramenti, ſubſtantia quædam ſit corporalis, quales ſubſtantias eſſe videmus aquam, panem & vinum, ex quibus Baptiſmi & Euchariſtiæ Sacramenta conſtant. At neq; hoc dici poteſt: nam Baptiſmi natura atq; eſſentia propriè non in ſubſtantia, ſed in actione conſiſtit. Symbolum enim externum, cui annexa eſt gratia, & quod propriè Baptiſmus dicitur, non eſt aqua, ſed ablutio eum ſanctiſsimæ Trinitatis inuocatione: ablutio autem & inuocatio, non ſubſtantiæ, ſed actiones ſunt. Quare immeritò Catholicos Kemnitius reprehendit pagin. 936. quòd elementum de prædicamento Subſtantiæ, transformârint in elementum de prædicamento Actionis. Nec tamen generatim affirmari poteſt, omne Sacramentum in actione conſiſtere, nam Euchariſtiæ Sacramentum propriè non actio tranſiens, ſed res permanens eſt: non enim actionem conſecrandi, ſed panem conſecratum, & in corpus Dominicum commutatum, Euchariſtiam vocamus.

Vera igitur ratio ſimilitudinis inter externa ſymbola Baptiſmi, & Sacramentorum ceterorum, à fine ſumenda eſt, ob quem Sacramenta inſtituta eſſe conſtat. Finem autem tùm Baptiſmi, tùm aliorum Sacramentorum, omnes admittunt eſſe, ſignificare internam iuſtificationem; & eo modo hominem, qui corpore & ſpiritu conſtat, per ſenſibilia & corporalia ſymbola ad rerum intelligibilium & ſpiritualium cognitionem euehere: hinc enim ſigna ſymbola, & Sacramenta dicuntur. Nam vt S. Auguſtinus in epiſt. 23. ad Bonifacium loquitur: *Si Sacramenta ſimilitudinem non gererent earum rerum, quarum Sacramenta ſunt, Sacramenta non eſſent.* Quemadmodum igitur in Baptiſmo ablutio exterior per aquam exhibetur, vt ablutio interior per ſpiritum ſignificetur: ſic etiam in Euchariſtia, panis & vinum, ſeu potiùs panis viniq; ſpecies in conſpectu ponuntur, vt corpus & ſanguis Domini, cibus ac potus animorum eſſe intelligantur; & ad eundem modum in Sacramentis ceteris, id ſolùm neceſſariò Sacramenti natura poſtulat, vt externa ſigna ad ſpiritualem effectum aptè repræſentandum exhibeantur. Vtrum autem ea ſigna ad prædicamentum Subſtantiæ, an ad prędicamenta Accidentium, & vtrum oculis, an auribus percipiantur, nihil intereſt: neq; Chriſtus nos de prædicamentis ſollicitos eſſe voluit, neque facilius ipſe per ſubſtantiam quàm per Accidentia homines iuſtificat.

Quare in Sacramento Pœnitentię, in quo pro ſymbolo externo confeſsionem pœnitentis, & abſolutionem voce corporali à ſacerdote pronunciatam habemus, vera & propria Sacramẽti ratio minimè deſideratur. Verba enim non ſolùm ſigna externa, ac ſenſibilia, ſed etiã in genere ſignorũ præſtantiſsima ſunt, vt ſanctus docet Auguſtinus lib. 2. cap. 3. de doctrina Chriſtiana.

Quod verò idem AVGVSTINVS tract. 80. in Ioan. diſtinguit elementum à verbo, cùm ait: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum*; non debet ad omnia Sacramenta trahi: neque enim ille de Sacramentis generatim, ſed de Baptiſmo tantùm loquebatur, vt ex illis verbis intelligimus: *Detrahe verbum, quid eſt aqua, niſi aqua?* Alioqui enim & verba loco elementi, ſeu rei, & res loco verborum eſſe poſſe, in lib. 1. de Sacramentis in genere, demonſtrauimus.

SECVNDA obiectio Kemnitij in eo conſiſtit, vt probet, Sacramentum Pœnitentię non habere fundamentum in verbo Dei, neque in Patribus: id verò prolixè perſequitur, diſputatione in quinq; capita diſtributa; de quibus omnibus breuiter, atque ordine dicendum erit.

PRIMO igitur capite, quod habetur pag. 908. probat, Sacramentum Pœnitentiæ non habere fundamentum in Teſtamento veteri, idque ex teſtimonio Concilij Tridentini, ſeſſ. 14. cap. 1. & inde colligit, per annos circiter quater mille non fuiſſe Pœnitentiæ Sacramentum. SED hæc inania ſunt. Fatemur enim Sacramentum Pœnitentiæ à Chriſto inſtitutum, vt etiam Baptiſmum, & Euchariſtiam, & idcirco mirum non eſſe, ſi per multa annorum millia non fuerit.

Ne tamen nihil feciſſe Kemnitius videatur,

argumentum quoddam proponit, quod hoc ſyllogiſmo comprehendi poteſt. In Pœnitentia Teſtamenti veteris fuit Contritio, Confeſſio, & quædam veluti Satisfactio, cum poteſtate remittendi peccara: Atqui ea Pœnitentia non erat Sacramentum propriè dictum: igitur nec Pœnitentia, quam Catholici ex Contritione, Confeſsione, & Sarisfactione, cum poteſtate remittendi peccata, conſtare volunt; Sacramentum propriè dictum exiſtimandum eſt. Propoſitionem probat Kemnitius: nam in Teſtamento veteri exſtant exempla Contritionis, & Confeſsionis peccatorum: & Mariæ ſorori Moſis, ac Dauidi, Deus poſt reconciliationem impoſuit certas caſtigationes, ex quibus Catholici Satiſfactionẽ probare ſolent. Exſtat prætereà exemplum Abſolutionis, Nathan; ſiquidem Dauidẽ contritum, & confitentem peccatum ſuum, abſoluit. Aſſumptionem probat ex Concilio Tridentino ſeſſ. 14. cap. 1. vbi Patres docent, Pœnitentiam veterum, Sacramentum non fuiſſe.

Respondeo, propoſitio argumenti magna ex parte falſa eſt. Nam vt omittam cetera, non fuit in Teſtamento veteri poteſtas remittendi peccata; neque Nathan aut vllus alius, vt Dei miniſter, peccatores abſoluit: nondum enim auditum erat illud: *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.* Audi S. Ioannem Chrysostomum lib. 3. de Sacerdotio *Corporalem lepram purgare, ſeu verius dicam, haud purgare quidem, ſed purgatos probare, Iudæorum ſacerdotibus ſolis licebat. At verò noſtris ſacerdotibus non corporis leprã, verùm animæ ſordes, nõ dico purgatas probare, ſed purgare prorſus conceſſum eſt.* Hæc ille.

Neqve exemplum Prophetæ Nathan, quod exſtat lib. 2. Reg. cap. 12. ad rem noſtram facit, & omninò ineptè non ſemel à Kemnitio inculcatur. Non enim Nathan dixit: Ego te abſoluo, vel tibi peccata remitto; ſed ſolùm: *Dominus tranſtulit peccatum tuum à te*, quibus verbis ſignificauit id, quod ſibi vt Prophetæ, diuinitùs indicatũ erat, non autem peccatum ipſe remiſit. Quod ſi quicunque narrat aliquid factum eſſe, idem poteſt dici rem illam feciſſe; quid prohibet, quo minus Euangeliſtæ Chriſtum peperiſſe, interfeciſſe, & eundem à mortuis reuocâſſe, & in cœlum tranſtuliſſe, & Spiritum etiam ſanctum miſiſſe dicantur, quia hæc omnia facta eſſe literis prodiderunt? Nõ igitur dicimus, quod fingit Kemnitius, Nathan non abſoluiſſe iudiciaria poteſtate, ſed per miniſterium, quaſi apud nos ſacerdotes non per miniſterium, ſed regia ac ſuprema poteſtate abſoluant: ſed dicimus, in Sacramento Pœnitentiæ ſacerdotes poteſtate iudiciaria, ſed miniſteriali, vt Chriſti miniſtros, non vt Reges ac Dominos, peccatores abſoluere; Nathan autem, nec Regia nec miniſteriali poteſtate abſoluiſſe, ſed tantùm à Deo iam abſolutum Prophetica virtute cognouiſſe, & renunciâſſe. Quanquam ne tum quidem aliquid obti-

A neret Kemnitius, ſi Nathan iudiciaria miniſteriali poteſtate Dauidem abſoluiſſet: id enim factum eſſet ſemel extraordinaria quadam prouidentia Dei; ſingularia verò exempla legem non faciunt.

Sed inſtat Kemnitius: *Apoſtolus Petrus Act. 10. & Paulus Act. 26. affirmant ſe de Pœnitentia in Deum, & de accipienda remiſsione peccatorum, non aliter docuiſſe quàm Prophetas.* At quid hoc ad propoſitum facit? num ideò Pœnitentia Teſtamenti veteris Sacramentum erit? aut noui non erit? Apoſtoli enim loquuntur de Pœnitentiæ virtute, & ea præſertim quæ ad Infideles pertinet, qui conuertuntur ad fidem; eam autem ſemper in vſu fuiſſe, & à Pro- B phetis frequenter prædicatam, non negamus. Aliud autem eſt virtus Pœnitentiæ, quæ ſemper neceſſaria fuit: aliud verò Sacramentum Pœnitẽtiæ, quod à Chriſto inſtitutum, in ſolo Teſtamento nouo locum habet.

Cur igitur, inſtat Kemnitius, *ab exemplis Teſtamẽti veteris, Sacramentum Pœnitentiæ confirmare nitimini, ſi Pœnitentia in Teſtamento veteri Sacramentum non erat?* Respondeo, non probamus ex Teſtamento veteri Pœnitentiæ Sacramentum, niſi fortè ex vaticiniis, & figuris: ſed virtutem Pœnitentiæ, ſine qua Sacramentum, aut eſſe, aut certè vtile eſſe non poteſt. Ex Pœnitentia enim Dauidis, & aliorum veterum, probamus Contritionem non eſſe ſolos terrores, ſed verum dolorẽ de peccatis C præteritis, cum certo propoſito vitæ melioris; & rurſum eodem exemplo diſcimus, remiſſa culpa non ſemper pœnam quoq; temporalem remitti: & alia id genus multa, de quibus infrà ſuo loco diſputandum erit.

In Secvndo capite pag. 910. probat Kemnitius, Sacramẽtum Pœnitentiæ non habere fundamentum in prædicatione Pœnitentiæ Chriſti, & Præcurſoris eius: quod totum libenter concedimus, cùm doceamus, Sacramentum Pœnitentiæ poſt reſurrectionem Domini inſtitutum fuiſſe. Ceterùm hîc etiam ludere voluit Aduerſarius, & ineptè, vt ſolet, ratiocinari. Sic igitur loquitur: *Baptiſta prædicauit Pœnitentiam in remiſsionem peccatorum: ſumma etiã prædicationis Chriſti* D *ita deſcribitur: Pœnitentiam agite, & credite Euangelio. Docuit autem, & Baptiſta, & Chriſtus de Contritione. Baptiſtæ auditores confeſſi ſunt peccata ſua, Matth. 3. & Chriſtus priuatam Abſolutionem impertiit, Matth. 9. & Luc. 7. Quare igitur iuxta definitionem Pœnitentiæ à Pontificiis traditam, Pœnitentia illa à Chriſto & Baptiſta prædicata, non eſt Sacramentum? atqui Tridentinum Concilium ſeſſ. 14. cap. 1. negat eam eſſe Sacramentum.*

Ad hoc argumentum reſpondet ipſe qui illud fecit, ſed planè abſurdè, vt nimirum oſtendat non poſſe reſponderi, niſi multis conceſsis, quæ nulla ratione concedenda eſſent: *Reſpondeo*, inquit, *quia Contritio & Confeſsio non habuit enumerationem ſingulorum delictorum: Chriſtus etiam abſolutionem impertiit, non præmiſſo proceſſu iudiciali, & impoſita mulcta, ſed gratis, iis qui peccata agnoſcebant, iram*

A *Dei timebant, & fide propter ipsum petebant & quærebant reconciliationem.* Et summa, inquit, *quia in illa Pœnitentia gratis, sine operibus, fide propter Christum remittebantur peccata, quia etiam tàm Baptista quàm Christus, fidem in Filium Mediatorem, partem conuersionis necessariam ad consequendam remissionem prædicârunt: propter has caussas talis Pœnitentia Pontificiis non est Sacramentum. Concedit itaq; & fatetur Tridentinum Concilium, Sacramentum Pœnitentiæ nō habere fundamentum, testimonium, vel exemplum, sicut non in veteri Testamento, ita nec in concionibus Baptistæ, & Christi ante Resurrectionem.* Hæc ille.

Ad argumentum initio factum RESPONDEO, Pœnitentiam, quam Christus & Baptista prędicârunt, ideò Sacramentum non fuisse, quia B defuit pars Sacramēti potissima, nimirum verbum Absolutionis, confessioni peccatorum adiunctum. Nam Matt. 3. legimus quidem auditores Baptistæ cōfiteri solitos peccata sua, cùm accederent ad Baptismum, sed Baptistam pronunciâsse verbum Absolutionis, non legimus: Christum autem, & paralytico, & fœminæ peccatrici peccata remisisse legimus, sed eos peccata confessos nequaquam legimus. Itaque nisi Kemnitius velit ex Confessione auditorum Ioannis, & ex paralytici ac peccatricis Absolutione, vnum Sacramentum facere; non habemus exemplum Sacramenti Pœnitētiæ, in actis Baptistæ, & Christi ante resurrectionem.

ADDE, quòd Christus, cùm paralyticum & C peccatricem absoluit, non ritum instituit, quo reconciliarentur deinceps peccatores, neque Apostolis mandauit, vt eo modo quo ipse fecerat, inspecta fide aliorum, alij nihil petenti, peccata remitterent: proinde nō verbo Sacramentali, sed propria, ac singulari sua potestate peccata dimisit.

PORRO illa Kemnitij responsio ad idem argumentum, nihil valet: neque Catholici eiusmodi responsionem vnquam agnoscerent. Primùm enim falsum est, contritionem illorum ita interiorem fuisse, vt non fuerit etiam exterior: certè qui confitebantur peccata Matth. 3. & quæ lachrymis pedes Domini lauit, satis apertis signis contritionem suam prodebant. Confessio- D nem autem illorum non fuisse singulorum delictorum; aut falsum, aut incertum est: *Confitentes peccata sua*, ait Matthæus, neq; addit Generatim, vel Singillatim.

Porrò Christum eis peccata remisisse, qui peccata agnoscebant, iram Dei timebant, & fide propter ipsum petebant & quærebant reconciliationem: nescio vbi Kemnitius legerit, nam Matth. 9. & Luc. 7. quæ loca ipse citat, ista non legimus. Paralyticus Matth. 9. nihil omninò per se petiit, per alios autem corporalem sanitatem, non reconciliationem quærebat: neque vlla fit eo loco mentio agnitionis peccati, vel timoris iræ Dei. Lucæ autem 7. detestatio quidem peccati agnoscitur, sed ea non tàm ex ti-

A more iræ Dei, vt Kemnitius somniat, quàm ex amore Christi vehemētissimo nascebatur: quæ etiā caussa esse potuit, cur mulctam nullam ei Dominus imposuerit. Nam & hoc tempore Theologi docent, tantā esse posse in pœnitente vim cōtritionis & amoris, vt nullus omninò pœnæ & culpæ reatus post recōciliationem supersit: *Cui*, inquit, *minus dimittitur, minus diligit, &c, Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

Mendacia autē illa, quòd ideò negemus, Pœnitentiam à Christo & Baptista prædicatam Sacramentum fuisse, quia in ea gratis, & propter Christum dabatur remissio: iam suprà notata & refutata sunt.

B Deniq; conclusionem illam libenter admittimus, fateri Concilium Tridentinum, Sacramentum Pœnitentiæ non habere fundamentum, testimonium, aut exemplum in concionibus Baptistæ, & in toto veteri Testamēto. Sed si cui mirabile id videtur, is miretur etiam, cur in Testamento veteri, & in cōcionibus Baptistæ, fundamentum, testimonium, & exemplum nō habeamus Baptismi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; & Eucharistiæ, ex pane vinoq; per cōsecrationis verba confectæ.

In TERTIO capite pag. 911. & sequentibus, probat Kemnitius, Pœnitentiæ Sacramentum non fundari in illis verbis Domini: *Quorum remiseritis peccata*, Ioan. 20. & rursus repetit argumen- C ta sua de absolutione Dauidis per Nathan Prophetam, & de Pænitentia quam Christus & Baptista prædicauerunt.

SED hæc omnia iam anteà refutata sunt: quia enim ex testimonio illo Dominico verè colligitur Pœnitentiæ Sacramentum, ideò de verbis illis egimus capite superiore, vbi argumenta nostra pro veritate adferebamus.

In QVARTO capite pag. 921. probare conatur, ex Apostolorum doctrina & exemplis nihil adferri posse, ad Sacramentum Pœnitentię confirmandum: & quamuis id non multum referat, cùm satis esse debeat Christi verbum; tamen ne Kemnitius glorietur, ad hunc locum nihil esse responsum, respondeamus breuiter: *Paulus*, in- D quit Kemnitius, *Actor. 26. recitans summam doctrinæ suæ de Pœnitentia, affirmat se nihil docuisse extra ea, quæ Prophetæ loquuti sunt.*

AT hîc duo sunt mendacia. Non enim Paulus Actor. 26. recitat summam doctrinæ suæ dē Pœnitentia, sed tantùm dicit se annunciâsse hominibus, vt Pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum; digna Pœnitentiæ opera facientes: hæc certè non est summa doctrinæ de Pœnitentia, sed cohortatio ad Pœnitentiam. Neç loquitur Paulus nisi de Pœnitentia, quę Baptismum præcedit, quam nos fatemur Sacramentum non esse. Deinde quod Paulus addit, se nihil esse loquutum extra ea, quæ Prophetæ prædixerunt futura: non refertur ad doctrinam de Pœnitentia, sed ad doctrinam de Christi ad-

uentu, pasſione, & reſurrectione: ſic enim Apo- A
ſtolus ait: *Vſq; in hodiernum diem ſto, teſtificans mino-*
ri atq; maiori, nihil extrà dicens, quàm ea, quæ Prophetæ
loquuti ſunt futura eſſe, & Moyſes: ſi paſsibilis Chriſtus, ſi
primus ex reſurrectione mortuorum lumen annunciaturus
eſt populo, & Gentibus.

Svbivngit Kemnitius: *Petrus etiam Actor. 10.*
aſſirmat, ſe illam rationem conſequendæ remiſsionis pecca-
torum tradere, quæ à Prophetis teſtimonium habet. At
nec Petrus tradit ritum Pœnitentiæ, neque ex-
plicat quid ad eam neceſſariò requiratur; ſed
ſolùm ſcribit, Chriſto omnes Prophetas teſti-
monium perhibere, remiſsionem peccatorum
accipere in nomine eius omnes, qui credunt in
eum: quæ veriſsima ſunt, neque vllo modo cum B
ſententia noſtra pugnant.

Addit Kemnitius: *Apoſtoli nuſquam leguntur*
exegiſſe enumerationem peccatorum ad remiſsionem ne-
ceſſariam: nec leguntur impoſuiſſe mulctam, quibus pecca-
ta remittebant. At nec leguntur alicui peccata re-
miſiſſe. Proferat Kemnitius exempla, vbi Apo-
ſtoli legantur in particulari alicui lapſo poſt Ba-
ptiſmum Abſolutionem impendiſſe, vel (vt ipſi
malunt) annunciâſſe; & tum demum iure à no-
bis quæret, vt oſtendamus, ea in reconciliatio-
ne Confeſsionem & mulctam adfuiſſe. Quis am-
bigit, multa Apoſtolos, & feciſſe & docuiſſe,
quæ ſcripta nō ſunt? alioqui facilè probabimus,
nō eſſe homines baptizandos in nomine Patris,
& Filij, & Spiritus ſancti, quia nuſquam Apoſtoli C
hoc ritu baptizâſſe legantur.

Proferetur fortaſſe exemplū Corinthij ince-
ſtuoſi. Sed Paulus non eum propriè abſoluit, ſed
abſolutionem à Corinthiis datam approbauit 2.
Cor. 2. Corinthios autem non ſine mulcta impo-
ſita illum abſoluiſſe, ſignificat idem Apoſtolus
2. Cor. 7. vbi inter alia nominat vindictam, quam
de peccato illius inceſtuoſi exegerant.

Addit rurſus Kemnitius: *Vanum etiam & fal-*
ſum eſt, Apoſtolos aliam docuiſſe Pœnitentiam, quod ad
ſubſtantialia attinet, qua impij ante Baptiſmum ad Deum
conuertuntur; & aliam diuerſam, qua lapſi poſt Baptiſ-
mum cum Deo in gratiam redeant: non enim aliam Legem,
non aliud Euangelium, non alium Chriſtum, nec aliam fi-
dem lapſis poſt Baptiſmum propoſuerunt. Et vbínam D
legiſti mendax, apud Catholicos Pœnitentiam
ante Baptiſmum, ab ea differre, quæ agitur poſt
Baptiſmum, quòd aliam fidem, aliam legem,
aliud Euangelium, alium Chriſtum requirat?
hæc enim veſtra ſunt mendacia, non noſtra do-
gmata. Lege, ſi placet, Tridentinum Concilium
ſeſſ. 6. cap. 6. & 7. vbi deſcribitur iuſtificatio im-
pij per Baptiſmum, & rurſus cap. 14. vbi deſcri-
bitur iuſtificatio per Pœnitentiæ Sacramentum:
videbis in iis locis, in vtraque iuſtificatione pec-
cata remitti per Chriſti merita, præcedente fi-
de, & Pœnitentia, ac Deo corda excitante, & ad-
iuuante, vt ſeriò conuertantur, & Pœnitentiam,
vt oportet, agant, idq́ue totum ex eodem Euan-
gelio deriuari.

Diſcrimen inter Pœnitentiam ante, & poſt
Baptiſmum, in eo ponimus; quòd poſterior
materia Sacramenti eſt, & confeſsionem ſingu-
lorum peccatorum, ac opera quædam laborioſa
exigit: prior, nec eſt Sacramenti materia, neque
diſtinctam illam, ac particularem peccatorum
confeſsionem, neq; laborioſa illa opera neceſſa-
riò poſtulat. Quæ omnia accidentaria ipſi Pœni-
tentiæ ſunt, non ſubſtantialia: accidit enim vir-
tuti Pœnitétię, vt tali vel tali modo exteriùs pro-
deat, atq; vt ſigna eius externa cum verbo Abſo-
lutionis, Sacramentum efficiant.

Vltimo addit Kemnitius: *Exſtant verè in ſcri-*
ptis Apoſtolorum, exempla conuerſionis eorum, qui poſt
Baptiſmum lapſi fuerant, vt Galatarum. Illos verò Paulus
non ad aliam nouam, & diuerſam rationem reconciliatio-
nis cum Deo deducit, ſed vehementiſsimè contra perſuaſio-
nem de iuſtificatione operum concionatur, &c. Sed Ga-
latarum ego apud Paulum conuerſionem nuſ-
quam legi. Defeciſſe eos à fide ſemel accepta
Paulus narrat, eosq́ue ad viam veritatis iterum
reuocare conatur: ſed num illi redierint, & quo
ritu reconciliati fuerint, nec Paulus, nec alius
(quod ſciam) vſquam retulit. Porrò cùm non-
dum illi conuerſi eſſent ab errore, in quem dolo
Pſeudoapoſtolorum prolapſi fuerant; non opus
erat vt Paulus eis Pœnitentię modum præſcribe-
ret, ſed vt ad conuerſionem, & Pœnitétiam ſim-
pliciter hortaretur, ac ſimul errorem ipſum quo
tenebantur, refelleret, quod quidem Apoſtolus
diligenter pręſtitit. Ad quem modum Catholici
Doctores, cùm vos Lutheranos ad conuerſionē
hortantur, non antè ad confeſsionem ſingulorū
peccatorum ad pedes Sacerdotis deponendam
vos prouocant, quàm ad fidem Catholicam ite-
rum profitēdam, & Eccleſiam agnoſcendam, di-
ſputando, atq; errores veſtros refellēdo perdu-
xerint. Quorſum enim ad Sacramentum pœni-
tentiæ inuitaremus, quos ſcimus Sacramentum
ipſum nihili facere?

Quis igitur fuerit Apoſtolorum tempore ri-
tus, quæúe ratio reconciliandi eos, qui poſt Ba-
ptiſmum lapſi fuerant, non poteſt ex epiſt. ſola
ad Galatas planè cognoſci. Illuſtrius aliquanto
eſt exemplum Corinthij inceſtuoſi 1. Cor. 6. & 2.
Cor. 2. & 7. & quamuis nec de illius reconcilia-
tione in particulari ſit proditū, quo ritu ea pera-
cta ſit: tamen ſatis conſtat multò durius cum eo
actum eſſe, quàm ſi ante Baptiſmum idem flagi-
tium perpetrâſſet.

In Qvinto & vltimo capite probat Kemni-
tius, Sacramentum Pœnitentiæ nullum habere
in antiquis Patribus fundamētum. Ac Primvm
dicit extra omnem dubitationem eſſe, primam
origenem Sacramenti Pœnitentiæ, à Catholicis
excogitati, ductam eſſe ex ſpectaculis publicæ
Pœnitentiæ, quam magna ſeueritate vetus Ec-
cleſia in manifeſtis, & atrocibus criminibus ſer-
nabat. In illa enim requirebantur ſigna externa
Contritionis, Exomologeſis, ſeu Confeſsio cri-

minum;

minum; & imponebantur certæ castigationes, A tùm exempli caussa propter alios, tùm verò explorationis gratia, an seria esset Pœnitentia.

Addit, fuisse etiam antiquis in vsu priuatam Pœnitentiam; & Patres, vt Origenem, hortatos populum, vt etiam alia crimina, quamuis nō notoria, nec ita magna, confiterentur. Inde autem cœpisse regulam & doctrinam generalē fieri; ad Pœnitentiam, qua lapsi in qualiacunq; peccata post Baptismum, Deo reconcilientur, pertinere præter cordis contritionem, & fidem amplectētem Christum, etiam oris cōfessionem sacerdoti faciendam, & operis satisfactionem.

Deinde attexit, varias esse opiniones Catholicorū de necessitate Confessionis: idq; probat ex Gratiano, & eius Glossa, ac Bonauentura; hi B sunt enim omnes Patres, omnesque Historici, quos Kemnitius citat, quamuis Bonauēturæ locum præ festinatione non annotauerit.

Hic ego Primum à Kemnitio quæro, vnde illam historiam de origine Pœnitentiæ hauserit: nullo enim teste hæc probata reliquit. Legerat, credo, tale aliquid in Caluino; id ei satis fuit, sed nobis nō est satis, qui multa ipsius etiam Caluini mendacia deprehendimus. Deinde, quid hoc ad quæstionē, de qua agimus? Esto enim, prima lapsorum reconciliatio, in publica Pœnitentia, fuerit: cur ea Sacramentum esse non potuit? cur signa illa externa contritionis, & criminum cōfessio cum verbo Absolutionis, Sacramentū non fuerunt? Denique esto, non sit confessio iuris C diuini, vt ex Glossa quadam quam etiam Catholici reprehendunt, Kemnitius probare nititur: cur ipsa Absolutio Sacramentum non erit, cùm symbolum sit externum diuinitùs institutum, & gratiæ ac iustificationis promissionem habeat; vt ipse etiam Kemnitius confitetur?

Sapientius igitur Kemnitius fecisset, si cum Apologia Cōfessionis Augustanæ, in cuius verba iurauerat, Pœnitentiæ Sacramentum verè ac propriè dictum, aduersus Caluinianos, non Catholicorum modò, sed etiam Lutheranorum iudicio ac censura, Hæreticos, defendisset.

CAPVT XII.

An Pœnitētiæ Sacramentum à Sacramento Baptismi diuersum sit. D

Hæretici, qui Sacramentum Pœnitentiæ de medio sustulerunt, ex hoc errore in alium prolapsi sunt: quia enim negandum esse non putabant, peccatores post Baptismum posse Deo reconciliari, neq; reconciliationem istam sine Sacramēto aliquo fieri credebant, id eis in mētem venit, vt dicerent, Baptismum ipsum dici posse atq; esse Pœnitentiæ Sacramentum. Itaq; lapsos post Baptismum, reconciliati dixerunt per Baptismū, memoria, non autem reipsa, repetitum.

Ex quo nouo dogmate, tria quædam aduersarij deduxerunt. Primo, non esse durius pactum, quod Deus cum peccatore fecit in reconciliatione post Baptismum, quàm ante Baptismum, sed esse æquè facile, vel potiùs prorsus idem: & inde grauissimè inuehuntur in eos, qui dicunt Pœnitentiam esse tabulā naufragij, quasi non liceat ad ipsam nauim Baptismi amplius redire. Secundo, non minus integrè renouari hominem in reconciliatione post Baptismum, quàm ante Baptismum: & sicut in regeneratione, quæ fit in Baptismo, dimittuntur omnia peccata quoad culpam & pœnam; similiter fieri volunt in reconciliatione, quæ fit post Baptismum. Tertio, nō esse quærendum post Baptismum, symbolum externum diuinitùs institutum, quo Christi merita applicentur, cùm id satis commodè præstet Baptismus, memoria (vt diximus) apprehensus, & repetitus.

Primus auctor huius erroris, vt etiam aliorum fermè omnium, qui hoc tempore inter Lutheranos versantur, Lutherus fuit: sic enim scribit in lib. de captiu. Babylon. cap. de Baptismo, *Prebuit his opinionibus occasionem verbum illud periculosum D. Hieronymi, siue malè positum, siue malè intellectum, quo Pœnitentiam appellat secundam tabulam post naufragium, quasi Baptismus non sit Pœnitentia. Hinc enim vbi in peccatum lapsi fuerint, de prima tabula seu naui desperantes, velut amissa, secunda tantùm incipiunt niti & fidere tabula, id est, Pœnitentia.* Et in eodem lib. propè extremo: *Pœnitentia Sacramentum, inquit, signo visibili, & diuinitùs instituto caret: & aliud non esse dixi, quàm viam ac reditum ad Baptismum.* Hæc ille: in quibus verbis obiter obseruanda est mira Lutheri inconstantia. Nam in eiusdem libri principio disertis verbis scripsit, tria esse Sacramenta, Baptismum, Pœnitentiam, & Panem; seu potiùs vnum Sacramentum, & tria signa Sacramentalia: quo loco signum Sacramentale apertissimè in Pœnitentiæ Sacramento posuit distinctum à signo Baptismi, & Eucharistiæ. Sed in fine libelli, opinione mutata, vel potiùs oblitus eorum quæ paulò antè scripsit, æquè apertè negat signum Sacramentale in Pœnitentię Sacramento distinctum à signo Baptismi.

Philippus Melanchthon in Locis editis anno XXI. titul. de Pœnitentia, Lutherum secutus, scripsit signum Pœnitentiæ esse Baptismū. Idem habet Caluinus lib. 4. Instit. ca. 15. §. 4. vbi dicit à Baptismo pendere Clauium potestatem, & vim Baptismi ad omnia peccata totius vitæ se extendere, & ex huius rei ignoratione natū esse commentitium Pœnitentiæ Sacramentum. Et cap. 19. §. 17. reprehendit Hieronymi dictum de tabula naufragij: *Sed dictum, inquit, est Hieronymi. Cuiuscunque sit, quin planè impium sit, excusari nequit, si ex eorum sensu exponitur: quasi verò per peccatum deleatur Baptismus, & non potiùs in memoriam reuocandus sit peccatori, quoties de remissione peccatorū cogitat, vt illinc sese colligat, animumque recipiat, & fidem confirmet, &c.*

Et infrà: *Aptissimè itaq; dixeris, si Baptismũ vocaueris Pœnitentiæ Sacramentum, cùm in confirmationem gratia, & fiduciæ sigillum, iis datus sit, qui Pœnitentiam meditantur.*

Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 929. 930. 931. & 932. fatetur quidem aliud esse Pœnitentiam, aliud Baptismum; & maiorem luctam conscientiæ esse in iis, qui conuerti debent à peccato post Baptismum commisso, quàm in iis, qui conuertuntur à peccato commisso ante Baptismum: tamen Lutherum & Caluinum secutus, reprehendit similitudinem de tabula naufragij, & fœdus Baptismi vult esse perpetuum; ita vt vel in eo perseueremus, vel si fortè peccatum admiserimus, ad illud reuertamur. Reprehendit etiam Concilium Tridentinum, quòd velit diuersam esse rationem reconciliationis in Baptismo ab ea, quæ est in Pœnitentia, & hanc quidem multò difficiliorem ac duriorem esse, quàm illam. Detorquet autem impudentissimis mendaciis Concilij sententiam ad eam intelligentiam, de qua nunquam Patres Concilij cogitârunt, vel potiùs quam disertis verbis anathemate damnârunt, nimirum, quòd in Sacramento Pœnitentiæ non nitamur Christi satisfactione & merito, sed propriis nostris operibus; de quibus mendaciis suprà diximus, quæ hoc loco dici potuissent.

Igitur aduersus hunc nouum errorem TRIDENTINVM Côcilium sess. 14. can. 2. ita scripsit, *Si quis Sacramenta confundens, ipsum Baptismum Pœnitentiæ Sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo Sacramenta distincta non sint, atque ideò Pœnitentiam non rectè secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.* Quę veritas tribus argumentis confirmanda est; testimonio Scripturæ, traditione veterum, & ratione.

CAPVT XIII.

Probatur veritas.

QVOD attinet ad PRIMVM: habemus inprimis exempla; vel potiùs typos & figuras Testamenti veteris. Extra côtrouersiam est, Circumcisionem datam Iudæis in figuram Sacramenti Baptismi: vnde etiam Baptismus ab Apostolo Coloss. 2. dicitur Circumcisio spiritualis, & non manufacta. Si quis autem diligêter euoluat Scripturam veterem, nusquam inueniet memoriam Circumcisionis præscribi tanquam remedium peccatorum post Circumcisionem perpetratorum; sed sacrificia, expiationes, confessionem peccatorũ, vt ex cap. 4. 5. & 6. Leuitici colligi potest. Eodem igitur modo in Testamêto nouo existimandum non est, Baptismi memoriam remedium esse ad ea peccata purgâda institutum, quæ post Baptismum committuntur, sed sacrificium noui Testamenti, & expiationem per Confessionem, & Absolutionem.

Habemus DEINDE testimonium Apostoli Ioannis in epist. 1. cap. 1. vbi loquens idem Apostolus de remedio peccatorũ, quæ baptizati indies committunt; non ait: Si Baptismum ad memoriam reuocauerimus; sed: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.*

Habemus TERTIO B. PAULI Apostoli testimoniũ, in epist. ad Heb. c. 6. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donũ cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, & prolapsi sunt; rursus renouari ad Pœnitentiam, rursus crucifigentes sibimetipsis Filium Dei, & ostentui habentes.* HOC enim loco non negat Apostolus, posse lapsos post Baptismum Deo per Ecclesiam reconciliari, vt falsò Nouatianos sensisse, etiam aduersarij nostri côcedunt. Quomodo enim Paulus negaret, lapsos post Baptismum reconciliari posse, qui Corinthium post Baptismum grauissimo scelere inquinatum, reconciliari permisit? Sed negat posse renouari per Baptismum: sic enim hunc locum intelligunt, Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, Ambrosius, & alij in commentario huius loci; & præterea Ambrosius libr. 2. de Pœnitentia, cap. 2. vbi copiosè hoc ostendit, Nouatianos refellens. Idem etiam apertissimè docet Augustinus in exposit. epist. ad Rom. inchoata, propè finem, vbi notat, eos qui post Baptismum labuntur, curari posse per Pœnitentiã, non autem renouari, quod est proprium Baptismi. Idem habet etiam auctor libri de vera & falsa Pœnitentia, cap. 3. qui liber habetur in 4. tomo operum S. Augustini.

DEINDE circumstantiæ loci vix patiuntur aliter accipi verba Apostoli. Nam initio capitis monet Apostolus Hebræos, vt non respiciant iterum ad primordia Baptismi, & fidei, & eius Pœnitentiæ, quæ Baptismum præcedit, estq; veluti fundamêtum ædificij spiritualis: *Quapropter*, inquit, *intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursus iacientes fundamentum Pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei in Deum, Baptismatum doctrina, impositionis quoq; manuum, ac resurrectionis mortuorum, & iudicij extremi.* De quibus Pauli verbis loquens AVGVSTINVS li. de fide & operibus, ca. 11. *Hæc*, inquit, *omnia pertinere ad initia Neophytorum, satis aperteq; Scriptura testatur.* Reddit autem in sequentibus verbis Apostolus rationem, cur non oporteat respicere ad illa primordia, cũ ait: *Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, &c.* ac si apertiùs diceret: Quia non contingit nisi semel, ea renouatio, quæ habetur per Baptismum. Describi verò Baptismum per illuminationem, dubitari non potest: inde enim omnes veteres, ac maximè Græci, baptizari illuminari dicunt, & Baptismum Sacramentum luminis appellant.

Cùm ergo ex Apostolo habeamus, impossibile esse iterum renouari per eam Pœnitentiam, quæ cum Baptismo coniuncta est: necesse est omninò, aut negare cum Nouatianis reconciliationem, aut cum Catholicis admittere nonnum

Sacra-

A Sacramentum à Baptismo distinctum, quo peccatorum remissio tribuatur. Neque dicere possunt aduersarij, Paulum tantùm velle, nō debere iterum repeti actionem Baptismi: nō enim Paulus de ceremonia, sed de eius effectu, id est, de renouatione loquitur. Quare si Baptismi effectum iterum habere nō possumus, certè alium ritum, aliud Sacramentum quærere debemus.

Adde, quòd cùm in Scriptura legamus exempla eorum, qui post Baptismum lapsi sunt, vt Simonia, Act. 8. & Corinthij incestuosi, 1. Cor. 6. nusquam tamen legimus eos remissos fuisse ad memoriam Baptismi. Et mirum sanè esset, vnicum remediū in tota vita esse Baptismi memoriam, & tamen in Scriptura nullam fieri huius
B remedij mentionem.

Accedat nunc traditio veterum Patrum, qui quidem summo consensu docent id, quod aduersarij in Concilio Tridentino, sess. 14. cap. 2. reprehēdunt, quòd videlicet non sine magnis fletibus, & laboribus ad eam integritatem reconciliationis peruenire possint, qui post Baptismum Pœnitentiam agunt, ad quam facili negotio per Baptismum antè peruenerant.

Tertullianus in lib. de Pœnitentia, vocat Pœnitentiam tabulam post naufragium, & secundam ianuam, quæ pulsantibus patebit, obstructa per peccatum ianua indulgentiæ, & sera intinctionis. Item appellat post Baptismum secundam spem, & secunda subsidia: & ibidem ostendit, per multos labores perueniri ad remis-
C sionem post Baptismum, cùm antè Baptismum facillimus sit aditus ad indulgentiam.

Clemens Alexandrinus apud Eusebium lib. 3. histor. cap. 17. aliàs 24. vocat Pœnitentiam Baptismum lachrymarum: atq; ibidem significat, multis orationibus & ieiuniis opus esse ad remissionem, quæ fit post Baptismum.

Cyprianus in serm. 5. qui est de lapsis, nihil aliud agit, quàm, post Baptismum si quis labatur in peccatum, ei necesse esse multis lachrymis & ieiuniis culpam suam abluere: & li. 3. epist. 15. & 16. grauiter reprehendit eos, qui Absolutionem pœnitentibus dabant, antequam iustam
D Pœnitentiam egissent. Similia habet Ambrosius in lib. ad Virginem lapsam, cap. 8. vbi comparat Pœnitentiam tabulæ naufragij. Item Gregorius Nazianzenus oratione in sancta lumina, vbi distinguit Baptismum aquæ, qui facilis est, à Baptismo laborioso, & lachrymarum, qui est eorum proprius, qui Pœnitentiam agunt post Baptismum. Eadem habent, & eadem similitudine naufragij vtūtur, Pacianus epist. 1. ad Sympronianum, & Hieronymus in ca. 3. Isaiæ, & in epistola ad Demetriadem, & in altera ad Sabinianum.

Epiphanius hæresi 59. quæ est Catharorum, scribit, eos qui post Baptismum in peccata labuntur, nō posse amplius ad Baptismum confugere, sed aliud remedium esse quærendum, videlicet Pœnitentiam.

Augustinus in epist. 23. ad Bonifacium: *Si infans*, inquit, *post Baptismum propria incipiat habere peccata; illa non regeneratione auferuntur, sed alia curatione sanantur.* Et lib. 2. de adulterinis coniugiis, cap. 16. *Si à Catechumeno factum est homicidium, Baptismate abluitur; si à baptizato, Pœnitētia & reconciliatione sanatur.* Et hom. 50. ex lib. 50. homiliarum, distinguit tres Pœnitētiæ actiones: vnam quæ agitur ante Baptismum: alterā quotidianam atq; perpetuam pro peccatis venialibus, pro quibus assiduè dicimus: *Dimitte nobis debita nostra*: tertiam pro lethalibus peccatis, quę post Baptismum cōmittuntur; ac de tertia ista sic loquitur, cap. 9. *In hac Pœnitentia maiorem in se quisq; feueritatem exercere debet, vt à seipso iudicatus, non iudicetur à Deo.*

Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio, & Cyrillus lib. 12. in Ioannem, cap. 56. apertè distinguunt modum peccata remittēdi per Baptismum, & per alia Sacramēta; quod certè non facerent, si Baptismo peccata omnia præterita, & futura dimitterentur.

Theodorus in Epitome diuinorum decretorum, ca. de Pœnitentia, scribit, vulnera quæ post Baptismum accipiuntur, curabilia quidem esse, sed nō, vt olim, facili negotio per lauacrum regenerationis, sed per multas lachrymas, & opera laboriosa.

Denique Ioannes Damascenus, vt recentiores omittam, lib. 4. de Fide, cap. 10. repetit Nazianzeni sententiam de distinctione Baptismatis aquæ à Baptismate laborioso, & lachrymarum. Verè igitur Sacramentum Pœnitentiæ Baptismus quidam est, sed Baptismus, vt Patres omnes testantur, laboris, & lachrymarum.

Accedant postremò etiam rationes. Primum. Nulla ratio patitur, vt eadem facilitate Deus ignoscat iis, qui ignoranter, & qui scienter peccauerunt. Vera est enim Domini sententia: *Ille seruus, qui cognouit voluntatem Domini sui, & non præparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis; qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Lucæ 12. cui sententiæ congruit, quod de se Apostolus ait: *Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci, in incredulitate.* 1. Tim. 1. At si vera esset aduersariorum opinio, non eadem; sed, quod longè absurdius est, maiori facilitate ad veniam peruenirent, qui scienter post fidem, & Baptismum, quàm qui ignoranter in incredulitate peccâssent: facilius enim est Baptismum olim acceptum ad memoriam reuocare, quàm reipsa iterum baptizari. Hoc autem est, quod aduersarij volunt, peccata ante Baptismum admissa, per Baptismum reipsa susceptum; contracta autem post Baptismum, per Baptismum quidem, sed memoria & cogitatione repetitum deleri. Quòd si hæc absurda sunt, vt reuera esse nemo sanæ mentis inficiari potest, illud efficitur; diuersum esse pactum Baptismi à fœdere reconciliationis post Baptismum; proinde diuersum etiam Sacramentum.

SECVNDO

SECVNDO. Ritus Baptismi & Pœnitentię diuersam habent materiam, & formam: diuersa igitur Sacramenta existimanda sunt. Quod attinet ad materiam, infrà suo loco probandum erit, materiam Sacramēti Pœnitentiæ esse ipsius pœnitentis actiones; cùm Baptismi materiam, aquæ aspersionem esse nemo neget. Baptismi formam admittunt omnes illis verbis Dominicis contineri: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Ad eam reconciliationem, quæ fit post Baptismum, nemo dicit: *Ego te baptizo*, sed, *Ego te absoluo*, quam Absolutionem etiam priuatam, agnoscunt, & ex verbo Dei rectè doceri fatentur, Kemnitius & Caluinus, vt suprà ostendimus.

SED ad hoc argumentum respondet Caluinus lib. 4. Instit. ca. 15. §. 4. potestatem Clauium, quæ exercetur in Absolutione, non posse à Baptismate separari: nō enim potestatem Clauium exerceri sine prædicatione Euangelij, qua annūciamus impios mundari Christi sanguine. Signū autem ac testimonium lauacri illius, non esse aliud, nisi Baptismum: ita signum vtriusque verbi, id est, tam illius, *te baptizo*, quàm huius, *te absoluo*, vnum atque idem, non aliud & aliud esse.

AT facilis est huius responsionis confutatio. Nam quidquid sit de signo materiali, certè verbum aliud esse in Baptismo, aliud in reconciliatione Pœnitentium, Caluinus negare non potuit. Cùm autem verbum potissima Sacramenti pars sit, necessariò efficitur, vt Sacramenta diuersa sint, Baptismus, & pœnitentium reconciliatio; quæ verbis diuersis constant. Quid? quòd verba diuersa, diuersa etiam signa materialia exigunt. Nam signum materiale est quasi visibile verbum, & illud idem sensibus offerre debet, quod offert verbum: neq; id aduersarij negant. Porrò verbum, BAPTIZO, quod lauacrum sonat, rectè adiunctum habet ritum Baptismi per aquam: idem enim oculis offert actio lauandi, quod auribus verbum baptizandi: At verbo ABSOLVO, quod à vinculis soluendis, non à sordibus abluendis ducitur, non congruit ritus ablutionis. Quare non potest esse signum externum reconciliationis pœnitentium Baptismus, cùm eandem similitudinem continere atq; exprimere debeant, verbum, & elementum. Et quamuis à virtute sanguinis Christi omnis nostra iustificatio pendeat; tamen idem Christi sanguis, & lauacrum, & precium & poculum etiam dicitur: & propterea per varia signa effectus eius repræsentari, & virtus applicari potest, per Baptismum vt lauacrum, per Absolutionem vt precium, per Eucharistiam vt poculum. Et sicut Eucharistia non censetur ab aduersariis idem Sacramentum cum Baptismo, ita nec debet ritus absolutionis cum Baptismi ritu confundi, licet omnia ista signa, ac testimonia sint sanguinis Christi pro nobis effusi, cuius virtute lauamur, soluimur, potamur. Ex quo argumentum Caluini planè euacuatur. Fatemur enim Christi sanguine nos iustificari, siue cùm baptizamur, siue cùm reconciliamur, siue cùm potamur, sed per diuersa externa signa, atque adeò Sacramenta, vim sanguinis illius ita nobis applicari, vt modò mundari, modò solui, modò potari dicamur.

TERTIO. Ministri diuersitas diuersa Sacramenta esse testatur. Constat enim Baptismum ratum esse, etiamsi à non Sacerdote tribuatur: nam Actor. 8. Philippus Diaconus baptizauit. Actor. 9. Ananias, qui ne Diaconus quidem erat sed merè laicus, Apostolum Paulum baptizauit. Id enim contigit primo anno à passione Domini, quo tempore solùm erant septem Diaconi ab Apostolis ordinati, è quorum numero Ananias non erat. Et Ruffinus libr. 10. hist. cap. 14. scribit, Baptismum verum ac ratum habitum esse, quem Athanasius laicus, & puer, aliis quibusdam pueris aliquando contulerat. At reconciliationem Pœnitētium, ita propriam semper fuisse scimus Episcoporum, & Presbyterorum, vt si laicus id facere quauis necessitate præsumeret, irritam esse reconciliationem nemo ambigeret. De qua re suo loco differetur.

QVARTO. Si Baptismus Sacramentum Pœnitētiæ esset, ac per cogitationem & memoriam repetitus obsignaret, vt aduersarij loquuntur, promissionem reconciliationis, quocunq; tempore opus esset; illud efficeretur, nō debere nisi adultos baptizari, vt ab Anabaptistis, quos Lutherani etiam & Caluiniani reprehendunt, fieri videmus. Nam alioqui incertissima erit iustificatio, quippe quę ab hominum testimonio pendeat: neque enim qui infantes baptizantur, cùm posteà adoleuerint, baptizatos se fuisse recordari possunt, sed coguntur alienis verbis, non suis oculis credere. Quo pacto igitur ista cohærent, vt Sacramenta percipi dicant, quo certi reddantur homines propriæ iustificationis: & tamē incertos eos esse cogant an Sacramentum perceperint, cùm infantes baptizent?

QVINTO. Si Baptismus valet ad peccata, non solùm præterita, sed etiam futura delenda; quæro, quo tempore futura peccata deleat: an tunc, cùm primùm suscipitur, an posteà, cùm ad memoriam reuocatur. Si enim cùm primùm suscipitur, omnia peccata etiam futura vsq; ad finem vitæ deleat; incredibilis consequetur absurditas, vt videlicet peccata prius deleantur quàm fiant, & homini baptizato nulla peccata etiam post Baptismum admissa, nocere queant, ac demum vt omnes baptizati, ac proinde omnes tùm Catholici tùm Hæretici, modò Baptismum susceperint, necessariò saluari debeant: verum enim esse Baptismum, & salutarem, quem infantes apud nos suscipiunt, Lutherani & Caluiniani non negant.

QVOD si fortè dixerint, peccata post Baptismum commissa nō esse, antequam fiant, deleta,

sed tunc demum purgari, cùm per fidem & Pœnitentiam ad signum, & fœdus Baptismi animo & cogitatione reditur: duplex absurditas consequetur. Nam & incerta erit iustificatio, vt paulò antè dicebamus, cùm ab hominum testimonio pendeat: & eadem ratione tolletur Eucharistiæ frequentatio, cùm ita sufficere possit memoria spiritualis cibi aliquando gustati, quemadmodũ memoria sufficit lauacri aliquãdo percepti. Vel si ridiculum est, ita memoriam cibi ad satietatem prodesse, vt cibus ipse prodest: cur non sit etiam ridiculum, ita memoriam lauacri ad maculas eluendas conferre, vt lotio ipsa confert?

CAPVT XIV.

Soluuntur obiectiones.

SED iam argumenta aduersariorum diluenda sunt. Et quoniam in libro de Baptismo, cap. 18. soluimus argumenta Lutheri, Kemnitij & Caluini, quæ ipsi attulerãt in disputationibus de Baptismo: nunc ea solùm argumenta dissoluenda restant, quæ Caluinus addidit lib. 4. Instit. cap. 19. §. 17. vbi de Sacramento Pœnitentiæ propriè disputat. Sic igitur ille argumentatur; Baptismus per peccatum non deletur; igitur tota vita vtilis esse poterit, si ad memoriam reuocetur, quoties peccator de remissione cogitat: *Quasi verò*, inquit, *per peccata deleatur Baptismus, & non potius in memoriam reuocandus sit peccatori, quoties de peccati remissione cogitat, vt illinc sese colligat, animumq́; recipiat, & fidem confirmet, &c.*

RESPONDEO; Multa sunt in Baptismo: PRIMVM, actio ipsa ablutionis, quę propriè cùm verbo Sacramentum facit: atq; hæc non permanet, sed dum efficitur, transit, vt notũ est. DEINDE, gratia regenerationis, & renouationis, quæ per Baptismũ acquiritur: hæc verò manet in anima, donec per lethale peccatum eijciatur. Qui enim post Baptismum peccant, desinunt esse Filij Dei, & hæredes Regni, atq; ad membra Diaboli, & Geheunam pertinere incipiunt: id quod in Scripturis apertissimũ est. TERTIO, character quidam spiritualis; & hic quidem semper manet, neq; per vllum peccatum aboleri potest, & ratione eius, Baptismus repeti nequit. Sed neque Caluinus characterem istum admittit, neque est character signum visibile atq; externũ, vt verbo adiunctũ, propriè Sacramentum efficiat. Quare licet Baptismus in suo quodam effectu semper maneat: non tamen eam vim habet, vt per modum signi visibilis promissionem confirmet, atque, vt ipsi loquuntur, obsignare possit.

DICENT fortasse, ipsam Baptismi actionẽ visibilem atq; externam semper manere, non quidem in se, sed in mente & cogitatione hominis baptizati. AT id non sufficit vt Sacramentum Baptismi manere dicatur: & si id sufficeret, certè etiam Eucharistiæ manducatio semel peracta,

A semper maneret; proinde frustrà repeteretur.

SECVNDO, Caluinus ibidem S. HIERONYMI testimonium adducit: *Quòd*, inquit, *Hieronymus durè, & impropriè dixit, Pœnitentia reparari Baptismum, (à quo excidunt, qui excommunicari ab Ecclesia merentur) boni isti interpretes ad suam impietatem trahunt.*

RESPONDEO, ipsa similitudo tabulæ naufragij, qua tot in locis S. Hieronymus vtitur, satis apertè docet, toto cœlo, vel potiùs mari, aberrare Caluinum. Nam si Hieronymus significare vellet, Pœnitentia reparari Baptismum; non diceret, Pœnitentiam esse tabulam post naufragiũ, sed scapham, qua rediretur ad nauim. Neq; enĩ eiusmodi tabulas, qui in discrimine vitæ versan-

B tur, arripere solent, vt per eas ad nauim redeant, quam fractam esse sciunt: sed vt quoquomodo, licet ægrè atq; incõmodè, ad littus enatare queant. Sic enim explicat S. HIERONYMVS similitudinem illam in epist. ad Sabinianum: *Quòd si*, inquit, *nec sic Pœnitentiã vult agere, & fracto nauigio, tabulam per quã saluari poteras, non retentas; cogor dicere, &c.*

TERTIO, à testimonio Scripturæ & veteris Ecclesiæ, argumentum ducit his verbis: *Aptissimè dixeris, si Baptismum vocaueris Pœnitentia Sacramentum, cùm in confirmationem gratiæ, & fidei sigillum, in datum sit, qui Pœnitentiam meditantur. Quod ne commentum esse nostrum putes, præterquam quod Scripturæ verbis conforme est, apparet in veteri Ecclesia fuisse peruulgatum instar tertissimi axiomatis. Nam in libello de fide ad Petrum,*

C *qui Augustino inscribitur, Sacramentum fidei, & Pœnitentiæ dicitur. Et quid ad incerta confugimus? quasi verò apertius quippiam requirendum sit, quàm quod recitat Euangelista, Ioannem prædicasse Baptismum Pœnitentiæ in remissionem peccatorum.*

RESPONDEO, Pœnitentiam quandam ante Baptismum necessariam esse, & rursus aliam ante reconciliationem, quæ post Baptismum datur; extra controuersiam est. Nam de priore legimus, Act. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrũm.* De posteriore Act. 8. *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua:* alloquitur enim S. Petrus Simonem Magum iam baptizatum. Probandum itaque Caluino fuerat, Baptismum dati in sigillum fidei, iis qui Pœnitentiam meditantur post

D Baptismum; aut eius Pœnitentiæ, quæ post Baptismum agitur, Sacramentum appellari: quod cùm non fecerit, nihil omninò fecit. Nam in lib. de fide ad Petrum, c. 30. Baptismus vocatur Sacramentum fidei, & Pœnitentiæ, non cuiuscunque, sed eius quæ ante Baptismum agi debet. Et in Euangelio Marci cap. 1. & Lucæ cap. 3. vocatur Baptismus Ioannis, non autem Baptismus Christi de quo agimus, Baptismus Pœnitentiæ: neq; dicebatur Baptismus Pœnitentiæ in remissionem peccatorum, is quem Ioannes prædicabat; quia pœnitentibus peccata remitteret, sed quia ad Pœnitentiam prouocabat, quam Pœnitentiam qui agerent vt par erat, remissionem peccatorum obtinerent. Itaque Baptismus Ioannis Pœnitentiam pariebat, Pœnitẽtia remissionem;

Christi verò Baptismus non Pœnitẽtiam gignit, sed per Pœnitẽtiam præparatos à peccatis purgat, eosq; renouat, & regenerat: & ideò in Scripturis Baptismus Ioannis passim appellatur Baptismus Pœnitentiæ, quia ad Pœnitentiam inuitabat, Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3. Act. 13. & 19. Christi verò Baptismus, non Pœnitentiæ Baptismus, sed lauacrum regenerationis, & renouationis dicitur, Tit. 3. Ephes. 5. Vide plura de hac re in lib. de Baptismo, cap. 23.

CAPVT XV.

De partibus essentialibus Sacramenti Pœnitentiæ.

DEMONSTRAVIMVS hactenus, Pœnitentiam Sacramentum esse verè propriéq; dictum, atq; etiam à Sacramento Baptismi distinctum: nũc de partibus eius disputare incipiemus.

Tribus partitionibus diuidi solet Pœnitentię Sacramentum. PRIMA sumitur ab essentia, quæ duabus partibus cõstat, materia & forma, id est, actibus pœnitentis, & absolutione sacerdotis. SECVNDA à materia, quæ tres partes comprehendit, Contritionem, Cõfessionem, & Satisfactionem. TERTIA à ritu, quę est etiam trimembris: alia enim est Pœnitentia priuata, alia publica, & hæc rursus aut solennis, aut non solennis. De his partitionibus nũc breuiter, & generatim dicemus: deinde in sequẽtibus libris seorsim de singulis partitionum membris, de quibus controuersiæ aliquæ agitari solent, disseremus.

Igitur de partibus essentialibus huius Sacramenti, illud conuenit inter omnes, Verbum absolutionis ad huius Sacramenti essentiam pertinere: illud enim sine vllo dubio signũ est, & caussa remissionis peccatorum. Et quanquam Absolutio illis verbis, iuxta vsum Ecclesiæ, qui omninò seruandus est, continetur: *Absoluo te à peccatis tuis*; tamen si in eandem sentẽtiam alia verba adhiberẽtur, vt: *Remitto tibi peccata tua*; vel, *Remittuntur tibi peccata tua*. nihil de Sacramenti essentiali perfectione decederet. Neque verò quæstio esse potest de materia, quam dicunt remotam: constat enim peccata, siue hominem peccatorem, materiam esse Sacramenti huius remotam, cùm ad peccata delenda, siue ad hominem peccatorem curandum Absolutio à sacerdotibus impendatur. Sed neque peccatum, neque peccator, talis materia dici potest, ex qua tanquam ex altera parte, Sacramentum perficiatur: sed potiùs circa quam Sacramentum operetur; quemadmodum corporalis morbus, aut ægrotus, nõ est id ex quo medicamẽtum constet, sed in quod vim suam medicamentum exerat.

Quæstio igitur est, Vtrum præter Absolutionem, aliquid aliud sit, quod ad Sacramẽti huius rationem, atque essentiam pertinere videatur. Quatuor autem sententiæ inueniuntur. PRIMA est, solam Absolutionem Sacramenti huius essentiam constituere. Ita ex Catholicis Theologis Scotus docuit in 4. Sent. dist. 14. q. 9. & dist. 16. quæst. 1. & qui eum sequuti sunt, Gulielmus Okam, Ioannes Maior, Iacobus Almayn, & si qui sunt alij. Ad quam sententiam accedunt etiam aliqui ex Hæreticis nostri seculi, vt Illyricus in Apologia Confess. Antuerpien. cap. 18. & Kemnitius in 2. part. Exam. pag. 903.

Sed in duobus dissident Hæretici isti à Theologis suprà citatis. PRIMVM enim hæretici non agnoscunt Sacramentum Pœnitentiæ, nisi imperfectum, & impropriè dictum, cùm solo verbo, vt ipsi loquuntur, sine elemento constet: at Catholici illi integrum, & perfectum, ac propriè dictum Sacramentum esse volunt, licet in sola Absolutione essentia eius cõsistat. DEINDE Scotus, & qui eum sequuntur, etsi negent Confessionem essentialem partem esse Sacramenti huius, tamen non negant eam esse necessariam, & à Christo institutã, quod Illyricus & Kemnitius, & ceteri Sectarij negant. ADDE, quòd Scotus, & ceteri Doctores Catholici, ante Concilia illa vixerũt, in quibus accuratius hæc omnia explicata sunt; quod si hoc tempore superessent, sine dubio Ecclesiæ definitioni ac sententiæ acquiescerent.

ALTERA sentẽtia eorum est, qui præter verbum Absolutionis, ritum etiam quendam visibilem à ministro adhiberi volunt, vt essentia Sacramenti huius integrè perficiatur, quanquam non satis explicant, quis sit ille ritus. Philippus Melanchthon in Apologia Confessionis Augustanæ art. 13. de vsu & numero Sacramentorum, huius sententiæ auctor est: scribit enim, Baptismum, Eucharistiam, & Absolutionem vera Sacramenta esse, quòd habeãt ritum cum promissione. Et ibidem, distinguit ritum à verbo: *Corda*, inquit, *simul per verbum & ritum mouet Deus: sicut autẽ verbum incurrit in aures, vt feriat corde, ita ritus ipse incurrit in oculos, vt moueat corda.* Et infrà: *Ritus oculis accipitur, & est quasi pictura verbi, idem significans quod verbum, quare idem est vtriusq; effectus.*

TERTIA est eorum sententia, qui ex Baptismo seu Baptismi recordatione, & verbo Absolutionis, Sacramentum Pœnitẽtiæ constituunt: de qua superiore capite disseruimus.

POSTREMA sententia, eaq; verissima est Sacramentum Pœnitentiæ duplici parte intrinseca atq; essentiali constare, Absolutione sacerdotis tanquam forma, & actibus pœnitentis tanquam materia. Quæ sententia, & fuit olim multorum veterum Theologorum, S. Thomæ, Richardi, Durandi, & aliorum in 4. Senten. dist. 14. & nunc est fermè omnium, qui de Pœnitentiæ Sacramento scribunt.

Sit igitur propositio PRIMA: *Non nisi absurdè dici potest, Pœnitentia Sacramentum ex Baptismo & Absolutione constare.* Hæc propositio satis capite superiore probata est: & certè sufficere deberet,

quòd nec Baptiſmus ante multos annos peractus, nec eius recordatio, ſigna ſenſibilia dici poſſunt; cùm ad Sacramenti eſſentiam id maximè requiratur, vt cùm Sacramentum percipitur, corporale ſignum corporalibus ſenſibus obiiciatur.

SECVNDA propoſitio: *Nullus eſt ritus à miniſtro adhibitus, præter verbum Abſolutionis, qui Sacramenti huius materia rectè dici poſſit.* Optarem Philippus clarius explicuiſſet quiſnam ſit ritus, qui in oculos pœnitẽtis incurrit, dum verbum Abſolutionis, eiuſdem pœnitentis aures ferit: minus enim in eius ſententia refellenda laboraremus. Veruntamen, niſi fallor, tres ſunt miniſtri actiones dũtaxat, de quibus aliqua ratione ambigi poteſt: quæ ſi omnes euidenter excludantur, euidenter etiam Philippi ſententia refutata erit.

PRIMVM igitur Miniſter dum pœnitentes reconciliat, eiſdem manum imponere conſueuit. SED hic ritus etſi & in antiqua Eccleſia in vſu fuit, & nunc etiam in plerisque locis adhibetur; ad eſſentiam tamen Sacramenti huius nõ pertinet, vt S. Thomas docet in opuſculo 22. de forma Abſolutionis, vbi breuiter refellit obiectiones, quæ contrà fieri poterant. Erit autem hoc multò etiam certius, ſi aduerſariorum doctrina locum habeat, ſiquidem ex verbo Dei non poteſt vllo modo demonſtrari, manus impoſitionem in reconciliatione neceſſariò eſſe adhibendam: nec ſolum teſtimonium, ſed neque exemplum vllum huius manus impoſitionis in ſacris literis inuenitur. *Quorum remiſeritis peccata,* Dominus ait, *remittuntur eis.* Ioan. 20. non aurem addidit: Et quibus impoſueritis manus. Neq; ex verbis iam citatis colligitur, imponendas eſſe manus, quemadmodum ſanè colligitur, confitenda eſſe peccata, vt ſuo loco oſtẽdemus: quid enim prohibet, quo minus peccata remittantur, etiamſi manus non imponentur? Neque Dominus, cùm Paralitico Matth. 9. & Magdalenæ Luc. 7. dixit: *Remittuntur tibi peccata,* manus eis impoſuiſſe legitur.

QVOD autem in Concilio IV. Carthaginenſi, can. 78. dicitur, vt pœnitentes, qui ob vitæ periculum, viaticum Euchariſtiæ accipiunt, non ſe exiſtiment abſolutos ſine manus impoſitione ſi ſuperuixerint: non repugnat iis, quæ diximus. Accipit enim Concilium manus impoſitionem pro ipſa Pœnitentiæ actione, in qua frequenter manus imponebantur: nam in eodem Concilio can. 80. præſcribitur, vt ſingulis diebus ieiuniorum, manus à ſacerdote pœnitentibus imponãtur. Itaque hæc eſt Concilij illius ſententia; Qui ob vitæ periculum priuatim à ſacerdotibus abſoluuntur, nondum completa Pœnitentiæ publicæ actione, ij ſi ſuperuixerint, redeant ad ordinem pœnitentiam, & cum illis manus impoſitionem ſuis temporibus percipiant; & niſi id fecerint, non ſe exiſtiment abſolutos à vinculo Excommunicationis; vel à pœna temporali, quæ illis præſcripta à Sacerdotibus fuerat. Nam quòd à culpa abſoluti fuerint, dubitari non poteſt, cùm viaticũ Euchariſtiæ perceperint, quod Eccleſia nunquam tribuit, niſi iis, quos à culpa lethali liberos credit.

ALTER ritus, quo in reconciliatione pœnitẽtium vti ſolent Catholici ſacerdotes, eſt ſignum crucis ſuper ipſum pœnitentem manu ſacerdotis expreſſum. SED de hoc ritu nulla dubitatio eſſe poteſt; nam neq; hoc ſignũ adnectatij vlla in re adhibere ſolent, & idem ſignum nõ eſſe de eſſentia Sacramenti Pœnitẽtiæ, vt neq; etiam Euchariſtiæ, S. Thomas docet 3. part. quæſt. 84. art. 4. cui nullus Catholicorũ in hac re contradicit.

TERTIVS ritus fingi poſſet, motus ille viſibilis linguæ, & labiorum, qui in verborum pronũciatione exercetur: quam ſententiam Lutheranorum quorundam eſſe audio. Et ſanè nihil aliud fingi poſſe videtur, ſi quo modo explicanda eſt opinio illa Philippi, diſtinguentis in pronunciatione Abſolutionis ritum, qui obiicitur oculis, à verbo, quod incurrit in aures. SED abſurda omninò, ac planè ridicula ſententia eſt. Nam INPRIMIS commune eſt omni verbo corporali, vt non fiat ſine motu linguę & labiorum, & tamen nemo hactenus in verbo, quod Baptiſmum, vel Euchariſtiam conficimus, diſtinxit ritum à voce. DEINDE motus linguæ & labiorum nihil per ſe ſignificat, ſed ſolùm eſt cauſſa vocis, quæ indicat animi conceptiones. Itaque ſi ſurdus quiſpiam videat hominem loquentem, non magis ex motu labiorum coniiciet quid à loquente ſignificetur, quàm ſi eundem motum laborũ cerneret in pecude. Non igitur fingi poteſt ritus vllus ex parte Miniſtri.

TERTIA propoſitio: *Actio pœnitentis quaſi materia, & verbum Sacerdotis quaſi forma, Sacramenti Pœnitentiæ rationem atq; eſſentiam complent.* Non eſt hoc loco ex diuinis literis probandum, actionem pœnitentis, Confeſsionem videlicet, & reliqua, quæ ex parte eius requiruntur, vel omninò neceſſaria eſſe, vel à Chriſto inſtituta: id enim infrà ſuo loco tractabitur, vt ſuprà diximus. Sed hoc poſito, probãdum eſt ſolùm, actionem pœnitentis ad Sacramenti eſſentiam pertinere vt materiam, ex qua, ſi forma accedat, Sacramentum conſtituitur. Et quoniam illa hypotheſi facta, quæſtio ſolùm inter Catholicos eſt; probabitur ſententia noſtra ex teſtimoniis illis, quæ à Catholicis omnibus admittuntur.

PRIMVM igitur Tridentinum Concilium, ſeſſ. 14. cap. 3. docet, formam Sacramẽti Pœnitentiæ eſſe verba illa; *Ego te abſoluo, &c.* actus verò pœnitentis eſſe quaſi materiam: & paulò pòſt addit, tam Abſolutionem, quàm actus pœnitentis, ad integritatem Sacramenti pertinere. Quo decreto ſatis apertè Concilium docuiſſe videtur, non ſola Abſolutione integrum Sacramentum contineri: non enim diſtingui debuit forma à materia, ſi vnica ſimplex actio Sacerdotis totum

Sacramentum constituit. Et quomodo, quæso, ad Sacramenti integritatem non minus requiritur actio pœnitentis, quàm Absolutio sacerdotis, si sola Absolutio Sacramentum perficit?

DEINDE Concilium Florentinum in instructione Armenorum, ipsam Pœnitentiam vocat Sacramentum, & eius partes materiales esse dicit actus pœnitentis, formã autem verba Sacerdotis: *Ego te absoluo, &c.* ad quem modum loquitur etiam Lucius Papa III. cap. Ad abolendam, de hæreti. vbi Sacramenta vocat, Baptismum, Confessionem peccatorum, & Matrimonium. At quomodo Confessio Sacramentum est, si ad essentiam Sacraméti nullo modo pertinet? NEQVE SCOTVS satis aptè loquutus videri debet, cùm ait in 4. dist. 14. quæst. 4. *Pœnitentia est absolutio pœnitentis, facta certis verbis, &c.* Pœnitentia enim actio pœnitentis est, non Sacerdotis; Absolutio autem Sacerdotis, non pœnitentis. Quis enim ita loquitur, vt dicat hominem agere Pœnitentiam, dum absoluitur, & non potiùs dum plorat, confitetur, ieiunat?

Idem PRÆTEREA Concilium omnia Sacramenta tribus perfici dicit, materia, forma, & intentione Ministri: non igitur Sacramentum Pœnitentiæ sola forma Absolutionis & intentione constare potest.

DENIQVE actio pœnitentis signum est sensibile gratiæ iustificantis à Deo institutum, & ex eisdẽ promissione concurrit ad remissionem peccatorũ: cur igitur pars quædam Sacramenti non erit? Nam sensibile signum esse, in quæstionem verti non potest, cùm non debeat Sacerdos absoluere, nisi quem ex signis sensibilibus pœnitentem esse cognoscit: esse autem signum gratię iustificantis, manifestè colligitur ex eo, quòd qui peccatum confitetur, & veniam à Deo petit, indicat se peccatum odisse, & ab eo iam, animo & voluntate recedere, ac proinde iustificari, quod apertiùs significatur, & cõpletur per Absolutionem. Porrò hoc signum à Deo institutum esse, alibi, vt diximus, est probandum, neq; à Scoto eiusque sectatoribus negatur. Denique ad remissionem peccatorum aliquo modo concurrere, testatur S. Ioannes, qui in epist. 1. cap. 1. scribit: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata, & emundet nos ab omni iniquitate.* Et quemadmodum verè dicimus aliquem iustificari, quia absoluitur, sic etiam rectè dicere possumus, aliquem iustificari, quia peccata humiliter confitetur. Sed de hac re in sequenti capite plura dicemus.

CAPVT XVI.

Soluuntur obiectiones.

NVNC obiectiones diluendæ sunt, tùm Kemnitij, tùm etiam aliquorũ Catholicorum. Kemnitius igitur in 2. parte Examinis, pagin. 935. refellere nititur Concilij Tridentini doctrinam de partibus essentialibus Sacramenti Pœnitentiæ, ac PRIMO obiicit, Antiquitati esse ignotã hanc disputationem, an in Pœnitentia sit materia & forma Sacramentalis.

RESPONDEO, nomina materiæ & formæ in Sacramentis, inuenta sunt à posterioribus Doctoribus ad rem facilius explicandam: ideo nihil est mirum, si apud veteres nõ legantur. Nam neque in Baptismo & Eucharistia, sancti Patres ita verbum ab elemento distinxerunt, vt vnum formam, alterum materiam appellarent: & tamen non negat Kemnitius, aquam in Baptismo rectè vocari materiam, & verbum formam. Satis igitur nobis esse debet, quòd quemadmodum antiqui Patres in Baptismo, aquam, & inuocationem Trinitatis adesse debere docuerũt: sic etiam in Pœnitentia, actionem pœnitentis, & reconciliationem Sacerdotis necessariò adhibenda esse docuerint.

SECVNDO obiicit, ne inter Scholasticos quidem de hac re quidquã constare, cùm alij peccata velint esse materiam, alij peccatorẽ confitentem, alij actiones pœnitentis, alij actionẽ sacerdotis proferentis certis ritibus Absolutionem: *Sic etiam formam quidam ponunt*, inquit, *verba Absolutionis; quidam ipsos actus absoluentis dicunt esse pro forma, etiamsi non fiant per limitata & determinata verba.*

RESPONDEO, Kemnitius semper est sui similis calumniator, & mendax. Nam inprimis nulli sunt Catholicorum, qui materiam huius Sacramenti fecerint actionem Sacerdoris, certo ritu pronunciantis Absolutionem, si vnum excipias Gropperum, aut quicunq; fuit auctor Enchiridij Coloniensis, qui non satis cautè interdum loquutus videtur. Theologi enim aut volunt in sola Absolutione Sacramentum cõsistere; & ij nõ distinguunt materiam à forma: aut (quæ est communis ferè omnium sentẽtia) materiam ex parte pœnitẽtis, formam ex parte sacerdotis assignant. Porrò, qui materiam esse dicunt peccata, aut peccatorem confitentem, aut ipsam Confessionem; non dissentiunt inter se, vt Kemnitius cuperet, sed idem omninò sentientes, de re eadem diuersa ratione loquuntur, non secus ac si alij dicerent in Baptismo materiam esse aquam, alij ablutionem, alij hominem, qui abluitur. Nam peccata dicuntur materia cùm de materia remota agitur, ad quam tollendam Sacramentum institutum est. Qui peccata confitetur, materia dicitur, cùm de materia circa quam, siue, de subiecto in quod agit virtus Sacramentalis, disputatio est. Actio deniq; pœnitentis materia vocatur, cùm de materia illa disseritur, ex qua Sacramentum adiuncta forma constituitur. Simile quid cernimus in corporũ medicina (est enim Pœnitẽtia medicina animorum) nã & morbus, & ægrotus, & ægrori deambulario, materia medicinæ rectè dici possunt: siquidẽ morbus p medicinã tollitur; ęgrotus per

eandem curatur; deambulatio pars est medicamenti salutaris, & vnà cum pharmaco à medico propinato sanitatem restituit.

QVOD attinet ad formam, non dissentiunt inter se, qui certa verba Absolutionis formam esse dicunt, & qui contendunt nulla esse verba determinata, quibus Absolutio impendatur. Nã si de sono, & numero syllabarum agatur, nulla sunt verba determinata, quæ ad Sacramenti essentiam necessariò requirantur: siue enim quis dixerit: *Absolue te*, siue, *Remitto tibi peccata*; & siue id Latinè, siue Græcè, siue barbara aliqua lingua pronunciauerit, semper efficitur Sacramẽtum. Si verò de sententia verborum sermo sit, nemo Catholicorum negat, verba esse determinata, atque ex diuinis literis deprompta. Quod idem cernimus in Baptismo: neque enim certus sonus aut numerus syllabarum in Scripturis determinatur, quo forma Baptismi pronunciari debeat, sed solùm sententia eius formæ ex Euangelio colligi potest. Quare quemadmodũ ex eo quod Dominus ait Matth. vltimo: *Docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, colligit Ecclesia formam illam: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, nec tamen censerentur non verè baptizare, qui dicerent; Ego te abluo, seu tingo, siue aspergo, &c. sic etiam ex eo quod idẽ Dominus ait Matth. 16. *Quodcunque solueris, erit solutum*. Et Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, colligit Ecclesia formam illam: *Ego te absoluo à peccatis tuis*, nec tamen censerentur non verè absoluere, qui aliis verbis eandem sententiam proferrent.

TERTIO obiicit, Sacramenta esse actiones Dei: proinde si opera humana, quales sunt actus pœnitentis, sint pars essentialis Sacramenti, humanis operibus diuinitatem quandã attribui, vt scilicet solium ipsorũ iuxta astra Dei exaltetur, sicut de Rege Babylonico Isaias loquitur.

SED hoc iam solutum est suprà cap. 6. in tertio mendacio Kemnitij, vbi breuiter indicauimus, actiones pœnitentis non habere vim Sacramentalẽ iustificandi, nisi vt instrumenta sunt Dei, quemadmodum etiam verbum Sacerdotis, etiamsi actio quædam sit, ab hominis lingua & arteria, spirituque producta, tamen vt instrumentum Dei est, rem diuinam, id est, gratiam iustificationis efficit.

QVARTO obiicit, ante centum annos, tempore Gabrielis, nihil certi de materia Sacramẽti Pœnitentiæ in Ecclesia fuisse.

RESPONDEO, more suo dicit Kemnitius, sed non probat, nam Gabriel in 4. dist. 14. q. 2. art. 1. docet ex communi sententia, actiones pœnitentis esse pro materia huius Sacramenti, & verba Sacerdotis pro forma, & citat Alexandrum, Thomam, & Richardum. NEQVE mouere debet, quòd non dicit, actionem pœnitentis esse materiam, sed pro materia, quia idem dicit de materia omnium Sacramentorum dist. 3. quæst.

A 1. artic. 1. In nullo enim Sacramento inuenitur materia ꝓpriè dicta, si exactè loquamur de materia ad modum loquendi Philosophorum: & tamen in omni Sacramento inuenitur res quædam, quæ instar materiæ dici posit. Et eodem modo loquitur Concilium Florentinum in instructione Armenorum, cùm dicit, Sacramenta tribus perfici, rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & intentione Ministri. Ex quo etiam Concilio intelligimus, falsissimum esse quod scribit Kemnitius, ante centum annos, & Gabrielis ętate, adhuc fuisse dubiũ & incertum, quæ esset materia Sacramenti. Nam Concilium Florentinum, in quo disertis verbis explicantur

B materiæ & formæ omnium Sacramẽtorum, anno Domini M. CD.XXXIX. absolutum est: proinde ante annos centum & quadraginta, & ante Gabrielis ætatem, iam erat in Ecclesia non solùm indubitata & certa doctrina de materia Sacramenti Pœnitentiæ, sed etiam diligentius quã vnquam anteà, explicata.

QVINTO obiicit verba Concilij Tridentini, quod non videtur ausum fuisse apertè scribere, actionem pœnitentis esse materiam Sacramenti huius, sed scripsisse esse materiã, vel quasi. Ex quo pulchrè sibi videtur Kemnitius colligere, Pœnitentiæ Sacramentum esse Sacramẽtum, vel quasi; & effectum eius esse remissionem peccatorũ, vel quasi.

C RESPONDEO, omitto quòd Kemnitius non satis fideliter retulit verba Concilij, vt locum faceret argutiæ suæ: non enim Concilium pósuit, esse materiã, vel quasi; sed simpliciter, esse quasi materiam, sess. 14. cap. 3. Omitto etiam, quòd vox illa QVASI, non semper extenuat rem, de qua agitur: alioqui Ioan. 1. vbi dicitur Christus quasi vnigenitus à Patre; licere argumẽtari cum Kemnitio, ac dicere, Christum esse vnigenitum, vel quasi. Sed his omissis, Concilium Tridentinum, vt etiam anteà Florentinum; actiones pœnitentis maluerunt dicere, quasi materiã, quàm absolutè, materiam, non quòd non sint verè, & propriè talis materia, qualem Sacramenta requirunt: sed quod non sint res aliqua solida, per-

D maneus, ac tractabilis, qualis in multis aliis Sacramentis cernitur.

Quod vt planiùs explicetur, ANIMADVERTENDVM est, duobus modis Sacramentorum materiam posse considerari. VNO modo, vt est pars quædam Sacramenti. ALIO modo, vt cum materia rerum naturalium, vnde nomẽ accepit, similitudinem habet. Et quidem priore modo nihil aliud requiritur ad Sacramenti materiam, nisi vt sit externum ac sensibile signũ, quod per verbum perficiatur, & quasi formetur; & hoc modo verè ac propriè actio pœnitentis est materia Sacramenti. Posteriore autem modo, nullius quidem Sacramenti, vt rectè Gabriel affirmat, materia est propriè, ac simpliciter, sed metaphoricè tantùm materia: sed maximè tamen

A omnium, materia Sacramenti Pœnitentiæ distat à perfectione Physicæ materiæ, eùm, vt diximus, non sit aliquid solidum, & tractabile, sed actio quædam transiens. Quare quemadmodum aqua Baptismi, si cum materia physica cõparetur, quasi materia dici potest: sic etiã actio pœnitentis, si cum aqua Baptismi conferatur, quasi materia rectè dicitur, licet in ordine ad Sacramentum, vtraque verè & propriè, simpliciter & absolutè materia sit.

Atque hæc quidem præcipua sunt Kemnitij argumenta, nam ad reliquas eius calumnias suprà respondimus, cùm Hæreticorum mendacia refutaremus. Nunc addemus illa argumenta, B quibus vtuntur, qui Scotum sequuti, in sola Absolutione totam Sacramenti Pœnitentiæ rationem ponunt: actionem verò pœnitentis, nõ partem Sacramenti, sed dispositionem quandam ad Sacramentum suscipiendum vocant.

Obiiciunt igitur PRIMO, Sacramentum esse debere signum eius rei, quæ per Sacramentum efficitur: effectum autem Sacramenti huius, id est, remissionẽ peccatorum, per Absolutionem pulchrè significari, non autem per Confessionem, aut Contritionem, vel Satisfactionem.

RESPONDEO, remissionem peccatorũ, vt suprà diximus, non solùm Absolutione, sed etiam Confessione significari. Nam vt Sacerdos absoluens significat se peccatum expellere, ita pœnitens confitens, significat se à peccato recedere. C

SECVNDO obiiciunt, id Sacramentum esse quod à Ministro confertur: in Sacramento autem Pœnitentiæ solam Absolutionem à Ministro conferri, non autẽ Confessionem, vel Contritionem. Et præterea esse inauditum in Ecclesia, vt qui Pœnitentiã agit, Minister Sacramenti Pœnitentiæ esse dicatur: proinde non esse actionem pœnitentis Sacramentum, aut partem Sacramenti.

RESPONDEO, Ministrum Sacramenti propriè dici, qui vel totum, vel potissimam Sacramenti partem conficit: si quis autem à Ministro illo iussus aliquid faciat, eum non propriè Ministrum, sed Ministri cooperatorẽ nominari. Atque hoc modo Sacerdos, qui formam Absolutionis pronunciat, & à quo pœnitens interrogatur, examinatur, & iniunctam satisfactionem accipit; propriè Minister Sacramenti dicitur: D pœnitens autem, licet aliquid faciat ad Sacramentum illud pertinens, non tamen Minister, sed Ministri cooperator dici debet, quia ipsius actio non est pars Sacramenti, nisi quatenus potestati Sacerdotali subiicitur, & à Sacerdote dirigitur, vel iubetur. Simile est in curatione morbi corporalis, si fortè medicus iubeat ægrotum post sumptum pharmacum inambulare: tametsi enim ægrotus id facit, quod ad partem medicamenti pertinet, tamen non propterea ipse sui medicus dicitur, sed is tantùm, qui pharmacum præbuit, & inambulationem iussit.

Obiiciunt TERTIO, solã Absolutionem esse caussam gratiæ, cùm tota vis Sacramentalis in Clauibus resideat, Claues autẽ sacerdotis sint, non pœnitentis: ptoinde actionem pœnitentis partem Sacramenti esse non posse, non enim pars Sacramenti est, quæ ad Sacramẽti effectum non concurrit.

RESPONDEO, PRIMVM negari posse consequẽtiam huius argumenti. Nam quemadmodum homo corpore & spiritu constat, & tamen solo spiritu intelligit: sic etiam facilè fieri posset, vt Sacramentum aliquod duabus partibus constans, per alteram tantùm operaretur. Et hanc solutionem sequuntur, qui vim Sacramentalem in sola absolutione constituunt; quæ sententia fuit olim S. Thomæ, & S. Bonauenturæ, & aliorum quorundam veterum in 4. Sentent. dist. 18. & 22. & ex recentioribus Andreæ Vegæ in Concilium Tridentinum lib. 13. cap. 15. & Francisci Ferrariensis in commentatio capitis 72. libri 4. contra Gentes.

DEINDE potest etiam responderi, Absolutionem quidem esse potissimam caussam iustificationis, sed non solam: proinde negari posset, vim Sacramentalem in solis Clauibus residere, sed partim, & quidem præcipuè in Clauibus, quarum vi Sacerdos absoluit, partim in actione pœnitentis, quatenus ea Deus vtitur vt instrumento, ad significandam & efficiendam iustificationem. Et hæc esse videtur sentẽtia sancti Thomæ 3. parte q. 86. artic. 6. vbi reuocauit quod scripserat in 4. Sentent. dist. 18. q. 1. artic. 3. & dist. 22. q. 2. art. 1. Nos in 2. lib. de Sacramentis in genere, cap. tt. priorem sentẽtiam sequuti sumus: sed posteriorem non minùs probabilem existimamus, licet ea paulò difficiliùs defendi posse videatur.

CAPVT XVII.

De partibus materialibus Sacramẽti Pœnitentiæ; Quæstio inter Catholicos.

SEQVITVR ALTERA partitio Pœnitentiæ, qua pars eius materialis rursum in partes tres, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionẽ distribuitur. De qua partitione duæ sunt quæstiones: vna inter Catholicos, altera cum Hæreticis.

Quæstio PRIOR non est, An Contritio, Confessio, & Satisfactio sint necessariæ, & omninò adhibendæ: sed, An sint omnes veræ partes Sacramenti. Fuit enim opinio Durandi in 4. dist. 16. q. 1. solam Confessionem partem esse materialem Sacramenti Pœnitentię: Contritionem autem esse dispositionẽ, & Satisfactionem fructum Pœnitentiæ.

Argumenta eius pręcipua duo sunt. PRIMVM, quia quælibet veri Sacramenti pars debet esse

sensibi-

sensibilis; Contritio autem non est sensibilis. SECVNDVM, quia Sacramentum Pœnitentiæ non necessariò exigit Satisfactionem in re, sed in voto duntaxat: verum enim Sacramentum erit, si confitenti peccata sua, detur Absolutio, etiamsi is nunquam posteà satisfaciat.

AT sententia Theologorum communis, in eadem dist. 16. & S. Thomæ 3. p. quæst. 90. art. 2. & 3. non solam Confessionem, sed etiam Contritionem, & Satisfactionem, veras Sacramenti Pœnitentiæ partes materiales esse docet. Quæ sententia certissima est, neq; iam amplius in dubium reuocari potest, cùm in Conciliis Oecumenicis, Florentino & Tridentino, disertis verbis legamus, actus pœnitentis, Contritionem, B Confessionem, & Satisfactionem, esse quasi materiam Sacramenti Pœnitentiæ.

NAQVE iis repugnat, quòd in Scripturis sanctis satisfactionis opera dicuntur fructus Pœnitentiæ: nam aliud est loqui de virtute, aliud de Sacramento Pœnitentiæ. Virtus Pœnitentiæ nó componitur ex partibus, cùm sit habitus quidam simplex: proinde non sunt partes, sed actus eius, Contritio, Confessio, & Satisfactio. Contritio quidem est actus eius internus, Confessio & Satisfactio, actus externi: & hoc modo Scripturę loquútur, cùm opera externa fructus Pœnitentiæ vocant. Sacramentum verò Pœnitentiæ duabus partibus constat, vt diximus, materiali atq; formali. Et ad materialem quidē pertinent tres illi Pœnitētiæ virtutis actus, qui sunt C etiam ipsius pœnitentis actiones: ad formalem autem Absolutio Sacerdotis. Quia verò Contritio actio est interna; vt pars Sacramenti, quod est corporale ac sensibile, dici possit, signo aliquo externo prodi debet.

Et per hoc soluitur PRIMVM Durandi argumentum: non enim Contritionem, vt in corde sedem habet, sed vt per signa manifestatur, Sacramenti partem esse contendimus.

DICET fortasis aliquis, sæpe accidere, vt Contritio non alio signo, quàm ipsa peccatorum confessione prodatur: proinde tunc non distingui Contritionem, quatenus est pars Sacramenti sensibilis, à Confessione; ac per hoc D duas tantùm Sacramenti partes esse, Confessionem, & Satisfactionem, non autem tres. RESPONDEO, fieri quidem posse, vt iisdem verbis Contritio detegatur, & Confessio explicetur, veruntamen in illis verbis duo signa sensibilia contineri; & planè aliud esse, Cōtritionem verbo expressam, aliud, Confessionem verbo explicatam. Nam si quis fateatur se furtum, adulterium, homicidiū, & alia id genus multa commisisse, sed iactando, & gloriando, vel simpliciter colloquendo illa narret; ille quidem confitebitur peccata, sed Contritionem non prodet. Quare aliud est, peccata confiteri, vt alter intelligat quot, & qualia illa sint; aliud, cum dolore, ac detestatione confiteri, vt non solùm peccato- A rum numerus, sed etiam peccatoris Contritio illa confessione aperiatur.

Ad ALTERVM argumentum Durandi, facile est respondere. Nam sine Satisfactione, Sacramentum Pœnitentię esse potest, sed mancum ac mutilum; neque enim tres illæ partes, essentiales, sed integrales dicuntur: sine aliqua autem parte integrali res quidem esse potest, sed integra esse non potest. Illud admittimus, ex integralibus partibus quasdam esse principales, sine quibus essentia rei nullo modo consisteret, quales sunt in homine caput, & cor; & tales in Sacramento Pœnitētiæ sunt Contritio, & Confessio: nam nisi signa doloris aliqua conspiciantur, & nisi manifestatio aliqua peccatorum præcedat, Absolutio à Sacerdote impendi non potest. Alię sunt partes integrales secundariæ, sine quibus rei essentia consistere, licet imperfecta & mutila, potest; quales sunt in homine, manus, & pedes; & eiusmodi in Sacramento Pœnitentiæ videtur esse Satisfactio.

SED obiiciunt aliqui; Aut Satisfactio pars est Sacramenti, vt est in voto & proposito pœnitētis, aut vt re ipsa exercetur. Si priore modo, non est res sensibilis; si posteriore, non est præsens cùm perficitur Sacramentum. Siquidem accedente verbo Absolutionis ad Confessionis elementum, perficitur Sacramentum: Satisfactio verò post Absolutionem datam atq; acceptam peragitur.

RESPONDEO, vtroq; modo Satisfactio pars est Sacramēti; incipit enim quodammodo, dum iniungitur & acceptatur: & posteà tempore suo completur. Et quamuis, vt est in voto & proposito, nō videatur esse sensibilis, tamen signis externis sensibilis redditur, dum verbo Sacerdotis iudicitur, & verbo aut nutu pœnitentis admittitur. NEQVE absurdum est, si post Absolutionē datam atque acceptam, Satisfactio compleatur: nam accedente verbo Absolutionis ad elementum Confessionis, Sacramentum perficitur quidem, quod attinet ad essentiam, sed nō omninò integrè, & perfectè, si partes integrales considerentur. Quemadmodum etiam dum in vtero matris corpus humanum formatur, & corde, aliisq; nonnullis partibus perfectis, coniungitur anima corpori, homo inde existit, etiamsi fortè oculi, digiti, & aliæ quædam partes nondū perfectæ, atque distinctæ conspiciantur.

CAPVT XVIII.

De partibus Pœnitentiæ, sententiæ variæ Hæreticorum.

LTERA quæstio iam cum Hæreticis tractanda est, quot sint partes Pœnitentiæ, siue quot sint actiones in homine pœnitente necessariæ, vt Absolutionem percipere, & cum Deo in gratiam

 redire

redire posit. Neq; enim cum Hæreticis disputare necesse erit, an istæ omnes actiones sint materiales Sacramenti partes, cùm illi (vt vidimus cap.15.) nullam partem materialem agnoscant, nisi fortè Baptismum, aut ritum quo Sacerdos verbum Absolutionis pronunciat. A

Igitur Catholici summo consensu tres assignant Pœnitentiæ partes, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem: neq; de hac re vlla inter Catholicos controuersia est. Nam ipse etiam Scotus, qui Pœnitentiæ Sacramentum in sola Absolutione, & Durandus, qui in Absolutione & Confessione constituit, disertis verbis docent, ad percipiendā in hoc Sacramento peccatorum remissionem, tria illa ex parte pœnitentis requiri. B

Porrò Aduersarij à communi, frequentato, tutissimoq; hoc doctrinæ Ecclesiasticæ tramite aberrantes, in varias errorum vias abierūt. Tres præcipuè sunt apud eos sententiæ.

Prima eorum, qui docent duas esse Pœnitentiæ partes, Contritionem, & Fidem. Ac per Contritionem quidē intelligunt terrores conscientiæ ex minis legis incussos: per Fidem autem, fiduciā quandam certam remissionis peccatorum ex Euangelij, vt ipsi dicunt, pollicitatione conceptam.

Huius sentētiæ primus auctor Lutherus fuit. Is enim etiamsi anno M. D. XX. in libro contra execrabilem bullam Antichristi, in defensione C artic.5. & rursus anno M. D. XXI. in assertione articulorum suorum, eundem illum quintum articulum propugnans, scripserit, se non negare tres esse partes Pœnitentiæ, Contritionem, Confessionem & Satisfactionem; se tantùm de Satisfactione docere, eam quę arbitrio Ecclesiæ imponitur, non esse iuris diuini, aut si iuris diuini est, non posse per Claues Ecclesiæ tolli: tamen posteà cùm nō parum in schola Sathanæ profecisset, anno M.D.XLV. in refutatione articulorum Louaniensium, propositione 37. his verbis priorem illam sententiam à se quoque admissam damnauit: *Pœnitentia à Louaniensium Synagoga tradita (scilicet quod sit Contritio, Confessio, & Satisfactio) est nulla nisi Iudæ proditorū, & similium; ideò vt hæretica est damnanda.* D Et in articulis Smalchaldicis anno M. D. XXXVII. editis, in cap.8. de Pœnitentia, duas partes Pœnitētiæ esse docet, Legem & Euangeliū, siue, quod est idem, vt ipse ibidem explicat, Contritionem ex minis legis, & Fidem ex Euangelij promissis conceptā: porrò opera bona hoc loco, non partem, sed fructum Pœnitentiæ esse voluit. Eadem sententia fuit Philippi Melanchthonis, tùm in Locis editis anno M. D. XXI. tùm in Confessione Augustana edita anno M.D.XXX. Sed in Locis cap. de Pœnitētia, duas Pœnitentię partes vocat Mortificationem & Viuificationē: in Confessione autem, art. 12. vocat Contritionem, & Fidem; res tamen eadem per Mortificationem & Contritionem, per Viuifi-cationē & Fidem significatur. Idem quoq; permulti alij Lutheranorū docent, vt Cētuariatores Magdeburgenses, Cent.1. lib.1. cap.4. col. 148. & lib.2. cap.4. col.341. Ioānes VVigandus, in Corpore doctrinæ Magdeburgensis, cap.18. Tilmānus Heshusius in libro de erroribus Pontificiorum, loco 9. Martinus Kemnitius in 2. part. Examinis ad cap.3. de Pœnitentia, pag. 942. & 943.

Altera eorum sentētia est, qui ad illas duas Pœnitentiæ partes adiungunt tertiam, videlicet opus bonum, siue nouam obedientiam.

Huius sententię videtur etiam auctor Lutherus fuisse. Nam in prima disputatione contra Antinomos, edita anno M. D. XXXVIII. propositione prima, dicit partes Pœnitentiæ esse dolorem de peccato, & propositum melioris vitæ. In tertia autem disputatione contra eosdem, propositione 9. ad bonum propositum non solùm pertinere vult fidem, seu fiduciam erga Deum, sed etiam omnia opera bona: *Omnia*, inquit, *opera post iustificationem, sunt aliud nihil, quàm bonum propositum contra peccatum.* Idem docet Philippus Melanchthon, qui vt fidus Achates Lutheri, cum ipso in formas varias facilè mutabatur. Is igitur in Apologia Confessionis Augustanæ, articulo de Pœnitentia, & in Locis editis anno M. D. XXXVI. & sequentibus, titulo de Pœnitentia, duas quidem partes Pœnitentię assignat, Contritionem & Fidem; addit tamen, se non repugnaturum, si quis tertiam partem adiungat, nouam obedientiam. Sed in disputatione de Pœnitentia, quam anno M. D. XLVIII. habuit, & cum Lutheri operibus circumfertur; disertis verbis dicit, reipsa nouam obedientiam, tertiam partem esse conuersionis, seu Pœnitentiæ: quod idem repetit in Examine ordinandorum, cap. de Pœnitentia. Idem docent illi omnes, qui Lutherani molles appellantur, & contra rigidos Lutheranos, siue Illyricianos, de hac re magna contentione digladiantur, vt auctores Confessionis Saxonicæ, cap. de Pœnitentia, Nicolaus Selneccerus in sua Pædagogia ad finem 2. partis, vbi explicat articulum Symboli: *Remissionem peccatorum*; Dauid Chitræus in sua Catechesi, loco 8. & alij non pauci.

Tertia sententia Caluini est. lib.3. Institut. cap.3. §. 8. vbi duas Pœnitentiæ partes constituit, Mortificationem & Viuificationem; sed lōgè alio sensu, quàm Lutherani faciunt. Nam per Mortificationem non intelligit terrores incussos, vt Lutherani, sed mortificationem vitiorum, siue abnegationem sui, & spoliationem totius veteris hominis; proinde non paruo aliquo tempore, sed tota vita Pœnitentiam agendam esse dicit. Per Viuificationem, non intelligit fidem, vel fiduciam, aut consolationem ex Euangelio conceptam, vt Lutherani, sed pium benè viuendi studium, atque affectum ad opera bona; quæ opera non partem, sed fructus Pœnitentiæ esse docet.

Resel-

Refellit ibidem Caluinus apertè sententiam Lutheranorum. Nam §.1. contendit fidem priorem esse Pœnitentia, quod est contra Lutheranos, qui fidem posteriorem partem Pœnitentiæ faciunt. §. 2. docet, incussos illos terrores, quos Lutherani priorem partem Pœnitentiæ esse volunt, non esse partem Pœnitentiæ, sed esse timorem quendam initialem, qui fidem præcedit, ex quo posteà Pœnitentia vt fructus, emanat. §.3. agnoscit, alios ante se Pœnitentiam esse partitos in Mortificationem & Viuificationem (id enim sine dubio legerat apud Melanchthonem in Locis communibus editis anno M.D.XXI.) sed addit, vocibus istis, si recta subsit interpretatio, vim Pœnitentiæ satis commodè exprimi: sed nō sibi placere eorum interpretationem. §.5. refellit illos (Lutheranos videlicet omnes) qui fidem sub Pœnitentia complectũtur, ac dicit eos Paulo repugnare.

In Caluini sententiam Theodorus Beza discipulus eius descendit, eamq; tuetur & explicat, in libro quem inscripsit, Abstersio calumniarum Tilmanni Heshusij, in responsione ad 4. calumniam.

CAPVT XIX.

Refelluntur sententiæ Hæreticorum, & Catholica confirmatur.

NVNC breuiter, & per partes horum Hæreticorum dogmata refellemus, ac veterem & cōmunem Ecclesiæ Catholicæ, quæ sola vera est, sententiam comprobabimus.

Sit igitur propositio PRIMA: *Terror animo incussus à lege, quem Lutherani Contritionem, siue Mortificationem appellant, non rectè inter partes Pœnitentiæ numeratur.* Hæc propositio conformis est Tridentino Concilio sess. 6. cap. 6. vbi numerantur quidem terrores incussi inter ea, quæ hominem ad iustificationem iuuant, & præparant; tamen nō ponuntur Pœnitentiæ partes, sed ab ea potiùs distinguuntur, cùm inter eos, & Pœnitentiam, actus quidam spei & dilectionis intercedere dicantur. Aliud enim est, aliquid ad cōuersionem & iustificationem requiri, aliud, partem siue actum esse Pœnitentiæ, si de Pœnitentia, vt Theologos decet, propriè loquamur. Igitur vt illos terrores ad conuersionem vt plurimum requiri non negamus, ita partem esse Pœnitentiæ minimè concedimus.

Nam INPRIMIS Scriptura distinguit terrorem à Pœnitentia. Vbi enim legimus in epistola posteriore ad Corinth. cap. 7. *Quæ secundum Deum est tristitia, Pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Per tristitiam intelligi debet molestia quædam, & timor, ac pudor natus ex obiurgatione illa vehementi, & minis, quibus Apostolus apud Corinthios vsus fuerat. Non enim vocat Apostolus eo loco tristitiā, dolorem de peccatis admissis,

A quæ est ipsa Contritio, siue Pœnitētia, sed molestiam illam, & verecundiam, quæ æquo animo accepta, & secundum Deum, Pœnitentiam saluberrimam gignit. Nam in eadem epistola, cap. 2. Apostolus ait: *Ex multa tribulatione, & angustia cordis, scripsi vobis, non vt contristemini, sed vt sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vos.* Et cap. 7. *Gaudeo*, inquit, *non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad Pœnitentiam.* At certè Apostolus nō hæc diceret, si per tristitiam, dolorem illum acciperet, quo quis angitur, quòd Deum offenderit. Non diceret, inquam, *Scripsi vobis, non vt doleatis de peccato*, cùm hoc ipsum vehementissimè cuperet; neque diceret: *Non gaudeo quia cōtristati estis*, cùm ma-

B ximè gaudendum sit, quòd peccatores peccasse se doleant, & gaudium fit in cœlo super vno peccatore Pœnitentiam agente. Itaque, vt Chrysostomus, & alij exponunt, sententia Pauli est: Nō gaudeo de tristitia, gaudeo de fructu, qui est Pœnitentia. Et quemadmodum medicus non gaudet, quòd amaro pharmaco, vel sectione, aut adustione ægrotum cruciet; sed gaudet de sanitate, quæ ex pharmaco illo, vel sectione, aut adustione consequitur: sic etiam Paulus non gaudet, quòd aspera obiurgatione & minis, terrorem & molestiam Corinthiis attulerit; sed quòd ea molestia ac terrores, Pœnitentiam, eamque stabilem & omninò salutarem pepererint. Vides igitur ex doctrina Apostoli Pœnitentiam nō

C esse terrorem ex minis incussum, sed effectum, seu fructum quendam eius terroris, vt Concilium Tridentinum rectè docet.

DEINDE, si quis inspiciat definitiones omnes Pœnitentiæ, quæ apud Theologos tùm veteres, tùm recentiores extant, & simul inueniuntur apud Magistrum in 4. lib. Sententiarum, dist. 14. & apud Gratianum de Pœnitentia, dist. 3. in nulla earum terrores istos inueniet, quos Lutherani partem Pœnitentiæ faciunt.

PRÆTEREA, cùm partes Pœnitentiæ quærimus, non quosuis motus, qui quocunque modo ad Pœnitentiam pertinent, quærimus, sed eos motus siue actus duntaxat, qui ex ipsa virtute Pœnitentiæ prodeunt. Porrò terreri, cùm in-

D tentantur minæ; non est vllius virtutis actus, sed naturalis affectio, quam etiam in pueris, & in ipsis bestiis cernimus.

ADHÆC, sæpe terrores in iis inueniuntur, qui Pœnitentiam nullam agunt, ac ne inchoant quidem, vt in dæmonibus, qui credunt, & contremiscunt. Iacobi 2. sæpe etiam nonnulli verā Pœnitentiam agunt, nullo pœnæ terrore, sed solo Dei & iustitiæ amore impulsi, qualem credibile est fuisse beatam illam fœminam, de qua Dominus ait, Lucæ 7. *Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Quòd si terrores sine Pœnitentia, & Pœnitentia sine terroribus, aliquando esse potest, certè non debent terrores illi inter partes Pœnitentiæ numerari.

DENIQVE fides, vt mox probabimus, non est

pars

pars Pœnitentiæ, ſed eam præcedit. Atqui terrores incuſsi à lege, ex ſentẽtia Aduerſariorum, ipſa etiam fide priores ſunt: non igitur terrores incuſsi à lege, partes Pœnitentiæ rectè dici poſſunt. Vide plura in ſecundo libro, cap. 1.

Sacvnda propoſitio: *Fides non eſt pars Pœnitentiæ, licet ad eam efficiendam neceſſariò requiratur.* Hæc etiã propoſitio conſormis eſt Tridentino Concilio, ſeſſ. 6. cap. 6. vbi fides primo loco ponitur inter ea, quæ ad iuſtificationem diſponunt; & à Pœnitentia, quæ inter eas diſpoſitiones quintũ locum obtinet, apertè diſtinguitur.

Probatur autem Primo ex illis ipſis locis, vnde Aduerſarij ſententiam ſuam probant: proferunt enim Melanchthon, Illyricus, Heshuſius, Kemnitius, & alij paſsim, duo loca, vt probent duas eſſe Pœnitẽtiæ partes, Terrores, & Fidem. Prior locus eſt Marc. 1. *Pœnitentiam agite, & credite Euangelio.* Alter Actor. 20. *Teſtificans Iudæis, atq; Gentilibus in Deum Pœnitentiam, & fidem in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* At hæc loca maximè faciunt cõtra eos: ſiquidem diſtinguitur in vtroque loco fides à Pœnitentia. Non enim Dominus apud Marcum ait; Pœnitentiã agite credentes Euangelio; ſed: *Pœnitentiam agite, & credite Euãgelio:* duo ſunt igitur, ac diuerſa, Pœnitentiam agere, & credere Euangelio. Sic etiam B. Paulus non ait: Teſtificans in Deum Pœnitentiam, quæ ex fide, & terroribus conſtat; ſed: *Teſtificãs in Deum Pœnitentiam, & fidem in Dominum noſtrum Iesvm Chriſtum.*

Deinde fides Pœnitentiam præcedit, eamq; gignit, vt exemplum Niniuitarum, & ratio manifeſta docet: *Crediderunt*, inquit Scriptura Ion. 3. *Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & induti ſunt ſaccis.* Et ſanè intelligi non poteſt, quòd ſeriò aliquis Pœnitẽtiam agere incipiat, niſi prius credat vera eſſe, quæ Deus tùm peccatoribus comminatur, tùm pœnitentibus pollicetur. Quòd ſi fides Pœnitẽtiam præcedit, certè cauſſa eius eſſe poteſt, pars autem nullo modo.

Adhaec partes Pœnitentiæ, vt ſuprà diximus, illæ actiones cenſendæ ſunt, quæ à virtute Pœnitentiæ manant. Atqui credere, non Pœnitentiæ, quæ virtus eſt moralis, ſed fidei virtutis Theologicæ actio eſt.

Deniqve veteres Patres cùm Pœnitentiam definiunt, nuſquam fidei meminerũt: quod certè non facerent, ſi ea potiſsima Pœnitentiæ pars eſſet, vt Lutherani volunt. Gregorivs homil. 34. Pœnitentiam definit: *Præterita peccata plangere, & plangenda non admittere.* Ambrosivs in præfatione enarrationis in Pſalmum 37. *Plena*, inquit, *eſt definitio Pœnitentiæ, commemoratio delictorum, vt vnuſquiſque peccata ſua, velut quodam quotidiani ſermonis caſtiget flagello, & commiſſa ſibi flagitia condemnet.* Quibus verbis docet, Pœnitentiam in eo conſiſtere, vt quis peccata ſua confiteatur, & confitendo caſtiget, ac damnet: quod ſine deteſtatione, quam nos Contritionem vocamus,

A & ſine Satisfactione, vel eius propoſito, fieri non poteſt. Quomodo enim ſeriò peccata confiteatur, qui ea non deteſtatur? & quomodo ea caſtiget, & damnet, qui ſatisfactione emendare non cupiat?

At certè credere ſibi remitti, vel remiſſa eſſe peccata; ad eam Confeſsionem minimè requiritur. Cur enim nõ poſsit aliquis cum dolore animi peccata ſua fateri, & ea laborioſis operibus caſtigare, & proinde ex Ambroſij ſententia plenam agere Pœnitentiam, etiamſi nondum certò credat ea ſibi eſſe remiſſa, aut etiam tunc remitti? Certè Niniuitæ crediderunt in Deum, teſte Scriptura Ionæ 3. & tamen de remiſsione dubi-

B tabant, cùm dicerent: *Quis ſcit ſi conuertatur, et ignoſcat Deus?* eos autem Pœnitentiam egiſſe gratam Deo, eadem Scriptura teſtatur. Itaque fides iſta ſpecialis, non modò non eſt Pœnitentiæ pars, ſed neq; ad eam vllo modo requiritur.

Quod verò nos in ſecunda propoſitione diximus, ſine fide Pœnitentiam haberi non poſſe; de fide vera, & Catholica intelleximus, non de iſto Lutheranorum figmẽto, quod tamen ipſis fides iuſtificans, & pars præcipua Pœnitentię eſt.

Tertia propoſitio: *Non ſunt omnia bona opera, quæ poſt iuſtificationem fiunt, inter partes Pœnitentiæ numeranda.* Hoc eſt aduerſus molles Lutheranos, qui omnia opera bona intra Pœnitentiam includunt. Non volumus autem negare, quin propo-

C ſitum benè viuendi ad Pœnitentiam pertineat, neque etiam quin opera quædam bona, quæ ad eum finem tendunt, vt vel Pœnitentia interior oſtendatur, vel pro peccatis ſatisfiat, in partibus Pœnitentiæ numerentur: ſed id ſolùm aſſerimus, non omne bonum opus poſt reconciliationem cum Deo factum, partem eſſe Pœnitentiæ. Id quod vix vllam probationem exigit: multa ſunt enim opera bona, quæ à iuſtificatis fiunt, ſine vlla relatione ad peccata præterita; ex charitate in Deum, ex miſericordia in proximos, ex iuſtitia in eos quibus aliquid debent, ex temperantia, fortitudine, ceteriſq; virtutibus, qualia opera facerent, etiamſi nũquam peccâſſent, aut Pœnitentia eguiſſent.

D Qvarta propoſitio: *Non rectè ponuntur Pœnitentiæ partes, Mortificatio & Viuificatio, ad eum ſenſum, quo à Caluino & Beza accipiuntur.* Ratio propoſitionis huius certiſsima eſt. Nam Caluinus & Beza, vel confundunt omninò Pœnitentiam cum iuſtificatione, vel poſteriorem iuſtificatione eſſe volunt: dicunt enim, Pœnitentiam eſſe fructum fidei iuſtificantis, & per Mortificationem & Viuificationem, intelligunt refrenationem vitioſarum affectionum, & pium ſtudium benè operandi, quæ in reconciliatione inchoantur, ac deinde tota vita perficiuntur.

At Scripturæ diuinæ paſsim docent, Pœnitẽtiam viam eſſe ad iuſtificationẽ, & proinde priorem ipſa iuſtificatione. Hieremiæ 18. *Si Pœnitentiam egerit gens illa à malo, agam & ego Pœnitentiam.*

Ezechie-

Ezechielis 18. & 33. sæpe repetit Dominus: *Si Pœnitentiam egerit impius, iniquitatum eius non recordabor.* Luc. 3. *Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* Luc. 24. *Oportebat prædicari Pœnitentiam, & remissionem peccatorum.* Actor. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrûm in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus sancti.* Actor. 3. *Pœnitemini, & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.* Actor. 5. *Hunc Principem, & Saluatorem Deus exaltauit dextera sua, ad dandam Pœnitentiam Israëli, & remissionem peccatorum.* Actor. 8. *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, et roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.* Actor. 11. *Ergo & Gentibus Pœnitentiam dedit Deus ad vitam.*

Quòd si Pœnitentia via est ad remissionē peccatorum; & prior iustificatione, secundum Scripturas; multò maiori ratione Mortificationē illam & Viuificationem præcedet, quæ opinione Aduersariorum, fructus est fidei iustificantis, & iustificationem ipsam consequitur. Quare tàm Lutherani, quàm Caluinistæ, extrema sectantur: & sicut Lutherani errant, quia Pœnitentiam in his motibus constituunt, qui veram Pœnitentiā antecedunt; ita quoque errant Caluinistæ, quia Pœnitentiam in his actionibus ponunt, quæ veram Pœnitentiam consequuntur.

Adde, quòd Pœnitentia in Scripturis non dicitur, nisi, à peccatis, siue, ab operibus mortuis, iuxta illud Hebræ. 6. *Non rursus iacientes fundamentum Pœnitentiæ ab operibus mortuis, ad perfectionem feramur.* Nec Pœnitentia est omnium hominum, secundum Scripturas, sed peccatorum tātùm: iustis enim Deus non posuit Pœnitentiam, vt legimus in oratione Manasse; & Dominus Lucæ 15. dicit, iustos non egere Pœnitentia. Non igitur rectè Caluinus Pœnitentiam vocat mortificationem illam afflictionum, & renouationem spiritalem, quæ est omnium hominum, etiam iustorum: ista enim ad profectum, non ad Pœnitentiam pertinent.

Qvinta propositio: *Tres sunt partes Pœnitētiæ; Contritio, Confessio, & Satisfactio.* Hæc propositio, in qua conueniunt omnes Catholici, breuiter explicanda ac probanda est. Primo, igitur Observandvm erit, hoc loco nomine Pœnitentiæ non significari habitum, seu virtutem Pœnitentiæ, quæ, vt suprà diximus, partes non habet, cùm simplex qualitas sit; neque etiam actualem Pœnitentiam absolutè, cùm Confessio & Satisfactio Contritionis signa & effectus sint, & proinde ad eam nō vt partes ad partē, sed vt effectus ad caussam referantur: sed designari actualem Pœnitentiam, quatenus ea ex parte pœnitentis ad remissionem peccatorum in Sacramento reconciliationis necessaria est. Quia enim tres isti actus, qui ex virtute Pœnitentiæ (licet non æquè immediatè, & principaliter) oriuntur, ex parte pœnitentis necessarij sunt, ideò tres partes Pœnitentiæ numerantur.

Secvndo est Observandvm, tres istas

A Pœnitentiæ partes non solùm requiri in ordine ad Sacramentum, sed etiam extra Sacramentum suo quodam modo esse, ac fuisse necessarias in omni lege. Dixi autem, Suo modo, propter duas caussas. Primvm, quia extra Sacramentum nō requiritur confessio omnium peccatorum, quæ Sacerdoti fiat, neque Satisfactio à Sacerdote iniuncta: sed satis est confessio quædam generalis facta Deo, & Satisfactio per opera laboriosa sponte assumpta. Deinde, quia extra Sacramentum, si quis aut angustiis temporis, aut alia de caussa legitimè impediatur, quo minus confiteri aut satisfacere queat, sola contritio interior ad salutem illi sufficiet.

B Tertio Observandvm est, non esse huius loci, de singulis his tribus partibus accuratè disserere, id enim ad librum sequentem propriè pertinet: nunc verò muneri nostro satisfecisse videbimur, si ex diuinis literis, testimoniis veterum, & congruentia rationis ostendere potuerimus, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem saltem in genere, actus quosdam esse virtutis Pœnitentiæ, ac per hoc partes ac veluti membra Pœnitentiæ actualis.

Primvm igitur Contritionem ad Pœnitentiam pertinere, Scripturæ passim docent. Deut. 4. *Cùm quæsieris Dominum, inuenies, si tamen quæsieris in toto corde, & tota tribulatione animæ tuæ.* Ioëlis 2. *Scindite corda vestra.* Psal. 50. *Cor contritum & humiliatum*
C *Deus non despicies.* Confessionem quoq; Pœnitentiæ partem esse, perspicuum est ex infinitis locis. Num. 5. *Vir siue mulier, cùm fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, confitebuntur peccatum suum, &c.* Psalm. 31. *Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino.* Matth. 3. *Baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua.* Actor. 19. *Multi credentes veniebant confitentes, & annunciantes actus suos.* 1. Ioan. 1. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra.* Denique satisfactionē per opera laboriosa, frequentissimè Scriptura commemorat. 2. Esdræ cap. 9. *Conuenerūt filij Israël in ieiunio, & in saccis, & humus super eos, & cōfitebantur peccata sua.* Daniel. 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* Ioël. 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro,*
D *in ieiunio, & fletu, & planctu.* Matth. 11. *Olim in cinere, & cilicio Pœnitentiam egissent.*

Præterea idem Scripturarum exemplis demonstrari potest. Illustre est exemplum Dauidis 2. Reg. 24. vbi cùm Dauid iussisset populum numerari, & in ea re ex quadam animi elatione peccâsset, inquit Scriptura, describēs Pœnitentiam eius: *Percussit autem cor Dauid eum,* ecce Contritionem, *& dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valde in hoc facto,* ecce Confessionem, *sed precor Domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis.* Et paulò infrà: *Ego sum qui peccaui, & ego iniquè egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt? vertatur, obsecro, manus tua contra me.* Et paulò pòst obtulit sacrificium, & sic Dominus placatus est: in quo apparet Satisfactio, per orationem, & subiectionem

ad fla-

ad flagella Domini, & tandem per sacrificij oblarionem.

ALIVD exemplum est Nininitatnm, qnorum Pœnitentiam Dominus in Enangelio laudanit Marth. 12. ira verò ea describitur Ionæ 3. *Conuertatur vir à via sua mala.* ecce Contritionem, *& clament ad Dominum in fortitudine*, ecce Confessionē, *& homines & iumenta non gustent quidquam, nec pascātur, & aquam non bibant, & operiantur saccis homines, & iumenta*, ecce Satisfactionem.

TERTIVM exemplum habemns in Euangelio Lucæ 18. vbi describitur Publicanus pœnitens, qui in signum Contririonis non audebat oculos ad cœlum lenare: & peccatum confitebatur, dicens: *Deus propitius esto mihi peccatori.* ac denique pectus suum percutiebat, quod pertinet ad Satissactionem. Huic simile est exemplum filij prodigi Lucæ 15. qui PRIMVM ad se reuertitnr, ac starum detestatur suum. DEINDE confiterur, dicens: *Pater peccaui in cœlum, & coram te.* POSTREMO subiicit se pœnæ à patre inserēdæ: *Iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnū ex mercenariis tuis.*

EADEM veriras ex Parrum testimoniis copiosè probari posser, sed quia restimonia illa suis locis infrà adserēda ernnt, vbi de his tribus partibus seorsim differetur: nunc solùm illa breuiter annotabo, in qnibus omninm trium partiū simul mentio fit.

TERTVLLIANVS in lib. de Pœnirentia, posteaquam de Cōrririone dixerat, oportere pœnirentem animum mœroribus deiicere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies ac noctes: & ibidem de Satisfactione; sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscnrare, ieiuniis prcces alere, &c. subiungir de Confessione: *Hæc omnia Exomologesis, vt Pœnitentiam commendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorem ipsa pronuncians pro Dei indignatione fungatur.* Er pauló pòst: *Cùm igitur prouoluit hominem, magis releuat; cùm squalidum facit, magis mundatum reddit, cùm accusat, excusat; cùm condemnat absoluit.* S. CYPRIANVS in serm. de lapsis: *Denique*, inqnit, *quanto & fide maiore, & timore meliore sunt, qui quamuis nullo sacrificij, aut libelli facinore constricti, quia tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipsum apud Sacerdotes Dei dolenter, & simpliciter confitentur, Exomologesim conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam paruis licet, & modicis vulneribus exquirunt.* Hæc ille: vbi vides primùm fidem & timorem, non inrer partes, sed inrer caussas Pœnitenriæ numerari: Deinde tres Pœnirētiæ parres distinctè, & perspicuè ostendi, Contritionē in verbo illo: *Dolenter*; Confessionem in illo: *Confitentur*; Sarissactionem in illis, *Salutarem medelam vulneribus exquirunt.* S. Ioānes CHRVSOSTOMVS in serm. de Pœnitenria, qui haberur in 5. tomo post homilias decem de Pœnirenria: *In corde*, inqnit, *eius contritio est, in ore confessio, in opere tota humilitas: hæc est perfecta, & fructifera Pœnitentia.* S. AVGVSTINVS tract. in Psal. 146: illa verba exponens: *Qui sanat contritos corde. Sanat*, inquit, *contritos corde, sanat confitentes, sanat seipsos punientes*: vbi perspicuè audis tres partes veræ Pœnitentiæ.

ACCEDAT postremò etiam rario ex ipsa narura Pœnirenriæ ducta. Pœnirentia enim de qua hìc agimns, non est quælibet peccati detestatio, ac punirio, sed derestatio ac punirio peccati, vt est offensio diuinę Maiestatis, & vt ad peccatum tollēdum, & amicitiam cum Deo resarciendam ordinarur. Hinc enim Act. 20. vocatur Pœnitenria in Deum: & Actor. 26. coniungirur cum conuersione ad Deum: & passim in diuinis literis, ac præsertim Ezech. 18. & 33. Pœnitentiæ finis dicitur iustificatio, & reconciliatio. Hoc autem interest inter iustitiam vindicanrem, & Pœnirentiam reconciliantem; quòd ad iustiriam vindicantem satis est, si reus pœnam luat à Iudice pręscriptā, siue is libenter id faciat, siue inuirus, & siue is qui læsus est, id probet, siue improbet: at mulcta in Pœnitentia reconciliante subennda est prompto animo ab eo, qni læsir, & ad arbitriū eius qni læsus est. Quare necessariò hìc exigitur PRIMVM, vt qui peccanit, doleat se peccâsse, & amicitiam violâsse: quando enim recuperare amicitiam cuperet, qui non doleret amissam? DEINDE, vt subiiciat se pœnæ ad arbitrium Dei, qui læsus est. ET, quia Deus per Ministros suos nobiscum agit: oportet, vt qui peccauit, illi homini se spontè subiiciar, qui Dei locum tenet. Id verò fieri nequit, nisi & cnlpas suas ei per Confessionem aperiat, & mulctam suscipiar, qnā ille præscripserit. Sunt igitur tria illa necessaria: derestatio peccari cum proposito viræ melioris, quæ Contritio dicitur; Confessio, & Satisfactio.

ADHÆC, tria ista, natnra ipsa dnce, quotidie adesse videmns, cùm anr liberi cum parentibus, anr serui cum dominis, ant vxores cnm viris in gratiā redennt: nam & signa doloris ostendnnt, & peccatum satentur, & se castigarioni subiicinnt, aut cerrè indulgentiam petunt: *Ad iudices*, inqnit pro Ligario M. TVLLIVS, *sic agi solet; Non fecit, non cogitauit, falsi testes, fictum crimen: Ad parentem autem. Erraui, temerè feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti veniam peto, vt ignoscas oro.* Docent autem sacræ literæ non vno in loco, Deum erga homines, & patris, & domini, & sponsi locum renere: proinde non absimilem esse debere Pœnitentiam, & conuersionē hominum ad Deum, illi, quę est filij ad parentem, serui ad dominnm, vxoris ad virum. Isaiæ 63. *Tu pater noster, & Abraham nesciuit nos. & Israël ignorauit nos: tu Domine pater noster. Redemptor noster, à seculo nomen tuum.* Psal. 122. *Sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum, sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.* Hierem. 3. *Tu fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, dicit Dominus.*

POSTREMO, neq; illa congruentia contemnenda videtur, quòd qnemadmodum tria sunt

instru-

instrumenta peccandi, cor, lingua, manus; peccamus enim corde, verbo, & opere: ita par est, vt tria sint veluti instrumenta Pœnitentiæ; & aduersus peccatum cordis, Cõtritione, oris, Confessione, & operis, Satisfactione pugnemus, vt hac ratione iuxta Apostolum ad Roman. 6. *Sicut exhibuimus membra nostra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibeamus membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationem.*

CAPVT XX.

Respondetur ad argumenta Aduersariorum.

A

RESTAT nunc vt iis obiectionibus respondeamus, quas Aduersarij cõtra doctrinam iam explicatam & confirmatam faciunt. PRIMVM igitur Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. cap. 3. §. 8. probat duas esse Pœnitentiæ partes, ex illis Scripturæ locis: *Quiescite agere peruersè, discite benè facere.* Isai. 1. item: *Declina à malo, & fac bonum.* Psal. 34.

B

RESPONDEO, locus Isaiæ Caluini sententiæ manifestè repugnat. Nam Isaias post illa verba, subiungit: *Si fuerint peccata vestra vt coccinum, sicut lana albæ erunt.* proinde Pœnitẽtiam, quæ continet præteritorum peccatorum detestationem, & propositum vitæ melioris, non post iustificationem constituit, vt Caluinus facit, sed ante: neque fructum, sed caussam iustificationis esse docet. QVOD autem attinet ad alterum locum; quæ ibi numerantur, partes iustitiæ, non pœnitentiæ sunt. Nam Pœnitentia ad peccatores tantùm pertinet, iuxta illud: *Non veni vocare iustos, sed peccatores ad Pœnitentiam.* Luc. 5. at declinare à malo, & facere bonum, iustorum est proprium. Itaque perperã Caluinus confundit Pœnitentiam, cum iustitia: neq; vsquam in Scripturis inueniet Pœnitentiam appellari, declinare à malo, & facere bonum: sed, in fletu & planctu, in cinere & cilicio, eleemosynis & ieiunio, præterita malè facta purgare.

C

SECVNDO, idem Caluinus eodem lib. 3. ca. 4. §. 1. Catholicis obiicit, quòd dũ tres partes Pœnitentiæ assignant, definitionem Pœnitẽtiæ destruant, quam ipsi tamen ex Patribus hausisse videri volunt. Siquidem apud MAGISTRVM Sentẽtiarum lib. 4. dist. 14. & in Decreto GRATIANI, dist. 3. de Pœnitentia, hæ leguntur Pœnitentiæ definitiones: *Anteacta peccata deflere, & flenda non cõmittere.* Item: *Mala præterita plangere, & plangenda non committere.* Item: *Vindicta quædam, puniens in se, quod dolet commisisse*, quæ ex Gregorio, Ambrosio, Augustino decerptæ esse dicuntur. Porrò cum his definitionibus non benè cohærere videtur partitio illa Pœnitentiæ in Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem: potest enim facilè aliquis peccata præterita plangere, & plangenda non committere; & punire etiam in se, quod dolet commisisse, etiamsi ore non confiteatur.

D

RESPONDEO, iam suprà exposuimus, quo sensu Theologi doceant tres esse Pœnitẽtiæ partes, nimirum, tres esse pœnitentis actiones, quæ in Sacramẽto reconciliationis ad remissionem peccati exiguntur: nam alioqui satis apertè docuimus, extra Sacramentum facilè posse fieri, vt sine Confessione & Satisfactione, per internam cordis Pœnitẽtiam quis iustificetur. Quare nequaquam partitio Pœnitentiæ cum eius prima & secunda definitione pugnabit, si alio, & alio modo Pœnitentiæ vox accipiatur. In PRIMA enim & SECVNDA definitione, Pœnitentia accipitur pro Contritione, qui primarius actus est Pœnitentiæ virtutis: in partitione autem, vox Pœnitentiæ sumitur pro actione integra pœnitentis, quæ materialis pars dicitur Sacramenti Pœnitentiæ. Porrò, definitio TERTIA satis aptè cum partitione cohæret, siquidem in ea Contritio & Satisfactio apertissimè exprimuntur, cùm dolor ad Contritionem, vindicta ad Satisfactionem pertineat: Confessio autem nõ obscurè in Satisfactione includitur. Nam cùm Satisfactio fieri debeat ad arbitrium partis læsę, necessariò intelligitur, oportere eum qui læsit, subiicere se per humilem confessionem ei, quem læsit, vel potiùs Ministro atque arbitro, quem is loco suo in terris constituit; qui quidem non potest iustã mulctam indicere, nisi per Confessionem cognoscat, qualis sit culpa.

TERTIA obiectio & sequentes, Kemnitij sunt, in 2. parte Examinis, pag. 942. & sequentibus. Kemnitius igitur (vt etiam ceteri Lutherani) ita probat duas esse partes Pœnitentiæ, Terrores, & Fidem. *Lex diuina minas intentat peccatoribus, qui Dei præcepta transgrediuntur: proinde terret peccatores. Euangelium deinde consolatur, proposita Christi iustitia, & satisfactione, quæ per fidem apprehenditur: Ergo duæ sunt partes Pœnitentiæ; Terror, & Fides.* Confirmat hoc totum argumentum Scripturis illis: *Pœnitentiam agite, & credite Euangelio.* Marci 1. *Oportet prædicari Pœnitentiam, & remissionem peccatorum, in nomine meo.* Lucæ vlt. *Testificans Iudæis atq; Gentibus, in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum*, Actor. 20.

RESPONDEO, quòd lex minas intentet, & Euangelium consoletur, verissimum est, sed nõ inde sequitur, Terrores & Fidẽ partes esse Pœnitentiæ. Siquidem incussi illi terrores à minis legis, Pœnitẽtiam gignunt: proinde caussa sunt, non pars Pœnitentiæ. Aliud enim est, terreri, quod etiam dæmonibus conuenit; aliud, pœnitere, quod illis non conuenit. Consolatio quoque, quam Euangelium adfert, Pœnitentiam sequitur, aut etiam comitatur: sed non ideò Pœnitentiæ pars facienda est. Denique non est satis, ex Scripturis ostendere; terrores, & consolationem, siue fidem, in conuersione aut iustificatione peccatoris locum suum habere, quod nos minimè negamus; nisi etiam simul probetur duas illas res, easq; tantùm, partes Pœnitentiæ

dici debere, quod hactenus probatum non est. Ad Scripturas autem ex Marco, & Luca, & Paulo adductas, iam antè respondimus, eas omnes sententiæ nostræ mirificè fauere, cùm fidem à Pœnitentia distinguant. Hæc enim optima consequentia est; Prædicat Paulus Pœnitentiam, & fidem: non igitur fides pars Pœnitentiæ est, sicut nec Pœnitentia pars fidei est.

QVARTA obiectio eiusdem Kemnitij: *Partes Sacramenti Pœnitentiæ visibiles esse debent, est enim Sacramentum signum visibile: igitur per Contritionē, non internus animi dolor, sed signa externa doloris accipienda sunt: & per Confessionem, non ea quæ fit Deo, sed quæ fit homini, significatur. At signa externa doloris, & confessionem quæ fit homini, nulla Scriptura docet ad remissionē peccati necessariò exigi: Ergo duæ istæ partes sine testimonio Scripturæ excogitatæ sunt. Rursus, per Satisfactionem intelligūt Pontificij opera indebita, id est, verbo Dei non mandata: omnes igitur Pœnitentiæ partes sine Scriptura habent.*

RESPONDEO, signa doloris tam euidenter in diuinis literis commendantur, atq; ad Pœnitentiam exiguntur, vt mirū sit cur id Kemnitius negare voluerit. Quid enim est, quod ait Propheta: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu?* Ioël 2. an fletus & planctus, non sunt apertissima signa doloris? Confessionem Sacerdoti faciendam singulorum peccatorum, iure diuino exigi, in sequenti libro probaturi sumus: Confessionem autem aliquam visibilem, saltem in genere, adhibendam esse, atque etiam adhibitam in Testamento veteri & nouo fuisse, probauimus ex diuinis literis capite superiore. Porrò, opera indebita, etiamsi præcepta non sint absolutè, tamen iis qui peccauerunt, & Pœnitentiam agere cupiunt, in diuinis literis imperantur, & ex indebitis debita fiunt. Daniel. 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* Ioël. 2. *Conuertimini ad me, &c. In ieiunio, &c.* Sed de his plura, & suprà diximus, & infrà suo loco dicemus: nunc satis est, breuiter ostendisse, partes visibilis Pœnitentiæ in verbo Dei esse fundatas.

QVINTA obiectio eiusdem: *Partes Pœnitentiæ quas enumerant Pontificij, hypocrita quoque simulare, & præstare possunt: & tamen illis tribuunt remissionem peccatorum.*

RESPONDEO, si quid argumentum hoc valet, non solùm Pœnitentiæ partes, sed etiam Baptismum & Eucharistiam euertet. Nam hypocritæ Baptismum & Eucharistiam sumere possunt: & tamen his Sacramentis Kemnitius tribuit remissionem peccatorum. Si respondeat, Sacramenta Baptismi & Eucharistiæ, & ab hypocritis posse sumi, & peccata remittendi vim habere; sed tamen non ea remittere nisi iis, qui seriò, & vt oportet, illa sumunt. Idem omninò de Sacramento Pœnitentiæ sibi ipse respondeat. Etsi enim Contritio, Confessio, & Satisfactio ab hypocritis simulari possint; & simul res illæ partes adiuncta forma Absolutionis, peccata remittant, non tamen ea remittunt simulantibus, sed verè ac seriò pœnitentiam agentibus, contritis, confessis, atq; ad Satisfactionem subcundam paratis.

SEXTA obiectio eiusdem: *Iudas fide illa speciali destitutus, cùm partes Pœnitentiæ Pontificiæ haberet, Contritionem scilicet, Confessionem, & Satisfactionem, tamen laqueo se suspendit.*

RESPONDEO, idem Iudas & baptizatus iam fuerat, & Eucharistiam de manu Dñi sumpserat, & tamen laqueo se suspendit. An igitur neganda erit vis Baptismi & Eucharistiæ, quia Iudę non profuit? DEINDE eam nō esse caussam, cur Iudæ Pœnitētia inutilis fuerit, quia fide illa speciali caruerit; testimonium amplissimum nobis Scriptura præbet, cùm Ionæ 3. testatur Niniuitas vtiliter Pœnitentiam egisse, licet fide illa speciali carerent, ac dicerent: *Quis scit si conuertatur, et ignoscat Deus?* DENIQVE falsum est, Iudā habuisse tres Pœnitentiæ partes, quas Catholici in Sacramento requirunt; immò nullam habuit omninò. Veram Contritionem certè non habuit, quæ sine spe remissionis esse non potest. Confessionem quoq; non habuit, qualis exigitur, id est, singulorum criminum, atq; ad veniam impetrandam Sacerdoti factam. Nec Satisfactionem habuit, præsertim à Sacerdote iniunctam: neq; enim illi, vt se ipse suspenderet, ab vllo fuerat imperatum; neq; se ipsum necare, opus est bonum, qualia esse debent opera satisfactoria.

SEPTIMA obiectio: *Trina illa enumeratio partium Pœnitentiæ, ex publica Pœnitentiæ ritibus sumpta; postea ritibus illis partim abrogatis, partim mutatis, indoctè ad generalem Pœnitentiæ doctrinam accommodata est.*

RESPONDEO, hæc omnia facile possent cōtemni, cùm nulla ratione vel testimonio muniantur: tamen non grauabor vno verbo calumniam istam refellere. Quomodo, quæso, ad generalem doctrinam de Pœnitentia tres illæ partes ex ritibus publicę Pœnitentiæ accommodatæ sunt, cùm etiam in veteri Testamento in vsu fuerint, vt suprà ostendimus exemplo Danidis, & Niniuitarum: & ex ipsa ratione, ac natura Pœnitentiæ colligantur, vt paulò antè demonstratum est? ritum enim publicæ Pœnitentiæ, post Christi ascensionem in cœlum institutum esse, nemo, opinor, inficiabitur. Deinde, cùm apertè veteres mentionem faciant Pœnitentiæ, & publicæ, & priuatæ, vt in sequenti capite demonstrabo: vnde probabit Kemnitius, enumerationem illam ea ritibus publicæ Pœnitentię, & non ex priuatæ sumptam esse?

OCTAVA obiectio: *Veteres in multis locis loquūtur de Pœnitentia, non quatenus quærit & accipit remissionem peccatorum, sed quatenus est vitæ mutatio, & emendatio. Hæc non attendentes Monachi, fecerunt inde tres partes Pœnitentiæ, quibus acquiratur remissio peccatorum.*

RESPONDEO, si Kemnitius veteres Patres diligenter legisset, non ita temerè pronunciaret. Nam vt omittam, quòd Confessio, de qua Patres passim loquuntur, nihil facit ad vitæ mutationem,

tationem; vt etiam illud prætéream, quòd ieiunia, lachrymæ, cineres, cilicia, & alia id genus opera, vel instrumenta Pœnitétiæ, de quibus frequentissima apud Patres mentio est, non ad vitam mutandam, sed ad peccata præterita castiganda apertissimè referuntur: nihil sæpius apud Patres inuenies, quàm tribus illis Pœnitentiæ partibus remissionem peccatorum acquiri.

Pœnitentia, inquit TERTVLLIANVS in libro de Pœnitentia: *Dominus mitigatur*. CYPRIANVS in serm. de lapsis: *Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus: alto vulneri diligens, & longa medicina non desit, &c.* vbi perspicuè vides, Pœnitentiam medicinam esse peccati præteriti, non solam vitæ mutationem. AMBROSIVS præfatione in Psalm. 37. *Quis dubitet affligere animam suam, cùm Propheta tantùm afflixerit, soluens pretium lachrymarum pro redemptione peccati?* AVGVSTINVS in epist. 54. ad Macedonium: *Quosdam*, inquit, *à societate remouemus altaris, vt pœnitendo placare possint, quem peccando contempserant, seq; ipsos puniendo.* Sed quid ego in Patribus moror? annón Scriptura ipsa passim hæc docet? quid est, quæso, quod ait Ezechiel cap. 18. *Si impius egerit Pœnitentiam, &c. omnium iniquitatum eius non recordabor?* & quod ait Daniel cap. 4. *Peccata tua eleemosynis redime?*

Atque hactenus de obiectionibus: nam mendacia illa de fide, quam à Catholicis damnari mentitur, iam suprà cap. 6. exposita, & refutata sunt.

CAPVT XXI.

De tertia partitione Pœnitentiæ, in priuatam, publicam, & solennem.

SEQVITVR VLTIMA partitio Pœnitentiæ, quam esse diximus, in priuatam, & publicam; & rursus publicæ, in solennem, & non solennem: quæ partitio breuiter explicanda erit, quia nonnulli Aduersariorum vix aliam, quàm publicam Pœnitentiam agnoscere videntur.

Igitur publica, & priuata Pœnitentia in eo potissimum distinguuntur, quòd publica ea dicitur, in qua peccatum commissum publicatur, & pro eo publicè corã Ecclesia peragitur Satisfactio: priuata verò illa, in qua peccatum soli detegitur Sacerdoti, & Satisfactio occultè, ac priuatim iniungitur peragenda. Ex quo sequitur, vt publica peccata ad Pœnitentiam publicam, occulta ad priuatam pertineant: neque enim licet peccatum occultum publicare, aut etiã pro occulto Pœnitentiam ita publicam imponere, vt ex ea peccatum ipsum detegatur. Id patet ex epist. 80. S. LEONIS ad Episcopos Campaniæ, in qua reprehendit abusum quorundã, qui peccata occulta priuatim in Cõfessione audita, coram Ecclesia publicabant. Qui etiam S. Leo

A pist. 92. ad Rusticum Narbonẽsem Episcopum, cap. 8. Monachum, qui relicta Professione, ad militiam vel coniugium transit; quia id occultũ esse non potest, publicæ Pœnitentiæ satisfactione dicit esse purgandum: vbi cùm publicam Pœnitentiam nominat, significat aliam quandam esse Pœnitentiam priuatam.

Inter publicam autem Pœnitentiam solenẽ, & publicam non solennem, multæ differentiæ sunt; quamuis hoc nomẽ SOLENNE, apud veteres fortè nõ inueniatur, sed solùm apud Gratianum, de Pœnitentia, dist. 3. can. Nihil prodest. & apud Magistrum lib. 4. Sent. dist. 14. & inde apud interpretes, tùm Gratiani, tùm Magistri.

B PRIMVM Pœnitentia solennis, quam Augustinus humillimam vocat, in epist. 54. & Ambrosius, aliiq; Patres, communiter publicam appellare solent; non nisi pro grauissimis criminibus, quę totam ciuitatem conturbâssent, magnúmne scandalum attulissent, imponi consueuerat. Concilium III. CARTHAGINENSE cau. 32. de solenni Pœnitentia loquens: *Cuiuscunque*, inquit, *pœnitentis publicũ & vulgatissimum crimen est, quod vniuersam Ecclesiam commouerit, ante absida manus ei imponatur.* Concilium etiam TOLETANVM I. can. 2. postquam docuit, pœnitentes non posse ad Clericatum ascendere; subiungit: *Eum verò pœnitentem dicimus, qui post Baptismum, aut pro homicidio, aut pro diuersis criminibus grauissimisq; peccatis publicam Pœnitẽ-*

C *tiam gerens, sub Concilio, diuino fuerit reconciliatus altari.* Origenes quoq; hom. 15. in Leuiticum, & Ambrosius lib. 2. de Pœnitẽtia, cap. 10. & ceteri scriptores consentiunt, nõ nisi pro criminibus grauioribus iniungi potuisse Pœnitentiam illam, quæ repeti non poterat. Publica autem non solennis Pœnitentia, pro publicis quibuscunque peccatis, licet non ita grauia essent, neq; scandalum adferrent, imponi consueuerat.

SECVNDO, Pœnitentia solẽnis semel tantùm concedebatur, vt patet ex Origene homil. 15. in Leuiticum. Ambrosio lib. 2. de Pœnitentia, cap. 10. & Augustino epist. 54. cuius rei ratio præcipua duplex est. VNA, quam reddit Augustinus, ne medicina vilis, minus vtilis esset ægrotis, quæ

D tantò magis salubris est, quantò minùs contemptibilis fuerit. ALTERA, quam insinuat Ambrosius, & clariùs explicat S. Thomas in 4. dist. 14. q. 1. art. 5. quia Pœnitentia solennis, est solennis quædam professio, non redeundi iterum ad publica illa scandala, sicut Baptismus est solennis professio nõ redeundi ad infidelitatem: & ideò sicut vnum est Baptisma, ita & vna est Pœnitentia solennis. Atque hoc idem fortasse sibi voluit Tertullianus, cùm in lib. de Pœnitentia, secundam, non tertiã, aut quartam tabulam post naufragium, Pœnitentiam appellauit. Pœnitentia publica non solenuis, sæpius agi poterat, vt ex iisdem auctoribus satis apertè colligitur.

Quid verò ageretur cum iis, qui post solennem Pœnitentiam in eadem, vel grauiora crimina labe-

cam, & vt nostri loquuntur, solennem Pœnitentiam agunt.

HABITVS Pœnitentium erat certus, quo distinguerentur à ceteris, videlicet pulla vestis, cilicium, caput detonsum, exceptis fœminis. Meminerunt huius habitus plurimi auctores: Tertullianus in lib. de Pœnitentia. Pacianus in Parænesi ad Pœnitentiam. Optatus lib. 2. propè finem. Ambrosius lib. ad Virginem lapsam, cap. 8. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ. Concilium Agathense can. 15. iubet non admitti ad Pœnitentiam eos, qui comam non deposuerint, vel habitum non mutauerint. Conciliũ Toletanum III. can. 12. idem iubet, sed excipit mulieres, quæ nõ tondere, sed velare caput debent.

B LOCVS Pœnitentium varius erat pro criminũ varietate. S. Gregorius Neocæsariensis in epistola canonica, quæ adiũgi solet canonibus Photij; quinq; loca Pœnitentium fuisse scribit. PRIMVM, id est, infimum, & ab altari remotissimum, extra portas Ecclesiæ constituit, qui πρόσκλαυσις dicebatur, à fletu: qui enim in hoc loco consistebant, non permittebãtur ingredi Ecclesiam, sed pro foribus flebant, & orationes fidelium postulabant. ALTER locus iam intra portas erat, vnde audire verbum Dei cũ Catechumenis Audientibus Pœnitentes poterant, non tamen ad orationem cum Competentibus admittebãtur: & hic locus ab audiendo ἀκρόασις nominabatur. TERTIVS locus eorum erat, qui admittebãtur, tùm ad audiendum, tùm etiam ad orãdum cum Competentibus, nõ tamen ad sacrificium Missæ cum Fidelibus; & hic locus dicebatur ὑπόπτωσις quasi Contemplatio rerum supernarũ. QVARTVS locus erat eorum, qui manebant cum Fidelibus dum sacrificium celebraretur; non tamen altari communicabant: & hic locus à stando σύστασις dicebatur. QVINTVS locus eorum erat, qui iam Pœnitentiam expleuerant, & solùm expectabant tempus reconciliationis; non enim reconciliabantur Pœnitentes solenni cæremonia, nisi feria V. in Cœna Domini, vt paulò pòst demonstrabimus: dicebatur locus horum Pœnitentium μέθεξις, id est, expletio.

Ex his intelligimus, aliquos Pœnitẽtes postponi solitos omnibus Catechumenis, aliquos æquari, aliquos anteponi; prœinde Pœnitentes aliquos omninò in fundum Ecclesiæ reiectos, vt rectè dixerit AVGVSTINVS de sancta Virginitate, cap. 48. *Ab Apostolis vsque ad vltimos Pœnitentes, quasi à summis cœlorum, vsq; ad terminos eorum.*

Iam verò quòd attinet ad TEMPVS, imponebatur Pœnitẽtia publica feria IV. ante primam Dominicam Quadragesimæ, quæ dicitur, In capite Ieiunij, vt testatur Concilium Agathense, cap. 15. teste Gratiano dist. 50. can. In capite: nam ea verba non inueniuntur in vulgatis canonibus eius Concilij. Habemus adhuc vestigium huius ritus, in consecratione & aspersione cineris, quę eo die fieri solet. Et quamuis tempus pœnitenA

A diaiis longius, aliis breuius præscriberetur, vt trium, septem, decem, aut plurium annorum: tamen singulis annis in V. feria maioris hebdomadæ, omnes reconciliabantur & communicabant, vt INNOCENTIVS I. in epist. ad Decentium Episcopum Eugubinum, cap. 7. his verbis testatur: *De Pœnitentibus verò, qui siue ex grauioribus, siue ex leuioribus Pœnitentiam gerunt, si nulla interuentat ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum, Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat.* Idem habemus in Concilio Agathensi apud Gratianum canon. In capite, dist. 50. & idem indicat S. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ.

POENÆ denique pœnitentium multiplices erant, & variæ. PRIMA communis, & grauissima; abstinere à participatione diuinorum mysteriorum. Id patet ex Cypriano lib. 3. epist. 8. & in serm. de lapsis, & alibi passim, vbi eos reprehendit, qui ante expletam Pœnitentiam corpus Domini, vt ipse loquitur, inuadebant. SECVNDA, vt Pœnitentes non promouerentur ad Clerum, vt suprà ostẽdimus ex Siricio, epist. 1. c. 14. TERTIA, vt abstinerent à nuptiis, de qua etiam suprà diximus: indulgebatur tamen interdum adolescentibus, vt patet ex Leone epist. 92. c. 12. vt ad vitandam fornicationem vxorẽ ducerent. QVARTA, vt ad militiam secularẽ non accederent, sed soli Deo deinceps deseruire satagerẽt: vt ex eadem Leonis epist. cap. 11. intelligi potest.

C QVINTA, vt non essent Susceptores in Baptismo aut Confirmatione, dum in ordine Pœnitẽtium starent: testatur id Concilium Parisiense, tempore Ludouici & Lotharij celebratum, lib. 1. c. vlt. tribus enim libris Concilium illud comprehensum est. SEXTA, vt Vnctione infirmorum carerent, teste Innocentio I. in epistola ad Decentium, cap. 8. SEPTIMA, vt singulis diebus Ieiuniorum venirent ad Ecclesiam, & capita submitterent Sacerdotibus, qui eis manus imponerent, & pro eis orarent: vt monet Concilium IV. Carthaginense, can. 80. OCTAVA, vt mortuos sepelirent; ex eodem Concilio can. 81. NONA, vt diebus Dominicis, & tempore Paschali, cùm Fideles stantes orabant, ipsi genua

D flecterent ad orandum; ex eodem Concilio can. 82. DECIMA, vt non irent ad balnea, neque ad conuiuia, & inuitati recusarent; vt indicat Pacianus in sua Parenesi ad Pœnitentiam: sed ieiuniis, & orationi, sacco & cineri incubantes, assiduè operam darent; vt Tertullianus in libro de Pœnitentia, & Ambrosius ad Virginem corruptam, cap. 8. & alij omnes passim testantur.

LIBER SECVNDVS DE POENITENTIA:

Qui est de Contritione.

PRÆFATIO.

DE POENITENTIAE PARTIBVS, CONTRITIONE, Confeßione, & Satisfactione disputaturi, à Contritione, vt rectus ordo postulat, initium faciemus: de qua Pœnitentiæ parte duabus de caußis pauca dicenda essent. PRIMVM, quòd multa quæ de Contritione hoc loco dici possent, commodius in disputatione de iustificatione disputari posse videntur. DEINDE, quòd Lutherani iam penè recesserint ab illis erroribus, quos initiò de Contritione Lutherus docuerat. Certè Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis Tridentini Concilij, cap. 4. de Pœnitentia, ferè admittit omnia, quæ in eodem Concilio de Contritione definita sunt: sed quoniam eas Concilij definitiones, aduersus antiquos Lutheri errores constitutas esse nō ignorabat; ne Lutherum tam apertè damnare, et etiam ne nihil dicere videretur, variis calumniis & mendaciis doctrinam Concilij perperam interpretando, odiosam reddere conatus est. Eas calumnias & mendacia iam suprà notauimus, & quantum necesse videbatur, abstersimus, in primo libro cap. 6.

CAETERVM, ne opus hoc nostrum imperfectum relinquamus, operæpretium esse duximus, doctrinam Ecclesiæ Catholicæ in medium adferre, & quæ vel Lutherus obiecit olim, vel nunc eius discipuli aduersus eam obiiciunt, breuiter refutare.

CAPVT PRIMVM.

Proponitur doctrina Catholica.

IGITVR TRIDENTINVM Concilium seß. 14. capit. 4. septem capita de Contritione proponit, quæ apud Catholicos omnes certißima esse debent. PRIMVM est, Contritionem esse dolorem animi, ac detestationē de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. ALTERVM, Contritionem lapsis semper fuisse necessariam ad veniam obtinendam. TERTIVM, post Baptismum debere esse coniunctam cum fiducia diuinæ misericordiæ, & cum voto præstandi cetera, quæ ad Sacramētum Pœnitentię requiruntur. QVARTVM, Cōtritionem charitate formatam reconciliare hominem, etiam antequam Sacramentū actu percipiatur. QVINTVM, Contritionem imperfectam, quæ attritio dici solet, quæ ex metu Gehennæ concipitur; si voluntatem peccandi excludat, & cum spe veniæ sit coniuncta, non solùm non facere hominem magis peccatorem, sed esse donum Spiritus sancti, & vtilem ad iusti-

A ficationem. SEXTVM, Attritionem sine Sacramento, quod reipsa percipiatur, non posse per se ad reconciliationem peccatorem perducere, eum tamen ad gratiam in Sacramento suscipiendam disponere. SEPTIMVM, Contritionem non esse coactam & extortam, sed liberam, & voluntariam.

Ex his capitibus habemus, quid sit Contritio, quæ eius neceßitas, quæ species, quis effectus: sunt autem de his omnibus controuersiæ decem. PRIMA, An Contritio sit actus bonus, & liber, & num ad Legem, an ad Euangeliū pertineat. SECVNDA, An sit actus solius liberi arbitrij. TERTIA, An includat odium, ac detesta-
B tionē peccati præteriti. QVARTA, An includat propositum benè viuendi. QVINTA, An sit necessaria ad iustificationē. SEXTA, An summum dolorē exigat. SEPTIMA, An vim habeat peccatorem Deo reconciliandi. OCTAVA, An ante Absolutionem Sacerdotis. NONA, An peccata omnia delere queat. DECIMA, An attritio sit donum Dei.

CAPVT SECVNDVM.

Contritionem esse actionem bonam, & liberam, atq; ad Euangelium pertinentem.

VT à PRIMA quæstione principium faciamus: Sciendum est, magnam partem Lutheranorum, in ea sententia esse, vt Contritio nihil sit aliud, nisi terror quidam conceptus ex consideratione peccatorum, & suppliciis, quæ diuina lex peccatoribus comminatur. Cui dogmati tria veluti paradoxa adiungunt. PRIMVM, Contritionem non esse liberam, sed coactam, & extortam; immò non esse actionem, sed meram passionem: non enim homo se ipse conterit, vt ipsi dicunt, sed Deus est qui eum conterit malleo legis, & minarum. SECVNDVM, Contritionem ad Legem, non ad Euangelium pertinere; Lex enim est, quæ supplicia comminãdo terret, Euangelium autem Christum offerendo consolatur: proinde Pœnitentia, quæ Contritione & Fide (vt ipsi loquuntur) constat, partim à Lege, partim ab Euangelio pendet. TERTIVM, Contritionem non modò non esse opus bonum, sed etiam hominem omni bono opere spoliare; & peccatis ac maledictionibus replere, & eo modo mortificare, atque occidere, vt deinde per Fidem viuificetur, & resurgat, ac bonis omnibus r[illegible]leatur.

[L]utherus in prima disputatione contra Antinomos, propositione 2. scribit, Contritionem esse tactũ, & sensum legis in conscientia: & propositione 30. scribit, esse afflictionem, ac passionem, quam conscientia pati cogitur, etiamsi nolit. In articulis quoq; Smalchaldicis, tit. de Pœnitentia, dicit Contritionem non esse actiuam, sed passiuam; & comparat Legem fulmini prosternenti, & citat verba illa Hierem. 23. *Verba mea sunt quasi malleus conterens petras.*

Eandem sententiam acriter tuentur Ioannes VVigandus, & alij rigidi Lutherani, vt intelligi potest ex Colloquio Altemburgẽsi: nam in collatione 4. vbi respondent rigidi Lutherani ad tertium scriptum VVittembergensiũ, siue mollium, & (vt in eo Colloquio nominantur) Electoralium Lutheranorum, in argumento 21. hęc verba habentur: *Tam Lex, quàm Euangelium, ad conuersionis doctrinam pertinent; quæ tamen confundenda non sunt. Lex quidem ad Contritionem pertinet, Rom. 3. sed Euangelium ad secundam partem conuersionis, nempe ad Fidem, referendum est.* Et infrà: *Contritio non est opus nostrum, est potius passio nostra, qua conterimur, & concutimur.* Et infrà: *Nos passiui tantùm sumus, nos nihil agimus, sed patimur: ipse Deus nos conterit, non ipsi nos.* Et infrà: *Proprietates Contritionis sunt, hominem vel pertinacem, vel hypocritam, exuere & expoliare ab omnibus suis bonis operibus, eumq; replere innumerabilibus peccatis, hoc est, cognitione peccatorum, concutere eum timore, tremore, horrore.* Et infrà: *Manifestum igitur est, Legem ad Contritionem pertinere. Contritionem autem nos priuare omnibus operibus bonis coram Deo in negotio salutis; & peccatis, atq; maledictione nos replere.*

Ad eandem sententiã accedere videtur Kemnitius, qui in 2. parte Examinis Tridentini Concilij, cap. 3. de Pœnitentia, pag. 942. & 943. docet, Contritionem ad Legem pertinere. Fidem ad Euangelium. Et cap. 4. pag. 955. scribit, Contritionem non esse opus liberi arbitrij, cùm Spiritus sanctus per verbum prędicatum, auditum, & cogitatum, illam in nobis exciter, inchoet, operetur, & efficiat. Ibidem scribit, Contritionẽ, nisi accedat Fides, quæ statuat nobis remitti peccata propter Filium Dei; esse fugam Dei, & fremitum aduersus Deum, quibus tandem ruitur in æternum exitium. Hæc ille.

Contrà autem sentiunt, Contritionem esse opus bonum, & nostram actionem, & ad Euangelium pertinere; Lutherani molles, vt perspicuum est ex Colloquio Altemburgensi citato, vbi ponitur responsio Electoralium Theologorum ad quartum scriptum Saxonicorum: cum quibus etiam Caluinus sentit lib. 3. Institut. capite 3. §. 20. Et hæc est verior sententia, & omnium Catholicorum: vt autem facilius, & clarius veritas comprobetur, subiiciam aliquot propositiones.

PRIMA propositio: *Contritio non est terror ex minis legis conceptus.* Hæc propositio probata est in libro superiore, cap. 19. & sanè præter argumenta eo loco adducta, nomina ipsa, & metaphoræ vnde sumpta sunt ea nomina, satis apertè docent, aliud esse, terreri & contremiscere; aliud verò, conteri, molliri, & scindi. Potest enim res integra & dura commoueri, & tremere: at nõ potest dura simul & mollis, integra & scissa seu contrita permanere. Quemadmodum autem cùm lapidea moles ita conteritur, vt in puluerem redigatur; duritiem & tumorem deponit, vt iam flecti & formari se facile sinat ad artificis arbitrium: sic etiam cor peccatoris durum ac tumidum, Dei legibus & imperio resistens, per Contritionem mollitur, humiliatur, legi Dei se subdit, pristinam suam duritiem & tumorem deponit. Et ideò in Scripturis idem est, cor contritum, & cor carneum: Deus enim quasi malleo conterit petras, vt dicitur Hierem. 23. quando aufert cor lapideum, & donat cor carneum, iuxta Ezechielem cap. 11. vt exponit Hieronymus in commentario Hieremiæ cap. 23.

RVRSVS ferè semper humilitas cum Contritione coniungitur, vt Psal. 33. *Propè est Dominus iis qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabuntur.* in quem locum Basilius, & Augustinus pro *tribulato*, CONTRITO, legunt; & cor contritum, cor humile esse dicunt, quia sequitur in Psalmo: *Et humiles spiritu saluabuntur.* Sic etiam in Psalm. 50. *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies,* quem

locum tractans Chrysostomus hom. 9. in epist. ad Hebræ. docet Contritionem sine humilitate esse non posse. Cùm igitur Contritio duritiem & tumorem, ac proinde peccati affectum, secum non patiantur: dubitari non potest, quin aliud sit Contritio, aliud simplex terror. Siquidem terrores in corde duro, & superbo esse possunt, vt perspicuum est inprimis de Sathana & Angelis eius, qui credunt, & contremiscunt, Iacobi 2. & tamen nec peccatum suum oderunt, nec tumorem aut obstinationem vnquam deponunt. Planum est etiam de Felice illo Syriæ Præside, qui audiens Paulum de futuro Iudicio disputantem, non leuem terrorem concepit, vt scribit S. Lucas Act. 24. nec tamen Contritionem habuisse dici potest, cùm retinuerit cor lapideum, & nec infidelitatem, nec cetera sua peccata dimiserit.

DEINDE, Scriptura Contritioni tantam vim tribuit, vt Dauid dicat: *Cor contritum & humiliatum Deus nō despicies*. Psal. 50. & Dominus apud Isaiam: *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* Isai. 66. & quod supra citauimus: *Propè est Dominus iis, qui tribulato*, id est, contrito, *sunt corde*, Psal. 33. Quis autem credat, terrores illos, qui in hominibus impiis, & in ipsis Dæmonibus esse queunt, à Deo non posse despici, & super eos, qui ita terrentur, semper Dominum clementer aspicere, ac propè esse Deum his, qui supplicia & tormenta sic timent, vt interim peccata non deserant?

DENIQVE Scripturæ diuinæ, & sancti etiam Patres, cùm describunt veram animi contritionem; non solos pauores & terrores, sed gemitus, lachrymas, suspiria, dolentis animi, & peccata detestantis, nobis proponunt.

SECVNDA propositio: *Contritio non est passio, sed actio, & ea libera, non coacta.* Hæc propositio aduersus eosdem Lutheranos nullo negotio confirmari potest. Nam INPRIMIS exstant apertissima præcepta diuina de Contritione. Ioëlis 2. *Scindite corda vestra*. Matth. 3. *Pœnitentiam agite*. Actor. 17. *Nunc annunciat hominibus, vt omnes vbique Pœnitentiam agant.* At ridiculum est, ad passionem coactam, & non potiùs ad liberam actionem, eiusmodi præcepta referre. Quorsum enim imperarentur ea, quæ non sunt in nostra potestate, & quæ, velimus nolimus, tolerare cogimur? quis nisi amens, hortaretur aliquem, vt fulmine de cœlo cadente, aut leone sibi occurrente, paueret?

DEINDE Contritio gratissimum Deo sacrificium est, vt ex Psal. 50. suprà ostendimus; & oculos Domini ad se trahit, vt ex cap. 66. Isaiæ intelligi potest: & promissionem habet misericordię, & gratiæ, vt Scripturæ passim testantur. At passio coacta nihil habet, vnde placeat Deo, vt notum est: Contritio igitur nō mera passio, sed actio, eaq; voluntaria ac libera esse debet.

DENIQVE non alia de caussa Contritionem Aduersarij passionem esse volunt, & extortam, atq; coactam, nisi quia sibi persuaserunt, Cōtritionē nihil esse aliud, nisi terrores illos ex minis præceptorum conceptos: neq; enim fieri posse videtur, vt menti obiiciatur peccatū proprium, & simul ira Dei in peccatores, & supplicia æterna peccatoribus pręparata, quin terror & pauor ingens hominem ista cogitantem inuadat. Atqui iam satis ostendimus, longè aliud esse Contritionem, quàm istos terrores. Et licet etiam terrores isti Contritio dici possent, adhuc tamē non coacti, sed liberi dici deberent: nam supplicia ista, quæ Deus peccatoribus comminatur, non vt præsentia, & visibilia, obiiciuntur oculis, sed vt futura, absentia, inuisibilia, obiiciuntur menti. Proinde nisi quis serio animum applicet ad ea cogitanda; non facilè commouetur: applicare autem animū ad ea, vel ab eis eundem animum auocare, in nostra potestate est. Quocirca plurimi conciones audiunt, & libros sacros legunt, qui tamen non extimescunt: & Dominus ipse, cùm per Prophetas, tùm per se ipse, ad hunc timorem hortatur, quòd sanè non faceret, si timere, vel non timere, in potestate nostra non esset. Eccles. 12. *Time Deum, & mandata eius obserua.* Eccles. 7. *In tota anima tua time Dominum.* Psalm. 33. *Timete Dominum omnes sancti eius*. Luc. 12. *Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in Gehennam; ita dico vobis, hunc timete.*

SED vnum est argumentum, quod & Lutherus, & Lutherani passim obiiciunt. Hierem. 23. *Quid paleis ad triticum, dicit Dominus? nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petras?* certè ignis violenter comburit, quidquid illi obiicitur: & malleus petras contetit, sine vlla ipsarum cooperatione.

AT facilis responsio est. Nam, vt S. Hieronymus in commētario loci huius admonet, comparat Dominus verba sua cum verbis falsorum Prophetarum, atq; in eo discrimen ponit: quòd illi prædicarent ea, quæ auditoribus placebant, quæque eis nihil prodesse poterant, cùm essent vana, & falsa; vnde etiam paleas nominat, quæ medullam non habent, neq; alere & satiare possunt; ipse verò p Prophetas suos flagella, & supplicia imminentia nunciaret, & non dulcia, sed vtilia concionaretur, quæ vim habebant ad Pœnitentiam commouendi. Itaque Dominus verba sua, triticum, ignem, & malleum appellauit: triticum, quòd vtilia, & solida essent; ignē, quòd acriter pungerent, ac pudore afficerent auditores; malleum, quòd ad conterenda & humilianda corda non parum valerent. Proinde metaphora ignis & mallei, non ad tollendam hominum cooperationem, sed ad efficaciam prædicationis Propheticæ indicandam, atq; ad eam, à somniis & falsis pollicitationibus Pseudoprophetarum distinguendam, referenda est. Alioqui, sicut ipse Dominus dicitur verbo suo quasi malleo petras conterere, quia Contritionem in

nobis,

nobis, partim interna gratiæ aſpitatione, par-
rim externa prædicatione operatur : ſic etiam
dicuntut homines corda ſua conterere, quia di-
uinæ operationi per liberum cooperantur ar-
bitrium. Sic enim legit Auguſtinus in Pſalm. 33.
Inxta eſt Dominus iis, qui obtriuerunt cor, pto eo quod
noſtra editio habet: *Propè eſt Dominus his, qui tribu-
lato ſunt corde.* Et perſpicuè Ioëlis 2. Dominus cla-
mat: *Scindite corda veſtra.* Et ſicut Ezechiel. 36. Do-
minns ait : *Dabo vobis cor nouum, & Spiritum nouum.*
ſic etiam ait Ezech. 18. *Facite vobis cor nouum, & Spi-
ritum nouum.* Et ſicut Micheæ 7. legimus : *Proiiciet
in profundum maris omnia peccata noſtra.* Sic etiam le-
gimus Ezechiel. 18. *Proiicite à vobis omnes præuarica-
tiones veſtras.* Et quemadmodum nos Deum ora-
mus: *Conuerte nos Deus ſalutaris noſter.* Pſalm. 84. ſic
ille viciſsim poſtnlat à nobis: *Conuertimini, & agi-
te Pœnitentiam*, Ezech. 18.

Quare cùm & Deus conterat corda noſtta, &
nobis imperet vt ea ſcindamns, & conteramus;
cùm det nobis cot nouũ, & velit vt nos ipſi no-
bis faciamus cor nouum; cùm proiiciat peccata
noſtra, & nobis, vt ea proiiciamus, mandetq; cùm
nos ipſe conuertat, & Pœnitentiam nobis inſpi-
ret, & ſimul, vr conuertamur & Pœnitentiam a-
gamus, iubeat; nulla remanet dubitatio, qnin ad
Contritionem noſtram verè cooperemur, & ſit
Contritio non meta paſsio, ſed eriam actio eaq;
voluntaria, ac libeta.

Tertia ptopoſitio : *Contritio ad Euangelium
maximè pertinet.* Hæc eſt aduerſus eoſdem Luthe-
ranos, & probatur Primo ex vaticinio Ezechie-
lis, cap. 11. & 36. vbi Dominns pollicetnr filiis Te-
ſtamenti noui, ſpiritnm nouum, & cor carnenm
pro corde lapideo: idem enim eſt, cor lapideum
& cor dnrum, idem etiam, cot carneum & cor
cótritum, vt S. Hieronymus docet in illud Hie-
rem. 23. *Quaſi malleus conterens petras.*

Secundo id probatnr. Nam Chriſtus auctot
Euangelij, Contritionem prædicauit, cùm dice-
ret: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cæ-
lorum.* Matth. 4. & rurſus : *Non veni*, inquit, *vocare
iuſtos, ſed peccatores ad Pœnitentiam*, Luc. 9. Apoſtoli
quoq; à Chriſto miſsi ad euangelizandum, ex-
euntes prædicabant, vt Pœnitentiam agerent,
Marc. 6. Et rurſns poſt reſurrectionem ſuam ex-
plicans Chriſtus Luc. vlt. qnod Euágelium præ-
dicandnm eſſet in nomine ſuo : *Oportet*, inquit,
*prædicari Pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum, in o-
mnes Gentes* Actor. 5. Petrns dicit Chriſtum exal-
tatnm à Patre, ad dandam Pœnitentiam Iſraëli.
Actor. 11. *Ergo & Gentibus Pœnitentiam dedit Deus ad
vitam.* Actor. 17. *Et tempora quidem huius ignorantiæ
deſpiciens Deus, nunc annunciat hominibus, vt omnes vbiq;
Pœnitentiam agant.* Actor. 20. Paulus ſe ptædicâſſe
dicit Indæis atque Gentilibns, Pœnitentiam in
Denm, & fidem in Dominum noſtnm Ieſum
Chriſtum : & cap. 26. irerum affitmat ſe prædi-
câſſe, vt Pœnitentiam agerent, & conuerteren-
tur ad Deum, digna Pœnitentię opera facientes.

A Ac ne omnia perſequamur, plena ſunt volumina
Euágelica & Apoſtolica, teſtimoniis. Quare ni-
ſi à Pœnitentia Contririonem excludere velinr,
aut Chriſtum & Apoſtolos non Euangclij, ſed
legis veteris ptædicatores faciant, non poſſunt
vllo modo negare, quin Contritio ad Euange-
lium proptiè pertineat.

Præterea lex vetus, vt à noua diſtinguitur,
non habet ptomiſsionem gratiæ, neq; eius ope-
ra Deo ſunt grata. Nam ſi ex lege eſſet iuſtitia:
Chriſtus gratis mortuus eſſet, ait Apoſtolus Gal. 2. &,
Qui operatur, nimitum ſine gratia, quę propria eſt
Teſtamenti noni, *habet gloriam, ſed non apud Deum.*
Rom. 4. &, *Idoneos nos fecit miniſtros noui Teſtamenti,*
B *non litera, ſed ſpiritu: litera enim occidit, ſpiritus viuificat.*
3. Corinth. 3. vbi litera Legis ſine ſpiritu Euan-
gelij, tantum abeſt, vt vitam adferre dicarur, vt
etiam dicatut occidere. At Contririo Deo gra-
tiſsima eſt, & gratiæ, ac vitæ promiſsionem ha-
bet. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus.* Pſal. 50. Sa-
crificium autem ideò nominatur, quia inſtar ſa-
crificij Deo grata & accepta Contritio eſt. Item
in eodem Pſalmo: *Cor contritum & humiliatum Deus
non deſpicies.* Et Iſai. 66. *Ad quem reſpiciam, niſi ad pau-
perculum, & contritum ſpiritu?* Et Deuter. 4. *Inuenies
eum, ſi quæſieris in toto corde tuo, & in tota tribulatione
animæ tuæ.* Et Ezech. 18. *Si impius egerit Pœnitentiam,
& vita viuet.* Cùm igitur habeat Contritio, ſiue
Pœnitentia, quæ potiſsimum in Contritione
C conſiſtit, promiſsionem gratiæ, & vitæ; ſine du-
bitatione ad Euangelium potiùs, quàm ad Le-
gem pettinere dicenda eſt.

Denique ſi vlla ratio eſſet, cur Contritio ad
Legem reiicienda videtetnr, ea potiſsimnm eſ-
ſet, quia ptoptium Legis eſt terrere, vt Euange-
lij proprinm eſt conſolari. At iam oſtendimus,
Contritionem non eſſe terrorem à Lege incuſ-
ſum. Et prætereà neque illud eſt verum, Euan-
gelij proprinm eſſe conſolationem, non autem
minas : ſiquidem Euangelium, vt mirificè con-
ſolatur obedientes, & fideles, ita vehemenrer
inobedientes & infideles extetret. Sic enim de
Chriſto Ioannes concionatur : *Cuius ventilabrum
in manu eius, & permundabit aream ſuam, & congrega-*
D *bit triticum in horreum ſuum: paleas autem comburet igni
inextinguibili.* Matth. 3. Et ipſe Dominus nónne
paſsim Matth. 5. 13. 24. & 25. Marci 9. Luc. 12. &
alibi, minatnr Gehennam, ignem inextingnibi-
lem, vermem qui non moritur, tenebras exte-
riores, ſtridotem dentinm, ſupplicium ſempi-
ternum? Et qnid eſt, quod Apoſtolus ait in ipſo
principio epiſtolæ ad Romanos : *Non erubeſco E-
uangelium, virtus enim Dei eſt, in ſalutem omni credenti,
Iudæo primùm, & Græco. Iuſtitia enim Dei in eo reuelatur
ex fide in fidem : ſicut ſcriptum eſt; Iuſtus autem ex fide vi-
uit. Reuelatur enim ira Dei de cælo ſuper omnem impieta-
tem, & iniuſtitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in
iniuſtitia detinent?* certè hoc loco perſpicuè Paulus
docet, Euangelinm continere non ſolum cre-
dentium ſalurem, ſed eriam minas iræ Dei erga

pecca-

A peccatores. Quare nulla omninò remanet dubitatio, quin Contritio ad Euangelium pertinere dicenda sit.

QVARTA propositio: *Contritio non spoliat hominem bonis operibus; & peccatis, ac maledictionibus replet, sed contrà potiùs, & ipsa est opus bonum, & à peccatis liberat, & bona opera, ac benedictiones adducit.* Hęc propositio satis probabitur, si fundamenta Aduersariorum cognoscantur, & euertantur.

Duo sunt igitur fundamenta ipsorum. VNVM, quia experientia testatur, eos, qui verã Contritionem peccatorum habent, seipsos contemnere, ac detestari, nihilq; in se boni, sed multa mala agnoscere, atque idcirco se indignos gratia, dignos odio, & suppliciis iudicare. ALTERVM, quia B tertotes illos quos ipsi Contritionem vocant, antequam fides certa remissionis peccatorum accedat, nihil aliud esse volunt, nisi fugam Dei, fremitum aduersus Deum, viam ad desperationem, atque exitium sempiternum.

SED in vtroq; multum errant. Nam quòd homo se bonis operibus vacuum, & peccatis onustum cernat; non est Contritionis effectus, sed partim humilitatis, partim discussionis, & cognitionis sui ipsius: Contritio verò, eius cognitionis nõ caussa est, sed effectus. Non enim quia conteritur quis, ideò se peccatis plenum agnoscit, sed è contrariò, quia se videt peccatis plurimis coopertum, ideò conteritur, angitur, dolet. Quemadmodum in rebus corporalibus, non C ideò vulneribus ac morbis replemur, quia dolemus: sed quia vulneribus ac morbis nos plenos cernimus, ideò dolemus. Et facinorosi homines, non quia supplicium timent, & viso patibulo ac iudice, terrentur, ideò furtis, rapinis, homicidiis replentur; sed contrà, ideò timent ac terrentur, quia furta, rapinas, homicidia sua nouerunt. Perperam igitur loquuntur Aduersarij, cùm nos per Cõtritionem omnibus bonis operibus spoliari, & peccatis ac maledictionibus repleri affirmant.

Deinde, quòd attinet ad ALTERVM fundamentũ: nihil absurdius dici potest, quam, Contritionem ante certam illam fidem remissionis peccatorum, esse fugam Dei, fremitum contra D Deum, viam ad desperationem, & exitium sempiternũ; præsertim apud Aduersarios, qui Contritionem, etiam vt fidem præcedit, à solo Deo esse contendunt. Nam & Kemnitius loco notato dicit, Contritionem esse opus Spiritus sancti in nobis, non autem liberi arbitrij: & Lutherani illi Saxonici, siue rigidi, in Colloquio Altemburgensi, loco anteà citato, dicunt Contritionem esse opus bonum, sed Dei, nõ hominis; hominem enim pati, non agere, dum conteritur. At si Contritio ista opus Dei est, quo pactò tam mala est, vt sit fuga Dei, fremitus contra Deum, & via ad desperationem, & exitium sempiternum? num Deus in nobis id efficit, vt eum fugiamus, vt contra eum fremamus, vt in desperationem, & exitium sempiternum ruamus? Hæc sanè opera non Deo, sed Diabolo auctore digna sunt: nisi cum Manichæis etiã Diabolum Deum faciatis.

DEINDE Niniuitæ, teste Iona cap. 3. nõ non de remissione peccatorum dubitabant, cùm dicerent: *Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus?* & tamen territi & compuncti ad prædicationem Ionæ, non fugiebant à Deo, neque aduersus eum fremebãt, sed eum potiùs Pœnitentiæ operibus placare satagebant, & ea ratione tandem misericordiam impetrârunt. Vera igitur Contritio etiam sine certa fide remissionis peccatorum, nõ est fuga Dei, neq; replet hominem peccatis, neque bonis operibus priuat, sed est potiùs sacrificium Deo gratissimum, & antidotus peccatorum, & via ad gratiam, & salutem.

Compunctio, inquit S. EPHREM in libro de iudicio extremo, cap. 5. *sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compunctio remissionem delictorum nobis acquirit: compunctio Iesum vnigenitum facit in nobis habitare.* Et infrà: *Grandis,* inquit, *virtus est lachrymarum, multumq; praualent lachrymæ, quæ secundum Deum fiunt.* Et S. Ioannes CHRYSOSTOMVS hom. 5. de Pœnitentia: *Pœnitentia,* inquit, *est medicamentum, peccatum extinguens, donum cœlitùs datum, virtus admirabilis, gratia vim legum superans.* Atque ad eundem modum loquuntur ceteri Patres, quos nõ est opus hoc loco adducere, cùm eorum testimonia in laudem Pœnitentiæ siue Contritionis, passim occurrant.

NEQVE tamen Contritionem sine omni spe veniæ esse posse concedimus, sed solùm sine certa illa fide remissionis peccatorum, quam Lutherani requirunt: sequimur enim S. CYPRIANVM in serm. de lapsis, ita loquentem: *Nec desperantes misericordiam Domini, nec tamen iam veniam vindicantes.* A qua sententia Concilium Tridentinum nequaquam recessit, cùm & sess. 6. cap. 9. detestetur inanem fiduciam hæreticorum, qui certa fide credendum esse docent remissa esse peccata: & sess. 14. cap. 4. cum vera Contritione, spem misericordiæ consequendæ coniunctam esse debere affirmet.

CAPVT TERTIVM.

Contritionem sine speciali Dei auxilio haberi non posse.

ALTERA quæstio erat, Vtrum Contritio, quam liberam actionem esse iam demonstrauimus, ita procedat ex libero arbitrio, vt sine speciali Dei auxilio cor humanum præueniente & adiuuante, possit haberi. Quæ sanè controuersia hoc tempore nulla esset, si Aduersarij nostri finem aliquem facerent calumniandi. Fuit quidẽ olim cum Pelagianis grauissima concertatio, cùm illi (Augustino teste in lib. de hæresibus, cap. 88. & in epist.

in epist. 106.) dicerent, gratiam qua liberamur ab impietate, secundum merita nostra dari: Catholici contrà, Conuersionem ad Pœnitentiam diuina gratia præueniri, atq; inspirari contenderent. Sed hoc tempore satis cum Lutheranis conuenimus, Pœnitentiam, ac per hoc Contritionem, donum esse Dei, nec posse sine diuina inspiratione, solis naturæ viribus obtineri.

Quia tamen Martinus Kemnitius, in 2. parte Examinis, cap. 4. de Pœnitentia, pag. 963. scribere ausus est, Concilium Tridentinum stabilire voluisse dogma illud, quod tribuit humanis viribus sine speciali auxilio Dei eam Pœnitentiam, quæ sit sufficiens dispositio ad remissionem peccatorum: ideirco necessarium esse duximus, B PRIMVM adferre testimonia eiusdem Concilij, & recentium Theologorum. DEINDE sententiam Concilij, & Theologorum, atque adeò totius Ecclesiæ; testimoniis Scripturæ & veterum confirmare.

Igitur TRIDENTINVM Concilium sess. 6. capite quinto hæc habet verba: *Declarat præterea* (sancta Synodus) *ipsius iustificationis exordium in adultis à Deo per Christum Iesum præueniente gratia sumendum esse.* Deinde cap. 6. *Disponuntur,* inquit, *ad ipsam iustitiam dum excitati diuina gratia, atque adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, &c.* Tum cap. 14. *Qui verò,* inquit, *ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cùm excitante Deo per Pœnitentiæ Sacramentum meritò Christi amissam gratiam recuperare procurauerint.* Et infrà can. 3. *Si quis dixerit, sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, atq; eius adiutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.* Denique sess. 14. cap. 4. non modò non habetur, quod Kemnitius fingit, Contritionem ex solis viribus liberi arbitrij concipi posse; sed etiam disertis verbis ipsa etiam Contritio imperfecta, quam Attritionem dicimus, Concilium esse docet donum Dei, & Spiritus sancti impulsum.

Nec solùm Concilium Oecumenicum, in cuius definitionibus omnes Catholici acquiescũt, sed etiam celeberrimæ Academiæ in articulis publicè editis eam fidem apertissimè profitentur. D Exstant articuli PARISIENSES aduersus Lutheranos editi anno M. D. XLII. eorum articulorum secundus ita habet: *Eadem fidei constantia est tenendum, homini inesse liberum arbitrium, quo potest benè, vel malè agere, & per quod, si etiam in peccato mortali fuerit, Deo adiuuante, ad gratiam resurgere valet.* Exstant etiam articuli LOVANIENSES paulò posteriùs aduersus eosdem Ecclesiæ hostes promulgati, quorum septimus ita habet: *Certa fide tenendum est, hominem habere liberum arbitrium, quo potest malè, & cum gratia Dei, benè agere; & post mortale peccatum admissum, Deo adiuuante, pœnitere, & peccatorum remissionem consequi.*

In eandem sententiam scripserunt Theologi Scholastici antiquiores; nam de his qui hoc se- A culo vixerunt, aut viuunt, nulla dubitatio esse potest. Nec solùm S. Thomas in 1. 2. quæst. 109. art. 6. & 7. & S. Bonauentura in 2. librum Senten. dist. 28. art. 2. quæst. 1. & dist. 30. quæst. 1. & Gregorius Ariminensis in 2. Sentent. dist. 26. quæst. 1. & Marsilius in eundem librum quæst. 17. & alij plurimi, eidem sententiæ apertissimè subscripserunt: sed etiam Scotus, quem accusat Kemnitius nominatim, non vno in loco auxilij diuini in Pœnitentia concipienda necessitatẽ agnoscit. Nam in 1. Sentent. dist. 44. quæst. vnica, scribit, ideò posse quemlibet peccatorem saluari, quia potest eum Deus sua gratia præuenire: & in 4. dist. 14. quæst. 3. negat ab homine solis naturæ viribus posse cognosci, peccatum esse detestandum, vt offensiuum Dei, atq; auersiuum (vt ipse loquitur) ab eo: & in eundem librum, dist. 22. artic. 2. extremo, Pœnitentiam à Deo inspirari fatetur. Quemadmodum autem intelligenda sint loca quædam eiusdem Scoti, quæ cum his pugnare videntur, explicat Vega in opusculo de iustificatione, quæst. 11.

IAM verò sententiæ huius Catholicæ veritatem aduersus hæreticos Pelagianos ex diuinis literis nullo negotio comprobabimus. PRIMVM Psalmi Dauidis pleni sunt illis vocibus: *Conuerte nos Deus salutaris noster.* Psal. 84. *Deus virtutum conuerte nos.* Psal. 79. *Erraui sicut ouis quæ periit, quære seruum tuum.* Psal. 118. Deinde Hieremias cap. 31. *Conuerte,* inquit, *me Domine, & conuertar.* Et paulò infrà: C *Postquam conuertisti me, egi Pœnitentiam,* in quem locum S. HIERONYMVS scribens: *Vide,* inquit, *quantum sit auxilium Dei, & quàm fragilis humana conditio, vt hoc ipsum, quòd Pœnitentiam agimus, nisi nos Dominus antè conuerterit, & nisi Dei iuuemur auxilio, nequaquam implere valeamus.*

TVM Ezechielis cap. 36. disertis verbis Dominus dicit: *Auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis carneum.* quod certè nihil aliud, quàm donum Contritionis veræque Pœnitentiæ significare potest.

ADHÆC Lucæ 22. Conuersus Dominus respexit Petrum, & talem in eo contritionem excitauit, vt cõtinuò amarissimè fleuerit: in quem locum scribens AMBROSIVS libro decimo in Lucam: *Quos,* inquit, *Iesus respicit, plorant delictum. Negauit Petrus, & non fleuit, quia non respexerat Dominus: negauit secundò, & non fleuit, quia adhuc non respexerat Dominus: negauit tertiò, & respexit Iesus, & ille amarissimè fleuit.*

DENIQVE, vt alia prætermittam, quid apertius illo B. Pauli testimonio, qui in epistola posteriore ad Timotheum cap. 2. monet, cum modestia corripiendos esse eos, qui resistunt veritati: *Ne quando det illis Deus Pœnitentiam, ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à Diaboli laqueis, à quo captiui tenentur?* quem locum adducens AVGVSTINVS lib. 5. in Iulianum, cap. 3. *Quãtumlibet,* inquit, *prabeat patientiam, nisi ipse dederit, quis agit Pœnitentiam?* Et lib. de fide ad Petrum, cap. 31. ex eodem

Pauli

Pauli testimonio dogma Ecclesiasticum his verbis proponit, siue Augustinus, siue Fulgentius eius libri auctor fuerit: *Firmissimè tene, & nullatenus dubita, neminem hic posse Pœnitentiam agere, nisi quem Deus illuminauerit, & gratuita sua miseratione conuerterit.*

His accedunt veteris Ecclesiæ apertissimæ definitiones. Nam INPRIMIS in Synodo Palestina, in qua ipse etiam Pelagius errores suos anathematizare compulsus est, illud inter cetera declaratum fuisse scribit Augustinus in epistola 106. Pœnitentiam donum esse Dei. DEINDE in Concilio Arausicano II. can. 4. iterum explicatum est, per sancti Spiritus infusionem & operationem in nobis fieri, non tantùm vt à peccatis B purgemur, sed etiam vt purgari velimus.

IDEM quoq; docuerunt doctissimi Apostolicæ sedis Præsules, Innocentius, Cœlestinus, & Leo, INNOCENTIVS in epistola ad Concilium Carthaginense, vt ad rectā redeamus viam diuino adiutorio nos egere confirmat. COELESTINVS in epist. ad Episcopos Galliarum, can. 11. idipsum probat ex orationibus Ecclesiæ, quibus à Deo petimus, vt infidelibus detur fides, & vt lapsis Pœnitentiæ remedium conferatur; & ex gratiarum actione, quam Deo pro illuminatione infidelium, & lapsorum correctione deferimus. LEO in epist. 91. ad Theodorum Episcopū: *Ipsam*, inquit, *Pœnitentiam ex Dei credimus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: Ne fortè det illis Deus Pœnitentiam.* Sed de his satis.

CAPVT QVARTVM.

In contritione includi odium, ac detestationem peccati præteriti.

TERTIA controuersia erat, vtrum contritio includat odium ac detestationem peccati præteriti. Lutherus enim initio defectionis suæ à Catholica Ecclesia, inter alia multa hæretica paradoxa, hoc etiam excogitauit ac docuit, non esse veram Contritionem siue Pœnitentiam, odium vitæ præteritæ, sed amorem iustitiæ, & nouam vitam. D

In sermone de Pœnitentia, loquens de Contritione, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorū, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suę, sic ait: *Hæc tristitia facit hypocritam, immò magis peccatorem.* Et quamuis paulò pòst, dum hoc probare nititur, non videatur damnare peccati detestationem absolutè, sed solum eam quæ oritur ex timore seruili: tamen in consequentibus verbis apertè damnat absolutè peccati detestationem, cùm ita loquitur: *Plus tibi discutiendum est confessuro, quantum diligas iustitiam, quàm quantum odias peccatum: multoq; maiore, immò solo hoc labore tibi cogitandum est, quomodo futuram vitam agas bonam, quam* A *quomodo odias, aut deseras præterita mala. Verissimum est enim prouerbium, & omni doctrina de contritionibus huc vsq; datā præstantim, Optima Pœnitentia, noua vita.* Hæc ille, qui, vt vides, solùm in eo laborandum iubet, quomodo vitam agas bonam, non quomodo præterita oderis mala. IDEM etiam Lutherus in epist. ad Ioannem Staupitium Vicarium ordinis S. Augustini, quæ exstat in primo tomo operum eius, non obscurè scripsit, nomen Pœnitentiæ non significare odium, vel dolorem de vita præterita, sed amorem, dilectionemque iustitiæ; neque enim aliquid habere amarum vel acerbum, sed omnia grata, & dulcissima. DENIQVE circa primam conclusionem resolutionum suarum: *Non ergo*, inquit Lutherus, *in vsu Scriptura sacra Pœnitentia dolor dicitur, sed mutatio mentis, & consilij.* Hæc ille.

SED ab hoc Lutheri paradoxo, iam omnes Lutherani recessisse videntur: ac, vt alios omittam, Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 954. sic loquitur: *Hinc sequitur dolor conscientia grauiter dolentis se peccasse, & peccatis offendisse Deum: incipit igitur peccatum odisse, & detestari, &c.* Sic etiam Ioannes Caluinus lib. 3. Institut. cap. 4. §. 2. *Equidem*, inquit, *sedulò & acriter instandum esse fateor, vt quisque amarè deflendo sua peccata, sed ad eorum displicentiā & odium magis acuat.* Ipse etiam Lutherus, cùm in articulis Smalchaldicis, tùm alibi, vt capite superiore citauimus, dolorem de peccatis præteritis concipiendum esse confirmat. C

Hæc igitur veritas, quam aduersarij vel inuiti coguntur agnoscere; ex diuinis literis, ex veterum testimoniis, & ex ipsa naturalis iudicij ratione breuiter confirmanda est.

PRIMVM igitur in Scripturis, tùm per se, tùm per Apostolos & Prophetas, Deus peccata frequentissimè in memoriam peccatoribus reuocabat, cuius nulla alia ratio reddi potest, nisi vt ipsi quoque ea recogitarent, & detestarentur. Gen. 3. dixit Deus mulieri: *Quare hoc fecisti?* Gen. 4. dixit idem Dominus Cain: *Quid fecisti?* Iudicum 2. Deus per Angelum populum increpat: *Noluistis audire vocem meam: quare hoc fecistis?* Isai. 58. *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.* Hieremiæ septimo: *Et misi ad vos omnes seruos meos Prophetas per diem, consurgens diluculo, & mittens, & non audierunt me.* Et cap. 8. explicans quid sit, de quo queritur Deus: *Nullus est*, inquit, *qui agat Pœnitentiam super peccato suo, dicens; Quid feci?* vbi perspicuè vides, Pœnitentiam referri ad peccata præterita detestanda. Ezechielis 16. *Notas fac Hierusalem abominationes suas.* Ioëlis 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu, & scindite corda vestra.* Sanè fletus, & planctus, & ipsa scissio cordis, non ad vitam nouam, sed ad peccata vetera pertinent. Deniq; Prophetæ omnes in hoc maximè laborabant, vt cohortationibus suis ad peccata agnoscenda, ac detestanda populū prouocarent.

NEC

A Nec minus iu Testamento nouo Christus ipse assiduè peccata Scribarum, & Pharisæorum arguebat, ac præsertim Matth. 23. vt etiam Petrus Act. 2. & 3. Stephanus Act. 7. Paulus Act. 13. reuocant in memotiam Iudæis peccata ipsorum, atque illud maximè, quòd Christum interfecerint.

Deinde idem ostendunt Scripturarum exempla. Nam Iob de seipso dicit, cap. 39. *Vnum verbum loqutus sum, quod vtinam non dixissem*. Et cap. 42. *Insipienter loqutus sum.* Et paulò pòst: *Idcirco me reprehendo, & ago Pœnitentiam in fauilla, & cinere.* Videmus certè exemplo Iob, ad præterita mala Pœnitentiam pertinere. Dauid Psal. 50. *Iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.* B Ezechias apud Isaiam cap. 38. *Recogitabo omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Quare cùm Lutherus in sermone suo de Pœnitētia, reprehendit eos, qui recogitāt omnes anuos suos in amaritudine animæ suæ, Ezechiam reprehendit: eius enim sunt verba illa. Mulier illa peccatrix Lucæ 7. lachrymis rigans pedes Domini; nō vitam nouā, sed vetera peccata deflebat. Sanctus etiam Petrus Luc. 22. fleuit amarè, non ob aliud certè, nisi quia Dominum suum negando, graue scelus admiserat.

Accedant nunc testimonia aliqua Patrum. Cyprianvs in serm. de lapsis, non procul à fine: *Vos verò fratres*, inquit, *quorum timor in Deum promptus est, & in ruina licet animus constitutus, mali sui memor est; pœnitentes ac dolentes, peccata vestra perspicite, grauissimum conscientiæ crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti vestri oculos cordis aperite, &c.* C Gregorius Nazianzenvs orat. in sancta lumina, scribit, se pœnitentes recipere, si lachrymis confectos videat. Ambrosivs lib. 2. de Pœnitentia, cap. 10. *Dum dolemus*, inquit, *admissa, admittenda excludimus; & fit quædam de condemnatione culpæ, disciplina innocentiæ.* Chrysostomvs in 1. lib. de compunctione cordis, propè extremo: *Quid corporis*, inquit, *viribus opus est, cùm cor conterere debeamus? hoc solùm est, quod à nobis exposcitur, vt semper recordemur mala nostra, & ad animum reuocemus, & conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos, vt per hæc supplicemus Domino, & Gehennam ponamus in conspectibus, &c.* D Hieronymvs in comment. ad cap. 13. Hieremiæ, explicans illud: *Postquam cognoui, percussi femur meum. Dolentis*, inquit, *& plangentis, & super errore pristino plorantis indicium est, vt femur manu percutiat.* Et infrà: *Quod tempus*, inquit *non est confessionis nostræ, si recordemur antiqua peccata, & omnium quæ malè egimus, capiamus memoriā?* Avgvstinvs in Enchir. c. 65. *In actione*, inquit, *Pœnitentiæ, nō tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris: cor enim contritum, & humiliatum Deus non spernit.* Item serm. 7. de tempore: *Pœnitentiam*, inquit, *certam non facit, nisi odium peccati, & amor Dei, quando sic pœnites, vt tibi amarū sapiat in animo, quod antè dulce fuit in vita; & quod te prius oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mente: iam tunc bene ingemiscis apud Deum, & dicis; Tibi soli peccaui, &c.*

A Deniqve huc pertinet definitio illa communis: *Pœnitentia est, perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare*, ex Gregorio homil. 34. in Euangelia: qui etiam 3. par. Pastoralis, cap. 31. ita de hac re loquutus est: *Admonendi sunt, qui admissa deserunt, neq; tamen plangunt, ne iam relaxatas æstiment culpas, quas etsi agendo non multiplicant, nullis tamen fletibus mundant.*

Qvod si etiam rationis iudicium consulatur, dubium esse non poterit, quin Pœnitentia siue Contritio, includat odium culpæ præteritæ. Nam & naturalis est illa Synderesis, quæ malè facta in corde flagellat, etiamsi exterius non modò nō puniantur, sed ne coguoscantur quidem: & apud Ethnicos dicuntur furiis agitari, B qui grauibus se sceleribus inquinârunt.

Adhæc, non videtur intelligi posse, quo pacto quis peccata deserat, & ad vitam meliorem se transferat; nisi peccata, & vita pristina, atque adeò ipse sibi displicere incipiat: cur enim deserit, quod hactenus placuit, nisi quia placere iam desiit? *Nemo*, inquit Avgvstinvs, hom. 27. in lib. 50. homiliarum, *eligit vitam nouam, nisi quem veteris pœnitet.*

CAPVT QVINTVM.

Soluuntur obiectiones.

Neqve Lutheri argumēta vllius sunt ponderis. Obiiciebat ille Inprimis nomen Græcū Pœnitentiæ *μετάνοια*, C quod Lactantij testimonio Resipiscentiam significat.

Sed vanum est, etymologiam potiùs nominis, quàm vsum eius considerare. Nam idem Lactantius lib. 6. diuinarum institutionum, ca. 24. vbi nomen illud *μετάνοια* Resipiscentiam significare dicit; addit, eos verè resipiscere, quos errati pœnitet, & qui se ipsi castigant dementiæ. Et Tertullianus, qui lib. 2. in Marcionem scriptum reliquit, nomen Græcum Pœnitentiæ non à delicti confessione, sed à mentis demutatione dictum esse; in lib. de Pœnitentia fusissimè docet, veram Pœnitentiam exigere odium, ac detestationem vitæ præteritæ, confessionem peccatorum, opera laboriosa, & alia id genus multa. D Et Ausonius, vt in primo libro citauimus, Metanæam esse docuit Deam, quæ facti, non factiq; pœnas exigit. Deniqve Aristoteles lib. 3. de moribus, cap. 1. apertissimè docet, Pœnitentiam ad præteritum factum referri: nam cùm vellet ostendere, non esse inuoluntarium, quidquid fit per iguorantiam; eo argumēto vsus est, quia non semper homiues pœnitet facti, neque dolent cùm rescîscunt quid fecerint.

Secvndo, Lutherus obiicit Prouerbium illud: *Optima Pœnitentia, noua vita.* & valde miratur, quid in meutem venerit Leoni Pontifici, vt prouerbium illud damnare voluerit, cùm prouerbia consensu omnium verissima esse soleant.

At non damnauit summus Pontifex prouer-

bium, sed prauam Lutheri expositionem. Neq; enim prouerbio illo significare volunt homines, ad Pœnitentiam nihil aliud exigi ptæter vitæ nouitatem: sed, vitæ nouitatem esse certissimum veræ Pœnitentiæ argumentum. Qui enim sic peccata deflent, vt mox ad eadem reuertantur, aut etiam nunquam deserant; nihil omninò proficiunt: id quod pulchrè docuit Spiritus sanctus per ECCLESIASTICVM, cap.34. *Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit eum, quid proficit lauatio illius? sic homo qui ieiunat in peccatis suis, & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se?* Et S. GREGORIVS homil.34. in Euangelia: *Qui sic,* inquit, *alia peccata deplorat, vt tamen alia committat; Pœnitentiam agere aut dissimulat, aut ignorat.* & in lib. de cura pastorali, pat.3. cap.31. dicit, eos flendo inaniter se lauare, qui culpas post lachrymas repetunt: & in epist. ad Theotistam patritiam, lib.9. epist.39. copiosè tefellit errorem quorundam, qui dicebant, de quolibet peccato Pœnitentiam triennio agendam, ac pòst in voluptatibus viuẽdum. Deniq; prouerbium illud rectissimè AMBROSIVS, seu quicunq; est auctor eorum commentariorum; exponit, in cap.2. posterioris ad Corinthios, vbi sic loquitur: *Hæc vera Pœnitentia est, iam cessare à peccato: sic enim probat dolere se sibi, si de cetero desinat.*

TERTIO, obiiciebat verba illa beati Paulii *In Christo enim IESV, neque circumcisio, neque præputium aliquid valet, sed noua creatura:* Gal.6.

AT B. Paulus non opponit nouæ creaturæ, Pœnitentiam, quæ est via ad nouam creaturam, sicut nec Baptismum, qui est instrumentum, quo efficitur noua creatura; sed circumcisionẽ, quæ post Christi aduentum nullam vim habet ad iustificandum, vt nec præputium. Itaq; nunquam Paulus diceret: Neque Pœnitentia, neq; Baptismus aliquid valent, sed noua creatura: neque enim Paulus cum Petro committendus est, qui Act.2. concionabatur: *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrûm.* Et Actor. 8. ad Simonem Magum: *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua.* Multò etiam minùs B. Paulus Ioanni Baptistæ, & Christo ipsi repugnaret, qui prædicationem ab illis verbis exorti sunt: *Pœnitentiam agite.*

ADDE; quòd Apostolus in epistola ad Galatas, non videtur loqui de iustificatione à peccato, sed de operibus iustificatorum: est enim sensus verborum eius; Iis qui sunt in Christo iam per Baptismũ renati, & iustificati, noua vita necessaria est, siue (vt ibidem ipse loquitur) Fides, quæ per dilectionẽ operatur, vt nimirum iustè, sobriè, & piè viuant in hoc seculo: neque periculum vllum imminet si præputium gerant, neq; vtilitatẽ vllam adferre poterit circumcisio. Quocirca locus iste nihil facit pro errore Lutheri; neque ad Pœnitentiam pertinet, quæ iustificandorum est, non iustificatorum.

QVARTO, posset obiici pro Luthero locus ille Apostoli 2. Corinth.7. *Quæ secundum Deum tri-* A *stitia est, Pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* hîc enim videtur Paulus ita tristitiam à Pœnitentia separare, vt Pœnitentia tristitiam non includat, licet ab ea oriatur. Quod etiam cõfirmant verba sequentia, vbi Paulus explicans quid sit Pœnitentia, quam tristitia illa peperit; nihil aliud ponit, nisi opera quædam bona, quæ noua vita dici possunt: *Ecce* inquit, *hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam.*

SED non est vsque adeo difficilis responsio. Nam per tristitiam nõ intelligi ab Apostolo dolorem de peccatis, qui pars Pœnitentiæ est, sed B mœrorem quendam ex obiurgatione natum, qui ad Pœnitentiam, id est, ad peccati detestationem inducit, ostendimus in libro superiore, cap.19. neq; in illis verbis: *Ecce enim hoc ipsum contristari vos, &c.* explicat Paulus quid sit Pœnitentia, sed effectus potiùs, ac fructus Pœnitentiæ. ADDE etiam, quòd si B. Paulus eo loco Pœnitentiam ipsam explicaret; nihil inde pro Lutheti errore colligi posset, siquidem inter alios actus numerantur etiam indignatio, & vindicta, quæ non nisi ad præteritum peccatum commodè possunt referri.

QVINTO posset obiici, quòd stultum esse videatur, nolle id esse factum, quod non potest non esse factum. Qui autem de peccato præte- C rito dolent, quid aliud cupiunt ac volunt, quàm se non peccâsse? vt verò non peccauerit qui iam peccauit, nullo modo fieri potest. Satius igitur videtur esse, cogitare de bona vita instituenda, quàm anxium esse de mala transacta.

Ad hoc RESPONDEMVS, stultum planè videri, absoluta voluntate id optare, quod nulla ratione fieri potest. Proinde qui de peccato dolent, non dicunt (si sani sunt) Nolo me peccâsse: sed cum conditione, Si fieri posset, nollem peccâsse; & quia fieri potuit aliquando, & mea culpa non est factum vt non peccarem, ideò iustè doleo, meque ipse accuso ac reprehendo, quòd peccauerim.

NEQVE enim probandum est quod Hadria- D nus, q.1. de Pœnitẽtia, docet, ne conditionalem quidem voluntatẽ haberi posse inpossibilium. Nam si desiderium haberi potest, vt ipse fatetur, rei amissæ; cur non etiam voluntas conditionalis, vt (si fieri posset) res illa non esset amissa? siquidem desiderium illud naturaliter hanc voluntatem conditionalẽ parit. Certè qui mortuum deflent amicum, non ideò lugent, quia diligunt amicum: sed quia nollent periisse quem diligunt. Et Dauid cùm diceret: *Absolon, fili mi, quis mihi tribuat, vt ego moriar pro te?* 2. Reg. 18. quid aliud significabat, quàm optare se, si fieri posset, filij mortem propria morte redimere? Et Apostolus Paulus cùm diceret: *Nolumus expoliari, sed superuestiri.* 2. Cor.5. non id volebat, absolutè non mori, cùm in eodem loco subiungat: *Bonam vo-*

luntatem habemus, peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum. Et Philip.1. *Desiderium habens dissolui, & esse cum Christo:* sed volebat, si fieri posset, non incidisse hominem in hanc moriendi necessitatem. Christus quoq; satis apertè volebat, si fieri posset, vt calix transiret, tametsi nõ ignorabat, id iam esse à Patre statutum ac definitum, vt biberet illum. Denique ipse etiam Aristoteles in 3. lib. de moribus, cap.2. negat impossibilium esse electionem, sed voluntatem tamen esse concedit nimirum conditionalem: nemo enim eligit semper viuere, cùm id fieri nequeat, sed vellet tamen vnusquisque, si posset, nunquam mori.

CAPVT SEXTVM.

In Contritione includi propositum rectè viuendi.

QVARTA sequitur quæstio; Includat ne contritio propositum rectè viuendi, an solam peccati detestationem. Et quidem Hæretici huius temporis variè de quæstione ista loquuntur. Qui enim contritionem fide posteriorem faciunt, vt Lutherus in illis omnibus locis, quos capite superiore citauimus, & Caluinus lib.3. Instit. cap. 3. ij facilè admittunt, propositum benè viuendi ad contritionem maximè pertinere. Qui autem contritionem fide priorem esse volunt, & Pœnitentiam diuidunt in contritionem & fidem: ij contritionem solis terroribus conscientiæ, & peccati detestatione ex terroribus illis concepta definiunt; propositum autem rectè viuendi, fructum fidei, non contritionis partem esse docent. Atq; in hac sententia Lutheranorum pars maxima versari mihi videtur: loca allata sunt, tùm in primo capite huius libri, tum cap. 18. libri superioris.

Porro, Catholici Scriptores in eo quidẽ consentiunt, vt ad veram contritionem, & peccati detestatio, & vitæ melioris propositum requiratur: sed in eo nõ conueniunt, vtrum hoc propositum expressè, & formaliter necessarium sit, an sufficiat virtuale, atque implicitum. Neque enim dubitari potest, quin is, qui seriò peccata sua odit, ac detestatur, & ob ea perpetrata dolet: cupiat simul, ac velit saltem implicitè, & virtualiter. vt sic loquamur, deinceps in melius vitam mutare.

Et quidem veteres Theologi, vt Petrus Lombardus lib.4. dist.14. & 15. Alexander Alensis in summa Theologica par.3. quæst. 69. m. 9. art. 2. S.Thomas in 4. Sentent. dist.17. quæst.2. art.1. & 3. parte, quæst.86. art.2. & lib. 3. contra Gentes, cap.158. & lib.4. cap. 72. Scotus, Durandus, Albertus, & alij in 4. Sentent. dist.14 vel 17. simpliciter docent de ratione contritionis esse, cùm detestationem peccati, tùm propositum benè viuendi: & quamuis non distinguant inter formale, & virtuale propositum, tamen satis apertè

A indicant de formali se esse loquutos. Id quod apertius posteà docuerunt Hadrianus Pontifex VI. in quinto quodlibeto art.3. Thomas Caietanus in additionibus ad 3. partem S.Thomæ q. 1. art.1. Dominicus à Soto in 4. Sentent. dist.17. quæst.2. art.1. & Melchior Canus in relectione de Pœnitentia, parte prima.

Non defuerunt tamen pauci quidam, qui cõtrà disputauerint, ac virtuali proposito, quod in peccatorum detestatione includitur, contenti; formale propositum necessarium esse, & in ratione cõtritionis includi negauerint. In iis fuerunt Ioannes Maior, & Iacobus Almayuus in 4. Sentent. dist.14. q.1. & qui eos sequutus est, B Andreas Vega lib. 13. in Concilium Tridentinum cap. 21.

SED nobis communis, ac trita à veteribus via semper visa est tutior, & commodior. Probatur igitur, ad contritionem requiri explicitum, ac formale propositum vitæ melioris. PRIMO, ex diuinis literis. Amos 5. *Odite malum, & diligite bonum, & constituite in porta iudicium, si fortè misereatur Dominus Deus exercituum.* Isai.1. *Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum, quiescite agere peruersè, discite benefacere.* Et mox: *Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabũtur.* Hîc vides promissionem remissionis peccatorum post bona opera, saltem desiderio & proposito inchoata. Rursus Ezech.18. *Si autem impius egerit Pœnitentiam* C *ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam; vita viuet, & non morietur, omnium iniquitatum eius non recordabor.* Hoc loco verba illa: *Et custodierit omnia præcepta, &c.* ad votum, & propositũ custodiendi mandata, referenda esse videntur, non ad ipsam mandatorum obseruationem: neque enim vno die, aut vna hora, seruari possunt omnia mandata. Neq; tamen expectanda est remissio peccatorum ad longum tempus, cùm idem Propheta cap.33. dicat: *Quacunque die peccator conuersus fuerit,* indulgentiam habiturum.

AD hunc locum respondere conatur Vega loco citato, ac tria dicit. PRIMVM, obiicit verba illa eiusdem capitis: *Conuertimini, & agite Pœniten-* D *tiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas.* vbi nulla fit mentio propositi seruandæ legis; & tamen promittitur remissio peccatorum.. SED hic locus nobis apertissimè fauet. Nam cùm dixisset Propheta: *Conuertimini, & agite Pœnitentiam*; continuò explicuit quid sit conuerti, & agere Pœnitentiam, dicens: *Proiicite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum.* vbi vides quàm distinctè duo illa ponantur, quæ nos ad veram Pœnitentiam, sine contritionem requiri diximus.

SECVNDO Vega addit, illa verba: *Et custodierit omnia præcepta, &c.* à Propheta adiecta fuisse, vt intelligeremus; præter Pœnitentiam de admissis, necessarium esse, non adiicere alia noua pecca-

ta, iuxta illud GREGORII, hom.34. in Euangel. *Quid prodest, si peccata quis luxuria defleat, & tamen adhuc auaritia æstibus anhelet? quid prodest si ira culpas iam lugeat, & tamen adhuc inuidia facibus tabescat?* SED hæc responsio excluditur per vniuersalé particulam, quam Ezechiel ponit, cùm ait: *Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis.* Qui enim agit Pœnitentiam ab omnibus peccaris, frustrà admonetur, ne dum vnum luget, aliud committat: neque enim fieri potest, vt quis eo tempore auaritiæ æstibus anhelet, aut inuidię facibus tabescat, quo non solùm luxuriæ, atque iræ, sed omnium viriorum culpas luget.

TARTIO idem Vega respondet, illa verba; *Et custodierit omnia præcepta, &c:* posita esse contra illorum errorẽ, qui post Pœnitentiam peractam, licitum esse putant, ad sordes pristinas reuerti; vt Ezechiel nihil aliud voluerit, quàm post iustificationem per Pœnitentiam adeptam, in iustitia permanendum esse. SED repugnat huic expositioni, quòd Propheta satis apertè demonstrat, duo illa, Pœnitentiam videlicet à peccatis, & mandatorum obseruationem, in voto scilicet & proposito, viam quandam esse ad iustificationẽ; & proinde priora esse debere ipsa remissione peccatorum. Sic enim air: *Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, & custodierit omnia præcepta, &c. vita viuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius non recordabor.* ex quo etiã refellitur error eorum Lutheranorum, qui nouæ obedientiæ propositum, post iustificationem constituunt.

ADHÆC, illæ omnes Scripturæ, quæ Pœnitentiam per conuersionem describunt, qualis est illa inprimis, Ioël.2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu*, sententiam nostram apertè cõfirmant: siquidem conuersio ad Deum. idem est, ac voluntas placendi Deo per obseruationem mandatorũ; sicut auersio à Deo, voluntas est præuaricandi. Quemadmodũ igitur sine conuersione cõtritio esse non potest, ita nec sine proposito placendi Deo per mandatorum obseruationem.

HVC etiã facit, quod Apostolus ait ad Ephes. 4. *Deponite vos veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris: renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem.* & quod S. Gregorius scripsit hom.34. in Euang. veram Pœnitentiam esse, admissa peccata plangere, & plangenda non committere: quam definitionem Theologi omnes magno consensu receperunt.

HVC pertinent quoq; exempla rerum humanarum: nam & domini à seruis, & parentes à filiis, quos post offensionem in gratiã recipiunt, non magis peccati confessionem, quàm propositum vitæ melioris exquirunt.

SED quod me maximè ad hanc sententiam amplectendam ac defendendam mouet, est sacrosancta Florentinæ ac Tridentinæ Synodi auctoritas. In Concilio FLORENTINO, in instructione Armenorum; & in Concilio TRIDENTINO, sess.14. cap.4. ita contritio explicatur, vt sit *Dolor de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero.* NEQVE verò responderi potest, Concilia ista loqui de proposito implicito. Nã cùm propositum implicitũ à peccati detestatione nullo modo separari possit: sine caussa Concilia addidissent illa verba: *Cũ proposito non peccandi de cetero.* quorsum enim ista expressio, si propositum non expressè requiritur? Si Concilia ita posuissent. Contritio est detestatio peccati commissi cum proposito implicito nõ peccandi de cetero; nemo esset qui non iudicaret superuacaneam partem illam posteriorem definitionis, cùm detestatio peccati sine proposito illo implicito nunquam reperiatur. Igitur aut verba illa de formali proposito intelligenda sunt, aut certè, quod absurdissimum est, superuacanea sunt. Quid, quod in eodem cap.4. Concilium Tridentinum paulò pòst adiungit, propositũ nouæ vitæ principaliter in contritione contineri, cùm sic ait: *Declarat igitur sancta Synodus, Contritionem non solùm cessationem à peccatis, & vitæ nouæ propositum, sed etiam veteris odium continere?*

DENIQVE sicut peccati detestatio, propositũ non peccandi implicitum & virtuale includit: sic etiam contrà propositum non peccandi, detestationem peccati implicitam & virtualem includit. Quare si detestatio peccati commissi sine proposito formali non peccãdi de cetero, ad iustificationem aliquãdo sufficit, sufficiet etiam aliquando propositum non peccandi de cetero, sine formali detestatione peccati cõmissi: nulla enim ratio reddi potest, cur hæc paria non sint. Atqui ipse etiam Vega, loco citato, rectè negat, sine detestatione formali peccati commissi per solum propositum non peccandi de cetero, impium posse iustificari: negandum igitur etiã est, sine proposito formali non peccandi de cetero, per solam detestationem peccati commissi, impium posse iustificari. SED respondendum est argumentis, quæ contrà obiiciuntur à Vega.

CAPVT SEPTIMVM.

Soluuntur obiectiones.

PRIMA obiectio continet exempla multorũ, qui testimonio Scripturæ & Patrum, iustificationem adepti esse videntur sine formali proposito vitæ melioris. Nã 2.Reg.12. Dauid mox iustificatus est, vt corde & ore dixit: *Peccaui Domino.* de qua re loquens AVGVSTINVS hom.41. *Tres,* inquit, *syllabæ sunt, PECCAVI, sed de his tribus syllabis flamma sacrificij coram Domino ascendit in cælum,* & CHRYSOSTOMVS hom.9. de Pœnitentia: *Dic,* inquit, *Peccaui; & soluisti peccatum.* De Manasse 2.Paral.33. nihil aliud legimus, nisi eum Pœnitẽtiam egisse, & orâsse Dominum. De Niniuitis Ionæ 3. habemus conuersionem à peccatis, ieiuniũ, saccum, & orationem: propositi melioris vitæ nulla mẽ-

tio. Idem dici potest de filio prodigo, Luc.15. & Publicano, Luc.18.

RESPONDEO, ex allatis exemplis nō potest rectè colligi, Dauidē, Manassem, & ceteros, sine formali proposito vitę melioris iustificatos esse. Nam etiamsi Dauid non dixerit, nisi, *Peccaui*: tamen credendum est, eo modo verbum illud ab eo pronunciatum, quo pronunciari oportebat, vt tam subita sequeretur iustificatio. Neq; enim quicunq; dicit, *Peccaui*; iustificatur: cùm sciamus Iudam dixisse Matth.27. *Peccaui tradens sanguinem iustum*, & tamen iustificatum minimè fuisse. Dauid igitur perfecta cōuersione à Deo intus mutatus est, & dolorem de peccato, & propositum non peccandi, sine dubio habuit, quod & coram Nathan vno verbo, & multis verbis in Psalmis suis postmodum expressit. PORRO de Manasse cùm Scriptura dicat, eum egisse Pœnitentiam valdè; quis prohibet, nomine Pœnitentiæ non solùm dolorem de peccato, sed etiam propositum vitæ melioris, & opera Pœnitentiæ eo loco accipere? Conuersionem QVOQVE Niniuitarum à Iona expressam, non video cur ad solam peccati detestationem restringere cogamur, cùm etiam opera Pœnitentiæ in eis legamus, quæ sine proposito bene viuendi effici nō poterant. DENIQVE Publicanus, & filius Prodigus, qua fronte veniam peccatorum postulâssent, nisi decreuissent nō amplius eum offendere, à quo veniam postulabant? Ac vt intelligas, non posse ex solis verbis iudicium fieri de animo pœnitentis; expende quid Apostolus dixerit, cùm à Christo vocatus, & ea vocatione conuersus, & iustificatus fuit: nam neque peccâsse se dixit, neque peccata detestari, sed solùm: *Domine, quid me vis facere?* Actor.9. Quemadmodum igitur non licet argumentari, Paulum non habuisse de peccatis suis dolorem, etiamsi verbis nihil aliud expresserit, nisi propositum Domino seruiendi: sic etiam non oporteret colligere Dauidem, Manassem, & ceteros in exemplum adductos, non habuisse propositum rectè viuendi, etiamsi verbis nihil aliud expresſissent, nisi dolorem atque odium peccatorum.

SECVNDA obiectio: *Contritio seu Pœnitentia, supposita fide & spe, per legem & gratiam Dei, sufficit Christiano ad veniam obtinendam. At contritio non includit propriè, nisi actum, quo nolumus Deum offendisse: igitur sine proposito formali vitandi deinceps peccata, per solam peccati præteriti detestationem iustificari possumus.* Assumptionem probat duobus argumentis. PRIMO, quia nomen Pœnitentiæ, tùm Græcum tùm Latinum, ad præteritum, non ad futurum respicit. SECVNDO, quia propositum vitandi peccata, propriè actus est charitatis, siue obedientiæ, non Pœnitentiæ.

RESPONDEO, assumptio argumēti falsa est. Nam Concilia, Florentinum & Tridentinum suprà citata, apertisſimè ponunt in definitione contritionis, propositum non peccandi de ce-A terq; & idem docēt ex B. GREGORIO Theologi omnes, qui Pœnitentiam definiunt: *Admissa peccata plangere, & plangenda non admittere.* Et S. THOMAS, quem in hac parte sequimur, in 3.p. Summę q.87. art.1. *Pertinet*, inquit, *ad rationem veræ Pœnitentiæ, quòd non solùm homo doleat de peccato præterito, sed etiam proponat cauere de futuro.* & idem confirmat in responsione ad primam, & alibi multis in locis.

QVOD autem contrà obiicitur de nomine Pœnitentiæ, vanū est: nam, vt sæpe diximus, non tam sequenda est etymologia, quàm vsus Scripturæ & Patrum, in vera significatione vocabulorum assequenda. NEQVE verum est, quod obiicitur, Græcam vocem *μετάνοιαν*, ad præteritum, non ad futurū respicere: nam TERTVLLIANVS B Græcæ linguæ peritisſimus, li.2. in Marcionem, disertis verbis contrarium asserit, cùm sic loquitur: *In Græco sono, Pœnitentiæ nomen non ex delicti confesſione, sed ex animi demutatione compositum est.* Et sanè, *μετανοεῖν*, si etymologiam inspicias, nihil est aliud nisi Pòst sapere: proinde ad futurum potiùs, quàm ad præteritum pertinet. Sed hæc, vt dixi, inania sunt.

QVOD verò addebatur in probatione assumptionis, propositum cauendi peccata esse actum charitatis, vel obedientiæ, non Pœnitentiæ; facilè retorqueri potest in auctorem. Nam etiam actus ille, quo nolumus Deum offendisse, charitatis est, si absolutè cōsideretur. Quemadmodum igitur actus, quo nollemus Deū offendisse, C absolutè charitatis est, & tamen vt refertur ad peccatum delendum, & amicitiam cum Deo reconciliandam; Pœnitentię est: sic etiam propositum vitandi peccata, absolutè charitatis, vel obedientiæ est, cùm etiam iustis conueniat, qui non indigent Pœnitentia; tamen vt assumitur ab eo qui peccauit, ad compensandā iniuriam Deo factam, & amicitiam redintegrandā, Pœnitentię est. Siquidem Pœnitentia, vt S. Thomas docet 3. p.q.85. art.3. pars quædā est potentialis iustitiæ, cuius proprium officium est, compensare iniuriam Deo factam, vt inde reconciliatio consequatur: cōpensatur verò iniuria per detestationem peccati, & propositum seruandi mandata, & cetera omnia adhibendi, quæ Deus requirit.

D TERTIA obiectio: *Dolor de peccatis propter offensam Dei, virtute includit propositum non peccandi de cetero: igitur ad reconciliationem sufficiet, etiamsi non distinctè feratur in futura. Qui enim sic dolet, non minus perfectè vniri poterit Deo, quàm ille, qui actu haberet eiusmodi propositum.*

RESPONDEO, si quid hoc argumentum concludit, efficiet etiam, vt propositum peccata vitandi, in quo virtualis dolor de præteritis continetur, sufficiat ad reconciliationem, sine formali ac distincto dolore de peccatis admisſis; quod tamen disertis verbis negat is, cuius nunc argumēta refellimus. Dico igitur nō posse fieri, vt verus sit in animo dolor de peccatis admisſis, quin continuò oriatur etiam propositū vitandi

peccata futura: ſicut neque è contrario fieri poteſt, vt quis ex vera charitate propoſitum animo concipiat nō peccandi, quin continuò exſurgat dolor de peccato admiſſo, & nondum per indulgentiam Dei dimiſſo; neque erit vera contritio, quæ dolorem adferat de peccato præterito, ſine propoſito non peccandi de cetero; neq; erit vera charitas, quæ amorem iuſtitiæ ſine peccati odio gignat in eo, qui ſibi peccati lethalis conſcius ſit.

Quarta obiectio: *Apud homines benignos ſola vehemens patratæ culpæ deteſtatio, nonnunquam impetrat illius veniam: Deus autem longè magis benignus eſt, quàm vlli homines ſint. Neq; credibile eſt, Chriſtum expectare voluiſſe vt Petrus decerneret nunquam amplius peccare; ſed continuò peccatum ei remiſiſſe, cùm eum amarè plorantem vidit.*

Respondeo, benigni homines ad ſolā culpæ confeſsionem ac deteſtationem ignoſcunt, quia non dubitant, quin ij, quos ita culpas deteſtari vident, iam animo propoſitum cōceperint non peccandi de cetero: nam alioqui etiam per tormenta promiſsionem illā extorquent. Porrò S. Petrum dum amarè flebat, ſimul & peccatum deteſtatum eſſe, & propoſitum non peccandi concepiſſe, & veniam etiā à Deo ſi non ore, certè corde poſtulâſſe, omninò credibile eſt: id enim experimur in nobis, & in aliis, qui ſpiritu compunctionis accepto, ſeriò peccata ſua deteſtantur ac deflent.

Quinta obiectio. Petitio veniæ cum diſplicentia peccati, licet ſit abſq; formali propoſito deuitandi peccata, ſatis eſt ad obtinendā remiſſionem peccatorum. Iſaiæ 55. *Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas. & reuertatur ad Dominum, & miſerebitur eius.* Quis non videt, ſola hîc duo requiri ab impio, vt obtineat apud Deū miſericordiam, & ea illum præſtare, ſi deteſtetur peccata ſua, & miſericordiam ab ipſo humiliter flagitet? *Facilè,* inquit Ambrosius de Deo, li.7. in Lucam, cap.66. *reconciliatur, quando impensè rogatur.*

Respondeo, ſæpenumero Scriptura diuina tribuit vim iuſtificandi, aut etiam ſaluandi, diuerſis rebus; nō quòd ſolæ illæ iuſtificare, aut ſaluare poſsint, ſed quòd illæ vim ſuam habeant ad iuſtificationem, aut ſalutem, & ad eum finem perducant, ſi tamen cetera non deſint. Sic legimus Rom.3. *Arbitramur iuſtificari hominem per fidem.* Eccleſ.1. *Timor Domini expellit peccatum.* Rom.8. *Spe ſalui facti ſumus.* Luc.7. *Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Tobiæ.12. *Eleemoſyna à morte liberat, & ipſa eſt, quæ purgat peccata.* Tit.3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Iacob.1. *Suſcipite inſitum verbum, quod poteſt ſaluare animas veſtras.* Hæc & alia id genus in ſacris literis paſsim leguntur: neque tamen vllus eſt, qui inde colligat, ſolùm timorem, aut ſolam ſpē, aut ſolam eleemoſynam, aut ſolum verbum, ſine fide, & dilectione, aliiſq; ad eundem finem requiſitis, ſufficere poſſe ad ſalutem. Sic igitur etiamſi deteſtationi peccatorum & orationi alicubi Scriptura iuſtificationē tribueret: non tamen colligere oporteret, ſola illa ſufficere, ſed illa quidem vim ſuam habere, & planè iuſtificare, ſi cetera deſint.

Adde, quòd in verbis Iſaiæ citatis, non intelligo cur non potiùs propoſitum vitæ melioris, quàm peccatorum deteſtatio commendetur. Nam illa verba: *Derelinquat impius viam ſuam,* non tam ſignificare videntur, oportere vt impius peccata ſua defleat, quàm, vt ceſſet à peccato, & nouam vitam inſtituat: hoc enim eſt derelinquere viam ſuā; non incedere antiquo & vſitato itinere, ſed nouam arripere atque ingredi viam. Pari ratione verba illa ſequentia: *Et reuertatur ad Dominum,* quid aliud, quæſo, ſignificant, quàm vt impius Deum diligere, eiq; placere ſtudeat? id verò ſine propoſito ſeruandi mandata, fieri non poteſt; nam, *Si diligitis me,* Dominus ait Ioan.14. *mandata mea ſeruate.*

Sexta obiectio: *Poteſt contingere, ſubita morte aliquos ita præueniri, vt meminiſſe quidem poſsint peccatorum, quæ admiſerunt, & de eis dolentes, & clamantes, Domine miſerere; de vita diſcedant, antequā quidquam de futuris cogitare, vel decernere quiuerint. Nunquid ij venia carebunt? quid rigidius? quid durius? quid inclementius dici poteſt?* Accedit, *quòd felix ille Latro, qui cum Chriſto pendebat in cruce, non legitur propoſitum vitæ melioris habuiſſe, ſed tantùm peccata ſua deteſtatum, ad Chriſti miſericordiam confugiſſe. Luc.23. Et in Sacramento Pœnitentiæ abſoluendus cenſetur; qui ſigna doloris de peccatis oſtendit, etiamſi nullo ſigno declaret quid in futurum proponat.*

Respondeo, non facilè concedo id poſſe contingere, vt quis ex vera dilectione Dei peccata defleat, & eorundem indulgentiam poſtulet, quin ſaltem animo proponat, Deum non amplius offendere: neq; periculum eſt, vt huius propoſiti obliuiſcatur; cùm non ſolùm charitas, ſed etiam natura ipſa ſuggerat, non poſſe pacem cum Deo componi, niſi propoſitum adſit non peccandi de cetero. Quod ad Latronem attinet, is neque peccata deteſtatus, neque vitam meliorem propoſuiſſe apertè legitur; ſed ſolùm iuſtum ſupplicium ſuum agnouiſſe, Chriſtoque dixiſſe: *Memento mei dum veneris in regnum tuum.* veruntamen ex impetrata venia manifeſtè colligimus, eum vera fide, atq; ardenti charitate ad Deum fuiſſe conuerſum, & ea omnia, licet breuiſsimo temporis ſpatio, præſtitiſſe, quæ ad veram & legitimam Pœnitentiam internam requiruntur. Porro, qui ſigna doloris oſtendunt, etiamſi fortè loqui nequeant; rectè in Eccleſia abſoluuntur, quia veram peccatorum deteſtationem, cum propoſito peccata deinceps vitandi, in corde gerere, non temerè iudicantur.

Septima obiectio: *Patres veteres, & ipſum Concilium Tridentinum, ſeſ.6. cap.14. cùm Pœnitentiam, ſecundam poſt Baptiſmum tabulam appellârunt, ad peccatorum deteſtationem ſine dubio reſpexerunt: fieri poteſt igitur, vt aliquis interdum, ſine propoſito non peccandi de cetero, per ſolam deteſtationem peccatorum iuſtificetur.*

RESPONDEO, nec Pattes nec Synodus, ad ſolam peccati deteſtationem, tabulæ ſimilitudinem retulcrunt, ſed ad totam atque integram Pœnitentiam: immò Concilium non tam Pœnitentiam, quàm Pœnirentiæ Sacramentum, ſecundam tabulam appellauit.

CAPVT OCTAVVM.

Contritionem ad iuſtificationem omninò neceſſariam eſſe.

QVINTA controuerſia erat de neceſſitate contritionis. Loquimur autem hoc loco de contritione in genere, vt tam perfectā, quæ propriè contritio, quàm imperfectam, quæ attritio dicitur, comprehendamus: & quęſtionem non ſolùm de neceſsitate, quam vocant, medij, ſed etiam præcepti, intelligi volumus.

Ac Lutherus quidem & Caluinus, contritionem quæ iuſtificationē præcedat, nullam agnoſcunt. Nam Caluinus, cùm totam Pœnitentiam, fructum fidei iuſtificantis eſſe doceat, vt ſuprà oſtendimus ex lib. 3. Inſtit. cap. 3. §. 1. ſine dubio nullam Pœnitentiæ partem, proinde neq; ipſam contritionem, ad iuſtificationem obtinendam neceſſariam eſſe cenſet.

Lutherus in aſſertione articulorum ſuorum, nonnullis viſus eſt contritionis neceſsitatē pernegâſſe, propter illa verba artic. 11. *Si ſacerdotis abſolutionem obtinueris, crede fortiter te abſolutum, & abſolutus eris, quidquid ſit de contritione.* Sed tamen in articulo 12. affirmat impoſsibile eſſe, vt quis ſine contritione verè abſolutus ſit: *Si per impoſsibile*, inquit, *confeſſus non eſſet contritus, aut ſacerdos non ſeriò, ſed ioco abſoluiſſet, ſi tamen credat ſe abſolutum, veriſſimè eſt abſolutus*; & paulò infrà, declarat, ideò eſſe id impoſsibile, quia fides ſine contritione eſſe nō poteſt: *Dixi*, inquit, *per impoſsibile; quia ſatis ſuprà dictum eſt, fidem ſine contritione eſſe non poſſe, cùm gratia non infundatur, niſi cum magna concuſsione animæ.* Quare non negauit Lutherus contritionem abſolutè, ſed eam negauit ad remiſsionem peccatorum neceſſariam, cùm eam poſtponat fidei, quæ (ipſius opinione) ſola iuſtificat, vt in iiſdem articulis ſæpiſsimè repetit.

Non deſunt tamen ex Lutheri diſcipulis, qui contritionem ante confeſsionem neceſſariam eſſe doceant. Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 901. *Eſt*, inquit, *& hoc, extra controuerſiam apud nos, neminem poſſe Deo reconciliari, & remiſſionem peccatorum conſequi, niſi agat Pœnitentiam.* Et paulò infrà dicit, contritionem eſſe medium ad acquirendam iuſtificationem; & addit hæc verba: *Sic territis, & contritis, Deus gratiam & remiſsionem peccatorum per miniſterium Euangelij offert, & proponit.* Idem etiam repetit, pag. 956. & 957. *Neceſſaria*, inquit, *eſt contritio, non autem meritum eſt, &c.* Et infrà: *Ordo diuinus eſt, quòd vult quidem euangelizare, ſed*

A *pauperibus; vult ſanare, ſed contritos, &c.* Idem habet etiam Philippus in locis vltimò editis, titulo de contritione: & omnes illi ex Lutheranis, qui priorem partem Pœnitentię, contritionem; poſteriorem, fidem eſſe volunt. Sed his dimiſsis, nos iuxta communem Theologorum Catholicorum ſententiam, duas propoſitiones conſtituemus.

PRIMA propoſitio: *Contritio ſaltem imperfecta, omninò neceſſaria eſt in adultis, neceſsitate medij, ad remiſſionem peccatorum & iuſtificationem obtinendam.* Hæc propoſitio ex Concilio Tridentino, ſeſſ. 6. cap. 14. & ſeſſ. 14. cap. 4. ſatis apertè colligitur. Cùm enim Concilium dicit, cōtritionem omni tem-
B pore ad iuſtificationem neceſſariam fuiſſe, de neceſsitate medij ſine dubio loquitur; quę enim ſola pręcepti neceſsitate neceſſaria ſunt, non ita vniuersè omnia tempora complecti ſolent.

Probatur autem hæc propoſitio ex verbis illis Domini Luc. 13. *Niſi Pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis.* hæc enim verba tam ſunt perſpicua, vt nullā omninò dubitationem relinquant. PRÆTEREA, idem apertè probant verba illa S. Petri, Act. 3. *Pœnitemini, & conuertimini, vt deleantur peccata veſtra.* Et illa B. Pauli ad Rom. 2. *Ignoras quia benignitas Dei ad Pœnitentiam te adducit? ſecundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram, in die iræ & reuelationis iuſti Iudicij Dei.* Et illa Chriſti ipſius in 2. cap. Apocal. *Memor eſto vnde ex-*
C *cideris, & age Pœnitentiam, & prima opera fac: ſin autem; veniam tibi citò, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi Pœnitentiam egeris.* Deniq; Ezechiel cap. 18. nihil aliud peccatoribus concionatur, niſi vt Pœnitentiam agant, ſi ſalui eſſe velint. HOC IDEM illi omnes Patres docent, qui Pœnitentiam, ſecundam poſt naufragium tabulam appellârunt, quorum teſtimonia in primo libro retulimus: quibus addi poteſt S. AVGVSTINI teſtimoniū, qui in epiſt. 48. ad Vincentium, ita loquitur in extrema epiſtola: *Nec quenquam putes ab errore ad veritatem, vel à quocunque, ſeu magno ſeu paruo peccato, vel correctionem ſine Pœnitentia poſſe tranſire.*

SECVNDA propoſitio: *De contritione præceptum diuinum exſtat.* Hæc PRIMVM ex ſuperiore pro-
D bari poteſt. Siquidem ea omnia, quæ neceſſaria ſunt neceſsitate medij, cenſentur neceſſaria neceſsitate præcepti, licet non quæcunq; neceſſaria ſunt neceſsitate præcepti, ſint etiam neceſſaria neceſsitate medij: tenentur enim homines ea neceſſariò adhibere, ſine quibus ſalui eſſe nō poſſunt.

DEINDE exſtant in diuinis literis manifeſta verba, quibus Pœnitentiæ præceptum indicatur. Ioël. 2. *Conuertimini ad me, & ſcindite corda veſtra.* Matth. 3. *Pœnitentiam agite.* Ezech. 18. *Proiicite à vobis prauitates, & facite vobis cor nouum.* Apocal. 2. *Age Pœnitentiam.*

AN HÆC obſeruatio mandatorum, ſufficiens eſt medium ad ſalutem. Dominus enim interroganti cuidam, Luc. 18. *Quid faciens, vitam æternam*

possidebo? respondit; *Mandata nosti.* Et apertius apud Matth. cap. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mãdata.* Quod si quid aliud præter mandatorum obseruationem requireretur ad vitam æternam obtinendam, Dominus illum adolescentem nõ ram docuisse, quàm decepisse videretur. Oportet igitur, vt vel de contritione mandatum aliquod habeamus, quod nos asserimus; aut certè non sit contritio ad salutem necessaria, quod falsum esse iam suprà docuimus. Neque verò responderi potest, Christum ea verba ad iustos, non ad peccatores direxisse, quasi iustis obseruatio mandatorum sufficiat ad salutem, peccatoribus non sufficiat: nam Dominus generatim, & sine vlla exceptione respondit. Et præterea licet iuuenis ille, cui Dominus loquebatur, Lucæ 18. bonus ac iustus fuerit, vt ex cap. 10. Marci colligi potest: tamen Legisperitus, qui de eadem re Dominum interrogauit, & eandem responsionem accepit, Lucæ 10. peccator videtur fuisse, cùm Dominum tentare, non ab eo aliquid discere voluerit.

Præterea dubium esse non potest, quin diuino præcepto teneamur ea media non negligere, quæ ad vitam, & salutem corporis necessaria sunt: neq; peccatum homicidij ille euaderet, qui cibum capere nollet, quo tempore sine cibo viuere nõ posset. Quanto igitur maiore ratione, diuino præcepto tenebimur ea media assumere, sine quibus animæ vita reparari nequit?

Denique impœnitentiam non solùm peccatum, sed etiam grauissimum peccatum esse constat, vsq; adeò, vt nonnulli peccatum in Spiritum sanctum nihil aliud esse voluerint, nisi finalem impœnitentiam: & Scripturæ passim accusant impœnitentes, & pœnas eis grauissimas comminantur. Psalm. 94. *Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Psalm. 4. *Vsquequo graui corde?* Prouerb. 1. *Quia vocaui, & renuistis, &c. ego quoque in interitu vestro ridebo.* Zachar. 1. *Ne sitis sicut Patres vestri, ad quos clamabant Prophetæ priores, dicẽtes: Hæc dicit Dominus, Conuertimini de viis vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis: & non audierunt, neq; attenderunt ad me.* Matth. 23. *Quoties volui congregare filios tuos, &c. & noluisti.* Roman. 2. *Secundum duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram.* Quòd si nouum peccatum est, nolle conuerti, nolle pœnitere, nolle per contritionem veniam peccatorum suorum procurare; certè sequitur vt nouum etiam præceptum sit, quo tenemur conuerti ad Deum, & contritionem in nobis excitare. Quocirca rectè Tertullianus in lib. de Pœnitentia, ex eo probat bonum esse pœnitere, quia Deus id præcipit: *Bonum est, inquit, pœnitere, annõn? quid reuoluis? Deus præcipit.*

Sed obiectiones aliquæ soluendæ sunt, quas non Hæretici, sed Catholici, explicandæ rei gratia, proponere solent.

CAPUT NONUM.

Soluuntur obiectiones.

Prima obiectio. Baptismus, vt etiam Sacramenta cetera, nõ ponenti obicem, gratiã confert: sed obicem non ponit, qui vitam nouam proponit, & nullius peccati complacentiam habet, etiamsi fortè non detestetur re ipsa peccatum.

Respondeo, non potest rectè dici, non ponere obicem, qui sine dispositione necessaria ad Sacramentum accedit: alioqui non solùm sine detestatione peccati, sed etiam sine fide posset aliquis per Baptismum iustificari. Esse autẽ Pœnitentiam, quæ sine peccati detestatione nulla est, dispositionem ad Baptismum; docet Apostolus Petrus Act. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrũm.* quod idem nuper Tridẽtinum Concil. declarauit sess. 6. cap. 6. & anteà sanctus Thomas 3. part. q. 86. art. 2. ad primum, & alij Theologi communiter tradere consueuerunt. Qui enim propria voluntatis actione à Deo auersus per peccatum fuerat; non potest ad gratiam Dei censeri dispositus, nisi per contrariam actionem conuertatur ad Deum. Neque tamen necesse erit, vt Pœnitentia, quæ Baptismum præcedit, contritionem illam perfectam contineat, quæ etiam sine Sacramento reipsa suscepto, peccata omnia delet: nam cùm Baptismus Sacramẽtum sit regenerationis & renouationis, vim habet verè iustificandi & renouandi, proinde non necessariò exigit hominem iam per contritionẽ illam perfectam iustificatum. Et hoc fortasse sibi voluit auctor Commentariorum in Paulum, quæ Ambrosio adscribuntur; cùm in illa verba cap. 11. ad Rom. *Sine Pœnitentia sunt dona Dei,* scriptum reliquit, gratiam Dei in Baptismo neq; gemitum, neque planctum requirere, sed solam ex corde professionem. Non enim auctor ille peccati detestationem ac Pœnitentiam omninò reiecit ab eo, qui baptizandus est, sed perfectam illam contritionem, quæ sine exteriore actione vix reperitur.

Secunda obiectio. Charitas videtur omninò sufficere ad iustificationem, & salutem, etiamsi absq; Pœnitentia & contritione in aliquo reperiatur; nam *Vniuersa delicta operit charitas.* Prou. 10.

Respondeo, charitas vera sine dubio sufficit ad salutem, & iustificationem: nam vbicunque adest charitas, ibi adest iustitia, & inde necessariò abest peccatum lethale; nam *Qui diligit, legem impleuit.* Rom. 13. qui autem legem implet, iustus est, neq; ei deest aliquid ad salutem, iuxta illud Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Quare rectè sanctus Augustinus tractatu 5. in epistolam Ioannis: *Dilectio, inquit, sola discernit inter filios Dei, & filios Diaboli.* Et infrà: *Hæc est preciosa margarita, sine qua nihil tibi prodest, quodcunque habueris; quam si solam habes, sufficit tibi.* Et ipse etiam

S. IOANNES, teste S. Hieronymo in comment. cap. 6. epistolæ ad Galatas, de pręcepto charitatis sententiam illam pronunciauit: *Præceptum Domini est, & si solum fiat, sufficit.* Veruntamen charitas vera, sine vera cõtritione in eo, qui peccati mortalis conscientiam habet, nullo modo existere potest: & ideò, licet charitas etiam sola, sufficiat; rectè dicunt Theologi, contritionem in eo, qui crimen lethale commisit, esse medium necessarium ad iustificationem & salutẽ. Quemadmodum, & fides, ac spes necessarię sunt, tametsi sola charitas (Augustino teste) sufficiat: nam charitas sine fide & spe nulla est. Itaque sola charitas sufficere dicitur, quia nunquã est sola, sed chorum aliarum virtutum partim sequitur, partim præcedit. Et hoc est, quod S. Thomas docet 3. p. q. 84. art. 5. ad 2. cùm negat, charitatem sine Pœnitentia ad iustificationem posse sufficere: rationem enim reddit, quia charitas Pœnitentiam requirit, & efficit. Quomodo enim potest aliquis verè Deum diligere, nisi peccatum detestetur, per quod à gratia Dei excidit?

SED obiiciunt quidam; interdum mentem hominis ita repentè ad amorem Dei conuerti, vt ocium non habeat in peccata respiciendi: interdum etiam peccatores ad martyrium ita rapi, vt possint quidem dilectionis actum elicere, quo se ad mortem propter Christum offerant, sed metu illo pręsenti turbatos, de peccatis pręteritis cogitare non posse: interdum quoque ita esse oblitos peccatorum suorũ, vt sine miraculo nequeant ea peccata ad memoriam reuocare.

SED primum & secundum membrum huius dubitationis, non difficulter explicari possunt. Nam qui conscientiam peccati mortalis gerunt, nihil prius cogitant, cùm conuertuntur ad Deũ, quàm peccata sua: tunc enim maximè conscientię stimulus sentitur, cùm is placere incipit, quẽ peccando offendimus, & cuius gratiã desideramus. Quod etiam experimur in rebus humanis. Qui enim nõ magnificiunt amicitiam alicuius, facilè obliuiscuntur iniurias, quas illi fecerunt; sed cùm reconciliari cupiunt, tunc ad memoriã redeunt omnes iniuriæ: sic etiam mors imminens, seu per martyriũ, seu alia ratione, non modò non impedit, sed etiam excitat recordationẽ peccatorum. Quod CHRYSOSTOMVS pulchrè probat, in hom. 4. de Lazaro, exemplo fratrum Ioseph, qui cùm penè iam obliti essent iniuriam, quam in illum contulerãt, redacti posteà ad angustias, dixerunt: *Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum.* Gen. 42. Et S. CYPRIANVS idem ostendit in serm. de lapsis, exemplo trium puerorum: *Ananias,* inquit, *Azarias, Misaël, illustres ac nobiles pueri, quo minus Exomologesin Deo facerent, nec inter flammas, & camini exæstuantis incendia quieuerunt.*

DE tertio verò membro dubitationis, equidem arbitror in eo locum habere, quod quidam docent de contritione virtuali. Nam etiamsi contritionem planè formalem ordinariè requi-

A ri censeam; tamen in duobus casibus sufficere existimo virtualem. PRIMVM, quando aliquis post accuratam discussionem conscientiæ suæ, non potest ad memoriam peccatum, vel peccata sua lethalia reuocare. DEINDE, cùm aliquis neque peccati lethalis conscientiam habet, neque ocium vitam suam excutiendi, vt si fortè rapiatur subitò ad martyrium: tunc enim credibile est, posse hominem per actum dilectionis, in qua contritio virtute continetur, à peccatis occultis iustificari.

Ratio est INPRIMIS, quoniam alioqui frustrà cum Dauide diceremus Deo: *Ab occultis meis munda me Domine.* Psal. 18. Nam si absq; formali cõtri-

B tione nulla peccata deleri possunt, & contritio formalis de occultis haberi nequit: certè sequitur, vt ab occultis nulla ratione liberari possimus; quorsum igitur oramus, si quod petimus, impetrari non potest? DEINDE, sicut legimus Luc. 13. *Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis:* sic etiã legimus Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Et Ioan. 6. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitã in vobis.* Atqui omnes conceduut, Baptismum & Eucharistiam, cùm re ipsa haberi nequeũt, per votum posse suppleri. AD HÆC S. Augustinus in epist. 48. ad Vincentium, scribit, Cyprianum aut correxisse errorem illum suum, aut texisse vbere charitatis, & à Patre cœlesti

C purgatum in eo falce passionis. Et S. Thomas 3. part. q. 87. art. 1. disertis verbis scribit, virtualem displicentiam nõ sufficere ad remissionem peccati mortalis, nisi quantũ ad peccata oblita post diligentem inquisitionem: quo loco admittit displicẽtiam virtualem, pro iis diluendis criminibus, quæ ad memoriam reuocari nõ possunt. DENIQVE mirum est, si non absurdũ videatur, posse cõtingere, vt homines aliqui in media Ecclesia, sine miraculo iustificari nequeant: quales nimirum illi essent, qui aut morbo, aut senectute, aut alia de caussa omninò peccatorum suorum memoriam perdidissent.

TERTIA obiectio aduersus alteram propositionem, quæ erat de præcepto contritionis. Im-

D pœnitentia non est speciale aliquod peccatũ, sed circumstantia omnium peccatorum, vt S. Thomas docet in 2. 2. q. 14. art. 2. non igitur speciale aliquod præceptum de Pœnitentia exstabit.

RESPONDEO, Impœnitentia interdum speciale peccatum est, interdum circumstantia alterius peccati. Speciale peccatum est, quando occurrit tempus, quo tenemur Pœnitentiã agere, & eam tamen non agimus. Neq; enim pręceptũ de Pœnitentia agenda, quouis tempore obligat, cùm sit affirmatiuũ; sed solùm certis temporibus, vt cùm versamur in periculo vitæ, cùm ad confessionem est accedẽdum, cùm Deus peculiari inspiratione ad Pœnitentiam nos inuitat, iuxta illud Psal. 94. *Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra.* At extra eiusmodi tempora,

impœ-

impœnitentia nó tam peccatum nouum, quàm peccati patrati circumstátia est: quamdiu enim quisque in peccato hæret, tamdiu impœnitens dici potest, & semper magis, ac magis difficilem sibi reditum ad gratiam Dei facit. Porrò S. Thomas in 2. 2. quæst. 14. art. 2. de impœnitentia ista posteriore loquutus est: idem verò auctor in 3. part. quæst. 84. artic. 7. ad 1. agnoscit præceptum naturale de Pœnitentia agenda; & q. 85. artic. 2. speciale præceptum de Pœnitentia exstare confirmar. Sed de his ista sufficiant, de quibus integræ disputationes in libris nostrorum exstant.

CAPVT DECIMVM.

De quantitate contritionis.

SEXTA controuersia erat; Quantanam esse debeat ea tristitia, quam de peccatis suscipimus, vt ad iustificationem peccatorum sufficiat. Hîc mirè triumphant, atq; exultant Aduersarij: existimant enim se locum reperisse, ex quo doctrinam Catholicã de Pœnitentia cum plausu vulgi reprehendant, vt quæ ad desperationem sternat viam, vel certè planè dubios, atque incertos de sua iustificatione homines reddat.

Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 963. scribit Concilium Tridentinum exigere ad iustificationem, contritionem charitate perfectam; eam autem contritionem, vt perfecta sit, probat ex Scoto, habere debere certum gradum intensionis, & certo spatio temporis continuari; cùm tamen neq; possit vlla ratione constitui, quotus ille gradus sit, neq; quantum spatium temporis exigatur. Ita nimirum redduntur perplexa, & implicata omnia. Addit etiam ex testimonio Scholasticorum aliorum, contritionem oportere ex charitate procedere; charitate autem Deum super omnia diligi debere: ad quam perfectionem nullus Sanctorum in hac vita peruenire potest. Ex his ita colligit pag. sequenti: *Impossibilis igitur est sufficientia, & perfectio contritionis, & eius persuasio vel facit Pharisæos, vel desperabundos. Conscientia enim, quæ nunquam potest certa esse de sufficientia & perfectione contritionis, semper dubia & incerta manebit de remissione peccatorum, & reconciliatione cum Deo.* Hæc ille.

Ad eundem modum Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 2. *Contritionem*, inquit, *debitam exigunt, hoc est, iustam & plenam: sed interim non constituunt, quando securus aliquis esse possit, se hac contritione ad iustum modum defunctum esse.* Et infrà: *Sed vbi exigitur doloris acerbitas, quæ culpæ magnitudini respondeat, & quæ in trutina appendatur cum fiducia veniæ; hîc verò misera conscientia miris modis torquentur, & exagitantur, dum sibi debitam peccatorum contritionem imponi vident, nec assequuntur debiti mensuram, vt secum decernere possint, se persoluisse quod debebant.* Et §. 3. *Quòd si me*, inquit, *calumniari aiunt; prodeant sanè, & vnum aliquem ostendant, qui huiusmodi contritionis doctrina, vel*

A *non sit ad desperationem adactus: vel simulationem doloris, iudicio Dei, pro vero dolore non opposuerit.* Hæc ille. Nec dissimilia scripta reliquit Heshusius in libro de sexcentis erroribus Pontificiorum, tit. 9. num. 25. & 28.

Nos igitur duo præstabimus in præsenti disputatione. Demonstrabimus PRIMVM, quod nobis obiiciunt aduersarij, in ipsos verisimè conuenire, vt videlicet ad desperationem adigant pœnitentes. DEINDE doctrinam communem Theologorum veram, & consolationis plenam de quantitate contritionis breuiter explanabimus.

Vt incipiamus à PRIMO, concedunt aduersarij, Kemnitius & Caluinus, contritionem, eamq́;
B seriam & vehementem, esse necessariam. Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 942. *Ardua*, inquit, *quæstio est, quomodo Pœnitentia ita agi possit, vt certissimus nos cõsequi reconciliationem, & remissionem peccatorum: si enim Pœnitentia non rectè agitur, peccator licet quærat, non tamen assequitur remissionem peccatorum.* Deinde pag. 953. explicans quomodo agatur vera Pœnitẽtia: *Omninò*, inquit, *in iis, qui veram & seriam Pœnitentiam agunt, necessaria est contritio.* Et pag. 954. docet, cõtritionem acrem ac vehementem esse debere: *Hinc sequitur*, inquit, *dolor conscientiæ, grauiter dolentis se peccásse, & peccatis offendisse Deum.* Caluinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 2. *Equidem*, inquit, *sedulò & acriter instandum esse fateor, vt quisq; amarè deflendo sua peccata,*
C *se ad eorum displicentiam & odium magis acuat.* Et §. 3. *Diximus & nos*, inquit, *quodam loco, nunquam sine Pœnitentia obuenire peccatorum remissionem; quòd nulli nisi afflicti, & peccatorum conscientia vulnerati, Dei misericordiam implorare sincerè possunt.* Hæc ille.

Quamuis antè iisdem in locis dicant, ac protestentur, se non facere contritionem caussam, aut meritum remissionis peccatorum, & Caluinus iactet se sustulisse illa animarum tormenta; Quòd contritio debita præstanda sit: tamen ex iis, quæ ipsi docent, apertissimè sequitur, neminem ex sententia ipsorum sine vera, seria, grauique contritione iustificari, siue ea contritio iustificationis caussa sit, siue conditio tantùm, siue quid aliud; id enim ad rem nostram hoc loco
D non pertinet.

Quæ sit autem vera, seriaque contritio, sine qua peccata non remittuntur; non possumus aliunde melius, ac tutius discere, quàm ex literis sacris. Porrò, literæ sacræ vbiq; requirunt cõtritionem ex toto corde; qualis est etiam vera Dei dilectio, ex qua contritio vera procedit. Deut. 4. *Cùm quæsieris Dominum, inuenies eum, si toto corde quæsieris eum, & tota tribulatione animæ tuæ.* Deut. 30. *Si ductus pœnitudine cordis, reuersus fueris ad Dominum in toto corde tuo, & tota anima tua, miserebitur tui.* 3. Reg. 8. *Si peccauerint tibi, & reuersi fuerint ad te in vniuersò corde suo, & tota anima sua, propitiaberis populo tuo.* 2. Paralip. 30. *Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt eum.* Hierem. 29. *Quæretis, et inuenietis me, cùm quæsieritis me in toto corde vestro.* Ioël. 2. *Conuertimini*

A *uertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu, & planctu, & scindite corda vestra.*

Debent igitur Aduersarij velint nolint, admittere; sine contritione perfecta, & quæ ex toto corde sit, non remitti peccata. Atqui eiusmodi contritionem, vt etiam dilectionem Dei, ex toto corde, impossibilem in hac vita esse contendunt, & quam nullus vnquam Sanctorum habuerit, vt ex locis suprà citatis, & ex aliis multis omnes norunt qui eorum scripta legerunt. Quare sequitur, vt remissio peccatorum planè sit impossibilis, & pœnitentibus nihil supersit aliud, nisi desperatio, si vera est doctrina Kemnitij & Caluini. Quam enim, quæso, spem salutis B ille concipiet, qui contritionem ex toto corde impossibilem esse censet; & eam solam veram ac seriam Contritionem esse, negare non potest; & sine vera seriaque Contritione peccata non remitti sibi certissimè persuasit?

CAPVT XI.

De quantitate Contritionis, ex sententia Catholicorum.

SEd iam dimissis Aduersariis, veram de Contritionis quantitate sententiam aliquot propositionibus complectamur.

PRIMA propositio: C *Non requiritur ad eam contritionem, quæ sit futura sufficiens ad remissionem peccati, vt æqualis sit magnitudini iræ diuinæ.* Hæc est contra calumniam & mendacium Caluini, qui lib. 3. Institut. cap. 4. §. 2. vt etiam in primo libro notauimus, scribere ausus est, tam perfectam contritionem à Catholicis exigi, vt in trutina appendatur cum fiducia veniæ: non potest autem in trutina appendi cum fiducia veniæ, nisi sit iustum precium peccatorum, & ex rigore iustitiæ satisfaciat Deo, atque iræ ipsius magnitudinem æquet.

Et quidem non exigi à Catholicis tantam cõtritionem, perspicuum est ex eo, quòd omnes Catholici negant, Contritione mereri nos ex D condigno iustificationem, aliqui etiam negant ex congruo. Rectè autem non exigi, probari potest, tùm quia scriptum est: *Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare?* Psalm. 89. tùm quia peccatum lethale, Deum qui infinitæ dignitatis est, offendens, infinitam indignationem & pœnam meretur: non potest autem homo infinitum precium offerre Deo, quantumuis doleat ac seipse excruciet.

SED argumentum euidens habemus ex diuinarum Scripturarum testimoniis, atque exemplis. Nam Scriptura nihil aliud à nobis exigit, nisi vt cõuertamur ad Deum in toto corde: conuerti autem ad Deum in toto corde, non est, dolorem illum concipere, qui æqualis sit offensioni vel iræ diuinæ, nam dolor iste sine dubio impossibilis est. Si verò impossibile esset conuerti ad Deum in toto corde, cur Deus ipse id postularet? cur diceret Ioël. 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro?* an Deus ignorabat id fieri non posse, aut fieri volebat quod sciebat nõ posse fieri? DEINDE, Scriptura testatur aliquos in toto corde reuersos ad Deum, & alios pronunciat reuersuros: quæ sunt argumenta certissima, id fieri posse; & proinde conuerti in toto corde, non significare contritionem æqualem iræ diuinæ. 4. Regum 23. *Similis illi non fuit Rex, qui reuerteretur ad Dominum in omni corde suo.* Hierem. 24. *Ego ero illis in Deum, quia reuertentur ad me in toto corde suo.*

Quare quod S. CYPRIANVS ait serm. de lapsis: *Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus;* non significat, dolorem absolutè offensioni æquandum esse, quod fieri nõ potest: sed proportionem illam inter peccata & dolorem de peccatis, esse debere, vt de maiore peccato magis, de minore minus doleamus. QVOD verò scribit S. AMBROSIVS in lib. ad Virginem corruptam, cap. 8. cùm ait: *Sed quanta putas, & qualis necessaria Pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certè excedat?* non ita accipiendum est, quasi Pœnitentia æquare, aut excedere debeat peccatum, vt offensam Dei, sed vt dolor Pœnitentiæ æquet, aut excedat voluptatem, quam peccãdo accepimus: quod aliis verbis ita scripsit HVGO de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, parte 14. cap. 2. *Si in correctione minor est afflictio, quàm in culpa fuit delectatio, non est dignus Pœnitentiæ tuæ fructus.*

SECVNDA propositio: *Dolor de peccatis esse debet summus, saltem (vt Theologi loquuntur) appreciatiuè.* Rectè enim Doctores tradunt dolorem summum posse duobus modis intelligi, intensiuè, & appreciatiuè. Summus dolor intensiuè dicitur, quando voluntas (nam de dolore spiritus, non sensus siue corporis, hîc loquimur, licet vnus ex altero nasci soleat) quando, inquam, voluntas summo conatu detestatur aliquid: summus autem appreciatiuè, quando voluntas pluris æstimat detestationem alicuius mali, quàm cuiuscunque boni consequutionem, aut alterius mali euitationem. Itaque magnitudo doloris intensiuè, attenditur ex parte subiecti, magnitudo appreciatiuè, ex parte obiecti: & sæpe accidit, vt de re aliqua magis doleamus intensiuè, de qua minùs doleamus appreciatiuè, & contrà. Nam viri etiam boni grauius tristantur interdum & dolent, ob mortes filiorum, quàm ob peccata; qui tamen, si daretur optio, mallent filios amisisse, quàm Deum offendisse. De sancta Paula Romana scribit S. Hieronymus in eius vita, in mortibus filiorum sic illam grauiter affici solitã, vt semper de vita periclitaretur: qualem dolorem ob crimina in Deum admissa, nunquã sensisse legitur: nec tamen dubitari potest, quin fœmina illa sanctissima & optima, maluerit filios omnes perire, quàm vel leuiter Deum offendere.

Si quis obiiciat, fieri non posse, vt voluntas nō intensius doleat de eius rei amissione, quam pluris æstimat, cùm ideò doleat, quia rem charam, & quam magnifaciebat, amisit. RESPONDEBIMVS, id fieri non posse, si omnia sint paria: tamen non semper esse omnia paria: Sæpe enim fit, vt id quod minoris faciendum esse recta ratio iudicat, sit propinquius, notius, naturæ conuenientius, longa familiaritate coniunctū, quod proinde magis afficiat, & moueat, licet illi aliud quippiam absolutè ac simpliciter præferatur. Id quod in rebus etiā corporalibus experimur, quippè qui magis tristamur & angimur ob acrem dolorem dentium, aut vstionem aliquam digiti, quamuis non lethalem, quàm ob febrim lentam, sed pestiferam: & tamen quis nō libenter febrim illam lentam & pestiferam, cum acerbissimo dentium aut digitorum dolore mutaret?

B

HIS explicatis, propositio nostra probatur ex omnibus illis Scripturæ locis, quæ paulò antè adduximus, vt ostenderemus, contritionem ex toto corde, atq; adeò summam, & maximam esse debere. DEINDE, addi possent illa omnia loca, quæ iubent vt Deum ex toto corde diligamus, quæ exstant Deuter.6. Matth.22. Luc.10. & alibi. Qui enim iubemur Deum ex toto corde diligere, iubemur pariter peccatum, quo Dei amicitiam violamus, toto pectore detestari. DENIQVE ratio id ipsum apertissimè docet. Nam cùm peccatum sit malorum omnium maximum; super omnia detestandum, fugiendumque est. Et quia teste Apostolo Rom.3. *Non sunt facienda mala vt veniant bona*, ideò non licet peccatum eligere quacunque conditione proposita: proinde magis dolendum est appreciatiuè, de commisso peccato, quàm lætandum de quouis opere bono.

C

TERTIA propositio: *Non est necesse, vt contritio sit dolor summus intensiuè.* Probatur PRIMVM, quia si id esset necesse; maximè ob ea loca Scripturæ, quæ iubent vt conuertamur ad Deum in toto corde, & tota tribulatione animæ nostræ, Ioëlis 2. & Deuter.4. sed ista loca exigunt quidem dolorem summum appreciatiuè, vt suprà diximus, non tamen intensiuè. Conuerti enim ex corde, nihil est aliud, nisi seriò ac sincerè conuerti: ex toto autem corde conuerti, est integrè & perfectè conuerti, ita vt non partim peccata detestemur, partim illis afficiamur, siue, nō vnum peccatum odio habeamus, & alteri adhuc adhæreamus, sed omnia detestemur, ab omnibus simpliciter auertamur; idque tam perfectè, vt nullum sit malum quod vitatum malimus, quàm peccatum. Neque aliter intelligenda sunt loca ista, quæ conuersionem ex toto corde requirunt, quàm illa, quæ dilectionem ex toto corde præcipiunt: illa autem loca nō exigere summam dilectionem intensiuè, sed solùm appreciatiuè, vt videlicet nihil Deo anteponatur, vel æque-

D

A

tur; ostendimus in 2.lib. de membris Ecclesiæ, qui erat de Monachis, cap.13. vbi ista omnia diligenter excussimus.

DEINDE, probatur eadem propositio experimento hominum piorum, qui (vt paulò antè de sancta Paula referebamus) intensiùs aliquando dolent ob mortem charorum, quàm ob peccata, licet paratissimi sint omnia perpeti potiùs, quàm vt peccatum in Deum committerēt. Neque reprehendi potest vehemens ille dolor, qui ex amissione filiorum in parentibus cernitur, tùm quia naturalis est, tùm etiam quia in sanctissimis hominibus locū inuenit. Certè Patriarcha Iacob ita doluit mortem filij sui Ioseph, vt Scriptura dicat Gen.37. *Congregatis cunctis liberis eius, vt lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere; sed ait, Descendam ad filium meum lugens in infernum.* Et S.Dauid 2.Reg.19. ita vehementer Absalonem filium suum defleuit, vt licet multa legātur de insigni contritione eius ob peccatum adulterij, atq; homicidij; maiora tamē signa doloris ob filij mortem ostendisse videatur.

Accedit TERTIO, quòd ex iis, qui seriò & vt oportet, de peccatis suis dolent, alij magis, alij minus doleut. Non enim tantoperè celebraretur Mariæ Magdalenæ contritio, si omnes, qui rectè Pœnitentiam agunt, parem contritionem haberent, quoad intensionem, sicut reuera parem habent, quoad appreciationem.

PRÆTEREA, si dolor summus pro quolibet lethali crimine exigeretur, nemo posset magis de vno, quàm de alio peccato dolere; quod est & contra experientiam, & contra rationem. Experimur enim, grauiora crimina acriùs conscientiam pungere, & maiorem tùm verecundiam, tùm displicentiam parere, quàm leniora: & iudicium rectę rationis id postulat, vt maiora delicta maior Pœnitentia, & contritio intensior consequatur.

DENIQVE, si summus dolor intensiuè ad veram contritionem necessarius esset, vix vnquam possemus, non dico certò scire, sed ne probabiliter quidem cognoscere, nos id fecisse quod debemus, in sceleribus detestandis. Quis enim est, qui non possit, si studium adhibere velit, ad contritionem paulò maiorem se excitare? At profectò absurdum, & alienum à diuina benignitate videtur, vt eam medicinam instituerit, in qua pacem animi, ac tranquillitatem nullam inueniamus.

QVARTA propositio: *Non requiritur certus gradus intensionis, neque mora vlla temporis, ad veram contritionem.* Hæc est aduersus nonnullos, qui veram contritionē esse negant, nisi & ad certum quendam intensionis gradū perueniat, & certo spacio temporis duret. Sed facilis est huius sententiæ confutatio. Nam Scripturæ conuersionem & Pœnitentiam exigunt; sed certi gradus aut temporis mentionem nullam faciunt: quare si certus gradus, certumúe tempus requireretur,

id esset

id esset omninò incognitum, & proinde non ex electione, sed casu fieret, vt aliqui ad iustã mensuram doloris peruenirent, & in eo dolore iusto tempore versarentur. DEINDE, quis vnquam in præceptis fidei, spei, dilectionis, aliarumque virtutum istas mensuras excogitauit, vt non sit fides, aut spes, aut charitas, nisi certum gradum intensionis, & certam moram temporis habeat? quod si in virtutibus ceteris ista non requiruntur, cur requirerentur in Pœnitentiæ virtute?

QVID, quod Scriptura & Patres satis apertè tradunt, quouis momento posse hominem per veram Pœnitentiam iustificari? Isaiæ 30. iuxta editionem LXX. Interpretum: *Cùm reuersus ingemueris, saluus eris.* & Ezechielis cap. 18. non semel Deus indulgentiam promittit iis, qui à peccatis auersi, atque ad vitam meliorem conuersi fuerint: Et Ecclesiasticus cap. 11. *Facile est*, inquit, *in oculis Dei, subitò honestare pauperem.*

S. CYPRIANVS tract. 1. qui est ad Demetrianum, extremo: *In isto*, inquit, *mundo manenti, Pœnitentia nulla sera est.* Et infrà: *Tu sub ipso licet exitu, et vita temporalis occasu pro delictis roges, & Deum, qui vnus & verus est, confessione & fide agnitionis eius implores; venia confitenti datur, &c.* Et in serm. de cœna Domini: *Sed*, inquit, *& in eodem articulo temporis, cùm iam anima festinet ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerserit Pœnitentiam, clementissimi Dei benignitas non aspernatur.* Et infrà: *Nec quantitas criminum, nec breuitas temporis, nec hora extremitas, nec vita enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio excludit à venia.* Et infrà, de bono latrone: *In momento*, inquit, *impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & statim consumatus ciuis Sanctorum, & domesticus Dei promissus est in regnum.* S. BASILIVS homil. de Pœnitentia: *Tantummodò voles*, inquit, *& ipse Deus vltrò occurret.* Et probat ibidem Basilius exemplo filij prodigi, incredibilem esse Dei benignitatem erga pœnitentes. S. Ioannes CHRYSOSTOMVS in epistola priore ad Theodorum lapsum: *Non*, inquit, *ad temporis rationem, sed iuxta affectum animæ solet diiudicari Pœnitentia.* Et infrà de bono latrone: *In eo momento*, inquit, *totius vitæ peccata simul abstersit, atque ante Apostolos, officij grati præmium suscepit.* S. LEO in epist. 91. ad Theodorum Episcopum: *Apud Deum*, inquit, *nullas patitur venia moras vera conuersio, dicente Spiritu Dei per Prophetam: Cùm conuersus ingemueris, saluus eris.* Sanctus etiam COELESTINVS I. Papa in epist. ad Gallos: *Desperat*, inquit, *de misericordia Dei, qui ei ad subueniendum morienti sufficere, vel in momento non credit posse.* Et infrà: *Vera ergo ad Deum conuersio in vltimis positorum, mente potiùs æstimanda est, quàm tempore; Propheta hoc taliter asserente; Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris.*

QVINTA propositio: *Neque illud exigitur, vt tot sint actus contritionis, quot sunt peccata; modò de omnibus, quæ post examen menti occurrunt, ex animo doleamus.* Nam vt negandum non est, singula peccata detestanda esse, cùm scriptum sit Isaiæ 38. *Recogitabo tibi omnes annos meos, &c.* Et Ezechielis 18. *Si im-*

A *pius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, &c.* sic est etiam concedendum, posse hominem vnica actione peccata omnia, quæ memoriæ fortè occurrunt, detestari, atque ob ea commissa dolere: alioqui enim falsum esset, quod paulò antè demonstrauimus, in momento posse hominem conuerti, & iustificari.

SEXTA propositio: *Vtilissimum tamen est, peccata singula amarissimè, & longo tempore ita deflere, vt contritio non solùm appreciatiuè, sed etiam intensiuè, & extensiuè vt sic loquamur, summa dici possit.*

Hanc propositionem satis nobis persuadent exempla, & cohortationes Sanctorum. Nam & Dauid lauabat per singulas noctes lectum suum,
B Psal. 6. & S. Petrus fleuit amarè, Luc. 22. & Magdalena lachrymis suis pedes Domini irrigauit, Luc. 7. & S. AVGVSTINVS de se loquens lib. 8. Confess. cap. 12. *Vbi*, inquit, *à fundo arcano alta consideratio contraxit, & congessit totam miseriam meam in conspectum cordis mei, oborta est procella ingens, ferens ingentem imbrem lachrymarum.* Et infrà: *Ego sub quadam fici arbore straui me, nescio quomodo, & dimisi habenas lachrymis, & proruperunt flumina oculorum meorum, acceptabile sacrificium tuum.* Et infrà: *Dicebam hæc, & flebam amarissima contritione cordis mei.* S. CYPRIANVS in serm. de lapsis, extremo: *Orare*, inquit, *oportet impensiùs, & rogare, diem luctu transigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare, &c.* S. AMBROSIVS in libro ad Vir-
C ginem corruptam, cap. 8. *Defluant*, inquit, *oculi lachrymas, qui masculum simpliciter non aspexerunt: pallescat facies, quæ quondam viruit impudicè: cor verò sit liquescens, sicut cera, &c.*

Hæc & similia passim apud sanctos Patres inueniuntur, quæ quidem non eo solùm toto animo amplectenda sunt, quod (vt diximus) cõtritio eo sit vtilior, quo est maior: sed etiam quia periculum est, ne homo se ipse fallat; & dum se ad acrem & intensam contritionem excitare non satagit, reuera ne appreciatiuè quidem toto corde crimina detestetur.

CAPVT XII.

D *Contritionem caussam esse remissionis peccatorum.*

SEPTIMA controuersia ordine sequitur, Vtrum cõtritio peccata remittat. Lutherani etiamsi contritionem requirant ad remissionem peccatorum, tamen non ferunt, vt contritio dicatur caussa iustificationis; quod ideò faciunt, ne vlla ratione fidei derogetur, cui soli iustificationem tribuunt.

Lutherus in assert. art. 12. posteaquam docuerat fidem iustificare, etiamsi per impossibile homo non esset contritus, subiungit: *Dixi autem, per impossibile, quia satis suprà dictum est, fidem sine contritione esse non posse, cùm gratia non infundatur sine magna*

concussione animæ: volui enim fidei virtutem declarare, & commendare, quàm sola faciat ad remissionem peccatorũ, & iustificationem pacis. Quod dico, ne quis me putet contritionem, seu perturbationem illam cordis in cognitione peccatorum suscitatam, negare. Volo eam; sed dico eam non operari iustificationem, aut remissionem peccatorum: fides enim in verbum Dei, iustificat & purgat. Ioannes Caluinus lib. 3. Institut. cap. 4. §. 3. *Diximus*, inquit, & *nos quodam loco, nunquam sine Pœnitẽtia obuenire peccatorum remissionem; sed simul adiecimus, Pœnitentiam non esse caussam remissionis peccatorum.* Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 960. *Impetrationem*, inquit, *venia & reconciliationem cum Deo, manifestè tribuunt* (Catholici) *actui seu operi contritionis nostra: & quidem ante Absolutionem, qua est vox Euangelij, gratis* B *propter meritum Christi annuncians, & impertiens fidei reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum. Quid verò aliud est hoc, quàm reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum adimere Euangelio, & fidei, immò gratuita misericordia Dei, & merito Christi: & transferre illam in merita nostrorum operum?*

At Catholici communi consensu docent, cõtritionem caussam esse remissionis peccatorũ: quod idem Tridẽtinum Concilium docet, tùm sess. 6. cap. 6. tùm sess. 14. cap. 4. Ex quibus etiam locis intelligere licet, duobus modis contritionem caussam esse iustificationis; quia videlicet disponit ad iustificationem, & impetrat remissionem peccatorũ. Sess. 6. cap. 6. numerat Concilium actum Pœnitentię inter dispositiones iu- C stificationis: & quia dispositio non solùm se tenet ex parte materiæ, sed etiam ex parte agentis; ideò actus Pœnitentiæ quatenus ab auxilio gratiæ, & libero arbitrio procedit, & hominem disponit ad iustificationem, ipsius iustificationis caussa dici potest aliquo modo etiam efficiens. Sess. 14. cap. 4. idem Concilium scribit: contritionem omni tempore necessariam fuisse ad veniam impetrandam: porrò impetrare, est esse etiam aliquo modo caussam.

Theologi Scholastici in eo solùm dissentire videntur, quod nonnulli volunt actum Pœnitentiæ, vt etiam actum fidei & dilectionis, esse dispositionem ad remissionem peccatorum, sed non meritum neque de condigno, neq; de con- D gruo remissionis peccatorum: & huius sententiæ sunt Ioannes Capreolus in secundo Sentent. distinct. 40. quæst. vnica, & Dominicus à Soto lib. 2. de natura & gratia, cap. 4. At alij, iiq; plurimi, non solùm dispositionem, sed etiam meritum de congruo iustificationis esse volunt eiusmodi actus: quæ sententia est Magistri Sententiarum in 2. lib. Sentent. dist. 27. & S. Thomæ in 2. dist. 27. quæst. 1. art. 4. ad 4. Alberti in primum, dist. 41. art. 2. ad quintum. S. Bonauenturæ in 2. dist. 28. art. 2. quæst. 3. & in 4. dist. 15. artic. 1. quæst. 5. Præterea Scoti, Durandi, Gabrielis, & aliorum, in 2. dist. 28. & ex recentioribus Andreæ Vegæ lib. 8. in Concilium Tridentinum. decem vltimis capitibus, & in opusculo de iustificatione

A quæst. 7. Et quamuis posterior hæc sententia nobis verior, & Scripturis ac Patribus conformior videatur, tamen in eo potissimum laborabimus, vt probemus, Pœnitentiam siue contritionem caussam esse remissionis peccatorum, quidquid sit de vocabulo meriti.

Habemus PRIMVM diuinas literas, ad quarum apertissima testimonia nullam adhuc legi Aduersariorum responsionem. Ezech. cap. 18. *Cùm auerterit se impius ab impietate sua, ipse animam suam viuificabit.* Quid clarius? an viuificare animã suam, non est aliquid facere ad propriam iustificationem? In eodem capite: *Facite*, inquit, *vobis cor nouum, & spiritum nouum.* quomodo autem faciat homo sibi cor nouum, & spiritum nouum, paulò antè Propheta explicauerat dicens: *Conuertimini, & agite Pœnitentiam: proiicite à vobis omnes praeuaricationes vestras.* Quod si dum conuertimur, & Pœnitentiam agimus, facimus nobis cor nouum, & spiritum nouum; quis inficiari potest, conuersionem, ac Pœnitentiam caussam esse iustificationis?

Ionæ 3. *Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitia, quam loquutus est vt faceret eis, & non fecit.* Hoc certè loco caussa redditur cur misertus sit Dominus Niniuitarum, quia conuersi sunt de via sua mala, & Pœnitentiæ opera fecerunt.

Psalm. 50. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* At sacrificium Deum placare, & gratiam impetrare solet: & ideò subiungitur: *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies.*

Danielis 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* Tobiæ 12. *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, qua purgat peccata.* Hæc loca non videntur intelligenda de eleemosyna quocunque animo facta: nam qui in peccato perseuerare volunt, nunquam per eleemosynas saluabuntur. Neque intelligi possunt de eleemosynis iustorum, qui pœnas temporarias post culpæ remissionem, iuxta Catholicorum sententiam, redimunt: siquidem Nabuchodonosor, quem Daniel alloquitur, impius erat; & Angelus apud Tobiam non tribueret eleemosynæ vim liberandi à morte, si de iustorum tantùm eleemosynis loqueretur. Quare loca illa de eleemosynis pœnitentium intelligenda sunt, qui saltem ex congruo per contritionem & opera Pœnitentiæ, Dominum placant.

Lucæ 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Hoc loco dilectio, siue contritio ex dilectione, quam lachrymæ testabantur, apertissimè dicitur esse caussa remissionis peccatorum: siquidem particula illa QVONIAM, causalis est.

Sed accedant testimonia Patrum; qui passim per contritionem peccata deleri, ablui, purgari dicunt: item contritione Deum placari, eique satisfieri affirmant: denique contritionem meritum, ac pretium appellare non verentur.

TERTVL-

TERTVLLIANVS lib. 4. in Marcionem, ante medium: *Video, inquit, & Achab Regem maritum Iezabel, reum idololatriæ, et sanguinis Nabutha, veniam meruisse Pœnitentia nomine.* Et in libro de Pœnitentia: *Pœnitentia,* inquit, *Dominus mitigatur.* ORIGENES homil. 11. in cap. 20. Leuitici: *Purgatio,* inquit, *peccati per Pœnitentiam constat: quam vtrum quis dignè gerat, ita vt mereri pro ea veniam possit, videto.* CYPRIANVS in serm. 5. de lapsis, extremo, posteaquam dixerat, Pœnitentiam esse medicinam peccati, & per eam Dominum placari; & ad veram contritionem fuerat cohortatus, ita sermonem clausit: *Qui sic Deo satisfecerit, qui Pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adiutus à Domino, quam contristauerat, lætam faciet Ecclesiam; nec iam solùm Dei veniam merebitur, sed coronam.* Quibus verbis docet, vera contritione satisfieri Deo, & veniam impetrari, vt inde iustificatus homo, etiam ipsam gloriæ coronam per martyrium, vel alia sancta opera mereatur. ATHANASIVS in libro de Virginitate, vltra medium: *Vide,* inquit, *quale remedium in lachrymis: specta, quæso, quam iniquitatem deleuerint. Quid enim tetrius hoc vitio? quippe qui ter iureiurando Dominum abnegauerit, tantum tamen scelus per lachrymas deleuit.* BASILIVS in sermone de Pœnitentia: *Statim,* inquit, *Dauid ad pharmacum properauit.* vbi contritionem pharmacum peccati appellat. Et infrà: *Tertiò Dominum Petrus negauit; lachrymatus est; flexerunt lachrymæ eum, qui nostri misertus est.* Et in epistola ad Virginem lapsam, in fine, dicit per Pœnitentiam purgari animam: & in libro de vera virginitate, vltra medium: *Pœnitentia,* inquit, *certum est, relaxari peccata.* AMBROSIVS libro secundo de Pœnitentia, capit. 3. loquens de filio prodigo: *Tam citò,* inquit, *veniam meretur, vt venienti, & adhuc longè posito occurrat Pater, & osculum tribuat, quod insigne est sacræ pacis.* Et libro 10. in Lucam, in illud Luc. 22. *Respexit Dominus Petrum, &c. Lachrymæ,* inquit, *veniam non postulant, sed merentur.* Et infrà: *Et tu si veniam vis mereri, dilue culpam lachrymis tuam.* Et præfatione in Psalm. 37. *Quis dubitet affligere animam suam, cùm Propheta tantùm afflixerit, soluens pretium lachrymarum pro redemptione peccati?* EPHREM in libro de die Iudicij, cap. 5. *Compunctio,* inquit, *sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compunctio remissionem delictorum nobis acquirit.* HIERONYMVS in Epitaphio Fabiolæ, explicans contritionem ac pœnitentiam eius: *Quæ peccata,* inquit, *fletus iste non purget? quas inueteratas maculas hæc lamenta non abluant?* Et infrà: *O felix Pœnitentia, quæ ad se Dei trahit oculos.* Et in libro secundo contra Pelagianos: *Qui peccata,* inquit, *simpliciter confitentur, merentur humilitate clementiam Saluatoris.* Ioannes CHRYSOSTOMVS in secundo libro de compunctione cordis: *Sola est,* inquit, *cordis compunctio, quæ sicut ignis, omne animæ vitium perurit, et adimit: & quantacunque in ea reperit mala, abstergit vniuersa, & penitùs delet.* AVGVSTINVS in epist. 54. ad Macedonium: *Quosdam,* inquit, *à societate remoue-*

A *mus Altaris, vt pœnitendo placare possint, quem peccando contempserant.* Et in Psalm. 50. *Niniuitæ,* inquit, *Pœnitentiam egerunt, & certam misericordiam meruerunt.* cui sententiæ GREGORIVS subscribit libro 3. cap. 4. in primum librum Regum, in hæc verba: *Niniuitæ dum veluti pro difficili reconciliatione, graui Pœnitentia se deiiciunt, omnipotentis Dei misericordiam facilè meruerunt.*

Habemus igitur ex testimoniis veterum, contritionem siue Pœnitentiam verè caussam esse iustificationis, cùm peccata deleat, abluat, abstergat, sanet, cùm Deum placet, illi satisfaciat, eius misericordiam impetret, ac suo modo mereatur.

B DENIQVE adferri potest etiam duplex ratio. PRIMA, oratio peccatoris pœnitentis non est inanis apud Deum, sed eum placat, & veniam impetrat, vt patet exemplo Publicani, Lucæ 18. multò igitur magis conuersio, ac Pœnitentia, quæ orationis est caussa, non erit inanis, sed aliquid faciet ad remissionem impetrandam. SECVNDA, actus Pœnitentiæ à Spiritu sancto est, vt aduersarij concedunt, & ad iustificationem disponit; ergo suo modo caussa est iustificationis: neque enim Spiritus sanctus per eiusmodi actum nos disponens, nihil facit, aut nullius pretij siue meriti est, quod facit in ordine ad iustificationem.

C SED obiiciunt Aduersarij. Si contritione nostra iustificamur, quomodo gratis iustificari nos dicit Apostolus? si contritio iustificationem meretur, cur non potiùs redditur, quàm donatur?

RESPONDEO, quod ad similem obiectionem olim respondit AVGVSTINVS: ideò gratis nos iustificari, licet contritionis merito iustificemur, quia ipsa contritio donum Dei est; ille enim non gratis iustificaretur, qui ex opere proprio, id est, solius liberi arbitrij viribus acquisito, iustificaretur: *Non dicat,* inquit AVGVSTINVS in epist. 106. *sibi, Si ex fide, quomodo gratis? quod enim fides meretur, cur non potiùs redditur, quàm donatur? Non dicat ista homo fidelis, quia cùm dixerit; Vt merear iustificationem, habeo fidem: respondetur ei; Quid enim habes,* D *quòd non accepisti? Cùm ergo fides impetrat iustificationem, non gratiam aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici.* Hæc ille, vbi meritum humanum, vocat opus ex solo libero arbitrio factum, sine speciali videlicet gratia Dei excitante & adiuuante: qua significatione accipiendo meritum, passim affirmat contra Pelagianos, gratiam non secundum merita nostra dari; vt videre licet in hac ipsa epistola 106. & in præcedente, & sequente; & præfatione in Psalm. 31. & libro de gratia & libero arbitrio, cap. 6. 7. & 8. vbi ante iustificationem nulla agnoscit merita, nisi mala. Sed nusquam negat, ex operibus cum auxilio Dei speciali factis, vt ex actibus fidei, orationis, pœnitentiæ, & similibus, non posse nos mereri aliquo modo ipsam

remissionem peccatorum, & gratiam benè operandi: quin potiùs id apertissimè confitetur, epist. 105. *Nec ipsa,* inquit, *remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei, qua fide ille dicebat: Deus, propitius esto mihi peccatori; & descendit iustificatus merito fidelis humiliatus, quoniam qui se humiliat, exaltabitur. Restat igitur vt ipsam fidem, vnde omnis iustitia sumit initium, non humano, quo isti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec vllis praecedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcunque sunt merita: sed gratuitum Dei donum esse fateamur, si gratiam veram, id est, sine meritis cogitamus.* Et epist. 106. *Si quis dixerit, quòd gratiam bene operandi fides mereatur; negare non possumus, immò gratissimè confitemur.*

Neqve verum est, quod quidam dicunt ab Avgvstino retractatam fuisse istam propositionem, Fides meretur iustificationem; quando retractauit illam: *Initium fidei est ex nobis*; lib. 1. Retract. cap. 23. Nam in epist. 105. & 106. vbi maximè contendit, initium fidei non esse ex nobis, disertis verbis docet, fidem mereri iustificationem, vt iam ostendimus: & in illo ipso lib. 1. Retractat. cap. 23. vbi retractat quod olim dixerat; initium fidei esse ex nobis; affirmat verissimè dictum esse, quod fides inchoat meritum. Porrò S. Thomas in 1. 2. quæst. 114. artic. 5. dicit hanc propositionem: *Fides meretur iustificationem*; esse retractatam, si fides accipiatur pro fide solis viribus liberi arbitrij acquisita: in quo sensu neque S. Augustinus accipit fidem, neque nos accipimus, cùm dicimus, fidem mereri de congruo iustificationem.

Respondeo secundò ad eandem obiectionem Aduersariorum, non solùm gratis nos iustificari, licet Pœnitentia iustificationis gratiam mereatur, quia Pœnitentia donum Dei est, vt iam diximus: sed etiā quia meritum istud, quod Patres agnoscunt ante remissionem peccatorum, non est meritum ex condigno, sed ex congruo, neque illi merces ex iustitia, sed ex benignitate respondet, ac breuiter non est meritum simpliciter, sed aliquo modo; vt semper loquuti sumus. Meritum enim ex condigno & simpliciter, non præcedit iustificandum, sed sequitur iustificatum, vt Augustinus scribit in Psalm. 110. libro de fide & operibus, capite decimoquarto libro primo ad Bonifacium, contra duas epistolas Pelagianorum, capite 2. libro de spiritu & litera, capite 29. & 30. & lib. 1. ad Simplicianum, quæst. 2.

De hoc merito ex condigno, fine ex iustitia loquens Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 8. dicit, iustificari hominem gratis, quia neque fides, neque opera, quæ iustificationem præcedunt, ipsam merentur: meritum enim ex iustitia, opponitur gratiæ, non autem meritum ex congruo, quod non in iustitia, sed in liberalitate fundatur. Et hoc modo de merito, nimirum ex condigno, nos in primo libro dum mendacia Hæreticorum refutatemus, sæpe diximus. Contritionem nō esse meritum, sed dispositionem iustificationis. Deniqve omnia loca Patrum à nobis adducta, vbi Contritio siue Pœnitentia dicitur meritum, precium, satisfactio pro peccato; de merito, precio, & satisfactione ex congruo accipienda sunt, vt etiam loca Scripturæ: *Peccata tua eleemosynis redime.* Danielis quarto, & similia.

CAPVT XIII.

Contritione perfecta cum voto Sacramēti suscipiendi, remitti peccata ante Sacerdotis absolutionem.

Octava quæstio est; Vtrum Contritio ante Absolutionem Sacerdotalem peccata remittat: siquidem Catholici Doctores communi consensu docere solebāt, Contritionem si perfecta sit, & votum Sacramenti Baptismi, aut Absolutionis adiunctum habeat, omninò reconciliare hominem Deo, & peccata remittere, etiam antequam Sacramentum reipsa percipetetur.

Ceterùm, nostro tempore Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 960. apertè reprehendit eos, qui Contritioni remissionem peccatorum tribuunt ante Absolutionem. Fuit etiam Doctor quidam ante paucos annos, qui in libro, quem de charitate cōscripsit, aduersus communem sententiam docuit; Catechumenis & pœnitentibus, quamuis perfectè conuersis, & charitate flagrantibus, nō remitti peccata siue reatum mortis æternæ, nisi cùm vel baptizantur, vel reconciliantur ministerio Sacerdotum, nisi fortè in mortis articulo.

Et quidem cum Kemnitio, facili negotio controuersia finiri potest. Nam cùm ipse, & omnes Lutherani contendant, sola fide hominem iustificari, & Absolutionem ea tantùm de caussa requirant, vt per eam annuncietur verbum Dei, ex quo fides à pœnitente concipiatur: si quis ante Absolutionem, vel ex lectione Scripturæ, vel ex memoria Baptismi, vel aliunde fidem concipiat, quomodo negare possunt eum iustificari etiam ante Sacerdotalem Absolutionem? Nónne Lutherus ipse in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, scripsit, hominem iustificari, modò credat, etiamsi Baptismum non in nomine Domini, & proinde non verum & legitimum accipiat? & in assertione articuli 12. nónne scripsit, vndecunq; verbum audiatur, fidem concipi posse, & inde hominem iustificari, etiamsi non per modum Absolutionis, sed per iocum, vel ad illud oppugnandum, verbum Dei pronūcietur? Deniqve nisi Kemnitius probet, quòd nūquam faciet, fidem concipi

cipi non posse, nisi per Absolutionem; nunquam obtinebit, non posse homines antè iustificari, Deoq; reconciliari, quàm Sacerdotum ministerio absoluantur. PORRO Catholici non cuicunq; Pœnitentiæ, sed illi soli remissioné peccatorum tribuunt ante Absolutionem, quæ perfecta est; quæq; ex fide, spe, & charitate procedit.

Iam verò scriptori illi Catholico, qui veram perfectamq; Contritionem, cum reatu lethalis peccati vsq; ad Sacramenti perceptionem, manere contendit, opponimus PRIMVM Concilij Oecumenici auctoritaté. Nam Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 4. declarat, post Euangelium promulgatum neminem iustificari sine Baptismo, aut eius voto: quo loco admittit Concilium, posse hominem per veram Pœnitentiam cum voto Baptismi, Deo recóciliari, antequam Baptismum reipsa percipiat. Et sess. 14. cap. 4 disertis verbis docet, Cótritionem charitate perfectam, reconciliare hominem Deo, priusquam Sacramentũ Pœnitentiæ actu suscipiatur. Et sess. 13. cap. 7. idem Concilium declarat, ad præparationem Eucharistiæ, Cófessionem Sacramentalem necessariam esse iis, qui cóscientiam habent peccati lethalis: & simul excipit eos, qui fortè Missam celebrare tenentur, neq; habent sacerdotem, cui peccata sua confiteantur; iis enim Contritionem cum proposito Confessionis, ad Eucharistiam nó indignè percipiẽdam sufficere iudicauit. Itaq; Cócilium illud credidit, per veram contritionem, etiam ante sacerdotis Absolutionem, & extra mortis articulum, peccata remitti; neq; enim suspicari fas est, in vllo casu Cócilium Catholicum permissurum fuisse, vt cum conscientia reatus peccati mortalis, ad Sacramentum Eucharistiæ accederetur.

SECVNDO, opponimus testimonia Scripturarum, & sanctorũ Patrum explicationes. Scriptura enim passim docet, eos, qui toto corde ad Dominum cóuertuntur, sine mora veniam peccatorum accipere.

Lib. 2. Reg. cap. 12. cùm audisset Dauid à Nathan Propheta peccatum suum, pœnitentia ductus ait: *Peccaui Domino*; & continuò subiecit Nathan: *Dominus quoq; transtulit peccatum tuum*; de qua re loqui videtur idem Dauid, cùm ait in Psal. 31. *Dixi, Confitebor aduersum me iniustitiam meam: & tu remisisti impietatem peccati mei.* S. AMBROSIVS in Apologia Dauid, cap. 7. *Si dixit*, inquit, *Pronunciabo; & veniam meruit antequam pronunciaret: quanto magis vbi de se pronunciauit dicens: Iniquitatem meam ego cognosco; remissum est ei omne peccatum? ergo remissionem meruit iniquitatis, & texit charitate, atque operuit peccata sua.* S. AVGVSTINVS concione 2. in Psalm. 31. *Non pronunciat*, inquit, *sed promittit se pronunciaturum, & ille iam dimittit.* Sanctus GREGORIVS in commentario eiusdem Psalm. 31. *Attende*, inquit, *quanta sit indulgentia vitalis velocitas, quanta misericordia Dei commendatio, vt confitentis desiderium comitetur venia, antequam ad cruciatum perueniat Pœnitentia: an-*

A *tè remissio ad cor perueniat, quam confessio in vocem erumpat.*

Isaiæ 30. secundum versionem LXX. Interpretum: *Si reuersus ingemueris, tunc saluus eris.* ex quo loco ita colligit quod volumus, S. LEO epist. 91. ad Theodorum Foroiulij Episcopum: *Misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur venia moras vera conuersio, dicente Spiritu Dei per Prophetam: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris.* Hæc ille, qui certè satis apertè docet, veram conuersionem nullas pati veniæ moras, proinde continuò remitti contritis peccata, etiam antequam Absolutio Sacerdotalis accedat.

B Similia legimus apud Ezechielem, cap. 18. *Si impius auerterit se ab iniustitia sua, iniquitatum eius non recordabor amplius.* & cap. 33. *Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua.* At profectò multum nocet impietas, quamdiu reum facit ęternę damnationis: nec potest Deus dici oblitus iniquitatum, quamdiu pœnas æternas iniquitati debitas non relaxat.

Huc etiam pertinet parabola filij prodigi, Lucæ 15. videmus enim in ea parabola, patrem occurrisse filio reuertenti, & antequam ille confessionem suam absoluisset, dedisse osculum pacis. Quam parabolam ad pœnitentium consolationem adducens AMBROSIVS lib. 2. de Pœnitẽtia, cap. 3. *Tam citò*, inquit, *veniam meretur, vt venienti,* C *& adhuc longè posito occurrat Pater, et osculum tribuat, quod insigne est sacræ pacis.*

TERTIO, opponimus ea omnia loca Scripturæ & Patrum, quæ charitatem cum peccato, siue reatu mortis æternæ, simul habitare nó posse testantur. Si enim charitas sine remissione peccatorum esse nequit, & Contritio nascitur ex charitate, eamque comitem indiuiduam habet, necessariò efficitur, vt etiam Contritio sine remissione peccatorum esse nequeat.

Prouerb. 8. *Ego diligentes me diligo.* Prouerb. 10. & 1. Petri 4. *Vniuersa delicta operit charitas.* 1. Ioan. 3. *Nos scimus quia translati sumus de morte ad vitam, quoniã diligimus fratres: qui non diligit, manet in morte.* Lucæ 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

D S. Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 7. in posteriorem ad Timotheum: *Sicut*, inquit, *ignis vbi syluam occupauerit, omnia purgare consueuit; ita & charitatis feruor quocunque inciderit, omnia perimit, atque perrumpit: vbi charitas est, omnia sublata sunt mala.* S. GREGORIVS homil. 33. in Euangelia: *Quid*, inquit, *esse dilectionem credimus nisi ignem? & quid culpam, nisi rubiginem? vnde nunc dicitur: Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum: ac si apertè diceretur: Incendit plenè peccati rubiginem, quia ardet validè per ignem amoris.* S. AVGVSTINVS lib. 15. de Trin. cap. 18. de charitate loquens: *Nullum est*, inquit, *isto dono Dei excellentius: solum est, quod diuidit inter filios regni æterni, & filios damnationis æternæ.* Hæc ille: qui reatum mortis æternæ cum charitate esse non posse, apertissimè confitetur. Quomodo

enim charitas diuideret inter filios regni æterni, & filios damnationis æternæ, si possent qui charitate flagrant, esse rei damnationis æternæ? A Idem AVGVSTINVS tract. 5. in epist. Ioannis: *Dilectio*, inquit, *sola discernit inter filios Dei, & filios Diaboli*. Et infrà: *Si solam habes, sufficit tibi*. at quomodo sola sufficit, si hominem nō liberat à reatu mortis æternæ? Et infrà: *Si quis in corde suo inuenerit charitatem; securus sit, quia transiit à morte ad vitam, iam in dextera est*. at num in dextera esse dici potest, qui adhuc reus est Gehennæ, & filius iræ, ac perditionis? Vide similia loca, libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 19. & homil. 50. de verbis Domini.

QVARTO, opponimus rationem ex effectis, & proprietate charitatis ductam. Charitas & consequēter Contritio, efficit filios Dei, vt sanctus Augustinus demonstrat libro de gratia Christi, cap. 21. ex illis verbis Scripturæ: *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & simus*. 1. Ioan. 3. At qui filij Dei sunt, hoc ipso hæredes regni sunt, iuxta illud Apostoli Gal. 4. *Itaq; iam non est seruus, sed filius: quòd si filius, & hæres per Deum*. non igitur potest qui charitatem habet, reus esse mortis æternæ, quæ exhæredationem à regno cœlorum includit. B

RVRSVS, qui charitatem habet, implet legem, & rectè viuit, vt idem Augustinus ostendit in libro de fide & operibus, cap. 14. ex illis Apostoli verbis Roman. 13. *Plenitudo legis est dilectio*. At C nemo rectè viuere, neque legem implere potest, nisi regeneratus, & iustificatus, & filius Dei effectus. Libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 2, inquit AVGVSTINVS: *Cùm non viuant benè homines nisi effecti filij Dei, quid est, quod iste libero arbitrio tribuit bene viuendi potestatem?* Et præfatione in expositionem Psalm. 31. *Nihil*, inquit, *boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorum*. & concione secunda in eundem Psalmum, explicans illud: *Pro hoc orabit ad te omnis Sanctus*, scribit neminem esse sanctum, nisi post remissionem peccatorum. Et in Psalm. 110. *Iustitiam*, inquit, *non operatur, nisi iustificatus*, & libro de spiritu & litera, cap. 26. *Factores legis iustificatio præcedit*. Sequitur igitur, vt qui charitatem habent, liberi sint D à peccato, quandoquidem sancti sunt, & legem implent, quod nemo potest nisi à peccato iustificatus.

PRÆTEREA charitas facit amicos Dei, vel potiùs ipsa est amicitia hominis cum Deo. Prouerb. 8. *Diligentes me diligo*. Ioannis 15. *Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis*. quid autem ipse præcipiat, explicat in eodem loco, dicens: *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem*. S. AMBROSIVS in epist. 7. ad Simplicianum: *Libertas*, inquit, *liberum facit hominibus, charitas amicum Deo*. At qui amicus Dei est, quomodo potest reus esse apud Deū mortis æternæ? potéstne aliquis amicum putare, à quo sciat sibi sempiternum exitium præparatum?

QVINTO, opponimus Ecclesiæ totius consensum. Nam in Ecclesia sæpe conceduntur à Pontificibus Indulgentiæ habētibus contritionem peccatorum suorum, cum proposito Confessionis Sacramentalis suo tempore faciendæ: & eædē Indulgentię à fidelibus toto orbe Christiano libenter, & cum gratiarum actione suscipiuntur. At certum est, Indulgentias hoc requirere, vt qui eas sumit, iam sit in statu gratiæ, & liber à reatu mortis æternæ, & solùm pro temporalibus pœnis satisfacere teneatur: Indulgētiæ enim à temporalibus pœnis homines liberant, si tamen priùs ab æternarum reatu liberati fuerint. Quare vniuersa Ecclesia credit, per Cōtritionem cum voto Confessionis, à reatu peccati mortalis hominem liberari, atq; in gratiam cum Deo redire.

POSTREMO, opponimus id quod etiam Aduersarius admittit, in articulo mortis, si non adsit qui reconciliet pœnitentem, vel baptizet Catechumenum, posse eos per veram Contritionem cum desiderio Sacramēti percipiendi, non solùm iustificari, sed etiam continuò ad æternam gloriam peruenire. Id enim docet Ambrosius in oratione de obitu Valentiniani Iunioris, Augustinus lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, cap. 22. Bernardus in epist. 77. ad Hugonem, & Innocentius III. cap. Ad Apostolicā, de presbytero non baptizato. At certè non est articulus mortis, qui homines illos iustificat, sed vera conuersio, & cordis contritio cum desiderio Sacramenti suscipiendi. Articulus enim mortis solum excusat à præuaricatione præcepti, ac facit vt non sit reus Sacramenti non percepti, qui non ideò Sacramentum non habuit quia noluit, sed quia non potuit. Ergo vbicunq; eadem caussa reperietur, id est, vera Contritio cū proposito Sacramenti suscipiendi, idem etiam continuò sequetur effectus.

CAPVT XIV.

Soluuntur obiectiones.

MVLTÆ sunt obiectiones, & graues aduersus ea, quæ superiore capite disputata sunt. PRIMA obiectio: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Lucæ 7. Si Dominus peccata dimisit, cùm ait: *Remittuntur ei peccata multa*. vt verba ipsa sonant, quæ præsentis temporis sunt, & vt sentire videtur S. Thomas in 3. par. quęst. 64. art. 3. necesse est, vt aliquo tempore fuerit mulier in peccatis suis, licet charitate flagraret. Non enim tunc primùm cœpit diligere, cùm audiuit Absolutionem suam, sed multò antè cœperat: Dominus enī non ait: Quia diligit multum, sed: *Quia dilexit multum*. NAQVE responderi potest, remissam fuisse pœnam temporalem, non autem æternam, cùm Dominus ait: *Dimittuntur ei peccata multa*. Nam in parabola duorum debito-

rum explicuit Dominus se loqui de condonatione debiti, pro qua debitores satisfacere nunquam potuissent: *Non habentibus*, inquit, *vnde redderent, donauit vtrisque*. at satisfacere pro temporali pœna, possunt ij, quibus Deus donauit æternam, & quos gratia sua diuites fecit.

RESPONDEO, verba illa: *Dimittuntur ei peccata multa*, non cogunt vt dicamus, illo ipso tempore peccata fuisse fœminæ illi dimissa, quo verba illa Dominus pronunciauit: nam etiam posteà interiecto aliquanto spatio temporis, iterum Dominus ait: *Remittuntur tibi peccata tua*. nec tamen dicere debemus, bis eadem peccata fuisse dimissa. Verba igitur Domini: *Remittuntur ei peccata multa, &c.* nihil aliud significant, nisi, magnam dilectionem caussam fuisse magnæ indulgentiæ: & vt sanctus Gregorius explicat in homil. 33. magnam rubiginem peccati, magno charitatis igne purgatam. Illa autem verba: *Remittuntur tibi peccata tua*, quæ magis præseferunt formam præsentis Absolutionis; partim absoluunt exteriùs, & coram hominibus, eam quæ iam intùs à Deo absoluta erat; partim etiam confirmant Absolutionem inuisibiliter datam. Nam simile quid legimus Marci 5. vbi Dominus mulieri, quam iam sanauerat à fluxu sanguinis, ait: *Esto sana à plaga tua*. quo verbo non eam curauit, sed curationem iam factam confirmauit. PORRO sancti Thomæ testimonium nihil concludit, quoniam in argumentis contrariis rem illam breuiter attigit, sed non clarè exposuit, quid inde sentiret.

DICET aliquis, Si dilectio Dei caussa fuit remissionis peccatorum, priùs certè debuit esse dilectio, quàm peccati remissio: ergo dabitur tempus aliquod, quo dilectio Dei sine remissione peccatorum fuerit.

RESPONDEO, dilectionem Dei super omnia, de qua hic loquimur, vltimam esse dispositionem ad gratiam, & peccati remissionem, & proptereà esse quidem natura priorem, quàm sit remissio peccatorum, sed nullo puncto temporis eam præcedere: quod idem in naturalibus formis & dispositionibus vsu venire Philosophi docent.

SECVNDA, obiectio: *Qui non diligit me, sermones meos non seruat*. Ioan. 14. At Catechumeni ante remissionem peccatorum. sermones Domini diligenter obseruant: igitur Catechumeni ante remissionem peccatorum Deum diligunt.

RESPONDEO, si de integra obseruatione mandatorum Dei agatur, falsa est assumptio: neq; enim Catechumeni ante remissionem peccatorum omnia mandata seruant; vel si ea seruant, non carent remissione peccatorum, vt suprà ex Augustino demonstrauimus.

TERTIA obiectio: *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, &c.* hic igitur est ordo iustificationis. vt primùm quis diligat Deum, deinde mandata seruet, postremò illi per aduentũ Patris, & Filij, & Spiritus sancti peccata omnia remittuntur.

RESPONDEO, illud: *Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, &c.* ad gloriam æternam, non ad iustificationem à peccatis referendum est, vt sanctus Augustinus tract. 75. in Ioannem, & sanctus Cyrillus lib. 10. in Ioannem, cap. 1. referunt. Itaque hic est ordo quem Dominus hoc loco statuit graduum ad vitam æternam, vt quis primùm diligat Deum, deinde mandata omnia seruet, postremò diligatur à Deo dilectione illa perfecta, quæ beatitudinem confert. Quod idē apertiùs paulò antè his verbis Dominus explicauerat: *Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum*. quod certè tunc fiet, cùm similes illi erimus: *Quia videbimus eum sicuti est*. 1. Ioan. 3.

QVARTA obiectio. Act. 22. Ananias Paulo, quem perfectè conuersum esse, & vas electionis factum ab ipso Domino audierat, sic ait: *Et nunc quid moraris? exurge, & baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine illius*.

RESPONDEO, rectissimè dicuntur hæc Paulo ab Anania, quia debuit Paulus omnia facere, quæ ad peccata remittenda Dominus instituerat. Non enim certò sciebat Ananias, adeò perfectam Pauli conuersionem fuisse, vt sola sufficeret ad peccata eius delenda; licet eum à Domino singulariter præordinatum, & vas electionis futurum esse non dubitaret. Potuit ETIAM Ananias hortari Paulum, licet perfectissimè conuersum, & per hoc iustificatum, vt amplius peccata sua ablueret: iuxta illud Psalm 50. *Amplius laua me ab iniquitate mea*. fortè enim non totius pœnæ reatus per conuersionem ei remissus fuerat; & si totius pœnæ reatus fuerat remissus, certè non deerant vulnera ex peccato relicta, vt propositiones malæ, & alia id genus multa, quæ per gratiam Dei curari poterant. DENIQVE & illud dici posset, debuisse Paulum iam intùs lotum inuisibiliter, lauari etiam exteriùs visibiliter, vt non solùm gratiam, sed etiam gratiæ signum haberet; vt sensus sit eorum verborum: *Ablue peccata tua*, id est, Ablutionis Sacramentum accipe: quo modo de Cornelio loquitur S. AVGVSTINVS quæst. 33. in librum Numeri: *Cornelius, inquit, audiens, & credens quod prædicauerat Petrus, ita mundatus est, vt ante visibilem Baptismum, cum suis qui aderant, acciperet donum Spiritus sancti: verùmtamen nec visibile Sacramentum contemni potuit, vt ablutus etiam extrinsecus, lauaret quodammodo vestimēta sua*. Hæc ille.

QVINTA obiectio: *Si quis non amat Dominum nostrum IESVM CHRISTVM anathema sit*. 1. Cor. 16. At impiũ est, execrari Catechumenos & pœnitentes, anhelantes ad remissionem peccatorũ: igitur in illis est charitas Christi ante remissionem peccatorum.

RESPONDEO, Catechumeni & pœnitentes, si Christum super omnia diligunt, ac vera Dei

charitate flagrant, iam apud Deum remissionem consequuti sunt, ad cuius remissionis Sacramentum piè, religioseque anhelant. Si autem per inchoatam dilectionem Dei (vt Concilium TRIDENTINVM loquitur sess. 6. cap. 6.) paulatim disponuntur ad gratiam, non habent illi quidem remissionem peccatorum, sed neque ex eorum numero habendi sunt, quos Apostolus execratur: ille siquidem eis tantùm anathema dicit, qui Christum neque perfectè, neque imperfectè diligunt, vel etiam oderunt ac persequuntur, aut certè contemnunt, & agnoscere dedignantur.

SEXTA obiectio: *Qui non diligit, manet in morte.* 1. Ioan. 3. Sed Catechumeni & pœnitentes ante remissionem peccatorum viuunt, cùm peccata sua cõfiteantur, quod mortui facere nequeunt, dicente Scriptura: *A mortuo, tanquam qui non est, perit confessio.* Ecclesiastici 17. Igitur Catechumeni & pœnitentes ante remissionem peccatorum Deum diligunt.

RESPONDEO, Catechumeni & pœnitentes, dum diligere incipiunt (vt Concilium paulò antè citatum loquitur) simul viuere incipiunt, perfectè victuri, quando perfectè diligent. Quare pulchrè Augustinus, lib. 1. ad Simplicianum, quæst. 2. comparat Catechumenos embrionibus, qui in vteris matrum concepti, viuere incipiunt, sed nascuntur posteà per Baptismum, vt ad vitam perueniant sempiternam. Porrò Confessio non est propriè opus vitæ, sed dispositio ad vitam: opera enim quæ propriè dicuntur vitæ, sunt opera iustitiæ bona, ac vitæ æternæ meritoria. AVGVSTINVS in Psal. 110. *Iustitiam,* inquit, *homo non operatur, nisi iustificatus.* & infrà: *Vnde ergo illa confessio? nondum quidem opus est iustitia, sed delicti improbatio.*

SEPTIMA obiectio. Apostolus 1. Corinth. 13. scribit, neque fidem, neque eleemosynas aliquid prodesse sine charitate. Sed impium est existimare vel dicere, nihil prodesse Catechumenis & pœnitentibus fidem quam habent, & eleemosynas quas faciunt, ante remissionem peccatorum: habẽt igitur illi charitatem, etiam ante remissionem peccatorum.

RESPONDEO, quod Apostolus ait, fidem, & eleemosynas non prodesse sine charitate, non ita accipiendum est, quasi absolutè non prosint, hoc est, nullam adferant vtilitatem, sed quòd nequeant hominem ad vitam æternã perducere, nisi cum charitate iungantur: alioqui enim fides, quamuis informis, donum Dei est, & multum prodest, cùm sit iustificationis initiũ, & iustitiæ fundamentũ. Si quis ædificij materialis fundamentum iecisset, ac deinde neq; parietes, neq; tectum superædificaret, nihil ei prodesset quod fecit, cùm solo fundamento neq; à sole, neq; ab imbribus defendi posset: at si vellet in ædificatione pergere, multum ei prodesset, quòd fundamentum iam haberet. Sic etiã fides infor-

A mis, si semper maneat informis, nõ prodest, quia non saluat, multum tamen prodest, si ei spes & charitas adiungantur.

OCTAVA obiectio: *In CHRISTO IESV neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur.* Galat. 5. Sed fides, qua Catechumeni & pœnitentes impetrant remissionem peccatorum, multum valet; igitur per dilectionem operatur.

RESPONDEO, fides quæ per dilectionem operatur, dicitur sola valere, quia sola perfectè iustificat, & saluat: sed non ideò fides, quæ petit remissionem peccatorum, & inchoat iustificationem, nihil valet. Neq; oportet Christianum

B hominem idem iudicium facere de fide, quæ magnum donum Dei est, & sine qua impossibile est placere Deo; & de circumcisione ac præputio, quæ nullam omninò vim habeant ad iustificandum.

NONA obiectio: *Scientia inflat, charitas ædificat.* 1. Cor. 8. Sed scientia Catechumenorum & pœnitentium non inflat, sed ædificat, cùm ad remissionem peccatorum hominem perducat; igitur cum charitate cõiuncta est etiam ante remissionem peccatorum.

RESPONDEO, non habet Apostolus, scientiam sine charitate semper inflare; sed scientiam occasionem superbiæ præbere solitam, & ideò magis charitati, quàm scientiæ incumbendum

C esse. His autem non repugnat, vt scientia sine charitate, sed cum timore, qui charitatem præcedit, non inflet, sed deprimat; quòd sæpe in pœnitentibus videmus, qui ex contemplatione Iudicij futuri, aut infernalium suppliciorum nõ modò non inflantur, sed etiam terrentur, & humiliantur.

DECIMA obiectio. Concilium Mileuitanum cap. 4. dicit anathema iis, qui dicunt gratiam dilectionis non esse necessariam ad non peccandum, sed non peccare, conuenit etiam Catechumenis ante remissionem peccatorum.

RESPONDEO, loquitur Concilium de gratia dilectionis, per quam homo vitare potest omnia peccata mortalia, fide omnia mandata ser-

D uare, quæ gratia non præcedit, sed simul infunditur cum remissione peccatorum: vt patet ex cap. 3. vbi dicitur, gratiam Dei per IESVM Christum, non solùm remittere peccata, sed etiam iuuare ad non peccandum; & statim cap. 4. dicitur, hanc eandem gratiã non esse scientiam tantùm, sed etiam charitatem. Quòd verò dicitur in argumento: *Catechumenis ante remissionem peccatorum conuenit non peccare;* in eo sensu verum est, quia non licet eis peccare, & auxiliũ Dei habent, quo possint vitare singula peccata; non tamen omnia simul vitabunt, nisi posteaquam gratiam iustificationis fuerint adepti.

VNDECIMA obiectio. Concilium ARAVSICANVM can. vlt. *Deus,* inquit, *nullis præcedentibus meritis, fidem & amorem sui priùs inspirat, vt Baptismi*

Sacramentum fideliter requiramus. Item Concilium TRIDENTINVM sessione 6. capite 6. dicit, quod peccatores se ad iustitiam præparantes, Deum tanquam fontem iustitiæ diligere incipiunt.

RESPONDEO, ista argumenta ferunt secum solutionem. Nam Concilium Arausicanum apertè distinguit amorem illum imperfectum, quem habent homines ante remissionem peccatorum, à vera charitate, per quam seruantur omnia mandata, quę cum reatu mortalium peccatorum esse non potest: siquidem postquam dixerat: *Fidem & amorem sui prius inspirat*; subdit, *Vt Baptismi Sacramentum fideliter requiramus, & post Baptismum, quæ ipsi sunt placita implere possimus.* Concilium verò Tridentinum, clarissimè distinguit imperfectum illum amorem à charitate, quam cap. 7. dicit, cum remissione peccatorum simul infundi.

DVODECIMA obiectio. S. Augustinus libro 12. de ciuitate Dei, cap. 9. & lib. 14. cap. 7. & libro de gratia Christi, cap. 21. & alibi, docet bonam voluntatem esse id, quòd in Scripturis vsitatiùs charitas nominatur: sed bonam voluntatem habet homo etiam ante remissioné peccatorum, cùm Lucæ 2. promittatur pax hominibus bonæ voluntatis.

RESPONDEO bona voluntas, quam B. Augustinus vocat charitatem, non est quæcunque bona voluntas, sed illa quæ datur nobis per Spiritum adoptionis, in quo clamamus, Abba Pater, quæque diffunditur in cordibus nostris per Spiritum inhabitantem, & quæ sola perducit ad vitam æternam. NAM sanctus Augustinus eodem lib. 12. de ciuitate Dei, cap. 9. postquam dixit Angelos creatos cum bona voluntate, id est, cum charitate; statim rationem subdit, quia de Angelis quoque dici potest: *Charitas Dei diffusa est in cordibus eorum, per Spiritum sanctum qui datus est eis.* PRÆTEREA libro de gratia Christi, cap. 21. iam citato, postquam dixit bonam voluntatem dici charitatem, statim addit, ipsam esse per quam efficimur filij Dei. ITEM lib. 4. in Iulianum, cap. 3. dicit se bonam voluntatem appellare bonum illud, per quod solum homo potest ad æternam vitam, regnumque perduci. DENIQVE lib. 1. de libero arbitrio, cap. 12. definit Augustinus bonam voluntatem, appetitum rectè viuendi, & ad summam sapientiam perueniendi: rectè autem viuere neminem posse, nisi prius Filius Dei per regenerationem effectus sit, docet idem Augustinus lib. 1. ca. 2. contra duas epistolas Pelagianorum.

Quod verò in argumento additur, promitti pacem hominibus bonæ voluntatis; nihil efficit contra nos. Nam inprimis codices Græci nó habent: *Pax hominibus bonæ voluntatis*, sed; *In terra pax hominibus bona voluntas*: nomen quoque *Bona voluntatis*, nó est θέλημα ἀγαθὸν, sed εὐδοκία, quod nomen non solet significare amorem hominis erga

A Deum, sed amorem Dei erga homines. Itaque cùm dicitur: *In terra pax in hominibus bona voluntas*, sensus est, Annunciatur hominibus pax, quæ est ipsa Dei bona volútas erga ipsos. Secundùm verò Latinos codices, in quibus habetur: *In terra pax hominibus bonæ voluntatis*, sensus est, Annunciatur in terra pax hominibus, pax (inquam) bonæ voluntatis Dei erga eos.

DECIMATERTIA obiectio. Augustinus epist. 143. ad Iulianum, dicit, per charitatem adimpleri in nobis, si quid diuinæ legis, & admonitionis implemus: Sed Catechumeni ante remissionem peccatorum, multum implent diuinæ legis, cùm ad Baptismum accedunt. Item libro

B de gratia Christi, cap. 26. dicit nullum bonum opus sine charitate imputari, nec esse verè bonum opus. At Catechumenorum opera non sunt omnia peccata: igitur Catechumeni charitate præditi sunt, etiam ante remissionem peccatorum.

RESPONDEO per charitatem impletur, si quid diuinæ legis impletur, quia sine charitate nullum mandatum seruare possumus, nisi secundùm substátiam operis: sine charitate etiam nullum bonum opus imputatur, nec est verè bonum, secundùm Augustinum, quia ipse id vocat bonum, quod est meritorium vitæ æternæ. Catechumeni autem ante remissionem peccatorum seruant aliquid legis, secundùm substan-

C tiam operis, & faciunt opera bona, sed non meritoria vitæ æternæ.

DECIMAQVARTA obiectio. AVGVSTINVS lib. 2. contra duas epistolas, ca. 9. *Quid est*, inquit, *boni cupiditas, nisi charitas? de qua Ioannes sine ambiguitate loquitur, dicens; Charitas ex Deo est: nec initium eius ex nobis, & perfectio ex Deo, sed si charitas ex Deo est, tota nobis ex Deo est.* Sed initium bonæ cupiditatis habetur ante remissionem peccatorum; ergo & charitas.

RESPONDEO, Augustinus non dicit, quodlibet initium cupiditatis boni esse charitatem, sed ipsam perfectam boni cupiditatem: distinguit enim initium charitatis ab ipsa charitate, & vtrumque dicit esse ex Deo, quia qui infundit

D charitatem, ipse idem anteà inspirat bona desideria, quibus homo disponitur ad charitatem. Id quod clariùs docet lib. de gratia & libero arbitrio, cap. 18. *Sine suo fructu*, inquit, *admoneretur liberum arbitrium, quærere Dei donum, de quo Ioannes ait; Dilectio ex Deo est: nisi prius acciperet aliquid dilectionis.* Hic vides, dari homini aliquid dilectionis, quod nondum charitas dici potest, & per illud disponi ad veram charitatem, de qua Ioannes ait: *Charitas ex Deo est.*

DECIMAQVINTA obiectio sumitur ex Leone, qui serm. 9. de passione Domini; & Bernardo, qui in lib. de diligendo Deo, dicunt, in Petro cùm Christum negauit, nó fuisse extinctam charitatem.

RESPONDEO, S. Thomas in quæstionibus dispu-

disputatis, quæst. de charitate. art vlt. & in 2.2. q. 24. art. vlt. rectè dicit, chariratem Petri à Bernardo dici sopitam fuisse, non extinctam, quia statim rediit, ac si sopita tantùm fuisset: à Leone autem dici non euersam dilectionem, sed constantiam fuisse turbatam. Quia non peccauit Petrus ex odio Christi, sed ex timore mortis, & ideò mansit dilectio, sed non super omnia: dilexit enim Petrus semper Christum, sed in illo timore magis se, quàm Christum dilexit.

Dacima Sexta obiectio. Multi catechumeni vera charitate flagrant, & ramen nondum habent peccatorum remissionem, cùm non sint in Christo regenerati: vera igitur charitas cum reatu peccati mortalis haberi potest. Avgvstinvs tract. 13. in Ioan. *Quantumcunque*, inquit, *Catechumenus proficiat, adhuc sarcinam sua iniquitatis portat, nec illi dimittitur, nisi cùm venerit ad Baptismum.* Et lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, ca. 21. *Non dubito*, inquit, *Catechumenum Catholicum diuina charitate flagrantem, hæretico baptiZato anteponere, &c.* Et infrà: *Sicut autem bono Catechumeno Baptismus deest ad capessendum regnum cælorum, sic malo baptiZato vera conuersio.* Prætereà idem Augustinus epist. 57. ad Dardanũ, lib. 1. de prædestinatione Sanctorum, ca. 7. & lib. 1. quæst. 2. ad Simplicia. & lib. 1. de Baptismo, cap. 8. & libr. 4. cap. 21. dicit Cornelium Centurionẽ, licer laudatum in Scripturis, nondum talem fuisse, vt saluus esse posset, nisi per Sacramentum Baptismi incorporaretur Ecclesiæ: Et de se scribit lib. 9. Confess. cap. 14. *Et insinuati sunt mihi in profundo nutus tui, & gaudens in fide laudaui nomen tuum: & ea fides me securũ esse non sinebat de præteritis peccatis meis, quæ mihi per Baptismum tuum remissa nondum erant.* Prætereà S. Leo epist. 91. ad Theodorum Episcopum Foroiulij: *Diuina*, inquit, *bonitatis præsidiis ordinatum est, vt indulgentia Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum, nequeat obtineri.* Item Richardus de S. Victore, in libro de potestate ligandi & soluendi, cap. 91. dicit apertè, posse hominem esse in chatitate, & simul in reatu æternæ damnationis: quod etiam affirmat Thomas VValdensis tomo 2. de Sacramentis, cap. 97.

Rsspondeo, ad Primvm locum Augustini, dico eum loqui de iis Catechumenis, qui negligunt ad Baptismũ accedere: tales enim quantumuis proficiant, nunquam sunt verè iustificati, cùm nec in re, nec in voto Sacramentum Baptismi habeant, nec vera charitate flagrent; vera enim charitas, & verum Baptismi votum, non permittunt hominem esse negligẽtem, vel contemptorem Baptismi. Quare ibidem Avgvstinvs: *Ad hoc*, inquit, *viam præbuit Dominus noster, ne quis arrogans, eo quòd habeat abundantiam alicuius gratiæ, dedignaretur baptizari Baptismo Domini. Quantumcunque enim Catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat, nec illi dimittitur, nisi cùm venerit ad Baptismum*, quod intellige, in re, aut in voto & ardenti desiderio: nam apud Deum animus pro facto reputatur. Quare idem Augustinus lib. 4. de Baptismo, cap. 23. scribit, latronem, qui cum Christo crucifixus fuit, non caruisse Baptismo; quia non eius accipiendi voluntas defuit, sed nõ accipiendi necessitas adfuit.

Ad Secvndvm dico, Catechumenum diuina charitate flagrantem, non carere remissione peccatorum. Quòd autem desiit illi Baptismi susceptio ad capessendum regnum cœlorum, non ideò est, quia non habeat remissionem peccatorum, sed quia tenetur Baptismum suscipere, nisi necessitate aliqua excludatur, & si contempserit aut neglexerit accipere, reus erit, & damnabitur; non quia nunquam habuerit remissionem peccatorum, sed quia Sacramẽtum contempsit, in cuius virtute & voto iustificatus erat. Ita Avgvstinvs ibidem: *Veruntamen*, inquit, *Cornelius, si etiam Spiritu sancto accepto baptiZari noluisset, contempti tanti Sacramenti reus fieret.*

Ad Tertivm dico, Cornelium ante Baptismum proculdubio accepisse remissionem peccatorum, saltem posteaquam fidem à B. Petro audiuit, & votũ Baptismi habuit: nam vt dicitur Act. 10. etiam Spiritum sanctum inhabitantem habuit. Augustinus autẽ locis notatis, loquitur de eo tempore, quo Cornelius nihil adhuc de Christo audierat, & ne votum quidem Baptismi habebat: nam de alio tempore ita loquitur ipse idem Avgvstinvs q. 33. in Num. *Cornelius*, inquit, *audiens, & credens quod prædicauerat Petrus, ita mundatus est, vt ante visibilem Baptismum, cum suis, qui aderant, acciperet donum Spiritus sancti; veruntamen nec visibile Sacramentum contemni potuit, vt ablutus etiam extrinsecus, lauaret quodammodo vestimenta sua.* Idem dicit Chrysostomvs hom. 24. in Acta Apost. *Vide*, inquit, *dispensationem Dei: non permittit absolui sermonem, neq; ex præcepto Petri fieri Baptismum, sed vbi exhibuerunt se mente admirabili, & crediderunt omnino Baptisma esse remissionem peccatorum; tunc aduenit Spiritus.* Et infrà explicans illud: *Nunquid aquam quis prohibere potest? &c.* introducit Petrum loquẽtem: *Totum*, inquit, *factũ est, quod magis necessarium fuit Baptisma; iam factum est, quo & nos baptizati sumus, &c.* Hieronymvs lib. 2. in Iouinianum: *Cornelius Centurio, vt Spiritum sanctum acciperet antequam Baptisma, eleemosynis meruit, crebrisq; ieiuniis.*

Ad locum ex Confessionibus, dico, meritò Augustinum ante Baptismum nunquã fuisse securum: quia non certò sciebat, se veram charitatem & contritionem habere, nec fecerat totum quod poterat, ad remissionem peccatorum accipiendam. Cùm autem dicit: *Peccata mea nondum remiseras*; loquitur secundum conscientiam suam, ipse enim ita existimabat, nec poterat homo pius & humilis aliter existimare; non tamen proptereà sequitur id verum fuisse. Nam & plerique Sanctorum, dicunt, se maximos esse peccatores, & dignos Gehenna; & licet mendaces non sint, quia dicunt quod sentiunt: falsum tamen sine dubio dicunt.

Ad locum Leonis, qui ait non posse hominem Deo reconciliari sine Sacerdotali Absolutione; Respondeo, id esse intelligendum, in re, vel in voto: nam ibidem scribit Leo, veram conuersionem nullam veniæ moram pati,& citat illud Propheticum: *Cùm reuersus ingemuerit, tunc saluus erit.*

Ad locum Richardi dico, eundem Richardum in eodem libro semet explicare. Nam cap. 4.docet, statim atque aliquis perfectè ad Deum conuertitur, remitti ei reatum pœnæ æternę, siue mutari reatum pœnæ æternæ in reatum pœnæ temporalis, etiam ante Sacramenti susceptionem. Et cap.8. scribit, licet per contritionem pœna æterna sit remissa, tamen verè etiam remitti per Absolutionem Sacerdotis, quia in voto & pacto huius Absolutionis remissa fuerat. Quod igitur posteà dicit, cap.19. charitatem consistere cum reatu pœnæ æternæ; non est intelligendum, vt verba sonare videntur, sed sensus eius est, habere hominem cum vera charitate adhuc debitum mortis æternæ, quando non suscepit actu Sacramentum, quia nondum implenit pactum & votum, in quo remissa sunt ei peccata; & si ex negligentia pactum illud non impleat, proculdubio damnandum, non quia non habuerit antè remissionem peccatorum, sed quia pactum non seruauit. Id verò ex ea similitudine, quam ibidem adducit, apertissimè colligitur. Nam probare volens, charitatẽ consistere cum debito mortis æternæ, dicit, Patriarchas & Prophetas cum magna charitate de hac vita migrâsse, & tamen mansisse apud inferos cum debito mortis æternæ, donec Christus sua morte eos liberauit. Certum est autem, Patres illos non habuisse debitum mortis æternæ, nisi ea ratione, quia remissa erant eis peccata in virtute mortis Christi futuræ, & si ea nunquam fuisset, ipsi quoq; nunquam de inferno exissent. Atq; ad huuc modum exponenda videtur sententia Hugonis de S. Victore. li.2. de Sacramentis, par.14. cap.8.

Ad Vltimum ex Thoma VValdensi, dicimus, Thomam VValdensem docere velle, solam charitatem sine Sacramento, vel in re vel in voto, hominem à peccato non liberare. Et quanquam vera charitas esse non potest sine Sacramento, vel in re, vel in voto: nec enim fieri potest, vt aliquis diligat Deum super omnia,& non desideret ea remedia, que Deus instituit pro reconciliatione peccatoris; tamen si per impossibile aliquis diligeret super omnia Deum, & tamen nollet Sacramenta suscipere, non iustificaretur. VValdensis autem illud scripsit contra VVicleffum, qui sentiebat, Baptismum aquæ non esse nisi signum internæ renouationis; quæ est etiam hęresis Caluinistarum. Verba eius hęc sunt: *Quamuis bonus fuerit, plena fide; dico tamen sine visibili Sacramento, vel re ipsa, vel affectu grauido consequuto, sine aqua saluus esse non poterat, &c.* quæ sunt omnino consentanea doctrinæ, quam tradit Concilium Tridentinum sess.14. cap.4. vbi docet contritionem quidem reconciliare hominem Deo ante susceptionem Sacramenti: tamen eam reconciliationem non esse tribuendam soli contritioni, sed contritioni cum voto Sacramenti suscipiendi, quod votum semper in ea includitur.

Decimaseptima obiectio. Si per contritionem peccata remittuntur, quorsum homines contriti baptizantur, vel reconciliantur? & nonné falsa est forma Sacramenti: Ego te baptizo, vel absoluo; si is iam lotus & absolutus est, cui sic loquimur?

Respondeo, Sacramentum non frustrà suscipitur ab eo, qui per veram contritionem iustificatus est. Primum, quia Sacramentum auget gratiam, & pœnam temporalem remittit, vel totam, vt in Baptismo, vel ex parte, vt in Absolutione: Contritio enim cum solo Sacramenti voto, culpam quidem purgat, sed reatum totius pœnæ temporalis raro admodum tollit. Secundo, quia nemo certò scire potest, se veram contritionem habuisse; & attritio cum solo Sacramenti voto non instificat. Itaque vt quis de adepta indulgentia securior sit, debet omnia illa remedia adhibere, quę Deus ad peccata purganda instituit. Tertio, quia pactum implere debet, quod cum Deo quodammodo pepigit, qui per votum Sacramenti suo tempore suscipiendi, gratiam reconciliationis accepit.

Neque forma Sacramenti redditur falsa. Nam qui dicit: Ego te baptizo, vel absoluo; non affirmat se absolutè baptizare vel absoluere, cùm non ignoret, multis modis fieri posse, vt neque baptizet neque absoluat, licet ea verba pronunciet, nimirum si is, qui Sacramentum suscipere videtur, fortè non habeat suscipiendi intentionem, vel non sit ritè dispositus, aut obicem ponat. Igitur Minister illis verbis nihil aliud significat, nisi se, quod in se est, Sacramentũ reconciliationis vel absolutionis impendere; quod vim habet in homine disposito peccata omnia dimittendi. Quare S. Thomas in 3.p. q.84. art.3 ad vltimum, ita exponit verba illa: *Ego te absoluo*, id est, Sacramẽtum Absolutionis impendo.

Præterea, quemadmodum (vt in responsione ad 4. obiectionem diximus) S. Dauid orabat: *Amplius laua me ab iniquitate mea.* ita potest etiã idem peccatum sæpiùs ad Confessionem adduci, sæpiusq; ministerio Sacerdotis absolui: quia dum in hac vita sumus, semper aliquid ex peccato inductum, purgari potest, vt pœnæ temporalis reatus, aut vulnus aliquod ex peccato relictum. Sed de his satis.

CAPVT

CAPVT XV.

Nullum esse peccatum, quod per veram Pœnitentiam non deleatur.

SEQVITVR quæstio NONA; Vtrum omnia peccata per veram Contritionem siue Pœnitentiam deleantur: est autem duplex sensus huius quæstionis. ALTER, an omnis peccator possit agere Pœnitentiam: sunt enim qui existiment, interdum aliquos, vel ob multitudinem, vel ob magnitudinem peccatorum ita deseri à Deo, vt nunquam sint auxilium diuinum ad rectè pœnitendum habituri. ALTER sensus est, an si quis egerit Pœnitentiam, nulla sit tanta peccatorum multitudo, vel grauitas, quæ pœnitêdo non possit expiari. Nam & Nouariani videntur in ea sententia fuisse, vt ob grauissima quædam scelera nulla ratione Deus placari posset, vt ex Paciano in epist.3.ad Simpronianum, & ex Ambrosio lib. 1.de Pœnitentia, cap.9.& lib.2.cap.2.& 4. intelligimus: & Richardus Armachanus, lib.9. quæstionum Armenorum, cap.27. probabile esse docuit; ob quædam ingentia crimina non posse veniã impetrari, etiamsi ageret peccator quidquid posset pro venia impetranda. Sed quoniam de sensu priore tractandum erit in disputatione de gratia, & libero arbitrio: nunc solùm de posteriore breuiter disseremus.

Illud igitur affirmamus, non vt probabile, quemadmodum loquitur Armachanus. sed planè vt certum, & apud Catholicos exploratum; nullam esse peccatorum multitudinem, vel grauitatem, quæ per veram Pœnitentiam non expietur. Nam INPRIMIS Ezech.18.& 33. Deus sæpiùs clamat: *Nolo mortem peccatoris*; & sine vlla exceptione veniam pollicetur omnium iniquitatum, si impium seriò pœnituerit vitæ præteritæ, cum emendationis proposito: quod idem in Isaia cap.1.& 55.& in Ieremia cap.18.& aliis Prophetis legimus. Porrò Ioël cap.2. addit particulam vniuersalem: *Omnis quicunque inuocauerit nomen Domini saluus erit.* Nemo autem seriò Pœnitentiam agit, qui non inuocet nomen Domini: nam in eodem cap. describens idem Propheta Pœnitentiam, ait: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu & planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.* Et infrà: *Inter vestibulum & altare plorabunt Sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo.* Et Ionæ 3. *Operiantur saccis homines, & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine.*

IN Testamento nouo Matth.11. Dominus sine exceptione omnes inuitat ad se: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Matth.16. omnium peccatorum soluendorum sine exceptione, Petro potestatem tribuit: *Quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlo.* Matt. 18. rursus generatim dicit Apostolis: *Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo.* Et ibidem de numero, ne fortè quis peccata alicuius ob freqnêtes lapsus irremissibilia esse crederet, non solùm vsq; septies, sed etiam vsque septuagies septies peccata dimittenda esse admonuit, numerum certum ac finitum, pro incerto & infinito ponens, vt Origenes, Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, & alij Patres in commentario huius sententiæ annotârunt. Et Ioan.20. sine exceptione personarum: *Quorum*, inquit, *remiseritis peccata, remittuntur eis.* Cùm igitur Dominus omnes ad se peccatores inuitet ac vocet, quis audebit aliquos excludere? cùm ille, quæcunque soluuntur à suis in terra, soluta esse dicat in cœlis, quis obstrepere audebit, ac dicere quædam esse peccata, quæ per veram Pœnitentiam, & Sacerdotum ministerium solui nequeant? cùm ille, quorum peccata Apostoli remiserint, iisdem remissa esse testetur, quis erit tam temerarius, qui aliquorum peccata irremissibilia esse disputet? cùm ille denique toties remittêda esse peccata indicauerit, qnoties ad Pœnitentiam is qui peccauit redierit; quis in dulgêtiam Dei ad certam mensuram ac numerum peccatorum restringet?

ACCEDIT Ecclesiæ Catholicæ definitio. Nam in primo capite Concilij LATERANENSIS Oecumenici, & frequentissimi, quod sub Innocentio III. celebratum est, habetur ea sententia: *Si post susceptionem Baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram potest semper Pœnitentiam reparari.* cui sententiæ consentiunt omnium ferè Patrum testimonia. HILARIVS can.18. in Matth. *Neq; fas est*, inquit, *nos ex præscripto legis, dandæ veniæ numero concludi, cùm per Euangelij gratiam sine modo nobis à Deo fuerit indulta.* AMBROSIVS libr. 2. de Pœnitentia, cap.4. *Omnibus*, inquit, *conuersis pollicetur veniam, quia scriptum est: Omnis quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit.* HIERONYMVS in epistola ad Oceanum, de digamia: *Frustrà*, inquit, *mortuus est Christus, si aliquos viuificare non potest: mentitur Ioannes Baptista, & digito Christum, & voce demonstrans: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi; si sunt adhuc in seculo, quorum Christus peccata non tulerit, &c.* AVGVSTINVS lib.1. Retract. cap.19. reuocat, quod in lib. 1. de serm. Domini, dixisse videbatur, esse ingens aliquod peccatum quod nulla ratione remitti possit: *Addendum*, inquit, *fuit; Si in hac tam scelerata mentis peruersitate finierit hanc vitam: quoniam de quocunque pessimo in hac vita constituto, non est vtique desperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur.* Eandem sententiam apud Basilium, in epistola ad Virginem lapsam, Chrysostomum, in epistolis duabus ad Theodorum de reparatione lapsi, atque apud alios passim inuenies.

HIS addi possunt exempla Scripturæ diuinæ. Nam in Regibus Israël peiorem Achabo, & in Regibus Iuda peiorem Manasse non facilè reperies:

riea: vterque tamen per Pœnitentiam veniam impetranit. Vide de Pœnitentia Achab, lib. 3. Regnm, cap. 21. de Pœnitentia Manaſſe, lib. 2. Paral. cap. 33.

In Teſtamento nouo orat Stephanus, Act. 7. pro lapidatoribus ſuis, qui tamen Spiritui ſancto reſiſtebant, vt ipſe illis dixerat: &, vt ab Auguſtino paulò antè audiuimus, pro iis non imprudenter otatur, de qnibus non deſperatur. Actor. 8. hortatur Petrus Simonem Magum ad Pœnitentiam, enmque corripit, qui tamen granißimè peccauerat: &, vt Inquitur Avgvstinvs ſerm. 11. de verbis Domini: *Quis eſt fructus correptionis, ſine vlla ſpe remißionis?* 2. Cor. 2. Paulns Corinthium illum ad indulgentiam recipit, quem B iuſſerat 1. Cor. 5. tradi Sathanæ, & de quo dixerat: *Auditur inter vos fornicatio, quales nec inter Gentes, vt vxorem patris ſui aliquis habeat.*

CAPVT XVI.

Soluuntur obiectiones; ac de peccato in Spiritum ſanctum breuiter diſputatur.

Sen obiectiones ſolnendæ ſunt. Ac Primvm obiiciebant olim Nouatiani illud Heli ſacerdotis 1. Reg. 2. *Si peccauerit vir in virum, placari ei poteſt* C *Deus, ſi autem in Deum peccauerit vir, quis pro eo orabit?*

Respondet Ambroſinslib. 1. de Pœnitentia, cap. 8. illud: *Quis orabit*; non ſignificare: Nullna orabit, ſed: Qnærendus erit inſignis aliquia Dei amicns, qui oret, qualia fuit Moſes, qui pro populo idololatra orauit, & exauditns eſt. Exodi 32. Videtur Heli more humano eſſe loquutus. Nam inter hominea rari inneniuntur, qui apud Principem intercedcre audeant, quando reus Principem ipſum immediatè læſit: alioqui facilis eſt interceſsio, quando inter priuatns iniuria conſiſtit. Summa eſt; Heli nihil alind ſignificare volniſſe, niſi peccata in Deum difficiliùs expiari, quàm in homines.

Secvnda obiectio ſumitur ex lib. Pronerb. D cap. 1. vbi ſapientia Dei ſic loquitur: *Quia vocaui, & renuiſtis: extendi manum meam, & non fuit qui aſpiceret, &c. tunc inuocabunt me, & non exaudiam, manè conſurgent, & non inuenient me.* Et Pſalm. 17. *Clamauerunt, nec erat qui ſaluos faceret, ad Dominum, nec exaudiuit eos.* Et Hierem. 14. *Cùm ieiunauerint, non exaudiam preces eorum.*

Respondeo. Verba Sapientiæ in Pronetbiis, de iis potiſsimùm accipienda ſunt, qui poſt hanc vitam in die Iudicij ſiue vniuerſalis, ſiue particularis, inutilem Pœnitentiam agent, & refrigerium aliquod petent, nec impetrabunt, quia tempns Pœnitentię non eſt, niſi in vita præſenti: de quibus etiam loquitur liber Sapientiæ, cap. 5. cùm ait: *Tunc dicent intra ſe, Pœnitentiam agen-* A *tes, & præ anguſtia ſpiritus gementes: Hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, &c.* Et Dominus Matth. 25. introducit fatuas virgines poſt clauſum oſtium dicentes: *Domine, Domine aperi nobis.* Et Luc. 13. clarioribus verbis: *Cùm intrauerit, inquit, paterfamilias, & clauſerit oſtium, & incipietis foris ſtare, & pulſare oſtium dicentes; Domine, aperi nobis; & reſpondens dicet vobis: Neſcio vos vnde ſitis: tunc incipietis dicere: Manducauimus coram te, & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti. Et dicet vobis: Neſcio vos vnde ſitis; diſcedite à me omnes operarij iniquitatis; ibi erit fletus, & ſtridor dentium, &c.* Et Luc. 16. introducit diuitem in inferno implorantem Abrahamnm, & nihil impetrantem. Loqui autem librum Prouerbiorum de vita futura, perſpicuum eſt ex illis verbis: *Ego quoque in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo, cùm vobis quod timebatis aduenerit.*

Qvod ſi ea verba ad hanc etiam vitam referre placeat, ſine dnbio accipienda ernnt de inuocatione Dei ad pœnas arcendas, nó de vera Pœnitentia, neque de ſeria cnpiditate liberationia à cnlpa: ad quem modum intelligantur alia duo loca, ex Dauide & Hieremia. Nam de inuocatione Dei ex vera Pœnitentia, nō poteſt falſum eſſe qnod ſcribit Ioël cap. 2. *Omnis quicunq́; inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.*

Tertia obiectio continet exempla duo eorum, qui Pœnitentiam in hac vita egernnt, nec indulgentiam meruerunt. Lib. 2. Macbab. cap. 9. de Antiocho inquit Scriptura: *Orabat hic ſceleſtus Deum, à quo non eſſet miſericordiam conſecuturus.* Et in epiſt. ad Hebr. cap. 12. de Eſau Inquit Apoſtolus: *Scitote quoniam poſteà cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus eſt: non enim inuenit Pœnitentiæ locum, quanquam cum lachrymis inquiſiſſet eam.*

Respondeo, dubitari non poteſt, quin Antiochus ſolam corporis mortem, & crnciatnm illum viſcernm quo vexabatur, auertere oratione ſua deſiderauerit; & ideò cùm vera non fuerit eius Pœnitentia atque conuerſio, mirum eſſe non debet, ſi nihil etiam à Domino impetrauerit. Porrò, Eſau neque apud patrem locnm benedictionis innenit, quia iam in altetum collata benedictio illa, irrecuperabilis erat: neque apud Deum Pœnitentia eius vim vllam habuit, quia non ex corde connerſus eſt ad Denm, neque flenit ob culpas in Deum admiſſas, ſed ſolùm ob hæreditatem amiſſam. Nam illo ipſo tempore, quo Pœnitentiam agete videbatur, necem fratris ſui animo voluebat: ſic enim ait Geneſ. 27. *Veniens dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum.* Itaq; Apoſtolus exemplo Eſau admonere voluit fideles, ne facilè ſe in peccata pertrahi ſinerent; tnm quia damnum irrecuperabile per peccatum incnrrit, qui innocentiam, aut virginitatem, aut aliquid eiuſmodi peccando amittit: tùm etiam qnia nonnulli gemunt ac plorant, nec tamen veram Pœnitentiam habent: atque ita valdè dubius, atqne incertus eſt peccantium exitus.

QVARTA obiectio, eaque præcipua, quam & Pacianus in epist. 3. ad Sympronianum, & Ambrosius in vtroque libro de Pœnitentia, ex Nouatianis referunt, sumitur ex quatuor locis Scripturæ diuinæ, in quibus peccatum in Spiritum sanctum, dicitur esse irremissibile. Ac vt perspicuè res tota, & breuiter explicetur, duo tractanda erunt. PRIMVM, quid sit propriè peccatum in Spiritum sanctum. DEINDE, qua ratione dicatur irremissibile.

Quod ad PRIMVM attinet, quatuor sententię sunt, quarũ tres posteriores in 2. 2. q. 14. B. Thomas recitat, & etiam Magister in 2. dist. 43.

PRIMA est ORIGENIS in Matth. cap. 12. peccatum in Spiritum sanctum esse omnia illa, quæ B contra Dei legem admittunt homines post Baptismum. Et ratio est, quia, vt ipse ibi docet, Pater est in omnibus rebus, etiam ratione carentibus, Filius in solis rationalibus, etiamsi Ethnici sint, Spiritus sanctus in solis regeneratis. Cùm igitur peccent homines in eam personam diuinam, quam in se habent; sequitur peccata Ethnicorum esse in Patrem, aut Filium: peccata Christianorum in Spiritum sanctum. Eadem sententia fuit etiam Nouatiani: nam vt B. Hieronymus scribit in epist. ad Marcellam, de blasphemia in Spiritum sanctum; ideò Nouatianus negabat Christianis lapsis remissionẽ peccatorum, quia existimabat, omnes Christianorum lapsus esse peccata in Spiritum sanctum.

Hanc sententiam meritò refellit B. ATHANASIVS in libello quem edidit super eum locum Euangelij: *Qui dixerit verbum in Filium hominis, remittetur ei, &c.* PRIMO, quia sequeretur omnia peccata Christianorum esse talia, vt non remittãtur, neq; in hoc seculo, neque in futuro; quod cõnstat esse falsum ex B. Paulo, qui 2. Corinth. 2. remisit peccatũ fornicario Christiano. SECVNDO, quia Dominus accusat peccati in Spiritum sanctum Pharisæos, qui tamen Christiani non erant. TERTIO, quia falsum est quod Origenes assumit, Patrem esse in pluribus rebus, quàm Filium, & Filium in pluribus, quàm Spiritum sanctum. Nam cùm sint vna numero essentia, necessariò vna persona diuina est in alia, iuxta illud D Ioan. 14. *Ego in Patre, & Pater in me est.* & multò magis vbi est vna persona, ibi sunt reliquæ. Hæ sunt rationes Athanasij.

ALTERA sententia est B. AVGVSTINI, qui nullum aliud voluit esse peccatum in Spiritum sanctum, quàm finalem impœnitentiam. Is enim asserit in Enchiridio, cap. 83. enucleatissimè de hac re à se disputatum esse in serm. 11. de verbis Domini: in illo autem Sermone tandem hoc cõstituit. Idem etiam docet in epist. 50. ad Bonifacium, & lib. de correpť. & gratia, cap. 12. & lib. 4. contra Cresconium, cap. 8. Quòd autem in hac sententia vsque ad obitum perseuerauerit, patet tùm ex Enchiridio, cap. 83. nam eum librum ex postremis scripsit, tùm ex lib. 1. Retract. cap. 19.

A vbi corrigit id, quod dixerat lib. 1. de serm. Domini in monte, cap. 43. Dixerat enim, peccatum ad mortem esse inuidentiam fraternæ gratiæ, & hoc esse peccatum in Spiritum sanctũ: ceterum correxit in Retractationibus, dicens, addendum fuisse: *Si in scelerata mentis peruersitate finiret hanc vitam.*

Hæc sententia B. Augustini vera quidem est, quatenus docet finalem impœnitentiã esse peccatum aliquod in Spiritum sanctum: tamen non videtur posse defendi, si velit propriè peccatum illud in Spiritum sanctũ, de quo Dominus in Euangelio loquitur, esse finalem impœnitentiam. PRIMO, quia peccatũ in Spiritum sanctum propriè blasphemia quædam est, vt patet Matth. 12. Luc. 12. & Marci 3. finalis autem impœnitentia non est blasphemia, sed circumstantia quædam, quæ in omni peccato reperiri potest.

SECVNDO, quia finalis impœnitentia non committitur nisi in morte: peccatum autem in Spiritum Sanctum, etiam in hac vita reperitur; alioqui non diceret Dominus, non remitti, neq; in hoc seculo, neque in futuro.

TERTIO, quia Dominus notauit Pharisæos huius criminis, vt patet Marci 3. *Qui blasphemauerit*, inquit, *in Spiritum sanctum, non habet remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti: quoniam dicebant; Spiritum immundum habet.* At Pharisæi tunc non agebant animam, & multos annos fortasse super- C uixerunt.

QVARTO, quia Apostolus Hebr. 6. & 10. de hoc peccato loqui videtur: ait enim cap. 6. *Impossibile est, eos qui semel sunt illuminati, &c. & prolapsi sunt; iterum renouari ad Pœnitentiam*: & cap. 10. *Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur hostia pro peccato, &c.* & infrà dicit, eos qui ita peccant, ideò grauissimè peccare, quia Spiritui gratiæ contumeliam faciunt. Certum autem est, Apostolum loqui de peccatis viuorum, non de finali impœnitentia: alioqui idem esset ac si diceret, non posse mortuos renouari ad Pœnitentiam; quod indignum est tanto Apostolo.

POSTREMO, quia 1. Ioann. 5. vbi dicitur: *Est peccatum ad mortem; non pro eo dico, vt roget quis, &c.* sermo est de peccato in Spiritum sanctum, vt ipse Augustinus confitetur, lib. 1. de serm. Domini in monte, cap. 43. & tamen Ioannes de peccatis viuorum loquitur. Sunt quidem aliqui, qui existimant Ioannem loqui de peccatis mortuorum, ac dicere, non esse orandum pro illis, qui vsq; ad mortem in peccatis suis permanserũt: tamen textus Apostoli apertè reclamat; ait enim: *Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem; petat, & dabitur ei vita, &c.* quibus verbis præsupponit, posse sciri cũ aliquis peccat, an illud peccatum sit ad mortem, vel non: ac proinde non loquitur de finali impœnitentia, quę non potest cognosci, nisi post mortem. Prętereà, si loqueretur de peccatis mortuorum, non diceret: *Si quis*

A *ſcit fratrem ſuum peccare*; ſed, Si quis ſcit fratrem ſuum peccâſſe.

Tertia ſententia eſt, peccatum in Spiritum ſanctum, eſſe peccatum ex malitia, ſicut peccatum ex infirmitate, dicitur peccatum in Patrem, & peccatum ex ignorantia, dicitur peccatum in Filium. Hæc ſententia, præ ceteris videtur placuiſſe Magiſtro ſententiarum in 2. diſt. 43. & beato Thomæ in 2. 2. q. 14. tametſi etiam alias ſententias non repudiat.

Poſſumus autem idem de hac ſententia dicere, quod diximus de ſententia B. Auguſtini, nimirum verã eſſe, ſed non ſatisfacere noſtræ quæſtioni. Nam etſi quodlibet peccatum ex malitia, dici poteſt peccatum in Spiritum ſanctum: B tamen non quodlibet peccatum ex malitia eſt illud, de quo Scripturæ loquuntur, quod propriè & ſingulariter dicitur peccatũ in Spiritum ſanctum, & quod non remittitur neque in hoc ſeculo, neq; in futuro. Id quod facilè probari poteſt, quia peccatum in Spiritum ſanctum eſt certa quædã blaſphemia, vt patet ex Matth. 12. Marci 3. & Luc. 12. peccatum autem ex malitia, neq; eſt ſpeciale peccatum, ſed generale; neque ſemper eſt blaſphemia: diuidunt enim auctores huius ſententiæ peccatum in Spiritum ſanctum in ſex ſpecies, ex quibus tantùm vna ad blaſphemiam pertinet.

Eſt igitur Quarta ſententia, quam veram C eſſe non dubitamus, peccatum in Spiritum ſanctum propriè nihil eſſe aliud, quàm veritatem cognitam & manifeſtam, ex malitia improbare, & tanquam demoniacam, & deteſtabilem calũniari. Dicitur autem peccatum in Spiritum ſanctum, non quia non ſit etiam contra Patrem & Filium, ſed quia Spiritui ſancto tribuitur operatio miraculorum, & illuſtratio animorũ ad cognoſcendam veritatem: ipſe enim eſt qui docet omnem veritatem, Ioan. 16. & qui diuidit ſingulis, prout vult, vni gratiam ſanitatum, alteri donum linguarũ, &c. & operatur omnia in omnibus 1. Cor. 12. Itaque ille peccat in Spiritum ſanctum, qui cognita veritate Spiritu ſancto illuſtrante, improbat, & ſigna ac prodigia, virtute D Spiritus ſancti facta, tribuit Sathanæ.

Hanc ſententiam veram eſſe, Primo probatur ex communi conſenſu veterum: ita enim docent Athanaſius in libello de hac re ſcripto, & etiam oratione 2. in Arianos. Chryſoſt. hom. 42. in Matth. Baſilius in Moralibus, ſumma 35. cap. 1. & in quæſt. cõpendio explicatis, q. 273. Hilarius in cap. 5. & 12. Matth. Ambroſ. lib. 1. de Spiritu ſancto, cap. 3. Hieronymus in cap. 12. Matthęi, & in epiſt. ad Marcellam, de blaſphemia in Spiritum ſanctum. Anſelmus in cap. 12. Matthæi. Richardus de ſancto Victore, in libro de ſpiritu blaſphemiæ, Theophylactus, & Beda, in cap. 12. Matth. & cap. 3. Marci: & ante hos Pacianus in epiſt. 3. ad Sympronianum.

Verum Obſervandum eſt, cùm B. Hieronymus in epiſtola citata dicit, peccatum in Spiritum ſanctum futurũ, ſi quis ante tribunal Iudicis conſtitutus, non ſolùm neget Chriſtum, ſed etiam dicat eum eſſe Beelzebub; non eſſe hęc verba ſimpliciter intelligenda. Tunc enim ſolùm vult B. Hieronymus futurum peccatum in Spiritum ſanctum, ſi is, qui dicit Chriſtum eſſe Beelzebub, non dicat coactus tormentis, ſed vltrò ex malitia cognitam veritatem oppugnans, vt ex tota illa epiſtola perſpicuum eſt: & tales aliquos fuiſſe ſuo tempore B. Cyprianus teſtatur in ſerm. de lapſis.

Secundo, probatur ex eo, quòd Dominus peccatum in Spiritum ſanctum vocat peccatum Phariſæorum, qui dicebant Chriſtum in Beelzebub eiicere dæmonia, vt Marcus cap. 3. ſcribit: peccatum autem hoc Phariſæorum, nihil erat aliud quàm oppugnatio cognitæ veritatis.

Tertio, probatur ex eo, quòd Dominus Matth. 12. diſtinguit blaſphemiam in Filium hominis, à blaſphemia in Spiritum ſanctum. Blaſphemia autem in Filium hominis, ſecundum expoſitionem Athanaſij, & Hieronymi, & aliorum; erat eorum, qui exiſtimantes Chriſtum nõ eſſe niſi hominem, opera eius calumniabantur, & dicebant: *Ecce homo vorax, & potator vini*, ergo peccatum in Spiritum ſanctum eſt eorum, qui ſcientes Chriſtum in virtute Dei miracula operatum, tamen ex malitia & inuidia, diuina illa opera non Spiritui ſancto, ſed Spiritui immundo adſcribunt.

Ex his deduci poteſt, peccata Apoſtolorum Petri & Pauli, quorum prior Chriſtum negauit, poſterior apertè perſequutus eſt, non fuiſſe peccata in Spiritum ſanctum. Nam Petrus ex infirmitate negauit, timore videlicet pœnæ: Paulus autem ex ignorantia. 1. Timot. 1. *Miſericordiam*, inquit, *conſequutus ſum, quia ignorans feci, in incredulitate.* At peccata Iudęorum lapidantium Stephanum, in Spiritum ſanctũ erant: nam cum reſiſtere non poſſent Spiritui ſancto, qui loquebatur in eo, vt dicitur Actor. 6. tamen reſiſtere conabantur. Et idem peccatum à multis Hæreticis cõmitti credibile eſt, qui cùm in Scripturis & Patribus aſsiduè verſentur, vix fieri poteſt, quin intelligant ſe vehementer errare: & tamen ne videantur ſine cauſſa de Eccleſia receſsiſſe, doctrinã cognitam ſatis & exploratam obſtinatè reprehendunt.

Iam verò, qua ratione hoc peccatum dicatur irremiſsibile, dubium eſt propter quatuor loca Scripturæ. Primus eſt, Matth. 12. Luc. 12. & Marci 3. vbi dicitur blaſphemia in Spiritum ſanctum non remitti, neq; in hoc ſeculo, neque in futuro. Secundus eſt Hebr. 6. *Impoſsibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati, &c.* Tertius Hebr. 10. *Voluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, iam nõ relinquitur hoſtia pro peccato.* Quartus 1. Ioan. 5. *Eſt peccatum ad mortem, pro eo non dico vt roget quis.*

Ad Primum locum multiplex reſponſio dari ſolet. Prima eſt Theophylacti in hunc locum

Matthæi,& Abulensis ibidem, peccatum in Spiritum sanctum dici irremissibile, quia nunquam remittitur sine Pœnitentia, peccatum autem in Filium hominis dici remissibile, quia remittitur sine Pœnitentia, quia enim ex ignorantia procedit, non reputatur verum peccatum. AT si hæc sententia vera esset, sequeretur, omne verũ peccatum, quod non est ex ignorantia inuincibili, esse peccatum in Spiritum sanctum; quod certè absurdissimum est.

SECVNDA est Richardi in libello de spiritu blasphemiæ, peccatum in Spiritum sanctum dici irremissibile non ratione culpæ, sed ratione pœnæ; quia si homo Pœnitentiam non agit de hoc peccato, nihil ei remittitur de pœna damnationis; si verò Pœnitẽtiam agit, nihil ei remittitur de pœna temporali, quæ ad satisfactionem requiritur: alia verò peccata dicuntur remissibilia, quia semper remittitur aliquid de pœna illis debita, ratione ignorantiæ, vel infirmitatis, quæ peccata illa diminuunt.

CONTRA hãc solutionem est, PRIMO, quòd omnes alij Patres intelligunt, Dominum esse loquutum de remissione culpæ. SECVNDO, quia Dominus non dixit: Nihil de hoc peccato remittetur; sed absolutè: Hoc peccatum non remittetur: ergo nõ loquitur de diminutione pœnæ, sed de absoluta remissione totius peccati. TERTIO, quia sine ratione asseritur, nihil pœnæ relaxari peccãtibus in Spiritum sanctum, si Pœnitentiam egerint: nam si reuera magno feruore aliquis talis conuertatur, cur non poterit Deus & Ecclesia, vel partem aliquam pœnæ temporalis relaxare?

ALIA igitur solutio est aliorum, peccatum in Spiritum sanctum irremissibile dici, quia etiamsi remitti possit, si Pœnitentia adsit, tamen qui ita peccant, ad veram Pœnitentiam non perueniunt, quod iusto iudicio Deus eos deseruerit, & in reprobum sensum traditi sint.

Hæc sententia videtur esse Athanasij, Hilarij, Hieronymi, & Anselmi in caput Matthæi duodecimum, videtur tamen temperanda, vt eam temperant Chrysostomus in cap. 12. Matth. & Ambrosius lib. 2. de Pœnitentia, cap. 4. Nam si simpliciter intelligamus, peccatum in Spiritum sanctum nunquam remitti, sequetur, eos omnes qui sciunt se impugnare cognitam veritatem, meritò desperare debere de salute, quod absurdissimum esse videtur: sequetur etiam, nos non debere pro talibus orare, sicut pro damnatis non oramus; cùm tamen sanctus Stephanus orauerit pro lapidatoribus suis, quos in Spiritum sanctum peccare sciebat, vt habemus Actorum 7. Et beatus AVGVSTINVS libro 1. Retractat. cap. 19. *De nullo*, inquit, *quamuis pessimo in hac vita constituto, desperandum est; & pro eo non imprudenter oratur, de quo non desperatur*. S. AMBROSIVS quoque loco citato probat, peccatum in Spiritum sanctum per Pœnitentiam posse remitti, quia populus Iudæorum, qui dixerat de Christo: *In Beelzebub principe Dæmoniorum eiicit dæmonia*; posteà ad prædicationem beati Petri conuersus legitur, Actor. 2.

Dicendum igitur, Scripturas & Patres dicere, peccatum in Spiritum sanctum nõ remitti, quia ordinariè & vt plurimùm, non curatur: sicut de aliis peccatis Dominus ait: *Omnia peccata & blasphemiæ remittuntur*. non quia semper, & omnibus remittantur, sed quia vt plurimùm & ordinariè remittuntur. Sunt autem duæ caussæ cur ordinariè incurabile sit peccatum in Spiritum sanctum. VNA, quia directè resistit, & repudiat gratiam Dei: quemadmodum si ægrotus vnico medicamento curari posset, & illud admittere non vellet, rectè diceretur morbus eius incurabilis. ALTERA, quia cùm sit peccatum ex malitia, nõ ex ignorantia vel infirmitate, nihil in se habet, vnde vel modicum excusari possit, ac proinde nihil misericordiæ meretur: hinc enim Apostolus 1. Timoth. 1. *Misericordiam*, inquit, *consequutus sum, quia ignorans feci, in incredulitate*.

Ac ne mirum videatur, si peccatum irremissibile, dicamus irremissibile ordinariè, sed nõ absolutè; considerentur alia similia loca. Matth. 19. Dominus ait facilius esse, vt camelus intret per foramen acus, quàm vt diues ingrediatur in regnum cœlorum. Quo loco videtur planè diuitibus aditum ad salutem interclusisse: & tamen in eodem loco subiungit: *Quod impossibile est apud homines, apud Deum possibile est*. Et Hierem. 13. dicit Dominus: *Si mutare potest Æthiops pellem suã, & pardus varietates suas; & vos poteritis benefacere, cùm didiceritis malè*. & tamen in toto eo libro hortatur eos Deus vt reuertantur, & veniam pollicetur.

Ad SECVNDVM locum ex epist. ad Hebræos cap. 6. posset PRIMO eodem modo responderi, impossibile esse vt qui semel sunt illuminati, & voluntariè posteà peccant, ad Pœnitentiam renouentur; nõ absolutè, sed vt in plurimum. SED melior solutio est, quòd Apostolus hîc solùm loquatur de Pœnitẽtia, quæ Baptismum præcedit: sic enim exponunt Chrysostomus, Ambrosius, & alij Patres. Et ipse Apostolus hoc insinuat illis verbis: *Qui semel sunt illuminati*, id est, baptizati. Et illis: *Iterum renouari*. renouamur enim propriè in Baptismo. Et illis: *Iterum crucifigentes Filium Dei*. nam cùm baptizamur, conformamur similitudini mortis Domini, vt dicitur ad Roman. sexto. & sicut Christus tantùm semel crucifixus est, ita & nos tantùm semel baptizamur, & qui vellet iterum baptizari, iterum sibi Christum crucifigeret.

Ad TERTIVM ex cap. 10. ad Hebræos dico cum Chrysostomo, Ambrosio, & aliis: cùm Apostolus dicit, non relinqui hostiam pro peccato, sensum esse, non esse expectandum alium Christum, qui pro nobis moriatur, vel vt ille, qui semel mortuus est, iterum veniat moriturus: & consequenter non esse secundum Baptis-

mum

mum expectandum. Eadem enim est sententia A huius loci, & superioris.

Ad Qvintvm ex epistola Ioannis, Augustinus de correptione & gratia, cap. 12. & Gregorius lib. 6. moralium, cap. 31. siue vltimo, dicunt, peccatum ad mortem, esse peccatum in quo homo perseuerat vsque ad mortem. Sed tunc non dixisset: *Si quis scit fratrem peccare*, sed, Si quis scit peccasse non ad mortem: non enim cognosci posset peccatum ad mortem, nisi post mortem eius, qui illud commisit. Ambrosius lib. 1. de Pœnitentia, cap. 9. dicit, Ioannem non dixisse vt nemo oret pro iis, qui peccant peccata ad mortem, id est, grauissima peccata; sed solùm vt non orent homines vulgares, & imperfecti, ad quos B epistolam illam scribebat: grauissima enim peccata, perfectis oratoribus indigent. Hieronymus libro 2. in Iouinianum vltra medium, versus finem, tractans hunc locum, dicit nihil hîc significari aliud, nisi pro peccato ad mortem difficulter orationem exaudiri. Et hic videtur verissimus esse huius loci sensus: nam immediatè anteà dixerat Ioannes: *Scimus quoniam audit nos, quidquid petierimus ab eo*. idcirco ne putaremus hoc habere locum etiam in petitionibus quibuslibet, quas pro aliis offerimus; subdit: *Qui scit fratrem suum peccare non ad mortem, petat, & dabitur ei, etc.* id est, cum fiducia petat, nam impetrabit. Si verò peccatum est ad mortem, id est, grauissimum ex genere illorum, quæ ordinariè non remit- C tuntur, sed puniuntur æterna morte: *Non dico, vt roget quis*, id est, non prohibeo quidem orare, sed non audeo polliceri, quod facilè impetrabiris; ideò non dico vt roget quis, nimirum cum illa certa fiducia impetrandi: sæpe enim Deus in tali negotio preces Sanctorum non audit, iuxta illud Hieremiæ septimo: *Noli orare pro populo hoc, quia non exaudiam te.*

CAPVT XVII.

Contritionem imperfectam, siue attritionē ex timore pœnæ ortam, bonam, atq; vtilem esse.

Decima sequitur quæstio; Vtrum Contritio, siue Attritio quæ oritur ex timore seruili, sit bona: siquidem Martinus Lutherus (vt ostendimus ex multis eius testimoniis in lib. 1. cap. 6.) initio defectionis suæ apertè dicebat, Contritionem ex timore seruili ortam, facere hominem hypocritam, & magis peccatorem. Et quamuis Lutherani posteà ab ea sententia recesserint, & iam communiter doceant, timorem pœnæ vtilem esse, atque inde Pœnitentiam inchoari, vt perspicuum est ex Kemnitio in 2. par. Examinis, pag. 954. & ex Caluino lib. 3. Instit. cap. 3. §. 7. tamen operæpretium esse duximus, Lutheri sententiam à Leone X. primùm in Bulla contra articulos Lutheranos, deinde à Cōcilio Oecumenico Tridentino, sess. 14. can. 5. damnatam; testimoniis Scripturarum, veterum traditione, & rationibus confutare.

Sed antequam ad argumenta veniamus, exponendum erit paucis, de quo timore pœnæ potissimum controuersia sit: possumus enim doctrinæ caussa quatuor timores distinguere, qui omnes pœnam, non culpam respiciant.

Primvs est timor naturalis, qui passio quædam est partis inferioris: & de hoc timore nulla controuersia est, tùm quod hic timor non se extendat ad pœnas æternas, quæ sola fide comprehenduntur, tùm etiam quod neq; sit bonus, neq; malus, nec solùm in hominibus, sed etiam in pecudibus reperiatur. Errat enim Rupertus Abbas lib. 9. de operibus Spiritus sancti. cap. 5. vbi duos timores malos à duobus bonis distinguēs, priorem malum esse dicit eum, qui in quatuor præcipuis animę passionibus numeratur, quæ sunt, timor, cupiditas, dolor, & gaudiū: posteriorem esse vult eum, qui nascitur ex fide, sed hominem non corrigit, qualis fuit in Felice Prçside Iudçæ, qui disputante Paulo Act. 24. de Iudicio futuro, valde perterritus est, sed inde non euasit melior. At passiones illę animę nō rectè dicuntur malę, cùm moraliter nec bonæ, nec malę vocari possint, quippe quas non habemus in potestate; naturaliter autē bonę sint, & à Deo ad multa commoda nobis ingenita, vt S. Basilius demōstrat in orat. contra irascentes. Timor autem ille qui ex fide oritur, non ideò malus dici debet, quia hominem nō corrigit, alioqui ipsa etiam fides dici posset mala, quando hominem non corrigit; sed vitium illud non fidei, vel timoris, sed hominis est, qui fidei ac timoris ductum non sequitur.

Alter timor est is, quem Theologi mundanum appellare solent; cùm videlicet quis ita pœnas à rebus creatis infligendas metuit, vt propterea in creatorem peccare metuat; qualis timor in Petro fuit, cùm Christum negauit. Neq; de hoc timore vlla quæstio esse potest; is enim timor consensu omnium malus est, & ab ipso Christo damnatus, Matth. 10. *Nolite timere eos, qui* D *occidunt corpus.* & ab Apostolo Petro, 1. Petri 3. *Timorem eorum ne timueritis, Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris.* & ab Isaia, cap. 51. *Quis, tu, vt timeres ab homine mortali, & à filio hominis, qui quasi fœnum, ita arescet?* Hunc eundem timorem sanctus Basilius in explicatione Psalmi 33. hostilem appellat, ac sobolem incredulitatis esse dicit; & de eodem disputat S. Augustinus serm. 18. de verbis Apostoli.

Tertivs est timor pœnæ, quem Deus ipse peccatoribus comminatur; sed cum timore offensionis diuinæ ita coniunctus, vt licet homo vehementer pœnam timeat, magis tamen offensionem Dei, quàm pœnam illam timeat. Atque hic timor seruilis dici solet secundum sub-

ſtantiam, ſed abſque ſeruilitate, & ordinatus, ac bonus eſt; neq; de eo quæſtio eſſe poſſe videtur, ac ne ipſe quidem Lutherus, vt exiſtimo, timorẽ iſtum reprehendiſſet. Nam & Dominus hortatur ſanctos Martyres Matth. 10. vt timeant eum, qui poteſt animam & corpus perdere in Gehẽnam: & ſancti Patres hunc timorem paſsim laudant, & in ipſis etiam iuſtis hominibus locũ habere dicunt. S. Baſilius oratione in Pſal. 33. docet peccatorum tentationes repellendas à viris iuſtis timore futuri Iudicij. Et oratione in principium Prouerbiorũ, dicit homines iuſtos hoc timore impediri ne peccent, non ſecus ac impediuntur clauis, qui cruci affixi ſunt, ne ſe commoueant, iuxta illud Pſalm. 118. *Confige timore tuo carnes meas: à iudicijs enim tuis timui.* Sanctus Ioannes Chryſoſtomus hom. 15. ad populum Antiochenum, ſcribit, metum Gehennæ eſſe in anima hominis iuſti quaſi militem fortem & armatum, qui fures & latrones, & oẽs hoſtes procul arcet à domo. S. Ambroſ. in Pſalm. 118. ſerm. 21. ſcribit, ſanctos Martyres in agone martyrij conſtitutos, timore Gehẽnæ ante oculos mentis propoſitæ, vincere ſolitos earum pœnarum timorem, qui à perſequutoribus & carnificibus ingerebatur. Sanctus Hieronymus in epiſtola ad Euſtochium de ſeruanda virginitate, ſcribit ſe metu Gehennæ ſolitudinem, & genus vitæ duriſsimum elegiſſe. Sanctus Auguſtinus in lib. de gratia & libero arbitrio, cap. 18. ſcribit, ſanctis viris timorem illum à Deo donari, de quo Dominus ait: *Timete eum, qui poteſt animam & corpus perdere in Gehennam*, & lib. de ſancta virginitate, cap. 38. apertè docet, hunc timorem à charitate nequaquam excludi. Deniq; S. Gregorius homil. 26. in Euangelia, omnes hortatur, vt futurum Iudicium timeant antequam veniat, ne poſteà cùm appropinquare cœperit, timere debeant.

QVARTVS timor eſt propriè ſeruilis, quo videlicet ita peccator Deum punientem timet, vt ſolius pœnæ fugiendæ cauſſa à peccatis perpetrandis caueat, & de perpetratis doleat: quẽ timorem ita explicat S. AVGVSTINVS conc. 25. in Pſal. 118. *Timor quo non amatur iuſtitia, ſed timetur pœna, ſeruilis eſt, quia carnalis eſt, et ideò non crucifigit carnem. Viuit enim peccandi voluntas, quæ tunc apparet in opere, quando ſperatur impunitas; tùm verò pœna creditur ſequutura, latenter viuit, viuit tamẽ: mallet enim licere, & dolet nõ licere, quod lex vetat, quia non ſpiritaliter delectatur eius bono, ſed carnaliter malum metuit, quod minatur.*

De hoc igitur timore tota controuerſia eſt, hunc enim Lutherus damnabat, vt qui faceret homines hypocritas, magiſque peccatores; & hunc eundem Tridentina Synodus ſeſſ. 14. ca. 4. bonum atq; vtilem eſſe, & à Deo excitari docet. Quæ ſententia probatur PRIMO ex verbis illis Dauidis, Pſal. 110. & Salomonis, Prouerb. 1. *Initiũ ſapientiæ timor Domini.* & Eccleſ. cap. 1. *Timor Domini expellit peccatum, nam qui ſine timore eſt, nõ poterit iuſtificari.* & cap. 25. *Timor Domini initiũ dilectionis eius.*

A Hæc dicuntur de timore qui eſt in peccatoribus, & qui dilectionem præcedit: in peccatoribus autem & ante dilectionem, timor filialis eſſe non poteſt, ſed tantùm ſeruilis.

ITEM Iſaiæ 26. ſecundum verſionem LXX. *A timore tuo concepimus, & peperimus Spiritum ſalutis.* Hierem. 5. *Me ergo non timebitis, & à facie mea non dolebitis, dicit Dominus?* Malach. 1. *Filius honorat patrem, & ſeruus dominum: Si ego pater, vbi eſt honor meus? ſi dominus, vbi honor meus?* Quo loco Dominus exigit timorem à ſeruis, qui eum vt patrem amare non nouerant.

Illud ETIAM Domini, Matth. 10. *Timete eum, qui poteſt corpus & animã perdere in Gehennam*: etiamſi B ad iuſtos pertineat, qui timore iſto iuuantur ne peccent; tamen dubitari non poteſt, quin etiam ad iniuſtos referri debeat, qui timore eodem iuuantur, vt ad Pœnitentiam veniant.

PRÆTEREA Scripturæ paſsim terrorem incutiunt peccatoribus, nec ſanè ad alium finem, niſi vt timorem concipiant, & ex eo timore Pœnitentiam meditentur. Deuter. 32. *Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, et ardebit vſq; ad inferni nouiſsima.* Pſal. 7. *Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrauit, arcum ſuum tetendit, & parauit illum, & in eo parauit vaſa mortis, ſagittas ſuas ardentibus effecit.* Iſaiæ 33. *Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis?* Ionas cap. 3. illa comminatione Niniuitas conuertit, *Adhuc quadraginta* C *dies, & Niniue ſubuertetur.* Matth. 3. Ioannes Baptiſta ex timore pœnæ ad Pœnitentiam homines adducere ſatagebat: *Genimina viperarum, quis vobis demonſtrauit fugere à ventura ira?* & rurſus: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excindetur, & in ignem mittetur.* Et Chriſtus ipſe Matth. 5. 13. 24. & 25. Marc. 9. Luc. 12. & alibi ſæpiſsimè, ignem Gehennæ, ſtridorem dẽtium, tenebras exteriores, vermem non morientem, & flammas inextinguibiles minabatur.

DENIQVE eædem Scripturæ timorẽ iſtum à Deo inſpirari tam apertè docẽt, vt nimis magna temeritas videri debeat, ſi quis eum adhuc damnare voluerit. Rom. 8. *Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis fi-* D *liorum, &c.* quo loco B. Paulus docet, in Teſtamento veteri datum à Deo ſpiritum ſeruitutis, quo timeretur; quemadmodum in Teſtamento nouo dedit ſpiritum adoptionis, quo diligeretur. Iſaiæ 63. *Quare nos errare feciſti de via tua? indurâſti cor noſtrum ne timeremus te?* vbi lamentatur Propheta, quòd Hebræi caruerint dono timoris, quo conuerti ad Dominum potuiſſent. Nam (vt rectè docet S. Auguſtinus in epiſt. 105. ad Sixtũ) non indurat Deus impertiendo malitiam, ſed non impertiendo miſericordiam.

ACCEDAT nunc traditio veteris Eccleſiæ. TERTVLLIANVS in lib. de Pœnitentia: *Si de Exomologeſi, inquit, retractas, Gehennam in corde conſidera, quam tibi Exomologeſis extinguet: & pœnæ magnitudinem priùs imaginare, vt de remedij adeptione nõ dubites.* Idem

lib.

lib.2.in Marcionem, timorem Iudicij bonum,& salutarem esse demonstrat.

CLEMENS Alexandrinus lib.2.Stromatum, ante medium: *Fides*, inquit. *est prima ad salutem inclinatio, post quam timor, & spes, & Pœnitentia*. Et infrà: *Qui timorem damnant, ij legem etiam insectantur: quòd si legem, clarum est, quod & eum qui legem tulit.*

Sanctus CYPRIANVS in sermone de lapsis, cùm ad timorem lapsos hortaretur: *Deus*, inquit, *quantum pietate patris indulgens semper & bonus est: tantum iudicis maiestate timendus est.*

S.BASILIVS oratione in Psalm.33. *Timor*, inquit, *salutaris, qui ad sanctitatem deducit, & animæ diuinitùs insitus est, qualis existat, si cupis audire, attẽde: quando fortè te ad aliquod peccatum videris paratum, illud horribile mandatum, & Christi iudicium cogita, &c.* vide eundem oratione in principium Prouerbiorum.

S. PACIANVS in Parænesi ad Pœnitentiam, ferè extrema, *Timete*, inquit, *dilectissimi iusta iudicia, omittite errorẽ, damnate delicias: properat iam tempus extremũ: Tartarus & Gehenna laxatos impiis sinus pandunt: post animarum tempestiua supplicia, rediuiuis quoq; corporis pœna seruatur, &c.*

S.AMBROSIVS in libello ad virginem corruptam, cap.8. *Pœnitentia*, inquit, *non verbis agenda est, sed & actu. Hæc autem sic agitur, si tibi ante oculos ponas de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum sit, & si te iam credas propè ipsas positam tenebras exteriores.*

S. HIERONYMVS in commentario ad caput primum Malachiæ: *Vult*, inquit, *Deus, vt primùm eius filij simus, & bonum voluntate faciamus: si hoc consequi nolumus; vt saltem nos seruos habeat, à malis per suppliciorum formidinem recedamus, vt de timore seruorum ad gratiam filiorum transeamus.* Et in caput secundum Michææ: *Vt qui pudore*, inquit, *vel verecundia nõ tenentur, agant Pœnitentiam saltem comminatione pœnarum.*

S.Ioannes CHRYSOSTOMVS in primo libro de compunctione cordis, extremo: *Hoc solùm est, quod exposcitur à nobis, vt semper recordemur mala nostra, & ad animum reuocemus, & conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos, vt pro his supplicemus Deo, vt Gehennam ponamus in conspectibus nostris, & Angelos, qui in die Iudicij vbique discurrunt, & congregant de omni orbe terrarum eos, qui trudendi sunt in Gehennam ignis, ac suppliciis tradendi, &c.* vide etiam hom.15.ad populum Antiochenum.

S.AVGVSTINVS in Psal.127.in illud: *Beati omnes, qui timent Dominum. Ille*, inquit, *timor nondum castus, præsentiam Domini & pœnas timet, timore facit quidquid boni facit, non timore amittendi bonũ illud, sed timore patiendi illud malum: non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi, sed timet ne mittatur in Gehennam. Bonus est & iste timor, vtilis est.* Et tractat.9.in epistolã Ioannis: *Stimulat*, inquit, *timor, sed noli timere, intrat charitas, quæ sanat quod vulnerat timor; timor Dei sic vulnerat, quomodo medici ferramentum putredinem tollit, opus est ergo vt intret timor primò, per quem veniat charitas: timor medicamentum, charitas sanitas.*

Ioannes CASSIANVS lib.4. de institutis renunciantium, cap.39. *Principium*, inquit, *nostræ salutis, eiusdemq; custodia, sicut dixi, timor Domini est: per hunc enim, & initium conuersionis, & vitiorum purgatio, & virtutum custodia his qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiritur.* Vide etiam eundem collat.3.cap.4. & collat.11.cap.6.

S.GREGORIVS homil.34.in Euangel. *Praua mens*, inquit, *si non priùs per timorem euertitur, ab assuetis vitiis non emundatur.*

S. BERNARDVS in serm.de S.Maria Magdalena, quasi, præuidisset Lutherũ soli fidei omnia tribuentem: *Fallitur*, inquit, *qui sic osculatur misericordiæ pedem, vt pedem Iudicij non attendat; qui totum de misericordiæ pede præsumit, hoc solùm ad salutem sufficere credens, quòd credit.* Et in libro de præcepto & dispensatione: *Bonus quidem*, inquit, *obedientiæ gradus est, iuxta Magistri nostri sententiam: siue propter metum Gehennæ, siue propter professionem sanctam quam professus est, quisquis obediat: melior tamen, cùm ex Dei amore obeditur.*

ACCEDAT denique etiam ratio; nam consentaneum est naturæ, ac rationi, timere malum quod accidere potest, ac præsertim malum summum, & sempiternum, qualis est cruciatus Gehẽnæ. DEINDE, timoris huius effectus optimus est; aut enim coërcet voluntatem à peccãdo, aut saltem impedit opus: non potest autem arbor mala bonos fructus facere. POSTREMO, non solùm Deus caussa est huius timoris, sed etiam probabile est, hunc eundem timorem inter illa præclara septem dona sancti Spiritus numerari, vt ex Scholasticis docuerunt Alexander in 3.p. summæ Theologicæ, quæst.76. m.2. & sanctus Bonauentura in 3.Sentent.dist.34.parte 2.art.1. quæst.1. & ex antiquis Doctoribus sanctus Augustinus, & sanctus Gregorius, duæ columnæ Ecclesiæ.

S. Augustinus tract. 9. in epist. Ioannis, docet timorem seruilem esse, de quo loquitur Salomon cùm ait Prouerb.1. *Initium sapientiæ timor Domini*; quod etiam docent, S.Basilius oratione in principium Prouerbiorum, Beda in 1.cap. Prouerb. Bernardus homil.23.in Cantica, & epist.9. ad Episcopum Coloniensem, & Magister cum Theologis Scholasticis in 3. Sententiar.dist.34. RVRSVS idem Augustinus lib.1.de serm.Domini in monte, cap.9. & Gregorius homil.19. in Ezechielem, scribunt de eodem timore loquutum esse Salomonem, qui ait: *Initium sapientiæ timor Domini*; & Isaiam cap.11. qui vltimo loco inter dona sancti Spiritus posuit Spiritum timoris Domini. Igitur ex sententia Gregorij, & Augustini, inter septem dona Spiritus sancti timor seruilis locum suum habet. ADDE, quòd Gregorius loco citato disertis verbis tradit, Spiritum timoris Domini, de quo loquitur Isaias, esse timorem pœnæ, qui minuitur crescente charitate. Et Augustinus in libro de gratia & libero arbitrio, capite 18. docet Spiritum timoris Domini, quem inter dona Spiritus sancti posuit

Isaias, non esse timorem illum, quo Petrus Christum negauit, sed illum, de quo Dominus ait: *Timete eum, qui potest corpus & animam perdere in Gehennam.* qui quidem timor seruilis est, saltem secundum substantiam.

NEQUE his repugnat, quòd in Christo fuerint omnia dona Spiritus sancti, in quo tamen timor seruilis non fuit. Nam neque timor ille castus fuit in Christo, quo timemus, ne fortè Deum offendamus: sciebat enim ille se impeccabilem esse; & tamen quis affirmare auderet, timorem illum castum inter dona Spiritus sancti non esse numerandum? Igitur Propheta Isaias, per Spiritum timoris Domini, intellexit timorem Domini in vniuersum, vt comprehendit seruilem & filialem: Christus autem repletus fuit Spiritu timoris Domini, non secundum omnes species timoris, sed solùm secũdum speciem timoris filialis, quatenus respicit reuerentiam patris, qui solus in ipso esse potuit.

CAPVT XVIII.

Soluuntur obiectiones.

MARTINVS Lutherus in sermone de Pœnitentia, & in assertione articuli sexti, aduersus ea quæ iam explicata & constituta sunt, pauca quædam obiicit arguméta, quæ licet iam olim à viris doctissimis Ioanne Roffensi, & Ruardo Tappero dissoluta fuerint, nihil tamen oberit, si etiam à nobis breuissimè dissoluantur.

PRIMO igitur obiicit, Contritionem ex timore præcepti & minarum, extortam, ac violentam esse, & augere peccatum, non minuere. Nam remoto præcepto & minis, qui anteà ex timore dicebant sibi displicere peccatum, iam dicerent placere, & eo magis peccant, & peccatis suis afficiuntur, quo magis coguntur: non autem volunt illa odisse; siquidem lex & cognitio peccati, magis abundare facit peccatum, vt ait Apostolus ad Rom. 5.

RESPONDEO, dubitari non potest, quin dolor de peccato ex solo timore legis & pœnarum profectus, non sit ita liber ac voluntarius, vt est ille, qui oritur ex amore iustitiæ, & Dei: simpliciter tamen liber, & voluntarius est etiam ipse; cùm ex deliberato consilio, & electione nascatur, & possit homo, vt etiam reipsa multi faciunt, malle peccando præsenti iucunditate frui, quàm non peccando futuras pœnas euadere. Sed etiamsi dolor iste aliquo modo extortus dici queat, non ideò tamen est malus, neque peccatum auget, sed bonus est, & à peccato retrahit, alioqui lex ipsa quæ timorem incutit, esset mala, & Deus, qui timorem illum inspirat, mali auctor esset. Quod autem nitamur in vetitum, & inde peccatum abundet ex cognitione legis, & timore pœnarum; non oritur ex lege, vel timore, sed ex corrupta hominis voluntate, quæ

A ex bono accipit occasionem mali. Quocirca B. Paulus apertè scribit, non à lege occasionem dari, sed ex lege occasionem accipi: *Quid ergo,* inquit ad Romanos 7. *dicemus? lex peccatum est? absit: sed peccatum non cognoui nisi per legem, nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.* Et infrà: *Peccatum occasione accepta, per mandatum seduxit me, & per illud occidit: itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum.* Quod idem de timore dici potest, esse videlicet eum sanctum, & bonum, cùm ex se retrahat à peccando, licet interdum corrupta hominis voluntas eo magis cõcupiscat, quo B magis ab opere coërcetur.

Sed sciendum est præterea, duos quasi gradus distingui posse in timore seruili. PRIMVS est, quando impedit opus peccati externum, sed non voluntatem: & hic timor est bonus, & bonæ rei caussa, quia bonum est impediri opus externum; sed quia coniunctus est cum mala voluntate, non gignit Contritionem neque Attritionem. SECVNDVS est, quando non solùm opus externum peccati, sed etiam voluntatem peccandi coërcet: sæpe enim homines etiamsi nondum toto corde Deum diligant, tamé consideratis malis effectibus peccati, & suppliciis æternis, ad quæ ipsos perducit; simpliciter odiũ contra peccatum concipiunt, & seriò abiiciunt C peccandi voluntatem. Et hic timor est melior, neque ex eo vllo modo crescit peccandi voluntas; & de eo loquuntur Theologi, cùm dicunt, Attritionem ex timore conceptam, dispositionem esse ad iustificationem, & Sacramento accedente, reuera iustificare, vt perspicuum est ex Concilio Tridentino, sess. 14. cap. 4. vbi legimus, attritionem disponere ad iustificationem, si voluntatem peccandi excludat.

SECVNDO obiicit idem Lutherus in eodem serm. de Pœnitentia, neminem posse perfectè odisse aliquid, cuius contrarium nõ priùs dilexerit, cùm amor sit prior odio, & odiũ ex amore naturaliter fluat; proinde nõ esse verum odium peccatorum, quod ex timore pœnarum oritur, D sed illud solùm, quod nascitur ex amore iustitiæ; atque ideò peccatores hortatur, vt si veram Pœnitentiam concipere volunt, non attendant ad peccati fœditatem, sed ad speciem, & pulchritudinem virtutis.

RESPONDEO, si admitteremus quod Lutherus assumit, nihil aliud inde efficeretur, nisi dolorem de peccatis ob timoré pœnę non esse perfectum odiũ peccatorum, quod quidem nos minimè negamus: fatemur enim perfectum odium peccati esse illud, quod ex amore Dei iustitiæq; procedit, & ideò dolorem, siue odium ex timore pœnæ conceptum, non Contritionem, sed Attritionem nominamus. Veruntamé principium illud Lutheri, non posse videlicet aliqđ verè perfectéque odio haberi, cuius contrarium priùs

non

non diligatur; non habet locum nisi in iis rebua, quæ propter se odio habentur: nam si quid alterius tei gratia odio habeatur, verè ac perfectè odio haberi poterit, si res illa diligatur, cuius caussa istnd odio habetur. Hoc modo sæpe cibū suauem detestamur, non qnòd eius contrarium, id est, cibnm insuauem diligamua, sed quia diligimua sanitatem, cui cibna ille suauis creditnr obfuturus: sic igitur peccata verissimo, vehemētissimoq; odio prosequi possnmus, etiamsi cōtrarias illi virtutes minimè diligamus, quia diligimus felicitatem, à qua peccando nos excludi, atq; excidere persuasi sumus.

Porro, cohortatio illa Lutheti, vt Pœnitentiam acturus, non in ea damna quæ gignit peccatnm, sed iu speciem virtutis oculos mentis intendat; prorsus intempestiua est. Qui enim sordibns peccatorum assuetus est, non mouetur ad speciem virtntis; neq; fieri potest vt auaro liberalitas, luxurioso castitas, supetbo humilitas repentè placete incipiat, nisi Deus singulari miraculo in momento hominem aliquem diuinitùs illustrate, & immntare voluerit. At supplicia, quę Deus peccatoribus comminatur, facilè possunt cuiuslibet hominis, quamuis impij & nefarij animum permouete: & idcircò ordinariè diuina prouidentia à timote pœnarum incipere solet, cùm peccatorem ad Pœnitentiam ducit. Verè enim à Dauide, & Salomone Sctiptum est: *Initium sapientiæ timor Domini.* & Avgvstinvs tract. 9. in epist. Ioannis, verè dixit: *Si nullus est timor, non est, quà intret charitas. Sicut videmus per setam introduci linum, quando aliquid suitur, seta prius intrat, sed nisi seta exeat non succedit linum: sic timor primò occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideò intrauit, vt introduceretur charitas.*

Tertio, idem Lutherus in assertione art. 6. multa dicit vt probet, Contritionem ex timore pœnarum conceptam, esse hypocrisim quandā, & homines hypocritas facere: sed summa ratiocinationis hæc est. Quod non fit ex corde ac sincetè, simnlatum & hypocriticum est, iuxta illnd Matth. 15. *Cor eorum longè est à me:* tursus quod non fit ex charitate, non fit ex corde, & nihil, vanum, & falsum est, 1. Cor. 13. igitur quod non fit ex charitate, simulatum & hypoctiticum est. At Contritio ex timote concepta, non oritur ex charitate; ergo simnlata, & hypocritica est.

Respondeo, ptima propositio verissima est, at secunda falsissima. Quod enī non fit ex charitate; non est quidem meritorium vitæ æternæ, quam Deua ptomisit diligentibua se, Iac. 1. tamē verum, sincerum, & vtile esse potest. Qui enim orat pro remissione peccatorū, & charitate accipienda, nō frustrà laborat, etiamsi ex charitate, quā nondum habet, id facere nequeat: & qui peccatum odit, quia ad interitum sempiternum ducit, verè, ac seriò peccatum odit, sicut verè, ac seriò interitum sempiternum timet: & qui peccata sua eleemosynis redimebat inxta consilium Danielis, vel Ionæ prędicationem vrbis euersionem metuentes, ieiunio ac cilicio se affligebant, nequaquam hypocritæ erant. Neque Apostolua Paulus 1. Cor. 13. scripsit, id qnod fit sine charitate, nihil, vanum, & falsum esse; aut fidem, linguas, ptophetiam, scientiam, miracula, sine charitate nihil esse, aut vana, & falsa esse: sed hominem, qui illa omnia sine charitate habet, nihil esse, quia non est amicus Dei, neq; illa omnia si charitas absit, beatnm illum vnquam facient.

Qvarto obiicit idem Lutherua in epistola ad Vicarium ordinis sui, Pœnitentiam nihil amarum, aut asperum, sed rem dulcem, & suauem sonare: timor autem pœnam habet, vt scribit S. Ioannes.

Respondeo. Id nimirum Lutherani audire cupiunt, Pœnitentiam agi suauiter dotmiendo, ac potando: quibus aptissimè conuenit quod scribit Tertvllianvs in lib. de Pœnitentia, cùm ait: *Num ergo in coccino, & Tyrio pro delictis supplicare nos condecet? cedò acum crinibus distinguendis, & puluerē dentibus elimandis, & bisulcum aliquid ferri vel æris, vnguibus repastinādis: si quid ficti nitoris, si quid coacti ruboris, in labia aut genas vrgeat: prætereà exquirito balneas latiores, hortulani maritimiuè recessus; adiicito ad sumptū, conquirito altiliū enormem saginam, defecato senectutem vini. Cùm quis interrogâris, cur anima largiaris? Deliqui (dicito) in Deum, & periclitor in æternū perire.* Hæc ille. Non sic Petrus, qui fleuit amarè; non sic Publicanus, qui præ confusione non audebat oculos ad cœlū leuare, & cum dolore pectus suum percutiebat: non sic mulier illa peccatrix, quæ, vt sanctus loquitur Gregorius hom. 33. tanto dolote ardebat, vt etiam inter epulas flere non erubesceret. Denique longissimè abest Pœnitentia ista Lutheri, tota suauis & blanda, ab illius præceptis, qui iubet affligere animos, scindere corda, luctum facere quasi vnigeniti.

Qvinto posset obiici, quòd timor seruilis inordinatua videatur, ac per hoc etiam malus, cùm magis pœnam, quàm culpam timeat.

Respondeo, argumentū rectè probat eos, qui timorem seruilem habent, inotdinatos ac malos esse, non tamen ipsum timorem inordinatum esse, vel malum. Nam timor seruilis non dicitur seruilis ab aliqua forma seruilitatis sibi intrinseca, & essentiali, sed à forma seruilitatis extrinseca sibi, intrinseca autē subiecto suo. Dicitur enim timor setuilis, quia repetitur in seruis, quasi diceretur timor seruotum: quomodo fides infotmis est fides hominum peccatorum, sed ipsa non est peccatum, quia infotmitas est coniuncta cum fide, sed non est illi intrinseca. Itaq; qui seruiliter timet, malus est, quia pluris facit pœnam quàm culpā, sed timor ipse non est malus, sed bonus: quia non ideò ille est malus, quia vehementer timet pœnam, sed quia nō vehementius timet culpā; quod autem non vehementius culpam timeat, non oritur ex timote pœnæ, sed ex defectu charitatis. Gregorivs in

primum

primum cap. Cant. *Recti*, inquit, *diligunt te, non recti* A *adhuc timent te.*

Dices, si hæc ita se habent, cur non potest etiam timor mundanus bonus & sanctus nominari, licet mali sint, qui illum habent? quòd enim peccet qui timore mortis Christum negat, non videtur adscribendum timori, mors enim iure timetur; sed defectui charitatis. Respondeo, maximum est discrimen inter timorem seruilem, & timorem mundanum: timor enim seruilis, timor Dei est; timor mundanus, timor creaturarum.

Ex hoc autem discrimine duo alia oriuntur. Alterum est, quòd timor seruilis, licet cũ peccato coniunctus sit, tamen nõ est peccati caussa: B neq; enim fieri potest, vt quis ideò Deum offendat, quia Deum timet, sed contrà potiùs à peccando se abstinet, quia Deum timet; & huius boni effectus nõ nisi bona caussa esse potest. Timor autem mundanus non solùm cum peccato coniunctus est, sed est etiam peccati ipsius caussa, propterea enim timidus Deum offendit, quia nimis timet creaturam, & ex eo timore peccatum eligit, tãquam medium ad fugiendum malum temporale quod timet: & huius mali fructus non nisi mala arbor caussa esse potest.

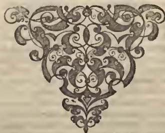
Alterum est discrimen, quòd timor seruilis non potest esse nimius intensiuè: nemo enim Deum iratum, aut sempiternum exitium nimis timere potest; quin etiam nemo tantum in hoc C mundo timet Gehennam, quantum timeret si eam benè perspectam haberet. Potest quidem Gehenna nimis timeri appreciatiuè, vt si quis, data optione, mallet Gehennam fugere, quàm peccatum: sed iste excessus non oritur ex vitio timoris, quasi ille in se sit nimius, & proinde sit caussa malæ æstimationis, sed ex defectu charitatis. Itaque qui plus timet pœnam Gehennę, quàm culpam, non ideò peccat quia nimium timet pœnam Gehennæ, sed quia defectu charitatis non tantùm culpam timet, quãtum deberet. At mundanus timor, quia timor est mali creati, finiti, ac temporalis, facile potest esse nimius nõ solùm appreciatiuè, sed etiam intensiuè: & plerumq; ideò nimius est appreciatiuè, quia nimius est intẽsiuè; & tunc propriè dicitur timor mundanus. Quare mundanus timor in se, atque intrinsecè, inordinatus & malus est.

Vltimo posset obiici, peccare eos qui Deum diligunt propter aliud: proinde peccare etiam eos, qui Deum timent propter aliud, id est, ad fugiendas pœnas.

Sed facilis responsio est. Nam quia obiectum amoris est bonum, & timoris malum: & Deus in se bonus est, vel potiùs summum atq; infinitum bonum; non autem est in se malus, sed solùm in effectis, quibus iustè peccatores affligit: idcircò propter se diligendus est, timendus autem propter aliud. Atque hæc de tota hac disputatione sint satis.

Vna quidem adhuc quæstio tractari potuisset. An videlicet Attritio, siue imperfecta Contritio, quam certum est sine Sacramento non sufficere ad iustificationem; sufficiat cum Sacramento, ita vt pœnitens ex attrito virtute Absolutionis fiat contritus, & iustificetur. Lutherus enim id aliquando negauit, vt perspicuum est ex eius responsione ad dialogum Syluestri Prieratis, vbi de conclusione sexta loquens: *Error est*, inquit, *quod attritus fiat contritus virtute Clauium*. Ceterum discipuli eius, qui Contritionem in terroribus constituunt, & soli fidei ex verbo Absolutionis conceptæ, quæ terrores illos consequitur, iustificationem adscribunt; nullo modo negare possunt, quin attritio, & sola non sufficiat, & cum Absolutione sufficiat: vt in Concilio Tridentino sess. 14. cap. 4. declaratum est. Porro, verbum Absolutionis eam vim habere, vt verè peccata remittat, & hominem per attritionem dispositum, sed nondum à peccato liberum iustificet, & Deo reconciliet, de qua sola redubitari poterat; in sequenti libro, cum de Absolutione disputabitur, ostendetur.

LIBER TERTIVS DE POENITENTIA:

In quo de Confessione differitur.

De contritione, quae prima pars est Sacramenti Poenitentiae, disseruimus libro superiore: sequitur vt de secunda parte, quae Confessio dicitur, disseramus. In qua controuersia explicanda hic ordo seruabitur, vt Primo *loco referantur errores, qui de hac re versantur inter Aduersarios.* Deinde, *sententia Catholicae Ecclesiae ex diuinis literis confirmetur.* Tertio, *proferantur sanctiones & decreta Conciliorum.* Quarto, *testimonia veterum Patrum.* Quinto, *rationes variae.* Postremo, *argumenta Aduersariorum proponantur, & dissoluantur.*

CAPVT PRIMVM.

De erroribus circa Confessionis necessitatem.

A Primi qui Confessionem sustulerunt, veteres illi Haeretici censendi sunt, qui potestatem absoluendi sustulerunt, Montanistae videlicet, & Nouatiani, de quibus in primo libro diximus: neque enim vlla necessitas Confessionis est, si nulla sequitur Absolutio.

Fuit alia haeresis Audianorum, temporibus Valentiniani senioris, quae (vt ex Theodoreto lib. 4. de fabulis Haereticorum intelligi potest) Confessionem quidem peccatorum iubebat, & Absolutionem largiebatur, sed nullam iniungebat poenitentibus mulctam; & ideò poenitentes, quia per iocum ac ludum Confessionem à se exigi intelligebant, grauia peccata celabant, & solùm pauca quaedam ac leuia fatebantur; planè ad eum modum, quo nunc Lutherani confiteri peccata coram suis Ministris solent. B

Messaliani quoque iisdem temporibus exorti (Damasceno teste, in libro de centum haeresibus) peccata dimittebant, nulla habita ratione Poenitentiae, & canonum Ecclesiae.

Postmodum Ioannes VVicleffus (teste Thoma VValdêsi tomo 2. de Sacramentis, cap. 135.) Cōfessionem Sacramentalē apertè oppugnare cœpit, asserens eam neq; in Scripturis fundari, & ex sola institutione Papali introductam esse.

Exstitit etiam ante annos circiter cētum, quidam Petrus Oxoniensis, qui Confessionem peccatorum in specie, affirmabat non esse de Iure diuino, sed ex aliquo statuto vniuersalis Ecclesiae: de quo vide Summam Conciliorum, in decretis Sixti Papae IV. C

Nostro seculo in eodem errore versati sunt Erasmus Roterodamus, & B. Rhenanus. Ille, in Annotationibus ad epist. S. Hieronymi ad Oceanum de obitu Fabiolae, & in annotatione ad cap. 19. Actor. & in Methodo Theologiae; hic, in annotationibus ad librum Tertulliani de Poenitentia: vterq; enim docet, Confessionem secretam singulorum peccatorum, non modò non esse Iure diuino institutam, aut imperatam, sed neque in vsu antiquae Ecclesiae fuisse.

Porrò Lutherani, & quotquot ab illis sectae Haereticorū exortae sunt, licet variè sentiant de Confessione, omnes tamen in eo conueniunt, vt nō sit necessarium omnia peccata Sacerdotibus confiteri: ex quo illud etiam sequitur, vt Confessio integra peccatorum, qualis in Ecclesia Catholica exigi solet, non sit diuinitùs instituta.

Martinus Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. de Poenitentia, scribit quidem Confessionem secretam, quae modò celebratur, sibi valdè placere, & esse vtilem, vel potiùs necessariam: tamen addit tres errores. Primo, non posse eam probari ex Scripturis. Secundo, non esse necessarium confiteri omnia sacerdotibus. Si quis enim correptus à fratre, quem fortè laesit, agnoscat coram illo peccatum suum, & veniam petat, docet Lutherus, eum non teneri peccatum illud sacerdotibus aperire. Tertio, damnat omninò eos, qui docēt circumstantias peccatorum in Confessione esse detegendas: *Ego*, inquit, *quicquid est circumstantiarum, consuluerim penitus contemnere.*

Item in serm. de Poenitentia, docet non esse confitenda venialia, nec omnia mortalia, sed ea

tantùm quæ sunt manifestè mortalia. Ex quo loco deptompti sunt articuli, quos Leo X. damnauit. Nam articulo 8. negat omnia peccata mortalia esse cōfitenda, & addit, in antiqua Ecclesia, sola peccata manifestè mortalia ad Confessionem adduci consueuisse: & articulo 9. scribit, dum volumus purè omnia confiteri, nos nihil aliud facere, nisi vt misericordiæ Domini nihil ignoscendum relinquamus: & in assertione einsdem articuli, carnificinam cruētissimam appellat, si quis à pœnitentibus omnium, & singulorum peccatorum confessionem exigat.

Dubitari solet, quid per manifesta peccata, quæ sola ad Confessionem pertinere voluit Lutherus, intellexerit: non enim desuerunt olim, B qui eum excusare vellent. Aut igitur manifesta peccata occultis opposuit, aut dubiis, aut omnino incognitis etiam ipsi peccatori. De omninò incognitis nō potest esse loqnutus, ea siquidem ne Catholici quidem volunt esse confitenda: neq; carnificinam Lutherus appellâsset sententiam Catholicorum, si in eadem sententia etiam ipse fuisset. De occultis non se etiam locutum, testatur ipse in assert. articuli 8. quare id solùm restat, vt de dubiis intellexerit: qui certè non paruus est error.

Idem in serm. de Confess. & Eucharistia, edito anno M. D. XIX. dicit, Confessionem quæ fit coram Sacerdote, nō esse præceptam à Deo, sed à Papa. Item in libro de ratione confitendi, cap. C 6. valdè dubitat, an peccata cordis sint confitenda. Item in libro contra Latomum, anno M. D. XXI. *Nego*, inquit, *in totum Confessionem esse exigendam*, & in sermone de Eucharistia, anno M. D. XXVI. neminem vult cogi ad Confessionem faciendam. In visitatione Saxonica, anno M. D. XXVIII. iterum repetit, Confessionem non esse præceptam, licet sit vtilis. Denique in articulis Smalchaldicis, anno M. D. XXXVII. in articulo de Confessione, dicit, enumerationē peccatorum debere esse liberam, vt quisq; enumeret illa, quæ voluerit.

Ioan. Oecolampadius librum scripsit, quòd Confessio non sit onerosa Christiano: sed non agnoscit Confessionem à Deo præceptam, im- D mò ne ab Ecclesia quidem, nisi manifestorum criminum.

Philippus Melanchthon in ipsa Confessione Augustana, art. de Confessione: *De confessione peccatorum*, inquit, *docent nostri, quòd Absolutio priuata in Ecclesiis retinenda sit, quanquam non sit necessaria delictorum enumeratio: est enim impossibilis enumeratio omnium delictorum, iuxta illud: Delicta quis intelligit?* Hæc ille, qui quamuis ex ratione quam adfert, eam solùm enumerationem non necessariam esse significare videatur, quæ est omnium peccatorum, siue ea cognoscātur à nobis, siue ignorentur: tamen sine dubio reprehēdere voluit enumerationem illam, quæ est in vsu Catholicæ Ecclesiæ, videlicet omnium peccatorum, quæ post examen animo occurrunt. Nam in Apologia articuli de Confessione & Satisfactione, sæpius repetit, enumerationem quæ modò fit, & quæ erat apud veteres, non esse necessariam Iure diuino: *Porrò*, inquit, *Aduersarij nostri multos Doctores receptissimos damnabunt, si contendent, enumerationem delictorum in Confessione necessariam esse Iure diuino. Quanquàm enim Confessionem probamus, & quādam examinationem prodesse iudicamus, vt institui homines melius possint: tamē ita moderanda res est, ne conscientiis iniiciantur laquei, quæ nunquam erunt tranquillæ, si existimabunt, se non posse consequi remissionem peccatorum, nisi facta illa scrupulosa enumeratione.* Idem in Examine ordinandorum, vbi de Confessione agit: *Nulla*, inquit, *enumeratio delictorum necessaria est, quia manifestum est, nusquam exstare præceptum diuinum de enumeratione singulorum.* Similia habet in Locis communibus, titulo de Confessione, vbi tamen vtilem esse iudicat aliquam enumerationem, & idcircò satis prolixè instituit methodum discutiendi conscientiā per omnia præcepta Decalogi.

Ioan. Caluinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 7. *Miror*, inquit, *qua fronte ausint contendere, Confessionem, de qua loquuntur, Iuris esse diuini: cuius equidem vetustissimum esse vsum fatemur; sed quem facilè euincere possumus olim fuisse liberum.* Deinde §. 11. admittit Cōfessionem generalem, quam Minister pro se & populo in Ecclesia faciat. Et §. 12. admittit etiā Confessionem priuatam corā Pastore, quando quis ita angitur & afflictatur peccatorum sensu, vt se explicare nisi alieno adiutorio nequeat; sed addit hāc moderationem: *Hinc sequitur*, inquit, *eiusmodi Confessionem liberam esse oportere, vt non ab omnibus exigatur, sed iis tantùm commendetur, qui ea se opus habere intelligent. Deinde ne ij ipsi, qui illa vtuntur pro sua necessitate, ad enumeranda omnia peccata vel præcepto aliquo cogantur, vel arte inducantur: sed quoad interesse suâ putabunt, vt solidum consolationis fructum referant.* Denique §. 19. de Confessione, qualis fit apud Catholicos: *Nihil*, inquit, *mirum, si auricularem istam confessionem, rem adeò pestilentem, totq; nominibus Ecclesiæ noxiam, damnamus, ac sublatam è medio cupimus.*

Martinus Kemnitius in 2. part. Exam. cap. 5. de Pœnitentia, pag. 976. & sequentibus, de Cōfessione disputat; sed pag. 1021. ita explicat vsum Confessionis, quem apud suos obseruari dicit: *Priuata*, inquit, *Confessionis vsus apud nos seruatur, vt generali professione peccati, & significatione Pœnitentiæ petatur Absolutio. Cumq; non sine iudicio vsurpanda sit Clauis, vel soluens vel ligans, in priuato illo colloquio Pastores explorant auditorum iudicia, an rectè intelligant doctrinam de peccatis exterioribus & interioribus, de gradibus peccatorum, de stipendio peccati, de fide in Christum: deducuntur ad considerationem peccatorum: explorantur an seriò doleant de peccatis, an iram Dei timeant, & cupiant illam effugere, an habeant propositum emendationis: interrogantur etiam si in certis quibusdam peccatis hærere existimantur: traditur illis doctrina, & exhortatio de emendatione: quæritur vel consilium, vel consolatio in grauaminibus conscientiæ: & tali Confessioni impertitur Absolutio.*

folutio. Hæc ille, qui non solùm à Catholico ritu, sed etiam à Lutheri, & Melāchthonis, quos magistros habere se gloriatur, doctrina longè abesse videtur. Illi enim confessionem peccatorū in specie faciendam esse docent, licet non omnium, neque ex legis diuinæ præscripto: at Kemnitius generali confessione, & pœnitentis instructione contentus est.

Eadem generali confessione, ac pœnitentis instructione cōtentus est Ioan. Brentius in Confessione VVirtembergensi, art. 11. de Confessione; & alij, quos longum esset, & minimè necessarium, enumerare.

CAPVT SECVNDVM.

Probatur Confeßionis necessitas ex Euangelio.

ADversvs omnes iam notatos errores, Concilium Trident. sess. 14. cap. 5. & can. 6. 7. & 8. non solùm declarat, Confessionem omnium peccatorum mortalium Iure diuino necessariam esse iis, qui post Baptismum in peccata labuntur; sed etiam anathema dicit iis, qui contrà ausi fuerint disputare.

Quam veritatem ex verbis Domini comprobaturus, ad hanc ratiocinationem, totam vim diuinorum testimoniorum reuocandā esse censui: Qui mortali peccato se obstrinxerunt, tenentur Iure diuino Pœnitentiam agere, & reconciliationem cum Deo quærere: Sed medium necessarium ad reconciliationem post Baptismum, est cōfessio peccatorum omnium Sacerdoti facta, Ergo tenentur Iure diuino, qui post Baptismum mortali peccato se obstrinxerunt, Sacerdoti peccata omnia confiteri.

Propositio in libro superiore probata est, ex illis verbis Matth. 3. *Pœnitentiam agite.* Et ex illis Luc. 13. *Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* neque Aduersarij eam negant. Quare tota difficultas in assumptione posita est, quæ rursus hac ratiocinatione concluditur: Christus instituit Sacerdotes iudices super terram cùm ea potestate, vt sine ipsorum sentētia nemo post Baptismum lapsus reconciliari possit: Sed nequeunt Sacerdotes rectè iudicare nisi peccata cognoscant: Ergo Iure diuino tenētur qui post Baptismum lapsi sunt, peccata sua Sacerdotibus aperire; ac per hoc, est confessio peccatorū medium necessarium ad reconciliationem iis, qui post Baptismum lapsi sunt.

Huius argumēti sola propositio confirmanda est, nam assumptio ita per se est euidens, vt nullo modo negari possit: iudicium enim sine cognitione caussæ, ne cogitatione quidem fingi potest. Quocirca Aduersarij cōmuniter ad nostrum argumentum respondere solent, Ministrū in hac re non iudicem, sed præconem esse Dei, neque pro potestate absoluere, sed tantùm annunciare pœnitentibus indulgentiam.

Philippus in Apologia Confess. Augustanæ, art. de Confess. *Quod obiiciunt,* inquit, *iudicem debere cognoscere caussam priusquam pronunciet, hoc nihil ad hanc rem pertinet, quia Absolutio est exequutio alieni beneficij, non est iudicium.* Idem in locis anni M.D. XLIII. tit. de Confessione, ad idem argumētum his verbis respondet: *Respōdeo ad maiorem: differunt, iudicium, & ministerium Euangelij. In iudicio necesse est fieri cognitionem: at ministerium Euangelij est mandatum certum impertiendi beneficij, scilicet annunciāda remissionis peccatorum, siue nota sint, siue ignota.* Et infrà: *Ministerium,* inquit, *est testimoniū diuinæ absolutionis.* & infrà: *Quòd Euangelium publicè multis, & priuatim singulis applicari possit, testatur hæc sententia. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.*

Ioan. Caluinus lib. 3. Institut. cap. 4. §. 18. *Nam* inquit, *quòd cōtendunt, non posse fieri iudicium, nisi caussa cognita; in promptu est solutio, temerè hoc sibi arrogare, qui sunt à seipsis iudices creati.* & infrà: *Iactant sibi ligandi & soluendi munus esse mandatum, ac si quædam esset iurisdictio quæstioni adiuncta: porrò hoc ius Apostolis fuisse incognitum, tota eorum doctrina clamat.* & §. 21. declarat, remittere ac retinere peccata, nihil esse aliud, nisi polliceri ex verbo Dei remissionem peccatorum credentibus, & edicere damnationē non amplectētibus Christum: quod idem copiosiùs docet lib. 4. cap. 11. §. 1. *Hoc,* inquit, *de remittendis & retinendis peccatis mandatum, & illa de ligando & soluendo, Petro facta promissio, non aliò debent referri, quàm ad verbi ministerium; quod dum Apostolis committebat Dominus, simul hoc ligandi soluendiq́; munere ipsos instruebat. Quæ enim est summa Euangelij, nisi quòd omnes serui peccati & mortis, soluimur ac liberamur per redemptionē, quæ est in Christo Iesu? qui verò Christum liberatorem ac redemptorem non suscipiunt, nec agnoscunt, eos æternis vinculis damnatos, addictosq́; esse?*

Martinus Kemnitius in 2. part Examinis, cap. 5. de Pœnitentia, pag. 1029. proponit his verbis potissimum Catholicorum argumentum: *Christus,* inquit, *Sacerdotes iudices constituit, vt pro potestate Clauium pronuncient sententiam vel remissionis, vel retentionis peccatorum: Sed nullum iudicium rectè exerceri potest, incognita caussa: Ideò omnia peccata Sacerdoti vt iudici, in Confessione quando petitur Absolutio, sigillatim enumeranda, exponenda, & detegenda sunt.* & infrà ponit responsionem, pag. 1030. *Sed rectè,* inquit, *respondetur discrimen esse inter Iudicium, & functionem ministerij Euangelici. In iudicio enim iuxta caussæ cognitionem pronunciatur, prout bona, vel mala est, vel prout reus adfert compensationem pro delicto: ministerium verò Euangelij mandatum habet annunciandi & impertiendi alienū beneficiū, Christi scilicet.* Et pag. 1033. *Ministri,* inquit, *tantùm legatione funguntur, & sunt dispensatores alieni beneficij, quibus nō mandatū est, vt corda scrutentur, sed vt iis, qui significant se Pœnitentiā agere, & Euangelio credere, annuncient remissionem peccatorū.* Hæc ille.

Quare si ex Euangelio probauero, Apostolos & eorū successores iudices esse à Domino in Ec-

clesia constitutos in caussis pœnitentiũ, simul etiam probaueto, Iure diuino confeßionē peccatorum in specie coram Sacerdote esse faciendã.

Tria sunt loca præcipua, ex quibus iudiciaria ista potestas demonstrari potest. PRIMVS locus est Matth.16. *Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.* ALTER Matth.18. *Quæcunq; alligaueritis super terram: erunt ligata & in cælo; & quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.* TERTIVS est Ioan.20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.*

PRIMVS locus continet promißionem soli Petro factam: sed neq; Catholici, neq; Hæretici dubitãt, quin Petrus acceperit Claues, non tantùm vt ipse eis vteretur, sed etiã vt eas cum ceteris Sacerdotibus cõmunicaret. ALTER locus habet promißionem, factam Apostolis omnibus, siue prędictionem quandam eius potestatis, quã Apostoli & eorum successores accepturi erant. Et quia veritas mentiri non potest, etiamsi nihil aliud legeremus, non posset ambigi, quin eam potestatem alicubi accepissent. TARTIVS locus continet ipsam concesßionem eius potestatis, & Sacramenti totius constitutionem.

Et quoniam Aduersarij non negant, in his locis promitti vel dari Ecclesiæ potestatem soluẽdi, & ligandi, siue peccata remittendi aot retinendi; sed hanc potestatem interpretantur ministerium prædicandi, & annunciandi pœnitentibus remisionem peccatorum, & impœnitentibus iram & damnationem, siue publicè multis, siue priuatim vni: idcircò probandum nobis est, ex his locis apertißimè colligi, datam esse veram potestatem ex auctoritate absoluẽdi, ac per hoc, Sacerdotes iudices esse in caussis peccatorũ vice Christi.

PRIMVM igitur id colligitor ex metaphora clauium, de quibus dicitur: *Tibi dabo claues.* Nam INPRIMIS claues non solent fieri vel dari ad significandum, ostium esse clausum vel apertum, sed ad aperiendũ & claudendum reipsa. DAINDA, apod homines claues dari solent Magistratibus in signum potestatis: & in ordinatione Ostiariorum dantur claues Ecclesiæ materialis, non vt Ostiarij declarent, sintné fores templi clausæ vel apertæ, sed vt eas verè claudant atque aperiant. DENIQVE, cùm in APOCALYPSI, cap.3. de Christo dicitur: *Qui habet clauem Dauid, aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit,* omnes intelligunt per clauem, veram & propriè dictam potestatẽ, qua posit Christus ex auctoritate iudiciaria absoluere & ligare, nõ autem significare aut declarare, quis sit ligatus, quis solutus.

Quare cùm suas claues Christus cum Apostolis, eorumque successoribus communicauerit, veram potestatem ex auctoritate iudiciaria soluendi & ligandi cum illis communicauit. Et qoemadmodum nemo in clausam domum ingredi potest, nisi qui habet eius domus clauem, ostium aperuerit: sic etiam nemo cui cœlum ob culpam sit clausum, in illud ingredi poterit, nisi Sacerdotum ministerio aperiatur. Nam si aliundè pateret aditus, frustrà claues Apostoli accepissent: quid enim prodesset habere claues domus, si absq; clauibus, Inuito etiam ostiario, aditus pateret? *Nemo,* inquit S. AVGVSTINVS hom. 49. *sibi dicat; Occultè ago, apud Deum ago. Ergo sine caussa dictum est; Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo? ergo sine caussa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei? frustramus Euangelium, frustramus verba Christi.*

NEQVE his repugnat; quod per Baptismom illi etiam qui claues non habent, intromittere possunt homines in regnum cœlorum. Nam potestas clauiũ, est potestas iudiciaria, & ideò propriè erga eos tantùm exercetur, qui sunt in Ecclesia. *Quid enim ad me de his qui foris sunt, iudicare?* inquit Apostolus 1.Cor.6. Itaque per Baptismum admittuntur homines ad Ecclesiam, & Sacerdotum iudicio ac potestati subiiciuntur: sed si deinde peccauerint, sine Clauium beneficio nullo modo reconciliari queont.

SECVNDO, idem colligitur ex metaphora ligandi & soluendi: Ligare enim, & soluere, non significãt denunciare, vel declarare, sed reipsa vincula iniicere, aut demere: & prẹsertim Matth.16. & 18. alioqui non dixisset Dominus: *Quodcunq; solueris, erit solutum,* siue; *Quæcunq; solueritis, erunt soluta:* Sed; Quodcunq; solueris, erat solutum: &; Quæcuoque solueritis, erant soluta.

DICES; Esto, posint Sacerdotes soluere & ligare, non tamen idcircò necesse erit ad eorũ tribunal accedere: non enim Dñs ait; Et quæcunq; non solueritis, non erunt soluta. Itaq; poterunt illi quidem soluere, si quis eorum ministerio vti voluerit, sed poterit etiam peccator alia ratione sine ipsorum ministerio reconciliari. Quemadmodum cùm Regum auctoritate Iudices publici constituuntur, possunt illi quidem iudicare omnes, qui ipsorum opera vti volunt; non tamen coguntur qui lites habent, ad publicos illos Iudices accedere, sed possunt arbitros eligere, aut etiam ipsi per se caussam suam componere.

SED hæc obiectio facilè soluitur. Nam etiamsi posint priuati homines, lites, quas inter se habent, sine publicorum Iudicum sententia componere: non possunt tamen eas lites componere, quas cum Rege ipso habent, nisi illum adeant, quem loco suo Rex Iudicem esse voluit. Porrò peccata omnia, caussæ sunt, quas cũ Deo ipso habemus, & ideò cùm Deus iudicium de peccatis, Sacerdotibus permiserit in Ecclesia sua, non possunt qui in Ecclesia sunt, si eiusmodi caussas habeant, sine Sacerdotum iudicio cum Deo reconciliari. Quare illa negatio, Quæcunque non solueritis, non erunt soluta, quamuis expressa non fuerit in eo loco Euangelij: tamen apertè colligitur, tùm ex illa affirmatione: *Quæcunque solueritis, erunt soluta,* qua Sacerdotes iudi-

ces

ces futuri dicuntur in caufsis côtra Deum; tùm etiam ex illa: *Quæcunque ligaueritis, erunt ligata*, ligare enim non folùm eft, nouum vinculum addere, vt Excommunicationis: fed etiam vinculum peccati confirmare, ac retinere, vt in alio Euangelista explicatur, & denlq; nolle foluere. Quòd fi poffent rei fine Sacerdotum fententia à peccatis abfolui, non effet vera Chrifti promifsio: *Quæcunque ligaueritis, erunt ligata.*

TERTIO, colligitur idem ex illis verbis Ioan.20. *Quorum remiferitis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta funt.* Hoc enim loco exprefsè datur poteftas non folùm remittendi peccata, fed etiã retinendi: retinere autem quid eft, nifi nolle remittere? proinde negatur remiffio illis, quibus noluerint Sacerdotes remittere. ADDE, quod non ait Dominus, Quorum remiferitis peccata, remiffa erant, quod certè dixiffet, fi per remifsionem, declarationem fignificare voluiffet: fed ait; *Remittuntur eis*, quia nimirum ratam habet Chriftus fententiam à Sacerdote, nomine fuo, latam.

QVARTO colligitur ex illa voce, QVORVM, nec enim vult Dominus omnibus indefinitè peccata remitti, fed certis hominibus, iis videlicet, quos Sacerdotes abfoluendos iudicauerint. At Euangelium omnibus indefinitè prædicandum eft, iuxta illud Mar.vlt. *Prædicate Euangelium omni creaturæ.* & omnibus omninò dari poteft conditionalis illa abfolutio Caluini; *Remittuntur tibi peccata, fi credis.* Non igitur Dominus de prædicatione Euangelij, fed de vera poteftate peccata remittendi loquitur.

QVINTO, colligitur ex cæremonia infufflationis, qua Dominus vfus eft, cùm poteftatem remittendorum peccatorum Apoftolis tribuit. Quemadmodum enim idem Chriftus Actor.2. Spiritum fanctum dedit in fpecie linguarum, quia dedit eo tempore donum concionandi: fic etiam Ioan.20. dedit Spiritũ fanctum infufflando, quia dedit donum peccata remittendi, non concionando, vt Aduerfarij fomniant, fed planè extinguendo, ac diffoluendo. Vt enim flatus extinguit ignem, & difsipat nebulas; fic etiam Abfolutio Sacerdotis peccata difpergit, & euanefcere facit: iuxta quam metaphoram legimus Ifaiæ 44. *Deleui, vt nubem, peccata tua.*

SEXTO, idem probatur ex Patribus, qui loca notata ita exponunt, vt apertè fignificẽt, Sacerdotes à Chrifto Iudices factos, & peccata ex poteftate dimittere, non autem concionando annunciare effe remiffa.

Ac PRIMVM S.Ioan. CHRYSOSTOMVS li.3. de Sacerdotio, multis modis fentẽtiam noftram confirmat: *Etenim*, inquit, *qui terram incolunt, atque in ea verfantur, iis commiffum eft, vt ea quæ in cœlis funt, difpenfent: iis datum eft, vt poteftatem habeant, quam Deus neque Angelis, neque Archangelis datam effe voluit; neque enim ad illos dictum eft: Quæcunque alligaueritis in terra, &c.* At certè poffunt Angeli annunciare

A hominibus, remitti peccata fi credant, non remitti, fi non credant: nõ igitur poteftas annunciandi fed verè abfoluendi ac ligandi data eft Sacerdotibus ex fententia Chryfoftomi.

Pergit ibidem CHRYSOSTOMVS: *Habent quidem & terreftres Principes vinculi poteftatem. verùm corporum folùm: id autem quod dico, Sacerdotum vinculum, ipfam etiam animam contingit, atque ad cœlos vfque peruadit, vfque adeò, vt quæcunq; infernè Sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac feruorum fententiam Dominus confirmet.* At principes terræ non folent annũciare quis vinctus fit, quis folutus, fed planè pro imperio corpora fubditorũ ligant & foluunt. Igitur & Sacerdotes cùm animas ligãt, vel B foluunt, non annunciant quis ligatus fit, quifue folutus: fed planè pro imperio, Chrifti vice, vincula inijciunt, vel tollunt, fi comparatio Chryfoftomi aliquid valet.

Pergit CHRYSOSTOMVS: *Quorumcunque (ait) peccata retinueritis, retenta funt. Quænam, quæfo, poteftas hac vna maior effe queat?* At annunciare peccata fidelibus remitti, infidelibus detineri: non magna res eft, id enim quilibet facere poteft, qui modò Euangelium legere nouerit: non folùm Sacerdotes, fed etiam laici, nec tantum Catholici, fed etiam Hæretici, quin etiam ipfi Dæmones.

Pergit: *Pater omnifariam Filio poteftatem dedit, cæterùm video ipfam eandem omnifariam poteftatem à Filio illis traditam: nam quafi iam in cœlum tranflati, ac fupra* C *humanam naturam pofiti, atque noftris ab effectibus exempti, fic illi ad principatum iftum perducti funt.* At Pater Filio non nudam Euangelij annunciandi facultatem dedit: fed planè ex auctoritate peccata dimittendi. Alioqui Dominus Matth.9. cùm dixiffet Paralytico: *Dimittũtur tibi peccata tua:* & quidam Pharifæi adiecissent: *Hic blafphemat*: potuiffet vnô verbo calumniam repellere, ac dicere, non fe peccata propriè remittere, fed folùm annunciare effe remiffa: ceterùm nõ hoc fecit, fed ex poteftate mirabili repentè curandi corpora, demonftrauit fe habere etiam poteftatem admirabilem curandi animas.

ADDIT CHRYSOSTOMVS: *Quid multa? Rex aliquis fi cui ex fubditis fuis honorem hunc detulerit, vt poteftatem* D *habeat quofcunque velit in carcerem coniiciendi, eofdemque rurfus laxandi: beatus ille, & admirandus iudicio omnium fuerit. At verò qui à Deo tantò maiorem accepit poteftatem, quantò cœlũ terra pretiofius eft, quantò etiam animæ corporibus præftant: hic vilem eò vfq; dignitatem accepiffe nonnullis videri debet, vt vel in illorum cogitationẽ defcendere queat, reperiri quandoq; poffe aliquem ex eorũ numero, quibus tanta illa, quæ paulò antè dixi, fuerint concredita, cui ipfi munus fuum fordefcat, quiq; donum fibi à Deo datum defpiciat?* Non poterat Chryfoftomus apertiùs declarare, Sacerdotum poteftatem verè ac propriè Iudiciariam effe, quàm ea fimilitudine fecerit: cõparat enim Sacerdotem non cum præcone Regis, qui folùm nunciet quid factum, faciendúmue fit; fed cũ eo, qui pro poteftate in carcerem detrudat, aut ex carceribus liberet.

Addit VLTIMO ibidem CHRYSOSTOMVS: *Corporis lepram purgare, seu (veriùs dicam) haud purgare quidē, sed purgatos probare, Iudæorū Sacerdotibus solis licebat: atque nescis quanta cū ambitione, quanto cum studio, & concertatione Sacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò nostris Sacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est.* Hoc verò loco, tam perspicuè Chrysostomus sententiam Aduersariorum damnat, vt nihil omninò contrà respondери queat.

Sed audiamus etiam alios Patres. S. Gregorius NAZIANZENVS oratione ad ciues timore perculsos, & Principem, siue Præsidem irascentem: *Ipsa*, inquit, *Christi lex vos quoq;* Præsides, *meo imperio, tum solio subiicit: nam & nos cum potestate sumus, addam etiam ampliore, perfectioreq́;*.

Sanctus AMBROSIVS lib. 1. de Pœnitentia, cap. 2. & sequentibus, probat ex locis allegatis Matthæi 16. & Ioan. 20. Sacerdotibus datam à Christo potestatem remittēdi peccata. Loqui autem Ambrosium de vera potestate remittendi, non de solo ministerio euangelizandi, perspicuum est; tùm quia Nouatiani non negabant posse Euangelium omnibus prædicari, sed negabant peccata ex auctoritate remitti posse; tum quia c. 7. Ambros. scribit, Christum cōmunicâsse cum Sacerdotibus eam potestatem, quam ipse habet. Christum verò veram potestatem remittendi, non autem solùm annunciandi habere, paulò antè ostendimus.

Sanctus HIERONYMVS in epistola ad Heliodorum de vita solitaria: *Absit*, inquit, *vt de his quicquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus, qui claues regni cœlorum habentes, quodammodo ante diem Iudicij iudicant.*

Sanctus AVGVSTINVS lib. 20. de Ciuitat. Dei, cap. 9. explicans illud Apocalypsis: *Et vidi sedes, & sedentes super eas, & iudicium datum est*, ita loquitur: *Non hoc putandum est de vltimo Iudicio dici, sed sedes Præpositorum, & ipsi Præpositi intelligendi sunt, per quos Ecclesia nunc gubernatur. Iudicium autem datum nullum meliùs accipiendum videtur, quàm id, quod dictum est: Quæ ligaueritis in terra, ligata erunt in cælo. Vnde Apostolus: Quid enim mihi est, inquit, de his, qui foris sunt iudicare? nonnè de his, qui intùs sunt, vos iudicatis?*

Sanctus INNOCENTIVS I. in epist. 1. ad Decentium, cap. 7. *De pondere*, inquit, *æstimando delictorum, Sacerdotis est iudicare, &c.*

Sanctus GREGORIVS homil. 26. in Euangelia, exponens illa verba Domini: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c. Principatum*, inquit, *superni iudicij sortiuntur, vt vice Dei quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent.*

SEPTIMO probatur rationibus. AC PRIMVM si non essent Sacerdotes iudices, nec verè peccata remitterent, sed solùm annunciarent esse remissa: nemo periret ex eo solùm, quod sacerdotem reconciliantem habere non posset; qui enim credit, ex sententia Aduersariorum, iam habet remissionem, etiamsi nemo sit, qui id verbis protestetur. At S. AVGVSTINVS in epist. 180. ad Honoratum apertè scribit, aliquos reconciliari cupientes, & proinde credentes in Christum, in æternum perire, quòd antè moriantur, quàm à Sacerdote absolui potuerint. *Annón cogitamus*, inquit, *cùm ad istorum periculorum peruenitur extrema, nec est potestas vlla fugiendi, quantus in Ecclesia fieri soleat ab vtroque sexu, atque ab omni ætate concursus, aliis Baptismum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam pœnitentiæ ipsius actionem, omnibus consolationem & Sacramentorum confectionem, & erogationem? vbi si Ministri desint, quantum exitium sequatur eos, qui de isto seculo vel non regenerati exeunt, vel ligati? quantus est etiam luctus fidelium suorum, qui eos secum in vita æterna requiem non habebunt?* Hęc ille: nec his dissimilia scribit S. Leo in epist. 91. ad Theodorum. Ex quibus locis intelligimus, Sacramētalem reconciliationem vim habere iustificandi, neq; esse solam annunciationem acceptæ, vel accipiendæ iustificationis.

DEINDE, si Sacerdos nō aliter peccata remitteret, quā annunciando diuinas promissiones, certè non nisi frustrà ac ridiculè absoluerentur surdi, & ij, qui ob vim morbi sensibus sunt destituti. *Ne effundas sermonem*, inquit, Sapiens Ecclesiastici 32. *vbi non est auditus*. At in Ecclesia veteri, non solùm surdi, sed etiam ij, qui ob vim morbi extra se positi erant, aut aliquando reconciliabantur, vt patet ex Augustino lib. 1. de adulterinis coniugiis, ca. vlt. & Leone in epist. paulò antè citata ad Theodorum, & ex Concilio Carthag. IV, can. 76. & Arausicano, can. 12.

TERTIO, si absolutio esset annunciatio remissionis peccatorum, vel temeraria esset, vel superflua. Nam cùm Minister dicit, *Remittuntur tibi peccata*, aut absolutè hoc pronunciat aut ex hypothesi, si videlicet credas, & vt oportet pœnitentiam agas. Si absolutè; temerè id pronunciat, cùm ignoret, an is, qui reconciliationem petit, sit verè pœnitens, & fidem habeat, qualis requiritur ad iustificationem: & prætereà etiamsi aliquo modo id Minister nosset, meliùs tamen nouit ipse pœnitens, proinde non eget annunciatione illa Ministri, quę nihil ei addere potest certitudinis. Si verò est conditionalis Absolutio (vt Caluinus admittit) non potest talis Absolutio certum ac securum efficere pœnitētem, cùm ex incerta conditione dependeat: & tamen Aduersarij vix alium finem Absolutionis agnoscunt, quàm vt certum reddat hominem acceptæ iustificationis.

QVARTO, si absolutio non est actus iudicialis, sed simplex annūciatio diuinæ promissionis, quæ in Euangelio scripta exstat, non minùs absoluere poterit laicus, immò etiam fœmina, aut puer, aut infidelis quispiam, aut diabolus, vel etiam psitacus, si doceatur ea verba, quàm Sacerdos: & quanquam Aduersarij id concedant, quia sequitur euidenter ex ipsorum principiis, tamen

est

est contra omnium veterum confeſsionem, & A contra conſuetudinem omnium Eccleſiarum. & omnium ſeculorum; de qua ſuo loco plura dicemus.

CAPVT TERTIVM.

Confirmatur eadem veritas ex figuris, quæ confeſsionem ſacramentalem præceſſerunt.

SACRAMENTA Chriſtiana, ac præſertim ea, quæ magis neceſſaria ſunt, nõ ſimpliciter in diuinis literis indicantur, ſed primùm in lege naturæ & Moſis adumbrata, ac prænũciata, deinde à Chriſto pro- B miſſa, tum inſtituta, poſteà frequentata, & commendata in Scripturis inueniuntur.

Sic Baptiſmus in lege naturæ adumbratus fuit per arcam Noë, & circumciſionem in lege ſcripta, per tranſitum maris rubri, & probaticam piſcinam; ac demum propinquiore lege gratiæ, per Baptiſmũ Ioannis: deinde à Chriſto promiſſus fuit, Ioan.3. *Niſi quis renatus fuerit, &c.* poſtea diſertis verbis imperatus, Matt. vlt. *Baptizate omnes Gentes, &c.* deniq; in Actis Apoſtolorum, & in epiſtolis B. Pauli paſsim exhibitus, & commendatus legitur.

Sic etiam Euchariſtia figurata primùm fuit in lege naturæ per panem & vinum Melchiſedech; in lege ſcripta per agnum paſchalẽ & panes pro- C poſitionis; in ipſo Euangelio per multiplicationem panum: deinde promiſſa Ioan.6. *Panis quem ego dabo.* poſteà inſtituta, Matt.26. *Accipite, & manducate, &c.* denique frequentata, & commendata ab Apoſtolis, Actor.1. & 1.Cor.10. & 11.

Quod idem de Cõfeſsione demonſtrari poteſt. Deus enim in lege naturæ non ſemel exegit confeſsionem peccati: clariùs eandem præſcripſit in lege Moſis: eandẽ Chriſtus in Euangelio variis figuris expreſsit: eandẽ poſteà promiſit, & inſtituit: acceſsit deniq; vſus eius tempore Apoſtolorum, nec non adhortatio, & commendatio.

Et quoniã de promiſsione, & inſtitutione, ex quibus præcipuum argumentum ſumitur, diximus capite ſuperiore: nũc de iis, quæ promiſsio- D nẽ & inſtitutionẽ, vel præceſſerunt, vel ſequuta ſunt, quæq; ad eandem veritatem confirmandam non parùm valent, breuiter dicemus.

PORRO ex figuris duplex argumentum ſumi poteſt. PRIMVM enim ſi confeſsio, quam Deus in Teſtamento veteri exigebat, figura quædam erat, vt reuera erat, cùm omnia contingerent illis in figuram, 1.Corinth.10. certè neceſſe eſt, vt in Teſtamento nouo ſit etiam confeſsio peccatorum à Deo præcepta, & quidem tantò exactior, & perfectior, quantò res figurata figuris ipſis præſtat. DEINDE, ſi confeſsio neceſſaria erat coram Dei Miniſtro, eo tempore, quo nondum data erat Sacerdotibus poteſtas remittendi peccata: quis non inde colligat, multò maiore ratione æquum fuiſſe, vt confeſsio tanquã neceſſaria imperaretur, tempore noui Teſtamenti, quo tanto cum fructu confiteri poſſumus, vt legitimam confeſsionem continuò certa Abſolutio conſequatur?

PRIMA igitur figura habetur Geneſ.3. & 4. vbi Deus primùm ab Adamo & Eua, deinde à Cain Confeſsionem peccati exegit. In his locis exigitur confeſsio, non ſolùm cordis, ſed etiam oris, nec ſolùm in genere, ſed etiam in ſpirituali, nec tantùm coram Deo, ſed etiam coram eius Miniſtro: nam interrogatio illa facta eſt per Angelum in forma humana apparentem, vt patet ex eo, quòd ambulabat in Paradiſo ad auram poſt meridiem. Ex quo intelligimus, magnam fuiſſe ſimilitudinem inter illam confeſsionem, & eam, quæ nunc fit Sacerdoti, qui eſt etiam Angelus Domini, teſte Malachia, cap.2. vt non ſine cauſſa, vna dicatur fuiſſe figura alterius.

Quare TERTVLLIANVS in libr.2. aduerſus Marcionem, hanc figuram expendens, ita loquitur: *Interrogat Deus quaſi incertus, vt & hinc liberi arbitrij probans hominem, in cauſſa vel negationis, vel confeſsionis, vt daret ei locum ſpontè confitẽdi delictum, & hoc nomine releuandi: ſicut de Cain ſciſcitatur, vbi nam frater eius, quaſi non iam vociferatum à terra ſanguinem Abelis audiſſet, ſed vt & ille haberet poteſtatem ex eadem arbitrij poteſtate ſpontè negandi delicti, & hoc nomine grauandi: atque ita nobis conderentur exempla confitendorum potiùs delictorum, quàm negandorum, vt iam tunc initiaretur Euangelica doctrina: Ex ore tuo iuſtificaberis, & ex ore tuo damnaberis.*

Sanctus etiam Ambroſius in libro de Paradiſo, cap.14. & libr.2. de Cain, & Abel, cap.9. & ſanctus Gregorius libr.22. Moralium, cap.13. & ſanctus Ioannes Chryſoſtomus homil.18. in Geneſim, hæc loca de Confeſsione exponunt, ac dicunt, Deum ab illis confeſsionem extorquere voluiſſe, vt confeſsione delerent, quod tranſgrediendo commiſerant.

SECVNDA figura habetur Leuit.13. & 14. vbi iudicium lepræ ſolis committitur Sacerdotibus, & cogebantur leproſi ſe Sacerdotibus ſiſtere, ac prodere, & iuxta eorum arbitrium vel extra caſtra manere, vel poſt curationem ad caſtra redire: quam etiam legem Dominus approbauit Matth.8. cùm leproſo à ſe curato dixit: *Vade, oſtende te Sacerdoti, &c.*

Hanc figuram fuiſſe Sacramenti Confeſsionis, docent Chryſoſtomus lib.3. de Sacerdotio, & ſanctus Hieronymus in cap.16. Matthæi. Hinc enim colligit ſanctus Hieronymus, oportere Sacerdotes cognoſcere peccatorum varietates: & ſanctus Chryſoſtomus monet, officium Sacerdotum Chriſtianorum longè excellentius eſſe quàm olim fuerit Iudæorum, cùm illis, lepram non curare, ſed curatam oſtendere; noſtris, peccata non curata oſtendere, ſed verè curare conceſſum ſit.

Ioannes Caluinus lib.3. Institutionum, cap. 4. §.4. hoc argumentum contemnere videtur, & tamen operosè diluere conatur: *Videamus*, inquit, *quibus argumentis Confessionem hanc Dei esse mandatum probant. Misit, inquiunt, leprosos Dominus ad Sacerdotes. Quid? misit ne ad Confessionem? quis vnquam fando audiuit, audiẽdis confessionibus præfectos Leuiticos Sacerdotes?* At neq; nos dicimus, missos leprosos à Christo ad Sacerdotes, vt illis peccata sua confiterẽtur, sed ex figura, cum Chrysostomo & Hieronymo, ducimus argumẽtum. Vt enim in lege veteri cognitio lepræ corporalis: ita in noua, cognitio lepræ spiritualis ad Sacerdotes pertinet; & ideò cũ legimus ab ipso Christo leprosos ad Sacerdotes Leuiticos missos, allegoricè intelligimus, missos peccatores ad Sacerdotes Euangelicos.

Neqve hoc Caluinum ignorasse, sed ansam calumniandi accipere voluisse, testantur verba sequentia: *Confugiunt*, inquit, *ad allegorias. Sancitum erat lege Mosaica, vt Sacerdotes discernerent inter lepram & lepram. Peccatum, spiritualis est lepra: de hac pronunciare, Sacerdotum est. Antequam respondeo, quæro obiter, Si hic locus, spiritualis lepræ eos iudices facit, cur naturalis & carnalis lepræ cognitionem ad se trahunt? scilicet hoc non est Scripturis ludere: Lex cognitionem lepræ defert Sacerdotibus Leuiticis; hanc nobis vsurpemus; peccatum est lepra spiritualis; simus & peccati cognitores. Nunc respondeo; translato sacerdotio, necesse est legis translationem fieri. Omnia sacerdotia ad Christum translata sunt, in eo impleta, & finita: ad eum igitur vnum ius omne, & honor sacerdotij translatus est.*

Ad quæstionẽ obiter propositam, Respondeo, Caluinum obiter mentiri, cùm scribit, Sacerdotes Christianos ad se trahere cognitionem lepræ corporalis. Neque enim huius rei vel testimonium, vel exemplum producere poterit: apud nos enim de lepra corporali medici respondere solent, non Sacerdotes. Extat quidem in Iure canonico titulus de cõiugio leprosorum: sed is titulus nihil habet commune cum legibus leuiticis de leprosis. Leges enim Leuiticæ præscribunt rationem diiudicandæ lepræ, & sacrificia, quæ pro leprosis offerenda sunt: Ius verò canonicum neque de ratione lepræ diiudicandæ, neq; de sacrificiis tractat, neque leges illas Leuiticas vlla ex parte seruandas præscribit; sed solùm docet, non esse lepram, vt neque vllum alium morbum corporalem, iustam caussam diuortij inter coniuges. Non igitur in Scripturis ludimus, neque cognitionem lepræ corporalis nobis vsurpamus, præsertim ex vi legis Mosaicæ: sed argumentum ex figura ducimus, vt antè diximus.

Ad solutionem autem argumento nostro à Caluino adhibitam, Respondeo, sacerdotium in Christum esse translatum, sed Christum non per se, sed per suos Ministros in terris fungi sacerdotio. Itaque sicut per Ministros suos concionatur, baptizat, absoluit, ligat, sacrificium offert, &c. ita quoq; per suos Ministros cognoscit caussas lepræ spiritualis, & ad eiusmodi Ministros, spirituales leprosi accedere, & morbos suos detegere debent. Quod si Sacerdotium ita ad solum Christum translatum esset, vt ad eius ministros nullo modo pertineret, vel etiam (vt Caluinus loquitur) in Christo completum, ac finitum esset, & nullum iam in terris sacerdotium remaneret: certè nec lex vlla in terris remaneret. Eadem enim ratio sacerdotij, & legis est: si translatum est sacerdotium in cœlum, & lex in cœlum translata est: si extinctum est sacerdotium, extincta quoq; est lex. Si verò non nisi absurdissimè dicitur, lex Dei ita esse extincta, aut in cœlum translata, vt nulla sit in terris: profectò non minus absurdè dicitur, sacerdotium ita extinctum, aut in cœlum esse translatum, vt inter homines nullum sit.

Addit deinde Caluinus: *Ad hæc, importuna est ipsorum allegoria, qua legẽ merè politicam inter cæremonias reponit.* At hîc duo sunt errata. Primvm enim lex de purgatione leprosi, nõ merè politica, sed maxima ex parte cæremonialis erat. nã si merè politica fuisset, ad principem politicum, nõ ad Sacerdotes pertinuisset. Et quomodo politica lex est, & nõ potius cæremonialis, quæ iubet leprosum recludi septem diebus, dissutum gerere vestimentum, lauari aliquoties, offerre passeres, & agnos, tingi sanguine & oleo, in extremo auriculæ dextræ, & in pollice manus ac pedis dextri, & alia id genus multa? Deinde etiamsi merè politica lex illa fuisset, quid prohiberet quo minus alicuius mysterij figurã gerere posset? certè trãsitus maris rubri, manna de cœlo, aqua de petra, idololatrarum interfectio, non cæremoniæ, sed res gestæ fuerunt, & tamen Apostolus, 1. Cor. 10. apertè scribit, omnia illa in figurã Hebræis contigisse, & ad nos earum rerũ significationes pertinere. Neq; cæremonia dici potest, quòd Abraham duos filios habuerit, vnum de ancilla, & vnum de libera: & tamen eius rei allegoriã B. Paulus exponit Galat. 4.

Concludit tandem Caluinus responsionem suam his verbis: *Quanquam in re clara, suffragium vllius hominis accersere pudet: vbi Christus pronunciat, se ius legale relinquere Sacerdotibus integrum, tanquam professis Euangelij hostibus, qui semper ad obstrependum intenti erant, nisi os fuisset occlusum. Quare vt hanc possessionem retineant Papales sacrifici, palam concedant in eorum partes, quos necesse est vi compesci, ne Christo maledicant, nam ad veros eius Ministros nihil hoc pertinet.*

At quid est aliud aërem verberare, & sine hoste pugnare, si hoc non est? sic enim nos Caluinus ad Iudaismum reiicit, quasi contenderemus, cognitionem lepræ corporalis iuxta legem Leuiticam, ad Sacerdotes Euãgelicos pertinere; cùm nos (vt sæpe diximus) non cognitionem lepræ corporalis, sed spiritualis, quæ per corporalem illam significabatur, nostris Sacerdotibus deferamus. Et verò si Caluini ratiocinatio quidquam valeret, illud etiam effice-

ret, neminem posse à circumcisione carnali ad circumcisionem spiritualem argumentum ducere, quin ad partes Iudæorum Christi hostium, concedere videretur: & tamen Apostolus Paulus, qui in epistola ad Galatas, circumcisionem Iudaicā ab Ecclesia totis viribus amouet, idem in epistola ad Coloss. cap. 2. dicit nos omnes qui baptizati sumus, circumcisos esse circumcisione non manufacta, in expoliatione corporis carnis, sed circumcisione Christi. Sicut igitur Circumcisio ad nos non pertinet, pertinet autem Baptismus, qui per Circumcisionem significatur, & circumcisio spiritualis nominatur: sic etiam cognitio lepræ ad Sacerdotes Christianos non pertinet, pertinet autem cognitio peccati, quod per lepram significatur, & lepra spiritualis aptissimè nominatur.

Tertia figura est Confessio, quā Deus instituit in Testamēto veteri, & cui adiungi voluit loco cuiusdam satisfactionis, oblationem sacrificij: de qua Num. 5. & Leuitici etiam 5. testimonium habemus. Nam profectò si Confessio figuralis erat à Deo instituta, & necessaria iure diuino, quanto magis Confessio figurata esse debet à Deo instituta, & necessaria iure diuino?

Sed quoniam Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 984. contendit, Confessionem illam fuisse generalem. (*Talis Confessio*, inquit, *in veteri Testamento erat, quando aliquis ad Sacerdotem adducebat hostiam offerendam pro peccato, pro delicto, pro ignorantia,* C *pro contumacia, &c. nec exigebatur vt peccatum illud in specie, & sigillatim cum omnibus circumstantiis sacerdoti exponeretur.*) ostendam breuiter, Confessionem illam certi peccati in specie fuisse.

Verba Scripturæ in libro Num. cap. 5. sic habēt: *Vir siue mulier cum fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atq; deliquerint, confitebuntur peccatum suum.* Vbi duo sunt obseruanda. Primum illud, Confitebuntur, esse in cōiugatione hitpael, quæ auget significationē, ita vt illud וְהִתְוַדּוּ rectè verti possit. Expressè, & distinctè confitebuntur. Deinde illa verba: *Confitebuntur peccatum suum*, in Hebræo haberi cum maiori explicatione, sic enim legimus: *Confitebuntur* D *peccatum suum* אֲשֶׁר עָשׂוּ, id est, *quod fecerunt*. Ex quibus colligimus hoc loco imperari, vt peccatum in specie per manifestam confessionem prodatur: si enim in genere tantùm confiteri, sufficeret, non diceret Scriptura: *Confitebuntur apertè peccatum illud, quod fecerunt*. sed simpliciter, Confitebuntur peccata sua.

In Leuitico cap. 5. vbi nostra editio habet: *Agat Pœnitentiam pro peccato*; in Hebræo est illud idem vocabulum, quod in libro Num. sic enim legimus: וְהָיָה כִּי יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא: *Et erit, cùm peccauerit in vno ex his, confitebitur apertè peccatum quod peccauit.*

Ad haec testimonia Rabinorum, & cōsuetudo gentis, satis apertè ostendit, præceptum A hoc intelligendum esse de Confessione distincta, & in specie, eius peccati, pro quo expiando sacrificandum erat. De consuetudine Hebræorum, testes sunt Thomas VValdensis tomo secundo de Sacramentis, cap. 137. vbi scribit se in Austria ab ipsis Hebræis cognouisse hanc eorum consuetudinem: & sanctus Antoninus tertia parte tit. 14. cap. 6. §. 1. summæ Theologicæ, vbi dicit, solere Iudæos doctiores ante mortem confiteri omnia peccata Leuitæ alicui, si quem fortè nacti fuerint. De testimoniis Rabinorum vide Petrum Galatinum lib. 10. cap. 3. vbi multis testimoniis Rabinorum probat, oportuisse in Confessione detegere peccatum in specie, & B cum suis circumstantiis.

Adde quod omninò probabile est, Ecclesiasticum, capite quarto, ad hoc præceptum legale obseruandum exhortari, cùm ait: *Non confundaris confiteri peccata tua.* porrò confusio timeri non solet in confessione, quæ soli Deo fit, aut quæ fit homini generatim, sed in ea solùm, quæ fit homini in specie, vt experientia satis testatur.

Quarta figura est Matth. 3. & Marc. 1. vbi legimus plurimos accurrisse ad Baptismum Ioannis, confitentes peccata sua. Sicut enim Baptismus Ioannis figura fuit Baptismi Christi, ita quoque & confessio, quæ Ioanni fiebat, figura fuit Confessionis, quæ Christi Ministris facienda erat.

Quòd autem Caluinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 6. & Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 986. dicunt, eos qui confitebantur Ioanni, non in specie peccata sua confessos, sed in genere tantùm se peccatores agnouisse: non est conforme verbis Euangelistarum. Vterque enim Euangelista disertis verbis posuit: *Confitētes peccata sua*, & Græcè *ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν*. aliud autem est, agnoscere se peccatorem, aliud, peccata sua alicui confiteri.

Neque multum refert, quòd illa confessio quæ coram Ioanne fiebat, cum Baptismo coniuncta esset, cùm nostra Confessio Sacramentalis solùm in iis locum habeat, qui post Baptismū peccant. Nam Baptismus Ioannis non remittebat peccata ex opere operato, & ideò satis erat conueniens, vt non solùm baptizarentur qui ad Ioannem accedebant, sed etiam confiterentur, vt variis modis ad veram contritionem, & satisfactionem excitarentur. Christi verò Baptismus non ponenti obicem, ex opere operato peccata omnia, tùm quoad culpam, tùm quoad pœnam omninò remittit, & ideò nusquam leguntur Apostoli ante Baptismum confessionem exegisse, aut satisfactionem vllam indixisse.

Quinta figura habetur Ioan. 11. in historia Lazari. Quòd enim Dominus è sepulchro prodire iusserit Lazarum & ab Apostolis solui voluerit funeralia illa vincula quibus ligatus erat, significari Patres dicunt, peccatores diuina voce excitatos, foras prodire per Confessionē, &

ministerio sacerdotũ liberari à peccatorum vinculis per Absolutionem. Sanctus IRENÆVS libro 5. cap. 12. *Hoc symbolum*, inquit, *eius hominis, qui inligatus fuerat in peccatis, & propter hoc ait Dominus: Soluite illum, & dimittite eum abire*. S. Ambrosius lib. 2. de Pœnitentia, cap. 7. S. Augustinus tractat. 49. in Ioannem, in Psalm. 101. cõcione 2. ferm. 8. & 44. de verbis Domini, & homil. 27. in lib. 50. homiliarum, & S. Gregorius homil. 26. in Euangel. & lib. 22. Moral. cap. 13. eandem figuram agnoscunt & exponunt.

SED occurrit Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 5. ac PRIMVM dicit, argumenta ex allegoriis non multum valere ad dogmata confirmãda. SED neque nos in eiusmodi argumentis præcipuum fundamentum ad confirmanda dogmata collocamus, nisi allegoriæ in ipsa Scriptura explicentur, vel communi Patrum cõsensu, aut certa aliqua Ecclesiæ definitione constet, quorsum pertineant: quin tamen probabile argumentum inde sumi possit, quando magni viri, quales sunt quos citauimus, allegorias exponũt, negari nullo modo debet.

DEINDE addit Caluinus, mentiri eos, qui scribũt, Christum imperâsse discipulis, vt Lazarum dissoluerent: *Dicunt*, inquit, *Dominum discipulis præcepit, vt suscitatum Lazarum fasciis soluerent, & expedirẽt. Hoc primum mentiuntur: nusquã enim legitur, hoc dixisse Dominum discipulis, estq; multò verisimilius, dixisse Iudæis astantibus, quo citra vllam fraudis suspicionem euidentius fieret miraculum, & maior sua virtus elucerет, quòd nullo tactu, sed sola voce mortuos suscitaret*.

MIROR impudentiam Caluini, qui tam audacter S. Augustinum & S. Gregorium mendacij arguere non veretur. Augustinus enim est, qui ferm. 8. & 44. de verbis Apostoli, scripsit, verba illa: *Soluite illum, & sinite abire*, ad discipulos dicta à Christo fuisse; quod idem non semel repetit Gregorius, homil. 26. in Euangelia.

SED quo argumento, quæso, Caluinus Augustinum & Gregorium mentitos esse conuincet? siquidem in Euangelio tantùm legimus: *Dixit eis, Soluite illum, &c.* neq; aliquid præcedit, vnde certò colligamus, illud pronomen, EIS, non referri ad discipulos.

Videtur autem illud, EIS, ad eos referri, quibus paulò antè dictum est: *Tollite lapidem*. iisdem enim dixit: *Tollite lapidem*, & , *Soluite eum*. Porrò: *Tollite lapidem*, dixit circumstantibus, non exprimendo hos aut illos; sic enim legimus: *Ait Iesus, Tollite lapidem*. Domino autẽ absolutè præcipiente aliquid circumstantibus, certè credibile est, discipulos aut solos, aut cum primis obediuisse. Quare licet ex Euangelio nõ possit certò colligi, qui fuerint, qui Lazarum soluerunt: tamen magna coniectura est, Apostolos fuisse.

NEQVE huic expositioni repugnant, Chrysostomus, aut si qui sunt alij, qui id factum aliis quibusdam præter Apostolos tribuunt. Potuit enim fieri, & credibile est ita factum esse, vt Domino iubente multi simul accurrerint, tùm ex Apostolis, tùm ex aliis, & hi coniunctis viribus lapidem sustulerint, ac deinde alij manus Lazari, alij pedes soluerint, alij velamen ex facie detraxerint, alij reliquum corpus expedierint: neque ex hoc, quòd Apostoli cum aliis Iudæis Lazarum soluerint, aliquid detrahitur de magnitudine miraculi.

Atque hæc dicta sint de calumnia mendacij; nam alioqui ad rem nostram nihil refert, vtrum Apostoli, an alij quidam Lazarum soluerint: vt enim hæc Lazari solutio figura sit Absolutionis Sacerdotalis, satis est, si ij qui Lazarum soluerunt, in ea re ministri Christi fuerint, & Christo iubente id fecerint. Hoc enim contendimus, eos duntaxat potestatem habere peccata remittendi, quibus id Christus mandauit: quemadmodum ij soli Lazarum de monumento prodeuntem soluerunt, quibus Christus dixerat: *Soluite eum*. Quare S. AVGVSTINVS tract. 49. in Ioann. non nominat discipulos, sed generatim, ministros, cùm de illis agit, quibus Christus dixit: *Soluite eum*.

ADDIT postremò Caluinus aliam allegoriæ huius explicationem: *Sed demus*, inquit, *hoc dictum discipulis: quid tum obtinebunt? Dominum dedisse Apostolis soluendi potestatem. Quantò aptiùs, & magis dextrè hæc allegoricè tractari poterunt, si dicamus, hoc symbolo Deum voluisse fideles suos instituere, vt soluerent à se suscitatos: hoc est, ne in memoriam peccata reuocarent, quæ ipse oblitus esset: ne ceu peccatores damnarent, quos ipse absoluisset: ne adhuc exprobrarent, quæ ipse condonasset: ne vbi misericors ipse esset, & ad parcendum facilis, ipsi ad puniendum seueri, & morosi essent? certè nihil ad ignoscentiam flectere nos magis debet, quàm Iudicis exemplũ, qui se nimium rigidis & inhumanis implacabilem fore minatur. Eant nunc & allegorias suas venditent*. Hæc ille.

QVA sanè explicatio nihil est mirum, si nulli veterum Patrum in mentem venerit, cùm ineptissima sit. Nam quod Patres dicunt, per mortuum significari peccatorem; per excitationem, conuersionem; per egressionem ex monumento, confessionem; per vincula, peccata; per solutionem, remissionem; id totum & maximam habet signi cum re significata similitudinem, & ex Scripturis sanctis confirmari potest. At quod Caluinus dicit, nullum habet neq; in Scripturis, neq; in rei similitudine fundamentum. Quis enĩ vsquam legit, non exprobrare, aut non recordari, esse soluere? aut quis sanus diceret, nõ exprobrare esse soluere, cum soluere sit aliquid agere, non exprobrare sit non agere? SED his nugis omissis, ad alia veniamus.

CAPVT QVARTVM.

Confirmatur eadem veritas ex aliis locis noui Testamenti.

DIXIMVS

DIXIMVS hactenus de figuris, quæ Cōfeſsionis inſtitutionem præceſſerunt: nunc de vſu, commendatione, atq; exhortatione, quæ inſtitutionem conſequuta ſunt, breuiter dicemus.

PRIMVS igitur locus habetur in Actis Apoſtolicis, cap. 19. vbi ſic legimus: *Multi credentium veniebant, confitentes, & annunciantes actus ſuos: multi autem ex eis, qui erant curioſa ſectati, contulerunt libros, & combuſſerunt coram omnibus.*

Hic locus accipiendus eſt INPRIMIS de confeſsione fidelium poſt Baptiſmum; illi enim propriè dici ſolent credentes, vt patet Actor. 3. & 4. & 5. 1. Theſſ. 1. & alibi: neq; hoc negant aduerſarij. DEINDE loquitur Scriptura de confeſsione peccatorum in ſpecie, vt ex illis verbis colligitur: *Confitentes actus ſuos.* DENIQVE agitur hoc loco de confeſsione facta non ſoli Deo, ſed etiam homini: nam ad Paulum veniebant, vt cōfiterentur actus ſuos. Et quoniā eo tempore nulla extabat Eccleſiæ conſtitutio de confeſsione peccatorum facienda, id ſequitur, vt ab ipſo Chriſto einſmodi Confeſsio fuerit inſtituta.

SED occurrit imprimis Lutherus, qui in ſua verſione, per actus, miracula intelligēda eſſe docuit: quem ſequutus eſt Ioannes Brentius, in cōmentatio huius loci.

SED hanc expoſitionem non ſolùm reiicit communis Catholicorum cōſenſus, & ipſius etiam venerabilis Bedæ, in cap. 1. Marci, ſed multò maxima pars Aduerſariorum, vt Melanchthon, Caluinus, Beza, Bullingerus, Sarcerius in Acta Apoſtolorum, & Illyricus Centur. 1. lib. 2. cap. 4. col. 347. & Kemnitius in 2. part. Exam. pag. 987. DEINDE inauditum eſt; vt miracula dicantur actus noſtri, cùm ſint opera planè diuina: multò etiam abſurdius eſt, vt confiteri actus ſuos, ſit, iactare miracula à ſe facta. ADDE, quòd cauſſa huius Confeſsionis, Luca teſte, fuit ingens quidam terror ex diuina vltione in eos, qui abutebantur nomine Ieſu & Pauli ad quæſtum: terror autem diuinæ vltionis, ad confeſsionem peccatorum, non ad prædicationem propriæ laudis, homines impellere conſueuit. DENIQVE Syriaca editio diſertis verbis reddidit, OFFENSAS.

Kemnitius loco citato, duas indicat ſolutiones ad noſtrum argumentum. VNA eſt, quòd in hoc loco Actorum agatur de confeſsione generali, qua Epheſij agnoſcebant, actiones ſuas ad normam verbi Dei non congruere. ALTERA, quod in ſpecie confeſsi ſint aliqua peccata, per modum exempli, non tamen omnia.

SED prima ſolutio facilè refellitur. Nam INPRIMIS voces illæ *Actus ſuos*, ſatis indicant, confeſsionem factam eſſe in ſpecie: nemo enim propriè dici poteſt confiteri actus ſuos, qui ſolùm dicit ſe peccatorem eſſe. DEINDE vox ANNVNCIO, & Græcè ἀναγγέλλω, qua vtitur hoc loco S. Lucas, ſignificat diſtinctè aliquid narrare; & in editione Syriaca habetur vox ספר, quæ idem si-
A gnificat quod Hebraicum ספר Saphar: proinde rectè verti poſſet: *Numerantes peccata ſua.* DENIQVE vnde cognouiſſet B. Paulus, illos fuiſſe curioſa ſectatos, adeò vt libros eorum comburi iuberet, niſi in ſpecie peccata ſua confeſsi fuiſſent?

ALTERA ſolutio, quæ eſt etiam Caluini in comment. Act. & Magdeburgenſium Centur. 1. lib. 2. cap. 4. col. 360. repugnat toti Scripturæ: vbique enim Scriptura, cùm abſolutè de peccatis loquitur, de omnibus peccatis intelligi ſolet, & debet; & ſi liceret exponere de quibuſdā, non de omnibus, abſurdiſsimæ ſententiæ in diuinis literis inuenirentur. Daniel. 4. *Peccata tua eleemoſynis redime.* Matth. 1. *Ipſe enim ſaluum faciet po-*
B *pulum ſuum à peccatis eorum.* Matth. 9. *Confide fili, dimittuntur tibi peccata.* Luc. 7. *Remittuntur tibi peccata.* Luc. 11. *Dimitte nobis peccata noſtra.* Ioan. 1. *Ecce qui tollit peccata mundi.* Actor. 26. *Ablue peccata tua, inuocato nomine ipſius.* In his & aliis infinitis locis, non ponitur ſignum vniuerſale, & tamen nemo dubitauit vnquam, quin ſubintelligeretur; & idem ſit: *Peccata tua eleemoſynis redime*; &, Omnia peccata tua eleemoſynis redime. Quare ſecundum vſum Scripturæ, Confiteri, & renunciare actus ſuos; nihil poteſt eſſe aliud, niſi, palam facere omnia ſua peccata.

Præter hanc ſolutionem, quam breuiter refutauimus, libuit Caluino in comment. Actorum, aliquot antitheſes proponere, inter con-
C feſsionem horum Epheſiorum, & Confeſsionem quæ nunc eſt in vſu apud Catholicos; vt videlicet oſtenderet, nihil hunc locum Actorum ad rem noſtram facere: *Hos,* inquit, *ſemel legimus confeſſos eſſe: Papa lex quotannis vt minimùm repeti iubet. Iſti ſponte prodierunt: Papa neceſsitate omnes obligat. Lucas multos veniſſe dicit, non omnes: in lege Papa nulla exceptio. Iſti coram fidelium cœtu ſe humiliarunt: Papa longè aliud mandatum, vt clanculariis ſuſurris in aurem proprij Sacerdotis obmurmuret peccator. En quàm dextrè Scripturas ad probandas ſuas fallacias accommodet.* Hæc ille.

SED has calumnias, planè leues, ac pueriles, nullo negotio diſſoluemus. Nam etiamſi ſemel legamus Epheſios illos confeſſos, non tamen
D ſequitur, non ſæpius id ab eis factum: alioqui iidem Epheſij, quia nunquam leguntur Baptiſmū aut Euchariſtiam ſuſcepiſſe, iuxta Dialecticam iſtam Caluini, nunquam Baptiſmum, aut Euchariſtiam ſuſcepiſſent.

QVOD autem illi ſponte prodierint ad confitendum, mirum videri non debet, tùm quòd nulla tunc extaret lex de confeſsione certo aliquo tempore facienda, tùm quòd etiam noſtro tempore plurimi extra tempus Paſchale, in quo ſolo, lege Eccleſiaſtica cōfiteri tenentur, ſponte ſua prodeant ad Confeſsionem. Itaque etiamſi tunc lege cautum fuiſſet, vt quotannis oēs confiterentur, potuiſſent tamen Epheſij illi ſponte ac liberè ad Confeſsionem prodire.

MVLTOS autem veniſſe ad Confeſsionem,

non omnes; quid habet repugnantiæ cum ea lege, quæ iubet vt omnes quotannis vt minimùm, peccara sua confireantur? neq; enim lex omnes absolutè includit, sed omnes qui conscienriam habent peccari lethalis, neq; istos omnes quouis tempore obligat, sed tantùm semel per annum. Quare si lex ista Ecclesiastica tẽpore beati Pauli viguisset, adhuc potuissent Ephesij quidã ad Confessionem faciendam accedere, quando non omnes accedebant.

DENIQVE quòd illi coram cœtu fidelium se humiliauerint, ex capite suo deprompsit Caluinus, non enim Lucas tale aliquid scripsit: *Multi*, inquit, *credentium veniebant, confitentes, & annunciãtes* B *actus suos*. Vtrum autem venerint coram cætu fidelium, an priuatim, ad Paulum, aut aliquem alium, Lucas non dicit. DEINDE nónne etiam Catholici hoc tempore coram cœtu fidelium se humiliant, cùm in mediis basilicis, tota inspectante Ecclesia, ad sacerdotum pedes se abiiciãt, licet Confessionem secretò exponant? Habes igitur quam dextrè Caluinus antitheses suas ad calumnias pertexendas accommodet.

SECVNDVS locus est, 2. Corint. 5. in illis verbis: *Dedit nobis ministerium reconciliationis, & posuit in nobis verbum reconciliationis: pro Christo ergo legatione fungimur, &c.* hæc verba ad potestatem Clauium pertinere, fatetur Ioannes Caluinus lib. 4. Institutionum, cap. 1. §. 22. & tam publicè, quàm pri-C uatim apud fideles baptizatos esse debere vsum harum Clauium, libenter agnoscit. At profectò qui mittuntur Legati cum potestate recõciliandi inimicos Regis cum ipso Rege, non possunt rectè munere suo defungi, nisi cognoscant ex ipsis reis, quid egerint, quàm grauiter Regiam maiestatem læserint, quam satisfactionem persoluere sint parati, &c. Quare potestas ista ministerialis reconciliandi eos, necessariò fert secum potestatem cognoscendi caussas reorum, atque adeò confessiones exigendi, & audiendi: neque enim Ministris licet pro arbitrio quoslibet etiam non auditos reconciliare.

TERTIVS locus habetur Iacobi 5. vbi S. Iacobus ad Confessionem cohortatur, dicens: *Confi-* D *temini alterutrum peccata vestra.* quæ cohortatio satis apertè indicat, Confessionem iam tum fuisse institutam, & quidem peccatorum, atq; homini faciendam. Et satis apertè cohæret hæc sententia cum superioribus verbis, secundum Catholicorum explicationem. Nam paulò antè Apostolus Iacobus monuerat ęgrotos, vt Presbyteros accerserent, à quibus oleo sancto cum precibus vngerentur, & adiecerat effectum illius sacræ vnctionis, & precum, futurum, vt alleuaretur ęgrotus, & sanaretur, & si in peccatis esset, ea illi remitterentur. Sed ne fortè qui hæc legeret, existimaret illa etiam peccata lethalia, quorum homo conscientiam habet, per sacram vnctionẽ posse deleri, subiunxit: *Confitemini alterutrum peccata vestra.* non enim sacra vnctio peccata lethalia remittit, quorum aliquis conscientiam habet, cùm ea per Confessionis Sacramẽtum purganda sint; sed aut venialia, aut etiam lethalia, quorum conscientiam non habemus, quæ reliquiæ peccatorum dici solent.

SED obiiciunt Aduersarij, ac præsertim Philippus in Apologia Confessionis artic. de Confessione & Satisfactione, & Ioãnes Caluinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 12. & in annotatione ad hunc locum, particulã illam, ALTERVTRVM. Videtur enĩ ea particula cogere, vt dicamus S. Iacobum non loqui de Confessione Sacramentali, quę soli Sacerdoti fieri potest, sed de cõfessione offensionis, quæ fit fratri offenso, ad obtinendam ab eo pacem & veniam, vt existimat Philippus, vel de confessione peccatorum, quæ fit homini spirituali, vt is cognito nostro spirituali morbo, nos instruere, & pro nobis ad Deum preces fundere valeat, vt docet Caluinus: quæ Caluini expositio confirmari videtur ex verbis sequentibus: *Et orate pro inuicem, vt saluemini.*

SED hæc obiectio facilè solui potest. Nam Origenes homil. 2. in Leuitic. Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio, Augustinus hom. 12. ex lib. 50. homil. & Bernardus in libro Meditationum, cap. 9. hunc locũ de confessione quæ fit sacerdoti, simpliciter accepisse videntur, & vt rectè exponunt Beda in commẽtario huius loci, & Hugo de sancto Victore lib. 2. de Sacramentis, part. 14. cap. 1. voces illæ, ALTERVTRVM, & INVICEM, accipiendę sunt prout exigit consequentia verborũ Scripturæ diuinę. Itaq;: *Confitemini alterutrum*, nihil est aliud, nisi, Cõfitemini homines hominibus; qui Absolutione indigetis, illis, qui potestatem habent absoluẽdi. Quemadmodum 1. Petri 4. cùm Apostolus dicit: *Hospitales inuicem, sine murmuratione, vnusquisq; sicut accepit gratiam, in alterutrum illã administrantes: si quis loquitur quasi sermones Dei, &c.* non significat, sine discrimine oportere omnes ab omnibus hospitio recipi, aut doceri, aut curari, &c. sed, eos qui tecto indigent, hospitio recipiẽdos esse ab his, qui domum habent; imperitos à doctis instruendos; ægrotos à medicis curãdos; pauperes à diuitibus sustentandos; non contrà nutriendos diuites à pauperibus, aut curandos medicos ab ægrotis, aut doctos ab imperitis erudiendos, aut denique qui domibus abundant, excipiendos hospitio ab his, qui tecto carent: sic igitur qui peccatorum vinculis cõstricti tenentur, ad eos accedere debent, quibus dictum est: *Quæcunque solueritis, &c.*

Quod etiam sequitur in verbis Iacobi: *Orate pro inuicem, vt saluemini*, id significat, vt Presbyteri pro infirmis, non vt infirmi pro Presbyteris orent: respicit enim Iacobus ad id, quod anteà dixerat: *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum.* Quod etiam indicat lectio Græca, quæ vbi nos habemus: *Orate pro inuicem, vt saluemini*, habet vocem ἰαθῆτε, quæ ad sanitatem corporis propriè refertur.

QVARTVS locus habetur 1. Ioan. 1. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.* Ex hoc loco probabiliter colligitur Confessio Sacramentalis singulorum peccatorum. Neque enim dubitari potest, quin loquatur Apostolus Ioannes de confessione peccatorum, & quidem singulorum in specie: nam id significant illa verba: *Si confiteamur peccata nostra.* non enim ait, Si agnoscamus, aut cõfiteamur nos peccatores; sed: *Si confiteamur peccata nostra.* Et cùm verba sequentia: *Remittet nobis peccata nostra*; omnium consensu, de remissione peccatorum omnium, & singulorum in specie, intelligantur: non possunt verba præcedentia sine vitio æquiuocationis aliter accipi quàm de confessione omnium, & singulorum peccatorum in specie.

SED respondent Aduersarij, Apostolum loqui de confessione peccatorum, quæ Deo fieri debet, non de ea, quæ fit homini.

AT solutio hæc non difficulter refelli potest. PRIMVM enim verba illa: *Fidelis est & iustus, &c.* referuntur ad promissionem diuinam: ideò enim Deus fidelis & iustus dicitur, dum peccata confitentibus remittit, quia stat promissis suis, nec fidem fallit. At promissio de remittendis peccatis iis, qui confitentur Deo peccata sua, non videtur vlla exstare in diuinis literis: exstat autem promissio apertissima iis, qui ad illos accedunt, quibus dictum est Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Quare, si qui confitentur sacerdoti peccata sua, Deus fidelis & iustus est, vt iuxta suam institutionem, & promissionem, remittat eis peccata ipsorum.

PRÆTEREA si hoc loco promitteret Apostolus remissionem iis, qui Deo cõfitentur peccata sua, frustra dictũ esset à Christo Apostolis: *Quorũ remiseritis peccata, &c.* &, *Quæcunq; solueritis super terram, &c.* nam cùm multò facilius sit, Deo, quàm hominibus confiteri; nemo esset qui ab hominibus remissionem quæreret, si soli Deo confitendo remissionem obtinere posset.

DENIQVE si quẽ sacerdos absoluendum non esse iudicaret, atq; adeò peccatũ eius retineret, frustra id faceret, si per confessionem soli Deo factam, inuito etiã sacerdote, ille absolueretur. Quocirca nec vera esset illa sententia: *Et quorum retinueritis, retenta sunt.* &, *Quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo.*

Vt igitur omnia inter se aptè cohæreant, & vnus Scripturæ locus non pugnet cum altero, sed alter potiùs ex altero explicetur: omninò probabile est, sanctum Ioannem de Sacramentali confessione esse loquutum.

CAPVT QVINTVM.

Idem probatur ex testimoniis Conciliorum.

ADDAMVS nunc testimonia Conciliorum veterũ, quæ in diuersis Prouinciis, variisque temporibus celebrata sunt, ex quibus cognosci poterit Ecclesię vniuersæ sententia. Porrò testimonia Conciliorum, quæ adferemus, etiamsi non apertè contineant, Confessionem esse Iuris diuini, continent tamen antiquam consuetudinẽ, & sæpe etiam indicant necessitatem confitendi peccata sacerdotibus. Ex quibus facile erit colligere, rem esse à Deo ipso præceptam; tum quia non inuenitur prima origo huius præcepti in vllo Concilio; tum etiam quia non est vllo modo probabile, populos fideles præceptum tam arduum ab hominibus admissuros fuisse, si per confessionem soli Deo, aut generatim factam, remissionem peccatorum obtinere potuissent.

PRIMVM igitur in Ecclesia Orientali habemus testimonium Concilij LAODICENI, ante M.C. annos celebrati: sic enim legimus can. 2. *His qui diuersorum peccatorum lapsu incurrunt, et instant orationi, confessioni, ac Pœnitentiæ, malorum suorum perfectam conuersionem demonstrantes, pro qualitate peccati, tempus Pœnitentiæ tribuendũ est.* Hic habemus Confessionem, & quidem in specie, & hominibus faciendam: nam alioqui non possent homines pro qualitate peccati, tempus Pœnitentiæ assignare.

In canonibus quoque SEXTAE Synodi, qui à Græcis conditi sunt ante annos circiter CM. can. 102. ita legimus: *Oportet autem eos, qui soluendi & ligandi potestatem à Deo accepêre, peccati qualitatem considerare, & eius qui peccauit, ad eam conuersationem promptum studium, & sic morbo conuenientem adferre medicinam.*

Ex quibus locis, vt etiam ex testimoniis Patrum Græcorum, quæ in sequenti capite adducentur, intelligi potest, falsum esse quod quidam dicunt, Græcos non solere confiteri peccata, nisi soli Deo: & in eo quod scribitur apud GRATIANVM, de Pœnit. dist. 1. can. Quidam: *Quidam Deo solummodò confiteri debere peccata dicunt, vt Græci*; illud, *vt Græci*, videtur irrepsisse in textum ex margine, & marginalem annotationem imperiti alicuius fuisse, qui ex facto Nectarij collegit, sublatam omninò Confessionem Sacramentalem apud Græcos. NAM alioqui in ipso capitulari Theodori, vnde canõ ille descriptus est, non habentur duæ illæ voces, *vt Græci*, neque etiam habentur in Concilio II. Cabilonensi, cap. 33. vnde Theodorus capitulum illud accepisse videtur: sed nec Magister Sententiarum in 4. lib. dist. 17. eandem sententiam adducens, addidit illud, *vt Græci*. NEQVE in Concilio Florentino vlla fuit controuersia de Confessione cùm Græcis, eo excepto, quòd Eugenius Pontifex à nonnullis Græcorum Doctoribus priuatim quæsiuit, cur sacerdotes ipsorum ante Sacrificij celebrationem peccata sua non confiterentur.

terentur. DENIQVE Nicolans Cabaſilas in explicatione Liturgiæ, cap. 29. & Anaſtaſius Nicenus in quæſtionibus ſuper Scripturam, q. 6. apertè docent Confeſsionem Sacramentalem, cùm tamen Græci ſint; & noſtris diebus Hieremias Patriarcha Conſtantinopolitanus in Cenſura Confeſsionis Auguſtanæ. cap. 11. reprehendit quod Lutherani dicebant, non eſſe neceſſarium omnia peccata per ſingulas ſpecies, in Cōfeſsione enumerari. Atque hæc de Eccleſia Græca.

IN Eccleſia Latina, exſtat INPRIMIS can. 31. Concilij III. CARTHAGINENSIS ante annos M. & C. celebrati, vbi ſic legimus: *Vt Pœnitentibus ſecundum peccatorum differentiam, Epiſcopi arbitrio, Pœnitentia tempora decernantur.* Et idem canon repetitus inuenitur in Concilio AFRICANO, can. 10. Dubium verò eſſe non poteſt, quin oporteat peccata omnia in Confeſsione detegi, ſi iuxta peccatorum differentias Pœnitentiæ tempora decernuntur.

DEINDE exſtat canon 8. Concilij I. CABILONENSIS ante M. circirer annos celebrati, in hæc verba: *Vt Pœnitentibus à ſacerdotibus, facta Confeſſione, indicatur Pœnitentia, vniuerſitas ſacerdotum noſcitur conuenire.*

Exſtat ETIAM canon 32. Concilij II. CABILONENSIS, ante annos circiter DCCC. vbi ſic legimus: *Sed & hoc emendatione indigere perſpeximus, quòd quidam dum confitentur peccata ſua ſacerdotibus, non plenè id faciunt. Quia ergo conſtat, hominem ex duabus eſſe ſubſtantiis, anima videlicet, & corpore, & interdum animi motu, interdum carnis fragilitate peccatur: ſolerti indagatione debent inquiri ipſa peccata, vt ex vtriſq; plena ſit confeſsio; ſcilicet vt & ea confiteantur, quæ per corpus geſta ſunt, & ea quibus in ſola cogitatione delinquitur.*

IN Concilio TVRONICO III. circa idem tempus celebrato, cap. 22. ita legimus: *Epiſcopis & Presbyteris diligenti cautela pertractandum eſt, qualiter hominibus ſibi ſua delicta confitentibus, tempus abſtinendi adſcribant.* Similiá habentur in Concilio Remenſi eiuſdem antiquitatis, can. 12. & 16. & Pariſienſi, cap. 32. & 46. Atque hæc omnia Concilia ſunt Eccleſiæ Gallicanæ.

NEC minùs perſpicua teſtimonia, habemus Eccleſiarum Germaniæ: nam in Concilio MOGVNTINO ſub Rabano Archiepiſcopo, cap. 26. ita ſtatuitur: *Ab infirmis in mortis periculo poſitis, per Presbyteros pura inquirenda eſt confeſsio, non tamen illis imponenda quantitas Pœnitentiæ, ſed innoteſcenda.* Vide etiam cap. 27.

In Concilio VVORMACIENSI celebrato anno Domini DCCC. LXVIII. vt initio eiuſdem Concilij legimus, cap. 25. ita ſcriptum eſt: *Pœnitentibus ſecundum differentiam peccatorum, ſacerdotis arbitrio Pœnitentia decernuntur. Debet itaq; ſacerdos in Pœnitentia danda ſingulorum cauſſas ſingulatim conſiderare, originem quoq;, modumq́; culparum, & affectus, gemitumq́; delinquentium diligenter examinare, manifeſteq́; cognoſcere; temporum etiam, & perſonarum, locorum quoque, & ætatum qualitates inſpicere, vt pro conſideratione locorum, ætatum, vel temporum, ſeu pro qualitate delictorum, atq; gemituum vniuſcuiuſq; delinquentis, à ſacris regulis oculos non deflectat.* Ex his teſtimoniis ſatis apparet, antiquas Germaniæ Eccleſias longè aliter de Confeſsione ſenſiſſe ac docuiſſe, quàm nunc Sectarij, ac nouatores Lutherani ſentiant, & doceant.

HIS accedant Concilia Generalia: Lateranenſe, ſub Innocentio III. cap. 21. Conſtantienſe ſeſſ. 8. Florentinum in Inſtruct. Armenorum, & Tridentinum ſeſſ. 14. quæ licet, quòd recentiora ſint, ab Aduerſariis contemnantur, tamen iniuria contēnuntur: nam & antiquiſsimis Conciliis congruentem fidem ac doctrinam tradiderunt, & totius Eccleſiæ Catholicæ, quæ his CD. annis floruit, ſententiam continent, vt errare non potuerint, quin tota Eccleſia erráſſe, atq; adeò portis Inferi ſuccubuiſſe dicatur.

CAPVT SEXTVM.

Idem probatur ex traditione veterum Patrum, qui floruerunt ab anno Domini C. ad CC.

TESTIMONIIS Conciliorum meritò adiungi poſſunt teſtimonia veterum Patrum Græcorum, & Latinorum, qui ſingulis ætatibus in Eccleſia floruerunt.

PRIMVS igitur ſit S. IRENÆVS, qui in ipſo PRIMO ſeculo, poſt Apoſtolorum exceſſum floruit, quique proximè Apoſtolorum ætati ſucceſsit. Is in primo lib. cap. 9. ita ſcribit de quibuſdam fœminis, quas Marcus hæreticus circumuenerat: *Hæ ſæpiſsimè conuerſæ ad Eccleſiam Dei, confeſſæ ſunt, & ſecundum corpus exterminatas ſe ab eo velut cupidine, & inflammatas, valdè ſe illum dilexiſſe.* Et infrà de alia pariter ſeducta: *Cùm magno labore fratres eam conuertiſſent, omne tempus in Exomologeſi conſumauit, plangens, & lamentans ob hanc quam paſſa eſt ab hoc Mago corruptelam.* & lib. 3. cap. 4. *Cerdon*, inquit, *ſæpè in Eccleſiam veniens, & Exomologeſim faciens, ſic conſumauit, modò quidem latenter docens, modò verò Exomologeſim faciens.*

Quo loco OBSERVANDVM eſt, nomine Exomologeſis, apud veteres interdum non intelligi ſolam Confeſsionem, ſed etiam Contritionem & Satisfactionem, vt perſpicuum eſt, tùm ex Tertulliano in lib. de Pœnitent. tùm ex loco Irenæi citato ex lib. 1. cap. 9. interdum autem intelligi ſolam Cōfeſsionem, vt patet ex Cypriano in ſerm. de lapſis. Nunquam verò Contritionem vel Satisfactionem ſine Confeſsione per eam vocem ſignificari: Itaque Exomologeſis Confeſsio eſt, vel ſola, vel cum adiunctis aliis Pœnitentiæ partibus.

Neqve vera ſunt quæ dicit Kemnitius pag. 1000. per Exomologeſim intelligi ab Irenęo cõfeſsionem publicam publicorum ſcelerum, ob quę excommnnicari homines meteba̅tur. Nam in 1. lib. cap. 9. loquitur de occulto crimine, immò etiam de occulta cupiditate, quę niſi ex confeſsione fœminarum illarum cognoſci non potuiſſet: in lib. autem 3. cap. 4. apertiſsimè Irenæus dicit, Cerdonem Exomologeſim feciſſe, poſtquã latenter hæreſim ſuam docuerat: Quare loquitur in vtroque loco de confeſsione ſecretorum, ſiue occultorum ſcelerum.

Secvndo loco habemus Tertvllianvm, qui floruit ad exitum eiuſdem ſeculi, Seuero imperante, vt ipſe teſtis eſt in Apologetico, cap. 4. Is in lib. de Pœnitentia, multa docet, quæ notanda ſunt, quoniam Kemnitius hunc etiam locum deprauat.

Primvm igitur explicat Tertullianus, quid ſit Exomologeſis, ac dicit eſſe actum Pœnitẽtię, quo delictum noſtrum confitemur Dño: *Is actus,* inquit, *quia magis Græco vocabulo exprimitur, et frequẽtatur, Exomologeſis eſt, qua delictum noſtrum Domino cõfitemur.* Quod autem dicit, Exomologeſim fieri Deo, ſignificat, Deo fieri per ſacerdotem, non autem ſoli Deo: id quod ex ſequentibus apertè colligitur. Nam continnò adiungit, per Confeſſionem diſponi Satisfactionem, & Pœnitentiam naſci: quia videlicet ſacerdos audita Confeſsione, diſponit atq; ordinat, quæ Satisfactio neceſſaria ſit, & eam pœnitenti iniungit.

Deinde paulò pòſt addit, nõnullos ex pudore quodam, & humana verecundia à Confeſsione abhorruiſſe; quæ verecundia non habet locũ in Confeſsione quæ ſoli Deo fit: *Pleroſq́,* inquit, *hoc opus, vt publicationem ſui, aut ſuffugere, aut de die in diem differre præſumo, pudoris magis memores quàm ſalutis: velut illi, qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione, conſcientiam medentium vitant, & ita cum erubeſcentia ſua pereunt;* & paulò infrà per ironiam ita ſcribit: *Grande planè emolumentum verecundiæ, occultatio delicti pollicetur, videlicet, ſi quid humanæ notitiæ ſubduxerimus, proinde & Deum celabimus. Adeóne exiſtimatio hominis, & Dei conſcientia comparantur? an melius eſt damnatũ latere, quàm palam abſolui?* & in lib. extremo, hanc Exomologeſim à Deo inſtitutã, atque adeò neceſſariam eſſe docet, cùm ait: *Si de Exomologeſi retractas, Gehennam in corde conſidera, quam tibi Exomologeſis extinguit.* Et infrà: *Peccator reſtituendo ſibi inſtitutam à Domino Exomologeſim ſciens, præteribit illam, qua Babylonium Regem in regna reſtituit?*

Kemnitius loco nõtato duo dicit ad hoc teſtimonium Tertulliani. Primo, loqui eum de Pœnitentia publica tantùm. Secvndo, loqui de Confeſsione, quæ fiebat non ſolis Presbyteris, ſed etiam laicis: nam ſic loquitur Tertvllianvs: *Ergo cùm te ad fratrum genua pretendis, Chriſtum contrectas, Chriſtum exoras.*

Respondeo, loquitur fortaſſe Tertullianus de Pœnitentia publica, ſed quæ fiebat poſt Confeſsionem ſecretam. Sæpè em̃ agebatur publicè Pœnitentia, & tamen peccatũ in ſpecie non aperiebatur, niſi ſacerdotibus: nam peccata ſolùm publica publicè confitenda erant, quæ autem ſecreta erant, nemo cogebatur publicè confiteri. Tertullianus autem loquitur de peccatis ſecretis, vt ex verbis eius perſpicuum eſt. Non em̃ diceret, homines ſuffugere aut differre Confeſsionem verecundiæ cauſſa; neque compararet eiuſmodi homines cum iis, qui morbo vexantur in partibus corporis ſecretis; neq; illud adderet, ſi quid humanæ notitiæ ſubduxerimus, non tamẽ Deo poſſe celari; niſi de peccatis occultis, ac ſecretiſsimis loqueretur. Itaq; occultorum, ac ſecretorum Confeſsionem homini faciẽdam, neceſſariam ad ſalutem exiſtimauit Tertullianus: talium autem peccatorum Confeſsio publica eſſe non debet, neq; ab Eccleſia exigebatur, niſi ſecreta. Quòd ſi etiam Tertullianus vellet, ſecretorum peccatorum Confeſsionem publicam eſſe faciendam, certè multò magis concederet, ſaltem ſecretam eſſe neceſſariã. Proinde Tertulliani teſtimonio aut ídipſum requiritur, quod nos docemus, aut aliquid grauius, & durius: nullo autem modo id quod Kemnitius, & Lutherani volunt, qui ſolùm in genere, aut de peccatis publicis confitentur.

Qvod attinet ad id, quod Tertullianus dicit, pœnitentes aduolui conſueuiſſe fratribus; duobus modis reſpondere poteſt. Nã aut ipſos Preſbyteros vocat fratres, ſiquidẽ paulò antè dixerat, pœnitẽtes aduolui Presbyteris; & rectè vocare poterat eos fratres, quia de illis tractabat, vt diſtinguuntur à Deo, qui eſt communis omnium Pater: aut certè cùm dicit, pœnitentes aduolui fratribus, loquitur de oratione, non de Confeſsione, præſertim in ſpecie. Solebãt enim pœnitentes abiicere ſe ad pedes omnium fratrum, vt eorum precibus ſe cõmendarent: hoc enim ſonant illa verba: *Cùm te ad fratrum genua protendis, Chriſtum contrectas, Chriſtum exoras.* Et paulò antè apertius omnia diſtinguens, ait: *Presbyteris aduolui, aris Dei aggeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ iniungere.* Ac de Tertulliano ſatis.

CAPVT SEPTIMVM.

Teſtimonia Patrum ab anno CC. ad CCC.

Rigenes ad initiũ Secvndi ſeculi poſt Apoſtolos floruit, imperante Alexandro Apameæ. Is in 2. homil. in Leuiticum, ſic ait: *Eſt adhuc & ſeptima, licet dura, & laborioſa per Pœnitentiã remiſsio peccatorum, cùm lauat peccator in lachrymis ſtratum ſuum, et fiunt ei lachrymæ ſuæ panes die ac nocte, & cùm non erubeſcit ſacerdoti Domini indicare peccatum ſuum, & quærere medicinam, ſecundum eum, qui ait: Dixi, pronunciabo aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem*

pietatem cordis mei: in quo impletur & illud, quod Apostolus dicit: Si quis infirmatur, vocet Presbyteros, &c. [A] Hoc loco Origenes loquitur de Cōfeſsione facienda Sacerdoti, vt verba eius indicant, & de Confeſsione peccatorum in specie, & occultorū, quorum homines erubescere solent; alioqui non diceret: *Non erubescit indicare peccatum suum.* Denique loquitur de Confeſsione, quæ in diuinis literis fundamentum habet, vt patet ex eo quod testimonium sancti Iacobi adducit in medium.

Idem ORIGENES homil. 3. in Leuit. explicās illud: *Si peccauerit vnum ex istis, pronūciet peccatum, quod peccauit. Est,* inquit, *aliquod in hoc mirabile secretum. Etenim omni genere pronuncianda sunt, & in publicum proferenda cuncta quæ egerimus; si quid in occulto gerimus,* [B] *si quid in sermone solo, vel etiā intra cogitationum secreta cōmisimus, cuncta necesse est publicari, cūcta proferri; proferri autem ab illo, qui & accusator peccati est, & incentor: ipse enim nūc nos vt peccemus instigat, ipse etiam cùm peccauerimus, accusat. Si ergo in vita præueniamus eum, & ipsi nostri accusatores simus, nequitiam Diaboli inimici nostri & accusatoris effugimus: sic enim et alibi Propheta dicit: Dic tu iniquitates tuas prior, vt iustificeris.* His verbis Origenes, sicut docet in die Iudicij omnia peccata nostra etiam occultiſsima, & solo sermone vel cogitatione patrata à Satana in medium proferēda: ita docet, vt si velimus ea purgari, omnia, videlicet etiam occultiſsima, & solo verbo vel cogitatu admiſsa, sacerdoti prodamus.

[C] Idem auctor homil. 2. in Psal. 37. *Vide,* inquit, *quid edocet nos Scriptura diuina, quia oportet peccatū non celare intrinsecùs. Fortasse enim sicut ij, qui habent intùs inclusam escam indigestam, aut humoris vel phlegmatis, stomacho grauiter & molestè imminentia, si vomuerint, releuantur: ita ij qui peccauerunt, siquidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocantur à phlegmate vel humore peccati: si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictum, atq; omnem morbi digerit caussam. Tantummodò circumspice diligentiùs, cui debeas confiteri peccatum tuum; proba prius medicum, cui debeas caussam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi & compatiendi nouerit disciplinam: vt ita demum, si quid ille dixerit, qui se priùs & eruditum medicum ostenderit, & misericordem,* [D] *si quid consilij dederit, facias & sequaris. Si intellexerit, & præuiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortaſsis & ceteri ædificari poterūt, & tu ipse facilè sanari; multa hoc deliberatione, & satis perito Medici illius consilio procurandum est.* Ex hoc loco discimus, Confeſsionē esse necessariam, etiam occultorum criminum, nec tamen oportere omnia peccata publicè confiteri, sed omnia quidem priuatim, publicè autem solùm publica, aut ea, quæ maturo consilio Sacerdos iudicabit esse prodenda.

Kemnitius pag. 1004. ad hunc locū respondet, Origenem non loqui de omnibus peccatis, cùm dicit, ea medico perito esse cōfitenda, sed solùm de illis, de quibus dubitari poterat, an essent publicè manifestanda. Quia enim nōnulli temerè peccata occulta publicè confitebantur, consiliū dari ab Origene scribit Kemnitius, vt eiusmodi peccata non sine consilio alicuius periti medici publicentur. Probat autem Kemnitius, Origenē nō loqui de omnibus peccatis, hoc modo: *Quod,* inquit, *Origenes in illo loco non in genere de omnibus & singulis peccatis sacerdoti cōfitendis loquatur, inde manifestum. In prima enim homilia, loquitur de delictis, concupiscentiis, & commiſsis, quæ ante Deum proferuntur, & in conspectu ipsius per gemitum exponuntur. Deinde in secunda homilia in principio, loquitur de lapsibus, qui olim ad publicam Confeſsionem pertinuerunt: quia verò inde sequebantur obtrectationes, suadet Origenes, vt tales lapsus primùm Sacerdoti exponantur, vt de eius consilio vel suscipiatur publica Confeſsio, vel omittatur.*

SED hæc distinctio Kemnitij vaniſsima est: siquidem Origenes in vtraq; homilia de omnibus peccatis loquitur. Ac in priore quidem, dicit, omnia Deo esse confitenda, & pro omnibus gemendum, & supplicandū: in posteriore monet, illa eadem hominibus confitenda, primùm priuatim, deinde publicè, iuxta cōsilium sacerdotis. Hæc autem sunt verba Origenis in fine prioris homiliæ: *Omnia,* inquit, *ex quo deliqui, siue concupiui concupiscentiam secularem, siue quid aliud commisi, omnia ante te profero, & in orationibus meis in conspectu tuo pono.* Vides quàm apertè de omnibus omninò loquatur in priore homilia, & nō de quibusdam tantùm, quæ ad publicam Confeſsionem non pertinerent, vt fingit Kemnitius.

Idem etiam Origenes hom. 17. in Lucam, explicans illud: *Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes,* ostendit, peccata quæ Deo confitemur, esse etiam hominibus cōfitenda: *Vnde,* inquit, *& nos si peccauerimus, debemus dicere: Peccatum meum notum tibi feci, & iniquitatem meam non abscondi: Dixi; Annunciabo iniustitiam meam contra me Domino. Si enim hoc fecerimus, & reuelauerimus peccata nostra non solùm Deo, sed & his qui possunt mederi vulneribus nostris, atq; peccatis, delebūtur peccata nostra ab eo, qui ait: Ecce deleo vt nubem iniquitates tuas, & sicut caliginem peccata tua.* Hæc ille, qui satis apertè ostendit, non esse distinguenda peccata, quę Deo, & quę Sacerdoti sint aperienda; sed eadem vtrique, atq; omnia confitenda.

SECVNDO loco habemus S. CYPRIANVM, qui eodē seculo, licet aliquanto posteriùs, quàm Origenes fluruit. Hic igitur beatiſsimus Martyr, in epist. 16. lib. 3. ad plebem suā ita loquitur: *Nam cùm in minoribus delictis, quæ non in Dominum committuntur, Pœnitentia agatur iusto tempore, & Exomologesis fiat, inspecta vita eius, qui agit Pœnitentiam, nec ad communicationem venire quis poſsit, nisi priùs illi ab Episcopo & Clero manus fuerit imposita: quantò magis in his grauiſsimis, & extremis delictis cautè omnia & moderatè secundum disciplinam Domini obseruari oportet?* Hìc habemus Exomologesim necessariam secundum disciplinam Domini, & talem Exomologesim, vt ex ea pœnitentis vita inspici, & cognosci poſsit. Proinde habemus Confeſsionem omnium

peccatorum, Iure diuino esse necessariam: neq; enim, Exomologesis generalis, aut aliquornm tantùm peccatotum, vitam pœnitentis ita detegit, vt es plsnè inspici possit.

Idem auctot serm. 5. de lapsis: *Denique*, inquit, *quanto & fide maiore, et timore meliore sunt, qui quamuis nullo sacrificij, aut libelli facinore constricti, quoniam camē de hoc vel cogitauernut, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter, & simpliciter confitentes, Exomologesim conscientiæ faciunt, animi pondus exponunt, salutarem medelam paruis licet, & modicis vulneribus exquirunt.*

Ad hunc locnm respondet Kemnitius, pag. 1003. ac dicit, hoc loco à Cypriano nō proponi ptæceptum, vel cōsuetudinem vniuetsalem, sed exemplum qnoruudam, qui fide maiore, & timore meliore etant. Addit etiam, non loqui Cyprianum de Confessione omninm peccatorum, vel omnium malatum cogitationum, sed eius tantùm cogitationis, quę de Idololatria cōmittenda, siue de Chtisto abnegando suscepta fuetat: ptoinde pettinete hanc sententiā ad publicam Pœnitentiam, & ad pnblica crimina.

Sed istæ obiectiones ex eodem Cypriano facilè refelluntur: non eñ Cyprianus exemplum proponit Confessionis liberæ, sed necessariæ, vt patet ex sequentibus verbis. Nam posteaquam dixerat: *Salutarem medelam paruis licet, & modicis vulneribus exquirunt.* adiungit continuò, *Scientes scriptum esse: Deus non deridetur. Derideri & circumueniri Deus non potest, nec astutia aliqua fallente deludi: plus immò delinquit, qui secundùm hominem Deum cogitans, euadere se pœnam criminis credit, si non palam crimen admisit.* & paulò infrà de iisdem, qni sola cogitatione peccanetunt, ita loquitut: *Minùs planè peccauerit nō videndo idola, nec sub oculis circumstantis, atq; insultantis populi sanctitatem fidei prophanando, non polluendo manus suas funestis sacrificiis, nec sceleratis cibis ora maculando. hoc eo proficit, vt sit minor culpa, non vt innocens conscientia. facilius potest ad veniam criminis peruenire, non est tamen immunis à crimine. nec cesset in agenda Pœnitentia, atq; in Domini misericordia deprecanda, ne quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur. confiteantur singuli, quæso, fratres, delictum suum, dum adhuc, qui deliquit, in seculo est, dum admitti Confessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est.*

Ex his manifestè colligimus, auctotę Cypriano, necessarinm esse confiteri peccata omnia mortalia, etiamsi sola cogitatione cōmissa sint. Qusre vetba illa: *Quanto & fide maiore, & timore meliore sunt, qui, &c.* non continent exemplum Confessionis non necessariæ, vt Kemnitius existimauit, sed atgnmentum à minote ad maius. Si enim qui sola cogitatione peccant, Pœnitentiam agunt, atq; Exomologesim faciunt, quantò msgis id fieti debetet ab iis, qui verbo & opete peccata committunt?

Quod antem Kemnitius addit, Cyptianū loqui solum de cogitatione abnegationis Christi, & proinde hanc sencentiam pertinere ad Pœnitētiam publicam, & crimina publica; ridiculum est. Neq; enim cogitatio de peccato aliquo patrando, pnblica dici potest, aut debet, etiāsi peccarum illud publicnm esse possit: neq; vllo modo ad peccatum publicum pertinet cogitatio, nisi peccatum ipsum pnblicum ex ea cogitatione prodierit. Quomodo enim ad peccatum publicum pertinet, quod neqne in se est publicum, neq; est peccati publici caussa? & quis vnquam andiuit in Ecclesia id fieti solitū, vt ob solam intetnam cogitationem abnegationis Chtisti, aliquis excommnnicatetur, aut publicam Pœnicēciā subire cogetetur? etiāsi qui palàm Christum abnegant, inre excommnnicentut, & Pœnitentiæ publicæ subiiciantur. Non igitur Cyptiauus Confessionem eiusmodi cogitationem exigebat, quòd eæ cogitationes ad peccata pnblica pertinerent: sed quod essent peccata lethalia, quamuis occulta, acque interna.

Adde quòd si cogitatio abnegationis Chtisti necessariò confitenda esset, quia ad peccatū publicū pertineret, nimirum vc caussa quædā peccati, quod publicum esse potnit: eodē modo cogitationes rapinæ, adulterij, homicidij, blasphemiæ, periurij, aliorumq; fermè omnium criminum necessariò cōfitendæ erunt, cùm caussæ esse possint scelerum pnblicorum. Itaq; quidquid dixerit, eò tamen illi veniendū erit, vt peccata omnia in Confessione detegenda esse fateatut.

CAPVT OCTAVVM.

Testimonia Patrum ab anno CCC. ad CD.

IAm vetò Tertio seculo post Apostolos, habemus primùm Lactantium, qui cum Crispi Cæsaris insiitutot fuetit, & Imperatori Cōstantino libros snos nūcupauerit, sine dubio ad initiū tercię ætatis post Apostolica tēpora floruit.

Is igitur in lib. 4. diuinarum Institutionum, cap. 17. explicans rationem cut Deus Circnmcisionem in Testamento veteri imperauit, ac docens, eam Confessionis sc Pœnitentiæ figuram fuisse, ita loquitur: *Ob hanc caussam Deus nudari eam iussit, vt hoc argumento nos admoneret, ne inuolutum pectus haberemus, id est, ne quod pudendum facinus intra cōscientiæ secreta velemus. Hæc est cordis circumcisio, de qua Prophetæ loquuntur, quam Deus à carne mortali ad animam transtulit, quæ sola mansura est. Volens enim vitæ ac saluti nostræ pro æterna sua pietate consulere, Pœnitentiam nobis in illa Circumcisione proposuit, vt si cor mundauerimus, id est, si peccata nostra confessi, satis Deo fecerimus; veniam consequamur, quæ contumacibus, & admissa sua celantibus denegatur ab eo, qui non faciem sicut homo, sed intima, & arcana pectoris intuetur.*

Idem Lactantius in excrem. lib. Nouatianos damnās, ponit pro nota verę Ecclesię, cōfessionem: *Sed tamen*, inquit, *quia singuli quiq; cœtus Hæreticorū se potissimùm Christianos, & suam esse Catholicā Ec-*

clesiam putant, sciendum est, illã esse veram, in qua est Confessio, et Pœnitẽtia, qua peccata, et vulnera, quibus subiecta est imbecillitas carnis, salubriter curat. Hęc Lactantius.

DEINDE habemus S. ATHANASIVM, qui in serm. in illa verba: *Profecti in Pagum, qui ex aduerso est, inuenieris pullum alligatum, &c.* ad finẽ sermonis ita loquitur: *Nos ipsos examinemus, num soluta sint nostra vincula, vt in melius proficiamus. Quòd si nondum soluta sint vincula, tradas te ipsum discipulis IESV: adsunt enim qui te soluant, pro potestate ea, quã à Saluatore acceperunt. Quæcunq; enim ligaueritis, inquit, in terra, erunt ligata & in cœlis: & quæcunq; solueritis in terra, erunt soluta & in cœlis: & si quibus remiseritis peccata, remittuntur eis.*

TERTIO, habemus S. HILARIVM, can. 18. in Matth. vbi sic loquitur: *Ad terrorem autem metus maximi, quo in præsens omnes continerentur, immobile seueritatis Apostolicæ Iudicium præmisit, vt quos in terris ligauerunt, id est, peccatorum nodis innexos reliquerint, & quos soluerint, Cõfessione videlicet veniam receperint in salutem, hi Apostolica conditione sententia, in cœlis quoq; aut soluti sint, aut ligati.*

QVARTO habemus S. BASILIVM in quęstionibus siue regulis breuioribus, ita præcipientem, regula 229. *Omninò in peccatorum Confessione eadem ratio est, quæ etiam in apertione vitiorum corporis. Vt igitur vitia corporis nequaquam quibusuis temerè homines aperiunt, sed iis tantummodò, qui rationem, quæ ea curanda sint, teneant: eodem modo etiam peccatorum confessio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea possint curare.* & regula 228. explicat clariùs, qui sint qui peccata possunt curare, nimirum soli sacerdotes: *Necessariò*, inquit, *iis peccata aperiri debent, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei.*

AD hunc locum (Lactantio, Athanasio, & Hilario, prętermissis) respondet Kemnitius, pag. 988. & 1017. S. Basilium loqui de cõfessione generali, qua pœnitens peccatorem se agnoscit, ac fatetur: vel de cõfessione aliquorum peccatorum, quæ magis conscientiam grauant: quę quidem confessio fiat instructionis, & cõsilij gratia. Itaq; neq; omnium peccatorum, in specie, neq; necessariò, sed aliquorũ tantùm, & non necessariò Confessionẽ fieri debere Kemnitius docet.

AT ex ipsius S. Basilij verbis vtrunq; refellitur. Quòd enim omnia peccata in specie confitenda sint, patet ex duobus. PRIMO ex illa similitudine medici, & medicinæ corporalis, quã Basilius adhibet reg. 229. Neq; enim curari potest corporaliter, qui medico solùm dicit, se morbo aliquo laborare, nisi in specie detegat morbũ; & si pluribus morbis laborabat, nisi eos oẽs singillatim exponat, alioqui enim medicamentũ potius oberit, quàm proderit, nisi ad certũ morbum conueniẽter applicetur. SECVNDO ex ratione, quam idem Basilius reddit regula 288. cur oporteat sacerdoti peccata detegere: ratio enim est, quoniam conuersionis modus accommodatus esse debet ad rationẽ peccati, vt ipse Kemnitius vertit pag. 1017. Quomodo autem poterit sacerdos accommodare modum conuersionis ad rationẽ peccati, id est, actionem externam Pœnitentiæ iniungere, qualem, & quantã peccata requirunt, nisi peccata ipsa omnia in specie nouerit?

ESSE autem Confessionem necessariam, & non solùm consilij gratiâ faciendã, perspicuum est, tum ex eadem morbi similitudine, & ratione iam explicata, tum ex ipsa voce, NECESSARIO, qua Basilius vsus est. Frustra enĩ Kemnitius pag. 988. vertit: *Necessarium videtur.* & pag. 1017. *Aptum est:* nam in ipso textu Græco, non est, *videtur*, neq; *aptum est*, sed simpliciter, *ἀναγκαῖον*, *Necessarium*. Quare sic reddidit Godefridus Tilmannus: *Necessariò iis peccata aperiri debent, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei.*

QVINTO habemus S. AMBROSIVM, qui lib. 2. de Pœnitentia, cap. 6. sic ait: *Si vis iustificari, fatere delictum tuum: soluit enim criminum nexus verecunda confessio peccatorum*, & cap. 9. scribit multos fuisse, qui libenter confitebantur priuatim Sacerdotibus, sed publicè in Ecclesia satisfacere recusabãt: *Plerique*, inquit, *futuri supplicij metu peccatorum suorum conscij, Pœnitentiam petunt: & cum acceperint, publicæ supplicationis reuocantur pudore.* & cap. 18. *An quisquam ferat, vt erubescas Deum rogare, qui non erubescis rogare hominem? & pudeat te Deo supplicare, quem non lates; cùm non pudeat peccata tua homini, quem lateas, confiteri?*

Ipsum etiam S. Ambrosium Confessiones audire solitum, & quidem priuatim, testatur PAVLINVS in vita eiusdem, his verbis: *Quotiescunq; illi aliquis ob percipiendam Pœnitentiam lapsus suos confessus esset; ita flebat, vt & illum flere compelleret; videbatur enim sibi cum iacente iacere. Caussas autem criminum, quas illi confitebantur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur.*

SEXTO habemus S. Gregorium NISSENVM in epistola canonica ad Episcopum Mitylenes, quæ exstat in Bibliotheca sanctorum Patrum, tom. 1. Is enim cap. 1. epistolæ eiusdem, meminit confessionis peccatorũ, quę singulis annis circa Paschæ festum fieri solet: *Rectè*, inquit, *habuerit, si hodierno die non solùm eos, qui ex regeneratione per lauacri gratiam transmutati sunt, adducamus, sed eos etiam qui per Pœnitentiam, & Confessionem, à mortuis operibus ad viuentem viam ascendunt, ad viuentem spem tãquam manu deducamus, à qua per peccatum alienati sunt.*

Ac de Confessione singulorũ peccatorum, nõ autem generali, Gregorium loqui, testãtur verba sequẽtia, in quibus ducta similitudine à morbis, & medicamẽtis, docet varias curationes adhibendas esse peccatoribus pro ipsorũ peccatorum varietate. Non autẽ possunt Sacerdotes varietatem peccatorum cognoscere, nisi pœnitẽtes ipsi peccata sua singillatim aperiant: *Quemadmodum*, inquit, *in corporali medela vnũ est quidem insistentium medicinæ, sanare enim qui laborat, varium autem est curationis genus, (pro morborũ enim varietate, conuenienter quoq; medicina ac disciplina vnicuiq; morbo applicatur) ita cùm multa sit in morbo quoq; animæ affectionũ varietas, multiformis quoq; necessariò fuerit medica curatio, ad affectionis rationem medicinam exercens.* Hæc ille.

Exstat

Exstat etiam oratio eiusdem Gregorij in mu- A lierem peccatricem, vbi hæc habentur verba de Confessione: *Audacter ostende sacerdoti, quæ sunt recõdita, animi arcana tamquam occulta vulnera medico retege: ipse & honoris, & valetudinis tuæ rationẽ habebit.* quo in loco etiam occultorum Confessionem faciẽdam esse docet.

SEPTIMO habemus S. PACIANVM, qui in Parænesi ad Pœnitentiam, sic loquitur: *Vos primùm appello fratres, qui criminibus admissis Pœnitentiam recusatis, vos inquam, post impudentiam timidos, post peccata verecundos, qui peccare non erubescitis, & erubescitis confitari.* Et infrà: *Ecce iterum Apostolus ad sacerdotẽ: Manus citò nulli imponas, nec cõmunices peccatis alienis. Quid facies tu, qui decipis sacerdotem? qui aut ignorantem fallis, aut non ad plenum scientem, probandi difficultate confundis?* Quo loco Pacianus docet oportere sacerdoti omnia peccata in Confessione detegi, vt his tutò manus imponere possit: addit etiam de occultis; *Rogo vos fratres etiam pro periculo meo, per illum Dominum, quem occulta non fallunt, desinite vulneratam tegere conscientiam: prudentes ægri medicos non verentur, ne in occultis quidem partibus, etiam secaturos, etiam perustiros.* Porrò infrà alloquitur eos, qui peccata quidem singillatim, & omnia ad pleuum cõfitebantur, sed grauiorem Pœnitentiæ mulctã refugiebant: *Nunc,* inquit, *ad eos sermo fit, qui benè ac sapienter vulnera sua, Pœnitentiæ nomine confitentes, nec quid sit Pœnitentia, nec quæ vulnerum medicina, nouerũt: similesq́; sunt illis, qui plagas quidem aperiunt, ac tumores, medicisq́; etiam assidentibus confitẽtur, sed admoniti quæ imponenda sunt negligunt, & quæ bibenda, fastidiũt.* ex quo loco intelligimus, Confessionem accuratã semper in vsu fuisse apud Christianos.

CAPVT NONVM.

Testimonia Patrum ab anno CD. ad D.

QVARTO seculo habemus S. IOÃNEM CHRYSOSTOMVM, quẽ satis constat ad initium quarti seculi post Apostolos floruisse. Is in homil. 30. in Genesim, meminit Confessionis, quę in hebdomada sanctã ante festum Paschæ fieri debet, cuius etiã Gregorium Nyssenum meminisse suprà notauimus: *Quia,* inquit, *in magnam hanc hebdomadã peruenimus, Dei gratia, nunc maximè & ieiunij cursus intendendus, & magis continuanda sunt preces, faciendaq́; diligens, & pura Confessio peccatorum.* Hæc ille, qui tametsi non apertè dixerit, Confessionem sacerdoti faciendam esse; tamen in aliis locis id non tacuit: vt omittam, quòd cùm eiusdem consuetudinis meminerint Chrysostomus, & Nyssenus; & hic disertis verbis docuerit sacerdoti confessionem esse faciendam, dubitari non potest, quin etiam ille hoc senserit.

Idem CHRYSOSTOMVS homil. 33. in Ioannem, hortatur ad confessionem criminum occultorum: & cùm certũ sit ex multis aliis locis, Chrysostomum non probasse Cõfessionem publicam, sequitur vt ad Confessionem priuatam hortatus sit pœnitentes: *In peccatis,* inquit, *quæ cõmisimus, confitẽdis, neminem vereamur; Deum dumtaxat, vt decet, formidemus, qui & nunc opera nostra videt, & tunc quos in præsentia non pœnitet, damnabit.* Et infrà: *Commisisti aliquod scelus, aut animo agitasti, homines calas, non Deum, & nihil curas, oculos hominum formidas.* Et infrà: *Vos autem hortor dilectißimi, vt etsi nemo opera nostra videat, vt singuli suam conscientiam ingrediantur, & iudicem sibi rationem constituãt, errata sua in medium adducant, nisi velint in die illa horrenda vniuerso orbi ea manifestè patere: sanentur iam vulnera: sumatur Pœnitentia medicina.*

B Porrò confessionem peccatorum apud sacerdotem faciendam esse, colligitur apertissimè ex lib. 2. & 3. de sacerdotio: nam in 2. libro, sic ait CHRYSOSTOMVS: *Quamobrem multa quidem arte opus est, vt qui laborant Christiani, vltrò sibi persuadeant, Sacerdotum curationi sese submittere oportere.* Et paulò pòst: *Equidem complures recensere possim, quos constat in extrema mala adactos, non ob aliud, nisi quòd digna ab eis pœna, & quæ peccatis perpetratis par esset, exigeretur. Neq; enim temerè ad delictorum modum oportet & mulctam ipsam adhibere: sed tanquam coniecturis quibusdam explorandus est delinquentium animus, ne quæ fiat, vt dum consuere vis quod interruptum est, scissuram deteriorem facias.* Quo loco docet Chrysostomus, in iniungenda pœnitentia, non solùm rationem habẽdam esse C sacerdoti grauitatis, & multitudinis peccatorum, sed etiam infirmitatis & debilitatis eius, qui peccauit. Constar autem non posse ista cognosci, nisi ex confessione diligenti & accurata delinquentis: quare voluit Chrysostomus, confessionem peccatorum omnium, etiam occultissimorum, quæ non minùs curatione egent, quàm manifesta, fieri debere apud sacerdotes. Vide etiam lib. 3. de sacerdotio.

SECVNDO, habemus S. HIERONYMVM, Chrysostomi æqualem. Is in comment. ad cap. 10. Ecclesiastæ, habet hęc verba: *Si quẽ serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio, peccati veneno infecerit; si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit con-* D *fiteri: magister, qui habet linguam ad curandum, facilè ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat, medicina non curat.*

Idem in comment. ad cap. 16. Matth. *Legimus,* inquit, *in Leuitico de leprosis, vbi iubentur vt ostendant se sacerdotibus, et si lepram habuerint, tunc à sacerdote immundi fiant: non quo sacerdotes leprosos faciant, & immũdos, sed quo habeant notitiam leprosi, & possint discernere qui mundus, quiue immundus fit. Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos mundum, vel immundum facit: sic & hic alligat vel soluit Episcopus, & Presbyter; non eos, qui insontes sunt, vel noxij, sed pro officio suo cùm peccatorum audierit varietates, sciat qui ligandus sit, quiue soluendus.* Hæc ille. Quo loco S. Hieronymus apertissimè docet, oportere sacerdotem audire peccatorum varietates, atque id pro officio suo; ex quo intelligi-

mus, non satis esse si pœnitentes generatim, aut manifesta peccata tantùm confiteantur, sed omninò necessarium esse, vt singillatim peccata omnia sacerdotibus detegant.

NEQVE mouere nos debet comparatio illa cum sacerdotibus Leuiticis, qui lepram nō verè curabant, sed declarabant. Nam similitudo in eo solùm consistit, quòd quemadmodum sacerdotes Leuitici non poterant leprosos curare sine ipsorum cooperatione, sola sua potestate, sed tantùm iudicabant eos esse leprosos, & à consortio ceterorum segregabant: sic etiam sacerdotes Christiani, non possunt sola sua potestate peccatores iustificare, nisi ipsi etiam per Pœnitentiam, & Confessionem cooperentur, tamen B si cooperentur, planè possunt. Quare idem sanctus Hieronymus cùm dixisset: *Pro officio suo cùm peccatorum audierit varietates*, non addidit, Scit qui ligatus sit, quiue solutus, sed: *Qui ligandus sit, quiue soluendus*. Sacerdos enim, pro potestate sibi à Christo concessa, peccatores impœnitentes ligat, pœnitentes soluit, & non solùm ligatos aut solutos declarat. Quocirca non pugnat Hieronymus cùm Chrysostomo, qui in lib. 3. de sacerdotio, scribit, sacerdotes Leuiticos nō purgâsse, sed declarâsse lepram corporalem, sacerdotes autem Christianos nō declarare, sed planè purgare lepram spiritualem.

Vide eundem Hieronymum in cōment. ad 2. cap. Hierem. & in epist. ad Pammachiū, & Oceanum, de erroribus Origenis, vbi docet, necessariam esse Confessionē, cùm secunda tabula post naufragium sit, culpam simpliciter confiteri.

TERTIO, habemus S. INNOCENTIVM I. Pontificem, qui in epist. 1. ad Decentium Episcopum Eugubinum, cap. 7. ita loquitur: *Ceterùm de pondere æstimando delictorum, Sacerdotis est iudicare, vt attendat ad confessionem pœnitentis, & ad fletus atque lachrymas corrigentis, ac tum iubere dimitti, cùm viderit cōgruam satisfactionem.*

QVARTO, habemus S. AVGVSTINVM, qui in lib. 50. homiliarū, homil. 12. docet, cōfessionem peccatorum à Deo esse præceptā: *Deus noster*, inquit, *quia pius est & misericors, vult vt ea confiteamur in hoc seculo, ne pro illis confundamur postmodùm in futuro.*

Idem etiam in eodem opere homil. 41. docet D Confessionem sacerdoti esse faciendā: *Non solùm*, inquit, *post pœnitentiam ab istis vitiis se homo seruare debet, sed & ante pœnitentiam, dum sanus est: quia si ad vltimum vita steterit, nescit si ipsam pœnitentiam accipere, ac Deo, & Sacerdoti peccata sua confiteri poterit.*

Idem tractatu super Psal. 66. docet, peccata omnia esse confitenda: *Tristis esto*, inquit, *antequam confitearis, confessus exulta: iam sanaberis. Non confitentis conscientia saniem collegerat, apostema tumuerat, cruciabat te, requiescere non sinebat: adhibet medicus fomenta verborum, & aliquando secat, adhibet medicinale ferrum in correptione tribulationis. Tu agnosce medici manum, confitere, exeat in confessione, & defluat omnis sanies, iam exulta, iam latare; quod reliquum est, facilè sanabitur.* Certè omnis sanies, omnia peccata significat, & sicut ex A apostemate omnis sanies quàm diligentissimè exprimēda est, ita iudice Augustino, omnia peccata in Confessione aperienda sunt.

Idem etiam Augustinus interfuit Cōcilio III. Carthaginensi, & canonibus eius cum ceteris Coëpiscopis suis subscripsit: proinde canonē illum 31. suprà citatum sine dubio approbauit.

Habetur item in IV. Tomo operum S. Augustini, liber de vera & falsa pœnitentia, qui licet non videatur S. Augustini esse, tamē negari non potest, quin sit alicuius antiqui, probatiq; scriptoris, cùm inde Gratianus, & Petrus Lombardus, multa testimonia in libros suos retulerint. In eo igitur libro, cap. 10. *Quem*, inquit, *pœnitet, omninò pœniteat, & dolorem lachrymis ostendat, repræsentet vitam suam Deo per sacerdotem, præueniat iudicium Dei per Confessionem. Præcepit enim Dominus mundatis, vt ostenderent ora sacerdotibus: docens, corporali præsentia confitenda peccata, non per nuncium, non per scriptum manifestanda.* Et infrà: *Quare qui confiteri vult peccata vt inueniat gratiam, quærat sacerdotem scientem ligare & soluere: ne cùm negligens circa se exstiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet.* Et cap. 11. de peccatis occultis: *Si peccatum*, inquit, *occultum est, sufficiat referre in notitiam sacerdotis.* Et cap. 14. de circumstantiis peccatorum: *Consideret*, inquit, *qualitatem criminis, in loco, in tempore, in perseuerantia, in varietate personæ, & quali hoc fecerit tentatione, & in ipsius vitij C multiplici exequutione.* Et paulò pòst: *Omnis*, inquit, *ista varietas confitenda est.*

QVINTO, habemus S. LEONEM in epist. 80. ad Episcopos Campaniæ, vbi cùm prohibuisset, ne peccata secreta publicè recitarentur, reddidit rationem, dicens: *Cùm reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari cōfessione secreta.* Et paulò infrà: *Sufficit illa confessio, quæ primùm Deo offertur, tùm etiam sacerdoti.*

AD hunc locum respondet Kemnitius, pag. 1007. ac dicit, S. Leonem non loqui de confessione omnium peccatorum occultorū, sed tantùm de confessione eorum, quæ si publicarentur, possent legum cōstitutionibus percelli, hoc est, eorum, quæ olim publicę confessioni, & pœnitentiæ subiecta fuerunt. Id verò probat Kemnitius, quia S. Leo inter alias caussas cur prohiberet confessionem publicam peccatorum occultorum, etiam illam reddidit, quia periculum erat, ne multi à Pœnitentiæ remediis arcerentur, dum auterubescunt, aut metuunt inimicis suis facta sua reserare, quibus possunt legum cōstitutionibus percelli.

SED in promptu est refutatio. Nam S. Leo non vnam, sed tres caussas reddidit, cur prohibenda esset cōfessio publica scelerum occultorum. VNA fuit, quam Kemnitius solam notauit, ne publicarentur crimina, quæ possent legum sanctione puniri; vt homicidia, furta, proditiones, & similia. ALTERA, quia cùm multi erubescant flagitia sua publicè referare, ob eam vere-

cundiam

cundiam à pœnitẽtiæ remediis arcerentur, si necesse esset occulta flagitia publicari. Ex hac antẽ secunda caussa manifestum est, S.Leonem non esse loqnutum de illis solis criminibns, quæ legũ seueritate puninntur. Tsrtia caussa fuit, quia sufficit reatus cõscientiarnm solis sacerdotibus îndicari confessione secreta; proinde non sunt pœnitentes ad confessionem publicam adigendi: qnæ sanè caussa generalis est, & peccata omnia comprehendit.

Deinds, nulla prorsus ratio fingi potest, cur peccata illa confitenda esse velit S.Leo, quæ si publicarentur, legnm sanctionibus punirentur; & non alia. Nam quod Kemnitius dicit, illa sola peccata apud veteres necessariò confitenda B fuisse, quæ si publica fuissent, ad confessionem publicam pertinuissent; & suprà refutatũ est, & hoc loco nibil Kemnitium iuuat. Nam ad confessionem publicã pertinebant peccata publica, non ea solùm, qnæ legum constitutionibns coërcebantnr, vt adulteria: sed etiã ea, quę impnnè committebantur, vt fornicationes. Non igitnr rectè Kemnitins probat, B.Leonem de illis tantùm criminibus esse loquutũ, qnæ per leges publicas probibebantur, ea ratione, quia eiusmodi crimina confessioni publicæ olim subiecta fuerunt: nam, vt iam diximus, non ea solùm, sed alia mnlta prætereà confessioni publicè subiecta fuerunt.

C Habemus Præts rba alind S.Lsonis testimoninm, in epist.91. ad Tbeodorum Foroinlij Episcopum, vbi sic legimus: *Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subuenit humanis, vt non solùm per Baptismi gratiam, sed etiam per Pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æterna; & qui regenerationis donum violâssent, proprio se iudicio cõdemnantes, ad remissionem criminum peruenirent, sic diuina bonitatis præsidiis ordinatis, in indulgentia Dei sine supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri. Mediator enim Dei & hominum, homo* Christvs Iesvs, *hanc Ecclesiæ Præpositis tradidit potestatem, vt et confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.* Hoc loco S.Leo apertissimè docet, confessionẽ D esse necessariam Iure diuino. Nam ab ipso Deo ordinatum esse scribit, vt indnlgentia Dei sine sacerdotum ministerio nequeat obtineri: & deinde addit, Ministerium sacerdotnm ex Christi institnro in eo consistere, vt confitentibus pœnitẽtiam iniungant, & eosdem ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admittant. Loqui autem S.Leonem de confessione secreta, & peccatis omnibns etiã occultis, perspicuũ est tum ex loco superiore, tum etiam quia non possenr sacerdotes congruam pœnitẽtiæ actionem iniungere, nisi peccata omnia accnratè cognoscerent. Porro ad hunc locũ Kemnitius nullam solutionem reperire potuit.

Ssxto, habemus Sozomsnvm, qui libr.7. hist. cap.16. ita loquitur: *Cùm prorsus non peccare,*

A *natura sit humana diuinioris; pœnitentibus, quamuis frequenter deliquissent, veniam dare Deus iussit, & ad impetrandam veniam, confiteri peccata necessarium est.* Hîc audis ab bomine Gręco, & Ins dininum, & Confessionis necessitatem.

CAPVT DECIMVM.

Testimonia reliquorum Patrum ab anno D. ad MCC.

Nvnc addemus testimonia aliqua eorum Scriptorũ, qui floruernnt consequentibus ętatibus vsq; ad annnm Domini MCC. qno demùm tempore sub Innocentio III. Confessionis omniũ pec- B catorum legem latam fuisse, Aduersarij mentinntur.

Habemus igitur post annnm Domini D. sanctnm Gregorivm I. qui homil. 26. in Euangelia explicans illa verba: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Videndum est,* inqnit, *quæ culpa, aut quæ sit pœnitentia sequuta post culpam; vt quos omnipotẽs Deus, per compunctionis gratiam visitat, illos Pastoris sententia absoluat. Tunc enim vera est absolutio Præsidentis, cùm æterni arbitriũ sequitur Iudicis.* Non potest autem sacerdos cognoscere an pro ratione cnlpæ pœnitentiam egerit, qui solni desiderat, nisi culpam ipsam, vel potiùs culpas omnes pœnitens apertè confiteatur: quare necessaria est Confes- C sio omnium peccatorum. Quod etiam eodem in loco idem Gregorins colligit, ex Lazari excitatione & solutione: *Lazaro,* inquit, *dicitur, Veni foras. ac si apertè cuilibet mortuo in culpa diceretur: Cur reatum tuum intra conscientiam abscondis? foras iam per Confessionem egredere; qui apud te interiùs per negationem lates. Veniat itaq; foras mortuus, id est, culpam confiteatur peccator: venientem verò foras, soluant discipuli, vt Pastores Ecclesiæ ei pœnam debeant amouere, quam meruit, qui non erubuit confiteri quod fecit.*

Eodem seculo floruit Ioannes Climacvs, qui in sno libro, qui inscribitnr Climax, gradu 4. ita loquitur: *Ante omnia verò culpas nostras præclaro Iudici nostro soli confiteamur: omnibusq; si ille iusserit, confiteri simus parati.* & infrà dicit, sine Confessione, quæ fit D bomini, nullnm posse consequi remissionem.

Post annum Domini D C. habemus Cæsarivm Episcopum Arelatensem. Is homil. 6. 7. 8. 9. & 10. de Pœnitentia egregiè disputat, & in septima quidẽ scribit, peccata confitendo, & pœnitentiam agendo purgari: in decima verò paulò fusiùs de necessitate Confessionis loquitnr: *Vnde vos,* inquit, *frequenter admonui, fratres charissimi, iterum atq; iterum admoneo, & cõtestor, vt qui se cognoscit de littore cõtinentiæ, tempestate libidinis, in pelago luxuriæ fuisse iactatũ, & castitatis incurrisse naufragiũ; peccatorum confessionem velut tabulam fractæ nauis velociter apprehendat, vt per ipsam de abysso ac profundo luxuriæ possit euadere, & ad portũ Pœnitentiæ peruenire, vbi iam tutiori loco spei anchoram figere, & salutem perditam valeat reparare.* Porrò, loqui Cęsarium de Confessione om-

nium peccatorum in specie, perspicuum est ex homil. 7. vbi comparat peccata morbis, confessionem medicinæ, sacerdotem medico: neq; enim, vt etiam suprà diximus, satis est ad sanãdos morbos corporales, si medico ægrotus dicat, se malè habere, nisi in specie morbũ, vel morbos, si fortè pluribus simul vexatur, aperiat.

Pòst annũ Domini DCC. venerabilis BEDA in comment. ad cap. 5. epistolæ S. Iacobi, exponens illud: *Confitemini alterutrum peccata vestra. In hac, inquit, sententia, illa debet esse discretio, vt quotidiana leuiaq; peccata, alterutrũ coæqualibus confiteamur, eorumq; credamus oratione saluari: porrò grauioris lepræ immunditiam, iuxta legẽ sacerdoti pandamus, atq; ad eius arbitriũ, qualiter, & quanto tempore iusserit, purificari curemus.*

Idem Beda lib. 5. hist. Gentis suæ, cap. 14. scribit insigne exemplum militis, qui cùm confiteri peccata sua negligeret, vel erubesceret, etiam si ab ipso Rege sæpiùs moneretur, vt more Christiano Confessionem peccatorum suorum faceret, antequam de hoc seculo exire compelleretur: tãdem horribili præcedente visione, ad Inferni perpetuos cruciatus raptus, neglectæ dilataq; Confessionis pœnas iustissimas dedit.

Eodem seculo THEODORVS Studytes in vita S. Platonis, laudat eũdem Platonem, quòd ab adolescentia, Pastori animæ suæ confiteri consueuisset, non minùs frequenter quàm diligenter, peccata omnia, ad intimas vsque cogitationes.

Pòst annum Domini DCCC. RABANVS Episcopus Moguntinus lib. 7. in Ecclesiasticũ, ca. 7. de Confessionis necessitate ita loqtur: *Qui transgreditur mensuram in concupiscentiis carnis, & aggrauantur eius delictis, necesse est, vt per confessionem peccatorum, fœditatem euomat, & sic per ieiunium & castigationẽ corporis, ad statum pristinæ sanitatis redeat.* Vide eundem lib. 2. de institutione Clericorum, cap. 30.

Eodem seculo Nicephorus CARTOPHYLAX in epist. ad Theodosium, cuius fragmentum exstat in 1. Tomo Bibliothecæ sanctorum Patrum: *Olim*, inquit, *omnes oportebat ad ipsos Põtifices accedere, suaq; illis occulta prodere; & sic vel reconciliationem, vel repudium ferre. Ignoro autem qui factũ sit, cur hæc minùs obseruentur: quamuis existimẽ Pontifices negotij tædio, frequentiáq; multitudinis turbulentia defatigatos, id opera ad Monachos transmisisse, ad eos scilicet, qui verè probati sint, aliàq; valeant esse vtiles.* Et infrà: *Porrò si quis expertus sit, & frugi, & cum hoc, sacerdotio fungatur, ad illũ imprimis accedendum.* Ex hoc loco intelligimus, cõmunicatam fuisse à Pontificibus absoluẽdi potestatem etiam Monachis, non tamen quibuscunque, sed iis tantùm, qui & sacerdotio fungerentur, & doctrina ac probitate prædìti essent.

Pòst annum Domini CM. RADVLPHVS Flauiacensis, lib. 3. in Leuiticum, cap. 7. *Dignum est*, inquit, *vt qui peccatorum suorum confessionem facit, cõsumet ea omnia, quæ ad memoriam reuocare potest, Domino pandens; non alia prodens, alia abscondens.*

Pòst annum Dñi M. Petrus DAMIANVS in serm. de S. Andrea: *Quartus gradus*, inquit, *est confessio oris:*

A *hæc purè facienda est, quia non est pars peccatorum dicenda, & altera retinenda: neq; leuia confitenda, & grauia dissitẽda, &c.* Et infrà de sacerdote Confessario loquẽs: *Videat*, inquit, *ne vnquam de his, quæ sub signaculo Confessionis accepit, aliquam faciat mentionem, &c.*

Idem in epist. ad Desiderium, de miraculis sui seculi, refert insigne exemplum de integritate Confessionis: *Hugo*, inquit, *Cluniacensis Abbas, cùm ad suum me Monasterium perduxisset, frater quidam senex in infirmorum domo ingrauescente totius corporis tumore languebat. Hic porrò cùm Abbatis comperisset adesse præsentiam, latus effectus, diuinam cœpit implorare clementiam: Domine, inquit, quem nullum latet occultum, quæso, si quid reatus in me est, quod nõ sim hucusq; confessus, tu mihi mi-*

B *sericorditer in memoriã reuoca, quatenus Abbati meo, dum præsens est, purè confitear, atq; ab eo, qui ius hoc in me præ cæteris habet: indicatus absoluar. Hoc dicto huiusmodi vox auribus eius insonauit: Certè est, certè est aliqnid in te, quod confessus adhuc non es. Cumq; ille vocẽ solam audiret, sed à quo procederet nõ videret; orando subiunxit: Exprime Domine manifestè quid hoc sit, vt confessus corrigam quod erraui. Porrò, vox eadem peccatum quoddam sicut quærebat, signanter expressit, quod ille à se cõmissum illicò recognouit, & Abbati festinanter accito, facta Confessione purgatus: paucisq; pòst diebus in sancta pace defunctus est.*

Pòst annum Domini MC. S. BERNARDVS in serm. ad milites templi, cap. 12. *Quid*, inquit, *de Bethphage dicam, vbi et Confessionis Sacramentum, & sacerdotalis ministerij mysterium continetur?* Et infrà: *Et*

C *quidem verbũ in corde peccatoris, operatur salutiferam contritionem: verbum verò in ore, noxiam tollit confusionẽ, ne impediat necessariã confessionem.* Et infrà sacerdotib* dicit; *Non absoluant etiam compunctum, nisi viderint & confessum.* Hic habemus PRIMO, Confessionem Sacramentum esse, ac proindè Iuris diuini. SECVNDO, necessariam esse etiam iis, qui cordis compunctionem videntur adepti. TERTIO, sacerdoti esse faciendam, & ab eodem Absolutionem exspectandam.

Esse autem peccata omnia confitenda, docet idem Bernardus serm. 16. in Cantica his verbis, *Omne quod remordet conscientiam, confitere humiliter, purè, fideliter.*

D HVC addi potest testimonium Hugonis de S. Victore, lib. 2. de Sacrament. part. 14. cap. 1. vbi explicans illud, Iacob. 5. *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicẽ, vt saluemini*, monet, ideò dictum esse, *confitemini, vt saluemini*, quia non saluamur, nisi confiteamur. ITEM Richardi de S. Victore, in lib. de potestate ligãdi & soluendi, cap. 4. vbi dicit, Pœnitentiam veram esse abominationem peccatorum, cum voto cauendi, confitendi, & satisfaciendi; & probat tùm ex natura, tùm ex Scriptura. DENIQVE, testimonium Petri Cluniacensis, qui Bernardi, Hugonis, & Richardi æqualis fuit. Is lib. 1. de miraculis, apertissimè docet, Confessionem omnium peccatorũ lethalium omninò necessariam esse iis, qui pòst Baptismum peccauerunt.

Habemus igitur testimonia Patrum, partim

Græ-

Græcorum, partim Latinorum, ad triginta, qui omnes ante Innocentij III. tempora floruerunt: ex quibus apertè conuincitur eorum omniũ error, qui Confeſsionem non à Chriſto, ſed ab Innocentio III. inſtitutam eſſe docent.

CAPVT XI.

Refelluntur ſolutiones Kemnitij ad loca Patrum.

MARTINVS Kemnitius initio Cenſuræ ſuæ ad ca. 5. Concilij Tridentini, pagin. 976. inſtituens diſputationem de Confeſsione, proponit nouem quaſi genera Confeſsionis, quæ apud Patres inueniri dicit: quæ nihil aliud ſunt, niſi nouẽ ſolutiones, excogitatę ad eludenda teſtimonia ſanctorum Patrũ, quæ à Catholicis Doctoribus ad Confeſsionem ſtabiliendam proferuntur. Illis enim nouem generibus Cõfeſsionis ſatis prolixè explicatis, ita ſubiungit, pag. 1019. *Ad hæc nouẽ capita, omnes veterum ſententiæ commodè referri poſſunt: longè aliud verò eſt, de quo præcipuè Pötificia Confeſſio dimicat.* Quare ne Lutherani ſibi ac ſuis pſuadeant, ad omnia loca Patrum, quæ in ſuperioribus capitibus adduximus, iam à Kemnitio eſſe reſponſum; excutiam paucis totam hãc diſputationem Kemnitij, licet etiã ſuprà refutauerim ea, quæ ad certa loca patrum ipſe reſponderat.

PRIMVM igitur docet Kemnitius, Confeſsionem quandam eſſe quæ ſoli Deo fit, & queritur hanc negligi in Eccleſia Catholica; & Scripturarum ac Patrum teſtimonia, quæ ad hanc Cõfeſsionem propriè pertinent, detorqueri dicit ad Confeſsionem auricularem, quæ homini fit.

In hac prima ſolutione, PRIMO mẽtitur Kemnitius, Cõfeſsionem, quæ Deo fit, negligi in Eccleſia Catholica. Nam INPRIMIS Confeſsio generalis, quæ incipit: *Confiteor Deo omnipotenti*, quotidie recitatur à ſacerdote & populo, ad initium ſanctiſsimi Sacrificij: eadem in horis Canonicis à toto Clero bis in die pronunciatur: eandẽ frequẽtare omnes laici, tùm viri, tum fœminę, à Paſtoribus admonentur. DEINDE Confeſsio, quæ ſoli Deo fit, in Contritione includitur, qui enim recogitant annos ſuos in amaritudine animæ ſuæ, & peccata omnia, quorum cõſcientiam habent, ex animo deteſtantur, eaque ſibi dimitti à Deo petunt, ſine dubio confitentur Deo. Quare cùm doctrina de vera Cõtritione, cum accurata diſcuſsione cõſcientiæ, magis apud Catholicos, quàm apud Lutheranos vigeat, vt libro ſuperiore oſtendimus, non poteſt non mentiri, qui Confeſsionem quæ Deo fit, à Catholicis negligi, à Lutheranis frequentari dicit. DENIQVE, Confeſsio quæ Deo fit, includitur in Confeſsione quæ fit ſacerdoti, tùm quia ſacerdoti fit vt locum Dei tenet, tùm quia, qui ſacerdotibus cõfitentur, expreſsè dicunt: *Confiteor Deo: & tibi*, Catholici igitur, qui Confeſsionem ſacramentalem, quæ fit homini, docent; ſimul etiam docent eam, quæ Deo fit: atque hoc vſque adeò verum eſt, vt non deſint Patres, qui cùm de Cõfeſsione ſacramentali loquuntur, eam non tàm homini, quàm Deo fieri dicant.

SECVNDO, multa loca Scripturarum, & Patrum fruſtrà Kemnitius adducit, quaſi nos ea de Confeſsione ſacramentali intelligamus, cùm ad Confeſsionem quæ ſoli Deo fit, pertineant. Nullus enim Catholicorum teſtimoniis illis vtitur; ſed ipſe ſolita fraude imponere voluit ſimplicibus. Ad quam etiam fraudem pertinet, quòd loca quædam omiſit, ex quibus facillimè detegi eius inſidiæ potuiſſent: vt, exempli gratia, citauit homiliã priorem Origenis in Pſal. 37. vbi commendatur Confeſsio quæ fit Deo; & omiſit homiliam poſteriorem, in qua diſertis verbis commendatur Confeſsio quæ fit homini.

TERTIO, quædam loca huc trahit, quæ ſatis apertè loquuntur de Confeſsione quæ fit hominibus, & non ſoli Deo; proinde cùm quæritur de Catholicis, quod loca Scripturæ & Patrũ à Confeſsione, quæ Deo ſoli fit, ad Cõfeſsionem ſacramentalem detorqueant; ipſe id crimen cõmittit, quod aliis falsò tribuit.

Talis eſt locus ille apud SALOMONEM, Prouerb. 28. *Qui abſcondit ſcelera ſua, non dirigetur, qui autem confeſſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur.* Neq; enim vllus eſt, qui ſcelera ſua Deo ſe abſcondere poſſe credat, niſi fortè inſaniat; ſed hominibus, vel ob pudorẽ, vel alia de cauſſa, multi peccata ſua abſcondita eſſe cupiunt. Qui autem eiuſmodi ſunt, dirigi non poſſunt: quis enim dirigat eum, cuius prauitatem ignorat? ac potiſsimùm ſententia iſta moralis illos obiurgat, qui admoniti ſcelerum ſuorum, nolunt ea agnoſcere, ſed abſcondunt, & negant.

Tale eſt etiam teſtimonium illud CHRYSOSTOMI, ex homil. 3. in Matth. *Confeſſio peccatorum, teſtimonium eſt conſcientiæ timentis Deum. Qui enim timet iudicium Dei, peccata ſua non erubeſcit confiteri: qui autem erubeſcit, non timet.* Nam erubeſcentia de qua Chryſoſtomus loquitur, apud homines locum habet, non apud Deum: illis enim confiteri erubeſcimus, quibus arbitramur ignota eſſe mala noſtra; id quod vnuſquiſque in ſe experitur. ADDE, quòd ſi Chryſoſtomus loqueretur de erubeſcentia coram Deo, non diceret: *Qui timet iudicium Dei, peccata ſua non erubeſcit confiteri: qui autem erubeſcit, non timet.* ſed è contrario diceret; Qui timet iudicium Dei, erubeſcit confiteri; qui autem non erubeſcit, non timet: ſiquidem timor facit, vt magniſaciamus eum, quem timemus, & proinde etiam facit, vt erubeſcamus coram illo turpes videri. Sed quia maior timor vincit timorem, ideò rectiſsimè Chryſoſtomus dicit, eos, qui timent iudicium Dei, non erubeſcere peccata ſua hominibus confiteri, quia videlicet timor Dei vincit timorem hominum: & contrà, eos qui confiteri

fiteri hominibus erubeſcunt, non timere iudicium Dei, quia ſi illud timerent, non ſinerent ſe ab humano timore ita ſuperari, vt medicinam vulnerum animæ ſuæ, Confeſsionem ſcilicet, recuſarent.

QVARTO, ſolutio Kemnitiana nihil efficit, quia etiamſi loca Origenis & Chryſoſtomi, quæ ipſe adducit, accipiẽda eſſent omnia de Confeſſione quæ Deo fit, tamẽ multa ſunt alia, tùm horum duorum, tùm aliorũ Patrum, quæ ipſe omiſit, quæ nulla ratione detorqueri poſſunt ad Cõfeſsionem quæ fit ſoli Deo; vt ex locis à nobis citatis, quiuis cognoſcere poteſt. Porrò, loca quædam Chryſoſtomi paulò obſcuriora, cùm ad Caluini argumenta ventum fuerit, explicabo.

B SECVNDVM genus Confeſsionis, ex quo ſecundam ſolutionẽ Kemnitius petit, eſt, cùm aliquis proximum læſit, & Pœnitentia ductus, cõfitetur eidem proximo ſe peccaſſe, atq; vt ſibi agnoſcatur, rogat. SED hæc ſolutio nihil omninò ad rem noſtram facit, cùm ad nullum teſtimonium ſanctorum Patrum ex his, quæ nos adduximus, accommodari poſsit, vt perſpicuum eſt, tùm ex ipſis teſtimoniis, tùm etiam quia neq; Kemnitius ad hoc genus Confeſsionis, vllum eorum teſtimoniorum referre conatus eſt: ſolùm enim protulit duo teſtimonia, vnum S. Auguſtini, alterum Theophylacti, quorum neutrum ex his eſt, quæ nos adduximus.

C TERTIVM genus Confeſsionis eſt, cùm aliquis confitetur non ſolùm Deo, vel proximo quem læſerat, ſed etiam Miniſtris Euangelij, veruntamen generatim tantùm ſe peccatorem agnoſcit, aut in ſpecie vnum aliquod peccatum magis grauans Miniſtro detegit; non autem in ſpecie omnia peccata enumerat. Atque ad hoc genus Confeſsionis pertinere vult multa teſtimonia Scripturę, & Patrum. SED interim non allegat ex Patribus, niſi Baſilium, in quæſtionibus breuioribus, quæſt. 288. de quo teſtimonio diſſeruimus cap. 8. vbi etiam ſolutionem Kemnitij refutauimus. Ex Scripturis allegat multa teſtimonia: ſed quæ nihil ad rem faciunt, cùm omnia (vno excepto) de Confeſsione illa tractent, quæ erat in vſu, antequã Confeſsio ſacramentalis inſtitueretur, de qua ſola nos loquimur. Teſtimo-D nium vnicum Actor. 19. ad rem facit, ſed de eo diſſeruimus ſuprà cap. 4. vbi etiam diſputationẽ Kemnitij excuſsimus.

QVARTVM genus Confeſsionis eſt, cùm aliquis publicè, coram cœtu Eccleſię crimina confitetur: ad quod genus pertinent etiam V. VI. VII. & VIII. DE quibus nihil hoc loco dicendum erit: nam loca Irenæi, Tertulliani, Origenis, & Cypriani, quæ Kemnitius de Confeſsione publica exponit, ſuprà à nobis ſunt explicata, cap. 6. & 7. De hiſtoria autem Nectarij, & teſtimoniis Chryſoſtomi & Leonis, ex quibus demonſtrare conatur Kemnitius, Confeſsionem publicam mutatam fuiſſe in priuatam, & neutram

A eſſe neceſſariam Iure diuino, paulò pòſt diſſeremus. Iſta enim ad argumenta pertinent, quibus veritas ab aduerſariis oppugnatur, non ad explicanda teſtimonia Patrum, quæ nos pro veritate adduximus: hic verò non argumenta Aduerſariorum diſſoluenda, ſed noſtra, quæ à teſtimoniis Patrum petita ſunt, à Kemnitij calumniis aſſerenda ſuſcepimus.

Eſt igitur NONVM, ac poſtremum genus Confeſsionis apud Kemnitium, cùm aliquis confitetur priuatim ſacerdoti peccata ſua, non quia ſit neceſſarium Iure diuino confiteri omnia peccata in ſpecie, ad remiſsionem peccati obtinendã, ſed quia eſt vtilis diſciplina Confeſsio illa priuata, qua Sacerdoti peccata aliqua detegũtur. PRIMO, ad inſtructionem rudiorum. SECVNDO, ad remedia contra peccata futura. TERTIO, ad cõſilium capiendum in rebus dubiis. QVARTO, ad conſolationem recipiendam ex priuata Abſolutione. QVINTO, ad diſcernendum, an qui abſolutionem petit, ſit verè pœnitens, necne? Atque huc refert Kemnitius multa loca Patrum, Chryſoſtomi, Origenis, Cypriani, Baſilij, Hieronymi, Auguſtini, Ambroſij, & Caſsiani.

CIRCA hanc ſolutionem, quæ potiſsima eſt, tria breuiter obſeruanda ſunt. PRIMVM eſt, Kemnitium planè inuitum ad hanc ſolutionem deſcendiſſe. Nam cùm ſæpe anteà dixiſſet, Confeſsionem priuatam natam eſſe ex Confeſsione publica, & notâſſet etiam tempus, quo Confeſſio publica in priuatam fuerit commutata, annum videlicet CDL. ab aduentu Domini, & denique addidiſſet, Confeſsionem auricularem poſterioribus temporibus, vt ipſe loquitur, generatam: nihil conſequentius dicere potuiſſet, quàm veteres Patres, qui ante annum Domini CDL. ſcripſerunt, priuatæ Confeſsionis nunquam meminiſſe. Sed non permiſit eum euidentia rei tam apertè mentiri: & ideò licet innitus, admiſit, multas exſtare ſententias veterum Patrum de Cõfeſsione priuata: *Et illa quidem*, inquit pag. 1015. *quæ hactenus ex Patribus annotauimus, ad ea potiſsimùm crimina ſpectant, propter quæ excommunicari aliquis merebatur, ſicut Auguſtinus inquit, ſiue illa eſſent palàm, ſiue clàm, ſiue tantùm voluntatis propoſito commiſſa. Non diſsimulandum tamen eſt, exſtare præterea apud veteres, multas ſententias, quibus exhortantur populum, vt alia etiam peccata ſacerdoti per confeſsionem exponant.* Et infrà: *Alias verò habuerunt rationes ſancti Patres, propter quas, & ſeruârunt, & commendârunt priuatam Confeſſionem.*

SECVNDO, obſeruandum eſt, in hac poſtrema Kemnitij ſolutione, duo quædam proponi. VNVM negando. ALTERVM aſſerendo. Negat enim Kemnitius, ſanctos Patres commendare Confeſsionem priuatam omnium peccatorum, vt neceſſariam Iure diuino. Aſſerit autem, eos commendare priuatam Confeſsionem aliquorum peccatorum, tanquam vtilem diſciplinam ad rudium inſtructionem; ad remedium

con-

contra futura peccata; ad consilium; ad consolationem; ad signum veræ Pœnitentiæ: *Considerandũ est*, inquit pag. 1015. *qua ratione, quo sensu, & in quem finẽ priuatam illam Confessionem cõmendãrint: nullo modo enim senserunt Iure diuino ad remissionẽ peccatorum necessariã esse, omnia peccata in specie, & sigillatim sacerdoti iuxta omnes circumstantias enumerare.* Et infrà: *Alias verò habuerunt rationes, propter quas, & seruãrunt, & commendãrunt priuatã Confessionem, quia scilicet sit vtilis disciplina, primò ad rudiorum informationem, &c.*

Ex his autem duobus, id quod asserẽdo proponitur, libenter admittimus; habet enim Sacramentalis Confessio quinque illas vtilitates, & alias prætereà non paucas: sed quod negando assumitur, id omninò falsum esse dicimus, & à Kemnitio non modò non esse probatum, sed ne probari quidem potuisse. Patres enim, quos hoc loco adducit Kemnitius (vno excepto Cassiano, de quo in solutione argumẽtorum dicemus) nihil aliud docent, nisi, confitendum esse peccata sacerdoti ad eum modũ, quo morbi ab ægrotis aperiuntur medico. Ex hac autem similitudine non sequitur; Confessionem non debere esse omnium peccatorum, aut nõ esse necessariã Iure diuino: sed contrarium potiùs sequitur, nam & morbi necessariò debẽt omnes aperiri medico, & iure diuino tenemur non minùs animę, quàm corporis medicinam quærere, vt nos suprà deduximus, cùm ista ipsa Patrum testimonia adduceremus. Quare tametsi Patres, quos citat Kemnitius, nõ dicant disertis verbis, Confessionem omnium peccatorũ necessariam esse iure diuino (quod vnum ipse vrget,) tamẽ neq; disertis verbis dicunt, Cõfessionem omnium peccatorum non esse necessariam Iure diuino: quod quidem hoc loco nobis sufficeret, ad refellendam Kemnitij vanitatem: & ex similitudine, quam adducunt, colligimus id eos sensisse, quod nos sentimus, quodq; alij omnes Patres senserunt, & docuerunt.

Tertio ac postremò obseruandum est, Kemnitium ne in hac quidem nona solutione omninò acquieuisse. Nam posteaquã omnia dixerat, quę ad explicanda testimonia Patrũ dicenda esse iudicauerat; addidit pag. 1020. inueniri apud Patres sentẽtias etiam duriores, quæ ad necessitatem Confessionis inclinent: sed iis opponendas esse alias dissimiles Patrum sententias. Itaq; tandem confiteri coactus est, nõ posse ad omnia loca veterum Patrum, quæ Catholici pro se adducunt, commodè responderi.

CAPVT XII.

Confessionem esse Iuris diuini, confirmatur aliquot argumentis.

Post auctoritatẽ Scripturarũ, traditionẽ Conciliorũ, & testimonia Patrum suum etiã locum in confirmandis dogmatibus obtinent rationes.

A Prima igitur ratio duci potest ab antiquitate Confessionis. Nam quæ sunt Iuris humani, ea reperiuntur initium habuisse ex Concilij alicuius Oecumenici; aut summi Pontificis decreto: Confessionem autem peccatorum in Ecclesia fuisse ante omnia Conciliorum, Pontificúmue decreta, ex testimoniis suprà citatis intelligi potest; siquidem Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, atque Origenes, non solùm primi generalis Concilij, Nicæni videlicet, tempora antecesserunt, sed etiam omnium aliorum Conciliorum, quamuis Prouincialium, omniúmque Pontificum Romanorum, qui de sacramentali Cõfessione sanctionem aliquam ediderunt. Neque alia probatione hìc indigemus, cùm iam suprà tùm Conciliorum, tùm Patrum testimonia protulerimus, & singulorum etiã tempora notauerimus.

B Secunda ratio sumitur à difficultate Confessionis: nam si qua res est in Ecclesia Catholica, quæ grauis ac difficilis videatur, sine dubitatione vlla Confessio est. Quid enim molestius, quid onerosius, quàm vt cogantur etiam viri Principes, Regesq; potentissimi, sacerdotibus, qui & ipsi homines sunt, peccata sua omnia detegere, quamuis arcana, quamuis turpia, quamuis pudẽda, quamuis horrorem etiam ipsi confitenti afferẽtia, & eorundem sacerdotum iudicio stare, ac mulctam ab illis iniunctam subire? Tanta profectò huius rei difficultas est, vt

C nullo modo credibile sit, aut Ecclesiæ Præsides ausuros fuisse legem eiusmodi ferre, aut populis persuaderi potuisse, vt eiusmodi legem acciperent, & tot iam seculis obseruarent, nisi diuinum imperium, diuina institutio, diuina promissio accessissent. Igitur diuina fuit auctoritas, quę ad obedientiam in Confessione facienda, populorum animos inclinauit; diuina promissio, quæ eosdem, vt libenter ad Confessionem accederet, inuitauit.

Tertia ratio ducitur ab vtilitate: Cõfessio enim tot parit vtilitates, vt planè diuino consilio instituta videri possit, etiamsi id ita esse non aliunde constaret. Nam siue Deum consideremus, siue sacerdotes, qui Dei auctoritate Eccle-

D siam regunt, siue Ecclesiam ipsam vniuersam, siue fideles singulos; vndiq; insignis Confessionis vtilitas se ostendit.

Elucet Inprimis in hoc opere admirabilis Dei misericordia, qui Confessionem non extorquet more Iudicum huius seculi, vt confessos damnet, sed potiùs instar medici, vt patefacta vulnera continuò sanet: elucet nihilominùs etiam Iustitia, quæ superbiam peccatoris, Confessionis humilitate comprimit, & eos, qui turpia impudenter admiserunt, Confessionis ruborem tolerare voluit.

Ad pastores animarum magna vtilitas redit, dum per Cõfessionem, morbos ouium suarum intelliguut, & eo modo tùm singulis seorsim

con-

conuenientia remedia adhibere possunt, tùm in publicis concionibus generatim ea vitia potissimùm reprehendere, quibus gregem suum magis obnoxium esse sciunt.

Ad Ecclesiam vniuersam, atq; ad ipsam Rempublicam politicam, multiplex vtilitas ex Confessione accedit: multa enim, quæ per Iudices in externo foro emendari nunquam potuissent, nullo negotio per sacerdotes in foro conscientiæ emẽdantur, dùm restituuntur ablata, dimittuntur iniuriæ, cõciliantur paces, dissoluuntur contractus iniusti, dissociantur malè icta fœdera, aliaque id genus plurima priuatim perficiuntur, ex quibus scandala publica remouentur, & pax, ac tranquillitas Reipublicæ redditur.

Sed præcipua vtilitas eorum est, qui Confessionẽ, sicut oportet, integrè ac fideliter obeunt. Nam vt omittam, quòd eis peccata remittũtur, & in gratiam cum Deo redeunt, qui est communis fructus omniũ Sacramentorum, referunt ij, si volunt, ex Confessione consiliũ, instructionẽ, consolationem, quietẽ animæ ob præterita, remedium contra futura. Ille ipse rubor, quẽ inter confitendum patimur, & pars quædam est satisfactionis pro admissis, & frænum cohibens, ne deinceps talia admittantur. Et deniq; per exiguā confusione, quam coram vno ex conseruis nostris patimur, dũ illi peccata nostra deregimus, redimimus ingentem illam cõfusionem, quam alioqui in die iudicij, coram omnibus Angelis & hominibus pateremur, quando iuxta Apostolũ 1.Cor.4. illuminabuntur abscondita tenebrarũ, & manifestabuntur consilia cordiũ. Quæ omnes vtilitates, aliæq; permultæ, ex Patribus, quos suprà citauimus, colligi possunt.

Qvarta ratio peti potest ex miraculis, quibus variis temporibus Deus testatus est, verã esse fidem illam, quã Ecclesia Catholica de Confessione habet, ac tradit. Referam aũt pauca de multis.

Scribit Io. Climacvs antiquissimus ac doctissimus Pater in libr. qui dicitur Climax, gradu 4. cùm latro quidam, Monachus futurus, peccata omnia confiteretur, conspectũ fuisse à spirituali quodam sanctoq; viro, procerum quendam, ac terribilem, qui conscriptam chartã & calamum tenebat: & cùm latro ille humi prostratus peccatum confitens pronunciaret, hoc ille calamo delebat. Qua visione intelligi voluit Deus, quod ibidem Climacus scribit, & nos paulò antè diximus, per temporalem confusionem eos qui cõfitentur, ab æterna confusione liberari.

Contemptus Sacramẽti Confessionis diuino iudicio sæpè grauiter punitus fuit, cuius rei duo exstant exempla. Vnvm apud Bedam, lib.5.hist. cap.14. Altervm apud Antoninum in summa Theologica, parte 2.tit.9. cap.13. §.5. Exstat etiam apud Petrum Damianum insigne miraculum de Confessionis integritate, quod superiore capite retulimus.

Petrus Clvniacensis, lib.1. de mirac. cap.3.4. A & 5. tria miracula scripta reliquit, quibus apertissimè Deus ostendit, Confessionem sacramentalem integrã esse debere; ita vt nullum omninò mortale peccatum, quod in conscientia sit, reticeatur: capite autem sexto, addit aliud miraculum, quod se præsente contigisse, & vsq; adeò notum, ac celebre fuisse affirmat, vt sine magna temeritate negari non possit. In ea narratione (quam ob nimiam prolixitatem non putaui hic inferendam esse) perspicuè cernitur, nihil magis Satanam optare, & totis viribus suis contẽdere, quàm ne Christiani peccata sua integrè sacerdotibus confiteantur.

In vita S.Bernardi, quam Auctor probatissimus, ipso S.Bernardo viuente conscripsit, B lib.1.cap.9. miraculum insigne narratur, quod ipsis verbis Auctoris referam: Cùm, inquit, *aliquantos iam in Claraualle*, Bernardus, *explesset annos, contigit virum nobilem, & ipsius quoq; secundum carnem propinquum, Iosbertũ de Firmitate, quod est oppidum proximũ Monasterio, grauiter infirmari, qui subitò praeoccupatus, amisit intellectum pariter, & loquelã: vnde & filius eius, Iosbertus Iunior, & oẽs simul amici eò magis affligebãtur dolore, quòd sine Confessione, & viatico, vir magnificus & magnificè honoratus obiret. Cucurrit nuncius ad Abbatẽ: neq; enim tunc in Monasterio erat. Venit, & inuenit eum iam triduo sic iacentẽ. Compassus autem homini, sed & motus lachrymis filij eius, simul & lugentium ceterorum, confisus est de misericordia Dei, & sermonẽ magnificum protu*-C *lit, dicens eis: Notũ vobis est, quod in pluribus homo iste grauauit Ecclesias, oppressit pauperes, offendit Deum: si mihi creditis, vt Ecclesiis restituantur ablata, et vsurpata in grauamen pauperum consuetudines dimittantur, loquetur adhuc, & suorum confessionẽ faciet delictorum, diuina quoq; suscipiet Sacramẽta deuotus. Mirantur omnes, lætatur filius, familia omnis exultat: quidquid præcipit homo Dei, firmiter ei promittitur, & impletur. Ceterũ frater eius Gerardus, & Galdricus auunculus, non parùm territi & turbati, secretiùs eum super tali promissione conueniunt, diriùs arguunt, acriùs inuehuntur: quibus breuiter, simpliciterq; respõdens; Facilè, inquit, facere potest Deus, quod difficilè credere vos potestis. Itaq; post secretam orationem, ad oblationem sacrificij immortalis accedit: quo offerente, nuncius superuenit, qui indicaret, præfatum Iosbertum liberè iam lo*-D *quẽtem, rogare obnixiùs, vt vir Dei festinaret ad eum. Cui etiam post oblatum sacrificium venienti, cum lachrymis & gemitu peccata confessus, diuina Sacramenta suscepit.* Ex hoc miraculo, & Confessionis necessitatem, & vim diuini sacrificij simul intelligimus.

S.Bonaventvra in vita B.Francisci, cap. 10. refert his verbis aliud insigne miraculum: *Alio quoq; tempore cùm post reuersionẽ ipsius de vltra mare, Celanum prædicaturus S. Franciscus accederet: miles quidam supplici eum deuotione cum instantia magna inuitauit ad prandium. Venit itaq; ad militis domum, omnisq; familia pauperum hospitum exultauit in ingressu. Ante verò, quàm cibum sumerent, iuxta solitum morẽ vir mente deuotus offerens Deo preces & laudes, oculis stabat eleuatis in cœlum. Oratione completa, benignum hospitem familiariter aduocatũ in panem, sic alloquutus est: Ecce, frater ho*-

spes,

ſpes, tuis victus precibus, vt manducarem, domum tuam intraui: meis nunc citò monitis acquieſce, quoniam non hic, ſed alibi manducabis: confitere nunc peccata tua, vera pœnitentiæ dolore contritus, nec in te remaneat quidquã, quod veridica confeſsione non pandas: reddet tibi Dominus hodie vicem, quoniam tãta deuotione ſuos pauperes ſuſcepiſti. Acquieuit continuò vir ille ſermonibus Sancti, ſocioq́; ipſius vniuerſa peccata in Confeſsione detegens, diſpoſuis domum ſuam, & ad mortem ſuſcipiendam ſe quantùm valuit, præparauit. Intrauerunt tandem ad menſam, & incipientibus aliis manducare, hoſpes ſubitò ſpiritũ exhalauit, iuxta verbum hominis Dei, repentina morte ſublatus: ſicq́; factũ eſt, hoſpitalitatis gratia promerente, vt iuxta verbum veritatis, Prophetam recipiens, mercedẽ Prophetæ acciperet, dum per ſancti viri prænunciationem Propheticam miles ille deuotus ſibi contra mortis ſubitationem prouidit, quatenus armis pœnitentiæ præmunitus, perpetuam damnationem euaderet, & in æterna tabernacula introiret.

Idẽ Auctor in eodem libro extremo, dum ea miracula enumerat, quæ poſt mortem S. Franciſci, ipſo intercedente, contigerunt: inter alia vnũ refert de fœmina quadã, quæ ob S. Franciſci preces ad vitam ex morte rediit, cùm iamiam ſepelienda eſſet, vt peccatum quoddã in Confeſsione detegeret, quod nunquam anteà cõfeſſa fuerat. Item etiam aliud, de fonte quodam diuinitùs ad S. Franciſci preces exorto, ex cuius aqua qui biberent, à languoribus curarentur, modò peccatorum confeſsionem antè præmiſiſſent.

Nostro etiam ſeculo, quo per Lutheranos Confeſsio in Septentrione, cum incredibili animarũ pernicie multis in locis exſtincta eſt: apud nouos Chriſtianos, vbi Eccleſia indies magis ac magis refloreſcit, ac propagatur, atque apud Iapones potiſsimùm, ita viget, vt ſępè etiam diuinis miraculis illuſtretur; quod ante nos annotauit Alanus Copus, lib. 2. Dialog. cap. 28. Atque hactenus argumenta pro confirmanda Cõfeſsione produximus: nunc ad ſoluenda Aduerſariorum argumenta veniemus.

CAPVT XIII.

Soluitur argumentum I. Ioannis Caluini.

Sequitur vt Aduerſariorum argumenta diluamus. Ac vt à Caluino incipiamus, is lib. 3. Inſtit. cap. 4. §. 7. obiicit Primo in hunc modum: *Miror qua fronte auſint contendere, Confeſsionem, de qua loquuntur, Iuris eſſe diuini: cuius equidem vetuſtiſsimũ eſſe vſum fatemur; ſed quẽ facile poſſumus euincere, olim fuiſſe liberum.* Certè *nullam de ea ſtatam fuiſſe legem aut conſtitutionem, ante Innocentij III. tempora, eorũ quoq; Annales narrant.* Et infrà: *Itaq; ipſis teſtibus, nondũ elapſi ſunt anni trecenti, ex quo iniectus ab Innocentio III. laqueus, & impoſita confitendi neceſsitas. Atq; vt de tempore taceam, ſola verborum barbaries fidem legi abrogat. Nam quòd iubent boni Patres, omnẽ vtriuſq; ſexus quotannis ſemel proprio ſacerdoti confiteri omnia peccata; faceti homines, lepi-* **A** *dè excipiunt, hoc præcepto teneri ſolos hermaphroditos, ad neminem verò ſpectare, qui ſit vel mas, vel fœmina.*

Respondeo, Caluinũ more ſuo, mendaciis, & calumniis magis niti, quàm ſolidis rationibus. Primvm enim quod ait, legem de Confeſsione omnium peccatorum, nullam exſtare, ante conſtitutionem Innocentij III. ſiue potiùs Concilij Lateranenſis, cui Innocẽtius præfuit, falſum eſſe, ex tam multis noſtris argumẽtis intelligi poteſt. Exſtat enim lex Chriſti, vt ſuprà copiosè deduximus: neq; opus fuit, vt Concilia aut Pontifices id legibus ſuis præciperẽt, quod ab ipſo Chriſto imperatum, & multorum ſeculorum conſuetudine roboratum eſſe nouerant.

B Sed neq; Innocentius aut Lateranenſe Concilium, Cõfeſsionem ſimpliciter imperauit, ſed ſolùm tempus determinauit, quo ea facienda eſſet; quemadmodum etiam Concilia vetera ſuprà citata, ex Græcia, Africa, Gallia, Germania, & Pontificum, Innocentij I. ac Leonis I. decreta, non Confeſsionem ſimpliciter imperarunt, aut de ſecreto Confeſsionis, aut de aliis id genus circumſtantiis regulas ſtatuerunt. Id quod ex ſimili decreto Zepherini Pontificis probari poteſt. Zepherinvs enim, vt in eius vita refert Platina, ſtatuit, *vt omnes Chriſtiani adulti in ſolenni die Paſchæ, Euchariſtiæ Sacramentum perciperent.* quo decreto, nõ intelligitur præcipere voluiſſe, vt Euchariſtiam Chriſtiani aliquando ſumerent, **C** quod à Chtiſto ipſo eſſe præceptum, neque Catholici, neque Hæretici negant; ſed tantùm negligentiæ aliquorum occurrere, ac tempus determinare, vltra quod perceptionem tam ſalutiferi Sacramenti differre non liceret. Sic igitur & Innocentius III. nõ Confeſsionem inſtituit, aut ſimpliciter imperauit, ſed tẽpus, vltra quod nemo Chriſtianus eam differret, vtiliter omninò præſcripſit.

Neque verò decretum hoc Innocentij nouum dici debet, ſed innouatum potiùs, & adiũcta pœna, ſeueriùs, id poſtulante conditione tẽporum, imperatum. Iam enim ſuprà ex Gregorio Niſſeno & Ioan. Chryſoſtomo demonſtrauimus, circa Paſchę celebritatem Chriſtianos om- **D** nes ad Confeſsionem accedere debuiſſe.

Deinde, cùm certum, atquè exploratum ſemper in Eccleſia fuerit, non licere iis, qui peccatorum mortalium ſibi conſcij ſunt, ad Euchariſtiam accedere, niſi per Confeſsionem & Reconciliationẽ purgati eſſent, vt ex Cypriano in ſerm. de lapſis, & ex Leone epiſt. ad Theodorum Foroiulij Epiſcopum, & ex aliis notiſsimũ eſt: & rurſus cùm omnes Chtiſtiani ſaltem in Paſchate ad Euchariſtiã accedete ſemper conſueuerint, & obligati fuerint; certè ſequitur, ſemper hanc legem in Eccleſia fuiſſe, vt omnes Chriſtiani, ſaltẽ ſemel ſingulis annis peccata ſua confiterentur.

Deinde, quod idem Caluinus ait; Nullam ſtatam legem de Cõfeſsione fuiſſe ante Innocentij conſtitutionem, in noſtris Annalibus contineri,

A mus, ac tum demnm obiectionē ipsam perspicuè diluemns. PRIMVM igitur mirū est, cur tam audacter iactauerit Caluiuus, lucolenta testimonia exstare, tum in historiis, tum apud antiquos alios Historicos: si vuum Sozomenū proferre ad medium constituerat. Neq; enim ignorsmus, Sozomenum in historia multa esse mentitum, teste S. Gregorio, lib. 6. epist. 31. & neque antiquitate, ueq; doctriua cum multis eorum comparaudum, quos nos citauimus.

DEINDE mirum est, cur non aduerterit Calninus, ipsum Sozomenum in eodem loco, qni ab eo citatur, disertis verbis asserere Confessionis necessitarem, vt nos suprà notauimus.

TERTIO, affirmit rauquam certū Caluinus, cōstitutionem Episcoporum, quæ tempore Sozomeni in Occidēralibns Ecclesiis, & præsertim Romæ vigebat, fuisse constitutionē de Confessione omnium peccatorum simpliciter faciēda; qnod probandum, non assumendum fuerat. Sozomenus euim, vt mox demonstrabimus, non loquitur de confessione omniūm peccatorum absolutè facienda, quam necessariam esse fatetur, & nos diuini Iuris esse contendimus; sed de B confessione vni certo Presbytero, certo ritu facienda; de qua cōstitutionem quandā Episcopi ediderant, Nouatiana hæresi grassari incipiente.

QVARTO ex eo, quod in singulis Ecclesiis vnus certus Presbyter super pœniteutes olim cōstituebatur, perperam colligit Caluinus, Claues nō esse daras vniuerso ordiui Sacerdotali. Nam vnus ille Presbyter, vt paulò pòst docebimus, non super omnes pœnitentes, sed super publicos tantùm, qui simpliciter pœuitentes dicebātur, constituturs erat: quare ij, quorum peccata occulta erant, poteranr aliis Sacerdotibus priuatim confiteri. Et licet etiam solus ille Presbyter super omnes omninò pœnitētes constitutus fuisset, non tamen sequeretur, mentiri Catholicos, cùm dicunt vniuerso ordini Sacerdotali datas esse Claues: id enim Catholici omnes intelligunt de porestate Ordiuis, quam Sacerdotes omnes in ordinatione suscipiunt, quamq; exercere non possunt, nisi prætereà iurisdictionem ab Episcopis accipiant.

QVINTO, deprauat Calninus historiā, cùm dicit, fœminā quandam confitētem simulâsse, eaq; specie consuetudinē, quam cum Diacono habebat, prętexuisse. Nam neq; Sozomenus, li. 7. c. 16. neq; Socrates, li. 5. c. 19. neq; Nicephorus, li. 12. ca. 28. neq; alius vllus ex veteribus scribit fœminam illam confitentem simulasse, &c. Socrates autē, qui antiquissimus est, & qui rē ab illo ipso audiuerat, qui iuterfuerat, scribit fœminam illā scelns suum eum Diacono, spontè in Cōfessione aperuisse. Quare tātum abest, vt specie Cōfessionis cōsuetudiuem cū Diacono fœmina illa prætexuerit, quod Calnin' ad iufamandā Confessionē impudenter confinxit; vt contrà potiùs flagitiū suum in Cōfessione, vt diximus, patefecerit.

SEXTO, duo simul falsa Caluin' scribit, cùm addit: *Nectarius vir sanctitate & eruditione clarus, illius Ecclesiæ Episcopus, confitendi ritū abrogauit.* NECTARIVS enim iam senex, & laicus, & quod maius est, nondū baptizatus erat, cùm ad Episcopatum assumeretur; vt nō sit credibile, aut eo tempore clarū eruditione fuisse, aut posteà ad insignē aliquam eruditionis gloriā peruenire potuisse. Quocirca Sozomenus li. 7. c. 8. laudat eum à canicie, & morū suauitate; sanctitatis & eruditionis mentionem nullam facit. SED qualiscunq; tandem Nectarius fuerit; nō ritum confitendi abrogauit, sed Presbyterū duntaxat exauctorauit, qui publicis pœnitentibus præerat; Socrates enī, Sozomenus, & Nicephorus locis notatis, id solū memoriæ prodiderūt. Fortâsse Caluinus Sozomenum Græcū non legit, aut fidelem aliquam versionem, sed in Musculum incidit, qni ita reddidit titulum c. 16. lib. 7. Sozomeni: *Quomodo abrogata fuerit priuata Cōfessio.* qni titulus quàm sit falsus, perspicuū est ex principio capitis ipsi' Sozomeni, ex qno titulus colligi debuit: sic enim ait; *ἐν τούτῳ δὲ ἐπὶ τῶν μετανοούντων τεταγμένον πρεσβύτερον οὐκέτι συνεχώρησεν εἶναι πρῶτος Νεκτάριος*. quod sic ad verbū reddi potest: *Hoc tempore Presbyterum constitutum super pœnitentes, nō permisit amplius esse, primus Nectarius.*

SEPTIMO, contumeliosis illis vocibus, atque C Hęreticorum propriis: *Hic, hic aures asini isti arrigāt.* manifestum mendaciū Calninus adiungit, dum anricularem confessionem à Nectario abrogatam scribit. Nam nō modò nullus Historicorum hoc scripsit, sed etiam tota illa narratio clamat, non anricularem, sed publicam confessionem à Nectario abrogatam: neque enim ex anriculari confessione flagitium illud patefieri potuisset, ob cuius solius manifestationē, Nectarius ritum illum confessionis publicæ abrogauit.

His igitur in Caluinum breuiter annotatis, tota illa historia explicanda est, vt perspicuè pateat, nullum argumentum ex ea narratione aduersus Confessionis necessitatem posse colligi.

Tribus capitibus tota illa narratio comprehenditur. PRIMVM enim referunt auctores citati, Socrates, Sozomenus, & Nicephorus, Presbyterum quendam pœnitentibus præpositum D fuisse. DEINDE addunt flagitium Diacoui cum muliere, ex occasione illius ritus pœnitentialis. TVM doceut, ob scādalum ex eo flagitio natum, abrogatā fuisse Presbytero potestatem, ac permissum fuisse omnibus, vt pro sua quisque conscientia ad sacra mysteria accederet.

De PRIMO capite constat PRIMVM ex SOCRATE, constitutionem illam de certo Presbytero pœnitentibus præficiendo, factam esse ab Episcopis occasione hæresis Nouatianorum: sic enim scribit lib. 5. ca. 19. *Ab illo tempore quo Nouatiani se ab Ecclesia sciunxerant, recusaueruntq; cum his, qui tēpore persequutionis regnante Decio concitata, lapsi erant, cōmunicare; Ecclesiarum Episcopi canoni adiunxerūt, vt in singulis Ecclesiis Presbyter quidam pœnitentiæ præesset; quo*

qui post Baptismum lapsi fuissent, coram Presbytero ad eam rem designato peccata sua confiterentur.

QVÆ autem esset functio eius Presbyteri, non est omninò certum: quod eñ Sozomenus tradidit, contrario sensu retulerunt CASSIODORVS & NICEPHORVS, ob variam interpunctionem Græci codicis Sozomeni. Ille enim in Historia Tripartita, lib. 9. cap. 35. ita reddidit verba Sozomeni: *Quoniam omninò non peccare, diuinum, & vltra humanam naturam esse cognoscitur, peccantibus autem, & pœnitentiam agentibus, veniam Deus dari præcepit; qui verò confiteri refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt: propterea visum est antiquis Pontificibus, vt velut in theatro, sub testimonio Ecclesiastici populi delicta pandantur; & ad hanc rem Presbyterum bonæ cõuersationis, seruantemq́; secretum, ac sapiẽtem virum statuerunt, ad quem accedentes ij qui deliquerant, delicta propria fatebantur, &c.* Nicephorus autem lib. 12. cap. 28. ita ex Sozomeno rem eandem narrat: *Quandoquidem nihil peccati admittere, non humanæ, sed diuinæ, & immortalis naturæ proprium est; nos autem per transgressionem semel peccandi hæreditatem adiuimus; delictorum eis veniam Deus concedere iussit, qui legitima & conuenienti pœnitentia vsi, deinceps simul peccatum, & auersantur, & confitentur. Graue autem Episcopis qui proximè post Christum fuêre, visum est, in media plebe, vel in theatro, noxam confiteri. Quapropter ex Presbyterĩ vnum delegêre, qui probata vita esset, & simul taciturnus, & prudens, apud quem per pœnitẽtiam resipiscentes, commissa sua proferrent, &c.*

B

ET quamuis sententia hæc posterior non sit improbabilis, quam etiam sequutus est Ioan. Christophorsonus in interpretatione Sozomeni: prior tamen anteponenda videtur, quam sequutus est Ioan. Hasselanus, teste Ruardo Tappero, in explicatione art. 5. Louaniensium; nam Cassiodorus floruit nõ longè ab ætate Sozomeni, Nicephorus autem annis plus octingẽtis Sozomeno posterior est. Quare credibile est, codicem quem habuit Cassiodorus, vel Epiphanius, qui primus historiam Tripartitam confecit, certiorẽ fuisse, magisq́; integrum & incorruptum, tum quoad interpunctionem, tum quoad cetera, quàm eum, quem Nicephorus aut Christophorsonus habuere.

C

DEINDE voluisse Episcopos, vt peccata quasi in theatro publicè recitarẽtur, vt habet Cassiodorus, non autem vt non recitarẽtur, vt scribit Nicephorus, colligi videtur ex Chrysostomo, qui hom. 5. de incomprehensibili natura Dei, & homil. 4. de Lazaro, & hom. 8. de pœnitentia, & homil. de Publicano in ca. 18. Lucæ, alludens apertè ad factum Nectarij, & abrogationem priscæ constitutionis Episcoporum, vbiq; repetit, non esse opus iam quasi in theatro peccata pandere. Verba Chrysostomi in sequenti capite reperies.

D

DENIQVE idem colligi potest ex hac ipsa narratione. Nam & Socrates, & Sozomenus, & ipse etiam Nicephorus, dum reprehendunt factum Nectarij, qui ritũ illum sustulit; caussam reddũt, quia eo ritu sublato, nõ possumus inuicẽ peccata arguere, iuxta illud APOSTOLI: *Nolite cõmunicare operibus infrugiferis tenebrarum, sed ea potiùs arguite.* & quia sublato illo freno publicę confusionis, maiora ac plura nunc fiãt peccata, quàm olim: quæ certè caussæ id requirunt, vt ritus ille, quẽ Nectarius sustulit, quemq; olim Episcopi cõstituerant, confessionem publicam continuerit.

DICES, si peccata publicanda erant, cur oportebat Presbyterum illũ secretorum tenacem, ac taciturnum esse, qui pœnitentibus præsidebat? RESPONDEO, quia non omnia peccata publicanda erant, sed ea solùm ob quæ pœnitẽtia publica indicebatur. Itaq; audiebat Presbyter omnia omninò pœnitentiũ peccata; sed quæ occultæ erant, secreta habebat, atq; ad hoc taciturnitas exigebatur; quæ autem publica erant, licet multis fortàsse incognita, ea palàm in Ecclesia tanquam in theatro pandebantur.

ATQVE hinc fortè conciliari possunt diuersæ illę narrationes Cassiodori, & Nicephori. Quod eñ Cassiodorus dicit, visum esse priscis Episcopis, vt peccata publicè in Ecclesia tanquam in theatro, pronunciarentur, de publicis peccatis intelligi debet: quod autem scribit Nicephorus, graue visum esse, vt peccata coram cœtu multitudinis, quasi in theatro efferrentur; de peccatis occultis accipiendum erit.

NOLVISSE autẽ Episcopos illos, peccata occulta, sed publica dũtaxat (in quo à Ruardo & Hasselano dissentire cogor) cõfessioni publicæ subiicere, tribus argumentis comprobabo.

PRIMVM testãtur Sozomenus & Nicephorus locis notatis, ritum illum, quem Nectarius Cõstantinopoli sustulit, Romæ suo tẽpore integrè perseuerâsse, vt etiã in reliquis Occidẽtis Ecclesiis: ex Leone autem qui Sozomeni æqualis fuit, apertissimè constat nunquã Romæ fuisse eiusmodi ritum, vt peccata occulta publicarentur. Siquidem in epist. 80. ad Episcopos Campaniæ, vehemẽter obiurgat nescio quos Episcopos, qui omnia peccata pœnitentium per libellum in Ecclesia recitari volebant, ac dicit; eã præsumptionem purgare cum Apostolica regula, & ritum esse improbabilem, ac modis omnibus submouendum. Quare non fuit Romæ, neq; in reliquo Occidente vnquam talis cõsuetudo, vt peccata omnia, quamuis secreta, publicè efferrẽtur, sed solùm in angulo Campaniæ, abusus quidam, qui etiam continuò sublatus fuit.

DEINDE, si peccata omnia etiã occultissima, publicanda erant, quorsum in Presbytero pœnitẽtiario taciturnitas illa, & secreti tenacitas requirebatur, cuius omnes Historici meminerunt?

DENIQVE, cùm secreta peccata in confessione excepta reuelare, sit cõtra Ius naturæ, vt Theologi docent, & contra Apostolicam regulã, vt S. Leo affirmat; si cõstitutio illa veterũ Episcoporum id habuisset, optimo iure à Nectario abrogata fuisset, quin etiam mirum videri posset, à Gregorio Nazianzeno, Basilio, Athanasio, & ceteris

teris Græcis Doctoribus, qui Nectarium præcesserunt, tolerari potuisse. Videmus autem Nectarium ob eam rem potiùs reprehendi, quàm laudari, à Socrate, Sozomeno, Cassiodoro, Nicephoro, & ceteris Scriptoribus: non igitur probabile est, ritum quē veteres Episcopi introduxerant, id habuisse, vt secreta peccata publicæ confessioni subiicerentur.

Illud etiam hoc loco est OBSERVANDVM, Presbyterum illum pœnitentiarium, non omnibus fidelibus, qui quoennq; modo pœnitentiam agebant, sed solis publicis pœnitentibus præpositum fuisse: id quod tribus aliis argumētis demonstrari potest.

PRIMVM, Sozomenus, vbi disertis verbis affirmâsset, constitutionē de Presbytero pœnitētiario, quā prisci Episcopi innexerant, & Nectarius posteà Cōstantinopoli abrogauerat, Romæ potissimùm accuratè seruari; continuò explicare cœpit ritum pœnitētiæ publicæ, quæ Romæ suo tempore seruabatur: igitur cōstiturio illa ad solos pœnitentes publicos pertinebat.

DEINDE, nullo modo fieri potuit, vt vnus Presbyter satis faceret tātæ multitudini, quanta Cōstantinopoli, vel in aliis ciuitatibus, pœnitentiæ remedio indigebat: nō igitur omnes eum Presbyterum adire cogebantur, sed ij solùm, qui pœnitentiam publicam suscipiebant.

DENIQVE, apud veteres nomine Pœnitentiū, soli publici pœnitētes intelligi solebāt, vt in lib. primo sub finem annotauimus: cùm igitur Historici sæpè citati dicunt, Presbyterum super Pœnitentes constitutum fuisse, id accipiendum est de iis, qui simpliciter Pœnitentes dicebantur, hoc est, de publicis.

Ex his, quæ hactenus dicta sunt, colligimus, constitutionem Episcoporum, de qua Historici loquuntur, id solùm complexam, vt qui publicè lapsi essent post Baptismum, ij ad sacram Eucharistiā non accederent, nisi Presbytero pœnitentiario priuatim omnia peccata sua cōfessi essent, & deinde ad eius arbitrium publicè coram cœtu Ecclesiæ peccata publica detexissent, & pœnitētiam publicam egissent. Quam constitutionem Socrates rectè vocat, appendicem additā ad veteres canones: nam ante exortam hæresim Nouati, nemo cogebatur certum Presbyterum adire, neq; peccata vlla publicè confiteri. Cōsueuerant quidem aliqui iuxta consilium Sacerdotis, cui peccata omnia confessi fuerant, aliqua grauiora & publica publicè confiteri, vt ex Origene cognosci potest, hom. 2. in Psal. 37. tamen vt dixi, nō tenebantur, sed satis erat, peccata omnia priuatim cōfiteri, & Pœnitentiam priuatam vel publicam iuxta Sacerdotis imperium, agere. Ceterùm post Nouati hæresim excitatam, placuit Episcopis aliquid addere, ne Nouatiani Catholicos reprehendere possent, quòd nimis facilè lapsos ad communionem admitterent. Hæc de primo capite.

A Iam quod attinet ad SECVNDVM de flagitio Diaconi cum muliere, scribit Sozomenus, sed clariùs Nicephorus, occasionē illius flagitij fuisse, quòd mulier illa iussa esset à Presbytero pœnitentiario in Ecclesia diutiùs permanere orationis caussa: ex eo enim, quod sæpè & diu mulier in Ecclesia morabatur, occasionem habuit Diaconus cum ea flagitium perpetrandi. Porrò crimen hoc ad aures populi peruenit, ex ipsius mulieris publica cōfessione. Tametsi enim peccatum occultum esset, neque Presbyter ei mandasset, vt illud populo patefaceret; ipsa tamen cùm alia peccata, quæ publica erant, publicè cōfiteretur, lōgius progressa quàm par erat, etiam hoc peccatum confessa est.

B Narrat hoc totum SOCRATES: qui duplicem confessionem illius mulieris distinctè refert. VNAM secretam coram solo Presbytero. ALTERAM publicam coram populo: *Mulier*, inquit, *nobilis ad Presbyterum pœnitentiarium accedit, peccata quæ post Baptismum commiserat, particulatim confitetur*. ecce priuatam confessionem omnium peccatorum: subiungit deinde mulctam iniunctam; *Presbyter*, inquit, *mulieri mandatum dat, vt ieiuniis, & continuis precibus se dederet, quo vnà cum peccatorum confessione, opus dignum pœnitentia ostenderet*. ecce satisfactionem post priuatam confessionem: addit deinde confessionem publicam, quæ fuerat illi iniuncta vnà cum ieiuniis, & precibus: *Mulier*, inquit, *longiùs in confitendo progressa, alterius culpa se ipsa insimulat: docet* C *Diaconum Ecclesiæ cum ipsa dormiuisse*. vbi illud, *Longius in confitendo progressa*, id significat quod diximus; non fuisse mandatum mulieri vt peccatum illud publicè detegeret, sed ipsam ex indiscreta deuotione id fecisse. Publicè autē confessam esse mulierem hoc suum facinus, docet Socrates his verbis, quæ superioribus continuò subiunxit: *Ob quod facinus hoc modo patefactum, Diaconus ab Ecclesia eiectus est: tumultus inde in populi multitudine excitatus, &c.*

Quod ad TERTIVM pertinet: abrogauit Nectarius omnium consensu, Presbyterum pœnitentiarium, id enim omnes Historici communiter tradunt. Abrogauit etiam Pœnitentiam publicam, nā ex occasione eius acciderat flagitium D Diaconi cum muliere, & inde tumultus contra clerum exortus fuerat. Abrogauit denique Confessionem publicā, tùm quia pars erat pœnitentiæ publicæ, tùm quia ex ea cognitum fuerat sacrilegium Diaconi & mulieris: vtrunque enim populo displicebat; & tantum scelus in Ecclesia perpetratum, vt scribit Sozomenus; & ex eius publicatione magnam infamiæ notam ordini Sacerdotali inustam, vt tradit Socrates. Nō autem abrogauit, nec abrogare potuit, Confessionem & Pœnitentiam priuatam.

Quare quod scribūt Socrates & Sozomenus, permissum esse à Nectario vt vnusquisq; secundum conscientiam suā ad sacra mysteria participanda accederet; non significat, permissum esse fi-

delibus, vt sine Confessione & iudicio Sacerdotis, sacræ mensæ participes fierent: sed vt nō cogerentur adire publicum Ecclesiæ tribunal, verùm ipsi conscientiæ suæ rationem haberent, & si quidem sine peccato mortali essent, ad cōmunicationem diuinorum mysteriorum tutò accederent; sin autem, vnum ex Presbyteris eligerent, cui priuatim peccata sua confiterentur.

A

Esse autem hunc sensum eorum verborū, & à Nectario nō fuisse Confessionē priuatam abrogatā, his argumentis cōfirmari potest. PRIMVM, nō sustulit Nectarius, nisi appendicē ad veteres canones, quæ accesserat initio hæresis Nouatianæ: illa autem appendix, vt iam satis ostendim°, ad publicam tantùm Pœnitentiam pertinebat.

B

DEINDE non sustulit Nectarius, nisi id, quod necessarium erat ad sedandū populi tumultum, ex occasione detecti illius flagitij excitatum: ad hoc antem satis superque erat, de medio tollere Confessionem & Pœnitentiam publicam, neq; enim ex Confessione pœnitentiaque priuata vllus tumultus exoriri poterat.

TERTIO, post Nectarij tempora mānsit semper in Ecclesia Græca, vsus Confessionis priuatæ, vt perspicuum est ex Chrysostomo, Nicephoro, Cartophylace, Concilio Trullano, aliisq; testimoniis suprà citatis. Nulla aūt historia refert, ab vllo Episcopo vel Cōcilio reuocatum esse ac retractatum id, quod Nectarius fecerat: nō igitur abrogauerat ille Confessionem priuatam.

C

QVARTO Sozomenus, qui fusiùs historiam istā cōscripsit, & quē Aduersarij potissimùm citant, affirmat Deū ipsum præcepisse, vt pœnitentibus venia daretur, & necessariā esse Confessionem: idem aūt Sozomenus non reprehendit Nectarium, vt euersorem Iuris diuini, sed tantùm dubitanter, & modicè illum carpit, quòd occasionem sustulerit peccata inuicem arguendi. Neq; vllus alius scriptor in tot annorum cēturiis Nectarium accusauit: quod certè multi fecissent, si rem tam necessariam, & ab Apostolorum temporibus in Ecclesia frequentatam, ipse vnus Episcopus abrogare tentasset.

QVINTO ipsi etiam Aduersarij non admittunt homines ad Eucharistiam, nisi priùs exploratos, vt intelligi potest ex Philippo in Confess. Aug. art. de Confessione, vbi sic ait: *Confessio apud nos nō est abolita: non enim solet porrigi corpus Domini, nisi antea exploratis, & absolutis.* Item ex Caluino, qui lib. 3. Instit. ca. 4. §. 13. sic ait: *Interim quin sistant se oues Pastori quoties sacram Cœnam participare volunt, adeò non reclamo, vt maximè velim hoc vbiq; obseruari.* Quis igitur credat, Nectarium tam fuisse imprudentem, vt non videret, quàm malum esset, permittere vnicuiq; accessum ad sacra mysteria, sine vlla purgatione ac reconciliatione? Hæc de historia Nectarij hoc loco sufficiant.

D

Non ignoro Thomam VValdensem in 2. tomo, cap. 141. in ea sententia fuisse, vt existimaret, à Nectario Confessionem simpliciter abrogatam fuisse, eumq; in ea re grauiter errasse: sed non facilè id concederem, tùm quod Nicolaus Papa in epist. ad Photium, quæ recitatur in VIII. Synodo act. 4. Nectarium vocet Hæreticorum expugnatorem, & Ecclesiarū defensorem; tùm quod Nectarij sententiā S. Ioannes Chrysostomus apertissimè tueatur, vt in sequenti capite ostendemus; tùm denique, quod Nectarij sententiam omnes Orientis Ecclesiæ sequutæ sint.

Scio etiam, quibusdā visum esse, totam hanc historiam esse confictam à Socrate: sed non facilè adduci possum, vt credam historiam illā falsam esse, quæ tùm scribebatur, cùm adhuc viuerent, qui rei gestæ interfuerant; præsertim cùm res, quæ narratur, non in angulo aliquo, sed in vrbe celeberrima, cōscio populo vniuerso contigisse dicatur.

CAPVT XV.

Soluitur argumentum III. Ioan. Caluini.

PERGIT Caluinus in eodem capite sectione 8. & adducit Chrysostomum: *Hanc, inquit, abrogationem tot locis euidēter* CHRYSOSTOMVS *testatur, Constantinopolitanæ & ipse Ecclesiæ Præsul, vt mirum sit, istos audere contrà mutire. Peccata tua (inquit hom. 2. in Psal. 50.) dicito vt deleas illa. Si cōfunderis alicui dicere, quæ peccasti, dicito quotidie ea in anima tua: nō dico, vt confitearis conseruo tuo, qui exprobret; dicito Deo, qui curat ea.*

ADDIT ibidem Caluinus alia loca similia eiusdē Chrysostomi, ex serm. de Pœnitentia & Confessione, item ex homil. 5. de incomprehensibili natura Dei, item ex homil. 4. de Lazaro. Addit Philippus in Confess. August. art. de Confessione, alium locum similem superioribus, ex hom. 31. in cap. 12. epistolæ ad Hebræos.

RESPONDEO, CHRYSOSTOMVM, qui Nectarij successorem se agnoscebat, diligenter, vt par erat indiciū prædecessoris sui defendere voluisse, sic tamen, vt veritati, & fidei nulla in re detrimentum adferret. Quemadmodum igitur Nectarius non Confessionem priuatam, sed publicam abrogauit: sic etiam Chrysostomus passim Cōfessionem publicam carpit, priuatam autem nusquam reprehendit.

Id perspicuum est ex omnibus locis, quæ vel obiecta sunt ab Aduersariis, vel obiici potuissent. Nam hom. 2. in Psalm. 50. cùm ait: *Non dico, vt confitearis seruo tuo, qui exprobret*; apertè indicat se loqui de Confessione publica, ex qua exprobratio sequi solebat. Nam, vt refert ORIGENES homil. 2. in Psal. 37. cùm publica fieret Confessio, non deerant qui exprobrarent: *Si huiusmodi*, inquit, *homo memor delicti sui, confitetur quæ commisit, & humana confusione parui pendat eos, qui exprobrant eum, confitentem, & notant, vel irrident, &c.* ex priuata autem Confessione nulla sequi potest exprobratio, tùm quòd sine testibus ea confessio fiat, tùm

quòd arctissimo vinculo teneantur Sacerdotes A altissimo silentio tegere, quæ in priuata Cõfessione audierũt. Quod igitur CHRYSOSTOMVS ait hom. citata in Psal. 50. *Si cõfunderis alicui dicere, quia peccasti*, intelligi debet ad hunc modum: Si confunderis alicui dicere, qui exprobrare possit, id est, publicè, vt ipse continuò explicat, cùm ait: *Non dico, vt confitearis conseruo tuo, qui exprobret.*

Idem Chrysostomus homil. de Pœnitentia & Confessione, qui est secũdus locus à Caluino adductus, sic ait: *Nunc autem neq; necessarium, præsentibus testibus confiteri, &c.* vbi videmus, confessionem illam improbari, quæ fit coram testibus, quamq; Nectarius abrogauerat: siquidẽ verba illa: *Nunc autem neq; necessarium*, notant, aliquando fuisse ne- B cessarium coram testibus confiteri, sed eam necessitatem tunc fuisse sublatam.

Item homil. 5. de incomprehensibili natura Dei: *Non te*, inquit, *in theatrum conseruorum tuorum duco, non hominibus peccata tua detegere cogo.* Hîc etiam cernere est, quàm apertè Chrysostomus alludat ad illam veterem Episcoporũ constitutionem, qui teste Sozomeno in Tripart. lib. 9. cap. 35. voluerant, vt quasi in theatro peccata panderentur: quam constitutionem Nectarius, vt sæpè diximus, abrogauit.

Idem in hom. 4. de Lazaro: *Caue*, inquit, *homini dixeris, ne tibi exprobret.* Et infrà: *Non cogo te in medium prodire theatrum, ac multos adhibere testes: mihi soli dic peccatum priuatim, &c.* Idem homil. 31. in epist. ad C Hebræos: *Non tibi*, inquit, *dico vt te prodas in publicum, neque vt te apud alios accuses.* Idem homil. 8. de Pœnitentia: *Non reueles*, inquit, *vlcus, non in commune theatrum accusationem producas, non delictorum testes statuas.* Idem homil. de publicano ad cap. 18. Lucæ: *Admoneo te vt assiduè confitearis: neq; enim te ad theatrum duco conseruorum tuorum, &c.* Ex his locis euidenter colligitur, Chrysostomum de publica Confessione loqui, cùm à confessione hominibus facienda populum dehortatur.

AT, inquies, Confessioni quæ fit hominibus, CHRYSOSTOMVS opponit Cõfessionem, quæ fit soli Deo in anima, siue intra conscientiã confitentis, cogitatione, nõn lingua; igitur excludit omnem confessionem quæ fit hominibus, siue D publicam siue priuatã: non enim Confessio priuata facta coram Sacerdote, dici potest facta esse in anima, siue intra cõscientiam, siue cogitatione, non lingua. Verba eius hæc sunt, homil. 2. in Psal. 50. *Si confunderis dicere alicui quia peccasti, dicito ea quotidie in anima tua.* Homil. de Pœnitentia & Cõfessione: *Nunc autem neq; necessarium est præsentibus testibus confiteri: cogitatione fiat delictorum exquisitio: absq; teste sit hoc iudicium: solus te Deus confitentem videat.* Homil. 31. in epist. ad Hebræos: *Ante Deum confitere peccata tua: apud verum Iudicem cum oratione delicta tua pronuncia, non lingua, sed conscientia tua memoria.* Homil. 8. de Pœnit. *Non delictorum testes statuas: intus in conscientia, assistat nemini, præter eum, qui tuncta videt, Deum, reforma quod deliquisti.*

RESPONDEO, Chrysostomum in his locis opponere Confessioni publicæ, confessionem, quæ fit soli Deo in conscientia, sine sono verborum: quia non loquitur de Confessione, vt ordinatur ad Absolutionem Sacerdotalem, quę propriè pars est Sacramenti Pœnitentiæ essentialis; sed de Confessione vt ordinatur ad confusionẽ & erubescentiam, quæ pars dici potest Satisfactionis. Illa enim Cõfessio publica, quam sustulit Nectarius, non erat instituta, vt per eam Sacerdos cognosceret peccata pœnitentis, & inde rectè iudicaret, essetne pœnitens ligandus, vel absoluendus, aut quæ Pœnitentia imponenda esset: sed solùm vt pœnitens publica illa confusione accepta, partem pœnæ, quæ peccatis eius debebatur, lueret. Porrò Chrysostomus rectè monet, non esse necessarium ad eiusmodi finem obtinendum, publicè, vel etiã priuatim confiteri hominibus: sed satis esse, cũ dolore & lachrymis confiteri Deo, & sic satisfacere, adiunctis precibus, eleemosynis, ieiuniis, aliisq; piis, laboriosisq; operibus. Quod autem ad alium finem, nimirũ, vt Sacerdos nouerit morbos pœnitentis, quibus medicinam Pœnitentiæ applicare debet; necessaria sit Confessio, ostendimus suprà ex lib. 2. de Sacerdotio, eiusdẽ Chrysostomi, nec nõ ex testimoniis Basilij, Nisseni, & aliorum Patrum Græcorum, à quibus nullo modo credibile est Chrysostomum dissensisse.

ADDE quòd si Chrysostomus in locis supra citatis, de Confessione respectu cuiuscunq; finis loqueretur; non solùm nobiscũ, & cum tota Ecclesia, sed etiam cum Aduersariis nostris pugnaret. Aduersarij enim confessionem talem aliquorũ grauium delictorum coram Ministro vtilissimam, vel etiam necessariam esse censent: Chrysostomus autem, cõfessionem coram hominibus non solùm dicit non esse necessariam, sed etiam apertè damnat, ac reiicit; sic enim loquitur homil. 4. de Lazaro: *Caue homini dixeris, ne tibi exprobret.* & homil. 8. de Pœnitentia: *Non reueles vlcus, non delictorum testes statuas.* Quare Chrysostomus solùm Confessionem publicam reiicit, vt erat pars quædam Satisfactionis: ex quo sequitur, Confessionem etiam priuatam, non esse necessariam ad illum eundem finem, licet ad alium finem necessariam esse, neq; ipse hoc loco neget, & alibi satis apertè confirmet.

CAPVT XVII.

Argumentum IV. Caluini.

POST obiectionem illam ex Chrysostomo, Caluinus multa differit in eodem capite, à sectione 9. vsq; ad 16. de variis Confessionum formis: non pauca etiam more suo, non tam argumentando, quàm calumniando, dicit in decretum Concilij Lateranensis. Sectione autem 16. redit ad argumenta, atq; obiicit verba illa Psalmi 18. *Delicta quis intelligit?* & illa Psalm. 37. *Iniquitates meæ*

supergressæ sunt super caput meum, ex quibus locis ita concludit: *Quis suorum peccatorum nunc supputationem cogitet, vbi Danidem videt suorū numerum inire non posse?* Deinde sectione 17. & 18. rem exaggerat multis verbis, quæ frustra hoc loco adscriberētur: summa est, enumerationem peccatorum esse impossibilem, & idcircò neq; à Deo fuisse imperatam, neque ab Ecclesia imperari iure potuisse.

SED obiectio ista, qua etiā vtitur Philippus in Confess. Augustana, & ceteri Sectarij passim, nō modò per se tenuis est, sed etiam ex verbis eiusdem Caluini eodem in loco positis, apertissimè soluitur. Docet enim Caluinus, sectione 18. in Confessione quæ Deo fit, non satis esse, generatim confiteri ac dicere, Peccator sum: sed oportere quantum in nobis est, singula peccata accuratè confiteri. Quod idem Catholici omnes docent de Confessione quæ fit Sacerdoti. Neq; enī iubēt omnia omninò peccata enumerari, sed ea solùm, quæ post diligentem excussionē memoriæ occurrunt: diligentem autem excussionem vocāt, quam in rebus grauioribus ordinariè homines adhibere solent. Deniq; id solum iubent, vt peccata omnia, quantū in nobis est (qua phrasi Caluinus vtitur in explicāda Confessione quę Deo fit) enumeremus, dum coram Sacerdote conscientiam nostram aperimus.

Quæcunq; igitur Caluinus obiicit contra enumerationem peccatorum in Cōfessione quæ fit homini, eadem obiici possunt contra enumerationem peccatorum in Confessione quæ fit Deo. Nam si illa enumeratio est impossibilis, & hæc est impossibilis: si illa est crudelis carnificina, & hæc est crudelis carnificina: si illa facit hypocritas, & hæc facit hypocritas: & cōtrà, si hæc ab his incommodis libera est (vt Caluinus dicere cogitur) quia non est facienda, nisi quantum in nobis est; & illa ab his incommodis libera est, quia non est facienda nisi quantum in nobis est: & quemadmodum in Confessione quę Deo soli fit, post enumerationē eorum, quę recordamur, addimus: *Delicta quis intelligit? ab occultis munda me Domine, &, Peccaui super numerum arenæ maris:* & tamē omnium peccatorum indulgentiam exspectamus: sic etiam in Cōfessione quæ fit homini, vel potius per hominem Deo: post enumerationem eorum quæ recordamur, addimus: *Delicta quis intelligit, &c.* & nihilominùs integram peccatorum omnium indulgentiam exspectamus.

CAPVT XVII.

Diluitur argumentum V. Caluini.

VLTIMA Caluini obiectio habetur in eadem sectione 18. vbi ex verbo Dei iactat se demonstrasse, sine Confessione aut eius voto, posse homines iustificari: *Non alia*, inquit, *nunc est peccatorum remissio, quàm semper fuit. Quotquot remissionem peccatorum à Christo obtinuisse leguntur, non leguntur in aurem Sacrificuli cuiusdam confessi, nec sanè confiteri poterant, vbi nec Sacrificuli Confessionarij erant, nec ipsa etiam Confessio: et multis postea seculis inaudita fuit hæc Confessio, quibus sine hac conditione remittebantur peccata. Sed ne quasi de re dubia longiùs disceptemus, verbum Dei apertum est, quod æternum manet: Quotiescunque ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor. Huic verbo, qui aliquid audet adiicere, non peccata ligat, sed Domini misericordiam.*

HÆC obiectio quatuor quasi membris continetur, quæ singillatim excutiēda sunt. PRIMVM assumit Caluinus, non aliam esse nunc remissionem peccatorum, quàm semper fuit: & quia Cōfessio auricularis non semper fuit, inde colligi vult, eam non esse ad iustificationem impij necessariam.

SED si hęc argumentatio aliquid verè concluderet, non solùm Confessio, sed etiā Baptismus in discrimen adduceretur: nam vt Confessio, ita etiam Baptismus non semper fuit, & tamen scriptum legimus Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum:* quæ tempore legis veteris nusquam legebātur. Quare si nunc est remissio peccatorum, quæ semper fuit; aut Baptismus nunc necessarius non est, & Christus (quod absit) mentitur; aut ab initio seculi, Baptismus ex aqua & Spiritu sancto necessarius fuit, quod nemo sanæ mentis dicere potest. Quemadmodum autem ex Euangelio demonstramus, nunc Baptismum ad remissionem peccatorum requiri, qui in lege veteri non requirebatur; quia scriptum est: *Nisi quis renatus fuerit, &c.* sic etiam ex Euangelio demonstramus, Confessionem peccatorum ad iustificationem hoc tempore necessariam esse, quæ tempore Patrum Testamenti veteris necessaria non erat: quia scriptum est Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* quod in lege veteri scriptum non erat.

DEINDE assumit Caluinus, eos omnes, quibus Christus peccata dimisit, sine Confessione auriculari iustificatos fuisse: ex quo cōcludi vult, nunc etiam sine Confessione auriculari homines iustificari posse.

SED facilis est solutio, eaq; triplex. PRIMVM enī, quo tempore Christus propriæ vocis ministerio homines iustificabat, nondum Sacramentum Confessionis instituerat: proinde nihil est mirum, si absq; Confessione pœnitentes reconciliauit. DEINDE Christus auctor Sacramentorum, à Sacramētis suis non dependebat, & ideo non modò sine Confessione, sed etiam sine Baptismo peccata interdū remittebat. DENIQVE Christus Deus erat, & ideo peccata contra se, suamq; legem facta, simpliciter donare poterat: nos autem ministri sumus, neq; vt Dñi, sed vt Iudices à Domino cōstituti, vel soluimus, vel ligamus: quare necesse habemus, caussas diligenter expendere, & ex ipsa reorū Confessione diiudicare, quid in re tanta sit nobis agēdum, ne fortè

perpe-

perperam ligemus, aut soluamus, & dum hominibus peccata remittimus, Dñm offendamus.

TERTIO Caluinus assumit, multis posteà seculis inauditam fuisse hanc Confessionem.

SED hoc falsum esse, Caluinus ipse testatus est in hoc eodem capite §. 7. cùm ait: *Miror qua fronte ausint contendere, Confessionem, de qua loquuntur, iuris esse diuini: cuius equidem vetustissimum esse vsum fatemur.* & quamuis id Caluinus non diceret; testimonia à nobis allata, Irenæi, Tertulliani, Origenis, Cypriani, & aliorū, ad quæ Caluinus respexit, cùm vsum Confessionis, de qua loquimur, vetustissimum esse confessus est, planè euincerēt, falsum esse quod hoc loco idem Caluinus ait, multis seculis post Christum inauditam fuisse hanc Confessionem.

QVARTO denique adiungit verba illa Ezechielis, cap. 33. *Quotiescunq; ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor.* ex quibus euidenter concludi existimat, sine Confessione aut eius voto, remitti posse peccata.

SED hoc argumentum adeò non timuit sanctus Leo, vt in eadem epistola 91. ad Theodorū, hunc ipsum locū Ezechielis adduxerit. vbi paulò antè scripserat, Deum ordinasse, vt sine Sacerdotum supplicatione indulgentia diuina nequeat obtineri. Et iure nō venit in mentem sancto Leoni, vt hoc argumentum timeret, cùm nō ignoraret neminem esse, qui vt oportet, ingemiscat, qui nō cupiat ea remedia animæ suæ vulneribus applicari, quæ Deus pro temporum varietate instituit. Alioqui si simpliciter gemitus quicunq; sufficeret ad salutem, non solùm Confessio, sed etiam Baptismus necessarius nō esset: addo etiam, sine fide, spe, & charitate homines iustificandos; quis enim prohibet, quo minus ob solum temporale damnum aliquis ingemiscat? Quemadmodum igitur in eo gemitu, cui salus à Deo promittitur, includitur fides, spes, charitas, peccati detestatio, & propositum vitæ melioris, ita etiā Baptismi aut Confessionis votum ac propositū continetur: & sicut non addit ad verba Dñi, sed illa congruenter exponit, qui ad iustificationē præter gemitum, fidem, spem, charitatem, & alia quæ diximus, exigit; sic etiam non addit, sed exponit, qui præter gemitum, votùm Baptismi aut Confessionis requirit.

CAPVT XVIII.

Diluitur I. obiectio Mart. Kemnitij.

MARTINVS Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 976. & sequentib. multa argumenta contra necessitatē Confessionis adducit, quæ cùm ex Caluini Institutionibus ferè deprōpta sint, dissoluta videri possunt. Percurrā nihilominùs omnia, vt vel ea soluam, vel iam soluta esse ostendam.

PRIMA obiectio habetur pag. 986. vbi hoc argumentū Kemnitius facit: *Non aliter Christus Apostolos misit, quàm ipse missus fuerat. Ioan. 20. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. At ipse ad generalem confessionem, vel ore, vel signis aliis expressam; Absolutionem impertiebatur, neq; singulorum peccatorum enumerationem exigebat, vt patet Luc. 7. de peccatrice. & Matth. 9. de Paralytico: non igitur debent Ministri à pœnitentibus exigere singulorum peccatorum enumerationem.*

RESPONDEO, verba illa: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*, non ita accipienda esse, quasi eodem modo debuerint Apostoli omnia facere, quo à Christo ipso fiebant: alioqui enim non debuissent, Actor. 2. Apostoli baptizare in remissionē peccatorum, quia Christus sine Baptismo peccata remisit Magdalenæ, & Paralytico; nec debuissent Actor. 8. per impositionem manuum Spiritum sanctum dare, quia Christus non manus imponendo, sed insufflando Spiritum sanctum dedit. Ioan. 20.

IGITVR misit Christus Apostolos, sicut ipse missus fuerat à Patre; quia potestatem eis dedit ligandi, & soluendi, vt ipse à Patre acceperat: quę est Chrysostomi expositio. Sed tamen accepit ipse vt Filius, & proinde talem, ac tātam, vt posset etiam sine Sacramentis iustificare: dedit autem eam Apostolis, vt ministris, ac seruis, ac per hoc longè minorem, & Sacramentis, aliisq; mediis à se institutis alligatam.

MISIT ETIAM Christus Apostolos, vt ipse à Patre missus fuerat, quia ad id eos misit, ad quod ipse fuerat missus, videlicet ad reconciliādos homines Deo, ad Euangelium prædicandū, ad Ecclesiam propagandam: quæ est expositio Cyrilli.

DENIQVE misit Christus Apostolos, vt ipse à Patre missus fuerat, qa misit eos, non ad delicias, sed ad crucem, licet vehementer amaret: quemadmodum ipse à Patre infinito amore diligebatur & tamen ad passionem, & mortem, nō ad mundi gaudia mittebatur: quæ est explicatio S. Gregorij, homil. 26. in Euangelia.

CAPVT XIX.

Diluitur II. obiectio Kemnitij.

SECVNDA obiectio Kemnitij habetur pag. 1007. vsq; ad pag. 1014. vbi argumentū ducit ex historia Nectarij, cuius hæc summa: *Confessio publica abrogata fuit, & mutata in priuatam ab Episcopis, tempore Decij Imperatoris, & postea, Confessio autem priuata abrogata fuit tempore Nectarij: igitur nec publica, nec priuata Confessio necessaria est Iure diuino; neq; enim sancti illi Patres Ius diuinum tollere ausi fuissent.*

Confirmat etiam hoc argumentum Kemnitius ex historia Socratis, lib. 5. cap. 19. vbi legimus mulierem quandā confessam esse Presbytero pœnitentiario κατὰ μέρος, id est, ex parte: ex quo sequitur, non fuisse tunc necessarium, confiteri omnia peccata integrè Iure diuino. Confirmat rursus ex eadem historia, vbi legimus, vnum fuisse Presbyterum Pœnitētiarium in tota

Ecclesia Constantinopolitana. Hinc enim colligimus, non fuisse necessarium eo tempore, vt singuli peccata omnia confiterentur; neq; enim in tam ampla vrbe, vbi erãt 60. Presbyteri, tempore Iustiniani, potuisset vnus Presbyter, tot ac tam longas Confessiones audire.

RESPONDEO, totum hoc argumentum ex imperitia coagmentatum esse. NAM quòd primo loco Kemnitius dicit: Confessionem publicam abrogatam fuisse tempore Decij ab Episcopis, falsum est, & ex ignorantia manifesta profectum. Nam quòd Sozomenus scripsit, iuxta fidem Cassiodori in hist. Tripartita, lib. 9. cap. 35. visum esse sacerdotibus ab initio, vt peccata tanquam in theatro panderentur: refert Kemnitius ad ea tempora, quæ Nouatianam hæresim, & imperium Decij præcesserunt. DEINDE, vult istam constitutionem de publica Confessione faciẽda, abrogatam fuisse ab Episcopis, qui fuerunt tempore hæresis Nouatianæ, Decio imperante; & hanc esse appendicem illam, de qua loquitur Socrates.

SED toto cœlo aberrat. Sozomenus em̃ cùm dicit (iuxta fidem Cassiodori) visum esse Episcopis, qui ab initio fuerunt, vt peccata tanquam in theatro panderentur; loquitur de constitutione facta tempore Nouatianæ hæresis, non de aliqua alia priore: & hæc ipsa constitutio, non autem huius constitutionis abrogatio, est appendix, de qua loquitur Socrates; proinde tantùm abest, vt tempore Decij fuerit abrogata Confessio publica, vt potiùs tunc primum fuerit ab Episcopis imperata.

Id autem ita esse, probatur PRIMO. Si Episcopi tempore Decij abrogãssent Confessionem publicam, & solùm priuatã retinere voluissent, vt Kemnitius dicit: illa non fuisset appendix, siue additio ad veterem canonem, sed potiùs detractio, siue abrogatio veteris canonis. At vera fuit additio atq; appendix, teste Socrate, vt eam etiam vocat Kemnitius, quam Episcopi tempore Decij fecerunt: ergo nõ abrogãrunt Confessionem publicam, sed eam potiùs addiderunt ad priuatam.

SECVNDO, si tempore Decij abrogata fuisset Confessio publica, non potuisset accidere scandalum tempore Nectarij ex Confessione, neque vlla fuisset caussa, cur Nectarius Presbyterum pœnitentiarium de Ecclesia tolleret: constat enim ex Socrate, scandalum illud ex publica Cõfessione mulieris natum esse.

TERTIO. Sozomenus scribit, ab illis ipsis Episcopis constitutum fuisse Presbyterum pœnitentiariũ, qui decreuerãt, peccata quasi in theatro publicè esse pandenda. Sed Presbyterũ pœnitentiarium cõstitutum fuisse tempore Decij, scribit Socrates: ergo decretum illud de Confessione publicè facienda, ab Episcopis illis editum est, qui fuerunt tempore Decij, non autem ab antiquioribus, vt Kemnitius somniat.

NEQVE obstat, quod Sozomenus dicat, decretum illud factum esse ab Episcopis, qui ab initio fuerunt: nam qui fuerunt tempore Decij, dicũtur fuisse ab initio, quia proximi fuerunt temporibus Apostolicis, & multò antiquiores erãt, quàm esset Nectarius, qui decretum illorum sustulit, aut Sozomenus, qui sublatum retulit.

QVARTO, Sozomenus scribit, decretum Episcoporum, qui ab initio fuerunt, quiq; Presbyterum pœnitentiarium constituerunt, à Nectario abrogatum fuisse. Constat autem ex Socrate, à Nectario abrogatum decretum Episcoporum, qui tempore Decij Ecclesias gubernabãt: iidem igitur sunt Episcopi, qui ab initio apud Sozomenum, & qui tempore Decij apud Socratem fuisse dicuntur. Quare appendix, de qua loquitur Socrates, est ipsa constitutio, de qua loquitur Sozomenus, non autem eius abrogatio, vt sine vlla caussa fingit Kemnitius.

PORRO, hoc fundamento euerso, ruit ædificium totum argumenti Kemnitiani. Nam quòd secundo loco Kemnitius affirmat, Cõfessionem priuatam abrogatam fuisse à Nectario; falso nititur fundamento, quòd videlicet appendix ad veterem canonem, quam Nectarius sustulit, fuerit mutatio Confessionis publicæ in priuatam. PRÆTEREA cap. 14. demõstrauimus cõtra Caluinum, Confessionem publicam, non autẽ priuatam, à Nectario abrogatam fuisse.

QVOD etiam Kemnitius dicit in confirmatione prima; mulierem quandam confessam esse ex parte, non autem integrè: ex peruersa interpretatione Græcæ vocis natum est; illud em̃ κατὰ μέρος, non significat hoc loco, ex parte, sed particulatim, vt reddidit Ioannes Christophorsonus, omnium iudicio Græcæ linguæ peritissimus. Ex quo intelligimus, fœminam illam confessam esse in particulari omnia peccata, vt Catholici faciunt, non autem generatim, vt faciunt Lutherani.

QVOD deniq; in 2. confirmatione Kemnitius addit, non potuisse tot Confessiones ab vno Presbytero audiri, iam suprà explicatũ est in solutione 2. obiectionis Caluini, cap. 14. vbi ostendimus, Presbyterum illum, non omnium pœnitentium Confessiones audire debuisse, sed eorũ tantùm, qui publicam Pœnitentiam agebant.

CAPVT XX.

Diluitur III. obiectio Kemnitij, & simul obiectiones Brentij.

TERTIA obiectio Kemnitij, quæ habetur pag. 1019. sumitur à testimoniis Patrum: ac præter loca quædam S. Ioannis Chrysostomi, ad quæ responsum est suprà, cap. 14. adducit PRIMO CASSIANVM, qui collat. 20. capit. 8. sic loquitur: *Quòd si verecundia retrahente reuelare coram hominibus erubescis, illi quem latere non possunt confiteri iugi supplicatione*

catione non desinas, qui & absq; vllius verecundia publicatione curare, et sine improperio peccata donare consueuit.

SED non potest dubiũ esse, quin Cassianus doctorem suum Chrysostomum sequutus sit, & ideò in eundem sensum hęc eius verba accipienda sint, in quem accipienda esse demonstrauimus verba Chrysostomi, cap. 15. quanquam Cassiani verba faciliùs explicentur, cùm nihil adiunctum habeant, vnde excludi videatur Confessio priuata. Quòd enim ille dicit in numero multitudinis: *Si reuelare coram hominibus erubescis*, ad Confessionem publicam pertinet, quæ coram multis fieri solebat: quòd autem addit, Deo esse confitendum, commodè accipi potest de Confessione, quæ fit Deo per sacerdotem. Nam circumstantiæ illæ: *Qui & absq; verecundia publicatione, & absq; improperio peccata donare consueuit*, satis apertè indicant, Confessionem illam notari, ex qua publicatio, & improperium sequebatur: quæ duo longè absunt à Confessione secreta, quæ fit vni soli, vt locum Dei tenet.

SECVNDO loco adducit ORIGENEM, qui homil. 2. in Leuiticum, enumerat varios modos, quibus peccata purgantur, & inter eos ponit Confessionem, quæ fit sacerdoti: ex quo sequitur, vt licet Confessio peccatorum sacerdoti facta, sit vtilis, non sit tamen necessaria.

SED facilis est responsio. Modi siquidem illi, quos eo loco ponit Origenes, non sunt omnes, & singuli per se sufficientes ad peccati remissionem, sed pleraque eorum includunt alios, saltem in voto: hi sunt enim modi, quos ille enumerat: *Baptismus, Martyrium, Eleemosyna, Iniuriarum condonatio, Conuersio peccatoris, Charitas, et Pœnitentia, siue Confessio.* Certum autem est, solam Eleemosynam, aut iniuriæ condonationem, aut cetera, quæ ibi enumerantur, sine Baptismo in re vel in voto, non sufficere ad iustificationem, licet suo modo iuuent: & quemadmodum non baptizatis illa non sufficiunt sine Baptismo, ita etiam baptizatis illa non sufficiunt sine Confessione, in re vel in voto. DENIQVE obseruent Lutherani, inter tot modos ab Origene numeratos, nullum locum fidei esse tributum, cui soli tribuere solent ipsi iustificationem: ex quo admittere vel inuiti coguntur, nullum eorum modorum per se solum sufficere.

HVC referri possunt duo alia testimonia Patrum, quæ omissa sunt à Kemnitio, sed citata à Breutio in Confessione VVirtembergensi, cap. de Confessione.

PRIMVM testimoniũ est AVGVSTINI, lib. 10. Cõfess. cap. 3. vbi sic legimus: *Quid mihi est cum hominibus, vt audiant Confessiones meas, quasi ipsi sanaturi sint omnes langnores meos: curiosum genus ad cognoscendã alienam vitam, desidiosum ad corrigendam suam?*

SED hoc nihil est aliud, nisi simplicibus imponere: nemo enim libros illos legit, qui nesciat, Confessionem, de qua loquitur Augustinus, nõ esse Confessionem Sacramentalẽ, sed confessionem peccatorum præteritorum, ac per Baptismum dimissorum, ad eum finem institutã, vt inde cognoscatur & laudetur misericordia Dei.

ALTERVM testimonium est AMBROSII, lib. 10. in Lucam cap. 96. vbi sic legimus: *Petrus doluit, & fleuit, quia vt homo errauit, non inuenio quid dixerit, inuenio quod fleuit, lachrymas eius lego, Satisfactionem nõ lego.* Et infrà: *Lauent lachrymæ delictum, quod voce pudor est confiteri.*

Respondeo PRIMVM eo tempore nondũ institutam fuisse Confessionem Sacramentalem, ac per hoc nihil esse mirum, si Petri confessio non legatur. Dico DEINDE sanctum Ambrosium loqui de lachrymis, quæ Confessionem quandam continent, vt cùm quis conuictus erroris ab alio, non voce, sed lachrymis fatetur errorem. Sic enim S. Petrus, cùm sciret Christo notum fuisse crimen suum, non voce, sed lachrymis confessus est: id quod omninò sufficit in Cõfessione, quę fit Deo, qui omnia nouit. Quod autem sanctus Ambrosius in lachrymis B. Petri confessionem agnouerit, perspicuum est ex illis verbis: *Maluit Petrus suum accusare peccatum, vt iustificaretur fatendo, quàm grauaretur negando. Iustus enim in principio accusator est sui: & ideò fleuit.* item ex illis: *Verecunda lachryma siue horrore culpam loquuntur: lachrymæ crimen sine offensione verecundiæ confitentur.* Quæ omnia accipienda sunt de Confessione, quæ fit Deo, aut etiam homini, qui crimen antea nouerit.

CAPVT XXI.

Soluitur IV. obiectio Kemnitij.

QVARTA Kemnitij obiectio habetur, p. 1024. vbi sex caussæ numerantur, ob quas Lutherani reiecerunt Confessionem, in qua enumerantur omnia peccata: *Hæc est*, inquit, *vetus illa carnificina conscientiarum, quam gladio Spiritus Ecclesiæ nostræ excusserunt, propter multas grauissimas caussas.* PRIMO *quia imponitur conscientiis, cùm nec Christi, nec Apostolorum, vel præceptum, vel exemplum habeat.* SECVNDO, *nullam in verbo Dei promissionem habet.* TERTIO, *Euangelium transformat in legem: statuit enim remissionem pendere ex enumeratione.* QVARTO, *gratuitæ condonationi substituit meritum enumerationis, & Satisfactionis. Confessionem meritoriam esse ad culpæ remissionem, pœnæ diminutionem, paradisi apertionem, & salutis fiduciam, Scholastici expressè tradunt.* QVINTO, *conscientiam adducit in dubitationem, & desperationem, scrupulosa illa enumeratione: videns enim se non posse omnia delicta colligere, nunquam acquiescit: dubitatio verò extinguit fidem.* SEXTO, *exigit rem impossibilem, constat enim plurima peccata nos intelligere, nec meminisse, iuxta illud, Delicta quis intelligit?*

RESPONDEO, tam esse veras istas caussas, quàm est elegans illa sentẽtia, qua dicitur, Carnificina gladio excuti. Ac PRIMAM quidem caussam falsam esse, cognosci potest ex iis, quæ suprà à nobis disputata sunt, vbi ex Euangelio,

exActis

ex Actis Apostolorum, & ex epistolis Pauli, Ioannis, & Iacobi, Confessionem deduximus omnium peccatorum. A

SECVNDAM caussam falsam esse, testantur illa verba Domini, Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt.* Neque enim (vt suprà docuimus) scire possunt Sacerdotes, quæ peccata remittere, & quæ retinere eos oporteat, nisi peccata ipsa plenè, atque integrè nouerint. Item illa 1. Ioan. 1. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra.*

TERTIA caussa calumniam manifestam, ac mendacium cótinet. Neq; enim ita pendere remissionem ab enumeratione, Catholici docent, B vt nisi quis omnia peccata enumerare potuerit, reconciliari nequeat: siquidem facilè potest accidere, vt vel propter obliuionem, vel propter ignorantiam, vix minimam partem suorum criminum quis aperiat, & tamen absoluitur, & verè absolutus creditur ab omnibus peccatis.

NEQVA verò Euangelium in legem conuertit, quicunque conditionem alicuius operis exigit ad iustificationem, nisi totum Euangelium negare velimus. Quid enim sonant verba illa: *Nisi quis renatus fuerit, &c.* Ioan. 3. &, *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c.* Ioan. 6. &, *Nisi Pœnitentiam habueritis, &c.* Luc. 13. &, *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Matth. 19. & alia permulta, nisi códitionem? DEINDE si Euangelium in legem C conuerteret, quicunque diceret remissionem peccatorum pendere aliquo modo ab enumeratione, quæ fit in Confessione coram Sacerdote: in eundem errorem incideret, qui diceret, remissionem pendere ab enumeratione, quæ fit in Confessione coram Deo. Ac hoc ipsum, ex doctrina veterum Patrum, disertis verbis affirmat Kemnitius, pagin. 982. vbi sic loquitur: *Dicunt Patres, peccata confessione reuelanda, in specie expendenda, curiosiùs discutienda, explicanda, detegenda, enumeranda: dicunt peccata solui per Confessionem; impossibile esse saluari citra Confessionem. Sed Chrysostomus addit interpretationem; hæc intelligenda esse non de externa confessione homini facienda, sed de interiori, quæ fit Deo.* Hæc ille. Non disputo nunc, an sententiæ Pa- D trum patiantur interpretationem istam, & num ad eam solam Confessionem pertineant, quæ Deo fit: sed tamen nemo, opinor, tam excors erit, qui non videat Kemnitium ex sententia Patrum id admittere, quod paulò pòst in Catholicis reprehendit, nimirum remissionem ab enumeratione pendere.

QVARTA caussa similis est tertię. Scholastici enim Doctores tradunt quidē, multùm conferre tùm Cōfessionem, tùm Satisfactionem ad salutem; sed nec dicunt, per Confessionē nos mereri remissionem peccatorum, nisi fortè ex congruo, nec substituunt meritum enumerationis gratuitæ condonationi: hæc eñ mendacia Kemnitij, non Theologorum sententiæ sunt.

PORRO encomia Confessionis longè maiora extant apud Patres, quàm apud vllos Scholasticos, vt mirum sit, Kemnitium ea in Scholasticis reprehendere, quæ negare non potest, multo vberiùs in antiquis Patribus inueniri. Ac vt pauca exempli gratia referam: S. AMBROSII est illa sententia, lib. 2. de Pœnitentia, cap. 6. *Soluit criminum nexum, verecunda confessio peccatorum.* Sancti PACIANI verba sunt, in Parænesi ad Pœnitentiam: *Gehennam recordemini, quam vobis Exomologesis extinguit.* S. Ioannis CHRYSOSTOMI est illud, homil. 20. in Gen. *Confessio peccatorum, abolitio est delictorum.* qui etiam homil. 5. in Genes. anteà dixerat, Confessione peccata lauari, & fiduciam salutis in fine præberi.

Ac (vt omittam cetera) nónne ipse Kemnitius paulò antè ex Patribus annotauit, peccata solui per Confessionem, & impossibile esse sine Confessione saluari? NEQVE refert, quod Patrum sententias Kemnitius intelligendas esse velit, de Confessione quæ fit Deo. Nam si gratuitæ condonationi repugnaret virtus & efficacia, quam tribuunt Scholastici Confessioni, quæ fit Sacerdoti; repugnaret etiam virtus, & efficacia, quam tribuunt Patres Confessioni, quæ fit Deo: vtraq; enim Confessio est opus nostrum.

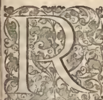
QVINTA, & SEXTA caussa, quòd illa enumeratio sit impossibilis, & ad desperationem adducat; iam suprà refutatæ sunt, & rursus ex ipso Kemnitio refutari possunt. Nam si enumeratio in Confessione, quę coram Sacerdote facienda est, in desperationem adducit, & impossibilis est: idem profectò dici poterit de enumeratione in Confessione coram Deo; vel potiùs longè faciliùs desperabunt, qui coram Deo, qui falli nullo modo potest, omnia peccata enumerare debebunt, quàm ij, qui coram hominibus id facturi erunt. Admisit autem Kemnitius pagina 982. peccata coram Deo in specie explicanda, enumeranda, & cōfitenda esse, & citra istam Confessionem impossibile esse hominem saluari. Quarè necessariò iam cogitur, aut carnificinam illam, quam gladio spiritus se excusisse iactauerat, amplecti, ac tueri: aut certè concedere, enumerationem, quam Catholici exigunt, neque impossibilem esse, neque ad desperationem adducere, neque carnificinam nominari posse.

LIBER

LIBER QVARTVS DE POENITENTIA:

In quo de Satisfactione agitur.

RESTAT SATISFACTIO, QVAE TERTIA EST POENITENTIAE pars, de qua breuiter disseremus, tùm quòd haec disputatio ferè pertineat ad locum de Iustificatione, quem tomo 3. reseruamus; tùm quòd Aduersarij Catholicorum disputationibus eruditi, aut conuicti, multa iam concedant, quòd attinet ad Satisfactionem, de quibus acerrimè anteà dimicabant.

Porrò vniuersa haec disputatio tribus partibus continetur. PRIMVM *enim explicandus est controuersiae status.* DEINDE *quoniam statu controuersiae explicato, quinque existent quaestiones, tractandae erunt singulae seorsum.* POSTREMO *dissoluenda erunt argumenta, quae ab Aduersariis adferuntur.*

CAPVT PRIMVM.

Status controuersiae explicatur.

VT IGITVR CONTROVERSIA DE Satisfactione intelligatur, animaduertendum est, SATISFACTIONEM nihil esse aliud nisi actionem, qua is qui alterũ læsit, tantum facit, quantum satis est ad iniuriam compensandam; siue quantum is qui læsus est, iustè exigit.

Ex quo sequitur, vt non sit idem Restitutio, quod Satisfactio. Restituere enim, est cessare ab iniuria, non iniuriam factam sarcire: nam qui rem alienam inuito Domino retinet, tamdiu facit iniuriam, donec rem illam non reddit. ADHAEC Restitutio respicit damnũ re ipsa illatum: Satisfactio personam iniuria affectam, etiamsi illa damnum nullum acceperit. Quocirca Deo nihil restitui potest, cùm ipse damnum nullum patiatur: potest tamen eidem satisfieri, cùm iniuria à nobis afficitur. ITAQVE Restitutio in rebus, Satisfactio in actionibus versatur: & restaurat Iustitiã Restitutio quoad æqualitatem rerũ, vt cùm ea, quæ furto ablata sunt, redduntur: restaurat Satisfactio Iustitiam quoad æqualitatem actionum, vt cùm is qui alium contumelia affecerat, ab eo veniam petit.

Quemadmodũ autem Iustitia, quæ in actionibus versatur, duplex est; ita duplex etiam est Satisfactio. ALIA Iustitia est, quę versatur in absoluta, & perfecta ęqualitate; vt cùm tantum honoris vnus alteri tribuit, quantum eius dignitas A absolutè exigit. ALIA est iustitia, quæ non consistit in perfecta, & absoluta æqualitate, sed in æqualitate imperfecta, quę ex pacto, aut donatione, vel acceptatione alterius pendet; veluti cùm quis eum honorem principi defert, quem is sibi deferri lege mandauit, licet is honor inferior sit Principis dignitate.

Ita Satisfactio ALIQVANDO fit ad absolutã, & perfectam æqualitatem; vt cùm actio contumeliosa inter duos homines ęquales recompensatur per aliam contrariam, tantum habentem honoris, quantum alia habuerat contumelię. ALIQVANDO autem fit ad æqualitatem imperfectam; vt cùm is, qui pertulit iacturã decem millium aureorum, satisfieri sibi patitur cessione B omnium bonorum, licet ea bona ad summã tot millium non perueniant.

IAM igitur inter omnes cõuenit, inter Deum & homines non posse esse Iustitiam illam perfectam, & absolutã: proinde nec Satisfactionem. Quidquid enim sumus, Dei sumus: quidquid habemus, à Deo habemus; cùm in eum peccamus, infinitum bonum, quod in nobis est, lædimus; quidquid autem nos habemus, & sumus, exiguũ est, ac finitum. Quare nisi aliqua acceptatio aut donatio intercedat, nemo potest illi pro peccatis in eum admissis satisfacere: neque de hac re vlla controuersia esse potest, cùm etiam ethnici Philosophi intellexerint & scripserint, Deo non posse ab hominibus paria reddi. Tota igitur con-

trouersia est, Vtrum saltem imperfecta illa Satisfactio, quæ acceptatione, & donatione eius nititur, locũ habeat in Sacramento pœnitentiæ.

Rursus animaduertendum est, Satisfactione compensandam esse inæqualitatem, quæ non solùm iustitiæ, sed etiam amicitiæ contraria est, vt sanctus Thomas rectè docet in 4. dist. 15. quæst. 1. art. 3. quemadmodum enim qui alterum lędit, iustitiam simul, & amicitiam violat: ita qui satisfacit, & iustitiam & amicitiam restaurare, ac redintegrare debet. Et quãuis vna actione possit aliquando iustitię simul, & amicitiæ satisfieri; tamen sæpè contingit, vt vna actio solam iustitiã aut solam amicitiam restauret.

B Si quis à Iudice comprehensus, tantum pœnę subire cogatur inuitus, quantum ipse iniuriæ in alium intulit, satisfiet sine dubio supplicio illo iustitiæ, nec tamen inter eos amicitia reformabitur, quæ inter inuitos esse non potest. Contrà autem, si quis ita grauiter aliquem læserit, vt nõ posit, nisi longo tempore, iniuriam compensare: is quidem poterit humili prece continuò veniam petere, atque in gratiam eius redire quem læserat; deinde tamen suo tempore pro iniuria integrè satisfacere tenebitur.

Iam igitur cùm homines peccant in Deum, amicitiam simul, & iustitiam violant, vt notum est. Ac pro amicitia quidem reformãda, non potest homo Deo satisfacere: nam, vt suprà diximus, satisfactio hominis erga Deum, accepta- C tione ipsius Dei necessariò indiget; acceptatio autem amicitiam præsupponit. Et præterea vt satisfactio sit aliquo modo ad æqualitatẽ, oportet, vt sicut offensio habuit infinitatem quãdam ex parte obiecti: sic habeat satisfactio infinitatem aliquam ex parte principij satisfacientis; proinde requiritur, vt opera satisfactoria fiant à Spiritu Dei hominem inhabitante, siuè ab ipso homine vt membro Christi, ac filio Dei iam per gratiam, & charitatem effecto. Non igitur fieri potest, vt pro instauranda amicitia cũ Deo, homines satisfaciant: & hoc est quod Theologi communiter docent, Satisfactionem non offerri Deo neq; exigi ab hominibus pro culpa; gratis enim nos à culpa iustificat Deus, gratis ami- D citiam suam nobis restituit.

Quod si veteres Patres interdum actionibus humanis tribuere id videntur, vt Deum ex inimico amicum reddant, atq; adeò pro expiãda culpa satisfaciant: interpretãdi sunt de Satisfactione ex congruo non ex condigno, vt libro superiore diximus, de vi, & merito Contritionis.

Docet quidem Ruardus Tapperus, insignis Theologus, in explicatione art. 6. Louaniensiũ, posse hominem satisfacere Deo pro culpa, & pœna ęternà, per actus quosdam, qui ordine naturæ sequantur gratiæ gratum facientis infusionem, & præcedant remissionem peccatorum; & in eandem sententiam citat sanctum Thomam in 4. dist. 15. quæst. 1. art. 2. sed neq; necesse est

A nunc de his subtiliratibus disputare, neque certò constat, an sanctus Thomas id voluerit: satis nobis est hoc loco, Doctores omnes in eo conuenire, vt non possit vllus ante gratiam gratum facientem adeptam, Deo satisfacere: in quo ne Hæretici quidem nobis aduersantur.

Quod etiam Andreas Vega, lib. 13. in Concil. Trident. cap. 36. cõtendit satisfieri pro culpa: non repugnat iis, quæ diximus. Neque enim vult ille, satisfieri posse pro culpa, quatenus eã inducit inimicitiam cum Deo, sed solùm quatenus eam sequitur reatus pœnæ: quare quæstio solùm est de nomine.

Restat igitur controuersia solùm de Satisfactione, qua iustitiæ restauretur æqualitas: restituta siquidem amicitia per gratuitam Dei misericordiam, & per redemptionem, quæ est in Christo Iesu. Posset quidem Deus vniuersum pœnæ debitum semper condonare, vt certũ est eum facere cùm primùm per Baptismum nos in filios recipit, vel cùm martyriũ pro nomine eius subimus: sed potest etiam id velle, vt cùm peccamus post Baptismum, amicitia quidem gratis pœnitentibus, & confitentibus peccata sua, restituatur; sed maneat tamen debitum luẽdæ pœnæ, quo iustitiæ satisfiat. Quæstio igitur est. An velit Deus, vt peccantibus post Baptismum, remissa culpa, remaneat debitum luendæ pœnæ, an non: atque hoc est Primum, in quo Catholici ab Hæreticis dissident.

Quod si probatum fuerit, vt paulò post, Domino benè iuuante fiet, remissa culpa non semper remitti debitum pœnæ: existet alia Quæstio, An debitum illud pœnæ, post culpæ remissionem manens, possit per opera bona redimi. Nã (vt rectè explicat Card. Caietan. in tractatu de Contritione, quæst. 4.) pœna illa, quæ luenda restat post culpæ remissionem, est illa ipsa pœna sensus, quam in Gehenna pati debuisset peccator, remota solùm æternitate. Tria enim complectitur pœna Gehennæ: pœnã damni, pœnam sensus, & vtriusque pœnæ æternitatem: quorum Primum respondet auersioni à Deo. Secundum, cõuersioni inordinatę ad creaturas. Tertium, inimicitiæ cum sempiterno, & infinito Rege. Ex his autem tribus malis quę sunt in Gehenna; à primo & tertio liberãtur continuò, qui ad amicitiam Dei, & eius gratiam redeunt: solũ autem remanet malum illud secundũ, debitum videlicet pœnę sensus, ad tempus luendæ.

Et quoniam posset Deus velle, vt ea pœna necessariò lueretur post hanc vitam, posset etiam admittere redemptionem eius pœnę per opera laboriosa huius vitæ; & quid re ipsa Deus velit, non cõuenit nobis cum Aduersariis: propterea nascitur Secunda Quæstio, An satisfacere possint homines, pro expiando reatu illius pœnæ, qui interdũ remanet post remissionem culpæ.

Postquàm autem demonstratum fuerit, posse pœnam illam temporalem futurę vitę, quę

pro-

propriè debetur peccato, per opera laboriosa huius vitæ redimi: nascetur quæstio TERTIA, An opera laboriosa, quibus pœna peccati redimitur, tum sponte assumenda sint, tum etiam per Sacerdotes in Sacramento Pœnitentiæ iniungenda: nam in hoc etiam articulo, non parū ab Aduersariis dissidemus.

Tum succedet QVARTA, Quibus potissimùm operibus pro reatu pœnæ Domino satisfiat.

Ac demum QVINTA & postrema; Vtrum ista opera sint dicenda propriè satisfactoria, ita vt nos dicamus verè ac propriè Domino satisfacere.

CAPVT SECVNDVM.

Quòd sæpè remissa culpa, maneat debitum luendæ pœnæ.

PRIMA igitur cōtrouersia est, An remissa culpa, remaneat aliquādo reatus pœnæ temporalis. Aduersarij partim inter se conueniunt, partim dissident. Conueniunt enim de reatu pœnæ alterius vitæ; nullum eiusmodi reatum remanere, eaq; de caussa omnes communi consensu Purgatoriū, & suffragia, atque Indulgentias pro defunctis negant: dissident autem, de pœnis huius vitæ.

Lutherus enim initio suæ nouæ doctrinæ, negabat vllam pœnam à Deo exigi post culpam; vt cognosci potest ex concione de Indulgentiis, quam habuit anno M. D. XVIII. & ex Asteriscis, quos opposuit Eckij obeliscis, ad initium secundi asterisci. DEINDE tamen idem Lutherus, admisit reatum pœnæ temporalis in hac vita, post culpam remissam, vt patet ex assertione articulorum suorum, art. 5.

Porrò PRIOREM Lutheri sententiam sequutus est Ioan. Caluinus, lib. 3. Iustit. cap. 4. §. 31. & 32. vbi docet Deum à iustis nullas expetere pœnas in vindictam peccati præteriti, sed eos tantùm paternè castigare ad profectū, & emendationem in posterum. Sententiam POSTERIOREM sequuti sunt multi ex Lutheri discipulis, ac præcipuè Philippus in Locis vltimò editis, tit. de Satisfactione: & Kemnitius in 2. parte Examinis Trident. Concil. pag. 1074.

Catholici autem summo consensu docent, post remissam culpā sæpè remanere reatum pœnæ temporalis, vt ex Concil. Trident. constat, Sess. 6. cap. 14. & sess. 14. cap. 12. pœnam autem temporalem intelligunt, tum in alia vita, tum etiam in præsenti: sed pœna alterius vitæ, propriè peccatis omnibus, & ex condigno debetur; pœna autem huius vitæ, solùm ex congruo (vt sic loquamur) certis peccatis à Deo infligi solet. Et quoniam de pœna futuræ vitæ, satis multa diximus in primo libro de Purgatorio, nunc de pœna huius vitæ breuiter dicemus.

A Igitur de pœna temporali huius vitæ, exstant in diuinis literis varia testimonia, ex quibus ea primo loco excutienda sunt, quæ contra se Caluinus adduxit.

PRIMVM igitur testimonium est, 2. Reg. 12. vbi Dauid post impetratam veniam adulterij, atque homicidij, punitus est morte filij.

SECVNDVM est 2. Reg. cap. 24. vbi idem Dauid ob numeratum populum pœnitētiam agir, & à Deo in gratiam recipitur: & tamen post remissam culpam, datur illi optio vt eligat in pœnam peccati bellum, famem, aut pestem.

AD hæc duo loca respondet Caluinus, lib. 3. Iustit. cap. 4. §. 31. & 35. pœnas istas non fuisse à
B Deo Dauidi impositas in vindictā peccati præteriti; sed in admonitionem cauendi de cetero; esseq; eiusmodi flagella correptiones paternas, non Iudicis vltiones: & in hac re citat CHRYSOSTOMVM in homil. de Pœnitent. & Confessione, qui sic ait: *Propter hoc imponit nobis pœnam, non de peccatis sumens supplicium, sed ad futura nos corrigens.*

AT frustrà nititur Caluinus. Nam INPRIMIS 2. Reg. 12. Scriptura ipsa caussam referens mortis filij Dauid, non ait: Vt caueas in futurum; sed: *Quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur.* Vbi videmus, pœnam Dauidi inflictam, referri ad præteritum potiùs, quàm ad futurum; quod expressè negabat Caluinus, cùm diceret loco cita-
C to §. 33. *Ferulis verberantur filij, non vt mulctam delictorum persoluant, sed vt inde ad resipiscentiam proficiant: proinde in futurum eas potiùs, quàm in præteritum tempus respicere intelligimus.*

DEINDE nemo meliùs potest intelligere, qua de caussa DEVS pœnam illam iniunxerit Dauidi: quàm ipsemet Dauid. Dauid autem intellexit sibi iniunctam fuisse propter peccatum præteritum, non ad cauenda futura: id quod testantur lachrymæ, ieiunium, humi cubatio, & cætera, quibus mortem filij auertere conabatur. Neque enim pœnam sibi vtilem ad cauēda futura, & ad hunc solum finem inflictam, deprecatus fuisset vir sanctus: sed quia intelligebat, luendam sibi fuisse pœnam ob peccatum præteritum, per aliā
D viam Deo satisfacere cupiebat.

PRÆTEREA sanctus Gregorius, lib. 9. Moral. cap. 27. disertis verbis scribit, Dauidē punitum fuisse ob peccatum præteritum, quamuis remissum quoad culpam: quia Dominus delictum sine vltione non deserit.

ADHÆC multa sunt alia Scripturæ testimonia, quæ indicant, mortem ipsam sæpè infligi in pœnam peccati, etiam post culpam remissam: ridiculum autem esset dicere, morte puniri homines, vt deinceps cautiùs viuant; proinde ad ea testimonia nullo modo applicari potest Caluini responsio.

PRIMVM testimonium est Gen. 2. *Quacunque die comederis, morte morieris.* & Rom. 5. *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, &*

A *per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt.* Neque Aduerſarij negant, mortem eſſe pœnam peccati originalis: quàm multi autem moriũtur, quibus peccatum originale remiſſum eſt?

Qvod ſi fortè Caluinus dicat, mortem eſſe nonnunquam exercitationem virtutis, vt ſanctus Auguſtinus rectè docet, lib. 2. de peccatorum meritis & remiſsio. cap. 34. quem locũ Caluinus adducit: quid dicemus de paruulis, qui poſt Baptiſmum repentè moriuntur? Nam ſine dubio peccatum illis originale per Baptiſmum dimiſſum eſt, neque eius ætatis ſunt, vt virtutes exercere poſsint, & tamen in pœnã peccati ante legitimum tempus rapiuntur: neq; ſolùm mors, B ſed etiam morbi, & dolores, quibus iidem paruuli non raro torquentur, ſunt pœnæ peccati originalis, neque vllo modo eis ad cauenda futura proficiunt.

Deinde etiamſi quibuſdam mors interdum virtutis materia eſſe poſsit, tamen non ideò deſinit eſſe pœna peccati: cuius ſignum eſt, quòd non aliqui tantùm, ſed omnes omninò moriuntur, etiamſi aliqui iuſti ſint, & nullam in morte virtutem exercere valeât, vt qui repentina morte rapiuntur. Quocirca idem Avgvstinvs lib. 13. de Ciuit. Dei, cap. 6. mortem, & peccati pœnam, & exercitium virtutis ſimul eſſe dicit: *Cùm*, inquit, *ex primi hominis perpetuata propagine, procul dubio ſit mors pœna naſcentis, tamen ſi pro pietate,* C *iuſtitiaq́; pendatur, ſit gloria renaſcentis; & cùm ſit mors peccati retributio, aliquando impetrat, vt nihil retribuatur peccato.*

Altervm teſtimonium eſt Exod. 32. vbi ſine diſcrimine multa hominum millia interfecta ſunt, propter peccatum adorati vituli: nec tamẽ credibile eſt, omnes illos in peccato mortuos eſſe, cùm Dominus teſtatus ſit, ſe ob Moyſi preces, peccatum illud dimiſiſſe.

Tertivm eſt Numeri 14. vbi populus vniuerſus murmurauit, ac deinde ad Moyſis interceſsionem, reconciliatus eſt Deus Iſraëli, & tamen in pœnam criminis illius, omnes omninò Hebræi, qui numerati fuerant, mortui ſunt in D deſerto, exceptis Caleb & Ioſue, qui non murmurauerant. Ac præterquam quòd (vt diximus) pœna mortis non infligitur ad emendationem in futurum, Deus ipſe teſtatur eo loco, eam pœnam in vltionem ſceleris à populo ſe exigere: *Et ſcietis*, inquit, *vltionem meam.*

Qvartvm eſt Numer. 20. vbi Moyſes & Aaron, quia non glorificauerunt Deum ad peteram, ea pœna damnantur, vt moriantur in deſerto: & de Aaron in eodem capite loquitur Scriptura: *Pergat Aaron ad populos ſuos, non enim intrabit terram, quam dedi filiis Iſraël, eò quòd incredulus fuerit ori meo, ad aquas contradictionis.* & continuò deſcribitur mors eius. De Moyſe autem ſic legimus Deuteronom. 32. *Aſcende in montem iſtum Abarim, in montem Nebo, & morere in monte: quem conſcendens, iungeris populis tuis, ſicut mortuus eſt Aaron frater tuus, & appoſitus populis ſuis; quia praeuaricati eſtis contra me, &c.* Nemo eſt autem qui neget, Moyſem & Aaronem poſt peccatum illud in gratiam Dei rediiſſe: manſit igitur pœna luenda poſt culpam remiſſam.

Qvintvm eſt 1. Corinth. 11. vbi Apoſtolus ſcribit, multos eorum qui indignè communicabant Sacramento corporis Domini, in pœnam peccati morte punitos, cùm ait: *Ideò inter vos multi imbecilles, & dormiunt multi*, quos ante mortem reconciliatos Deo fuiſſe, idem Apoſtolus monet, cùm addit: *A Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.* Neque huic loco accommodari poteſt Caluini reſponſio.

Simile eſt quod ſcribitur 3. Reg. 13. de Propheta Domini, qui ob peccatum quoddam à leone occiſus fuit in itinere: & quia paulò antè prędicta illi fuerat ea calamitas, dubium eſſe nõ poteſt, quin pœnitentiam egerit, & remiſsionẽ à Domino impetrauerit; nam in teſtimonium ſanctitatis eius, in qua vitam finierat, ſtabat leo iuxta cadauer, impaſtus, & ne aſinum quidem Prophetæ attingere audebat.

Deniqve Chryſoſtomus, & Auguſtinus, quos pro ſe Caluinus adducit, ſi rectè inſpiciantur, eidem Caluino manifeſtè repugnant. Nam Chrysostomvs in homil. de Pœnitentia & Confeſsione, à Caluino citata, vtrumque ſcribit: & ſuppliciũ, quod Deus de nobis poſt culpam remiſſam, interdum ſumit, vltionem eſſe peccatorum, & ſimul remedium cõtra futura; quod quidem veriſsimum eſt: *Ne peccantes*, inquit, *& inulti manentes, nos efficeremur deteriores, non remiſit nobis ſupplicium, ſed vidit hoc manifeſtè, quòd peccatis ipſis non minùs damnoſum ſit, non puniri: propter hoc impoſuit pœnam.* Quare illud quod ſequitur: *Non exigens ſupplicium de peccatis, ſed ad futura nos corrigens.* non ſignificat, vt verba ſonare videntur, pœnas, quas Deus infligit, nõ eſſe ſupplicium pro peccatis; id enim repugnaret apertiſsimè verbis ſuperioribus, vbi legimus, non remitti ſupplicium, & peccantes non manere inultos: ſed ſignificat, Deum magis intendere in pœnis vtilitatem noſtram, quàm vltionem peccati, & ideò peccata vlciſci, quia nobis id vtile eſt, quemadmodum Oſeæ 6. legimus: *Miſericordiam volo, non ſacrificium.*

Sic etiam ſanctus Avgvstinvs, lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſ. cap. 33. & 34. dicit quidem (quod notauit Caluinus) pœnas, quibus Deus amicos ſuos affligi ſinit, eſſe materiam virtutis, ſed non negat eſſe etiam vltionem peccatorum. Et in Pſal. 50. apertiùs de hac re loquens, vltiones eſſe confitetur: *Veritatem*, inquit, *dilexiſti, hoc eſt, impunita peccata eorum etiam, quibus ignoſcis, non dimiſiſti: ſic prærogâſti miſericordiam, vt ſeruares & veritatem.*

Quid quod ipſe etiam Caluinus in lib. eodem cap. 8. §. 6. agnoſcit, puniri à Deo peccata, etiam in filiis, & amicis? ſic enim loquitur: *Adde, quòd*

non

non modò infirmitatem nostram preuenire, sed præterita etiam delicta sæpè corrigere habet clementissimus Pater: vt nos in legitima erga se obedientia contineat. Proinde quoties affligimur, subire protinus in mentē debet anteacta vita recordatio: ita procul dubio reperiemus, nos admisisse, quod dignum eiusmodi castigatione esset.

CAPVT TERTIVM.

Reatum pœnæ temporalis, qui interdùm remanet post amicitiam cum Deo reformatā, bonis operibus redimi posse.

SEQVITVR ALTERA quæstio, An reatus pœnæ temporalis, quem interdum superesse demonstrauimus post culpam remissam, bonis operibus redimi queat; siue quod idem est, An pro reatu pœnæ, satisfieri possit.

Ioan. Caluinus, lib. 3. Instit. cap. 4. §. 30. docet, pœnas peccatorum nullis operibus redimi posse: sic enim loquitur de lege Testamenti veteris: *Qui fit, vt nullis prorsus operibus admissa delicta procurare iubeat, sed sola in expiationem sacrificia requirat; nisi quòd ita testari vult, vnicum esse satisfactionis genus, quo iudicium suum placatur? nam quæ tunc immolabant sacrificia Israelitæ, non hominum opera censebantur: sed à sua veritate, hoc est, vnico Christi sacrificio æstimabantur.* & §. 36. explicans locum illum Danielis: *Peccata tua Eleemosynis redime. Non voluit*, inquit, *significare, iustitiam & misericordiam esse Dei propitiationem, & pœnarum redemptionem: absit enim, vt alia vnquam fuerit ἀπολύτρωσις, quàm sanguis Christi.*

At Lutherani ferè communiter fatentur pœnas temporales, quarum apud Deum sumus rei, posse interdum aliis pœnis spōtè assumptis tolli, aut mitigari.

Martinus Lutherus in assertione articulorū suorum, artic. 5. non admittit quidem nomen Satisfactionis, sed tamen concedit (quod solùm hoc loco quærimus) posse præueniri manum Dei, & pœnis spontè susceptis pœnas illas auerti, quas alioqui ob nostra scelera merebamur. Quod idem admittit Philippus in Locis communibus vltimò editis, tit. de Satisfactione, & in Apologia Confessionis Augustanæ, cap. de Confessione & Satisfactione; & Kemnitius in 2. part. Exam. pag. 1078.

Porrò Catholici tria docent. PRIMO pœnas temporales alterius vitæ, quę in Purgatorio luēdæ essent, redimi posse ieiuniis, precibus, Eleemosynis, aliisque piis ac laboriosis operibus huius vitæ: de qua re satis diximus in libris de Purgatorio.

SECVNDO, pœnas temporales huius vitæ interdum non posse redimi, sed necessariò perpetiendas esse: id quod extra omnem controuersiā esse videtur. Deus enim aliquando ita pœnam

A aliquam cōstituit, vt nullam pro ea redemptionem accipere velit. Talis in primis pœna mors est, quam nullus quantumuis iustus, vllo pio opere auertere potuit. Talis fuit pœna illa Dauidis, 2. Reg. 12. *Quia blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur.* Tametsi enim Dauid ieiunauerit, & humi prostratus orauerit, non tamen mortem illam filij sui redimere potuit. Talis etiam fuit pœna illa Moysis, ne intraret in terrā promissionis, ob peccatū, quod ad petram Oreb cōmiserat: rogauit enim Moyses (vt ipse testatur Deuter. 3.) Deum, vt pœnam illam sibi condonaret, & exauditus non est. Vide sanctum Gregorium, li. 9.
B Moralium, cap. 30. in illa verba sancti IOB: *Deus cuius iræ nemo resistere potest.*

TERTIO, posse aliquando pœnas temporales huius vitæ aliis operibus tolli: id quod tam est in Scripturis euidens, vt mirū sit ab vllo negari potuisse. Certè Niniuitæ ob grauia peccata meruerant id, quod Deus illis comminatus fuerat, vt pòst quadraginta dies Niniue subuerteretur: & tamē ieiuniis, saccis, & precibus Niniuitarū placatus Dn̄s, ciuitatē illam conseruauit. Ionæ. vlt.

Secundi Paralip. 7. Dominus ait: *Si clausero cœlum, & pluuia non fluxerit, & mandauero, & præcepero locustæ, vt deuoret terram, & misero pestilentiam in populum meum: conuersus autem populus meus super quos inuocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisie-*
C *rit faciem meam, & egerit pœnitentiam à viis suis pessimis: & ego exaudiam de cœlo, et propitius ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum.*

Hieremiæ 18. Dominus dicit: *Repentè loquar aduersus gentem, & aduersus regnum, vt eradicem, & destruam, & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui vt facerem ei.*

Danielis 4. Cùm Propheta exposuisset Regi visionē, per quam indicata fuerat pœna temporalis, quam ille ob sua scelera merebatur: continuò subiecit: *Quamobrem Rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua Eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum.* vbi apertissimè S. Daniel docet, posse pœnas peccatorum piis operi-
D bus redimi.

NEQVE potest accommodari huic loco solutio illa Caluini, quòd loquatur Daniel de redemptione debiti ad homines, vt videlicet restitueret Nabuchodonosor quæ iniustè rapuerat. NAM peccatum præcipuum Nabuchodonosor, ob quod pœnam illam meruerat, quam Propheta Eleemosynis auerti posse dicit, non fuit rapina bonorum alienorum; aut aliquod aliud peccatum in homines, sed superbia, & cordis elatio. Sic enim legimus in illo ipso 4. capite Danielis: *In aula Babylonis deambulabat: respondítque Rex, & ait; Nónne hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domū Regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Cumque sermo adhuc esset in ore Regis, vox de cœlo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor Rex, regnum transibit à te, &c.*

PRÆTERBA etiamſi peccatum Regis fuiſſet A iniqnitas in homines: tamē non ſolùm illud peccatum habnit Nabuchodonoſor, ſed multa alia. Daniel autem omnia peccata Eleemoſynis redimi poſſe dicit: *Peccata cua*, inqnit, *eleemoſynis redime.* quod clariùs ſcribitur Tobiæ 4. *Eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat.* Loqnitur igitur Daniel de Eleemoſyna non tam vt hominibus ablatum reſtituit, qnàm vt Deum offenſum placat.

HVC etiam facit quod ait APOSTOLVS, 1. Corinth. 11. *Si noſmetipſos diiudicaremus, non vtique indicaremur.*

DENIQVE, huc pertinet ſententia illa ſanĉti AVGVSTINI in Pſalm. 50. *Impunita peccata eorum, etiam quibus ignoſcis, non dimiſiſti: ſic prærogaſti miſeri-* B *cordiam, vt ſeruares & veritatem. Ignoſcis confitenti, ignoſcis, ſed ſeipſum punienti: ſic ſeruatur miſericordia, & veritas.* Et illa ſanĉti GREGORII, li. 9. Moral. cap. 27. *Procul dubio Dominus delictum ſine vltione non deſerit: aut enim ipſe hoc homo in ſe pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit.* & ceteræ Patrum ſententiæ, quas infrà cap. 9. adferemus.

CAPVT QVARTVM.

Opera laborioſa, quibus reatus pœnæ temporalis expiatur, ſpontè ſuſcipi poſſe.

C

ERTIA quæſtio erat, Vtrum opera laborioſa, quibus pœnæ temporalis reatus expiandus eſt, tum ſpontè aſſumenda ſint, tum etiam à Sacerdotibus iniungenda.

Concilium Trident. ſeſſ. 14. cap. 9. docet, tribus modis Domino ſatisfieri: pœnas & flagella à Deo immiſſa patienter ferendo; opera laborioſa ſpontè aſſumēdo; & mulĉtam Sacerdotum arbitrio iniunĉtam ſubeundo. Ex quibus modis ſolùm primum ſine controuerſia Aduerſarij admittunt: modum ſecundum & tertium, Philippus in Locis, tit. de Satisfactione, propè finem, videtur omninò reiicere, cùm ſic loquitur: *Rectè, inquiunt, Eccleſia imponit aliquas mortificationes agenti-* D *bus pœnitentiam. Hic iterum admonendi ſunt pij, vt diſcernant hypocriſim ſeu opera indebita, à mortificatione debita. Mortificatio non ſimulata, eſt autem verus dolor in contritione, aut patientia ſuſtinens veras aſſlictiones: vt David obiurgatus à Nathan, cùm verè expauiſſet agnitione iræ Dei & eſſet in vero dolore; idem deinde cùm calamitates, quæ ſequutæ ſunt, perferret, ſuſtinuit mortificationem.* Et infrà: *Non ſunt mortificationes, ſine mandato Dei accerſita corporis lacerationes, ſicut ſacrificuli Baal ſibi vulnera faciebant. Tales vltrò accerſiti cruciatus, pertinent ad regulam, Fruſtrà colunt me mandatis hominum, item pugnant cum his præceptis; Non occides. item, Habeto honorem corpori.*

Martinus etiam Kemnit. in Exam. ſuo, par. 2. pag. 1079. ſatis apertè reiicit duos illos modos, vbi tractans locum Apoſtoli: *Si nos ipſos iudicaremus, &c.* 1. Corinth. 11. *Non vtitur*, inqnit, *verbo xpiνειν, ſicut Pontificij interpretantur de electicijs pœnis, quæ tanquam ſatisfactiones, aut compenſationes pro peccatis, vel voluntariè ſuſcipiuntur, vel à Confeſsionario iniunguntur.* Et infrà, pag. 1092. negat pertinere ad Claues, iniunctionem ſatisfactionis: & pag. 1093. ita ſcribit: *Quod dictum eſt, Optimam & aptiſsimam pœnitentiam eſſe, nouam vitam; hanc habet ſententiam: poſt acceptam fide propter Chriſtum remiſsionem peccatorum, non requiri prætereà aliam ſatisfactionem, aut expiationem pro peccatis, cùm ſimus in Chriſto conſummati, ſed requiri illud quod Scriptura præſcribit; Deſine à malo, & fac bonum.*

Martinus Lutherus in aſſert. art. 5. admittit quidem, rectè facere Eccleſiam, dum, vt pia mater quibuſdā caſtigationibus filios ſuos puniēs, præuenit manum Dei: non tamen admittit hoc pertinere ad Claues, cùm (vt ipſe notat) ligentur & ſoluantur peccata, non autem Confeſsio vel Satisfactio ligari aut ſolui rectè dici poſsit.

SED facilè nobis erit, vtrumque modum ſatisfaciendi, & per pœnas ſpōtè aſſumptas, & per iniunctas à Sacerdotibus, ex diuinis literis, & Patrum teſtimoniis demonſtrare.

AC PRIMVM de pœnis ſpontè aſſumptis tot ſunt in Scripturis exempla, ac teſtimonia, vt mirum ſit, potuiſſe in mentem alicuius cadere, vt id negaret. Quis ſanĉtum Iob coēgit pœnitentiā agere in fauilla, & cinere, eius delicti, quod verbo commiſerat? ſic enim ipſe ait, cap. vlt. *Inſipienter loquutus ſum, iccirco ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla, & cinere.* Quis Dauidem coēgit ieiunare, & humi iacere? 2. Reg. 12 & ponere veſtimentum ſuum cilicium? Pſalm. 68. & panem ſicut cinerem manducare, & potum cum fletu miſcere? Pſalm. 101. nónne hæc omnia, & alia id genus multa, ſanĉtus Dauid ſponte ſua faciebat, vt de ſe pœnas ſumeret, ob peccata in Deum admiſſa? Nónne etiam Achab ſponte ſua cilicium ad carnem induit, vt Deum placaret, ieiunauitque, & dormiuit in ſacco, vt legimus 3. Reg. 21. & Dominus de eo ad Heliam dixit: *Nónne vidiſti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus eſt mei cauſſa, non inducam malum in diebus eius.* Quid rex Niniuitarum? nónne ſponte ſua ſurrexit de ſolio, & abiecto veſtimento ſuo, indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere, & ieiunium toti populo ſuo indixit? Si pœnæ iſtæ ſpontè aſſumptæ, hypocriticæ eſſent, & cum præceptis diuinis pugnarent, vt Philippus cum nouis Epicuræis dicit; qua ratione Deum placâſſent, & ruinam iam impendentem auertiſſent, vt ſcribitur Ionæ tertio?

PORRO libri veterum Patrum, ac præſertim Tertulliani in lib. de Pœnit. ſanĉti Cypriani in ſermone de lapſis, Paciani in Parænesi ad pœnitentiam, ſanĉti Ambroſij in lib. ad Virginē corruptam; pleniſsimi ſunt exhortationibus, ad opera pœnitentiæ laborioſa ſpontè ſuſcipienda.

Ac inter alia PACIANVS in Parænesi ad pœnitentiam, poſt Tertullianum, ſic ait: *In quantùm pœnæ veſtræ non peperceritis, in tantùm vobis Deus parcet.*

Et sanctus GREGORIVS loco suprà citato, lib. 9. Moral. cap. 27. *Delinquenti*, inquit, *Dominus nequaquam parcit: aut enim ipse homo in se hoc pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit.* Cui cōsonat quod scribit sanctus AVGVSTINVS apud Bedam in comment. cap. 11. prioris ad Corinth. in illud: *Si nos ipsos iudicaremus, non vtiq; iudicaremur. Pro illis peccatis, quæ legis Decalogus continet, & de quibus Apostolus ait; Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt: in pœnitentia maiorē in se quisque seueritatem debet exercere, vt à se ipso iudicatus, non iudicetur à Domino, sicut idem Apostolus ait; Si enim nos iudicaremus, à Domino non iudicaremur.*

Ex quo intelligimus, parùm ad rem facere, quod notauit Kemnitius, Apostolum non vsum esse verbo *κρίνειν* sed *διακρίνειν*, cùm ait: *Si nos iudicaremus*: siquidem Apostolus per vocem *διακρίνειν*, intellexit quidem discutere ac discernere, vt vox ipsa propriè significat; sed haud dubiè voluit, vt qui se discutiunt, si malefacta in se inueniunt, ea corrigant, & puniant, ne à Domino grauiùs puniantur, vt sanctus Augustinus rectè exposuit. Quem sequitur Anselmus in eundem locum; & ab his non discrepat Commentarius, qui tribuitur Ambrosio, qui per *διακρίνειν* intelligit, errata non solùm discernere, sed etiam corrigere: cum quibus apertissimè sentit Chrysostomus hom. 42. in Matthęū: *Audi*, inquit CHRYSOSTOMVS, *Paulum dicentem; Si nos ipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Et quonam modo, inquies, à me ipso rationes viuendi, & supplicium exigam? largos lachrymarum effunde fluuios, laboribus ac vigiliis te ipsum affligens, &c.*

NEQVE argumenta illa Philippi, quòd pertineant pœnæ spontè assumptę ad regulam: *Frustrà colunt me mandatis hominum*, & quòd pugnent cum præceptis: *Non occides*, &, *Habeto honorem corpori.* concludunt aliquid: alioqui reprehendere cogeremur sanctum Iob, Dauidem Prophetam, & alios sanctissimos homines, quos constat pœnas multas spontè suscepisse, vt peccata in se punirent.

ILLVD igitur: *Frustrà colūt me mandatis hominum*, non habet locum in re proposita: tum quia Dominus eo loco non loquitur de eo, quod spontè agimus, sed de eo, quod facimus ex hominum imperio: tum quia non displicet Deo obedientia erga homines, nisi quando cōtraria Deo pręcipiunt homines: tum denique quia non hominum sed Dei mandatum est, vt qui peccauit, pœnitentiam agat; & pœnitentiam Scripturæ passim describunt per fletum, planctum, ieiunium, saccum, &c. Itaque cùm dicuntur aliqui pœnas spontè sua assumere; illud, SPONTE SVA, non excludit mandatum Dei de pœnitentia agenda, & operibus laboriosis assumendis; sed excludit tum peculiare Sacerdotis imperium; tum etiam certum genus, aut mensuram operum laboriosorum, quam Scriptura aut Ecclesia in particulari præscripserit.

ILLVD autem: *Non occides*, quorsum adducitur? neque enim vllus nostrum probat eiusmodi pœnas, quæ mortem, aut mortis periculum adferant. Porrò ieiunia, preces, sacci, & ceterę corporis asperitates, adeò non occidunt, vt Eremitæ illi veteres, qui in eiusmodi operibus, præter ceteros homines exercebantur, diutissimè vixisse legantur: neque illud negari potest, quin plures crapula, quàm ieiunium, deliciæ, quàm labores occiderint.

DENIQVE illud: *Habeto honorem corpori*, quod ex cap. 2. ad Coloss. Lutherani, corporis quàm animæ studiosiores, passim adferre solent, duobus modis commodissimè explicatur. NAM si commētarium sancti Ioannis CHRYSOSTOMI sequi velimus, sententia Apostoli erit vt debitus honor corpori tribuatur. Exigit autem debitus honor corporis, vt ei necessaria prouideantur, quod faciendum esse nos minimè negamus; non autem exigit, vt ob animæ salutē non affligatur, alioqui Paulus ipse contra suum præceptum egisset, quando castigabat corpus suum, & in seruitutem redigebat, 1. Corinth. 9. Si verò sanctū AVGVSTINVM audiamus in epistola 59. ad Paulinum, tantum aberit, vt hic locus sit contra nos, vt etiam maximè faciat pro nobis. Nam ex Augustini sententia, beatus Paulus reprehendit quosdā, qui ex superstitione corpus affligebant, non autē vt illud ob animæ salutem castigarent; vbi corporalis afflictio spontè assumpta laudatur, sed finis malus reprehenditur: *Videntur quidē*, inquit Apostolus, *quæ isti faciunt, rationem habentia sapientiæ in superstitione, & humilitate, non ad parcēdum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.* hoc est. Videtur quidem abstinentia istorum habere quasdam rationes sapientiæ, quia hoc facere videntur ad humiliandum cor, & castigādum corpus, non honorandum, & saturandum: tamen quia ex superstitione id faciunt, non ex vera pietate, nihil eis prodest.

CAPVT QVINTVM.

Opera quibus reatus peccati præteriti expietur, rectè à Sacerdotibus iniungi.

DEMONSTRAVIMVS hactènus opera laboriosa spontè assumi posse: sequitur, vt ea posse quoque, ac debere à Sacerdotibus iniungi, breuiter ostendamus.

PRIMVM igitur verba illa Domini: *Quodcunque ligaueris*, Matth. 16. &, *Quæcunque alligaueritis*, Matth. 18. satis apertè hoc docent. Rectè enim Concilium Tridentinum, sess. 14. can. 15. docet, Claues Sacerdotibus datas non tantùm ad soluendum, sed etiam ad ligandum; & ideò sicuti à culpa pœnitentes absoluunt, ita etiam posse ac debere eosdem ad certa pœnitentiæ opera

alligare: & quemadmodum peccata remittunt quoad culpam, & pœnam æternam, dum absoluunt, sic etiam peccata retinent quoad pœnam temporalem, dum mulctã pœnitenti imponũt.

Ridicula autẽ est obiectio Lutheri, quòd peccata, ligari & solui dicantur: non Confessio, aut Satisfactio. NAM neq; nos dicimus, ligari vel solui Confessionem, aut Satisfactionem: neq; propriè peccata soluuntur, aut ligantur; sed homines sunt, qui à vinculis peccatorum absoluũtur, vel pœnarum vinculis alligantur.

PORRO in potestate Clauium contineri, vt Sacerdotes pœnitentibus opera quædam laboriosa præscribant; ac per hoc, ad Ius diuinũ, non ad humanas traditiones hoc pertinere, testatur sanctus LEO in epist. 91. ad Theodorum, his verbis: *Mediator Dei & hominum, hanc Præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, vt & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, et eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.*

Sanctus etiam CYPRIANVS in sermone de lapsis, dum contendit, non oportere ad Martyrum preces, remittere peccata lapsis, nisi priùs expleuerint impositas mulctas; ad Euangelium recurrit: *Contra Euangelij*, inquit, *vigorem, contra Domini ac Dei legem, temeritate quorundam laxatur incautis communicatio. Irrita, & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Non quærunt sanctitatis patientiam, nec veram de Satisfactione medicinam.* & infrà: *Contra Euangelium facere non possunt, qui de Euangelio Martyres fiunt.*

Et sanctus GREGORIVS lib. 3. in 1. Regum, explicans caput 7. *Afflictio*, inquit, *pœnitentiæ, ad delenda peccata idonea est, cùm Sacerdotis fuerit iudicio imperata, cùm ab eo confitentium actibus discussis, pro modo criminis, onus eis decernitur afflictionis.*

AN hæc pleni sunt Conciliorum libri canonibus (quòd nec Aduersarij negant) quibus certum tempus ad satisfaciendum pœnitentibus præscribitur. ET quamuis opera laboriosa pœnitentibus olim ante Absolutionẽ imponebantur, & explebantur; tamen non fuisse id absolutè necessarium, sed potuisse etiam expleri post Absolutionẽ, vt hoc tempore fieri solet; ac per hoc, satisfactiones illas non tam ad culpam, quàm ad pœnam temporalem expiandam, referri consueuisse, perspicuum est ex Conciliis illis, quæ in articulo mortis iubent pœnitentibus Communionem dari, etiamsi nulla, aut non plena præcesserit satisfactio; sed tamẽ admoneri, vt si fortè superuixerint, integrè pœnitentiam sibi iniunctam expleant. Vide Concilium Nicænum, can. 12. aliàs 13. Carthaginense IV. can. 76. Arausiacum I. can. 3. Moguntinum sub Rabano, canone 26. Item caput 83. Græcarum Synodorum à Martino Bracarensi collectarum: & ex Pœnitentiali Theodori apud Gratianum, 26. quæst. 7. can. Ab infirmis.

NEC verò desunt optimæ rationes, ob quas planè congruens fuerit, vt in Sacramento Pœnitentiæ Deus vellet per ministros suos certam mulctam peccatoribus imponi.

PRIMVM enim id exigebat differentia inter eos, qui ante Baptismum, & qui post Baptismum peccant. Qui enim peccant ante Baptismũ, maiori misericordia digni sunt, quàm qui post Baptismum, cùm illi in tenebris ignorantiæ; isti in lumine fidei, & agnitionis Dei versarentur: illi diabolo, & pompis, atq; operibus eius nondum nunciũ remisissent; isti remisissent: illi sine adiutorio gratiæ gratũ facientes, & absq; Spiritu sancto inhabitãte viuerẽt; isti filij Dei effecti, pignus Spiritus in cordibus suis haberent: illi denique nunquã anteà ad indulgentiam peruenissent: isti post indulgentiam, & tot beneficia, ingrati, tantum benefactorẽ iterum ad iracundiam prouocâssent. Itaq; omninò par erat, vt Deus Ministris suis mandaret, vt peccantes post Baptismũ, non sine mulcta iniuncta ad indulgentiam diuinam per ianuam reconciliationis admitterent.

Quam rationem Michaël PSELLVS in ea disputatione quam edidit, An plena remissio detur in fine suscipienti habitum Monachalem; egregiè his verbis complexus est, ex sententia Gregorij Nazianzeni: *Quot afferemus lachrymas, vt fonti Baptismi exæquentur? etenim nisi tantæ fuerint lachrymæ, vt per eas nostræ iniquitates obruantur, non inuenientur eis superiores.* Et infrà: *Diuinum quidem lauacrum, sicut superiùs est dictum, etiam sine lachrymis largitur remissionem peccatorum. Quamobrem, quòd talis lauacro adest potestas, & quòd facilè condonari possunt, quæ ante Baptismum peccata sunt, vt quæ sunt admissa propter ignorãtiam, ostensum est: quæ autem post Baptismum, multis lachrymis indigent, & non facilè condonantur, quoniam prudentes, scientesq́; peccamus.*

ALTERA ratio peti potest à misericordia, & iustitia Dei, quæ in diuinis literis passim cõiunctæ prædicantur: siquidem maximè consentaneum est orationi, vt sic Deus ex misericordia peccata condonet, vt etiam iustitiæ, quoad eius fieri potest, satisfieri velit.

NEQVE soluitur argumentum, si quis dixerit, Christum pro nobis Deo Patri abundè satisfecisse. Nam etiamsi ad amicitiam Dei recuperandam, & pœnam sempiternam euadendam, congruens fuerit, vt nobis Christi satisfactio applicaretur, cùm nos tanto oneri omninò impares essemus; tamen ad expiandam pœnam temporalem, per Christi gratiam idonei effecti, par erat, vt nos ipsi, qui Deum offenderamus, eidem nostro labore satisfaceremus.

TERTIA ratio ducitur à differentia Sacramenti Baptismi, & Pœnitentiæ. Nam Baptismus, cùm sit lauacrum regenerationis, non requirit, vt is qui regeneratur, in ea re multũ laboret: at Pœnitentia, quia medicamentũ est animæ vulneratæ, ac ægrotantis, id planè exigit, vt qui curatur, medicinales vstiones, incisiones, pharmaca amara, aliaque id genus multa sustineat.

Qvarta ratio sumitur ab vtilitate ipsius pœnitentis: vtilissimum enim peccatori est, vt non maneat penitùs impunitus, ne ex veniæ facilitate ad peccandum iterum incitetur. Atque hæc est ratio sancti Gregorij Nazianzeni, oratione 14. quam habuit in funere parentis sui Gregorij: *Deus*, inquit, *vltionum est Dominus, qui licet ob clementiam à seueritate ad remissionem inclinare consueuerit, non tamen in omnibus parcit peccantibus, ne illi bonitate sua fiant deteriores.* Hæc ille.

Neqve solùm timor satisfactionis cum labore exsoluendæ, coërcet à peccãdo, sed etiam admonet quanta sit peccati grauitas, & eo modo animam erudit, & illustrat, atq; ex eo lumine ingens quoddam odium erga peccatũ nascitur, vt iam nõ timore pœnæ, sed amore iustitiæ, & odio peccati in bonis actionibus perseueretur.

Neqve exigua est illa vtilitas Satisfactionis, quòd multùm cõducit ad habitus vitiorum eradicandos, & virtutum inferendos, quodq; Christi crucem gustare nos facit, & Christo ipsi compati, vt cum eodẽ posteà (iuxta Apostolum) regnemus: quas rationes breuiter attigit Conciliũ Tridentinum, sessio. 14. cap. 8.

Qvinta ratio petitur ab vtilitate, quæ in alios redundat. Nam sæpè ob peccatum vnius, non punitum, vt oportebat, in totum populum Dei furor accenditur: cuius rei testis est Iosue, qui cap. 7. scribit, populum Israel tamdiu coram hostibus terga vertisse, donec peccatum Achan detectum, & punitum non fuit. Neqve exigua est illa vtilitas, quòd ex pœna vnius, præsertim si publica sit, sæpenumerò corriguntur multi. Deniqve, illud quoque accedit, quòd, vt sanctus Cyprianvs ait in sermone de lapsis, extremo: *Is qui Deo pro peccatis suis satisfacere, vt par est, laborat, non solùm veniam apud Deum impetrat, sed etiam quam contristauerat nuper, lætam facit Ecclesiam.*

CAPVT SEXTVM.

Opera satisfactoria esse, Orationem, Ieiunium, & Eleemosynam.

Qvarta sequitur quæstio, Quænam sint illa opera, quibus pro reatu pœnæ expiando, satisfacere debemus. Et quidem Philippus Melanchthon cùm in Confessione Augustana, art. de Confessione, inter eos qui sunt de abusibus, & in Apologia art. de Pœnitentia, tùm in Locis, tit. de Satisfactione, absolutè damnat ea opera, in quibus Catholici Satisfactionem constituunt, ac dicit esse cæremonias, res inutiles, non mandatas diuinitùs, traditiones humanas, &c.

Martinus autem Kemnitius in 2. parte exam. pag. 1094. admittit, opera quæ Satisfactoria dicuntur à Catholicis, vt Orationem, Ieiunium, A Eleemosynam, in genere, & vt ad vitę nouitatem pertinent, mandata esse diuinitùs: tamẽ certam mensuram eleemosynę, certos dies ieiuniorum, certas preces ad expianda peccata, vel spõtè suscepta, vel à Sacerdotibus indicta; cõtendit esse traditiones humanas, & opera electitia, quę nullius sint apud Deum precij, aut valoris.

Nobis igitur duo probanda sunt. Primvm, opera Satisfactoria in genere, non esse cæremonias, aut res inutiles, sed res vtilissimas, quarum in diuinis literis exstent exempla, promissiones, & præcepta. Deinde, hæc ipsa opera in particulari, quatenus à Deo non imperãtur, sed spontè ad peccata expianda suscipiuntur, gratissima esse Deo, & exemplis Scripturarũ, ac promissionibus cõfirmari.

B Quod igitur ad Primvm attinet, sciendum est, Opera satisfactoria, ex communi Theologorũ sentẽtia, & ex Concil. Trident. sess. 14. can. 13. esse Orationem, Ieiunium, Eleemosynam, ac præterea illa omnia, quæ ad hæc tria, tanquam ad quædam præcipua capita reuocantur.

Cur autem hæc tria præcipuè à Theologis statuantur, duæ sunt caussæ. Vna est, quòd debeamus satisfacere per ea bona, quę nostra sunt, quoad eius fieri potest. Habemus autem tria genera bonorum; animi, quę Deo damus per Orationem; corporis, quæ Deo damus per Ieiuniũ; externa, quę Deo damus per Eleemosynam. Altera ratio est, quòd omnia vitia reuocantur ad C illa tria, quæ S. Ioannes posuit in epistola, cap. 2. concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ. Ieiunium comprimit concupiscentiam carnis, Eleemosyna concupiscentiam oculorum, id est, auaritiam, Oratio superbiam vitæ.

Reuocantur autem ad Ieiunium ea omnia, quæ corpus affligunt, & concupiscentiæ carnis repugnant, vt cilicia, cineres, flagellationes: reuocantur ad Eleemosynam, quæ repugnant auaritiæ, aut certè in proximi vtilitatem cedunt, vt opera omnia misericordię: reuocãtur ad Orationem, quę Deo propriè exhibentur, vt laudes, gratiarum actiones, Contritionis & Confessionis actus.

D Quocirca rectè Theologi docent, per actum Cõtritionis, vt est opus pœnale, semper aliquid pœnæ temporalis, pro qua satisfaciendum erat, remitti: & aliquando tam vehementem esse posse dolorem Contritionis, vt tota pœna remittatur. Quòd etiã à nostris doceri, agnoscit Philippus in Apologia Confess. in articulo de Confess. & Satisfactione, & tamen mentiri audet, nos Satisfactionem in cæremoniis, & rebus inutilibus constituere.

His ita constitutis, facilè erit probare Scripturarum testimoniis ea, in quibus nos ponimus Satisfactionẽ. Nam de Oratione loquitur Deus in Psalm. 49. *Inuoca me in die tribulationis, eruã te, &c.* vbi simul præceptum, & promissionem

vide-

videmus. Exemplum habemus Dauidis, qui tot Psalmis compositis, peccata sua coram Deo defleuit; item Manasse, de quo sic legimus, 2. Paral. 33. *Qui postquam coangustatus est, orauit Dominũ Deum suum, & egit pœnitentiã valde, coram Deo Patrũ suorum, deprecatusq; est eum, & exorauit intentè: & exaudiuit orationem eius, reduxitq; eum Hierusalẽ in regnum suum.* De Ieiunio habemus exemplũ Dauidis, vt cetera prętermittã, 2. Reg. 12. item prçceptũ, & promissionem: Ioëlis 2. De Eleemosyna insigne exstat exemplũ Tobiæ 1. præceptũ, & promissio, Luc. 11. *Date Eleemosynã, & omnia munda sunt vobis.*

RVRSVM hæc tria commendantur ab Angelo, Tobiæ 12. *Bona est Oratio cum Ieiunio, & Eleemosyna,* & regulas eorundem trium operum explicat Dominus Matth. 6.

De cinere, & cilicio, quæ ad Ieiunium reducuntur, exstant exempla in diuinis literis, vt Niniuitarum, Ionæ 3. Dauidis, ac seniorum Israël, 1. Paral. 21. Idẽ imperatur Hier. 4. Ioël. 1. & alibi. Idem cõfirmat ipse Dominus, Matth. 11. Deniq; HIERONYMVS in comment. ad 3. cap. Ionæ: *Saccus,* inquit, *& ieiunium, arma sunt pœnitentia.*

De flagellatione, ac percussione sui ipsius, quod genus pœnitentiæ præter cetera damnant aduersarij, habemus exemplum Apostoli Pauli, 1. Cor. 9. *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo:* quo loco verbũ Gręcum ὑπωπιάζω (vt Theophylactus notat) significat; vsq; ad liuorem contundere. Et quamuis Apostolus similitudinem ducat ab iis, qui in stadio pugnant, ac dicere velit, eo se modo corpus suum malè accipere, ac subiicere, quemadmodũ athletæ, cùm in stadio aduersarium suum pugnis, ac cæstibus ad liuorem vsque contundunt: tamẽ omninò probabile est, Paulum etiam propriè corpus suum verberibus affecisse; tùm quòd vox Græca id significet, tùm quòd hoc genus pœnæ etiam veteribus fuerit vsitatum. Nam Luc. 18. Publicanus pœnitens percutiebat pectus suum: & S. HIERONYMVS postquã dixerat in epist. ad Eustochium de custodia virginitatis: *Horrebat sacco membra deformia.* &: *Nuda homo vix ossa cohærentia collidebam.* &: *Repugnantem carnem, hebdomadarum inedia subiugabã.* subiungit: *Memini me clamantem, diem crebrò iunxisse cum nocte, nec priùs à pectoris cessasse verberibus, quàm rediret Domino increpante tranquillitas.*

IAM verò hæc ipsa opera, quatenus quoad certum modum in particulari, diuinitùs mandata non sunt, ac per hoc indebita dici possunt; grata esse Deo, & sancta, atque vtilia, demõstratum est à nobis in 2. libro de Monachis, vbi de Consiliis Euangelicis, & Operibus supererogationis disputauimus.

AC præter alia, insigne testimonium habemus in lib. Num. cap. 30. vbi Deus approbat, & sibi reddi iubet, vota spontè facta de ieiuniis, aut alia quauis corporis afflictione. Atqui Deus nusquam imperauerat, non solùm in specie aliqua certa vota, sed ne in genere quidem vlla vota: & tamẽ vota spontè facta Deo grata esse, perspicuum est, tum ex eo, quòd iubet sibi reddi, tum ex illa Prophetę cohortatione: *Vouete, & reddite Domino Deo vestro.* Psal. 75. Falsum igitur est quod aduersarij passim scribũt; opera indebita, siue nõ impata diuinitùs, minimè Deo placere.

Insigne QVOQVE est exemplum S. Ioannis Baptistæ, cuius vestis, pili camelorum erant; cibus, locustę; lectus, humus; domus, desertũ. Matth. 3. Luc. 3. & Marc. 1. NEQVE poterunt Aduersarij in Scripturis ostendere, vbi Deus tantã vitę asperitatem imperauerit; vt omninò fateri cogamur, eiusmodi labores spõtè susceptos fuisse, atq; ad opera supererogationis pertinuisse. NEQVE illud dici potest; resipiscentiã, ac vitæ nouitatem eos labores postulâsse. Nam nec S. Ioan. vnquã à Deo alienus fuerat, vt conuersione, & resipiscẽtia, ac vitæ nouitate indigeret: neq; cõuersio, ac vitæ nouitas, ex sententia præcipuè Aduersariorum, tantam seueritatẽ requirit. Ioannes igitur quia Pœnitentiam prędicaturus venerat; vt eam non solùm verbo, sed etiã exemplo prædicaret; *Elegit,* vt scribit CHRYSOSTOMVS, homil. 10. in Matth. *vestem, & victum, ac reliquã vitam compunctioni, & pœnitentiæ accõmodatam.* & placuisse Deo eiusmodi vitam, testis est Christus ipse, qui Ioãnem Matth. 11. & Luc. 7. mirificè laudauit.

HVC etiam pertinet Annæ illius exemplum, quæ, vt Lucas scribit, cap. 2. *Non recedebat à templo, ieiuniis ac obsecrationibus seruiẽs, die ac nocte.* Nã à templo non recedere, & perpetuò ieiunare & orare, nõ erat in lege Domini vsquam imperatũ: & tamen hæc opera indebita, & supererogationis, fuisse cultũ Deo gratũ, ex verbis Euangelij satis apertè colligitur. Neq; enim Euangelista in laudibus eius mulieris posuisset, assidua illa ieiunia & preces, & in templo cõmorationem; neq; dixisset, illam Deo seruisse ieiuniis & orationibus, nocte ac die; nisi opera illa cultum Dei esse credidisset. OMITTO alia plurima, quæ & per se obuia sunt, & à nobis alibi annotata.

PORRO veteres Patres, afflictiones istas carnis non imperatas in particulari, sed spontè assumptas, apertissimè laudant, & ad cultum Dei pertinere dicunt.

TERTVLLIANVS in li. de resurrectione carnis; feras & aridas escas, & reliquã corporis afflictionem, sacrificia esse Deo grata, scribit. Gregorius NAZIANZENVS in epist. ad Helleniũ, scribens de quibusdam sanctis viris, qui aut nunquã homines videbant, aut totos viginti dies sine cibo transigebant, aut integro anno in oratione stabant: quæ certè opera non sunt diuinitùs imperata: *Talis,* inquit, *est Christi pars, talis passionũ Christi fructus, quem ipse è terra ad Patrem defert; religionis, inquam, Christianæ columen, populi decus, mũdi fundamentum, cum cælestibus pulchritudinibus elegantia propemodùm certant.* AVGVSTINVS homil. 29. in lib. 50. homiliarum, eleemosynarum largitionẽ, sacrificium vocat. Idem, siue quicunq; fuit auctor, in

lib.

lib. de dogmatibus Ecclesiasticis, cap. 68. *Pro amore castigandi corporis, abstinentibus à vino vel carnibus, nihil credere meriti accrescere; non hoc Christiani, sed Ioniniani est.* At profectò à carnibus, & vino abstinere, nō est diuinitùs imperatum. LEO serm. 2. de ieiunio decimi mensis: *Pro cōsummata,* inquit, *perceptione omnium fructuum dignissimè largitorum, eorum Deo continentia libamen offertur.* quo loco S. Pontifex, sacrificium, ac per hoc, cultum Dei, ieiuniū illud appellat, quod certum est non esse à Deo Christianis impositum. DANIQVA, pleni sunt libri Patrum eiusmodi testimoniis.

POSTREMO, accedit etiam ratio. Nam si Deo placent opera, quæ ipse neque in genere, neq; in specie imperauit, modò cum debitis circumstantiis fiāt, vt paulò antè ostēdimus de votis; quātò magis certū erit, placere Deo, quæ ipse saltem in genere imperauit, qualia sunt, Oratio, Ieiunium & Eleemosyna, & quæ ad ista reuocātur? ARGVMENTA Philippi soluta sunt capite superiore.

CAPVT SEPTIMVM.

Posse hominem iustificatum verè Deo satisfacere pro reatu pœnæ temporalis.

LTIMA restat quæstio, Vtrum opera quæ fiunt ad redimendā pœnam temporalem, cuius reatū sæpè manere ostendimus post culpā dimissam, verè Satisfactoria dici possint. Aduersarij siquidem etiamsi cogantur admittere (vt iam disputauimus) manere interdum reatum pœnæ temporalis post culpam remissam; & pœnis spōtè assumptis præueniri manum Dei, & flagella diuina auerti, ac deniq; Ieiunium, Orationem, & Eleemosynā esse opera laboriosa, ac Deo grata: tamen nullo modo adduci possunt, vt fateantur, per hæc opera satisfieri Deo, aut pœnas debitas compensari; vix etiam nomen ipsum Satisfactionis ferunt.

Lutherus in assert. artic. 5. *Vehementer,* inquit, *odi, & sublatum vellem hoc vocabulum,* SATISFACTIO, *quod non modò in Scripturis non inuenitur, sed & periculosum habet sensum, quasi Deo quisquam possit pro vllo peccato satisfacere, cùm gratis ille ignoscat omnia.*

Philippus in Apologia Confess. Augustanæ, art. de Cōfess. & Satisfactione: *Sed tamen,* inquit, *fatentur Aduersarij, quod Satisfactiones non prosint ad remissionem culpæ: verùm fingunt Satisfactiones prodesse ad redimendas pœnas, seu Purgatorij, seu alias.* Et infrà: *Hæc tota res est commentitia, recens conficta, sine auctoritate Scripturæ, & veterum scriptorum Ecclesiasticorum.* Et infrà: *Scholastici viderunt in Ecclesia esse Satisfactiones, sed non animaduertebant, illa spectacula instituta esse, tum exempli caussa, tum ad probandos hos, qui petebant recipi ab Ecclesia. In summa, non viderunt esse disciplinam, & rem prorsus politicam: ideò superstitiosè finxerunt, eas non ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandum Deum valere.*

Ioan. Caluinus, li. 3. Instit. cap. 4. §. 39. loquēs de Satisfactionibus, quæ leguntur apud veteres: *Vocârunt,* inquit, *vt plurimùm Satisfactionem; non compensationem, quæ Deo redderetur, sed publicam testificationē, qua qui Excommunicatione mulctati fuerant, cùm in communionem recipi vellent, Ecclesiam reddebant de sua pœnitentia certiorem: indicebantur enim illis pœnitentibus certa ieiunia, & alia, quibus se prioris vitæ verè, & ex animo pertæsos esse approbarēt, vel potiùs priorum memoriam obliterarent: atq; ita dicebantur, non Deo, sed Ecclesiæ satisfacere.* Hæc ille, qui his verbis satis ostendit, se non admittere Satisfactionem, qua Deo satisfiat; & in superioribus explicauerat, se non solùm satisfactionem quoad culpam, sed neque etiā quoad pœnam, vllo modo admittere: cuius argumenta paulò infrà dissoluemus.

Martinus etiam Kemnitius loco sępiùs notato, ac præcipuè, pag. 1087. id præcipuè in Tridentino Concilio reprehendit, quòd exigat Satisfactionem in reconciliatione, quæ fit post Baptismum: *Ita,* inquit, *Concilium sententiam suam explicat: Eos qui ante Baptismum deliquerunt, dicit in gratiam à Deo recipi sine propriis satisfactionibus, propter meritum & satisfactionem Christi: qui verò post Baptismum lapsi sunt, illis ait diuinam clementiam non dimittere peccata absq; vlla propria ipsorum satisfactione, quam pro peccatis ipsi exoluant. Hoc Lector benè notet, &c.*

Nos igitur Concilium Trident. sess. 6. cap. 14. & sess. 14. can. 13. & Ecclesiæ totius sententiā sequentes, probare aggrediemur, per opera illa pœnalia, de quibus hactenus loquuti sumus, verè ac propriè Domino satisfieri pro reatu pœnę, qui post culpā dimissam remanet expiandus.

ILLVD tamen anteà præmittendum putamus, quod & initio libri huius attigimus, nos hoc loco de Satisfactione illa verba facere, quę (vt nostri loquūtur) ex condigno quidē pœnā temporalē expiet, non tamē ex rigore iustitiæ. Satisfactio enim ex rigore iustitiæ, duo requirit: vt satisfiat ex propriis; & ad æqualitatē, nulla videlicet præueniente, aut intercedēte gratia eius, cui debetur Satisfactio. Nos autē neq; aliquid habemus, quod Dei nō sit, neq; possumus vllo genere honoris adęquare iniuriam, quam Deo fecimus: cùm iniurię mensura ęstimetur ex dignitate Dei, quę infinita est; mensura honoris, quē illi impendimus, ęstimetur ex dignitate nostra, quę est finita, ac perexigua. Nihilominùs tamē accedente gratia Dei, eaq; multiplici, verè possumus aliquo modo ex propriis, & ad æqualitatem, ac per hoc iustè, & ex condigno satisfacere.

PRIMVM enim accedit gratia iustificationis, per quam efficimur filij Dei, mēbra Christi, habitacula Spiritus sancti: & hac ratione, opera nostra, vt à Spiritu Christi in nobis habitante procedunt, quandam habent infinitatem, ac per hoc etiam quandam æqualitatem cum iniuria, qua Deum peccando affeceramus.

Accedit RVRSVS alia gratia, dum Deus, qui nostra omnia sibi iure vendicare posset: non

omnia, quæ facere possumus, imperat, sed certa quædam opera duntaxat: alia verò permulta, nō imperat, sed suadet, atque ad ea facienda hortatur, vt lib. 2. de Monachis copiosè ostendimus. Ex qua Dei benignitate illud consequitur, vt habeamus opera propria, & indebita, quibus pro iniuria satisfaciamus: quanquam ea est benignitas Dei, vt etiam quæ munera ipsius sunt, nostra esse merita patiatur, & quę de manu eius accepimus, sibi donari libenter admittat.

Accedit PRÆTEREA alia gratia. Nam Deus cùm nos ad amicitiā suam per reconciliationem iterum recipit; à pœna, cuius debitores eramus, æternitatem aufert, ac de æterna temporalem facit. Ita igitur intelligimus, per nostra opera Domino satisfieri, non ex rigore iustitiæ, sed gratia ipsius eaque multiplici præcedente, & comitante, atque id nobis donante, vt habeamus, vnde ex propriis, & ad ęqualitatem pro pœna temporali satisfacere valeamus.

HAC explicatione præmissa, probanda est veritas PRIMVM testimoniis Scripturarum. DEINDE, traditione veteris Ecclesiæ.

CAPVT OCTAVVM.

Ex Scripturis probatur, Deo satisfieri posse pro pœna temporali, culpa dimissa.

PRIMVM igitur Scripturæ testimonium esse potest, quod habetur Isaiæ cap. 1. vbi Dominus promittit remissionem plenam, ac perfectam peccatorum, quasi præmiū quoddam, iis qui non tantùm lauerint ac mundauerint se per contritionem, sed etiam in bonis operibus misericordiæ se exercuerint. Sed de hoc loco plura dicemus ca. 15. in solutione tertij argumenti Ioannis Caluini.

ALTERVM testimonium habetur Daniel. 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* & Prouerb. 16. *Misericordia & veritate redimitur iniquitas.* Hìc enim habemus vocem Redemptionis, quæ æquiualet voci Satisfactionis, quam Lutherus in diuinis literis inueniri negabat. Certè enim non minùs ad iustitiam pertinet Redemptio, quàm Satisfactio: & si absurdum esset dicere, nostris operibus satisfieri pro peccatis; multò esset absurdius dicere, nostris operibus redimi peccata: quemadmodum ipsi etiam Hęretici grauiùs ferunt, si dici velimus aliqua ex parte redemptores, quàm Satisfactores. Cùm igitur Scriptura non vno in loco disertis verbis tradat, nostris operibus redimi peccata, profectò nō abhorret ab vsu Scripturæ quod nos dicimus, nostris operibus satisfieri pro peccatis. Quemadmodū autem refellatur Caluini expositio, Cap. 3. ostendimus.

SED fortasse obiiciet aliquis, non dixisse Danielem, Pœnas tibi debitas eleemosynis redime; sed, *Peccata tua Eleemosynis redime*, proinde loquutum esse de redemptione culpæ; quam nos ipsi fatemur nō esse veram & propriam redemptionem.

RESPONDEO, in sacris literis nomen peccati sæpenumerò accipi pro pœna, siue pœnæ reatu: vt Gen. 43. *Nisi reduxero puerum, ero peccati reus in te omni tempore.* Deut. 5. *Reddens iniquitatem patrum in filios.* 3. Reg. 1. *Erimus ego, & filius meus Salomon peccatores.* Et hoc modo accipi potest illud quod adduximus ex Prouerbiis: *Misericordia & veritate redimitur iniquitas.*

Locus autem Danielis duobus modis exponi solet. VNO modo vt per peccatum intelligatur culpa, siue inimicitia cum Deo: & tunc significatur illis verbis, posse hominem pœnitentem per eleemosynas placare Deum ex congruo, atq; ab eo gratiam reconciliationis impetrare. Ex qua interpretatione id sequitur, vt si opera hominis nondum iustificati, tamen cum auxilio Dei speciali facta tantùm valent ad reconciliationem, vt ex congruo dicantur redimere culpam: multò magis opera hominis iusti, ex Spiritu inhabitante facta, tantùm valeant ad expiandā pœnam temporalem, vt ex condigno dicantur redimere pœnam.

ALIO modo exponuntur à nonnullis ea verba, vt per peccatum sola pœna intelligatur. Sed quia Nabuchodonosor impius erat, & non solùm pœnæ, sed etiam culpæ remissione indigebat, idcircò auctores illi volunt, sententiam Danielis esse hiulcā, ac subintelligi alia verba, quibus ad agendam pœnitentiam, & quærēdam reconciliationem Daniel Regem sit cohortatus, ac tùm demùm addiderit de expianda pœna: *Peccata tua eleemosynis redime.* Ceterùm plenus commentarius erit si verba Danielis intelligamus de perfecta remissione peccati quoad culpam & pœnam; ita vt cohortatio sit ad magnas & frequentes eleemosynas, quibus primùm disponatur Rex ad reconciliationem, deinde etiam pœnam ex condigno redimat: quemadmodum intelligendus esse videtur locus ille Lucæ 11. *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* At quem modum etiam loquitur S. Cyprianus in ser. de lapsis, vbi opera pœnitentiæ requirit, quibus primùm venia peccatorum impetretur, deinde etiam corona gloriæ acquiratur.

TERTIVM testimonium positum est in illis verbis Præcursoris: *Facite fructus dignos pœnitentiæ*, Luc. 3. quod testimonium Aduersarij non rectè exponunt de nouitate vitæ, & obseruatione legis diuinæ. Nam facere fructum dignum pœnitentiæ, est operari eo modo, quo decet eum qui pœnitentiam profitetur; qui autem pœnitentiā profitetur quòd aliquem lęserit, non solùm cessat à lædendo, nec solùm cauet in futurū ne quid in eum committat, sed etiam damnum resarcit, compensat iniuriā, malè facta corrigit, & emendat.

Atqve in hunc modum locum istum veteres exposuerunt. S. Gregorivs hom. 20. in Euangelia: *Aliud, inquit, est, fructum facere Pœnitentiæ, aliud dignum Pœnitentiæ fructum facere. Vt enim de dignis pœnitentiæ fructibus loquamur, sciendum est, quòd quisquis illicita non commisit, huic iure cõceditur, vt licitis vtatur, sicq; opera pietatis faciat, vt tamẽ si voluerit, ea quæ mundi sunt non relinquat. At si quis in fornicationis culpam, vel fortasse, quod grauiùs est, in adulterium lapsus est, tantò à se licita debet abscindere, quantò se meminit & illicita perpetrâsse.* Vide eundem lib. 6. cap. 2. in primum Regum, vbi cùm tria ad Pœnitentiã requirat, mentis conuersionem, oris confessionem, & peccati vindictã; hoc tertium, ex testimonio à nobis allato de dignis Pœnitentiæ fructibus confirmat.

Beda libro 1. in Lucam cap. 2. repetit verba Gregorij iam citata. Idem etiam Beda in Psal. 4. *Sacrificate, inquit, sacrificium iustitiæ, quasi dicat: Ita dico, vt irascamini præteritis peccatis, vt sacrificetis sacrificiũ, id est, mortificetis propria vitia vestra, faciendo dignos fructus Pœnitentiæ, tantum scilicet pro singulis vos affligentes, quantum digna expetit Pœnitentia, quod erit sacrificium iustitiæ.*

Petrus Damiani in serm. 2. de S. Andrea: *Ne tibi blandiaris, si grauiter peccanti, lenior Pœnitentia à mansuete, vel à dissimulante dictatur, cùm in Purgatorijs ignibus perficiendum sit, quidquid hîc minus feceris: quia dignos Pœnitentiæ fructus quærit Altissimus.*

Christianus Drvthmarvs in cap. 3. Matth. *Fructum, inquit, dignum Pœnitentiæ facere, est præterita mala fletibus punire, & bona è contrario agere, & malè commissa eleemosynis redimere.*

Isichivs lib. 4. in Leuiticum, cap. 14. *Hæc, inquit, opera necessaria habet, quæ virtutibus, & actionis studio valeant delere peccata: propter quod Ioannes Baptista populo Iudæorum dicebat, Facite fructum dignum Pœnitentiæ.* & paulò infrà, explicans quæ sint ista opera, siue fructus Pœnitẽtiæ, dicit esse Orationem, intentam Eleemosynam, vigilias, saccum, ieiunium, lachrymas.

S. Ioannes Chrysostomvs homil. 10. in Matthæum, exponens hunc ipsum locum: *Facite, inquit, fructus dignos Pœnitentiæ. Quo autem modo fructificare poterimus? si vtique peccatis aduersa faciamus: Verbi gratia, aliena rapuisti? incipe donare iam propria; longo es tempore fornicatus? à legitimo quoq; vsu suspendere coniugij, ac perpetuam continentiam sæpiùs paucorum dierum castitate meditare; iniuriam, vel opere cuiquam, vel sermone fecisti? refer benedictionis verba conuicijs; & percutientes te, nunc officijs, nunc etiam beneficijs placare contende: neq; enim vulnerato sufficit ad salutem, tantummodo spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus: Delicijs anteà, & temulentia diffluebas? ieiunio, & aquæ potu vtrumque compensa.*

Pacianvs in epist. 3. ad Simpronianum: *Vides, inquit, in sarmentis fructum requiri, id est, bona opera Pœnitentiæ, sicut Ioannes ait, Facite fructum dignum pœnitentiæ. Vides sarmenta purgari: quæ sunt detrimenta carnis, damna lætitiæ, damna patrimonij, vitæ labores, qui actus propriè pœnitentium sunt.*

A Hi certè Patres non solùm vitæ nouitatem, & legis obedientiam requirunt, vt digni fructus Pœnitentiæ censeantur, sed etiam vt à licitis nos abstineamus, vt opera faciamus, quę valeant delere peccata, vt malè facta laboriosis operibus puniamus, vt scelera bonis operibus redimamus, vt vitiorum plagas abstinentiæ medicina curemus, vt crapulam & ebrietatem (vt Chrysostomus loquitur) aquæ potu, ac ieiunio compẽsemus. Denique Pacianus, detrimenta carnis, damna lætitiæ, damna patrimonij, & vitæ labores, id est, ieiunia, fletus, eleemosynas profusas, & ceteras vitæ asperitates, quas alioqui nulla lex imperat, fructus dignos pœnitentiæ esse definit. Digni autem fructus, rectè dici non possent, nisi B te vera sufficerent ad iniuriam compensandam, si non ad æqualitatem quantitatis, saltem ad æqualitatẽ proportionis, & iuxta acceptationem eius qui fuerat læsus.

Qvartvm testimonium habetur 2. Cor. 7. vbi B. Paulus inter alios bonos fructus sanctæ tristitiæ, quæ Pœnitentiam in salutem stabilem operatur, ponit Vindictam. Neque multum refert an Apostolus loquatur de vindicta, quam is, qui Pœnitentiam agit, de seipso sumit, an de ea, quæ iniungitur ab alio: satis enim nobis est, probari ab Apostolo pœnas, quæ vindictæ nomine inueniuntur in Pœnitentia. Vindicta enim ad præteritum respicit, & ad iustitiam pertinet, ne- C que aliud est, nisi id quod nos dicimus Satisfactionem: ideò enim sumit vnusquisque de peccatis suis pro amore Dei vindictam, vel à Sacerdote iniunctam libenter admittit, vt iniuriam Deo factam ea ratione compenset.

Et quamuis Caluinus, vt suprà notauimus, multis in locis neget, vllam pœnam pro peccatis nostris exigi à nobis; tamen lib. 3. Instit. cap. 3. §. 15. hunc locum Apostoli tractans, ita loquitur: *Postrema est vindicta: quo enim seueriores in nos sumus, & acriore censura quæstionem habemus de peccatis nostris, eo sperare debemus magis propitium, ac misericordem Deum. Et certè fieri non potest, quin anima diuini Iudicij horrore perculsa, partes vltionis in exigenda de se pœna occupet.* Quo loco apertè concedit, Apostolum Paulum loqui de pœna, quæ vindictę nomine à pœniten- D te suscipitur.

Qvintvm testimonium colligitur ex Leuit. cap. 4. 5. & 6. vbi sacrificia diuersi precij, pro ęstimatione ac mensura delicti imperantur. Fuisse autem ea sacrificia compensationem, ac satisfactionem pro reatu pœnæ temporalis expiando, probabitur cap. 15. in responsione ad argumenta Caluini, in solutione 5. argumenti.

Hvc adferri possunt illa omnia Scripturæ loca, quæ docent, opera hominum iustorum, meritoria esse vitæ æternæ. Nam si opera iustorum eam vim habent, vt vitam æternam verè, & propriè mereantur: nullo modo negari potest, quin etiam efficacia esse possint ad satisfaciendũ pro reatu pœnæ temporalis; siquidem longè maius

est gloria æterna, quàm pœnæ temporalis remissio. Certè inter homines, si quis Regem suum iniuria affecisset, ac deinde in amicitiam restitutus, ita se gereret, vt merito operum suorum in societatem regni admitteretur; quis ambigeret, eundem officiis erga Regem, pecuniarium debitum facilè posse redimere?

Scripturæ testimonia pro meritis vitę æternę passim occurrunt: sed duo nobis hoc loco sufficient. ALTERVM est Matth. 20. *Voca operarios, & redde illis mercedem.* quo loco, & vox Mercedis, & nomen Operariorum, & pactum cum operariis ex denario diurno; non permittunt nos aliter hunc locum exponere, quàm de meritis propriè dictis, quibus ex iustitia merces debetur: denarium autem diurnum, qui eo loco pro mercede ponitur, communi consensu Patres docent esse vitam æternam. Vide Ambrosium lib. 7. in Lucam cap. 66. Hieronymum lib. 2. in Iouinianum: Augustinum libro de sancta Virginitate cap. 26. Gregorium lib. 4. Moral. cap. 42. Chrysostomum, & alios in hunc locum Matthæi.

ALTERVM testimonium est 2. Tim. 4. *Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi in illa die iustus iudex, non solùm autem mihi, sed iis, qui diligunt aduentũ eius.* certè corona iustitię, quę redditur à iusto Iudice; veram & propriam laborum, meritorumq; mercedē significat. SED de his hactenus: nam de meritis operum suo loco fusiùs differemus.

CAPVT NONVM.

Ex traditione veteris Ecclesiæ probatur Satisfactio.

NVNC adferemus testimonia veteris Ecclesiæ. Ac PRIMVM ætate prima post Apostolos, id est, post annum Domini C. habemus IVSTINVM, siue quicunque fuit auctor quæstionum, quæ in Iustini operibus continentur. Is igitur quęst. 79. quærit, Cur Iosiam Regem Deus petmiserit gladio cædi, cùm vir sanctissimus fuisset: respondet autem his verbis: *Ceterum luctuosum vitæ finem propterea Iosias retulit, quòd iussioni Hieremiæ non paruerit, qui ei ex mandato Dei dixerat, vt ne progrederetur ad obuiandum Regi Aegypti in bellum, sicut ait Hieremias. Quapropter vt eum purum à peccatis ex hac vita reciperet Dominus Deus, ideò permisit illũ inobedientiæ eius ferro Aegyptio pœnas exoluere.* Quòd si mortē illam Deus permisit, vt purum Iosiam à peccato reciperet: ergo mortis pœna expiatio fuit peccati; & proinde (quod est idem) satisfactio pro peccato: & si pœna illa mortis violentæ, expiatio fuit peccati: ad eundem modum ceteræ pœnæ, quæ post peccatum exiguntur à pœnitentibus, non sunt satisfactiones coram hominibus tantùm, sed etiam coram Deo: neque solùm in remedium contra futura, sed etiam in vindictam & compensationem præteritorum exiguntur.

S. IRENÆVS lib. 3. cap. 37. loquens de Pœni-

A tentia Adami: *Timor,* inquit, *Domini initium intelligentiæ, intellectus verò transgressionis fecit Pœnitentiã, pœnitentibus autem largitur benignitatẽ suam Deus. Etenim per succinctorium in facto ostendit suam Pœnitentiam, foliis ficulneis semetipsum contegens, existentibus et aliis foliis multis, quæ minus corpus eius vexare potuissent, condignum tamen inobedientia amictum fecit, conterritus timore Dei, & retundens petulantem carnis impetum.* & infrà ponit verba ipsius Adami: *Quoniam,* inquit, *eam, quam habui à Spiritu sanctitatis stolam amisi per inobedientiam: & nunc cognosco, quoniam sum dignus tali tegumēto, quod delectationem quidem nullam præstat, mordet autem, & pungit corpus. Et hoc semper habuisset indumentum, humilians semetipsum, nisi Dominus, qui est misericors, tunicas*

B *pelliceas pro foliis ficulneis induisset eos.* Ex hoc testimonio discimus, fructum Pœnitentiæ dignum, non esse solùm vt Aduersarij volunt, nouam obediētiam mandatorum; non enim Deus mãdauerat, vt Adam indumento illo tam aspero vteretur: sed esse pœnam spontè susceptam, quæ dolore corpus afficiat, & voluptatem ex peccato perceptam ea ratione compenset. Quocirca rectè Irenæus indumentum illud Adami vocat condignum inobedientię amictum. Inobediētia enim ex superbia nata fuerat, & idcirco iustum, & cōdignum erat, vt humilitate compēsaretur: amictus autem ille, non solùm carnem punctionibus affligebat, vt ob delectationē illicitam Domino satisfieret, sed etiam vtilitate ad cor humi-

C liandum valebat, vt superbiam, & inobedientiã compensaret. Atq; hinc videtur posteà factum, vt pœnitentes sacco, siue cilicio cōmuniter vterentur. Idem lib. 4. c. 26. in fine: *Docebat,* inquit, *vt facerent præcepta, quæ ab initio præcepit Deus, et vt veterem cupiditatem per opera bona soluerent, & sequerentur Christum. Quoniam autem ea, quæ possidentur, pauperibus diuisa, solutionem faciunt præteritæ cupiditatis, Zachæus facit manifestum: Ecce, dicens, dimidium bonorum meorũ do pauperibus.*

TERTVLLIANVS in lib. de Pœnitentia: *Offendisti,* inquit, *sed reconciliari adhuc potes, habes cui satisfacias, & quidem volentem.* Et infrà: *Satisfactio confessione disponitur.* Et paulò antè: *Quàm porrò ineptum, Pœnitentiam non adimplere, & veniam delictorum sustinere?*

D *hoc est precium non exhibere, ad mercedem manum emittere: hoc enim precio Dominus veniam addicere instituit: hac Pœnitentiæ compensatione redimendam proponit impunitatem.* Ex hoc testimonio habemus nomen Satisfactionis, quod Lutherus sublatum cupiebat: habemus satisfieri Deo, non autem soli Ecclesiæ, vt Aduersarij docent: habemus, Satisfactionis opera ex condigno redimere pœnas peccatorum, nam ideò precium, redemptionem, & compensationem Tertnllianus appellat.

Post annum Domini CC. habemus ORIGENEM, is hom. 6. in Exod. sic loquitur: *Si quis fortè huiusmodi pecuniam à Diabolo deceptus, accepit, nō vsquequaq; desperet, misericors enim, & miserator Dominus, & creaturæ suæ non vult mortē, sed vt conuertatur, & viuat. Pœnitendo, flendo, satisfaciendo deleat quod admissum est.*

Item homil. 15. in Leuit. vbi dixerat posse redimi peccata in hac vita, subiungit: *Si tamen inuenerit manus tua precium, quod restituat. Quale precium? Pœnitentia sine dubio lachrymis congregatum, & manibus, id est, labore boni operis inuentum.* Homil. 3. in. lib. Iudic. *Vide*, inquit, *benignum Dominum misericordiam cum seueritate miscentem, & ipsius pœnæ modum iusta et clementi libratione pensantem. Non in perpetuum tradit delinquentes, sed quanto tempore errasse te nosti, quanto tempore deliquisti, tanto nihilominus tempore humilia te ipsum Deo, & satisfacito ei in confessione Pœnitentiæ.*

S. Cyprianus lib. 1. epist. 3. scribens aduersus eos, qui non præmissa plena satisfactione, pacem pœnitentibus dabant: *Elaborant*, inquit, *ne Deo indignanti satisfiat.* Et infrà: *Datur opera, ne satisfactionibus & lamentationibus iustis delicta redimantur, ne vulnera lachrymis abluantur.* Item li. 3. epist. 14. *Hæc qui subtrahit fratribus nostris, decipit miseros; vt qui possunt agere Pœnitentiam veram, Deo Patri, & misericordi precibus & operibus suis satisfacere, seducantur vt magis pereant.* Item in sermon. de opere & eleemosynis: *Nec haberet*, inquit, *quid fragilitatis humanæ infirmitas, atque imbecillitas faceret, nisi iterum pietas diuina subueniens iustitiæ, & misericordiæ operibus ostensis, viam quandam tuendæ salutis aperiret; vt sordes postmodũ quascunque contrahimus, eleemosynis abluamus. Loquitur in Scripturis Spiritus sanctus, & dicit: Eleemosynis & fide delicta purgantur: non vtique illa delicta, quæ fuerant antè contracta; nam illa Christi sanguine & sanctificatione purgantur.* Ex hoc testimonio apertissimè discimus, discrimen inter Baptismum, & Sacramentum Pœnitentiæ, quod Aduersarij perspicere nunquam potuerunt. Nam ante Baptismum non exigitur Satisfactio, cùm Christi sanguine per Baptismũ plenissimè applicato, purgentur peccata omnia, non solùm quoad culpam, sed etiam quoad pœnam alterius vitæ, tum æternam, tum temporariam: post Baptismum autem necessaria Satisfactio est, quoniam (vt suprà ostendimus) per Absolutionem Sacerdotalem remittitur quidem culpa, & pœna æterna, sed non tota pœna temporalis alterius vitæ. Idem Cyprianus in ser. de lapsis: *Dominus*, inquit, *orandus est, Dominus nostra Satisfactione placandus.* & infrà, in vltimis verbis, posteaquam dixerat: *Orare oportet impensiùs, & rogare, diẽ luctu transigere, vigiliis, ac noctes fletibus ducere, stratos solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus volutari, &c.* ita subiungit: *Qui sic Deo satisfecerit, qui Pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit; exauditus & adiutus à Domino, quam contristauerat nuper, lætam faciet Ecclesiam: nec iam solam Dei veniam merebitur, sed coronam.*

Post annum Domini CCC. S. Antonius Magnus in epist. 1. extrema, dicit Deum aspicere ad ieiunia plurima, vigilias, meditationes assiduas, preces largas, abdicationẽ rerũ huius mundi, & ceteros labores pœnitentiũ, & sic eorũ misereri.

Lactantius li. 4. de vera sapientia, cap. 17. *Volens*, inquit, *vitæ, ac saluti nostræ pro æterna sua pietate consulere, Pœnitentiam nobis in illa circumcisione proposuit, vt si cor nudauerimus, id est, si peccata nostra confessi, satis Deo fecerimus, veniam consequamur.* Idem lib. 5. de Iustitia, cap. 13. *Deo*, inquit, *satisfacere licet.* & lib. 6. de vero cultu, cap. 13. *Circumspice*, inquit, *conscientiam tuam, & quantum potes, medere vulneribus: nec tamen quia peccata largitione tolluntur, dari tibi licentiam peccandi putes. Abolentur enim si Deo largiare, quia peccaueras: nam si fiducia largiendi pecces, non abolentur. Deus enim purgari homines à peccatis maximè cupit, ideoq; agere Pœnitentiam iubet.* His verbis Lactantius Cyprianum, vt videtur, sequutus, hortatur pœnitentes ad eleemosynarum largitionem: ac dicit peccata tolli, & aboleri per eleemosynas, si hominem pœniteat peccasse; & ideò quia peccauit, nimirum vt satisfaciat Deo, eleemosynas largiatur: non tolli autẽ nec aboleri, si fiducia largiendi homines peccent, id est, si eleemosynas largiantur, vt liberiùs peccent. Eodem lib. cap. 24. idem auctor: *Potest*, inquit, *reduci, & liberari, si eum pœniteat actorum, & ad meliora conuersus, satisfaciat Deo.*

S. Hilarius in Psal. 118. exponens versiculum vltimum literę Phe: *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Conscius*, inquit, *peccatorũ veterum, vt historia ipsa docetur, licet toto corde se direxerit, tamen quia & peccati sui dolorem antè re ipsa scripserit, tunc cùm Nathan Propheta arguente, crimen suum recognouit, & fleuit: nunc quoq; non desinit vera Pœnitentia lachrymis, facti veteris crimen abluere.* Et infrà: *Hæc Pœnitentiæ vox est, lachrymis orare, lachrymis ingemiscere, & per hanc confidentiam dicere; Lauabo per singulas noctes lectum meum. Hæc venia peccati est, fonte fletuum flere, & largo lachrymarum imbre madefieri.* Ex hoc testimonio habemus Dauidem post perfectam conuersionem, & indulgentiam culpæ adeptam, lachrymis peccatum olim commissum abluisse, quia videlicet intelligebat, post culpam remissam, reatum pœnæ remansisse; qui Satisfactione purgandus esset: habemus etiam, veniam peccati esse, fonte fletuum flere, id est, copiosis lachrymis veniam sine dubio obtineri. Idem can. 4. in Matt. non procul à fine. *Quia charitas*, inquit, *plurimum peccatorum tegit, & errorum nostrorum ambitiosa ad Deum patrona est; nouissimum pœnæ quadrantem soluemus, nisi precio ipsius aliquantorum criminum culpa redimamur.* Vide quàm perspicuè magnus hic Doctor operibus charitatis redimi dicat eam pœnam, quam pro culpa debebamus.

S. Basilius in Psal. 29. exponens versiculum illum: *Conuertisti planctum meum in gaudium mihi. Sed* inquit, *et lamentantur nobis Prophetæ, ad luctum nos prouocantes, vt simul ad confessionem, & cognitionem peccatorum nostrorũ delati, ex Propheticis sermonibus, nostrum lugeamus exitium, laboribus multis, & ærumnis nostram carnem affligendo. Ei sanè qui talis est, lugubris vestis disrumpitur, quam sibi circumposuerat, suum lugens peccatum: huic tandem circumponitur amictus lætitiæ, & pallium salutis, &c.* Hoc loco satis apertè Magnus Basilius docet, laboribus & ærumnis quibus affligitur caro, acquiri lætitiam indulgentiæ, ac salutis. Idem etiam in oratione super illa verba: *Attende tibi. Attende*, inquit, *tibi, vt pro delicti proportione,*

hinc quoq; mutueris ex admota tibi medela, valetudinis instaurandæ subsidium. Magnum est, & graue peccatum? multa opus habes confessione, lachrymis amarulentis, peracri contentione vigiliarum, indiuulso, & cõtinenti ieiunio. Leuis est, nec intoleranda offensio? huic quoque exæquetur Pœnitentia. Hic verò apertissimè agnoscit Basilius Satisfactionem condignam esse debere, & eam proportionem cum peccato exigere, vt verè per eam offensio compensetur.

S. Ambrosivs in epist. 82. ad Ecclesiam Vercellensem: *Quà nobis,* inquit, *salus esse potest, nisi ieiunio eluerimus peccata nostra?* Idem lib. 2. de Pœnitentia, cap. 5. *Vtrumque,* inquit, *beatum dixit, & cuius iniquitas remittitur per lauacrum, & cuius peccatum tegitur operibus bonis; qui enim agit Pœnitentiam, non solùm diluere lachrymis debet peccatum suum, sed etiam emendatioribus factis operire, & tegere delicta superiora, vt non ei imputetur peccatum.* Idem ad Virginẽ lapsam, ca. 8. *Grandi plaga,* inquit, *alta, & prolixa opus est medicina: grande scelus, grandem necessariam habet Satisfactionem.* Idem in lib. de Helia & ieiunio, cap. 20. *Habemus,* inquit, *plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus. Pecuniam habes? redime peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es, peccatis tuis venundatus es: redime te operibus tuis, redime te pecunia tua.*

S. Gregorius Nazianzenvs in oratione de pauperum amore, propè extrema: *Misericordia,* inquit, *& fide peccata purgantur. Ergo miseratione purgemur, animiq; labes & inquinamenta, egregia illa herba detergamus ac dealbemus, alij vt lana, alij vt nix pro misericordiæ videlicet proportione.* Idem in oratione in sanctum lauacrum, dicit, cicatricem ex peccatorum vulneribus remanentem, obduci obnixis precibus, multo luctu, & gemitu, & lachrymis. Idem oratione in sancta lumina, posteaquã multa dixerat de Baptismo laborioso Pœnitentiæ, subiungit: *Æquale est malum, & dimissio absq; castigatione, & castigatio sine venia; quandoquidem illa totas relaxat habenas, hæc verò nimiùm restringit.* qua sentẽtia pulchrè refellit Nouatianos & Lutheranos (licet hi nondum nati essent) Nouatiani enim castigationem admittebant sine spe absolutionis; Lutherani contrà absolutionem sine castigatione concedunt. Quare sicut Cyprianus de Nouatianis dixit, illos subtraxisse de Satisfactione medicinam, lib. 4. epist. 2. ita nos dicere possumus de Lutheranis, eos è contrario subtrahere de medicina satisfactionem.

S. Pacianvs in Parænesi ad Pœnitentiam, extrema: *Obtestor,* inquit, *& deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne pigeat oportuna quã primùm remedia salutis inuadere, deiicere mœroribus animũ, sacco corpus inuoluere; cinere perfundere, macerare ieiunio, mœrore conficere, multorum precibus adiuuare. In quantũ pœnæ vestræ non peperceritis, in tantũ vobis Deus parcet.* Et infrà: *Ecce polliceor, si ad Patrem vestrũ vera Satisfactione redeatis, nihil vlteriùs errando, nihil pristinis adiiciendo peccatis, dicendo etiã humile aliquid, & flebile; Peccauimus in conspectu tuo Pater, iam nõ sumus digni nomine filiorũ: continuò de vobis & pecus illud recedet immundũ, & siliquarũ esca deformis, &c.*

Post annum Domini CD. habemus inprimis tres summos sanctissimosq; Pontifices. S. Innocentivs I. in epist. 1. c. 7. *Cæterum,* inquit, *de pondere æstimando delictorũ, Sacerdotis est iudicare, vt attendat ad confessionem pœnitentis, & ad fletus, atq; lachrymas corrigentis; ac tum debere dimitti, cùm viderit congruam Satisfactionem.* Idem in epist. 22. ad Episcopos Macedoniæ, cap. 4. *Ergo,* inquit, *si ita est; applicentur ad ordines sacrilegi, adulteri, atq; omnium criminum rei, quia benedictione Ordinationis crimina vel vitia putantur auferri: nullus sit Pœnitentiæ locus, quia id potest præstare Ordinatio, quod longa Satisfactio præstare consueuit.* Hinc certè sine ambiguitate discimus, longa Satisfactione criminum, remissionem acquiri.

S. Leo I. serm. 1. de ieiunio decimi mensis: *Oratione,* inquit, *propitiatio Dei quæritur, ieiunio concupiscentia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur.* Idem in epist. 79. ad Nicetã, cap. 5. *De iis Christianis, qui inter eos, à quibus fuerãt captiuati, cibis immolatitiis asseruntur esse polluti, consultationi tuæ charitatis hoc etiam respondendũ esse credidimus, vt Pœnitentiæ Satisfactione purgentur, quæ non tam temporis longitudine, quã cordis compunctione spectanda est.* Idem in epist. 91. ad Theodotum, rursum repetit, salubri Satisfactione pœnitentes purgari: & in epist. 92. ad Rusticum, cap. 2. de Sacerdotibus pœnitentibus loquens: *Vnde,* inquit, *huiusmodi lapsis ad promerendam misericordiam Dei, priuata est petenda secessio, vt illis Satisfactio si fuerit digna, sit etiam fructuosa.*

S. Gelasivs I. in epist. 1. ad Episcopos Lucaniæ, Brutij, & Siciliæ, cap. 23. *Viduæ, quæ propria voluntate professam pristini coniugij castitatẽ mutabili mente calcauerint, periculi earum intererit, quali Deum Satisfactione placare debeant.*

Præter hos Pontifices, habemus insignes Theologos, Græcos & Latinos. Sanctus Ioannes Chrysostomvs in 2. lib. de Sacerdotio, non longè à principio: *Non temerè,* inquit, *ad delictorum modum oportet & mulctam ipsam adhibere: sed tamquam ex coniecturis quibusdam explorandus est delinquentium animus, &c.* & homil. 41. ad populum Antiochenum: *A nobis,* inquit, *vltionem sumamus, ita placabimus Iudicem.* Idem homil. 2. de lapsu primi hominis: *Ostendit,* inquit, *Dominus, quibus officiis possint delicta purgari: ostendit, confessione & deformitate cultus, veniam posse facillimè impetrari.*

Theophilvs Alexand. in 1. Paschali epist. extrema: *Præterita,* inquit, *peccata pœnitẽtia corrigamus, præsenti fletu redimamus futura gaudia, aculeoq; conscientiæ in morem apum noxios peccatorum fucos repellamus.*

S. Hieronymvs in cap. 1. Ioëlis, explicans illa verba: *Accingite vos, & plangite. Qui,* inquit, *peccator est, & quem remordet propria cõscientia, cilicio accingatur; & plangat vel propria delicta, vel populi; & ingrediatur Ecclesiam, de qua propter peccata fuerat egressus: & cubet, vel dormiat in sacco; vt præteritas delitias, per quas offenderat Deum, vitæ austeritate compenset.* Idem in Epist. ad Eustochium de obitu Paulæ matris, ita Paulã loquentem inducit: *Turpanda est facies, quam contra Dei præceptum purpurisso, & cerussa, & stibio sæpè depinxi:*

affligendum corpus, quod multis vacauit delitiis: longus risus perpeti compensandus est fletu: mollia linteamina, & serica pretiosissima, asperitate cilicij commutanda.

Sanctus AVGVSTINVS in Enchiridio cap. 70. *In melius,* inquit, *est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis prateritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus, vt ea semper liceat impunè committere: nemini enim dedit laxamẽtum peccandi, quamuis miserando deleat iam facta peccata, si non Satisfactio cõgrua negligatur.* & c. 71. *De quotidianis autem breuibus, leuibusq; peccatis, sine quibus hac vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit.* Item in epist. 54. ad Macedonium: *Nihil aliud agit quem veraciter pœnitet, nisi vt id quod mali fecerit, impunitum esse non sinat: eo quippe modo sibi non parcenti ille parcit, cuius altum iustumq; iudicium nullus cõtemptor euadit.* Item hom. 50. c. 11. ex lib. 50. Hom. *Veniat peccator ad Antistites, per quos in Ecclesia claues ministrantur, & tamquã bonus incipiens iam esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à Præpositis sacramentorum accipiat Satisfactionis suæ modum, vt in offerendo sacrificio cordis contribulati deuotus, & supplex, id tamen agat, quod non solùm illi prosit ad suscipiendã salutem, sed etiã cæteris ad exemplum.* & infrà c. 15. *Non sufficit mores in meliùs commutare & à factis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo, &c.* Item in Psalm. 50. in illa verba: *Et à peccato meo munda me: Implora misericordiã, sed attende iustitiam: misericordia est vt ignoscat peccato, iustitia est, vt puniat peccatum. Quid ergò? quæris misericordiam? peccatum impunitum remanebit? respondeat Dauid, respondeant lapsi, respondeant cum Dauid, vt misericordiam mereantur sicut Dauid, & dicant, Non Domine, non erit impunitum peccatum meum, non impunitum erit, sed ideo nolo vt tu punias, quia ego peccatum meum punio.* Hic certè locus apertè conuincit, Satisfactionẽ nostram non requiri solùm ad exemplum, vel disciplinam politicam, sed vt iniuria Deo facta compenseтur, & diuinæ iustitiæ satisfiat.

MAXIMVS homil. in die Cinerum: *Non reprehenditur,* inquit, *ille, qui dudum corde deuio, & lubricis gressibus à tramite elapsus salutis, redintegrare se Deo mœsta pœnitentia Satisfactione conatur.*

Seuerus SVLPITIVS lib. 2. Dialogorum de miraculis S. Martini, cap. 13. *Fornicatio,* inquit, *deputatur ad pœnam, nisi Satisfactione purgetur.*

Ioan. CASSIANVS collat. 20. cap. 7. *Dum agimus pœnitentiã, et vitiosorum actuum recordatione mordemur, necessariũ est, vt ignẽ conscientiæ nostræ obortus ex cõfessione culpa, lachrymarũ imber extinguat: cùm verè cuiquã in hac humilitate cordis, & spiritus contritione defixo, atq; in labore & gemitu perdurãti, horum recordatio fuerit consopita, et cõscientiæ spina de medullis animæ, gratia Dei miserantis euulsa, certum est enim ad Satisfactionis finẽ, atq; indulgentiæ merita peruenisse, & ab vniuersorũ criminũ labe purgatum.* Vide etiam eundem collat. 23. cap. 15.

THEODORETVS in Epitome diuinorum decretorum cap. de Pœnitentia: *Sunt,* inquit, *medicabilia etiam quæ post Baptismum fiunt, vulnera: medicabilia autem non vt olim, per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborẽ facti peccati quantitati contemperatum.*

Sanctus PAVLINVS in epist. 12. ad Seuerum: *In sæculo,* inquit, *corrupti muneribus eorum iudices condemnantur: sed quisquis homo prætentus in aliquo peccato, diffidens innocentiæ tuæ, adfers pretium salutis tuæ Iudici nostro; ne vereatis quasi corruptionis iniuriam iustitiæ Dei facere: accipit à te Christus libenter salutis tuæ pretium.* & paulò antè de eodem pretio, id est, de eleemosynis loquens, sic ait:

Iste docet fusis redimens sua crimina nummis,
Vilior vt sit res, quàm sua cuiq; salus.

SALVIANVS Massiliensis, in libris quos nomine Timothei ad Ecclesiam scribit, lib. 1. de misericordia, sic ait: *Quando lugebit, qui dies lugendi perdidit? quando satisfaciet, qui tempus Satisfactionis amisit?* Et infrà: *Si nouit quisquam hominũ peccatorum, quantum redimere delicta possit, vtatur scientia ad redemptionem: si verò nescit, cur non offerat quantum potest?*

Post annũ Domini D. CASSIODORVS in Psal. 37. *Et cogitabo pro peccato meo, id est, talia te donante faciam, quæ meum possint abolere peccatum: scilicet fletus adhibebo, eleemosynas faciam, & ab hoc quod deliqui, mandatorũ tuorum me obseruatione purgabo.*

S. GREGORIVS lib. 6. in 1. Regum, explicans caput 15. *Non solùm,* inquit, *confitenda sunt peccata, sed etiam pœnitentiæ austeritate delenda.* Item ibidem: *Corrigibilia equidem peccata portantur, quia postquam à delinquentis voluntate discedunt, purgari Satisfactione salubriter possunt.* Vide eundem lib. 3. in 1. lib. Regum cap. 7. & lib. 2. epist. 27.

HESYCHIVS, siue Isicius (quem æqualem Gregorij fuisse putamus, vt diximus in 2. lib. de Eucharistia, cap. 32.) lib 2. in Leuiticum, exponens caput 6. *Carnes,* inquit, *pœnitentiæ intelligimus ieiunium, vigilias, cilicinum vestimentum, cum lachrymis orationem, eleemosynam: ex his enim consistit pœnitentia, quã qui tangit rectè, sanctificatur.* Vide eundem lib. 7. in cap. 25. & in cap. 27.

Post annum Domini D C. ISIDORVS lib. 2. de summo bono cap. 13. *Ille,* inquit, *pœnitentiam dignè agit, qui reatum suum Satisfactione legitima plangit.*

CÆSARIVS Arelatensis serm. 1. de eleemosyna, in quo explicat illud Apostoli 1. Corinth. 3. *Si cuius opus arserit, detrimentum patietur. Si autem,* inquit, *nec in tribulationibus Deo gratias agimus, nec bonis operibus ipsa peccata redimimus: tamdiu in illo Purgatorio moras habebimus, quamdiu supradicta minuta peccata, tanquam lignum, & fœnum, & stipula consumantur.* & homil. 6. *Non quidem dicimus, Pœnitentiã prodesse non posse: certum est quia prodest, si cum grandi eleemosyna illam vnusquisque accipiat, &c.* Idem auctor in Homiliis illis passim repetit, bonis operibus peccata redimi, elui, purgari.

Post annum Domini DCC. BEDA in 1. Psal. *Delectatio,* inquit, *seu voluntas peccandi, quando ad Satisfactionẽ venitur, leuiter eleemosynis, & aliis talibus purgatur: consensus verò, non nisi graui pœnitentia deletur: consuetudo autem, non nisi recta, & ponderosa Satisfactione absoluitur.* Idem in Psal. 4. *Mortificetis propria vitia vestra, faciendo fructus dignos pœnitentiæ: tantùm scilicet pro singulis vos affligendo, quantùm digna expetit pœniten-*

tia, quod erit sacrificium iustitia, id est, iustum sacrificium. A

Post annum Domini DCCC. RABANVS lib. 6. in Ecclesiasticum, cap. 7. *Quid*, inquit, *est aliud, pœnitere, nisi irasci sibi, vt horreat quod fecit, & cruciatus à se exigat, ne Iudex iratus potius affligat?* Vide eundem lib. 8. cap. 3.

Post annum Domini C. M. RADVLPHVS lib. 12. cap. 1. in Leuiticum: *Ab vnoquoque nostrum*, inquit, *pœnitentia Satisfactione commissa culpa detergitur.* & lib. 18. cap. 4. *Venditores possessionis hereditatis æternæ hi sunt, qui claues regni cælorum à Domino susceperunt, quibus commissa est potestas, vt ligent & excludant peccantes, soluant & introducant pœnitentes. Istis ergo iuxta Domini præceptum, prouidendum est, vt in hoc mercimonio non grauent ciues suos, maiorem Satisfactionem exigentes ab* B *eis, quàm peccati qualitas requirit. Emptor quoque caueat necesse est, ne Dei dispensatorem contristet, si tepida mente sui delicti veniam petens, iustam Satisfactionis mensuram non explet.*

Post annum Domini M. Petrus DAMIANVS ser. 2. de S. Andrea: *Ne tibi blandiaris, si grauiter peccanti, leuior pœnitentia à mansueto, vel à dissimulante dictatur: cùm in Purgatoriis ignibus perficiendū sit, quidquid hic minus feceris: quia dignos pœnitētiæ fructus quærit Altissimus.*

Post annum Domini MC. sanctus BERNARDVS serm. 4. in Cantica: *Cum*, inquit, *satisfacimus vt ablato, quod separat, peccato reconciliemur, indulgentiam, quam recipimus, quid nisi quoddam osculum dixerim pacis? Idq́; interim non alibi, quàm ad pedes sumendum: humilis quippe, & verecunda debet esse Satisfactio, qua emendatur* C *superba transgressio.*

Huc vsque testimonia Patrum annotasse sufficiat: nam Doctorum Scholasticorum, qui post hæc tempora de iisdem rebus accuratiùs scripserunt, Aduersarij, ne legere quidem, vel audire dignantur.

CAPVT DECIMVM.

Responsiones Hæreticorum ad testimonia Patrum.

VIDEAMVS nunc, quid Aduersarij ad Patrum testimonia respondere soleant. Lutherus in asserr. art. 5. non concedit, testimonia vlla veterū es- D se, quæ de Satisfactione loquātur: *Quare*, inquit, *verum dixi, arbitrariam istam Satisfactionem nec in Scripturis, nec in Patribus inueniri; inueniri autem pœnam irremissibilem à Deo impositam, vt Psal. 88. Visitabo in virga iniquitates eorum.* SED Lutherus, aut non legerat, aut se non legisse fingebat, monimenta veterum: iam enim ostendimus, singulis ætatibus non defuisse, qui Satisfactionem docerent.

Lutherum sequutus Philippus in Apol. Confessionis Augustanę, ar. de Confessione & Satisfactione, negat exstare veterū testimonia de Satisfactione, qua Deo pro peccatis satisfiat: *Hæc tota res*, inquit, *cōmentitia est, recens conficta, sine auctoritate Scripturæ, & veterum scriptorum Ecclesiasticorū. At ne Longobardus quidē de Satisfactionibus hoc modo loquitur. Scholastici viderunt in Ecclesia esse Satisfactiones, nec animaduerterūt, illa spectacula instituta esse, tum exempli caussa, tum ad probandos hos, qui petebant recipi in Ecclesia. In summa, non viderunt esse disciplinam, & rem prorsus politicam: ideò superstitiosè finxerunt, eas non ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandum Deum valere.*

PRIMVM nescio qua fronte Philippus negare audeat, apud Longobardum exstare testimonia de Satisfactione illa, de qua Scholastici loquuntur, cùm Scholastici apud Longobardum inuenerint ea, de quibus ipsi copiosiùs disserūt. Certè LONGOBARDVS lib. 4. Sent. dist. 16. posteaquā multa de Satisfactione dixerat, eamq́; ex Scriptura, & Patribus deduxerat, ita cōclusit totam eam distinctionem: *Ad agēdam pœnitentiam non sufficit, mores in melius commutare, & à malis factis recedere, nisi de his quæ facta sunt, satisfiat Domino per pœnitentiæ dolorem: per humilitatis gemitum: per contriti cordis sacrificium, cooperātibus eleemosynis.* Et quoniam hæc verba Longobardus ex homil. 50. S. Augustini mutuatus est; ex iisdem verbis simul ostendimus, non solùm apud Longobardum, sed etiam apud Augustinum exstare testimoniū de Satisfactione, qua ipsi Domino, non autem solis hominibus satisfacimus.

DEINDE non solùm testimonia à nobis allata planè cōuincunt errorem Philippi, sed etiā Caluinus, Kemnitius & Illyricus eiusdē Philippi vanitatem redarguunt. Illyricus enim ingenuè fatetur, omnes ferè Patres agnoscere Satisfactionem, quæ Dominum placet, & peccata redimat. Nā Cent. 3. partim cap. 4. in fine, vbi ponit inclinationem doctrinæ, partim cap. 10. vbi ponit vitas Doctorum, citat Tertullianū, Origenem, & Cyprianum, Cent. 4. partim cap. 4. In inclinatione doctrinæ, partim cap. 10. citat Hilarium, Nazianzenum, Ambrosium, Lactantium, Hieronymum, Theophilum Alexandrinum, Antonium Magnum. Cent. 5. partim cap. 4. in inclinatione doctrinæ, partim cap. 10. citat Chrysostomum, Augustinum, Leonem, Prosperum, Maximum, Paulinum, Cassianum, Hesychium. Cent. 6. 7. 8. 9. 10. & 11. in iisdem locis, citat Cassiodorum, Gregorium, Isidorū, Bedam, & alios, quos omnes reprehendit, vt qui ea de Satisfactione docuerint, quæ à Catholicis nunc docentur.

Sed quemadmodum laudanda est Illyrici ingenuitas & diligentia, qui sententias omniū fermè Patrum studiosè collegit, eaq́; Lutheri dogmatibus, esse contraria, negare contra manifestam veritatem, noluit: ita cæcitas animi, & impudentia, ne dicā stoliditas, & vecordia vituperanda, quod sibi persuadere potuerit, plus vni Luthero, quàm omnibus omnium ætatum Doctoribus esse credēdum. Scilicet omnes Patres, quamuis alioqui doctissimi, & sapientissimi, in hoc articulo cæci fuerunt, & sacras literas ignorarunt: vnus Lutherus lumen aspexit, vnus Scripturas rectè interpretari potuit.

Ioannes Caluinus tametsi conetur vtcumque

respondere, ramen fatetur, quod res est, Patres à partibus nostris stare, eosque reprehendere, quàm sequi, vtilius esse, stultisimè indicauit. Lib.3. Inst. c.3.§.16. *Eiusmodi*, inquit, *exercitia sæpè cōmemorant vetusti scriptores, cùm de pœnitentiæ fructibus loquuntur: quamquā autem vim pœnitētiæ minimè in illis reponunt, veniā tamen mihi dabunt lectores, si dixero quod sentio. Plus æquo certè insistere in his mihi videtur: ac si quis prudenter expendat, mihi (vt spero) assentietur, dupliciter eos modum excessisse.* & cap.4. §.38. *Parum*, inquit, *me mouent, quæ in veterum Scriptis de Satisfactione passim occurrunt. Video quidem eorum nonnullos, dicam simpliciter, omnes ferè quorum libri exstant, aut hac in parte lapsos esse, aut nimis asperè, & durè loquutos.* & lib.4.c.12.§.8. *Qua in parte*, inquit, *excusari nullo modo potest immodica veterum austeritas, quæ & prorsus à Domini præscripto dissidebat, & erat mirum in modum periculosa.* Hæc ille, qui satis apertè arroganriā suam, & superbiam intolerandam prodit; dum ipse vnus tot Ecclesiæ lumina, quæ variis temporibus non solùm insigni doctrina, sed etiā probitate incomparabili, pars etiam miraculis, aut martyrio claruerunt; prorsus contemnere, & castigare non erubescit.

Sed videamus quid præter contemptū istum Patrum, pro responsione Caluinus adferat. Lib. 3. Instit. cap. 4. §. 38. & 39. tria proponit, ex quibus testimonia à nobis prolata nonnihil infirmari videntur. Adducit Primvm duo loca Chrysostomi, & alia duo Augustini, contra Satisfactionem. Sed ea paulò post in argumentorum solutione discutiemus. Interim nemo non videt, quatuor obscura loca duorum Auctorum, præiudicare non posse testimoniis plurimis, atque apertissimis Auctorum supra triginta, quæ nos adduximus.

Deinde dicit, *Vocasse Patres Satisfactionē, non compensationem, quæ Deo redderetur, sed publicam testificationem, qua qui excommunicatione mulctati fuerant, cùm in communionē recipi vellent, Ecclesiam reddebant de sua pœnitentia certiorē.* & paulò post: *Atq; ita dicebantur non Deo, sed Ecclesiæ satisfacere: quod etiam his ipsis verbis ab Augustino expressum est in Enchiridio cap.65.*

At dicit quidem loco notato S. Augustinus, oportere pœnitentes Ecclesię satisfacere: sed nō addit negationem illam, *Non Deo*. Idem autē Avgvstinvs, nō vno in loco disertis verbis scribit, ipsi etiam Deo satisfaciendū. In eodem Enchiridio, c.70. *Per eleemosynas*, inquit, *de peccatis præteritis est propitiandus Deus.* & cap.71. *De quotidianis, leuibusq́; peccatis, quotidiana oratio fideliū satisfacit.* vbi licet nō exprimatur, cui, tamen sine dubio intelligitur, Deo: neq; enim pro leuibus, quotidianis peccatis iubemur publicè orationem Dominicā quotidie recitare, sed satis est si priuatim in cubiculo, vbi solus Deus exaudiat, recitetur. Idē hom. 50.cap.15. *Non sufficit mores in melius cōmutare, nisi etiā de his quæ facta sunt, satisfiat Deo.* Quid clarius? Nec minus perspicuè id ipsum tradunt Tertullianus, Cyprianus, & ceteri, quos capite superiore produximus. Idem quoq; S. Augustinus in Psal.50. vt suprà notauimus, Satisfactionem requirit, vt peccatum non maneat impunitum, vt eo modo non solùm misericordia Dei in remissione resplendeat, sed etiam veritas, & iustitia locum habeant: quò etiam pertinet, quòd multi veterum quos suprà citauimus, peccata per Satisfactiones redimi, deleri, expiari, purgari dicunt.

Vltimo addit Caluinus, testimonia, quæ Catholici scriptores pro Satisfactione adducūt, bona ex parte esse Centones ex insulsis Monachorum deliriis, quę sub Ambrosij, Hieronymi, Augustini, & Chrysostomi nomine feruntur, à Petro Longobardo collectos.

Sed testimonia, quæ citauimus, non ex Longobardi sententiis, sed ex ipsis veterum Patrum monumentis accepimus: & res ipsa per se fidem faciet, si quis ea testimonia legere, & ad suos fontes reuocare voluerit. Quanquam neq; illud admittimus, Petrum Lombardū Centones collegisse ex insulsis Monachorū deliriis: fuit enim is vir apprimè doctus, & in Hilarij, Ambrosij, Hieronymi, Gregorij, aliorumq́; Patrū, ac præter cæteros in August. libris diligenter versatus.

Iam verò Martinus Kemnitius non negat, in Patribus multa de Satisfactione exstare: sed partim apertè reprehendit eorū sententias, partim reuocat ad tropicas, atque hyperbolicas loquutiones; sic enim loquitur in 2.part.Exam.p.1082. *Veteres, vt ritus illos Satisfactionum hominibus magis commēdarent, sæpè cohortatoriè magis, quàm verè, iuxta Chrysostomi dictum, de ritibus illis per hyperbolem loquuti sunt: peccata scilicet, & pœnas peccatis debitas, purgari compensari, tegi, Iudicem placari, & recōciliari operibus illis Satisfactionum.* & paulò infrà, vbi citasset Origenē, Cyprianum, Ambrosium, Augustinum, & Gregorium, ita subiungit: *Et Cyprianus in illis hyperbolicis Satisfactionum commendationibus, eo vsq; progreditur, vt affirmet peccatū non dimitti; nisi absolutis, & completis illis canonicis Satisfactionibus, & in serm. de eleemosyna, excidit ipsi hoc incōsideratè dictum; Delicta quæ ante Baptismū contracta fuerunt, Christi sanguine, & Satisfactione purgari, sordes verò postmodùm contractas, eleemosynis ablui: & addit, remedia propitiando Deo in lapsibus post Baptismum, hæc esse: operationibus iustis Deo satisfacere, misericordiæ meritis delicta purgare. Hæc profectò nimiū transcendens veritatem est oratio. Ioānes enim illis, qui post Baptismum peccant, dicit; Hæc scribo vobis vt non peccetis; sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem* Iesvm Christvm, *& ipse est propitiatio pro peccatis nostris: nec pro nostris tantùm, sed etiam pro totius mundi.* Hæc ille.

Sed quod attinet ad reprehensionē sanctorū Patrum: qui clarissima illa lumina vituperare audet, non illis ignorantiæ, aut imperitiæ, sed sibi superbiæ, atque arrogantiæ notam inurit.

Neqve loca illa Cypriani censurā Kemnitij metuunt. Vbi enim Cyprianus scribit, peccata nō dimitti, nisi completis canonicis Satisfactionibus; nō loquitur de quacunq; remissione peccati, sed de plena, atq; integra remissione quoad culpā, & pœnam, tum æternā, tum temporalem.

Quare non negat Cyprianus, hominem lapsum post Baptismum, ante completam Satisfactionem posse Deo reconciliari; sed negat plenè remitti peccatum illi quoad culpam, & omnem pœnam, nisi per opera laboriosa diuinæ iustitiæ fuerit satisfactum. Id autē non negari à Cypriano, perspicuum est ex epist. 17. & 18. li. 3. vbi periculo mortis imminente, iubet idem Cyprianus lapsos reconciliari, etiamsi nondum pœnitētiæ tempus impleuerint: & quia rectè nouerat Cyprianus, eis qui plenè dum viuerent, non satisfecerant, peccata non esse plenè remissa quoad omnem pœnā, ideò disertis verbis in epist. 2. li. 4. scribit, nonnullos post mortem longo tempore cruciari: *Aliud*, inquit, *est pro peccatis longo tempore cruciatum purgari, & emendari diu igne: aliud peccata omnia passione purgâsse.*

In alio verò loco à Kemnitio reprehenso, non negat Cyprianus peccata post Baptismum commissa, merito passionis Christi deleri; sed negat, solo illo merito plenè deleri, quoad omnē culpam & pœnam. Hoc enim (vt sæpiùs dictum, & probatum à nobis est) interest inter Baptismi & Pœnitentię Sacramenta, ex sententia Scripturę, & sanctorum Patrum, quòd in Baptismo non requiritur satisfactio ex parte nostra, sed plenè atque integrè, ad omnem culpā & pœnam delendam, Christi passio applicatur: in Sacramento autem Pœnitētię ita Christi passio applicatur ad culpam, & pœnam ęternā tollendam, vt tamen requirat ex parte nostra opera laboriosa, quibus pro reatu pœnę temporalis diuinę iustitiæ satisfiat. Quocirca idem Euangelista Ioannes, quem aduersus Cypriani sententiā perperam adducit Kemnitius, licet in epistola sua verè dixerit, peccata post Baptismum facta Christi sanguine expiari, tamen adolescenti cuidam post Baptismū in multa crimina delapso, ac pœnitentiā agere cupienti, non id pręcepit quod Lutherani solēt, vt Christi sanguine peccata sua purgata esse certò crederet: sed preces, & ieiunia indixit; neq; id solùm, sed ipse etiam Ioannes pro eo longo ieiunio se macerauit, vt ex Clemente refert Euseb. lib. 3. hist. Eccl. cap. 17. Atque hactenus de reprehensione testimoniorum Cypriani.

Quod autem Kemnitius hyperbolē esse contendit in sententiis Patrū de Satisfactione, duobus modis refellitur. Primum enim etiamsi concederemus esse hyperbolem in illis testimoniis Patrum, adhuc tamē haberemus argumentum solidissimum contra Aduersarios. Hyperbolica enim loquutio requirit, vt verè aliquid subsit in re, licet non tam excellēter, quàm verba significant: alioqui enim non hyperbole sed mendaciū esset, neq; tam eiusmodi figuris ornaretur, quā vitiaretur oratio. Scribit Dauid Psal. 106. de nauibus in mari periclitantibus: *Ascendunt vsq; ad cælos, & descendunt vsq; ad abyssos.* hæc quidē hyperbolica loquutio est, tamē nisi reuera naues à fluctibus interdum valdè altè sustollerētur, & depri-

A merentur, non figurā, sed mendacium (vt diximus) cōtineret. Ad eundem igitur modum, nisi opera laboriosa aliquid, vel potiùs nisi multùm valerent ad pœnam peccatorum expiandam, & Deum placandum; non hyperbolicæ, sed falsæ prorsus veterum sententię dici deberent. Itaq; si qua est hyperbole in illis encomiis Satisfactionis, quę apud Patres inueniuntur; in eo est, quod verba Patrū significare videantur, operibus Pœnitentiæ purgari peccata, quoad culpam, & pœnam, eamque tùm æternam, tùm temporalem: cùm tamē re ipsa, ac sine hyperbole, quoad pœnam tantùm, eamq; solùm temporariā, eiusmodi operibus crimina expientur.

B Cæterum etiamsi in eorū Patrum testimoniis hyperbole admitti possit, qui in concionibus ad populū de Satisfactione disserebant; tamen nullo modo probabile est, hyperbolicè esse loquutos eos, qui vel cōtra Hæreticos libros de Pœnitentia scripserunt, vt Ambrosiū, Tertullianū, & alios; vel in epist. decretal. ad cōsulta Episcoporum respondebant, vt Innocentiū, Leonem, Gelasium, vel in cōmentariis, aut aliis eiusmodi libris doctrinā Ecclesiasticā simpliciter tradebāt, vt Hieronymū in Comment. Prophetarum, Augustinū in Enchiridio, Gregoriū in explicatione libri Regū, Theodoretū in Epitome diuinorum decretorum, Cassiodorum, Isicium, Isidorum, Bedam, Rabanū, Radulphum, & alios, quos capite superiore protulimus. Porrò isti omnes nō

C minus perspicuè Satisfactionibus peccata redimi docent, quàm Cyprianus, Pacianus, Chrysostomus, & alij, qui in concionibus ad populum de Satisfactione disseruerunt. Ac de his satis.

CAPVT XI.

Soluuntur argumēta quædam Lutheri contra sententiam Ecclesiæ de Satisfactione.

Nunc demum argumenta soluenda sunt, ac præcipuè Lutheri, Melanchthonis, Caluini, Kemnitij. Sed quoniam Lutheri argumenta, & le-

D uiora sunt, & à multis viris doctissimis iamdudum excussa, & dissoluta: pauca solùm attingā, vt ex iis iudicium de cæteris fiat.

Primum igitur in serm. de indulgentiis, quem habuit anno M. D. XVIII. ad initium videlicet tragediæ à se excitatæ, ex verbis Ezechielis Prophetæ demonstrare nititur, post dimissam culpam, nullam exigi à Deo pœnam, sine Pœnitentiam, sed nouam tantummodò vitam. Ezechiel enim cap. 33. inducit Dominum ita loquentem: *Impietas impij non nocebit ei, quacunq; die conuersus fuerit ab impietate sua.* ex quo loco colligi videtur, nullas superesse pœnas, quas Deus repetat ab impio post conuersionem; quia si aliqua superesset pœna, certè adhuc noceret impio impietas sua.

Respon-

Respondeo, sententia Prophetæ non est, quòd nihil omninò impietas noceat impio post cõuersionem; sed quòd non noceat ad obtinendam, & conseruandam gratiam Dei, & salutem æternam: nam quid sit nocere, aut non nocere, explicat ibidem Propheta, cùm non semel repetit, impium post conuersionem non moriturũ, & iustum post auersionẽ non victurum. Quemadmodum igitur non prosunt iustitiæ iusto, si à Domino auertatur, quia non possunt efficere vt non moriatur: sic etiam non nocent impio omnes impietates, si ad Dominum conuertatur, quia non possunt efficere, vt moriatur.

Et confirmatur hæc explicatio euidẽtissimo argumento. Nam si impietas impio post cõuersionem nullo modo noceret, etiam quoad pœnam temporalem: eodem modo iustitia iusto post auersionem nullo modo prodesset, etiam quoad premiũ temporale. Nam Deus in eo loco dicit: *Iustitia iusti non liberabit eum in quacunq; die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei in quacunq; die conuersus fuerit.* & cap. 18. sicut dicit Deus non recordaturum se iniquitatum, quas impius gessit, si Pœnitentiam egerit: ita quoque dicit, non recordaturum se iustitiarum, quas iustus operatus est, si peccauerit. At negari non potest, quin sæpenumerò Deus opera bona impiorum remuneret temporali mercede; vt sancti Patres docẽt, Chrysostomus hom. 67. ad pop. Antioch. Hieronym. in cap. 29. Ezechielis; August. lib. 5. de ciuit. Dei, ca. 15. Gregor. hom. 40. in Euangelia. Sicut igitur bona opera post auersionem, dicuntur non prodesse iusto, quia non eum liberant à morte sempiterna, licet non fraudentur temporali aliquo præmio: sic etiam impietas dicitur post cõuersionem non nocere impio, quia non impedit vitæ æternæ consequutionem, licet pœnam temporalem secum ferat.

Denique si Deus per Prophetã testaretur nullam omninò pœnam se de peccatore sumpturũ post conuersionem: qua ratione Mosem, Aaronem, Dauidem, & alios tam multos post cõuersionem temporaliter puniuisset, vt Scripturę diuinæ testãtur, quarum testimonia iam antè protulimus? Quare necesse est, ant Scripturam Scripturæ repugnare, quod absurdissimum est; aut (quod est verissimum) alterã ex altera explicari: proinde pœna temporalis de Dauide post conuersionem sumpta, apertissimè docet, locũ Ezechielis intelligendum esse de pœna sempiterna, quæ per conuersionem tollitur, non de pœna temporali, quæ post conuersionem manet.

Secundum argumentum habetur in lib. de captiuit. Babylon. quem edidit anno M. D. XX. Nam in eo libro cùm ad sacramentum Pœnitentiæ venisset, multa scripsit de Satisfactione, sed inter multa verba partim inania, partim mendacia, nihil est quod aliquam argumenti speciem ostendat, præter exemplum Christi Ioan. 8. qui eùm adulteram absoluens dixit: *Vado, & noli amplius peccare.* non aliam satisfactionem ab illa exegit, nisi vt deinceps benè viueret.

A Respondeo, Primum non constat, vtrum adulterã Dominus à peccatis absoluerit, an solùm à pœna lapidationis liberauerit: certè verba illa: *Nec ego te condemnabo: vade, & noli amplius peccare*, nihil aliud significare videntur, nisi, Neque ego te ad lapidationem adiudico, sed caue ne iterum peccando in idem periculum incidas. Quare nihil hic locus pro Satisfactione, vel contra Satisfactionem facit.

Deinde esto, remiserit Dominus adulteræ peccatum: quis nouit, an non tantam in ea Dominus contritionem viderit, vt nulla præterea

B satisfactione opus esse iudicauerit? nam nec nos diffitemur, tantam aliquando vim contritionis in aliquo reperiri posse, vt sola sufficiat ad omnem culpam, & pœnam expiandam; qualem fuisse in Maria Magdalena, facilè mihi ipse persuadeo.

Denique alia ratio Christi est, alia Sacerdotũ. Ille qui Dominus erat, suo iure poterat omnem culpam, & pœnam adulteræ condonare: Sacerdotes, qui ministri sunt, iuxta leges sibi traditas coguntur pœnitentibus mulctam iniungere.

Tertium argumentum Lutherus habet in Assertione omnium articulorum suorum, quam edidit anno M. D. XXI. Nã in assertione articuli quinti, more suo ab autoritate negatiua sumit

C argumẽtum, & quidem his verbis: *Satisfactionem*, inquit, *negaui, qualem ipsi docent: quod mihi non erit difficile probare. Ostendant si possunt, vbi in tota Scriptura vnum apex, aut iota scribatur, pro peccato mortali vno debere satisfieri septem annis: dicant vbi pro differentibus peccatis differentes pœnas statuat Christus, & Apostoli. Nónne hæc omnia sunt postea inuenta ab Episcopis? immò dent vnum ex antiquis Patribus, in quo legantur quadragena, septena, & similia. Vbi fecerint, libens reuocabo.*

Respondeo, non esset quidem necessarium ex Scripturis, & Patribus ea demonstrare, quæ requirit Lutherus, si summo iure agere vellemus: non enim contendimus, determinationem certarum pœnarũ siue quoad tempus, siue quoad modum, esse Iuris diuini. Quemadmodum

D enim in multis aliis rebus generatim Christus præscripsit quid agi vellet, determinationẽ autem quoad tempus, locum, modum, & cętera similia, Ecclesiæ potestati reliquit, vt S. Augustinus testatur in epist. 86. ad Casulanum, de ieiunio, & in epist. 118. ad Ianuarium, de sumenda Eucharistia: sic etiam dicere nobis liceret, Christum in genere Pœnitentiam peccatoribus imperasse, modum autem, & tempus, & similia, definitioni Ecclesiæ reliquisse.

Veruntamen non erit difficile, in diuinis literis ostendere mulctam septem annorum pro peccato, quam Lutherus quærit. Lib. 2. Regum cap. 24. cùm Dauid peccasset in Deum, ac deinde resipiscens dixisset: *Peccaui valdè in hoc facto, sed precor Domino vt transferas iniquitatem serui tui, quia*

stultè egi nimis. non remisit ei Deus continuò, vt A
Lutherus in primo argumento contendebat, omnem culpam, & pœnam, sed culpa remissa, pœnam indixit septem annorum, aut si mallet, aliam breuiorem, sed duriorem, trium videlicet mensium, aut denique aliam breuissimam, dierum trium, sed grauissimã. Habemus igitur non apicem, aut iota vnum, sed integram, planamq; sententiam Scripturæ diuinæ, vbi pro vno peccato pœna septennis indicitur. NEQVE longè abest à proposito nostro quod scribitur Daniel. 4. Regem Nabuchodonosor pro peccato superbiæ septem temporibus, id est, septem annis, grauissimam pœnam Deo iubente luisse.

QVOD autem Lutherus indicari postulat locum, vbi pro differentibus peccatis differentes B
pœnæ constituantur; habemus testimonium luculentum in Deuter. cap. 25. *Pro mensura delicti erit & plagarum modus.* & Apocal. 18. *Quantum se glorificauit, & in delitiis fuit, tantum date ei tormentum, & luctum.* ex his enim locis perspicuè discimus diuersa peccata diuersas exigere pœnas, maiora videlicet maiores, & minora minores.

QVOD verò pertinet ad sanctos Patres, quorum vel vnum sibi demonstrari cupit Lutherus, qui meminerit quadragenarum, & septenarum, id est, pœnitentiæ quadraginta dierum, aut septem annorum: nos pro vno Patre Concilia antiquissima Patrum plurimorum dabimus. IN Concilio Ancyrano celebrato ante Nicænum I. C
Concilium, id est, ante annos M. CC. LXX. can. 8. iniungitur septennis pœnitentia iis, qui coacti bis terué, idolis sacrificauerant, & in eodem Concilio pro variis delictis, aliquando duorum, aliquando trium, aliquando etiam decem annorum pœnitentiæ indicuntur. IN Concilio Nicæno I. trecentorum decem & octo sanctorum Patrum, can. 11. indicitur pœnitentia annorum vndecim iis, qui præter necessitatem præuaricati sunt: & rursus can. 12. quibusdam aliis annorum tredecim pœnitentia imperatur. IN Concilio Elibertino, quod circa tempus Concilij Nicæni celebratum est, can. 5. mulieri, quæ ancillam verberando necauit, septem annorum iniungitur pœnitentia. D

DENIQVE innumerabilia sunt eiusmodi testimonia, quæ tum in ipsis Conciliis, tum apud Iuonem, & Burchardũ decretorum collectores legi possunt: ex quibus Lutheri imperitia, qui ne vnum quidem Patrem pro septenni pœnitentia proferri posse credidit, facilè cognosci potest.

CAPVT XII.

Soluuntur argumenta Philippi Melanchthonis ex Locis communibus.

SAM VERO Philippus Melanchthon in Locis communibus tit. de Satisfactione, quædam alia argumenta congessit, quæ hoc loco solita breuitate soluemus.

PRIMVM, exemplo Gentilium conatur ostendere, Satisfactionem apud veteres Christianos nihil aliud fuisse, nisi publicam excommunicationem, & certa signa reatus, atque etiam pœnas externas, quæ iniungebantur publicis peccatoribus exempli & disciplinæ caussa: & profert exempla quædam de Phœnice apud Homerum de Oreste, Peleo, Antilocho, Adrasto, & similibus, qui leguntur in Historiis, sine potiùs in fabulis Græcorum.

RESPONDEO, exstare vestigia quædam Satisfactionis apud Ethnicos, libenter admittimus, id enim argumento est, naturale iudicium docere, post admissam culpam necessariam esse Satisfactionem: tamen nullo modo credibile est, Christianos ab Ethnicis satisfaciendi ritum habuisse; cùm in vtroque testamento tam multa & tam perspicua inueniantur præcepta, & exempla Satisfactionis. Cur enim, obsecro, primi illi Christiani à Phœnice, potiùs, aut Oreste, Peleo, Antilocho, vel Adrasto, Satisfactionem didicissent, quàm à Iob, Dauide, Achabo, Manasse, Niniuitis, & aliis, qui in Scripturis sanctis Deum verum per opera Pœnitentiæ placare studuisse inueniuntur? & quid opus erat in fabulis Græcorum opera Pœnitentiæ quærere, cùm in Scripturis Prophetæ, & Apostoli, & Christus ipse tam frequenter ad ea opera homines adhortetur.

SED illud nullo modo ferendum est, quòd Philippus scribit, exempli solùm, & disciplinæ caussa impositas satisfactiones in vsu fuisse apud veteres. AN exempli, & disciplinæ caussa Rex Achab, cui nemo Satisfactionem imponere susus fuisset, cilicium ad carnem sponte sua gerebat, & dormiebat in sacco, ac ieiunabat, vt legimus libro 3. Reg. cap. 21. an potiùs vt soli Deo, qui videt in abscõdito, satisfaceret? Ioram quoque Rex Israël, cùm tempore belli & famis Deũ per Pœnitentiam placare cuperet, cur cilicium gerebat occultè, vt habemus lib. 4. Reg. cap. 6. nisi quia non hominibus, sed Deo satisfacere cupiebat? Quod idem ex Rege Dauid intelligi potest, qui solo Dei oculo contentus, lauabat per singulas noctes lectum suum, & humiliabat in ieiunio animam suam, & panem sicut cinerem manducabat, vt ipse de se in Psalmis loquitur: vt omittam testimonia Patrum, qui disertis

verbis testantur, per opera Pœnitentiæ Deum esse placandum, atque illi potissimùm satisfaciendum; quæ testimonia suprà posuimus.

ALTERVM Philippi argumentum constat ex variis caussis, quibus Deus in hoc mundo affligit Ecclesiam. Nam posteaquam enumerauit decem caussas, ita concludit: *Omittantur ergo fabulæ de compensatione Purgatorij, quæ nulla habens testimonia in Scriptura Prophetica, & Apostolica. & cogitentur aliæ maiores caussæ calamitatum, vt iram Dei agnoscamus, & expauescamus, & rursum veram consolationem nobis proponamus.*

RESPONDEO, multis modis argumentum peccat. PRIMVM, non reddit caussam afflictionum, quas vel ipsi pœnitentes sponte sua assumebant, vt Niniuitæ, Iob, Dauid, & ceteri; vel Ecclesia pœnitentibus iniungebat, vt ex tot Conciliis suprà probauimus; sed earum tantùm quas à Deo immissas, velint nolint, homines tolerare coguntur. Etsi autem nos fatemur, flagella diuinitùs immissa, si æquo animo tolerentur, non parùm prodesse ad Satisfactionem: tamen magis propriè Satisfactiones dicuntur labores spontè assumpti, vel à Iudice Spirituali impositi ad compensandam iniuriam Deo factam.

DEINDE non probat Philippus non esse alias caussas calamitatum, quas Deus immittit, præter illas decem, quas ipse enumerat. Et quemadmodum ipse reperit caussas, nō vnam, aut duas, sed decem; ita possumus & nos vndecimam addere, quæ ceteris nihil repugnet: ea verò est, vt homines Christiani calamitates, quibus à Deo premuntur, libenter sustinentes, Purgatorij pœnas euadant.

DENIQVE ex illis ipsis caussis, quas ipse adducit, colligi potest, valere Satisfactiones ad pœnas Purgatorij compensandas, quod ipse negat. Fatetur enim Philippus in prima & octaua caussa, Deum calamitatibus suos affligere, vt eorum peccata puniat: fatetur etiam paulò pòst, id est, pag. sequenti, eiusmodi calamitates per Pœnitentiam nostram mitigari, & aliquando penitùs tolli, idque ex diuinis literis probari posse dicit. Quod igitur ipse docet de pœna tēporali huius vitæ, nos extendimus etiam ad pœnam temporalem vitæ futuræ, quæ Purgatorij pœna nominatur. Esse autem Purgatorium post hanc vitam negat Philippus; & ideò negat pœnam alterius vitæ per Pœnitentiam mitigari, vel tolli: sed si admitteret Purgatorium, admitteret consequēter (quod ex iis quæ ipse docet, apertè sequitur) Purgatorij pœnam per pœnitentiam mitigari, vel tolli. PORRO, Purgatorium esse, nos in primo Tomo Controuersiarum ex Scripturis & Patribus clarissimè demonstrauimus: proinde nihil est, quod in hoc argumento diutiùs immoremur.

POSTREMVM argumentum in Locis communibus, ducit Philippus ab absurdis, quæ in

A Scholasticorum doctrina, quam ipse doctrinam Monachorum vocat, reperiri dicit: *Multa sunt*, inquit, *deliramenta in opinione Monachorum, quorum aliqua satis est refutasse. Satisfactiones Monachorum obscurant legem, & Euangelium, & amplificant dignitatem traditionum humanarum: fingunt enim in Satisfactionibus aliquid amplius fieri, quàm legem Dei; somniant reliquis operibus legi Dei satisfactum esse. Necesse est autem in Ecclesia exstare hanc doctrinam, quòd in hac vita procul absint etiam renati à perfectione legis. Deinde obscurant Euangelium, quia fingunt, mortem æternam nostra compensatione aboleri, immò indocti facilè transferunt Satisfactiones etiam ad remissionem culpæ. Tertiò amplificant traditiones humanas: definiunt enim Satisfactiones esse opera non debita, hoc est, ceremonias humanas, certo-* B *rum dierum ieiunia, certorum ciborum abstinentiam, certarum precum lectionem. Necesse est autem in Ecclesia exstare hanc doctrinam: Frustrà colunt me mandatis hominum, id est, obseruationes humanæ non sunt cultus Dei, ac multò minus æstimationis tantæ, vt sint compensatio pro morte æterna.*

RESPONDEO, omitto quòd doctrinam Catholicam, per contemptum Philippus doctrinam Monachorum nominat: neque enim conuiciis, sed argumentis certare mihi propositum est. quanquam eam doctrinam, quam Philippus oppugnat, non Theologorum tantùm Scholasticorum, quorum plerique Monachi fuerunt, sed etiam omnium veterum Patrum esse, paulò antè ostendimus.

C QVOD igitur attinet ad illa tria, quæ aduersus doctrinam de Satisfactione obiiciūtur, quòd videlicet obscuret legem, quòd obscuret Euangelium, & quòd amplificet dignitatem traditionum humanarum. PRIMVM repugnat Scripturæ & Patribus vniuersis. SECVNDVM, non modò est falsum, sed etiam ipso teste Philippo falsum esse conuincitur. TERTIVM & est apertè falsum, & suprà à nobis capite quarto & sexto refutatum.

PRIMVM Scripturæ & Patribus repugnare, perspicuum est, & ex cap. 19. Matthæi, vbi Dominus consilia à præceptis distinguens, ostendit, posse homines iustificatos per gratiam Dei non solùm implere legem; sed etiam aliqua alia D opera Deo gratissima facere, quæ imperata non sunt. Nam interroganti adolescenti: *Quid boni faciam, vt habeam vitam æternam?* respondit Dominus: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Cùmque ille diceret, se omnia seruâsse à iuuentute sua, adiecit Dominus & ait: *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni sequere me.* de quo loco fusè disseruimus in 2. libro de Monachis, cap. 9. vbi etiam multa alia adduximus testimonia Scripturarum ad rem eandem confirmandam: & in eodem libro, cap. 11. adduximus testimonia Patrum Latinorum & Græcorum, qui disertis verbis affirmant, posse hominem Christianum per Dei gratiam plus facere, quàm Deus præcipiat. Quare

necesse est in Ecclesia exstare hanc doctrinam, posse omnes Christianos (vt Concil. II. Arausicanum, ca. vltimo tradit) post acceptum Baptismum, cũ Dei adiutorio, quæ ipsi Deo sunt placita, si fideliter laborare voluerint, adimplere.

ALTERVM autem (ipso teste Philippo) falsum esse, ac proinde Philippum sibi non constare, ex eius verbis demonstrari potest. Scribit enim hoc loco, per Satisfactiones Euãgelium obscurari, propterea quòd Monachi fingant, mortem æternam nostra compensatione aboleri: at non dicunt hoc, sed negant potiùs Monachi, id est, Scholastici Doctores; quod in eodem titulo de Satisfactione, docuit Philippus his verbis: *Monachi hîc definiunt Satisfactiones opera non debita, quibus volunt redimi pœnas Purgatorij, aut certè alias pœnas temporales: Sic enim docent, Deum cùm sit misericors, remittere culpam, sed cùm sit iustus, & vindex, mutare pœnam æternam in temporalem Purgatorij. Deinde addunt, partem pœnarum remitti potestate Clauium, partem redimendam esse Satisfactionibus: hæc est summa commenti:* Hæc ille. qui cùm docet; ex sententia Monachorum, Satisfactionibus redimi pœnas purgatorij, aut alias pœnas temporales, pœnam autem æternam non redimi nisi priùs ex misericordia Dei mutata sit in temporalem: certè simul docet, ex sententia Monacborum, absolutè & simpliciter non redimi mortem, sine pœnam æternam, sed solùm temporalem.

PORRO, pœnam temporalem Purgatorij nostris operibus redimi, non solùm Monachi docent, sed etiam Scripturæ, & Patres, quorum testimonia alio loco allata sunt: inter quæ illud S. CYPRIANI insigne est, ex epist. 2. lib. 4. *Aliud est pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgâsse.*

QVAMVIS autem Satisfactiones nostræ non sint ex condigno compensationes mortis æternæ, vt sæpè iam repetiuimus: tamen opera laboriosa, quę cum Dei auxilio fiunt à pœnitentibus, siue ex congruo, siue vt dispositionès concurrere & prodesse ad culpæ remissionem, & mortis æternæ liberationem; Scripturæ & Patres perspicnè docent, vt libro secundo, capite duodecimo demonstrauimus: inter cetera, PACIANI in Parænesi ad Pœnitentiam, post Tertullianum in libro de Pœnitentia, testimonium illud apertissimum est: *Si de cruciatu Exomologesis retractatis, Gehennam recordemini, quam vobis Exomologesis extinguet.*

De TERTIO, id est, de amplificatione traditionum humanarum, nihil est hoc loco addendum, cùm satis sit id totum capite quarto & sexto, vt paulò antè diximus, refutatum. Atque hæc ex Locis.

CAPVT XIII.

Soluuntur argumenta Philippi ex Apologia Confessionis Augustanæ.

IN APOLOGIA Confessionis Augustanæ idem Philippus præter ea, quæ ex Locis communibus adducta consutauimus, quædam profert argumenta, quibus probare nitirur, Scripturas, quæ pro Satisfactione à Catholicis adducũtur, ad rem non facere, ac proinde sententiam nostram de Satisfactione nõ niti solidis argumentis. Sic igitur loquitur in articulo de Confessione & Satisfactione: *Multa colligi possunt argumenta, quòd hec dicta Scriptura nullo modo pertineant ad Scholasticas Satisfactiones. Isti fingunt Satisfactiones esse opera indebita: Scriptura autem in his sententiis requirit opera debita: nam hæc vox Christi: Agite Pœnitentiam; vox præcepti est.* PRIMVM hoc argumenrum si ad formã ratiocinationis reuocetur, eiusmodi erit: Scripturæ, quæ pro satisfactione addncuntur, præceptum diuinum sonant: At Satisfactio quam Scholastici docent, ipsorum opinione, continet opera indebita, id est, non mandata dinini rùs: Igitur pro Satisfactione Scholastica Scripturæ diuinæ perperam allegantur.

RESPONDEO. In assumptione latet vitium; neque enim Scholastici docent, opera Satisfactoria debere esse omninò indebita, sed aliâs (vt ipsi loquũtur) indebita, id est, indebita, nisi peccâssent: siquidem assidua ieiunia, vigiliæ, cineres, & cilicia indebita essent, si homines in innocentia permanerent.

ADDE quòd licet sententia sit valdè probabilis sancti Thomæ, Durandi, Paludani, & aliorum in 4. dist. 15. non rectè satisfieri per opera aliâs debita: tamen non est improbabilis sententia Adriani in tractatu de Pœnitentia, & Caietani quæst. 1. de Satisfactione, per opera aliâs debita Satisfieri posse, cùm Satisfactio, quam Deo reddimus, non pertineat ad solam iustitiam, sed etiam ad amicitiam.

PERGIT deinde Philippus & ait: *Item Aduersarij scribunt, confitentem si recuset suscipere Satisfactiones, non peccare, sed persoluturum esse has pœnas in Purgatorio. Iam hæ sententiæ sine controuersia præcepta sunt ad hanc vitam pertinentia: Agite Pœnitentiam; Facite fructus dignos pœnitentiæ; Exhibete membra vestra seruire iustitiæ: quare non possunt detorqueri ad Satisfactiones, quas recusare licet; non enim licet recusare præcepta Dei.*

RESPONDEO, neutra propositio huius argumenti vitio caret. Nam quod attinet ad PRIMVM, si loquatur de Satisfactione à Sacerdote iniuncta, de qua Philippus loqui videtur, non concedit melior pars Theologorum Catholicorum, posse confitentem sine peccato recusare Satisfactionẽ. Nam tametsi Scotus, & Gabriel,

& pauci quidam doceant, quòd Philippus retulit: tamen Magiſter ſententiarum, ſanctus Thomas, Richardus, Durandus, Paludanus, & alij permulti in 4. diſt. 16. vel 18. omninò contendunt, quod & nos ſuprà docuimus, Sacerdotem habere Claues, quibus non tantùm abſoluat à culpa, ſed etiam vt Iudex vice Dei liget ad pœnam, quam pœnitens recuſare non poteſt, niſi Iudici diuinitùs conſtituto, ac proinde ipſi Deo reſiſtat. Veteres autem Patres tantùm abeſt, vt recuſantes mulctam à Sacerdote iniunctam admiſſuri eſſent, vt nunquam ad communionem Euchariſtiæ pœnitentes adire permiſerint, niſi priùs ſalubri ſatisfactione purgatos. Ipſa denique Concilia Oecumenica, Florentinum & Tridentinum, non facerent Satisfactionem partem Sacramenti Pœnitentiæ, niſi & à Deo inſtitutam, & neceſſariam in re vel in voto eſſe credidiſſent.

Altera verò propoſitio ideò non caret vitio, quia præceptum illud: *Facite fructus dignos pœnitentiæ*, quod vnum ex tribus à Philippo notatis, nō adduximus pro Satisfactione, datur quidem hominibus in hac vita, ſed intelligitur cum conditione, ſi videlicet quis velit perfectam remiſsionem peccati, non ſolùm quoad culpam, ſed etiam quoad omnem pœnam: omninò enim probabile eſt, non obſtringi eos nouo peccato, qui non plenè ſatisfaciunt in terris pro pœna temporali alterius ſeculi. Etſi enim vult Deus dignos pœnitentiæ fructus, tamen ſi quid minus hic ſoluerimus, id Purgatoriis ignibus expiabitur, vt Petrus Damianus ſcribit in 2. ſermone de ſancto Andrea.

Addit Philippus argumētum Tertium his verbis: *Tertiò, Indulgentiæ remittunt illas Satisfactiones, vt docet capit. Cùm ex eo, de Pœnit. & Remiſſ. At indulgentiæ non ſoluunt nos illo præcepto: Facite fructus dignos pœnitentiæ; Agite pœnitentiam. Itaque manifeſtum eſt, malè detorqueri illa dicta Scripturæ ad canonicas Satisfactiones.*

Respondeo. Indulgentiæ (de quibus ſuo loco fuſiùs diſſeremus) non ſoluunt nos diuinis præceptis, ſed faciunt tamen, vt pro iis pœnis, quæ nobis per Indulgentiam condonātur, non teneamur præcepto illo de faciendis dignis pœnitentiæ fructibus. Et habemus ſimile aliquid apud Apoſtolum Rom. 13. imperat enim Apoſtolus, vt reddamus omnibus debita: *Cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal, cui honorem, honorem.* Igitur ſi cui creditor debitum donauerit, aut Princeps tributum remiſerit, non ſoluetur ille quidem Apoſtolico præcepto, vt non teneatur reddere omnibus debita; ſed non habebit debita, quæ reddat: neq; poterit impunè negare tributum ei, cui debet tributum; ſed non habebit cui debeat tributum.

Addit Qvarto hoc modo: *Videte porrò quid ſequatur, ſi pœnæ Purgatorij ſunt Satisfactiones ſeu ſatisfactiones, aut Satisfactiones ſunt redemptio pœnarum Pur-*

A *gatorij. Num etiam hæ ſententiæ præcipiunt, vt animæ caſtigentur in Purgatorio? id cùm ſequi neceſſe ſit ex Aduerſariorum opinionibus, hæ ſententiæ nouo modo interpretandæ erunt: Facite fructus dignos pœnitentiæ, hoc eſt, patiamini pœnas Purgatorij poſt hanc vitam.*

Respondeo, miror nouam iſtam Philippi Dialecticam: Satisfactio eſt redemptio pœnarum Purgatorij; igitur ſententiæ, quæ præcipiunt Satisfactionem, præcipiunt vt animæ caſtigentur in Purgatorio. Quis ita colligeret, niſi planè amens? an qui præcipit redimi captiuos, ne diuexentur, aut occidantur ab hoſtibus, is tibi videtur præcipere, vt captiui ab hoſtibus vexentur, vel interficiantur? Ergo ita colligi de- B bet: Satisfactio eſt redemptio pœnarum Purgatorij; Sententiæ igitur quæ Satisfactionem præcipiunt, id præcipiunt, vt detur opera, ne animæ Purgatoriis ignibus addicantur: & ſententia illa: *Facite fructus dignos pœnitentiæ*, non ſignificat, Patiamini pœnas Purgatorij, poſt hanc vitam, ſed; Redimite pœnas Purgatorij, & ſponte ſatiſfacite in hac vita, ne, velitis nolitis, ſatis patiamini poſt hanc vitam.

Qvintvm argumentum his verbis proponit: *Præterea cùm certiſſimum ſit, remiſſionem peccatorum gratuitam eſſe, ſeu gratis propter Chriſtum donari, ſequitur non requiri Satisfactiones.*

Respondeo. Remiſsionem peccatorum, quod attinet ad reconciliationem amicitiæ, & C pœnam mortis æternæ, gratuitam eſſe, libenter admittimus, tùm quia Scripturæ diuinæ id paſſim teſtantur, tùm quia certum eſt, non poſſe hominem ſine Dei gratia boni aliquid agere: remiſsionem autem peccati quoad pœnam temporalem, ita fatemur eſſe gratuitam, vt etiam per Satisfactionem acquiri poſſe non dubitemus. Gratuitam eſſe dicimus, quia ſine gratia Dei ſatisfacere non poſſemus, acquiri nihilominùs per Satisfactionem aſſerimus, quia ipſa opera bona & pœnalia per ſpiritum Chriſti facta, ex condigno reatum pœnæ temporalis expungūt. Et quemadmodum B. Paulus ad Rom. 6. vitam æternam, gratiam Dei vocat, quam 2. Timot. 4. Iuſtitiæ coronam appellat, quia vt rectè docet D Concilium Arauſican. can. 18. debetur merces bonis operibus, ſi fiant, ſed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant: ſic etiam pœnæ temporalis remiſsio ad gratiam & iuſtitiam pertinet; quia debetur remiſsio pœnæ temporalis Satiſfactioni, ſi fiat, ſed gratia quæ non debetur, præcedit, vt fiat. Adde, quod ſi non repugnat gratuitæ remiſsioni peccati, redemptio pœnæ temporalis huius vitæ, quam Philippus admittit: nulla eſt ratio cur eidem repugnet redemptio pœnæ temporalis Purgatorij.

Sextvm argumentum in verbis ſequētibus ita proponitur: *Euangelium habet mādatum gratis remittendi peccata, non imponendi pœnas, & nouas leges, aut partem pœnarum imponendi, parte remiſſa.*

Respondeo, Mandatum iſtud Euāgelicum

de peccatis remittendis gratis, id est, nulla Satisfactione imposita; nos adhuc in quatuor Euangelistarum voluminibus reperire nequiuimus; inuenimus autem Matth. 16. & 18. mandatum omninò contrarium. Vbi enim Apostolis dantur claues soluendi, & ligandi, ibi sine dubio sic illi Iudices hominum peccatorum constituuntur vt non solùm eos à culpis absoluant, sed etiam ad pœnas ligent, pro vt ad salutem ipsorum iudicauerint expedire. Quòd enim potestas ligandi nihil sit aliud, nisi potestas retinendi peccata impœnitentibus, quod hoc loco scribit Philipp. Aduersarij non probant, sed dicunt tantùm: quòd autem ea potestas ad ea omnia vincula se extendat, quę necessaria, vel vtilia sunt ad salutem hominum renatorū, ac nominatim ad vinculum Satisfactionis; nos probamus, tùm quia verba Domini generalia sunt: *Quodcunq; ligaueris, &, Quęcunq; alligaueritis*, neq; nostrum est restringere, quod Dominus amplum esse voluit: tùm quia Ecclesiæ consuetudo locum istum apertissimè declarauit, siquidem (vt ex Cōciliis, & Patribus suprà citatis perspicuum est) nullum vnquam fuit tempus, quo lapsi in Ecclesia sine Satisfactione reciperentur. Quis autem credat, (Ecclesiam vniuersam ab initio prædicationis Euāgelicæ, noluisse lapsos sine Satisfactione admittere) si in Euangelio mandatum exstatet de peccatis sine Satisfactione remittendis?

Argumentum POSTREMVM, si tamen argumentum, & non potiùs figmentum dici debet. In illis verbis habetur: *Præterea mors Christi non est solùm Satisfactio pro culpa, sed etiam pro morte æterna, iuxta illud: Ero mors tua ô mors. Quid est igitur monstri, dicere, quòd Christi Satisfactio redimat culpam, nostra pœna redimant mortem æternam; vt iam illa vox (Ero mors tua) intelligi debeat, non de Christo, sed de nostris operibus; & quidem non de operibus à Deo præceptis, sed de frigidis quibusdam obseruationibus, excogitatis ab hominibus; & dicantur mortem abolere etiam cùm fiunt in peccato mortali?*

RESPONDEO. Tria sunt hîc mendacia. PRIMVM enim non docent Catholici, Satisfactionibus nostris redimi mortem æternam, sed pœnam solùm temporalem, vt iam sæpiùs diximus: atque illud: *Ero mors tua*, de Christi morte, non de nostris operibus intelligendum esse, gratissimè confitemur. DEINDE, satisfactoria opera non in obseruationibus ab hominibus excogitatis, sed in Ieiunio, Eleemosyna, & Oratione, quæ in Scripturis præcepta, exempla, & promissiones amplissimas habent, vt suprà docuimus, collocamus. DENIQVE nemo Catholicorum docet, opera in peccato mortali facta, abolere mortem: dicunt quidem aliqui, opera in peccato mortali facta, fore satisfactoria, si is iterum ad gratiam Dei redeat, qui ea opera fecerat; sed tūc satisfactoria esse, dum is est in peccato mortali, nemo (quod sciam) dicit. Porrò meliores Theologi, neque satisfactoria esse, neq; vnquam futura concedunt ea opera, quę in peccato mortali sint; tantum abest vt his operibus mortem aboleri dicant. Atque hæc ad argumenta Philippi respondisse sufficiat.

CAPVT XIV.

Soluuntur quædam argumenta Ioannis Caluini.

IOANNES Caluinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 25. incipit exagitare doctrinam de Satisfactione, & quasi alter Thraso, vel Goliath Philistæus, admirabili confidentia insultat agminibus Dei viuētis: *Tertium*, inquit, *locum Satisfactioni in Pœnitentia assignant: de qua quidquid blaterant, vno verbo subuerti poterit. Dicunt non sufficere pœnitenti à præteritis malis abstinere, & mores in melius commutare, nisi de iis, quæ facta sunt, satisfaciat Deo: esse autem multa adminicula, quibus peccata redimamus, lachrymas, ieiunia, oblationes, charitatis officia.* Et paulò pòst: *Talibus mendaciis oppono gratuitam peccatorum remissionem, qua nihil in Scripturis clarius prædicatur.*

RESPONSIO. Quod nos blaterare dicit Caluinus, & quod vno verbo subuerti posse affirmat, totidem verbis tradit sanctus AVGVSTINVS in homil. 50. cap. 15. vbi sic loquitur: *Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de iis, quæ facta sunt, satisfiat Deo per Pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.* Quod etiam de subsidiis peccatorum redimendorum in nobis Caluinus reprehendit, his verbis tradit sanctus AMBROSIVS in lib. de Helia & Ieiunio, cap. 20. *Habemus plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus. Pecuniam habes? redime peccatum tuum.* Neque his dissimilia leguntur in Scripturis & Patribus, quos suprà citauimus: non igitur ista nos blateramus, aut fingimus, sed ex Scripturis & Patribus hausimus.

PORRO gratuita peccatorum remissio, quæ clarissimè in diuinis literis prędicatur, sicut Augustinum & Ambrosiū, & Patres ceteros, Scripturarum diligentissimos tractatores non terruit, ita neq; nos terret: in iisdem enim Scripturis vtrumq; legimus, gratuitam videlicet peccati remissionem, & redemptionem peccatorum per opera bona. Idem eīm Spiritus sanctus, qui per Isaiam dixit: *Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non ero memor.* Isaiæ 43. & cetera, quæ citat Caluinus: dixit etiā per Salomonem: *Misericordia & veritate redimitur iniquitas.* Prouerb. 16. & per Danielem: *Peccata tua eleemosynis redime*, Daniel. 4. & per Lucā: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Luc. 7. Itaque gratuita est peccatorum remissio, quia gratis Deus fidem & Pœnitentiā nobis inspirat; gratis ad amicitiā, & gratiam suam nos recipit; gratis culpam, & reatum mortis æternę condonat;

nat; gratis denique gratiam illam infundit, per quam pro pœna temporali, quæ dimissâ culpâ remanet, satisfacimus: ex quo sequitur, vt gratuita peccati remissio, non solùm cum Satisfactione non puguet, sed eam potiùs gignat. In eo verò potissimùm errat Caluinus, quòd gratiam, quæ in sacris literis prædicatur, non animaduertit opponi propriè illis tantùm operibus, quę ex propriis viribus liberi nostri arbitrij fiũt: opera enim, quæ ex gratia ipsa procedunt, adeò non opponuntur gratiæ, vt in ea potiùs tanquã effectus in caussa, includantur.

Pergit Caluinus §. 26. *Verùm quæ sunt peruersitate, & peccatorum remissionem, & reconciliationem fieri semel dicunt, cùm in gratiam Dei per Christum in Baptismo recipimur: post Baptismum resurgendum esse per Satisfactiones: sanguinem Christi nihil prodesse, nisi quatenus per claues Ecclesiæ dispensatur, &c.* & contrà allegat illud 1. Ioan. 2. *Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* & illud Ioan. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.*

Respondeo, quod hoc loco in Catholica doctrina Caluinus reprehendit, ante mille & trecentos annos scripsit S. Cyprianus in sermone de opere & eleemosynis, vbi sic loquitur: *Non haberet quid fragilitatis humanæ infirmitas, atq; imbecillitas faceret, nisi iterum pietas diuina subueniens iustitia, & misericordiæ operibus ostensis, viam quandam tuendæ salutis aperiret, vt sordes postmodum quascunq; contrahimus, eleemosynis abluamus. Loquitur in Scripturis Spiritus sanctus, & dicit, Eleemosynis & fide delicta purgantur: non vtiq; illa delicta, quæ fuerant antè contracta, nam illa Christi sanguine, et sanctificatione purgantur.* In eandem sententiam loquitur Ambrosius lib. 2. de Pœnitentia, cap. 5. *Vtrumq; beatum dixit; & cuius iniquitas remittitur per lauacrum, & cuius peccatum tegitur operibus bonis.* atque alia id genus multa passim in Patribus reperiuntur.

Neque verò ita distinguimus inter Baptismum & Pœnitentiam, quasi peccata, quæ post Baptismum fiunt, sine Christi sanguine, solis operibus nostris expientur; nam (vt suprà non semel docuimus) peccata omnia, siue ante Baptismum, siue post Baptismum commissa fuerint, Christi sanguine, & redemptione purgantur, vt testimonia Scripturę à Caluino adducta probãt: sed hoc inter ea discrimen agnoscimus, quòd in Baptismo ita plenè, ita perfectè, ita copiosè Christi sanguis operatur, vt peccata omnia non solùm quoad culpam, sed etiam quoad omnem pœnam alterius vitæ, cùm æternam, tùm etiam temporalem deleat, ita vt nullus satisfactioni propriæ locus relinquatur; in Sacramẽto autem Pœnitentiæ, idem Christi sanguis culpam quidem. & pœnam æternam delet, sed pœnam temporalem totam, nisi propria Satisfactione cooperante, non expiat: cuius discriminis caussam, ex diuina iustitia, atque ex aliis locis petitam suprà reddidimus.

Quare non admittimus modos illos loquendi, quibus Caluinus sententiam nostram, vt eam odiosam faceret, explicauit. Non enim dicimus, remissionem peccatorum & reconciliationem semel fieri, quasi iustificatio lapsorum post Baptismum, non sit vera peccatorum remissio, & reconciliatio. Neque dicimus, post Baptismum resurgendum esse per Satisfactiones: non enim Satisfactio ad resurgendum à morte peccati, sed ad reatum pœnæ temporalis, qui post eam resurrectionem manet, expiandum adhibetur. Neque illud dicimus, sanguinem Christi nihil prodesse, nisi quatenus per Ecclesiæ claues dispensatur: neque enim solùm prodest in Sacramento Pœnitentiæ, in quo virtute Clauium peccatores reconciliantur, sed etiam in Confirmatione, Eucharistia, ceterisque omnibus Sacramentis.

Deinde, §. 27. argumentum ducit ab honore Christi, & pace conscientiæ: *Ac duo*, inquit, *hic perpendere conuenit: vt integer et illibatus suus honor Christo seruetur; vt conscientiæ de peccati venia securæ, pacem apud Deum habeant, &c.* allatis autem in medium testimoniis, Isaiæ, Petri, & Pauli, quibus peccatorum nostrorum purgatio Christo tribuitur, his verbis conficit argumentum: *Nunc tibi pestilentes eorum nænias propone: Gratiam Dei in prima peccatorum remissione solam operari: si posteà ceciderimus, ad secundam veniam impetrandam opera nostra cooperari. Hæc si locum habeant, annè quæ Christo superius sunt attributa, illi salua manent? Immanè; quantum hæc differunt, Iniquitates nostras positas esse in Christo, vt in ipso expiarentur; & nostris operibus expiari? Christum esse propitiationem pro peccatis nostris, & Deum operibus propitiandum.*

Ad hanc Priorem argumenti partem, quæ ab honore Christi ducta est, Respondeo, multis modis peccâsse Caluinum. Primum, non rectè sententiã Catholicorum exposuit, cùm ait nos dicere, Gratiam Dei in prima peccatorum remissione solam operari: si posteà ceciderimus, ad secundam veniam impetrandam opera nostra cooperari. Nam si agatur de remissione peccatorum quoad culpã, & debitum mortis æternæ; neq; in prima, neq; in secunda remissione, opera nostra cooperãtur gratiæ Dei, per modum Satisfactionis propriè dictæ, & tamen cooperantur tùm in prima, tùm in secunda remissione, per modum impetrationis, & dispositionũ. Quòd enim in prima remissione, quæ videlicet fit in Baptismo, non sit gratia Dei sola, quæ operatur, sed opera etiam nostra, vt dispositiones, cooperentur; perspicuum est ex verbis illis beati Petri Actor. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrûm.* & ex illis Apostoli Pauli Act. 20. *Testificans Iudæis atq; Gentibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum.* Cooperari autem fidem & Pœnitentiam, impetrando remissionem peccatorum, docet Augustinus in epist. 105. ad Sixtum, vbi sic ait: *Nec ipsa remissio*

peccatorum, sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat: neque enim nullum est meritum fidei, qua fide ille dicebat, Deus propitius esto mihi peccatori. Et tract. 72. in Ioan. *Operanti in se Christo cooperatur homo salutem æternam, ac iustificationem suam.*

Itaq; discrimen quod Catholici ponunt inter remissionem primam, & secundam, id est, in Baptismo, & post Baptismum, in eo potissimùm situm est, quòd in prima condonatur omnis culpa, & pœna, & proinde nulla est necessaria Satisfactio: in secunda, condonatur culpa, & pœna æterna, remanente reatu pœnę temporalis, pro qua Satisfactio exigatur. Atq; hanc esse Catholicorũ sententiam, agnoscit, & scribit idem Caluinus paulò infrà in eodem cap. §. 30. sed maluit hoc loco fraudulenter eam proponere, vt faciliùs impugnaret. B

DEINDE Caluinus non satis fideliter antitheses illas adduxit, cùm ait: *Immanè, quantum hæc differunt: Iniquitates nostras positas esse in Christo, vt in ipso expiarentur, & nostris operibus expiari: Christum esse propitiationem pro peccatis nostris, & Deum operibus propitiandum?* Nam si vt paulò antè fecit, opera nostra cooperari expiationi, & ꝓpitiationi Christi, dixisset, non autem ea Christi Satisfactioni opposuisset; vidisset planè nullũ esse locum exclamationi illi: *Immanè, quantum hæc differunt.* Neque enim hæc multùm differunt, Iniquitates nostras positas esse in Christo, vt in ipso expiarentur; & opera nostra à Spiritu Christi profecta, eidem Christo ad peccata expianda cooperari: neq; illa multum differunt, Christum esse propitiationem pro peccatis nostris; & opera nostra per Spiritum Christi facta, eiusdem Christi propitiationi cooperari. C Certè S. AVGVSTINVS, qui præter ceteros gratiam Christi totis viribus vbique defendit, non abhorret ab his vocibus, quas hoc loco tantoperè reprehendit Caluinus: *In melius*, inquit in Enchiridio, cap. 70. *est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus.*

TERTIO Scripturæ, quas ex Isaia, Petro, & Paulo Caluinus adducit, nihil minùs probant, quàm quòd ipse cupit. Quid enim Isaias dicit? *Posuit Deus in eo iniquitatem omnium nostrum, & liuore eius sanati sumus.* D Isaiæ 53. Quid Petrus? *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum.* 1. Pet. 2. Quid Paulus? *De peccato damnauit peccatum in carne.* Roman. octauo. Atqui hæc loca nihil aliud docent, nisi, Christi mortem fuisse precium sufficiens ad omnia peccata mundi totius redimenda, siue sacrificium ad omnia omnium hominum crimina expianda: sed hoc precium nemini prodest, nisi modo aliquo applicetur. Nam si nulla requiritur applicatio, & omnia omninò peccata Christi sanguis expiauit; vnde tam multi sunt in mundo impij? cur tam multi detrudũtur ad Inferos? cur tam pauci sunt qui saluantur? quid facit Baptismus? quid Eucharistia? quid fides? quid Pœnitentia? quid ipsa Euangelij prædicatio? Confitendum est igitur, Christi mortem, quæ per se ad omnia peccata abolenda sufficeret, nemini prodesse, nisi per fidem, & Sacramenta, ceteraque instrumenta diuinitùs instituta, singulis applicetur. Vnum autem ex instrumẽtis diuinitùs institutis ad pœnam temporalem peccatorum expiandam; Satisfactionem esse, nos dicimus, nec solùm dicimus, sed ex Scripturis, & omnium Patrum testimoniis comprobamus, vt ex iis quæ anteà scripsimus, patuit.

HVC accedit, quod sacrificium Crucis Christi eo potissimùm spectauit, vt nos Deo reconciliaret, ac de impiis & inimicis, iustos, & amicos Dei faceret: sic enim Apostolus loquitur; *Cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius.* Rom. 5. &, *De peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis.* Rom. 8. & B. Petrus: *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus.* 1. Petri 2. Id autem totum nos libentissimè confitemur; non vi satisfactionis nostræ, sed solo Christi merito nos reconciliari, & iustificari, siue per Baptismũ, siue per Absolutionem: sed cum hoc nõ pugnat, quod dicimus; homines Christi sanguine reconciliatos, & iustificatos, operante in ipsis Christi spiritu & virtute, satisfacere Deo pro reatu pœnæ temporalis.

DENIQVE quod initio argumenti Caluinus assumit, Prouidendum esse, vt integer & illibatus suus honor Christo seruetur; tantùm abest, vt sententiæ nostræ de Satisfactione aduersetur, vt eam potius stabiliat, & confirmet. Siquidem maior est Christi gloria, si dicatur non solùm pro peccatis nostris satisfecisse, sed etiam id membris suis donasse, vt per eius gratiam & virtutem, aliqua ex parte etiam ipsa satisfacerent: quemadmodum non derogat omnipotentiæ Creatoris, sed eam potius commendat, & celebrat, qui dicit Deum non solùm per se, sed etiam per seruos suos miracula facere. Viderint igitur Aduersarij, ne dum pro Christi honore certare se credũt, operibus gratiæ, & Christi membris, & ipsi Spiritui sancto iniuriam faciant: siquidem reprehensio fructuum, deriuatur ad radicem, & iniuria membrorum in caput redundat.

Iam verò POSTERIOR argumenti pars, quæ ducebatur à pace conscientiarum, his verbis à Caluino tractatur; *Quòd si de pacificanda conscientia agitur: quæ istbæc erit pacificatio, si audiat peccata redimi satisfactionibus? quando tandem ille satisfactionis modum constare poterit? ergo semper dubitabit, an Deum habeat propitium, semper æstuabit, semper horrescet. Nam qui leuibus satisfactiunculis acquiescunt, nimis contemptim iudicium Dei æstimant, & parum reputant quanta sit peccati grauitas. Et vt ipsis concedamus, peccata aliquot iusta satisfactione redimere, quid tandem facient vbi tot peccatis obruuntur, quorum satisfactionibus nec centum vitæ, vel si tota in hoc sint, sufficere queant?*

RESPON-

RESPONDEO, conscientiæ pax non pendet à A reatu illo pœnæ temporalis, quem solum satisfactionibus nostris tollendum esse dicimus: qui enim culpæ remissionem accepit, ac de mortis æternæ periculo liberatus, in gratiam cum Deo rediit, magna sine dubio fruitur conscientię pace, etiamsi sciat se temporali aliqua mulcta ob peccata præterita castigandum. Quare Caluinus ita argumentatur, ac si nos diceremus, satisfactionibus nostris amicitiam Dei, gratiamque recuperandam: quòd cùm nos minimè dicamus, ipse frustra sudat, & nihil præter aërem verberat.

In eo PRÆTEREA Caluinus fallitur, quòd existimat totam vitam, ac ne centum quidem B vitas sufficere ad Satisfactionem, quam docemus. Fallitur, inquam, apertißimè: siquidem tanti æstimatur à Deo Satisfactio, quæ in hac vita sponte, atque ex charitate suscipitur, vt breuis huius vitæ labor facilè compenset acerbißimos, longißimosq; cruciatus Purgatorij. Certè sanctus Martyr Cyprianus lib. 4. epist. 2. non dubitat affirmare, peccata omnia, quæ alioqui longißimam in Purgatorio pœnam exigerent, vnica Martyrij passione purgari: ac etiam præter Martyrium, Theologi docent eiusmodi esse posse in aliquo pœnitente contritionem, vt per eam peccata omnia quoad culpam & pœnam, plenißimè deleantur.

HIS argumentis explicatis, Caluinus §. 28. C ponit distinctionem peccati mortalis, & venialis, qua nos vti dicit ad argumentum supra positum dissoluendum, atque eam refutare conatur. De qua re nihil in præsentiarum dicemus, tum quòd nos ea solutione non egemus, tum quòd de distinctione peccati mortalis & venialis plenum tractatum in tertio Tomo instituimus.

HOC vnum præterire non possum, ineptißima ratiocinatione vti Caluinum, vt probet non posse vnquam pro venialibus satisfieri: *Si vnius, inquit, diei est satisfactio peccati vnius: dum illam meditantur, pluribus se inuoluunt; quando diem nullum prætereit iustißimus quisque, quo non aliquoties labatur: ad eorum verò satisfactiones dum se accingent, numerosa, vel potius innumera cumulabunt. Iam præcisa est satisfaciendi fiducia. Quid moramur? quomodo adhuc de satisfaciendo cogitare audent?*

SED quis dedit Caluino illud principium; vnum diem requiri ad satisfactionem vnius peccati venialis? Si vnico actu contritionis, qui momento temporis fieri potest, interdum multa mortalia, vt diximus, expiantur: quanto faciliùs non, inquam, vnus dies, sed vna hora sufficiet ad satisfactionem venialium plurimorum? *De quotidianis,* (inquit AVGVSTINVS in Enchiridio, cap. 71.) *breuibus, leuibusq́; peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit.* Certè non consumitur vnus integer dies in oratione Dominica recitanda; & tamen ea oratione pro venialibus peccatis, non vno aut duobus, sed multis satisfieri credit Augustinus: non igitur præcisa est satisfaciendi fiducia, neq; sine caussa de satisfaciendo cogitare audemus.

CAPVT XV.

Soluuntur alia Caluini argumenta.

IAM VERO in §. 29. propius ad rem accedit, & solutionem Catholicorum his verbis Caluinus proponit; *Conantur quidem se expedire: sed aqua, vt dicitur, illis hæret.* B *Fingunt sibi distinctionem pœnæ, & culpæ: culpam remitti fatentur Dei misericordia; sed culpa remissa, pœnā restare, quam persolui Dei iustitia postulat: ad pœnā igitur remissionē propriè spectare satisfactiones.* Deinde multis Scripturæ locis allatis, addit §. 30. quod deesse videbatur ad Catholicorum solutionem; *Scio, inquit, subtiliùs adhuc ipsos elabi, dum inter æternam pœnam, & temporales distinguunt. Sed cum temporalem pœnam quoduis supplicium esse tradant, quod tàm de corpore, quàm de anima sumit Deus, excepto modò æterna morte; parùm eos subleuat hæc restrictio. Nam superiores loci, quos citauimus, hoc nominatim volunt, hac nos conditione recipi à Deo in gratiam, vt quicquid eramus pœnæ meriti, remittat, culpam ignoscendo.*

C Excutiamus igitur loca singula quæ adducit, ac videamus, vtrum ex iis colligi queat, omnem temporalem pœnam nobis remitti quotiescunque nos Deus in gratiam recipit. Quæ quidem testimonia tanta cō fidentia Caluinus producit, vt dicat; *Subnectam quasdam alia testimonia, quibus adeò constringantur tortuosi isti angues, vt ne summam quidem caudam complicare posthac queant.*

PRIMVM testimonium est, Hierem. 31. & Ezechielis 18. quod his verbis à Caluino proponitur: *Hoc est Testamentum nouum, quod Deus in Christo suo nobiscum pepigit, quòd iniquitatum nostrarum non recordabitur. Quid his significauerit, discimus ex alio Propheta, vbi Dominus, Si iustus, inquit, à iustitia sua defexerit, omnium iustitiarum eius non recordabor: si impius ab impietate sua recesserit, omnium iniquitatum eius* D *non recordabor. Quòd se iustitiarum recordaturum negat, vtiq; hoc est, nullam se earum habiturum rationem, vt remuneretur: ergo & peccatorum non recordari, est ea non postulare ad pœnam.*

AD hoc primum testimonium iam suprà respondimus, cùm Lutheri argumenta soluerемus: atque vt Caluinus intelligat, quàm parùm hoc suo argumento nos constrinxerit; eadem nos ratiocinatione vtimur in solutione, qua est ipse vsus in argumento. Cùm enim iustus à iustitia sua deflexerit, iustitiarum eius Deus non recordabitur, non quia non remunerabit temporali aliquo præmio, sed quia non remunerabit æterna illa mercede, quam repromisit diligentibus se: ergo ad eundem modum cùm impius ab impietate sua recesserit, iniquitatū eius Deus

non recordabitur, non quia non castigabit temporaria aliqua pœna, vt Mosem, Aaronem, Dauidem, & alios post reconciliationem castigauit, sed quia non puniet sempiterna morte, & igne illo æterno, qui paratus est diabolo & angelis eius. Vide plura loco citato in solutione argumentorum Lutheri, cap. 11.

ALTERVM testimonium habetur Isaiæ 44. Micheæ 7. & in Psalm. 31. *Id ipsum*, inquit Caluinus, *alibi dicitur, Proiicere post tergum, delere instar nubis, demergere in profundum maris, non imputare, tectumq́; habere: talibus loquendi formulis non obscurè sensum suum nobis explicauerat Spiritus sanctus, si dociles aures illi accommodaremus. Certè si punit Deus, peccata imputat: si vindicat, recordatur: si ad iudicium vocat, tecta non habet: si examinat, post tergum non proiicit: si inspicit, non obliterauit instar nebulæ: si ventilat, non proiecit in profundum maris. Atque in hunc modum interpretatur* AVGVSTINVS *claris verbis: Si texit peccata Deus, noluit aduertere; si noluit aduertere, noluit animaduertere; si noluit animaduertere, noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere. Tecta ergo peccata quare dixit? vt non viderentur. Quid erat Deum videre peccata, nisi punire?*

RECTE dicit Caluinus, id ipsum in his locis contineri, quod in superioribus. Quare quemadmodum superiora testimonia Hieremiæ, & Ezechielis, significabant Deum non recordari iniquitatum eorum, qui per Pœnitentiam ad ipsum redeunt, non quia non puniat temporali aliqua pœna, ob eorum ipsorum, qui puniuntur, vtilitatem, sed quia non retinet cum illis inimicitiam, neque sempiterno igni illos addicit, neque ab æterna felicitate excludit: sic etiam testimonia Isaiæ, Micheæ, & Dauidis, hoc tantùm significant, Deum proiicere, delere, non videre, non imputare, tegere peccata eorum, quibus amicitiam suam, gratiamq́ue restituit; quia quod attinet ad reatum culpæ, & pœnæ æternæ, ita illos respicit, ac si nunquam peccassent, licet ob eorum vtilitatem, aliisq́; iustissimis de caussis, aut eos ipse temporaliter castiget, aut vt se ipsi castigent, velit.

Quocirca idem sanctus AVGVSTINVS, qui, tegere peccata, interpretatur, non punire; in alio loco scribit, Deum omnino velle, vt peccatum non maneat impunitum, & tùm non punire peccata nostra, cùm nos ipsi ea punimus. In Psalm. 50. *Non impunitum erit peccatum meum, sed ideo nolo vt tu punias, quia ego peccatum meum punio.* & ibidem: *Veritatem dilexisti, hoc est, impunita peccata eorum, quibus ignoscis, non dimisisti: sic prærogasti misericordiam, vt seruares & veritatem.* Hæc ille. Non igitur apud Augustinũ, tegere peccata, est, nullo modo punire; sed, non punire in æternum; vel non punire etiam temporaliter, si se ipse peccator puniat.

TERTIVM testimonium est Isaiæ 1. & Hierem. 50. *Audiamus verò*, inquit Caluinus, *& ex alio Propheta loco, quibus legibus peccata remittat Dominus. Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix albescent, & si rubuerint vt vermiculus, erunt quasi lana. Apud Hieremiam autem sic legitur: In illa die requiretur iniquitas Iacob, & non inuenietur; peccatum Iuda, & non erit, quia propitiabor reliquiis, quas seruauero. Vis breuiter tenere quis sit verborum istorum sensus? expende quid è conuerso sibi velint loquutiones illæ; Dominum in sacculo iniquitates colligare, in fasciculum colligere, & recondere, stylo ferreo exarare in lapide adamantino. Nempe si vindictam repensum iri significant, quod extra dubium est; neq; etiam dubitandum est, quin contrariis sententiis omnem vindictæ repensionem Dominus se remittere affirmet. Hîc mihi obtestandi sunt lectores, non vt glossis meis auscultent, sed tantùm vt verbo Dei locum aliquem esse sinant.*

VTINAM Caluinus quod ab aliis petiit, præstare ipse voluisset, vt verbo Dei locum aliquem esse sinens, illud suis glossis minimè deprauasset: certè enim ex istis ipsis locis Isaiæ, & Hieremiæ, quæ nunc adduxit, errorem suum deprehendere facilè potuisset. Audi enim quibus legibus apud Isaiam peccata remittat Deus: *Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere peruersè, discite benè facere. quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam; & venite, & arguite me dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinum, sicut nix dealbabuntur. & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.* Hæc Dominus per Isaiam, vbi promittit quidem perfectam peccati purgationem; vt nulla restet luenda pœna, vt cupit Caluinus; sed non promittit solùm credentibus & resipiscentibus, vt Aduersarij nostri docent, qui de capite suo loquuntur, & non de ore Domini: sed promittit iis, qui prius lauantur, & mundantur per veram Contritionem, & Pœnitentiam; deinde cessant à peccatis, quibus antea malè assueuerant; tum in bonis operibus assiduè, ac diligenter exercentur, atque ita (vt hunc locum sanctus exponit HIERONYMVS) dignos Pœnitentiæ fructus faciunt. His inquam, Dominus dicit: *Venite, & arguite me: si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur*, id est, vt idem exponit Hieronymus: *Si hæc omnia feceritis, arguite me, nisi præmia reddidero, quæ pollicitus sum, nimirum nisi peccata, quamuis maxima, plenè, perfecteq́; dimisero.* Cùm igitur plena peccati remissio, quoad omnem pœnæ reatum, præmium sit operum bonorum, quæ post conuersionem, & culpæ remissionem fiunt, quæque satisfactoria dici solent: quis non videt, ex hoc loco Isaiæ à Caluino adducto, non destrui, sed astrui prorsus, & stabiliri nostram de Satisfactione doctrinam?

PORRO Hieremias loquitur de peccato idololatriæ, ob quod totus populus in captiuitatem Babylonicam ductus fuerat; ac prædicit, expiato peccato illo, longa, durissimaque captiuitate, tandem flagellum in ipsum Regem Babylonis conuertendum, & reliquias Israël & Iuda liberandas, & ita liberandas, vt peccatum illud non amplius inueniatur, vt nimirum aliqua alia pœna mulctetur.

QVAR-

A Qvartvm testimonium est, 1. Pet. 2. Isaiæ 53. Rom. 1. 1. Cor. 1. Ephes. 1. Col. 1. & 1. Tim. 2. *Quid quæso*, inquit Caluinus, *nobis præstitisset Christus, si adhuc pro peccatis pœna exigeretur? nam cùm dicitur eum pertulisse peccata nostra in corpore suo super lignum, non aliud significatum, quàm defunctum pœna & vindicta, quæ peccatis nostris debebatur. Id ipsum significantiùs declarauit Isaias, cùm dicit, castigationem pacis nostræ fuisse super eum, & quoties de redẽptione per eum facta, meminit Paulus, vocare solet ἀπολύτρωσιν, quo non simpliciter redemptionem indicat, qualiter vulgò intelligitur, sed precium ipsum, & satisfactionem.*

Respondeo, si Christo mortuo, adhuc pœna mortis æternæ à nobis exigeretur, non omnino ineptè Caluinus quæreret, quid nobis præstitisset Christus; si adhuc pro peccatis B pœna exigeretur. At cùm sacrificio mortis suæ Christus nobis Deum reconciliauerit, & ex irato iudice patrem amantissimum fecerit; cùm nos ab æterno interitu liberauerit, & vitam sempiternam acquisierit, cùm denique gratiam, & virtutem nobis dederit, qua Deo pro temporali pœna satisfacere ipsi possemus, ingratissimus sit necesse est, qui quærendum adhuc esse putat, quid nobis præstiterit Christus, si pœna quędam temporalis pro peccatis nostris exigatur.

Porro testimonia illa Isaiæ, Petri, & Pauli, iam suprà iterum adducta, & explicata sunt: ac libètissimè, gratissimeq; agnoscimus, & fatemur, Christi mortem precium, & satisfactionem esse C pro peccatis nostris, quoniã, vt sæpe dictum est, soluit ipse precium, & satisfecit; immediatè, (vt sic loquar) pro culpa, & reatu mortis æternæ eorum, quibus sanguis eius per Sacramenta applicatur; mediatè autem pro pœna etiam temporali, quatenus gratiam prębet, per quam ipsi nos Domino satisfacimus.

Qvintvm testimonium est in toto Leuitico, de quo sic loquitur Caluinus: *Validum autem in primis arietem nobis suppeditat, quod de expiãdis peccatorum noxis in lege Mosaica præscribitur. Neq; enim illic Dominus hanc, aut illam satisfaciendi legem constituit, sed totam in sacrificiis compensationem requirit: vbi tamen alioqui diligentissimè, atque exactissimo ordine omnes expiandi ritus exequitur. Quî fit autem, vt nullis prorsus operibus admissa delicta procurare iubeat, sed sola in expiatione sacrificia requirat, nisi quòd ita testari vult, vnicum esse satisfactionis genus, quo iudicium suum placatur? nam quæ tunc immolabant sacrificia Israëlitæ, non hominum opera censebantur, sed à sua veritate, hoc est, vnico Christi sacrificio æstimabantur.* D

Respondeo. Validus iste aries, pro veritate validus est, pro Caluini errore prorsus infirmus. Nam sacrificia illa Leuitica (vt in 2. lib. de Sacramentis in genere cap. 14. 15. 16. & 17. demonstrauimus) non culpã, aut pœnam æternam, sed immunditiam tantùm legalem, & pœnam temporariam expiabant: proinde rectè satisfactiones quædam dici poterant.

Qvod culpam & pœnam æternam non expiarent, perspicuum est, tum ex Dauide Psal. 50. *Si voluisses sacrificium, dedissem: vtique holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.* tum ex eo, quod ea sacrificia Deo grata non erant, nisi qui offerebat, Deo gratus, & per hoc iustus esset; nam Prouer. 15. victimæ impiorum dicuntur abominabiles Domino: tum deniq; ex testimoniis plurimis Scripturarum, & Patrum, quæ loco citato adduximus.

Qvod autem vt quædam satisfactiones, expiarent reatum pœnæ temporalis; sequitur ex ipsa Dei promissione. Promisit enim Deus offerentibus ea sacrificia, remissionem peccatorum: quæ promissio cùm intelligi nequeat de remissione quoad culpam, & pœnam æternam; id restat, vt intelligatur de remissione peccati quoad pœnam temporalem. Accedit, quòd Deus iubebat pro mensura delicti offerri sacrificia maioris, vel minoris precij. Leuit. 6. quod est argumentum manifestum, illas oblationes impetratas fuisse in compensationem aliquam iniuriæ Deo factæ.

Ex his autem sequitur, multa falsò affirmasse Caluinum, vt validum illum arietem contra Satisfactiones extrueret. Primo falsò asseruit, Deum in Leuitico non constituisse hanc, aut illam satisfaciendi legem: quid enim sunt sacrificia variæ æstimationis pro varia mensura delicti, nisi variæ satisfactiones? Secvndo falsò scripsit, Deum totam in sacrificiis compensationem exegisse: nam Deus non instituit sacrificia pro omnibus peccatis expiandis, sed solùm pro peccatis ignorantiæ contra cæremonias legis, Leuit. 4. & 5. & pro peccatis circa damnum proximi in rebus externis, & pro periurio, ex cupiditate habendi res alienas prolato, Leuit. 6. pro aliis peccatis grauioribus, vt pro blasphemia, idololatria, homicidio, adulterio, & similibus, nulla inueniuntur sacrificia instituta; sed Prophetæ populum admonebant, pro his in cinere & cilicio Pœnitentiam esse agendam, & eleemosynis, aliisque bonis operibus peccata redimenda. Tertio falsò Caluinus assumpsit, in Leuitico Deum diligentissimè, atque exactissimo ordine omnes expiandi ritus exequutum: id enim falsum esse, constat ex his, quæ iam diximus. Qvarto, falsum est quod ibidem posuit; nullis prorsus operibus admissa delicta procurari iussisse Deum: nam ipsa oblatio sacrificij, opus erat à Deo mandatum ad peccata admissa procuranda.

Quod Deniqve Caluinus addit, oblationes illas, non hominum opera censeri; non minus est falsum, quàm cetera. Nam rametsi sacrificia illa, diuina opera dici possent, tùm quia à Deo instituta erant, tùm quia sacrificium Crucis significabant: tamen erant etiam, ac censebantur opera humana, & laboriosa, ac proinde

satisfactoria: quia non sine detrimento reifamiliaris offerebantur; quia per ea cultus latriæ, Deo ab eo cuius erat oblatio, adhibebatur: quia ex fide & pietate offerentium grata erant: *Dona enim*, vt ait Sapiens Eccles. 34. *iniquorum, non probat Altissimus, nec respi-it in oblationes impiorum.* Et Gen. 4. *Respexit Deus ad Abel, & munera eius.* in quem locum scribens, ita loquitur S. GREGORIVS lib. 22. Motal. cap. 12. *Iram iudicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis.* Et panlò pòst: *Idcirco non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt.* Atque hæc de valido Caluini ariete.

SEXTVM testimonium est Oseæ 14. *Qualem,* inquit Caluinns, *compensationem à nobis recipiat Dominus, paucis verbis eleganter Oseas expressit: Omnem, inquit, tolles iniquitatem ô Deus: en peccatorum remissio; & vitulos labiorum persoluemus; en satisfactio.*

RESPONDEO, qui Deum rogat vt omnem tollat iniquitatem, iure pollicetur actionem gratiarum, siue laudis sacrificium. Sed quid hoc facit contra Satisfactionem? nam neq; iniquitas reatum pœnæ, sed cnlpam significat propriè: neq; si Deus culpam, & pœnam æternam tollat, temporali manente, pro qua satisfieri debeat; non erunt labiorum vituli persoluendi: nec deniq;, si aliquando Deus culpam, & omnem pœnam ita condonet, vt nullam exigat satisfactionem, præterquam laudis, & actionis gratiarum; idcirco id perpetnum erit.

SEPTIMVM testimoninm est Ezech. 36. *Superiores loci,* inquit Caluinus, *quos citauimus, hoc nominatim volunt, hac nos conditione recipi à Deo in gratiam, vt quidquid eramm pœna meriti, remittat, culpam ignoscendo. Et quoties Dauid, aut alij Prophetæ peccatorum veniam petunt, simul pœnam deprecantur, immò diuini Iudicij sensus huc eos impellit: rursus cùm à Domino misericordiam promittunt, semper ferè ex professo de pœnis, earumq; remissione concionantur. Certè cùm Dominus apud Ezechielem pronunciat, finem se impositurum Babylonico exilio, idq; propter se, non propter Iudæos: gratuitum esse vtrumq; satis demonstrat. Deniq; si à reatu liberamur per Christum; pœnas, quæ inde prouenìunt, cessare oportet.*

RESPONDEO, qnid superiores loci contineant, iam vidimus, nullum enim prætermisimus, & in nullo inuenimus quod Caluinns hoc loco tam confidenter affirmat; hac nos conditione recipi à Deo in gratiam, vt quidqnid eramus pœnæ meriti, remittat, cnlpam ignoscendo: & côtrà, nos multa exempla protulimus eorum, quibus Deus culpam ignonit, & pœnam tamen temporariam non remisit, vt Mosis, Aaronis, Dauidis, & aliorum.

PORRO Dauid, & Prophetæ ceteri, cùm veniam peccatorum petunt, non simnl pœnam temporalem semper deprecantur. Dauidis illa vox est, 2. Reg. 24. *Ego sum qui peccaui, & ego iniquè egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt? vertatur obsecro manus tua contra me, & contra domum patris mei.* DEINDE Dauid, & Prophetæ cæteri, nihil est mirum si pœnam sæpe deprecabantur, & eius remissionem populo promittebant, cùm simul ad pœnam spontè suscipiendam exemplo, & verbo populum hortarentur: æquum est enim, vt Deus parcat illis, qui ob eius amorem sibi ipsi non parcunt.

Testimonium autem ab EZECHIELE petitum nihil omninò facit ad rē: nam eo loco Propheta de gratia noui testamenti propriè vaticinatur; ait enim: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri, & auferam cor lapideum, & dabo vobis cor carneum, &c.* hanc autem gratiam certum est, propter nomen suum, non propter merita Israëlitarnm, Deum fecisse hnmano generi. DEINDE etiamsi ad literam potissimùm de liberatione à seruitute Babylonica Propheta loqnutus fuisset, quid hoc faceret contra Satisfactionem, quam nos defendimus ad expiandam pœnam temporalem alterius seculi, & vnicuique propriam? pœnas enim huius seculi, & præsertim communes toti populo, iam anteà docuimus non semper Satisfactionibus expiari, quemadmodum non semper immitti.

DENIQVE illa conditionalis assertio: *Si à reatu liberamur per Christum, pœnas quæ inde proueniunt, cessare oportet.* Si per reatum intelligamus obligationem ad pœnam, verissima est: sed illnd non est verum, per Christum semper liberari nos ab omni reatu pœnæ temporalis; etiamsi nnlla interueniat Satisfactio. Si verò per reatum significetur culpa, siue offensio, ob quam debitum pœnæ luendæ contrahimns; falsa conditionalis assertio est, Si à reatu liberamur, pœnam cessare oportet: multa sunt enim, quæ sine certis caussis non orirentur, quæ tamen orta manent, caussis pereuntibus. Ædificium sine ædificatore non fieret: qnod si semel factnm fuerit, manebit, licet continuò ædificator pereat. Itaque rectè S. AVGVSTINVS tract. 124. in Ioan. *Productior,* inquit, *est pœna, quàm culpa, ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna.*

ATQVE ita soluta manent illa omnia argumenta, quæ Calninus insolnbilia esse, solita temeritate iactanerat: supersuut tamen adhuc alia quædam argumenta, quæ obiter Caluinus in seqnentibus paragraphis, dnm aliud ageret, id est, dum argnmenta Catholicorum solnere niteretur, inseruit.

CAPVT XVI.

Soluuntur alia Caluini argumenta.

Agitvr in eodem cap. 4. §. 35. adducit S. Ioan. Chrysostomi testimonium ex li. 3. de prouidentia, vt probet Deum non inferre supplicia, vt peccata puniat, sed tantùm, vt peccatores excitet ad resipiscentiam: & idem confirmat testimonio Hieremiæ, & Oseæ Prophetarum; sic autem loquitur: *Stultissimus fuerit, si quis arbitretur, præsentis vitæ calamitates in peccati noxam esse nobis impositas. Id mihi videtur Chrysostomus voluisse, cùm ita scripsit:* B *Si ob hoc pœnas infert Deus, vt in malis perseuerantes ad Pœnitentiam vocet; ostensa Pœnitentia, superflua iam erit pœna. Quare prout vniuscuiusq; ingenio expedire nouit, ita hunc maiori asperitate, illum benigniori tractat indulgentia. Itaq; vbi docere vult, se non esse in pœnis exigendis immodicum, exprobrat duro & obstinato populo, quòd percussus, non tamen faciat finem peccandi. Hoc sensu conqueritur, Ephraim esse quasi placentam ab vna parte torridam, ab altera parte incoctam: quia scilicet non penetrabant in animos ferulæ, vt vitiis excoctus, populus ipse capax veniæ fieret. Certè qui sic loquitur, ostēdit, simul ac quisq; resipuerit, se mox fore placabilem, sibiq; nostra peruicacia exprimi, quem exercet rigorem in castigandis delictis, cui voluntaria correctio occurreret.*

Respondeo, calamitates, quæ impiis C immittuntur à Deo, sæpenumero ad eū finem immittuntur, vt illi resipiscant: id tamen non esse perpetuum, testantur mortes Sodomitarum, Pharaonis, Antiochi, Herodis, & aliorum, qui diuino iudicio percussi, miserè interierunt. Ceterùm, rametsi eiusmodi calamitates, quæ conuersionem præcedunt, sæpe, vt dixi, ad resipiscēntiam referantur: eæ tamen quæ post conuersionē sequuntur, de quibus nos hoc loco agimus, non ad resipiscentiam, sed ad offensam aliquo modo compensandam referuntur. Sequi autem post conuersionem pœnas aliquas temporales, vel in hac vita, vel in futura; satis suprà probatum esse credimus.

Neqve testimoniū S. Ioan. Chrysostomi cum nostra sententia pugnat: tùm quia loquitur ipse D de pœnis, quæ conuersionem præcedunt, quas æquum est cessare, cùm ij, qui flagellabantur, seriò resipiscunt: tùm etiam quia S. Chrysostomus per pœnitentiā non significat solam resipiscentiam, sed integram Pœnitentiam, quæ præter internam cōuersionem, & gemitum, externos etiā labores atq; opera satisfactoria comprehendit: æquissimum autem est, vt ostensa Pœnitentia, id est, cùm peccator se ipse affligit, & punit, dignosque facit Pœnitentiæ fructus; pœna diuinitùs inflicta cesset.

Qvod autem Deus queratur, durum & obstinatum populum, qui à Hieremia & Osea sub nomine Ephraim reprehenditur, diu percus- A sum, non fecisse peccandi finem: significat quidem, iis flagellis populum percussum, vt tādem aliquando resipisceret; sed non inde sequitur, nō oportuisse eum populum post conuersionem in cinere, & cilicio, in ieiunio, fletu, & planctu Pœnitentiam agere, eaq; ratione pro culpis præteritis Domino satisfacere.

Alivd argumentum in eodem §. 35. ducit Caluinus ab exemplis eorum, qui sine vlla imposita mulcta iustificati leguntur: *Legitur*, inquit, *Publicanus descendisse è templo iustificatus: pœna nulla sequitur. Petrus delicti veniam obtinuit: lachrymas eius (inquit Ambrosius) legimus, satisfactionem non legimus. Audit Paralyticus, Surge remittuntur tibi peccata tua: pœna* B *non imponitur. Omnes quæ in Scriptura commemorantur absolutiones, gratuitæ describuntur. Ex hac exemplorum frequentia, regula potiùs peti debuerat, quàm ab vnico illo, quod nescio quid singulare continet.*

Respondeo, regulā doctrinæ Catholicæ non ab vnico Dauidis exemplo petita est, sed à multis Scripturæ testimoniis & exemplis, ab vsu vetustissimo omnium Ecclesiarum, à communi Patrum Latinorum, Græcorumque consensu. Sed tamen vnicum etiam Dauidis exemplum, si quis rectè iudicare possit, plus valet ad sententiam nostram confirmandā, quàm exempla omnia, quæ Caluinus protulit, ad infirmandam. Siquidem Pvblicanvs ille legitur quidem iustificatus præ Pharisæo, non tamen ab omni C etiam pœnæ liberatus. Deinde non sine satisfactione iustificatus dici potest, qui pectus suum percutiebat, qui humillimè Domino supplicabat, qui neque ad interiora templi accedere, neque oculos ad cœlum sustollere audebat. Paralyticvs audiuit: *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua*; sed quis nouit, an peccatorum nomine sola culpa, & pœna æterna eo loco non intelligatur? quis dicere auderet, ipsa paralysi tam diuturna æquo animo tolerata, nō eum pro delictis suis satis Deo fecisse? Quis neget denique, Christum pro arbitrio culpam, & omnem pœnam remittere potuisse? nec tamen ministris licere omnia, quæ domino liceant? Petrvs non solùm resipuit, sed etiam amarissimè fleuit: quo fletu Domino satisfecit.

D Miror autem Caluini vel impudentiam, vel malitiam, qui aut Ambrosij testimonium non legit, aut eo ad fallendum abuti voluit. Sanctus enim Ambrosivs nomine Satisfactionis eo loco excusationem, siue defensionem criminis apertissimè designauit: laudat enim Petrum, quòd maluerit lachrymando confiteri, quàm loquendo excusare delictum. Sic enim legimus lib. 10. in Lucam cap. 96. *Maluit ipse suum accusare peccatum, vt iustificaretur fatendo, quam grauaretur negando.* Et infrà: *Non inuenio quid dixerit, inuenio quod fleuerit: lachrymas eius lego, satisfactionem non lego: sed quod defendi non potest, ablui potest.* & in serm. 46. vbi eandem illam sententiam posuerat: *Lachrymas lego, satisfactionem non lego*: subiecit. *Rectè Petrus fleuit,*

& ta-

& tacuit, quia quod defleri solet, non solet excusari. Itaq; SATISFACTIO eo loco defensio, & excusatio est; quo sensu dicitur 1. Petri 3. *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem, de ea, quæ in vobis est spe,* & Actor. 24. inquit Paulus: *Bono animo pro me satisfaciam.*

Argumentum POSTREMVM Caluinus petit ex quatuor Chrysostomi & Augustini testimoniis, quæ tamen nullo negocio poterunt explicari. PRIMVM testimonium CHRYSOSTOMI est homil. 2. in Psal. 50. vbi sic legimus: *Vbi misericordia flagitatur, interrogatio cessat: vbi misericordia postulatur, iudicium non sæuit: vbi misericordia petitur, pœnæ locus non est: vbi misericordia, quæstio nulla: vbi misericordia, condonata responsio est.* SECVNDVM testimonium eiusdem est hom. 10. in Genesim, vbi Chrysostomus dicit, nihil vltra à nobis Deum requirere, quàm vt delicta nostra cum lachrymis apud se confiteamur. PRIMVM testimonium AVGVSTINI est in lib. de dogmatibus Ecclesiasticis, cap. 54. vbi definitur Satisfactio ad hunc modũ: *Pœnitentiæ Satisfactio est, caussas peccatorum excindere, nec earum suggestionibus aditum indulgere.* SECVNDVM testimonium eiusdem, ex nescio quo libro; neq; enim certum locum notauit: *Caro Christi,* inquit, *verum est, & vnicum pro peccatis sacrificium, non modò in, quæ vniuersa in Baptismate delentur, sed quæ postea ex infirmitate subrepunt, propter quæ vniuersa quotidie clamat Ecclesia, Remitte nobis debita nostra; & remittũtur per singulare illud sacrificium.*

RESPONDEO PRIMVM, Chrysostomi testimonium misericordiam generatim commendat. Ac verissimum est, misericordiæ opponi iudicium, & pœnã: qui enim misericordiam quærit, non vult subire iudicium; & qui ex misericordia indulgentiam consequitur, non debere subire pœnam, quæ sibi condonata est. At ex hac generali commendatione misericordiæ, nõ potest rectè colligi, non oportere pœnitentes satisfactione iniuriam aliqua ex parte compensare, nisi aliunde constet, ex misericordia condonari illis à Deo non solùm culpam, sed etiam omnem omninò pœnam temporalem, & sempiternam.

Itaque idem CHRYSOSTOMVS in eadem homilia paulò inferiùs, hæc habet: *Miseretur quidem Deus, sed non passim miseretur: prouocat nos, & dicit, Da & tu aliquid; non quia ego tui egeo, sed quia volo, & te aliquid conferre ad tuam vtilitatem.* Et infrà: *Deus dicit, Da mihi confessionem tuam, & lachrymas Pœnitentiæ.* & homil. in Psal. 6. explicans quantas lachrymas Dauid Domino dederit, qui tamen misericordiã flagitabat: *Non tantùm,* inquit, *lachrymatus est, sed etiam lachrymis lectum lauit, non vno, aut duobus, aut tribus diebus, sed etiam singulis noctibus. Et nõ solùm dicit præteritum, sed etiam futurum. Ne putetis enim, quòd cùm hæc semel fecisset, deinceps se quieti tradiderit, & laxamento vsus sit: sed hoc assiduè fecit per totam vitam.* & homil. in Psal. 106. *Confessio,* inquit, *Pœnitentiam monstrat, Satisfactio veniam sibi diuina pietate conciliat.* Et infrà: *Pe-ius est, Dei offensam non Satisfactione placare, quàm peccãdo Dei bonitatem offendere.*

ALTERVM Chrysostomi testimonium docet, ad amicitiam Dei recuperandam, sufficere contritionem veram, quæ confessionem peccati coram Deo cum lachrymis factam, & propositum vitæ melioris complectitur: non excludit autem CHRYSOSTOMVS opera laboriosa, post amicitiam Dei recuperatam, ad reatum pœnæ temporalis delendum, vt ex multis eius testimoniis suprà probauimus.

Id ita esse, perspicuum erit ex homilia de B. Philogonio, vbi fusiùs habentur ea, quæ ex homil. 10. in Genesim Caluinus adduxit; sic enim loquitur: *Ego testificor, ac fideiubeo, vt si nostrum quisq;, qui peccatis obnoxij sumus, recedẽs à pristinis malis, ex animo vereq; promittat Deo, se posteà nunquam ad illa rediturum; nihil aliud Deus requirat ad satisfactionem vlteriorem: benignus enim est, etc.* quo loco per Satisfactionem intelligit excusationẽ, & sensus est; Deum non requirere, vt peccatum defendamus, vel excusemus, & rationem reddamus, cur hoc, aut illud fecerimus, sed satis illi esse, si simpliciter peccatum confiteamur, & promittamus nos deinceps nõ peccaturos: dixerat enim paulò antè: *Discede à malo, virtutẽ amplectere, desiste à prauitate: pollicere te posthac ista non commissurum, et istud sufficiet ad excusationem.* In eadem autem homilia idem Chrysostomus anteà docuerat, Satisfactionem, id est, opera laboriosa requiri, vel certè eorum propositum, si temporis angustiis quis excludatur: *Proinde,* inquit, *& tu quibus rebus prouocasti Deum, per has rursus facito propitium. Prouocasti illum pecuniarum rapina, per easdem illum reconcilia: cumq; & rapta restitueris, & alia insuper addideris, dicito iuxta Zachæum; Reddo, si quid rapui, quadruplum. Prouocasti lingua maledicentia multis contumelia affectis: vicissim lingua placato, puras emittens preces, benedicens maledicentibus, laudans vituperantes, gratias agens iniuriam inferentibus. Hæc non egent multis diebus, annisue, sed solo animi proposito vnico die perficiuntur.*

Testimonium AVGVSTINI, siue Gennadij potius, ex lib. de dogmatibus Ecclesiasticis, definit Satisfactionem veram ab effectu: illa enim est vera, seriaque Satisfactio, ex qua sequitur, vt radices peccatorum euellantur, & boni habitus virtutum acquirantur, ex quibus fiet, vt non facilè deinceps malis suggestionibus aditus pateſiat. Nam alioqui in eodem libro capite proximo, id est, 53. Auctor illis disertis verbis Satisfactionem docet: *Quamuis,* inquit, *quis peccato mordeatur; peccandi non habeat de cetero voluntatem, & communicaturus satisfaciat lachrymis, et orationibus.* Et paulò pòst: *Sed hoc de illo dico, quem capitalia, & mortalia crimina non grauant: nam quem mortalia crimina post Baptismum commissa premunt, hortor prius publica Pœnitentia satisfacere, & ita Sacerdotis iudicio reconciliatum, communioni sociari, si vult non ad iudicium & condemnationem sui, Eucharistiam percipere. Sed & secreta satisfactione solui mortalia crimina non negamus, sed mu-*

tato

tato prius seculari habitu, & confesso religionis studio, per vita correctionem, & iugi, immò perpetuo luctu, miserante Deo, ita duntaxat, vt contraria pro his qua pœnitet, agat. Hæc ille.

Ex quo intelligi potest, quàm intoleranda impudentia Caluinus post allegatum capit. 54. huius Auctoris, hæc verba subiunxerit: *Quo apparet, illis quoq; seculis irrisam passim fuisse Satisfactionis doctrinam, qua pro admissis delictis rependi diceretur: cùm omnem satisfactionem, ad cautionem referat, se in posterum à peccatis abstinendi.* Sanè qui mendacium scribere ausus est, quod ex eodem ipso loco, vnde mendacij occasio sumpta est, tã euidenter coarguitur: in rebus paulò obscurioribus, qua temeritate grassabitur?

A

B

ALTERVM Augustini testimonium nulla indiget expositione. Fatemur enim peccata omnia remitti per sacrificium Crucis: nam ex eo sacrificio vim habent Baptismus, & Sacramenta cetera, quibus homines iustificantur; & ex eodem sacrificio spiritũ gratiæ haurimus, sine quo pro reatu pœnæ temporalis satisfacere non possenus. Porrò S. Augustinum ob Crucis sacrificiũ non existimasse satisfactiones excludi, perspicuum est ex bis testimoniis, quæ cap. 9. protulimus.

ATQVE hæc de tota disputatione hoc loco sufficiant. Nam quæ Martinus Kemnitius de Satisfactione attulit, partim sunt à nobis cap. 8. & 10. refutata; partim sunt ea ipsa testimonia, quæ Lutherus, Philippus, & Caluinus protulerunt. Certè nouum aliquod testimoniũ in tota Kemnitij disputatione reperire non potui: neq; aliquam aliam sententiam, quæ speciem solidi argumenti præseferre videretur. Quemadmodum etiam quæ Kemnitius de Absolutione disseruit, ideò non excussimus, quod nihil attulerit præter ea quæ in disputatione de Sacramentis in genere iam antè posuerat: ad quæ nos eo loco respondimus.

Finis librorum de Sacramento Pœnitentiæ.
Ad honorem & gloriam DEI.

QVINTA CONTROVERSIA GENERALIS.

DE EXTREMA VNCTIONE, ORDINE, ET MATRIMONIO.

SINGVLIS LIBRIS EXPLICATA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS,

De Sacramento Extremæ vnctionis.

LIBER SECVNDVS,

De Sacramento Ordinis.

LIBER TERTIVS,

De Sacramento Matrimonij.

DE SACRAMENTO EXTREMAE VNCTIONIS,

LIBER VNICVS.

CONTROVERSIAE DE SACRAMENTO EXTREMAE vnctionis, sunt omninò septem. PRIMA, eaq; potissima, de genere; An sit legis nouæ Sacramentum verè ac propriè dictum. SECVNDA, de materia. TERTIA, de forma. QVARTA, de effectu. QVINTA, de ministro. SEXTA, de suscipiente. SEPTIMA, de cæremoniis.

CAPVT PRIMVM.

Qui hæretici hoc Sacramentum negarint.

HAERETICI PERMVLTI ritum vnctionis infirmorum è numero Sacramentorum auferre conati sunt. PRIMO, VValdenses, vt referunt Aeneas Syluius libro de origine Boëmorum, cap. 35. & ante eum Guido Carmelita in summa de hæreticis. SECVNDO, Albigẽses, teste Antonino in summa Theologica, part. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5. TERTIO, Ioannes VViclefus: teste Thoma VValdensi, tomo 2. de Sacramentis. ca. 163. & satis ipse de se id testatur in 4. libro Trialogi, cap. 25. vbi contendit, hoc Sacramentum neq; à Christo, neq; ab Apostolis institutũ, proinde nec verè Sacramentum esse.

Hos imitantur hæretici huius temporis. Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. de Extrema vnctione, non reiicit hunc ritum, tamen negat Sacramentum esse propriè dictum. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 18. 19. 20. & 21. & Kẽnitius in 2. parte Examinis à pag. 1102. vsque ad 1135. non solùm Sacramentum esse negant, sed etiam irrident more suo. Idem facit Melanchthon in locis, tit. de Vnctione. Idem facit etiam Ioan. Brentius in Confess. VVirtemberg. cap. de Extrema vnct. & Magdeburgenses Centur. 7. & sequentibus, cap. 6. de ritu visitationis infirmorũ.

A Ecclesia verò Catholica palàm affirmat, Vnctionem extremam Sacramentum esse verè ac propriè dictum. Id enim expresè habent Concilium Florentinum in instructione Armenorum, & Tridentin. sess. 14. can. 1. de Extrema vnctione, & omnes Theologi, lib. 4. senten. dist. 23. Potest autẽ hæc veritas tribus argumentis probari. PRIMO, ex Scripturis. SECVNDO, ex traditione Ecclesiastica. TERTIO, ex ratione.

CAPVT SECVNDVM.

B *Probatur ex Scripturis Vnctionem infirmorum esse Sacramentum propriè dictum.*

QVOD attinet ad PRIMVM: duæ Scripturæ proferuntur ab omnibus, vna ex cap. 6. Marci, altera ex cap. 5. Iacobi.

De PRIORE non omnes conueniunt, an cùm Apostoli vngebant oleo infirmos, & curabant; illa fuerit vnctio Sacramentalis, de qua nunc disputamus: an solùm fuerit figura quędam, & adumbratio huius Sacramẽti. Qui ruentur PRIO-

rem sententiam, vt Thom. V Valden. loco citato, & Alphōsus de Castro lib. de hæresibus, verbo Extrema vnctio, ea ratione ducuntur, quòd Beda, Theophylactus, & Oecumenius in commentariis Marci, & Iacobi, videātur dicere eandem esse vnctionem, cuius fit mentio in vtroq; loco. Sed profectò probabilior est sentētia POSTERIOR, quæ est Ruardi in explicatione artic. 12. & Iansenij in cap. 6. Marci, & Dominici à Soto, dist. 23. q. 1. art. 1. & aliorum. Et mihi certè eo etiam nomine gratior, quòd videā Lutherum, Caluinū, & Kemnitium locis citatis esse in priore opinione: existimant enim illi eādem esse vnctionem, Marci 6. & Iacobi 5.

A

Probo igitur breuiter sententiam posteriorem. PRIMO illa vnctio, qua vtebantur Apostoli, referebatur solùm aut præcipuè ad curationem morbi corporalis, vt ex eo loco patet, vnde etiam sanabantur omnes, qui tum innungebantur: Sacramenta autem per se ad animam pertinent, ad corpus per accidens, aut certè secundariò.

B

Deinde SECVNDO, Apostoli eo tempore nōdum erant sacerdotes: & quāuis potuerit Christus etiam per non sacerdotes Sacramenta conferre, tamen non est probabile eum hoc fecisse, nec legimus id vnquam factum in Sacramentis magis necessariis, vt in Sacramento Pœnitētiæ, vel Eucharistiæ. Neq; obstat quod Apostoli baptizarunt, cùm nondum essent sacerdotes: nam non ita est de essentia Baptismi, vt minister sit sacerdos, sicut de essentia Vnctionis. Nam si laicus baptizet, etiam extra necessitatem, Baptismus est ratus: non autem est rata Vnctio, si laicus inungat. Quòd autē Apostoli nondum fuerint eo tempore sacerdotes, patet, quia facti fuerunt in vltima cœna, vt docet Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 1.

C

Accedit TERTIO, quòd Apostoli tunc promiscuè vngebant quoslibet ægrotos, vt cæcos, claudos: &c. at Sacramentum vnctionis, non datur nisi iis, qui decumbunt cum periculo vitæ, vt omnes concedunt.

Item QVARTO, Apostoli tunc cùm innungerent, non quærebant, essentné baptizati, qui inungendi erant, & omninò probabile est multos ab eis inunctos, qui infideles erant; At certè sine Baptismo nihil prosunt Sacramenta cetera, nec dari possunt aut debent nō baptizatis sine peccato. Nec valet quod quidam obiiciunt, Cornelio datam Confirmationem ante Baptismum, Actor. 10. Deo videlicet in hac redispensante. Nam Cornelius non habuit Sacramētum Confirmationis ante Baptismum, sed effectum Sacramenti Confirmationis ab ipso Deo immediatè sine Sacramento.

D

DENIQVE, Tridentinum Concilium sess. 14. can. 1. de Extrema vnctione, dicit hoc Sacramentum insinuatum Marci 6. Dicitur autem insinuari id, quod non expressè proponitur, sed adumbratur, & obscurè indicatur. Et hoc eodem modo intelligendi sunt veteres, qui locum Marci 6. coniungunt cum loco Iacobi 5. significantem in vno in loco iacta esse fundamēta eius Sacramenti, quod in altero loco expressè proponitur. Quemadmodum enim cùm Matth. 19. & alibi Christus manus imponit, non dicimus tunc instituisse Sacramentum Confirmationis, aut Ordinationis, sed tamen agnoscimus adumbrationem quandam Sacramenti postea futuri: sic etiam quòd Dominus iusserit Apostolos oleo curare infirmos, & non alia aliqua re, intelligimus significatum esse, futurum fuisse aliquando tempus, vt oleum esset Sacramentum infirmorum.

Veniamus nunc ad ALTERVM locū IACOBI 5. ita legimus: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmū, & alleuabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei.* Hic habemus omnia, quæ ad Sacramenti essentiam requiruntur, videlicet symbolum externum, promissionē gratiæ, & diuinam institutionem: hæc enim tria, vt suprà diximus in prima controuersia de confirmatione, aduersarij requirunt. Symbolum externum est vnctio olei cum oratione fidei; promissio verò, alleuatio infirmi, & remissio peccatorum. Institutio autem colligitur ex hac tam constanti promissione Apostoli: neque enim Apostolus tam constanter, & absolutè id promitteret, nisi Dominus id instituisset, & mādasset. Itaq; Apostolus Iacobus non instituit Sacramentum, sed hortatur ad illud suscipiēdum, quod à Domino nouerat institutum.

Quia verò Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 41. & 42. requirit alia quinque, licet tria prædicta sint præcipua; ostēdamus illa etiam reperiri in Vnctione extrema. Ille igitur PRIMO requirit præter tria prædicta, vt ritus mandatus sit in nouo Testamento; vt distinguatur à cæremoniis Testamenti veteris. Id verò hoc loco manifestè cernimus, cùm constet Iacobi epistolam esse librum Testamenti noui: & præterea talis ritus non fuerit in Testamento veteri.

SECVNDO requirit, vt ritus non ad breue tēpus duret, sed perpetuus sit. Id quoq; habemus in illis verbis: *Infirmatur quis in vobis.* inde enī colligimus tamdiu duraturum hunc ritum, quamdiu in Ecclesia erunt ægroti.

TERTIO requirit, vt promissio gratiæ sit annexa, & quasi vestita symbolo, ita vt intelligatur dari gratia, cùm symbolum externum exhibetur: id quod Kemnitius ponit contra Caluinistas, qui volunt Sacramenta esse symbola præteritæ & iam olim acceptæ gratiæ. Id verò hoc loco habemus, vt patet, dicitur enim: *Vngentes eum in nomine Domini, & alleuabit eum Dominus, & si in peccatis fuerit, &c.* planè ad eum modum, quo dicitur de Baptismo, Marci vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.*

QVARTO

QVARTO requirit, vt illa promissio nō sit cuiuslibet gratiæ, sed remissionis peccatorum: id verò expressè sic habetur: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

QVINTO requirit, vt non sit tantùm promissio generalis, sed etiam applicetur in particulari ei qui Sacramētum percipit. Et hoc etiam habemus; nam in particulari dicitur: *Vngentes eum, &c.*

CAPVT TERTIVM.

Refelluntur hæreticorum solutiones ad Scripturam citatam.

AD hoc argumentum quatuor solutiones ab hæreticis dari solent. PRIMA est, epistolam illam non esse canonicam, nec à spiritu Apostolico profectam. Ita Lutherus loco citato, cui assentitur Kemnitius pag. 1113. vbi dicit hanc epistolam non esse tantæ auctoritatis, vt possint sine testimoniis Scripturæ Canonicæ, Sacramenta instituere. Et probat ex HIERONYMO, qui annotauit in li. de scriptoribus Ecclesiasticis in Iacobo, veteres iudicasse non esse epistolam illam à Iacobo Apostolo scriptam, & ex EVSEBIO lib. 3. histor. cap. 23. qui de illa sic ait: *Sciendum ὡς νόθευται, id est, quod notha sit.*

At hæc PRIMA solutio est refugium miserorum. Nam omnes veteres, qui catalogos scripserunt sacrorum librorū hanc epistolam cum ceteris numerarunt, vt patet ex Clemente can. vlt. Apostolorum. ex Innocētio I. epist. 3. & Gelasio I. in Concilio LXX. Episcoporum. ITEM ex Conciliis Laodiceno, can. vlt. Carthaginensi III. can. 47. Florentino & Tridentino, sess. 4. DENIQVE ex Patribus, Origene hom. 7. in Iosue, Athanasio in synopsi, Epiphanio hæresi 76. Hieronymo epist. ad Paulinū, Augustino lib. 2. doctrinæ Christianæ, cap. 8. Ruffino in symbolum, Isidoro lib. 4. etymolog. cap. 1. & Damasceno lib. 4. de fide, cap. 18. Quod si his tot, ac tantis auctoribus fides non habetur, concidet auctoritas omnium aliorum librorum: nec enim aliūde scimus, qui libri sint Canonici, nisi ex traditione, & testimonio veterum Pontificum, Conciliorum, & Patrum, eorum præsertim, qui indicem texere voluerunt sacrorum librorum.

Neq; vllum vnquam legi veterum, qui apertè scriberet, Iacobi epistolam non esse Canonicam. Nam Hieronymus, quem pro se Kemnitius citat, dicit quidem quibusdā visam fuisse dubiæ fidei epistolam, tamen temporis progressu obtinuisse auctoritatem. Eusebius autem dicit eam epistolam quorundam opinione esse adulterinam; tamen subiungit continuò: *Nos autem scimus in plurimis Ecclesiis publicè esse receptam.* Et certè plus apud nos valere debet publica Ecclesiarum auctoritas, quæ teste Eusebio hanc epistolam recepit, vt Canonicam, quàm obscura quorundam opinio, quæ eodem teste Eusebio, eandem epistolam reiicit.

SECVNDA solutio est eiusdem Lutheri ibidem, qui sic ait: *Si esset Iacobi Apostoli, dicerem non licere Apostolo sua auctoritate Sacramentum instituere, id est, diuinam promissionem cum adiuncto signo dare, hoc enim ad Christum solum pertinebat.*

Hæc solutio longè deterior est superiore: audet enim Lutherus se Apostolo Iacobo opponere, & in faciem illi resistere, quasi apertè erranti, & sibi arroganti quod ei non conueniebat. At certè nec Iacobus sibi assumit quod Lutherus dicit: non enim ipse Sacramentum instituit, sed hortatur ad vsum Sacramenti instituti; & si id sibi assumeret, illi potius, quàm Luthero credendum esset. Nec enim fieri posset, vt tantus Apostolus post acceptum Spiritum sanctum, in re tam magna aerraret: neque est simile de B. Petri errore; ille enim errauit exemplo, non doctrina, iste autem errasset in doctrina, & in ipsa Scriptura, quod fieri non potest. Quare si Iacobus diceret Sacramentum à se institutum; credere deberemus, id illi à Christo concessum singulari priuilegio, sed non est opus ad has angustias redigi.

TERTIA solutio est eiusdem Lutheri ibidem, necnon VViclefi, Philippi, Brentij, Caluini, & aliorum communis, quòd Iacobus loquatur de vnctione, qua vtebantur eo tempore ad curandos morbos corporales. Et quidem VViclefus putat loqui Apostolum de naturali curatione, & ideo meminisse olei, quia est naturaliter medicinale, & in illa regione abundat. Philippus existimat eum loqui de vnctione, quæ partim naturaliter, partim etiam dono diuino curabat: vnde dicit Abraham, Isaac, Iacob, Isaiam, & ceteros Prophetas fuisse professione medicos, & habuisse notissimas herbarum, & aliorum medicamentorum naturas, & simul etiam ornatos dono miraculorum. Lutherus tamen, Caluinus, Brentius, & Kemnitius simpliciter Apostolum exponunt de curatione ex dono Dei, proinde dicunt non magis fuisse Sacramentum istam vnctionem, quàm fuerit Probatica piscina, vel lutum cum sputo, vel aqua Siloe, &c. nunc autem quando donum illud cessauit, nō modò vnctionem non esse Sacramentum, sed etiam esse tem inutilem, & superstitiosam.

Argumenta eorum sunt tria. PRIMVM, quia Iacobus ex Marci Euangelio accepit, quod docet de vnctione olei: Marcus autem de vnctione illa loquitur, quam adhibebant qui habuerunt donum curationum.

SECVNDVM, quia Iacobus vtitur vocibus quæ ad corporalem sanitatem pertinent, nimirum ἐγείρω, & ἰάομαι.

TERTIVM, quia Iacobus tantùm loquitur ad homines sui temporis, quando durabat gratia sanitatum. Idque patet ex eo, quòd non addidit aliquam particulam, qua significaret, hūc ritum

propagandum esse ad posteros, sicut Scripturæ faciunt, cùm loquuntur de veris Sacramentis, vt de Baptismo Matth. vlt. *Ecce ego vobiscum sum vsq; ad mundi consummationem.* Et de Eucharistia 1. Cor. 11. *Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat.*

Sed his argumentis nos longè plura, & meliora possumus opponere. Ac PRIMVM, quòd non loquatur de naturali curatione, & simul quòd Prophetæ non consueuerint curare more medicorum, contra VViclefum, & Philippum facilè probari potest. PRIMO, quia etsi oleum sit medicinale, tamen non est medicinale ad curandos quosuis morbos, immò verò plurimis, aut nihil proderit, aut etiam oberit. Apostolus autem generatim iubet, vt ægroti vngãtur oleo.

DEINDE Prophetæ & Apostoli, vt plurimum rebus noxiis natura sua, aut certè non salutaribus vtebantur, vt curarent, vt nimirum omnes intelligerent, Dei miraculo illa fieri, non viribus naturæ. Sic Moses æneum serpentem erexit, vt eius aspectu curarentur læsi à serpentibus. Sic Helisæus aqua Iordanis curauit lepram Naaman Syri. Sic Isaias massa ex ficis curauit vlcus Ezechiæ, quæ medicina contraria erat curationi illius morbi, vt Hieronymus notat ex sententia Hebræorum in commentario ad cap. 38. Isaiæ. Sic Dominus luto, & sputo cæcum natum. Sic Petrus vmbra corporis sui; sic Paulus sudariis, & semicinctiis.

ACCEDIT, quòd si vsi fuissent ordinariè rebus vtilibus ad curandũ, ipsi sibi fidem abrogassent, & Dei donum obscurassent.

Quod antè nec loquatur Iacobus de vnctione quæ sanaret corpus ex dono miraculorũ, sed quæ sanaret animum, & aliquãdo etiam corpus, virtute Sacramentali, contra Lutherum, Caluinum, & alios, probatur ex singulis vocibus huius loci. PRIMO: *Infirmatur*, inquit, *quis in vobis.* At si de miraculis ageret, generalius loqueretur: non enim solùm consuleret iis qui decumbunt, grauati periculoso aliquo morbo, vt facit, sed etiam cæcis, surdis, claudis, aliisq; miseris hominibus, qui non decumbunt, nec de vita periclitantur, & tamen egent curatione.

SECVNDO: *Inducat*, inquit, *presbyteros.* At si de miraculo ageret, diceret potius, Inducat Prophetas, aut alios, qui donum habent curationum: nec enim soli, aut omnes presbyteri etiam tunc habebant donum curandi. Neque refert, quod per presbyteros nolunt aduersarij significari Sacerdotes, sed seniores; nam nec seniores omnes habebant donum curationis, non enim illud donum erat alligatum ætati, aut dignitati, vt patet ex Paulo Rom. 12. 1. Cor. 12. & Ephes. 4. PRÆTEREA non est probabile Apostolum iussisse fidelibus, vt miracula quærerẽt, signa enim infidelium sunt, non fidelium, 1. Cor. 14.

TERTIO: *Orent*, inquit, *super eum, vngentes eum oleo.* At si de miraculis ageretur, non præscriberet Iacobus materiam: qui enim donum habet curationis, adhibet quod Deus illi inspirat, nec potest alligari certæ alicui rei virtus miraculorum. Id quod satis patet ex diuinis literis, & exemplis omnium Sanctorum: *Sed*, inquit Caluinus, *vtile fuit præscribere oleum, vt esset signum, miraculum fieri non viribus hominis, sed potentia Spiritus sancti: constat enim oleo significari Spiritum sanctum.* At etiam aqua significat Spiritum sanctum. ET præterea, si illa esset caussa, cur præscribatur oleum, debuisset id seruari in omni curatione, & in excitatione mortuorum maximè. Nusquam autem legimus inunctos fuisse mortuos, cùm excitandi erant.

QVARTO: *Et oratio*, inquit, *fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus.* Hæc sanè absoluta promissio est, proinde referri non potest præcipuè ad corporalem sanitatem. Nam aut semper sanati fuissent ægroti illi, qui vngebantur, vt Iacobus præscribit, aut non semper: si semper, ergo nulli fuissent mortui Apostolorũ tempore, nisi illi, qui Iacobo non obediuissent, q paucissimi fuissent. ET præterea sanitas corporalis, quia non semper vtilis est animæ, non etiam semper obtinetur à Deo, quicunque sit, qui oret, etiam si donum habeat curationis. Quare non semper sanabantur qui vngebãtur; ergo vel falsa est absoluta illa promissio Iacobi, quod fieri non potest, aut quod verissimum est, ad animam præcipuè, & absolutè referenda est.

QVINTO: *Et si in peccatis fuerit, dimittentur ei.* Hæc verò particula tam expressè ad animam pertinet, vt non sit locus tergiuersationi. Donum autem curationis, vt sæpe diximus, ad corpus refertur.

SEXTO, omnia alia quæ habentur in illa epistola, siue ante hunc locum, siue postea, non ad eos solos pertinent, qui tunc viuebant, sed etiam ad nos, qui postea futuri eramus, vt patet ex illis præcedentibus: *Patientes estote.* &; *Confirmate corda vestra.* &; *Nolite iurare.* &; *Tristatur quis in vobis? oret, æquo animo est? psallat.* Item ex illis immediatè sequentibus: *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem, vt saluemini.* Hęc omnia sine dubio ad nos etiam pertinent: igitur etiam illa, quæ eodem tenore verborum in medio posita sunt: *Infirmatur quis in vobis, &c.* ad nos pertinent. Quare non agitur de dono curationis, quod est rarissimum, & non semper haberi potest, sed de Sacramento, quod semper durat, & facilè à quolibet haberi potest.

Neq; argumenta ipsorum contra allata conuincunt. Ad PRIMVM RESPONDEO, non esse eandem vnctionem Marci 6. & Iacobi 5. nisi eo modo, quo dicuntur idem figura, & figuratum: Quantum enim interest, inter lotionem cæci nati in aqua Siloe, quæ fuit figura Baptismi, Ioannis 9. & ipsum Baptismum ex aqua, & Spiritu sancto, Ioan. 3. tantum interest inter has duas vnctiones. Vnde etiam videmus Marc. 6. nullam

fieri mentionem verborum, nec promissionis spiritualis, quæ ad Sacramentum necessariò requiruntur: vtrumque autem expressè habetur Iacobi 5.

Si quis autem defendere velit Marc. 6. tractari de ipso Sacramento Vnctionis extremæ, dicere potest, Marcum non omnia expressisse, sed quæ illi desunt, ex Iacobo esse petenda. Sæpe enim in scriptoribus sanctis id necessariò faciendum est, vt quod vnus omittit, petatur ab alio.

Ad SECVNDVM argumentum, quod totum gramaticale est, & ideo satis aptè conuenit Kemnitio, RESPONDEO inprimis nos non negare, quin Extrema vnctio interdũ adferat corporalem sanitatem, & ideo Iacobum aliqua verba ponere potuisse, quæ ad sanitatẽ corporalem pertineant. Interim tamen, sicut illa duo, Kemnitij opinione, ad corporis sanitatẽ pertinent: sic etiã integra sententia est, quæ citra omnem controuersiam refertur ad animæ salutem, nimirum illud: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

Dico SECVNDO illa verba duo, hoc loco non ad corpus, sed animã præcipuè pertinere. Nam etsi ἐγείρω propriè significat excitare, & eleuare, quod ad corpus pertinet, tamen per metaphoram Scripturæ sanctæ familiarem, significat etiam pellere mœrorem, tristitiam, negligentiam, soporem, & desidiam animi. Hinc sunt illa Apostoli Rom. 13. *Hora est iam nos de somno surgere.* ἐγερθῆναι Ephes. 5. *Surge,* ἔγειραι, *qui dormis, &c.* Et illud Luc. 3. *Potens est Deus de lapidibus istis excitare filios Abrahæ.* Et illud 1. Pet. 3. *Excito syncerам vestram mentem.* Hoc autem loco: *Alleuabit eum Dominus,* significat liberationem à quodam torpore, mœrore, anxietate; quæ propinquos morti valde deprimere, & grauare solet, vt non facilè possint mentem ad Deum attollere.

Alterum illud verbum ἰάω, non ponitur à Iacobo in ea sententia, vbi agit de Sacramento vnctionis, sed infrà cùm ait: *Orate pro inuicem, vt saluemini,* ibi enim est, ἰαθῆτε. Quocirca ineptè à Kemnitio trahitur ad propositum huius loci. Et PRÆTEREA illa etiam vox hoc loco accipitur pro salute animæ, vt patet ex præcedentibus. Et ne miretur Kemnitius, si verbum medicinale vsurpetur pro sanitate animæ, cogitet in Scripturis millies haberi hanc vocem in hoc sensu. Psal. 149. *Qui sanat contritos corde.* Matth. 13. *Ne fortè conuertantur, & sanem eos.* Pro quo Marcus habet ca. 4. *Et dimittantur eis peccata.* Et 1. Pet. 2. *Cuius liuore sanati estis.*

Ad TERTIVM dico, necessarium quidem esse, vt Sacramenta maneant, quamdiu Ecclesia manet, sed nõ esse necesse, vt ad hoc significandum ponatur in Scriptura, verbum aliquod denotans perpetuitatem. Nam de Baptismo nusquam exstat eiusmodi verbum; nec obstat: *Ecce ego vobiscum sum.* nam potuit Christus nobiscom esse, etiam si Baptismum instituisset solùm ad vnum diem duraturum. Cognoscimus autẽ eui-

A denter, vnctionẽ, de qua loquitur Iacobus, semper duraturam, tum quia infirmi, presbyteri, orationes, remissio peccatorum, & cetera, quæ Iacobus nominauit, semper mãsura sunt in Ecclesia; tum etiam quia hactenus semper in Ecclesia fuit ista consuetudo vngendi infirmos.

QVARTA solutio eiusdem Lutheri, Kemnitij, & Caluini est, qui affirmant locum istum nihil pro nobis facere, quod alius omnino fuerit ritus vngendi tempore Iacobi, alius nostro tempore. Id quod his argumentis probant. PRIMO, quia Iacobus iubet inungi quoslibet infirmos, nos autem solùm inungimus homines semimortuos. Vnde apud nos verè est vnctio extrema,

B quia datur morientibus, Iacobus autem noluit esse extremam, quia dari voluit iis, qui sanandi erant.

RESPONDEO, inungit Ecclesia eos, qui de vita periclitantur: tunc enim quærenda sunt remedia supernaturalia, quando nulla spes amplius est in naturalibus. Et quamuis inungantur ægroti vt sanentur, si id expedit æternæ saluti, tamen rectè dicitur extrema, quia est vltima respectu vnctionum, quas in aliis Sacramẽtis percipimus, in Baptismo, Confirmatione, & Ordinatione.

Et hoc idem voluisse Iacobum, patet PRIMO ex illis vocibus ἐγερεῖ, & κάμνοντα. Nam excitare, & alleuare propriè iis conuenit, qui decumbunt

C valde oppressi, & grauati. & κάμνειν significat deficere, & etiam mori, vnde etiam καμόντες dicuntur mortui. SECVNDO idem patet ex eo, quod ait: *Adducat presbyteros.* Nam si non decumberet, posset ipse ire ad presbyteros: & etiamsi decumberet, sed non adeò grauiter, non oporteret adduci presbyteros. Alioqui enim si ob quemlibet morbũ deberent presbyteri excurrere ad ægrotos, nunquam domi manerẽt, est enim infinitus numerus ægrotorum. DENIQVE non est credibile voluisse Iacobum, vt ad remedia supernaturalia Christiani recurrerent, quando facilè possent naturalibus medicamentis curari. Adde VLTIMO hunc locum mirè pugnare cum aduersariis ex ipsa eorum sententia. Nam si iubet Apo-

D stolus omnes ægrotos inungi, quare ipsi nullum inungunt?

SECVNDO probant, quia Iacobus iubet aduocari seniores Ecclesiæ, nos autem nõ multos, sed vnum vocamus, & eum sacerdotem.

RESPONDEO nomen presbyteri, seu senioris in Testamento nouo ferè vbique accipi pro ministro Ecclesiastico; & Iacobum non tam de numero, quàm de qualitate fuisse sollicitum. Quemadmodum enim cùm dicimus, confitenda esse peccata sacerdotibus, non intelligimus confitenda esse multis, sed vni: Nec tamen interim negamus, bonum esse, vt multi veniãt, sicut in quibusdam locis fieri solet.

TERTIO probat Caluinus, quia Iacobus oleo simplici vult inungi ægrotos: nunc autem adhi-

betur

betur oleum benedictũ. Addit Kemnitius, Iacobum non præcepisse in qua parte vngi debeat ægrotus, nunc autem determinari certa membra.

RESPONDEO, Iacobum alloqui infirmos hoc loco, non sacerdotes: scire autem quale debeat esse oleum, & in qua parte sit adhibendum, ad infirmum non pertinet, sed ad sacerdotem. Satis PRÆTEREA nobis esse debet, quod Iacobus non negat oleum esse prius benedicendum, neque negat eas partes inungendas, quæ modò vnguntur in Ecclesia; quocirca nõ pugnant eius verba cum Ecclesiæ consuetudine, sed contrà potius Ecclesiæ consuetudo explicat verba Iacobi. ADDE, quòd Beda in cap. 5. Iacobi, dicit significari oleum benedictum per illa verba: *Vngentes eo oleo in nomine Domini.*

B

QVARTO probant Lutherus, Caluinus, & alij, quia Iacobus tribuit hunc effectum orationi fidei: *Oratio*, inquit, *fidei, saluabit infirmum.* Ex quo Lutherus colligit, vnctionem apud Iacobum nõ esse Sacramentum, nec eandem cum nostra: nam Sacramenta, & nostra etiam vnctio, non pendẽt à fide Ministri. Caluinus autem, & Kemnitius, ea ratione colligunt non esse eandem vnctionem cum nostra, quia Iacobus totum effectum tribuit orationi; nos autem totum ferè tribuimus vnctioni, cùm dicimus: *Per hanc sacrã vnctionem, etc.*

RESPONDEO, ad consequentiam Lutheri, orationem fidei dici hoc loco, non quæ requirat necessariò fidem Ministri, sed quia est oratio dictata à fide, & sola fide intelligitur, quomodo verbum Sacramentale, quod cum elemento facit Sacramentum, Augustinus vocat verbum fidei, & dicit operari non quia dicitur, sed quia creditur, tract. 80. in Ioan. ADDE, quod etiam miracula non semper necessariò pendent à fide. Narrat enim Epiphanius hæres. 30. quendam Iosephum Iudæum miracula fecisse per aquam benedictam signo crucis, etiamsi ipse non crederet: miracula enim sæpe operatur sola Christi inuocatio. Itaq; si esset verum quod Lutherus assumit, non posset ostendi Iacobum agere de Sacramento, quod nos dicimus; nec de miraculo, quod Lutherus dicit.

C

Ad consequentiam Caluini, & Kemnitij, RESPONDEO, orationem fidei, quæ infirmum saluat, non excludere operationem vnctionis, immò potius excludere. Hæc enim est oratio fidei: *Per hanc sacram vnctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus, &c.* Sicut eùm quis aliquid à Deo petit per Christi passionem sibi dari; si oratio illa impetrat, oratio dicitur illum saluare, sed non sine Christi passione, &c. ADDO etiam, quod licet in illa oratione fidei nulla fieret mentio vnctionis, adhuc nihil aduersarij obtinerent. Nam etiam in aliis Sacramentis sæpe tribuitur effectus vni parti ipsius Sacramenti, cùm tamen constet eam partem non operari sine alia. Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum.* Actor. 8. *Cùm videret Simon, quia per manus impositionem Apostolorum daretur Spiritus sanctus, &c.* & tamen antea dixerat Lucas, Apostolos orasse pro Samaritanis, vt acciperent Spiritum sanctum.

D

A

QVINTO, probat Caluinus ex testimoniis nostrorum. Nam Sigibertus in Chronico scribit, hanc vnctionem ab Innocentio I. institutam; non igitur illa est, de qua loquitur Iacobus. Sed Kemnitius pag. 1135. magis audacter scribit, vnctionem infirmorum sine dono institutam à Felice IV. circa annum Domini D. XXVIII. nec dignatur vel vnum testem adhibere huius suæ narrationis.

RESPONDEO, mendacium Kemnitij satis refelli à Caluino. Nam Innocentius I. præcessit Felicem IV. annis centum, & amplius. Sed nec in vita, nec in scriptis Felicis IV. aliquid habetur de vnctione infirmorum. Habetur quidem aliquid de vnctione altarium, & basilicarum, dum consecrantur, in epist. 1. huius Pontificis, at de vnctione infirmorum nihil. Sed Kemnitio licet vocare ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Nisi fortè id acceperit Kẽnitius ex supplemento Chronicorum Philippi Bergomensis: is enim scribit Felicem Papam, monuisse, vt seruaretur doctrina S. Iacobi de inungendis morituris. Sed quid hoc aduersus Catholicos? immò cur non pro illis potius?

Ad Caluinum autem RESPONDEO, Sigibertum referre iisdẽ verbis id quod habetur in ipsa Innocentij epist. 1. cap. 8. quo loco dicit quidem Innocentius vnctionem infirmorum, de qua loquitur Iacobus, esse Sacramentum, sed à se institutum nõ dicit, immò cõtrarium disertis verbis dicit, dum Iacobi testimoniũ profert, & dum Sacramentum appellat, & dum respondet ad quæstionem sibi propositam circa hoc Sacramentum ab Episcopo Eugubino.

CAPVT QVARTVM.

Probatur ex traditione veterum, vnctionem infirmorum esse Sacramentum.

IAM SECVNDO loco probanda est veritas ex testimoniis Pontificum, Conciliorum, Patrum, aliorumque auctorum. Ac PRIMVM ex Pontificibus habemus PRIMO Innocentium I. qui disertis verbis in epist. 1. ad Decentium, cap. 8. meminit huius Sacramenti. Et SECVNDO habemus Innocentium III. qui etiam copiosè, & perspicuè huic Sacramento testimonium perhibet, ea. Cùm venisset, extra de Sacramenti vnctione.

Sed Innocentij I. testimonium etiamsi solum exstaret, sufficere deberet. Nam auctor est antiquus, siquidem anno CCCC. II. sedere cœpit, estque vir doctus, & sanctus, & ab Augustino,

Hieronymo, & Chrysostomo mirificè commendatus, epistola eius certa est: dicit expresſè, & clarè hanc vnctionem esse Sacramentum à Iacobo explicatum, & ideò non dari iis, qui non sunt capaces aliorum Sacramentorum, &c. nec vllus vnquam veterum eum reprehēdit, quod vnctionem infirmorum Sacramentum esse docuerit. ADDE, quod Magdeburgenses Ceut. 5. cap. 6. de ritu visitationis infirmorū, hoc testimonio probant, illo seculo fuisse consuetudinem vngendi ægrotos. DENIQVE Kemnitius, qui omnes ferè alios conatur exponere, qui à Catholicis proferuntur pro hoc Sacramento, hunc auctorem ne nominare quidem ausus est, nec tamē eum ignotare potuit, cùm omnes Catholici hoc testimonium proferant.

Ex hoc etiam testimonio colligimus, cur non exstent multa huius generis testimonia, id est, tam antiqua, & tam expressa: quia videlicet non habuerunt occasionem de hac re scribēdi. Nam nec Innocentius de hac re scripsisset, nisi Episcopo Eugubino dubitatio illa in mentem venisset, vtrum Episcopus posſit dare Sacramentum Vnctionis extremę, an solus presbyter: ista enim est quæstio ad quam Papa respondet. Alioqui enim de Sacramentis, quæ in vsu quotidiano erant, nō scribebant Patres, nisi coacti aliqua occasione, vel nisi hæreticis respondendum esset.

DEINDE ex Conciliis habemus INPRIMIS Nicænum ex Arabico Latinum factum, can. 69. vbi apertè mentio fit olei infirmorum, & distinguitur à Chrismate, & oleo Catechumenorum. ITEM Concilia particularia, sed antiqua, vt Cabilonense II. can. 48. de hoc Sacramento loquens, dicit Patrum decreta Iacobi epistolæ consonare. VVormatiēse can. 72. vbi iterum renouatur decretum Innocentij I. Meldense apud Burchardū lib. 4. can. 75. iubet feria V. in cœna Domini, parochos ab Episcopo accipere ampullam olei sancti pro infirmis inungendis, iuxta Apostolicam traditionem. Aquisgranense II. tempore Ludouici Imperatoris, can. 8. monet, ne hoc Sacramētum negligatur, in quo salutio infirmorum cōtinetur. Similia habet Moguntinum sub Rabano Archiepiscopo, can. 26.

Iam verò ex Patribus habemus duo genera testimoniorum. VNVM eorum, qui non dicunt quidem expresſè hoc esse vnum ex Sacramentis, tamen expresſè dicunt verba Iacobi ad nos pertinere, & debere etiam nunc, & omni tempore presbyteros id facere, quod Iacobus scribit. Ita Origenes homil. 2. in Leuit. Chrysostomus libro 3. de sacerdotio, Augustinus in speculo, vbi ponit ex tota Scriptura eas sententias tantùm, quæ nobis omni tempore deseruiunt: adscripsit etiam hanc Iacobi sententiam: *Infirmatur quis in vobis, &c.* Idem etiam sermon. 215. de tempore, monet, vt qui ægrotant, Iacobi præceptum seruent. Idem habet auctor operis de visitatione infirmorum lib. 2. cap. 4. qui liber habetur tomo 9. operum Augustini, & licet falsò tribui videatur Augustino, antiquum tamen, & bonum librum esse negari non potest. Idem habent Beda in caput 6. Marci, & 5. Iacobi. Theophylactus in cap. 7. Marc. & Oecumenius in ca. 5. Iacobi.

Hæc verò testimonia satis probant, quod volumus, si obseruemus, aduersarios ideo præcipuè negasse vnctionem istam esse Sacramētum, quia existimabant, Iacobum non loqui nisi ad homines sui temporis. Certè Caluinus libro 4. cap. 19. §. 20. Institut. ita loquitur: *Cùm duo ista in Sacramento exigimus, vt ceremonia sit à Deo instituta, & Dei promissionem habeat: simul postulamus, vt ceremonia ista nobis tradita sit, & promissio ad nos spectet. Non enim Circumcisionem iam Sacramentum Christianæ Ecclesiæ, quisquam esse contendit, tametsi, & Dei institutum erat, & promissionem annexam habebat, quia nec nobis mandata fuit, nec promissio, quæ illi adiuncta fuerat, nobis eadem conditione data. Promissionem, quam in vnctione ferociter iactant, nobis non esse datam euidenter demonstrauimus, &c.* Hæc ille. Patres igitur citati, qui apertè affirmant, cæremoniam, & promissionem hanc ad nos pertinere, Sacramētum esse volunt hanc vnctionem, vel ipso teste Caluino.

Habemus DEINDE alios, qui expresſè inter Sacramenta numerant hanc vnctionem, vt Alcuinus libro de diuinis officiis, cap. de infirmis. Amalarius lib. 1. de officiis Eccleſ. cap. 12. Petrus Damiani serm. 1. de dedicatione templi, Hugo lib. 2. de Sacramentis parte 15. cap. 2. & 3. Vbi illud obiter est NOTANDVM, quod hic auctor dicit à Iacobo hoc Sacramentum institutum, debere intelligi de institutione promulgatoria, nō de propriè dicta institutione: quomodo sæpe dicitur Moses auctor legis veteris cùm eam solùm promulgauerit. Bernardus in vita S. Malachiæ, vbi etiam insigne miraculum refert. Denique Petrus Lombardus in 4. dist. 23. & qui eum sequuti sunt Theologi omnes.

His ACCEDANT exempla plurimorum Sanctorum, qui inungi voluerunt, antequam è vita migrarunt, quæ legi possunt apud Surium ex Catholicis, præsertim tomo 2. & apud Illyricum ex hæreticis Ceut. 8. & sequentibus, cap. 6.

ACCEDAT denique testimonium Ecclesiæ Græcæ, quod ideo suum pondus habet, quia cùm constet, Græcos non accepisse suos ritus à Romana Ecclesia, pręsertim ab annis plus quingentis, quibus à nobis separati fuerunt, certum est ea, in quibus conuenimus, esse antiquiora schismatibus, & hæresibus, quæ postea natæ sunt. Porrò Græcos agnoscere pro vero Sacramento Extremam vnctionem, patet PRIMO ex Concilio Florentino, vbi sine vlla contradictione receperunt instructionem Armenorum, vbi inter alia Sacramenta numeratur Extrema vnctio.

PRÆTEREA Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus in responsione ad Confessionem

Luthe-

Lutheranorum,ca.7.ponit septem vera,& propriá Sacramenta,ac dicit nō esse plura, nec pauciora:& inter ea ponit Extremam vnctionem,eamq; diuinum Sacramentum vocat, & ab Apostolo Iacobo explicatum dicit.

IDEM etiam tradunt Græci scriptores recentiores,vt Simeon Thessalonicensis in libr.de septem Sacramentis,Nicolaus Cabasila in expositione sacræ Liturgiæ, cap.26. ac demum ipsum εὐχολόγιον, id est,liber ritualis Græcorum, eosdē ritus habet in hoc Sacramento, quos etiam nos Latini habemus.

CAPVT QVINTVM.

Idem probatur ratione.

ACCADIT VLTIMO ratio ex diuina prouidentia desumpta, qua etiam vtitur Tridentinum Concilium, sess.14. Nam cùm Dominus Sacramenta instituerit, quibus veluti diuinis subsidiis iouaremur in ingressu Ecclesiæ, & in progressu, certè nullo modo credendum est, defuisse diuinam eius prouidentiam in egressu, & transitu ab hac temporali, militante Ecclesia ad aliam sempiternam, præsertim cùm nunquam magis homo indigeat auxilio,& præsidio,quàm in articulo mortis, vt Patres passim docent, ac præsertim Gregorius homil.39. & in Euangelia, & libr.24.Moralium, cap.17. & 18.Eusebius Emissenus,seu quicunque est auctor illius libri, homil.1.ad Monachos, & Ioannes Climacus de 30.gradibus, grad.7. tunc enim, & hostes fortius impugnant, quia modicum tempus habere se vident:& ipse homo nunquam est ineptior ad resistendum, ob dolorem, & ægritudinis magnitudinē. Si enim corpus,quod corrumpitur, aggrauat animā, etiam dum optimè valet, certè in ipso actu corruptionis maximè aggrauabit:& experientia ipsa testatur vix posse eiusmodi ægrotos mentem ad Deum attollere.

Sed occurrit Kemnitius initio censuræ suæ in decreta Concilij de Extrema vnctione, ac dicit, non esse alia quærenda præsidia pro morientibus, quàm ea quæ data sunt, & prosunt viuentibus, nimirum verbum Dei, & Sacramenta Baptismi, & Eucharistiæ. Nam verbum Dei quocunque tempore potest excitare fidem; & memoria Baptismi, atque Eucharistiæ perceptio, etiam morituris prosunt.

RESPONDEO si hæc responsio valeret, probaremos etiam nō fuisse opus Eucharistia. Nam ipsorum opinione, memoria Baptismi semper iustificat, cur igitur post Baptisma sumitur Eucharistia? nimirum quia post Baptismum paulatim ex huius vitæ negotiis, & ipsa pugna concupiscentiæ, minuitur feruor initio acceptus, nec sufficit memoria Baptismi ad eum reparandum: ideo Dominus instituit spiritualem cibum, &c. Ita igitur, quia in exitu de hoc mundo existunt

A speciales difficultates, instituit Dominus speciale præsidium:præsertim quia sæpe accidit, vt qui in extremis agunt, nec possint audire verbū exhortationis, nec Eucharistiam percipere, nimirum morbo grauati, & vsu sensuum priuati; inungi autem, & Sacramenti huius fructum percipere semper possunt.

CAPVT SEXTVM.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

B PRÆTER argumenta quibus nituntur aduersarij locum Iacobi peruertere, de quibus suprà diximus, habent etiam quædā alia, quibus directè hoc Sacramentum impugnant.

PRIMVM argumentum Lutheri est: *Si vnctio infirmorum Sacramentum esset, haberet effectum infallibilem: at non habet, vt ex eo constat, quod paucissimi sanantur, cùm tamen promissio huius ceremoniæ sit sanitas corporalis.* RESPONDEO, duobus modis ad hoc respondent Catholici. Quidam enim, in quibus est Dominicus à Soto dist.23. quæst.1. art.2. existimant corporalem sanitatem esse absolutam, & infallibilem effectum huius Sacramenti: sed dicunt nō promitti nec dari per hoc Sacramentum integram sanitatem, sed certum quendam gradum auxilij supernaturalis,qui interdum sa-

C tis erit ad sanandum,interdū non erit satis,semper autem ceteris paribus, sanandum citius inunctum, quàm non inunctum.

Hæc solutio mihi nō placet,cùm omnes Theologi,& ipsa Concilia, Florentinum & Tridentinum,disertè pronuncient sanitatem in hoc Sacramento promitti conditionaliter,id est,si animæ saluti expediat. ACCEDIT etiam quod non licet eiusmodi temporalia bona absolutè petere, cùm non constet nobis, sint ne nobis vtilia, vel inutilia?

Sed, inquit Sotus, *interdum accidit, vt cùm inunctus conualescit, peior euadat: obtinuit ergo sanitatem per Sacramentum, qua tamen anima non expediebat.* RESPONDEO, eum, qui post vnctionem sanatur, & peior

D euadit sanitatē recuperasse, non vi Sacramenti, sed naturalibus remediis: nisi fortè is, qui nunc peior euasit, paulò pòst optimus euasurus fit; illi enim dicitur sanitas prodesse, cui prodest secundum prædestinationem, etiamsi ad tempus obesse videatur.

Dico igitur promissionem absolutam, siue absolutè intelligēdam non esse sanitatem corporalem, sed remissionem peccatorum, & auxilium spirituale, quod semper est vtile, nunquam noxium; sanitatē autem corporalem, pertinere quidem ad huius Sacramenti promissionem, sed conditionatam, id est, si ea fuerit animæ vtilis.

SECVNDVM argumentum Caluini est: *Si ex eo quod Apostoli inungebant oleo, & curabant, Sacramentum colligitur Vnctionis infirmorum; debet etiam colligi Sacra-*

mentum

mentum ex eo, quod Dominus luto, & sputo, & aqua Siloe sanauit cæcum; & ex aliis similibus cæremoniis. RESPONDEO argumétum Caluini præsupponit, Catholicos niti præcipuè in hoc Sacramento testimonio Marci, qui cap. 6. refert Apostolos olei vnctione multos curasse. Atqui nos suprà contrarium docuimus. Quia rameu aliqui Catholici uon omnino improbabiliter testimonio Marci vtuntur, soluamus in eorum gratiam hoc argumentum.

Dico igitur maguũ esse discrimeu iuter hanc vnctionem, quam describit Marcus, & alias cæremonias, quibus Apostoli, vel ipse Dominus vtebantur iu morbis curaudis. Nam de aliis cæremoniis nullum exstat testimonium Scripturæ, quo iubeamur illas frequeutare: de hac autem exstat Iacobi 5. PRÆTEREA, de aliis uulla exstat promissio gratiæ spiritualis; de hoc autem exstat Iacobi 5. siquidem Iacobus addidit, quod Marcus omisit. ADHÆC iu aliis cæremoniis uou designatur certus Minister, & reipsa scimus; quosuis etiam laicos in primitiua Ecclesia donum habuisse curaudi: at iu hac cæremonia designantut eerti Miuistri, nimirum presbyteri, Iacobi 5.

TERTIVM argumentum Kemnitij: *Vnctionis cæremonia extra donum curationis, partim ab Hæreticis, partim ab Ethnicis originem ducit. Nam qui primi cœperunt vti cæremonia vnctionis per modum Sacramenti sine dono curandi, fuerunt hæretici Valentiniani, vt patet ex Irenæo lib. 1. cap. 18. Præterea Ethnici consueuerunt vngere mortuos, vt patet ex illo Virgilij:*

Corpusq́; lauant frigentis, & vngunt.

Vnde Apuleius illud vocat vltimum lauacrum li. 9. de asino aureo. Similia verò sunt his Ethnicis superstitionibus, quæ narrat Dionysius, cap. 7. de Ecclesiastica hierarchia.

RESPONDEO, hæreticorum illorum ritus à nostro diuersissimus fuit. Illi enim vngebant uõ moriturum, sed iam mortuum, vt patet ex collatione huius loci Irenæi cum Epiphanio, hæres. 36. Quod enim Ireuæus dicit, vngi solitos ab hæreticis ad fiuem defunctionis, quod ambiguum esse poterat, Epiphanius apertè dicit, vngi solitos ipsos defunctos. PRÆTEREA illi vngebaut aqua, & oleo simul mixtis, vt esset illa vnctio loco Baptismi; nos autem separamus hanc vnctionem à Baptismo, nec miscemus aquã cum oleo. DENIQVE illi vtebantur inauditis quibusdam, & horribilibus verbis Hebraicis, cùm nos prece simplici, & apertissima vtamur.

Quod aũt attinet ad Ethnicas superstitiones, duo sunt Kemnitij peccata. PRIMVM, quod tota eius disputatio est præter rem: nos enim agimus de vnctione viuorum, & ille argumentum sumit ex vnctione mortuorum. Et sane eodem argumento potuisset oppuguare Sacramentum Baptismi, quia post mortem corpora lauabantur à Gentilibus: & nunc etiam lauãtur à Christianis, cuius rei exemplum habemus. Act. 9. Tabitham enim mortuam Christiani lauaruut.

SECVNDO, falsò dicit Dionysij ritum sumptum ab Ethnicis superstitionibus; cùm potius Ethuici iu his rebus Hebræos antiquiores sint imitati: uam Hebræi vugebant corpora mortuorum, vt patet ex Euangelio. Nam Matth. 26. laudans Dominus Mariæ pietatem, quæ ipsum inunxerat: *Ad sepeliendum*, inquit, *mè fecit*, & Ioannes cap. 19. vbi uarrat, corpus Domiui cum vnguentis sepultum, addit: *Sicut mos est Iudæis sepelire.* Et idem scimus antiquissimis temporibus vsurpatum iu sepultura Patriarchæ Iacob, & Ioseph, Genes. vlt.

QVARTVM argumeutum eiusdem Kemnitij: *Progressus istius vnctionis apertè docet non esse Sacramentum. Nam initio Apostoli vngebant oleo simplici ægrotos, vt illos curarent: deinde cœperunt aliqui addere benedictionem, oleumq́; consecrare; vtebantur tamen eo ad eundem finem ad quem Apostoli quondam, nimirum ad curandos ægrotos diuino miraculo, vt patet ex miraculis, quæ narrantur facta per oleum benedictum à S. Martino, aliisq́; multis Sanctis viris, vt legere est apud Sulpitium in vita B. Martini, & in Palladij historia Lausiaca, & Theodoreti historia religiosa. Tandem cùm miracula omnino cessassent, ne ociosa maneret cæremonia vngendi, Felix IV. voluit vngi infirmos.*

RESPONDEO argumeutum partim ex leuibus couiecturis, partim ex falsis constare. Nam quod Apostoli vtereutur oleo simplici, nec probat, uec ptobare potest Kemnitius, nisi more suo; quia Scriptura non nominat oleum benedictum. AT nos habemus Clemeutem, qui Apostolis tribuit doctrinam de oleo benedicendo, lib. 8. constit. cap. 35. & Basilium, qui olei benedictionem, Apostolicam traditionem esse dicit, libro de Spiritu sancto, cap. 27. & Beda iu cap. 5. Iacobi, vbi dicit Iacobum præscribere oleum benedictum. Et certè magis credi debet tribus testibus affirmantibus, quam infinitis nihil dicentibus. Quod autem Felix IV. iustituerit oleũ infirmorum, mendacium esse suprà demonstrauimus, etiam Caluini, & Magdeburgensium testimouio.

Quod verò cæremonia vngendi infirmos per modum Sacramenti, nata sit ex vnctioue illa, quæ per modum miraculi operabatur, nou probat Kemnitius, nisi quia sic ipse existimat. Sed nos cõtrario modo conücimus factum esse progressum istum olei, nimirũ ex eo, quod iu Sacramẽto Extremæ vnctionis sæpe accidebat, vt homines curarentur; inde cœperunt quidam viri sancti etiam extra Sacramentũ vti oleo, non quidem ab Episcopo benedicto ad vsum Sacramenti, sed simpliciter signo crucis ab ipsis sanctificato, ad curandos morbos.

Quo etiam modo videmus factum in aqua, quia in Baptismo aliquando curabantur homines ab ægritudine corporali, vt Augustinus testatur in epistol. 23. & narrat ipse idem exempla quædam huius rei. lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. Inde cœperunt multi etiam extra Baptismum vti

aqua benedicta ad curandos morbos, cuius rei A
multa exempla exstant apud eosdem auctores, Palladium, Theodoretum, & alios.

Qvintvm argumentum est Kemnitij ibidem, & Illyrici in Centur.2.3.4.5.6.cap.6. quod scilicet non exstent exempla antiqua, quod sancti viri in extremis agentes, oleo benedicto perungi voluerint.

Respondeo, non exstare eiusmodi exempla, quia non scribuntur res notissimæ, & quotidianæ. Nam certè S.Bernardus, nunquam omisisset eiusmodi Sacramentum, cùm constet eum maximi fecisse hoc Sacramentum, ex vita sancti Malachiæ ab ipso Bernardo scripta, & simul constet eum habuisse summam commoditatem Sacramenti percipiendi, cùm & mortem suam præuiderit, & prædixerit, & tamen scriptũ non est eum accepisse hoc Sacramentum.

CAPVT SEPTIMVM

De materia, & forma huius Sacramenti.

Materia Sacramenti huius est oleum oliuæ ab Episcopo benedictum. Id habet Cõcilium Florentinum in instructione Armenorum, & Tridentinum loco citato: necnon Concilia, & Pontifices, ac Patres suprà citati. C Quod quidem ita accipiendum est, vt consecratio, & benedictio Episcopalis in hoc Sacramento, sit de essentia materiæ Sacramenti; non autem accidentaria, vt cõsecratio aquæ in Baptismo. Concilia siquidẽ Florentinum, & Tridentinum, quæ propter hæreticos magis distinctè hęc omnia explicuerunt, in Baptismo materiam esse dicunt aquam simpliciter, nec addunt benedictam: in Extrema verò vnctione, vt etiam in Confirmatione, docent esse oleum ab Episcopo consecratum.

Iam verò forma, sunt illa verba: *Per istam sanctã vnctionem, & suam pijssimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per visum, &c.* Istam formã tradunt Concilia Florentinum & Tridentinum, & communiter Scholastici.

Sunt autem hoc loco tria Notanda. Primo his verbis explicari omnia quæ in forma Sacramenti explicari debent, nimirum caussam principalem, quæ est Dei misericordia; & instrumentariam, quæ est sacra vnctio; nec non effectum, id est, remissionem peccati, & consequenter corporalem sanitatem, quæ ex remissione perfecta peccati pendet, sicut morbus ex peccato vt plurimũ oriri solet. Vnde Dominus Matth. 9. paralitico, quem curare volebat, prius dixit: *Remittuntur tibi peccata tua*; vt omnes intelligerent, peccata eius caussam fuisse morbi: vt etiam alteri, quem ad piscinam curauerat Dominus, dixit Ioan.5. *Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi contingat.*

Secvndo nota, non esse in hac forma numerandas syllabas, quasi singula sint de essentia; solùm enim sententia ad essentiam pertinet, quæ formam habeat deprecatoriam, cùm Iacobus disertè dicat: *Orent super eum.* & præterea exprimat effectum Sacramenti, ita vt determinet materiam, id est, vnctionem illam. Quamuis autem non sint de essentia singula illa verba; tamen omitti nõ debent, nec possunt sine peccato, cùm habeamus Ecclesię disertum præceptum, & longissimam consuetudinem.

Tertio nota, caussas cur forma debeat esse deprecatoria, varias assignari, sed illam videri præcipuam, quia hoc Sacramentum est com-B plementum Sacramenti Pœnitentiæ, & quasi pœnitentia quædam infirmorum, qui non possunt iam facere opera pœnitentiæ. Idcirco hoc interest inter hæc duo Sacramenta, quod in Sacramento Pœnitentiæ requiritur Confessio, & Satisfactio, & proinde opera laboriosa ex parte suscipientis Sacramentum: vnde ibi est iustitia, & misericordia: in hoc autem Sacramento est sola Dei misericordia, & ideo dicitur: *Indulgeat tibi Deus.* Itaque ad significandum in hoc Sacramento esse remissionem ex sola misericordia, vtimur prece.

CAPVT OCTAVVM.

De effectu huius Sacramenti.

Conuenit inter Theologos, duos esse effectus huius Sacramenti. Vnvm, quod sanat corpus, si ita expedit animæ saluti. Alterum, quod abstergit reliquias peccatorum. Conuenit etiam inter omnes, non habere hoc Sacramentum pro effectu characterem, & ideo repeti posse, quando sæpius quis incidit in morbum periculosum.

Vna tantùm est inter Theologos quæstio. Nã quæ sint peccatorum reliquiæ, non eodem modo omnes explicant. Quidam esse volunt peccata venialia; sed improbabiliter: nam ea possunt sine Sacramento deleri, nec ad ea tollen-D da, requiritur noua infusio gratiæ, quæ est effectus omnium Sacramentorum. Itaque si is esset effectus proprius, & pręcipuus huius vnctionis: non facilè probare possemus eam esse Sacramẽtum, nec Iacobus diceret: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei.* peccata enim venialia omnes habent: nam vt idem ait, cap.2. *In multis offendimus omnes.* Denique non est tutum restringere ad venialia, quod Iacobus generatim vocat peccatum; & quod in forma dicimus: *Quidquid deliquisti.*

Alij nomine reliquiarum intelligunt pronitatem, siue habitum ex peccato relictum. Sed ij adhuc improbabilius loquuntur: nam de eiusmodi habitu non potest commodè intelligi illud Iacobi: *Si in peccatis fuerit*, neque illud formæ Sacramentalis: *Quidquid deliquisti.* Deinde non

videntur

videntur tolli eiusmodi habitus per hoc Sacramentum: sæpe enim accidit, vt qui conualescunt, eandem pronitatem sentiant ad peccandum, quam antea sentiebant. Nec immeritò: habitus enim contracti per actiones frequentatas, non tolluntur, nisi frequentatione contrariæ actionis.

Dico igitur, reliquias peccatorum duplices esse, & vtrarumque absterſionem ad effectum huius Sacramenti proprium pertinere. PRIMVM enim reliquiæ dicuntur peccata, quæ interdum remanent post omnia alia Sacramenta; siue mortalia, siue venialia sint. Potest enim fieri, vt quis post Confessionem, & Communionem, in peccatum mortale incidat, & ignoret se eo peccato teneri; vnde non poterit illud noua Confessione expiare: potest etiam fieri vt Confessionem, & Communionem nō ritè peregerit, & hoc ipsum ignoret. Istæ igitur sunt veræ reliquiæ, quæ, hoc Sacramento tolluntur, nisi quis obicem ponat. Et hoc indicat Iacobus, cùm ait: *Et si in peccatis fuerit.* & Concilium Florentinum cùm dicit, effectum esse animæ sanationem. & TRIDENTINVM cùm ait, sess. 14. cap. 2. *Si quæ delicta sint adhuc expiāda, abstergit.* & forma Sacramentalis: *Quidquid deliquisti per visum, tactum, &c.* Denique vnguntur quinque sensus, quia illa sunt quasi quinq; ostia, vnde peccata intrant ad animā, vt nimirum fiat generalis quædam expurgatio omnium, quæ remanēt peccatorum. Ex quo intelligimus, quàm sit hoc Sacramentum nō contemnendum, cùm aliquando fieri possit, vt per hoc Sacramentum saluetur is, qui alioqui planè damnandus erat.

DICET aliquis; Id videtur commune omnibus Sacramentis, vt peccata mortalia tollant, si quæ inueniant, modò non ponatur obex, quia omnia Sacramenta conferunt gratiam, quæ non potest cum peccato mortali consistere: non igitur id est propriū huius Sacramenti. RESPONDEO, omnia quidem Sacramenta id efficere, sed per accidens, hoc autem Sacramentum per se, & propriè hoc facit, quia ad hoc peculiariter est institutum in fine vitæ.

SECVNDO nomine reliquiarum peccati, venit etiam quidam torpor, & mœror, & anxietas, quæ ex peccato relinqui solet, & quæ maximè hominem morti vicinum vexare potest: de quibus loquitur idem Concilium Tridentinum suprà citatum, & S. Iacobus cum ait: *Alleuabit eum Dominus.* Nam S. Iacobus breuissimè omnes tres effectus Sacramenti huius complectitur; ac PRIMO incipit à leuissimo, id est; à sanitate corporali, cùm ait: *Oratio fidei saluabit infirmum.* SECVNDO addit de vno genere reliquiarum: *Et alleuabit eum Dominus.* TERTIO addit de alio genere: *Et si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

CAPVT NONVM.

De Ministro, & eo qui suscipit Sacramentum Extremæ vnctionis.

MINISTRVM esse presbyterum, id est, sacerdotem, & consequenter Episcopū, si is velit, docent omnia Concilia, & Patres suprà citati. Id quod etiam apertè colligitur ex Iacobo: *Inducat presbyteros Ecclesiæ.* Nam etsi vox illa Græca πρεσβυτέρους ambigua sit, & tam seniorem ætate, quàm dignitate significare possit, tamen secundū vsum Scripturæ Testamenti noui, & Ecclesiæ, non significat, nisi sacerdotes. vnde 1. Timot. 4. illud: *Cum impositione manuum presbyterij*, etiam aduersarij intelligunt de ministris Ecclesiasticis, non de senioribus laicis.

Vna est tantùm hoc loco dubitatio, quia Innocentius I. in epistol. 1. cap. 8. dicit oleo sancto posse vti non solùm sacerdotes, sed etiam laicos in suis, ac suorum necessitatibus. Quam sententiam totidem verbis recitat etiam Beda in ca. 6. Marci, & Concilium VVormatiense, can. 72.

RESPONDET Thomas VValdensis lib. 2. de Sacramentis, cap. penultimo, verba Innocentij intelligenda esse, de eo loco, & tempore, vbi nulli adsint sacerdotes; tunc enim licere etiam laicis hoc Sacramentum ministrare. Sed hæc expositio ab omnibus refellitur, & meritò. Nullum enim est Sacramentum, quod non requirat essentialiter Ministrum sacerdotem, excepto Baptismo, ob summam eius necessitatem, & Matrimonio, quia in contractu mutuo nubentium consistit.

Dominicus à Soto dist. 23. quæst. 7. art. 1. intelligit Innocentium de vsu olei sancti extra Sacramentum ad curandos morbos: sed videtur id esse contra praxim Ecclesiæ, non enim dari solet oleum sanctum laicis, vt eo vtantur. Exempla verò, quæ leguntur de miraculis; quæ sancti Eremitæ oleo sancto faciebant, non conuincunt eos fuisse vsos illo oleo, quod ab Episcopo solēni cæremonia benedicitur, vt fit huius Sacramēti materia: poterant enim vti oleo, quod ipsi signo crucis benedicebant.

Alij rectius, vt Iansenius in cap. 6. Marci, dicunt Innocentium loqui de recipiente, non de Ministro: ac velle dicere, licere omnibus Christianis vti sancto oleo in suis, & suorum necessitatibus, nimirum aduocando sacerdotes, & accipiendo Vnctionem illam sacram, non ministrando.

Iam verò de eo, qui Sacramentum hoc suscipere potest, constat debere esse PRIMO Christianum dicit enim Iacobus: *In vobis.* SECVNDO infirmum, quia additi *Infirmatur quis, &c.* Nam qui bene valent, possunt agere pœnitentiam. Extre-

ma autem vnctio est specialis misericordia, quæ A exhibetur ægrotis, qui iam non possunt agere pœnitentiam, vt suprà diximus. TERTIO infirmum grauiter, ita vt de vita periclitetur, vt Cōcilia docent, & nos suprà ostendimus. QVARTO adultum, & qui vsum rationis habuerit: Infantes enim, & qui semper amentes fuerunt, non habent reliquias peccatorum, quæ abstergantur, nec sunt capaces lætitiæ, & alleuiationis, quam Sacramentum adfert, & non sine irreuerentia Sacramentum eis ministraretur. QVINTO non excommunicatum, nec ante Confessionem, & Absolutionem, si constet eum teneri peccato, à quo nondum sit absolutus. Ita docet Innocentius I. in epist.1. ad Decentium, B cap.8.

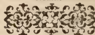
CAPVT DECIMVM.

De Cæremoniis.

DVæ sunt cæremoniæ in hoc Sacramento vsitatæ. PRIMA, vt recitentur Litaniæ, & aliæ quædam preces ante vnctionem. SECVNDA, vt vngantur septem corporis partes; nimirum oculi, aures, nares, os, & manus, propter quinque sensus: deinde renes, vbi est sedes concupiscentiæ; & tandem pedes, ob vim progressiuam, & exequutionem. Ita præscribit Concilium Florentinum.

Sed ex his vnctionibus aliqui putant, nullam esse de essentia, sed sufficere, vt quouis loco vngatur ægrotus, quoad Sacramenti essentiam: reliqua ad ritum, & solennitatem pertinere. Hæc tamen opinio singularis est, & ideò minus tuta. Quidam verò existimant omnes illas vnctiones esse de essentia.

Sed communior opinio, quam etiam sequitur S. Thomas, est, vt ad essentiam solùm pertineat vnctio quinque sensuum. Ibi enim est origo omnium peccatorum: vis enim appetitiua pendet à cognoscitiua, vis autem progressiua, siue executiua ab vtraq;. Et sanè ratio honestatis, in fœminis id postulare videtur, vt renes nō vngantur. Itaq; Concilium non præscribit, vt partes illę omnes vngantur, sed solùm enumerat omnes partes, quæ inungi solent iuxta varium Ecclesiarum ritum.

DE SA-

DE SACRAMENTO ORDINIS LIBER.

DE SACRAMENTO ORDINIS, QVAE AD HVNC locum pertinent, sunt hæ quæstiones. PRIMA; An sit Ordinatio Ministrorum Sacramentum verè, ac propriè dictum. SECVNDA; Omnium ne Ministrorum, an quorundam tantùm Ordinatio sit Sacramentum. TERTIA; Quæ sit materia, & quæ forma Sacramenti huius. QVARTA; Quis effectus. QVINTA; Quis Minister. SEXTA; Quibus cæremoniis conferatur.

Alia quædam ad hunc locum renocari possent, quæ sunt à nobis alio loco iam explicata, nimirum de potestate Ecclesiastica; de numero, distinctione, atque officio singulorum Ordinum; de sacerdotio, de annexis sacerdotio, vt de continentia, aliisq́; id genus rebus.

CAPVT PRIMVM.

Ordinationem verè ac propriè Sacramentum esse nouæ legis; qui negauerint ex hæreticis.

A EST IGITVR QVÆSTIO PRIMA eaq́; præcipna; Sitne Ordinatio Sacramentum propriè dictum. Negat Lutherus in li. de captiu. Babyl. ca. de Ordine, vbi sine vllo ordine, & petulantissimè disputat. Negat etiã Illyricus in Confessione Antuerpiensi, cap. 11. & Kemnitius in 2. part. Exam. in disputatione de Sacramento Ordinis, pag. 1162. & sequentibus. Caluinus autem etiamsi plerisque in locis duo tantùm ponit Sacramenta, Baptismum, & Cœnam, tamen lib. 4. Institut. cap. 14. §. 20. & cap. 19. §. 31. agnoscit Ordinationem esse verum Sacramentum; ac dicit se tantùm duo antea posuisse, quod loqueretur de Sacramẽtis, quæ omnibus fidelibus communia sunt.

Philippus quoque Melanchthon, etsi in locis primò editis duo tantùm posuerat Sacramenta, tamen in locis editis anno XXXVI. LII. & LVIII. Ordinationem vult esse verum Sacramentum, & fusè id probat. Item in Apologia Cõfessionis Augustanæ, art. 13. qui est de numero Sacramentorum; satis apertè docet, Ordinationem Ministrorum esse Sacramẽtum propriè dictum.

Nec valet responsio Kemnitij pag. 1167. vbi dicit, Apologiam esse intelligendam de voce Sacramenti largo modo accepta. Id, inquam, non valet. Nam Philippus dicit ad Sacramenta propriè dicta tria requiri, ritum, promissionẽ gratiæ, & mandatum; deinde ex hoc fundamento probat Sacramenta esse propriè dicta, Baptismum, Eucharistiam, & Absolutionem. Deinde ex eodem fundamento reiicit Cõfirmationem, & Extremam vnctionem, & paulò pòst etiam Matrimonium. De Ordine autem distinguit: nam si accipiatur pro sacerdotio, negat in Ecclesia vllum esse debere sacerdotium; si accipiatur pro Ordinatione Ministrorum, dicit non grauatè se admittere eam inter Sacramenta, & probat ex fundamento suprà posito, quia habet ritum, mandatum, & promissionem. Itaque sine dubio Kemnitius, etiamsi id confiteri palàm non audeat, repugnat in hac controuersia non solùm Caluino, sed etiam Lutheranis præcipuis; seque adiungit Illyrico, aliisque obscurioribus,
B & paucioribus Lutheranis.

CAPVT SECVNDVM.

Ordinationem Sacramentum esse demonstratur ex diuinis literis.

QVOD igitur Ordinatio sit Sacramentum verè, ac propriè dictum, demonstratur ex sacris litrris. Tria requiruntur ad Sacramentum propriè dictum, vt aduersarij fatentur, & asserit Apologia Confessionis, articulo 13. quam admittit Kemnitius, cùm in eius verba iurauerit. nimirum symbolum externum, seu ritus; promissio gratiæ; & mandatum, seu institutio di-

nina. Hæc omnia reperiuntur in Ordinatione.

Ac primùm, ritus, externumque ſymbolum eſt manuum impoſitio: de qua eſt in Scriptura frequentiſsima mentio, vt Actorum 6. vbi ordinantur Diaconi per manus impoſitionem. Actorum 13. impoſitione manuum ordinantur Epiſcopi Paulus, & Barnabas, ſic enim eum locum intelligit ſanctus Leo epiſt. 81. ad Dioſcorum, & Chryſoſtomus in commentario eius loci. Actorum 14. vbi habemus: *Cùm conſtituiſſent eis presbyteros*, Græcè eſt χειροτονήσαντες, id eſt, cùm per manus impoſitionem creaſſent presbyteros. 1. Tim. 4. *Cum impoſitione manuum presbyterij*. Et ca. 5. *Nemini citò manus impoſueris*. Et. 2. Tim. 1. *Per impoſitionem manuum mearum*. Quæ omnia loca intelliguntur ab omnibus expoſitoribus de Ordinatione: vnde etiam apud Græcos ordinatio χειροτονία appellari ſolet, id eſt, mannum extenſio, ſiue impoſitio.

Promiſsio gratiæ habetnr expreſsè, 1. Tim. 4. *Noli negligere gratiam, &c.* Et. 2. Tim. 1. *Admoneo te, vt reſuſcites gratiam, &c.*

Denique mandatum, & inſtitutio, Actor. 13. *Segregate mihi Saulum, & Barnabam*. Actor. 20. *In quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos*. Epheſ. 4. *Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, alios Prophetas, alios Paſtores, & Doctores.*

RESPONDET Kemnitius loco notato, hæc omnia nihil ad rem facere; nam ſymbolum illud externum, id eſt, manus impoſitio, adhibebatur quidem in Ordinatione, ſed non erat aliud niſi cæremonia, qua vtebantur Apoſtoli, cùm pro aliquo orabant, eumque Deo commendabant. Itaq; imponebant manus iis, quos ordinabant, non vt Sacramentum aliquod traderent, ſed vt eos Deo commendarent. Promiſſio autem gratiæ habetur quidem in Scripturis, ſed non promiſsio gratiæ iuſtificantis à peccato; hæc autem neceſſaria eſt ad Sacramentum propriè dictum. Denique mandatum habetur, vt Miniſtri ordinentur, ſed non habetur mandatum, vt fiant certo aliquo ritũ. Dominus enim cùm ordinauit Apoſtolos Lucæ 22. dixit: *Hoc facite*; ſed non legitur vlla cæremonia, qua eos ordinauerit. Deinde Ioannis 20. dedit illis iterum Eccleſiaſticam poteſtatem, dicens: *Quorum remiſeritis peccata*: nec tamen impoſuit manus, aut vnxit illos, aut dedit inſtrumenta conſecrationis, quod modò nos facimus, ſed tantùm inſufflauit, quod nos minimè facimus. Neque Apoſtoli vſquam tradunt, ſe mandatum accepiſſe, vt manus imponerent, cùm ordinabant Miniſtros.

RESPONDEO. Quod attinet ad manus impoſitionem, adhibitam eam fuiſſe non ſolùm ad orandum, ſed etiam ad ordinãdum. Id probatur PRIMO, quia Scriptura non meminit orationis 1. Timot. 4. & 5. & 2. Tim. 1. vbi de manus impoſitione agitur.

SECVNDO in Actis cap. 6. vbi ordinantur Diaconi ab Apoſtolis, diſtinguitur apertiſsimè oratio ab impoſitione manuũ: ſic enim legimus Græcè; καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας, id eſt: *Et cùm oraſſent, impoſuerunt eis manus*. Et rurſus cap. 13. diſtinguitur vna cæremonia ab alia: *Ieiunantes*, inquit, *& orantes, imponenteſq́ illis manus, dimiſerunt eos.*

TERTIO, quia 1. Timoth. 5. illa verba: *Nemini citò manus impoſueris, neque communicaueris peccatis alienis*, non poſſunt exponi de oratione, ſed de cæremonia, qua ordinantur Miniſtri. Non enim communicat peccatis alienis, qui orat pro alio, etiamſi indigniſsimo; ſed qui ordinat indignum, is verè communicat peccatis alienis.

QVARTO, illa verba Actorum 14. χειροτονήσαντες πρεσβυτέρους nulla ratione poſſunt exponi de oratione. Neque obſtat, quòd aduerſarij nolunt χειροτονεῖν eſſe manus imponere; ſed manum extendere, ſiue attollere in ſignum ſuffragij. Id, inquam, non obſtat; nam in Scripturis, & vſu Eccleſiaſtico χειροτονεῖν, ſignificat extendere manus ſuper capita ordinandorum, & eo modo ordinare; ita vt ſit idem χειροτονία, & χειροθεσία. Id patet ex Chryſoſtomo homilia 10. in priorem ad Timotheum, & ex epiſtola Concilij Nicæni ad Alexandrinos apud Theodoretum lib. 1. hiſtoriæ, cap. 9. & ex aliis Græcis, qui Ordinationem, quæ ab Epiſcopo fit, vocant χειροτονίαν, & tamen Epiſcopi non ordinant attollendo manus in ſignum ſuffragij, ſed extendendo ſuper capita ordinandorum. Et ex hoc ipſo loco Actorum 14. idem apertè colligitur; nam Lucas non dicit, Apoſtolos conſtituiſſe presbyteros ad χειροτονίαν populi, vt dicere deberet, ſi intelligeret, id quod aduerſarij volunt, ſed dicit ipſos Apoſtolos vſos χειροτονίᾳ, id eſt, manus extenſione in conſtituendis preſbyteris.

Denique ſanctus Hieronymus peritiſsimus vtriuſque linguæ, in cap. 58. Iſaiæ, χειροτονίαν, interpretatur manus impoſitionem, quæ cum vocis imprecatione, Ordinationem perficit. DENIQVE etiamſi conſtaret cum manus impoſitione ſemper coniunctam fuiſſe orationem, nihil obtineret Kemnitius: tunc enim diceremus, verba Sacramentalia eſſe orationem quandam; vnde etiam myſticæ preces dicuntur à veteribus.

Quantum ad promiſsionem gratiæ remiſsionis peccatorum, RESPONDEO, vel vult Kemnitius omne Sacramentum per ſe eſſe inſtitutum ad remiſsionem peccati, vel id ſatis eſſe, ſi conferat gratiam gratum facientem, quæ ſit efficax ad peccatum delendum, ſi illud inueniat, licet per ſe ad alium finem ordinetur.

Si PRIMVM affirmat, non poterit defendere Euchariſtiam eſſe verum Sacramentum: ſiquidem certum eſt, Euchariſtiam non eſſe per ſe in-

ſtitutam

stitutam ad peccatum tollendum, sed ad vitam spiritualem conseruandam, & augendã. Id quod patet ex eo, quod datur immediatè post Baptismũ: proinde iis, qui non habent peccata; immò non datur nisi iis, qui iudicantur mundi, & puri esse à peccato, cùm Paulus dicat, 1. Cor. 11. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, &c.*

Si SECVNDVM, facilè ostendemus Ordinationem esse verum Sacramentum. Nam gratia, quæ illi promissa est, nõ est donum aliquod gratis datum, vt prophetia, vel donum linguarum, sed gratia iustificans. Nam IMPRIMIS, Ioan. 20. cùm Dominus tribuit Apostolis potestatem remittendi peccata, quæ est pars quædam sacerdotij, dixit: *Accipite Spiritum sanctum,* non autem vocatur absolutè Spiritus sanctus in Scripturis donum illud, quod in impiis esse potest. PRÆTEREA, 2. Timoth. 1. vbi dixerat Apostolus, gratiam Timotheo per manus impositionem datam, subiungit explicans, quæ sit illa gratia: *Non enim, inquit, dedit nobis, id est, nobis Episcopis, Deus spiritum timoris; sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis.*

Quod autem pertinet ad mandatum, siue institutionem, non legimus quidem disertis verbis Christum dixisse, Ordinate Ministros per manus impositionem; sed euidenter id colligimus ex sanctis literis. Nam vt diximus de aliis Sacramentis, non potest vllus homo gratiam alligare certo signo; idque etiam aduersarij concedunt: atqui secundum Scripturas alligata est gratia manus impositioni in Ordinatione, vt ex illis verbis patet, 1. Timoth. 4. *Noli negligere gratiã quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij.* vbi illud, *Per prophetiam*, non est instrumentum, sed caussa impellens, & mouens: instrumentum autem conferendæ gratiæ est illud: *Cum impositione manuum.* Sensus enim est, vt rectè etiam Caluinus exponit; Noli negligere gratiã illam, quæ tibi data est, quando Episcopus à me ordinatus es, iuxta reuelationem de te mihi factam, (Deus enim reuelauerat Paulo, & iusserat, vt Timotheum ordinaret, id quod etiam habetur in primo capite) secundum præcedentes in te prophetias. Quod autem instrumentum gratiæ conferendæ, fuerit impositio manuũ, habetur adhuc clarius, 2. Tim. 1. *Admoneo te, vt resuscites gratiam, quæ in te est, per impositionem manuum mearũ.* Cùm igitur gratia sit alligata Ordinationi per manus impositionem, necesse est Deum esse auctorem, & institutorem illius cæremoniæ.

Neque argumenta Kemnitij contra allata cõcludunt. Dominus enim, qui Sacramentis alligatus non erat, poterat Apostolis dare effectum Sacramenti sine Sacramento, id est, ordinare Presbyteros, & Episcopos sine manus impositione; sicut eosdem Apostolos sine Sacramento confirmauit, & Magdalenam sine Sacramento absoluit.

ADDVS quod neque cogimur credere, Dominum sine impositione manus Ordinationem Apostolis contulisse. Nam etiamsi scriptum nõ est, per impositionem manuum ordinatos Apostolos à Christo; tamen neque scriptum est contrarium: & multa fecit Dominus, quæ scripta non sunt.

CAPVT TERTIVM.

Ordinationem Sacramentum esse, probatur ex traditione.

IAM verò more nostro idipsum demonstrabimus ex Ecclesiastica traditione, id est, testimoniis sanctorum Pontificum, Conciliorum, & Patrum.

Lutherus enim in lib. de captiuit. Babylonica, cap. de Ordine, solum Dionysium dicit posse citari ex antiquis auctoribus, pro Sacramento Ordinis, & aliis Sacramẽtis, excepto Baptismo, & Eucharistia. Sic enim ait: *Scio hunc solum auctorem haberi ex antiquis pro septenario Sacramentorum, licet Matrimonio omisso, sena tantùm dederit: nihil enim prorsus in reliquis Patribus de istis Sacramentis legimus. Nec Sacramenti nomine censuerunt, quoties de his rebus loquuti sunt: recens enim est inuentio Sacramentorum.* Hæc ille: vbi multa mentitur. Nam nec verum est, quod ille quasi contra se citat, Dionysium tradere sex Sacramenta; non enim meminit nisi quatuor: nihil enim scribit de Pœnitentia, Extrema vnctione, & Matrimonio. DEINDE mentitur impudentissimè, cùm dicit, recentem esse inuentionem Sacramentorum; nimirum quoad nomen Sacramenti: nos enim in primo libro ostendimus, omnes veteres Latinos hoc vocabulo vsos. DENIQVE, nihil prorsus in antiquis legi de his Sacramentis, est mendacium Luthero dignissimum.

Igitur ex Pontificibus INNOCENTIVS I. in epist. 18. ad Alexandrum Antiochiæ Episcopum cap. vlt. confert Ordinationem cum Baptismo; ac dicit, ab hæreticis baptizatos recipi cum suo Baptismo, sed ab hæreticis ordinatos, non recipi cum suo ordine: & caussam reddit, quia hæretici solum Baptismum dare permittuntur. Ex collatione cum Sacramento propriè dicto, indicat se habuisse Ordinationem etiam pro Sacramento propriè dicto.

Vbi tamen OBSERVANDVM est, non velle Innocentium iterum ordinandos esse, quos hæretici ordinauerant, sed solùm cessare debere ab exequutione Ordinum, ac si ordinari non possent.

LEO I. epist. 81. ad Dioscorũ Alexandrinum, cap. 1. Ordinationem Sacramẽtum vocat, & iubet à ieiunis dari, & accipi, & solùm in vespera Sabbathi, idque summa cum deuotione: vbi apertè indicat in eo Sacramento gratiam conferri. Et epist. 87. ad Episcopos Mauritaniæ, cap. 1.

de Ordinatione loquens: *Quis*, inquit, *dissimulare audeat, quod in tanti Sacramenti perpetratur iniuriam?* Hæc ille. Audis hic nomen Sacramenti?

ANASTASIVS II. in epistol. ad Anastasium Imperatorem, cap. 7. *Nullum*, inquit, *de his quos vel baptizauit Acacius, vel quos Sacerdotes, siue Leuitas, secundum canones ordinauit, vlla eos ex nomine Acacij portio læsionis attingit, quo forsitan per iniquum tradita Sacramenti gratia minus firma videatur.* Vbi S. Pôtifex Ordinationem, & Sacramentum vocat, & gratiam conferre dicit, & cum Baptismo comparat: & idem repetit, cap. 8.

Denique S. GREGORIVS I. lib. 4. commentariorum in libros Regum, cap. 5. in ipso initio de Sacramento Ordinis loquens: *Is*, inquit, *qui promouetur, benè foris vngitur, si intus virtute Sacramenti roboretur.* Vbi & Sacramentum vocat, & gratiam conferre affirmat ipsam Ordinationem.

Ex CONCILIIS, Chalcedonense Cõcilium, can. 2. damnat eos, qui pecunias pro Ordinatione suscipiunt; & caussam reddit, quia gratiã Dei illi censentur vendere, quæ tamen vendi nullo modo potest, aut debet. Idem habet II. Bracarense, can. 3. & alia. Denique Florentinum Concilium, Græcis, & Latinis probantibus, Ordinationem inter Sacramenta propriè dicta numerauit: quod etiam facit Concilium Tridentinũ, sess. 23. cap. 2. & can. 3.

Ex Patribus, DIONYSIVS Areopagita, lib. de Ecclesiastica hierarchia, cap. 5. de ritu ordinandorum agit, & satis ostendit eo ritu gratiam cõferri, & proinde Sacramentum esse. Quod etiam Lutherus fatetur: nam in lib. de Babylonica captiuit. cap. de Ordine, solum Dionysium citat contra suam nouitatem; nec aliter respondet, nisi more suo eum auctorem contemnendo. Dicit enim nihil in eo esse solidæ eruditionis; & addit, sibi facile esse meliorem Hierarchiam scribere, quàm Dionysius scripserit. Nos autem opponimus Luthero S. Gregorium, qui homil. 34. in Euangelia, hunc Dionysium, vt antiquum, & venerabilem Patrem laudat.

Exstat apud Sozomenum, lib. 7. hist. cap. 10. MARTYRII cuiusdam sententia, ad Nectarium Episcopum Constantinopolis, vbi apertè comparat sacerdotium cum Baptismo, & vtroque homines iustificari, dicit: *Tu*, inquit, *ô beate, recens baptizatus, ac purificatus, & mox insuper sacerdotio auctus es: vtraq; autem hæc peccatorum expiatoria esse Deus constituit.*

S. Ioan. CHRYSOSTOMVS lib. 3. de sacerdotio: *Sacerdotium*, inquit, *in terra peragitur, sed in rerum cælestium classem, ordinemq́, referendum est. Atque id per quàm meritò: quippe non mortalis quispiam, non Angelus, non Archangelus, non alia quæuis creata potentia, sed ipse Paracletus ordinem eiusmodi disposuit.* Et infrà: *Tum probè intelliget, quanto sacerdotes honore, quãta dignitate, Spiritus sancti gratia dignata fuerit.*

THARASIVS in epist. ad Adrianum Papam, quæ habetur in primo tomo Bibliothecæ sanctorum Patrum, dicit eos, qui pecunias accipiũt pro Ordinatione, vendere gratiam, atque adeò ipsum Spiritum sanctum, qui datur in Ordinatione.

Theodoretus in illud, 1. Timoth. 5. *Manus citò nemini imposueris*; Theophylactus, & Oecomenius in illud, 2. Timoth. 1. *Admoneo te, vt excites gratiam*; apertè dicunt in Ordinatione conferri gratiam Spiritus sancti, quæ piis studiis, & oratione fouenda est, quemadmodum oleo fouetur ignis.

CYPRIANVS, seu quicunque fuit auctor sermonum de operibus cardinalibus Christi; Ordinationem Sacramẽtum vocat, & cum Baptismo confert: *Docemur*, inquit, *quæ sit Baptismi, & aliorum Sacramentorum stabilitas.* Et infrà: *Nam Baptismum repeti, Ecclesiastica prohibent regula; & semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum consecrans præsumit accedere: nemo sacros Ordines semel datos iterum renouat, &c.*

AMBROSIVS libro de dignitate sacerdotali, cap. 5. *Homo*, inquit, *imponit manum, Deus largitur gratiam: Sacerdos imponit supplicem dexteram, Deus benedicit potenti dextera.* Vide eundem in 1. Corinth, 12. in illud: *Diuisiones gratiarum sunt.* & in 1. cap. 2. ad Timotheum.

HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos, toto ferè eo libro cõfert Ordinationem cum Baptismo, ac probat Ordinationem ab hæreticis datam, esse ratam, quia Baptismus ab eis datus, ratus Baptismus est. Illa sunt enim verba S. Hieronymi contra Luciferianos: *Si in fide sua baptizato baptizans nocere non potuit: & in fide sua sacerdotem constitutum constituens non inquinauit.*

AVGVSTINVS simili ratione argumentandi, probat contra Donatistas, Sacramẽtum Ordinis semel habitum amitti non posse, quia Baptismus semel acceptus amitti non potest: sic enim ait, lib. 2. contra Parmenianum, cap. 13. *Ipsi explicent quomodo Sacramentum baptizati non possit amitti, & Sacramentum ordinati possit amitti. Si enim vtrumque Sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, & illud amittitur? neutri Sacramento iniuria facienda est.*

Similia habet lib. 1. de Baptismo, cap. 1. in quibus locis quædam OBSERVANDA sunt. PRIMO, Ordinationem ab Augustino vocari Sacramentum in duobus capitulis fortè decies, contra Lutheri mẽdacium suprà notatum. SECVNDO, Augustinum conferre Ordinationem cum Baptismo, atq; apertissimè dicere, eodẽ modo vtrumq; Sacramentum esse. TERTIO, eundem Augustinum asserere, neminem esse, qui dubitet de hac veritate: quod est contra alterum Lutheri mendacium. Et præterea est hic locus instar plurimorum locorum: si enim Augustinus non mentitur, omnes eius temporis auctores, immò etiam omnes populi id credebant, quod nos modò credimus.

Vide PRAETEREA eundem Augustinum epist. 50. ad Bonifacium, prope finem. & de bono

conin-

coniugali, cap.18. & 24. & in sermone de gestis cum Emerito. & denique lib. 2. contra Parmenianum, cap.11. vbi dicit, per hoc Sacramentum dari Spiritum sanctum: ex quo etiam colligitur, etiam cæremoniam Sacramentum esse propriè dictum.

His accedant SCHOLASTICI apud Magistrum, lib. 4. dist. 24. ex quibus S. Thomas, q.1. art.1. affirmat communem esse omnium sententiam, Ordinationem vnum esse ex septem verè, ac propriè dictis Sacramentis.

CAPUT QUARTUM.

Idem ostenditur ratione.

ACCEDAT etiam congruentia rationis. Deus enim cuius perfecta sunt opera, Deuter.32. cùm dat potestatem, dat etiam ea, quæ requiruntur ad eius legitimum, & congruentem vsum. Id videmus in rebus naturalibus, quibus Deus non tantùm potentias operatiuas dedit, sed etiam certas qualitates, & instrumenta, quibus expeditè, & rectè illis vtantur. In Ordinatione autem sacra datur homini potestas conficiendi, & ministrandi Sacramenta; quæ certè à peccatore rectè exerceri non potest. Dabit igitur Deus simul cum ea potestate, etiam gratiam iustificantem, & perficientem animam, vt ritè fungatur tanto ministerio. PRAETEREA, si in Baptismo, in quo datur potestas suscipiendi Eucharistiam, & alia Sacramenta, datur simul cum ea potestate gratia gratum faciens, quia sine ea non rectè percipiuntur Sacramenta cetera: cur in Sacramento Ordinis, in qua datur potestas conferendi Sacramenta, non simul etiam dabitur gratia gratum faciens, cùm non minus peccatum sit homini indigno Sacramenta tradere, quàm accipere? Quod si in hoc Sacramento datur gratia gratum faciens, certè Sacramentum erit verè, ac propriè dictum: omnis enim cæremonia instituta ad sanctificandum, Sacramentum est propriè dictum.

Accedit VLTIMO, quod aduersarij nihil habent, quod obiiciant, nisi argumenta illa negatiua, & leuia, quæ nos suprà dissoluimus.

CAPUT QUINTUM.

Episcopalem Ordinationem Sacramentum esse.

SEQUITUR SECUNDA quæstio; Quinam Ordines sint Sacramenta. Septem esse Ordines demóstrauimus in primo libro de Clericis; videlicet Sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum, Acoluthorum, Exorcistarum, Lectorum, & Ostiariorum. Ex quibus Ordo Sacerdotum duplex est: sunt enim alij maiores Sacerdotes, id est, Episcopi, alij minores, id est, Presbyteri. Ex

A his autẽ conuenit inter omnes Catholicos, Ordinem Presbyterorum esse verè, ac propriè Sacramentum, de aliis non omninò conuenit. Dicam igitur de singulis, quid verius, ac probabilius videatur.

Ac PRIMUM Ordinatio Episcopalis, Sacramentum est verè ac propriè dictum. Hæc sententia etiamsi à quibusdam veteribus Scholasticis negetur, in 4. dist. 24. & ex recentioribus à Dominico à Soto, lib.10. de iustitia, & iure, q.1. artic.2. & in 4. distinct.24. q.2. artic.3. tamen asseritur ab omnibus antiquis Patribus; & ex recentioribus, à Petro Soto, lect.4. de Sacramento Ordinis in institutione Sacerdotum, & à Caietano tomo primo, opusculi 11. necnon ab antiquis nonnullis Scholasticis, vt Altisiodorensi, 4. parte summæ Theologicæ, Ioan. Maiori, Scoto, Durando, & Paludano in 4. dist. 24. licet Durandus idem Sacramentum esse velit cum Sacramento presbyteratus. Denique ab omnibus penè Canonistis, in cap. Cleros, dist. 21. & caput Perlectis, dist. 25.

B

Mihi verò posita assertio certissima videtur. PRIMO, quia Scripturæ quibus Catholici probant, Ordinationem esse Sacramentum, de Ordinatione Episcopali intelliguntur, vt patet ex 1. Timoth.4. & 2. Timoth.1. in his enim solis locis disertè ponitur symbolum externum cum promissione gratiæ. In his autem locis agitur de Ordinatione Timothei, qui Episcopus fuit à

C Paulo creatus, vt omnes interpretes docent: pari ratione, Actor.13. agitur de Ordinatione Episcopali Pauli, & Barnabæ. Quare si Ordinatio Episcopalis non est Sacramentum, non possumus ex Scripturis apertè probare, Ordinationem esse Sacramentum.

SECUNDO, testimonia allata, Leonis, Gregorij, Dionysij, Martyrij, Chrysostomi, Ambrosij, Hieronymi, Augustini, Theodoreti, de solis Episcopis intelliguntur. Veteres enim nomine Sacerdotis absolutè Episcopum intelligebant; vnde Ambrosius librum inscribit de dignitate Sacerdotali, & Chrysostomus libros de Sacerdotio, cùm tamen vterque de solis Episcopis agat.

D Itaque amittemus etiam loca Patrum pro controuersia principali, si Episcopalis Ordinatio non est Sacramentum.

TERTIO, Episcopalis Ordinatio est cæremonia imprimens characterem spiritualem, & cõferens gratiam; ergo est verissimum Sacramentum. Probatur antecedẽs: ac PRIMUM de charactere, ex eo, quod Episcopalis Ordinatio, nõ potest repeti. Et PRAETEREA, Episcopus potest duo Sacramenta conferre; nimirum Confirmationẽ, & Ordines sacros, quæ non possunt vlli alij Ordines inferiores conferre: & si tentent id facere, nihil prorsus efficiunt; Ergo habet Episcopus ex sua Ordinatione spiritualem potestatem, & proinde nouum characterem.

Dicent, non esse opus nouo charactere, sed

satis esse si extendatur character presbyteralis. SED aut volunt reipsa extendi characterem illum, aut solùm significatione, quod videlicet in Episcopo signum sit plurium potestatū, in presbytero pauciorum. Si dixerint PRIMVM, eandem vim habebit argumentum nostrum: nam eadem efficacia requiritur ad characterem reipsa extendendum, & ad imprimēdum nouum, proinde cæremonia, quæ habet effectum istum spiritualem, & supernaturalem, id est, realē extensionem characteris, sine dubio Sacramētum erit. Si dixerint SECVNDVM, facilè reuincentur. Nam licet character non agat reipsa, sed sit solum signum pacti Dei cum homine, de concursu diuino in actionibus illis Sacramētalibus: B tamen hoc signum reale est, & ideò sicut vbi est spiritualis potestas, colligimus realem esse in anima characterem; ita quoq; vbi est additio nouæ potestatis, oportet colligere realem additionem characteris, aut nouum characterem, quod est probabilius.

DENIQVE magis distant inter se potestas cōfirmandi, & consecrandi Eucharistiam, quàm potestas legendi Euangelium, & Epistolam in sacrificio. Sed propter ista ponuntur ab aduersariis duo distincti characteres in Diacono, & Subdiacono, nec dicunt vnum extendi; cur igitur nolūt esse duos in Presbytero, & Episcopo?

Iam quòd Episcopalis consecratio conferat gratiam, probatur manifestissimo argumento: C nam ideò probant Theologi in Ordinatione presbyterali dari gratiam, quia debet presbyter quædam Sacramenta ministrare, quæ sine gratia non dignè ministrantur. Episcopus autem debet quędam etiam Sacramēta ministrare, Sacramentum videlicet Confirmationis, & Ordinis, quæ sine gratia non dignè ministrantur.

DENIQVE, mirabile est, quod velint aliqui ad officium Diaconi, & Subdiaconi requiri nonam gratiam, & ideò illas Ordinationes esse Sacramenta; & ad officium Episcopi, quod est sine vlla comparatione difficilius, & excellentius, nolint gratiam requiri. Confirmatur hæc ratio dupliciter. PRIMO, ex ipso ritu consecrationis Episcopi. In nulla enim Ordinatione adhibetur D tanta solennitas, quāta in Ordinatione Episcopi; ibi est impositio manus, ibi vnctio, ibi plurima alia: non est autem credibile tot Sacramentalia instituta, vbi nullum sit Sacramentum. SECVNDO, quia si Episcopatus sit Sacramentum à presbyteratu distinctum, facile erit defendere Episcopum iure diuino maiorem esse presbytero, tam ordine quàm iurisdictione; quod hoc tempore omnes hæretici negant: alioqui ægrè id defendi poterit.

Neq; rationes quæ contrà obiici solent, conuincunt. PRIMO obiiciunt: *Episcopatus non est Ordo nouus, alioqui Ordines essent plures quàm septem. Si autem non nouus Ordo, certè nec nouum Sacramētum: nam si Sacramentum esset, esset vtiq; Sacramentum Ordinis.*

RESPONDEO, Episcopatum esse Ordinem vnum cum presbyteratu, sed genere, nō specie: Ordines enim sumuntur ab habitudine quā habent ad Eucharistiam; & quia summa circa Eucharistiam est potestas ipsam conficiendi, ideò primus Ordo est sacerdotalis, id est, eorum qui Eucharistiam consecrare possunt: nec supra hūc potest fingi alius Ordo maior, vel superior. Quia tamen hanc potestatem vario modo participāt Presbyteri, & Episcopi, inde sunt duę species sacerdorum. Presbyteri in consecranda Eucharistia, saltē quoad vsum, pendent ab Episcopis, qui possunt eis interdicere ne cōsecrent, vel suspendere ad tempus, vel præcipere, vt tali loco, tali modo, tali tempore celebrent. Et pręterea presbyteri non ita habent hanc potestatem, vt eam aliis communicare possint: Episcopi autem, & habent, & communicare aliis possunt.

DICES, non videtur id esse verum; nam Episcopus ex sua consecratione non habet, vt possit Eucharistiam consecrare, sed solùm vt possit confirmare, & ordinare: non igitur conuenit genere cum presbyteratu, sed est alia res diuersissima.

RESPONDEO, Episcopatum includere in sua ratione, & essentia sacerdotium, loquendo de potestate Ordinis, de qua sola hîc loquimur. Non enim potest intelligi Episcopus, qui non sit Sacerdos, cùm nihil sit aliud Episcopus, nisi summus, seu primus Sacerdos: sicut Papatus includit intrinsecè, & essentialiter Episcopatum, licet multa superaddat. Hinc autem sequitur, vt Episcopalis Ordinatio integra cōsurgat ex duplici Ordinatione, & character Episcopalis integer, & perfectus, non sit vna simplex qualitas, sed quid cōpositum ex duplici charactēre: proinde etiam duo Sacramenta requiruntur ad Episcopum constituendum.

Itaq; ad argumentum RESPONDEO, Episcopum non habere, vt possit consecrare Eucharistiam, ex sua vltima Ordinatione, tamē id habere ex alia Ordinatione præcedente, quæ est etiā de essentia Episcopatus. Sicut homo non habet ex differētia sua specifica, vt sit sensibilis, tamen id habet ex genere suo, proinde ex natura sua, quæ ex genere, & differentia constat.

Atq; hinc soluuntur omnia alia argumenta, quæ Sotus, & alij multiplicant. Est ēm SECVNDVM eorum argumentum eiusmodi: *Si Episcopatus esset Sacramentum, sequeretur posse aliquem ordinari Episcopum, qui non esset presbyter; & posse illum sic ordinatum consecrare Eucharistiam; quorum vtrumq; est falsum, ex communi sententia.* PRIMVM probāt, quia vnus Ordo non pendet ab alio, vt patet: quia si quis ordinetur presbyter, qui antea non fuerit Diaconus, ille est verè ordinatus. SECVNDVM probant, quia semper Ordo inferior continetur in superiore, saltem in virtute: posset enim presbyter fungi munere Diaconi, etiamsi Ordinē Diaconi non haberet.

RESPON-

Respondeo, nihil eorũ sequi. Nam impossibile est ordinari Episcopum, qui vel antea non sit presbyter, vel certè non tunc simul accipiat vtramq; Ordinationem; quia vt dixi, vtraque est de essentia Episcopatus. Nec est verum, vnũ Ordinem non pendere ab alio, nisi in iis, quorum vnus non est de essentia alterius: nec valet similitudo Diaconi, & Presbyteri, quia presbyteratus non includit essentialiter Diaconatum, sicut Episcopatus includit presbyteratũ. Pari ratione non sequitur, posse Episcopum, qui non sit presbyter, consecrare Eucharistiam: nõ enim Episcopatus sine presbyteratu, est Ordo superior, immò nihil est in re, sed merum figmentum in mente, quomodo Archiepiscopus, qui non sit Episcopus, vel rationale quod non sit animal.

Tertium argumentum, si Episcopalis ordinatio est Sacramentum, characterem certè imprimit; vel ergo is character est maior presbyterali, vel non: si maior, ergo est aliquid maius potestate consecrandi Eucharistiam, quod omnes negant; & præterea hinc sequeretur, esse ordinem aliquem altiorem sacerdotali, qui iam deberet numerari octauus: si non est maior, ergo Episcopus, vt Episcopus, non est maior presbytero, sed æqualis, vel potiùs minor, quia nullus character est æqualis sacerdotali.

Respondeo, characterem Episcopalem integrum & perfectum, esse maiorem presbyterali, quia illum includit, & vnum præterea alium, vt diximus: & hoc modo comparamus Episcopos cum Presbyteris, cùm dicimus alios esse superiores, alios inferiores: si tamen quis conferat characterem quem habet Episcopus ex vltima sua cõsecratione, cum charactere, quem habet ex Ordinatione presbyterali; tunc iste est maior intensiuè, quia summa potestas est, posse consecrare Eucharistiam: ille est maior extensiuè, quia ad plura se extendit. Sed de his satis.

CAPVT SEXTVM.

Diaconatum esse verum Sacramentum.

Porro de Diaconis, valde probabile est, eorum Ordinationem Sacramentum esse, licet id non sit certum ex fide. Quod non sit certum ex fide, patet, quia non potest id euidenter deduci ex verbo Dei scripto, vel tradito: neq; exstat vlla Ecclesiæ de hac re expressa determinatio.

Quod autem id sit valde probabile, Primo probatur ex communi sentẽtia Theologorum: solus enim videtur esse Durandus, qui asserit solum sacerdotium esse Sacramentum Ordinis, in 4. dist. 24. q. 2. cum Caietano, tomo primo opusculorum, tract. 11.

Secundo, quia 1. Timoth. 3. Apostolus Paulus, vt etiam Philipp. 1. & ad Titum 1. semper cõiungit Diaconos cum Episcopis, id est, cum Sacerdotibus: intelligit enim nomine Episcoporum, etiam Presbyteros, vt Chrysostomus docet in commentario horum locorum.

Tertio, quia Actor. 6. Diaconi ordinantur per manus impositionem, id est, simili cæremonia qua Episcopi, & Presbyteri.

Quarto, quia Diaconi in absentia Episcoporum possunt baptizare, Eucharistiã dare, reconciliare pœnitentes publicos, prædicare, ac ferè omnia munera Episcoporum, & Presbyterorũ in eorum absentia exercere: ex quo sequitur, eos gratia Dei speciali indigere, ac proinde eorum Ordinationem esse Sacramentum. Antecedens patet. Nam de Baptismo id testantur Tertullianus in lib. de Baptismo, & Hieronymus in lib. cõtra Luciferianos. De Eucharistia, quod videlicet Diaconi Eucharistiam laicis ministrare possint, patet ex Concilio Nicæno, can. 14. immò olim ordinariè Diaconi sanguinem Domini ministrabãt populo, vt patet ex Cypriano, serm. 5. de lapsis. De reconciliatione pœnitentium, patet ex eodem Cypriano, lib. 3. epist. 17. De prędicatione, testatur Gregorius, lib. 4. epist. 88. Et hæc videtur ratio, cur Diaconi ad Hierarchiam pertineant, & populis præesse dicãtur, vnà cum Episcopis, & Presbyteris, vt patet ex Hieronymo in 2. cap. ad Titum; & ex Dionysio, qui in Ecclesiastica hierarchia nõ ponit, nisi hos tres Ordines, quia hi soli sunt hierarchici: inferiores enim non præsunt populo, sed tantùm seruiunt superioribus Ordinibus.

Qvinto, Diaconatus semel acceptus, nunquam amittitur, nec potest repeti: igitur imprimit characterem, ergo est Sacramentum.

Respondent quidam, Diaconatum esse perpetuum, non ex charactere, sed ex quadam consecratione, & quia est officium de iure diuino. Sed solutio non valet. Nam si aliunde potest prouenire, quàm ex charactere, vt non possit amitti Diaconatus; certè ruet principalis ratio Catholicorum, qua inde probant, quædam Sacramenta imprimere characterem, quia non possunt repeti.

Deinde non esset consecratio Diaconorũ, Ordinatio, nisi esset Sacramentum; esset enim simplex officij iniunctio. Nihil autem impedit, quo minus possit officium tolli, & postea iterum reddi: Immò nulla potest fingi maior consecratio, si ita vocanda est dedicatio personæ extra Sacramenta, quàm Monachorum, qui Deo consecrantur per solennem professionem; & tamen iusta caussa, & summi Pontificis dispensatione possunt iterum ad seculum redire, vt doctissimi viri censent, & exempla aliqua testantur. Neque illud obstat, quod sit officium de iure diuino: id enim solùm probat, debere esse in Ecclesia Diaconos, sed non probat istum, aut illum debere semper esse Diaconum. Itaq; posset tolli ab vno Diaconatus, & dari alteri: sicut

etiam de iure diuino est, vt sint in Ecclesia Episcopi cum iurisdictione, & tamẽ potest summus Pontifex auferre ab Episcopo Episcopatũ, quoad iurisdictionem, & dare alteri.

Sed contra hanc propositionem obiicinntur aliqua argumenta. PRIMVM est, quia multi veterum dicunt, Diaconos non à Christo, sed ab Apostolis institutos, vt patet ex Cypriano, lib. 2. epist. 9. ex Anacleto epist. 3. & Damaso, epist. 4. Et confirmatur, quia videntur Diaconi ex occasione quadam instituti, nimirum ob murmur Græcorum; & solo ministerio mensarum addicti, vt patet Actor. 6.

RESPONDEO, Cyprianum solùm velle dicere, Christum non ordinasse vllos Diaconos, sicut ordinauit Episcopos, & Presbyteros: sed nõ inde sequitur, Christum non instituisse hoc Sacramentum; nam etiam nullum Christus confirmauit, & tamen instituit Sacramentum Confirmationis. Porrò Damasus, & Anacletus solùm docent, Christum instituisse tantùm duos Ordines Sacerdotum, id est, Episcoporum in Apostolis, & Presbyterorum in LXXII. discipulis: id quod scribunt contra Chorepiscopos, qui tertium genus Sacerdotum videri volebãt, cùm tamen re vera nihil essent, nisi Presbyteri. Itaque non negãt hi Pontifices, Diaconos, & alios Ordines inferiores à Christo institutos, sed negant esse vllum Ordinem Sacerdotum, præter duos iam dictos.

Ad confirmationem RESPONDEO, ex occasione quidem ordinatos primos Diaconos, sed non ex occasione inuentum esse Ordinem Diaconorum.

NEQVE verum est, solùm ministros mensarum fuisse Diaconos tempore Apostolorũ: nam Diaconi erant etiã Philippus, & Ephesi, & in Creta, vt patet ex epistolis Pauli ad Philip. ad Timotheum, & Titum; & tamen in illis locis nõ viuebant Christiani communiter, vt esset opus ministris mensarum. DEINDE illa tam solennis Ordinatio per manus impositionem, certè indicat aliud, quam solum mensarũ ministeriũ. PRÆTEREA, Philippus ex Diaconis primis, nõ dabat operam mensis præcipuè, sed prædicationi, & Baptismo, Actor. 8. DENIQVE, ab antiquissimis temporibus Diaconi sunt ministri altaris, & Sacramentorum, vt patet ex Iustino Apologia 2. in fine, & ex omnibus antiquis auctoribus.

SECVNDVM argumentum est, quia Diaconi nullam habent potestatem faciendi aliquid supernaturale, aut effectum aliquem, qui sit irritus, si fiat à non Diacono: Ergo non habent proprium characterem; character enim datur ad operandum simpliciter, non ad benè operandũ.

RESPONDEO, non esse de essentia Sacramẽti, vt qui illud habet, aliquid supernaturale efficiat, sed satis est, si sit cæremonia conferens gratiam. Neque est verum vniuersaliter, quod character detur ad operandum simpliciter, vt patet ex charactere Confirmationis, qui datur ad profitendam fidem: quam tamen aliqui Catechumeni sine charactere interdum optimè profitentur, vsque ad sanguinis profusionem: & aliqui Confirmati non audent profiteri.

TERTIVM argumentum, Diaconatus materia, est traditio libri Euangeliorum, vt habetur in Concilio Florentino. Sed cùm ordinarentur primi Diaconi, non erat scriptum Euangelium; ergo vel illi non habuerunt verũ Sacramentum, vel non est Sacramentum Diaconatus.

RESPONDEO, hoc argumentum soluendum esse in quæstione sequenti: directè enim probat solùm, non esse librum Euangelij materiam huius Sacramenti.

CAPVT SEPTIMVM.

Subdiaconatum esse etiam Sacramentum.

IAM verò de Subdiaconatu non est tanta certitudo, quanta de Diaconatu. Nam nec in Scripturis de eo fit mentio, nec eius Ordinatio habet manus impositionem, vt patet ex Concilio IV. Carthag. can. 5. nec Subdiaconi ministrant Eucharistiam, aut alia facere possunt, quæ Diaconi: & denique non pertinent propriè ad Hierarchiam, nisi vt ministri Hierarcharum.

Est tamen valde probabile, etiam hunc Ordinem esse Sacramẽtum; tum quia videtur imprimere characterẽ, cùm sit iterabilis; tum quia habet annexum solenne votum continentiæ; tum denique, quia hæc est communis Theologorum sententia, antiquorum & recentiorum, vno Durando excepto, & Caietano.

Sunt autem contra hanc sententiam duo argumenta. PRIMVM est, quia Subdiaconatus olim non erat Ordo sacer, sed postea factus est à Pontificibus, vt apertè testatur Innocentius III. cap. A multis, de ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum, & Idem Innocentius III. cap. Miramur, extra, de seruis non ordinandis: & Vrbanus II. can. Nullus, dist. 60. Vnde Magister, lib. 4. dist. 24. dicit, Subdiaconatum, & Ordines minores ab Ecclesia introductos, cùm Apostolorum tempore non fuissent.

RESPONDEO, non esse idem, Ordinem sacrum, & Sacramentum: multi enim existimant, Ordines minores esse Sacramenta, cùm tamen non possint eos vocare Ordines sacros. Vt enim rectè docet Magister loco notato, omnes Ordines sunt sacri, sed primi tres dicuntur per excellentiam sacri, quia proximè contingunt res sacras. Presbyter enim Eucharistiam consecrat, & ministrat. Diaconus defert eam: Subdiaconus sacra vasa contingit, & præbet.

Olim tamen Subdiaconis non licebat tangere sacra vasa, vt patet ex Cõcilio Laodiceno, cap. 21.

& ex

& ex can. Nullus, distinct. 24. qui ex decretis Sylnestri sumptus est: & ea ratione non dicebatur Ordo sacer. Nec ex Ordine Subdiaconorum poterat eligi Episcopus, sed tantùm ex Ordine Presbyterorum, & Diaconorum: tamē postea concessum est Subdiaconis, tangere sacra vasa, vt paret ex can. Non liceat, dist. 23. & cœperunt etiā ex Subdiaconis eligi Episcopi, vt pater ex Innocentio, & Vrbano locis notatis.

Quod antem Magister dicit, Subdiaconos ab Ecclesia introductos, nō sic debet intelligi, quasi Ecclesia eum Ordinem instituerit; sed videtnr Magister existimasse, vsum horum Ordinum nō cœpisse tempore Apostolorū, sed postea, quòd videlicet antea ob fidelium paucitatem, non essent tot Ordines necessarij. Sed neq; hoc videtur esse verum: nam S. Ignatius, qui tempore Apostolorum floruit, omnium Ordinum meminit, in epist. ad Heronem.

Ssecvndvm argumentum, Subdiaconi poterant ordinari à Chorepiscopis, vt patet ex Cōcilio Anriocheno, can. to. At Chorepiscopi erāt simplices Presbyteri, qni Ordinis Sacramētnm conferre non possunt; igitur Subdiaconatus nō est Sacramentnm Ordinis.

Respondeo, duo fuisse genera Chorepiscoporum (vt diximns in disputatione de Clericis) qnorum alij erant veri Episcopi, sed in aliena diœcesi morabantur, vt nunc in Germania Suffraganei, & de his loqnitur Concilium Antiochenum; alij erant solùm Presbyteri, & ab his negar Damasus epist. 4. posse ordinari Subdiaconos.

CAPVT OCTAVVM.

Minores etiam Ordines Sacramenta esse.

Deniqve, de minoribus Ordinibus, minus probabile est, quòd Sacramenta sint, quàm de Subdiaconatu; nam neque est ita communis sententia, sicnt de Diaconatu, & Subdiaconatn; & certum est, leuiora esse munera horum Ordinum, qnàm superiorum.

Absolutè tamen probabilior sentētia est, quæ Ordines omnes Sacramēta esse docet, quàm ea, quæ id negat. Primo, quia id asserunt omnes veteres Scholastici, Durando excepto. Et exrecentioribus granissimi quiqne, vt Frācisens Victoria in summa de Sacramentis, Petrns à Soto, lect. 4. de Sacramēto Ordinis, & alij. Tertio, id videtur sensisse Concilium Florentinnm. Vbi enim dixit, Sacramentum Ordinis esse sextum Sacramentnm, & materiam huius Sacramenti esse id, qnod porrigitur in Ordinatione: continnò ponit exempla de Ordine Sacerdotis, Diaconi, & Subdiaconi; & addit, idem de aliis Ordinibus intelligendum. Neq; dissentit Concilium Tridentinum: nam sess. 23. cap. 2. septem Ordines numerat; & postea cap. 3. absolntè Ordinem Sacramentnm esse dicit. Qvarto, Minores Ordines non possunt iterari, igitur imprimnnt characterem; igitnt Sacramenta sūnt.

Vna est obiectio in contrariū, quia si quot Ordines sunt, tot Sactamēta esse ponamus; iam Sacramenta non erunt septem, sed quatnordecim.

Respondeo, omnes Ordines licet sint per se singuli Sacramenra, tamen vnum Sacramentnm censeri, quia vnnm sunt, vel genere, vel quia ad vnum huem omnes referuntur.

CAPVT NONVM.

Manus impositionem ad essentiam Sacramenti Ordinis pertinere.

Seqvitvr Tertia controuersia, de materia, & forma huins Sacramenti. Conuenit antem inter omnes, materiam esse aliquod signum sensibile, formam autem esse verba, quædicuntur, dum illnd signum exhibetnr. Qnamnis enī Scriptura non meminerit verborum; tamen apertè scribnnt verba reqniri, antiqnissimi Patres, vt Ambrosins in cap. 4. 1. ad Timoth. Hieronymus in cap. 58. Isaiæ, & Angustinus in serm. de gestis cum Emerito: & idem patet ex antiquo Ordine Romano, & ex omnibus, qui de hoc Sacramento tractanr.

Sed quia in Ordinatione Presbyteri & Diaconi, duplicia signa exhibētur; nimirum impositio manuum, & porrectiò instrumenti, vt calicis & patinæ in presbyteratu; & libri Enāgeliorum in Diaconatu; ideò qnæstio existit, vtrum horum signornm sit essentialis materia Sacramēti. Duæ sunt autem Theologornm sententiæ.

Alii enim existimant, manus impositionem esse accidentariam, & solam instrnmentornm porrectionem esse essentialem: ita Dominicns à Soto, dist. 24. q. 1. art. 4. & alij qnidam.

Fundamenta eorum sunt tria. Primvm, quia in Concilio Florentino non alia assignatur materia, nisi instrnmentorum porrectio.

Secvndvm, quia Innocentius III. cap. Pastoralis, de Sacramentis non iterandis, & Gregorius IX. cap. Presbyter, eodem titulo, dicnnt non debere iterari Ordinationem factam sine manus impositione, sed supplendum esse, quod omissum est. Ibidem etiam addit Gregorius manns impositionem esse ritum ab Apostolis introductum.

Tertivm, Sacerdotes fiunt, cùm eis dicitnr: *Accipe potestatē offerendi sacrificium*. Sed tunc non imponunrur manns, sed tantùm porrigitur calix cnm vino, & patina cum pane, vt patet ex Ordine Romano antiqno, & ex Pontificali, quo nunc Ecclesia vtitur; ergo manus impositio, quæ postea accedir, ad essentiam Sacramenti non per-

tinet. Maior ptopositio probatur, quia alioqui A esset fallax illa concessio potestatis, si tunc ea renera non acciperetur. Et PRÆTEREA Apostoli in vltima Cœna facti sunt Sacerdotes, vt habet Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 1. ergo & nunc Sacerdotes fiunt, cùm datur eis potestas consecrandi, & offerendi Eucharistiam. Idem enim est: *Hoc facite in meam commemorationem*, quod audierunt Apostoli in vltima Cœna; &, *Accipe potestatem offerendi, &c.* quod nos audimus, cùm ordinamur Sacerdotes.

ALTERA sententia est longè probabilior, & verior, videlicet, non solùm instrumentorũ porrectionem, sed etiam manus impositionem esse materiam essentialem. Id quod affirmat ex re- B centioribus, Petrus à Soto, lect. 5. de Sacramento Ordinis; Martinus Ledesmius in 4. quæst. 36. artic. 4. ad 1. Cardinalis Hosius in Confessione Polonica, cap. 50.

Probatur hæc sententia. PRIMO, quia Scripturæ passim tradunt pro symbolo externo Ordinationis, manus impositionem, vt patet ex locis adductis, Actor. 6. 13. & 14. 1. Timoth. 4. & 5. & 2. Timoth. 1.

RESPONDENT, impositionem manuum requiri, sed nõ esse de essentia. CONTRA, si ita est, non possumus cõuincere hæreticos, Ordinationem esse Sacramentum propriè dictum, quia nõ possumus in Scriptura demonstrare symbolum externũ huius Sacramenti. DEINDE, si ita licet C exponere, poterimus negare materias omnium aliorum Sacramentorum: dicam enim, aquam non esse de essentia in Baptismo secundum Scripturas, nec vinum in Eucharistia, nec oleum in Extrema vnctione, &c. PRÆTEREA Scriptura, non solet in aliis Sacramentis tradere nisi essentiales cæremonias, & vix etiam illas integrè: quis ergo sibi persuadeat, in hoc Sacramento semper nominari ritum accidentariũ, omisso essentiali? DENIQVE Paulus dicit, per manus impositionẽ dari gratiam, 1. Timoth. 4. & 2. Timoth. 1. Ergo manus impositio est pars Sacramenti essentialis: non enim gratiæ promissio facta est cæremoniis accidentariis, sed essentialibus.

Neq; valet, quod obiiciunt de Confirmatio- D ne, quæ Actor. 8. dicitur dari per manus impositionem, & tamen non est illa materia essentialis eius Sacraméti, sed Chrisma. Iam enim hoc dissoluimus in disputatione de Confirmatione, vbi ostendimus, manus impositionem in Confirmatione esse de essentia, quia per illam signantur Chrismate frontes fidelium.

SECVNDO, idem probo ex traditione Pontificum, & Conciliorum. Clemens lib. 8. constit. cap. 2. & sequentib. Damasus epist. 4. Innocentius I. epist. 22. ad Episcopos Macedoniæ. Leo I. epist. 87. ad Episcopos Africæ, & ex recentioribus Alexander Papa II. can. Ex multis, 1. q. 3. & Vrbanus II. can. Daibertum, 1. q. 7. & alij passim.

Item ex Conciliis. Nicænũ, can. 9. Antiochenum, can. 10. & 17. Carthaginense IV. can. 2. 3. & 4. & omnia alia antiqua Concilia passim affirmant, manus impositione conferri Ordines.

Ipsum etiam TRIDENTINVM Concilium (quod est obseruandum propter eos, qui post Concilium celebratum, aliter sentiũt) sess. 14. cap. 3. de Extrema vnctione dicit, Ministrum Extremæ vnctionis esse Episcopum, aut Presbyterum ritè ordinatum, per manus impositionem. Et sess. 23. can. 4. de Sacramento Ordinis habet hæc verba: *Si quis dixerit per sacram Ordinationem nõ dari Spiritum sanctum, ac proinde frustrà Episcopum dicere; Accipe Spiritum sanctum, anathema sit.* Vbi Concilium declarat, tunc ordinari Presbyteros, & tunc dari illis gratiam Spiritus sancti, cùm eis dicitur: *Accipite Spiritum sanctum.* At cùm hoc dicitur, manus imponuntur, vt patet ex Pontificali, & Ecclesiæ consuetudine; ergo sentiebat Concilium, illam impositionem manus esse de essentia.

DENIQVE idem etiam ex Patribus probari potest. Nam GRÆCI Ordinationem vocant *χειροτονίαν*, id est, manus impositionem. & scribit Simeon Metaphrastes in vita S. Ioannis Chrysostomi, cùm ei manus imponeret Episcopus Antiochenus, vt eum crearet Presbyterum, continuò descendisse in eum visibiliter Spiritum sanctum in forma columbæ.

AMBROSIVS lib. de dignitate sacerdotali, cap. 5. hac cæremonia dicit perfici Ordinationẽ: *Homo*, inquit, *manum imponit, & Deus largitur gratiã*: HIERONYMVS in cap. 58. Isaiæ: *Ordinatio*, inquit, *non solùm ad imprecationem vocis, sed etiam ad impositionem impletur manuum.* AVGVSTINVS libro de gestis cum Emerito, & alibi, manus impositione ordinari dicit Sacerdotes: quod idem omnes veteres passim docent.

Dicere autem, omnia Concilia, Pontifices, & Patres loqui de accidẽtaria cæremonia, ridiculum est: cùm nusquam ponant aliam cęremoniã, & sæpe ex professo tractent de ritu Ordinationis. Quis enim credat tot Patres, & Concilia, cùm nihil frequentius tractent, quàm Ordinationes Sacerdotum, ne semel quidem attigisse id, quod ad essentiam Sacramenti pertinet?

TERTIO, idem probatur ex Scholasticis: ne videatur nostra sententia noua in scholis. Certè S. Thomas in 4. dist. 15. q. 1. art. 1. dicit, in impositione manuum dari gratiam Sacramentalem: ex quo sequitur eam impositionem esse partem Sacramenti. S. Bonauentura, Scotus, Paludanus, dist. 24. & Altisiodorensis in sua summa, part. 4. apertè dicunt, de essentia esse manuum impositionem.

Vt igitur argumẽtis respondeamus, OBSERVANDVM est PRIMO in Ordinatione presbyterorum, de quibus præcipuè disputatur duas cõferri potestates. Vnam, consecrandi Eucharistiam, quæ dicitur potestas in corpus Christi verum. Alteram, absoluẽdi à peccatis, quæ dicitur potestas in corpus Christi mysticum.

SECVN-

SECUNDO. Nota, propter has duas potestates, duas esse in Ordinatione presbyterorũ præcipuas cæremonias. Vnam, qua Episcopus porrigit futuro presbytero patinam cum hostia, & calicem, cum vino, ac dicit: *Accipe potestatem offerẽdi sacrificium, &c.* Alteram, eùm post Missam Episcopus manus imponit, & dicit: *Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c.* Vtraq; autem cæremonia, non solùm habetur in Pontificali, & est in vsu Ecclesiæ, sed habetur etiam in antiquo Ordine Romano.

TERTIO, Nota, vtramq; cæremoniam esse essentialem, vt rectè docet, atq; explicat Scotus. Nam per vnam confertur vna potestas, per alteram altera; siue sint duo characteres, siue vnus, qui in secunda cæremonia extendatur. NEQVE est probabile, quod quidam dicunt, in vna totũ dari, & in altera tantùm explicari, quod est datũ in alia. NAM inprimis verba illa: *Accipe potestatem, &, Accipe Spiritum sanctum,* non significant explicari, sed significant reuera tunc dari. DEINDE, omnium consensu, Christus diuisit has duas potestates, eùm ordinauit Apostolos, & vnam tradidit in cœna, cùm ait: *Hoc facite*; alteram post resurrectionem, cùm ait: *Accipite Spiritum sanctum.* Cur ergo non possit, immò & debeat etiam Ecclesia diuidere, & dare vnam post aliam?

QVARTO. Nota, Patres, & Concilia nõ consueuisse explicare totum ritum Sacramẽtorum, non enim scribebant libros rituales; sed solùm attigisse vnam partem essentialem; ex qua cetera omnia intelligerentur: erant enim ritus eiusmodi notissimi omnibus ex frequenti vsu.

Ex his ergo ad PRIMVM RESPONDEO; Cõcilium Florentinum non explicuisse totum ritum, sed solùm vnam partem; quemadmodum etiam Concilium Carthaginense, quod tantùm meminit impositionis manuum, non explicuit totum ritum, sed tãtùm eam partem, quam postea omisit Concilium Florentinum: vtrumque autem Concilium rectè docet, neq; vnum cum altero pugnat.

Cur autem Concilium Florentinum ex duabus partibus magis exprimere voluit porrectionem instrumentorum, quàm impositionem manuum, duplex ratio esse potuit. VNA, quia intendebat assignare pro materia rem aliquam subsistentem, sicut fecit in Baptismo, Confirmatione, Eucharistia, & Extrema vnctione: res autem subsistens non est Impositio manuum, sed calix, & patina, &c. ALTERA caussa est, quia fortasse Armeni, qui à Concilio instruebantur, in hac re errabant, & non in alia.

Ad SECVNDVM RESPONDEO; ea loca Innocentij, & Gregorij fauere nostræ sententiæ. Quod enim Pontifices nolint repeti cæremonias ritè peractas, & tamen suppleri, quod est omissum; indicat eas cæremonias posse diuidi, & dari diuerso tempore, & esse efficaces quocunq; tempore dentur. Quod autem Gregorius dicit, manus impositionem esse ritum ab Apostolis introductum; non sic debet accipi, quasi Apostoli hunc instituerint, sed quia ipsi primi cœperunt illum vsurpare in Ordinationibus.

Ad TERTIVM RESPONDEO; Sacerdotes ordinari, cùm illis dicitur: *Accipe potestatem sacrificium offerendi*; sed ordinari etiam posteà, cùm illis dicitur: *Accipe Spiritum sanctum.* Nam accipiũt per varias cæremonias, varias potestates.

Atq; hinc soluitur argumentum de Diaconis, quod fecimus quæstione superiore. Nam primi Diaconi fuerunt ferè ordinati, ad quædam ministeria, per manus impositionem, non autem fuerunt ordinati ad legẽdum Euangelium, quia non erat opus: nunc autem per varias cæremonias, ordinantur ad varia ministeria. Credibile autem est, Dominum instituisse istas omnes materias Ordinum, non quidem in particulari, sed generatim, monendo Apostolos, vt Ordines conferrent per cæremoniam instrumentorum, quibus significaretur eorum potestas.

CAPVT DECIMVM.

De effectu huius Sacramenti.

IAM verò de effectu conuenit inter Catholicos, duplicem esse effectum huius Sacramenti. PRIMO, potestatem spiritualem perpetuam, in cuius signum imprimitur character. SECVNDO, gratiam gratum facientem, qua possint ordinati ritè fungi suo munere.

Hæretici huius temporis, characterem præcipuè negant. Volunt enim ministerium Ecclesiasticum esse simplex officium, quod possit dari, & auferri; proinde eras fieri laicos, qui sunt hodie Ministri, vel Pastores. De qua re disserui mus in disputatione de Sacramentis in genere. sufficiant nunc duo testimonia veterum.

CYPRIANVS in serm. de ablutione pedum: *Nemo,* inquit, *sacros Ordines iterum renouat, &c.* AVGVSTINVS lib. 2. contra epistolam Parmeniani, cap. 13. *Vtrumque,* inquit, *Sacramentum est, & quadam consecratione datur; illud cùm baptizatur, istud cùm ordinatur. Ideò in Ecclesia Catholica vtrumque non licet iterare.* & libro de bono coniugali, cap. 24. *Si fiat,* inquit, *Ordinatio Cleri ad plebem congregandam, etiamsi plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis Sacramentum Ordinationis, & si aliqua culpa quisquam ab officio remoueatur, Sacramento Domini semel impositio non carebit, quamuis ad iudicium permanente.* In sermone antè de gestis cum Emerito, ipsum etiam nomen characteris ponit, ob quem dicit non posse iterari Ordinationem. Vide etiam multa decreta de hac re, apud Gratianum, 1. q. 7.

CAPVT XI.

De Ministro.

De Ministro Ordinationis disseruimus in disputatione de Sacramentis in genere. Res autem perspicua est, cùm nunquam Ecclesia agnouerit Presbyteros, vel Diaconos, nisi ab Episcopis ordinatos.

Vide Concilium Ancyranum, can. 12. Antiochenum, can. 10. Epiphanium hæres. 75. Damasum epist. 4. Hieronymum in epist. 85. ad Euagrium, Chrysostomum, Theodoretum, & alios in 3. & 4. caput, prioris ad Timotheum.

CAPVT XII.

De Cæremoniis.

Qvæ sunt cæremoniæ, quas aduersarij reprehendunt, videlicet vnctio, & rasura; vnde per contemptum vocant Catholicos Sacerdores, vnctos, & rasos. Sed de rasura disseruimus in disputatione de Clericis: illa enim etsi est cæremonia Sacerdotum, non tamen fit in ipsa consecratione sacerdotali, de qua modò agimus.

Vnctio autem est cæremonia verè Sacramentalis, quanquam accidentaria: siquidem in ipsa Ordinatione vngitur caput Episcopis, & manus Presbyteris.

De hac cæremonia dicit Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 1171. & sequenti. Primo, Christum, & Apostolos ea vsos nõ fuisse. Secvndo, in historia Ecclesiastica nullum exstare exemplum. Tertio, Ambrosium, & alios Patres eius non meminisse; si excipiamus supposititios libros Cypriani, & Anacleti. Qvarto, in Ecclesia Græca non fuisse receptam istam vnctionem, vsque ad annum M. CC. immò etiam antiquis displicuisse, vt colligitur ex Innocẽtio III. cap. Cùm venisset, de sacra vnctione. Qvinto, ritum esse Iudaicum, proinde non magis vsurpandum, quàm sacrificia ouium, & boum: quod vltimum accepit ex Caluino, lib. 4. Instit. cap. 19. §. 30. & 31.

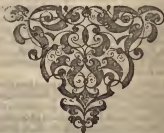
Respondeo, ista omnia esse mẽdacia. Nam quod attinet ad exempla Christi, & Apostolorum, Kemnitius non probat eos non fuisse vsos vnctione; nos autem contrarium probare possumus. Nam Dionysius, cap. 4. hierarchiæ Ecclesiast. dicit, Pontificem vti sacro oleo in omni ferè consecratione Pontificali, idque traditum esse ab Apostolis: constat autem vnam, & præcipuam, & frequentissimam ex Pontificalibus consecrationibus, esse Ordinationes Sacerdotum.

Deinde, quod addit de historia Ecclesiastica, est expressum mendacium. Nam libro decimo hist. Eusebij, capite quarto, secundũ Græcam fidem, fit aperta mentio vnctionis sacerdotalis. Item Simeon Metaphrastes in vita sancti Ioannis Chrysostomi, quæ habetur tomo primo Surij, scribit eum inunctum fuisse, cùm Episcopus fieret Constantinopolitanus; & Petrus Chrysologus in sermone de sancto Seuero, refert eum inunctum, cùm ordinaretur Episcopus Rauennæ.

Tertio, quod scribit Kemnitius de Patribus, est etiam mendacium. Nam Pacianus Ambrosij æqualis, in epist. 3. ad Sympronianum: *Plebi vestra*, inquit, *vnde Spiritum, quam non consignat vnctus Sacerdos?* Item Gregorius, lib. 4. in libros Regum, cap. 5. multa dicit de ista vnctione Sacerdotum. Quibus addo, velit, nolit Kemnitius, auctorem de operibus Cardinalibus Christi, in sermone de Chrismate: etsi enim is auctor non est Cyprianus, est tamen auctor omnium consensu antiquus, & doctus.

Qvarto, mendacium est, in Ecclesia Græca non fuisse vsum vnctionis, vsque ad annum M. CC. Contrarium enim docent testimonia allata Dionysij, Eusebij, Metaphrastæ. Neque Innocentivs iis repugnat, solùm enim reprehendit Græcos sui temporis, quod hanc cæremoniam negligerent: neque dicit, antiquis eum ritum displicuisse. Illa enim verba: *Non iudaizat Ecclesia, sicut antiqui mentiuntur, qui neque Scripturas, neque Dei nouère virtutem*; sine dubio corruptè loquuntur, & pro (*antiqui*) legendum est (*aliqui*) nec enim ita absolutè reprehenderet antiquos, præsertim cùm ipse ex antiquis suam sententiam probet.

Deniqve quod Caluinus, & Kemnitius dicunt, Iudaismum esse, vti vnctione, sæpe à nobis refutatum est. Non enim est Iudaismus, vti rebus quibus vtebantur Iudæi, si id fiat cum alia forma verborum, & alio ritu, atque ad alium finem; alioqui etiam Iudaismus esset, vti aqua in Baptismo, & pane in Eucharistia, cùm etiam Iudæi habuerint aquas expiationis, & panes propositionis.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

LIBER VNICUS.

DE SACRAMENTO MATRIMONII SEPTEM Controuersiæ sunt. PRIMA, de genere, an sit Sacramentum nouæ legis. SECVNDA, de materia, forma, & Ministro. TERTIA, de vnitate Matrimonij. QVARTA, de indissolubilitate, siue de diuortio. QVINTA, de impedimentis. SEXTA, de iudice caussarum matrimonialium, SEPTIMA, de ceremoniis.

Scribunt autem de Matrimonio aduersus hæreticos. Thomas VValdensis, tomo 2. cap. 130. & sequentibus. Ioan. Roffensis in defensione libri Regis Henrici VIII. Alphonsus à Castro, lib. 11. contra hæreses, verbo Nuptiæ. Ruardus Tapperus in explicatione articuli 18. 19. & 20. Louaniensium. Petrus à Soto, in institutione Sacerdotum, in lectionibus de Matrimonio. Dominicus à Soto, in 4. dist. 26. Hosius Cardinalis, in explicatione Symboli, cap. 55. & 56. Gulielmus Lindanus, lib. 4. Panoplia, cap. 94. Ioan. Eckius in 4. tomo sermonum, à 69. sermone, vsq; ad finem. Tilmannus in lib. de septem Sacramentis, cap. 6. Ioan. Gropperus in Enchiridio Christianæ institutionis, nomine Concilij Coloniensis edito. Franciscus Victoria in relectione de Matrimonio. Ianellus in lib. de Phylosophia Christiana, parte 5.

CONTROVERSIA PRIMA.

Sitne Matrimonium Sacramentum propriè dictum.

CONTROVERSIAE PRIMAE quinq; partes erũt. PRIMVM enim explicandus erit status quæstionis, & errores hæreticorum in mediũ adferendi. DEINDE, veritas ex diuinis literis asserenda. TVM confirmanda ex veterum Patrum traditione & testimonio. POSTEA rationibus variis, iisq; nõ leuibus corroboranda. POSTREMO, aduersariorum obiecta breuiter diluenda.

CAPVT PRIMVM.

De statu quæstionis, & erroribus hæreticorum.

QVOD igitur ad PRIMVM attinet, cùm quærimus, sitné coniugium Sacramentum propriè dictum Testamenti noui, id quærimus, vtrũ coniugium, præter ciuilem contractũ viri, & fœminæ ad propagandam, & educandam prolem institutum, sit etiam signum, seu symbolum externum religionis, cui sit annexa promissio gratiæ iustificantis, idq; ex diuina institutione. Nam in hac generali definitione ferè conueniunt omnes, tum Catholici, tum Hæretici. Certè Lutherani, & Caluinistæ, cum quibus potissimùm agimus, nõ negant Sacramenta esse nouę legis propriè dicta, vbi tria illa inueniuntur; symbolum externum, promissio gratiæ, & mandatum, siue institutio diuina.

Iam verò permulti omnibus ferè seculis, aliquid horum trium in Matrimonio desiderari, & ea de caussa Matrimonium Sacramentum non esse cénsuerunt.

Veteres hæretici, Simon, Saturninus, Gnostici, Manichæi, & alij, Matrimonium à Deo non esse, proinde nec Sacramentum esse docuerunt. Simon Magus hæreticorum omnium princeps, turpitudinem introduxit indifferenter vtendi fœminis, fauctо Augustino teste, libro de hæresibus, cap. 1. Saturninus, Simonis discipulus, apertè asseruit, nubere, & liberos giguere, à Diabolo esse, teste Irenæo, lib. 1. cap. 22. Marcionem in eadem hæresi fuisse, vt nuptias illicitas esse crederet, testatur S. Hieronymus in 1. lib. contra Iouinianum.

Tatianum S. Iustini quondam auditorem,

eiusdem hæresis patronum facit Irenæus, lib. 1. cap. 30. atq; inde Encratitæ orti sunt, de quibus vide Epiphanium hæresi 46. & Augustinum hæresi 25. vbi Augustinus, cùm dicit, Encratitas schismaticos Tatianistarum esse apud Epiphanium, respexisse videtur ad anacephaleosim eiusdem Epiphanij, vbi Encratitæ dicûtur, auulsio quædam à secta Tatiani. Fortasse addiderunt aliquid repugnans aliis dogmatibus Tatiani, & ideò schismatici dici potuerunt: nam alioqui & ipse Epiphanius loco notato, & Hieronymus libro 1. contra Iouinianum, Tatianum Encratitarum principem faciunt.

A

Eandem hæresim tribuit Adamianis sanctus Augustinus hæres. 31. eandem Manichæis, hæres. 46. idem auctor. Eandem Eustathianis tribuit Socrates lib. 2. histot. cap. 33. Eandem Priscillianistis tribuit sanctus Leo epist. 91. ad Turbium. Eandem Apostolicis quibusdam, seu potiùs Apostaticis sanctus Bernardus sermone 66. in Cantica. Eandem denique tribuit Albigensibus sanctus Antoninus in summa Theologica, part. 4. tit. 11. cap. 2. §. 5.

B

Nostri verò temporis hæretici non negant, Matrimonium esse licitum, & à Deo vero institutum, sed negant esse symbolum, cui sit annexa promissio gratiæ iustificantis; & ex hoc potissimùm capite, Sacramenti rationem illi conuenire non posse colligunt.

Lutherus in lib. de captiuit. Babylon. cap. de Matrimonio, contendit in Matrimonio neque signum à Deo institutum, neque gratiæ promissionem esse. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 34. non magis Sacramenti rationem Matrimonio conuenire affirmat, quàm agriculturæ, aut tonstrinæ, aut sutoriæ arti. Philippus in locis, tit. de coniugio, & Kemnitius in 2. parte Exam. Trident. Concilij à pag. 1204. vsque ad finem, agnoscunt in Matrimonio Dei mãdatum, & promissionem gratiæ, sed non gratię iustificantis, & reconciliantis hominem Deo; & ideò negant Sacramentum propriè dici posse Matrimonium eo modo, quo Baptismus, & Eucharistia Sacramenta dicuntur: fatentur tamen aliquo modo Sacramentum esse.

C

Ex Catholicis vnus est Durandus, qui in 4. d. 26. q. 3. Matrimonium Sacramentum non nisi æquiuocè dici posse disputat, quem in suum patrocinium adducit Kemnitius, oblitus videlicet, omnes alios Theologos, ipso etiã teste Durando, contrarium docuisse.

Igitur aduersus omnes prædictos errores, Concilium Tridentinum, sess. 24. can. 1. anathematizavit iis, qui negarent Matrimonium Sacramentum esse propriè dictum, aut à Christo institutum, aut gratiam conferre. Quam sententiam, vt verissimam esse non dubitamus, sic etiam ex diuinis literis confirmare aggrediemur.

D

CAPVT SECVNDVM.

Matrimonium Sacramentum esse, probatur ex diuinis literis.

VT Matrimonium, veri nominis Sacramentũ esse probemus, tria probanda erunt, PRIMO, Matrimoniũ à Deo esse institutum. SECVNDO, esse symbolũ rei sacræ. TERTIO, habere promissionem gratiæ iustificantis.

Esse autem à Deo Matrimonium institutum, duobus modis potest intelligi. VNO modo, vt intelligamus à Deo esse coniunctionem masculi, & fœminæ, vt ea refertur ad genus propagandum. ALTERO modo, eandem cõiunctionem esse à Deo, vt refertur ad rem aliquam sacram significandam, & homines, qui ita iungũtur, sanctificandos. Nam priore modo negabant Matrimonium esse à Deo, hęretici veteres, qui nuptias damnabant: posteriore modo negant Lutherani, & Caluinistæ Matrimonium esse à Deo, qui nuptias tamen non damnant.

PRIORE modo nuptias esse bonas, & à Deo, tam est in diuinis literis euidens, vt mirum sit, vllos in hac re labi potuisse. Genes. 2. *Non est*, inquit Deus, *bonum, hominẽ esse solum: faciamus illi adiutorium simile sibi*. In quem locum S. Augustinus, lib. 9. de Genesi ad literam, cap. 7. scribens, rectè animaduertit, nulla in re alia esse viro necessarium fœminæ adiutorium, nisi in procreatione, & educatione liberorum: siquidè in aliis rebus melius viri à viris, quàm à fœminis adiuuantur. ITEM verba illa, Genes. 2. *Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ*. dicta quidem sunt ab Adamo, sed sine dubio diuino spiritu illa ei verba dictãte: nam Christus Matth. 19. tribuit hæc ipsa verba Deo. Itaq; Adam nomine Dei, seu potiùs Deus per os Adami illa pronunciauit; ex quibus apertissimè Matrimonium approbatur.

Rursus, Matth. 19. CHRISTVS; *Quod Deus*, inquit, *coniunxit, homo non separet*. Nec alia de caussa, Ioan. 2. nuptiis interesse Dei Filius, easq; insigni miraculo ornare voluit, nisi vt indicaret, quod in eum locum S. Augustinus notauit, se fecisse nuptias. APOSTOLVS quoque, 1. Corint. 7. *Qui Matrimonio iungit virginem suam, bene facit*. & ibidem: *Si nupserit virgo, non peccauit*. & 1. Timoth. 4. notat hæreticos futuros, qui prohiberẽt nubere. & cap. 5. *Volo ego iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, &c.* & Hebræ. 13. *Honorabile connubium, &c.* DENIQVE plenæ sunt Scripturæ nõ solùm testimoniis, sed etiam exemplis sanctissimorum virorum, qui nuptiis implicati Domino placuerunt.

ACCEDVNT Concilia vetera, vt Gangrense, cap. 1. & Bracarense I. can. 11. quibus prædicta hæresis condemnatur.

POSTERIORE modo Marrimonium à Deo esse institutum, nimitum, vt signum rei sacræ, nonuulli laboriosè probate nituntut ex obscuris quibusdam Scriptutæ locis, vt ex illo Matth. 19. *Quos Deus coniunxit, homo non separet.* sed non est opus in hac te labotare. Nam si ptobemus, Matrimonium esse signum rei sacræ, cui sit annexa certa promissio gratiæ, sequetnt inde necessariò, à Deo esse institutum, etiamsi locum Scriptutæ non habeamus, vbi expressa mentio fiat huius institutionis: neque enim potest vllus homo, vel Angelns, eiusmodi signum instituere. Id qnod ingennè confitentur aduersarij. Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ, artic. 13. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 2. & Kemnitius in 2. parte Examinis pag. 13. Et hac via nos alibi demonstranimus, Sacramēta Confitmationis, Otdinationis, & Vnctionis infitmorum à Deo instituta fuisse.

Quod igitut ad SECVNDVM attinet, Mattimonium signum esse tei sactæ, & ptoinde non cinilem cōttactum solùm, sed etiam mysterium qnoddam, & Sacramentum, probamus ex ca. 5. epist. ad Ephesios: *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Vbi sunt tria breuiter OBSERVANDA.

PRIMO ineptè Lutherum, & Caluinum loco citato, & Bezam in annot. ad hunc locum, scripsisse, Catholicos deceptos ex versione vulgati interpretis, qui reddidit hoc loco, *Sacramentum*, cùm reddere debuisset, *Mysterium.* nam idem est Græcè Mystetinm, & Sacramentum Latinè; neqne potuit Apostolus, qui Gręcè sctipsit, Sacramentnm nominare, uisi Gtæco vocabulo.

Quod autem Catholici non ex sola voce, *Sacramentum*, hoc loco posita, Mattimoninm Sacramentum ptopriè dictum esse collegetint, manifestissimè patet ex eo, quod in multis aliis locis Testamenti veteris, & uoui, habetut vox, *Sacramentum*, vt Tobiæ 12. Dani. 2. Coloss. 1. 1. Timot. 3. Apocal. 1. & 17. & in hac ipsa epist. ad Ephes. cap. 1. & 3. & tamen ex uullo hotum locotum nonnm aliquod Sacramentum ptopriè dictum fabricati sumus. Et quidem hæc loca citant etiam aduersarij, vt doceant non debuisse Catholicos ex illa vna voce nouum dogma de Sacramētis constitnete: sed planè pro uobis citant. Nam, vt dixi, vel hinc manifestissimè colligi potest, Catholicos uon illa sola voce niti, cùm in tot aliis locis nullum Sacramentum ptopriè dictum inuenerint. Itaq; ex hac voce sola non ptobamus, Matrimonium integram habere Sacramenti rationem: sed ptobamus tamen id, qnod hoc loco ptobandum suscepimus, Matrimoninm esse signum, seu symbolum aliquod sactum: non autem contractum metè ciuilem, & naturalem.

SECVNDO cōsidetandum est, cui tei accommodetnt ab Apostolo illud: *Sacramentum magnum*, vtrum videlicet coniunctioni Christi, & Ecclesiæ; an coniugio humano viri, & fœminæ.

A Lutherus & Caluinns loco citato, & Erasmus, ac Beza in annot. ad hunc locnm, contendnnt ab Apostolo, magnum Sacramentum, siue atcannm, vocati coniunctionem Christi cum Ecclesia. Atque inde colligunt, Mattimonium hoc loco ne appellati quidem signnm, siue symbolum: non enim Sacramentum hoc loco accipi volnnt pto signo tei sactæ, sed pro ipsa re sacra, & atcana. Argumētum autem ipsorum non est aliud, nisi quia B. Paulns ait: *Ego autem dico, in Christo, & in Ecclesia.* Et quia: *Nullum est mysterium, vt* ait Erasmus, *si viro vxor iungatur; id enim quotidie fieri videmus.* SED fallnntur apertissimè; nam INPRIMIS habent contta se omnes veteres huius loci interptetes.

B Commentatius, qui AMBROSIO tribuitur, sic habet: *Mysterij Sacramentum grande in vnitate viri, ac fœmina, esse significat.*

HIERONYMVS in comentario huius loci, loqnens de coniugio Adami, & Euę: *Idipsum*, inquit, *per allegoriam in Christo interpretatur, & in Ecclesia; vt Adam Christum, & Eua præfiguraret Ecclesiam.* & paulò infrà adducit Gregotium NAZIANZENVM ita enarrantem verba Pauli: *Scio quia locus iste ineffabilibus plenus sit Sacramentis, & diuinum cor quærat interpretis; ego autem pro pusillitate sensus mei, in Christo interim illud, & in Ecclesia intelligendum puto.* Hæc ille, qui per locum plennm Sacramentis, intelligit verba Genesis, vbi desctibitur coniugium. Proinde magnum mysterinm, de qno Paulus loqnitur, in C ipso coniugio pouit, quatenus Christi, & Ecclesiæ coniunctionem teptæsentat.

CHRYSOSTOMVS homil. 20. in epistola ad Ephesios, hunc locum exponens: *Et benè dixit*, inquit, *Magnum est hoc mysterium; ac si dixisset, Veruntamen allegoria ista dilectionem coniugalem non euertit.* Et mox: *Reuera*, inqnit, *mysterium est, & magnum mysterium relicto eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miserè, & cum labore parturiuit, adhærere virum illi, quæ antea, neq; visa sit; atque hanc omnibus præferre. Verè mysterium est. Et parentes etiam cùm ista fiunt, non offenduntur, &c.* Vides qnàm apertè S. Ioannes Chrysostomns magnnm mysterinm in coniugio agnoscat, vbi nullum mysterium Erasmus vide- D re potuit. In eandem sententiā loquuntut Theophylactns, Oecnmenius, & ceteri.

Deniq; S. AVGVSTINVS eodem modo hunc locum exponit, li. 1. de nnptiis, & cōcupiscentia, & cap. 10. *Sacramentum*, inquit, *nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis: vnde dicit Apostolus; Viri diligite vxores vestras, &c.*

DEINDE ex ipso textu, aduersatij tefelli possunt. Nam cùm Apostolus ait: *Sacramentum hoc magnum est*, illud ptonomen, *Hoc*, referri debet necessatiò ad id, quod ptoximè præcessit: est enim demonstratinum eius tei, de qua agitur. At ptoximè illud præcessit: *Relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ; & erunt duo in carne vna.* Sentētia igitur Pauli hæc esse debet, Sacramentum hoc, nimitum qnod relinquat homo pa-

trem, & matrem, & adhæreat vxori, & ſint duo in carne vna; magnum eſt, quia Chriſti, & Eccleſiæ coniugium repræſentat.

PRÆTEREA idem colligitur ex argumento totius illius capitis. Apoſtolus enim hortatur coniuges ad mutuam beneuolentiam, & inter alia argumẽta hoc, vt potiſsimum adducit, quod ipſorum coniugium non ſit res leuis, & cõtemnenda, ſed myſterium magnum includat, quod ad Chriſtum, & Eccleſiã referatur. Quod ſi iuxta aduerſarios, totum myſterium in Chriſto, & Eccleſia conſtituatur, ad Matrimonium autem nihil pertineat; tota Pauli argumentatio concidit, nec facilè apparebit, quorſum pertineat illa cõmemoratio coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ, in extremo illo capite poſita.

Adde VLTIMO, quod Paulus Græcè nõ dixit, *ἐν χριστῷ, καὶ ἐκκλησίᾳ*, ſed *εἰς χριστὸν, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν*, id eſt, in Chriſtum, & Eccleſiam. Quibus verbis apertè indicat, Chriſtum, & Eccleſiam eſſe terminum, vt ſic loquamur, illius myſterij, ſeu myſtici ſigni; & proinde myſterium eſſe in cõiugio, ſed terminari, ac referri myſterij huius ſignificationem ad Chriſtum, & Eccleſiam.

Neq; argumenta aduerſariorum aliquid probant. Illud enim: *Ego autem dico*, ſignificat, vt Hieronymus, Nazianzenus, & alij exponunt: Ego interpretor hoc myſterium coniugij de Chriſto, & Eccleſia.

AD id verò, quod Eraſmus obiiciebat, nullum eſſe myſterium, quod vxori vir coniungatur. Reſpõdeo, nullum quidẽ eſſe myſterium, quod vxori vir quomodocunque iungatur, cùm id etiam in meretricibus, & in ipſis etiam beſtiis cernamus; ſed quod vnus vni indiſſolubili vinculo ita iungatur; vt quouis occurrente incommodo, & etiam amiſſa ſpe prolis ſeiungi nequeant, ſine magno myſterio eſſe non poteſt.

Sed obiicit Kemnitius duo loca AVGVSTINI contra noſtram expoſitionem. VNVS eſt tract. 9. in Ioan. vbi negat Auguſtinus, Sacramentum, de quo Apoſtolus loquitur, eſſe in coniugio viri, & fœminæ, & tantùm eſſe docet in Chriſto, & Eccleſia: *Erunt*, inquit, *duo in carne vna. Sacramentũ hoc magnum eſt*. Et ne quis iſtam magnitudinem Sacramenti in ſingulis quibuſque hominibus vxorem habentibus intelligeret: *Ego autem*, inquit, *dico in Chriſto, & in Eccleſia*.

ALTER locus eſt, id eſt, de nuptiis, & concup. cap. 21. vbi dicit: *Quod in Chriſto, & in Eccleſia eſt magnum Sacramentum, hoc eſt in ſingulis quibuſq; viris atq; vxoribus minimum, ſed tamen coniunctionis inſeparabile Sacramentum*.

RESPONDEO, S. Auguſtinus dupliciter accipit nomen Sacramenti, cùm de Matrimonio agitur. VNO modo pro ſacro, & indiſſolubili vinculo, quod tamen aliquando non tam Sacramentum, quàm rem Sacramenti vocat, vt lib. 1. de nuptiis, & concup. cap. 10. ALIO modo Sacramentum accipit, pro ſigno ſacræ coniunctionis.

A Priore modo dicit Sacramentum magnum eſſe in Chriſto, & in Eccleſia, minimum autem in hominibus coniugatis: quia nimirum ſinguli quique fideles coniugati, minimi ſunt reſpectu Chriſti, & Eccleſiæ; tametſi vinculum tam inter Chriſtum, & Eccleſiam, quàm inter homines coniugatos, non ſit minimum, ſed maximum, quia omnino inſolubile: Poſteriore modo accepit Auguſtinus Sacramentum lib. de bono coniugali, cap. 18. vbi dicit, Sacramentum ſingularium nuptiarum, ſignificare ſubiectionem vnius Eccleſiæ ad vnum Deum: & etiã lib. 1. de nuptiis, & concup. cap. 10. vbi apertiſsimè dicit, Sacramentum nuptiarum commendari fidelibus cõiugatis ab Apoſtolo, ad Epheſios.

B TERTIO explicandum eſt, vtrum hoc magnum myſterium conſtituatur ab Apoſtolo in coniugio Adami, & Euæ, an verò in aliis coniugiis. Hieronymus quidem videtur hunc locum intellexiſſe de coniugio Adami, & Euæ.

Et quanquam negari non poteſt, Adamum & Euam figuram geſsiſſe Chriſti & Eccleſiæ, in eo quod Eua de latere dormientis Adami formata eſt: tamen hoc loco Apoſtolus magnum Sacramentum non ad coniugium Adami, & Euæ, ſed ad nuptias fidelium ſine dubio refert. Nam IN-PRIMIS, verba quæ ipſe allegat ex Geneſi: *Relinquet homo patrem, & matrem, &c.* de omni coniugio intelliguntur. non enim ait: Ego relinquam; C ſed indefinitè: *Relinquet homo*. Immò coniugio primorum parentum iſta verba accommodari non poſſunt: non enim reliquit Adam patrem, & matrem, vt vxori adhæreret ſuæ, cùm parentes nullos habuerit, ipſe primus omnium parẽs. Et PRÆTEREA de futuris coniugiis loquitur, cùm dicat: *Relinquet*; non igitur de ſuo loquitur, quod iam nouerat factum.

DEINDE Chriſtus Matth. 19. ex hoc eodem loco Geneſeos concludit, Matrimonium non poſſe diſſolui: *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet*. Et certè non voluit Chriſtus id docere, Matrimonium Adami, & Euæ non eſſe ſoluendum, quod antè multis annorum millibus per mortem diſſolutum fuerat; ſed coniugia indefinitè, D & in genere, de quibus à Iudæis interrogatus fuerat, non debere diſſolui.

AD HÆC Apoſtolus in hoc cap. 5. ad Epheſ. cùm adferat in argumentum verba illa Geneſeos, ad probandam generalem propoſitionem, debere viros diligere vxores ſuas: de omni coniugio ea verba interpretari voluiſſe cenſendus eſt. Quamuis autem ea verba de omni coniugio intelligi poſsint, tamen Apoſtolus non ponit in eo Sacramentum, niſi vt ad coniugium Chriſtianorum refertur. Non enim ait, Sacramentum hoc magnum fuit, ſed: *Eſt, in Chriſto, & in Eccleſia*.

Quare S. Auguſtinus in lib. de bono coniugali, paſsim affirmat, Matrimonium non eſſe Sacramentum, niſi in Eccleſia: & S. Thomas in 4. diſt. 26. quæſt. 2. art. 2. dicit, in ſolo Teſtamento

nouo,

nouo, Matrimonium repræsentare coniunctionem Christi, & Ecclesiæ. Quod idem docent Ruardus in explicatione art,18.& alij.

Restat nunc vt TERTIVM, quod ad rationem Sacramenti requiritur, gratiæ videlicet promissionem, in coniugio, ex diuinis literis ostendamus.

Ac PRIMVM id colligitur ex hoc ipso cap:5. ad Ephes. Nam hoc loco non solùm docemur, Matrimonium esse signum coniunctionis Christi, & Ecclesiæ per naturæ conformitatem. sed etiam per spiritualem charitatem, qua Christus Ecclesiam diligit, & sanctè gubernat, & ipsa Ecclesia Christo adhæret per fidem, spem, & charitatem, eique per obedientiam subiicitur. Id autem verum esse dubitari non potest; tum, quia Christus per naturæ conformitatem non soli Ecclesiæ iungitur, sed toti humano generi: soli Ecclesiæ iungitur, vt sponsus sponsæ, spirituali dilectione; & ideò necesse est vt coniugiū hanc etiam spiritualem vnionem significet, quæ est inter Christum, & Ecclesiam. Tum etiam, quia B. Paulus hanc vnionem spiritualem maximè vrger, cùm ait: *Ecclesia subiecta est Christo, & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt eam sanctificaret. &c.* Non potest autem coniugium id significare, nisi inter virum, & vxorem præter ciuilem contractum, sit etiam vnio spiritualis animorum; & ideo ibidem Apostolus non semel monet, vt viri vxores diligant, vt Christus Ecclesiam dilexit, & vxores viris obediant, vt Ecclesia obedit Christo. Quod si Deus virum, & fœminam coniungit ad hunc finem, vt spirituali suà vnione, vnionem spiritualem Christi, & Ecclesiæ significent, sine dubio gratiam illis largitur, sine qua spiritualem illam vnionem non haberent.

ET confirmatur hoc ex aliis Scripturæ locis 1.Tim.2. *Saluabitur*, inquit, *per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione. & sanctificatione cum sobrietate.* vbi NOTANDVM est illud: *Per filiorum generationem*, positum esse pro, in filiorum generatione. Non enim significare vult Apostolus, filiorum generationem esse caussam salutis; sed mulierem in statu Matrimonij, siue in statu generandi filios saluam fore, si permanserit in fide, dilectione, & sanctificatione.

Et hinc tolluntur illę quæstiones, quas quidam proponūt; Quomodo saluari poterunt virgines, aut steriles, si mulier saluatur per filiorum generationem? frequentissima enim est in Scripturis illa phrasis, Per aliquid, pro in aliquo: vt Actor.15. *Per omne Sabbathum legitur Moses.* Actor.26. *Per omnes Synagogas etiam puniens illos.* Rom.4. *Vt sit pater omnium credentium per præputium*; non enim præputium erat caussa, cur Abraham esset pater omnium, sed in pręputio existens, pater factus est omnium per fidem.

SECVNDO notandum est illud: *Si permanserit*, in Græcis codicibus, & aliquot etiam Latinis,

A esse in numero multitudinis: *Si permanserint*, & ideo nonnullos Patres retulisse verbum illud ad filios, non ad matres, vt sensus sit; Saluabitur mulier per filiorum generationem, si filij permanserint in fide, &c. CETERVM multò probabilius est, vt referatur verbum ad matres; quod quidem rectè fieri potest, siue legamus: *Si permanserit*, vt legit Augustinus in Psal.83. & ex Augustino, Beda in hunc locum Apostoli; siue legamus: *Permanserint*. vt habet maior pars codicum. Nam, vt acutè viderunt, & notarunt Sedulius, & Primasius in hunc locum, Apostolus, sæpe transit de numero ad numerum, vt in hoc ipso capite: *Similiter, & mulieres in habitu ornato, &c.* & mox:
B *Mulier in silentio discat.* Et Galat.6. *Vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite; considerans teipsum, ne & tu tenteris.*

Ita igitur hoc loco sensus erit: *Saluabitur per filiorum generationem, si permanserint*; id est, si vnaquæque illarum permanserit, *in fide, &c.* Vel, vt non malè CAIETANVS exponit: *Si permanserint ipsa, & vir eius.* Nam quod ad filios referatur, durissimum est: quis enim credat Paulum velle salutem matris pendere à filiorum perseuerantia? DEINDE educare filios, & instituere, magis ad patrem, quàm ad matrem pertinet: & tamen Apostolus hoc loco aliquid mulieribus proprium significare voluit, quo eas consolaretur, cùm eis loqui in Ecclesia prohibuisset. ADDE quod Cal-
C uinus, & Beza in annotationibus ad hunc locum admittunt, illud: *Si permanserit*, ad matrem, non ad filios pertinere.

Hac ergo explicatione, vt fundamento, posita, videamus, quid Apostolus à coniugatis fœminis requirat: *Si permanserit*, inquit, *in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.* vbi quatuor bona enumerat Matrimonij Christiani, contra quatuor mala, quæ sine gratia Dei in Matrimonio euitari non possunt. PRIMVM est malum, non seruare coniugi fidem. SECVNDVM, odium & rixæ, quæ subinde inter cōiuges oriuntur. TERTIVM, immunditia quædam & turpitudo ex rebellione membrorum. QVARTVM, intemperātia. His Paulus opponit fidem, dilectionem, san-
D ctificationem, & sobrietatem; in quibus permanendum esse dicit, tanquam videlicet in ipsa Matrimonij celebratione acceptis.

Atque hinc 1.Cor.7. vocat donum Dei Matrimonium Apostolus, vt ipsam virginitatem: *Vnusquisque*, inquit, *donum suum habet ex Deo, vnus quidem sic, alius autem sic.* Et 1.Thessal.4. hortatur coniuges vt abstineant se à fornicatione, & vas suum possideant in sanctificatione; quam nimirum per Matrimonium antè acceperunt.

A

CAPVT TERTIVM.

Matrimonium Sacramentum esse probatur ex Patribus.

ACCEDANT nunc veterum Patrum testimonia, quæ mendacij manifesti arguant aduersarios. Caluinus enim lib. 4. Instit. cap. 19. §. 24. scribit, neminem ante Gregorium vidisse Matrimonium pro Sacramento datum. Beza in annotat. ad ca. 5. ad Ephes. dicit nusquam Matrimonium appellari Sacramentum à Hieronymo, aut Augustino. Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 1225. affirmat ante Augustini ætatem, ostendi non posse Matrimonio attributã vel ipsam generalem Sacramenti appellationem. SED hæc vel impudentissima mendacia sunt, vel insignis imperitiæ confessio est.

B

S. LEO I. S. Gregorium annis centum, & quinquaginta præcessit, & tamen in epist. 92. ad Rusticum Narbonensem Episcopum, cap. 4. vocat Matrimonium Sacramentum, & mysterium: *Vnde*, inquit, *cùm societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, vt præter sexuum coniunctionem, haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramẽtum, dubium non est, eam mulierem non pertinere ad Matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse mysterium.*

S. Ioannes CHRYSOSTOMVS, qui Augustinum ætate præcessit, hom. 20. in epist. ad Ephes. vt suprà citauimus, Mysterium magnum esse affirmat, in coniugio insolubili viri, & fœminæ. Neque oportet à Chrysostomo vocabulum Sacramenti exigere, cùm Sacramenti vox Latina sit, & ille Græcè scripserit.

C

AMBROSIVS, qui & Augustino, & Hieronymo antiquior est, præter locum suprà notatum ex comment. in cap. 5. ad Ephes. lib. 1. de Abraham, cap. 7. loquens de eo, qui alterius nuptam ducere cupit in vxorem: *Qui sic egerit*, inquit, *peccat in Deum, cuius legem violat, gratiam soluit: & ideo quia in Deum peccat, Sacramenti cœlestis amittit consortium.* vbi docet, non posse Sacramentum cœleste inueniri, vbi contra Dei legem coniugium celebratur.

D

SIRICIVS Papa Ambrosij æqualis in epist. 1. cap. 4. non appellat quidem Matrimonium Sacramentum; sed quod est maioris momẽti, scribit sacrilegium committi, cùm alter coniugum, viuente coniuge, ad aliud coniugium transit. At si Matrimonium contractus tantùm ciuilis esset, non etiam Sacramentum religionis, quo pacto, quæso, sacrilegiũ in eius violatione committeretur?

Sic etiam Innocentius I. in epist. 9. quæ est ad Probum, Matrimonium diuina gratia fundari asserit, dum celebratur. Cyrillus li. 2. in Ioan. ca. 22. dicit, Christũ sanctificasse coniugium, & gratiam nuptiis præparasse, vt aditus hominum in hanc vitam benediceretur.

Sed veniamus ad AVGVSTINVM, ac ostendamus ab Augustino, & nomen Sacramenti Matrimonio attributum, contra mendacium Caluini, & Bezæ; & Sacramenti rationem, contra Kemnitij temeritatem.

Nomen igitur Sacramenti tribuit Augustinus Matrimonio, in his omnibus locis. In lib. 9. de Genes. ad literam, cap. 7. lib. de fide, & operibus, cap. 7. lib. de bono coniugali, cap. 7. 8. 15. 17. 18. 24. & 25. lib. de sancta Virginitate, cap. 12. lib. 5. contra Iulianum, cap. 9. lib. 2. de peccato originali, ca. 34. lib. 1. de nuptiis, & concupiscentia, cap. 10. 17. & 21.

Quod autem ratio etiam Sacramenti tribuatur Matrimonio in his locis, probatur his argumentis. PRIMO, quia absolutè, & ordinariè Augustinus hac voce in disputatione de Matrimonio vtitur; nam quæ sunt Sacramẽta impropriè, & largo quodam modo, non solent nisi rarò, & cum addito Sacramenta nominari. Exemplum esse potest in eo pane sanctificato, qui dabatur Catechumenis loco Eucharistiæ; nam eum panem vocat Augustinus Sacramentum libr. 2. de peccatorum merit. & remiss. cap. 26. Sed id semel tantùm fecit, & in eodem loco admonuit, eum panẽ non esse corpus Christi, & Catechumenis non sufficere ad salutem.

SECVNDO, quia in plerisq; horum locorum, AVGVSTINVS dicit Matrimonium non esse Sacramentum, nisi in Ecclesia; & per hoc distinguit Matrimonium Christianorum à Matrimoniis Gentilium. Lib. de bono coniugali, cap. 18. *In nostrarum quippe nuptiis, plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.* Et cap. 24. *Bonum*, inquit, *nuptiarum per omnes Gentes, atque omnes homines in caussa generandi est, & in fide castitatis: quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate Sacramenti.* Et lib. de fide, & operibus, cap. 7. *In ciuitate*, inquit, *Domini, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia, nuptiarum non solùm vinculum, sed etiam Sacramentum commendatur.* At Matrimonia Gentilium sunt vera, legitima, & largo modo Saeramenta. Nam & Innocentius cap. Gaudemus, de diuort. vocat Sacramentum, Matrimonium infidelium, & ipse etiam Kemnitius pag. 1217. in fine, approbat sententiam Brentij, qui Matrimonium largo modo Sacramentum appellari posse existimat, quia est sanctum vitæ genus à Deo institutum, & commendatum. Ergo Augustinus, cùm distinguit Matrimonia fidelium à Matrimoniis infidelium, quòd illa Sacramenta sint, hæc non sint; de Sacramento propriè dicto agit, non de Sacramento largo modo sumpto.

Atque hinc etiam colliges, quàm procul absit ab Augustini sententia Ioannes Caluinus, qui Matrimonium cum agricultura, & sutoria arte, atque tonstrina comparauit, quia nihil sit aliud, nisi genus vitæ bonum, & à Deo institutum. Hac enim ratione nihil interesset inter Matrimonia fidelium, & infidelium.

Tertio probatur, quia Augustinus non obiter dicit, Matrimonium Sacramentum esse: sed id assumit tanquam certum, ad probandum dogma Ecclesiasticum, quod videlicet Matrimonij vinculum sit prorsus insolubile, vt patet ex toto libro de bono coniugali. At certè hoc argumentum Augustini nihil valeret, si loqueretur de Sacramento largo modo accepto: de quo argumento in sequenti capite, plura dicemus.

Quarto probatur, quia S. Augustinus eodem modo loquitur de Matrimonio, & de Baptismo, cùm de Sacramenti ratione disputat. Nam lib. 1. de nuptiis, & concupiscentia, cap. 10. cùm dixisset, Sacramentum Matrimonij manere etiam in eis, qui te ipsa à se mutuò separantur, & alia coniugia ineunt. (Adhuc enim primum vinculum viget, & ideo vterque mœchatur; quia non est illius coniunx, cui adhæret, sed illius, quem deserit) subiungit, idem accidere in Sacramēto Baptismi, quod nunquam amitti potest, etiamsi quis amissa fide à Christo deficiat. Hæc certè comparatio manifestè declarat, Matrimonium Augustino verissimū Sacramentum fuisse.

Sed obiicit Kemnitius pag. 1225. vnum locum Augustini, & lib. de bono coniugali, cap. 18. vbi Augustinus scribit, nuptias Patriarcharum cum multis fœminis, Sacramentum fuisse coniunctionis Christi cum multitudine nationum totius mundi, quæ conuertuntur ad fidem: nuptias autē Christianorum cum vna tantùm vxore, Sacramentum esse vnitatis Ecclesiæ Christo subiectæ. Ex quo loco colligi videtur, Matrimonium apud Augustinū non fuisse Sacramentum, nisi largo modo, prout videlicet aliquid mysticè significat in Christo, & in Ecclesia.

Respondeo, non accipit Augustinus nomen Sacramenti eodem modo vbique: id quod vel ex ipso Kemnitio probare possumus. Nam pagina superiore, quæ est in 1224. docet Kemnitius, nuptias Christianorum apud Augustinum esse Sacramentum, quia significant coniunctionem Christi cum Ecclesia, & quia Sacramentum sunt, non pati vllo modo polygamiam plurium vxorum simul. Ergo cùm Augustinus dicit, polygamiam Patriarcharum fuisse Sacramentum, non accipit Sacramentum eodem modo, quo accipiebat, cùm idem nomen tribueret nuptiis Christianorum, quæ polygamiam non admittunt ex eo, quòd Sacramentum sunt.

Adde, quod polygamiam Patriarcharum, Sacramentum Christi & Ecclesiæ fuisse, non nisi impropriè, & materialiter dici potest: non enim multæ nationes ad Christum conuersæ, sunt multæ Ecclesiæ, aut multæ sponsæ, nisi materialiter, & impropriè; formaliter enim ac propriè, vna tantùm est Ecclesia, vna sponsa, vnum corpus. Quare Augustinus largo modo Sacramentum accepit, cùm illud scripsit de Patrum veterum polygamia: longè autem aliter eum accepisse, cùm de Matrimonio Christianorum ageret, ex argumentis suprà allatis facilè perspici potest.

CAPUT QUARTUM.

Probatur ratione, Matrimonium esse Sacramentum propriè dictum.

Venio nunc ad rationes. Prima ratio ducitur ab insolubilitate Matrimonij, & Monogamia, quæ est ratio, qua passim vtitur S. Augustinus. Matrimoniū Christianorum est vnius tantùm cum vna, & omnino insolubile; igitur est Sacramentum conferens gratiam, ac propriè dictum. Antecedens patet ex illo Marci 10. *Qui dimiserit vxorem suam, & aliā duxerit, adulterium committit super eam.* & præterea ex aliis multis testimoniis, quæ infrà suo loco adferentur. Consequentia probatur, nam ex eo, quod est vnum, & insolubile, colliguntur duo. Primo esse signum sacrum. Secundo conferre gratiam: quæ duo Sacramentum propriè dictum efficiunt.

Primum apertè colligitur. Nam illa omnimoda insolubilitas in vnis nuptiis, non potest referri in caussam primariam, & certissimam, nisi in signum coniunctionis Christi cum Ecclesia, in quam caussam perpetuò Augustinus eam insolubilitatem refert, in lib. de bono coniugali. Nam si consideres Matrimonium, vt officium naturæ ad propagandam sobolem, ægrè potest reddi ratio, cur ob sterilitatem coniugis non liceat eam dimittere, aut aliam ducere. Si consideres, vt est in remedium contra fornicationem institutum, cur nō poterit vxor perpetuo morbo laborans, dimitti? aut cur non poterit alia duci? Quare habet quidem Matrimonium ex iure naturæ quandam insolubilitatem, vt S. Thomas docet, in 4. dist. 33. quæst. 2. art. 1. non tamen tantam, quin aliquando ratio dictet, expedire vt soluatur accedente præsertim dispensatione diuina. Cur igitur Matrimonium sit omnino insolubile, illa est potissima caussa, quia significat diuina institutione insolubilem cōiunctionem Christi, & Ecclesiæ.

Et hinc est, quòd sapientes huius mundi licetà diuortio abhorrerent, tamen quia potissimam caussam ignorabāt firmitatis vinculi coniugalis; certis de caussis coniuges dimittebant, vel commutabant, vel plures ducebant, vt de Catone refert Augustinus lib. de bono coniugali, cap. 18. & de fide, & operibus, cap. 7. Quod idem de alio quodam refert Gellius lib. 4. cap. 3. qui vxorem, quam vnice diligebat, tamen ob sterilitatem dimittendam putauit. Idem refert Hieronymus lib. 1. in Iouinianum de Cicerone. Socratem constat duas simul habuisse vxores.

Alia id genus exempla non pauca possent referri.

DENIQVE ex Apostolo 1. Cor. 7. constat Matrimonium legitimum, & consummatum, antè Baptismum contractum, posse dissolui; non autem posse si post Baptismum contrahatur. Cuius certè nulla caussa reddi potest, nisi quia hoc Sacramentum signum est indissolubilis coniunctionis Christi, & Ecclesiæ. illud non erat; nam remoto Sacramento, paria sunt coniugia fidelium, & infidelium. Habemus igitur PRIMVM, quod ex insolubili illo vinculo colligi posse diximus.

SECVNDVM autem inde colligimus, quod ad insolubile vinculum tolerandum cum vna, gratia Dei necessaria est, & Deus in necessariis nunquam deest. Nam profectò res difficillima est, ita vni mulieri alligari, vt nulla de caussa, nec per vllam dispēsationem possit vinculum solui, nec alia vxor superinduci, viuente prima. Quis autem credat, Deum rem tam difficilem instituisse, & non simul gratiæ auxilium ad eam superandam difficultatem contulisse?

ADDE quod lex noua, quæ iugum suaue, & onus leue dicitur, comparata cum veteri, esset in hac parte longè durior veteri, nisi gratiam coniunctam Matrimonium haberet: siquidem Hebræis licebat, multas simul vxores habere, & impunè etiam coniuges per libellum repudij dimittere.

SECVNDA ratio sumitur à fine Matrimonij, qui est duplex, propagatio sobolis, & remedium contra peccatum fornicationis: nam vterque finis requirit in Matrimonio gratiam Dei.

Ac de PRIMO quidem fine, Sciendum est, nō pertinere ad Matrimonium solùm procreare liberos, sed etiam educare, & instituere: in hoc enim differt cōiugium hominum à coniunctionibus belluarum, quæ propriè Matrimonia non dicuntur, cùm solùm procreare, & alere, non autem instituere proles, ad bestias pertineat. Sed præter officium instituendi liberos, iuxta regulas rationis, quod est commune omnibus gentibus, ad Christianos coniuges pertinet, filios instituere in fide, & religione, & dare omnem operam, vt Ecclesiæ Catholicæ vera, & viua membra efficiantur. Et hoc patet, tum quia ad hoc coniunguntur Ecclesiæ filij, vt Ecclesiam ipsam augeant, & conseruent; tum etiam, quia hoc requirit similitudo inter Christum, & Ecclesiam ex vna parte, & viri ac fœminæ coniunctio ex altera. Christus enim, & Ecclesia sempet filios spirituales per Baptismum gignunt, per Eucharistiam nutriunt, per Confirmationem roborant, &c. Itaque obligantur coniuges Christiani ex ipso coniugio, ad officia diuina: nunquam autem committuntur à Deo officia, quæ naturam superant, nisi etiam simul gratia detur, per quam illa officia exerceantur, vt oportet.

A Quod verò attinet ad ALTERVM finem, rectè dicunt Theologi, solum coniugium sine gratia Dei non esse sufficiens remedium contra fornicationem, tum quia concupiscentia ex actu coniugali acceditur potius, quàm extinguitur, tum quia sæpissimè accidit, vt ob morbum, vel absentiam coniugis, cogantur ad longum tempus se continere: quod quidem difficilius coniugatis esse solet, quàm in perpetuo cœlibatu virginibus viuere. pertinuit igitur ad auctorem diuinæ legis, vt remedium perfectum, & omni ex parte sufficiens Ecclesiæ filiis prouideret.

TERTIA sumitur à ritu, & cæremoniis. Nam iam inde ab exordio Ecclesiæ, Matrimonium in- B ter res sacras habitum esse constat, & inter sacrorum solennia per Sacerdotum ministerium celebrari solitum. At certè si esset contractus humanus tantùm, quales sunt contractus venditionum, & locationum humanarum, vel politicum vitę genus, qualia sunt, vt Caluinus loquitur, agricultura, tonstrina, ars sutoria, & cemētaria: nunquam sancti Patres cum rebus sanctissimis Matrimonium coniunxissent.

TERTVLLIANVS in 2. libro ad vxorem; vt ostendat, quantum intersit inter coniugium, quod in Ecclesia, & coniugium, quod apud Ethnicos celebratur: *Vnde sufficiam, inquit, ad felicitatem eius Matrimonij enarrandam, quod Ecclesia conciliat, & confirmat Oblatio, & obsignatum Angeli renunciant,* C *Pater ratò habet?* AMBROSIVS epist. 70. ad Vigilium: *Nam, inquit, cùm coniugium velamine sacerdotali, & benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest cōiugium dici, vbi non est fidei concordia?* Plura de hoc ritu infrà suo loco adferemus.

QVARTA ratio ducitur à consensu totius Ecclesiæ Græcæ, & Latinæ, ab annis saltem quingentis. Nam à tempore Magistri sententiarum, omnes Theologi summo consensu docuerunt, septem esse nouæ legis Sacramenta, & in eis semper Matrimonium annumerarunt. Vide Doctores in 4. dist. 26.

Lucius III. qui ante annos CD. sedit in Concilio multorum Patriarcharum, Archiepiscoporum, & aliorum Prælatorum, ac Principum D Veronę habito, anathema dixit iis, qui de Sacramento Corporis Domini, de Baptismo, de Matrimonio, de Confessione peccatorum, aliisque Ecclesiæ Sacramentis aliter sentirent, quàm Romanæ Ecclesiæ fides habeat: vbi videmus Matrimonium numerari, inter ea Sacramenta, quæ propriè nouæ legis Sacramēta dicuntur, & sunt. Habetur hoc decretum Lucij cap. Ad abolendam, de Hæreticis.

Concilium Florentinum, Græcis & Latinis consentientibus, instructionem Armen.; dedit, in qua Matrimonium cum Baptismo, & Eucharistia, aliisque nouæ legis Sacramentis enumerauit.

Ac ne fortè aliquis crederet, Græcos ab ea fide, & confessione postea recessisse, commodè

accidit, vt paucis antè annis, id est, anno Domini M. D. LXXVI. Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus, nomine suo, & reliquorum Græciæ Præsulum, censuram ederet ad confessionem Augustanam Lutheranorũ, in qua Censura cap. 7. legimus, Matrimonium diuinum Sacramentum esse, atq; vnum ex illis septem, quæ Christus, & Apostoli Ecclesiæ tradiderunt, vbi etiam allegatur cap. 5. ad Ephes.

Ex quo testimonio duo quædam obiter colligi possunt, contra mendacia Aduersariorum. PRIMVM, si Græci, qui à Romani Pontificis obedientia longo iam tempore recesserunt, Matrimonium inter Sacramẽta numerant; non igitur est hoc dogma proprium Pontificiorum. DEINDE, si Græci, qui Apostolum non nisi Græcè legunt, ex capite 5. ad Ephes. Sacramentum Matrimonij collegerunt; non igitur Latini ex ignorantia Græcæ linguæ, vel ex sola vocula *Sacramentum*, in editione vulgata Latina reperta, Sacramentum Matrimonij fabricati sunt, vt Lutherus, Caluinus, Beza, Kemnitius mentiuntur.

Porrò hic tantus Ecclesiarum consensus, pius ac modestis Christianis sufficere omnino deberet, etiamsi argumentum præterea nullum haberemus. Nam in Scripturarum & Patrum explicatione facilè labi possumus: at quod Ecclesia nunquam deficiat, quodque errare nequeat, tam apertè, tam luculenter, tam disertè ab ipso Christo, & ab eius Apostolo dictum est, vt nihil apertius, nihil clarius, nihil expressius dici possit.

Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Matt. 16. *Ecclesia Dei viui est columna, & firmamentum veritatis*, 1. Tim. 3.

Scripturarum, inquit AVGVSTINVS lib. 1. contra Cresconium, cap. 23. *à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuersa iam placuit Ecclesiæ, quam ipsa Scripturarum commendat auctoritas: vt quoniam sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiã de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.*

CAPVT QVINTVM.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SED iam aduersariorum argumenta diluamus.

PRIMVM argumentum est Lutheri in lib. de captiu. Babylon. cap. de Matrimonio. & Caluini lib. 4. Instit. cap. 19. §. 34. *Nusquam legitur, aliquid gratia Dei accepturum, quisquis vxorem duxerit; quin nec signum diuinitus est institutum in Matrimonio. Accedit præterea, quòd etiamsi signum esse possit coniugium humanum, coniunctionis Christi cum Ecclesia, non tamen indè Sacramẽtum aliquod col-*

A *ligi potest. Nam etiam cæli, qui enarrant gloriam Dei, significant Apostolos, et sol Christum designat, & stella à stella differens in claritate, signum est Apostolo resurrectionis mortuorum: denique in Euangelio plurima signa regni cælorum in parabolis Domini inueniuntur; significatur enim regnum cælorum per semẽ, per granum sinapis, per fermentum, &c. & tamen nulla colliguntur ex tot signis Sacramenta propriè dicta.*

RESPONDEO PRIMO, falsum Lutherus assumit, vt suprà ex Scripturis, & Patribus demõstraui. SECVNDO non est argumentum solidum ab auctoritate negatiua sacræ Scripturæ, cùm satis iam Catholici probauerint multa esse tradita ab Apostolis, quæ non sunt literis Sacris mandata.

B ADDE, quòd Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ art. 13. & Kemnitius in 2. parte Examinis pagina 1219. agnouerunt, hoc Lutheri argumentum nihil valere. Et ideo admisit Philippus, habere Matrimonium promissionem aliquam gratiæ; Kemnitius autem & signum externum, & gratiæ promissionem admisit, licet aliunde nolint Matrimonium esse Sacramẽtum propriè dictum.

Ad illam confirmationem, dico, non ex quolibet signo Sacramentum colligi, sed tantùm ex signo à Deo instituto, & cui sit annexa gratia, Quæ omnia inueniũtur in Matrimonio: est enim signum coniunctionis Christi cum Ecclesia, ad

C hoc planè institutum, vt ostendimus ex insolubilitate eius; & præterea habet annexam gratiam, vt antea docuimus. At illa signa quæ Lutherus, & Caluinus proferunt, neque gratiam annexam habent, nec sunt propriè à Deo instituta: non enim Deus creauit cœlos, vt Apostolos significarent, sed ex naturali eorum proprietate ducit Scriptura similitudinem, ad officium Apostolorum explicandum. Et idem de omnibus aliis similibus intelligendum est.

SECVNDVM argumentum Lutheri: *Matrimonium fuit ab initio mundi, & adhuc permanet etiam apud infideles, nec minus verum, & sanctum est apud illos, quàm apud nos: & contra inueniuntur apud fideles impij coniuges, quibusuis Gentibus peiores. At apud infideles Matrimo-*

D *nium non est Sacramentum, Ergo nec apud fideles: vel si est apud eos Sacramentum; Ergo non est Sacramentum nouæ legis proprium.* Idem argumentum faciunt Philippus & Kemnitius loco notato.

RESPONDEO, non desunt Catholici, qui admittant, Matrimonium non esse Sacramentum proprium nouæ legis, sed fuisse in lege veteri etiam apud Iudæos, & à Christo non tam institutum, quàm confirmatum. Ita enim docet Alphonsus à Castro libro 11. contra hæreses, verbo, Nuptiæ, hæresi 3. & Petrus à Soto, lect. 2. de Matrimonio, & alij quidam, quorum rationes sunt præcipuè tres. PRIMA, quia Apostolus ad Ephesios 5. de coniugio Adami & Euæ, dicit: *Sacramentum hoc magnum est, &c.* SECVNDA; quia Genes. 1. Deus benedixit coniugio Adami &

Euæ: ex quo videtur gratiam signo adiunxisse. Tertia, quia Leo epist. 92. ad Rusticum, dicit nuptias ab initio sic institutas, vt haberent in se Christi, & Ecclesiæ Sacramentum.

Sed profectò non video quemadmodum id tutò defendi possit. Nam Concilium Florentinum, numerat Matrimonium inter Sacramenta nouæ legis, & distinguit Sacramenta legis veteris à Sacramentis legis nouæ, quòd illa non conferrent gratiam, ista conferant gratiam. Et Concilium Tridentinum sess. 24. can. 1. disertis verbis tradit, Sacramentum Matrimonij à Christo in noua lege institutum: & in ipso decreto, quod canones antecedit, Concilium docet, Matrimonia Christianorum, gratia præstare connubiis veterum.

Quæ etiam sententia fuit veterum Theologorum: nam sanctus Thomas in 4. distinct. 26. quæst. 2. artic. 2. & 3. scribit Matrimonium institutum fuisse in officium naturæ, in statu innocentiæ; deinde in statu naturæ corruptæ, fuisse illi additum, vt esset in remedium; & tandem in lege noua, à Christo institutum fuisse in Sacramentum. Sanctus etiam Bonaventura in 4. distinct. 26. art. 2. quæst. 2. docet, Matrimonium in lege noua tantùm habere annexam veram gratiam. Ex quo intelligimus, eundem auctorem, cùm suprà asseruit, Sacramentum fuisse Matrimonium in statu innocentiæ, non esse loquutum de Sacramento, quale nunc est. Scotus præterea, eadem distinct. 26. quæst. vnica, conclusione 4. apertissimis verbis docet, Matrimonium non fuisse Sacramentum ante Christi aduentum, sed nunc demum in lege noua à Christo institutum. Quod idem ex recentioribus docent, Ruardus in explicatione articuli 18. Louaniensium, & Dominicus à Soto, in 4. distinctione 26. quæstione 2. articulo 2. & alij permulti.

Et Denique accedit manifesta ratio. Nam si Matrimonium Sacramentum fuisset ante Christi aduentum, vel fuisset institutum in statu innocentiæ, vel postea: non in statu innocentiæ, quia tunc nulla fuit necessitas gratiæ Sacramentalis, cùm nulla esset concupiscentia, vel difficultas; neque vllo remedio contra peccatum opus esset. In statu autem naturæ corruptæ, non legitur vlla institutio Matrimonij facta, in toto veteri Testamento, sed tantùm restrictio quædam, quoad personas contrahentes, Leuitici 18.

Præterea in Testamento veteri, permissione Dei licita erant polygamia, & repudium; quæ duo pugnât cum ratione signi, & ideo tunc ne signum quidem erat Matrimonium, neque erat eo tempore gratia tam necessaria in Matrimonio, quàm nostro tempore est: cùm facilè potuerint homines illius temporis, vel multitudine vxorum, vel libello repudij occurrere illis difficultatibus, ob quas nostro tempore gra-

A tiam requiri docuimus. Et quamuis eo tempore tenerentur Hebræi instituere filios in fide, & religione Dei: tamen hic finis erat extrinsecus Matrimonio illorum, intrinsecus autem est Matrimonio Christianorũ. De qua re vide Ruardum loco notato.

Neque tria illa argumenta conuincunt. Nam ad Primum iam antè respondimus, Apostolum Paulum eo loco nomen Sacramenti non tribuere coniugio primorum Parentum, sed nuptiis fidelium. Deinde etiamsi coniugium Adami, & Euæ significasset, coniunctionem Christi & Ecclesiæ, vt reuera per modum figuræ significauit: tamen non potuit dici Sacramentum propriè

B dictum, qualia sunt nostra Sacramenta, quia defuit illi promissio gratiæ.

Ad Secundum respondeo, benedictionem illam fuisse corporalem, non spiritualem: inde enim fœcunditas corporibus, non auxilium gratiæ spiritibus attributa est. Quod rectè probat Augustinus lib. 13. Confessionum, cap. 24. ex eo, quòd eadem benedictio data legitur piscibus, & auibus.

Ad Tertium dico S. Leonem non dixisse, ab initio mundi nuptias habuisse Christi & Ecclesię Sacramentum; sed ab initio suę institutionis: quod rectè intelligi potest de noua institutione per Christum. Deinde si Leo dixisset, ab initio mundi, id etiam esset verum, quia coniu-

C gium primum, quod Adami & Euæ fuit, incarnationem Dominicam repræsentauit: sed non ideo coniugium illud, & multò minus cetera, Sacramenta propriè dicta fuerunt.

His explicatis, ad argumentum Respondeo, Matrimonium fuisse ab initio mundi, & nunc etiam esse apud infideles, vt cõtractum ciuilem, & in officium naturæ; sed non fuisse, nec esse verum Sacramentũ, nisi apud Christianos, vt Augustinus disertis verbis docet, libro de fide, & operibus, capite 7. & de bono coniugali, cap. 24. Quare falsum est, quod Lutherus assumit, Matrimonium esse æquè sanctum apud Infideles, & fideles: nam Augustinus locis notatis, apertissimè scribit, Matrimoniis infidelium deesse Sacramenti sanctitatem, quæ Matrimoniis fide-

D lium minimè deest.

Ad illud, quod addebat Lutherus, coniuges impios, & omnibus Gentilibus peiores inueniri apud fideles; Respondeo, non pollui Sacramenti sanctitatem per malos mores eorum, qui Sacramenta percipiunt, nam alioqui etiam Baptismum, & Eucharistiam Sacramenta esse negaremus: multi enim, qui ista Sacramenta percipiunt, sæpenumero ipsis Ethnicis sunt peiores. Adde, quòd si apud fideles aliqui sunt coniuges impij, multi tamen pij, & sancti sunt: apud Gentes autem omnes sunt impij, nullus sanctus.

Tertium argumentum est Caluini, lib. 4. cap. 19. §. 34. *Non satis est, Matrimonium esse à Deo, vt*

Sacra-

Sacramentum censeri posit; nam etiam agricultura, & ars sutoria est à Deo, nec tamen est Sacramentum: sed requiritur, vt sit ceremonia exterior à Deo posita, ad confirmandam promissionem. Nihil tale esse in Matrimonio, pueri quoque indicabunt.

RESPONDEO, de propositione huius argumenti multa disputauimus, in 1. libro de Sacramentis in genere, vbi ostẽdimus, Sacramentum non esse institutum ad confirmandam promissionem, sed ad significandam, & conferendam gratiam. Sed etiamsi propositio esset vera, nihil concluderet argumentum, quia falsa est assumptio. Ipsa enim externa, & visibilis coniunctio viri, & fœminæ, quæ per solennia verba coram Ecclesia fieri solet, cæremonia externa est, atque à Deo instituta; & ex ea confirmari potest promissio illa diuina, quòd Ecclesiã suam Christus nunquam omninò sit deserturus, id enim per Matrimonium significari, ex Paulo demonstrauimus ad Ephes. 5.

NEQVE obstat, quòd coniunctio illa viri & fœminæ, sit res naturalis, & vsitata etiam apud Ethnicos: nam res etiam naturales si ad aliquid significandum referantur, cæremoniæ dici possunt. Manducare panem, & bibere vinum, res naturalis est, & apud omnes homines vsitata: & tamen ipsi etiam Caluinistæ in sua Cœna sancta, quam vocant, cùm panem manducant, & vinum bibunt, cæremoniam externam se exercere non malè arbitrantur, quia manducant, & bibunt, vt Christi mortem repræsentent: & eodem modo tum nos, tum illi, cùm baptizamus, aqua corpus abluimus, quod vsitatum est vulgò apud omnes; & tamen sacram cæremoniam verè exercemus, quia ablutionem illam externam, ad internam ablutionem significandam referimus.

QVARTVM argumentum est eiusdem Caluini ibidem §. 36. & Kemnitij in 2. parte Examinis pagina 1207. *Pontificij Matrimonium immunditiem, & pollutionem, & carnales sordes appellant; ergo secum ipsi pugnant, cùm Matrimonium Sacramentum esse volunt: neq; enim Sacramentum immundities, & pollutio, ac sordes dici potest.* Antecedens Caluinus non probat: notat quidem ad marginem luca quædam Magistri sententiarum, & Gratiani, sed in nullo eorum locorum inuenire potui aliquid, quod ad rem faceret. Kemnitius autem probat ex epistola SIRICII Papæ ad Himerium Taraconensem, vbi verba illa: *Qui in carne sunt, Deo placere nõ possunt*, ad coniugium accommodari videntur; quasi illi in carne sint, & Deo placere non possint, qui nuptiis copulantur. Ibidem etiam Sacerdotibus nuptiæ interdicuntur, ob illa verba Scripturæ, quæ propriè ad Sacerdotes pertinent: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* &; *Mundamini, qui fertis vasa Domini.* Atque hæc est epistola, quam solet citare Caluinus, quando Catholicis obiicit, quòd Matrimonium vt pollutionem reiiciant, vt videre est lib. 4. Instit. capite 12. §. 24.

A RESPONDEO primùm, argumentum hoc totum mendacio & Calumnia niti: nusquam enim Catholici legitimum Matrimonium, pollutionem aut immunditiẽ vocant. Siricius enim antiquissimus, & sapientissimus Pontifex, non coniugia damnat, sed sacrilegia, quæ falsò à Lutheranis coniugia nominantur. Reprehendit enim cap. 6. & 7. Monachos, & Sacerdotes, qui illicitis nuptiis implicari volebant, quibus ex Apostolica doctrina coniugia interdicta esse noscuntur; ac de his dicit: *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* Sacerdotes enim in carne esse, id est, carnaliter viuere conuincuntur, cùm ad coniugia sibi interdicta aspirant. Capite autem 5. vbi B nomen pollutionis habetur, reprehendit eos, qui post actam pœnitentiam, ad pristinas sordes redeunt. Nemo autem agit pœnitentiam, quod legitimè nupserit, vel vxorem duxerit; quare id sequitur, vt illicitum aliquod Matrimonium reprehenderit.

ADDE, quod si in actu Matrimonij turpitudinem, & immunditiem aliquam esse diceremus ratione concupiscentię, & rebellionis membrorum, nihil diceremus diuinis literis repugnans. Nam 1. Reg. 21. interrogauit Sacerdos à Dauide petente panes propositionis: *Si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus?* & respondit Dauid: *Et quidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri, & nudius tertius.* Ex quo loco rectè probat sanctus Hieronymus C lib. 1. in Iouinianum, actum carnalem etiam in coniugatis, immunditiem dici posse. Et Apocal. 14. *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati; virgines enim sunt.* quo loco coinquinatio vocatur omnis actus, quo perit virginitas: per Matrimonium autem virginitatem perire, negari non potest.

DENIQVE, si nihil turpe in actu coniugij est, cur homines erubescunt, neq; coram aliis eum actum exercere audent? & cur Leuit. 18. & 20. perpetuò instrumenta eius actus, turpitudinis vocabulo appellantur? Quare propter huiusmodi inquinationem, de qua loquitur Apocalypsis: & immunditiem, de qua Achimelech in libris Regum; & turpitudinem, de qua Moses in D Leuitico; rectè dici potest Sacerdotibus: *Mundamini qui fertis vasa Domini.*

PRÆTEREA 1. Corinth. 7. Apostolus virginem conferens cum coniugata, dicit: *Virgo cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, vt sit sancta corpore & spiritu.* Placet igitur Virgo Deo aliquo modo, quo non placet coniugata; & sancta est virgo corpore & spiritu, aliquo modo quo sancta non est coniugata: quamobrem non malè dici posset de coniugatis: *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt*; id est, qui carnalibus curis, ob nuptias sunt implicati, cogitant quæ mundi sunt, quomodo placeant vxori, & ideo Deo placere non possunt eo gradu, quo placere potest virgo. Et ad eundem modum Sacerdoti, ob cœlibatum rectè accommodatur illud: *Sancti estote*, nimirum

corpore, & spiritu, quo modo coniugati sancti esse non possunt, licet ipsi etiam suo modo sancti sint.

QVINTVM argumentum est eorundem Caluini, & Kemnitij in locis iisdem: *Si Matrimonium esset Sacramentum, certè non pugnaret cum aliis Sacramentis. At Pontificij docent, non posse ordinis Sacramentum cum Matrimonio simul consistere; igitur vel Matrimonium non est Sacramentum, vel ipsi secum Pontificij pugnant.*

RESPONDEO non arceantur Sacerdotes à Matrimonio propter Sacramentum, quod in Matrimonio est, sed propter impedimenta, & seculares curas, quæ necessariò Matrimonium consequuntur. Siquidem qui vxores duxerunt, & ex consensu mutuo continentiam perpetuam profitentur, sacris ordinibus initiari possunt, & tamen simul, & veri coniuges (nec enim per votum continentiæ vinculum soluitur, aut Sacramentum perit) & Sacerdotes sunt: quare non pugnant Sacramenta inter se. Esse autem in Matrimonio, quando liberis opera datur, multa, quæ animum à rebus diuinis necessariò anocent, Apostolus docet 1. Corinth. 7. *Qui cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quo modo placeat vxori, & diuisus est.* & ibidem hortatur coniuges, vt saltem ad tempus ex consensu ab actu coniugij se abstineant, vt vacent orationi. Itaq; non propter Sacramenti sanctitatem, sed propter eiusmodi impedimenta Sacerdotibus Matrimoniū interdicitur.

Sed contra solutionem, Caluinus aliud argumentum profert. Est igitur SEXTVM argumentum: *Coitum pars Sacramenti est, nec sine eo Matrimonium Sacramentum est, vt habet Magister lib. 4. sententiarum, dist. 26. & Gratianus 27. quæst. 2. can. Non est dubium, & can. Cùm societas: nam per eum figuratur coniunctio Christi cum Ecclesia, per naturæ conformitatem, dum scilicet efficiuntur coniuges vna caro. Ergo si à Sacramento non arcentur Sacerdotes, non solùm à vinculo, sed nec ab ipso coitu debent arceri: aut certè quod vnum superest, Matrimonium Sacramentum non erit.*

ADDIT ad idem comprobandum Caluinus hoc acutissimum, scilicet, argumentum: *In Sacramento*, inquit, *conferri gratiam Spiritus sancti affirmant: coitum tradunt esse Sacramentum: in coitu negant vnquam Spiritum sanctū adesse.* Quam vltimam propositionem ex Gratiano probat, can. Connubia 32. quæst. 2.

RESPONDEO de copula coniugali duæ sunt opiniones Catholicorum. QVIDAM enim docent, copulam illam neque Sacramentum, neq; partem Sacramenti esse; sed actum solum, siue officium Matrimonij, proinde quid accidentarium esse respectu Sacramenti Matrimonij. ALII volunt, copulam coniugalem esse partem quandam Sacramenti, non quidem essentialem, sed integralem, & ideo ante copulam appellari ratum, sed non consummatum.

Omnes tamen in eo conueniunt, vt copula

A non sit pars essentialis; & propterea Sacramentum Matrimonij totum, ac plenum quantum ad partes essentiales, inueniatur in contractu per verba de præsenti: quæ sententia est etiam veterum Patrum, vt ex apertissimis eorum testimoniis perspicuum est.

AMBROSIVS libro de Institutione virginis, cap. 6. *Non defloratio*, inquit, *virginitatis, facit coniugium, sed pactio coniugalis.* Vide eundem lib. 2. in Lucam, cap. 2. Idem habet Augustinus lib. 1. de nuptiis, & concupiscentia, cap. 11. & lib. 2. de consensu Euangelistarum, capite 1. vbi docet, inter B. Virginem Mariam, & S. Ioseph, verum coniugium sine vlla carnali copula fuisse. Ad idē propositum

B alia quædam adducit ex Chrysostomo, Isidoro, Nicolao Papa, & aliis, Gratianus 27. quæst. 2.

Vbi tamen OBSERVANDVM est, in eadem quæstione allegari in cōtrariam sententiam Augustinum, & Leonem, can. Non est dubium, & can. Cùm societas. Sed vterque locus sumptus est ex epistola Leonis 92. ad Rusticum Narbonensem, & deprauatè allegatur. Nam illa verba LEONIS: *Cùm societas nuptiarum sic ab initio constituta sit, vt præter sexuum commixtionem haberet in se Christi, & Ecclesiæ Sacramentum.* GRATIANVS addita negatione, ita legit: *Cùm societas nuptiarum sic ab initio constituta sit, vt præter sexuum commixtionem non haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum*, sed emen-

C dandus est Gratiani codex ex ipsa Leonis epistola. Eodem modo emendandus est textus Magistri lib. 4. dist. 26. vbi eadem loca, cum eadem deprauatione habentur.

Esse autem veriorem lectionem, quæ caret negatione, patet; tum quia ita habent omnes codices S. Leonis, tum etiam quia illa negatio repugnat sententiæ S. Leonis. Ille enim docere intendit, concubinam non esse veram vxorem: vt autem hoc probet, non est opus, vt ostendat ad Matrimonium requiri commixtionem sexuum; illa enim commixtio in concubinatu non deest: sed ostendere debet, quod etiam facit, Matrimonium non tam in copula carnali cōsistere, quàm in fœdere nuptiali, in quo est Sacramentū Chri-

D sti, & Ecclesiæ.

His præmissis, ad argumentum Caluini RESPONDEO, duo falsa ab ipso affirmari. PRIMO coitum Sacramentum esse, vel talem Sacramenti partem, vt sine eo Sacramentum esse non possit: id enim falsum esse, testantur suprà citati Patres. NEQVE obstat, quod per copulam significetur coniunctio Christi cum Ecclesia, per naturæ conformitatem: nam non illa sola significatio Sacramentum facit, sed etiam significatio cōiunctionis Christi cum Ecclesia, vel cum quauis anima, per amorem Spiritualem. Quocirca si desit copula, significatio quędam deerit; non tamen omnis significatio, & ideo coniugium illud Sacramentum quidem erit, sed aliqua ex parte imperfectum, & non consummatum.

Ad

Ad illa loca Magistri, & Gratiani, quæ Caluinus allegat, iam est responsum, loca esse corrupta: vnde etiam Magister, & Gratianus laborant in eorum explicatione. Sed nulla est difficultas, si Leonis epistola consulatur.

SECVNDO falsò Caluinus assumit, Sacerdotem non arceri à Sacramento Matrimonij, ex Catholicorum doctorum sententia, sed solùm à coitu. Arcentur enim planè Sacerdotes non à coitu tantùm, sed etiam à Sacramento Matrimonij; non quidem ratione Sacramenti, vt suprà diximus, sed ratione eorum, quæ Sacramento annexa sunt. NEQVE est absurdum, eos, qui vnum Sacramentum habent, arceri ab alio, licet vtrumque sanctum, & Deo gratum sit, quando B vnius ministerium alterius functionem impedit. Nam & Apostoli Act. 6. reiecerunt à se munus ministrandi mensis, vt verbo Dei, & orationi diligentius instare possent: & tamen vtrumq; opus pium, & charitatis erat. Et 1. Tim. 5. reprehenduntur viduæ, quæ ad ministerium Ecclesiæ assumptæ, nubere volebant: quia nimirum non facilè poterant nuptiis simul, & ministerio Ecclesiæ satisfacere.

Ad confirmationem RESPONDEO, in ea quoq; duo esse vitia. PRIMVM est, in illa propositione: *Coitum tradunt Sacramentum esse.* nullus enim Catholicorum, quod sciam, hoc tradit; sed, vt anteà docui, aliqui id simpliciter negant, aliqui solùm admittunt esse partem quandam integrantem C Sacramenti. Vno duntaxat casu excepto, quando videlicet post sponsalia per verba de futuro, subsequatur copula coniugalis, affectu maritali; illa enim copula tenet eo tempore vicem verborum, consensum mutuum exprimentium, & ideo ad formam Matrimonij pertinet.

Ex qua sententia non sequitur, quod Caluinus sequi existimat, in coitu debere ordinariè Sacramentalem gratiam dari: gratia siquidem ex Catholicorum sentẽtia tunc datur, cùm coniuges per verba de præsenti Matrimonium contrahunt; tunc enim Sacramentum, quod attinet ad eius essentiam, propriè ministratur. In illo autem casu, quo copula locum formæ Sacramentalis tenet, non est absurdum asserere, ad D initium illius copulæ gratiam diuinam infundi, nisi coniuges obicem ponant: quanquam post Tridentinum Concilium, non habet locum, vbi Concilium est promulgatum, amplius iste casus, cùm irrita sint omnia Matrimonia, quæ non fiunt coram testibus, & Parocho.

ALTERVM vitium est in illa propositione: *In coitu negant vnquam Spiritum sanctum adesse.* nam IN PRIMIS verba illa à Gratiano relata, Origenis sunt, homil. 6. in Numer. Origenes autem non est tantæ auctoritatis in Ecclesia, vt eius sententia necessariò approbanda sit.

DEINDE eo loco ORIGENES nihil affirmat; ait enim disertis verbis: *Ego autem, licet non vsquequaque pronunciem, puto tamen, &c.*

PRÆTEREA verba illa Origenis, quibus docet, in opere coniugali non dari, siue non adesse præsentiam Spiritus sancti, non significant nullo modo adesse, sed non adesse ad eum actum efficiendum, speciali aliquo auxilio. Id enim Origenes docet, non omnia sanctorum opera fieri à Spiritu sancto. Quædam enim sunt aliquando mala opera, quæ etiam à Sanctis fiunt, & ea non fiunt à Spiritu sancto; quædam sunt bona, sed naturalia, & ideo non exigunt peculiarem Spiritus sancti præsentiam; immò nec decet ea tribuere peculiari Spiritus sancti auxilio. Et in hoc genere ponit Origenes coniugale opus, nec malè existimat, ad opus hoc naturam sufficere, neque esse necessarium, neque decere illud tribuere Spiritui sancto. Cum hoc autem Origenis pronunciato rectè cohæret, per actum coniugalem posse acquiri gratiam Spiritus sancti, tum ex opere operantis, tum ex opere operato.

Ex opere operantis, quando actus iste est actus iustitiæ, vel obedientiæ, vel charitatis; nam harum omnium virtutum esse potest. Vnde sanctus Augustinus libro 4. in Iulianum, cap. 5. dicit, bonum beatificum esse, quando quis vtitur coniugis carne non ad libidinem explendam, sed ad sobolem, ob Dei gloriam propagandam. Sed in tali opere voluntas illa, quæ actum coniugalem eligit ad Dei gloriam, Dei sine dubio auxilio indiget: opus autem ipsum coniugale ex voluntate illa sequitur per naturalia instrumenta, sine nouo ac speciali Dei auxilio, vt Origenes volebat.

Ex opere operato, conferret opus coniugale gratiam, si casus ille accideret, vt copula coniugalis maritali affectu ad sponsalia de futuro contracta accederet: tunc enim, vt diximus, copula illa vicem formæ Sacramentalis gereret. Et quamuis tunc per eam, vt per suum quoddam instrumentum Deus gratiam infunderet, non tamen necesse esset ad eam efficiendam copulam, nouam aliquam Spiritus sancti præsentiam adesse. Nam ipse etiam Baptismus conferri potest ab homine peccatore, vel etiam infideli, sine vllo nouo Dei auxilio: & tamen per eum Baptismum Deus gratiam suam in animã eius, qui baptizatur, infunderet. Potest igitur fieri, vt in coitu gratia detur, etiamsi Origenis sententia defendatur.

SEPTIMVM argumentum Kemnitij est in 2. parte Examinis pag. 1220. *Sacramentis propriè dictis annexa debet esse promissio gratiæ non cuiuscunque, sed reconciliationis, & remissionis peccatorum: talis promissio Matrimonio deest.*

RESPONDEO, nititur argumentũ falso fundamento, quod omnia Sacramenta sint instituta ad remissionem peccatorum: quod fundamentum non semel euertimus, tum in 1. lib. de Sacramentis in genere, tum in 4. lib. de Eucharistia. Et fanè ex ipsa Eucharistia fundamentum

illud solidissimè euertitur. Eucharistiam enim Sacramentum esse propriè dictum, omnes concedunt, & eam tamen non ad peccata remittenda, sed ad vitam spiritualem per baptismum acquisitam, alendam, & conseruandam, institutam esse, species ipsæ Sacramenti testātur: ideo enim in specie panis, & vini hoc Sacramentum datur, vt in eo nobis cibum dari ad vitam sustentādam intelligamus.

Octavvm argumentum eiusdem, sumitur ex materia, & forma huius Sacramenti: de qua re differemus in sequenti controuersia.

Nonvm argumentum Kemnitij sumitur ex eo, quod sancti Patres antiqui, & vetera Concilia, ante Constantiense, & Florentinum, nō tradiderunt Matrimonium esse Sacramentum: & ex Doctoribus Durandus eum iis, quos ipse citat, apertè negat Matrimonium esse Sacramentum propriè dictum, siue vniuocè cum aliis. Ex quibus, mendacij arguere conatur Tridentini Concilij verba, quæ ad initium sess. 24. ita habent: *Matrimonium inter noua legis Sacramenta annumerandum sancti Patres nostri, Concilia, & vniuersalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt.*

Respondeo, vt vera sit Concilij sententia non est necesse, vt omnes Patres, & omnia Concilia disertis verbis habeant, Matrimonium esse Sacramentum: sed satis est, si aliqui Patres, & aliqua Concilia id habeant, & nulli Patres, nullaque Concilia contrarium aliquando docuerint: vel si quis fortè contrarium senserit, eius opinio communi iudicio reprobata fuisse monstretur.

Porrò Patres nonnullos Matrimonium pro Sacramento habuisse, suprà nos eorum locis allegatis docuimus: ad Kemnitium pertinebat, aliquos proferre, qui contrarium senserint; quod tamen nec fecit, nec facere potuit.

Concilia vetera id explicarunt, quod suis temporibus in controuersiam vocabatur. Matrimonium videlicet à Deo institutum, remque sanctam, & bonam esse. Vtrum autem Sacramentum esset propriè dictum, non fuit caussa cur tractarent, cùm nemo de illa re tunc ambigeret; Concilia tamen posteriora, caussa id postulante, declararunt quod à veteribus omissum fuerat.

Quod ad Durandum attinet, scripserat ille initio (vt Capreolus refert in 4. dist. 26. quæst. vnica, art. 3.) Matrimonium non esse propriè Sacramentum. Sed quia propterea malè apud Catholicos audiebat; in posteriori editione id correxit, atque ait, esse Matrimonium verè, & propriè Sacramentum, sed non vniuocè: atq; istam quæstionem de vniuocatione, Logicam esse dixit, vt nimirum non videretur ab alijs, nisi in quæstione Logica dissentire. Sed quanquam ille non satis isto colore texit errorem suum, videmus tamen etiam ante Constantiense, & Florentinum Concilium, pro hæreticis, vel de hæ-

A resi suspectis habitos, qui Matrimonium è numero Sacramentorum eximerent. Quid autem virium habeant argumenta Durandi, nunc videbimus.

Sit igitur Decimvm argumentum, quod est Primvm apud Dvrandvm: *In Sacramentis ceteris, id quod exterius agitur, excedit dictamen rationis naturalis, nec potest reddi sufficiens caussa illius, nisi per lumen fidei. At quod exterius agitur in Matrimonio, naturalem caussam habet; non igitur sunt vniuocè Sacramenta, Matrimonium, & reliqua sex. Maior propositio probatur. Nam si quis videat in Ecclesia puerum baptizari, & ignoret mysteria nostra fidei, nunquam reddere poterit caussam eius ablutionis. Non enim ablutio illa fit, vt puer refrigeretur, aut lauetur corporaliter, qui sunt naturales aquæ effe-* B *ctus; sed vt iustificetur à peccato originali, qui est effectus supernaturalis, & à sola Dei voluntate dependens. Et idem dici potest de aliis quinque Sacramentis, quæ sunt omnia signa voluntaria, à Deo instituta. Probatur quoque minor propositio. Nam Matrimonium fit ad significandam, & efficiendam vnionem insolubilem viri, & mulieris: id autem naturaliter significant verba exprimentia mutuum consensum; & ideo si Ethnicus videat Matrimonium celebrari, facilè caussam reddet, cur id fiat.* Neqve *satisfaciet, si quis dixerit, Matrimonium esse Sacramentum Christi, & Ecclesiæ, & hunc effectum non significari naturaliter, nec posse cognosci ab Ethnico. Nam significatio Sacramentorum principalis est eius rei, quæ per Sacramentum efficitur: Sacramenta enim faciunt quod significant. Matrimonium autem non efficit vnionem Christi cum Eccle-* C *siæ, sed vnionem masculi, & fœminæ; & ista vnio dicitur ab Augustino libro de bono coniugali, capite 7. res Sacramenti.*

Respondeo, minor propositio falsa est. Nam non est quælibet vnio viri & fœminæ, res Sacramenti huius, sed vnio planè insolubilis. Etiamsi enim communi consensu coniuges hoc vinculum Matrimonij consummati dirimere vellent, aut à summa potestate Ecclesiastica, vel temporali dirimi vellent: non tamen vinculum solui posset. Hanc autem tantam vnionem non significant naturaliter, verba illa coniugum, quæ dicuntur in celebratione Matrimonij: *Quem*, inquit Avgvstinvs loco notato, *non faciunt intentum, quid sibi velit tanta firmitas vinculi coniugalis?* D *quod nequaquam puto tantum valere potuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominum, quoddam Sacramentum adhiberetur, &c.*

Præterea vnio, quam significat & efficit Sacramentum Matrimonij, est vnio non solùm corporum, sed etiam animorum, nō qualiscunque, sed per vetam, & diuinam charitatem, vt vxor iungatur viro, vt Ecclesia Christo; & vir vxori, vt Christus Ecclesiæ; proinde est vnio sacrans, & sanctificans animas, nisi ponatur obex: quæ omnia nec naturaliter significari, nec nisi lumine fidei cognosci possunt. Quare Matrimonium Christianum non minus ad placitum & ex diuina institutione significat, quàm alia Sacramenta.

Vndi-

Vndecimvm argumentũ, quod est Sscvndvm Dvrandi: *Sacramenta cetera consistunt in aliqua re sacra, quæ applicatur extrinsecus suscipienti à Ministro. At nihil tale inuenitur in Matrimonio; non igitur Matrimonium est Sacramentum vniuocè cum ceteris. Maior propositio patet inductiuè: nam in Baptismo applicatur aqua, siue ablutio; in Confirmatione vnctio; in Eucharistia panis consecratus, in Confessione absolutio, &c. Minor autem propositio certissima est. Nam in Matrimonio nihil est quod applicari poßit, vel debeat: nam voluntas coniugum signo expressa, sufficit.* Qvod *si quis respondeat, applicari in hoc Sacramento signa ipsa mutui consensus: non omninò satisfaciet; nam nunquam ostendet applicari eo modo ista signa, quo modo applicantur Sacramenta cetera. Nam reliqua applicantur necessariò ab alio; nemo enim seipse baptizat, nemo se absoluit, &c. at in Matrimonio ipsi coniuges seipsos ligant.* Præteres *alia Sacramenta non possunt conferri in absentes, neque vni per alium: nemo enim baptizat hominem absentem, neque vllus per procuratorem baptizatur. At Matrimonium inter absentes, & per procuratorem celebrari potest: non igitur vniuocè Matrimonium est Sacramentum cum Baptismo, & ceteris Sacramentis.*

Respondeo, neganda est huius argumenti consequentia: quia non est de ratione Sacramẽti in genere, vt consistat in aliqua re, quæ extrinsecus applicetur; sed satis est, vt sit signum, & caussa gratiæ instificantis.

Et sanè, si hoc argumentum valeret, facilè probaremus, nullum esse Sacramentum vniuocè cum reliquis. Nullum enim est, quod non habeat aliquid proprij, in quo ab omnibus aliis distinguitur: vt exempli caussa, Sacramentum nullum præter Baptismum, habet pro materia verum, & naturale elementum. Possemus igitur ita formare argumentum; Commune est Sacramentis, non habere pro materia verum, & naturale elementum: sed Baptismus habet pro materia verum, & naturale elementum: non igitur Baptismus est Sacramentum vniuocè cum ceteris: Idem argumentũ fieri posset de Eucharistia: nam commune est Sacramẽtis ceteris, in actione consistere; sed Eucharistia non in actione, sed iure permanente consistit. Idem dici posset de aliis Sacramentis, vt Paludanus, & Capreolus fusè deducunt.

Si quis autem roget, quæ caussa sit, cur solum Matrimonium non consistat in applicatione rei alicuius extrinsecæ; responsio in promptu est. Deus enim Sacramenta vario modo instituit, prout res erant variæ; in quibus ea instituit. Sacramentum Baptismi in lotione instituit, ideò aquam adhiberi voluit; Sacramentum Eucharistiæ in refectione, ideò panem, & vinum elegit; Sacramentum Pœnitentiæ in forma iudiciali, ideò verbis sententiam pronunciari mandauit; & sic de ceteris. Matrimonium in cõtractu quodam constituit, & ideò morem cõtractuum seruari voluit: in contractibus autem nihil extrinsecus applicatur, sed ipsi contrahentes, mutui consensus significatione contractum efficiunt.

A Atque hinc etiam redditur caussa, cur Matrimonium non egeat alio Ministro præter ipsos contrahentes, & cur iuret absentes, & per procuratorem celebrari possit. Hæc enim est natura contractus, vt ipsi se contrahentes ligent, neque opus habeant tertia persona à qua ligentur: & vt cum absentibus, & per procuratorem contractum facere, si velint, queant. In aliis autem Sacramentis ista locum non habent, quia repugnant eorum naturæ, & proprietati: neq; enim ratio admittit, vt quis seipsum regeneret, aut absens absentem lauet, aut vnus lauetur pro alio, & sic de aliis.

Argumẽtum Dvodecimvm, quod est Dv-
B randi Tsrtivm: *Sacramentum Matrimonij non confert gratiam; cetera conferunt; non igitur est Matrimonium Sacramentum vniuocè cum reliquis.* Propositionem maiorem probat Durandus auctoritate, & ratione. Auctoritas est aliquot iuris Canonici Interpretum, ac præterea Magistri sentẽtiarum in 4. lib. sentent. dist. 2. Ratio est duplex. Vna, Iureconsultorũ, quos ipse citat. Altera, ipsius propria.

Iureconsulti probant, Sacramentum Matrimonij non conferre gratiam, quia licitè fit pactum de Matrimonio contrahẽdo, si certa summa pecuniæ numeretur: quod illicitum videretur, si Matrimoniũ gratiam conferret. est enim simoniæ crimen, gratiam Dei pecuniis emere
C velle.

Ipse verò Durandus hoc argumento vtitur: *Matrimonium non confert primam gratiam, quæ est ipsa iustificatio à peccatis; neque secundam gratiam, siue gratiæ incrementum: nullam igitur gratiam confert.* Et quidem quod gratiam Primam non conferat, probat, quia solus Baptismus, & Pœnitentia ad peccati remissionem instituta sunt. Quod non Secvndam, probat, quia maioris gratiæ esset Matrimonium, quàm continentia; si continens per Matrimonium in gratia diuina augeretur.

Resvondeo, quod attinet ad auctoritatem interpretum iuris Canonici, non multum refert, quid pauci quidam ex illis senserint, tum quia communis sententia in Rubricam de spon-
D salibus & Matrimoniis, est in contrarium, vt notauit Nauarrus in Enchirid. cap. 19. Numer. 22. tum quia in his, quæ ad Ius diuinum pertinent, qualia sunt Sacramenta, maior fides habenda est Theologis, qui veri sunt Iuris diuini Consulti, quàm Canonistis, qui in solis humanis legibus versantur.

Neque valet quidquam Durandi argumentatio, qui ex eo probat, magnam esse Canonistarum auctoritatem, quia ipsi probè norunt sententiã, & fidem Romanæ Ecclesiæ. Nam sententiam Rom. Ecclesiæ norunt Canonistę in iis, quę ad humanos canones pertinent, non autẽ in iis, quæ pendent ex iure diuino: neq; canonẽ vllum in toto corpore iuris inueniẽt, vbi habeatur Matrimonij Sacramentũ gratiam non conferre.

Quod autem ad Magistri sententiam attinet, ostendit praeclarè S. Thomas, locum illum Magistri explanans, nihil à Magistro contra communem Ecclesiae sententiam in eo loco disputatum esse. Quod enim ait Magister; quaedam Sacramenta instituta esse tum in remedium, tum vt gratiam adiutricē tribuerent, vt Baptismum; quaedam in remediū tantùm, vt Matrimonium; quaedam vt gratiam tantùm adiutricem darent, vt Eucharistiam: intelligendum est de principali fine, & effectu Sacramentorum. Etsi enim omnia Sacramenta gratiam gratum facientem conferant, & omnis gratia gratum faciens vim habeat peccata delendi, & auxilium ad benè viuendum tribuat; tamen quaedam Sacramenta instituta sunt principaliter ad iuuandum in bono, vt Eucharistia, Confirmatio, & Ordo: quaedam ad peccata delenda, aut vitanda, vt Poenitentia, Vnctio infirmorum, & Matrimonium: quędam ad vtrumq; effectum, vt Baptismus, qui cùm sit noua generatio, includit simul vitā gratiae, & mortem vitiorum.

Ad rationem Canonistarum RESPONDET rectè sanctus Thomas in 2. 2. quaest. 100. artic. 2. & in 4. distinct. 25. quaest. 3. artic. 2. quaestiunc. 1. In Matrimonio non solùm Sacramentum, sed etiam contractum ciuilem considerari posse; & propterea licet non posit pro Sacramento pecunia accipi, vel dari, posse tamen pro ciuili contractu ad onera Matrimonij toleranda. ADDE, quod etiamsi Matrimonium gratiam non conferret, tamen adhuc Sacramentum esset, ex eorundem Canonistarum sententia, proinde non liceret pro eo Sacramento pecunias dare, vel accipere: nihil enim sacrum licitè vendi, aut emi potest.

Ad rationem Durandi, quę certè tanto Theologo indigna est, RESPONDEO; Matrimonij Sacramentum gratiam conferre, quae & prima, & secunda dici possit. Nam etiamsi hoc Sacramentum non sit principaliter institutum ad remittenda peccata, tamen ea remittere potest eo modo, quo à Sacramentis Eucharistiae, Confirmationis, & Ordinis remittuntur: & si quidem id fiat, erit prima gratia; sin autem, erit secunda.

NEQVE obstat, quòd continentia sit excellentior Matrimonio: nam aliud est comparare statum cum statu, aliud, statum cum Sacramento. Status continentiae altior est statu Matrimonij, & maioris gratiae, & meriti: *Qui enim nubit, benè facit; qui non nubit, melius facit*, 1. Corinth. 7. Sacramentum tamen semper auget gratiā, in quocunque statu suscipiatur. Quare continens dum Matrimonium contrahit, in gratia crescit: sed si idem continens propter Deum nuptias humanas contempsisset, plus gratiae apud Deum inuenisset, quàm sit illa, quae per Sacramentū Matrimonij datur.

DECIMVM TERTIVM argumentum, quod

A est QVARTVM DVRANDI: *In Sacramentis ceteris, ordinatio Ecclesiae vim praecepti habere potest, sed nunquam est de necessitate Sacramenti, quia non potest Ecclesia mutare essentialia Sacramentorum. At in Matrimonio, Ecclesiae ordinatio est de necessitate Sacramenti, vt patet; quia cùm Ecclesia prohibet coniugia in certo gradu consanguinitatis, non perficiunt Sacramētum inter eas personas, etiamsi persona illa reipsa Matrimonium contrahere conentur. Non igitur Matrimonium est cum ceteris sex vninecè Sacramentum.*

RESPONDEO, mala est consequentia huius argumenti, & maior propositio falsa. Nam caussa cur ordinatio Ecclesiae sit de necessitate Sacramenti Matrimonij, nō est, quia Ecclesia possit mutare essentialia huius Sacramenti, sed quia

B potest mutare fundamentum praerequisitum ad hoc Sacramentum. Materia enim Sacramenti huius, non est coniunctio viri & mulieris cuiuscunque, sed coniunctio legitimarum personarum; alioqui etiam inter patrem, & filiam, interque filium, & matrē esse posset Matrimonij Sacramentum. Quae sint autem legitimae personae, Christus non definiuit, sed praesupposito cōtractu humano inter legitimas personas, eam coniunctionem euexit ipse ad Sacramenti dignitatem. Ecclesia igitur determinat, quę sint habendae legitimae personae, & eo modo materiam, & fundamentum pręparat Sacramento Matrimonij: non autem essentialia Matrimonij vllo modo mutat, aut mutare potest.

C Simile est in aliis Sacramentis. Nam quia materia Eucharistiae est panis, & vinum, nemo potest facere, vt panis & vinum dum talia sunt, non sint materia Eucharistiae; neque contrà, vt quod non est panis, aut vinum, dum non est tale, Eucharistiae materia sit: sed benè possunt homines facere, vt vinum mutetur in acetum, & inde desinat esse materia Sacramenti: & contrà, vt vua incipiat esse vinum, & eo modo fiat materia Sacramenti. Sic igitur Ecclesia non potest facere, vt personae legitimę non sint materia Sacramenti Matrimonij, dum legitimae sunt; neque vt non legitimae sint materia, dum non sunt legitimae: sed potest tamen decreto & ordinatione sua, ex

D legitimis, illegitimas facere, & contrà. Vide sanctum Thomam in 4. distinctione 34. quaest. 1. artic. 1. ad 4.

PRAETEREA non videtur esse verum, quod in maiori propositione Durandus posuit, esse proprium Matrimonij, vt in eo Ecclesię ordinatio sit de necessitate Sacramenti. Nam in Sacramento Poenitentiae, & Cōfirmationis, idem cernimus. Cùm enim Ecclesia Sacerdotē aliquem certae paroeciae, vel dioecesi praeficit, si is hominibus non sibi subiectis Sacramentum Poenitentiae administrare aggrediatur, nō solùm peccat, quia contra Ecclesiae praeceptum agit, sed etiam irrita est absolutio. Et si summus Pontifex simplici Presbytero committat, vt Sacramentum Confirmationis alicubi cōferat; Sacramentum

illud erit verum, & ratum. Quod si absq; Pontificis mandato, vel facultate id faciat simplex Sacerdos, neque Sacramentum erit verum, & ipse peccabit.

DECIMVMQVARTVM argumentum, quod est QVINTVM DVRANDI: *Absq; Baptismo nemo est capax Sacramenti propriè dicti; sed Matrimonij capax est homo ante Baptismum, ergo Matrimonium non est Sacramentum propriè dictum. Minor propositio probatur: nam Matrimonium ita est verum, & legitimum inter infideles ante Baptismum; vt inter fideles post Baptismum. NEQVE obstat, quod post Baptismum dicitur ratum, quod ante Baptismum non dicebatur: nam dicitur quidem ratum, sed non est magis Sacramentum, quàm antea cùm nulla mutatio facta sit.*

RESPONDENT aliqui, vt Petrus Paludanus, & Ioannes Capreolus in 4. dist. 26. q. vnica, art. 3. ad 5. & Ioannes Eckius homil. 73. de Sacramentis, eos coniugatos, qui conuertuntur ad fidem, debere post Baptismum iterum contrahere inter se Matrimonium, & tum demum contractum illum fieri Sacramentum. ALII tamen, vt Thomas de Argentina in 4. dist. 39. q. 1. art. 1. ad 1. & Paludanus loco citato, dicunt, sine nouo contractu Matrimonium quod ante Baptismum non erat Sacramentum, statim post Baptismum esse Sacramētum, quia iam actu significat, quod anteà solùm in potentia significabat.

SED quidquid de hoc sit, communis sententia Theologorum in 4. sent. dist. 39. est, Matrimonium infidelium esse posse verum, & legitimum, sed nō ratum, nec omnino insolubile; sed si ambo coniugati conuertantur ad fidem, & baptizentur, Matrimonium eorum fieri ratum, & omninò insolubile, & proinde Sacramentum. Nam ideo Matrimonium infidelium non est ratum, quia non est Sacramentum, vt S. Thomas docet in secundo scripto in 4. sent. dist. 39. Omnimoda enim insolubilitas est effectus Sacramenti. Siue igitur coniugati post Baptismum iterum contrahant, siue persistant in contractu antiquo, ille consensus mutuus signo aliquo, aut saltem ipsa copula expressus, Sacramentum coniugij facit in iis, qui iam per Baptismum capaces Sacramentorum effecti sunt.

A

CONTROVERSIA SECVNDA.

CAPVT SEXTVM.

De materia, forma, & Ministro Sacramenti Matrimonij.

ETSI de materia, forma, & Ministro huius Sacramenti aliquid iam attigimus, occasione argumentorum Durandi: rursus tamē paulò fusiùs
B id pertractandum est, tum ob Martini Kemnitij calumnias, tum ob nouam, & singularem opinionem Melchioris Cani. Id quod necessariò faciendum nobis esse videtur, vt dogma Ecclesiasticum in superiore quęstione explicatum, omni ex parte tectum ac defensum maneat.

Kemnitius enim hinc argumentum ducit, ad probandum, nullum esse cōiugij Sacramentum propriè dictum, quòd in coniugio, materia & forma, siue elementum & verbum, non facilè demonstrari possint.

Canus autem dum pro sua opinione pugnat, iis argumentis imprudenter vtitur, quibus hæretici nostri temporis, Ecclesiā vexare possent;
C siquidem lib. 8. de locis Theologicis, cap. 5. affirmat non omne Matrimonium inter Christianos legitimè contractum esse Sacramentum, sed illud solùm, quod à Ministro Ecclesiastico sacris & solennibus verbis celebratur. Quocirca verba, quibus coniuges mutuum consensum exprimunt, admittit ille formam esse cōtractus coniugij, sed non Sacramenti coniugij: & personas contrahentes admittit esse Ministros contractus coniugij, sed non Sacramenti coniugij.

At quia sententia communis, & vera, distinctionem istam omninò ignorat, & nihil interesse statuit inter contractum coniugij Christiani, eiusque materiam, formam, & Ministrum; & Sacramentum coniugij, eiusque materiam, formam, & Ministrum: ita vt quod sufficit ad con-
D tractum istum celebrandum, idem sufficiat ad Sacramētum celebrandum: inde fit, vt dum Canus totis suis viribus probare conatur, Matrimonium siue forma verborum à Ministro Ecclesiastico prolata celebratum, non esse Sacramentum, simul etiam probet quantum in se est, nullum reuera esse in Ecclesia coniugij Sacramentum.

Nos igitur vt vtriq; respondeamus, PRIMO, exponemus breuiter, quæ sit materia, quæ forma, & Minister huius Sacramenti, secundum communem sententiam, & Kemnitij calumnias repellemus; DEINDE, Cani sententiam refutabimus; atque eiusdem argumenta soluemus.

Quod igitur ad PRIMVM attinet, de materia

huius

huius Sacramenti duæ sunt Theologorum præcipuæ sententiæ, quas Petrus Paludanus refert in 4. dist. 1. q. 4. VNA est, quod consensus coniugum verbis expressi, seu verba consensum exprimentia, sint materia, & forma huius Sacraméti. ALTERA, quod ipsa corpora, seu personæ contrahentium, sint materia: verba verò exprimentia consensum, sint forma.

Quæ sententiæ meo iudicio sunt ambæ veræ, & facilè conciliari possunt. Nam coniugij Sacramentum duobus modis cõsiderari potest. VNO modo, dum fit. ALTERO modo, dum permanet postquam factum est. Est enim Matrimonium simile Eucharistiæ, quæ non solùm dum fit, sed etiam dum permanet, Sacramétum est: dum enim coniuges viuunt, semper eorum societas Sacramentum est Christi, & Ecclesiæ.

Si igitur consideretur Matrimonium, dum fit; tota eius essentia in signis exprimentibus consensum mutuum consistit: corpora enim coniugum non cõcurrunt, nisi vt materia circa quam, vt etiam dum fit Eucharistia, tota essentia consecrationis in verbis sacris posita est: panis autem, & vinum solùm concurrunt vt materia circa quam. Et idem videmus in aliis contractibus. Nam cùm vẽditur, aut emitur domus; tota contractus ratio in consensu mutuo sita est: domus autem est materia, circa quam operatio illa versatur; nemo enim dicit domum, quæ venditur, partẽ esse contractus. Sed quia verba vnius coniugis, determinant verba alterius, & ab illis pariter determinantur, ideò in iisdem verbis distingui potest materia, & forma: nam verba quatenus determinant, forma dici possunt, quatenus determinantur, materia.

Atque hæc est sententia S. Thomæ in 4. dist. 26. q. 2. art. 1. Nam in responsione ad 1. dicit, formam Sacramenti huius esse, verba coniugum: in responsione ad 2. dicit, materiam esse, actus ipsorum coniugum, quibus Sacramentum Matrimonij perficitur, vbi per actus intelligit eadem verba, quæ paulò antè dixerat, esse formã; nulli enim alij actus necessariò requiruntur ad hoc Sacramentum perficiendum. Nec non Richardi, Paludani, Capreoli, Dominici à Soto, & aliorum in eadem distinctione.

Si verò consideretur Matrimonium iam factum, & celebratũ, negari non potest, ipsos coniuges simul cohabitantes, siue externam coniugum societatem, & coniunctionem, esse materiale symbolum externum, repræsentans Christi & Ecclesiæ indissolubilem coniunctionẽ: quemadmodum in Sacramento Eucharistiæ, consecratione peracta remanent species consecratæ, quæ sunt symbolum sensibile atque externum, interni alimenti spiritualis.

Quare rectè mihi dixisse videtur Petrus à Soto, lect. 4. de Matrimonio, materiam non solùm circa quam, sed etiam ex qua Sacramentum Matrimonij constat, esse personas contrahentes.

A Theologi quoque fermè omnes satis indicant, corpora coniugum esse materiam Sacramenti huius, dum affirmant, Ecclesiam posse cõstituere certos gradus consanguinitatis, & affinitatis, intra quos Matrimonium sit irritum; quia dum eos gradus constituit, facit vt personæ quæ alioqui erant materia Sacramenti huius, iam non sint amplius materia. Atque hæc de materia dicta sint.

Forma autem, consensu omnium Theologorum, Cano excepto, sunt verba, vel signa mutuũ consensum exprimentia. Id habet expressè sanctus Thomas loco notato in 4. dist. 26. q. 2. art. 1. ad 1. & ante eum Hugo de S. Victore, lib. 2. de Sacramentis, parte 11. cap. 5. & omnes alij.

B SED obiicit Kemnitius, pag. 1221. Ioan. Gropperum nostra ætate docuisse, formã Sacramenti Matrimonij esse illa verba Domini, Matth. 19. *Quod Deus coniunxit, homo non separet*, proinde non deesse, qui contra Scholasticos doceant, non esse formam Sacramenti huius, signa mutui consensus.

At Kemnitius more suo non bona fide Gropperum citat. Locus Gropperi est in Enchiridio Christianæ Institutionis, nomine Concilij Coloniensis edito, in tractatu de Sacramento Matrimonij: quo loco GROPPERVS colligit quidem formam Sacramenti huius ex verbis Domini: *Quod Deus coniunxit, &c.* sed non ait, illa verba esse formam, aut necessariò recitanda esse:

C immò expressè dicit, verba mutui consensus esse formam Sacramenti: *Superest*, inquit, *vt verbum & elementum huius Sacramenti indicemus, & gratiam insuper in eo conferre demonstremus. Verbum itaque huius Sacramenti, quo accedente ad elementum, fit Sacramentum, id nimirum est, quo ambo, mas & fœmina, (cùm pietatis respectu, qua in Deum est, sibi mutuò fidem coniugalem dant, accipiuntq́;) non quouis modo, sed in Dei nomine coniunguntur, & copulantur.* Vides Lector, Gropperum non dissentire à ceteris, in huius Sacramenti forma constituenda; & ideò solùm allegasse verba Domini: *Quod Deus coniunxit, &c.* vt probaret, Mattimonium Christianorum nõ esse contractum merè ciuilem, & humanũ, & verba coniugum referenda esse ad illam diuinam,

D & sacram coniunctionem, de qua dictũ est: *Quod Deus coniunxit, &c.*

Ex his patebit etiam, quis sit Minister huius Sacramenti. Nam cùm ad Ministrũ propriè pertineat, verba formæ pronunciare, & per ea Sacramentum conficere: & in hoc Sacraméto verba formæ à coniugibus proferantur, necesse est, coniuges ipsos esse proprios huius Sacramenti Ministros.

NEQVE absurdum videri debet, quod in easdem personas concurrat caussa materialis, & efficiens: id enim exigit natura contractus, qui de personis cõtrahentium fit. Quemadmodum enim, si quis in seruum alicui se ipse venderet, idem esset vendens, & res vendita, efficiens, &

materia: sic etiam in Matrimonio, cùm ipsi coniuges se mutuò tradant, ac donent; ipsi efficientes, & ipsi materia sunt. Et quanquam requiritur ex decreto Ecclesiæ, Minister Ecclesiasticus, qui consensum coniugum exquirat, & eundem approbet, & declaret, & benedictione Sacerdotali confirmet; tamen propriè qui Matrimonij Sacramentum efficiunt, ipsi coniuges sunt. A

Ex his refelli possunt Kemnitij calumniæ. OBIICIT ille, in 2. part. Exam. pag. 1220. & sequenti, Scholasticos nondum fingere potuisse aliquid, quod materia & forma in hoc Sacramento rectè dici posset. Addit Theologos, & Iuteconsultos nostros admodum varias, & incertas opiniones de hac re habere: arguit Tridentinum Concilium, quod nihil in re tam dubia determinauerit: colligit ex his omnibus, non posse etiam à nobis certò asseri, Matrimonium esse Sacramentum. B

SED hæc omnia leuia sunt, & inania. Nam INPRIMIS Concilium nihil determinauit, quia non erat opus. Sicut enim Dominus ipse non expressit materiam, & formam huius Sacramenti, quia non nouum symbolum instituit, sed humanum, visitatumque contractum euexit ad Sacramenti dignitatem, attribuens illi contractui nouam significationem, & gratiæ promissionem: sic etiam Concilium muneri suo satisfecit, cùm explicuit Dominicam traditionem.

DEINDE, Theologi mirificè inter se conueniunt quo ad formam, & Ministrum: quoad materiam autem non ita dissentiunt, vt facilè conciliari non possint. C

Et quamuis etiam tum de materia, tum de forma maximè inter se Catholici dissiderent: nihil id officeret certitudini, quam habemus de Sacramento Matrimonij. Nam ad fidem Catholicam de Sacramentis habendam, & ad eadem Sacramenta fideliter ministranda, vel suscipienda, satis est scire, quid necessariò requiratur ad Sacramentum celebrandum, & quot sint, & quæ illa, sine quibus non perficitur Sacramentum: quid autem in his propriè forma sit, quid materia, sine fidei præiudicio disputari, & etiã ignorari potest. Sciat Parochus, ad Baptismũ aquam esse necessariam, cum illis verbis sacris: *Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, vtrum autem aqua, materia dicenda sit, & verbum, forma, adeò sine periculo ignorabit, vt etiamsi verbum, materiam, & aquam, formam esse crederet, neque perniciosè erraret, neque inutiliter baptizaret. Ad eundem modum si Christiani teneant, ad matrimonium ritè celebrandum, mutuum consensum legitimarum personarum signo sensibili expressum, esse necessarium; atque eiusmodi symbolo, vt vero nouæ legis Sacramento promissionem gratiæ esse annexam: nihil periculi erit, etiamsi fortè materiam, & formam distinguere non valebunt. In hoc autem Theologi omnes conueniunt, vno Cano, vt D

dicimus, excepto. Nihil igitur Kemnitius in hac parte obtinere potest.

CAPVT SEPTIMVM.

Omne legitimum Matrimonium inter Christianos contractum esse Sacramentum.

NVNC aduersus Cani opinionẽ probandum est, non aliam esse formam essentialem, neque alium Ministrum Sacramenti Matrimonij; aliam verò formam, & alium Ministrum contractus Matrimonij, & propterea nullum celebrari inter Christianos legitimum Matrimonium, quin id continuò sit etiam verum Ecclesiæ Sacramentum. A B

Ac PRIMO id probamus, quia si vera esset opinio Cani, non possemus ex Scripturis & Conciliis ostendere coniugij Sacramentum; neque immeritò dicerent hæretici hoc Sacramentum ab hominibus, idque recens, excogitatum fuisse. Nam in Scripturis habemus quidem, Matrimonium fidelium esse Sacramentum; sed nouæ alicuius formæ, aut Ministri vestigium nullum in diuinis literis reperimus. Quare si forma, & Minister contractus Matrimonij, sit etiam forma, & Minister Sacramenti Matrimonij; forma, & Minister huius Sacramenti in diuinis literis perspicuè demonstrabitur: si verò sit alia forma quærenda, aliusque Minister, alibi certè, quàm in diuinis literis ista quærenda erunt. C

Concilium Florentinum, & Tridentinum, in quibus propter nouas hæreses hoc dogma diligentiùs explicatum est: debuissent omninò formam, & Ministrum huius Sacramenti assignare, si qua essent præter formam, & Ministrum contractus Matrimonij. At ista Concilia ne verbo quidem nouam istam formam, & Ministrum indicant, quin potiùs satis apertè significant, non esse quærenda alia, præter ea, quæ in contractu Matrimonij inueniuntur.

Concilium FLORENTINVM ita loquitur: *Septimum est Sacramentum Matrimonij, quod est signum coniunctionis Christi & Ecclesiæ, secundum Apostolum. Caussa efficiens Matrimonij, regulariter est mutuum consensus per verba de præsenti expressus.* Hæc ibi. Quo loco Concilium per caussam efficientem Matrimonij, intelligit caussam efficientem Matrimonij etiam vt Sacramentum est: nam hoc susceperat explicandum, cùm diceret: *Septimum est Sacramentum Matrimonij*, & nisi ita intelligeret, iure reprehendi posset, quòd omisisset id quod necessariò explicandum erat, & adiecisset id, quod à nemine petebatur. Quòd si caussa efficiens Sacramenti Matrimonij iuxta Concilij huius Oecumenici declarationem, est mutuus cõsensus per verba de præsenti expressus, manifestè sequitur, D

formam

formam Sacramenti huius non esse benedictionem Sacerdotis, sed ipsa coniugum verba, & Ministrum necessariò requisitum, esse vtrumque coniugem: nam Minister est caussa efficiens Sacramenti, neque aliter efficit, quàm formam materiæ adiungendo. Quicunque igitur Cani sententiam tueri volet, eum oportebit aut Concilio Oecumenico apertè repugnare, aut certè notam imprudentiæ eidem Concilio inurere. A

Concilium TRIDENTINVM sess. 24. in ipso decreto de Matrimonio, nouam formam & Ministrum in Sacramento Matrimonij non modò non tradit, sed apertè etiam indicat, non esse: dicit enim PRIMO à Christo approbatum coniugium, in statu innocentiæ institutum. DEINDE addit gratiam, quæ naturalem coniugum amorem perficeret, à Christo Sacramentorum institutore Matrimonio adiunctam. DENIQVE concludit, nouæ legis Matrimoniû, gratia veteribus præstare, atque inde colligit esse hoc Matrimonium, veri nominis Sacramentum. Vbi Concilium non agnoscit differentiam inter Matrimonia veterum, siue ante peccatum, siue post peccatum Adæ, & Matrimonium, vt est nouæ legis Sacramẽtum, quod attinet ad ritum; sed discrimen in eo ponit, quod hoc est caussa gratiæ, illa non erant. Materia igitur, forma, & Minister Sacramenti Matrimonij ex Trident. Concilio eadem sunt, quæ erant in Matrimoniis veterũ, quæ Sacramenta non erant. Ritus enim ex materia, & forma cõstat. At in illis certum est, non fuisse de essentia Matrimonij verba aliqua à Sacerdote pronunciata: non igitur eiusmodi verba sunt de essentia Sacramenti Matrimonij, etiam apud Christianos. B C

Habemus igitur, Concilia duo Oecumenica, quæ de hoc Sacramento ex professo tractauerunt, non modò non tradidisse nouam formam, & Ministrum huius Sacramenti, sed etiam perspicuè docuisse, non esse quærenda alia præter ea, quæ in contractu legitimi coniugij inueniuntur.

SECVNDO probatur ex communi consensu Theologorũ. Nam inprimis Hugo de S. Victore, lib. 2. de Sacramentis, part. 11. cap. 5. apertè dicit, Sacramentum Matrimonij perfici, cùm consensus vtriusque coniugis exprimitur. D

S. Thomas in 4. dist. 26. q. 2. art. 1. ad primum, clarissimè docet, formam Sacramenti Matrimonij esse verba coniugum; ex quo idem Doctor colligit, Sacerdotis benedictionem nõ esse de essentia Matrimonij. Et dist. 28. q. vnica, artic. 3. dicit, clandestina Matrimonia esse vera Sacramenta, etiamsi nullus adsit Minister Ecclesiasticus: quia in clandestinis inueniuntur omnia, quæ sunt de essentia huius Sacramenti. Atque hoc idem ceteri omnes docent: nam idem Canus fatetur esse hanc opinionem cõmunem Scholarum.

Et Dominicus à Soto, qui paulò antè libros suos in quartum sententiarum edidit, quàm sua loca Theologica ediderit Canus, affirmat in 4. distinct. 26. quæst. 2. art. 3. suo tempore non defuisse aliquos, qui disputare inciperent, formam essentialem Sacramenti Matrimonij esse illa verba Sacerdotis: *Ego vos coniungo*; sed tamen nullum adhuc fuisse, qui eam sententiam scriptis mandare ausus esset.

Ex quo intelligimus, Cani opinionem esse omninò singularem, & nouam: ex quo rursus efficitur, aut Cani opinionem falsam esse, aut certè totam Ecclesiam in re grauissima multis seculis errasse. Nã si Cani opinio vera esset, errassent Theologi omnes, qui docebant Matrimonia clandestina, & alia sine Ministro Ecclesiastico celebrata, vt vera Sacramenta habenda, ac veneranda esse. Errantibus autem Theologis, errassent etiam Parochi, & Episcopi, & ipsorum populi: iudicium enim Theologorum in rebus sacris, Pastores vt plurimum sequi solent. Immò Canus ipse, loco notato affirmat, Cõcilium Florentinum nihil de materia, & forma huius Sacramenti definire voluisse, quia nihil de ea re à Theologis definitum inueniebat. Quod si Concilia Oecumenica, iudicia cõmunia Scholarum sequuntur, quantò magis priuatim singuli Pastores id facient? Id ergo absurdi sequitur ex opinione Cani, vt multis iam sæculis contractus merè ciuilis pro Sacramento Dei falsò in Ecclesia Catholica habitus sit.

Quòd verò ille dicit, Theologos nihil certi de Matrimonij Sacramento scribere, in varias opiniones discedere, & quæstionem istam ex professo non tractasse: nihil eius caussam iuuare potest. Theologi enim, etiamsi de materia Sacramenti huius diuersas opiniones sequantur, tamen de forma, & de Ministro nulla apud eos dissensio est, & ideò quæstionem ex professo non instituunt, sed simpliciter affirmant id quod veritas habet, quia res ista semper in Ecclesia certissima fuit, neque venit in mentem vlli, vt id in controuersiam reuocaret.

TERTIO probatur ratione. Aut Matrimonia inter legitimas personas, easq; Christianas, sine noua illa forma à Sacerdote prolata, continent vinculum insolubile vnius cum vna, vel nõ continent.

Si continent, ergo sunt vera nouæ legis Sacramenta, nam illud vinculum est res Sacramenti, vt Augustinus docet, libro de bono coniugali, cap. 7. & illa est caussa, cur Matrimonia infidelium etiam legitima & consummata, solui possint per conuersionem alterius coniugis, 1. Corinth. 7. quia nimirum non sunt Sacramenta. Itaque illud vinculum omninò insolubile, est res supernaturalis, & Sacramenti diuini effectus: quocirca vbi ille est, ibi etiam Sacramentum necessariò esse debet.

Si verò non continent illud vinculum, ergo

solui

folui poſſunt, faltem in aliquo caſu, vel cum Eccleſiæ diſpenſatione; & multæ etiam vxores duci poſſunt à Chriſtianis, modò ſine benedictione ſacerdotali ducantur. Nam ſi vinculum vnius cum vna inſolubile ex Sacramento naſcitur, & hic nullùm eſt Sacramentum, quid prohibet iſta Matrimonia multiplicari, vel ſolui? At inauditum eſt in Eccleſia Catholica, vt legitimè contracta, & conſummata Matrimonia per vllam diſpenſationem ſoluantur, aut multiplicentur, etiamſi abſque vllo miniſterio Sacerdotum celebrata ſint. Immò Concilium Tridentinum, ſeſſ. 24. in decreto de Matrimoniis clandeſtinis, ea de cauſſa inhabiles fecit homines Chriſtianos ad ea Matrimonia contrahenda, quia iudicabat non poſſe vlla ratione diſſolui Matrimonia, quamuis clandeſtina, ſi legitimè contraherentur; & tamen videbat expedire omninò, vt eiuſmodi Matrimonia, vel non fierent, vel facta dirimerentur.

CAPVT OCTAVVM.

Soluuntur argumenta Cani.

IAM ad CANI argumenta reſpõdeamus. PRIMA obiectio: *Non poteſt ex Scriptura, vel traditione probari, Matrimonium prophanè contractum ſine Miniſtro Eccleſiaſtico, eſſe Sacramentum: ergo ſi Matrimonium reuera Sacramentum eſt, oportet illud præter ciuilem contractũ habere formam aliquam ſacram, & Miniſtrum Eccleſiaſticum.*

RESPONDEO; Scriptura, & traditio neque Matrimonium prophanè contractum, neq; Matrimonium cum forma ſacra à Miniſtro Eccleſiaſtico pronunciata, docent eſſe Sacramentum, ſed generatim ſolùm loquuntur, ac Matrimonium Chriſtianorum Sacramentum eſſe teſtantur: nuſquam enim in Scriptura, aut etiam in Concilio vllo, aut ſacro Doctore inueniet Canus, formam Sacramenti Matrimonij eſſe verba ſacra, quæ à Sacerdote pronunciantur. Quare, ſi argumentum aliquid probaret, probaret nullum eſſe Matrimonij Sacramentum, aut certè non poſſe hoc Sacramentum ex diuina Scriptura, vel traditione defendi. Sed nihil horum probat: nam Concilia, & Patres Scripturam diuinam, quæ de Sacramento Matrimonij loquitur, ſemper intellexerunt de ipſo contractu ciuili Matrimonij, quatenus à Chriſto per additionẽ gratiæ ad Sacramenti dignitatem euectus, & tranſlatus fuit.

SECVNDA obiectio: *In Concilio Florentino definitum eſt, omnia Sacramenta rebus, & verbis conſtare. In Matrimonio prophanè contracto ſine Miniſtro Eccleſiaſtico, ſæpè nulla ſunt verba, ſed ſoli nutus, aut litera, aut ipſa copula coniugalis; non igitur tale Matrimoniũ Sacramentum eſſe poteſt. QVOD ſi quis reſpondeat, nutum, & literas, & copulam, vicem verborum gerere: cõtrà obiici poteſt, eadem ratione probari poſſe, licere Sacerdoti muto nutibus abſol-*A *uere, aut Epiſcopo muto nutibus Ordines ſacros conferre. Et præterea abſurdiſſimum eſſe videtur, vt copula vicem ſuppleat formæ Sacramentalis, cùm in ea Spiritus ſanctus non adſit, vt habetur Can. Connubia 32. q. 2.*

RESPONDEO, in Concilio Florentino per verba, quæ ad omnia Sacramenta requiruntur, intelligi non ſolùm verba propriè dicta, ſed etiam ea ſigna, quę vicem verborum gerunt. Nam ideò idem Concilium, cùm ſingula Sacramenta ſigillatim exponeret, non dixit, in Matrimonio neceſſariò verba requiri; ſed ait regulariter verba coniugum adhiberi. Addidit verò illud (*Regulariter*) quia nonnunquam nutus adhibẽtur, quæ locum verborum teneant.

B Neque inuſitatum eſt, aut præter Scripturæ diuinæ morem, vt per nutus homines loqui dicantur, & proinde nutus verborum vicem teneant: nam Ioan. 13. *Innuit Simon Petrus Ioanni, & dixit.* quem locum enarrans Auguſtinus, ſcribit, Petrum innuendo dixiſſe, & ipſos nutus à diuina Scriptura verba appellari.

Ad ea quæ Canus obiicit, de Sacramento Pœnitentiæ, & Ordinationis, RESPONDEO, magnum eſſe diſcrimen inter ea Sacramenta, & Matrimonium. Sacramentum enim Pœnitentiæ habet formam iudicij: in iudicio autem ex tribunali ſententia pronuncianda eſt; neque vnquã eſt auditum, vt iudex mutus conſtitueretur. PRÆTEREA debet Sacerdos confitentem audire; C examinare; ſigna Pœnitentiæ in ipſo cernere; propoſitum non peccandi, & pro præteritis ſatisfaciendi in ipſo cognoſcere: quæ omnia requirunt pręſentiam vtriuſque, & vt Sacerdos audire, & loqui poſsit. Pari ratione Epiſcopus Ordines collaturus, debet præſentes habere ordinandos, vt eis manus imponat, & inſtrumenta ſacra tangenda offerat: debet etiam verbis formam pronunciare, vt certa poteſtas, quæ per Ordinationem confertur, exprimatur. DENIQVE (ſi nihil haberemus aliud) Eccleſiæ vſus ſatis oſtendit, neque Abſolutionem, neque Ordinationem vel à muto, vel ab abſente cõferri poſſe. At verò Matrimonium formam habet contractus: contractus autem ex natura ſua, & ex conſuetudine id habet, vt etiam inter mutos, vel D abſentes celebrari poſsit.

Ad illud de copula, iam autè reſponſum eſt, quæſtione ſuperiore: nam illud etiam Caluinus obiecerat.

TERTIA obiectio: *Sacramenta ſunt cæremoniæ ſacræ, & actus religionis. At Matrimonium prophanè contractum ſolis verbis coniugum, nihil habet ſacri; non igitur tale Matrimonium Sacramentum dici poteſt.*

RESPONDEO, Matrimonium ex ſe quidem res eſt naturalis, & ciuilis: tamen ex adiuncta ſignificatione, & efficientia gratiæ, planè ſacrum eſt. Quare verba illa: *Ego te accipiam in meam, Ego te accipiam in meum*, non eandem vim habent apud Ethnicos, & apud fideles: apud illos enim ſolum contractum ciuilem efficiunt, & ideò verba

sacra propriè dici nequeunt; apud Christianos autem, quia vnionem significant nō solùm corporum, sed etiam animorum, ad similitudinem vnionis Christi, & Ecclesiæ, & sanctificant homines, sacra verba meritò dicuntur, & sunt. Neque obstat, quòd interdum à coniugibus nihil sacrum cogitantibus dicuntur. Nam etiam verba Baptismi aliquando ab infidelibus sine vlla religione pronunciantur, & tamen quia ex institutione sua verba sunt sacra, & cum intentione faciendi quod Ecclesia facit, pronunciantur, Sacramentum efficiunt.

Quarta obiectio: *In omnibus Sacramentis, ex declaratione Florentini Concilij, requiritur certus Minister, qui Sacramentum cōferat: At in Matrimonio prophanè contracto nullus est Minister; non igitur tale Matrimonium est Sacramentum.*

Respondeo, Concilium Florentinum, Ministrum quidem requirit, sed non negat posse in eundem hominem concurrere Ministri, & suscipientis personam: immò hoc ipsum idem Concilium apertè docuit, cùm ait, caussam efficientem Matrimonij esse consensum coniugum per verba ipsorum expressum. Neque obstat, quòd in aliis Sacramentis distinguatur Minister à suscipiente. Nam vt suprà diximus, id proprium est Matrimonij, quia contractus quidam est: natura enim contractus id exigit, vt ipsi contrahentes sui contractus sint caussa.

Quinta obiectio: *Fideles nō se existimant sacrilegos, quo tempore sic prophanè contrahunt, si fortè gratia Dei careant: in animis igitur fidelium inscriptum est, eiusmodi contractum non esse Ecclesiæ Sacramentum.*

Respondeo, non video, quemadmodum antecedens argumēti sui Canus probare possit: nam contrarium eius, quod ipse assumit, multò probabilius est. Cùm enim in Catechismis passim omnes legant, septem esse Sacramenta, atq; vnum ex eis esse Matrimonium, neque vnquam vel in Catechismis legerint, vel in concionibus audierint, non omnia Matrimonia, sed tantùm quædam esse Sacramenta; credibile est fidelem populum communiter in ea sententia esse; vt omnia Matrimonia legitima Sacramenta esse censeat: & proinde sacrilegium in eius Sacramenti violatione committi non dubitet.

Neque obstat, quod nonnulli ad Matrimonium suscipiendum accedant multis peccatorum sordibus inquinati: nam multi etiam contrà inueniuntur, qui nulla ratione audent Matrimonium contrahere, nisi peccatorum confessione antè præmissa. Deinde si tam multi sunt qui sacra vasa diripiunt, qui templa polluunt, qui alia sacrilegia apertè committunt, etiamsi ea sacrilegia esse non dubitent: quid mirum, si hoc sacrilegium nonnulli facilè perpetrent, siue sacrilegium esse sciant, siue etiam fortasse nesciant?

Sexta obiectio: *August. in epist. 23. ad Bonifacium, scribit, res ipsas corporeas, quibus Sacramenta con-* A *stant, imaginem & similitudinem gerere eius sanctificationis, cuius signa & caussa esse dicuntur, vt Baptismi lotio externa, internam purgationē, & Eucharistia externa manducatio, internam refectionem designant, & suo modo efficiunt. At Matrimonium ciuile, & prophanum, nec sanctificationis imaginem gerit, neque ad sanctificandum sub quadam externa sanctitatis specie exhibetur: non est itaque propriè Sacramentum.*

Respondeo; Matrimonium ciuile, non quidem vt ciuile, sed vt à Christo euectum ad ordinem rerum sacrarū, pulcherrimè refert imaginem coniunctionis Christi cum Ecclesia, & cum anima vniuscuiusque per gratiam, & charitatem: id enim repræsentat externa viri, & vxo- B ris societas, quam materiam huius Sacramenti esse diximus, vt est lotio in Baptismo, & species panis in Eucharistia. Ad eandem vnionem Christi cum anima non solùm significandam, sed etiam efficiendam, Matrimonij Sacramentum adhiberi, suprà docuimus: quare falsa est assumptio argumenti contrarij, quam sanè auctor probare debuisset; non simpliciter, vt fecit, asserere.

Septima obiectio: *Verba, ex Concilio Florētino, forma Sacramentorum sunt: At fieri nequit, vt res nō sacra Sacramentum perficiat: verba igitur sacra, Sacramētorum forma esse debent. At in Matrimonio prophanè contracto nulla sunt verba sacra: non igitur tale Matrimonium Sacramentum appellari potest.*

C Assumptionem, quam negandam esse facilè Canus animaduertit, probat; quia si vlla essent eiusmodi verba, illa certè essent: *Ego te accipio in meam, &c.* Hæc autem non esse verba Sacramentalia, multis rationibus cōtendit. Primo, quia verba eius, qui suscipit Sacramentum, materia esse possunt, forma autē nullo modo, cum forma ab agente in passum mediantibus caussis administris introducatur.

Secundo, quia licet materia Sacramentorum res aliqua naturalia esse posit, forma tamē, quæ dat esse Sacramento, necessariò supernaturalia esse debet; illa autem verba: *Ego te accipio in meam,* vndique naturalia sunt, & ab omnibus gentibus vsurpata.

D Tertio, forma Sacramenti significat eum spiritualem effectum, cuius caussa Sacramētum esse dicitur. At illa verba: *Ego te accipio in meam,* nullius effectus spiritualis signa sunt.

Quarto, verba quæ sunt forma Sacramenti, diuina institutione determinata sunt, nec possunt hominum arbitrio mutari: at verba, quibus Matrimonium cōtrahendum sit, nulla sunt omninò definita.

Quinto, quando verba aliqua sunt forma Sacramenti, si nutus, vel Scriptura, vel aliud quodlibet signum, eorum verborum loco substituitur, inania actio est. At si contrahentes loco verborum, nutus vel Scripturam subiiciant, æquè conficiunt Matrimonium, ac si verbis vterentur.

SEXTO, nomen Sacramenti pro materia accipi solet, pro forma non item: Baptismus enim dicitur ablutio, non illa verba: *Ego te baptizo, &c.* At illa verba: *Ego te accipio in meam, &c.* dicuntur Matrimonium, seu Matrimonij Sacramentum: est enim Matrimonium contractus, qui ex amborum coniugum verbis constituitur. Verba igitur illa, materia Sacramenti sunt, non autem forma. A

RESPONDEO, nego verba illa: *Ego te accipio in meam, &c.* non posse esse formam Sacramenti. Ad PRIMAM probationem RESPONDEO, non esse impossibile, neque absurdum, vt aliquando idem sit agens, & patiens, præsertim secundum partes diuersas: potest enim vnusquisque manibus sibi ipse pedes ligare, vel soluere, vel abluere, immò & vna manu alteram soluere, ligare, abluere; eodem igitur modo poterit verbis, & lingua se ipse alteri tradere, quod in Matrimonio solum requiritur. Quare si Cani argumentum valeret, probaret etiam Matrimonium, vt contractum ciuilem, esse impossibile: neq; enim potest Matrimonium contrahi, quin se ipsi coniuges ligent; & proinde forma contractus in ipsum eundem inducatur vt patientem, qui eam formam producit, atque inducit vt agens. Cur autem fieri nequeat, vt quis se ipse baptizet, aut confirmet, aut ordinet, aut inungat, &c. non est ea caussa, quam hoc loco adfert Canus; facillimum enim esset, vt quis se ipse aqua aspergeret, ac diceret; Ego me baptizo, &c. & idem de aliis Sacramentis: sed quia repugnat in eis ratio signi, vt suprà diximus, quæ non repugnat in Sacramento Matrimonij. B C

Ad SECVNDAM probationem RESPONDEO, tam materiam, quàm formam Sacramenti esse rem naturalem, si Physicè consideretur, & supernaturalem, si consideretur Sacramentaliter. Non enim verba solùm, sed etiam ablutio, inunctio, &c. significationem habent supernaturalem ex diuina institutione: id quod etiam Canus admittit, vel potiùs in argumentum assumpsit, obiectione sexta; quare inanis est distinctio, qua hoc loco vtitur. Et sicut ipse admittit illa verba: *Ego te accipio in meam*, esse materiam Sacramenti, licet sint verba aliquo modo humana, & naturalia; ita poterat admittere esse formam. Nam quemadmodum ille cogitur dicere, verba illa, quatenus materia Sacramenti sunt, esse sacra, & supernaturalia, ratione nonæ significationis à Deo institutæ; ita nos dicimus verba illa, vt Sacramenti formam, esse sacra, & supernaturalia, &c. D

Ad TERTIAM RESPONDEO, verba illa ex diuina institutione significare effectum spiritualem, nimirum spiritualem vnionem Christi cum Ecclesia, & cum anima; quod idem cogitur Canus dicere de iisdem verbis, quatenus, ipsius opinione, materia sunt: nam etiam materia significare debet.

Ad QVARTAM RESPONDEO, verba Sacramentalia determinata esse quoad sensum, non quoad numerum syllabarum, vel sonum vocis: alioqui non possent linguis diuersis Sacramenta celebrari. Sic igitur in Sacramento Matrimonij verba determinata sunt, quæ mutuum consensum sufficienter exprimant, siue id pluribus, siue paucioribus vocibus fiat.

Ad QVINTAM RESPONDEO, tunc solùm non posse subiici nutus loco verborum, quando forma Sacramenti est solum verbum propriè dictum: at in Matrimonio id peculiare est, vt forma sint tam verba propriè dicta, quàm etiam impropriè, vt nutus: vt suprà diximus in solutione secundæ obiectionis.

Ad SEXTAM RESPONDEO, argumento illo tantùm probari, verba cõiugum esse materiam, non autem probari esse etiam formam. Nam si id, quod materia est tantùm Sacramenti, Sacramentum nominari potest; quantò magis Sacramentum nominari poterit id, quod simul materia est, & forma?

DEINDE verba illa: *Ego te accipio in meam*, Matrimonium appellari, est omninò inauditum; Matrimonium enim definitur, maris & fœminæ coniunctio, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Sic definit Alexander III. cap. Illud, de præsumptione, & ante eum Institianus, Institut. de pat. potest. in principio, & eam definitionem Theologi, & Canonistæ passim recipiunt. Quare verba illa: *Ego te accipio in meam*, caussa Matrimonij sunt, sed non sunt ipsa Matrimonium; proinde argumentum contra auctorem suum pugnat, probat enim illa verba: *Ego te accipio in meam*, non esse materiam huius Sacramenti, sed potiùs formam, cùm Sacramentum de materia dicatur, de his autem verbis non dicatur.

VLTIMA obiectio sumitur ex auctoritate Theologorum, Patrum, ac Pontificum: contendit enim Canus, non esse sententiam nostram communem omnibus Theologis. Atque ex tanto numero Doctorum, producit solùm tres, aut quatuor, ac deinde addit multa loca Pontificum, & Patrum ex iure Canonico deprompta, quæ nihil ad rem faciunt. Respondeamus ad singula.

PRIMO adducit Gulielmum Parisiensem, qui in libro de Sacramentis, tractat. de Matrimonio, cap. 9. quæst. 1. negat Matrimonium veri nominis Sacramentum esse, & Sacramentalem virtutem habere, nisi sacerdotali ministerio consecratũ fuerit. Huic testimonio similes sunt nonnullorum Canonistarum sententiæ, qui Sacramentum Matrimonij gratiã conferens constituunt in benedictione Sacerdotali, & precibus, quæ super cõiugatos fundi solent, quorum Canonistarum sententiam affirmat Canus hoc loco probabiliorem esse, quàm sententia Theologorum sit.

RESPONDEO, duplex est benedictio sacerdotalis in Matrimonio. VNA, quæ datur in contractu de præsenti, cùm Sacerdos dicit: *Ego vos coniungo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, & hæc ferè in domo priuata dari solet. ALTERA est benedictio, quæ datur in templo tempore Missæ, cum adiunctis variis precibus.

Si de priore loquatur Canus, de qua sanè loqui visus est in tota superiore disputatione, nullum habet auctorem, quem pro sua sententia proferat: nam Gulielmus Parisiensis, & Canonistæ, loquuntur de benedictione, & precibus, quæ adhibentur tempore sacrificij in templo. Si de posteriore loquatur, habet quidem auctores prædictos, sed illi & pauci sunt, & nullo modo cum omni Schola Theologorum conferendi. Et præterea in manifesto errore versantur: nam illam benedictionem posteriorem, exploratum ac certum est, Sacramentale quid esse, non autem Sacramentum, cùm in ea benedictione nulla sint verba, quæ forma Sacramenti esse videantur; & cùm ea benedictio secundis nuptiis non detur, quæ tamen omnium iudicio vera Sacramenta sunt; & cùm absque peccato omitti possit, modò negligentia & contemptus absit, vt patet ex canon. Nostrates 30. quæst. 5.

ADDE quod fundamentum Canonistarum debilissimum est; probant enim sententiam suam ex cap. In Ecclesiæ. de simonia, vbi prohibentur Sacerdotes accipere pecunias pro benedictione nubentium, quia ea benedictio Sacramentum est. Sed eo loco vocatur benedictio nubentium, Sacramentum largo modo; vt etiam ibidem Sacramenta vocãtur, id est, cæremoniæ sacræ, exequiæ defunctorum, officiũ sepulturæ, deductio Episcopi ad suam sedem, & alia id genus.

SECVNDO obiicit Canus Patres Concilij Coloniensis, qui aliam formam Sacramenti requirunt, quàm Scholastici requirere solent. SED ad hoc suprà respondimus cùm Kemnitium refutaremus: ostendimus enim ex verbis ipsis Enchiridij, nomine Concilij Coloniensis editi, formam huius Sacramenti esse verba, quibus coniuges mutuum consensum exprimunt.

TERTIO obiicit Canus Petrum Paludanum, qui in 4. dist. 5. q. 2. scribit, non peccare cõiuges, qui Matrimonium contrahunt in peccato mortali existentes. Ex qua sententia colligitur, Matrimonium ciuiliter cõtractum, non esse Sacramentum, neque enim auctor ille tam imperitus erat, vt nesciret Sacramentum Matrimonij sine sacrilegio suscipi non posse ab iis, qui in peccato mortali existunt.

RESPONDEO, Petrus Paludanus in illo ipso loco quem Canus citat, apertis verbis docet, Sacramentum Matrimonij ministrari ab ipsis coniugibus, consensum suum inuicem exprimentibus, cùm in eo consensu signis expresso essentia Matrimonij consistat. Quare mirum est, cur

A Canus velit nos potiùs ex consequentia quadam ipsius, colligere Paludani sententiam, quam ex propriis verbis illius. Portò Paludanus eo loco non loquitur de coniugibus, vt Sacramentum Matrimonij recipiunt, sed vt illud ministrant: siquidem probare volebat, non semper peccare Ministrum, qui in peccato existens Sacramentum dispensat, vt in casu necessitatis. Sed quidquid sit de hac eius sententia, dubitari non potest de mente eius in quæstione, quam nunc tractamus.

QVARTO obiicit S. Thomam, quem duobus in locis sententiæ suæ subscribere Canus affirmat. VNVS locus est in 4. dist. 1. q. 1. art. 3. vbi

B S. Thomas docet, ad Pœnitentiam quatenus virtus moralis est, & ad Matrimonium, vt est in officium naturæ, non requiri determinata verba, sed signa, & nutus quoslibet sufficere. At verò vt Pœnitentia, & Matrimonium Sacramenta sunt, in dispẽsatione Ministrorum Ecclesiæ constituta, requiri determinata verba. ALTER locus est lib. 4. contra Gentes, cap. 78. vbi S. Thomas probat, Matrimonium esse Sacramentum, quia per Ministros Ecclesiæ dispensatur, & quædam benedictio nubentibus datur.

RESPONDEO, prior locus si quid probat, probat solùm ad Sacramẽtum Matrimonij non sufficere nutus, sine quæcunq; alia signa, sed necessaria esse verba, vt in omnibus aliis Sacramẽ-

C tis; at non probat, Matrimonium non esse Sacramentum, nisi verba illa à Ministro Ecclesiastico proferantur, cùm idem S. Thomas distinct. 26. q. 2. art. 1. ad 1. disertis verbis dicat, formam Sacramenti esse verba coniugum: benedictionem autem Sacerdotis non esse de essentia huius Sacramenti. ADDE, quod idem S. THOMAS in secundo scripto in quartum, dist. 1. q. 1. art. 3. cum posuisset verba suprà scripta, quæ habentur etiam in primo scripto, addidit: *Vel dicendum, quod in his, vt Sacramenta sunt, requiruntur aliqua signa loco verborum*, ex quo loco intelligimus S. Thomam non certum fuisse prioris opinionis.

In posteriore loco sanctus Thomas probat Matrimonium esse Sacramẽtum à signo, & coniecturis, vt etiam nos suprà fecimus: est enim

D signum huius rei, quod Matrimonium sacerdotali benedictione ornetur, & quod ad Ecclesiæ Ministros pertineat caussas Matrimoniales iudicare.

QVINTO profert testimonia grauissimorum auctorum. Euaristi in epist. 1. Calixti in epist. ad Episcopos Galliæ, Syricij in epistol. ad Himerium. Hormisdæ apud Gratianum 30. quæst. 1. can. Nullus. Nicolai apud eundem Gratianum 31. q. 2. can. Lotharius. Ambrosij, lib 9. epistol. 70. ad Vigilium. Isidori, lib. 2. de officiis Ecclesiast. cap. 19. DENIQVE testimonia Conciliorum quorundam, vt Carthaginensis IV. can. 13. Lateranensis, vt habetur cap. In Ecclesiæ corpore. extra. de simonia. Viennensis, vt habetur in

Cle-

Clementina Religiosi, de priuilegiis. Lugdunensis 35.q.3.can.Nulli. & Constantiensis in fine ipsius Concilij. Quæ sanè testimonia, si quid haberent contra sententiam nostram, meritò nos terrerent.

AT nihil omninò habent, (vno Euaristi testimonio excepto) nisi, in Matrimonio adhiberi solere, vel debere benedictionem sacerdotalem, & alias eiusmodi cæremonias: quod etiam nos libentissimè accipimus, & contra hæreticos defendimus. Esse autem eas cæremonias de essentia Sacramenti, aut Matrimonium per verba de præsenti inter fideles cōtractum, non esse Sacramentum, in nullo eorum testimoniorum innenitur: immò in Concilio Lateranensi, vnde sumptum est illud capit. In Ecclesiæ, de simonia, vocatur quidem benedictio nubentium, Sacramētum, sed tale Sacramentum, quale est etiam officium sepulturæ, exequiæ defunctorum, deductio Episcopi ad suam sedem, & similia.

Vnus est Euaristus, qui in epistol. 1. & apud Gratianum 30. q. 5. can. Aliter, Matrimonia sine Sacerdote contracta videtur dicere, non esse Matrimonia, sed adulteria, vel stupra, vel fornicationes.

SED ad hoc testimoniū rectè exponitur à Theologis, & Canonistis, qui docent, loqui Pontificem de Matrimonio legitimo in foro exteriore. Ecclesia enim non iudicat Matrimonium legitimum, sed fornicationem in foro exteriore, nisi testibus probari possit, tametsi sciat in foro cōscientiæ esse verissimū Matrimonium, si vtriusque coniugis consensus interuenerit. Quod autem Euaristus Matrimonia clandestina iudicet illegitima, quia præsumitur defuisse mutuus consensus in coniugium, perspicuum est ex vltimis verbis epistolæ, vbi legimus Matrimonium esse illegitimum, nisi voluntas propria suffragata fuerit, & vota succurrerint legitima.

Hanc autem solutionem admittere cogitur Canus, nisi velit contra decretum Tridentini Concilij credere, Matrimonia clandestina non fuisse vera coniugia, sed adulteria, vel stupra, aut fornicationes. Euaristus enim Matrimonia illa occulta non solùm negat esse Sacramenta, quod Canus audire cupit, sed etiam affirmat esse adulteria, stupra, fornicationes; quod nisi intelligatur in foro exteriore tantùm, manifestum errorem continet, vt Concilium generale, cui Canus, vt verè Catholicus, parendum esse non dubitabat, apertissimè definiuit.

CONTROVERSIA TERTIA.

De vnitate coniugij.

CAPVT NONVM.

De polygamia multarum vxorum successiuè.

SEQVITVR controuersia TERTIA, de vnitate Matrimonij, siue de polygamia, quæ vnitati opponitur. Duæ sunt partes principales huius controuersiæ. VNA, de polygamia multarum vxorum successiuè. ALTERA, de polygamia multarum vxorum simul.

De polygamia multarum vxorum successiuè, quarum videlicet vna alteri succedat, duo sunt, quæ nobis hæretici huius temporis obiiciunt. PRIMVM est, quod polygamos non admittamus ad sacros Ordines.

SED de hac re differuimus in primo libro de Clericis, vbi ostendimus, Paulum, vnius vxoris virum, id est, qui non plures vxores habuerit, Episcopum, Presbyterum, & Diaconum ordinari voluisse, 1. Timoth. 3. & Tit. 1.

ALTERVM est, quod prohibeamus Christianis istam polygamiam. Kemnitius enim in 2. parte Exam. pag. 1226. scribit, Catholicos existimare, secundas nuptias non debere benedici, eo quòd Sacramento careant, & fornicationes sint, ac prostitutiones; & allegat decretum Gratiani, can. Hac ratione. & can. Quomodo 31.q.1.

SED hæc est manifesta calumnia. Fuit quidem antiquus error Montani, vt refert S. Augustinus in lib. de hæresibus, cap. 26. & Tertulliani, vt patet ex lib. eiusdem de Monogamia, & Nouatianorum, teste Theodoreto, lib. 3. de fabulis hæreticorum, secundas nuptias esse illicitas: Catholici verò, & verbo, & facto docent secundas nuptias, immò etiam tertias, & quartas, & alias deinceps esse licitas, & vera Matrimonia, atque adeò Sacramenta.

Id quod ex Apostolo manifestè colligitur, qui Roman. 6. affirmat; Mulierem viro suo mortuo non fore adulteram, si alteri viro nupserit: & 1. Corint. 7. dicit: *Si dormierit vir eius, cui vult nubat, tantùm in Domino.* Quem locum diligenter expendit Augustinus libro de bono viduitatis, cap. 12. vbi obseruat, B. Paulum non dixisse: Si dormierit primus vir, aut secundus, aut tertius; sed indefinitè; *Vir eius.* Proinde semper nubere licet mortuo marito, quotus tandem fuerit. Idem Apostolus, 1. Timoth. 5. viduas iuniores hortatur, vt secundò nubant, ob incontinentiæ periculum.

PRAETEREA Concilium Nicænum can. 8. iubet Nouatianos non recipi, cùm ad Ecclesiam redeunt, nisi polliceantur se communicaturos etiam cum iis qui fortè secundas nuptias experti fuerint.

Huc ACCADVNT testimonia Patrum, Ambrosij in lib. de viduis, Hieronymi in epistol. ad Gerōtiam, Augustini in lib. de bono viduitatis, Chrysostomi hom. 20. in epist. ad Ephes. & aliorum, qui secundas nuptias apertè probant, licet illis continentiam præferant.

DENIQVE Concilium Florentinum in instructione Armenorum (iuxta fidem eius, qui summam Conciliorum collegit) non solùm secundas, & tertias, sed etiam quartas, & alias deinceps nuptias, licitas esse declarauit.

Ad id, quod obiicitur de benedictione, RESPONDEMVS, verissimum esse, secundas nuptias non benedici; sed caussam huius rei, non esse, quia secundæ nuptiæ careant Sacramento. Nam illud primum, id est, secundas nuptias non debere benedici, affirmant grauissimi auctores, Patres Concilij Neocæsariensis, can. 7. Ambrosius, siue quicunque fuit auctor, in 7. cap. prioris ad Corinth. & in 3. caput prioris ad Timoth. Augustinus sermon. 243. de tempore. Isidorus lib. 2. de officiis diuinis, cap. 19. Alexander III. & Vrbanus III. extra. de secundis nuptiis, cap. Capellanum, & cap. Vir autem. At ideò secundas nuptias non benedici, quod Sacramento careant, Patres citati non dicunt, neque est verum: benedictio enim illa ad Sacramenti essentiam non pertinet, vt suprà ostendimus. Caussa autem, cur secundę nuptię non benedicantur, est, quia benedictio in primis nuptiis data non perit, neque debent iterum benedici, qui semel benedicti fuerunt, vt Vrbanus docet loco notato.

AD loca, quæ obiecit Kemnitius, facile est respondere. Nam vel Canonum illorum auctores Kemnitius reprehendit, vel Gratianum collectorem. Si auctores Canonum: cum antiquissimis Patribus bellum gerit, non cum Scholasticis, vel recentioribus Doctoribus: tres enim Canones, qui in secundarum nuptiarum reprehensionem eo loco citantur, deprompti sunt ex auctoribus, qui ante mille & centū, vel mille & ducentos annos vixerunt. Si collectorem Kemnitius accusat; iniquus, & improbus est, cùm eodē loco Gratianus apertè contrarium afferat, & multa testimonia Hieronymi, & Augustini adducat, vt probet non solùm secundas, sed etiam quartas, & vlteriores nuptias licitas esse.

Sed expendamus etiam Canones à Gratiano citatos. PRIMVS est Concilij NEOCÆSARIENSIS ante annos M. C C. celebrati: nam in eo Concilio, canon. 7. prohibentur Presbyteri interesse celebritati secundarum nuptiarum, cùm pœnitentia iniungenda sit iis, qui sæpius nubunt.

A Hunc Canonem aliqui intelligunt de iis, qui simul plures vxores habere volunt: quod esse contra Euangelium in sequenti capite demonstrabimus. Alij eundem Canonem de iis intelligunt, qui sæpius nuptias contrahunt successiuè, atque hos non peccare affirmant, quòd sæpius nuptias appetant; sed quòd in secundis nuptiis eam celebritatem adhiberi velint, quæ solùm in primis, de more Ecclesiæ, adhibenda est; & ideò pœnitentiam iniungendam illis esse à Presbyteris, à quibus ad eam celebritatem inuitantur. Potest etiam fieri, vt antiqui illi Patres, qui aliis etiam in rebus seueriores erant, ob signum incontinentiæ notandos aliqua pœnitentia esse voluerint eos, qui sæpè Matrimonia con-

B trahunt: nam Concilium Laodicenum, can. 1. fatetur, legitimas esse secundas nuptias, & tamen iniungit certi temporis pœnitentiam iis, qui secundas nuptias appetunt. Sed quæcunque fuerit eorum Patrum mens, Concilium fuit particulare, cui rectè opponi potest Concilium Nicænum generale, can. 8. in quo secundæ nuptiæ apertissimè approbantur.

SECVNDVS Canon tribuitur CHRYSOSTOMO, sed reuera non sancti Ioannis Chrysostomi, sed alterius cuiusdam est, cuius exstat opus imperfectum in Matthæum: quod opus aut est hominis hæretici, aut est ab hæreticis corruptum, siquidem multa continet cum doctrina Ortho-

C doxa pugnantia.

Verba præsentis Canonis habentur serm. 32. in cap. 19. Matthæi, vbi auctor ille scribit, secundas nuptias ab Apostolis præcipi ob incōtinentiam hominum, sed reuera fornicationem esse. Quæ verba nonnulli ita exponunt, vt velint eum auctorem per hyperbolem vocasse fornicationem secundas nuptias, non quòd reuera fornicatio sit, secundò nubere, sed aliquid minus bonum, quàm in viduitate permanere. Sed quidquid sit de auctoris illius mente, certum est eius verba non habere in dogmatibus auctoritatem: præsertim, cùm verus Chrysostomus, homil. 20. in epistola ad Ephesios, dicat, secundas nuptias non posse damnari.

POSTREMVS Canon S. HIERONYMI est,

D in lib. 1. aduersus Iouin. vbi tam multa scripsit, in laudem virginitatis, & continentiæ, vt visus sit nonnullis non modò polygamiam, sed etiam nuptias absolutè damnare.

Ceterùm in Apologia ad Pammachium, pro libris aduersus Iouinianum, disertis verbis scripsit: *Non damno bigamos, immò nec trigamos, et si dici potest, octogamos, &c.* & in cōment. cap. 1. ad Tit. dicit, librum de Monogamia Tertulliani, vbi secundæ nuptiæ damnantur, esse hæreticum: & in epist. ad Gerōtiam de Monogamia: *Quid igitur?* inquit, *dānamus secunda Matrimonia? minimè; sed prima laudamus: abiicimus de Ecclesia Digamos? absit; sed Monogamos ad continentiam prouocamus.* Itaque sanctus Hieronymus non illicitas secundas nuptias esse censebat;

sebat; sed si quando vehementiùs ad Monogamiam hortabatur, id faciebat tum amore pudicitiæ, quo sanctissimus ille vir mirè ardebat, tum ob incōtinentiam multorum, qui non contenti secundo, aut tertio, vel etiam quarto Matrimonio, vsque ad vicesimum aliquando progrediebantur: refert enim in eadem epistola ad Gerontiam, Damasi tempore fuisse Romæ par coniugum, quorum alter viginti vxores sepelierat, altera maritos viginti, & vnum.

Vnus tamen adhuc scrupulus remanere videtur. Nam cùm Catholici doceant, Bigamos defectu Sacramenti non posse ad sacros Ordines promoueri, videtur secundum Matrimonium apud Catholicos, vt Kemnitius dicebat, Sacramento carere.

RESPONDEO, Bigami, defectu Sacramenti, sacris initiari nequeunt, non quod eorum Matrimonium Sacramentum non sit, sed quod perfectione quadam Sacramenti careat. Qui enim Monogamus est, significat Christum ita esse vnum vnius coniugis virum, vt nunquam alteram habuerit: qui autem Bigamus est, significat quidem Christum esse vnum vnius, quod ad Sacramentum sufficit: sed non significat ita esse vnius, vt non fuerit alterius; & tum defectu huius significationis, tum ob alias caussas, de quibus egimus in disputatione de Bigamia Clericorum, Bigami ad sacros Ordines non assumuntur.

CAPVT DECIMVM.

De polygamia multarum vxorum simul.

NVNC, vt ad ALTERAM partem huius controuersiæ veniamus; primus qui inter Christianos polygamiæ aditum patefecit, videtur fuisse Valentinianus Imperator, alioqui pius & Catholicus Princeps. Is enim (vt Socrates refert, lib. 4. histor. cap. 27.) cùm amore captus esset Iustinæ cuiusdam, eamque in Matrimonium ducere vellet, retenta priore coniuge Seuera, ex qua Gratianum filium iam susceperat: vt colore aliquo intemperantiam suam tegeret; legem promulgauit, vt liceret vnicuique duas simul coniuges habere.

Nostro tempore Martinus Lutherus, vt alios errores innumerabiles, ita etiam hunc errorem, cuius ferè nulla memoria apud fideles extabat, ab inferis reuocare conatus est. Nam in propositionibus de Bigamia Episcoporum, quas edidit anno M. D. XXVIII. ita scripsit, propositione 65. & 66. *Nota sunt iura Mosayca, de fratris defuncti vxore, & de filia corrupta inuito Patre, quæ cogunt plurium esse vxorum virum: quæ non magis sunt abrogata, quàm reliqua omnia, id est, libera, nec prohibita, nec præcepta.* & suprà in pro-

A positione 62. & sequentibus, dicit, apud Ethnicos fortasse scandalum fore, si Christianus plures vxores habeat: tamen inter Iudæos non esse scandalum, & ideò non posse ostendi id esse illicitum. Et quia in tota Europa, & Africa vix vlli sunt cum Christianis Ethnici, sed tantùm Iudæi, & Mahumetani, quibus vxorum multitudinem Pseudopropheta suus concessit; secundum Lutheri sententiam liceret in his omnibus regionibus vxores multas ducere. Quid? quod idem Lutherus in explicatione Geneseos, quam anno M. D. XXV. edidit, in commentario ad cap. 16. non obiter, sed ex professo disputat, vtrum Christianis liceat exemplo Abrahæ plures simul vxores habere: ac tandem respondet,

B id neque esse præceptum, neque prohibitum, sed liberum; & se quidem nolle hanc nonam consuetudinem introducere, sed nec improbare posse, cùm exempla Patrum adhuc sint libera.

Hanc Lutheri sententiam Anabaptistæ sequuntur, vt Kemnitius in 2. parte Examinis, pagina 1229. testatur; vbi fatetur rectè à Concilio Tridentino damnari hunc errorem de polygamia plurium vxorum simul. Quare fateri debet, rectè etiam damnari Archiprophetam Lutheranorum, qui in eodem errore fuit; vt reuera damnatur in 2. canone Concilij TRIDENTINI, sess. 24. his verbis: *Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla lege diuina*

C *esse prohibitum, anathema sit.* Hæc enim verba Concilij, quæ à Kemnitio approbantur, propriè in Lutherum diriguntur, cuius est illa sententia, polygamiam non esse à Deo præceptam, nec prohibitam.

Neque est noua hæc definitio Concilij Tridentini. Idem enim definiuit olim Syricius in epist. 1. & Innocentius I. in epist. 9. & Innocentius III. cap. Gaudemus, de diuort. ac denique multi alij, in toto titulo de sponsa duorum, & apud Gratianum 24. quæstione 3. canone. An non.

Potest autem hæc veritas his argumentis cōfirmari. PRIMO, Christus Matth. 19. reuocat Matrimonium ad primam institutionem, ac

D vult eam deinceps valere. Sed prima illa institutio excludit polygamiam: igitur polygamia à Christo prohibita est. Maior propositio probatur; nam Dominus interrogatus à Pharisæis, an liceret vxorem repudiare, respondit non licere: *Quia qui fecit hominem ab initio, masculum & fœminam fecit eos, & dixit; Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna: itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Et cùm instarent Pharisæi, Mosem permisisse libellum repudij: Dominus iterum reuocans totam caussam ad primam institutionem, ait: *Ad duritiam cordis vestri Moses permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem non fuit sic, &c.*

Quod autem Matrimonium initio institutum, omnino excludat polygamiam multarum vxorum simul, probatur PRIMO ex modo loquendi; illa enim verba in numero singulari: *Masculum, & fœminam fecit eos*, & ; *Adhærebit vxori suæ*. & ; *Erunt duo in carne vna*. apertè indicant, Deum voluisse Matrimonium esse coniunctionem vnius cum vna, non vnius cum multis.

SECVNDO ex illa explicatione Christi: *Itaque iam non sunt duo, sed vna caro*. hæc enim verba significant Matrimonij initio instituti eum esse effectum, vt qui coniunguntur, fiant vna caro: at si vnus multis iungatur, non erit vna caro, sed multæ; nec tam fiet vnio, quàm diuisio per tale Matrimonium.

TERTIO patet ex ipsa prima creatione hominis. Nam si Deus voluisset Matrimonium esse vnius cum multis, creasset Adamo non vnam tantùm, sed multas fœminas, quas in vxores ducere potuisset. Nam non poterat Adam vxorem habere, nisi quæ cum illo creata fuisset à Deo; repugnat enim omnino naturæ, vt pater ducat filiam, aut neptem: omnes autem fœminæ, præter Euam, filiæ, aut neptes fuerunt. Itaque coegit Deus Adamum Monogamum esse.

Accedat VLTIMO consensus Patrum. Nam Hieronymus, Chrysostomus, Beda, Theophylactus, & Anselmus in commentario, ad cap. 19. Matth. Ambrosius in lib. de viduis extremo, & Augustinus lib. 1. de nuptiis, & concupiscentia, cap. 9. docent Matrimonium initio institutum, excludere polygamiam; immò rationes paulo antè allatæ, ex his Patribus depromptę sunt ferè omnes.

SECVNDO, Christus Matthæi 5. & 19. Marci 10. & Luc. 16. declarat eum; qui dimissa vxore aliam duxerit, mœchari. Ex quibus testimoniis colligitur, polygamiam iure Euangelico esse omnino illicitam; nam ideo mœchari dicitur, qui dimissa priore aliam ducit; quia prior non poterat dimitti, & licet videatur dimissa coram hominibus, tamen adhuc verè est vxor illius, qui eam primò duxerat. Nam si per dimissionem desiisset esse vxor, non mœcharetur vir eius, aliam ducens; quemadmodum non mœchatur, qui priore vxore mortua aliam ducit. Quod si mœchatur qui aliam ducit viuente priore, non licet igitur plures coniuges habere, nisi adulteria licita esse velimus; & si non licet aliam ducere, dimissa priore, multo minus, priore retenta. Nam non licet priore dimissa aliam ducere, quia prior adhuc est vxor; at multò magis est vxor quæ non est dimissa: quare viuente priore vxore, siue dimissa, siue retenta, illicitum est ducere aliam.

Hoc argumentum non videtur Caietano satis solidum: scribens enim Caietanus in caput 19. Matthæi, dicit hoc argumētum non carere scrupulo, propter verba quędam Marci. Deinde scribens in caput 10. Marci, explicat scrupulum antea notatum: est autem hic scrupulus, quoniam Marcus referens verba Domini, non dixit; Qui aliam duxerit, mœchatur, sed: *Qui aliam duxerit, mœchatur super eam*. Ex quo vult Caietanus intelligi (si tamen ego rectè illum intelligo; obscurius enim loquitur, more suo) secundum illud coniugium non vocari à Christo adulterium simpliciter, sed adulterium in iniuriam prioris vxoris, id est, adulterium impropriè, & secundum aliquid, non absolutè, & propriè.

Sed iste scrupulus facilè eximi potest. Nam INPRIMIS illa verba: *Super eam*, non habentur apud Matth. cap. 19. & Lucam cap. 16. isti enim Euangelistæ absolutè dicunt, mœchari eum, qui aliam duxerit.

NEQVE obstat, quod Caietanus dicit, debere exponi Matthæum & Lucam, per Marcum, qui addidit quod alij omiserunt. Nam Euangelistæ licet interdum omittant aliquid, quod ab aliis suppletur, tamen semper verum dicunt, & ita sufficienter, vt possint intelligi etiam ab iis, qui non legerint alios Euangelistas: alioqui ij, qui solum vnum aliquando habebant, decepti fuissent. Quare expositio vnius Euangelistæ per alium non debet esse talis, vt sine ea reddatur falsum, quod aliquis eorum dixit. Oportet igitur, vt perspicuè verum sit quod Matthæus, & Lucas dicunt, videlicet absolutè mœchari eum, qui secundam vxorem ducit, prima viuente: alioqui decepti fuissent, qui Matthæum, aut Lucam sine Marco legissent.

PRÆTEREA illa verba: *Mœchatur super eam*, non tollunt adulterium, sed ponunt, & aliquid præterea addūt. Mœchari enim super dimissam vxorem, est verè mœchari, sed cum iniuria addita iniustæ dimissionis: & aliter exponere, est sine vlla caussa relinquere propriam, & germanam verborum significationem, & fingere tropos ad arbitrium, quod si liceret, liceret etiam Scripturas omnes corrumpere, & deprauare.

ADDE, quod Augustinus libro primo de adulterinis coniugiis, capite vndecimo, & Beda in commētario ad caput decimum Marci, ita Marcum exponunt, vt nos diximus: & Innocentius III. cap. Gaudemus, de diuortiis, totum argumentum, quod hactenus explicuimus, habet, & ante eum Innocentius I. in epistola 3. ad Exuperium, capite 6. & omnes alij Patres, quos in sequenti quæstione citabimus, qui affirmant verè eum mœchari, qui viuente priore vxore, etiam dimissa per repudium, alteri iungitur.

SED fortè Caietanus dicere voluit, mœchari super eam, esse verum adulterium, quia ducitur tunc alia vxor, inuita priore, quæ iniustè dimissa est: at retenta, & consentiente priore, non esse adulterium, si ducatur alia; proinde non apertè colligi ex verbis Domini, prohibitionem polygamiæ.

RESPONDEO consensus vxoris neque sufficit, neque requiritur ad polygamiam licitam

ted-

reddendam. Nam tempore Christiano, quo interdicta est polygamia, etiamsi prior vxor maximè vellet, vt maritus aliam duceret, non tamen id ei liceret: tempore autem Patriarcharũ, quo polygamia licita erat, non requirebatur cõsensus; vt patet de vxoribus Iacob. Non enim verisimile est, consensisse Liam, vt Iacob acciperet Balam Rachelis æmulæ suæ ancillam in vxorem; neque contra consensisse Rachelem, vt Iacob acciperet Zelpham ancillam Liæ: sed Iacob iure suo vtebatur. Sic etiam Dauid multas vxores accepit, prioribus id ignorantibus; neque vsquam legitur, maritum petiisse vxoris prioris consensum, vt ei liceret aliam ducere. Quare non facit adulterium, inuita vxore aliam ducere, sed aliam ducere priore viuente, & vxore permanente.

Tertio probatur ex Apostolo. Nam In primis Apostolus vbicunque loquitur de Matrimonio, semper loquitur de vxore in numero singulari, vt 1. Corinth. 7. *Vnusquisque suam vxorem habeat*, &; *Alligatus es vxori, noli quaerere solutionem*, *&c.* Deinde idem Apostolus apertissimè scribit, vxorem non posse, viuente marito, alicui alteri nubere. Roman. 7. *Viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro.* Et 1. Corint. 7. *Iis qui Matrimonio iuncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere; quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Et infrà: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit: quòd si dormierit vir eius, liberata est à lege; cui vult nubat.* Quæ loca prohibent polygamiam ex parte fœminarum expresè, id est, prohibent ne fœminæ sæpius nubant, viuentibus viris prioribus. Sed prohibent etiam consequenter polygamiam ex parte virorum, id est, ne viri plures simul vxores ducant. Nam licet minus repugnet rationi, ac naturæ, vt vir plures vxores, quàm vxor plures maritos habeat, vt inferius demonstrabimus: vtrumque tamen rationi repugnat.

Et Præterea quidquid sit de iure naturæ, iure Euangelico pares sunt, vir, & fœmina, quantum ad fidem, & debitum coniugale, vt ipse idem Paulus explicat 1. Corinth. 7. cùm ait: *Vxori vir debitum reddat, & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem nõ habet, sed mulier.* Quibus verbis Apostolus significat, in contractu Matrimonij Christiani, quod est Sacramentum vnius Christi cum vna Ecclesia, ita coniungi virum vxori, vt se totum illi tradat, sicut se totam viro mulier tradit: ex quo sequitur, vt sicut non potest mulier sine iniustitia se tradere alteri viro; ita nec possit vir sine iniustitia se tradere alteri fœminæ.

Quare sanctus Augustinus licet in libro de bono coniugali, capite 17. scripserit, magis absurdum esse si vna mulier multis viris, quàm si vnus vir mulieribus multis iungatur: tamen

A in libro primo, de adulterinis coniugiis, capite octauo, docuit parem esse in Matrimonio Christiano fœminam viro, quod attinet ad monogamiam; & ideo sicut, Apostolo teste, mulier adultera erit, si viuente marito fuerit cum altero viro, ita etiam è contrario vir adulter erit, si viuente vxore fuerit cum alia fœmina.

Colligimus igitur ex Apostolo hanc rationem; Mulier non potest iuxta Apostoli doctrinam plures viros habere; Sed iuxta eundem Apostolum pares sunt, vir & mulier, in hac re; Nõ igitur potest iuxta Apostolum vnus vir plures vxores habere.

B Quarto polygamia tum ex parte viri, tum ex parte vxoris, iuri naturæ, & rationi Matrimonij repugnat; non igitur licita est, præsertim in lege Euangelica, quæ sustulit permissiones omnes quæ erant in lege veteri. Antecedens, quod attinet ad polygamiam, qua vna mulier multis simul viris nuberet, apud omnes certum, & exploratum est: nam talis polygamia repugnat omnibus Matrimonij finibus.

Possunt autem distingui quatuor fines Matrimonij, doctrinæ caussa. Finis Primarius est, susceptio & educatio prolis. At cùm vna mulier non nisi semel in anno parere possit, ab vno viro sufficienter fœtari poterit. Si verò C pluribus iungatur, non solùm non pariet sæpius, sed rarius, aut nunquam pariet: experientia enim testatur, meretrices infœcundas esse. Deinde nemo virorum illorum, quibus eadem vxor communis esset, filios suos nosset, quod sanè educationi liberorum plurimum noceret.

Alter finis Matrimonij est, domestica societas, & communicatio operum, quæ ad vitam necessaria sunt. Nam vt Aristoteles docet lib. 8. Ethic. capite 12. vir & vxor non iunguntur solùm ad procreandum, vt animalia cetera, sed etiam ad cohabitandum, vt simul familiam regant, & officia domestica inter se partiantur: alia enim munia viro, alia vxori conueniunt. Hic D autem finis omnino impediretur per multitudinem virorum in eadem familia: essent enim multa capita vnius corporis. Quocirca sicut multi serui possunt esse vnius Domini; non tamen potest vnus seruus multis Dominis rectè seruire: sic etiam potest aliquo modo vnus vir multas coniuges simul habere, nullo autem modo potest vna fœmina multos simul habere maritos.

Tertius finis est, vt sit coniugium in remedium contra concupiscentiam. At istud coniugium vnius fœminæ cum multis viris, non modò remedium non adferret contra cõcupiscentiam, sed etiam iras, rixas, & discordias implacabiles excitaret inter riuales, vt notũ est, quas discordias non posset vxor vlla ratione compe-

scer,a

ſcere, cùm ei conueniat ſubiici, & obedire, non A præeſſe, & dominari.

QVARTVS finis eſt, vt ſit Sacramentum Chriſti & Eccleſiæ, cui fini maximè repugnat iſta polygamia. Vnus enim Deus eſt, cui Eccleſia iungitur, non multi: nec poteſt Eccleſia, ſiue anima quæuis multis Diis coniungi, niſi fornicando.

Sunt autem hæ rationes ſancti Auguſtini libro 3. de doctrina Chriſtiana, cap. 12. & libro de bono coniugali, cap. 17. vbi etiam hanc ipſam ſententiam probat exemplo veterum ſanctorũ. Inueniuntur enim quidam Sanctorum, qui plures vxores habuerunt, ſed quæ maritis pluribus iuncta fuerit, nullam omnino ſanctarum legimus fœminarum. B

Quod verò ad polygamiam illam attinet, qua vnus vir multas vxores habet, non eſt omnino extra controuerſiam, an talis polygamia iuri naturæ repugnet. Durandus enim in 4. diſt. 33. quæſt. 1. & Alphonſus Epiſcopus Abulenſis in cap. 19. Matth. quæſt. 30. docent, non repugnare: Innocentius tamen Pontifex cap. Gaudemus. de diuortiis, & Theologi pleriq; in diſt. 33. libro 4. ſententiam contrariam tuentur. Nam etiamſi coniugium vnius viri cum multis vxoribus, non repugnet PRIMO fini Matrimonij, id eſt, prolis propagationi, & educationi; cùm facilè poſsit vnus vir ex multis fœminis liberos procreare, & alere; tamen aliis finibus apertè repugnat. C

Nam SECVNDVS ille finis, qui eſt ſocialis cohabitatio, & domus gubernatio, non parum impeditur per vxorum multitudinem. Siquidem vxor, licet ſit viro ſubiecta, non tamen vt famula, ſed vt ſocia, & collateralis: & ideo ipſa quoque in domo principatum habet, vt fusè tradit Chryſoſtomus homil. 20. in epiſtola ad Epheſios: & idem probat ſanctus Thomas 1. parte quæſt. 92. art. 3. ex ipſa productione mulieris: ideo enim non ex capite, neque ex pedibus, ſed ex latere formata eſt, vt neque dominetur viro, neque ſubiiciatur inſtar ancillæ, ſed ſocia ſit, & collateralis. Quod etiam teſtatur honorum vocabula: Regum enim vxores Reginæ, & Auguſtorum Auguſtę dicuntur. Iam verò omnis principatus ſua natura diligit ſingularitatem, vt Auguſtinus docet libro de bono coniugali cap. 17. repugnat igitur Matrimonio, vt vnius viri plures ſint coniuges. D

Atque hinc intelligimus argumentum Auguſtini loco citato, quo ipſe probat, non ita eſſe contra rationem, ſi vnus vir plures vxores habeat, quemadmodum eſt contra rationem, ſi vna mulier multos viros habeat; quia non eſt contra rationem, vt vnus Dominus multos ſeruos habeat; cùm ſit contra rationem vt vnus ſeruus multos habeat Dominos. Intelligimus, inquam, hoc argumentum non probare, non eſſe abſolutè contra rationem, vt vnus vir multas vxores habeat: ſiquidem magnum eſt diſcrimen inter ſubiectionem ſeruorum ad Dominum, & ſubiectionem vxoris ad virum; ſed tantùm probare, minus eſſe abſurdum, vt vnus vir plures vxores, quàm vt vna mulier plures viros habeat, cùm vir ſit caput mulieris, non contra mulier viri.

TERTIVS finis, qui eſt remedium contra concupiſcentiam, impeditur etiam per iſtam polygamiam vnius viri cum multis vxoribus. Nam ſine dubio nō poteſt vnus vir ita debitum reddere multis vxoribus, atque redderet vni: & videtur, vt in tertia ratione diximus, iniquitas quædam, vt vxor ſe totam viro tradat, vir autem non ſe totum vxori. Et PRÆTEREA cùm vix fieri poſsit, vt non magis vna diligatur, quàm altera, inde rixæ, & contentiones ex hac polygamia facilè naſcuntur: ſicut etiam inter ſanctas fœminas, Saram & Agar; Liam, Rachelem natas eſſe, Scriptura teſtatur, Geneſ. 16. & 30. & inter Annam & Phenennam, 1. Regum 1. NEQVE verum eſt, quod ſcribit Durandus, eiuſmodi rixas per accidens oriri, ex prauitate ſcilicet fœminarum. Nam è contrario potius per accidens fieret, ex bonitate fœminarum, ſi eæ non orirentur, cùm eas polygamia ſecum adferat.

QVARTVS denique finis, nimirum Sacramentum, ſine controuerſia polygamiæ repugnat.

His ACCEDIT prima inſtitutio: ſi enim polygamia naturæ conformis eſſet, ſine dubio Deus initiò illam inſtituiſſet, cùm & eſſet eo tempore maximè neceſſaria ad propagandum genus, & naturalis origo tunc formaretur. At è contrario Deus initio monogamiam inſtituit, vt in prima ratione oſtendimus; non eſt igitur polygamia ſecundum naturam.

QVINTVM argumentum ſumi poteſt ex Eccleſiæ conſuetudine. Si enim polygamia Chriſtianis licita eſſet, aliquod exemplum proferretur probatorũ Chriſtianorum, qui plures ſimul coniuges habuiſſent. Mirabile enim eſt, exempla Patriarcharũ, vt Lutherus dicit, ſemper fuiſſe libera, & licita: & tamen nullum probum virum nominari poſſe, qui in totis M. D. annis exempla illa imitatus cum laude fuerit.

Quid? quod non ſolùm Chriſtiani ſemper monogamiam coluerunt, ſed etiã Ethnici apud Romanos. Nam in Iure ciuili ab Imperatoribus Gentilibus infamiæ nota, aliiſque pœnis polygami afficiuntur, vt patet. ff. de his, qui notantur infamia, leg. 1. item C. de inceſtis nuptiis, leg. eum qui. Ariſtoteles etiam tum in Politicis, tum in vtroque Oeconomico, monogamiam præcipit. Sed de his hactenus.

CA-

CAPVT XI.

Soluitur argumentum aduersariorum, ex Patriarcharum exemplo ductum.

SED argumentum soluēdum est Lutheri, & Anabaptistarum, quod ab exemplo Abrahæ, Iacob, Dauid, aliorumq; Patriarcharum sumitur, quos & vxores multas habuisse, & simul Deo gratos, atque acceptos fuisse constat. Quod argumentum variis modis dissolui solet.

Quidam enim docent, Patriarchas vnam tantùm vxorem legitimam habuisse, ceteras verò, concubinas eorum fuisse. Id quod probant, PRIMVM ex illis verbis Iudæorum Ioan. 8. *Nos ex fornicatione non sumus nati*; videntur enim significare voluisse Enthymio interprete, se non descendere ex Agar concubina Abrahæ, sed ex legitima, eius vxore Sara.

DEINDE, quia Scriptura passim concubinas appellat mulieres illas, quæ præter vxorem Patriarchis adhærebant; neque filios earum hæredes fuisse docet, vt patet ex illis verbis Genes. 25. *Dedit Abraham cuncta quæ possederat, Isaac; filiis autem concubinarum largitus est munera.*

VLTIMO ex Patribus; nam AMBROSIVS lib. 1. de Abraham, cap. 4. cùm factum Abrahæ defendere vellet, qui ex ancilla filium quæsierat, viuente Sara vxore, tres adfert excusationes. PRIMA est, quod eo tempore nondum adulterium lege prohibitum esset. SECVNDA, quod amore posteritatis, non ardore libidinis id fecerit, & de consensu vxoris; & tandem eius rei Pœnitentiam egerit. TERTIA, quod id egerit ad aliquid futurum significandum, iuxta Apostolum ad Galat. 4.

Sanctus etiam Augustinus lib. 2. contra Aduersarios legis & Prophetiæ, capite 9. libro 22. contra Faustum, capite 30. & lib. 16. de ciuitate Dei, capite 25. idem crimen Abrahæ à Manichæis obiectum excusat, quod non libidine, sed prolis gratia, idque vxore cogente fecerit. Potuisset autem vno verbo crimen diluere, si existimasset Agar veram coniugem Abrahami fuisse.

Denique sanctus Leo epist. 92. ad Rusticum Narbonensem, cap. 4. distinguit inter vxorem, & concubinam, ac docet concubinam non esse veram vxorem, ita vt si quis habens cōcubinam, ducat aliam in vxorem, ille non censeatur duplicare coniugium: ponit autem exemplum de Sara, & Agar. Quare videtur sensisse, Agar non veram fuisse Abrahæ coniugem.

SED hæc sententia est improbabilis, nec difficultatem soluit. Nam quidquid sit de Sara, & Agar, certè Lia, & Rachael duæ veræ coniuges erant Patriarchæ Iacob, vtraq; enim libera erat,

A & vtraq; vxor perpetuò nominatur: & idem dici potest de Anna, & Phenenna vxoribus Helcanę, & aliis permultis.

DEINDE, quis credat Patriarcham Abraham virum sapientissimum, & sanctissimum, immò parentem omnis sanctitatis, & in Scripturis ab Apostolis, & Prophetis, & ab ipso Christo semper cum honore nominatum, vel ignorasse adulterium esse peccatum, vel adigi potuisse consensu coniugis, aut alia vlla de caussa, ad id perpetrandum, quod peccatum esse non ignoraret.

ADDE, quod si non fuissent illæ veræ vxores Patriarcharum, oporteret dicere Patriarchas

B non tantùm semel, aut iterum ex humana fragilitate, sed toto ferè vitæ tempore, idque palam, & ex professione peccasse: illas enim mulieres perpetuò, & publicè retinebant.

PRÆTEREA Deus ipse dicit Dauidi, 2. Regum 12. *Dedi vxores Domini tui in sinum tuum*: at quomodo, quæso, Deus adulterij auctor esse potest?

DENIQVE beatus Paulus ad Galat. 4. scribit, duos filios Abraham significasse duo Testamenta, siue duos populos; & sicut Abraham vnum filium habuit ex libera, id est, Sara, alterum ex ancilla, id est, Agar: ita Deum habuisse duos populos, vnum ex Synagoga serua, alterum ex Ecclesia libera. Significauit igitur Agar Synagogā.

C At Synagoga non fuit adulterina coniunctione Deo copulata, sed legitima; ergo & Agar, si vera est significatio, non fuit adultera concubina, sed legitima coniunx Abrahæ.

NEQVE argumenta illa concludunt; nam illud: *Nos ex fornicatione non sumus nati*, intelligi debet de fornicatione spirituali, quæ est idololatria, non de fornicatione carnali, vt hunc locum sanctus Augustinus rectè exponit: ideo enim illi addunt: *Sed vnum Patrem habemus Deum*, ac si dixissent; Nos non descendimus ex Gentibus idololatris, qui cum multis Diis fornicantur, sed ex Patriarchis vnius Dei cultoribus.

DEINDE idem patet ex verbis superioribus:

D suprà enim dixerant, se Patrem habere Abraham, & inde concludunt postea, se non esse ex fornicatione; ita vt idem sit esse ex Abraham, & non esse ex fornicatione. At si ageretur de fornicatione carnali, & per fornicationem intelligeretur coniunctio cum Agar: fuissent ex fornicatione, etiamsi fuissent ex Abraham. Si verò agatur de spirituali fornicatione, id est, de idololatria, verissimè dicuntur non esse ex fornicatione, qui sunt ex Abraham, quia Abraham idololatra non fuit, sed vnius Dei fidelissimus cultor.

Neque SECVNDVM argumentum concludit. Nam in Scriptura etiam veræ, & legitimæ vxores aliquando dicuntur concubinæ, & ipsæ concubinæ dicuntur vxores. Siquidem Genes. 16.

Agar dicitur vxor: Genes. 21. Cethura dicitur etiam vxor, & paulò post tam ipsa, quàm Agar dicuntur concubinæ: & Indic. 19. vxor vera, & legitima, immò & vnica cuiusdam Leuitæ, nunc vxor, nunc concubina nominatur.

Erant autem duo genera vxorum, tum apud Hebræos veteres, tum etiam apud Gentiles. QVAEDAM, quæ ducebantur non solùm ad procreandos liberos, sed etiam ad societatem omnium bonorum, & totius domus gubernationē; atq; harum tantùm filij erant hęredes; & hę propriè dicebantur Matresfamilias. QVAEDAM erant legitimæ etiam vxores, sed non admissę ad societatem bonorum, & domus gubernationē; & hæ neque Matresfamilias dicebantur, neque B earum filij hæredes erant; & hæ tum vxores, tum concubinæ nominabantur.

Id in vsu fuisse apud Hebręos, patet ex cap. 25. Genes. suprà citato. Apud Gentiles autem id fuisse in more positum, perspicuum est ex Gellio lib. 18. cap. 6.

Et hoc modo exponit Gratianus dist. 34. can. Omnibus, canonem vltimum Concilij Toletani, vbi dicuntur admitti posse ad Communionem ij, qui vna muliere contenti sunt, siue ea sit vxor, siue concubina: dicit enim concubinam vocari eam, quę verè esset vxor, sed priuatim ducta, sine legalibus instrumentis.

Ad TERTIVM argumentum ex Patribus desumptum. RESPONDEO, Ambrosium variis C modis Abrahamum defendere conatum esse, sed in vltima responsione veram defensionem posuisse. In vltima enim responsione apertè scripsit, coniugium Abrahæ cum Agar non fuisse peccatum, sed mysterium: Deus enim ita fieri voluit ad aliquid futurum significandum, vt Apostolus exponit Galat. 4. Ex quo intelligimus, Ambrosium existimasse, coniugium cum pluribus vxoribus alioqui illicitum, Dei Dispensatione factum esse licitum: quæ est solutio, quam postea Innocentius III. & Scholastici secuti sunt.

Porrò S. Augustinus in locis citatis non dicit, Agar non fuisse vxorem, aut coniunctionem Abrahami cum ipsa fuisse adulterium, sed solùm D dicit, eum non peccasse peccato libidinis, quia solùm ob amorem prolis, & ex consensu vxoris aliam mulierem cognouit.

AT, inquiunt, potuisset vno verbo crimen depellere, si dixisset, Agar veram coniugem fuisse, & eo tempore licitam fuisse polygamiam. RESPONDEO hoc alibi dixit Augustinus. Nam in libro 16. de ciuitate Dei, cap. 38. apertè scripsit, Iacob Patriarchā quatuor vxores habuisse, quia eo tempore nulla lex id prohibebat: & libro 22. contra Faustum, ca. 47. dicit eo tempore id non fuisse contra leges, neque contra consuetudinem, & ideo fuisse licitum. Sed quia Manichæi præcipuè obiiciebant Patriarchis libidinem, ac petulantiam, idcirco S. Augustinus, & sæpiùs, & fusiùs demonstrare conatur, Patriarchas non lubrico carnis, sed amore posteritatis operam vxoribus dedisse.

Quod ad sanctum Leonem pertinet, distinguit ille vxorem à concubina, & liberam ab ancilla: & concubinam ita accipit, vt ea non vera vxor intelligatur: sed cùm exemplum adfert Saræ, & Agar, de libera, & ancilla loquitur. Neque necessariò sequitur, vt velit esse omnino eandem, ancillam & concubinam; liberam, & vxorem: nam & multæ sunt concubinæ, quæ tamen sunt liberæ; & multæ sunt ancillæ, & tamen vxores. Quare ad exempli à sancto Leone allati veritatem, satis est, si Agar ancilla fuerit Abrahæ, quod est verisimum: non autem necesse est, vt eadem vxor non fuerit. Fateor tamen Leonem obscurius, & duriusculè loqui: vnde libro 2. de Conciliis, cap. 8. cùm explicarem canonem 17. Concilij Tolerani I. dixi, Agar ex sententia S. Leonis non fuisse veram Abrahæ vxorem, sed concubinam tantùm; secutus nimirum Glossam in canonem; Non omnis. 32. quæst. 2. sed in re dubia, pium existimo, Leonem exponere, vt iam feci.

Est igitur ALIA sententia aliorum, qui non solùm docent, fœminas illas Patriarcharum veras, & legitimas vxores fuisse, sed etiam affirmant id non esse prohibitum, nisi iure positiuo Euangelico. Quam sententiam esse volunt sanctorum Patrum Hieronymi, & Augustini.

HIERONYMVS enim in epistola ad Oceanum de Monogamia clericorum, sic loquitur: *Sciebat, Apostolus, lege concessum, & exemplo Patriarcharum, ac Moysi familiare populo noverat in multis vxoribus liberos spargere.* Hæc ille: non igitur contra legem vllam, sed potius secundum legem erat polygamia, tempotibus Hebræorum.

AVGVSTINVS lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 12. *Sufficiendæ*, inquit, *prolis caussa, erat vxorum plurium simul vni viro habendarum inculpabilis consuetudo.* Et lib. 16. de ciuitate Dei, cap. 38. *Eo tempore multiplicandæ posteritatis caussa multas vxores habere lex nulla prohibebat.* Denique lib. 22. contra Faustum, cap. 47. *Peccata alia sunt contra naturam, alia contra morem, alia contra præceptum. Quæ cùm ita sint, quid tandem criminis est, quod de pluribus vxoribus simul habitis obiicitur sancto viro Iacob? Si naturam consulas, non lasciuiendi, sed generandi caussa illis mulieribus vtebatur: si morem, illo tempore, & in illis locis hoc factitabatur: si præceptum, nulla lege prohibebatur.* Hæc ille.

Hæc tamen sententia, repugnat Innocentio III. cap. Gaudemus, de diuort. vbi dicit nulli vnquam fuisse licitum sine diuina dispensatione, plures simul vxores habere: repugnat etiam Chrysostomo homil. 56. in ca. 30. Geneseos, vbi dicit, consuetudinem plurium vxorum habendarum fuisse malam, & ideo à Christo abolitam; sed Patribus antiquis fuisse licitam, quia à Deo permissam: repugnat quoque Ambrosio, qui vt suprà vidimus, non potuit Abrahamum

excu-

excusare ab adulterij crimine nisi ratione mysterij, nimirum, quia Deus dispēsauerat in lege Monogamiæ ab initio institutæ.

PRÆTEREA si solo iure Euangelico positiuo, non autem iure naturali prohibita esset polygamia, liceret hoc tempore infidelibus plures vxores habere: neque enim illi tenentur particularibus legibus Euangelij, antequam Christiani fiant. At post Christi aduentum, & prædicationem, omnibus hominibus illicita est polygamia; vt ex eo patet, quod si infidelis polygamus ad Baptismum veniat, cogitur dimittere vxores omnes, præter primam; quia indicat Ecclesia solum coniugium cum prima verum esse Matrimonium, vt patet ex cap. Gaudemus de B diuort.

NEC responderi potest, eiusmodi infidelem cogi post Baptismum dimittere vxores præter vnam, quia lex Christiana prohibet, ne quis habeat plures simul vxores, etsi id in Gentilitate licitum fuerit. Nam lex Christiana prohibet etiam dirimi vera Matrimonia: ac proinde si illa fuissent vera Matrimonia, non dirimerentur ab Ecclesia, sed solùm præciperetur eiusmodi homini, ne deinceps alias vxores duceret, nisi omnibus illis mortuis, quas antè duxisset: quemadmodum fieri videmus in Matrimoniis contractis ab infidelibus, in gradibus ab Ecclesia prohibitis. Nam quia lex Ecclesiæ non obligat infideles, Matrimonia censentur legitima, nec diri- C muntur, cùm illi veniunt ad fidem, etiamsi dirimerentur, si post Baptismum acceptum fierent; quod totum ex eodem cap. Gaudemus cognoscere licet.

DENIQVE refellitur argumentis omnibus, quæ in quarta ratione facta sunt.

NEQVE Hieronymus, & Augustinus nobis aduersantur: eorum enim sententiæ verissimæ sunt, posita dispensatione diuina, quam nos cum Innocentio, & Scholasticis ponimus. Ea enim dispensatione posita, non erat contra legem, immò erat secundum legem Mosis scriptam, Matrimonium cum pluribus simul vxoribus: consuetudo quoque illius temporis erat inculpabilis, vt Augustinus dicit. Et denique eadem dispensatione vigente, non erat contra D naturam, plures vxores ducere, sed tantùm eas ducere lasciuiendi caussa; & ideo rectè dicit Augustinus, coniugia Patriarcharum non fuisse cōtra naturam, quia non fiebant lasciuiendi, sed gignendi caussa.

Est igitur TERTIA sententia Scholarum cōmunis, Patriarchis ex diuina dispensatione licuisse plures vxores ducere. Sed quoniam de hac etiam re variæ sunt opiniones, & alij quidem volunt singulis Patribus peculiarem adfuisse diuinam inspirationem, qua intelligerent licere sibi diuina dispensatione pluribus vxoribus iungi: alij volunt satis fuisse, si primis Patriarchis diuina inspiratione innotuerit ea dispensatio; & rursus alij hanc dispensationem tantùm cum populo Dei; alij cum omnibus Gentibus factam docent: exponam paucis propositionibus, quid mihi in hac re probabilius videatur.

PRIMA propositio: *Circa polygamiam tam vxoris cum multis viris, quam viri cum multis vxoribus, nullus homo dispensare potest, & maximè post Euangelium prædicatum.* Patet; quia polygamia prohibita est primum iure diuino naturali, & deinde iure diuino Euangelico: non potest autem inferior dispensare in lege superioris, proinde nec homo in lege Dei.

SECVNDA: *Potest Deus dispensare circa polygamiam vnius viri cum pluribus vxoribus, non autem vnius vxoris cum multis viris.* Ratio est, quia duo genera præceptorum ad ius naturæ pertinent. QVÆDAM vniuersalia, & communissima quę sunt veluti principia prima iuris naturæ. QVÆDAM alia, quæ ex primis tanquam conclusiones deriuantur. Et quidem priora illa, continent ita vniuersaliter regulam rectitudinis, vt in nullo casu mutatione vlla indigeant, & ideò sunt omnino indispensabilia; qualia sunt præcepta Decalogi. Posteriora autem continent quidem regulam rectitudinis, sed aliquando mutatis circumstantiis rerum, & personarum, vtile est legem mutari; sed tamen etiam tunc mutari non potest nisi ab eo, qui illam posuit.

Iam igitur polygamia fœminę vnius cum multis viris, pertinet ad prima illa principia iuris naturæ nec per vllam mutationem circumstantiarum potest fieri bona, quia repugnat, vt supra ostendimus, omnibus finibus Matrimonij; ideo in illam nulla cadit dispensatio.

DICES, quid si sola esset vna mulier inter homines, & ea esset nupta viro sterili: nonné oporteret cum ea dispensare, vt nuberet alteri viro, ne mundus interiret?

RESPONDEO, Non esse periculum vt talis casus accidat: Deo enim curæ est prouidentia generis humani. Alioqui etiam quærere possemus num deberet pater filiam vxorem ducere, aut filius matrem, si nulli alij inter homines superessent. Sed dato etiam illo casu, potius dispensandum cum ea esset, vt solueret vinculum cum priore marito, quàm vt duos maritos haberet.

Porrò polygamia vnius viri cum multis vxoribus, ad posterius genus præceptorum pertinet: quia vt diximus, non repugnat primario fini, sed secundario tantùm; & fieri potest, vt aliquando vtile sit ad consequendum primarium finem, contemnere secundarium: & idcirco in illam legem cadere potest dispensatio, sed Dei tantùm, vt diximus, non hominum.

TERTIA propositio: *Vt Deus dicatur dispensare circa polygamiam, nō requiritur externa aliqua loquutio, vel Scriptura, nec sufficit quod recta ratio dictet alicui illam esse licitam: sed requiritur peculiaris inspiratio Dei.*

PRIMA pars probatur, quia qualis est lex, talis etiam requiritur dispēsatio. Lex autem prohibens polygamiam tempore Patriarcharum, non erat scripta in vllo libro, sed solùm impressa in mentibus: libros enī Scripturæ sacræ à Mose initium habuisse certum est.

SECVNDA pars probatur, quia lex prohibens polygamiā, non erat solùm naturalis, quia conformis rationi rectæ: sed quia Deus speciali inspiratione docuerat Adamum, quæ esset natura Matrimonij à se instituti, & proinde se velle vt monogamiam contineret. Nam secundaria ista præcepta iuris naturæ, non habent vim coactiuam, nisi specialiter à Deo, vel ab aliquo principe sanciantur; sed solùm obligant quatenus recta ratio docet ita esse faciendum, vel non faciendum, vt S. Thomas docet in 4. sentent. dist. 33. q. 1. art. 1. ad 2. Sicut igitur speciali inspiratione sancita fuerat à Deo lex Monogamiæ, ita speciali inspiratione opus erat in eius dispensatione.

QVARTA propositio: *Dispensatio circa polygamiam, indicata est à Deo primis aliquot Patribus; deinde illorum verbo, aut exemplo ad ceteros peruenit.*

Probatur, quia iam tempore Abrahæ, & deinceps posteà res erat omnibus nota, adeò, vt Sara Abrahamum induceret ad secundam vxorem ducendam. Neq; enim credibile est, Saram fœminam sanctissimam hoc facturam fuisse, nisi id licitum esse sciuisset: neq; verisimile est, illi primùm hoc à Deo indicatum. Pari ratione Laban obtulit Iacobo duas filias; & rursus illæ obtulerunt eidem duas alias vxores; neq; ipse miratus est, aut dixit, nō licere. Et deniq; Moses in Deuteronomio, tanquam de re nota, & passim licita loquitur, cùm ait: *Si fuerint alicui duæ vxores, vna dilecta, altera odiosa, &c.* Deuter. 21. non igitur necesse erat, vt ad singulos fieret inspiratio diuina; sed satis erat, si primis Patribus facta fuerit: & fortasse soli Noë facta fuit, & deinde ipse alios docuit.

QVINTA propositio: *Probabile est dispensationem concessam omnibus Gentibus, non autem solis Hebræis.* Dico id esse probabile, quia nō ignoro multos existimare, soli populo Dei id esse concessum, nimirum ad propagandam eam Gentem, vnde Messias nasciturus erat.

Probatur PRIMO ex Augustino, qui in lib. 16. ciuit. cap. 38. & lib. 22. contra Faustum, cap. 47. scribit, in terris vbi Iacob vxores quatuor duxit, fuisse morem ducendi plures vxores, posteritatis caussa, & eum morē fuisse inculpabilem, quia eo tempore polygamiam lex nulla prohibebat. Quo loco Augustinus indicat, dispensationem fuisse generalē, tum quia absolutè dicit, eo tempore nullam fuisse legem prohibentem polygamiam, quia nimirum lex naturalis propter generalem dispensationem nusquam obligabat, tum etiam, quia dicit in eo loco, & in aliis terris, vbi Iacob tunc erat, id fuisse licitum. Locus autem ille Gentilium erat, non Hebræorum: siquidem Laban, cuius filias Iacob accepit vxores, idololatra erat, vt patet Gen. 31. tum deniq; quia caussa cur polygamia tunc esset licita, dicitur ab Augustino fuisse propagationis generis, seu sufficiendæ prolis: nec vsquam dicit, quod sciam, propagandi populi Dei tantùm.

SECVNDO probatur, quia Scriptura narrat, non solùm Abraham, & Iacob, & eorum posteros, sed etiam Esau, qui ad populum Dei nō pertinebat, multas vxores duxisse. Genes. 26. & 28. neq; dubium videtur, quin Esau ad imitationem Abrahæ id fecerit; neq; Scriptura eum reprehēdit. Ismahelitas quoque, qui vsque ad hanc diem consuetudinē polygamiæ retinent, ab Abrahamo, aliisq; Patribus eam accepisse credibile est: & cum Scriptura Gentiles non reprehendat, quod eo tempore plures vxores haberent, probabile est omnino generalem fuisse permissionem.

SEXTA propositio: *Probabile est, dispensationem hanc ante Christi aduentum cessasse; sed si non antè cessauerit, certum est à Christo omnino esse sublatam, ita vt iam non solùm Christianis, sed etiam aliis Gentibus omnibus polygamia prohibita sit.*

Quod à Christo sublata dispensatio sit, si qua tunc erat, satis probatū est in primo argumento capitis superioris. Quod autē probabile sit, anteà per se cessasse, inde colligimus, quod iam anteà cessauerat caussa dispensationis: caussa enim fuerat paucitas hominum. Nam quia post diluuium homines paucissimi erant, & non diu viuebant, vt ante diluuium, idcirco Deus ad faciliorem propagationem generis humani, indulsit polygamiam: sed antequam Christus veniret, iam plenissimus erat mundus hominibus; quare cessauerat caussa dispensationis.

Id quod homines etiam intellexisse videntur: nam nec apud Iudæos, nec apud Romanos erat in vsu polygamia tempore Christi, nisi fortè apud paucissimos. Siquidē in Euangelio siue discipuli, siue Pharisæi, siue alij loquantur, semper de vxore in numero singulari loquūtur; & quod est manifestum indiciū huius rei, Zacharias pater Ioannis, cum vxorem sterilem haberet, non tamen aliam vxorem accepit, sed eum illa vna vsque ad senectutem vixit, vt patet ex 1. cap. Lucæ.

Vnum adhuc solui posset argumentū ex epistola Gregorij III. ad Bonifaciū, vbi vxorem secundam concessisse videtur cuidam ob ægritudinem primæ. Sed de hac re disseremus lib. 4. de Pontifice, cap. 12. SOLVTIO communis est, illam primam non fuisse veram coniugem ob impedimentum perpetuum; atque id Gregorium declarasse.

CON-

CONTROVERSIA QVARTA.

De Matrimonij firmitate.

CAPVT XII.

Matrimonium infidelium solubile esse, etiam quoad vinculum.

SEQVITVR controuersia QVARTA, quæ est de Matrimonij firmitate. Vbi est initio OBSERVANDVM, aliud iudicium esse debere de coniugio fidelium, aliud de coniugio infidelium: & rursus aliud de coniugio fidelium rato, & non consummato, & aliud de coniugio fidelium rato, & consummato: deniq; aliud de coniugio fidelium consummato quoad diuortium, aliud quoad repudiũ. Ex quo quatuor quæstiones existunt de Matrimonij firmitate; sed vltima est huius loci maximè propria, & prætereà grauis admodum, & difficilis: ideo priores tres breuiter perstringemus.

PRIMA igitur quæstio de coniugio infideliũ, breuissima erit. Côiugium enim infidelium solui posse, etiam quoad vinculum, si alter coniugũ conuertatur ad fidẽ, & alter nolit ei cohabitare sine iniuria Creatoris: extra controuersiam est, ex doctrina B. Pauli, 1. Cor. 7. *Si infidelis discedit, discedat, &c.* Et ex doctrina Ecclesiæ 28. q. 2. can. Si infidelis, & ca. Quanto, & cap. Gaudemus, de diuortiis.

NEQVE obstat illud: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Matth. 19. neq; illud: *Qui dimiserit vxorem, excepta caussa fornicationis, &c.* Ibidem. neque illud, quòd propter hæresim non soluitur vinculum Matrimonij, cùm tamen hæresis species infidelitatis sit.

Nam ad PRIMVM responderi debet, hoc Matrimonium nõ dirimi ab homine, sed à Deo, cuius interpretem habemus Apostolum Paulum.

Ad SECVNDVM Caietanus in commentr. cap. 7. prioris ad Cor. respondet, Christum dedisse libertatem solis viris, dimittendi caussa fornicationis vxores; non autem vxoribus dimittendi viros. Paulũ autem loquutum esse de caussa, quæ sit communis viro & vxori, & hanc esse voluisse, conuersionem alterius coniugis ab Infidelitate.

SED hæc solutio non videtur satisfacere argumento. Nam inprimis (vt infrà ostensuri sumus) Dominus loquitur de dimissione quoad thorum, non quoad vinculum: in illa autem re pares sunt vir, & vxor: potest enim, & vir vxorem adulteram, & vxor virum adulterum relinquere.

SED neq; hæc loca rectè conciliat Kemnitius, qui scribit in 2. p. Exam. pag. 1248. Christũ loqui

A de eo, qui dimittit iniustè, Paulum autem de eo qui iniustè dimittitur. NAM vt Augustinus notat in lib. de adulterinis coniugiis, ca. 2. & 3. Paulus non tantùm permittit côiugi deserto ab infideli, aliud Matrimonium inire, sed etiam permittit simpliciter, dimittere infidelem, etiamsi cohabitare velit: solùm enim consulit, nõ autem præcipit, vt coniunx fidelis non dimittat coniugem infidelem, si is velit cohabitare; & ideo si quis dimittat, volentem cohabitare, non peccat côtra vllum præceptum. PRÆTEREA. Si infidelis non deserat fidelem, sed velit ei cohabitare cum iniuria Creatoris, perpetuò scilicet persuadendo reditum ad infidelitatem, & Christum

B blasphemãdo: certè poterit à fideli dimitti, iuxta illud: *Qui non odit patrem, & matrem, vxorem, filios, &c. propter me,* Luc. 14. Hæc igitur est Apostoli sententia. Si infidelis discedit, nimirum nolens cohabitare, aut uolens sine iniuria Creatoris, discedat, &c.

Dicendum est igitur cum Augustino lib. 1. de adulterinis coniugiis, cap. 1. & 2. Christum loqui de Matrimonio inter fideles, Paulum de Matrimonio côtracto inter infideles, id quod Paulus ipse satis declarat. Nam cum dixisset: *Præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro nõ discedere,* subiungit: *Ceteris autem ego dico, non Dominus; si quis habet vxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, &c.* Vbi per ceteros, intelligit eos, qui Ma-

C trimonium ante fidem côtraxerunt, de quibus Dominus nihil præceperat: de his ergo Paulus consilium dat, vir vt non dimittat vxorem infidelem, si ea velit cohabitare sine iniuria Creatoris. Sed quia hoc est consilium, non præceptum, ideo licet etiam dimittere vxorem infidelem, & tunc maximè, si nolit cohabitare.

Ad TERTIVM dicẽdum, magnum esse discrimen inter coniugia contracta in infidelitate, & coniugia contracta post Baptismũ. Priora enim, etsi rata sint & firma ex natura sua: tamen Sacramenta non sunt, & ideo deest illis potissima ratio insolubilitatis. At posteriora, Sacramenta sunt, & proinde duplicem habent rationem insolubilitatis. Quod ergo Apostolus docuit de

D Matrimoniis in infidelitate contractis, non debet extendi ad Matrimonia contracta post Baptismum: & idcirco si alter coniugum conuertatur ab hæresi, & alter nolit cohabitare sine iniuria Creatoris, non soluitur Matrimonium quoad vinculum, non quia hæresis non sit species infidelitatis, sed quia Matrimonium illud post Baptismum contractum fuerat, & ea de caussa Sacramentum erat: & similiter si alter coniugum Christianorum, fiat non tantùm hæreticus, sed etiam apostata, Ethnicus, atheus, tamen nunquam soluitur vinculum Matrimonij, quia Sacramentum est.

Et hinc soluitur etiam dubitatio, quæ nasci posset, cur videlicet si côiunx fidelis nolit cohabitare cum côiuge etiam fideli, nisi eum iniuria

Creatoris, eum scilicet perpetuò ad malum sollicitando, cur, inquam, nõ possit Matrimonium solui: caussa enim iam reddita est, quod eiusmodi Matrimonium in Ecclesia contractum, Sacramentum sit.

CAPVT XIII.

Matrimonium ratum non consummatum, solui etiam quoad vinculum, per ingressum in religionem.

ALTERA quæstio, de Matrimonio fidelium rato non autem consummato, tractata est à nobis in 2.lib. de Monachis, cap.38. Itaque ad eam Lectorem remittendum putauimus.

CAPVT XIV.

Matrimonium consummatum solui posse quoad thorum, & cohabitationem.

TERTIA quæstio est de solutione Matrimonij consummati quoad thorũ, & cohabitationem, manente vinculo coniugali, quæ solutio propriè dicitur diuortium à Theologis: & distinguitur à repudio, quod est solutio etiam quoad vinculũ. Quamuis Iureconsulti paulo aliter accipiant istas voces: nam repudium vocant dimissionem tum sponsæ, tum etiã vxoris; diuortium autem, dimissionem solius vxoris post Matrimonium, siue quoad thorum, siue quoad vinculum, vt patet ex l. inter stuprum & l. inter diuortium. ff. de verb. signific. vnde tam in Iure canonico, quam ciuili, in titulo de diuortiis, agitur de solutione Matrimonij, siue quoad thorum tantùm, siue etiam quoad vinculum.

Sed quidquid sit de vocibus, Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. ca. de Matrimonio, Philippus in locis Theologicis tit. de coniugio, Kemnitius in 2. par. Exam. Concilij Tridentini, & alij passim, non agnoscunt diuortium manente vinculo coniugali. Kemnitius autem non solùm negat, vllum esse licitum diuortium eiusmodi, sed etiam Ecclesiam reprehendit, quod pluribus de caussis, & non sola caussa fornicationis, diuortium quoad thorum concedat.

At nihilominus sententia Theologorum, & Ecclesiæ totius est, posse Matrimonium cõsummatum inter fideles solui quoad thorum & cohabitationem, duabus de caussis.

PRIMO ex consensu, propter maiorem, atq; altiorem statum acquirendum, vt si vterq; coniugum continentiam perpetuam voueat, & ad religionem transeat; cuius rei plurima exem-

A pla Sanctorum exstant, vt in disputatione de votis ostendimus, & habemus testimonium Christi Matth. 19. *Omnis qui reliquerit domum, vel agrum, vel vxorem, &c.* vbi loquitur de dimissione vxoris, vt Apostoli fecerant, nimirum caussa sequendi ipsum.

SECVNDO sine consensu, ob crimen, idque triplex. PRIMVM est, adulterium alterius coniugis, de quo Matth. 5. DEINDE si alter coniugum à fide Catholica recedat; & de hoc habemus Apostolicum præceptum, ad Tit. 3. *Hæreticum hominem post vnam, & secundam correctionem deuita.* vbi Apostolus de omnibus generatim loquitur, neque coniuges, aut parentes recipit. Et de

B his etiam intelliguntur verba Domini Lucæ 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorem, &c.* DEINDE si alter coniugum impellat alterum ad peccatum, ita vt non possit alter cum eo cohabitare sine periculo Deum offendendi; & de hoc loquitur Dominus cùm ait: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum,* Matth. 18. in quem locum scribens Hieronymus, docet sententiam Domini esse, vt si ij, qui nobis coniuncti sunt, & chari instar oculorũ, vt parentes, filij, vxor, caussa sint ruinarum; ab iis recedamus.

Atque hæc omnia habentur in decretis Ecclesiæ in titulo de diuortiis; & nuper Concilium TRIDENTINVM contra Lutheranos id ipsum his verbis confirmauit, sess. 24. canone 8. *Si quis*

C *dixerit, Ecclesiam errare, cùm ob multas caussas separationem inter coniuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem ad certum, incertumúe tempus fieri posse decernit, anathema sit.*

Sunt autem antequam ad obiectiones aduersarij respondeamus, OBSERVANDA tria. PRIMVM est, libertatem diuortium faciendi ob crimen, parem esse viro, & vxori: licet enim Dominus Matth. 19. de viro tantùm loquatur, quia ordinariè viri vxores dimittunt, rarò autem ab vxoribus dimittuntur viri; tamen quod Dominus de viris dixit, etiam ad fœminas pertinet. Nam Apostolus 1. Corinth. 7. vtrumque dixit: *Præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, & vir vxorem non dimittat;* nimirum sine li-

D cita caussa. Et idem docent Concilium Mileuitanum, canone 17. Innocentius I. epist. 3. cap. 4. Hieron. in epist. ad Oceanum de obitu Fabiolæ, & Augustinus libro de adulterinis coniugiis. 2. cap. 8.

SECVNDVM est, diuortium quoad thorum tantùm, propria auctoritate posse fieri, modò verè nouerit coniux coniugis adulterium. At verò diuortium quoad cohabitationem, quia res est publica, & quæ scandalizare potest ceteros; non posse fieri, nisi Ecclesiæ iudicio, vt habemus cap. Porrò, de diuortiis.

TERTIVM est, diuortium in caussa fornicationis quatuor de caussis posse fieri illicitum. PRIMO si fornicatio fuerit sine crimine, & proinde non fuerit nisi materialis, vt si mulier vim

passa

passa fuerit, aut ex ignorâtia eum eo rem habuerit, quem vitum suũ esse credebat, cùm tamen esset alienus. SECVNDO si vterq; coniunx eodem crimine teneatur. TERTIO si post cognitũ adulteriũ coniugis, cum eo rem habuerit. QVARTO si auctor fuit coniugi, vt fornicaretur. Vide Sotum in 4. dist. 36. q. vnica. art. 1.

Sed Kemnitij obiecta diluenda sunt, quæ aduersus hunc canonem proposuit in 2. parte Exam. pag. 1268. & sequentibus. PRIMA obiectio: *Definitio illa diuortij; quod sit separatio Matrimonij quoad thorum, manente vinculo coniugali, noua est, & ex verbis Pauli malè intellectis, perperam fabricata: nam ex illis verbis deducta est, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Sed Apostolus hoc loco non loquitur de iusto diuortio; quod fieri potest in caussa fornicationis: non enim præciperet vxorem à viro non discedere, si de diuortio iusto loqueretur. Agit igitur de dissidiis quibusdam leuibus, quæ interdum inter coniuges oriuntur, & proinde de illicito diuortio, quo à se inuicem discedunt, sed paulò pòst reconciliantur. Quare perperam ex hoc loco Catholici diuortium deduxerunt, quod manente vinculo in Ecclesia licitè fiat.*

RESPONDEO, Catholici ex hoc loco verissimè diuortium iustum & licitum, manente tamen vinculo didicerunt, quamuis non ex hoc loco solùm, sed etiam ex multis aliis, vt suprà ostendimus. Nam vt S. Augustinus lib. 1. de adulterinis coniugiis, cap. 1. 2. 3. & 4. rectè vidit, & monuit, non loquitur B. Paulus de eadem discessione, cùm ait: *Præcipio vxorem à viro non discedere.* Et cùm ait: *Quod si discesserit, manere innuptam:* Nam in priore loco agit de iniusta discessione; in posteriore de iusta. Si enim Apostolus ageret de separatione illicita ob leues caussas, cùm ait: *Quod si discesserit, &c.* non daret coniugibus optionem, vt post separationem, aut innuptæ manerent, aut viris suis reconciliarentur, sed simpliciter præciperet, vt viris reconciliarentur. Si enim Dominus vxorem à viro discedere prohibuit, nimirum sine iusta caussa, vt ipse Apostolus testatur, quomodo fieri potest, vt idem Apostolus ibidem permittat, contra Domini præceptum, vxorem à viro sine iusta caussa separatam manere? Quare hic erit sensus Apostoli, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, nimirum sine iusta caussa; quod si discesserit, caussa nimirum iusta inuenta, manere innuptam, &c. Errant igitur manifestè Erasmus, Kemnitius, Caluinus, Beza, & omnes alij, qui hunc locum exponunt de iniusta discessione; & iustum diuortium ex hoc loco colligi posse negant.

SECVNDA obiectio: *Christus Matth. 5. & 19. dimissionem coniugis nisi propter caussam fornicationis pronunciat esse illicitam, & illegitimam. Contra hanc Christi sententiam, Pontificij decernunt præter fornicationẽ, multas alias esse caussas, propter quas licita, & legitima coniugum separatio fieri possit.*

A RESPONDEO, constat ex Euangelio, alias esse caussas præter fornicationem carnalem, cur coniugium separari possit, quoad thorum, vt suprà ostendimus ex variis locis: sed ille IN PRIMIS est insignis, qui habetur Matth. 19. Nam vbi Dominus iusserat, non dimitti vxorem, nisi ob fornicationem; in eodem capite, promisit centuplum in hoc seculo, & vitam æternam in futuro iis, qui vxores dimiserint propter Euangelicam perfectionem. Quare ne ipsum Euãgelium secum pugnet, adhibenda est explicatio, & limitatio aliqua.

PRÆTEREA ex Apostolo 1. Cor. 7. didicimus, posse infidelem cõiugem à fideli dimitti, etiamsi fornicatio non intercesserit: non igitur verba
B Domini vniuersaliter, & sine limitatione accipienda sunt.

Vt igitur Domini sententiam exponamus. PRIMO limitanda est ad Matrimonia contracta inter fideles, vt detur locus Apostolo permittenti solutionem coniugij contracti inter infideles. SECVNDO sententia Domini intelligenda est de dimissione ratione criminis, nõ ratione maioris perfectionis adipiscendæ. Nam ratio cur Dominus prohibet coniugẽ dimitti, est quia qui iniustè dimittit, est alteri cõiugi caussa mœchandi. At qui dimittit caussa maioris perfectionis, non est caussa mœchandi, quia vel Matrimonium est consummatum; & tunc non potest fieri talis separatio, nisi ex consensu libero vtriusque
C partis; vel est ratum tantùm, & tunc fit separatio quoad vinculum, & ideo potest coniunx relicta alteri nubere: quare nullum est adulterij periculum.

Cur autem dimissionẽ ob crimen Dominus dixerit non posse fieri, nisi caussa fornicationis, cùm tamen possit fieri etiam ob alia crimina: S. Augustinus lib. 1. de serm. Domini in monte. ca. 26. 27. & 28. dicit rationẽ esse, quia nomine fornicationis intelligi possunt omnia crimina. Nam etiam idololatria, & omnis superstitio, est fornicatio quędam spiritualis cum falsis diis: & rursus secundum Apostolum, auaritia est idolorũ seruitus; & sicut auaritia est idolorũ seruitus, & proinde fornicatio quædã, ita etiam omnis alia praua
D cupiditas est quædam fornicatio.

Sed hæc disputatio Augustini, ipsi etiam Augustino suspecta fuit: nam ad literam non est dubium quin Dominus loquatur de sola fornicatione carnali. Et præterea falsum est, ob quodlibet crimen posse dirimi Matrimonia, etiam quoad thorum: solũ enim, vt suprà ostendimus, dirimuntur ab Ecclesia ob crimina, quę vergunt in detrimentum alterius coniugis. Quare idem Augustinus ll. 1. retract. ca. 19. non vult nos hanc suam sententiam absolutè sequi.

Dicẽdum est igitur, Dominũ ob duas caussas excepisse solam fornicationem. PRIMA caussa est. quia sola fornicatio est propria ratio solutionis Matrimonij; ceteræ autem communes sunt Ma-

trimonio cum aliis omnibus confœderationibus: nam ptopter hæresim, vel inductionem ad peccandum, non solùm separari debet coniunx à coniuge, sed etiam filius à Patre, frater à fratre, seruus à Domino, &c. Quocitca Dominus istas caussas nô exclusit quas sciebat esse communes, sed exclusit eas omnes, ob quas ceteræ confœderationes non dirimuntur, excepta fornicatione. Ratio autẽ huius est, quia sola fornicatio directè opponitut fidei coniugali, & substantiæ ipsius Matrimonij, cetera autem crimina pet accidens se habent ad Matrimonium.

Secvnda caussa est, quia Dominus loquebatur de dimissione non ad certum tempus, sed perpetua: nam de hac loquebantur, qui eum interrogauerant. Portò caussa perpetui diuortij nulla est, nisi fotnicatio: propter fotnicationem enim coniugis, etiamsi tantùm semel ea perpetretut, & mox qui peccauerat, resipiscat, liberatur alter coniunx à debito reddendo per omnẽ vitam. At ptopter alia ctimina nô libetarur, nisi pro eo tempote, quo durant ea crimina: si enim coniunx, qui coniugem ad peccandum inducebat, tesipiscat, & seriò conuertatnr, tenetur coniunx eum recipere, eiq; affectu marirali cohabitare. quia ista crimina, vt diximus, per accidens opponûtur Martimonio, at fornicatio per se opponitur; & ideo statim, arque coniunx fornicando frangit coniugi datam fidem, quia non stat promissis, cadit à inre coningij, nec habet amplins in coniugem vllum ius.

Tertia obiectio: *Separationem, quæ 1. Cor. 7. extra caussam fornicationis describitur, Paulus nec suadet, nec decernit, sed docet eam pugnare cum præcepto Domini, qui præcipit non discedere: quando verò coniuges contra illam Apostoli doctrinam priuata contumacia se separant, tunc Paulus suadet reconciliationem, aut si hoc nolint, pronunciat ipsos debere sine coniugio manere. Sed octauus hic canon, dicit, ipsam Ecclesiam ob multas caussas, præter fornicationem, decernere posse separationem.* Hæc Kemnitius: volui enim eius verba ponere, ne queratur obiectionem suam non esse fidelitet recitatam.

Respondeo, tunc soluta est hæc obiectio cùm ad primam respondimns: falsò enim Kemnitius assumit, illa verba Panli: *Si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*, esse accipienda de illicita discessione, vt ibi ex Augustino inuictissima demonstratione docuimus. Itaq; falsò dicit Kemnitins, describi 1. Cor. 7. separationem extra caussam fornicationis, & eam à Paulo improbari. Sed etiamsi hoc esset verum, exponeremus Panli sententiam, vt iam iam Domini sententiam exposuimus.

Qvarta obiectio: *Christus Matth. 5. ideo prohibet vxorem dimitti extra caussam fornicationis, quia eiusmodi dimissio obiicit periculis vstionis, fornicationis, & adulterij. Sed de his periculis Pontificij non sunt solliciti; liberè enim decernunt separationem ad certum, incertumúe tempus.*

Respondeo, quando iusta est dimissio: periculum fotnicationis, cui obiicitur dimissus, non imputatur dimittenti, qui vtitur iute suo, sed ei, qui dedit caussam cut dimitteretur. Nam certè qui dimittit vxorem caussa fornicationis, quia iustè dimittit, non dicitur obiicere vxorem peticulo fotnicationis, etiamsi illa sic dimissa meretriciam artem exercete incipiat. Iustam autem esse dimissionem, quam Ecclesia decernit, suprà probauimus, quia est confotmis Euangelio, & rectæ rationi. Nam cùm duo immineant pericula: Vnvm coniugi innocenti, si sinatut habitare cum coniuge hæretico, aut impellente ad flagitia; periculum videlicet in hæresim, aut in flagitia labendi: Altervm coniugi nocenti, si separetur; peticulum scilicet fotnicandi: Ecclesia tecto iudicio censet potins consulendum innocenti, quàm nocenti, & ideo Mattimonia illa ditimit quoad cohabitationem. Quare Pontificij non ideo separationem decernunt, quod de pericnlis fornicationis & adulterij non sint solliciti, sed quod magis solliciti sint de peticulis aliis grauioribus.

Qvinta obiectio: *Contendunt tale debere esse diuortium, in quo vinculum Matrimonij saluum maneat. Atqui sic Pontificia illa separatione vinculum coniugij multis, & variis modis soluitur. Nam quid sit vinculum Matrimonij, docent hæ sententiæ; Et adhærebit vxori suæ; Faciamus ei adiutorium, quod sit coram ipso; Mulier non habet potestatem corporis sui, sed vir; Iterum conuenite, ne tentet vos Satan; Non sunt duo, sed vna caro; & ipsum Matrimonium definitur indiuidua vitæ consuetudine. At hæc omnia vincula soluit diuortium quoad thorum, & cohabitationem; ergo homines separant, quod Deus coniunxit.*

Respondeo, tota obiectio nititur falsa vinculi coniugalis explicatione. Vinculum enim coniugale dicitur mntua quædam obligatio, quia vt ita efficitur matitus vnius fœminæ, vt non possit esse alterius, illa viuẽte; & fœmina ita efficitur vxot vnius viri, vt non possit esse alterius, illo viuente: Sic enim explicat Apostolus Roman. 7. & 1. Cotinth. 7. Cohabitatio autem, & societas lecti, ac mensæ, de quo loquuntut Scripturæ allegatæ à Kemnitio, non vinculum ipsum efficinnt, aut sunt, sed ex illo consequuntut: alioqui quotiescunque vir, & vxor, etiam iusta de caussa, in diuersas regiones abirent, atque intet se distarent, coniugij vinculum soluerentut; quod sanè absurdissimum est. Sicut igitur vit, & vxor, vinculum Matrimonij retinent, quando vnus in Oriente, altera in Occidente degit, quia non potest vir alteri fœminæ, neque vxot alteri viro sine adulterio inngi, cùm adhuc sint veri coninges, licet non cohabitent, neq; sibi inuicem adhæreant: ita etiam vinculum coniugij retinent vit & vxot, per diuortium separari, quia adhuc ille huius solins fœminæ vir, & illa huius solius viri vxor est.

Illa autem verba: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*; de vero vinculo intelligenda sunt, non de cohabitatione aut lecti communione, nisi velimus coniuges ipsos toties soluere quod Deus coniunxit, quoties à se inuicem absunt.

CAPUT XV.

An Matrimonium fidelium consummatum, solubile sit, quoad vinculum, variæ sententiæ adferuntur.

PERVENTUM est tandem ad QUARTAM & vltimam quæstionem de solutione Matrimonij consummati, quoad vinculum: in qua quæstione multos habemus aduersarios, Græcos, Latinos, Hæreticos, & Catholicos.

Sentiunt enim, in caussa fornicationis posse coniugem innocentem non solùm separari quoad thorum, sed etiam quoad vinculum, à coniuge, & aliud Matrimonium inire, inprimis Græci, qui se iamdudum à Romana Ecclesia separauerunt. Id enim inter eorum errores numerat Guido Carmelita, in sua summa de hæreticis; & in Concilio Florentino sessione vltima, Pontifex ipse Eugenius Græcis dixit, eos grauiter à Latinis accusari, quòd Matrimonia dissoluerent: neque illi negare ausi sunt, sed rationes suas se habere responderunt. Denique notum est, hoc tempore Græcos re ipsa Matrimonia dissoluere, & coniugibus alia Matrimonia ineundi potestatem facere in caussa adulterij.

Ex Latinis Lutherani omnes, & Caluinistæ, atque Anabaptistæ in eodem errore versantur: sed alij magis, alij minus errant.

Lutherus in lib. de captiuit. Babylon. cap. de Matrimonio, nihil statuere audet: tamen cupit vehementer definiri non solùm in caussa fornicationis, sed etiam quando alter coniunx recedit in aliam regionem post decennium, aut nunquam reuersurus, licitum esse aliud Matrimonium contrahere. Vbi obiter ANNOTANDA est Lutheri contradictio in eadem pagina. Nam scribit Papam errare, cùm diuortium concedit extra caussam fornicationis, quam solam Dominus excepit: & statim adiungit, optare se vt definiatur, licere diuortium facere ob absentiā diuturnam alterius coniugis. Si enim error est, diuortium facere ob aliam caussam, quàm fornicationis; errorem igitur definiri cupit Lutherus cùm ob absentiam coniugis diuortium esse licitum definiri cupit.

ADDIT autem, se nolle quidquam definiri sola Papæ, & Episcoporū auctoritate; sed si duo eruditi, & boni viri in nomine Christi consentirent, & in spiritu Christi pronunciarent, eorum

A iudicium se Conciliis prælatorum: quę sanè mera fatuitas est. Nam vnde sciemus, duos illos homines in nomine Christi magis consensisse, & in Spiritu sancto pronunciasse, quàm tot Episcopos, qui ex diuersis prouinciis vnum in locum legitimè conueniunt ad fidem Christianam explicandam? certè his mille, & quingentis annis, nunquam Ecclesia duorum quorumlibet hominum iudicia Episcoporum Conciliis antepoSuit.

Idem Lutherus post annos tres, anno videlicet M. D. XXIII. doctior factus (nam priorem librum anno M. D. XX. ediderat) scripsit librū in caput 7. prioris ad Corinthios, vbi multas ob B caussas Matrimonium solui, & aliud iniri posse censet: vt, si non modò Ethnicus Christianam, sed etiam falsus Christianus Christianam coniugem deserat; vel si coniunx coniugem ad furtum aut aliud peccatum inducat, vel si ob frequentes rixas molesta sit cohabitatio cum priore coniuge; vel si diu absit alter coniunx. In lib. quoque de caussis Matrimonialibus, edito anno M. D. XXX. Si pauper cum diuite Matrimonium contrahat, & consumet; ac deinde pauper diuitem coniugem retinere non posit, quod amici, vel affines diuitis impediant, iudicat Lutherus, posse pauperem ad aliud Matrimonium se transferre.

Martinus Bucerus in cap. 19. Matth. Luthe-C rum ipsum impudentia superat. Contendit enim Matrimoniū solui posse, & aliud iniri, quoties vxor non se commodam viro, aut vir non se commodum vxori præbet: quacunque videlicet de caussa sibi inuicem coniuges displiceant. Ex quo rectè colligit Tapperus in explicatione artic. 18. Louan. facilius dissolui Matrimonia auctore Bucero, quàm ciuiles contractus: neque enim contractus ciuiles ob solam malitiam cōtrahentium vnquam dirimuntur.

Philippus Melanchthon in locis Theologicis, titulo de Coniugio, in duobus tantùm casibus permittit aliud Matrimonium iniri, nimirum si alter coniugum fornicetur, vel si iniustè coniugem deserat; vult parti innocenti licere a-D liud coniugium celebrare: tamen in annotat. ad cap. 5. Matthæi, idem Melanchthon non solùm parti innocenti, sed etiam nocenti aliud Matrimonium concedit, quia (vt ipse dicit) non est vlli imponenda pœna, quam ferre non possit.

Ioan. Brentius in Confess. VVirtenbergensi, cap. de Coniugio, in fine illius capitis, sperare se dicit, pios Episcopos, & Principes concessuros ius contrahendi aliud Matrimonium iis, qui ob adulterium alterius coniugis iusto diuortio separati sunt.

Ioan. Caluinus, lib. 4. Instit. cap. 19. §. vlt. tyrannicam legem vocat, quæ non permittit aliud coniugium ei, qui ab adultero coniuge diuortium fecit: & in cap. 19. Matthæi, vult quidem

vinculum Matrimonij dirimi in caussa adulterij, A sed non admittit alias caussas; nisi desertionem fidelis à coniuge infidele.

Martinus Kemnitius in secunda parte Examinis, pagina 1249. Caluinum apertissimè sequitur. Nam duos tantùm casus esse voluit, in quo liceret aliud Matrimonium inire, nimirum adulterium alterius coniugis; & desertionem infidelis, vbi per infidelem non intelligit quemlibet iniustum desertorem, vt Lutherus, & Philippus intelligebant, sed solùm eum qui Christianus non est, sed Gentilis, de quo casu nulla est quæstio, vt suprà vidimus. Deinde in sequenti pagin. 1250. explicat se tantùm loqui de parte innocente, cùm aliud Matrimonium ob adulterium concedit. B Quare neque Philippus cum Luthero, neque Kemnitius cum Philippo, aut Luthero in sententia conuenit.

Eandem sententiam sequutus est Erasmus: qui in annotationibus ad 7. cap. prioris ad Corinthios fusissimè probare conatur, propter fornicationem licere coniugi innocenti ad alias nuptias transire. Edidit autem Erasmus primum has annotationes anno M. D. XV. biennio scilicet antequam Lutheri factio exoriretur: ex quo intelligimus, non Erasmum à Luthero, sed Lutherum potius ab Erasmo hunc errorem hausisse.

C Ex Catholicis duo sunt, qui eodem errore tenentur, Caietanus in commentario ad cap. 19. Matthæi, timidè tamen, & breuiter rem attingens: & Ambrosius Catharinus, qui lib. 5. annotationum in Commentaria Caietani, in fine, disputat quæstionem istam, ac tandem concludit, ex Euangelio, & Apostolo non posse colligi, non licere in caussa fornicationis aliud Matrimonium inire; id tamen variis canonibus esse prohibitum, & ideo non debere fieri nisi ex Ecclesiæ auctoritate.

Porrò tres isti, Erasmus, Caietanus, Catharinus in hoc multùm ab hæreticis suprà nominatis distant, quod se Ecclesiæ iudicio disertis verbis subiiciunt. Et quia Ecclesia sententiam suam iam apertissimè protulit, vt patet ex can. D 6. & 7. sess. 24. Tridentini Concilij, vbi anathema dicitur iis, qui sentiunt Matrimonium quoad vinculum vlla de caussa solui posse; ideo isti quoque, ac præsertim duo posteriores, à reliquorum omnium Theologorum Catholicorum communissima sententia separandi minimè esse videntur.

CAPVT XVI.

Matrimonium insolubile esse quoad vinculum, probatur ex verbo Dei, traditione, & ratione.

PROBANDVM igitur iam nobis est, Matrimonij inter fideles contracti, & consummati vinculum adeo esse insolubile, vt neque caussa fornicationis dirimi possit; & ideo viuente priore coniuge nunquam esse licitum ad alias nuptias aspirare.

PRIMVS locus sit ille, qui est apud Matthæũ capite quinto: *Omnis qui dimiserit vxorem suam excepta fornicationis caussa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat.* Verba illa: *Et qui dimissam duxerit, adulterat*; vel vniuersè accipienda sunt, vel cum exceptione, nisi ob fornicationem. Si vniuersè, ergo qui dimissam duxerit, etiam ob fornicationem, mœchatur, ergo non fuerat dimissa quoad vinculum, sed solùm quoad thorum: non enim mœcharetur qui illam ducit, nisi adhuc esset priori viro alligata. Si cum exceptione, ergo qui fornicariam à viro dimissam duxerit, non mœchatur. Ergo melior est conditio fornicariæ, quàm innocentis, & castæ: nam fornicaria libera est, & nubere potest; innocens autem iniustè dimissa, nec priorem virum habere potest, nec alteri nubere. Atqui hoc absurdissimum est, vt lex Christi instissima dimissam iustè meliori loco esse velit, quàm dimissam iniustè.

RESPONDENT aliqui, sententiam illam esse generalem, sed fornicariam non posse nubere alteri; non quòd nõ sit diremptum vinculum Matrimonij, sed quia in pœnam peccati lex prohibet illam nubere.

SED hæc solutio nulla est. Si enim prohiberetur nubere in pœnam peccati, sed verè tamen libera esset, ac soluta vinculis prioris coniugij, peccaret quidem nubendo, & fortè Matrimonium esset irritum, sed non mœcharetur neque ipsa, neque qui eam duceret: non enim est adulterium, nisi cum coniuge alterius. Dominus autem disertis verbis pronunciat: *Et qui dimissam duxerit, adulterat.*

SECVNDVS locus est apud Marcum, cap. 10. *Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.* Et similia habentur, Lucæ 16. *Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur. & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.* Hæc verba vniuersaliter docent nunquam ita dissolui Matrimonium inter fideles contractum, & consummatum, vt liceat ad alias nuptias transire.

A RESPONDENT aduersarij, loca ista debere exponi ex cap. 19. Matth. vbi habetur exceptio fornicationis. Nam nisi in verbis Marci,& Lucæ subintelligamus, excepta caussa fornicationis, pugnabunt Marcus,& Lucas cum Matthæo: ista enim contradicentia sunt: *Omnis qui dimiserit, &c. mœchatur*;&, Non omnis qui dimiserit, &c. mœchatur. Ista autem posterior sententia ex Matthæo colligitur; idem enim est dicere: *Omnis qui dimiserit excepta fornicationis caussa*; &, Non omnis qui dimiserit: prior verò propositio apud Marcum,& Lucam habetur, nisi subintelligitur eadem exceptio.

ATCONTRÀ. Nam vt suprà diximus in quæstio-
B ne de polygamia, Euangelistæ omittũt quidem interdum aliquid, aut addunt, quod alij Euangelistæ non omiserunt, aut non addiderunt, sed nunquã ita omittunt, vt sententia reddatur falsa, nam alioqui Euãgelistę homines decepissent, quibus Euangelia sua tradiderunt, nulla mentione facta aliorum Euangelistarum.

Certè quando Marcus Romæ scripsit Euangelium ex prædicatione Petri acceptum, nõ remisit Romanos ad Euangelium Matthęi tanquã ad commentarium: immò si tunc Romæ Matthæi Euangelium in manibus fidelium fuisset, credibile est Marcum scripturũ non fuisse. Non enim scripsit Marcus, vt Matthæo aliquid adderet, quod posteà fecit Ioannes, sed tãtùm vt ha-
C berēt Romani scriptum, memoriæ caussa, quod sola voce B. Petrus Apost. illis tradiderat: hanc enim caussam referunt Irenæus lib.3. cap.1. Eusebius lib.2. hist. cap.15. & Hieron. in lib. de viris illustrib. in Marco.

Atque idem dici potest de Luca, qui Euangelium scripsit his Gentibus, quibus prædicauerat Paulus, & ad quos nondum peruenerant Matthæi, & Marci volumina; sed tantùm falsa quædã scripta Pseudoeuangelistarum, vt ipse breuiter indicat in principio Euangelij, & clarius colligitur ex Ambrosio in commentario primi capitis Lucæ, & ex Eusebio lib.3. hist. cap. 24. & ex Hieronym. in lib. de viris illustrib. in Luca. Oportet igitur vera esse absolutè, quæ Marcus &
D Lucas dicunt, neque pendere à verbis Matthæi, nisi velimus deceptos fuisse eos, qui sine Matthæo, Marcum aut Lucam legebant.

SED obiicies, quia S. Augustin. lib.1. de adulterin. coniug. cap. 11. dicit locum Matthæi esse obscurum, & esse ambigendum de eo, donec veniamus ad alios Euangelistas.

AT Augustinus non dicit ambigendum de eo quod Matthæus dicit, sed de eo quod non dicit. Matthæus enim dicit eum mœchari, qui extra caussam fornicationis vxore dimissa, aliam ducit: & hoc est simpliciter verum. Sed non dicit, an hic tantùm sit mœchus, an etiam is, qui dimissa vxore ob fornicationem, aliam ducit: id quòd alij Euãgelistæ dixerunt apertissimè. Aduersarij autẽ nostri volunt nos ambigere de eo, quod Marcus, & Lucas dicunt, an sit accipiendũ vt sonat, non de eo quod nõ dicunt. Quare idem S. AVGVSTINVS lib.1. de adulterinis coniugiis cap.9. grauiter inuehitur in eos, qui horum Euãgelistarum verba, non accipiunt vniuersaliter, vt sonant: *Qui sumus, inquit, nos, vt dicamus, est qui mœchatur vxore dimissa alteram ducens, & est, qui hoc faciens non mœchatur, cùm Euangelium dicat omnem mœchari qui hoc facit.*

AD obiectionem autem illam respondemus, non esse repugnantiam inter Euangelistas; illa enim propositio; Non omnis qui dimittit vxorem, & aliam ducit, mœchatur, non inuenitur apud Matthæum, vt aduersarij existimant. Illa enim sunt verba Matthæi: *Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*. ex quibus non debet inferri, Ergo non omnis qui dimiserit vxorem, & aliam duxerit, mœchatur.

Cur autem id non debeat inferri, cùm planè sequi videatur, multæ caussæ reddi solent. Durandus in 4. dist. 35. quæst. 2. ad vltimum, dicit Christum loqui apud Matthæum præsupposita lege veteri, quæ iubebat adulteras occidi; hac enim lege seruata, licebat in caussa fornicationis vxorem dimittere, & aliam ducere, quia nimirũ propter adulteræ supplicium extremum, dirimebatur vinculum coniugij.

NON probatur mihi hæc solutio. PRIMO quià Dominus non tradidit legem solis Iudæis, sed etiam Christianis: non iubet lex Euangelica adulteros occidere, immò Ioan.8. Dominus adulterã liberauit à morte. Nec ignorabat Christus, in Ecclesia sua varias fuisse futuras leges Principum, quibus interdum occiderentur, interdum non occiderentur adulteri; quare non est credibile Christum esse loquutum præsupposita lege de occidendis adulteris.

PRÆTEREA, si ita esset, Christi sententia esset valde imperfecta. Nam potuit multis modis impediri mors adulteræ, aut quia fugeret in aliam regionem, aut quia non posset probari testibus duobus adulterium, etiamsi viro exploratum esset; quid ergo tunc fieret secundũ Christi doctrinam?

ADDE, quod tradere vxorem lapidandam, non est propriè illam dimittere, & ducere aliam: non enim dimittitur qui occiditur, neque dicitur alia duci priore dimissa, quando prior non viuit.

DENIQVE non poterat esse quæstio, an liceret vxore lapidata ob adulterium, aliam ducere: non igitur oportebat magis excipere caussam fornicationis, quàm caussam mortis.

Hac ergo solutione omissa, aliqui dicunt verbum *Mœchatur*, referendum esse diuisim ad vtramq; partem sententiæ, hoc modo; Quicunq; dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, mœchatur, & qui aliam duxerit, mœchatur: bis enim mœchatur, qui vxorem ducit priore di-

missa,

missa, extra casum fornicationis, semel quidem, adulterio vxoris, cuius ipse caussa fuit per iniustam dimissionem; & semel, adulterio proprio, per nouae vxoris viuente priore coniunctionem.

Et hanc solutionem indicat breuiter THEOPHYLACTVS in cap. 19. Matthaei, vbi dicit sententiam huius loci esse, quod qui dimittit vxorem extra caussam fornicationis, moechatur, id est, auctor est illi, vt moechetur. Et idem ante docuerat AVGVSTINVS libro contra Adimantum cap. 3. vbi sic enarrat locum istum Matth. 19. *Quicunque dimiserit vxorem, nisi ob fornicationem, facit eam moechari, & qui aliam duxerit, moechatur.* Estque haec solutio valde conformis eiusdem Matthaei verbis, cap. 5. vbi ait: *Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, facit eam moechari.* Videtur igitur Matth. 19. ad eandem sententiam: *Quicunq; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem*, referendum esse verbum: *Moechatur*, in illo sensu, id est, facit eam moechari.

ALII dicunt, nec minus probabiliter, illud: *Nisi ob fornicationem*, non pertinere nisi ad dimissionem, cum qua immediatè coniungitur, & esse per parenthesim pronũciandum, & aliquid subintelligendum, hoc modo; Quicunq; dimiserit vxorem (quod non licet, nisi ob fornicationẽ) & aliam duxerit, moechatur. Et certè nõ sine caussa Dominus non adiecit illam exceptionẽ post illa verba: *Et aliam duxerit*, sed immediatè post illa: *Quicunq; dimiserit*, & similiter, non temerè Dominus tum Matth. 5. tum Matth. 19. cùm adiunxit: *Et qui dimissam duxerit, moechatur*, non addidit: *Nisi ob fornicationem*, vt nimirum indicaret, caussam fornicationis solam dimissionem licitam facere, nõ autem noui coniugij celebrationem. Haec mihi videtur S. Thom. sententia in 4. dist. 35. q. vnicã art. 5. ad vltimum, & eandem obscurè subindicat Hieron. in Commentario huius loci.

Sunt & aliae explicationes minus probabiles, quas Abulensis, Alphonsus de Castro, & alij excogitarunt: Sed optima est S. Augustini lib. 1. de adulterinis coniugiis, cap. 9. vbi docet Matthęũ, vel potius Dominum apud Matthaeum, accepisse illud: *Nisi ob fornicationem*, negatiuè, non exceptiuè; vt sensus sit, Quicunq; dimiserit vxorem, nisi ob fornicationem, id est, extra caussam fornicationis, & aliam duxerit, moechatur. Ex quo affirmatur quidem adulterium eius, qui vxore dimissa extra caussam fornicationis aliam duxerit: sed nihil dicitur de eo, qui duxerit aliã priore dimissa ob fornicationem.

AT contrà instant aduersarij, & maximè CAIETANVS, & CATHARINVS. Si ista est sententia Domini, ergo frustra, & superuacaneè additur illud: *Nisi ob fornicationem*, poterat enim Dominus generatim, & facilius dicere; Omnis qui dimiserit vxorem, & aliam duxerit, moechatur.

RESPONDEO, immò diuina prudentia Dominus ita loquutus est, id enim postulabant locus & tempus. Nam Dominus in eo loco respõ-

A debat Pharisaeis, qui venerãt parati, vt eum tentarent, & in sermone caperent: & quia iam audierant, eum in monte quędam disseruisse cõtra libellũ repudij à Mose in lege concessum, & consequenter etiã contra polygamiam, interrogauerunt eum, an liceret vxorem dimittere quacunq; ex caussa, vt nimirum, ea interrogatione impellerent eum ad pronunciandum aliquid apertè contra legem, & exempla Patrum. Quare Dominus cùm videret auditores incapaces esse; respondit eis praecisè ad interrogata. Quaesierãt illi, an liceret vxorem dimittere, nimirũ quoad vinculum, quacunq; ex caussa: respondit Dominus, non licere quacunq; ex caussa; idq; proba-

B uit, quia non licet dimittere non fornicariam, & aliam ducere, id quod tam perspicuè verũ erat, vt nullo modo negari posset. Vtrum autem liceat dimittere fornicariam quoad vinculum, & aliam ducere, Dominus tunc apertè dicere noluit, quia hoc altius erat, quàm vt ab eis tunc capi posset. Quamquam ex iis quae Dominus dixerat de prima origine instituti Matrimonij, facile poterat hoc etiã intelligi; sed ne daret illis Dominus ansam calumniandi verba sua, voluit, vt ipsi per se id colligerent, quemadmodum fecit in parabola vineae, & aliàs saepè: & nihilominus domi paulò pòst (vt Marcus scribit cap. 10.) apertè pronunciauit, omnem qui dimittit vxorem, & aliam ducit, moechari. Vides igitur quẽ-

C admodum verba Domini nihil superuacanei cõtineant, nec pugnent inter se verba diuersorum Euangelistarum.

Vnum duntaxat contra hanc expositionem obiici posset, quòd niminum si ita exponamus, non habebimus ex hoc loco, licitum esse diuortium quoad thorum, ob fornicationem alterius coniugis. SED parum id refert: nam ad hoc dogma stabiliendũ, sufficit testimoniũ Matt. cap. 5.

TERTIVS locus habetur in epist. ad Rom. cap. 7. *An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur quanto tempore viuit? Nam quae sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri: Igitur viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro, si au-*

D *tem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro*, & similis locus habetur in epistola priore ad Corinth. cap. 7.

Ex his autem locis colligimus nunquam solui vinculum coniugale, nisi per mortem: & quia non soluitur, manere etiã post diuortium quacunque de caussa factum. Quod argumentum tanti fecit S. AVGVSTINVS vt lib. 2. de adulterinis coniugiis, cap. 4. clamauerit: *Haec verba Apostoli toties repetita, toties inculcata, vera sunt, viua sunt, sana sunt, plana sunt. Nullius viri posterioris mulier esse incipit, nisi prioris esse desierit: esse autẽ desinet vxor prioris, si moriatur vir eius, non si fornicetur, licitè itaq; dimittitur coniunx ob caussam fornicationis, sed manet vinculum prioris, propter quòd fit reus adulterij, qui dimissam duxerat, etiam ob caussam fornicationis.* Haec ille.

SED respondet Caietanus, verba Apostoli accipienda esse regulariter, non autem in casu, vt sensus sit; vinculum viri cum vxore ordinariè, & regulariter, nisi scilicet aliunde soluatur, durare vsq; ad mortem, & tunc demum solui. Idem ferè respondet Erasmus, Caluinus, Martyr, & Bucerus in hæc loca. & præsertim Petrus Martyr vult intelligi exceptionem: *Nisi ob fornicationem*, quę in Euangelio habetur. Et similiter docet Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 1257.

Potest autem id probari PRIMO, quia Paulus ait: *Scientibus legem loquor*, lex autem permittebat libellum repudij in quibusdã casibus, & proinde secundum legem regulariter quidem, sed non semper; mors expectabatur ad vinculi coniugalis diremptionem. SECVNDO, quia Paulus ait: *Quæ sub viro est, mulier*; & nõ dicit simpliciter Vxor, Quare loquitur de ea tantùm, quæ nondum est repudiata, sed adhuc viro cohabitat. TERTIO videtur Apostolus non tam contendere, vinculum permanere vsq; ad mortem, quàm non durare post mortem: id enim solum ille cupit ostẽdere, post mortem coniugis liberum esse alterum coniugem, siue ad mortem vsque vinculum permanserit, siue non permanserit. ADDE vltimo, quòd cum hæc sit quædam similitudo, non est necesse vt in omnibus conueniat.

SED falsam esse hanc expositionem, testantur PRIMVM ipsa verba, quæ vt Augustinus rectè dicit, plana sunt. Quid enim planius illo; *Mulier viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro?* Rom. 7. *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit?* 1. Corinth. 7. Et certè mirum esset Apostolum numquam addidisse exceptionem, si ea addenda esset, cùm tam sæpe hæc repetiuerit, & inculcauerit.

DEINDE testantur Interpretes; Ambrosius, Chrysostomus, Theophylactus, Theodoretus, Oecumenius, Primasius, Anselmus, & alij, in vtrumq; locũ Pauli, & prætereа Origenes in c. 19. Matt. Augustinus loco citato, & Hieronymus in epist. ad Amandum, vbi interrogatus, an liceret mulieri dimisso viro adultero, alij nubere, respondit, non licere, ob hæc Pauli loca, quæ (vt ipse dicit) omnem excusationem excludunt.

DENIQVE idem testatur ratio similitudinis, quam eo loco Paulus adducit: volebat enĩ probare, legem veterem obligasse vsq; ad Christum, sed iam non amplius obligare: vtitur autem ad hoc probãdum similitudine ducta ex Matrimonio. Quemadmodum enim vir, & vxor tamdiu sibi inuicem obligantur, donec alter eorum, vel vterq; moriatur, sic etiam tamdiu homines legi subiecti sunt, donec vel ipsa lex abrogetur, & sic quodammodo moriatur, vel homines translati in alium statum, à lege eximantur, & eo modo legi moriantur. Per Christi autem mortem vtrumque factum est: nam & lex est abrogata, & nos translati in statum filiorum Dei, legi illi veteri, quæ erat seruorum, mortui sumus.

Vbi obiter est NOTANDVM, legem comparari viro, vt Chrysostomus exponit, & hominẽ comparari vxori, quia sicut vir dominatur vxori, non vxor viro, ita lex dominatur homini, cui data est, non homo legi. Et quàmuis debuisset Apostolus concludere, homines liberos esse à lege, quia lex mortua est, sicut dicit vxorem liberari, quando moritur vir; tamen ne Iudæos offenderet, maluit inuertere conclusionem, ac dicere, nos mortuos esse, quàm legem esse mortuam, quamquam vtrumque dicere potuisset, & perinde est ad id de quo agitur, vtrum vir, aut vxor, aut vterque moriatur.

Porrò hæc similitudo B. Pauli omnino requirit, vt vir & vxor nullo diuortio, aut repudio, sed sola morte liberari queant à vinculo coniugij. Nam quamdiu lex vetus vigebat, numquam poterant Iudæi iugum eius à se excutere, etiamsi illi repudium dare, & ab ea diuortium facere conarentur, fornicando cum variis legibus falsorum Deorum; ergo eodem modo, quanto tempore maritus viuit, numquam potest vxor à vinculo coniugij liberari, quamuis cum multis aliis viris fornicetur.

Neq; argumenta in contrarium conuincunt. Ad PRIMVM Respondeo, illud: *Scientibus legem loquor*, à Theodoreto, & Ambrosio exponi de lege naturæ, vel Euangelica, nõ de lege veteri, vt sensus sit: Loquor hominibus peritis, & qui benè norunt naturam legis, & coniugij, &c.

Et PRAETEREA aut repudium in lege veteri soluebat reuera vinculum coniugij, aut non soluebat. (est enim controuersia inter Doctores) Si non soluebat, & tantùm permittebatur, vt minus malum, non autem vt licitum, vt communior habet opinio Doctorum, quam etiam sequuntur Caluinus, & Beza in cap. 19. Matthæi; tum parum refert de qua lege Paulus loquatur, vt patet. Si verò soluebat vinculum, & permittebatur vt licitum; tum non potest Pauli locus de lege Mosis intelligi, quia falsum esset quod Paulus dicit: *Viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro*; neque enim vocabatur adultera quæ viuente viro erat cum altero viro, si repudium licitum erat, & vinculum coniugij dissoluebat.

Ad SECVNDVM RESPONDEO illud: *Quæ sub viro est, mulier*, simpliciter coniugatam significare; quod nomen non minus conuenit mulieri post diuortium, quàm ante diuortium, si diuortium non soluit vinculum, vt nos contendimus. Et hoc perspicuum est tum ex conclusione generali, quam Apostolus infert: *Igitur viuente viro vocabitur adultera, &c.* non enim dixit, Igitur dum est sub viro, vel dum non repudiatur, sed dum vir eius viuit, vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro: tum ex 1. Corinth. 7. vbi generatim Paulus dicit: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit.*

Ad TERTIVM RESPONDEO non solùm

voluisse

voluisse Paulum ostendere, vinculum coniugij non durare post mortem; sed etiam durare toto tempore vitæ alterius coniugis. Nam illud non durare post mortem, apertissimũ erat, nec fuisset opus ad id persuadendum allegare legem, ac dicere: *Scientibus legem, loquor.*

PRÆTEREA conclusio ab Apostolo intenta, non erat solùm, non obligari Christianos ad legem Mosis, sed etiam obligari ad non recipiendam vllam aliam; sicut etiam Hebræi obligabantur legem Mosis seruare toto tempore, quo ea viuebat, nec poterant vllo prætextu eam deserere, donec moreretur per abrogationem, aut ipsi morerentur illi per translationem in alium statum, vt diximus.

Ad vltimum RESPONDEO, non debere quidem similia in omnibus esse similia: tamen debere similia esse in eo, in quo est vis argumẽti ex illa similitudine ducti. Requirit autem vis argumenti Paulini, vt sicut vinculum legis nullo modo distumpi potest, quacumq; intercedẽte præuaricatione, donec ea lex viuit: ita vinculũ Coniugij perseueret, quacunq; interueniente fornicatione, donec maritus aut vxor viuit.

ADDE quod 1. Corinth. 7. non per modum parabolæ ad illud illustrãdum, sed absolutè pronunciatur: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit: quod si dormierit vir eius, liberata est; cui vult, nubat, &c.*

QVARTVS locus est in epist. priore ad Corinth. cap. 7. *His, qui Matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Quem locum tractauimus in quæstione superiore de diuortio quoad thorum.

Habemus autem hinc argumentum planè insolubile. Nam vel mulier, de qua dicitur: *Si discesserit, &c.* discessit ex caussa iusti diuortij, vt fornicationis, hæresis, & quæcumque sit alia; vel sine tali aliqua caussa. Hoc posterius dici nõ potest, nam Paulus non diceret de tali fœmina, Maneat innupta; aut viro suo reconcilietur; sed diceret, Maneat innupta donec viro suo reconcilietur, & omnino ad virum suum redeat: non enim poterat Paulus permittere iniustum diuortium contra expressum Domini præceptum. Etsi in eodem capite Paulus non permittit coniuges abstinere à carnali commercio ob orationem, & ad tempus, nisi ex consensu, quomodo permitteret coniugem inuito marito sine vlla caussa iusti diuortij separatam à viro manere? Loquitur ergo sine vllo dubio de muliere, quæ discessit ob iustam aliquam diuortij caussam. Atqui ista non potest alteri nubere, vt Paulus apertissimè dicit; ergo etiam caussa iusti diuortij non soluit vinculum coniugij, neque licet coniugibus iusto diuortio separatis ad alia trãsire coniugia.

Vnum est tantùm quod obiici posset, quod etiam ab Erasmo obiectum fuit. Nam videtur

A Apostolus loqui de muliere adultera, quæ discedit à viro non sponte sua, sed ab illo eiecta: id enim significari videtur, cùm dicitur: *Aut viro suo reconcilietur.* nam recõciliari propriè ad reos pertinet, qui per reconciliationem redeunt in gratiam cum iis, quos offenderunt. Quod si Paulus agat de adultera, non est mirum, si velit eam manere innuptam: soli enim parti innocenti conceduntur secundæ nuptiæ.

AT nullo pacto defendi potest, Paulum loqui de muliere adultera, & eiecta: nam eum præcipitur mulieri, à viro non discedere, præcipitur ne ipsa sit auctor diuortij, ac ne deserat virũ, non autem ne eiiciatur, & coacta discedat. Id e-
B nim præcipitur, quod est in potestate eius, cui præcipitur: non est autem in potestate mulieris ne eiiciatur, neq; potest marito expellente non discedere.

DEINDE paulò pòst ait Apostolus: *Et vir vxorem non dimittat*; quod esset omnino idem cum priore præcepto, & proinde superuacaneum, si mulierem discedere à viro nihil esset aliud, nisi eiici, & dimitti à viro.

DENIQVE si Apostolus solùm de adultera dimissa loqueretur, valde imperfectam doctrinam traderet: adhuc enim quæri posset, quid sit faciendum mulieri, quæ separatur à viro ob adulterium viri, non ob culpam suam propriam. Ergo Paulus generatim loquitur de omni mu-
C liere, quæ iusti diuortij auctor est. Dicit autem; *Mulier non discedat*, non autem dicit, Mulier non dimittat virum, sicut posteà dicit: *Vir non dimittat vxorem*; quia ordinariè vxor est in domo viri, & ideo diuortium facit discedendo ab eo, non eum ex domo eiiciendo; contrà maritus, quia est in domo sua, diuortium facit dimittendo, nõ recedendo.

ILLVD autem quod obiicitur de verbo, Reconcilior, quod etiam pag. 1259. notauit Kemnitius, vt probaret culpa sua vxorẽ discessisse, nullam vim habet. Reconciliari enim dicitur tàm is, qui læsit, quàm is, qui læsus est: nam reconciliantur propriè, qui alienati sunt. Vnde M. T. Cic. lib. 1. epistol. 2. ad Lentulum, dicit reconci-
D liatam esse voluntatem Senatus, quæ tamen non culpa sua, sed aliorum, abalienata à Lentulo fuerat. Et in hoc sensu dicitur Deus reconciliari hominibus, lib. 2. Machab. cap. 1. *Exaudiat Deus orationes vestras, & reconcilietur vobis*; & cap. 7. *Reconciliabitur Deus seruis suis.* & illud Matth. 5. *Reconciliare fratri tuo*, exponit Chrysostomus, siue iustè, siue iniustè frater se offensum dicat.

Eadem veritas SECVNDO ex traditione probari potest: extant enim omnibus ætatibus testimonia Patrum. Ac PRIMO quidem seculo habemus testimonium CLEMENTIS, in Canonibus Apostolorum can. 48. vbi sine vlla exceptione excommunicari iubetur, qui vxore dimissa aliam ducit.

Deinde SECVNDO seculo, id est, post annum

Domini C. habemus testimonia Iustini, & A Athenagorae. Vterque in Apologia pro Christianis, ad Imperat. Antoninum, inter dogmata Christiana ponit, Adulterium esse, si quis dimissam ab alio ducat: & Athenagoras addit etiam, si quis priore dimissa aliam ducat, non esse coniugium, sed adulterium. Eodem saeculo Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromatum extremo: *Adulterium*, inquit, *existimat Scriptura, coniungi Matrimonio, viuo altero ex separatis*, & paulò ante dixerat, non posse fieri separationem, nisi ob fornicationem.

Saeculo Tertio, post annum Domini C C. Tertullianus lib. 4. in Marcionem, vltra medium, obiicienti Marcioni Christum con- B trarium esse Moysi, quia prohibuit diuortium, quod ille concesserat, respondet his verbis: *Dico illum conditionaliter nunc fecisse diuortij prohibitionem, si ideò quis dimittat vxorem, vt aliam ducat, &c.* vbi docet Christum non prohibuisse diuortiũ, si caussa iusta adsit, sed prohibuisse alterum cóiugium post diuortium. Eodem saeculo Origenes tract. 7. in Matth. explicans cap. 19. dicit quosdam Episcopos permisisse mulieri nubere viro priore viuente, & addit, contra Scripturam fecerunt.

Saeculo Qvarto, post annũ Domini C CC. in Concilio Elibertino can. 9. Mulier quae ob viri adulterium alteri nupsit, non recipitur ad Communionem nisi post mortem prioris ma- C riti: ex quo intelligimus, illicitum fuisse Matrimonium illud iudicatum, etiam ex parte innocentis, & in caussa adulterij. Eodem saeculo sanctus Ambrosius in cap. 16. Lucae multa scribit contra eos, qui vxore dimissa aliam ducunt, & passim adulterium vocat id coniugium: neq; in tota illa disputatione vnquam excipit caussam fornicationis. Sanctus item Hieronymus Ambrosij aequalis, in epist. ad Oceanum de obitu Fabiolae scribit, Fabiolam dimisso viro non solùm adultero, sed etiam omnibus flagitiis cooperto, alteri nupsisse; sed addit id eam fecisse, quia ignorabat rigorem Euangelij: & ibidem scribit, eam post mortem secundi mariti publicam poenitẽtiam sibi ab Episcopo impositam, summa humi- D litate egisse. Ex quo intelligimus, eo tẽpore publicum crimen habitum in Ecclesia Catholica fuisse, si quis viuente coniuge ad alias nuptias transiret, etiam caussa fornicationis. Idem Hieronymus in epist. ad Amãdum, de hac ipsa quaestione interrogatus, simpliciter respondit, esse illicitum, etiã caussa fornicationis, viuente coniuge ad alias nuptias transire. Eodem saeculo S. Ioan. Chrysostomus homil. 17. in Matth. enarrans cap. quintum idem docet.

Saeculo Qvinto, post annum Domini C D. Concilium Mileuitanũ, can. 17. definiuit secundum Euangelicam & Apostolicam doctrinam, numquam licere viuente coniuge ad alias nuptias transire: & idem habetur in Concilio Africano can. 69. Eodem saeculo Innocentius I. in epist. 3. ad Exuperium can. 6. interrogatus, an intercedente diuortio liceret aliud inire coniugium, respondit nullo modo licere, sed esse vtrumque adulterum, tam virum, quàm vxorem, si post diuortium ad alias nuptias transeant. Eodem tempore S. Augustinus ex professo hoc docuit, tum in duobus libris de adulterinis coniugiis, tum in libro de bono coniugali.

Saeculo Sexto, post annum Domini D. Primasius in Commentario cap. 7. prioris ad Cor. in illud: *Si discesserit, manere innuptam*, idem habet.

Saeculo Septimo, post annum Domini D C. Isidorus idem docet, lib. 2. de officiis diuin. c. 19.

Saeculo Octavo, post annũ Domini D C C. Beda in cap. 10. Marci idem affirmat.

Saeculo Nono, post annum Domini DCCC. Concilium Foroiuliense can. 10. idem apertissimè definiuit; & eodem saeculo Theophylactus in cap. 19. Matthaei, & in cap. 7. prioris ad Corinth.

Saeculo Decimo, post annum Domini C M. Concilium Nannetense, quod sub Arnulpho Imperatore celebratum creditur, can. 12. idem declarauit.

Saeculo Vndecimo, post annum M. Anselmus in cap. 5. & cap. 19. Matth. idem habet.

Saeculo Dvodecimo, post annum C M. idẽ definiuit Alexander III. Papa, cap. ex parte, de sponsalibus, & Matrimoniis.

Saeculo Decimo tertio, post annũ MCC. idem definiuit Innocentius III. cap. Gaudemus, de diuortiis, & eodem saeculo, idem docuerunt Theologi omnes, qui super distinct. 35. quarti Sententiarum scripserunt, vt S. Thomas, S. Bonauentura, & alij.

Saeculo Decimo qvarto, post annum M C C C. plurimi Doctores Scholastici, Scotus, Durandus, &c.

Saeculo Decimo qvinto, post annũ MCD. idem statuit Concilium Florentinũ, in instruct. Armenorum, quod sanè mirum est non aduertisse Caietanum & Catharinum.

Saeculo denique Decimo sexto, post annum MD. idem definiuit Concilium Tridentin. sess. 24. can. 7.

Accedat Vltimo argumentum ex ratione petitum. Primo Matrimonium fidelium, signũ est coniunctionis Christi cum Ecclesia, vt Apostolus docet cap. 5. ad Ephes. At illa vnio indissolubilis est: igitur & vinculum coniugale indissolubile est. Et quamuis tota simul Ecclesia à Deo fornicari non possit, tamen aliquae partes Ecclesiae, nonnulli videlicet fideles, fornicantur interdum spiritualiter, & diuortium faciunt, sed non proptereà licet illis mutare Deum, aut Deus ita illos abiicit, vt nolit reconciliari, immò semper hortatur ad reconciliationem. Tale igitur debet esse coniugium Christianorum, vt numquam tale diuortium fiat, quin spes

maneat reconciliationis. Et hanc rationem à Sacramento ductam, valde vrget Augustinus lib. de bono coniugali, cap. 7. 15. 18. & 24.

SECVNDO, si licitum esset aliud Matrimonium, iniuria afficeretur prolis: nam filiis iam natis malè consuleretur, qui pro patre vitricum, pro matre nouercam habere inciperent. Et hæc est ratio S. Ambrosij in cap. 16. Lucæ, vbi etiam dicit, propter filios debere patrem matris culpę ignoscere.

TERTIO, si esset licitum eiusmodi coniugiū viuente altero coniuge, aperiretur aditus infinitis repudiis etiam iniustis. Nunc enim quia sciunt fideles, debere se, aut cœlibes viuere, aut priori coniugi reconciliari, non facilè ad diuortium adducuntur: at si scirent, mox repudiata vxore posse aliam duci, facillimè diuortia fierent, & quærerent occasiones aliquando dissidiorum, & criminum, &c. Et hanc rationem attingit Hieronymus in cap. 19. Matthæi, vbi scribit; quia periculum erat, ne mariti ob desideriū alterius coniugij, calumniam struerent priori vxori, sic Dominum voluisse dimitti vxorem ob fornicationem, vt tamen ea viuente non liceret aliam ducere.

QVARTO, si post diuortium in caussa fornicationis, liceret parti innocēti aliud Matrimonium inire, vel id liceret etiam nocenti, vel non liceret. Si liceret, ergo commodum ex peccato suo adulter reportaret, & sæpè etiam viri dedita opera adulterium committerent, vt possent ab vxore liberari, & aliam vxorem ducere. Si non liceret, quæro inprimis, quare? nam cum ea persona sit à vinculo prioris coniugij soluta (neque enim potuit pars innocens aliud Matrimonium inire, nisi vinculo prioris dirempto) neque vlli faciat iniuriam, quare non potest Matrimonium contrahere?

DICAS, quia lex prohibet. SED vbi est lex prohibens? neque enim vlla lex exstat, quod sciam, quæ soli innocenti nuptias concedat. DEINDE, cur prohiberet lex coniugari hominem solutum, & procliuem ad vitia, quādo nulla restat amplius spes reconciliationis cum coniuge priore? Diuino igitur, prudentissimo, iustissimoque iudicio Christus sanxit, coniugium quoad vinculum omnino indissolubile esse debere.

Adde VLTIMO, quod etiam apud Ethnicos, vbi morum disciplina vigebat, nulla fiebant repudia. Scribit enim Tertullianus in Apologet. capit. 6. Romæ per annos fermè D C. ab Vrbe condita, nullum scriptum fuisse repudium: deinde autem euersa disciplina, cum aliis vitiis etiam repudia introducta.

CAPVT XVII.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

PROPONAM, & soluam argumenta Martini Kemnitij, tū quia ipse post alios omnes scripsit, & eorum argumenta collegit, tum quia nemo ei respondit; cum Erasmo, Caietano, Catharino, Luthero, Bucero, Brentio, Caluino, & Philippo responderint Ioan. Eckius, Ruardus, Alphonsus de Castro, & alij ex Catholicis multi.

PRIMA obiectio Kemnitij pag. 1250. *Lex Pontificia negans coniugi innocenti in caussa adulterij aliud coniugium, priuat innocentem iure suo absque eius culpa, contra regulas Iuris.*

RESPONDEO, Lex ista nō est Pontificis Romani solius, sed etiam Christi. Et malè Kemnitius regulam Iuris allegat: hæc enim est REGVLA in Sexto de regul. Iuris, can. fine culpa. *Sine culpa, nisi subsit caussa, non est aliquis puniendus.* Vbi non solum culpam, sed etiam caussam abesse oportet, vt quis nullo modo puniri possit: alioqui, quàm sæpè filij priuantur hæreditate paterna ob peccata patris? quàm sæpe ob indicia aliqua iure torquentur homines à Iudicibus, sine vlla propria culpa? quàm sæpe ob incurabilem coniugis morbum, fine culpa sua priuatur alter coniunx debito coniugali, & (quod est grauius) fructu nuptiarum, id est, prole? Sic igitur vxore per diuortium separata, priuatur vir vsu coniugij sine culpa, sed non fine caussa: caussa enim subest maxima, quia vinculum prioris manet, & quia Christus prohibet, & quia fieret iniuria proli, &c.

SECVNDA obiectio pag. 1251. *Si non liceret vxorem ducere homini innocenti, diuortium à Filio Dei concessum in caussa fornicationis, nihil esset aliud, nisi laqueus cōscientiæ, & coniiciens homines in vstiones, et fornicationes, in iram, & iudicium Dei: nam fortè persona illa innocens non habebit donum cotinentiæ, & ideo in perpetua vstione versabitur, quæ impedit inuocationem Dei; aut etiam in fornicationes, & adulteria præcipitabitur. Quare melius Ecclesiæ suæ Christus consuluisset, si diuortium nullum concessisset: tunc enim persona innocens cogeretur vti remedio à Deo ordinato.*

RESPONDEO, aut persona innocens potest non dimittere coniugem, vel certè post dimissionem potest reconciliari; aut cogitur dimittere, nec potest reconciliari. Si detur PRIMVM, quod accidit vt plurimum, tum nullus cōscientiæ laqueus metuendus est: habet enim persona innocens remedium paratum, si continere non potest, nimirum vt coniugem non dimittat, aut dimissæ reconcilietur, ad quod Apostolus hortatur, 1. Corinth. 7. & post Apostolum Ambrosius in cap. 16. Lucę, & Augustinus lib. 2. de adulterinis coniug. cap. 6. 7. & 9.

Et non debere durum videri maritis, culpis vxorum ignoſcere, probat AVGVSTINVS loco notato multis modis. PRIMO, quia ſi Deus per Sacramentum Pœnitentiæ purgat peccatum adulterij, & ex adultera facit ſanctam, & eam ſibi reconciliat, cur graue debet eſſe viro, mulierem Deo reconciliatam, & non amplius adulteram, ſed iuſtam exiſtentem ſibi reconciliare? nam nō minùs illa Deum offenderat adulterio ſpirituali, quàm virum adulterio carnali.

SECVNDO, Chriſtus remittit viris, quoties ipſi reconciliari volunt, adulteria ſpiritualia; ergo debent etiam viri remittere vxoribus adulteria carnalia, ſi reconciliari illæ cupiant. Nam eadem menſura, qua menſi fuerimus, remetietur nobis, Matth. 7. & Luc. 6. & metuendum eſt, ne dicatur nobis: *Nonnè oportuit te miſereri conſerui tui, ſicut ego tui miſertus ſum?* Matth. 18.

TERTIO, ſæpe accidit, vt vir qui vxorem ob adulterium dimiſit, ſit etiam ipſe adulter, ſi non opere, certè voluntate. Coram Deo autem, & in rei veritate: *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo*, Matth. 5. Sicut ergo viri cupiunt nō deſeri ab vxoribus, etiamſi fidem eis non ſeruauerint; ita debent eas nō deſerere, aut certè reducere ſi dimiſerint, licet ipſis aliquando fidem non ſeruauerint: licet enī ſecundum leges mundi impares videantur vir & vxor in cauſſa adulterij, tamen ſecundum legem Chriſti pares ſunt.

QVOD ſi non liceat, aut non expediat vxorem retinere, aut reuocare poſt crimen admiſſum: tunc etiam remedium non deeſt in diuino auxilio, quod nemini petenti negatur, iuxta illud: *Petite, & accipietis*, Matth. 7.

Et non eſſe hoc nouum, vt quis cogatur ſine ſua culpa ad perpetuum cœlibatum, oſtendit AVGVSTINVS libro 2. de Adulterinis coniug. cap. 11. & ſequentibus, multis exemplis. Nam ſi fortè vxor ab initio Matrimonij in morbum incidat, & in eo perduret vſque ad mortem viri; vel ſi captiua ducatur, & viro ſciente, in carcere, vel alibi apud hoſtes perpetuò viuat; vel iuſti negotij cauſſa multos annos in longinqua regione vir ab vxore diſiunctus maneat, quid tunc faciet vir ille, ſi forte vſtionem pati incipiat; cùm neque vllam diuortij iuſtam cauſſam habeat, neque vxore ſua vti poſsit? nónne oportebit à Deo auxilium ad continendum piis precibus impetrare?

Ex his perſpicitur quàm inconſideratè Kemnitius ſcripſerit, melius Chriſtum Eccleſiæ conſulturum fuiſſe, ſi diuortium nullum conceſsiſſet. Nam ſi id non conceſsiſſet, coëgiſſet homines ad pericula apertiſsima, & maxima ſubeunda, vt vitarentur pericula minora, & quæ fortè nunquam accident: quod extremæ dementiæ fuiſſet. Nam ſi fortè alter coniugum fiat hæreticus, & perpetuò alteram ad hæreſim ſuam nitatur attrahere, quis non videt, ſi illicitum ſit diuortium, in aperto diſcrimine amittendæ fidei miſeram illam coniugem lege cogente eſſe futuram?

TERTIA obiectio, pag. 1252. & 1253. Phariſæi Chriſtum interrogantes, Matth. 19. an liceret vxorem dimittere, loquebantur de dimiſsione quoad vinculum, & non quoad thorum tantùm, neque enim illi aliam dimiſsionem nouerant, niſi quæ in lege permittebatur. Illa autem talis dimiſsio erat, vt liceret aliā ducere, vt colligitur ex Deuter. 24. Leuit. 21. Ierem. 3. & Ezechiel. 44. Chriſtus igitur eis reſpondens, loquitur etiam de dimiſsione quoad vinculum: nam alioqui non reſpondiſſet ad propoſitum. Vnde ſemper Dominus coniungit dimiſsionem vnius cum acceptione alterius, dicens: *Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, &c.* Matthæi 19. Marci 10. & Lucæ 16. Sed Chriſtus de iſta dimiſſione quoad vinculum loquens, Matth. 5. & 19. excipit cauſſam fornicationis; ergo voluit poſſe dimitti vxorem quoad vinculum in cauſſa fornicationis.

ET confirmatur argumentum à cōtrario ſenſu. Nam ſicut Chriſtus dicit: *Qui dimittit vxorem excepta cauſſa fornicationis, & aliam ducit, mœchatur*, ergo qui propter cauſſam fornicationis dimittit vxorem, & aliam ducit, nō mœchatur? Sunt autem hæc argumenta à contrario ſenſu omnium & manifeſtiſsima, & firmiſsima.

SECVNDO confirmatur, ex eo, quod Auguſtinus, qui contrarium ſenſit, non potuit explicare iſtum locum, niſi miſerè torquendo textū Euangelij. Dicit enim hunc eſſe ſenſum exceptionis, quod illi grauius quidem peccant, qui ſine cauſſa fornicationis diuortium faciunt, ſed tamen & illos adulterij reos eſſe, qui propter cauſſam fornicationis, dimiſſa priore vxore aliam ducunt. At inſpiciatur textus, & manifeſtum erit, Chriſtum hoc non dicere.

PRÆTEREA particulæ παρεκτὸς, & εἰ μὴ illam Auguſtini contorſionem non admittunt: nam in Scripturis paſsim accipiuntur exceptiuè, vt patet 1. Reg. 20. *Puer hoc non ſciebat, niſi tantùm Dauid, & Ionathas*, 1. Reg. 21. *Non eſt hic alius gladius, præter hunc*, 3. Regum 3. *Nemo adſuit, niſi nos duæ*, Actor. 26. *Optarim omnes fieri tales, qualis ego ſum, exceptis his vinculis.* In his enim ſententiis ineptiſsima eſſet interpretatio de magis, & minus, cùm ſimpliciter ſint excluſiuæ exceptiones, ſicut & particula NISI, quæ Matth. 19. vſurpatur.

RESPONDEO, ad hoc argumentum DVPLEX ſolutio adhiberi poteſt, iuxta ea, quæ diximus capite ſuperiore. Nam verba illa Matthæi: *Niſi ob fornicationem*, poſſunt accipi exceptiuè, vel negatiuè, vt ibi diximus: & ſi quidem accipiantur exceptiuè, tum reſpondendum eſt CHRISTVM non loqui de dimiſsione quoad vinculum, ſed ſolùm quoad thorum, quando concedit dimiſsionem in cauſſa fornicationis.

At Pharisæi interrogauerant de dimißione quoad vinculum, ergo & Dominus de eadem respondit. Concedo Phariſęos de dimiſsione quoad vinculum interrogaſſe, ſed nego, Dominum de eadem reſpondiſſe: *Ergo*, inquit aduerſarius, *nō ſatiſfecit Dominus propoſita quæſtioni.* neganda eſt conſequentia. Nam cùm in dimiſsione perfecta, quæ eſt quoad vinculum, duo contineantur, dimiſsio vnius, & poteſtas ducendi aliam: Dominus hæc duo ſeparauit, ac vnum quidem cōceſsit, dimiſsionem videlicet, cum reſtrictione ad cauſſam fornicationis, alterum verò omninò ſuſtulit. Et hæc eſt cauſſa, cur ferè ſemper Dominus illa duo diſtinctè poſuerit: *Quicunq; dimiſerit, &c.* &, *Aliam duxerit*, vt nimirum explicaret repudium in lege permiſſum, & partim approbaret, partim improbaret.

Ad argumentum illud à contrario ſenſu RESPONDEO, nihil illud cōcludere. Nam ſi exponamus, vt cap. ſuperiore diximus, verba Domini, hoc modo: *Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*, id eſt, mœchatur illam dimittēdo, quia facit eam mœchari, & mœchatur aliam ducēdo, quia propriè adulterium committit, atq; ita bis mœchatur: tunc à contrario ſenſu inferendum eſt; Ergo qui propter fornicationem dimittit vxorem, & aliā ducit, non mœchatur bis, ſed tantùm ſemel, id eſt, non mœchatur dimittendo, ſed ſolùm aliam accipiendo: & hoc eſt veriſsimum. Sic etiam ſi accipiamus alteram expoſitionem, quæ talis erat: *Quicunq; dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem*, id eſt, quod nō licet, niſi ob fornicationem: *& aliam duxerit, mœchatur*: à contrario ſenſu non poteſt inferri, niſi hoc, Ergo qui propter fornicationem dimittit vxorem, & aliam ducit, non peccat dimittendo, ſed ſolùm mœchatur aliam ducendo. Atque hæc de prima ſolutione.

Si verò cum ſancto Auguſtino accipiamus illa verba: *Niſi ob fornicationem*, non exceptiuè, ſed negatiuè: tunc ad argumentum principale admittimus, Chriſtum loqui de dimiſsione quoad vinculum, vt Kemnitius contendit: ſed negamus, concedi iſtam dimiſsionem in cauſſa fornicationis, quia illud: *Niſi ob fornicationem*, non eſt exceptio, ſed negatio; negat enim Dominus licitam eſſe talem dimiſsionem ſine cauſſa fornicationis, ſed non dicit eſſe licitam ſi adſit cauſſa fornicationis.

Ad PRIMAM confirmationem RESPONDEO, argumentum à contrario ſenſu non concludere, niſi rectè accipiantur contraria. Iam in propoſito cùm dicimus negatiuè; Quicunque ſine cauſſa fornicationis dimiſſa vxore aliam ducit, mœchatur; non rectè infertur, Ergo qui propter fornicationem vxore dimiſſa aliam ducit, non mœchatur: ſed tantùm inferri poteſt, Ergo minus grauiter mœchatur. Nam qui ſine cauſſa fornicationis vxore dimiſſa aliam ducit, non ideo mœchatur, quia ſine tali

A cauſſa aliam ducit; ſed quia aliam ducit. Quòd autem ea cauſſa abſit, non facit eum mœchari, ſed facit eum mœchari cum iniuria prioris coniugis; & idcirco qui propter fornicationem priore dimiſſa aliam ducit, mœchatur quidem, ſed minus grauiter, quia ſine iniuria prioris cōiugis.

Ponit exemplum AVGVSTINVS lib. 1. de adulterinis coniugiis, cap. 9. ex epiſtola Iacobi, cap. 4. *Scienti bonum, & non facienti, peccatum eſt illi.* Neque enim à contrario ſenſu debet inferri, Ergo, ignoranti bonum, & non facienti, peccatum non eſt illi; nam ſunt etiam peccata ignorantiæ: ſed inferri debet, Ergo ignoranti bonum, & non
B faciēti, minus peccatum eſt, quàm ſi ſciens peccaſſet. Quemadmodum ſi quis diceret; Qui, niſi ob inopiam furatur, peccat, non poſſet inde inferre; Ergo qui ob inopiā furatur, non peccat: Sed, Ergo qui ob inopiam furatur, minus peccat; niſi fortè ſit extrema neceſsitas, quia tunc non modò non peccatum, ſed nec furtum appellandum eſſet.

Ad SECVNDAM confirmationem RESPONDEO, Kemnitium ſemper ſui eſſe ſimilem, id eſt, fraudulentum, & mendacem: neque enim ſanctus Auguſtinus vſquam ſcripſit, exceptionis illius: *Niſi ob fornicationem*, ſenſum eſſe, quod illi grauius peccent, qui ſine cauſſa fornicationis diuortium faciunt, quaſi quæſtio propoſita fuiſ-
C ſet, ex illicitis diuortiis quodnam eſſet grauius. Nihil, inquam, tale vſquam ſcribit Auguſtinus, ſed ſolùm Chriſtum in Euangelio B. Matthæi, expreſsiſſe vnam ſpeciem adulterij, eamq; grauiſsimam, aliis prætermiſsis, quia id requirebat locus & tempus illius diſputationis habitæ cum Phariſæis, vt nos ſuprà capite ſuperiore expoſuimus.

Ad illud quòd vltimo Kemnitius de particula exceptiua obiecit, RESPONDEO, negari non poſſe, illas particulas *παρεκτὸς*, & *εἰμὴ* ſæpè accipi exceptiuè, vt loca à Kemnitio allata demonſtrant: ſed tamen poſſe etiam aliter accipi. Nam Apocal. 9. vbi legimus: *Et præceptum eſt illis, ne læderent fœnum terræ, neq; omne viride, neq; omnem arborem,*
D *niſi tantùm homines, qui non habent ſignum Dei in frontibus ſuis.* Illud NISI, Græcè *εἰμὴ*, non poteſt accipi exceptiuè, ſed aduerſatiuè, niſi quis velit homines inter arbores connumerare. Et cap. 21. vbi legimus: *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ,* non poteſt accipi particula NISI *εἰμὴ* Græcè, exceptiuè: nam ſenſus eſſet, aliquos coinquinatos intraturos eſſe in regnum cœlorum.

DEINDE etiamſi in teſtimonio Matthæi 19. vox NISI accipiatur exceptiuè, tamen poterit eſſe exceptio negatiua, & id ſufficiet ſententiæ S. Auguſtini. Cùm enim dicitur: *Quicunq; dimiſerit vxorem, excepta cauſſa fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur*, poteſt excipi cauſſa fornicationis, vel quia cùm ea cauſſa adeſt, non eſt adulterium

aliam ducere; & hæc est exceptio affirmatiua: vel quia de ea caussa nihil in præsentia determinatur, an sufficiat excusare adulterium, nec ne, & hæc est exceptio negatiua, quam S. Augustinus rectè amplexus est. Cur autem Dominus nihil determinauerit eo loco de ista caussa, ostendimus capite superiore.

QVARTA obiectio, pag. 1259. & 1260. *Cùm Apostolus dicit, 1. Corinth. 7. Præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari; intelligit mulierem debere innuptam manere, si discesserit excepta caussa fornicationis viri, ob culpam nimirum suam*; *Ergo si caussa fornicationis adsit, non tenebitur manere innupta.*

A

Antecedens probat. PRIMO, quia in verbo illo: *Præcipio, non discedere*, intelligitur exceptio à Domino posita de caussa fornicationis; ergo etiam in verbo sequenti: *Quod si discesserit, manere innuptam*, debet intelligi eadem exceptio: alioqui erit æquiuocatio intra paucas lineas in verbo. Discedo. SECVNDO, probat ex verbo illo Reconciliari, quod propriè ad reos pertinet: qui enim læsit, debet reconciliari, qui fuit læsus, placari. Quare loquitur Paulus de muliere discedente iniustè sine caussa liciti diuortij. TERTIO, paulò pòst idem Apostolus concedit fideli deserto ab infideli, nubendi libertatem, ergo ostendit priorem illam sententiam: *Non discedere*, vel: *Si discesserit, &c.* non esse accipiendam sine exceptione. QVARTO, Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, & Ambrosius hunc locum exponentes, excipiunt caussam fornicationis.

B

RESPONDEO, iam satis ostendi capite superiore, Paulum non posse exponi nisi de discessione ob iustam caussam, cùm ait; Quod si dimiserit, &c. quia alioqui, & cum Euangelio, & secum ipse pugnaret, si daret optionem coniugi, vt ad coniugem rediret, vel non rediret, etiamsi iniustè ab illo recessisset.

C

Ad PRIMAM probationem RESPONDEO, non esse æquiuocationem in verbis Pauli, sed eclypsim ipsi Paulo frequentissimam, est enim sensus: *Præcipio non discedere*, scilicet sine iusta caussa; *quod si discesserit*, videlicet caussa inuenta, &c.

Ad SECVNDAM suprà respondi, verbum Reconciliari, esse commune, & ei qui læsit, & ei qui læsus est: nam secundum Scripturas, & nos reconciliamur Deo, & Deus reconciliatur nobis.

Ad TERTIAM RESPONDEO, argumentum non esse ad rem. Nam quando Paulus permittit libertatem nubendi, fideli deserto ab infideli: loquitur de coniugio contracto inter infideles, de quo Dominus nihil præceperat; vnde ait: *Ceteris ego dico, non Dominus, &c.* At quando iubet, vxorem à viro nō discedere, & si discesserit, manere innuptam, loquitur de Matrimonio contracto inter fideles, quod Christus insolubile esse pronunciauit.

SED instabit aliquis. Si fornicatio spiritualis, nempe infidelitas, soluit vinculum coniugij, cur non magis fornicatio corporalis?

RESPONDENT nonnulli, fornicationem spiritualem esse maius peccatum, quàm corporalem, & ideo non esse consequens, vt si ob maius peccatum soluitur vinculum coniugij, soluatur ob minus peccatum. SED non est solida solutio. Nam etiā si fornicatio spiritualis sit maius peccatum absolutè, tamen magis repugnat coniugio fornicatio corporalis, quàm spiritualis: & ideo si fornicatio spiritualis solueret vinculum, solueret etiam corporalis.

Vera igitur solutio est, vinculum non solui ob fornicationem spiritualem absolutè, quia tunc solueretur etiam quando alter Catholicorum coniugum fieret infidelis: sed solui tamen vinculum coniugij inter infideles contracti, quando alter conuertitur ad fidem, quia coniugium illud Sacramentum non erat, vt suprà diximus.

Ad QVARTAM Respondeo, Patres illos non ponere exceptionem in illa sententia: *Si discesserit*; sed in illa: *Præcipio, non discedere*; in qua nos etiam eandem exceptionem ponimus. Porrò iidē Patres in illa sententia, *Si discesserit, &c.* ponunt inclusionem, vt sic loquar, potius quàm exceptionem fornicationis, quod est manifestè contra aduersarium.

Chrysostomus enim, & Theophylactus dicūt, ob continentiæ desiderium, vel ob alias caussas fieri diuortia, sed cùm fiunt, oportere coniuges non transire ad alia coniugia: inter illas autem caussas quis prohibet fornicationem alterius coniugis numerare?

Commentarius autem Ambrosij, siue quicunque fuerit auctor, dicit (vt Kemnitius citat) Apostolū loqui de muliere, quæ accedit ob malam conuersationem viri. Per malam autem cōuersationem nihil conuenientius intelligi potest, quàm si vir vxori fidem non seruet, aut eam ad peccandum sollicitet, quæ duæ sunt caussæ iustissimi diuortij. Et de his caussis se loquutum auctor ille paulò pòst ostendit: dicit enim, ideò debere innuptam mulierem manere post diuortium, quia non licet ei alteri nubere, si ob fornicationem, aut apostasiam viri ab illo discesserit. Verba igitur à Kemnitio allegata, contra ipsum Kemnitium maximè pugnāt, quippe qui contendit Paulum de ea muliere loqui, quæ sine iusta caussa à viro recedit.

D

Obiectio QVINTA, pagin. 1263. *Origenes tract. 7. in Matth. etiamsi dicat, Episcopum, qui permittit mulieri secundas nuptias, post diuortium caussa adulterij factum, id permisisse contra Scripturam: tamen ibidem dicit eum non sine caussa permisisse; & comparat hanc permissionem, cum illa quæ exstat 1. Corinth. 7. Bonum est homini mulierem non tangere, sed propter fornicationem, &c. Non igitur intelligit permissionem criminis mortalia vastantis conscientiam, & effundentis gratiam.*

Respondeo, peruertit more suo hęreticus scripta Patrum. Origenes enim loco notato, cùm ait, illos Episcopos non sine caussa permisisse; significat eos permisisse rem malam, & illicitam, vt ex duobus malis eligerent minus malum; sic enim ait: *Peiorum comparatione quæ mala sunt, permiserunt.* Neque comparat Origenes hanc permissionem cum illa Pauli: *Bonum est homini mulierem non tangere; propter fornicationem autem vnusquisque vxorem suam habeat;* nisi in eo, quod vtraque est permissio quædam concessa ob infirmitatem hominum. Nam si omnes Christiani perfecti esse vellent, sequerentur id, quod Apostolus simpliciter bonum appellat, cùm ait: *Bonum est mulierem non tangere;* tamen quia non omnes capiunt verbum hoc, conceduntur vxores. Sed tamen Origenes non dicit, hanc Pauli permissionem esse contra Scripturam. aut esse rei malæ, sicut loquitur de permissione secundi coniugij post diuortium.

Quod autem Kemnitius addit; ex sententia Origenis secundum illud coniugium non esse crimen lethale; falsum est. Quomodo enim non est crimen lethale, quod est Origene teste, expressè contra Scripturam illam Pauli Roman. 7. *Viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro?* an fortè adulterium non est crimen lethale? Sed ad cetera transeamus.

Obiectio Sexta, pagin. 1264. *Concilium Neocæsariense, can. 7. contrahentibus secundas nuptias post diuortium, iniungit aliquam pœnitentiam, sed non dirimit contractum Matrimonium. Veteres igitur censebant eiusmodi coniugia non esse prorsus damnanda, licet optassent non fieri.*

Respondeo, non tractat Conciliū de nuptiis post diuortium, neq; vlla est in toto illo Cōcilio diuortij mentio, sed de secundis nuptiis, quę cōtrahūtur mortua priore vxore, quas licitas quidem esse sciebant veteres, sed tamen ob signū incontinentiæ aliqua pœnitentia notabant, vt clarius perspicitur in Concilio Laodiceno, can. 7.

Obiectio Septima ibidem: *Hieronymus in epistola ad Oceanum, narrat publicam pœnitentiam Fabiolæ, quæ nupserat alteri viro, priore viuente, post diuortium factum caussa fornicationis; sed addit, illam hoc non vt peccatum mortale commisisse, neq; tantùm Papiniani leges sequutam, sed fecisse hoc iuxta dicta Pauli; Melius est nubere, quàm vri; &, Volo iuniores viduas nubere. Neq; publica pœnitentia Fabiolæ efficit, peccatum esse simpliciter mortale: nam et illis qui adulteram sine diuortio retinebāt, duorum aut trium annorum pœnitentia tunc imponebatur. 32. q. 1. can. Si quis.*

Respondeo. Rectè dixit Augustinus frontem hæreticorum nō esse frontem, lib. 4. in Iul. cap. 8. quis enim crederet hominē, qui vllo pudore teneretur, tam impudenter potuisse mentiri? Nam illa verba Kemnitij: *Addit Hieronymus, illam hoc non vt peccatum mortale commisisse,* aut significant, illud non fuisse peccatum mortale opinione Fabiolæ, aut non fuisse opinione Hieronymi.

A Si dicat primum, ad rem nō loquitur: quid enim curamus, quam opinionem habuerit Fabiola? de sententia enim Hieronymi, non Fabiolæ disceptamus. Si dicat secundum, vt debet, apertè mentitur. Nusquam enim in tota illa epist. scribit S. Hieronymus Fabiolā in secundo illo coniugio non peccasse mortaliter; neq; id scribere poterat, nisi secum ipse pugnare vellet.

Neque dicit Fabiolam esse sequutam legem Papiniani, & Pauli, immò potius dicit illam cōtra Papiniani legem fecisse. Papinianus enim viris frena libidinis laxat, nō mulieribus: Fabiola autem fœmina erat, nō vir: *Aliæ sunt,* inquit Hieronymus, *leges Cæsarum, aliæ Christi: aliud Papinia*B*nus, aliud Paulus noster præcipit, &c.* Quod autē Hieronymus in excusationem aliquam Fabiolæ adducit verba Pauli: *Melius est nubere, quàm vri;* &, *Volo adolescentiores nubere;* eò pertinet, vt ostendat illam partim ex infirmitate, partim ex ignorantia peccasse. Existimauerat enim illa ad se pertinere illas sententias, tum quia ignorabat vigorem Euangelij, tum quia concupiscentiæ ardore se ipsa fallebat.

Sed quòd nihilominus teste Hieronymo, & propria Fabiolæ cōscientia, mortaliter ipsa peccauerit, facilè probari potest. Primo, quia Hieronymus scribit factum illud Fabiolæ fuisse contra Christi præceptū: *Præcepit Dominus,* inquit, *vxorem non debere dimitti excepta caussa fornicationis, &* C *si dimissa fuerit, manere innuptam. Quidquid viris iubetur, hoc consequenter redundat in fœminas.* Hæc ille: vbi apertissimè factum Fabiolæ indicat contra expressam Christi legem, & consequenter peccatum mortale ex genere suo fuisse.

Secundo, probatur ex illis verbis eiusdem Hieronymi: *Igitur & Fabiola, quia persuaserat sibi, & putabat à se virum iure dimissum; nec Euangelij vigorem nouerat, in quo nubendi vniuersa cautio, viuentibus viris fœminis amputatur: dum multa Diaboli vitat vulnera, vnum incauta vulnus accepit.*

Tertio probatur ex illis: *Sed quid ego in abolitis, & antiquis moror, quærens excusare culpam, cuius pœnitentiam ipsa confessa est?* Qualis autem pœnitentia fuerit, his verbis explicat: *Tota vrbe spectante Roma*D*na, ante diem Paschæ in Basilica quondam Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio, stetit in ordine pœnitentium, Episcopo, presbyteris, et omni populo collachrymantibus: Sparsum crimen, ora lucida, & squalidas manus, sordida colla submisit.* Et infrà: *Aperuit cunctis vulnus suū, & decolorem in corpore cicatricem flens Roma conspexit: dissuta habuit latera, nudum caput, clausum os, non est ingressa in Ecclesiam Domini, sed extra castra cum Maria sorore Moysi separata consedit, vt quam sacerdos eiecerat, ipse reuocaret.* Hæc ille.

Quis autem vnquam audiuit eiusmodi pœnitentiam publicam pro veniali culpa postulatam, aut concessam, ne dicam impositam, & iniunctam in Ecclesia? quem vnquam Episcopus expulit ex Ecclesia ob veniale delictum, vt Fabiolam eiectam scribit Hieronymus?

Porro canon ille, quem citat Kemnitius, quo A pœnitentia trium annorum iniungitur ei, qui adulteram retinet, intelligi debet de eo qui in adulterium vxoris consensit, vt Doctores exponnnt, quod quidem mortale crimen esse nemo dubitare potest. Nam alioqui adulteram tolerari posse, & maximè emendari cupientem esse retinendam, fusè docet Augustinus lib. 2. de adulterinis coniugiis.

Obiectio Octava, pag. 1265. *Ambrosius in Commentario, ca. 7. prioris ad Corinth. obseruat Apostolum non dixisse de viro, vt maneat sine vxore, aut vxori reconcilietur, si tam dimiserit: sed tantùm, vt vir vxorem non dimittat. Ex quo ipse colligit, soli mulieri prohiberi secundum cōiugium, non autem viro post diuortium.*

Respondeo, Gratianus 32. quæst. 7. & B Petrus Lombardus libr. 4. sentent. distinct. 35. contendnnt ea verba inserta ab aliqno falsario fuisse commentario huius anctoris. Alij respondent loqui auctorem istum de lege polytica Cæsarum, quòd videlicet liceat viris, non autem fœminis per leges Cæsarum repudiata coninge aliam ducere: & ideo Paninm, ne offenderet Cæsarem, non voluisse expressè dicere, si vir dimiserit vxorem, maneat sic, aut vxori reconcilietur.

Si tamen hæc minus probentur, in promptu est responsio, auctorem eorum commentariorum non esse Ambrosium, quod eruditi non ignorant, neque aliquem ex celebratis Patribus: C proinde eius sententiam non posse omnibus aliis præiudicare; præsertim cùm eius sententia de impari iure coniugum apertè ipsi vero Ambrosio aduersetur, vt videre est, li. I. de Abraham, cap 4.

Neque argumentum ex Panlo snmptum ab hoc anctore, conclndit; cùm enim Paulus dicit: *Et vir vxorem nō dimittat*; intelligit sine dubio, eum non debere dimittere vxorem ad eum modum, quo explicatum est de muliere, nō debere illam recedere à viro.

Obiectio Nona, pag. eadem: *Pollentius quidam Augustini sententia, de illicito coniugio post diuortiū, apertè contradixit; non igitur erat hoc eo tempore Catholicum dogma.*

Respondeo, Pollentius non contradixit D Augustino, sed eum consuluit circa quæstionem obscurā. & loca Scripturæ difficilia, vt ex principiis vtriusque libri intelligi potest. Neque mirum est, si Augustinus Pollentium non vocauit hæreticum, neque acriter increpauit. non enim hæretici sunt quicunq; errant in fidei doctrina, sed qui pertinaciam ad errorem adiungūt. quod Pollentius non legitur fecisse. Quare idem Augustinus in epist. ad Volusianum tertia, non reprehendit Volusianum, sed modestè admonet & instruit, licet quæstiones ei proposuerit planè impias. an Deus relicta mundi cura, ad vnius corpusculi angustias se coëgerit, an Christi mater fuerit semper virgo, an sit credibile Deum esse, qui in vtero clausus iacuit mensibus decem, &c.

Adde, quòd tempore Augustini non erat hoc dogma ab aliquo generali Concilio explicatum, & ideo facilius excusari poterant, si qui in hac re errassent. Quare idem Augustinus lib. de fide, & operibus, ca. 19. dicit venialiter falli, qui ob Scripturæ obscuritatem existimant non esse adulterum eum, qui dimissa vxore caussa fornicationis, aliam ducit.

Obiectio Decima, pag. 1266. *Concilium Mileuitanum can. 17. probibet quidem, ne post diuortium aliud Matrimonium ineatur: sed neque apertè negat parti innocenti in caussa fornicationis licitum esse aliud Matrimonium; & preterea addit Concilium petendam esse de hac re legem ab Imperatore. Vnde colligimus; non fuisse eo tempore vllam apud Christianos legem, quæ dirimeret eiusmodi Matrimonia.*

Respondeo, Canones Concilij Mileuitani, Augustino præcipuè auctore (vt etiā fatetnr Kemnitius) compositi, editique fuerunt. Quare cùm Augustinus integris libris disputauerit, in nullo casu, ne fornicationis quidē, licitum esse viuente coniuge ad aliud transire coniugium; dubium esse non debet, quæ sit Canonis illius sententia. Deinde hoc ipso, quod ille Canon nullam caussam excipit, generatim accipiendus est.

Legem autem imperialem Patres illi desiderabant, non qua declararetur illicitum esse nouum coniugium post diuortium, vtroq; adhuc viuente coniuge: id enim ex Euangelio, & Apostolo constare Patres illi affirmant: sed qua puniretur seuerè etiam à temporali potestate, qui crimen illud admitterent.

Obiectio Vndecima, pag. eadem: *Leo ep. 85. aliàs 87. ad Episcopos Africæ, cap. 1. sacerdotem, qui dimissa vxore aliam duxerat, tantùm ab ordine remouet, non autē Matrimonium eius dirimit, aut eum ab Ecclesiæ communione expellit.*

Respondeo, Non loquitur Leo de sacerdote, qni post susceptum sacrum ordinem, vxorem duxerit; neque enim id vnquam factum est, ante hæresim Lutheranam: sed de quodam, qni cùm vxorē accepisset, priore dimissa, postea ad sacerdotium promotus fuerat. Hunc autem S. Leo ab ordine remouet; nihil aūt addit de Matrimonio eius, ratum ne, an irritum esset, tum quia non erat ei ꝓposita quæstio, nisi de ordinatione. an scilicet talis homo ad sacerdotium ꝓmoueri potuisset; tum quia ibidē addit, salua esse debere decreta prædecessorum suorū. Vnum est autem inter ea decretum Innocētij I. epist. 3. quo declarantur adulteri, qui priore dimissa, etiam per legitimum diuortium, aliam ducunt.

Obiectio Dvodecima, pag. 1266. & 1267. *In decreto Gratiani 32. q. 7. referūtur quatuor Canones. Quod proposuisti. Quædam. Concubuisti. Si quis eum. quibus cōceditur aliud Matrimonium post diuortium; & duo quidem eorum Canonum ex Conciliis sumpti sunt, duo ex epistolis Pontificum Zachariæ, & Gregorij.*

RESPONDEO, PRIMVS Canō sumptts est ex epistola Gregorij III. ad Bonifacium; vbi legimus, Gtegorium concessisse secundum Matrimonium cuidam viro, ob ægritudinem coniugis ptioris. SED Cauouem istum intelliguntDoctores de ægritudiue, quæ reddat mulierem ineptam ad cōiugium, & proinde sit impedimentum dirimens contractum Matrimonium. A

SECVNDVS Canon deprompIus est ex Concilio quodā, cuius ne nomen quidem exstat, vnde facilè contemni posset. SED exponitur ramen rectè à Doctoribus, de coniugio ineundo post mortem prioris coniugis. Hæc sunt verba Canonis: *Quædam cum fratre viri sui dormiuit: decretum est, vt adulteri nunquam coniugio copulentur, illi verò, cuius vxor stuprata est, licita coniugia non negentur.* B Sententia autem huius Canonis colligitur ex Canone simili, qui habetur paulò pòst in eadem quæstione, & incipit: *Hi verò*. vbi statuitur, vt mortua coniuge adultera, vir eius ducat quam voluerit: mulier verò adultera, ne marito quidem mortuo nubere posit. Quod tamen intelligunt de adultera, quę cum propinquo aliquo suo peccauerit, & ideo simul incestuosa sit: nā alioqui simplex adulterium nō impedit Marrimonium post mortem couiugis.

TERTIVS Canon est Zachariæ, vbi scribitur, eum, qui cum sorore vxoris suæ dormiuit, neutram habere posse, vxorem tamen ipsius posse nubere, cui voluerit. Er in eandem senteutiam C loquitur Canon 4. qui est Concilij Triburiensis. SED intelliguntur omnes eiusmodi Canones de couiugio, quod parti innocenti conceditur post mortem coniugis prioris. Atq; hactenus Kemnitij argumenta dissoluimus. Nunc adducemus alia ex aliis.

Obiectio DECIMA TERTIA Lutheri in lib. de captiuit. Babylon. ca. de Matrimonio: *Christus diuortium permisit in caussa fornicationis, Matt. 5. & nullum cogit esse cœlibem, cùm dicat; Qui potest capere, capiat, Matt. 19. Ergo permittit aliam vxorem duci facto diuortio. Et confirmatur ex Paulo, qui ait; Melius est nubere, quàm vri, 1. Corinth. 7.*

RESPONDEO, Christus absolutè neminē cogit esse cœlibem, quia cœlibatum inter consilia, non inter præcepta numerari voluit: tamen co- D git hominem stare promissis, & consequēter sæpe accidit, vt cogar esse cœlibē. Qui enim vouit continentiā, cogitur reddere vota sua, & sic cogitur esse cœlebs: & qui duxit vxorem, promisit se illa viuente nulli alij adhæsurum; id enim requirit vinculum Matrimonij, quod est omnino insolubile; & ideo si à sua se contiuet, cogitur esse cœlebs.

PORRO Apostolus rectissimè dixit, melius esse nubere, quàm vri; sed non dixit, vt notat Augustinus lib. 2. de adulterinis coniugiis, ca. 12. in fine, melius esse mœchari, quàm vri: mœchari autem eum, qui viuēre priore aliam ducit, idem Apostolus docet Rom. 7.

Obiectio DECIMA QVARTA est Buceri in cōment. cap. 19. Matth. *Iudæis permissum erat ob duritiam cordis, dimittere vxores, & alias ducere: ergo idem licere debet Christianis, quando eadem inuenitur in eis cordis duritia, vt simul commodè habitare nequeāt. Probatur consequentia.* PRIMO, *quia si caussa legis illius durat, æquum est, vt etiā lex ipsa duret.* SECVNDO, *quia Christus filius Dei non damnauit quidquam eorum, quæ Pater ipsius præcepit: Pater autem cœlestis iussit duris corde, si nollent maritali æquitate vxores tractare, vt eas liberè dimitterent, vt nuberent aliis.* TERTIO, *adeò necessariæ sunt nuptiæ, vt si qui, aut quæ existat, cui nullus sit coniunx, coniugem illi concedere oporteat. Non enim Deus creauit hominem masculum, & fœminam, vt seorsim viuant; sed dixit, Non est bonum hominem esse solum, Gen. 2. & Paulus 1. Corint. 7. Vnusquisq; suam vxorem habeat. Ergo si impetrari possit, vt coniuges non separentur, aut separati reconcilientur, id quidem optandum est, & procurandum: si autem obstiterit cordis duritia, non poterit infringi verbum Domini, vnusquisq; suam, & vnaquæq; suum.*

RESPONDEO, quæstio est apud Doctores, vtrum repudium Iudæis concessum, ita vt aliud Matrimonium post repudium initi posset, permissum fuerit vt licitum, an verò vt minus malum.

Et quidem sententia communior Magistri distinct. 33. libro quarto & ibidem Bonauent. Richardi, Dominici à Soto & aliorum id habet, vt illicitum semper fuerit, sed permissum tamen vt impunè fieret, caussa maioris mali euirandi. Nam Deuteron. 24. Scriptura testatur, mulierem repudiatam si alteri nupserit, fieri pollutam, & abominabilem coram Domino; ex quo intelligimus, non licuisse illi secundò nubere, sed coniugium illud, nō tam couiugium, quàm adulterium coniugii nomine tectum fuisse. Et Hierem. 3. sic legimus: *Vulgo dicitur, si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, nunquid reuertetur ad eam vltrà? nunquid non polluta, & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis; tamen reuertere ad me, dicit Dominus.* Quo loco non solùm polluta dicitur, quæ alteri nupserit, sed etiam apertè fornicaria esse significatur, id enim requirit comparatio inducta.

Etsi quidem hæc opinio sit vera, Buceri argumentum facilè soluitur: si enim Iudæis, non obstante permissione repudij, peccatum erat, post repudium seu diuortium nubere; quantò magis Christianis peccatum erit.

SED fortè contrariam opinionem quis malit amplecti; quæ (vt verum fatear) mihi semper probabilissima visa est. PRIMO, quia si vinculum nō fuisset solutum per libellum repudij, fuisset illa permissio valde inæqualis, ne dicam, iniqua. Nam viris permittebatur alias vxores ducere, cùm esset eo tempore licita polygamia vnius viri cum multis vxoribus: fœminæ autem, quæ tamen sunt infirmiores, coactę fuissent perpetuò continere, & aliquando sine vlla culpa.

Nou

Non enim licebat fœminis habere simul plures viros: quare debuissent, aut adulteræ fieri, aut perpetuò continere. Quis autem credet, in lege veteri fuisse coactas mulieres perpetuum cœlibatum eo tempore insusitatum tolerare.

Secundo quia lex vetus non puniebat nuptias repudiatarũ cum aliis viris, vt patet Deut. 24. ergo si illæ nuptiæ adulteria erant, lex tolerasset publica, & continua adulteria? At quis facilè sibi persuadeat, eam legem, quæ iubebat lapidari mulierem, quæ semel in adulterio deprehensa esset, simul tolerasse tot adulteria, quæ publicè patrata fuissent à multis toto vitæ tempore?

Tertio quia lex prohibebat, ne repudiata post mortem secundi mariti, posset vnquam reduci à priore marito: & quidem ita prohibebat, vt simul indicaret graue esse peccatũ si id fieret, vt patet expendenti textum, cap. 24. Deuteronomij. At si per repudium non soluebatur vinculum coniugij, non erat peccatum, nec prohibendum, immò valde bonum, & optandum, vt vxor rediret ad suum verum maritum.

Quarto quia mirum esset, neque Mosem, neq; Prophetas, qui alia vitia populi reprehendebant, nunquam palam reprehẽdisse ista adulteria, quæ fiebant cum repudiatis.

Quinto Leuit. 21. prohibetur sacerdos non ducere vxorem viduã, nec repudiatam, nec meretricem, sed virginem tantùm: ex qua lege videtur omnino colligi, licuisse aliis ducere repudiatam, quemadmodũ licebat ducere viduam, & meretricem.

Sexto Abraham iubente Deo repudiauit Agar, quam duxerat in vxorem; neque probabile est, fuisse coactam illam deinceps colere cœlibatum. Sicut ergo Deus dispensauit cum Abraham ratione mysterij circa vinculũ Matrimonij: cur non potuit dispẽsare cum populo suo ob eorum infirmitatem circa idem vinculum? &c.

Septimo Exod. 21. lex diuina constituit, vt si Dominus seruo dederit vxorem, & ea pepererit filios; anno septimo seruus egrediatur liber, sed vxor, & filij Domini sint; atque ita priuabatur vir ille vxore, & filiis. Quod si vinculum non soluebatur, cogebatur mulier illa sine vlla sua culpa perpetuò continere; quod cùm improbabile sit, dicendum videtur, Deum eo tempore facilè dispensasse circa vinculum, sicut etiam dispensauerat circa polygamiam.

Neque argumentum illud prioris opinionis conuincit. Nam in Deut. cap. 24. secundum Hebræos, & Græcos codices, legimus: *Quoniam abominatio est coram Domino*, & est hic sensus verborum: Repudiata nõ debet redire ad primum virum, quando polluta est cum altero, id est, quando cum altero rem habuit, quia abominabile est coram Domino vt mulier toties mutet maritos, & quasi commodata fuerit alteri, iterum redeat ad primum. Sed iuxta editionem Latinam, quæ

A habet de muliere: *Et abominabilis facta est coram Domino*; sensus est. Quia marit⁹ eius publicè, & proinde coram Domino eam pollutam & abominabilem iudicauit, cùm illam eiecit, quia mulier ista à marito suo notata est publica infamia, & ab eo facta est abominabilis, & polluta; non est æquum vt illam amplius habeat, etiamsi fortè cupiat eam ducere.

Neque locus etiam Hieremiæ concludit: nam Dominus argumentatur à minori, si vir nõ recipit repudiatam, si ea nupserit alteri; quantò magis deberem ego non te recipere, quæ non nupsisti alteri, sed fornicata es cum amatoribus plurimis?

B Quod si hæc sententia admittatur, quam defendunt S. Thomas, Scotus, Durandus, & Paludanus, in 4. dist. 33. Abulensis in Matth. cap. 19. q. 49. & 50. Eckius hom. 74. de Sacramentis, & Petrus à Soto lect. 13. de Matrimonio, tunc ad argumentum Buceri neganda erit consequentia. Dominus enim concessionem Iudæis factam apertissimè renocauit, cùm ait Matth. 5. *Qui dimissam duxerit, mœchatur*. Et Matt. 19. *Ab initio non fuit sic*. Et: *Quod Deus coniunxit, homo nõ separet*. Et Marc. 10. *Quicunq, dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulteriũ committit super eam; & si vxor dimiserit virum, & alij nupserit, mœchatur*.

Sed respondet Bucerus, debere intelligi ista omnia de iis, qui dimittunt, vel dimissam acci-

C piunt in fraudem prioris coniugij. Vult enim ipse, non posse aliud Matrimonium iniri, donec post diuortium tentata sit reconciliatio; & si quis aliam ducat dimissa sua, aut dimissam ab alio accipiat, antequam tentauerit, an posset cum sua pacificè habitare, hunc dicit in fraudẽ prioris coniugij Matrimonium contrahere, & iuxta Domini sententiam mœchari: sed si alter coniugum duro corde sit, vt nullo modo velit pacificè cum coniuge habitare, de hoc dicit Christum nihil præcepisse.

At si ista ita se haberent, Dominus noster nulla in re à Pharisæis dissensisset. Neque enim Pharisæi volebant Matrimonia dirimi, quando coniuges pacificè habitabant, sed solùm quan-

D do alter nolebat cum altero concorditer viuere: neque lex ipsa Mosis, libellum repudij dari permisit, nisi ob duritiam cordis. Quòd si Domino cum Pharisæis tam benè cõueniebat, quid sibi volunt illa: *Dictum est antiquis, &c. Ego autem dico vobis, &c.* Matth. 5. Non igitur dubitandum est, quin Dominus absolutè repudium illud in lege concessum aut permissum, omnino sustulerit, & ad primam originem coniugium renocauerit.

Ad Primam probationem Respondeo, caussam illam non durare vniuersaliter: et si duraret, non tamen esse tolerandam. Maior enim est gratia Testamẽti noui, quàm veteris, siue cognitionem, siue Sacramenta, siue exempla consideres: immò propriũ est noui Testamenti, au-

ferre

ferre cor lapideum, & dare cor carneum, Hier. 31. & Ezech. 36. Nec solùm in Testamento nouo durum non iudicatur, vni tantum coniugi insolubiliter alligari, sed etiam mulierem omnino non tangere, & vsque ad vitæ finem cælibatum colere. Denique ipsum etiam coniugium in Testamento nouo Sacramentum est, & peculiarem gratiam confert, qua molestiæ coniugij facile tolerentur, qua gratia Hebræi in veteri Testamento carebant. Quare multa in Iudæis tolerari poterant, quorum status puerorum erat, quæ in Christianis toleranda non sunt, quorum professio maiorem perfectionem requirit, & adiumenta ad eam acquirendam, & conseruandam suppeditat.

Deinde etiamsi nihil horum haberemus, quod respondere possemus, non tamē propter duros corde, Christi Euangelium, quod in hac re perspicuè sonat, peruertere, vel mutare nobis liceret. Alioqui (vt rectè monet S. Augustinus libr. 2. de adulterinis coniugiis, cap. 10.) lex Christi omnibus incontinentibus displicet, nec tamen propter eos immutanda est.

Ad Secundam cōcedo Christum non damnasse quidquam eorum, quæ Pater præceperat: is enim damnare dicitur, qui reprehendit tanquam iniustè, vel imprudenter facta. Christus autem nihil eorum quæ Pater præceperat, non rectè imperatum fuisse vnquam pronunciauit, sed contrà potius Matth. 5. ait: *Non veni soluere legem, sed adimplere.* Et: *Iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.* At nihilominus plurima Dei pręcepta, quę pro tempore data erant, quæq; statui Synagogæ tantum conueniebant, Christus immutauit: & qui id vel ignorat, vel negat, Christianus non est. Vbi enim nunc est in populo Dei Circumcisio? vbi Sabbathum? vbi sacrificia pecudum? vbi ceteri ritus innumerabiles, qui in Leuitico per Mosem à Deo præcipiuntur? Talis igitur cùm fuerit libellus repudij, mirum esse non debet, si eum sublatum de medio Christus voluerit.

Ad Tertiam probationem, quæ Epicurum magis, aut potius equum, & cauem, quàm hominem, & maximè Christianum deceret, Respondeo, non esse necessarium, vt vbicunque est vir aut mulier sine coniuge, continuò detur ei coniunx; alioqui falsa essent Apostoli verba: *Bonum est homini, mulierem non tangere.* Et: *Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem.* Et: *Qui non iungit Matrimonio virginem suam, melius facit.* Et: *Beatior erit si sic permanserit.* 1. Cor. 7. & B. Ioannes, B. Maria, Christus ipse, non rectè fecissent, quod sine coniuge esse voluerunt.

Porro Deus hominem masculum, & fœminam esse voluit, vt propagari posset genus humanum, non autem, vt cogerentur omnes cum coniuge viuere.

Illud verò: *Non est bonum hominem esse solum:* significat non fuisse bonum ad propagationem

A generis, vt solus masculus crearetur, sed necessariam fuisse etiam fœminæ creationem: nō autem significare non licere, aut non esse melius ipsi homini, cælibatum colere, quàm Matrimonio iungi, præsertim genere satis propagato; alioqui pugnaret verbum Dei: *Non est bonum, hominem esse solum,* cum alio verbo Dei: *Bonum est homini, mulierem non tangere.*

Denique illud Pauli: *Vnusquisq; suam,* dicitur illis tantùm, qui liberi sunt, & fornicationis periculum timent. Nam alioqui, si quæ mulier vinculo coniugij cum viro ligata sit, & per diuortium ab eo discedat, non dicitur ei, vnaquæque suum; sed dicitur: *Manere innuptam, aut viro reconciliari.* Et si quæ per votum continentiæ Dei

B sit alligata, & nubere velit, non dicitur ei, vnaquæque suum; sed: *Damnationem habent, quia primā fidem irritam fecerunt.* 1. Timoth. 5. Denique si quæ soluta sit, & de Deo sperans, fornicationis periculum non metuat, non dicitur ei, vnaquæq; suum; sed: *Beatior erit, si sic permanserit.* 1. Cor. 7. Atque hactenus de Matrimonij firmitate.

CONTROVERSIA. QVINTA.

C

De impedimentis Matrimonij.

CAPVT XVIII.

De impedimentis Matrimonij in genere.

DIsseruimus de Matrimonij contracti firmitate: nunc de impedimentis contrahendi disserendum est. Sunt autē duo genera impedimentorum. Quædam enim impediunt contrahendum, sed non dirimunt contractum. Quædam & impediunt contrahendum, & dirimunt contractum.

D Dicuntur impedire, & non dirimere ea, quæ non aduersantur essentiæ Matrimonij, sed solēnitati, aut ornamēto alicui accidentario; & ideò si cum eo impedimento Matrimonium contrahatur, peccant, qui ita contrahunt, sed Matrimonium est firmum, & ratum.

Ea verò dicuntur impedire, & dirimere, quæ ipsi essentiæ Matrimonij contraria sunt, adeò, vt necessariò aliquid essentiale Matrimonio desit, proinde nec sit verum Matrimonium, si cum eo impedimento fuerit celebratum. Quare non dicuntur ista impedimenta dirimere contractum Matrimonium, quasi Matrimonium verum dirimant, sed quia Matrimonium de facto, non de iure contractum, irritum reddunt. Impedimenta huius generis numetan-

tur

tur omnino duodecim, quæ his versiculis continentur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibis,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Sed vt huius numeri ratio intelligatur, SCIENDVM est, omnia impedimenta reuocanda esse ad consensum coniugum, vel ad personas contrahentes. Nam cùm tria sint necessaria ad omnia Sacramenta, materia, forma, & intentio Ministri; in hoc Sacramento materia sunt personæ legitimæ, vt suprà diximus: ex consensu autem pendent forma, & intentio. Est enim consensus caussa efficiens Matrimonij, signa verò exprimentia consensum, forma: vnde si consensus adsit, etiam signa erunt vera, si consensus non adsit, signa erunt falsa; & similiter si consensus adsit, intentio aderit, si consensus absit, intentio aberit. Itaque ad Matrimonij Sacramentum nihil aliud requiritur essentialiter, nisi consensus signo expressus inter legitimas personas.

Iam igitur ex parte consensus sumuntur duo generalia impedimenta, ignorantia, & coactio: hæc enim duo faciunt inuoluntarium. Ad ignorantiam pertinet error personæ, quod est PRIMVM impedimentum: neque enim consentire censetur in Matrimonium, qui vni personæ iungitur, existimans esse aliam. Item conditio personæ, quod est SECVNDVM impedimentum, vt, cùm quis seruam accipit, quam liberam esse credebat. Huc etiam pertinet, carentia vsus liberi arbitrij; neque enim pueri, furiosi, amentes contrahere possunt, cùm deliberatum consensum habere nequeant: & hoc impedimentum non est inter illa duodecim numeratum, sed reducitur ad errorem. Ad coactionem pertinet vis, seu metus, quod est impedimentum OCTAVVM.

Ex parte personarum contrahentium sumuntur cetera omnia, quorum ALIA reddunt personam inhabilem absolutè, & proinde respectu cuiuscunque Matrimonij: ALIA reddunt inhabilem solùm respectu alicuius Matrimonij cum certa persona contrahendi, non autem absolutè.

Ex his, quæ reddunt personam inhabilem absolutè, alia sunt naturalia, alia voluntaria. Naturale impedimentum est, frigiditas, & impotentia quæuis coeundi perpetua, siue innata, siue maleficio procurata: & hoc est impedimentum DVODECIMVM. Voluntaria impedimenta sunt, Votum solenne continentiæ, Ordo sacer: & Ligamen cum alio coniuge; quæ sunt impedimenta III. VIII. & IX. qui enim alligati sunt Deo per vota Monastica, aut per sacros Ordines, vel coniugi per Matrimoniū, non possunt nouum coniugij vinculum accipere.

Ea verò, quæ inhabilem faciunt respectu certi Matrimonij, non autem absolutè, tria sunt, crimen, nimia coniunctio, & nimia disiunctio. Crimen est impedimentum QVINTVM, & per crimen intelligitur adulterium mixtum homicidio, cum ordine ad futurum coniugium. Non enim potest, qui cum aliqua adulterium commisit, & eius viro necem molitus est, illam vnquam ducere in vxorem, vt infrà explicabitur: quocirca hoc impedimentum dirimit certum aliquod Matrimonium, non autem omne absolutè. Nimia disiunctio vocatur cultus disparitas, & est impedimentum SEXTVM, non enim potest fidelis cum infideli cōtrahere Matrimonium. Nimia coniunctio est cognatio, ad quam tria impedimenta reuocantur, nimirum cognatio naturalis, quæ dicitur propriè consanguinitas, & est impedimentum QVARTVM, & ad illud reducuntur cognatio spiritualis, qualis est inter baptizantem seu confirmantem, & baptizatum, seu cōfirmatum; & cognatio legalis, quæ fit per adoptionem. Huc etiam pertinet affinitas, quæ per carnalem copulam acquiritur, quæ est impedimentum VNDECIMVM. Et denique publica honestas, quæ est, affinitas orta ex sponsalibus; & est impedimentum DECIMVM.

Impedimenta autem quæ cōtrahendum impediunt, sed non dirimunt contractum, duo numerati solent: vnde existunt versiculi.

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum;
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Per Ecclesiæ vetitum, intelligunt prohibitionem, ne Matrimonia clam fiant, cùm debeant in facie Ecclesiæ, & coram testibus celebrari. Per tempus feriatum, intelligunt certa tempora sacra, vt Aduentus, & Quadragesimæ, quibus Ecclesia nuptias celebrari prohibuit. Sed primum horum impedimentorum iam post Concilium Tridentinum non est amplius tantùm impediens coniugium contrahendum, sed etiam dirimens contractum; quare vel reducēdum est hoc impedimentum ad crimen, quod erat vnum ex impedimentis dirimētibus, vel certè erit impedimentum XIII.

Sunt PRÆTERSA quædam alia impedimenta non dirimentia, vt votum continentiæ simplex, sponsalia, instructio Catechumeni per traditionem Catechismi, & sex crimina; incestus, raptus alienæ sponsæ, coniugium sacrilegum cum sanctimoniali, cædes vxoris, homicidium presbyteri, & Baptismus proprij filij. Sed hæc non ponuntur in numerum seorsim cum illis duobus primis, quia duo illa sunt impedimenta distincta omnino à dirimentibus: hęc autem nouem reducuntur ad dirimentia, & cum illis explicari solent. Nam sex crimina, reducuntur ad Crimē, Catechismus ad cognationem spiritualem, votum simplex ad Votum solenne, & sponsalia ad Ligamen.

PORRO aduersarij impedimenta tria, quæ sumuntur ex parte consensus, admittunt, nimirum

rum errorem, conditionem, & vim, seu coactionem; vt patet cum ex aliis, tum ex Philippo in locis, tit. de coniugio. Sed vnum ipsi addunt impedimentum, nimirum defectum consensus paterni; & ideo PRIMA quæstio erit vtrum ad Matrimonium filiorum familias, ita necessariò requiratur parentum consensus, vt sine eo irritum sit coniugium.

Ex impedimentis autem, quæ sumuntur ex parte personæ, duo admittunt simpliciter, nimirum impotentiam reddendi debitum coniugale: & Ligamen: Duo alia admittunt ex parte, non simpliciter, vt, consanguinitatem, & affinitatem; hæc enim admittunt, quoad gradus, qui prohibentur in Leuitico; quoad alios, reiiciunt.

Reliqua omnia simpliciter damnant: vnde est illa vox Lutheri in sermo. de Matrimonio: *Duo de viginti caussas in suo iure effinxit Papa, quibus omnibus Matrimonium vel dissipet, vel impediat, quas tamen ferè omnes, & reiicio, & condemno.* Hæc ille. Itaque tot ferè nobis quæstiones explicandæ erunt, quot sunt impedimenta. De his igitur impedimentis, septē tantùm sunt cum Hæreticis huius temporis quæstiones.

CAPVT XIX.

Non requiri ad essentiam Matrimonij, consensum parentum.

PRIMA igitur quæstio est, an requiratur necessariò ad Matrimonium filiorum, consensus parentum. Contendunt enim aduersarij, Mattimonium irritum esse, nisi fiat cum parentum consensu: sed quia non omnino inter se conueniunt, eorum sententias breuiter referemus. Primus videtur fuisse Erasmus, qui rem in controuersiam reuocauit: nam in colloquio de Matrimonio, in quo Eubulum, & Catharinam loquentes inducit, sic ait: *Definiunt quidam Matrimonium esse ratum, quod insciis, aut etiam inuitis parentibus, inter puerum & puellam per verba de præsenti contractum est. Atqui istud dogma nec natura sensus approbat, nec veterum leges, nec Moyses ipse, nec Euāgelica, aut Apostolica doctrina.* Hæc ille.

Martinus Lutherus in serm. de Matrimonio, cum distinctione loquitur: nam aut nata est proles ex coniugio contracto sine parentum consensu, aut nōdum est nata. Si nata est, firmum esse debet Matrimonium: si nondum est nata, in potestate parentum erit, confirmare vel irritare coniugium. Idem docet Philippus in locis, tit. de coniugio.

Bucerus in cap. 19. Matthæi reuocari optat in vsum leges ciuiles, quibus id caueri dicit, ne nuptiæ filiorum ratæ sint sine consensu patris, aut aui, aut proaui. Ioan. Brentius in Catechismo, exponens quartum præceptum; si Matrimoni-

A um sine parentum consensu celebratum sit, iubet id referri ad Magistratum, atque eius iudicio confirmandum, vel irritandum esse. Nam etiamsi generalis regula sit, quòd liberi debeant inire coniugia cum parentum consensu, tamen nonnulli sunt casus, in quibus licet etiam secus agere. In eandem sententiam descendit Martinus Kemnitius in 2. part. Exam. Concilij Trident. pag. 1273. & sequentibus, vbi tamen non rectè, confundit Matrimonia filiorum sine consensu parentum, cum Matrimoniis clandestinis potest enim fieri & matrimonium cū sit clandestinum, & tamen cum parentum consensu contractum: & contrà vt non sit clandestinum, sed

B publicum, & coram Ecclesia, & tamen insciis, & inuitis parentibus celebratum. Ioan. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. vlt. enumerans leges Pontificum Romanorum de Matrimonio (vt ipse loquitur) vel in Deum impias, vel in homines iniquissimas, primo loco istam ponit: *Quales sunt*, inquit, *vt coniugia inter adolescentulos, parentum iniussu contracta, firma, rataq; maneant.* Hæc illi. Catholici verò Doctores adeò nō dubitant ea Matrimonia firma, ac rata esse, vt neq; vnquam inter impedimenta Matrimonij numerauerint defectum consensus paterni, & nuper Concilium TRIDENTINVM sess. 24. in decreto de Matrimoniis clandestinis, in hęc verba statuerit: *Sancta Synodus anathemate damnat eos, qui falsò affirmant Ma-*

C *trimonia à filiisfamilias sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata, vel irrita facere posse.* Sed vt breuius, & facilius quæstio explicetur, propositiones aliquot statuemus.

PRIMA propositio: *Solo consensu parentum, Matrimonium inter filios celebrari non potest: & ideo non potest pater filium ad coniugium cogere.* Hanc propositionem admittit Philippus loco notato, neque alij eam negant.

Probatur PRIMO exemplo Scripturæ diuinę. Nam in Genesi, cap. 24. cùm pater, & frater Rebeccæ de Matrimonio eius cum procuratore Abrahæ, qui eam in vxorem filio Abrahę petebat, tractassent, dixerunt: *Vocemus puellam, & inquiramus eius voluntatem.*

D SECVNDO patet ex iure canonico, can. Sufficiat 27. q. 2. & can. Vbi nō est, 30. q. 2. cap. Tuas dudum, de sponsa duorum; & cap. vnico de desponsatione impuberum in VI.

TERTIO patet ratione. Nam illorum necessariò consensus requiritur, qui Matrimonij formam pronunciant; essent enim falsa verba illa: *Ego te accipio in meam, Ego te accipio in meum*, si consensus pronunciantium ea verba deesset. At formam pronunciant ipsi qui contrahunt; ipsorum igitur consensus necessariò requiritur. DEINDE coniugium est summus amicitiæ gradus, secundum Philosophum; repugnat igitur naturæ coniugij, vt contrahatur inter inuitos.

SECVNDA propositio: *Filiorum consensus, etiamsi solus sit, ad Matrimonium firmum, ac ratum efficiendum sufficit:*

sufficit: nec potest à parentibus, vel Magistratu eiusmodi Matrimonium irritari. Hæc est contra Erasmum & Lutheranos.

Probatur PRIMO exemplis Scripturæ diuinæ. Geneseos. 26. ESAV duxit vxores duas, quæ ambæ offendebant animum Isaac, & Rebeccæ parentum eius: ptoinde inuitis parentibus eas accepit. Et rursus capite 28. accepit tertiam, contra eorundem parentum voluntatem: nec tamen Isaac ea coniugia irritauit, & Scriptura simpliciter vxores vocat, quæ ita ductæ fuerant. Deinde IACOB Genes. 29. & 30. duxit vxorem vnam iuxta consilium parentum suorum; sed alias tres, & præsertim duas ancillas duxit, parentibus omnino inscijs: nec tamen Iacob sanctissimus Patriarcha id fecisset, si credidisset necessarium esse consensum parentum. TOBIAS quoque, vt legimus capite 7. libri Tobiæ, vxorem duxit in aliena regione, parentibus ignorantibus: nec tamen Angelus Raphael, qui cum ipso erat, eum admonuit, vt parentum consensum exspectaret, neque ipse religioni sibi duxit, inscijs parentibus id facere.

SECVNDO probatur ex iure canonico. Nam cap. Cùm virum, de regularibus, ita loquitur CLEMENS III. de puella nobili: *Tunc, inquit, quia liberum habet arbitrium, in electione propositi, parentum sequi non cogitur voluntatem.* Et huc pertinet quod ait sanctus AMBROSIVS in libro de Virginibus: *Cui licet, inquit, maritum eligere, non licet Deum preferre?* vbi docet licere puellæ virgini, patre etiam inuito, continentiam Deo vouere: sicut eidem licet virum eligere. Et idem Ambrosius in epistola quadragesima tertia ad Syfinnium, qui filio indignabatur, quòd sine suo consilio vxorem duxisset, dicit, culpam aliquam ab eo filio admissam, tamen satis apertè iudicat, Matrimonium fuisse ratum, & Syfinnium laudat, quòd facilè culpam ignouerit filio.

TERTIO Probatur ratione. In eiusmodi coniugio nihil eorum deest, quæ ad essentiam Matrimonij pertinent; verum igitur, & ratum, atque adeo insolubile Matrimonium erit. Probatur antecedens. Nam consensus contrahentium adest, & proinde intentio Ministri; adest materia, quæ sunt personæ ad Matrimonium idoneæ; adest forma, id est, verba seu signa mutui consensus: quid igitur deest? DICENT, consensus non est plenus, ac sufficiens; nam cùm filij sint in potestate parentum, non possunt in re tam graui sine parentum facultate aliquid constituere. RESPONDEO, vel consensus filiorum non est plenus, quia deest vsus liberi arbitrij, vel quia deest consilij maturitas, vel quia ita subiiciuntur filij parentibus, vt ius non habeant de statu vitæ suæ disponendi. PRIMVM dici non potest, quia tunc etiam cum parentum consensu, coniugium non esset. Nec SECVNDVM dici potest. Nam ad Matrimonium contrahendum non exigitur necessariò consilij maturitas, sed solùm vsus liberi arbitrij, qualis etiam requiritur ad peccandum, ad merendum, ad vouendum, &c. alioqui daretur occasio Matrimonia passim dirimendi. Quocirca solam pubertatem in contrahentibus Canones exigunt. Deinde sæpe accidit, vt qui parentes adhuc habet, sit vir maturioris consilij, quàm multi alij, qui parentibus, aliisque maioribus orbati sunt; si igitur hi posteriores vxorem eligere possunt, sine villius alterius consilio, cur non etiam priores illi, qui sunt his, vt iam ponimus, prudentiores? Sed neque TERTIVM dici potest. Nam filius licet patri obedientiam, & reuerentiam debeat, tamen quando vsum liberi arbitrij habet, liber est, & sui iuris, non minus quàm pater, in his quæ ad statum vitæ pertinent. Quare poterit quidem peccare, dum non sequitur patris directionem in statu eligendo, tamen quod facit, ratum & firmum erit, quia de re sua, non de aliena disposuit. PRÆTEREA coniugium seruorum inuitis Dominis, firmum ac ratum esse, Theologi rectè docent; & habetur in Iure canonico, capite primo de coniugio seruorum: non enim Ius gentium, quo seruitus introducta est, id potuit auferre quod Ius naturæ concessit. Ergo multò magis coniugium filiorum inuitis parentibus erit ratum: maior enim subiectio est seruorum ad Dominum, quàm filiorum ad parentes. Confirmatur argumentum ex testimonio aduersariorum. Nam Lutherus, & Melanchthon contendunt, Matrimonium filiorum inuitis parentibus contractum, si per copulam carnalem consummatum sit, non posse ampliùs à parentibus irritari. At copula illa carnalis non facit filium prudentiorem, neque eximit à patria potestate; ergo etiam ante copulam Matrimonium contractum à parentibus irritari non poterat, vel si tunc poterat, etiam post copulam poterit, quod ipsi negant. SED, inquit Melanchthon, *Quando Matrimonium est consummatum, non amplius agitur de futuro, sed de præsenti; & iniuria fieret coniugi, si post violationem desereretur.* AT etiam Matrimonium contractum per verba de præsenti, non est futurum, sed præsens coniugium, & donatio coniugalis iam peracta est; illa igitur ratione non poterit irritari Matrimonium illud, siue consummatum, siue non consummatum. PRÆTEREA Matrimonium consummatum inuitis parentibus, vel iure consummatum est, vel non. Si iure consummatum; ergo & iure contractum ante consummationem: non enim iure consummari potest Matrimonium, non iure contractum; Ergo etiam ante consummationem Matrimonium inuitis parentibus contractum, ratum erat, ac firmum. Sin autem non iure consummatum fuit, iure post consummationem

irritari poterit, neque vlla fiet iniuria coniugi: nonenim vlli facit iniuriam, qui vtitur iure suo. Alioqui si ista ratio vniuersè vim haberet, non possent dirimi Matrimonia vlla post consummationem, quamuis nullo iure, immò contra omnia iura contracta. Et eadem ratione, per stuprum virgini illatum, non posset dirimi illa coniunctio; cuius tamen contrarium legimus in Exod. capite 22. vbi, qui virginem nulli desponsatam vitiauerit, cogitur eam habere vxorem, si pater eam dare voluerit, sin minus, cogitur saltem dotare.

Tertia propositio: *Peccant filij quando sine iusta, & rationabili caussa parentibus inscijs, vel inuitis Matrimonia contrahunt.* Dixi: *Sine iusta, & rationabili caussa*, quia potest aliquando fieri, vt filius non peccet inscio patre vxorem ducendo; quia nimirum credit patrem id ratum habiturum; & hoc modo Tobias inscio patre vxorem duxit. Potest etiam fieri, vt non peccet filius innito patre vxorem ducendo, vt si pater iniustè prohibeat filium à coniugio; vel caussa maioris dotis, non nisi indignam mulierem, aut etiam hæreticam ei dare velit. Vt plurimum tamen peccant filij, cùm non sequuntur in hac re parentum voluntatem: nam vt plurimum parentes sunt prudentiores, neque periculum est vt filiis malè consultum velint, cùm eos naturaliter diligant. Præterea parentum est, filiis prospicere, eosque dirigere; ergo filiorum est, sinere se à parentibus regi, ac duci. Et habemus exempla, ac testimonia in Scripturis perspicua. Genes. capite 24. Isaac accepit vxorem, quam pater ei dedit, & Rebecca vxor ipsius, consilium patris sui ea in re sequuta est: de qua re disputans Ambrosius, libro primo de Abraham, capite vltimo, multa ad hoc propositum adfert, & inter alia laudat versus Euripidis, qui virginem ita loquentem introducit: *Sponsalium quidem meorum pater meus curam subibit; hoc enim non est meum.* & in epistola quadragesima tertia ad Syfinnium, dicit enim iustè indignatum, quòd se inscio filius vxorem ducere voluisset.

Exodi 34. & Deuteronomij 7. præceptum de Matrimonio filiorum, parentibus potiùs datur, quàm filiis, ne iungantur videlicet cum Chananeis: *Filiam tuam non dabis filio eius; nec filiam illius accipies filio tuo.* Et Isaac apertè iussit filio suo Iacob, vt non acciperet vxorem de filiabus Palestinorum, sed aliquam ex filiabus Laban; quod & ille obediente fecit. Genes. 28. Dices, si potest pater filio imperare, vt vxorem, & talem vxorem ducat; ergo potest cogere, vt ducat, vel non ducat vxorem, quod est contra primam propositionem. Respondeo, tribus modis potest intelligi, vt pater dicatur filium cogere ad Matrimonium. Primo, vt filium planè dissentientem & inuitum pater cogat viuere cum aliqua, quam velit eius vxorem esse: & hoc non potest fieri, & si fiat, Matrimonium est nullum. Et hoc propriè in prima propositione assertum est. Secundo, vt filium assentiri cogat, iniecto metu mortis, aut alio, cadente in constantem virum; & hoc etiam patri minimè licet. Neque Matrimonium illud esset ratum: quoniam ad Matrimonium non solùm consensus, sed etiam consensus liberrimus contrahentium exigitur, cùm Matrimonium sit vinculum perpetuum, & natura sua beneuolentiam, & amicitiam, eamque summam requirat. Tertio, vt filium ad assentiendum inducat, auctoritate paterna imperando, quando reuera filio id conducit, ita vt secundum rectam rationem dissentire non possit: & hoc patri licet, & filius obedire tenetur. Quemadmodum etiam cum filio expedit comedere talem, aut talem cibum, & à tali, vel tali abstinere, potest parens iubere, & filius tenetur parere. Et licet hoc etiam fit suo modo cogere, & metum incutere mortis æternæ: non tamen propterea Matrimonium illud diceretur coactum, neque irritum esset; quia metus ille gehennæ non propriè incutitur ad hoc, vt iste vxorem ducat; sed per se consequitur præcepti transgressionem.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta Kemnitij.

Sed iam argumenta Kemnitij dissoluamus, qui ex Luthero, Bucero, Caluino, & aliis sectariis ea collegit.

Primo obiicit testimonium seniorum Pontificiotum, qui agnoscunt & fatentur, Matrimonia inscijs & inuitis parentibus contracta, non esse legitima, aut diuinam coniunctionem; & allegat Ioannem Gropperum in institutione Coloniensi.

Respondeo, multis modis fallitur Kemnitius. Primo, quia ex vno Groppero colligere conatur mentem saniorum Catholicorum, cùm nos contrà proferre possimus omnes antiquos Theologos, & in eis sanctum Thomam, in 4. distinct. 28. quæst. 1. art. 3. & recentiores plurimos doctissimos, vt Ruardum, Petrum, & Dominicum à Soto, & alios, qui apertissimè docent, Matrimonium, siue clandestinum, siue inscijs parentibus contractum, non esse solùm Matrimonium verum, sed etiam verum Sacramentum.

Secundo, quia Ioannes Gropperus eo loco non loquitur de Matrimonio, cui solùm deest parentum consensus, de quo nos in præsenti quæstione tractamus, sed de Matrimonio, quod inscijs parentibus contrahitur, & simul clande-

stinum est. Matrimonium enim, quod in facie Ecclesiæ celebratur, licet parentibus insciis, vel inuitis, nunquam Gropperus verum esse Sacramentum denegasset. Quare in quæstione præsenti præcisè accepta, nulla est inter Catholicos dissensio.

Tertio, quia Gropperus Matrimonium clandestinum negat quidem esse Sacramentum, in quo manifestè fallitur, ac sancto Thomæ, & sanioribus Theologis repugnat: tamen admittit esse verum Matrimonium, & ab Ecclesia longo tempore toleratum, sed optat ab Ecclesia irritari; quod iam factum est in Concilio Tridentino. Concilium enim dum asseruit Matrimonia clandestina, quamdiu ab Ecclesia irritata non erant, fuisse vera Matrimonia, & tamen deinceps illa irritauit, ac personas inhabiles fecit ad sic contrahendum; planè satisfecit desiderio Gropperi, & aliorum multorum, qui ob incommoda grauissima, quæ ex clandestinis coniugiis oriuntur, ea omnino sublata cupiebant. Nulla igitur in re, si quæstionem de Sacramento separes à quæstione de veritate Matrimonij, de qua sola nunc agimus, Gropperus à nobis, atque à ceteris Theologis Catholicis dissentit.

Secundo, Kemnitius argumentum ducit ex iure diuino (profitetur enim se probaturum sententiam suam ex iure diuino, naturali, ciuili, & Canonico) *Matrimonium talis debet esse coniunctio, vt eius auctor, & conciliator Deus ipse haberi possit. At eiusmodi non sunt Matrimonia, quæ insciis, vel inuitis parentibus contrahuntur: non igitur sunt vera Matrimonia. Propositio certa est ex illo Matthæi 19. Quod Deus coniunxit, &c. Assumptio probatur. Non est Deus auctor, & conciliator Matrimonij, quod contra eius verbum, & præceptum contrahitur. Matrimonium insciis vel inuitis parentibus, contra Dei verbum, & mandatum contrahitur: non est igitur eius auctor, & conciliator Deus. Assumptio probatur (nam propositio certissima est) nam in quarto præcepto Decalogi iubentur filij obedire parentibus: & explicat Apostolus ad Coloss. 3. id in omnibus rebus esse intelligendum; Filij, inquit, obedite parentibus per omnia.*

Et quia posset fortasse responderi, ab ea lege, quæ iubet obedire parentibus, excipi caussam Matrimonij, dicente Scriptura: *Relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ*; probat Kemnitius istum locum Scripturæ debere intelligi de Matrimonio consummato, non de desponsatione, & proinde in Matrimonio contrahendo debere filios parentibus obedire. Nam Scriptura tradit præcepta parentibus, de filiabus in Matrimonio collocandis, Deuter. 7. Hierem. 29. & 1. Cor. 7.

Præterea exstat lex diuina Exodi 22. & Deuteronomij 22. vt si quis virginem stuprauerit, det patri eius certum numerum siclorum, & eam vxorem habeat, si pater voluerit, vel non habeat, si noluerit. Ex quo intelligimus patriæ

A potestatis esse, coniugium filiæ ratum vel irritum facere.

Ad haec, si puella Deo vouerit aliqiud, potest Pater votum illud irritare. Numer. capite 30. ergo multò magis irritare poterit idem parens, promissionem homini factam de coniugio.

Denique Deus coniungit virum vxori in legitimo Matrimonio: sed non coniungit immediatè, vt olim Adamum Euæ; ergo per aliquod medium. Quod sit autem medium, ipse explicat in traditione quarti præcepti, vbi iubet filios parentibus obedire; ergo qui his mediis spretis Matrimonium contrahunt, non possunt B certò pronunciare, coniugium illud esse diuinam, & legitimam coniunctionem: *Hæc ratio*, inquit Kemnitius, *grauissima est, & ex iure diuino desumpta.*

Respondeo, non probat hoc argumentum, Matrimonium esse irritum, aut irritari posse, si fiat insciis, aut inuitis parentibus; quod sanè probandum erat: sed tantùm, non debere Matrimonium insciis aut inuitis parentibus contrahi, & malè facere, qui ita contrahunt, de quo nulla quæstio est. Sed vt res tota perspicuè intelligatur, singulas argumenti partes inspiciamus.

Ad Primam igitur primi syllogismi propositionem Respondeo, dupliciter posse Deum C auctorem dici Matrimonialis coniunctionis. Vno modo ex parte ipsius coniugij. Altero modo ex parte contrahentium.

Erit auctor Deus Matrimonij ex parte ipsius coniugij, si ipsa coniugij essentia à Deo sit instituta: erit autem auctor Matrimonij ex parte contrahentium, si ipsis contrahentibus Deus inspiret vt Matrimonio iungantur. Id quod in omnibus Sacramentis facilè reperimus. Cùm enim quis Baptismum, aut Ordinationem, aut Sacramentum aliud ab alio percipit, potest Deus auctor dici eius actionis, vel quia ipse Sacramentum instituit, quod ille percipit, vel quia ipse mouet tum Ministrum ad Sacramentum conferendum, tum alium ad Sacramentum D recipiendum. Et potest sæpe accidere, vt priore modo sit auctor Deus, posteriore Diabolus; si videlicet verum Sacramentum tradatur, & percipiatur, sed & qui tradit, & qui percipit, nō ob Dei gloriam, & animæ salutem, sed ob lucrum, aut commodum aliquod turpe, ac sordidum moueatur.

Sic igitur in coniugio, auctor coniugij vno modo erit Deus, si materia, & forma adsint, qualia Deus instituit: & hoc solum requiritur, vt Matrimonium sit verum, firmum, & ratum. Altero modo auctor erit etiam Deus, si coniuges ad prolem ad Dei gloriam gignendam, maturo consilio, de sententia maiorum, aliisque circumstantiis debitis obseruatis, Matrimonium contrahant: & hoc requiritur, vt Matri-

monium sine peccato, immò verò cum merito, & laude celebretur; non autem vt sit verum, firmum, & ratum. Si enim tantùm ad explendam libidinem, temerè, sine consilio parentum coniugium ineatur, non erit auctor Deus, sed Diabolus eius coniugij, quod attinet ad voluntatem suscipientium: licet eiusdem coniugij auctor sit Deus, quod attinet ad Sacramenti eius essentiam, quæ tota in eo coniugio reperitur; vt de Baptismo, aliisque Sacramentis omnibus dici potest.

Ad assumptionem eiusdem primi syllogismi RESPONDEO, iuxta positam distinctionem, Matrimonia, quæ inscijs, vel inuitis parentibus contrahuntur, sæpe non habere Deum auctorem secundo modo, habere tamē primo modo, si nihil aliud obstet; & ideò vera, ac rata Matrimonia esse, licet sine peccato vt plurimum non contrahantur.

Ad probationem assumptionis; quæ erat: *Deus non est auctor Matrimonij quod contra præceptum ipsius contrahitur*; per eandem distinctionem RESPONDEO. Aut enim præceptum Dei, contra quod Matrimonium aliquis contrahit, ad essentiam Matrimonij pertinet, aut solùm ad circumstantias Matrimonio accidentarias explicandas, vt ad voluntatem contrahentium perficiendam, vt bonum benè quæratur, & appetatur, &c. Si priore modo quis contra præceptum Dei faciat, non habet Deum auctorem coniugij, quoad essentiam ipsius coniugij, proinde irritum, & illegitimum est coniugium. Si posteriore modo contra præceptum faciat, non habet Deum auctorem suæ voluntatis in coniugio suscipiendo, neque præmium, sed pœnam operis meretur; tamen Deum habet coniugij sui, quod pertinet ad eius essentiam, auctorem & conciliatorem.

Ad probationem assumptionis secundi syllogismi, quæ ducebatur ex quarto præcepto Decalogi, quod explicatur à Paulo Colossens. 3. RESPONDEO, præceptum illud ad mores informandos, non ad Sacramenta ministranda pertinere. Quare obediendum est Patri per omnia, etiam in contrahendo coniugio, si iustè, & secundum Deum præcipiat: & ideo qui id non facit, peccat, sed non continuò Matrimonium est irritum. Nam non minus Episcopo, & Ecclesiæ obediendum est per omnia, quàm patri carnali; & tamen si quis laicus contra Episcopi, & Ecclesiæ præceptum baptizet, Baptismus erit ratus, & verus, sed laicus ille baptizando peccabit. Neque solùm Matrimonium vt Sacramentum, est ratum, sed etiam vt ciuilis contractus, licet contra præceptum Patris contrahatur. Nam filius, vt suprà exposuimus, etsi teneatur patris directionem sequi, cùm de statu vitæ suæ disponit; tamen de re sua, non de aliena disponit, remque suam, non alienam donat: quare dispositio ac donatio rata, & firma est, quamuis non sine peccato transacta sit.

Ad illa testimonia, quæ aduersarius producebat, vt probaret Scripturam dare Patri præcepta de filiabus in Matrimonio collocandis, nihil opus est respondere, cùm nos minimè negemus ad parentum curam & prouidentiam, filiorum coniugia maximè pertinere.

Ad illud autem, quod ex capite 22. Exodi, & vigesimosecundo Deuteronomij adfertur, ad probandum, penes patrem esse, coniugium filiæ ratum, vel irritum facere. RESPONDEMVS, non agi eo loco de Matrimonio iam contracto, sed de futuro, caussa stupri præcedentis. Non enim illa coniunctio viri cum puella, quæ inscio patre in duobus illis capitibus facta describitur, copula coniugalis erat, sed stuprum, vt Scriptura loquitur. Non enim stuprator vxorem habere voluit, sed libidinem tantùm explere: quare in pœnam iniungitur ei, vt puellam ducat vxorem, si eam pater dare voluerit. Itaque non est exemplum illud coniugij à patre irritati, sed tantum coniugij futuri, vel non futuri pro arbitrio patris, à quo tamen non excluditur puellæ consensus. Sed quid futurum esset, si pari consensu vir, & fœmina inscio patre Matrimonium contraxissent, Scriptura non habet.

ADDE, quod si in illis capitibus Moses loqueretur de irritatione Matrimonij iam contracti inter virginem & stupratorem eius, esset hoc exemplum contra Lutherum, & Philippum, & contra ipsum etiam Kemnitium, qui dicunt, coniugium filiorum inuitis parentibus dirimi non posse, si consummatum sit. Quo modo enim potuisset pater filiam suam à stupratore illo separare (vt Moses apertè concedit) si stuprum illud consummati coniugij fuisset?

Ad illud de irritatione votorum, quæ habetur in libro Numer. capite 30. RESPONDEO, legem illam de filiabus determinare, quæ adhuc non peruenerunt ad pubertatem; vt ex eo perspicuum est, quod Scriptura in eo capite bis repetit, patrem irritare posse vota filiæ, quæ in domo parentum habitat, & adhuc est in ætate puellari. Cui legi diuinæ similis est Lex canonica, quæ habetur Canone Puella vicesimo, quæst. 2. in hæc verba: *Puella si ante duodecimum ætatis annum sponte sua velamen sibi sacrum assumpserit, possunt statim parentes, vel tutores id factum irritum facere, si voluerint. Si verò in fortiori ætate adolescentula, vel adolescens seruire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi.* Ratio autem legis tum diuinæ, tum canonicæ, est, quia ante annos pubertatis nō habent homines plenum iudicium rationis, ideoque nec sunt Domini actuum suorum: at post annos pubertatis, sui iuris efficiuntur, & de persona sua, & actibus, qui naturaliter liberi sunt, pro arbitrio disponere possunt.

Ad

AD VLTIMVM de mediis, per quę Deus coniungit homines in Matrimonium RESPONDEO, ad hoc vt Matrimonium sit verum & ratum, non requiri alia media, præter coniugum liberum consensum. Vt enim alia Sacramenta Deus per Ministrum dispensat: sic etiam Matrimonium; Minister autem Matrimonij est vterque coniunx, vt alibi explicuimus. Vt autem coniugium sit Deo gratum, & ipsis coniugibus vtile, media à Deo instituta sunt, parentum, & amicorum consilia, matura deliberatio, Sacerdotis benedictio, & alia id genus: quæ qui spernit, non potest certò pronunciare suum coniugium Deo placere, aut sibi vtile futurum; licet eodem tempore possit non ambigere, quin sit verum, & firmum, atque à Deo certissimè institutum.

TERTIA obiectio Kemnitij ducitur simul ex Iure naturali, & ciuili. Nam quod Matrimonia filiorum inuitis parentibus cõtracta, irrita sint, ex Iure ciuili probat, ex L. Nuptiæ. ff. de ritu nuptiarum, & ex L. 1. & 2. C. de nuptiis, & ex Instit. de nuptiis §. iustas autem. Quod autem irrita sint etiam Iure naturæ, probat ex lege proximè citata. Nam in ea lege, posteaquam sancitum est requiri in nuptiis consensum parentum, subiunguntur hæc verba: *Nam hoc fieri debere & ciuilis, & naturalis ratio suadet, in tantùm vt iussus parentum præcedere debeat.*

RESPONDEO ratio naturalis docet nuptias non debere iniussu parentum celebrari. Et hoc verè asserit eo loco Iustinianus: siquidem Iure naturæ filius patri subiicitur, & ab eo regendus esset, à quo accepit vt esset: tamen Ius naturæ non docet, irritum esse Matrimonium si iniussu parentum fiat. Lex autem ciuilis non multum refert, quid in hac parte statuerit: nam vt scribit Lucius Papa III. cap. Clerici, de Iudiciis, Imperator ipse fatetur, non dedignari leges sacros Canones imitari; & habemus hanc imperatoris confessionem in Authentic. Vt Clerici apud Episcopos, §. penult. Cùm igitur sacri Canones, & nuper generale Concilium definierit, Matrimonium inuitis parentibus contractum, modò non sit clandestinum (hoc enim idem Concilium irritauit) ratum esse; nõ possunt leges contrarium definire, & si fortè definierint, abrogatæ iudicandæ sunt.

QVARTA obiectio ex Iure Canonico plures Canones continet, ad quorum singulos respondebimus. PRIMVS est EVARISTI in epistola decretali, qui sic loquitur: *Aliter legitimum non fit coniugium, nisi ab his qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur vxor petatur, & à parentibus, & propinquis sponsetur.*

RESPONDEO, decretum Euaristi, quod est etiam in corpus Iuris canonici relatum, can. Aliter, 30. quæst. 5. multas conditiones requirit, vt Matrimonia censeantur legitima, quarum conditionum nonnullę aduersariis nullo modo placere possunt. Quare hoc decretum non minus cum aduersariis, quàm nobiscum pugnat; requirit enim inter cetera, vt vxor cum precibus, & oblationibus (id est, cum sacrificio Missæ) à Sacerdote benedicatur: item vt coniuges biduo, vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant. Quæ conditiones si necessariæ sunt, vt coniugia legitima sint, nulla erunt inter Lutheranos legitima coniugia; neque enim oblationẽ Deo pro nuptiis offerunt, neque biduo, vel triduo continentiam seruant.

PRÆTEREA multæ ex illis conditionibus, ita sunt extrinsecæ & accidentariæ, vt stultum sit credere, sine illis coniugium irritum esse; quales sunt, vt vxorem paranymphi custodiant, vt propinqui comitentur, vt ea legitimè dotetur, & solenniter accipiatur, &c. Quare cogimur dicere, Euaristum non voluisse significare, eas omnes conditiones esse necessarias, ita vt si vna vel altera desit, irritum sit Matrimonium: sed ita legitimum esse coniugium, si illa omnia adsint, vt è contrario si nulla earum adsit, & coniugium occultè sine testibus, & sine vlla celebritate contrahatur, legitimum haberi non possit; non quidem in conscientia, sed in foro externo, & apud Ecclesiam, quæ non iudicat de occultis.

SECVNDVS canon desumptus est ex libro 1. de Abraham sancti Ambrosij, & habetur apud Gratianum can. Honorantur 32. quæst. 2. SED nihil in eo Canone contra sententiam nostram habetur: solùm enim Ambrosius hortatur puellas, vt ad exemplum Rebeccæ, permittant parentibus iudicium de nuptiis suis. Si autem secus fiat, sintne legitimæ nuptiæ an non, Ambrosius eo loco nihil definit.

TERTIVS Canon est Concilij IV. CARTHAGINENSIS apud Gratianum 30. quæst. 5. can. sponsus. SED neque iste Canon quidquam habet cui respondendum sit. Iubet enim Canon, vt cùm sponsus & sponsa benedicendi sunt à Sacerdote, offerantur Ecclesiæ à parentibus, & paranymphis; quod quidem faciendum esse nos minimè negamus. Sed non inde sequitur, coniugium esse irritum, si ista nõ fiant, quia dubium non est, ista ad solennitatem, non ad essentiam coniugij pertinere.

QVARTVS Canon, qui Leoni tribuitur, est apud Gratianum, can. Qualis 30. q. 5. VBI non solùm nihil est contra Catholicam sententiam, cùm solùm describat ille Canon ritum nuptiarum, non autem definiat, irritum esse cõiugium, si ritus illi non seruentur: sed est aliquid expressè contra aduersarios. Sic enim concluditur ille Canon: *Si fornicata fuerit vxor, dimittenda est, sed illa viuente, altera non ducenda, quia adulteri regnum Dei non possidebunt.* Hanc sententiam admittere deberet Kemnitius, si Canones veneraretur.

QVINTVS Canon est Concilij Toletani III. apud Gratianum, can. Hoc sanctum, 32. q. 2. vbi

hoc solùm legimus, vt nulla virgo extra voluntatem parentum, vel suam, cogatur maritum accipere. QVOD quidem si rectè inspiciatur, aliquid habet contra Lutheranos, contra Catholicos prorsus nihil: pugnat enim Concilium aduersus eos, qui virgines à proposito continentiæ impedire, atque eis maritos obtrudere nitebantur, quod sanè Lutherani frequenter faciunt. Statuit igitur Concilium, vt non cogatur virgo virum accipere, nisi quem ipsa elegerit, aut certè pater eius, ipsa consentiente: sed nunquid hinc sequitur, vt si patre inscio virum duxerit, irritum sit coniugium?

SEXTVS Canon est Nicolai Papæ, & habetur can. Nostrates, 30. q. 5. vbi inter alios ritus nuptiarum ponitur, vt fiant de cõsensu parentum. SED nihil inde sequitur. Enumerat enim Nicolaus varios nuptiarum ritus, & in fine Canonis adiungit, non esse peccatum, si non omnes seruentur: ex quo intelligimus, non omnes esse essentiales, neque declarat ipse eo loco, qui sint essentiales, qui verò accidentarij.

SEPTIMVS Canon est Concilij Aurelianensis apud Gratianum, 36. q. 1. can. De raptoribus, vbi legimus puellam raptam reddendam esse patri, etiamsi raptori ipsa consenserit.

OCTAVVS est GREGORII, vel potiùs Gratiani ipsius, eadem caussa, 36. q. 2. can. Apud. vbi dicitur: *Cùm rapta patri fuerit restituta, si voluntas parentis vtriusq; in vnum conuenerit, non prohibentur inuicem copulari.*

RESPONDEO, aliud est raptus, aliud coniugium inuito patre celebratum: raptus enim ad eam pertinet, quæ nondum est propria vxor, neque sponsa. Qui enim violenter sponsam suam patri eiusdem sponsę aufert, non dicitur raptor; quia rem suam, non alienam capit, vt patet ex Gelasio, cap. Lex illa, 36. q. t. Rectè igitur volunt Canones raptam puellam, etiamsi ipsa consenserit rapi, reddendam esse patri; quia qui rapuit, iniuriam fecit patri, violenter eius filiam abducendo, licet iniuriam puellæ non fecerit. Sed si puella rapta iuxta decretum Trident. Concilij, sess. 24. cap. 6. extra raptoris potestatem constituta, & in loco tuto, libero consensu cum raptore coniugium contraheret, Matrimonium esset ratum, nec posset à patre irritari. Raptus enim est impedimentum impediens contrahendum coniugium, sed non dirimens contractum, vt docent Theologi, & in iis S. Thomas, 2.2. q. 154. art. 7. ad 3. vbi ostendit Concilium Meldense, quod contrarium statuerat, esse abrogatum.

CAPVT XXI.

De impedimentis quæ inhabilem simpliciter faciunt contrahentem, id est, de Voto, & Ligamine.

DIXIMVS de impedimentis, quæ sumuntur ex parte cõsensus: nunc de iis dicendum est, quæ sumuntur ex parte personarum contrahentium. Et PRIMVM de illis, quæ simpliciter inhabilem reddunt: DEINDE de aliis.

Impedimenta quæ simpliciter reddunt inhabilem personam, quatuor sunt (vt suprà diximus) impotentia coëundi, Votum solenne Monachorum, Ordo sacer, & Ligamen cum vxore iam ducta. Ex quibus primum, & vltimum, extra controuersiam sunt: tametsi Lutherus de Ligamine ex sponsalibus orto nouum errorem excogitauerit, quem paulò pòst obiter refutabimus. Duo media ad vnum reuocari possunt, nimirum ad Votum solenne: siquidem Ordo sacer ideò censetur impedimentum, quia ex decreto Ecclesiæ annexum habet Votum solenne castitatis.

Quæstio igitur solùm superest, vtrum solenne votum continentiæ sit impedimẽtum dirimens Matrimonium. Et quidem Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. De Matrimonio, admisit, votum continentiæ esse impedimentum legitimum: sed in aliis libris postea scriptis, semper negauit, & re ipsa ducta vxore sanctimoniali sententiam suam declarauit. Quod idem omnes eius discipuli, & verbis, & factis docent.

Apud Catholicos nunquã dubium fuit, quin votum continentiæ simplex, sit impedimentum impediens contrahendum, non tamẽ dirimens contractum: votum autem solenne sit impedimentum impediens contrahendum, & dirimens contractum, quod vltimum sub anathemate definitum est in Concilio Tridentino, sess. 24. can. 9.

Quare tria probanda sunt. PRIMO, Votum simplex castitatis, esse impedimentum impediens Matrimonium cõtrahendum. SECVNDO, Votum simplex castitatis, non esse impedimentum dirimens contractum. TERTIO, Votum solenne castitatis, esse impedimentum, & impediens, & dirimens.

Sit igitur PRIMA propositio: *Votũ simplex impedit Matrimonium cõtrahendum.* Hæc facilè probari potest ex fundamento iacto in 2. libro de Monachis, vbi ostendimus ex Scripturis, Conciliis, Patribus, & ex ipsa ratione, votum perpetuæ continentiæ esse licitum, sanctum, & Deo gratissimum. Inde enim sic ratiocinari possumus ad id, quod est huius loci, Votum perpetuæ continentiæ est licitum, ergo seruandum est; cùm

Scriptura dicat: *Si quid vouisti Deo ne moreris reddere,* Ecclesiast.5. & Deuteronomij.23. At reddi nnn potest votum continentię ab eo qui vxorem ducit, cùm teneatur illi petenti debitum reddere: non igitur licet iis, qui votum einsmodi habent, Matrimonio iungi.

PRÆTEREA, 1.Timot.5. B.Paulus de viduis, quæ continentiam vonerant, ita pronunciat: *Cùm luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Vbi Apostolus non damnat viduas illas, quia posteaquam luxuriatæ fuerant, nubere voluerunt: id enim laudandum erat, non vituperãdum: sed quia nubere volentes, primam fidem, Deo videlicet datam de seruanda continentia, irritam faciebant. Et hoc modo hunc locum intellexerunt omnes interpretes Græci, & Latini, & præterea Concilium Carthaginense IV: can.104. & Toletanum IV.can.55. Item Tertullianus in lib. de Monogamia. Basilius in lib. de virginit. Epiphanius hæresi 48. Hieronym. lib.1. in Iouinianum. Innocentius I. epist. 2. cap. 13. Augustinus lib. de bono viduitatis, cap.8. & 9. Gelasius epist. 1. cap. 23. Fulgentius epist.1.

SECVNDA propositio: *Votum simplex non dirimit Matrimonium post ipsum votum contractum.* Hanc aduersarij non negant: & eandem ex professo docet Augustinus in libro de bono viduitatis, cap.9. & 10. eandem inuenimus in iure declaratam ab Alexandro III. Celestino III. & Bonifacio VIII. cap. Consuluit. Qui clerici, vel vouentes. & cap. Rursus eodem. & cap. Vnico, de voto in VI. Et ratio declarationi huic apertissima suffragatur. Promissio enim qualis est votum simplex, obligat quidem in conscientia, tamen non transfert dominium rei promissę ab eo, qui promisit, in eum cui promissa est: & ideò si is, qui promisit, sententiam mutet, & rem alteri re ipsa donet, ille quidem peccat, tamen donatio vim suam habet.

Et hinc refellitur alius error Lutheti, qui in lib. de captiuit. Babylon. cap. De Matrimonio, disputans de impedimento Ligaminis, admittit quidem cum Catholicis, Ligamen cum vxore iam ducta esse impedimentum dirimens omnia alia Matrimonia, sed addit contra omnes Theologos, debere etiam Ligamen sponsaliorum dirimere sequens Mattimoniũ: *Hic,* inquit, *concludunt, si posteriorem quis cognouerit, prioris cessare sponsalia: quod planè non capio. Ego arbitror eum esse iam non sui iuris, qui vni sese addixerit, ac per hoc prohibente iure diuino, &c.*

SED error iste Lutheri damnatus iamdudum fuit, cap. De illis. & cap. Si inter virum. & cap. Adolescens, de sponsalib. & Matrimonio. & ca.1. de spõsa duorum, quod caput S. Augustino tribuitur: & ratio eadem est, quia per spõsalia non fit donatio, sed promissio.

Neque argumenta Lutheri concludunt. PRIMO sic obiicit: *Nemo potest dare quod non habet. Qui sponsalia cum vna contraxit, non est amplius sui iuris; ergo non potest se ipse alteri dare: ergo secundum coniugium irritum iudicandum est.* RESPONDEO, negatur assumptio. Nam qui sponsalia cum vna contraxit, adhuc est sui iuris, cùm se nulli donauerit, licet donaturum promiserit. Quare si relicta sponsa cum alia contrahat per verba de præsenti, Mattimonium tenet, sed peccauit, qui fidem fregit.

SECVNDO obiicit: *Deus prohibet ne quis in negotio fratrem suum circumueniat, quod seruandum est vltra, & supra omnes humanas traditiones.* RESPONDEO, verum est quod assumitur: sed quorsum tendit? Fatemur enim peccare eum, qui fratrem suum circumuenit, fidem ei datam non seruans, sed nõ ideò irritum erit Matrimonium cum eo peccato commissum. Nam is etiam, qui vxorem alicui diuitem, aut nobilem, aut benè moratã promittit, si ea talis non sit, illum sine dubio circumuenit, grauiterq; in proximum suum peccauit: neque tamen Matrimonium irritum erit, si per verba de præsenti contractum fuerit.

Obiicit TERTIO: *Si votum Religionis facit alienum, cur non etiam fides data, & accepta; cùm hoc sit præcepti, & fructus spiritus, Galat. 5. illud autem arbitrij humani?* RESPONDEO, si comparemus, fidem datę sponsæ, cum eo quod est vouere, vtrumque est arbitrij humani: neque enim cogitur quisquam iure diuino hoc aut istud vouere, aut vxorem istam, vel illam ducere. Si conferamus autem id, quod est, seruare fidem sponsæ, cum eo, quod est implere votum Deo factum; vtrumque est præcepti, & fructus spiritus: siquidem implere votum, est fidem seruare Deo. NEQVE Apostolus inter fructus Spiritus sancti numerat, seruare fidem homini, & non seruare fidem Deo: quare Lutherus grauiter errat, cùm vota arbitrij humani, sponsalia autẽ iuris diuini esse docet. Cur autem vota religionis solennia Mattimonium dirimant, paulò pòst explicabimus.

Obiicit QVARTO: *Licet vxori virum suum repetere, voto Religionis facto non obstante, cur ergo non liceat sponsa sponsum suum repetere, etiam sequuta copula cum altera?* RESPONDEO; Magnum est discrimen inter vxorem, & sponsam, cùm illa iam habeat, & possideat vt rem suam, corpus viri sui, vt Apostolus docet, 1. Corinth. 7. ista autem nondum habeat, nec possideat viri corpus, nisi in spe, & promissione. Sed de his satis.

TERTIA propositio: *Votum solenne dirimit Matrimonium post ipsum votum celebratum.* Probatur auctoritate, & ratione. Ac PRIMO est auctoritas veterum Conciliorum.

TOLETANVM I. celebratum circa annum Domini CD.can.16. statuit deuotam fœminam, si fortè nupserit, non posse recipi ad Ecclesiam, nisi viuente illo, cui se coniunxerat, castè viuat; aut non nisi post mortem eius. Ex quo intelligimus nuptias illas non fuisse habitas veras nuptias, quia post Monasticam professionem

contractæ fuerant: alioqui enim si veræ nuptiæ fuissent, cur illam continere oportuisset ab illo ipso, qui in maritum fuerat acceptus?

CHALCEDONENSE Concilium generale, ante annos MC. celebratum, can. 16. *Virginem*, inquit, *quæ se Domino consecrauit, similiter, & Monachum non licere nuptialia iura contrahere: quod si hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur.*

NEQVE responderi potest, Concilium prohibere nuptias celebrandas, sed non iudicare irritas celebratas. Nam IN PRIMIS Concilium Triburiense, Canone 23. hunc ipsum Canonem Concilij Chalcedonensis allegauit, vt probaret non esse verum Matrimonium, quod post solennia vota contrahitur. DEINDE, nunquam fuit dubium inter Christianos, an peccarent qui votum continentiæ Deo non redderent; sed non defuerunt, qui dubitarent, an Matrimonia essent vera, & rata, quæ ab ipsis contrahuntur, qui continentiam vouerant. Quare Concilium declarare voluit id quod dubium erat, atque asseruit non esse legitima Matrimonia post solenne votum, quale est Monachorum, & sanctimonialium.

Concilium FOROIVLIENSE ante annos DCCC. can. 11. de sacris virginibus: *Si publicè*, inquit, *nupserint, dignâ quidem mundano iudicio corporalibus coercita vindicta, segregentur ab inuicem, & agant cunctis diebus vitæ suæ pœnitentiam.*

Concilium TOLETANVM VIII. ante annos CM. can. 6. Subdiaconos, si vxores duxerint, in monasteriis includi iubet.

TOLETANVM IV. ante annos CML can. 51. *Nonnulli*, inquit, *Monachorum egredientes à Monasterio, non solùm ad seculum reuertuntur, sed etiam vxores accipiunt. Igitur reuocati in eodem Monasterio, vnde exierant, pœnitentiæ deputentur.*

TVRONICVM II. ante annos M. canon. 16. *Si qui*, inquit, *in Monasterio conuersi sunt, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi; nec (quod absit) vllus eorum coniugem ducere possit; & si vxorem duxerit, excommunicetur, & de vxoris malæ societatis consortio, etiam iudicis auxilio separetur.*

TRIEVRISNSE Concilium ante annos circiter DCC. can. 23. apertè iubet separari eos, qui post votum solenne Matrimonio coniunguntur.

SECVNDO est auctoritas Pontificum veterum, ac Sanctissimorum. SYRICIVS in epist. 1. cap. 6. Monachos, & sanctimoniales, si Matrimonia contrahere præsumant, iubet non solùm excommunicari, sed etiam in ergastulis vsq; ad finem vitæ pœnitentiam agere.

INNOCENTIVS I. in epist. 2. cap. 12. & 13. distinguit apertè inter votum solenne, & simplex. Nam cap. 2. dicit, eam, quæ velum sacrum acceperat, ac proinde solenne votum emiserat continentiæ, si fortè nupserit, non posse admitti ad pœnitentiam, donec vixerit is, cui se coniunxit: quemadmodum cum illa agitur, quę viuente viro alteri iungitur. Capite 13. dicit, eam, quę promiserat continentiam perpetuam, sed velum sacrum nondum acceperat, id est, quæ votum simplex, non solenne emiserat, si postea nupserit, ad pœnitentiam admitti posse.

GELASIVS I. in epist. 1. cap. 22. & 23. similem distinctionem habet, ac discrimen magnum agnoscit inter nuptias virginum professarum, quarum est solēne votum; & nuptias viduarum, quæ votum habent simplex. Nam virginum sacrarum nuptias vocat incesta fœdera, & excommunicari eas iubet: incesta autem fœdera illegitimum coniugium sonant. Viduas autem illas dicit debere Deo per pœnitentiam satisfacere: sed nec vocat earum nuptias incesta fœdera, neque eas iubet excommunicari.

GREGORIVS I. lib. 1. epistol. 40. ad Anthemium, scribit, Monachos, qui vxores duxerint, separandos à coniugibus esse, atque ad Monasteria remittendos.

In eandem sententiam exstant multa responsa Alexandri III. Celestini III. & Innocentij III. in titulo, Qui clerici, vel vouentes.

TERTIO est auctoritas sanctorum Patrum. CYPRIANVS lib. 1. epistol. 11. ad Pomponium, scribit, virgines sacras, quæ cum viris dormierant, adulteras Christi esse, & à viris illis omninò separandas, & coniunctionem illam incestam appellat. Et quamuis ij, cum quibus illæ dormierant, non se maritos earum dicebant; tamen idem iudicium de illis Cyprianus fecisset, si se maritos earum profiteri voluissent. Nam illas adulteras Christi vocat, quia fidem Christo non seruant: fidem autem non seruāt, si alteri se iungant, siue eum maritum, siue alio nomine appellent. Et incestam coniunctionem viri cum sacra virgine Cyprianus vocat, propter relationem ad Christum, qui frater noster fieri voluit: quæ relatio non minus inueniretur in ea coniunctione, quæ cum viro fieret sub nomine coniugis, quàm in ea, quæ fieret sine tali nomine. Vnde quod in eadem epist. Cyprianus dicit, eas virgines admonendas esse, vt si perseuerare nolint, aut non possint, apertè nubant: intelligendum est de illis, quæ nondum vouerunt. Alioqui cum Cyprianus sub disiunctione dicat, vt nubant, si perseuerare nolint, aut non possint; permitteret illis, vt nuberent post votum, etiamsi possent continere, modò tantùm nolint, quod est absurdissimum, & ne ab ipsis quidem Lutheranis concedendum.

BASILIVS in lib. de virginitate, parum vltra medium: *Cùm*, inquit, *virginitatem Domino professa sint, carnali postmodum voluptate malè blanda delinita, ac deuicta, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiusmodi, quamuis ignorantiam simulent; quæ sponsi dextram, & fœdera præuaricata sit, eam nec vllius vltrà esse sponsam, quem dereliquit; neque eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se, deserto sponso, libidine incitata coniunxit.* Et infrà copiosè hoc idem

osten-

ostendit, nunquam illam dici posse vxorem viri mortalis, sed semper Christi, viri immortalis adulteram.

Ambrosius in lib. ad virginem lapsam, capit. 5. *Quæ se spopondit Christo, & sacrum velamen accepit, iam nupsit*; iam immortali iuncta est viro, & iam si voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat.

Ioan. Chrysostomus in epist. 6. ad Theodorum: *Honorabiles*, inquit, *nuptiæ, sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum: quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen adulterio illud peius existimo.*

Hieronymus lib. 1. in Iouinianum: *Certè confiteris*, inquit, *non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat: alioqui si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.*

Neque obstat, quod quidam obiiciunt de sancto Malcho, qui teste sancto Hieronymo in eius vita, posteaquam multos annos Monachus fuerat, vxorem duxit, & cum ea vsque ad finem vitæ permansit. Nam coniugium nullum fuit inter Malchum, & eam fœminam, quam coactus se ducere finxit in vxorem: siquidem illa virum alterum habuit viuentem, vt idem Hieronymus refert, quando à Domino suo nubere Malcho compellebatur. Itaque societas quædam spiritualis & sancta inter eos fuit, sub nomine nuptiarum.

Nunc vt ratione ducta ex verbo Dei, probemus, votum solenne esse impedimentum dirimens Matrimonium, præmittendum necessariò est, quæstionem esse inter Catholicos, quo iure votum solenne dirimat Matrimonium, quod post eiusmodi votum celebratur: naturali ne, ac diuino, an solùm Ecclesiastico, ac positiuo.

Et quidem multi, iique grauissimi Theologi, sanctus Thomas, sanctus Bonauentura, Albertus, Richardus, Durandus, & Dominicus à Soto in 4. distinct. 38. contendunt, votum solenne iure diuino, ac naturali dirimere Matrimonium. Quorum hæc est potissima ratio, quia votum solenne non est simplex promissio Deo facta, vt est votum, quod dicitur simplex: sed est traditio de præsenti sui ipsius in perpetuum Christi obsequium; & ea traditio à Christo per Ministros suos accepta, ac probata est. Quare differt votum solenne à simplici, vt coniugium de præsenti contractum à sponsalibus de futuro. Sed iure diuino ac naturali, nemo potest alteri dare quod suum non est, & si dederit, irrita est donatio: igitur iure naturali, & diuino irritum est coniugiũ post votum solenne.

Et quidem si ex Scripturis, aut euidenti aliqua ratione demonstrari posset, votum solenne differre à simplici, quòd in illo fit donatio de præsenti, in isto verò promissio tantùm de futuro; non oporteat aliam quærere rationem. Tamẽ quia principium illud multi negant, vt Scotus, & Paludanus in 4. dist. 38. & Caietanus in 2. 2. q. 88. art. 7. & omnes interpretes iuris Canonici, vt Panormitanus testatur in cap. Rursus, qui clerici, vel vouentes. & contrà potiùs existimant, solo Ecclesiæ decreto factum esse, vt votum solenne dirimat Matrimonium: ideò probandum superest, Ecclesiam potuisse hoc impedimentum Matrimonij constituere.

Sed hoc facilè probatur. Primum ex eo ipso quod fecit, Ecclesia enim ab antiquissimis temporibus, vt ex testimoniis citatis perspicuum est, tum in Conciliis, tum per summos Pontifices hoc statuit. Fortasse etiam hoc de Apostolica traditione descendit. Nam Cyprianus, Basilius, & Ambrosius, qui hoc impedimentũ agnoscunt, ante ea Concilia, eosque Pontifices vixerunt, à quibus hoc decretum factum videtur: & ideò Concilia, & Pontifices non tam noui aliquid statuisse, quàm vetus decretum innouasse, aut declarasse censendi sunt. Quod autem Ecclesia antiqua, quam veram fuisse Christi Ecclesiam hæretici negare non possunt; fecit, & sæpiùs repetiuit, stultum, atque impium est dicere, non esse inte factum.

Deinde probatur, quia illegitimas facere personas ad Matrimonium, non est mutare Sacramenti essentiam, vt suprà diximus, sed ratum vel irritum facere contractum humanum, qui in Sacramento Matrimonij prærequiritur. Non enim Christus declarauit, quis contractus humanus sit habendus legitimus, quis illegitimus, sed ea declaratione præsupposita, voluit contractum humanum legitimum inter virum, & fœminam Sacramentum esse.

Posse autem Ecclesiam eiusmodi contractus legitimos vel illegitimos decreto suo reddere, personas habiles vel inhabiles efficiendo; probatur. Nam Inprimis huc pertinent omnia illa Scripturæ loca, ex quibus discimus, curam Ecclesiæ gubernandæ Apostolis, & eorum successoribus esse commissam, Luc. 10. *Qui vos audit, me audit.* Matth. 16. *Tibi dabo claues regni cælorum.* Ioannis vltimo: *Pasce oues meas.* nam ad eum, qui iure præest, pertinet leges condere de actibus humanis, eosque regere, & ratos, vel irritos facere.

In Testamento veteri, præter Ius diuinum naturale, erant etiam certæ leges positiuæ iudiciales accommodatæ illi populo, tum circa Matrimonia, tum circa alios contractus humanos: Illæ autem leges abrogatæ sunt, neque habemus alias à Christo præscriptas; ergo necesse est in Ecclesia esse potestatem similium legum pro locis, & temporibus sanciendarum, alioqui Christiana Respub. imperfectissima, ac planè miserrima esset.

Præterea possunt Reges politici, qui Reipublicæ præsunt, circa humanos contractus, humanas leges ferre, eosque certo modo factos, ratos, secus autem, irritos esse decernere, ob

com-

commnuem pacem & concordiam populorum; ergo poterunt etiam id principes Ecclesiastici ob salutem æternam animarnm.

DicES, si ita est, non solùm Ecclesia, sed etiã Principes politici poterunt impedimenta Matrimonij constituere: nam ex contractu Matrimonij non tantùm salus animarum, sed etiam pax, & concordia temporalis pendet.

RESPONDEO, si Matrimonium esset solum contractus ciuilis, possent sine dubio politici Principes impedimenta constituere, personas legitimas, vel illegitimas efficiendo, sicut etiam fecerunt sæpè Imperatores, præsertim Ethnici, vt patet ff. de ritu nuptiarum. & C. ad legem Iuliam de adulteriis, vbi sunt multæ leges de contractu Matrimonij. Tamẽ quia nunc apud Christianos Matrimonium est Sacramentum, & ex contractu illo ciuili Sacramentum Ecclesię pendet, & Sacramentorum dispensatio ad Ecclesiam pertinet; ideò potestas impedimenta Matrimonij cõstituendi, maximè propriè ad Principem Ecclesiasticum pertinet. Ad politicum autem non pertinet, nisi cum consensu, & sub ordinatione ad Principem Ecclesiasticum: non enim eadem potestas ad duo diuersa tribunalia æquè & immediatè, & propriè pertinere potest.

Quare S. THOMAS, quamuis in 4. dist. 34. q. vnica, art. 1. ad 4. concesserit Matrimonium, vt est ciuilis contractus, pendere posse à lege ciuili, C tamen dist. 42. q. 2. art. 2. ad 4. id ita explicat, vt locum habeat lex ciuilis, si auctoritas etiam accesserit Ecclesiæ: *Prohibitio*, inquit, *legis humanæ non sufficeret ad impedimentum Matrimonij, nisi interueniret auctoritas Ecclesiæ, quæ idem etiam interdicit.*

QVOD autem Ecclesia non solùm potuerit votum solenne, impedimentum dirimens Matrimonij constituere, sed etiam caussam habuerit id constituendi, facilè probari potest. Nam qui vota solennia cõtinentiæ suscipiunt, illi statum vitę mutant, & ab imperfecto ad perfectum ascendunt: absurdum autem esset, si iidem postea iterum redirent ad statum imperfectiorem. DEINDE, qui hæc vota faciunt, magna deliberatione, & præcedente probatione diuturna faciunt: incongruum autem est, vt id, quod maturo consilio factum est, iterum mutetur. ADHÆC vota solennia regulariter publicè, & coram testibus multis, immò populo inspectante fiunt; ergo non possunt sine ingenti scandalo violari. Quare decuit Ecclesiam prouidere, ne id mutari posset: medium autem efficacissimum prouidendi fuit, irritare Matrimonia post eiusmodi vota contracta. DENIQVE, qui vota solennia faciunt, non solùm Deo se obligant, sed etiã spontè se subiiciunt Ecclesiæ, vt ab ea cogi possint, etiam per viam iudicij: proinde queri non possunt, si eos inhabiles ad Matrimonium Ecclesia facit.

Atque eædem istæ rationes ostendunt, cur

A noluerit Ecclesia, vota simplicia esse impedimenta dirimentia. Qui enim vota simplicia faciunt, nec statum propriè mutant, & sæpe sine magna deliberatione; & priuatim, ac sine testibus illa faciunt, neq; se Ecclesiæ subiiciunt magis quàm anteà subiecti essent: vnde cogi non possunt ad votum seruandum per viam iudicij, sed per viam correctionis.

CAPVT XXII.

De impedimento criminis.

SVPERSVNT impedimenta illa, quę personam inhabilẽ reddunt ad Matrimonium cum certa persona, non B autem vniuersè cum omnibus. Ea verò sunt, vt suprà notauimus, Crimen, Cultus disparitas, & Cognatio: de his igitur breuiter differendum est, ac PRIMVM de crimine.

Iubent Canones impedimentum esse dirimens Matrimonium, si quis cum ea coniugium contrahat, quam polluit per adulterium: de qua re est integer titulus in epistolis Decretalibus. Sed tamẽ obseruant Doctores, non semper Matrimonium esse irritum, cùm quis ducit eam, quam polluerat per adulterium, sed solùm in tribus casibus.

PRIMVS casus est, cùm adulter procurat mortem coniugis suæ, vel mariti adulteræ, vt cum adultera coniugium celebrare possit: vel contrà, si adultera procuret mortem viri sui, vel vxoris adulteri, vt adulterum in maritum accipiat; & habetur definitio huius rei, cap. Super hoc, de eo, qui duxit in Matrimoniũ quam polluerat per adulterium. & intelligitur casus, si mors reuera sequatur.

SECVNDVS est, si adulteri dederint sibi inuicem fidem, de Matrimonio inter se contrahendo post mortẽ vxoris adulteri, vel mariti adulteræ: nam qui ita sibi fidem dederunt, videntur omninò procuraturi mortem alterius coniugum. Et habetur decisio huius, can. Relatum, 31. quæst. 1.

TERTIVS est, si de facto adulteri inter se cõ- D traxerint, viuentibus prioribus coniugibus, vt habetur cap. Finali, de eo qui duxit in Matrimonium.

SED intelliguntur duo isti casus, si vterque adulter sit conscius vitæ coniugis alterius. Alioqui enim, si vir adulteram decipiat, affirmans coniugem suam esse mortuam; vel contrà, mulier adulterum decipiat, affirmans virum suum esse mortuum: tunc matrimonium non est irritum, vt patet ex cap. Propositum, de eo qui duxit in Matrimonium.

Extra hos casus non dirimi Matrimonium inter adulteros contractum, docet Augustinus in lib. de bono coniugali, cap 14. & in lib. 1. de nuptiis, & concupisc. cap. 10. & relata sunt hæc

testimonia Augustini inter Canones Ecclesiasticos, 31. quæst. 1. cau. Denique. Et hæc de crimine adulterij. A

Crimen autem homicidij sine adulterio, in vno tantùm casu dirimit Matrimonium, quando videlicet in morte alterius coniugum procuranda conueniunt tam vir, quàm fœmina, qui inter se coniugium inire cupiunt; vt habemus, cap. Laudabilem, de conuersione infidelium. Alioqui enim, si alter tantùm homicidium procuraret, altero inscio, & adulterium non præcessit, non dirimitur Matrimonium.

Reprehendunt Ecclesiam ob hoc impedimentum Lutherus in lib. de captiuit. Babylon. cap. de Matrimonio, & Philippus Melanchthon B in locis, tit. de coniugio: & argumentum ipsorum est, exemplum Dauidis, qui Betsabeā vxorem duxit, cùm & ipsam antea per adulterium polluisset, & virum eius occidisset, 2. Reg. 11.

AT sententia Ecclesiæ nititur grauissimis testimoniis, Pontificum, & Conciliorum, quæ habentur, 31. q. 1. cau. Nullus, qui est S. Leonis, & can. Illud, & can. Relatum, quæ ex Conciliis deprompta sunt, & cap. Super hoc, & cap. Propositum, de eo qui duxit in Matrimonium, quam polluit per adulterium. Et PRÆTEREA grauissima ratione. Quid enim atrocius in coniugio fingi potest, quàm vt alter coniugum non solùm fidem coniugi non seruet, sed etiam vitæ eius insidietur, cum quo summum amicitiæ gradum C colere debuisset?

NEQVE exemplum Dauidis ad rem facit. Hoc enim impedimentum non est de iure diuino, sed Ecclesiastico: & in Testamento veteri multa permittebantur, quæ in noua lege, quæ perfectior est, optimo iure interdicuntur, vt polygamia, libellus repudij, & alia id genus multa.

ADDE, quod etiam secundum Ecclesiasticam legem, peccatum illud Dauidis, & Betsabeæ, fortasse non fuisset impedimentum dirimens. Non enim adulterium solùm, neque coniugis homicidium quocunque animo patratum, dirimens impedimentum iudicari solet, sed illud solum homicidium coniugis, quod ea intentione D committitur, vt eius vxore quis postea potiatur. Iam verò Betsabea in adulterium quidem consensit, sed in mortem viri nullo modo quidquam legitur machinata: proinde ex parte eius non fuit impedimentum, quo minus coniugium cum Dauide contrahere posset. Dauid autem adulterio, homicidium Vriæ adiunxit, sed non est certum an eo animo, vt vxore eius poteretur: nam antea sæpe conatus erat inducere Vriam, vt ad vxorem rediret, vt eo modo adulterium tegeretur.

CAPVT XXIII.

De Cultus disparitate.

ALTERVM impedimentum est cultus disparitas. Catholici enim communi consensu docent, Matrimonia fidelium cum infidelibus non baptizatis, non solùm esse illicita, sed etiam irrita: cum hæreticis autem baptizatis illicita esse, non tamen irrita.

Lutherus autem in lib. de captiuit. Babylon. capite de Matrimonio, hoc inpedimentum non admittit, nec tamen aliud argumentum adfert, nisi quia Deus hæc Matrimonia Christianis prohibuisse non legitur; & quia B. Monica S. Augustini mater virum habuit infidelem. Idem etiam repetit, cùm in serm. de Matrimonio, tum in expositione septimi capitis, prioris ad Corinthios. Philippus etiam Melanchthon in locis, tit. de coniugio, licet fateatur bono animo ab Ecclesia hæc Matrimonia fuisse prohibita: vellet tamen non adeò rigidè hæc obseruari, vt Catholici postulant.

Sit igitur propositio PRIMA: *Non licet fidelibus cum infidelibus, aut etiam hæreticis Matrimonia iungere.* Probatur PRIMO ex verbo Dei, Deuteron. 7. Deus prohibuit populo suo Matrimonia iungere cum Gentilibus. Et quamuis præceptum illud sit iudiciale, & solos Iudæos propriè obligauerit, tamen habet aliquid etiam moralis, & ad omnes pertinet, si caussa inspiciatur: nam caussam reddit planè moralem, quæ etiam nunc locum habet: *Quia seducet*, inquit, *filium tuum ne sequatur me, & vt magis seruiat Diis alienis.* & 3. Reg. 11. vbi idem præceptum repetitur, addit Deus: *Certissimè auertent corda vestra, vt sequamini Deos alienos.* & ibidem additur, Salomonē contra hoc præceptum egisse, & illi continuò accidisse, quod Deus prædixerat: deprauatus enim per vxores illas Ethnicas, adorauit earum idola. Et sanè si vir sapientissimus, & qui multas alias vxores habebat, per noua illa coniugia cum Gentilibus ita peruerti potuit, vt singularum Deos coleret: quantum periculū iis immineat; qui vnam tantùm, eamque ethnicam, vel hæreticam ducunt, & qui nullo modo sunt cum Salomone in prudentia, & sapientia comparandi?

DEINDE verbum illud B. Pauli 1. Corinth. 7. *Cui vult nubat, tantùm in Domino*; præceptum esse de Matrimonio non iungendo, nisi cum fidelibus, docent interpretes huius loci ferè omnes, vt Ambrosius, Theodoretus, Theophylactus, Anselmus, Sedulius, S. Thomas, Caietanus, & alij: & præterea Tertullianus in libro 2. ad vxorem, & Hieronymus libro 1. aduersus Iouinianum.

Denique AVGVSTINVS lib. 1. de adulterinis coniugiis, cap. 25. hanc expositionem admittit, licet etiam aliter exponi posse dicat. sic enim ait,

illud

illud: IN DOMINO, *duobus modis potest intelligi; aut Christiano nubens, aut Christiana permanens. Sed posterior expositio non videtur ita probabilis vt prior: non enim dubium esse poterat, quin illicitum esset, nubendo apostatare à fide: imò id tam perspicuum, & notum est omnibus, vt planè supervacaneum videatur de ea re Christianos monere.*

EST etiam alius locus, 2. Corinth. 6. *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, quem sanctus Hieronymus, cùm in lib.1. in Iouinianum, tum in epistol. ad Gerontiam de Monogamia, exponit de coniugio cum infidelibus non iungendo. Neque huic expositioni repugnant Theophylactus, & alij, qui generatim exponunt de commercio vitando cum infidelibus: si enim cõmercium cum infidelibus interdicitur, certè coniugium, quod est commercium omnium maximum, & periculosissimum, interdicitur.

SECUNDO probatur ex Conciliis. Exstat canon 13. Concilij generalis Chalcedonensis, vbi prohibentur coniugia cum Hæreticis, Iudæis, & Paganis. Exstat item Concilij AGATHENSIS, can 67. vbi habentur hæc verba: *Non oportet cum hominibus hæreticis miscere connubia, & vel filios, vel filias illis dare.* Concilium item Toletanum III. can. 14. prohibet, ne Iudæi vxorẽ Christianam habeant. & Toletanum IV. can. 61. iubet Hebræos cum Christianis Matrimonio coniunctos, aut Christianos fieri, aut ab vxoribus separari. Exstat etiam in iure ciuili C. de Iudæis, l. ne quis Christianam. Lex Valentiniani & Theodosij, quæ vt adulteria, punit coniugia Iudæorum cum Christianis. & in Codice Theodosiano, lib.3. tit.14. similiter puniuntur Matrimonia Romanorum cum Gentilibus.

TERTIO probatur ex Patribus. TERTULLIANUS in 2. lib. ad vxorem, longa disputatione hoc agit, non oportere Christianos, vel Christianas cum infidelibus contrahere Matrimonia. Sanctus CYPRIANUS in serm. de lapsis, inter alia crimina fidelium numerat, iungere cum infidelibus Matrimonia: idque esse dicit, prostituere Gentilibus membra Christi. S. AMBROSIUS lib.1. de Abraham, cap. 9. *Caue Christiane*, inquit, *Gentili aut Iudæo filiam tuam tradere; caue Gentilem, aut Iudæam, atq; alienigenam, hoc est, hæreticam, & omnem alienam à fide tua, vxorem accersas tibi.* & in epist.70. quæ est prima, lib.9. ad Vigilium, instituit nouũ Episcopum, vt plebem suam doceat summoperè cauere Matrimonia cum infidelibus. Sanctus HIERONYMUS in 1. lib. aduersus Iouinianum: *At nunc pleræq;*, inquit, *contemnentes Apostoli iussionem, iunguntur Gentilibus, & templa Christi idolis prostituunt.*

S. AUGUSTINUS videtur in hac re dubius hæsisse. Nam in libro 1. ad Pollentium, cap. 21. refert sententiam Pollentij, quòd in vtroq; Testamento prohibitum sit, Matrimonium fidelibus cum infidelibus iungere: quæ verba Magister in lib. 4. sentent. dist.39. tanquam ex Augustini sententia refert, cùm reuera ex Pollentij,

A non ex Augustini sententia accipienda sint. Deinde, capite 25. ex sententia sua loquens, tantùm dicit non inueniri testimonium in Testamento nouo, in quo sine ambiguitate eiusmodi coniugia prohibeantur, quamuis fateatur Cyprianum nihil dubitasse, quin illicita essent ea coniugia. In libro verò de fide & operibus, cap. 19. iterum repetit; in Scripturis noui Testamenti se non reperisse de hac re certum testimonium, tametsi Cyprianus inter grauissima crimina posuerit, cum infidelibus iungere Matrimonia. Sed tandem concludit, omninò cauendas esse eiusmodi coniunctiones, quia expedit in re dubiâ tutiorem partem sequi: *Omnimodo*, inquit, *cauendum est, ne fiant tales coniunctiones: quid* B *enim opus est in tantum discrimen ambiguitatis caput mittere?*

Itaque ex Augustino habemus, vt minimùm ista Matrimonia esse dubia, & proinde non contrahenda. Nec tamen si Augustino dubitare licuit, nobis quoque licebit, cùm nos Pauli sententiam habeamus à plurimis interpretibus explicatam, multa etiam testimonia Cõciliorum, & Patrum, quæ ipse non viderat: & denique omnium Theologorum, qui post Magistrum scripserunt, atque adeò totius Ecclesiæ consensum teneamus.

QUARTO probatur ratione. Matrimonium fidelis cum infideli multa secum adfert incommoda, atque damna; non igitur licitum censeri C debet. Antecedens probatur. Nam IN PRIMIS periculum, & quidem grauissimum adfert fideli, apostatandi à vera fide: *Et qui amat periculum, peribit in illo*, Ecclesiastici 3. DEINDE, proles non poterit commodè educari in vera religione. ADHÆC vix poterit in domo pax, & tranquillitas illa inueniri, quæ ad coniugium requiritur, siquidem dissensio circa religionem, contentiones, & iurgia, odium etiam, & alienationem animorum gignit. DENIQUE, vt Tertullianus copiosè demonstrat, si maritus sit infidelis, facilè impediet omnia exercitia pietatis, quæ alioqui vxor Christiana exhibere tenetur.

SECUNDA propositio: *Matrimonium inter* D *fidelem, & infidelem non est irritum iure diuino, naturali, vel positiuo, vel certa aliqua lege Ecclesiæ.* Quod non iure diuino, probari existimat Dominicus à Soto (vt ipse loquitur in 4. distinct. 39. quæst. vnica, art.2.) euidenter ex eo, quod 1. Corinth.7. Paulus permittit fidelem non separari à coniuge infideli. Si enim iure diuino Matrimonium fidelis cum infideli irritum esset, quomodo beatus Paulus permitteret, in tali coniunctione, quæ fornicaria sine dubio esset, Christianos permanere?

AT ista ratio non solùm non euidens, sed nec solida esse videtur. Apostolus enim non permittit fidelem cum infideli contrahere, sed Matrimonium inter fideles contractum permittit

non dirimi per conuersionem alterius coniugis. Non est autem consequens, vt si Cultus disparitas non dirimat Matrimonium iure diuino antea contractum: non dirimat etiam post contractum. Nam impedimenta dirimentia hoc proprium habent, vt dirimant si ipsa præcedant, non dirimant, si sequantur. Impotentia enim coëundi, & votum solenne continentiæ, & alia id genus, si præcedant Matrimonium, illud ita impediunt, vt irritum reddant, si fiat: at si superueniant post Matrimonium legitimè contractum, illud dirimere nequaquam possunt. Sicut etiam hoc tempore Cultus disparitas, saltem iure Ecclesiastico, dirimit Matrimonium post contractum: & tamen si superueniat post Matrimonium legitimè contractum, vt si aliter coniugum fidelium fiat Paganus, vel si alter infidelium conuertatur, non dirimitur coniugium, etiam iure Ecclesiastico, saltem ipso facto.

Illa igitur ratione omissa, quòd non sit Cultus disparitas impedimētum dirimens iure naturali, probatur PRIMO, quia non tollit omninò finem Matrimonij, licet aliquo modo impediat. Nam ex tali coniugio proles nasci potest; & institui etiam in religione, licet difficilius, &c. & aliquando accidere potest, vt non etiam impediatur vllo modo educatio, neque pax, vt, si alter coniugum de religione nihil curet aut benè sit affectus erga fidem. Quo casu, non modò non erit impedimentum aut periculum vllum coniugi fideli, sed etiam erit magna spes trahendi alterum ad fidem: tunc autem (si non obstet ius positiuum) ratio dictat côiugium eiusmodi non esse malum, sed bonum.

SECVNDO probatur exemplis Sanctorum, qui sine dubio infidelibus coniuncti non fuissent, si id Matrimonium iure naturæ irritum esset. Exstant autem exempla in lege naturæ, in lege scripta, & in lege gratiæ. In lege naturæ, Iacob vxores duxit filias Laban Idololatræ; Ioseph filiam Phutipharis Aegyptiam; Moses filiam Ietro Aethiopissam. In lege scripta Ester nupsit Assuero Regi Persarū Ethnico; & Salomon vxorem duxit filiam Pharaonis, & Dauid accepit filiam Regis Gessur, 2. Regum. 3. In lege gratiæ testantur Hieronymus, lib. 1. in Iouinianum, & Augustinus libro de fide, & operibus, capite 19. suo tempore fuisse frequentissima in Ecclesia eiusmodi coniugia; & quamuis à Patribus reprehendebantur, tamen non dirimebantur, nec est probabile fuisse tolerata, si vera Matrimonia non fuissent.

PRÆTEREA, sancta Monica virum habuit paganum, teste Augustino, libro. 9. Confession. cap. 9. & Clotildis Christiana nupsit Clodoueo Regi Francorum Ethnico, teste Gregorio Turonico, lib. 2. histor. cap. 28. Vtraque autem pia erat, & virum ad fidem conuertit: non potest autem fieri vt piæ fœminæ essent, & in perpetua fornicatione viuerent.

A Quod non sit etiam impedimētum dirimens iure diuino positiuo, probatur: nam in Testamento nouo, non exstat tale præceptum. Verba enim Pauli: *Tantùm in Domino*. Et: *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, non probant, nisi non esse contrahēdum cum infidelibus: non autem probant, Matrimonium esse irritum.

In Testamento autem veteri non inuenitur præceptum ita prohibens coniugia cum infidelibus, vt ea redderentur irrita, nisi apud Esdram, lib. 1. cap. 9. & 10. Ibi enim legimus, Esdra interpretante legem Domini in Deuteronomio à

B Moyse latam, separatos fuisse filios Israël à coniugibus infidelibus, quas duxerant. Sed illud præceptum, quatenus irritans Matrimonia, iudiciale fuit, non naturale, & ideò cessauit cum ceteris, neque ad Christianos pertinet. Fuisse autem iudiciale, ex eo colligitur, quod solùm prohibuerit coniugia Iudæorum cum infidelibus habitantibus in terra Chanaam, quos Deus omninò interfici, & deleri volebat: non autem cum infidelibus ceteris. Vnde Ester legitimè nupsit Assuero Gentili, & Salomon accepit in vxorem filiam Pharaonis. NEQVE obstat, quòd lib. 1. Esdræ, cap. 9. inter Gentes, quarum connubia Iudæis erant prohibita, numerantur Ae-

C gyptij: loquitur enim Esdras de Aegyptiis, qui habitabant in terra Chanaam, non de aliis, vt Caietanus annotauit.

Iam verò quòd non sit Cultus disparitas impedimentum dirimens, ob certam aliquam legem Ecclesiæ, probatur, quia nulla exstat talis lex. Quæ enim nos suprà citauimus ex Conciliis, non probant Matrimonium esse irritum, si fiat inter fidelem, & infidelem, sed tantùm non esse faciendum. Nam Concilium Chalcedonense, & Agathense inter infideles nominatim ponunt etiam hæreticos, & tamen communi consensu Catholicorum, Matrimonium cum hæretico non est irritum. Concilium autem Toletanum IV. iubet quidem separari coniuges, sed

D non loquitur nisi de Iudæis, & in Hispania: neque enim Concilium illud vniuersale, sed nationale fuit, quare legem toti Ecclesiæ dare non potuit.

TERTIA propositio: *Matrimonium inter fidelem, & infidelem non baptizatum, irritum est ex more populi Christiani, vim legis obtinente*. Probatur; nam ab annis, vt minimum CD. sine vlla controuersia creditum est in Ecclesia Christiana. ista Matrimonia esse nulla. Nam & Magister sententiarum in libro 4. distinct. 39. & Gratianus, 28. quæst. 1. & deinceps omnes Theologi, & Canonistæ tanquam rem exploratam, & à maioribus acceptam hoc tradiderunt. Cùm igitur tota Ecclesia à multis iam sæculis id crediderit, & seruauerit, & tamen certa aliqua lex non inueniatur,

necesse est, vt id paulatim sit introductum, & consuetudo vim legis obtinuerit.

Non posse autem hunc morem, sine banc legem improbari, duobus argumentis demonstrari potest. PRIMO, exemplo legis veteris. Si enim in lege veteri Cultus disparitas erat impedimentum dirimens saltem intra certas nationes, certè maiori ratione potuit fieri Cultus disparitas impedimentum dirimens apud Christianos: nam lex Christiana perfectior est. Et PRÆTEREA maior est Cultus disparitas inter Christianos, & infideles, quàm inter Iudæos, & infideles. Nam Christiana lex omnibus est ad salutem necessaria; & qui Christiani non sunt, alieni sunt à Deo, & ab Ecclesia, ac religione diuina. At lex Hebræorum non erat omnibus necessaria. multiq; inter Gentes saluari poterant, dum lex vigeret: quare non erant Gentiles extra Ecclesiam Dei per hoc solum, quod ad populum Israël non pertinebant.

SECVNDO, Matrimonium apud Christianos Sacramentum est, ergo non debet à Christianis, illis personis tribui, qui Sacramenta suscipere nequeunt. Ergo maxima fuit caussa irritandi Matrimonia fidelium cum infidelibus: nō enim infidelis non baptizatus vllius Sacramenti capax est. Et hæc etiam ratio est, cur Matrimonia cum hæreticis irritata non sint, quia videlicet Sacramenta esse possunt ratione præcedentis Baptismi in vtroque coniuge.

QVARTA propositio: *Potest summus Pontifex, si caussa id postulet, cum fideli dispensare, vt cum infideli Matrimonium contrahat.* Hæc propositio ex superioribus sequitur. Si enim agatur de præcepto irritante eiusmodi Matrimonia, dubium non est, quin in eo summus Pontifex dispensare posit, cùm id præceptum non sit naturale, nec diuinum positiuum, sed planè Ecclesiasticum.

Si verò agatur de præcepto simpliciter prohibente, de quo diximus in prima propositione, id præceptum vel est positiuum, vel naturale. Si est naturale, non obligat nisi quatenus recta ratio dictat id non esse faciendum, vel ob periculum subuersionis, vel ob alias caussas. Quare cessantibus illis caussis, non est contra ius naturæ eiusmodi coniugium, præsertim accedente declaratione summi Pastoris: vnde etiam Ester, (vt suprà diximus) & Ioseph, Iacob, Moyses, & alij viri sancti cum infidelibus Matrimonio iuncti sunt, quia cessabat ratio periculi, &c. Si verò est præceptum positiuum humanum, vt Apostoli Pauli, & Conciliorum, ac Pontificum; potest sine dubio Apostolorum, & Pontificum aliorum successor in eo dispensare, cessante periculo, & iusta caussa id postulante. Præceptum autem positiuum diuinum, nullum est, vt suprà ostendimus: illud enim Deuter. 7. quatenus positiuum, iam est abrogatum; quate-

A nus autem aliquo modo naturale erat, non obligat, vt diximus, nisi quando ratio recta iudicat inesse periculum illud, ob quod præceptum datum est.

Atque hinc soluuntur omnia argumenta, quæ fiunt ab hæreticis, vel etiam fieri possunt: nihil enim adferre possunt, neque adferunt, nisi exempla eorum fidelium, qui vel in lege antiqua, vel in lege noua, Matrimonia cum infidelibus contraxerunt.

Ad quæ vno ex quatuor modis respondendum est. VEL enim exempla ad eos pertinent, quibus nulla lege particulari, sed solùm lege naturæ secundum rectam rationem in certis casi-
B bus talia Matrimonia prohibebantur, & tales fuerunt, Iacob, Ioseph, Ester, &c. VEL ad eos, qui vxores Gentiles quidem, sed quæ ad fidem conuertebantur, duxerunt: id enim semper fuit licitum. Et hoc modo Salmon duxit Raab meretricem ex Palæstina, & Booz Ruth Moabitidem, &c. illæ siquidem ad fidem, & religionem Iudaicam accesserunt, licet alioqui essent ex Gentibus, cum quibus non licebat Iudæis contrahere Matrimonia. VEL ad eos, qui apertè reprehenduntur, quod contra legem cum Gentilibus coniugia celebrauerint. Et in his fuit Salomon, qui 3. Regum 11. valde arguitur à diuina Scriptura, quòd vxores Moabitidas, Ammonitidas, & Chananitidas contra legem duxerit: in
C his etiam numerandi sunt Christiani, qui propterea grauiter à sanctis Patribus reprehenduntur, vt ex Cypriano, Ambrosio, & Hieronymo suprà demonstrauimus. VEL denique ad eos, quos ignorantia, & introducta consuetudo fortasse excusabat. Et in hoc numero ponenda videtur sancta Monica mater beati Augustini: nā eius tempore ita inualuerat consuetudo, vt peccatum non putaretur cum Gentilibus iungere Matrimonia, vt Augustinus testatur libro de fide, & operibus, capit. 19.

Itaque sancta Monica, cuius exemplum hæretici tanti faciunt, ignorantia, & more patriæ à peccato fortasse excusabatur; vel certè pœnitentia, & lachrymis illud purgauit: neque de-
D buit Matrimonium semel contractum dirimere, quia nondum mos populi fidelis Cultus disparitatem inter impedimenta dirimentia reposuerat, vt postea fecit.

CAPVT

CAPVT XXIV.

De impedimento Cognationis, quid sit Cognatio, & quot eius gradus.

RESTAT impedimentum Cognationis, de quo grauissima controuersia est: quæ vt ordine explicari possit; PRIMO exponendum erit, quid sit Cognatio, & qui, & quot eius gradus. SECVNDO, quid de hac re hæretici sentiant. TERTIO, probanda erit veritas, & soluenda argumenta ipsorum.

Vt igitur à PRIMO incipiamus, Iureconsulti distinguunt inter Cognationem, & Agnationem. Cognatos enim vocant, qui ex eodem sanguine per matrem descendunt, agnatos, qui per patrem; tametsi cognatos etiam interdum omnes consanguineos appellent. Itaque Cognatio aliquando est nomen generis, aliquando speciei; Agnatio autem semper est nomen speciei: qui enim agnati sunt, cognati etiam dici possunt, non contrà, vt perspicuum est ex leg. Inter agnatos, ff. vnde legitimi, & l. Iureconsultus. ff. de gradibus, & affinibus: & ex Ambrosio in epistol. 66. ad Paternum, extrema. vbi negat dici posse agnatos, qui per Patrem non descendunt, vt fratres vterinos ex diuerso patre natos. Quare deceptus est Dominicus à Soto in 4. distinct. 40. quæst. vnica, articulo 1. vbi dicit, agnationem esse genus, & cognationē esse speciem.

In iure CANONICO, tum cognatio, tum agnatio simpliciter dicitur consanguinitas, quæ in hoc differt ab affinitate, quod consanguinitas est vinculum eorum, qui ab vno aliquo per sanguinis propagationem descendunt; ita vt omnes eundem sanguinem participent, & ad vnum stipitem reducantur: affinitas autem inter eos est, qui non per propagationem, sed per vnionem duorum in carnem vnam coniunguntur. Quia enim per carnalem copulam vir, & fœmina fiunt vna caro, inde est quod consanguinei vnius ex illis, efficiuntur proximi, & affines alterius. Itaque parentes, & fratres, & ceteri consanguinei vxoris, efficiuntur affines mariti, & contrà parentes, & fratres, & ceteri consanguinei mariti, eodem modo efficiuntur affines vxoris: non tamen consanguinei vnius coniugis, sunt affines consanguineis alterius coniugis, sed solùm ipsi coniugi. Et quidem in eo gradu fiunt affines alteri coniugum, in quo gradu sunt consanguinei alteri: patet enim spōsæ efficitur quodammodo pater sponsi, & frater sponsæ efficitur frater sponsi, &c. Quare si quis nouerit gradus consanguinitatis, facilè colliget gradus affinitatis.

Quantum igitur ad gradus, SCIENDVM est,

A aliter numerari in iure ciuili, aliter in iure canonico. In iure ciuili, vt patet ex titulo de gradibus, in Pandectis Iustiniani, duplex ordo constituitur. VNVS rectus, vt patris, filij, nepotis, &c. vel sursum versus, patris, aui, abaui, &c. ALTER transuersus, fratrum, consobrinorum, &c.

Et quidem in ordine recto tot sunt gradus, quot sunt personæ, omisso stipite, verbi gratia; Filius est in primo gradu, nepos in secundo, pronepos in tertio, abnepos in quarto, &c. neque in hac re discrepat ius canonicum.

In ordine autem transuerso Ius ciuile nullum ponit primum gradum, sed incipit à secundo, qui est fratrum inter se. Et ratio est,
B quia in transuerso etiam ordine, tot ponit Ius ciuile gradus, quot sunt personæ dempto stipite, fratres autem vt minimùm duo esse debent. Si enim vnus tantùm sit alicuius patris filius, is non dicitur frater, sed filius tantùm: proinde non facit ordinem transuersum, sed tantùm propagat ordinem rectum. Fratres igitur qui duo sunt vt minimùm, secundum efficiunt gradum: tertium autem faciunt patruus, vel auunculus cum filiis fratrum, vel sororum; nam tunc tres personæ inueniuntur dempto stipite. Sint, exempli gratia, duo fratres: si alteri eorum filius nascatur, iam erunt tres, & incipiet dici alter fratrum patruus, respectu filij fratris sui; atque ita in tertio gradu sunt patruus, &
C filius fratris. Et eadem de auunculo, amita, matertera, ratio est. Quartum faciunt filij fratrum, qui inter se patrueles dicuntur, vel consobrini, si filij sororum sint. Neque enim esse possunt patrueles, siue consobrini, nisi quatuor personæ dempto stipite numerentur; duo videlicet fratres, & duo ipsorum filij. Quintus porrò gradus erit inter patruelem vnius, & filium alterius. Sextus gradus inter duos filios patrueliū; & sic deinceps.

Vbi illud obiter est NOTANDVM, secundum gradum esse æqualiter distantium à stipite, tertium autem esse inæqualiter distantium; & ad eundem modum, quartum, sextum, octa-
D uum, &c. esse æqualiter distantium; quintum, septimum, nonum, &c. esse inæqualiter distantium.

NEQVE istum ordinem graduum confinxit Iustinianus in Authenticis, neque eum reprobauit Alexander secundus, in Concilio Lateranensi (vt suspicatur Dominicus à Soto, in quartum, distinct. 40. articulo secundo) sed erat in antiquissimis legibus Romanorum, vt patet ex Paulo Iureconsulto in ff. de gradibus, qui Paulus trecentis annis Iustinianum præcessit: floruit enim tempore Alexandri Imperatoris, circa annum Domini CC. XXX. & ex sancto Ambrosio in epistol. 66. ad Paternum, vbi iuxta hunc ordinem numerandi gradus, affirmat duos consobrinos esse consanguineos in quarto gradu;

patruum autem, & filium ſororis, in tertio. Scripſit autem Ambroſius annis ſupra centum antequam naſceretur Iuſtinianus.

Alexander autem II. Papa, in Concilio Lateranenſi, vt patet ex canon. Ad ſedem, 35. quęſt. 5. non refellit Iuſtinianum, ſed errorem quorundam malè intelligentium Iuſtinianum: vnde ibidem Alexander bis terúe repetit, legem ciuilem rectè ſe habere, licet alium ordinem ſeruet. Ius enim ciuile reſpicit numerum perſonarum, Ius autem canonicum diſtantiam à ſtipite. Igitur ſecundum Ius canonicum in ordine recto primus gradus eſt filiorum, qui proximè à ſtipite deriuantur, ſecundus nepotum, tertius pronepotum, &c. in ordine tranſuerſo, primus gradus eſt fratrum germanorum, ſecundus patruelium, ſeu conſobrinorum, & ſimul patrui, & filij fratris, tertius eſt filiorum duorum fratrum patruelium; & ſimul patruelis, & filij alterius patruelis, & ſic deinceps. Ex quo deducit Alexander Papa, ex duobus gradibus ſecundum Ius ciuile, vnum conſtitui ſecundum Ius canonicum; & proinde eum qui eſt ſecundus Iure ciuili, eſſe primum Iure canonico; & qui eſt tertius & quartus Iure ciuili, eſſe ſecundum Iure canonico; & qui eſt tertius & ſextus Iure ciuili, eſſe tertium Iure canonico; & qui eſt ſeptimus & octauus Iure ciuili, eſſe quartum Iure canonico, & ſic deinceps.

Ratio autem Canonicæ ſupputationis redditur optima à Theologis, & Canoniſtis, & habetur etiam cap. Quod dilectio, de conſanguinitate, & affinitate, & cap. Finali eodem, quia nimirum cùm perſonę in ordine tranſuerſo non coniungantur, niſi ratione ſtipitis, à quo procedunt, non poſſunt inter ſe magis, aut minus diſtare, quàm à ſtipite diſtent: neceſſariò igitur efficitur, vt eo gradu inter ſe coniungantur, vel diſtent, quo ſtipiti coniunguntur, vel ab eo diſtant. Quare duo fratres in primo gradu erunt, quia vterque in primo gradu eſt cum ſtipite: conſobrini in ſecundo erunt, quia vterque in ſecundo gradu eſt cum ſtipite. Quòd ſi inæqualiter à ſtipite diſtent, vt patruus, & filius fratris, tunc eo gradu inter ſe diſtabunt, quo diſtat à ſtipite ille, qui eſt remotior. Cùm enim per ſtipitem coniungantur, fieri non poteſt, vt vllus propinquior ſit conſanguineo ſuo, quàm ſtipiti: non igitur filius fratris minus diſtare poteſt à patruo, quàm ab auo. Licet igitur patruus vno tantùm gradu diſtet à ſtipite, tamen quia filius fratris duobus gradibus diſtat ab eodem ſtipite, ideò patruus, & filius fratris in ſecundo gradu ſunt; non minus quàm duo filij fratrum.

Et hoc eſt, quod Alexander Papa ſignificauit, cùm ait, ex duobus gradibus ciuilibus fieri vnum Canonicum. Siquidem Iure ciuili patruus, & filius fratris, faciunt vnum gradum; duo filij fratrum faciunt alterum, quia vna per-A ſona additur ad numerum, & Ius ciuile numerum perſonarum reſpicit: at Iure Canonico idem eſt gradus patrui, & filij patris, qui duorum patruelium; quia Ius canonicum, non numerat perſonas, ſed diſtantiam à ſtipite conſiderat.

Eſt autem illud OBSERVANDVM, graduum ſupputationem non extendi in infinitum. Nam virtus paterna in filium traducta, per quam eſt filius patri ſimilis, non ſolùm in ſpecie, ſed etiam in indiuiduo, vt complexione, moribus, colore, lineamentis, ob quam exiſtit peculiaris affectio inter conſanguineos; paulatim minuitur, ita vt maior ſit in filio, quàm in nepote, maior in ne- B pote, quàm in pronepote, &c. & tandem poſt aliquot generationes penitus euaneſcit. Alioqui ſi ſemper duraret, id ſequeretur, vt omnes homines, qui ab vno Adamo, primo ſtipite generis humani deſcendunt, conſanguinei eſſent; cùm tamen è contrario experiamur non modò non omnes homines, ſed neque ciues vnius oppidi eum affectum retinere, quem natura conſanguineis inſeuit.

Quia tamen non facilè ſciri poteſt, quouſque virtus illa eiuſdem ſanguinis perſeueret, & probabile eſt, non æqualiter ſemper, ſed nunc in pluribus, nunc in paucioribus generationibus conſeruari, prout in vno potentior eſt virtus, quàm in alio: ideò, vt certi aliquid haberemus, C Legiſlatores certum numerum graduum præfixerunt.

Et quidem Moyſes in Leuitico, cap. 18. præfixit duos gradus tantùm, primum videlicet, & ſecundum. Prohibuit enim in recta linea, coniugium patris cum filia, & cum nepte, & ſimiliter matris cum filio, & cum nepote: in tranſuerſa, prohibuit coniugium fratris cum ſorore, ſiue ex vno, ſiue ex vtroque parente; & nepotis cum amita, vel matertera; non tamen prohibuit coniugium è contrario patrui, vel auunculi cum filia fratris, vel ſororis. Et hæc quoad conſanguinitatem, vbi ſunt duo gradus ſecundum Canones, & tres ſecundum leges. Quoad affinitatem, prohibuit coniugium filij cum nouerca, & pa- D tris cum nuru, & rurſus patris cum priuigna, vel cum eius filia: & hæc in recto ordine. In tranſuerſo autem, prohibuit coniugium cum vxore fratris, & cum ſorore vxoris, vxore viuente; & cum vxore patrui. Vbi etiam ſunt duo gradus ſecundum Canones, primus, & ſecundus, & tres ſecundum leges: nam filia priuignæ eſt in ſecundo gradu cum patre, & vxor patrui eſt in ſecundo gradu cum eius nepote.

Quare errat Lutherus in captiuitate Babylonica, cap. de Matrimonio, vbi dicit, in lege diuina non prohiberi, niſi primum gradum affinitatis, & primum, & ſecundum conſanguinitatis.

Quod etiam ſanctus Ambroſius in epiſt. *66.* dicit, in lege diuina prohiberi coniugium patruelium, qui ſunt in quarto gradu ſecundum

leges, non video quomodo verum eſſe poſsit: ſicut etiam quod idem Ambroſins ibidem, negat in lege expreſsè prohiberi cōiugium parris cum filia, fortè lapſus eſt memoriæ. Nam prima illa prohibitio: *Turpitudinem patris tui, & turpitudinem matris tuæ non diſcooperies*; nihil aliud ſignificat, niſi ne filia patri nubat, & ne filius matrem accipiat in vxorem.

SED qnanquam lex diuina his paucis gradibus contenta fuerit: tamen lex ciuilis prohibuit etiam coniugia cōſobrinorum, qui ſunt in quarto gradu ſecundum leges, vt Ambroſius reſtatur epiſt. *66*.

LEX autem Eccleſiaſtica longiùs progreſſa eſt. Eccleſia enim olim ſeptimum gradum definierat, vltra quem non eſſet vlla conſanguinitas, vt patet ex Alexandro Secnndo, ſuprà citato: ſed poſtea in Concilio Lateranenſi, ſub Innocentio Tertio, teſtricta eſt tum conſanguinitas, tum affinitas ad quartum gradum, vt patet ex cap. Non debet, de conſanguinitate, & affinitate.

Ex qno intelligimus, id quod communiter dici ſoler, in linea recta in infinitum prohiberi connubia, quod primus fortè ſcripſit Caius L. nuptiæ 2. ff. de ritu nuptiarum: à multis negari vidimus.

Quanquam non eſt cur de hac re valde ſolliciti ſimus, cùm vix contingere poſsit, vt cupiant aliqui Matrimonium inire in gradu quinto, aut vlteriore in recta linea. Aut enim non inueniuntur homines viui, aut ſunt ita inæquales quoad ætatem, vt abſurdiſsimum ſit eos inter ſe Matrimonium velle contrahere. Nam, vt demus, in aliqua linea ſingulos gignere cùm primùm per ætatem licet, id eſt, cùm ad annum decimum quintum peruenerint, quod tamē rarò, aut nunquam accidit; ſi deberent in quinto gradu coniungi, haberet vnus annos *90*. alter 15. & ſi in octauo gradu, haberet vnus annos 135. alter 15. Immò ipſe Adam, qui vixit *930*. annos, non ſuperuixit tamen niſi vſque ad octauum generationem: qno tempore, ſi extra cōſanguinitatem ſuam, vxorem ducere voluiſſet, debuiſſet vir decrepitus, annorum ferè *900*. puellā annorum 15. vxorem accipere.

Addidit PRÆTEREA Eccleſia duas alias ſpecies cognationis, quæ in Leuitico non continentur, nimirum cognationem ſpiritualem, quæ oritur ex Baptiſmo, & Confirmatione: & cognationem legalem, quæ oritur ex adoptione. ITEM addidit duas alias quaſi ſpecies affinitatis; vnam, quæ oritur ex ſponſalibus, quæ Publicæ honeſtatis iuſtitia appellatur; & alteram, quæ oritur ex copula carnali fornicaria, quamuis hæc vltima ex Leuitico inxta quoſdam non difficulter eruatur. PORRO iuxta Concilij Tridentini decreta, ſeſſ. 24. Cognatio ſpiritualis, & Publica etiam honeſtas intra primum gradum tantùm Matrimonia dirimunt: affinitas

A autem ex copula fornicaria, intra primum, & ſecundum.

EST etiam alia quædam affinitas, quæ oritur ex Matrimonio rato, ſed nondum conſummato, quæ quamuis Publica iuſtitia dici ſoleat: tamen haud dubiè eſt quid perfectius, & ideò Pius V. Papa declarauit, reſtrictionem Concilij Publicæ iuſtitiæ ad primum gradum non habere locum, niſi in ſponſalibus de futuro.

CAPVT XXV.

Sententiæ adferuntur de impedimento cognationis.

B HIS PRÆMISSIS, quæſtio eſt, intra quos gradus cognatio, ſiue etiam affinitas Matrimonij contractum iure impediat: impedire enim intra gradum aliquem nemo eſt, qui neget. Quinque inuenio de hac re ſententias hæreticorum.

PRIMA eſt Ioannis VViclephi, qui in 4. lib. Trialogi, cap. 20. affirmat cognationem in primo ſolùm gradu impedire coniugium, idque in recto ordine, in tranſuerſo autem nullam eſſe prohibitionem: ex quo colligit, inter fratres & ſorores Matrimonium poſſe coniungi, quia id non eſt prohibitum iure diuino, ſed tantùm per
C humanam inuentionem.

Quare deceptus eſt Dominicus à Soto in 4. ſentent. diſtinct. 40. articulo 3. vbi refert, VViclephum ſenſiſſe, prohibitiones quæ habentur in Leuitico, vim ſuam iure diuino etiam apud Chriſtianos retinere. Non enim id ſenſit VViclephus, ſed planè contrarium. hæc enim ſunt verba in libro ipſius, quem apud me habeo: *Nec delector in multitudine cauſſarum diuortij, cùm multa ſint infundabiliter humanitùs ordinata, vt patet ſpecialiter de cognatione. Nam tempore primi hominis, fratres & ſorores fuerunt ex ordinatione diuina taliter coniugati: & tempore Patriarcharum, vt Abraham, Iſaac, & talium; ſatis propinqua. Nec ſupereſt ratio, quare non liceret hodie, niſi humana ordinatio.* Hæc ille: & ideò Thomas
D VValdenſis, tomo 2. de Sacramentis, cap. 134. (quem etiam Sotus citat) contra VViclephum contendit, præcepta Leuitici iure diuino ad Chriſtianos etiam pertinere.

ALTERA ſententia eſt Lutheri in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Matrimonio, & in ſerm. de Matrimonio, edito anno M. D. XXV. Argentinæ; & Martini Buceri in comment. cap. 19. Matthæi; qui ſolos gradus cognationis, qui habentur in Leuitico, cap. 18. vt Matrimonij impedimenta agnoſcunt, ceteros ab Eccleſia additos omninò reiiciunt. Itaque nolunt in gradibus in Leuitico expreſsis vllo modo licere Matrimonia contrahere, neq; vllam admittunt Eccleſiæ diſpenſationem, cùm lex illa diuina ſit,

non humana: & contrà volunt, in omnibus aliis gradibus liberè posse cõtrahi, non obstante humana lege, vel consuetudine, cùm Deus optimè nouerit quid prohibendum, quidúe non prohibendum fuerit.

Et hanc sententiam sequebantur, qui persuaserunt Henrico Regi Anglorum, non potuisse Romanum Pontificem cum ipso dispensare, vt acciperet vxorem fratris sui defuncti; quod id videlicet expresſè prohibeat lex diuina, Leuit. 18.

Tertia sententia est Philippi Melanchthonis in locis, tit. de coniugio: & Martini Kemnitij in 2. part. Exam. Concilij Trident. pag. 1230. & sequentibus, qui conueniunt cum Luthero, & Bucero, quod præcepta Leuitici circa gradus cognationis naturalem institiæ normam contineant, & per hoc etiã apud Christianos vim habeant, & omninò immutabilia sint: sed discrepant, quoad alios gradus in Leuitico non expressos. Dicunt enim aliquos alios gradus ab Ecclesia antiqua rectè fuisse prohibitos, & nunc etiam posse prohiberi, modò id fiat seruata libertate conscientiæ, id est, vt non sit peccatum in conscientia si secus fiat.

Sed tres sunt in disputatione Kemnitij contradictiones. Primum enim pagina 1231. dicit, præcepta Leuitici de gradibus cognationis, esse mandata naturalia, quæ ad omnes homines, & ad omnia tempora pertineant, tanquam normæ iustitiæ, in mente & voluntate diuina immutabiles: & tamen pagina 1230. proximè præcedenti dixerat, Deum dispensasse cum filiis Adami, vt fratres sororibus copularentur; qui est gradus primus in linea transuersa, in Leuitico expresſè prohibitus. Si lex illa Leuitici ad omnes homines & omnia tempora se extendit, & est norma iustitiæ in mente diuina immutabilis, quo pacto ab ipso Deo statim initio mũdi mutata est?

Deinde pag. 1238. affirmat Kemnitius, omnia Matrimonia, quæ non pugnant contra diuinas prohibitiones, esse à Deo coniuncta, & ideò dirimi non posse, cùm Christus dixerit: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*; & tamen in eadem pagina, & superiore, cõcesserat posse Ecclesiam cum Magistratu, gradus aliquos constituere iis proximos, quos lex diuina constituerat; & pagina 1234. & 1235. approbauerat ex Ambrosio & Augustino, legem ciuilem prohibentem coniugia consobrinorum, licet ea non prohibuerit lex diuina. At si omnia Matrimonia, quæ non pugnant cum diuina prohibitione, sunt à Deo, & dirimi nequeunt; ergo nulla Matrimonia prohiberi possunt, quæ Deus non prohibuit, neque vlli gradus constitui, quos Deus non constituit, nisi prohibere velimus, ac dirimere Matrimonia, quæ Deus coniunxit. Quomodo ergo possunt homines gradus constituere, qui non sunt in Leuitico, vt de consobrinis?

A Postremo pag. 1237. vult Kemnitius, posse constitui per leges humanas certos gradus, intra quos non sint legitima Matrimonia; sed tamen salua libertate conscientiæ. At ista manifestè pugnãt. Nam vel Matrimonia intra gradus lege humana præscriptos contracta, erunt legitima, vel illegitima. Legitima esse non poterunt, cùm sint contra legem, aut certè lex ipsa iniqua erit, & mala, cuius contrarium Kemnitius asserit; ergo erunt illegitima. Ergo in conscientia malum erit illa contrahere; nisi fortè non sit malum, in conscientia nomine coniugij fornicationem committere: ergo lex illa, quamuis humana, in conscientia obligat, cuius contrarium

B Kemnitius affirmabat.

Adde etiam manifestum Kemnitij mendacium, pag. 1238. dicit enim Romanum Pontificem velle conscientias Pontificiis prohibitionibus non minus teneri, quàm diuinis. At hoc mendacium esse, perspicuum est, quia summus Pontifex in Pontificiis prohibitionibus sæpe dispensat; in diuinis nunquam. Nam quæ videntur Kemnitio diuinæ prohibitiones, & in quibus aliquando Papa dispensat, eas nos paulò pòst, non esse diuinas apud Christianos, Deo volente, manifestè probabimus.

Quarta sententia Brentij est, qui in Confessione VVirtembergensi, capite de coniugio, & in Apologia pro eadem Confessione, vult

C in gradibus cognationis legem ciuilem Imperatorum seruandam esse. Sed fusiùs hoc tractat in Commentariis in Leuiticum ad caput 18. quæ autem eo loco habet, ad quinque capita renocari possunt.

Primo affirmat legem diuinam, quæ in Leuitico habetur, ad Christianos non pertinere, quatenus Mosayca & Leuitica iudicialis est, cùm sit per Christum abrogata: sed solùm quatenus continet aliquo modo legem naturæ. Lex enim naturæ iubet, discrimen esse inter personas in contrahendis Matrimoniis, sed quod sit illud discrimen, non expresſè docet.

Secundo addit, non esse relinquendum in arbitrio vniuscuiusq;, vt discrimẽ personarum,

D & proinde gradus cognationis constituat, sed opus esse aliquo Legislatore.

Tertio dicit, tres esse Legislatores, qui de his gradibus leges posuerunt, Moysem, Romanum Pontificem, & Cæsarem, sed nullum horum simpliciter admitti posse. Moyses enim ad nos non pertinet, cùm eius politia per Christum abrogata sit. Romanus Pontifex non habet auctoritatem leges ferendi. Cæsar est quidem verus Legislator, sed quia in hoc negotio de Matrimonio subiecit leges suas canonibus Pontificiis, ideò ipse quoque auctoritatem amisit.

Quarto dicit, cùm nulla sit reliqua lex de nuptiis, sectandam esse legem naturæ, & ad cognoscendum qui gradus sint prohibiti iure na-

turæ,

turæ, obseruari iubet, in quibus gradibus conueniant lex Mosis, & lex Imperatoris Romani. Nam qui gradus prohibentur ab vtraque lege, ij sine dubio censeri debent prohibiti iure naturæ; & in iis nulla dispensatio admittenda est: qui autem prohibentur à lege Mosis tantùm, aut à lege Romani Imperatoris tantùm, ij habendi sunt prohibiti lege politica, non iure naturæ.

Qvinto denique addit, non solùm seruandam esse legem naturæ in gradibus cognationis, quod attinet ad Matrimonia, sed etiam legem Romani Imperatoris, & consuetudinem loci, & arbitrium etiam prudentium virorum. Licet enim lex Romani Imperatoris auctoritatem perdiderit, cùm se canonibus Pontificiis subiecit; tamen alioqui iusta erat: & quemadmodum quidam appellauit à Rege somnolento ad vigilantem, & alius ab ebrio ad sobrium, ita nos appellabimus à deceptis fraude ad rectè edoctos, aut à legum administratoribus ad ipsas leges.

In qua sententia Brentij, primum & secundum pronunciatum verissima sunt; tertium & quartum, falsa, & in sequenti capite refutanda; quintum absurdissimum est, & cum tertio manifestè pugnans. Nam si leges ciuiles Romanæ amiserunt auctoritatem, vt apertissimè in tertio pronunciato Brentius ait, nullum iam obligare possunt, ac per hoc nulla erunt illegitima Matrimonia, nisi quæ prohibentur lege naturali: cuius contrarium habet quintum pronunciatum.

Neqve obstat illa appellatio Brentij, à deceptis fraude, ad melius edoctos. Nam Imperatores Romani adhuc sunt, quales olim fuerunt, nimirum Catholici, & adhuc subiiciunt leges suas Canonibus; neq; enim vllus adhuc fuit Imperator Lutheranus: ad quem igitur Imperatorem Brentius appellabit?

Sed ideo fortasse addidit, se appellare ab administratoribus legum ad ipsas leges. At hoc inauditum, & absurdissimum est, vt quis à Iudice ad legem appellet: & quamuis vtcumque tolerari posset, vt appellaretur à Iudice aliquo inferiore ad legem: tamen vt à Principe, qui legem condidit (hunc enim vocat Brentius legis administratorem) appelletur ad legem, omninò intolerabile est, cùm lex à Principe, non Princeps à lege auctoritatem habeat, nec possit Princeps auctoritate priuari, quin & ipsius leges continuò desinant esse leges.

Sed fortasse Brentius leges Romanas esse censet, non vt leges coactiuas, sed vt prudentes admonitiones, ad quem modum etiam leges Platonis, vel Aristotelis de Republica, vel Marci Tullij de officiis seruari possent. At neque hoc dici potest. Nam leges istæ, quæ carent Principis auctoritate, non faciunt legitima, vel illegitima Matrimonia, ac præsertim in foro

A exteruo. Brentius autem de iis legibus loquitur, quæ faciunt legitima, vel illegitima Matrimonia: scribit enim politicas leges Romanorum seruandas esse, non solùm propter conscientiam, sed etiam propter successiones, & hæreditates, quæ ad legitimos filios tantùm pertinent; & ij sunt filij legitimi, qui ex legitimo Matrimonio procreantur. Cogitur ergo Brentius duo ista pugnantia admittere; leges Romanas de gradibus cognationis perdidisse auctoritatem, & tamen obligare, ac necessariò vterissimas leges esse seruandas. Sed de Brentio satis.

Ioannes Caluinus non satis explicat sententiam
B suam. Solùm enim libro 4. Institutionum, cap. 19. §. vltimo, reprehendit Ecclesiam, quòd gradus cognationis constituerit præter aliarum Gẽtium, & ipsius etiam Mosis politiam: & quod Spiritualem cognationem impedimentum Matrimonij esse voluerit. Sed ex sententia Theodori Bezæ primatij Caluini discipuli, sententiam Caluini cognoscere licebit.

Est igitur Qvinta sententia Theodori Bezæ in libro de repudiis, & diuortiis, qui Primo reprehendit modum supputandi gradus, quo vtuntur Canonici Doctores, tanquam absurdum; & solùm sequendum esse contendit modum supputandi, quo vtuntur Iureconsulti ciuiles.

C Deinde affirmat gradus, qui numerantur in Leuitico, iure diuino seruandos esse, & Matrimonia in illis gradibus contracta esse omnino nulla.

Tertio docet, non solùm gradus illos, qui expresse habentur in Leuitico, iure diuino seruandos esse, sed etiam eos, qui à simili colliguntur. Vt, quia in Leuitico prohibetur coniugium nepotis cum amita, vel matertera, asserit Beza, prohibitum etiam intelligi debere coniugium patrui, vel auunculi cum nepte ex fratre, vel sorore: & quia in Leuitico prohibetur coniugium patris cum filia, & aui cum nepte, colligit ipse, prohibita intelligi omnia coniugia in linea recta, quia semper maior in linea re-
D cta habet locum patris respectu iunioris, & eadem ratione vult esse prohibitum coniugium patrui non solùm cum nepte, sed cum pronepte etiam, & cum abnepte, & cum omnibus inferioribus. Itaque multos gradus iure diuino seruari iubet, quamuis expresse in Leuitico non habeantur.

Qvarto docet, leges etiam ciuiles de gradibus cognationis seruandas esse, sic tamen vt Matrimonia in his gradibus non contrahantur, sed si contracta fuerint, non dirimantur. Quod tamen reuera non est legem ciuilem seruare: lex enim ciuilis irritat Matrimonia intra gradus prohibitos contracta. Sed de his postea disseremus.

Illud hîc obiter est observandvm, Bezam,

vt hæreticum decebat, in eo libro calumniis, & mendaciis satis instructum incedere: è quibus duo annotare placuit. Pagina 44. depingit hanc figuram.

Ioannes.	
Petrus	Paulus
Iacobus	Rachael
Andreas	Susanna
	Iohanna.

ac dicit: *Concedunt Canonici Iohannam fratris abneptim ducere Petro patruo maximo, qua ab eo, si rectam supputationem sequamur, sex gradibus distat: Iacobo verò Iohannam non item, quamuis totidem, id est, sex gradibus distent, immò ne Iohannam quidem Andreas accipere ex illorum Canonibus poterit, à qua tamen septem distat gradibus. Itaque intra sextum gradum concedunt nuptias etiam cum eo, qui parentis loco sit, vt modò diximus: intra eundem, qui parentis loco non sit, non concedunt, nempe inter Iacobum, & Iohannam: nec in septimo quidem gradu, vt inter Andream, & Iohannam. Usque adeò procul eos à recto cogit deflectere secunda illa regula commentitia de gradibus in transuersa linea inaequali numerandis.* Hæc ille. In quibus paucis lineis tot sunt fermè errata, quot verba; adeò vt dubitare cogar, dormiēs ne an vigilans illa scripserit.

PRIMO falsò affirmat Canonicos doctores concedere patruo maximo, vt abneptim ex fratre ducat vxorem: nam cùm inter hos secundum Canones sit quartus gradus consanguinitatis, nemo Canonicorum diceret, inter eos coniugium esse licitum. Notissimum enim est, & suprà etiam ab ipso Beza citatum, in quarto gradu Matrimonium prohiberi, cap. Non debet, de consanguinit. & affinit.

SECVNDO falsò affirmat inter hos esse gradum sextum, secundum rectam supputationem. Nam per rectam, intelligit legalem, vt ex superioribus constat: semper enim pro legali contra Canonicam pugnat. At secundum legalem supputationem, inter Petrum & Ioannam, sunt gradus quinque, non sex: tot enim sunt personæ dempto stipite.

TERTIO falsò affirmat nuptias Iohannæ, quæ concedebantur Petro, negari Iacobo, & Andreæ. Nam omnibus quidem negantur, quia sunt omnes cum ea in quarto gradu: at si Petro concederentur, concederentur etiam consequenter Iacobo & Andreæ, qui in eodem gradu sunt respectu Iohannæ. Neq; vllum Beza Canonistam inueniet, qui secus doceat.

QVARTO falsò affirmat secundum legum supputationem, totidem gradibus distare Iohannam à Iacobo, quot ea distat à Petro, nimirum sex; id enim falsum esse, nemo dubitare potest, cùm secundum leges vno gradu sit propinquior Petrus Iohannæ, quàm Iacobus eidem Iohannæ. Itaque Petrus quinque gradibus ab ea distat, Iacobus sex, Andreas septem, si legum supputationem sequamur: secundum Canones autem, omnes tres in quarto gradu cum Iohanna sunt.

Ex his autem quatuor manifestis erroribus sequitur, vt tota illa conclusio sit falsa; qua concludit, Canonicos doctores concedere nuptias intra sextum gradum legalem ei, qui loco patris sit, & intra eundem non concedere ei, qui loco patris non sit: eiusmodi enim hæc sunt, vt vix per febrim deliranti excidere potuerint.

DEINDE pagina 49. Beza scribit Martinum V. non puduisse, Matrimonium cum sorore germana cuidam relaxare, idque sceleratissimum factum appellat. AT Martinus V. Pontifex omnium consensu sapientissimus, & optimus, non permisit coniugium cum sorore sua germana, vt Beza mentitur, sed cum sorore eius, quam antea cognouerar per fornicationem, vt sanctus Antoninus refert, tertia parte summæ Theologicæ, titulo 1. cap. 11. hanc autem affinitatem non expressè legimus in Leuitico. NEQVE negare possunt aduersarij, longè tolerabilius esse, ducere affinem ex copula fornicaria factam, quàm affinem, ex legitimo Matrimonio, vel consanguineam in primo gradu: & tamen hoc ipsum nō permisit Pontifex (vt rursus mentitur Beza) ob pecunias sibi datas; sed ob scandalum ingens, quod ex illius coniugij separatione timebatur, cùm casus esset occultus; idque ex maturo consilio, & longa disceptatione multorum Theologorum, vt ex eodem sancto Antonino, qui eodem tempore vixit, intelligi potest.

CAPVT XXVI.

Rationem Canonicam supputandi gradus, optimam esse, defenditur contra Bezam.

ADVERSVS omnes superiores errores, statuam aliquot sententias, seu propositiones, vt per partes faciliùs veritas explicetur.

PRIMA propositio: *Ratio supputandi gradus cognationis, qua vtuntur sacri Canones, optima est.* Hanc assero contra Bezam in libro citato de repudiis. Nam cùm cognatio sit vinculum eorum, qui propagantur ab vno, non potest fingi melior ratio supputandi gradus, quàm penes distantiam ab illo vno. Et confirmatur, quia licet ratio ciuilis supputandi gradus sit etiam bona, tamen non potest negari, quin Canonica sit melior, cùm in linea transuersa primum gradum ponat: videtur enim nescio quid absurdi præ se ferre, quòd detur secundus gradus sine primo, vt reuera datur in ratione supputandi ciuili. Et quamuis ipsi respondere possint, non posse dari

pri-

primum in illa ratione supputandi: tamen quis negabit, rectè fecisse Canonistas, qui aliam rationem excogitarunt, qua illi etiam incommodo mederentur?

Sed videamus argumenta Bezæ contra rationem supputandi Canonistarum: *Tres, inquit, sunt regulæ quibus comprehenditur tota sententia Canonistarum: nulla illarum est, quæ non sit inepta, & absurda: ergo tota sententia ipsorum est absurda.*

Probat maiorem propositionem; & PRIMO quoad primam regulam. Nam PRIMA regula est: [*In recta linea tot numerandos esse gradus, quot sunt personæ, vna dempta.*] *Hæc verò regula,* inquit Beza, *etsi nihil efficit à veritate alienum, tamen non rectè concepta est; relinquit enim suspensum animum, cur demenda sit vna, & quænam sit demenda.*

RESPONDEO, cur sit demenda vna, & quòd demenda sit prima, dubium esse non poterat inspicienti arborem, siue lineas cognatorum. Nam cùm gradus sit distantia vnius ab alia, prima persona non potest gradum facere, cùm nec à seipsa, nec ab vlla superiore distet, alioqui non esset prima: sed secunda, quæ primò incipit distare, & separari ab alia, primum gradum facit. Itaque prima persona est veluti punctum, à quo ducitur linea, per quam distat secunda persona à prima: & illa linea intermedia, est primus gradus, qui incipit à prima, & terminatur in secundam; proinde non potest dici gradus, nisi cùm producta fuerit secunda persona.

Probat deinde Beza idem de SECVNDA regula, quæ est talis: [*In ordine transuerso si duo æquidistent à stipite, tot gradibus inter se distant, quot à stipite quiuis illorum distat.*] *Atqui,* inquit Beza, *ineptam, & falsam esse hanc enumerationem, vel ipse communis sensus dictare potuit: natura enim ipsa ostendit, tot esse oportere gradus, quot sunt generationes; nec posse perueniri à fratre ad fratrem, nisi transitu per patrem communem facto.*

RESPONDEO, decipitur Beza, quia fingit ita à fratre ad fratrem transeundum esse per patrem, ac si in aliqua linea per medium punctum, duo fratres, duo extrema tenerent: sic enim haud dubiè vnus frater ab alio duobus gradibus distaret. Sed falsa ista imaginatio est: non enim vltra patrem est progressio ad aliam personam, nisi ad illam à qua pater ipse procedit, nimirum ad auum. Et sic in linea recta per vnam personam transitur ad aliam, quia vna persona procedit ab alia: vt, nepos duobus gradibus distat ab auo, quia non potest à nepote ad auum ascendi, nisi per patrem. At à fratre ad fratrē non transitur per patrem, cùm nulla sit processio fratris à fratre, nec immediata, nec mediata, sed frater vterque in patre coniungitur; nec habet coniunctionem frater cum fratre, vel habitudinem, nisi quatenus est vnum cum patre. Quare si quis distantiam inter fratres cognoscere cupit, debet id solùm attendere, quantum distet alter eorum

A à patre; tantum enim inter se etiam distabunt, cùm non habeat alter habitudinem ad alterum, nisi vt est vnum cum patre suo, vt iam diximus: quòd enim etiam ipse à patre distet vno gradu, per accidens est, respectu distantiæ ab altero fratre.

DICET aliquis, Filius patri propinquior esse videtur quàm fratri; nam & amor vehementior, & obligatio etiam iustitiæ maior est inter patrem & filium, quàm inter duos fratres. At filius à patre vno gradu distat, ergo frater à fratre magis, quàm vno gradu distat; ergo duobus distat, nisi gradus dimidiatos quis iam fingere velit.

B RESPONDEO, maior est propinquitas filij ad Patrem, quàm fratris ad fratrem, si sic loqui licet, intensiuè, non extensiuè: non enim longiùs distat frater à fratre, quàm filius à patre; sed in æquali distantia maior est coniunctio, & proinde maior amor, & obligatio. Et ratio est, quia non sunt gradus illi eiusdem rationis. Filius enim cum patre iungitur, vt effectus cum sua proxima caussa, & ideo illi similis est ex vi productionis, vnde oritur amor; & ab illo pendet, vnde oritur obligatio. At frater cum fratre coniungitur, vt effectus à communi caussa procedens: inter duos autem effectus ab vna caussa procedentes non est ea dependentia, quæ inter caussam, & effectum, licet distantia non sit

C maior.

Tandem probat Beza tertiam regulam esse falsam, & intolerabilem errorem continere. est autem hæc regula TERTIA: [*In linea transuersa inæquali, tot gradibus inter se distant, quot gradibus distat à stipite ille, qui est remotior.*] *Hæc verò regula,* inquit Beza, *tam crassum, & pudendum errorem prodit, vt vel sola manifestè ostendat, istos Antichristos verè fuisse vertiginis spiritui mancipatos, vt Dominus per eos vlcisceretur in vniuerso mundo suæ veritatis contemptum. Cui enim, obsecro, nisi prorsus mente capto, venire in mentem potuit, vt existimaret, data duplici serie cognatorum, vna ad dexteram, altera ad sinistram, conspici quidem ex vna parte discrimen generationum, in altera non item?* Hæc ille.

D Vis autem argumenti in hoc sita est, quod ex nostra tertia regula sequatur hoc absurdum, vt vna persona æqualiter distet à multis inæqualiter distantibus. Nam si à stipite, qui sit Thare, descendant ab vna parte Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph; ab altera Nachor, Batuel, Laban: si quæras quoto gradu distet Ioseph à Nachor, respondebitur; quarto: si quæras quoto distet idem Ioseph à Bathuel, respondebitur item quarto, & idem dicetur de Laban. Absurdum autem omnino videtur, vt idem Ioseph æqualiter distet ab illis tribus, qui inter se singulis gradibus distant.

RESPONDEO, hoc argumentum, si quid probat, probat etiam contra secundam regulam: nam etiam in linea transuersa æquali, qui

est

est postremus in vno latere, distat æqualiter ab omnibus, qui sunt in altero latere. Quare frustrà adducitur hoc argumentum propriè cótra tertiam regulam.

Sed argumentum re vera contra neutram regulam vllam vim habet. Nam qui sunt in vno latere, non habent habitudinem ad eos, qui sunt in altero, nisi ratione stipitis, in quo vniuntur, & ideò per accidens est, quod inter se distent, vel non distent; quantum ad habitudinem ad personas alterius lateris. Quare non est absurdum, sed planè conueniens, immò & necessarium, vt Ioseph tantum distet à Nachor, quantû à Bathuel, vel etiam à Laban, licet illi inter se singulis gradibus distinguantur: nam tres illi Iosephum respiciunt, solùm quatenus omnes tres vniuntur in Thare primo stipite, à quo Ioseph quatuor gradibus distat.

Sed petet aliquis fortasse, vnde fiat, vt si consideremus personam remotiorem à stipite, inueniamus illam æqualiter distare ab omnibus personis alterius lateris, vt diximus de Ioseph: si verò consideremus propinquiorem, inueniamus illam distare inæqualiter à singulis alterius lateris. Nam certè Abraham, qui est proximus stipiti, id est, Thare, distat à Nachor, qui est primus in altero latere, vno gradu; à Bathuel, qui est secundus, duobus; à Laban, qui est tertius, tribus.

Respondeo, rationem huius esse, quia quando consideramus personam remotiùs distantem, vt Ioseph, tunc attendimus distantiam ipsius à stipite, & in stipite intelliguntur omnes, qui sunt in altero latere: & ideo tantum distat persona illa remotior à stipite, quantum ab omnibus personis alterius lateris. At quando consideramus personam propinquiorem, vt Abraham, tunc non attendimus distantiam eius à stipite; sed distantiam stipitis ad personas alterius lateris, & in stipite tunc intelligimus personam illam propinquiorem: & quia stips distat inæqualiter à personis alterius lateris, ideo etiam persona illa propinquior, id est, Abraham, inæqualiter distat ab omnibus personis alterius lateris.

Dices rursus, quare considerando personam remotam, vt Ioseph, attendimus distantiam eius à stipite; & nó etiam id facimus, quando consideramus personam propinquam, vt Abraham.

Respondeo, quia si considerando personam propinquam, attenderemus distantiam eius à stipite, sequeretur personas aliquas alterius lateris esse propinquiores suo collaterali, quàm stipiti, quod est omnino impossibile; cùm non coniungantur collaterales, nisi per stipitem. Hoc autem absurdum, & impossibile sequi, perspicuum est. Nam si attendamus distantiam Abrahæ à Thare, & in Thare intelligamus omnes personas alterius lateris; tunc

A distabit Abraham ab omnibus personis alterius lateris vno tantùm gradu, quemadmodum vno tantùm gradu distat à stipite, qui est Thare. Ergo Abraham, & Laban erunt in primo gradu. Ergò Laban propinquior erit ipsi Abrahæ, quàm ipsi Thare: nam ab Abraham distabit vno gradu, à Thare tribus, quod est impossibile, cùm per Thare Laban coniungatur cum Abraham.

B Atque hoc est fundamentum tertiæ regulæ Canonicæ, nimirum, tot gradibus in linea inæquali distare inter se collaterales, quot gradibus distat remotior à stipite; non autem quot gradibus propinquior distat ab eodem stipite: ex cuius regulæ ignoratione processit inanis illa iactantia, atque temeritas Bezæ.

CAPVT XXVII.

Non omnia præcepta Leuitici de gradibus cognationis, esse de iure naturæ.

Sit iam Secunda propositio: *Non obligant iure diuino Christianos præcepta omnia, quæ de gradibus habentur in Leuitico.* Hæc est contra Lutherum, Bucerum, Melanchthonem, Kemnitium, Caluinum, & Bezam.

C Sed est Inprimis observandum inter nos, & aduersarios conuenire, præcepta Leuitici non obligare Christianos, quatenus propriè Leuitica, id est, positiua, & iudicialia sunt, sed tantùm, quatenus naturalia. Sed tota controuersia est, an omnia illa præcepta, quæ habentur in Leuitico de gradibus cognationis, sint naturalia; an aliqua, vel omnia iudicialia. Et quidem aduersarij volunt, omnia esse naturalia, & proinde per Ecclesiam indispensabilia: nos autem docemus, non esse omnia naturalia, & ideò in quibusdam posse per Ecclesiam dispensari, vt Concilium Tridentinum affirmat, sess. 24. can. 3.

D Advertendum est Secundo, naturalia præcepta illa esse, quæ solo lumine naturali sine aliquo discursu, aut certè per discursum rationis facillimum cognoscuntur, & apud omnes sunt eadem, tum quoad notitiam, tum quoad rectitudinem. Nam quæ indigent lumine supernaturali, dicuntur diuina positiua; quæ per discursum humanum à Principe constituuntur, dicuntur humana, & talia non sunt eadem apud omnes.

Potest autem tribus modis aliquod præceptum prohibens diei naturale. Primo, quia sit de re intrinsecè mala, ita vt semper, & apud omnes sit mala, nec possit per mutationem circumstantiarum fieri bona: qualia sunt mentiri, mœchari, odisse Deum, &c. & hæc propriè

vim legis habent, & sunt omnino indispensabilia.

SECVNDO, quia fit de re mala semper, & apud omnes, excepta extrema necessitate: quale est, tollere alienum inuito Domino. Id enim apud omnes, & semper est malum, excepta vltima necessitate: tunc enim quod erat alienum, desinit esse alienum, & fit commune. Et tale etiam esse videtur, Matrimonium cum propria sorore: nam vbique apud homines, qui recta ratione vtuntur id iudicatur malum, nisi extrema omnino eogente necessitate, qualis fuit initio mundi. Et hæc etiam præcepta vim habent legis naturalis, & sunt indispensabilia, nisi cesset obligatio, extrema necessitate adueniente.

B

TERTIO modo, quia fit de re mala, si res illa nudè, & absolutè sumatur; quæ tamen possit mutatis circumstantiis variis modis honestari, ac fieri bona: quale est occidere hominem. Nam homicidium absolutè & nudè sumptum, quid malum sonat apud omnes, & hoc modo habetur in decalogo: *Non occides*; tamen si addantur variæ circumstantiæ, vt, quod fiat publica auctoritate, ob bonum commune, in eum qui pernitiosus est Reipublicæ; iam non sonat malum, & ideo in eadem lege Mosis, sæpe iubentur occidi homines, vt malefici, adulteri, homicidæ. Et tale etiam est iuramentum: siquidem nudè sumptum, quid malum sonat, cùm sit quoddam signum incredulitatis, & fraudum humanarum.

C

Si enim inter homines fides vigeret, & suspicio fraudum cessaret, nemo expeteret iuramentum. Et ideo Dominus Matth. 5. prohibet iuramentum, nimirum nudè sumptum: & tamen dubium esse non potest, quin iuramentum suis circumstantiis seu comitibus, vt vocant ornatum, sit bonum & licitum.

Hoc igitur TERTIO modo præcepta naturalia vim habent legis, si agatur de re nudè sumpta. Si autem agatur de re adhibitis variis circumstantiis, non habent vim legis, quia tunc res illæ mutabiles sunt, neque sunt apud omnes eædem, & ideò necesse est, vt sanciantur speciali lege positiua, si omnino prohibendæ sunt: ac præsertim si non solùm Matrimonium impedire, sed etiam dirimere debeant. Nam multa sunt, quæ si fiant contra rectam rationem, mala sunt, & tamen facta tenent, nisi speciali lege irritentur, vt suprà diximus de coniugio filiorum inuitis parentibus.

D

Iam igitur cùm in conclusione negamus, omnia præcepta Leuitici de gradibus cognationis, esse naturalia, intelligimus primo & secundo modo: nam tertio modo posset concedi, omnia esse naturalia, vt concedunt plerique Theologorum veterum, in 4. dist. 40. vt Bonauentura, Richardus, Paludanus, & alij. Sed non inde sequitur, omnia illa præcepta vim legis habere; nisi agatur de gradibus nudè sumptis. Proinde multi ex illis gradibus, si considerentur, vt variis circumstantiis mutari possunt; non erunt iure naturali prohibiti; neque diriment iure naturæ Matrimonium.

OBSERVANDVM est TERTIO, nos in conclusione non dicere, nulla præcepta Leuitici esse naturalia, sed non omnia esse naturalia, quia de aliquibus id libenter fatemur, vt de primo gradu consanguinitatis; sed de omnibus id non concedimus. Vnde etiam Concilium Tridentinum, non dixit Ecclesiam posse dispensare in omnibus, sed tantùm in aliquibus.

Probatur nunc propositio, PRIMO ex cap. 20. Leuitici. Nam capite 18. feruntur leges de gradibus, in quibus Matrimonium prohibetur: capite autem 20. adduntur pœnæ iis, qui intra eos gradus coniugium fortè contraxerint. Colligimus autem ex pœnis illis maximam diuersitatem inter illos gradus. Nam coniugium in primo gradu affinitatis in recta linea, Deus punit morte, & coniungit hoc peccatum cum adulterio, & cum Sodomia, quæ sunt manifestè contra Ius naturæ; & eadem est ratio, vel potius maior, de consanguinitate in primo gradu in linea recta. Neque enim dubitari potest, quin sit dignus morte, qui duxerit matrem suam, si est dignus morte, qui duxerit nouercam suam. Deinde eandem pœnam mortis lex statuit in eos, qui iunguntur in primo gradu consanguinitatis in linea transuersa, vt cùm frater accipit sororem. At coniugium in secundo gradu consanguinitatis in linea transuersa, vt nepotis cum amita vel matertera, non punitur morte, sed pœna leuiori. Et similiter coniugium in primo gradu affinitatis, vt qui cum vxore fratris defuncti, & in secundo gradu, vt nepotis cum vxore patrui, non puniuntur morte, sed tantùm priuatione filiorum, id est, vt filij non adscribantur ipsis. Quæ pœna satis apertè indicat, coniugia ista non prohiberi iure naturæ, sed iure positiuo, proprio Iudæorum: non enim communis ratio dictat apud omnes homines, istam esse iustam pœnam huius criminis.

SECVNDO probatur. Nam si omnia illa præcepta essent naturalia, semper obligassent, etiam ante legem datam, quemadmodum obligabat lex de non occidendo, non mœchando, non furando, non mentiendo, antequam lex à Deo per Mosem populo suo daretur: si autem leges illæ semper obligassent, nunquam sancti viri, & amici Dei contra eas leges Matrimonia contraxissent. Habemus autem exempla non pauca Sanctorum, qui in lege naturæ, in gradibus in Leuitico prohibitis, connubia iunxerant.

PRIMVM exemplum sit Patriarchæ Iacob, qui duas sorores viuentes simul accepit vxores, Liam, & Rachelem, Gen. 29. id autem expressè prohibetur Leuit. 18. & est primus gradus affinitatis in linea transuersa: immò duplex erat in

eo coniugio affinitatis; nam vtrique soror erat affinis ratione alterius.

SECVNDVM exemplum est Iudæ Patriarchæ, qui Genes. 38. dedit filio suo secundo genito vxorem primogeniti defuncti, & illo etiam defuncto eandem promisit tertio filio, qui tamen gradus in Leuitico prohibetur; & est etiam primus gradus affinitatis in linea transuersa.

TERTIVM exemplum est Moysis, qui natus est ex coniugio nepotis cum amita. Nam Exod. 6. sic legimus: *Accepit Amram vxorem Iochabed patruelem suam, quæ peperit ei Aaron, & Moysem.* eo autem loco nomen patruelis accipitur pro patrua, non pro sorore patruele. Nam vox Hebræa דודה ad verbum significat patruam, sicut דוד significat patruum: non enim habent Hebræi distinctum nomen pro sorore patris, vt nos Latini nomen amitæ. Hieronymus autem ne diceret patruam, quod Latinè est inusitatum, maluit dicere patruelem.

Sed præter vocem Hebræam est locus manifestus in Numeris. Propriè enim Iochabed erat amita ipsius Amram, vt patet ex capite 26. Numeri, vbi habemus Amram fuisse filium Caat filij Leui, & accepisse vxorem Iochabed filiam Leui, quæ nata est ei in Ægypto, vbi apertissimè vides, Iochabed fuisse sororem Caat patris Amram, & proinde Amitam ipsius Amram viri sui.

AD hoc argumentum respondent aduersarij dupliciter. ALIQVI dicunt, coniugia ista facta fuisse Deo dispensante, ob aliquod mysterium. SED hæc solutio non est solida: nam ex cap. 28. Genes. satis apparet fuisse consuetudinem loci, vt duæ sorores vni viro coniungi possent. Nam Laban cùm decepisset Iacobum obtrudendo ei vnam sororem pro alia, obtulit ei etiam alteram: ille verò nihil omninò dubitans, continuò acquieuit; neque parentes postea eum reprehenderunt, neque ipse factum purgauit. At certè si fuisset res insolita, & singularis, & quæ scandalum gignere potuisset, profectò vir sanctus, aut id non fecisset, aut facti sui rationem reddidisset. Idem apparet in facto Iudæ, qui cum vxorem fratris alteri fratri coniunxit, non allegauit dispensationem, sed rationem consuetudinis, vt scilicet semen defuncti suscitaretur. PRÆTERRA nulla apparet caussa huius dispensationis. Quid enim mysterij continet, quòd affines, vel consanguinei inter se coniungantur? & quæ necessitas erat harum nuptiarum? non poterant Iacobo sufficere tres vxores? aut nullæ erant præterea mulieres in terra, præter duas illas sorores?

ALIA ergo solutio est Philippi in locis, titulo de coniugio, & Bezæ in libro de repudiis, & diuortiis, quam etiam indicat esse Caluini; peccasse istos Patriarchas, neque in omnibus excusandos esse. AT id nullo modo dici potest. Nam li-

A cet sancti Patriarchæ aliquando, vt homines, peccauerint, tamen perpetuò in peccato manere, non est Sanctorum, & amicorum Dei, quales illi sine dubio erant. Si autem omnia præcepta Leuitici (vt aduersarij dicunt) essent iuris naturæ, & Matrimonia contra illa contracta fuissent irrita, non solùm Iacob, & Amram peccassent, sed in peccato semper mansissent; & eorum filij spurij, & illegitimi fuissent: atque ita pars quædam filiorum Iacob, & ipse Moses ex illegitimo Matrimonio nati essent.

TERTIO probatur. Nam si omnia illa præcepta Leuitici de gradibus, iure naturæ constituta essent, sine dubio vniuersalia essent, ita vt B intra eundem gradum omnia Matrimonia essent illicita. At Moses in Leuitico quædam coniugia prohibuit, & quædam permisit in eodem gradu: ergo non est illa prohibitio iuris naturæ, sed iudicialis, & positiua. Propositio certissima est; quod enim iure naturæ prohibetur, semper & vbique prohibetur; neque id aduersarij negant. Assumptio probatur. Nam lex illa Leuitici prohibet coniugium nepotis cum amita, & matertera, & non prohibet coniugium patrui, vel auunculi cum nepte ex fratre, vel ex sorore; cùm tamen sint in eodem gradu nepos, & amita; patruus, & neptis. Præterea lex prohibet coniugium cum vxore fratris etiam defuncti, & non prohibet coniugium cum sorore vxoris, nisi ea viuente, ac proinde non prohibet cum so- C rore vxoris iam defunctæ: & tamẽ est idem prorsus gradus affinitatis cum sorore vxoris, & cum vxore fratris.

AD hoc respondet Beza in libro de repudiis & diuortiis, prohibita esse ista omnia coniugia, etiamsi in Scriptura non exprimantur: nam à simili deducuntur præcepta similia.

SED contrà. Nam INPRIMIS argumentum à simili in legibus prohibentibus non solet valere: leges enim prohibentes sunt odiosæ; odiosæ autem leges non sunt laxandæ, sed restringendæ, vt habet regula Iuris.

DEINDE consequentiæ, quas Beza facit, non sunt omnino à simili, sed à minori. Nam li- D cet sint in eodem gradu nepos cum amita, & patruus cum nepte, tamen turpius est coniungi nepotem cum amita, quàm patruum cum nepte: siquidem ordinariè amita est senior nepote, & ratione sui gradus habet in nepotem, quasi patriam auctoritatem. Vxor autem subiici, ac regi debet: quare indecens est, vt amita sit vxor nepotis, quia deberet simul regere, & regi; subiici, & præesse. At patruus est ordinariè senior nepte, & in illam auctoritatem habet: non est autem indecens, vt vir sit vxore senior, & illi præsit. Hac igitur de caussa lex vnum prohibuit, alterum concessit. Pari ratione sicut turpius est vt vna mulier duos simul maritos habeat, quàm vt vnus vir duas simul vxores: ita suo modo indecentius videtur, vt vna

sit

sit vxor duorum fratrum, etiã successiuè, quàm vt vnus sit vir duarum sororum successiuè: & ideò lex vnum concessit, alterum prohibuit. Sed quamquam ista diuersitas fuerit sufficiens ratio, cur lege positiua iudiciali in eodem gradu coniugium modò prohiberetur, modò concederetur: tamen si gradus ille iure naturæ interdictus esset, profectò non sufficeret modica illa diuersitas ad id efficiendum, vt in eo gradu Matrimonium esset aliquando licitum. Non enim illa diuersitas est in ipso gradu propinquitatis, sed in aliquo extrinseco superaddito, nimirum in ætate, vel sexu, vel aliqua simili circumstantia. A

CONFIRMATVR hæc ratio. Nam Matrimonium inter patrueles nõ est prohibitum iure naturæ, vt etiam aduersarij concedunt; & tamen in eo gradu sunt patrueles in quo est amita cum suo nepote: omnes enim sunt in secundo gradu. Nõ igitur secundus ille gradus iure naturæ prohibitus est: proinde coniugium nepotis cum amita prohibitum est in Leuitico lege positiua, non iure naturæ. B

NEQVE obstat, quòd iuxta supputationem legalem patrueles sint in quarto gradu; & amita cum nepote in tertio. Nam licet numerando personas, vt iubet legalis supputatio, in diuerso gradu sint patrueles, & amita cum nepote: tamen quod attinet ad propinquitatem, vel distantiam, sunt omnino in eodem. Nam vt suprà ostendimus, nõ potest amita vel eius filius, eum filio fratris cognationem habere, nisi vt eum stipite vnitur: proinde non magis ab illo distat, quàm ab eodem stipite distat nepos. Nepos autem à stipite duobus gradibus distat; ergo tam amita, quàm eius filius, à filio fratris qui amitæ nepos, & amitæ filio patruelis est, duobus tantùm gradibus distat. Porrò gradnum prohibitio sine vllo dubio propinquitatẽ respicit, non personarum multiplicationem; & ideo tertius, & quartus gradus legalis in secundum canonicum coincidunt, quod attinet ad coniugiorum prohibitionem. C

CONFIRMATVR vltimò hæc ipsa ratio, exemplo Abrahæ, & fratris eius Nachor, qui (vt habetur Genes.11.) duxerunt vxores, duas filias fratris sui Aran. Ex quo sequitur, non esse contra ius naturæ, vt patruus neptim ducat, & consequenter non esse contra ius naturæ, vt nepos ducat amitam, cùm sint in eodem gradu: & tandem sequitur, prohibitionem, quæ habetur in Leuitico, ne quis amitam ducat, iudicialem esse, non naturalem. D

AD hoc Beza quatuor modis responderet, vt ex libro eius de repudiis colligitur. PRIMO Aran patrem vxoris Abrahæ, non esse fratrem Abraham, sed alium quendam hominem distinctum ab illo Aran qui frater Abrahæ fuit. SED hoc repugnat non solùm communi expositioni interpretum eius loci, sed etiam cap.20. Geneseos, vbi Abrahã dicit, Saram vxorem suam esse sororem suam, filiam patris sui, & nõ filiam matris suæ: quod exponitur communiter, vt fuerit neptis eius ex patre, non ex matre, quòd vterini nõ essent Abraham & Aran. At si Aran pater Saræ alius quidam erat à fratre & patre Abrahæ distinctus, quomodo erat illa soror Abrahæ ex patre?

SECVNDO dicit, fortè Sarã fuisse priuignam Thare patris Abraham. SED refellit ipse idem hanc opinionẽ; quia si Sara fuisset priuigna Thare, non dixisset Abraham de illa: *Filia est Patris mei, non filia matris meæ*; sed è contrario, filia est matris meæ, non filia patris mei. QVOD si quis dicat, fuisse priuignam ex alia vxore, non ex matre Abrahami. Respondebimus id fieri non potuisse, quia tunc non fuisset soror Abrahæ, neque vllo modo illi affinis, vt notum est, & tamen ipse ait Gen.20. *Verè soror mea est*.

TARTIO dicit, fuisse Saram sororem germanam Abrahami. SED hoc falsum esse, inferiùs demonstrabo, vbi peruentum fuerit ad locum de coniugio fratrum, & sororum. Hoc autem loco, non est opus id refellere: nam sententia ista maximè pugnat contra aduersarios. Si enim Abraham sororem suam germanam coniugem accepit, qui est primus gradus cognationis, multò magis ducere licuisset amitam, vel neptem, quæ sunt in secundo gradu.

Ideo QVARTO dicit, Abrahamũ in ea repeccasse: neque id esse mirum, quia nondum erat fidelis, quando illam accepit. AT hæc solutio tolerari non potest. Nam si iure naturæ irritum erat Matrimonium illud, non solùm peccasset Abraham contrahendo, sed etiam in coniugio permanendo, nam tota ferè vita sua in incestu perseuerasset: quod de viro sanctissimo nullo modo credi potest. Quid? quod Deus coniugium illud approbauit, cùm ex Sara filiũ illi promisit, in quo omnes Gentes benedicendæ erant, Gen.17.

Ex quo falsum esse conuincitur, quod Beza scribit in eo libro de repudiis pag.48. Deum tolerasse, sed nunquã id coniugium comprobasse. Quomodo enim nõ comprobauit, cùm ei dixit: *Sarai vxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram; & benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium cui benedicturus sum?* Gen.17. quis credat ex illegitimo, & incesto coniugio voluisse Deum excitare hæredem Abrahæ, ex quo Messias nasciturus erat, & in quo benedicendæ erant omnes Gentes.

Probatur VLTIMO nostra propositio ex cap. 25. Deuteronomij, vbi præcipitur, vt si quis absque liberis moriatur, ducat frater eius vxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Lex ista nihil iubet contra ius naturæ: quid enim absurdius, quàm vt naturæ auctor cõtra naturam pugnet? Non igitur est contra ius naturæ, vt ob iustum aliquem finem quis ducat vxorem fratris sui: ergo quod in Leuitico legimus, cap.18. ne quis

A ducat vxorem fratris sui, non est naturale præceptum, si intelligatur simpliciter, vt aduersarij volunt.

Est autem OBSERVANDVM multos conatos esse hæc duo loca conciliare, sed intentione diuersa. ALII enim voluerunt ex his locis efficere, coniugium cum vxore fratris non esse prohibitum iure naturæ, & ideo posse in eo Pontificē dispensare. ALII contra hæc loca conciliant, vt possint asserere, non obstante lege Deuteronomij, coniugium cum vxore fratris pugnare cum iure naturæ.

PRIMVM igitur Ioan. Maior. in 4. sent. dist. 40. quæst. 3. dicit, nusquam in lege prohibitum esse coniugium cum vxore fratris; in Leuitico enim B illud præceptum vitio scriptorum superadditum fuisse.

AT hæc conciliatio ansam præbet negandi apertissimas Scripturas, quando eæ cum aliis pugnare videtur: nulla enim est ratio, cur Maior neget, præceptū illud esse de textu in Leuitico, nisi quia pugnare videtur cum præcepto Deuteronomij. Nam alioqui præcepti illius verba habētur in omnibus codicib', Hebræis, Græcis, Chaldaicis, Latinis; neque vlla suspicio est, inserta fuisse ab aliquo.

SECVNDO quidam dixerunt, in Leuitico non prohiberi coniugium cum vxore fratris absolutè, sed tantùm cum vxore fratris viuentis: quēadmodum in eodem loco prohibetur cōiugium C cum sorore vxoris, & expressè additur: *Illa viuēte.* Hæc expositio est Radulphi in commētario huius loci, & fauet caussæ nostræ, id est, Catholicorum, qui constanter affirmant Pontificem Maximum iure dispensasse cum Rege Anglorum, vt vxorem fratris sui defuncti accipere posset.

TAMEN hæc sententia non videtur vera. Nam coniugium cum vxore fratris viuentis, est adulterium. Adulterium autem in eodem capite expressè prohibitum fuerat; ergo frustrà hæc prohibitio de cōiugio cum vxore fratris addita fuisset. PRÆTEREA Leuit. 20. adulterium punitur pœna mortis: coniugium aūt cum vxore fratris punitur pœna longè minori. Nō igitur per coniugium cum vxore fratris intelligitur adulteriū; D ergo nō intelligitur coniugium cum vxore fratris viuētis, quod sine adulterio esse non potest. NEQVE obstat, quod in eodem capite prohibetur coniugium cum sorore vxoris viuentis. Nam nō erat adulterium tempore Iudæorum, consuetudo cum pluribus mulieribus, quia polygamia erat licita viri cum pluribus vxoribus, non autem vxoris cum pluribus viris.

TERTIO alij dicunt, in Leuitico prohiberi coniugium cum vxore fratris viuentis, sed repudiata.

Hæc etiam sententia Catholicis fauet, tamen non est probabilis, cùm nulla fiat in eo loco Leuitici mentio repudij, & quia sequeretur, posse eodem modo restringi omnia illa præcepta ad repudiatam; vel confunderentur omnia illa præcepta.

QVARTO alij volunt, præceptum Deuteronomij non intelligi de fratre germano, sed de proximo in alio gradu, in quo liceat secundum legem contrahere Matrimonium, vt de patrueli, vel de consobrino: nam etiam isti apud Hebræos dici solent fratres. Hanc sententiam sequitur Caluinus in commentar. ad cap. 18. Leuitici.

SED est sententia improbabilis, & falsa, & ab ipso Beza Caluini discipulo refutatur in libr. de repudiis, pagin. 76. Nam ex Scripturis constat, legem intelligi de fratribus germanis principaliter, licet ad alios etiam propinquos extendatur. Genes. 38. Iudas fratribus germanis vxorem eandem coniunxit. & RVTH. 1. Noëmi hortatur nurus suas viduas, vt non exspectent in coniuges, fratres virorum, quos ante habuerant, sed aliis viris nubant. Loqui autem illam de fratribus germanis, patet ex illis verbis eius: *An adhuc in vtero meo sunt filij, qui fiant mariti vestri? Reuertimini, & abite filiæ meæ; quoniam senior sum, quàm vt virum habere queam.* ET Matth. 22. interrogatio Sadduceorum de muliere, quæ nupsit septem fratribus, videtur omnino cogere, vt de germanis fratribus lex intelligi debeat. ADDE, quòd lex ipsa DEVTERONOMII satis indicat de fratre germano rem esse intelligendam. Nam non dicit absolutè, accipiat eam frater. Sed: *Si habitauerint,* inquit, *fratres simul, & vnus moriatur sine liberis; non exibit vxor eius extra domū, sed ducet eam frater eius.* vbi describūtur fratres, qui in eadem domo habitant, quales ordinariè nō sunt, nisi fratres germani.

SED obiiciunt vocem Hebraicam, quæ habetur in Deuteronomio: non enim dicitur, accipiet eam אָח, id est, frater, sed יָבָם, id est, cognatus.

RESPONDEO, vocem illam יָבָם propriè significare leuirum, id est, fratrem mariti defuncti: vnde etiam verbum יִבֵּם in Piel, significat accipere vxorem fratris. Habetur enim hæc eadem vox Genes. 38. v. 8. & Ruth. 1. v. 15. vbi sine controuersia agitur de fratribus germanis. PRÆTEREA in hoc cap. 25. Deuteron. quorsum Scriptura diceret: *Si habitauerint fratres simul, & vnus moriatur sine liberis, &c.* nisi vellet per יָבָם significare fratrem defuncti fratris? DENIQVE ibidem paulò pòst Scriptura subiungit: *Primogenitum, quē pariet mulier, erit fratris defuncti.* vbi expressè defunctum Scriptura vocat fratrem eius, quem vocauit יָבָם ergo & iste est frater illius. Propriè igitur iauam est id, quod Latinè dicitur leuir: quamuis deriuetur etiam ad alios propinquos, sicut etiam lex ipsa ad alios pertinebat, quando fratres deerant, aut non volebant illam accipere; tunc enim propinquior succedebat in iure illam ducendi, vt historia Ruth. cap. 4. aperte declarat.

QVINTO

QVINTO alij volunt, legem Deuteronomij intelligi quidem de fratre germano, ſed eſſe exceptionem quandam legis in Leuitico latæ. Ita docet ſanctus Auguſtinus, q.61. in Leuiticum, & Lyranns, & alij in commentario huins loci: eandem ſequitur Beza in libro de repndiis pagina 78.

QVÆ ſententia probabilis eſt; ſed nihil aduerſariis prodeſt. Nam exceptio iſta, ſiue lex exceptina, & declaratina alterius legis, apertè demonſtrat, legem illam Leuitici non fuiſſe naturalem, ſed iudicialem. Nam lex iſta Denteronomij, quæ eſt legis Leuiticæ declaratio, ſiue exceptio; vel eſt naturalis, vel iudicialis. Non poteſt dici naturalis, quia etiam hoc tempore ſeruanda eſſet, quod tamen omnes negant, & maximè adnerſarij, & ij potiſsimùm qui diuortium Regis Henrici VIII. à Catharina Regina defendunt. Nam cùm Arturus Henrici frater natu maior ſine liberis deceſſerit, non ſolùm potuiſſet, ſed inre dinino, & natnrali debuiſſet Henricns frater vxorem eius, id eſt, Catharinam coniugem ducere. Ergo coguntur fateri, vt etiam fatentur, legem Deuteronomij eſſe iudicialem, & proinde nnnc per Chriſtum abrogatam. Qnòd ſi exceptio iudicialis eſt, ergo & lex, à qua fit exceptio, indicialis eſt: exceptio enim fit ab iis, qnæ ſunt einſdem naturæ, & ordinis. Vel ſi lex illa naturalis erat, & exceptio erit natnralis: qnalis eſt illa, qnòd in vltima neceſsitate liceat fratri ſororem dncere; lex enim naturalis patitur hanc naturalem exceptionem.

PRÆTEREA qualiſcnnqne ſit illa exceptio, ſiue naturalis, ſiue iudicialis; conuincit, coniugium cum vxore fratris non eſſe per ſe, & intrinſecè malum; non enim quod eſt intrinſecè malum, per vllam circumſtantiam poteſt fieri bonnm. Quare habemus ex hac exceptione, legem Leniticam non eſſe natnralem primi ordinis.

RVRSVS iſta eadem exceptio conuincit, coningium cum vxore fratris non eſſe malnm ſemper, excepta ſola vltima neceſsitate, qnale diximns eſſe coningium cnm ſorore germana. Nam iſte caſus in Deuteronomio exceptus, non erat vltima neceſsitas, ſed pietas qnædam in fratrem mortunm. Ergo præceptum Leniticum non eſt etiam naturale ſecundi ordinis, ſed tantùm tettij, id eſt, earum rerum, quæ ſunt malæ ob extrinſecam aliquam turpitudinem, qnæ tamen poteſt tolli per aliquam circumſtãtiam, cuius honeſtas vincat priorem tnrpitudinem: tunc enim tale coniuginm licitum redditur ſecundum rectam rationem, ceſſante lege poſitiuà. Et ſicut non eſt contra rationem, immo ſecundnm rationem, coniugium ob pietatem in fratrem: ita ſi fiat alia ſimilis exceptio, vel etiam maioris alicuius boni, vt, ſi modò ad pacem inter principes conſeruandam, dncat quis vxorem fratris defuncti, non erit contra rationem tale coniuginm, nec vllo modo illicitum, niſi ob legem Eccleſiaſticam, in qua diſpenſari poteſt.

DICES fortaſſe, fuiſſe diſpenſationem in lege uaturæ à Deo factam. AT diſpenſatio non eſt lex, nec inbet aliqnid fieri, ſed tantùm tollit obligationẽ legis in aliquo particulari caſu, & permittit ſecns fieri, quàm lex præcipiat. In Denteronomio autem lex planè ſtatuitnr, inbens vt frater vxorem fratris demortui ducat, & pœnam in tranſgreſſorem conſtituit.

Adde VLTIMO, qnòd licet non ſit improbabile ob Auguſtini auctoritatem, illam exceptionem eſſe: tamen probabilins eſt non eſſe. Nam exceptionem addere poſt legẽ conditam, & maximè alio tempore, & loco, non eſt Dei, qui omnia nouit: ſed hominum, qui experimento panlatim diſcunt, ſuas leges non poſſe ſernari, niſi aliquid excipiatnr.

Quare probabiliſsima eſt Caietani expoſitio in commentatio Leuitici, & aliorum, qni volunr non prohiberi in Lenitico Matrimonium cum vxore fratris defuncti; niſi accipiendo tale coniugium nndè, & ſolitariè, qnemadmodnm accipitnr homicidinm in Decalogo, cùm dicitur: *Non occides.* Qnæ lex non impedit qnò minns fiant poſtea leges poſitiuæ particulares, quæ coniugiũ cum vxore fratris cnm aliqua circumſtantia prohibeant, cum alia iubeant: ad qnem modnm uon impedit lex Decalogi: *Non occides*, quò minus fiant leges particulares, quæ iubeant occidi latronem, & maleficnm; & contrà iubeãt uon occidi enm, qui caſn, vel ſe ipſe defendendò alium occideret, &c.

SAD iam argumenta ſolnenda ſunt, qnibns Hæretici probant, omnia præcepta Leuitici de gradibns cognationis eſſe naturalia, & per hoc indiſpenſabilia.

PRIMVM argnmentum eſt Philippi in locis, titúlo de coniuglo, Brentij in Lenitici, cap.18. Kemnitij in 2.parte Examinis, pag.1231. & Bezæ in libro de repudiis. DEVS, Lenit.18. & 20. pronunciat, ſe Gentes, quæ habitabant Paleſtinam antequã eò Hebræi veniſſent, punitnrum ob inceſta coniugia, quæ in iſto cap.18. Lenitici prohibentur; & vocat coniunctiones illas Gentilinm, & abominationem coram Deo: ergo præcepta Leuitici de gtadibus cognationis, non ſunt iudicialia, ſed naturalia, cùm Gentes etiam obligauerint, quæ ad populum Iſraël non pertinebant.

RESPONDERET aliquis fortaſſe, Deum pnnire volniſſe Gentiles, non propter tranſgreſſionem præceptorum de gradibus cognationis, ſed propter adulteria, propter concubitum cum maſculis, & iumentis, & ptopter idololatriam, qnam Gentes illæ exercebant cum idolo Moloch. Nam iſta quatuor ſcelera, quæ verè ſunt contra naturam, prohibentur in capite de-

„ cimo octauo Leuitici, post prohibitionem graduum cognationis, & tandem subiiciuntut pœnæ in Gentiles, qui prædictis sceleribus pollnebantut. AT non videtut solida solutio. Nam etiamsi capite decimo octauo Leuitici, pœnæ in Gentiles subiiciantut immediatè post illa quatuor scelera, tamen capite vicesimo subiiciuntur eædem pœnæ in eosdē Gentiles immediatè post ptohibitiones gradunm cognationis.

NEQVA potest responderi, Deum puniuisse Gentiles ob coniugia in primo gradu consanguinitatis, quæ sunt contra legem naturæ: non autem ob coniugia in aliis gradibus. NAM in illo cap. 20. post enumeratos gradus, habentur hæc verba: *Custodite leges meas, atq; iudicia, & facite ea; ne & vos euomat terra. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos; omnia enim hac fecerunt, & abominatus sum eas.* Hæc ibi. illa autem verba posttema: *Omnia hac fecerunt*, cùm sint vniuersalia non possunt testtingi ad eerta aliqua scelera.

RESPONDEO, omnia illa ptæcepta de gradibus cognationis, naturalia sunt aliquo modo, nimitum si nudè, ac solitariè sumantur gtadus cognationis, sine citcumstantiis, quæ sufficiant ad Mattimonia in illis gradibus honestanda. Nā certè ptopositio illa generalis Leuit. 18. *Ad proximam sanguinis sui nemo accedat*, ius natutæ complectitut, & ideo eriam in singulis præceptis de gtadibus, repetitur vocabulum, TVRPITVDO, qniatutpe est cum cognata Matrimonium conttahere, cùm natura ipsa dictet reuetentiā qnandam illis deberi, cum qua pugnat copula carnalis. Et quia Gentes illæ sine vllo delectu miscebantur consanguineis, peccabant haud dubiè in singulis contta ins natutæ, & ideo metitò puniebantur.

Est tamen illud hîc OBSERVANDVM, peccasse quidem Gentes in eiusmndi coniugiis contrahendis; sed non ita gtauiter, vt propter illa eiiciendæ essent è tetra: ista enim pœna proptiè respicit crimen idololatriæ, & adulteria, ac flagitia illa prodigiosa eum bestiis, & masculis. Cùm enim Scriptuta dieit: *Omnia hac fecerunt, &c.* non intelligit tantùm coningia in gtadibus prohibitis, sed omnia scelera suprà nominata. Nee dicit Scriptuta, ptoptet singula peccata fuisse dignos illos, qui à terra euomerentut; sed proptet omnia, quia nimirum intet illa omnia etant quædam grauissima, & enormia.

Veram esse hanc solutionem, confitmati potest exemplis Pattiarcharum, vt Iacob, Inda, & Amram, addo etiam Abraham ex opinione Theodori Bezæ, qui in gradibus prohibitis coniugia conttaxetunt, & tamen à Deo puniti non sunt, quia videlicet non temerè, sed cnm ratione id fecetunt: neqne ad ista coningia adiunxerunt qnatuot illa scelera, ob quæ propriè Gentes illæ pnnitæ fuernnt.

SECVNDVM argumentum eiusdem Philippi, & Kemnitij: *Corinthy pratextu Euangelica libertatis non seruabāt legem Leuiticam de gradibus cognationis: quidam enim eorum cum nouerca sua Matrimonium celebrauit. At B. Paulus acriter ob hanc rem Corinthios reprehendit, & incestuosum illum Satana tradidit: ergo Paulo iudice, tenentur Christiani ad obseruantiam legis Leuitica de gradibus. Quare lex illa non iudicialis, sed naturalis est.*

RESPONDEO, PRIMO ptobabile est, ptimū gradū affinitatis in linea tecta, simpliciter prohibitum esse iure naturæ: sed non ideò præcepta omnia de gradibus sunt natutalia, quia vnū aut alterum est naturale.

SECVNDO, probabile est Apostolum loqui de aliquo, qui nouercam conenbinæ loco haberet, viuente adhuc patte; quod scelns non incestus tantùm, sed & adulterium etiam grauissimū erat. Id enim colligunt sanctus Anselmus, & sanctus Thomas ex illo 2. Cot. 7. *Scripsi vobis non propter illum, qui fecit iniuriam, nec propter eum, qui passus est, sed ad manifestandam sollicitudinem nostram.* nam is qui fecit iniuriam, est filius incestuosus; qni eam pettulit, est pater cuius vxot violata est. Et quanquam posset intelligi, vt vult Theodoretus, patri mortuo factam esse iniuriam: tamen longè probabilius est, Apostolum loqui de patre viuo; nam mortno non facit iniuriam, qui eius vxorem ducit, cùm per mortem soluatur vinculum coniugale.

TERTIVM argumehtum Kemnitij: *Ioan. Baptista, cuius ministerium finem imposuit legi veteri, confirmauit praceptum Leuitici de non ducenda vxore fratris:* Dixit enim Hetodi: *Non licet tibi habere vxorem fratris tui, Matthai 14. & Marci 16.*

RESPONDEO, PRIMO Ioan. Baptista non imposuit finem legi, sed Christus, si de mntatione, & abrogatione legis agatut: imposuit tamen etiam Ioannes finem legi, quia fuit ipse vltimus Propheta veteris Testamenti, iuxta illud Lucæ 16. *Lex, & Propheta vsque ad Ioannem.* Quate toto tempore Ioannis, lex Mosis vigebat, & tenebatur Herodes, qni eam legem profitebatur, obseruare. Non licebat autem ei secundnm legem habere vxotem fratris sni, siue is viuetet, siue mortuus esset, quia ptoles ex eo Matrimonio iam nata etat, nimitum filia illa Hetodiadis, quæ saltandi atte ita placuit Regi, vt ab eo caput sancti Ioannis impetrauetit. Illam enim filiam fuisse Herodiadis, ex priote marito, docet Chrysostomus homilia 49. in Matthenm. & satis constat ex eo, quòd mors Ioannis incidit in ipsum initium coningij Hetodis enm Hetodiade, vt patet ex Iosepho lib. 18. antiquit. cap. 10. Si enim eo tempore puella iam tripudiate nonerat, certè multis annis antè nata fuetat: neq; verisimile est S. Ioannem exspectaturum fuisse tot annos, antequam Herodem publici illius etiminis reprehenderet.

SECVNDO responderi potest, erimen Hetodis non fuisse incestum tantùm, sed etiā adulte-

rium:

rinm: siquidem vt in commeur. ca. 14. Matt. refert ex antiquis historiis S. Hieronymus, Herodes viuentis fratris vxorẽ aceeperat. Quod etiam Iosephus scribit lib. 18. anriq. ca. 9. quamuis in nomine dissensio sit. Iosephus enim dicit Herodẽ istum duxisse Herodiadem vxorem alrerius Herodis fratris sui vinentis: Hieronymus autẽ Philippum nominar fratrem Herodis, cuius vxor autea fuerat Herodias. Et quod longè mains est, Marcus eap. 6. apertè vocat Philippnm: quare oportet, vel falsum esse Iosephum, vel hominem illum vtroq; nomine appellatum. Illud hoc locó ad rem nostrã facit, omnes connenire, Herodem vinentis fratris vxorem habuisse.

Qvartvm argumentũ Kemnitij: *Deus Lenit. 18. & 20. varias pœnas, easq́; grauissimas adiecit praeceptis illis de gradibus cognationis; iussit enim interfici, aut deleri de populo, aut orbari filiis, aut prohiberi aditum Ecclesia.*

Rsspondeo, non sequirur ex his pœnis, omnia illa præcepta esse naturalia: nam etiam iudicialibus, & cæremonialibus adduntnr similes pœnę, vt patet de transgressore legis de Cireumcisione, Gen. 17. & de comedente fermentatum in diebus azymorum, Exod. 12. Deniq; plenĩ sunt libri Exodi, Leuitici, & Numerorum eiusmodi pœnis.

Qvintvm argumeutum est Ioan. Brentij in commentario Leuitiei, cap. 18. *Leges, in quibus conueniunt Moses, & Cesar Romanus, non possunt esse indiciales, sed morales. Sed conueniunt Moses & Cesar in multis gradibus cognationis probibendis: ergo lex probibens einsmodi gradus, non est babenda indicialis, sed moralis.* Maiorem propositiouem probat, quia politiæ Mosis & Romanorum, snut approbatæ à Deo, & sunt omninm aliarum præstantissimæ; ergo non est dubinm, ea, in quibus duæ illæ politię conneniunt, esse inris naturæ.

Respondso, non est verum leges omnes ad Ius naturæ pertinere, in qnibus Moses, & Cæsar conueniunt, neque id solidè probatur à Brentio.

Primvm enim non allegar, neqne allegare potest Brentius vllum testimonium verbi Dei, vnde probet suam propositionem; proinde non tenemur illi credere, si quidquam valent apud ipsos ipsorum principia.

Deinde non verè assnmit, politiam Romanorum à Deo fuisse approbatam. Christns quidem dicit Matth. 22. *Reddite qua sunt Casaris, Casari.* & Apostolus Rom. 13. omuem potestatem esse à Deo, & ideo principibus esse parendũ, & tributa pręstanda: sed non ideo cõfirmauit Deus omnes leges Romanorum; alioqui confirmasset etiam leges de colendis idolis, & de soluendis vsuris. Scribit enim Augnstin. in epist. 54. ad Macedonium, adhuc suo rempore legibus Romanis coactos fuisse homines vsnras soluere: nee desnnt aliæ leges iniustæ, quas nimis impium est dicere, à Deo esse probatas. Aliud igitur est, parendum esse principibus iustè imperantibus, quod Christus, & Apostolus volunt; aliud autem, omnes Principnm leges esse instas, & à Deo probatas, quod nusquam in verbo Dei reperitur.

Adhæc etiamsi leges Romanorum fuissent omnes iustæ, atque adeò probatæ, vt reuera erant leges Mosis: nõ tamen colligi posset, ad ius naturæ pertinere omnes leges, in quibus Moses & Cæsar eonueniunt. Potest enim facilè fieri, vt conueniant etiã in legibus positiuis; immò cùm omnes leges Cæsarum positiuæ sint, necesse est, vt si quando conneniunt cnm Mosaicis, in positiuis planè conueniant. Lex enim Cæsaris non prohibet id, quod solo lnmine rationis omnes nouerunt esse prohibitum, sed pœnam cõstituit in eos qui seeus fecerint, aut certè quod ius naturæ docet in genere, lex ciuilis determinat in particulari; vtrnmq; autem positiuum est, tam pœnæ cõstitutio, quàm etiam determinatio iuris in particnlari.

Non igitur probauit Brentius suam propositionem: sed probemus nos modò ex eius principiis, illam esse falsam. Lex Cæsaris prohibet coniugium enm sorore vxoris mortuæ, quod coniugium non prohibet lex Mosis, vt ibidem Brentius concedit: ergo lex illa positina est, & propriè Cæsaris, & politica, non autem naturalis, secnndum regnlam Brentij, qui vult positiuas esse, & non naturales leges, in qnibus Moses & Cæsar non eonneniunt. Rnrsus, lex illa positiua, & politica est, ergo etiam lex illa, quæ prohibet coniuginm cum vxore fratris, positiua, & non naturalis erit: nam est idem prorsns gradus affinitatis cum vxore fratris, & cum sotore vxoris. Vr enim vxor fratris mei est mihi soror affinitate, quia illa est vna caro eum fratre meo; ita soror vxoris meæ est mihi soror affinitate, qnia soror eius, & ego, vna caro snmus. Qnod si lex prohibens coniugium cum vxore fratris, nõ est naturalis, vt iã deduximus, ergo falsa est propositio Brentij affirmãs naturales esse omnes illas leges, in quibus conueniũt Cæsar & Moses: hæc enim non est naturalis, & tamen in ea conneniunr Cæsar & Moses.

Sextvm argumẽtum adfert Thomas VValdensis tom. 2. de Sacramentis, cap. 134. ex Augustino in lib. quæstionum super Leuit. q. 53. aliàs 65. vbi Augustinus videtur rotam illam tabnlam Leniticam de gradibus prohibitis reduecre ad Decalogum, tanquam in eo præconceptam.

Respondeo, non diligẽter attendit VValdensis sententiam S. Augustini. Is enim q. 61. & 65. dicit, adulterinm in Decalogo esse prohibitum, & iterum in Lenitico cap. 18. ex eo autem deducit, reliqua præcepta Leuitici, quæ prohibenr cõiugium cnm vxore patris, vel fratris, vel patrui, &c. non debere accipi de vxore patris viuentis, aut patrui vinẽtis, ant fratris viuẽtis, sed mortui, quia alioqui superuacanea essent, & cùm omnia ista adulteria sint, & iã in Decalogo prohibita.

Septimvm argumentum addi potest ex Innocentio III. cap. Gaudemus, de diuortiis. vbi dicit, Matrimoniū inter infideles contractum in 2. 3. & vlterioribus gradibus, esse ratū, nec debere dissolui cùm illi conuertuntur ad fidē, quia non tenebantur illis legibus Ecclesiæ. Ex quo colligunt aliqui, ex sententia Innocentij Matrimonium infidelium in primo gradu contractum, esse irritū, & proinde iure naturæ prohibitum. At coniugium cum vxore fratris mortui, est in primo gradu; ergo prohibitum iure naturæ.

Respondeo, argumentum hoc nō est contra conclusionem nostram. Nos enim tantùm contendimus, non omnes gradus in Leuitico prohibitos, esse prohibitos iure naturæ, id quod Innocentius etiam docet, dum secundum gradum B non vult esse prohibitum iure naturæ, cùm tamē non ignoraret eum gradum in Leuitico fuisse prohibitum.

Est tamen hoc argumentum contra id quod sæpe diximus, coniugium cum vxore fratris, nō esse irritum iure naturæ. Ideo Respondeo, Innocentium de primo gradu nihil dixisse, sed tantùm declarasse id quod ei propositum fuerat de secundo & sequentibus. Præterea etiamsi apertè dixisset primum gradum iure naturæ prohibitum esse, deberet hoc intelligi de primo gradu in linea recta, vel de primo gradu consanguinitatis, non autem affinitatis. Nam vt habemus cap. fin. de diuortiis, idem Innocentius dispensauit, vt in Liuonia retinerēt vxores fratrum C defunctorum: quod certè nunquam fecisset, si existimasset, iure naturali eum gradum prohibitum fuisse.

CAPVT XXVIII.

Primum gradum consanguinitatis tam in recta, quàm in transuersa linea, & primum affinitatis in recta linea, iure naturæ interdictos esse; & ab homine indispensabiles.

Itiam Tertia propositio: *Iure natura interdicta sunt coniugia in primo gradu consanguinitatis, tam in recta linea, quā in transuersa; & in primo gradu affinitatis in recta linea tantùm.* Docuimus in superiore conclusione, non omnia præcepta de gradibus prohibitis ad ius naturæ pertinere: nūc explicamus, quæ sint censenda præcepta iuris naturæ.

Est autem circa propositionem istam tertiam Primo loco Notandvm, nos nihil dixisse de secundo, & tertio, & sequentibus gradibus in recta linea, non quòd eos non putemus iure naturæ prohibitos, sed quia eadem ratio esse videtur de primo & de ceteris: est enim communis A sententia, inter ascendentes & descendentes omnia coniugia esse prohibita. Nā etiamsi in gradibus remotioribus minor sit propinquitas sanguinis, tamen maior est inæqualitas ætatis, quæ defectum illum propinquitatis compensat; vt, exempli gratia, inter nepotem & auiam minor est propinquitas sanguinis, & proindè minor indecentia coniugij, quàm inter filium & matrem; tamē maior est inæqualitas ætatis & consequenter maior indecētia ratione ætatis: nepos enim vix est adolescens, cùm auia iam est anus. Pari ratione inter pronepotem & proauiam, minor est propinquitas sanguinis, tamen maior inæqualitas ætatis, quàm inter nepotē & auiam. Et quando tam procul proceditur in gradibus, vt iam nulla sit communicatio sanguinis, vt in quinto gradu, & sequentibus; tunc aut mortui sunt ascēdentes, aut omnino cōfecti, ac decrepiti; & contrà, descendentes, aut infantuli, aut tam teneræ ætatis sunt, vt nulla ratio ferat, inter eos coniugia copulati.

Secvndo loco Notandvm est, nos in conclusione posuisse primum gradum, sed non omnino vniuersaliter: nam primum gradum affinitatis in linea transuersa, vt leuiri cum fratria, non putamus prohibitum esse iure naturæ, vt conclusione superiore docuimus. Neque id mirum videri debet. Nam magna differentia est inter primum gradum in linea recta, & primum in transuersa; & rursum discrimen est non contemnendum, inter consanguinitatem & affinitatem: immò in eodem primo gradu in linea recta, inuenitur latitudo quędam, & proinde diuersitas.

Possumus autem doctinæ caussa ita disponere ordinem coniugiorum iure naturæ prohibitorum. Primvm, idq; omnium turpissimum est, filij cum matre. Nam & summa coniunctio est inter matrem & filium, & præterea deberet mater, quæ naturæ ordine filio præest, eidem coniugij ratione subesse.

Secvndvm est, patris cum filia. Id enim par est primo, quod attinet ad coniunctionem, sed minùs turpe est, quia non inuertitur ordo regiminis, cùm & filiæ, & vxoris sit, subiici, non præ- D esse. Ac de his duobus omnes conueniunt, iure naturæ esse prohibita.

Tertivm est, fratris cum sorore germana, ex vtroque parente: nam & hìc summa coniunctio est, sed lateralis, & ideo minor, quàm sit ea, quæ patri cum filia intercedit.

Qvartvm est, fratris cum sorore, ex altero tantum parente: neq; enim dubium esse potest, quin sit minus turpe coniugium cum sorore ex altero parente, quàm ex vtroque.

Qvintvm est, priuigni cum nouerca, id enim parum omnino abest à tertio, & fortè nihil. Nam etiam si ex vna parte minus turpitudinis habeat, quia est affinitas, non consanguinitas: tamen ex altera parte plùs indecentiæ præ se fert, cùm sit

in recta linea, & inuertitur ordo regiminis; nouerca enim est loco matris, & ordinariè etiam senior esse solet, & in priuignũ ordine naturæ potestatem habet.

SEXTVM, & VLTIMVM est, vitrici cum priuigna: hoc enim est in eodem gradu cum superiore, sed deest indecentia ex peruersione regiminis. Priuignæ subesse conuenit vitrico, siue sit loco tantùm patris, siue fiat etiam maritus: & quod dictum est de priuigno, & nouerca, intelligendum est etiam de genero, & socru; & quod dictum est de vitrico, & priuigna, intelligendum est de socero, & nuru. DE his quatuor gradibus non desunt qui negent eos iure naturæ prohibitos, in quibus est Caietanus in 2.2.q.154.artic.9. tamen sententia communior & verior, contrarium habet.

TERTIO NOTANDVM est, nos in conclusione dixisse, coniugia in his gradibus indispensabilia esse ab homine, quia putamus, à Deo dispẽsabilia esse coniugia omnia in quouis gradu: nullus enim est gradus in quo coniugium ita sit intrinsecè malũ, vt repugnet illud fieri bene. Quod ex eo patet, quia nullus gradus tollit finem Matrimonij primarium, vel secundarium, licet aliquo modo impediat: nam ex coniugio etiam filij cum matre, nasci possunt liberi, & educari, &c. neque legi vllum, qui expresè hoc negauerit. Nam ipse etiam Caietanus in 2.2.q.154. artic. 9. gradum istum primum in linea recta, dicit habere per se, & naturaliter annexum impedimentum coniugij; tamen ibidem scribit, coniugium in hoc gradu dispensabile esse ab auctore naturæ.

Et aliquod argumentum ad hoc probandum adferri potest ex facto filiarum Loth, quę cùm existimarẽt, nullum omnino virum in mundo superesse, crediderunt sibi licitum esse, ex proprio patre liberos quærere, Gen.19. Et quanquam à peccato non excusentur, quia debuissent curam istam generis propagandi patri relinquere, aut certè cum eo communicare consilium, & ipsius exspectare iudicium, & non præuenire, ac patrẽ decipere: tamẽ factum ipsum indicat, in tam extremo casu non esse omnino contra humanam rationem eiusmodi coniugium, præsertim si accederet auctoritas dispẽsantis Dei. Immò Chrysostomus homil. 44. in Genesim, & Ambrosius lib.1. de Abraham, cap.6. eas omni crimine liberant. Augustinus lib.22. contra Faustum, cap.43. peccasse dicit, nõ tam ardore libidinis, quàm nimio amore posteritatis.

His notatis, probatur conclusio PRIMO, quia omnia & sola coniugia prædicta puniuntur vltimo supplicio in Leuit. cap.20. cùm cetera puniantur leuioribus pœnis.

SECVNDO, quia nulla exstant exempla Sanctorum, qui vllo vnquam tempore in his gradibus contraxerint Matrimonia, cùm tamen exstent de aliis, vt suprà ostendimus.

TERTIO, quia nulla vnquam facta est dispensatio ab Ecclesia in his gradibus: quamuis non defuerint, qui eam aliquando quærerent. Nam de comite Armeniaco refert Paulus Æmilius in Lodouico XI. eum falso Pontificis diplomate sororem germanam sibi Matrimonio coniunxisse; quia nimirum verum diploma extorquere nunquam potuit à Pontifice falsum à corrupto quodam ministro procurauit. In gradibus autẽ quos diximus, iure naturæ non prohiberi, non semel factæ leguntur dispensationes. Facta enim legitur in primo gradu affinitatis in linea transuersa, ab Innocentio III. cap. finali, de diuortiis; & à Martino V. teste Antonino, 3. p. tit.1. cap.11. summæ Theologicæ; & rursum in secundo gradu consanguinitatis, ab Alexandro VI. teste Caietano in 2.2.q.154.art.9. Immò (vt suprà est demonstratum) Innocentius III. cap. Gaudemus, de diuortiis, apertè declarauit, in secundo & sequentibus gradibus, Matrimonia inter infideles contracta, rata esse debere.

QVARTO, quia omnes Gentes aut à coniugiis prædictis naturaliter abhorrent, aut si quæ Gentes iis indulgent, ab aliis feræ, & barbarę iudicantur.

Persæ, qui connubia cum parentibus, & sororibus permittebant, ab omnibus reprehenduntur, vt à Tertulliano in Apologetico, cap.9. à Chrysost. homil. de Pentecoste in fine. ab Augustino, q.61. in Leuiticum, à Theodoreto in lib. de legibus. Aristoteles quoque in lib.2. Politicorum, inde reprehendit communionem vxorum, quia sequeretur, vt filij parentibus, & fratres sororibus iungerentur. & in lib.9. de Historia animalium, cap.47. scribit, camelos, & equos non posse adigi, vt cum matribus misceantur, & exempla duo planè admirabilia refert. Quod etiam facit Plinius lib.8. naturalis Histor. ca.42. Suetonius in Caio, inter flegitia Caij Imperatoris refert, quod sororem Drusillam vxoris loco habere voluerit. Eutropius, & alij Scriptores in Antonini Caracallæ vita, notant eundem, quòd ob nimiam impudicitiam à nouerca Iulia non abstinuerit.

DENIQVE Ambrosius in epist.66. ad Paternum scribit, coniugium patris cum filia pugnare cum lege naturæ, scripta in cordibus singulorũ. & Augustin. lib.15. ciuit. cap.16. scribit coniugia cum sororibus, non nisi peruersis legibus fuisse permissa. Quod enim semel factum est, compellente necessitate, à filiis Adæ, ita postea multiplicatis hominibus natura exhorruit, quasi nunquam licuerit. POSSVNT huc etiam adduci rationes aliquot naturales ex S. Thoma, & aliis auctoribus: sed eæ commodiùs adducentur pro conclusione sequenti.

Iam verò contra tertiam hanc propositionem obiici solent argumenta quædam. PRIMVM sumitur ab exemplo filiorum Adæ, qui cum sororibus suis Matrimonia contraxerunt. Si enim

eiuſmodi coniugia cum lege naturæ pugnarent, A non poſſent iure contrahi, niſi diſpēſante auctore naturæ. Nulla autē tunc facta legitur diſpenſatio; nec videtur decuiſſe diuinam ſapientiam, vt eodē tempore legē conderet, & in lege diſpenſaret: quare non erit prohibitū iure naturæ coniugium cum ſorore.

Respondeo, Primo fieri poteſt, vt Deus cum filiis Adæ diſpenſauerit, vt ſororibus iungerētur: non enim requirebatur externa aliqua diſpenſatio per vocem, aut ſcripturam, ſed ſatis erat interna inſpiratio; fortè etiam Deus per Adamum ſignificauit, ac declarauit eius filiis voluntatem ſuam. Naque abſurdum eſt, quòd in ipſo mundi initio in ea lege diſpenſauerit Deus quandoquidem voluit rerum auctor omnes ho- B mines ab vno procedere, neque bonum indicauit, plures ſimul maſculos, pluresque fœminas procreare.

Secundo, facilius dici poteſt, nulla fuiſſe opus diſpenſatione, quia coniugium fratris cum ſorore, iure naturæ prohibetur, excepta ſumma illa neceſsitate generis propagandi: vt in ſecunda propoſitione declaratum eſt.

Secundum argumentum ſumitur ab exemplo Abrahæ, qui ſororem vterinam duxiſſe videtur, cùm ipſe dicat Gen. 20. *Verè ſoror mea eſt, filia patris mei, non filia matris meæ, & duxit eam in vxorem.* Respondeo, Saram dici ſororem Abrahæ de more Scripturarum, quia conſanguinea eius erat, neptis videlicet ex patre. C

Et quia non ſolùm nonnulli ex noſtris, ſed etiam Beza in lib. de repudiis contendit, Sarā germanam ſororem Abrahami fuiſſe, ideò ſententiam noſtram paulò fuſiùs confirmare cupio, & ea quæ contrà obiiciuntur, refutare. Igitur neptem ex fratre, nō ſororē germanam fuiſſe, probatur Primo auctoritate doctiſsimorū ſcriptorum. S. Hieronymi in quæſt. Hebraicis, ad cap. 11. Gen. & in lib: contra Eluidium, S. Auguſtini lib. 16. ciuit. cap. 12. & 19. & libr. 22. contra Fauſtum, cap. 31. & Ioſephi Hebræi lib. 1. antiq. cap. 14.

Secundo probatur ex cap. 11. Gen. vbi legimus: *Thare genuit Abram, Nachor, & Aran.* Et infrà: *Duxerunt Abram, & Nachor vxores; nomen vxoris Abram Sarai, & nomen Nachor Melcha, filia Aran patris Melchæ, & patris Ieſchæ.* quo loco per Ieſcham non poteſt D intelligi niſi Sarai, quæ teſte Ioſepho & Hieronymo, binominis erat. Neque enim vllo modo credibile eſt, Scripturam prodere voluiſſe patrē Melchæ, & non patrem Sarai, perſonæ longè dignioris: & deinde quorſum mētio fieret Ieſchæ, ſi diuerſa eſſet à Sarai?

Tertio probatur ex eodem capite, vbi ſic legimus: *Tulit itaq; Thare Abram filium ſuum, & Loth filiū Aran filij ſui, & Sarai nurum ſuam, vxorem Abram filij ſui.* Quare non dixit: Et Sarai filiam ſuam; ſed ſolum: *Nurum ſuam?* certè filia cōiunctior eſt patri, quàm nurus. Sed quia nō erat propriè filia, noluit eam miſcere cum iis, qui propriè erant filij.

Quarto probatur, quia ſi Abraham, & Nachor accepiſſent ſorores germanas, id feciſſent, quia eo tempore per mores illarum gentium licuiſſet; vt fatentur, qui defendunt Saram fuiſſe Abrahami ſororem germanam. Neq; enim recurrendum eſt ad diſpenſationem diuinam, cùm ea neceſſitas non fuerit, ſi non eſt contra Ius naturæ tale coniugium, vt aduerſarij volunt. At ſi tunc & per legem naturæ, & per mores gentis licuiſſet tale coniugium inire; nihil profuiſſet Abrahę dicere: *Soror mea eſt.* Id enim dixit ad tegendum coniugium, vt patet Gen. 12. & 20. quod idē poſtea fecit Iſaac, Geneſ. 26. interrogatus ēm de vxore ſua, ac timens propter illam occidi, dixit: *Soror mea eſt.* Oportet igitur fateri, homines locorum illorum ita horruiſſe coniugiū cum propria ſorore, vt audito nomine ſororis, ſtatim crederent eam non fuiſſe vxorem.

Deniqve quis credat Abrahamum ſine vlla neceſsitate duxiſſe propriā ſororem, cùm propter hoc crimen Deus iuſſerit, Leuit. 20. vtrumq; coniugem ſimul necari.

Sed reſpondendum eſt ad obiectiones Caietani, qui cōtrà ſentit in explicatione c. 20. Gen. & cap. 18. Leuitici, & nonnullorum aliorum.

Primo obiiciunt verba illa expreſſa: *Verè ſoror mea eſt.* Respondeo, ſignificari illis verbis, verè fuiſſe conſanguineam. Nam etiam Iſaac, Geneſ. 26. dicit de Rebecca, ſororem ſuam eſſe, cùm tamen conſtet eam fuiſſe neptim ex patruele, id eſt, filiam Bathuelis filij Nachor fratris Abraham: itidem Abraham vocat Loth fratrem ſuum, Geneſ. 13. cùm tamen eſſet eius nepos: & Tobiæ 8. ait Tobias iunior: *Tu ſcis Domine, quia non luxuriæ cauſſa accipio ſororem meam coniugem,* & tamen non erat ſoror eius germana. Daniel. 5. vocatur Nabuchodonoſor pater Baltaſſatis, cùm tamen eſſet auus eius, vt in eum locum ſcribit Hieron. Denique Matth. 12. nominantur quidam fratres Domini, cùm tamen nullos habuerit Dominus germanos fratres.

Secundo obiiciunt; Eſto, fratr[illegible] dici poſſint conſanguinei æquales, abſurdum tamen eſt, patruum dici fratrem neptis, cùm potius patet dici deberet. Respondeo, id non eſſe abſurdum, docent exempla allata, Iſaac vocantis Rebeccam ſororem, quæ erat neptis ex patruele: & Abrahami vocantis Loth fratrem, qui erat nepos ex fratre.

Tertio obiiciunt: *Cùm Abraham ait, filia patris mei; loquitur de patre propriè dicto, nō de auo, ergo de ſorore loquitur, non de nepte.* Antecedens Caietanus probat, quia cùm addidit Abraham: *Et non filia matris meæ,* ſine dubio de matre propriè dicta loquebatur; igitur etiam cùm ait: *Non filia patris mei,* de patre propriè dicto loquebatur.

Respondeo, de patre propriè dicto loquitur Abraham, qui de patre ſuo, non de patre Saræ loquitur; ait enim: *Filia patris mei,* non autem, *filia* [illegible]tris eius. Is autem, qui propriè pater erat

Abrahæ,

Abrahæ, pater impropriè, id eſt, auus erat Saræ: mater autem Abrahæ, non erat mater, neq; ania Saræ, quia Aran pater Saræ, non erat frater Abrahæ vterinus, ſed ex patre tantùm, & ideò dixit: *Filia patris mei*, non, Filia matris meæ. Quare improprietas non eſt in voce PATRIS, ſed in voce FILIA, quæ pro nepte accipitur.

AT enim non dixit apertè. Neptis patris mei? vel, filia fratris mei? cur impropriè loqui maluit, quàm propriè? RESPONDEO, quia dixerat: *Soror mea eſt*, debuit conſequenter loqui, ac dicere: *Filia patris mei*. PRÆTEREA quia pater Saræ obiit ante auum, vt habemus in Gen. cap. 11. illa non alium patrem agnoſcebat, quàm auum, & ideò etiam Abraham ſororē illam appellare ſolebat. Et hoc eſt quod ait Chryſoſt. homil. 45. in Gen. quem perperam allegant quidam pro contraria ſententia. Dicit enim appellatā ſororem Abrahæ, quia eundem patrem vocabat, quem ille; nimirum quia patre propriè dicto amiſſo, non alium patrem nouerat, quàm auum.

QVARTO obiiciunt: *Si non propriè ſoror erat Abrahami Sara; ergo Regem feſellit, cùm ait; Soror mea eſt*. RESPONDEO, non feſellit mendacio, ſed eluſit ambiguitate, quod licitū eſt, cùm aliquis interrogatur non iuridicè.

AT ſaltem debuiſſet poſtea rem totam aperire, cùm periculum euaſiſſet, ne Regem illum in eam opinionem induceret, quaſi eum ſorore germana Matrimonium cōtraxiſſet. RESPONDEO, credibile eſt omnino, ſermonē longiorem habitum inter Abraham, & Regem illum, & omnia fusè explicata. ſed Scriptura breuiter, more ſuo, rem attigit.

QVINTO, obiici poteſt argumentum paulò difficilius. Nam ſi Sara filia eſſet Aran, & vxor Abrahæ, vt nos dicimus, debuiſſet gigni, cùm pater eius Aran ſeptem eſſet annorum, quod fieri nullo modo poteſt. Id autem ſequi, ita probo. Abraham erat decem annis ſenior, quàm Sara, vt patet ex cap. 17. Gen. vbi ſic loquitur Abrahā: *Putáſne centenario naſcetur filius, & Sara nonagenaria pariet?* ergo quando naſcebatur Sara, decem annorum erat Abraham. Sed Aran erat iunior ipſo Abraham, ſaltem duobus annis, cùm eſſet tertius ab ipſo; genuit enī Thare tres filios, Abram, Nachor, & Aran. Gen. 11. Ergo Aran erat octo annorum, quando naſcebatur Sara; ergo anno ſeptimo illam genuit, ſi eſt eius filia.

RESPONDEO, Aran maior erat natu, quàm Abraham, & quàm Nachor, licet ob dignitatem primo loco ponatur Abraham. Id verò non temerè dico, neq; ſolùm ad hanc ſoluendam difficultatem excogitaui, ſed ex ipſa Scriptura didici. Nam Gen. 11. ſic legimus: *Vixit Thare s[illegible]aginta annis, & genuit Abram, Nachor, & Aran*. Ex quo loco habemus, anno ſeptuageſimo Thare, iam natos fuiſſe tres iſtos filios: non enim Scriptura ſignificat, eodem anno omnes tres genitos fuiſſe, ſed illo anno iam habere cœpiſſe ipſum. Thare

A tres filios, vnum videlicet illo anno genitum, & alios antea. Illo autem anno natus eſt Abraham; Scriptura enim in Geneſi ſemper indicat tempus natiuitatis eorum, quorum texit genealogiam, vt ſciamus ætatem totius mundi, aliis prętermiſsis, qui ad iſtam Chronologiam non pertinent. Ita videmus Scripturam Gen. 4. prodidiſſe, quoto anno ætatis Adæ natus ſit Seth, per quem texitur Chronologia, non autem quoto anno eiuſdem Adæ natus ſit Abel, vel Cain: & Gen. 5. dicitur Noë, cùm quingentorum eſſet annorum, genuiſſe Sem, Cham, & Iaphet, vbi notatur præcisè annus, quo natus eſt Sem, quia per illum deducitur Chronologia: & in reliquis

B idem obſeruare licet. Cùm ergo ſolus Abraham ex filiis Thare, ſit is, cuius explicatur genealogia, & per quem texitur Chronologia, neceſſe eſt dicere, illo anno ipſum natum eſſe, alios autem antea. Proinde Aran non ſeptem, ſed fortè viginti ſeptem, aut triginta ſeptem annorum erat, quando genuit Saram: quod etiam inde confirmatur, quia obiit ante ceteros, & quia etiam Nachor filiam eius accepit.

TERTIVM argumentum principale, ducitur ab exemplo Thamar filiæ Dauid, quæ cùm à fratre ſuo Ammon opprimeretur, dixiſſe legitur: *Noli frater mi, noli opprimere me, noli facere ſtultitiam hanc; quin potius loquere ad Regem, et non negabit me tibi*, 2. Reg. 13. Ex hoc enim loco intelligimus, non

C fuiſſe inuſitatum, vt à fratribus ducerentur ſorores: alioqui enim, vnde conſilium illud puellæ veniſſet in mentem?

RESPONDENT aliqui, Thamar non fuiſſe re vera filiam Dauid, ſed priuignam, atq; ideò fuiſſe quidem ſororem vterinam Abſalon, ſed non ſororem vllo modo Ammon. AT hoc defendi non poteſt, Nam in illo ipſo capite 13. lib. 2. Reg. vocatur Thamar filia Regis, & ſoror Ammon, & clariſsimè lib. 1. Paralip. cap. 3. enumeratis omnibus filiis Dauid, ſubiungit Scriptura: *Omnes iſ filij Dauid, abſque filiis concubinarum, habueruntq́; ſororem Thamar*, non potuit autem Thamar ſoror eſſe omnium filiorum Dauid, qui ex variis vxoribus, & cōcubinis nati fuerant, niſi eundem cum

D illis patrem habuerit.

RESPONDENT igitur alij, Thamar fuiſſe quidem veram ſororem Ammon, & benè noſſe, tale coniugium eſſe illicitum, ſed tamen illa verba protuliſſe, vel quia nullum aliud conſilium in illis anguſtiis ei occurrit, vel quia putauit fratrem perturbatum illa vehementi paſsione non animaduerſurum fuiſſe, illicitum eſſe cō iugium cum ſorore. AT neq; hoc dici poteſt: nam Thamar feriò loquutum de coniugio futuro, ſi à Rege id peteretur; indicant eius verba in eodem capite. Nam cùm vi compreſſa à fratre, in ſummum odium amore conuerſo, expelleretur, dixit: *Maius eſt hoc malum, quod nunc agis aduerſum me, quàm quod antè feciſti, expellens me*. Voluit igitur illa cum eo, more coniugis permanere; atque id fa-

tagebat, vt Dauide consentiente, ab Ammone in vxorem duceretur.

Quo posito ad argumentum RESPONDEO, non posse firmum argumētum duci ab opinione, & verbis vnius puellæ, quę etiamsi nunquam viderat tale coniugium, & ipsa etiam absolutè id horrebat: tamen existimauit minus malum esse à fratre duci in vxorem, quàm vi stuprari, præsertim si Regis assensus accederet.

QVARTVM argumentum simile est superiori; ducitur enim ab exemplo Adoniæ, qui nouercam suam Abisag Sunamitidem petiit in vxorem, 3. Reg. 2.

RESPONDEO PRIMO, non constat Abisag fuisse vxorem Dauid, & per hoc neque constat B fuisse nouercam Adoniæ filij Dauid. Nam vt loco citato dicitur, ministrabat illa Dauidi seni, atque ad eum calefaciendum cum eo cubabat, sed neque vocatur vxor, neque Dauid eam cognouit, vt Scriptura loquitur in eodem loco.

SECVNDO, cùm Adonias ob eam petitionē à Salomone pœna capitis affectus fuerit, signum est, illum rem illicitam postulasse: certè enī plus valere debet sententia Salomonis Regis sapientissimi, quàm postulatio Adoniæ.

CAPVT XXIX.

Rectè ab Ecclesia prohiberi coniugia, vsque ad quartum vel septimum gradum consanguinitatis, & affinitatis.

SEQVITVR ordine QVARTA propositio, quæ talis est: *Rectè Catholica Ecclesia coniugia prohibuit olim vsq, ad septimum, postea verò vsque ad quartum gradum consanguinitatis, & affinitatis.* Hæc est contra omnes hæreticos suprà nominatos: omnes enim de hac re Ecclesiam reprehendunt.

Ac duo quidem probāda essent. PRIMO, Ecclesiam posse leges ferre de gradibus cognationis. SECVNDO, caussam habuisse cur eiusmodi leges tulerit. Sed illud primum iam est proba- D tum suprà in disputatione de impedimento voti solemnis: probatur igitur illud secundum quatuor rationibus, quas ferè ex Patribus desumpsit S. Thomas in 2. 2. q. 154. art. 9.

PRIMA ratio ducitur ab honore debito consanguineis, & affinibus: docet enim ipsa natura, parentibus, & consequenter aliis cōsanguineis, & affinibus deberi peculiarem verecundiam, reuerentiam, seu cultum, & obseruantiam. Huic autem reuerentiæ repugnat maximè coniugalis actus, qui sine turpitudine quadam, & irreuerentia exerceri non potest. Quocirca Leuitici 18. cùm prohibetur coniugium cum matre, caussa redditur: *Quia mater tua est,* & cùm prohibetur coniugium cum nuru, dicitur: *Quia vxor* A *filij tui est.* De qua re sic loquitur AVGVSTINVS lib. 15. ciuit. cap. 16. *Nescio quomodo inest humanæ verecundiæ quiddam naturale, atque laudabile, vt cui debet caussa propinquitatis verecundiam, ab ea contineat, quamuis generatricem, tamen libidinem, de qua erubescere videmus & ipsam pudicitiam coniugalem.* Hæc autem ratio eousque valet, quousque habetur notitia cognationis: solent autem homines ordinariè vsque ad quartā generationem se cognatos agnoscere, deinceps autem vix vlli sunt, qui se pro cognatis habeant.

SECVNDA ratio ducitur à consuetudine, & familiaritate, quæ inter consanguineos, & affines esse debet. Nam parentes, & filij, fratres, & sorores, aui, & nepotes, nouerca, & priuigni in eadem domo habitant, & assiduè noctu, & interdiu simul versantur: ceteri etiam propinqui, crebrò, & fidenter propinquos adeunt, & cum illis manent. Vt autem ista intima consuetudo innoxia esset, oportuit omnino inter eiusmodi personas cōiugia interdicere: alioqui enim tria mala ex ista assidua conuersatione nascerentur. VNVM, quòd nimis facilè, & nimis etiam citò, ac temerè Matrimonia cōciliarentur. DEINDE maxima præberetur incestibus occasio: facilius enim peccata committuntur cum eis, cum quibus ius est Matrimonij contrahendi, quàm cùm aliis. DENIQVE essent omnia plena malis suspicionibus; & affabilitas, blanditiæque, & oscula, C quæ nunc inter propinquos pietatis sunt, tunc libidinis esse non temerè crederentur. Atque hanc rationem amplificat S. Ambrosius in epist. 66. ad Paternum.

TERTIA ratio sumitur à studio charitatis inter extraneos dilatandæ. Nam per Matrimonia coniunguntur, & colligantur homines vinculo necessitudinis. Quòd si inter propinquos Matrimonia contrahantur, perit hic fructus amplissimus propagandæ necessitudinis: nam ad vnam personam multa vincula inutiliter restringuntur, quæ in multas vtilissimè spargi potuissent. Si enim frater, exempli caussa, sororem ducat vxorem; idem erit frater & maritus respectu vxoris; & idem erit filius, & gener respectu patris; & ille simul erit pater, & socer respectu filij. Itaque duo vincula dilectionis reducuntur ad vnum, quæ duos vnire potuissent. Hanc rationem adfert idem Ambrosius in eadem epistola 66. & Augustinus libro 15. ciuitatis, cap. 16.

QVARTA ratio sumitur ab vsu moderato officij coniugalis. Cùm enim naturaliter consanguinei diligantur, si adderetur etiam amor coniugalis, cresceret plus debito carnalis amor. Quæ ratio ex Aristot. in 2. libro politic. deprompta est.

Aduersus hanc propositionem sunt hæc aduersariorum argumenta. PRIMO, obiicit Ioan. Brentius in comment. Leuit. ad cap. 18. *Romanus Pontifex non est supra Christum, cùm ipse etiam non nisi*

Vicarium eius se faciat. At Christus non venit leges politicas constituere, sed verbum Dei annunciare; ergo nec Romanus Pontifex debet, aut potest eiusmodi leges ferre.

RESPONDEO PRIMO, Christus non tulit quidem politicas leges, sed potuit tamen ferre, si voluisset; & quod per se potest, potest etiam per Vicarios, præsertim cùm eæ leges ad æternã salutem fidelium necessariæ iudicantur.

SECVNDO, leges de Matrimonio non sunt merè politicæ, sed etiam spirituales, cùm Matrimonium sit Sacramentum. Vnde Christus ipse, sicut leges aliquas tulit de Sacramentis ceteris, ita etiam de Matrimonio, cùm sustulit polygamiam, & repudiũ: & sicut reliquit Ecclesiæ potestatem multa alia statuendi circa alia Sacramenta, ita etiam circa Matrimonia. Quare plena sunt Côcilia vetera canonibus de Matrimonio, vt videre est in Concilio Turonensi II. in quo multorum Conciliorum canones allegantur.

B SECVNDO obiicit Lutherus in Babylon. cap. de Matrimonio, & Bucerus in cap. 19. Matth. *Deus melius nouit, quæ sint personæ aptæ ad Matrimoniũ, & quousq; se extendant gradus cognationis, quàm vllus homo. At ipse non prohibuit coniugia, nisi vsque ad secundum gradum in linea inæquali; ergo temerè prohibentur ab hominibus coniugia in gradibus vlterioribus.*

RESPONDEO, Deus sapientissimè & planè diuinè legem dedit populo suo, quam tamen legem eadem sapientia suo noluit nobis esse communem, sed illi tantùm populo peculiarem: aliud enim conueniebat illi vni populo, aliud Ecclesiæ Christianæ per omnes Gentes diffusæ. Illi enim populo, non fuit admodum restringenda lex coniugij, tum quòd pauci essent, tum quòd in eadem tribu opes propriæ conseruandæ erãt, tum denique, quòd illi valde proni essent ad vxores repudiandas. Cùm enim consanguineæ magis diligantur, quàm externæ mulieres, quò minus illi arcebantur à Matrimoniis cum consanguineis, eò magis claudebatur aditus ad repudia. DENIQVE sicut ob infirmitatẽ illius Gentis permittebantur repudia, & polygamia; ita etiam concedebantur Hebræis coniugia in quibusdam gradibus, in quibus Christianis minimè deceret concedi. Vnde S. Augustinus lib. 15. cinit. cap. 16. fatetur, antiquis licita fuisse coniugia cum consobrinis, & ea tamen Christianis restrictissimè prohiberi.

TERTIO obiiciunt Beza, & Kemnitius, ille in lib. de repudiis, iste in 2. parte Exam. Trident. Concil. pag. 1235. aliquot Concilia vetera, vt Epannense cap. 30. Turonense II. can. 12. Parisiense I. cap. 4. in quibus non prohibentur coniugia, nisi vsque ad secundum gradum: quibus addi potest testimonium S. Gregorij in responsis ad interrogata Augustini Anglorum Episcopi, capit. 6. vbi docet, in tertio & quarto gradu Matrimonia contrahi posse, modò à secundo omnino abstineatur. Ex quibus testimoniis colligunt aduersarij, prohibitionem quarti gradus, & multò magis septimi antiquæ Ecclesiæ fuisse incognitam.

A RESPONDEO, falsum est antiquitati incognitam fuisse legem de prohibitione vsque ad septimum gradum. Nam inprimis ALEXANDER II. qui sedit post annum Domini M. LX. in Concilio Lateranensi, vt habemus can. ad sedem, 35. q. 5. affirmat, antiquum morem Ecclesiæ per longa tempora durasse, vt vsque ad septimum gradum coniugia interdicerentur. Sanctus GREGORIVS, qui anno DC. sedebat, id est, 460. annis ante Alexandrum II. lib. 12. epist. 31. ad Felicem Episcopum Messanensem apertissimè scribit, se cum solis Anglis ob recentem conuersionem ad fidem dispensasse, vt in tertio & quarto gradu Matrimonia contraherent, cùm alioqui vsq; ad septimum communi lege interdicantur: ex quo solutum manet argumẽtum ex Gregorio antea factum. Præterea IVLIVS Papa, qui plus ducentis annis Gregorium antecessit, affirmat, nullum permittendum esse Matrimonium contrahere intra septimum gradum, vt habetur canon. Nullum, 35. quæst. 2. & apud Iuonem lib. 7. decreti.

Exstat etiam Concilium TOLETANVM II. celebratum ante tempora S. Gregorij, vbi in 5. capite statuitur, vt Matrimoniũ nullus contrahat cum propinquis vllis, vsque quo lineamenta affinitatis generis successione cognoscit: quem C locum explicat Alexãder II. loco citato, vt sensus sit, prohibita esse coniugia in omnibus gradibus, & proinde in septem; nullus enim vltra septimum cognationem vllam agnoscit. Simile factum est decretum in Germania in Concilio VVORMATIENSI, referente Gratiano can. in Copulatione, 35. q. 2. vbi prohibentur coniugia in propria cognatione, vsque dum generatio agnoscitur, aut memoria retinetur. Concilium item AGATHENSE in Gallia celebratum ante illa omnia, quæ aduersarij citant, can. 61. post prohibitionem graduum aliquotum, addic generalem prohibitionem, ne quis vllam consanguineam suam ducat vxorem. Exstat denique apud eundem Gratianum eadem caussa, 35. q. 2. D can. Nulli; & can. Contradicimus, duo alia Concilia Gallicana, LVGDVNENSE, & CABYLONENSE, in quibus rursum ad septimum vsq; gradum Matrimonia prohibentur. Habemus igitur morem siue legem de septem gradibus, nõ fuisse incognitam antiquitati, cùm in Italia, Gallia, Hispania, & Germania multis seculis viguerit, & ante annos M. initium cœperit.

AD illa igitur tria Concilia ab aduersariis citata, DICO, enumerari in illis Conciliis præcipuos quosdam gradus, sed non negari esse etiam alios prohibitos. Nam Concilium Turonense II. remittit se ad superiora Concilia, vt ad Epannense, & alia, & apertè profitetur, seruanda esse statuta veterum: Epannense autem adducit initium canonis 61. Concilij Agathẽsis

antea celebrati; ex quo intelligimus, omnia conuenire cum Agathensi, vbi generaliter prohibetur cum omnibus consanguineis Matrimonium.

ADDE quod etiamsi constaret ea Concilia permisisse coniugia vltra secundum gradum, nihil absurdi sequeretur: potest enim in eiusmodi rebus mutabilibus, mutatio & varietas facilè accidere.

QVARTO, obiiciunt iidem Beza & Kemnitius, rationem Lateranensis Concilij, cur prohibitiò restricta sit ad quartũ gradum, omnino ridiculam, & puerilem esse: redditur enim ea caussa, quia quatuor sunt humores in corpore humano, prout ex quatuor elementis hominem B constat esse compositum.

RESPONDEO, Concilij illius omnium frequentißimi, & celeberrimi sanctio, qua cognatio ad quartum gradum restricta est, non ea ratione nititur, quam hæretici exagitandam susceperunt, sed aliis longè grauioribus, vt patet ex cap. 50. eiusdem Concilij. Præcipua autem ratio est, quia experientia docet, non posse hoc tẽpore tot graduum prohibitionem sine ingenti dispendio conseruari. Nam quia ætas decreuit, & charitas refrixit, & concupiscentia aucta est, fit sæpißimè, vt homines non recordentur tantæ multitudinis consanguineorum, & affinium; & se ad illos, tanquam ad extraneos habeant; & C ideo frequenter in gradibus prohibitis plurimi ex ignorantia, vel negligentia contraherent Matrimonia, si adhuc prohibitio illa duraret: inde autem plurima dubia, lites, & scandala orirentur. Quare vt rectè fecerunt veteres, qui eos gradus seruarunt, quamdiu experientia docuit commodè posse seruari: ita rectè fecerunt posteriores, qui eos gradus ad pauciores reuocarunt, quando ab eadem experientia docti, viderunt, iam non posse amplius sine magno dispendio, vt Concilium loquitur, obseruari. In quarto autem gradu rectè fixus est terminus, quia cùm homines plurimi quartam generationem videant, non potest facilè consanguinitas vsque ad eum gradum obliuioni mandari.

PORRO ratio illa de quatuor humoribus, nõ D vt ratio primaria, sed vt congruentia quædã adfertur: neque tamen inepta, aut ridicula est, sed planè physica, vt S. Thomas ostendit in 4. dist. 40. q. 1. art. 4. Quia enim homo ex quatuor elementis constat, colligitur admodum probabiliter, in quarto gradu penitus deficere vim illam sanguinis eiusdem, quæ à primo stipite trahitur. In permistione enim sanguinis à patre accepti cum alio extraneo, quæ fit in generatione; id quod est subtilißimum, nimirum vis ignea, 1. confunditur, & perit. 2. vis aërea. 3. aquea. 4. terrea. Quare in quarta generatione totus ille sanguis perire videtur.

CAPVT XXX.

De Cognatione spirituali, & legali, deque Publica honestate & Affinitate ex fornicatione.

QVINTA propositio: *Cognatio spiritualis, & legalis, Publica iustitia, et Affinitas ex fornicatione meritò ab Ecclesia inter impedimẽta Matrimonij referuntur.* De cognatione spirituali, & legali integri tituli exstant in epistolis decretalibus; multa etiã testimonia veterum legi possunt apud Gratianum, 30. quęst. 1. & 3. Præterea rationes quatuor pro confirmatione propositionis superioris, vim etiam habẽt in his duabus cognationibus. Neque aduersarij aliquid solidi contra adferunt, licet has cognationes more suo irrideant.

Lutherus in lib. de captiui. Babyl. cap. de Matrimonio, & eum secutus Beza in lib. de repudiis, illud obiiciunt, quòd omnes Christiani sint fratres, & omnes Christianæ sorores: proinde omnes inter se spirituales cognati. Quocirca aut Cognationem spiritualem non debere censeri impedimentum, aut certè cum solis Ethnicis Christianos coniugia celebraturos.

SED facile est respondere. Nam impedimentum Cognationis spiritualis nõ ex iure naturæ, sed ex Ecclesiæ arbitrio pendet: Ecclesia autem non quamlibet spiritualem cognationem impedimentum esse voluit, sed eam solam, quæ ex Baptismo, & Confirmatione oritur. Nam vt hanc cognationem impedimentum faceret, habuit caussam rationabilem, quia vnus ab alio recipit esse spirituale, & ideò debet illi peculiarem reuerentiam, &c. neque vllum absurdum ex hac impedimenti additione sequi videbat. At vt cognationem, quæ est inter omnes Christianos, impedimentum faceret, neque caussam habuit (non enim quatuor illæ rationes in hac cognatione locum habent) & absurdum maximum sequi videbat, nimirum vt cogerentur fideles infidelibus copulari.

IAM verò Publica honestas, est inchoata quędam affinitas: sicut sponsalia Matrimonium inchoatum dici possunt; ideo sicut perfecta affinitas impedimentum est Matrimonium dirimens in omnibus gradibus, ita par erat vt Publica honestas Matrimonium in aliquo saltem gradu dirimeret.

DENIQVE affinitas ex fornicatione, vera affinitas est, licet paulò imperfectior, quàm ea sit, quæ oritur ex legitimo Matrimonio: quod si vera est affinitas, nulla caussa est, cur non dirimat Matrimonium. Esse autem affinitatem veram eam, quæ oritur ex fornicatione, perspicuum est. Nam affinitas nascitur ex eo, quod per coniugium duæ personæ efficiuntur vna caro: at per fornicationem etiam duæ personæ effi-

ciuntur vna Caro, dicente Apostolo 1. Corinth. 6. *Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Erunt enim, inquit, duo in carnem vnam.* Praeterea ex fornicatione oritur vera cognatio, cùm sit verè pater, qui sic generat, & verè filius, qui sic generatur: cur igitur ex fornicatione oriri non possit affinitas? Adde, quòd legimus in libro secundo Regum, capite vicesimo, decem concubinas Dauid, quas filius eius Absalon violauerat, inclusas ab eodem Dauide fuisse, & nunquam amplius ab eo cognitas, quia nimirum factæ erant illæ omnes, quasi nurus, ob coniunctionem cum filio suo.

CAPVT XXXI.

De duobus impedimentis non dirimentibus.

Egimus hucusq; de impedimentis omnibus dirimentibus Matrimonium. Nunc de duobus illis, quibus suprà diximus Matrimonium contrahendum impediri, non tamen dirimi contractum, breuiter agendum est. Impedimenta erāt Ecclesiæ interdictum, & tempus feriatum.

Per Ecclesiæ interdictum intelligitur communiter Matrimonium clandestinum, quod sub grauibus pœnis in iure canonico interdicitur, ac potissimùm in Concilio Lateranensi, ca. 51. & nuper in Concilio Tridentino, sess. 24. non solùm prohibitum est, sed etiam planè irritatum ac illegitimum redditum, vt iam qui ita contrahunt, verum non habeant Matrimonium, sed in perpetua fornicatione maneāt. Potuisse autem Ecclesiam hæc Matrimonia irritare, dubitare non potest qui credit, potuisse eandem Ecclesiam irritare Matrimonia in certis gradibus cognationis, vel ob votum solenne continentiæ, aut aliis de caussis, de quibus suprà diximus: eadem est enim omnium ratio.

Aduersarij probant, quod nunc tandem Matrimonia clandestina pronunciemus illegitima; sed nos reprehendunt quod ante Conciliū Tridentinum ea pro veris, & ratis haberemus; cùm tamen damnaremus, ac detestaremur. Itaque Martinus Kemnitius in 2. part. Exam. pag. 1280. & 1281. sic loquitur: *Audi verò qualia ἀνόητα Tridentina Synodus de hac quæstione statuat. Fatetur Ecclesiam talia clandestina Matrimonia semper detestatam esse, atq; prohibuisse: &, tamen simul anathemate damnat, qui ea vera, & rata esse negant. Potéstne igitur detestāda, & prohibita coniunctio facere verum Matrimonium? Hoc est; detestanda & prohibita coniunctio iuxta Tridentinum Concilium, est legitima, & diuina coniunctio.* Hæc ille.

Sed facilis responsio est. Nam idem Matrimonium esse ratum, verum, legitimum, diuinum, & simul detestandum, prohibitum, Deoque inuisum, non sunt ἀνόητα nisi in capite malè sano Kemnitij, & eius sodalium. Nam si essentiam Matrimonij spectes, ante Concilij Tridentini decretum, verum, ratum, legitimum, & diuinum erat cōiugium clandestinum: nihil enim ei deerat eorum, quæ ad essentiam Matrimonij Deus requiri voluit, cùm adesset materia, forma, atque intentio. Si tamen ordinem, & modum spectes, erat detestandum, prohibitum, ac Deo inuisum: neque hoc mirum videbitur, si animaduertas in aliis quoque Sacramentis idem vsu venire. Nam si quis aqua vera cum debita forma verborum, & intentione ministri, ac suscipientis baptizetur; sed absque proposito vitæ melioris, cum animo à Deo auerso, & in peccatis obdurato; eiusmodi Baptisma verum, ratum, legitimum, ac diuinum erit, neque repeti sine sacrilegio poterit: & tamen simul detestandum, prohibitum, Deoq; inuisum, & tum danti, tum accipienti perniciosum. Vide quæ suprà diximus, cap. 19. & 20.

Alterum impedimētum quod tempus feriatum dicitur, nihil significat aliud, nisi interdictam esse nuptiarum solennitatem certis anni temporibus. Et quidem antiquo iure prohibebantur solennes nuptiæ ab initio Aduentus vsq; ad Epiphaniam; item à Septuagesima, vsque ad octauam Paschæ; denique à diebus rogationum vsq; ad octauam Pentecostes. De qua re exstant decreta Conciliorum antiquorum, & Pontificū, apud Gratianum 33. q. 4. & inter alia, Concilij Laodiceni, cap. 25. quod Concilium ante annos M. CC. celebratum est: exstat etiam aliud decretum, extra, de feriis, cap. Capellanum.

Ratio huius prohibitionis est, quia toto anno festa omnium celeberrima sunt hæc tria, Natale Domini, Paschæ, & Pentecoste; atque in his tenebantur omnes ad Eucharistiam accedere ex Concilio Agathensi, can. 18. Solennitas autem nuptiarū res est magnæ distractionis, cùm conuiuia, aliique apparatus fieri soleant. Vt igitur Christiani homines sine impedimento ad ea festa spiritualia, & ad Sacramentum Eucharistiæ suscipiendum parati inuenirentur, optimo consilio ab Ecclesia solennes nuptiæ tribus illis temporibus prohibitæ fuerunt. Quam tamē prohibitionem nuper Tridentinum Concilium sessione 24. cap. 10. temperauit, atque ad duo tantùm tempora redegit; solùm enim ab Aduentu Domini vsque ad Epiphaniam, & à die Cinerum vsq; ad octauam Paschæ solennes nuptias interdixit.

Porro hanc vtilissimam legem simpliciter damnat Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. vltimo. Kemnitius item in 2. parte Examinis, pagina 1271. laudat quidem vt bono zelo institutam à veteribus, sed duo quædam reprehendit. Vnum, quòd institutum hoc retineatur, cùm caussa eius cessauerit: caussa enim fuerat, quia ter in anno populus communicabat corporis Dominici Sacramēto; nunc autem semel tantùm ad Communionem accedere cogitur. Alterum, quòd

assui

assuicœperit noua opinio, quasi sanctitas illorum temporum nō posset ferre commistionem carnis in copula coniugali, sicut quondam in sanctis Booz Dez cogebantur secubare.

SED in vtroq; fallitur Kemnitius. Nam etiamsi non teneantur Christiani omnes lege Ecclesiastica ad Communionem accedere, nisi in Pascha: tamen adhuc viget consuetudo in tota Ecclesia communicandi in Natali Domini, adeò, vt rari fiunt omnino, qui id non faciant. In Pentecoste rarior est Communio, & ideò etiam fortasse Concilium Tridentinum hoc tempore nuptias solennes fieri permisit.

ADDE, quòd non est sola Communio caussa illius decreti, sed celebritas etiam principalium festorū, ad quæ Ecclesia per ieiunia & orationes filios suos præparare satagit: non autem benè conueniunt pompæ nuptiales, conuiuia, saltationes, & alia signa lætitiæ, cum præparatione illa, præsertim, Quadragesimæ, & Adnētus. Nec in vllo decreto eorū quæ habentur 33. q. 4. vel in titulo de feriis, expressè ponitur caussa Cōmunionis, sed solùm festorum celebratio.

IN ALTERO mentitur Kemnitius: nam neque vllus eam opinionem assuit decreto, & multi contrarium expressè docent. Nam sanctus Thomas in 4. dist. 32. q. 1. art. 5. q. 4. ad 2. & Caietanus in summa de peccatis, verbo, Nuptię, & Nauarrus in Enchiridio, cap. 22. num. 71. docent, non interdici illis temporibus celebrationem Matrimonij per verba de præsenti, & etiam consummationem; sed solennem tantùm sponsæ deductionem, & publicam illam pompam, & conuiuia, quæ in solennitate nuptiarum adhiberi solent.

SED quanquam hoc præcepto, de quo nunc agimus, non prohibeatur officium coniugale, tamen in præcipuis solennitatibus & maximè si communicandum sit corpori Dominico, abstinendum esse à copula coniugali, multis Patrum testimoniis probant Gratianus 33. q. 4. & Magister sententi. lib. 4. dist. 32.

ET habemus fundamenta huius in diuinis literis. Nam Exod. 19. Hebræi accepturi legem, & celebraturi primū festum Pentecostes, iubentur triduo integro præparari, & non appropinquare vxoribus. ET 1. Reg. 21. Achimelech sacerdos negat Dauidi panem sanctum, nisi mundus esset à mulieribus: ex quo loco S. Hieronymus lib. 1. in Ionin. & in Apologia pro eodem libro, deducit, multò minus dignum esse pane cœlesti, qui non se continet ab vxore. DENIQVE B. Paulus 1. Corint. 7. vult coniuges ex consensu inuicem à copula coniugali abstinere, vt vacent orationi. At certè in præcipuis festis orationi vacandum est: ergo & à copula abstinendum.

NEQVE obstat, quod citat Kemnitius, thorum immaculatum à Paulo appellari cōingium, Nam etsi culpa vacat officium coniugale, si loco, & tempore fiat; tamen certè non vacaret culpa, si fieret in foro, inspectāte populo, & multò minus si in templo Deo sacro. Quid ergo mirum est si Catholici dicant, in tempore sacro, & maximè quando communicandum est, & à coniugali copula esse abstinendum?

CONTROVERSIA SEXTA.

CAPVT XXXII.

Caussas Matrimoniales ad Ecclesiæ iudicium pertinere.

SEXTA restat controuersia de caussis Matrimonialibus, quæ breuissimè poterit expediri. Multi ex aduersariis caussas Matrimoniales ad politicum Magistratum simpliciter reiiciunt, vt Philippus Melanchthon in locis, tit. de coniugio. Ioannes Brentius in Apologia pro confessione VVirtembergensi, & alij.

Martinus tamen Kemnitius in 2. parte Exam. Trident. Concilij, pag. 1272. distinguendum esse putauit. Scribit enim Ecclesiæ esse, non autem politici Magistratus, respondere de casibus cōscientiæ, qui circa Matrimonium ex verbo Dei pendent; tamen ferre leges de Matrimonio, non ad Ecclesiam, sed ad politicum principem pertinere contendit: idque probat, tum quia legem prohibentem coniugia consobrinorum, non Episcopi, sed Theodosius Imperator tulit, tum quia Concilium Mileuitanum legem de diuortio ab Imperatore petendam esse decreuit. Itaq; Kemnitius circa Matrimonium, non aliam tribuit Ecclesiæ potestatem, quàm explicandi verbum Dei, qualem nos concionatoribus, & priuatis Doctoribus concedimus.

Catholici distinguunt de caussis Matrimonialibus. QVAEDAM enim sunt omnino politicæ, vt de dotibus, de successionibus, de hæreditatibus, &c. QVAEDAM sunt omnino spirituales, vt de partibus Sacramenti, de benedictione sacerdotali, &c. QVAEDAM partim sunt politicæ, partim spirituales, vt de gradibus cognationis, de diuortiis, de impedimentis, & aliis, quæ ad ipsum contractum Matrimonij pertinent: quatenus enim contractus ille naturalis est, materia politica, quatenus idem contractus est fundamentum Sacramenti, & res conscientiæ, spiritualis est.

Et quidem caussas PRIMI generis non negamus ad politicū Magistratum simpliciter pertinere: vnde etiā quotidie intra Catholicā Ecclesiam coram Iudice seculari caussæ illæ aguntur.

Caussas SECVNDI generis nemo negare potest ad solam Ecclesiam pertinere: alioqui quo

tempore nulli Principes, nulliue Magistratus pulitici Christiani erant, opurtuisset caussas omnino spirituales ad infidelem iudicem deferre, aut sine legitimo iudice caussæ illæ fuissent.

Potissima quæstio est de causis TERTII generis, quas quidem nos dicimus ad politicum Magistratum pertinere posse, sed cum subordinatione ad Ecclesiasticum; simpliciter autem ad Principem Ecclesiasticum pertinere, vt in Concilio Tridentino sess. 24. can. 12. definitum est. Id suprà breuiter est probatum, in disputatione de impedimento voti solennis: & nunc rursus tribus rationibus confirmatur.

PRIMO, Matrimoniũ est Ecclesiæ Sacramentum; neque apud Christianos separatur contractus legitimus Matrimonij à Sacramento Matrimonij, cùm omnis legitimus contractus Matrimonij hoc ipso sit Sacramẽtum Martimonij. Ergo iudicare an aliquis contractus Matrimonij sit legitimus, est iudicare, an ille contractus sit Sacramentum: sed de Sacramentis iudicare, ad Ecclesiam spectat; igitur & de tali contractu iudicare, ad Ecclesiam spectat.

SECVNDO, etiamsi Matrimonium Sacramẽtum non esset, tamen quia res est conscientiæ, ex legibus diuinis pendens, ad pastores animarum sine dubio pertineret, quemadmodũ quæstiones de cambiis, de censibus, aliisq́; contractibus, in quibus interdum absconduntur vsuræ, ab Ecclesia iudicantur. Quare mera calumnia est illa Kemnitij in 2. parte Exam. pag. 1226. vbi dicit, Catholicos ex Matrimonio Sacramentum fecisse, vt caussæ Matrimoniales soli iudici Ecclesiastico subiectæ essent.

TERTIO, probatur ex praxi totius Ecclesiæ. Nam INPRIMIS Christus ipse caussam de diuortio, & repudio, non remisit ad politicũ Magistratum, sed ipse iudicauit, Matth. 5. & 19. DEINDE Apostolus 1. Corinth. 7. caussam coniugij inter fidelem & infidelem, similiter cognouit, neque ad Magistratum eam reiecit. DENIQVE plena sunt Concilia, & Pontificum rescripta legibus, & sententiis in caussa Matrimonij: siquidem, vt ex epistolis decretalibus cognosci potest, semper in Ecclesia hæc fuit consuetudo, vt de eiusmodi causis, non Reges, sed Pontifices consulerentur.

NEQVE ista iudicia Christi, Apostoli, Pontificum, & Conciliorum, fuerunt meræ interpretationes verbi Dei, vt Kemnitius somniat, sed legitimæ sententiæ coactiuæ. Nam Christus apertè legem tulit, de tollendo repudio Iudæis permisso: sic enim loquitur Apostolus de illa Christi lege: *Iis qui Matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*, 1. Cor. 7.

PRÆTEREA in Testamento veteri circa dubias quęstiones mittebantur homines ad Sacerdotem, vt verum iudicem, non vt simplicem cõsiliarium: nam Deuter. 17. iubebatur occidi, qui sententiæ Sacerdotis non acquiescebat. Et sanè æquum non est, maiorem fuisse sacerdotis Aaronici, quàm Christiani Pontificis auctoritatẽ.

DENIQVE cur non potius ad homines doctos, quàm ad Pontifices caussæ istæ ordinariè ferebantur, si consultoris sapientia, non iudicis auctoritas in Sacerdotibus quærebatur? SED de potestate Ecclesiastica, ex qua particularis ista quæstio de Matrimonio pendet, satis fusè alibi disseruimus.

Argumenta duo Martini Kemnitij, nihil concludũt. Nam quod ad legem Theodosij attinet, iam antea diximus, posse etiã Principem politicum de impedimentis Matrimonij legem ferre, sed principe Ecclesiastico approbante: si enĩ hic repugnet, lex illa irrita erit. Quod in hac ipsa lege Theodosij cernimus. Nam cùm nõ diu pòst, eam legem eius filij abrogassent, vt patet l. celebrandis. C. de nupt. & deinde etiam Iustinianus legem tulisset, vt licita essent Matrimonia inter consobrinos, §. duorum, Instit. de nupt. S. Gregorius Papa legem Honorij, & Iustiniani apertè reprehẽdit, in rescripto ad Augustinum Anglorum Episcopum, & contrà statuit; inter consobrinos illicita Matrimonia esse censenda: & hæc Pontificis lex, non autem illa Cæsaris, in Ecclesia robur obtinuit. 35. q. 2. can. quædam lex.

AD illud autem Concilij Mileuitani, respondimus in disputatione de diuortio, Patres eius Concilij non petere legem, qua decernatur, non licere post diuortium vxorem aliã ducere, priore viuente, sed qua puniatur pœna æterna, qui id fecerit: iam enim Patres ipsi in Concilio rem satis definierant, & definitioni suæ pœnam excommunicationis adiecerant.

CONTROVERSIA.

SEPTIMA.

CAPVT XXXIII.

De cæremoniis Sacramenti coniugij.

POSTREMA cõtrouersia de ritibus, ac cæremoniis est, quibus Matrimonij Sacramẽtum in Ecclesia Catholica solet administrari. Id enim commune est omnibus Sacramentis, vt præter essentialem cæremoniam à Deo institutam, in qua Sacramenti essentia consistit, adhibeantur etiam aliqui alij ritus ex antiquo Ecclesiæ more, vel instituto, quo maiori cum pietate, ac deuotione Sacramentum percipiatur.

In Matrimonio igitur hæ cæremoniæ obseruari solent. PRIMO, benedicuntur noui sponsi in Ecclesia à sacerdote. SECVNDO, offertur pro

eis oblatio Eucharistiæ. TERTIO, velamine obnubuntur. QVARTO, vitta partim candida, partim purpurea simul iunguntur. QVINTO, annulo à sacerdote benedicto, sponsus sponsam donat. SEXTO, variis precibus coniugium recens contractum Domino commendatur. SEPTIMO, cohortatione sacerdotali mouentur officij, vt honestè in Matrimonio se gerant. Horum rituum duos postremos aduersarij etiam seruant, vt ex libello Caluini de Sacramétis ministrandis, & ex aliis hæreticorum Agendis perspicuum est.

Et sanè mirum est, cur Caluinus in libello, cui titulum fecit, Formula Sacramentorum administrandorũ, tam seriò tractet de ritu Matrimonij celebrandi, eumq; cum ritu Baptismi, & Eucharistiæ coniungat, cùm tamen Matrimonium Sacramentum esse neget. Sed ita contingit aliquando pertinacibus, vt quod ore negant, factis affirment.

Ceteros ritus, quod Catholici seruant, non dubito eis parum probari: tamen neque Kemnitius ad canonem 11. sess. 24. Concilij Tridentini, vbi anathema dicitur hos ritus contemnentibus, aliquid scripsit contra has cæremonias: neque apud alios auctores, vllũm legi aduersus easdem cæremonias solidũ argumentum. Quare satis erit hoc loco, ex veterum auctoritate ritus illos confirmare.

Ac primum exstat testimonium NICOLAI Papæ, qui sedit ante annos DCC. & habetur can. Nostrates, 30. q. 5. Deinde exstat testimonium ISIDORI lib. 2. de officiis, cap. 19. vbi etiam ratio singulorum redditur. Floruit autem Isidorus ante annos plus CM. Ad hæc SIRICIVS Papa in epist. 1. cap. 4. & INNOCENTIVS I. item Papa, in epist. 2. cap. 6. benedictionis sacerdotalis, quæ nubentibus dari solet, meminerunt: eiusdem etiam mentionem faciunt Patres Concilij IV. CARTHAGINENSIS, quorũ vnus fuit S. AVGVSTINVS, capit. 13. S. AMBROSIVS in epist. 70. ad Vigilium, non procul ab initio, non solùm benedictionis meminit, sed etiam velaminis, quo noui sponsi à sacerdote in Ecclesia operiuntur: vnde etiam nuptias dictas esse interpretatur idem Ambrosius lib. 1. de Abraham cap. vlt. quòd velo obnubatur sponsa. Floruerunt autem Siricius, & Ambrosius ante annos M. CC. & Innocentius atque Augustinus, ante annos paulò pauciores. Deniq; TERTVLLIANVS his omnibus antiquior, in lib. 2. ad vxorem, meminit oblationis, qua Matrimonium in Ecclesia confirmatur. Atque hæc de Sacramento Matrimonij.

Finis quinq; Controuersiarum generalium Tomi secundi.

Laus DEO virginiq́ue matri MARIÆ.

THEOLO-

THEOLOGORVM ET SCRIPTORVM IN HOC VOLVMINE CITATORVM, DVPLEX INDEX.

Primus tum vetuſtiores, tum recentiores Eccleſiæ Romanæ auctores & hiſtoricos complectitur: Alter verò Sectarios & ſuſpectæ fidei ſcriptores comprehendit.

Macha-

INDEX

SECTARIORVM ET HAERETICORVM RECENTIORVM QVORVM ERRORES IN HOC VOLVMINE PERSTRINGVNTVR.

INDEX

LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE, QVAE IN HOC OPERE EXPLICANTVR.

NVMERVS PRIOR CAPITA BIBLIORVM, POSTERIOR VERO LIBRI columnam indicat.

EX VETERI TESTAMENTO.

Genesis.

Exodus.

Leuiticus.

Numeri.

Deuteronomium.

Primus Regum.

Secundus Regum.

Tobias.

EX NOVO TESTAMENTO.

Matthæus.

Acta Apostolorum.

Epistola ad Romanos.

Prima ad Corinthios.

Nunquid

Secunda ad Corinthios.

Ad Galatas.

Ad Ephesios.

INDEX RERVM PRAECIPVARVM.

Conuersio.

Corpus Christi.

Copula carnalis.

Crimen.

Cultus disparitas.

Deus.

Diabolus.

Diaconi.

Diuortium.

Dolor.

Ecclesia.

Elementum.

Episcopatus.

Episcopus.

Euangelium.

Eucharistia.

quid

LAVS DEO.

